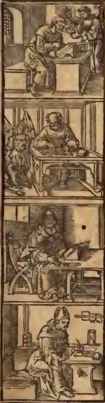
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8 H
42 - E
15
63.C
1. a.

D. DIONYSII CARTHVSIANI, IN QVATVOR

Euangeliſtas enarrationes, p̄claræ admodum, & ab eruditiſſimis atq; optimis viris in hunc vſque diem quamdiutiſſime deſideratæ, atq; nunc primum ad ſtudioſorum om̄ium vtilitatē diligenter excuſæ.

8.42.E.15

CARMELITANI SCALZI DI S. MARIA DELLA SCALA

¶ Coloniæ P. Quentell, ſuis impenſis excudebat. Anno M. D. XXXII.

Conv. S.tae Mariae de Scala

¶ Cum gratia & priuilegio.

¶SERENISSIMO ATQVE INVICTISSIMO ANGLO-rum regi Henrico, eius nominis octauo, Theodoricus Loer a Stratis, præclaræ Carthuſienſium domus in Colonia Agrippina, humilis Vicarius, S. P. D.

OPeræprecium me duxi facturum ſereniſſime Rex Henrice, atque Chriſti athleta inuictiſſi-
me, ſi lucidiſſimas ac plane diuinas, noſtri Dionyſij, in quatuor Euangeliſtas enarrationes,
regiæ tuæ celſitudini, periculoſis hiſce temporibus, cum omni qua decet reuerentia atq; honore
dedicarem. Sic enim placuit (nec id quidem indecēter) venerabili ac religioſo patri D. Petro
Blommeuen Leidenſi, digniſſimo Carthuſianę noſtræ domus S. Barbarę in Colonia priori,
ac principali prouinciæ Rheni viſitatori, cæteriſq; confratribus noſtris, tum Regiæ tuæ Maieſtati, tum
reliquis omnibus, catholicæ fidei principibus, in Chriſto deditiſſimis. Et quid mirum? Scriptis enim tuis
(in quibus de ſacramentis agitur) dilataſti gloriam populo tuo, & ante annos te aliquot induiſti loricam
doctrinæ catholicæ ſicut gigas. Succinxiſti quoque & lumbos tuos arma ſcripturæ bellica in diſputatio-
num prælijs contra hæreticos, & protexiſti ſeruatoris noſtri caſtra gladio eruditionis tuæ. Similis inſuper
Leoni factus es euangelico, & ſicut myſticus Leonis catulus, e cœlo in terram miſſus, in venatione per-
fidorum. Perſequutus enim es iniquos in regno tuo, eoſque perſcrutans, qui populum tuum fidelem, con-
demnatis quibuſdam hæreſibus nequicquam conturbabant. Tuæ igitur regiæ celſitudini; tam præcla-
ras DIONYSII noſtri enarrationes non immerito nuncupamus, vel ex eo etiam argomento, quod di-
gnæ ſint, propter quas vadimonium quam tectiſſime relinquatur. Præterea ſi ſanctus VVILFRIDVS,
epiſcopus iſtic Eboracenſis, libros quatuor euangeliorum, aureis literis (vt BEDA refert) conſcribi vo-
luit, atque precioſis ſubinde amicire chlamydulis, quid non faciet hac in re ſingularis tuæ maieſtatis pru
dentia? Ipſe enim DIONYSIVS fortitudine ſancti ſpiritus indutus, veteres eneruans hæreticos, Chriſti
doctrinam luce lucidius declarat, nihilq; quod ad rem facit, nobis intentatum relinquit. In hiſce quidem
ipſius enarrationibus, mens noſtra vegetatur, eloquutio diuinitus expolitur, ſupellex arcanorum cœle-
ſtium copioſiſſima comparatur. In his quoque animus omnium noſter grauioribus eſt exuendus curis, & li
teris etiam demulcendus ſacratioribus, & delicijs quotidie refouendus nunquam perituris. Sunt præ-
ter hæc in DIONYSIO noſtro, prudentiæ oculus, libra iuſtitiæ, fortitudinis ſedes, regula temperan-
tiæ, honeſtatis exemplar, charitatis ſplendor, fons gratiarum, bonorum ſpes, refugium innocentum, præ
ſidium miſerorum, nec minus philoſophorum quam theologorum ſacrarium. Porro per hunc ſanctum
virum ſpiritus domini loquutus eſt, cuius & ſermo per linguam eius. In hoc inquam viro vapor quidā
fuit virtutis dei & emanatio quædam claritatis eiuſdem, cum candore etiam lucis æternæ. Nec mi-
rum. Nam omnia quæ ſcripſit idem ipſe DIONYSIVS noſter, ex ore prodierunt altiſſimi, eorum-
que virtus, in magna diuinorum chariſmatum abundantia, ad extremum procul dubio terræ diffunde-
tur. Et ne longum faciam. Hic nunquam acquieuit carni aut ſanguini, ſed in eo fuit plena priuati amoris
extinctio & diuini duntaxat pura ardenſque affectio. Quapropter oramus atq; obſecramus Regiam
Maieſtatem tuam in CHRISTO IESV, vt haſce diui Dionyſij elucubrationes boni conſulat,
& venerabilem noſtri ordinis Patrem Fratrem IOHANNEM BATMANSONVM,
cœnobij beatæ virginis MARIAE, prope Londinum priorem, ac ARNOLDVM
BircKman bibliopolam Colonienſem (qui Dionyſij ipſius opera, apud Britannos in
precio eſſe teſtantur) commendatos ſibi in tutelam ſuſcipere non recuſet. Valeat
eadem Regia tua celſitudo feliciter. Coloniæ ex ſacris noſtris ædibus.
Annno domini Milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſecundo, Pridie
Idus Martias.

QVaſi ſtella matutina in medio nebulę, & quaſi luna plena, & qua
ſi ſol refulgens, ſic iſte effulſit in domo dei. Quamuis vniuerſita- Eccle.50
tis creator generiſqꝫ humani redemptor Chriſtus, ſapientia pa-
tris, cuncta ordinate produxerit, & ſingula in numero, pondere, Sapien.11
& menſura ſapienter molitus ſit: noſtram tamen ſalutem ac re-
parationem ordinatiſſime, imo & ſapientiſſime compleuit. Ven- Pſalm.73
turus nempe in mundum hunc, & operaturus noſtram ſalutem
in medio terræ, præmiſit ſui aduentus ſeu incarnationis præco-
nes, ſanctos prophetas, qui omnes ſup dies regis Meſſiæ loquu-
ti ſunt. Deinde in propria venit perſona, noſtrę naturę aſſumpta ſubſtantia, & ſicut ſacer
Hieremias admirando prædixit, Ipſe quaſi colonus, & quaſi viator ad manendum decli Hiere.14
nans aduenit. Factus eſt enim egenus propter nos, cum diues eſſet: quemadmodū Za- 2.Cor.8 Zach.9
charias quoqꝫ teſtatus eſt, Ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator, ipſe pauper. Viſus Baruch.3
ergo & conuerſatus in terra, docuit homines, prout Eſaias fatetur: Docebit nos vias ſu Eſaiæ.2.
as, & ambulabimus in ſemitis eius. De hoc namqꝫ doctore dixit Oſee propheta: Tēpus Oſeæ.10
requirendi dominum, cum venerit docebit nos iuſtitiam. Porro cum excellentiſſim⁹ mo
dus ſit docendi, proprio ore docere ſeu prædicare, idcirco hic modus Chriſto potiſſimū
conueniebat: propter quod librum non ædidit, ſed voce edocuit. Vnde & inter Philoſo
phos præcipui (Socrates atqꝫ Pythagoras) libros facere renuerunt, viua duntaxat voce
docentes. Verum quia neceſſe fuit ad poſterorum informationem componere libros,
ne obliuioni traderentur præterita, Chriſtus hoc genus docendi ſuis commiſit ac inſpi-
rauit diſcipulis. Inter quos quatuor ad euangelicæ veritatis deſcribenda myſteria, docu
menta, ac geſta, elegit, Matthæum, Iohannem, Lucam, & Marcum: quorum libri & do
gmata, vniuerſis libris atqꝫ doctrinis præfulgent ac præferuntur. Fuere nihilominus (vt
in Euangelij ſui exordio tetigit Lucas) quidam qui non diuinitus inſpirati, ſed proprio Luc.1.
animo tumidi (iuxta illud beati Iob, Vir vanus in ſuperbiam erigitur) conati ſunt euan- Iob.11
gelium ſcribere. Inter quos fuerunt Baſilides & Apelles hæretici, qui vt ſuos colorarēt Hæretici etiam Euā
ac promulgarent ſeu autenticos redderent errores, ſub nominibus apoſtolorum ſcripſe- gelia &
runt, videlicet Bartholomei & Thomæ, itemqꝫ Matthiæ. Sic etiam quidam peruerſi ſub Epiſtolas
nomine Pauli apoſtoli ſcripſerunt ac tranſmiſerunt epiſtolas. Vnde & ad Theſſalonicen ſcripſerūt
ſes hortatur, Ne qs vos ſeducat, neqꝫ ꝑ ſpm̄, neqꝫ ꝑ epiſtolam tanquam per nos miſſam. inſcribentes ea no-
Rurſuſqꝫ in finibus epiſtolarum ſuarum adiungit, Salutatio mea manu Pauli, qđ ſignū in omni minibus apoſtol.
epiſtola, ita ſcribo. Hoc enim ſigno ſciebatur epiſtola ab ipſo compoſita. Sic & i veteri te 2.Theſſ.2.
ſtamēto nonnulli officiū prophetandi ſibi vſurpauerūt. De qbus ꝑ Hieremiā loqtur do- Hiere.23
minus, Ipſi currebāt, & ego non miſi eos. Et ꝑ Micheā, Populū meum deceperūt ꝓpter fra Ezech.13.
gmen panis. De talibus ait ſaluator, Oēs quotquot venerunt fuerunt fures & latrones. Iohan 10.
Sancta ergo eccleſia, quā conſtat regi a ſpūſancto, illorum duntaxat recepit euangelia, quo
rū ſanctitas manifeſta fuit, q & fide digni fuerunt, ſequēs in hoc propheticę reuelationis Ezech.1.
myſteriū, ſcđm quod in Ezechiele quatuor animalia oculis plena deſcribūtur. Per q̄ qua
tuor euāgeliſtæ ſignātur, ita vt ꝑ animal ſimile hoi ſignificetur Matthęus, qa ab humana
Chr̄i generatione ſumpſit exordiū. Per bouē ſeu vitulū Lucas, ꝑ leonē Marcus, ꝑ aqlam
Iohannes, de qua propheticæ reuelationis elucidatione ac proſecutione nūc trāſeo, q̄m
ſatis commune eſt, & ab expoſitorib⁹ copioſe tractatū. ¶ Deniqꝫ ad commendationē ſa
cratiſſimi euangeliſtæ, & glorioſi apoſtoli, diuini, ſapientiſſimiqꝫ Matthæi reuertor, de q̄
ītroducti thematis verba conuenietiſſime exponūtur, quāuis ad literā de Symone Oniæ Eccle.50
filio ſacerdote magno ſint dicta. Fulſit ergo Matthæus i domo dei vt ſtella matutina, vt
luna, vt ſol, hoc eſt, vehemēter, vehemētius, & vehemētiſſime: ſeu clare, clari⁹ atqꝫ clariſ
ſime, quēadmodū ſtella matutina vehemēter clareqꝫ fulget, ſed luna clarius, ſol aūt clariſ
ſime. Fulſit eñ clare ꝑ conuerſationē exemplarē, clari⁹ ꝑ euangelicā ꝑdicationē, clariſſi
me ꝑ euāgelij deſcriptionē. Sua etenim ſanctiſſima conuerſatione illuſtrauit ꝑſentes & ſe
cū conuerſantes, ſua ꝑdicatione illuminauit oēs aduētantes & audiētes, ſua vero ſcriptu-
ra vniuerſum edocuit mundū, & iceſſabiliter edocet auditores ſiue lectores. Ipſe qꝫ ꝑ cæ
teris euāgeliſtis moralitatē chriſtianæ ſapiētiæ, hoc eſt morales Chr̄i doctrinas, pleni⁹ de
ſcripſiſſe videtur. Ita vt Marco fulgēte clare, vt ſtella matutina, Luca clari⁹ tanquā luna
plena, ipſe clariſſime fulgeat inſtar ſolis, quāuis abſolute loquēdo Ioānes cūctis ꝑfulgeat.

¶ Index Euangeliorum quæ a nouo te ſtamento deſumpta in templis domini cis, & aliis feſtis diebus leguntur iuxta conſuetudinem eccleſiæ Pariſienſis & Romanæ, in quo animaduerte ſigna- tum euangelii principium tantum, & ſubinde quod finem illorum conſequi tur. Præterea R literam quæ vſum Ro manum ſignificat, euangelio præpoſi- tam, quando non conueniunt. Poſtre- mo adiicitur quoto folio, quotaque eius per Alphabeti literas partitione, quod libet euangelium a D. Dionyſio Carthu ſiano in ipſius in quatuor euangelia e- narrationibus explanetur.

¶ Dominica prima Aduentus
Euan. Et cum appropinquaſſet. Et cum intraſſet. Mat. 21. a. fol. 71. b. in Diony- ſii enarratis

Dominica ſecunda.
Euangel. Et erunt ſigna in ſole. Atten- dite autem. Luc. 21. e, fo. 251 c. Rom. Io hannes autem cum audiſſet. Matt. 11. a. fo. 41 d

Dominica tertia.
Euang. Iohannes autem cum audiſſet. Amen dico vobis. Matth 11. a fo, 41. d. Ro. Et hoc eſt teſtimonium quando mi ſerunt Iudæi. Iohan, 1. b, fo. 282. d

¶ Feria quarta quatuor temporum.
Euange. In menſe autem ſexto miſſus. Exurgens autem, Luc. 1. c. fo, 117 a.

Feria ſexta
Euange. Exurgens autem Maria. Quia reſpexit humilitatem, Luc. 1. d, fo. 119 c.

Sabbato,
Euang. Anno quintodecimo. Dicebat ergo ad turbas, Luc 3. a, fo. 115, c

Dominica quarta
Euang. Et hoc eſt teſtimonium quan- do miſerunt Iudæi. Altera die vidit Io hannes Ieſum, Iohã. 1 b, fo. 284, c. Ro. Anno xv, Luc. 3. a. vt in ſabbato

¶ Natalis domini
In vigilia
Cum eſſet deſponſata. Hoc autem totũ. Matth. 1. c. fo 4 c

In gallicantu.
Euang. Factum eſt autem in diebus il- lis exiit edictum, Et factum eſt. Lucæ 2. a, fo. 114 c.

¶ In aurora
Euang. Et factum eſt, vt diſceſſerunt ab eis angeli. Et poſtquã Luc. 2 b c. Fo. 28 b.

In die ad magnã miſſam
Euã. In prin. erat ver, Iohã. teſt. Io. 1. a

In die ſancti Stephani
Euange. Ecce ego mitto vos, ad finem vſque capitis Math. 23. d, fo. 79 f

In die ſancti Iohannis euangeliſtæ
Euan. Sequere me. Sunt autem. Iohan. 21, fo. 384 b

In die ſanctorum Innocentum.
Qui cum receſſiſſent ecce angelus. De- functo autem. Matth. 2 b c. fo. 7 d.

Dominica intra octauas
Euang. Et erat pater eius & mater. Et ibant parentes, Luc. 2 e fo. 121 f

In circuncisione domini.
Euang. Et poſtquam conſummati ſunt dies octo, Et poſtquam impleti ſunt. Luc, 2 e. fo. 129 a

In Epiphania domini
Euangel. Cum autem natus eſſet Ieſus. Qui cum receſſiſſent, Mat 2 a. fo 5 f.

Dominica intra octauas epiphaniæ.
Euange. Et cum factus eſſet annorum, &c. ad finem vſque capitis, Luc. 2 f, 135 e

Dominica prima poſt octa uas epiphaniæ
Et die tertia nuptiæ, Poſt hæc deſcẽdit Iohan. 2 a, fo. 157 e

Dominica ſecunda poſt octauas epiphaniæ
Euang. Cum autem deſcendiſſet, Cum autem introiſſet. Mat. 8 a. Fo. 30. a

Dominica tertia poſt o- ctauas epiphaniæ
Euang. Et aſcendente eo in nauiculam Et cum veniſſet. Mat. 8 c. Fo. 31 d

Dominica quarta poſt octauas epiphaniæ
Euan. Simile factum eſt regnum cœlo- rum hom. qui ſem. Aliam parabolam Mat. 13 d. Fo. 51 c. Item fo. 52 a

¶ Dominica in Septuageſima
Euangel. Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias qui exiit primo mane. Et aſcendens, Mat. 20 a, fo. 68. d

Dominica in ſexageſima
Euang. Cum autem turba multa conue niret, Nemo autẽ lucernam. Lucæ. 8 a. Fol. 171. c

Dominica in quinquageſima.
Euang. Aſſumpſit autem Ieſus duode- cim, vſque ad finem cap. Luc. 18 e. 239. a

¶ Feria quarta cinerum
Euang. Cum autem ieiunatis, Lucerna corporis. Mat. 6 b. c, fo. 25 b.

Feria quinta in capite ieiunii.
Euang. Cum autem introiſſet Caphar. Et cum veniſſet Ieſus in domũ. Matth. 8. a. Fo. 30 a.

Feria ſexta in capite ieiunii
Euang. Audiſtis quia dictum eſt: Dili- ges proximum, vſque ad finem capitis. Matth. 5 g. fol. 22. b

Sabbato in capite ieiunii
Euang. Et cum ſero factum eſſet, ad fi- nem vſque capitis. Mar. 6 g. Fo. 104 d

¶ Dominica prima in qua- drageſima
Euang. Tunc Ieſus ductus eſt. Cum au- tem audiſſet Ieſus. Mat. 4 a. fo. 13. a

Feria ſecunda.
Euan. Cum autem venerit filius &c. ad finem vſque capitis Mat 25 c. fo. 86. c

Feria tertia
Euang. Et cum intraſſet Ieſus Hieroſo lymam Mane autem reuertens. Math. 21 b. fo. 72 a

Feria quarta
Euang. Tunc reſponderunt quidam de ſcribis, &c. vſque ad finem capitis. Mat. 12. c, fo. 48 e

Feria quinta
Euang. Et egreſſus inde Ieſus, Et cum tranſiſſet inde Ieſus, Mat. 15 c. fo. 57. a

Feria ſexta
Euangel. Et poſt hæc erat dies feſtus, Propterea perſequebantur, Iohan. 5 a. Fo. 302. e

Sabbato
Euang. Et poſt dies ſex aſſumit. Et in- terrogauerunt, Mat. 17 a. fo. 60. e

¶ Dominica ſecunda in quadrageſima.
Euangelium vt in præcedente ſabbato

Feria ſecunda.
Ego vado & quæretis me. Hæc illo lo quente Iohan. 8 c. fo. 321 f

Feria tertia.
Euangel. Tunc Ieſus locutus eſt ad. Væ vobis ſcribæ. Matth. 23 a. fo. 78. a

Feria quarta
Euange. Et aſcendens Ieſus Hieroſoly- mam. Et egredientibus illis a Hiericho Mat. 20 b c. fo. 69. f

Feria quinta
Euange. Homo quidam erat diues, &c. ad capitis finem vſque, Luc. 16 e. fo. 230 b

Feria ſexta
Euang. Homo quidam erat pater fami lias, &c. vſque ad xxii. capitis principiũ. Mat. 21. d. fo. 75 d

Sabbato
Euang. Homo quidam habuit duos fi- lios, Luc. 15. c. fo. 224. a

¶ Dominica tertia in qua drageſima.
Euange. Et erat eiiciens dæmonium & illud. Turbis autem cõcurrentibus. Lu cæ. 11 b. fo. 201. b

Feria ſecunda
Euang. Vtique dicetis mihi hanc ſimili- tudinem. Et deſcendit in Capharnaum Luc. 4 d. fo 146. d

Feria tertia
Euang. Si autem peccauerit in te. Ideo aſſimilatum eſt regnum cœlorũ. Matt, 18 b. c. fo. 64 d

Feria quarta
Euangel, Tunc acceſſerunt ad eum: Et egreſſus inde Ieſus. Mat. 15. a. fo. 55 e

Feria quinta
Euang. Surgens autem Ieſus de ſynago ga &c. vſque ad principium quinti capi tis, Luc. 4 f. g. fo. 149 a

Euang. Venit ergo in ciuitat. Sa. Poſt duos autem dies, Iohan. 4 a. 298 a

Sabbato
Euange. Ieſus autẽ perrexit in montem Oliueti, Iterum ergo locu. Ioan. 8 a. 323 e

¶ Dominica quarta in quad.
Euang. Poſt hæc abiit Ieſus. Ieſus ergo cum cognouiſſet. Iohan. 6 a. fo. 310 d

Feria ſecunda
Euan. Et prope erat paſcha, vſque ad ter tium cap. Iohan. 2. c. fo. 289 c

Feria tertia
Euang. Iam autem die feſto mediante. Chriſtus cũ venerit. Ioan. 7 b. fo. 319. e

Feria quarta
Euang. Et præteriens Ieſus. Et dicit ei Ieſus. Iohan. 9 a. fo. 330 e

Feria quinta.
Euang. Et factum deinceps ibat Ieſus, Et exiit hic ſermo, Luc. 7 b. c. fo. 161. f.

Feria ſexta
Euang. Erat autem quidam languens. Quidam autem ex ipſis. Ioan. 11. a. 339. f

Sabbato
Euang. Ego ſum lux mũdi, Dixit ergo iterum eis. Ioan. 8 b. fo. 324 d

Dominica in paſſione
Euan. Quis ex vobis arguet me de pec cato, vſque ad finem cap. Ioh. 8. f

Feria ſecunda
Euangel. Audierunt phariſæi turbam Nondum enim erat ſpiritus Iohan. 7. e fo. 322. a

Feria tertia
Euan. Poſt hæc autem ambulabat. Iam autem die feſto mediante, Ioh. 7 a. 318 e

Feria quarta
Euan. Facta ſunt autem encænia; Quæ rebant ergo eum, Ioan, 10 e, 337 f

Feria quinta
Euang. Rogabat autem illum quidam phariſæus, &c. vſque ad finem cap. Lu. 7 e, f. 170. e

Feria ſexta
Euan. Collegerunt ergo põtifices. Pro ximum autem erat paſcha. Iohan. 11, f. fo. 344 b

Sabbato.
Euang. Hæc loquutus eſt Ieſus & cæt. vſque ad finem cap. Iohan. 17 a. fo. 366. f. R. Cogitauerunt autem principes ſa cerdotum, Cum autem tot ſigna. Ioan, 12. b fo. 346 d

¶ Dominica in ramis palmarum
Poſt benedictionem pal- marum
Euang. Et cũ appropinquaſſent, Et cum intraſſet Hieroſolym. Mat. 21 a. fo. 71 b.

Ad miſſam.

Euang. Paſſio domini ſecundum Matthæum, cap. 26 & 27 eiuſdem, ſo. 87 c.

¶Feria ſecunda poſt ramos palmarum.

Euang. Ieſus ergo ante ſex dies paſchæ Cogitauerunt autem, Ioan, 12 e. 345 e

Feria tertia

Euang. Paſſio domini ſecundum Marcum, cap. 14 & 15 eiuſdem, 108 a

Feria quarta

Euan. Paſſio domini ſecundum Lucam cap xxii, & xxiii eiuſdem, fo. 255 f

Feria quinta in cœna dñi

Euang. Ante diem feſtum paſchæ. Amẽ amen dico vobis, non eſt ſeruus maior Ioan. 13 a. fo. 351 e

Feria ſexta in Paraſceue

Euang, Paſſio domini ſecũdum Iohannem, cap. 18. & 19, fo 370 e

Sabbato ſancto

Euang. Veſpere autem ſabbati. et exierunt, Mat. 28 a. 99 c

¶ in die Paſchæ

Euang. et cum tranſiſſet ſabbatum. et illi exeuntes Mar. 16 a. 109 a

Feria ſecunda

Euang. et ecce duo ex illis. Dum autẽ hæc loquuntur Luc. 24 b. fo, 270 e

Feria tertia

Euang. Dum autem hæc loquũtur. Vos autem teſtes eſtis, Lu. 24 f. 272 b

Feria quarta

Euan. Poſtea manifeſtauit ſe. Cum autem prandiſſent, Iohan. 21 a. 181 b

¶Dominica prima poſt Paſcha.

Euang. Cum ergo ſero eſſet, vſq; ad finem capitis. Ioan. 20 e. 379 e

¶Dominica ſecunda poſt Paſcha.

Euang. ego ſum paſtor bonus. Propterea me diligit Iohan. 10 b. 335 f

¶Dominica tertia poſt Paſcha.

Euang. Modicum & iam non videbitis me. Et in illo die Ioan. 16 d. 164 e

Dominica quarta poſt Paſcha.

Euang. et nunc vado ad eum qui. Omnia quæcunq; Ioh. 16 b. 171 e

¶Dominica quinta poſt Paſcha

Euang. Amen dico vobis, ſi quid petieritis, Reſpondit eis Ieſus, Iohan. 16 e. Fol. 365 d.

¶Feria ſecunda in rogationibus.

Euange. Quis veſtrum habebit amicũ. Et erat eiiciens dæmoniũ, Lu. 11 a, 199 f

Feria tertia in rogationibus.

Euan. Petite & dabitur vobis. Omnia ergo quæcunq; Matth. 7 a b. 28 c

¶ In die Aſcenſionis

Euang. Nouiſſime autem &c. vſq; ad finem cap. Marc. 16 e. 109 e

¶Dominica intra octauas Aſcenſionis

Euang. Cum autem venerit paracletus Hæc autem vobis. Ioan. 15 d. fo. 362 e

¶ In die Pentecoſtes

Euange. Si quis diligit me. Surgite eamus hinc, Iohan. 14 c. 358 d

¶ Feria ſecunda

Euang. Sic enim deus dilexit mũdum. Poſt hæc Iohan. 3 b c. ſo. 293 d

Feria tertia.

Euan. Amen dico vobis, qui non intrat per oſtium, Ego ſum paſtor bonus, Iohan. 10 a. fo. 334 d

Feria quarta quatuor temporum

Euan. Nemo poteſt venire ad me, Litigabant, Ioan. 6 e. 315 b

Feria ſexta

Euang. et factum eſt vna dierũ. Et poſt hæc exiit, Luc. 5 d. 252 a

Sabbato

euan. Surgens autem Ieſus de ſynagoga, vſq; ad finem capitis, Luc. 4 g. 149 a

¶ In die trinitatis.

Euang. In principio erat verbum. Iohannes teſtimonium, Ioh. 1. 271 d.
R. Eſtote ergo miſericordes. Non eſt enim Luc. 6 fo. 161 e

¶Dominica prima poſt Pentecoſten

Euan. Homo quidam erat diues &c, vſq; ad finem capitis. Luc, 16. 230 b

¶ In die Sacramenti

Euan Caro mea vere eſt cibus, Hæc dixit in ſynagoga, Iohan, 6 f. 316 e

¶Dominica ſecunda poſt Pentecoſtes

Euan. Homo quidam fecit cœnam, Ibãt autem turbæ, Luc. 14 d. 220 b

¶Dominica tertia poſt Pentecoſten

Euang. Erant autem appropinquantes Aũt quæ mulier, Luc, 15 a. 222 d

Dominica quarta poſt

Euan. Eſtote miſericordes. Nõ eſt enim Luc, 6 f. 161 e. R. Factum eſt autem, vt proxima ſequenti

Dominica quinta poſt

Euangel. Factum eſt autem cum turbæ irruerent. Et factum eſt, Luc, 5 a. 241 f
R. Dico autem vobis quia niſi abundauerit, Eſto conſentiens, Mat. 5 c, fo. 18 f

Dominica ſexta poſt

Euang. Dico autem vobis, &c. vt proxime ſupra, R. In diebus illis itẽ cum turba. Et ſtatim aſcẽdẽs, Mar. 8 a. 101 b

Dominica ſeptima

Euang. In diebus illis, &c. vt ſupra proxima dominica, R. Attendite a falſis prophetis, Multi dicent mihi, Mat. 7 c.

Dominica octaua poſt.

Euang. Attendite a falſis prophetis, vt ſupra. R. Homo quidam erat diues qui habebat villicum, Qui fidelis eſt in minimo, Luc. 16 a, 227 a

Dominica nona poſt.

Euang. Homo quidam erat diues, vt ſupra proxima dominica, R. Et vt appropinquauit Principes aũt, Luc. 19 f. 243 e

Dominica decima poſt

Euan. Et factum eſt cum appropinquaſſet, &c Principes aũt vt ſup. R. Duo homines aſcendebant Afferebant aũt. Lu, 18 b. 236 d

Dominica vndecima,

Euange. Et duo homines aſcendebant, Afferebant & vt ſupra, R. Et itẽ exiẽs de finibus tyri ad finem vſq; cap. Math. 7 d. 104 e.

Dominica duodecima

Euang Et iterum exiens vt ſup, R. Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Factum eſt autem, Luc. 10, d e, 194 e

Dominica decima tertia

Euang. Et iterum exiens &c, vt ſup. dominica, xi. Et factum eſt dũ iret in Hieruſalem, Interrogatus autem, Luc, 17 c. Fol. 233 e

Dominica decimaquarta

Euang. Et factum eſt dum irent in Hieruſalem, vt ſupra proxima dominica R. Nemo poteſt duobus, Nolite ergo ſolliciti, Mat, 6 c, 26 b

Dominica decimaquinta

Euang. Nemo poteſt duobus vt ſuprã, R. Et factum eſt deinceps. Et exiit hic ſermo, Luc 7 b. c, 163 f

Dominica decima ſexta

Euang. Et factum eſt deinceps, vt ſupr. R. Et factum eſt cum introiſſet, Dicebat autem, Luc, 14 a, 218, f

Feria quarta quat. tem.

Euange. Et reſpondens vnus de turbã dixit: Et inde profecti, Mar. 9 e. 105 e.

Feria ſexta

Euang, Rogabat autem illum quidam phariſæus, &c. vſq; ad finem cap. Luc. 7, e, Fo, 170 b

Sabbato.

Euan. Arborem fici, Dicebat ergo, Lu. 13 a b. Fo. 214 e

Dominica decima ſeptima

Euang. Et factum eſt cum introiſſet, Dicebat autem, Luc. 14 a, 218 f. R, Phariſæi autem audientes quod ſilentium, vſq; in finem capitis, Mat. 22 d. 77 a.

Dominica decima octaua

Euang Phariſæi autem, &c. vt ſup R. Et aſcendens in nauim, Et cum tranſiret, Mat 9 a, Fo. 31 d

Dominica decima nona

Euang Et aſcendens, &c, ſicut dominica decima octaua, R. Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi. Tunc abeuntes, Mat. 22 a, 75 a

Dominica viceſima

Euang. Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi, vt dominica decimanona, R. Et erat qdam regulus. Hoc itẽ, Iohan. 4, f g. Fo. 301 c.

Dominica viceſima prima

Euang. Et erat quidam regulus, vt ſup. R. Ideo aſſimilatum eſt regnum cœlorum homini regi vſq; ad capitis finem Mat, 18 c. Fo, 65 d

Dominica viceſima ſecunda

Euang. Ideo aſſimilatum eſt, vt dominica, xxi. R. Tunc abeuntes phariſæi, conſilium. Et audientes Mat, 22 b. 76 a.

Dominica viceſima tertia

Euang. Tunc abeuntes phariſæi, &c. ſicut dominica xxii, R. Hæc illo loquente ad eos, Et tranſeunte inde Matth, 9 c. Fol. 35 b

Dominica viceſima quar,

Euang. Hæc illo loquente, &c. vt ſuprã proxima dominica, R. Cum videritis abominationem deſol. De die autem illa, Mat, 24 b 82 a

Dominica viceſima quinta

Euang. Cum ſubleuaſſet ergo oculoſ Ieſus. Ieſus ergo cum cognouiſſet, Ioh. 6 a. Fol, 310 f

¶PROPRIVM SANCT.

¶ In die ſancti Andreæ

Euang. Ambulans autem Ieſus. Et circumibat Ieſus, Mat. 4 c 14 e

In conceptione Mariæ

Euang Liber generationis. Omnes itaque, Mat, 1 a. Fo. 1 a

¶ In die S. Thomæ apoſt

Euang, Thomas autem vnus ex duodecim. Multa quidem, Iohan. 20 f. 180 d

¶ In die Purificationis Mariæ.

Euang Poſtquam impleti ſunt. Et erat pater eius, Luc. 2 d, Fo 129 e

¶ In die S. Matthiæ

Euangel. Hoc eſt præceptum meũ. Hæc mando Ioh, 15, b. Fol. 361 e. R. Confiteor tibi pater, &c. vſq; ad finem cap. Matth. 11 d, Fo, 44 e

¶ In die Annunciationis

Euan. In menſe autem ſexto. Et dicẽſ-

fit ab illa angelus, Luc. 1. c.

In die S. Marci.

Euang. Ego ſum vitis vera. In hoc clarificatus. Iohan. 15 a. fo. 359 f

In die ſanctorum Philippi & Iacobi apoſtolorum

Euange. Non turbetur cor veſtrum: Si quid petieritis me, Ioan 14 a. fo. 355 c

¶ In die Iohannis baptiſtæ.

Euange. Fuit in diebus Herodis. Et dixit Zacharias, Luc. 1 a. fo. 111 c

In die apoſtolorum Petri & Pauli.

Euang. Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi. Tunc præcepit diſcipulis Mat. 16 b c fo. 58 f

In die Mariæ Magdalenæ

Euang. Maria ſtabat ad monumentum Cum ergo ſero eſſet, Iohan. 20 c 378 b. R. Rogabat autem illum, &c. vſq; ad finem capitis, Luc. 7 e. fo. 170 c.

In die Iacobi apoſtoli

Euang. Tunc acceſſit ad eum. Et egredientibus, Mat. 20 c fo. 70 a.

In die ſancti Laurentii

Euang. Amen dico vobis, niſi granum frumenti. Nunc anima mea Iohan. 12 d. fol. 348. a.

In die Aſſumptionis beatæ Mariæ

Euange. Factum eſt autem dum irent, &c. vſq; ad finem cap. Lu. 10 g. fo. 197 a

In die natiuitatis beatæ Mariæ.

Euang. vt ſup. in conceptione eiuſdem.

In exaltatione ſanctæ crucis.

Euange. Et ego ſi exaltatus fuero. Hæc locutus. Ioh. 12 c. fo. 349, c.

In die ſancti Matthæi.

Euangel. Et cum tranſiret inde Ieſus. Tunc acceſſerunt, Mat 9 a. fo. 14 a

In die S. Michaelis.

Euange. In illa hora acceſſerunt, Venit enim filius hominis. Mat. 18 a. fo. 63 a.

In die ſanctorum Dionyſii & ſociorum

Euang. Et deſcendens cum illis. Secundum hæc enim, Luc. 6 c. fo. 156 e

In die ſancti Lucæ

Euang. Poſt hæc autem. Nolite tranſire, Luc. 10 a fo. 190. a

In die omnium ſanctorum.

Euang. Videns autem. Sic enim perſecuti. Mat 5 a, fo. 15 b.

In commemoratione defunctorum

Euange. Dixit ergo Martha ad Ieſum. Et cum hæc dixiſſet, Iohan. 11. c. 341 f

¶ Item euang. Ego ſum panis viuus. Caro enim mea. Iohan. 6. e f. Fo. 316 b

¶ Item euang. Sicut enim pater ſuſcitat mortu. Amen dico vobis, quia venit. Iohan. 5 d. fo. 306 f

Item euang. Omne quod dat mihi pater. Murmura. Iohan. 6 d. fo. 314 d

¶ Item euang. Amen dico vobis, quia venit hora. Non poſſum ego. Iohan. 5 d. fo. 307. d.

COMMVNE SANCT.

¶ In natali apoſtolorum.

Euang. Hoc eſt præceptum meum. Hæc mando vobis Iohan. 15 b. fo. 361 c.

Item euang. Ecce ego mitto vos. Cum autem perſequentur. Mat. 10 b. fo. 38 f.

Item, Hæc mando vobis. Cum autem venerit. Iohan. 15 e fo. 362. a. Item Ego ſum vitis vera, In hoc clarificatus. Iohan. 15 a. fo, 359 f Item. Facta eſt contentio, Ait autem dominus. Lucæ. 22 c. 258 d, Item, Vos eſtis ſal terræ. Nolite putare. Mat, 5 b. fo. 17 c.

¶ In natali vnius martyris

Euang. Si quis vult poſt me venire. &c vſq; ad finem cap. Mat. 16 d, fo 60 b. Item euang. Amen dico vobis niſi granum frumenti, &c. vt ſupra Laurentii. Item Qui vos audit me audit. In ipſa hora, Luc. 10. c. folio. 192 a. Item. Si quis vult poſt me venire. Factum eſt autem Luc. 9 c. Fo. 183 e. Item. Nolite arbitrari, &c, vſq; ad finem cap. Mat. 10, d. Fol. 40 d. Item. Nihil eſt opertum. Qui autem negauerit, Mat. 10 c. Fo. 39 f. Item. Si quis venit ad me, & non. Bonum eſt ſal, Luc. 14 f. Fo. 221. b

¶ In natali plurimorum Martyrum

Euang. Et deſcendens cum eis. Secundum hæc, Luc. 6 c. vt ſup. Dionyſii. Item. Cum autem audieritis prælia. Cum autem videritis, Luc, 21 c, Fo. 250 f. Item. Et cum egrederetur de templo, Cum autem videritis, Mar 13 a. fo. 107 e. Item, Attendite a fermento phariſæorum. Qui autem negauerit me coram. Luc. 12 a. 205. c, Item euang. Sedente autem eo ſuper. Et prædicabitur. Mat. 24 a. fo. 80 e. Item, Videns autem Ieſus turbas. Sic enim perſecuti. Mat. 5 a. Fo 15 b Item. Cum autem perſequentur vos in ciuitate. Qui autem negauerit, Mat. 10 c. Fo. 39 c. Item, Qui vos audit. In ipſa hora, Luc. 10 c, Fo, 192 a. Item, Væ vobis qui ædificatis, &c. vſq; ad finem capitis, Luc. 11 g Fo. 205 c

¶ In natali vnius confeſſoris

Euang. Sicut enim homo peregre. Accedens autem, Mat. 25 b, Fo, 85 c, Item Sint lumbi. Ait autem ei Petrus, Luc. 12 e, Fo. 211 a. Item, Vigilate ergo, Si autem dixerit malus, Matth, 24 d, Fo. 84 a. Item: Videte vigilate &c. vſq; ad finem capitis, Marc, 13 d, Fo, 108 a, Item Euangel. Nemo lucernam. Et cum loqueretur. Luc. 11 e. fo, 203. Item, c. Nolite timere puſillus, Sint lumbi, Luc. 12 d, fo. 210. c. Item, Homo quidam nobilis. Veruntamen Luc. 19 b c. Fo. 141 d. Item euangel. Ecce nos reliquimus, &c. vſq; ad capitis finem, Mat. 19 d, fo. 67 f.

¶ In natali plurimarum virginum.

Euang. Simile eſt regnum cælorum theſauro. Iterum, Simile eſt regnum cælorum ſagenæ, Mat. 13 f. Fo. 5. c. Item euang. Tunc ſimile eſt regnum cælorum decem virginibus, Sicut enim homo, Matth. 25 a. Fol. 84 d

In dedicatione eccleſiæ

Euang. Et ingreſſus perambulabat. Hæc illis audientibus, Luc. 19 a. fo. 240. c

In ſponſalibus.

Euang. Et accedentes phariſæi. Et in domo, Marc. 10. a. fo. 106. d.

Finis Indicis.

F. IOHANNES ALDENRAIT VVESALIENSIS CARTHVSIANORVM IN COLONIA ſenior, candido lectori Salutem Plurimam Dicit

IAm pridem mihi D. Dionyſij Carthuſienſis opus grande & eruditum, cunctiſq; CHRISTI fidelibus maxime neceſſarium in quatuor videlicet Chriſti euangelia, a chalcographo eſt traditum, vt collatis hinc inde rerum capitibus cunctas eiuſdem notatu dignas ac magis peculiares ſententias in ordinem redigerem, indicemque earundem, tum Chriſto ſeruatori noſtro glorificum, tum pio ac ſtudioſo lectori nō inutilem pro virili mea excuderem. Quapropter quum hic noſter conatus, non parum commoditatis in bonorum omnium vtilitatem cunctis afferre poſſet, feci quod potui, nec minus etiam (ſi dicere phas eſt) quod debui. Hunc itaque indicem, non ſine vehementiſſimo per me collectum labore vt boni conſulas, te etiam atque etiam exoro. Vale feliciter in Chriſto Ieſu.

¶ Index ſententiarum literaria ſerie digeſtarum, a D. Dionyſio Carthuſiano in quatuor euangelia ſparſim enarratarum.

ALmus biſariam accipitur 5.c
A bimatu & infra bipharia exponitur 8.a
Ab æquitatis tramite nunquam deflectendum 96.b
Abraham amicus dei perfectæ obedientiæ forma fidei & ſpei exemplum 1.d
Abraham quos ſpiritualiter ſignificet. Folio 1.e
Abraham quomodo diem Chriſti vidiſſe dicatur 310.a.b
Abſq; charitate non eſt diuinorum ſapor 106.b
Abſtinentia quid ſecundum Baſilium. Folio 159.a
A prædicatoribus qui peccatores viſitandi quive vitandi 38.e.
Abyſſus multiphariam accipitur in ſcripturis 177.d
Acetum in paſſione Chriſto bina vice porrectum 267.c
Actiuæ vitæ opera duplicia. 198.a
Actus charitatis & diligendi modus. Folio 77.b
A dei ſeruitio propter cognatos non recedendum 176.b
Ad deum feſtinare quid 128.d
Adiuratus Chriſtus, reſpondet Caiphæ 91.d
Admiratio quomodo in Chriſto fuerit 81.d
Admiratio vnde oriatur 152.f.
Adoratione latriæ ſi chriſti diſcipuli ipſum adorauerint 55.d
Aduentus Chriſti duplex 264.e
Aduerſarius quis 20.a
Aduerſarios ſuos Chriſtus variis modis conuicit. 316.e
Adulatio nutrix eſt peccati. 159.b
Agendum quid Chriſtifidelibus in præſenti vita 41.a
Ager quid deſignet 52.f
Agonia chriſti quæ & qualis 261.b
Alabaſtrum quid ſignificet 170.d
Aliquid eſt cauſa alterius bipharia ratione 305.f
Aliquid dicitur deus multiphariam Folio 310.c
Amare & regratiari quis magis teneatur, innocens an conuerſus peccator. Folio 172.f
Amicum propter deum diligere quanti meriti ſit 160.f
Amicorum dilectio quam diuerſimode inimicorum dilectioni præmineat, & e diuerſo 22.e
Amor carnalis quid efficiat. 53.f
Amor exceſſiuus quid faciat 57.a
Amor multiplex in ſcriptura ſancta Folio 348.b
Amor turbæ Chriſtum ſequentis 57.e
Amoris vis quid efficiat 154.a
Angelus quemadmodum Iohannes baptiſta dicatur 42.f
Angelorum miniſterio reſuſcitatio mortuorum fiet. 52.e
Angelum ſpecialem quilibet hominum ſortitur 64.b.
Angelus reſurrectionis nuntius cur in veſte ſplendida apparuerit 109.e
Angelorum malorum dignitas & nobilitas ante caſum 328 c d
Anima qualiter ſaluanda atq; perdenda 60.b
Anima in hoc mundo cur ſalubriter perdenda 60.c
Anima per corpus meretur 77.a
Animam excæcat inuidia 155.e
Animam ponere, ſeu mori pro amicis, quemadmodū maxima charitas. 361.d
Anima motrix eſt corporis 163.f
Animæ rationalis nobilitas 64.a
An propter ſcandalum vitandum bona ſpiritualia ſint omittenda 232.d
An ſuperior publice a ſubdito arguendus ſit. 60.a
Apparitiones Chriſti poſt reſurrectionem quot fuiſſe dicantur 310.a
Apex quid 18.d
Apoſtolos a Chriſto baptizatos probabile eſt. 11.e
Apoſtoli ante Chriſti reſurrectionem perfectam fidem non habuerunt 55.d
Apoſtoli quam gloriā in Chriſti transfiguratione viderint 60.f
Apoſtoli an mortaliter peccauerint de maioritate diſputando 61.b
Apoſtoli quidam diuites fuerunt 68.a
Apoſtoli montes tranſtuliſſe creduntur 71 e.f
Apoſtolatus gratia ſtare poteſt cū peccato 318.e
Apoſtoli quomodo mundi erant carendo mortalibus ſed non venialibus, & cætera. 369.a
Apoſtolos quibus rationibus Chriſtus fratres nominet 378.a
Arbor quæ bona quæue mala 20.b
Arbori fructum non habenti cur Chriſtus maledixerit 71.e
Aream ſuam deus quotidie tripliciter purgat. 119.e
Arguere peccantem actus eſt iuſtitiæ. Folio. 94.f
Arguere proximū actus eſt charitatis. Ibidem.f
Arrianæ talis error dicentis verbum ſecundum naturam verbi factum, vnde occaſionem ſumpſerit 281.a
Arta via ſalutis quæ 217.e
Auaritiæ deſcriptio 208.d
Auaritia ſacerdotum inſatiabilis 79.a
Auditus triplex aſſignatur in ſcriptura ſancta 174.c
BAlaam quanquā Ariolus & malignus, tamen verus propheta. Folio 345.a
Baptiſmatum genera multa ſecundum Damaſcenum, & Gregorium Nazanzenum 9.c
Baptiſmus Iohannis, an ſacramentum, vel ſacramentale fuerit ibid.d
Baptiſmatis Iohannis forma ibid.d
Baptiſmus Iohannis gratiam non contulit ſua virtute, ſed ſuſcipientis deuotione & fide, &c. 9.e
Baptiſmi Iohannis inſufficientia 10.d
Baptizati a Iohāne denuo rebaptizandi erant a Chriſto 11.b
Baptiſmus Chriſti, figura noſtræ regenerationis 61.f
Baptiſmo ſuſcepto Ieſus orauit multipharia ratione 119.e.f
Baptizaſſe quomodo chriſtus credatur Folio 295.e
Beatorum manſio cœlum empyreum. Folio 67.d
Beatitudo in actu conſiſtit 15.c
Beatitudo fructuſq; in quibus conueniant & differant ibid.c
Beatitudo bipharia 15.d
Beatitudo quælibet, & meritum atque præmium complectitur ibid.d
Beatitudo viæ & patriæ 156.e
Beatitudo eſſentialiter & directe in actu intellectus conſiſtit. 167.d
Beatitudo ſeu diuina fruitio bipharia comparationem ſortitur 355.e
Benedictio duplex 131.f
Benedictio dei quid 117.f
Beneficia propter retributionem non conferenda 220.a
Biphariam res a cognoſcente comprehenditur 282.c
Blaſphemare quid 91.d
Boni quibus ex cauſis filij lucis vocentur 228.b
Bonorum corporalium finis eſt bonum ſpirituale 138.a
Bonum quam multiplex ſit 159.d.
Boos ætas longæua 2.d
CHananææ mulieris fides 57.e
Charitas a ſeipſo incipit 28.a
Charitate vacuus de condigno nihil meretur 41.c
Charitatis ordo quis 60.c
Charitas forma virtutum & finis 77.d
Charitas virtutum præſtantiſſima ac diuiniſſima 120.f
Charitatis & dilectionis ſigna, quō & quando exhibenda aduerſariis 170.a
Chriſti generatio p Matthæum & Lucam cur deſcripta ſit cum per Eſaiam inenarrabilis dicatur. 1.c
Chriſtus quare potiſſimum fili⁹ Dauid, & Abrahæ dictus 1.c
Chriſti generatio ſpiritualis quomodo inenarrabilis ibid.d

Chriſtus cur ex virgine deſpõſata naſci voluerit. 4.d
Chriſtus a peccato liberauit omnes ſufficienter ſolos electos efficienter 5.a
Chriſtus cur baptizatus a Iohanne. Folio 11.c
Chriſtus quas ob cauſas in deſertum ductus ſit 11.b
Chriſtus quicquid fecit aut pertulit, totum homini meritorium fuit ibid.e
Chriſtus quomodo non venit vocare iuſtos, quõ intelligendum 34.d
Chriſtus quomodo miſſ ad oues domus Iſrael miſſus dicatur. 37.d
Chriſtus ſpiritualiter quõ cæcos videre, claudos ambulare, &c. fecerit 42.c
Chriſtus quibus aduerſetur 47.d
Chriſti mater & fratres, qui dicantur pulchre 49.d.
Chriſtus cur in montem fugerit. 55.a
Chriſtus innocentes cur excuſet, nocentes vero accuſet ibid.e
Chriſtus cur diſcipulos interrogarit. Folio 58.f
Chriſtus cur prohibuerit prædicari ſe eſſe Chriſtum 59.e
Chriſtus quare non dixit ſe animam ſuam tradere pro omnibus ſicut ait pro multis 70.e
Chriſtus qua ratione Iudæis cum potuiſſet non reſponderit 73.a
Chriſtus vbi ſit 81.d
Chriſtus in vniuerſali eccleſia eſt. ibi.f
Chriſtus confecit in azymo 89.d
Chriſti paſſioni grati ſimus 97.b
Chriſtus cum eccleſia quibus modis eẽ dicatur 100.f
Chriſtus cur in curatione ſurdi & muti ingemuerit 104.f
Chriſtus quare apoſtolos die Aſcenſionis increpauit de incredulitate quando vtique crediderũt & valde deuoti extiterunt 109.f
Chriſtus propter pacem pectoris & æternitatis ad nos venit atque paſſus eſt Folio 125.e
Chriſtus cur baptizatus 140.a.
Chriſtus, cur manifeſtationem, baptiſmum prædicationem, &c. tam diu diſtulerit vſque pene triceſimum annum. Ibidem. f.
Chriſti dignatio atque humilitas 149.b
Chriſtus de eſſentiali premio nil ſibi promeruit 151.e
Chriſtus in eſſentiali merito non profecit 263.e
Chriſtum creſcere oportere, quomodo intelligendum 296.e
Chriſtus, quemadmodum ſecundũ diuinam naturam audire aliquid a patre intelligatur 297.a
Chriſtus, modis variis cum fidelibus ẽ in hoc inferiori mundo 331.d.
Chriſtus quantum nos diligat ſecundũ vtramque naturam. 341.a
Chriſtum, omnia nota feciſſe diſcipulis quæ audiuit a patre, quomodo accipiendum Ibidem.e
Caiphas licet prophetauerit non tamẽ dicendus propheta 344.d.
Caiphæ prophetia de Chriſti mortis vtilitate, quomodo accipienda ibid.d
Caiphæ conſilium, multipharium erroneum ibid.
Cantici Chriſtiferæ virginis Mariæ laus atque preconium. 121.f
Canticum Symeonis qua ratione ad cõpletorium dicatur. 131.d
Caro & pellis Chriſti quantæ teneritudinis 205.b
Cautela contra veritatis impugnatores vti licet. 73.b.
Cælum quando aperiri dicatur. 140.a
Cæli, quomodo aperiri dicantur .11.d
Centuplum relinquentibus omnia reddendũ quomodo accipiendũ 106.e
Cẽturionis fides, humilitas, charitas ſapientia. 10.e
Centurioni vnde tanta fides in Chriſtũ fuerit. 30.f
Cibus quomodo ſpiritualis immunditiæ poſſit eſſe occaſio 36.b
Circumcidi cur Chr̃s voluerit .c.xxix.
Clarificatum Chriſtum egreſſo Iuda diſcipulo quadrifariã intelligitur .354.d
Clarificatio Ieſu multifaria 347.f
Clauis eccleſiæ quã diuerſa ratione, in deo Chriſto, & miniſtris. .lix.e
Clauis eccleſiæ ſpiritualis qua ratiõe ſic vocetur 59.c
Clauis, character, ſacerdotalis ordo, poteſtas conficiendi, idem ſunt 59.e
Clauium vſus & poteſtas data apoſtolis ac ſacerdotibus 180.b c
Comprehenſio multipharium dr̃ 177.a
Confeſſio culpæ & laudis diuinæ 44.c
Confeſſio laudis & culpæ 133.b
Confeſſio triplex laudabilis 191.a
Confeſſio fidei quando & qualiter neceſſaria ſit ad ſalutem 124.e
Conſuetudo bona, legis vim obtinet Folio 131.f
Contemplatio certum non exigit locum 116.c
Conſummaſſe virtutis eſt non inchoaſſe 19.c
Continentia triplex a ſaluatore tradita 66.f
Conuiuia atque inuitationes ex diuerſis cauſis procedunt 219.f
Contẽplatiua vita dignior actiua 197.f
Cornu ſalutis exigere quid 125.d
Cornu ſalutis quid deſignet 153.b
Corpus Chriſti ex puriſſimis ſanguinibus virginis Mariæ formatum 4.d
Corpore & animæ egrotos curat Ieſus Folio 14.f.
Corpora ſanctorũ quomodo vt ſol fulgebunt 52.c
Corporis reſuſcitatio pluribus rationibus futura aſtruitur 76.f
Corporis Chriſti in conceptione exilitas 119.b
Corpore ſi Chr̃s qñque turbatus 351.f
Correctio fraterna tribus omittitur modis 164.f
Correctio fraterna circumſtantiis debitis exercenda ibid.
Conuiorũ q̃re Chriſtus ſpecialem mentionem faciat ſolicitudinem vetãs 209.f
Craſtinum quomodo accipiatur in ſcripturis 27.b
Creatorem offendens, toti⁹ creaturæ meretur offenſam 225.b
Creatura relatione reali ad deum refertur 76.f
Crucifigi cur Chriſtus voluerit & non aliquo alio mortis gñe mori 264.c
Crucifixionis hora Chriſti quæ extiterit 265 d
Crucifixus q̃ hora Chriſtus dicatur 308.e
Crux duobus modis tollitur 183.f
Culpę remiſſio naturali ordine virtutũ in iuſtificatione impij. 172.c
Culpæ pœna debetur ſecundum iuſtitiam 255.d
DAuid, cur rex ſolus nominetur. Folio 2.d,
Damnati, qualiter pœnitent de peccato 29.a
Derelictũ ſe a deo Ieſus clamans in cruce quomodo accipiendum 268.e
Deſertum & ſolitudo chriſto grata fuerunt pluribus ex cauſis 149.d
Deſolationis abominatio quid 82.a
Deſperatio peccatum in ſpiritum ſanctum 94.f
Deus ſicut infinitæ actualitatis, ſic & cognoſcibilitatis 45.a
Deus qua ratione odiatur & qua non. Folio 26.c
Deus animam habere quomodo intelligendum 46.e
Deus, cur fœnerator dicatur 171.c
Deum nõ differre iniuriam electorum ſuorum quomodo accipiendum 336.c
Deus, quomodo viuorum dicatur & non mortuorum 249.e
Deus per iudicem iniquum quomodo deſignetur 236.c
Deus rationalem creaturam libere mouet & trahit 315.b.
Deum ſuum, qua ratione Ieſus appellet patrem ſeu trinitatem 379.b
Damnati, ſi ad infernum deſcendere poſſint corporibus glorificatis .c.xxxi.e
Damnatum eſſe ratione culpæ, peius q̃ non eſſe 90.a.
Dari & commendari diſtãtia .c.xiij.f
Debitor dei, omnis homo .lxv.f
Debitores, qui dicantur 171.c
Decem virgines, fideliũ vniuerſitatem ſignant .24.e
Decimatio triplex in lege .204.f
Decuit Criſtum, vt hominem eſſe abſque omni peccato, multipharia ratione
Dedicatio templi Hieruſalẽ triplex 317.f
De diſcipulorum Chriſti ſcẽla 280.d
Dæmonis vetuſta pompa, velle ab hominibus adorari 13.b
Dæmonis potentia naturalis 47.e
Dæmon tentans Chriſt. q̃s fuerit 141.d
Dæmones an cognouerint IESVM eſſe Meſſiam in lege promiſſum 148.b
Dæmones porcos intrare. quas ob cauſas permiſſi ſunt 177.e
Dæmonum mira ſubtilitas, & poteſtas hominibus ignota 137.f
Dei iniuria nunquam diſſimulanda ſol. Folio 13.e
Deum tentare quid 144.d
Diabolus cur per mulierem Chriſtum liberare nititur 95.e f
Diaboli, qua ratione volucres cœli dicãtur 50.a
Diabolus cur homo dicatur 52.b
Diabolus cur ſurdus ac mutus dr̃. 305.e
Diaboli pompa indurata, velle adorari 144.a
Diabolus, ſi cognouit Ieſum eſſe Chriſtum 141.b
Diabolus homicida ab initio qua ratione dicatur cccxxviij.b c
Diabolus hominem introire quomodo intelligitur cccliiij.b
Dies purgationis Mariæ dicuntur ſecundum hominum æſtimationem &c. 329.f
Differẽs modus ſuſcitãdi mortuos Chriſti & prophetarũ Heliæ ac Heliſei xxxvi.f
Dignitas nominis ſaluatoris 129.b
Dilectio de ex toto corde &cæ. bipharia intelligitur 77.c
Dilectiõis præceptum quomodo in via impleatur 77.c
Diligendi proximum ſpiritualiter quæ ſit ratio clx.a
Diligere quid ſit 355.b
Dilectio dei ad nos, ex traditiõe filij pro nobis itemque iuſticia perpenditur ccc Folio xlviii.f

Dies purgationis Mariæ, dicuntur ſecundum hoim æſtimationẽ, &c 129.f
Differens modus ſuſcitandi mortuos. Chriſti & prophetarum Heliæ ac Heliſæi. 36 a
Dignitas nominis ſaluatoris 129.b
Dilectio dei ex toto corde, &c. bipharia intelligitur. 77.e
Dilectionis præceptum, quomõ in via impleatur ibidem.
Diligẽdi proximum ſpiritualiter quæ ſit ratio. 161.a
Diligere quid ſit. 253.b
Dilectio dei ad nos, ex traditione filij pro nobis perpenditur, itemque iuſtitia. 148.f
Dilectionis rationes multæ. 306.c
Dilectio dei & proximi inſeparabiles ſunt. 155.a
Dimittere homo patrẽ & matrem, quo modo intelligatur 66.e
Dionyſius Areopagita princeps theologorum, 7 f
Diſcipulorum Chriſti triplex vocatio, 14.d
Diſputare de meritis & maioritate ſanctorum ſtultum eſt, 43.a
Diſpenſatio quibus rationibus aduocanda & admittenda 45.f
Diſcipulorum Chriſti imperfectio. 57.f
Diſcipulorum Chriſti ruditas & imperfectio. 70.d,
Diſcipuli cur Chriſto templi ædificationem oſtenderint. 80.e
Diſciplinæ rectus ordo 114.b
Diſcretionis moderamẽ in omnibus ſeruandum 154.ef
Diſcubitum quid diuinus Dionyſius appellet. 181.d
Diſcretio ſeu prudentia, quadriga virtutum. 219.d
Diſtantia inter renunciare omnibus & relinquere omnia 222.b
Diſtantia principum ſeculi, & eccleſiæ. 258.f
Diſcipulorum Chriſti hebetudo grandis ſimplicitas ac ignorantia ante ſpiritus ſancti receptionem. 377.e
Diuerſorum dæmonum varia tentandi poteſtas. 62.d.e
Diuerſorium quid dicatur 126.d
Diuortium illicitum 20.d
Diuortium qua ratione Iudæis permiſſum. 66.d
Diuitiæ ſpirituales theſaurizãde Chriſtiano. 26.a
Diuina remuneratio in momẽto fiet. 49 e
Diuinæ poteſtatis efficacia, in inſtanti operari & ſolo imperio. 44.e
Diuinæ poteſtatis naturæ, & artis diſtans operatio. ibidem
Diuitiæ qua rõne fallaces dicãtur. 51.b
Diuitem ſaluari quibus rationibus difficile. 67.d
Diuitem qualem difficile ſit intrare regnum cœlorum. 67.f
Diuites in duplici differẽtia ſunt. 121.d
Docebat Chriſtus viam ambulans, 70.f
Doctori & prædicatori ſiue plato male viuenti, an liceat alios increpare aut corrigere. 181.b.e
Doctrina Chriſti ſupernaturalis 14.e
Doctrinam Chriſti non eſſe ſuam quomodo accipiendum. 320.a
Doctus a patre quõ Ieſus dicatur. 326.d
Documenta duo præcipua Chriſtus in cœna docuit verbo & facto. 353.e
Dominus cœli & terræ, ſolus deus & quare dicatur. 193.b
Donec, multiphariam in ſcriptura accipitur. 214.b. item fa.5.d
Dubia quando in meliorem interpretanda partem 27.e
Dubia quibus exhibenda. 144.b
Dubitatiue quare Ieſus loquatur quandoque. 44.c
Duplex voluntas in deo 64.c
Duplex virtuoſa confeſſio 207.d
Duplici electiõe Chrũs nos elegit. 381.f
Duodecimo anno cur Chriſtus exorſus ſit ſapientiam ſuã declarare. 334.e
Duo mira & incõparabiliter digna in Chriſti miraculis penſanda. 359.d
Duo piſces, quibus a Chriſto, turba refecta quid ſignificent 312.c
Duo perſequentium genera 248.c
EAdem veritas diuerſimode adicitur 118.f
Eccleſiæ prælati quales eſſe debeant. 17.e
Eccleſiam ædificari ſupra petram, quo modo accipiendum. 29.e
Eccleſiæ fides ſynagogæ pfertur 31.b
Eccleſia grano ſinapis cõparatur, 31.d
Eccleſia militans bonos & malos continet. 53.a
Eccleſia cur ſagenæ comparetur 53.a
Eccleſiæ paſtori arx contemplationis ſcandenda. 57.d
Eccleſia qua ratione grano ſinapis comparetur. 116.d.e.f.
Eccleſia aut ſynagoga quemadmodum vinea dicatur. 246.b
Efficacia paſſionis & mortis maxima. 344.e
Effigie alia, Chriſtus poſt reſurrectionem diſcipulis apparens, quomodo accipiendum. 270.f
Aegyptum cur Chriſtus ingreſſus. 7.f
Electio ex libertate procedit 46.d
Electos in præſenti ſeculo deus tribulari permittit 54.e
Electi ad tempus affliguntur 55.b
Electis dei pro vindicta ad deum clamare quomodo liceat 226.c
Epiſcopi quanta doctrina & ſcientia pminere debeant 53.c
Error dicentium filium dei patre minorem improbatur. 71.f
Error triplex circa deum 278.d
Et. coniunctio quandoque expoſitiue tenetur. 10.f
Euchariſtiæ ſacramentum, a Chriſto multiplici ratione inſtitutum 257.f
Euchariſt ſacramento ceria inſunt. 310 c
Euangeliſta cur non quod in ea conceptum, ſed qd in ea natum, dicere maluerit. 4.f
Euangelij prædicatio per totum mundum, bipharia intelligitur. 8.f
Euangelica doctrina minime occultanda. 105.d
Euangeliſtæ non omnia Chriſti miracula & facta conſcripſerunt nec rei geſtæ ordinem ſeruarunt 150.b
Euangelica doctrina quantum præſtet legi Moſaicæ 160.b
Euang. de Maria & Martha qua ratione in Aſſumptione beatæ virginis legatur. 198.b
Euangelij ſancti Iohannis excellentia & præ cæteris canonicis ſcripturis dignitas. 274.e
Ex deo omnia eſſe, bipharia intelligitur. 319.a
Excõmunicatio diuino iudicio approbatur, & a deo efficaciam habet 64.e
Excuſat ſe Chriſtus multipharia de ſabbati violatione 126.e
Exercitatio corporalis ad modicũ prodeſt, 35.b
Exteriores ſenſus refrenandi 26.b
Extremi iudicij dies incerta 83.e
Extremi iudicij rigor 85.a
Exultare quid 17.c
Ezechiæ fletus vberrimi, quæ cauſa extiterit. 2.f.
FAcere quod in ſe eſt, quid 28.c
Facies cœli quare dicatur 58 c
Fallaces diuitiæ qua ratione dicantur, 51.b
Febricitantium natura 51.f
Fœminarum ſanctarum cur nulla in genealogia ſaluatoris aſſumatur 1.f
Fermento qua ratione eccleſia aſſimiletur. 91.e.f
Fermentum quid deſignet 58. e
Fermentum, hypocriſim & peruerſam doctrinam ſignat, 206.c.
Fide ſola non ſufficit eſſe eccleſiæ membrum. 18.e
Fides ſola non ſufficit ad ſalutem 29.c
Fidei nihil impoſſibile 62.d
Fidẽ & opera quilibet Chriſtianus ſecum feret ad iudicium. 84.e
Fides catholica operibus piis adornanda. 84.f
Fides diſcipulorum imperfecta 54.e
Fidem modicam qui habeant 55.a
Fides ſola non ſaluat 67.b
Fides primæ veritati innititur 307.a
Fides naturali ratione probari nequit. 110.a
Fidei confeſſio quando de neceſſitate ſalutis. 184.e
Fides modo duplici augetur 233.b
Fidei augmentum apoſtoli multipharia ratione a dño Ieſu petierunt. ibid.
Fides incommutabili veritati inhæret & innititur 301. a
Fides Marthæ quemadmodum Ieſum credidit filium dei 342.c
Fidei actus vnde meritorius fiat 380.f
Fidelium maiorum dãnatio maior an infidelium 38.e
Fieri aliquid dicitur per aliud multiphariam. 275.f
Filij regni qui dicantur. 31.e
Filius dei quõ ſe nobis dedit 123.f
Fletus & ſtridor dentium quid ſignificent. 31.c.
Fletus damnatorum poſt reſurrectionem ſi corporalis erit 217.e
Fratres duo quomodo in lege eandem potuerint habere vxorem. 3.d
Fratres q appellentur in ſcriptura ſancta. 5.e.f
Fratres Chriſti qui dicantur 49 c
Fraternæ correctionis modus 64.c.
Fraterna ſocietas fructuoſa 65.c
Fructum qui centeſimum, qui ſexageſimum, quive triceſimum ferant 50.b
Fugere paſtores eccleſiæ quibus rationibus licite poſſunt. 136.e
Furori cedendũ quandoque. 142.14 d
Futuri iudicij rigor. 87.b
GAllinæ ſimilitudinem cur Chriſtus ponat 80.b
Gaudere quid. 87 c
Gaudendum in aduerſis tripharia ratione ibidem.d
Gazophylatium triplex 250.b
Generatio Chriſti triplex in ſcriptura ſancta deſcribitur 1.d
Generoſi animi eſt, pronum eſſe ad dandum 162. c
Gentiles quare lapides dicantur. 10.b
Gentiles cur canes vocentur 57.c
Gentilis pop. cur adoleſcentior. 224.a
Genus humanum quomodo per Chriſtũ liberatũ, cũ tñ pauci ſaluenſ. 124.a

Gladius animam Mariæ pertranſiens quid & quam multipharíam intelligatur. 332.d
Glorificatorum corporum dotes vnde erunt 61.a
Gloria quid ſit 127.e
Gratiæ gratis datæ bonis maliſq; communi ſunt 19.c
Gratias Chriſtus deo agit ſecundũ humanitatem. 57.f
Gratiæ gratis datæ a malis haberi poſſunt 58.a
Gratiæ plenitudo in Chriſto quanta fuerit. 233.d
Gratia triplex in Chriſto 193.b c
Gratiæ plenitudo Chriſto propria. Folio 141.f
Gratiæ tempus in Chriſti incarnatione incepit 154.b
Gratia a deo collata diligentius cuſtodienda. 175.e
Gratia dicitur plena dupliciter 180.d
Gratiæ gratis datæ in Chriſto fuerunt & virtutes ſed non omnes ibid.e
Gratia dei quibus rationibus aquæ cõparetur. 298.d
Gratia naturæ fraternitatem perficit, & ipſam extinguit & ordinat 286.b
Gratia dei non ex meritis præuiis. Folio 361.f
Gradus plenitudinis gratiæ ſpiritusſancti 141.e.f
Gradus baptiſmorum ſex 213.c
Grano frumenti, qua ratione ſe Ieſus comparauit. 148.b
Græcorum error in fermentato conſecrantium reprobatur 89 b c
Gregem porcorum ingredi cur Chriſtus dæmonibus conceſſerit 32.b
Gulæ vitio cur primo tentatur Chriſtus. 143.a

HElias per quem modum Heliſæo duplicem ſpiritum dederit. 181.a
Heluidij hæretici error conuincitur. folio 5.e.
Heremũ cur Chriſtus ingreſſus 142.b.
Hæretici an ſuſtinendi ſint 52 d
Hæretici quando non ſunt extirpandi. ibid.e
Hæreticorum errores circa verbi incarnationem ponuntur 279.f
Herodes tres extiterunt 5.f
Herodes qbus rationibus turbatus, & omnis Hieroſolyma cum ipſo 6.d
Herodes quomodo credidit Chriſtum ſe poſſe extinguere 8.b
Herodes ficte contriſtatus Iohãnis optauit mortem 54.b.
Herodes Aſcolonita ſex habuit filios. folio 135.d
Hieroſolymam magos qua ratione deus intrare voluit. 6.d.
Hieruſalem qua ratione ſancta dicatur. folio 31.f.
Hypocriſis vitanda. 23.e
Hypocriſis ſpecies quatuor 25.b.
Hypocriſis phariſæorum, fermentum a Chriſto appellatur 209.c.
Hydropici proprietates ſeptem, peccata mortalia ſeptem denotantes 216.a
Hominum corda, quibus medijs Chriſtus ingrediatur 42.f.
Homo, cur omnis creatura dicatur. Folio f. 109.f
Homo, quis vere & proprie dicatur. folio 130.c.
Homini naturalis eſt exercitiorum inſtantia, ocium vero innaturale 137.f
Homo, animal admiratiuum naturaliter ſcire deſiderat. 177.f.
Homo dicitur alteri proximus multipliciter. 196.f
Hominum generi ſeptem ab eccleſia expellenda. 244.e
Honor fugientem inſequitur. 104.e
Honor dei ante omnia expetendus promouendus, deſiderandus 351 a
Hoſtiæ ſpirituales quæ ſint 20.a
Humana laus, fugienda 101.d.
Humanitatis Chriſti dignitas, ſanctitas & perfectio 255.a
Humilitas ad gratiæ profectum diſponit in præſenti & gloriæ incrementũ in futuro. 63 c
Humilitas Iohannis baptiſtæ profundiſſima 198.f
Humilitatis commendatio & ſuperbiæ deteſtatio 191.e
Humanitas Chriſti dicitur templũ verbi & vnitæ deitatis 290.a
Humanæ naturæ quanta calamitas & miſeria 302.b.c.

IAcob Chriſti figuram gerit 1.f
Ieſus vnigenitus dei ſecundum perfectam rationem nominum dicitur Ieſus aut Chriſtus 1.b
Ieſus & Chriſtus æternam increatam q; ſupponunt hypoſtaſim verbi ibi.b
Ieſus & Chriſtos plures ſcriptura commemorat 2.b
Ieſus & Emanuel diuinam & humanã naturam in vna perſona aſtruunt 5.b
Ieſus a quo ſpiritu ductus ſit in deſertũ folio 12.a
Ieſus quare Helias putabatur. 58.f
Ieſus quantæ magnitudinis & dignitatis extitit 118.c
Ieſus ſaluator multiplici ratione 120.c
Ieſus quomodo in ſignum poſitus dicatur 132.c
Ieſus quomõ profecit ſapientia & gratia. 115.a
Ieſus quomodo adulteram abſoluens ſcribebat in terra 124.b
Ieſus lux mundi quomodo dicatur. folio 324.d
Ieſus doctos a patre quemadmodum intelligatur. 326.d
Ieſus omnes liberaſſe quomodo dicatur. 327.d
Ieſus quemadmodum ſuos diligat, & quanto amore 351.f
Ieſus quemadmodum quærendus Folio 377.f
Ieſſe teſtimonium fuit 1.d
Ignorantia multiplex 312 f
Impij iuſtificatio maior creatione mundi. 67.c.
Incarnationis opus ſpiritui ſancto cur appropriatur & aſcribatur 4.d.
Incarnationis Chriſti myſteria modus & vtilitas 279 c.d.e
In Chriſti paſſione quid diſcendum & imitandum. 39.f.
In Chriſto vna filiatio atq; perſonalitas, duæ vero generationes 316.e
Incenſum multiplex a ſacerdotibus veteris legis ponebatur 114.d
Indulgenda offenſa, ſed non ſemp pœna. 107 b
Inferni pœna perpetua & interminabilis: 312
In fide cum ſpe orandum 72.f
Infidelis tam iudicatus dicitur triphaſia ratione 294.d
In igne baptizari quid 10.f
Inimicus quomodo diligendus & quomodo odiendus 159.e.f.
Iniuria quo ad culpam ſemper dimittenda. 232.f
Innocentes pœnitentibus meliores Folio 64.b.c
Innocentia pœnitentiæ præſtat folio 213.c.
In quibus vera conſiſtat eccleſia, Folio 58.c
In qua fide eccleſia ſaluetur 19.b
In quo corpe Chriſtus diſcipulis poſt reſurrectionem apparuerit 60.c
In ſolitudinem Chriſtus ſequendus folio 58 b
Inſufflatio Chriſti dando ſpiritum ſanctum quid ſignificet. 320.a
Intentio ſpeciem imprimit operationi Folio 26.a.
Intentio dupliciter dicitur 201.e
Interrogat homo multiplici ratione. Folio 41.f.
Interrogatio varijs ex cauſis fit, folio 319 e.
Inuidia omnia bona ſiniſtre interpretatur 47.c.
Inuidorum hypocritarum proprietas Folio 71.c
Inuidia omnia ſiniſtre interpretatur. Folio 255.c
Inuidia quid ſit 255.f
Iohannes vox clamantis quare dicatur folio 9.b
Iohannes cur baptizauerit ibid.d
Iohannes a Chriſto baptizatus, quibus ex cauſis 21.c.
Iohannes de perſona Chriſti non dubitauit, dum miſſis diſcipulis interrogauit 41.d
Iohannes ob diſcipulorum interrogauit ignorantiam ibidem.e
Iohannis baptiſtæ commendatio a chriſto 42.d
Iohannes cur plus quam propheta, folio 43.a
Iohannes cur Helias dicatur ibid.d
Iohannem baptiſtam quomodo Iudæi non cognouerunt. 62.b
Iohannes cur angelus dictus 101.b
Iohannes in vtero purgatus ab originali peccato quare circunciſus folio 122,b
Iohannes Ieſum interrogauit per diſcipulos ſi ipſe eſſet Chriſtus propter diſcipulorum inſtructionem, & cætera. 197.c
Iohannes prophetam ſe eſſe quemadmodum neget 283.b
Iohannem indignum ſoluere corrigiam Chriſti calciamenti, quomodo accipiendum 284.a
Iohannes quomodo Chriſtum neſciſſe intelligatur ibid.f.& 285.a.
Iohannes baptiſta qua ratione nullum miraculum fecerit 339.f
Iohannes euangeliſta quomodo martyr dicatur 70.c.
Ioſeph & Mariæ verum matrimonium extitit 3.c
Ioſeph cur occulte Mariam dimittere voluerit 4.e
Ioſeph, quando, quave viſione, angelus apparuerit ibidem.f
Ioſeph, quemadmodum poſt partum virginem cognouiſſe intelligatur. Folio 5.d
Ioſeph nocte qua ratione fugit 7.e

Iohannes euangeliſta quomodo martyr dicatur. 70.c
Iohannis apoſtoli doctrina mari, quomodo appropinquari dicatur 274.a
Iohannis apoſtoli excellentia dignitaſq. ibidem, b.c
Iohannes apoſtolus, an vere mortuus ſit. 383.c.d
Iohannis apoſtoli, euangelij quanta firmitas & certitudo ibidem. e.
Ioſeph & Mariæ verum matrimonium extitit 3,c
Ioſeph a Luca cur fili⁹ Elyh à Mattheo vero filius Iacob aſſeratur ibidem.d
Ioſeph cur occulte Mariam dimittere voluerit 4.e.
Ioſeph quando, quave viſione, angelus apparuerit. ibidem.f
Ioſeph, quemadmodũ poſt partum virginem cognouiſſe intelligatur 5.d
Ioſeph nocte qua ratione fugit 7.e
Ioſeph Mariæq; paupertas 136.b
Ioſeph in virginitate pmanſit 175.f
Iota quid. 18.d
Iræ triplex gradus 19.b
Ira quando & quomodo ac qualiter ſit peccatum 19.b.c
Ira per zelum fuit in Chriſto. 163.b
Ira per vitium quid 147.d
Iſaac in qbus Chriſti figura fuerit. 1.e
Iſraelita cõtrahere cum moabitis quo caſu licitum erat 2.e
Iudam Chriſtus euchariſtia communicat. 90.e
Iudas qualis fuerit ab initio electionis ad apoſtolatum. 318.c
Iudas, ſi electus, quõ præſcitus? ibi.d.
Iudas Iſcariotes ab initio electionis in apoſtolum creditur fuiſſe bonus 346.a
Iugum Chriſti in quibus legi Moſaicæ præſtet. 45.d
Iudæorũ ſtatus ter mutatus 4.a
Iudæorum ſectæ triplices 9.e
Iudæis Chriſtus cur ſpecialiter miſſus. (57.b
Iudæi viperis cõparant. 10.e
Iudæi cur filij nominentur 57.c
Iudæorũ cæcitas atq; peruerſitas 53.d
Iudæi Chriſtum cur occiderint 74.a
Iudæi an Chriſtum cognouerint eſſe verum Meſſiam ſeu verum Chriſtum in lege promiſſum. 74.e3
Iudæi cur in reſponſioni Chriſti mirati. 76.c
Iudæi quemadmodum nunquam audiſſe vocem patris intelligantur. 309.b
Iudæos non potuiſſe credere propter Eſaiæ verba quomodo intelligendum
Iudicio contendere an Chriſtiano liceat 350.d. 21.f
Iudicium quando licitum 27.c
Iudicium multiplex 27.d
Iudicium in quibus vitandum ibi.d
Iudicium diſcretionis & diſcuſſionis. 47.b.
Iudicij veritas & rectitudo multa exigit. 321.a
Iurare quid 21.b
Iurare non prorſus illicitum 20.e
Iurare per creaturas quomõ & quando liceat. 25.a
Iuramenti comites tres. 20.f
Iurare per creaturas Chriſtus cur prohibuerit 21.b
Iuſticiam regni quærere quid xxvi.f
Iuſtum eſſe hominem ante deũ tripharium intelligi poteſt 113.e
Iuſtificare quomodo deum dicimus. (169.a
Iuſtificari quis dicitur tribus modis. 170.b

Laborantium diſparilitas in huius via exilij. 45.b
Lachrymatus eſt Ieſus, pluribus vicibus 243.f
Leproſum cur Chriſtus per manus extenſionem ſanarit 30.b
Lapides de quibus Iohannes dixit deũ poſſe ſuſcitare filios Abrahæ quid ſignificent 137.b.c
Laſciuia deo diſplicet 130.c
Latriæ ſeruitute ſoli deo ſeruiendum. folio 344.b
Laus humana non appetenda 23.a
Latria ſoli deo debetur 6,c
Laudatur Chriſtus a veritate vitæ, doctrinæ & iuſtitiæ 76.b
Laus Iohannis baptiſtæ multipharia. folio 168.c
Laus virtuti debetur 227.f
Laudare & recõmendare ſeipſum, quomodo Chriſtus, & ſancti plures licite potuerunt 325.a
Lazari ſuſcitatio mirabilius cæteris & famoſius miraculum. 240.c.
Lectus ſtatum contemplationis ſignat. folio 235.c
Legis præcepta tripharia 18.c
Legem quomodo Chriſtus non ſoluit, ſed adimpleuit 19.a
Legis diuinæ diuiſio 111.d
Legis diuinæ finis quis ibid.e
Legis Chriſti & & Moiſi differentia amor & timor 112.c
Legis naturalis duo præcepta præcipua 160,f
Leges mutandæ dum adeſt neceſſitas. 260.a
Leproſum mundatũ, cur Chriſtus retirere iuſſerit 30.c
Leproſum cur Chriſtus tetigerit 150.c
Leproſi, ad ſacerdotes ĩre miſſi 234.a
Lex multiplex 111.c
Lex æterna quid dicatur ibid.c
Lex naturalis quæ dicatur. ibid.
Lex diuina quæ dicatur ibid. d
Lex humana quæ dicatur ibidem,
Lex multiphariam accipitur in diuinis ſcripturis 339.a
Libellus repudij quid. 20.d
Liber vitæ in deo metaphorice dicitur. 192.f
Liberum arbit. cogi non põt 221.a
Libertas duplex 62.f
Literalis ſenſus ſcripturæ ſolus efficax ad probandum 7.f
Literalis ſenſus ſcripturæ ſanctæ, bipharia intelligitur 376.c.
Locuſta quid ſit 9.b
Longe eſſe a deõ quid ſit 56.a
Longius ire quibus rationibus Chriſtus ſe finxerit 271.d
Lucas in carne Chriſtum vidit 111.b
Lucernæ quibus rationibus Iohannes baptiſta comparetur 308.f
Lumbi ſpirituales qui ſint 211 a
Lumen vitæ Chriſtum ſequens, quemadmodum habere dicatur 324.f
Lunatici qui dicantur. 14.e
Lunaticum cur Chriſtus adduci iuſſerit. 62.c

Machometi perfidia ſceleratiſſima & Alchoranus ipſius reprobatur. 249.a
Magi, qua ratione dicti ſint, reges Chriſtum adorantes 6.a
Magi ſapientes, nõ malefici vocati 6.b
Magi quid in Chriſto muneribus profeſſi. ibidem.b
Magi ſuper naturale aliquid in puero Ieſu viderunt 7.b
Magi reſponſum, quo modo accepiſſe credantur ibid e
Magorum munera myſtice quid ſignificent ibidem.c
Magi gentium deſignãt conuerſionem folio 7.d
Magiſtri & domini ratio, ſecundum vtranq; naturam quam differenter Chriſto conueniat 351.a.
Maieſtas & gloria ſaluatoris cui nulla æquari queat 97.e.
Malchũ, cur Chriſtus ſanauerit 262.c
Male operantium genera multa. 295 a
Malitia diei qũo intelligatur 27.c
Mandata legis triplicia 67.c
Manuũ impoſitio quid deſignet 105.b
Marcus euangeliſta cur per leonem deſignatus 101.a
Margarita pcioſa quid ſignificet. 52.f
Maria Magdalena, bis Chriſtum vnxit. 88.c
Mariæ turbatio qualis fuerit 118.a
Mariæ ſuauitas quanta ſit. 128 e
Marthæ fides de diuinitate & filiatione domini Ieſu 342.c
Martha quomodo ſororem ſilentio vocauerit, cum tamen locuta fuerit 342.d
Manſiones diuerſæ varij ſunt gradus præmiorum. 6.e
Manſionis multæ in regno cœlorum, quomodo accipiendæ 355,d
Matthæus euangelium ſuum cur ſcripſerit 1.a
Matthæi euangeliſtæ conuerſio 14.f
Matthæi erga Chriſtum reuerentia. folio 153.e
Matrem eſſe dei pene infinita dignitas. 117.f
Matrimonium verum extitit inter Ioſeph & Mariam 3.e
Matrimonio iuncti qua ratione quandoq; ſeparari poſſint 66.d.
Matrimonium quid & quomodo diffiniatur ibid.e
Maxilla dextera qũo præbenda 21.d
Maxima ſpes a Chriſto, peccatoribus data 97.e
Medicus animarũ Chriſtus ſecundum vtranq; naturam 153.f
Medius quomodo ſtare dicatur Chriſtus 281.e
Mel ſylueſtre quid. 9.b
Membrorum mutilatio illicita 64.a
Mentis auerſione receditur a deo. 224 e
Merces quanta deum timentium 40.c
Mercennarij in duplici differentia inueniuntur. 225.e
Meritoria actio eſſe non poteſt niſi inhærendo per charitatem Chriſto. 360.c
Militia licita eſt, ſi bene exerceat. 258.d
Miracula interdum nõ merito operantis, ſed recipientis fiunt 29.e
Miracula Chriſti calumniari non poterant. 72.c.
Miracula maiora Chriſtus per apoſtolos fecit quam per ſeipſum legatur feciſſe. 110.b.
Miraculorum virtus, qua ratione fiant & a quibus 332.c d
Miſericordes qui cenſendi 16.e
Miſericordiæ deſcriptio 191.e
Miſereri proprium Chriſto, iuſtitiæ rigorem noſtra peruerſitas exigit & efficit. 180.a
Miſſio filij dei bipharia. 309 a
Mitras quid. 15.f. & 16.a
Moralis actus a fine ſpeciem ſortit. 23.a
Mortuorũ reſurrectio probatur 76.e
Mortem naturali affectu abhorruit Chriſtus. 91.e

Mors Chriſti & ipſius æternitas quemadmodum conſtent 350.a
Mortui corporaliter, quemadmodum dicantur audire vocem filij dei 307.d
Mortuum aliquid dicitur dupliciter. Folio 249.c
Moſes & Helias cur cũ Chriſto in trãſfiguratione apparuerint lxi.b
Munditia cordis triplici via ſeu actione acquiritur ibidem.c
Mulieri Syrophœniſſæ cur Chriſtus nõ reſponderit. 57.a
Mulier Chananea eccleſiam gentilium conuerſam ſignificat ibidem.d
Multi ſine proprijs ſaluabuntur meritis lx.d
Munditia cordis quid 16.c
Munditia interior amplexanda 70.b
Mundus tripharıam ſignificatiõem habet 264.a
Mundum quibus de cauſis deus ex tempore produxerit. 276.c
Mundum viciſſe quemadmodum Chriſtus intelligatur 346.c
Murmuratio ſanctorum conductorum in vinea domini quid ſignificet lxix.d
Mutatio aquæ in vinum quemadmodum primum fuiſſe intelligatur miraculorum a ſaluatore factorum 288.d
NAthan verus naturalis filius Dauid 3.e.
Natiuitati Iohannis baptiſtæ, quare multi congratulati 315.c
Naturam ars nõ adæquat, tametſi eam imitetur 26.c
Naturalis timor mortis non reprobatur ſed ratione frenandus 40.b
Naturalia in dæmonibus manſerũt integra 47.f
Naturali appetitu chriſtus a ſe transferri petit paſſionem. 91.e
Nauicula, quam Chriſtus aſcendit, crucem chriſti ſignat 33.a
Neceſſitas bipharia 58.a
Neceſſitas communiſq; vtilitas diſpenſationem expoſcit. 41.f
Neceſſarium aliquid dicitur bipharıam. 255.c
Negatur Chriſtus tribus modis. 40.c
Nemo hic ſe alteri pferat aut quenquã contemnat. 78.d
Notitia duplex approbationis & ſimplicis viſionis 217.d
Nubes cur apoſtolos in transfiguratione obumbrauerit 71.e
Nulla pro anima cõmutatio fieri poteſt lx.d.
Nulla creatura pura potuit humanum genus ab originali liberare peccato. Folio 254.b
Nullum bonum creatum ſatiare & quietare valet animæ appetitum 224.f
Numerꝰ electorum paruus reſpectu reproborum lxix.c
Nummularij qui dicantur 25.a
Nunquam improuidi ſimus & ſecuri. Folio 341.a
Nuptijs intereſſe quibus rationib. chriſtus voluit 287.f
OBſecratio quæ ſpẽs orationis dicatur 154.a
Obſecratio proprie quid ibi.a
Obſequium noſtrum ſit e charitate deo placet 19.f
Obſeruatio pceptorum decalogi ſemper ſufficiebat ad ſalutem ibid.a
Obſtaculum ingrediendi regnum cœlorum bipharium 56.c
Occidi iuſte, vtilius quam impie viuere. 83.d.
Oculus dexter quis 20.c
Oculos cur chriſtus in cœlum leuauerit cum hoc ipſi nihil ad mentis erectionem contulerit 343.d
Oculos in cœlum qua ratione chriſtus leuauerit 367.a
Odiri propter Chriſtum optabile 81.e
Odij cauſa quæ ſit 251.c
Offenſus quemadmodum offenſori dimittere poſſit peccata 25.b
Offerenda deo fides illuminata, oratio deuota, corpus mortificatum 7.c
Omnia quomodo tradita ſunt Chriſto a patre, pulchre 44.e.f
Omiſſionis peccatum quando mortale ſit 117.e
Omnia regna mundi dæmon, quomodo chriſto oſtenderit 13.b
Omnia præcepta in præceptis charitatis continentur 77.c
Omnia quomodo chriſto tradita intelligantur 193.f
Omnis ſtatus in ſacra ſcriptura eruditur 51.b
Omnis ſcriptura ſancta ſcandalum hæreticis parit 56.f
Omnia quomodo chriſto ſunt ſubiecta Folio 267.c.
Omnis peccans, ignorans & errans. Folio 212.e
Origenes quomodo a quibuſdam excuſatur hæreſeos expers 277.e
Originalis iuſtitia quæ ſit 254.f
Originale peccatum quemadmodum vnum & multa dicatur 333.f
Ordinata ſolicitudo quæ dicatur 26.c
Ordo perueniendi ad contemplatiõem Folio 142.d
Ordo correctionis quomodo ſeruandus 163.d
Ordine quodam peccator a deo curatur. 185.f
Ordo dignitatis in beatis 242.b
Ordinem rerum geſtarum ab euangeliſtis deſcriptamq; ſcire difficile eſt 137.e
Operarij veri in eccleſia qui dicendi. Folio 190.c.
Opera quæ in publico fienda. 18.b
Operatio formam arguit 48.b
Operatio miraculoꝝ ſi requiratur ad verum chriſtianum 157.a
Opera ſanctæ trinitatis ab extra indiuiſa 194.a
Opera chriſti oĩa, perſecutiones mors, ad noſtrum meritum & profectum relata ſunt 169.b.
Opa miſericordiæ potiſſimum ad chriſtianos pertinent 272.e
Optimis, in omni conditione & gradu iuncti ſunt peſſimi 84.a
Opus ſeruile quid 45.b
Opus triplici ex cauſa dicitur ſeruile. Folio 115.f
Orandum pro omnibus. 21.d
Orationis dominicæ laudes & præconia 24.b
Orationem tria faciunt exaudibilem. Folio 28.d
Orandum attente & abſq; euagatione Folio 201.a
Orandum ſemper, quomodo accipiendum 235.f
Oratio quid ſecundũ Damaſcenũ 23.b
Oranti oſtium claudendum ibid.c
Oratio clamoſa quæ mala pariat ibid.
Oratio quid 236.c
Orationis virtus & efficacia. 260.c
Orauit chriſtus quod nouerat fieri nõ debere multiplicatione ibid.f
Oratio mixta pconijs efficaciſſima eſt ad impetrandum. 347.b
Oratio debito modo effuſa ſemper exauditur 357.c
Oraturus chriſtus cur montem aſcendit. 351.b
Oſculari cur ſe chriſtus a Iuda permiſerit. 92.d
PAcem triplicem proximis optare debemus 190.f
Pacem cum diabolo inire, vituperabile eſt 221.f
Patientiæ commendatio 251.f
Pacifici qui dicantur 16.f
Pacis triplicis deſcriptio. 190.f
Pacis nomine quibus rationibus chriſtus diſcipulos ſalutauit 378.d.
Panis nominis quemlibet cibum ſcriptura deſignat. 55.e
Panis multiplex in ſcripturis inuenitur 199.c
Panes propoſitionis qui 155.b
Panem fregiſſe quomodo Chriſtus dicatur 257.c.
Parentibus in neceſſitatis caſu ſuccurrendum magis quam vxori aut filijs. Folio lv.f
Parabolice, cur chriſtus turbis loquebatur 49.c.173.c.
Paralyſis ſpiritualis accidia eſt 133.a
Parare domino viam quid ſit 9.a.
Paruulus in ſcripturis, tripliciter dicitur 395.d
Paſcha vnde nomen acceperit 87.d
Paſchæ nomen diuerſis modis in ſcripturis accipitur 89.c
Paſcha in ſcripturis multiphariam accipitur. 256.b
Paſſio chriſti cur exceſſus dicatur. 61.c
Paſſionem ſuam, cur chriſtus diſcipulis ſuis prædixerit lxij.e
Paſſio chriſti præſtitit futura, quod cõferi iam facta. 295.f.
Paſſiones animæ quomodo in chriſto fuerunt & qua animæ parte 341.f.
Paſſionis chriſti ratio multipharia. Folio 370.c
Paſtoris & prædicatoris boni conditio 37.a
Paſtor malus quantum obſit. 56.e
Paſtorum eccleſiæ cæcitas 149.e
Paſtori per oſtium intranti qſio oſtiarius aperiat. 314.f
Paſtor bonus quemadmodum chriſtus Ieſus exiſtat ſecundum vtranq; naturam 355.f
Paterfamilias cur chriſtus dicaſ. 68.d
Paterfamilias tota trinitas dicitur. ibi.
Pater in ſcripturis multiphariam dicitur 198.f
Pater ſolus, quomodo ſolus iudicij diem & horam ſcire dicatur 83.f
Pater quomodo in filio & quemadmodum in patre filius 156.d.
Pati chriſtum quõ neceſſarium 183.e
Pauperem vitam cur chriſtus elegerit. Folio 32.b.
Pax multipharia. 40.d
Pax, certum miſtium filiationis Chriſti 106.c
Pax multiphariam ſumitur 228.a
Pax quid & in quo conſiſtat 159.b
Pax mundi quæ dicatur ibid.b.c
Peccata relaxare diuerſis diuerſimode congruit 15.e
Peccandi occaſio ex duplici ratione oritur 23.
Peccandi deſiderium iugiter in damnatis eſt xxix.d
Peccatum in ſpiritum ſanctũ quid 43.b
Peccatum in ſpiritum ſanctum cur irremiſſibile dicatur ibi.

Peccati radix eſt libertas lxiiij.e
Peccans pœna compellendus quo a malo deſiſtat lxv.a
Peccatorum diuerſitas ac multiplicitas Ibidem
Peccata quo redire dicantur. lxvi.b.
Peccata ſemel dimiſſa an eadem redeant ibid.
Peccati abundantia mors charitatis eſt 81.e.
Peccator aut peccatrix multipharíam quis dicitur in ſcriptura ſancta 170.f
Peccata diuerſis modis dimittuntur. Folio 124.f
Peccati effectus varij deteſtabileſque. Folio cxcvi.e
Peccatum quæ mala hominibus inferat 145.a
Peccatum in ſpiritum ſanctum q̃ro irremiſſibile dicatur 207.e
Peccata in ſpiritum ſanctum ſex ibid.
Peccare in ſpiritum ſanctum quid ſit. Ibidem.
Peccatur circa cibum & potum ſex modis. 210.c
Peccata infidelium an grauiora ſint impiorum chriſtianorum peccatis 247 e
Peccata mundi chriſtus quemadmodũ tollere dicatur. 284.e
Peccata mundi tollere nulla pura creatura valuit ibidem
Peccator dicitur quis multipharia conſideratione 133.c
Peccatores quomodo deus non audire intelligatur ibid.
Pedum nomĩe quid ſignificetur 317.a
Pœna æterna ſoli culpæ mortali debetur 78.f
Pœnæ Sodomitarum & chriſtum non recipientium comparatio cxci.c
Pœnitentia quam multipharíam capiatur. ix.a
Pœnitentia cur amplexanda 10.c
Pœnoſiſſima chriſti manuum & pedũ. perforatio, ac corporis in cruce diſtentio cclxvi.e
Perfecti & ſancti viri quomodo appetant & quemadmodum mortem refugiant 385.a
Periculi grauitate imminente feruor, & orationis inſtantia creſcere debet. Folio 261.d
Perſecutionis tempore quando fugiendum quandove perſiſtendum 39.d
Perſeuerandum in oratione xcii.b.
Petere in nomine Chriſti quid 365.e
Petitio filiorum zebedæi inordinata fuit multipliciter 70. b
Petri nauis concuti poteſt, nunquã demergi 33.a
Petri fides ac charitas 55.b
Petri ruditas in ſermone perſpicuo. Folio lvi.e
Petrus ſi chriſto non conſenſiſſet in pedum lotione quomodo mortaliter peccaſſet 352.d
Petro, cur chriſtus poſt reſurrectiõem primo apparuerit 275.b
Petrum, cur chriſtus interrogauit an ipſum, & plus cæteris diſcipulis diligat 382.c.
Petrus an vere ſciuerit ſe amare chriſtum ibidem.d
Phariſæorum ſcribarumque iuſtitia. Folio 12.f
Phariſæi qua ratione Chriſtum, auaritiam reprobantem deridebant. Folio 229 c
Philippi apoſtoli laus & humilitas. Folio 347.e
Philoſophorum quantumcunq; ſublimis doctrina Chriſti nequit doctrinæ comparari 111.a
Pilatus toto affectu liberare niſus eſt Chriſtum. 95.d
Plantationem omnem eradicandã quã non plantauit pater quomodo accipiendum 56.c
Plenitudinis gratiæ, gradus plures. Folio 118.e.
Pluralitatem perſonarũ in deo eſſe an lumine naturalis rationis probari poſſit 277.b.
Porcos intrare qua ratione dæmones petierunt 177.e.
Præceptũ de dilectione dei ex toto corde, ex tota anima, & c. tripliciter exponitur & intelligitur 195.b
Præcepta ſua monet Chriſtus impleri multiplici ratione 357.d
Præcipere ac dominari propriæ chriſto conuenit 176.d
Præceptum de proximo diligendo cur dicatur nouum 354.f
Præcurſor, quomodo Iohannes dicatur per ſimilitudinem ix.a
Prædeſtinatio non ex meritis. 23.f
Prædeſtinationem diuinam nulla præcedunt merita 44.c
Prædeſtinatio libertatem non tollit. Folio 93.a
Prædicationis officium quibus committat Chriſtus 15.a
Prædicatio apoſtolorum & meſſis fuit & ſeminatio ſeu ſemen 300.f
Prægnantibus cur chriſtus væ prædixerit 82.b
Prælatorum deploratur negligentia. Folio 27.f
Prælato aut iudici in mortali occulto exiſtenti, ſi liceat alium iudicare 28.a
Prælatus ſeuerus ſit, increpando illicita. lx. b
Prælatos corripere in quibus vitijs liceat ſubditis lxiiij.f
Prælatis optandum diligi magis quã timeri 150.b
Prælati boni atq; paſtoris conditiones præclaræ 135.b
Prima dies azymorum quæ dicatur. Folio 89.b
Primogenitus chriſtus cur magis dicatur quam vnigenitus. 126.c
Principium quomodo Ieſus dicatur. Folio 326.b
Principale animæ in corde non in cerebro lvi.f
Poſt Chriſti paſſionem, permiſſum eſt apoſtolis de neceſſarijs prouidere. 38.a
Profundiſſima Iohannis baptiſtæ humilitas 138.f
Prohibitio chriſti de non poſſidendo aurum & argẽtum, peram, & c. quomodo intelligatur 37.f
Pro ſpiritualibus nihil accipiendum p modum precij, ſed per modum ſtipendij vitæ Ibidem
Prophetarum quorundam libris caremus. 1.e
Prophetam nõ eſſe acceptum in patria ſua quomodo accipiendum & ipſius dicti ratio 301.e
Prouidentia dei ad quæ pertingat. Folio 210.b.c
Publicanorum amicus quomodo chriſtus 43.f
Puer in ſcripturis dicitur quis triplici ratione 311.b
Puluis pedum quibus de cauſis excutiendus 182.e
Puniri filios propter parentum peccata, quomodo accipiendum 330.f.
Quadraginta diebus cur Chriſtus tantũ ieiunauerit. f.12.c
Qua ætate genus humanum reconciliatum deo patri per paſſionem & mortem vnigeniti filij 254.c
Item 255.a
Quadruplex ſemen inuenitur in ſcriptura ſacra 174.e
Quadruplex dei viſio 281.f
Quadruplex ratio amandi deum 293.f
Quando & qualiter confeſſio fidei neceſſaria ſit ad ſalutem 183.e
Quam vnionem Chriſtus abſtulerit a propinquis 40.f
Quam diuerſimode quidam in Chriſto ſcandalizati 41.c
Quam differenter iudicabunt in extremo iudicio deus, Chrs, Apoſtoli, Electi, minus mali 68.b
Quam virgam geſtare Chriſtus apoſtolis prohibuerit 38 b
Quãta certitudo ſit fidei chr̃ianæ 297.d
Quanti meriti diligere ſpũaliter amicum 160.f
Quatuor hominum genera verbum dei audientium 51.c
Quatuor milium de ſeptem panibus & paucis piſciculis refectio, quid ſignificet 58.a
Quatuor dotes corporis Chr̃i ante paſſionem aſſumpſiſſe fertur ſecundum Hugonem lxi.a
Quatuor vulnera genus humanum contraxit ex originali peccato. cxcv.f
Quatuor noctis vigiliæ & quid ſignificent 211.de
Quatuor ſuperbiæ ſpecies ccxxxvi f
Quatuor ad voluntariam paupertatem inducunt ccxxxix a
Quatuor in iudicio cõſiderant 307.a
Quatuor ex charitate amanda ccclxi.c
Quæ ad infernum ducant lix.b
Quemadmodum ridere liceat clix.a b
Quæ coram mundo ſunt eminentiora, coram Chriſto ſunt frequenter viliora clxxix.b
Quibus miſeretur Chriſtus 58. a
Quibus dulia exhibenda 144.b
Quid ſit de ratione dotis lxi.a
Quid ſint grauiora legis lxxix.c
Quinque panes a Chriſto multiplicati, quid deſignent 128 f
Quinque paſſeres quid ſpiritualiter deſignent 207.b
Quinq; difficultatem faciũt conſequendæ ſalutis 138.d
Quinque panes ordeacei quibus Chriſtus turbam fere quinque milium refecit quid ſignificent 312.a
Raab meretricem fuiſſe, quomodo intelligendum 2 b.c
Rachel quid deſignet viii.c
Rama, quam multipharíam capiatur. Ibidem d
Regem, chriſtum eſſe, vtriusq; paginæ teſtantur ſcripturæ 373.b.
Reges tres qua ratione in genealogia chriſti omittantur. 2.e
Regnum cœlorum quid 15.f
Regnum cœlorum diuerſa ratione primæ & vltimæ beatitudini pro premio ponitur 17.b
Regnum cœlorum quomodo vim patiatur 43.c
Regnum chriſti quid lx.de
Regnum cœlorum quorum ſit lxvij.a
Regnum cœlorum quidam rapiunt, quidam mercantur, alij furantur 239.f.

Regnum cœlorum in ſanctis ſcripturis multipharíam ſumitur 316.d
Regnum Chriſti quomodo dicatur nõ eſſe de hoc mundo 374.f
Reliquiæ peccati quæ dicitur 145.e
Religioſis ſatagendũ ne tepeſcant, ſed quotidie feruentiores efficiantur 221.f
Reprehenditur homo facilius in verbo quam facto 76 a
Reprobi quomodo electos viſuri ſint in regno dei 217.f
Res dicitur bona dupliciter 67.b
Reſurrectio mortuorũ pbatur 249.c
Rethe, prædicationis verbum ſignificat 14.c
Rex Iſrael quemadmodum Ieſus dicatur & ſic 346.f
Rhinoceros quale animal. 128.d
Ridere quemadmodum liceat 149.a.b
Rubeus in cœlo color vnde exoriatur. folio 58.b
Ruditas diſcipulorum increpatur a Chriſto ibidem e
SAbbato ab operibus ſeruilib. ceſſandũ 155.f
Sacerdotes & ſcribæ in Chriſti conſenſerunt necem ſaltem materialiter 8.d
Sacerdotes quomodo ſoluere, ligareq́ debeant 59.d
Sacerdotum veteris legis inſatiabilis auaritia 72.b
Sacerdotum veteris legis continentia.
Sacerdoti confitendum & eius iudicio ſtandum 116.e 151.f
Sacramentorum veteris ac nouæ legis differentia 59.d
Sacramenti euchariſtiæ duplex inſtitutio. 316,b
Sacra ſcriptura ſcriptis doctorũ præferenda 58.f. Item 60.f
Sacræ ſcripturæ profunditas ineffabilis & incomꝑhenſibilis, maxime in euãgelio ſancti Iohannis 357.b
Sal quid ſpiritualiter ſignificet 222.e
Saluos fieri omnes homines quomodo deus velit, pulchre 64.c
Saluatoris omnis operatio atq; locutio regula eſt virtutis & pietatis 197.b
Salus gregis nunq̃ obmittenda. 92.b
Saluator q̃ diuerſimode dicatur Ieſus ſecundum diuinitatem & aſſumptam humanitatem 127.b
Salutationem quemadmodum Chriſtus prohibuerit diſcipulis & prædicatoribus. 190.a
Sanctus ſanctorum Chriſtus ſecundum vtranq; naturam 128.f
Sanctificare deum qũo dicimur? 120.e
Sanguinis effuſio affectu vindictæ prohibetur. 97.f
Sanguinem vero Chriſtus ſudauit. 268.a
Sapientis officium quod 103.a
Sapientes & prudentes qui intelligantur per Ieſum 44.d
Sapientia & gratia quomodo Chriſtus profecerit 335.a
Satum menſuræ genus apud palæſtinos. 216.f
Scandalum quid ſit 232.b
Scandalum actiuum quid 56.c
Scandalum Chriſtus vitare volens tributum ſoluit 62.f
Scandala quõ neceſſe ſit venire 61.e
Scandalo puſillorum abſtinendũ 94 b
Scientia ad debitum clauis vſum exigitur 59.d
Scientia bifariam ſumitur 342.a
Scribarum phariſæorumq; auaritia 55.f
Scribarum ac phariſæorum in eccleſia ſucceſſores. 79.d
Scribarum phariſæorumq; non ſequenda veſtigia ibidem, e
Scripturas ſanctas citantes Chriſtus & apoſtoli ac euangeliſtæ ſenſum magis quam verba commemorant 6.e
Scriptura eadem, multiplicem ſenſum literalem continet 10.a
Scripturis diuinis vincendæ ſunt tentationes. 11.e
Scripturæ ſacræ excellentia 311.b
Scriptura de minuto tempore vim non facit aut ſupputationem 171.a
Sectæ tripliçes apud Iudæos 9.e
Secularis non aſpernenda ptãs. 302 b
Secundum duplicem Chriſti naturam, quædam cum ipſo erant altiſſima, quædam abiecta 41.c
Securis metaphorice quid. 10.c
Semen quadruplex inuenitur in ſcriptura ſacra 174.b
Sermo ad quid datus homĩbus 56.f
Sero quõ intelligitur a Chriſto 69 b
Separare propinquos ab inuicem quomodo Chriſtus venit 40.f
Septem genera hominum ab eccleſia expellenda 244.e
Septem ſpiritus nequiores cur dicantur 49.b
Sequi Chriſtum quid 60. b
Sequi Chriſtum & per anguſtã portam intrare quid 217.a
Serpens exaltatus in deſerto multipharia ratione chriſtum figurabat 293.c
Seruitus multipharia in ſcripturis inuenitur. 127.c
Seruus prudens quis. 84.e
Seruus centurionis quid moraliter ſignificet. 31.e
Sex incommoda Chriſtus per gratiam ſuam tollit a nobis. 168.a.b
Sicera quid ſignificet 315.d
Signum tripharíam ſumitur 152.e
Silentio, Mariam ſororem quemadmodum Martha vocaſſe intelligatur. 142.d
Sitis, tripharíam in ſcripturis ſumitur 298.f
Synagóga qũo a deo plantata ſit 56.d
Solicitudo ſuperflua quæ dicatur 36 c
Solicitudo de craſtino cur ꝓhibita. 37 b
Solicitudo ordinaria quæ vocetur. 26.c
Solicitudo prohibita quæ 209.d
Solicitudo a Chriſto prohibetur non labor ibidem, e
Sola perſeuerantia coronatur 81.f.
Solis obſcuratio in Chriſti paſſiõe quẽadmodũ facta narretur a ſanctis 268.b
Solitarius locus contemplationi ac pœnitentiæ peragendæ proficit 242.b
Solus deus perfectus abſolute 77 e
Somnus in Chriſto ſecundum partem ſenſitiuam. 176.e
Somnus ſuperfluus indecens Chriſtiano. 253.b
Somnus diuerſis modis in ſcripturis accipitur. 341.a
Specialis & multiplex ratio gloriandi eſt Chriſto de peccatore conuerſo. 225
Spũale beneficiũ nulli denegandũ. 22.b
Spiritualia beneficia gratis adminiſtranda. 17.f
Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum cur deſcenderit 11.f
Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie qua ratione apparuerit ibid.b
Spiritus multiplex 82.b
Spirituales viri, quibus rationibus pauciores ſint aliorũ comparatione. 228.a
Spiritus ſanctus dicitur veritatis ſpiritus multipharia ratione. 357.f
Spiritus ſanctus a Chriſto quomodo mittatur 362 f
Spiritus ſanctus non niſi poſt Chriſti aſcenſionem mittendus 363.f.
Spiritum ſanctũ qua ratione Chriſtus bina vice dederit diſcipulis 380. a
Sponſam triplicẽ Chriſtus habet. 296 b
Status innocentiæ præſtat ſtatui pœnitentiæ 223.e
Stella cur diſparuerit regibus hieroſolymam intrantibus 6.d
Stellæ fulgor quid ſignificet 7.d
Stella magorum ductrix, ab aliis ſtellis differt. 8.f
Sterilitas in lege maledictioni ſubiacuit. 116.e
Stultos cur Chriſtus phariſæos appellet cum dicat. Qui dixerit fratri fatue & cæt. 204.c
Stola prima quæ dicatur. 227.f
Stultus omnis peccator multiplici ratione 209. b
Stultos, qua ratione diſcipulos euntes in emaus, Chriſtus appellauerit 371 c
Summa in ſcriptura concordia atq; inuiolata veritas 110 f.
Superbia omnium vitiorum regina. folio 49.e
Superbiæ ſpecies quatuor 236.f
Supererogationis perfectio præcepta non eſt 60.f
Super quam petram Chriſtus eccleſiam ſuam ædificarit. 59.b
Suſpitionis triplex gradus 27 e
TAlenta euangelica quid deſignent 85.d
Temerarium iudicium nocet iudicanti. 27.f
Templum quibus rationibus Chriſtus ingreſſus 71.a
Temporalia bona quando ob ſcandalũ obmittenda. 21.f
Temporibus præeſſe ac dominari Chriſto proprium. 42.a
Tempus præſens eſt tempus pœnitentiæ 158.b
Tenebræ an ſuper vniuerſam terram fuerint 27.f
Tentari Chriſtus quare voluit 12.b.
Tentare proprie quid ibidem.d
Tentator Chriſti in deſerto Lucifer fuiſſe fertur ibidem f.
Tentatio quid proſit electis 259 e.
Terrena omnia a deo creata 81 d
Theſaurizare quomodo liceat & quomodo prohibeatur xxv.e
Teſtium productio q̃ ratione fiat. 65.b
Timoris filialis obiectum 34.a
Timor multiplex in ſcripturis inuenitur ccvi.e
Timor triplex dei ccvij.a
Timor a peccato retrahit. cclxvij a
Transfigurationem ſuam cur Chriſtus manifeſtari prohibuerit lxi.f
Transfigurationis gloriam Chriſtus diſcipulis prohibuit manifeſtare multipharia ratione lxxxvi f
Tres apoſtolos duntaxat qua ratione Chriſtus in transfiguratione ſecum aſſumpſerit. 185.a
Tribus Iuda cur principatum obtinuerit. 4.b
Tria ſata quid ſignificent 51.e
Triplex abnegatio a Chriſto conſulta, in qua religionis fundat eſſentia. 184.a
Triſte cœlum qua ratione dicatur, 58.c
Thomas apoſtolus ſi ſpiritum ſanctum receperit cũ deeſſet, Chriſto aliis apoſtolis dante eundem. 380,d
Torcular quid deſignet 23.e

Totis viribus magnificandus deus, ſolio 110.e
Tunica Chriſti inconſutilis qualis fuerit. 96.f
Turbauit ſeipſum Chriſtus & fremuit in Lazari reſuſcitatione propter multa. 341.a
Turbatio Chriſti ante paſſionem nobis extitit meritoria & conſolatoria. Folio 348.e.
Turturis, columbæq; ſignificatio 130.b

VAlles impletæ quæ dicant. 116 d
Vana pphetia de aduentu Chriſti. 81.c
Vana gloria abijcienda 36.c
Vanæ gloriæ præſumptioniſq; pompa qd remedij habeat a Chriſto, 233.d
Variarum Chriſti paſſionum pro nobis, ratio explicatur 373.f
Velum templi duplex 268.d
Vendere tunicam & gladiũ emere myſtica ratione Chriſtus apoſtolis præcepit. 260.a
Ventilabrum quid 10.f
Verbi dei fructus multiplex 12.e
Verbi dei virtus vtilitas & efficatia Folio 143.d.e.
Verbum dei audientes & facientes quo modo mater & fratres Chriſti ſunt. Folio 176.a.b.c
Verbi nomine & non filij, cur Euangeliſta Iohannes magis vſus diuinitatem Chriſti oſtenſurus. 274.f
Verbum tribus modis accipitur 275.a
Verbum, cur ſpecialiter dicatur lux hominum. 276.f
Verbum cur potius incarnatum quam pater aut ſpiritus ſanctus 279.e
Verbum caro factum eſt cur euangeliſta dixerit potius quam verbũ factum eſt homo. 280.a
Verbi verba quantæ efficaciæ & virtutis. 286.d
Verba dei affectuoſe audienda atq; legenda 129.a
Veritas quemadmodum liberare dicatur 127.a.
Veritatem faciens quemadmodum ad lucem venire cenſeatur 295.c
Veritati tripharîæ Chriſtus teſtimonium perhibuit 373.b
Veſtigia Chriſti imitantes quid mercedis conſequantur 54.d
Veſtium abuſus & cultus ſuperfluus reprobatur multipliciter 230.b
Veſtimentorum Chriſti diſpoſitio & forma 29.d
Via, veritas, & vita, quemadmodum Ieſus dicatur 356.b.
Viæ domini quæ dicantur 136.b.
Vigiliæ noctis quatuor 211.d
Vinea patrisfamilias qd deſignet. 71.d
Vinea ad literam ſynagogam deſignat Folio 246.a
Violenti quomõ regnum cœlorum capiant 41.c.
Viperæ proprietates tres quibus aſſimilati Iudæi 20.b.
Virtutum & donorũ conuenientia differentiaq;. 15.c
Virtus circa difficile, in medio conſiſtens, 28.e
Virtutes cœlorum quæ dicantur 81.b
Virtus ſpiritus quid 145.a
Virtus Chriſti quæ dicatur 152.a
Virtus quid ſecundum Auguſt. 163
Virtus quomodo in medio cõſiſtere dicatur. 250.d
Virtutes cœlorum quomõ moueri dicantur 252.d
Virtus prædicationis apoſtolorum excellentiſſima. 273.e.f
Vitæ auſteritas Iohannis baptiſtæ deſcribitur 9.b
Viſus pro quocunque ſenſu accipitur in ſcriptura 57.e
Vita Chriſti meritoria cunctis hominibus, ſed in paſſione & morte meritum conſummabatur. 285.f
Vitem ſe dixit Chriſtus varias ob cauſas. 350.f.
Vltra condignũ remunerat deus 101.e
Vngere Chriſtum quis dicatur. 88.f.
Vnctus Chriſtus bina vice vnguento. ibidem.b
Vnctio extrema inſtituta a Chriſto. Folio 104.b
Vnum proprie dictum baptiſma 9.c
Vocatio apoſtolorum triplex. 150.a
Volucres cœli, qua ratione diaboli dicantur 50.a
Voluntas diuina nulla præſtringitur lege 116.f
Voluntas multipharîã accipitur. 127.c
Voluntas duplex in Chriſto ſicut & natura. 308.c
Vox quomodo dicatur verbum præcedere cum ſint realiter idem 283.c
Vſus rationis acceleratus in Iohanne. Folio 119.d
Vſura quam graue ſcelus 161.b

ZAchariæ tres ſancti fuiſſe leguntur 113.c
Zacharias pro quo dominum orauerit 115.a
Zacharias angelo incredulus iuſte punitus 116.b
Zacharus quomodo Abrahæ filius dicatur. 240.b
Zelus carnalis & ſpiritualis 289.e.f
Zizania qui ſunt 32.a

¶Indicis ſententiarum FINIS.

D·DIONYSII A RICKEL,
CARTHVSIANI IN EVANGELIVM SECVNDVM MATTHAEVM ENARRATIO.

A ¶Expoſitio primi capituli Euãgelij ſecundũ Matthæũ, Articulus primus.

» LIBER generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham.
Sicut in prologo proteſtatur Hieronymus, Matthæus ante cæte- Hieronymus.
ros Euangeliſtas ſuũ conſcripſit Euangeliũ in Iudæa. Scripſit autẽ
Iudæis conuerſis ſtilo Hebræo. Chryſoſtomus vero refert, ꝙ facta Chryſoſtomꝰ.
magna perſequutione fideliũ in Palæſtina, fratres diſperſi precabã
tur Matthæũ, vt eis verboꝝ & opeꝝ Chriſti veritatẽ deſcriberet,
quatenus librũ euangelicæ legis ad manũ haberent, ſecũq; deferrẽt
quocunq; venirent. Hæc aũt ſimul ſtare poſſunt. Quãuis enĩ in Iu-
dæa ſcripſerit, potuit tamen plebs Chriſtiana in Palæſtina exiſtẽs,
eſſe occaſio huius ſcripturæ: præſertim cũ plurimi Iudæoꝝ in Pa-
læſtina morati, conuerſiq; fuerint. Porrò intentio Matthæi fuit, oſtendere Chriſtũ vera- Matth. euangelium ſuũ cur
citer incarnatũ, atq; ex ſemine Dauid progenitũ: quoniã infideles Iudæi ex hoc arguebãt Ie- ſcripſerit.
ſum Nazarenũ non eſſe Meſſiam ſeu Chriſtũ, eo ꝙ à Nazareth vrbe Galilææ fuerat oriun-
dus: ſcriptura vero prædixit Chriſtum de Bethlehem Iudæ, & ſemine Dauid venturũ. Hinc Mich.
enĩ principes Iudæoꝝ loquuti ſunt Nicodemo: Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nonnẽ Johan.
ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid & de Bethlehẽ caſtello, vbi erat Dauid, venit Chriſtus?
Declarans ergo Matthæus Ieſum eſſe filiũ Dauid, ſic orſus eſt: Liber generationis Ieſu Chri-
ſti, id eſt liber præſens à generatione Chriſti intitulatur. Solent enĩ Hebræi libros denomi-
nare ab eo de quo in exordio pertractatur, quẽadmodũ primus liber Moſi dicitur Geneſis,
quia de mundi creatione ſumit initiũ. Liber quoq; in cuius principio dñs fertur iuſſiſſe nume
rari filios Iſrael, vocatus eſt liber Numeroꝝ. Itaq; iſte eſt liber generatiõis Ieſu Chriſti, id eſt
B deſcribens humanã ſeu temporalẽ generationẽ Chriſti, de cuius diuinitate ac diuina genera Joban.1.
tione Iohannes plenius ſermocinatur. Quamuis aũt in veteri teſtamẽto plures dicti ſunt Ie-
ſus, vt Ioſue aliàs Ieſus filius Naue, & Ieſus filius Ioſedech ſacerdos magnus: plures quoq; vo 1 Mach.2
cati ſunt Chriſti, per quandã participationẽ & nuncupationẽ, imperfectãq; rationẽ, videli- Aggæi.1.2
cet, quoniã populũ Iſrael temporaliter, ſeu corporaliter, vel diſpoſitiue & ſolũ inſtrumenta-
liter liberauerũt, & oleo ſancto vncti fuerunt corporaliter, vel ſpiritaliter, vel modo vtroq;:
nullus tamẽ ſecundũ perfectã rationẽ ac plenã proprietatẽ dici poteſt Ieſus aut Chriſtus, ni
ſi vnigenitus dei homo factus, qui ſolus perfectã animæ & croporis liberationẽ nobis pro-
meruit, fecit, ac tribuit, omniũq; diuinoꝝ chariſmatũ vnctione pleniſſime eſt perfuſus: quia Johan.3
non ad menſurã dat deus ſpirititum homini Chriſto. Vnde in pſalmo canitur: Vnxit te deus Pſal.44
oleo lætitiæ præ participibus tuis. Proprie itaq; Chriſtus eſt nomen perſonæ in duplici na- Heb.1.
tura ſubſiſtentis, diuinæ videlicet & humanæ: imò tam Ieſus q̃ Chriſtus ſupponunt æternã Jeſus & Chriſtus
& increatã hypoſtaſim verbi: Ita vt verę ſint, Ieſus eſt æternus, immẽſus, omipotens: Chri- æternã increatãq; ſupponunt
ſtus vbiq; eſt, oĩa implet, omnia cõtinet. Hic ergo eſt liber generationis Ieſu Chriſti, filij Da hypoſtaſim verbi
uid, filij Abraham: id eſt qui ſecundũ aſſumptã humanitatẽ eſt filius Dauid regis, & Abrahæ
patriarchæ, iuxta ꝙ Gabriel apud Lucam diſſeruit virgini benedictæ: Dabit illi dñs deus ſe Luc.1.
C dem Dauid patris eius. Et Apoſtolus ad Romanos: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecun- Scdm aſſumptã hũanitatẽ
dũ carnẽ. Secundũ Hieronymũ, hoꝝ duoꝝ dumtaxat filius nominat iam Chriſtus: quia ad Chriſtus filiꝰ Dauid...
hos tantũ de Chriſto facta eſt diuina promiſſio. Ad Dauid etenim dictũ eſt: De fructu vẽtris dicitur.
tui ponã ſuper ſedẽ tuam. Ad Abrahã autẽ: In ſemine tuo benedicentur oẽs gentes. Sed huic Roma.1.
obuiare videtur, quod in Geneſi hæc eadẽ promiſſio legitur Iſaac facta, ad quẽ inter cætera Pſal.131.
cõteſtatus eſt dñs: Multiplicabo ſemẽ tuũ. Et: Benedicẽtur in ſemine tuo oẽs gentes terræ. Gene.22
Imò & Iacob patriarchæ in Geneſi legitur dñs hoc ipſum promiſiſſe. Præterea Geneſis vlti- Gene.26
mo Iacob patriarcha manifeſte prædixit Iudæ, ꝙ de ſemine eius naſceretur Chriſtus, expe- Gene.28
ctatio gentiũ. Arbitror ergo idcirco Chriſtũ potiſſimũ dici filiũ Dauid & Abrahę, quoniam Gene.50
cæteris principaliores & forte ſanctiores fuerunt. Dauid nanq; regũ, Abrahã vero patriar-
charũ maximus fuit. Sed cũ per Eſaiam de Chriſto prædictũ ſit: Generationẽ eius quis enar- Eſaiæ.53
rabit? quid eſt, ꝙ Matthæus & Lucas Chriſti generationẽ deſcribũt? Ad hoc Hieronymus, Chri gñatio p Matth & Lu.
Chryſoſtomuſq; reſpondent, ꝙ Eſaias de diuina Chriſti generatione loquat, Euangeliſtæ cur deſcripta ſit
aũt de generatione humana. Quàmuis aũt hoc verũ ſit, quantũ ad hoc ꝙ diuina Chriſti gene
ratio præcipue inenarrabilis eſt, quæ ſecundũ Dionyſiũ poſuit tenebras latibulũ ſuũ: nihilo Dionyſius.
minus verbũ Eſaiæ iam introductũ de humana quoq; Chriſti generatione intelligi poteſt, Pſal.17

Leo papa. Quemadmodū Leo papa vbertim ſatetur. Quis em̄ viator cōcipere, cōprehēdere, aut eloqui D
valeat, quō virgo æternā perſonā, verā & incōmutabilem deū cōcipiat, quomodo de clauſo
vtero eius Chriſtus procedat, quod ſine penetratione dimenſionū, omnē rationē excedente,
nō potuit fieri, imò vt aliqui probabiliter aſtruunt, verbū Eſaiæ iam allegatū ad literā intel-
Johan.3 ligendū eſt, nec de diuina, nec de humana, ſed de ſpūali Chriſti generatione, qua homines ex
aqua & ſpiritu ſancto renaſcuntur in Chriſto & per apoſtolorū prędicationē, cœleſtiſq; gra
Eſaiæ.53 riæ infuſionē ad ipſum conuerſi ſunt. Prædictis em̄ verbis Eſaias adiecit, quia abſciſus eſt de
terra viuentiū, id eſt Chrūs per mortē ablatus eſt à cōſortio hominū in mūdo viuentiū. Hæc
vero abſciſio nō eſt cauſa inenarrabilitatis diuinæ vel humanæ generationis Chri, ſed ge-
nerationis eius ſpūalis: cū hoc ſit valde mirabile, ꝙ in hominē crucifixū totus penè credide-
rit mūdus. Quāuis itaq; quælibet horū trium Chriſti generationū inenarrabilis ſit, ita ꝙ per
fecte cōprehendi, ricitariq; nequit: ſingulæ tamē aliqualiter deſcribunt. De diuina ſiquidē ge
Prouer.8 nerationeait Chriſtus ſapientia dei: Necdum erant abyſſi, & ego iam cōcepta erā, ante col-
Eccl.24 les ego parturiebar. In Eccleſiaſtico quoq;: Ego ex ore altiſſimi prodiui primogenita an-
Sapiæ 7 te omnē creaturā. Vnde in Sap. lib. legit: Vapor ē virtutis dei, & emanatio ꝗdā claritatis om
Gene.21 nipotētis dei ſyncera. Candor eſt em̄ lucis æternæ. Spūalis aūt gnatio Chri iā dicta in acti-
Luc.5 bus aplorū, cætteriſq; legendis ſanctorū deſcribit. ⌊Abrahā aūt genuit Iſaac.⌋ ſupnaturalr, de »
Gene.16 Sara nonagenaria naturalr ſterili, qñ & ipſe fere centenarius erat. De Iſmahele aūt primoge
nito Abrahæ nō fit mentio, ſicut nec de cæteris filijs Abrahæ, qa ex eorū ſemine non prodijt
Chrūs. Nec myſtica ratio cōpulit eos cōmemorari, ſicut inferius cōmemorant frēs Iudæ &
Iechoniæ, de qbus tñ nō eſt natus ſaluator. Iſte eſt Abrahā, quē deus p Eſaiā appellat amicū,
Gene.14 qui fuit pfecte obediētię forma, fideiq; ac ſpei exēplū. Vñ in Geneſi dñs ait ad eū. Ego prote
ctor tuus & merces magna nimis, cuius pconia in Geneſi deſcribunt. Qm̄ ergo ex Iſaac natus
Gene.21. Gala.3 eſt Chrs, dictū eſt Abrahæ ī eodē Gene. lib. In Iſaac vocabit tibi ſemē. Aplus ꝗq; ad Galat. E
dicit, Iſmahelē natū ſecundū carnē, Iſaac aūt ſecūdum ſpm̄. i. ſecundū ſpūs ſancti promiſſio-
nē & operationē ac typicā Chriſti præfigurationē. In multis ſiquidē erat figura Chri, videli-
cet, qa diuinitus promiſſus, ſupnaturalr cōceptus ac genitus, & qa ad ſuipſius immolationē
Gene.22 ligna portauit: ſicut & Chrs baiulans ſibi crucē exiuit ad paſſionē. Iſaac ꝗq; interpretat riſus,
Mat.15 ſeu gaudiū. Nā eo nato Sara mr eius: Riſum (inqt) fecit mihi dñs, oīs qui audierit, corridebit
Gene.21. mihi. Quis aūt eſt ſpūalis riſus & gaudiū electorū, deſideratuſq; gentiū, niſi is de quo angelus
Luc.2 paſtoribus: Ecce (ait) annūtio vobis gaudiū magnū, ꝙd erit omni populo, qa natus eſt vobis
Per Abraham ꝗ intelligant. ſaluator, q eſt Chrs dñs. Spūaliter per Abrahā (q interpretatur pr multarū gentiū) intelligit
quilibet virtuoſus, qui eſt principiū multarū operationū bonarū. Talis generat Iſaac ſpiritua
Gene.25 lē habet lætitiā, quoniā actibus virtuoſis ſyncera delectatio eſt annexa. ⌊Iſaac aūt genuit Ia »
cob,⌋ qui erat vir ſimplex atq; agricola, in tabernaculis habitans: de quo Auguſtinus ſentire
Mala.1. videtur, ꝙ fuerit in vtero ſanctificatus. Vnde & apud Malachiā prophetā loquitur dominꝰ:
Nonne frater erat Iacob Eſau? Et Iacob dilexi, Eſau autē odio habui. Hic Iacob angelorum
Gene.32.35 viſionibus frequenter potitus eſt, qui ab angelo dictus eſt Iſrael. Porrò quam præclariſſimus
Gene.50 propheta extiterit, quanq; ſanctiſſimum vitæ finem habuerit, Geneſis vltimo eluceſcit. Spi-
ritualiter Iſaac, id eſt gaudium in domino generat: Iacob, id eſt vitiorū ſupplantatorē. Qui
enim delectatur in domino & actibus ſanctis, vitijs fortiter reluctatur, alios ad vitiorum era-
dicationem inducit. Secundū ꝙ dicitur. Guſtato ſpū, deſipit omnis caro. ⌊Iacob aūt genuit »
Gene.29.30 Iudā, & fratres eius,⌋ vndecim patriarchas, videlicet Ruben, Symeon, Leui, Iſachar, Za- »
bulon. Hi ſex de Lya exorti ſunt, Ioſeph ꝗq; & Beniamin ex Rachaele, Dan vero & Neptha F
Iacob Chriſti figuram gerit. lim ex Bala, Gad aūt & Aſer ex Zelpha. Iacob pater duodecim patriarcharū, figura eſt Chri
ſti patris duodecim apoſtolorū. Iudas aūt interpretat cōfeſſio. Qui ergo ſpūaliter Iacob eſt,
vitia ſupplantando, generat Iudam, id eſt cōfeſſionē laudis diuinæ, dicens cū Pſalmiſta: Bene
Pſal.33 dicā dominū in omni tēpore, ſemper laus eius in ore meo. Itemq;: Cōfitebor tibi domine in
Pſal.9.110.137 Eccl.15 toto corde meo. Talis quippe dignus eſt deū laudare, cū non ſit ſpecioſa laus in ore peccato-
ris. De hoc Iuda ſcriptū eſt in I. Paralipomenon: Iudas fortiſſimus erat inter fratres ſuos. ⌊Iu
1.Para.5 das aūt genuit Phares & Zaram de Thamar.⌋ nuru ſua. Cui cum Iudas noller dare filiū ſu- »
Gene.38 um in maritum, vt ſuſcitaret ſemen fratrū ſuorū maritorum Thamar ſine liberis defunctorū,
illa prolem habere deſiderans, mutato habitu ſedit in via qua nouerat Iudam iturum: qui pu-
tans eam eſſe ſcortum concubuit cum ea, concepitq; & peperit filios duos iam nominatos.
Hieronymus. Hoc loco dicit Hieronymus in genealogia ſaluatoris nullam ſanctarū mulierum aſſumi fœminarū,
ſed eas quas ſcriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat, de peccatricibus na-
Cur nulla ſanctarum fœminarum in genealogia ſaluatoris aſſumatur. Mat.1. ſcens omnium peccata deleret, contra quod dictum Lyra argumentat, quia inferius virgo
Maria (q erat ſanctiſſima) ponit. Hieronymus etiā aſſerit, tres reges propter iniquitatē pa-
tris eorū omiſſos, ne in ſanctæ natiuitatis ordine ponerent. Non ergo hæ mulieres ponun-
tur hoc loco, quoniā peccatrices. Certū eſt aūt, ꝙ harū obiectionū prima nō ſit cōtra mentē
Hierō

A Hieronymi:ſicut nec illa,qua aliquis dicere poſſet cõtra verba Hieronymi,qbus ait ꝙ Matthæus noiat Chriſtũ filiũ Dauid & Abrahæ tantũ.Poſſet em̃ quis obijcere,ꝙ etiã noiat eũ filiũ Mariæ.De ſecũda obiectione dubiũ eſſe pt,quid Hieronymus ſenſerit:nõ aũt opinor eũ ſenſiſſe,ꝙ hæ quatuor mulieres,quas appellat nõ ſanctas,ſed peccatrices,videlicet Thamar, Raab,Ruth & Berſabee,ſint in vitijs cõſummatæ ſeu cõdẽnatæ.Vnde Ambroſius eas multũ excuſat,etiã ipſam Thamar,q̃ inexcuſabilior eẽ videt,qm̃ rea inceſti. Sed qm̃(teſte Dionyſio)ſanctũ dicit quaſi immaculatũ,Hieronymus vocat eas nõ ſanctas & peccatrices,eo ꝙ aliqua rephenſibilia cõmiſerint,de qbus pœnituiſſe credunt.Fuerãt ergo peccatrices,eo modo q̃ de Maria Magdalena iã pœnitẽte in euãgelio legit:Mulier q̃ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit ꝙ Ieſus accubuit in domo Simonis,&c.De virtutibus aũt earũ ſtatim dicet.Bona eſt igit ratio ſancti Hieron̄.ꝙ hæ fœiæ peccatrices in genealogia Chr̄i ponuntur propter exẽplũ ſperãdæ ſalutis,& propter ſpem excitandã:nõ ſolũ inquãtũ peccatrices,ſed inquantũ peccatrices pœnitẽtes,vt dũ audimus ſanctũ ſctõꝝ de peccatricibus mediate natũ,nullatenus deſperemus, ſed peccatricũ illaꝝ pœnitẽtiã imitemur.Interea q̃d de regibus illis omiſſis obijcit,nõ eſt cõtra intellectũ Hieronymi, Nõ em̃ dicit eos dũtaxat omiſſos,qa iniuſti fuerũt,nã ſimili rõne Roboam,Achaz,Amon,& alij quidã omiſſi fuiſſent,ſed propter cõmixtionẽ patris eoꝝ,videlicet Ioram regis Iuda cũ filia impijſſima Iezabel muliere gẽtili atq; idolatra,vnde propter labẽ gẽtilitatis omiſſi ſunt.Sicq; oppoſita ratio ẽ de omiſſiõe regũ iſtorũ & pdictaꝝ mulieꝝ,eo ꝙ Raab & Ruth gẽtilitate relicta,ad Iudaiſmũ cõuerſæ ſunt.Ioram vero legitimo thoro cõtempto,acceperit vxorẽ gẽtilẽ in gẽtilitate manentẽ.⌊Phares autẽ genuit Eſrom.Eſrom aũt genuit Aram.Aram aũt genuit Aminadab.Aminadab aũt genuit Naaſon.⌋Hic Phares cũ patre ſuo Iuda Aegyptũ ingreſſus ẽ,in q̃ genuit Eſrom, Eſrom q̃q;

Solũtur obiectiones quædã

Ambroſius.

Dionyſius.

Luc.7.

Gene.38

Ruth.4

B in Aegypto genuit Aram,& iſte Aminadab.Sed & Aminadab in Aegypto genuit Naaſon, q̃ꝝ vterq; egreſſus eſt Aegyptũ cũ Moſe.Dicũt q̃q; Hebræi ꝙ mari rubro diuiſo & Moſe in illud ingreſſo,cũ cæteræ tribus formidarẽt eũ ſequi,Aminadab cũ tribu Iuda,in qua principalior fuit,primo ſequutus eſt Moſen,q̃ viſo,aliæ tribus ſequutæ ſunt.Vnde ꝑ hoc dicũt tribũ Iuda meruiſſe principatũ & regnũ.Potius rñ tenendũ eſt ꝙ tribus hæc ſine ſuo merito ad regnũ electa atq; promota eſt,propter reuerentiã Chr̄i qui de ea incarnari elegit.⌊Naaſon aũt genuit Salmon.⌋Iſte Naaſon fuit princeps Iudæ,cuius ſororẽ noĩe Elizabeth accepit Aaron in vxorẽ,q etiã Naaſon fuit vnus duodecim principum,q̃s dñs iuſſit in patibulis poni propter pctã filioꝝ Iſrael cũ filiabus & idolis Madianitaꝝ fornicãtiũ. ⌊Salmon autẽ genuit Booz de Raab.⌋Salomon iſte cũ Ioſue terrã Chanaan introiuit.Nõ em̃ nũeratus fuit in prima nũeratione inter filios Iſrael.Accepit aũt Raab meretricẽ in cõiugẽ,gignẽs ex ea Booz. Quãuis em̃ filijs Iſrael eẽt prohibitũ,inire cõiugiũ cũ mulieribus alienigenis,maxĩe Chananæis,hoc tñ intelligẽdũ fuit de mulieribus in infidelitate durãtibus,ſed qñ cõuerſæ erãt ad Iudaiſmũ,& notabilr̃ virtuoſe viuebãt,poterãt in matrimoniũ recipi.Talẽ aũt fuiſſe hãc Raab cõſtat ex libro Ioſue.Recepit em̃,abſcõdit,atq; dimiſit exploratores miſſos à Ioſue,& omnipotẽtiã dei Iſrael cõfitebat,deinde gẽtilitate cõtempta,cũ om̃i ſua progenie appoſita eſt ad filios Iſrael.Vnde ,ppter hãc fidẽ,veritatẽ,atq; iuſtitiã,meruit à viro nobili in cõiugẽ recipi.ſ.à filio Naaſon.Quidã tñ aſſerũt hãc Raab nõ fuiſſe meretricẽ,q̃uis ſic noĩet,ſicut frequẽter aliquis pauper dicit dux,q nõ eſt dux.Dicit em̃ in Hebræo haberi,mulierẽ hoſpitatricẽ,

Tribus Iuda cur principatũ obtinuerit.

Exodi.6

Nume.25

Ruth.ult.

Ioſue.2

Raab meretricẽ fuiſſe quomodo intelligẽdũ.

C vbi nr̃a translatio cõtinet,mulierẽ meretricẽ.Nõ videt etiã veriſimile,ꝙ Salmon potẽtiſſimus pene & maximus in tribu Iuda,recepiſſet meretricẽ in cõiugẽ,Sed hoc dictũ nõ conſonat cõmunibus dictis ſanctoꝝ,q aſſerũt Raab meretricẽ fuiſſe.Tale q̃q; agnomẽ nõ fit cõmuniter in eodẽ caſu,nec tã turpe agnomẽ cõueniſſet mulieri honeſtæ.Idcirco meretrix nõ videt fuiſſe dũtaxat agnomẽ fœĩæ huius.Sed nec probabile arbitor,ꝙ beatus Hieron̄.in lingua Hebrea tã eruditus,loco hoſpitatricis trãſtuliſſet meretricẽ,imò potius æſtimo ꝙ nomen Hebraicũ ſit æquiuocũ, ad hoſpitatricẽ & meretricẽ.Sic em̃ frequẽter inuenio,ꝙ Lyra dicit aliter haberi in Hebræo,q̃ nr̃a habeat translatio.Tamẽ in libris Hieron̄.inuenio,ꝙ ſermo Hebraicus ſit æquiuocus,poſſitq; diuerſimode interp̄tari.Vnde Hieronymus ſignificationẽ cõuenientiorẽ accepit,& ita nõ proprie habet in Hebræo aliter q̃ Hieron̄.trãſtulit.Deniq; q̃d arguit,nõ eſſe probabile Salmon accepiſſe meretricẽ in cõiugẽ.Rñdendũ eſt ſecũdũ Chryſo. ꝙ propter virtutes eius accepit eã poſt ſuã emẽdationẽ,qñ etiã magna & ſublimata fuerat in pp̄lo Iſrael.Eſt q̃q; cõſuetudo ſcripturæ,vt mulieres incõtinẽtes & lubricæ,meretrices vocent,q̃uis nõ ſint publicũ ſcortũ.Vnde ad ſaluãdũ ꝙ Raab fuerit meretrix,nõ oportet opinari,ꝙ oĩbus ſe expoſuit.⌊Booz aũt genuit Obeth ex Ruth.⌋Iſta eſt Ruth Moabitis,q̃(vt legit in li.Ruth)venit cũ Noemi à terra Moab in terrã Iuda,quã Booz accepit in cõiugẽ,eo ꝙ eẽt propinquus priori marito Ruth filio Noemi ſine prole defuncto:q̃uis em̃ illicitũ fuerat, Iſraelitis cõtrahere cũ Moabitis,imò tale matrimoniũ nõ erat veꝝ matrimoniũ,propter diſparẽ cultũ pſonaꝝ,propter q̃d Eſdras abiecit à filijs Iſrael vxores eoꝝ Moabitidas,nihilominus,

Hieronymus.

Chryſoſt.

Ruth.4

Neemiæ.13

nus qñ cõuerſæ fuerũt fœriæ tales ad Iudaiſmũ,& virutuoſæ effectæ recipi poterãt, ſaltẽ ex D
diſpẽſatiõe. Quã aũt virtuoſa & fideliſſima, humilis atq; obediẽs fuerit Ruth, patet in eius hi
Ruth. 3 ſtoria. Vñ & Booz dixit ad eã: Scit oĩs pplꝰs vrbis meę mulierẽ te eẽ virtutis. Qm̃ vero inter
matrimoniũ Salmon & Raab, q̃d fuit tpe Ioſue, & matrimoniũ Booz & Ruth, q̃d fuit tpe He
Salmon quõ li, vel circiter tẽpus trecẽtorꝫ annorꝫ trãſierit, vt pt probari, cõputãdo tpa iudicũ interme-
genuerit Booz diorꝫ: mirũ apparet quõ Salmõ genuit Booz maritũ Ruth. Ad q̃d aliq dicũt, tres fuiſſe Booz,
q̃rꝫ primus erat filius Salmõ & auus huius Booz, cõprehẽdunt tñ ſub noĩe vno. Sed iſta rñſio
ex nulla canonica ſcriptura authoritatẽ ſortit, imò vbicũq; in nouo & vet. teſt. deſcribit or-
do gñationis iſtorꝫ, de vno dũtaxat Booz fit mẽtio. Nõ tñ pro pſenti occurrit rñſio melior,
niſi hic Booz dicat tpe tã longo vixiſſe. Erat aũt hic Booz hõ magnarꝫ opũ, vir bonus & iu-
ſtus. Obeth aũt genuit Ieſſe, Ieſſe trinomius fuit dictus, ẽ em̃ Iſai & Naas, vñ ſecũdo reg. »
Ieſſe fuit trino mius habet, ꝙ Amaſa fuit filius Iether Iſmahelitis, q ingreſſus ẽ ab Abigail filiã Naas ſororẽ Saruię
q̃ fuit ſoror Dauid, & mr̃ Ioab. Naas ergo erat pr̃ Dauid atq; Saruiæ, & qa Matthæus loquit
iã de Iſai, ſecundũ q̃d Chr̃s ex eo natus eſt, ideo noiat eũ Ieſſe, qa ſic appellat apud Eſaiã, vbi
Eſaiæ. 11 Chr̃s de eo naſciturus aſſerit. Sic em̃ habemus: Egrediet virga de radice Ieſſe. Sic ergo oſten
dit prophetia illa in ipſo cõpleta. De hoc Ieſſe primo Regũ inducit, ꝙ in diebus Saul erat vir
1. Reg. 17 grandæuus & magnus inter viros Iſrael. Ieſſe aũt genuit Dauid regẽ. Noĩat ſolus Dauid »
Dauid rex ſolus nominat. rex propter excellẽtiã grãæ ſibi cõceſſæ, & qm̃ nullus pcedentiũ rex fuit eorꝫ, videlicet q nunc
ante Dauid expreſſi ſunt, & qm̃ primus electus eſt ad regnũ tanq̃ ſtabiliẽdus in eo, hic Da-
Acto. 13 uid hõ ſecũdũ cor dei pene in oĩbus Chr̃i erat figura. Dauid aũt rex genuit Salomonẽ ex ea »
Pſal. 77 q̃ fuit Vriæ, i. ex Betſabee q̃ fuerat vxor Vrię Hethęi viri iuſti, q merito ſuæ virtutis, hoc lo »
2. Reg. 11. co exprimit. Genuit aũt Dauid ex Betſabee filiũ vnũ in adulterio, q & mortuus eſt infans, ac
2. Reg. 12 cepitq; eã in cõiugẽ anteq̃ ex ea genuit Salomonẽ. Porrò ꝙ Bethſabee iuſta fuerat, cõſtat ex E
lib. prouerbiorꝫ, vbi Salomon recitat, quõ à matre ſua inſtructus ſit. Iſte eſt Salomon, q in-
Prouer. 4 clinauit fœmora ſua mulieribus, & dedit maculã in gloria ſua. Reliquit q̃q; poſt ſe ſtultitiã,
Eccl. 47 id eſt filiũ ſtultũ, de quo ſubdit. Salomon aũt genuit Roboam, propter cuius ſtultã reſpõ »
3. Reg. 12 ſionẽ, decẽ tribus oĩno receſſerũt à domo Dauid, cõſtituentes ſibi Ieroboam Effratæũ in re-
gẽ. Roboam aũt genuit Abiam, ex filia Abſolonis fratris ſui, quã ſecundũ legem habere »
2. Para. 11 nõ potuit propter cognationis propinquitatẽ. Abias aũt genuit Aſa. Aſa aũt genuit Ioſa- »
phat. Magnificẽtia atq; pconia Aſa & Ioſaphat in lib. Paral. pleniſſime deſcribunt. Erant »
2. Paral. 14. 17 nãq; plurimũ virtuoſi & boni, qbus & maximas victorias atq; diuitias deus cõceſſit. Ioſa- »
4. Reg. 8 phat aũt genuit Ioram, virũ prauiſſimũ, qui Athaliam filiã Achab & Iezabel ſumpſit in cõ »
2. Reg. 21 iugẽ, cuius cõſilio plurima mala operatus eſt. Ioram aũt genuit Oſiam. In lib. regũ fertur »
4. Reg. 8 ꝙ Ioram genuit Ochoſiã, Ochoſias aũt genuit Ioas, de quo natus eſt Amaſias, qui genuit O-
ſiam, qui alio noĩe vocatus eſt Azarias, ſub quo Eſaias orſus eſt prophetare. Tres ergo hoc lo
Tres hic in genealogia reges omittuntur co reges omiſſi ſunt, videlicet Ochozias, Ioas, & Amaſias, cuius ratio vna eſt ſecundũ Hiero
nymũ, Hilariũ & Chryſoſtomũ, qm̃ Ioram accepit filiam Iezabel fœminæ gentilis ac peſſi-
Hieronymus. mæ in vxorẽ, idcirco filij eius de iniquo & maledicto ſemine nati, vſq; ad quartã generatio-
Hilarius nẽ tollunt, ne in ſanctę natiuitatis ordine cõmemorent aut collocent. Aliã rationẽ ponit Hie
Chryſoſtom ronymus. Nã Euangeliſtæ propoſitũ erat, tres quaterdenas generationum. i. ter quatuorde-
cim in Chriſti genealogia diſponere, & hoc in diuerſo tẽporꝫ ſtatu, vt plenius oſtendet, ita
vt à Dauid vſq; ad tranſmigrationẽ Babylonis eſſet vna quaterdena. Quoniã ergo decem &
ſeptẽ generationes inter Dauid & tranſmigrationẽ fuerunt, hi tres reges conuenientius q̃ alij
fuerant omittendi, propter cauſam inductã. Ioram ergo genuit immediate Ochoſiam, me- F
2. Para. 26 diate vero Oſiam, qui cũ thurificare vellet in tẽplo, lepra percuſſus eſt, manſitq; leproſus vſ-
4. Reg. 15 q; ad mortẽ, quẽ cõſtat iuſtum fuiſſe, & de ſua pſumptione pœnituiſſe, plagam quoq; pater-
næ correctionis dei patienter tuliſſe. Ozias aũt genuit Ioathan, qui rexit palacium patre »
Hieronymus eius propter lepram habitante ſeorſum. Hunc Ioathan dicit Hieronymus ſuper Eſaiam, fu
4. Reg. 16 iſſe iuſtiſſimũ. Ioathan aũt genuit Achas, hominẽ prorſus malignũ, cuius idololatria, per- »
2. Para. 28 uerſitas & infortunia in lib. regũ & Paralipome. recitant. Achas aũt genuit Ezechiam, q »
4. Reg. 18 tantæ pfectionis & gloriæ extitit, vt de ipſo in lib. regũ legat, ꝙ nec ante eũ, nec poſt eum ali
quis ei ſimilis fuerit. Deniq; ipſe bona cõſcientia auſus eſt dicere coram deo: Memento dñe
Eſaiæ. 38 quõ ambulauerim corã te in veritate, & corde perfecto, & q̃d bonũ eſt in oculis tuis feci. Ad
4. Reg. 20 cuius inſtantiã reuerſus eſt ſol decẽ lineis, p quas deſcẽdit in horalogio Achaz, ita ꝙ dies ille
Eſaiæ. 38 Dionyſius prolõgata fuit horis viginti. Vnde Dionyſius in epl'a ad Policarpũ affirmat diẽ illã pene tri
plicatã fuiſſe. Angelus q̃q; pcuſſit centũ octogintaquinq; millia virorꝫ Aſſyriorꝫ. Cũq; Eze
chias ab Eſaia audiſſet ſe moriturꝫ, fleuit vberrime. nõ ex formidine mortis, nec deſiderio vi-
tæ pſentis, ſed qm̃ promiſſionẽ patribus ſuis factã de Chriſti natiuitate ex eis vidit fruſtrari
4. Reg. 21 in ſe (nondum em̃ habuit filium,) miſertus dñs Ezechiæ, prolõgauit vitã eius p quindecim
2. Para 33 annos. Ezechias aũt genuit Manaſſen, cuius grauiſſima ſcelera li. regũ & Paralipomenõ »

recolunt

A recolunt. Obſeruauit ſomnia atq; auguria, ſeruiuit omni militiæ cœli, repleuitq; Hieruſalem 4. Reg. 21
ſanguine innocentũ, vſq; ad os, Eſaiam quoq; patruum ſuum iuſſit lignea ſerra ſecari. Refert 2. Para. 33
Chryſoſtomus, ꝙ Ezechias ægrotans pſente Eſaia, docere cœpit Manaſſen, quõ deo ſerui-
re, legẽ ſeruare, & pplm gubernare deberet. Dixit aũt Eſaias: Vere verba tua nõ deſcendunt Chryſoſt.
in cor eius, & ego ab eo occidẽdus ſum. Quod audiẽs Ezechias, voluit Manaſſen occidere:
Melius (inquiẽs) mihi eſt ſine filio mori, q̃ talẽ relinquere. Eſaias vero tenuit eũ, ne illũ occide
ret. Poſtremo Manaſſes propter pctã ſua à rege Aſſyrioꝝ captus, incarceratus & dire ligat⁹
egit pœnitẽtiã, valde toto corde cõuerſus ad deũ, & liberatus, ad regnũ ſuũ reductus eſt. 2. Para. 33
“ ⌞Manaſſes aũt genuit Amon,⌟ q ſequutus ẽ pctã pr̃is ſui, nõ tñ pœnitẽtiã eius. ⌞Amon aũt
“ genuit Ioſiã,⌟ viꝝ ſanctiſſimũ, q in pueritia ſua q̃ſiuit dñm, ſub q̃ Hieremias orſus ẽ vaticina 4. Reg. 21
ri. De cuius laude ſcriptũ eſt: Memoria Ioſiæ in cõpoſitiõe odoris facta, opus pigmentarij in
omni ore q̃ſi mel indulcorabit, & vt muſica in cõuiuio vini. *Occiſus eſt aũt à ſagittarijs Pha Ecci. 49
raonis Necao regis Aegypti, quẽ Hieremias maxime deplorauit. Huius Ioſiæ nomẽ per an- *alo vulneratus 4. Reg. 23
nos pene q̃dringẽtos diuinitus pnũtiatũ fuerat à ꝓpheta, q dixit corã Ieroboã rege Iſrael: Ec 2. Para. 35
“ ce naſcet domui Iuda filius, Ioſias noĩe, &c. ⌞Ioſias aũt genuit Iechoniã & frẽs eius in trãſmi
“ grationẽ Babylonis.⌟ In lib. regũ legit, Ioathas filius Ioſiæ imediate regnaſſe poſt patrẽ ſuũ, 3. Reg. 13
q cũ mẽſibus tribus regnaſſet, captus & in Aegyptũ pductus eſt à Pharaone Necao iã expſſo, 4. Reg. 24.
q loco Ioathas cõſtituit Eliachim fratrẽ Ioathas filiũ Ioſiæ in regẽ. Vocauitq; eũ Ioachim, q
etiã dictus eſt Iechonias: & iſte iã dr̃ genitus à Ioſia. Qui cũ vndecim annis regnaſſet, obſeſſus
& captus ẽ à Nabuchodonoſor rege Babylonis, quẽ aliqui dicũt trãſlatũ in Babylonẽ. Certũ
eſt aũt, ꝙ Nabuchodonoſor eũ remiſit in Hierl̃m vt regnaret, accepta ab eo ꝓmiſſiõe, ꝙ nõ
B rebellaret. Vnde ſecũdũ q̃ſdã in via remiſit eũ rex Babylonis. Cũ aũt tribus annis ſeruiſſet re
gi Babyloniæ, ſubditus repugnauit, propter q̃d ab exercitu eius interfectus ẽ, proieceruntq;
eũ extra portas Hierl̃m inſepultũ, quẽadmodũ dixerat Hieremias: Sepultura aſini ſepelietur. Hiere. 22
Quo mortuo, regnauit filius eius pro eo, q etiã appellatus ẽ Ioachim & Iechonias, ſicut pr̃ ip- 4. Reg. 23
ſius, q̃uis diuerſis ſcribant. Cũ vero & iſte regnaſſet mẽſib. trib. à rege Babylonis vallatus eſt 4. Reg. 24.
cernẽſq; ſe nõ poſſe reſiſtere, exiuit ad regẽ, q miſit eũ cũ mr̃e, vxoribus atq; principibus ſuis
in Babylonẽ, & fecit Mathaniã auũculũ eius filiũ Ioſiæ regẽ pro eo, appellãs eũ Sedechiã, qui
tãdẽ rebellãs, captus, excæcatus, & in Babylonẽ pductus ẽ, ſicut Hieremias ei pdixit. Babylo
nẽ intrabis, & eã nõ videbis. Sic ergo Ioſias genuit Iechoniã & frẽs eius iã noĩatos in trãſmi-
grationẽ Babylonis. i. trãſmigratiõe ſeu trãſlatiõe Iudæoꝝ in Babylonẽ iã imminẽte, q̃ poſt
“ gñationẽ iſtoꝝ ſequuta ẽ, euolutis annis circiter vigintiſeptẽ. ⌞Et poſt trãſmigratione Ba-
“ bylonis,⌟ i. poſt q̃ Iudæi in Babylonẽ trãſlati fuerũt, ⌞Iechonias,⌟ iſte ſecũdus filius prioris
“ Iechoniæ & nepos Ioſiæ, ⌞genuit Salathiel,⌟ de q̃ dicit Chryſoſtomus. Putamus eũ ſanctũ
ſuiſſe, & in captiuitate dñm aſſidue exoraſſe ꝓ liberatiõe populi ſui. Veꝝ Hilarius & Chryſo Chryſoſt.
ſto. ſentiũt eũdẽ eẽ Iechoniã, q ante & poſt trãſmigrationẽ fuit, ſed veꝝ eſt q̃d ait Hieroñ. ꝙ
vnus fuerit pr̃ alterius. Si eñ idẽ eẽt, nõ inuenirẽtur q̃tuordecim gñationes poſt trãſmigra-
tionẽ vſq; ad Chriſtũ, cuius cõtrariũ infra habet. Vnde Hieroñ. Si voluerimus (inq̃t) Iecho-
niã in fine primæ teſſereſſe decades ponere, hoc ẽ vltimo loco ſecũdę ſeu mediæ q̃terdenæ, in
ſequẽti. i. in vltima q̃terdena, nõ erũt q̃tuordecim, ſed tredecim. Sciamus ergo Iechoniã pri
C ore ĩpm eẽ quẽ & Ioachim, ſecũdũ aũt filiũ nõ patrẽ, q̃ꝝ prior p k & in ſequẽs p x & n ſcribit
“ ⌞Salathiel aũt genuit Zorobabel,⌟ cuius pconia in apocryphis Eſdræ narrant, ad eius q̃ppe 1. Eſd. 3
petitionẽ Darius rex Perſaꝝ dedit Iudæis licẽtiã redeũdi à Babylone in ſua, de q̃ in Eccl̃o in- Ecci. 49
ducit, quõ amplificemus Zorobabel. Ipſe eñ q̃ſi ſignũ in manu dextera Iſrael, & apud Ag-
gæũ: In die illo dicit dñs aſſumã te Zorobabel fili Salathiel ſerue meus, & ponã te q̃ſi ſignacu Aggei. 2.
“ lũ, q̃m te elegi. ⌞Zorobabel aũt genuit Abiud.⌟ In lib. Paral. legit, Zorobabel genuiſſe Me 1. Para. 3
ſollã & alios q̃ſdã, inter q̃s nõ ponit Abiud. Ad q̃d rñdendũ, ꝙ vnus illoꝝ alio noĩe appellat⁹
“ eſt Abiud, vel nõ oẽs filij eius ibi ponunt. De reliq̃s gñationibus q̃ ſequunt vſq; ad Ioſeph ni-
hil habet in ſcriptura canonica veteris teſt. Aliqui tñ Iudæi diligẽter ſcripſerũt genealogias
patrũ ſuoꝝ: pſertim ex cathena & ſemine Dauid, de q̃ nouerãt Chriſtũ naſcituꝝ, propter q̃d
“ eius poſteritatẽ diligẽtius deſcripſerũt. ⌞Iacob aũt genuit Ioſeph viꝝ Mariæ, de q̃ natus ẽ Ie
“ ſus, q vocat Chr̃s.⌟ Erat aũt Ioſeph veraciter vir Mariæ. Nã inter eos veꝝ extitit matrimo
niũ, q̃uis nõ fuerit cõſummatũ. De qua Maria. i. ex cuius puriſſimis ſanguinib⁹ loco ſeminis à
ſpũ ſancto formatis, natus eſt Ieſus, ſecũdũ hũanã naturã, q vocat & eſt Chr̃us. i. deus & hõ in
“ vna pſona, dupliciq; natura. ⌞Oẽs ergo gñationes ab Abrahã (incluſiue) vſq; ad Dauid,⌟ in
“ cluſiue, fuerunt ⌞gñationes q̃tuordecim, & à Dauid (excluſiue) vſq; ad trãſmigrationẽ Ba-
“ bylonis,⌟ videlicet vſq; ad primũ Iechoniã incluſiue, fuerũt ⌞gñatiões q̃tuordecim,⌟ loq̃n
do de gñatiõibus hic enũeratis, videlicet omiſſis trib. gñationib. pdictis ꝓpter cauſam indu-
“ ctã. ⌞Et à trãſmigratiõe Babylonis,⌟ i. à ſecũdo Iechonia incluſiue ⌞vſq; ad Chriſtũ (inclu-
“ ſiue, fuerunt) gñatioẽs q̃tuordecim.⌟ Ita vt q̃rtadecima generatio in Chriſto cõpleatur, hoc
planũ

planum eſt numeranti perſonas præſcriptas. D

¶Determinatio dubiorum concernentium locum iſtum. Arti. II.

DIfficultatem interea facit lectori in primis, ꝙ beatiſſimi Euãgeliſtæ, Matthæus & Lucas, deſcribẽdo genealogiam Chr̄i, in aliquibus diſſonare videnť & oppoſito modo procedere. Primo itaqꝫ dubitať, quõ Lucas aſſerat Ioſeph eſſe filium Heli, Matthæus vero affirmat, ꝙ Ioſeph ſit filius Iacob. Et rñdẽdũ, ꝙ Ioſeph fuit filius naturalis ipſius Iacob, filius vero legalis Heli. Mathat eñ & Mathan frẽs fuerũt, q ſucceſſiue eandẽ habuere vxorem, de qua Mathan genuit Iacob, Mathat vero genuit ex ea Heli, ita ꝙ Iacob & Heli fuerunt fratres vterini. Heli vero accepta coniuge, mortuus eſt nõ relicto ſemine, propter q̃d Iacob frater eius de p̄cepto legis, accepit coniugẽ fratris ſui defuncti, vt ſuſcitaret ſemẽ fratri ſuo, genuitq́ꝫ ex ea Ioſeph, qui fuit filius Iacob ſecũdũ naturã, & filius Heli ſecũdũ legẽ Moſaicã, q̃ præcepit, vt fratre aliquo vxorato ſine liberis mortuo, frater eius ſeu propinquus vxorẽ eius acciperet, & filiũ ex ea natũ, defuncto aſcriberet, ne nomẽ eius deleret ex Iſrael. Sed tũc dubiũ occurrit, quõ duo frẽs poterãt eandẽ habere vxorẽ, ita ꝙ vnuſquiſqꝫ eoꝶ ex ea propriũ ſemẽ habebat. Ad hoc aliqui dicũt, ꝙ qñ aliquis nõ habuit niſi vnã prolẽ ex coniuge ſua non reputabatur ſemen relinquere, & ſic propinquus ſeu frater ipſius cũ vxore ſua cõtrahere potuit, ac ſi nullũ ſemen reliquiſſet. Vnde in Deuteronomio pluraliter diciť, ſi frater ſine liberis mortuus fuerit, propinquus accipiat eius vxorẽ, &c. Secũdo dubitatur, quomodo Matthæus aſſerat Salathiel filium Iechoniæ, cũ Lucas dicat eũ eſſe filiũ Neri. Dicendũ ꝙ Salathiel fuerat filius Iechoniæ naturalis, Neri vero legalis vel adoptiuus. Tertio quæriť, quõ Zorobabel nunc dictus ſit filius Salathiel, cũ primo Paralipomenon appelletur filius Phadaida. Reſpondẽt aliqui, ꝙ Salathiel alio noĩe nũcupabať Phadaida, ſed hoc nõ videť cũ loco p̄allegato, in quo filij Iechoniæ deſcribunť, inter Salathiel & Phadaida alius medius nomineť. Ideo alij dicunt, ꝙ Zorobabel filius Salathiel fuit alius ab iſto Zorobabel filio Phadaidæ. Quarto principaliter dubitať, quõ Lucas dicat Chriſtũ deſcẽdiſſe à Dauid ꝑ Nathan, Matthæus ꝑ Salomonẽ. Ad hoc diuerſi diuerſimode rñderũt. Quidã, ꝙ Nathan iſte fuit filius Dauid adoptiuus, nõ naturalis. Et hoꝶ aliqui dixerũt, ꝙ fuit Nathan propheta, quem ꝓpter ſuã ſanctitatẽ Dauid adoptauit in filiũ. Alij, ꝙ fuit filius Sẽma fratris Dauid, quẽ Nathan Ieſſe auus eius adoptauit in filiũ. Defunctoq́ꝫ Ieſſe, ipſe Dauid eũdẽ ſibi filiũ adoptauit, & hoc dicit magiſter in hiſtorijs. Lyra aũt potius ſentit, ꝙ fuit Nathan ꝓpheta. Quòd eñ nõ fuerit filius naturalis Dauid, probat ꝑ hoc, q̃d Salomon in prouer. de ſeipſo teſtaťi Fui tenellus & vnigenitus corã matre mea, videlicet ex ꝑte mr̄is. Nã q̃uis Berſabee habuerat in filiũ de Dauid ante Salomonẽ, ille tñ non cõputať, qm̃ ante circũciſionẽ defunctus eſt ſecundũ Hebræos. Sed his obuiat, q̃d in lib. Paralip. manifeſte habeť, ꝙ in Hieruſalem nati ſunt Dauid q̃tuor filij de Berſabee, quoꝶ vnus ibidẽ Nathan vocať. Nec videtur ſufficere, ꝙ dicať filius naturalis Berſabee ex Vria & filius Dauid adoptiuus, vt aliqui dicunt, aſſerentes, ꝙ tres illic nominati fuerunt filij Vriæ, quos Dauid adoptauit in filios, dũ matrem eorũ accepit in coniugẽ Si eñ ſic eſſet, non proprie dicerentur nati ipſi Dauid ex Berſabee. Ideo probabilius reor, ꝙ Nathan fuit verus & naturalis filius Dauid ex Bethſabee, ad q̃d valet dictum Damaſceni lib. 4 vbi declarať beatã virginẽ deſcẽdiſſe de Dauid ꝑ Nathã. Si ergo Nathã nõ erat naturalis filius Dauid, ſed fratris ſui, vel alterius, diceret Chr̄s potius deſcẽdiſſe de Ieſſe ꝑ Sẽma, q̃ per Dauid, vel de alio aliq̃ etiã ſecũdũ carnẽ: cũ tñ ap̄lus dicat, eũ factũ ex ſemine Dauid ſecũdũ carnẽ, imò ſecundũ hoc Chr̄s nõ diceret p̄cipue filius Dauid. Preterea ſecũdũ Ambroſiũ ſuꝑ Lucã, Chr̄s ſecũdũ carnẽ veraciter natus ẽ ex ſemine Nathã. Q̃d aũt allegať in oppoſitũ, ex prouerbijs ſoluiť. Si dicatur Salomonem notãter dixiſſe, fui vnigenitus & vnicus, & nõ ſum, hoc eñ refert de ſeipſo pro tp̄e pueritiæ ſuæ, qñ & mater eius docuit eum, ſicut ſubiungit. Potuit aũt accidere, ꝙ vſqꝫ ad illud tẽpus fuerit vnicus, vnigenitus alijs poſtmodum natis, q̃d tñ dici nõ poteſt ſi cũ Hieronymo aſſeratur Salomon nõ fuiſſe, niſi vndecim annoꝶ, cũ cœpit regnare, cuius oppoſitũ alij ſatis probabil̄r tenẽt. Quinto q̃ritur, cur Lucas genealogiã Chr̄i deſcribat aſcẽdẽdo, Matthæus deſcẽdẽdo. Rñdendũ, ꝙ Matthæus principal̄r loq̃tur de carnali & naturali Chr̄i gñatione ſecũdũ q̃d venit ad nos, & carnẽ aſſumpſit, ideo à ſuꝑiori incipit, deſcẽdẽdo vſqꝫ ad Ioſeph & S. Mariã. Lucas vero loq̃tur de Chr̄i gñatione, prout ꝑ eã ad deũ reducimur, & eius filij adoptiui efficimur. Ideo incipit aſcẽdẽdo à Ioſeph vſqꝫ ad Adã. Sed q̃re nõ ſiſtit in Abrahã à q̃ Matthæus exorſus ẽ? Dicẽdũ ꝙ ideo, vt oñdat oẽs electos in q̃cunqꝫ mũdi ætate extiterint, ꝑ Chriſtũ ad deũ reductos atqꝫ ſaluatos. Sexto q̃ritur, cur ĩter Ioſeph & Abrahã m̄lto plures p̄res ponãtur à Luca, q̃ à Matthæo, Lucas q̃ppe enũerat. 50. Matthæus. 42. Dicẽdũ ꝙ Lucas ponit triplices p̄res, videlicet naturales, legales & adoptiuos. Matth. naturales dũtaxat, q etiã ex certa cauſa q̃ſdã naturales p̄res omiſit, ſicut oñſum ẽ. Septimo q̃ritur, quõ ſcd̃m Ambroſiũ atqꝫ Hilariũ Lucas genealogiã Chr̄i deſcribere dr̄ ſecũdũ gradũ ſacerdotalis originis, Matthæus vero ſcd̃m ſucceſſionẽ regalis ꝓpaginis. Ad hoc aliq rñderũt quòd

Luc. 3 Cur Ioſeph a Luca fili⁹ Heli a Matthæo vero filius Iacob aſſeratur.

Deut. 25 Luc. 20

Duo frẽs, quõ in lege eãdẽ potuerunt habere vxorem.

Deut. 25

Lucæ. 3 1. Para. 3

2. Reg. 12

Prouerb. 4 2. Reg. 11

1. Para. 3

Nathan verus naturalis fili⁹ Dauid.

Roma. 1

Soluitur obiectio.

Prouer. 4

Luc. 3

E

F

A ꝙ ideo quia Matthæus ponit Salomonē, qui fuerat rex, Lucas aūt Nathā quem dicunt fuiſſe ſacerdotē, iuxta illud: Filij aūt Dauid ſacerdotes erant. Sed hoc non videt̃ ſufficere. Non enī ſic intelligendū eſt, ꝙ legales hoſtias in templo more ſacerdotū Leuiticoꝝ offerebāt, & in altari miniſtrabāt, quia non erāt de genere Aaron. Sed q̃a religioſi, vel (vt alij dicūt) principales & primi ad homines fuerunt. Vnde in Paralipomenon ſcriptum eſt: Filij aūt Dauid erāt primi ad manū regis. Conuenietius ergo dicendum, ꝙ tribus Iuda & Leui ſeu regia & ſacerdotalis principales fuerunt, idcirco frequēter coniuncti fuerunt vinculo m̃rimoniali. Etiam añ Dauid. Nā Aaron vxorē habuit Eliſabet, filiā Aminadab de tribu Iuda. Dauid quoq; (vt tangit Hilarius) cōiugiū iniit cū tribu ſacerdotali, q̃d ſcd̃m eum Salathiel atq; Zorobabel cōfirmatū fuit ex ḡne, ſic & Nathan & alij q̃ de à Luca poſiti ex vna pte de tribu ſacerdotali fuerunt, queadmodū & Maria, q̃d innoteſcit p hoc, ꝙ Eliſabeth vxor Zacharię eius cognata ex filiabus Aaron duxit originē, vt in Luca habet̃. Octauo inquirit̃, cur Matthæus generationes has tripartit̃, ſeu in tres quater denas partit̃. Cū enī ſummatim dicere potuiſſet: Oēs generatiōes ab Abrahā vſq; ad Chr̄m quadragintaduæ fuerūt, diſtincte locutus eſt, dicēs: Omēs generatōes ab Abrahā vſq; ad Dauid q̃tuordecim &c. ſicut in fine p̄cedēt is dicebat̃ articuli. R̄ndet Chryſoſtomus, q̄m ſtatus hoīm in Iudæis ter mutatus eſt generatiōibus q̃tuordecim cōpletis. Ab Abrahā enī vſq; ad Dauid fuerūt ſub iudicibus. A Dauid vſq; ad trāſmigrationē ſub regibus. A trāſmigratōe vſq; ad Chr̄m ſub pōtificibus. Hoc ergo vult demōſtrare, ꝙ ſicut bis mutatus eſt hoīm ſtatus binis quater denis cōpletis, ita completa quaterdena à trāſmi-
B ratione vſq; ad Chr̄m, oportuit hoīm ſtatū mutari à Chr̄o, queadmodū factū eſt. Poſt eius gnāq; aduentū, cœpit humanū genus eſſe non ſub multis iudicibus, regibus, & pōtificibus, ſed ſub vno iudice, rege, atq; pontifice Chr̄o, q̃ triū illoꝝ ſtatuū ac pſonaꝝ ſortitus ē dignitatē. Pater quippe iudiciū oĩe dedit filio. Et ip̄e eſt ſacerdos in æternum ſcd̃m ordinē Melchiſedech, habetq; in veſtimēto, & in fœmore ſuo ſcriptū: Rex regū & dn̄s dominantiū. His verbis Chryſoſtomi obijci poſſet, ꝙ Iudæi ante Dauid habuerūt regē Saulem. Et añ Chr̄i aduentum Iohānem Hircanum. Itemq; Herodem. Ad quod dici p̄t, ꝙ Saul nō fuit aſſumptus ad pmanendum in regno, Iohānes quoq; Hircanus non diu regnauit, ſicq; tempus illud non reputabat̃. Herodes vero alienigena fuit. Nono inquirit̃, cur potius Ioſeph quā Mariæ origo ſcribit̃, cum tñ propoſitum Euāgeliſtæ fuerit demonſtrare Chr̄m ex ſemine Dauid natum, qui non de Ioſeph, ſed de Maria natus agnoſcit̃. Ad hoc oīm vna reſponſio eſt, cōſuetudinē nō eſſe diuinæ ſcripturæ, mulieꝝ genealogiā deſcribere, & q̄m docuit Ioſeph iuſtū fuiſſe, ſatis declarauit eū atq; Mariā ad eādem tribū ſpectare, cū ſcd̃m legē quælibet tribus cōtrahere debuit cū perſonis proprie tribus. Sed obijci p̄t, ꝙ conſequētia iſta nō teneat, eò ꝙ tribus Leuitica cū qualibet tribu cōtrahere potuit. Ad hoc pro p̄ſenti aliā reſponſionē nō video, niſi vt dicat̃, Euāgeliſta id ſuppoſuiſſe, ꝙ oībus ſuo innotuit tpe, vtpote p̄rem Mariæ fuiſſe de tribu Iuda & Dauid, vel ſecutū eſſe cōem curſum ſcd̃m ꝙ vterq; coniugū ad eādem tribum ſpectabāt. Sed rurſum occurrit, cur non potius origo Ioachim p̄ris Mariæ, q̃ Ioſeph enarret̃. Dici poteſt, ꝙ ideo, q̄m maior eſt vnitas mariti & coniugis, q̃ p̄ris & prolis, iuxta quod ſcriptum eſt: Erunt duo in carne vna, & relinquet homo p̄rem & m̄rem, & adhærebit vxori ſuæ. De-
C niq; de ortu & genealogia ſuplaudabilis benedictæq; virginis, Damaſcenus libro q̃rto, ſic ait: Dauid inter cæteros duos habuit filios, Salomonem & Nathan. Ex cathena itaq; Nathā Leui genuit Melchi & Panthera, Panthera genuit Barhanthera qui genuit Ioachim p̄rem Mariæ. Ex cathena vero Salomonis Mathan deſcendēs, habuit coniugem, de qua genuit Iacob, Mathan autem defuncto, Melchi duxit eius vxorem, videlicet, m̄rem Iacob, de qua genuit Heli frēm vterinum ipſius Iacob. Heli vero ſine liberis mortuo, frater eius Iacob duxit eius vxorem, de qua genuit Ioſeph, Ioachim inſuper nupſit Annæ matri Mariæ, ſoror vero Annæ nomine Hiſmeria genuit Eliſabeth, quæ genuit Iohannem Baptiſtam.

[Marginal notes: 2. Regū. 18 — 1. Paral. 5 — Exodi 8. — Lucæ. 1. — Iudæoꝝ ſtat⁹ ter mutatus — Daniel. 7 — Iohan. 5 — Pſalm. 109 — Hebræo. 10 — Apoca. 19 — Obiectio. — Solutio — Gene. 2 — Marc. 10 — 1. Corin. 6 — Damaſcenus — Lucæ. 3]

¶Proſecutio expoſitionis huius capituli, ab eo loco quo dicit̃: Chriſti autem generatio ſic erat. Articulus III.

Eſcripta conſueta, ac naturali generatione patrum. Nunc noua & ſupernaturalis generatio Chriſti deſcribitur: ⌊Chriſti autem generatio ſic erat.⌋ Tanquàm dicat: Prædicti ſolito modo generati ſunt, ſicut prædixi per ſeminis deſcenſionem. Chriſti autem generatio ſingulari modo & ordine facta eſt, quemadmodum ſubdit: ⌊Cū eſſet deſponſata⌋ .i. promiſſa vel in m̃rimoniū tradita ⌊Maria m̄r Ieſu Ioſeph⌋ .i. viro ſic dicto de eiuſdem Mariæ cognatione exorto, qui ſecundum Hieronymū cogebatur eam accipere vt propinquam. ⌊Anteq; conuenirent⌋ ad cohabitādum (vt aliqui dicūt) vel ad carnalē coniunctionē ſcd̃m alios, ad quā nec poſtea conuenerūt. ⌊Inuenta eſt, Maria à Ioſeph⌋ eius diligenti cuſtode ac ſpōſo. ⌊In vtero habens⌋ .i. filio impgnata, ⌊de ſpū ſancto⌋ id eſt, virtute & operatione ſpūs ſancti qui ex puriſſimis virginis ſanctæ ſanguinibus corpus

Ex puriſſimis ♃ virginis ſanguinibus corp⁹ Chri formatū.

Chriſti formauit, organizauit, & anima rationali decorauit, quæ omnia facta ſunt in inſtanti à tota ſupbeatiſſima trinitate, quãuis aſcribant & approprient ſpiritui ſancto, eo ꝙ ad miſericordiã bonitatemq́ꝫ dei ptineat, tanq̃ effectus ineffabilis clemẽtiæ dei. Clemẽtia aũt & bonitas appropriant ſpiritui ſancto. De deſponſatõe aũt & conuẽtione Mariæ & Ioſeph multa legunt, quę pro magna parte apocrifa ſunt: idcirco talia ꝑtermitto. Cur ãt vnigenitus dei de virgine deſponſata naſci voluit, potius q̃ de non deſponſata, multæ rõnes tradunt. Prima ſcd̃m btm̃ Ignatiũ martyrem, vt partus virginis lateret diabolum. Dicit tamen Thomas, & alij multi, ꝙ ſi deus pmiſiſſet, diabolus aliunde bene ppendiſſet Mariam eſſe virginẽ, non obſtante eius deſponſatione. Poterat em̃ ſua naturali induſtria faciliter pcipere quòd corpore integra fuit. Secunda ratio: Ne virgo ſanctiſſima à Iudęis reputaret adultera, maluitq́ꝫ Chr̃us Iudæos de ſuo ortu ambigere, quã de mr̃is pudore puerſe ſentire. Tertia, ne Iudæi occaſionẽ haberẽt abijciẽdi Chr̃m, quaſi de fornicaria natũ. Quarta, vt virgo beata haberet caſti viri ſolatiũ, atqꝫ obſequiũ, & Chr̃us nutriciũ. Alias plurimas cauſas aſſignãt doctores, q̃ ſatis notę vident. Deniqꝫ conuẽtionẽ ꝑdictã Hieronymus accipit de conuẽtione cõcubitus. Dicit em̃ ꝙ nec poſtea cõuenerũt. ⌊Ioſeph aũt vir eius cũ eſſet iuſtus, & nollet eã traducere⌋ .i. Iudęis q̃ſi adulterã tradere, ſeu puniẽdã exponere, vel publice accuſare, ⌊voluit occulte dimittere eã⌋ Scd̃m Hieronymũ & Bernhardũ, ſanctus Ioſeph certus fuit de caſtitate Mariæ. Si em̃ cognouiſſet eã fuiſſe adulterã, & nõ traduxiſſet eã, fuiſſet iniuſtus, qa ſcd̃m legẽ, nõ ſolũ actor ſceleris ſed & cõſcius eius obnoxius ẽ pctõ ſi taceat. Dũ ergo Euãgeliſta affirmat Ioſeph iuſtũ fuiſſe, atqꝫ ob id Mariã nõ traduxiſſe, innuit ꝙ de caſtimonia ſpõſę ſuę nõ dubitauit. Etſi Chr̃us noluit Iudæos de ſuæ mr̃is pudore ſiniſtrũ qd ſuſpicari, pbabile eſt q̃d nõ pmiſit iuſtũ Ioſeph de tanta virgine adulteriũ opinari. Sed cur tũc voluit eã occultè dimittere? Ideo, qm̃ reputauit ſe cohabitatõe, pſentiaq́ꝫ Mariæ indignũ, quãobrem & Petrus repulit Chr̃m, dicẽdo: Exi à me dñe, qa hõ pctõr ſum. Et Centurio: Dñe, nõ ſum dignus vt intres ſub tectũ meũ. Chryſoſtomus vero teſtat, ꝙ Ioſeph deſponſata ſibi virgine, accepit eã in domũ ſuã, vbi cũ angelus Gabriel ignorãte Ioſeph virgini conceptionẽ filij dei nũtiaſſet, & ipſa iam cõcepiſſet, ſuamq́ꝫ cognatã Eliſabeth cõcepiſſe audiſſet, mox ſurgẽs accepta à ſponſo ſuo licẽtia, abijt & viſitauit Eliſabeth, vt ei cõgratularet, obſequeret, & ex Chr̃i pñtia magnus pfectus accreſceret, tã ipſi Eliſabeth q̃ eius infanti. Reuerſa aũt Maria poſt triũ mẽſiũ ſpacia, vidẽs Ioſeph eã iã imprægnatã, prima facie ſuſpicatus eſt malũ de ea, excuſatõe vero ab ea recepta, attẽta etiã ſctitate ſuę cõuerſatõis, ambiguus fuit qd finalr̃ de ea ſentiret. Idcirco voluit eã occulte dimittere, ne vel innocentem traduceret, vel adulterę cõſentiret. Verba diui Chryſoſtomi, q̃ in diuerſis locis de hac materia introducit, intelligẽda ſunt ſapiẽter, qm̃ ſibi ĩuicẽ cõtrariari vident. Alicubi em̃ ait, ꝙ Ioſeph putauit eã adulterã, alibi vero dicit, ꝙ inęſtimabilis laus Mariæ magis credebat Ioſeph caſtitati eius, q̃ ventri eius, & magis gr̃æ q̃ naturæ. Conceptionẽ manifeſte videbat, & fornicationẽ ſuſpicari non poterat, poſſibilius credidit mulierẽ ſine viro poſſe concipere, q̃ Mariã poſſe peccare. Quod ergo dicit Ioſeph, putaſſe Mariã fuiſſe adulterã, referẽdum eſt ad tp̃s, quo primo vidit eã prole fœcundã. Quòd vero dicit, eũ non potuiſſe fornicationẽ ſuſpicari de ea, referendũ eſt ad tp̃s excuſatõis receptę & ſanctitatis penſatę. Dubiũ em̃ nõ eſt, quin interior gr̃a, ſanctitas, caſtitasq́ꝫ Mariæ, mirabilr̃ ac potẽter refulſit, nõ ſolum in eius vultu, ſed in toto corpis geſtu & apparatu, intantũ, ꝙ qui eius cõuerſationẽ diligẽter aduertit, fornicationẽ aut crimẽ aliq̃d de ipa ſuſpicari nõ potuit. Interea aliq aſſerunt, ꝙ Ioſeph profectus eſt cũ Maria ad viſitandũ Eliſabeth, tanq̃ obſequioſus ac diligẽs cõmiſſæ ſibi virginis cuſtos. Aliqui etiã dicũt, ꝙ Ioſeph nondũ recepit Mariã in domũ ſuã, ſed ꝙ deſponſatiõe peracta, ipe deſcẽdit in propriã domũ, quaſi nuptijs neceſſaria ꝑparaturus, Maria vero interim fuit in domo parentũ ſuoꝝ. Cũqꝫ reuerſa fuiſſet ab Eliſabeth, cernẽs eã Ioſeph grauidã, noluit eã in domũ ſuã recipere, qd hoꝝ ſit verius ignorat. ⌊Hæc aũt eo (videlicet) Ioſeph cogitãte⌋ vtpotè ꝙ Mariã occulte dimitteret. ⌊Ecce angel⁹ dñi appuit in ſomnis Ioſeph⌋ .i. ipſi Ioſeph dormiẽti. Apparuit aũt ei apparitõe viſiõis imaginariæ, & hoc tpe ſomni in q̃ reuelatiões diuinæ atqꝫ prophetiæ ſolent fieri, qa tũc aĩa aptior eſt ad talium receptionem propter exterioꝝ ſenſuũ clauſurã, & à ſenſibiliũ pceptõe vacãtẽ, & pſertim ppter imaginatiõis ampliorẽ quietẽ, propter q̃d dicit: Per ſomniũ in viſione nocturna aperit aures viroꝝ, & inſtruit eos. Apparuit ergo Ioſeph, dicẽs: ⌊Ioſeph fili Dauid⌋ nõ ſolũ carnis propaginę, ſed fidei atqꝫ iuſtitiæ imitatiõe. Vnde ad cõmendandã iuſtitiã Ioſeph noĩat eũ filiũ Dauid. ⌊Noli timere accipere Mariã cõiugẽ tuã⌋ .i. audacter eã recipias ad cohabitandũ, nec aliquid mali ſuſpiceris de illa. ⌊Quod em̃ in ea natũ eſt⌋ .i. proles quã habet in vtero, ⌊de ſpũ ſancto eſt⌋ hoc eſt, virtute & opatione ſpũs ſancti cõcepta ẽ, nõ humano ſemine, ſed deifico lumine ſine virginitatis iniuria. Cur nõ potius ait Euãgeliſta, q̃d in ea cõceptũ eſt, quàm q̃d in ea natũ eſt. Reſpondendum, quòd natiuitas ſeu generatio, eſt productio ſeu acquiſitio eſſe ſubſtantialis. Res ergo tunc naſcitur cum formam ſubſtantialem ſortitur, hanc autem proles recipit primum in

Chriſt⁹ cur ex virgine deſpõſata naſci voluerit. Ignatius. Thomas.

Hieronymus. Bernhardus.

Ioſeph cur occulte Mariam dimittere voluerit. Lucæ. 5. Matth. 8. Chryſoſtom⁹. Lucæ. 1.

Qñ, qua ve viſione angelus apparuerit ipſi Ioſeph. Iob. 33.

Cur euãgeliſta nõ, q̃d in ea conceptũ ſed q̃d in ea natum dicere maluerit.

A mũ in vtero matris, ideo prima eſt natiuitas in vtero, deinde ex vtero cũ fœtus ſeparaẽ à ma
tre, incipitq; apparere, & in ſe perfecte ſubſiſtere. Quãdiu nempe manet in vtero, ẽ quaſi ali-
quid matris, quemadmodum pomum eſt aliquid arboris. Alia ratio eſt, ad inſinuandũ, quòd
conceptio Chriſti, non fuit ſucceſſiua ac naturalis, procedens ab imperfecto ad perfectũ, ſed
inſtantanea & ſupnaturalis, itaꝙ in eodem inſtanti completa eſt corporis Chriſti organiza-
“ tio ac animatio. Ideo dicit: ⌊Quod in ea natũ eſt, ⌋ Qm̃ puer quẽ cõcepit à primo cõceptio-
nis ſuæ inſtãti, fuit hõ ꝑfectus, imò & vir nõ corpis q̃titate, ſed aĩæ ꝑfectõe. Vñ Hieremias di Hiere.31
cit. Nouũ creauit dñs ſup terrã mulier circũdabit virũ. ⌊Pariet aũt filiũ, ⌋ de q̃ Eſaias: Puer Eſaiæ.9
(inq̃t) natus ẽ nobis, & fili⁹ datus ẽ nobis ⌊& vocabis⌋ in die circũciſiõis qñ Iudęi noĩa pueris
“ imponebãt: ⌊Nomẽ eius⌋ noĩatũ. i. ipſum met pueꝝ ⌊Ieſum⌋. i. nomine tal, vel vocabis. i.
vocando dices, nomen eius nominans eſſe Ieſum. i. ꝙ nomen pueri ſit Ieſus. Cur aũt ita vo-
“ candus ſit, ſubdit: ⌊Ipſe em̃ ſaluum faciet populum ſuũ⌋. i. omnes electos peccato obnoxios
“ ⌊à peccatis eoꝝ⌋ originali & actuali. Chriſtus em̃ merito ſuæ incarnationis, ſanctiſſimæ cõ
uerſationis, atq; diriſſimæ paſſionis, liberauit genus humanũ ab om̃i pctõ ſufficiẽter, quantũ
in ſe eſt, ſolos aũt electos ſaluauit efficiẽter. Oportet tñ, vt meritũ Chři, ſeu virtus eius paſſio Omnes ſaluauit Chriſtus
nis nobis applicet̃ per ſacra eccleſiæ, ſeu fidẽ & charitatẽ, ad hoc quod liberemur à Chriſto. efficienter.
Ieſus aũt interpretat̃ ſaluator aut ſalutaris, cõſuetudo vero Iudæoꝝ fuit, rebus imponere no-
mina ab aliqua proprietate, quemadmodum Eſaias dicit: Puer iſte qui ſpoliauit infernũ, vo- Eſaiæ.7.
cat̃ velociter ſpolia, detrahe, cito prædare. Conuenienter ergo filius virginis ſalus mundi di
ctus eſt Ieſus. In cuius figura Ioſue & filius Ioſedech ſacerdos magnus dicti ſunt Ieſus. Quęrit̃ 1.Eſdræ.3.
B quõ ſecundum Matthæum angelus vocet nomen filij huius Ieſum, poſt eius conceptionem
cum Lucas dicat: Vocatum eſt nomen eius Ieſus quod vocatum eſt ab angelo, priuſquàm in Lucæ.2
vtero conciperet̃. Dicendum, quòd Lucas loquitur de vocatione angeli ad Mariam, cum di-
“ xit: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. ⌊Hoc autem to-
“ tum factum eſt⌋ Scilicet quòd virgo de ſpiritu ſancto concepit, quòd ſaluatorem peperit, ꝙ
“ nomen pueri vocatum eſt Ieſus, ⌊vt impleretur quod dictum eſt à dño ꝑ prophetã Eſaiam, Eſaiæ.7.
“ dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium & vocabit̃ nomen eius Emanuel, q̃d
“ eſt interpretatum (. i. expoſitũ) nobiſcũ deus⌋. i. ꝑ hoc nomẽ Emanuel deſignat̃, ꝙ puer iſte
ſit deus nobis ꝑ noſtræ naturæ aſſumptionẽ vnitus, & ꝑ humanæ vitæ conuerſationẽ coniũ-
ctus, iuxta id Baruch: Poſt hęc in terris viſus eſt & cum hoĩbus conuerſatus eſt. Vnde apud Baruch.3.
Eſaiam teſtat̃: Propter hoc ſciet populus meus nomẽ meũ in die illa, q̃a ego ip̃e q̃ loquebar Eſaiæ.12
ecce adſum. Allegat aũt Euãgeliſta potius ſenſum q̃ verba Eſaiæ. Sic em̃ ait Propheta: Ecce
virgo cõcipiet. Porro ꝑ hoc q̃d filius virginis appellat̃ Ieſus, q̃a ſaluat à peccatis, & Emanuel,
quia nobiſcum deus, declarat̃ duplex natura, puta diuina & humana in vna Chriſti perſona,
Nullus enim niſi deus à peccatis valet ſaluare & nobiſcum deus eſt, deus & homo. Arguũt aũt
Iudæi hoc loco aduerſum nos, aſſerẽtes Euangeliſtã noſtrũ mendaciter allegaſſe ſcripturam
propheticã, Eſaias nãq; ſecundum hebraicam veritatem ſic ait: Ecce adoleſcentula, cõcipiet
& pariet. Adoleſcentula aũt eſt nomen commune virgini & corruptæ. Reſpondendũ ſcđm
beatũ Hieronymũ, ꝙ in Hebræo pro eo ꝙ Euãgeliſta dixit: Ecce virgo, ita habet̃: Ecce Aal- Aalma bipharíam accipitur.
C ma. Aalma aũt duo ſignificat. ſ. adoleſcentulam, & abſconditam, nuncq; accipit̃ pro abſcon-
dita. i. pro puella abſcondita, ſeu diligenter cuſtodita, aſpectibuſq; viroꝝ ſubtracta, intantũ
vt de eius integritate dubitari non poſſit. Talis aũt extitit ſancta Maria, quæ vſq; ad tempus
ſuæ deſponſationis manſit, dominoq; ſeruiuit in templo. Vnde Matthæus ſpũ ſancto reple-
tus, mentẽ Eſaiæ certiſſime ſciens, allegauit ſenſum magis q̃ verba, de hoc plenius dixi in ex-
poſitione Eſaiæ proprio loco. Natiuitatem aũt Chři ex virgine Pſalmiſta fatet̃: Deſcendet Pſalm.71
ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſup terrã. Et in Zacharia diſſeruit dñs: Ecce Zacha.3.
ego adducã ſeruũ meum orientẽ, videlicet Chriſtum, & cælabo ſculpturã eius. i. corpus eius
in vtero virginis ſupnatural̃r ꝓparabo. Hoc idẽ in Eſaia pulchre legit̃ ꝓphetatũ, cũ de Chřo Eſaiæ.53.
illic inducit̃: Et aſcendet ſicut virgultũ corã eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Quemadmodũ
em̃ virgultũ orit̃ de terra non ab hoĩbus culta, ſed cœleſti influentia fœcundata. Sic Chřus de
mře non ab homine tacta, ſed diuinitus impræ gnata, quemadmodũ etiã radix de terra ſitien
ti. i. ſicca non compluta pullulat: ſic Chřus de mře non virili ſemine impræ gnata proceſſit.
Circa hæc querit̃, cur dicat Euãgeliſta, hoc totũ factũ eſt, vt impleret̃ &c. & nõ potius hoc to Quæſtio
tum ꝓdictum fuit, quia ſic fuit agendũ. Non em̃ ideo factũ eſt q̃a prædictũ, ſed ideo ꝓdictum
quia ſic erat futuꝝ. Et reſpondendũ, ꝙ in talibus ſermonibus hoc dicitur vt tenet̃ non cauſa-
liter, ſed concomitãter, vt ſit ſenſus, hoc factũ eſt vt impleretur quod dictũ eſt ꝑ prophetã. i.
ideo eſt ꝓdictũ, quia ſic fuit futuꝝ, & hoc etiã dicit Albertus in libro de laudibus virginis glo Albertus
“ rioſæ. ⌊Exurgẽs aũt Ioſeph à ſomno, fecit ſicut ei ꝓcepit angelus dñi. Et accepit cõiugẽ ſuã⌋
Quam decreuit dimittere. Accepit aũt eam vel ad cohabitandum & obſequẽdum ſcđm eos
qui aſſerunt, ꝙ nondũ ſuſcepit eam in propriã domũ, vel ad ꝑmanendũ cũ ea ex aĩo, ſcđm [illegible]

Chryſoſtom⁹. qui dicunt ꝙ iam ante in domū ſuam eam accepit. Vnde Chryſoſtomus: Non in domo acce D
pit eā, nondū eñ de domo dimiſerat eā, ſed de animo ſuo depoſuerat eā, & iterū in animū ſuū
recepit eā. Itaq; eā accepit tanq̄ de cætero iugiter ꝑmanſurus cū ea ſine ſuſpitiōe cū ingēti hu
militate, puritate, ac reuerētia, miniſtrādo ei in oīnibus velut digniſſimę genitrici creatoris
ſaluatoriſq; ſui. ⌊Et non cognoſcebat eā, donec peperit filiū ſuū primogenitū.⌋ Hoc Chry
ſoſtomus de intellectuali cognitione ſatis ſubtiliter veraciterq; exponit. Nam ante virginis
partū ipſe Ioſeph ꝑfecte nō ſciuit quātæ dignitatis & gloriæ eſſet hæc virgo. Poſt partū vero
ipſius, plenius eius excellentiā nouit, qa extūc in animo Ioſeph facta eſt ſpecioſior atq; ꝑſtan
tior q̄ totus mundus. Quidā exponūt de cognitiōe ſenſitiua, dicētes, ꝙ Chr̄o in vtero virgi-
nis conſiſtēte, tantus in vultu eius ſplēdor claritatis ex ꝑſentia Chr̄i refulſit, ꝙ Ioſeph eam in-
tueri non valuit, ſicut nec filij Iſrael poterāt vultū inſpicere Moſi propter eius fulgorē ex cō
ſortio angeli, literaliter vero exponit de cognitōe copulæ carnalis, ita ꝙ Ioſeph non acceſſit
ad eam maritali affectu, donec peperit Chriſtū. Sed nūquid poſt modū eam cognouit? Non
vtiq;. Tūc eñ impijſſimus & præſumptuoſiſſimus extitiſſet, ſi templū filij dei, ſi ſacrariū ſpūs
ſancti, ſi vterū puritatis, violare tētaſſet. Maria quoq; igrata fuiſſet, ſi tāto filio nō fuiſſet cōtē
Donec ꝙ mul[...] ta. Sciendū ergo, ꝙ dictio donec interdū importat tēpus determinatum, quo euoluto fit ali-
quid. Sic Iob ait: Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me, donec pertranſeat furor tuus.
Sicq; cōmuniter dicimus: Non faciā hoc, donec veneris. Interdū vero accipit pro tpe inde-
terminato, ſicq; includit omnē differentiā tpis. Excludendo eñ illud tp̄s quo magis videbat
aliquid eſſe, vel non eſſe, conſequēter excludit alia tpa, quibus minus tale quid videt, & ita ha
Pſalm.109 bet in Pſalmo: Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos ſcabellum pedū tuoꝝ. Et ite- E
Pſalm.122 rum: Oculi noſtri ad dn̄m deū noſtrū, donec miſereat noſtri. Et rurſus: Deus ne derelinquas
Pſalm.70 me, donec annuntiē brachiū tuū, &c. Non eſt ſenſus, ꝙ poſtq̄ hoſtes Chr̄i fuerūt ei ſubiecti,
tunc ipſe ceſſabit ſedere ad dexterā p̄ris, imò tūc maior eſt rō vt ſedeat. Vnde cū ſcriptura di-
cit eum ſedere ad dexterā p̄ris, donec ponant aduerſarij ſcabellū pedū ſuoꝝ, innuit ꝙ poſtea
æternaliter ſedeat. Hoc itaq; modo ſumit donec in propoſito. Poſſibilius quippe videbat, ꝙ
Ioſeph cognouerit ſponſam & coniugē ſuā ante conceptionē filij dei, quā poſtea. Ideo cum
Euāgeliſta edocuit, ꝙ nō cognouit eā ante Chr̄i generationē, ꝓ certo reliq̄t, ꝙ nec poſtmo
Hebr.10. dū eā acceſſerit. Iuxta hūc ſenſum dicit de Chr̄o Ap̄lus: Oportet aūt illū regnare, donec po
Chryſoſtom⁹. nant inimici ſcabellū pedū eius. Nunq̄d poſtea nō regnabit? Hinc ait Chryſoſtomus, hoc ꝙ
fieri potuit, dixit Euāgeliſta factū nō eſſe. Id aūt q̄d fieri nō potuit, q̄d neceſſariū habuit dice-
Error Heluidij re, qa factū nō eſt? Ex his patet error Heluidij hæretici, q̄ erat ſacerdos & idiota, dicēs, ꝙ Io-
ſeph nō cognouit Mariā ante partū Chr̄i, ſed poſtea, eo ꝙ ſcriptū ſit: Nō cognouit eā donec
peperit. Itē, qm̄ Chr̄us nūc dr̄ primogenitus Mariæ, ergo & poſtea aliū genuit, ꝓſertim cum
mogenit⁹ dicat in euāgelijs legat Chr̄us fr̄ēs habuiſſe ſicut patebit. Dicendū, ꝙ in ſcriptura primogenitus no
Exodi.12 minat, nō ſolū reſpectu ſequētis, ſed etiā quia priorē nō habuit. Sic eñ in Exodo legit: Dn̄m
Pſalm.77 ꝑcuſſiſſe oīne primogenitū in terra Aegypti, nec erat domus in Aegypto, in qua non iaceret
Pſalm.104 defunctus. Nunq̄d in qualibet domo erāt plures filij? Sic etiā in lege Moſi fuit ꝑceptū, omne
Pſalm.134 primogenitū dei offerri, & ſi parētes nō habuerūt niſi vnigenitū, tn̄ vi huius ꝑcepti tenebant
Pſalm.135 illum offerre. Poſtremo fr̄ēs Chr̄i dicunt, qa cognati q̄uo Abrahā dixit ad Loth, fr̄ēs ſumus.
Exodi.13 Et Ioab ad Amaſam: Salue mi frater. Et Iudicū: Dixit Iudas Symeoni fratri ſuo. Cōtra iſtum F
Lucæ 8 Heluidiū prorſus turpiſſimū & inſanū, cōpoſuit ſc̄tus Hieronymus librū. Quod vero ſubiun
Gene.13. git: ⌊Et vocauit nomē eius Ieſum.⌋ Hoc tā de Maria q̄ de Ioſeph intelligi p̄t. Vtriq; eñi ſe-
Matth.22 orſum ꝑceperat angelus, vt pueꝝ Ieſum vocarēt, q̄d vtiq; nomē ſcd̄m ſuā plenariā proprie-
2. Regū.20 tatē. i. ſaluatiuā virtutē à deo impoſitū, & appropriatū eſt filio virginis, qui ſolus ꝑfecte ſal-
Iudicum.1
Eſaiæ.49 uat, & vniuerſaliter liberat, propter quod Eſaias dicit: Dn̄s ab vtero vocauit me de vētre ma
tris meæ recordatus eſt nominis mei.

ELVCIDATIO SECVNDI CAPITVLI: CVM ERGO natus eſſet Ieſus &c. Articulus IIII.

DESCRIPTA Chriſti generatōe præcedenti capitulo, nunc eius
apparitio ſeu manifeſtatio deſcribit. ⌊Cū ergo nat⁹ eēt Ieſus in Beth
Lucæ.2 lehem Iudæ⌋ Scd̄m q̄d Lucas plenius enarrat: Cū egreſſo edicto Au
guſti, vt deſcriberet orbis Ioſeph cum Maria aſcēdiſſet à Galilæa in
Bethlehem Iudæ, impleti ſunt dies vt pareret virgo, peperitq; deum
infantem in diuerſorio ſeu ſtabulo, reclinās eum in præſepio, quia nō
vacauit ei locus in diuerſorio. Dicit aūt in Bethlehem Iudæ, ad diffe-
rentiam alterius Bethlehem in Galilæa, pertinētis ad tribum Zabu-
Ioſue.19 lon, vt habet in libro Ioſue. ⌊In diebus Herodis regis.⌋ Aſcolonitæ
natione Idumæi, cuius filius dictus Herodes Antipas, occidit Iohan
nem &

A nem, & Chriſtum in paſſione illuſit. Fuit & alter Herodes Agrippa, qui Iacobū decollauit, &
Petrū incarcerauit, qui ab angelo ꝑcuſſus, conſumptus eſt à vermibus, ſicut in actibus Apoſto- Actor. 12
lorũ recolit. Nominat aũt hoc loco Herodes ſcd̃m Chryſoſtomū, ad oſtendendū, ꝙ prophe-
tia Danielis de natiuitate Chriſti poſt ſeptuaginta hebdomadas annorũ à tempore Danielis Danie. 9.
ſit in Chriſto impleta, quia ab illo tp̃e vſq; ad regnum Herodis tot hebdomadæ tranſierunt.
Vna autem hebdomada continet ſeptem annos, omnesq́; ſimul continent circa quadringē-
tos annos. Alia ratio eſt, vt prophetia patriarchæ Iacob declaret, impleta in Chriſto. Prædi- Gene. 49
xit enim: Non auferet ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus
eſt, & ipſe erit expectatio gentiū. Qm̃ ergo tp̃e Herodis alienigenæ ablatū fuit ſceptrū. i. do-
miniū de Iuda, & dux de eius proſapia, certū eſt Chr̃m tūc aduenisse, q eſt expectatio gētiū,
prout in Aggæo habet: Veniet deſideratus cūctis gētibus. Nā vſq; ad tp̃s Herodis, aliq de tri- Aggæi. 2
bu Iuda pręfuerunt Iudæis. Quãuis enĩ tp̃e captiuitatis Babylonicæ regia dignitas ſit ablata à
Iuda, tñ poſt captiuitatē illam rurſus ꝑfuerunt aliqui de tribu Iuda, videlicet Zorobabel cū q
« redierũt de Babylone, & Machabæi q erãt de tribu Iuda. Et Leui, & aliq alij. ⌊Ecce Magi⌋
« Id ē, ſapiētes viri, ⌊ab oriēte⌋ i. à Perſide, quæ ē in plaga oriētali reſpectu Iudææ, ⌊venerũt⌋
cum grandi comitatu, vtpote reges. Illis nãq; tp̃ibus ſapientes regnare ſolebant, quales etiã Iob. 2.
« erant amici Iob, qui in libro Tobiæ, & à ſancto Ambroſio reges vocant, ⌊Hieroſolymam, Tobiæ. 4
« dicentes:⌋ Viri iſti Magi vocantur, non ab arte magica, ſeu quia malefici, vt Magi Pharao- Magi cur vocentur
nis, nec quia illuſores, ſed quoniam ſapientes. Nam qui apud Hebræos dicuntur ſcribæ. Hi à Exodi. 7.
Græcis appellantur philoſophi, à Latinis doctores, à Perſis Magi. Quidam vero affirmãt,
B quod ſecundum Chryſoſtomum dicti ſunt Magi, quia fuerunt malefici, quàmuis conuerſi
ſint poſtea. Veruntamen Chryſoſtomus hoc loco dicit: quòd fuerunt viri orientales à Per-
ſide, & quòd apud Perſas Magi, non malefici, ſed ſapientes vocantur. Vnde neſcio, ſi hoc di-
cat Chryſoſtomus: Magi iſti ſecundum Hieronymum fuerunt ſucceſſores Balaam prophe-
« tæ, & de eo nati feruntur. ⌊Vbi eſt, qui natus eſt rex Iudęorum?⌋ Quàm certa atq; ſecura in-
terrogatio. Iam Romani legem dederunt, vt ſub periculo mortis, nemo aliquem regem vo-
caret ſine eorum conſenſu. Fuit quoq; præceptum, & Magis non ignotum, quod qui rege vi-
uente, alium regem pronuntiat, aut adorat, punitur in ſanguine. Quomodo ergo Magi au-
debant, viuente & regnante Herode, in eius præſentia ſine Romanorum licentia regem ali-
um profiteri. Proculdubio, iſtam eis audaciam puer natus influxit. Dicit enim Chryſoſto- Quid Magi
mus, quòd nõ curabant de ſanguine. Quòd ſi curaſſent de morte, ita locuti non eſſent. Non- in Christo mu-
dum viderant Chriſtum, & iam parati erant mori pro Chriſto. Deniq; verbo, opere, atque neribus professi
muneribus Magi profeſſi ſunt, Chriſtum eſſe verum hominem, verum regem, verumq́; de- sint.
um. Verbo quidem, quia dum dicunt: Vbi eſt qui natus eſt, humanitatem eius fatent. Cumq́;
« adijciunt, rex Iudæorum, regiam eius poteſtatem declarant. Dum vero annectunt, ⌊& ve-
« nimus adorare eum,⌋ diuinitatem eius teſtantur. Quomodo autem idem egerunt opere, &
muneribus, infra dicetur. Inſuper cauſam cur tam ſecure interrogent de ortu regis Iudæorũ
« aperiunt. ⌊Vidimus enim ſtellam eius⌋ Id eſt, ſtellam ſuæ natiuitatis declaratiuam ⌊in ori-
« ente,⌋ quia in terra eorum apparuit eis, ita quòd ſtetit propè in conſpectu ipſorum. Non enĩ
ſic intelligendum eſt, quòd ipſi exiſtentes in oriente viderunt ſtellam hanc in Iudæa. Et ve-
C nimus adorare eum, adoratione latrię, quæ ſoli deo debetur, quòd Eſaias teſtatus eſt: Ego do- Latria soli deo
minus, hoc eſt nomen meum, gloriam meam alteri non dabo. Secũdum doctores Magi no- debetur
titiam ſtellæ apparituræ ex vaticinio Balaam patris ſui ſumpſerunt. Sic enim in Numeris le- Esaiæ. 42
gitur prophetaſſe: Orietur ſtella ex Iacob, id eſt, cauſa Chriſti nati de ſemine Iacob, videlicet Nume. 24.
ad manifeſtandum ipſius natiuitatem. Et exurget virga de Iſrael. Crediderũt ergo hanc ſtel-
lam apparituram, eiusq́; ortum ſeu apparitionem præſtolabantur, & obſeruabant. Cumq́;
in hora natiuitatis Chriſti vidiſſent coram ſe quãdam nouam ac radioſiſſimam ſtellam, mox
deo inſpirante intellexerunt hanc eſſe ſtellam diutiſſime expectatam, propter quod ſtatim
ſurgentes, paratis parãdis, ſecuti ſunt ſtellæ ducatum. Refert Chryſoſtomus (quòd tamē ipſe Chrysostom⁹.
non aſſerit ſicut nec reprobat) fuiſſe gentē quandã in principio orientis iuxta oceanū, quæ ex
doctrina Seth didicit futuram hanc ſtellam, propter quod elegerunt ex ſe duodecim viros ſa-
pientes atq; cœleſtiū myſteriorũ amatores, qui nominabant Maguſæi, qm̃ in ſilentio deum
glorificabãt q & obſeruabãt ortū ſtellæ iſtius. Cū vero aliqs iſtorũ duodecim moriebat, alius
ſubſtituebat. Cū igit quodã tp̃e eſſent in monte altiſſimo, quē vocabãt montē victorialē, ap-
paruit eis ſtella deſcendēs ſup hūc montē habēs in ſe formã pueri paruuli, crucē baiulantis in
humeris, & locuta eſt eis, vt tenderēt in Iudęã. Quibus ꝑ bienniū itinerãtibus, nec cibus, nec
potus defecit in peris eorũ, ſtellã iſtam ſequentiū. Interea Magis Iudæã ingreſſis, ſtella ad tē-
pus diſparuit, dicuntq́; aliqui, ꝙ idcirco diſparuit, quoniã Magi recurrentes ad humanū prę-
ſidiū. ſ. ad Hieroſolymitas, ꝑdere meruerũt diuinū ducatū & ita ingreſſi fuiſſent, vel ingredi
Hieroſolymam propoſuiſſent anteq̃ ſtella diſparuit, nec eius ducatū ſecuti fuiſſent aſſidue.

Quod

Quod nõ eſt veriſimile: qm̄ auidiſſima ac deuotiſſima mente ſectabanť hanc ſtellã. Vnde & ea D
denuo viſa, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Probabilius itaq; dicit, ꝙ ſtella ex diuina diſpen
Stella cur diſparuerit. ſatione diſparuit, qua non apparente, Magi opinati ſunt regium puerꝝ in vrbe regali Hieruſa
lem eſſe quærendum. Voluit ergo deus, vt Hieroſolymam introirent, ad maiorem ſui confir-
mationem, & Iudæorꝝ confuſionẽ ac cõdemnationẽ, videlicet, vt teſtimonio prophetali cer-
tificarent de puero nato, & vt Iudæi inexcuſabiles fierẽt, eorumq; cæcitas atq; deſidia confun
dereť: dum gentibus Chr̄m confitentibus, ac deſideranter quærentibus, ipſi nec crediderunt,
nec quæſierũt, imò regẽ ſuũ quẽ ex libris Prophetarꝝ alijs mõſtrauerũt, ipſi videre neglexerũt
⌞ Audiẽs aũt Herodes rex (verba Magorꝝ) turbatus eſt ⌟ non ſolũ turbatiõe admirationis, pro ,,
pter rei nouitatẽ: ſed etiã turbatiõe inordinatæ affectiõis, q̄a cũ eſſet ambitioſus & alienigena,
formidauit regno priuari, & velut alienigena à pp̄lo Iudæorꝝ cui proprius rex natus eſſet re-
Iob.15. pelli: In quo impletũ eſt illud Iob: Sonitus terroris ſemꝑ in auribus impij, & cũ pax ſit, ſemper
inſidias ſuſpicať, ⌞ Et om̄is Hieroſolyma cũ illo ⌟ .i. om̄es & maxime principales habitatores ,,
Hier̃l'm cũ Herode turbati, cõmoti, & admirati ſunt: non q̄a Herodẽ, & eius principatũ ama-
bant, ſed qm̄ eius crudelitatẽ ſciẽtes, timebãt maxima bella concitari ab eo aduerſus regẽ natũ
Eccl.10 & eius fautores. Et ita Iudæi propriæ vitæ ac rebus timebant. Multi quoq; turbabanť, qm̄ He
rodi applaudere atq; fauere volebãt, cõfirmãtes ſe dño ſuo, q̄a vt dr̃ in Eccleſiaſtico: Scd̄m iu
dicẽ populi, ſic & miniſtri eius. Et: Qualis eſt rector ciuitatis, talis & habitantes in ea. Ex quo
innoteſcit, quã periculoſus, nociuusq; ſit indignus, impiusq; prælatus. In hac turbatiõe imple
Pſalm̄ 47 tum eſt, q̄d Pſalmiſta ꝓdixit: Qm̄ ecce reges cõgregati ſunt, cõuenerunt in vnum: Ipſi viden E
tes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, &c. ⌞ Et congregans Herodes oẽs prin- ,,
cipes ſacerdotũ ⌟ quorꝝ vnus ſuccedere alteri ſolebat in pontificatu, quãuis pro eodẽ tp̄e non ,,
eſſet niſi vnus princeps ſacerdotum, ⌞ & ſcribas populi ⌟ .i. doctores & legiſperitos Iudæorꝝ, ,,
⌞ ſciſcitabať ⌟ .i. inquirebat, ⌞ ab eis vbi Chr̄us naſcereť. ⌟ Ex hoc conſtat, ꝙ Herodes ꝑ regẽ
Iudæorꝝ, nõ quẽlibet regẽ, ſed regẽ Meſſiã ſummũ & verꝝ regẽ Iudæis promiſſum intellexit.
Herodes proſelytus fuit. Erat q̄ppe proſelytus .i. ad Iudaiſmũ cõuerſus, ſed imꝑfecte iſtructus fuit in lege, putãs Chr̄m
in primo ſuo aduẽtu tp̄aliter regnaturꝝ. Q̄d & multi excæcati putãt Iudæi, cũ tñ ꝓphetæ pri
mũ eius aduẽtũ in pauꝑtate & humilitate futurꝝ, deſcripſerint: iuxta ꝙ ait Eſaias: Inglori⁹ erit
Eſa.52 inter viros aſpectus eius. Et Zacha. Ipſe pauꝑ & aſcendẽs ſuꝑ aſinã. ⌞ At illi dixeſt ei: In Beth ,,
Zach.9 leem Iudę ⌟ Sic em̄ ſcriptũ eſt ꝑ Prophetam Michæã: ⌞ Et tu Bethleẽ terra Iuda, nequaq̃ mi- ,,
Michæ.5 nima es in principibus Iuda, ⌞ ex te em̄ exiet dux q̄ regat populũ meũ Iſrael ⌟ Noſtra tranſ- ,,
latio aliter ſonat, quæ talis eſt: Et tu Bethleem Effrata, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi
egredieť, qui ſit dominator in Iſrahel, Chriſtus em̄ & Apoſtoli ac Euangeliſtæ allegando ſcri
pturas veteris teſtamenti, frequenter potius ſenſum, q̃ verba commemorant. Interdũ quoq;
allegant ſcd̄m aliam tranſlationẽ. Allegatio aũt Euangeliſtę quantũ ad ſenſum redit in idem
cum noſtra tranſlatione. Eſt itaq; ſenſus: Et tu Bethleem terra Iuda, id eſt, ꝑtinens ad Iudæã,
vel ad ſortẽ tribus Iudę nequaq̃ minima es in principibus Iuda, id eſt inter principales vrbes,
ſeu ꝓcipuos ciues Iuda. Quãuis em̄ fuerit ꝑua q̃titate ædificiorꝝ vel paucitate habitatorꝝ, tñ ꝑ
clara fuit dignitate ciuiũ. ſ. Dauid & aliorꝝ digniſſimorꝝ, q̄ erãt nati ex Bethlehẽ: & maxiẽ ex
natiuitate Chriſti in ea, ſicut ſubiũgiť. Ex te em̄ exiet .i. procedet & orieť dux .i. Chr̄us, de quo F
Danie.7 in Daniele legiť: Ab exitu ſermonis vſq; ad Chriſtũ ducẽ &c. Chriſtus nãq; ex loco & ciuibus
Bethleem natus eſt q̄ regat ſpiritali regimine populũ meũ Iſrael, id eſt, electos ac fideles Iſrae-
Lucæ.1 litas, in q̄bus Chr̄us per fidem gr̃amq; regnauit, iuxta ꝙ archangelus loquiť: Regnabit in do
mo Iacob in æternũ. Chriſtus etiam per ſeipſum, deinde ꝑ apoſtolos aliosq; diſcipulos, texit
plurimos Iudæorꝝ, docẽdo eos qñ cõuerſabať & videbať in terris. Porro ſenſus noſtræ trãſ-
lationis concurrit in idem, videlicet: ⌞ Et tu Bethleem Effrata ⌟ .i. quæ alio noĩe appellata es ,,
Genes. Effrata vt patet in Geneſi: ⌞ paruulus es (locus) in milibus Iuda ⌟ .i. iter cætera loca & oppida ,,
Iudæ quæ propter ſuã multitudinẽ milia nuncupanť, paruulus (inquã) ſpacio non dignitate.
⌞ Ex te mihi ⌟ .i. ad honorem & gloriam meã ⌞ egredieť qui ſit dominatoŕ in Iſrael ⌟ .i. in po- ,,
pulo Iudæorꝝ, non corporaliter ꝓſidendo, ſed ſpiritaliter principando, ſcd̄m Chryſoſtomũ.
Princeps ſacerdotũ & ſcribæ peccabãt, dicendo Herodi locũ natiuitatis Chr̄i: nã nouerant
Herodem velle Chr̄o inſidiari. ⌞ Tunc Herodes clam vocatis Magis ⌟ Noluit em̄ propoſitũ ,,
ſuũ indicare Iudæis, quia nec in eis confidentiã habuit, & verebať ne ipſi ſibi reſiſterent, adhæ-
rendo proprio regi ex eorꝝ ſemine nato, ⌞ diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ ⌟ .i. certum & ,,
determinatũ diem apparitiõis ſtellæ ⌞ quæ apparuit eis ⌟ qñ videlicet eis primo apparuit, hoc ,,
inquiſiuit, vt cognita nati regis ętate melius puerꝝ cognoſceret iſtũ ad interficiendũ. ⌞ Et mit ,,
tens ⌟ .i. ire ſuadens ⌞ illos in Bethleem dixit: Ite ⌟ in equis ſeu alijs iumẽtis nõ em̄ pedeſtres ve ,,
nerant, ſed in dromedarijs ſcd̄m Hieronymũ, ⌞ & interrogate diligenter ⌟ à ciuibus Bethleem ,,
⌞ de puero ⌟ .ſ. in quo loco ſit, & cuius potentiæ ⌞ & cum inueneritis (eũ) renuntiate mihi ⌟ re- ,,
uertendo ad me, vel per alium mihi inſinuando, determinatã domũ, in qua puer ſit, ⌞ vt & ego ,,

veniens,

A veniens adorem eum⌋ hoc ſimulatoriè dixit, vt per falſam obſequij promiſſionẽ, induceret
Magos ad renũtiandũ ſibi de puero. Talis nẽpè eſt cõſuetudo peſſimoꝝ, vt dũ aliquẽ in occul
to grauius lædere q̃runt, humilitatẽ ei, & amicitias fingãt. Vnde tũc amplius metuendũ & p̃-
cauendũ eſt à nocumẽto, dũ aduerſarius magis arridet. Non puto ꝙ Herodes voluerit puer
natũ in p̃ſentia Magoꝝ accedere vel occidere, ſed eis ad ſua reuerſis, decreuit cũ ſuis ſatelliti-
bus Chr̃m extinguere. Nõ ergo ſic voluit ſibi de puero renũtiari, vt Magis adhuc in Bethlẽ
cõſtitutis veniret. ⌊Qui cũ audiſſent regẽ⌋.i. verba Herodis, de q̃ nil mali cõtra pueꝝ ſuſpi-
cabant, ⌊abierunt⌋ à Hier̃l'm verſus Bethleem cũ feſtinatõe nõ modica, q̃m ardẽs affectus na
ti regis impulit eos. ⌊Et ecce ſtella quã viderãt in oriẽte, antecedebat eos⌋ Quẽadmodũ em̃
deo diſponẽte circa hier̃l'm diſparuit: ſic rurſus deo volẽte, mox vt Hieroſolymã egreſſi ſunt
eis apparuit, atq; p̃ceſſit in aere mota ab angelo ⌊vſq; dum veniẽs ſtaret ſupra domum⌋.i. in
qua vel ſupra caput, vt alij aſſerũt, puta in domo, ⌊vbi erat puer.⌋ regalis, quaſi d. Ecce quẽ
q̃ritis ⌊vidẽtes aũt ſtellã⌋ cũ egrederent Hier̃l'm, ⌊gauiſi ſunt gaudio magno valde.⌋ ſicut &
ante de eius diſparitiõe vehemẽtiſſimè triſtabant. His verbis Euangeliſta oñdit Magos in-
æſtimabili & vltra humanũ modũ gaudio eſſe lætatos. Stella rurſus cõſpecta, tanq̃ dupliciter
certificati de pueri inuẽtione iam proxima. Dum em̃ aliq̃d cũ deſiderio q̃rit, tanto maius eſt
gaudiũ, quãto deſiderati inuentio certior fuerit atq; vicinior. ⌊Et intrãtes domũ⌋ videlicet,
ſtabulũ ſeu diuerſoriũ, brutis potius q̃ hoibus aptũ, ad q̃d nemo declinare ſolebat, niſi itineris
neceſſitate inductus, ſcd̃m Chryſoſtomũ, ⌊inuenerũt pueꝝ cũ Maria matre eius⌋ & forte in
gremio eius. Ioſeph vero ſcd̃m aliq̃s, deo ordinante, tunc abſuit, ne p̃r pueri putaret, & forte
B tunc affuit, quatenus viſa tanta pueri veneratiõe, eũ de cætero amplius reuereret. Potuit em̃
puer hic à corde Magoꝝ talẽ ſuſpitionẽ excludere, q̃s in alijs mirabilioribus ſup̃naturaliter
docuit. ⌊Et procidẽtes⌋ humiliter cũ maxima reuerẽtia corã puero ſup̃ genua ſua, vel proni
in terrã ⌊adorauerũt eũ⌋ adoratiõe latriæ tanq̃ dñm maieſtatis, regẽ cœleſtẽ, & oĩm ſaluato
rem, de quo locuti erãt p̃phetæ. Viderũt em̃ p̃culdubio nõ ſolũ intellectualibus, ſed & corpo
ralibus oculis, aliq̃d ſup̃naturale in puero iſto, videlicet, quendam deiformẽ fulgorẽ in vultu
ipſius, intus quoq; inſtruxit eos ſp̃us ſanctus, oẽm exteriorẽ paupertatẽ & abiectionẽ in pue
ro, eiuſq; matre apparentẽ nõ eſſe humanæ neceſſitatis, ſed diuinæ diſpoſitiõis, in ſignum q̃d
puer iſte nõ t̃pale opulentiã atq; mundanã proſperitatẽ, ſed verã, & itẽ cœleſtẽ, ac ſempiter
nã beatitudinẽ in ſe credẽtibus ip̃rtiret: ideo moti nõ ſunt ex ſtabuli vilitate, ex m̃ris inopia,
ex pueri ſolitudine, imò q̃ exteriora videbant abiectiora, eò ĩteriora intellexerũt eſſe diuinio
ra ⌊Et apertis theſauris ſuis⌋.i. repoſitorijs diuitiaꝝ ſuaꝝ, quas ſecũ detulerãt, ⌊obtulerunt Magi ſinguli, dꝗ aurũ, thus, myrrhamq; obtulerunt
ei munera (vtpote) auꝝ, thus, & myrrhã⌋ hęc tria ſinguli obtulerũt. Primo, q̃m p̃ ſe & Arabes
his rebus abũdãt, eaſq; magnis p̃ſonis offerre ſolebãt. Hi vero Magi Perſæ fuert, q & in Ara
bia minori regnaſſe credunt, quæ Arabia nõ multũ diſtat à Iudæa & Perſide, vnde in oblatõe
iſta magoꝝ ex parte impletũ cõſpicimus, q̃d Eſaias p̃dixit: Oẽs de Saba veniẽt, auꝝ & thus Eſa. 60.
deferẽtes, & laudẽ dñi annũtiantes. Et q̃d ait Pſalmiſta: Reges Tharſis & inſulæ munera offe Pſalm. 71
rent, reges Arabũ & Saba dona adducẽt. Scd̃a ratio oblatõis muneꝝ hoꝝ, eſt ſpiritalis & my
ſtica. Magi nãq; (vt dictũ eſt) cognouerũt pueꝝ iſtũ eſſe veꝝ hoĩem, regẽ, ac deum. Auꝝ er-
C go obtulerũt ei vt regi, myrrhã vt mortali, thus vt deo. Tertia rõ, q̃a videbant m̃ris pauper-
tatẽ, pueri teneritudinẽ, & ſtabuli fœditatẽ. Auꝝ itaq; obtulerũt ad ſubleuamẽ inopiæ m̃ris,
thus ad expulſionẽ fœtoris, myrrhã ad mẽbroꝝ pueri cõſolidationẽ. Hæc q̃q; mũera, & nos
ſpiritaliter Chr̃o q̃tidie* offerre debemus. Per auꝝ em̃ ſignificat fides illuminata, vel donũ alias ab eo petere.
ſapiẽ, vel charitas feruida, vnde in Apocalypſi legit: Suadeo tibi emere auꝝ ignitũ probatũ. Apo. 3
Et ſcd̃m Ap̃l'm: Alius ſup̃ædificat auꝝ, argentũ, lapides p̃tioſos. Per thus vero figurat bonæ 1. Cor. 3.
famæ ſuauitas, vita exemplaris, vel affectuoſa ac dulcis orõ, dicit em̃ Ap̃l'us: Chriſti bonus 2 Cor. 2
odor ſumus in om̃i loco. Et Pſalmiſta: Dirigat (inq̃t) orõ mea, ſicut incẽſum in cõſpectu tuo Pſalm. 140
In Apocal. quoq; habet: Aſcẽdit fumus incẽſoꝝ de orõnibus ſanctoꝝ corã deo. Per myrrhã Apo. 8
aũt ſignat mortificatio carnis, ſeu op̃a bona. Nam ſicut myrrha corpora defunctoꝝ p̃ſeruat Offerem⁹ deo fidem.
à putredine vermiũ, & à corruptiõis diſſolutiõe: ſic mortificatio carnis cuſtodit hominẽ à pu Orõnẽ deuotã
tredine vitioꝝ, & diſſolutiõe diuiſionis à deo. Debemus ergo deo offerre fidẽ illuminatã, ar- Eccl. 41
dentẽ affectũ, ſeu aĩam ſap̃ia decoratã, hoc eſt, auꝝ. Itẽ bonã famã atq; deuotã orõnẽ, iuxta Luce. 18
q̃d ſcriptũ eſt: Curã habe de bono noĩe. Et rurſus: Oportet ſp̃ orare, & non deficere, hoc eſt, 1. Theſſa. 5
thus. Tertio, immolare debemus corp̃is mortificationẽ, ſeu corpus mortificatũ, p̃ op̃a pœni Gala. 5
tẽtiæ. Qui em̃ ſunt Chr̃i, carnẽ ſuã crucifixerũt cũ vitijs & cõcupiſcẽtijs. ⌊Et reſpõſo accepto Corp̃is mortificationem
in ſomnis⌋.i. t̃pe dormitiõis eoꝝ in aliq̃ hoſpitio in Bethleem, ⌊ne redirẽt ad Herodẽ⌋ vi-
delicet, ne Herodes cognito loco pueri, eũ occideret, hoc reſpõſum habuerũt ab angelo vel à
puero nato eis in ſomnis viſione imaginaria apparẽte. R̃nſum aũt propriè dat interrogãti, &
ſic Magi ĩterrogaſſe vident forſitã à Maria, an ad Herodẽ redire deberẽt, vel reſpõſum iſtud
datũ eſt, nõ ſermoni ſed op̃ationi eoꝝ, q̃m ſuo obſeq̃o meruerũt ſic admoneri à deo, ⌊p̃ aliã

CAP. II. viam reuerſi ſunt in regionē ſuā⌋ ſic & nos cū ab Herode, id eſt, mundi ac dæmonis cultu ꝑ » D
pœnitētiā ad Chriſtū acceſſimus, ꝑ aliā viā, quā eſt via iniquoꝝ, in qua ambulauimus olim,
reuerti debemus in regionē noſtrā, videlicet in ſocietatē eccleſiæ militātis, ac triūphātis, ſeu
Magi gētium deſignāt cōuerſionem paradiſum cęleſtē. Prętereà hi tres Magi oīm gētiū cōuerſionē figurauerūt. Ternarius nāq;
eſt nūerus pfectiōis, in qbus impleri cœpit illud Eſaiæ: Ecce gentē quā neſciebas vocabis, &
Eſaię. 55 gētes q̄ nō cognouerūt te, ad te currēt. Per fulgorē inſuꝑ ſtellæ, ꝑſignata eſt claritas gratię, ꝑ
Fulgor ſtellæ. quā corda gētilium cōtēplata ſunt Chriſtū, Bethlehem q̄q; interꝑtaſ dom⁹ panis, ꝑ quā intel
ligiſ aīa religioſa, q̄ pane obediētiæ, pane lachrymaꝝ, & pane ſacramētali, fouetur. In tali aīa
naſcitur Chrūs, quo cognito, Magi, id eſt, pœnitētes, veniūt & Chrm̄ in aīa tali honorāt.

¶ Proſecutio expoſitionis huius ſecūdi capituli. Articulus quintus.

QVI cū receſſiſſent, ⌋ Deſcripta pueri Ieſu veneratiōe, in qua eius diuinitas patuit, »
conſequēter deſcribitur eius perſecutio, in qua ſua humanitas clare innotuit. Qui
cū receſſiſſent. i. cum Magi à Bethlehem ad ſua redire cœpiſſent ꝑ aliā viā. ⌊ Ecce »
angelus dn̄i apparuit in ſomnis Iſeph, dicēs ei. Surge & accipe pueꝝ, & matrē »
eius, & fuge in Aegyptū, & eſto ibi, vſq; dū dicā tibi ⌋. i. tā diu, donec annūtiem tibi de redi- »
tu. Cauſa aūt huius cōmiſſionis ſubiūgitur, ⌊ futuꝝ eſt em̄ vt Herodes q̄rat pueꝝ ad ꝑdendū »
eū ⌋. i. interficiēdū nō ad adorādū ſicut vulpino corde ſpopondit. Iſta apparitio & allocutio »
Lucæ. 2. angeli facta ē ſancto Ioſeph poſt ꝑſentationē pueri Ieſu in tēplo, vbi Symeon accepit eū in
brachijs, & Anna propheticiſſa cōfeſſa ē dn̄o, oībuſq; habitatoribus Hierl'm de Chr̄o locuta ē.
Herodes qppe cernēs Magos nō reuerti ad ſe, ęſtimauit eos ꝑ fantaſticā ſtellā illuſos, ſicq; ex
verecūdia nō rediſſe ad eū. ſed clam abceſſiſſe, ideo nō curauit reqrere pueꝝ. Veꝝ poſt puri-
ficationē Marię ꝑcipiēs verba Symeonis, Annæ, atq; paſtoꝝ ꝑhibētiū teſtimoniū Chriſto, E
tūc credēs Magos nō eē deceptos, vehemēter turbatus ē, ſuſpicat⁹ ſucceſſorē regni. Hæc eſt
em̄ iplacabilis regū iracūdia, dū ſentiūt regnū ſuū ab alio impeti. ⌊ Qui (Ioſeph) cōſurgēs ⌋ à »
ſomno ſine dilatōe, qa de pueri ꝑſeruatōe atq; cuſtodia diligētiſſim⁹ extitit ⌊ accepit pueꝝ & »
matrē ei⁹ nocte ⌋. i. ſuo itineri eos aſſociauit, & forte ī ꝓprijs vlnis vl' ſcapulis pueꝝ baiulauit »
niſi dicaſ Mariā & Ieſum iumēto vexiſſe, propter itineris prolixitatē, ſicut & virginē ſacrā
in aſino crediſ deduxiſſe ad Bethleem hora natiuitatis Chr̄i iā proxima. Accepitq; eos no-
cte, ſorte eadē qua angelū vidit, qm̄ tēpus nocturnū magis aptū eſt fugæ, ne de fuga accuſare
Dionyſius Areopagita tur ab aliq̄, ſecūdum principē theologoꝝ Dionyſiū, eccleſiaſtica Hierarchia ab angelica gu
bernaſ, & oīa opa dei ordinatiſſima ſunt. Quāuis ergo puer natus, poterat ſanctū Ioſeph in
Iohan. 10 tus docere, imò & foris affari de fuga arripienda, tn̄ hoc fecit ꝑ angelū vt ordo Hierarchicus
ſeruareſ. Poterat q̄q; Ieſus alio modo euadere manū Herodis, quēadmodū euaſit manus Iu-
dęoꝝ, eū præcipitare & lapidare volētiū, ſed qa noſtrā aſſumpſit naturā, & ad patiendū atq;
ad exhibēdū totius perfectionis exemplū aduenit, voluit humano modo procedere, fugien
do, aduerſa patiēdo, & exemplū præbēdo, ſicut in euāgelio loqtur. Cū vos ꝑſecuti fuerint in
Matt. 10 vnā ciuitatē, fugite ad aliā, ⌊ & ſeceſſit ⌋ Ioſeph cū Maria & infantulo ⌊ in Aegyptū ⌋ vt per »
Eſaiæ. 19 Eſaiā fuerat prophetatū: Ecce dn̄s aſcēdet ſuꝑ nubē leuē, & ingredietur Aegyptū, & cōmo-
uebūtur ſimulachra Aegypti à facie eius. Fertur equidē in ſcholaſtica hiſtoria, ꝙ Chr̄o Ae-
gyptū ingrediēte, oīa idola in phanis Aegyptioꝝ in terrā collapſa ſunt, Chr̄i ꝑſentiam ferre F
1. Reg. 5. nequaquā valētia, ſicut nec Dagon ꝑſentiā archæ, ſed corruit ꝑ q̄d figurabaſ idololatriā pe-
Zacha. 13 nitus deſtruēdā in toto mūdo Chr̄i virtute, iuxta illud: In die illa, dicit dn̄s, diſperdā noīa ido
Aegyptū cur Chrs igreſſus loꝝ de terra. Quæriſ cur potius Aegyptū ingreſſus ſit Chrūs. Reſpondēdū: Primo, qm̄ Ae-
Gene. 50 gyptij olim tpe Ioſeph circa populū Iſrael multū beniuoli erāt. Nā & Iacob pr̄iarchā primo
Pſal. 102. ſeptuaginta diebus, deinde triginta plāxerūt, vt dr̄ Geneſis vlt. Secūdo, qm̄ deus q nō in ꝑ-
petuū iraſciſ, poſt quā ꝑcuſſit, rurſus medeſ, ideo ſicut quondā grauiſſime cęcidit Aegyptios
propter populū Iſrael, ſic nūc eā curādā miſericorditer viſitat. Tertio, qa Aegyptus fuit eui-
dēs mūdi huius figura, ideo eā intrauit, ad ꝑſignādū ꝙ ꝑ apl'oꝝ ꝑdicationē toti mūdo inue-
heretur. ⌊ Et erat Ioſeph ibi ⌋ vcȝ in Aegypto cū matre & puero, manibus ſuis victū cōgrēs, »
⌊ vſq; ad obitū Herodis ⌋ vtpote ſeptē annis, vt ferſ: Herodes em̄ triginta ſeptē annis dr̄ re- »
gnaſſe, eiuſq; imperij triceſimo anno Chrs legiſ natus fuiſſe, ⌊ vt impleretur ⌋ in Chr̄i reuer- »
Oſee. 11 ſione ab Aegypto poſt mortē Herodis ⌊ q̄d dictū eſt à dn̄o ꝑ prophetā (Oſee) dicētē ⌋ ⌊ Ex »
Aegypto vocaui filiū meū ⌋ Hoc Iudæi ad literā exponūt de populo Iſrael, q dr̄ filius, imò & »
Exodi. 4. primogenitus dei. Iuxta illud: Iſrael primogenitus meus. Dixi tibi, dimitte filiū meū vt ſacri
ficet mihi, q̄d certū eſt, dici de ppl'o Iudęoꝝ ad Pharaonē. Sic in ꝓpoſito, aſſerūt ꝑ filiū deſi-
Oſee. 11. gnari populū Iſrael, nō Chrm̄. Vn̄ in Oſea ita habeſ. Puer Iſrael, & dilexi eū, & ex Aegypto
vocaui filiū meū. Verūtn̄ euāgeliſta docēte, cōpellimur profiteri, hoc ad literā de Chr̄o ꝑdi-
ctū. Probatio nāq; ꝑ allegationē ſcripturę nō valet, niſi ex ſenſu literali, ſecūdū Auguſtinū.
Oportet itaq; ſcire ꝙ cū aliqd diciſ de populo, vel certa ꝑſona veteris teſtamenti, prout erat
figura Chr̄i ſiue eccleſiæ, quāuis ad literā de illis exponatur, principalius tn̄ ac literalius expo
nitur de

A nitur de Chriſto, vel eccleſia, quẽadmodũ illud de Salomone: Ego ero illi in patrem, & ipſe 2. Reg. 7.
erit mihi in filiũ, Apoſtolus introducit de Chriſto prædictũ ad Hebræos. Dictũ eſt eñ de Sa 1. Paral. 22
lomone, inquantũ Chr̃i figurã gerebat. Idcirco de Chr̃o principalius intelligit. Sic q̃d apud Heb. 1.
Oſeã habet: Ex Aegypto vocaui filiũ meũ, q̃uis ad literã dictũ ſit de pp̃lo Iudæoꝝ, literalius Oſee. 11.
principaliusq́ꝫ de Chr̃o accipit: qa de pp̃lo illo ꝓdictũ eſt, ſecundũ q̃d erat figura Chr̃i, q non
“ ſolũ p determinatas pſonas, ſed p totũ pp̃lm ſynagogæ multoties ꝓfigurat. ⌊Tunc,⌋ vtpo
te creſcẽte rumore de Chr̃o, propter Symeonis & Annæ, paſtorũq́ꝫ verba, puto etiã ꝙ Za- Luc. 2.
“ charias & Elizabeth parẽtes Iohãnis nõ tacuerũt de Chr̃o, ⌊Herodes vidẽs,⌋ .i. cõſiderans, Luc. 1.
“ ⌊qm̃ illuſus⌋ .i. deceptus atq́ꝫ cõtẽptus ⌊eſſet à Magis,⌋ nõ redeũtibus ad ipſum iuxta con
“ dictũ, ⌊iratus eſt valde,⌋ indigne ferẽs ſe eẽ deriſum, & de puero nato vindicare ſe cupiens,
“ quẽ ad ſuã iniuriã natũ putauit. ⌊Et mittẽs⌋ crudeles ſatellites, ⌊occidit⌋ p manũ ſeruorum
“ ſuoꝝ, ⌊oẽs pueros (mares) q erãt in Bethlehẽ & in oĩbus finibus eius,⌋ .i. in locis & in villis
vicinis ad eã ptinẽtibus. Secũdũ hiſtorias iſtud nõ contigit ſtatim, poſtq̃ ſe illuſum penſauit.
Quãuis eñ tũc ſtatim decreuit occidere pueros: tñ propter accuſationẽ filioꝝ ſuoꝝ, coactus
eſt Romã venire, & ibi cũ filijs ſuis corã impatore cõparere. Obtẽta aũt ſnia pro ſe, videns ſe
cõfirmatũ in regno, cũ rediſſet, ĩpleuit q̃d de nece infantũ cõcepit, interfici faciẽs oẽs pueros
“ ⌊à bimatu,⌋ .i. ab ætate ſeu tpe duoꝝ annoꝝ, videlicet oẽs infantes biennes ſeu duoꝝ anno
“ rũ tẽpus habẽtes, ⌊& infra,⌋ .i. etiã illos q erãt minoris ætatis, vſq́ꝫ ad pueros vnius diei inclu
“ ſiue, vt videt inſinuari p hoc q̃d dicit infra, ⌊ſecũdũ tẽpus q̃d exquiſierat à Magis,⌋ .i. iuxta
mẽſurã tpis euoluti ab hora apparitiõis ſtellæ, natiuitatisq́ꝫ pueri, q̃d tẽpus, videlicet diẽ ap-
paritiõis ſtellæ exquiſiuit & didicit à Magis, p q̃d agnouit, q̃tæ ætatis cõſiſteret Chr̃s. Hero
des quippe certificari volẽs de Chr̃i occiſione, & ſciens eũ iã eſſe vnius anni, & modicũ am-
plius (tm̃ eñ tpis fluxit à natiuitate eius vſq́ꝫ ad regreſſum Herodis à Roma) ꝓcepit occidi pu
B eros maioris ætatis, vſq́ꝫ ad bimos, itẽq́ꝫ minoris ætatis vſq́ꝫ ad pueros diei vnius, ne puer req
ſitus euaderet. Iſta eſt expoſitio ꝓſentis loci cõmunior, procedẽs ſecũdũ eos q dicũt ꝙ ſtella
in die natiuitatis Chr̃i Magis apparuit, eoſq́ꝫ infra tredecim dies vſq́ꝫ ad Chriſtũ pduxit, &
ita hæc dictio infra denotat ordinẽ tpis. Secundo exponit, prout denotat ordinẽ nũeri, vt ſit
ſenſus, A bimatu .i. à pueris duoꝝ annoꝝ, & infra .i. etiã illos q erãt infra ætatẽ duoꝝ bima-
tuũ .ſ. pueros q̃tuor annoꝝ vſq́ꝫ ad pueros quinquẽnes, ſecũdũ tẽpus q̃d exquiſierat à Magis
à qbus ſecũdũ exponẽtes hoc modo didicit ſtellã apparuiſſe eis p duos annos anteq̃ Hieroſo
lymã intrauerũt. Herodes ergo putãs Chriſtũ tũc natũ cũ ſtella apparuit, æſtimauit eum iam
plus eſſe q̃ triũ annoꝝ: qa iam annus fluxit à receſſu Magoꝝ, anteq̃ ipſe à Roma reuerſus eſt.
Ideo interfecit oẽs pueros bimos vſq́ꝫ ad quinquẽnes, ne Chr̃s euaderet, ſi forte ſolito maio-
ris aut minoris exiſteret q̃titatis. Iſta expoſitio fert eſſe Chryſoſtomi, eo ꝙ dicat ſtellam diu
apparuiſſe Magis ante Chr̃i natiuitatẽ. Veꝝ (vt tetigi) hoc Chryſoſtomus nõ dicit aſſerẽdo,
ſed quandã ſcripturã apocryphã recitãdo. Nihilominus huic opinioni apparẽtiã confert, ꝙ
quorundã innocentũ oſſa adeo magna ſunt, ꝙ bienniũ vix eſſe credant. Alio mõ exponitur
q̃d dictũ ẽ infra, vt ſit ſenſus, ꝙ pueros duoꝝ annoꝝ, vſq́ꝫ ad pueros vniꝰ diei fecit occidi, q̃d
verius æſtimat. Ecce q̃ta crudelitas impijſſimi regis. Sed qm̃ dictũ eſt, Herodẽ fuiſſe proſely-
tũ, & crediſſe ſcripturis de Chr̃i aduẽtu, miꝝ videt, ꝙ tẽtauit eũ extinguere, q̃ſi poſſet dei
cõſiliũ & prophetaꝝ ſcripturas mutare. R̃ndendũ, ꝙ credidit fide informi vel opinione hu-
mana, ſicut credit hæreticus, q nec fidẽ formatã habet. Nihilominus malitia & paſſionũ ve-
C hemẽtia, obtenebrauerũt intellectũ Herodis, q̃d nõ attẽdit, neminem poſſe reſiſtere deo, vel
eius immobile cõſiliũ variare, vel diuinas ſcripturas falſificare. Sed tẽtauit ſuis paſſionibus ſa
tisfacere, malo ſuperatus affectu, q nõ aduertit iudiciũ. Er q̃d hoc mirũ de Herode, cũ & Sa-
lomon, q tpe ſuæ ſapiæ dixit, ſcripſitq́ꝫ: Nõ eſt ſapia, nõ eſt prudẽtia, nõ eſt cõſiliũ cõtra dñm: Prouer. 21
à mulieribus infatuatus, tẽtauerit ſimile aliquid ppetrare. Cũ eñ audiſſet à deo regnũ ſuũ eſſe 3. Reg. 11.
ſcindendũ, pcepiſſetq́ꝫ à propheta Achia, ꝓnũtiatũ eſſe Ieroboã Effratęo, ꝙ ſup decẽ tribꝰ re Ibidem
“ gnaret, tẽtauit occidere ipm̃ Ieroboã, q in Aegyptũ aufugit. ⌊Tũc adipletũ eſt, q̃d dictũ eſt p
“ Hieremiã ꝓphetã dicẽte: Vox in Rama⌋ .i. in ſublimi, ⌊audita eſt,⌋ vtpote lõge & late diffu Hiere. 31
“ ſa, propter vehemẽtiã ſoni, vox inquã ⌊ploratus⌋ .i. ploratiõis pueroꝝ, q à matribus auelle
“ bant & occidebant, matribuſq́ꝫ lamẽtãtibus miſerabilius flebãt, vox q̃q́ꝫ ⌊vlulatus⌋ matrũ,
q de filioꝝ ſeparatiõe & interfectiõe dupliciter & incredibilr̃ cruciabant, q̃s ſola tãtæ crude
“ litatis memoria ſupra modũ afflixit. ⌊Rachel⌋ .i. cõgregatio fœĩaꝝ Bethlehemitaꝝ, q̃ noie Rachel quid
Rachelis ſignant. Primo, qm̃ Rachel iuxta Bethlehẽ eſt ſepulta, & matrũ corpuſculi hoſpitio deſignet.
nomẽ matris accepit ſecũdũ Hieron̄. Secũdo, qm̃ tribus Iuda & Beniamin iũctæ erãt loco & Gene. 35
ſorte. Herodes aũt iuſſit nõ tm̃ in Bethlehẽ, ſed in locis q̃q́ꝫ adiacẽtibꝰ pueros trucidari, ſicq́ꝫ Hieronymus.
ex ꝓpinquitate locoꝝ nõ ſolũ filij Lyę habitãtes in Bethlehẽ q̃ ptinebat ad tribũ Iudę nati ex
Lya. Sed & multi ex filijs Rachel matris Beniamin, hoc eſt de tribu Beniamin, interfecti fue
“ rũt. Propter q̃d Rachel .i. poſteritas eius dicit plorare filios ſuos ab Herode necatos, ⌊& no-

CAP.II. luit cõſolari ⌋ .i. matres filioꝶ occiſoꝶ cõſolationẽ recipere noluerũt, de morte filioꝶ, ſicut D
Gene 37. nec Iacob, cũ putauit Ioſeph à fera peſſima deuoratum, ⌊ qa nõ ſunt ⌋ id eſt, qm̃ filij eaꝶ ab
hac vita ſubtracti ſunt eis ꝑ mortẽ crudelẽ, q̃d fuit eis incõſolabilis cauſa doloris. Rama iter-
Rama quam multipliciter accipiatur. dũ eſt propriũ nomẽ loci, interdũ vero eſt nomẽ cõmune, & interꝑtat̃ excelſum, ſicq́ꝫ accipi
tur nũc. Vnde in Hieremia habetur: Vox in excelſis audita eſt, lamẽtationis & plãctus, &c.
Hiere. 31 Quod aũt aſſerit̃, vox iſta in excelſis audita, ſic q̃ꝫ intelligi põt, qa in cœlũ corã deo aſcẽdit,
Iacobi. 5 ſecũdũ ꝙ à Iacobo de pauperibus dicit̃: Clamor eoꝶ in aures dñi ſabaoth introiuit. Et alibi:
Eccle. 35 Oratio humiliantis ſe, penetrat nubes. ⌊ Defuncto aũt Herode, ecce angelus dñi apparuit in
ſomnis Ioſeph dicens: Surge & accipe pueꝶ & matrẽ eius, & vade ⌋ ex Aegypto, in terram
Iſrael. Determinatã aũt vrbẽ ad quã reuertat̃ nõ ei exprimit angelus, qa de hoc poſtea inſtru
cturus erat ſanctũ Ioſeph, qñ ſpecialis ratio hoc exegit. ⌊ Defuncti ſunt enĩ, qui quærebãt a-
nimã pueri, ⌋ .i. Herodes & eius fautores, q animã, id eſt, vitã animalẽ pueri q̃rebãt extingue
Sacerdotes & ſcribę, in Chri necẽ cõſenſerũt re, ꝑ quod ſecũdũ Hieronymũ & Chryſoſtomũ, datur intelligi ſacerdotes & ſcribas de mor-
te Chři cogitaſſe, & Herodes ſtudio cõſenſiſſe, q̃d intelligi põt de Chřo materialiter & for-
maliter. Materialiter, qa cõſenſerũt in mortẽ eius q fuit verus Chřs, quem ipſi nõ crediderãt
eſſe Chřm. Formaliter, qa & Chřm etiã cognitũ, optauerũt occidi. An hoc ſecũdo mõ intel
ligi poſſit, difficile eſt, & ſatis ambiguũ, cũ apſtus dicat. Si enĩ cognouiſſent nunq̃ dñm gloriæ
1. Cor. 2. crucifixiſſent. Et Petrus Iudæis loquẽs, dicit: Scio ꝙ per ignorãtiã feciſtis, ſicut & principes
Acto. 3. Luce. 23 vři. Et dñs in cruce pendẽs dixit: Pater dimitte illis, nõ enĩ ſciunt q̃d faciunt. ⌊ Qui cõſurgẽs
accepit pueꝶ & matrẽ eius, & venit in terrã Iſrael. Audiẽs aũt (Ioſeph) q̃d Archelaus ⌋ filius
Herodis ⌊ regnaret in Iudęa pro Herode pře ſuo ⌋ Refert Ioſephus ꝙ Herodes totũ regnum
ſuũ dimiſit Archelao quẽ diligebat ꝑ cęteris filijs. Herodes ergo & Philippus filij huius Hero
dis & frẽs Archelai, petierunt ab imꝑatore partẽ regni paterni, q cõſilio habito, diuiſit regnũ E
maioris Herodis in duas ptes, dans vnã medietatẽ Archelao, aliã vero medietatẽ in duas pti
tus ẽ, dãs vnã Herodi minori, videlicet Galilæã, aliãq́ꝫ Philippo, puta Ituriã & Traconitidẽ
regionẽ. Medietas vero Archilao cõceſſa, tenuit nomẽ Iudeę, ideo Archilaus dr̃ in Iudæa re
gnaſſe. Et qm̃ à pře ſuo cõſtitutus erat heres totius regni & charior přĩ, idcirco ſauit machi
natiõibus přis ſui de Chři occiſiõe & alijs malis. Vñ Ioſeph ꝑditionẽ formidãs, nõ audebat
ad terrã Archelai reuerti, ſicut ſubiũgit̃, ⌊ illo ire (.i.) ad Iudæã trãſire. Et admonitus in ſom-
nis ⌋ haud dubiũ qn ab angelo, ⌊ ſeceſſit in ptes Galileę ⌋ .i. ꝑ loca & terminos Galileæ trãſi-
uit, qa Herodes dñs Galileę patrẽ ſuũ nõ dilexit, à q̃ regno erat priuatus. Ideo Ioſeph in ter-
ra eius ſecurius morabat̃. ⌊ Et veniẽs (Ioſeph) habitauit in ciuitate q̃ vocat̃ Nazareth ⌋ cum
Maria & puero in q̃ angelus virgini Chři cõceptionẽ annũtiauit, ⌊ vt adimpleret̃ ⌋ in Chři
habitatiõe in Bethleem, ⌊ q̃d dictũ eſt ꝑ prophetas, qm̃ Nazareus vocabit̃ ⌋ Chřs, qa in Na-
Eſaiæ. 11. zareth fuit morat⁹, cõceptus atq́ꝫ nutritus, quia in Eſaia ſcriptũ eſt: Egrediẽt virga de radi-
ce Ieſſe, & Nazareus de radice eius cõſurget, loco cuius habemus. Et flos de radice eius aſcẽ-
det. Et forſitã alij ꝓphetæ q̃ꝶ ſcripta nõ habent̃, idẽ dixerũt. Nõ enĩ oĩm prophetaꝶ libros
habemus, & tñ oẽs ꝓphetæ de Chřo locuti ſunt. Vñ Philippus ſciẽs hoc à prophetis ꝑdictũ,
Iohan. 1. ait ad Nathanael. Quẽ ſcripſit Moſes & ꝓphetæ. Inuenimus Ieſum filiũ Ioſeph à Nazareth.
Ibidem. Cui cõcordãs Nathanael. A Nazareth, inq̃t, põt aliq̃d boni eẽ. Poſtremo in fine capituli re F
Stella q̃ Magis apparuit, ab alijs differt ſtellis. colo, ꝙ pene excidit mẽti, vcꝫ ſtellã q̃ Magis apparuit, non dici ſtellã vniuoce cũ veris ſtellis.
Differebat nẽpe ab illis, ſicut corruptibile ab incorruptibili. Formata ẽ enĩ angelico miniſte
rio de materia elemẽtali & corruptibili, pactoq́ꝫ ſuo obſeq̃o, in ꝑiacentem eſt reſoluta mate
Oſee. 11 riã. Sed & motu, loco ac tp̃e, differebat à veris ſyderibus, ſicut ĩ diuerſis libris ſatis oſtẽditur,
Hieronymus. Nume. 23 idcirco ptrãſeo. Itẽ circa illud q̃d dictũ eſt. ⌊ Ex Aegypto vocaui filiũ meũ, ⌋ dicit Hierony-
mus: Poſſumus hũc locũ aliter cõſolari ꝓpter cõtẽtioſos, & teſtimoniũ ꝓferimus ex nũeris,
dicẽte Balaam. Deus ex Aegypto vocauit eũ glĩa eius vt vnicornis, loco cuius habem⁹. Forti
tudo eius ſicut rinocerotis, hoc enĩ in Numeris ſcriptũ ẽ. Sed agnoſcẽdũ ꝙ hoc nõ minus lite
Nume. 23. 24 raliter dictũ eſt de ppl̃o Iſrael q̃ ꝑinductũ verbũ Oſee. Cũ enĩ Balaam retuliſſet. Nõ eſt idolũ
in Iacob, nec ſimulachꝶ in Iſrael, ſubdidit. Dñs deus eduxit eũ de Aegypto, &c.

EXPOSITIO CAP. III. In diebus illis venit Iohãnes. Arti. VI.

TRactaturus beatiſſimus euãgeliſta in ſequentibus de cõuerſatione,
doctrina atq́ꝫ miraculis Chriſti, primo de ꝑcurſore ipſius mẽtionẽ
inducit, ſanctitatẽ, idoneitatẽ, doctrinã & vitã Iohãnis deſcribẽs:
vt innoteſcat quã dignũ & credibile ſit teſtimoniũ eius de Chriſto.
Iohan. 1. Chrũs ergo q eſt lux vera, ſumma & infinita, ſciẽs mundũ ſui imme
diate nõ eſſe capacẽ, ꝑmiſit magnũ quẽdã ſui aduẽtus ꝑparatorẽ, q
corda Iudæoꝶ ad Chři receptionẽ diſponeret. ⌊ In diebus autẽ il-
lis, ⌋ qñ videlicet Ieſus adhuc habitabat in Nazareth puta circa tri-
ceſimũ annũ Chři, Nõ qñ redijt de Aegypto, ⌊ venit Iohãnes Ba-
ptiſta ⌋

A ptiſta.⌋ Vnde niſi à latibulis heremi, in quibus huc vſq; ſolitariam vitam duxit. Venit ergo
“ ab occulto loco deſerti, ad loca eiuſdē deſerti publica, vbi hoībus ſe videndū exhibuit, ⌊ p̄di
“ cans in deſerto Iudææ, ⌋ in quo vtiq; deſerto fuerat enutritus, ⌊ & dicēs: Pœnitētiā agite, ⌋ Marc. 1.
.i. pc̄tā veſtra deflete, & p opa pœnitētiæ pro eis ſatisfacite, nec deplorata reiterate. Pœnitē Luc. 3
tia tripliciter ſumit. Primo pro ſacr̄o. Secūdo, pro virtute morali, q̄ eſt pars iuſtitiæ. Tertio, Pœnitentia q̄ multipharia ca
“ pro actu pœnitētiæ, ſic modo accipit. ⌊ Appropinquabit em̄ regnū cœloꝝ. ⌋ .i. iā in proxio piatur.
eſt, vt ianua patriæ aperiat p Chriſtū, vt gr̄a & veritas fiat p ſaluatorē, vt beatitudo cœleſtis
cōdonet electis. Chr̄s nāq; p ſuā paſſionē, regnū cœloꝝ aperuit. Regnū ergo cœloꝝ vocat
patria, vel p̄miū electoꝝ, ſeu triūphans eccleſia. Hoc regnū primū publice p̄dicatū eſt à Iohā
ne. In veteri etenim teſt. promittebant bona terrena aperte: cœleſtia vero quaſi implicite. Cō
“ ſequenter dignitas Iohannis prophetico teſtimonio declarat. Hic. .i. iſte Iohannes Bap. ⌊ eſt
“ em̄ qui dictus ⌋ .i. p̄nuntiatus ⌊ eſt per Eſaiam prophetā, dicentem ⌋ .40. libri ſui capitulo. Eſaiæ. 40
“ ⌊ Vox clamātis in deſerto, ⌋ .i. ſermo Iohānis in ſolitudine p̄dicātis, eſt iſte q ſubdit, ⌋ Para-
“ te viā dn̄i, ⌋ .i. corda veſtra diſponite ad receptionē, inhabitationē'q; Chr̄i, vitioꝝ obliquita
“ tes, ſeu gr̄æ obicē repellēdo, & q̄d in vobis eſt faciēdo, ⌊ rectas facite ſemitas eius ⌋ .i. diuina
p̄cepta atq; cōſilia, q̄bus itur ad deū, pure & irrep̄henſibilr̄ obſeruate. Itaq; dn̄o viā parare, eſt Parare dn̄o viam quid ſit.
pœniam agere. Quēadmodū aūt terrenus rex vrbē aliquā ingreſſurus, habet p̄curſores q via
rū ſordes amoueāt, vias cōplanēt, hoſpitiū ornēt: ſic Chr̄s rex cœleſtis ad hoīm corda vētu-
rus, p̄miſit Iohānē, q viā ſibi pararet, inducēdo hoīes ad virtutes. Ipſe q̄q; Iohānes vox clamā
B tis vocat. Sic em̄ rn̄dit Iudæis: Ego vox clamantis, &c. Dicit em̄ vox p ſimilitudinē ſeu rōne Iohan. 1.
officij. Primo, q̄m ſicut vox prior eſt verbo ordine naturæ: ſic Iohānes p̄ceſſit Chriſtū. Secū
do, q̄a vt vox rē ſignificatā notificat: ſic Iohānes Chriſtū monſtrauit. Dicit aūt vox clamātis Iohannes vox clamantis.
.i. Chr̄i ſeu dei p ip̄m loquētis ī deſerto: q̄a nō ipſe erat qui loquebat, ſed ſpūs ſanctus, & Chri
ſtus per eū, ſecundū quod Paulus ait: An experimentū quæritis eius q in me loquit Chr̄s? De- 2. Cor. 13
“ inde deſcribit auſteritas vitæ Iohānis in victu & veſtibus. ⌊ Ipſe aūt Iohānes habebat veſti-
“ mentū de pilis cameloꝝ, ⌋ videlicet veſtē cilicinā ſeu pellē cameli, vnaq; veſte erat cōtētus; Vitæ auſteritas Ioh. Bap.
“ ⌊ & zonā pelliceā ⌋ .i. groſſam corrigiā, ⌊ circa lūbos ſuos, ⌋ quēadmodū & Helias, eratq; de
“ duris & crudis pelliceaꝝ minucijs facta. ⌊ Eſca aūt eius erat, locuſtę. ⌋ Locuſta ſignificat tria,
videlicet herbā, radicē, & auē minutā. Chryſoſtomus aūt & alij multi hoc loco p locuſtas in Locuſta q̄d ſit.
telligūt aīalia p̄ua, nō alte volātia, q̄ in deſerto Iudęæ abūdabāt: & frixa cū oleo eſca ſunt pau
peꝝ. Alij p locuſtas ītelligūt herbas deſerti, cū nō videat p̄babile, q Iohānes, q nec pane veſ-
“ cebat, carnes aīaliū aut aliq̄d coctū comederit, ⌊ & mel ſylueſtre ⌋ .i. q̄d in ſyluis reperit, & ar-
boꝝ trūcis. Rabanus aūt p mel ſylueſtre ītelligit q̄ddā genus folioꝝ, q̄ alba & tenera, mani- Mel ſylueſtre.
“ buſq; attrita, melleū hn̄t ſaporē. ⌊ Tūc exibat ad eū, ⌋ videlicet ad Iohānē in deſertū, & poſt-
“ ea q̄n Iohānes deſcēdit ad Iordanē, vt Lucas dicit, venit ad eū illic, ⌊ Hieroſolyma ⌋ .i. habi- Luc. 3.
tatores Hier̄lm etiā in maxīa multitudine, vnde Marcus enarrat, q egrediebant ad eū Hiero
“ ſolymitę vniuerſi, ⌊ & oīs Iudęa ⌋ .i. aliq de oī gn̄e pp̄li Iudęoꝝ, ⌊ & oīs regio circa Iordanē ⌋ Marc. 1.
.i. etiā illi q circa Iordanē morabant, videlicet Galilęi. Ponit hoc loco cōtinēs pro cōtēto, &
“ locus p locato, ⌊ & baptizabant ⌋ .i. corpalr̄ lauabant, nō intus purgabant à culpa, ⌊ in Iorda
“ ne ab eo, cōfitētes pc̄tā ſua ⌋ in cōi, nō cōfeſſiōe ſacramētali diſtincta atq; plenaria, prout cō
feſſio ē ſacr̄m nouæ legis & gr̄æ. Sic em̄ inſtituta ē à ſaluatore, nec erat in veteri lege, in q̄ da- Mat. 18
C ta nō erat ptās hoībus ligādi atq; ſoluēdi, ſeu vitia relaxādi: imò nec Iohāni data eſt iſta pote
ſtas. Deniq; Damaſ. 4. li. ca. 1. ponit octo gn̄a baptiſmatū. Primū vocat diluuiū, ſecūdū trāſi- Mat. 18.
tū maris rubri, tertiū ablutionē legalē, quartū baptiſma Iohānis, quintū baptiſma Chr̄i, q̄ ip̄e Damaſcenus
à Iohāne baptizari dignatus eſt, ſextū baptiſma pœniæ ſeu lachrymaꝝ, ſeptimum ſanguinis Gene. 7
ſeu martyrij, octauū flaminis ſeu ſpūs. Gregorius vero Nazāzenus nō ponit niſi q̄nq; gn̄a ba Exodi 14
ptiſmatū. Nā tria prima gn̄a cōprehēdit ſub vno, q̄d noīat baptiſma figuratiuū. Baptiſma q̄- Leuit. 6 Luc. 3. Mar. 1.
q; q̄d Iohānes dedit, & Chr̄s accepit, ſub vno videt genere cōprehēdiſſe. Primū itaq; genus
baptiſmi ſecūdū eū vocat figuratiuū, vt erat tranſitus maris rubri, & lotio corporalis in aqua,
ſecundū Moſaicā legē. Secundū genus, vocat p̄paratoriū, puta baptiſma Iohānis, q̄d diſpo- Exodi. 14
nebat ad Chr̄i baptiſmū à Chr̄o inſtitutū. Tertiū dr̄ purgatiuū, quo regeneramur ex aqua,
& ſpū ſancto, & purgamur ab omni piaculo. Quartū vocat ſuperogatiuum, videlicet baptiſ-
mus ſanguinis. Quintū eſt q̄tidianū, videlicet lachrymaꝝ baptiſmus. Sciendū ergo ſecūdum
Thomā ſup quartū ſn̄iaꝝ, vnū eſt dūtaxat baptiſma proprie dictū, q̄d celebrat in aqua ſub de Vnū proprie baptiſma.
terminata & certa verboꝝ forma à Chr̄o p̄fixa, de q̄ Matth. ait: Eūtes docete oēs gētes, ba
ptizātes eas, in noīe pr̄is & filij & ſpūs ſc̄ti. Alia vero nomen baptiſmi ſortiunt ſecundū ordi Mat. 28
nem quendā ad iſtud baptiſma, & hoc tripliciter. Primo, inquantū aliquid fuerat ſignum hu
ius baptiſmatis: ſicq; diluuium appellat baptiſma, prout noſtrum baptiſmum præfigurauit, Gene. 7
quantum ad ſpiritualis vitæ ſaluationem, ex ſaluatione naturalis vitæ humani generis facta Ibidem.
in archa Noe. Vnde ſcriptum eſt apud Petrū apl̄m: In archa pauci, id eſt octo animæ ſaluæ 1. Pet. 4.

CAP. III. factæ ſunt ſup aquã, ꝙ & nos nũc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma. Trãſitus quoq; maris ru- D
Exod. 14 bri baptiſma aſſerit, quoniam noſtrũ baptiſmũ pfigurauit quod ad liberationẽ à ptãte diaboli, ſicut p
1. Cor. 10 trãſitũ maris liberabãtur Hebręi à ptãte regis Aegypti. Hinc dicit apl's: Oẽs in Moſe bapti
zati ſunt in nube & in mari. Nubes aũt ſignificauit ſpiritũ ſanctũ & gratiam eius. Mare vero
aquã baptiſmi. Ablutiões etiã legis figurabãt baptiſmũ, ſcd'm quod mũdat à macula culpę, quẽ-
admodũ ablutiões illę mũdabãt ab immũditijs corporalibus. Alio modo dicit aliqd baptiſm',
qa aliq̃ modo cauſa fuit noſtri baptiſmi, ſicq; baptiſmus Iohãnis vocat baptiſmus, tanq̃ diſ-
ponẽs ad eũ, & baptiſmus Chriſti paſſiuus, tanq̃ dãs efficaciã ei. Tertio aliqd nũcupatur ba-
ptiſmus, ſcd'm proportionẽ ad eũdẽ effectũ baptiſmi proprie ſumpti, & ita martyriũ, pœni
tẽtia, & ſpũs ſancti infuſio, baptiſmata appellãtur. De baptiſmate aũt ſpũs ait ſaluator apl'is:
Actor. 1. Vos baptizabimini ſpiritu ſancto, non poſt multos hos dies. De baptiſmo inſup ſanguinis,
Marci. 1 Ego (inqt) baptiſmo habeo baptizari. Quæritur, an baptiſmus Iohãnis fuerit ſacramẽtũ
Baptiſm' Iohãnis, an ſacramẽtũ vel ſacramẽtale fuerit. vel ſolũ qd ſacramẽtale? Reſpondẽdũ, ꝙ erat ſacramẽtũ, quoniam fuit ſignũ rei ſacræ puta baptiſ-
matis Chri. Quãuis enim nõ cõtulit gratiã, fuit tñ inchoatio quædam ſacramẽtorum gratiæ, no-
uæq; legis. Vñ proprie dicitur mediũ inter ſacramẽta veteris teſtamẽti & noui, quẽadmodũ
diſpoſitio ad formã media eſt inter priuationẽ & formã. Cõueniebat enim cũ ſacramẽtis legis
in hoc ꝙ erat ſignũ dũtaxat. Cũ ſacramẽtis vero nouæ legis, & gratiæ in hoc, ꝙ de propinq̃
diſponebat ad gratiã, & in forma, atq; materia cõueniẽtiam habuit cũ nr̃o baptiſmo. Fiebat
nãq; in aqua in noĩe Chri. Quæritur ergo, ſub qua forma baptizauit Iohãnes? Reſpondẽdũ,
Sub qua forma Iohannes baptizauerit. quod ſub iſta. Ego te baptizo in noĩe vẽturi, iuxta illud: Iohãnes baptizabat populũ dicens, in
eũ qui vẽturus eſſet poſt ipſum vt crederẽt, hoc eſt in Ieſum. Quãuis enim Chrũs tunc venit in E
Actor. 19. carnẽ, nondũ tñ venit ad pdicationẽ. Sed ſi baptiſmus Iohãnis non præſtitit gratiam, quæri-
Cur Iohãnes baptizauerit. tur, cur baptizauit? Reſpondẽdũ, quod multas ob cauſas, quarum primã ipſemet tãgit Iohannes
loquẽs de Chro. Vt manifeſtaret (inqt) in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans. i. ad
Iohan. 1 hoc vt oſtenderẽ populo Iſrael, ꝙ Chrũs eſt q baptizat in ſpũ ſancto. Ex hoc enim ꝙ Iohãnes
baptizauit, quod nulli prophetarum añ eũ cõceſſum eſt, cõcurrebat ad eũ populus, ſicq; omnibus
manifeſtare potuit Chriſtũ, cuius fuit ipſe pcurſor. Secũdo, vt ordinẽ ſuæ pcurſionis in oĩbus
obſeruaret, quatenus ſicut Chriſtũ præuenit naſcẽdo & pdicando, ſic eũ quoq; pcederet ba-
ptizãdo. Tertio, vt ad Chri baptiſmũ diſponeret. Quod enim cathecuminis nõdũ baptizatis
cõfert inſtructio fidei, hoc cõtulit credẽtibus baptiſmus Iohãnis. Quarto, vt hoĩes ad pœni-
tẽdũ induceret. Quinto, vt ad ſuſcipiendũ Chriſti baptiſmũ hoĩes aſſuetos efficeret. Quoniam er-
Lucæ. 3 go baptiſmus Iohãnis dabatur in noĩe vẽturi, videlicet Chri, idcirco erat quædã proteſtatio
Actor. 19 atq; profeſſio, credẽdi in Chriſtũ, & opa pœnitẽtiæ digna agẽdi. Ordinabatur quippe ad hęc
& quia pœnitẽtia nõ cõpetit pueris, ideo nõ cõferebatur ſicut nec fœminis, vt aliqui dicunt,
quoniam inſtruendæ erãt p viros. Quãuis aũt baptiſmus Iohãnis nõ cõtulit gratiam ſua virtute, ta
men ex fide & deuotione ſuſcipientis, ex ſanctitate quoq; & pcibus dãtis, pſtitit grãm, ſicut
& ſacramẽta legis. ⌊Vidẽs aũt Iohãnes multos Pharſæorum & Saducæorum veniẽtes ad baptiſ »
Sectæ triplices apud Iudæos. Eſſei. mũ ſuũ, dixit eis.⌋ In populo Iudæorum erant tres ſectę, quæ ſe cæteris pferebãt. Puta Eſſei, q ab- »
ſtractã & rigoroſiſſimã vitã duxerũt, ſed errauerunt in multis, putãtes ſe ſua iuſtitia ſine grã F
Pharisæi. poſſe ſaluari. Phariſęi quoq;, qui quaſi diuiſi ab alijs, dicebantur quaſi religioſiores & doctiores
Acto. 23. eratq; honeſta ſecta eorum, de qua ſe Paulus fuiſſe teſtatur: Ego, inquiẽs, phariſæus ſum, filius
Saducæi. phariſæorum. Itẽ & Saducæi, dicẽtes ſe natos de ſemine Sadoc põtificis, q libros Moſi recipiẽ
tes, prophetas nõ receperũt, & nec angelũ, nec ſpiritũ, nec reſurrectionẽ cõceſſerũt, quæ oĩa
Lucæ. 3. phariſæi admiſerũt. His ergo dixit Iohãnes, ⌊progenies viperarum.⌋ .i. gñatio ſeu filij ſerpẽ- »
Matth. 23. Marci. 1 tũ, videlicet puerſorum, venenatorũq; patrum. ⌊quis demõſtrauit vobis fugere à vẽtura ira⌋ lo »
Ambroſius. cus iſte dupliciter explanat. Ambroſius enim ſup Lucã exponit, vt ſit cõmẽdatio pœnitentiũ,
hoc mõ, ⌊genimina⌋ .i. progenies ⌊viperarum⌋ patrum impiorum. Nõ tñ impij filij, quoniam pœnitẽ- »
tes ad gñationẽ. Itaq; nõ ad ſucceſſionẽ. i. ad genitores, nõ ad ſilios referẽda eſt cõparatio vi-
perarum ſcd'm Ambroſium, qs demõſtrauit vobis. i. qs docuit vos iã pœnitẽtes, fugere à ven-
tura ira, id eſt, timere extremũ iudiciũ, & vitã corrigere, p quod ſnĩa damnationis vitat. Nul
Lucæ. 3. lus vtiq;, niſi miſericors deus, cũ ſitis filij peſſimorum, ⌊Facite ergo fructũ dignũ pœnitentiæ⌋ »
id eſt, qa iam datũ eſt vobis intus pœnitere, curate exterius opa ſatisfactiõis idonea ppetra-
re, quatenus ſecũdum menſurã peccati & delectationis illicite, ſit mẽſura operum pœnitẽtialiũ
Apoc. 18 & afflictionis ſpontaneæ, iuxta illud: Quãtũ glorificauit ſe & in delitijs fuit, tm̃ date ei luctũ
& tormentum. Peccata nempe ſunt vulnera animæ. Medicina vero eſt pœnĩa. Certum eſt
quod vulnera profundiora ac magis mortifera maiori & acerbiori indigẽt medicina. Secũ-
do exponit ſecundũ Chryſoſtomũ & Bedam, vt ſit exprobratio impœnitẽtiũ ficte venien-
tiũ ad baptiſmũ, vt inſidient Iohãni. His igit loqtur, progenies viperarum, id eſt, venenati,
fallacesq; filij patrum ſerpentinorum, quorum venenoſam prauitatem ac ſimulationẽ ſectami-
ni. Quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira. i. Nullus poteſt vobis dare conſilium, viã,
ſeu mo-

A ſeu modũ euadẽdi diuinæ iuſtitiæ vltionẽ vobis imminentẽ, niſi pœnitearis. Et quãuis nũc
occultetis hominibus veſtrã malitiã, tñ in die iudicij deduceť in publicum. Vnde in ſapientia Sapiæ. 16.
ſcribiť. Manum tuã dñe impoſſibile eſt effugere. Et pſalmiſta: Quo ibo à ſpũ tuo, & quo à fa Pſal. 138
cie tua fugiã. Facite ergo fructũ dignũ pœniæ ſcilicet ex intimo corde, cũ diligenti cuſtodia
mentis, & animo timorato, ne recidiuetis. Horrendũ eſt eñi incidere in manus dei viuentis. Heb. 10
Porrò quod iſte ſit ſenſus, videť ex eo quod infra habeť, quẽadmodum Chriſto interrogante Matt. 21
phariſæos: Baptiſmus Iohannis de cœlo erat an ex hominibus? non audebãt reſpondere, de Marc. 11
cœlo, ſcientes ꝙ diceret ipſis. Quare ergo vos non crediſtis ei. Quod autẽ prior expoſitio Lucæ. 20
aptior ſit, apparet ex hoc quod Lucas ferť Chriſtum verba iſta dixiſſe ad turbas cõmuniter. Lucæ. 3.
Turbæ aũt credebãt Iohanni, propter ꝙd phariſæi dicere nõ audebãt ex hominibus propter Matt. 11
populũ. Omnes eñi habebãt Iohannẽ quaſi prophetã, vt euãgeliſta diſſeruit. Probabilius er
go apparet Iohannẽ dixiſſe hæc verba ad oẽs cõmuniter, quoꝝ aliqui boni, aliqui mali fue Quõ Iohãnes locutus ſit.
runt, nõ tamẽ ſecũdum eundem ſenſum, nec propter finem eundẽ. Nec hoc miꝝ puteť, cum
ſecũdũ Auguſtinũ, eadẽ ſcriptura habeat ſenſum literalẽ multiplicẽ. Bonis ergo & pœniten
tibus, ſed nondum pfectis ſic fatur, vt eos magis humiliet, ad melioraꝗ prouocet. Frequẽter
eñi viri ſancti dure loquunť etiam valde bonis. Propter hãc aut ſimilem cauſam, malis vero
« ſic loquitur, vt terreantur atq; pœniteant. ⌊Et ne velitis dicere intra vos⌋ id eſt, ne cogite-
« tis inaniter gloriando de ingenita carnalis propagationis nobilitate, ⌊patrẽ habemus Abra
« ham⌋ magnũ patriarcham de cuius ſemine ſumus exorti, quaſi hoc vobis ad ſalutem ſuffici Iohan. 8
at. Iactabãt etenim ſe Iudæi de dignitate proſapie, quod friuolum eſt, quoniam imitatores ſi
B dei atq; iuſtitiæ patriarchaꝝ potius appellanť filij eoꝝ, quàm filij ſolum carnales, propter ꝙd Ibidem.
ſaluator ait Iudæis. Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Quod quoniã non fecerũt, au-
dierunt à veritate, vos ex patre diabolo eſtis. Vnde ad Galatas dicit apl'us. Qui ex fide ſunt, Galat. 3.
« hi ſunt filij Abrahæ. Merito deniq; nõ debetis de iſta paternitate pſumere. ⌊Dico eñi vobis, Eccle. 16.
« quoniã potẽs eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ⌋ ſecũdũ duplicẽ intellectum.
Primo, nã deus oñipotẽs q cũcta creauit, poteſt facillime de ſaxis procreare hoĩes iuſtos q
ſint ſpũales filij Abrahæ veriores, nobilioresꝗ filij eius, quã eſtis vos. Secũdo, q a de gẽtilibus
qui propter cordis ſui duritiã, ſtoliditatẽ ac idololatriã, lapides nominãtur, poteſt miſericor
dia dei facere hoĩes ſanctos & ſpũales, q digni ſint dici filij Abrahæ, quẽadmodũ p Ezechie
lem affirmat: Auferã cor lapideũ de carne vr̃a, & dabo vobis cor carneũ, ꝙd de Iudæis litera- Ezech. 11. 36
liter diciť. Hãc ſuſcitationẽ deus impleuit, qñ ad pdicationem apl'oꝝ obſtinati ſunt Iudæi, &
gẽtiles illuminati, quãdo deus vocauit nõ dilectã dilectã, & nõ miſericordiã conſecutã, miſe Oſee. 11
ricordiã conſecutã, ſicut Oſeas pdixit, hoc eſt, plebẽ gentilem, quæ tpe ſuæ pfidiæ, fuit nõ di
lecta, & deo odioſa ſecũdum pſentem iuſtitiã, fecit ſibi dilectã, cõuertẽdo eã ad fidẽ. Tũc ꝙq; Eſaiæ. 54.
impletũ eſt illud Eſaiæ, q a multi filij deſertę, id eſt, gentilitatis olim relictæ quã eius quæ ha
bet viꝝ, hoc eſt, ſynagogæ, cuius ſponſus & vir extitit deus. Secundũ Chryſoſtomũ Iudæi à Chryſoſtom⁹.
Iohãne dicunť progenies viperaꝝ propter tres viperę proprietates. Prima eſt. Cum vipera
momorderit hominẽ, ſtatim ipſa currit ad aquã, quã ſi inuenire nõ poteſt, mox moriť. Sic Iu
dæi peccata mortifera cõmittentes ad baptiſmũ currebãt, vt more viperaꝝ periculũ mortis
euaderent. Secũda, nam ſicut natura viperaꝝ eſt rumpere viſcera materna & ſic naſci, ſic Iu-
C dæi pſequentes aſſidue ſanctos prophetas, corruperunt matrem ſuam, videlicet ſynagogã.
Tertia, nam viperę foris ſpecioſę & quaſi pictæ videnť, intus vero repleť veneno, ſic Pha- Matt. 7.
riſæi & Saducæi ſanctitatẽ forinſecus ſimulabãt, ſed venenũ malitiæ portabãt in corde. De-
« inde ſubditur ratio cur efficaciter pœnitere oporteat. ⌊Iam enim ſecuris ad radicem arbo- Pœnitẽtia cur amplexanda.
« ris poſita eſt,⌋ id eſt, de proximo imminet vobis interitus mortis atq; æternæ dãnatiõis, niſi
pœnitentiam dignam egeritis, ſicut arbori propinqua inſtar ruina, quando ſecuris applica-
tur radici, vt arborem amputet, funditusꝗ euellat. Loquitur autem methaphorice, vt per ſe
curim intelligatur rigor ſeu vltio diuinę iuſtitię, quæ frequenter tollit & damnat impœnitẽ-
tem repente ac improuiſe, iuxta illud Eccleſiaſtici. Non tardes conuerti ad dominum, ſubi- Eccle. 5.
to eñi veniet ira illius, & in die vindictæ diſpdet te. Arbor vero eſt genus humanũ ſeu homo
quicunq;, radix vero eſt firmitas vel ſubſiſtentia vitæ pſentis. Securis ergo, id eſt, rigor diui-
næ æquitatis ad radicem arboris, id eſt, ad ſubſiſtentiam vitę hominis poſita eſt, vt peccato-
rem tollat & puniat, quoniam deus paratus eſt impium extirpare, prout in Eccleſiaſtico ha- Eccle. 5.
betur. In pctõres reſpicit ira illius. Et vt in lib. Machabæoꝝ legiť. A verbis peccatoris ne ti- 1. Macha. 2
mueritis, quoniam gloria eius ſtercus & vermis, hodie extollitur, & cras nõ inuenitur. Hinc Eccleſ. 8
etiam p Eccleſiaſten inducitur. Non ſit bonum impio, nec prolongentur dies eius, ſed quaſi
vmbra prætereant. Poteſt quoq; per ſecurim intelligi tranſitus vitæ præſentis, quæ quanto
plus prolongatur, tanto amplius breuiatur. Vnde Ezechias. Præciſa eſt (inquit) velut à te- Eſaiæ. 38.
xente vita mea, dum adhuc ordirer ſuccidit me. Vel, ſecuris, hoc eſt, comminatio ſacræ
ſcripturæ, ad radicem arboris, hoc eſt, ad intellectum hominis, poſita eſt, vt eum horretur

Hiere.23 ac terreat. Deus nãq; in ſcripturis cõminatꝛ hominibus, vt corrigãt ſemetipſos propter quod D
Hieremias proteſtatꝛ. Nunquid nõ verba mea ſunt quaſi ignis, & quaſi malleus cõterẽs petrã?
⌞Omis ergo arbor⌟ hoc eſt, quilibet homo adultus & cõpos rõnis, ⌞q nõ facit fructũ bonũ⌟
Id eſt, actũ meritoriũ interiorẽ vel exteriorẽ, imò vtrũq; ſi adſit facultas, & tempus debitum
⌞excidetꝛ⌟ hoc eſt, ab electis ſeparabitꝛ, ⌞& in ignem (infernalem) mittetꝛ⌟ talis eñ non im-
Pſalm.33. plet præcepta affirmatiua. Nec ſufficit declinare à malo, ſed oportet inſuper benefacere.
Omiſſio ergo interdum eſt pc̃tm̃ mortale. Hinc ſeruus inutilis iubetꝛ mitti in tenebras exte-
Johan.15 riores. Et Chriſtus dicit: Oẽm palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum pater. Ex
præinductis, pateſcit veritas iuſtitiæ in Iohanne, qui ſine perſonaꝝ acceptione pc̃tõres dirè
Deuter.10 redarguit, neminem palpans, nulliq; blandiens. Conſequenter Iohannes oſtendit inſuffici-
2.Para 19 entiã ſui baptiſmi, & propriæ perſonæ conditionem, cuius ratio eſt, vt tangitꝛ in Luca: Quo-
Lucæ.3 Inſufficientia baptiſmi Johannis niam omnes opinabantꝛ Iohannem eſſe Chriſtum. ⌞Ego quidem baptizo vos in aqua,⌟ Id
eſt, exterius lauo vos, aquam ſuper vos fundens, non interius purgo peccata tollens, aut gra-
tiam conferens, baptizo ergo & corpora veſtra in aqua lauo, ⌞in pœnĩam,⌟ hoc eſt, ad hoc
vt ad pœnitendum vos inducam, non vt peccata dimittam. ⌞Qui autem poſt me venturus
eſt,⌟ In publicum. i. Chriſtus qui cito poſt hæc manifeſtabit ſeipſum, prædicando, miracu-
la faciendo, atq; per ſuos diſcipulos baptizando, ⌞fortior⌟. i. maior & dignior ⌞me eſt⌟ ſe-
cundum vtrãq; ſuam naturam, quia vt deus eſt infinitæ potentiæ, dignitatis, ac perfectionis.
Matth.28. Secundum humanitatem quoq; aſſumptam, data eſt ſibi omnis poteſtas in cœlo & terra. Pa
ter enim diligit filium & omnia dedit in manu eius, imò Chriſtus vt homo excedit perfectio E
Lucæ.3. nem, dignitatem, & gratiam omnium creaturarum ſimul ſumptarum, propter immediatã
Marci.1 & hypoſtaticã ſeu perſonalem vnionẽ ſuæ humanitatis cũ verbo, ⌞cuius non ſum dignus cal
ciamenta portare⌟ hoc eſt, intantũ excedit me, ꝙ non ſum dignus ei in minimo miniſtrare.
Acto.1 De Chriſto legitꝛ, ꝙ cœpit facere & docere: Cum ergo ipſe diſcipulos ſuos ad prædicandum
miſerit, ſine calciamentis, credibile eſt, ꝙ ipſe calciamentis vſus non ſit. Quod ergo ait Iohan-
nes de Chriſto, cuius non ſum dignus calciamenta portare, intelligendum eſt, ſcd̃m commu
nem modum loquẽdi, quo aliquis volens ſe multũ humiliare ſub aliquo, dicit ſe nõ eſſe dignũ
gerere calcios eius, per quod Iohãnes declarat ſe incõparabiliter Chriſto minorẽ. O quãta
humilitas in corde Baptiſtæ. Merito vtiq; à Chriſto excellentiſſimè laudari ſublimariq; me-
ruit, qui ſe tm̃ ſub illo deiecit, quãuis nec plenè ſe humiliare potuerit, ꝑ cõparationẽ ad Chri-
Matth.11 ſtum, qui tamen de Iohãne teſtatꝛ: Inter natos mulieꝝ non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta.
Dubiũ ¶ Sed queritꝛ, cum ſcd̃m doctores quoſdam, homo de condigno poſſit mereri vitã æternam,
quomodo Iohannes dignus non fuit Chriſto in minimo miniſtrare, ſeu eius calciamenta
Matth.1. portare? Deniq; ſi dignus fuit, & meruit Chriſtũ baptizare, qũo dignus nõ fuit ei in minimo
Johan.1 deſeruire. Reſpondendũ, ꝙ aliqs dicitꝛ dignus ꝑ cõparationẽ ad Chriſtũ dupliciter: Primo,
Lucæ.3 ſimpliciter. Scd̃o, ſcd̃m modũ humanæ poſſibilitatis & cõditionis, primo modo, nemo di-
gnus fuit, vel eſt Chriſto appropinquare, aut miniſtrare, propter infinitũ exceſſum ſuæ pfe-
ctiõis ꝑ omibus, tñ ſcd̃o modo eſt aliquis dignus ei ſeruire, imò & corpus & ſanguinẽ eius cõ
1.Cor.11 ſecrare ac mãducare, præſertim cum dicat Apoſtolus: Quicũq; mãducauerit panẽ hunc, vel F
biberit calicẽ dñi indignè, reus erit corporis & ſanguinis dñi. ⌞Ipſe vos⌟ Hoc eſt, Vos ipſos
vel alios per vos deſignatos & vobis in ſpecie ſimiles, ⌞baptizabit⌟ per ſuos miniſtros, ita ꝙ
ipſe erit principalis baptizator, mundans interius, miniſtri vero ipſius erunt baptizatores,
Johan.4 inſtrumentales, Chriſtus quippe ꝑ ſeipſum nõ baptizauit, vt dicit Iohãnes: ⌞in ſpũ ſancto⌟
hoc eſt, virtute & grã ſpũs ſancti. videlicet, grãm ſpũs ſancti infundendo, & vitia diluendo,
⌞& igni⌟ & ſi dixiſſet, in ſpũ ſancto & aqua conſonare videretꝛ ſaluatori dicenti: Niſi quis re-
Johan.19 natus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, &c. Quid ergo per ignem intelligitꝛ. Puto quòd chari-
Lucæ.12. tas feruorem de quo Chriſtus dicit: Ignem veni mittere in terra, & quid volo niſi vt accẽdatꝛ.
In igne baptizari quid ſit. Chr̃i nãq; baptiſmus ordinatꝛ ad diuinæ charitatis pfectionem atq; feruorem, propter ꝙ lex
euangelica appellatꝛ lex amoris & grãæ. Baptizabit ergo vos in ſpũ ſancto & igni, baptizan-
Hieronymus. Deuter.4 do charitatem in vobis accendet, inducendo vos in memoriam beneficioꝝ ſuoꝝ. Hierony-
Hebræo.12 mus per ſpm̃ ſanctũ & ignem, idem intelligit, eò ꝙ ſpũs ſanctus ſit ignis, iuxta illud Apoſtoli
Chryſoſtom⁹. ad Hebræos: Deus noſter ignis conſumens eſt, ſicq; coniunctio & tenetꝛ expoſitiue. Chryſo-
Beda. ſtomus & Beda per ignem intelligunt tribulationis atq; tentationis feruorem, quo Chriſti ſi
2.Timo.3 Lyra. deles purgantꝛ. Nam omes qui volũt piè viuere in Chriſto, perſecutionem patientꝛ, Lyra per
ignem intelligit ſenſibile ſignum, in quo ſpũs ſanctus frequẽter in primitiua eccleſia dabatꝛ ba
Acto.2. ptizatis, quemadmodum & Apl̃is in die Pẽtecoſtes in igneis linguis legitꝛ datus, dicens: Alij
per ignem intelligunt purgatorij pœnam, in quo poſt vitam præſentem lauantꝛ atq; purgantꝛ
Ventilabrum quid qui cũ reatu decedũt. ⌞Cuius ventilabrũ in manu ſua⌟ Ventilabrũ eſt inſtrumentũ, qũo bla-
da purgantꝛ, ſeparãdo ea à paleis, per quod intelligitꝛ iuſtũ iudiciũ Chriſti, quo electi à repro-
bis ſegregantur, Area autem vocatur eccleſia, in qua boni ac mali cõmixti ſunt, ſicut in area
triticũ

A tritiūq́ palea'q; ſimul ponūtur. Triticū vero electos ſignificat, horreū vero regnū cœleſte, pa
“ lea reprobos. Eſt igit́ ſenſus. ⌊ Cuius ⌋ videlicet Chriſti, ⌊ vētilabrū ⌋ .i. iuſtū iudiciū, iudi-
“ ciariaq́; poteſtas eſt, ⌊ in manu ⌋ .i. in poteſtate ſua. Pater eñ oīne iudiciū dedit filio, & pote
“ ſtatē dedit ei iudiciū facere, q̄a filius hominis eſt, & ⌊ permūdabit ⌋ .i. ꝑfecte purgabit, ⌊ areā Johan. 5
“ ſuā ⌋ .i. eccleſiā militantē in die iudicij, quādo ſeparabit agnos ab hœdis. Nūc eñ peruerſi cū Matt. 25.
bonis miſcētur, ſed tūc loco & p̄mio ſeparabūtur. Quotidie quoq; purgat deus areā ſuam du
pliciter. Primo, impios de hac vita tollēdo, ne inficiant ſimplices. Secūdo, electos multipli-
citer caſtigādo, ſpiritualiter circūſcindēdo, ad futurā beatitudinem diſponēdo, per tribula-
tiones diuerſas, quemadmodum in ſapientia ſcribitur. Tanquam auꝝ in fornace probauit il Sapiæ. 3.
los, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit eos. Reprobos vero dimittit ſecūdum deſideria cor- Job. 23.
“ dis eoꝝ, vt eant in adinuentionibus ſuis, ſuper quos non eſt virga dei, vt in Iob legitur. ⌊ Et Pſalm. 80.
“ cōgregabit triticum ſuum in horreum ſuum ⌋ id eſt, electos in regnū ſupernum, quando di- Job. 21 Matt. 25
cturus eſt eis. Venite benedicti patris mei percipite regnum vobis ab origine mundi para- Pſalm. 1.
tum. ⌊ paleas autem ⌋ id eſt, infructuoſos leues & reprobos, de quibus in pſalmo. Nō ſic im-
“ pij, ſed tanquam puluis quem proijcit ventus à facie terræ, ⌊ comburet ⌋ id eſt, puniet nō cō-
“ ſumet, ⌊ igni inextinguibili ⌋ id eſt, flamma & pœna infernali nunquam ceſſante, per q̄d dam Inferni pœna
“ natur error dicentium pœnas inferni tandem poſt longa ſpacia terminari. Vnde in Ezechie perpetua.
le teſtatur ad impios. Conflabo & congregabo vos, & ſuccendam vos in igne furoris mei, & Ezechiel. 22.
conflabimini in medio eius, ſicut conflatur argentum in medio ignis. Vnde pſalmographus. Pſalm. 139 Apoc. 21.
Cadent inquit, ſuper eos carbones, in ignem deijcies eos, in miſerijs nō ſubſiſtent. Et Iohā-
nes in Apocalypſi: Pars illorum erit in ſtagno ardenti, & ſulphure, & fumus tormentorum
aſcendet in ſecula ſeculorum. O vtinam verba iſta terrifica animæ ſapienter ſaperent, & au-
B re cordis ea perciperent, vtiq; nil carnale aut trāſitorium eam delectaret, ſed cum ſancto Iob Job. 31.
diceret. Semper q̄ſi tumētes ſuper me fluctus timui deum. Sed cum de impijs dicatur. Ad ni Job. 24.
mium calorem tranſeant ab aquis niuium, cur de ſolo igne nunc ſit mentio. Dicendum quòd
“ nomine ignis quælibet grauis afflictio deſignatur, vel de igne ſolum ſit mentio, tāquam prin
“ cipali tormento. ⌊ Tunc ⌋ videlicet Iohanne prædicante ac baptizante, ⌊ venit Ieſus à Ga- Eſaiæ. 62.
lilæa ⌋ puta à ciuitate Nazareth, in qua ipſe hucuſque iuuenis habitauit cum virgine matre,
ſponſus cum ſponſa, creator cum creatura. Chriſtus ſaluator cum Maria prælecta incom
parabiliter benedicta, cum qua deus tanto tempore in terris conuerſari ac demorari elegit,
“ quia delitię eius eſſe cum illa, ⌊ in Iordanem ⌋ id eſt, ad loca iuxta Iordanis fluenta, ⌊ ad Iohā- Prouer. 8.
“ nem (Baptiſtam) vt baptizaretur ab eo ⌋ in Iordane. Cur agnus ſine macula, cur deus & ho
mo inter populares aduenit, veſtimenta depoſuit, & vt baptizaretur manibus ſerui ſe nudū
ſuppoſuit. Obſtupendum ac metuendum, pariterq́; amandum ſpectaculum, quid mirum ſi Alias (nudi/ſ)tum.
expauit Iohannes oculis corporalibus hoc cernens, cū & nos ſola conſideratione intellectua-
“ lis oculi contremiſcimus: Cur ergo hoc factum ſit ſtatim dicetur. ⌊ Iohannes autem ⌋ ex hu
“ militate, ⌊ prohibebat eū ⌋ nō ꝑ modū imperij, cū hoc ſit ſupioris, ſed ꝑ modū humilime ab
negatiōis, ſciens ſe indignū ad baptizandū filiū dei, quēadmodum etiā Petrus ait ad Ieſum. Joban. 13
Nō lauabis mihi pedes in æternū. Conſiderās nāq; Iohannes ſuam paruitatem, & Chr̄i ma-
ieſtatem, incredibiliter mirabatur de tanta dignatione & humiliatione dei incarnati. Prohi
“ bebat itaq; eum publice coram populo dicēs: ⌊ Ego à te debeo ⌋ .i. indigeo & debito conde
“ centie teneor, ⌊ baptizari ⌋ baptiſmo tuo euangelicę legis ſacramēto, vel ſaltem interiori ba
ptiſmo, q̄d & factū eſt, ſicut ait Chryſoſtomus, q̄d Chr̄s poſtea baptizauit Iohannē. Debuit Johānes bap
C autem Iohānes baptizari à Chriſto, propter venialiū remiſſionē, propter gratiæ incremētū tizar' a Chr̄o
propter propriæ doctrinę approbationē, quatenus ipſe faceret ad q̄d alios hortabat́. Admo
“ nuit eñ alios, vt Chr̄i baptiſmū ſuſciperēt, Ap̄los q̄q; baptizatos eē à Chr̄o ꝓbabile ē. ⌊ Et Ap̄li quoque a
“ tu venis ad me ⌋ ſeruū tuū, quaſi dicat, Hoc omnino mirabile eſt, myſteriūq́; ignoro. ⌊ Reſ- Chriſto baptizati.
“ pondens autem Ieſus (Iohanni, dixit ei) ſine ⌋ id eſt, ab hac tua prohibitione ceſſa, & dimitte
“ me baptizari ⌊ modo ⌋ nūc cum tempus eſt humiliationis, ⌊ ſic eñ ⌋ videlicet, vt ego bapti-
“ zer à te, tuq́; baptizes me, ⌊ decet nos ⌋ ambos, & me ſpecialiter, ⌊ implere omnē iuſtitiā, ⌋
id eſt, omnē ꝑfectionē, virtutē, & maxime humilitatem. Hæc eſt p̄cipua ratio baptizationis
Chr̄i, vt oēm impleret iuſtitiā. Sumit́ vero iuſtitia hoc loco cōmuniter, prout omnē virtutē Chr̄s cur bap
includit. Iuſtū itaq; fuit Chr̄m baptizari. Primo, q̄m in hoc natus eſt, & ad hoc venit in mun tizatus a Jo
dū, vt hunanā operatur ſalutē. Quēadmodū ergo occiſus eſt, vt nos à morte eriperet, ſic ba- hanne.
ptizatus ē, vt ſuo baptiſmo animas noſtras purgaret, tactuq́; ſui ſanctiſſimi corporis, aquis
vim regeneratiuam præſtaret. Tertio, vt baptiſmum Iohannis approbaret. Quarto, vt no-
bis perfecte humilitatis formam oſtenderet. Quinto, vt primo faceret, quòd ſtatim edocuit,
“ Docuit enim Chriſtus alios vt baptizarentur. ⌊ Tunc dimiſit eum Iohannes, ⌋ id eſt, ratio-
ne tanti myſterij cognita, dimiſit Chriſtum ſuis ſe ſubdere manibus, præparans ſe ad bapti-
“ zandum dominum vniuerſorum. ⌊ Baptizatus autem Ieſus, confeſtim aſcēdit de aqua ⌋ .i.
Iorda-

Iordanem exiuit, ſtans in ripa vel propè. ⌊Et ecce aperti ſunt ei cœli⌋ nõ ꝑ diuiſionem cœle »
ſtium corpoꝝ, quæ incorruptibilia ſunt, ſed per effectum quendã cœleſtẽ cœlitus appareñ- D
Cœli quõ ape- rtri dicantur tem. Cum eñ pr̃ & ſpũs ſanctus in cœlo habitare & eſſe dicant, tũc cœli aſſerunt aperiri, quã-
do per ſubiectam creaturam apparent hominibus, iuxta quem modum orat Pſalmiſta: Do-
Pſalm.143 mine inclina cœlos tuos & deſcende. Eſaias quoq;: Vtinam (inquit) diſrumperes cœlos, &
Eſai. 64 Hieronymus. deſcenderes. Propter quòd dicit Hieronymus: Aperti ſunt cœli, non reſeratiõe elementoꝝ,
Chryſoſtom⁹. noĩe aũt elementoꝝ intelligit etiã orbes cœleſtes. Et Chryſoſtomus: Non rupta eſt creatu-
ra cœleſtis. Verunramẽ aduertendũ, ꝙ lux quædã copioſa deſuꝑ fuſa deſcẽdit, & circa Chri
ſtum apparuit, propter quàm videbat quædã ſciſſio ſiue apparitio eſſe in cœlo, quẽadmodũ
Ezech.1. tpe magnæ fulgurationis. Vnde Ezechiel, cum viſiones dei deſcriberet, cœlos affirmat apet
Acto.6. tos fuiſſe. Silr Stephanus de apertione cœloꝝ loquiꝛ: Sic ergo aperti ſunt ei (videlicet, Chri-
ſto, id eſt, ad manifeſtandã gloriam) eius cœli omnes. ⌊Et vidit⌋ viſione corporali ipſe Chri »
ſtus ſiue Iohannes. Vterq; eñ eoꝝ vidit quòd ſubdiꝛ: ⌊ſpm̃ dei⌋ .i. ſpm̃ ſanctum, ⌊deſcendẽ »
Acto.1 tem ſicut columbam⌋ .i. in forma columbæ, ⌊& venientem ſuꝑ ſe⌋ .i. ſedentem ſuꝑ caput »
Iohan.2. Chriſti, vt ſupra Apoſtolos ſedit in igneis linguis. Vnde Iohãnes Baptiſta ait: Vidi ſpm̃ de-
ſcendentem de cœlo quaſi columbam, & manſit ſuꝑ eum. Hanc columbã angelus ex mate-
ria elementari formauit vt diciꝛ, eamq; mouit, ſed ipſa ſpm̃ ſanctum repræſentauit, quæ mini
ſterio ſuo pacto, in præiacentẽ eſt reuerſa materiã. ⌊Et ecce vox de cœlis (intonuit) dicẽs,⌋ »
Matth.17 vox iſta ab angelo formata eſt in ꝑſona dei pr̃is, qui diciꝛ apparuiſſe in voce, non quia viſus
Marc.1 ſed quia auditus. ⌊Hic eſt filius meus⌋ naturalis, coæternus, & vnicus, non adoptiuus, ⌊dile- »
Lucæ.3 et.6 ctus,⌋ quẽ ſcd̃m quod deus eſt tm̃ diligo, ſicut meipſm, videlicet, ſuperæſtuanti, dulciſſimo, pe »
nitusq; infinito amore. Scd̃m vero humanitatẽ eius aſſumptã, verbo vnitã, diligo eũ ampli- E
us quã totũ vniuerſum: qm̃ maius bonũ contuli ei ſoli, quã om̃ibus alijs ſimul, videlicet, perſo
Iohan.3 nalem vnionẽ cum verbo, & gr̃am ſine menſura, ⌊in quo mihi complacui⌋ .i. de ipſo & eius »
perfectione in meipſo complacẽtiam delectationemq; habeo tanq̃ qui talem filium genui, tã
Pſalm.103. Pſalm.146. ſpecioſum, ſanctũ & mihi omnino ſimillimũ. Si eñ lætaꝛ deus in operibus ſuis, & ſi beneplа-
citum eſt dño in populo ſuo, quãto magis in filio ſuo vnigenito delectaꝛ & complacet, in quo
nil diſſimilitudis, nil contrarietatis, nil mali inueniꝛ. Deniq; ſcd̃m diuinitatẽ Chr̃i complacet
ſibi pr̃ in Chr̃o, complacentia infinita, ſcd̃m humanitatem vero aſſumptã, habet in eo com-
placentiã ſingularẽ, tanq̃ in filio obediẽtiſſimo. Vnde & ita pt exponi. In quo mihi cõplacui
Iohan.7 id eſt, in quo voluntas mea implebiꝛ, quantũ ad reparationẽ gñis humani, propter q̃d Chr̃us
teſtaꝛ: Quæ placita ſunt ei facio ſemꝑ. Circa ꝑhabita q̃riꝛ, an baptizati baptiſmo Iohannis
Dubium erant rebaptizandi baptiſmate Chr̃i. De hoc duplex fuit opinio, vna dicentiũ, ꝙ baptiſmus
Iohãnis, qa ꝑparatorius fuit ad Chr̃m, idcirco ſi baptiſmũ illũ ſuſcipiẽs, retulit eũ ad Chr̃m, cõ
ſtituẽdo ſpem ſuã in gr̃a eius, non indiguit denuo baptizari. Hæc eſt opinio magiſtri lib. 4.
Baptizati a Iohãne, denuo erãt rebaptiza tia Chriſto Thomas vero & alij multi dicũt, ꝙ quia ſacr̃a nouæ legis gr̃am cõferunt ex ope operato, id-
circo qñ baptiſmus Chr̃i fuit de neceſſitate ſalutis, nõ ſuffecit baptiſmus Iohãnis, cũ relatiõe F
prędicta, ſed baptizati baptiſmo Iohãnis, baptizãdi erãt baptiſmate Chr̃i, ſicut & Paulus in
Acto.18 actibus Apl̃oꝝ feciſſe narraꝛ: Et iſta opinio roboraꝛ verbis Auguſtini, q̃ dicit ſuꝑ Iohãnem:
Baptizauit Iohãnes & baptizatũ nõ eſt. Baptizauit Iudas, & baptizatũ eſt. Inſuꝑ q̃riꝛ, cur
Spũs ſanctus cur i colũbę ſpe cie apparuerit. ſpũs ſanctus in forma colũbæ apparuit in baptiſmo. Dicendũ, ꝙ ꝑ columbã innocẽtia, puri-
tas, atq; ſimplicitas deſignanꝛ, q̃ oĩa ad bonitatẽ ꝑtinẽt, q̃ ſpiritui ſc̃tõ appropiaꝛ. Cõuenien-
ter ergo in ſpecie colũbæ oſtẽſus eſt. Scd̃o, ad deſignandũ ꝙ in Chr̃o vera innocẽtia, ſumma
puritas, & circũſpecta ſimplicitas fuit. Tertio, ad denotandũ ꝙ ꝑ baptiſmũ hõ ad originalẽ
innocẽtiã, puritatẽ ac ſimplicitatẽ, reuertiꝛ, dũ ab oĩ labe pc̃ĩ mũdaꝛ, & oĩ virtute ĩfuſa ſubi-
Super Chr̃m cur deſcenderit ſpũs ſanctus to decoraꝛ. Quęriꝛ, cur ſpũs ſanctus deſcendit ſuꝑ Chr̃m baptizatũ. Rñdendũ, ꝙ primo
quatenus Iohannes plenius inſtrueret de Chr̃o & efficacia ſui baptiſmatis, propter quod ait:
Iohan.1. Ego neſciebã eũ, ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuꝑ quem videris ſpm̃ de-
ſcendentẽ. Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Scd̃o, vt Iohannes dignitatẽ & gloriã Chr̃i
Iohan.1 populo nuntiaret, ſicut & fecit, iuxta illud: Teſtimoniũ ꝑhibuit Iohannes, dicẽs, qa vidi ſpm̃
deſcendentẽ, & mãſit ſuꝑ eũ, rurſuſq; ego (inq̃t) vidi, & teſtimoniũ ꝑhibui, qa hic ẽ filius dei.
Tertio, ad demõſtrandũ plenitudinẽ gr̃æ Chr̃i, cuius gr̃a in baptiſmo aucta nõ eſt. Quarto,
propter myſteriũ. ſ. ad inſinuandũ, ꝙ baptizatis Chr̃i baptiſmo ſpũs ſc̃tũs infundiꝛ, regnũq;
cœleſte aperiꝛ. Ideo eñ & cœli apti ſunt, tũc q̃q; trinitas ſuperbenedicta mõſtrata ẽ, in cui⁹ no
mine Chr̃i baptiſm⁹ cõferꝛ: q̃ vſq; ad illud tp̃s nulli ꝑcedẽtiũ pr̃iarchaꝝ aut ꝓphetaꝝ ita apte
atq; diſtincte reuelata ẽ, ſicut Iohãni, in q̃ ei⁹ excellẽtia declaraꝛ. Tũc eñ pr̃ appuit in voce, q̃
Iohan.1. formata fuit in aere, ad inſinuandũ, ꝙ dicendo genuit vnicũ filiũ ſuũ, qui eſt verbum ore pr̃is
æternaliter, intellectualiterq; prolatum iuxta illud Eccleſiaſtici: Ego ex ore altiſſimi prodiui
Eccl.24 primogenita ante oẽm creaturã. Filius vero apparuit in humanitate aſſumpta, Spũs ſanctus
in columba, nõ vtiq; ſicut aſſumpta, ſed velut in ſigno repræſentatiuo. ¶ Poſtremo quęriꝛ, an
ſolus Io-

ſolus Iohãnes viderit columbã ſup Chriſtũ deſcẽdentẽ, an etiã ipſe audierit ſolus vocẽ patris
pſuppoſito ꝙ Chrũs vidit & audiuit illã & iſtã. De hoc nil legi ſed apparet ꝙ ſic, aliter nõ in-
diguiſſet teſtari populo, quemadmodum viderit ſpiritum ſanctũ in Chriſtũ deſcendere.

ELVCIDATIO CAPITVLI QVARTI.

¶ Tunc ductus eſt Ieſus in deſertũ à ſpiritu. Articulus ſeptimus.

A OStenſa vera diuinitate, humanitateq; Chriſti, conſequenter tendit
euãgeliſta ad deſcribẽdam conuerſationem ipſius, cuius tota actio
« noſtra inſtructio eſt. ⌊Tũc⌋ videlicet mox vt baptizatus eſt, ⌊du
« ctus eſt⌋ rationabili ſuggeſtione atq; interna inſpiratione, ⌊Ieſus A quo ſpũ Ieſus duct⁹ ſit in
« in deſertũ à ſpiritu⌋ ſancto, q animã Chriſti induxit ad hoc vt in- deſertum.
grederetur deſertũ propter rationabiles cauſas, Chrs qppe vt ho-
mo pleniſſimus fuit ſeptẽ donis ſpũs ſancti, quẽadmodũ in Eſaia Eſaiæ. 11
legitur: Requieſcet (inqt) ſup eũ ſpũs dñi, &c. Sicut aũt virtutes mo
rales efficiunt hominẽ prompte mobilem à ratione, vt eius ſequa-
tur iudicium, ſic dona ſpiritus ſancti reddũt eum faciliter mobilem
à ſpiritu ſancto. Idcirco Chriſtus homo à ſpiritu ſancto directus, ductus & motus eſt, vt in-
troiret deſertũ. Vnde Lucas dicit, qđ agebatur à ſpiritu in deſertũ. Qui aũt ſpiritu dei agun- Lucæ. 4.
tur, hi ſunt filij dei. Quod eñ hoc loco p ſpiritum deſignetur ſpũs ſanctus, patet ex duobus. Roma 8.
Primo, quoniã in Luca dictũ eſt, Ieſus plenus ſpiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane, mox ſub- Lucæ. 4.
ditur, & agebatur à ſpiritu in deſertum. Secundo, quia hoc loco cum dictum eſt ductus eſt in
« deſertum à ſpiritu, ſubiungitur, ⌊vt tentaretur à diabolo,⌋ p quod notatur diſtinctio inter
ſpiritum & diabolum. Poteſt quoq; p ſpiritum quo ductus eſt Ieſus intelligi ſpũs eius ratio- Matt. 26.
B nalis creatus, videlicet anima, de quo ait: Spiritus quidem promptus eſt, caro autẽ infirma,
ad denotandum quod propria atq; ſpontanea voluntate, & ex rationis iudicio, non coacte,
deſertũ ingreſſus ſit. Dicũt aliqui, quòd deſertũ, de quo iã ſermo, ſit illud ꝙ eſt inter Hieruſalem
& Hiericho. Oportet aduertere, ꝙ multiplex eſt ſpiritus, ſ. increatus, qui eſt incircũſcriptus,
videlicet, deus. Et creatus & circũſcriptus. Spiritus quoq; creatus, alius eſt rationalis, alius ir- Spiritus multiplex.
rationalis, de quo Salomon: Quis ſcit, ſi ſpũs filioꝝ hominum aſcendat, & ſpũs iumentorum Eccles. 3
deſcẽdat. Spiritus autẽ rationalis creatus, alius eſt cõiunctus, vt anima rationalis, alius ſepara
tus, & iſte eſt duplex, alter eñ eſt ad deũ inauertibiliter cõuerſus, vt angelus, alius à deo incõ
uertibiliter auerſus, vt dæmon. Deniq; ratio ſubditur, cur in deſertũ ductus eſt Ieſus, vt tẽ-
taretur à diabolo. Iſta eſt vna cauſa, non tñ tota, nec ſola, neq; pcipua. Poterat nãq; & extra
illud tentari, ſicut & in pinnaculo tẽpli tentatus eſt. Sunt ergo & aliæ cauſæ potiores. Prima, Chriſtus cur tẽtatus.
vt ſolitariã vitã cõmendaret, atq; heremiticæ ac anachoriticæ cõuerſationis exemplum pbe-
ret. Secũda, vt pro noſtris peccatis in heremo pœnitentiã. i. opera ſatisfactoria ageret. Ter-
tia, vt formã vitãdi laudẽ hominũ demonſtraret. Mox eñ vt à Iohanne tã magnifice com-
mẽdatus eſt populo, ſeceſſit in heremũ. Et nos ergo laudati, qramus abſcõdi, amãtes neſciri.
Voluit quoq; Chrũs tẽtari, vt nos ad tẽtationes pferẽdas animaret, vt gratiã triũphandi no
bis mereretur, vt formã vincẽdi oſtẽderet, vt tẽtatoris virtutẽ debilitaret, noſq; à tẽtationi-
C bus liberaret. Aliã rationẽ tãgit apl'us ad Hebræos. Debuit (inqt) p omnia fratribus ſimilari, Hebræ. 2
vt miſericors fieret, & fidelis põtifex ad deũ. In q eñ paſſus eſt ipſe & tentatus, potẽs eſt eis q
« tẽtãtur auxiliari. ⌊Et cũ ieiunaſſet q̃draginta diebus (artificialibus) & q̃draginta noctibus⌋
nõ vtiq; eo mõ ſicut nos ieiunamus, q q̊tidie ſemel reficimur, & tñ ieiunare cẽſemur, ſed tãto
tpe nullũ corporeũ cibũ ſumpſit, nec potũ. Vñ in Luca habet: Nihil mãducauit in illis dieb⁹ Lucæ. 4.
« ⌊poſtea eſuriit,⌋ nõ neceſſitate naturæ, ſed diuina diſpẽſatiõe ac propria voluntate. Quãuis
eñ oĩno ſupnaturale ſit hoĩem tot diebus nil edere, ſicut & in Moſe & Helia, tñ in Chro mi- Exodi. 24. 34.
rabilius fuit, ꝙ poſtea eſuriit, q̃ qđ interim nihil comedit, qa (vt ait Auguſtinus in epiſtola ad Deut. 9. 10
Dioſcoꝝ) Tãta extitit beatitudo animæ Chri, ꝙ ex redundãtia eius poterat corpus Chri ab 3. Reg. 19
oñi paſſione & læſione pſeruari, & pſeruatũ fuiſſet, niſi deo diſpẽſante redundãtia illa fuiſſet Auguſtinus.
ſuſpẽſa vſq; ad reſurrectionẽ. Nõ ergo indiguit cibo, niſi ex volũtate, qua voluit redundãtiã
beatitudinis animæ ſuæ in corpus ſuſpẽdi. Eſuriit quoq;, vt ſua fame mereretur nobis gra-
tiã magnã, & animæ ſaturitatẽ. Quicqd eñ fecit aut ptulit vt viator, nobis meritorium fuit.
Itẽ, vt aſſumptæ humanitatis veritatẽ oſtẽderet. Rurſus, vt dæmoni daret occaſionẽ tentãdi.
In veteri teſtamẽto legũtur Moſes & Helias tot ieiunaſſe diebus, de qꝝ eſurie nihil ſubiũgi-
tur. Certũ eſt tñ, ꝙ poſtea eſurierũt. ¶ Quærit, quare ſaluator non ieiunauit diutius, quàm
Moſes & Helias. Dicẽdũ ne eius diuinitas pateret diabolo, & etiã propter myſticã rationẽ,
eo ꝙ quadragenarius numerus cõueniat pœnitentiæ. Cõſtat nãq; ex denario quater ducto,
ſicq; ſignificat caſtigationẽ hominis ex quatuor elemẽtis cõpoſiti cũ obſeruatione decalogi,
ſecundum quatuor euangeliorum doctrinam. Et iteꝝ: Qm̃ tot diebus ieiunando, offerimus
deo decimas anni ſiue dierum, cui & aliaꝝ reꝝ decimas offerre iubemur ſcđm Gregorium.

⌊Et acce

D

⌞Et accedens tentator, dixit ei:⌟ Iſte tentator & dæmon fert̃ fuiſſe Lucifer, quod magiſter ſniarum ſentire videt̃, Hilarius quoq; teſtat̃, quòd fuerit dæmonũ princeps. Acceſſit autẽ ad Chriſtum in forma viſibili & humana, & forte in forma hominis religioſi, vt ſimulata ſanctitate circundatus, citius falleret. Porro tentare propriè ſumptum, eſt experientiam explorare de re ignorata, vel dubia. Dæmon ergo dubitauit de Ieſu Nazareno, an eſſet Chriſtus,
Lucæ. 2 idcirco optauit certificari de hoc, habuit nãq; pro vtraq; parte rõnes ſibi quodammodo inſolubiles. Dicit aũt Chryſoſtomus, ꝙ audiuit angelos, gloria in excelſis deo, cantantes. Ange-
Matth. 3. lum quoq; euangelizantẽ paſtoribus, quia natus eſt vobis hodie ſaluator, vidit & Magos ve-
Lucæ. 2 nientes, & pueꝝ adorantes, verba etiam Symeonis & Annæ audiuit, teſtimoniumq; Iohan-
Daniel. 9 nis, ex quibus coniiciebat Ieſum eſſe Chriſtum, præſertim quia ex vaticinio Danielis de numero hebdomadaꝝ, cognouit tempus aduentus Chriſti impletũ. Ex prophetis inſuꝑ Eſaiæ
Eſa. 9 & Hieremiæ, quoꝝ vnus ait: Vocabit̃ nomen eius, admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, &c.
Hiere. 33 Alius vero, hoc eſt nomen quod vocabunt eum dominus iuſtus noſter, loco cuius in Hebræo habet̃ nomen dñi tetragrammaton, quod ſoli vero conuenit deo. Ex his (inquã) & aliis prophetaꝝ ſcripturis, ſciebat ꝙ Chriſtus eſſet deus & homo in vna hypoſtaſi ſeu ꝑſona, ex qbus omnibus ſimul penſatis, vehementer opinatus eſt, ꝙ Ieſus eſſet Chriſtus mundi ſaluator. Sed ex alia parte, videns eum inter populares baptizatum, & fame confectum, dubitauit quomodo talis poſſet eſſe deus & homo ſeu Chriſtus. Hinc ergo dixit ad eum, ⌞ſi filius dei⌟ vnigenitus de quo locuti ſunt prophetæ ⌞es, dic⌟ .i. propria authoritate iube, & docendo effice, ⌞vt lapides iſti⌟ qui coram te iacent, ⌞panes fiant⌟ Cogitauit aũt diabolus verſipellis, ſi ſine meo ſubſidio poterit propria poteſtate ſubito reꝝ naturas mutare, ſciam q̃d ſit vniuerſoꝝ

E

Pſalm. 32 creator, de quo legit̃: Ipſe dixit, & facta ſunt. Si aũt non poterit, ſcio ꝙ homo purus cõſiſtat.
Pſalm. 148. Tentauit aũt de lapidum mutatione in panes, eo ꝙ eſſet fame laborans, & ꝑ conſequens ma-
Prouer. 21 gis inclinatus ad tale miraculũ. Sed non eſt ſapiẽ, nec eſt ſciẽ, neq; conſiliũ contra dñm. Sapiẽ
Sapiæ. 8 eñi in omnibus ſapienter agit. Quid ergo reſpondit fons Sapiæ, verbũ dei in excelſis. Sequit̃.
Deuter. 8. ⌞Qui reſpondens dixit ei, ſcriptum eſt: Non in ſolo pane⌟ .i. corporeo cibo, ⌞viuit homo⌟ ſcd̃m vtrãq; partem ſuam, videlicet corpus & aĩam, ⌞ſed in omni verbo⌟ ſacræ ſcripturæ, ⌞quod procedit de ore dei⌟ .i. ab intellectu diuino, & per angelos reuelat̃ hominibus ſanctis. Quẽadmodũ eñi corpus ſuſtentat̃ & conſeruat̃ in vita naturæ ꝑ panẽ materialem, ſic anima conſeruat̃ ac roborat̃ in vita grẽ per verbum dei ſeu ſacram ſcripturã, quẽadmodum ait ſal-
Iohan. 5 uator: Qui audit verbum meum, & credit ei qui miſit me, habet vitã æternã. Et alibi: Beati q
Lucæ. 11. audiunt verbum dei, & cuſtodiunt illud. Itaq; verbum dei intellectũ illuminat, ad fidẽ indu-
Verbi dei fructus cit, opera dirigit, errores excludit. Propter quod ait Pſalmiſta: Lucerna pedibus meis verbũ
Pſalm. 18 tuũ, & lumen ſemitis meis, ſpem roborat, iuxta illud: Memor eſto verbi tui ſeruo tuo in quo
Pſalm. 118 mihi ſpem dediſti, charitatẽ attẽdit, iuxta illud: Ignitũ eloquiũ tuũ vehemẽter, animã cõſolat̃,
Eodem à voluptate auertit, timorẽ inducit, & breuiter ſicut ait Aplus: Omnis ſcriptura diuinitus in-
Eodem
2. Timo. 3 ſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendũ, ad erudiendũ, in iuſtitia, vt ꝑfectus ſit homo ad omẽ opus bonũ. Quẽadmodũ ergo merito deſperat̃ vita naturalis eius, q corporalẽ cibũ nõ ſumit, vel ſumptũ nõ retinet: ſic rõnabiliter deſperat̃ ſpiritalis vita illius, q verbũ dei nõ audit
Iohan. 8 atq; cuſtodit. Qui eñi ex deo eſt, verbũ dei audit. Ait aũt Ambroſius: Cum diabolus ſic explo-

F

ret vt tentet, & ſic tentet vt exploret, Chr̃us eum ſic fallit, vt vincat: & ſic vincit, vt fallat. Ad-
Tentationis tres ſpecies uertendũ aũt tres eſſe ſpẽs tentatõis, ad quas aliæ reducunt̃, videlicet, gulæ, auaritiæ, & ſupbiæ
1. Iohan. 2 prout Iohannes aſſerit: Omne quod eſt in mũdo, aut eſt concupiſcẽtia carnis, aut concupiſcẽtia oculoꝝ, aut ſupbia vitæ. Iſta ſunt arma diaboli contra famulos dei. Qm̃ ergo in prima tẽtatione quæ fuit de gula, ſuperatũ ſe conſpicit, aggredit̃ Chr̃m ꝑ aliam tentationem, quæ eſt de ſupbia vanaq; gloria. Nouerat qppe hoſtis verſutus, viros ꝑfectos, q gulã facile vincunt, ſæpe tangi motu ſuperbiæ. ⌞Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctã ciuitatẽ⌟ Qũo aũt eum aſſumpſerit, ſcriptura nõ exprimit, quidã vero affirmãt, ꝙ portauit eũ in brachiis, vel humeris ſuis, tanq̃ fatigatũ & debilẽ ex longo ieiunio, & magnitudine famis, q̃ſi cõpatiẽs ei, cui & Chr̃s acqeuit, vt falleret deceptorẽ. Aliq dicũt, ꝙ portauit eũ volando ꝑ aerẽ, vñ Lyra dicit ꝙ intẽtio dæmonis Chr̃m portãtis erat, vt Chr̃us à pplo volare videret̃, atq; ex hoc inaniter gloriaret̃. Alii dicũt, ꝙ duxit eũ quaſi manu ad manũ ꝑ terrã, ꝙ magis cõſonare videt̃ ei, ꝙ in
Lucæ. 4 Luca habet̃. Tunc duxit eũ diabolus in ſanctã ciuitatẽ. Aliquo ergo hoꝝ modoꝝ aſſumpſit eũ diabolus nõ violẽter, ſed quaſi ex ꝓuia admonitõe, vt iret ad hoĩes cauſa veſcẽdi, ſeu ꝓdicãdi, vel ob aliqd tale q̃d bonũ videbat̃, ⌞in ſanctã ciuitatẽ⌟ .i. Hierl̃m, in qua ſanctus ſanctoꝝ ſan-
Marci. 1 guinẽ fudit, & primitiua eccleſia ſpm̃ ſanctũ recepit, atq; euãgelicã legẽ prædicare exorſa ẽ,
Lucæ. 4
Matth. 27. ⌞& ſtatuit (.i. poſuit) eũ ſupra pinnaculũ tẽpli⌟ .i. deambulatoriũ ſeu tectũ quod fuerat planũ vbi ſacerdotes ſedebãt, cũ populo ꝓdicabãt. Poſuit aũt eũ illuc ꝑſente populo, vt Chr̃us alliceret̃ ad laudẽ humanam, putãs Chr̃m videri ab omnibus, ſed ipſe ſe inuiſibilem reddidit. Intantum eñi fuit corpus eius ſubiectũ rõni ac deo, ꝙ ad imperium dei, ac propriæ rationis im-

muta-

A mutauit, vel nō immutauit viſum alioꝝ, ſicut & corpora glorificata. ⌊Et dixit ei: Si filius dei
“ es,⌋ patri æqualis es, ⌊mitte te deorſum,⌋ in cōſpectu aſtantiū, vt videntes te ſine caſu vola
“ re, vel ſine læſione cadere, mirent & laudent te, & ne timeas de periculo. ⌊Scriptū eſt eñ (in
“ pſalmo) Qm̄ angelis ſuis mādauit,⌋ .i. ꝑcepit deus pater, ⌊de te.⌋ Id q̄d ī pſalmo illo ſubiū- Pſal. 90.
“ gitur, ⌊vt cuſtodiant te in oībus vijs tuis,⌋ non aūt in vanis ꝑcipitijs, ideo dæmon ſubticuit
“ hoc, ne ſua fraudulētia notaret à Ieſu, quē ſciuit eſſe aſtutū ac prouidū. ⌊Et in manib.⌋ .i. ſua
“ virtute & opatione, ⌊tollēt⌋ .i. portabūt, ⌊te⌋ cū fuerit opportunū. ⌊Ne forte offendas ad
“ lapidē pedē tuū⌋ .i. ne aliqd tibi in via obſiſtat aut lædat. Secūdū Hieroñ. Bedā & alios, pſal-
mus iſte nō eſt ad lrām ſcriptus de Chřo, ſed de q̄cunqȝ hoīe virtuoſo & viatore, angeloꝝ cu
ſtodia indigēte, qua Chřs nō eguit: in q̄ patet dolus diaboli, ſcripturā mēdaciter, & tñ veriſi-
“ militer ſeu multū apparēter applicātis. ⌊Ait illi Ieſus rurſum, Scriptū eſt: Nō tētabis dñm de
“ um tuū⌋ .i. ò hō quicūqȝ ſis ille, nō ꝑſumas deū tētare. Nō aūt dixit Chřs, vocādo ſe deū diabo Deut. 6.
li, cuius vtiqȝ deus fuit, ſed vt ꝑ verā allegationē ſcripturę, īpio ꝑualeret, ita ꝙ nec eius diuini
tas dæmoni patuit, nec aliqd certū de eius cōditiōe atqȝ ꝑſona cognouit, an .ſ. eſſet purus hō.
Porrò deū tētare, eſt ſine neceſſitate de eius prouidētia vel ptāte experimētū accipere, omit- Deum tentare quid ſit.
tēdo videlicet q̄d in ſe eſt, & ſecūdū hūanū modū ſibi incūbit, atqȝ diuinæ potētiæ ſe indiſcre
te cōmittēdo, vt ſi qs fame laborās, poſſit mādu cādo panē acquirere, ſed hoc omittēs, cōmit
tit ſe diuinæ prouidētiæ, nō intelligēs, ꝙ hoc ex diuina prouidētia oīa cōplectēte ſit, ꝙ poſſit
mādu cādo acquirere panē. Qm̄ ergo à pinnaculo tēpli ad pauimētū paratus fuit deſcēſus ꝑ
gradus: ſi Chřs ſe ꝑcipitaſſet, deū videret tētaſſe. Cōſequēter deſcribit tētatio tertia, q̄ fuit de
“ ambitione & auaritia, vtpote de cōcupiſcentia oculoꝝ. ⌊Iteꝝ aſſumpſit eū diabolus,⌋ ſorte
“ eo mō, vt ante, ⌊in montē excelſum valde,⌋ vt locus eēt occaſio cōſentiēdi tētationi, ſciens
B ex mutatiōe locoꝝ, frequēter mutari affectū, ⌊& oſtēdit ei oīa regna mūdi⌋ pricipalia. Oſtē
dit aūt ei nō ignorāti. Sed qūo potuit ei oīa regna .i. vrbes, terras, ꝓuincias mūdi demōſtrare
cū certū ſit, nullū montē eſſe tā altū, vt ab eo oēs prouinciæ poſſint videri? Et [illegible] ſatis altus
cōſiſteret, tñ propter localē diſtātiā, viſum cōſtitutū in mōte īmutare nequaq̄ valerēt. Rñdē
dū, ꝙ oſtēdit ei oīa regna mūdi, nō qa obiecit ea oculis intuēda determinate & corporaliter, Omnia regna mundi quomodo oſtenderit.
ſed proxima regna oſtēdit ad oculū, q̄tū fieri potuit, verſus q̄tuor plagas mundi: cætera vero
dixit in tali, vel tali parte terræ ſituata: velut ſi aliqs exiſtēs in turri, cū alio dicat, ecce ibi ē Ro
“ ma, ibi Leodiū, ibi Colonia, ⌊& gloriā eoꝝ⌋ .i. pōpas, delicias, atqȝ diuitias regnoꝝ terreno
“ rū, expoſuit Chřo, ⌊& dixit ei: Hæc oīa tibi dabo, ſi cadēs,⌋ genua flectēdo, vel in terrā te ꝓ
“ ſternēdo, ⌊adoraueris me,⌋ adoratiōe latriæ, Hæc eſt antiqua & ſolita dæmonis pōpa, vt
“ deo aſſimilari & à cōcreaturis adorari deſideret. ⌊Tunc dixit ei Ieſus: Vade⌋ .i. recede à me
“ ⌊ſatana⌋ .i. aduerſarie veritatis. Vade (inquā) in ignē æternū, [illegible] Hieroñ. Veruntñ tpe paſ Hieronymus.
“ ſiōis credit rediſſe & Chriſtū ꝑ Iudæos tētaſſe. ⌊Scriptū eſt enī: Dñm deū tuū adorabis⌋ ado Deut. 6
“ ratiōe interiori & exteriori, ⌊& illi ſoli ſeruies⌋ propter ſe, atqȝ finalr̄. Vel loquit de ſeruitu- 1. Tim. 1.
te latriæ, q̄ deo dūtaxat debet. Soli ergo deo ſeruiēdū eſt ꝓpter ſe: qa & ſi alijs nō ſolū ſupiori
bus, ſed etiā ęqualibus ac inferioribus ſeruiēdū ſit, pro loco, cā, & tpe, iuxta illud apli: Per cha
ritatē ſeruite inuicē. Et ſaluator in euāg. Qui maior (inqt) eſt veſtrū, ſit vr̄ miniſter. Oīs tñ Gala. 5
ſeruitus iſta ad dei honorē referēda eſt, & propter eius ordinationē ac volūtatē impendēda, Mat. 20
neqȝ alicui ſeruiēdū vel obediendū eſt in his q̄ diuinitus prohibent, quēadmodū Petrus teſta Mat. 9. 10
tur: Quia obedire oportet deo magis q̄ hoībus. Cū igit homini miniſtramus, nō tā homini q̄ Acto. 5
deo in hoīe miniſtremus: ꝑſertim cū dicat ſaluator: Qd̄ vni ex minimis meis feciſtis, mihi fe-
C ciſtis. Seruitus aūt duliæ, hoībus ꝑt debetqȝ impēdi. Cū eñ deus ſit ſummus in ſe, & maxim9 Mat. 25
bñfactor nr̄, atqȝ altiſſimus princeps vniuerſoꝝ, propria poteſtate potēs ſaluare q̄ſcunqȝ vo
luerit: cōſtat ꝙ ſumma & ſingularis ei reuerētia debeat, videlicet cultus latriæ. Cōſiderandū Heſter. 13.
in Chři rñſionibus, qūo falſas de ſcripturis à diabolo ſumptas ſagittas, veris ſcripturaꝝ cly-
“ peis reijciat atqȝ cōfringat. ⌊Tūc reliquit eū⌋ in mōte iſto ſublimi, ⌊diabolus⌋ cōfuſus & vi
“ ctus recedēs, nec aliqd certū de Chři ꝑſona cognoſcēs. ⌊Et ecce angeli acceſſerūt⌋ motu re
“ pētino ad Chriſtū in mōte, ⌊& miniſtrabāt ei,⌋ nō q̄ſi inferiori aut indigēti, ſed vt dño, cū
humilitate & reuerētia, deponēdo eū de cacumine mōtis ad terræ planiciē. Quia eñ hūanam
aſſumpſit naturā, hūano modo ſe habuit, cōformādo ſe fratribus, atqȝ angelico ſamulatu vten
do. Nec ſolū hac vice, ſed etiā prius angeli miniſtrabāt ei in heremo, iuxta illud: Spūs expu Mar. 1.
lit eū in deſertū, eratqȝ cū beſtijs, & angeli miniſtrabār ei. In qbus oībus diuinæ naturæ ſubli
mitas, & itē hūanæ naturæ decliuitas manifeſtant in Chřo. ¶ Circa ꝑinducta primo inquirit
Cur Lucas tētationē factā ſup pinnaculū tēpli ponit tertiā, quā Matthæus ponit ſecūdā. Ad
hoc quidā dixerūt, Lucā deſcribere tētationes has Chři ſcd̄m ordinē factas, ita ꝙ Chřs ſecū Luce. 4
do tētatus ē in mōte excelſo, quē dicūt fuiſſe in eodē deſerto, in q̄ facta ē prima tentatio: ſicqȝ
in mōtē q̄ſi in locū propinquiorē duxit eū diabolus ſtatim poſt primā tētatiōnē. Matthæū
vero dicūt deſcripſiſſe tētatiōes Chři, nō ſcd̄m ordinē rei geſtæ, ſed iuxta quandā correſpō-

 dentiam

Gene.3 dentiã,ad tẽtationẽ primoꝝ parẽtũ,q̃ ꝓ primo tẽtati fuerũt de gula,ſecundo de ſupbia,tertio D
de auaritia. Hæc aũt rñſio nõ videt̃ cõueniẽs. Euãgeliſta nãq; Mat. aptiſſime docet, ꝙ diabo
lus Chriſtũ reliq̃rit q̃ſi cõfuſus & victus, audita rñſione Chri, q̃ dæmonẽ de auaritia tẽtantẽ,
& idololatriã q̃dãmodo ſuggerẽtẽ, dirè obiurgans, dicebat: Vade ſatana. Ergo tẽtatio
Lucæ.4 iſta vltimo facta ẽ. Deniq; Lucas deſcripta tẽtatiõe in pinnaculo facta, quã tertiã ponit, non
dicit, ꝙ tũc reliquit eũ diabolus, ſed oĩni (inq̃t) cõſummata tẽtatiõe, receſſit ab eo ad tp̃s. Nõ
ergo receſſit ante eã q̃ in mõte cõpleta eſt, poſtq̃ dicit eũ receſſiſſe Matth. Hæc ergo vltima
Auguſti. fuit, hoc q̃q; patet ꝑ hoc ꝙ tẽtatio dæmonis gradatim ꝓceſſit ad deteriora. Tertia aũt in q̃ ſe
adorari ſuggeſſit, peſſima fuit. Veruntñ Auguſt. aſſerit nos ignorare, q̃ duaꝝ vltimaꝝ tẽtati
onũ ꝓceſſerit, & dicit nõ referre q̃ añ aliã recitet̃: q̃a ſcriptura nõ ſemꝑ recitat geſta ordine il
lo q̃ facta ſunt. ¶ Inſuꝑ q̃rit̃, an tẽtator duxit Chriſtũ inuitũ, vel quaſi ſpõtaneũ, hoc eſt an pu
tauit, ꝙ Chr̃s ſecũ tẽdebat libẽter, vel magis coacte. Rñdendũ ſcd̃m Hieroñ. & Chryſoſt. ꝙ
dæmon volũtatẽ Chr̃i putauit infirmitatẽ ac neceſſitatẽ, putãs ſe eũ cõpellere ad proficiſcen
dũ ſecũ. Alij vero ſatis probabilr̃ dicũt, ꝙ dæmon in ſpecie viri religioſi apparẽs, & Chr̃m de
cipere cupiẽs, blãdiebat̃ ei, & ſuã maliciã occultabat, ne ſciret̃ eẽ diabolus: ſicq; Chriſtũ quaſi
ſpontaneũ ſecũ aſſumpſit. Ex q̃ ſequi videt̃, ꝙ nõ volauit ſecũ ꝑ aera. Sic eñi patuiſſet eũ non
hoĩem eẽ. Nihilominus in tertia tẽtatiõe in q̃ manifeſtũ crimẽ ſuaſit, oñdit ſe nõ eſſe talẽ, q̃-
lis apparuit. Cernẽs q̃ppe ſe ꝑ ſimulatiõnẽ ſctitatis & allegationẽ ſcripturaꝝ nihil proficere
manifeſtã iniq̃tatẽ ꝓpoſuit ad quã vt iduceret, magnũ obtulit p̃miũ, vt pote oĩa regna mũdi.
Terrena oĩa a deo creata. Q̃ q̃a diabol⁹ dicit ſe poſſe dare, Manichæi opinabãt oĩa iſta terrena à diabolo eẽ creata, ei⁹q; E
impio ad nutũ ſubiecta. Sed hoc dictũ ſtultũ ac debile eſt. Cũ eñi diabolus ſit mẽdax & arro-
Johan.8 gãs, nõ vere, ſed p̃ſumptuoſe, aſſeruit ſe regna oĩa poſſe dare alicui, niſi intelligat̃ ꝙ ꝑmiſſione
diuiã frequẽter diabolus cooperat̃ aliq̃bus ad obtinẽda dñia mũdi. Qd̃ vero nõ ſit ſic ĩtelligẽ
dũ, q̃ſi propria ptãte & iure creatiõis valeat ea dare alicui: euidẽtiſſime cõſtat ꝑ illud q̃d apud
Lucæ.4 Lucã habet̃, dicẽte ad Chriſtũ diabolo: Tibi dabo poteſtatẽ hãc vniuerſam & gloriã illorũ,
q̃m mihi tradita ſunt. Poſtremo ꝑ hoc ꝙ Chr̃s duas primas tẽtationes ad ſuã iniuriã ꝑtinen
tes, cũ mãſuetudine ꝑtulit, ſolũ ad verba ſatanæ cõgruẽter rñdens. Tertiã vero tẽtationẽ cũ
exprobratiõe q̃ſi exaſperatus reiecit, dicens tẽtãti: Vade ſatana. Per hoc inquã ſecundum
Dei iniuria nũquã diſſimulanda eſt. Chryſoſt. edocemur, nr̃as iniurias magnanimiter ſuſtinere. Dei aũt iniurias & cõtẽptũ, nec
vſq; ad auditũ ſufferre, q̃m in proprijs iniurijs patientẽ eſſe laudabile eſt: iniurias aũt dei diſ-
ſimulare, nimis eſt impiũ. Inſuꝑ ꝑ hoc ꝙ Chriſtũ poſt baptiſmũ atq; ieiuniũ tẽtator aggreſ-
ſus eſt, inſinuat̃ tũc quẽlibet noſtrũ fortius à diabolo ĩpugnari, vel etiã à ꝓximis ĩfeſtari, cũ ve
hemẽtiori affectu applicamus cor noſtrũ puritati ĩternę ac veræ deuotiõi. Tũc ei fremit & fu
rit impijſſimus hoſtis, incitatq; frequẽter proximos nr̃os aduerſum nos. Nos vero inuictiſſi
mo aĩo inſiſtamus cuſtodiæ cordis, tãto ardẽtius q̃to ſentimus nos durius impeti ac tentari,
Pſal.17 dicẽtes cũ propheta: Perſequar inimicos meos & cõprehẽdã illos, & nõ cõuertar donec de-
ficiãt. Et ita vere in nobis implebit̃ q̃d dicit apl̃us: Deus conteret ſatanã ſub pedibus veſtris
Roma.16 velociter. Rurſus ꝑ hoc q̃d Chr̃s deiecit diabolũ allegãdo ſcripturas: inſtruimur tẽtationibus
Scripturis diuinis vincendę ſunt tẽtatiões. obuiãdũ eſſe ſcripturis diuinis, vnicuiq; tẽtationi obijciẽdo ſcripturã cõtra tale vel tale pc̃m
de q̃ tentamur, vt ſi de elatione tẽtemur, cogitemus q̃d ſcriptũ eſt: Odibilis corã deo & homi
nibus eſt ſuperbia. Et illud: Deus ſupbis reſiſtit, humilibus aũt dat grãm. Si de inuidia, cogite F
mus illud beati Iohãnis: Oĩs q̃ odit fratrẽ ſuũ, homicida eſt. ¶ Porrò modus q̃ dictus eſt, q̃uo
Eccl.10 Jacobi 4 1. Jobã.3 ſ. diabolus oſtẽdit Chr̃o oĩa regna mũdi, videt̃ quibuſdã ſupficialis. Vnde q̃ſi ſubtilius loqui
volẽtes, dicũt, ꝙ cũ intelligẽtia ſit plena formis, diabolus qui oĩm regnoꝝ ſpẽs in ſe contine-
bat, potuit eas p̃ſentare intellectui aĩæ Chriſti: & ita oĩa regna ſibi oſtẽdere, vel etiã depingẽ
do ea in terra, ſicut ſit in Mappa mundi, vel exponẽdo ei diſpoſitionẽ regnoꝝ. Quãuis autẽ
huiuſmodi oſtenſiones fieri potuiſſent, tñ propter eas dæmon nõ indiguiſſet Chriſtũ in mõ-
tẽ altũ aſſumere: quia tã cõuenienter fieri poſſunt in valle ſicut in monte, ideo p̃inductus mo-
dus, qui etiã cõcordat Chryſoſtomo rationabilior æſtimatur.

¶ Proſequutio expoſitionis huius capituli, Arti. VIII.

Recitata dñi ſaluatoris tẽtatiõe, proſequit̃ Euãgeliſta ordinẽ & ꝓceſſum cõuerſatio
nis, ĩſtructiõs, & miraculoꝝ ipſius. Porrò vt Beda teſtat̃ in ꝓlogo ſuo ſuꝑ Iohãnẽ,
Matthæus, Lucas, Marcus referũt Chriſtũ poſt incarcerationẽ Iohãnis Bap. cœ
piſſe miracula facere. i. ea omittunt q̃ ante incarcerationẽ hãc fiebãt à Chr̃o, vide
licet mutationẽ aquæ in vinũ, ſanationẽ filij reguli, &c. q̃ Iohãnes in ſuis ca. deſcribit. Cœpit
Joh.2.3.4 ergo Ieſus p̃dicare, diſcipulos congregare, ꝑ apl̃os baptizare, & ſigna facere ante incarcera-
tionem Iohãnis, idcirco Euãgeliſta Iohãnes qui vltimus euãgeliũ ſcripſit, & alioꝝ triũ euan
geliũ legit, ſuppleuit quod illi omiſerunt. Veruntamẽ Chriſtus nõ p̃dicauit tam aperte, nec
miracula fecit tã copioſe añ incarcerationem Iohãnis, vt poſtea propterea tres Euangeliſtę
ſatis putauerunt ſi facta & documenta Chriſti poſt incarcerationem Iohãnis exhibita proſe
querent̃,

A querent,ꝗuis vnuſquiſq; eoꝝ multa omiſerit,nā oēs tres ſuſcitationē Lazari omiſerūt.V n-
de nō mirū,ſi multa quoq; omiſerunt minora.Exordiū itaq; ſumens Matthæus ab operib⁹
Chri,quæ poſt Iohānis incarcerationē cōtigerūt,ſubiecit.⌊Cū aūt audiſſet Ieſus⌋ à diſcipu
lis Iohānis vel proprijs,ꝗd tamē certiſſime ꝑcognouit,videlicet ⌊ꝙ Iohānes(Baptiſta) tra- Iohan.11.
ditus eſſet,⌋ à deo ꝑmiſſiue,in manū Herodis Antipæ,& ab Herode in manū ſeruoꝝ ſuoꝝ,
vt Iohānē incarcerarēt,eò ꝙ illicitas nuptias Herodis ac Herodiadis increpaſſet ⌊ſeceſſit in
Galilæā⌋ i.à loco ꝗ captus eſt Iohānes ſe elōgauit,cedens furori Herodis,ne occideret ab eo Furori cedēdū quandoq;.
ſecūdū Chryſoſt.nō ꝙ timuit mortē,ſed vt opportuniore tpe pateret,& itē vt fugiēdi daret
exēplū qñ nō prodeſt cōparere.⌊Et relicta ciuitate Nazareth,⌋ in ꝗ fuit nutritus & cōcept⁹ Luc.2
⌊venit & habitauit in ciuitate(dicta)Capharnaū maritima⌋.i.ſupra mare Genezareth ſita,
in cuius littore ſitæ erāt Capharnaū,Tyberias,Bethſaida,Corroſai,ciuitates ꝑtinētes ad fi-
nes Zabulon ac Neptalim,ideo ſubdit,⌊in finibus⌋.i.ſorte ſeu terminis ⌊Zabulon ac Ne-
ptalim,⌋.ſ.duaꝝ tribuū,ad quaꝝ vnā ꝑtinebat Capharnaū,vnde Chrs habitādo ī Caphar
naū,habitauit in finibus Zabulon & Neptalim.i.inter fines & vrbes Iudæoꝝ deſcēdentium
de tribu ac ſemine Zabulon & Neptalim,⌊vt adimpleret ꝗd dictū eſt,⌋ à ſpū ſancto, ⌊per
Eſaiā prophetā: Terra Zabulon & terra Neptalim(ꝗ eſt)via maris⌋.i.in qua eſt via cōmu- Eſaiæ.9
nis,qua deferunt merces à Iordane ad mare mediterraneū,⌊trans Iordanē⌋.i.ꝑ quā viā itur
trās Iordanē tendēdo in ea vſq; Iordanē,⌊Galilææ gentiū⌋.i.iuxta quā eſt Galilæa gentiū.i. 3.Reg.9
prouincia illa quā in li.Reg.legit Salomon dediſſe Irā regi Tyri,cui dedit viginti oppida in
Galilæa Et qm̄ Irā fuit gētilis illa pars Galilææ vocata eſt,Galilæa gentiū,quā ipſe Irā appella
uit terrā Cabul.Vel ſic,Via maris trās Iordanē.i.via ꝗ itur à mari ꝑdicto ad Iordanē Galilææ
B gentiū.Hæc igit terra dicit via,qm̄ via publica erat in ea.Quid aūt ꝑ terrā Zabulon & terrā
Neptalim principalr̄ intelligat,ſubiūgit.⌊Populus ꝗ ambulabat in tenebris⌋.i.habitatores
haꝝ terraꝝ qui cōuerſabant in tenebris ignorātiæ,ꝑfidiæ & peccati,⌊vidit lucē magnā⌋ vi Eſaiæ 9
delicet Chriſtū,ꝗ ait:Ego ſum lux mūdi.Allegatio Euāgeliſtæ decurtata eſt,& dū breuitati Iohan.8
ſtuduit,obſcuritatē induxit.Ad pleniorē ergo intelligentiā habendā,ſciendū ꝙ in Eſaia ſic
dr̄:Primo tpe alleuiata eſt terra Zabulon & terra Neptalim,& nouiſſimo aggrauata eſt via Eſaiæ.9
maris trās Iordanē Galilææ gentiū.Populus qui ambulabat,&c.ſicut nūc allegat.Eſt itaque
ſenſus.⌊Primo tpe⌋.i.in principio euāgelicæ ꝑdicationis factæ ab ipſo Chriſto,⌊alleuiata
eſt terra Zabulon & terra Neptalim⌋.i.habitatores terraꝝ iſtaꝝ,videlicet nati de Zabulō
& Neptalim,qui pro maiori parte tranſlati & capti fuerunt diu ante Chriſti aduentū, aliqui
tamen remanſerunt,de quibus nunc agitur.Hi ergo alleuiati ſunt,& aīo releuati à iugo diabo
li & ſeruitute peccati.In his etem̄ locis cœpit Ieſus ꝑdicare & ſigna facere:crediderūtq; mul-
ti in eū.⌊Et nouiſſimo⌋.i.circa finē ꝑdicationis Chri,⌊aggrauata eſt via maris⌋.i.populus Acto.1.
iſte in his terris habitās,oneratus eſt vitijs,induratusq; corde,reuertēs ad vomitū,& fidē,do Prou.26
ctrināq; Chri abijciens.Vnde infra ſaluator exprobrat ciuitatibus iſtis,dicēs:Væ tibi Beth- 2.Pet.2.
ſaida,væ tibi Corroſaim,&c.⌊Populus iſte ꝗ ambulabat in tenebris,vidit lucē magnā.⌋ nā Mat.11.
oculis cordis viderūt & intellexerūt Chri doctrinā,⌊ſedētibus⌋.i.degētibus ſeu manētibus Luc.10.
⌊in regione vmbræ mortis⌋.i.in terra plena pctīs,ꝗ ſunt vmbræ mortis,qm̄ lucē grāe abſcō
dit,& morti æternæ proximū faciūt,⌊lux⌋ Chriſtianæ veritatis,⌊orta eſt eis.Exinde⌋.i.
poſt traditionē Iohānis & māſionē in Capharnaū,⌊cœpit Ieſus ꝑdicare,⌋ manifeſte & qua Mat 3
C ſi cōtinuo,tñ & ante incepit,⌊& dicere:Pœnitētiā agite,appropinquabit em̄ regnū cœlo- Ezech.18
rū.⌋ Tale fuit etiā exordiū ꝑdicationis Iohānis,cuius ꝑdicationē volēs cōfirmare ſaluator, Luc.3
& oſtēdere ꝙ ipſe ſit de ꝗ Iohānes teſtatus eſt,ſimili modo exorſus eſt.Hæc aūt verba ſupra
expoſita ſunt.⌊Ambulās aūt Ieſus iuxta mare Galilææ,⌋ ꝗd alio noīe vocatur ſtagnū Gene Mat.3.
ſareth,eratq; lacus magnus ſecūdū Hieroñ.ſed dr̄ mare iuxta cōſuetudinē ideomatis Hebræ
orū,qui quālibet magnā cōgregationē aquaꝝ nomināt mare,⌊vidit duos frēs(videlicet)Si
monē,ꝗ vocatur⌋ alio noīe ⌊petrus⌋.i.firmus,& Cæphas.i.principalis:ꝗ duo noia Chrs
ſibi īpoſuit,⌊& Andreā fratrē eius⌋ ꝗ erat diſcipulus Iohānis,⌊mittētes rhete(ſuū)in mare⌋
vt caperēt piſces.⌊Erāt em̄ piſcatores,⌋ ꝗd vtiq; officiū futuro eoꝝ officio ſpiritalr̄ cōgrue
bat,vt ꝑ piſciū captionē figuraretur rōnaliū piſciū in hoc mari magno & ſpacioſo defluen- Pſal.103
tiū,vtpote hoīm adunatio ꝑ rhete verboꝝ cœleſtiū.⌊Et ait illis:Venite poſt me⌋.i.greſſi-
bus corpis atq; virtutibus aīæ ſeqmini me,voſipſos abnegādo,& ꝓpria deſerēdo,vt euange
licæ ꝑfectionis apicē appꝛhendatis, ⌊& faciā vos fieri⌋.i.cōſtituā vos ꝑ grām apl̄atus⌊piſ-
catores hoīm⌋.i.collectores diuerſoꝝ ꝓploꝝ infra vnā eccleſiā ꝑ expāſionē doctrinæ vrǣ
ſup eos,quēadmodū piſces diuerſi colligūtur ꝑ rhete infra vnā nauiculā.Per rhete ergo ſig-
nificatur verbū ꝑdicationis,ꝑ nauim eccleſia,ꝑ mare mūdus,ꝑ piſcatorē,doctor ſeu ꝑdica
tor,ꝑ piſcationē inſtructio qua diuerſi in eadē fide,ſpe & charitate ſpiritalr̄ colligūtur.Iuxta
hāc ſimilitudinē ait dñs:Ecce ego mittā piſcatores multos & piſcabūtur eos.⌊At illi cōtinuo Hiere.16
relictis rhetibus,⌋ & cæteris ꝗ habebāt,ſecūdū ꝗd alibi loquitur Petrus:Ecce nos reliqmus Mat.19

Johan.1 oĩa,⌊ ſequuti ſunt eũ,⌋ mẽte & corpe. Triplex fuit diſcipulorũ iſtorũ vocatio, Vna ad ſimpli- D
Diſcipulorum cẽ notitiã, q̃ apud Iohã. deſcribit. Cũ em̃ Andreas à mgr̃o ſuo Johãne Bap. audiſſet: Ecce ag
Chriſti triplex nus dei q tollit pc̃tã mũdi, demõſtrãte Chriſtũ Iohãne, Andreas ſequutus eſt Ieſum, adduxit-
vocatio. q; Simonẽ fratrẽ ſuũ ad eũ, ibi q̃q; deſcribit vocatio Philippi Nathanael. Secũda vocatio fu-
Lucæ 5 it ad familiaritatẽ, q̃ deſcribit apud Lucã, qñ Petrus viſa miraculoſa piſciũ captiõe, procidit
ad genua Ieſu, dicẽs: Exi à me dñe, qa hõ pc̃cõr ſum. Tũc em̃ oĩa reliquerũt ad tẽpus, & rurſus
ad piſcãdũ reuerſi ſunt ſicut & añ. Tertia fuit ad aplãtũ, qñ ſimpliciter oĩa reliquerunt, & iſta
deſcribit hic. Hæ aũt duæ vocatiões Iohãni & Iacobo filijs Zebedæi exhibitæ ſunt ſimul cũ
Petro & Andrea, vnde nũc ſubdit. ⌊ Et procedẽs inde ⌋ .i. Ieſus vltra paululũ tẽdẽs, ⌊ vidit ali
os duos frẽs, Iacobũ Zebedæi (filiũ,) & Iohãnẽ (Euãgeliſtã) fratrẽ eius, in naui cũ Zebedæo
patre eorũ, reficiẽtes ⌋ .i. reparãtes & meliorantes ⌊ rhetia ſua, & vocauit eos, ⌋ forte p eadẽ
verba q̃ dixit ad Petrũ & Andreã, videlicet, ⌊ venite poſt me, faciã vos piſcatores hoim. ⌋ Io
hãnes aũt & Iacobus cõſanguinei erant Chr̃i, videlicet filij ſororis virginis bñdictæ Mariæ.
⌊ Illi aũt ſtatim relictis rhetibus & patre (ſuo Zebedæo) ſequuti ſunt eũ, ⌋ corde deuoto, &
corpe prõpto, Referũt multi, videntq;, Hieronymus & Beda hoc ſentire, Iohãnẽ iſtum fuiſſe
Johan.2 ſpõſum, in cuius nuptijs Chr̃s cõuertit aquã in vinũ, & q Chr̃s tũc vocauerit eũ ad ſuũ diſci-
pulatũ, ita q ſpõſam ſuã nunq̃ cognouit: ſicq; Iohãnes ter vocatus fuiſſet à Chr̃o. ⌊ Et circui
bat Ieſus ⌋ cũ diſcipulis ſuis, ⌊ totã Galilæã, ⌋ eũdo de vna ciuitate in aliã, ⌊ docẽs in ſynago
gis eorũ ⌋ .i. in domibus deputatis cultui dei & actibus religioſis. Quãuis em̃ Iudæi nõ habe-
bãt niſi vnũ tẽplũ, in q̃ ſecũdũ legẽ ſacrificia immolabãt: ſingulæ tñ vrbes habebãt ſynago- E
gã, in quã cõuenerũt horis ſtatutis ad laudãdũ deũ, ad legẽdũ in lege & prophetis, ad docen
dũ, orãdũ, ac audiẽdũ ſalubria, ⌊ & p̃dicãs euãgeliũ regni ⌋ .i. doctrinã nouæ legis ac gr̃æ, in
qua doctrina proponit regnũ cœleſte pro p̃mio, q̃d Chr̃s docuit appropinquare, & in ſe cre
Mat. 10 dẽtibus mox eẽ p̃ſtandũ. Exceſſit em̃ doctrinã Moſaicã atq; ꝓpheticã. Et qa doctrina Chr̃i
Marc. 1 noua fuit & ſupnaturalis, omnẽ hũanã rõnem trãſcendẽs, & inuiſibilia bona p mercede pro
Lucæ. 10 ponẽs: oportuit eã cõfirmari miraculis, tanq̃ diuinæ veritatis argumẽtis, & dei ſigillis, vt ſci
Chriſti doctri ret verus & à deo miſſus eſſe talia p̃dicãs, quẽadmodum etiã veritas naturalis ſciẽ p principia
na ſupnaturalis. prima probat, & p rõnes ex primis principijs p modũ cõcluſionũ deductas. Sic veritas fidei,
p opa miraculoſa ſoli deo poſſibilia roborat, & à deo eſſe oſtẽdit, q falſitatis cõfirmator ac te
Johan. 10 ſtis eẽ nõ valet. Idcirco dicit ſaluator: Opa q̃ dedit mihi pr̃, teſtimoniũ p̃hibẽt de me. Hinc er-
go deſcripta Chr̃i noua admirabiliſq; doctrina, q̃tũ infra plenius introducit, de eius miracu-
Tobiæ. 2 lis ſubinfert. ⌊ Et ſanãs oẽm languorẽ, ⌋ inueteratũ ſeu grauẽ, vel naturalr̃ icurabilẽ, ⌊ & om
nẽ infirmitatẽ, ⌋ minorẽ & p artẽ ſeu viã naturæ curabilẽ, q̃lis fuit cæcitas Tobiæ, ⌊ in popu
lo, ⌋ ad ip̃m pro remedio humilr̃ accedẽte, nõ tñ ſimpliciter oẽs infirmos Iudæ vel Galilææ
curaſſe videt. Cũ eius diſcipuli poſt reſurrectionẽ ipſius multos infirmos curauerint in Iudæa
& Galilæa, q ante Chr̃i paſſionẽ infirmi fuerũt. ⌊ Et abijt opinio eius ⌋ .i. fama & rumor de
Chr̃o diuulgatus eſt, ⌊ in totã Syriã, ⌋ q̃ eſt regio propinqua Galilææ. Crebra nãq; & magna
prodigia fecerũt eũ famoſum ⌊ Et obtulerũt ei oẽs malehabẽtes (videlicet) varijs lãguorib' ⌋
intus latẽtibus, ⌊ & tormẽtis, ⌋ foris apparẽtibus, ⌊ cõprehẽſos & q dæmonia habebãt ⌋ .i. à
Lunatici qui dæmonibus obſeſſos, ⌊ & lunaticos, ⌋ Lunatici nũcupant, q ſingulis vexant lunatiõibus, &
dicantur. mẽte laborãt, & accidit dũ luna eſt plena. Lunatio aũt eſt tp̃s quo luna recedit à ſole, & rur-
ſus ſequit eũ. Deniq; ſecũdũ Hieroñ. tales nõ vere lunatici ſunt, ſed putant lunatici ꝑpter fal- F
laciã dæmonũ, q obſeruãtes lunaria, tpa, creaturã, videlicet lunã diffamare cupiebãt, q̃ſi ipſa
cauſaret hmõi mala, vt in creatorẽ blaſphemiæ reddidarẽt, tanq̃ qui tã nociua ſydera cõdidiſ-
ſet. Sumit ergo Hieronymus lunaticos, ſecũdũ intẽtionẽ eorũ q ab influxu lunæ ipſos vexa-
Corpore & aĩa re dixerũt, ⌊ & paralyticos ⌋ .i. cõtractos morbo, q vocat paralyſis, ⌊ & curauit eos ⌋ . Quos
ægrotos curat aũt corpe ſanauit, credit curaſſe in aĩa, qm̃ dei pfecta ſunt opa, q̃uis multi eorũ recidiuauerint
Ieſus. ⌊ Et ſequutæ ſunt eũ turbæ multæ de Galilæa & de Decapoli ⌋ .i. prouincia decẽ vrbes con
Marc. 3 tinẽte. Decapolis nãq; dr̃ à decas, q̃d eſt decẽ, & polis ciuitas, q̃ſi regio decẽ ciuitatũ. ⌊ Et de
Luc. 5 Hieroſolymis & de Iudæa ⌋ .i. cæteris vrbibus q̃rũ metropolis eſt Hieroſolyma, ⌊ & de trans
Nume. 34 Iordanẽ ⌋ .i. de terra duarũ tribuũ & dimidiæ, vtpote Ruben, Gad. & Manaſſe, q̃ terra fuit vl
Deut 4 tra Iordanẽ reſpectu Iudææ & Galilææ. Horũ aliqui ſequebant ſaluatorẽ propter informatio
nẽ, ſicut diſcipuli, Aliqui propter curationẽ, vt lãguidi, Aliqui propter cibũ corporalẽ, vt fa
melici, Aliqui vt ſigna vidẽrẽt, quẽadmodũ curioſi, Aliqui vt occaſionẽ calũniãdi inuenirẽt
vt ſcribæ & phariſæi. Circa vocationẽ p̃dictorũ q̃tuor aplorũ dicit Hieroñ. Piſcatores & illi
terati eligunt & mittunt ad p̃dicãdũ, ne fides credẽtiũ, nõ virtute dei, ſed eloquẽtia & doctri
na fieri putaret. Myſtice aũt p Symonẽ Petrũ ſignant obediẽtes & firmi in fide, Symon q p-
pe interpretat obediẽs, Petrus dr̃ firmus. Per Iohãnẽ ſpeciali gr̃a decorati. Iohãnes em̃ inter
Gene. 27 pretat habẽs grãm. Per Iacobũ ſupplantãres pc̃tã, qa Iacobus interpretat ſupplantator. Per
Andreã, qui interpretatur virilis, deſignant magnanimitate fulgentes, in quorũ cõſpectu ad
nihilũ

A nihilū deductus eſt malignus. Hos tales vocat & mittit ſaluator ad p̄dicandū, ad docendum, Pſal. 14
ad p̄ſidendum. Oportet eñi omnino, vt dignus & efficax p̄dicator, doctor, ſiue ꝓlatus, ſit re- Prædicatiōis
ctæ rationi d, eo atq; eccleſiæ ſemꝑ obediēs & firmus in fide, quatenus alios ad ſanctā obediē- officium
tiā, fideiq; immobilē firmitatē inducat. Oportet q̃q;, vt ſpeciali grā adornet, imò exuberet, quib9 commit=
q̃tenus de plenitudine eius accipiāt alij. ſ. purgationē, illuminationē, & ꝑfectionē. Itē neceſſe rat Chriſtus.
eſt, vt vitioꝝ ſit victor, q̃tenus q̄uo alios docet, ipſe in primis adimpleat, ne ſibi dicat: Qui ali Johan. 1.
um doces, teipſum nō doces. Et: Medice cura teipm̄. Rurſus neceſſe eſt, vt ſit virilis in oibus, Roma. 2
nō puſillanimis, nō ponderās iſta terrena, nō ſuccūbēs aduerſis, nec mortē formidans amore
iuſtitiæ. Poſtremo, cū actio Chr̄i ſit oīm noſtroꝝ inſtructio, ꝓ hoc ꝙ ipſe totā Galilæā tā ſo
licite circuiuit, docent ꝓlati & p̄dicatores oues ſibi cōmiſſas vigilāter circuire, viſitare, doce-
re, cōſolari, fouere, ꝑ ſeipſos, ſi cōgrue fieri poſſit, vel ꝑ idoneos vicarios, ſicut & de religioſo 2. Para. 17
rege Ioſaphat ſcriptū eſt: Miſit de principibus ſuis, & cū eis leuitas & ſacerdotes, habētes li-
brū legis, & circuibāt cunctas vrbes Iuda, erudiebantq; populum.

¶ ELVCIDATIO CAPITVLI QVINTI, VIDENS autē Ieſus turbas, aſcendit in montem, Arti. IX.

QVoniam dominus noſter Ieſus Chriſtus ſecundū omnium vaticinia Johan. 8
prophetaꝝ ſalus & lux mundi eſt, doctor iuſtitiæ, & euāgelicæ inſti-
tutionis legislator, idcirco cū opportunū affuit tēpus, fecit quod de
ſeipſo prædictū erat, tradens euangelicā legē. Et quoniā lex omni- Jacobi. 4
bus danda eſt, aperte proponenda, & ad hominū correctionē ac ꝑ-
B fectionē ordināda, propterea videns ſaluator copioſiſſimā turbam
ſe ſequentē, inſtructione indigentē, & vitijs oneratam, aſcendit in
montem, vt ab omnibus melius videret, ac planius audiret. Secūdo, Luc. 6
vt per montem ſublimē, euangelicæ legis ac diſciplinæ excellentia
monſtraretur: de cuius vtiq; legis excellētia accipi poteſt illud pſal
miſtæ: Iuſtitia tua ſicut montes dei. Tertio, vt demonſtraret p̄dicatorē verbi dei, virtutū al- Pſal. 36
titudinē debere conſcendere. Iuxta illud Eſaiæ: Super montē excelſum aſcende tu qui euan- Eſaiæ. 40.
gelizas Sion. Deniq; ſecundū Auguſtinū, in hoc ſermone dn̄i continet quicquid ad optimos
ꝑtinet mores, & ad Chriſtianæ cōuerſationis perfectionē. Ideo prout dn̄s dederit diligenti-
« us immorandū eſt p̄ſenti, ſequentibusq; quibuſdā capitulis. Ait ergo: ⌊Videns Ieſus,⌋ ocu- Matt. 4
« lo corporali ⌊turbas,⌋ de quibus in fine p̄cedentis capituli dictū eſt, quas oculo intellectua-
li inceſſabilr vidit. Nā anima Chriſti ſemper à principio ſuæ creationis, actu intellexit ſcien
« tia viſionis oīa quæ vnquā fuerūt, ſunt, & erūt, ⌊aſcendit in montē,⌋ quendā Galilææ, vide-
licet in montē Thabor, vel aliū aliquē ſecundū Hieron̄. nō in montē Olíueti, vt aliqui puta-
« uerunt. Cur aūt in montē aſcēderit dictū eſt. ⌊Et cū ſediſſet⌋ in mōte tanq̄ magiſter, ad quē
« pertinet ſeſſio in docēdo, ⌊acceſſerūt ad eū diſcipuli eius,⌋ q' quaſi cæteris ꝑfectiores, magi
« ſtrū ꝑfectionis ſequi valebāt, & ei propinquius copulari. ⌊Et aperiens os ſuū.⌋ Per hāc cir-
cūloquutionē notatur magnitudo. Dicendū itaq;, Aperiens os ſuum. i. per ſeipſum atq; in ꝓ
pria ꝑſona loquens, legēq; tradens, qui olim ꝑ angelos & prophetas loquebat, & ꝑ Moſen le
« gē propoſuit, ⌊docebat eos, dicēs.⌋ Nō dicit ꝙ docuit turbas, ſed diſcipulos, q̄d q̄uo intel-
« ligendū ſit, mox oſtendet. ⌊Beati pauperes ſpū, qm̄ ipſoꝝ eſt regnū cœloꝝ.⌋ In exordio hu
ius ſacroſancti ſermonis docet vnigenitus filius dei octo beatitudines. Oportet ergo aduer-
C tere, quod virtutes, dona, fructus & beatitudines, in aliquibus cōueniunt, & in aliquibus di-
ſtinguunt. Virtus eñi & donum in hoc conueniunt, ꝙ vtrūq; eorū eſt habitus, differunt ta- Virtutū & do=
men in hoc, ꝙ dona perficiunt, & in operādo expeditas reddūt uirtutes, eaſq; in dignitate ex norū conuenien=
cellunt, demptis virtutibus theologicis, quæ p̄ſtantiores ſunt donis, vnde virtutes ſunt plu- tia, differētiaq;
res q̄ dona, q̄ nō ſunt niſi ſeptē. Beatitudo vero & fructus in hoc cōueniunt, ꝙ vtrūq; eoꝝ eſt Beatitudo fru
actus virtutis, ſed beatitudo ſuperaddit fructui rationē perfecti & eminētis, ita ꝙ rōne bea- tuſq; in qb9 cō=
titudinis eſt, vt ſit actus excellētis virtutis, ad rōnem vero fructus ſufficit, ꝙ ſit actus virtutis ueniāt & dñāt.
delectationē ſpiritualē habēs annexā. Interdū aūt fructus accipit pro delectatione actus vir
tuoſi, & beatitudo pro virtute ſeu habitu: imò hoc loco quidā per beatitudines iſtas intelli-
gunt ipſas virtutes: q̄uis magis proprie ꝑ eas intelligant actus. Beatitudo eñi conſiſtit ī actu, Beatitudo in
nō in habitu, ſecundū Peripateticos: tamen Platonici dixerūt eā in habitu cōſiſtere. Quēad actu conſiſtit.
modū aūt Chriſtiani doctores diſtinguūt virtutes, itaq; virtutes in ſummo gradu conſiſten
res dicuntur diuinæ, conuenientes ſtatui perfectorum, non incipientium, nec pꝛoficientium:
ſic Peripatetici tales virtutes vocabant heroicas, Platonici vero ſeu Stoici vocabant eas vir
tutes purgati animi, à paſſionibus & vitijs abſoluti. Harum ergo virtutum actus præſertim
beatitudines dicūtur. Quidam interea aſſerunt beatitudines potius eſſe actus donorū, quàm

D

virtutū: quoniam dona excedunt virtutes. Sed hoc ſic intelligendum opinor, quia virtutes non producunt elicitiue ipſas beatitudines, niſi ſecundum q̄ dona perficiunt ipſas virtutes, vt ſicut promptæ ad operandum, & omne obſtaculum cito, facileq́ue repellant. De prima ergo & fundamentali beatitudine veritas ait. ⌊Beati pauperes ſpiritu.⌋ In qualibet beatitudine duo tanguntur, videlicet meritum & præmium. Meritum eſt ipſa beatitudo viæ, videlicet actus virtutis, quod tangitur cum dicitur, Beati, &c. Præmium vero eſt merces merito correſpondens, quæ tangitur cum dicitur, quoniā, &c. Cum enī actus virtutis in hac vita ſit laborioſus aliquo modo, maxime in principio. Ars nanq; & virtus ſunt circa difficilia, ſecūdum philoſophum. Idcirco ſaluator beatitudines cōmendans, protinus ſubdit de præmio, vt ad beatitudines exercēdas nos excitet. Cōmemoratio enī mercedis prouocat & cōfortat laborantē. Expedit inſuper ſcire, q̄ beatitudo eſt duplex, videlicet viæ & patriæ. Beatitudo viæ, eſt meritū ſeu actio virtuoſa, vnde iā ſermo. Beatitudo patriæ, eſt p̄miū cœleſte. Beatitudo q̄q; habet dupliciter. ſ. in ſpe & in re. Beatitudo ergo patriæ nunc habet in ſpe, per hoc q̄ beatitudo viæ habet in re. Hæc eſt enī diſpoſitio propinqua & ſumma ad illam. Præterea cum beatitudo ſtricte accepta ſit optima operatio perfectiſſimæ virtutis, oportet q̄ inter octo beatitudines, ſit vna ſumma & eſſentialiter beatitudo vocata, præſertim cum in omni genere & ordinata multitudine ſit vnum primum atq; præcipuum, ad quod alia ordinātur. Hæc autem beatitudo in via eſt mundicia cordis, in patria vero eſt viſio dei, quæ ponit tota merces. Ad mundiciam ergo cordis aliæ beatitudines diſponunt ac referunt. Ex quo patet q̄ beatitudines non enumerant hoc loco ſecundum ordinem dignitatis ſeu perfectionis, quæ eminentiora ac meliora priora vocant: ſed partim ſecundum ordinem generationis, quo imperfectum præcedit perfectum, iuxta quem modum dicit Apoſtolus: Non prius quod ſpiritale ſed quod animale, deinde quod ſpiritale. Primam autem beatitudinem, qua dicit: Beati pauperes ſpiritu, Hieronymus, Auguſtinus, & Chryſoſtomus exponūt de humilitate, vt ſit ſenſus, Beati pauperes ſpiritu, id eſt humiles corde, qui non inflant, non magna de ſeipſis præſumunt, nec aliquid boni ſibi, ſed totum deo attribuunt, penſantes illud Apoſtoli: Quid habes quod non accepiſti. Et illud: Qui ſe putat aliquid eſſe cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. De quibus ait Pſalmiſta: Humiles ſpiritu ſaluabit. Qui autem in proprijs oculis magni, & ſapientes, cæteriſq; perfectiores ſunt, non ſunt pauperes ſpiritu. Ambroſius vero & Leo papa exponūt de voluntaria paupertate, propter deum aſſumpta, deſiderata vel complacente, vt ſit ſenſus, Beati, ſunt iam in ſpe, imò & beati in re, loquendo de beatitudine viæ, pauperes. i. temporalibus bonis carentes, ſpiritu. i. cum affectu cordis, ita q̄ diuitias non appetunt, ſed contemnunt, & in paupertate ſua lætant, nil propriū poſſidentes, dicentes cum Paulo: Omnia arbitror vt ſtercora, vt Chriſtū lucrifaciā. Hæc eſt paupertas euangelica, quā cōſulit Chrūs, dicēdo: Qui nō renūtiat oībus q̄ poſſidet, nō poteſt eſſe meus diſcipulus. Itemq́; Si vis perfectus eſſe, vade & vēde oīa q̄ habes, & da pauperibus. Hæc eſt paupertas illa ditiſſima, de qua Apoſtolus loquitur. Altiſſima paupertas eorum abūdauit in diuitias ſimplicitatis eorū. Hæc quoq; eſt paupertas potentiſſima, de qua Petrus claudo nato. Argentum (ait) & aurū nō eſt mihi quod autē habeo hoc tibi do, In nomine Ieſu ſurge & ambula. De vtriſq; autē pauperibus intelligi p̄t illud Eſaiæ: Dn̄e deus cōfitebor tibi, q̄a factus es fortitudo pauperi & egeno in tribulatione ſua. Hæc ergo paupertas cōtemnit oīa exteriora, honores atq; diuitias, quantū poſſibile eſt: quatenus ſummo enti, in quo oīa bona, oīa pulchra ac deſiderabilia ſupplenifſime cōtinent, abſoluta, tota, & libera mēte adhæreat hō, qui tāto minus deo cōiungit, q̄to amplius

F

tranſitorijs implicat, & p̄ diuerſa diſtrahit. O amāda, venerāda, & amplectenda paupertas, cuius ſe Chr̄s dedit exēplū, propter nos paup̄ factus, cū eēt diues, ſcd̄m q̄ ait, Volucres cœli nidos hn̄t, & vulpes foueas, filius aūt hoīs nō habet vbi caput reclinet. Deniq; ſcd̄m vtranq; expoſitionē, paup̄tas ſp̄us eſt baſis ſeu fundamētū beatitudinū cæterarū. Humilitas enī eſt radix, cuſtos, & ſtabilimētū virtutū, & oīs p̄fectionis. Simil'r diuitiarū abiectio, efficit hominē ad oīa ſp̄ūalia expeditū, cœleſtiūq; gratiarū abundāter capacē. Deinde ſubdit p̄miū pauperū ſp̄ū, ſeu merces volūtariæ paup̄tatis, ⌊qm̄ ipſorū eſt regnū cœlorū⌋. i. cœleſtis patriæ opulētia eis pro mercede debet, atq; parata eſt. Per regnū ergo cœlorū pleniſſima oīm bonorū ſufficientia deſignat, de q̄bus Eſaias & Paulus teſtant, quia oculus non vidit, nec auris audiuit, q̄ p̄parauit deus his qui diligunt illū. Quæ aūt ſunt bona hæc, niſi obiectaliter ipſemet deus glorioſus, & felix, diues in ſe, & diues in alijs, qui erit omnia in omnibus, Formaliter vero ſunt, dotes animæ & corporis, & cætera quæ cœleſtem beatitudinem ornant, cōplent, perficiūt. Cum enī p̄mium correſpondeat merito, pauperibus & humilibus rite promittit opulentia, atq; ſublimitas regni cœleſtis. ⌊Beati mites⌋. i. qui omnē irrationabilē irā refrenant, & animo manſueto illatas aduerſitates atq; iniurias ſuſtinent, nec propter aliquod cōtrariū occurrens iraſcuntur. Mititas nempe ſeu manſuetudo eſt virtus moralis, paſſionē iræ refrenans ac moderans. Nunc tamē p̄ſertim fit mentio de mititate purgati animi. Et ſumitur mititas

pro

Marginal notes: Beatitudo q̄libet, & meritū & p̄miū cōplectit. — Beatitudo bipartita. — 1. Cor. 15 — 1. Cor. 4 — Galat. 6 — Pſal. 33 — Philip. 3 — Lucæ. 4 — 2 Cor. 8 — Acto. 3 — Eſaiæ. 26 — 2 Cor. 8 — Lucæ 9 — Regnū cœlorū — Eſaiæ 64 — 1. Cor. 2 — Ephe. 2 — Præmiū merito correſpōdet — Mititas q̄d.

A pro actu mititatis. Videſ aũt mititas iam parum extẽſius accip i q̃ modo prædicto, videlicet
prout patienciã, paſſionẽ triſtitiæ ordinãtem includit, vt mites vocenſ hoĩes patiẽtes, amari
tudinis felle & indignatiõe, & appetitu vindicte carẽtes. Queadmodũ aũt ira cõparaſ ſtulti-
tiæ, qm̃ actũ rõnis plurimũ impedit, & inhoneſtos geſtus in vultu ac corpe parit, propter q̃d
Eccleſiaſtes dicit: Ne ſis velox ad iraſcendũ, qm̃ ira in ſinu ſtulti requieſcit. Et Iob: Virũ ſtul- Eccleſiaſtes.7
tum interficit iracũdia, Salomone quoq; teſtãte: Qui impatiẽs eſt, operaſ ſtultitiã. Et doctri Iob.5
na viri p patientiã noſciſ. Sic mititas maximè ornat ſciam, atq; diuinæ ſapiæ illuſtrationem Prouerb.14
mereſ, faciẽs hoĩem veraciter ſapientẽ, modeſtũ, ornatũ, ſcd̃m q̃d ait Pſalmiſta: Loquens de Prouerb.19
deo: Diriget mãſuetos in iudicio, docebit mites vias ſuas. Et qm̃ mititas ſapiam promereſ, Pſalm.24
& ad ſtabilem cõtemplationẽ diſponit, impedimẽta cõtemplatiõis & cauſas internæ inſtabi-
litatis tollendo, videlicet, irã, impatienciã, indignationẽ, & amaritudinẽ, ideo mites experi
ri merenſ internæ pacis dulcedinem, iuxta illud Pſalmiſtæ: Manſueti aũt hæreditabunt terrã Pſalm.36
& delectabunſ in multitudine pacis. Hæc etiã virtus ſpecialem à deo grãm ac familiaritatẽ
ſortiſ, imò & ſublimationem ac beatitudinis altitudinẽ, prout ferſ in Pſalmo: Quia benepla-
citũ eſt dño in populo ſuo, & exaltabit mãſuetos in ſalutẽ. Facit quoq; hoĩem proximis ſuis
vehementer amabilem, ſicut Eccleſiaſticus ſcribit: Fili in mãſuetudine opa tua pfice, & ſuper Eccl.3
hoĩm gloriã diligeris. Hinc Iacobus ait in ſua canonica: Quis ſapiẽs & diſciplinatus inter vos Iaco.3
oſtendat ex bona cõuerſatione opationẽ ſuã in mãſuetudine ſapiæ. Vnde Dionyſius in Epl'a Dionyſius
ad Demophilũ monachũ aſſerit, ideo Moſen, Ioſeph, & Dauid, maximã apud deũ grãm in- Nume.12
ueniſſe, qm̃ mãſueti fuerũt. Conſequenter poniſ proportionatũ præmiũ beatitudinis huius: Gene.42
" ⌊quoniã ipſi poſſidebunt (in p̃ſenti vita) terrã⌋ proprij corpis. i. carnẽ ſuã habebunt rõnis im
perio ſubditã, compoſitã, gubernatã. Cum em̃ radio diuinæ ſapiæ doceanſ, ſeipõs gubernãt
B in omnibus. In futuro aũt poſſidebunt terrã. i. firmã & ſtabilem mãſionem paradiſi cœleſtis:
de qua Propheta: Credo videre bona dñi in terra viuentiũ. Et placebo dño in regione viuo
rum. De qua in Eſaia habeſ: Si glorificaueris domũ dum non inueniſ voluntas tua, ſuſtollã te Pſalm.26
ſup altitudinẽ terræ, dicit dñs: Hoc eſt correſpõdens p̃mium mitiũ, vtpote ne æſtimemus in Eſa.58
futuro mites ſic poſſe repelli à terra cœleſti p inuiſibiles hoſtes, qũo nunc frequẽter expellunſ
à terra elemẽtari ac hæreditaria p hoſtes viſibiles. Cõueniẽter interea poniſ mititas poſt pau
pertatem ſpũs. Primo, quoniã humiles & inopes faciliter contemnunſ iniuriaſq;, & multas
penurias atq; incommoda ſentiunt: idcirco in primis maxime indigent mititate, ne ad iram,
vel impatientiã concitenſ. Secundo, quoniã humiles ac pauperes maxime diſpoſiti ſunt ad
mãſuetudinem obſeruandã, ſicut ſuperbi & cupidi ad iraçundiam proni ſunt, iuxta illud: Vbi Prouerb.11
fuerit ſuperbia, ibi & contumelia, vbi autem humilitas, ibi & ſapia. Sequiſ beatitudo tertia.
" ⌊Beati qui lugent,⌋ Propria vel proximorum peccata deflendo, & ad p̃riam ſuſpirãdo, vel
Chriſto paſſo ac crucifixo, compatiendo cordialr̃. Sic luxit qui ait: Exitus aquarum dedu Pſalm.118
xerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuã. Sic Samuel luxit Saulem. Hieremias Hie 1.Regũ.15
ruſalem, Daniel populi ſui captiuitatem. Sic ex deſiderio p̃riæ luxit Apoſtolus, dicens: Infe- Hiere.12.
lix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et Pſalmiſta: Fuerunt mihi lachry Dani.10
mę meę panes die ac nocte, dum diciſ mihi quotidie, vbi eſt deus tuus. Et denuo: Hei mihi q: Roma 7
incolatus meus prolõgatus eſt. Hic luctus omnem carnalem delectationem guſtus & tactus; Pſalm.41
omnem inanẽ gloriationẽ in verbis, factis, & ludis abſcindit, queadmodũ ſcriptũ eſt: Rẽnuit Pſalm.119
cõſolari anima mea. Et Eccleſiaſtes: Riſum reputaui errorẽ, & gaudio dixi, cur fruſtra deci- Pſalm.76
C peris. Videſ quoq; hic luctus eſſe actus pœniæ, vel charitatis fraternæ, ſiue diuinæ, ſcd̃m q; di Eccleſiaſtes.2
uerſæ ſunt cauſæ ac ſpecies luctus. Aliqui vero infeliciter lugent propter damna temporalia.
" Præmiũ luctus eſt. ⌊quoniã ipſi cõſolabunſ⌋ p internã diuinæ viſitatõis dulcedinẽ, ſicut te-
ſtaſ Propheta. Scd̃m multitudinẽ doloꝝ meoꝝ in corde meo cõſolatões tuæ lætificauerunt Pſalm.93
animã meã. Conſolanſ aũt in p̃ſenti inchoatiue & aliqualr̃: in p̃ria vero cõplete atq; totalr̃.
Si em̃ cõpatimur & cõglorificabimur. Pio etem̃ luctui ſæpe miſceſ, & pene ſemp eũ cõcomi Roma.8
taſ cõſolatio ſpũs ſancti, ſcd̃m illud: Dñe poſt tempeſtatẽ tranquillũ facis, & poſt fletũ exul- Tobi.3
tationẽ ĩfundis. Vere em̃ & copioſe mereſ guſtare quã dulcis ẽ dñs, ita vt cũ admiratõe excla
met. Quã magna mľtitudo dulcedinis tuæ dñe. Qui hũc ſctm̃ luctũ aſſumit oĩa vana oblecta Pſalm.33
menta aſpernaſ, dicens cum Salomone: Melius eſt ire ad domũ luctus, q̃ ad domũ conuiuij. Pſalm.30
Conuenienter aũt ordinaſ btĩtudo luctus tertio loco, quia poſt exterioꝝ abnegationem, & Eccleſiaſtes.7
adeptã animæ manſuetudinem, aptus eſt homo ad cõſiderationẽ eoꝝ, quæ p̃inductũ pariũt
" luctum. Sequitur quarta beatitudo: ⌊Beati qui eſuriũt & ſitiunt iuſtitiã⌋. i. tã ardenti affectu
appetunt in omnibus iuſtitiã obſeruari, vt deus honoretur in omnibus, ſicut famelicus appe
tit cibum & potum corporalem. Itaq; eſurire & ſitire iuſtitiã, quæ eſt virtus generalis, de qua
nunc ſermo eſt vehementer optare, vt omnes deo obediãt, & tã ipſe q̃ alij in bona vita profi
ciant, vnicuiq; quoq; quòd ſuum eſt, conferatur. De tali ſiti loquitur Eſaias: Omnes ſitientes Eſaię.55
venite ad aquas. Et Chriſtus Iohannis ſeptimo: Si quis ſitit, veniat ad me. Hac fame, Iohan.7

& ſiti laborant homines religioſi, qui toto conatu ſtudent, quotidie in gr̃a creſcere. De virtu D
te in virtutē procedere, & deo ſemp cū ampliori reuerentia deſeruire, ſcdm̃ q́ ait Apoſtolus:
Phil.3 Ego nō arbitror me apprehendiſſe, vnū aūt quæ quidē priora ſunt, obliuiſcens. In anteriora
aūt extendēs meipm̃, ad deſtinatā ſequor. Nemo aūt tm̃ proficit, quantū deſiderat: quatenus
hocipm̃ quod agit pro nihilo reputet, ſeq́ humiliet, & iuſtitiā eſurire nullo ceſſet in tpe. Cū
Lucæ.17 em̄ fecerimus omia quæ p̄cepta ſunt nobis, dicere debemus: Serui inutiles ſumus, quod debui
mus facere, fecimus. Magna pfectio eſt iſta eſuries, quæ pctā cōſumit, queadmodū ignis de-
uorat ſtipulā, cuius p̄miū ſubdit. [quoniā ipſi (ſic eſurietes) ſaturabunt] Nunc em̄ aliqualiter »
ſaturanť pane ſacramētali, de quo ait Saluator: Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus ve-
Johan.6 rè eſt potus. Pane quoq́ obedietiæ, de quo ait Iohānes: Meus cibus eſt, vt faciā voluntatem
Johan.4 pr̄is mei. Augeť em̄ in eis gr̄a dei quotidie, quia quo aliquis magis ſe p̄parat gr̄æ, eò copioſius
eam ſortiť. In futuro aūt ſaturabunť pleniſſime in intellectu atq́ affectu: quia tā clare deū vi-
debunt, poſſi debūt, ac diliget, ſicut optabūt, eumq́ habēdo obtinebūt, quicquid optauerint.
Pſalm.16 Propter q̄d dicit Pſalmiſta: Adimplebis me lætitia cū vultu tuo. Et ſatiabor cum apparuerit
gloria tua. Porro iſta eſuries & ſitis ſequiť luctum p̄dictū, quia dum homo impfectū ſuū cōſpi
cit, alioꝝ pctā ppendit, ad futurā felicitatē ſuſpirat: aliud nō exquirit niſi vt purgeť à culpa,
tam ipſe q̄ alij, creſcat in gr̄a, & pr̄iæ appropinquet iugiter p feruida deſideria. [Beati miſeri- »
cordes] alijs cōpatiēdo, ſubueniēdo, ignoſcendo: imò eoꝝ miſeriā quaſi propriā æſtimādo, »
ac releuādo, corpales ac ſpūales eleemoſynas impartiēdo, quoꝝ p̄miū eſt: [Qm̄ ipſi miam cō »
ſequenť] .i. pctōrum remiſſionem, optatæ gr̄æ infuſionē, atq́ diuinæ pietatis ſuccurſum in »
Pſalm.40 omnibus. Hoc eſt q̄d dicit Pſalmiſta: Beatus qui intelligit ſup egenū & pauperē, in die mala li- E
Prouerb.14 berabit eū dn̄s. Ideo Salomon dicit: Per fidē & miam purgant pctā. Et qui pronus eſt ad mi
Prouerb.22 ſericordiā benediceť. Tobias quoq́ inſtruens filiū ſuum, ſic eū hortať: Qoū potueris, ita eſto
Tobiæ.4 miſericors, & ne auertas faciem tuā ab vllo paupere. Ita em̄ fiet, vt nec à te auertať facies dn̄i
Miſericordes qui cenſendi Plane miſericordes rite cenſendi ſunt, qui implent illud Apoſtoli: Quis infirmať, & ego nō
Roma.8. infirmor: Quis ſcandalizať & ego non vror: Et rurſum: Alter alterius onera portate. Hinc
Gala.6 admonet Epheſios: Eſtote inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem, ſicut & deus
Epheſ.4 in Chriſto donauit vobis, hac virtute deo aſſimilamur, cui proprium eſt miſereri & parcere.
[Beati mundo corde] Hoc eſt: Puri in intellectu, & ſynceri in volūtate, ita quòd conſciam »
peccati non habent, nec aliqua intentione obliqua fœdanť, ſed cōtemplationi ac dilectioni
dei altiſſimi, cœleſtiumq́ bonoꝝ vacāt ſine p̄mixtiōe erroris, & abſq́ occurſu paſſionis ani-
mā obtenebrantis. Ad hanc cordis munditiā diſponūt virtutes morales, appetitū ſenſitiuū à
paſſionum inordinatiōe purificātes, & cæteræ virtutes intellectuales, naturales, atq́ iuſtitia,
quæ eſt virtus ſpecialis, moralis. Omnia em̄ hæc ordinanť ad hoc, vt intellectus dono ſapiæ
ſupnaturalis ſupnaturaliter illuſtreť. Donis quoq́ intellectus ſciæ & conſilij. Et vt voluntas
diuina charitate feruefcat, donisq́ tribus, videlicet, fortitudine, timore, & pietate perficiať,
quibus peractis, potens eſt anima ſtabiliť, ſyncere, & affectuoſe, deo vacare, contemplando,
Munditia cordis. ac diligēdo, ſicq́ mundicia cordis eſſentialť eſt ardens contēplatio dei, ſeu cōtemplatiua eius
dilectio. Ad hāc cordis mūditiā p̄duciť hō triplici via ſeu tripli actiōe, hierarchica (vtpote pur
Sapiæ.7 gatiua) qua mundanť à culpa. Illuminatiua, qua diuinitus illuſtrať. Fitq́ ſedes ſapiæ, & vniti-
ua, ſeu pfectiua, qua charitate accenſus deo coniungiť. Cum ergo puritas cordis ſit finis oīm F
exercitioꝝ noſtroꝝ, ac ſumma pſentis vitæ pfectio, debemus inceſſabiliť eā intendere, ad eā
ſuſpirare, ad eius conſiderationem intellectū reducere, totieſq́ dolere ac reſipiſcere, quoties
ſentimus nos ab ea corruiſſe, receſſiſſe, vel elongationem aliquam incurriſſe, p̄pter q̄d Salo-
Prouerb.4. mon monet: Omni cuſtodia ſerua cor tuū, quia ex ipſo vita procedit. Et Moſes: Cuſtodi te-
Deuter.4 metipſum, & animā tuā ſolicite. Ne obliuiſcaris verboꝝ dn̄i, & ne excidāt de corde tuo cun
ctis diebus vitæ tuæ. Hoc deo iuuante facere poſſumus, ſi diuini vultus pſentiā atq́ iudicium
3.Regū.17 ſapiēter penſemus, dicētes cū ſancto Helia: Viuit dn̄s, in cuius cōſpectu ſto hodie. Et cū Pſal
4.Regū.3 miſta: Meditatio cordis mei in cōſpectu tuo ſemper. Talis erat ſanctus Iob, dicēs: Nonnē de
Pſal.18 us cōſiderat vias meas, & omnes greſſus meos dinumerat: Nec ſolū paſſiones & vitia magna,
Iob.31 ſed & cogitatiōes ſupfluæ, & diſtractiōes inanes cordis tollūt, aut minuūt puritatē, quia ve-
Eccle.19 riſſime ait ſcriptura, qui negligit modica, paulatim decidit. Oportet ergo oēm animi euaga-
tionē & cogitationē inutilē deuitare, atq́ ad fortiendā cordis puritatē infatigabiliť vigilare,
laborare, & exorare, [quoniā ipſi deum videbunt] facie ad faciem, i. clare p ſpeciem quæ vi- »
Pacifici qui ſio beatifica correſpōdet mūdiciæ cordis. Sequiť beatitudo ſeptima. [Beati pacifici] Hoc ē »
internæ pacis, fraternæ concordiæ, cōisq́ vnanimitatis amatores, ſectatores, & opatores, q
primo in ſeipſis pacē habere conanť, vt appetitus inferior ſuperiori obediat, ſenſualitas rōni
& caro ſpūi, & ipſe totus homo obediat deo. Deinde cū alijs ſatagunt pacē hr̄e, & diſcordātes
Acto.4 recōciliare, oēſq́ ad vnanimitatē quandā reducere, queadmodū in primitiua ecclīa. Multitu
dinis credentium erat cor vnum & aīa vna. Sic em̄ deus habitare facit vnius moris in domo.
De qua

A De qua habitatione concordi atq; fraterna cantamus: Ecce quàm bonum, & quàm iocundũ Pſalm.67
habitare frẽs in vnum. Hæc pax ex charitate procedit, iuxta illud Pſalmiſtæ: Pax multa dili- Pſalm.132
gẽtibus legem tuam. Et per iuſtitiam cuſtodiꝛ, ſicut Eſaias fateꝛ: Et erit opus iuſtitiæ pax, de Pſalm.118
qua pace dicit ſaluator: Pacẽ meã do vobis, nõ quõ mũdus dat, ego do vobis. Itemq; Apoſto Eſa.32
lus: Pax Chr̃i quæ exuperat omnẽ ſenſum, cuſtodiat corda vr̃a. Quod em̃ pax iſta appetẽda Iohan.14
ſit, ꝓcipue om̃i Chr̃iano, cõſtat ex hoc ꝙ Chr̃s ſuos diſcipulos ſalutãdo dicere cõſueuit. Pax Phil.4
vobis: eisq; ꝓcepit: In quãcũq; domũ intraueritis, primũ dicite: Pax huic domui. Idcirco ad Iohan.20
hãc beatitudinẽ ſępe nos hortaꝛ Ap̃lus, vt cũ ait Epheſiis: Sollicite ſeruare vnitatẽ ſpũs in vin Matth.10
culo pacis. Et alibi: Si fieri (inquit) ꝑt quod in vobis eſt, cũ om̃ibus hoĩbus pacẽ habẽtes. Præ- Ephe.4
“ mium aũt pacificoꝝ ſubiungit: ⌊Quoniã filij dei vocabunꝛ.⌋ Hoc eſt, adoptiui, & digni erũt Roma.12
vocari filij dei in ꝓſenti ſeculo, & in futuro potiſſimũ. Homines nãq; filij dei vocanꝛ propter
aliquã aſſimilationẽ cũ eo. Hoc aũt maxĩe cõuenit deo amare & facere pacẽ, ſcd̃m illud Apo 2.Cor.5
ſtoli: Deus erat in Chr̃o mundũ reconciliãs ſibi. Et de Chr̃o ait: Ipſe em̃ eſt pax ñr̃a, qui fecit Ephe.2
vtraq; vnum. Pacifici ergo ſunt ſimiles deo, qui cũ Pſalmiſta dicere poſſunt: Cum his q̃ ode Pſalm.119
runt pacem, eram pacificus. Veruntamẽ ſicut dicit Chryſoſtomus: Multi ſunt q̃ alios liben
ter reconciliãt, & ipſi inimicis ſuis nunq̃ ex corde recõciliant. Hi tales, illuſores ſunt pacis nõ
“ amatores. Octaua demũ beatitudo ſubiungiꝛ: ⌊Beati qui ꝑſecutionem patiunꝛ propter iuſti
“ tiam⌋ Hoc eſt, propter veritatẽ doctrinæ, propter veritatẽ vitę, vel propter veritatem iuſti
tiæ. ſ. propter fidem, bonã conuerſationẽ, vel æquitatis, & iuris defenſionẽ: & hoc ex amo-
re dei, ad eius honorẽ & gloriã. Veritas enim & æquitas pariunt odiũ. Qui igiꝛ propter nullã
B aduerſitatem & ꝑſecutionẽ relinquit viam iuſtitiæ, ille beatus eſt, dicẽs cum ſancto Iob: Do- Iob.27
nec deficiam, non recedam ab innocentia mea, & iuſtificationem quam cœpi non deſeram.
Multi aũt propter ſuos exceſſus caſtiganꝛ, qui volentes ſeipſos excuſare, & quaſi beatificare,
cõueniẽter allegant iſtã ſcripturã, dicẽtes: Beati qui ꝑſecutionẽ patiunꝛ propter iuſtitiã, cũ
ipſi cõdignã luant diſciplinã propter ſuã malitiã. Verũtamẽ ſi q̃s exceſſit, & pœnã ſibi infli-
ctam pro culpa ſua æquanimiter tolerat, etiã ipſe quodãmodo btũs eſſe videꝛ. Quãuis enim
nõ patiꝛ propter iuſtitiã ſuã, tanq̃ propter cauſam alios ad ꝑſequendũ mouentẽ, patiꝛ tamẽ
propter iuſtitiam, tanquàm propter cauſam finalem, videlicet vt ſua culpa ꝑ pœnã ordineꝛ,
Et dei iniuria vindiceꝛ, amiſſaq; gr̃a repareꝛ. Idcirco quicquid aduerſitatis & pœnæ nobis ac- Iudith.8
ciderit, debemus propter noſtra pc̃tã patienter ſufferre, reputãtes hæc ipſa ſupplicia nr̃is flagi
tijs eſſe minora. Sed hoc multo minus eſt, q̃ propter iuſtitiã pati. Vnde Petrus inquit: Hęc ẽ 1.Petr.2
gr̃a, ſi propter conſciam dei ſuſtinet q̃s triſtitias patiẽs iniuſte. Quæ em̃ gr̃a, ſi peccãtes & col
laphizati ſuffertis? Si aũt benefaciẽtes ſuſtinetis, hæc eſt gr̃a apud deũ. In hoc em̃ vocati eſtis
“ Inſuꝑ taliter patientiũ præmium ſubdiꝛ: ⌊quoniã ipſoꝝ eſt regnũ cœloꝝ.⌋ i. æternã victo-
riam conſequenꝛ. Oppreſſis em̃ atq; afflictis, maximè conuenit gloria regni, cõſolatioq; cœ
leſtis, hoc præmiũ octauæ & vltimæ beatitudinis, primæ quoq; beatitudini eſt promiſſum, cũ
diciꝛ: Beati pauperes ſpũ, qm̃ ipſoꝝ eſt regnũ cœloꝝ. Conſiderãdo nempè in regno cœleſti
ſublimitatẽ & opulentiã vniuerſoꝝ bonoꝝ, ſic poniꝛ præmiũ paupertatis. Conſiderãdo aũt Quam diuerſa
in eo plenitudinẽ gaudioꝝ, ſic poniꝛ præmiũ patientiũ & afflictoꝝ propter iuſtitiã, prædi- rõne primæ ac
ctaꝝ aũt btitudinũ ꝓmia vnũ & idẽ ſunt, vel eſſentialr̃ vel reductiue. Quid em̃ ẽ regnũ cęloꝝ vltimæ btitudi
C niſi poſſeſſio terrę viuentiũ? Et q̃d eſt cõſolatio pr̃iæ, niſi ꝑdicta poſſeſſio, vel aliq̃d cõſequẽs ni, regnũ cœloꝝ
eã? Silr̃ ſaturari & deũ videre idẽ exiſtũt. Huius vltimæ btitudinis ad martyres maxime pti ꝑmio ponaꝛ.
nẽtis, om̃es electi participes ſunt, prout teſtaꝛ Ap̃lus: Quia oẽs q̃ volũt pie viuere in Chr̃o ꝑ- 2.Timo.3
“ ſecutionẽ patienꝛ. Cõſeq̃nter ſaluator q̃ſi exponit btitudinẽ vltimã. ⌊Beati eſtis cũ maledi-
“ xerint⌋ Id eſt, malum de vobis dixerint ⌊homines⌋ ſcd̃m modũ q̃ ſubdiꝛ. ſ. propter Chr̃m
“ ⌊& ꝑſecuti vos fuerint⌋ mala inferendo, vel de loco ad locũ fugãdo, ⌊& dixerint om̃e malũ
“ aduerſum vos⌋ varia crimina vobis imponẽdo nõ veraciter, ſed ⌊mentiẽtes⌋ i. mẽdaciter
“ vos accuſantes ⌊ꝓpter me⌋ i. oĩa mala hæc vobis inferẽtes ob id, qm̃ mihi adhæretis ac mi
“ niſtratis, vel ꝓpter iuſtitiã vr̃am. ⌊Gaudete⌋ iterius cordialr̃ delectãdo in iſtis aduerſis, quẽ-
“ admodũ dicit Ap̃lus: Gloriamur in tribulationibus, ⌊& exultate⌋ i. ex plenitudine interio- Roma.5
ris iocunditatis ſigna lætitiæ foris oſtendite, iuxta illud: Cor meũ & caro mea exultauerunt Pſalm.83
in deum viuum. Hoc eſt, quod in Iacobo doceꝛ: Omne gaudium exiſtimate frẽs, cum in di- Iaco.1
uerſas tentationes incideritis. Hæc enim ſunt magna beneficia dei, ſicut affirmat Apoſtolus,
dicens: Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolum vt credatis in eum, ſed etiam vt patiamini
pro illo. Et Petrus: Si exprobramini (inq̃t) in nomine Chr̃i, beati. Hinc ait ſaluator: In mũdo 1.Petr.4
“ preſſurã habebitis, ſed cõfidite quia ego vici mundũ. ⌊qm̃ merces vr̃a copioſa eſt in cœlis.⌋ Iohan.16
Hæc eſt vna rõ gloriandi in aduerſis, magnitudo remunerationis, quia teſtante Apoſtolo: Id 2.Cor.4
quod in præſenti eſt momentaneum, & leuæ tribulatiõis noſtræ, ſupra modũ in ſublimitate
æternũ gloriæ pondus operaꝛ in nobis, vnde ſaluator ait diſcipulis ſuis: Vos nũc q̃dẽ triſtitiã Iohan.16
habetis, iteꝝ aũt videbo vos, & gaudebit cor vr̃m, & gaudiũ veſtrum nemo tollet à vobis.

Cum er

Roma 8. Cum ergo non ſint condignæ paſſiones huius tpis ad futuram gloriam, debemus in omi tri- D
bulatione cordialiter exultare. Gaudendũ quoq; eſt in iſtis aduerſis propter alias cauſas. Vi-
delicet quia p eas Chriſto paſſo aſſimilamur, deũ veneramur, & ſanctis hoïbus cõformamur
ideo ſubdit: ⌊ſic enim⌋ hoc eſt etiam ideo in aduerſis & pſecutionibus iſtis gaudere, ⌊pſe- »
Actor. 6 cuti ſunt (Iudæi) Prophetas qui fuerũt ante vos⌋ videlicet Eſaiã, Hieremiã, & cæteros, pro- »
pter qd Stephanus ait: Quẽ prophetaꝝ non ſunt pſecuti pr̃es veſtri. Ex hoc patet verba iſta
Quæſtio ſpecialiter dici ad Apoſtolos cæterosq; diſcipulos. ¶ Circa præinducta magna orit quæſtio
Lucæ. 6 an ſermo præſens, quẽ hoc loco deſcribit Matthæus ſit idẽ cũ ſermone, qui in Luca deſcribit:
Ad hoc quidã dixerũt, q imò, qa vterq; ſermo idẽ habet principiũ, eũdemq; finẽ, & in mul-
tis intermedijs coincidit. Alij tenẽt oppoſitũ. Primo, quoniã ſcd̃m Matthæum Chriſtus p-
dicauit in monte, ſcd̃m Lucam autem deſcendit de monte, & prædicauit in loco campeſtri.
Secundo, quia ſcd̃m Matthæum prædicauit ſedendo, ſcd̃m Lucam ſtando. Tertio, quia ſe-
cundum Matthæum docuit octo beatitudines, ſcd̃m Lucã quatuor. Quarto, quoniã Lucas
multa omittit quæ ponit Matthæus: Quid hoꝝ ſit verius, ignorat: vtriuſq; tñ opinionis rõ-
nes ſatis faciliter ſoluerent. Primã nãq; opinionẽ tenẽdo diceret, q Chriſtus primo cũ diſci-
pulis montẽ aſcẽdit, ibiq; electiõe Apl'oꝝ facta, & prædicatione incepta deſcẽdit verſus pe-
dem montis, & ibi ſtãs docuit diſcipulos, & populũ ſimul, & ſi mõs ille fuit in cãpo. tunc vtiq;
Lucæ. 11 ſtando circa mõtis aſcenſum, ſtetit in loco cãpeſtri. Nec obſtat, q multa omittit Lucas, quę
ponit Matthæus, ſicut in orõne dñica Matthæus ponit ſeptem petitiões, Lucas quinq; dũta- E
xat, vterq; tñ eoꝝ eãdem orõnem deſcribit: Sciẽs em̃ vnus Euãgeliſta, aliquid ab alio plenè
digeſtum, minus proſequit illud: Qui vero ſecundã opinionẽ tuet, dicere poteſt, q nõ ſit in-
cõueniẽs, diuerſos ſermones eodẽ modo inchoari ac terminari, atq; in multis cõicare. Hęc ſe-
cunda opinio verior æſtimat à quibuſdã, videlicet, q fuerint diuerſi ſermones, ſicut pateſcit
diligenter conſpiciẽti vtriuſq; ſermonis deſcriptionem.

¶ Proſecutio expoſitionis præſentis capituli, ab eo loco quo dicit: Vos eſtis ſal terræ, &c. Articulus decimus.

Lucæ. 6 QVamuis ſermo iſte ad turbas factus dicatur, ad Apoſtolos tamen præſertim dire-
ctus eſt: In principio enim huius capituli dicebatur: Acceſſerunt ad eum diſcipuli
eius, & aperiens os ſuum, docebat eos, Lucas etiam dicit: Eleuatis oculis in diſci-
Eccleſiæ prælati hic aduertãt pulos ſuos dixit, &c. Eoſdem ergo nunc alloquens, docet, quales debeant eſſe,
tam ipſi quàm eorum ſucceſſores, videlicet omnes prælati: ⌊Vos eſtis ſal terræ⌋ .i. condimẽ- »
tum hominum in terra viuentium, quia per diſcretionem & exemplarem conuerſationẽ ve-
ſtram corda alioꝝ condiri ſeu dirigi debent, vt ſaporem habeant opeꝝ virtuoſoꝝ, & vt pſer-
uent à putredine vitioꝝ, quemadmodum ſal confert cibis ſaporem, & à putrefactione cõſer-
uationem. Per ſal ergo notat diſcretio quæ in omni opere neceſſaria eſt, propter q in Leuiti-
Leuitic. 2 co dicit: Quicquid obtuleris ſacrificij ſale condies, in omni oblatione offeres ſal, vnde ait Sal-
Marci. 9 uator: Habete in vobis ſal. Et quia exempla ſuperioꝝ maxime dirigunt, & conſeruant ani-
mas ſubditorum, conuenienter per ſal deſignatur conuerſatio exemplaris. ⌊Quòd ſi ſal eua- »
nuerit⌋ Hoc eſt: Corruptum fuerit, & ſuum vigorem perdiderit, ⌊in quo ſalietur⌋ .i. quid il- »
lo condiri poterit? Nil vtique. Tunc enim potius inficit cibum quàm proſit, ideo ſubditur: F
⌊Ad nihilum valet vltra, niſi vt mittat foras⌋ Hoc eſt: Penitus effundat, ne locum in domo »
inutiliter occupet, vel per errorem cibo immiſſum ipſum corrumpat ⌊& conculcetur ab ho- »
minibus⌋ in via vbi effuſum eſt ſal pergentibus. Per hoc inſinuatur, quòd prælatus indiſcre- »
tus vel inemplariter viuens, non condit, nec dirigit corda ſubditorum, nec poteſt eis prodeſ-
ſe, ſed potius obeſt: idcirco prælatione indignus eſt, & ab ea auelli meretur, ac humiliari, atq;
1. Timo. 4 ſubeſſe. Propterea Paulus admonet Timothęum, imò & omnem prælatum. Eſto exemplum
fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate, hoc enim faciens, teipſum ſaluum facies, &
eos qui te audiunt. Conſequenter Chriſtus comparat eos luci. ⌊Vos eſtis lux mundi⌋ .i. do- »
ctores hominum in mundo degentium, quoniam mentes aliorum illuſtrare debetis radio ſa-
pientię atq; ſciæ, docendo eos quid credendum, quid ſperandum, quid diligendum, quomo-
do diſcernere debeant inter bonum & malum, inter verum & falſum, inter pretioſum & vile.
Hiere. 3 De talibus prælatis dñs loquit: Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia
& doctrina. Ex his conſtat, quòd paſtor aliorum debeat eſſe actione præcipuus, & contem-
Prælatorũ deploratur negligentia platione ſublimis, imò in vtraq; vita perfectus, vt valeat gregem ſibi commiſſum inſtar cœ-
leſtis hierarchiæ purgare, illuminare, & perficere. Sed heu multi iam aliorum curam ſuſci-
Eccl. 41 piunt, in quibus non eſt aqua ſapientiæ ſalutaris, nec panis ſanctæ conuerſationis. Qui ſi ſe-
Eſa. 3. pſos diligenter attenderent, puto quod dicerent: Non ſum medicus, & in domo mea non
eſt panis. Nolite me conſtituere principem populi. De talibus loquitur Eſaias quinqua-
geſimoſexto capitulo: Speculatores cæci, canes muti, non valentes latrare, videntes vana, &
Matth. 11. dormientes. ¶ Sed cum de Iohanne (quo maior inter natos mulierum non ſurrexit) legatur,

Non

A Non erat ille lux, quomodo Apoſtoli appellant lux mundi. Et reſpondendum, quòd Iohan- Iohan.1
nes non erat lux principalis & ſubſtantialis, ſed miniſterialis & participata. Deniq; triplex
eſt lux, videlicet, lux illuſtrans non illuſtrata, vt deus, & ſic Chriſtus ſecundum diuinam na- Lux triphariа
turam lux erat, non Iohannes, lux illuſtrans & illuſtrata, tales præſertim fuerunt Iohannes
& ſancti Apoſtoli, atque Prophetæ. Deinde glorioſus Dionyſius, alijq; doctores dicuntur,
lux illuſtrata, non illuſtrans, ſicut de pœnitentibus & conuerſis dicit Apoſtolus: Fuiſtis ali- Ephe.5
quando tenebræ, nunc autem lux in domino. Quod autem Apoſtoli & prælati debeant ſa-
pientiam ſibi communicatam alijs publice prædicare, eosq; ſplendore virtutum ædificare,
oſidit Saluator per duo, qbus hi comparantur, videlicet, per ſimilitudinem ciuitatis altæ, &
“ lucernæ accenſæ. ⌊Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montē poſita,⌋ Hoc eſt, in loco ſub-
limi conſtructa. Omnibus enim etiam à longinquo apparet. Sic vos aliorum paſtores ſeu ec- Daniel.2
cleſia prælatorum, qui eſtis fundati in Chriſto monte altiſſimo, de quo in Daniele aſſeritur,
quòd creuit in montem magnum, non debetis ſapientiam vobis conceſſam abſcondere,
Scriptum eſt enim: Sapientia abſcondita & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtroq;. Deinde Eccl.20
“ idem oſtendit per ſimilitudinem lucernæ. ⌊Neq; accendunt homines lucernam, & ponunt
“ eam ſub modio⌋ Id eſt: Cum eam accenderint, non abſcondunt accenſam communiter, ni-
“ ſi forte ad tempus, vt opportuno tempore ponat in publico, ⌊ſed ſuper candelabrum,⌋ po-
“ nunt eam, ⌊vt luceat omnibus qui in domo ſunt,⌋ ſimili modo deus non illuſtrauit Apoſto
los, tam copioſo lumine ſapientiæ, vt occultent, ac lateāt, ſed totum mundum luce veritatis
“ perfundāt, ideo ſubdit: ⌊Sic luceat lux veſtra,⌋ Hoc eſt: Virtuoſa ac ſplendida conuerſatio
“ veſtra, ⌊coram hominibus⌋ id eſt, in eorum præſentia manifeſtet, fiat, ac pateat, ⌊vt videāt
“ opera veſtra bona, & glorificent pr̄em veſtrum qui in cœlis eſt,⌋ hoc eſt, ad hoc ſeu propter
hunc finem opera bona, coram alijs facite, vt pater veſter cœleſtis glorificet, laudet, & iuſtus
B eſſe noſcat ab illis per veſtræ vitæ ſanctitatem. Deus nāq; per ſeruos peruerſos inhonoratur,
per bonos laudat, ſecundum quòd Apoſtolus ait quibuſdam: Per vos nomē dñi blaſphemat Roma.2.
inter Gentes. Et per Ezechielem ait dominus: Frequenter commaculaſtis nomē meum ſan Ezech.36.
ctum. Rurſusq;: Sanctificabo nomen meum magnum quod pollutum eſt per vos inter Gen
tes. Gentiles nāq; & perfidi, ſi viderint Chriſtianum in oīmbus ſancte & irreprehenſibiliter
conuerſantem, nonné dicturi ſunt: Vera & ſancta eſt lex quæ talem inſtruit vitā, & ſanctus
dominus cui talis complacet vita. Si autem conſpexerint Chriſtianum ſcelerate agentē, nō-
né mox legem Chriſti derident, & talem eſſe dominum ſuſpicant, quales ſunt ſerui eius: Fide
les vero & boni cum viderint quempiam honeſte & ſancte viuētem, ſtatim grām dei collau-
dant, deum in ſuo miniſtro atq; effectu extollunt, eiusq; miſericordiam admirant, dicentes:
Mirabilis deus in ſanctis ſuis. Non ergo debemus bona coram alijs operari, vel proprias ma Pſalm.67
nifeſtare virtutes, propter propriā laudem, ſed ad dei honorem, & etiā ad proximorū ædifi-
cationem. Soliq; deo debemus velle placere finaliter. Ideo enim dicit ſaluator: Videte ne fa- Matth.6
ciatis iuſtitiā veſtram coram hominibus, vt videamini ab illis. Porro ſciendum, q operum Eodem
bonorū quædā ſunt communia, ad quæ communiter obligamur, nec alicuius ſingularis ſan- Opera quæ in publico fienda.
ctitatis ſeu ſimulationis ſpeciem habent. Talia corā alijs fieri debent. Alia ſunt opera ſingu-
laris deuotionis, & gratiæ eminentis. Iſta itaq; potius occultanda videntur, ne homo vltra
modum ab alijs reputetur aut honoretur, & ne ſpeciem ſimulationis incurrat, aut ſingularis
apparear. Vnde non debemus in manifeſto pectus ſpecialiter tundere, ſuſpiria magna emit-
C tere, manus in cœlum extendere, ſed cum generali exterioris hominis apparatu eſſe con-
tenti, interius vero ſemper ad præcipuam deuotionem anhelare. Et quoniam Chriſtus
noua documenta intulit mundo, ne quis putaret ſuam doctrinam eſſe contrariam docu-
“ mentis Moſi, & Prophetarum, ſubiecit: ⌊Nolite putare quoniam (hoc eſt quòd) veni ſol
“ uere,⌋ Id eſt, falſificare, reprobare, deſtruere, ⌊legem⌋ Moſaicam, ⌊aut Prophetas,⌋ di-
“ uinitus inſpiratos, quorum aliqui fuerunt Gentiles & ante legem, vt Iob, Enoch. ⌊Non ve- Gene.4
“ ni ſoluere (illa) ſed adimplere,⌋ Legem enim Chriſtus impleuit, ſecundum duplicem ſen- Leges Chriſtus quō impleuerit.
ſum. Primo, quia quod lex iuſſit, fecit. Factus eſt enim ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redi-
meret, ſecundum Apoſtolum: Etenim ſecundum legem eſt circumciſus, in templo oblatus. Gala.4
Secundo, quoniam quod legi defuit, perficiendo ſuppleuit, præceptis legis euāgelica cōſilia Lucæ.2
adijciēdo. Sic Chriſtus impleuit prophetas, quia quod illi de eius incarnatōe, doctrina, con
uerſatiōe, prodigijs, paſſione, reſurrectiōe, & aſcēſione pdixerūt, verificauit, & actu cōpleuit,
cætera quoq; in die iudicij adimplebit. Propter qđ ait: Neceſſe eſt impleri oīa q̄ ſcripta ſunt Lucę.24
in lege Moſi & prophetis, & pſalmis de me. Deniq; pcepta legis fuerūt triplicia. ſ. moralia, vt-
pote pręcepta decalogi. Hæc Chriſtus impleuit, ſecūdum q ait: Si vis ingredi ad vitā, ſerua Leg. præcepta triphariа
mandata. Alia erant ceremonialia, vt circumciſio, diſcretio ciborum, eſus agni paſcalis &c. Matth.19.
quæ certum eſt Chriſtum obſeruaſſe. Cum enim de Iohanne Baptiſta prædixerit angelus: Lucæ.1.
Vinum & ſyceram non bibet. Et Petrus poſt reſurrectionem Chriſti teſtatus ſit, quia Acto.10
nunq̄

nunq̃ comedi omne immundum & commune, conſtat, ꝙ Chriſtus quoq; ſeruauerit diſcre- D
Marci.2 tione in cibis. Tertia legis præcepta erãt iudicialia, & hæc Chriſtus interdũ miſericorditer
Iohan.5 relaxauit, tanq̃ legiſlator præcipuus. Interdũ vero probabile eſt eum talia obſeruaſſe. Sed vi
Iohan.9 det contrarium: nã præcepit ſanato, vt tolleret lectum ſuum in ſabbato, ſabbato quoq; fecit
lutum quo oculos cæci nati liniuit. Propter quod Iudæi dixerunt: Non eſt hic homo à deo,
Deuter.6 qui ſabbatum non cuſtodit. Reſpondendũ, ꝙ opa corporalia directe ordinabant ad dei ho-
Matth.12 norem, licebãt in ſabbato, ſicut ornare templum, offerre ſacrificium. Quòd autem iuſſit ſana
to ferre lectum in ſabbato, fuit ad declarationem facti miraculi, in q̃ diuina virtus reſplenduit
Simili modo fecit lutum ad exhibendum miraculum, in quo omnipotentia dei fuit oſtenſa.
Iudæi vero male intellexerunt præceptum de honoratione ſabbati, multisq; aliis ſicut infe-
Lucæ.16. rius eluceſcet. Quod igit Chriſtus impleuit, hæc omnia manifeſtat, ſubdendo: ⌊Amen quip »
pe dico vobis, donec (.i. quouſq;) trãſeat cœlum & terra⌋ .i. vſq; ad finem ſeculi, in quo cœlũ »
& terra trãſibunt, & peribunt, ſeu eſſe ceſſabunt, quantum ad eſſe accidentale, non quantum
ad eſſe ſubſtãtiale, hoc eſt, quo ad qualitatem, ſitum, motum, & influentiam, non quo ad eoꝝ
ſubſtantiam, tunc enim mutabunt in melius, nec habebunt motum & influentiam vt modo
⌊iota vnum⌋ hoc eſt, minimũ verbum ſeu minima lr̃a ⌊aut vnus apex⌋ .i. minima particula »
⌊non præteribit à lege,⌋ hoc eſt, non remanebit non adimpletum, ſed erit ſicut lex aſſerit, »
⌊donec omnia⌋ in lege contenta, ⌊fiant⌋ ſeu impleant. Per hoc autem quod dicit, donec, »
trãſeat cœlum & terra, iota vnum &c. non dat intelligi, ꝙ poſtmodum iota prætereat, ſed ꝑ
hoc, ꝙ ait interim non præterire iota vnum, inſinuat, ꝙ nunq̃ aliquid ibit incaſſum, nec erit
mendoſum, quod continet in lege. Nam & figuræ atq; miniſteria legis ac prophetaꝝ in Euã
Iota gelio adimplent. Iota proprie eſt minima lr̃a hebraica. Apex vero iã ſumit pro particula lr̃æ
Apex in ſummitate lr̃æ poſita, ad diſcernendum. Inſuper docet ſaluator intm̃ oportere imple- E
ri, & obſeruari omnia verba legis, vt nec minimũ eius præceptum poſſet omitti ſine dãnatio
Lucæ.24 nis periculo. ⌊Qui ergo⌋ hoc eſt, cum neceſſe ſit om̃ia illa impleri, idcirco qui ⌊ſoluerit⌋ .i. »
transgreſſus fuerit ⌊vnum de mãdatis iſtis minimis⌋ in lege contentis, quę ſignificaui ꝑ iota »
Exod.20 & apicem, & quæ ſtatim dicturus ſum, videlicet: Non occides, non mœchaberis, non periu-
Deuter.5 rabis, quæ licet pertineãt ad præcepta decalogi, tñ minima appellant, qm̃ parui meriti, (com
Iaco.2 paratiue loquendo) eſt ea implere, pertinentq; ad imperfectos, rudes, & incipientes. Vnde ſe
Auguſtinus cundum Auguſtinum inchoãt hominem, faciunt em̃ declinare à malo. Qui igit ſoluerit vnũ
de mãdatis his minimis, ⌊& docuerit ſic homines⌋ .i. male & inobedienter viuendo prædi- »
cauerit aliis ⌊minimus vocabit⌋ .i. infimus erit & dicet, quantum ad bona gr̃æ gratũ facientis, »
quãuis interdum ſit magnus prælatus, ⌊in regno cœloꝝ⌋ .i. in eccleſia militãte, de qua dicit »
1.Cor.3. Apoſtolus, loquens de ſuis diſcipulis: Hi ſoli ſunt adiutores mei in regno dei. Talis nãq; nõ
eſt in ſtatu ſalutis & gratiæ, quia præuaricãdo præceptum, peccat mortaliter, docendo quoq;
alios, quòd ipſe non facit, imò cuius contrarium facit, grauius peccat, & deo acceptus non eſt
Pſalm.49 Peccatori enim dixit deus: Quare tu enarras iuſtitias meas. Propterea itaq; minimus iudicat
Fide ſola non ſufficit eẽ eccleſiæ membrum à ſanctis & ſapientibus viris, quoniã ſola fide ad corpus eccleſiæ pertinet, nõ per charitatem
& opera. ⌊Qui autem fecerit & docuerit⌋ nõ adiecit de mãdatis iſtis minimis, ſed abſolute »
affirmat, qui aũt fecerit & docuerit .i. qui diuina ꝑcepta ſeruauerit, & taliter conſeruãdo vere F
inſtruxerit alios, ⌊hic magnus vocabit⌋ .i. magni meriti erit, ⌊in regno cœloꝝ⌋ prædicto, »
Dionyſius imò & in futuro. Nihil em̃ diuinius ſcd̃m Dionyſium quã deo cooperari in reductione ani-
Danie.12 maꝝ ad ſuæ beatitudinis fontẽ. Hinc in Daniele legit: Qui multos erudiunt ad iuſtitiã, quaſi
ſtellæ fulgebunt in ꝑpetuas æternitates. Quod vero non ſufficiat docere, niſi adſit cuſtodia
præceptoꝝ, adiecit ſaluator: ⌊Dico em̃ vobis⌋ diſcipulis meis, ⌊quia niſi abundauerit iuſti- »
tia⌋ .i. bona conuerſatio, ⌊veſtra plus quàm (abundat iuſtitia) ſcribaꝝ & phariſæoꝝ⌋ hoc ẽ »
niſi maior fuerit iuſtitia veſtra q̃ illa, ⌊non intrabitis in regnum cœloꝝ⌋ .i. in pꝛ̃iam beato- »
Phariſæorum ſcribarumq; iuſtitia. rum. Quod tripliciter accipi poteſt. Primo, quoniã ſcribæ & phariſæi veraciter docuerunt,
ſed opa non correſponderunt doctrinę, prout infra habet: Super cathedrã Moſi ſederũt ſcri
Marc.12 bæ & phariſæi, omnia quæ dicunt facite, ſcd̃m opera vero eoꝝ nolite facere, dicunt enim &
Matth.23 non faciunt. Scd̃o, qm̃ ſcribaꝝ & phariſæoꝝ iuſtitia fuit ſeruare præcepta minima ſcd̃m ſu-
perficialem intellectum eoꝝ, videlicet, non occidere, non mœchari, vitãdo dũtaxat opa ex-
teriora nepharia, nõ deſideria praua. Per talia quippe præcepta putabãt prohiberi opa, non
affectum, ſcd̃m ꝙ verba ſonãt. Talis aũt iuſtitia nõ ſufficit ad ſalutem. Huic ſenſui cõcordãt
ſequentia, ſicut patebit. Tertio accipi poteſt, quaſi dictum ad Apoſtolos, & prælatos, ac eos
qui ex ſpeciali vocatione, profeſſione, ſeu gradu ad perfectionem tenentur, ideo eoꝝ non eſt
circa communia languere, quia nec ſufficit eis, ſed oportet vt vitam aliorum alta puritate
tranſcendant. Itaq; ꝙ non ſufficiat iuſtitia ſcribaꝝ ac phariſæoꝝ, ſubiungit: ⌊Audiſtis quia »
Exod.20 dictum⌋ .i. præceptum à deo, per Moſen, ⌊eſt antiquis⌋ hoc eſt, populo Iudæoꝝ egredien- »
Deuter.5 tium de Aegypto, ⌊Non occides. Qui aũt occiderit,⌋ hominem prætermiſſo ordine iuris, »
⌊reus

A ⸤reus erit iudicio⸥ dānatiōis.i.mortē corporalē meret̄,& itē æternā.⸤Ego āt dico vobis,⸥ Leuit.19
“ .i.nō ſolū occidi prohibeo,ſed dico,⸤quia oīs qui iraſcitur fratri ſuo⸥ ira inordinata, ratio-
“ nem obfuſcāte,⸤reus erit iudicio,⸥.i.accuſatione corā diuina iuſtitia,hoc eſt tantū dicere,
Ego legē nō ſoluo,ſed impleo,expono,atq; perficio,& ad perfectā ac ſufficientē iuſtitiā do
ceo ac perduco. In lege eñ aperte prohibet homicidiū,cū dicit:Non occides,ſed lex nō ex- Nume.25
ponit perfecte qūo intelligendū ſit illud ꝓceptū. Propterea ego verū intellectū illius pando
ꝓcepti,& dico,ꝙ oīs qui iraſcit.i.vindictā deſiderat,ſeu nocumentū inferre proponit, reus
cōſiſtit iudicio. Eſt ergo ſciendū ꝙ aliqui Iudæoꝝ per ꝓcepta huiuſmodi negatiua,quib⁹ di
citur:Nō occides,nō mœchaberis,nō furaberis,æſtimabāt ſola facta vetari,nō aūt cogitati-
ones & affectiones,vnde putabāt eas nō eſſe pctā,niſi in opus procederēt.Hunc errorē au-
fert ſaluator,inſinuans nō ſolū facta,ſed etiā motus interiores & verba peruerſa eſſe damna-
tione condigna. Obſeruatio aūt præceptoꝝ decalogi fuit ſemper ad ſalutē ſufficiens.Si er-
go ſola facta impia prohibentur,nemo propter deſideria praua,cogitationes, & animi mo-
tus damnaretur,cuius oppoſitum nunc docet ſaluator,imò ex lege & prophetis patet op-
poſitum.Scriptum eñ eſt:Væ qui cogitatis inutile.Et:Malum vir fratri ſuo non cogitet in Mich.2.
corde ſuo.Imò per Hieremiam dominus ſæpiſſime ait:Reuertimini à cogitationibus veſtris Zacha.7
peſſimis.Ira quoq; in veteri teſtamēto prohibet. Vnde in Geneſi Iacob: Maledictus(inquit) Hiere.18
furor,quia pertinax & indignatio,quia dura. Et Ioſeph ad fratres ſuos:Ne iraſcamini(ait)in Gene.50 Gene.45
“ via. Vnde quod dictū eſt:⸤Audiſtis quia dictū eſt antiquis:Nō occides,⸥ Quidā exponunt
“ hoc modo. Audiſtis quia dictū eſt antiquis per modū interpretationis ſeu expoſitionis, Nō Exodi.20
“ occides.i.ꝓceptū de nō occidēdo interpretabant̄ de ſolo facto.⸤Ego aūt,⸥ corrigendo ho
B iuſmodi expoſitionē,⸤dico vobis,⸥qa oīs qui iraſcit,&c.⸤Qui aūt dixerit fratri ſuo,⸥.i.
“ ꝓximo ⸤Racha⸥.i.verbū indignātis animi effuderit,tñ cōfuſe & q̄ſi in gñali,nō certā vitu-
perationē aut cōtumeliā inferēs,ſed affectū interioris cōmotiōis p ſignū ſeu verbū indignati
“ onis aperiēs,⸤reus erit cōſilio⸥.i.tractatu q̄ inueſtigat,q̄ pœna torquēdus ſit,quē cōſtat eſſe
“ dānandū.⸤Qui aūt dixerit(proxīo ſuo)fatue⸥.i.cōmotionē irę p verbū cōtumelioſum,ma
“ niſeſtā vituperationē deſignās effuderit,⸤reus erit gehēnæ ignis⸥.i.pęnæ infernalis.¶Ecce Triplex gradus culpæ.
triplex gradus culpæ,cui correſpōdet triplex gradus reatus ſeu pœnę. Eſt eñ ira latēs in aīo
q̄ notat,cū dr:Qui iraſcit,cuius pœna eſt mereri iudiciū. Et eſt ira prorūpēs in vocē indigna
tionis & vituperatiōis in gñali,q̄d grauius eſt primo,cuius pœna eſt,prolatio ſnīæ contra eū,
q̄ pœna grauior eſt q̄ prima. Et eſt ira in verbū cōtumelioſum procedēs,q̄d eſt grauius pri-
mis duobus,cuius pœna eſt,punitio ignis gehēnæ,quæ ꝓdictis pœnis eſt grauior, ordinant
tñ & tendūt ad eā. Loquit ergo ſaluator de ira prout eſt mortale pctm̄,videlicet vt eſt ex cō
ſenſu cū affectu nocēdi iniuſte. Dicere aūt Racha,ex tali ira ē grauius,dicere vero fatue,extat
grauiſſimū. Secundū Hieronymū,Racha eſt verbū Hebraicū,ſignificās vacuum vel inane,& Hieronymus.
idē dicit Chryſoſtomus. Auguſtinus tñ teſtat,ꝙ ſit vox non ſignificās aliquid determinate, Chryſoſtom⁹.
ſed ſolū cōmoti cordis affectū,cuiuſmodi ſunt interiectiōes. Sed hoc facile cōcordat, qa ſecū Auguſtinus.
dū Chryſ.q̄uis ſignificat vanū ſeu inane.i.ſtultū. Hic tñ accipit ſecūdū vſū loquētiū.ſ.Iudæo
rū,ſecūdū q̄d quælibet prouincia habet aliq̄d verbū exprobratoriū. ¶Circa ꝓdicta inquirit, Queſtio
qñ & qūo & quał̄r ira ſit pctm̄. Quāuis aūt hæc q̄ſtio cōis ſit,habet tñ difficultatem ꝓcipuam
propter ſanctoꝝ atq; catholicoꝝ doctoꝝ contrariā(vt videt)determinationē. Dicit eñ ꝓ-
ſenti loco Hieronymus:Definita ſnīa eſt,vt ira penitus tollat. Si eñ iubemur verberāti alterā Hieronymus.
C ꝓbere maxillā,& inimicos diligere,& pro pſequētibus exorare,oīs iræ occaſio tollit, qm̄ ira Lucę.6
viri iuſtitiā dei non operat. Sed aliter ſonant verba Chryſoſtomi dicentis hoc loco: Qui ex
cauſa iraſcitur,reus nō eſt. Nā ſi ira non fuerit,nec doctrina proficit,nec iudicia ſtāt,nec cri- Chryſoſt.
mina cōpeſcunt. Iuſta ergo ira mater eſt diſciplinæ. Itaq; non ſolum nō peccat qui cum cau-
ſa iraſcit,ſed contra,niſi iratus fuerit peccat,qm̄ patientia irrationabilis vitia ſeminat, negli-
gentiā nutrit,& nō ſolū malos,ſed etiā bonos inuitat ad malū,quia malus, quāuis incorrept⁹
fuerit non emendat,bonus aūt niſi correptus fuerit, perit,quia in corpore ꝓualet magis ma-
lum q̄ bonum. Ad habendā autem huius quæſtionis plenā notitiā, aduertendū,ꝙ Stoici ſiue
Platonici dixerunt,paſſiones ſimpliciter eſſe malas atq; culpabiles,ac animæ morbos. Et ho
rū modū loquendi multi Theologi ſunt ſequuti. Peripatetici aūt dixerunt paſſiones eſſe q̄ſ-
dam motus naturales indifferentes,videlicet,nec bonos,nec malos moralr̄ ex ſua rōne,ſed ſi
eri bonos ſi per rōnem moderent,& malos ſi metā rōnis excedant. Horum ergo ſnīam imitā Auguſt.
do,quam Auguſtinus & poſteriores cōmuniter imitantur. Dicendū,ꝙ ira proprie ſumpta, Damaſcenus.
ſecundū Damaſcenū,eſt deſideriū vltionis ſeu appetitus vindictæ propter iniurtā illatā ſeu Iræ diffinitio.
culpā alterius. Hæc aūt vindicta bene & male optari ꝑt & exerceri, videlicet ſecundū rōnis
cenſuram & ordinem iuris,& item modo oppoſito. Itaq; ira ad rōnem ſe habet dupliciter.ſ.
antecedenter,ſicq; impedit actum rōnis,& dicitur ira per vitium. Secundo ſe habet ad ratio
nem conſequenter,prout mouetur contra peccata ſecundū rōnis dictamen, quæ dicitur ira

CAP.V. per zelum,& eſt bona,& actus virtutis moralis,quę appellatur vindicatiua, de qua ira dicit D
Gregorius. Gregorius. Tunc robuſtius rō contra peccata erigitur,cum ira ſubita rōni ſamulatur. Et de-
nuo:Cauendum ſummopere eſt,ne ira quæ vt inſtrumentū virtutis aſſumiť,rōni dominef,
ne quaſi domina præeat,ſed tanquā ancilla ad obſequium parata à tergo rationis nunquam
recedat. Deniq; moderamen ſeu ordo rōnis circa iram penſatur dupliciter. Primo,quātum
ad id in quod tendit ira,quod eſt vindicta,quæ ſi quæratur propter correctionem peccātis,
punitionem culpæ,ſeu conſeruationem iuſtitiæ,erit ira laudabilis & per zelū. Secūdo, quā-
tum ad modum iraſcendi,videlicet,ne ira immoderate ferueſcat,ſic enim fieret vitioſa,quis
Thomas. in finem laudabilem tenderet. Dicendum ergo ſecundum Thomā,ꝙ ira immoderata ex pte
1.Cor.13 vindictæ optatæ ſeu irrogatæ ex ſuo genere eſt mortalis,quoniam charitati contrariať,quæ
non irritatur,nec cogitat malum,contrariatur quoq; iuſtitiæ,quia maiorem expetit vltionē
quàm culpa meretur,vel iuſtū eſt. Poteſt tamen eſſe venialis propter paruitatē nocumenti il
lati,vel propter imperfectionem actus rōnem ꝑuenientis. Ira vero immoderata intus vel fo-
ris in ſignis ex modo iraſcendi,non eſt ex genere ſuo mortalis,niſi in tm̄ cōcreſcat, vt faciat
hominem à charitate dei vel proximi ſui excidere,quod cōtingit dum impedit rōnem ab eo
ad quod tenetur. Deniq; ꝓter prædictā acceptionē ſumitur ira adhuc dupliciter, quamuis im
proprie. Primo, pro ſola commotione animi ex imaginatione contrarij quæ non eſt graue
peccatum. Secundo,pro motu volūtatis,pœnā iuſte infligentis,& ita diciť eſſe in deo ac an-
gelis. Eo autem modo quo ira laudabilis eſt,defectus iræ eſt vitioſus. Doctores ergo q irā di-
cunt omnino vitandam atq; culpabilem,accipi poſſunt de ira rōnem præueniente & dicta
per vitiū,de qua exponendæ ſunt authoritates ſcripturæ,quæ iram vituperant. Alij vero lo-
quuntur de ira per zelum,quam bonam eſſe præſertim hinc cōſtat,ꝙ de Chriſto ſcriptū eſt: E
Marci.3 Circūſpiciēs eos cum ira. ¶Hac ira motus eſt Phinees & Samſon. De ira autem per vitiū,
Nume.25 Chriſtus iam loquitur. Quæritur quomodo dicens fratri ſuo fatuæ,mereatur gehennā, cū
Iudi.16. dicat apoſtolus:O inſenſati Galatæ. Et iterum: Tu inſipiens quod ſeminas,&c. Chriſtus q;
Galat.3. ait diſcipulis:O ſtulti & tardi corde ad credendum. Dicendum,ꝙ cum verba ſint notæ & ſi-
1.Cor.15 gna conceptionum animæ,ex ipſa cordis intentione & affectione conſideratur culpa in ver
Lucæ.24 bis. Dum ergo huiuſmodi verba dicuntur non animo calumniādi ſeu contemnendi, ſed in-
ſtruendi,aut charitatiue corripiendi, nō eſt peccatum. Sićq; Chriſtus & eius apoſtolus ſunt
locuti. Ex hac præ inducta doctrina,infert ſaluator,⌊ſi ergo⌋.i.cum non liceat iraſci fratri, „
vel dicere ei racha aut fatuæ,idcirco ⌊ offers munus tuū⌋.i.oblationem corporalē vel ſpūa- „
lem quam das deo vel eius miniſtris,non ꝙ deus ea indigeat,ſed quoniam ſponte hāc offers
2.Para.29. in ſignum,ꝙ omnia bona tua à deo receperis,ſecūdum quod Dauid teſtať:Tua domine ſunt
omnia,& quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi,⌊ad altare⌋ materiale in templo. Vel, „
ad altare,ſpiritale in anima,quod eſt fides ſecūdum Auguſtinum,vel charitas ſecūdum Gre
gorium. Nil enim acceptum eſt deo niſi in fide & charitate agatur, & per eas deo exhibeať,
⌊& ibi⌋ videlicet in loco & tempore oblationis, ⌊recordatus fueris, q frater⌋ id eſt pro- „
ximus,⌊tuus habet aliquid⌋ hoc eſt iuſtā quærelā ⌊aduerſum te ⌋ propter iniuriā ſibi à te il „
latam,hoc eſt,quia ei in aliquo male feciſti. Si enim tu eū offendiſti ipſe habet aduerſum te, F
non tu contra eum. Si vero ipſe te offendit,habes aduerſus eū, ſed tunc ſufficit vt ignoſcas ei
ſicut vis tibi à deo ignoſci,nec oportet facere quæ ſequuntur. Quæ tn̄ ſi feceris, opus magnæ „
perfectionis exhibes,maximá́q; mercedē acquiris,⌊relinque ibi munus tuū añ altare⌋.i.in- „
choatū obſequiū ſeu oblationē ſuſpēde vel intermitte actu aut propoſito,qa non eēt deo ac-
ceptū,niſi q̄d ſubdiť feceris,⌊& vade pri⁹ recōciliari fratri tuo⌋.i.placa & ſatisfac ei,veniā po „
Obſequiū noſtrū deo placēs ſtulādo,& emendationē exhibēdo,ſecūdū exigētiā culpæ. Obſequiū em̄ noſtrū deo nō pla-
cet niſi ex charitate naſcať,quā nō habet,imò & cōtra iuſtitiā agit,q fratri à ſe læſo nō ſatagit
recōciliari & ſatisfacere. Eundū eſt aūt pedibus corpis ſi cōmode fieri poſſit, videlicet ſi fra-
ter offenſus nō longe ſit & haberi queat,alias eūdum eſt pedibus mētis, hoc ē,deſiderio atq;
propoſito,quatenus proponas & optes ei ſtatim ſatisfacere,q̄d quia nō vales,intēdas eū ac-
cedere & placare loco & tpe oportunis. In his q̄q; pēſanda eſt mēſura offenſæ ſeu iniurię ꝓ-
ximo irrogatæ,q̄ quāto maior extiterit,tāto celerius ac laborioſius conādū eſt,vt recōciliet
offenſus. Debemus vero interim munus añ altare relinquere.i.nō facere opa bona niſi primo
proponamus ire ad frēm offenſum,q̄d vtiq; propoſitū exeq oportet ſtatim cū cōuenienter
Chryſoſtom⁹. fieri poterit. Porrò ſcd̄m Chryſoſtomū & Caſſianū ad charitatis pfectionē pcipue ptinet,
Caſſianus. vt etiā ille q lęſus ē,ſtudeat aduerſariū mitigare,nō ſolū dimittēdo illatā iiuriā,ſed blādo ſer
mone cor eius placādo,q̄tenus de cætero ſyncerꝫ ad ſe affectū retineat. Si em̄ poſſum alteri-
us quāuis iniuriatoris iracūdiā,inuidiā,puerſitatē,ſancire,eiuſq; animā à morte culpæ eripe
re. Primo accedēdo ad eū & pacē reformādo inter eū & me,& tn̄ nō facio hoc,nō videor eſſe
pſectus in charitate Chri,q pro iniqꝫ ſalute ſanguinē ſudit. Nec ꝓximi quē poſſum à tanto
liberare piculo humiliādo meipm. Dicit ergo Chryſoſt. Ne dicas ille mihi nocuit,ille mihi
ſatisfa-

A ſatisfacere debet,non ego illi,ſi pro gloria ſalutis tuæ iubet te dñs amicitias facere,tu potius
nocitus ſeu nocumentũ perpeſſus,debes nocētē rogare vt duplicē gloriā cōſequaris. Vnā,q̄a
nocitus es:alterā,q̄a prior rogaſti. Feſtina ergo inimicũ tuũ ꝑuenire ad amicitias,ne forte
te tardāte ille ꝑueniat ad rogandũ,& rapiat de manibus tuis pietatis mercedē. Nam ſi ille tibi
nocuit,& ille te rogat,infructuoſa eſt amicitia tua. Quā em̄ iuſtitiā feciſti ante deũ,ſi rogatus
te placaueris. ⌊Et tūc veniēs⌋.i.localr rediēs,vel intentionē tuā ad id quod cœperas,reuo-
cans,⌊offeras munus tuũ⌋.i.inchoatũ dei obſequiũ ꝑficies & cōtinuabis,ſpiritualē vel cor
poralē hoſtiā immolādo. Spũales aũt hoſtiæ ſunt deuota orō,dei laudatio,cordis cōpunctio Hoſtiæ ſpiri
ꝑceptoꝵ impletio. Inſup inſert ſaluator aliud documentum ex his quæ de ira inducta ſunt. tuales.
⌊Eſto cōſentiens aduerſario tuo cito⌋.i.concordiā fac cũ eo quē læſiſti velociter,qm̄ peri-
culũ eſt in mora,cũ ignores diē & horā,⌊dũ es in via cũ eo⌋.i.cũ in vita ꝑſenti ſecũ cōuerſa-
ris,q̄ vita eſt via ad patriā,peregrinatio atq; exiliũ,⌊ne ſorte tradat te aduerſarius iudici,⌋.i.
ne læſus à te,faciat te reũ corā Chrō,ſicq; tradat te materialr,qm̄ eſt occaſio & materia,pro-
pter quā corā Chriſto culpabilis inueniris,iuxta quē modũ,dracones,abyſſi,ignis,grando, Pſal.148
& cætera inanimata & irrationabilia dicuntur deũ laudare,⌊& iudex tradat te miniſtro⌋.i.
Chriſtus det te in manum diaboli,⌊& in carcerē⌋.i.lacũ inferni mittaris,in æternũ damna-
tus,quia nō ſatisfeciſti offenſo.⌊Amen dico tibi,non exies inde,⌋ videlicet de inferno quaſi
liberatus,quamuis in die iudicij omnes egreſſuri ſint in inferno detenti,rurſus grauius retru-
dendi in eum,⌊donec reddas nouiſſimũ quadrantem⌋.i.pro minima culpa ſatisfacias,hoc
eſt nunq̄ redimeris,quoniā in inferno nulla eſt ſatisfactio. Poteſt quoq; per aduerſariũ intel- Aduerſarius
ligi ſacra ſcriptura,mandatum ſeu lex,quæ noſtris concupiſcentijs & propriæ voluntati ad- quis.
B uerſatur,prohibēdo quod cupimus. Huic bono aduerſario cōſentire debemus,ꝓbediēdo ſa
cræ ſcripturæ dũ ſumus cũ ea in via.i.quādiu viuimus in ſeculo iſto,in quo verba dei audim⁹
& locũ merendi ac demerendi habemus. Ne ſorte aduerſarius iſte tradat nos iudici.i.teſti-
moniũ proferat cōtra nos,reprobādo ſcelera nr̄a in cōſpectu diuino. Nō aũt poſſimus ꝑ ad-
uerſariũ iſtũ intelligere carnē aut dæmonē,qm̄ nulli eoꝵ cōſentire aut cōcordare debemus.
Deinde ſaluator oſtendit veꝵ intellectũ ꝑcepti negatiui prohibentis mœchationem ſeu ad-
ulterium,vel illegitimum concubitũ.⌊Audiſtis quia dictũ eſt,⌋.i.diuinitus iuſſum,⌊anti- Exodi.20
quis,⌋ egredientibus ex Aegypto cũ Moſe:⌋Nō mœchaberis. Ego aũt dico vobis⌊.i.non Deut.5.
ſolũ corporalē fornicationē prohibeo,quā Iudæi putabāt dũtaxat hoc prohiberi ꝑcepto,nō
cōcupiſcentiā interiorē:imò ꝑceptũ quo dicitur:Nō cōcupiſces vxorē proximi tui,ꝓpoſu-
erunt de ſignis cōcupiſcentiæ,vt ſunt amplexus & oſcula:nō de cōcupiſcentia intus latente.
Dico itaq; vobis,⌊qm̄ oīs qui viderit mulierē ad cōcupiſcendā eā⌋.i.ad hoc & eo fine,vt cō
cupiſcentia fœminæ cōcitet in eo,⌊iam mœchatus eſt eam in corde ſuo⌋.i.aīo ſeu conſenſu
cum ea fornicatus eſt,& ipſe inordinatus cordis affectus facit eũ reum ac ſi opere perpetraſ-
ſet. Deus em̄ inſpicit intima cordis. Concupiſcentia itaq; quæ eſt cũ animi deliberatione at- 1.Reg.16
q; cōſenſu in delectationē vel opus,eſt mortale peccatũ. Qm̄ hoc nō eſt ſolũ titillari,ſed con
ſentire. Refrenandi ſunt ergo ſenſus exteriores maxime,viſus,tactus,auditus,ne mors intret Exteriores ſen
in animā ꝑ corporis ſui feneſtras. Teſtante quippe ſcriptura:Colloquiũ mulieris quaſi ignis ſus refrenandi.
inardeſcit,& in ſpecie mulieris multi corruerunt. Propter q̄d ait beatus Iob:Pepigi fœdus Eccl.9 Iob.31.
cum oculis,ne ſaltem cogitarē de virgine. Vnde ſecundũ Gregoriũ:Non liceat videri quod Gregorius.
non licet concupiſci.⌊Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te,erue eũ & proijce abs te.⌋ Oculus dext.
C Oculus dexter intelligi poteſt tripliciter. Primo,ipſe oculus corporalis. Si ergo iſte ſcanda-
lizat.i.occaſionē peccādi ingerit,& ad cōcupiſcendum inducit,⌊erue eũ,⌋non eſſentialr,
ſed quantũ ad vſum.i.reprime eũ,ne intueat illicita,quēadmodũ in Ecclo legit:Auerte ocu- Eccl.9.
los tuos à muliere compta. Et in pſalmo:Auerte oculos meos ne videāt vanitatē,⌊& proij- Pſal.118
ce abs te⌋.i.ſepara eũ à te,quantũ ad vſum illicitũ,nō quantũ ad organũ. Iuxta hũc ſenſum di
cit apl'us:Mortificate mēbra veſtra quæ ſunt ſupra terram. Et ne hoc male intelligeretur,ad Col.3
iecit quaſi exponens ſeipſum,fornicationem,immunditiam,&c.i.vitia membroꝵ occidite.
Secundo,ꝑ oculũ intelligit oculus cordis,videlicet intellectus ſeu cōſideratio curioſa,q̄ abij-
cienda ſunt modo ꝑfato cũ ſcandalũ pariunt. Tertio,ꝑ oculũ dextrum intelligitur quicunq;
proximus,ſeu quælibet res adeo chara vt oculus,cuius occaſione ſi ad ruinam peccati indu-
cimur,debemus eā vitare. Cauenda eſt ergo familiaritas & cōtactus eius,cuius occaſione ſcā
dalũ patimur.⌊Expedit em̄ tibi vt pereat⌋.i.ꝑdicto modo eruat ac proijciat à te,⌊vnũ mē-
broꝵ tuoꝵ,⌋vel oculus dexter præſertim dilectus,⌊q̄ totũ corpus tuũ⌋.i.caro tua in die iu
dicij,⌊proijciatur in gehennā ignis.⌋Poteſt q̄q; ꝑ corpus intelligi cōgeries opeꝵ,de qua in
fra dicet:Si fuerit oculus tuus ſimplex,totum corpus tuum lucidũ erit, opera aũt illorum ſe- Mat.6.
quuntur eos. Melius ergo eſt vnius mēbri vitioſum actũ abſcindere,q̄ totius corporis opa Apoc.14
bona amittere & dānari.⌊Et ſi dextera manus tua ſcādalizat te,abſcinde eā & ꝓijce abs te.⌋
Sicut de oculo,ita de manu ītelligi pt̄ tripl'r,videlicet de manu corꝑali, de manu īteriori,vel

CAP. V. volūtate,& de ꝗcūq; ita dilecto ac vtili vt eſt manus dextra. Quodcūq; ergo iſtoꝝ ſcādaliza D
uerit te.i.occaſionē peccādi intulerit,⌊abſcide⌋ illud quātū ad actū, vſum,atq; affectū im-
moderatū,quatenus manus corpis à cōtactu libidinoſo,& ope malo cohibeas,volūtatē ꝗq;
à prauo deſiderio retrahas,proximoꝝ vtilitatē ac delectationē,propter bonū honeſtū .i. a-
nimæ tuæ ſalutē & grām, vites. Nō em̄ pōt vitare pctā,ꝗ nō vitat occaſiones peccādi. Præ-
terea Chrs corrigit Iudæoꝝ errorē circa matrimoniū.⌊Dictū eſt antiqs⌋ (ꝑ Moſen) Qui-
Deut.24 cūq; dimiſerit vxorē ſuā⌋.i. dimittere voluerit,⌊det illi libellū repudij⌋ hoc ē,cauſam repu
Matth.19. Marc.10. diatiōis ſcribat & repſentet, antequā eam dimittat, libellus repudij eſt ſcriptura, cōtinēs cam
Libellus repudij. cur vxor dimittit. Præcepit aūt deus ꝑ Moſen, nō vtiq; vxorē dimittere tanq̄ in ſe bonū ac
licitū,ſed hoc ꝑcepit, vt nō dimitteret, niſi dato libello repudij. Sic em̄ ſcriptū eſt: Si accepe-
Deut.24 rit hō vxorē,& nō inuenerit grām añ oculos eius propter aliquā fœditatē, ſcribet libellū re-
pudij, quē dabit in manu illius, dimittetq; eā. Iudæi vero putabāt dimiſſionē vxoris eſſe ſim-
pliciter bonā, iuſſam ac licitā, ignorātes verba ꝑdicta intelligēda eſſe ꝑ modū ꝑmiſſionis, ne
maius malū accideret.ſ.ne Iudęi vxores ſuas odioſas occiderent, ad ꝗd proni fuerūt. Per quē
modū etiā ꝑmittebātur dare ad vſurā extraneis, nō aūt ꝑ modū iuſſionis. Chrūs ergo errorē
Iudæoꝝ excludēs, ſubiecit.⌊Ego aūt dico vobis, qa om̄is ꝗ dimiſerit⌋.i. à ſe expulerit ⌊vx-
orē ſuā, excepta fornicatiōis cauſa,⌋ corporalis vel ſpūalis, videlicet idololatriæ ⌊facit eam
mœchari⌋.i. dat ei occaſionē adulterādi, ex ꝗ patet ꝙ diuortiū fit illicitum,& ꝙ illa toto tpe
Diuortium illicitum. vitæ ſuæ maneat vxor prioris mariti ſi vixerit.⌊Et ꝗ dimiſſam duxerit, adulterat⌋ qa alteri-
us viri vxorē ſumit in cōiugē, cognoſcitq; eā. Propter vtrāq; aūt fornicationē prædictā, vi
delicet adulteriū idololatriā, licet relinquere cōiugē ſeu maritū quātū ad cohabitationem &
debiti redditionē. Nō tñ oportet niſi in caſu. Sunt etiā varij caſus, in ꝗbus propter fornica-
tionē corpalem nō licet relinquere cōiugē.ſ.ſi mulier ab alio ſub ſpecie proprij viri ſit cogni E
ta, vel ſi vir eā proſtituit, vel ipſe quoq; adulter exiſtat,&c. His verbis cōſonāt dicta Apl̄i ad
1.Cor.7. Corinthios: His ꝗ in in cōiugio ſunt ꝑcipio nō ego ſed dñs, vxorē à viro ſuo nō diſcedere, ꝙ
ſi diſceſſerit manere innuptā, aut viro ſuo recōciliari,& vir vxorē non dimittat. De hac ma
Leuit.19 teria infra plenius dicetur.⌊Audiſtis, qa dictū eſt antiquis (ꝑ Moſen) Nō periurabis, reddes
Oſee.4 Leuit.5. aūt dño iuramēta tua⌋.i. nō ꝑ idola, neq; ꝑ elemēta, ſed ꝑ deū iurabis, dixit em̄: Dñm deum
Deute.6 tuū timebis,& ꝑ nomē eius iurabis. Hoc Iudæi male intellexerūt, putantes ſola iuramēta mē
doſa eſſe prohibita, iuramenta quoq; iniuſta & incauta eſſe ſeruanda. Hunc errorē excludēs
Hieronymus. ſaluator, ſubiunxit.⌊Ego aūt dico vobis, nō iurare om̄ino⌋ ſecundū Hieronymū. Chrūs nō
prohibet iurare ꝑ deum, ſed per ea quę ſubſequuntur, videlicet.⌊neq; ꝑ cœlum⌋ ſed qm̄ ſta-
tim ſubiūgitur,⌊ſit aūt ſermo veſter eſt eſt, non non⌋ intelligitur ſcd̄m aliq̄s. Chrūs etiā iu-
Auguſtinus. ramentum per deum diſſuaſiſſe vel prohibuiſſe, non quia ſemper malum atq; illicitum ſit, ſed
Iacobi.5 (vt ait Auguſtinus) ne per aſſiduitatem iurandi, incidat homo piurium. Eſt quoq; alia ratio
cur non debeamus iurare ſine neceſſitate, vel magna vtilitate, ꝗuis ſint vera quæ dicimus, qa
Iurare nō prorſus illicitum. hoc cedit ad irreuerentiam dei, ꝙ homo tam leuiter, inaduertenter & intimoratæ aſſumit,
Roma.1 tantæ ſanctitatis maieſtatem in teſtem. Quòd autem iurare non ſit prorſus illicitum, inno-
2.Cor.1. teſcit ꝑ hoc, ꝙ Paulus in ſuis epiſtolis toties inuenitur iuraſſe, dicendo: Teſtis eſt mihi deus.
Philip.1. 1.Theſſ.2 Et: Teſtificor coram deo &c. Porrò ſecundum Hieronymum ſuper illud Hieremiæ: Iurabis F
2.Timo.4. viuit dominus in veritate & iudicio & iuſtitia, tres ſunt comites iuramēti, videlicet veritas,
Hiere.4. iudiciū atq; iuſtitia,& ꝗdcūq; hoꝝ defuerit, iuramētū erit illicitū, imò ſic iurās, eo ipo ꝗ iurat
piurus efficit, ſcd̄m Thomā, qa hæc obſeruare tenet in quolibet caſu. Si em̄ deſit veritas iu-
ramētū eſt mēdax, ſi iudiciū deſit, iuramētū eſt temerariū & incautū, ſi iuſtitia, iniquū eſt, le-
uea tq; inutile. Veritas itaq; ad iuramētū ordinata reꝗritur, ex pte rei de qua iuratur. Iudiciū
vero ſeu diſcretio ex parte iurātis, iuſtitia aūt ex parte cauſæ, vt ſit neceſſitas ad iurandū. Iu-
ratio ergo debite circūſtantionata, videlicet, vt fiat ex cauſa neceſſaria, tūc vbi taliter & pro
pter congruū finē nō ſolū eſt licita, ſed & actus virtutis, quæ dicit latria. Qui em̄ ſic iurat, ex-
hibet reuerētiam deo, præſupponēs eū habere inſallibilē veritatē, omniūq; certā notitiā, ac
vniuerſalē prouidentiam. Vnde ait ſcriptura: In omni corde ſuo iurauerunt dño, & inuene-
runt. Et pſalmiſta: Laudabuntur omnes qui iurant in eo. Hieronymus quoq; affirmat, ꝙ iu
2.Para.15 rans veneratur vel diligit eum ꝑ quem iurat. Sic ergo intelligenda eſt litera.⌊Dico vobis nō
Pſalm.62. iurare omnino⌋ hoc eſt, non iurare omnibus modis indifferenter, ſeu ex qualibet cauſa, ſed
ſolum modo iam dicto, videlicet ⌊per cœlū, quia thronus⌋ id eſt ſedes & habitatio ⌊dei ē⌋
Quāuis em̄ incircūſcriptus, immēſusq; deus loco nullo claudat, ibi tamē eſſe aſſerit, vbi ope-
ratur,& ſeipſum oſtēdit. Cū ergo in cœlo empireo maxime operetur, illicq; facie ad faciem
Apoca.3 cōſpiciatur, merito cœlū empireū appellatur thronus eius. Vnde vnigenitus dei: Ego (inqt)
vici & ſedi cum patre meo in throno eius⌊Neq; ꝑ terrā (iuraueris) quia ſcabellū pedum eius
Pedes dei. eſt⌋.i. diuinæ poteſtati ſubiecta,& à deo in vltimo ac infimo reꝝ ordine collocata. Per pe-
des itaq; dei deſignatur opatio ſeu prouiſio eius, pertingens vſq; ad infima. Hoc idē in Eſaia
ſcriptum

A ſcriptũ eſt: Hoc dicit dñs, Cœlũ mihi ſedes eſt, & terra ſcabellũ pedũ meoꝝ. Non eſt itaq; ſic [Eſaiæ.66]
intelligendũ, quaſi deus in diuinitatis natura corporalia habeat liniamenta, & ſitualiter ſede- [Iob.11]
at, præſertim cũ de ipſo ſcriptum ſit: Excelſior cœlo eſt, & profundior inferno, longior ter-
ra menſura eius, & latior mari. ⌊Neq; per Hieroſolymã (iuraueris,) quia ciuitas eſt magni re
gis,⌋ de quo legiť in lib. Heſter: Dñe rex omnipotens in ditione tua cuncta ſunt poſita. Et in [Heſter.13]
pſalmo: Quoniã deus magnus dñs, & rex magnus ſuper omnes deos. Fuit eñi Hieruſalẽ de- [Pſal.94]
putata ad huius regis obſequiũ. ⌊Neq; per caput tuũ⌋ iuraueris, ⌊qa nõ potes vnũ capillum
albũ facere aut nigrũ,⌋ propria poteſtate & ſolo imperio, q̃uis per artẽ & naturaliũ rerum
applicationem, poſſit homo diuerſos colores crinibus capitis ſui inducere. Ecce nõ ſolũ ꝑ de
um, ſed etiã per creaturas iurare prohibuit vel diſſuaſit. Sed q̃uo intelligendũ eſt hoc? Nonné
ꝑ euangeliũ & ꝑ ſanctos ſit licitũ iuramentũ? Nonné Ioſeph per ſalutem Pharaonis iurauit? [Gene.42]
Nonné apoſtolus dicit: Ego teſtẽ inuoco deum in animã meam? Quæritur ergo q̃n & quo [1.Theſſ.4]
modo liceat ꝑ creaturas iurare: Reſpondet beatus Thomas, ꝙ iuramentũ ſit dupliciter. Pri- [2.Cor.1.]
mo ꝑ ſimplicẽ cõteſtationẽ. Secũdo, ꝑ execrationẽ. Iuramentũ primo modo factũ, principa [Per creaturas q̃n ꝛ q̃uo iurare liceat.]
liter diuinæ veritati innitiť. Secũdario aũt aſſumunť aliquæ creaturæ ad iurandũ, nõ ſecundũ
ſe, ſed in q̃tũ diuina in eis veritas manifeſtať, ſic q; iurať ꝑ euangeliũ. i. ꝑ deũ, cuius veritas in
euãgelio contineť. Et itẽ per ſanctos, q hanc veritatẽ crediderũt. In iuramento aũt quod ſit
per execrationẽ aſſumiť creatura, tanq̃ id in quo diuinum execrať iudicium, ſi non veræ aſſeri
B tur vt cũ homo iurat per caput, vel ſiliũ ſuũ, ſeu aliam rem dilectã. Deniq; ſicut licitũ eſt iura-
re per deum pro loco, cauſa & tempore: ſic & per creaturas, tam per ſimplicem conteſtatio-
nem, q̃ per execrationem. Per execrationem nanq; iurauit aplꝰs: Ego (inquiens) teſtem in-
uoco deũ in animã meã. Quod vero Ioſeph ꝑ ſalutẽ Pharaonis iurauerit, vtroq; modo intel- [2.Cor.1.] [Gene.42]
ligi pt, videlicet ꝑ modũ execrationis, ita ꝙ Pharaonis ſalutẽ obligauit deo & per modũ con
teſtationis, conteſtando veritatem diuinæ iuſtitiæ, ad cuius executionem principes terræ cõ
ſtituunť, quoꝝ vnus extitit Pharao, ſic q; ꝑ eius ſalutem iurauit Ioſeph, inquantũ diuina iuſti-
tia in Pharaonis imperio monſtrabať. Cũ ergo ꝑ creaturas iurať, iurãs obligať implere iura-
ta, ac ſi ꝑ deum iuraret: quia non iurat ꝑ creaturas, niſi inquantũ diuina virtus in eis relucet.
Ideo quoq; nõ licet ꝑ eas iurare, niſi circunſtãtijs debitis obſeruatis, quẽadmodũ nec ꝑ deũ.
Eſt etiam alia ratio cur Chriſtus ꝑ creaturas iurare prohibuit, quia ſpeciẽ idololatriæ habet [Chrs ꝑ creaturas iurare, cur prohibuerit.]
hmõi iuramentũ. Idololatræ eñi ſic iurãt, & ei ꝑ quod iurať diuinus honor impendi videť, vt
tangit hoc loco Hieronymus. Quid eñi eſt iurare, niſi infallibilẽ teſtẽ ad cõfirmationẽ ver-
boꝝ inducere. Chrs vero inſinuat ideo ꝑ creaturas nõ eſſe iurandũ ſine cauſa neceſſaria, quia [Iurare quid]
in eis aliquid diuinæ virtutis relucet, Dicit eñi: ⌊Neq; ꝑ cœlũ, quia thronus dei eſt⌋. i. gloria
dei manifeſtať in cœlo, ⌊neq; ꝑ terram, q̃m ſcabellum pedum eius eſt⌋. i. in terra relucet diſ- [Eſaiæ.66]
poſitio poteſtatis diuinæ, ſic q; iurando ꝑ cœlũ aut terrã, iurať ꝑ eum, cuius maieſtas præſen
tať in cœlo, vel cuius diſpoſitio relucet in terra. Per hoc quoq; ꝙ non poſſumus vnum capil-
C lum capitis noſtri facere album vel nigrũ, euidenter pateſcit, ꝙ nõ à nobis, ſed à deo ipſm ca-
put accepimus. ⌊Sit aũt ſermo veſter, eſt eſt, non non,⌋ i. ſimpliciter affirmate quod verũ [Iacobi.5]
eſt, & negate quod falſum eſt, nec adhibeať iuratio ſine neceſſitate. ⌊Quod autem his abun-
dantius eſt⌋. i. iuramentum quod affirmationi ſeu negationi ſuperaddiť, ⌊à malo eſt,⌋ i. ex
malo culpæ, vel malo pœnæ procedit, videlicet ex infirmitate, incredulitate, vel ſuſpitione
eius qui exigit iuramentũ, vel ex malo iurantis, qui iurat omiſſis tribus prædictis iuramenti
comitibus. Non dixit, quod his abundantius eſt, malũ eſt, ſed à malo, quia iuramentum non
eſt ſemper peccatum, ſed origo iuramenti eſt malum quoddam, videlicet, quoniam homines
ſibi inuicem diſcredunt.

¶ Elucidatio ſequentis partis huius capituli, vſq; ad finem ipſius, videlicet:
Audiſtis quia dictum eſt. Arti. XI.

COnſequẽter ſaluator informat diſcipulos circa iudiciale legis ꝓceptũ, de pœna ta-
lionis. ⌊Audiſtis qa dictũ eſt⌋. i. ꝑ Moſen denũtiatũ eſt filijs Iſrael. ⌊Oculum pro
oculo,⌋ requires, ⌊dentẽ pro dẽte⌋ exiges. i. ſi qs tibi excutiat dentẽ vel oculũ. Fi [Exod.21.]
at ei ſilr. Dixit eñi Moſes: Qualẽ læſionẽ qs intulerit, talẽ ſuſtinere cogeť, vt liuorẽ [Leuit.24]
pro liuore, vulnus pro vulnere, animã pro aĩa. Hæc vltio licita erat in lege rudibus data, q̃te- [Deut.19]
nus timore eadẽ patiẽdi retraherenť ab iniuriatõe, & ne læſi ex impatiẽtia & crudelitate exce
derẽt modũ in vlciſcẽdo. Eſt eñi cõe hoĩbus, vt velint plus læſionis repẽdere, q̃ paſſi ſunt, eo
ꝙ alius prior in eos peccauit, ſic q; nõ ſolũ læſionẽ, ſed & cõtemptũ, iniuſtitiamq; ꝑpeſſi ſunt.
Lex ergo aliqualr̃ reduxit ad pacẽ, & ꝑparauit ad patiẽtiã, dũ iubet nõ plus inferre q̃ illatũ eſt
Iudæoꝝ vero nõnulli circa verba ꝑdicta duplr̃ errauerũt. Primo, q̃m æſtimabãt vindictã ꝑ-
pter ſe appetẽdã. Secũdo, qa putabãt hæc verba ſic dici ꝑ modũ ꝓcepti, vt nõ liceret aliter a-
gere, ſeu penitus indulgere, nõ ꝑpẽſantes illud in pſal. Si reddidi retribuẽtibus mihi mala, de- [Pſal.7]
cidã merito ab inimicis meis inanis. Hieremias q; virũ ꝑfectũ deſcribẽs, ait: Dabit ꝑcutiẽti [Theñ.3]

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAP.V. ſe maxillā, ſaturabitur opprobrijs. Chrs ergo iſtos errores excludēs ſubiecit. ⌊ Ego aūt dico D
vobis, nō reſiſtere malo ⌋.i. nō repugnare, nō reddere malū pro malo, nō litigare, nec repcu
tere. Per hoc nō dat intelligi, vitia nō eē coercēda nec exceſſus eē corrigēdos ab his qbus rō-
ne officij cōpetit ſeruare iuſtitiā, ſed ne priuata ꝑſona vindicet ſemetipſam, & ne aliqs affe-
ctu vindictę, potius q̄ zelo iuſtitię, corrigēdiq́; aīo reſiſtat malo.i. pctōri ſeu pctō. Si aūt per
hoc ꝙ nō reſiſtit malo, periret ordo iuſtitiæ, ac rigor diſciplinæ, & impij ī ſuis malignitatibꝰ
indurarētur ac fouerētur, reſiſtēdū eēt ſcd̄m ordinē iuris ex charitate, præſertim ne iniqui in
æternū perirēt. Si vero ex reſiſtētia mali, orit graue ſcādalū infirmoꝝ, vel maius malū, tenet
hō nō reſiſtere malo, ne ponat offendiculū proximo, aut peior fiat ſciſſura, vel ſcādalū tale a-
lio mō ſedādū eſt. Si aūt deſiſtat hō reſiſtere malo, vindictā nō quærēdo, quāuis reſiſtēdo nō
oriret ſcādalū ꝑdictū maiuſve malū, tūc erit opus ſuperogatōis atq; cōſilij nō reſiſtere. Hinc
Roma. 12. ergo dicit apłus: Noli vinci à malo, ſed vince in bono malū. Deniq; imꝑfectis & paſſionatis
hoībus tutius atq; ſalubrius ē, vt aſſueſcāt nō reſiſtere malo, q̄uis poſſint. Nā & ſi æſtimēt ſe re
ſiſtere ſcd̄m ordinē iuris, timēdū eſt tn̄, ꝙ potius impellātur paſſione q̄ rōne, impatiētia quā
iuſtitia, priuato amore, quā ſyncera dilectiōe. Itaq; vindicta nō eſt optanda neq; q̄renda ſub
rōne vindictæ, ſed medicinæ atq; iuſtitiæ, vtpote vt trāſgreſſor in hoc ſeculo corrigat, ordo
iuſtitię obſeruetur, alij terreātur, vel propter aliqd ſimile. Præterea ſcd̄m Chri ꝑfectiſſima
Maxilla ver/tera quō ꝑbēda documēta, paꝝ eſt nō reſiſtere, ſubditur eñ: ⌊ Sed ſi qs te ꝑcuſſerit in dexterā maxillā tuam »
præbe ei & alterā ⌋ vel ſecūdū realē exhibitionē ſi ratio id depoſcat ad oſtendēdā patientiā, »
& alioꝝ ædificationē, vel ad demōſtrandā charitatis feruorē, quo hō paratus eſt ad oīa ſu
ſtinēda pro fide & Chro. Si aūt nil tale occurrat, ꝑbenda eſt altera maxilla, ſeu alia pars cor-
poris, ſicut beatus Martinus ꝑbuit dorſum cædētibus ſcd̄m animi ꝑparationē, ita vt hō pa-
ratus ſit plura ꝑferre, q̄a nō ſemꝑ corporaliter ꝑbenda eſt altera maxilla. Pręſertim cū Chrūs
Joban. 18 alapa recepta dixerit ſacrilego: Si male locutus ſum, teſtimoniū ꝑhibe de malo, ſi autē bn̄, qd E
Acto. 22. me cædis? Paulus q̄q; apłus cū à militibus cæderet, dixit: Si ciuē romanū & indēnatū licet vo
Actoꝝ. 23 bis flagellare? Et tn̄ vtiq; nō ſolū flagellari, ſed & mori pro Chro paratus fuit, ſed deſiderauit
primo romā videre & informare. Videtur tn̄ ꝑdictis cōtrariū, ꝙ illico iuſſus cædi, dixit pon
tifici id iubēti, Percutiat te deus paries dealbate. Thomas q̄q; apłus in vultu ꝑcuſſus, ſatis hor
rēdā legit vltionē impetraſſe, ita vt ꝑcuſſorē leo occideret. Ad primū reſpōdet Auguſtinus,
ꝙ verba apłi erāt prophetia, nō imꝑcatio mali. Ad aliud dicit, q̄d nō cogimur illi hiſtorię cre
dere. Poſſumus aūt dicere, ꝙ ex miſericordia potius q̄ ex crudelitate Thomas hoc fecerit, vt
deus ꝑceret aīæ ꝑcuſſoris, & cæteri diuinā ptāē agnoſcerēt. ⌊ Et ei q vult tecū iudicio cōtē- »
dere & tunicā tuā tollere, dimitte ei & palliū ⌋ Iſtud ſcd̄m Auguſtinum intelligitur non q̄ad »
1. Cor. 6 operis oſtēſionē, ſed animi ꝑparationē. Sed q̄a apłus dicit: Iā omnino delictū eſt in vobis, ꝙ
iudicia habetis inter vos, quare nō magis iniuriā accipitis, quare non magis fraudē patimini.
Hinc ergo oportet diligētius intellectū hoꝝ verboꝝ inq̄rere. Chryſoſtomus itaq; hoc loco
multis perſuaſiōibus videt velle probare, nequaq̄ ſeruum dei debere corā iudice pro tꝑalibus
cauſam habere vel apparere, propter peccati periculū, q̄d vix euitari pōt, & ſcādalum alioꝝ.
Et qm̄ Chrs maiora repēdere pōt, ſi eius amore vitet iudiciū. Idē videtur Auguſtinus ſentire
exponēdo ꝑmemorata verba apłi dicēs: Hoc ipm̄ vr̄o pctō agitur, ꝙ inter vos negotia iudi
cio determināda habetis, q̄a pctm̄ eſt habere iudiciū cōtra frēm. Veꝝ ſi hoc abſolute intelli-
gatur, daretur ipſis magna libertas atq; occaſio ſpoliādi & rapiēdi, ꝑſertim bona ſimplicium
Chriſtiano an iudicio contendendum. merētq; innumerabilia mala. Gloſa igitur q̄ſi exponēs verba Auguſtini, adiecit. Perfectis li- F
cet repetere ſua ſimpliciter, vtpote ſine lite, ſine cauſa, ſine iudicio, ſed non conuenit eis inde
mouere cām añ iudicē: Infirmis vero licet repetere ſua corā iudice, iudiciūq; habēdo contra
frēm, ſed nō cōtentioſe vel fraudulenter, vel apud iudices infideles. Veꝝ nec iſtud videt alijs
ſatis reſolutū. Eccleſia nāq; nō peccat habēdo iudicia, & religioſi poſſunt corā iudice ſua re-
petere. Fideles q̄q; in terris infideliū habitātes, nec fideles iudices habere potētes, poſſunt ad
iudices fideles recurrere. Alij ergo reſpōdēt, ꝙ liceat (nō aūt expediat) ſecularia habere iudi-
cia, & ꝙ religioſi ac ꝑfecti, poſſunt ſua repetere corā iudice q̄ſi bona cōmunia, nō vt propria.
Aliqui etiā breuiter dicūt, ꝙ nō licet repetere ſua in iudicio, ſi ex repetitōe oriatur ſcādalū &
malū deterius. Sed tūc ſcire oportet, qn̄ & q̄uo bona tꝑalia omittēda ſunt propter vitāda ſcā
Temporalia qn̄ ob ſcandalū omittenda dala alioꝝ. Ad q̄d Thomas reſpondet, ꝙ tꝑaliū bonoꝝ q̄dā ſunt nobis cōmiſſa, quēadmodū
bona eccleſiæ cōmittūtur ꝑlatis, & bona reipublice cōmittunt rectoribus. Hoꝝ itaq; cōſer-
uatio īminet his, q̄bus cōmiſſa ſunt de neceſſitate, ſicut & depoſitoꝝ. Ideo ꝑpter ſcādalū vi
tādū dimittēda nō ſunt, ſicut nec alia q̄ ſunt de neceſſitate ſalutis. Vñ btūs Thomas Cantua-
riēſis eps̄ repetijt bona ecclīæ cū grādi ſcādalo regis. Alia bona tꝑalia ſunt nr̄a ſeu propria, &
hæc propter ſcādalū dimittēda ſunt, vel largiēdo ea alijs, ſi apud nos ſint, vel dimittēdo ea a-
lijs, ſi apud nos nō ſunt, qn̄ ſcādalū ex infirmitate, vel ignorātia oritur, q̄d eſt ſcādalū infirmo
rū, dimittēda ſunt inquā, vel ſcādalū alio modo ſedādū eſt, vt errās inſtruatur, & ſcādalizari
deſiſtat.

A deſiſtat. Quod ſi noluerit, iam ſcandalũ eius erit ſcandalũ phariſæorũ. Dũ igit̃ ſcandalũ ex malitia ſcãdalizati procedit, nõ ſunt bona tẽporalia (quãuis propria) propter id vitãdũ dimittẽda, q̃a hoc vergeret in detrimẽtum boni cõmunis, & rapiẽtibus hoc noceret in aĩa. Quod ergo ait ſaluator, & eius aplus, intelligẽdũ eſt ſcd̃m promptitudinẽ animi, itaq̃ hõ paratior ſit pati fraudẽ atq̃ iniuriam, q̃ iudicio agere, deſiderio pacis internæ & quietis, & ne alij offendant̃ dũmodo aliunde expediat. Ex his aliqualiter eluceſcit q̃uo intelligendũ ſit, q̃d alibi pcipit Chrũs. Qui aufert q̃ tua ſunt ne repetas. ſ. cũ lite & cõtentione, vel cũ ſcandalo puſillorũ. Lucæ. 6.
⌊Et qcũq̃ te angariauerit⌋ .i. coegerit ſeu violẽter cõpulerit, ⌊mille paſſus⌋ hoc ẽ ambulare ſecũ p mille paſſuũ ſpaciũ. Quinq̃ aũt pedes faciũt paſſum, ⌊vade cum illo alia duo milia⌋ paſſuũ, ſcd̃m animi pparationẽ, vel ſecũdũ opis executionẽ, ſi ſine maioris mali & ſcãdali ortu vitare nõ poteris, id eſt, ſi aliqs à te exegerit indebitã ſeruitutẽ ſed licitã, debes aĩo eẽ paratus plus facere, q̃ ille angariãdo reqrit. Si aũt in oĩbus pinductis percutiẽs, rapiẽs ſiue angarians, ex nr̃a patiẽtia in ſua malitia cõfirmet̃ ac foueatur, expedit ei reſiſtere ſecũdũ iuris proceſſum. Si tñ habeatur ſpes de eius emollitione, videlicet, q̃ eius prauitas p noſtrã pietatem, charitatẽ & patientiã corrigatur, ſuſtinẽdũ eſt, ſicut apoſtolus loqtur: Vince in bono malũ. Roma. 12
Vnde Chryſoſtomus: Patiẽtia (inqt) tua vincat crudelitatẽ, & oſtende q̃ maior ſit benignitas dei in ſanctis, quàm malitia diaboli in iniquis hominibus. Interea ſi ſeruus Chr̃i libenter eat cum impio, vel ſeruiat violẽto, nõ angariatur, ſed ille æſtimat ſe iſtũ angariare. ⌊Qui aũt petit à te da ei⌋ quod poſtulat, ſi rõnabiliter quærat, & tibi facultas adſit. Da itaq̃ ei ſecundũ exigentiã & poſſibilitatẽ tui ſtatus ac facultatũ tuarũ, & ſi non corporale, tamen ſpũale munuſculum, vt ſi inconuenienter vel inconuenientia poſtulauerit, informes errantẽ, quia verbum melius q̃ datum. Nonne ecce verbum ſuper datum bonũ. Vt autem teſtat̃ Ambroſius. Eccle. 18.

B Eiuſdem criminis eſt habenti ſua auferre, & indigenti quod quærit denegare, cum poſſis tribuere. Quoniam (conteſtante Chryſoſtomo) homines non domini, ſed diſpenſatores ſunt diuitiarum, idcirco omnia q̃dãmodo ſunt communia. Huic conſonat quod in Actibus dicit apoſtolus: Oportet reminiſci verbi domini Ieſu, quia beatius eſt dare quàm accipere. Denique ſecundũ principẽ Theologorum, bonum eſt ſui diffuſiuum, & charitas non quærit quæ ſua ſunt: Ideo dicit apoſtolus ad Timotheũ: Diuitibus præcipe facile tribuere. Veruntamen prodigalitas nõ laudatur. Nec obſtat prædictis illud in Eccleſiaſtico: Benefac humili, & ne dederis impio. Hoc enim intelligendum eſt de beneficio corporali, quod non eſt impio dãdum, ſi ſit in fomentum & adiutorium ſuæ impietatis. Spũale autem beneficium nulli negandũ eſt, ſicut nec corporale, in articulo neceſſitatis. Actorũ. 20 1. Corĩ. 13 1. Timo. 6 Eccle. 12. Nulli ſpũale deneganđum beneficium.
⌊Et volẽti mutuari à te⌋ .i. aliqd ſibi cõcedi ſeu mutuum accipere ⌊ne auertaris,⌋ negando ei q̃d petit, ſi rõnabiliter petit, & tibi adſit facultas. Hoc enim ſpectat ad charitatem, vt neceſſitatem proximi quaſi propria æſtimemus ac ſubleuemus ſubueniendo egenti, imò agendum eſt in Eccleſiaſtico. Perde pecuniam propter fratrem & amicum. Teſte quoq̃ Pſalmiſta: Iocundus homo qui miſeretur & commodat, quia in æternum non commouebitur. Inſuper Chriſtus exponit prçceptum legis de dilectione proximi, de qua ait apoſtolus: Qui diligit proximum legem impleuit. Eccle. 29 Pſalm. 111. Roma. 13 Lucæ. 19
⌊Audiſtis quia dictum eſt⌋ in lege Moſi ⌊diliges proximum tuum⌋ non dilectione carnali, nec ſolum dilectione naturali, ſed & dilectione charitatiua atq̃ gratuita, quæ fundatur in communicatione felicitatis æternæ ⌊& odio habebis inimicum tuum⌋ non odiẽdo naturã, ſed culpam, non perſonã ſed vitium, quod vtiq̃ odium ex charitate procedit, & ad perfectionem pertinet. De quo in pſalmo cantatur: Perfecto odio oderam illos, & iniquos odio habui. Pſalm. 138

C Hoc aũt quod de odio inimici ſubijcitur; quidam Iudæorum peſſime intellexerunt, dicẽtes: inimicos ſimpliciter odiendos, ad quod multa veteris teſtamenti teſtimonia adduxerunt. Multa eñ ſunt quæ ſuperficialiter intellecta, videntur hoc ipſum prætendere. Sicut cũ Moſes ait: Non quæres eis bonum, & Neemias: Confundantur & peccatum eorum non deleatur. Sed talia atq̃ ſimilia intelligenda ſunt, quantum ad temporalia bona, vel de inimico ſecũdum vitium inimicitiæ, non ſecundum eſſe naturæ, vel ducũtur zelo iuſtitiæ, ſeu modo prophetiæ, nõ affectu inuidiæ. Pſalm. 118 Deut. 23. Neem. 4
Quod autem inimici nõ ſint odiendi ſecundum verum intellectum legis, hinc liquet, quod in Leuitico ſcribitur: Ne oderis frẽm tuum in corde tuo, ſed publice argue eum ne habeas ſuper illo peccatum. Et denuo: Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Salomon loquitur: Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina illius ne exultet cor tuum. Iob quoque proteſtatur. Si gauiſus ſum ad ruinam eius, qui me oderat, & exultaui, quòd inueniſſet eum malum. Iudæorum ergo errorem Chriſtus excludẽs, adiũxit. Lucæ. 19. Ibidem. Prouer. 24 Iob. 31 Lucæ. 6.
⌊Diligite inimicos veſtros⌋ quantum ad id quod habent à deo, puta naturã ad dei imaginem factam, & beatitudinis ſuſceptiuam. Diligere autem, eſt alicui bonum velle, ſecũdum Philoſophum. Debemus ergo aduerſarijs noſtris bona ſpũalia velle, videlicet, gratiam in pſenti, & gloriam in futuro, imò & bona corporalia eis optanda ſunt, ſecundũ q̃ expedit eorũ ſaluti, ⌊bñfacite his q̃ oderũt vos⌋ interiorẽ affectũ extẽdẽdo in opus, vt ſcilicet impẽdatis Diligerẽ qđ.

Prouerb. 25 eis bñficia ſpũalia ſeu corpalia, ſcđm cõgruentiã cauſæ, loci, ac tpis. Vnde & Salomon admo D
Roma. 12 net: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potũ da illi. ⌊Et orate pro pſequẽtibus & ca-
Pro omnibus orandum lumniãtibus⌋ Hoc eſt, calumniã inferẽtibus ⌊vos⌋ in generali pro oĩbus illis orãdũ ẽ & etiã
in ſpeciali, ſi ſpecialis cauſa orãdi occurrit, vt ſi viderimus inimicum grauiter anxiatũ, ſeu dã
nationis periculo expoſitũ. De neceſſitate ergo pcepti eſt, vt omnibus quãtumcũq; aduerſa-
rijs appetamus ſaltem in generali grãm conuerſionis, & cætera ad ſalutem neceſſaria. Nec ali
cui tali ſpecialr̃ nos prçcanti negemus ſubſi diũ ei neceſſariũ, ſi dare poterimu. In ſpeciali aũt
alicui aduerſario charitatiuè affici & auxiliari ſpeciali neceſſitate non occurrente ad ſupero-
gationem pertinere videt. ⌊Vt ſitis filij (adoptiui) prĩs veſtri qui in cœlis eſt⌋. ſ. dei prĩs, vel
totius ſupbeatiſſimæ Trinitatis, quæ eſt vnus creator ac deus & pr̃ omniũ noſtrum ⌊qui ſolẽ
ſuum⌋ corporalem in cœlo fulgentẽ ac diſcurrentem, ⌊oriri facit ſup bonos & malos⌋ om̃i
bus enim hominibus ſol miniſtrat & naſcit, radios ſuos omnibus influendo, ⌊& pluit ſup iu-
ſtos & iniuſtos.⌋ Inuitat ergo nos Chriſtus ad inimicoꝝ dilectionem exemplo dei, qui na-
turalia beneficia nemini ſubtrahit, ⌊vt ſimus filij eius⌋. i. vt ei aſſimilemur, conformãdo nos
eius bonitati ac pietati. Ratio em̃ filiationis in quadã aſſimilatione conſiſtit: propter quod di
Ephe. 5 cit Apoſtolus: Eſtote imitatores dei ſicut filij chariſſimi. Vnde Iohãnes loquit: Sicut ille eſt,
1. Iohan. 4 & nos ſumus in hoc mundo, videlicet aduerſarijs noſtris affectum & effectum charitatis im- E
pendendo. Conſequenter ponit Saluator aliam rõnem amandi inimicos. ⌊Si enim diligi-
tis eos q vos diligũt⌋. i. ſi ſolum amatis amãtes vos non tã propter deum, quã ideo quia vos
diligunt ⌊quã mercedem habebitis⌋ à deo in pr̃ia, quaſi dicat, nullã ⌊Nonné & publicani⌋
Hoc eſt, publici pctõres ⌊hoc faciunt⌋ vtiq; & tñ nullã à deo mercedem ſortiunt. ⌊Et ſi ſa
lutaueritis frẽs veſtros tantum⌋ id eſt, ſalutem & bona optaueritis propinquis veſtris ⌊quid
amplius facitis⌋ quã publicani. ⌊Nonné & Ethnici⌋. i. Gentiles ⌊hoc faciũt.⌋ Quia in hac
clauſula addit, tantum, dat intelligi, quòd in prçcedenti quoq; clauſula ſubaudiendum erat.
Sciendum ergo quòd amicos diligere ex charitate, non eſt immeritorium, diligere vero ami-
cos alia quacunq; dilectione non eſt meritorium. Signum aũt quòd amici diligunt, quia ami-
ci, & non principalr̃ propter deum, eſt, cum ſic diligunt, quòd inimici non diligunt. ¶ De-
niq; qui vnũ hoĩem odit, nullum veraciter diligit, cũ ſit in pctõ mortali, quod charitatẽ extin
guit. Idcirco qui amat amicos, & nõ inimicos, nõ amat amicos p charitatẽ, ſed p naturalem,
carnalẽ, ſiue politicã amicitiã. Non ergo habet à deo mercedẽ. ¶ Quçri pt hoc loco, quid ſit
magis meritoriũ, diligere amicũ vel inimicũ. Ad hoc diuerſimode ſatis à diuerſis rñdet: Tho
mas vero reſpondet hoc modo: Dilectio refert ad diligentẽ, & ad deũ, qui eſt rõ diligẽdi pro
Quam diuerſimode amicoꝝ dilectio, inimicoꝝ dilectioni pemineat, & è diuerſo. ximũ. Referendo ergo dilectionẽ ad diligentem, ſic dilectio amici eminet dilectiõi inimici.
Quia amicus cũ ſit melior atq; ppinquior, eſt materia aptior dilectioni q̃ inimicus, ppter q̃d
actus charitatis trãſiens ſup talẽ materiã eſt melior, & oppoſitũ eius eſt peius, videlicet, odiũ F
amici q̃ inimici. Quãtũ vero ad id q̃d eſt rõ diligẽdi proximũ, q̃d eſt deus, dilectio inimici p-
eminet. Primo, qm̃ ſolus deus ẽ cauſa huius dilectõis. Scđo, qa ex dilectione inimici oſtendit
amor dei fortior eẽ in diligente, q̃ ex dilectõe amici. Nihilominus dilectio amici ſcđm ſe eſt
melior, feruẽtior, magiſq; meritoria: qa ad rõnem virtutis ac meriti, plus facit bonũ q̃ diffici
le. Quãuis ergo dilectio inimici ſit difficilior, non tñ eſt melior vel magis meritoria, niſi pmij
accidentalis rõne laboris annexi. Præmiũ vero eſſentiale correſpondet feruori dilectionis.
⌊Eſtote ergo vos pfecti⌋ Non ſolũ amicos ſed etiã ęmulos diligendo, pietatis viſcera ſemp
habẽdo, & in om̃i virtute virilr̃ vos habẽdo, ⌊ſicut & pr̃ veſter cœleſtis pfectus eſt⌋ pfectio
ne ſimplr̃ dicta, & extra om̃e genus, ita ꝙ nulla ei deeſt nobilitas, ſed om̃e q̃d abſolute loquẽ-
do melius eſt ineſſe q̃ deeſſe, cõuenit deo cũ plenitudine infinita. Huic ergo pfectioni aſſimi
Eſa. 40 lari nõ poſſumus ſilr̃itudine æqualitatis, ſed imitatõis. Scriptũ eſt em̃: Cui ſilẽm feciſtis deum,
aut quã imaginẽ ponetis ei, & cui aſſimilaſtis me, dicit ſanctus. De hac pfectõe deiforme, qua
Deuter. 18 deo aſſimilari pcipimur. Ait Moſes: Perfectus eris, & abſq; macula cũ dño deo tuo. O vere
quãta ẽ bonitas atq; dignatio dei, & quãta eſt dignitas rõnalis creaturæ, eò ꝙ de⁹ im̃ẽſus, in
Eſaię. 40 cuius cõparatõe totus mũdus eſt velut puluis exiguus, vult ſibi aſſimilari, ſilẽmq; vocari crea-
Leu. 11. 12. 19. 20 turã ſuã rõnalem. Ad hãc quippe pfectionem, etiã in veteri teſtamẽto diuinitus innitamur,
Deute. 7. iuxta illud: Nolite cõtaminare aĩas veſtras: Ego em̃ ſum dñs deus veſter. Sãcti eſtote, qm̃ ego
Gene. 17 ſctũs ſum. Poſtq̃ ſublimia pfectaq; documẽta Saluator ppoſuit, congruẽtiſſime admonet vi
Eſa. 42. 43 tare vulpeculã, vtpote vanã gloriã, q̃ tũc fortius atq; latẽtius igredi ſolet ſiue pulſare, nõ ſolũ
Eſa. 50 puſillos, ſed & pficiẽtes ac feruidos, qñ efficacius diuinis obtẽperauerũt pceptis ſiue conſilijs
⌊Attẽdite ne iuſtitiã vr̃am⌋ videlicet opa virtuoſa q̃ docui ⌊faciatis corã hoib⁹ vt videamini
ab illis⌋ hoc ẽ ad hũc finem, quòd virtuoſi ab illis reputemini, & laudem humanam captetis,
hoc em̃ eẽt hoib⁹ velle placere, de⁹ aũt diſſipat oſſa eoꝝ q hoib⁹ placẽt. ⌊Alioqn⌋. i. niſi attẽ
Pſalm. 52. deritis ſicut admoneo, ⌊mercedẽ nõ habebitis apud pr̃em vr̃m q in cœlis eſt⌋. i. in cõſpectu
dei in pr̃ia, qm̃ cœleſtem btitudinẽ ſortituri non eſtis. Non em̃ aliqd meremini ſic agendo,
quia in

A quia in moralibus. Actus habet ſpeciē à fine, & ſecūdum Ambroſiū. Intētio imprimit ſpeciē actui tuo. Si ergo finis eſt vanus, opus eſt vitioſum. Deniq; ſcd̄m Dionyſiū, bonū eſt ex integra cauſa, videlicet om̄ibus circūſtātijs cōcurrētibus. Malū vero cōtingit omnipharie .i. qcūq; circūſtātia omittat. Inter oēs aūt circūſtātias actus virtuoſi, propter qd extat pcipua, — Moralis act⁹ a fine ſpeciē ſortitur.
« & ergo ſi opus agat propter laudē humanā, maxime vitiat atq; inficit. ⌊ Tu ergo cū facis e-
« leemoſynā noli tuba canere añ te ⌋ .i. noli alta voce, vl' ſigno alio manifeſtare teipm, propter
« laudē hoīm obtinēdā, ⌊ ſicut hypocritæ faciūt in ſynagogis & vicis ⌋ hoc ē tēplis & plateis. — Hypocritæ.
« Sic em̄ multi Iudæo℞ fecerūt, ⌊ vt honorificētur ab hominibus. Amē dico vobis, receperūt
« mercedē ſuā ⌋ videlicet laudē humanā. O vanitas ac miſeria infinita, propter volatilē, vilem,
« fallacē & momētaneā hoīm laudē, diuino, ęterno & cœleſti honore priuari. ⌊ Te aūt faciēte
« eleemoſynā, neſciat ſiniſtra tua, qd faciat dextera tua ⌋ .i. tā occulte hāc facias, quā tū ad animi intētionē, vt nec ab illo videat, q tibi tā vicinus ē, vt vna manus alteri. Per talē etem̄ modū loquēdi, dat intelligi, q hō debet à nemine velle videri propter gloriā hoīm capiendā, quis ad alio℞ ędificationē & dei honorē, poſſit eleemoſyna fieri in aperto vel ſpūaliter. Neſciat ſiniſtra .i. cogitatio peruerſa ſeu vana affectio, qd faciat dextera tua .i. cogitatio & affectio bona, hoc ē, cogitatio vana oīno abijciat, nec bonę cogitatiōi de q eleemoſyna naſcit, admiſceat, — Ab hūana laude abſtinendū.
« ⌊ vt ſit eleemoſyna tua in abſcōdito ⌋ loco .i. occulte fiat, ſaltē ſcd̄m deſiderium cordis,
« intētionemq; animi, ne cupias inaniter apparere. ⌊ Et pater tuus (cœleſtis) qui videt ⌋ oculo
« intellectuali, ⌊ in abſcondito ⌋ id eſt intus in anima, ſcrutans corda & renes, & etiam in occultis, tenebroſiſq; locis, quēadmodum Hieremias ait: Si occultabitur vir in abſconditis, & ego — Hiere. 23
« non videbo eum. Homo quippe videt quæ foris apparent, deus autem intuetur cor ⌊ reddet — 1. Reg. 16.
« tibi ⌋ copioſum pmium eleemoſynæ quod in pſenti inchoatur, & in futuro pficitur.

¶EXPLANATIO CAP. VI. Et cum oratis. Articulus XII.

CAP. VI.

B POST exhortationē ope℞ miſericordiæ & charitatis fraternę, qbus homo ad proximos ſuos virtuoſę extēditur, docet ſaluator de actu latriæ, per quem anima ad deū eleuatur, videlicet de oratione, quæ ſecūdum Damaſcenum, eſt aſcenſus mētis in deū vel petitio decentium .i. re℞ quas decet peti à deo. — Oratio quid.
« ⌊ Et cū oratis ⌋ deum ſuppliciter
« inuocando, ⌊ nō eritis ſicut hypocritæ ⌋ .i. aſſimilari nō debetis vanis hoībus, humanā laudē potius q dei honorē, vel honorationem à
« deo qrētibus ⌊ q amāt in ſynagogis ⌋ .i. ī publicis cōuēticulis ſeu tē-
« plis, ⌊ & in angulis platea℞ ſtātes orare ⌋ Stāt enim, vt ſic remotius videantur. Quod aūt apud Chriſtianos deſignat eccleſia, hoc apud Iudæos ſignificat ſynagoga, videlicet locū cultus diuini, vel collectionē fidelis populi. Secūdū Chryſoſtomū dicit nō in plateis, ſed in angulis platea℞: ad inſinuādū, q hypocritę interdū quærunt ſecretum locum orandi, non vt lateant, ſed vt videantur quaſi in abſcōdito orare, ſicq; dupliciter commendentur. Primo, quoniā orāt. Secundo, quoniā latere deſiderant, ſciunt em̄ laudabilius eſſe in occulto orare. Tales ſunt multi qui ſimulant ſe honores refugere, nolle pręeſſe. gloriā vanam odire, vt honorem, prælationem & gloriā, cōſequātur. Sciūt — Lucæ. 14
enim, quoniam honor ſequitur fugientem, & q ſe humiliās exaltetur. Ideo ſcriptū eſt: Eſt q — Lucæ. 18
« nequiter ſe humiliat, & interiora eius plena ſunt dolo. Sic igitur orāt, ⌊ vt videātur ab homi- — Eccle. 19.
« nibus ⌋ .i. deuoti putētur, laudētur & honorētur. ⌊ Amen (id ē veraciter) dico vobis, receperūt mercedē ſuā ⌋ Imò & ſi à nullo hoīe videātur neq; laudētur, receperunt tamen mercedem ſuam in præſenti, quātum ad ſuū propoſitū & affectū, nec à deo pmium ſortiūtur, ſed pœnā

C tāquam ſacrilegi, qui re ſacra abutūtur in vanitatē. His verbis nō prohibet Chriſtus in eccleſia materiali ac publicis locis orare, cum dicat apoſtolus: Volo viros orare in om̄i loco, leuātes puras manus. Et pſalmiſta: Vota mea domino reddam coram om̄i populo eius. Itemq;: Adorate dominum in atrio ſancto eius: Et quomodo poterimus ſemper & ſine intermiſſione orare, ſi nō orauerimus vbicūq; fuerimus. Deniq; ſunt orationes ſolēnes ac publice, quas faciūt miniſtri eccleſiæ pro populo, quas certū eſt in ipſa eccleſia publicę fieri oportere. Orationes quoq; priuatę ſingulorum maxime in eccleſia fieri debēt, propter loci ſanctitatem & ſacramenti præſentiam, iuxta illud: Domus mea domus orationis vocabitur cunctis gētibus dicit dominus: Quod ad literā de materiali eccleſia dictum eſſe. Chriſt⁹ allegat: Prohibet ergo dominus in templo & angulis platearum orare, more hypocritarum, videlicet, appetitu laudis humanæ, vel commodi temporalis. Et ne ſolum oremus in publicis locis, ideo ſubdit: — 1. Timo. 2 / Pſalm. 117 / Pſalm. 28 / Pſalm. 95 / 1. Timo. 5 / Lucæ. 18. / Eſaiæ. 56 / Matth. 21 / Lucæ. 19 / Marc. 11
« ⌊ Tu autem cum oraueris ⌋ id eſt, orare intendis vel incipis, ⌊ intra in cubiculū tuū ⌋ .i. locum
« ſecretū & quietū, ⌊ & clauſo hoſtio ⌋ loci ne quis accedat, teq; impediat, vel ad inanē gloriā exciret, eo q inueniaris in tam ſancto opere humanum aſpectum, præconiumq; vitare. Aliq em̄ ſolēt ſubito & īaniter gloriari, cū inueniunt pter vl' cōtra ppoſitū ſuū laudabilr occupari

Ora

⌊Ora pře̅m tuum⌋ Cœleſtem deum trinum ac ſimplicem, ⌊in abſconſo(loco) Et pater tu-
us qui vidit in abſconſo⌋ non enim latent eum quę fiunt in locis abſtractis. Specialiter quoq;
vidit deus per approbationem, in abſconſo .i. miſericorditer aſpicit, & acceptat opa bona, D
quæ fiunt in abditis ad vitandum vitium vanitatis. Locus vero ſecretus & quietus plurmum
confert ad orationis puritatē atq; feruorem: quia tūc hō̄ ſecurior eſt nec à ſenſibilibus totiēs
inquietaſ, vnde imaginatio eius quietior eſt, & intellectus ſtabilior: voluntas quoq; tāto ardē
tius ferſ in deum, ſtabiliusq; in eo p̄manet fixa, quāto amplius à multis abſtrahiſ. Poteſt etiā
per cubiculum ſpūaliter accipi cor hominis. Sic ergo debemus intrare cubiculū animæ .i. ad
Pſalm.84 cor noſtrum redire, & ſpm̄ noſtrū intra ſe nos colligere. Iuxta illud: Audiā quid loquaſ in me
dn̄s deus, qm̄ loqueſ pacem in plebem ſuā, & in eos qui cōuertunſ ad cor, & pře̅m in abſcon-
Iobā.14 ſo .i. in cordis ſecreto ſoli deo patenti orare, ſicut ait Saluator: Spūs eſt deus, & eos qui adorāt
1.Regū.2 eum, in ſpū & veritate adorare oportet. Hoc modo orauit Anna, cuius tm̄ labia mouebantur
& vox penitus non audiebaſ. Et pater tuus qui videt in abſconſo. Hoc eſt, in intimo cordis
Iob.42 fundo, quem nulla latet cogitatio ⌊reddet tibi⌋ quod poſtulas, imò multiplicem ořonis ef-
fectum tibi præſtabit, videlicet: dulcem in orādo ſaporem, optatæ gřæ infuſionem, ſempiter
1.Regū.1 namq; gloriā, ſi tn̄ infatigabil'r oras. ⌊Orātes aūt nolite multū loqui⌋ .i. verba corā deo mul-
tiplicate, ⌊ſicut ethnici⌋ .i. Gentiles ⌊faciūt⌋ qui ideo orādo multum loquunſ: ⌊putāt em̄
quòd in multiloquio ſuo⌋ hoc eſt, virtute multo⁊ verbo⁊, ⌊exaudianſ.⌋ à dijs ſuis, & non
mirum quòd diu orant, & verba multiplicant. Nam orant dæmones, qui & ſi audiant, exau-
dire non valent, nec aliquid facere, niſi permiſſi à deo. Orant reges mortuos, Iouemq́. Mercu- E
riū, quo⁊ crimina ſunt notiora q̄ nomina, qui & ſi viuerent, ſalutem conferre non poſſent.
Pſal.113 Orant idola inſenſata, quæ habent aures, nec audiūt. ⌊Nolite ergo aſſimilari eis.⌋ Verba mul
Pſal.143 tiplicādo ea ratione, qua illi vt arbitremini in multiloquio, & non potius in affectu feruido,
exaudiri. Patet ergo ꝙ Chřus non abſolute prohibet verba in ořone protendere, ſed ne hoc
Lucæ.18. faciamus more Ethnicorum. Nā ip̄e hortaſ nos, vt oremus inſtāter & ſemp̄, quod ſine multi-
Lucæ.6 plicatione verborum mentalium ſiue vocalium non fit. Ipſe quoq; in ořone pernoctauit.
⌊ſcit em̄ př veſter, quid opus⌋ .i. neceſſe vel vtile ⌊ſit vobis, anteq̄ petatis eum⌋ p̄ quocūq;
negotio. Scia em̄ dei ęterna, p̄fecta, inuariabiliſq; conſiſtit. Ideo non oportet multum loqui
quaſi in multiloquio exaudiret deus, quia ſi ſic, tunc p̄ nřos ſermones aliquid ſibi notificareſ,
quòd antea ignoraſſet, vel p̄ verbo⁊ multitudinem flectereſ, quo⁊ nullum omniſcienti & in
commutabili cōpetit deo. ¶Deniq; circa hunc locū dicit Chryſoſtomus: De ořone nobis ē
ſermo, quā ſolā quaſi ſpūale tributū aīa de viſceribus ſuis offert deo. Vis aūt ſcire, q̄ præcioſa
ſit ořo. Nulla iuſtitia thymiamati comparaſ, niſi ſola ořo. Sicut enim thymiamata bene confe
Exod.30 cta delectāt hominē odorātem, ſic ořo iuſti ſuauis eſt aň deum. Vis autem ſcire dignitatem
Tobiæ.12 eius: Mox vt de ore proceſſerit, ſuſcipiunt eam angeli manibus ſuis, ſicut Tobiæ angelus di-
xit: Ego ořonem tuā obtuli deo. Orās aūt, nil noui faciat quod aſpiciāt alij: altè clamādo, ma
Hypocrita non ora nus extendendo, pectus tundendo, vel oculos impudēter ad cœlos leuādo. Sed interiora ſua
Orāti oſtium intrandum. ingrediaſ, vt nihil cogitet, niſi de quo orat, & quem orat, vt claudat oſtium, ſenſus carnalis,
omneſq; cogitationes carnales, & ſolicitudines foras expellat. Si autem de extraneis & carna
libus rebus cogitaueris, non introiſti in interiorem intellectum tuum, neq; clauſiſti oſtiū ſen F
ſus, ſed tacite cum cogitationibus ſuperfluis loquens: Tempus ořonis amittis. Poſſumus & p̄
Quæ male ex clamoſa ſequantur oratione oſtium intelligere, vt non clamoſe oremus. Ex clamoſa em̄ ořone, multa mala ſequunſ. Ma
xime tria hæc. Primū, quia clamoſe orās, non credit deum eſſe vbiq;, & abſconſa audire .i. ita
ſe habet altè ſibilādo, ac ſi non crederet illa. Scd̄m, quia myſteria ořonum tua⁊ alijs pādis, &
nō audiris à deo, qm̄ indiſciplinate oraſti, ſed adhuc ab hoībus derideris. Tertiū, qm̄ alte⁊ iu
xta te non p̄mittis orare. Vocibus em̄ tuis rapis ſenſum illius ad tuos ſermones, & nō ſolū non
exaudiris, ſed adhuc pc̄m̄ colligis, dum orare alios non p̄mittis. Sic igiſ ora vt Anna, cuius la
bia mouebanſ, vox non audiebaſ. Hęc Chryſoſtomus. Porro p̄ hoc dictum: ſcit př veſter qd̄
opus ſit vobis anteq̄ petatis eum, videreſ aliqual'r cōfirmari opinio Socratis aſſerētis. Nihil
determinatum petēdum à deo, qm̄ melius ſcit q̄ nos ipſi quid nobis expediat, niſi immediate
ſubiungeret Chřus ořonem determinata bona petentē. Sed cum deus inuariabilis nō flectaſ,
nec ſolum ſciat quid nobis neceſſe ſit, ſed etiam quid ip̄e daturus exiſtat, cur eum oramus. Re
Prædeſtinatio non ex meritis ſpondendum, quòd ideo vt ipſe donet eo ordine quo ſe datu⁊ præuidit. Quàmuis enim prę-
deſtinatio non ſit ex meritis, tamen in ſua æterna prædeſtinatione diſpoſuit ſe daturū grām
in præſenti, & gloriam in futuro per preces noſtras ac merita. Oramus quoq; vt orando fer-
uentius deſideremus, & copioſius mereamur, ſicq; capaciores reddamur, & plura beneficia
Hebræo.4 obtineamus, ſuſceptamq; grām diligentius cuſtodiamus, in ſpe diuina roboremur, acquirē-
do quod petimus, & deo familiariores quodammō efficiamur, cum omni fiducia ad thronū
gřæ accedentes. Conſequenter docet filius dei formam orationis perfectæ materiamq; pe-
tendam. ⌊Sic ergo vos orabitis.⌋

¶Expoſitio

¶Expoſitio orõnis dominicæ. Pater noſter. Articulus XIII.

A DE huius orationis expoſitione, laude & efficacia, tãta iam à ſanctis atq; catholicis
doctoribus dicta ſunt, vt pene tædio ſit ea ꝑlegere. Veruntñ nec digna, nec ſuffi-
cientia dicta ſunt, nec vſquam dicent. Tanta nempe eſt huius glorioſæ orationis
profunditas in ſenſu, fœcũditas in myſterijs, efficacia in effectu, artificialitas in ꝓ- Johan. 1.
“ ceſſu ſeu ordine, vt nemo capere queat vł eloqui. Immẽſum igit æternũq; dei verbũ propter Eſaiæ. 11.
“ nos incarnatũ, & ꝗdãmodo breuiatũ verbũ abbreuiãs & cõſummãs fecit ſup terrã. ⌊Sic (in- Lucæ. 11
qt) orabitis. Pater noſter⌋ quid tam auget fiduciam, qd tam inflammat affectum, quid tam
lætificat humilẽ animã, ſicut deũ verũ & ſummũ velle à fidelibus prẽm vocari, eũq; fiduciali-
ter prẽm vocare. Vt ergo cũ plena fiducia poſtulemus, eiuſq; (quẽ inuocamus) beniuolentiã
cõciliemus ſeu capiamus, voluit Chrũs, vt ſic inchoemus. Pater, pater vtiq; creatiõe, proui- Sapiæ. 2.
ſione, adoptiõe, redẽptione, ad cuius imaginẽ cõditi ſumus, cuius ꝓuidẽtia gubernamur, cu- Heſter. 13.
ius grã adoptati ſumus, cuius pietate ſumus redẽpti. Quãuis aũt hoc loco noĩe prĩs poſſit in- Galat. 4
telligi deus pater, prout pr̃ relatiue accipit, imò ꝗlibet diuina ꝑſona, tñ ſcd̃m Auguſtinum ꝑ Ephes. 1.
prẽm deus trinitas deſignat. Dicit aũt: Pater noſter, potius ꝙ pater meus, vt dicendo noſter Eſaiæ. 63
intelligamus nos oẽs frẽs eſſe, atq; ad fraternã dilectionẽ ac mutuã orõnem teneri, ſicq; ore-
mus pro inuicem vt ſaluemur. Et etiã ideo, vt ſciamus ꝙ deus ſit vniuerſale bonũ, apud quẽ Jacobi. 5
nõ eſt ꝑſonarũ acceptio, qui bonum commune diligit & requirit. ¶Secũdum Chryſoſto- Deut. 10.
mum libenter exaudit deus precem, dum orans non ſolum pro ſe, ſed & pro alijs orat. Pro ſe 2. Para. 19.
eñi orare naturæ eſt & neceſſitatis, orare autem pro altero charitatis & grãæ. Sed pẽſemus ac Job. 34.
ſatagemus, ne tantæ dignationi, charitati & grãæ, creatoris ſimus ingrati, non conſiderando Eſaiæ. 42
B beneficia eius, nec eius maieſtatem honorando, ne dicat nobis. Si pater ego ſum, vbi eſt ho- Matth. 22
“ nor meus, ⌊qui es in cœlis⌋ .i. in cœleſtibus ciuibus ſeu beatis, in quibus es excellentiſſimo Lucæ. 20
modo per gloriam, beatificamq; præſentiam. Vel, in cœlis, materialibus præſertim in cœ- Roma. 2
lo empireo, vbi ſpecialiter eſſe & habitare diceris, qm̃ ibi excellẽtius oꝑaris, & teipſum oſtẽ- Galat. 2.
dis, quãuis ſecũdum veritatem ad nullum locum vel tẽpus determineris vel habitudinẽ habe Ephe. 6.
as quãtum in te eſt, ſed ſis añ omnia, non ſolus poſt omnia non ꝓuentus, in omnibus nõ in- Coloſſ. 3.
cluſus, ex omnia non excluſus, ſupra omnia non elatus, infra omnia non oppreſſus, manens Acto. 10.
æternaliter in tua ſubſtãtiali ſimplicitate, inuariabiliter, incircũſcriptibiliterq; ſubſiſtẽs. Vel, Jacobi. 2
in cœlis .i. ſanctis ac virtuoſis hoĩbus, ꝗrũ cõuerſatio ẽ in cœlis, ꝗ terrenis nõ inhiant. Talib9 1. Petri. 1
eñi dicit apl̃us: Tẽplũ dei ſanctũ eſt, ꝗd eſtis vos. In oĩbus qppe eſt deus ꝑ eſſentiã, ꝓſentiã & Malach. 1
potẽtiã, oĩa penetrãs, ambiẽs & conſeruãs, ſingulisq; magis ꝓpinquus ac intimus quã aliqua Roma. 9
pars ſuo toti, vel aliqd ſibimetipſi, qm̃ ipſe ſolus illabit rerũ eſſentijs, nec aliqd alteri adeſt, niſi Philip. 3.
virtute diuinæ ꝓſentiæ ſeu ꝓſentis, & vt ſic loquar ꝓſentiſſimi dei, ꝗ ꝑ Hieremiã teſtat: Nũqd 2. Cor. 6.
“ nõ cęlum & terrã ego impleo, ⌊ſanctificet⌋ .i. cũ omi puritate & reuerẽtia honoret, ſcĩm eẽ Hiere. 23
“ ſciat, in ſanctitate & iuſtitia ei miniſtret, laudet & glorificet, ⌊nomẽ tuũ⌋ noĩatũ vel tuipſe ꝗ Lucæ. 1
diuerſis noĩbus deſignaris, ꝗ teſtatus es: Quicũq; glorificauerit me, glorificabo eum. De quo 1. Regũ 2
Eſaias inducit. Dñm exercituũ ipm̃ ſanctificate, ipſe pauor vr̃, & ipſe terror veſter. Ecce hoc Eſaiæ. 8
ad bonos ꝑtinet filios, vt primo oĩm, patris ſui honorẽ & gloriã quærãt. Deus eñi bonorum Pſalm. 15.
noſtrorũ nõ eget, nec noſtro obſequio ſiue ꝓconio aliqd felicitatis aut gloriæ ei accreſcit. Sed
hoc prorſus iuſtiſſimũ eſt, vt oĩs illi honor & gloria ĩpendat. Itaq; ſanctificet, ab omibus no
mẽ tuũ, præſtaq; grãm adimplendi hoc ipſum. Heu me miſerũ, ingratũ ac frigidũ, ꝗ totiens
C ſine attẽtione, & ꝑ cõſequẽs ſine reuerẽtia & affectu, verba iſta pronuntio. Studeamus igitur Eccle. 41
agere ꝗd ab omibus fieri cupimus, vel, vt deũ vbiq; & ſemꝑ honorare conemur, qm̃ maledi
ctus ꝗ habet ſe ad eũ intimorate & irreuerẽter. Vñ in Eccleſiaſtico habet: Et nũc in omi cor Eccle. 39
“ de & ore collaudate & benedicite nomẽ dñi. ⌊Adueniat regnũ tuũ⌋ .i. ad tuã beatitudinẽ ꝑ-
ducamur, vt ædificent muri cœleſtis Hieruſalẽ, & ruina angelorũ ſuppleat, numerus beatorũ Pſalm. 50
in patria cõpleat, ſicq; regnũ triũphãtis eccleſiæ cõſummet, ac cito adueniat, vt trãsferamur
de via ad patriã. Vel, adueniat regnũ tuum .i. eccleſia militãs. in qua ꝑ fidẽ & grãm regnas ac
habitas, perficiat ac multiplicetur, totoq; orbe diffundatur, vt tu ſolus regnes in ea, hoſteſq;
“ eius, maxime dæmones, ejiciantur foras. ⌊Fiat volũtas tua⌋ .i. omẽ ꝓceptũ tuũ ac beneplaci
“ tũ cuſtodiatur ſeu impleat, ⌊ſicut in cœlo⌋ hoc ẽ, in beatis & cõprehenſoribus ⌊& in terra⌋
id eſt, in viatoribus, hoc ẽ, da grãm, ꝑ quã nos in hac valle degentes, tibi tã prõpte, reuerẽter
ac pure obediamus, ſicut beati in cœlo viuẽtes, quãtũ noſtra fragilitas hoc ꝑmittit, videlicet
“ vt corpore & anima tibi in omibus pareamus. ⌊Panẽ noſtrũ ſupſubſtãtialẽ⌋ .i. Chriſtũ ve
re ſupeſſentialẽ, & tibi conſubſtantialẽ qui ait: Ego ſum panis viuus ꝗ de cœlo deſcendi, hoc Johan. 6
“ eſt panem ſacramentalẽ, ⌊da nobis hodie⌋ vt hoc cibo ſpiritali ac ſaluberrimo ꝗtidie ſuſten
temur ac roboremur, ſuſcipiẽdo eũ ſacramẽtaliter & ſpiritaliter vel ſpũaliter ſolũ. Vel, ſup-
ſubſtantialẽ .i. præcipuũ ſecũdũ Hieronimũ, hoc eſt, panẽ vitæ & intellectus. Panẽ aĩæ, panẽ Eccle.
grãæ ac obediẽtiæ. De ꝗ dicit: Meus cibus ẽ, vt faciã volũtatẽ prĩs mei. Vel certe, vt dictũ eſt. Johan. 4

Panẽ

Lucæ.11 Panem Euchariſtiæ, quem Dionyſius ſuperſubſtantialem appellat. Lucas dicit: Panemno- D
ſtrum quotidianum da nobis.i.quo indigemus quotidie.ſ.ſufficiētiā alimenti,⌊da nobis ho
die.⌋ vt licet iam panem pro multis diebus ſufficientē habeamus, nihilominus cibū corpo-
ralem cum grãrum actione & ſobrietate, quaſi de manu tua accipiamus, hoc eſt quod in Pro-
Prouerb.30 uerbijs petit: Tantum victui meo tribue neceſſaria ⌊Et dimitte nobis debita nr̃a.⌋.i.pctā, & „
pœnas quas peccādo meruimus. ⌊ſicut & nos dimittimus debitoribus nr̃is.⌋ qui nos offen- „
derunt, & emendare tenent. Qui igit nō ignoſcit, cōtra ſe orat. Aliqui vero dicunt ſe culpā
dimittere nō pœnā, quā ſcdm viā iuſtitię ꝓponūt inferre. Qui tales ſunt, videāt quō deus eis
pœnas debitas relaxabit. Non tñ ſemper dimittēda eſt pœna, præſertim à prælato, vel iudi
ce, quia nō expediret delinquēti. Si aūt homo quantum in ſe eſt, mallet pœnā clemēter dimit
tere, quàm iuſte vlciſci, niſi fraterna charitas & ordo iuſtitiæ aliud flagitarēt, poteſt ſecure de
Iaco.1 ſum orare pro pœnæ relaxatōe. ⌊Et ne nos inducas in tentationem.⌋ Scdm Iacobū deus ne- „
minem tentat, loquēdo de tentatiōe hoſtili & deceptoria, quæ ordinat ad malum tentati, ten
Deute.13 tat tñ electos tentatiōe probationis & exercitationis, quæ ordinat ad purgationem & perfe-
ctionem tentati. Probat autem ſeu tentat, non vt ſibi aliquid innoteſcat, ſed vt homo purifi-
cet, & alijs oſtendat, atq; ſeipſum cognoſcat. Vnde locutus eſt Moſes: Recordaberis itineris
Deuter.8 per quod adduxit te dominus, vt affligeret te, atq; tentaret te, & nota fierent quæ verſabant
Exod.20 in corde tuo. In Exodo quoq; legit: Vt probaret vos deus, venit, & terror illius ſemp in vobis
Sapiæ.3. ſit. Sic Chriſtus tentauit Philippum, de qua ſancta tentatione in Sapiã legit: Deus tentauit iu
Iob.23 ſtos, & inuenit illos dignos ſe. De qua ſanctus Iob cōteſtat: Probauit me dñs quaſi aurum, qd
per ignem trāſit. Non ergo petimus nō induci in hāc tētationem, nō em̃ directe inclinat ad
Pſalm.25 Iudith.8 culpam. Ideo dicit Pſalmiſta: Proba me domine, & tenta me. Et in Iudith habet: Illi qui ten- E
Tobiæ.12 tationes non ſuſceperūt in timore dñi, & in patiētia ſua exterminati ſunt. Tobiæ quoq; ten-
tato angelus affirmauit: Quia acceptus eras deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te. Nihilo-
minus orare debemus deum, vt præſtet nobis grãm patientiæ atq; conſtātiæ in tentatione
huiuſmodi. De alia vero tentatione iam dicta, quę eſt ab hoſtibus animæ.ſ. mundo, carne, &
dęmone, petimus, vt nō inducamur in eam ꝑ cōſenſum, quāuis ipa inducat in nos ꝑ impugna
tionem. Imbecilles quoq; & imperfecti ſuā infirmitatē ſciētes, quādoq; vtiliter orant ne tē-
tent, propter vitādum ruinæ periculum. Vel ne grauiter impugnent. Tentatio aūt huiuſmo
1.Corin.10 di dū ei nō cōſentimus, eſt magni profectus occaſio. Qui em̃ nō eſt tētatus quid ſcit? Itaq;: Et
ne nos inducas in tētationē, ne opprimat nos, nec mergamur in ea, nec defiuas nos ſupra vi-
res tentari, ſed da fortitudinem reſiſtēdi, & fac cum tentatiōe prouētum. Porro viri perfecti
Roma 8 orare poſſunt, vt tentent vtroq; modo, qui cum Apoſtolo dicere poſſunt. Quis nos ſeparabit
Eodem à charitate Chriſti? Et certus ſum, quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; creatura alia
poterit nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu dño noſtro. Talibus quippe dicit:
Iaco.1 Omne gaudium exiſtimate frēs, cum in diuerſas tentatiōes incideritis. Vnde Hieremias ora
Hiere.12. uit: Corripe me dñe. In hāc malā tētationē inducit deus permiſſiue, ſubtrahēdo auxilium, iu
Exod.4.10 xta quē modum dicit induraſſe Pharaonem, Seon, & Og, & quomō dicit Apoſtolus: Mittet
Exodi.11.14 Deuter.2 illis ſpm̃ erroris vt credāt mendacio. ⌊Sed libera nos à malo.⌋ Hoc eſt, ab om̃i incentiuo &
Ioſue.11 occaſione pcti, à malis pœnalibus propter originalle pctm̃ inflictis, ab om̃i periculo, & ſalu- „
2.Theſſ.2 tis obſtaculo. ⌊Amen.⌋ Id eſt, fiat. Hęc dictio Amē eſt hebręa, quā nec Græcus nec Latinus „
interpres trāſtulit, propter reuerētiam eius, eò q̄ Chr̃us totiēs vſus eſt ea. Eſt aūt orōnis ſi-
gnaculum fructuoſum, & animi recollectiuū: Dicēdo em̃: Amē, anima ſummatim fert ad oīa
præinducta, & renouat affectio impetrādi: ſicq; orō cum feruore finita, pleniorē ſortit effe- F
ctum. ¶Poſtremo, de huius dñicæ orōnis ꝑfectione, & ſeptē petitionū in ea contētarũ, cō-
gruentiſſimo ordine dicit Thomas hoc modo: Oratio dñica om̃ino perfectiſſima eſt: qa nō
ſolum cōtinet in ea quicquid orādum eſt: ſed etiā eo ordine quo petēda ſunt. Itaq; ipa eſt in-
formatiua totius noſtri affectus. Primo em̃ cadit in deſiderio animæ ipe finis. Deinde media
ad finē. Finis aūt noſter eſt deus, ad quē dupliciter tēdimus. Primo, deſiderādo gloriam dei,
quātum ad ipſum, videlicet, vt ipe honorificet in om̃ibus, quod procedit ex charitate qua di
ligimus deum in ſeipo, & ad hoc ꝑtinet prima petitio qua dicit: Sāctificet nomē tuum, Se-
cūdo, prout deſideramus perfrui gloria dei, quod orit ex charitate, qua nos ipſos in deo diligi
mus, ad quod ſpectat ſecūda petitio: Adueniat regnum tuū. Ad hūc aūt finē ordinat ſeu ad-
ducit nos aliquid duplr̃. Primo per ſe, & hoc rurſus duplr̃.ſ. principaliter & directe, vt ſunt
opera virtuoſa quibus meremur, ad quod reſpicit petitio tertia: Fiat voluntas tua. Secūdo,
inſtrumētaliter, vtpote coopando ſeu adiuuādo ad opa bona quod facit alimētū, & hoc quæ
rit quarta petitio. Panem noſtrū quotidianū. Secūdo, ordinat nos aliquid ad finem prædictū
per accidēs.ſ. remouēdo prohibēs, ſiue impedimētum ſalutis cōſequēdæ, quę eſt noſter finis.
Sūt autem tria quæ nos à ſalute impediūt. Primū eſt pctm̃ quod directe à felicitate excludit.
Ideo quinta petitio eſt: Et dimitte nobis debita noſtra &c. Scdm eſt, tētatio à deo nos retra-
hens.

A hens. Propter quod ſexta petitione oramus. Et ne nos inducas, &c. Tertiũ eſt pſens pœna-
litas, quæ vitæ ſufficientiã impedit. Ideo ſeptimo petimus, Sed libera nos, &c. ¶ Harũ ſeptem
petitionũ, tres primæ nũc impleri incipiũt, in patria vero pfecte implent. Aliæ quatuor ad p
ſentis vitæ neceſſitatẽ atq; miſeriã ptinent, ſecundũ Auguſtinũ. Sed quia milicia eſt vita ho-
minis ſup terrã, nec à pœnalitatibus originalis pecati liberamur in ſeculo iſto, videtur q etiã Job.7
duæ vltimæ impleant in patria in qua neq; tentatio locũ habet neq; pœnalitas. ¶ Hanc igit
ſacratiſſimã orationẽ ex diuinæ ac ſempiternæ ſapientiæ fonte immediate manantem deuo
tiſſimæ proferamus, & tanto deuotius quanto frequentius, ne frequentia incuriam pariat, at
q; faſtidium, ſed eam ſæpius iterando, creſcamus ſemper in eius effectu ſeu gratia, per quam
ardentius ſolito repetatur. Noui fratrẽ qui vt hanc orationẽ attentius diceret, quamlibet eius
petitiunculã ad digitũ manus per ordinẽ legit. Quod aũt harũ ſeptẽ petitionũ, quinta videli-
cet: Dimitte nobis, ſit maxime attendenda propter pactũ, qd in ea cũ dño facimus, cõſtat p
hoc, q hanc ſolã Chrs quaſi exponẽdo proſequit. ⌊Si em̃ dimiſeritis,⌋ tanq̃ dicat. Recte do
cui vos ſic orare, & merito ſic oratis, Dimitte nobis debita &c. Si em̃ dimiſeritis hoĩbus pctã
eorũ in vos cõmiſſa vel omiſſa, ⌊dimittet & vobis pr vr cœleſtis delicta vra,⌋ in eũ patrata,
⌊Si aũt non dimiſeritis hoĩbus, nec pr veſter (cœleſtis) dimittet vobis peccata veſtra.⌋ Hoc Mat.8
inferius magis tractabit & ex præhabitis patet. Tenemur em̃ omnes, etiã perſequutores di- Roma.12
ligere. Vnde in Eccleſiaſtico dr: Qui vindicari vult, à deo inueniet vindictã, & pctã illius ſer Eccl.28.
uans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocẽti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Et
in lib. Iudicũ: Sicut feci, ita reddidit mihi dñs. ¶ Quærit, qũo homo quicunq; offenſus offen- Iud.1.
ſori peccata dimittere poſſit, cũ ſcriptum ſit: Quis poteſt pctã dimittere, niſi ſolus deus? Di Mar.2
B cendũ, q ſolus deus dimittit peccatum ſimpliciter per grãm, tollendo maculam culpæ, rela- Luc.5
xandoq; pœnam, quæ ſecundũ diuinã æquitatẽ pctõ debet. Homo aũt dimittit pctm̃ quo-
dã modo. ſ. q̃tũ ad iniuriã ſeu offenſam ſibi illatã, vel quoad ſatiſfactionẽ ſibi debitam.

¶ Declaratio reſiduæ partis pſentis capituli. Arti. XIIII.

CVm ieiunaueritis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.⌋ Ieiuniũ eſt actus abſtinẽtiæ,
quæ eſt pars tẽperantiæ. Eſt em̃ ieiuniũ moderata alimenti carẽtia, & ordinatur ad
multa, pſertim ad quatuor, vtpote ad cõcupiſcentiæ refrenationẽ, ad contẽplatio
nis puritatẽ, ad culpæ emendationẽ, ad virtutũ & grãæ adeptionẽ. Vnde cantatur: Ieiunij vtili-
Qui corporali ieiunio vitia reprimis, mentẽ eleuas, virtutẽ largiris & pmia. Cũ ergo ieiuniũ tas.
ſit actus virtutis, ad dei dũtaxat honorẽ fieri debet, nõ ad oſtentationẽ inanẽ, ideo ait ſalua-
tor: Cũ ieiunatis, voſipſos corporalr affligendo ex parcimonia victus, nolite fieri. i. non ſolũ
non ſitis, nec efficiamini, ſed nec cupiatis eſſe vel fieri ſicut hypocritæ triſtes. Hoc quod ait,
Hypocritæ triſtes, legi poteſt diuiſim & coniunctim. Diuiſim ſic, Nolite fieri triſtes in cor-
de vel apparatu, ſicut hypocritæ, triſtes ſunt vel corde vel apparatu. Cõiunctim ſic, Nolite fi
eri ſicut hypocritæ triſtes. i. nõ efficiamini ſimiles hypocritis triſtibus, ſimulãdo mœrorẽ in
vultu, quaſi ex magna deuotiõe. ⌊Exterminãt em̃⌋. i. extra cõuenientẽ diſpoſitionẽ ſeu na-
turalẽ ac ſolitũ terminũ ponũt, ⌊facies ſuas,⌋ pallorẽ, attenuationẽ, ſeu maciẽ aſſumẽdo in
vultu. Secũdũ diuerſas em̃ aĩæ affectiões facies facile immutat. Queadmodũ ergo Heſter re- Heſter.15
gina triſtẽ animũ cælauit vultu iucũdo: ſic hypocritæ inanẽ animũ cælãt facie mœſta. Aliqui
aũt hypocritæ ieiunãt, vt faciẽ macilẽtã, pallidãq; acquirãt: & ſic ſcti ac ieiunãtes putent. Ali
qui vero nõ ieiunãt, & tñ ficta exterminatiõe vultus ieiunare ſe ſimulãt. Sũt em̃ q̃tuor ſpẽs hy
pocriſis. Prima, qua homo fingit ſe habere vel facere qd nõ habet nec facit. Secũda, cũ bona Species hypo
facit propter inanẽ gloriã. Tertia, cum mala bonis obumbrationibus depingunt ac palliant criſis.
C vnde infra habet: Væ vobis q ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis. Quarta, cũ hõ ſimulat ſe velle
latere, & tñ hoc facit vt videat, nec hypocrita, ſed humilis reputet. Ecce q̃ infeliciſſimũ, vile, Mat.23
& cõtemptibile eſt genus hypocritarũ, de qbus merito dr: Simulatores & callidi puocãt irã
dei. Deus nãq; eſt ipſa veritas: totũ aũt negotiũ hypocritarũ falſitati innitit. Eexterminant Job.36
igit facies, ⌊vt pareant⌋. i. videant ⌊hoĩbus ieiunantes,⌋ nõ ad ædificationẽ intuentiũ, ſed
ad propriã laudẽ. ⌊Amen dico vobis, quia receperũt mercedẽ ſuã,⌋ q̃ modica eſt. Quoniã
gaudiũ hypocritæ inſtar puncti. ⌊Tu aũt cũ ieiunas.⌋ Cõſuetudo ſcripturæ eſt, ſæpe muta- Job.20
te pſonã, tẽpus, vel nũerũ: ſic modo à plurali ad ſingulare deſcẽdit. Tu aũt ò fidelis quicũq; ſis
ille, cũ ieiunas, ⌊vnge caput tuũ, & faciẽ tuã laua⌋. i. ſyncerũ vultum prætende, & feſtinus
ac hilaris eſto, ⌊ne videaris hominibus ieiunãs⌋. i. vt vanam gloriã fugias, ⌊ſed patri tuo (cœ
leſti) qui ẽ in abſcõdito⌋. i. inacceſſibilẽ lucem inhabitat, & incõprehenſibilis eſt. Queadmo
dum Eſaias teſtat: Vere tu es deus abſconditus, deus Iſrael. Poſuit nempe tenebras latibulũ 1.Tim.6
ſuum, vel qui eſt. i. habitat in abſcondito. i. in corde humili, latere optanti, non in manifeſto Eſaie.45
. i. in animo vano apparere volẽti, ſecundũ Hieronymũ, Chrũs loquit ſecundũ morem pro- Pſal.7
uinciæ Paleſtinæ, in qua diebus feſtis hoĩes capita vngũt: ſicq; p capitis vnctionẽ & faciei lo- Hieronymus.
tionẽ, inſinuat celebritas quædam ſeu gaudium vultus. In omni em̃ ope virtuoſo lætandũ eſt

E pſertim

Philip.4 præſertim cũ dicat apl'us: Gaudete in dño ſemper. Poteſt quoq; per caput, mens, p faciem, cõ D
2. Cor. 13 ſcientia deſignari, vt ſit ſenſus, Vnge caput tuũ.i. mentẽ tuã ſpũali iucũditate pfunde, de qua
Philip. 3 ait Pſalmiſta: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ. Eſt eñi oleũ prauũ, de quo ſcribit: Oleum
Pſal. 44 peccatoris nõ impinguet caput meũ. Et eſt oleũ bonũ, de quo in Canticis: Oleũ effuſum no-
Pſal.140 men tuũ.i. dulce, clarũ ac delectabile, quẽadmodũ oleũ. Hoc oleũ nõ cõpetit hypocritis, iux-
Cant.1. ta illud Nunquid hypocrita poterit in omnipotẽti delectari? & faciẽ.i. cõſcientiã tuam laua
Job. 27 ab intẽtione corrupta, omniq; macula, prout p Hieremiã conſulit: Laua à malicia cor tuũ, vt
Hiere. 4 ſalua fias. Et Eſaias inquit: Lauamini, mũdi eſtote, auferte malũ cogitationũ veſtrarũ, & pa-
Eſaiæ.1. ter vr̃ cœleſtis q̃ videt in abſcõdito.i. intima cordis agnoſcit, & in abſcõdito facta bona ac-
Eccl. 34 ceptat, approbãdoq; inſpicit. Hoc modo deus nõ videt inaniter facta in manifeſto, iuxta q̃d
Sapiẽs ait: Nõ reſpicit dñs in oblatione iniuſtorũ, ⌊reddet tibi,⌋ ſalutarẽ effectum ieiunij, »
Danie. 1. & pmiũ copioſum, videlicet indulgentiã, cõcupiſcẽtiarũ mitigationẽ, cõtemplationisq; gra
Dan.9 tiã. Deniq;, q ieiuniũ mereat diuinæ ſapiẽtiæ illuſtrationẽ, patet in Daniele: Anania, Azaria
Danie.10 & Miſaele, q̃bus deus pſtitit ſapiẽtiã & ſciam propter abſtinẽtiã. Meret & pcũ exauditionẽ,
ſicut ad Danielẽ angelus loquit: Ex die q̃ poſuiſti cor tuũ vt affligeres te in cõſpectu dei tui, ex
audita ſunt verba tua. Tanta nempe eſt virtus ieiunij, vt de peſſimis dæmonibus Chr̃s dicat:
Mar. 9 Hoc genus dæmoniorũ in nullo pt exire, niſi in oratiõe & ieiunio. Sed q̃m parũ prodeſt abſti
Eſaiæ. 58 nere à cibis, niſi abſtineat à vitijs, prout dñs aſſerit: Ecce in die ieiunij veſtri inuenit voluntas
vr̃a. Ecce ad lites & cõtẽtiões ieiunatis. Nunq̃d hoc eſt ieiuniũ q̃d elegi? Nõne hoc eſt magis
ieiuniũ q̃d elegi? Diſſolue colligatiões impietatis, ſolue faſciculos deprimẽtes. Et rurſus, q̃m
Tobiæ.12 ieiunij tres ſunt comites.ſ. eleemoſyna, humilitas, & oro (Vnde in Tobia legit: Bona eſt ora-
tio cũ ieiunio & eleemoſyna) ideo cõſequẽter Chr̃s docet vitia extirpare, auaritiãq; vitare
p eleemoſynarũ largitionẽ. ⌊Nolite theſaurizare vobis⌋.i. immoderate colligere, ⌊theſau »
ros⌋.i. tpales diuitias naturales, vt ſunt blada, gẽmæ, &c. vel artificiales, vt ſunt pecuniæ, va »
Deut. 10 ſa, & veſtes, ⌊in terra⌋.i. in ſeculo iſto, vbi nõ habetis manẽtẽ locũ, ſed peregrini & aduenæ » E
Pſal. 38 eſtis, iuxta illud in pſal. Ne ſileas q̃m aduena ego ſum apud te & peregrin' ſicut oẽs pr̃es mei.
1. Para. 29 Vnde in lib. Paral. Dauid fatet: Peregrini ſumus corã te dñe, dies nr̃i q̃ſi vmbra ſunt ſup ter-
rã, & nulla eſt mora, ⌊vbi erugo⌋.i. rubigo, ⌊& tinea demolit⌋.i. corrũpit diuitias ſeu the- »
ſauros, ⌊& vbi fures effodiũt,⌋ domos vel loca, in q̃bus occultant theſauri, ⌊& furant⌋ eos. »
Theſaurus eñi eſt vel de metallis, & hũc demolit rubigo, vel de veſtib' quẽ deſtruit tinea, vel
Jacobi.5 de lapidib', quẽ ſubtrahũt fures. Hinc ſcriptũ eſt: Agite nũc diuites, plorate vlulãtes in miſe-
rijs, q̃ aduenient vobis, diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimẽta vr̃a à tineis comeſta ſunt.
Aurũ veſtrũ & argẽtũ veſtrũ eruginauit, & erugo eorũ in teſtimoniũ vobis erit. Hanc theſau
Col. 3 rizationẽ ſeu auaritiã grauiſſime dãnat ſcriptura: Dicit eñi apl'us, q auaritia ſit idolorũ ſerui-
1. Tim. 6 tus, omniũq; malorũ radix ſit cupiditas. Et: Qui volũt (inq̃t) diuites fieri, incidũt in tẽtatiões
Ibidem. & laqueũ diaboli. Sapiẽs q̃q; ait: Auaro nihil eſt ſceleſtius, & nihil eſt iniquius q̃ amare pecu-
Eccl. 10 niã. Hic eñi animã ſuã habet venalẽ. Cũ eñi tpalia ad ſpũalia ordinant, habẽt rõnem inſtru-
mẽti ac medij, ideo nõ ſunt amplius appetenda vel exquirẽda, q̃ ad ſpũalia bona adipiſcen-
da, augẽda, ſeu cõſeruanda, proſunt & cõferũt. Propter q̃d dicit apl'us: Habẽtes victũ & qui-
1. timo. 6 bus tegamur, his cõtenti ſimus. Verũtamẽ theſaurizatio procedẽs ex cauſa honeſta & nemi
ni nocẽs, atq; ad piũ finẽ relata, nõ eſt illicita, neq; his verbis prohibita. ⌊Theſaurizate aũt,⌋ »
.i. copioſe colligite, & prudẽter reponite, ⌊vobis⌋.i. ad veſtrã ſalutẽ, ⌊theſauros⌋.i. cumu- »
lũ operũ meritoriorũ, ⌊in cœlo⌋ empyreo.i. ad hũc finẽ, vt ad cœleſtẽ pducamini mãſionẽ, » F
1. timo. 6 cõmittẽdo opa veſtra deo, & mercedẽ ab eo tm̃ q̃rendo. Hoc eſt q̃d apl'us monet: Diuitibus
huius ſeculi pcipe non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarũ, diuites fieri in opibus
bonis, theſaurizare ſibi fundamentũ bonũ in futurũ, vt apprehẽdãt verã vitã. Auari aũt & di
Job. 27 uites q in terra, nõ in cœlo, theſaurizãt, experientur verũ eſſe q̃d i Iob ſcribitur: Diues cũ dor
mierit nihil ſecũ auferet, apprehẽdet eũ q̃ſi aqua inopina. Deniq; quidã theſaurizãt ſibi ĩ infer
Roma. 2 no, ſicut affirmat Apl'us: Secundũ duriciã tuã & impœnitẽs cor tuũ theſaurizas tibi irã in die
iræ & reuelatiõis iuſti iudicij dei. Tales ſunt pctõres in pctis aſſidui, de q̃bus propheta: Ne-
ſcierunt (inquit) facere rectũ, theſaurizãtes impietatem. Peccator eñi adijciet ad peccãdum.
Amos. 3 Vbi neq; erugo neq; tinea demolit theſauros, & vbi fures nõ effodiũt neq; furãtur. In regno
Apoc. 21. eñi cœlorũ nihil eſſe pt nociuũ aut corruptiuũ, iuxta illud: Non intrabit in illã ciuitatẽ aliq̃d
coinquinatũ, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ. Propterea vero in cœlo theſaurizare debes ò
quilibet Chriſtiane. ⌊Vbi eñi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuũ.⌋ Theſaurus nãq; eſt q̃d pci »
pue amat, colligit, & cuſtodit. Vbi ergo theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuũ, non p eſſentiã, ſed p
affectum, intentionem atq; memoriã. Per cor eñi deſiderium & cogitatio cordis exprimit.
Quod ergo magis amat, hoc frequentius cogitat. Ideo theſaurizãtes immoderate in terra,
conuerſationem non habent in cœlo, neq; cor ſupernis ac diuinis eſt intentum, ſed in ſenſi-
bilibus preſſum & miſerabilr occupatum eſt. Sed quoniam Chriſtianus oculum mentis ſem-
per

A per ad cœlũ, tanquã ad patriã erigere debet, incumbit ei theſaurizare in cœlo ſpiritales diui
“ tias meritorum, quas in die mortis inueniat, edat, & ſine fine poſſideat. ⌊Lucerna corporis
“ tui, eſt oculus tuus.⌋ Non de oculo exteriori, neq; de corpore naturali intelligendũ eſt hoc.
“ Subdit enĩ, ⌊Si fuerit oculus tuus ſimplex, totũ corpus tuũ lucidũ erit, &c.⌋ Oculus enĩ exte-
rior non proprie dr̃ ſimplex vel nequã, ſed ſanus vel infirmus. Et quãuis aliquo modo ſim-
plex dici poſſit, nõ tamen propter eius ſimplicitatẽ. i. cuſtodiã, totũ corpus naturale lucidũ
erit. i. bonis actibus ordinatũ & à carnalibus vitijs incontaminatũ. Poteſt enĩ contingere, vt
propter incuſtodiã tactus vl̃ guſtus maculeť, quẽadmodũ & in cæcis. Intelligendũ eſt ergo
de oculo interiori & corpore morali, vt ſit ſenſus, Lucerna. i. illuminatrix atq; directrix cor
poris tui. i. totius operationis tuæ ſeu vniuerſitatis & congeriei opeꝝ tuoꝝ licitoꝝ, eſt ocu-
lus tuus. i. ratio illuminata, vel intẽtio recta, quæ dirigit animã in agendo ſicut lucerna illumi
nat hominẽ in eundo. Si fuerit oculus tuus ſimplex. i. ratio nõ ꝑuerſa, & intentio bona, totũ
“ corpus tuũ. i. omne opus tuũ, lucidũ erit. i. ſplendore virtutis ornatũ & puꝝ. ⌊Si aũt oculus
“ tuus nequã fuerit⌋. i. intentio obliqua, & rõ errabunda, ⌊totũ corpus tuũ⌋. i. cõgeries opeꝝ
“ ⌊tenebroſum erit⌋. i. vitioſum & maculatũ. Quãuis ipſa ex genere bona ſint & ꝑcepta, vt ſi
quis vadat ad miſſam vt videat mulierẽ, vel ꝑſtet eleemoſynã, vt videať ab hoie. Intentio enĩ — *Intentio ſpe*
imprimit ſpeciẽ moralitatis operationi, & à fine maxime pendet bonitas & malicia actionis — *ciem imprimit*
Intentio vero & finis eſt duplex, videlicet correſpondens, cõnaturalis, ſeu proporcionatus — *opationi.*
operi. De quo fine & intentione nũc agiť. Alius eſt finis & intentio improporcionate ſe ha-
bens ad actũ, ſed ſolũ ex parte operãtis cõcipiť, & ſic ex ſe mala nõ poſſunt fieri propter ſinẽ
bonũ, ſeu bona intentione, loquẽdo de fine & intẽtione primo modo acceptis, ſed fieri poſ-
B ſunt bono ſine & bona intentione, ſecũdo modo. Hoc tamẽ nõ ſufficit ad operis bonitatem
“ vt ſi quis occidat aduerſariũ ſuũ, quatenus illo occiſo pacifice viuat. ⌊Si ergo lumen q̃d in te
“ eſt, tenebræ ſunt⌋. i. Si ratio tua quæ debuit alia illuſtrare, (quia ſignatũ eſt ſuper eã lumẽ vul — *Pſal. 4*
“ tus diuini) tenebris ignorãtiæ & peccati fuſcať, ipſa quoq; intentio ꝑuertať, ⌊ipſæ tenebræ
“ quãtæ erunt?⌋ i. affectiones carnales & operationes iniuſtæ q̃ impiæ erũt. Erunt quippe du
pliciter vitioſæ. Primo, q̃a in ſe malæ ſunt. Secundo, q̃a ex praua intentione procedũt. Con
ſequẽter ponit ſaluator rõnẽ nõ theſaurizãdi in terra ſeu cõtemnẽdi ſupfluitatẽ tꝑaliũ diuiti
“ arum. ⌊Nemo poteſt duobus dñis,⌋ nõ ſubordinatis, ſed contrariã voluntatẽ habentibus,
“ ⌊ſeruire,⌋ videlicet deo & mundo, deo & carni. Propter q̃d dicit Apl̃us: Si hominibus pla- — *Galat. 1.*
cerẽ, Chriſti ſeruus nõ eſſem. Dñis vero ſubalternatis atq; cõcordibus, poteſt homo ſimul ſer
uire ac obedire, videlicet deo & eius vicarijs, imò qui vni eoꝝ repugnat, reluctať & alteri, ſi-
“ cut ait ſaluator: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. ⌊Aut enĩ vnũ odio — *Luc. 10*
“ habebit,⌋ quãtum ad id quo contrariať alteri, ⌊& alteꝝ diliget,⌋ eũ videlicet, cui ex animo
ſeruit, iuxta quod dicit Apl̃us: Serui diligite dños veſtros, nõ ad oculũ ſeruientes quaſi ho- — *Ephe. 6.*
“ minibus placẽtes, ſed ex animo, ⌊aut vnũ ſuſtinebit⌋. i. eũ cui ſeruit, & ſi non diligat, tamen
“ tolerabit eũ, & iugo eius ſubijciet ſe, ⌊& alteꝝ cõtemnet,⌋ videlicet eũ cui non ſeruit neque
obedit, Non dicit, Aut vnũ diliget & alteꝝ cõtemnet: q̃a interdũ non diligit eũ cui deſeruit,
& tñ ſuſtinet eũ quaſi durũ dñm, vt patet in his q̃ dæmoni ſeruiũt, quẽ non diligunt. Itẽ non
dicit, Et alteꝝ odio habebit, ſed cõtemnet, videlicet deũ: quia ſecundũ Auguſtinũ, etiã illi q̃ — *Auguſtinus.*
nõ ſeruiunt deo, nõ odiunt eũ, ſed ſpernũt, dũ quaſi de eius bonitate ſecuri ſunt. Dicit enĩ Au
guſtinus: Nullius vere cõſcientia deũ ꝑt odiſſe. ¶ Sed videť cõtrariũ q̃d de Iudæis ait Chriſtus — *Iohan. 15*
C Nunc aũt viderũt & oderũt me & patrem meũ gratis. Et Pſalmiſta: Nõne qui oderunt te do — *Pſal. 138*
mine oderã? Et rurſus: Superbia eoꝝ qui te oderũt aſcendit ſemp. Dicendũ ꝙ conſiderãdo
deũ ſecundũ ſe, & vt cauſam teꝝ, nemo eũ odit. Conſiderando vero eũ vt prohibitorem & — *Pſal. 73 Deus q̃ oĩner*
“ punitorẽ delectationũ ac delectabiliũ, multi odiũt ipſum. ⌊Nõ poteſtis deo ſeruire⌋. i. vere — *ſimode odio ha*
“ & obediential̃r ſubditi eſſe, ⌊& mãmonæ⌋. i. diuitijs ſeu dæmoni de auaritia tentãti. Qui enĩ — *beatur*
deo ſeruit, ꝑfert ſpũalia & æterna ſenſibilibus ac trãſitorijs: q̃ vero diuitijs ſeruit, ꝑfert cadu-
ca cœleſtibus. Diuitijs nãq; ſeruire, eſt inordinato eaꝝ affectu ligari, in eis ſinẽ ponere, cupi-
ditatiſq; vitio ſuperari atq; ſubeſſe. A quo aũt quis victus eſt, huius & ſeruus eſt. Vnde ſalua- — *2. Pet. 2*
tor ait: Omnis q̃ facit pctm̃, ſeruus eſt pcti. Talis potius poſſideť & regiť à diuitijs, q̃ regat & — *Iohan. 8*
“ poſſideat eas. ⌊Ideo dico vobis⌋ diſcipulis meis, q̃ ad perfectionem tendere feſtinatis. Ta-
“ libus enĩ ꝑcipue loquiť Chrũs in ſequentibus, quãuis ad omnes Chriſtianos aliquo modo ꝑ-
“ tineant, ⌊ne ſoliciti ſitis⌋. i. inordinatã & anxiã curã habeatis, ⌊animæ veſtræ⌋. i. vitæ ani-
“ mali alimonijs indigenti, vel vobiſipſis, vt ponať pars pro toto. ſ. anima pro hoie, ⌊quid mã
“ ducetis⌋. i. de cibo & ſuſtentaculo vitæ, ſub quo intelligiť potus, ⌊neq; corpori veſtro⌋ ſo-
“ liciti ſitis, hoc modo, ⌊quid induamini,⌋ id eſt de veſtitu. Superflua autẽ ſolicitudo circa hu — *Solicitudo ſuperflua*
iuſmodi appellať, quando homo in tantum circa talia adipiſcenda occupať, ꝙ à ſpũalibus de
bitis impediť, vel talia abundantius quærit, q̃ neceſſaria ſint. De ſolicitudine tali Salomon — *Prouer. 11.*
loquiť: Expectatio ſolicitorum peribit. Porrò ſolicitudo ordinata & rationalis vocať, qua

Solicitudo ordinata. homo ſecundũ exigentiam ſui ſtatus quærit neceſſaria vitæ præſentis in ordine ad ſpiritua- D
lia: taliſq́ ſolicitudo eſt pars prudentiæ. Hanc non habere, eſſet deum tentare, vel ignaui-
ter ſe habere. Prædictam vero ſuperfluam ſolicitudinem non eſſe habendam, probat ſalua-
tor multiplici ratione & exemplo, Et primo per locum à maiori. ⌊Nonne anima plus,⌋ id ”
1. Cor. 9 eſt præſtantior ⌊eſt q̃ eſca⌋ corporalis, ⌊& corpus,⌋ nonne plus. i. dignius eſt ⌊q̃ veſtimẽ ”
1. Pet. 5 tum?⌋ Vtiq́. Qui ergo ſine veſtra ſolicitudine ex ſua liberaliſſima bonitate largitus eſt vo- ”
bis animã & corpus: alimentũ quoq́ & veſtitũ p̃ſtabit ſine immoderata ſolicitudine veſtra.
Ipſi eñ cura p̃cipua eſt de rationali creatura. Deinde ponit aliã rõnem ad idem ſumptam ex
conſideratione irrationabilium creaturarum. ⌊Reſpicite⌋. i. ſapiẽter attendite, ⌊volatilia ”
cœli,⌋ aerei, quæ dicunt volucres cœli, qm̃ volãt in aere qui infimũ cœlũ vocat, ⌊qm̃ nõ ſe- ”
runt, neq́ metũt, neq́ cõgregãt (fructus) in horrea.⌋ Omnia eñ hæc ſunt opera rõnis, q̃ illis ”
cõuenire nõ poſſunt. Videmus tñ, ꝙ multæ aues cõgregãt victũ in nidos. Quẽadmodũ ergo
volatilia pergũt ad grana & colligũt ea ſecundũ naturalẽ inſtinctũ: ſic hoĩbus cõmittit labor
& prouidẽtia, nõ ſolicitudo inquieta vel auaritia, ⌊& pr̃ veſter cœleſtis paſcet ea,⌋ p cauſas ”
Pſal. 146 ſecũdas. Nã opus naturæ & intelligentiæ eſt opus primæ cauſæ. Vnde in pſal. cãtamus: Qui
Iob. 38 dat iumentis eſcã ipſoꝝ, & pullis coruoꝝ inuocãtibus eũ. Et Iob ait: Qui p̃parat coruo eſcã,
qñ pulli eius clamãt ad deũ vagientes, eo ꝙ nõ habeãt cibos. ⌊Nonne magis vos pluris,⌋ i. ”
maioris dignitatis ac p̃cij, ⌊eſtis illis?⌋ volatilibus, & p cõſequens magis vobis prouidebit. ”
In tantũ ſiquidẽ maior cura eſt deo de rõnabilibus q̃ irrationabilibus creaturis, vt dicat ap̃ls:
1. Cor. 9 Nunquid cura eſt deo de bobus? ⌊Quis aũt veſtrũ cogitãs p̃t adijcere ad ſtaturã ſuã cubitum ”
vnũ?⌋ i. cũ nemo ex vobis poſſit cogitãdo ſeu alio modo augere ſtaturã ſuã ſeu quantitatẽ ”
corporis ſui magnitudine vnius cubiti, ſed deus dat vobis debitã quantitatẽ, patet ꝙ etiã de
alimẽto ſufficientiã tribuet & de veſtitu. Ideo ſubdit. ⌊Et de veſtimẽto qd (.i. cur) ſoliciti e- ”
ſtis?⌋ modo p̃fato. Quod aũt ſolicitari nõ debeant, p̃adit exẽplo inanimatoꝝ. ⌊Conſidera- ”
te lilia agri,⌋ i. q̃ in agris naſcunt, ⌊quõ creſcũt, Nõ laborãt neq́ nent,⌋ pro adeptione na- E
turalis decoris ſeu quãtitatis: & tñ ſpecioſiſſime veſtiunt ſeu adornant à deo in colore & ſup-
3. Reg. 4 ficie, Ideo ſubdit. ⌊Dico vobis, qm̃ nec Salomon,⌋ q erat rex ditiſſimus, valde potẽs & in ve ”
ſtibus atq́ ornatibus ſui & miniſtroꝝ ſuoꝝ plurimũ glorioſus. Propter q̃d regina Saba vi-
3. Reg. 10 dens veſtes ſeruoꝝ eius, non habuit ſpm̃, ⌊in omni gloria⌋ i. p̃clara ac ſplẽdida induitione ”
ſua, ⌊coopertus eſt⌋. i. tã ſpecioſe veſtitus eſt, ⌊ſicut vnũ ex illis⌋ lilijs agri. Quæ eñ purpu ”
Naturam ars non adæquat, ſed ſectã ſequat. ra regũ, q̃ tinctura artificũ æquari poterit pulchritudini floꝝ? Ars nãq́ humana imitat natu-
rã, ſed non adæquat eã, ſed nec natura adæquat artẽ diuinã & exemplarẽ, q̃uis eam aliqualr̃
imitet, ⌊Si aũt (.i. qa) fœnũ agri (.i. herbã) q̃d hodie eſt & cras⌋. i. cito poſt hæc vel die ſequẽ ”
ti, ⌊in clibanũ mittit⌋ ad cõburendum, ⌊deus ſic veſtit⌋. i. ornat viriditate ſeu alia ſpecie & ”
pulchra ſup̃ficie, ⌊q̃to magis⌋ deus veſtit, ⌊vos modicæ fidei?⌋ i. q de diuina prouidentia ”
imp̃fectã fidem habetis, & ob id tã immoderatã ſolicitudinẽ de neceſſarijs acquirẽdis habe-
tis. ⌊Nolite ergo ſoliciti eſſe⌋ cũ inquietudine mẽtis impediente pacẽ internã & libertatem ”
cordis in deo, ⌊dicẽtes, qd mãducabimus, aut quid bibemus, aut q̃ operiemur, Hæc eñ oĩa,⌋ ”
.ſ. cibũ, potũ, & veſtimẽta, ⌊gẽtes inquirũt,⌋ cũ ſolicitudine animi. i. gẽtiles q diuinã proui- ”
dentiã vel nõ attendũt vel negãt, p̃ſertim quantũ ad hæc inferiora, putãtes nõ agnoſcere di-
ſtincte neq́ curare actus humanos, neq́ hæc corruptibilia prouidẽter diſponere, iuxta illud
Pſal. 72. in pſal. Et dixerunt quõ ſcit deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo. Iob q̃q́ dicit: An cogitas, ꝙ de- F
Iob. 22 us excelſior cœlo ſit, nec nr̃a conſiderat, & circa cardines cœli pambulat. In p̃ſona taliũ dicit
Sapien. 15 p Sapientẽ: Aeſtimauerũt luſum eſſe vitã noſtrã, & cõuerſationẽ vitæ ad lucra cõpoſitã, & o-
portere vndecũq́ acquirere. Cur aũt hæc Chriſtianis cũ ſolicitudine inquirẽda nõ ſint, ſub-
dit. ⌊Scit eñ pr̃ veſter cœleſtis⌋ æternus & adorãdus, cuius ineffabilis pietas, incõprehẽſibi ”
Mat. 23 liſq́ dignatio, patet in hoc, ꝙ à nobis vermiculis pr̃ vocari dignat, imò & p̃cipit ſicut infra in
ducit. Patrẽ nolite vocare ſup terrã. Sed attẽdendũ eſt nobis, ne propter ingratitudinem &
Eſaiæ. 1. negligentiã noſtrã mereamur ab eo audire illud Eſaiç: Filios enutriui & exaltaui, ipſi aũt ſpre
Pſal. 48 uerunt me. Et illud: Homo cũ in honore eſſet nõ intellexit. Scit itaq́ pr̃, ⌊qa his oĩbus⌋. ſ. vi ”
ctu & indumẽto ac domo ⌊indigetis.⌋ Noĩe eñ indumẽti ſeu operimẽti etiã habitaculũ vel ”
hoſpitiũ inſinuat, de quo nõ eſt maior ſolicitudo habẽda, q̃ de indumento. Ex præinductis
infert magiſter vniuerſæ p̃fectionis ſaluberrimũ documentũ. ⌊Quærite ergo⌋. i. cõtemplan ”
do, amãdo, & bene agẽdo adipiſci ſtudete, ⌊primũ,⌋ i. principalr̃ & ante omnia inferiora, ”
⌊regnũ dei⌋. i. cœleſtẽ patriã, vitã æternam, triumphãtis eccleſiæ ſocietatẽ, hæc bona à lon ”
ge aſpiciendo, ſalutãdo, & confitẽdo, qm̃ peregrini & aduenæ eſtis ſuper terrã, de quo reg-
Pſal. 38 Hebr. 11. no ſcriptũ eſt: Iuſti accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei, de manu domini. Hoc re-
Sapiæ. 5 gnum eſt finis noſter, ideo debet primo cadere in intẽtione, & quotidie prima ac ſumma oc
cupatio noſtra eſſe debet pro adipiſcendo hoc regno. Quod quia adipiſci nõ poſſumus, niſi
Iuſtitia regni. obſeruando mandata, idcirco poſt deſiderium huius finis ſtatim quærere debemus, ⌊iuſtitiã ”
eius⌋

A eius,⌋.i.opera bona ac meritoria,quibus ad regnum perducimur. Hæc vero iuſtitia eſt,quã
Chriſtus iam docuit,de qua & profeſſus eſt: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus q̃ ſcribarũ Matt. 5
& phariſæoꝶ,non intrabitis in regnum cœloꝶ. His aũt æternis ac ſpũalibus bonis digne q̃-
ſitis,temporalia neceſſaria uobis non deerunt,ſi tamẽ ſaluti expediant, Vnde ſubiungit.⌊Et
hæc omnia⌋ ad victũ & operimentum opportuna,⌊adijcient⌋.i.ſuperaddent,⌊vobis,⌋
quaſi bona accidentalia,minus principalia,ac inſtrumentalia,ſine quibus ſpiritalis conuer-
ſatio nequit ſubſiſtere. Primum aũt refert ad ſecundũ. Per hoc igit,ꝙ ſaluator docet regnum
dei & iuſtitiã eius primo eſſe quærenda,innuit tẽporalia quoq; ſecundario eſſe quærẽda,cũ Chryſoſtom⁹.
labore quidem,ſed non cũ ſolicitudine,ſecundũ Chryſoſtomum. Scriptum eſt enĩ: Labores Pſal. 127
manuum tuaꝝ quia manducabis,beatus es. Et Adæ dictũ eſt: In ſudore vultus tui(nõ in ſoli- Gene 3
citudine)veſceris pane tuo. Vnde Apl'us: Ad ea(inquit)q̃ mihi neceſſaria erant, miniſtraue- Acto. 20
runt manus iſtæ. Non ergo ſic adijciunt,ꝙ homo debeat ponere manũ ſuã in gremio ſuo,&
non facere q̃d in ſe eſt. Sed nonne aliqui martyres ex fame extincti ſunt,& multi iuſti maxi-
mas patiunt penurias,ſicut & Paulus perpeſſum ſe aſſerit? Et reſpondendũ,ꝙ ſæpenumero 2.Cor.11
ſubtrahunt prædicta electis ad eoꝝ probationẽ,& copioſius meritũ. Saluator vero loquitur
in cõmuni. Deus tamẽ ex cauſis ſibi agnitis facit interdum aliter in particulari. ⌊Nolite ergo
ſoliciti eſſe,⌋ inordinate,vt dictũ eſt,⌊in craſtinũ,⌋.i. in tempus futuꝝ pro temporalibus,q̃
vobis tempore futuro neceſſaria erunt,ſed agite quod ait Pſalmiſta: Iacta cogitatum tuum Pſal. 54
in dominũ,& ipſe te enutriet. Et princeps apoſtolici agminis: Omnem(ait) ſolicitudinẽ ve- 1.Pet. 5
ſtram proijcientes in deum,quoniã ipſi cura eſt de vobis. Ideo Paulus quoq; dicebat: Volo 1.Cor. 7
vos ſine ſolicitudine eſſe. Quãuis autem poſſit homo ordinatam habere ſolicitudinẽ de pro-
B uiſione temporalium,illa tamen non erit niſi tempore congruo: Omnia enĩ tẽpora tẽpus ha
bent,& cuilibet negotio aptũ tempus debet. Qui ergo ante tẽpus ſolicitat de tẽporali nego-
tio,ſolicitus eſt in craſtinũ: ſicut qui tempore hyemali occupat pro meſſe ſeu frugibus colli-
gendis. Qui vero inſtante tẽpore meſſis moderatã curã habet de fructibus cõgregandis,nõ
ſolicitat in craſtinũ,quia nõ præuenit debitũ tẽpus. Craſtinũ ergo hoc loco accipit nõ ſolum Craſtinũ quõ
pro die proximo ſubſequẽte,ſed pro tẽpore futuro,ſicq; frequẽter accipit in ſcripturis. Vt accipiatur.
cũ ait Iacob: Cras reſpondebit mihi iuſtitia mea. Et Moſes: Cũ interrogauerit te filius tuus, Gene. 30
cras dicens,&c. Sic in lib. Ioſue duæ tribus & ſemis dixerunt alijs filijs Iſrael: Cras filij veſtri Exodi. 13
dicent filijs noſtris. Deniq; duæ rõnes ſubtiles ſubdunt,cur nõ ſit habenda ſolicitudo.i. pœ- Deute. 6 Ioſue. 22
nalis & anxia cura de craſtino,quantũ ad tẽporalia, Quantũ vero ad ſpũalia debemus ſemp Luc. 12
eſſe ſoliciti de craſtino,iuxta illud: Vigilate & eſtote parati,quia neſcitis diem neq; horã. Pri
maratio eſt.⌊Craſtinus enĩ dies ſolicitus erit ſibiipſi⌋.i. propriã curã habebit,hoc eſt,quo Solicitudo
cunq; die futuro occurret vobis ſufficiens ſolicitudinis cauſa ſiue occaſio,nec oportet ſolici- cur ꝓhibita.
tudinem miſerabilẽ ꝓuenire,ſeu ante tẽpus arripere. Secũda ratio eſt.⌊Sufficit enĩ diei,⌋.i.
cuilibet tẽpori⌊malicia ſua⌋.i.ſolicitudo ſua,q̃ eſt malũ pœnæ,& etiã malũ culpæ interdũ.
Hoc eſt,Sufficit homini omni die malicia pœnæ & culpæ,multiplicesq; miſeriæ occurrẽtes
quotidie. Ideo nõ oportet vno die admittere malũ futuræ diei,ne vno die duplex malũ aſfli-
gat. Vnde Apl'us dicit: Redimẽtes tẽpus,qm̃ dies mali ſunt. Dicit aũt diei malicia ſua ſuffice- Ephe. 5.
re,& dies mala eſſe,nõ ꝙ tẽpus in ſe prauũ conſiſtat,ſed qm̃ his qui in tpe ſeculi huius viuũt, Malicia diei.
C multa mala occurrunt. Nam homo natus de muliere breui viuens tempore,repletur multis Iob. 14
miſerijs.

¶Explanatio capituli ſeptimi, Nolite iudicare. Arti. XV.

IN præſentis capituli exordio,prohibet dñs iudicare.⌊Nolite (in-
quiens)iudicare,vt nõ iudicemini:⌋ Lucas dicit:& nõ iudicabimi- Luc. 6
ni. Et nonne vtiq; oẽs nos aſtare oportet ante tribunal Chr̃i,vt re Roma. 2
ferat vnuſquiſq; prout geſſit? Habet aũt hic locus difficultatẽ ꝑcipu Iaco. 2
am,propter diuerſas authoritates ſcripturæ,q̃ q̃tũ ad verba, videã Roma. 14
tur cõtraria. Vbertim quippe ad iudicãdũ inuitamur,imò iudica- 2.Cor. 5
re ꝑcipimur, Vt enĩ apl'us dicit: Spũalis hõ oĩa iudicat. Et rurſus: Si 1 Cor. 2
noſipſos(inquit)iudicaremus,nõ vtiq; iudicaremur. Et tamen ait. Hiere. 21
Neq; meipſum iudico. Itemq;: Tu quis es,qui iudicas proximũ tu- 1.Cor. 11 1.Cor. 4
um? Et pene innumerabilia ſunt loca ſcripturæ,quorum quædam Roma. 2
prohibent,quædam iubent vel admonent iudicare. Aduertendũ ergo ſecundũ Thomam,ꝙ
iudiciũ proprie ſumptum,eſt actus iudicis,inquantũ huiuſmodi. Iudex vero dicit,quaſi ius
dicens. Idcirco iudiciũ eſt determinatio iuris ſeu prolatio ſniæ. Iudiciũ ergo eſt actus iuſtitię
tanq̃ habitus ad iudicandũ idoneæ inclinãtis,rationis vero ſeu prudentiæ,tanq̃ iudiciũ pro- Iudiciũ quando licitum.
ferentis. Iudiciũ itaq; in tantum eſt licitũ,in quãtum ex iuſtitia & rõne procedit. Tria vero
requirunt ad hoc,quod iudiciũ de alio per modum ſententiantis ſit licitum. Primo,vt proce
dat ex habitu iuſtitiæ & ratione,nõ ex impetu paſſionis. Qui enĩ in magnis peccatis ſunt,iu-

D

Chryſoſtom⁹.

dicare nõ debẽt eos qui in eiſdẽ vel minoribus ſunt peccatis, ſecũdũ Chryſoſtomũ. Secundo vt procedat ex authoritate p̃ſidẽtis, q̃a iudicare hõ nõ debet, niſi ſubiectũ. Tertio, vt proferat ſecũdũ rectã rõnem prudẽtiæ. Si primũ horũ defuerit, vocaẗ iudiciũ iniuſtũ & p̃uerſum, ſi ſecundũ, erit vſurpatum, ſi deſit tertium, erit ſuſpitioſum ac temerarium. Nihilominus de manifeſtis & quæ bono animo fieri nequeunt, iudicare permittimur vel iubemur, iuxta illud

Mat. 7

Attendite vobis à falſis prophetis, à fructibus eorum cognoſcetis eos. Prædicta ergo tria inordinata iudicia prohibentur. Deniq; (vt alij dicunt) multiplex eſt iudicium.

Iudicium multiplex.

Hiere. 15 · Iob. 34 · Pſal. 57 · 1. Cor. 11 · Pſal. 1 · Iob. 34

Primum eſt iudicium diſcretionis, quod eſt meritorium, ſi cum circunſtantijs debitis fiat, de quo p̃ Hieremiam loquitur deus: Si ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi os meum eris. De quo & in Iob aſſeritur: Nunquid qui non amat iudicium, poteſt ſanari? Vnde ait Pſalmiſta: Recte iudicate filij hominum. Aliud eſt iudicium commendabile, ſcilicet iudicium propriæ diſcuſſionis, de quo Apoſtolus loquitur: Si noſipſos diiudicaremus, &c. Et Pſalmiſta: Ideo non reſurgunt impij in iudicio. Iob quoq; ait: Iudiciũ eligamus, & inter nos videamus, quid ſit melius. Tertium iudicium eſt tolerabile, vtpote iudicium diffinitionis de inexcuſabilibus malis. Quartum eſt vtile, puta iudicium præſidentis, ſecundum regulas iuris. Vnde Chriſtus apud Iohãnem

Iohan. 7

præcepit, dicens: Nolite ſecũdum faciem iudicare, ſed iuſtum iudicium iudicate. Quintum eſt iudicium inutile, ſcilicet ſuſpitionis, tamen ſine conſenſu rationis. Sextum eſt deteſtabile, quod ſit quatuor modis. Primo, cum fertur ſententia de ſecretis cordis ſine ſufficientibus ſignis. Secundo, cum dubia in peiorem partem trahuntur. Tertio, dum iudicatur de futuro hominis ſtatu. Quarto, cum contra ius aſſumitur exequutio.

Auguſtinus

Porrò ſecundum Auguſtinum, duo ſunt in quibus iudicium eſt vitandum, cum ignoramus quo animo aliquid factum ſit, & cum ignoramus qualis futurus ſit, qui peccauit. E

Iudiciũ in quo vitandum.

Et quoniam vnuſquiſq; quolibet momento, poteſt à deo tangi, conuerti, & emendari, propterea nunq̃ diffinitiue iudicare debemus perſonã alterius, ſeu ſtatũ eius futurum. ¶ Quæritur an per ſuſpitiones ſit iudicandũ? Dicendum, q̃ ſuſpitio eſt opinio mali de altero, ex leuibus cauſis cõcepta, & procedit ex tribus. Primo, ex malicia ſuſpicantis, q̃ ſibi de propria malicia conſcius, facile putat alios tales, qualis eſt ipſe. Secundo, ex malo affectu ad alterũ, ſicut qui aliũ odit vel ei iraſciẗ, facile ſuſpicaẗ malum de eo. Tales ſuſpitiones ſunt peruerſæ, ſicut & cauſæ earũ. Tertio, procedit ex quadam experientia. Vnde ſecundũ philoſophũ ſecundo rhetoricæ: Senes ſunt magis ſuſpitioſi tanquam aliorũ defectus magis experti, & iſta ſuſpitio minus culpabilis eſt, quoniam cauſa eius melior eſt, & ipſa propinquior eſt certitudini.

Triplex g̃dus ſuſpitionis.

Inſuper triplex eſt gradus ſuſpitionis. Primus, dum quis ex leuibus ſignis, de bonitate alterius dubitat, quod eſt veniale peccatum, pertinens ad tentationem humanam, ſine qua præſens vita non agiẗ, & ex humana infirmitate procedit. Secundus gradus eſt, quando ex leuibus ſignis ſirmiter æſtimat alium eſſe peruerſum, quod eſt mortale peccatum contra charitatem fraternam, & contemptum habet adiunctum, ſi malum quod de alio æſtimat, ſit de genere peccati mortalis. Tertius gradus eſt, quando ex leuibus ſignis proceditur ad punitionem alterius, quod eſt grauius alijs, & contra iuſtitiam.

Dubia quãdo in meliorẽ inter̃pretãda partẽ.

Quamuis autem dubia ſint in partem meliorem interpretanda, quantum ad quandampiam fiduciam (quoniam non debemus proni eſſe ad male ſentiendum de alio) tamen quando impendendum eſt remedium contra animæ morbum, interpretanda ſunt in partem deteriorem, propter ſecuritatem, non ſimpliciter diffiniendo, ſed de peiori timendo. Quã autem peruerſum ſit prædictis illicitis modis, de alio iudicare, innoteſcit ex plurimis locis epiſtolarum Pauli.

Roma. 2

Siquidem ad Romanos fatetur, dicens: Inexcuſabilis es ô homo, omnis qui iudicas. In q̃ enim alium iudicas, teipſum condemnas. F

Rom. 14

Et alibi: Tu quis es, qui iudicas alienũ ſeruum: ſuo domino ſtat aut cadit. Itaq; nolite iudicare, iudicio vſurpatorio, temerario, ſuſpitioſo, vel de incertis & cæteris modis inordinatis iam dictis, vt non iudicemini, iudicio reprobationis à deo, tanquam tranſgreſſores præcepti de non iudicando. In quo em̃ iudicio iudicaueritis, id eſt, ſecundum qualitatem meriti vel demeriti vr̃i, quod incurritis iudicãdo bñ vel male, iudicabimini à deo, qui reddit vnicuiq; q̃d meretur. Si ergo temerarie iudicatis, ipſa temeritas veſtra vobis nocebit, voſq; damnabiles faciet.

Temerariũ iudicium nocet iudicanti

Mat. 26 · Iohan 18 · Gene. 9 · Proue. 5

Et ſi recte iudicatis, rectitudo veſtra vobis proficiet. Iuxta hunc ſenſum dictum eſt Petro: Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit, id eſt iniquitate, quam facit gladium accipiendo, damnabitur, ſi non pœnitentiam egerit. Simili modo ſcriptum eſt in Geneſi: Omnis qui effuderit ſanguinem, effundetur ſanguis illius. Vniuſcuiuſq; enim peccatum, in proprium redundat authorem. Ideo in prouerbijs dicitur: Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringetur.

Eccleſ. 10 · Eccl. 27 · Marc 4 · Luc. 9 · Iaco. 2

Et Eccleſiaſtes: Qui fodit (inquit) foueam, incidet in eam. Et, qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Et alio in loco: Facienti nequiſſimũ conſiliũ, ſuper ipſum reuoluetur. Et in qua menſura menſi fueritis, id eſt, ſecundũ quod alijs feceritis, remetietur, i. à deo retribuetur, vobis, hoc eſt, ſecundũ proportionẽ opis veſtri ad alios, erit p̃portio veſtræ mercedis. Iudicium em̃ ſine miſericordia fiet ei, q̃ nõ fecerit miſericordiam.

Qualẽ

A Qualem ergo vis deum eſſe tibi, talem te exhibe alteri. ⌊Quid aũt vides feſtucã in oculo fratris tui⌋ Hoc eſt: Cur obſeruas & pẽſas, paruũ pc̃tm̃ in cõuerſatõe vel corde proximi tui, iudicãdo eũ, & arguẽdo de minori exceſſu ⌊& trabẽ (.i. grãde pc̃tm̃) in oculo tuo⌋ .i. ĩ aĩo tuo ſeu vita ⌊nõ vides⌋ Quaſi dicat ſaluator: Hoc irrõnabiliter agit. Charitas nãq; erit ordinata, vt à ſeipſo incipiat homo, nec p̃ſumat alium increpare, iudicare, ſeu diſciplinare, q ſeip̃m nõ purgat, diſcutit, & emendat. Dicit em̃ Aplus: Qui aliũ doces, teip̃m nõ doces, q glioriaris in lege, per p̃uaricationem legis deum inhonoras. Itaq; ſi pc̃tm̃ arguentis ſeu iudicis publicũ eſt, & tñ iudicat alium, peccat pc̃tõ p̃ſumptionis ac ſcãdali, ſi vero pc̃tm̃ eius ſit abditum, peccat per p̃ſumptionem. Propter quod dicit Ambroſius: Iudicet de errore & culpa alterius, qui in ſeip̃o non habet, quod iudicet, ne cum de alio iudicat, in ſemetipſum ferat ſñiam. Scriptũ eſt em̃: Ex ore tuo te iudico ſerue nequã. Veruntñ Thomas affirmat. Quòd ſi pc̃tm̃ prælati vel iudicis, ſit occultum, & incumbat ei iudicare rõne iniuncti officij, poteſt cũ timore & humilitate iudicare atq; arguere. Cui concordat, quòd alij dicunt, videlicet, quòd ſi arguẽs corde pœniteat, poteſt frẽm cum humilitate arguere. ⌊Aut quõ⌋ Hoc eſt: qua rõne vel fronte, ⌊dicis fratri tuo ſine⌋ .i. p̃mitte & ſta: ⌊Eijciã feſtucã de oculo tuo⌋ hoc eſt paruũ pc̃tm̃ tollam à te, teq; mundabo p̃ informationem, increpationem, vel correctionẽ: ⌊& ecce trabs⌋ hoc eſt magnum pc̃tm̃ ⌊in oculo tuo eſt⌋ imò tua p̃ſumptõe auges vitia tua priora. ⌊Hypocrita⌋ .i. ſimulator ſanctitatis, q tuã malitiã pallias: nam alioꝝ parua mala redarguendo oſtẽdis te immunẽ à vitijs, quod tñ non es: ⌊Eijce⌋ p̃ cõfeſſionẽ & pœnĩam ⌊primũ⌋ anteq̃ aliũ increpes ⌊trabem de oculo tuo⌋ .i. magna pc̃tã à corde tuo, queadmodũ ſcriptũ eſt: Quaſi à facie colubri, fuge pc̃tm̃: ⌊& tunc videbis eijcere⌋ .i. illuminatus eris ad eijciendũ ⌊feſtucã de oculo fratris tui⌋ tunc em̃ nõ poterit tibi dicere: Medice cura teip̃m. ¶ Circa hãc lr̃am dicit Chryſoſtomus: Om̃is ſacerdos, qui vult docere populũ, prius doceat ſeipſum: alioqn nec

Margin: Charitas a ſeipſo incipit — Roma. 2 — Ambroſius — Lucæ. 19 — Prælat⁹ in mortali exiſtẽs pec cato occulto an licite aliũ iudicare poſſit. — Eccl. 11 — Lucæ. 4. — Chryſoſtom⁹.

B alium rep̃hendat aut doceat, vt ſi iudicium dei nõ euadit opprobriũ hoĩm nõ patiat. Queadmodũ em̃ medicus ægrotus, argumentũ ſuę ĩperitiæ in p̃prio geſtat corpe: ſic p̃latus iniquus ſeip̃m nõ curãs, ſuæ ſtultitiæ iudiciũ ſecũ portat. ⌊Nolite ſanctũ⌋ Hoc eſt: Pura & immaculata myſteria fidei, p̃funda & ſecretiſſima Chr̃ianæ ſapĩæ vel ſacr̃a eccleſiæ ⌊dare⌋ .i. propalare ſeu tradere, ⌊canibus⌋ .i. irrõnabilibus & inſanis hæreticis, vel cæteris infidelibus, aut indoctis, impœnitentibus & paſſionatis hoĩbus, de qbus dicit Apoſtolus: Videte canes, videte malos operarios, videte cõciſione. ⌊Neq; mittatis margaritas vr̃as⌋ Hoc eſt, p̃tioſiſſima dona cœleſtiũ gr̃aꝝ vobis conceſſa, añ porcos⌋ .i. homines carnales. de qbus Paulus: Malæ beſtiæ (inquit) ventres pingues. Hinc Dionyſius primo myſtice theologicè caplo, ait ad Timotheũ: Vide ne qs indoctoꝝ hæc videat, q in ſenſibilibus detinent. Iſti om̃ino indigni & incapaces ſunt prædictoꝝ bonoꝝ. Qm̃ teſte Apoſtolo: Carnalis homo non p̃cipit ea quæ ſunt ſp̃ũs dei, ſtultitia em̃ ẽ illi. Hoc eſt quod in Eſaia habet: Quem docebit dominus ſcientiam & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, auulſos ab vbere. Hinc & Apoſtolus: Sapientiã (inquit) loquit inter perfectos: ⌊ne forte conculcent eos pedibus ſuis⌋ hoc eſt, intellectu & adfectu p̃dicta bona contemnãt, irrideãt, & condemnent: ⌊& conuerſi⌋ nõ à malo ad bonũ, ſed à malo in peius, vel corp̃aliter ad vos cõuerſi ⌊dirũpãt⌋ .i. p̃ſequant, impugnent, vel occidãt ⌊vos.⌋ Qm̃ vero p̃inducta Chr̃i p̃cepta ac hortamẽta ſup̃naturalia ſunt, & diffi-

Margin: Phil. 3 — Titum. 1 — Dionyſius — 1. Cor. 2. — Eſaię. 28 — 1. Cor. 2

C cilia, quæ humana virtute obſeruari nõ poſſunt: idcirco ſaluator inuitat ad fiduciã deprecãdi pro adiutorio gr̃æ, per quã oĩa faciliter adimplent, ⌊Petite⌋ à deo quæ decent, & vere ſalubria ſunt, ⌊& dabit vobis⌋ quod petitis, ſi inſtãter petieritis, & pro vobis, quemadmodũ ait Saluator: Quicquid petieritis p̃rem in nomine meo, hoc faciã ⌊quærite⌋ .i. diligenter inueſtigate & agite ea per quæ õr̃o reddit exaudibilis, quæ ſunt facere quod in ſe eſt, diſponendo ſe ad gr̃æ poſtulatæ ſuſceptionem, declinando, videlicet à propoſito peccãdi, & dando ſe ad obſeruãda præcepta. Vnde ſcriptum eſt: Si omnipotentem dep̃catus fueris, ſi mundus & rectus inceſſeris: ſtatim euigilabit ad te. Et Chriſtus ait: Scimus quoniam peccatores deus non audit, ſed ſi qs cultor eſt dei. Hoc eſt quod Salomon dicit: Qui declinat aurem ſuã ne audiat legem, or̃o eius erit execrabilis. Et Iohãnes: Chariſſimi ſi cor noſtrũ, non reprehenderit nos fiduciã habemus ad deũ, & quicquid petierimus, accipiemus. Ideo ſubdit: ⌊& inuenietis. Pulſate⌋ .i. miam dei, clamore ſanctæ dilectõis .i. alto deſiderio inuocate, ⌊& aperiet vobis⌋ ianua vitæ, theſaurus pietatis diuinæ .i. bonitas dei effundet ſe ſup̃ vos, & veſtrã precem admittet. Vel ſic: Petite deſiderando, quærite vocaliter exorãdo, pulſate bene viuendo. ⌊Omnis enim qui petit, à deo, modo prædicto ⌊accipit,⌋ quod precat, vel aliquid melius: ⌊& q quærit, inuenit: & pulſanti aperiet.⌋ Hoc eſt: Perſeueranter & lachrymoſe aures diuinæ miſericordiæ flagitanti, tribuetur ingreſſus ad bona gratiæ in hoc ſeculo, & ad bona gloriæ in futuro. Vnde Marci vndecimo legitur: Omnia quæ cũq; orantes petitis: credite quia accipietis, & euenient vobis. In Eccleſiaſtico quoq; legit: Quis inuocauit eum, & deſpexit eum? Sed videt contrarium, q̃d ait de ſeipſo beatus Iob: Clamo & nõ exaudis me, ſto & nõ reſpicis me,

Margin: Marc. 11 — Lucæ. 11 — Iohã. 14. 16 — 1. Iohan. 5 — Iohan. 14 — Facere quod in ſe eſt — Iob 8 — Iohan 9 — Prouerb 28 — 1. Iohan. 2 — 1. Iohan. 3 — Eccl. 2 — Iob. 30

 muta-

mutatus es mihi in crudelem. Dicendũ, ꝙ hoc ideo dicit, qm̃ deus interdum diſpenſatiue dif- D
Oratio vt exaudiatur quæ requirantur: fert exaudire p̃ces fidelium, tunc'q; afflicto apparet ꝙ deus nõ attendat, neq; exaudiat eum, &
rali affectu loquit Iob: Tria aũt requirunt, vt or̃o ſit exaudibilis. Primo, vt petant quæ ad ſa-
2.Cor.12 lutem ptinent. Ideo Paulus pro ſtimulo carnis auferẽdo, ter ſupplicauit & exauditus non eſt
quoniã magis erat ei expediẽs ſtimulum illum manere in ip̃o, eo ꝙ virtus pfectorũ in infirmi
tate pficiat. Secũdo, vt pſeuerãter oret. Tertio, vt pro ſeipſo: Deus tñ qñq; cito exaudit, etiã
pro alijs. Quòd autem deus neminem exaudire cõtemnat, probat Chr̃us p locum à minori,
& p exemplum pr̃is terreni. ⌊Aut qs ẽ ex vobis⌋ Hoc eſt: de numero veſtro ⌊homo (pater) »
quem ſi petierit filius ſuus (famelicus) panem, nunquid lapidem porriget ei?⌋ Pro pane non »
vtiq;. Pater eñ prouidet filio de alimẽto & ſuſtentaculo vitæ. ⌊Aut ſi piſcem petierit (filius) »
nũquid ſerpẽtem porriget ei?⌋ Patet palàm quòd non. ⌊Si ergo vos cum ſitis mali⌋ .i. non »
obſtãte ꝙ eſtis pc̃tores, & ad pc̃tã procliues, ⌊noſtis (per opis exhibitionẽ) bona data⌋ hoc »
eſt, vtilia p ſuſtẽtatõe vitæ, ⌊dare filijs veſtris (carnalibus) quãtomagis pr̃ veſter q in cœlis ẽ, »
Pſalm̃ 83 dabit⌋ bona ſp̃ualia & honeſta, videlicet virtutes & gr̃am ⌊petentibus ſe.⌋ Ipſe eñ naturalr̃ »
bonus eſt, & om̃ino miſericors, à quo plus habemus, q̃ à pr̃e carnali, videlicet aĩam immedia
te. Idcirco incõparabilr̃ plus amat nos, & diligẽtius puidet nobis, q̃ pr̃ carnalis. Et qm̃ dictũ
eſt or̃onis effectũ impediri p impiã cõuerſationẽ: ideo Chr̃us docet hoc impedimẽtum eſſe
Lucæ.6 vitãdum. ⌊Om̃ia ergo quæcũq; vultis⌋ volũtate rõnabili, & diſcreta, ⌊vt faciãt vobis homi »
nes (proximi veſtri) & vos facite eis⌋ .i. Quemadmodũ vultis vt vobis impẽdat à proximis »
veſtris cõſiliũ, auxiliũ, miſericordia, & om̃e q̃d expedit: ſic facite illis pro viribus veſtris, hoc
Tobiæ.4. eſt quod Tobias docet: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne aliqñ alij facias. Aliqua aũt irra- E
tionabiliter & cõtra legem diuinã volunt hoĩes, de talibus nõ eſt nũc ſermo. Cur vero Chri-
ſtus hoc dixerit, ſubdit: ⌊Hæc eſt eñ lex & prophetæ⌋ Hoc eſt: Doctrina moralis Moſaicæ »
legis ac prophetarũ ordinat, tendit ad hoc, vt faciamus proximis, quod fieri nobis ab illis p-
optamus. Ad quod reducit illud: Non facere illis, quod nobis optamus, nõ fieri ordinara vo-
luntate. Iſtud eſt eñ vnum primũ principiũ naturalr̃ notũ in agibilibus, ad quod naturalr̃ in-
clinat ſynderesis, ex quo deducunt & eliciunt reliqua p̃cepta ad proximũ ordinãtia hoĩem.
Lucæ.13 Om̃ia ergo virtualr̃, in ip̃o includunt. Præterea, Chr̃us oſtẽdit rectã viã pducentẽ ad pr̃iam
⌊Intrate⌋ .i. ad verã beatitudinem pgite ⌊p anguſtã portã⌋ hoc eſt: p opa pœnitẽtialia, la- »
borioſa, ac ardua, vt ſunt ieiunia, abſtinẽtiæ, diſciplinæ, vigiliæ, & p cæterarũ actus virtutũ:
Virtus circa difficile videlicet p humiliationẽ, obeditionẽ, inimicorũ dilectionẽ, cõtinuã cordis cuſtodiã, quæ oĩa
Deuter.17 ſunt anguſta itinera, qm̃ virtus eſt circa bonũ difficile, & cõſiſtit in medio, quod difficile eſt
Prouerb.4 attigere. Nõne anguſta via ẽ, nec ad dexterã, nec ad ſiniſtrã diuertere, regia via incedere, cõ
Eſa.30. cupiſcẽtias refrenare, paſſiões animi ſuperare, odiẽtem diligere, aduerſanti benefacere? Hæc
Matth.5. tñ eſt via pducẽs ad finẽ btũ. Ideo dicit Pſalmiſta: Propter verba labiorũ tuorũ, ego cuſtodi
Roma 12 ui vias duras Deniq; porta anguſta Chr̃us intelligi p̃t, q aſſerit: Ego ſum oſtiũ, p me ſi quis in-
Pſalm.16 troierit. Per hãc portã itrare, ẽ Chr̃i veſtigia imitari, iuxta q̃d dicit: Qui vult venire poſt me
Iohan.10 Matth.16 abneget ſemetip̃m, & tollat crucem ſuã quotidie, & ſequat me. Sed & lex euãgelica appellari F
Lucæ.14 poteſt porta anguſta, & tãto anguſtior, quãto pfectior, tanq̃ oĩm vitiorũ prohibitiua, ſupna-
turalia iubens credi & fieri, ⌊quia lata porta & ſpacioſa via eſt, quę ducit ad pditionẽ⌋ .i. æter »
nam damnationem. Hęc lata porta ſpacioſa'q; via eſt in deſiderijs carnis ambulare, p vitiorũ
Matth.20 Matth.23 abrupta incedere, mũdi vanitatibus inhærere, ſine timore peccare: ⌊& multi ſunt, q intrant »
Eccleſiaſtes.1. per eam⌋ .i. q talr̃ cõuerſant. Multi eñ vocati, & pauci electi. Stultorũ q̃q; (ſcd̃m Salomonẽ) »
Ozee.4 infinitus eſt numerus. Vnde in Ozea habet: Non eſt veritas, nõ eſt miſericordia, non eſt ſcia
dei in terra. Maledictũ & homicidiũ, mendacium, furtum & adulterium, inundauerũt, & ſan
guis ſanguinem tetigit. ⌊Quàm anguſta⌋ Hoc eſt: multũ ſtricta & laborioſa eſt: ⌊porta & »
arta via (iam dicta) quæ ducit ad vitã (æternã) & pauci ſunt q inueniũt eã⌋ Nam q̃uis eis oſtẽ »
dat. Nolunt tñ per eã incedere. Quàmuis aũt p portã & viam idem poſſit intelligi, poſſumus
tñ per portã intelligere actus virtutum theologicarũ: prę ſertim charitatis, cui directe corre-
Pſalm̃.117 ſpondet præmium eſſentiale, de qua legit: Hæc porta dñi, iuſti intrabũt in eã. Per viam vero
aliarũ ſeu inferiorũ virtutum opationes, quæ diſponũt ad pfectum actum charitatis, per hoc
quòd auferũt paſſionum vitiorum'q; impetus. Itaq; arta dicit via hæc, qm̃ omnẽ qui vult deo
placere, oportet in omnibus diuinæ voluntati, matri eccleſiæ, & rectæ rõni obtemperare, q̃d
nõ eſt parũ difficile homini fragili ac mortali, in carne viuẽti, quemadmodnm Eccleſiaſtes,
Eccleſiaſtes.2 inquit: Quid eſt homo vt ſequi poſſit regẽ factorem ſuũ? Et tñ dicit nobis: Si quis totã legem
Iaco 2 ſeruauerit: offendat aũt in vno, factus eſt omnium reus. Et: Nemo coronat, niſi qui legitime
2.Timo.2 certauerit. Porro quoniam teſte ſcriptura: Cum puerſo puerteris, & qui tetigerit picem, in-
Pſalm.18 quinatur: ideo Chriſtus docet ſocietatem fallacium atque prauorum vitare, ne impdiamur
Eccl.13. ab introitu regni. ⌊Attendite⌋ Hoc eſt: Vos ipſos cuſtodite, ⌊à falſis prophetis,⌋ hoc eſt, »
peruerſis doctoribus, hypocritis, & fictis ſanctis, ⌊qui veniunt ad vos in veſtimentis ouiũ⌋ »

Hoc eſt:

“ Hoc eſt: Cum apparenti religione, & ficta maturitate ſeu veſtibus abiectis ac religioſis.
A Vt enim decipiant ſimplices, ſimulant ſe iuſtos ac veros. Vnde Aplus ait: Ipſe ſatanas tranſ- 2. Cor. 11
figurat ſe in angelū lucis, nō eſt ergo magnū, ſi miniſtri eius transformentur velut miniſtri iuſti
tiæ. De talibus ꝓphetis ſcriptū eſt: Viſionē mendacē & diuinationē fraudulentā, & ſeductio Hiere. 14
nem cordis ſui propheterāt vobis. Veſtimenta itaq; ouiū intelligi poſſunt corporaľr, ipſa cor- Ouium veſti-
poris indumēta decētia, & ſpiritaliter opa virtuoſa, vt ſunt ieiunia, orōnes, qbus animæ ad- menta
“ ornanť, quorum imaginē ſimulatā aſſumunt iſti prophetæ atq; hæretici, ⌊intrinſecus aūt⌋ .i. in
“ anima ⌊ſunt lupi rapaces⌋ .i. rapacibus lupis ſimiles, qa ſub pelle ſeu veſte ouina abſcondūt,
ac deferunt cor lupinū, deſiderātes animas fideliū ſtrangulare, inducendo eos ad ſuos errores. Acto. 20
De talibus dicit Paulus: Scio ꝙ poſt diſceſſionē meā, intrabūt in vos lupi graues nō parcētes
“ gregi. ⌊A fructibus⌋ .i. ex opibus ⌊eorum cognoſcetis eos⌋ quales intrinſecus ſint, quia ſi dili
genter cōſiderenť, inueniunť vanè glorioſi, nō humiles, ſapiētes in oculis ſuis, & ꝓprij ſenſus
nō veraciter patiētes, ſed pleni priuato amore, & aliqbus ſingularibus vitijs deformati. Hoc
in om̄ibus hæreticis claruit. Operatio igiť arguit formā, qm̄ qualis quiſquis eſt, talia operať. Operatio for-
Nec diu ꝑt qs ferre pſonā fictā, ſcd̄m Senecā, ſed cito in ſuā naturā incidūt, quibus nō ſubeſt mam arguit
veritas. Quod aūt iſti pœrſi, nō poſſint opa veraciter bona ꝓducere, probat Chr̄us p ſimile. Seneca
“ ⌊Nunquid colligunt (hoīes) de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus?⌋ Non vtiq;. Sic nec de cordi
bus prædictorum fallaciū (qui propter ſuā crudelitatē, & paſſionū ſuarum aculeos, ſpinis ac tribu-
lis comparanť) poſſunt boni fructus procedere, q vuis & ficubus aſſimilanť, quoniā animā in-
ebriant atq; delectāt. Huic ſimilitudini conſonat illud Iacobi: Nunquid fons de eodem fora Iacob. 3
B mine emanat dulcem & amaram aquam? Nunquid poteſt ficus vuas facere, aut vitis ficus?
“ ⌊Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit⌋ ſi tñ ordineť ad fructificādum, & nō potius ad
“ alios vſus. Vel p fructum intelligiť omnis vtilitas ex arbore proueniens, ⌊mala autē arbor
“ fructus malos facit.⌋ Hæc principaliter de hominibus aſſerunť, intelligendo p arborem bo- Arbor q̄ bona
nam, rectā voluntatem, ſeu hominem iuſtum: p arborem malam, voluntatem pœrſam, ſeu quæue mala
hominem vitioſum. Bonus itaq; homo inquātum huiuſmodi, facit fructus bonos, & malus
“ malos. ⌊Non poteſt arbor bona, fructus malos facere,⌋ inquātum bona, ſic nec homo vir-
“ tuoſus vt talis, facere poteſt opera mala. Poteſt tñ malus fieri & peccare. ⌊neq; arbor mala,⌋
“ vt talis ⌊fructus bonos facere poteſt⌋ ſic homo iniquus ſcd̄m ꝙ talis, facere opa bona nō po-
teſt, q̄uis poſſit fieri bonus. Loquiť ergo Saluator de arbore bona & mala formaľr, non ma-
terialiter. Vnde huiuſmodi propoſitōes veræ ſunt in ſenſu compoſito, & nō in ſenſu diuiſo.
“ ⌊Omnis arbor⌋ Hoc eſt: quilibet homo adultus, rōniſq; compos, ⌊quæ non facit fructum
“ bonum⌋ obſeruando præcepta, ⌊excideť⌋ à conſortio electorum, iuxta illud: Tollať impius
“ ne videat gloriam dei, ⌊& in ignem (infernalem) mitteť⌋ in iudicio particulari, quantum ad
animam, in iudicio vero vniuerſali cum anima & corpore. Si ergo pcťm̄ omiſſionis mereť
ignem inferni: pcťm̄ commiſſionis quàm horribiliter punieť? Vnde dicit Saluator: Omnē Iohan. 15
palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & in ignem mittet. Ex his inferť intenta
“ concluſio. ⌊Igiť ex fructibus eorum cognoſcetis eos⌋ Quod autem ſine fructibus bonis, nemo
“ queat ſaluari, pandit ſaluator ſubiungens: ⌊Non omnis qui dicit mihi (ex fide informi) domi Matth. 25
“ ne, domine⌋ ſicut fatuæ virgines ⌊intrabit in regnum cœlorum⌋ quia non ſufficit nuda con-
feſſio oris. Sed videť contrarium illud Apoſtoli: Nemo poteſt dicere dominus Ieſus, niſi in 1. Cor. 12
C ſpū ſancto. Et rurſus: Corde crediť ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Dicen- Roma. 10
dum, ꝙ Apoſtolus ſumit dicere propriè, pro enuntiatione intenta ac affectuoſa, quæ exigit
charitatem. Loquiť etiam de confeſſione oris, procede[illegible] ex fide formata. Fides aūt ſine ope Sola fides nō
“ ribus informis ac mortua eſt: ideo eius confeſſio non [illegible]cit ad ſalutem: ⌊ſed q facit volunta ſufficit ad ſalu-
“ tem⌋ hoc eſt, præceptum voluntatis: ⌊pr̄is mei qui in[illegible]lis eſt, ipſe intrabit⌋ poſt huius ex- tem. Iaco. 2
“ ilij incolatum, omniumq; pcťōrum plenam ſatisfacti[illegible]m, ⌊in regnum cœlorum.⌋ Deniq;
ne fideles vanitate ſeducti, deſiderent gr̄as gratis datas[illegible] excellentiam quandam ac admira Gr̄æ gratis da-
tionem ptinentes, cuiuſmodi ſunt prophetia, eiectio dæmonum, operatio miraculorum, quæ te bonis malisq;
omnia bonis & malis ſunt communia, ſed potius cupiant gr̄am gratū facientem, & veras vir ꝙ cōia ſunt.
“ tutes adiecit. ⌊Multi dicent mihi in die illa⌋ Hoc eſt, in die iudicij, quæ eſt dies famoſiſſima
ideo intelligiť, quàmuis non exprimať, diſtincte dicent, aut potius verbo mentali quàm vo-
cali, quia iudicium illud celerrime fiet, ac finietur, quemadmodum infra aſſeriť. Sicut fulgur Matth. 24
“ exit ab oriente, & apparet vſq; ad occidentem, ſic erit aduentus filij hominis. ⌊Domine, do-
“ mine, nonnè in nomine tuo⌋ Hoc eſt, in te, & in virtute & gratia tua, ⌊prophetauimus? &
“ in noīe tuo dæmonia eiecimus⌋ Videlicet, inuocando nomen tuum, & per illud dæmones Nume. 12
“ adiurando. ⌊& in nomine tuo virtutes multas fecimus?⌋ Hoc eſt: multa miracula. Hæc non Actorum. 19.
ſufficiunt, quoniam Balaam diuinitus prophetauit, & in Actibus quidam de circumeunti- Miracula non
bus exorciſtis Iudæorum leguntur eieciſſe dæmonia, dicendo: Adiuro vos per Ieſum, quem operātis, ſed re-
Paulus annuntiat: Miracula quoque interdum ſiunt, non merito operātis, ſed recipientis, ad cipientis meritis
declara- ꝙ plerumq; ſiūt.

declarationem potentiæ Chriſti. ⌊Et tunc confitebor⌋ Hoc eſt: Per inſpirationē internam
vel ſniæ contra eos prolationem, reſpōdebo eis: ⌊quia nunq̄ noui vos⌋ p abſolutam appro
bationem, æternamq́; prædeſtinationem. ⌊Diſcedite à me (in infernū) qui operamini⌋ etiā D
nunc quantum ad effectum peccādi: ⌊iniquitatem⌋ Quod em̄ in angelis caſus, hoc in homi
Damaſcenus nibus agit mors ſcd̄m Damaſcenum. Quemadmodū ergo angeli æternalr̄ manēt in illo affe
ctu malitiæ, in quo erant quādo cadebāt, ſic anima æternalr̄ manet in illo affectu, in quo rece
Iugiter in dānatis deſideriū peccandi eſt dit à corpe. Ideo reprobi iugiter erunt in affectu peccādi, & in die iudicij, & in inferno erit in
eis deſiderium peccādi, q̄uis non poterunt exequi. Vnde Hieronymus & Chryſoſtomus di-
Hieronymus. cunt: Non dicit qui opati eſtis, ne videaꝉ tollere pęnīam, ſed qui operamini. i. qui vſq; in prę
Chryſoſtom⁹. ſentem horā cum iudicij tempus aduenit, licet non habeatis facultatem peccādi, tn̄ adhuc ha
Sapiæ.5 betis affectum. Sed opponi poſſet, quòd in Sapīa de nuptijs legiꝉ: Videntes turbabunꝉ timo-
Dānati qualr̄ pœnitēt de peccato re horribili, intra ſe pœnīam agentes. Dicendum, ꝙ pœnitebunt de pctō non inquantū eſt
malum, ſed inquantū eſt pœnæ meritorium. ⌊Omnis ergo⌋. i. quia confeſſio oris ſine ope-
re bono nō ſufficit, ideo omnis ⌊q audit⌋ aure carnis & mentis ⌊verba mea hęc⌋ quę in iſto
Lucæ.6 ſermone diſſerui, in quo euāgelicā legem propoſui ⌊& facit ea (bene viuēdo) aſſimilabiꝉ viro
Roma.2 ſapienti, qui ædificauit domum ſuam (materialem) ſupra petram⌋. i. ſtabile fundamentum.
Iacobi.1 ⌊Et deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domū illam, &
non cecidit, fundata enim erat ſupra petram⌋ Hoc totum literaliter accipi poteſt de domo
materiali, firmo fundamento ſubnixa, quam flumina, venti, & ſimilia deijcere nequeunt, pro
pter ſuæ conſtructionis ſtabilitatem. Tali igiꝉ viro ſimilis eſt om̄is bonus Chr̄ianus, q ædifi- E
1.Cor.10 cat domū ſuam. i. conſcīam, vel opeꝝ ſuoꝝ ſtructurā, ſupra petram, videlicet Chr̄m, de quo
1.Cor.3. Apoſtolus: Petra (inqt) erat Chr̄us. Et: Fundamentū aliud nemo ponere p̄t, p̄ter id quod po
ſitū eſt, quod eſt Chr̄us Ieſus. Deſcendit pluuia. i. malaꝝ ſuggeſtionē ac cogitationū tumul-
tus ſeu copia. Et venerūt flumina. i. pſecutionū abundanna, & flauerunt venti. i. tumores ela-
tionis ac vanitatis, & irruerunt. i. tentādo impugnauerūt, domū illam. i. conſcīam piam, vel
operationū bonoꝝ congeriem, ſibilante & inuadente diabolo, & non cecidit, à via iuſtitiæ
Fundata em̄ erat ſupra petram. i. Chtiſto fortiter adhæſit, eius gr̄æ & adiutorio iugiter inni
Pſalm̄.25. tendo. Omnes enim qui ſperant in eo, non infirmanꝉ: Myſtice per virum ſapientem intelli-
giꝉ Chriſtus, q ædificauit per charitatem, fidem, & gr̄m, domū ſuam. i. eccleſiam, quæ do-
mus ſumus nos, ſupra petram. i. in deo pſe, de quo diciꝉ: Dominus petra mea, vel ſupra pe-
Matth.16 tram. i. fidei firmitatem. Propter quam, & de qua dictum eſt Petro: Tu es Petrus, & ſup hanc
petram ædificabo eccleſiam meam. Itemq́; in Pſalmo: Statuit ſupra petram pedes meos. In
hanc domū irruunt pluuię aduerſitatum, flumina. i. hominum pſequentium agmina, venti. i.
Ephe.6 inuiſibiles hoſtes, ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus, contra quos eſt nobis præcipua collucta-
tio, & non cadit, nec vinciꝉ, quoad ſe totam, quoniam in Chriſto extat fundata. Huic igiꝉ ſa-
pienti viro, imò & ſapīæ dei pro viribus aſſimilemur, fundando & conſeruādo corda, ac ope F
Eccl.27. ra noſtra in Chriſto cū timore ſctō & diligenti cuſtodia, quia veraciter ſcriptum eſt: Si non
inſtanter ſeruaueris te in timore dn̄i, cito ſubuerteꝉ domus tua ⌊Et omnis q audit verba mea
hæc⌋ auribus corporis ſolum, ⌊& non facit ea⌋ obediendo præceptis meis iam introductis,
⌊ſimilis erit viro ſtulto, q ędificauit domū ſuam ſupra arenam⌋ hoc eſt, debile fundamentū.
Et deſcēdit pluuia, ⌊& venert̄ flumina, & flauet̄ venti, & irruerunt in domū illā, & cecidit &
fuit ruina eius magna⌋. i. funditus euerſa eſt, q̄a non habuit ſtabile fundamentū. Ad lr̄am pla
num eſt totum hoc. Taliq́; ſtulto ædificatori parificaꝉ homo ſciens ſeu audiēs verba dei, nec
tamen obediens. Aedificat enim domū ſuam. i. mentem, conſcīam, ſeu operationē, ſupra are
nam. i. ſupra bonum creatum, variabile & caducum, videlicet, ſupra humanam laudem, va-
nam gloriam, propriam adinuentionem, idcirco à prædictis pluuijs, ventis, ac fluminibus
in ipſum eiuſq́; domū irruentibus, cadit totaliter domus ipſius. Poteſt quoq; per virum ſtul
tum dæmon intelligi, de quo in Euāgelio diciꝉ: Inimicus homo, hoc fecit, qui domū ſuam. i.
Mat.1 eccleſiam malignātium ſupra prædictā arenam ædificat. ⌊Et factum eſt, cum cōſummaſſet⌋
Lucæ.4 prædicando finiuiſſet. ⌊Ieſus verba hęc, admirabanꝉ turbę ſuper doctrina eius⌋ quoniam ta
lia aut ſi̅a nunq̄ audierāt à ſuis doctoribus. ⌊Erat enim docēs eos, ſicut poteſtatem habēs⌋
Iohan.7. hoc eſt, gr̄am efficaciſſimæ ſermocinationis ſortitus, qua corda audientium fortiter mouit,
Pſalm̄.44 & excitauit, ſicut de ipſo Iudæi dixerunt: Nunquàm ſic locutus eſt homo, ſicut hic loquiꝉ. Vn
Eſa.49 de de ipſo in Pſalmo prædictum eſt: Diffuſa eſt gr̄a in labijs tuis. Et Propheta: Poſuit (ait) os
meum quaſi gladium acutum. Vel ſic: Sicut poteſtatem habens non ſolū miniſterialiter qua-
ſi ſeruus, ſed propria authoritate, vt dominus legis, ac prophetaꝝ: ideo non ea docuit ſolum
quæ habētur in lege, ſed legem expoſuit & ſuppleuit, atq; pro ſuo libito addidit & ſubtraxir,
⌊& non ſicut ſcribæ eorum, & phariſæi⌋ qui tam efficaciter & authoritatiue prædicare non
Deuter.4 poterant, ſed tenebanꝉ ad id, quod Moſes in Deuteronomio iuſſit. Non adijcies ad verbum,
quod ego propono in conſpectu tuo, nec ſubtrahas.

¶Expoſitio

A EXPOSITIO CAPITVLI OCTAVI: CVM AVTEM deſcendiſſet Ieſus de monte. Articulus XVI.

CAP.VIII

QVONIAM PRAEINDVCTA Chriſti doctrina, ſupernaturalis eſt, humanæ rõnis facultatem trãſcendens, neq; argumentis humanis probabilis: ideò oportuit eam ſupnaturalibus augumentis, hoc eſt, diuinis miraculis confirmari, vt ſciret eſſe à deo, qui falſitatis aſſertor, aut confirmator eſſe non valet. [Chriſti doctrina ſupnatural.] Hinc ergo poſt euangelicæ doctrinæ deſcriptionem, deſcribit beatiſſimus Euangeliſta Chriſti miracula, de quibus alibi Chriſtus teſtat: Opera quæ dedit mihi pater, teſtimoniũ perhibent de me. [Iohan.10] Et rurſus: Si non veniſſem & opera non feciſſem, quæ nullus alius facere poteſt, pctm̃ non haberent, videlicet infideles Iudæi. [Iohan.15] Hæc ſunt diuinæ veritatis, veriq; dei ſigilla, Euangelio Chriſti appenſa: quibus certiſſimè ſcimus Euangelicum librum eſſe velut epiſtolã, nobis à deo p Chriſtum tranſmiſſam, ſicut & ipſe fatet. Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius q miſit me. [Iohan.7.] Ait itaq; ſanctus Matthæus: ⌊Cũ aũt deſcendiſſet (Ieſus) de monte.⌋ [Marc.1. Lucæ.5] In quo præſcriptum fecit ſermonem, qui nõ erat mons Oliueti, quàmuis hoc dicat Chryſoſtomus, [Chryſoſtom⁹.] ſed mons quidã in Galilæa, in qua fecit ſermonẽ hũc, vnde & ſtatim fert ingreſſus Capharnaum, quę erat principalis vrbs Galilææ, & hoc etiã dicit Hieronymus: [Hieronymus.] ⌊ſecutæ ſunt eum turbæ multæ⌋ propter diuerſas rõnes, vt tactũ eſt ſupra: ⌊Et ecce leproſus veniẽs adorauit eum.⌋ Si credidit eum eſſe verũ deum, quod vtiq; Chrus de ſeipſo in ſermone præſcripto inſinuauit, dicẽdo: Multi dicẽt mihi in die illo, dñe, dñe, nõné in tuo nomine prophetauimus, & in noĩe tuo dæmonia eiecimus, & in noĩe tuo virtutes multas fecimus, [Matth.7.] quæ fieri non poſſunt, niſi in noĩe dei: Si ergo leproſus hoc intellexit, & Ieſum deũ eſſe credidit, tunc dicẽ-

B dum, ꝙ adorauit eum adoratiõe latriæ: Si aũt credidit eum eſſe Prophetã tm̃ & hominem purum, q̃uis ſanctũ, adorauit eum veneratõe Duliæ, quę creaturis impendit, ſicut & Ioſue adorauit angelum, [Ioſue.15.] & Salomon mrẽm ſuam, illa Dauid regem: [3.Reg.11.] Adorauit ergo Ieſum proſtratus in terram vel genibus flexis, ⌊dicens: Dñe, ſi vis, potes me mundare.⌋ Quàm fiducialis certa ac reuerentialis petitio. Non eñ de potentia ſubueniendi dubitauit, qui volũtate pietatẽ implorauit. Certiſſimus fuit iſte leproſus hoĩem illũ amãtiſſimũ eſſe deo, & oĩa poſſe impetrare ab eo, [Chryſoſtom⁹.] cuius doctrinã tam poteſtatiuã efficaciſſimam'q; eſſe aduertit. Et q̃niã plena fide orauit, exaudiri mox meruit. Omnia nanq; poſſibilia ſunt credenti, [Mar.9] ideo ſubdit: ⌊Et extendens Ieſus manum ſuã⌋ Vnicę deitatis organum, tetigit eum. ⌊dicens: Volo. Mundare.⌋ Hoc ẽ, volo vt mũderis, vt legant hæc verba diuiſim. [Leuiti.19] In lege prohibitum erat tãgere leproſum, ſed hoc intelligendum erat de his, qui maculari poterãt à leproſo, non de his q ſuo tactu poterãt purgare leproſum. Potuit vero ſaluator ſanare leproſum ſine manus ſuæ extẽſione & tactu, ſed q̃a humanitatẽ aſſumpſit, p eam opatus eſt, & in agẽdo humano mõ ſe habuit, vt ſciamus totã ſalutẽ noſtrã p aſſumptã Chri humanitatẽ eſſe completã. [Chrus p man⁹ extẽſione, cur ſanarit leproſum] Deniq; Chrus dicẽdo: Volo. Mundare, oñdit ſe eſſe de quo dictũ ẽ: Ipſe dixit & facta ſunt. [Pſalm.32] ⌊Et cõfeſtim mũdata⌋ .i. repulſa ſeu ablata, ⌊eſt lepra eius⌋ [Pſalm.140.] in quo patet q̃ liberè ac imperialr opatus ſit Chrus, magiſq; mirãdus eſt modus agendi, q̃ actio. ⌊Et ait illi Ieſus: Vide⌋ .i. ppende quod tibi iniungo, videlicet ⌊nemini dixeris⌋ ꝙ curauerim te. Nonné in pſentia multorũ Chrus curauit hunc languidũ, etiã ad ſuæ doctrinæ cõfirmationẽ? Cur ergo iuſſit eũ tacere, imò ſi voluit miraculum

C eſſe occultũ, cur nõ potius curauit eũ ſilenter ſolo nutu ſeu voluntate, q̃ verbo & tactu? Et reſpondendũ, ꝙ iuſſit eum tacere. [Leproſi mũdati cur Chrs p̃hibuerit diuulgationem] Primo, vt inſtrueret nos vanã gloriã deuitare, & in mirificis actibus malle abſcõdi quãtũ in nobis eſt, q̃ propalari, q̃uis interdũ pper aliorũ pfectũ oporteat talia manifeſtari. Scdo, vt ait Hierony. [Hieronymus.] q̃a neceſſe nõ erat, vt voce iactaret, ꝙ corpe pferebat. Tertio, ſcd̃m Chryſoſtomũ, [Chryſoſtom⁹.] ne ſi fama ſanatõis eius ad ſacerdotes pueniret, recuſarẽt eũ ex inuidia Chri, tanq̃ mundatũ admittere, ⌊ſed vade oñde te ſacerdotibus⌋ vt illi iudicent te mũdatũ, ſicq; inter hoĩes cõuerſeris ⌊& offer munus tuũ⌋ .i. debitã oblationẽ deo p grãrũ actiõe bñficij tibi impẽſi, & p emũdatiõe tua, hoc ẽ, pro manifeſtatõe tuę purgatõis, ⌊q̃d pcepit Moſes⌋ à leproſis mũdatis offerri ⌊in teſtimoniũ ill⌋ .i. ad hoc vt teſtimoniũ eis phibeat à ſacerdote, ꝙ ſint vere à lepra purgati, quemadmodũ in Leuitico legit: [Leuiti.14] Iuſſerat Moſes, vt leproſus mũdatus offerret tortã panis, duoſq; turtures atq; ſextariũ olei, iuxta ritũ q pdicto loco deſcribit, Chrus q nõ venit legẽ ſoluere, [Matth.5.] nec cęrimonialia reprobare añ ſuã paſſionẽ, miſit leproſum mũdatũ, vt legalẽ hoſtiã immolaret, qm̃ cęrimonialia legis vſq; ad Chri paſſionẽ durabãt, & vim obligãdi habebãt. Porro ſcd̃m Hieronymũ [Hieronymus.] multis de cauſis mittit Chrus leproſum ad ſacerdotes. Primo, ex humilitate, vt ſacerdotibus videat deferre. Scdo, ne legẽ videat infringere. Tertio, vt ſacerdotes vel credẽdo pper tm̃ miraculũ ſaluarent, vel nõ credẽdo inexcuſabiles fierẽt. [Chrs leproſus cur ad ſacerdotes remiſerit] Eſt etiã alia rõ. ſ. figura futuri. Miſit eñ eũ ad ſacerdotẽ ad figurãdũ ꝙ Chrianus q̃uis ſit per contritionẽ & grẽ infuſionem à lepra animæ ſeu peccato mundatus

datus, tenetur tamen congruo tempore (ſi adſit facultas) ſe ſacerdoti nouæ legis oſtēdere, ape D
riendo ei cor ſuum, per veram confeſſionem, quia nec deus dimittit pc̄tm̄, niſi ſub hac condi-
Lucæ. 5 tione, videlicet vt pœnitens proponat confiteri ſecundum Chriſti præceptum. In Luca le-
giť, iſte leproſus mundatus à Chriſto in vna ciuitatū, puta Capharnaum. ⌊Cum autem in-
troiſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogās eum, & dicens: Domine, puer meus
iacet in domo paralyticus.⌋ Sciēdum, ꝙ iſte Centurio .i. princeps centū militū, ſeu hominū
armatoꝝ, non acceſſit ad Chr̄m in propria ꝑſona, ſed ꝑ alios à ſe miſſos, ſc̄dm quòd Lucas
Lucæ. 7 dicit: Miſit ad Ieſum ſeniores Iudæoꝝ. At illi cum veniſſent ad Ieſum, rogabāt eum ſolicite,
Iohan. 4 dicentes ei: Quia dignus eſt, vt illi hoc præſtes. Diligit eñ gentem noſtrā, & ſynagogā ipſe
ædificauit nobis. Et poſt pauca: Meipſum (inquit) non ſum dignum arbitratus vt venirem
ad te. Sed quia homo diciť facere quod facit ꝑ alios, maximè per amicos, quemadmodum di-
cimus regem aliquē obſidere ciuitatem, eò quòd populus eius eo iubēte eam obſideat, idcir-
co Matthæus aſſerit Centurionē acceſſiſſe ad Ieſum: Domine puer meus iacet in domo para
lyticus. hoc eſt, paralyſim vtpote reſolutionē ac immobilitatē membroꝝ & ſenſuum ſuſti-
Lucæ. 7 nens, ⌊& male torqueť⌋ .i. grauiſſime infirmať, quia (vt dicit Lucas) moriturus erat præ infir
mitate. ⌊Et ait illi Ieſus⌋ Hoc eſt: Per alios reſpondit: Non eñ immediate dixit ad Centu-
Dubium rionē verba ſequentia: ⌊Ego veniā, & curabo eum.⌋ Quæriť, quomodo hoc veꝝ ſit, quod
ait: Ego veniā. Non eñ venit vſq; ad Centurionis domū, vt patet ex conſeq̄ntibus. Ad hoc
Lucæ. 7 reſponderi poteſt dupliciter: Primo, quia (vt Lucas dicit) Ieſus cœpit ire ad domū Centu-
rionis, & appropinquauit domui eius, ideo ait: Veniā .ſ. vſq; ad locū domui tuæ propinquū.
Secundo, vt intelligať conditionaliter .ſ. ego veniā ad paralyticū, domumq́; tuā ſi deſidera-
ueris hoc, vt ſit promiſſio beneuolentiæ, nō aſſertio operis. Deniq; ꝑpter magnā fidem, hu E
Centurionis fides. militatem, charitatē, ac ſapiam Centurionis, Chr̄us tam prompte promiſit. Ego veniam &
curabo eum. Fides eñ Centurionis apparuit in hoc, quòd credidit Chr̄m poſſe curare lætali
ter infirmantem, quod non fuit multominus miraculum q̄ ſuſcitare defunctū. Humilitas, ꝙ
indignū ſe æſtimauit in propria ꝑſona corā Chriſto apparere, vel eum in domo ſua recipere
Lucæ. 5 ſicut & Petrus dixit: Exi à me dn̄e, quia pc̄tōr ſum. Charitas, ꝙ pro ſeruo ſuo tam inſtanter
rogauit, quē etiā pueꝝ denominat, propter dilectionem ad eum. Vnde Lucas ſcribit, ꝙ fue
Lucæ. 7 rat ei pretioſus .i. charus. Sicq́; Centurio impleuit illud Sapiētis: Seruus fidelis ſit tibi quaſi fi
Eccl. 7 lius. Eſt quoq; cōſuetudo ſcripturæ, miniſtros pueros appellare. Vnde in libris Regū habeť
3. Reg. 19 ꝙ Helias venit in Berſabee, & dimiſit ibi pueꝝ ſuum. Sapia aūt Centurionis patet in hoc, ꝙ
Chriſti diuinitatē cognouit, eumq́; ſolo verbo, vel angeloꝝ miniſterio poſſe dare ſoſpitatē
penſauit. Deniq; ad dandum humilitatis exemplum, promiſit ſe ad paralyticum ſeruū ituꝝ.
Iohan 4 Vt eñ in Iohanne habeť: Rogatus viſitare filiū reguli, non acquieuit: ſed rogatus viſitare ſer-
uum Cēturionis, ſtatim aſſenſit, ne dedignemur abiectas & pauperes viſitare ꝑſonas. In quo
facto ſc̄dm Gregoriū, ſuꝑbia noſtra retundiť, qui in hoībus non naturā qua ad imaginē dei fa
cti ſunt, ſed honores & diuitias veneramur. Hinc ait Bernardus: Ad ſanādum filiū reguli ire F
noluit, ne diuitias honorare videreť, ad ſeruum pergit, ne ſeruilem conditionem contemnere
putareť. ⌊Et reſpondens Centurio, ait: Domine non ſum dignus⌋ Iſtā reſponſionem fecit
Centurio ꝑ nuncios intermedios. Cum eñ aliqui retuliſſent ei verba Chriſti: Ego veniam,
Lucæ. 7 remiſit nuncios ex parte ſua, dicētes: Domine non ſum dignus, prout Lucas plenius recitat.
Itaq; non ſum dignus, ⌊vt intres ſub tectū meū⌋ hoc eſt, in domū meā tecto opertā. Cum tu
2. Cor. 6 ſis genere Iudæus, ego Gentilis. Tu ſaluator, ego pc̄tōr. Tu deus, ego homo. Quæ eñ conuē
rio luci ad tenebras? Et quid tritico cum paleis? Agnouit Centurio quàm abominabile erat
Iudæis alienigenā accedere, vel cū Gentilibus mādu care, bibere, ingredi, vel miſceri. Quidā
dicunt ꝙ ideo dixit Centurio: Dn̄e, non ſum dignus, vt intres ſub tectum meū, quia fortaſſis
habuit idola in domo ſua, ſed hoc nō videť probabile, quia (vt dictū eſt) ipſe ædificauit ſyna-
Acto. 10 gogā Iudæis, propter quod certū eſt, ꝙ fuerat feruens cultor vnius veri dei, ſicut Cornelius
Centurio. Quis eñ nunc ſponte conſtrueret Chr̄ianis eccleſiā, niſi coleret Chr̄m? ⌊ſed tan-
tum dic verbo⌋ imperiali .i. dicēdo præcipe, vt puer meus ſaneť, ⌊& ſanabiť (à paralyſi) puer
meus.⌋ Non eñ eſt tibi difficile oı̄e verbū. Vnde habebat Centurio iſte tantā fidē de Chri
Centurioni vnde fides in Chriſtum fuerit ſti potentia? Dicendū, ꝙ partim ex fama, qua audierat prædictū leproſum tam potēter ac im
perioſe à Chriſto curatū, partim ex inſpiratione diuina. Præterea, ꝙ non exigereť corꝑalis
præſentia Chr̄i, probat ꝑ locū à maiori. ⌊Nam & ego homo ſum,⌋ Videlicet homo purus,
non deus & homo vt tu ⌊ſub poteſtate conſtitutus,⌋ .i. ſuperiori principi ſubditus, vtpote
imperatori ac præſidi. Ex parte eñ Romanoꝝ poſitus fuit Centurio in vrbe Capharnaum,
vt eam ſc̄dm legem Romanoꝝ gubernaret & cuſtodiret, ⌊habens ſub me milites⌋ centū mi
hi obedientes, ⌊& dico (imperādo) huic⌋ militi ⌊vade⌋ quò mitto te, ⌊& vadit⌋ vt iubeo,
⌊& alio⌋ ſc̄dm antiquā grāmaticā .i. alteri militi dico ⌊veni (ad me & venit, & ſeruo meo di
co, fac hoc⌋ quod tibi iniungo ⌊& facit,⌋ per hæc verba dedit Centurio intelligere quòd
Chr̄us

A Chriſtus ſolo præcepto,atq; angelorum obſequio,ſine ſua corporali præſentia poterat facere
" omne quod voluit,nec indigeret ad curandũ paralyticũ corpore pſens eſſe. ⌊Audiens aũt Ie
" ſus,⌋ verba hæc ab ore nuntiorum,⌊miratus eſt,⌋ vel vere vel ſecundũ apparatũ, vt plenius in
quireret. Miratus eſt ergo de tã inſolita fide,eximia humilitate,ingenii ſapiẽtia viri gẽtilis.
" ⌊Et ſequẽtibus ſe(turbis)dixit: Amen⌋.i. veraciter ⌊dico vobis, nõ inueni tantã fidẽ in Iſ-
" rael⌋.i. in pplo Iudæorum,ſicut in iſto Centurione. Nõ eſt hoc intelligẽdũ de fide oĩm Iſraeli-
tarum ſimul accepta,ſed de fide cuiuſq; ſeorſum. Secundũ Hieroñ. Chrs loquit de pſentibus,nõ — Hieronymus.
de pteritis prophetis ac patriarchis. Sed nunqd fides Cẽturionis maior erat fide beatæ virgi
nis,Ioſeph,Zachariæ,Eliſabeth,Symeonis & Annæ? Nõ vtiq;. Qũo ergo intelligenda ſunt — Dubium
hæc? Et reſpondendũ,q modicũ pro nihilo reputat,ſecundũ philoſophũ. Quoniã ergo Iu
dæi in Chriſtũ perſecte credẽtes,pauciſſimi erãt reſpectu aliorum non credentiũ. Nondũ eñ
fratres eius in eũ credebãt,vt apud Iohannẽ dicit, Ideo ait: Non inueni tantã fidẽ in Iſrael. Si — Iohan. 7
mili ſenſu ait in pſalmo: Et ſuſtinui qui ſimul cõtriſtaret,& nõ fuit,cũ tamẽ ſcriptũ ſit,quod — Pſal. 68
multæ mulieres ſequẽtes plangebãt eũ,& diſcipuli eius vehemẽtiſſime cõtriſtabant. Per Iſra — Luc. 27
el ergo intelligit maiorẽ partẽ Iudæorum & principes eorum. Vel dicendũ,q ideo aſſerit ſe nõ in
ueniſſe tantã fidẽ.i. tã manifeſtã & excellentẽ fidei cõfeſſionẽ in Iſrael,qm nemo Iudæorum tẽ
pore cõuerſationis Chri in mũdo,tã publice ac pclare cõfeſſus eſt eius maieſtatẽ ſicut Centu
rio,niſi ſorte pauciſſimis quibuſdã exceptis, vt Iohãne Bapt.&c. Poteſt inſup dici myſtice in — Myſticus ſenſus.
telligẽdũ eſſe hoc dictũ, videlicet de eccleſia,reſpectu ſynagogæ,nõ de pſona Cẽturionis &
quocũq; Iudæo, vt ſit ſenſus, Nõ inueni tantã fidẽ in Iſrael.i. in ſynagoga vet. teſt. ſicut in Cẽ
B turione.i. in eccleſia nouæ legis,p Cẽturionẽ deſignata,q ſcd̃m doctores figura fuit eccleſiæ
ex gẽtibus cõgregatæ. Sed tũc rurſus dubiũ orit,qũo fides eccleſiæ pferat ſynagogæ, cũ virgo
bñdicta,apl̃i(& tota pene eccleſia priuatiua,cuius fides pfectiſſima erat)fuerint ex pplo Iudæ — Eccleſiæ fides ſynagogæ præfertur.
orũ? Et rñdendũ,q noĩe eccleſiæ intelligi pñt oẽs renati fonte baptiſmatis,& ſic fides eccle-
ſiæ maior eſt ſide ſynagogæ pfectiõe ac nũero. Si aũt p eccleſiã intelligat ſola gẽtilitas cõuer-
ſa ſeu eccleſia ex gẽtibus adunata,ſic fides ecclĩæ maior eſt fide ſynagogæ, nũero.i. credentiũ
multitudĩe. Nã plures ex gẽtibus q̃ ex Iudæis crediderũt in Chriſtũ. Aliq etiã dicũt, q fides
Centurionis pfert fidei Iſrael & apoſtolorum,diſcipulorũq; Chriſti,nõ quantũ ad deuotionẽ,
ſed quantũ ad facilitatẽ credendi. Quod aũt per Centurionẽ figuret fides eccleſiæ ex gentili-
tate collectæ,hinc conſtat quod Chriſtus occaſione fidei Centurionis,de gentium conuer-
" ſione prædicit. ⌊Dico aũt vobis, quod multi ab oriente & occidente,⌋ ac cæteris partibus
" terræ,quæ p duas principales partes mũdi ſignificant,puta gentiles ex omnibus finibus mũ-
" di,⌊venient,⌋ ad fidem & grãm per prædicationẽ Apoſtolorum,de quibus prædictum eſt: In — Pſal. 18
omnẽ terrã exiuit ſonus eorum,quibus & dixit: Eritis mihi teſtes vſq; ad vltimum terræ. Hoc — Mar. 28
eſt quod Eſaias inquit: Cantate dño canticũ nouũ,laus eius ab extremis terræ. Ecce iſti de lõ — Eſaiæ. 42
" ge venient,& ecce illi ab aquilone & mari,& iſti de terra auſtrali,⌊& recũbent⌋.i. feliciter
" requieſcent,& ſpũaliter edent ac bibent,⌊cũ Abrahã & Iſaac & Iacob,⌋ cæteriſq; electis Iu
" dæis,⌊in regno cœlorum.⌋ Nominat aũt Chrũs ſpecialr hos tres,qa inter patriarchas pcipui, — Gene. 17. 28
primi ac famoſiſſimi fuiſſe vident,ſaltẽ in multis,& qm principalr facta eſt eis promiſſio ter- — Nume. 10
" ræ repromiſſionis,p quã cœleſtis figurat hæreditas ſeu regnũ cœlorum,⌊Filij aũt regni⌋.i. Iu-
C dæi increduli,qui dicunt filij regni cœleſtis,qa ad illud ſpecialr inuitabant,& qa in eis olim — Filij regni.
deus regnauit cũ crederẽt in futurum,in quẽ nõ credebãt pſentialr apparentẽ,& inter eos con-
uerſantẽ. Iſti ergo ſunt filij vocatione & noĩe,ſuaq; pſumptuoſa reputatiõe,nõ pdeſtinatiõe
& vera cõſequutione,de qbus ſcriptum eſt: Prouocauerunt eũ filij ſui & filiæ. Et Eſaias: Fi- — Deut. 32
" lios(inquit)enutriui,ipſi aũt ſpreuerunt me. Hi ergo eijcient à conſortio electorum,⌊in tene- — Eſaiæ. 1.
" bras exteriores⌋.i. corporales atq; palpabiles tenebras carceris infernalis,ſtatim cũ moriunt
quo ad animã,in die aũt nouiſſimo quo ad corpus & animã. Tenebræ aliud nõ ſunt niſi pri- — Tenebræ quid ſint.
uatio luminis. Lumẽ vero eſt duplex, videlicet ſpiritale, ſicut eſt ſapiẽtia,gr̃a, veritas: & hu-
ius priuatio ſunt tenebræ interiores exiſtẽtes in ſpũ. Aliud eſt lumen ſenſibile ſeu corporale,
cuius priuatio ſunt tenebræ exteriores,q̃ ſequunt p priuationẽ,ſicut ſilentiũ dr audiri. Quã-
uis aũt in inferno ſit ignis,ille tñ obſcurus eſt atq; fumoſus,nõ lucidus,ni forſitan in tantũ, vt
dãnati poſſint ſe mutuo videre ad cumulũ ſuæ miſeriæ,ſecũdũ Thomã. Poteſt q̃q; per tene-
bras iſtas infernus tenebroſus intelligi,q propter ſuæ obſcuritatis horribilẽ dẽſitatẽ, noĩe te
nebrarum exprimit,de q̃ ait beatus Iob: Dimitte me anteq̃ vadã ad terrã tenebroſam & oper- — Iob. 10
" tã mortis caligine. ⌊Ibi,⌋ videlicet,in inferno ſeu tñbris eius,⌊erit fletus & ſtridor dentiũ.⌋ — Matt. 13
Certũ eſt q fletus & ſtridor dẽtiũ nõ ſint corporalr in ſubſtãtijs ſpũalibus.ſ. animabus ſepa- — Mat. 22
raris atq; dæmonibus,ſed ante diẽ iudicij eſt in eis fletus interior,id eſt ſumma triſtitia,ex q̃ — Mat. 24
corporalis fletus ſolet cauſari,& dentiũ ſtridor,id eſt interiorum viſcerum horrẽda concuſſio. — Mat. 25
Poſt diẽ vero iudicij erit in hominibus cõdemnatis ſtridor dentiũ corporalis ex frigore in- — Luc. 13
fernali,quoniã ibũt à calore nimio ad aquas niuiũ. In fletu autem corporali duo penſantur,

F videlicet,

CAP.VIII. videlicet, oculoꝝ ac cerebri cõturbatio, & reſolutio lachrymaꝝ. Quãtum ad primum erit in D
eis fletus, non quantũ ad ſecũdũ, quia ceſſante motu primi mobilis, om̃is generatio atq; cor-
ruptio finẽ habebit. Talis etiam fluxus ſeu reſolutio lachrymaꝝ tãdem finiret, niſi deus mi-
raculoſe multiplicaret in illis materiã lachrymaꝝ, puta humorẽ in corpe. ⌊Et dixit Ieſus Cẽ »
turioni⌋ per internũtios ⌊vade⌋ .i. ab hac tua ſolicitudine & timore recede, ſecurusq; eſto, »
⌊& ſicut credidiſti⌋ puerum tuũ poſſe ſanari ſolo verbo meo me abſente, ⌊fiat tibi⌋ vt ille »
curetur. ⌊Et ſanatus eſt puer in illa hora⌋ imò eodẽ vt puto momẽto, quo Chrũs verba hæc »
In Chõ quõ fuerit admiratio. protulit, vel quo Cẽturio ea audiuit. Quæritur circa p̃dicta quõ in Chriſto fuit admiratio?
Ad q̃d aliqui dicũt, quod in Chriſto nõ fuit vera admiratio, qa vt aſſerit Damaſcenus, admi
Damaſcenus. ratio ex ſubita imaginatione alicuius noui procedit, videlicet ex noua & repentina apprehẽ
ſione alicuius inſoliti prius incogniti, vel nõ cõſiderati. Chrũs aũt vt homo à primo ſuæ cõ-
ceptionis inſtanti vidit, actualiterq; cognouit in verbo viſione beatifica, omnia q̃ cognoſcit
verbũ notitia viſionis, hoc eſt, om̃ia quæ vnq̃ fuerũt, ſunt vel erũt, ideo nil de nouo apprehẽ-
dit, vnde ad admirationem inductus ſit, ſed fuit in eo admiratio ſecũdum exteriorẽ apparẽ-
tiam, quæ nõ fuit deceptoria, ſed ordinata ad noſtrã inſtructionẽ, videlicet, vt fidẽ Cẽturio-
nis, aliorumq; mirificã cõuerſionẽ, & Iudæoꝝ perfidiã admiremur. Sic nempe & deus p̃ mo
Gene.18. dum mirãtis ſe habuit, cũ de Sodomitis loqueref in Geneſi. Deſcendã & videbo ſi iuxta cla-
morem qui venit ad me faciant. Alij dicũt, ꝙ in Chriſto fuit vera admiratio, non quantũ ad
ſciam beatificæ viſionis, nec quantũ ad ſciam habitualem infuſam, qua cognouit res in pro-
prio genere, ſed quantũ ad ſciam acquiſitam & experimentalem, quam iſti ponunt in anima
Chriſti. Sic ergo ſecũdũ iſtos fuit in Chriſto aliquid de nouo cognitũ, prius ignotũ, quo ad
Moralis ſenſus. iſtũ ſciendi modũ ſeu habitũ, ex cuius inſpectione admirabatur. Poſtremo moralitatẽ bre- E
uiter tangẽdo, ſicut p̃ Centurionem figuratur eccleſia, ita per ſeruũ eius paralyticum figura
tur q̃libet ſpũaliter languidus, & maxime accidioſus, more paralytici ad diuina piger, & qua
ſi immobilis, pro tali orat eccleſia Chr̃m, vt pueꝝ hmõi curet, & ad diuina ſeruidũ, agilemq;
efficiat, cuius p̃cib' Chr̃s frequẽter annuit, & ſicut Cẽturio ex hũilitate miſit ſeniores Iudęo
rum interceſſores, ſic eccleſia per ſacerdotes tanquàm per mediatores implorat Chriſti cle-
mentiam, quorum fide, prece ac merito, peccatores frequenter ſanantur, quemadmodũ fide
Supra eodem. Centurionis ſanatus eſt puer eius. Per Centurionem quoq; qui dixit humilime. Domine nõ
ſum dignus vt intres ſub tectum meũ, figurati ſunt timorati ac humiles Chriſtiani, qui Chri
ſti opem deſiderant, ſed cum intra ſe cõmunicando vel celebrãdo recipere vehemẽter verẽ-
tur, vnde cũ ſpiritali receptione ſacramenti multoties contẽtantur. Et q̃uis hoc interdum ſit
bonũ, melius tamẽ eſt ex feruore & ſpe pietatis diuinæ ſacramentũ recipere. Semper em̃ ex-
pedit cũ Centurione, Chriſti dignitatẽ, propriãq; vilitatẽ perpendere, & intimo corde fate
Roma.7. ri. Dñe nõ ſum dign', &c. Per pueꝝ q̃q; ſeu ſeruũ paralyticũ cõueniẽter intelligif appetitus
ſenſitiuus totus infectus, & ad mala p̃cliuus, q̃ iacet ĩ domo nr̃a, vz corpe fragili, in q̃ ſcd̃m
apl̃m nõ habitat bonũ. Hũc ergo petamus ſanari à Chr̃o, vt ſine rebelliõe ſeruiat rõni ac deo.

¶ Proſecutio expoſitionis pręſentis capituli. Et cum ingreſſus eſſet Ieſus in
domũ Petri. Articulus decimus ſeptimus.

REcitatis duobus miraculis in ſexu virili peractis. Deſcribitur tertium factum in ſe- F
xu fœmineo. Vtrũq; etenim ſexum venit Chriſtus corporaliter, ſpiritaliterq; ſa-
nare congruo ordine. ⌊Et cum veniſſet Ieſus in domum Petri⌋ Apoſtoli qui e- »
Iohan.1. rat in ciuitate Capharnaum, quamuis Petrus eẽt de ciuitate Betſaida, vt legitur in
Iohanne: Solebat enim Chriſtus diuertere ad domus familiarium ſuorum & amicorum, ad
quieſcendum atque veſcendum, non ex neceſſitate, ſed ex dignatione, ⌊vidit ſocrum eius⌋ »
Lucæ.4. hoc eſt, matrẽ vxoris Petri ⌊iacentem & febricitantem⌋ vt habetur in Luca, quòd teneba- »
Marci.1. tur magnis febribus. Erat enim vetula, quæ multũ debilitaf ex febribus, propter defectũ na
Lucæ.4. turalis caloris, ⌊& tetigit Ieſus manũ eius⌋ vt habef in Marco: Quòd accedẽs eleuauit eã te- »
nens manum eius, ⌊& dimiſit eam⌋ id eſt, receſſit ab ea ⌊febris⌋ repente, quia (vt Lucas ait) »
imperauit febri, & continuo ſurrexit, in quo ſigno magis mirandus eſt modus agendi, quàm
Febricitãtium natura. actio. Quamuis enim naturaliter poſſit quis ſanari à febribus, non tamen in inſtanti, ſed hoc
ſupernaturale eſt. ⌊Et ſurrexit⌋ ſocrus ſanata, ⌊& miniſtrabat eis⌋ ad menſam vel in alijs, »
Hieronymus. vt pote Chr̃o & eius diſcipulis, in q̃ aliud ſignũ conſideraf, qa (vt dicit Hieronymus) natura
febricitantium eſt, vt poſt febrem corpora magis laſſeſcant, & incipiẽte ſanitate, mala priſti
næ ęgritudinis ſentiãt. Quod ergo hæc mulier ſubito vires p̃fecte recepit, certum eſt ſupna
Pſalm.8. turale fuiſſe. ⌊Veſpere aũt facto⌋ videlicet die iſto ad occaſum tendente, ⌊obtulerũt ei⌋ vi »
Eſaiæ.45. delicet Chr̃o ⌊multos dæmonia habẽtes⌋ .i. dæmoniacos ⌊& eijciebat ſpũs⌋ malignos ab »
Ezech.20. obſeſſis corporibus ⌊verbo⌋ .i. ſolo vocis ſuæ imperio, nõ lõga adiuratõe, vt exorciſtæ Iu-
1.Cor.15. Ephe.1. dæoꝝ. Ab inſtãti em̃ q̃ Chr̃i humanitas vnita fuit verbo p̃ſonali vnione, ſubiecta eſt ei om̃is
Heb.2. creatura, ideo eius imperio oĩa creata obediũt, propter q̃d ait ſaluator: Pr̃ diligit filiũ, & oĩa
dedit

A dedit in manu eius, ⌊& oēs male habētes(.i.infirmos)curauit⌋ Vicini nāq; pceptis pſcriptis Johan. 5
" miraculis adduxerunt ad Ieſum oēs languidos ſuos, curauitq; vniuerſos, ⌊ita vt impleret q̄d
" dictū eſt p prophetā, dicentē: Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes portauit.⌋ Eſaiæ. 53
Noſtra trāſlatio continet ſic, Vere languores nr̄os ipſe tulit, & dolores nr̄os ipſe portauit, & 1. Pet. 2
redit in idē, vt ſit ſenſus, Ipſe Chr̄us infirmitates.i. pœnalitates nr̄as ex originali pc̄tō conſe-
quutas, videlicet mortalitatē, famē, ſitim, laſſitudinē, cæterosq; indetrahibiles defectus, acce
pit in ſeipſo & habuit eas, ſicut ait in pſal. Infirmata eſt in pauptate virtus mea. Et rurſus: E- Pſalm. 30.
go ſum pauper & dolēs. Itēq;: Repleta eſt malis aīa mea, & ægrotatiōes portauit.i. noſtros Pſal. 68
languores pie in alijs ſupportauit, & cōdolendo curauit, ſicut aplus dicit: Alter alterius one- Pſal. 87.
ra portate. Nō tñ fuit in Chr̄o infirmitas corporalis ex indiſpoſitiōe cōplexionis proueniēs Galat. 6
ſecundū Damaſcenū. Nō ergo aſſumpſit oēs defectus nr̄os, ſed eos dūtaxat, q integritati & Damaſcenus.
" pfectioni naturæ nō repugnant. ⌊Vidēs aūt Ieſus turbas multas circa ſe,⌋ qa(vt dicit Mar
" cus)tota ciuitas erat cōgregata ad ianuā, ⌊iuſſit ire⌋ diſcipulos ſuos ⌊trās fretū⌋.i. vltra ma Mar. 1.
" re Galilçæ, q̄d iuxta Capharnaū decurrebat. Aijt ergo nauigio à Capharnaū in locū deſertū,
vt Lucas & Marcus cōmemorāt, vt doceret nos humanā laudē & gloriā fugere, tūc pſertim Luc. 8.
qñ magnū aliquid egimus, & magis ab vniuerſis cū admiratione inſpicimur. Cū eñi pdicta Mar. 1.
miracula faceret, oēs in eius pconiū proruperūt. Dæmones q̄q; copioſe clamabāt, dicentes: Luc. 4. 9
Tu es Chr̄s & filius dei, ſicut alij referūt Euāgeliſtæ. Alia ratio fuit, vt daret pdicatoribus ac Luc. 8
platis exemplū ſæpius recedendi à ſtrepitu populi ad locū ſecretū, ad vacandū cōtemplatio-
ni ac orationi, vt ſic repleant gratia illuſtrationis diuinæ, & q̄ diuinitus perceperūt, alijs affe-
" ctuoſe eructent. ⌊Et accedens ad Ieſum vnus ſcriba⌋.i. eruditus in lege, ⌊ait illi: Magiſter
B ſequar te quocūq; ieris⌋.i. tibi inſeparabilr̄ adhærebo. Qua intētione hoc dixerit, ex ſubſe-
" quēti Chr̄i reſpōſione elicit. ⌊Et dicit ei Ieſus: Vulpes foueas habēt⌋.i. latibula ſua ſub terra
" ⌊& volucres cœli,⌋ aerei in quo volāt, habēt ⌊nidos,⌋ in q̄bus quieſcūt & pullos enutriūt, Pſal. 8. 3.
" ⌊filius aūt hoīs nō habet vbi caput reclinet⌋.i. propriā domū. Sed nōne Maria, q̄ erat vnica
ſuis parētibus, ex parte patris habuit domū parentū ſuorū? & Ioſeph(q adhuc vixit ſecundū
quoſdā) propriā habuit domū? Et reſpondendū, probabile eſſe q̄d virgo beata oīa ſua vēdi-
dit, egeniſq; cōtulit, ſimilr̄ Ioſeph, aliter nō impleſſent q̄d Chr̄s edocuit alios, & apoſtoli pfe Matt. 19
cerūt, q relictis oībus ſequuti ſunt Chriſtū, Chr̄s ergo in ſumma vixit inopia, proprio carēs Luc. 18
hoſpitio. Propter q̄d Hieremias vehemēter admirans, ait ad eū: Quare quaſi colonus ventu Marc. 10
rus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum? Quare venturus es quaſi vir vagus? Acto. 2
¶ Quæritur, cur Chr̄us pauperē vitam elegit? Dicendum primo, vt ſcripturas prophetarum Hiere. 14
impleret. Sic eñ primus Chriſti aduentus in paupertate deſcribit: Exulta ſatis filia Sion, Ec Pauperē vitā cur Chriſtus elegerit.
ce rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluator ipſe pauper. Et in pſalmo: Pauper ſum ego, & in labo
ribus à iuuentute mea. Vnde patet cæcitas Iudæorū expectantiū regē Meſſiam in primo ſuo Zacha. 9
aduentu temporalr̄ regnaturū, & oīa regna ſeculi poſſeſſurū. Secūdo, vt faceret q̄d docere vo Pſal. 87.
lebat. Venit eñ vt mūdi ac diuitiarū pdicaret cōtemptū. Non ergo debuit eas habere. Ter-
tio, vt nō ſolū verbis, ſed etiā rebus futuri ſeculi vitā doceret. Per hoc eñ ꝙ oīa tēporalia cō-
temnunt, maxime declarat eſſe vita alia poſt pſentē. Quarto, ne putaret collatione diuitiarū
attraxiſſe ſibi diſcipulos. Quinto, vt merito ſuæ paupertatis, veras diuitias cōſequamur, quē-
C admodum dicit Aplus: Propter nos egenus factus eſt, cū diues eſſet, vt illius inopia diuites 2. Cor. 8
efficeremur. Ex pdicta Chriſti reſponſione elicit, ꝙ ſcriba peruerſa intentione dixit, Sequar
te, vtpote quatenus cōuerſando cū Chriſto congregaret ſibi diuitias. Quoniam eñ literatus
fuit, cogitauit multis infirmis ſanitatem à Chriſto acquirere, inducendo Chriſtū ad ſanatio-
nē illorū, ſicq; volebat pecuniā multā à ſanatis colligere. Simili intētione Simon Magus di-
xit Petro & Iohāni: Date mihi hāc poteſtatē, vt cuicūq; manū impoſuero, recipiat ſpm̄ ſan- Acto. 8.
ctū, Ieſus itaq; videns mentē illius, repulit eū, dicendo: Vulpes foueas habent.i. cū ego tātam
" paupertatē elegerim, quid quæris mecū cōuerſando cōgregare diuitias? ⌊Alius aūt de diſci-
" pulis eius(.ſ. Ieſu Chr̄i) ait illi: Dn̄e pmitte me primū⌋.i. anteq̄ te inſeparabilr̄ ſequar, ⌊ire & Luc. 9
" ſepelire patrē meum.⌋ Quidā dicunt iſtud non eſſe intelligendū, quaſi pater huius diſcipuli
iam defunctus fuiſſet, & ipſe ad ſepeliendū patrem ire rogaſſet, quia hoc ei negatū non eſſet,
cum ſit opus pietatis, ſed quod diſcipulus iſte tenebatur carnali amore parentum, cum qui-
bus vſque ad mortem eorum voluit permanere, eiſq; ſepultis Chriſto adhærere. Verunta-
men Ambroſius, Iſidorus, & gloſſa ſuper Lucam dicunt quod pater diſcipuli huius mortuus Ambroſius
fuit, & ipſe ad patrie ſepulturam ire optauit, quod magis conſonat literæ. Nec ratio illa con Iſidorus.
cludit, videlicet, quod ſepelitio patris non fuiſſet negata diſcipulo, cum ſit opus pietatis.
Nam apud diuum Lucam, vbi factum iſtud narratur, alius legitur Chriſto dixiſſe, Sequar te Luc. 9
domine, ſed primum permitte mihi renuntiare his quæ domus ſunt, quod quamuis bonum
ſit, tamen Chriſtus ei id negauit, propter periculum moræ. Similiter negauit huic patris ſe-
pelitionem, non quia mala, ſed quia maioris boni impeditiua. Dicit nanque Ambroſius. Ambroſius

CAP. VIII. Docet Chrũs minora bona pro vtilitate eẽ prætermittenda. Maius eſt eñ animas mortuas D
prædicãdo ſuſcitare, quàm corpus mortui in terra abſcõdere. Vñ elicit, q̃d qſi parẽtes aliũde
habere poſſunt ſuſtẽtaculũ vitæ vel ſepulturã, filij nõ impediunt à religionis ingreſſu. ⌊ Ieſus
aũt ait illi, ſequere me ⌋ mẽtis affectu, opis imitatiõe, & corpis greſſu. Nec obuiat q̃d ſecũdũ
Lucæ. 9. Lucã Chrũs dixit: Vade & annũtia regnũ dei, q a hoc erat Chriſtũ ſequi opis imitatiõe, cor-
poraliter vero ſequebatur eũ ſæpe ſeu cõgruis horis ⌊ & dimitte mortuos ⌋ .ſ. morte culpæ,
1. Theſſ. 5. ſicut de vidua delitioſa dicit aplus: Viuẽs mortua eſt. Et Iohãnes in Apocalypſi: Nomẽ (in-
Apoca. 3. Marci. 4. qt) habes q̃d viuas, ſed mortuus es, ⌊ ſepelire mortuos ſuos ⌋ morte naturæ. ¶ ⌊ Et aſcẽdẽte
Lucæ. 8. eo ⌋ videlicet Chr̃o ⌊ in nauiculã ⌋ Nunq̃ legit Chr̃s ĩtraſſe nauẽ cortinatã, negotiatorũ aut
piratorũ, ſed nauiculã aut nauẽ piſcatorũ, in q̃ eius humilitas cõmendat, ⌊ ſecuti ſunt eũ diſci-
Origenes puli eius ⌋ q a cũ eo ingreſſi ſunt nauẽ, vt legit in Luca: Secundũ Origenẽ, Chrũs cũ multa &
magna feciſſet in terra, perrexit ad mare, vt ibidem excellẽtiora opa demõſtraret, quatenus
terræ, mariſq; dñm ſe oſtẽderet. Aſcẽdit aũt in nauiculã, vt pgeret ad locũ ſecretiorẽ, & po-
Hieronymus pulũ fugeret, propter cauſas paulo añ prætactas. ¶ Secũdũ Hieronymũ, iſte aſcenſus Chri in
nauiculã fuit qñ exiuit Capharnaũ, ſed hoc intelligẽdũ nõ eſt de exitu facto ſtatim poſt ſana
tionẽ ſocrus Petri. De nauigatione nãq; ſeu trãſfretatione poſt illũ exitũ immediate pdictũ
Marci. 3 Lucæ. 8. eſt, poſt quã rurſus introiuit Capharnaũ poſt dies octo, vt habet Marcus. Et poſtea egreſ-
ſus Capharnaũ cũ feciſſet ſermonẽ de parabola ſeminis eodẽ die, videlicet tpe veſpertino in-
Marc. 4 grediebat nauiculã iſtã, vt patet in Marco. ⌊ Et ecce motus magnus factus eſt in mari ⌋ .i. in
ſtagno Genezareth vltra q̃d trãſfretauit, q̃d dicit mare iuxta proprietatẽ idiomatis Hebræo E
Gene. 1 rũ, q quãlibet magnã collectionẽ aquarũ, nominãt mare, eò q in Geneſi legit: Cõgregatiões
aquarũ appellauit deus maria. Motus hic maris credit ſuſcitatus magis virtute diuina ſeu mi
raculoſe, q̃ naturaliter, vt Chri potẽtia atq; diuinitas pãderent per motiõis hmõi ſedationẽ.
Naturaliter aũt motus maris generat ex vaporibus inferioribus aquarũ aſcẽdentibus, & ven
to flante ac occurrẽte in aete, ⌊ ita vt nauicula operiret fluctibus ⌋ maris, nã aquæ eã abũdã-
ter ingrediebãtur. ⌊ Ipſe vero (Ieſus) dormiebat ⌋ in puppi ſuper ceruical, vt Marcus habet.
Marc. 4 Dormiebat aũt ſecũdũ aſſumptã humanitatẽ, vt eius veritatẽ oſtẽderet, & futurũ miraculum
Pſalm. 120 Eſaiæ. 5 glorioſius exhiberet, nõ ſecũdum diuinitatẽ, iuxta illud in pſalmo: Ecce nõ dormitabit neq;
dormiet, q cuſtodit Iſrael, deniq; ſecũdũ partẽ ſenſitiuã, nõ ſecũdũ portionẽ intellectiuã dor
Cantic. 5. miuit, iuxta illud: Ego dormio, & cor meũ vigilat ⌊ & acceſſerũt diſcipuli, & ſuſcitauerũt eũ
dicẽtes: Dñe ſalua nos ⌋ .i. à tẽpeſtate hac libera ⌊ perimus ⌋ hoc eſt mergi incipimus. ⌊ & di
cit eis Ieſus: Quid timidi eſtis? ⌋ inordinato timore, q ex defectu fidei orit, nõ ſolũ timore na
turali, q ex imminẽtia periculi naſcit, ⌊ modicæ fidei? ⌋ id eſt, vos q adhuc paruã, ſed tñ ali-
quantulã fidẽ habetis. Quòd eñ dixerũt: Dñe ſalua nos, ex fide manauit, qua crediderũt eum
eſſe dei filiũ, & ad ſaluãdũ potentẽ, quòd vero dixerũt, perimus ex timore & puſillanimitate
proceſſit, quòd aũt ſuſcitauerũt eũ, ex ignorãtia & fidei imperfectiõe deſcẽdit. Putabant eñ
q Chr̃o dormiẽti, minus innoteſcerẽt oñia, quàm vigilanti, quaſi ſomnus actũ rõnis impe
Marc. 4 diret in ipſo, vñ increpari & audire meruerũt. Quid timidi eſtis modicæ fidei. Nempe ſi ma-
Matt. 17. gnæ fidei extitiſſent, imperaſſent & ipſi tẽpeſtati, moxq; ceſſaſſet, prout alibi ait ſaluator: Si F
Marc. 4 habueritis fidẽ ſicut granũ ſynapis, dicetis huic monti, tollere, & mitte te in mare, & obediet
Lucæ. 17 vobis, ⌊ Tũc ſurgẽs Ieſus ⌋ à ſomno & puppi ſeu loco dormitiõis ⌊ imperauit ⌋ .i. p modum
imperãtis potẽter iniunxit ⌊ mari ⌋ id ẽ, cõmotioni, tẽpeſtatiq; maris, ⌊ & vẽtis ⌋ vt ceſſarẽt
⌊ & facta eſt trãquillitas magna ⌋ .i. plena quies à procella pfata in inſtãti, qm virtus diuinita
tis Chri cũ ſit infinita, agit in inſtãti, in q̃ opere Chrũs ſuæ diuinitatis oñipotentiã demon-
ſtrauit. Nã vento & mari imperare, & imperialiter ſubiecta habere ad nutũ, nõ conuenit niſi
Marc. 4 vero deo. Propter q̃d Marcus, vt iſtud miraculũ glorioſius cõmẽdaret, ſic ait: Surgẽs com-
minatus eſt vento, & dixit mari. Tace & obmuteſce: In iſto fundat poſitio Theologorũ, po-
Marc. 8 nentiũ in oñi natura creata potentiã obedientialẽ, qua ſuo creatori ad nutũ obedit in oñi-
Lucæ 8. bus. ⌊ Porrò homines ⌋ exiſtẽtes in naui ⌊ mirati ſunt ⌋ viſo tãto prodigio ⌊ dicẽtes: Qualis
eſt hic? ⌋ quaſi dicant. Aliq̃d ſupra hominem apparet in eo, videlicet q ſit deus, vel deo cha
Pſal. 88. riſſimus, ac ſumme familiaris. ⌊ Quia venti & mare obediũt ei ⌋ de quo ſcriptũ eſt: Tu domi
Eſaiæ. 54 naris ptãti maris, motũ aũt fluctuũ eius tu mitigas. Inanimata autem proprie nõ obediũt, niſi
Zacha. 6 deo per authoritatem. Si cæteris obedire dicant in his quæ ſunt ſuper naturam, intelligendũ
Hieronymus. eſt, per miniſterium ſecundum Hieronymum & Bedã. Quod dicit: Porrò hoĩes mirati ſunt,
Beda. nõ de diſcipulis Chriſti, ſed de nautis & alijs qui aderãt intelligendũ eſt. Alijs vero ſatis pro-
Marc. 8 babiliter videt, quod de diſcipulis quoq; hoc ipſum dicat, quod ex verbis Marci & Lucæ ſe-
Lucæ. 8. qui putatur: Miratio enim conſurgit ex inſpectione effectus & ignorantia cauſæ, quemad-
modum homines videntes lunam eclypſari, & cauſam eclypſis ignorantes, mirari cœperũt.
Cum ergo cauſa perfecte cognoſcitur, ceſſat miratio, idcirco aſtrologus eclypſim non admi
ratur vt ruſticus. Diſcipuli autem nondũ cognouerant Chriſti diuinitatem, cuius virtute fa

cta ſunt

A ѓa ſunt hæc. Ipſi ergo mirati ſunt, quāuis nimis q̄ alij, quoniā magis ſoliti erāt videre miracu-
la Chriſti. ¶ Præterea per nauiculā quidā myſtice intelligunt crucē, in qua ſaluator morien- Mat. 16
do dormiuit, quam ſecū aſcenderūt diſcipuli poſtmodū tollētes crucē ſuā quotidie, quo pen Luc. 9
dente in cruce, facta eſt magna in mūdo tēpeſtas, quia à ſexta hora vſq; ad nonā tenebræ fa- Luce. 14.
ctæ ſunt, terra mota eſt, apoſtoli q̊q; turbati fuerūt, ſuſcitauerūtq; Chriſtū, eius reſurrectionē Mat. 27
optādo. Quo reſurgēte, magna cordis trāquillitas data eſt Chr̄i diſcipulis. Chryſoſtomus p Mat. 26
nauem intelligit eccleſiā .i. congregationē fideliū, ad quam Chr̄us deſcendit per incarnatio- Chryſoſtom⁹.
nem & conuerſationē cū ea. Ipſa quoq; portauit Chriſtū, prædicando eū per totū mundum,
qui eſt mare magnum, de quo ait ſaluator in pſalmo: Veni in altitudinē maris, Chr̄o aūt hāc Pſalm. 103
nauem ingreſſo, tentationū & aduerſitatū commotio irruit ſup diſcipulos, ſed clamando ad Pſal. 68
Chriſtū euaſerūt. Nauis eīm Petri cōcuti poteſt, nō mergi. Sic & nos in omni graui tribula-
tione clamemus ad Chriſtū, dicētes: Dn̄e ſalua nos, perimus. ⌞Et cū veniſſet⌟ Ieſus cū diſci- Petri nauis
pulis, ⌞trans fretū⌟ .i. vltra ſtagnū ſeu mare ṗdictū, ⌞in regionē Geraſenoꝝ, ⌟ q̄ erat ex alio nūq; demergit
littore huius maris. Et dr̄ regio Geraſenoꝝ à principali ciuitate terræ illius, q̄ dr̄ Geraſa, vel
Geneſer, ⌞occurrerūt ei duo (hoīes) habētes dæmonia, ⌟ q̄a quilibet eoꝝ vel ſaltē vnus à mul
tis dæmonibus fuit obſeſſus. Lucas eīm refert, q̄ legio dęmonū fuit in eo, Marcus vero & Lu Luc. 8
cas nō loquunt, niſi de vno habēte dæmonia. Sed nō eſt cōtradictio inter eos & Matthæū, q̄- Mar. 5
niā numerus minor nō excludit maiorē, neq; econtra, ⌞de monumētis exeūtes, ⌟ q̄a nō habi
tabant in domibus, ſed in foſſis factis pro ſepultura, ⌞ſæui nimis, ⌟ .i. valde feroces in ſe & in
alios, q̄m à dæmonibus obſeſſi erāt, q̄bus data fuit à deo licētia exercendi crudelitatē magnā
ṗ hoīes iſtos ab ipſis obſeſſos, & tā ſæui erāt, ⌞ita vt nemo poſſet⌟ illæſus atq; ſecurus ⌞trāſi-
re ṗ viā illā. Et ecce clamauerūt.⌟ Viſo eīm Ieſu, dæmones loquebant ṗ vaſcula à ſe impleta,
dicentes. ⌞Quid nobis & tibi Ieſu fili dei?⌟ .i. q̄ conuentio vel ſimilitudo inter nos inſanos at
B q; obſeſſos, & te ſapientē ac ſanctū? Quaſi dicāt. Nō debuiſti venire ad nos. Hæc verba hoīes
iſti loquebant, ſed dæmonibus eos ad loquēdū mouentibus adſcribunt. Quod aūt noīant Ie-
ſum filiū dei, nō ex certa cognitione, ſed cōiectura & ſuſpitiōe procedit, ſecūdum Hieronȳ. Hieronymus.
Hæc quoq; cōfeſſio ex neceſſitate potius, q̄ ex volūtate proceſſit, velut ſi ſerui fugitiui verbe-
ra metuētes, verba blāda ſuo dn̄o loquant, vt eis parcat. ⌞Veniſti añ tēpus, ⌟ .i. valde cito &
añ tēpus à nobis ṗſumptū, vel añ diē iudicij, in q̊ erit plena & finalis reproboꝝ dānatio, ⌞tor
quere nos, ⌟ q̄m tua ṗſentia nobis pœnalis eſt, & timemus eijci à te, q̊d nobis graue eſt valde
Dæmones cū maxime odiāt hoīes, delectant eos torquēdo, & dolēt dū expellunt. Ideo autē
potiſſimū dixerūt (vt reor) veniſti añ tēpus torquere nos: q̄m verebant in infernū retrudi, in
quē nouerant ſe in die iudicij retrudendos. Verūtamen vbiq; ferūt ignē ſuū ſecum. ⌞Erat au
tem nō longe ab illis (dæmoniacis) grex porcoꝝ multoꝝ vſq; ad duo milia, ⌟ ſecundū Mar-
cum, ⌞paſcens⌟ .i. nutrimentū ſumens, ⌞in monte, ⌟ de herbis atq; graminibus. ⌞Dęmones Mar. 5
aūt rogabant eū, ⌟ videlicet Ieſum, dicētes. ⌞Si eijcis nos⌟ ab iſtis duobus obſeſſis, ⌞mitte, ⌟ Luc. 8.
.i. ire ṗmitte ⌞nos in gregē porcoꝝ⌟ .i. in porcos. Talis fuit iſta petitio, velut ſi reus timens
patibulū, quærat gladiū, q̄a inter duo mala minus malū eligit. ⌞Et ait illis Ieſus: Ite⌟ in por-
cos. Hæc Chr̄s cōceſſit, nō ad inſtantiā dæmonū, ſed propter alias cauſas. Primo, vt oſtende- Chr̄o cur con-
ret hoībus, q̄tus ſit rancor dæmonū cōtra eos, propter hoc q̊d q̄rūt nocere iumētis, & peco- ceſſerit dæmo-
ribus hoim. Secūdo, vt miraculū iſtud eiectionis dæmonū hac occaſione amplius diuulgaret nibus ire in gre-
ad hoim informationē, q̊d & factū eſt, vt ſtatim ſubiungit Tertio, q̄m hoīes regionis Gera- gem porcorum
ſenoꝝ ſuis pc̄tis hoc damnū meruerūt. Erāt quippe gētiles, vt fert. ⌞At illi (dæmones) exeū-
C tes (ab obſeſſis) abierūt in porcos, ⌟ imò in vnū porcū plures dæmones intrauerūt, ſecūdū q̄
nūerus dæmonū numeꝝ porcoꝝ exceſſit. In vno ſiquidē obſeſſo fuerat legio dæmonū. ⌞Et
ecce impetu⌟ .i. cū ſtrepitu veloci ac vehementi, ſeu motu celerrimo & rabido curſu, ⌞abijt Marc. 5
totus grex porcoꝝ per ṗceps⌟ .i. ṗcipitāter ſeu ṗ locū ṗcipitē & tortuoſum, ⌞in mare, ⌟ Ge- Luc. 8.
neſareth, dæmonibus porcos impellētibus. Porci nāq; potius agebant, q̄ agebāt, ⌞& mor-
tui ſunt (porci) in aquis⌟ .i. ſubmerſi & ſuffocati. ⌞Paſtores aūt (porcoꝝ) fugerūt, ⌟ territi tā
inſolito, horrēdoq; facto. Et ne dānū ipſis imputaret, & ne ipſi q̊q; à dęmonibus inuaderent
⌞& veniētes in ciuitatē⌟ Geneſer metropolim huius prouinciæ, q̄ fuit ex oppoſito Galilęæ,
vt Lucas cōmemorat, ⌞nūtiauerūt oīa, ⌟ ciuibus. ſ. de ſubmerſione porcoꝝ, & de his duob⁹
qui dæmonia habuerāt, q̄uo curati eſſent à Chr̄o, de cuius licētia dæmones ingreſſi ſunt por-
cos. ⌞Et ecce tota ciuitas⌟ .i. pp̄lus ciuitatis pro magna vel principaliori parte, ⌞exijt obuiā Marc. 5
Ieſu, ⌟ vt eū honorarēt, vel ſigna facta viderēt, vt aſſerit Marcus. ⌞Et viſo eo, rogabāt eū, vt
tranſiret a finibus eoꝝ⌟ .i. ab ipſis, & terra eoꝝ recederet, vel q̄a ſe indignos reputabāt eius
ṗſentia, ſicut Centurio, vel ne talia dāna amplius paterent, ſi Chr̄s plures dæmoniacos in ter
ra ipſoꝝ curaret. Verūtamē ſi ſapiētes fuiſſent, potius Chriſtū rogaſſent ſecū manere, q̄ om-
nino terrā eoꝝ exire. ¶ Myſtice ṗ hoc q̊d Chr̄s poſt maris tranſfretationē, dormitionem, & Myſticus
ſuſcitationē ingreſſus eſt terrā Geraſenoꝝ gentilē, ſignificat, quod poſt conuerſationē ſuā in ſenſus.

CAP. IX. hoc ſeculo, turbulẽtiſſimo mari, poſt dormitionem in cruce ac monumento, & reſurrectio D
nem, intrauit terras gentilium, mittendo ad eos apoſtolos, & introeundo corda eorum per
fidem & grãm. Per ſanationem quoq; ſæuiſſimorum dæmoniacorum, deſignatur conuerſio
Prouer. 18 habituatorum & obſtinatorum in vitijs, qui cum in profundum peccatorum venerint, cõ-
Eccle. 8 Pſalm. 72 temnunt, qui ſine vllo timore perpetrant mala, ſuper quos clauſit puteus os ſuum, de quibus
Prouer. 2 ait pſalmiſta: Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum. Et Salomon: Lætantur cum male ſece
Ezech. 28 rint. Tales ſæpius ſanantur & conuertuntur à Chriſto, ita vt oẽs qui viderint, obſtupeſcant.

¶EXPLANATIO CAPITVLI NONI. ET ASCENdens in nauiculam. Articulus decimus octauus.

CAP. IX. Matt. 8 ET aſcendens⌋ id eſt ingrediens ⌊Ieſus in nauiculam⌋ forte in eandem in qua venit ad terram Geraſenorum, ⌊transfretauit⌋ hoc eſt nauigando per mare prędictum reuerſus eſt cum ſua comitiua, ⌊& venit in ciuitatem ſuam⌋ Per hanc ciuitatem Hieronymus intelli-
Hieronymus. Auguſtinus. git Nazareth, à qua Ieſus dict⁹ eſt Nazarenus, Auguſtinus vero intelligit per eam Capharnaum, & hoc communius tenetur, quoniã
Marc. 2. apud Marcũ manifeſte deſcribitur ſequens miraculum in vrbe Capharnaum perpetratum. Quemadmodũ ergo Nazareth dicitur ci
Lucæ. 1 uitas Chriſti, quia in ea conceptus, & Bethleem, quia in ea natus, ſic Capharnaum, quia in ea moratus, frequenter conuerſatus, & mul
Lucæ. 5. ta miracula operatus. ⌊Et ecce⌋ habitantes vel exiſtentes in Capharnaum, ⌊offerebant⌋
hoc eſt, præſentabant, ⌊ei⌋ videlicet Chriſto ⌊paralyticum iacentem in lecto⌋ qui ſecun-
Marc. 2 dum Marcum à quatuor portabatur, quia per ſe ingredi non valebat. Deniq; ſecundum Lu E
cam, cum domum in qua Ieſus fuerat introire viri iſti non poſſent, aſcenderunt tectum, & il-
Lucæ. 5. lo nudato per tegulas ſubmiſerunt ægrotum in lecto ante Ieſum per funes vt puto. ⌊Et vi-
dens Ieſus⌋ oculo interiori, ⌊fidem illorum⌋ offerentium paralyticum, atque ipſius para-
lytici, qui etiam fidem habuit recipiendæ ſanitatis, & potentiæ Chriſti, quamuis forte mino
rẽ quàm illi, ⌊dixit paralytico. Confide fili⌋ hoc eſt ſpera te adepturũ quod optas, imò ma
iora recipies. Nam ⌊remittuntur tibi peccata tua⌋ propter quę hanc ſuſtines infirmitatem
antequam Chriſtus paralytico peccata ſua indulſit, infudit ei quandam diſplicentiam ſeu cõ
Ibidem. tritionem culparum. ⌊Et ecce quidam de ſcribis⌋ quorum multi tunc aderant, vt Lucas E-
uangeliſta refert: Qui magis venerunt ex curioſitate, vel animo calumniandi, quàm deſide-
rio proficiẽdi, ⌊dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat⌋ vſurpando ſibi, quod ſoli deo poſſibile
Marc. 2. eſt, ſcilicet peccata remittere. Dixerant enim in cordibus ſuis. Quis poteſt peccata dimitte-
Lucæ. 5. re, niſi ſolus deus? Quoniam ergo putabant Ieſum eſſe hominem purum, impoſuerũt ſibi cri
mẽ blaſphemiæ, eo quòd præſumpſit alicui peccata dimittere. Ieſus vero probat ſe nõ blaſ-
phemaſſe, verumq; deum eſſe, aperiendo ſecreta cordis illorum, & paralyticum ſolo impe-
rio propria virtute & authoritate curando, quorum vtrũq; deo eſt proprium. Quis enĩ no-
1. Cor. 2. uit quid agatur in homine, niſi ſpiritus hominis? ⌊Et cum vidiſſet⌋ oculo intellectuali ⌊Ie-
ſus cogitationes illorum⌋ ſcribarum, quas tunc videre non cœpit, ſed à principio creationis
animæ ſuæ eas cognouit, ſicut & cætera futura, ſed nunc oſtẽdit ſe eas vidiſſe, vt ſit ſenſus, cũ
vidiſſet, id eſt, vidiſſe ſe oſtendere vellet. Ieſus, cogitatus illorum peruerſos. Vnde Iohannes
Ioan. 2 in ſuo Euangelio proteſtatur: Neceſſarium Chriſto non erat, vt quis ei teſtimonium perhi- F
beret de homine. Ipſe enim ſciebat, quid eſſet in homine ⌊dixit eis. Vt quid cogitatis mala?
(id eſt falſa) in cordibus veſtris⌋ hoc eſt cum cordis conſenſu imputando mihi blaſphemi-
Ioan. 8 am, qui non quæro gloriam meam, ſed honorifico patrem meum. Hoc idem ait Chriſtus a-
Hiere. 4. pud Hieremiam: Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ, deinde probat per expe-
rientiam ſe eſſe deum, & poſſe relaxare peccata. ⌊Quid eſt facilius dicere⌋ hoc eſt, dicendo
efficere ⌊remittuntur tibi peccata tua, an dicere⌋ id eſt, dicendo peragere ⌊ſurge (ò paraly-
tice) & ambula⌋ omnino ſanatus? ⌊Vt ſciatis autem, quoniam filius hominis⌋ Nouerãt tur
bæ quòd per filium hominis intellexit ſeipſum ⌊habet poteſtatem in terra⌋ id eſt, in homi-
nibus qui demorantur in terra ⌊dimittendi peccata, ſecundum quòd deus eſt, per authori-
tatem, ita quòd operari poſſit in anima, maculam culpæ per nitorem infuſæ gratię auferen-
do. Loquitur autem Chriſtus iam de poteſtate ſua increata, diuina ac infinita non humana,
aliter ratio ſua non videretur concludere, ⌊tunc ait paralytico⌋ Hoc verbũ interponit euã
geliſta. Chriſtus nempe adiecit, tibi dico paralytice, ⌊ſurge⌋ ſanus à lecto ægritudinis ⌊tol
le lectũ tuum (in quo iaces) & vade in domum tuam⌋ quæ forſan intra Capharnaum fuerat
ſita. ¶Sed quæritur quomodo iſta argumentatio valeat, cum maius ſit animam à languore
peccati curare, quàm corporalem infirmitatem ſanare. Dicendum, quòd Chriſtus intendit
probare vtrũq; ſoli diuinæ poſſe conuenire potentiæ. Nam licèt paralyſim curare poſſit na-
turali-

A turaliter fieri, tamen tam imperialiter, ſubito & authoritatiue eam curare, non competit niſi potentiæ infinitæ. Idcirco oſtendendo ſe taliter poſſe ſanare paralyſim, demonſtrauit ꝙ ſe poſſe dimittere culpam. ⌊Et ſurrexit paralyticus (iam ſanatus) & abijt in domum ſuam⌋ proprium portans lectum, ad declarandum, quòd nec veſtigium priſtinæ infirmitatis in eo permanſit. ⌊Videntes autem turbæ (tantum prodigium) timuerunt⌋ Obiectum timoris eſt malum. Nam timoris ſeruilis obiectum eſt malum pœnæ, timoris vero filialis, obiectũ eſt malum culpæ, videlicet ſeparatio à deo, vel dei offenſa. Quid ergo vel cur timuerunt hæ turbæ, cum potius exultare & amare debuerant? Et reſpondendum, quòd ex tãto miraculo perpenderunt ſanctitatem, dignitatemq́ Chriſti, quem licet nondum putarent deum, certiſſime tamen tenebant eum eſſe virum ſanctiſſimum, diuina poteſtate agentem, ſicq́ conſiderata ſanctitate ipſius, propriam prauitatem clarius attenderunt, quia oppoſita iuxta ſe poſita, clarius innoteſcunt, ſicq́ vltionem diuinæ iuſtitiæ metuebant, ſeipſos abhorruerũt, & Chriſti præſentia ſe reputabant indignos, eumq́ offendere verebãtur ⌊& glorificauerũt deum⌋ id ẽ, glorioſum, pium & omnipotentem eſſe profeſſi ſunt ⌊qui dedit poteſtatem talem hominibus⌋ ſcilicet poteſtatem faciendi miracula. Cur non dixerunt, qui dedit talem poteſtatem huic homini, ſingulariter, præſertim cum ſecũdum Marcum dixiſſe legantur, quia nũquàm ſic vidimus? Dicendum, quòd forte intendebant ponere plurale pro ſingulari, vel nõdum putabant ampliorẽ poteſtatem collatam Chriſto, quàm Moſi & prophetis. Cõſequẽter glorioſus euangeliſta Matthæus, ſuĩ ipſius conuerſionẽ deſcribit. ⌊Et cũ tranſiſſet inde⌋ hoc eſt à Capharnaum, ſeu domo vbi ſanauit hunc paralyticũ ⌊vidit hominem ſedentem in theloneo⌋ id eſt occupatũ in colligendo vectigalia ſeu tributa, & forte ad literam tunc ſedebat quantũ ad ſitum corporis in theloneo, id eſt in domo publica, vbi ſoluebãtur prædicta, vel theloneum eſt mẽſa in qua cõputãtur vectigalia.

Timoris obiectum. — *Dubium* — *Marc. 2* — *Matthæi Euangeliſtæ conuerſio.*

B Hic Matthæus alio noĩe appellatus eſt Leui, ſicq́ vocant eum Lucas & Marcus, dũ eius cõuerſionẽ deſcribũt. Nã propter reuerentiam nolũt eũ vſitato noĩe deſignare, dũ inhoneſtũ eius officiũ exprimunt. ⌊Et ait illi Ieſus: Sequere me⌋ Reſpexit Ieſus Matthæum oculo corpali, ſed multo profundius oculo pietatis internę ſeu cõpaſſionis affectu, quẽadmodũ reſpexit & Petrũ, poſt trinã negationẽ. Similr vocat Matthæũ verbo vocali ad extra corpales aures pulſando, ſed multo virtuoſius vocauit eũ verbo inſpiratiõis occultæ, exhortatiõisq́ intimæ, de q̃ ait propheta: Audiã qd loquatur in me dñs deus. Porrò verba Chriſti operatiua erãt, & penetratiua cordis ⌊& ſurgẽs⌋ à priſtina cõuerſatione iniuſta, à loco thelonei, & ab omĩ affectu terreno ⌊ſecutus eſt eũ⌋ videlicet Chriſtũ mẽtis religioſa deuotiõe, & corpis greſſu prõptiſſimo. ⌊Et factũ eſt, diſcumbẽte eo⌋ .i. Chr̃o mãducãte ⌊in domo⌋ Matthæi q fecit Chr̃o magnũ cõuiuiũ ſecũdũ Lucam, nõ tñ immediate poſt cõuerſionẽ ſuã, ſed poſtea, imò quod hic dicit de vocatiõe Matthæi, p recapitulationẽ dicit, nõ ſecũdũ hiſtoriæ ordinẽ, vt habet in Luca: Quòd Ieſus aſcẽdẽs in mõtẽ anteaquàm illic ſermocinaret, vocauit ad ſe diſcipulos ſuos, elegitq́ ex eis duodecim apl̃os, q̃ꝝ Matthæus extitit vnus, ſermo aũt in mõte, diu factus fuit añ p̃dicti paralytici curationẽ, poſt quã hic deſcribit vocatio Matthæi. Sed forte cõuiuiũ factũ eſt ſtatim poſt curationẽ paralytici huius.

Lucæ 5. — *Marc. 2* — *Matt. 27.* — *Pſal. 84.* — *Lucæ 5.* — *Lucæ 6.*

C Quamuis eñ Matthæus primo mox ſecutus ſit Chr̃m, poſtea tñ de licẽtia Chr̃i, vna cũ Chr̃o & eius diſcipulis redijt ad domũ ſuã, forſitan diſpoſiturus de negotijs ſuis, q a thelonearius fuit, & dominis ſuis rõnem reddere debebat. Gloſſa tñ videtur aliter dicere. ⌊Ecce multi publicani⌋ .i. publici trãſgreſſores ⌊& peccatores⌋ minus famoſi in vitijs ⌊venientes⌋ ad domũ Matthæi ab eo inuitati, q̃m ſocij eius fuerũt, & exẽplo Matthæi Chriſtũ ſequi ac pœnitere cœperũt, quẽadmodũ in libris Regũ Heliſæus ab Helia vocatus fecit cõuiuiũ ſocijs ſuis, mactãs boues duos ⌊diſcũbebãt cũ Ieſu & diſcipulis eius⌋ in domo Matthæi. Porrò ſi Matthæus in ſua vocatõe oĩa ſua penitus reliquiſſet q̃ſi nõ reuerſurus, nec diſpoſiturus de eis, nõ rediſſet ad propriam domum, neq́ de ſuis facultatibus exhibuiſſet Chr̃o & cæteris tã ſolẽne cõuiuiũ. ⌊Et vidẽtes phariſæi⌋ Chr̃m & eius diſcipulos cũ publicanis comedere ⌊dicebãt diſcipulis eius⌋ Scd̃m Lucã & Marcũ etiã ſcribę murmurabãt, dicẽtes: ⌊Quare cũ publicanis & pctõrib' mãducat mgr̃ vr̃⌋ Q.d. Hoc indecẽs ẽ, cũ dicat Hieremias: Quid tritico cũ paleis. Et Dauid: Supbo oculo & inſatiabili corde, cũ hoc nõ edebã. Et rurſus ſcriptura hortat. Viri iuſti ſint tibi cõmẽſales. Et Salomon i prouerbijs: Ne comedas (ingt) cũ hoĩe inuido. ⌊At Ieſus audiẽs⌋ ad minus aure cordis verba phariſæoꝝ q iſta dixerũt, vt q̃ſi nõ audirent à Chr̃o ⌊ait eis⌋ efficaciter reſpõdẽdo, atq́ illoꝝ p̃ſumptionẽ ac elationẽ redarguẽdo. ⌊Nõ eſt opus⌋ .i. neceſſarius nõ eſt ⌊valẽtibus (.i. ſanis) medicus⌋ loquẽdo de vtriſq́ formaliter. Medicus eñ ordinat ad vulneꝝ atq́ morboꝝ ſanationẽ, q̃ in hoĩbus ſanis nõ ſunt, nec indigẽt medico q̃ diu ſunt tales, q̃d de ſpũali & corpali ſano, ac medico veꝝ eſt ⌊ſed male habentibus⌋ .i. infirmis opus eſt medicus. Nã ſpũaliter vulneratis ſeu impijs neceſſarius eſt medicus ſpũalis, q poſſit animam peccatricem ad ſtatũ gratiæ reuocare, & illud apl̃i implere. Corripite ingetos, cõſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patiẽtes

3. Reg. 19. — *Lucæ 5.* — *Marc. 2* — *Hiere. 23* — *Pſal. 25* — *Eccle. 6* — *Prouer. 23* — *Marc. 2.* — *Lucæ 5.* — *1. Theſſ. 5.*

 eſtote

Eſa.50 eſtote ad omnes. Talis fuerat Chriſtus, qui in Eſaia teſtat: Dominus (inquiens) dedit mihi lin D
guã eruditã, vt ſciã ſuſtentare eum q lapſus eſt verbo. Itaq; mĩa miſeris neceſſaria eſt, quod
Ozee.6 Chr̃us conſequenter probat authorate Ozeę prophetæ, dicẽs: ⌊Euntes aũt⌋ .i. corporalr à
me recedẽtes, vel ſpũaliter à ꝓſumptõe, crudelitate, & ignorãtia abeuntes. Nã duplr pecca
tis. Primo, ꝙ vosipſos iuſtificatis. Scd̃o, ꝙ alios ſpernitis, iudicatis, & condemnare audetis.
Ozee.6 ⌊diſcite qd eſt⌋ .i. qũo intelligi debeat & obſeruari. ⌊Miſericordiã volo⌋ Hoc eſt, cõpaſſio-
Matth.12 nem & ſubuẽtionẽ ad proximũ indigentẽ ⌊& nõ ſacrificiũ⌋ legale, quaſi illud ſit p ſe acceptũ
ac meritoriũ ſicut mĩa. Vel: nõ ſacrificiũ legale ꝑ tpe euãgelicæ legis, in q̃ mĩa maximè ꝓdi-
Eſa.1 cat. Simili modo ſcriptum eſt apud Eſaiã prophetã, dicentẽ: Holocauſta arietum, & adipẽ
Pſalm.39 pinguiũ nolui. Quid aũt velit deus ſubiungit ilicò. ſ. ſubuenite opꝓſſo. Vnde Michæas pro-
Mich.6 phẽta hoc ipm̃ clarius introducit dicẽs: Nunqd offerã dño holocauſtomata? Nunqd placari
põt deus in milibus arietũ? Quaſi dicat: Nequaq̃. In q̃ ergo placat? adiecit. Indicabo tibi hõ,
quid ſit bonũ, aut qd dñs requirat à te. Vtiq; facere iudiciũ, & diligere mĩam. Cõſeq̃nter ſub-
dit cauſa vel potius ſignũ, ꝙ deus vult mĩam potius q̃ ſacrificiũ. ⌊Nõ em̃ veni vocare iuſtos,
Luce.19 ſed pctõres.⌋ Hoc eſt quod alibi ait ſaluator: Venit filius hoĩs quærere & ſaluũ facere, q̃d pe
1.Timo.1 rierat. Et Apoſtolus: Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, quoniã Chr̃us Ieſus venit in
Matth.4 hunc mundum pctõres ſaluos facere. ¶Sed nõne Chr̃us vocauit Iacobũ iuſtũ, Petrũ, q nunq̃
Marci.3 comedit om̃e immundũ, Andreã, Iohãnem, & alios quoſdã iuſtiſſimos? Et nonné Aplus ve-
Marc.5 raciter aſſerit? Quos prædeſtinauit, hos & vocauit. Qũo ergo nõ venit Chr̃us vocare iuſtos?
Acto.10.et.11. Et reſpondendum duplr. Primo, quia ſcd̃m Ambroſium p iuſtos intelligit ſcribas & phariſę
Roma.8 Ambroſius. os de ſua iuſtitia ꝓſumentes, qui tñ veraciter iuſti nõ erãt, ſed vani atq; elati. Per pctõres ve- E
ro intelligunt humiliter pœnitentes, q veraciter iuſti ſunt. Illos ergo iuſtos Chr̃us nõ venit
vocare p ſalutarẽ effectũ ſeu efficiẽtiã, & conſecutionẽ ſalutis, iuxta quẽ modũ Chr̃us nõ eſt
Roma.10 crucifixus pro reprobis, ſed electis, qa de taliter iuſtis dicit Apoſtolus: Ignorãtes dei iuſtitiã
& ſuã volentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Iſtos vero pctõres venit vocare effici-
Matth.21 ẽtet atq; finaliter, de qbus infra teſtat, loquens ad phariſæos: Cum videritis publicanos &
pctõres ꝓcedere vos in regnũ dei. Scd̃o dicendũ ꝙ Chr̃us loquit hic de vocatõe ad pœnĩam
Luce.5 quæ pctõribus competit, non iuſtis, ſcd̃m ꝙ tales ſunt. Vnde apud Lucã ſic legit r̃ndiſſe: Nõ
veni vocare iuſtos, ſed pctõres in pœnĩam. Iuſtos vero vocauit, & vocat ad grĩæ incrementũ
& vitæ ſpũalis pfectionem. Deniq; authoritates inductæ ad hoc, ꝙ cum pctõribus veſcendũ
non ſit, intelligi poſſunt de pctõribus penitus obſtinatis, de quoꝝ cõuerſione non eſt ſpes, &
Pſalm.17 de iuſtis impfectis qbus obeſſe valet cõuerſatio cũ iniuſtis, iuxta q̃d ſcriptũ eſt: Cum puerſo
1.Cor.5 puerteris. Vnde Apoſtolus: Cum hmõi (ait) nec cibũ ſumere, Chr̃o aũt nocere nõ potuit cõ-
uerſatio cum puerſis. Publicani quoq; & pctõres cũ eo veſcẽtes, nõ erãt incõuertibiles, ideo
vt illuminarent & conuerterent. Chriſtus ſe ad eos humane ac affabiliter habuit. Interea per
Myſticus ſenſus corporale conuiuium, quod Chriſto Matthæus exhibuit, myſtice intelligit ſpũale conuiuiũ
quod ei in aĩa ſua parauit, præbendo Chr̃o delitias cordis, p hoc ꝙ eũ in aĩa toto recepit affe
Prouerb.8 ctu, aperiẽs ei oſtiũ mẽtis, de quo cõuiuio ait ſaluator in Prouerbijs Salomonis: Delitiæ meæ
Apocal.3 eſſe cum filijs hoĩm. Et in Apocalypſi: Ego ſto ad oſtiũ & pulſo, ſi qs aperuerit mihi, intrabo
ad illũ, & cœnabo cũ eo, & ipſe mecũ. Præterea, p corpale illud cõuiuiũ deſignat ſpiritale cõui F
uium, q̃d Chr̃o facit Matthæus q̃tidie in tota eccleſia, vbicũq; eius euãgeliũ legit & audit, ex
cuius auditõe corda hoĩm proficiũt, Chr̃o ſe offerũt, eũ recipiunt, & cũ eo ſpũaliter epulant.
Sed & dum exemplo Matthæi graues trãſgreſſores conuertunt & corrigunt, facit Matthęus
Chr̃o ſolẽne conuiuiũ. In vocatõe qppe publicani & thelonearij ad diſcipulatũ, apoſtolatũ,
& Euãgeliſtæ officiũ: proponit om̃ibus quãtumcũq; puerſis, grã disfidutia pœnitẽdi ac ve-
niæ. ⌊Tunc⌋ .i. poſtq̃ ſaluator ſua reſponſione confudit & obturauit ora phariſæoꝝ vt di-
ctum eſt, ⌊acceſſerũt ad eum diſcipuli Iohãnis Baptiſtæ, dicẽtes: Quare nos & phariſæi ieiu-
namus frequẽter⌋ videlicet ſæpius q̃ in lege ꝓcipit ex ſpeciali deuotõe, ⌊diſcipuli aũt tui non
ieiunãt⌋ tã ſępe, q̃uis ieiunia ꝓcepta ſeruauerint. In hac interrogatõe multiplr peccãt Iohãnis
diſcipuli. Primo, ꝙ ſe de ſuo iactãt ieiunio, q̃d potius fuerat occultãdũ, maxĩe q̃ ad illud q̃d ſu
pererogatõis extiterat. Scd̃o, ꝙ ſe phariſæis coniunxerãt, q̃s à Iohãne nouerãt reprobatos.
Tertio, ꝙ Chr̃i diſcipulos, imò & Chr̃m redarguere ꝓſumpſerũt, quẽ à Iohãne laudatũ ſcie-
bãt. ⌊Et ait illis Ieſus: Nunqd pñt filij ſpõſi⌋ .i. ſpũales filij & diſcipuli mei, q ſum ſponſus ec
Pſalm.18 2.Cor.11 cleſiæ, de q̃ legit: Tanq̃ ſpõſus procedens de thalamo ſuo, de q̃ dicit Aplus: Deſpondi vos vni
Iohan.3 viro virginẽ exhibere Chr̃o ⌊lugere⌋ .i. affligi & cõtriſtari ieiunãdo frequẽter, & alia rigo-
roſa exercitia ꝓſequẽdo? Tanq̃ dicat, hoc nõ decet. Amicus aũt & filius ſponſi, q ſtat & audit
Eſa.13 eũ gaudio gaudet ꝓpter vocẽ ſponſi. ⌊Veniet aũt tp̃s, cũ auferet ab eis ſponſus.⌋ Videlicet,
Matth.26. dies paſſionis & aſcẽſionis, qñ Chr̃us oblatus eſt, quãtum ad corpalem ꝓſentiã, quemadmo
Iohan.12 Iohan.16 dum ait: Pauperes ſemp habebitis vobiſcũ, me aũt non ſemp habebitis. Et iterũ: Exiui à pa-
tre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad pr̃em. Quantum vero ad diui-
næ ma-

A næ maieſtatis naturā & gratioſam ac ſpiritalē inhabitationē, ſemp erat & eſt cū ſuis fidelib⁹ Matth.28.
" iuxta illud: Ecce ego vobiſcū ſum, oibus diebus, vſq; ad cōſummationē ſeculi, ⌊& tūc ieiuna
" būt⌋ corpaliter abſtinēdo, ſicut & Iacobus q vouit ſe nō comeſtuꝝ, donec vidiſſet filiū hois Matt.26
reſurrexiſſe à mortuis. Et Petrus: Qui egreſſus fleuit amare, ꝗuſq; Chrm̄ reſurrexiſſe audiuit Marc.14
Certū eſt aūt apl̄os, & totā primitiuā eccleſiā, poſt Chr̄i paſſionē in magna ſobrietate vixiſ Lucæ.22
ſe. Inſup probat Chr̄s, p quaſdā ſimilitudines, ꝙd diſcipulis ſuis adhuc nō cōgruebat frequēs
" vel magnū ieiuniū. ⌊Nemo aūt⌋ prudēter agēs ⌊immittit⌋.i. ſuendo trāfert & inſerit ⌊cō- Marc.2.
" miſſurā⌋ hoc ē, iuncturā ſeu particulā, ⌊panni rudis⌋.i. noui piloſi ac ſpiſſi ⌊in veſtimētum Lucæ.5.
" vetus⌋ illud reformādo cū tali particula à nouo pāno ſeu veſtimēto abrupta. ⌊Tollit em̄ ple
" nitudinē eius à veſtimēto⌋.i. ſi qs partē pāni noui, à noua veſte acceptā, adiūgat & cōſuat ve
" teri veſtimēto ⌊aufert plenitudinē eius⌋.i. pfectionē noui pāni, à veſtimēto nouo, ꝙd defor
" mat & partim corrūpit, ſi ei pars ſua abſtrahat, vt veteri veſti iungatur, ⌊& peior ſciſſura⌋.i.
" dānoſior corruptio ⌊ſit⌋ in nouo pāno ſeu veſtimēto, ꝗ fuerat ī antiq. Per hoc innuit Chr̄s
ꝙ ſicut tā differētiū pānoꝝ cōiūctio, improportionata ē & deformis, ſic ſtatus ieiunātiū, nō
pōt ſubito trāſferri in eos, q vſitati ſunt mādūcare frequēter, ꝗles fuerūt diſcipuli Chr̄i. Idcir-
co oportuit eos primo ſpiritaliter innouari, p ſpm̄ ſanctū, tūcq; abſtinere, ſicut & factum eſt.
Nā ſtatim poſt reſurrectionē, receperūt ſpm̄ ſanctū, inſufflāte in eos Chr̄o, quē in die pēte- Iohan.20
coſtes plenius receperūt, & ex tūc ieiunauerūt. Iſtud videmus ꝗtidie verificari, ꝙd hoīes ꝗuis Actuū.1
pœniteāt multū, tn̄ ieiunare nō valēt, niſi p grām cōfortent ac renouētur. Aliud exēplū ſub-
" iūgit. ⌊Neq; mittūt⌋.i. hoīes nō fundūt ⌊vinū nouū⌋ vc3 muſtū ⌊in vtres veteres⌋.i. in va
" ſa antiq. ⌊Alioqn⌋ hoc ē, ſi muſtū in veteres vtres trāſfundat, ⌊rūpūtur vtres⌋ tales cū ſint
" debiles, vini violētā ebulitionē, nō potētes ſufferre, ⌊& vinū effunditur, & vtres (tales) pere
" unt⌋.i. deſtruunt, ⌊ſed vinū nouū in vtres nouos mittūt (hoīes) & ambo cōſeruant⌋.i. vinū
& vaſa manēt in eē. Per hoc ſaluator inſinuat, ꝙ ſicut debilia vaſa ferre neꝗunt noua vina, ſic
B rudes & fragiles diſcipuli ſui, nōdū diſpoſiti erāt ad ſuſtinēdū magnū rigorē ieiunij, ſed inno
uādi erāt p infuſionē ſpūs ſancti, ꝗtenus feruorem pfectionis, abſtinentiæq; rigorē, vtiliter
& fructuoſe poſſent ſufferre, qa Iohānis & phariſæoꝝ diſcipuli, quāuis corpaliter ieiunabant,
paꝝ tn̄ interius pfecerūt, qm̄ grā innouatiōis pdictæ, nō erāt repleti. Tali ergo infructuoſo 1.Tim.4
ieiunio, noluit Chr̄s ſuos vexari, pſertim cū corpalis exercitatio ad modica pſit. Per vinū igi
tur nouū, rigor abſtinētię, & feruor pfectiōis deſignat, p vtres veteres, hoīes fragiles, nondū
ſpiritaliter renouati, roborati, accēſi. Idcirco ferre nō poſſunt rigorē iuſtitię, & pfectionis la
borē, ſed rūpunt, qa ſub onere cadūt, niſi mirabil'r pueniant à ſpū ſctō, ppterea paulatim ad
pfectionē ducēdi ſunt, ſicut nouitijs ī religiōe cōcedit annus pbatiōis, in ꝗ vires pprias expe
riant, & pedetētim ad pfectiora exercitia extēdant. Nā & paulatim lōgius itur, Et Bernard⁹ Bernardus
" ait: Nolo ſubito ſumm⁹ fieri, ſucceſſiue pficere volo. ⌊Hæc⌋ verba iā pinducta ⌊illo⌋ vc3
" Chr̄o, ⌊loquēte⌋ ad illos diſcipulos Iohānis Bap. ⌊ecce pricēps vnus acceſſit⌋ ad Ieſum cor
de fideli, & corpe celeri. Scd̄m Lucā & Marcū, pricēps iſte fuit archiſynagogus ſeu pricēps Lucæ.8.
ſynagogę cuiuſdā, vocabaturq; Iairus. Habebāt enim Iudæi certas domos ſeu tēpla, nō ad ſa Marc.5
crificia offerēda, ſed ad vacādū oroni, lectioni, cōſilio, ac laudibus dei, & hæ domus vocatæ
ſunt ſynagogę. Qui vero pěrāt ſynagogis & eis q ad ſynagogas cōfluxerūt, noīabant archiſy-
" nagogi, qꝝ vn⁹ extitit Iairus iſte ⌊& adorauit eū⌋ vc3 Chrm̄ nō adoratiōe latriæ, qa nō pu-
tauit Ieſum eē deū. Nā vt ex ſubditis īnoteſcit, nō putauit eū poſſe facere ꝙd rogabat, niſi cor
poral'r eēt pn̄s. Adorauit igit eū.i. magnā ei reuerētiā exhibebat, cecidit em̄ ad pedes eius, vt
C Luc. refert, iuxta ꝙd ſcrip. ē. Quāto maior es, hūilia te ī oibus. ¶ Sʒ ꝗrit, ſi nō credidit Ieſum eē Lucæ.8. Eccle.3 Dubium
deū, qūo mēte fideli acceſſit: Et reſpōdēdū, ꝙd credidit eū poſſe facere ꝗ rogabat, nec Iairus
tn̄bat adhuc ad tā explicitā fidē, vt ideo dicat nō fuiſſe fidelis, qa nō credidit Ieſum eē deum.
" Acceſſit ergo dicēs: ⌊Dn̄e filia mea, mō defuncta ē⌋ Videt huic cōtrariū, ꝙd ī Marco legit: Marc.5.
Chr̄o dixiſſe. Filia mea ī extremis eſt. Dicēdū dupl'r. Primo, ꝙd Iar⁹ loqt ſcd̄m cōem modū
loquēdi, ꝗ de agonizante cui⁹ vita deſperat, cōiter dicim⁹, ꝙd ſit mortuus hō. Iairo āt recedē
te à domo, cępit filia eius ſe ad mortē diſponere. Vn̄ apud Lucā habet, ꝙd moriebat, idcirco Lucæ.8.
aſſeruit eā defunctā. Scd̄o, ꝙd Matth. narrat verba Iairi ꝗ dixit Chr̄o, poſtꝗ à ſeruis ſuis pce-
" pit filiā ſuā iā eē mortuā, ⌊ſed veni (copal'r) īpone manū tuā ſup eā & viuet⌋.i. reſuſcitabit.
Nō ergo Iair⁹ tā pfectę fidei fuit ſicut Cēturio, ſʒ corpalē pſītiā Chr̄i neceſſariam ęſtimauit.
Tātā vero virtutē, ac ſctitatē credidit in eē aīæ Chr̄i, vt corpali tactu ſuę man⁹, filia ei⁹ ſuſci- Matt.8
taret, vtiq; virtute, pce ac merito aīę Chr̄i. Nō ei ignorauit hic Iair⁹, quēadmodū in lib. Reg. 4.Reg.13.
" legat, defunctū quēdā ſuſcitatū, ex cōtactu oſſiū Heliſęi ⌊Et ſurgēs Ieſus⌋ à domo Matthęi,
" in ꝗ cū publicanis comedit, ſuoſq; (vt dictū ē) diſcipulos excuſauit ⌊ſeꝗbat eū⌋ vc3 Iaiꝝ. Cō
patiebat etem̄ Iairo, qa ſcd̄m Lucā, filia iſta vnica erat parētib⁹ ſuis, hn̄s annos fere 12. Videt Lucæ.8.
itaq; Iairus pceſſiſſe, qa nūc dr̄, ꝙd Chr̄s ſequebat eū. Tn̄ in Marco ſcriptū eſt, ꝙd abijt cū eo, Marc.5
nec in hoc eſt diſſonātia. Quamuis em̄ itinerantium vnus an̄ alium vadat, nihilominus ſimul
ire di-

ire dicunt,& forte Iairus par ꝑceſſit, quaſi diſpoſiturus domũ ſuã,ad recipiendũ Chr̄m con D
dignè,⌊& diſcipuli eius⌋ videlicet Chr̄i ſimul cũ ſuo magiſtro ſecuti ſunt Chr̄m,imò & tur
Marc. 6 ba magna ſcd̄m Marcum.⌊Et ecce mulier⌋ Cum in diuinis ſcripturis ꝓmittit. Ecce,innuit
notabile eſſe quod ſequit: ⌊quę ſanguinis fluxũ patiebat(forte in naribus)duodecim annis⌋
& cum vita animalis conſiſtat in ſanguine, patet ꝙ talis infirmitas ſit periculoſa atq; lætalis,
Leuiti. 15 ⌊acceſſit retro⌋ quia ꝓ verecundia voluit occulte facere q̄d fecit:ꝓſertim cum ſcd̄m legẽ eēt
immũda:⌊& tetigit fimbriã veſtimẽti eius⌋ hoc ē,inferiorẽ partẽ veſtimẽti. Hoc loco aſſe-
runt expoſitores,eſt'q; probabile, ꝙ Chr̄us portauerit veſtimẽtũ iuxta conſuetudinẽ Iudæo
Nume. 15 rum,videlicet cũ quatuor fimbrijs. Legit quippe in Numeris: Quòd cũ dn̄s ꝓcepiſſet hoīem
ſabbato ligna colligentẽ lapidari,eo ꝙ ꝓceptum de ſabbati celebratõe fuiſſet trãſgreſſus,iuſſit
dn̄s,vt filij Iſrael facerẽt ſibi fimbrias quatuor,ꝑ quatuor angulos palliorꝫ,ponẽtes in eis vit-
tas hyacinthinas,quas cum viderẽt,recordarent omniũ præceptorꝫ dn̄i. Hoc ad ꝓcepta cęre
Ambroſius. monialia ꝑtinebat:idcirco Chr̄us factus ſub lege,id obſeruauit,ſicut & alia q̄dã legalia,vſq;
Lucę. 8 ad tp̄s paſſionis,in quo cęremonialiũ obligatio prorſus ceſſauit. Hãc mulierẽ dicit Ambroſi-
us Marthã fuiſſe,ſed videt obſiſtere,ꝙ apud Lucã mulier hæc fert omnẽ ſubſtantiã ſuam in
medicos erogaſſe. Martha vero poſt hui⁹ miraculi ꝑpetrationẽ diues fuit,aliter Chr̄m & ei⁹
Euſebius comitiuã tã frequẽter ac liberal'r aluiſſe ac hoſpitaſſe nõ valuiſſet. Euſebius ergo in eccl'iaſtica
hiſtoria ait,ꝙ fuit mulier ciuis Cęſareæ Philippi,in cuius teſtimoniũ dicit: Ante fores dom⁹
eius erectã imaginẽ cęreã genibus ꝓuolutã,iuxta quã eſt imago ſaluatoris dexterã protẽden
tis,ad ſtatuã mulieris. Dicit Euſebius ſe iſta vidiſſe. ⌊Dicebat enī intra ſe(.i. in corde)ſi teti-
gero tm̄ veſtimentũ eius,ſalua ero⌋ ab iſto ſanguinis diuturno profluuio. In quo magnitudo
deuotõis ac fidei huius fœminę declarat,quę nõ ſolum ꝑ tactũ manus vt archiſynagogus ſed
etiã ꝑ tactũ veſtis Chr̄i credidit,omnẽ infirmitatẽ,q̄uis natural'r incurabilẽ,poſſe curari. Nã E
& iſte ſanguinis fluxus,natural'r incurabilis fuit,vt patet ex eius diuturnitate & impotẽtia me
Luc. 18 dicorꝫ,in q̄s dũ mulier oĩa bona ſua expẽdiſſet,nihil profecit ſcd̄m Lucã: Tantã igit credidit
Chr̄o ſanctitatẽ ac poteſtatẽ ineſſe,vt diffunderet per veſtẽ,quæ licet in ſe virtutẽ ſanãdi nõ
haberet,tñ inquantũ erat operimentũ corꝑis Chr̄i,virtuoſum & efficax fuit inſtrumentũ cu
rãdi:interiori virtute redũdãte ad exteriora. ⌊At Ieſus cõuerſus⌋.i. retro ſeu poſt ſe aſpiciẽs
⌊& vidẽs eã(oculo corꝑali,& notitia approbatõis)dixit: Cõfide filia⌋ magis q̄ añ.i. firmiter
ſpera te obtinere q̄d cupis atq; maiora. Inuitat ergo eã potius ad robur,augmẽtũ'q; ſpei,q̄ ad
Lucæ. 8 ipſam ſpem: nã & añ cõfidebat,aliter nõ tetigiſſet. Lucas & Marcus plenius recitãt iſtud mi-
Marc. 5 raculũ,q̄a ſcd̄m eos Chr̄us interrogauit,q̄s me tetigit? & Petro r̄ndente: Pręceptor,turbę te
cõprimũt & affligũt,& tu dicis quis me tetigit. Chr̄us repetiuit,tetigit me aliq̄s. Nam & ego
noui virtutẽ de me exiſſe. Quo dicto,vidẽs mulier q̄a nõ latuit,venit,procidit,& corã omi-
bus profitebat quid fecit,& q̃uo ei acciderit: ⌊fides tua(.i. actio fidei)te ſaluã fecit⌋ ab iſto lan
guore ꝑ modũ cauſæ inſtrumẽtalis ac meritorię.i. merito fidei tuæ curata es à me,tanq̄ à cau
ſa principali,& efficiẽti. ⌊Et ſalua facta eſt mulier⌋ à profluuio ſanguinis,& à pc̄tis ⌊ex illa
Deuter. 32 hora⌋ qua tetigit fimbriã eius. Chr̄us equidẽ(cuius ꝑfecta ſunt oꝑa)ſaluauit in anima,quos
Moral' ſenſus ſaluauit in corꝑe,q̄uis quidã eorꝫ recidiuũ inciderint,redeundo ad vitia. Moral'r ꝑ mulierẽ
ſanguine profluẽtem,intelligit quælibet anima peccatrix,fluxu peccati atq; immũditiæ cõta F
beſcẽs,quę à nullo viatori curare ꝑt,ſed tãgendo fimbriã veſtimẽti Chr̄i.i. ſacra ſaluatoris te
Mar. 5 cipiẽdo curat. ⌊Et cũ veniſſet Ieſus in domũ principis⌋.ſ. Iairi archiſynagogi. Omittit Mat
thæus ꝙ alij euãgeliſtæ ꝓnuntiãt,videlicet ꝙ Ieſu exiſtẽte in via,q̄dã venerũt,dicẽtes ad Iai-
rum,filia tua defuncta eſt,q̄d vltra vexas magiſtrũ? Putabãt enī Ieſum nõ poſſe ſuſcitare de-
functã,q̄uis potuerit agonizantẽ ſanare. Propter ꝙ Ieſus dixit ad Iairũ: Noli timere. Tm̄mo
do crede,& ſalua erit. ⌊Et cũ vidiſſet tibicines⌋ Hoc eſt, quoſdã hoĩes lugubre carmen canẽ
tes,ad prouocãdum fletum in alijs. Tales adducebant antiquitus in funere magnarꝫ ꝑſonarꝫ
Quemadmodum enim quædam ſymphoniæ,melodiæ,ſeu cantus prouocãt ad audaciam,ſi-
cut in bellis: quædã ad lætitiã, quædam ad deuotionem: ſic quædam inducunt ad planctum,
⌊& turbam tumultuantem⌋ hoc eſt,confuſum ſonum,& magnum ſtrepitum facientem: lo
quendo,lamentando,& funeri neceſſaria præparando ⌊dicebat:(ad eos)Recedite.⌋ Domũ
exeundo,& ab iſta afflictione & tumultu ceſſando. ⌊Non enī eſt puella mortua⌋ quo ad me
quàmuis naturali ordine mortua ſit,⌊ſed dormit⌋ mihi,q̄ eã valeo facilius ſuſcitare à morte,
q̄ vos dormientẽ à ſomno. Itaq; nõ eſt mortua.i. irreparabil'r deſtituta à vita,ſed dormit,dor
mitõe mortis,ſiñ dormitõi ſomni. ⌊& deridebãt eũ,ſciẽtes ꝙ mortua eēt⌋ laborabãt enī in
equiuocis,& nõ ĩtellexerũt ꝓfunditatẽ verborꝫ Chr̄i & forte puella iſta nõ fuit mortua morte cul
pę,q̄uis fuerit mortua morte naturę,vt iõ q̄ꝫ dictũ ſit: Nõ ē mortua,ſꝫ dormit,⌊& cũ eiecta⌋
.i. de domo expulſa eēt,⌊turba⌋ tumultuãs,q̄ ꝓpter ĩcredulitatẽ & deriſionẽ Chr̄i,digna nõ
erat cõſpicere tm̄ miraculũ,⌊intrauit(cubiculũ)& tenuit manũ ei⁹⌋ vꝫ defunctę puellę ⌊di
Lucæ. 8 cẽs:⌋ imò ſcd̄m Lucã clamãs: ⌊Puella,ſurge.⌋ Cui hoc dixit,iã nõ erat puella,ſed cadauer,
ſeu cor

A ſeu corpus exanime. Anima quoq; nõ ſurrexit localiter, niſi ꝑ accidẽs. Ponit ergo pars pro
« toto. Corpori enĩ præcipit, vt reſurgat. ⌊& ſurrexit puella⌋ In q̃ penſandũ, q̃d nõ orando,
ſed imperãdo Chrũs puellã reſuſcitat, in quo eius omnipotentia atq; diuinitas declarãtur. Re 3. Reg. 17
colamus qualiter Helias & Heliſeus mortuos ſuſcitarũt, moxq; ſciemus quãta ſit differẽtia in 4. Reg. 4.
modo agendi illorũ, & Chriſti: quàmuis in facto cõuenientia quædã cõſiſtat. Illi ad deũ cla-
mãdo, & ſuper corpora extincta, ſæpius incumbẽdo, tandẽ impetrãt q̃d depoſcũt, iſte ſolo
imperio operat quod placet. Quãta ergo differẽtia eſt inter dñm imperantẽ, & ſeruũ oran-
tem: tñ iſte illos excedit. Porrò ſecundũ Lucã, nemo ſuſcitationi puellæ interfuit, niſi Petr⁹ Lucæ. 8.
Iacobus & Iohannes Chriſto familiariſſimi, parẽtes quoq; puellæ. Quãuis autem ſaluator ſi-
ne cõtactu potuerit illã reduxiſſe ad vitã, tenuit tñ manũ eius ad oſtẽdendum, quòd ſua caro
ſeu humanitas extitit inſtrumentũ vnitæ ac operãtis deitatis. Secũdũ Marcũ puella reſuſci- Marc. 5.
tata protinus ambulauit, quo viſo q aderãt obſtupuerũt ſtupore maximo. Ieſus vero vehe-
mẽter eis ꝓcepit, vt nemo hæc sciret, iuſſitq; puellæ dari cibaria, & comedit, vt veraciter ſuſ-
citata probaret. Quãuis aũt apoſtoli, & parẽtes puellæ tacuerũt, nõ vulgãdo miraculũ iſtud,
turba tñ eiecta, q̃ nouerat puellã vere defunctã, percepto q̃d reuixiſſet, nõ tacuit, ideo ſubdit
« ⌊Et exijt fama hæc⌋ .i. rumor tãti prodigij, ⌊in vniuerſam terrã illã⌋ hoc eſt ad oẽs habita-
tores Galilæe, in qua facta ſunt hæc. Deniq; tres mortuos legit ſuſcitaſſe ſaluator, ꝑ q̃s ſpũalis Lucæ. 7.
ſuſcitatio triũ generũ hominũ impiorũ myſticæ figurat. Suſcitauit nãq; filiã Iairi in domo ꝑ Marc. 5.
quod deſignat ſpũalis ſuſcitatio, eorum qui per peccatũ interioris conſenſus, ſpũaliter mor- Lucæ. 7.
tui ſunt. Alium ſuſcitauit in via ad tumulum, ſcilicet vnicum filium viduę, quo deſignat ſpũa
liter ſuſcitatio impiorum, propter peccatum operationis, vita grãæ deſtitutorũ. Tertiũ ſuſci- Iohan. 11
tauit de monumento, vtpote Lazarũ, per quod figurat ſpũalis ſuſcitatio habituatorũ in ma-
B lo, qui peſſima conſuetudine velut lapide grandi præmũtur. Specialiter vero per Iaiarũ, qui
interpretatur illuminãs, quilibet bonus ac doctus prælatus, omniſq; diligens propriæ animæ
cuſtos, exprimit. Cũ ergo prælatus talis ſeu homo timoratus, cõſpicit filiã ſuã, id eſt, cõgre-
gationẽ ſibi cõmiſſam, ſeu propriã animã grauiter infirmãtem, pergat ꝑ deſideria ſancta ad
Chriſtũ, eiq; procidẽs oret pro ſpũali ſanatione huiuſmodi filię, quatenus Chriſtus per grãæ
« infuſionẽ, eam viſitare, viuiſicare & ſaluare dignet. ⌊Et tranſeunte inde Ieſu⌋ id eſt à domo
archiſynagogi eo recedẽte, & patriã ſuã intrãte ſecũdũ Marcũ, videlicet Nazareth ſecũdum Marc. 5.
« Hieronymũ, ⌊ſecuti ſunt eũ duo cæci (ducti ab alijs) clamantes & dicẽtes⌋ tñ clamor & di- Hieronymus.
« ctio idẽ fuit in re. ſ. dictio ſeu locutio clamoroſa ex magno affectu procedẽs ⌊miſerere nři fi
« li Dauid⌋ noſtrã cæcitatẽ tollẽdo, & nřæ miſeriæ cõdolendo. Vocant aũt eũ filiũ Dauid, qm̃
« crediderũt eũ eſſe Chriſtũ, quẽ Iudæi cõiter nouerãt de ſemine Dauid naſciturũ. ⌊Cũ aũt Ie
« ſus veniſſet domũ⌋ .i. ad ſuũ hoſpitiũ, nõ enĩ habuit propriã domũ, q̃a nõ habuit vbi caput Lucæ. 9.
« reclinaret, ⌊acceſſerũt ad eũ cæci, Et dicit eis Ieſus: Creditis q̃a (.i. q̃d) hoc⌋ vtpote lumẽ &
« viſum oculorũ ⌊poſſum facere (id ẽ tribuere) vobis?⌋ Nõ ex ignorãtia ſciſcitat, ſed vt illi fi-
deli oris cõfeſſione amplius mereant, & vt manifeſtet, omnia poſſibilia eſſe perfecte credenti. Marc. 9
« ⌊dicũt ei: Vtiq; dñe⌋ credimus hoc, aliter nõ te eſſemus ſecuti, ⌊Tunc tetigit oculos eorũ
« dicẽs: Secundũ fidẽ veſtrã⌋ .i. prout crediditis, & iuxta exigẽtiã meriti fidei vřæ, ⌊fiat vo-
« bis⌋ hoc ẽ, recipiatis q̃d creditis vobis poſſe cõferri à me, ⌊& aperti ſunt oculi eorũ⌋ corpa-
« les proprio actu vtẽdo. ⌊Et cõminatus⌋ .i. cũ mina locutus ⌊eſt eis Ieſus dicẽs⌋ cũ imperio,
« qm̃ mala eis minabat, niſi obedirẽt ſuo ꝓcepto, q̃ ait: ⌊Videte⌋ quãtũ in vobis ẽ, cauete, ⌊ne
« quis (abſentiũ) ſciat⌋ iſtud miraculũ. ⌊Illi aũt exeũtes⌋ de domo in q̃ viſum receperũt, ⌊dif-
« famauerũt⌋ .i. diuerſimode atq; celebriter famauerũt ſeu famoſum fecerũt, ⌊eũ⌋ à q̃ tm̃ bñ-
« ficiũ erãt ſortiti ⌊in tota terra illa⌋ Galilęę. Quęrit an hoc agẽdo bñfecerũt? Videt q̃d imò
qm̃ ex magnitudine deuotiõis & gratitudinis hoc fecerũt, apparet tñ ꝙ nõ eò q̃d Chřo non
C obedierũt. Et reſpondẽdũ, ꝙ omnis Chři actio, nřa eſt inſtructio. Interdũ ergo Chřus ꝓcepit
vel ꝑmiſit miracula ſua manifeſtari ad gloriã dei, & hoĩm ædificationẽ ſeu fidei cõfirmatio-
nẽ, vt inſtrueret nos, ꝙ viciſſim debeamus ſimili rõne propria bona alijs propalare, iuxta il- Matt. 5
lud: Luceat lux vřa corã hoĩbus. Vñ & Paulus virtutes ſuas & ſigna diligẽter deſcribit, intm̃ 2. Cor. 12
vt dicat. Nihil minus feci ab his, q ſunt ſupra modũ apři. Aliqñ vero ſaluator iuſſit ſua miracu
la occultari, vt doceat nos hominũ laudes & admiratiões, oẽmq; vanitatẽ abhorrere ac fuge
re. Illi vero q nihilominus eius miracula ad dei gloriã prædicauerũt, dicunt nõ feciſſe contra
Chři ꝓceptũ, quia ꝓceptũ eius intelligebat ſecundũ vnã conſiderationẽ, videlicet ne talia ſi-
gna panderent ex vanitate propter iactantiã, & etiã vt ꝑ tale ꝓceptũ doceremur vanã glo- Vana gloria abijcienda
riã abijcere. Voluit tñ ea manifeſtari propter alias rõnes iã introductas. Idẽ aũt ſecũdũ diuer
ſos reſpectus eſt volitũ, & nõ volitũ, ſic ergo cæci illuſtrati, mẽte magis q̃ corpe, impleuerũt
« ſecundũ quoſdã Chriſti præceptũ, quo ad verũ intellectũ ipſius. ⌊Egreſſis autẽ illis⌋ duobus
« cæcis iã illuminatis de domo in qua illuminati ſunt à lumine luminũ, ⌊ecce (q aderãt) obtule
« rũt ei,⌋ vcz Chřo, ⌊hoiem mutũ, dæmoniũ habẽtẽ⌋ .i. poſſeſſum à dæmone ipm mutificãte.

Non

Non em̃ hic homo mutus erat ex naturali defectu, ſed dæmonis operatiõe, vſum linguæ in eo impedientis. Queadmodũ nãq; dæmones loqui pñt p hoĩes à ſe obſeſſos idiomata talibus hoĩbus prorſus ignota, mouẽdo linguas eoꝝ ad taliũ prolationẽ verboꝝ, eo q̃ natura corpalis obediat ſpũali ſubſtantiæ, q̃ntũ ad motũ localẽ, vt Thomas pulchre declarat, ſic impedire pñt organa corpis humani ab actibus ſuis, videlicet linguã à loq̃la, ſicq; efficiũt hoĩem mutũ. D

Thomas

Pſalm. 8 Hebr. 2.

⌊Et eiecto dęmonio⌋ q̃d Chr̃us ab hoĩe expulit, potẽti imperio, q̃m oĩa ſubiecta erãt pedibus ſuis, ⌊locutus ẽ mutus⌋, i. q̃ mutus extiterat. Ceſſante em̃ cã, ceſſat effectus. Et ideo ſicut dæmon p ſuã pñtiam fecit hoĩem mutũ, ſic p ſuã expulſionẽ, reſtitutus eſt hõ priſtinę facultati loquẽdi ⌊& admiratę ſunt turbę⌋ propter inſolitũ opus. Imò duo ſigna in eodẽ pacta ſunt videlicet dęmonis eiectio, & linguę relaxatio, multoq; amplius admirabilis, virtuoſus, & glorioſus fuit modus agẽdi, q̃ opus. ſ. q̃ tam imperialiter atq; faciliter, & itẽ tã frequẽter & quaſi innumerabiliter Chr̃us ſigna iſta peregit, ideo admiratæ ſunt turbæ ⌊dicentes: Nunq̃ apparuit ſic in Iſrael⌋. i. Nunq̃ aliquis Iſraelita, pr̃iarcha ſiue propheta, tam glorioſe operatus eſt, vt iſte. Quãuis em̃ multi eoꝝ fecerint ſigna maiora, q̃ ſit dæmonẽ mutũ expellere, ſicut Ioſue & Eſaias, ad quoꝝ inſtantiã ſol à naturali curſu ceſſauit: nullus tñ in veteri teſtamẽto, tot & tanta fecit miracula, tanq; potenter & imperialiter ſicut Chr̃us. Propter quod Iohannes dicit: Si opera (inquit) non feciſſem in eis, quę nemo alius fecit, pctm̃ non haberent. ⌊Phariſæi autem⌋ qui erant ambitioſi, auari, & inuidi, maximẽ contra Chr̃m, quia eoꝝ vitia increpabat liberrimẽ ⌊dicebant⌋ ex inuidia rationis iudicium obtenebrante. Amor em̃ priuatus & odium, peruertunt iudicium, iuxta illud Prophetæ: Nunquid veſtrum eſt ſcire iudicium, qui odio habetis bonum? ⌊In principe dæmonioꝝ⌋. i. virtute & cooperatione peſſimi dæmonis, huic ſeductori familiaris: cum quo pactum habet ⌊eijcit dæmones⌋ ab obſeſſis, ita quòd eiectio dæmonũ eſt obedientia in ſuum ſuperiorem, ad cuius inuocationẽ iſte dæmonia eijcit. Dicebãt itaq; q̃ Ieſus principi dæmonioꝝ, videlicet Beelzebub eſſet concors & familiaris, & q̃ dæmon ille ſuperior præciperet dæmonibus inferioribus exire ab hominibus ad inuocationem ſeu imperium Ieſu, quatenus homines æſtimantes talia fieri poteſtate diuina ſeducerent, putando Ieſum eſſe Chriſtum ſiue Prophetam. Sic quoq; dicebant miracula ſaluatoris fieri magicis artibus. Falſitatem vero huius dicti Chr̃us infra euidenter oſtẽdit, ſicut patebit: ⌊Et circuibat Ieſus⌋ cũ diſcipulis ſuis, ⌊ciuitates omnes & caſtella⌋ Galilææ & aliaꝝ terraꝝ vicinaꝝ & ſimpliciter om̃es ciuitates & caſtella, vel quaſdã de om̃ibus, vt ſit diſtributio pro generibus ſinguloꝝ. Vel forte eſt locutio hyperbolica. i. per exceſſum prolata, ad inſinuandũ, q̃ valde multa loca circuiuit ⌊docens in ſynagogis eoꝝ⌋ videlicet Iudęoꝝ, ad quas cõuenire ſolebant vt audirẽt verbum dei. Porrò per hoc q̃ Chriſtus non ſolũ ciuitates, ſed & caſtella circuiuit, docent plati, & pdicatores nõ poſtponere curam paucoꝝ, & eoꝝ qui in paruis locis morant, ſed omnibus & ſingulis pro viribus prouidere, ⌊& prædicans euangelium regni⌋. i. euangelicam legem atq; doctrinam, in qua regnum cœleſte promittit, & per cuius obſeruantiã ad illud directe ac immediate pertingit ⌊& curans omnẽ languorẽ (grauiorem) & omnem infirmitatem⌋ minorem, vel languor refert ad vitia animæ, infirmitas aũt ad incommoda corporis. Nam quos curauit in corpore, ſanauit quoq; in anima. Primo itaq; pdicauit & docuit: deinde ægritudines repulit, quatenus operatio miraculoꝝ ſupnaturalem doctrinam commendaret, auditoribusq; vehementer infigeret, & vt eos quos ſermo nõ emendauit, ſigna conuerterent. Frequenter Euangeliſtæ deſcribunt Chr̃i miracula in communi, nam tot, tanta, & talia extiterunt, q̃ ſingillatim & plenẽ recitari non poterant, in quo euidẽter oſtendit virtus & veritas Chriſti, præſertim cum nil tale legat, de aliquo ſancto veteris teſtamenti, q̃uis Helias & Heliſæus plurima fecerint ſigna. Hinc Iohannes ait: Multa quidem alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcribant per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe, eos qui ſcribendi ſunt libros: ⌊Videns aũt Ieſus⌋ ipſum ſequẽtes, ⌊miſertus eſt eis⌋ tanq̃ miſericordiſſimus & amator præcipuus ⌊quia erant vexati⌋ laſſitudine, fame, ſiti, & etiam dolore cordis propter cõmiſſa mala, & bona omiſſa, de quibus cordialiter multi eoꝝ pœnitebant, ex verbis Chriſti ad compunctionem inducti, ⌊& iacentes⌋ præ fatigatõe & forte iacebant in terra ſub diuo carentes hoſpitio, quoniã plures eoꝝ pauperes erant, nec poterant prę multitudine faciliter hoſpitari, & illum ſequebant qui perſonaliter non habebat reclinatorium capitis. Erant ergo afflicti, ⌊ſicut oues non habentes paſtorẽ⌋ quoniã ſicut oues tales non hñt alentẽ & eas in ſtabulum colligentem ne deuorent à lupis, ſic iſti carebãt bonis doctoribus ac prælatis, excepto Chriſto & eius diſcipulis. Sacerdotes quippe & ſcribæ paſcebant & quærebãt ſeipſos, non gregem ſibi commiſſum: de talibus em̃ dñs dicit per Prophetã: Qui comedũt panem populi mei, & pellem deſuper excoriauerunt. Et p Hieremiam: Sacerdotes (inquit) nõ dixerunt, vbi eſt dñs, & tenentes legem neſcierunt me, & paſtores pũaricati ſunt in me. Sed cum Chriſtus ſit paſtor bonus, q̃uo gregem ſe ſequentẽ comparat ouibus ſine paſtore. Et reſpondendũ, q̃ excepit ſemetipm̃. Vel ideo dicit eũ ſimilẽ ouibus ſine paſtore, q̃m licet ipſe in ſpũali-

Iohan. 10 · Nume. 27 · Mar. 6 · Michæ. 3 · Hiere. 2 · Iohan. 21 · Alias dio · Marc. 3 · Luc. 9 · Michæ. 3 · Iohan. 15 · Ioſue. 10 · Eſai. 38 · E · F

A ſpiritualibus paſceret ſe ſequentes, nõ tamẽ ſemper in tẽporalibus ſeu corporalibus, ſed erãt
« ſæpe in magna penuria. ⌊Tunc⌋ Chrũs prouidus paſtor ⌊dicit diſcipulis ſuis: Meſſis quidẽ
« multa⌋ .i. multi ſunt parati audire & facere verba dei, qui meſſi cõparanť, quia diſpoſiti ſunt
cõgregari ac recipi in horreũ Chriſti, tanq̃ boni fructus, & in virtute maturi. De talibus em̃ Matt. 3
ait Iohannes Bap. loquens de Chro: Triticũ colliget in horreũ ſuũ, videlicet eccleſiã militan Luc. 3
tem & triũphantẽ, ⌊operarij aũt⌋ .i. boni & efficaces paſtores, doctores, ac ꝑdicatores ſunt,
« ⌊pauci,⌋ imò pauciſſimi, & tanto panciores, quãto maior ꝑfectio requiriť ad bonũ paſtorẽ
q verbo & ope cõgreget populũ in domũ ſeu horreũ dei. Nã & ſi ſint q audiãt, deſunt q di- Eccleſiæ paſtores rarat.
« cant. ⌊Rogate ergo dñm meſſis,⌋ videlicet Chriſtũ oĩm hoĩm dñatorẽ, ſeu deũ trinitatẽ,
« dñm vniuerſoꝝ maxime electoꝝ, in quibus actualiter dominať: dũ ei obediunt, ⌊vt mittat
« operarios⌋ .i. fructuoſos atq; idoneos doctores & ꝑlatos, ⌊in meſſem ſuã⌋ .i. ad plebẽ eccle
ſiæ inſtruendã ac gubernandã. Maximũ etem̃ dei beneficiũ eſt, habere bonũ paſtorẽ: qm̃ ve
re ait ſcriptura: Qualis eſt rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Hoc Moſes orauit, dicẽs Nume. 27
Prouideat dominus deus ſpirituũ vniuerſæ carnis hominẽ qui ſit ſuper multitudinẽ hanc, ne
ſit populus dñi ſicut oues ſine paſtore. Tales operarios promittit ſe dñs præſtituꝝ per Hiere Hiere. 3.
miã prophetã, dicens: Dabo vobis paſtores iuxta cor meũ, & paſcẽt vos ſcientia & doctrina
Eccleſia ergo quæ ſecundũ Apoſtolũ, eſt dei agricultura, & ſecundũ Eſaiã dr̃ vinea domini, 1. Cor. 3 Eſaiæ. 5
ipſa quoq; nunc diciť meſſis domini.

¶ Elucidatio Cap. X. Et cõuocatis duodecim diſcipulis. Arti. XIX.

POſtq̃ Chr̃s docuit ſe rogandũ, vt mitteret oparios in meſſem ſuam
ſtatim nõdũ rogatus, ſaltẽ cõdigne, ex abũdãtia ſuæ clemẽtiæ mit
B tit oparios ſanctos apl̃os: in meſſem ſuã, de qua alio aſſerit loco. Nõ Mat. 15
ſum miſſus, niſi ad oues q̃ perierũt domus Iſrael. Itaq; poſtq̃ inſtru-
xit apl̃os de euãgelicæ legis doctrina, multiſq; miraculis eos cõfir-
mauit in fide, mittit eos vt alios doceãt. Vt em̃ Dionyſius proteſtať Dionyſius.
nõ eſt aptꝰ alios ad deũ reducere, purgãdo, illuminãdo, ꝑficiẽdoq;
eos: niſi q in ſeipſo excellẽter purgatus, illuminatus, ꝑfectuſq; fue-
« rit, q̃tenus de plenitudine eius accipiãt alij. ⌊Et conuocatis duode- Iohan. 3
« cim diſcipulis ſuis,⌋ puta apl̃is ad ſe, ⌊dedit illis (Ieſus) poteſtatem
« ſpirituũ immũdoꝝ⌋ .i. virtutẽ ſupra & cõtra dæmones impuritate pctĩ repletos, ⌊vt eijce-
« rent eos⌋ ab hoĩbus obſeſſis, in noĩe Chriſti. Dedit quoq; eis poteſtatẽ, ⌊vt & curarẽt omnẽ Marc. 3
« languorẽ,⌋ difficulter ſanabilẽ, inueteratũ, latentẽ, ⌊& omnẽ infirmitatẽ,⌋ facilius curabilẽ Luc. 6
Hoc eſt omne genus cuiuſcũq; morbi. Vel per languorẽ inualitudo aĩæ ſeu peccatũ: per infir
mitatẽ vero morbus corporis deſignať. Nã & corporꝝ curatio, ordinabiť ad animæ ſanatio
nem, de qua Hieremias: Sana me (inquit) & ſanabor. Miſſi ſunt ergo apoſtoli ad animas re- Hiere. 17
parandas. Data præterea eſt apoſtolis tanta miraculoꝝ poteſtas, quatenus veritas euangeli- Marc. 16
cæ prædicationis diuino teſtimonio fulciret: & quia non aliter crederet illiteratis ac ideotis.
« ⌊Duodecim aũt apoſtoloꝝ nomina ſunt hæc.⌋ Ponit Euangeliſta nomina apoſtoloꝝ: ne
alij pſeudoapl̃i reciperenť quaſi veri apoſtoli. Vt em̃ in epiſtolis Pauli frequenter oſtendiť, 2. Cor. 11
« tẽpore apoſtoloꝝ, multi falſi apoſtoli ſurrexerũt, dicentes ſe veros Chriſti apoſtolos. ⌊Pri-
« mus⌋ dignitate, non vocatione, eſt ⌊Symon,⌋ qui alio noĩe diciť ⌊Petrus,⌋ & etiam Cæ- Matt. 4
phas. Symon aũt fuit primũ nomen ipſius: alia duo nomina impoſuit illi Chriſtus. Symon Marc. 3
C interpretať, obediens: Petrus, firmus: Cæphas, caput, vel principalis. Petrus tamen & Cæ-
phas idẽ ſignificant: ita quod Petrus interpretať firmus & principalis, ſimiliter Cæphas. Vn
« de alio in loco ait ſaluator: Tu vocaberis Petrus, quod interpretať Cæphas, ⌊& Andreas fra Iohan. 1.
« ter eius,⌋ videlicet Petri. Quãuis autẽ Petrus & Andreas primo ſimul à Chriſto vocati ſint
ad apoſtolatũ: (vt dictũ eſt ſupra) Andreas tamen primo à Chriſto vocatus eſt ad ſui cogni Matt. 4
« tionẽ, & cognito Chriſto, Andreas duxit fratrẽ ſuũ Petrũ ipſo ſeniorem, ad Chriſtũ, ⌊Iaco
« bus maior,⌋ id eſt vocatione prior, & Chriſto familiarior, qui interfuit reſuſcitationi puel-
« læ, transfigurationi, & trinæ orationi Chriſti tẽpore paſſionis, ⌊Zebedæi⌋ filius, ⌊& Iohã Marc. 5 Luc. 8
« nes⌋ Euangeliſta, ⌊frater eius,⌋ vtpote Iacobi. Hos duos (vt Marcus refert) Chriſtus voca- Matt. 17
« uit Boanerges .i. filios tonitrui, propter altiſonã & inuictã euangelij prædicationẽ, ⌊Philip- Marc 9
« pus,⌋ quem Chriſtus legiť apud Iohannẽ ſtatim poſt ſuã baptizationẽ vocaſſe. Eratq; Phi- Mat. 16 Marc. 14
lippus à Bethſaida, & frater Nathanaelis, de quo teſtatus eſt Chriſtus: Ecce vere Iſraelita, in Marc. 3
« quo dolus non eſt, ⌊& Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus,⌋ Lucas & Mar- Iohan. 1.
cus nominãt Matthæũ ante Thomã, nec addunt publicanus. Matthæus vero ſicut vere hu- Luc. 9
« milis, Thomã ſibi præponit, ſeq; publicanũ appellat, ⌊& Iacobus,⌋ minor, filius ⌊Alphei⌋ marci. 3.
qui dictus eſt frater dñi, tanq̃ vultu & conuerſatione ei cõformis: & fuit primus Hieroſoly- Luc. 6
« moꝝ Chriſtianoꝝ antiſtes, ⌊& Thaddæus,⌋ qui alijs in locis vocať Iudas Iacobi .i. frater Ia Acto. 1.
cobi minoris, q etiã (teſte Hieronymo) dicebať Lebbæus, quod interpretať corculus, id eſt Hieronymus.

cordis ſui diligens cuſtos. Fuit ergo trinomius, ⌊Symon Cananæus,⌋ qui dicitur Cananæ- D
us, non quia de genere populi Chanaan, ſed à vico Cana, vbi Chriſtus cõuertit aquã in vinũ.
Hunc Lucas vocat Symonẽ Zelotem, quoniã Cana interpretatur zelus ſecundũ Hierony-
marci. 26 mũ, ⌊& Iudas Iſchariotes,⌋ .i. natus à vico Iudææ nomine Iſchariot, ⌊qui & tradidit eum,⌋
Eſaiæ. 14 videlicet Ieſum, dicens: Quid vultis mihi dare, & ego eũ vobis tradã? Qui velut alter lucifer
cecidit de cœlo, & tanq̃ alter Satan affuit inter filios dei. ⌊Hos duodecim miſit Ieſus⌋ ad p̃-
marci. 6 dicandũ binos & binos, ſeu cõbinatos, ſecundũ Marcũ. Vnde quod Matthæus & Lucas ex
primũt eos cõbinatos, putant nõnulli ideo factũ, quia illi pariter miſſi ſunt, qui conbinantur.
Luc. 10 Deniq; poſt hanc miſſionẽ apoſtolorũ, deſignauit dñs Ieſus & alios ſeptuagintaduos diſcipu
los, & miſit illos binos & binos ante faciẽ ſuã, vt Lucas refert, ⌊præcipiens eis,⌋ puta apoſto
lis, ⌊& dicens: In viam gentiũ⌋ .i. ducentẽ ad gentiles, ⌊ne abieritis,⌋ illas viſitando ſeu in-
4. Reg. 18 ſtruendo, ⌊& in ciuitates Samaritanorũ,⌋ qui receperunt quinq; libros Moſi, ſed nõ prophe
tas, erantq; natione gentiles, & à rege Aſſyriorũ adducti, filijs Iſrael captis, prout in libris Re
gũ plenius edocet, ⌊ne intraueritis,⌋ gratia p̃dicandi, nec in villas aut caſtella eorũ, ⌊ſed po-
tius ite ad oues quę perierũt⌋ .i. perditas, ſeu propter peccatũ dãnationi obnoxias, ⌊dom⁹⌋
Gene. 32 .i. populi ſeu familiæ ⌊Iſrael.⌋ Poteſt aũt per Iſrael intelligi Iacob patriarcha, de quo Iudæi
Gene. 35 exorti ſunt, qui alio nomine nuncupatus eſt Iſrael, vel populus Iſraeliticus. Quemadmodum
matth. 15 ergo Chriſtus ait: Nõ ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael: ſic & apoſtolos mit
tit ſolũ ad illas, nõ quod ipſe nullo modo miſſus ſit ad gentes, p̃ſertim cũ in Actis apoſtolorũ
Acto. 28 dicat apoſtolus: Notũ vobis ſit, quia gentibus miſſum eſt hoc ſalutare dei. Et Symeon iuſtus
Luc. 2 Viderunt (inquit) oculi mei ſalutare tuũ, quod paraſti ante faciẽ omniũ populorũ. Sed quo-
niã primo ac principalr̃ miſſus eſt ad conuertendos Iudæos, deinde gentiles: ſic nunc iubent E
Roma. 9 apoſtoli ſolis p̃dicare Iudæis, qm̃ primo eis p̃dicari decebat tanq̃ populo peculiari, quorũ pa
Galat. 3 tres, ex quibus Chrũs, ad quos facta fuit de Chriſti aduẽtu promiſſio: & etiã vt Iudæi inexcu
Rom. 1. ſabiles fierent de ſua incredulitate. Si eñ Chriſtus ſuos diſcipulos ad infideles primo miſiſſet,
habuiſſent occaſionẽ calũniandi atq; dicendi, quod ipſe non eſſet Chriſtus in lege promiſſus
populo Iudæorũ. Itaq; qm̃ Chriſtus & eius diſcipuli ante paſſionẽ ipſius modico tp̃e prædi-
matth. 28 cauerunt, idcirco ante paſſionẽ non p̃dicauerũt, niſi Iudæis. Porrò poſt reſurrectionem dixit
marci. 16 eis ſaluator: Euntes in mundũ vniuerſum, p̃dicate euangeliũ omni creaturæ. Et tamen nec
Actorũ. 13 hoc executi ſunt apoſtoli, niſi poſt p̃dicationẽ Iudæis copioſe & diu impenſam, quibus pro
maiori parte induratis, ad gentes profecti ſunt. Propter quod Paulus & Barnabas dixerunt
Iudæis: Vobis oportebat primũ loqui verbũ dei, ſed qm̃ repuliſtis illud: ecce conuertimur ad
matth. 3 gentes. ⌊Eũtes aũt p̃dicate, dicentes: Quia appropinquauit regnũ dei⌋ .i. gloria regni cœle
marci 1 ſtis, quia per Chriſti incarnationẽ ac meritũ, ingreſſus regni pateſcit. Homines nẽpe elon-
gant ac diſtant à regno cœleſti, & vera felicitate per culpã. Quoniã ergo Chriſtus venit tol
Iohan. 1 lere peccata mundi, idcirco à tẽpore ſui aduentus appropinquauit hoc regnũ, & homines ad
eius adeptionem diſponi cœperunt. Nemo tamen ante paſſionẽ illud ingredi potuit. Con-
ſequenter ſaluator donat apoſtolis congrua, proporcionataq; argumenta probandi doctri-
nam euangelicam. ⌊Infirmos curate,⌋ miraculoſe & inſtrumentaliter, diuinam potentiam
atq; clementiã inuocando, ⌊mortuos ſuſcitate.⌋ Non legunt apoſtoli ante paſſionẽ mor-
tuos ſuſcitaſſe, ſed poſtea, ⌊leproſos mundate,⌋ orando pro curatione eorũ. ⌊Gratis,⌋ .i. ſi
ne pretio veſtro ac merito, ⌊accepiſtis⌋ à me dona ſpũs ſancti, videlicet gratias gratis datas
Roma. 11 & gratiam gratũ facientem, alioqui gratia non eſſet gratia, ⌊gratis,⌋ pure propter deũ, ⌊da
Spiritualia, [illegible] cia gratis adminiſtranda te,⌋ alijs cõmunicate ſpiritalia vobis conceſſa, ſacramẽta eccleſiæ, beneficia ſanitatũ, ſapien-
tiam & ſcientiã, & cæteros actus ſpiritales, pro quibus nihil ſumendũ eſt per modum pretij, F
1. Pet. 4 ne ſpiritalia temporalibus comparent: quãuis aliquid accipi poſſit, tanquã ſtipendium vitæ.
Hoc & Petrus in prima ſua hortatur canonica, dicens: Vnuſquiſq; ſicut accepit grãm, in al-
marci. 6 terutrum illã adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores, multiformis gratię dei. ⌊Nolite poſſi
Luc. 9. 10 dere aurũ neq; argentũ, neq; pecuniã in zonis veſtris⌋ .i. in burſis ad zonas pendentibus.
¶Quid mirũ ſi hoc dicat ad diſcipulos, quibus & dixit: Qui non renuntiauerit omnibus quæ
Lucæ. 14 poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus? Apoſtoli namq; eſſe debuerant, cæteris oĩbus ma
marci. 6 xime p̃dicatoribus exemplũ perfectionis, videlicet paupertatis, & plenæ ſpei in deo, non co
gitando de craſtino, itemq; de libertatis perfectione, ſola futuri ſeculi bona quærendo. De-
Lucæ. 9 niq; non ſolũ prohibuit Chriſtus apoſtolis nil horũ poſſidere, ſed etiam nihil ſecum portare.
Vnde apud Lucam: Nihil (inquit) tuleritis ĩ via, &c. Temporaliũ namq; poſſeſſio parit ſolici
tudinẽ, & impedit animi libertatem, ſicq; efficit hominẽ minus expeditum ad infatigabile
Lucæ. 22 p̃dicationis officiũ, ⌊non peram⌋ .i. repoſitorium victualium in via prædicationis poſſide-
atis aut circũferatis. Videt contrarium quod ait ſaluator: Quando miſi vos ſine ſacculo & pe
Iohan. 18 ra, nunquid aliquid defuit vobis? Sed nunc qui habet ſacculũ, tollat, ſimiliter & perã. Sed &
ipſe ſaluator aliquid tulit in via, videlicet ſacculũ, perã, pecuniã, quorũ Iudas cuſtos fuit. Nã
cum

A cum in cœna Chriſtus ei dixiſſet: Quod facis, fac citius, putabant apoſtoli ꝙ dixiſſet ei, Eme nobis quæ ad diem feſtū neceſſaria ſunt. Diſcipuli quoqꝫ eius intrauerunt ciuitatē Samaritanoꝝ emere cibos? Et reſpondendū ad primū, quod Chriſtus ſecundū congruentiā loci ac tē- Johan.4
poris, conuenientia dedit p̄cepta. In legatione igitur aplo̅ꝝ, q̄ facta eſt ante paſſionē p̄cepit, Luc.9
ne q̄d tollerēt in via, q̄a tūc mittebant ad notos, nec p̄dicabāt mirabilia aut ſupnaturalia de Chr̄o, ſicut poſt paſſionē, vnde & tunc pſequutionē perpeſſi nō ſunt, vt poſtea, ſed ſatis prouiſum eſt eis ab his, quibus p̄dicauerūt, ideo iuſſi ſunt protunc nihil ſecū portare. Poſt paſſionem vero cœperūt mirabilia p̄dicare de Chriſto, & hominū vitia ac idola publice reprobare, idcirco tunc permiſſi ſunt ſecū ferre neceſſaria vitæ. Quod aūt apoſtoli poſt paſſionem hoc egerint, innoteſcit ex eo, quod ad Corinthios dicit apoſtolus: Nunquid non habemus poteſtatem, mulierē, ſororē circūducendi, ſicut & cæteri apoſtoli, & fratres dn̄i, & Cæphas? 1.Cor.9
Post Christi passionē aplis permissum eis de necessariis prouidere.

Ad ſecundū dicendū, ꝙ Chriſtus tulit & habuit talia pro comite ſui gregis, & pro neceſſitate ægenoꝝ, non quaſi priuata & propria bona, ⌊neqꝫ duas tunicas,⌋ ſuperiores ſeu tales quarū vna dūtaxat neceſſaria eſt. i. non habere veſtes ſuperfluas, iuxta quē ſenſum ait Iohannes Bap. Qui habet duas tunicas, det non habenti. Hoc ergo intelligendū eſt, ſecundū qualitatē Luc.3
locoꝝ ac temporum: quia in vno loco & tempore pauciora veſtimenta ſufficiunt, q̄ in alio, ⌊neqꝫ calciamēta neqꝫ virgā.⌋ Marcus refert Chriſtū dixiſſe: Nihil tuleritis in via, niſi virgā Marc.6
tm̄, ſed calciati ſandalijs. Quō ergo nunc dicit, neqꝫ calciamēta, neqꝫ virgā? Et reſpondeo dū quod loquit de integris calciamentis. Sandalia vero ſunt incōpleta calciamenta, nec reputātur pro calceis. Quod aūt ad Epheſios dicit apoſtolus: Calciati pedes in p̄paratione euangelij Ephe.6.
B pacis, de ſpūalibus calciamentis intelligi poteſt, de quibus in Canticis ſcribit: Quàm pulchri Cant.7
ſunt greſſus tui in calciamētis. Deniqꝫ non omnia quæ iam iubent apoſtolis, æſtimanda ſunt omnibus prædicatoribus ad literā eſſe præcepta, ſed his in quibus eadem ratio inuenitur. De virga maior eſt difficultas. Vnde ſciendū quod Chriſtus conceſſit diſcipulis portare virgā, ſumendo virgam ad literam, quoniam Iudæoꝝ conſuetudo erat, vt doctores & p̄dicatores eorum ferrent virgam in ſignum doctrinæ, & in ſignum quod hi quibus p̄dicabant, tenebantur eis de victualib⁹ prouidere. Sed hoc loco virga accipit ſpiritaliter, pro innitentia animi ſuper quamcunqꝫ rem temporalem, vel pro re temporali quantumcunqꝫ parua & vili, vt ſit ſenſus, Neqꝫ virgam, id eſt, nolite alicui rei temporali inniti, vel rem temporalem quantumcunqꝫ minutā, quaſi proprium poſſidere. Cur autem nil horum poſſidendum ſiue portandū
Quam virgā Chr̄s aplis p̄hibuerit.

ſit prædicatori, ſubiungitur. ⌊Dignus eſt enim operarius,⌋ id eſt prędicator verbi dei, & miniſter altaris, ſeu quilibet ſpiritalis in templo miniſtrans, & ſpiritalia populo exhibens, ⌊cibo ſuo,⌋ id eſt neceſſarijs ad corporis ſuſtentationem. Imò hoc dictat ratio, lexq́ꝫ diuina, & ius humanum. Imò hoc ipſum apoſtolus pro modico reputās, ſic ait: Si nos nobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Ideo iterum loquit: Communicet autem qui cathecizat ei qui ſe cathecizat in omnibus bonis. Itemq́ꝫ: Dominus ordinauit his qui euangelio deſeruiunt, de euangelio viuere. ¶ Myſtice per aurum hoc loco prohibitum, intelligitur ſapientia ſecularis, per argentum ſermo coloratus, per pecuniam autem cupiditas, per duas tunicas, duplicitas animi, vel ſanctitas ſimulata, per virgam rigor vindictæ, per peram theſauri impietatis. Omnia igitur hęc abijcienda ſunt prædicatoribus atqꝫ doctoribus Chriſti: quia vt ait Apoſtolus: Prudentia carnis, mors eſt. Et rurſus: Sermo (inquit) meus non fuit
Lucæ.10
1.Tim.5
1.Cor.9
Gala.6
1.Cor.9
Myſticus ſenſus.
Roma.8
1.Cor.2

C in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis. Iacobus quoque hortatur: Purificate corda duplices animo. ⌊In quamcunqꝫ autem ciuitatem,⌋ id eſt locum maiorem, ⌊vel caſtellum,⌋ id eſt locum minorem, ⌊intraueritis,⌋ gratia prædicandi, veſcendi, vel hoſpitandi, ⌊interrogate,⌋ id eſt, ab hominibus locorum illorum diligenter inquirire, ⌊quis,⌋ habitator, ⌊in ea,⌋ ciuitate, id eſt tali vel tali loco, ⌊dignus ſit,⌋ veſtro introitu ſeu hoſpitatione, id eſt, Ad quemlibet indifferenter non intretis ad veſcendum vel quieſcendum, ſed ad aliquem bonæ famæ, ac vitæ laudabilis, ne ex diffamia & peccatis hoſpitis vos recipientis, incurratis diffamiam vel ſuſpitionem malam, & ne alios ſcandalizetis, veſtraq́ꝫ doctrina vilipendat ab alijs
Iaco.4.
Luc.10

¶ Sed huic documento videtur contrarium, quod ipſemet Chriſtus ad publicanos & peccatores ingreſſus eſt, conueſcens cum eis. Porrò Apoſtoli & ſucceſſores eorum cum ſint medici animarum, videntur potiſſimum ingredi debuiſſe domus peccatorum, non iuſtorum? Et reſpondendum, quod peccatores, ad quos Chriſtus declinauit, veraciter pœnituerunt, & tales à prædicatore ſunt viſitandi: qui vero indurati atqꝫ infames ſunt, non ſunt viſitandi à prędicatoribus: ſicut nec medicus viſitat languidos omnem medicinam & ſanitatis conſiliū reſpuentes, ⌊& ibi,⌋ id eſt in tali hoſpitio, ⌊manete donec exeatis,⌋ id eſt, tamdiu quouſqꝫ occurrat vobis rationabilis cauſa egrediendi de domo illa, videlicet vt alibi prædicetis, vel aliquid boni alibi efficiatis. Vult itaqꝫ Chriſtus ne prædicator more gyrouagi & hominis vani currat de domo ad domum, & locum ſine profectu frequenter tranſmutet: quia vt Solomon profitetur: Sicut auis tranſuolans de nido ſuo, ſic homo qui relinquit locum ſuū, ſed
Marc.2
Luc.5
A paſtore qui peccatores viſitandi.
Prouer.27

D

actu prædicationis & corporalis neceſſitatis ceſſante, conuertatur ad deum orationi, compunctioni, & contemplationi vacando, quatenus illic ſibi deus infundat, quod alijs poſtmodum affectuoſe proponat. Qui autem non valet corpus ſuum ſtabilire in loco, quomodo poterit cor ſuum ſtabilire in deo? ⌊Intrantes autem domum (talem) ſalutate eam, dicentes, ⌋ id eſt veram ſalutem ſeu felicitatem optate, & dicite habitantibus & exiſtentibus in ea: ⌊Pax, ⌋ exterior, ſcilicet quies ab hoſtium impugnatione. Paxq́ interior, puta tranquillitas mentis,
Ephe. 2 ſit, ⌊huic domui. ⌋ Quid enim Chriſtus pax noſtra aptius, quàm pacem mandaret? Eſt tamen
Gene. 3. pax quędam carnalis & vitioſa, quam habuit Adam & Eua, quã etiam habet ratio impij cum
Lucæ. 11 ſenſualitate. Hanc Chriſtus non mandat, iuxta illud: Non veni pacem mittere, ſed gladium.
⌊Et ſiquidem fuerit domus illa digna, ⌋ id eſt, ſi exiſtentes in ea fuerint capaces pacis, ſe diſ-
Philip 4 ponendo ad gratiam à vobis eis petitam, vel ſi fuerint præordinati ad pacem Chriſti, quę omnem ſenſum exuperat, & prædeſtinati. ⌊veniet pax veſtra ſuper eam, ⌋ i. pax quam eis optaſtis præſtabitur ipſis, & oratio veſtra pro illis exaudietur, ⌊ſi autẽ non fuerit digna, ⌋ id eſt, capax ſeu prædeſtinata, ſed obicem ponẽs & reproba, ⌊pax veſtra ad vos reuertetur, ⌋ id ẽ,
Pſal. 34 ſermo quo eis pacem petiſtis vobis meritorius erit, & ſalutarem in vobis ſortietur effectum in præſenti & in futuro, iuxta quem ſenſum ait Pſalmiſta: Oratio mea in ſinu meo conuertetur. ⌊Et quicunq́ non receperit vos, ⌋ negando vobis hoſpitium, ⌊neq́ audierit, ⌋ auribus cordis, ⌊ſermones veſtros, ⌋ veſtris exhortationibus obtemperãdo, ⌊exeuntes foras de domo vel ciuitate, ⌋ non recipientium vos, ⌊excutite puluerem de pedibus veſtris, ⌋ id eſt minutias terræ pedibus veſtris adhærentes remouete, & in loca illorum reijcite, in ſignum damnationis eorum, vt excuſſio illa ſignificet illos in infernum excutiendos, & item quod vos nil temporale ab ipſis quæſiſtis. ⌊Amẽ dico vobis, tolerabilius, ⌋ i. minor pœna, ⌊erit terræ, ⌋ E
Gene. 19 id eſt populo, ⌊Sodomorum & Gomorrhæorum, ⌋ & per conſequens, aliarum trium vrbium, cum illis merſarum, videlicet Seboim, Adama, & Segor, ⌊in die iudicij, quàm illi ciuitati, ⌋ id eſt populo ciuitatis, vos non hoſpitanti nec audienti. An hoc intelligendum ſit abſolute, ita quod ſimpliciter omnibus conſideratis, maior erit dãnatio horum, quàm Sodomita-
Fideliũ maloꝝ dãnatio an maior infidelium. rum: difficile eſt determinare. Videtur enim quod ſic, quoniam cæteris paribus, maior eſt damnatio malorum fidelium, quàm infidelium: & tanto grauius eſt peccatum, quo maior gratia offertur ac ſpernitur. Sodomitæ autem non viderunt miracula, nec prædicationem tam effi-
Gene. 19 Gene. 18 cacem, vt fuit ſermocinatio apoſtolorum. Oppoſitum vero huius apparet ex eo, quod ĩ Geneſi legitur, quemadmodũ homines Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores nimis coram dñó mino. Lyra ergo reſpondet, quod cõparatio iſta intelligenda ſit, ſolum quantum ad aliqd, hoc eſt quo ad peccatũ in hoſpitalitatis & immiſericordiæ Sodomorum, non quo ad peccata eorũ contra naturam, ita quod Sodomitis remiſſius erit in die iudicij quàm iſtis, non ſimpliciter: ſed quo ad hoc quod minus peccauerunt non exercendo opera miſericordiæ in ſuos, quàm iſti q non receperunt Apoſtolos. Sed huic ſolutioni videtur obſtare, quod Chrũs ſimpliciter loquitur. Item q non receperũt Apoſtolos non videntur minus peccaſſe quàm Iu-
Ezech. 16 dæi tẽpore Ezechielis, & tamen de illis ait Ezechiel, quod Sodoma non peccauit dimidium peccatorum illorum. Rurſus Sodomitæ tranſgreſſi ſunt legem naturalem dũtaxat, iſti vero legem naturalem atq́ diuinam ſeu ſcriptam. Hæc tangendo, ſic dixerim: quoniã determinare nil audeo. Certũ eſt tamen quorundã Iudæorum, eorum videlicet qui Chriſtũ occiderunt & forte eorũ qui occiderunt eius diſcipulos, peccata eſſe grauiora ſceleribus Sodomoꝝ.

F

¶ Explanatio reſiduæ partis huius capituli. Ecce ego mitto vos. Arti. XX.

SVbinde ſaluator docet diſcipulos, omnesq́ prædicatores ad veram prudentiam, ad inuictam atq́ fortiſſimam patientiam, ad plenam quoq́ habendam in deo fiduciam.
Lucæ. 10 ⌊Ecce ego mitto vos, ⌋ ad prædicandum, ⌊ſicut oues in medio luporum, ⌋ id eſt, ſicut mittuntur homines pij, innocentes, ac ſimplices, qui ouibus comparantur: inter rapaces, voraces, crudelesq́ homines, qui more luporum opprimunt innocentes, Iuxta illud
Eſaiæ. 3 Eſaiæ prophetæ: Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? Tales fuerunt ſacerdotes, ſcribæ, & phariſæi Iudæoꝝ, qui Chriſtum & eius diſcipulos dilaniare conati ſunt. ⌊Eſtote ergo prudentes, ⌋ id eſt circumſpecti, cauti ac ꝓuidi, ne à lupis fallamini,
Pſal. 57 ⌊ſicut ſerpentes, ⌋ qui obturant aures ſuas, ne audiant incantantem, & toto corpore caput ſuum, in quo vita conſiſtit, occultant, & ꝓtegunt: Sic nos aures obturemus, ne verba nociua
Eccl. 28 detractoria, aut deceptoria audiamus, quemadmodũ Sapiens nos hortatur. Sepi aures tuas
Roma. 12 ſpinis, & noli audire linguam nequã, ⌊& ſimplices, ⌋ id eſt ſine felle amaritudinis, ſine ſimula-
Eccl. 2 tione ac duplicitate eſtote, ⌊ſicut columbæ. ⌋ Non enim eſt ſenſus, Vbi abundat amaritudo & væ duplici corde. Ecce ordinata temperies, vt prudentia noſtra, ſit ſimplex, nõ vulpina, aut
Iob. 36 Prouer. 14 verſipellis. Callidi nanq́ ꝓuocant iram dei, & vir verſutus odioſus eſt, vt in ꝓuerbijs dicitur. Simplicitas quoq́ noſtra nõ ſit rudis, indocta, aut indiſcreta. De hac ſancta ſimplicitate Salo-

mon

A mon ait: Simplicitas iuſtorum diriget eos, & iuſtitia ſimplicis diriget viam eius. Et alibi: Cũ Prouer. 11.
ſimplicibus ſermocinatio dei. Qui itaq; inter peruerſos & perſequutores mittitur, viuit, & Prouer. 3
conuerſatur, maxima eget prudentia: ne aliquo modo peruertatur, aut mente lædatur ab ip-
ſis. Idcirco Sapiens inquit. Dic ſapientiæ ſoror mea es, & prudentiam voca amicam. ⌊Ca- Prouer. 7
uete autem,⌋ id eſt voſipſos obſeruate & cuſtodite, ⌊ab hominibus,⌋ ne detrimentum ſalu Marc. 13
tis & gratiæ inferant vobis, terrendo aut blandiendo. Vnde in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: A Lucæ. 21
filijs tuis caue, & à domeſticis tuis attende. Et Hieremias: Vnuſquiſq; (ait) à proximo ſe cuſto Eccl. 32
diat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam. Et certe multum perfectus atq; beatus eſt, q Hiere. 9
ſe ita ab hominibus cauet, quod nullus ſit ſibi peccati occaſio. ⌊Tradent enim,⌋ id eſt addu Mar. 13
cent, ⌊vos in conſilijs,⌋ id eſt ad loca ſecreta conſiliorum, ſeu inter ſeipſos contra vos conſi-
lia celebrates, ⌊& in ſynagogis ſuis,⌋ id eſt puplicis locis ſeu congregationibus, ⌊flagella-
bunt vos.⌋ Hæc atq; ſequentia non leguntur illata apoſtolis ſeu diſcipulis Chriſti, ante ipſi-
us paſſionem, ſed poſtea frequenter & copioſe, vt patet in actis Apoſtolorum, ⌊Et ad præ- Acto. 5
ſides,⌋ id eſt iudices ſubſtitutos, quales fuerunt Feſtus & Felix, ante quos ductus eſt Paulus,
⌊& ad reges,⌋ qualis fuit Herodes qui Iacobum occidit, & Petrum incarcerauit, volẽs poſt Actor. 25
paſcha producere eum populo, ⌊ducemini propter me,⌋ id eſt ob conſtàntem prædicatio- Acto. 12
nem fidei meæ, & nominis mei cultũ atq; amorem, ⌊in teſtimonium illis, & gentibus,⌋ id
eſt in teſtimoniũ dãnationis tam regũ & iudicũ vos condẽnantium, q̃ gentiũ eis cõſentiẽtiũ,
vel vos eis p̃ſentantiũ: ita quod veſtra innocens adductio, vera confeſſio, libera p̃dicatio, in-
B iuſtaq; paſſio, teſtimoniũ perhibebit & declarabit illos eſſe dãnabiles qui credere noluerunt,
& vos perſequuti ſunt. Vel, In teſtimoniũ illis, id eſt vt teſtimoniũ perhibeatis de me coram
ipſis: vel, vt ipſi teſtimonium ferant aduerſum vos. ⌊Cum autẽ tradent vos,⌋ ante conſpe
ctum regum & iudicum, ⌊nolite cogitare,⌋ id eſt anxie præmeditari, & cum ſolicitudine
quadam inquirere, ⌊quomodo aut quid loquamini,⌋ id eſt per quem modũ, vel quam rati-
onem ſeu reſponſionem detis ad obiecta vel interrogata. Non prohibetur per hoc, quin ho
mo poſſit facere quod in ſe eſt, ſagaciter conſiderando, quid & quàm conſtanter ac ſapien-
ter reſponderi oporteat, præſertim cum princeps apoſtolorum dicat: Parati ſemper ad ſa-
tisfactionem omni poſcenti vos, de ea quæ in vobis eſt fide & ſpe. Sed ne homo in ſua præ- 1. Pet. 3
meditatione, inquiſitione, vel eruditione confidat aut turbetur, & metuat ſi tempus præme
ditandi non habeat. Huius inſuper efficax ratio aſſignatur. ⌊Dabitur enim vobis in illa ho- Johan. 15
ra⌋ traditionis veſtræ, ⌊quid loquamini,⌋ id eſt diuinitus mentibus veſtris infundetur ac re
uelabitur apta reſponſio. Tunc enim potiſſimum adimpletur quod dominus loquitur: Ape Psal. 80.
ri ſeu dilata os tuum, & implebo illud, cuius annectitur ratio. ⌊Non enim vos eſtis qui loqui
mini,⌋ quaſi principales loquutores, vel ex proprio ingenio reſpondentes, ⌊ſed ſpiritus pa Johan. 15
tris veſtri,⌋ id eſt ſpiritus ſanctus à patre æterno procedens, eſt, ⌊qui loquitur in vobis,⌋ id
eſt in anima veſtra, per inſpirationem internam, docendo vos, iuxta illud: Audiam quid lo- Psal. 84
quatur in me dominus deus. Propter quod dicit ſaluator: Paracletus ſpiritus ſanctus docebit Johan. 14
vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Vel, Loquitur in vobis, id eſt,
per os veſtrum, tanquam principalis loquutor, prout in actis de Stephano ſcribitur, quod Iu Actor. 6
dæi non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur. ⌊Tradet autem frater⌋ infi-
delis ⌊fratrem⌋ fidelem ⌊in mortem⌋ martyrij, ⌊& pater⌋ infidelis ⌊filium⌋ fidelem. ⌊Et Mich. 7
inſurgent filij⌋ infideles, ⌊in parentes⌋ fideles, ⌊& morte eos afficiẽt.⌋ Hæc omnia freque
ter contigiſſe in ſanctis martyribus, multæ teſtantur hiſtoriæ. ⌊Et eritis odio omnibus,⌋ id Marc. 13
C eſt aliquibus de omni genere hominum, puta cunctis peruerſis, de quibus dicit Apoſtolus: Si Luc. 12
hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem, ⌊propter nomen meum,⌋ .i. propter me, Gala. 1.
& propter fidem, ſpem, & charitatem, conuerſationem, & prædicationem, quam habetis in
me. Veritas em̃ generat odium. Hinc Chriſtus inquit: Si de mundo eſſetis, mundus quod ſu- Johan. 15
um erat diligeret, quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit
vos mundus. Et Iohannes: Nolite (inquit) mirari ſi odit vos mundus. ⌊Qui autem perſeue- 1. Johan. 3
rauerit,⌋ in fide, charitate & opere, ⌊vſq; in finem,⌋ vitæ præſentis incluſiue, ⌊ſaluus erit,⌋ Mat. 25
beatitudinem patriæ conſequendo. In quacunq; em̃ hora iuſtus receſſerit à iuſtitia, om̃es iu-
ſtitiæ eius obliuioni tradentur, vt ait Ezechiel. Et in ea affectione anima æternaliter manet,
in qua ſe paratur à corpore, prout Salomon aſſerit: Si ceciderit (inquit) lignũ ad auſtrum, aut Ezech. 33
ad aquilonem, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit: Sola ergo perſeuerantia coronatur, nec in Eccl. 11.
choaſſe, ſed conſummaſſe virtutis eſt. Hanc vocem (qui perſeuerauerit) nõ audiunt niſi oues Conſummaſſe virtutis eſt.
⌊Cum autem perſequentur vos in ciuitate iſta,⌋ in qua principaliter eſtis, ⌊fugite in aliã.⌋
Sic enim Chriſtus fugit in Aegyptum, & ſæpius abijt & abſcondit ſe. Petrus quoque de car-
cere ab angelo liberatus, relicta Hieroſolyma, fugit in alium locum. Sic & Paulus à Damaſco Mat. 2
fugit. Et Stephano lapidato, fideles qui erant Hieroſolymis, diſperſi ſunt per regiones Iudeę Actor. 5
præter Apoſtolos, quæ omnia in Actis recitãtur. ¶ Sed videtur huic contrarium, quod apud Actor. 9 Actor. 8

D

Iohannem ſcriptum eſt: Mercenarius videt lupum venientem, & fugit. Et reſpondendum quod iſta admonitio de fuga non eſt vniuerſaliter intelligenda, nec per modum præcepti communiter data. Quando enim ex fugu alicuius alij grauiter ſcandalizarentur, fides irrideretur, iuſtitia opprimeretur, ſubditi periclitarentur, nequaquam eſt fugiendum, præſertim prælato, ſuperiori vel doctori, niſi omnes ſimul fugere poſſint. Porrò cum ex fuga alicuius nõ immineat tale periculum, ſed potius aliquod commodum: ſcilicet, quia non expediret eccleſiæ tali paſtote ſeu membro priuari, propter futurum profectum: & quia qui fugit poteſt alibi fructificare, & in loco à quo fugit, alium idoneum loco ſui relinquere: tunc fugere licet. Fugere autem ex timore ruinæ, propter propriam infirmitatem, non ſemper eſt illicitum, quamuis ſit imperfectum. Sed & multi ſanctorum ex feruore fidei, etiam non requiſiti, obtulerunt ſeipſos ad martyrium. Et quaſi Apoſtoli quærerent, quandiu fugiemus, reſpondet. ⌊Amen dico vobis, non conſummabitis,⌋ id eſt perfecte non perambulabitis, nec prædicando circuietis, ⌊ciuitates Iſrael,⌋ id eſt populi Iudæorum, ⌊donec,⌋ id eſt antequam, ⌊filius hominis veniat,⌋ id eſt poſt reſurrectionem ad vos reuertatur, quemadmodum apud Iohannem ſcriptum eſt: Non vos relinquam orphanos, vado & venio ad vos. Et alibi: Iterũ autem videbo vos. Tempus quippe prædicationis Apoſtolorum in Iudæa ante paſſionem modicum fuit, nec in eo poterant omnes ciuitates Iſrael conſummare. Vel ſic: Non conſummabitis, id eſt non conuertetis ad fidem, ciuitates Iſrael, id eſt totum populum Iudæorum, vos & ſucceſſores veſtri, donec veniat filius hominis ad iudicium vniuerſale. Non enĩ generaliter conuertentur, niſi in fine ſeculi, inſtante ſecundo Chriſti aduentu. ⌊Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum.⌋ Si per magiſtrum & dominum determinate intelligamus Chriſtum, certum eſt nullum Chriſtianum hoc magiſtro ac domino eſſe maiorem vel parem. Si vero per magiſtrum & dominum intelligatur indeterminate quicunq; magiſter & dominus, intelligendum eſt verbum hoc formaliter, vt ſit ſenſus: Non eſt diſcipulus, inquantum diſcipulus, ſuper magiſtrum, id eſt maior aut doctior eo, nec ſeruus, ſecundum quod talis eſt, ſuper dominum ſuum, id eſt maior ac dignior eo. ⌊Sufficit diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius,⌋ id eſt ei aſſimiletur, ſi tamen ille perfectus ſit. Alioquin æmulari oportet chariſmata meliora, & magis proficere, præſertim cũ dicat propheta: Super om̃es docentes me intellexi. Si vero per magiſtrũ Chriſtus ſpecialiter deſignetur, tunc omnino ſufficit diſcipulo, id eſt cuilibet Chriſtiano, vt ſit ſimilis Chriſto, qui om̃is perfectionis ac ſanctitatis exemplar eſt, cui nullus æquari valet ſeu parificari. Debet tamen eius ſequi veſtigia. iuxta illud: Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. Et ſeruus debet eſſe contentus: vel. ⌊ſeruo⌋ ſufficere debet ⌊ ſit ſicut dominus eius.⌋ id eſt domino ſuo conſormetur vt decet. Hæc ſaluator ait, quatenus ſuipſius exemplo prouocet diſcipulos ſuos & om̃es fideles ad patientiam inconcuſſam. Vnde prædicta applicans ad ſeipſum, adiecit. ⌊Si (pro quia) patremfamilias,⌋ id eſt me Chriſtum, eccleſiaſticæ familiæ patrem, ⌊Beelzebub,⌋ id eſt dæmonem ſeu dæmoniacum ⌊vocauerunt⌋ Iudæi dicendo: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia, ⌊quanto magis,⌋ id eſt multo amplius, ⌊domeſticos eius,⌋ id eſt diſcipulos meos filios domus meæ, quæ eſt eccleſia, appellabunt Beelzebub, aſcribendo verba, facta, & ſigna eorum principi dæmoniorum. Dicitur autem aliquis dæmon dupliciter, videlicet per naturam & per participationem ſeu imitationẽ diabolicæ prauitatis, & hoc ſecundo modo vocauerunt Iudæi Chriſtum Beelzebub: ſicqúe Chriſtus ait de Iuda: Nonne vos duodecim ego elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt?

E

[Margin: Perſequutiõis tpe quando fuga capenda.]

[Margin: Iohan. 14. Iohan. 16. Iohã. 15. Iohan. 13. 1. Cor. 12. Pſal. 118. 1. Pet. 2. 1. Iohan. 2. Chriſti ab om̃ib. imitanda veſtigia. Matt. 12. Lucæ. 11. Iohan. 6.]

F

⌊Ne ergo timueritis eos,⌋ propter iniurias & contumelias, quas vobis poſſunt infligere, ſed potius exultate in om̃i aduerſitate, quam ab eis patimini: conſiderantes quid paſſus ſim ego, & gloriantes in hoc, quod domino veſtro ac magiſtro conformari meruiſtis, cum hoc ſit beneficium ingens. Quid enim tam glorioſum eſt ſeruo, quàm vt domino ſuo aſſimiletur? Sæpe contingit, vt aliquis iniuriam paſſus doleat, & vlciſci ſe cupiat. Si vero conſpexerit alium multo ſublimiorem, eadem vel grauiora perpeſſum, & tamen ſeruare patientiam: incipit conſolari, & ab ira ceſſare: dicens in ſe: Si ille tantus talia patitur, quanto magis ego? Ita & nos, ſi CHRISTI paſſionem, patientiamq́ penſamus, patientiam diſcimus: & cum Apoſtolo in tribulationibus iucundamur. Cur vero hi impij metuendi non ſint, ſubditur. ⌊Nihil enim opertum,⌋ id eſt nullum opus eſt iam ita abſconditum & ignotum, ⌊quod non reuelabitur,⌋ id eſt manifeſtum erit cunctis & ſingulis in die iudicij, quatenus omnes ſciant iuſtum eſſe iudicium dei, ⌊& occultũ,⌋ id eſt nullum propoſitum, conſilium, deſideriũ, vel cogitamen eſt nunc ita ſecretum, ⌊quod non ſcietur,⌋ ab om̃ibus in die nouiſſimo, quando ſecundũ Apoſtolũ adueniet dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordiũ. Quaſi dicat: Non curetis quid nũc patiamini propter me, quoniã veniet hora, in qua & veſtra patientia, & illorũ peruerſitas dignã ac iuſtã ſortietur mercedẽ, ſecundũ illud Iohannis in Apoc. Ecce venio cito & merces mea

[Margin: In Chri paſſione qd diſcendũ. Roma. 5. 1. Theſſ. 1. Lucæ. 12. Iob. 34. Pſal. 118. 1. Cor. 4. Apoca. 22.]

mecũ

A mecum eſt, dare vnicuique ſecundum opera ſua. ⌊Quod dico vobis in tenebris⌋ Hoc eſt, in
locis ſecretis vel in tenebris, id eſt, in parabolis, myſterijs, & figuris, de his quæ euangelicam
veritatem concernunt, ⌊dicite (alijs) in lumine.⌋ hoc eſt, publice coram omnibus. ⌊Et quod
in aure⌋ id eſt, ſecrete, & quaſi ſilenter ⌊auditis⌋ à me de finali omnium retributione, & cæ-
teris fidei documentis ⌊prædicate ſuper tecta.⌋ id eſt, ſtando in locis eleuatis atque patenti- Eſa. 58
bus, prout Eſaias inquit: Clama quaſi tuba exalta vocem tuam. Et alibi: Super montem ex- Eſa. 40
celſum aſcende tu, qui euangelizas Syon. Ad literam per tecta, intelligi poſſunt, deambula-
toria templi, ſuper quæ aſcendebant doctores Hebræorum prædicaturi populo. Vel tecta
domorum in palæſtina, quæ plana erant & apta, vt ſuper ea ſtaret prædicans populo. ⌊Et
nolite timere⌋ timore carnali & inordinato, ⌊eos qui corpus occidunt⌋ hoc eſt, tyrannos
& perſecutores ⌊animam autem (rationalem) non poſſunt occidere.⌋ cum ſit immortalis.
Non ergo poſſunt ei auferre vitam naturæ, nec etiam vitam gratiæ, compellendo eam ad cul-
pam, cum libera ſit. Ideo dicit ſcriptura: Qui timet hominem cito corruet. Et Eſaias: Nolite Prouerb. 29
(inquit) timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum. Quis tu vt timeas ab homi- Eſa. 51
ne mortali, & à filio hominis, qui quaſi fœnum areſcit. Non itaque ceſſemus ab opere bono
propter tormenta, quæ reprobi infligere poſſunt, ne ſimus de eorum collegio, de quibus fer-
tur in Pſalmo: Deum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Pſalm. 13
Vnde rurſus ait Pſalmiſta: Non timebo milia populi circundantis me &c. Et: Si conſiſtant Pſal. 52
aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Et Iob: Si expaui (inquit) ad multitudinem ni- Pſalm. 3. Job. 31
miam. Si autem penſemus huius vitæ breuiſſimam vmbram, inſtabilem fluxum, & infinitã
B calamitatem, atque futuræ beatitudinis quæ pro temporali paſſione momentanea redditur,
merces in æternũ manſura, non ſolum non timebimus, ſed & affectabimus mori pro Chri-
ſto. Quoniam tamen hoc ipſum magna perfectio eſt, & donum dei, orare debemus cum
Pſalmiſta: A timore inimici, eripe animam meam, videlicet: Ne timeat perſequentem. Pſalm. 63
Veruntamen naturalis timor mortis, qui etiam fuit in Chriſto, non reprobatur, ſed per ra-
tionem frenandus eſt, ne immoderatus conſiſtat: quinimò ceſſet ⌊ſed potius eum timete qui
poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.⌋ hoc eſt, damnare atque proijcere in in-
fernum. Videlicet deum qui tanto amplius metuendus ẽ omi perſecutore & impio homine, Naturalis ti-
quanto pœnalior ac diuturnior eſt pœna inferni, quàm pœna huius mundi, temporaliſque mor mortis nõ
mortis. Ideo Propheta: Magnus es tu (inquiens) & magnum nomen tuũ in fortitudine, quis reprobatur
non te timebit, o rex Gentium? Et ſanctus Iob ait: A facie eius turbatus ſum, & conſiderans Hebræo. 10
eum timore ſolicitor. Salomon quoq; in Prouerbijs: In timore (inquit) domini, eſto tota die Job 32
& habebis ſpem in nouiſſimo. Denique ad habendũ cor tam ſecurũ ac imperterritũ, iuxta il- Prouerb. 23
lud: Iuſtus quaſi leo confidens, abſq; terrore erit, hortatur nos Chriſtus ex conſideratione di- Prouerb. 28
uinæ prouidentiæ omnia diſponentis ac præmiantis, dicens: ⌊Nonné duo paſſeres aſſe ve-
neunt?⌋ Hoc eſt, pro nũmo ſic dicto venduntur. Eſt eñi as aſſis genus nummi parui valoris.
⌊Et vnus ex illis (paſſeribus venditis) non cadet ſuper terram⌋ mactatus, id eſt, non occide-
tur ⌊ſine patre veſtro⌋ hoc eſt, ſine nutu & prouidentia patris cœleſtis. Vnde in alio loco, Lucæ. 12
C inquit: Nonné quinque paſſeres veneunt dipondio? Et vnus ex illis non eſt in obliuione co-
ram deo. Eſt autem dipondium, duplicem valorem aſſis habens. ⌊Veſtri autem & capilli ca-
pitis omnes numerati ſunt.⌋ Quoniam omnia quantumcunque parua & vilia, diſtincte &
perfectiſſime cognoſcuntur à deo. Ex his infert ſaluator concluſionem intentam. ⌊Nolite
ergo timere⌋ corporum occiſores quaſi deus non attendat nec curet de perſecutione & mor-
te vobis inferenda, nec præmium tribuat, quòd vtique ita non eſt. ⌊Nam multis paſceribus
meliores eſtis vos⌋ cum ſitis rationales. Si ergo illorum prouidentiam habet deus, nec ſine
eius nutu vnus illorum occiditur, quanto magis habet curam veſtri, & penſat quid pro iu-
ſtitia ſuſtinetis, reddetq́ præmium copioſum. Oſtendit præterea Chriſtus, quanta ſit mer- Merces quan
ces timentium deum, non homines perſequentes. ⌊Omnis ergo qui confitebitur me⌋ Ver- ta deum timen
bo & opere ſeu confeſſione fidei formatæ, ac laudis diuinæ ⌊coram hominibus⌋ maximè in- tium
fidelibus, impijs, & tyrannis, quod ſe feciſſe gloriatur Pſalmiſta dicens: Et loquebar in teſti- Pſalm. 118
monijs tuis, in conſpectu regum, & non confundebar ⌊confitebor⌋ hoc eſt, approbabo &
ad me pertinere affirmabo, ⌊eum coram patre meo, qui in cœlis eſt.⌋ quia cum fuerit meo
tribunali præſentatus, iudicabo pro eo, & eius iuſtitiam commemorabo, imò Chriſtus inde-
ſinenter confitetur tales pertinere ad ſe. ⌊Qui autem negauerit me coram hominibus, nega-
bo & ego eum⌋ niſi pœnitentiam agens, reſipuerit, quemadmodum Petrus, qui poſt trinam Matth. 26
negationem fleuit amare, & veniã meruit ⌊corã patre meo, qui in cœlis eſt⌋ quia cum fuerit Marci 14
mihi ad iudicandum oblatus, pronuntiabo ſententiam contra eum, dicamq́, neſcio te. Lucæ. 22
¶ Tripliciter Chriſtus negatur, verbo tantum, vt in his qui timore pœnarũ Chriſtum ne- Chriſtus tri-
gauerunt. Verbo & opere, ſed non corde, vt cum malus Chriſtianus dicit & agit contra fi- phariam negat

dem, cum tamen non dubitet fidem eſſe veram. Opere, ſed non verbo, iuxta illud Apoſtoli: D
Confitentur ſe noſſe deum, factis autem negāt, cum ſint abominati & reprobi. Poteſt etiam
Titum.1 addi quartus modus, videlicet cum quis corde non credit, & tamen ſe credere aſſerit vel oſtē
1. Timo.2 dit. Quælibet harum negationum eſt peccatum mortale, ſaltem in caſu aliquo. Vnde dicit
2. Timo.1 Apoſtolus: Si negauerimus eum, & ipſe negabit nos. Et alibi: Noli (inquit) erubeſcere teſti-
monium domini noſtri Ieſu. ⌞Noli arbitrari quod venerim mittere pacem⌟ carnalem, mū „
Lucæ.12 danam, & in malo fundatam, ⌞in terram.⌟ hoc eſt, inter homines. Eſt igitur pax nociua & „
inordinata, quæ eſt concordia ſeu cōſenſus, vel quietatio aliquorum in malo, quam Paulus ſci-
Acto.24 ens eſſe inter Sadducæos & Phariſæos, ex induſtria rupit eam, dicens: De ſpe & reſurrectio-
Lucæ.19 ne mortuorum, ego iudicor hodie. De qua pace dicit Saluator: Hieruſalem, Hieruſalē. Et
Pſalm.72 quidem in hac die quæ ad pacem tibi. Et Pſalmiſta: Quia zelaui ſuper iniquos, pacem pecca-
torum videns. Denique alia eſt pax vera, ſpiritalis, interna, quæ eſt tranquillitas mentis, ex
Pſalm.118 ordinatione interiorum (quam charitas facit) procedens. De qua fertur in Pſalmo: Pax mul-
Pſalm.36 ta diligentibus legem tuam. Et rurſus: Manſueti delectabunt in multitudine pacis. Iſta non
conuenit prauis, prout in Eſaia ſcriptum eſt: Non eſt pax impijs, dicit dominus. Hanc Chri
Eſa.57 ſtus venit mittere in terram, ſicut in Actis loquitur Petrus: Verbum (inquiens) miſit deus in
Acto.10 Iſrael, pacem annuntians per Ieſum. Vnde per Prophetam de Chriſto prædictum eſt: Et
Mich.5 erit iſte pax Aſſyrijs, cum venerit, & cum calcauerit in domibus veſtris. Et Zacharias dixit:
Zacha.9 Loquetur pacem Gentibus. Conſequenter ergo Chriſtus, quaſi exponens ſeipſum, adiun-
Lucæ.12 xit. ⌞Non veni pacem⌟ Iam dictam ac vitioſam ⌞mittere, ſed gladium⌟ hoc eſt, eradicatio „
nem ac ſeparationem huiuſcemodi pacis. Poteſt quoque per gladium accipi rigor perfectio-
nis, quam docuit Chriſtus, vel ſermo euangelicus, de quo Paulus: Et gladium (inquiens) ſpi E
Ephe.6 ritus, quod eſt verbum dei. Et in Pſalmo: Accingere gladio tuo, ſuper fœmur tuum poten-
Pſalm.44 tiſſime. Hinc in Eſaia Chriſtus teſtatur: Poſuit dominus os meum, quaſi gladium acutum.
Eſaiæ.49 Ad literam autem loquitur Chriſtus potiſſimū, de gladio ſeu diſcordia, quæ in toto orbe, ex
Apoſtolorum prædicatione ſecuta eſt, dum pene in qualibet domo quidam conuerſi ſunt,
Matth.10 & quidam in infidelitate manſerunt, inter quos diſſenſio fuit. Propter quod dictum eſt: Tra
Hieronymus. det frater fratrem in mortem, & pater filium. Vt enim dicit Hieronymus: Nullus fidus affe-
Lucæ.12 ctus inter eos eſt, quorum diuerſa eſt fides. ⌞Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem „
ſuum,⌟ Hoc eſt, filium à patre diuidere, carnalem eorum pacem deſtruendo, & inordina- „
tam vnionem tollendo, ne vnanimes ſint in peccato, ſed altero eorum auerſo à me, alius con
Mich.7 uertatur ad me, ⌞& (ſimili modo, veni) ſeparare, filiam aduerſus matrem ſuam⌟ malam ami „
citiam auferendo, & bonam inimicitiam ſeu veram dilectionem inducendo, vt euellatur car
nalis affectus. ⌞Et nurum⌟ Hoc eſt, coniugem filij⌟ aduerſus ſocrum ſuam.⌟ matrem ma- „
riti. ⌞Et inimici hominis⌟ Patriſfamilias erunt ⌞domeſtici eius,⌟ quia commorantes ſe- „
cum ſibi aduerſabuntur atque diſſentient. Hoc ipſum apud Michæam prophetam legitur:
Mich.7 Vir fratrem ſuum venatur ad mortem. Ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris
tui: quia filius contumeliam facit patri, filia conſurget aduerſus matrem, nurus aduerſus ſo-
Quā vnionem Chriſtus abſtulerit a propinquis. crum, & inimici hominis domeſtici eius. ¶ Venit igitur Chriſtus homines quantumcunque
propinquos ſeparare ab inuicem, dupliciter: Primo, auferendo ab eis vnionem carnalis af- F
fectionis, & conſenſum in malo, & hæc eſt ſeparatio ſpiritalis, neceſſaria ad ſalutem, ſine qua
nemo poteſt eſſe ſeruus vel diſcipulus Chriſti. Secundo, auferendo ab eis vnionem conui-
ctus & cohabitationis, trahendo quoſdam ad religionis ingreſſum, & hæc eſt ſeparatio lo-
Lucæ.9 calis, pertinēs ad ſupererogationem. ⌞Qui autem amat patrem aut matrem (carnalem) plus „
quàm me⌟ maius bonum eis optando quàm mihi, vel magis adficiendo ad eos, quàm ad me, „
ſeu magis inhærendo eis quàm mihi, aut magis appreciando eos quā me ⌞non eſt me⌟ hoc „
eſt mea fruitione, aut dilectione ⌞dignus⌟ cū non habeat charitatē ordinatam, & per con- „
Charitatis ordo in præcepto ſequens nec charitatem, cum ordo charitatis ſit in præcepto. ⌞Et qui amat filium aut filiam „
ſuper me,⌟ Hoc eſt, plus quàm me ⌞nón eſt me dignus.⌟ quoniam bonum creatum, cadu- „
cum, finitum, præfert bono diuino, incommutabili, atque immenſo. Ordo nempe chari-
Deuter.6 tatis efflagitat, vt deus ſumme & incomparabiliter, ac ſine menſura diligatur, videlicet, toto
Matth.22 corde, tota virtute, &c. Deinde propria anima, deinde proximus, deinde proprium corpus.
Marci.12 Inter proximos vero maximè diligendi ſunt parentes, nec propter alicuius rei creatæ fauo-
Lucæ.10 rem, amorem, ſiue intuitum recedendum eſt ab amore & cultu diuino. Denique in Euange-
Lucæ.14 lio ſecundum Lucam Chriſtus affirmat: Qui non odit patrem, & matrem, & vxorem, & fi-
lios, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Non quòd debeamus odio habere illos, quo ad id quod
Lucæ.9 ſunt, ſed quo ad culpam quam habent, & quantum nobis in via dei obſiſtunt. ⌞Et qui nō ac- „
Matth.7 cipit crucem ſuam⌟ Hoc eſt, pœnitentiæ afflictionē, vitiorum, & concupiſcentiarum crucifixio- „
nem, ⌞& ſequitur me,⌟ ambulando per artam viam, & ingrediendo per portam anguſtam, „
Lucæ.13. vel etiam mortem corporalem ſuſtinendo pro me, ſi ratio exigat, ⌞non eſt me dignus,⌟ „
quia nō

A quia non habet gratiam gratum facientem. Idcirco hortatur Apoſtolus: Semper mortifica-tionem Ieſu in corpore noſtro circumferẽtes, vt & vita Ieſu manifeſtet in carne noſtra mor-tali. Rurſusq́: Si commortui ſumus, & cõuiuemus. Si ſuſtinebimus, & cõregnabimus. Ma-ledicti ſunt ergo qui nũc in delicijs & vanitatibus, vel voluptatibus viuũt, qui ducũt in bonis dies ſuos, quia in pũcto ad inferna deſcendũt. Ex quo certiſſime cõſtat impoſſibile eſſe, nunc gaudere cũ ſeculo, & poſt regnare cũ Chřo, ſcd̃m quòd Saluator noſter aſſerit: Væ vobis qui ridetis nũc, quia lugebitis. Væ vobis qui ſaturati eſtis. Væ vobis q habetis cõſolationem ve-ſtram. Totũ equidem tempus vitæ præſentis ad gemẽdum & flendum, ad pœniam peragẽ-dam, ad ſuſpirãdum ad patriam, ad pugnandum cõtra vitia nobis indultũ eſt, diſtrictéq́ re-quirendum à nobis per Chriſtum, quomodo ſit expẽſum. ⌊Qui inuenit⌋ Hoc eſt, vere co-gnoſcit & ſpũaliter diligit ⌊animam ſuam, perdet eam.⌋ Id eſt, in præſenti ſeculo eam affli-get, ac mortificabit, abſtrahẽdo ei delectabilia mũdi, exponendóq́ eam omĩ propter Chri-ſtum perſecutioni. ⌊Et qui perdiderit animam ſuam (hoc modo) propter me⌋ Hoc eſt, amo-re mei, & vt mihi finaliter vniat, quod tamẽ non eſt animam perdere ſecũdum veritatem, ſed ſcd̃m carnaliũ æſtimationem. ⌊inueniet eam.⌋ Id eſt, in futura beatitudine eam poſſide-bit, & ſaluam reperiet. Hoc eſt quòd alibi dicit Saluator: Qui odit animam ſuam in hoc mũ-do, in vitam æternam cuſtodit eam. Alij ſic exponũt: Qui inuenit animam ſuam, id eſt, præ-ſentem vitam carnaliter inordinatéq́ diligit, perdet eam, hoc eſt, damnatiõi faciet eam ob-noxiam, ſeu damnatõe cõdignam, cum præſens vita nõ ſit amãda in ſe, nec delicioſe fouẽda, ſed ad futuram vitam ordinãda. ⌊Qui recipit vos⌋ Prædicatores & pauperes meos ad ſuam menſam, vel domũ neceſſaria miniſtrãdo ⌊me recipit⌋ hoc eſt, rem mihi tam gratam ac me-ritoriã facit, ac ſi meã perſonam reciperet. Recipit enĩ membra mea, ſeu myſticũ corpus me-

B um. Hinc Chriſtus ait ad Paulum: Quid me perſequeris? Et ad Samuelem: Non te abiecerũt ſed me. Tantus eſt amor dei ad nos, vt dicat p Zachariam prophetam: Qui tetigerit vos, tã-get pupillam oculi mei. ⌊Et qui me recipit⌋ In propria pſona dũ adhuc in mũdo viuo inter homines, vel in membris meis, vel ſpũaliter in corde ſuo p fidem & charitatem, ⌊recipit eũ qui me miſit,⌋ hoc eſt, deũ prẽm vel totam trinitatem, quę inſeparabilis eſt. A qualibet nãq́ pſona diuina miſſus eſt Chriſtus ſcd̃m q hõ, quẽadmodũ in Eſaia teſtať, dicẽs: Et nũc domi-nus miſit me, & ſpiritus eius. Qui autẽ Chřm corporaliter receperũt in mũdo, certum eſt, ꝙ rem deo patri gratã fecerũt, eũq́ per grãæ infuſionẽ ſpũaliter ſuſceperunt. Qui vero me rece-perũt, Chřm ſpiritaliter credẽdo in ipm, receperũt & prẽm, totamq́ ſuperbenedictiſſimam Trinitatẽ. Vnde Iohãnes ait in prima ſua epiſtola: Qui negat filiũ, nec prẽm habet. Et q nõ credit in filiũ, mendacem facit patrem, q a nõ credit in teſtimoniũ q̃d teſtificatus ẽ pr̃ de filio. ⌊Qui recipit prophetam⌋ Hoc eſt, nũtium dei de futuris vaticinantem, ⌊in nomine pro-phetæ⌋ id eſt, ad hoc, quia propheta eſt, & inſpiratus ac miſſus à deo, ⌊mercedem prophe-tæ.⌋ Hoc eſt, beatitudinem prophetæ in cœlo paratã ⌊accipiet⌋ à deo, quàmuis nõ tãtam ſicut propheta, niſi aliũde ſit magni præclariq́ meriti. Imò ſi talis receptus vt propheta non eſſet verus, ſed pſeudopropheta, ſi tamen recipiť, quia putať prophetã recipiens nõ priuatur mercede veri prophetæ, quoniam deus mentalis intentionis inſpector eſt. ⌊Et qui recipit iu-ſtum in nomine iuſti⌋ Hoc eſt, ea ratione quoniã iuſtus eſt, & famulus dei, iuſtificatus à deo, non quia cognatus aut compatriota, ⌊mercedem iuſti accipiet⌋ à deo in patria pro ope mi-

C ſericordiæ. Talis nãq́ receptio iuſti, cũ ex charitate procedat, & actus miſericordiæ ſit, me-ritoria eſt vitæ æternæ. Si vero recipiens nõ eſſet in charitate, nil de cõdigno mereret. Poſſet tamen deus ei charitatẽ infundere occaſione receptionis præfatæ. ⌊Et quicũq́ potũ dederit vni ex minimis iſtis⌋ Diſcipulis meis aut famulis, vtpote ⌊calicẽ aquę frigidæ⌋ hoc eſt, aquã frigidã tam modicã quæ contineri poſſit in cypho ⌊tantũ in nomine diſcipuli⌋ id eſt, ideo ſolum, quia diſcipulus Chriſti eſt, quod eſt ad Chriſti honorẽ conferre. ⌊Amen dico vobis, non perdet mercedem ſuã.⌋ Deus enĩ nullum bonũ dimittit irremuneratũ magisq́ penſat affectum & intentionem quàm munus vel magnitudinẽ eius. Nullus ergo adeò pauper eſt, vt poſſit ſe de omiſſione operũ miſericordiæ excuſare, cum regnũ cœlorũ porrectione calicis aquæ frigidæ poſſit mercari, imò ſolo adfectu, ſi deſit aqua. ¶ Poſtremo ſapienter penſanda eſt diſcretio Chriſti in ſuis præceptis, quomodo rigorem iuſtitiæ, clementia temperet. Qui enim præcepit prædicatoribus ſuis ſanctis Apoſtolis, alijsq́ diſcipulis nil poſſidere vel fer-re in via, nunc alios ad receptionem, & ſuſtentationem illorum tam copioſiſſimis promiſſio-nibus incitat, vt aſſerat ſe recipi ab his, qui illos receperũt, recipientes quoq́ aſſociandos rece-ptis in gloria. ⌊Et factũ eſt cũ conſummaſſet (.i. terminaſſet) Ieſus ſermonem⌋ præhabitum ⌊præcipiens duodecim diſcipulis ſuis⌋ puta Apoſtolis nihil poſſidere aut ferre in via, & cæ-tera quæ nũc expoſita ſunt, ⌊tranſiit inde⌋ id eſt, à loco in quo iſtũ ſermonẽ fecit, ⌊vt doce-ret & prædicaret in ciuitatibus eorũ.⌋ videlicet Iudæorũ ſeu Apoſtolorũ, quia in eiſdẽ locis ad quæ præmiſit eos, & de quibus orti fuerunt, prædicauit dominus Ieſus.

¶ Eluci-

2. Cor. 4
2. Timo. 2.
Iob. 21
Gregorius.
Luc. 6
In præſenti vita quid cum ctis Chriſti fidelibus agẽdũ.
Marc. 8
Lucæ. 9
Lucæ. 17
Iohan. 12
Lucæ. 9.
Acto. 9
1. Regũ. 8
Zacha. 2
Eſa. 48
1. Iohan. 2
Charitate vacuus de condigno nihil meret
Marci. 9
In Chriſti præceptis diſcretio

ELVCIDATIO CAPITVLI VNDECMI, IOHANNES autem cum audiſſet in vinculis opera Chriſti. Arti. XXI. D

Caput Vndecimum.

RECITATA ERVDITIONE AC miſſione Apoſtolorum,
conſequenter agit de præcurſore, Iohannes autem (Baptiſta) cum
Lucæ.7 audiſſet à ſuis diſcipulis, iuxta illud: Nuntiauerũt Iohanni diſcipuli
eius de om̃ibus his, videlicet Chriſti miraculis, quomodo filium vi-
duæ ſuſcitauit à morte &c. Vnde iam ſubdit: opera Chriſti (mi-
raculoſa) in vinculis poſitus, hoc eſt, ab Herode Antipa incarcera-
Marci.6 tus ad inſtãtiam Herodiadis, prout Marcus Euangeliſta deſcribit:
Deuter.17 mittens duos de diſcipulis ſuis ad Chriſtũ. Duos miſit ad ſocialis
Matth.18 vitæ commendationem, & ad idoneam teſtificationem, quia in ore
2.Cor.13 duorum vel trium teſtium, ſtat omne verbum: ait illi interrogan
do per internuntios: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Iohannem non dubi-
taſſe de Chriſti perſona, videlicet quod ipſe eſſet rex Meſſias, mundi ſaluator in lege promiſſus,
& à Prophetis prænũtiatus, omnes ſancti catholicique doctores concorditer proteſtantur.
Lucæ.1. Quomodo enim de hoc ambigere potuit, qui nondum natus Chriſti præſentiam ſe cogno
Iohan.1 ſcere exultando monſtrauit? Qui alijs quoque Chriſtum monſtrãdo diſſeruit: Ecce agnus dei.
Matth.3 Qui ſpiritum ſanctum in forma columbæ conſpexit, ſuper Chriſtum deſcendere: ſeque humi
Marci.1 liando ei dixit: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Non ergo dubitando interro-
Lucæ.3 gauit. ¶Sed vt breuior fiat tractatus, exponenda ſunt diligenter verba Baptiſtæ: Tu, es qui
Iohan.1 venturus es? Quare non ait: Tu es qui veniſti? Et ſi venturus erat, quomodo venit vel ventu E
Iohannis de Chriſti perſona non dubitauit rus erat. Arbitror ego hæc verba Iohãnis, dupliciter poſſe intelligi. Primo ſic: Tu de quo ta
lia audio, es, qui venturus es, hoc eſt prænuntiatus ſeu prophetatus es eſſe futurus, hoc eſt: An
Iohannes interrogatio expenditur tu es Chriſtus, quem prophetæ cecinerunt venturum? an alium expectamus? id eſt, alium ſal
uatorem præſtolari debemus? Quoniam enim apud Iudæos celeberrima extitit fama Chri-
ſtum tandem naſciturum, ſicut à principio mundi erat prædictum: idcirco per hanc circũ-
locutionem: Tu es qui venturus es, Chriſti perſona exprimitur, ſicut & alio loco ſcriptum eſt:
Iohan.6 Illi homines cum vidiſſent quod fecerat ſignum, dixerũt: Quia hic eſt vere Propheta, qui vẽ
turus eſt in mundum. Hoc etiam patet per id quod in actibus Apoſtolorum Paulus affirmat:
Acto.19 Iohannes baptizauit populum, dicens in eum qui venturus eſt vt crederent, hoc eſt in Ieſum
Si ergo hoc modo exponatur, certiſſimum eſt, Iohannem non interrogaſſe hæc ex aliqua ſui
dubitatione. Cur ergo interrogauit, imò quomodo interrogauit, cum interrogatio videa-
tur eſſe dubia propoſitio. Et reſpondendum, quòd interrogauit non ob propriam dubita-
Iohannes ob diſcipulorum ſuorum ignorantiam interrogauit tionem, ſed propter diſcipulorum ſuorum ignorantiam, quos volebat ex Chriſti reſponſio-
ne doceri & certificari. Nouerat enim in ſpiritu, qualiter Chriſtus fuerat reſpõſurus: Vt enim
ait ſanctus Hieronymus, diſcipuli Iohannis ſuperbierunt, & aliquid mordacitatis habuerunt
Hieronymus cõtra Chriſtum. Nam ex liuore atque inuidia ſciſcitabant à Chriſto: Quare nos & phariſæi
Matth.9 ieiunamus frequenter, diſcipuli aũt tui manducant & bibunt? Similimente dixerunt Iohan-
ni Baptiſtæ: Magiſter cui tu teſtimonium perhibebas, ecce hic baptizat, & omnes veniũt ad F
Iohan.3 eum. Tanquàm dicant: Nos relinquimur, & ad illum cõfluit turba. Præterea, quod nuntiauerũt
Iohanni opera Chriſti, non fecerunt ſimplici corde, ſed inuidia ſtimulante, vt dicit gloſa Lu
Luc.7. cæ: Volens ergo Iohannes animas diſcipulorum ſuorum ſanare, mittit eos ad Chriſtũ, vt vi-
ſis eius miraculis, credant ac diligant. Quærit autem non quaſi dubitans, ſed informationem
nuntiorum deſiderans. Vnde & Chriſtus multoties interrogauit, quæ vtique non ignorauit. Vt
Iohan.11 cum dixit de Lazaro: Vbi poſuiſtis eum? Et ad Philippum: Vnde ememus panes vt mandu
Iohan.6 cent hi? Et alias: Cuius eſt imago hæc & ſuperſcriptio? Quandoque enim interrogat homo, vt
Matth.22 inſtruat. Interdum vt inſtruat. Interdum vt experiat ſi aliquis ſciat, quod quærit. Interdum
Marci.12 vt alterius ignorãtiam monſtret. Iohãnes quæſiuit vt diſcipuli ſui inſtruerent. Hęc dicta ſunt
Lucæ.20 ſcdm eos, qui exponũt hunc locum modo nũc tacto. Secundo, exponitur ſic: Tu Chriſte fili
dei vnigenite, es, qui venturus es ad paſſionem & lymbũ inferni, an aliũ expectamus? qui pro
Gregorius mundi ſalute paſſurus ſit, & ad inferos deſcenſurus? Sic exponit Gregorius: Tanquàm dicat
Iohannes: Quæro, an ſicut natiuitatem tuam præcucurri naſcendo, & tuam baptizationem
baptizãdo, ſic tuũ deſcẽſum ad inferos pcurrã nũtiando pribus in inferno te deſcẽſurum ad eos
Secũdum Gregoriũ aũt Iohannes quæſiuit duo. Primo, an Chriſtus p ſeipſum deſcenderet
in infernum. Secundo, an mori dignaretur pro humana ſalute. Et secũdum Gregorium hæc
Lucæ.7 interrogauit Iohannes de eis dubitando. Sed hoc communiter tenet, Iohãnes enim fuit plus
Lucæ.1 quàm propheta. & repletus ſpiritu ſancto in vtero matris, præcurſor Chriſti, & iudicis præ-
Refellitur beati Gregorij opinio cõ ideo magis illuminatus fuit de Chriſto, & eius myſterijs, quàm prophetæ veteris teſta-
menti. Quòd autem Chriſtus per ſe pro hominũ redemptiõe moreretur, prophetæ ſciuerũt,

&aper

A & aprrtiſſime prædixerunt. Vnde rſt illud Danielis: Poſt hebdomadas ſexaginta duas, occi- Danie.9
detur Chriſtus. Et Hieremias inquit: Ego quaſi agnus manſuetus, qui portaꝛ ad victimam. Hiere.11
Eſaias quoq; ait: Ipſe autem vulnrratus eſt propter iniq̃tates noſtras, attritus eſt propter ſce Eſa.53
lera noſtra. Imò in Pſalmo qui incipit: Deus deus meus reſpice in me. Paſſio Chriſti tam cla- Pſalm.21
rè prædicta eſt, vt potius vidraꝛ illic res geſta narrari, quàm prænuntiari futura. Inſuper
quòd Chriſtus prr ſe ad infernum deſcenderet, per Zachariam prophetam prædictum eſt: Zacha.9
Tu quoq; in ſanguine reſtamenti tui, emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo nō eſt aqua. Ad q̃d Ozee.13
pertinet illud Ozee: Ero mors tua o mors, morſus tuus ero inferne. Et illud in Pſalmo: Aſcē- Pſalm.67
diſti in altum, cœpiſti captiuitatem. Veruntamen cognoſcendum, quòd expoſitio Gregorij Ephe 4
ſumpta ē ex verbis Hieronymi, vel ſaltē conſonat eis. Sic nãq; exponit Hieronymus: Tu es Hieronymus.
qui venturus es an alium expectamus, hoc eſt: Manda mihi, quia ad inferna deſcenſurus ſum
Vtrum te & inſeris debeam nuntiare, qui nuntiaui ſuperis, an non conueniat filio dei; vt gu
ſtet mortē, & alium ad ſacramenta hæc miſſurus es. Hoc omnino eſt ꝙ dicit Gregorius, ſed
in hoc differunt: quia ſcd̃m Hieronymū: Iohannes non quaſi ignorans interrogat, & hoc me
“ lius ſonat. ⌊Et reſpondens Ieſus (diſcipulis Iohannis) ait illis: Euntes renuntiate⌋ Hoc eſt,
“ pro nuntio mihi ab eo ſacto reſpondete: ⌊Iohanni quæ audiſtis & vidiſtis⌋.i. verba & ope-
ra mea, vtpote doctrinam meam, & quomodo verbis imperatiuis miracula facio, de quibus
“ ſubiungiꝛ: ⌊Cæci⌋ Hoc eſt, qui pauloante cæci fuerunt, nunc ⌊vident⌋ miraculoſe illumi- Matth.9
“ nati à me ⌊claudi⌋ qui vim progreſſiuam penitus perdiderunt, ⌊ambulant⌋ curati à me, Lucæ.5
“ ⌊leproſi mundanꝛ (à lepra) ſurdi audiunt, mortui reſurgunt.⌋ Scd̃m Auguſtinum incertum Marc.1 Lucæ.5
eſt quot mortuos ſuſcitauerit Chriſtus. Tres quippe legiꝛ ſuſcitaſſe, ſed multa alia fecit Ieſus Lucæ.7
in conſpectu diſcipuloꝝ ſuoꝝ, quæ non ſunt ſcripta. Quod vero ſuſcitauerit plures q̃ tres, vi Auguſtinus
B detur ex verbis iſtis apparentiam quandam habere. Cum enim dixit hæc verba, nondū ſuſci Iohan.11
tauerat Lazarū, quàmuis fortaſſe ſuſcitaurrit filiam archiſynagi, & filiū viduæ. Si ergo Chri- Iohan.11 Matth.9
ſtus rempore huius reſponſionis non ſuſcitaſſrt niſi hos duos, nō dixiſſet forſitā, tam abſolu- Lucæ.7
te pluraliter, mortui reſurgunt, præſertim cum ſcd̃m philoſophum morale ſit in his, quæ ad
propriam commendationem pertinēt, declinare ad minus ſalua ſemp veritate. Sed & om̃es
tres euãgeliſtæ omiſerūt deſcriberr ſuſcitationem Lazari, quæ tamē ſolēniſſima extitit. Vn
“ de probabile eſt, quòd quorūdam alioꝝ ſuſcitationes referre omiſrrūt, ⌊pauperes euãgeli-
“ zanꝛ.⌋ Hoc eſt, euãgelica lege & gr̃a inſtruunꝛ, vel beati p̃dicanꝛ, iuxta illud: Beati pauperes Mat.5
ſpū, quoniam ipſoꝝ eſt regnū cœloꝝ. Vnde p Eſaiam prophetam ait Chr̃us: Spūs domini Lucæ.9
ſup me, euãgelizare pauperibus miſit me. Et iſtud intelligi potrſt, tam de pauperibus ſpiritu, Eſaiæ.60
quàm de pauperibus opibus, qui contemnūt terrenas diuitias. Sicq; Chriſtus oſtendit ſe nō Deutero.10
eſſe acceptorem pſonaꝝ, dum nō præfert diuites pauperibus, ſed omnibus indifferēter euã- Eſa.42
gelizat. Prædictoꝝ aūt miraculoꝝ multa fecit Ieſus in præſentia diſcipuloꝝ Iohannis ſecū- Roma.2
dum quòd Lucas ſcribit, dicens: In ipa hora curauit multos à languoribus & plagis, & ſpiri- Lucæ.7
tibus malis & cæcis multis donauit viſum. ¶Quomodo vero ſaluator iſta miracula ſpūaliter
fecerit, facile eſt penſare. Spūaliter etenim cæci vident, dum Chriſto deſup radiante, homi- Spiritualis ſenſus.
nes ab ignorantia, errore, vel infidelitate purganꝛ. Surdi audiūt, dum rebellrs verbo dei obe-
C diunt. Spiritualiter nãq; duritia obſtinatæ mentis, ſurditas appellaꝛ. Leproſi mundanꝛ, dum
à vitijs gulæ atq; luxuriæ homines expurganꝛ. Claudi ambulant, dum pigri & inſtabiles, ad
diuina efficiunꝛ feruentes. Claudicatio enim obliquitas adfectionis, accidia vel nutatio men- 3.Reg.18
tis accipiꝛ, iuxta illud Rrgum: Vſq; quo claudicatis in duas partes. Vnde Apoſtolus admo- Hebræo.12
net, dicens: Rectos facite greſſus pedibus veſtris, vt non claudicans quis erret, magis autem
ſaneꝛ. Mortui quoq; reſurgūt, dum impij pœnitent. Sed & pauperes euangelizanꝛ, dum in-
firma & abiecta mundi, & ea quæ non ſunt, prædicanꝛ à deo electa, vt fortia & ſuperba con-
“ fundanꝛ. ⌊Et beatus eſt⌋ Nūc in ſpe, beatificandus tandem in re: ⌊qui non fuerit ſcandali-
“ zatus⌋ hoc eſt, ad ruinam peccati, ſeu infidelitatis inductus ⌊in me⌋.i. ex verbis & factis me
is, præſertim ex humilitate eoꝝ, quæ in me apparent, vt quod inter homines ambulo, mã-
duco, & bibo, & ex acerbitate eoꝝ quæ patior, & paſſurus ſum, vt ꝙ more alioꝝ fatigor, de-
rideor, & morte turpiſſima occidendus ſum. Quemadmodū aūt in Chriſto erat duplrx na- Sapiæ.2
tura, vna altiſſima & diuina, alia humilis & humana, ſic in Chriſto fuerūt quædam altiſſima,
vtpote præmemorata miracula, & alia multa diuinitatis inſignia. Fuerūt quoq; in eo quædã
humillima & abiecta, vt quod eſurijt, laſſus fuit, irriſiones ſuſtinuit, & tandem amariſſimam
ptulit mortem. Quidam ergo penſantes magnalia Chriſti, cōcrſſerūt ꝙ eſſet verus filius dei, Quam diuerſi modc quidã in Chriſto ſcandalizati.
ſed non hominis, & iſti ex magnificētia Chriſti ſunt ſcandalizati. Alij conſiderantes abiecta
Chriſti, vt quod mortalis fuit, quod expauit, triſtis fuit, & cruci affixus eſt, conceſſerūt quod
eſſet filius hominis, ſed non dei, & iſti ex humilitate Chriſti ſcandalum paſſi ſunt. Sicq; nunc
loquitur Chriſtus: Tanquàm dicat: Beatus eſt, &c. hoc eſt, Ille qui viſis miraculis meis credit
me eſſe Chriſtum filium Dei, & viſis tormentis & tribulationibus meis, non diſcredit de mea

maieſta

maieſtate, ſed ſtabilis manet in fide, & charitate, beatus eſt. Talis tempore paſſionis fuit Ma- D
Matth.26 ria, non Apoſtoli, quibus dixit Saluator: Omnes vos ſcandalum patiemini in me nocte iſta.
Prædictis verbis tetigit Chriſtus: Iohannis diſcipulos, qui ſcādalizati fuerunt in Chriſto. Ex
præinductis conſtat, quòd Chriſtus non reſpondit directe ad verba interrogationis ſancti
Iohannis, ſed opa ſua iuſſit ei referri, quatenus ex illis miraculoſis effectibus. Iohannes demō
Eſa.35. ſtraret ſuis diſcipulis Ieſum eſſe Chriſtū, qm̄ talia ſigna futura eſſe in Chriſti aduentu Eſaias
prædixerat, dicens: Tunc aperient oculi cæcoꝝ, & aures ſurdoꝝ patebunt. Tunc ſaliet clau-
dus ſicut ceruus, & aperta erit lingua mutoꝝ. Inſup Chriſtus conuertit ad laudem Iohannis:
Quoniā em̄ turbæ nouerant Iohannem ante ſuā incarcerationē teſtimonium phibuiſſe Ieſu,
quòd eſſet Chriſtus, & nunc quæſiuit: Tu es qui venturus es, poterāt ſuſpicari Iohānem eſſe
leuem, mollem & mobilem: ideo hoc excludens ſaluator laudat Iohānem, non in præſentia
Commēdatio Iohannis Baptiſtæ diſcipuloꝝ ſuoꝝ, ne illis vel Iohāni videat adulari, quoniā certū fuit, quòd diſcipuli Iohānis
referrēt ei, quicquid à Chriſto audiſſent. Subdit itaq;: ⌊Illis aūt abeuntibus⌋ Hoc eſt: Ad Io
hannem redire incipiētibus: ⌊cœpit Ieſus dicere ad turbas de Iohāne: Quid (.i. qualem virū)
Marci.1 exiſtis in deſertū⌋ vbi morabat Iohānes ⌊videre?⌋ ante incarceratione Iohānis. ⌊Arundi-
nem vento agitatā⌋ Id eſt: An exiſtis ad hoc vt videatis hoīem leuem atq; inſtabilem ſimilē
arundini ſeu calamo, quē ventus in omnē partem immpellit, & faciliter mouet, quaſi Iohan-
Matth.3. Lucæ.3. nes ex animi leuitate nunc dubitet de me, de quo dixit: Quia non ſum dignus vt procumbēs
Iohan.1 ſoluam corrigiā calciamentoꝝ eius? Hoc Chr̄us interrogat, & interrogando innuit, talem
non eſſe Iohannem. Quaſi dicat: Iohānes vir iuſtus & ſtabilis eſt, quē nulla culpa vel paſſio à E
Eccl.27 rectitudine deijcit: quemadmodum ſcriptum eſt: Homo ſanctus in ſapientia pmanet vt ſol,
Prouerb.10 nam ſtultus ſicut luna mutat. Et Salomon ait: Iuſtus quaſi fundamētum æternum. Tales ſunt
omnes qui nec blandimentis, nec minis, nec amore, nec odio, nec proſperis, nec aduerſis à ve
ritate & æquitate flectunt. Sed homines vani cum laudant, extollunt: cum vituperant, iraſcū
tur, quaſi propter aliorum laudem aut vituperationem ipſi meliores eſſent, vel deteriores.
⌊Sed quid exiſtis videre?⌋ Scd̄m ſenſum prætactum, ⌊hoīem mollibus⌋ hoc eſt, delicioſis
indumenntis ⌊veſtitū?⌋ .i. an talem videre exiſtis? Quòd ſi feciſtis, erraſtis: quoniam Iohan-
nes talis non fuit, ſicut ſubiungit: ⌊Ecce qui mollibus veſtiunt⌋ hoc eſt, pretioſis & dulcibus
Marci.1. veſtimentis ⌊in domibus regū ſunt⌋ .i. in pallacijs principum. Iohannes aūt non in pallacijs
Matth.3 ſed in heremo habitauit, non mollia indumenta, ſed veſtē de pilis cameloꝝ portauit, cibuſq;
Lucæ.3 eius fuerunt locuſtę, & mel ſylueſtre. ⌊Sed quid exiſtis videre? Prophetam?⌋ Hoc eſt: Nun-
Iohan.1. Luc.7. quid egreſſi eſtis ad videndum Prophetam? Hoc Chriſtus quærit, ſed non negat, quin poti-
Lucæ.1. us auget & roborat. Iohannes enim propheta fuit, ſcd̄m illud Lucæ, dicētis: Tu puer prophe
ta altiſſimi vocaberis. ⌊Etiam dico vobis, & plus q̄ prophetā⌋ Exiſtis videre .i. exeundo ad
videndū Iohānem egreſſi eſtis videre virū, qui eſt plus q̄ propheta .i. excellens propheta, &
Eodem maiori honore ac grā, atq; cognitōe de Chr̄o decoratus, q̄ cæteri prophetaꝝ. Nam nondū
natus, ſigno prophetauit, & ſpū ſancto præuentus vſum rōnis accepit, & Chriſtum agnouit,
Iohā.1 Chr̄m quoq; baptizauit, ac digito demonſtrauit, & p prophetas prophetatus eſt, atq; ange- F
Eſa.40 lus appellatus: eratq; finis legis ac prophetaꝝ, & nouę legis exordiū. Vnde dici pōt Orizon
ligamentum, ac cingulus noui & veteris teſtamēti. ⌊Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt⌋ per
Malach.3 Marci.1. Malachiam prophetam: ⌊Ecce ego (deus pater vel trinitas) mitto angelū⌋ .i. nuntiū, vel an-
gelum ⌊meum⌋ .i. hoīem conuerſationis angelicæ. Vel Iohannes dicit angelus, quoniam fi
lius ſacerdotis, & p conſequens ſacerdos fuit, ſaltem ſcd̄m authoritatem vel poteſtatem. Sa-
Malach.2 cerdos aūt angelus appellat per Malachiam prophetam dicentē: Labia ſacerdotis cuſtodiūt
ſciam, & legē de ore eius requirent, quoniā angelus dn̄i exercituū eſt. Quemadmodum enim
Dionyſius Dionyſius docet infimū, ſuperioris ordinis, & ſupremū inferioris ordinis, magnam conue-
nientiam habēt in natura & appellatōe. In ecclſiaſtica vero hierarchia ſacerdotes ſortiuntur
primatū, & ſummi cenſent, idcirco nomen eoꝝ qui in cœleſti hierarchia infimū ordinē ſor-
tiunt, conuenit eis ita, vt angeli nuncupentur, quia ſic appellant cœleſtes ſpūs, de infimo ordi
ne ſpirituū ſupernoꝝ. Quidam hæretici dixerunt Iohannem angelum incarnatum, ita ꝙ an-
Matt.1 gelus appelletur, non tm̄ rōne officij, ſed & veritate ac ſocietate naturę. Itaq; mitto angelum
Lucæ.7 meū, de quo Iohannes inquit: Fuit homo miſſus à deo, cui nomen erat Iohannes: ⌊ante faci
Iohan.1 em tuam⌋ .i. ante tuam apparitionem, vel ante te ó Chriſte. Iohānes em̄ orſus eſt prædicare
Ibidem ante Chriſtum, & manifeſtationem Chriſti præceſſit, imò ipſe Chr̄m manifeſtauit, quemad-
modū apud Iohannem inquit: Vt manifeſtet in Iſrael: propterea veni ego in aqua baptizās.
⌊qui præparabit viam tuam⌋ hoc eſt, fidem, doctrinam, & opera virtuoſa, per quæ Chr̄us
Chr̄us q̄bꝰ me dijs ingreditur corda hominū. ingreditur corda hominum, diſpoſitiue īducet in animas populi ⌊ante te⌋ .i. antequàm tu o
Chriſte venias ad prædicandū. Per hoc em̄ quòd Iohannes diſpoſuit animas Iudæoꝝ ad re-
cipiendū fidem, doctrinamq; Chriſti, & ad pœnitentiam peragendam, præparauit Chriſto
Iohan.1. ingreſſum ad corda audientiū. Vnde ſcriptū eſt: Hic venit in teſtimoniū, vt teſtimoniū per-
hiberet

A hiberet de lumine, vt oēs crederēt per ipſm. Hoc plenius expoſitū eſt ſupra cap. 30. quo legit. Vox clamātis in deſerto, parate viā dñi, rectas facite ſemitas eius. Porrò Euangeliſta hoc loco ſenſum magis, q̄ verba Malachiæ allegat. Sic nāq; cōtinet nr̄a tranſlatio, Ecce ego mitto angelū meū & p̄parabit viā ante faciē meā ſed ſnīa vna eſt, quia ſicut Iohannes diſpoſuit homines ad notitiam Chriſti, ſic & ad notitiam patris. Quod autem Iohannes merito nuncu- *Mat. 3 Luc. 3 Malach. 3*
« petur plus q̄ propheta, ſubiungitur. ⌊Amen dico vobis, non ſurrexit, ⌋ id eſt ortus non eſt, *Luc. 7. Iohannes cur plus q̄ propheta*
« nec ad virtutes aſcendit, nec fuit, ⌊inter natos mulierū, ⌋ id eſt, inter eos qui ex fœminis à vi-
« ris impręgnatis geniti ſunt, ⌊maior, ⌋ i. dignior aut ſanctior ⌊Iohanne Baptiſta. ⌋ Mulier ergo hoc loco accipit pro fœmina cognita à viro, ſic q; Chriſtus natus de virgine, & virgo mater, quæ fuit inter natas, non inter natos, excipiunt. Quamuis ergo nullus prophetarum, & patriarcharū vel ſanctorum naturali ordine genitorum præferat Iohanni, non tamen Iohannes cunctis illis præfertur, ſed poteſt eſſe æqualis eis. Hoc teſtimonio de Iohanne prolato, Chriſtus oſtendit ſe eſſe deum ac iudicem hominū, aliter non iudicaret nullum prædictorum Iohanne maiorem, quoniam (Salomone teſte) ſpirituum ponderator eſt dominus. Propter quod ſtultū eſt diſputare de cōparatione ſanctorū, quis maior ſit alio, niſi quantū ex ſcri- *Prou. 16*
« pturis elicitur. ⌊Qui autem minor eſt in regno cœlorum, ⌋ id eſt infimus beatorum ſeu cō- *De cōparatione ſanctorū diſputare ſtultū ē*
« prehenſorum in patria, ⌊maior, ⌋ id eſt perfectior ⌊eſt illo, ⌋ puta Iohanne Bapt. quoniam clarius videt & ardentius diligit deū quilibet comprehenſor, q̄ aliquis purus viator. Præmium quippe excedit meritum, nec poteſt perfectio viæ æquari perfectioni patriæ, quia ſecun-
B dum Dionyſium, ſupremū ordinis inferioris nō attingit infimum ordinis ſuperioris, quamuis eius perfectioni multū propinquet. Veruntamen Iohānes & multi viatores in diſpoſitione propinqua maiores fuerūt multis beatis, quoniam tāti meriti extiterūt, quod amplior eis felicitas debebatur, quàm multis ſanctis in patria. Interea aduertēdum, quod cum Chriſtus verba hæc protulit, nullus hominū adhuc in regno cœlorum fuit, niſi ipſemet Chriſtus, ſecūdum quod ait: Nemo aſcēdit in cœlum, niſi qui deſcēdit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Quod igitur dicit ſaluator: Qui minor eſt in regno cœlorum, nō de hominibus, ſed de an- *Dionyſius.* *Iohan. 3*
« gelis rite accipitur, & ita intelligi poteſt de dignitate naturali, vt ſit ſenſus, Qui minor eſt in regno cœlorum, id eſt infimus angelorum, maior, id eſt dignioris naturæ ſeu ſpeciei eſt illo. Planum eſt em̄ quod natura angelica altior ſit, quātum ad eſſentialia, natura humana: ſic q; ijs verbis Chriſtus excludit errorem, dicentium, quod Iohannes ſit angelus incarnatus. Vnde veritas quæ Iohannem appellauit angelum, volens hoc intelligi ratione officij, nō naturæ, dicit minimum angelorum maiorem Iohanne. Quocirca vitādus eſt error Euſtachij Græci Epiſcopi, qui in cōmētarijs ſuis ſuper librum Ethicorum aſſerit nullū viatorem poſſe pertingere ad æqualitatem beatitudinis cuiuſcū q; angelici ſpiritus: ita quod poſt Chriſtum & virginem benedictam, nemo quātumcū q; perfectus perueniat ad aliquem ordinem angelorū, ſed ex vniuerſitate hominum electorum, vnus ac infimus ordo conſtituatur in cœlo. Quidā exponunt prædicta hoc modo, Qui minor eſt in regno cœlorū. i. Chriſtus qui in eccleſia militāte, minor fuit Iohāne, hominū reputatiōe, & natiuitate poſterior, at q; humilitate profundior, maior eſt illo, queādmodū idē fatet Baptiſta: Qui (inquiēs) de cœlo venit, ſuper oēs eſt. Et rurſus: Illū oportet creſcere, me autem minui. *Euſtachius* *Iohan. 3*

¶Proſequutio expoſitionis præſentis capituli. Arti. XXII.

« A Diebus autē Iohānis Baptiſtæ vſq; nūc, regnū cœlorū vim patitur. ⌋ Quid eſt hoc?
C Quis em̄ vim inferat regno cœlorum? Et ſi illud vim patitur, cur potius à diebus Iohannis, quàm ante? vel quomodo à diebus Iohannis vſq; nunc, id eſt hora qua Chriſtus hæc dixit, quaſi nec ante nec poſtea paſſum ſit vim? Eſt igitur ſenſus, A diebus autem, id eſt ab exordio prædicationis, Iohannis Baptiſtæ, regnum cœlorum, id eſt vita æterna ſeu gloria patriæ, vim patitur, id eſt per violentiam quandam acquiri prædicatur. Iohannes enim primo ſic legitur prædicaſſe: Pœnitentiam agite, quia appropinquabit regnū celorum. Sed pœnitentiam agere, eſt ſibiipſi bonam violentiam facere, affligendo & reprimendo ſeipſum. Non ergo ſic intelligendum eſt, quaſi ante Iohannis prædicationem, potuerit aliquis regnum cœlorum mereri ſine vi tali ſeu pœnitentia, ſed quia ante non docebatur aperte, quod regnum cœlorum taliter acquireretur. Per hoc quoque, quod dicitur, vſque nunc, non datur intelligi, quod poſt verba hæc Chriſti, non patiatur vim. Sub- *Regnū cœlorū vim patitur* *Matt. 3* *Luc. 3.* *Quid ſit pœnitentiam agere*
« ditur enim, ⌊& violenti, ⌋ id eſt ſuperantes ſeipſos, qui contra ſeipſos & concupiſcētias, cū- *Luce. 16.*
« cta q; vitia efficaciter pugnāt, ⌊rapiūt, ⌋ id eſt cum labore & bona violentia capiūt ⌊illud, ⌋ pro præmio ſui certaminis. Violenti ſunt ergo qui deſiderio patriæ, ſeipſos quotidie mortificant, carnē ſuam cū vitijs & cōcupiſcentijs crucifigentes, qui dicere poſſunt cum propheta: Propter verba labiorū tuorum ego cuſtodiui vias duras. Et cū ap̄lo: Nullā requiē habuit caro noſtra, ſed omnē tribulationē paſſi ſumus. Foris pugnæ, intus timores. Dicit ita q; regnū cœlorū vim pati, quoniam propter ipſum adipiſcendum, infert homo ſibiipſi vim bonam, *Galat. 5* *Pſal. 16* *2. Cor. 7*

CAP. XI. & patitur affligendo ſeipſum, & ita eſt prædicatio cauſalis, cũ dicitur. Regnum cœloꝝ vim D
Lucæ. 16 patitur. Vnde Lucas ſic habet. Om̃is in illud vim facit. Vel dicitur vim pati, q̃a per modum
Eſaiæ. 1 patientis ſe habet, dũ homo cũ grandi labore illud apprehẽdit, ſecundũ quẽ ſenſum dñs ait:
Malach. 3 Laboraui ſuſtinẽs. Et alio in loco. Si affiget homo deũ, quia vos cõfigitis me & inualuerunt
ſuper me verba veſtra. Inſuper Chrũs aperit cauſam, cur dixit à diebus Iohãnis, regnũ cœlo-
rũ vim pati. ⌊Oẽs em̃ prophetæ, & lex (Moſi) vſq; ad Iohannẽ prophetauerunt⌋ .i. obſcure »
& figuratiue de Chriſto, & regno cœleſti annuntiauerũt ſub promiſſionibus terrenorum bo
noꝝ, intelligẽdo cœleſtia, atq; p̃ corporalia bona, deſignãdo ſp̃ũalia beneficia Chr̃i. Iohan-
nes vero de his apertiſſime nũtiauit, digito Chriſtũ demonſtrãs, regnuḿq; cœleſte proprio
Iohan. 1. Lucæ. 16 nomine exprimẽs ac promittẽs. Et q̃d iſte ſit ſenſus patet p̃ illud quod in Luca ſcriptum eſt:
Hieronymus. Lex & prophetæ vſq; ad Iohannẽ, ex eo regnum dei euãgelizatur. Sanctus Hieronymus ita
exponit. Om̃es prophetæ & lex vſq; ad Iohannẽ prophetauerũt, hoc eſt de Chriſto vatici-
nati ſunt, quẽ Iohãnes demõſtrauit, & eius t̃pe fuit. Loquiṫ ergo de prophetis veteris teſta-
menti, & per legẽ ſignificat ſcripturã libroꝝ Moſi. ⌊Et ſi vultis recipere (id eſt cognoſcere) »
Iohãnes ipſe eſt Helias⌋ nõ per eſſentiã, ſed p̃ magnã aſſimilationẽ, ſecundũ quẽ modũ, qui- »
Matt. 16. dã dixerũt Chriſtũ eſſe Hieremiã, alij Heliam, & Chrũs vocauit Iudã diabolũ ⌊qui (Helias) »
Iohan. 1. venturus eſt⌋ in fine ſeculi ad cõuertẽdos Iudæos, vt p̃cedat ſecũdũ Chriſti aduentum, ſicut »
Iohan. 6 Iohãnes primũ, iuxta illud Malachiæ prophetæ: Ecce ego mittã vobis Heliã Teſbyten an-
Malach. 3. Iohannes cur tequàm veniat dies dñi magnus & horribilis. Diciṫ ergo Iohãnes Helias, q̃a vterq; heremita
Helias dicat. vterq; ſimilibus veſtibus vtens, vterq; p̃curſor, præcóq; iudicis, vterq; ardentiſſimus zelator
3. Reg. 18. 19 iuſtitiæ, rigoroſus, ſtrennuus & imperterritus. Nã ſicut Helias corripuit Ahab & Iezabel, ſic E
Iohãnes Herodẽ ac Herodiadẽ. Vnde de Iohãne p̃dixerat angel⁹: Ipſe p̃cedet ante illum in
Lucæ. 1. ſpiritu & virtute Heliæ. Sed q̃a hæc verba, q̃bus dictũ eſt Iohannẽ eſſe Heliam, prudentẽ in-
tellectũ req̃runt, ideo Chrũs adiecit. ⌊Qui habet aures audiẽdi⌋ hoc eſt aures cordis, videli- »
Deute. 21 cet intellectũ aduertentẽ ac ſtudioſum, de q̃bus auribus ſcriptũ eſt in Deuteronomio: Dixit
Moſes ad filios Iſrael. Nõ dedit vobis dñs aures, quæ poſſent audire vſq; in præſentẽ diem,
⌊audiat⌋ .i. ſapiẽter aduertat, q̃d dixi Iohãnẽ eẽ Heliã, ne ĩcidat errorẽ hæreticoꝝ, & q̃rũdã »
Plato. Iudæoꝝ Platonẽ ſequẽtiũ atq; dicẽtiũ. Aĩas trãſcorpari, vt q nũc eſt ĩ iſto corp̃e, ſit idẽ q olĩ
Eccle. 3 fuit in alio corp̃e. Fideli igiṫ aure oĩa verba dei aduertẽda ſunt, iuxta illud Sapiẽtis: Auris bo
na, audiet cũ om̃i cõcupiſcentia ſapientiã. ⌊Cui aũt ſimilem æſtimabo⌋ hoc eſt iudicabo & »
pronũtiabo ⌊generationẽ iſtã⌋ .i. rebelles atq; peruerſos Iudæos. Non de om̃ibus tũc præ- »
ſentibus dicit hoc Chrũs, ſed de ſcribis ac phariſæis, de q̃bus ſequẽti capitulo ſcribitur: Gene
Matt. 12 ratio praua & adultera ſignũ quærit. Vnde apud Lucã legitur: Om̃is populus audiens. ſ. p̃di-
Lucæ. 7. ctas laudes Iohãnis & publicani, iuſtificauerũt deũ, baptizati baptiſmo Iohãnis. Phariſæi au
tem & legiſperiti conſiliũ dei ſpreuerũt, nõ baptizati ab eo. De his itaq; Chrũs nũc loquitur:
¶ Quærit quoq; vt audientes ad diligentẽ aduertentiã excitet. Et reſpõdet. ⌊Similis eſt pue- »
ris, ſedẽtibus in foro, qui clamãtes (hoc eſt cantãtes) coequalibus⌋ .i. alijs pueris ſibi numero »
paribus ⌊dicũt⌋ cũ exprobratiõe ⌊cecinimus vobis,⌋ id eſt carmen lætitiæ cãtauimus ⌊& »
nõ ſaltaſtis⌋ .i. nobis cõgratulati nõ eſtis ⌊lamẽtauimus⌋ hoc eſt carmẽ lugubre vobis ceci- »
nimus ⌊& nõ planxiſtis⌋ id eſt ad compaſſionẽ moti nõ eſtis. Pueris ergo q nec gaudẽtibus »
cõgaudent, nec dolentibus cõdolent iſti aſſimilantur, cuius ratio ſubditur. ⌊Venit em̃ Iohã- »
nes Baptiſta neq; mãducãs neq; bibẽs⌋ hoc eſt ſocialiter nõ cõuerſans, nec cõſueto cibo po- »
tú́q; vtẽs, & ſrequẽter ieiunãs, ſicut de eo p̃dictũ eſt. Vinũ & ſicerã nõ bibet ⌊& dicũt⌋ hoĩes »
huius peſſimæ generatiõis ⌊dæmonium habet⌋ id eſt dæmoniacus eſt Iohãnes, & dæmonis »
operatione ſic abſtinet, abſtinenteŕq; viuit. Poſſeſſi quippe & arreptitij multa agũt & ſuſti- F
nẽt, quæ alij agere, & pati nõ valent. ⌊Venit filius hominis (.i. Chrũs) manducãs & bibens⌋ »
hoc eſt ſocialiter viuẽs, cũ hominibus veſcẽs, & filijs ſuis licentiã mãducandi cõcedẽs, dicen
Matt. 9 do: Nunq̃d ieiunare poſſunt filij ſponſi, quamdiu cũ illis eſt ſponſus? ⌊& dicũt (de eo) Ecce »
homo vorax⌋ inſtar lupi ſeu canis famelici, quaſi putaret ſe nõ poſſe ſaturari ⌊& potator vi »
ni⌋ tanquam lurco & delitioſus ⌊publicanorum⌋ id eſt magnorum & manifeſtorum præ- »
uaricatorum ⌊& peccatorum⌋ hoc eſt aliorum minus maloꝝ ⌊amicus⌋ quia mãducat cum »
Iohan. 10 eis, non ſolũ amãs eoꝝ naturã, ſed etiã culpas. Erat vtiq; Chrũs eoꝝ amicus, amãdo naturã,
Chrũs publi- nõ vitia, nam & animam ſuam pro talibus poſuit, & idcirco cum eis cõuerſari ac veſci digna
canoꝝ amicus. tus eſt, vt ſua pietate, charitate ac manſuetudine, eos ad pœnitentiam prouocaret. Quoniã
1. Timo. 2 em̃ mediator erat dei ac hominum, recõnciliator peccatoꝝ, & medicus infirmoꝝ ac miſero
rum, tales vitare non debuit, ſed benigniſſime reparare, cõuerſando cũ ipſis. Prædictis itaq;
pueris aſſimilantur ſcribæ ac phariſæi, quia nec Iohãni abſtinenti, nec Chriſto manducãti ſe
cõformare vel credere voluerũt, ſed vtriuſq; vitam peruerſe interpretati ſunt, & in ſua obſti
natione pertinaciter permanſerũt. ¶ Referunt quidã, quòd Iudæi volentes filios ſuos ad vir-
tutes prouehere, aſſueſecerũt eos ad ludos honeſtos, ita quòd pueri cõuenerunt in forũ, eiſq;
in duas

A in duas partes æquales diuiſis: vna pars cecinit carmen iucundũ, alia lugubre. Et quæ cecinit
carmen lætitiæ, exprobrauit alteri, cur ſibi non congauderet: ſimiliter pars cantãs canticum
triſte, exprobrauit alteri parti, cur ſibi non cõpateretur. Et iſta fiebant ad inſinuandã vani-
tatem lætitiæ, & defectũ compaſſionis ac amicitiæ in hoc mundo. Aliqui per pueros iſtos in
telligunt prædicatores & diſcipulos Chriſti: de quibus per Eſaiã Chriſtus teſtatur: Ecce ego
& pueri mei quos dedit mihi dominus, hi prædicauerunt Iudæis canticũ iucunditatis ſpiri-
tualis vt delectarent in deo: canticũ quoq; doloris, vt pœniterent: Iudæi vero nulli cantico
conſenſerũt. Sed non videtur quod p̄dictis bonis, ſanctisq; pueris cõparent ſcribæ & phari-
ſæi, imò Chrũs qui cecinit carmẽ cõſolationis & gr̃æ, Iohãnes quoq; canẽs carmẽ cõminatio
nis ac pœnitẽtiæ eis aſſimilant. Scribæ aũt & phariſæi his aſſimilant, q nec flent cũ flentibus, Roma. 12
nec gaudẽt cũ gaudẽtibus. Tales prohdolor adhuc multi ſunt q oĩa facta alioꝝ interpretant
in partẽ deteriorẽ, facientes ſibi de melle venenũ, & bona q̃ nequeũt imitari, malũt detrahen
do & deridendo vituperare, q̃ humiliter venerari. ⌊Et iuſtificata⌋ .i. laudata & vera eſſe co-
“ gnita, ⌊eſt ſapientia⌋ .i. ſapientialis Chr̃i doctrina, vel ipſemet Chr̃s, q eſt increata ſapien-
“ tia patris, ⌊à filijs ſuis⌋ .i. ab amatoribus & ſtudioſis auditoribus eius, puta apoſtolis, cæte-
risq; Iudæis fidelibus, q (vt allegatũ eſt) auditis p̄dictis Chr̃i ſermonibus, iuſtificauerũt deum
& Chr̃i eloquia approbauerũt. Stultus aũt (vt Salomõ dicit) nõ recipit verba prudẽtiæ. Nec Prouer. 18.
“ animalis hõ p̄cipit ea q̃ dei ſunt, teſte ap̃lo. ⌊Tunc Ieſus cœpit exprobrare,⌋ ex cõpaſſionis 1. Cor. 2
“ affectu vel zelo iuſtitiæ, nõ ex inordinato motiuo, ⌊ciuitatibus⌋ .i. vrbiũ habitatoribus, ⌊in
“ quibus plurimæ virtutes eius factæ ſunt⌋ .i. multa miracula à Chr̃o, & forte etiã ab apoſtolis
“ ⌊quia nõ egiſſent pœnitentiã⌋ ſtabilẽ, viſis tot ſignis. ⌊Væ⌋ .i. æterna dãnatio manet, ⌊tibi
B Corroſaim, væ tibi Bethſaida, qa ſi in Tyro & Sidone,⌋ vrbibus idololatriæ deditis, ⌊factæ
“ eſſent virtutes⌋ .i. miracula & efficaciſſimæ p̄dicatiões, ⌊q̃ factæ ſunt in vobis, olim ĩ cilicio⌋
“ illud induendo, ⌊& cinere⌋ illũ capitibus ſuis ſupponẽdo, vel in cinerẽ ſe p̄ſternẽdo, ⌊pœ-
nitẽtiã egiſſent,⌋ quẽadmodũ Niniuitæ ad p̄dicationẽ Ionæ. Quã veꝝ ſit hoc cõſtat ex actis Ionæ. 4
ap̃loꝝ, vbi fides atq; deuotio Tyrioꝝ deſcribit, q crediderĩt ap̃lis, maxĩe Paulo. Huic teſtimo Luc. 11.
nio Chr̃i oĩno ſil̃e ẽ q̃d ad Ezech. dñs ait: Fili hoĩs nõ ad pp̃l̃m p̄fundi ſermõis & ignotæ lin Acto. 12
guę tu mitteris. Et ſi ad illos mittereris, ipſi audirẽt te. Dom⁹ aũt Iſrael ad quã mitto te, nolũt Ezech. 3
“ audire te, qa nolũt audire me. ⌊Veruntñ dico vobis Tyro & Sidoni⌋ .i. pp̃lo vrbiũ haꝝ in gẽ
“ tilitate defuncto ⌊remiſſius erit⌋ .i. minor dãnatio ⌊ĩ die iudicij,⌋ qm̃ ſolã naturalẽ legẽ trãſ
“ greſſi ſunt, ⌊q̃ vobis⌋ q p̄uaricati eſtis legẽ naturalẽ, ac ſcriptã, & inſup ſigna, documentaq;
Chr̃i parnipẽdiſtis, propter q̃d tãto grauiora ſunt ſcelera vr̃a, q̃to maiora bñficia cõtempſi-
“ ſtis, & ingratiſſimi extitiſtis. ⌊Et tu Capharnaũ,⌋ principalis vrbs Galilęæ, ⌊nunqd vſq; in
“ cœlũ exaltaberis,⌋ ſicut p̄ſumis .i. nunqd ad tantã ſublimitatẽ p̄tinges ſicut elatio tua cona-
tur? Per talẽ em̃ modũ loquẽdi deſignat magnitudo ſupbiæ, vt eſt illud in pſal. Poſuerunt in Pſal. 171
“ cœlũ os ſuũ, ⌊vſq; in infernũ deſcẽdes,⌋ propter pompã & ingratitudinẽ tuã, iuxta illud: Si
aſcẽderit vſq; ad cœlũ ſupbia eius, & caput eius nubes tetigerit, q̃ſi ſterquiliniũ in fine p̄det. Si Iob. 20
mile eſt q̃d ait Abdias p̄pheta: Si exaltatus fueris vt aquila, & ſi iter ſydera poſueris nidũ tuũ,
inde detrahã te dicit dñs. Porrò Capharnaũ, Corroſaim & Bethſaida vrbes Galilææ & ſitæ
in littoræ laci ſeu ſtagni vel maris Geneſaret, primo receperũt doctrinã Chr̃i, ſed poſt redie
“ rũt ad vomitũ, ideo nõ pœnituerũt veraciter ac ſtabil̃r, ſicut ſupra ca. 4. plenius patuit, ⌊qa Prou. 26
“ ſi in Sodomis⌋ .i. in pẽtapoli, propter pc̃m̃ cõtra naturã ſubmerſa. Illoꝝ em̃ qnq; vrbium 2. Pet. 2
C principalis fuerat Sodoma, ⌊factę fuiſſent virtutes q̃ factę ſunt in te (à meipſo) forte p̄māſiſ- Matt. 4
“ ſent vſq; ĩ diẽ hãc⌋ .i. habitatores pœnituiſſent, nec eſſent vrbes illę ſubmerſę, vel potius cõ Gene. 19
buſtę igne ac ſulphure. Dicit ãt, forte, nõ q̃ſi dubitãs, ſed vt ſeruet ſobrietatẽ ſermõis & liber Libertas volũ
“ tatẽ volũtatis deſignet. ⌊Verũtñ dico vobis, qa terrę⌋ .i. habitatorib⁹ olim ⌊Sodomoꝝ re tatis deſignat.
“ miſſius erit ĩ die iudicij q̃ tibi,⌋ & p̄babile ẽ q̃d abſolute loq̃ndo, minor erit dãnatio Sodomo
rũ q̃ iſtoꝝ, & q̃d minus grauiter peccauerũt q̃ iſti, prout in p̄cedẽti cap. dictũ ẽ, de nõ recipiẽ Mat. 10
tibus ipſos ap̃los. Merito ait Pſal. Venite & videte opa dei terribilis ĩ cõſilijs ſup filios hoĩm. Pſal. 65
Et: Iuſtitia tua ſicut mõtes dei, iudicia tua abyſſus multa. Quis em̃ ĩueſtiget vel explicet cur iu Pſal. 35
ſtus atq; oĩpotẽs de⁹ corã illis miracl̃a fecit, & illis nũtios ſuos ac p̄dicatores miſit, q̃s nouerat
non credituros, & hoꝝ nullũ fecit his q̃s nouerat credituros, ſi vidiſſent vel audiſſent q̃d iſti?
Vnde cũ ap̃lo exclamare optet: O altitudo diuitiaꝝ ſapiæ & ſciæ dei, &c. Præterea ipſemet
“ Chr̃s cũ iſta dixiſſet ĩ vocẽ cõfeſſiõis, laudis ac gr̃aꝝ actiõis prorupit, ſicut ſubiũgit. ⌊In illo Roma. 11
“ t̃pe,⌋ cũ iſta dixiſſet, ⌊r̃ndens⌋ .i. ad p̄dicta p̄porcionate ac p̄tinenter adijciẽs, ⌊Ieſus dixit
“ Confiteor tibi,⌋ cõfeſſiõe laudis & gr̃aꝝ actiõis, Hoc ẽ, laudo te & gr̃as ago, & ad manifeſtã Luc. 10
“ dũ iuſtitiã tuã, dico ac fateor ⌊tibi⌋ .i. ad gloriã tuã, ⌊pr̃⌋ mi naturalis, q es alioꝝ pr̃ p gr̃ãm
adoptiõis, q in pſal. ais ad me: Ex vtero añ luciferꝝ genui te. Et: Ego hodie genui te, ⌊dñe cœ Pſal. 109
“ li & terrę⌋ .i. cœleſtiũ atq; terreſtriũ, viſibiliũ & inuiſibiliũ dñator, de q̃ Heſter ait: Dñe rex Pſal. 2
oĩpotẽs in ditiõe tua cũcta ſunt poſita, Eſt ergo duplex cõfeſſio, ſ. proprię culpę, de q̃ Dauid Heſter. 13

CAP. XI. Dixi cõfitebor aduerſum me iniuſtitiã meã dño, & laudis diuinæ, de qua Sapiens: Cõfitebor D
Pſal. 32. tibi dñe rex & collaudabo te deũ ſaluatorẽ meũ ⌊ qa abſcõdiſti hæc ⌋ myſteria fidei & ſacra- »
Eccle. 51. mẽta nouæ legis & ꝑdicatiõis meæ ad notitiã, ⌊ à ſapiẽtibus & prudẽtibus ⌋ in oculis ſuis, de »
Eſaiæ. 5. qualibus aſſerit Eſaias: Væ (ingens) q ſapiẽtes eſtis in oculis vr̃is, & corã vobiſmetipſis pru-
Eſaiæ 45. dẽtes. Itẽq;: Sapiẽtia & ſciẽtia tua decepit te. Qui tñ veraciter ſtulti ſunt, quẽadmodũ Hiere
Hiere. 10. mias fatef: Stultus factus eſt omĩs homo à ſciẽtia rua. In maliuolã eñ animã nõ introĳt ſapiẽ-
Sapiæ. 1. tia. Quãuis aũt p ſapiẽtes & prudẽtes intelligi poſſint oẽs literati hui⁹ ſeculi, philoſophi & le
Sapientes et prudentes qui ſunt. giſperiti, & q̃s mũdus reputat ſapiẽtes, tñ hoc loco p ſapiẽtes & prudẽtes ꝑſertim ſignantur
ſcribæ ac phariſæi q ſe eruditos putabãt, ſequẽtes literã occidentẽ, nõ ſpiritũ viuificãtẽ. Di-
2. Cor. 3. cũtur aũt ſapiẽtes quantũ ad notitiã diuinoꝝ. Prudẽtes q̃ ad humanaꝝ reꝝ notitiã ⌊ & reue »
laſti ea ⌋ per illuminationẽ internã ⌊ paruulis ⌋ .i. humilibus, de qbus ait pſalmiſta: Declara- »
Pſal. 118. tio ſermonũ tuoꝝ illuminat, & intellectũ dat paruulis. Et ſapientia in prouerbĳs: Si quis eſt
Proue. 9. paruulus veniat ad me. Ad hos eñ quaſi ad valles profundas deſcẽdũt à patre luminũ & fon
Iacobi 1. re riui bonitatis, ac radĳ ſapiẽtiæ, q̃s corda pompoſa nequeũt continere, iuxta illud Pſalmi-
Pſal. 103. ſtæ: Qui emittis ſontes in cõuallibus, inter mediũ montiũ ptranſibũt aquæ. Hinc dicit ap̃ſus
1. Cor. 1. Videte vocationẽ veſtrã frẽs, qa nõ multi ſapientes ſecundũ carnẽ ſunt inter vos. Et rurſus:
Ibidem. Nonne ſtultã fecit deus ſapientiam huius mũdi. Sapiẽtes ergo & prudẽtes in oculis proprĳ
cordis, propter ſuam ſuperbiã diuinę veritatis illuſtratione priuati ſunt. Paruuli vero per hu
militatẽ meruerunt à ſpũ ſancto doceri, ſicut apoſtoli, alĳq; credentes, de qbus iam dicebat:
Prouer. 11. Iuſtificata eſt ſapientia à filĳs ſuis, propter quod Salomon loquitur: Vbi humilitas, ibi ſapiẽ-
tia. ⌊ Ita pater ⌋ id eſt ſic vere eſt, & ita cõtigit ò pater æterne ⌊ quoniam ſic placitum eſt ante »
te ⌋ hoc eſt in conſpectu tuo, vel in corde ac luce ſapiẽtiæ tuæ. Tanq̃ dicat. Prima cauſa iſti- »
us, q̃d quidã præ alĳs illuminati ſunt, nõ eſt niſi ipſum beneplacitũ voluntatis diuinæ. Quod
eñ vnus præ alio humilitatẽ & cætera quæ ad diuinã illuminationẽ diſponũt, habet. Origi- E
Diuinã ꝑdeſtinationẽ, nulla ꝓcedũt merita. naliter procedit ex ꝑdeſtinatione diuina, quàm nulla præcedunt merita. Interea quamuis in
cõmuni ratio aſſignetur, quur quidam electi, quidã præſciti ſint, vtpote quatenus miſericor-
Roma. 9. dia dei, refulgeat in electis qui ſunt vaſa pietatis in honorem & gloriam, & iuſtitia dei mani-
feſtetur in reprobis, qui ſunt vaſa irę in interitum, in ſpeciali tamẽ, cauſa dari non valet, quur
potius iſte quàm ille electus ſit, niſi volũtas diuina. Propter quod ait Auguſtinus. Quem tra-
hat, & quẽ nõ trahat, quur iſtũ trahat & illũ nõ trahat, noli dĳudicare, ſi nõ vis errare. Volũ-
tas eteñ dei cũ ſit prima omniũ entiũ cauſa, cauſam nõ habet. Nec tñ irrationalis vel iniuſta
eſſe poteſt, cũ eſſenrialiter ſit ipſa ſapientia, atq; iuſtitia infinita. Quod igit cõprehendere nõ
Prouer. 25. valemus, cũ omĩ reuerentia veneremur, quoniam ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria.
Pſal. 43. Prædictis Chriſti verbis cõſonat illud Pſalmiſtæ: Brachiũ eoꝝ non ſaluauit eos, ſed dextera
tua, & brachiũ tuũ, & illuminatio vultus tui, quoniã cõplacuiſti in eis. Et quod in Exodo ait
Exodi. 33. Deus ſublimis & benedictus, miſerebor cui voluero, & clemẽs ero, in quem mihi placuerit.
Roma. 9. Ideo dicit apoſtolus: Cuius vult miſeret, & quẽ vult indurat. ⌊ Omĩa mihi tradita ſunt à pa »
Duplex in chriſto natura. tre meo ⌋ In Chriſto eſt duplex natura. Secũdum ergo diuinã naturã, omĩa .i. rota diuinita- »
tis plenitudo & quicquid pfectionis in patre eſt, tradita, hoc eſt modũ naturalis emanationis
data ſunt filio p generationẽ æternã, quẽadmodũ apud Iohannẽ ipſe proteſtatur: Omĩa in-
Iohan. 16. quiẽs quęcũq; habet pater mea ſunt. Et rurſus ad patrẽ: Omĩa (inqt) mea tua ſunt, & tua mea
ſunt. Ex quo innoteſcit: Sicut omĩa hæc data filio, vt in patre pmanſerint, ita quòd idem nu
mero eſſe ac poſſe in vtroq; cõſiſtat. Et quãuis in patre nõ ſit diuerſitas, ſed ſimpliciſſima vni
tas, filius tñ pluraliter dicit, omnia, qm̃ diuinitas patris omniũ pfectiones, cũ infinita plenitu F
Roma. 1. dine cõprehẽdit. Vnde & Paulus pluraliter dicit. Inuiſibilia dei per ea quę facta ſunt cognoſ-
cũtur. Inſup ſecundũ humanã Chriſti naturã omĩa creata, data & ſubiecta ſunt ei, quantum
Pſal. 8. ad authoritatẽ ab exordio incarnationis. Nã eo ipſo quo eius humanitas vnita eſt verbo hy
Heb. 2. poſtatica vniõe, ꝑlata eſt omĩ creaturæ. Propter quod ait: Pater diligit filiũ, & omĩa dedit in
Iohan. 5. manu eius. In reſurrectione vero omĩa data ſunt Chr̃o homini, quãtũ ad manifeſtationẽ, qa
extunc cœpit innoteſcere, & publice prædicari excellentia Chriſti. Ideo infra: Data eſt, ait,
Matt. 28. mihi omnis poteſtas in cœlo & in rerra. In die autem iudicĳ, omnia ei ſubĳcientur, quan-
1 Tim 2. tum ad pleniſſimam executionem. Loquendo autem de Chriſto, ſecundum q̄ eſt mediator
dei ac hoĩm, ſic oĩa tradita ſunt ei à pr̃e. i. oĩa gñ a hoĩm ſaluãdoꝝ, ſeu oẽs electi, qui p ip̃m re-
Iohan. 12. ducũtur ad prẽm, de qbus ait: Ego ſi exaltatus fuero à terra oĩa trahã ad meip̃m. Et nemo ve
Iohan. 14. nit ad prẽm niſi p me. Et itẽ ad patrẽ loquẽs: Dediſti (inqt) ei poteſtatẽ oĩs carnis, vt omẽ q̃d »
Iohan. 17. dediſti ei, det eis vitã æternã. ⌊ Nemo ⌋ id eſt nullus ſeu nulla intellectualis pſona ⌊ nouit fi- »
lium ⌋ ſecũdũ eius diuinitatẽ notitia cõprehẽſionis pfectę ⌊ niſi pater ⌋ ęternus, q ęqualis eſt »
filio, in eſſendo & cognoſcẽdo. ⌊ Neq; prẽm qs nouit ⌋ notitia plenæ cõprehẽſionis ⌊ niſi fi »
lius (patri ęqualis) & cui voluerit filius reuelare ⌋ p fidẽ in via, vel p ſpeciẽ in patria, vt ſunt ho
mines electi, & angeli ſancti, nõ q̃d iſti ex reuelatiõe Chr̃i agnoſcẽt prẽm, aut filiũ modo ꝑ-
dicto

A dicto, videlicet cōprehēſione plenaria, imò oīs intellectus creatus in infinitū diſtat. i. occūbit
& deficit, ab huiuiuſcemodi notitia dei immēſi ſeu ſummę trinitatis atq; cuiuslibet diuinæ ꝑ
ſonæ. Qm̄ ſicut deus ē infinitæ actualitatis ac ꝑfectiōis, ſic eſt infinitę cognoſcibilitatis. Nō
ergo cōprehēdiſ plene, niſi ab intellectu virtutis & capacitatis immēſæ. Deniq; ꝑ hoc q̊d di- Deus infinitæ cognoſcibilitatis.
ctū eſt: Nemo nouit filiū, niſi pr̄: nec patrē, niſi filius, nō excludiſ, q̄n filius cognoſcat ſeipm̄,
& pr̄ filr̄, nec excludiſ ſpūs ſctūs, à notitia pr̄is & filij: q̄a in his q̄ abſolute dicunſ de deo, q̊d de
vna pſona affirmaſ, de q̄libet tri vere accipiſ. Vn̄ apl̄s ait, dicēs: Quę dei ſūt nullus nouit niſi
ſpūs eius. Nō negat quin pater & filius cognoſcant q̄ dei ſunt. Patet quoq; ex his quod nulla
diuina perſona nec trinitas cognita ſit ex lumine naturali, ſed ex reuelatione ſupernaturali ꝑ
fidem. Poſtremo ſecundū principem theologoꝝ in lib. myſticæ theologiæ, Imò ſecundum Dionyſius.
theologos atq; philoſophos cōmuniter & cōcorditer perfectiſſima cognitio q̄ haberi poteſt
de deo in via, eſt per merā ac purā ablationem ſeu negationem: ita vt vniamur deo tanq̄ enti
incōprehenſibili & prorſus ignoto, quantū ad quid eſt. Et q̄a ſaluator dixit ſibi oīa tradita à
patre, & ſe patrē perfecte cognoſcere: ideo monet nos, vt cōfidēter accedamus ad ipm̄, quē-
“ admodū ſaluator ipſe teſtaſ: Eū (inquiens) q venit ad me, nō eijciā foras. ⌊Venite ad me⌋ ſpi Johan. 6
rituali acceſſu ſeu mentis cōuerſione, iuxta illud prophetæ: Venite & reuertamur ad dn̄m. Et Oſee. 3.
rurſus: Cōuertimini ad me in toto corde veſtro. Vnde & Iacobus dicit: Appropinquate deo Johel. 2
& appropinquabit vobis. Hoc eſt ab iſtis caducis, terrenis & vanis, auertite corda veſtra, & Jacobi. 4
ad ſummū bonū dirigite ea, totūq; affectū veſtrū & cogitatū in Chr̄o ſtabilire ſatagite, ſicut
“ ait Pſalmiſta: Deus cordis mei & pars mea, deus in æternum, ⌊Oēs qui laboratis⌋ in via huius Pſal. 72
B exilij. Homo eñ ad laborē naſciſ, & auis ad volatū. Quidā eñ laborāt in operibus pœniten- Job. 5
tiæ, q̄dā in ope manuū, quidā in diuerſis lāguoribus, q̄dā in actibus vitioſis, prout apud Sap Laborantium diſparilitas
deplorāt, dicētes: Laſſati ſumus in via iniq̄tatis. Quocūq; ergo labore laboremus, accedam Sapien. 5
ad Chriſtū, malos labores dimittēdo, & bonos cōtinuando vel in melius transferēdo, eundo
“ videlicet de labore actionis ad quietē cōtemplationis, ⌊& onerati eſtis,⌋ malis culpæ & pœ- Acto. 15
næ ſeu onere obſeruātiaꝝ legaliū, quod (Petro teſte) importabile fuit. Eſt aūt onus quoddā
graue, vniuerſis cōmune, ex originali pc̄tō ſecutū, de q̄ in Eccl. legiſ: Occupatio magna crea Eccl. 40
ta eſt oībus hoībus, & iugū graue ſup oēs filios Adā, à die exitus de ventre matris eoꝝ, vſq;
in diē ſepulturæ in matrē omniū. Propter q̊d ait beatus Iob: Homo natus de muliere breui vi Job. 14
“ uens tp̄e repleſ multis miſerijs, ⌊& ego reficiā vos⌋. i. cōfortabo & cōſolabor vos, minuen-
do grauitatē laboris, vt opera bona q̄ cū difficultate, tædioq; feciſtis, cū feruore & gaudio fa
cere inchoetis, ſicut ait propheta: Viam mādatoꝝ tuoꝝ cucurri cum dilataſti cor meū. Hinc
ſaluator inquit: Qui ſitit, veniat ad me & bibat. Et in Apoca. Ego ſitiēti dabo de fonte aquæ Pſal. 118 Johan. 7
vitæ gratis. Sic refecta fuit ſponſa, q̄ ait in Canticis: Introduxit me rex in cellā vinariā. Hæc Apoca 21
“ refectio inchoaſ in via per grām, & cōſummaſ in regno per gloriā. ⌊Tollite iugū meū ſuper Cant. 2
“ vos⌋. i. præceptis meis ſubijcite voſmetipſos, & euangelicā legē ſeruate. Vnde inobedienti
populo dicit dn̄s per Hieremiā: A ſeculo (inquiens) cōfregiſti iugū, rupiſti vincula mea, & di Hiere. 2.
“ xiſti, non ſeruiā, ⌊& diſcite à me,⌋ nō miracula facere, nō mūdū creare, ſed ⌊q̄a mitis ſum⌋
inordinationē iræ & impatiētiæ penitus nō habēdo. Mititas quippe ſeu māſuetudo proprie
diciſ virtus moralis irā refrenās. Mitis vtiq;, imò mitiſſimus extitit Chr̄s, q tanq̄ ouis ad oc-
“ ciſionē ductus eſt, & q̄ſi agnus corā tondēte obmutuit, ⌊& humilis corde,⌋ q̄a quicq̄d ago, Eſaiæ. 53
ad gloriā patris refero, & ei omne bonū aſcribo, nullū cōtēno, claritatē ab hoībus nō accipio
in medio diſcipuloꝝ fui ſicut q miniſtrat, pedes eoꝝ laui, in oībus meipm̄ hūilitatis exēplū ꝑ- Johan. 8 Lucæ. 22
“ bui, ⌊& īuenietis requiē aīabus vr̄is⌋. i. in me dulciter quieſcetis, motib⁹ iræ atq; ſupbiæ mi- Matt. 20
C tigatis. Qui eñ mitis & hūilis eſt, ad cōtēplationē & ſtabilitatē mētis aptiſſimus ē, & delectaſ
in multitudine pacis. Hinc Hiere. ait: Interrogate q̄ ſit via bona & ambulate in ea, & inuenie Pſal. 36
tis requiē aīabus vr̄is. Hæc requies perficieſ, & plena erit in patria. Non eñ ꝑfecte quietatur Hiere. 6
cor noſtrū, niſi ſummo bono fuerit immediate ſeu fruitiue coniunctū, Ideo dicit Pſalmiſta:
“ Conuertere aīa mea in requiē tuā. ⌊Iugū eñ meū⌋. i. obſeruatio p̄ceptoꝝ, ⌊ſuaue eſt,⌋ dili Pſal. 114
genti, quoniā nulla forma delectabilius vel facilius agit q̄ charitas, Ideo ait ſcriptura: Iudicia Pſal. 18.
dn̄i. i. p̄cepta vera, iuſtificata in ſemetipſa, Deſiderabilia ſup auꝝ, & dulciora ſup mel & fauū
“ Etenī ſeruus tuus cuſtodit ea, ⌊& onus meū leue⌋ eſt. ſ. obſeruatio conſilioꝝ, q̄ ſicut pigro &
frigido, extat grauiſſima, ſic feruido amatori leuiſſima eſt atq; dulciſſima, ita vt dicat: Quàm Pſal. 118
dulcia faucibus meis eloquia tua. Et: Nō ſunt cōdignę paſſiones huius tp̄is ad futurā gloriam Roma. 8
¶ Quæriſ, ſi iugū Chr̄i ſuaue ē & onus ei⁹ leue, qūo ait: Intrate ꝑ anguſtā portā. Et: Arta ē via Matt. 7
q̄ ducit ad vitā. Itēq;: Regnū cœloꝝ vim patiſ, & violēti rapiūt illud? Et r̄ndendū, q̄ vnū & Luc. 13
idē eſt anguſtū, laborioſum & graue, incipienti, impſecto & ſpūalem cōſolationē nondū ex- Matt. 11
perto, quod tñ latū, iucundū, & leue eſt exercitato, proficienti, pſecto & habituato in bonis. Lucæ. 16
Deniq; mandata atq; cōſilia Chriſti ex ſua natura dulcia extant & leuia, q̄uis per cōparatio-
nem ad noſtrā fragilitatē & pronitatem in malum, difficulter in principio impleantur.

CAP. XI. ¶Quæriſ etiã an iugũ Chr̃i ſeu Euãgelica lex, grauior ſit ad obſeruãdũ, q̃ lex moſaica? & D
videſ q̃d imò. Quia q̃ pſectio maior, eo ad eã difficilius hõ pringir. Maior eſt aũt pſectio no
Matt. uæ legis q̃ veteris. Itẽ: Superius patuit, qũo p̃ceptis legis, Chr̃s ſua maiora p̃cepta adiecit, ꝓ-
Gregorius hibẽs iraſci, & dicere, racha aut fatue, q̃d difficilimũ eſt ĩplere. Gregorius q̃q; aperte affirmat
hoc ip̃m, ſed ſi ita eſt, nõ videſ qũo iugũ Chr̃i ſit ſuaue, & onus ip̃ius leue. Et reſpõdẽdum, q̃d
in veteri lege, erãt p̃cepta triplicia: Puta Moralia, Iudicialia ac Cęremonialia. Si ergo loqua-
Chriſti iugum in quibus leui Moſaicæ præſt. mur de veteri lege, q̃ ad p̃cepta eius cæremonialia, cõſtat q̃d difficilius fuit eã ſeruare q̃ nouã
legẽ. Vñ in Actis Petrus dicit: Quid tentatis imponere iugũ ſup ceruicẽ diſcipuloꝝ, q̃d neq;
nos neq; prẽs nr̃i portare potuimus, q̃d intelligiſ de cęremonialibus legis. Pręcepta vero mo
Actoꝝ. ralia viriuſq; legis ſunt eadẽ, quæ tñ nũc facilius implẽtur quàm tũc, propter magnitudinem
gr̃æ, q̃ cõferſ in noua lege, ꝑ ſacramẽta eccleſiæ. Cõſilia vero Chr̃i, difficiliora ſunt quàm p̃-
cepta moralia legis, ꝑ comparationem ad noſtram infirmitatem. Sed per comparationem
Roma. ad gratiam quæ adiuuat noſtram imbecillitatrm, etiam ipſa conſilia facillime adimplentur.
Hanc quęſtionem non intendo hoc loco plenius proſequi, ſed ſic eam tetigiſſe ſufficiat. Hoc
vero ſummę requiritur, & maxime admonendum eſt vt diſcamus à magiſtro noſtro (in quo
ſunt oẽs theſauri ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ abſcõditi, imò q eſt ſapiẽtia patris) verã mãſuetudinẽ &
Iacob. 4 humilitatẽ ſyncerã, qm̃ hæ duæ virtutes, p̃cipue faciũt hoiem, tã deo q̃ proximis ſuis amabi-
Eccle. 10 lẽ, fratribus exẽplarẽ, laudabilẽ, dulcẽ, ſolacioſum'q; oibus. Scriptũ eſt em̃ in Eccleſiaſtico:
Eccle. 15. Deus ſupbis reſiſtit, humilibus aũt dat grãm. Et item: Odibilis corã deo & hoibus eſt ſupbia
Leo papa Et rurſus: In mãſuetudine opa tua fac, & ſup oẽm hominũ gloriã diligeris. Vñ Leo papa op
time dicit. Tota Chr̃ianæ ſapiẽtiæ diſciplina, nõ in abũdãtia verbi, non in aſtutia diſputãdi, E
nõ in appetitu laudis & gloriæ, ſed in vera & volũtaria hũilitate cõſiſtit, quã dñs Ieſus, ab vte
ro matris, vſq; ad ſuppliciũ crucis, pro omi fortitudine elegit & docuit. Et denuo: Tota (in-
q̃t) victoria ſaluatoris, q̃ & diabolũ ſtrauit & mũdũ, humilitate ẽ cõcepta, hũilitate cõfecta.

¶EXPLANATIO CAPITVLI DVODECIMI.

¶In illo tpe. Abiit Ieſus ſabbato. Articulus XXIII.

CAP. XII. IN illo tpe⌋ cũ dicta & facta ſunt p̃inducta ⌊abiit Ieſus ſabbato⌋ »
Marc. 2 .i. ſeptima die hebdomadę q celebris fuit apud Iudęos ⌊ꝑ ſata⌋ .i. »
Lucæ. 6. per fruges, ſeu ſegetes agri ⌊diſcipuli aũt eius⌋ eũtes ſecũ ꝑ ſata eſu »
Marc. 2 riẽtes. Sæpius em̃ vt Marcus teſtaſ, nõ habebãt mãducãdi ſpacium
propter turbã cõcurrẽtẽ. Interdũ enã voluit Chr̃s vt aliquã paterẽ
tur inopiam ⌊cœperũt vellere (.i. extrahere) ſpicas & mãducare⌋ »
Lucæ. 6 grana incluſa, ſpicis manibꝰ cõfricatis. ⌊Phariſæi aũt vidẽtes (hoc) »
dixrrũt ei⌋ videlicet Chr̃o. Lucas refert: quod phariſæi dixerunt »
diſcipulis, ſed nõ eſt cõtrarietas. Poterãt em̃ tã Chr̃o q̃ eius diſcipu
lis dicere, q̃ ſequunſ, vel qdã eoꝝ dixerũt hæc Chr̃o, alii rius diſci-
pulis. Vñ in Luca notãter ſcriptũ eſt, quod qdã phariſæoꝝ dicebãt diſcipulis eius. Dixerunt
ergo magiſtro, in quẽ culpã diſcipuloꝝ retorquere conati ſunt. Dixerũt aũt, nõ zelo iuſtitię
ſed rãcoris affectu. ⌊Ecce diſcipuli tui faciũt q̃d non licet eis ſabbatis facere⌋ .ſ. ſpicas vellere »
& cõfricare. Moſes em̃ p̃cepit in Exodo: vt filii Iſrael p̃pararẽt cibaria non in ſabbato, ſed in F
die p̃cedẽti ⌊At ille (videlicet Chr̃s) dixit eis⌋ excuſando diſcipulos ſuos, & q̃dãmodo expo »
nẽdo p̃ceptũ. Nõ legiſtis primo Regũ, quod vtiq; legiſtis, vel lrgere aut ſcire debuiſtis, ⌊qd »
fecerit Dauid qñ eſuriit⌋ fugiẽs à facie Saul ⌊& q cũ eo erãt hoc eſt qd fecerint viri ſeu ſerui, »
1. Reg. 21. vel pueri eius ⌊qũo intrauit in domũ dei⌋ .i. tabernaculũ dñi, in Nobe vrbe ſacerdotũ ⌊& »
Marc. 2 panrs propoſitiõis⌋ .i. panes q die ſabbati ponebãtur calidi ſup mẽſam in tabrrnaculo, pro »
Lucæ. 6. vſu ſacerdotũ ⌊comedit⌋ tã ipſe q̃ ſocii eius neceſſitate famis compulſi, q̃s dedit ei Achime- »
lech põtiſex, qm̃ panes laicos nõ habebat ad manũ ⌊quos (panes) nõ licebat ei⌋ .i. ipſi Dauid »
⌊edere⌋ extra neceſſitatis articulũ, ſeu aliis horis ⌊neq; his q cũ eo erãt⌋ niſi ſolis ſacerdoti- »
bus? Si ergo Dauid & ſui ac põtifex excuſanſ, à tranſgreſſione legis propter famis neceſſita-
tẽ, cur nõ ſimili rõne, excuſanſ diſcipuli mri? Præcepta em̃ illa, intelligẽda nõ erãt in articu-
Neceſſitas, cõmunisque vtilitas, diſpenſationẽ expoſcit. lo neceſſitatis, ſed diſpẽſationẽ & expoſitionẽ admittebãt. Neceſſitas vero eſt mater diſpen
ſatiõis, ſecũdũ quod ait ad Eugeniũ papã ſanctus Bernardus. Nõ ſum tã rudis vt ignorẽ vos
diſpẽſatores eẽ poſitos, ſed in ędificationẽ, nõ in deſtructionẽ. Vbi ergo vrget neceſſitas, ex-
cuſabilis eſt diſpẽſatio. Vbi vtilitas prouocat, laudabilis eſt diſpẽſatio, vtilitas inquã cõmu-
nis nõ propria. Deniq; phariſæi nõ reprehẽdebãt diſcipulos Chr̃i, de hoc quod ſpicas velle-
Deute. 24 bãt & manducabãt, qa hoc licuit eis iuxta illud q̃d in Deuteronomio ſcriptũ eſt. Si intraueris
ſegetẽ amici tui, frãges ſpicas & manu cõteres, falce aũt nõ metes, ſed ꝙ fecerũt hoc ſabbato.
Cõſequenter excuſat Chr̃s ſuos diſcipulos alia ratione, videlicet quia de eius licẽtia iſta fe-
cerunt, ipſe autem vim diſpenſandi ſe habere teſtatur ⌊aut nõ legiſtis in lege⌋ videlicet in li »
bris Moſi ⌊quia ſabbatis⌋ hoc eſt diebus ſabbatorum ⌊ſacerdotrs (legales) in tẽplo ſabbatũ »
violant⌋

A violant⌋ id eſt ſabbati celebrationẽ nõ ſeruãt, quãtũ ad verba ꝓcepti, ſed manualiter operã-
tur, animalia deo immolãdo, & ea excoriando, hoſtiaſq; lauãdo ⌊ſine crimine ſunt?⌋ hoc ẽ,
ſine tranſgreſſione præcepti, qa non agũt cõtra intentionẽ ꝓcepti, qm̃ opa illa directe ordi-
nabãtur, ad cultũ diuinũ, & deo iubẽte, fiebãt in ſabbato. ⌊Dico aũt vobis, qa templo maior
eſt hic⌋ locus in q̃ ego ſum. Sic exponit Hieronymus, qm̃ locus cõtinens Chriſtũ dignior fu Hieronymus.
it templo. Vel, hic, id eſt ego Chrũs, maior ſeu dignior ſum tẽplo, cũ ſim dñs tẽpli. Ideo mea
authoritate, poteſt hic fieri à diſcipulis meis, quod fit in tẽplo à ſacerdotibus. ⌊Si autem ſci-
retis⌋ hoc eſt perfecte intelligeretis ⌊quid eſt⌋ id eſt quid ſignificet illud Oſeæ prophetæ: Oſeæ. 6.
⌊Miſericordiam⌋.i. opera pietatis, & affectũ cõpaſſionis ⌊volo (ego dñs) & nõ ſacrificiũ⌋ Matt. 9.
hoc eſt plus quàm legalem hoſtiam ⌊nunq̃ condemnaſſetis⌋.i. præcepti præuaricatores iu- Marc. 3
dicaſſetis ⌊innocentes⌋ diſcipulos meos, ſed opera miſericordiæ, ſacrificiis templi ꝓponen- Lucæ. 6.
do, condoluiſſetis diſcipulis meis, neceſſitate famis ſpicas vellentibus, & excuſaſſetis eoſdẽ.
Quod autem Chriſtus poteſtatem habuerit diſpenſandi, de obſeruatione ſabbati, declaratur
ſubdendo. ⌊Dominus eſt etiam filius hominis⌋ ſcilicet Chriſtus qui propter humilitatem Chriſto tẽpus
frequenter ſe nominat filiũ hominis, raro filiũ dei ⌊etiã ſabbati⌋ id eſt ſeptimo diei, & ꝑ cõ- præeſſe ac dñari
ſequens alioꝝ dieꝝ, totiuſq; temporis. Ex quo oſtenditur, quod Chriſtus ſit verus deus, cui proprium
B propriũ eſt tẽporibus præeſſe ac dominari. Vnde in noua lege Chriſti authoritate celebritas
ſabbati ceſſauit, & prima feria facta eſt celebris. Eadem authoritate diſcipuli ſpicas ſabbato
vellere poterãt, eundo per ſata, ſeu blada. ⌊Et cũ inde⌋.i. à campo ſeu agro, vbi hæc cõtige
rũt ⌊tranſiſſet (Ieſus) venit in ſynagogã eoꝝ⌋ videlicet phariſæoꝝ, à qbus fuerat redargut⁹
vel alioꝝ Iudæoꝝ. ⌊& ecce hõ manũ habẽs aridã⌋.i. cõtractã, erat ibi in ſynagoga ⌊& in- Marc. 3.
terrogabãt (phariſæi) eũ dicẽtes: Si (id eſt an) licet ſabbatis curare?⌋.i. infirmũ ſanare ⌊vt ac Lucæ. 6.
cuſarẽt eũ⌋ qñcũq; reſpõderet aut faceret. Qm̃ em̃ Chr̃s diſcipulos ſuos excuſauit & miſeri
cordiã, ſacrificio ꝓtulit, phariſæi inſidiari cœperũt magiſtro, inquirẽtes an liceret ſabbato ſa
nare, vt ſi Chrũs diceret imo, arguerẽt eũ de ſabbati trãſgreſſione. Si diceret non, arguerent
eũ de miſericordia ſeu crudelitate, vel etiã de impotẽtia, ſi nõ curaret, vt ſcriptũ eſt in Luca Lucæ ſimul ac
& Marco, quòd Ieſus interrogauit phariſæos, an licet ſabbato curare. Hic dicit̃ q; illi interro que Marci cũ
gauerũt eũ, & vtrũq; verũ eſt. Ipſi nãq; primo interrogauerunt Ieſum, de hoc doloſe ac inſi- Matthæo cõ
dioſe, deinde Chrũs iuſſit hominẽ illũ in medio ſtare, q̃ ſtante Chrũs q̃ſtionẽ illoꝝ repetiit, cordia.
vt eis cõuenientius reſpõderet. ⌊Ipſe aũt dixit illis⌋ proprię quæſtioni, reſpõdendo, qm̃ ipſi
reſpondere nõ poterãt vel nolebãt. Secũdũ Marcũ Ieſus circũſpexit eos cũ ira, cõtriſtatus ſu Marc. 3
per cæcitate cordis eoꝝ. Probat itaq; Chr̃s, q; liceat ſabbato hoiem reparare & cõfortare, ꝑ
locũ à minori vel maiori, eò q; liceat in die ſabbati, bruto ſuccurrere. ⌊Quis erit ex vobis ho-
mo⌋ rõnabiliter iudicãs, rõnemq; ſequens ⌊qui habeat ouẽ vnã, & ſi ceciderit hæc ſabbatis
in foueã, nõne tenebit & leuabit eã?⌋ de fouea ſabbato. ⌊quantomagis melior eſt hõ⌋ ſum-
mæ trinitatis imagine inſignitus ⌊oue⌋ & qualibet irrõnali creatura? id ẽ, quãto homo ꝑ na
turã, & grãm dignior eſt oue, tãto cõueniẽtius eſt hoiem ſabbato curare, q̃ ouẽ de lacu leuare
⌊Itaq; licet ſabbatis bñfacere⌋.i. opa pietatis, & actus virtutũ exercere. Iudæi vero male in-
telligebãt ꝓceptũ de ſabbati celebratiõe, putãtes quẽlibet actũ exteriorẽ illicitũ ſabbato. Cũ Leuit. 23.
tñ Moſes, notãter ꝓceperit, Oĩe opus ſeruile nõ facietis in eo, & põt opus ſeruile intelligi q̃ Opus ſeruile.
C libet opatio, nõ habẽs bonitatẽ ex ſua rõne in gñe moris, vt arare, ædificare, tales actus illici
ti erãt in ſabbato. Actus vero ex ſe boni, in gñe moris liciti erãt, vt ſanare infirmũ ex charita
te & mĩa, & ꝓſertim qñ hoc ſit miraculoſe. Hinc etiã licuit ſabbato ſe defendere, & vim vi re
pellere. Qd̃ ignorãtes, qdã Iudæi, ꝑmiſerũt ſe occidi à gẽtibus, vt legit̃ in lib. Machabæoꝝ:
⌊Tũc (Ieſus) ait homini⌋ cõtractã manũ habẽti. ⌊Extẽde manũ tuã⌋ arefactã. ⌊Et exten- 1. Mach. 2
dit⌋ eã nõ naturali, ſed diuina virtute, qa vis motiua impedita erat, ꝑ defectionẽ ſpirituũ ⌊&
reſtituta ẽ ſanitati⌋ manus cõtracta, in illo momẽto q̃ dixerat Ieſus, extende manũ tuã. In q̃ Diuinæ poteſtatis efficacia
patet efficacia ptãtis diuinæ, in inſtãti agẽtis. Quãuis em̃ ſæpe ꝑ naturã, & artis operationẽ,
cõtractus curet̃, nõ tñ in inſtanti, vel ſolo imperio. Natura em̃ & ars operant̃ ſucceſſiue, non
ſubito. Nõ aũt potuit manus arida extẽdi, niſi prius ſanaret̃. Reſtituta eſt ergo ſanitati ⌊ſicut
altera⌋.i. ſiniſtra, qa ſcd̃m Lucã, dextera fuit cõtracta, nõ q; ſiniſtra reſtituta ſit ſanitati, ſed Lucæ. 6
dextera reſtituta ẽ ſanitati.i. ſana effecta ẽ, ſicut ſiniſtra ſana fuit. ⌊Exeuntes autẽ phariſæi⌋
de ſynagoga ⌊cõſiliũ faciebãt aduerſus eũ (videlicet Ieſum) q̃uo eũ ꝑderẽt⌋.i. accuſarẽt, atq;
occiderẽt. Scd̃m Marcũ, cõſiliũ fecerũt cũ Herodianis, in q̃ patet intolerabilis phariſæoꝝ ꝑ- Marci. 3
uerſitas, q inde deteriorati ſunt, vnde emẽdari debebãt. Firmauerũt em̃ ſibi ſermonẽ nequã, Pſal. 63
& ex deliberatiõe, ex certa malitia, ex habitu malo inique egerũt, propter q̃d inſanabiles, in-
corrigibileſq; fuerũt, præcipue propter odiũ cõtra Chr̃m, q̃d ꝑuertit oĩe iudiciũ. Vñ de eis Hiere. 30
dici põt illud Hieremiæ ꝓphetæ. Indurauerũt facies ſuas ſupra petrã, & noluerũt reuerti. ⌊Ie- Deute. 27.
ſus aũt ſciẽs⌋ machinatiões eoꝝ receſſit inde⌋.i. à ſynagoga ad mare, vt Mar. h3; nõ ex timo Marc. 3
re mortis, ſ3 cædẽs furori, & cõdolẽs cęcitati eoꝝ, & qm̃ nõdũ venit hora ei⁹, & qa nõ capie Iohan. 2.

 bat pe-

bat perire Prophetam extra Hieruſalem,& item vt daret exemplum fugiendi,pro loco,cau D
Matthę.9 ſa,& tpe,ſicut ſæpius dixit:Cũ perſecuti vos fuerint in vnã ciuitatẽ, fugite in aliã. Porro mo
Moral' ſenſus raliter,ꝑ hoĩem habentẽ manũ aridã,& hãc dexteram,intelligiƭ quilibet piger,accidioſus ſi-
Zacha.11 ue pctõr,q negligit opari quæ dei ſunt. Vnde de negligẽte paſtore ſcriptũ eſt:Brachiũ eius
ariditate ſiccabiƭ. Hinc præcepit Chr̃us,vt ſurgat à culpa ꝑ pœnĩm. Stet in medio ꝑ exem-
plarẽ cõuerſationẽ. Manũ quoq; extendat, ꝑ opeꝝ miæ exhibitionẽ. ⌊Et ſecuti ſunt eum⌋ ,,
cordis affectu,corpis greſſu ⌊multi⌋ qui omiſerũt Ieſum ſequi propter timorẽ phariſæoꝝ, ,,
⌊& curauit eos oẽs⌋ q cura indigebãt,& eã requirebãt. Alios curauit ſpũaliter, vel realiter ,,
vel quantũ in ſe fuit. ⌊Et ꝑcepit eis ne manifeſtũ eũ facerẽt⌋ miracula eius aliȷs inſinuãdo,in ,,
quo docuit nos humilitatẽ amplecti,& vanã gloriã abominari. Vel,ne manifeſtũ eũ facerẽt,
id ẽ,ne aduerſariȷs ſuis ac phariſæis manifeſtarẽt,q̃ iſſet ac eſſet. Propter eaſdẽ eñ cauſas, vo-
Eſa.42 luit Chr̃us latere, ꝑpter quas abiȷt: ⌊Vt adimpleretƭ qđ dictũ eſt ꝑ Eſaiã prophetã dicentẽ⌋ ,,
in pſona dei patris: ⌊Ecce puer meus⌋.i.Chr̃us,de quo in Actis aſſeriƭ:Conuenerũt aduer- ,,
Eſa.9 ſum ſanctũ pueꝝ tuũ Ieſum, Pontius Pilatus & Herodes. Et Eſaias:Puer(inquit)natus eſt no
bis. In veteri teſtamento, puer pro ſeruo frequenter accipiƭ. Vnde noſtra trãſlatio habet:Ec
Eſa.42 ce ſeruus meus, quod conuenit Chriſto,rõne naturæ aſſumptæ , ſcđm quam pater maior eſt
Phil.2 filio,q exinaniuit ſemetipſm formã ſerui accipiẽs. Si autem puer pro filio accipiaƭ, ſic Chr̃us
ſcđm diuinã naturã eſt puer naturalis, ⌊quẽ elegi⌋ nõ ſcđm diuinã naturã,ſed ſcđm humani ,,
Electio ex libertate ꝑcedit. tatem aſſumptam. Electio enim ex libertate procedit,& tendit ad bona gr̃æ,donáq; gloriæ,
Chr̃us vero vt verbũ ac filius dei procedit à pr̃e,ꝑ modũ naturalis emanatõis,& æternaliter E
eſſentialiterq; beatus eſt. Imó eãdem numero cum pr̃e ac ſpũ ſancto beatitudinẽ habens. Ele-
Cant.5 ctus ergo diciƭ Chr̃us vt homo,de quo ſponſa dicit in Canticis:Dilectus meus cãdidus,& ru
Romañ.1 bicundus,electus ex milibus. Et Apl̃us:Qui prædeſtinatus eſt(ait)filius dei in virtute, ſcđm
ſpm̃ ſanctificationis,dilectus meus quẽ ſcđm diuinitatẽ ipſius diligo amore ſimpliciter infi-
nito,tanq̃ æqualem mihi in bonitate. Scđm humanitatẽ vero eius verbo vnitã, diligo eũ ma
gis,q̃ totũ vniuerſum. Vere eñ pater diligit filiũ,amore ſupdulciſſimo,oĩ creaturæ ignoto
ac inexperto quãtum ad plenitudinẽ ſuam. Sãcti tñ in patria guſtant eum pleno ore ⌊In quo ,,
bene complacuit animæ meæ⌋ Hoc eſt,cordi meo. Tantã eñ complacentiã habet pater in ,,
filio,q̃ntã & dilectionẽ,nec aliqđ ineſt filio,q̃d oculos pr̃is offendat,propter q̃d ait:Ego quę
Matth.3 placita ſunt ei facio ſemper. Et Chr̃o baptizato ac trãſfigurato, audita eſt vox pr̃is,dicens:
Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi cõplacuit. Loquiƭ aũt deus pr̃ affectu & more huma-
Deus quomodo animam habere dicatur no,cũ ait,in quo bene cõplacuit animæ meæ,nõ qđ habeat animã,cũ ſit ſimpliciſſima vnitas,
puriſſimáq; natura,ſed ad denotandũ ꝙ intimè diligat filiũ,ſcđm q̃d ſpõſa ait in Cãticis:Indi
Cant.1. ca mihi quẽ diligat aĩa mea. Et inueni quẽ diligit aĩa mea. In veteri tñ teſtamẽto, freq̃nter dr̃
Amos.6 deus aĩam hr̃e,vel ꝑ aĩam ſuã iurare,vt patet in Amos quo legiƭ:Iurauit dñs in aĩa ſua. Dete
Hiere.5 ſtor ego ſupbiã. Et Hieremias ait:In gente iniqua vlciſciƭ aĩa mea. ⌊Ponã ſpm̃ meũ ſup eũ⌋ ,,
Id ẽ,ſpm̃ ſanctũ aĩæ eius ſupcopioſe infundã,quia nõ ad mẽſurã dat deus ſpm̃ homini Chr̃o,
Iohan.3 vt Iohãnes habet,& in Luca ſcriptũ eſt:Ieſus plenus ſpũ ſc̃tõ,regreſſus eſt à Iordane. Deniq;
Lucæ.3. Lucę.1 cõceptus ẽ de ſpũ ſc̃tõ. Et à primo illius cõceptõis inſtãti tam plenus fuit ſpũ ſc̃tõ,ꝙ nunq̃ in
Eſaię.11 gr̃a,charitate, vel cõtemplatõe profecit. Propter q̃d Eſaias:Requieſcet(inq̃t) ſup eũ ſpũs dñi, F
ſpũs ſapiæ. Iudiciũ diſcretõis.i.diſtãtiam inter bonũ & malũ,futuꝝ quoq; iudiciũ remunera
tiõis. Vel iudiciũ.i.diuinũ ꝑceptũ,quod deus iudicat eſſe iuſtũ ⌊gẽtibus nũtiabit⌋ per ꝑdica ,,
Matth.10.28. tionẽ Apl̃oꝝ q̃bus locutus eſt:Euntes docete oẽs gẽtes. Vnde in Geneſi dr̃:Ipſe erit expe
Mar.16 ctatio gentiũ. Et in Aggæo:Veniet deſideratus cũctis gẽtibus. Vnde ꝑ Eſaiã loquiƭ pater de
Gene.50 Aggæi.2 Chr̃o:Ecce teſtẽ populis dedi eũ,ducẽ & ꝑceptorẽ gẽtibus. Chr̃us aũt in propria pſona, nõ
Eſaię.55 ꝑdicauit niſi Iudæis. In die quoq; nouiſſimo Chr̃us proprio ore pronũtiabit iudicium.i. iudi
Matth.25. cialem ſñiam,dicẽs iniquis:Ite maledicti in ignẽ æternũ. Et iuſtis:Venite benedicti pr̃is mei.
⌊Non contẽdet⌋ contra aduerſarios ſuos ex paſſione rixãdo ⌊neq; clamabit⌋ alte loq̃ndo ,,
propter deſideriũ laudis humanæ, vel affectu vindictæ,ſeu inordinatè & impatiẽter loq̃ndo ,,
Ephe.4 de q̃ clamore dicit Apl̃us:Oĩs amaritudo,& ira,& clamor tollaƭ à vobis. Vnde in paſſiõe ob-
Eſa.55 mutuit in tm̃,vt ab Herode illudereƭ,atq; Pilatus vehemẽter mirareƭ. Nihilominus Chr̃us in
Matth.26 Lucæ 8 ſua ꝑdicatõe freq̃nter clamauit, ex charitatis feruore iuxta illud:Ieſus hęc dicẽs clamauit:Qui
Iohan.7. habet aures &c. Et rurſus:Clamabat Ieſus, ſi q̃s ſitit veniat ad me. Apl̃s q̃q; ad Hebręos dicit
Hebr.5 ꝙ cũ clamore valido,& lachrymis ꝑces fudit, ⌊neq; audiet aliq̃s in plateis vocẽ eius.⌋ Videƭ ,,
Iohan.8 Lucæ.10 cõtrariũ,q̃d alibi Chr̃s ait:Ego palã locutus ſum mũdo,& in occulto locut⁹ ſum nihil. Inſup
certũ eſt, ꝙ Chr̃us eundo ꝑ vias & plateas, ſępe ꝑdicauit diſcipulis ſuis & etiã aliȷs,ſicut in die
Matth.21 Palmaꝝ,cũ venit à Bethania in Hier̃lm. Et r̃ndendum, ꝙ Chr̃us diciƭ nõ eſſe locutus in pla-
teis,qm̃ propter vanã oſtentationẽ,& gloriã nihil locutus eſt. Aliȷ plateas ſpũaliter ſumũt ꝑ
Matth.7 lata via quę ducit ad mortẽ,in qua certũ ẽ Chr̃m nunq̃ fuiſſe aut ꝑdicaſſe ⌊Arũdinẽ quaſſatã⌋ ,,
Hoc eſt,calamũ læſum,& penè deſtructũ ⌊nõ confringet⌋.i.nõ penitus relinquet, aut pdet. ,,

Per arũ-

A Per arundinẽ iſtã,ſignatur populus gentilis,diuerſis erroribus,& pc̃tis attritus & laceratus,
quẽ Chr̃s miſericorditer reparauit,cõuertẽdo eũ ad fidẽ & grãm,prout apd̃ Iohãnẽ ꝓteſtaſ Iohan.10
" Alias(inquiẽs)oues habeo,q̃ nõ ſunt ex hoc ouili,& illas oportet me adducere ⌊ & linũ fumi
" gãs⌋.i.ppl̃m Iudæoꝝ,q̃ propter aliqualẽ legis,& Chr̃i notitiã,licet valde obſcurã,lino fu-
" migãti cõparanſ,q̃bus ait:Adhuc modicũ lumẽ in vobis eſt ⌊nõ extinguet⌋.i.penitus exce Iohan. 12
cari non deſinet,ſed q̃ſdã illoꝝ miſericorditer illũinabit,q̃bus & dixit.Cũ exaltaueritis filiũ Iohan. 8
hoĩs,tũc cognoſcetis q̃a ego ſum.Reliquiæ e q̃dẽ,ꝑ electionẽ gr̃æ ſaluę factę ſunt. Poſſumus Roma.11
aũt ꝑ arũdinẽ,quaſſatã & linũ fumigãtẽ,eãdẽ plebẽ,imò eãdẽ ꝑſonã accipere,q̃ dicit arũdo
quaſſata,propter vitioꝝ corruptionẽ,& linũ fumigãs, ꝓpter intellectualis luminis paruita-
tẽ,cæcitati interne propinquũ.Sic oĩs bonus ꝑlatus,ꝑdicator ac frater,nõ debet arundinem
quaſſatã cõfringere,nec linũ fumigãs extinguere,ſed ſubdito,ſeu cõfratri vitijs irretito,tẽta
to,& pene excecato infatigabili charitate ſuccurrere,ſicut hortaſ ap̃lus:Fr̃es ſi ingens, ſi ꝑoc- Galat. 6.
cupatus fuerit hõ in aliq̃ delicto,vos q̃ ſpũales eſtis,hmõi inſtruite in ſpũ lenitatis.Et rurſus:
Corripite inq̃etos,cõſolamini puſillanimes,ſuſcipite infirmos,patientes eſtote ad oẽs.Vñ 1.Theſſ.5.
Hieronymus ait:Qui pc̃tõri nõ porrigit manũ,& nõ portat onus fratris ſui,iſte calamũ q̃ſ- Hieronymus.
ſatũ cõfringit.Et q̃ modicã ſintillã fidei cõtẽnit in paruulis,iſte linũ extinguit fumigãs. Se-
" quamur ergo veſtigia Chr̃i,q̃ venit q̃rere & ſaluũ facere q̃d perierat ⌊donec eijciat ad victo Lucæ.19
" riã iudiciũ⌋ hoc intelligi põt,tã de iudicio diſcretiõis,q̃ extremę remuneratiõis. Primo ſic,
prædicta Chr̃s nõ faciet,ſed eoꝝ oppoſita,donec eijciat.i.proſequaſ ſiue effundat ac ꝑducat
B iudiciũ diſcretiõis.i.ſeparationẽ electoꝝ à reprobis in ꝑſenti ꝑ fidẽ & gratiã,ad victoriã.i.
deiectionẽ diaboli,illũ ab electoꝝ cordibus excludẽdo.De hoc iudicio dicit ſaluator:Nunc Iohan.12
iudiciũ eſt mũdi,nũc princeps huius mũdi eijcieſ foras.Cœpit q̃ppe iſtud iudiciũ,maxime à
ꝑdicatiõe Chr̃i & ap̃loꝝ,q̃a ex tũc in toto mũdo cœperũt q̃dã ad fidẽ & charitatẽ vocari,a-
lijs derelictis,& ita tũc ſeparabanſ ab inuicẽ,fide,voto ac merito,q̃d ad diſcretiõis iudiciũ ꝑ-
tinet,ꝑ q̃d Chr̃s diabolũ vicit,eijciẽdo eũ foras,& tribuẽdo fidelibus ꝑtãtẽ præualẽdi cõtra
eũ.Scd̃o ſic,donec eijciat ad victoriã iudiciũ.i.iudiciũ vltimæ diſcuſſionis,ſeu extremę remu
neratiõis exerceat & ꝑducat,ad victoriã.i.ad plenũ ſuꝑ ꝑſius triũphũ,q̃a tunc ꝑfecte deijciet
oẽs aduerſarios ſuos,ſcd̃m illud Eſaiæ ꝓphetæ. Ad eũ veniẽt,& cõfundẽtur oẽs q̃ repugnãt Eſaiæ.45.
ei.Illo aũt iudicio cõſumato,Chr̃s nõ ampli⁹ reparabit q̃ſſatã arũdinẽ,nec illũinabit fumigãs

¶Proſecutio expoſitiõis ꝑſentis capituli. Articulus XXXIIII. (linũ.

" TVnc oblatus eſt ei⌋ videlicet Chr̃o ad ſanãdũ ⌊dęmoniũ habens⌋.i.hõ obſeſſus à
" dęmone ⌊cæcus & mutus⌋ nõ à natura vel ęgritudine naturali,ſed à dęmonis oꝑa
tiõe.Vñ in Luca ſcriptũ eſt:Erat eijciẽs dæmoniũ,& illud erat mutũ.Nõ vtiq; for Lucæ.11.
" maliter,ſed efficiẽter.i.mutificãs hoĩem ⌊& curauit eũ⌋ Ieſus,dęmonẽ expellẽdo
" ⌊ita vt loqueref & videret,q̃ paulo añ mutus fuit ac cæcus,ſicq; ſcd̃m Hieronymũ tria ſigna Hieronymus.
in eodẽ peracta ſunt.Nã obſeſſus curatur,mutus loquelam, & cæcus viſum recepit.Tñ duo Tria i vno ho
C iſta,cõſecuta ſunt naturali ordine ,primũ ſignũ,videlicet dęmonis eiectionẽ,qñ eñ dæmon mine perpetraſ
hoĩem cæcũ ac mutũ effecit ſua ꝑſentia,ideo eo eiecto hõ recepit facultatẽ linguæ ac oculoꝝ ta ſunt ſigna
" ⌊Et ſtupebãt⌋.i.vehemẽter mirabanſ ⌊oẽs turbæ(q̃ aderãt)& dicebãt⌋ q̃rẽdo ad inuicẽ.
Nõne hic eſt filius Dauid:hoc ẽ Chr̃s in lege promiſſus,& ꝑnũtiatus naſci de ſemine Dauid.
Tanq̃ dicãt.Cũ hic ſit Chr̃s,vel ſi eſt Chr̃us,prout verba & oꝑa eius teſtanſ, nõ debemus in
" tm̃ mirari q̧ ſigna hęc opereſ,cũ hoc ſit ꝓphetatũ de eo.⌊Phariſæi aũt audientes⌋ turbã tã
" reuerẽter de Ieſu loquentẽ ⌊dixerũt⌋ ex graui inuidia,q̃ oĩa etiã bona interpretaſ ſiniſtre, Inuidiæ con-ditio.
" & occaſionẽ calumniandi confingit ⌊hic nõ eijcit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæ Marc.3
" monioꝝ⌋ hoc eſt virtute ſummi ac peſſimi dæmonis,cũ Ieſu pactũ & familiaritatẽ habẽtis, Lucæ.11
cui dæmonum principi, alij inferiores obediũt egrediendo ab obſeſſis ad verba Ieſu,quate-
nus homines decipiantur putando quòd Ieſus diuina virtute hæc agar, & Chriſtus exiſtat.
" ⌊Ieſus autem ſciens(certitudinaliter)cogitationes⌋ eorum,quod deo eſt proprium,vt pro-
pri a poteſtate cogitationes cordium intueatur,nec homo poteſt eas cognoſcere niſi deo re
" uelante ⌊dixit eis⌋ Antequàm Chriſti reſponſionem elucidem,commemorare oportet,q̃d
moraliter ꝑ dæmoniacum iſtũ ſurdum ac mutum ſignetur.Significatur autem per eũ q̃cũq; Moralis ſenſus.
habituatus in vitijs,quem dæmon ducit quo vult,habens eum captiuum ad ſuam voluntatẽ,
qui verba dei aure cordis non percipit,nec gratias agit deo.Hũc curat Chriſtus, dæmonem
per gratiæ infuſionem eijciendo,ita vt homo talis audiat quid loquatur ſpiritus, & domino Pſal. 84
confiteatur,ſicq; ſpiritualia loquens,& audiens ſic loquentes.Audiens itaque Ieſus,prauita-
tẽ phariſæorum redarguens, non ad verba ſed ad cogitata eoꝝ reſpondet, vt vel ſic fate-
" antur eius maieſtatem , quem experiuntur cordium ſecreta rimari.⌊Omne regnum di- Marc.3.
" uiſum contra ſe⌋ hoc eſt, inteſtinam diſcordiam habens & pugnam , ita quòd vna pars Lucæ.11.
" contra aliam præliatur,⌊ deſolabitur⌋ hoc eſt cito deſtruetur ⌊& omnis ciuitas vel domus
" diuiſa contra ſe non ſtabit⌋ hoc eſt vrbs & habitatio quorum habitatores contra ſe dimicãt
deſtruẽ-

deſtruentur. ⌊Et ſi ſatanas ſatanã eijcit⌋ Hoc eſt, ſi adiutorio ſuperioris dæmonis alij ab ho-
minibus expellunt, ⌊aduerſus ſe diuiſus eſt⌋ id eſt, contra ſe pugnat, & propriũ regnũ cor-
rumpit, cum regnũ eius ſit hominibus præualere. ⌊Quomodo ergo ſtabit regnũ eius?⌋ Hoc
eſt, qualiter poteſtas & dominatio prĩcipis dæmonũ pſeuerabit, quã ad probationẽ electoꝶ D
ſtare oportet vſqꝫ ad diem iudicij? Sed ad hoc poterãt dicere phariſæi, ꝙ ſatanas ſatanã eijcie
bat, ita ꝙ eiectio dęmonũ fuit obedientia in principẽ ſuũ in Chriſto, quatenus homines ma-
ioribus inuoluerent erroribus, æſtimando Ieſum eſſe filiũ dei. Ad quòd facile eſt reſpondere.
Chriſtus quib. aduerſetur Nam Chriſtus in oĩibus ore & ope docuit, ea quæ maximè cõtrariant diabolo, ſcilicet cha-
ritatẽ, obedientiã, patientiã, pacẽ, humilitatẽ, paupertatẽ, mundi contemptũ, idololatriæ de
ſtructionẽ, pfectã mentis adhæſionẽ ſeu vnionẽ cũ deo, plenã abrenuntiatioẽ diaboli, p quæ
poteſtas & regnum diaboli deijciunt. Si ergo diabolus ſibi cooperabat, directè diuiſus erat
contra ſeipm̃, nec erat vera eiectio dæmonũ, quam fecerat Chriſtus, ſed fraudulenta à ve-
xatione ceſſatio. Interea ponit Saluator aliã rationem ad idem. ⌊Et ſi ego in Beelzebub eij-
cio dæmones, filij veſtri⌋ Hoc eſt, exorciſtæ, qui proferẽdo exorciſmos ſeu adiuratiões à Sa
lomone æditos, expellebant dęmonia. Vel filij veſtri, id eſt, Apoſtoli, & alij diſcipuli mei, de
veſtra ſtirpe exorti, ⌊in quo⌋ hoc eſt, cuius virtute, ⌊eijciunt (dæmones?) Ideo ipſi iudices
erunt veſtri⌋ .i. Cum de illis dici non poſſit, ꝙ magica arte ſeu dæmonis ope eijciant dæmo
nes, ſed virtute diuina, ideo ipſi in die iudicij iudicabunt vos, hoc eſt, damnatõe dignos oſtẽ-
dent vos, qui eundem effectum, ſcilicet, dæmonũ eiectionem, in me adſcribitis principi dæ-
monũ, quem in eis adſcribitis deo. Itaqꝫ iudices veſtri erunt, quoniam vobis nõ credẽtibus,
ipſi crediderũt. Si aũt p filios Iudæoꝶ intelligant exorciſtæ, illi iudices erunt infideliũ Iudæo
rum, comparatõe vel ſententiæ approbatione, quemadmodũ regina Saba, dicit in die iudi- E
cij condemnatura Iudæos incredulos. Si aũt p filios intelligant Apoſtoli, aliqui diſcipuli vi-
Lucæ.22 ri pfecti, illi iudices Iudæoꝶ erunt per aſſeſſionem cum Chriſto, iuxta illud: Vos qui ſecuti
eſtis me, ſedebitis ſup ſedes iudicantes duodecim tribus Iſrael. ⌊Si autem ego in ſpiritu dei⌋
hoc eſt, virtute & opatione ſpũs ſancti, ⌊eijcio dæmones igit⌋ id eſt, ex hoc ſequitur, quòd
⌊peruenit in vos regnũ dei⌋ hoc ẽ, virtus & dominatio, regimẽ, ſeu gubernatio, qui p me ope
rat inter vos dæmonum expulſionem, ita quòd ego ſum Chriſtus, vobis promiſſus, & inter
Eſaię.9 vos regnaturus ſicut Eſaias prædixit: Sup ſolium Dauid ſedebit. Et multiplicabit eius impe-
Hiere.23 rium. Et Hieremias: Regnabit (ait) rex & ſapiens erit. Quod angelus quoqꝫ locutus eſt vir-
Lucæ.1 gini benedictæ. Regnabit (inquiens) in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.
Matth.3. et 4 Vel regnum dei .i. vita æterna quam ego prædico, & præparo vobis, dicendo pœnitentiam
agite, appropinquabit enim regnũ cœloꝶ, & moriendo pro ſalute veſtra. Peruenit ergo in
vos regnum dei .i. p me patefit vobis ingreſſus regni cœleſtis, qui à dæmonibus eripio vos,
Iohan.1. & poteſtatẽ do vobis, filios dei fieri. Subdit tertia rõ ad idẽ: ⌊Aut quõ pt qſquã intrare in do
mũ fortis (.i. potẽtis habitatoris) & vaſa eius diripere⌋ .i. bona eius auferre ⌊niſi prius alliga
uerit fortem⌋ ne poſſit reſiſtere. Hoc generaliter ſic eſt, ꝙ nemo pt potentis domũ manife-
ſte intrare, ac depredari, niſi pualuerit cõtra potẽtem q in domo pſens exiſtit, & vinxerit eũ
ſiue tenuerit ⌊& tũc domũ illius diripiet⌋ .i. ſpolia tollet & domũ vacuabit inuito dño, p hũc
Dionyſius fortẽ Chrus intelligit dæmonẽ, in quo naturalia integra pmãſerũt ſcd̃m Dionyſiũ, propter
Iob 41. ꝙ potẽs eſt valde, cũ naturalr ſit nobilis immaterialiſqꝫ ſpũs. De quo inqt Iob: Nõ eſt pote- F
1. Iohan 5 ſtas ſup terrã, quę cõparet ei, q factus eſt vt nullũ timeret. Domus iſtius fortis eſt mũdus, q to
Iohan.14. tus in maligno poſitus eſt .i. eccleſia malignantium, ſeu corda maloꝶ. Vnde ait Saluator: Ve
nit ad me princeps mũdi huius. Vaſa eius ſunt oẽs puerſi vel obſeſſi, in quibus regnat ac de-
morat. Chrus ergo non potuiſſet domũ diaboli introiſſe, peccatoribus prædicando, & vaſa
eius diripuiſſe, obſeſſos à dæmone liberando, vel impios ad pœnitẽtiam conuertẽdo, & ſuo
dominio ſubijciẽdo, qui ante ſubdebant diabolo, & ſeruiebant peccato, niſi alligaſſet diabo-
lum ei præualendo, tanq̃ aduerſario. Non ergo ſocietatem habebat cũ ipo, nec opabat ſubſi-
dio eius. Quoniam ergo aduerſarius noſter diabolus, Chri victoris ore fortis aſſerit, nõ debe
1. Petr.5 mus eſſe ſecuri, ſed timorati, atqꝫ ſoliciti, prout Petrus nos hortat, dicens: Vigilate, q aduer-
ſarius veſter diabolus, tanq̃ leo rugiens circuit. Sequit rõ quarta ad idem. ⌊Qui nõ eſt mecũ
contra me eſt⌋ Hoc eſt: Qui mihi cõcors nõ eſt, aduerſat voluntati meæ, ⌊& qui nõ congre
gat mecũ⌋ .i. hoĩes nõ reducit à diuerſis erroribus, vitijs & diſſentõibus ad fidei vnitatem, ad
pacẽ, & veri dei vnanimẽ cultũ, quantũ in ſe eſt orãdo, exẽplariter cõuerſando ſiue docẽdo,
⌊ſpargit⌋ .i. à deo ſeparat, & diuerſis erroribus implicat alios q̃ntũ in ſe eſt: Cũ ergo ego hoc
pręd icẽ vt reducã hoĩes ad vnitatẽ, pacẽ, & cultũ diuinũ, diabolus vero laboret ad oppoſitũ,
cõſtat, ꝙ nõ ſit mecũ, ſed cõtra me, ideo in noĩe eius non ago, nec dęmones eijcio. ⌊Ideo dico
Auguſtinus vobis, oĩe pctm̃ & blaſphemia remittet hoĩbus⌋ Scd̃m Auguſtinum locus iſte, ita difficilis
eſt, vt vix in tota ſcriptura canonica aliquid ita difficile iuueniat. Veruntñ nũc tam euidẽter
à ſanctis catholiciſqꝫ doctoribus explanatus ẽ, vt nõ oporteat diutius imorari. Eſt igit ſenſus

A Omne peccatū & blaſphemia, præter illā blaſphemiā, de qua ſtatim ſubiūgit. Hoc eſt omne
pctm̄ in proximū, & blaſphemia cōtra deū vel ſanctos, procedens ex ignorātia, q̄ dicit blaſ-
phemia cōtra filiū cui appropriat ſapiētia, vel ex infirmitate ſeu fragilitate, quæ dicit blaſphe
mia cōtra patrē cui appropriatur potētia, remittet hominibus. i. remiſſibile pctm̄ eſt, qm̄ li-
cet in ſe grāde pctm̄ ſit, tn̄ ex aliqua parte & circūſtātia excuſabile ē, ſic faciliter dimittit pœ
« nitēti ⌊ ſpūs aūt blaſphemia ⌋ hoc eſt blaſphemia procedēs ex certa malitia, ex impugnatio-
ne agnitæ veritatis ex inuidētia fraternæ gratiæ, quæ vocat blaſphemia cōtra ſpiritū ſanctū,
« cui appropriatur bonitas, amor & liberalitas ⌊ nō remittet ⌋ id eſt ex ſe irremiſſibile crimen
eſt, quoniā nullā habet excuſationē, & obuiat principio, q̄ fit peccati remiſſio, ſcilicet bonita
ti, charitati ſeu pietati. Ideo dicit irremiſſibile, nō quaſi nequaq̄ remiſſibile, ſed qm̄ difficulter Peccatū in ſpi
& raro dimittit, nō ex immiſericordia dei, ſed qm̄ homines de tali peccato raro & difficilli- ritū ſanctū, cur
me pœnitēt. Itaq; cum dicit, ſpūs aūt blaſphemia, ſenſus eſt ipſius, ſpūs ſancti blaſphemia, ſeu irremiſſibile di
blaſphemia cōtra eū. Porrò cum dicitur, blaſphemia contra patrem & filiū remiſſibilis, blaſ- catur.
phemia vero cōtra ſpiritū ſanctū irremiſſibilis, non eſt ſic intelligendū, quaſi minus peccatū
ſit blaſphemare patrē vel filium, quàm ſpiritū ſanctū, ſed quod blaſphemia dicitur contra pa
trem & filium & ſpiritū ſanctū, ex parte originis, quia procedit ex infirmitate, ignorātia vel Nota.
certa malitia, quæ peior eſt & inexcuſabilior, quàm infirmitas vel ignorantia, niſi ſit ignorā-
tia penitus volita, quæ ad malitiā pertinet. Hæc dicit ſaluator ad demonſtrandū grauitatem
criminis phariſeoꝝ, qui opera ſua diuinitus facta, dæmoni adſcripſerūt. Peccabant enim ex
« certa malitia, ideo ſubditur. ⌊ Et quicūq; dixerit verbū contra filium hominis ⌋ hoc eſt blaſ-
phemauerit Chriſtum, quantum ad eius humanitatē, dicendo mala de ipſo ex conſideratio-
ne naturalis fragilitatis & defectuoſitatis ſuæ carnis, vt quod eēt filius fabri, potator vini, ho- Matt. 13 Marc. 6
« mo vorax ⌊ remittetur ei ⌋ id eſt tale peccatū aliquo modo excuſabile & remiſſibile eſt, pro- Matt. 11
pter conditionē humanæ naturæ, & pœnitēti faciliter dimittitur, q̄uis ſit magnū peccatum.
« ⌊ Qui aūt dixerit cōtra ſpm̄ ſanctū ⌋ id eſt Chriſtū blaſphemauerit quātū ad eius diuinitatē,
B ex pura malitia, dicendo, quod in Beelzebub eijciat dæmones, & dæmoniacus ſit, cæteraq́;
« opa deitatis adſcribēdo diabolo ⌊ nō remittet ei neq; in hoc ſeculo neq; in futuro ⌋. i. nunq̄,
quia nec in p̄ſenti nec poſtea. In inferno nāq; nō eſt remiſſio, & talis in infernū demergit, nō Marc. 3.
in purgatorio collocatur. Vnde in Marco ſcriptū eſt, quòd erit reus ęterni delicti. Cuius cau
ſam Marcus ſubiūgit, q͂a (inquit) dicebāt ſpiritū immundū habet, hoc eſt ex conſideratione
miraculoꝝ Chriſti, ſtimulante inuidia, moti ſunt ad dicendū, quod ſpiritū diabolicum habe Peccatū in ſpi
ret, per quē operaretur, quod fuit peccatū in ſpiritū ſanctum, videlicet impugnatio apertiſſi ritum ſanctum
mę veritatis. Nā inde excæcati ad blaſphemiāq; inducti ſunt, vnde illuminari & Chriſti di-
uinitatē agnoſcere debuerūt. Conſequenter ſaluator cogit aduerſarios rationabili argumē
« to, vt fateantur ipſum operari in deo, nō in Beelzebub. ⌊ Aut facite ⌋. i. iudicādo adſirmate,
« ⌊ arborē bonā ⌋ hoc eſt me operantē ſeu meā voluntatē, quæ eſt opationis principiū, & ar-
« bori cōparatur, eſſe rectā & iuſtā ⌊ & fructū (id eſt opus) eius ⌋ dicite eſſe bonū ⌊ aut facite ar
« borē malā ⌋. i. me operantē dicite malū ⌊ & fructū eius ⌋. i. opus iudicate ⌊ malū ⌋ Alterum Lucæ. 6.
« eīm iſtoꝝ oportet vos confiteri, ⌊ ſiquidē ex fructu arbor cognoſcitur ⌋. i. ex operatione ho-
minis, patet qualis exiſtat. Operatio quippe arguit formā. Per hæc verba Chrūs innuit talē Operatio ar-
C argumentationē. Cū hominē dæmoniacū, cæcū ac mutū, liberare à dæmone aut cæcitate, & guit formam.
impedimēto loquelæ ſit opus charitatiuū ac piū, ego q hæc feci nō debeo iudicari in principe
dæmonū opari, ſed potius bonus atq; deifice agēs iudicari. Per arborē ergo intelligit volun
tatē ſeu hoiem operantē. Vnde ſuperius dixit. Oīs arbor quæ nō facit fructū bonū, excide Matt. 7.
tur. Facere quoq; accipitur hoc loco cōmuniter, pro actu quocunq;, ſicq́; accipit, vt legit in
« Iacobo: Tu credis quoniā vnus eſt deus, bene facis, & dæmones credūt. ⌊ Progenies vipera- Iacobi. 2 Matt. 3.
« rum ⌋. i. generatio ſerpētina, doloſa ac inuidioſa ⌊ q͂uo poteſtis bona loqui ⌋ hoc eſt veritatē Lucæ. 3.
« de me profiteri, & verba virtuoſa bona intētione proferre ⌊ cū ſitis mali ⌋. i. vitioſi, inuidi &
in vitijs habituati. Quādiu eīm homo in malitia permanet, nō poteſt bona loqui bene, ſeu re
cta intentione, quēadmodū dictum eſt. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, nec ar- Matt. 7
bor mala fructus bonos facere. Impius tamen poteſt in aīo pœnitere, & ſic bona proferre.
Per hoc tn̄ quod dicit, q͂uo poteſtis, potius deſignatur difficultas quàm impoſſibilitas, iuxta
quē ſenſum ſcriptū eſt. Si mutare poteſt Aethiops pellē ſuā, & pardus varietates ſuas, & vos Hiere. 13
poteritis benefacere cū didiceritis malū ⌊ ex abundātia eīm cordis ⌋. i. cogitatione ſeu adfe- Lucæ. 6.
« ctione quæ magis abundat in mēte ⌊ os loqtur ⌋ prout Iob inquit: Cōceptū ſermonē tenere Iob. 4
« quis poterit. Propter quod Helyu ait: Plenus ſum ſermonibus & coartat me ſpiritus vteri Iob. 32
mei. ⌋ Bonus homo de bono theſauro cordis ſui ⌋ hoc eſt ex ſapientia, charitate, bona medi-
« tatione ſeu adfectione ⌊ profert bona (verba ac opera) & malus homo de malo theſauro ⌋. i.
« interiori prauitate ⌊ profert mala ⌋ vnde ſecundum Philoſophum. Ea quę ſunt in voce, ſunt Philoſophus.
« earum quæ ſunt in anima paſſionum notæ, & verba oris, ſigna ſunt interioris conceptus.

Quam

Quàm periculoſum autem ſit mala verba proferre maxime verba blaſphemiæ, declarat cum D
ſubinfert: Dico aũt vobis, quoniam omne verbũ ocioſum Hoc eſt, quod iuſta neceſſitate
ſeu pia vtilitate caret, quod locuti fuerint homines, reddent(.i. dare exigẽtur) rationem de
eo in die iudicij nisi interim pœniteant, quod tamẽ non poterũt facere, qm̃ tale verbũ nõ
habet rationẽ, ſed irrationabiliter dicit. Si em̃ rationẽ haberet, ocioſum non eſſet. Simili mo-
Roma.14 do dicit Apoſtolus: Vnuſquiſq; rationẽ pro ſe reddet, & tamẽ multi nõ poterũt rationẽ red-
Matth.22 dere deo, vt patet de illo qui non habuit veſtem nuptialem, & interrogatus obmutuit. Sed
vnuſquiſq; rationẽ pro ſe reddet .i. reddere exiget, quod ſi non poterit, damnabit. Ex quibus
patet horrenda nimis diſtrictio futuri iudicij. Si nãq; de omni ac minimo verbo ocioſo ratio
requiret à Chriſto, quid erit de verbis nociuis, mendoſis, contumelioſis, magniſq; peccatis.
Ephe.4 Ideo monet Apoſtolus: Om̃is ſermo(inquiens) malus, ex ore veſtro nõ procedat, ſed ꝗ vti-
Ecclaſtes.12. lis eſt ad ædificationẽ. Et Eccleſiaſtes ait: Cũcta quæ fiũt, adducet deus in iudiciũ pro om̃i er
rato ſiue bonũ ſit ſiue malum. Ex verbis em̃ Hoc eſt, merito tui ſermonis iuſtificaberis
nunc formaliter, & in futuro iudicialiter .i. A Chriſto iuſtus diceris, ſi fuerint verba tua iuſta,
Prouerb.12 quemadmodũ in Prouerbijs Salomonis legit: De fructu oris ſui vnuſquiſq; replebit bonis.
Eccl.4 Et in Eccleſiaſtico: Beatus vir qui nõ eſt lapſus verbo. Propterea ait Pſalmiſta: Dixi cuſtodi-
Pſalm.38 am vias meas, vt non delinquam in lingua mea, & ex verbis tuis condemnaberis ſi fuerint
Eccl.28 praua. Propter quod ꝑ Eccleſiaſticum aſſerit. Multi ceciderunt in ore, ſed non ſic ſicut ꝗ in-
Prouerbi.13 terierunt per linguam ſuam. Et rurſus: Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam, qui au
Iaco.3 tem inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala. Deniq; Iacobo conteſtante: Vniuerſitas
Hieronymus. iniquitatis lingua conſtituit in membris noſtris. Scd̃m Hieronymũ: Qui ſcurrilia replicat, E
& cachinnis ora diſſoluit, & aliquid profert turpitudinis, hic nõ ocioſi verbi, ſed criminoſi te
nebit reus. Tunc reſponderunt ei quidam de ſcribis & phariſæis, dicẽtes: Magiſter, volu-
mus à te ſignum videre. Quod dicunt: Magiſter ad humilitatem videtur, quod vero ad-
Lucæ.11 ijciunt, volumus, ſuperbiam ſonat, ſed quod ſubdunt, ſignum videre ex infidelitate & curio-
ſitate procedit. Vnde Lucas habet, ꝙ dixerunt hoc tentantes eum. Et iam multa ſigna vide-
runt. ¶Quid ergo quærunt adhuc ſignum .i. miraculum ꝑ quod certitudinaliter inno-
teſcat, quòd ipſe ſit Chriſtus, vel in deo operans? Dicendum quòd priora ſigna quæ viderant
Ibidem paruipenderũt, tanquàm quæ fieri poſſent magica arte ſeu ope diaboli. Ideo quærunt ma-
Ioſue.10 gnum & penitus ſupernaturale prodigium. Scribit enim Lucæ: quòd quærebant ſignum de
4.Regum.20. cœlo, videlicet, inſolitam immutationem in corpibus cœleſtibus, ſicut factum eſt tp̃e Ioſue,
4.Regum.1 ſtantibus ſole & luna in medio cœli & tempore Ezechiæ redeunte ſole retrorſum, vel ſignũ
in cœlo aereo, ſcilicet deſcẽſum ignis vt in diebus Heliæ, vel aliud ſimile, ſed quoniam õn hu
militer neq; fideliter petierũt, eumq; magiſtrũ appellauerunt magis timore turbæ, quàm ex
ſynceritate, ideo exauditi non ſunt, propter quod ſubdit: Qui reſpondens, ait illis: Genera
tio mala(.i. vitioſa) & adultera. Spũali adulterio .ſ. recedendo à deo, de quo ait Pſalmiſta:
Ozee.4 Perdidiſti omnes qui fornicant abs te. Et in Ozea: Fornicati ſunt à deo ſuo. Quemadmodũ
em̃ corꝑale adulteriũ eſt, cum alter coniugiũ alienæ corꝑaliter commiſcet, ſic ſpũale adulte-
Deutero.16 rium eſt cũ homo ſeu anima deo relicto, creaturis finaliter adhæret, ſicut in Deuteronomio F
dñs dixit ad Moſen: Populus iſte fornicabit poſt deos alienos. Hæc ergo generatio ſeu po-
pulus iſte ſignũ quærit, & ſignũ non dabit ei Hoc eſt, ego pro ꝓſenti non dabo ei ſignum,
Ionæ.2 quo ſciat me eſſe Chr̃m, niſi ſignũ Ionæ prophetæ .i. quod ſignificatũ eſt ꝑ ſignũ ſeu mira
culum quod contigit in Iona. Sicut em̃ fuit Ionas in ventre cœti tribus diebus & tribus no-
ctibus Iuxta illud Ionæ: Miſerũt Ionam in mare, & ꝓparauit dñs piſcem grandem vt deglu
tiret Ionam, & erat in ventre piſcis tribus diebus & tribus noctibus, & dixit dñs piſci, & euo-
muit Ionam in aridam, ſic erit filius hominis in corde terræ, Hoc eſt, ſub terra, videlicet,
in monumento tribus diebus & tribus noctibus. Quemadmodũ Chriſtus dicit fuiſſe in mo-
numẽto vel in lymbo ꝑ ſynecdochen .ſ. ratione ſuæ partis. Nam fuit in tumulo ꝑ corpus, in
lymbo ꝑ animam, ſic fuit ibi tribus diebus & totidem noctibus ꝑ ſynecdochen vtpote ꝑ vnũ
integrũ diem & duoꝝ dieꝝ partes. Concluſio ergo Ionæ in piſce fuit ſignũ figuratiuũ collo-
cationis Chr̃i in monumento. Vnde Chr̃us dat Iudæis ſignũ reſurrectionis. Et loquebat tũc
de ſigno rememoratiuo præteriti, non de ſigno prænoſtico futuri. De huiuſmodi ſigno re-
Eſa.7 memoratiuo loquit Eſaias Iudæis ſui tp̃is: Ecce(inquiens) virgo concipiet & pariet filium.
Tale nãq; ſignũ nõ præcedit ſignatũ, ſed ſequit: Viri Niniuitæ Qui habitauerũt in Nini-
ue ciuitate magna tp̃e Ionæ ſurgent in iudicio hoc eſt, in die iudicij reſuſcitabunt cũ ge-
neratione iſta .i. ſicut & generatio hæc ſcribaꝝ & phariſæoꝝ incredula, ſurrectura eſt, vel,
ſurgent .i. apparebũt in iudicio cũ generatiõe iſta in cõſpectu meo & condemnabunt eã
hoc eſt, ſuo facto ꝓterito oſtendent eam damnatione digniſſimam, quia pœniam egerunt
Ionæ.3 in ꝓdicatione Ionæ dicẽtis: Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertet. Quo audito rex
Niniue ſurrexit de ſolio, indutoq; ſacco, ſedit in cinere, ſimiliter principes eius & vulgus.

Timen

A Timendũ eſt tamẽ, ꝙ non diu permãſerũt in opere pœnitẽtiali. ⌊Et ecce plus q̃ Ionas hic,⌋
id eſt, Ego qui in præſentia veſtra ſum, & à vobis contemnor, maior ſum Iona, qui nec mira
cula fecit in Niniue. Ideo Niniuitis eſtis peiores, duriores, & infideliores, ⌊Regina auſtri,⌋ 3. Reg. 10
id eſt regina Saba quæ nuncupatur regina auſtri, quoniã regio eius fuit in plaga auſtrali, reſ- 2. Para. 9
pectu Hieruſalẽ, ⌊ſurget in iudicio cũ generatione iſta, & condẽnabit eam,⌋ ſecundũ eundẽ
intellectũ, quo dictum eſt hoc de Niniuitis, ⌊quia venit,⌋ cũ grandi comitatu & aromati-
bus pretioſiſſimis, ⌊à finibus terræ,⌋ id eſt à remotis valde locis in Hieruſalẽ, ⌊audire ſapiẽ-
tiã Salomonis.⌋ Vt legitur in lib. regũ. ⌊& ecce plus q̃ Salomon hic⌋ .i. Salomone maior, &
ſapientior ego. Ille eñ potens & ſapiens, ego virtus & ſapiẽtia patris, qui etiã quantũ ad ſa- 3. Reg. 4
pientiã creatã mihi infuſam incõparabiliter Salomonẽ excedo, & tamẽ à vobis derideor, di-
iudicor, & contẽnor. Ex his cõſtat, ꝙ viri perfecti interdũ poſſunt proprias virtutes cõme
morare humiliter ad gloriã dei, ædificationẽq; proximi. Vnus tñ alteri ſe præferre non de-
bet, ſed hoc ſoli Chriſto præcipue licuit tanquã infallibili iudici. ⌊Cũ autẽ immundus ſpiri-
tus exierit ab homine.⌋ Quod iſtud ad literã dicatur de populo Iudæorũ, hinc conſtat, q̃d
Chriſtus finito hoc exemplo, mox addidit: ſic erit generationi huic peſſimæ. Eſt igitur ſen-
ſus. Cum autẽ immundus ſpiritus exierit ab homine, id eſt quando diabolus eiectus eſt à po-
pulo Iudæorũ tempore quo ſuſcepit legem dei per Moſen, & deũ colere cœpit ſecundũ le-
gis tenorem, ⌊ambulat per loca arida,⌋ id eſt tunc circuiuit congregationes ſeu corda gen-
tiliũ, non habentium rorẽ gratiæ, vel aquam ſapientiæ. Quando eñ ab vno populo eijcitur
dæmon, fortius nititur decipere aliũ, ⌊quærens requiem,⌋ id eſt ſtabilẽ atq; perpetuã habi-
tationẽ in ipſis gentilibus, vt ſuo ſemper ſubdantur obſequio, ⌊& non inuenit,⌋ in eis re-
quiem talẽ. Nã licet ad tẽpus in idololatria fuerint, tamen ad p̃dicationẽ apoſtolorũ cõuerſi
B ſunt. ⌊Tunc dicit⌋ .i. dæmon videns gentiũ conuerſionẽ, ſeq; ab illis expelli, quẽadmodum
Chriſtus alibi dixit: Nunc princeps huius mũdi eijcietur foras. ⌊Reuertar in domũ meam,⌋ Iohan. 12
id eſt ſynagogã incredulã, quæ nec Chriſto neq; apoſtolis credidit, de qua in Apocalypſi in Apoc. 2. 3
ducitur: Dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſynagogæ Satanæ, ⌊vnde exiui⌋ eo tpe
quo deo ſeruiuit. In iſto ſermone ſeu exẽplo non loquitur Chrũs de eiſdẽ numero gentilibus
& Iudæis, ſed ſpecie, ſicut & Eſaias frequenter loquit̃ de populo ſynagogæ. ⌊Et veniens in-
uenit eã vacantẽ⌋ .i. à fide atq; virtutibus vacuã, otioſam & ſuæ inhabitationi patentẽ, quo-
niã deũ habitatorẽ non habuit, prout ſaluator p̃dixit: Relinquetur vobis domus veſtra deſer Matt. 23
ra. Et Hieremias: Reliqui (inquit) domũ meã, dimiſi hæreditatẽ meã, ⌊ſcopis mundatã,⌋ .i. Hiere. 12
exterioribus obſeruãtijs legis ſeu traditionũ phariſæorũ purgatã, nõ intus purificatã, ⌊& or-
natã,⌋ quò ad ſanctitatis apparẽtiã, & corporalẽ cõpoſitionẽ ſeu ſanctum ſeculare. Propter
q̃d ſimiles aſſerunt̃ ſepulchris dealbatis, atq; hypocritis. ⌊Tunc vadit (diabolus) & aſſumit ſe
ptẽ alios ſpũs (immũdos) nequiores ſe⌋ .i. copiã ſociorũ ſeu multitudinẽ tentatorũ. Septena- Mat. 23
rio nãq; vniuerſitas deſignatur. Vnde Raphael dixit ſe eſſe vnũ de ſeptẽ ſpiritibus ſtantibꝰ an
te deũ, ⌊Et intrantes habitant ibi⌋ .i. dæmones corda Iudæorũ iã vſq; ad finẽ ſeculi poſſidẽt, Tobiæ. 12
multo copioſius q̃ antea vnquam. ¶ Dicuntur autẽ hi alij ſeptem ſpũs nequiores. Primo, quo
niam homo recidiuans meretur peioribus dæmonibus ſubijci ac impleri, q̃ ante dum nondũ Septem ſpũs nequiores cur dicantur.
recidiuauit. Nam melius eſt viam veritatis neſcire, q̃ poſt agnitionem reuerti ad vomitum. Prouer. 26
Ideo ſubditur. ⌊Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus,⌋ id eſt grauius nunc 2. Per. 2
peccant Iudæi non credendo, ſed blaſphemãdo Chriſtũ (quẽ teſte Hieronymo quotidie in Marci. 3
C ſuis ſynagogis, tribus vicibus blaſphemant, & pro extirpatione diſcipulorũ Ieſu Nazare- Hieronymus.
ni ac deſtructione Romani imperij iugiter orãt) q̃ peccauerũt ante legis receptionẽ in Aegy
pto. ⌊Sic erit generationi huic peſſimæ⌋ .i. tantũ malũ eueniet iſtis incredulis. Ex quo elicit̃,
ꝙ p̃ſens exemplũ de vno hoĩe traditũ, referatur ad infidelẽ populũ Iudæorũ: quod tamẽ mo-
raliter exponi poteſt de quolibet hoĩe, de cuius corde dæmon expellit̃ in ſacramẽto pœnitẽ
tiæ vel baptiſmi. Et tũc vadit per loca arida .i. corda bonorũ vitantiũ fluxã luxuriẽ, & corpo 1. Per. 5
ra propria per abſtinentiã macerantiũ, circuit quærens quẽ deuoret, in quibus nõ inuenit re
quiem, quoniã viriliter tentationibus reluctant̃. Tunc redit ad eũ vnde exiuit, & ſi inuenerit
eũ vacantẽ .i. negligentẽ, ſcopis mundatũ & ornatũ .i. ſolũ exterius cultũ non interius refor-
matũ, tunc vadit & aſſumit ſeptẽ alios ſpũs, ſecundũ ſenſum iam præinductum, & ingreſſi ha
bitant in hoĩe tali. Quia à tot dæmonibus homo habitatur, quot mortalibus vitijs implicat̃,
Vnde de Maria Magdalena eiecta dicunt̃ ſeptẽ dæmonia. Patet quoq; ex his, ꝙ ſeptem ſunt
vitia principalia & mortalia, & vnum ſimpliciter capitale, puta ſuperbia, omniũ vitiorũ re- Lucæ. 8
gina. ⌊Adhuc eo loquente ad turbas,⌋ videlicet p̃inducto ſermone nondũ finito, ⌊ecce ma
ter eius⌋ virginea, glorioſa, & ſupdigniſſima altiſſimorũ angelorũ puritatẽ tranſcendẽs, ⌊& Fratres Chri ſti qui.
fratres⌋ .i. cognati vel conſobrini Chrĩ, nõ filij Ioſeph de alia cõiuge, ſecundum Hieroñ. Eſt
aũt cõſuetudo ſcripturæ, idiomatiſq; Hebræi, vt cõſobrini & cõſanguinei, frẽs vocent̃, Vn- Hieronymus.
de Abrahã dixit ad Loth: Fratres ſumus, ⌊ſtabãt foris,⌋ nõ valẽtes intrare præ turba, cuius Gene. 13

Mar. 3 tantus fuit cõcurſus, ꝙ nõ poterãt mãducare, vt Marcus habet, ⌊q̃rentes loqui ei.⌋ Secundũ Chryſoſtomũ. Diabolus vidẽs ꝙ Ieſus oſtẽdebat ſe filiũ dei, introduxit parẽtes eius carnales vt p illorũ pſentiã diuinitatẽ Chr̃i obſcuraret. Sed nõ videt bñ ſonare, vt virgo ſanctiſſ. dicat Hieronymus intraſſe, aut aliq d pegiſſe ſuggeſtiõe diaboli. ⌊Dixit aũt ei quidã,⌋ Secũdũ Hieroñ. Iſte fuit inſidiator, & dixit Chr̃o de pſentia matris ſuæ, ac fratrũ, volens experiri an propter eos omit Mar. 3 teret opus dei ſeu p̃dicationem, quod ſi faceret, argueret eũ de carnali affectu, veruntamen Marcus manifeſte habet, ꝙ mater & fratres eius miſerũt quendã ad eũ. ⌊Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, q̃rentes te alloqui. At ipſe rñdens dicenti ſibi ait. Quæ eſt matet mea, & q ſunt fratres mei?⌋ Hoc dicit nõ aſpernãdo vel negãdo matrẽ carnalẽ atq; cognatos, quaſi phãtaſticũ corpus habẽs, vt Marcion & Manichæus mẽtiti ſunt: ſed ad oſtẽdendũ, ꝙ nõ ſolũ habeat matrẽ & frẽs carnales, ſed etiã ſpiritales. Itẽq; vt doceat nos carnalẽ affectũ abijcere, & operi dei nihil p̃ferre, ideo ſubdit. ⌊Et extendẽs manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea & frẽs mei,⌋ ſunt hi. Quod tribus modis intelligi pt. Primo ſic. Mater mea & frẽs mei ſunt. i. tã dilecti vt mater & fratres diligunt. Secundo ſic. Tanto propinquiores ſunt mihi, quanto amplius intenti ſunt rebus diuinis. Tertio ſic. Mater mea ſunt. i. per cõtemplationem internã ſpũaliter me cõcipiunt, & per p̃dicationẽ ac vitã exemplatẽ generant me in cordibus alioꝝ, ſicut ap̃lus loquit: Filioli mei quos iteꝝ parturio, donec formet Chr̃s in vobis. Sic ergo generãt me. i. eſſe & habitare me faciunt in alioꝝ p̃cordijs, iuxta illud Apoſtoli: Habitare Chriſtũ per fidẽ in cordibus veſtris, & fratres mei ſunt, non ſolũ quia eiuſdẽ naturę mecũ, ſed quia opera patris mei faciunt, mihiq; affectu & opere ſimiles ſunt. ⌊Quicunq; eñ fecerit (perſeueranter) voluntatẽ patris mei qui in cœlis eſt,⌋ diuinis præceptis ſeu conſilijs obediendo, ⌊ipſe meus frater & ſoror & mater eſt,⌋ ſecundũ eundẽ ſenſum, quo diſcipulos meos dixi matrẽ meã & fratres. Imò felicior eſt conceptio ſpũalis q̃ carnalis, ſecundum ꝙ libro de virginitate aſſerit Auguſtinus: Beatior fuit Maria profitendo fidem Chriſti q̃ concipiendo carnẽ Chriſti, quia nil ei materna profuiſſet propinquitas, niſi Chriſtum felicius geſtaſſet corde q̃ ventre.

Margin: Hieronymus. — Mar. 3 — Nihil dei operi præferendum. — Galat. 4 — Ephe. 3 — Auguſtinus. — D — E

¶EXPOSITIO CAPITIS XIII. IN DIE ILLO exiens Ieſus de domo. Arti. XXV.

IN illo die exiens Ieſus de domo.⌋ Si prudenter penſemus verba Euangeliſtarum Lucæ & Marci, compellimur hoc loco accipere diem, non pro determinato die naturali aut artificiali, ſed pro tempore, ſicut & prophetæ cõmuniter diem accipiunt, Apoſtolus quoq; cum ait: Nox præceſſit, dies autem appropinquabit. In illo itaq; die. i. tempore, quo dicta & facta ſunt in præcedenti capitulo recitata, exiens Ieſus de domo, in qua prædicauit, nec ab omnibus propter eorũ multitudinem audiri valebat, ⌊ſedabat ſecus mare,⌋ videlicet in littore maris, forſitan Galilææ. ⌊Et cõgregatæ ſunt ad eum turbæ multæ,⌋ propter diuerſas cauſas, vt dictum eſt, ⌊ita vt in nauiculam aſcendens ſederet,⌋ in naui, quatenus melius audiretur ab omnibus in littore ſtantibus. ⌊Et omnis turba ſtabat in littore, & loquutus eſt eis multa in parabolis, dicens.⌋ Multas ob cauſas loquitur Chriſtus in parabolis. Primo, vt veritas abſcondatur indignis, iuxta illud: Nolite ſanctum dare canibus. Secundo, vt ſtudioſis detur occaſio bonæ exercitationis ſeu diligentis inquiſitionis. Tertio, vt diſcamus ex corporalibus ac ſenſibilibus ſpiritualia atq; diuina intelligere. ⌊Exijt qui ſeminat ſeminare.⌋ In expoſitione huius parabolæ non præſtatur nobis libertas qualitercunq; exponendi, vel propriam rationẽ ſequendi, ſed Chriſti ſummi magiſtri expoſitionem ſequi debemus. Exijt qui ſeminat. i. Chriſtus ſeminans in mundo verbum euangelicæ legis, exijt de cœlo in terram, iuxta illud Iohannis: Exiui à patre & veni in mundum. Et in pſalmo: A ſummo cœlo egreſſio eius. Vel exijt de vtero virginis apparendo in mundo, ſecundum illud: Ipſe tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo. Exitus autem conuenit Chriſto ratione humanitatis aſſumptæ, imò & ex parte diuinæ naturæ, quia ſecundum Auguſtinum & Hilarium eo ipſo dicitur filius à patre exire, quò generatur ab ipſo. Propter quod Michæas inquit: Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Quantũ ad operationem quoq; conuenit Chriſto ex parte diuinæ naturæ, vt ſecundũ ꝙ deus dicatur exire. i. in actum procedere, nõ locum mutare. Exijt ergo ſeminare. i. ad ſeminandum ſeu ſpargendũ in cordibus hominum verbũ ſalutis & gratiæ, prout apud Iohannem teſtatur: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundũ, vt teſtimonium perhibeam veritati. ⌊Et dum ſeminat⌋. i. doctrinam euangelicam prædicauit Iudæis, ⌊alia⌋. i. quædam ſemina ſeu verba prædicationis. Semen eñ eſt verbum dei, vt Lucas habet, ⌊ceciderunt ſecus viã,⌋ i. in corda carnalium hominũ, qui in terrenis verſantur, & vias ſeculi latas perambulant, vanitatibusq; intendunt. De qualibus ſcriptum eſt: Domine recedentes à te in terra ſcribentur ⌊& venerunt volucres cœli⌋. i. aereæ poteſtates, de quibus Paulus: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, contra ſpiritualia nequi-

Margin: Lucæ. 8 — Marc. 4 — Roma. 13 — Chriſtus cur in parabolis loquutus ſit. — Matt. 7 — Iohan. 16 — Pſal. 18 — Ibidem. — Auguſtinus. — Hilarius. — Iohã. 18 — Lucæ. 8 — Hiere. 17 — Ephe. 6 — F

A nequitiæ in cœleſtibus. ¶ Dicuntur autē diaboli volucres cœli. Primo, propter ſubtilitatem naturæ. Secundo, propter habitationē eorum in aere caliginoſo. Tertio, ratione inordinati aſcenſus eorū ad alta ex timore ſuperbiæ. Interdū tamen per volucrē intelligitur Chriſtus, ratione ſuæ altiſſimæ contemplationis, vt cum Eſaias ait: Loquens de deo, vocans ab oriente auem, quod Hieronymus ad literā exponit de Chriſto. Et in Iob: Semitā ignorauit auis. Vbi Gregorius per auē intelligit Chriſtū. In parabolica quippe loquutione interdū per eandem rem ſignificantur diuerſa, ſecundū diuerſam proprietatem rei, quemadmodū per leonē ratione fortitudinis intelligitur Chriſtus, vt in Apocalypſi patet: Ecce vicit leo de tribu Iuda. Per leonē quoq; ratione crudelitatis, ſignatꝰ diabolus, vt Petrus inquit: Aduerſarius veſter diabolus tanquā leo rugiens circuit. Hi itaq; volucres, ⌊comederunt ea, ⌋ id eſt ſuarum tentationū ſuggeſtionibus abſtulerunt verba dei de cordibus ꝑdictorꝫ. ⌊Alia autē ſemina, ⌋ .i. verba à Chriſto prolata, ⌊ceciderūt in petroſa ⌋ .i. in corda lapidea, dura, rebellia, rore gratiæ deſtituta, ⌊vbi non habebāt terrā multā ⌋ .i. mentes capaces, fructiferas, quæ inſtar profundæ terræ poſſint fructificare in bono, ⌊& continuo exorta ſunt, ⌋ .i. ſemina iſta repente creuerunt in fructū compunctionis inſtabilem, non firmū aut fixū, ⌊quia nō habebant altitudinem terræ ⌋ .i. fundamentū profundū, ita ꝙ verba dei non introierunt intima cordis eorū, nec radicē fœcundā habuerunt in corde. Videmus quippe, ꝙ corda dura & ſaxea ſæpenumero audito verbo dei de horrore futuri iudicij, ac tormētis inferni, cōpunctionē quādā cōcipiunt, & aliquid boni agere ordiunꝰ, ſed non ꝑſeuerant in cōpunctione, & opere bono. Ideo

Marginal notes: Diaboli curvo lucres cœli voſcentur. — Eſaiæ. 46 — Hieronymus. — Iob. 28. — Gregorius. — Apoca. 5 — 1. Petr. 5.

B dicit ſcriptura: Cor durum male habebit in nouiſſimo, & cor nequam grauabiꝰ doloribus. ⌊Sole aūt orto ⌋ .i. igne tribulationis ac tentationis exurgente, ⌊æſtuauerūt ⌋ .i. ſemina iſta infructuoſa effecta ſunt, & tribulationis calore cōſumpta. ⌊Et qa nō habebāt radicem ⌋ .i. firmū atq; fœcundū fundamentū in corde, videlicet grām habitualē & ſtabilē deuotionē, ⌊aruerunt ⌋ .i. à cōpunctione & ope bono defecerunt. Vnde Lucas ait, ꝙ ſemen aruit, quia nō habebat humorē, videlicet grāæ alimentū, quod mentē fœcundat, ſicut arborem humor aquarꝫ. ⌊Alia aūt ceciderunt in ſpinas ⌋ .i. in corda ſolicitudinibus vitæ præſentis amara, curis ſeculi puncta, & diuitiarꝫ anguſtijs lacerata. Iſtæ expoſitiones poſtea tanguntꝰ à Chriſto. ⌊Et creuerūt ſpinæ ⌋ .i. curæ ſupfluæ in anima ortæ ſunt, ⌊& ſuffocauerunt ea ⌋ .i. verba dei amouerunt ab anima, quia dū tales de ſpiritalibus meditari incipiūt, ſtatim cogitationes terrenæ & anxiæ ſe cōmiſcent, & bonas meditatiōes impediūt. ⌊Alia vero ⌋ ſemina cœleſtis verbi ⌊ceciderunt in terrā bonā ⌋ .i. in cor fidele, docile, atq; tractabile, ⌊& dabāt fructū ⌋ .i. in opus bonū creuerunt, ſed diuerſimode ſecundū diuerſam diſpoſitionē cordiū recipiētiū ea, ideo ſubdiꝰ, ⌊aliud ⌋ ſemen .i. quoddā verbū dei dedit ⌊fructū centeſimū ⌋ .i. habuit opus perfectum ſicut in ſpiritalibus, diuinis atq; heroicis viris. Talis eſt fructus caſtitatis in virginibus, ⌊aliud ⌋ ſemen protulit fructū ⌊ſexageſimū ⌋ .i. opus proficiens habuit, ſicut in his qui conanꝰ quotidie tendere de virtute in virtutē, & de ſtatu proficientiū ad ſtatū perfectorꝫ pertingere, ⌊aliud ⌋ ſemen attulit fructū ⌊triceſimū ⌋ .i. opus bonum habuit, ſed imperfectū, inchoatiuum, ac animale, vt in incipientibus. ¶ Porrò quod diciꝰ de fructu centeſimo, ſpecialr̄ ſolet referri ad ſtatū virginalem. Et quod diciꝰ de fructu ſexageſimo, ad ſtatum vidualem. Quod vero de fructu triceſimo diciꝰ, ad ſtatū coniugalem. Non tamē ſimpliciter & vniuerſalr̄ referri poteſt ad perſonas ſtatuum ꝑdictorꝫ, cum ſæpe in ſtatu inferiori inueniantꝰ perfectiores homi-

Marginal notes: Eccl. 3 — Lucæ 8. — Fructū qui ſeſtat centeſimū, q̄ ſexageſimum q̄ve triceſimū.

C nes, q̄ in ſtatu ſuperiori, Tamen cōparādo ſtatum ad ſtatū, ſic ſe habet caſtitas virginalis ad vidualem, eā excedendo in merito, ſicut cētū ad ſexaginta. & ita ſe habet caſtitas vidualis ad coniugalem, ſicut ſexaginta ad triginta. Nā finis ad quem ordinaꝰ ſeminatio ſeminis huius .i. ꝑdicatio verbi diuini, eſt homines à carnalibus ad ſpūalia ducere, quod multo pfectius fit in continentia virginali, q̄ viduali, & in viduali, q̄ in coniugali. Vnde dicit Aplus: Virgo cogitat quæ dñi ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpū: quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mūdi, quomodo placeat viro, & diuiſa eſt. Cōſequenter Chrus admonet auditores ad diligentē ac myſticā intelligentiā ꝑdictorꝫ. ⌊Qui habet aures audiendi ⌋ .i. aures mētales, quibus verbū dei ſalubriter ꝑcipiꝰ, atq; audiendo ſeruaꝰ & adimpleꝰ, ſicut alio in loco ait: Qui ex deo eſt, verba dei audit, ⌊audiat. Et accedentes diſcipuli ⌋ .i. duodecim Apoſtoli, vt Marcus refert: Acceſſerunt aūt ad Ieſum, non in nauiculā, vel actu ꝑdicationis durāte, ſed cū eſſet ſeparatus & vacās à populo. Vnde Marcus: Cū eſſet (inquit) ſingularis acceſſerunt ad eū, ⌊dixerunt ei: Quare in parabolis ⌋ .i. obſcuris & metaphoricis ſermonibus, ⌊loqueris eis, ⌋ videlicet turbæ? Deniq; parabola eſt diſſimilium rerꝫ ſub quadā ſimilitudine facta comparatio. ⌊Qui reſpondens ait illis: Quia vobis (Apoſtolis) datum eſt, ⌋ per grām ſpecialem, ⌊noſſe, ⌋ id eſt, vt noſcatis, & me docente intelligatis ⌊myſteria, ⌋ id eſt ſacra ſecreta ſeu ſpūales ac myſticos intellectus, ⌊regni dei, ⌋ id eſt eccleſiæ militantis vel diuinæ ſcripturæ, in qua cœleſte regnum nuntiaꝰ, & ſpiritualium deliciarum epulæ continenꝰ quaſi in paradiſo dei, ſecundum Damaſcenum. ⌊illis autem, ⌋ id eſt turbis, ⌊non eſt datum, ⌋ propter incapacitatem & culpam eorum, vel

Marginal notes: Iohan 8 — Mar. 4 — Parabola qd. — Damaſcenus.

 quia

quia ad gratiam tantam ꝑdeſtinati non ſunt. Apoſtolis nãq; tanquã poſt Chriſtum primis D
ac ſummis doctoribus, & quaſi fundamentis eccleſiæ pandẽda erant diuina ſecreta, vt de ſua
Apoc. 21 plenitudine influerẽt alijs. De eis ſiquidem in Apocalypſi legitur: Murus ciuitatis habẽs fun-
damenta duodecim, & in ipſis duodecim nomina Apoſtolorũ. ⌊Qui enĩ habet⌋ fidem ſyn-
ceram, bonã intẽtionem, vel humilitatẽ: Vel, qui habet. i. qui deo gratus eſt, recognoſcẽdo
omne bonum ſuũ eſſe à deo, ⌊dabitur ei⌋ gratia maior, ſapiẽtia plenior, vita perfectior, ⌊&
Pſal. 111 abundabit⌋ ſpũalibus bonis, iuxta illud in pſalmo: Gloria & diuitiæ in domo eius. Ideo vo-
bis diſcipulis meis fidelibus datur cognitio myſteriorũ cœleſtiũ. ⌊Ei aũt qui non habet⌋. i.
qui modicum habet quod comparatiõe magnorũ donorum pro nihilo reputat: Vel, qui nõ
1. Cor. 4 habet. i. deo datori ingratus eſt, non attendens vnde acceperit, ſed ſic glorians quaſi non ac-
ceperit: Vel, qui non habet fidẽ & humilitatẽ, ⌊& quod habet auferet ab eo, ⌋ id eſt, cætera
dona ſibi diuinitus ꝑſtita meret amittere. Ideo increduli & puerſi Iudæi non meruerunt in-
crementum, ſed detrimentum ſpũalis intelligentiæ, cœleſtium'q; bonorũ. ⌊Ideo in parabo-
lis loquor eis, quia videntes (oculo corporali) non vidẽt⌋ ſyncere, oculo intellectuali, quoniã
Sapiẽ. 2 excæcauit eos malicia eorũ: Vel, videntes facta & cõuerſationẽ atq; miracula Chriſti, nõ vi-
dent. i. non cõſiderant ea eſſe à deo, ſed principi dæmonũ deputãt ea: Vel, videntes. i. ſcriptu
ras veteris teſtamenti, literal'r & ſuperficial'r intelligentes, non vidẽt ſpũalem & verũ intelle
2. Cor. 3 ctum earũ, propter quod occidunt à litera, ⌊& audientes, ⌋ ꝑdicationẽ meã, vel verba legis
ac prophetarũ auribus corporis, ⌊non audiunt⌋ ea auribus cordis, debite auſcultando, ⌊ne-
Eſaiæ. 6 q; intelligunt⌋ ea ſalubiter, ⌊vt adimpleat in eis prophetia Eſaiæ, dicentis: Auditu (corpo-
rali) audietis, ⌋ ô infideles Iudæi eloquia Chriſti, parabolicos'q; ſermones, ⌊& non intellige- E
tis⌋ ea veraciter. ſ. parabolarũ myſteria, ⌊& vidẽtes videbitis⌋ opera, humanitatẽ'q; Chriſti
⌊& nõ videbitis⌋ oculo interiori operũ q̃litatẽ, & eius diuinitatẽ. ⌊Incraſſatũ eſt, ⌋ obtuſum
Deut. 32 & carnale factũ eſt, ⌊cor populi huius, ⌋ terrenis ac ſenſibilibus inhærẽdo, prout in Deute.
ſcribit: Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit, ⌊& auribus grauiter audierũt⌋. i. ad audiẽdũ
verbũ dei aure mentali tardi fuerũt, ⌊& oculos ſuos, ⌋ interiores, videlicet intellectũ, ⌊clau-
ſerũt⌋. i. influentiæ ſeu irradiationi lucis diuinæ, inſtructiõis'q; Chr̃i incapacẽ fecerũt, ponẽ
do obicẽ grãæ dei, videlicet cõtemptũ & infidelitatẽ. Peccata enĩ ſeparãt mentẽ à deo, & ſunt
murus ſeu ianua intermedia inter mentẽ ac deũ. Propter q̃d Hieremias fatet: Peccata veſtra
Iob. 21 prohibuerũt bonũ à vobis. De talibus ſcriptũ eſt: Dicũt deo, recede à nobis, ſcientiã viarũ tu-
arũ nolumus, ⌊nequãdo oculis (cordis) videãt (veritatẽ) & auribus (interioribus) audiãt⌋ ſa-
lutarẽ doctrinã, ⌊& corde intelligãt⌋. i. intus legãt, atq; ſubtiliter penetrãt ſpũalem ſenſum
diuinorũ verborũ, ⌊& conuertant⌋ ab errore ad veritatem, & à caducis rebus ad ſummum
ac incommutabile bonum, ⌊& ſanem eos, ⌋ liberando intellectum à falſitate, voluntatem à
Hiere. 17 prauitate, animã ab omni læſione peccati, de qua ſanitate Hieremias precat: Sana me domi-
Pſal. 40 ne & ſanabor. Et Pſalmiſta: Sana animã meam quia peccaui tibi. ⌊Veſtri autem⌋ ô diſcipuli
mei, ⌊oculi (interiores) ſunt (iam) beati⌋ in ſpe, beatificandi in re per clarã diuinæ eſſentię vi
ſionem, ⌊quia vident⌋. i. recte intelligũt, & fidei lumine illuſtrant, ⌊& aures veſtræ, ⌋ de q-
Eſaiæ. 50 bus iam dixi. Qui habet aures audiendi, audiat. Vnde & Eſaias inquit: Dominus deus meus
apperuit mihi aurem, ego autem non contradico. Hæ itaq; aures veſtræ beatæ ſunt, ⌊quoni-
Lucæ. 11 am audiunt⌋ verba mea fideliter. Beati enĩ qui audiunt verbũ dei & cuſtodiunt illud. ⌊Amẽ
quippe dico vobis, quia multi prophetæ & iuſti, ⌋ qui futurã dei incarnationẽ ſpũ propheta
li, ſeu fide agnouerunt, ⌊cupierunt videre⌋. i. optauerũt ſi fuiſſet poſſibile videre, ⌊quæ vos
videtis, ⌋ videlicet Chriſtũ in carne & cõuerſationẽ ac ſigna ipſius, ⌊& nõ viderũt⌋ ea pſẽn F
Luc. 2 tialiter, corporali intuitu, ſicut vos. Vnde & Symeon iuſtus pro ſuo deſiderio, quo Chriſtum
videre optauit, reſponſum accepit à ſpũ ſancto, nõ viſurũ ſe mortẽ, donec videret Chriſtum
Dubium domini. ¶ Sed quærit, de quo viſu dicat ſaluator, prophetas & iuſtos voluiſſe videre, quæ vi
derũt Apoſtoli, & nõ viderũt? Non enĩ videt de ſpũali viſu poſſe intelligi, q̃a prophetæ viſi-
one intellectuali & imaginaria viderũt oĩa quæ de Chriſto ꝑnuntiauerunt. Intelligẽtia enim
Danie. 10 opus eſt in viſione, vt Daniel ait: Vnde cum Eſaias Babylonis vaſtitatẽ ꝑdiceret: Corrui (in
Eſaiæ. 21 quit) cum viderẽ, multo magis vidit Chriſtum in ſpũ, quãdo dicebat de eius incarnatione:
Eſaiæ. 9 Puer natus eſt nobis. Et multa ſimilia. Hieremias quoq; cum dixit: Quare quaſi colonus ven
Hiere. 14 turus es in terra? Tunc enĩ imaginaria viſione vidit Chriſtum. Deniq; ſaluator ipſe inquit:
Iobã. 8 Abraham pr̃ veſter exultauit vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt. Nec videt poſſe in-
Quomodo oculi a telligi de viſu corporali, quia de illo non intelligit quod Apoſtolis dictũ eſt. Veſtri beati ocu
Chriſto beati li quia vident. Sic enĩ Iudas & reprobi Iudæi viderunt. Puto ergo quod intelligẽdum ſit ver
dicantur. bum ꝑdictum de viſu interiori coniuncto viſui exteriori. Vtroq; enĩ viſu optauerunt vide-
re quæ Apoſtoli vtroq; viſu intuitu ſunt. Si autẽ fiat vis in hoc, quod ait: Multi prophetæ &
iuſti, & non omnes prophetæ & iuſti. dici poſſet, quod quamuis maiores ſancti ac vates vide
runt quæ viderunt Apoſtoli, non tamẽ alij omnes minores. Vel reſpondendum, quod licet
prophe-

A propheta ac iuſti viderunt quædam eorũ, quæ & Apoſtoli, non tamẽ tam multa, nec ita di-
ſtincte ac circũſtantionaliter, & hoc maxime verum eſt, ſi hoc quod Chriſtus ait Apoſtolis:
(Quæ vos videtis,) referatur ad totum tempus quo Chriſtus cum eis in terra conuerſatus eſt
vſq; ad horam aſcenſionis, & hoc modo vt arbitror intelligendum eſt. Voluerunt quoque
“ ⌊& audire,⌋ verba ſapientiæ ex ore meo, ⌊quæ auditis,⌋ qui me ad libitum interrogatis, &
“ reſponſionem piam ac informationem recipitis, ⌊& non audierunt,⌋ eo modo vt vos, nec
“ ita pefecte. Multa tamen documentorũ Chriſti reuelata fuerunt prophetis. ⌊Vos ergo audi-
“ te parabolã⌋.i. interpretationem ſeu expoſitionẽ parabolæ, ⌊ſeminantis,⌋.i. Chriſti qui p
“ ſeminantem deſignauit ſeipſum. ⌊Omnis (homo) qui audit (corporali auditu) verbum re-
“ gni⌋.i. ſermonem de regno cœleſti, ⌊& non intelligit⌋ verbũ hoc.i. virtutẽ & ſenſum ver-
“ borum cordi ſuo non imprimit, nec ſagaciter penſat, ⌊venit malus⌋.i. diabolus in malicia
“ obſtinatus, non eſſentia, ſed voluntate malignus. Venit autem per tentationis congreſſum;
“ ⌊& rapit⌋.i. aufert ſeu infructuoſum facit, & obliuioni tradi ꝓcurat, ⌊quod ſeminatũ eſt in
“ corde eius⌋.i. verbum prædicationis infuſum menti hominis, talis, ⌊hic,⌋ homo tam neg-
“ ligens, ⌊eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt⌋.i. quẽ ſupra figuraui per eũ in quem cecidit ſemen
verbi cœleſtis, ſecus viã ſeculi huius, iuxta ſenſum præhabitũ. Et dicit homo ſeminatus.i. ſe-
“ mine tali perfuſus, quẽadmodũ terra dicit corporaliter ſeminata. ⌊Qui aũt ſupra petroſa ſe-
“ minatus eſt⌋.i. in corde duro ac ſaxeo ſemen verbi recepit, quẽ figuraui per eum, in quem ſe-
“ men cecidit ſupra petroſa.i. arida, duraq; corda, ⌊hic eſt qui verbum dei audit, & continuo
“ cum gaudio ſuſcipit illud,⌋ in anima tanquam ſibi proficuum, ꝑ cuius ſuſceptionem euadat
“ periculum, ⌊non autem habet in ſe radicẽ⌋.i. habitualem gratiæ fœcunditatem, ac ſtabile
“ fidei fundamentum, ſeu firmum propoſitum, ⌊ſed eſt temporalis⌋.i. inconſtans, ad modicũ
B tempus perſeuerans in bono, ſicut arundo vento agitata, & puluis à vento preiectus. ⌊Fa- Mat. 11.
“ cta autem⌋.i. ſibi illata vel imminente ⌊tribulatione,⌋ ab inuiſibilibus hoſtibus, ⌊& perſe-
“ quutione,⌋ à viſibilibus inimicis, ⌊propter verbum,⌋.i. ob id quod verbũ dei recepit, & im-
plere diſponit: Vel, propter verbum extinguendum.i. vt verbum dei tollant de corde eius,
continuo ſcandalizat.i. ex verbis ſeu factis illorum in peccata prolabit, non reſiſtens virili-
“ ter, relinquens viam iuſtitiæ, ne patiat aduerſa, vel vt conſequat delectabilia. ⌊Qui autem ſe-
“ minatus eſt in ſpinis⌋.i. qui verbum recepit in corde punctionibus temporaliũ curarum re-
“ pleto, ⌊hic eſt qui verbũ dei audit, & ſolicitudo ſeculi iſtius⌋.i. ſuperflua cura acquirendi vel
“ retinendi res mundanas, videlicet honorem, famam, voluptatem, ⌊& fallacia diuitiarum,⌋
id eſt fallaces diuiciæ, quæ ſufficientiam quandã promittunt, ſed conferre non valent, ſuoſq;
amatores æternis cruciatibus ingerunt, imò quo plus creſcunt, tanto maius deſideriũ in cor- Fallaces diui-
de auari accendunt, & eum quotidie inſufficientiorẽ ac miſerabiliorẽ efficiũt. Bene ergo vo- tiæ.
cantur fallaces. Vnde Sapiens inquit: Creaturæ factæ ſunt in tentationẽ, & in muſcipulã pe-
dibus inſipientium: Vel, fallacia diuiciarũ.i. deceptoria affectio, quã diuiciæ temporales cau- Sapię. 14
ſant in animo hominis. Blandiunt enĩ, ſed pungunt, quia cum labore acquirunt, cum timore
“ amittendi poſſident, cum triſtitia amittunt, ⌊ſuffocat verbum dei⌋.i. memoriã auditi ſer-
monis, aufert ab anima, quæ tanto amplius obliuiſcit diuinorum, quãto plus in terrenis occu-
pat, tranſitoriiſq; inhæret, & ſine fructu boni operis, ac ſpũalis delectationis efficit verbum
“ dei in tali corde diffuſum. ⌊Qui vero in terram bonã ſeminatus eſt⌋.i. qui ſignificatur ꝑ eũ,
“ qui ſemen recepit in terra fœcunda, ſeu ille qui corde deuoto verbũ dei audiuit, ⌊hic eſt qui
“ audit verbum di,⌋ aure corporali atq; mentali, ⌊& intelligit (illud) & fructũ affert⌋.i. ope-
C ra bona producit verbum in tali anima ſeminatum, ⌊& facit, aliud quidẽ centeſimum,⌋ id
“ eſt verbũ in cordibus quorundam facit fructũ centeſimum, ⌊aliud autem (facit fructũ) ſexa-
“ geſimum, aliud vero triceſimũ,⌋ ſicut expoſitum eſt, vtpotè ſecundũ diuerſam diſpoſitionẽ
ac diligentiam recipientiũ. Poſuit Chriſtus hoc loco quatuor genera hominũ, audientiũ ver- Quatuor gñа
bum dei, & quatuor differẽtias ſeminis, quorũ quartum genus dũtaxat ſaluat. Nam pauci ele- hominũ verbũ
cti, & quarta pars ſeminis, ſolũ fructificat. Veruntamen quod hic dictũ eſt de generibus au- dei audientiũ.
dientium, ad literã intelligit de Iudæis, quibus Chriſtus in propria ſermocinabat perſona, &
paucos conuertit ex eis. Myſtice vero intelligi poteſt de cæteris gentibus. Subinde ſaluator
“ comparat regnum cœlorũ.i. militantem eccleſiam aliis rebus. ¶ ⌊Aliam parabolam propo-
“ ſuit (Chriſtus) illis,⌋ videlicet turbis in littore ſtantibus, eo exiſtente in naui. ⌊Simile factũ
“ eſt regnum cœlorũ⌋.i. ſtatus militantis eccleſiæ, ⌊homini qui ſeminauit bonũ ſemẽ in agro
“ ſuo &c.⌋ Cũ ipſe vnigenitus filius dei, ſapientia patris æterni, poſt pauca proprio ore para-
bolam iſtã exponat, non debemus explanationẽ illius anticipando ꝓcurrere. Differenda eſt
ergo elucidatio ꝓſentis parabolæ, vſq; ad locum vbi à Chriſto exponit. Et accedendum ad
“ tertiæ parabolæ interpretationẽ. ¶ ⌊Aliã parabolam (ordine tertiã) propoſuit eis (.ſ. turbis) De grano ſina-
“ dicens: Simile eſt regnum cœlorum,⌋ id eſt eccleſia militãs, maxime primitiua, quæ fuit par- pis parabola
“ ua quãtitate ſeu numero, ſed magna virtute, ideo ſubditur, ⌊grano ſinapis,⌋ de quo ſinapiũ tertia.

exprimitur, ⌊quod (granũ ſinapis) accipiẽs homo (agricola) ſeminat illud in agro ſuo, quod D
(granũ) minimũ quidẽ eſt oĩbus ſeminibus⌋. i. inter oĩa ſemina valde pmodicum, vt patet »
ad oculũ. ⌊Cũ autẽ creuerit⌋ granum iſtud in agro, ⌊maius eſt oĩbus holeribus⌋. i. in altius »
germen creſcendo exurgit, q̃ alia ſemina herbaꝶ ſeu holeꝶ, ⌊& fit arbor⌋. i. per modũ arbo »
ris creſcit in altũ, ⌊ita vt volucres cœli,⌋ præſertim paruæ vel mediocres aues, ⌊veniant & »
habitent in ramis eius,⌋ quieſcẽdo ſub illis. Quemadmodũ ergo hoc granum quantitate p- »
Eccleſia grano ſinapis comparatur. modicum creſcit in altũ: ſic eccleſia in principio ſui cõtempta, & numero parua, creuit in po
pulum infinitũ, ſeu eccleſiam toto orbe diffuſam, quando in omnẽ terram exiuit prædicatio
Pſal. 18. Apoſtolorum, ita vt ſub ramis eius, id eſt ſub documẽtis atq; auxilijs eccleſiæ, habitent volu
cres cœli, id eſt animæ cõtemplantes cœleſtia, vel principes & magnates huius ſeculi ad fidẽ
Moralis ſenſus. conuerſi. Sic ergo per hominẽ ſeminantem intelligitur Chriſtus, vel pdicator ipſius: per gra
nũ, eccleſia primitiua: per agrũ, orbis terrarum, per quem longe ac late diffunduntur ac ſemi-
Malach. 1. nantur fideles, ita vt per Malachiam dominus dicat: Ab ortu ſolis magnum eſt nomen meũ
Eſaię. 27. in gentibus. Vnde in Eſaia ſcriptũ eſt: Florebit & germinabit Iſrael, & implebunt faciem or
bis ſemine. Hieronymus per regnum cœlorum intelligit euangelij prædicationem, vel noti-
Hieronymus. tiam ſcripturarum. Per hominem ſeminantem, Chriſtum, vel quelibet alium, qui in agrum
proprij cordis mittit verbũ dei, quod ſignificari dicit per granũ ſinapis. Sicut igitur granum
ſinapis paruum creſcit in altũ: ſic prædicatio euangelij primo valde cõtempta, & oĩbus ſcien
tijs magis deriſa, creuit per omnes nationes, ita quod ſub ramis. i. diuerſis dogmatibus eius p
dicti volucres morentur & conquieſcant, omnisq; ſecularis ſcientia, & philoſophorum do-
Parabola quarta de fermẽto. ctrina minorata eſt ſub ea, eiq; ſubiecta. ¶ ⌊Aliam (vtpote quartam) parabolam loquutus eſt »
eis: Simile eſt regnum cœlorum,⌋ id eſt eccleſia militans, ⌊fermento, quod acceptum muli- E
er,⌋ faciens maſſam pro panibus conficiendis, ⌊abſcondit,⌋ id eſt locauit ac miſcuit, ⌊in fa- »
Hieronymus. rinæ tribus ſatis⌋. i. tribus menſuris farinæ aqua conſparſæ ſeu maſſæ, vel azymi. Satum au- »
Satum quid. tem ſecundũ Hieronymũ eſt menſura Paleſtinæ, vnũ modiũ cũ dimidio capiẽs, ⌊donec fer- »
mentatũ eſt totũ⌋. i. tam diu dimiſit mulier fermentũ in maſſa, quoſq; tota fermento permi- »
Spũal' ſenſus. xta eſt, atq; cõueniens ſacta, vt de ea fieret panis. Hoc ad literã planum eſt. ¶ Spiritual'r vero
Pſal. 33. per fermentũ intelligitur euangelicæ legis doctrina, per quam corda hominum bonum ſor-
tiuntur ſaporem, vt guſtent q̃ dulcis eſt dominus, & recte de oĩbus iudicent, quemadmodũ
maſſa ex cõmixtione fermenti redditur apta, vt de ea ſaporoſi panes effici poſſint. Mulier
vero eſt ſapientia dei incarnata, vel ipſa eccleſia ac prædicatorũ diligentia. Tria ſata ſignifi-
Tria ſata qd ſignificent. cant diuerſa loca in quibus fideles conuerſi ſunt, vel carnem, ſenſualitatẽ, & rationalem ani-
mæ partem, vel partẽ intellectualem, vim cõcupiſcibilẽ & iraſcibilẽ. His tribus ſatis, hæc mu
lier infudit euangelij documenta, donec totũ fermentaretur, id eſt tria hæc cõuenirent ac cõ
ſentirent in idem deo vnanimiter ſeruiendo, ita vt caro & ſenſualitas rationi, & ratio deo
1. Cor. 10. obediant, ſicq; ſimul ſint vnũ in Chriſto, & mũdus panis, ſicut Apoſtolus dicit: Vnus panis,
vnum corpus multi ſumus. Quãuis autem doctrina euangelica non ſit ſubiectiue niſi in ratio
nali parte animæ: redundat tamen, effectumq; habet in ſenſitiua parte & carne, & ſic in eis
abſcondi dicitur vel infundi. ¶ Sed cum dicat Apoſtolus: Epulemur non in fermento veteri
1. Cor. 5. neq; in fermento maliciæ ac nequitiæ. Rurſusq;: Modicum fermentum totam maſſam cor-
rumpit, quæritur quomodo regnũ cœlorum, id eſt ſtatus vel doctrina eccleſiæ aſſimiletur ſer
Qua rõne eccleſia fermento aſſimiletur. mento? Et reſpondendũ, quod in fermento ſunt duo, videlicet quædam humorũ corruptio,
& calor incluſus, ſeu virtus latens interius. Quantum ad primum procedit comparatio Pau- F
li: quantum ad ſecundum comparatio Chriſti. ⌊Hæc omnia loquutus eſt Ieſus in parabolis »
ad turbas,⌋ propter cauſas ſuperius aſſignatas, & ſubditur iam alia ratio. ⌊Et ſine parabolis »
nõ loquebatur eis,⌋ hac vice, vel in iſto ſermone, ⌊vt adimpleretur quod dictũ eſt per pro- »
Pſal. 77. phetam (Dauid vel Aſaph) dicentẽ⌋ in pſalmo. 77. qui incipit: Attendite popule meus legẽ »
meam, ⌊Aperiã in parabolis os meũ, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi.⌋ Vltimã »
partem huius verſiculi, noſtra tranſlatio habet ſic: Loquar propoſitiones ab initio. Patet er-
go q́ duo primi verſiculi pſalmi illius in pſona Chriſti dicãtur, q in parobolis nũc loquutus
deſcribitur, & eructauit. i. diſcipulis ſuis manifeſtauit atq; deprompſit, abſcondita, id eſt pa-
rabolarum iſtarum interpretationes ſeu myſteria regni cœloꝶ q̃ à cõſtitutiõe mũdi homi-
nes latuerũt, ſicut iam dixit, quod multi prophetæ & iuſti voluerũt audire quæ ipſi audierũt,
nec audierunt.

¶ Proſequutio expoſitionis præſentis capituli, ab eo loco quo dicitur, Tũc dimiſſis turbis. Arti. XXVI.

TVnc,⌋ videlicet præſcripto ſermone ad populum circa mare habito, ⌊dimiſſis »
turbis,⌋ quæ dignæ non erant audire myſteria regni cœleſtis, ⌊venit,⌋ IESVS »
à naui, ⌊in domum. Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes: Ediſſe- »
re,⌋ id eſt, expone, ⌊nobis parabolam zizaniorum agri,⌋ id eſt, in qua men »
tionem

A tionem feciſti de zizanijs, quæ naſcuntur in agro. Quàmuis Matthæus ſolum recitet di
ſcipulos quæſiſſe expoſitionem huius parabolæ, creditur tamen, quod aliarum quoque
parabolarum expoſitionem quęrebant, ſcd̃m quòd Marcus habet; quòd ſeorſum diſcipulis ſuis Marci.4.
diſſerebat oĩa. Porro ad habendum intellectum expoſitionis parabolæ zizaniorum, neceſſe
“ eſt textum parabolę ſupra omiſſum, hoc loco repetere. Sic enĩ ait Saluator: ⌞Simile factũ eſt re Luc.13
“ gnum cœlorum, homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. Cum autem dormirent ho-
“ mines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abijt. Cum autẽ cre
“ uiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem ſerui patriſ-
“ familias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo ha-
“ bet zizania? Tunc ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis imus, & col
“ ligimus ea? Et ait: Non. Ne forte colligẽtes zizania, eradicetis ſimul & triticum. Sinite vtra-
“ que creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meſſis, dicam meſſoribus. Colligite primum zi
“ zania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum Parabolæ de
“ meum.⌟ Hucuſque textus parabolæ, quam Chriſtus exponens, adiecit: ⌞Qui ſeminat bo- zizania expoſi
“ num ſemen, eſt filius hominis,⌟ Hoc eſt, per hominem bonum ſemen ſerentem intelligitur tio.
“ Chriſtus. ⌞Ager autem eſt mundus⌟ id eſt, terra huius peregrinationis, in qua homines de-
“ gunt & exules ſunt, ⌞bonum vero ſemen⌟ quod Chriſtus ſeminauit in mundo ⌞hi ſunt filij
“ regni⌟ hoc eſt, homines electi, quos Chriſtus mittit ac ſpargit per oĩa climata mũdi, quẽ-
admodum ſemina mittuntur in agris. De hoc ſemine Chriſti ſeu ſpiritualibus filijs eius, ſcri-
“ ptum eſt: Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum. ⌞zizania autem Eſa.53
“ ſunt filij nequam.⌟ id eſt, reprobi, præſertim hæretici, & pſecutores eccleſiæ. ⌞Inimicus au Zizania q̃ ſunt
“ tem qui ſeminauit ea⌟ videlicet iſta zizania, ⌞eſt diabolus⌟ cuius ſuggeſtione & machina-
tione ſurrexerunt, & peruerſa dogmata inuenerunt hæretici, cuius etiam inſpiratione alij re-
B probi ſe contra eccleſiam erexerunt. Dicit autem diabolus homo non propter veritatem na- Diabolus cur homo dicatur
turæ, ſed propter ſilitudinem culpę. Vñ de ſemine eius pdicto. Iohãnes: Qui peccat (inqt) ex Iohan.3
diabolo eſt. Et iterum: Iã Antichri multi nati ſunt. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis. Iohan.4
Hinc de Iudæis Chrus teſtatur: Vos ex patre diabolo eſtis. Dicunt autem homines mali ſemi Iohan.8
nati, vel eſſe ex dęmone, non creatõe, ſed prauitatis imitatõe, iuxta illud Sapiẽtis: Imitant illũ Sapiæ.2.
“ qui ſunt ex pte illius ⌞meſſis vero⌟ vſq; ad quã ſimul creſcũt & viuũt in hoc mũdo electi ac re-
“ probi, ⌞conſummatio ſeculi eſt⌟ .i. finis mũdi, vel dies iudicij, in quo electi in palatio dei po
“ nent, velut in horreo. ⌞meſſores aũt qui bonos ac malos ad iudicium deducent, & eos ab in-
“ uicem ſeparabunt ⌞angeli ſunt (non mali, ſed boni) ſicut ergo colligunt (à meſſoribus) ziza
“ nia⌟ id eſt, inutiles herbæ, ſeu lolia, ⌞& igni comburuntur, ſic erit in conſummatione ſeculi.
“ Mittet filius hoĩs angelos ſuos⌟ qui ſibi ſubiecti ſunt, etiã ſcd̃m naturã aſſumptam, vt verbo
“ vnitã, ⌞& colligẽt (.i. auferẽt) de regno eius⌟ hoc eſt, de eccleſia electorum, ſeu bonis fidelibus,
“ ⌞omia ſcandala⌟ hoc eſt, pſecutiones & tentationes per quas boni frequenter ſcãdalizant,
vel oĩa ſcandala .i. ſcandalizatores aliorum qui generant ſcandala, qui tunc ab electis loco &
“ pmio ſeparabunt, ⌞& eos q faciũt iniquitatẽ⌟ .i. cæteros oparios, malos hypocritas, ſimula-
“ tores, & callidos, irã dei prouocãtes ⌞& mittent eos in caminũ ignis⌟ Chro dicente: Ite ma- Iob.36 Matth.25.
ledicti in ignem æternũ. Tũc enĩ angeli ſancti executores iudicij, omnes reprobos, hoĩes atq;
C diabolos, in infernalis ignis fornacẽ proijciẽt. Vnde in Apocaly. legit: Proiectus eſt draco il- Apoca.12
le magnus ſerpẽs antiquus. Et alio loco ait Iohãnes: Cruciabit iniquus igne & ſulphure & fu Apoc.14
mus tormentorum eius aſcendet in ſecula ſeculorum. Miniſterio itaq; ſanctorum angelorum diſpoſi- Angelorum miniſterio reſuſcitatio mortuorum fiet.
tiue agentium fiet ſuſcitatio mortuorum, quorum cineres angeli colligent, & ſuſcitatos ad iudicij
“ locum pducẽt, reprobos ab electis ſegregabũt, & dãnatos in pœnas retrudẽt, ⌞ibi erit fletus
“ & ſtridor dẽtiũ⌟ hoc ſupra expoſitũ eſt caplo.8. ⌞Tũc⌟ videlicet ſtatim pacto vel durãte iu
“ dicio, & illis in caminũ ignis ſeu infernũ q cõparat ardẽti & fumoſo camino, proiectis ⌞fulge- Sapiæ.3
“ bũt iuſti⌟ in corpe p dotẽ claritatis, q rãto copioſior erit in corpibus glorificatis, quãto eorum
“ aĩæ deũ clarius viderĩt ⌞ſicut ſol⌟ iſte ſenſibilis, nõ ſolũ ſicut nũc lucet, ſed ſicut tũc lucebit, qñ Eſai.30.
lux ſolis erit ſeptẽpliciter ſicut lux ſeptẽ dierum. Eſtq; pbabile, q claritas corpis glorificati ex-
cedit claritatẽ ſolarẽ, qm̃ opa grãæ excedũt opa naturæ. Vel ſicut ſol ſpũalis, vz Chrs, de q in
Malachia dñs phibet: Orient vobis (inquiẽs) timẽtibus nomẽ meũ ſol iuſtitię. Corpa nãq; ele Malach.3
ctorum aſſimilabunt claritati corpis Chri, ſicut dicit Apls: Saluatorẽ expectamus dñm Ieſum, Phil.3
qui reformabit corpus humilitatis nræ cõfiguratũ corpi claritatis ſuę. Deniq; ſicut corpa ele
ctorum fulgida erũt vt ſol, ſic corpa reproborum obſcuriſſima erũt, ſcd̃m q aiæ eorum oĩ lumine
interiori quãtũ ad rectũ vſum, omino priuant, his dictis patet expoſitio huius parabolę, pau
cis exceptis q tangẽda ſunt breuiter. Cũ aũt dormirent hoĩes .i. plati eccleſiæ & aliorum docto-
res de hac vita migrarent, vel à diligẽti cuſtodia gregis ſui ceſſarẽt, venit inimicus eius .i. dia
bolus aduerſarius Chriſti, & ſupſeminauit zizania .i. hęreticos & puerſos miſit ac miſcuit in
medio tritici .i. iter electos atq; catholicos, & abijt alibi facere aliqd mali. Et cito reuerſus ẽ.

Cum autem creuiſſet herba, hoc eſt, ſemen bonum ſeminatum à Chriſto, & fructũ bonæ cõ- D
uerſationis feciſſet cum filij regni numero ac merito aucti fuiſſent in ſeculo iſto. Apparuerũt
inter eos & zizania, id eſt prędicti iniuſti. Accedentes autem ſpũali acceſſu ſerui pſ̃iſfamilias
hoc eſt, famuli Chri, vtpote angeli ſcd̃m Hieronymũ. Vel deuoti prælati vicarij Chri, dixe- »
runt ei: Dñe: Nonnè bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? id eſt, homines fide & ope Chri-
ſtianos in mundo. Vnde ergo habet zizania? Et ait, inimicus homo hoc fecit. i. diabolus. Ser-
ui aũt dixerunt: Vis, imus & colligimus ea? i. vis ne vt ſeparemus & auferamus hęreticos & p
uerſos à ſocietate fidelium, per excommunicationẽ, vel tradendo eos poteſti ſeculari ad oc-
cidendũ? Et ait: Non. Ne forte colligẽtes zizania iſta, eradicetis. i. periculo vel occiſioni ex-
ponatis & triticũ. i. electos fideles. Sinite vtraq; creſcere vſq; ad meſſem. i. diem tribulatiõis
extremæ ſeu iudicij, & in tpe meſſis dicã meſſoribus. i. angelis. Colligite primũ zizania, id ẽ
anteq̃ proferat iudicialis ſententia ſeparate malos à bonis, & alligate i ea faſciculos. i. p modũ
faſciculoꝝ adunate eos ad comburendũ, hoc eſt, vt in igne gehẽnæ ſuccendant, nõ conſumã
Prouerb.5 tur. Impius quippe funibus pctõrum ſuoꝝ conſtringet, vt Sapiens inquit: De hac impioꝝ
Eſa.24 colligatione ſcriptum eſt in Eſaia: In die illa viſitabit dñs ſup malitiã cœli in excelſo, & ſup re
ges terræ, & congregabunt in congregatiõe vnius faſcis in lacum. Et claudent ibi in carcere.
Hęretici an ſuſtinendi ſint ¶ Circa hunc locum quęrit, an hæretici ſint ſuſtinendi? Et videt q imò, cum Chriſtus dicat:
Hieronymus. Sinite vtraq; ſimul creſcere vſq; ad meſſem, Hieronymus quoq; hic dicit: Monemur ne cito
amputemus frẽm, quoniam fieri poteſt vt ille qui hodie noxio deprauatus eſt dogmate, cras
reſipiſcat. Oppoſitum videt ex eo q ait Apoſtolus: Auferte malum de medio fratrũ veſtroꝝ
1.Cor.5 Et ſcd̃m Apoſtolica documenta, prohibemur hæreticos ſalutare, & cum quibuſdã peruerſis
2.Timo.3 cibum accipere. Ad hãc quæſtionem reſpondet Thomas, q circa hæreticũ duo penſant, vi E
1.Cor.5 delicet eius inquitas & eccleſię pietas. Quantũ ad primũ meret non ſolũ excõicari, ſed occidi,
Thomas cum multo grauius ſit fidem corrumpere, q̃ falſare pecuniã. Et tñ falſatores pecuniæ ſcd̃m iu
ra occidunt, q̃tũ ad ſecũdũ nõ decet hęreticũ ſtatim dãnare, ſed ad veritatẽ ꝑpoſſe reducere
Titum.3 Ideo eccleſia non immediate & ſubito, ſed poſt primã & ſecundã correptionẽ dãnat hæreti-
cum, ſicut ad Timotheum docet Apoſtolus: Si vero extunc in ſuo errore mãſerit ptinax, ſe-
parat eum eccleſia à ſe p excommunicatõis ſnĩam, relinquit eum ſeculari iudicio morti tradẽ
dum. Vnde alio loco dicit Hieronymus: Secãdæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis à cau
le repellenda eſt, ne tota domus, maſſa, corpus & pecora, ardeãt, corrumpant, putreſcãt. Ar-
rius in Alexãdria vna ſcintilla fuit, ſed quoniã non ſtatim oppreſſus eſt, totum orbem eius flã
Hæretici quãdo non ſunt extirpandi ma depopulata eſt. Itaq; quòd dominus ait zizania non eſſe tollenda, ſed ſinenda vt creſcãt
cum tritico, ſi per zizania intelligantur hæretici, tunc intelligendum eſt in caſu, quando vi-
delicet extirpari non poſſunt ſine eradicatione ſeu periculo tritici, quando videlicet nõ ſunt
Parabola quinta aperti, vel ſatis noti, vel potentes habent defenſores. Vnde dicit Hieronymus: Monet domi
nus ne vbi quid ambiguum, cito proferamus ſententiã. ¶ Sequit quinta parabola: ⌞ Simile eſt »
regnum cœloꝝ ⌟ hoc eſt, præmium beatoꝝ in pñia ⌞ theſauro abſcondito in agro. ⌟ Nã ſi- »
cut propter talem theſaurum poſſidendũ, oĩa vendunt, ſic propter adipiſcendum regnum
cœloꝝ oĩa temporalia deſtruunt. Ideo ſubdit: ⌞ quem (theſauꝝ) qui inuenit homo abſcõ- »
dit ⌟ tanquã precioſum clenodeum ⌞ & præ gaudio illius ⌟ . i. ex delectatione & amore the- »
ſauri inuenti, ⌞ vadit & vendit omnia quæ habet, & emit agrum illum ⌟ vt habeat ius poſſidẽ »
di theſaurum ex integro. Olim enim theſauri in agro inuenti, quàmuis propter temporis lõ
gitudinem, ignotabat cuius fuiſſent, tamen propter communem hominum pacem pro me- F
Ager quid deſignet dia parte fuerunt dominorum agri. Ager ergo eſt vita actiua, vel ſacra ſcriptura, in quibus
theſaurus iſte videlicet beatitudo cœleſtis quodãmodo latet & continet vt merces in merito.
Phil.3 Homo autem theſauꝝ repe[rie]ns eſt quicũq; deuotus, qui cum Apoſtolo omnia arbitratur vt
ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciat. Vel, theſaurus eſt Chriſti diuinitas, ager caro ipſius: ⌞ Iteꝝ »
ſimile eſt regnum cœloꝝ (id eſt eccleſia militãs) homini negotiatori, quærenti bonas marga »
ritas ⌟ id eſt, lapides precioſos. ⌞ Inuenta autem vna precioſa margarita ⌟ hoc eſt, gemma qua »
dam digniſſima, qualis eſt iaſpis, ⌞ abijt & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam ⌟ Vt ca- »
rius venderet ipſam. Vel, tanquàm pręnobile bonum poſſideret. Sic Eccleſia & quilibet ve-
raciter Chriſtianus, quærens precioſas margaritas, hoc eſt, virtutes præclaras & cardinales,
Precioſa margarita. & veteris teſtamenti ſcripturas, vnam vero precioſiſſimam inueniens, ſcilicet Chriſtianæ le
gis doctrinam, vel conſiliorum Euangelicorum perfectionem, vel increatam Dei ſapiẽtiam
dominum IESVM vendit, vel vilipendit cuncta terrena vt margaritam iſtam obtineat,
Prouerb.8 ſicut teſtatur Apoſtolus: Omnia arbitror detrimentum propter eminentem ſcientiam domi
Prouerb. ni noſtri Ieſu Chriſti. Precioſior nempe eſt ſapientia cunctis opibus, & oĩa quæ deſiderant
huic non valent comparari. ¶ Poſtremo ſeptima & vltima parabola ſubdit: ⌞ Simile eſt re- »
gnũ cœloꝝ ⌟ . i. eccleſia militãs in qua deus p fidẽ & grãm regnat, quæ & ipſa regnat in nomĩe »
Chriſti, ſeculare ac ſpirituale dominium atq; iudicium habens & faciẽs. De quo Petrus: Vos
(inquit)

A (inquit) genus electum regale ſacerdotium, qui in Apocalypſi fatet, loquens ad Chriſtum: 1. Petr. 2
Feciſti nos deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabimus ſup terram. ⌊De hoc⌋ regno Apocal. 5
dixit archãgelus de Chriſto ad virginem. Regnabit in domo Iacob in ęternum, & regni eius
non erit finis. Itaq; regnũ iſtud ſimile eſt ⌊ſagenæ (ſeu rethi) miſſæ (à piſcatoribus) in mare⌋ Luc. 1
vt capiat piſces ⌊& ex omni genere piſcium congregãti⌋ hoc eſt, bonos & malos piſces ca-
pienti vel quoſdam de omni ſpecie piſcium. ⌊Quam (ſagenam) cum impleta eſſet⌋ piſcibus
talibus ⌊educentes (piſcatores) & ſecus littus⌋ hoc eſt, iuxta ripã aquæ, ⌊ſedentes elegerũt⌋
ex ſagena. ⌊bonos (piſces) in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt,⌋ id eſt, penitus abiece-
runt, & beſtijs ac auibus ad deuorandum dederunt. Sic modo eccleſia continet bonos & ma
los, & quoſdam de omni genere hominum. Myſticè etiam per ſagenam exprimit prædica- Eccleſia milli
tio Apoſtolorum & ſucceſſorum ipſorum, qui ex verbis vtriuſq; teſtamenti ſermonem per tans bonos et
modum rethis texentes, miſerunt illum in mundum iſtum qui magno procelloſoq; mari aſſi malos continet
milat, & congregauerunt intra eccleſiam quoſdã de omni natione, pluresq; reprobos quàm Pſalm. 103
electos. Vnde in vocatione priorum Apoſtolorum dictum eſt: Venite poſt me faciam vos Matth. 4
fieri piſcatores hominum. Interea ipſemet Chriſtus declarat: Cur eccleſia comparet tali ſa-
genæ. ⌊Sic erit in conſummatione ſeculi.⌋ Quantum ad hominum ſeparationem ab inui- Eccleſia cur ſa
cem, quando agni ponentur à dextris, & hœdi à ſiniſtris, ſicut nunc dictum eſt de piſcium genę comparet
ſeparatione. Nam tunc ⌊exibunt angeli (à ſummo cœlo) & (miſſi à Chriſto) ſeparabunt ma- Matth. 25
los de medio iuſtorum,⌋ hoc eſt, de tota vniuerſitate electorum, ⌊& mittent eos in cami-
num ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium⌋ Hoc totum iam euidenter expoſitum eſt. Itaq;
Eccleſia per modum ſagenæ nunc natat, & fluctuat in hoc mari magno ac ſpacioſo, & ſę- Pſalm. 103
B pe fluctibus tribulationum & aquis tentationum ita afficitur, atque torquetur, vt clamet
cum ſancto Dauid: Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ ad animam meam. Ve- Pſalm. 68.
ni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. Nunc quoque neſcitur, qui piſces ſint ele-
cti, & qui reprobi. Porrò in fine ſeculi Chriſto ad iudicium deſcendente, ſagena iſta quaſi ad
litus trahitur, cum omnes ante Chriſtum in valle Ioſaphat ducuntur ac præſentant, tuncq;
boni manifeſte ſecernentur à malis. ⌊Intellexiſtis hæc omnia?⌋ ſcilicet parabolas iſtas &
interpretationes earum. Hoc Apoſtolis dicitur, qui tamen apud Marcum referunt à Chri- Marci 4.
ſto reprehenſi, eo quòd primam parabolam non intellexerunt. ⌊Dicunt ei: Etiam. Ait illis:
Ideo⌋ Hoc eſt, ex quo ad vos tanquàm ad aliorum magiſtros ſpectat hæc omnia intelligere.
Propterea ⌊omnis ſcriba doctus in regno cœlorum⌋ hoc eſt, quilibet prædicator, & præla-
tus, præſertim epiſcopus in militante eccleſia, ⌊ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert
de theſauro ſuo noua & vetera.⌋ Veſtimenta, vtenſilia, alimenta, talenta. Quemadmodum
enim talis paterfamilias vnicuique de filijs ac familijs ſuis dat ſecundum quod indiget, & ca-
pere poteſt, vel dignus eſt, ſic ſcriba doctus de quo nunc ſermo eſt, vnumquenq; de grege
ſuo paſcit ac inſtruit, prout capere valet, ſecundum quod Paulus lacte potaſſe ſe dicit eos, 1. Cor. 3
qui ſolidum non poterant capere cibum. In diuinis enim ſcripturis inuenitur, quod omni Omnis ſtatus
ſtatui congruit. Huiuſmodi itaque ſcriba, profert de theſauro ſuo, hoc eſt, de plenitudine in ſacra ſcriptu
gratiæ perfectionis & ſcientiæ ſibi diuinitus diſtributæ. Theſaurus enim deſiderabilis in ore ra eruditur
ſapientis ſecundum Salomonem: Noua & vetera, hoc eſt, vtriuſque teſtamenti eloquia, ſer- Prouerb. 21
C monem ſuum confirmans authoritatibus nouæ & veteris legis. Vnde in Canticis ait Eccle-
ſia: Omnia poma noua & vetera dilecte mi ſeruaui tibi. Debent ergo maiores prælati in vtra-
que lege eſſe periti, imo ſecundum deiformem Theologorum ducem ſacratiſſimum Diony- Dionyſius
ſium, ad Epiſcopos pertinet, vt ſint adeo docti quod difficillima quæq;, & omnes ſubditorũ Epiſcoporum
dubitationes ſoluere poſſint. ⌊Et factum eſt cum conſummaſſet⌋ Hoc eſt, perfectè termi- officium
naſſet ⌊Ieſus parabolas iſtas⌋ ſeptem, non ſolum ea, ſed etiam earum myſteria ſeu interpre-
tationes, diſſerenda diſcipulis, ⌊tranſiit inde,⌋ recedendo à domo in qua locutus eſt iſta,
⌊& veniens in patriam ſuam⌋ videlicet Galilæa, in qua conceptus, nutritus, atque moratus
eſt ⌊docebat eos⌋ videlicet compatriotas & conciues ſuos in vrbe Nazareth ſecundũ Hie- Hieronymum.
ronymum, ⌊ita vt mirarentur (Nazaræi) & dicerent: Vnde huic ſapientia hæc & virtutes?⌋
hoc eſt, miracula. Quaſi dicerent: Quis dedit ei tanta dona? Nouerant enim quòd non habu-
it ſapientiam iſtam per ſtudium, iuxta illud Iohannis ſeptimo: Vnde hic ſcit literas, cum nõ
didicerit. Virtutem quoque miraculorum æſtimabant ſibi non eſſe collatam à deo propter
ignobilitatem parentelæ. Vnde ſubditur: ⌊Nonné hic eſt fabri filius?⌋ ſcilicet ipſius Ioſeph
qui fertur fuiſſe faber lignarius. Marci ſexto ita habet: Nonné hic eſt faber filius Mariæ? Vo-
cabant ergo Ieſum fabrum, vel deſpectiue, ſicut communiter fit cum filijs improperaretur
officium patrum, vocantur nomine talis officij, vt ſi filius fullonis promoueat in epiſcopum,
inuidi dicunt: Ille fullo: Vel, quia Ieſus patrem ſuum putatiuum frequenter adiuuit in ſuo offi
cio, quod Nazaræos iſtos non latuit. Nam vſque ad tricesimum annum habitauit cum eis.
⌊Nonné mater eius dicit Maria, & fratres eius ſunt Iacobus & Ioſeph & Symon, & Iudas?⌋

De iſtis fratribus dictum eſt ſupra, quod fuerunt conſobrini Chriſti, & filij Mariæ vxoris D
Hieronymus. Cleophæ ſororis virginis glorioſæ, vt dicit Hieronymus in libro contra Heluidium hæreti-
Thomas cum. Sanctus Thomas in vno loco ait: ꝙ illi qui in Euangelio appellant frẽs Chriſti, fuerunt
Marci.3 filij Ioſeph de alia coniuge. Alibi dicit, ꝙ Ioſeph credit virgo fuiſſe, quod Beda & alij commu
Beda niter aſſerunt, & ſic frẽs iſti fuerunt Chriſti nepotes. Cum enim in cruce commiſerit mr̃em
Iohan.19 ſuam virginem virgini cum eſſet adulta, probabile eſt, ꝙ iuuẽculam non commiſerit, niſi vir
gini ſponſo ⌊ Et ſorores eius (.i. cognatę) nonné apud nos ſunt? ⌋ hoc eſt, inter nos hibitan-
do ⌊ Et ſcandalizabant in eo ⌋ .i. ex conſideratione humilis genealogiæ cognationiſq́; Chri
ſti, in pctm̃ prolapſi ſunt, æſtimantes, ꝙ ſapiam & virtutes habuerit à diabolo potius quàm
Iudæorum cæcitas à deo. In quo patet infinita eorum cæcitas atq; peruerſitas, cum multi prophetarum illitera-
ti, & egeni extiterint, & tamen prophetali ſapientia deo miſerante impleti ſunt, vt Amos
Amos.7 agricola vellicans ſycomoros, Hieremias puer ⌊ Ieſus aũt dixit eis: Non ẽ propheta ſine ho-
Hiere.1 nore, niſi in patria ſua, & in domo (.i. familia) ſua ⌋ Non quòd alibi vbiq; honoret, vel ab om̃i-
bus ſuis compatriotis ſpernat. Sed quia communiter ſic eſt, quòd à ſuis magis contemnitur,
quàm ab alijs, & hoc ex inuidia oritur, inuidia vel ſuperbia, quia homines male pati poſſunt,
vt compares ſui præferãtur eis & compatriotæ melius ſciunt imꝑfectum alicuius, quàm alij,
& frequenter conuertunt oculum mentis, ad conſiderationem eius, quod homo fuit tempo-
Infidelitatis fructus re pueritiæ, vel cum eis ſimilis videbatur. ⌊ Et non fecit ibi vi tutes multas, ⌋ Hoc eſt, multa
miracula ſaltem hac vice ⌊ propter incredulitatem illorum ⌋ videlicet quia indigni erant, &
etiam ne faceret eos maiori damnationi obnoxios. Fecit tamen ibi quædam miracula, ne ex-
Marc.6 cuſationem ſuæ infidelitatis haberent. Vnde Marcus habet: Et non poterat ibi virtutem vl- E
lam facere, ſcilicet potentia ordinata, quia non decuit, niſi paucos infirmos impoſitis mani-
bus curauit.

EXPOSITIO CAPITVLI DECIMIQVARTI, IN ILlo tempore: Audiuit Herodes &c. Arti. XXVII.

CAP.XIIII

IN ILLO TEMPORE Adiuit Herodes ⌋ Antipas filius Herodis
Matth.2 Aſcolonitæ cuius tempore natus eſt Chriſtus, qui & inſantes occidit ⌊ Tetrar
cha ⌋ hoc eſt, priceps q̃rtę partis regni. Nam patre eius mortuo, diuiſum eſt re-
gnũ Iudææ in quatuor partes, quarum duæ datæ ſunt Archelao filio prædi-
cti Herodis. Tertia pars Philippo. Quarta, huic Herodi data eſt ab Imperaro
re Romano, ⌊ famam Ieſu ⌋ id eſt, rumorem miraculorum, documentorum,
& operum Chriſti, ⌊ & ait pueris (.i. ſatellitibus) ſuis ⌋ vel ſibi familiariter iunctis ⌊ hic ⌋ Ie-
Marc.6 ſus de quo audio tanta ⌊ eſt Iohannes Baptiſta ⌋ ſciebat enim Herodes Iohannem virum ſan
ctum & iuſtum fuiſſe vt habet Marcus. Idcirco audiens tanta de Chriſto, putauit quod ipſe
eſſet idem iuſtus & ſanctus, quaſi deus non haberet niſi vnum excellentẽ miniſtrum in mũdo.
Ipſe Iohannes quem ego decollaui ⌊ ſurrexit à mortuis ⌋ Ex hoc patet quòd iſte Herodes ſi-
cut & pater eius, legem Moſi acceptauit, ⌊ & ideo virtutes ⌋ hoc eſt, præcedentia merita ſeu
opera virtuoſa Iohannis ⌊ operant in eo ⌋ id eſt, ſunt cauſa quòd tãta mirabilia agit. Quãuis
enim Iohannes ante mortem ſuam nullum fecerat ſignum, æſtimauit tamen Herodes, quòd
poſt reſurrectionem miracula faceret, quaſi ad ſtatum meliorem promotus. Et quia de mor- F
te Iohãnis iam tactum eſt, Euangeliſta deſcribit cauſam, modum & ordinem ſuæ occiſionis.
Aduerte hic quid carnalis amor efficiat ⌊ Herodes autem (per ſeruos ſuos) tenuit ⌋ hoc eſt, comprehendit ac cœpit ⌊ Iohannem, & al
ligauit eum, & poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui ⌋ id eſt, ad inſtan
tiam Herodiadis coniugis Philippi, qui fuit frater Herodis, cuius legitimam coniugem no-
mine Herodiadem abſtulit iſte Herodes, & ſecum in adulterio ſedit, vel propter Herodiadẽ,
hoc eſt, propter amorẽ carnalem quem habuit ad eam, quam tanto carnalitatis amore ama
uit, ꝙ increpationem de hoc ferre non potuit. Vel, propter Herodiadem, id eſt, ad hũc finẽ
vt Iohanne occiſo, cum illa quietius atq; ſecurius delectaret. ⌊ Dicebat enim illi (puta Hero-
di) Iohannes: Non licet tibi. ⌋ qui legem Moſi recepiſti ⌊ habere eam ⌋ in coniugẽ, quia hoc
prohibet lex, ne quis vxorem fratris, illo viuente accipiat. ⌊ Et volens (Herodes) illum ⌋ id ẽ,
Iohannem ⌊ occidere, timuit populum ⌋ ne inſurgeret contra ipſum, ſi Iohannem occideret
⌊ quia ſicut prophetam eum habebant ⌋ .i. Iohannem reputauit populus communis eſſe pro-
phetam. Vnde dictio illa, ſicut, hoc loco dicit non tm̃ ſimilitudinem, ſed etiam veritatẽ Mar
cus habet, ꝙ Herodes metuebat Iohannẽ, ſciens eum virũ ſanctũ & iuſtũ, & cuſtodiebat eũ,
& audito eo, multa faciebat, & libenter eũ audiebat, q̃bus verbis Marcus ꝑmiſit, Herodiades
inſidiabat Iohanni, volens eum occidere, nec poterat, cuius impotẽtiæ cauſam Marcus aſſi-
Odiũ Herodiadis contra Iohannem. gnãs dicit, quæ allegata eſt, Herodes eñi metuebat Iohannẽ. Ex q̃bus patet ꝙ mulier iſta ne-
pharia, primo cõcepit odiũ cõtra Iohannẽ ſuæ cõcupiſcẽtiæ inimicũ, videns eñi ꝙ Herodes
Iohãnẽ libẽter audi[...]it, eoq́; audito multa oꝑabaẗ, cœpit timere ne ꝓpter ꝑdicationẽ Iohãnis

Hero-

A Herodes eam abijceret, & primo redderet viro. Quod ergo nũc dicitur, quòd Herodes quærebat Iohannem occidere, intelligẽdum eſt, proceſſiſſe ex Herodiadis ſuggeſtione. Effœminatus quippe Herodes in tm̃ victus eſt luxurioſæ mulieris concupiſcentia & amore, quòd cõtra legem & propriæ rationis iudicium acquieuit mulieri. Et inſidiabat Iohãni, quem ante libenter audiuit ac timuit. ⌊Die autẽ natalis⌋ anniuerſario die natiuitatis ⌊Herodis ſaltauit⌋ hoc eſt, chorizãdo tripudiauit, ⌊filia Herodiadis⌋ ex viro, in medio aulę ſeu alterius loci, vel in medio eorũ, q aderãt. ⌊Et placuit Herodi⌋ Saltãs filia meretricis, & ſaltatio eius ⌊vnde⌋ id ẽ, ex qua vana complacẽtia ⌊cũ iuramẽto pollicitus eſt (.i. promiſit) ei dare q̃dcũq; poſtulaſſet ab eo⌋ q̃uis mediã regni partem. ⌊At illa (puella) p̃monita à matre ſua⌋ Herodiade à qua petiuit cõſilium, dicẽs: Quid petam? Et illa: Caput Iohãnis. ⌊Da mihi inquit (puella Herodi) hic (hoc eſt, in loco p̃ſenti) in diſco, caput Iohãnis Baptiſtæ⌋ quod fieri non potuit, niſi decapitaret. ⌊Et contriſtatus eſt rex⌋ Herodes, quòd tam incõſultè iuraſſet ac promiſiſſet, & ꝙ illa tam crudeliter poſtulaſſet. Quidam dicũt, ꝙ Romani abſtulerũt à Iudęis nomẽ regiũ. Et tamen hoc loco Herodes dominus Iudæorũ dicit rex ⌊Propter iuramentum autẽ⌋ quod fecit puellæ ne videret periurus ⌊& eos qui pariter recumbebãt⌋ .i. ſimul cum ip̃o manducabant. Fecit enim cœnam principibus & tribunis, & primis Galilææ. Itaq; propter iſtos ne in tantorũ virorũ præſentia videret periurus & mendax, vel ne ipſi turbarent, quia fortaſſis conſenſerunt Herodiadi in mortem Iohãnis. ⌊Iuſſit dari.⌋ caput Iohannis puellæ nequiſſimæ. Lucæ.9 Marci.6.

¶ Scd̃m Hieronymum, & alios plures: Herodes cum Herodiade ordinauit quomodo poſſet Iohãnem occidere, & inuẽto cõcordi conſilio, fecit cõuiuiũ in quo filia Herodiadis tripudia- B ret qua ſaltãte finxit ſe rex vltra modũ delectatũ in ſaltatiõe illius, mox'q; iurando promiſit dare ei quod peteret, Qua caput Iohãnis petente: ſimulauit ſe rex cõtriſtari, vt populus haberet eum excuſatum de morte Iohãnis, cum tamen corde gauderet, & hoc alij probãt: Primo, quia vt ſcribit hic: Herodes ante ſaltationem, accubitum & poſtulatinnem puellæ voluit Iohãnem occidere. Secundo, quoniam niſi optaſſet mortem Iohãnis, nõ occidiſſet eũ propter iuramẽtum, quia ſub promiſſione huiuſmodi nõ intelligit aliquod illicitum cadere. Tertio, quia nõ ẽ probabile quod propter ſaltationẽ promitteret puellæ tm̃ donũ. Verũtamen Auguſtinus ſentire videt, quòd Herodes vere metuebat, & libenter audiebat Iohãnem, & ex animo triſtis effectus eſt poſtulatione illa audita, quòd lr̃æ huius capituli & verbis Marci magis cõſonare apparet. Quod igit dicit, Herndem voluiſſe occidere Iohãnem, intelligi poteſt de voluntario permixto inuoluntario, quomodo Pilatus voluit crucifigere Chriſtum, quẽ vtique voluntarie crucifixit, aliter non peccaſſet, ſed erat voluntarium illud inuoluntario mixtum. Denique ſicut iuxta Salomonem vult & non vult piger, ſi talis vult & non vult, hoc quoque quod vult, efficit cum mœrore, quemadmodũ negotiator cum triſtitia proijcit merces in mare. Habuit ergo diſplicentiam contra Iohannem propter increpationem ipſius, & inclinationem ad occidendũ eum, propter Herodiadis p̃ces. Sed non tantum ꝙ abſolute decreuit vel optauit eum occidere ſcd̃m Auguſtinum, ideo cõtriſtatus eſt audita petitione petulantis puellæ. ¶ Ad ſecũdum dici poteſt, quòd reges, principes, & ſupbi volunt promiſſa, ac iuramenta ſua implere, quàmuis illicita, ne ab hominibus iudicent periuri aut mentientes. Hieronymus. Herodes Johannis optauit mortem. Auguſtinus. Matth. 27. Prouerb. 13. Prælatorum conditio.

C Et quod opponitur: Si puella petiſſet caput patris & matris. Herodes non conſenſiſſet, ergo quod iurauit puellæ dare quicquid peteret inſidiando fecit. Hnc ſolueret dicendo, quòd intentio Herodis non erat abſolute promittere. Sed dummodo non eſſet penitus irrõnabile, & abſurdũ. Ideo em̃dixit: Licet dimidiũ regni mei, quaſi diceret: Si aliquid maius petieris, non p̃ſtarem. Ad tertium diceret, quòd reges cum vinn calefacti ſint, faciliter inclinantur ad promittendum, vt patet de Aſſuero, quomodo promiſetat Heſter. Quàmuis aũt caput Iohãnis dare ſaltanti, fuit maxime irrõnabile, tñ Herodes nõ reputauit hoc tam irrõnabile, vt alia multa. ⌊Miſit'q; (ſpiculatorem) & decollauit⌋ Per manum illius ⌊Iohannẽ in carcere. Et allatũ eſt caput eius in diſco, & datũ eſt puellæ, & tulit mr̃i ſuæ.⌋ Herodiadi, vt viſo capite increpatoris ſui gloriaret, de cõdigna vindicta. O qualia ſunt iudicia dei. Et q̃uo p̃mitit deus iuſtus & ſanctus electos ſuos in p̃ſenti ſeculo tribulari, à reprobis opprimi, multis iniurijs affici. Scit enim quàm ſalubre & meritorium hoc eis exiſtat. Ecce ſanctiſſimũ virum conſanguineum Chriſti, præconem, præcurſorem, baptiſtam ſaluatoris, quo inter natos mulierũ maior non fuit, permiſit ad ſuggeſtionem adulteræ incarcerari, ad inſtantiam petulantis ac vilis puellæ occidi. Nemo ergo ſeruorum Chriſti murmuret, contriſtet, aut puſillanimis fiat, dum aduerſitatibus atque iniurijs fatigatur. Multæ enim tribulationes iuſtorum. Et tãquàm aurum in fornac probauit deus electos. ⌊Et accedentes diſcipuli eius (puta Iohannis) tulerũt corpus eius⌋ de carcere vel loco carceri p̃pinquo, ⌊& ſepelierunt illud in vrbe Sebaſtę, vt dicit quæ olim vocabat Samaria. Nec dubium quin fecerint planctum magnum ſuper tam dilectum & ſanctum magiſtrum, ⌊& venientes nuntiauerunt Ieſu⌋ de occiſione Iohãnis. Nouerant enim Ieſum eſſe cognatum & amicum Iohannis p̃cipuum. ⌊Quod cum audiſſet Ieſus⌋ Heſter. 5. Matth. 11. Pſalm. 33. Sapiæ. 3.

Nonq;

Non ꝙ tunc illud primo cognouit, quippe cum ipſe omnia præterita, præſentia, & futura, à D
primo ſuæ conceptionis inſtanti agnouerit, ſed tunc oſtendit ſe illud cognoſcere faciendo
quod ſubditur: ⌊ſeceſſit inde⌋ videlicet à patria ſua ſeu Nazareth ⌊in nauiculam⌋ vt pau-
per & humilis vili & humili vehiculo, nauigaret trans fretũ ſeu mare Galilææ, vt patet in Io-
Johan. 6 hanne. ⌊in locũ deſertũ ſeorſum⌋ nõ quaſi timẽs ab Herode occidi, quem poterat ſolo nutu
Furori quãdo ꝗ cedendum deſtruere, ſed quaſi cedens furori hoſtis, dansq́ꝫ exemplũ viciſſim declinandi perſecutionem
& vt die diuinitus præordinato pateretur in Hieruſalem, ſicut frequenter prędixit. ⌊Et cum
audiſſent turbæ⌋ Ieſum tranſiſſe ad locum hunc ⌊ſecutę ſunt pedeſtres de ciuitatibus.⌋ nec
Johan. 6 dubium quin etiã de villis atqꝫ caſtellis. Cauſam quare ſecutæ ſunt eum, Iohãnes refert, vide-
licet, quia videbãt ſigna quæ faciebat ſup his qui infirmabant. ⌊Et exiens Ieſus⌋ .i. deſertum
locum egrediens, & turbis quodammodo obuians ⌊vidit turbam multã, & miſertus eſt eis⌋
Mar. 7 quia erant ſicut oues non habentes paſtorem ſecundũ Marcũ: ⌊& curauit languidos eorũ.⌋
Quid mereãdis cõſequantur, q Chri imitantur veſtigia. hoc eſt, infirmos quos turba adduxit, & docuit turbam. Per hoc myſticè deſignatur, ꝙ Chri
ſtus ipſius veſtigia ſequentibus, eiusq́ꝫ gratioſam præſentiam quærentibus, protinus tribuat
& vltro ſe offerat. Iuxta illud: Om̃is qui quærit inuenit, vulnera vitiorũ in eis curat, & lumen
Lucæ 9 ſapiæ influit. ⌊Veſpere aũt facto acceſſerunt ad eũ diſcipuli eius, dicentes: Deſertus ẽ locus⌋
In quo ſumus .i. domos & cibos non habens, ⌊& hora præterijt⌋ hoc eſt, tempus huius diei
ad occaſum iam tendit, idcirco ⌊dimitte turbas⌋ dando eis licẽtiam vel conſiliũ reuertẽdi
Marci. 6 ad loca habitationis ⌊vt euntes in caſtella, emant ſibi eſcas⌋ Marcus ſic habet: Vt euntes in
villas & vicos. Vnde per caſtella, alia quoqꝫ loca conuenientia intelliguntur, in quo declara-
Fides diſcipulorũ imperfecta. tur ſolicitudo ſuperflua impfectaq́ꝫ fides diſcipulorũ, qui dabant conſilium recedendi à Chri E
ſto, & ſpirituali alimento propter corporum cibum, & quaſi fame periclitari poſſent, qui-
bus affluit Chriſtus. ⌊Ieſus autem dixit eis: Non habent neceſſe ire (ad cibos emendos.) Date
[illegible] illis vos⌋ manducare. ¶Quęrit̃ cur hoc Chr̃us dixit diſcipulis ꝗs nouerat non habere ciba
Matth. 17 ria tanta. Dicendum, primo ad inſinuandum quòd ſi diſcipuli habuiſſent fidem, ſicut granũ
Lucæ ſynapis, certi fuiſſent ſe ſola prece poſſe acquirere eſcas ſufficientes turbæ à deo. Secundo:
Intelligi poteſt per modum propheticæ prænuntiationis, vt Chriſtus dicatur dixiſſe diſci-
pulis: Date illis manducare: quia ſciuit ſic eſſe futurum. ¶Sciendum tamen ꝙ anteꝗ̃ Chriſtus
hæc dixit, interrogauit Philippum: Vnde ememus panes vt manducent hi, vt habet Iohan-
nes: Quo reſpondente, ducentorum denariorum panes non ſufficiũt eis, dixit Saluator: Vos
Johan. 6 date illis manducare. Reſponderũt diſcipuli: Euntes emamus denarijs ducentis panes, & da-
bimus illis manducare. Qui dixit: Quot panes habetis, vt in Marco habetur: Quid autem ad
Marci. 6 hoc reſponderint, ſubiungit Matthæus. Reſponderunt ei: ⌊Non habemus hic niſi quinque
panes & duos piſces.⌋ Iohannes ſic habet: Reſpondet ei Andreas: Eſt puer hic vnus, habens
Johan. 6 quinque panes hordeaceos, & duos piſces. Itaque per ſynecdochen ponitur pars pro toto,
vel om̃es reſpondiſſe dicũtur, quia Andreas reſpondit pro om̃ibus. ⌊Qui ait eis: Afferte huc
illos mihi.⌋ panes & piſces ⌊Et cum miſiſſet turbã diſcumbere⌋ Hoc eſt: Manducare vel ad
manducandũ quieſcere ſeu ſedere ⌊ſuper fœnum⌋ erat nanqꝫ fœnum multum in loco illo,
nec tabulas & ſedilia habuerũt ⌊acceptis quinqꝫ panibus & duobus piſcibus, aſpiciẽs in cœ-
lum.⌋ nõ quòd per eleuationem corporaliũ oculorũ ſuorũ .i. interiores oculi animæ ſuæ plus
quàm ante eleuarentur ad deum per cõtemplationem, quem indeſinẽter per ſpeciem vidit.
Chriſtus cur in cœlũ aſpexit. ſed aſpexit in cœlum. Primo, vt daret nobis exemplũ ſemper recurrendi ad deũ, iuxta illud F
Pſalm. 24 in Pſalmo: Oculi mei ſemper ad dñm. Secũdo, ad ſignificãdum ꝙ tota virtus & efficacia ſua
eſſet à patre, quemadmodũ ait apud Iohãnem: Non poſſum ego à meipſo facere quicquàm
Johan. ⌊benedixit⌋ In quo docuit ante comeſtionem benedicere cibos ⌊& fregit, & dedit diſcipu
Panes inter Chri diſcipulorumqꝫ manus multiplicantur. lis panes⌋ Iam fractos. ⌊Diſcipuli autem (dederunt) turbis.⌋ Deniqꝫ inter manus Chriſti &
diſcipulorũ, multiplicati ſunt panes & piſces, vel per creationem nouorũ panum ac piſcium.
vel per ſolam eorũ multiplicationem, ſine alicuius materię cõuerſione, in panes piſcesq́ꝫ, vel
per augmẽtationem, cõuertẽdo aliquid in panes & piſces. De modo ſiquidem huius multipli
cationis, eſt longiſſima atqꝫ difficilis diſputatio inter doctores. ⌊Et manducauerunt omnes
& ſaturati ſunt (om̃es) Et (diſcipuli) tulerũt⌋ hoc eſt, colligẽdo à manducantibus abſtulerũt
⌊reliquias (ciborũ remanentes) duodecim cophinos fragmentorũ⌋ plenos. Ponit continens
pro contento, hoc eſt, fragmenta ſportarũ duodecim. Myſtica horum explanatio poni ſo-
let in Iohãnis Euãgelio: Vnde ad locum illum hãc differo. ⌊Manducãtium aũt numerus fuit
quinqꝫ milia virorũ, exceptis mulieribus & paruulis⌋ quorũ numerus forſitan numerũ virorũ
Nume. 1 exceſſit. Quemadmodũ vero in Numeris habetur: Viri vocãtur qui viceſimũ annum attige-
runt, quaſi potentes ad bella procedere. ⌊Et ſtatim iuſſit diſcipulos ſuos aſcendere in naui-
culam, & pręcedere eum trans fretum⌋ Videlicet vltra mare Galilææ, imò coegit eos ad hoc
Marci. 6 ſcd̃m Marcum per quod patet, ꝙ nec ad horã libenter ſeparabant̃ à tam dulci ac potenti ma
giſtro. Nihilominus ſtatim obtemperauerunt, ⌊donec dimitteret turbas,⌋ à ſe recedere, &
tunc ſe-

A tunc ſequeretur diſcipulos. Turbæ eñ noluerunt abire, niſi viſo diſcipulorũ receſſu. ⌊Et di-
« miſſa turba, aſcendit, ⌋ Imò ſecundũ Iohannẽ fugit, ⌊in montem ſolus orare. ⌋ Ratio cur fe- Iohan. 6
cit diſcipulos p̄cedere, & cur ipſe fugit in montẽ p̄dicti deſerti, exprimitur Iohan. 6. quo le-
gitur: Sciens Ieſus quia venturi erant vt raperent & facerent eũ regẽ, viſo. ſ. tanto miraculo, Chrũs cur in
« ⌊fugit in montẽ, ⌋ in quo docuit honorẽ & gloriã mũdi humiliter declinare. ⌊Veſpere au- montẽ fugerit.
« tem facto, ſolus erat ibi, ⌋ in vertice montis. Porrò ꝙ Chrũs turba dimiſſa aſcẽdit montẽ cau
ſa orandi, oſtẽdit, ꝙ alioꝝ p̄ſentia frequenter impedit oratiõis inſtantiã ac ſeruorem, & ꝙ lo
cus ſublimis ſeu opportunus occaſionaliter proficit ad excitandũ mentis feruorẽ in orando,
laudando, cõtemplãdoq́ꝫ deũ, & itẽ, ꝙ p̄latus, p̄dicator ac doctor dñici gregis ſemper cũ po
teſt redire debet ad locũ quietũ in quo ſolus cũ domino occupetur, atqꝫ ab eo purgetur, illu-
minetur ac perſiciat, ita vt rediens memoriã abundãtiæ ſuauitatis dei guſtatæ ſuis eructuet, Pſal 14
« gratiãq́ꝫ perceptã alijs adminiſtret. ⌊Nauicula aũt, ⌋ in qua erãt diſcipuli, ⌊in medio mari ⌋
« ſtagno p̄dicto. Nõ eñ fuit magnũ mare, ⌊iactabat fluctibus, ⌋ orta tẽpeſtate in aqua. ⌊Erat
« eñ cõtrarius vẽtus, ⌋ nauigatiõi eoꝝ, nec poterãt facile remigare, ex q̃ figuratũ eſt, ꝙ caren-
tes p̄ſentia Chr̄i, varijs periculis ſubiacẽt, eiuſq́ꝫ interna cõſolatione abſente, diuerſæ afflictio
nes & tẽpeſtates tentationũ oriunt in aĩo. Ideo ſanctus Iob: Pone me (inqt) iuxta te & cuiuſ- Iob. 17
« uis manus pugnet cõtra me. ⌊Quarta aũt vigilia noctis ⌋ .i. tribus partibus noctis iã lapſis, &
vltima parte eius inſtãte vel inchoata. Solebãt eñ milites tpe p̄lij exercitũ cuſtodientes, diui-
dere noctẽ in quatuor partes, q̃tenus in qualibet parte vna pars militũ vigilaret ad cuſtodien
« dũ exercitũ, ⌊venit (Ieſus) ad eos ambulãs ſupra mare, ⌋ p agilitatis dotẽ, ſecundũ Hugonẽ, Hugo.
« quod tamen alij negãt, Secundũ Marcũ, Ieſus ſtans in terra, vidit diſcipulos laborãtes in remi Marc. 6
B gando, & tamẽ nõ ſtatim, ſed circa finẽ noctis venit ad eos, q tota nocte periclitabant ad deſi
gnandũ, ꝙ ſæpe permittit electos ſuos ad tẽpus affligi, vt à venialibus purgentur, & Chriſti
gratiam atqꝫ præſentiã inuocando, ampliori gratia & gloria decorent. ⌊Et videntes eũ ſu- Electi ad tem
« pra mare ambulantem turbati ſunt, ⌋ propter rẽ prorſus inſolitã, ⌊dicẽtes, quia phantaſma pus affligunt.
« eſt ⌋ .i. apparentia rei non exiſtẽtis, quod eſſe videtur. Forſan timebãt ne eſſet ſpũs malignus
« in ſpecie Chriſti. ⌊Et præ timore clamauerũt, ⌋ diuinã protectionẽ inuocando, quia time-
« bant à dæmone illudi, & nocumentũ incurrere, ⌊ſtatimq́ꝫ Ieſus loquutus eſt eis, dicens: Ego
« ſum, ⌋ ſicut apparet, & cuius vocẽ cognoſcitis, & qui veꝝ eſſe habeo, qui olim dixi ad Mo- Exodi. 3
« ſen: Ego ſum q ſum, hæc dices filijs Iſrael: Qui eſt miſit me ad vos, ⌊habete fiduciã, ⌋ in deo,
« ⌊nolite timere, ⌋ inordinato pauore, à negotio p ambulãte in tenebris. In oĩbus inueniunt Pſal. 90.
diſcipuli Chr̄i vſqꝫ ad ſpũs ſancti emiſſionẽ vel aſcẽſionẽ ſatis impfecti ac rudes, propter q̃d
« ſaluator apud Marcũ ait, q̃a obcæcatũ fuit cor eoꝝ. ⌊Rñdens aũt Petrus, ⌋ q in oĩbus inue- Marc. 6
« nit cæteris in fide & charitate ardentior, ⌊dixit: Dñe ſi tu es. ⌋ Hoc dixit, nõ amplius dubitã
do, alioqui nõ cõmiſiſſet ſe tanto periculo, vt propter verbũ ipſius inciperet ambulare ſupra
mare, Quòd igit ait: Dñe ſi tu es, ex charitatis procedit ardore & fidei magnitudine, qua cre-
« didit ſe per potentiã vel meritũ Chriſti poſſe ſupra aquas incedere. ⌊Iube me venire ad te ſu Petri fides ac charitas.
« per aquas, ⌋ qm̃ tibi obediendo perire nõ valeo. ⌊At ipſe (Ieſus) ait: Veni. Et deſcendẽs Pe-
« trus de nauicula, ambulauit ſupra mare. ⌋ Nouerat Petrus ꝙ virtute Chr̄i poſſet aqua ſub pe
dibus ſuis cõſolidari, vel corpus ſuũ leuificari. Et ad magnitudinẽ huius miraculi confert, ꝙ Miraculi magnitudo.
« tã Chriſtus q̃ Petrus nõ ſupra tranquillũ, ſed turbulentũ mare deambulauit. ⌊Videns vero ⌋
« Imò experiẽs, ⌊ventũ validũ, ⌋ ſe impellẽtẽ, ⌊timuit. Et cũ cœpiſſet mergi, ⌋ propter timo
« rẽ inordinatũ ex fidei imperfectione deſcendentẽ, ⌊clamauit, dicens: Dñe ſaluũ me fac, ⌋ ab
« iſto ſubmerſionis periculo. ⌊Et cõtinuo Ieſus extendẽs manum apprehẽdit eũ. ⌋ Sic cũctis
C electis periclitãtibus ſpũaliter facit Chrũs. Nã licet ad tẽpus deſinat eos aduerſantibus agita
ri, tamen cũ proſpicit, ꝙ mox perituri ſint, niſi ipſe ſuccurrat, porrigit manũ adiutricẽ. Pro-
pter quod ait Pſalmiſta: Impulſus, euerſus ſum vt caderẽ, & dñs ſuſcepit me. Itemq́ꝫ: Cum ce Pſal. 117
« ciderit, nõ collidetur, quiã dominus ſupponit manum ſuã. ⌊Et ait illi Ieſus: Modicæ fidei, ⌋ Pſal. 36
.i. tu Petre modicã habens fidem, vel potius fidei actum, quantum ad præſens. Modicã eñ
fidem habere videtur, in quo paſſionis partis ſenſitiuæ fidei actum impediunt, ſiue obnubi- Fidẽ modicã qui habeant
« lant, ⌊quare dubitaſti? ⌋ id eſt, incertus fuiſti de mea cuſtodia, & tua conſeruatione, quaſi
mergi poſſet, qui me iubente ſuper aquas progreditur, cum ego per Eſaiam teſtatus ſum: Cũ Eſaiæ. 43
tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te. Nondum fuerat Petrus tantus in
fide, vt cum Pſalmiſta dicere poſſet. Nam & ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non ti- Pſal. 22
« mebo mala, quoniam tu mecum es. ⌊Et cum aſcendiſſet Ieſus (cum Petro) in nauiculã, ceſſa-
« uit ventus, ⌋ haud dubium quin Chriſto iubente: ſic Chriſto per internã viſitationem, re-
deunte ad cor, quod ad tempus diſpenſatiue reliquit, redit tranquillitas animi, delectaturq́ꝫ
« anima in multitudine pacis. ⌊Qui autem in nauicula erant, ⌋ videlicet alij diſcipuli, & vt di- Pſal. 36
« cit Hierony. vectores & nautæ, ⌊venerunt, ⌋ & genibus flexis, vel proni ſup aſſeres, ⌊adora- Hieronymus.
« uerũt eũ. ⌋ Si crediderũt eũ eſſe verũ deum, adorauerunt eum adoratione latriæ. Et certũ eſt

K quod

CA. XIIII.

Apli an Chri reſurrectiões ꝑfectã fidem nõ habuerũt. *Matt. 28.* *An diſcipuli Chri adorauerint eũ adoratiõe latriæ.* *Matt. 8.*

D

ꝙ nec apoſtoli habuerũt firmam & fixam fidem de hoc, vſq; poſt reſurrectionem. Nõdum eñ ſciebãt minora de Chro, vt ꝙ eſſet paſſurus pro mũdo, vel reſurrecturus à morte ⌊vere filius dei es.⌋ Si adorauerũt eũ vt verũ deũ, vocabãt eũ filiũ naturalẽ & vnicũ, ſi aũt adorauerũt eũ adoratione duliæ, quaſi hominẽ excellentẽ vt Ioab Dauid regẽ, vocabãt eũ filiũ dei ꝑ gratiã ſingularẽ. Cõmuniter vero affirmãt doctores, ꝙ adorauerũt eũ adoratiõe latriæ, quaſi filiũ dei naturalẽ, verũq; deũ. Sed ſi in hac fide ſtabiliti fuiſſent, nõ tã faciliter poſtea dubitaſſent, ſicut in ſeqũti dicet capitulo, & præſertim tpe paſſionis, quãdo verba credentiũ mulierum videbant eis delirantẽta. ⌊Et cũ trãsfretaſſent⌋ .i. vltra mare iſtud nauigaſſent Ieſus, & eius diſcipuli ⌊venerunt in terrã Geneſar⌋ de qua dictũ eſt ſupra. ⌊Et cũ cognouiſſent eum viri loci illius⌋ vel ex ſolo rumore, qa famoſus erat, vel ex aſpectu, vel ꝙ potius tenẽdũ eſt, quoniã Ieſus iã ſemel fuit in regione illa, in qua liberauit duos à dæmonibus, q ingreſſi in porcos ꝓcipitauerũt eos in mare, quod factũ oĩbus terræ illius innotuit ⌊miſerũt in vniuerſam regionẽ illã⌋ colligẽdo & adducẽdo ad Ieſum oẽs infirmos, ſicut ſubiũgitur ⌊& obtulerũt ei oẽs male habẽtes.⌋ Ex cõſideratione eñ prædicti miraculi, & alioꝝ ſignoꝝ quæ ꝑceperunt facta à Chriſto, firmiter crediderũt, ꝙ poſſit quoſcũq; infirmos curare ⌊& rogabãt eũ⌋ infirmi vel alij pro infirmis ⌊vt vel fimbriã veſtimẽti eius tangerẽt⌋ vt ſanarẽtur, corporis ſui ſanctiſſimi tactu, ſe reputãtes indignos, nec oportere illud cõtingere, ſed ſufficere tactũ extremæ ꝑtis veſtis ipſius, propter excellentiam ſuę ſanctitatis, quibus Chriſtus libenter aſſenſit. ⌊Et quicũq; tetigerunt (fimbriam) ſalui facti ſunt⌋ ab incommodo ſeu languore mentis

Matt. 9. & corporis. Virtus nempe exiuit de eo, & redundans in corpus, ſeq; diffundens per veſtem, ſanauit omnes, vt dictum eſt.

¶DECLARATIO CAP. XV. TVNC ACCESSErunt ad eum. Articulus XXVIII.

E

CAP. XV.

Marc. 7. *Nume. 11.*

TVnc acceſſerũt ad eũ⌋ cuius veſtimẽtoꝝ cõtactu ſanabãtur infirmi ⌊ab Hieroſolymis ſcribæ & phariſæi dicentes: Quare diſcipuli tui tranſgrediũtur traditiões⌋ .i. ordinatiões morales ⌊ſenioꝝ?⌋ id ẽ, factas ſeu inſtitutas à ſenioribus q præerãt populo Iudæoꝝ & ſucceſſerũt ſeptuaginta ſenibus electis à Moſe, de qbus in libro Numerorũ legit: Hi ſeniores ordinauerũt ne Iudæi comederẽt manib⁹ cõmunibus, hoc ẽ nõ lotis, qd diſcipuli Chri interdũ non ſeruauerũt, nec tenebãtur ad hoc, qm̃ ſub ſummi diſpẽſatoris magiſterio erãt, q poterat eos ab hac ordinatiõe abſoluere, nã & ipſemet Chrus ſæpe nõ lotis mãducauit, vt Lucas habet: ⌊Nõ eñ lauãt man⁹ ſuas cũ panem manducant⌋ .i. qñ ad mẽſam acceſſuri ſunt. Per panẽ aũt deſignat ſcriptura quẽlibet cibum. ⌊Ipſe aũt (Ieſus) reſpondẽs ait illis: Quare & vos trãſgredimini mandatũ dei, propter traditionẽ veſtram?⌋ id eſt vt obſeruetis veſtras inſtitutiones. Nõ ex impatiẽtia ſed zelo iuſtitiæ taliter Chrus reſpondet innocẽtes excuſando, & inuidos ac ꝑuaricatores accuſando. Primo, ad oſtendẽdum ꝙ indigni ſunt alios de paruis accuſare, q magnis ſubiacẽt vitijs. Secũdo, vt adimpleret qd ꝑ Eſaiã de ipſo ꝓdictũ eſt: Iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in ęquitate pro manſuetis terræ, & in Pſalmo: Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem. Quoniam aũt ſcribæ ac phariſæi trãſgreſſi ſunt diuinum mandatum, ſubiungitur ⌊Nam deus dixit⌋ .i. per Moſen iuſſit: ⌊honora patrẽ tuum & matrem⌋ carnales, non ſolum reuerẽtiam exhibẽdo tanquàm principijs exiſtentiæ tuæ, ſed etiam neceſſaria miniſtrando cum indigent. Quãuis enim per ſe & ſecundum communem curſum non debeant filij parentibus theſaurizare, ſed econtra vt dicit apoſtolus, tamen per accidẽs. ſ. in cauſa neceſſitatis & notabilis indigentiæ hoc oportet, imò in cauſa neceſſitatis magis ſuccurrendum eſſet parentibus, q̃ vxori aut filijs proprijs ſecundum Thomã. ⌊Et qui maledixerit patri vel matri⌋ verbo vel facto, vel aperta rebellione ⌊morte moriatur⌋ ſecũdum legem occidatur, hæc erat pœna maledicentium ſuis parẽtibus, vnde in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Quam malæ famæ eſt qui relinquit prẽm & eſt maledictus à deo, q exaſperat matrẽ ⌊Vos aũt dicitis⌋ hoc eſt ꝓdictum ꝓceptum falſæ exponẽdo, alios veſtra traditione ita inſtruitis. ⌊Quicũq; (filius) dixerit⌋ patri vel matri indigenti ⌊munus quodcũq; eſt ex me⌋ .i. quicqd ego obtulero deo ſeu oẽ munus, qd ex mea deuotione deo offert vel conſecratur ⌊tibi proderit⌋ .i. tibi vtilius erit, q̃ ſi illud tibi præſtarẽ, qa proficiet ad ſpiritualẽ ſalutem, quæ melior eſt q̃ corpalis nutritio. Ad huius intellectũ ſciendum, ꝙ ſacerdotes, ſcribę ac phariſæi auaritiæ dediti, vt maiores oblationes acqrerent, impietatẽ ſuã quadã religione palliabant, dicẽtes: ꝙ melius eſſet deo offerre quæ parẽtibus danda erant, quàm cõferre ea parentibus. Primo, quoniam deus eſſet pater ſummus ac principalis, de q Eſaias ait: Tu domine pater noſter. Secundo, quia hoc magis prodeſſet ſaluti parentum, dixerunt ergo ꝙ quando filij dicerent parẽtibus ęgenis. Munus quodcũq; eſt ex me, vel à me deo promiſſum oblatum

Lucæ. 11. *Per panẽ quid deſignetur.* *Chrus cur innocentes excuſet, nocẽtes vero accuſat.* *Eſaiæ. 11.* *Pſal. 71.* *Exodi. 20.* *2. Cor. 12.* *Parẽtibus in neceſſitatis caſu ſuccurrẽdũ.* *Thomas.* *Deute. 5.* *Exod. 20.* *Eccle. 3.* *Scribaꝝ phariſæoꝝque auaritia.* *Eſaię. 63.*

F

A latum vel conſecratum vobis proderit magis, q̃ ſi illud in vſus veſtros expenderetis, tunc fi
lij non tenerent parentibus victualia miniſtrare, quãuis indigerent, & hoc etiã idcirco dixe
runt ſcribæ & phariſæi, vt parentes ſic eſſe putantes, nõ auderent bona filiorum deo oblata
contingere, ne ſacrilegij crimen incurrerẽt. Sed iſta ſcribarũ aſſertio falſa eſt, non em̃ vult de
us ſibi offerri ea quæ alijs debent. Parentibus autem tenentur filij miniſtrare neceſſaria vitæ
in caſu prædicto. Porrò quod ſubditur. ⌊Et non honorificabit patrem ſuum aut matrem
ſuam.⌋ Dupliciter intelligi poteſt. Primo, Et non honorificabit. i. filius iſta dicendo paren
tibus, bona ſua deo vouendo, non tenetur, nec debet honorificare ſeu neceſſaria miniſtrare
patri aut matri. Secundo ſic. Et non honorificabit. i. quicunq; filius veſtram traditionẽ ſe-
quitur, non honorificabit veraciter ſuos parentes, dando eis victum atq; veſtitum dum indi-
gent. Sicut lex præcepit, ſicq; tranſgreditur diuinum præceptum ſequendo veſtrum erro-
rem, Ideo ſubditur. ⌊Et irritum,⌋ id eſt vacuum & falſe intellectum ac præuaricatum, ⌊fe-
ciſtis mandatum dei,⌋ id eſt de honoratione parentum, ⌊propter traditionem veſtram,⌋
iam dictam, quia per illam inducitis aliquos ad falſum intellectum atq; crudelem tranſgreſ-
ſionem diuini præcepti, euacuatisq; illud, & ita agitis contra præceptum Moſi in Deutero- Deut. 4
nomio, vbi ait: Non adijcietis ad verbum quod ego loquor, nec auferetis ab eo, & feciſtis ho
mines potius obedite vobis quàm deo, ⌊hypocritæ,⌋ q. aliud eſtis & aliud ſimulatis, ⌊bene
prophetauit de vobis Eſaias, dicens: Populus hic,⌋ à foris religioſus, ſed intus vitioſus, ⌊la- Eſaiæ. 29
bijs me honorat,⌋ ore laudando deum ac prædicando diuina, ⌊cor autem eorum longe eſt à
me,⌋ non locali diſtantia, cum ego vbiq; ſim, & omnia penetrem, ſed diſſimilitudine, quia Longe eſſe à deo quid ſit
B peccata eorum diuidunt inter me & eos. Vnde Sapiens inquit: Longe eſt dominus ab im- Eſaiæ. 59
pijs. Et Oſeas: Dereliquerunt (ait) dominum in non cuſtodiendo. ⌊Sine cauſa autem, (id eſt, Prouer. 15
inaniter) colunt me,⌋ exteriori obſequio ſolum, quia non eſt meritorium opus huiuſmodi, Oſee. 4
nec perducit ad vltimum finem, qui eſt vita æterna, ⌊docentes doctrinas,⌋ id eſt exhorta-
tiones, ⌊& mandata hominum,⌋ humano ſpiritu, nõ ſpiritu ſancto loquentiũ, id eſt traditio
nes ſeniorum ſuorum diuino mandato contrarias, ⌊& conuocatis turbis ad ſe, dixit eis (Ie-
ſus) Audite & intelligite,⌋ id eſt diligenter aduertite quæ dico, ⌊Non quod intrat in os,⌋
id eſt cibus corporalis qui ore accipitur, ⌊coinquinat hominẽ,⌋ inquinatione peccati, quan-
tum eſt ex natura cibi, quoniã omnis creatura dei bona eſt, & nihil reijciendum quod cũ gra 1. Tim. 4
tiarum actione ſumitur, ſanctificatur em̃ per verbum dei, nihilominus cibus poteſt eſſe ma-
teria vel occaſio ſpiritualis immundiciæ ratione prohibitionis vel immoderantiæ, ſed tunc Cibus quomodo poſſit eſſe occaſio ſpũalis immundiciæ.
origo & radix inquinationis eſt ab anima, non à cibo: ſicq; multi cibi erant in lege prohibiti.
Apoſtolus quoq; vetat Idolatyta, ſeu idolis immolata comedere, ne alij ſcandalizẽtur, ⌊ſed
quod procedit ex ore,⌋ videlicet verbum inordinatum ſeu ſuperſtitioſa traditio, ⌊hoc coin 1. Cor. 8
quinat hominem,⌋ intus in anima. Vnde Iacobus inquit: Vniuerſitas iniquitatis lingua con Iacobi. 3
ſtituitur in membris noſtris. Et Paulus: Corrumpunt (inquit) mores bonos colloquia pra- 1. Cor. 15
ua. ⌊Tunc accedẽtes diſcipuli eius, dixerunt ei,⌋ Diſcipuli adhuc tenebantur humano timo
re, idcirco ne Chriſtus grauius offenderet ſcribas ac phariſæos, vel contra ſe eos prouoca-
ret, acceſſerunt ad Ieſum, dicentes: ⌊Scis quia phariſæi audito hoc verbo.⌋ (Non quod in
trat in os coinquinat hominẽ, &c.) ⌊ſcandalizati ſunt,⌋ id eſt ad ruinam culpæ inducti, vi-
delicet indignati & ſeditionem mouere optantes in turba contra Chriſtum, quaſi infringe-
ret legem, qui aliquos cibos vocat immundos. Chriſtus autem non ſcandalizauit eos directe
C quoniam ſcandalum actiuum eſt dictum vel factum minus rectum præbens alteri occaſio- Scandalum actiuum.
nem ruinæ: ſed illi ex ſua peruerſitate ſcandalizati ſunt, non volentes acquieſcere ſanæ do-
ctrinæ. ⌊At ille reſpondens,⌋ diſcipulis ſuis, ⌊ait: Omnis plantatio,⌋ id eſt generatio plan
tata vel doctrina humanitus adinuenta atq; erronea, ⌊quam non plantauit,⌋ id eſt per gra-
tiam prædeſtinationis nõ fundauit, vel per lumen ſapientiæ nõ inſpirauit nec ſtabiliuit, ⌊pa
ter meus cœleſtis, eradicabitur,⌋ id eſt reprobabitur atq; dãnabitur ſicut per Eſaiam prædi- Eſaiæ. 17
ctum eſt: Turbabis eos, & ventus tollet, & aura diſperget eos. Et iterũ: Et quidem neq; ſatus Eſaiæ. 40
neq; radicatus in terra truncus eorum, repente flauit in eos & aruerũt. Vnde Eccleſiaſtes:
Quaſi vmbra (inquit) prætereunt, qui nõ timent faciem domini. ¶Sed quæritur, ſi omnis plã Eccl. 8.
tatio nõ plantata à deo eradicatur, & plãtata ab eo nõ eradicatur, quomodo ad ſynagogam
dominus dicat per Hieremiam: Ego te plantaui vineam electam, & cõuerſa es in amaritudi- Hiere. 2.
nem vitis alienæ. Et in pſalmo: Vineam de Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti
eam. Et poſt pauca: Vt quid deſtruxiſti maceriam eius, & vindemiant eam omnes qui præ- Pſal. 79
tergrediuntur viam. Exterminauit eam aper de ſylua. Deniq; Apoſtolus Corinthijs ſcribẽs 1. Cor. 3.
Ego (inquit) plãtaui, nunquid & illa plãtatio eradicata eſt? Inſup, quicquid eſſentiæ vel exi-
ſtẽtiæ extat in rebus, à deo patre profluxit. Ergo omnis plãtatio ab eo plãtata eſt, præſertim
cum Hieremias de impijs dicat: Plantaſti eos, & proficiunt. Et reſpondendum, quòd ſyna- Hiere. 12
goga à deo plantata fuit, quantum ad receptionem temporalium bonorum, & habitatio-

CAP. XV.

Synagoga q̄ ſatio à deo plantata ſit. 1. Cor. 3. Chriſtus de plantatione interiori per gratiā loquitur. Iohan. 6. Eſaiæ 26. Sapiæ. 4. Apoca. 22.

nem in terra promiſſionis, multiq́; Iudæorum, quantum ad bona gratiæ plantati fuerunt diuinitus. Vnde q̄d de plātatione & deſtructione ſynagogæ allegatū eſt, non oportet accipere de eiſdē numero ſed ſpecie. Apoſtolus quoq; plātauit inſtrumētaliter, deus principaliter propter q̄d ait: Dei cooperatores ſumus, interea om̄e exiſtēs pōt dici plantatū à deo, quantū ad eſſe naturale, quòd recepit à primo vniuerſorum fontali principio. Nunc autem fit ſermo de plantatione ſeu interiori fundatione mētis à deo per gratiā, ſine qua nemo finaliter ſtabilit, ad quod pertinet quod ait ſaluator: Nemo pōt venire ad me, niſi fuerit ei datū à patre meo. Et denuo: Nemo (inquit) venit ad me, niſi pater meus traxerit eum, alij eradicantur iuxta illud: Tollatur impius ne videat gloriam dei. Separantur enim à conſortio electorum, & regione viuentium. Hinc ſcriptum eſt: Adulterinæ plantatiōes non dabunt radices altas ⌊Sinite illos⌋ hoc eſt dimittite ſcribas ac phariſæos incorrigibiles ſcandalizari, errare, turbari, quatenus qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc, & peccator adijciat ad peccandum. Non enim propter ſcandalum aliorum vitandum, omittenda eſt veritas vitæ, iuſtitiæ vel doctrinæ, ſecundum Hieronynum, vnde ait Gregorius. Cum de veritate ſcandalum oritur, rectius naſci permittitur, quàm veritas deſeratur, veruntamen ſcandalum puſillorum vitandum eſt magis quàm phariſæorum, ſicut infra dicetur ⌊cæci ſunt⌋ corde id eſt lumine veræ ſapientiæ, & rectę intelligentiæ ſcripturarum priuati. Excæcauit enim eos rancor eorum, quia in maliuolam animam non introibit ſapiētia ⌊duces cæcorum⌋ hoc eſt doctores, magiſtri & prælati carnalium, literalium atq; errantium Iudæorum, vnde conuenit eis illud Eſaię: Speculatores eius cæci omnes videntes vana, ipſi paſtores ignorauerunt intelligentiam. ⌊Cæcus autem⌋ prælatus ſeu doctor nō illuminatus à ſpiritu ſancto ⌊ſi cæco⌋ gregi vel ſubdito ignoranti ⌊ducatum præſtet⌋ inducendo eum ad ambulandum per vias ſuas, ſeu ad ſequendum opera & iudicia ſua ⌊ambo in foueam cadunt⌋ id eſt in vitia præcipitantur & tandem in locum gehennæ labuntur, quemadmodum ſcriptum eſt, ſecundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Hinc Hieremias inquit: Quia ſtulte egerūt paſtores, ideo omnis grex eorum diſſipatus eſt. Maximum ergo beneficium dei eſt habere doctum ac virtuoſum prælatum, quia (vt conteſtatur Gregorius) Cum paſtor per abrupta graditur, neceſſe eſt, vt grex in præcipitium ducatur. Vtinam tales dicerent illud Eſaiæ: Non ſum medicus, & in domo mea non eſt panis. Nolite me conſtituere principem populi. ⌊Reſpondens autem Petrus, dixit ei⌋ videlicet Chriſto ⌊Ediſſere (hoc eſt expone) nobis parabolam iſtam⌋ qua dixiſti: Nō quod intrat in os coinquinat hominē, &c. Quod tamen non fuit parabola, ſed manifeſta ſentētia.

Hieronymus. Gregorius. Sapiæ. 2. Sapiæ. 1. Eſaiæ. 56. Hiere. 10. Gregorius. Quātū malus paſtor obſit. Eſaiæ. 3.

D

E

Petri ruditas. Marci. 3.

Sed Petrus quoniam rudis fuit ſicut & ſocij eius, & quoniā Chriſtus ſolitus fuit parabolicæ loqui, putauit iſtud per parabolam dictum, quæritq́; myſticum intellectū, in ſermone perſpicuo. Ideo meretur audire ⌊adhuc & vos (apoſtoli) ſine intellectu, id eſt actu intellectus, videlicet, ſine debita cōſideratione ⌊eſtis?⌋ ſolus Petrus interrogauit, ſed quia de cōſilio & in perſona condiſcipulorum ſciſſitatus eſt, idcirco om̄ibus increpatorie dicitur, adhuc & vos ſine intellectu eſtis, pro q̄ in Marco ſcriptū eſt: Adhuc & vos īprudentes eſtis? ⌊Nō intelligitis⌋ q̄d merito intelligeretis, quaſi rē planā ⌊q̄a om̄e (alimētū) q̄d in os intrat⌋ .i. à comedēte ori imponit ad alēdū ⌊in vētrē vadit⌋ q̄ eſt locus ciborum, ſicut mare aquarum ⌊& in ſeceſſum emittitur⌋ nō totū, ſed quātū ad partes impuras atq; ſuperfluas, purior tn̄ pars alimēti poſt cōpletam digeſtionē in corpus cōuertit comedētis. ¶ Hāc authoritatē allegāt pro ſe magiſter & Petrus comeſtor cū alijs. Qui dicūt nihil de alimēto cōuerti in veritatē ſubſtantiæ aliti, ita q̄ in primis parētibus fuit ſecundū eos tota ſubſtātia carnis poſterorum. Interea ponderandū, q̄ hoc loco aſſerit ſanctus Hieronymus. Om̄ia (inq̄t) euangeliorum loca, apud hæreticos & peruerſos ſcādalis plena ſunt. Ex hac nēpe ſentētia, quidā peruerſiſſimi hoīes dixerūt Ieſum fuiſſe idiotā, & phyſicę ignarum, ex eo q̄ dicat. Om̄e q̄d intrat in os in ventrē vadit, &c. q̄ſi acceptæ eſcę nō diffunderētur p medullas, venas, neruos ac artus. Sed iſti dū ſapiētiā dei ignarā fuiſſe cōprobare nitūtur, propriā manifeſtāt p̄ſumptionē atq; inſaniā. Nonne in tota ſcriptura canonica, imò & in cōmuni vſu locutionis, frequēs & celebris eſt modus loquendi p Synecdochen? Et illa Chrūs iā vtitur. ⌊Quæ aūt de ore procedūt⌋ videlicet verba illicita ⌊de corde exeunt⌋ .i. ab intellectu & volūtate cauſant, q̄a (vt ait Plato) ad hoc datus eſt nobis ſermo, vt mutuæ volūtatis fiant indicia, ⌊& ea coinquināt hominē⌋ inferēdo maculā culpæ ⌊de corde em̄ procedūt cogitatiōes malæ⌋ quæ ſunt verba mētalia, & exprimūtur p verba vocalia ſicq́; cogitatiōes procedūt de ore p verba vocalia, q̄ ſunt cogitationū indicia ⌊homicidia, adulteria, fornicatōes⌋ .i. cæteri vitioſi cōcubitus ⌊furta, falſa teſtimonia, blaſphemię⌋ q̄ etiā dicunt de ore procedere, in quātū aliq̄s p verba inducit ad iſta pc̄tā ⌊hæc (vitia) ſunt q̄ coinquināt .i. interius maculāt ⌊hoīem⌋ ita vt aīa eius dæmonibus ſimilis ſit. ¶ Ex his infert Hieronymus. Ergo principale aīæ, nō ſcd̄m Platonē in cerebro, ſed ſcd̄m Chriſtū in corde eſt, ſed hoc facile ſoluetur ab alijs. Nā Chr̄s hic accipit cor pro mēte, quēadmodū & pſalmiſta dicēdo: Cōfitebor tibi dn̄e in toto corde meo, ſic em̄ & alibi aſtruit: Beati mundi corde. Plato vero

Magiſter Petrus comeſtor. Hieronymus. Om̄ia ſcriptura ſacra hæreticis ſcādalū parit. Plato. Sermo cur datus. Hieronymus. Plato. Principale aīæ in corde. Pſal. 9. Matt. 5.

F

A vero accipit cor pro parte corporis, ſicut & Ariſtoteles dicẽs, quod cor eſt primũ viuens, &
vltimũ moriẽs. ¶ Inſup dicit Hierony. Arguẽdi ſunt hi q cogitatiões malas dicũt immitti à
dæmone, & nõ propria naſci volũtate. Diabolus eñ adiutor & intẽtor cogitationũ malorũ
eſſe poteſt, nõ actor. Si aũt in inſidijs poſitus, leuẽ cogitationũ noſtrarũ ſcintillã ſuis ſomitib'
inflãmauerit, nõ debemus opinari eũ cordis quoq; occulta rimari, ſed ex corporis habitu &
geſtibus æſtimare quid verſemus intrinſecus: verbi grã, Si pulchrã mulierẽ viderit nos cre-
“ bro reſpicere, intelligit cor noſtrũ amoris iaculo vulneratũ. ⌊Et egreſſus inde,⌋ videlicet à
“ terra Geneſar, & à cõuẽticulis ſcribarũ ac phariſæorũ, ⌊Ieſus ſeceſſit (cũ diſcipulis ſuis) in par
“ tes Tyri & Sydonis,⌋ q̃ erãt vrbes famoſæ, antiquę, magnę & opulẽtę. ⌊Et ecce mulier Cha
“ nanæa⌋ gñe. i. de ſtirpe Chananęorũ progenita, nã p̃dictæ vrbes ad terrã Chanaã ptinebãt
“ ⌊à finib' (.i. locis ſeu terminis) illis egreſſa⌋ corpe & aĩa: corpe, qm̃ domũ ſuã exiuit vt q̃reret
“ Ieſum: aĩa, qm̃ Chananęorũ incredulitatẽ ac ĩpietatẽ deſeruit, credẽs in Chriſtũ ⌊clamauit⌋
qa ex vehemẽti affectu in verba erupit, & propter magnitudinẽ neceſſitatis ſuæ oblita ẽ fœ
“ mineæ verecũdiæ clamãs ſine rubore, nã exceſſiuus amor rationẽ nõ pẽſat, ⌊dicẽs ei: Miſe- Amor exceſſi
“ rere mei dñe fili Dauid.⌋ Percepit mulier iſta miracula Chri, audiuitq; eũ appellari filiũ Da- uus qd efficiat
“ uid, ⌊filia mea male (.i. grauiter) à dæmonio vexat.⌋ Qui nõ rñdit ei verbũ⌋ .i. nõ ex ſupbia cũ
cõtemptu, ſed rõne myſterij, vt deſignaret ſe primo ac principalr aduenisse ad loquẽdũ, ac Chriſtus mulier,
ſubueniẽdũ populo Iſrael: & qa iã ante p̃cepit diſcipulis: In viã gentiũ ne abieritis. Hæc autẽ cur non rñdit
mulier gẽtilis erat, genere Syrophœniſſa, hoc eſt de Syria Phœnicis. Ideo etiã nõ reſpondit Mat. 10
“ vt illa inſtãtius peteret, & ardẽtius poſtulãdo copioſius exaudiret. ⌊Et accedentes diſcipuli
“ eius, dixerũt ei: Dimitte eã⌋ .i. exaudiẽdo age q̃d rogat vt reuertat, ⌊qa clamat poſt nos,⌋ ſe
B quẽs veſtigia nra. Ex q̃ patet, q; iſta cõtigerũt in via. ¶ Sed q̃ſtio tũc occurrit, Nã Marcus in Marc. 7
quit, q; mulier iſta venit & procidit corã Chro in domo. Rñdet, q; primo venit in domũ, &
cũ ibi exaudita nõ eſſet, ſequuta eſt Chriſtum in via. Porrò diſcipuli orãt pro ea, vel clamore
eius attædiati, vel neceſſitati eius cõpaſſi, vel fide eius, deuotiõeq; moti. Mulier iſta nõ clama
uit, niſi ad Ieſum, & tñ diſcipuli dicũt, clamat poſt nos. Iã eñ reputauerunt ſe vnũ cũ Chro in
“ deo. ⌊Ipſe aũt rñdens (diſcipulis) ait: Nõ ſum miſſus,⌋ primo ac principalr, & ad p̃dicãdum
“ ac operandũ prodigia in propria pſona, ⌊niſi ad oues q̃ perierũt domus Iſrael⌋ .i. ad oues fa
miliæ Iſraeliticæ, pditas p peccatũ originale & actuale, videlicet ad populũ Iudæorũ, quibus
Chriſtus, primo per ſeipm vſq; ad diẽ paſſionis, deinde diu p apoſtolos prædicauit, donec il- Chriſtus Iudęis
lis penitus obſtinatis & inexcuſabiliter induratis, iuſta facta eſt ad gẽtes tranſmigratio. Vn- ſpecialiter miſſus
de Chriſtus in propria perſona parũ prædicaſſe gentibus legitur, interdũ tamẽ parũ prædica
uit, & ſigna fecit in gentibus ex ſuperabundanti, & ad figurandũ, quòd poſtea prædicãdum
“ eſſet eis Euangeliũ regni. ⌊At illa venit & adorauit eũ,⌋ Non eſt probabile, quòd putauerit
eũ verũ deũ, cũ nec diſcipuli hoc putauerint, ſicut oſtendi, & Beda fatetur, ſed prophetam &
hominẽ ſanctũ, vel etiã Meſſiã. Adorauit itaq; eũ eo modo quo mulier Thecuites Dauid re- Beda.
“ gem. ⌊Domine adiuua me.⌋ Mulier iſta filiam ſuam petit iuuari atq; ſeruari, & tamen ait. 2. Reg. 14
Adiuua me. Primo, quoniam calamitatem propriæ filiæ reputauit vt ſuam. Secundo, quo-
niam ſciuit filiam ſuam non poſſe ſanari principaliter, niſi à deo, ideo orat vt per Ieſum impe
tret, quod per ſe impetrare à deo non potuit. Sic nempe & Martha loquuta eſt: Domine ſcio Iohan. 11.
“ quia quæcunq; popoſceris à deo, dabit tibi deus. ⌊Qui reſpondens ait,⌋ difficultatem quan
“ dam monſtrando. ⌊Non eſt bonum ſumere panem filiorum & mittere canibus,⌋ Hoc ad
C literam ita eſt, & tamen iſte non eſt ſenſus literalis ſeu principaliter intentus, nec mulier ita
intellexit. Spiritualiter ergo exponendum eſt. Non eſt bonum, id eſt iuſtũ ac ordinatũ, ſu-
mere panem filiorũ, id eſt ſpiritualia alimẽta ſeu beneficia dei, videlicet gratiã doctrinæ, &
opera miraculorũ Iudæis promiſſa ac impendẽda, qui filij nominantur propter cultum & fi- Iudæi cur filij
dem vnius dei, & mittere canibus, id eſt dona iſta impartiri gentilibus, qui propter idolo- nominentur
latriæ inſaniam & ſanguinis atq; cadauerum immolatorũ eſum canibus cõparantur. Hinc de
populo Iſrael dominus ait: Puer Iſrael & dilexi eũ. In Hieremia quoque: Ephraim (inquit) Gẽtiles cur ca
primogenitus meus. Verũ per filios hoc loco præſertim ſignificantur electi Iudæi, quales fu- nes vocentur
erunt diſcipuli. Non eñ reputantur in ſemine Abrahæ, niſi qui credunt, ſecundũ Apoſtolũ. Oſee. 11.
“ ⌊At illa dixit: Etiam domine.⌋ Ita eſt vt dicis, & etiam fieri decet, quod poſtulo. ⌊Nam & Hiere. 31
“ catelli,⌋ id eſt parui catuli ſeu caniculi, ⌊edunt de micis,⌋ id eſt fragmentis, ⌊quę cadunt de Roma. 4
“ menſa dominorũ ſuorũ.⌋ Hoc literaliter ita eſt, ſed ſicut Chriſtus metaphorice loquitur: ſic
& mulier metaphorice, ſubtiliterq;, & valde pertinenter reſpondit, vt ſit ſenſus. Sicut par-
uuli canes ſuſtentantur fragmentis cibi dominorum ſuorum: ſic decet me gentilem catel-
lo ſimilem aliquid gratiæ Iudæorũ ſortiri, vt ad inſtantiam meã filia mea ſanetur à te. ⌊Tũc
“ reſpondens Ieſus, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua,⌋ id eſt firma & integra, bonis ope-
ribus, cæteriſq; virtutibus adornata, quoniam totiens repulſa & quaſi vilipenſa à me, quia Chananęę mu
canibus comparata non ceſſas fideliter, humiliter, prudenter, ac patientiſſime poſtulare. Di- lieris fides

CAP. XV. gnum eſt ergo vt tibi aperiã ianuã pietatis. ⌊Fiat tibi ſicut vis⌋.i.ſicut petiſti ſic impleatur, D
Hunc Chriſti ſermonẽ mox effectus, ſecutus eſt. Nã ſequitur: ⌊Et ſanata eſt filia eius⌋ id eſt »
à dæmonio liberata ⌊ex illa hora⌋ hoc eſt ſtatim cũ Chrũs locutus eſt, ſiat tibi ſicut vis. De- »
niq; quo Chriſtus videbatur huic mulieri aſperior foris in verbis, & geſtibus, eo fuit ei beni-
gnior intus per operationẽ occultã, per inſpirationẽ ac illuſtrationẽ internam. Alioquin q̃-
Myſticus ſen. modo mulier iſta, tantam fidem, humilitatem, patientiã atq; prudentiã habuiſſet? Myſticę,
per mulierem hanc figuratur eccleſia, quæ gentilitate relicta, incedit & clamat ad Chriſtum
pro ſanatione filiæ ſuæ, hoc eſt animarum ſeu particulariũ eccleſiarũ, pro qua apoſtoli ac cæ-
Pſal. 76. teri ſancti intercedunt ad dominũ. Et conſideranda eſt hic mutatio dexteræ excelſi, quomo
Pſal. 21. do Iudæi qui filij dicebantur, nunc canes vocantur, ſicut de eis ait Chriſtus in pſalmo: Quo-
Philip. 3 niam circũdederunt me canes multi. Et apoſtolus: Videte canes, videte malos operarios, vi
Quæſtio. dete conſciſionẽ. Gentiles vero qui canes erãt iam filij nũcupantur. ❡Sed quęritur, ſi verum
Diluto q̃ſtiõis eſt quòd dixit ſaluator: Non eſt bonũ ſumere panẽ filiorũ & mittere canibus, ergo ipſe faci-
endo oppoſitum videtur feciſſe nõ bene? Et reſpondendũ, quòd verbũ Chriſti intelligendũ
erat in generali, tamẽ in caſu bonũ fuit oppoſitũ, ſicut & Moſes iuſſit ne Amonitæ & Moa-
Ruth. 4. bitæ intrarent in eccleſiam dei. Nihilominus Ruth Moabites & Achior Amonitis, propter
Iudicũ. 14 virtutes ſuas & deuotionem ad deum Iſrael, ſtatim admiſſi ſunt ad ritum Iudæorum, & ſic &
mulier iſta ex ſingulari deuotione obtinet, quòd communiter alijs condonandum non fuit.
⌊Et quum tranſiſſet inde Ieſus⌋ hoc eſt à partibus Tyri & Sydonis ad Iudæam reuertendo, »
venit ſecus mare Galilææ, & aſcendẽs in montẽ ſedebat ibi⌋ quatenus ab oĩbus videretur, »
Eccleſiæ paſtor cõtẽplatiõis arce aſcendat. audiretur, faciliuſq; poſſet ad ipſum eſſe acceſſus, per q̃d figuratũ eſt, q̃ prædicator & cuſtos
dominici gregis, oĩsq; vicarius Chriſti, aſcẽdere debet arcẽ cõtemplationis, apicẽq; ſpũa
lis cõuerſationis. ⌊Et acceſſerũt ad eũ turbæ multæ habẽtes ſecũ mutos, claudos, cæcos, debi »
les⌋ Si per debiles intelligerentur cõiter oẽs alij à prædictis ęgrotis adiectum non eſſet ⌊& »
alios multos⌋ videlicet languidos. Sicut ergo per claudos intelligũtur qui vno claudicãt pe- »
de, ſic per debiles, qui vnã manũ habent inualidam. Ecce ponit hoc loco velut ſub cõpendio
Euãgeliſta multa miracula Chriſti, q̃ ſi ſingulatim recitarẽtur, facerẽt magnũ volumen, & E
Maieſtas ſaluatoris. ſimile ponit frequenter, ex quo patet maieſtas & gloria ſaluatoris, qui tã innumerabilia ope-
ratus eſt ſigna, vt nemo in veteri teſtamẽto queat ei æquari. Penſemus Heliæ & Heliſæi mi
racula, & ſciemus quàm minora ac rariora ſint ſigna eorũ prodigijs Chriſti. Sed & modus a-
gendi incomparabiliter differt in eis ⌊& proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos⌋ ſolũ »
imperio ⌊ita vt turbæ mirarentur, videntes (id eſt audientes) mutos⌋ hoc ẽ qui muti fuerũt, »
Viſus pro q̃cũq; ſenſu accipitur in ſcriptura. ⌊loqui⌋ Viſus in ſcripturis, pro quocũq; ſenſu accipitur, videntes etiam ⌊claudos ambulã- »
tes, cæcos vidẽtes, & magnificabãt⌋ id ẽ magnũ ac oĩpotentẽ eſſe profeſſi ſunt ⌊deũ Iſra- »
el⌋ qui tanta ac talia operabatur per Ieſum. ⌊Ipſe autẽ (Ieſus) cõuocatis diſcipulis ſuis⌋ q̃bus »
tanquàm familiaribus & amicis ſecreta ſua pandebat ⌊dixit: Miſereor ſuper turbam⌋ hoc ẽ »
indigentiæ populi huius condoleo, charitatis ac pietatis affectu ⌊quia iam triduo perſeue- »
rant mecum⌋ id eſt per tres dies mecum manſerunt in ſolitudine & ſub diuo, in quo decla- »
Amor turbæ Chriſtũ ſequẽtium. ratur amor eorum ad Chriſtum, & deuotio ad doctrinam atq; miracula eius ⌊& nõ habent »
quod manducent⌋ ideo dignum eſt, vt eis prouideam tanquàm paſtor bonus, de quo domi- »
nus prædixit per Ezechielem dicẽs: Suſcitabo ſuper gregem meũ paſtorem vnũ, qui paſcat F
Ezech. 34. eum Dauid ſeruum meũ, id ẽ Chriſtũ, vt oẽs exponũt ⌊& dimittere eos ieiunos nolo, ne de- »
ficiant⌋ hoc eſt famę periclitentur ⌊in via⌋ redeundo ad propria. Quidam eñ ex eis de lon »
Marc. 8 ge venerũt, vt Marcus habet: ⌊Et dicũt ei diſcipuli: Vnde ergo nobis in deſerto panes tãti⌋ »
id eſt, ex quo vis populum iſtum reficere, qualiter acquiremus in heremo hac eſcã ad hoc ſuf-
ficientem ⌊vt ſaturemus turbam tantã⌋ quaſi dicãt, hoc nobis impoſſibile eſt. Diſcipuli tã- »
quàm magiſtro ſuo familiariſſimi, pluraliter reſponderũt. Chriſtus quippe ſingulariter di-
xit: Dimittere eos ieiunos nolo, diſcipuli vero in pſona ſua ac Chriſti reſpõderũt: Vnde no-
Diſcipulorũ imperfectio. bis, id ẽ tibi & diſcipulis tuis, in quo patet eorũ imperfectio, quia nõ cõſiderauerũt potẽtiam
Chriſti, qui paulo ante de quinq; panibus, piſcibuſq; duobus quinq; milia hominũ ſaturauit
⌊Et ait illis Ieſus: Quot panes habetis?⌋ Nõ quaſi ignorãs interrogat, ſed vt ex diſcipulorũ »
reſponſione, futuri miraculi magnificentia pateat, & ipſe in faciẽdo miraculo ordinate pro-
cedat. ⌊At illi dixerũt ſeptẽ, & paucos (numero) piſciculos: Et præcepit turbæ, vt diſcũbe- »
ret ſuper terrã: Et accipiẽs Ieſus ſeptẽ panes & piſces⌋ quãtitate permodicos ⌊& gratias a- »
Gratias deo patri agit ſecũdũ hũanitatem gẽs⌋ ſecundũ aſſumptam humanitatẽ deo patri ſeu toti ſupergloriosiſſimæ trinitati omniũ »
bonorũ liberaliſſimo fonti ⌊fregit⌋ & frãgẽdo multiplicauit ſcd̃m q̃ deus ptãte immẽſa (ſi- »
cut ſupꝰ dictũ ẽ) de q̃nq; panũ bñdictõe, fractiõe & multiplicatõe ⌊& dedit diſcipulis ſuis⌋ »
q̃ acceperũt de manibus eius, ſeu loco vbi repoſuit panes. Nõ iã ſeptẽ panes dũtaxat, ſꝫ tot q̃t
ſuffecerũt populo tanto. ⌊Et diſcipuli dederũt populo, & comederũt oẽs & ſaturati ſunt,⌋ »
id eſt ſufficienter nõ guloſe refecti ⌊& q̃d ſuperfuit de fragmẽtis⌋ videlicet reliquias panum »
ac piſ-

A ac piſciculoꝝ ⌊tulerũt⌋.i.collegerũt diſcipuli ⌊ſeptẽ ſportas plenas⌋ hoc eſt materiam ſe-
" ptem ſportas implentẽ. ⌊Erant autẽ qui manducauerant quatuor milia hominũ extra par- Nume.1
" uulos⌋ hoc eſt præter eos q erãt ſub anno viceſimo ⌊& mulieres⌋ in q̃ vtiq; ſigno oſtẽſa eſt Matt.14
omnipotẽtia Chriſti. Porrò huius miraculi ſicut & ſupioris, de quinq; panibus aliqualis fuit fi
gura, q̃d in libro Regũ de Helizæo recolit, q de panibus primitiaꝝ cetũ viros cibauit, & ſup- 4.Reg.4.
abũdauit. Myſticę p hãc corporalẽ refectionẽ quatuor miliũ de ſeptẽ panibus & paucis piſ- Myſticus ſenſus.
ciculis, deſignatur ſpiritualis refectio populi Chriſtiani, doctrinã quatuor Euãgelioꝝ tenẽ
tis, & quatuor virtutes cardinales habẽtis, qui, ſeptẽ panibus.i.ſeptiformi grã, ſeu ſeptẽ do-
nis ſpũs ſancti reficitur. Et paucis piſciculis.i.cæteris donis gratis datis, q̃ cõparatõe dictoꝝ Gratiæ gratis datæ malis q̃que cõia ſunt.
bonoꝝ minima ſunt cũ poſſint haberi à malis, & tñ cõferũtur à ſpũ ſancto, ſicut teſtat apſus:
Alij per ſpiritũ ſanctũ dat ſermo ſapiẽtiæ, alij ſermo ſciẽtiæ, alij grã ſanitatũ, alij opatio vir- 1.Cor.12
tutũ. Hæc aũt ſunt pauca nũero, hos aũt cibos obtulit Chrs hominibus p ſctõs apſos, p quo- Actor.5
rũ manuũ impoſitionẽ dabat ſpũs ſanctus, & q̃ꝝ pdicatione illuminatæ ac ſpũ ſancto replete
ſunt gẽtes. Deniq; q̃d Chrs dixit ſe miſereri turbę, ipm triduo imitãti, hoc ſignificat, q̃ Chrs Quibus Chrs miſereatur.
omnibus vere pœnitẽtibus & cõtritis, omnibus mũdi huius delitias fugiẽtibus, crucẽ ſuã portã
tibus, ſecretũ locũ petẽtibus, cauſa cõtẽplatiõis, lachrymatiõis ac auſterioris cõuerſatiõis, q
dicere poſſunt cũ pſalmiſta: Similis factus ſum pellicano ſolitudinis. Itẽq;: Ecce elõgaui fugi Pſal.101
ens & mãſi in ſolitudine. His inq̃ Chrs miſeret, pctã indulgẽdo, grãꝝ opulẽtiã influẽdo, in- Pſal.53 Oſee.2.
tus loquẽdo & cõſolãdo, quẽadmodũ ait p Oſeã: Ecce (inquiẽs) ego lactabo eã, & ducã eã in 2.Cor.1.
ſolitudinẽ, & loq̃r ad cor ei⁹. Propter q̃d ait apſus: Sicut pro Chrõ abundãt tribulatões nrę,
ita p Chrm abũdat cõſolatio nra. Ooportet ergo Chrm in ſolitudinẽ ſeq, fugiẽdo, tacendo In ſolitudine Chrs ſeq̃ndus
B & quieſcẽdo. cũ eo ſtabiliter die & nocte pſeuerare, carnales atq; hũanas cõſolatiões vitãdo,
& tũc Chrs cõſpiciẽs, qa à nobiſipſis nõ habem⁹ q̃d mãducem⁹, hoc ẽ, q̃ ſpũaliter cõfortemur
nõ dimittet nos ieiunos, ſed alet nos vſq; ad ſacietatẽ, ita vt totũ capere nequeamus, nec vltra
deficiamus in via peregrinatõis hui⁹ exilij, ſed celeſti cõfortati viatico pducamur ad patriã.

¶EXPOSITIO CAPITVLI DECIMISEXTI.

Et dimiſſa turba. Articulus XXIX. CAP. XVI

" ET dimiſſa turba⌋ quã in fine pcedẽtis capituli legit refeciſſe, q̃ refe- Matt.15
" cta remeauit ad propria ⌊aſcendit (Ieſus) in nauiculã⌋ cũ diſcipulis Marci.8
ſuis, raro legit Chrs dñs maieſtatis aſcẽdiſſe in nauim, ſed in nauicu
" lã, vt ſicut in alijs, ita in hoc q̃q; humilitatis exẽplũ pberet ⌊venit in
" fines (.i.loca) Magedam⌋ vbi vt in libris Regũ habet: Ioſyas rex Iu 4.Reg.23
da occurrit Nechao Pharaoni regi Aegypti, à cuius ſagittarijs læta 2.Para.35.
liter læſus ẽ. ¶Sed huic videt cõtrariũ, q̃d in Marco aſſerit: Statim a- Marc.8.
ſcẽdẽs in nauim, venit in ptes Dalmunutha. Et reſpõdẽdũ, q̃ eadẽ
terra ẽ habẽs nõia duo, vt aliq dicũt, alij dicũt, q̃ ſint loca cõtigua,
& ergo Chrs exiſtẽs in cõfinio hoꝝ locoꝝ, in vtroq; fuiſſe deſcribi
" tur. ⌊Et acceſſerũt ad eũ phariſæi & Sadducæi tẽtantes Chriſtũ⌋.i. experimẽtũ ſumere cu-
" piẽtes, an ipſe eẽt Chrs, vel q̃rẽtes reprehẽdere eũ in aliq̃ verbo vel facto ⌊& interrogauerũt
" eũ⌋ inſidioſa ac pfida mẽte ⌊vt ſignũ de cœlo⌋.i. aliquã ſupnaturalẽ imitationẽ in corpib⁹
" ſupioribus vel apparitionẽ angelicã ⌊oſtẽderet eis⌋ p q̃d ſcire poſſent, q̃ Meſſyas veniſſet,
" & q̃ ipſe eẽt Meſſyas. ⌊At ille reſpõdẽs ait eis, facto veſpe (.i. de ſero) dicitis⌋ interdũ ⌊Sere Rubens cœlo color vt cõſpiciatur.
" nũ erit⌋.i. cras erit aura pulchra ⌊rubicũdũ eſt enĩ cęlũ⌋.i. rubeus q̃dã color apparet ĩ cœlo,
ex incidẽtia lucis ſolaris p modice ſup vapores eleuatos ĩ aere, in q̃bus ẽ rubor pdictus, nõ in
C cęleſtib⁹ corpib⁹. Talis aũt diſpoſitio ſignũ eſt futurę ſerenitatis, qa vapores ſubtiles ac modi
" ci ſunt q nõ reſoluunt in pluuias. Interdũ tñ cõtingit oppoſitũ ex cã ſupueniẽti. ⌊Et mane⌋
" dicitis ſæpe ⌊hodie tẽpeſtas erit⌋.i. aura turbulẽta ſeu pluuioſa ⌊rutilat enĩ⌋.i. choruſcatio
" nibus fulget, vel rubore q̃dã colorat ⌊triſte cœlũ⌋.i. nubibus obductũ, & dr cœlũ rutilũ, tri- In nubibus q̃litas fulgoris
ſte ac rubeũ, qa in nubibus eſt q̃litas iſta fulgoris ſiue ruboris, & dr cęlũ triſte, qa talibus q̃lita
tibus in aere exiſtẽtibus, ex aſpectu cęli, gñatur triſtitia q̃dã in aĩa. Sicut oppoſito mõ dicit
lætũ, cũ adeſt ſerenitas aeris. Hæ itaq; diſpoſitiones apparẽtes in cœlo, ſunt ſigna tẽpeſtatis Facies cœli
" inſtãtis ⌊faciẽ ergo cœli⌋.i. pdictas diſpoſitiões apparẽtes in cęlo, q̃ facies cęli vocãtur, qñ
" per modũ vultus in ſupficie apparẽt, & primo ingerũt ſe oculis intuentis ⌊dijudicare⌋.i. ab
" inuicẽ diſtinguere, & ex eis futura q̃dã cõijcere ⌊noſtis ſigna aũt tẽpoꝝ⌋.i. argumẽta atque
" indicia, q̃bus pateat tps primi aduẽtus Chri iã eẽ impletũ, meq; cõſiſtere Chriſtũ, ⌊nõ pote-
" ſtis⌋ dijudicare & ſcire, hoc ait ſaluator increpando & exprobrando, quaſi dicat: Merito at
tenderetis ſigna prophetię pnũtiata de Chriſti aduẽtu iã eſſe cõpleta in me, in Danielis eteñ Daniel.9.
prophetia: Tempus aduentus Chriſti, & paſſionis eius prætaxatũ fuit Gabriele dicẽte: Poſt
hebdomades ſexagintaduos occidet Chrũs. Similiter in Geneſi per ablationẽ ſceptri à Iuda, Gene.49
quod Herodis tẽpore erat cõpletũ. Sic nẽpe pdixit pñarcha Iacob, nõ auferet ſceptꝝ de Iu-

da,& dux de fœmore eius donec veniat q mittēdus ē. Itē q̄d Eſaias p̄dixit: Tūc aperienť ocu D
Eſa.35. li cæcorum,& aures ſurdorum patebūt, tūc ſaliet claudus ſicut ceruus &c. Teſtimoniū quoq; Iohānis
Eſa.40. de quo Eſaias & Malachias vaticinati fuerūt, fuit manifeſtū ſignū aduētus Chrī, ſiľr triū Ma
Malachi.3. gorum oblatio, innocentū occiſio, atq; miracula Chrī, de qbus ait Saluator: Opera q̄ ego facio
Iohan.10 in noīe p̄ris mei, teſtimoniū phibet de me. Et rurſus: Si nō facio opa dei nolite credere mihi.
Matt.2. Si aūt facio,& ſi mihi nō credideritis, opibus credite. Increpat ergo Iudæos, q̄ ex omībus his
Matth.12 nō cōſiderauerūt eum eſſe Meſſiā. ⌊Generatio mala & adultera ſignū quęrit,& ſignū nō da-
bif ei, niſi ſignū Ionæ prophetæ.⌋ Hoc ſupra habitū atq; expoſitū eſt. ⌊Et relictis illis⌋ Incre
Marc.8 dulis diuino ſigno indignis, ⌊abijt,⌋ Ieſus ingrediēs nauim cū diſcipulis ſuis, & trāsfretās vt
Marcus habet: ⌊Et cū veniſſent diſcipuli eius (& etiā ipſe) trās fretū, obliti ſunt panes accipe⌋
hoc eſt, tūc aduerterūt ſe ex obliuione nō ſumpſiſſe panes anteq̄ trāsfretare inciperent, forte
tam occupati fuerunt circa cibū animæ, q̄ corporalē cibū ſecū ferre obliti ſunt. Habuerūt tn̄
Quæſtio vnū panē ſcd̄m Marcū. ¶ Et quæri poteſt vbi dimiſerint ſeptē illos cophinos, fragmentis ci
Matth.15 borum impletos, de qbus in fine p̄cedentis capituli dictū eſt? Dici p̄t, q̄ cibos illos dederūt ege-
Marc.8 nis ad propria redeūtibus, vt haberent eſcas in via, qa nōnulli eorum delonge (Marco teſtāte)
venerūt. ⌊Qui (Chrus) dixit eis: Intuemini⌋ Hoc eſt, prudenter diſcernite, ⌊& cauete à fer-
mento Phariſæorum & Sadducæorum.⌋ Qūo aūt intelligeedū ſit hoc, Chrus poſt pauca expo-
nit. Nec decet eius expoſitionē anticipare, Marcus addit dicēs: Et à fermēto Herodis. ⌊At
illi cogitabāt⌋ & ex pręuia cogitatōe loquebanť, ⌊inter ſe dicētes: qa panes nō accepimus,⌋
hoc eſt, qm̄ panē materialem non ſum pſimus nobiſcum: ideo admonet nos, vt emamus vel
A Chrō increpanť diſcipuli accipiamus panē fermentatū à phariſæis & Sadducæis. Rudes nāq; diſcipuli æſtimabāt ma- E
giſtrum loqui de pane materiali, & de prouiſione ſolicita corporei cibi. Ideo increpanť ſicut
ſubiungiť: ⌊ſciens aūt Ieſus⌋ cogitatiões & verba eorum quæ inter ſe ſuſurrādo dixerunt voce
ſubmiſſa, ne audirenť ab eo, ſed eū nil latuit, & cogitatões eorum prodēdo diuinitatē ſuam oſtē
dit & dixit eis: ⌊Quid cogitatis inter vos modice fidei⌋.i. qui modicā fidem habetis, quoni-
am æſtimatis, q̄ monuerim vos de corporalis alimenti prouiſione, quaſi non poſſem vobis
ſupernaturaliter prouidere. Quid ergo cogitatis me loqui de corporali fermento vitando?
⌊qa panes nō habetis⌋ ideoq; putatis me vos exhortari de pane materiali. ⌊Nō ītelligitis⌋
ſigna q̄ vidiſtis, p q̄ oīpotētiā meā merito cognoſceretis ⌊neq; recordamini qnq; panum⌋
multiplicatorum & expoſitorum p man⁹ vr̄as ⌊in qnq; milia hoīm⌋ p̄ter pueros & mulieres, &
nō recordamini ⌊q̄t cophinos ſumpſiſtis⌋.i. q̄t ſportas de fragmētis īpleſtis. ⌊Neq; (recor
damini) ſeptē panū in q̄tuor milia hoīm & q̄t ſportas ſumpſiſtis?⌋ Tāq̄ dicat: ſi iſta ſagaciter
pēſaretis, ſciretis vtiq;, qa nō de materiali fermēto locutus ſum. Ideo ſubdiť: ⌊Quare nō ītelli
gitis?⌋ q̄d merito ītelligeretis in q̄ apparet impfectio vľ negligētia vr̄a ⌊qa nō de pane (cor
poreo) dixi vobis (iſtud) cauete à fermēto Phariſęorum & Sadducęorum. Tūc ītellexerť diſcipuli
Fermētum q̄d deſignet qa nō dixerit (Chrus eē) cauendū à fermēto panū⌋.i. pane fermētato, ſeu fermēto corporeo
⌊ſʒ à doctrīa phariſęorum & Sadducęorum⌋ ecce hic poniť expō metaphoricę locutōis Chri. Ita
q; p fermtū, ppter ſuā corruptionē deſignať īfecta & falſa doctrīa iſtorum, à q̄ chrs admonet eē
Lucę.12 cauēdū. Qnq; etiā p fermētū notaf ſimľatio ſctitatis, vt cū ait ſaluator: Cauete à fermēto pha
riſęorum q̄d ē hypocriſis. ⌊Venit āt Ieſus in ptes (.i. ad loca vicina) Cęſarea Philippi⌋.i. ciuita
Matth.14. tis quā Philippus frater Herodis Antipę q decollauit Iohānē, vocauit Cęſareę, ad honorem F
Tyberij Cęſaris, à q̄ recepit q̄rtā ptē regni p̄ris ſui Herodis Aſcolonitæ, vcʒ vnā tetrarchiā.
Hęc vrbs olim vt ferť vocabať Lachis, quā ſicut in li. Iudicū recitať: Filij Dan deſtruxerūt, re
paratāq; vocauerť noīe p̄ris ſui Dan, quā Philippus iſte amplificās & emēdās, vocauit Cæſa
Acto.10 reā, & poſtea dicta ē Paneas. Fuit qʒ ſcd̄m hiſtorias alia Cęſarea palęſtinę, in q̄ Corneli⁹ Cē-
Chrus cur diſcipulos ſuos interrogarit turio māſiſſe narraf, ⌊& īterrogabat diſcipľos⌋ nō velut ignorās, ſʒ vt diſcipulorum fidē corro
borarret & ex eorum rn̄ſiōe cōuenietia documēta īferret ⌊Quē dicūt hoīes eē filiū hoīs?⌋.ſ. me.
Scd̄m q̄ſdā Chrs nō dicit: Quē dicūt me eē, ſʒ quē dicūt filiū hoīs, ne de ſe iactāter īterrogare
Sacra ſcriptura, ſcriptis ſanctorum p̄fm præferenda videreť. Sed cū aliqd tale à q̄cūq; doctore catholico dr̄, cui⁹ oppoſitū ī ſcriptura canonica īue
niť, īgēti cautela vti opʒ, magiſq; ſeq opʒ ſcripturā q̄ verba doctoris. Sic ī p̄nti. Nā in Marco
legiť chrm q̄ſiſſe. Quē me dicūt hoīes eē. Et in Luca: Quē me dicūt turbę ⌊At dixerť: Alij⌋ di
Marc.8 cūt filiū hoīs, ſeu te eē ⌊Iohānē Bapti.⌋ ſicut Herodes q dixit: Quē ego decollaui Iohānē ipſe
Lucæ.9. ſurrexit à mortuis & ideo virtutes opanť in eo. Iſta fuit rudis opinio. Nā tpe decollatōis Iohā
Matth.14 nis Chrs habuit trigīta circiter annos, de hoc dictū ē ſupra. ⌊alij āt (dicūt te eē) Heliā⌋ quēad-
Iohan.10 modū eñi ſacerdotes ſuſpicati ſunt Iohānē Baptiſtā eē Heliā, dicētes: Helias es tu, ppter ſoli-
Iohan.1. tarię vitę auſteritatē, & veſtiū parilitatē, ſic aliq putauerť Ieſum eē Heliā, prio, qa Helias cre
Malach.4 diť reditur⁹ ad ppľm Iudęorum iuxta illud Malachię pphetę: Ecce ego mittā vobis Heliā. Scd̄o
Hiere.1. propter miraculorum eminentiam. Tertio, propter veritatis atq; iuſtitiæ inſuperabililem zelū
⌊Alij vero Hieremiā⌋ vel propter vitæ ſanctitatē, qm̄ Hieremias ſanctificatus fuit in vtero
2.Machab.15 vel ppter eximiā charitatē ad populum, ſicut de Hieremia ſcriptum ē: Hic eſt fratrū amator

Vel pro

A vel propter patientiã inconcuſſam ⌊aut vnũ ex prophetis⌋ videlicet Eſaiã, vel aliquẽ talem propter eloquẽtiã. Putabãt enĩ aliquem propheta⁊ ſurrexiſſe à mortuis, iuxta illud Lucæ: Quia propheta vnus de prioribus ſurrexit. ⌊Dicit illis Ieſus: Vos aũt⌋ quo⁊ nõ eſt circa cõmunia languere, qui nõ tam homines q̃ dij eſtis, & documẽta mea ac opa melius alijs noſtis, ⌊quẽ me eſſe dicitis?⌋ quẽ ſentitis & affirmatis de me? ⌊Reſpõdẽs Symon Petrus, dixit ei⌋ Petrus tanq̃ principalis pro om̃ibus dat reſponſum. ⌊Tu es Chriſtus filius dei viui⌋ Chriſtus eſt nomen perſonæ in duabus naturis ſubſiſtens, in diuina videlicet & humana. Itaq̃ tu es Chriſtus, hoc eſt rex Meſſias, mũdi ſaluator, oleo exultatiõis plenitudine gratiæ chriſmate ſpũali excellentiſſime vnctus, filius dei vnicus, vnigenitus, naturalis, nõ adoptiuus. Dei viui id eſt vere viuentis vita beata, q̃d additur ad differentiã hominũ mortuo⁊, qui à gẽtibus colebãtur, vt dij, vt Iupiter, Apollo, Mynerua, Diana, q̃ quantum ad corpus omnino defuncti ſunt, quantũ vero ad animã mortui ſunt morte culpæ ac pœnæ, q̃ eſt mors ſecũda. ⌊Reſpõdens aũt Ieſus dixit ei: Beatus es⌋ beatitudine viæ, beatitudine inchoata, beatitudine ſpei & gratiæ. ⌊Symon⌋ q̃d interpretatur obediens ⌊Bar Iona⌋ .i. filius Iohãnis. Sic enĩ dictus eſt pater eius, vnde in Iohanne ſaluator ait: Symon Iohannis diligis me? vel Bar Iona .i. filius columbæ videlicet ſpũs ſancti, qui per columbam ſignificatur, ⌊quia caro & ſanguis⌋ .i. Iudæi, de quo⁊ ſanguine natus es, vel caro & ſanguis, &c. ⌊nõ reuelauit tibi⌋ id eſt à teipſo iſta nõ inueniſti, quod profeſſus es dicens, ꝙ ſim Chriſtus filius dei viui. Simili modo Paulus teſtat: Non acquieui carni & ſanguini. ⌊Sed pater meus qui in cœlis eſt⌋ A quo eſt om̃e datũ optimũ, & om̃e datũ perfectum. Nemo enĩ nouit filium niſi pater, & cui reuelauerit pater. ⌊Et ego dico tibi⌋ hoc eſt tuæ confeſſioni qua mihi dixiſti, tu es Chriſtus, viciſſitudinem & præmium reddo, & dicõ, dicendoq̃ facio, quoniã meũ dixiſſe feciſſe eſt ⌊quia tu es Petrus⌋ id ẽ, principalis, & in fide firmus. Vel, Petrus .i. verę Petrę qui es Chriſti dignus confeſſor. Sic ergo imponitur ei nouum nomen, propter fidei ſuæ cõfeſſionẽ. Et dicitur Petrus, qui Symon vocabatur ⌊& ſuper hanc petram⌋ hoc eſt fidei huius firmitatẽ & fundamentũ. Vel, ſup hãc petrã quam confeſſus es, hoc eſt, ſuper meipſum lapidẽ angularẽ, montẽ altiſſimũ, de quo ait apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus ⌊ædificabo⌋ hoc eſt ſpiritualiter collocabo ac cõfirmabo ⌊eccleſiam meã⌋ id eſt, congregationem fidelium, corda eorum per fidem, charitatem & gratiam mihi inſeparabiliter connectendo, ita vt omnes ſint vnum corpus myſticum vnaq̃ domus, iuxta illud Pauli apoſtoli: Scias quomodo oporteat te conuerſari in domo dei, quæ eſt eccleſia dei viui, columna & fundamentũ veritatis. In hac igitur fide ꝙ Ieſus eſt Chr̃s, filius dei viui, fundatur atq̃ ſaluatur eccleſia, præſertim cũ in noĩe Chriſti, tota ſuperbeatiſſima trinitas intelligat, videlicet pater vngens, filius vnctus, ſpũs ſanctus vnctio. Hinc Iohãnes in canonica: Om̃is (inquit) qui credit, quoniã Ieſus eſt Chriſtus, ex deo natus eſt. Et rurſus: Quis eſt qui vincit mũdũ, niſi qui credit quoniã Ieſus eſt Chriſtus ⌊& portæ inferi⌋ hoc eſt ea quæ ducunt ad pœnas inferni, videlicet tentationes diaboli, doctrinæ fallaces, & vitia, vel ea quæ propter ſuam pœnalitatẽ cõparantur portis vel pœnis inferni, videlicet tribulationes aduerſario⁊ perſecutiones tyranno⁊, & reliqua præſentis vitæ incõmoda, ⌊nõ præualebũt aduerſus eam⌋ .i. contra totã eccleſiã ſupra prædictã petrã ſpiritualiter ædificatã. Non enĩ poterunt eã à fide auertere, à deo abſtrahere, dæmonũ ſeruituti ſubijcere, quo ſe ad totã, hoc eſt, quantũ ad electos, in quibus præſertim cõſiſtit eccleſia, de quibus Iohannes: Omnis (inquit) qui natus ẽ ex

C deo non peccat, ſed generatio dei conſeruat illum. In eadem quoq̃ epiſtola ait Iohãnes: Qui natus eſt ex deo non peccat, finaliter ſcilicet quoniã ſemen eius manet in eo. Talibus quippe Chriſtus promiſit: Ecce ego vobiſcum ſum om̃ibus diebus, vſq̃ ad conſummationẽ ſeculi, hanc poteſtatẽ habet eccleſia, non à ſe per naturã ſed gratiã Chriſti, de quo profitetur apoſtolus: Om̃ia poſſum in eo qui me cõfortat. ¶ ⌊Et tibi dabo claues regni cœlo⁊⌋ Huic loco paulisper immorari oportet. Primo ergo penſandũ, ꝙ ſicut in corporalibus, clauis vocatur inſtrumentũ quo ianua regulariter aperitur, ita in ſpũalibus ſeu ſacramento pœnitẽtiæ, clauis appellatur poteſtas, qua obſtaculũ ingrediendi regnũ cœleſte aufertur. Hoc aũt obſtaculum duplex eſt, ſcilicet macula & reatus ſeu obligatio ad pœnã. Clauis ergo vt nunc ſumitur eſt poteſtas ligãdi & ſoluẽdi, qua Eccleſiaſticus iudex indignos excludit à regno, & dignos ad illud admittit. Quæ poteſtas eſt in deo trinitate per authoritatẽ, in Chriſto homine per excellentiſſimã, in miniſtris eccleſiæ per inſtrumentalẽ adminiſtrationẽ. Quidã vero dixerunt, ꝙ ſint duæ claues realiter condiſtinctę, videlicet ſciẽtia infuſa ſeu acquiſita, per quã ſacerdos iudicat quis dignus, & quis indignus conſiſtat, & poteſtas admittẽdi ad regnũ vel excludẽdi à regno, ſic tamen, vt ſcientia dicatur clauis minus principalis, & in ordine ad aliam clauẽ, ſine q̃ nec clauis eſſet, & hæc videt fuiſſe opinio magiſtri in libro q̃rto. Alij probabilius dicunt, quod & communius iam tenetur, quòd non ipſa ſcientia, ſed authoritas vtẽdi ſciẽtia ad diſcernendũ inter bonũ & malũ, ſit clauis quæ poteſt eſſe ſine ſcientia, & econtra, quemadmodũ

Marginal notes: Lucæ. 9. — Pſal. 81. — Petrus pro om̃ibus reſpondet — Galat. 1 — Iacobi. 1. — Matt. 11 — Sup quam petram eccleſiam ſuam ædificarit. — Actoꝝ. 4 — 1. Cor. 3. — 1. Timo. 3. — In qua fide eccleſia ſaluetur. — 1. Iohan. 5 — Ibidem. — Quæ ad infernũ ducunt. — In quibus vera cõſiſtat eccleſia. — 1. Iohan. 5 — Ibidem. — Matt. 28 — Philip. 4 — Obſtaculũ ingrediẽdi regnũ cœloꝝ bipartitum. — Clauis eccleſiæ quã diuerſa ratiõe, ideo Chriſto, miniſtris.

admodum in ſecularibus iudicijs quidam habēt authoritatem iudicandi, non habentes iuris D ſciam, & quidā vice verſa habēt ſciam iuris, nō aūt authoritatē exercēdi iudiciū. Et clarū eſt, ꝙ ſcia neceſſario exigit ad debitū vſum clauis iſtius. Porro Hieronymus ait hoc loco, ꝙ ſicut in veteri teſtamēto iubebant leproſi oſtendere ſe ſacerdotibus, vt ſi leprā haberēt, à ſacerdote immundi fierent, non ꝙ ſacerdotes legales leproſos faciāt, & immundos, ſed ꝙ habeāt notitiā leproſi & nō leproſi, poſſintq́ diſcernere, q̄s mūdus vel immūdus ſit. Q̄uo ergo ibi ſacerdos leproſū facit imūdū, ſic ī nouo teſtamēto ligat vel ſoluit. Ep̄s vł ſacerdos nō eos q̄ iſontes ſeu innocētes ſunt, vel q̄ noxij, ſed ꝓ officio ſuo. Cū pctōꝝ audierit varietates ſcit q̄ ligādus ſit, vel q̄ ſoluēdus. ¶ Verū iuxta hāc aſſertionē, nō videtur ſacerdos nouæ legis (vt q̄dam obijciunt) maiorē hr̄e efficaciā atq́ virtutē q̄ ſacerdos legalis nec ſacr̄a nouæ legis facerēt (vt videt) quod ſignificāt. Conſiderandū ergo ꝙ ſcd̄m magiſtrū quarto libro ſentētiaꝝ, ſacerdotibus nouæ legis cōmiſſa eſt authoritas remittēdi pctā, vel retinēdi, nō vt propria authoritate hoc faciāt, ſed dei operationē vitia remittētis oñdant, quaſi ipſius miniſtri, hæc aūt oſtēſio tribus modis efficit. Primo, oñdendo eā nō vt p̄ſentē, ſed promittēdo tanq̄ futurā, ſine hoc ꝙ aliq̄d operet ad eam, ſicq́ ſacr̄a veteris legis oſtēdebāt dei opationē & ſignificabāt eā. Vnde ſacerdos legalis oñdebat dūtaxat, nil opabat ad culpæ remiſſionē. Scd̄o ſit oſtēſio vt ſacerdotes ſignificēt opationē dei tanq̄ præſentē, & nil operent ad eam. Et ita aliq̄ aſſerūt, ſacr̄a nouæ legis ſolum oſtēdere infuſionē gr̄æ quā deus confert in ſacramētoꝝ diſpenſatōe, ſicq́ poteſtas clauium tm̄ oſtēderet collatōes gr̄æ ſeu remiſſionē culpæ factā in ſacr̄o pœniæ. Tertio, ſit vt ſacerdotes ſignificēt p̄ſentē opationē dei in remiſſionē culpæ, aliq̄d operādo ad eam inſtrumentaliter & diſpoſitiuè, quātum in ipſis eſt, licet interdū culpa ſit ante remiſſa, & iſtud cōmunius nūc tenet, ꝙ. ſ. virtute clauiū miniſter eccleſiæ cooperet, hoc mō ad remiſſionē peccati, q̄d etiā verbis Chr̄i magis cōſonare videt, q̄bus ait apud Iohannē: Quoꝝ remiſeritis pctā remittunt eis, & quoꝝ retinueritis retēta ſunt. Vnde nūc quoq́ ſubiūgit: Et q̄dcūq́ ligaueris ſup terrā, i. quēcunq́ à regno excluſeris excōicaueris, inabſolutū dimiſeris, ſeruato recto ꝓceſſu ſeu debito clauiū vſu. Ait nēpè theologus vltimo eccl̄iaſticæ hierarchiæ capl̄o, ꝙ ſacerdotes vti debēt virtutib⁹ hierarchiæ ſibi collatis, ſcd̄m ꝙ diuinitas mouerit eos, q̄m inſtrumētale nō ſortit efficaciā niſi put à principali agēte mouet, ꝓpter q̄d dicit Apl̄s: Scd̄m ptātem q̄ data eſt mihi in ædificationē, nō in deſtructionē. Erit ligatū & in cœlis, i. ratū & approbatū erit corā deo, & q̄dcūq́ ſolueris ſup terrā, i. q̄cunq́ in eccl̄ia militāte abſolueris, ad regnū admiſeris, erit ſolutū & in cœlis, i. à deo dimiſſum erit & ratū, ſeruato (vt tactū ē) ordinato ꝓceſſu, vt vere pœnitēs & cōtritus abſoluat, nō is q̄ in volūtate manet pcti, hāc aūt ptātē Chriſtus dedit Apl̄is oībus (vt aliq̄ dicūt) q̄n poſt reſurrectionē inſufflauit in eos & dixit: Accipite ſpm̄ ſctm̄, q̄ꝝ remiſeritis pctā &c. Deniq́ ſcd̄m Thomā, & alios ml̄tos, duæ p̄fatæ claues nō differūt ſcd̄m eſſentiā, ſed p cōparationē ad actū, ita vt duæ dicant ꝓpter actus diuerſos. Imò ſcd̄m Thomā ptās iſta, ſeu clauis realiter idē eſt q̄d character, ſeu ordo ſacerdotalis vel virtus cōficiēdi, & ſcd̄m hoc Chr̄us dedit hāc poteſtatē Apoſtolis in cœna q̄n ordinauit, i. fecit eos ſacerdotes, dicēdo: Hoc facite in meā cōmemorationē. Tunc (Ieſus) p̄cepit diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent, quia ip̄e eſſet Chriſtus. ¶ Mirum videt, cur Chr̄us iſtud p̄cepit: Si em̄ noluit p̄dicari ſe eſſe Chriſtum, cur miſit & p̄miſit Iohannē Baptiſtā prædicare eius aduentū? Et cur ipſemet interdum reſpondit ſe eſſe Chriſtū, dicendo: Ego veni in nomine patris mei F & nō recepiſtis me? Et: Qui credit in me, non moriet in æternū. Et: Ego & pater vnū ſumus. Supra q̄q́ capl̄o decimo legit, ꝙ miſit Apoſtolos p̄dicare ſuū aduentū. Ad q̄d Hieronymus, Ambroſius, alijq́ expoſitores diuerſimode reſponderūt, & ſatis obſcure. Videt aūt hoc modo poſſe rn̄deri, ꝙ Chr̄us noluit ſuū aduentū penitus publicari, ne ſua paſſio impediret. Quia ſi cognouiſſent, nunq̄ dn̄m gloriæ crucifixiſſent. Noluit etiā ſuum aduentū penitus taceri & occultari, ne Iudæi excuſationē haberēt. Ideo p Annā prophetiſſam, p Symeonē iuſtū, p Magos, p præcurſorē, p diſcipulos, p propria verba atq́ miracula, interdū inſinuauit ſe eē Chr̄m ſcd̄m cōgruentiā cauſæ, loci & tp̄is. Vnde interdū p̄cepit miracula ſua taceri, aliq̄n manifeſtari. Nūc ergo iuſſit taceri ſe eē Chr̄m ne Iudæi audiētes, ꝙ eēt filius dei & poſtea vidētes eū occidi ſcādalizarent. Idcirco iā ſubdit: Exinde, i. ſtatim poſt hæc verba, in q̄bus oñdit ſe verū Chr̄m, dei filiū, verūq́ deū, hn̄tem potētiā dādi claues regni cœloꝝ, cœpit Ieſus oñdere, p ſcripturas ꝓphetaꝝ, vel alijs modis diſcipulis ſuis, q̄a oportet eū ire tp̄e p̄ordinato atq́ p̄fixo à pr̄e Hieroſolymā hoc aūt oportuit nō neceſſitate coactōis, ſed vt ī pleret p̄ordinatio dei q̄ p Chr̄i paſſionē ꝓpoſuit mūdū redimere. Oportuit ergo neceſſitate cōditionata, neceſſitate cōſeq̄ntiæ, & neceſſitate finis & ml̄ta pati, i. verba blaſphema ac dira ſupplicia à ſeniorib⁹ (Iudæoꝝ) & ſcribis & phariſæis q̄ erāt clerici Iudæoꝝ & p̄ricipib⁹ ſacerdotū (Anna & Caipha) & occidi vt ī plerēt ſcripturæ, & vr̄a delicta ſoluerēt, nō ꝓpter ꝓpriā culpā, ſicut in Pſal. teſtat: Quæ nō rapui tūc exoluebā & tertia die reſurgere hoc ad cōſolationē diſcipuloꝝ adiecit, ne ꝓpter paſſiōis ei⁹ auditū icōſolabil̄r triſtarēt. Et aſſumēs eū Petr⁹ ſeorſum

Margin notes: Scia ad debitū vſum clauis exigitur. Hieronymus. Leui. 13. Sacerdotes q̄mō ſoluere ligareq́ debeant. Differentia ſacramentoꝝ veteris ac nouæ legis. Iohan. 21. 2. Cor. 10. Iohan. 20. Thomas. Clauis, character, ſacerdotalis ordo, virtus cōficiēdi idem ſunt. Matth. 16. Matth. 3. Iohan. 5. Iohan. 11. Iohan. 10. Matth. 10. Hieronymus. Ambroſius. 1. Cor. 2. Iohan 15. Matth. 2. Chr̄us cur, ꝓhibuerit p̄dicari ſe eſſe Chr̄m. Præordinatio dei. Matt. 27. Pſalm̄ 68.

nema

A ne magiſtrũ in præſentia diſcipulorũ arguere videref, quia non debet ſubditus ſuperiorẽ ſuũ publice increpare. Vel, ideo ſumpſit eũ ſeorſum, vt ei familiarius atq; audacius ſeu fiduciali-
« us loqueref, ſicut moris eſt amicorũ in ſecreto ſecurius colloqui ⌊cœpit increpare⌋ nõ quaſi
« de culpa, ſed increpare .i. verbis reprimere ꝑ modũ diſſuadẽtis ⌊illũ⌋ ſuũ prædilectũ magi-
« ſtrum, à q̃ tã dulcia verba immediate audiuit, Beatus es Symon Bar Iona. ⌊Abſit à te dñe⌋ vt
« tãta patiaris q̃ culpã nõ habeo, cũ & pœna culpæ debeaf. ⌊non erit hoc (malũ pœnæ) tibi⌋
innocẽti. Ex q̃ patet, ꝙ Petrus nõdum agnouit ex ſcripturis, ꝙ Chrũs pro mũdi ſalute fuerit
« occidẽdus. ⌊Qui cõuerſus⌋ .i. vultũ ſuũ ad Petrũ cõuertẽs, vt eũ diſtrictius increparet, & aſ-
« pectu ſuo terrifico perterreret. Nã per triſtitiã vultus corrigif animus delinquẽtis ⌊dixit Pe
« tro, Vade poſt me⌋ .i. ſenſum tuũ relinque & ſequere me, voluntatẽq; tuã cõforma ꝑordina
« tioni diuinæ ⌊Satana⌋ .i. aduerſator meus, imò oĩm inimice, quãtũ ad hoc ꝙ paſſionẽ meam
« ex qua mũdi ſalus depẽdet niteris impedire, & meo ſermoni conaris reſiſtere. ⌊Scãdalum es
« mihi⌋ .i. quãtũ in te eſt ſuggeris mihi malũ culpæ, & occaſionẽ ruinæ, vt nõ obediã deo pr̃i,
« qui decreuit mea paſſiõe mũdũ ſaluare ⌊q̃a nõ ſapis ea q̃ dei ſunt⌋ Diuina nõdum intelligis,
nec ſcdm deũ afficeris, habẽdo cognitionẽ formatã ac ſapidã, affectiões q; ſpiritales ſecundũ
« influentiã ſpũs ſancti. Sic q̃ q; ait aplus: Animalis hõ nõ ꝑcipit ea q̃ ſunt dei ⌊ſed ea q̃ hoĩm⌋
hoc ẽ humanũ ſenſum & naturalẽ affectũ ſectaris, optando ne patiar. ¶ Ex naturali ergo a-
more, & quadã pia cõpaſſione, Petrus hæc dixit: Nec peccauit mortaliter. Interea cõſtat ex
his, ꝙ ſicut Ieſus blãdus erat in cõmendãdo q̃ bona ſunt, ſic terribilis erat in increpãdo illici-
B ta, q̃d ſcdm cõgruentiã loci, cauſæ ac tpis imitari debet ꝓlatus, & omis Chr̃i vicarius. Veri-
tas eñ neminẽ palpat. Vñ ad Titũ dicit aplus: Dure increpa illos. Non tñ ſemp hoc expedit,
propter q̃d dicit aplus: Seruũ dñi nõ oportet litigare, ſed docibilẽ eẽ ad oẽs, patiẽtẽ, cũ mo-
deſtia corripientẽ. ⌊Tũc Ieſus dixit diſcipulis ſuis⌋ & etiã alijs. Vnde Lucas ait: Dixit aũt ad
« oẽs. Et Marcus: Cõuocata (inq̃t) turba cũ diſcipulis ſuis dixit ad eos. ⌊Si qs vult ꝑoſt me ve
« nire⌋ hoc eſt mea veſtigia ſequi, meis virtutibus cõformari, ad ꝑfectionẽ ꝑtingere, ad patriã
« cœleſtẽ poſt me intrare ⌊abneget ſemetipm̃⌋ .i. propriã voluntatẽ relinquat, deo obediat,
concupiſcẽtias vincat, hoc eſt ſecundũ apoſtolũ, deponere veterẽ hominẽ cũ actibus ſuis, &
« induere nouũ, q̃ ſecundũ deũ creatus eſt in ſanctitate & iuſtitia ⌊& tollat crucẽ ſuã⌋ hoc eſt
tribulationes, aduerſitates, tentationes, æquanimiter atq; viriliter perferat, ſeipſum q̃tidie ꝑ
opera pœnitentiæ mortificet, & omne genus martyrij pro fide & æquitatæ pati paratus ſit,
quemadmodum ſcriptum eſt: Quoniam propter te mortificamur tota die, propter q̃d Pau
lus: Semper (inq̃t) mortificationẽ Ieſu in corpe noſtro circumferẽtes, vt & vita Ieſu manife-
ſtetur in carne noſtra mortali, hoc agit q̃ ſapienter penſat illud apoſtoli: Nõ ſunt condignæ
paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. Et: Omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, ꝑ
« ſecutionẽ patientur ⌊& ſequaf me⌋ ꝑſeuerãdo in bonis vſq; in finẽ. Iſtud ad oẽs ꝑtinet. Qm̃
teſte Iohanne: Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare.
Si vero quod dictum eſt: Abneget ſemetipſum, intelligatur ſic, vt propriam voluntatẽ pror
ſus abijciat, obedientiam promittendo, homini ſuperiori propter deum, tũc erit conſilium.
« ⌊Qui enim voluerit⌋ voluntate perfecta & efficaci, quæ procedit in opus dũ poteſt ⌊animã
« ſuã ſaluã facere⌋ hoc eſt à damnatione æterna eripere, atq; ad verã felicitatẽ ꝑducere ⌊ꝑ-
« det eã⌋ .i. in ꝑſenti vita eã vitaliter, ſalubriter q; occidet, priuatũ amorẽ extirpãdo, delectabi
lia hui⁹ vitæ ſpernẽdo, & animã propriã propter Chrm̃ in oĩbus affligẽdo, vel morti corpa
C li eã exponẽdo ꝑpter iuſtitiã, ita vt cum aplo dicere poſſit. Viuo aũt iã nõ ego viuit vero in
me Chrs .i. nil ago ſcdm priuatũ amorẽ, ſed oĩa ſecũdũ charitatẽ diuinã, propter vitã æter-
nã. Porrò ꝙ iſte ſit verus ac proprius intellectus huius ſcripturæ innoteſcit ex eo q̃d ſubdif.
« ⌊Qui aũt ꝑdiderit animã ſuã⌋ hoc mõ eã deſpiciẽdo & affligẽdo, q̃ſi non eẽt ſua ⌊propter
« me⌋ .i. amore mei, & ad hoc vt ꝑmiũ cõſequat à me ⌊inueniet eã⌋ .i. in futuro ſeculo ipſam
ſaluã habebit, ac feliciter poſſidebit, iuxta illud: De cœlo iſta poſſideo, ſed propter deũ nunc
iſta deſpicio, q̃a in futuro ea recipere ſpero, ad hoc ptinet q̃d alibi ait ſaluator: Qui amat ani
mã ſuã in hoc mũdo, in vitã æternã cuſtodit eã. Sic ergo debet homo animã ſuã ſalubritet ꝑ
« dere propter ſuꝑpſius ſalutẽ, cuius ratio aſſignaf. ⌊Quid enim prodeſt homini ſi vniuerſum
« mũdũ lucref⌋ oĩa tpalia acquirẽdo, delitijs affluendo, alios ſibi ſubijciendo, vel etiã alijs ꝑ-
« dicãdo ac proficiẽdo ⌊animæ vero ſuæ detrimẽtũ⌋ .i. dãnationẽ, caſum ſeu nocumẽtum in
« ſpũalibus ⌊patiatur⌋ ꝑ negligẽtiã propriã, nõ faciẽdo q̃ docuit. Hoc nõ ſolũ nõ proficit, ſed
plurimũ deficit ꝑdendo bonũ ſpũale propter corpale, felicitatẽ æternã, propter rẽ tpalem.
¶ Ordo ergo charitatis reqrit, vt vnuſquiſq; poſt deum primo ac maxime amet ſeipſum in
deo, & proprie ſatagat prouidere ſaluti, ſciẽs qm̃ vnuſquiſq; onus ſuũ portabit, & pro ſeipſo
redditurus eſt rationẽ, veruntamẽ multi ſunt q̃ docẽt & nõ faciũt, q̃ alioꝶ magis quàm pro-
prios obſeruant, ponderant, increpant q; defectus, qui totum mundum volunt ſaluare, & ta-
men palpant ſeipſos, talibus clamat apoſtolus. Qui alium doces, teipſos non doces?

Qui glo-

[Margin notes:] An ſuperior publice a ſubdito arguendus ſit. — Eſaiæ.53. — Deute.25. — Culpæ pœna debetur. — Prælatus ſeue ruo ſit increpã do illicita — Titum.1 — 2.Timo.2 — Lucæ.9 — Marc.8 — Sequi Chrm̃ quid. — Veterẽ depõ nere hoĩem, nouumque induere quid ſit. — Pſal.43. — 2.Cor.4 — Roma.8 — 2.Timo.3. — 1.Iohan.2 — Lucæ.9. — Anima qualiſ ſaluanda. — Galat.2 — 2.Mach.7. — Iohan.12 — Ratio cũ animã hoc in mun do ſalubriter ꝑdere debeam⁹. — Charitatis ordo. — Galat.6. — Matt.23 — Roma.2

Qui gloriaris in lege per præuaricationem legis, deū inhonoras. ⌊Aut quā dabit⌋ Hoc eſt,
dare poterit ⌊homo commutationem⌋.i.redemptionē ſeu precium ⌊pro anima ſua⌋ ſi cō-
tigerit eam damnari? Nullam vtiqꝫ. Ideo nil proficit ſi totū mundū lucref, & eam neglexerit D
Pſalm.48 propter quod ait Pſalmiſta: Non dabit deo placationē ſuā, & ꝓcium redēptiōis animæ ſuæ.
Iob.15 Iob quoqꝫ ait: Non credat impius fruſtra, ꝙ aliquo ꝓcio redimendus ſit. Exteriorū vero rerū
Nulla pro aīa cōmutatio fieri poteſt — damna poteſt homo aliqua cōmutatōe recompenſare ac recuperare. Quòd aūt homo non
poſſit aliquam commutationem dare pro anima ſua, oſtendif ex diſtrictione diuini iudicij.
⌊Filius eñi hominis venturus eſt⌋ in die nouiſſimo ad iudiciū, ⌊in gloria pr̄is ſui⌋.i. in maie
ſtate & poteſtate, quam habet à pr̄e ⌊cum angelis ſuis⌋ qui tunc viſibiliter apparebūt ſcd̄m
Gregorius Gregoriū ⌊& tūc reddet vnicuiqꝫ ſcd̄m opa eius⌋.i. ſcd̄m exigentiā meritorū ſuorū, ꝑ opa-
tionem, actum interiorē & exteriorē intelligendo, videlicet cogitatōes, affectōes, locutiōes
Matth.3 & opationes, imò & operū debitorū omiſſiones, quia & arbor quę nō facit opa bona, excidef
Multi ſine proprijs ſaluantur operibus. — & in ignē mittef, multi tamē ſaluabunf ſine opibus proprijs. ſ. pueri baptizati ante diſcretio-
nis annos defuncti. Loquif ergo ſaluator, de adultis & rōne vtentibus. Hinc ſcriptum eſt in
Iob.34 Iob: Abſit à deo impietas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta vias ſingulorum reſtituet.
Sed quoniam dura erant quæ de Chriſti paſſione, eiuſqꝫ imitatione ꝓdicta ſunt, & diſcipuli
Pia addif conſolatio — eis auditis tremefacti ac deſolati fuerunt, idcirco ſubdif conſolatio pia qua ipſis promittif vi
ſio eius in ꝓ̄ſenti ſeculo, quod in futuro viſuri ſunt. ⌊Amen dico vobis, ſunt quidam de hic ſtā
tibus(.i. quidam diſcipulorum meorū) qui nō guſtabūt mortem⌋ hoc eſt morituri non ſunt,
⌊donec videāt filiū hominis venientē in regno ſuo⌋ hoc eſt, aſcendentē ad regnū cœleſte,
Acto.1 quod om̄es Apoſtoli in die aſcenſionis viderūt. Vel, veniētem in regno ſuo.i. in eccleſia mi-
litāte in qua Chriſtus ſpūaliter venit ꝑ gratioſam inhabitationē & piam ſubuētionē, qn̄ poſt E
reſurrectionem numerus credentium quotidie mirabiliter augebaf. Adhuc nāqꝫ viuentibus
Apoſtolis ꝓdicata atqꝫ recepta fuit fides ꝑ om̄es principales partes mūdi. Vel, veniētem in
Matth.17 regno ſuo, hoc eſt, apparētem in tali claritate qualem habebit in regno cœleſti. Talem quip-
In quo corpore diſcipli, poſt reſurrectionem Chrm̄ viderint — pe viderūt Petrus, Iacobus & Iohānes in transfiguratōe. Vel, in regno ſuo, hoc eſt, in corpe
gloriſicato in quo ſemp regnabit. In illo eñi viderūt cum diſcipuli poſt reſurrectionem, ꝗuis
non apparuerit eis in forma glorioſa.

EXPLANATIO CAPITVLI DECIMISEPTIMI,

Et poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus &c. Arti. XXX.

Capur XVII.

QVI ID QVOD IN fine præcedētis capituli Chriſtus promi
ſit de viſione ſui in regno ſuo exponūr de viſione Chriſti in forma
glorioſa, dicunt quòd in huius capituli exordio oſtendaf Chr̄us il-
lam promiſſionē impleſſe. ⌊Et poſt dies ſex⌋ à promiſſione & ſer-
mocinatiōe in ꝓcedenti capitulo ſactis ⌊aſſumpſit Ieſus Petrum, &
Mar.9 Matth.26. Ambroſius — Iacobū & Iohānem fatrē eius⌋ Tanꝗ familiariores & chariores, q
& reſurrectōe puellæ interfuerūt, & nocte paſſionis à Chr̄o aſſum-
pti atqꝫ ſeorſum ducti fuerūt. ¶Quidā ſentire videnf ꝙ Iacobus qui
transfigurationi interfuit, fuerit Iacobus primus Hieroſolymitanæ
epus. ſ. Iacobus minor filius Alphæi. Sed quia hoc loco apte aſſerif,
ꝙ fuerat Iacobus frater Iohānis, ſimpliciter dicendū, ꝙ fuit Iacobus maior ſilius Zebedæi ab F
Herode occiſus. Quādocūqꝫ aūt doctores catholici aliud aſſerunt cuius contrariū maniſeſte
Sacra ſcriptura, doctoribus catholic. præferenda — habef in ſcriptura canonica, certū eſt, ꝙ dicāt hoc nō recolentes nec attendētes, quēadmodū
ſcriptura ſacra cōtineat. Et ſi eam attendiſſent, nequaꝗ ſic affirmaſſenr. Vnde in talibus non
oportet deliberare, quid reſpondeaf. ¶Quærif, quomodo dicat Matthæus poſt dies ſex,
aſſumpſit Ieſus &c. cum Lucas dicat: Poſt dies fere octo. Reſpōdendū, ꝙ Lucas commemo
Lucæ.9 Concordat Matthęus cū Luca. — rat diem ꝓdictæ promiſſiōis & diem impletōis, Matthæus vero & Marcus dies intermedios
computāt. ⌊& duxit illos in montem exceſum⌋ videlicet in montē Thabor ⌊ſeorſum⌋ ab
alijs diſcipulis ⌊& transfiguratus,⌋ hoc eſt, in ſplendidiorē formā ſeu glorioſiorē figurā ac
Marci.9 qualitatē mutatus eſt ⌊ante eos⌋ videlicet in cōſpectu eorū quibus oſtēdere voluit gloriam,
Quā gloriā in Chri trāsfiguratiōe viderint Apoſtoli — quā ipſe poſt reſurrectionem fuerat habiturus, & quam dabit in reſurrectione futura ſuis ele-
ctis. Ideo tres aſſumpſit vt in ore triū teſtiū ſtaret huius transfiguratōis teſtimoniū, & propter
ſanctæ Trinitatis myſteriū deſignandū, & propter ternarij numeri ꝑfectionem. Om̄ia nāqꝫ
Deuter.17 ſup tria ponimus ſcd̄m philoſophum. In hac transfiguratōe Chriſti, nec ſubſtātia ſuæ huma-
tatis, nec ꝗntitas ſui corpis eſt mutata. Sed qualitas dignior ſeu claritas admirāda ſupinducta
eſt corpori. ⌊Et reſplenduit facies eius ſicut ſol.⌋ Si illa claritas tāta fuit, quāta poſt reſurre-
ctionem erit, dubiū nullū eſt, quin facies eius incōparabiliter clarior fuerit ſole, pręſertim cū
Matth.13 de cæteris ſcriptum ſit; Quia fulgebunt ſicut ſol in regno pr̄is ſui. ¶Deniqꝫ ſcd̄m commune
dictum

A dictū ſanctoꝝ in reſurrectione futura dotes corpoꝝ glorificatoꝝ, erunt ex redundantia beatitudinis animaꝝ in corpora, quod intelligendū videt̃ per modū cauſæ meritoriæ, nō effectiue ex parte animaꝝ. Anima aūt Chriſti in primo inſtāti ſuæ creatiōis ac vnionis cū vero erat vere ac fruitiue beata. Idcirco niſi ex diuīæ diſpēſatiōis moderamine retracta atq; dilata fuiſſet redundātia beatitudinis aīæ eius in ſacratiſſimū corpus ipſius, oēs quatuor dotes corporis glorioſi fuiſſent in corpore Chr̃i à primo ſuæ formationis inſtāti, ſed fuit diſpoſitiue dilata. Aliquādo tñ fuit ꝑmiſſa. ſ. in transfiguratione. ¶ Porrò ſecundū Hugonē, Chriſtus ante paſſionē ſucceſſiue ſeu diuerſis tꝑibus aſſumpſit quatuor corporis dotes, videlicet, Subtilitatē in natiuitate egrediēdo de clauſo dulciſſimæ virginis vtero, Agilitatē ambulādo ſuper aquaꝝ fluenta, Claritatē in transfiguratiōe, Impaſſibilitatē in cōſecratione ſeu porrectione corporis ſui in cœna. Alij tñ cōmuniter tenēt oppoſitū, maxime quantū ad dotē impaſſibilitatis tꝑe cœnæ. Tale em̃ corpus dedit apoſtolis, quale tūc habuit. Et cū de ratione dotis ſit, vt habeat̃ & inſit ꝑ modū qualitatis fixę ac ꝑmanētis, nō tranſeuntis, propterea claritas iſta licet ſcd̃m eſſentiā fuerit eiuſdē rōnis cū claritate q̃ ponit̃ dos, tñ nō habuit ibi modū, rationē'q; dotis, q̄a nō inerat ꝑmanenter. « Veſtimēta aūt eius facta ſunt alba ſicut nix, » De modo huius albefactionis dubitatio eſt. Auguſtinus em̃ videt̃ aſſerere, ꝙ claritas ſeu albedo apparens in veſtibus, nō erat ſubiectiue in eis, ſed ex illuſtratione aeris, cādidæ apparebāt ac albæ, quēadmodū ea pars cœli cui ſol extat vicinior. Verūtamen ſatis probabile eſt, ꝙ ad declarandā futurā glorificationē corpoꝝ electoꝝ in ſe & in māſionibus ſuis, etiā veſtimēta Chr̃i fuerūt

B veraciter īmutata & clarificata, q̊d & ſcripturis magis cōſonare cenſet̃. Scribit̃ nāq; in Marco ſic: Veſtimēta eius facta ſunt ſplendētia & candida nimis velut nix, qualia fullo ſuꝑ terrā nō poteſt candida facere. Et Lucas: Veſtitus (inquit) eius factus eſt albus refulgens. Hoc q̊q; ſentit Hieronymus, ſi verba eius bene penſent̃. Ait em̃, ꝙ in transfiguratione nō eſt ſubſtātia mutata, ſed ſplendor vultui redditus, quod probat eò ꝙ ſubſtātia veſtiū nō ſit mutata, quæ tñ ſplendidæ factæ fuerūt. Claꝝ eſt autem ꝙ argumentatio iſta nulla eſſet, niſi & veſtes vere clarificatæ fuiſſent, hoc quoq; ſciendū, ꝙ licet Lucas dicat, Quòd ſpēs vultus Chriſti facta ſit altera, nō tamen ſic intelligendū eſt, quaſi ſola facies ſit clarificata, ſed tota caro, quemadmodū in reſurrectione futuꝝ eſt. « Et ecce, » res valde notabilis, nā « apparuerunt eis, » videlicet Petro, Iacobo & Iohāni, « Moſes & Helias. » Hi præ cæteris cū Chr̃o affuerūt. Primo, vt ꝑ Moſen vere defunctū & Heliā nondū mortuū oſtenderet̃ Chr̃s iudex ac dñs viuorū & mortuoꝝ. Secūdo, propter ſpecialē cōformitatē eoꝝ cū Chr̃o: nam ſicut Moſes veteris, ſic Chr̃s nouæ legis extat collator, & Helias, ſecūdū eius ꝓcurret aduētū. Tertio, ad deſignādum Chr̃i ꝑfectionē, ꝑ Moſen nēpe qui māſuetus erat pre oībus hoībus habitātibus ſuꝑ terrā. Et Heliā rigoroſiſſimū, q̄ ſurrexit velut ignis & maximus diuini honoris ac legis extitit æmulator, ſignificat̃, ꝙ Chr̃s ſimul mitiſſimus atq; iuſtiſſimus fuit, & in tm̃ zelatus eſt pro patris honore, vt trāſgreſſores cōſtantiſſime increparet, & propter patrē glorificandū pro hoīm ſalute vitā ſuā exponeret morti. Quarto, propter īminentiā dignitatis ac miraculoꝝ & ſanctitatis Moſi & Heliæ. Quinto, vt oſtendat̃ Chr̃s nō eſſe legis ſolutor, ſed impletor, & prophetarū verificator, cuius oppoſitū impoſuerūt ei Iudæi. Inſuꝑ Moſes & Helias vere & ꝑſonaliter aderāt, nō ſecundū ſimilitudinē quandā, vel angeli in forma eoꝝ, vt aliqui dicunt. De Moſe em̃ aliqui dicūt, ꝙ ſurrexit ad horā apparēs in proprio corpore, q̊d videt̃ eſſe de mente Hie-

C ronymi, qui ait, ꝙ Moſes reſurrexit ab inferis. Alij probabilr̃ dicunt, ꝙ apparuit in corpore aſſumpto & ſibi adoptato, eo modo quo angeli. De Helia vero certū eſt, ꝙ diuina virtute, forſan angelico miniſterio adductus ſit de paradiſo terreſtri, ſicut ſubſiſtit in aīa & corpore, tamen vterq; eoꝝ apparuit tūc in magna claritate, & ampliori q̃ Helias ante vel poſtea habuit. « Vnde Lucas ait, ꝙ apparuerūt cū Chr̃o in maieſtate, « cū eo loquētes, » ſermocinatiōis illius materiā exprimit Lucas. Et dicebāt exceſſum quē cōpleturus erat in Hieruſalē. i. de Chr̃i paſſione loquebant̃, cū Chr̃o gr̃as referendo, & pro mūdi ſalute orando, de Iudæoꝝ quoque ꝑuerſitate dolendo ac admirādo. ¶ Dicit̃ autē paſſio Chr̃i exceſſus propter eius exceſſiuū dolorē, & quia ex amore exceſſiuo ad nos pati dignatus eſt, vel propter exceſſiuā impietatē Iudæoꝝ in eū. « Reſpondēs aūt Petrus, » qui verba Moſi & Heliæ audiuit de Chr̃i paſſione, vt aliqui dicūt, tamen Lucas habet, ꝙ Petrus & qui cū eo erāt ſomno erāt grauati, & anteq̃ Lucas deſcribit euigilationē eoꝝ, recitat de colloquutione Chr̃i, Moſi atq; Heliæ, Vnde certū non habes an colloquentiū verba audierit, qui tamen poſtea eum cognouiſſe ex reuelatione certiſſimū eſt, « dixit ad Ieſum: Dñe bonū, » id eſt delectabile & honeſtum « eſt, nōs » ſex, videlicet te, Moſen, Heliā, & nos tuos diſcipulos, « hic eſſe, » videlicet in monte, vt videamus te in tāta maieſtate & gloria, Moſen q̊q; & Heliam excellētiſſimos viros in tāto decore. « Si vis, » Reuerēter & ſobrie loquit̃ Petrus, quātū ad hoc q̊d defert dño ſuo, nō abſolute, ſed condicionalr̃ loquēs, quia inferior ſuā ſemꝑ debet voluntatē ſubijcere beneplacito dñi ſui in licitis & honeſtis. Vnde & Chr̃s in paſſione orauit: Pater ſi vis (inquiens) transfer calicē iſtum à

Glorificatorum corporū dotes vnde erunt.

Hugo

Quatuor dotes corporis

Iohan. 6

Mat. 29

Quid ſit de ratione dotis.

Auguſti.

An albedo ſubiectiue in veſtimentis Chriſti fuerit

Marc. 9

Luc. 9

Hieronymus.

Luc. 9

Cur Moſes ſimul atq; Helias cū Chr̃o apparuerunt

Act. 10

Nume. 12

3. Reg. 19

Matt. 5

Hieronymus.

Luc.

Paſſio Chriſti cur exceſſus dicatur.

Luc. 9

Mat. 26

L me,

Leuit. 23 me,⌊faciamus hic tria tabernacula,⌋ id eſt habitacula in quibus ſtabiliter pſeueremus, forte D
talia tabernucula voluit facere, qualia habebant in veteri teſtamēto, videlicet de frondibus,
atq; tentorijs, quæ facile fiunt,⌊tibi vnū, Moſi vnū, & Heliæ vnū.⌋ Quare nō dixit, facia-
Marc. 9 mus hic ſex tabernacula? Forte ideo, quia putauit in illis tribus tabernaculis ſe & duos condi-
Luc. 9 ſcipulos ſuos recipi poſſe ac cōmorari, ſic tn̄, vt ipſe eſſet in tabernaculo ſui magiſtri chariſſi-
mi. Secundū Lucā & Marcū, Petrus hæc dixit, neſciēs quid diceret, quia præ exceſſiua dile-
ctione, dulcedine & deuotione in Chriſtū loquebat quaſi in extaſi, & ſine cōſideratione cōſi-
Marc. 9 derandorū. Nihilominus ſecundū Marcū cauſa huius neſciētiæ fuit nimius timor ex inſolito
viſu. Timor aūt immoderatus impedit valde vſum rōnis & linguæ, iuxta illud Iob: Auferat
Iob. 9 dn̄s à me virgā ſuā, & pauor eius nō me terreat. Neq; eīm poſſum metuēs reſpondere. Nihilo
minus ordinata triſtitia, vel nō multū exceſſiua, cōfert ad veritatis cōtemplationē, inquātum
Eſaiæ 26 diſſolutionē, vanitatē, & incōſideratā libertatē aufert, propter qd Eſaias inquit: Dn̄e in an-
guſtia requiſierūt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. ¶ Secundū Hieronymū, Pe-
Hieronymus. trus hæc dicēs errauit. Primo eīm erraſſe videt, q in cōtemplatiōe humanitatis Chriſti volu-
it cōtentari ſiue quieſcere, cū tamen beatitudo in diuinitatis ſuæ contēplatione eſſentialr ſita
ſit, quā tūc Petrus nō vidit. Secūdo, q in terra & nō potius in cœlū locū māſionis quęſiuit, cū
Hebr. 13 tn̄ dicat Apl's: Nō habemus hic manentē ciuitatē, ſed futurā inquirimus. Tertio, q aliorū
diſcipulorū obliuiſci videbat, & de pſentiū cōtentari ſalute. Sed vtiq; ſi Petrus voluit ibi ad tē
pus cū Chr̄o ſic trāſfigurato cōmorari, nō penitus erraſſe dicēdus ē. ⌊Adhuc eo (vc; Petro)
loquēte (verba pdicta) ecce nubes lucida⌋ .i. pulchra & clara, nō ex groſſis vaporib' cauſata,
Acto. 1 ſed talis qlis recepit Ieſum in hora aſcēſionis ab oculis diſcipulorū, vt in Actis legit, ⌊obūbra
uit⌋ .i. tēperāter operuit ⌊eos.⌋ Difficile forte apparet ad qs referēdū ſit hoc. Immediate ei E
Luc. 9 de Chr̄o, Moſe & Helia facta ē mētio, ſic q; videt obūbratio iſta referēda ad eos, Veruntn̄ ſi
ea q Lucas ſcribit diligēter pēſemus, inuenimus Moſen & Heliā an̄ nubis apparitionē receſ-
ſiſſe, nā ibi habet, q cū Moſes & Helias diſcederēt, Petrus dixit: Bonū eſt nos hic eſſe. Nubes
Nubes quos obumbrauerit ergo obūbrauit eos .i. Petrū, Iacobū & Iohānē, ne oculi eorū claritate corpis Chr̄i oīno re-
percuterent & obtūderent. ⌊Et ecce vox (pr̄is) de nube (ſonuit) dicēs: Hic ē filius meus dilectus
Matt. 3 in q mihi bn̄ cōplacui.⌋ Hoc ipm ſupra ſcriptū ac diligēter expoſitū eſt, ⌊ipm audite,⌋ auri-
bus cordis & corpis, qm̄ ipſe eſt veritas infallibilis, ſapiētia increata, mgr̄ pfectus, doctor ſal-
Iohan. 5 uificus, q ait: Qui audit verba mea, & credit ei q miſit me, habet vitā æternā. Hunc magiſtrū
Deut. 18 eſſe audiendū, pnuntiauit Moſes in Deut. Prophetā (inquiens) ſuſcitabit vobis dn̄s, tanq me-
ipm audietis, & erit oīs qui nō audierit verba prophetæ illius exterminabit de populo ſuo.
Matt. 3 Deniq; ſimilis apparitio & teſtificatio factæ ſunt ī Chr̄i baptiſmo ac trāſfiguratiōe, vtrobiq;
nāq; oſtēſa eſt. Trinitas ſupbenedicta, videlicet pr̄ in voce, q angelico miniſterio credit for
mata, Filius in hūanitate, Spūs ſanctus ibi in ſpecie colūbæ, hic aūt in nube, Quē admodū eīm
ſpūs ſanctus p colūbā deſignat propter ſimplicitatē & innocētiā, cæteraſq; bonas proprieta
tes colūbæ: ſic figurat p nubē, qa vt nubes refrigerat & defendit à ſolis calore, ſic ſpūs ſctūs ab
Eſaiæ 4 igne cōcupiſcētiæ & omniū tētationū feruore, propter qd in Eſaia p nubē exprimit gr̄a ſpūs
ſancti, cū dr̄: Creauit dn̄s ſup omnē locū montis Sion & vbi inuocatus eſt nubē p diē. Cū er-
go Chr̄s ſit nobis cauſa gr̄æ in pſenti, & gloriæ in futuro, idcirco in eius baptiſmo & trāſfigu
ratione apparuit trinitas, & pr̄ de filio teſtimoniū protulit, qa baptiſmus Chr̄i fuit figura &
Chriſti baptiſmus figura noſtræ regeneratiōis cauſa nr̄æ regeneratiōis, qua in pſenti renaſcimur, grām acquirēdo, eius trāſfiguratio figura F
fuit nr̄æ glorificatiōis in futuro. Vnde p nubē lucidā hic apparentē intelligi pt claritas viſio-
Apoca. 7 nis diuinæ, qua electi ab omni aduerſitate tutant, iuxta illud Apocalypſis & Eſaiæ: Nō eſuri-
Eſaiæ 49 ent neq; ſitiēt amplius, & nō pcutiet eos æſtus & ſol. ⌊Et audiētes diſcipuli,⌋ vocē qua deus
maieſtatis de nube intonuit, ⌊ceciderūt in faciē ſuā,⌋ more prophetarū qui frequēter corru-
iſſe legunt auditis ſermonibus reuelationis diuinæ, ⌊& timuerūt valde,⌋ qa hoc naturale eſt
vt homo propter ſuæ naturæ fragilitatē terreat auditis diuinæ maieſtatis ſermonibus. Hinc
Exodi. 20 in Exodo filij Iſrael dicūt ad Moſen: Loquere tu nobis, & audiemus, nō loquat nobis dn̄s, ne
Deut. 5 forte moreamur. Et in Deute. habet: Quid eſt oīs caro vt audiat vocē dn̄i dei viuētis? ⌊Et ac
ceſſit Ieſus & tetigit eos,⌋ Moſe & Helia iā ad loca ſua vnde adducti erāt reuerſis, ⌊dixitq;
eis: Surgite,⌋ nō ſolū à terra, ſed & à priſtina impfectione, ⌊& nolite timere,⌋ inordinato
pauore propter vocē cœleſtē, ſed potius de veſtræ fidei certificatiōe, & mea dignitate vobis
Ezech. 2 iā reuelata, gaudete ſicut Daniel & Ezechiel tactu angelico ſe leuatos & cōfortatos fuiſſe te-
Danie. 2 ſtant. ⌊Leuātes aūt oculos ſuos (apl'i) neminē viderūt, niſi Ieſum ſolū.⌋ Abierūt etenī Mo-
ſes & Helias an̄ pdicta, ne vel ab eis vel ad aliquē eorū crederet vox facta de nube. ⌊Et deſcen
Chr̄s cur prohibuerit manifeſtari ſuā trāſfigurationē. dētibus illis de mōte, pcepit eis Ieſus, dicēs: Nemini dixeritis viſionē⌋ .i. id qd iā in mōte vi-
diſtis, ⌊donec filius hoīs à mortuis reſurgat.⌋ Hoc Chr̄s pcepit. Primo, vt doceat nos occul
tare propriā excellentiā, quouſq; in pſenti viuimus ſeculo. Secūdo, ne res illa propter ſuā ma
gnitudinē putaret icredibilis. Tertio, ne tpe paſſiōis grauiter ſcādalizent, q an̄ ædificari pote
rant

A rant ex tráſfiguratiōis reuelatiōe. Et interrogauerūt eū diſcipuli, dicētes: Quid ergo dicunt
" ſcribę, ꝙ Heliā optet primū venire? Si tráſfiguratio iſta glorificatio tua ē, quō dicūt doctores Iudæoꝝ, ꝙ Helias venturus ē primū. i. anteq̄ appareas in gloria? Nouerāt ſcribæ ex teſtimonio Malachię, ꝙ Helias pcedet ſecūdū Chri aduētū, ſeu diē iudicij, in q̄ Chrs glorioſus oībus mōſtrabit. Qm̄ ergo pdicti tres apli tráſfiguratione Chri quā viderāt, putabāt eē gloriā in q̄ ad iudicandū venturus eſt, ita ꝙ tráſfiguratio illa eēt indiciū cōſummatiōis mūdi atq; extremi iudicij, de ꝓximo iminētis, ideo ſciſcitabant Chriſtū qualr intelligēda eſſet ſcribarū aſſertio de aduētu Heliæ añ diē iudicij. Viderant qppe Heliā, ſed mirabant ꝙ tā ſubito abijt, quē ſcribæ teſtant manifeſte ventu͞ꝝ & pdicatu͞ꝝ Iudæis. Interrogatio igit aploꝝ ex quodā errore procedit, qa putabāt inſtare diē iudicij, fineq; ſeculi. Chrs tñ clemēter inſtruit eos, ſicut
" ſubiūgit. At ille rñdens, ait illis, videlicet Petro, Iacobo & Iohāni, Helias qdem venturus
" eſt, quēadmodū ſcribæ affirmāt, qa ſcdm meū pcurret aduētū, ſed Iohānes primū, & re
" ſtituet oīa. i. totū genus Iudæoꝝ reducet ad deū, cōuertēdo eos ad Chriſtū. Aperiet nanq; Antichri mēdacia, q̄ facto Iudęi fidē recipiēt. Vnde in Malachia legit: Cōuertet cor patrum ad filios, & cor filioꝝ ad pres. Sic ergo ait ſaluator: Helias reſtituet oīa, quō alibi de ſe profitet: Si exaltatus fuero, oīa traham ad meipm. Helias aūt miniſter erit reſtitutiōis illius, nō actor
" principalis, ſed inſtrumētalis. Dico aūt vobis, qa Helias iā venit, nō pſonalr, ſed æquiua-
" lēter, videlicet alius in virtute & ſpū eius, & nō cognouerūt eū Iudęi increduli. ſ. ſcribæ, ſacerdotes ac phariſæi dicētes de Iohāne, qa dæmoniū habet. Et quis Herodes & alij quidā magni aliqualr Iohannē nouerūt, (Sciebat eñ Herodes, ꝙ eſſet vir iuſtus & ſanctus,) dicuntur tñ eū nō cognouiſſe. Primo, qm̄ neſcierūt quōd eſſet Chri pcurſor. Secūdo, qm̄ documēta &
" opa eius finaliter reprobauerūt, ſed fecerūt in eū quæcūq; voluerūt. i. multipliciter pſecuti ſunt ipm, Nā & Herodes de cōſenſu & forſan cōſilio ſcribaꝝ, phariſæoꝝ ac ſacerdotū, Io-
" hannē incarcerauit & decollauit. Sic & filius hoīs paſſurus eſt ab eis, ſupplicio crucis, quia in paſſiōe idē Herodes ſpreuit Chriſtū, albaq; veſte illuſum reddidit volūtati Pilati, q tādē pcurātibus Iudæis crucifixit Chriſtū. Deniq; Chrs loquit de diuerſis iniuſtis gñaliter, quaſi de eiſdē, ſcdm ꝙ vna ponit gñatio omniū reproboꝝ, cui ait ſaluator: Veniēt hæc oīa. ſ. oīs ſan-
" guis innocēter effuſus, ſup gñationē iſtā. Tūc itellexerūt diſcipuli (tres pdicti) qa de Iohāne
" Baptiſta dixiſſet eis. illa q̄ de pterito Heliæ aduētu narrauit, p Heliā intelligendo ac deſignādo Iohannē, propter proprietatū ſimilitudinē, nō propter pſonæ vnitatē, Nam & Iohānes à Iudæis interrogatus, Helias es tu, reſpondit, Non.

Malach. 4

Malach. 4 Iohan. 12

Iohan. 1.

Non Iudæi nō cognouerūt Iohannem

Matt. 4

Lucæ. 23

Mat. 23

¶ Explanatio reſiduæ partis huius capituli. Arti. XXXI.

" ET cum veniſſet Ieſus ad turbas. i. die ſequēti à transfiguratione pdicta, acceſſit ad
" eū hō genibus prouolutus. i. genua flectēs, ante eū, dicēs: Domine miſerere filio
" meo, liberando eū à ſua miſeria, quia lunaticus eſt. i. ſecundū lunationes ſeu tpe
" nouiluniorꝝ furit tanq̄ arrepticius, & male patit. i. dire vexat à dæmone. Cur au-
" tem aliquis nuncupet lunaticus, plenius dictū eſt ſupra. Nam ſæpe cadit in ignē & crebro in
" aquā. i. à diabolo ipm apprehendēte in ignē & aquā proijcit vt occidat. Vnde Marcus cla-
" rius dicit: Vbicūq; apprehenderit eū ſpūs, allidit eū & ſpumat & ſtridet dentibus & areſcit.
" Et obtuli eum diſcipulis tuis, nō tamen Petro, Iacobo & Iohāni, ſed eis qui transfigurati-
" ni non interfuerunt, & non potuerunt curare eum, à pdictis incommodis & à dæmonio,
" huius impotentiæ cauſa fuit, tam incredulitas patris q̄ diſcipuloꝝ, ſicut dicet. Reſpondens
" autem Ieſus, ait: O generatio incredula & peruerſa. i. infideles & iniqui, hoc dicit ad patrē
C lunatici & ad ſimiles ei, quouſq; ero vobiſcum? inter vos corporaliter conuerſando, vſ-
" quequo patiar vos? i. incredulitatem, peruerſitatēq; veſtrā, quaſi dicat, non diu. Vel hoc dicit, ſignificās ſe deſiderare reuerti ad patrē, & vt malos digne redarguat, ac ſuæ iuſtitiæ zelum oſtendat, ſeq; de hominū prauitate monſtret dolere. Non autē dicit hæc, quaſi impatiēs & tædio victus, vel quaſi ante tēpus diuinitus pordinatū mori deſiderās, ſed potius loquitur affectu ac more prudentiſſimi medici, qui cōtrariantibus ſuæ artis remedijs dutius loquitur.
" Afferte huc illū, lunaticum ad me, vt curatio & modus ſuæ curationis omnibus inno-
" teſcat, ideo fecit eū Chriſtus adduci ad ſe, quē vtiq; poterat curare abſentē. Et increpauit
" illū Ieſus, vel puerum eo quod aliquid forte cōmiſit, propter quod diabolus in eū poteſtatem accepit, vel (quod verius eſt) dæmonē. Vnde Marcus ait: Cōminatus eſt ſpiritui immūdo, & Lucas: Increpauit (inquit) ſpm immundū, & exijt ab eo dæmoniū, quod ſecundū Mat
" cū erat ſurdū & mutū, qm̄ fecit pueꝝ ſurdū & ad loquendū impotentē, & curatus eſt puer
" à dæmonio à ſurditate & mutitate, ex illa hora, qua Ieſus dæmoni iuſſit exire à puero.
" Tūc acceſſerūt diſcipuli ad Ieſum ſecreto & dixerūt: Quare nos nō potuimus eijcere illū, dæmonē à puero iſto? ¶ Superius dictū eſt quod Ieſus dedit diſcipulis poteſtatē ſuper omnia dæmonia, imò ſuper omnē virtutē inimici, ſecundū Lucā. Quomodo ergo nūc dicit, ꝙ non potuerūt dæmonē iſtū expellere? Et reſpondendū, ꝙ illa poteſtatis collatio intelligēda erat,

Mat. 4

Marc. 9

Chrs lunaticū ſibi adduci iuſſerit.

Luc. 9

Marc. 9

Marc. 9.

niſi diſcipuli ponerēt obicem. ⌊Dicit illis Ieſus: Propter incredulitatē veſtram. ⌋ nō ꝙ ſim- D
pliciter infideles fuerint, ſed quia in fidei perfectione defecerunt, Quemadmodū eīm ex con-
ſequentibus innoteſcit, cæteri diſcipuli videntes ꝙ Ieſus Petrū, Iacobum & Iohannē ſpecia-
liter duxit ſeorſum in montē, humanū aliquid paſſi ſunt, videlicet motū inuidiæ atq; ſuper-
biæ, dolentes illos ſibi ꝓferri, ob hoc q̄q; meruerūt incurrere quandā hæſitationē in fide. Por-
rò, ꝙ propter incredulitatē ſuā nō potuerit eijcere dæmonē, declarat ſaluator. ⌊Amē quip-
Matt. 13 / Luc. 13
pe dico vobis, Si habueritis fidē ſicut granū ſinapis ⌋. i. q̄ tali grano cōparet, cui ſupius com-
paratū eſt regnū cœloꝝ, q̄tenus ſicut hmōi granū paruū eſt q̄titate, maximūq; virtute: ſic fi-
des vr̄a in ſe vigoroſa, fœcūda ac fortis cōſiſtat, ⌊dicetis mōti huic, trāſi hinc ⌋. i. de loco iſto
Fidei nihil impoſſibile.
trāſferaris virtute diuina, ⌊& trāſibit, ⌋ q̄ iuſſeritis. Per hoc exēplū innuit Chr̄s, ꝙ fidei nihil
impoſſibile ſit. Et q̄uis tale qd raro factū legat, tn̄ veꝝ eſt q̄d ait ſaluator. Nā ſi rō id exigeret
Iohan. 14
deus montē trāſferret ad inſtantiā verbi in fide ꝑfecti. Maiora q̄q; fecerunt diſcipuli q̄ eſſet
mōtis trāſlatio, mortuos ſuſcitādo, à natiuitate claudos & cæcos ſanādo, archana cordiū re-
Hiere. 51
ſeerādo. ¶ Quidā ꝑ montē rōne elatiōis intelligūt dæmonē, quē viri ꝑfecti ſolo verbo trāſire
& fugere cogūt. Vnde de impio legit apud Hieremiā: Ecce ego ad te mons peſtifer ait dn̄s,
Effectus fidei
q corrūpis vniuerſam terrā. ⌊Hoc aūt genus (dæmonū) nō eijcit (ab obſeſſis,) niſi ꝑ orationē
& ieiuniū ⌋. i. virtute & merito oratiōis & abſtinētiæ, q̄ ſunt effectus fidei tā ꝑfectę, vt grano
Diuerſorū dæmonū varia poteſtas.
ſinapis merito cōparet. Diuerſoꝝ etem̄ dæmonū varia eſt ptās, & diuerſi de diuerſis vitijs tē-
tant hoīes, Vnde quidā dicunt ſpūs fornicatiōis, alij ſpūs inuidiæ, alij ſpūs ſupbiæ. Genus ita-
Marc. 9
q; dæmonū ad q̄d ꝑtinebat dæmon iſte, fortiter imprimit ſe hoībus q̄s obſidet. Et aliqui di- E
cūt, ꝙ tētet de vitio carnis, propter q̄d nō eijcit, niſi oratiōe atq; ieiunio, qbus carnales con-
cupiſcētiæ refrenant. Inſup per orationē q̄ eſt eleuatio mētis in deū, & ꝑ ieiuniū, q̄d eſt caſti-
gatio corpis, datur intelligi, ꝙ hoc dæmonū genus nō eijciat, niſi ab hoībus notabilr virtuo-
ſis mēte & corpe depuratis. Hinc beatiſſimi Anachoritæ teſtati ſunt, vnūquēq; facile illi poſ-
ſe dn̄ari dæmonio, q vicerit paſſionē & culpā, de qua dæmon hmōi tētat. ⌊Cōuerſantib⁹ aūt
eis, ⌋ videlicet Ieſu & eius diſcipulis in Galilæa, ⌊dixit illis Ieſus: Filius hoīs tradendus eſt in
Cur Chriſtus diſcipulis ſuam prædixerit paſſionem
manus hoīm, & occidēt eū, & tertia die reſurget. ⌋ Aduerſis ac triſtibus læta ꝑmiſcet vt mœ-
rorē lætitia tēperet. Ideo de ſua paſſione ꝓdicens, de gloria reſurrectionis mox addidit, Fre-
quenter q̄q; ꝓnuntiat ſe paſſuꝝ ne inopinate captus putet, & iacula ꝓuiſa minus feriāt, ipſiq;
diſcipuli cum viderint verificata q̄ ꝓdixit conſtabiliant in fide. ⌊Et cōtriſtati ſunt vehemen-
ter, ⌋ & tāto vehemētius, q̄to in eius amore magis feruebāt, & q̄to inuit⁹ ſeperabant à tā dul-
ci magiſtro, à tā pio patrono atq; fideliſſimo defenſore ac prouiſore, & q agnouerāt ſancti-
tatē ac innocentiā eius. Et qm̄ nondū ſpūales erāt ꝑfecte, nec reſurrectiōis gloriā diligenter
penſabāt, idcirco tāto magis de Chr̄i occiſione dolebāt, q̄to illā in ſeipſa ſub rōne pœnæ ac
mali & nocumēti, nō ſub rōne remedij & ſalutis pēſabāt. Nec tn̄ audebāt ſuadere oppoſitū,
Mar. 8
ſcientes quid Petrus oppoſitū cōſulēs, paulo an̄ audiſſet, videlicet, vade retro me Satana, q̄a
nō ſapis q̄ dei ſunt. ⌊Et cū veniſſent Capharnaū (Ieſus, eiuſq; diſcipuli) acceſſerunt q didra-
gma accipiebant ad Petrū ⌋. i. exactores tributi, q̄d vocabat didragma, hoc eſt duplex dra-
gma. Dragma vero, vt dr̄, eſt octauā pars vnciæ valēs ſex obulos. Exactores ergo ſeu colle-
ctores tributoꝝ ex parte Imperatoris cōmorantis in vrbe ꝓcipua Galilææ, puta Capharnaū
non accedūt ad Ieſum propter reuerentiā eius, quē nouerāt tanta operari miracula, & tantū
honorari à populo, ſed Petrū tanq̄ principalē inter diſcipulos, ⌊& dixerūt ei: Magiſter veſter
(hic Ieſus) nō ſoluit didragma? ⌋. i. ſolet ne dare tributū, ſicut ordinauerūt Romani? ⌊Ait Pe-
trus: Etiā. Et cū intraſſet Petrus in domū, ⌋ vt diceret Chr̄o verba exactoꝝ, ⌊ꝓuenit eū Ie-
ſus, ⌋ vt oſtēderet ſe omnia ſcire, ⌊dicēs: Quid tibi videt Symon? ⌋ Quærit nō ignorās quid F
reſpōſurus ſit Petrus, ſed vt ex eius reſponſione cōuenientius inſtruat eū, & optima proferat
documēta. ⌊Reges terræ à qb⁹ accipiūt tributū vel cēſum? A filijs ſuis an ab alienis? ⌋ cæteris
ſibi ſubiectis ⌊Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergo liberi (à ꝑſolutōe tributi ac cēſus)
ſunt filij ⌋ regū. Per hoc Chr̄s intēdebat cōcludere ſe liberꝝ eſſe à dādo tributa, tanq̄ filiū re-
Pſal. 71
gis regū, nulli legi hūanę de neceſſitate ſubiectū, de q̄ fert in pſalmo: Deus iudiciū tuū regi da,
& iuſtitiā tuā filio regis. ¶ Deniq; aduertendū, ꝙ libertas eſt duplex, Vna ſpūalis, ſicq; om̄es
Libertas duplex
Iohan. 8
Chriſtiani facti ſunt liberi, quia ꝑ paſſionē ſunt à poteſtate diaboli & iugo pc̄ti erepti, propt
q̄d ait ſaluator: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis: Alia corpalis, & ita fideles tenent ad
tributa, quēadmodū dicit apl's: Cui tributū, tributū: cui vectigal, vectigal. vn̄ Chr̄s alibi: Red-
Roma. 13 / Luc. 20
dite (inq̄t) q̄ ſunt Cæſaris Cæſari, & q̄ ſunt dei deo. ⌊Vt aūt nō ſcādalizemus ⌋. i. ad ruinam
pc̄ti occaſionalr inducamus ⌊eos q ⌋ didragma requirūt, q putaſſent Chriſtū Imꝑatori repu-
gnantē, & ſeculare ius violantē, niſi ſoluiſſent didragma. ¶ Præterea Chr̄s magis vitauit ſcan-
Chr̄s cur ſcandalū hoc cauere maluerit.
dalū iſtoꝝ q̄ ſcribaꝝ ac phariſæoꝝ, q̄a iſtoꝝ ſcandalū ortū fuiſſet ex ignorantia qua ignora-
bāt Ieſum eſſe naturalē ac veꝝ filiū dei, ad quā notitiā nō tenebātur explicite, ꝓſertim cū eſ-
ſent Romani gētiles. Scandalū vero ſcribaꝝ ac phariſæoꝝ proceſſit ex mera malicia, Chr̄ꝰ

quoq;

A quoq; ſicut peccare nõ potuit, ita nec aliquẽ potuit ſcandalizare directe, ſed occaſional'r tan-
tũ. ⌊Vade ad mare,⌋ ſupra q̃d ſita fuit vrbs iſta Capharnaũ, ⌊& mitte hamũ,⌋ videlicet in-
ſtrumentũ q̃ piſces capiunt, ⌊in aquã, & eũ piſcẽ q primus aſcẽderit⌋ .i. hamo captus inhæ-
ſerit, leuatuſq; fuerit, ⌊tolle, Et aperto ore eius, inuenies ſtaterẽ⌋ valentẽ duplex didragma, &
p cõſequens pro duobus ſufficiẽs, ideo ſubdit. ⌊illum (ſtaterẽ) ſumens, da eis pro me & te,⌋
Chr's tanq̃ veraciter liberalis atq; largiſſimus plus dedit q̃ illi exigebãt. In hoc aũt q eo ope-
rante inuentus, & ſecundũ Hieronymũ, creatus eſt in ore piſcis ſtater, oſtendit oĩpotentia,
in eo q de inuẽtione piſcis ac ſtateris tã certe p̃dixit, monſtrat oĩs ſcientia eius, atq; in vtroq; Hieronymus.
eius diuinitas declarat, In eo quoq; q hũanis ẽ legibus ſubdidit, cũ eſſet liberrimus filius re-
gis æterni, eius humilitas ſumma, & vera humanitas agnoſcuntur.

¶Explanatio Cap. XVIII. In illa hora acceſſerũt diſcipuli. Arti. XXXII.

IN ſuperioribus dictũ eſt quẽadmodũ Chr'ũs ſpecial'r dixerit Petro
Tibi dabo claues regni cœloꝝ, qũo etiã primus fuit inter tres quos Mat. 16
Ieſus aſſumpſit, vt transfigurationi ſuæ intereſſent. Et qual'r pro ſe Marc. 17
atq; pro Petro ſoluit tributum, Ex his atq; ſimilibus diſcipuli moti
ſunt ad ſuſpicandũ, q Petrus oĩbus eis eſſet præferendus, de quo mi
nus bene cõtentabant, nondũ eñi humilitatis apicẽ attigerũt, idcir-
co, ⌊In illa hora,⌋ qua facta ſunt q̃ in fine p̃cedentis capituli ſcripta
ſunt in Capharnaum de perſolutione tributi, ⌊acceſſerunt diſcipu-
li, (præſertim apoſtoli) ad Ieſum, dicentes: Quis putas maior eſt in
regno cœlorum?⌋ Quis amplioris gratiæ & meriti eſt in eccleſia
militãte? Et qs plenioris gloriæ & p̃miĳ eſt in eccleſia triumphãte? hoc q̃ſierũt, q̃tenus talis p̃
B ficeret q dignioris eſſet grãæ in p̃ſenti & gloriæ in futuro. Sed his obuiare videt q̃d apud Mar Marc. 9
cũ inducit, quẽadmodũ cũ veniſſent domũ, Ieſus interrogauit diſcipulos, Quid in via tracta
batis? At illi obticuerũt, videlicet p̃ verecũdia. Siquidẽ in via diſputauerãt, qs eoꝝ eẽt maior
Qũo ergo nũc dicunt acceſſiſſe & Ieſum interrogaſſe? Rñderi p̃t primo, q vidẽtes ſe à Chr'o
dep̃henſos, ad tẽpus p̃ rubore ſilebãt. Poſt modicũ tp̃is reſumpta fiducia, ſciſcitati ſunt dñm.
Secũdo, q aliqui tacuerũt & aliĳ interrogauerũt. Tertio, q tacuerũt de ſua ambitioſa diſputa
tione, ſed loquuti ſunt de vtili q̃ſtione. ⌊Et aduocãs Ieſus paruulũ, ſtatuit (.i. collocauit) eum
in medio eoꝝ (videlicet diſcipuloꝝ) & dixit,⌋ humilis mgr̃, nõ ſolũ verbis, ſed & factis humi
litatẽ cõmẽdãs, ambitionẽ funditus eradicauit. ⌊Amẽ dico vobis, niſi cõuerſi fueritis⌋ .i. cor
de ſalubriter imutati, vc; à cõtentiõe, elatiõe, & oñi ambitiõe, ad pacẽ, humilitatẽ, obediẽtiã
⌊& efficiamini ſicut paruuli⌋ .i. paruulis aſſimulati fueritis, q̃tũ ad bonas proprietates eorũ
amplectãdo innocẽtiã, puritatẽ, & hũilitatẽ eoꝝ, q̃s cõſtat de p̃latiõe nõ occupari, nec inuicẽ
inuidere, ⌊nõ intrabitis in regnũ cœloꝝ,⌋ q̃d hũilibus atq; pacificis eſt paratũ. Hoc in perſo
na ap'loꝝ oĩbus dr̃ Chr̃ianis, ſed qñ nemo excludit à regno cœloꝝ, niſi p̃ peccatõ mortali. Apl'i an mor-
vident ap'li peccaſſe mortal'r, q̃bus nũc dr̃, Niſi cõuerſi fueritis & efficiamini ſicut p̃uuli &c. tal'r peccauerit
Si aũt dicant nõ peccaſſe mortal'r in p̃dictis, tũc illud q̃d dr̃ (Niſi cõuerſi fueritis) intelligendũ
erit cõdicional'r, vt ſit ſenſus, Niſi cõuerſi fueritis .i. ſi magni fueritis in oculis propriĳs elati &
ambitioſi, nõ poteritis ſaluari, niſi cõuerſi fueritis modo p̃fato. Vnde p Hieremiã dr̃: Nolite Hiere. 13
eleuari, ſed date gloriã dño deo. Et Ap'lus Petrus: Deponentes (inquit) omnẽ maliciã & dolũ 1. Pet. 2
C & ſimulationẽ & detractionẽ, quaſi modo geniti infantes lac cõcupiſcite. Deniq; in paruulo
cõſiderari poteſt minoratio ſenſus, & indiſciplinatio moꝝ, & ſic nõ debemus fieri ſicut par-
uuli, iuxta illud apoſtoli: Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malicia paruuli eſtote. Veruntñ no- 1. Cor. 14
men paruuli in ſcripturis interdũ in malo accipit, vt cũ Salomon ait: Auerſio paruuloꝝ inter- Proue. 1.
ficiet eos. Et Iob: Paruulũ (ait) occidit inuidia. ¶Quidã p paruulũ iſtũ quẽ Ieſus ſtatuit inter Iob. 5
diſcipulos, intelligũt ipſummet Chriſtũ. Sed hoc ad l'ram ſtare nõ p̃t, cũ de paruulo iſto ſcri-
ptũ ſit apud Marcũ: Quẽ cũ amplexus eſſet Ieſus. Certũ aũt eſt, q non amplexabat ſeipſum. Marc. 9
⌊Quicũq; ergo humiliauerit ſe (corã deo & hoĩbus) ſicut paruulus iſte⌋ .i. omnẽ motũ ſup-
biæ prorſus abiecerit, & tã alienus fuerit ab elatiõe vt puer, cõſideratiõe diuiæ maieſtatis, at-
q; intuitu propriæ defectuoſitatis, ⌊hic maior ẽ in regno cœloꝝ⌋ q̃ aliĳ minus hũiles. Humi Humilitas ad
litas nãq; directe diſponit ad p̃fectũ grãæ in p̃ſenti, & exaltationẽ, incremẽtũq; gl'iæ in futuro grãæ profectum
prout ſcriptũ eſt: Deus ſup̃bis reſiſtit, hũilibus aũt dat grãm. Et iterꝝ: Humilia valde ſp̃m tuũ diſponit
& inuenies grãm corã deo & hoĩbus. Hinc in prouer. legit: Humilitas p̃cedit gloriã, & hũilẽ Iacobi. 4
ſpũ ſuſcipit gloria. Quãto itaq; ſe magis humiliauerit pure p̃pter deũ ex charitate, tãto ſub- 1. Pet. 5
limior erit in p̃ria, Nõ q primũ eſſential'r correſpondeat hũilitati directe, ſed diſpoſitiue ac funda Prou. 15
mental'r, & q̃a maiori hũilitati maior adeſt charitas. ⌊& q ſuſceperit⌋ in viſcerib' charitatis
ſeu domo ad hoſpitãdũ ac reficiẽdũ, ⌊vnũ (paruulũ) talẽ,⌋ vc; innocẽtẽ ac hũilẽ, de q̃ in pro
uerb. æterna ſap̃ia inq̃t: Si qs eſt paruulus, veniat ad me, ⌊in noĩe meo⌋ .i. ideo q̃a fidelis eſt, Prouer. 9
vel p̃pter me atq; ad gloriã noĩs mei, ⌊me ſuſcipit⌋ in mẽbro meo myſtico, q̃uis nõ in me-

 metipſo.

D

Sapiæ.2 · *Ezech.18* · *1.Timo.2*

quia ſcd̄m ordinē rōnis pręcedit diſtinctā conſiderationē rei ſeu cōditionē ipſius. Cōſequēs vero q̄a cōſequit̄ eā. Sic ergo & de⁹ vult oēs ſaluari volūtate añcedēte, cōſiderādo eos in q̄ntū ſunt creaturę ad dei imaginē factę btitudinis ſusceptiuę. Nō aūt volūtate cōſeq̄nte, vez in q̄tū ſunt impij. Et q̄a volūtas fert̄ in rē ſicut in ſe ē, ideo volūtas añcedēs, nō eſt volūtas ſimpl̄r, ſed ſcd̄m q̄d. Volūtas vero cōſeq̄ns ē volūtas ſimpl̄r. Ideo q̄cq̄d hac volūtate vult deus iplet. Et de ea loquunt̄ authoritates q̄bus oñdit̄ adimpleri q̄cq̄d voluerit deus. Pōt etiā dici, ꝙ non eſt volūtas añ deū vt pereat aliq̄s, q̄m deus vult oēs ſaluari quātū in ſe eſt, ita ꝙ ex parte ipſius nō eſt defectus, nullūq̧ ad ſe venientē repellit, q̄m ſingulis grām ſuā infundere eſt paratus, ſi fecerint q̄d in ipſis ē. De hac materia plenius dixi ſup ep̄l̄as Pauli. ¶Superius docuit Chr̄us vt neminē ſcādalizemus, nunc ꝑcipit vt proximos ex charitate ædificemus, vitia eoꝝ ordinatē, piē & charitatiuē increpādo. ⌊Si aūt peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eū inter te & ip̄m ſolū⌋ Per frēm ītelligit̄ quilibet proximus. ¶Quòd aūt dr̄, in te, intelligi pt̄ tripl̄r: Primo ſcd̄m Auguſtinū: In te. i. te ſciēte, q̄a qui alio ſciēte peccat quātū in ſe illū ſcādalizat, ſic'q̧ ſcīa culpę lęſura ē, ſicut cognitio boni ē ad melius ꝓuocatiua. Scd̄o iuxta Hieronymū: In te. i. cōtra te directe, nō cōtra deū directe, ſi enī fieret blaſphemia vel impugnatio fidei nō oporteret ſeruare ordinē ſubſeq̄ntē. Tertio: In te. i. te ſolū lęſerit, ſi eñ alios lęderet vl̄ corā alijs peccaret, nō ſeruaret̄ modus ſubſcript⁹. Vade mētis prōpto affectu, vel ſi opus ē etiā corpis greſſu, & corripe eū inter te & ip̄m ſolū, vez in ſecreto, ne cōfundat̄, exaſperet̄, aut diffamet̄ & diffamatus de cætero nō retrahat̄ à vitijs timore diffamiæ, ſed fiat ei frons meretricis & peccet ſine rubore. ⌊Si te audierit⌋ aure mētali. i. tuę increpatōi humil̄r acq̄euerit ⌊lucratus es frēm tuū⌋. i. ꝑditū recuperaſti, & de iugo pc̄ti ac dñatōe diaboli eripuiſti. ⌊Si aūt te nō audierit,⌋ hoc ē, verba tua contēpſerit, vel ſe excuſauerit, vel id q̄d fecit, bonū eē affirmauerit, nō pc̄tīm ⌊adhibe tecū vnū teſtē vel duos⌋. i. in p̄ſentia vnius vel duoꝝ teſtiū corripe eū, ne cito corā oībus diffamet̄, ſed paulatim pc̄tm̄ eius deducat̄ in publicū ⌊vt in ore (. i. ſermone) duoꝝ teſtium vel triū⌋ vez duoꝝ q̄s adduxiſti, & tui q primo culpā nouiſti, ⌊ſtet (. i. ꝓbet̄ atq̧ credat̄) om̄e verbū⌋ q̄d delinq̄ēti obijcit̄. ſ. accuſatio. ⌊Quòd ſi eos nō audierit⌋ q ſimul tecū corripiūt eū ⌊dic eccleſiæ⌋. i. p̄lato ſeu iudici vel cōgregationi cōiter quid ille fecerit vel omiſerit impie, & q̄uo correptionē ſecretā ac teſtiū exhibitionē abiecit manēs in ſua duritia. ⌊Si aūt eccleſiā nō audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus (. i. gētilis) & publicanus⌋ q manifeſte & quaſi incorrigibiliter peccat, vt vſurarij. i. tūc om̄ino recedas & retrahas te ab eo q̄ſi ab eo qui ꝑ excōicationē eccleſiaſticā'q̧ cēſurā ſeparari meret̄ à cōione fideliū. ¶Porro ꝙ Ap̄l̄oꝝ & ſucceſſoꝝ eoꝝ, vez p̄latoꝝ excōicatio & ſnīa vim habeāt, & diuino iudicio approbent̄, atq̧ à deo efficientiā ſortiant̄, oñdit ſaluator ſubdēdo: ⌊Amē dico vobis⌋ Ap̄l̄is & in pſona vr̄a ſucceſſoribus veſtris, ⌊quæcūq̧ (ſacta vel genera hoīm) alligaueritis⌋ ꝑ excōicationē, reprobationē vel cōdemnationē ⌊ſup terrā, erūt ligata & in cœlo⌋. i. à deo ligata reputabunt̄ ſi tñ ordinate ꝓcedat̄. ⌊Et quæcunq̧ ſolueritis (. i. dimiſeritis ſeu relaxaueritis) ſup terrā, erūt ſoluta & in cœlo.⌋ Hoc ſuperius dictū eſt Petro, illic diligētius expoſitū eſt. ¶Deniq̧ cū præſens materia ſit practica vtilis & q̄tidiana. Oportet pauliſꝑ plenius loq̄, de correptōe fraterna, de teſtiū inductōe, & publica denuntiatōe. Primo ergo ſciendū, ꝙ vitiū delinq̄ētis cōſiderat̄ dupliciter. Primo, in quātū nocet peccāti & ſic peccantē arguere, actus eſt charitatis, ad quē oēs tenemur, quēadmodū & ad charitatē, cū iſta correptio nō ſit niſi remediū cōtra pc̄tm̄. Vnde in Eccleſiaſtico ſcriptū eſt: Vnicuiq̧ mādauit deus de proximo ſuo. Scd̄o, cōſiderat̄ pc̄tm̄ prout eſt alioꝝ ſcādalizatiuū, vel boni cōis læſiuū ac turbatiuū, aut diuinæ maieſtatis inhonoratiuū, ſic'q̧ peccantē arguere ē actus iuſtitię, ꝑtinēs ad p̄latos ac iudices potius q̄ ad alios, q̄m talis correptio ordinat̄ pręcipue ad debitā punitionē peccātis ꝓpter cōſeruationē iuſtitiæ, & nō ſemꝑ ad correctionē peccātis, q̄a interdū occidit̄, vt vel ſic alij terreant̄, reprimant̄ à ſimilibus malis. Inſup cū ꝑceptū de correptiōe fraterna ſit affirmatiuū obligat ſemꝑ, ſed nō ad ſemꝑ. Propterea correptio iſta exercēda ē cū debitis circūſtantijs actus virtuoſi, vez pro loco, cauſa & t̄pe, ſcd̄m ꝙ vtile eſt ad emēdationē alterius. ¶Vnde fraterna correptio tribus modis omittit̄. Primo, meritorie & ex charitate, q̄ñ vez cōgruū t̄ps expectat̄, vel de ampliori induratōe peccātis ꝓbabil̄r formidat̄, teſte eñ ſcriptura: Qui deriſorē īſtruit, ip̄e ſibi iniuriā facit. Et: Nō amat peſtilēs eū q ſe corripit. Scd̄o, omittit̄ vitioſe, & cū mortali pc̄tō, vt dū ex cupiditate vl̄ timore corpalis pœnæ, ſeu dāni t̄palis, vel ſil̄i cā, q̄ nō ē charitati p̄ferēda, omittit̄. Tertio, cū veniali pc̄tō, vt dū cauſę p̄dictæ correptionē fr̄nā retardāt, nō tñ oīno īpediūt. Deniq̧ ſubditi p̄latos ſuos corripe debēt ī vitijs manifeſtis vl̄ correptōe dignis, ſeruatis tñ debitis circūſtātijs. ſ. cōgruo loco, nō ī cōuētu debito t̄pe & debita forma, nō ꝓterue & dure, ſʒ reuerēter & māſuete, vñ Ap̄l̄s Coloſſeñ. hortat̄, vt ep̄m ſuū. ſ. Archippū filiū Philemonis cui Paul⁹ breuē ac ſpecialē ſcripſit ep̄l̄aʒ admoneāt dicēs: Archippo dicite: Vide miſteriū tuū q̄d accepiſti ī dño vt illd̄ ípleas, vñ & Moſes q q̄tidie āgelico pfruebat̄ colloq̄o, documēto ac magiſterio dedignat⁹ nō ē viri gētil' Ietro icrepatōem & iformatōem recipe, imò q̄ p̄lat⁹ plurib⁹ occupa-

Auguſtinus
Hieronymus.

E

Hiere.3
Fraternæ correctōis modus
Gene.17
Excōicatio ex diuino iudicio efficaciā habet.
Matth.16

F

Arguere proximū actus charitatis
Eccl.17.
Peccantem arguere actus iuſtitiæ
Correctio fraterna debitis circumſtantijs exercenda
Prouer.9
Prouerb.15
In qbus vitijs ſubditis liceat corripere prælatos

A occupaſ atq; diſtrahiſ, eo amplius indiget admnitione frequenti ac diligenti, niſi eſſet vehe-
menter pfectus, φ nõ debet de ſeipſo ſentire. Sed debet filioꝝ ſuoꝝ humilẽ coreptionem, ac
charitatiuã exhortationẽ dignanter & affectuoſe recipere. Ait eñ Salomon in ꝓuerbijs: Ar- Prouerb. 9
gue (inquiẽs) ſapientẽ & diliget te, da ſapienti occaſionẽ & addeſ ei ſapia. Doce iuſtũ & feſti-
nabit accipere. Præterea fraterna correptio vt eſt actus iuſtitiæ ptinẽs ad p̃latos, nõ eſt omit-
tẽda ob id ne correptus fiat deterior, qm̃ talis correptio habet ptãtẽ cogẽdi. Et ergo p pœnã Peccãs pœna
cõpellẽdus ẽ peccãs, vt ceſſet à malo, ſi aliter nolit deſiſtere. Ex tali q̃q; correptõe vtilitas oriſ cõpellẽd⁹, quo
cõitati, dũ ordo iuſtitię obſeruaſ, & alij exẽplo pœnitẽtis terrenſ, ne agãt ſilia, ꝓpter q̃d ſcri- a malo deſiſtat
ptũ eſt: Peſtilẽte flagellato ſtultus ſapiẽtior erit. Oportet iſup ſcire, φ q̃dã pctã ſunt publica, Prouerb. 10
& in talibus, ꝓuidere oportet nõ ſolũ peccãti, ſed etiã alijs ne ſcãdalizenſ. Talia itaq; mox pub
lice redarguẽda ſunt, ꝓut Timotheo iubet apl's: Peccãtẽ (inquiẽs) corã oĩbus argue, vt cęteri 1. Timo. 5.
timorẽ habeãt. Quędã vero pctã cõtrariant fidei, vl' boni cõi, & in talib⁹ q̃uis occulta ſint, ſta
tim ꝓcedẽdũ ẽ ad publicationẽ, vt ſi qs machineſ ciuitatẽ incẽdere, vel fidẽ alioꝝ corrũpere
Si tñ veriſil'r æſtimet qs, φ taliter peccãtẽ poſſit p ſecretã increpationẽ corrigere, p̃t prio oc- Peccatoꝝ diſ
culte corripere. Quędã autẽ ſunt pctã occulta ſoli peccãti nociua, & ei in quẽ peccat, q ex ipſa uerſitas
pcti notitia lædiſ, quãtũ eſt ex parte peccãtis, & in iſtis ſeruãdus ẽ ordo correptõis, quẽ hoc lo
co docet ſaluator, vñ de neceſſitate p̃cepti ẽ, vt publicam denũtiationẽ p̃cedat ſecreta corre-
ptio, & inter extrema hęc mediare debet teſtiũ inductio, ſicut oñſum ẽ. Pctm̃ nãq; occultãdũ
nõ eſt ne putreſcat in corde. Hic Auguſtinus: Si neglexeris (inqt) corrigere, peior eo q pecca Auguſtinus
uit efficieris. Et iterũ: Neſcientes qs ad numeꝝ p̃deſtinatoꝝ, & qs ad ſortẽ reproboꝝ ptinet,
B ſic affici debem⁹ charitatis affectu, vt oẽs velim⁹ ſaluari, & ideo oĩbus fraternę correptõis de
bem⁹ affectũ impẽdere ſub ſpe diuini auxilij. Teſtiũ q̃q; iductio itelligi p̃t tripl'r, primo, vt p Teſtiũ iductio triplex
eos oñdaſ peccãti id eẽ pctm̃ q̃d fecit, ſi forte hoc ignoret aut negetː ſcdo, ad cõuincendũ pec
cantẽ ſi denuo peccet: tertio, ad ꝓbandũ φ correptor fecit id q̃d ad ſe ptinebat. ¶ Sed his ob- Obiectio
uiare videſ, φ in capl'is religioſoꝝ fiũt ꝓclamatões ſine admonitõe p̃uia, Auguſt. etiã ait in re Auguſtinus
gula: Pctm̃ prio denũtiandũ p̃lato q̃ teſtes inducanſ. Vñ nõnulli p̃lati ſubditis ſuis p̃cipere ſo
lẽt, vt ſi ẽmẽdatõe dignũ qd nouerint ſibi reuelẽt, & tñ ad p̃latũ publica denũtiatio ptinet. Et
rñdendũ, φ ꝓclamatões p̃dictę nõ ſunt niſi de leuib⁹ culpis, q̃ nõ derogãt famæ, & ſunt poti⁹ Solutio.
oblitaꝝ cõmemoratões culpaꝝ, q̃ accuſatões vel denũtiatões. Si vero aliqs grauia mala & fa
mæ cõtraria alteri in ꝓclamãdo obijceret, ageret cõtra p̃ceptũ ſaluatoris, cuius p̃ceptoꝝ trãſ
greſſio mortale pctm̃ cẽſeſ. Interea verbũ Auguſtini itelligẽdũ eſt de p̃lato, in quãtũ eſt ſingu Expẽdunt ver
laris pſona, nõ in quãtũ eſt iudex & loco eccl'iæ. Et ſil'i mõ de p̃cepto p̃latoꝝ iubentiũ ſibi inſi ba Auguſtini
nuari occulta pctã ſubditoꝝ, dicendũ eſt: Vehemẽter timeo q̃d multi p̃ſcriptũ ordinẽ corre
ptiõis fraternę male obſeruẽt, q de pctõ mortali idigẽt ptimeſcere. ¶ Poſtremo q̃ virtuoſum
ſit correptionẽ patiẽter, gratãter & amoroſe recipere, quã ttẽ vitioſum ſit eã abijcere, cõſtat
ex his q̃ in ꝓuerbijs ſapiẽtiſſim⁹ Salomõ loquiſ: Viro q corripiẽtẽ dura ceruice cõtẽnit, repẽ Prouerb. 28
tin⁹ ſupueniet iterit⁹. Et rurſus: Egeſtas & ignominia ei q deſerit diſciplinã, qui aũt acqeſcit Prouerb. 15
increpatõib⁹ poſſeſſorẽ cordis. Ideo ait Pſalmiſta: Corripiet me iuſt⁹ in mĩa, & icrepabit me. Pſalm. 140.
Et in Eccl'iaſtico ſcriptũ ẽ: Quàm bonũ eſt correptũ oñdere pœniam, ſic eñ effugiet pctm̃. Eccli. 20
Hinc Seneca notabil'r faſ. Moneberis libẽter & rep̃hẽderis patiẽter: Si merito obiurgauit te Seneca
C aliqs ſcito qa ꝓfuit, ſi immerito, ſcito, qa ꝓdeſſe voluit, non acerba ſed blanda timeas verba.
Qm̃ vero in ſupioribus plura induxit & docuit Chr̃us, vt nos ad charitatẽ & mutuã pacẽ ꝓ-
uocaret. Idcirco ſubdit q̃ vtile ſit cõcordiã poſſidere cũ alijs, q̃tenus incitemur ad pacẽ ſctiſſi-
" mam. ⌊ Iterum dico vobis: Si duo (& multo fortius ſi plures) ex vobis ⌋ .i. de numero ſeruoꝝ
" meoꝝ in charitate viuẽtiũ ⌊ cõſenſerint ⌋ .i. cõcorde aĩo idẽ ſenſerint vel optauerint ⌊ ſuper
" terrã ⌋ .i. in pñti peregrinatõe atq; exilio vbi ẽ loc⁹ merẽdi ac demerẽdi, oportunitaſq; orãdi
" ⌊ de oĩ re quãcũq; petierit ⌋ .i. de q̃cũq; bono eis ſalubri ⌊ fiet illis (.i. exaudienſ) à prẽ meo
" qui ẽ in cœlis ⌋ oportet eñ vt petãt q̃d decet & expedit, orẽtq; pſeuerãter. Cũ aũt orat, qs ꝓ 1. Theſſ. 5
ſe piè ac pſeuerãter, indubitãter exaudiſ à deo. Ex qb⁹ patet, φ ſpũalis amicitia, ſocietaſq; fra Fraterna ſocie
terna ad iteriorẽ ꝓfectũ relata fructuoſa, & ad gr̃æ magnę adeptionẽ ꝓficua eſt. Fr̃ eñ q iu- tas fructuoſa
uaſ à fratre q̃ſi vrbs munita. Et quãto maior ẽ multitudo orãtiũ, tãto dep̃catio exaudilior red Prouerb. 18
" diſ ceteris parib⁹. ⌊ Vbi eñ ſunt duo vl' tres cõgregati in noĩe meo ⌋ .i. in me vel in charitate
& gr̃a, vel ſcd̃m voluntatẽ meã, ſeu ad honorẽ & gloriã nõis mei, vt ſint corporal'r ſpũaliterq;
" vniti, ⌊ ibi ſum in medio eoꝝ ⌋ .i. inter eos atq; in cordibus ſinguloꝝ p ſpũſſancti directionẽ
ꝓpriã gubernationẽ, & p̃cum illoꝝ gratioſam exauditionẽ. Tales ergo Chr̃us cuſtodit, ꝓte-
git, & illuſtrat. Qui i Prouerbijs teſtatus ẽ, delicias ſuas eẽ cũ filijs hoim. Vnde p Mòſen ſæ- Prouerb. 8
pe p̃dixit: Ego ſum q habito in medio filioꝝ Iſrael. Hinc ergo credendũ generales ſynodos, Exo. 29.
atq; cõſilia à ſpũ ſcto regi, & in medio totius cõuentus deũ laudãtis, Chr̃m clemẽter aſſiſtere
" ⌊ Tũc accedẽs Petrus ad eũ, dixit ⌋ Qm̃ Petrus audiuit Chr̃m docẽtẽ, φ peccãs in aliquẽ cha
ritatiue monẽd⁹ ſit, q̃d fieri neqt, niſi pctm̃ ei ex corde dimittaſ: ſaltẽ q̃tũ ad culpã, ideo q̃rit.

⌊ Dñe,

⌊Domine quotiēs peccabit in me frater meus & dimittā ei? ⌋.i. quot vicibus proximo meo in me peccādi idulgebo? An ⌊vſq; ſepties ⌋.i. ſeptē vicibus? Qm̃ Petr⁹ nouit Iudęos ad talionē ꝓcliuos, idcirco putauit ſe multū dicere cū paratū ſe offert ad ignoſcēdū ſepties. ⌊Dicit illi Ieſus: Nō dico tibi (& ſub pſona tua omi fideli) vſq; ſepties ⌋ tm̄ eē demittēdū: ⌊ſed vſq; ſeptuagies ſepties ⌋.i. toties quoties te offendit. Ponit em̄ nūerus determinatus ꝓ nūero īdeterminato. Nā toties oportet ꝓximo in nos peccāti remittere, quoties volumus nobis peccātibus à deo ignoſci, à q̃ vtiq; volumus nobis indeſinēter ignoſci, q̃ieſcūq; peccam⁹, aliter nō poſſe-
Matth.6 mus iugiter dicere: Dimitte nobis debita nr̃a ſicut & nos dimittimus debitoribus nr̃is. Nō ergo vincamur à malo, nec fatigemur bñ agēdo, ſed inceſſanter parcamus peccātibus, culpā dimittēdo. Pœna tñ dimittēda nō eſt ſi ex remiſſiōe pœnę pctōr ad peccādū fiat ꝓcliuior, vel alij ſcādalizent, vel diſciplinæ & ordo iuſtitiæ periclitet, imò tūc ptinet ad magnā charitatem
Augustinus infligere pœnā ſcd̄m iuris ꝓceſſum, ꝓpter q̃d dicit Auguſtinus: Peccat ſemel ignoui peccat ſcd̄o ignoui, peccat tertio vapulet. ¶ Deniq; Chr̄s ꝓponit ſilītudinē valde terribilē qua mōſtrat q̃ neceſſe ſit ꝓximo ī ſe peccāti ſp ignoſcere, ſi qs velit diuinā clemētiā īpetrare ⌊Ideo⌋ .i. ex q̃ toties dimittēdū eſt delīq̃nti ⌊aſſimilatū eſt regnū cœloꝝ ⌋.i. ſtat⁹ & regimē ecclīę mi-
Phil.3 lītātis cui⁹ cōuerſatio ē in cęlis ⌊hoī regi q voluit rōnē ponere ⌋.i. cōputationē & iuſtā exactionē ſeu inq̃ſitionē facere ⌊cū ſeruis ſuis. Et cū cœpiſſet rōnē ponere oblatus ē vnus q debebat
Mysticus sensus ei decē milia talēta ⌋ iuxta lr̃am nō ē aliq̃ difficultas in iſta parabola. Porro iuxta myſticū ītel-
Apoca.19 lectū dn̄s iſte eſt Chr̄us rex regū & dn̄s vniuerſoꝝ, q licet in die extremi iudicij, vel in hora mortis ac particularis iudicij nullū pcm̄ relinquat inultū, nec ipſ pęniæ trabuat, tñ quotidie ponit rōnem cū fidelibus p vicarios ſuos p̄latos, p ſcripturaꝝ admonitōes, & p inſpiratiōes internas. Per illum aūt q debuit decem milia talēta, intelligit quicunq; magnis multiſq; peccatis obnoxius. ⌊Cū aūt (talis trāſgreſſor) nō haberet vnde redderet ⌋.i. opa virtuoſa ac ſatisfactoria qbus deū placaret, & ſuæ iuſtitiæ condignā recōpenſationē honoris ꝓ illata iniuria exhiberet ⌊iuſſit eum dn̄s vænūdari ⌋.i. pœnis immergi ſeu dæmonibus tradi, vt pro nūmo culpæ, & ꝓ pctōre eis tradito, ſolueret deo nūmū vindictæ, ſubſeruiēdo diuinę iuſtitię in punitiōe dānati. Iſta facit Chr̄us q̃tidie p cōicationē & ꝓnūtiationē ſcripturę p̄latoꝝ ecclīæ. ⌊& vxorē eius & filios (.i. ſenſualitatē ſeu inſipiētiā & opa mala) & oīa q̃ habebat ⌋ qa oīa iſta obligata ſunt ad pœnā ꝓpter pctā ⌊& reddi ⌋ hoc eſt, diuinæ iuſtitię ſatiſfieri ꝓ pctīs illius ⌊Procidēs aūt (.i. ſe ꝓſternēs) ſeruus ille ⌋.i. pctōr deo p pœniam ſe humiliās ⌊rogabat eum dicēs: Patiētiā habe in me ⌋.i. emēdationē & ſatisfactionē meā clemēter expecta, nec ſtatim me dānes, ſed æterna ſupplicia in tpalem pœnā cōmuta ⌊& oīa reddā tibi ⌋.i. pro vniuerſis pctīs pœniam & emendationē efficiā, & ſicut te inhonoraui male agēdo, ſic te honorabo bene viuēdo. ⌊Miſertus aūt dn̄s (Ieſus) ſerui illius, dimiſit eū, & debitū dimiſit ei ⌋ qa quacunq;
Ezech.18 hora pctōr ingemiſcit pro pctīs ſuis, oīa ei donant, & larga dei pietas veniā nō dimidiat, ſed oīa mortalia ſimul dimittit. ⌊Egreſſus aūt (.i. mēte auerſus) ſeruus ille, ⌋ liber à debito, ſed
Johan.8 ſeruus pctī. Egreſſus ergo .i. deū relinquēs p recidiuū pctī, ⌊inuenit vnū de cōſeruis ſuis q de-
Augustinus bebat ei centū denarios ⌋.i. modicū comparatōe debiti ſui ad deum. Scd̄m Auguſtinū: Oīs
Dei debitores sumus homo debitor eſt dei, à quo multa bona ſortitus eſt, & quē multū multiſq; modis offendit, & debitorē habet proximū ſuū, qui in ſe peccauit, vel aliq̃d ei alio modo tenet. Sed debitū quo proximus nobis obligat minimū eſt cōparatōe debiti, quo deo aſtricti ſumus, in quem tanto grauius eſt peccare, quāto maior eſt dignitas eius præ cunctis, q̃d inſinuat in libro Regū quo
1.Reg.2 legit: Si peccauerit vir in virum, placari ei pōt deus, ſi aūt in dn̄m peccauerit, quis orabit pro eo? ⌊& tenēs ſuffocabat (.i. ſtrāgulabat) eum ⌋ vitalem ſpm̄ includendo, ne reſpiraret, ⌊dicens: Redde (mihi) q̃d debes ⌋ Hoc agūt crudeles q perſolutionem & ſatisfactionē vindictæ à proximis ſuis violenter vel vltra vires eoꝝ requirūt ⌊Et procidēs cōſeruus eius, rogabat eū, dicens: Patiētiā habe in me & oīa reddā tibi ⌋.i. ſoluam totū quod debeo & ſatisfaciam tibi. ⌊Ille aūt noluit (acquieſcere depcanti) ſed abijt ⌋ cū conſeruo ſuo à ſe tento & comphenſo receſſit ⌊& miſit eū in carcerē donec redderet debitū ⌋ in quo patet eius ſæua nimis crudelitas. ⌊Vidētes aūt cōſerui eius quę fiebāt (inter hos duos) cōtriſtati ſunt valde ⌋ qa ſicut ad charitatem ptinuit de bono proximi exultare, ita ſpectat ad eā de malo eius cōtriſtati ⌊& venerūt & narrauerūt dn̄o ſuo oīa quę facta fuerāt ⌋ inter ſeruos p̄ſatos, ſerui iſti intelligi pn̄t angeli, q
Hebr.1 ſunt adminiſtratorij ſpūs, quoꝝ vnus ait Iohāni in Apocaly. Conſeruus tuus ſum & frattum
Apoca.22 tuoꝝ. Hi tanq̃ diligentes cuſtodes conſiderāt facta noſtra & ſicut de noſtro profectu vere lętant, ita de noſtris peccatis & afflictiōibus metaphoricè contriſtari dicunt, quia per modum dolentis ſe habent, dum diſplicent eis quod impiè agimus. Hi narrāt Chr̄o non quaſi ignorā-
Tobiæ.12 ti ſed & iudicāti opera noſtra, verba & cætera. Sicut Tobiæ Angelus loquit: Ego obtuli orationem tuam dn̄o. Secundo, per conſeruos intelligi poſſunt hoīes iuſti, prælati ac iudices zelo æquitatis ſuccenſi, q videntes quomodo vnus opprimat aliū corā deo cor ſuū effundūt, & diuinam vltricem iuſtitiam inuocant, non zelo vindictæ ſed amore iuſtitiæ. Et vt in præſenti

corrigat

A corrigatᷓ crudeliſſime, poſtea grauius iudicetᷓ. Tunc iſtis pceptis vel circiter & cito poſt hæc,
“ ⌊vocauit illum (ſuffocatorem crudelemq́ ſeruum) dn̄s ſuus⌋ videlicet Chr̄us qui quotidie
“ quoſdā p mortē ad ſe vocat ⌊& ait illi: Serue nequā⌋ .i. nociuus in proximū, & dn̄o infidelis,
“ ⌊om̄e debitū (.i. oīa pc̄tā tua) dimiſi tibi, qm̄ rogaſti me,⌋ p dilatōe, & feci plusq̄ rogaſti oīa
“ relaxādo: ⌊Nōnē ergo oportuit & te⌋ q dn̄m tuū imitari debueras, & ad mīam naturali pce — Matthę.7.
pto teneris vt facias alteri q̄d tibi vis fieri. Oportuit ergo debito cōdecentię ac pcepti neceſſi
“ tatē ⌊miſereri cōſerui tui (qa finis .i. ad obtinendā ſalutē neceſſariū fuit) ſicut & ego tui miſer
“ tus ſum⌋ dimittēs te liberꝫ, ⌊Et iratus eſt dn̄s ei⁹⌋ vꝫ Chr̄us q nūc iraſcitᷓ, non p paſſiōis cō
“ motionē inordinatā, ſed iuſtitiæ executionē ⌊tradidit eum tortoribus⌋ puta dæmonibus q
ſunt infatigabiles impiorꝫ punitores, ſaltē vſq ad diē iudicij poſtq̄ oēs reprobi ſimul crucia-
“ buntᷓ à pœnis inferni, nō à ſe inuicē vt aliq dicūt: ⌊q̄adusq; redderet vniuerſum debitū⌋ .i. in
æternū, qm̄ in inferno exiſtentes nunq̄ ſalubriter pœnitēt, vnde nec debitū ſoluūt ſatisfaciē
“ do pro culpis, ⌊Sic & pr̄ meus cœleſtis⌋ qui eſt pr̄ meus p verā generationē & naturę identi
“ tatem ⌊faciet vobis (mācipādo vos pœnis ęternis) ſi nō remiſeritis vnuſqſq fratri ſuo⌋ .i. p
“ ximo ⌊de cordibus vr̄is⌋ cordialr̄ diligēdo, iniuriantē vel peccantē & culpā penitus dimittē
do, ita vt nil amaritudinis, irę vel impatiētię inhęreat animæ vr̄æ. ¶ Videtᷓ aūt hoc loco quo-
B dāmodo inſinuari, q̄d pc̄tā ſemel demiſſa redeāt eadē & vindecentᷓ, qa de ſeruo illo pdictum — Peccata ſemel dimiſſa an eadē redeant
eſt q dn̄s tradidit eū tortoribus quouſq ſolueret debitū vniuerſum & ſubdit: Sic pr̄ faciet vo
bis. Sed vt cōiter iam tenetᷓ pc̄tā dimiſſa nō redeunt eadē, nec q̄ad culpā, nec quoad pœnā di
recte & integre ſed indirecte & aliquo modo redire dicuntᷓ, inquantū ſequentia vitia grauio- — Peccata quomodo redire dicantur
ra & dānabiliora ſunt propter ingratitudinē indultæ pietatis, & propter recidiuū in eadē ma
la, ſicut & periculoſius eſt, eandem corpis partem vulnerari quæ læſa eſt ſemel.

ELVCIDATIO CAPITVLI DECIMINONI: ET FActum eſt cum conſummaſſet Ieſus. Arti. XXXIII.

“ ET FACTVM eſt cū conſummaſſet (.i. impleſſet) Ieſus ſermones iſtos,⌋
in pcedenti capl̄o recitatos ⌊migrauit à Galilæa, & venit in fines Iudęę trans — Matth.19
“ Iordanē⌋ videlicet in partes ſeu terrā duarꝫ tribuū ac mediæ .ſ. Ruben, Gad,
“ & Manaſſe, ⌊& ſecuti ſunt eum turbæ multæ⌋ propter diuerſas cauſas vt di-
“ ctum eſt ſæpius ⌊& curauit eos ibi⌋ eos vtiq q indigebāt, non totā turbam,
in quo tangit Euāgeliſta diuerſa ſanitatū miracula eſſe peracta, ad pcedentis
cōfirmationē doctrinæ quæ propter prolixitatem vitandā nō recitat ſigillatim. Nec ſolum
“ curauit eos ab infirmitatibus corpis, ſed & à languoribus animæ. ⌊Et acceſſerūt ad eū phari
ſæi tentātes eum⌋ .i. experiri volentes an poſſent eū rephendere in ſermone ſeu reſponſione
“ ⌊& dicētes ſi (.i. vtrū) licet homini dimittere vxorē ſuā⌋ omino nō ſolū quoad cohabitatio-
“ nem & copulā, ſed etiā quātum ad vinculum vt accipiat aliā ⌊quacūq ex cauſa⌋ .i. ex quali-
bet cā indifferēter vel ex leui cauſa videlicet pp̄ter deformitatē, fœditatē, ſeu odiū: Hoc do
C loſe quęrebāt, volentes redarguere Chr̄m quicq̄d rn̄deret. Si em̄ diceret nō licere, arguerent
eum blaſphemiæ, quaſi cōtradicentē ſacræ ſcripturæ. Qm̄ in Deuteronomio Moſes ait: Si — Deuter.24
acceperit homo vxorē, & nō inuenerit grām an̄ oculos eius pp̄ter aliquā fœditatē, ſcribet li
bellū repudij. Et Malachias pp̄heta: Cū odio (inq̄t) habueris, eam dimitte. Si aūt rn̄deret, q li — Malach.2
ceret, arguerēt eum libidinis licētiatorē. Sed ſi (Salomone teſtāte) fruſtra iacitᷓ rete an̄ oculos — Prouerb.1
pennatorꝫ, multo amplius inaniter expanduntᷓ laquei an̄ oculos cūcta cernētis ac infallibilis
Chr̄i. Ideo ipſe tanq̄ ſapīa dei reſponſionē ſuā teſtimonio ſcripturæ ſic muniuit, vt pro nulla
“ parte valeat rephendi. ⌊Qui rn̄dens ait eis: Nō legiſtis⌋ vos phariſæi q cæteris religioſiores
“ eē videmini, q̄ſi dicat: Vtiq legiſtis ſed forte nō ſanè ītellexiſtis ⌊qa q fecit hoīem ab initio⌋
“ .i. deus q prothoplaſtos parētes creauit, circa principiū mūdi ſexto videlicet die, ⌊maſculū — Gene.1
“ & fœminā creauit eos⌋ .i. vnū eorꝫ fecit marē & aliā fœminā in adiutoriū viri ad prolē pro-
“ creandū. ⌊Et dixit (deus p Adā ſeu ipſe Adā deo inſpirāte) propter hoc⌋ .i. ob id q vir & mu
“ lier cōditę ſunt in adiutoriū mutuum gr̄a generādi ⌊dimittet homo pr̄em & mr̄em⌋ Iſta di — Dimiſſio filiorū a parentib⁹.
miſſio ītelligi pt̄ duplr̄: Primo, q̄ad cohabitatōis ſeparationē. Videmus nāq q ſpōſus & ſpō
ſa parentū ſuorꝫ domos relinquūt, & ſeparatim cohabitāt. Sc̄do, q̄ad excluſionē mr̄imonia-
lis cōtractus, qa parētes nō ſunt pſonæ legitimæ ad cōtrahendū mr̄imoniū. Relinquet ergo
hō pr̄em & mr̄em .i. filius nō ducet mr̄em, nec filia pr̄em: hoc em̄ ſemp fuit illicitū propter na
“ turalē reuerentiā quę debetᷓ parētibus, ⌊& adhærebit vxori ſuæ⌋ & illa ſuo viro p amorē, co-
“ habitationē atq ppetuū vinculū, ⌊& erunt duo (ſuppoſita vtpote maritus & cōiunx) in car
“ ne vna⌋ .i. in vno carnali cōmercio, ita q̄d qlibet eorꝫ ptātem habebit corpis alicuius, & nul
lus proprij corpis. Hæc ſcripta ſunt in Geneſi: Cū em̄ emiſiſſet dn̄s ſoporē ſupnæ cōtempla — Gene.2
tionis, ſeu extaſim mētis in Adā, tuliſſetq́ vnā coſtarꝫ eius, & inde feciſſet Euam, ille euigilās,
vel potius ad ſe rediens, & quod factum erat ex reuelatōe agnoſcens, locutus eſt: Hoc nunc os
ex oſſi-

D

ex oſſibus meis & caro de carne mea, propter hoc relinquet prẽm &c, ſicut nunc allegatũ eſt. Ex quibus concludit ſaluator: ⌊Itaq; iam⌋ poſt copulam matrimonialem, ⌊non ſunt⌋ vir eiusq; vxor ⌊duo (ſeparabilia ab inuicẽ) ſed vna caro⌋ .i. tam indiſſolubiliter iuncti ſunt, ac ſi eſſent penitus vna caro, & quodãmodo ſunt vna caro, qm̃ caro vnius eſt in poteſtate alterius & ecõtra, queadmodũ ait Aplus: Vir ſui corpis non habet poteſtatẽ, ſed mulier, ſilr mulier ſui corpis ptãtẽ nõ habet ſed vir. Ex his infert rñſionẽ firmiſſimã. ⌊Quos ergo deus cõiunxit⌋ hoc eſt, virũ & fœminã, q̃s deus inſeperabiliter couniuit ⌊hõ nõ ſeparet⌋ authoritate humana & propria volũtate ex qualibet cauſa, pñt tñ ſeparari quoad cohabitationẽ & debiti ſoluẽdi obligationẽ de cõmuni eoꝝ cõſenſu authoritate eccleſiæ, propter culturã diuinã, dũ alter eoꝝ vel vterq; ingredi vult religionẽ. Veruntñ qũocũq; ſeparent, vinculum mr̃imonij pmanet altero viuẽte, queadmodũ ait Aplus: Mulier alligata eſt, quãdiu viuit vir eius ⌊dicũt illi⌋ videlicet phariſæi Chr̃o obijciendo eius reſponſioni. ⌊Quid ergo⌋ .i. ſi ita eſt vt aſſeris, cur ⌊Moſes (ex parte dei) mandauit (viris) dare libellũ repudij⌋ .i. ſcripturã continentẽ cauſam diuorcij? Qñ eñ maritus voluit vxorem dimittere, redegit in ſcriptis cauſam ſeparationis, & dedit vxori, vel pſentauit eam ſuperiori. ⌊Ait illis Ieſus: Quoniã Moſes ad (.i. propter) duritiã cordis veſtri pmiſit, (non iuſſit) vobis dimittere vxores vr̃as⌋ non quaſi dimiſſio illa ſit in ſe bona ac licita, ſed propter deterius malũ vitandum, videlicet ne eos occideretis quia crudeles, duri & inuidi ſemp fuiſtis: ſimili rõne pmiſit vſurã ad extraneos. ⌊Ab initio aũt⌋ mundi videlicet tpe legis naturalis ⌊non fuit ſic⌋ quia non licuit aute tpa, Moſi dare libellum repudij, eò q indiuiſibilitas ſit de rõne matrimonij. Quod ſic diffinit: Matrimoniũ eſt coniunctio maris & fœminæ inter legitimas pſonas indiuiduã vitæ conſuetudinẽ retinens. ⌊Dico aũt vobis, quia quicũq; dimiſerit vxorem ſuã niſi ob fornicationem⌋ .i. adulterium propter quod dimittenda eſt, ſi pſeueret in eo, ne maritus videat eius malitię conſentire, & qa ex adulterio ſequeret incertitudo de prole cuius eſſet, vt pr̃is ⌊& aliam duxerit (illa viuẽte) mœchat⌋ adulterium committendo. Nam vinculum manet vt dictum eſt. ⌊& qui dimiſſam (fœminã) duxerit (atq; cognouerit priori viro viuente) mœchat.⌋ Ipſa quoq; ſic ducta mœchat, ſicut Apoſtolus ait: Si fuerit cum alio viro vocabit adultera. ⌊Dicunt ei diſcipuli eius⌋ nõ obijciẽdo vt phariſæi, ſed vt inſtruant & certificent à ſummo magiſtro. ⌊Si ita eſt cauſa (.i. negotium) hominis cũ vxore⌋ videlicet q inſolubile vinculum pmanet inter eos, nec ſeparari pñt, niſi ob fornicationem ſcd̃m ſenſum prætactum, ⌊non expedit nubere⌋ Non ſolum hoc q̃d ſtatus matrimonialis minus meritorius eſt q̃ ſtatus virginalis, ſed etiã propter ſeruitutem, & incommoda vitæ præſentis, vt ſi mulier fuerit litigioſa, guloſa, inuerecũda. vel grauem ſeu incurabilem morbum incurrat. Vnde in Eccleſiaſtico habet: Om̃is plaga triſtitia cordis, & oĩs malitia nequitia mulieris. Rurſusq;: Cõmorari leoni & draconi placebit, q̃ cum muliere neq̃. Hinc dicit Apoſtolus: Beatior erit ſi ſic permanſerit ſcd̃m meum conſilium. Et item: Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. ⌊Qui dixit illis (ſuis diſcipulis) Non omnes capiunt⌋ per acceptationem & ſaporem ⌊verbum iſtud⌋ videlicet quòd non expedit nubere. i. om̃ibus nõ apparet hoc, nec ſic ſentiunt, neq; virginalem continentiam apprehendunt propter ſuam perfectionem ⌊ſed quibus datum eſt⌋ .i. quibus dñs per grãm dat ſic ſentire & operari. Nemo eñ poteſt eſſe continens niſi deus det, vt Sapiens inqt. ¶ Deniq; ad hoc oſtẽdendũ ponit ſaluator triplicem continentiam, quaꝝ tertia habet per grãm, & eſt virtuoſa. Aliæ duę ſunt naturales vel neceſſariæ ⌊Sunt enim eunuchi qui de vtero matris ſic nati ſunt,⌋ hoc eſt naturaliter frigidi voluptatem nõ appetentes, ſeu genetalibus membris priuati. ⌊Et ſunt eunuchi qui facti ſunt ab hominibus⌋ .i. caſtrati, quoꝝ ſecant genitalia. Iſti ſunt corporales eunuchi quoꝝ continentia in ſe meritoria non eſt, ſi tamen ſponte acceptet, poteſt eſſe laudabilis ⌊Et ſunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauerũt⌋ hoc eſt, vſum genitalium ſibi voluntarie ſubtraxerunt, omnino caſte viuendo, ⌊propter regnum cœloꝝ⌋ .i. amore felicitatis cœleſtis, vt eam copioſius adipiſcant, per hoc quod nunc continenter viuunt, vt ſpirituali dilectiõe fortius accendant, diuinorumq; contemplationi liberius, purius, atq; ſtabilius vacent, imò angelicam vitam ducant in carne. Qui eñ ſine vxore eſt (teſte Apoſtolo) ſolicitus eſt quæ ſunt dñi, qũo placeat deo, q aũt cum vxore eſt, ſolicitus eſt quę ſunt mũdi, qũo placeat vxori, & diuiſus eſt, hoꝝ continentia ſancta ac meritoria eſt, & tanto virtuoſior quãto laborioſior, ideo ſubdit: ⌊q pt capere⌋ .i. verba hęc pfectę cõtinẽtię digne ĩtelligere, efficaciterq; implere ⌊capiat,⌋ ea hoc modo: Nec eñ oportet, qm̃ tam ſublimis pfectio ſupererogatõis eſt non præceptum, hoc ait ſaluator hortãdo, ſuosq; peruigiles ad pudicitiæ præmia excitãda. ⌊Tunc oblati ſunt ei paruuli (forte à parẽtibus) vt manus eis imponeret⌋ bñdicẽdo eos hoc modo ⌊& oraret⌋ pro eis, Iudęi nãq; ſcientes patriarccas benedixiſſe filijs ſuis per manuũ impoſitionem & orationem, videnteſq; Chr̃i ſanctitatem & efficaciam ex deuotione obtulerunt ei paruulos ſuos ⌊Diſcipuli aũt increpabãt eos⌋ videlicet offerentes, non paruulos oblatos. Viderunt eñ diſcipuli magiſtrũ ſuum multis laboribus itineris ac ſermonis laſſatum, propter quod putabant eũ

E

F

1. Cor. 7.

Matrimonio iũcti, q̃ad cohabitatõem, debitiq; redditionẽ ſepari poſſunt

Roma. 7.

Deutero. 24

Diuortium cur Iudæis pmiſſum.

Indiuiſibilitas de rõne matrimonij.

Roma. 7.

Eccl. 25.

1. Cor. 7.

Sapiæ. 8.

Continentia triplex

Supererogationis pfectio pcepta non eſt

A bant eum offerentiũ importunitate & oblatorũ benedictione poſſe grauari. Chryſoſtomus Chryſoſtom⁹.
reprehendit in hoc facto diſcipulos, nã paulo ante vocato ad ſe paruulo, eo ꝙ in medio con Mat. 18
ſtituto, hortatus fuit diſcipulos ad paruulorũ ſimilitudinem ac imitationẽ, dicendo: Niſi cõ
« uerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, nõ intrabitis in regnum cœlorũ. ⌊Ieſus autẽ ait eis,
« putà diſcipulis, ⌊Sinite paruulos, ⌋ iſtos ætate & corpore paruos, ⌊& nolite eos prohibere
« venire ad me, ⌋ vt benedicant. Nemo ergo quantũcunq; ſublimis aut ſapiẽs puſillos contem
« nat & tangere dedignet, cũ videat Chriſtũ dñm vniuerſorũ, & ſapientiæ fontẽ, paruulos tã
dignãter ac dulciter recepiſſe, tetigiſſe, ac bñdixiſſe. ⌊Taliũ eſt em̃ regnũ cœlorũ. ⌋ Nõ dicit Enquorũ regnum cœlorum.
iſtorũ, ſed taliũ, vtpote humiliũ, obedientiũ, ſimpliciũ & caſtorũ, q figurant p paruulos & ſpi
ritualr atq; ſalubriter paruuli appellant, nihilominus paruulorũ, q remediũ contra originale
« peccatũ ſortiti ſunt, eſt regnũ cœlorũ ſecundũ id q̃d iam ſunt, & ſecundũ pſentẽ iuſtitiã, q̃uis
« interdũ creſcendo peiorent ac pereant. ⌊Et cũ impoſuiſſet illis manus ⌋ ſuas ſuper digniſſi-
« mas diuinæ virtutis ſacratiſſima inſtrumenta paruulis benedicẽdo, & pro eis orãdo, ⌊abijt
« inde. ⌋ Vnde in Marco ſcriptũ eſt: Cõplexans eos & imponẽs manus ſup illos, benedicebat Mar. 10
« eos. ⌊Et ecce vnus accedẽs ait illi. ⌋ Iſte vnus ſecundũ Marcũ fuit adoleſcẽs, & ſecũdũ Lucã
fuit princeps, videlicet nobilis, diues, & potẽs, habẽs ſubiectos. ⌊Magiſter bone ⌋ .i. iuſte & Luc. 18
ſapiẽs qui agis q̃d doces, nõ em̃ ſola doctrina, ſed vita cũ documẽtis bonũ facit magiſtrũ. Vn Mat. 5
de ſuperius dictũ eſt: Qui fecerit & docuerit, magnus vocabit. ¶Secundũ quoſdã, adoleſcens Hieronymus.
iſte ſuperbus fuit, & nõ voto diſcẽtis, hoc eſt intẽtione diſcẽdi, ſed tentantis interrogat. Sed
B obuiare videt q̃d apud Marcũ de adoleſcẽte iſto narrat, videlicet q̃d pcucurrit & genu flexo Marc. 10
corã Ieſu dixit q̃ ſubiungunt, & poſt pauca, cũ adoleſcẽs dixiſſet ſe oĩa pcepta à iuuẽtute ſer-
ſeruaſſe ſubdit. Intuitus eũ Ieſus dilexit eũ, Ex q̃ euidẽter mõſtrat, q̃d verũ dixit, iuſtusq; fuit,
« & bona intentione quæſiuit. Et hoc etiã aſſerit Beda, & enoteſcit ex ſubditis. Itaq; magiſter Beda.
« bone, ⌊quid faciã boni ⌋ .i. quid meritoriũ operabor, qm̃ fides ſine opibus mortua eſt, ⌊vt ha Fides ſola non ſoluat.
« beã vitã æternã, ⌋ pro mercede poſt vitã hanc temporalem? ⌊Qui dixit ei: Quid me inter-
rogas de bono? ⌋ .i. cur me interrogando appellas me bonũ? ⌊vnus eſt bonus, dñs, ⌋ .i. do-
minus dũtaxat bonus eſt. Vnde in Marco appertius legit: Quid me dicis bonũ? Nemo bo- Marc. 10
nus, niſi ſolus deus. ¶Sed cur Chrũs arguit adoleſcentẽ, cũ ipſe profecto bonus ſit tanq̃ ve-
rus deus, & ſeipſum bonũ appellet apud Iohannẽ: Ego (inquiẽs) ſum paſtor bonus. Et alibi: Iohan. 10
An oculus tuus nequã eſt, q a ego bonus ſum? Et rñdet, ꝙ Ieſus rñdit ad mentẽ, non ad verba Mat. 20
q̃rentis. Adoleſcẽs em̃ putauit eũ hominẽ purũ, idcirco vocauit eũ bonũ p bonitatis partici-
pationẽ dũtaxat, Ieſus vero oſtẽdere volẽs, ꝙ q ſic de ſeipſo ſentit, nõ debeat ipm dicere bo-
nũ, loquendo de bono ſecundũ perfectã rationẽ ipſius, dixit: Quid me interrogas de bono?
Eſt ergo pẽſandũ ꝙ res dr̃ bona dupliciter. Primo p eſſentiã vniuerſalr & pfecte, cui videli
cet cõuenit plenitudo bonitatis quomodolibet atq; ſimpliciter, ita ꝙ bonitas eius eſt omni-
formiter ſeu in omni nobilitate & beatitudine penitus infinita, & ita nullus eſt bonus, niſi de-
us verus: quẽadmodũ nullus dr̃ eẽ vel iuſtus aut ſapiẽs, niſi deus. Secũdo dr̃ aliud bonũ p par-
ticipationẽ & in gñe, ſicq; creatura dr̃ bona. Vidit em̃ deus cũcta q̃ fecit, & erãt valde bona, Gene. 1.
Et iuxta Aplm: Omnis creatura dei bona. Vtroq; aũt modo fuit & eſt dñs Ieſus excellẽtiſſi- 1. Tim. 4
me bonus, quia ſecundũ naturã diuinã eſt bonus primo modo, & eadẽ numero bonitas cũ pa
tre, quemadmodũ ait: Ego & pater vnũ ſumus. Secundũ naturã vero humanam eſt bonus ſe Iohan. 10
C cundo modo, & ſic maior eſt bonitas eius q̃ totius vniuerſi, non ꝙ eius bonitas dignior ſit hu
manitate aliorum dignitate naturæ, ſed gratiæ. Porrò in hac authoritate Chriſti qua ait: Ne
mo bonus, niſi deus, videt ſe fundaſſe beatiſſimus theologorũ dux ſanctus Dionyſius, aſſeren Dionyſius
do, ꝙ bonum ſit primum atq; potiſſimum nomen dei. ¶Deinde reſpondet ſaluator ad ver-
« ba adoleſcentis qui præinductã reſponſionẽ patienter ſuſtinuit. ⌊Si vis ad vitam (gloriæ) in
« gredi ⌋ .i. æternam beatitudinẽ adipiſci, ⌊ſerua mandata ⌋ decalogi, Tanq̃ dicat, Hoc requi
rit & ſufficit ad ſalutẽ. Vnde in prouerbijs habet: Serua mãdata, & legẽ quaſi pupillam oculi Proue. 6
tui. Liga ea in digitis tuis, & in tabulis cordis ſcribe. Et in Eccle. Si volueris mandata cuſto- Eccl. 15
« dire, cõſeruabunt te. ⌊Dicit ei adoleſcens: Quæ? ⌋ .ſ. mãdata ſeruabo vt vitã ingrediar? Hoc
« quærit, qm̃ legis pcepta erãt triplicia, vtpote moralia, iudicialia, cæremonialia. ⌊Ieſus aũt di Mandata legis triplicia
« xit, ⌋ nominãdo quædã præcepta moralia ſecũdæ tabulæ, q̃ ordinant hominã ad proximũ. Exod. 20
« ⌊Non homicidium facies, ⌋ prætermiſſo ordine iuris, alias licitũ erat ſecundum ꝙ Moſes Exod. 22
dixit: Maleficos non patieris viuere, Secundum Iohannẽ: Omnis qui odit fratrem ſuum, ho 1. Iohan. 3
micida eſt. Ambroſius quoq;: Paſce (inquit) famæ periclitantem, ſi non paueris, occidiſti. Iu- Ambroſius
dæi autẽ occiderunt Chriſtũ lingua, conſilio & conſenſu. Cain vero occidit Abel propria 1. Theſſ. 5
« manu. Oĩa ergo homicidia iſta prohibita ſunt, ⌊nõ adulterabis, non facies furtum, non fal- Gene. 4
« ſum teſtimoniũ dices, Honora patrem & matrẽ, & diliges proximum tuum ſicut teipſum. ⌋
« Qui enim diligit proximum, legem impleuit. ⌊Dicit illi adoleſcẽs: Oĩa hæc cuſtodiui, ⌋ & Roma. 13
per conſequens alia pæcepta moralia hic non expreſſa, Non enim diligitur proximus, niſi

CAP. XIX

D

niſi diligatur & deus ⌊Quid adhuc mihi deeſt⌋ vt ſim perfectus ac tuus diſcipulus? ⌊Ait illi Ieſus: Si vis perfectus eſſe⌋ opera ſupererogationis faciẽdo atq; euãgelica cõſilia amplecten » do ⌊vade⌋ .i. à temporaliũ rerũ affectu recede, & corporaliter perge ad emptores ſi opus eſt » ⌊& vende oĩa quæ habes⌋ videlicet mobilia & immobilia ⌊& da pauperibus⌋ ꝑtia eorũ. » Maius eñ eſt oĩa ſimul pro Chriſto relinquere, q̃ ea paulatim indigentibus cõmunicare, vt ſit homo penitus liber & expeditus à cura, affectu & onere tẽporaliũ diuitiarũ, totusq; intendat ſpũalibus bonis ⌊& habebis theſaurũ⌋ .i. copioſam & ſuꝑeffluẽtem remunerationem ac » poſſeſſionẽ, multo pleniorẽ q̃ qui ſola ꝓcepta cuſtodiũt ⌊in cœlo⌋ empyreo, q̃d eſt mãſio » beatorũ ⌊& veni⌋ corpis greſſu, mẽtisq; ſyncero affectu ⌊& ſeq̃re me⌋ pauperẽ vitã ducen- » do & ꝑfectionis opa exercẽdo. ⌊Cũ audiſſet aũt adoleſcẽs verbũ hoc⌋ de vẽditione ꝓdicta, » ⌊abijt triſtis⌋ vel q̃a doluit ſe interrogaſſe, vel q̃a vidit viam ꝑfectionis eſſe difficilẽ, vel q̃a » debebat facere q̃d audiuit ⌊Erat eñ habens multas poſſeſſiones⌋ hoc ẽ diuitias. Ex q̃ patet, » ꝙ licet fuerit iuſtus, ſeruãdo ꝓcepta, charitatẽ dei tẽporalibus oĩbus ꝓferẽdo, nõ tamẽ erat perfectus, qui tẽporalibus aliqualiter inordinate adhæſit, nec tã feruẽs erat in diuino amore, quod pro deo voluit cũcta relinquere. Tales ſunt multi. Nã ſunt cũ cuſtodia ꝓceptorũ cõtenti, nec ſtatũ ſuperiorẽ volunt arripere, quos certũ eſt in ampliori eſſe periculo. ⌊Ieſus aũt di » xit diſcipulis ſuis: Amen dico vobis quia diuites⌋ .i. in tpalibus bonis abũdãtes ⌊difficile (.i. » difficulter) intrabãt in regnũ cœlorũ⌋ quod eſt pauperũ, ita vt trãſeãt de diuitijs ad diuitias. »

Beatorũ mãſio cœlũ empyreũ.

Diuitem ſaluari difficile.

Difficile ergo eſt nõ impoſſibile diuitem ſaluari, qm̃ difficillimũ eſt in tpalibus abundare, & ea nõ inordinatæ amare, eſſe in diuitijs & nõ vti delitijs, ab alijs propter diuitias honorari & nõ extolli, nec mũdi vanitates ſectari. Ad inſinuandũ eñ quã rarũ atq; difficile ſi locupletem eſſe iuſtũ nõ cupidũ, dicitur in Eccleſiaſtico: Beatus diues qui inuẽtus ſine macula fuerit, qui poſt aurũ non abijt, nec ſperauit in pecuniæ theſauris. Quis eſt hic & laudabimus eũ? Fecit enim mirabilia in vita ſua, verũtamen multi fuerũt ditiſſimi, & tñ nõ cupidi, vt Abrahã, Iſaac Iacob, Ioſeph, Boos. Talis fuit & Dauid q̃ cũctis diuitibus ſaluberrimũ dedit conſiliũ dicẽs: Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere. Et iterũ ait: Ego ſum vir pauper & tenuis. Diues ergo difficulter ſaluatur, quia diuitiæ ſunt ſpinæ ac tribuli ſuffocantes verbũ dei, nec ſolum diues, ſed & diuitias appetẽs, cũ tamen facilius ſit diuitias nondum adeptas q̃ iam poſſeſſas non immoderate amare, dicit nãq; apoſtolus: Qui volũt diuites fieri, incidũt in tentationẽ & laqueum diaboli. Difficile quoq; eſt diuiti implere Illud Iohãnis Baptiſtæ: Qui habet duas tunicas: i. ſuperfluas, det nõ habẽti. Et q̃ habet eſcas ſimiliter. ⌊Et iterũ dico vobis: Facilius eſt » camelum per foramen acus trãſire⌋ ꝙ naturaliter impoſſibile eſt, nõ tamen oĩpotẽtiæ dei, » quæ poſſet modicũ quid in camelum trãſſubſtãtiare, atq; ꝑ foramen acus trãſducere ⌊quàm » diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ⌋ ¶Si acciperemus diuitẽ hoc loco ſicut in verbo immedia- » te ꝓdicto, oportet fateri, ꝙ his verbis nõ denotatur, niſi maxima difficultas ſaluationis diuitis, ita ꝙ diues naturali virtute ſaluari nõ valeat, ſicut nec camelus ꝑ foramen acus tranſire, & deus ſua oĩpotentia mirabilius ac vigoroſius vtatur ſaluãdo diuitem, quàm ducẽdo camelum ꝑ acus foramen. Sic nãq; ſecũdum Auguſtinũ. Maius eſt impiũ iuſtificare q̃ mũdũ creare, cuius creatio nõ eſt minoris admiratiõis, incõprehenſibilitatis atq; potẽtiæ, q̃ trãſductio cameli ꝑ acũ. Cõmuniter vero expoſitores hoc loco accipiũt diuitẽ pro inordinato & cupido diuitiarũ amatore, qui maiorẽ fiduciã & amorẽ habet in eis q̃ in deo. Talẽ autẽ ſaluari impoſſibile eſt, loquẽdo de potẽtia dei ordinata. Huic expoſitioni fauere poteſt, q̃d ꝓdictis verbis Chrũs ꝑmittit apud Marcũ: Filioli (inquiẽs) quàm difficile eſt confidentem in diuitijs introire in regnũ cœlorũ. Vnde apoſtolus ait ad Timotheũ. Diuitibus huius ſeculi ꝓcipe, non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum. Talis fuit diues & ſanctus Iob, qui ait: Si putaui aurũ robur meũ, & obrizo dixi fiducia mea, ſi lætatus ſum ſuꝑ diuitijs meis. ⌊Auditis aũt his⌋ verbis, oĩ diuiti vehemẽtiſſime metuẽdis ⌊diſcipuli, mirabanť valde⌋ propter » nouitatẽ & acuitatem huius doctrinæ toti ſeculo prius inauditæ. Nouã nempe & ſupernaturalem doctrinam cœleſtis magiſter aduexit atq; deprompſit ⌊dicentes (ad inuicẽ) Quis ergo poterit ſaluus eſſe?⌋ ſi tam arduum eſt iter ad regnũ cœleſte, quaſi dicãt. Pene nullus, cũ » multa ſint vitia grauiora q̃ amor diuitiarũ ſuperfluus. ⌊Aſpiciẽs aũt Ieſus⌋ pauorem, angu- » ſtiamq; ipſorum ⌊dixit eis: Apud homines hoc impoſſibile eſt⌋ .i. humana & naturali pote » ſtate fieri nequit vt diues ſaluetur, vel camelus ꝑ foramen acus ducať ⌊apud deum aũt (id eſt » oĩpotentiæ dei ⌊oĩa poſſibilia ſunt⌋ q̃bus nõ repugnat ratio entis, videlicet quæ cõtra- » dictionem nõ implicãt. Ideo deus poteſt hominẽ in temporalibus abundantem ꝓſeruare à culpa, poteſt quoq; diuitem vitioſum ꝑ grãm immutare vt bene vtať diuitijs & ſaluetur, grã eñ dei vita æterna. Mẽtiť ergo Pelagius dicens, hoĩem ſine gratia poſſe iuſtificari. Tũc, videlicet audita commendatione voluntariæ paupertatis. ⌊Reſpondens Petrus⌋ in perſona » omniũ apoſtolorũ tanquàm præcipuus inter eos, dixit: ⌊Ecce⌋ quæ dictio ſignum eſt quod » magnum atq; notabile ſit quod narratur. ⌊nos⌋ duodecim quos in apoſtolos elegiſti ⌊re- »

Eccle. 31.

Gene. 13

Ruth. 4.

Pſal. 61

1. Reg. 18

1. Timo. 6.

Matt. 3.

E

Auguſtinus.

Impij iuſtificatio maior creatione mundi.

F

Marc. 10

1. Timo. 6

Iob. 31

Roma. 6

liquimus

A liquimus omnia(iſta terrena)& ſequuti ſumus te,⌋ corpis greſſu & cordis affectu, aſſimilatio
neq́ȝ vitæ. Hoc tñ de Iuda proditore ſumi nõ pt,niſi forte pro certo tpe,q̃uis aũt Petrus fue Aliq apoſtolo rũ diuites fuere
rit pauper,quidã tñ apl'oꝝ,in quoꝝ pſona loquebaᷓ,diuites erãt,puta Matthæus, Bartholo Mat.9
mæus &c.ideo cõgrue ait:Reliquimus oĩa. Deniq́ȝ ſicut vidua mitiẽs duo minuta, plus oĩb Luc.21
miſit in gazophylaciũ:ſic Petrus pauca relinquẽs,plus multis reliquit,q̃ pondera auri relin
quunt,& tñ aliud ſibi reſeruãt,vel nõ tã prompte & affectuoſe hoc agũt vt Petrus. Oĩa quo
q́ȝ dimiſit q̃ nihil retinuit ſibi,nec ſola habita,ſed & habẽda abiecit pro Chr̃o, ipſum affectũ
diuitiaꝝ eradicãdo. ⌊Quid ergo erit nobis⌋ mercedis & q̃d redditurus es nobis? Nondũ vi
det Petrus fuiſſe pfectus. Perfectus nãq́ȝ amator de p̃mio nõ requirit,ſed de dilecto. ⌊Ieſus aũt
dixit eis,⌋ nõ ſolũ Petro,ſed cæteris q̃q́ȝ,in q̃ꝝ pſona loquebaᷓ. ⌊Amẽ dico vobis,ꝙ vos qui
ſequuti eſtis me⌋ & oẽs vr̃a veſtigia ſectaturi,oẽs videlicet pfecti,euãgelica obſeruãtes con
ſilia,q̃ figuranᷓ ac deſignanᷓ p vos. Itaq́ȝ q̃ ſequuti eſtis me modo p̃dicto in pauptate ac cæte Hilarius
ris bonis, ⌊in regeneratiõe.⌋ Hoc S. Hilarius nectit p̃dictis,vt ſit ſenſus,Qui ſequuti eſtis me Hieronymus.
accipiẽdo baptiſmũ,q̃ eſt ſpũalis regeneratio ex aqua & ſpũ ſancto. Hieronymus vero cõue
nientius nectit hoc verbis ſequẽtibus,eritq́ȝ ſenſus,Qui ſequuti eſtis me modo p̃fato,hãc mer
cedẽ habebitis,Nã in regeneratiõe.i.in futura corpoꝝ reſuſcitatiõe, reſurrectiõe,ſeu refor
matione,q̃ terminaᷓ ad eſſe ſubſtãtiale ſecũdo collatũ,reſtitutũq́ȝ corpi,propter q̃d regenera
tio nũcupaᷓ. ⌊Cũ ſederit filius hoĩs in ſede maieſtatis ſuæ⌋.i.exercere cœperit manifeſte &
vniuerſal'r ſuã iudiciariã poteſtatẽ,dãdo ſingulis ĩ aĩa & corpe q̃d meruerunt. Sedes hoc loco Pſal.61.
B corporale ſoliũ nõ deſignat,ſed iudiciariã poteſtatẽ & vſum ipſius,q̃uis accipi poſſit pro lo
co in quo Chr̃s in die iudicij corporal'r erit vel reſidebit in aere,prout Iohel dicit: Aſcendant Iohel.3
& cõſurgãt gẽtes in vallẽ Ioſaphat,q̃a ibi ſedebit vt iudicet oẽs gentes in circuitu, ⌊ſedebi
tis & vos ſup ſedes duodecim⌋.i.in duodenis principalibus thronis,locis,ſeu ſolijs aſſidebi Luc.22
tis, ⌊iudicãtes⌋.i.iudicio aſſeſſoriæ dignitatis,atq́ȝ p̃cipuę approbationis, ⌊duodecim tri
bus Iſrael,⌋ q̃ vobis credẽtibus pro maiore parte in incredulitate manſerũt, ſicq́ȝ dãnabitis
eas,vnde ſupius dixit ſaluator Iudæis de apl'is loquẽs: Ipſi iudices veſtri erũt. ¶Cũ iter duo Mat.12
decim apl'os fuerit Iudas proditor vnus,q̃uo ait Chr̃s,ſedebitis ſup ſedes duodecim,q̃ſi duo Mat.27
decim eẽnt ſeſſuri cũ Chr̃o,q̃ꝝ vnũ cõſtat eſſe damnatũ? Et rñdẽdũ,ꝙ promiſſio iſta q̃tũ ad
Iudã fuerat cõdicionalis,videlicet ſi perſeueraret in bono. Deniq́ȝ p ſedes duodecim ſignifi
canᷓ ſolia omniũ pfectoꝝ & apl'oꝝ,apoſtolicoꝝ viroꝝ,q̃ in die iudicij iudicabũt cũ Chriſto
Simil'r p duodecim tribus Iſrael iudicandoꝝ vniuerſitas declaraᷓ. Interea aduertendũ quod
Chriſtus in die iudicij ſecundũ ſuã diuinã naturã,ſeu trinitas deus iudicabit p authoritatem,
Chr̃s vero vt homo p executionẽ. Vnde ait: Pater nõ iudicat quenq̃,ſed iudiciũ omne dedit Iohan.5
filio. Apoſtoli & viri pfecti p aſſeſſoriã dignitatẽ,tanq̃ amici & cõſiliarij iudicis. Cæteri ele Iudiciũ apoſtolorum quale
cti,imò oẽs boni p approbationẽ,min' mali p cõparationẽ,quẽadmodũ Niniuitæ,Sodomi
tæ & regina Saba incredulos Iudæos iudicaturi dicunᷓ. ⌊Et oĩs q̃ reliq̃rit⌋ ordinate domũ,
dãdo eã vel pretiũ eius pro deo. Etẽm in piũ vſum cõuertenda ſunt tpalia q̃ relinquunᷓ,non
penitus conterenda aut deſtructioni exponẽda ⌊vel frẽs, aut ſorores,aut patrẽ,aut matrẽ⌋
parẽtes tñ relinquẽdi nõ ſunt à filijs aut filiabus ſi inopes aut debiles ſint,niſi eis prouideaᷓ de
neceſſarijs, ⌊aut filios⌋ vel vxores,aut filias, quæ licet iam non exprimantur,tamen ſub præ
dictis intelliguntur. Nam apud Marcum exponitur vxor, ⌊aut agros propter nomen me Marcio
um,⌋ id eſt finaliter propter me,vt me in æternum conſpiciat,atq́ȝ poſſideat. Et ad gloriam
C meam vt me in præſenti ſeculo perfectius veneretur,contemplando,amando,ac ſeruiendo
in omnibus, ⌊centuplum accipiet,⌋ id eſt ſpiritualibus bonis in præſenti dotabiᷓ, videlicet
gratia gratũ faciente,charitate diuina,conſolatione interna,donis ſpũs ſancti, q̃ oĩa incõpa
rabiliter p̃ſtantiora ſunt cunctis bonis terrenis. Talis quoq́ȝ efficiᷓ ſpũalis filius,imò & frater
omniũ ſanctoꝝ viatoꝝ cõprehenſoꝝ,quibus charitate & myſtica vnitate cõnectiᷓ. Oĩa q̃q́ȝ
tpalia ei ſubdunᷓ,ſicut ait apl'us,quaſi nihil habẽtes & oĩa poſſidentes, ⌊& vitã æternam,⌋ de 2.Cor.6
qua ait apud Iohannẽ ſaluator: Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcãt te ſolum deum,& quẽ mi Iohan.17
ſiſti Ieſum Chriſtum, ⌊poſſidebit,⌋ in patria,q̃ñ videbit facie ad faciem.i. clare & immedia
te p ſpẽm Ecce triplex p̃miũ volũtarioꝝ paupeꝝ, videlicet cẽtupla receptio in p̃ſenti,aſſeſſo Iohan.3
ria iudicãdi poteſtas in die nouiſſimo,itẽq́ȝ poſſeſſio vitę æternæ ĩ p̃ria. ⌊Multi aũt erũt pri
mi nouiſſimi⌋.i.multi eoꝝ q̃ modo magnę ſunt reputatiõis,dignitatis & abũdãtiæ, erunt in
die extremo infimi & abiecti, Multi q̃q́ȝ q̃ nũc ante alios bona incipiũt,paulatim torpent &
deficiũt,& q̃ tardius inchoant feruentiores reddunᷓ. Simil'r & Iudæi qui erãt primi vocatiõe
vltimi facti ſunt ſaluatiõe,iuxta illud apoſtoli: Cũ plenitudo gentiũ intrauerit,tunc omnis Roma.11
Iſrael ſaluus fiet, ⌊& nouiſſimi ã primi⌋.i.q̃ i dignitate,ptãte vel tpe poſteriores ſunt,& op
primunᷓ ac tribulanᷓ à primis ſeu maioribus huius ſeculi,tũc erũt primi honore & gl'ia apud
deum. Qui eñ humiliatus fuerit erit in gloria. Et abiecta infirma ac infima mũdi elegit deus Iob.12
vt alta,fortia & pompoſa condẽnet,propter q̃d ferᷓ in pſalmo: Suſcitans à terra inopẽ,& de 1.Cor.1 Pſal.112

CAP. XX. ſtercore eleuãs pauperẽ, vt collocet eũ cũ prĩcipibus populi ſui. Ad q̃d ptinere põt illud Ec D
1. Reg. 2. Eccle. 10. cleſiaſtici: Sedes ducũ ſupborũ deſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro eis. Hinc quoq; virgo
Luc. 1. Chriſtifera depoſuit inqt potẽtes de ſede, & exaltauit humiles. Nemo ergo de præſenti ſua
Nemo hic ſe ... ten pferat. glorieť in ſe aut pſumat iuſtitia, vel ſe alijs pferat, aut quẽquã cõtẽnat, qa ab his ſuperari põt
in pſenti per grãm & in futuro p gloriã, quibus nũc videť multo perfectior.

¶EXPOSITIO CAPITVLI VICESIMI. SIMILE eſt regnũ cœlorum. Articuluus XXXIIII.

CAP. XX. Statum eccleſiæ militãtis cõparat Chrũs rebus diuerſis nobis notis
ac corpalibus, quatenus p ſimilitudinẽ ſenſibiliũ & notitiã maniſe-
ſtorũ ad cognitionẽ myſteriorũ eccleſiæ pducamur, grãm'q; ac iudi
ciũ diſpoſitiõis diuinæ ſciamus. Hinc ergo nunc ait: ⌊Simile eſt re- »
Origenes. gnũ cœlorũ homini patrifamilias.⌋ Origenes p regnũ cœlorũ intel- »
ligit Chriſtũ, quẽ ſi hoc loco p regnũ cœlorũ intellexerimus, plana
erit parabola. Quẽadmodũ eñ prſamilias aliqs diuerſis horis dieť
Chriſtus pr̃ſamilias. egrediť vt cõducat oparios q vineã ſuã operenť ſeu colãt, ſic Chri-
ſtus ſecũdum quod deus à principio mũdi p oẽs ætates ſeculi huius
exijt, p ſuæ potẽtiæ operationẽ, p ſuæ veritatis maniſeſtationẽ, per
angelorũ miſſionẽ, per patriarcharũ ac prophetarũ legationẽ, vt vocaret q̃ſdã ad eccleſiaſticã
Eccleſia vinea. Eſaiæ. 5. vnitatẽ, ad fidẽ & grãm, ad operãdũ in domo dei, q̃ eſt vinea atq; eccleſia Chri. Verũtamen
expoſitores cõiter intelligũt hic p regnũ cœlorũ eccleſiã militãtẽ, vt ſit ſenſus: Simile eſt re-
gnũ cœlorũ .i. ſtatus ſeu negotiũ eccleſiæ militãtis vel ipſa eccleſia rõne ſuæ capitis. ſ. Chriſti
homini pr̃ſamilias, id eſt operi ſeu negotio vel pſonæ hominis cuiuſcũq; habẽtis familiam,
⌊qui exijt primo mane (.i. diluculo) cõducere oparios in vineã ſuã⌋ hoc ẽ ad hoc, q vitẽ ſuã
putarẽt atq; excolerẽt. ſic aũt exponẽdo, q̃d hic ſcribiť de pr̃famil ias difficultatẽ nõ habet, E
Aliter pr̃ſamilias [illegible] ſed p prẽmſamilias ſpũaliter figurať ac deſignať deus trinitas, ſeu q̃libet diuina perſona, p vi-
neam vero eccleſia, ſic'q; in proceſſu exponẽda eſt litera, ita vt eccleſia cõpareť vineæ, qm̃ ſi-
cut ſe habet pr̃ſamilias ad vineã ſuã, ſic deus ad eccleſiã, de deo ergo p prẽmſamililias ſigniſi
cato exponenť ſequẽtia, diciť aũt deus pr̃ſamilias tanq̃ creator & diſpenſator vniuerſorũ, de
Quare de⁹ dicať pr̃ſamilias. cuius domo ſcriptũ eſt in Baruch: O Iſrael q̃ magna ẽ domus dei & ĩgẽs loc⁹ poſſeſſiõis ei⁹,
Baruch. 3. cuius familia ẽ cõgregatio oĩm fideliũ ſeruiẽtium ei ⌊Qui exijt⌋ nõ locũ mutãdo, ſed aliqd »
de nouo operãdo, ſuã'q; grãm effundẽdo, & ſuos nũtios emittẽdo ⌊primo mane⌋ .i. in pri- »
Prima ætas. ma mũdi ætate, q̃ durauit ab Adã vſq; ad Noe, vel ad ĩgreſſum ĩ archã ſeu ortũ diluuij ⌊cõdu »
Gene. cere⌋ .i. p mercedis pollicitationẽ vocare ⌊oparios⌋ .i. hoĩes ad operãdũ potẽtes q nõ erãt »
oparij meritorię agẽdo, anteq̃ vocarenť, & eius gr̃a pueniren ť ⌊in vineã ſuã⌋ hoc ẽ ad ſocie- »
Galat. tatẽ ſeu incorporationẽ eccleſiæ, quẽadmodũ ait ap̃ſus: Eripuit nos de pñti ſeculo nequã, &
trãſtulit in regnũ filij dilectiõis ſuæ. In principio etenĩ mũdi vocauit de⁹ q̃ſdã ad fidẽ & cha-
ritatẽ, p quã facta ſunt mẽbra eccl̃iæ, & vinea dei pducẽdo opa ſancta, tanq̃ optimas vuas.
Eſaiæ. 5. Cõgregatio ergo fideliũ dr̃ vinea, ſicut p Eſaiã aſſeriť. Vinea dñi Sabaoth domus Iſrael ẽ. Et
Oſee. 10. per Oſee: Vitis frõdoſa domus Iſrael, p hos aũt operarios cõductos qdã ſpecial̃r intelligunt
aliorũ doctores, platos ac ſuperiores, q̃s deus miſit ad vineã. ſ. eccleſiã propter aliorũ cõuerſio »
nẽ ſeu informationẽ, quales à principio mũdi fuerũt, Adã, Seth, Enoch, Metuſalẽ. ⌊Cõuen- »
tiõe aũt facta⌋ .i. pmiſſiõe cõpleta ſeu pacto inito cũ oparijs iã pfatis ⌊ex denario diurno⌋ »
.i. de felicitate ęterna eis pro ſuo labore reddẽda. Cõuẽtio itaq; hæc ẽ vitæ æternę promiſſio F
Hiere. 31. de qua p Hieremiã dñs ait: Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, qa eſt mer-
ces operi tuo. Porrò btitudo ſeu vita ęterna appellať ⌊denarius⌋ qa eſt pmiũ bñ agẽtis. Dr̃ »
q̃q; ⌊diurnus⌋ qm̃ propter eũ q̃tidie laborať, & q̃tidie ingrediẽtibus regnũ cœleſte cõfertur »
eũ'q; meremur in die gr̃æ, & accipiemus in die glorię. ⌊Miſit eos in vineã ſuã⌋ .i. ad eccle- »
ſiã inſtruẽdã vel ad bñ viuẽdũ in ea ⌊& egreſſus⌋ ſcd̃m modũ pdictũ deus ⌊circa horã ter- »
Secũda ætas. tiã⌋ .i. ſtatim poſt diluuiũ, vel à tpe Noe vſq; ad Abrahã ⌊inuenit alios ſtãtes in foro⌋ .i. in »
ſeculo iſto negotiatiõibus tẽporaliũ rerũ repleto, ⌊ocioſos⌋ .i. à bonis opibus vacãtes ⌊& il »
lis dixit⌋ p inſpirationẽ internã, angelicã reuelationẽ, vel alio modo. ⌊Ite & vos in vineam »
Roma. 13. meã⌋ hoc ẽ ad fideliũ ſortẽ, ſeu cõgregationẽ. Dimittẽdo ei opa tñbrarũ & faciendo fructus »
iuſtitiæ ⌊& q̃d iuſtũ fuerit dabo vobis⌋ videlicet iuſtã mercedem pro opere virtuoſo, q do »
vnicuiq; q̃d meretur ⌊Illi aũt abierũt⌋ in vineã dñi obediẽtes locutioni diuinæ. Tales fuerũt »
Tertia ætas. Noe, Sem, Iaphet, Heber. ⌊Iterũ aũt exijt circa ſextã⌋ hoc eſt à tpe Abrahæ vſq; ad Moſen, »
& nonã horã⌋ .i. à tẽpore Moſi vſq; ad Chriſtũ ⌊& fecit ſimiliter⌋ ocioſos faciẽdo oparios »
Quarta ætas. ſeu q̃ſdã mittẽdo in vineã ſuã, vtpote Moſen, Aaron, Ioſue, iudices & prophetas, alios'q; in-
numerabiles, perducẽdo ad ſtatũ ſalutis in illis duabus ætatibus. ⌊Circa vndecimã vero ho- »
Quinta ætas. Roma. 8. ram⌋ .i. ab aduentu Chriſti ⌊exijt⌋ mittẽdo vnigenitũ ſuum in ſimilitudinem carnis pecca »
Matt. 28. ti, & apoſtolos ad gentiles. Tunc quoq; verbum dei verus deus exijt, noſtram naturã aſſumẽ
do, & p-

A do,& pſonalr hoĩbus apparẽdo,loquẽdo& bñ agendo,quẽadmodũ apud Iohãnẽ ipſe teſta
“ rur: Exiui à patre & veni in mundũ. ⌊Et inuenit alios ſtantes⌋.i.rebus tpalibus inhærentes, Iohan. 16
ſpũaliter nõ proficientes,p quos pcipue intelligunt gẽtiles,quoꝝ aliquibus,tñ paucis& parũ
“ Chrs in propria pdicauit pſona,Cæteris p apľos,eorũq́ diſcipulos & ſucceſſores, ⌊& dixit
“ illis,Quid hic⌋.i.in iſto exilio,in hac peregrinatiõe vbi nõ habemus ciuitatẽ manentẽ, ⌊ſta Hebr. 10
“ tis tota die⌋.i.toto tpe vitæ veſtræ,⌊otioſi,⌋ non feſtinantes ad patriã,gentiles nanq́ fide
caruerunt,nil meritoriũ operabantur,idcirco toto tẽpore vitæ ſuæ vacabant à bonis, prę ſer
“ tim cũ dicat apoſtolus:Quicquid nõ eſt ex fide, peccatũ eſt. ⌊Dicũt ei,quia nemo nos condu Roma. 14
“ xit⌋.i. nullus ad bene agendũ nos inuitauit,promittendo nobis regnũ cœleſte pro præmio.
Nullus quippe propheta aut doctor miſſus eſt nobis. Prioris em̃ ignorãtiæ tpa deſpexit de-
us,vt ait Paulus. Verũtñ quibuſdã gẽtilibus dati ſunt viri ſancti, videlicet Iob, Melchiſedech, Acto. 17
“ ſed tẽpore Chři& diu ante in toto mũdo regnauit idololatria exceptis Iudęis. ⌊dicit illis,ite
“ & vos in vineã meã.⌋ Hoc deus dixit gẽtilibus p pdicationẽ apľoꝝ vt cõuerterent ad Chri-
ſtũ,fieretq́ ex eis& pplo Iudæoꝝ electo vna eccleſia. Deniq́ S. Hieronymus exponit para- Hieronymus.
bolã hanc de vocatis ad grãm ſecundũ diuerſas hominũ ætates, vt illi dicant primo mane con
ducti,& in vineã miſſi,q in pueritia ad dei obſequiũ pducunt,quales potiſſimũ fuerũt ſancti- Hiere. 1.
ficati in vtero, vt Iohãnes & Hieremias,& alij q mox vſum rõnis ſortiti cœperũt dño famula Luc. 1.
ri, vt Samuel. Tertia vero hora conducti vocant,qui in iuuentute cõuertunt ſeu adoleſcẽtia, 1. Reg. 3
quæ interdũ pro eodẽ ſumunt,iuxta illud Eccleſiaſt. Lætare iuuenis in adoleſcẽtia tua. Sexta
“ qui ætate virili. Nona,q in ſenectute. Vndecima,q in ætate decrepita. ⌊Cũ ſero aũt factum Eccles. 11.
“ eſſet,⌋ ſecundũ Auguſtinum,Gregoriũ & alios expoſitores cõmuniter p ſero intelligitur fi-
B nis mũdi,ſeu dies iudicij,ſed hoc quidam nitit improbare,quia de recipientibus mercedẽ ſe-
ro dicit,quod quidam eoꝝ murmurauerunt,quibus ſub perſona vnius eoꝝ dicit. An oculus
tuus nequã? qui autem in fine mundi remunerationẽ felicem,de qua iam agit, ſortient, nec
murmurabunt nec nequam erunt. Sed q̃ facile hoc ſoluat, patebit dum ad horum verborum
explanationẽ peruenero. Rurſus q̃ extorta ſit expoſitio eius qui per ſero intelligit tẽpus gra
tiæ ſeu pſentem ſtatum eccleſiæ, patet literã intuenti. Iam em̃ dictum eſt, ꝙ per horam vnde-
cimam intelligatur tempus gratiæ, quod à Chriſti aduentu incæpit, oportet ergo per ſero in
telligi terminũ temporis ſeu horæ iſtius. Iterũ præſens tempus non eſt tẽpus præmioꝝ,ſed Quid per ſero
meritorum. Præterea clarũ eſt quòd Chriſtus per ſero intelligat horam in qua finiunt labo- intelligat ſalua
res, pro quibus redditur merces quæ non eſt niſi in die iudicij. Eſt igitur ſenſus, Cum ſero au tor ipſe.
“ tem factum eſſet, Id eſt cum finis mundi adueniret, ⌊dicit dominus vineæ,⌋ id eſt tunc deus
“ pater ſeu trinitas ſummus princeps eccleſiæ, dicet ⌊procuratori ſuo,⌋ id eſt Chriſto, ſecun- Pſal. 104
dum quod homo eſt, quem pater conſtituit dominũ domus ſuæ & principem omnis poſſeſ-
“ ſionis ſuæ. ⌊Voca operarios,⌋ id eſt eos qui in eccleſia laborauerunt, à morte eos reſuſcitan-
do, & ad iudicium conuoca. Hæc vocatio eſt, de qua inquit Apoſtolus: Quoniam ipſe domi 1. Theſſ. 4
nus in iuſſu & in voce archangeli & in tuba dei deſcẽdet de cœlo. Et Chriſtus: Veniet (inqt) Iohan. 5
“ hora in qua omnes qui in monumento ſunt audient vocem eius, ⌊& redde illis mercedẽ,⌋
videlicet vitam æternam, de qua ſaluator in Apocalypſi profitet: Ecce venio cito & merces Apoc. 22
mea mecum eſt. Hæc merces eſt clara viſio diuinitatis Chriſti, prout apud Iohãnem ipſe ait:
Qui diligit me, manifeſtabo ei meipſum. Vnde pater ait in pſalmo: Oſtẽdam illi ſalutare me Iohan. 14 Pſal. 90
C um, videlicet Chriſtum. ⌊Incipiens (dare mercedem) à nouiſſimis,⌋ qui hora vndecima vo
“ cati ſunt, progrediendo ab illis ⌊vſq́ ad primos,⌋ qui primo mane vocati ſunt, per interme
dios, Hi vocati ſunt vel hora nona, vel ſexta, vel tertia. In fine mundi omnes electi ſimul re- 1. Cor. 15
muneraburtur à Chriſto, videlicet in momento in ictu oculi. Quomodo ergo nouiſſimi
dicuntur primo remunerari? Dicendum, quod iſta prioritas non eſt referenda ad interualla Diuina remu-
diuinæ remunerationis, quæ inſtantanea erit, ſed ad ordinem vocatorum, ita quod licet om neratio in mo-
nes ſimul præmium conſequantur quo ad tempus, tamen primo præmiari perhibentur qui mento fiet.
minus diu præſtolati ſunt præmium, & qui vltimo finierunt laborem. Sic enim communi-
ter dicimus, illos prius aliquid adipiſci, qui minorem dilationem paſſi ſunt, quàm eos qui diu
expectauerunt, quamuis in ſimul præmientur.
“ ⌊Cum veniſſent ergo (ad iudicium) qui circa vndecimã horam,⌋ id eſt in vltima mundi æta
“ te ⌊venerunt⌋ ad vineã Chriſti, ſeu vitam bonam, ⌊acceperunt,⌋ à Chriſto pro mercede,
“ ⌊ſingulos denarios⌋.i. quilibet proporcionatũ præmiũ, ſeu vitam æternam in cœlis.
“ ⌊Venientes autem & primi⌋ ad tribunal Chriſti, ⌊arbitrati ſunt⌋.i. æſtimabãt in die iudi-
“ cij, ⌊ꝙ plus⌋.i. maius pmiũ ⌊eſſent accepturi⌋ à Chřo, q̃ nouiſſimi, quia diutius & grauius
laborauerunt in ætatibus, nempe qui Chriſti aduentum pceſſerunt minor fuit gratia & lon
gior vita, ideo diutius & durius laborauerunt, quàm fideles tempore gratiæ, quibus meri-
“ to ſaluatoris & gratiæ eius affluentia leue eſt iugum dei & onus eius ſuaue. ⌊Acceperunt au- Mat. 11
“ tem & ipſi ſingulos denarios,⌋ id eſt tantũ vt primi, videlicet vnuſquiſq́ ſuum denarium ſeu

CAP. XX. propriũ pręmiũ, nõ eñ reſpicit deus principaliter ad laborẽ exteriorẽ ſeu tẽporis diuturni- D
tatẽ, ſed ad interiorẽ feruorẽ, & rectã intẽtionẽ, cordiſq; mũditiã, per quã fit hõ capax viſio
nis diuinæ eſſentiæ. Et accipientes primi ⌊ ſingulos ⌋ vt dictũ eſt ⌊ denarios. Murmurabant »
aduerſus prẽmfamilias (.ſ. deũ) dicẽtes hi nouiſſimi vna hora fecerũt ⌋ .i. modico tpe in eccle »
ſia laborauerũt ⌊ & pares (in pmio) illos nobis feciſti ⌋ qui per procuratorẽ tuũ illis & nobis »
idẽ præmiũ cõtuliſti q portauimus põdus diei ⌋ .i. graues tẽporis, labores & laborioſos actus »
iuſtitiæ ſuſtinuimus. ⌊ Et æſtus tẽtationẽ .i. vehemẽtes tẽtatiões & anxietates. Murmuratio »
iſta ſctõꝝ nõ eſt murmuratio turbatiõis, rãcoris vel impatiẽtiæ, ſi vehemẽs replicatio ꝓprię
cauſæ ſeu admiratiõis, eruptio procedẽs ex cœlo iuſtitiæ, quẽadmodũ & inter angelos ſctõs
ſecũdũ Gregoriũ, Thomã, & alios multos dicit eẽ reſiſtẽtia. Dicẽte Gabriele ad Danielem:
Daniel. 10. Princeps græcoꝝ reſtitit mihi, ꝙ pdicti exponũt de bono angelo græcoꝝ cuſtode ac princi
pe. Dicũtur itaq; murmuraſſe, vel q̃a dilationẽ dolẽter ſuſtinuerũt ſcd̃m Gregoriũ, vel q̃a de
magnitudine liberalitatis, pietatiſq; diuinæ tñ de pmio dãtis nouiſſimis, vt eis vehementer
Quæſtio. mirãtur. Nihilominus vnuſq̃ſq; beatoꝝ de ſua felicitate pleniſſime cõtentat, ſed q̃ritur, q̃uo
priores ſancti in diẽ iudicij æſtimabũt, ſi plus recepturos cũ tñ errare nõ poſſint. Et reſpõden
dũ, ꝙ illa æſtimatio nõ eſt aſſertiõis, ſed opinatiõis. Sancti aũt in patria nõ pnoſcũt determi-
natæ, quãtũ beatitudinis q̃libet hoĩm electoꝝ finaliter obtinebit, niſi ex ſpeciali cauſa eis diui
Mat. 13. nitus reueletur. ⌊ At ille (pr̃familias) vni eoꝝ ⌋ murmurantiũ ⌊ dixit ⌋ & q̃d vni hoc oĩbus »
dixit, poteſtq; per hũc vnum intelligi prothoplaſtus ⌊ amice nõ facio tibi ⌋ nec aliJs primis »
⌊ iniuriã ⌋ aliq̃d tibi iniuſte ſubtrahẽdo, ob hoc q̃d aliũ vltra cõdignũ glorifico, & tibi in mer »
cede parẽ facio. ⌊ Nõne ex denario ⌋ hoc ẽ pro certo præmio tibi pſtãdo ⌊ cõueniſti mecũ ⌋ »
id eſt acquieuiſti & cõcors factus es mihi, eundo in vineã meã vt denariũ diurnum reciperes.
Aduertẽdũ, ꝙ ſicut denarius diurnus vnus ẽ ſecũdũ ſuã formã & rõnẽ ſpecificã, multiplicat̃
aũt ex partæ materiæ & recipiẽtiũ, & eſt æqualis quantũ ad oẽs, ſic vita ſeu beatitudo ęterna,
per denariũ figurata, vna eſt ex parte obiecti, videlicet dei, multiplicatur vero ex parte reci-
pientiũ atq; fruentiũ, eſt quoq; æqualis oĩbus quantũ ad durationẽ, nam oẽs æternaliter eã E
poſſidebũt, tamen in perfectione magna diſtantia eſt, ſecũdum exigentiã meritoꝝ. Vnde in
Johan. 14. Diuerſæ manſiões varij ſunt grad' pmioꝝ. domo pr̃is manſiones multæ ſunt, hoc eſt diuerſę grad' pręmioꝝ ⌊ tolle quod tuũ eſt ⌋ .i. de- »
narium ſeu præmiũ tibi debitum ac promiſſum ⌊ & vade ⌋ in gaudium dñi tui. ⌊ Volo aũt & »
huic nouiſſimo dare ſicut & tibi ⌋ id eſt tñ de præmio, quantũ tibi largitus ſum propter fer- »
uorem charitatis ſuæ & meritũ Chriſti, aliaſq; rõnes iam tactas, quẽadmodũ de primis locu
tus eſt ſingulatiter vni pro oĩbus reſpondendo, ſic nũc de nouiſſimis ſingulariter loquitur
dicens: Volo huic nouiſſimo dare, per vnum oẽs intelligens. ⌊ Aut nõ licet mihi quod vo- »
lo facere ⌋ quaſi dicat, vtiq; quia voluntas dei cum ſit eſſentialiter idem, quod ſapientia & iu »
ſtitia eius, nec iniuſta, nec irrõnalis eſſe valet, ſed eo ipſo quod dñs aliquid vult iuſtum ac lici-
Sapiẽ. 12. tum eſt, vnde in libro ſapientiæ legit: Virtus tua dñe iuſtitiæ initiũ eſt ⌊ an oculus tuus ⌋ id eſt »
Marc. 10. æſtimatio ſeu cõſideratio tua ⌊ nequã eſt (.i. erronea) quia ego bonus ſum ⌋ eſſentialiter quẽ- »
admodũ dictum eſt. Nemo bonus niſi deus hoc eſt an bonitas mea liberalitas ſeu miſericor-
dia eſt tibi occaſio murmurationis, eo quod tñ tribuo nouiſſimis ſicut primis, loquitur ergo
de nequitia inconſiderationis & nõ culpæ, q̃d probatur per hoc quia iam loquitur de opera-
rijs vineæ dei, qui omnes ſaluant. Ex quibus concludit ſaluator. Sic erunt nouiſſimi primi &
primi nouiſſimi. ⌋ Hoc idem in fine præcedẽtis capituli dictũ atq; expoſitũ eſt. ⌊ Multi eñ »
ſunt vocati ⌋ hoc eſt ad fidem & grãm per prædicationẽ inuitati atq; perducti, quemadmo- »
Pſal. 39. dum Chriſtus ait in pſalmo: Annuntiaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum, F
Pſal. 138. ⌊ pauci vero electi ⌋ hoc eſt prædeſtinati ſeu gloriã adepturi. Sed videtur contrariũ quod de »
Apoca. 7. electis cantat: Dinumerabo eos & ſuper arenam multiplicabuntur. Et in Apocalypſi: Vidi
turbã magnam quam dinumerare nemo poterat. Et reſpondẽdum, quod pauci ſunt cõpa-
Gregorius. ratiue ſeu relatiue ad reprobos ⌊ multi aũt ⌋ ſimpliciter, imò ſecundũ Gregorium. Tãtus eſt »
Numerus electoꝝ magnus. numerus hominũ electoꝝ, quantus angeloꝝ ſanctoꝝ. Probabile quoq; eſt q̃d numerus ho-
minum reproborum excedat numerum angelorum ac dæmonũ & hominum electoꝝ. Cũ
Eccle. 9. ergo ignoremus an electi ſimus, & an digni ſimus amore, non debemus inaniter gloriari, ſe
curi eſſe aut eleuari, nec alios quamuis impij videantur aſpernari ſeu deſperare. Nam quales
futuri ſint neſcimus, & forte in breui præcedent nos in oĩ virtute. ⌊ Et aſcendẽs Ieſus Hie- »
roſolymam, aſſumpſit duodecim diſcipulos (puta apoſtolos) ſecreto ⌋ vt eis tanquam fami- »
liaribus ſuam paſſionem prænuntiaret, ne eam videntes ſcandalizarentur, nec putarent ma-
giſtrum ſuum præuentum, vel improuiſe captũ, aut inuite occiſum. Secreta ergo non oĩ-
bus, ſed familiaribus ſunt pandẽda & myſtica maioribus reuelanda ſunt. ⌊ Et ait illis: Ecce aſ- »
cẽdimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur ⌋ à deo patre, à ſeipſo, à Iuda proditore »
à diabolo ſed diuerſimode, ⌊ principibus ſacerdotum & ſcribis ⌋ in lege peritis ⌊ & cõdem- »
nabunt eum morte ⌋ hoc eſt reum mortis eum eſſe iudicabunt. Sic eñ dixerunt coram Pila- »
to. Nos

A to. Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium dei ſe fecit. ⌊Et tradēt Iohan.19.
« eum⌋ principes ſacerdotum & ſcribæ, ⌊gentibus⌋ ſcilicet Pilato & eius militibus ⌊ad illu-
« dendum⌋ Induerunt eum veſte purpurea, & arundinem poſuerunt in dextera eius, ſpineāq; Matt.27
« coronam in capite, & genu flexo adorabant eum dicentes: Aue rex Iudæorum. ⌊Et flagella
« bunt & crucifigandū⌋ Iſta prædixit Chriſtus diſcipulis ſuis frequenter vt firmiter recorda-
« rentur eorū ⌊& tertia die reſurget⌋ hoc adiecit ad conſolationē mœrentium. Tunc acceſſe-
« runt ad eum mater filiorū Zebedæi cū filijs ſuis (Iacobo & Iohanne) adorans eū⌋ vel adora-
tione latriæ ſi credidit eū eſſe deū verū, vel adoratione duliæ, ſeu magnæ reuerētiæ proſter-
« nens ſe corā eo ⌊& petens aliqd ab eo⌋ quod nō ſtatim expreſſit, ſed adorādo inſinuauit ſe
aliqd deſiderare, vt in Marco ſcribit, q ipſi filij acceſſerunt ad Ieſum dicētes: Mgr̄ volumus, Marc.10
vt quodcūq; petierimus facias nobis. Verūtamen mater formauit atq; propoſuit petitionē,
ſed hoc filij feciſſe ſcribunt, quoniā matrē ſuam ad hoc induxerūt, quam putabant à Chriſto
honorandam & exaudiendā quaſi materterā eius, & quoniā viro ſuo vt videtur relicto Chri
« ſtum erat ſecuta. ⌊Dixit ei Ieſus: Quid vis⌋ Non ex ignorantia quærit, ſed vt ad eius verba
« congruenter reſpondeat, orantesq; inſtruat ⌊ait illi dic⌋ .i. dicendo concede & fac, tuū em̄
« dixiſſe feciſſe eſt, q̄uis mulier iſta nondū intellexit profunditatem verbi huius ⌊dic⌋ tamen
quod ad hoc ſubtiliter dixit, dic, ipſe em̄ cui hoc dixit eſt de quo ſcriptū eſt: Ipſe dixit & facta Pſal.32
« ſunt, ⌊vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dexterā tuā, & alius ad ſiniſtrā⌋ .i. tibi collaterales
« & ſingulariter aſſedentes, cæterisq; maiores conſiſtāt ⌊in regno tuo⌋ Quidā dicūt, q mulier
iſta & filij eius petierūt cū Chriſto regnare in ſeculo iſto. Putantes Chriſtū poſt reſurrectio-
nem ſtatim in hoc mūdo, & in Hieruſalē regnaturū, quēadmodū Dauid & Salomon illic re- 2.Reg.8.
B gnaſſe leguntur. Hæc nāq; vt dicunt, fuit Iudæorū opinio, q Chriſtus temporaliter regnaret 3.Reg.3.
in Hieruſalem omnia regna ſubijciendo Iudæis, ſed huic aſſertioni obuiare videt, q Chriſtus
« reſpondendo ſubiungit. ⌊Sedere ad dexterā meā & ſiniſtrā nō eſt meū dare vobis, ſed qbus
« paratum eſt à patre meo⌋ Ex quo patet q electis à deo patre paratū ſit ſedere ad dexteram
Chriſti & ſiniſtram, nō vtiq; in regno terreno, ſed cœleſti. Per regnū ergo Chriſti intellexe-
rūt mater & filij regnū cœlorū, de quo & latro dixit in cruce. Dn̄e memēto mei, dū veneris in Matt.27
regnū tuū. Nam ex q̄tidiana Chriſti prædicatione, ſciuerūt q nō terrenū, ſed cœleſte regnū
promiſit fidelibus, ſic quippe exorſus eſt p̄dicare, pœnitentiā agite, appropinquabit em̄ re- Matt.3.
gnum cœlorū, in quo iſti duo inordinate exaltari quærebant. Quia em̄ filij audierūt futuram
Chriſti reſurrectionē credebāt, q ſtatim poſt reſurrectionē regnaret, & hoc matri ſuæ inti-
« mauerunt, q tamen à Chriſto in ſecreto audierūt. ⌊Reſpondēs aūt Ieſus dixit⌋ non matri,
« ſed filijs per quod oſtenditur, quod mater petiuit inducta à filijs. ⌊Neſcitis quid petatis⌋ .i.
quid vel quō petere debeatis. Petitio ſiquidē iſta fuit multipliciter inordinata. Primo, quo- Inordinata petitio filiorum Zebedæi.
niam petierūt coronā ante victoriam. Secūdo, quia de carnali propinq̄tate cōfidebāt. Ter-
tio, q̄a ex quadam præſumptione & elatiōe petijſſe vident, optātes eo apoſtolis anteferri, &
volētes ſummi eē in gloria, q nondū prioribus ſanctis ſimiles erāt in merito, quātū ad hoc te-
nebāt typū eorū, q à magnis p̄latis ad eccleſiaſticas dignitates poſtulāt propter cōſanguinita
« tis lineā promoueri. ⌊Poteſtis bibere calicē⌋ .i. ſuſtinere cruciatū ⌊quē ego bibiturus ſum⌋
« de quo in paſſione habetur: Si nō pōt hic calix trāſire niſi bibā illū, fiat volūtas tua ⌊dicūt ei Matt.26
« poſſumus⌋ calicē iuſtū potare, hoc eſt pro fide, pro iuſtitia, pro te mori parati ſumus, hoc di-
xerūt potius ex auiditate optinēdi quod poſtulauerūt, quā ex vera circūſpectiōe, imò incau-
te reſponderūt, quia in Chriſti paſſione inſtante periculo fugerūt. Itaq; dicēdo tam abſolu- Marc.14
te, poſſumus, propriā fragilitatē non penſauerūt, ſicut nec Petrus dicēdo paratus ſum tecū in Ibidem.
C mortē & in carcerem ire. Non em̄ ſumus ſufficientes cogitare aliqd ex nobis, quaſi ex nobis. 2.Cor.3
Si aūt dixiſſent, poſſumus per grām tuā, tute dixiſſent, quomodo dixerat Paulus: Om̄ia poſ- Philip.4
« ſum in eo q me cōfortat ⌊ait illis, calicē qdē meū bibetis⌋ .i. paſſionē meæ paſſiōi aliqualiter
ſimilem, & propter me infligendam guſtabitis, Iohannes em̄ affectu ſuſtinuit mortem pro
Chriſto feruentis olei doleum ingrediēdo, peſſimūq; venenū potādo, à quorum vtroq; mā-
ſit illæſus, quotidianū quoq; martyriū paſſus eſt, præſertim in exilio inſulæ Pathmos. Iaco- Apoca.1.
bus vero ab Herode Agrippa decollatus eſt, vt in actibus apl'orū legit: Sedere aūt à dexteram Actorum.12
meam & ſiniſtrā, id eſt, mihi collateralem & proximū eſſe in cœlo, nō eſt meū, hoc eſt nō ſpe
ctat ad me iuſtum iudicē, qui perſonā non accipio, ſi ſecundum merita reddo, dare vobis ſed Matt.22
illis, quibus paratum eſt à patre meo, & vtiq; à patre paratum fuit Iacobo & Iohanni, p̄miū
iſtud, præſertim cum regnum cœlorum ab origine mundi paratum eſt prædeſtinatis, iuxta
illud: Venite benedicti patris mei, &c. quō ergo non fuit Chriſti dare Iacobo & Iohāni ſeſ- Matt.25.
ſionem prædictam. Et reſpondendū, q̄d non fuit Chriſti dare eā illis, eo modo quo ipſam pe
tebāt, videlicet rōne cōſanguinitatis & ſecundū ſtatū, in quo tm̄ fuerunt, quando adhuc car-
nales & ambitioſi fuerunt, puto tamen quod erant in ſtatu ſalutis, quia non quilibet motus e-
lationis eſt peccatum mortale, ſed non erant tantæ perfectionis, vt digni eſſent ſedere tam

proxime Chriſto, ideo ſubditur: ⌊Sed quibus paratum eſt à patre meo.⌋ Hoc eſt, perfectis
vere humilibus, qbus pr̃ decreuit gloriã eſſe præſtandã. Illis (inquam) eſt meum dare, vt ſe- D
deant ad dexteram meam & ſiniſtram in regno, i. in circuitu meo, in præmio eſſentiali & ac-
cedentali. ⌊Et audientes decem Apoſtoli⌋ quid iſti duo petiſſent ⌊indignati ſunt de duobus
fratribus⌋ hoc eſt, cõtra eos cõmoti ſunt, q̃d ſibi ꝑferri rogaſſent, & tã immoderate petiſſent.
Diſcipuli oẽs adhuc rudes et imperfecti — Vnde patet quod decẽ quoq; diſcipuli, adhuc ſimiles erãt iſtis duobus in imꝑfectiõibus mul
tis: non eñ zelo iuſtitiæ, ſed cuiuſdã liuoris indignati fuerũt more ambitioſoꝝ, q iraſcunt̃ dũ
cernunt ſocios ſuos ſibi velle præponi. Cum tñ in regno cœloꝝ promotio vnius non noceat
alteri, nec eius exaltationem impediat. ⌊Ieſus autem⌋ Tanq̃ pius ſapienſq; magiſter & ſo-
brius reprehenſor ⌊vocauit eos,⌋ videlicet, omnes Apoſtolos pariter, ⌊ad ſe,⌋ vt vitium
elationis ab eoꝝ cordibus propulſaret, & errorẽ corrigeret, ⌊& ait, ſcitis qa principes gen-
tium dominant̃ eoꝝ⌋ i. maiores ſeu dñi hoĩm mũdanoꝝ cũ imperio & tumore ꝑſident ſub-
ditis ſuis, ⌊& q maiores ſunt (videlicet dominatores ſubditoꝝ) poteſtatẽ exercẽt in eos⌋ i.
per violentiã quãdoq; opprimũt ipſos, & ſua poteſtate inordinate vtunt̃. ⌊Non ita erit inter
vos⌋ tumor elationis, violentia, ſiue ambitio. ⌊Sed q voluerit inter vos maior fieri⌋ i. am-
pliorẽ grãm & gloriã adipiſci ⌊ſit veſter miniſter⌋ i. ꝑ ceteris ſe humiliet, atq; in actibus hu
militatis ſeipm indefinenter exerceat. Quãto eñ aliqs ſe ſub alio deijcit, tãto deus eũ exaltat.
⌊Et qui voluerit inter vos primus eſſe⌋ i. alijs ꝑfici, & à me ſublimius promoueri ⌊erit ve-
ſter ſeruus⌋ hoc (vt arbitror) intelligi p̃t dupliciter: Primo, ꝙ ambitioſus cæteris ſupponet̃,
& ſubijciet̃. Scd̃o, ꝙ is qui licet ꝑlationẽ nõ cupiat, tñ cupit eſſe talis, vt dignus ſit alijs ꝑſidere,
oportet vt primo diſcat ſubeſſe, ſtudeatq; ſocijs ſuis ſeruire. Et qa exempla plus mouẽt q̃ ver- E
ba, Saluator q cœpit facere & docere proponit ſe in exẽplũ. ⌊Sicut filius hoĩs nõ venit mini
ſtrari⌋ hoc eſt, ad hoc q̃d ſeruos haberet q ei famularent̃ in corꝑalibus & humanis obſequijs,
ad inſtar ſeculariũ dominoꝝ, ⌊ſed miniſtrare.⌋ Nam & diſcipulis ſuis frequẽter miniſtrauit
Acto.1 iuxta illud: Ego in medio veſtrũ ſum ſicut q miniſtrat. Patri quoq; indeſinẽter ſeruiuit, cum
Lucæ.22 incomparabili humilitate, quẽadmodũ ait in Euãgelio: Sicut mãdatũ dedit mihi pr̃, ſic facio.
Johan.14 Et cũ duodecim eſſet annoꝝ, deſcendẽs cũ virgine mr̃e & Ioſeph ſuit ſubditus illis. Nec du
Lucæ.2 biũ quin q̃tidie miniſtrauerit ipſis, tanq̃ vere humilimus, licet eẽt altiſſimus cui angeloꝝ exer
citus cũ ingẽti reuerẽtia & tremore aſſiſtit. ⌊Et dare aĩam ſuã⌋ vitã corꝑalem ac aĩalem ſeu
Eſa.53. ipſam aĩam ſuã ⌊redẽptionẽ (i. ꝓciũ liberatiuũ) ꝓ multis hoĩbus⌋ nõ pro dæmonibus, tradi-
Hebræ.5 dit eñ in mortẽ aĩam ſuã, & ipſe pctã multoꝝ tulit, vt Eſaias ait: Imò ſeipm dedit ꝓ nobis, ſpõ
Johan.10 te ſe offerẽs, propter q̃d ait ore proprio: Nemo tollet aĩam meã à me. Et Aplus: Qui dilexit
Gala.2 me, & tradidit ſemetipm ꝓ me. ¶ Sed quare nõ ait: Dare aĩam ſuã redẽptionẽ pro oĩbus, cũ
Johan.12 alibi dicat: Si exaltatus fuero à terra oĩa trahã ad meipm. Ipſe equidẽ eſt vniuerſoꝝ ſaluator,
1.Cor.15 dicente Aplo: Sicut in Adã oẽs moriunt̃, ita & in Chr̃o oẽs viuificabunt̃. Et r̃ndendum,
ꝙ Chr̃us dedit aĩam ſuã redemptionẽ pro oĩbus ſufficiẽter, pro ſolis aũt electis efficiẽter ſeu
efficaciter, qm̃ ergo nõ oẽs ſed multi fructũ dñicæ paſſionis conſequunt̃, ideo ait ⌊ꝓ multis⌋
Deniq; licet Chr̃us dicat̃ pro nobis dediſſe aĩam ſuã, & etiã vitã corꝑalẽ, hoc tñ eſt differẽter
Nam aĩam dedit ꝑ hoc ꝙ eã tormẽtis expoſuit, nõ ꝙ ipſa extincta ſit. Vitã vero ſuã corꝑalẽ F
ſic dedit, ꝙ eam pro noſtro ſpũali viuificatõe extingui ꝑmiſit. Quæ tñ vita, ſeu vitalis actio.
erat incõparabilis dignitatis ac ꝑcij propter vnionẽ cũ verbo. ⌊Et egredi ẽtibus illis⌋ vz Ie-
ſu eiuſq; diſcipulis ⌊ab Hiericho (ciuitate famoſa) ſecutæ ſunt eũ turbę multæ⌋ ꝓpter cauſas
diuerſas, vt dictũ eſt ſępius, & etiã qa deſertũ q̃d erat inter Hiericho & Hierl̃m, ꝑ q̃d Ieſus ꝑge
bat, erat latronibus plenũ, ꝓpter q̃d hoĩes illuc tẽdere nõ audebãt, niſi cętu collecto. ⌊Et ecce
duo cæci ſedẽtes ſecus viã⌋ vt à ꝑgẽtibus eleemoſynas peterẽt tanq̃ medici ⌊audierũt qa Ie
ſus trãſiret⌋ audiẽtes eñ tumultũ, interrogauerunt quid hoc eẽt, qbus r̃nſum eſt: ꝙ Ieſus illic
cũ ſuis ꝑambularet, ⌊& clamauerũt⌋ ex magnitudine deſiderij in altã vocẽ prorũpẽtes, cla-
mabãt ergo corde feruẽter optãdo & ore alte ſonãdo: ⌊Dñe miſereri nr̃i ó fili Dauid⌋ crede
bãt cęci iſti veꝛ eẽ ꝙ à pplo iterdũ audierãt, vz ꝙ Ieſus eẽt rex Meſſias, in lege ꝓmiſſus, & de
ſemĩe Dauid naſcitur⁹, ꝓnũtiat⁹, ideo noĩabãt eũ dñm, tãq̃ regẽ Iſrl̃, & aliq dicũt, ꝙ ei⁹ diuini
tatẽ agnouerãt, q̃d nõ eſt multũ ꝓbabile. ⌊Turba aũt ĩcrepabat eos vt tacerẽt⌋ vel qa multũ
importune clamabãt, vel qa Ieſum offendi timebãt, & inquietari ex clamore eoꝝ, vel qa cla-
Chriſtus viã ambulans docebat — mãdo ĩpedierũt multos ab auditu ſermocinationũ Chr̃i, q etiã ambulãdo docebat freq̃nter.
⌊At illi magis clamabãt⌋ formidãtes ne ꝓpter ſtrepitũ increpãtiũ, nõ audiret̃ clamor eoꝝ à
Chr̃o ⌊dicẽtes: Dñe miſereri noſtri fili Dauid⌋ ꝑ laudem eius q orat̃ capit̃ beneuolentia eius
Pſalm.17 ideo iſti orãdo Ieſum, laudãt eum à maieſtate cum dicunt: Dñe, & ab origine cum dicunt: fi-
li Dauid, ſicq; facilius exaudiri mererent̃, vnde Pſalmiſta: Laudãs (inquit) inuocabo dñm & ab
inimicis meis ſaluus ero. ⌊Et ſtetit Ieſus, & vocauit eos⌋ in quo manifeſtat̃ pietas atq; digna
tio Chr̃i qui ꝑſonas tã modicas nõ deſpexit. ⌊Et ait, q̃d vultis vt faciã vobis,⌋ Non ignorãs
inquirit, ſed vt quærẽdo illoꝝ deſideriũ augeret̃, orõ repeteret̃, meritum creſceret, omneſq;
ſcirẽt q̃d

A ſcirẽt q̃d nõ eleemoſynã,ſed naturæ reparationẽ imploraſſent.⌊Dicũt ei dñe⌋ hoc volum⁹
⌊vt aperiãtur oculi nr̃i⌋ carnales,& viſum recipiãt.⌊Miſertus aũt eoꝝ Ieſus tetigit oculos
eoꝝ⌋ vt oſtẽderet ꝙ virtus diuina in ipſo cõſiſtens ac latens operabat̃ per corpus ſuũ, ſicut
per inſtrumẽtũ animatũ cõiunctũ ac propriũ,ſicut & aĩa noſtra operat̃ per corpus cui vnita
eſt.⌊Et cõfeſtim viderũt & ſecuti ſunt eũ⌋ Nõ ſolũ greſſibus corporis,ſed imitatiõe virtu-
tis,tanq̃ ſpũaliter illuminati à Chr̃o & grati bñficio eius.Chr̃s nãq; mẽte ſanauit & illuſtra-
uit,q̃s corpaliter reparauit.Ipſius nẽpe perfecta ſunt opa,& totũ hoiem ſaluũ fecit in ſabba- Deut.32.
to.¶Quærit̃ cur Matthæus referat de duobus cæcis cũ Marcus non ſcribat niſi de vno.Reſ- Joban.7
põdet Auguſtinus,ꝙ ideo qñ vnus eoꝝ famoſior fuit,& forte importunius exclamauit,quẽ Quæſtio.
Marcus Barthimiũ.i.filiũ Thimei appellat.Iteꝝ q̃rit̃,an cæcus de q̃ Lucas ſcribit,ſit idem de Marc.10.
quo recitat Marcus,vnuſq; iſtoꝝ duoꝝ.Ad hoc aliq dicũt ꝙ non.Nã apud Lucã legit̃ ſolũ. Rñſio Auguſtini
Cũ appropinq̃ret Hiericho,cæcus qdã ſedebat ſecus viã,ex q̃ ſeq videt̃,ꝙ ille cæcus fuerit il- Alia quæſtio.
luminatus añ introitũ Hiericho.Porrò Marcus refert:Proficiſcẽte eo de Hiericho ſimiliter Lucæ.18
hic egrediẽtibus illis ab Hiericho,ꝑ q̃d oſtẽdit̃,ꝙ cæc⁹ iſte ſit ſanatus poſt egreſſum ex Hieri Marc.10
cho,alij aſſerũt ꝙ fuit idẽ cæcus,q̃a hiſtoria de vtroq; oino cõcordat,vt patet literã intuenti,
excepto vero ꝑdicto ꝙ iſti ita exponũt.⌊Cũ appropinquaret Hiericho⌋.i.adhuc prope eſ-
ſet huic ciuitati.Poteſt etiã dici,ꝙ Lucas non ſeruat in oibus ordinẽ rei geſtæ.Et ita quãuis
Chr̃o accedẽte ad Hiericho cæcus ſedebat prope viã,non tñ à Chr̃o vocatus,ſanatuſq; fuit, Myſticus ſenſus.
niſi poſt egreſſionẽ à Hiericho,iuxta ſpũale intelligẽtiã ꝑ clamorẽ hoꝝ cæcoꝝ, figurat̃ cla-
mor vtriuſq; ppl̃i Iudæoꝝ & gẽtiliũ ad ſaluatorẽ.Cũ audiſſent q̃d in terris viſus,& cũ hoibus Baruc.3.
cõuerſatus fuiſſet. Turba vero vz obſtinati & infideles increpabant eos,ſed illi occidi male-
B bãt q̃ ab inuocatiõe Chr̃i ceſſare,imò btiſſimi martyres tãto validius atq; frequẽtius clamaue
rũt ad Chr̃m,q̃ amplius à tyrãnis & eoꝝ ſatellitibus prohibebãtur,q̃ꝝ veſtigia ſeq debemus
orãtes iugiter cum propheta:Illumina oculos meos ne vnq̃ obdormiam in morte. Pſal.12

¶ELVCIDATIO CAPITVLI. XXI. ET
cum appropinquaſſet Hieroſolymis. Articulus XXXV.

ET cũ appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymis,& veniſſet Bethphage⌋ CAP. XXI
id eſt ad villã quandã ſacerdotũ⌊ad montẽ olíueti⌋ in q̃ oliuaꝝ co Marc.11
pia creuit,iuxta cuius pedẽ ſeu lat⁹ ſita fuit hæc villa.vno vt dicitur Lucæ.19
miliario à Hieruſalẽ diſtãs.⌊Tũc Ieſus miſit duos diſcipulos⌋dicũt
aliqui ꝙ ſcd̃m Chryſoſtomũ iſti diſcipuli fuerunt Petrus & Philip-
pus.Sed hoc Chryſoſtomus nõ affirmat. Sed in cõmẽto cuiuſdam Chryſoſtom⁹.
ſe legiſſe cõmemorat.⌊Miſit aũt duos⌋propter ſocialis vitæ com-
mẽdationẽ ,& ad oſtẽdẽdũ q̃d per duplicẽ vitã, videlicet actiuã &
cõtemplatiuã , vel per ſciẽtiã & operationem ad ipm̃ pertingitur.
Iſta hiſtoria facta eſt in die palmaꝝ, altero die poſtq̃ Ieſus cœnauit
in domo Symonis læproſi in Bethania,qñ Lazarus fuit vnus diſcũbẽtiũ,& Maria Magdale Matt.26
na accepit librã vnguẽti effundẽs ſuper pedes ipſius.⌊Ite in caſtellũ q̃d cõtra vos eſt⌋ Cõi- Joban.12
ter per caſtellũ intelligitur vrbs ipſa Hieruſalẽ,vel propter fortitudinẽ muroꝝ,qbus circũda
ta fuit per modũ caſtelli vel deſpectiue propter diſcordiã atq; inuidiã habitãtiũ in ea,& quia
alienigenis ſeu Romanis erat ſubiecta:Videtur aũt ꝑ caſtellũ poſſe intelligi aliqua domus la-
pidea eminẽs,forte muro propinqua,in qua vel iuxta quam aſina fuit. Itaq;,ite in caſtellum
C q̃d cõtra vos.i.ex oppoſito veſtro eſt,ſic ait pſalmiſta:In die tribulationis meę deũ exquiſiui Pſal.26
manibus meis nocte cõtra eũ. Et apud Mar. ait ſaluator:Trãſiuimus de cõtra,vel cõtra vos ẽ, Marci.1
hoc eſt cõtratiatur,q̃ꝝ magiſtrũ ac dñm necare molitur⌊& ſtatim inuenietis aſinã alliga-
tã⌋ præſepio vel alteri rei ne vagãdo diſcurrat⌊& pullũ eius cũ ea⌋ hæc aſina deputata fuit
ad paupeꝝ vſum,& ad hũc vſum pullus eius nutriebatur⌊ſoluite(aſinã)& adducite mihi⌋
eam cum pullo ſuo,in euangelio Lucæ legit̃ dixiſſe:Inuenietis pullũ aſinæ alligatũ,cui Mar- Lucæ.19
cus cõcordat:Aſina ergo & pullus ligati erãt,& vtrũq; iuſſit Chr̃s ſolui & ſibi adduci, inue Marc.11
nerũt aũt diſcipuli animalia iſta foris in biuio iuxta Hieruſalẽ, vt dicit Marcus:⌊& ſi qs vo- Ibidem.
bis aliqd dixerit⌋interrogãdo cui animalia iſta ſoluatis⌊dicite eis q̃a dñs(rex Meſſyas)his⌋
ſcilicet aſino & pullo⌊opus habet⌋nõ neceſſitate abſoluta ſiue coacta,ſed cõdicionata atq;
ſpontanea, videlicet ad verificandum vaticiniũ Zacharię,& ad noſtrã informationẽ⌊& cõ Zacha.9
feſtim dimittet eos⌋ ſolui & mihi adduci.¶Quærit̃, q̃d iſti cuſtodes ſeu domini aſinæ & pul Obiectio.
li qui ſecundũ Lucã & Marcũ dixerũt diſcipulis cur ſoluerẽt pullũ intellexerũt per dñm , qñ Ubi ſupra.
diſcipuli reſponderũt,dñs operã eius deſiderat. Ad quod dicendũ opinor,ꝙ apl̃i Chriſti ex Solutio.
habitu vel alijs ſignis facile agnoſcebant̃ eſſe diſcipuli Ieſu. De Ieſu q̃q; tunc rumor fuit ꝙ ipſe
eſſet Chriſtus,idcirco cuſtodes cognoſcentes,ꝙ iſti eſſent diſcipuli Ieſu per dominũ intelle-
xerũt Ieſum.Chryſoſtomus vero reſpondet,ꝙ virtus Chriſti mouit corda cuſtodum ,ita ꝙ
nomine domini audito,contradicere non audebant.Sed cur humilis Ieſus ſeipm̃ tam ſubli-
mi noĩe

Eſa.42 mi nomine exprimit, quod deo eſt proprium. Sicut per Eſaiã teſtaẽ: Ego dñs, hoc eſt nomen D
Amos.5 meũ. De quo ſcriptũ eſt in Amos: Faciens arctuꝝ & orionem dñs nomen eius. Dicendum, ꝙ
Chr̃s hoc die voluit maieſtatẽ ſuã verbis & factis ſuis, ac alioꝝ multipl'r declarare, ſicut pate
Matth.12 bit, vñ & alibi ait: Dñs eſt filius hoĩs etiam ſabbati. ⸤Hoc autẽ totum⸥ videlicet ꝙ diſcipulos
miſit, & aſinam eiuſq́ꝫ pullum ſolui, & ſibi adduci ꝓcepit, ⸤factum eſt vt adimpleretẽ quod di
Zacha.9 ctum eſt ꝑ Prophetã (Zachariã) dicentẽ: Dicite filiæ Syon, ⸥ Hoc eſt, plebi Hier̃lm q̃ plebs
dicitẽ filia, propter paternũ affectũ dei ad eam. Vnde in Prophetis ſæpiſſimè noĩe filiæ cõgre
Syon gatio ppl'i deſignatẽ. Syon vero fuit mons in q̃ erat tẽplũ dei atqꝫ palaciũ regis propter quod
noĩe Syon ciuitas tota ſignificatẽ, tanq̃ à parte prĩcipali. ⸤Ecce rex tuus venit tibi mãſuetus⸥
mitis & humilis, nõ cũ terribili apparatu aut animo bellicoſo, vt moris eſt regum mũdanoꝝ,
⸤ſedẽs (ſucceſſiue) ſuꝑ aſinã (deinde) & ſuꝑ pullũ filiũ ſubiugalis⸥ .i. aſinę quæ fuit aſſueta por
Lucæ.9 tare iugũ atqꝫ ſeſſores, ſuꝑ pullũ vero vſqꝫ ad illã horã nemo aſcẽdit, ſcd̃m Lucã & Marcum
Marci.11 Chr̃us primo ſedit ſuꝑ eum. Ratio hoꝝ infra tangetẽ. Ex hac prophetia debuiſſent ſcribæ &
ſacerdotes merito Chr̃m cognouiſſe, ex qua etiã aptiſſime declaratẽ, ꝙ primũ Chr̃i aduẽtum
Johan.18 deſcripſerũt ꝓphetæ in pauꝑtate & humilitate, nõ in regno tꝑali, ſcd̃m ꝙ Chr̃us dixit corã
Pilato: Regnũ meũ nõ eſt de hoc mũdo. ¶Deniqꝫ ꝓdicta Zachariæ ꝓphetia in noſtra tranſ-
latione plenius continetẽ, hoc modo: Exulta ſatis filia Syon iubila filia Hier̃lm: Ecce rex tuus
venit tibi iuſtus & ſaluator. Ipſe pauper & aſcendens ſuꝑ aſinam, & ſuꝑ pullum filium aſinæ.
⸤Euntes aũt diſcipuli fecerũt ſicut ꝓcepit illis Ieſus. Et adduxerũt aſinã & pullum, & impoſue
runt ſuꝑ eos veſtimenta ſua (vt Ieſus mollius honeſtiuſq́ꝫ ſederet) & eũ deſuꝑ ſedere fecerũt⸥
ſucceſſiue vt dictum eſt: Quidã videntẽ aſſerere, ꝙ Chr̃us non ſedit ſuꝑ vtrũqꝫ animal. Itaqꝫ ſe
cundum eos hiſtoria vel impoſſibilitatem vel turpitudinẽ continet. Impoſſibilitatẽ quia in E
tam breui itineris ſpacio ſuꝑ vtrũqꝫ animal ſedere non potuit. Turpitudinẽ qm̃ indecens fu-
iſſet vt aſinæ ſederet. Veruntñ propter manifeſtã authoritatẽ ſcripturę canonicæ vtriuſqꝫ te
ſtamẽti, dicendũ videtẽ, ſicut nũc dictũ eſt: Poterat nãqꝫ infra vnius miliaris ſpaciũ vtriqꝫ ani
mali ſedere, ꝓſertim ꝓpter myſticã rõnem q̃ ſtatim dicetẽ: Nec apparet, cur feciſſet aſinã ſibi
adduci, niſi vt ſuꝑ eam veheretẽ, nec aliter dixiſſet diſcipulis, vt dicerẽt, q̓a dñs his opus habet
Interea ad l̃ram veriſimile eſt, ꝙ pullus adhuc iuuenis fuit ac debilis, qm̃ nemo hucuſqꝫ ſedit
Myſticus ſenſus ſuꝑ eum. Et ideo Chriſtus non diu manſit ſuꝑ pullum. Myſtice nãqꝫ ꝑ prædictum caſtellum
deſignatẽ totus hic mundus, paruus virtute, magnus prauitate, ꝑ modum caſtelli cõtra deum
murus impietatis, duritia cordis, ſeu obſtinatõe munitus, in quem Chr̃s miſit diſcipulos ſuos
Matth.28 dicẽs: Ite in mundũ vniuerſum, in q̃ Apoſtoli inuenerunt aſinã alligatã .i. ſynagogã ſeu po-
pulum Iudæoꝝ, & pullum .i. gentilitatem, eratq́ꝫ vterqꝫ populus funibus vitioꝝ obſtrictus.
Acto.15 Qm̃ tñ ſynagoga ſuꝑ ſe tulit onera legis, iugum vtiqꝫ (teſte Petro) grauiſſimũ, ideo deſignatẽ
per aſinam ſubiugalem, gentiles vero ſine ſeruitio legis & fide dei viuẽtes laſciui ac vagi ſigni
ficantẽ ꝑ pullum indomitum à nemine ſubiugatũ. Voluit ergo Chr̃us vtrũqꝫ animal ſibi ad-
Acto 1 duci, q̓a ꝓcepit Apoſtolis vt vtrũqꝫ conuerterent populum, dicens: Eritis mihi teſtes in Hie
ruſalem, & in omni Iudæa & Samaria & vſqꝫ ad vltimũ terrę. Sedit quoqꝫ ſuꝑ vtrũqꝫ animal
qm̃ vtrunqꝫ populum ſibi ſubiecit ꝑ fidem & cultum diuinum. Primo tñ ſedit aſinæ, qm̃ pri-
Acto.13 mo venit & diſcipulos miſit ad conuertendos Iudæos, quẽadmodũ Paulus ait: Vobis oporte
bat primũ loqui verbum dei. Cũq́ꝫ diſcipuli adduxiſſent aſinã & pullum ad Ieſum, eũ deſuꝑ ſe F
dere fecerunt, q̓a cũ conuertiſſent quoſdã Iudæos & Gentiles innumerabiles, ſubiecerũt eos
Gene.49 imperio Chr̃i vt eius ꝓceptis parerẽt. Prædictis inſuꝑ cõſonat q̃d in Geneſi Iacob ait Iudæ
filio ſuo de Chr̃o, ligãs ad vitẽ pullum ſuũ, & ad vineã ô fili mi aſinã ſuã, ꝙ eñ hoc ad l̃ram de
Chr̃o dicatẽ, patet ex eo quod immediate ꝓmiſit. Nõ aufereteẽ ſceptrum de Iuda, donec veniat
qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentiũ. Quòd vero diſcipuli poſuerũt veſtimẽta ſua
ſuꝑ pullũ & aſinã hoc deſignat, ꝙ ſuꝑ eos quos cõuerterũt, poſuerunt indumẽta virtutum va
1. Pet.4 rioſqꝫ ornatus doctrinaꝝ, grãm ſibi collatã aliis communicando, quẽadmodũ Petr⁹ hortatẽ:
Vnuſquiſqꝫ ſicut accepit grãm in alterutrũ illã adminiſtrãs. ⸤Plurima ãt turba ſtrauerũt⸥ .i.
extenderũt & ſuppoſuerũt ⸤veſtimẽta ſua in via⸥ qua erat Chr̃us ꝓceſſurus ⸤alii autẽ cæde
bãt ramos de arboribus (oliuaꝝ) & ſternebãt in via⸥ hæc oĩa fecerũt in ſignum lætitiæ & ad
Heironymus. reuerentiam ſaluatoris. Itemq́ꝫ vt ait Hieronymus: Ne animal cui Chr̃us ſedebat offenderet
in lapidẽ, ne calcaret in ſpinã, ne caderet in foueam. ⸤Turbæ aũt quę ꝓcedebãt (Ieſum) & quę
ſequebantẽ (eum) clamabãt, dicentes: O ſanna (.i. obſecro ſalua) O fili David⸥ ſcd̃m naturam
aſſumptã. Oſanna eſt dictio hebraica, cõpoſita ex integro & corrupto, vcꝫ ab oſy q̃d eſt ſalua
Pſalm.119 & anna q̃d eſt dictio optatiua, ſꝫ aũt textus habeat. ⸤Oſanna filio David (ſenſus ẽ, dicim⁹) filio
David⸥ Oſanna .i. ſaluiuifica, ⸤benedictus⸥ hoc eſt, laude dignus, ſc̃tũs ſiue laudatus ſit, ⸤q
venit in nomine domini⸥ hoc ẽ, ex deo pr̃e videlicet ſcd̃m voluntatem atqꝫ ad gloriam eius.
Johan.9 Vnde ſaluator ait: Ego veni in nomine pr̃is mei. ⸤Oſanna in altiſſimis⸥ Cœleſtem beatitu-
Hiere.9. dinem conferendo & ad regna cœlorum nos ꝑducendo, ſcd̃m Hieronymum cãticum iſtud
ſumptũ

A ſumptum eſt ex pſalmographo,q de Chri aduẽtu cõſcribens ſic orauit: O domine ſaluũ me Pſal. 117.
fac,ò domine bene proſperare,benedictus qui venit in nomine domini. Porrò hoc cãticum
cõſona voce reſonabãt, vtiq; ex inſtructione & motione ſpũs ſancti. Lucas vero hæc pleni- Lucæ. 19
us recitat:Cũ appropinquaret(inquiẽs) ad deſcẽſum mõtis olueti,cœperũt oẽs turbæ deſcẽ
dẽtiũ gaudẽtes laudare deũ voce magna ſup omibus quas viderãt virtutibus, dicẽtes:Benedi Iohan. 12
ctus q venit in noie dñi,pax in cœlo & gloria in excelſis. Vt eñ in Euãgelio Iohãnis legitur:
Turba quæ cõuenit in Hieruſalẽ ad diẽ feſtũ,cũ audiſſet q̃d Ieſus veniret,exierũt obuiã ei, cũ
“ ramis palmarũ ⌊Et cũ intraſſet Ieſus Hieroſolymã⌋ cũ proceſſione tã inſolita ac ſolẽni ⌊cõ-
“ mota eſt⌋ admiratione,indignatione vel dubitatione ⌊vniuerſa ciuitas⌋.i.maior & princi
“ palior pars populi habitantis in ea ⌊dicẽs:Quis eſt hic?⌋ cui tãtus honor impẽditur. Hoc q-
dam indignãdo,quidam dubitãdo & inqrendo,quidam admirando dixerũt, ſicut & angeli
“ Chriſto aſcendẽte. Quis eſt iſte q venit de Edom? Et quis eſt iſte rex gloriæ? ⌊populi aũt⌋ Eſaiæ. 63.
“ hoc ẽ turba vulgaris ⌊dicebãt,hic eſt Ieſus propheta⌋ populus iſte confeſſus fuit in cantico Pſal. 23
ſuo, ꝙ ipſe eſſet Chriſtus,cũ igit̃ aſſerũt eũ eſſe prophetã,non de qualicũq;,ſed de ſummo lo-
quũtur propheta ac dño prophetarũ,de quo cecinit Moſes prophetam ſuſcitabit vobis dñs Deute. 18
de fratribus veſtris tanq̃ me ⌊à Nazareth Galileæ⌋.i.de illa ciuitate oriundus. Conceptus Lucæ. 2.
nãq; atq; nutritus fuit in Nazareth, licet in Bethleem natus ſit, ꝑ hoc ſignificat̃ ꝙ infirma, ab- 1. Cor. 1.
“ iecta & ſtulta mũdi elegit de⁹, vt cõfundat fortes & ſapiẽtes. Sacerdotibus eñi ſcribis & pha
riſæis non credẽtibus, populus cõfitetur ⌊Et intrauit Ieſus in templũ dei⌋ primo, quia in his Lucæ. 2.
quę patris ſui erãt oportuit eũ eſſe. Secũdo, vt daret nobis exemplũ primo intrandi in domũ
“ dei & quærẽdi regnũ, honorem & gloriam creatoris. Tertio, vt in templo doceret, & erro-
res corrigeret ſicut ſubiungitur ⌊& eijciebat omes vendẽtes & emẽtes in tẽplo⌋ ſacerdotes
qui auariſſimi erãt, poſuerũt in atrijs templi quoſdã de ſuis, q omniũ animaliũ immolaticio-
rum genera in templo vendebãt, ne aliqui maxime qui de longinquo venerãt, poſſent ſe ex-
B cuſare, ſi nihil offerrẽt in templo, qa à locis remotis nõ poterãt animalia ſecũ adducere. Hos
“ ergo Chriſtus eiecit ⌊& mẽſas nummulariorũ⌋ hoc eſt eorũ q paupibus cõcedebãt ſub cau- En inſatiabile ſacerdotũ auaritiam.
tione pecuniã, quatenus nec ægeni ſe excuſarent ab immolatione propter defectũ pecuniæ,
“ ⌊& cathedras vendentiũ colũbas⌋ quæ erãt hoſtiæ pauperũ ⌊euertit⌋ pecuniã effundẽdo, ꝑ Nota.
hoc ꝓfigurabat̃ ꝙ ſymoniacos & clericos ſecularibus ſe negotijs implicãtes Chrs de eccleſia Matt. 10
“ ſua tanq̃ indignos repellit, ſecũdũ ꝙ ait: Gratis accepiſtis, gratis date ⌊& dicit eis⌋ Scriptũ Eſaiæ. 56
“ eſt in Eſaia ⌊Domus mea domus orõnis vocabit̃⌋ id eſt ad orandũ deputata erit & inde no-
“ men habebit, nec eſſe debet domus negotiationis & cupiditatis ⌊Vos autẽ feciſtis illam eſſe
“ ſpeluncã latronũ⌋ hoc ẽ ſimilẽ ſpecui ſeu loco abſcondito in quo latrones predas ſuas collo-
cant & occultãt. Quẽadmodũ eñ in ſouea tali ponũt latrones ea quæ rapiunt ab his, q̃s cor-
poraliter necant, ſic ſacerdotes & eorũ familia colligebant in tẽplo pecunias ſeu pretia eorũ Bella collatio.
“ quos ſpũaliter occiderunt, iudicando eos ad magna peccata, ſeu pauperũ quos excoriauerũt.
⌊Et acceſſerunt ad eũ cæci & claudi in tẽplo⌋ ducti vel baiulati ab alijs ⌊& ſanauit eos⌋ Per
horum opationem miraculorũ Chriſtus cõfirmauit, & verum oſtẽdit præconium ſibi à tur-
ba exhibitum. Deniq; ſi totũ Euãgelicæ paginæ textum cõſideremus, inueniemus vbiq; do
ctrinæ & verbis Chriſti mixta & iuncta eſſe miracula, quatenus ſupernaturalis veritas per ſu 1. Cor. 2.
pernaturalia opera comprobet̃ vt fides noſtra ſecundum apoſtolum non ſit in ſermone, ſed
C in oſtenſione, ſpũs & virtute. ⌊Videntes autem principes ſacerdotum & ſcribæ miracula q
“ fecit⌋ cæcis viſum, & claudis greſſum præſtando ⌊& pueros clamantes in templo: Oſanna
“ filio Dauid⌋ parentes nãq; filios ſuos ſecum adduxerant, & ſicut pueri audierunt parentes
ſuos ac turbam clamare, ſic & ipſi clamabant. Nec dubium quin ex influxu ſpũs ſancti q mo
“ uit linguas eorum ad proferendum verba, quæ nec ipſi intellexerunt ſaltem perfecte ⌊indi-
“ gnati ſunt⌋ hæc eſt Iudæorum proprietas, vt quanto melius ſucceſſerit ei quem odiunt, tan- Inuidorũ hypocritarũ proprietas.
to amplius crucient̃, & aliquid, ſi poſſint vel audeant, opponãt. Sic ſacerdotes ſcribæ ac pha
riſęi qui contra Chriſtum implacabile odium conceperunt, tanto vehementius affligebant̃,
indignabant̃ & murmurabant ac detrahebant, quanto Chriſtus pluribus miraculis refulge-
bat, ſublimiuſq; extollebatur à vulgo. Vnde apud Iohannem dixiſſe legunt̃: Nunquid aliqs Iohan. 7
“ ex principibus credidit in eum, ſed turba hæc q̃ ignorat legẽ maledicti ſunt. ⌊Ex dixerũt ei:
“ Audis q̃d iſti (pueri) dicũt?⌋ te collaudãdo.i.ſi ẽes tã iuſtus & hũilis vt ſimulas & affirmas di
cẽdo. Ego nõ q̃ro gloriã meã, & claritatẽ ab hoĩbus nõ accipio, nõ deberes hũc applauſum Iohan. 8
ſuſtinere, ſ; ꝓhibere? Quia miracl'a Chri nulla ex pte poterãt calũniari, arguũt eũ ſupbię, va- Chriſti non ſunt calumniãda miracula.
“ nęq; glię ⌊Ieſus ãt dixit eis, vtiq;⌋ audio & ꝓhibere nõ debeo, q̃d ꝓbat authoritate ſcripturę
“ ⌊Nũq̃d legiſtis⌋ q.d. imò legiſtis, ſ; nõ intellexiſtis, vł nõ attẽditis, legiſtis ergo ĩ pſal. ⌊Ex Pſal. 18.
“ ore infantiũ & lactẽtiũ pfeciſti laudẽ⌋ Per infantes atq; lactẽtes deſignant̃ illiterati ac inno-
cẽtes. Nõ eñ putãdũ eſt, ꝙ pueri iſti adeo paruæ ætatis extiterint, vt adhuc vbera ſugerẽt, &
verba ꝓferre nõ poſſent. Erãt tñ adoleſcẽtes, ita vt cũ Hiere. dicere poſſent. A.a.a. dñe deus Hiere. 1
neſcio

neſcio loqui, quia puer ſum. Neſcio (inquit) loqui, prudenter & erudite in lege videlicet p̄ na- D
Matth.10 turã. Ex ore ergo iſtorũ perfecit. i. pfecte expreſſit deus laudẽ de Chr̄o. Non em̄ ipſi erãt qui loquebant, ſed ſpũs p̄ris eorũ. ⌊Et relictis illis⌋ inuidioſis ac pfidis qui inde deteriores fiebãt vnde emendari & cõuerti debebant, ⌊abijt foras extra ciuitatem (Hier̄lm) in Bethaniã⌋ viculum Lazari Marthæ & Mariæ ⌊ibiq́ꝫ manſit⌋ nocte illa, cũ ſuis diſcipulis in domo Marthæ, & probabile eſt, ꝙ nullus in Hier̄lm audebat recipere eũ hoſpitio, propter metum pon-
Bethania domus panis tificum, & conſpirationẽ ſcribarũ. Bethania aũt interp̄taſ domus obedientiæ. Per hoc ergo, ꝙ Chriſtus illos corporaliter dereliquit, Betheniamq́ꝫ ingreſſus eſt, & ibi quieuit, figurabaſ, ꝙ Iudæa propter incredulitatem deſerta ad gentes euangelio obedientes Chriſtus tranſiret. ⌊Mane autem⌋ diei immediate ſequentis ⌊reuertens (cum diſcipulis) in ciuitatem (Hier̄lm) eſurijt⌋ non neceſſitate, ſed voluntate. Et mirum ꝙ Chr̄us tam mane paſſus eſt famẽ, qui de ſero in Bethaniam cœnaſſe crediſ. Non em̄ in Hier̄lm manducaſſe videſ. Dicunt igiſ expoſitores, ꝙ iſta Chriſti eſuries, non erat naturalis, ſed diſpenſatiue aſſumpta, ad deſignandũ ſpiritualem eſuriem Chr̄i, qua Iudæorũ ac Gentium deſiderat ſalutem. ⌊Et videns fici arborẽ⌋ puta ficulneam ⌊ſecus viam venit ad eam⌋ ſi forte aliquid inueniret in ea. Nam vt dicitur in
Marc.11 Euangelio Marci: Nihil inuenit in ea niſi folia tm̄, ⌊& ait illi: Nunq̄ naſcaſ ex te fructus⌋ vi-
Quæſtio. delicet ficus ⌊in ſempiternum. Et areſacta eſt continuo ficulnea⌋ Quęriſ, cur Chr̄us q vtiq́ꝫ ſciuit fructum non eſſe in arbore illa, præſertim, quia non erat tempus ficorum, vt habetur in
Reſponſio. Marco: Quæſiuit fructum in ea, & infructuoſæ maledixit, quæ in culpa non fuit? Et reſpondendum, ꝙ Chriſtus famem anticipatiuè aſſumpſit, & ad ficulneã pro fructu prexit, propter myſticam rõnem. Quemadmodum em̄ prophetæ interdum verbis, interdum factis prophetauerunt, ſic Chriſtus quandoq́ꝫ ſermonibus, quandoq́ꝫ opibus aliqd p̄ſignauit. Acceſſit er- E
goficulneam quęrens in ea fructum, ad inſinuandum ꝙ venit ad populum Iudæorũ, quærens
Chriſt⁹ cur arbori fructũ non habenti maledixerit in eis fructũ iuſtitię. Arbori quoq́ꝫ habenti non fructũ, ſed folia maledixit, ad innuendũ, ꝙ ſacerdotes, ſcribæ, phariſæi, & cæteri ſimulatores ac callidi non veritatem, ſed apparentiã ſanctitatis habẽtes, induti veſtibus ouium, intus vero pleni hypocriſi eſſent, diuinitus maledicẽ-
Matth.7 di. Hieronymus aliam affert rõnem, dicens: Quòd ideo maledixit ficulneæ, & areſactam ma
Hieronymus. nifeſtauit diſcipulis, vt ſuã eis demonſtraret potentiam, quatenus in ſua paſſione Chr̄i fortiores eſſent, ſcientes, ꝙ ſic poterat aduerſarios ſuos deijcere & ſiccare, quẽadmodũ areſecit ficulneam. ⌊Et videntes diſcipuli (ficulneam areſactam) mirati ſunt, dicẽtes: Quomodo aruit
Marc.11 continuo⌋ à radicibus? quaſi dicant: Hoc mirabiliter factum eſt, ſcd̄m ꝙ in Marco legiſ: Cõſideratio, admiratio, & collocutio diſcipulorũ de areſactione non erant ſtatim, qñ Chriſtus prædicta protulit verba, ſed mane diei ſequentis, & ita hoc loco non ſeruatur ordo hiſtoriæ. ⌊Reſpondens autem Ieſus ait eis: Si habueritis fidem (certiſſimam) & non hæſitaueritis,⌋ aliquo modo dubitando ⌊non ſolum de ficulnea facietis⌋ quod ego vt ad verba veſtra maledictoria areſiat, ⌊ſed ſi mõti huic dixeritis, tolle & iacta te in mare fiet.⌋ Intellectus ſeu ex-
Matth.17 poſitio horũ verborũ patet ex eo quòd ſupra dictum eſt: Amen dico vobis, ſi habueritis fidẽ
Fidei efficacia ſicut granum ſynapis, dicetis monti huic, tranſi hinc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vo-
Hieronymus. bis. Hieronymus tñ addit hoc loco, dicens ſe credere, ꝙ Apoſtoli ad literã tranſtulerunt & in mare proiecerunt montes, orando ſeu imperando, q̄uis ſcriptum non ſit. Nam ideo (vt ait) F
ſcriptum non eſt, ne dareſ infidelibus contradicendi & diſcredẽdi maior occaſio, præſertim cum nec minora ſigna credant ab Apoſtolis facta, quæ in ſcripturis autenticis fuiſſe leguntur ⌊Et omnia quæcũq́ꝫ petieritis in or̄one credentes accipietis⌋ .i. cum fide idonea ſeruatis cõditionibus ad exaudientiam requiſitis, videlicet, vt oret pro ſe, & pſeueranter atq́ꝫ ſalubriter
Iacob 1 vtpote in nomine ſaluatoris. Hoc & Iacobus monet: Poſtulet (inquiens) à deo & dabiſ ei, poſtulet aũt in fide nihil hæſitans, qui autem hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento circũ-
In fide cũ ſpe orandum ferſ. Non ergo æſtimet homo ille, ꝙ aliquid accipiat à deo. Debemus ergo orare in fide cũ ſpe, vt certi ſimus de veritate eorũ, quæ cadunt ſub fide, & nõ dubitemus de mīa dei, ita ꝙ certitudo ſpei ſit ex parte obiecti, videlicet, dei, ex quo nunq̄ eſt exauditionis defectus, cum rõnabiliter petiſ, non ex parte ſubiecti, ſeu meritorũ ſperantis, qui ob culpam ſuam ſæpe nõ exaudiſ. ⌊Et cum veniſſet in templum⌋ die ſequenti poſt ramis Palmarũ ⌊acceſſerunt ad eum docentem (populum publice) in templo, principes ſacerdotum & ſeniores populi⌋ qui tempore conſilij per nomina vocabanſ, dicentes: ⌊In qua poteſtate hæc facis?⌋ Hæc. ſ. quæ te vidimus facere heri & hodie, eijciendo vendentes de templo, infirmos ſanando, & publice p̄dicando, hoc eſt, qua authoritate, & cuius ope hæc facis? quaſi dicant: Cum nõ ſis ſacerdos, nec legis doctor, quibus ſolis conuenit docere in templo, nec ab Imperatore vel ſenatu licẽtiam habeas p̄dicandi, & iſta agendi, videſ opus tuum vſurpatorium eſſe, & ex præſumptõe prodire. ⌊Et quis tibi dedit hanc poteſtatem?⌋ Tanq̄ dicant: Cum non habeas eam à principibus ſacerdotum nec à Romano Imperio, videtur quòd virtute & inſtigatione diaboli facias iſta,
Matth.9 Simile eſt, quod alibi dicunt: In principe dæmoniorum eijcit dæmonia. In quo patet intolle-
rabilis

A rabilis cęcitas Iudæoꝝ, quaſi non eſſet poteſtas poteſtate hūana ac diabolica altior, virtus diuina, cuius cōmiſſione, & adiutorio Chriſtus operari potuerit. Deniq; ſancti prophetæ nōne authoritate diuina docuerūt? Sed & miracula Chri oſtenderūt ꝙ diuina poteſtate operabaŧ, quēadmodū Nicodæmus ꝓfeſſus eſt: Scimus (inquiēs) q̄a à deo veniſti magiſter. Nemo eñ ꝑt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit deus cū eo. ¶ Cōſequenter ponit artificialis & iuſta euaſio Chriſti, q̄ poterat iſtis rationabilr̄ reſpondere, ſed digni nō erant. ⌊ Rreſpondens Ieſus dixit eis: Interrogabo vos & ego vnū ſermonē, quē ſi dixeritis mihi (reſpōſiue) & ego vobis dicā in qua poteſtate hæc facio, Baptiſmus Iohānis, ⌋ actiuus, videlicet lotio, qua ipſe alios abluit in Iordane, ⌊ de cœlo erat ⌋ .i. ex cōmiſſione & authoritate dei habitātis ī cœlo, iuxta illud in pſalmo: Dn̄s in cœlo parauit ſedē ſuā. Et illud Eſaiæ: Cœlum mihi ſedes eſt, ⌊ an ex hoībus? ⌋ .i. ad inuētione & cōfictione hūana. ⌊ At illi cogitabant intra ſe, dicētes: Si dixerimus de cœlo ⌋ eſſe baptiſmū Iohānis, ⌊ dicet nobis ⌋ per increpationē & radargutionē, ⌊ quare ergo nō credidiſtis illi? ⌋ Iohāni de me teſtimoniū perhibēti, dicēdo: Venit fortior me, cuius nō ſum dignus calciamēta ſoluere. Et iteꝝ: Qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt, ⌊ Si aūt dixerimus, ex hoībus ⌋ eſſe Iohannis baptiſmū, ⌊ timemus (timere habemus) turbā ⌋ à Iohanne baptizatā, ne interficiat nos tanq̄ blaſphemos. Vnde in euāgelio Lucæ dicunt: Si dixerimus ex hoībus, vniuerſa plebs lapidabit nos, In quo patet eoꝝ peruerſitas, qm̄ homiēs timuerunt magis Iohannē q̄ deū, cū tamen dicat ſcriptura: Qui timet hominē, cito corruet. ⌊ Omnes eñ, ⌋ ꝑſertim vulgares, ⌊ habebant (.i. reputabāt) Iohānē ſicut propherā, ⌋ dictio

B ſicut notat hic veritatē, non ſimilitudinē ſolā. Nouerant eñ Iohannē vere eſſe prophetā ex eius ſupernaturali conceptione, patris ſui prophetatione, & cæteris quæ in eius natiuitate cōtigerant, item ex ſanctitate & rigore ſuæ cōuerſationis: efficacia ꝓdicatiōis, & quia de Chriſto verbis & factis apertiſſime prę nuntiauit. ⌊ Et rn̄dentes (Ieſu) dixerūt: Neſcimus, ⌋ vnde erat baptiſmus Iohānis. In hoc mētiebanŧ, nā in euāg. Lucæ dicūt, Certi ſunt. ſ. turba Iohannē prophetā eſſe, Si ergo nouerāt turbā de hoc certā eſſe, etiā ipſi certi fuerūt de hoc, Falſum nanq; nō ſciŧ, ſecundū philoſophū. Si itaq; agnouerūt Iohannē eſſe prophetam, nō ignorabant baptiſmum eius eſſe à deo. In ſide tamen excæcauit eos in tantū, vt dicerent de Iohanne Dæmoniū habet. ⌊ Ait illis & ipſe Ieſus: Nec ego vobis dico in qua poteſtate hæc facio, ⌋ ne agam cōtra doctrinā, qua dixi: Nolite ſanctū dare canibus. Ex ꝑdicta Chriſti reſpōſione elicit, ꝙ ſæpe liceat vti cautela cōtra inſidiatores, vt clauus clauo repercutiaŧ & excutiaŧ, quēadmodū Paulus phariſæos & Sadducæos in malo concordes diſcordiā ſuſcitauit: ſic domin⁹ in libro Iudicū iuſſit poni inſidias. Cōſequenter oſtēdit Chr̄s prauitatē Iudæoꝝ per propoſitionē parabolæ. ⌊ Quid aūt vobis videŧ, ⌋ reſpondēdū ad parabolā quā proponā? Homo quidā habebat duos filios, & accedēs ad primū, dixit, &c. Iuxta literā parabola iſta difficultatem non habet, ſed exponenda eſt ſecundum id quod per eam deſignaŧ. Itaq; ⌊ Homo quidā ⌋ .i. deus pater omnipotens, qui diciŧ homo, non per eſſentiam, ſed proprietatem, quia humanus benignus, mitis, ſuauis, ⌊ habebat duos filios ⌋ .i. populum gētilē atq; Iudaicū, ⌊ & accedēs ⌋ per naturalis legis dationem, ſeu internū inſtinctum, vel per informationē ab angelis & hominibus ſanctis, videlicet Noe & Sem, &c. exhibitam, ⌊ ad primū ⌋ .i. populum gentilem qui fuit à tempore Noe, ⌊ dixit ei, ⌋ per inſtinctū diuinum, reuelationem angelicā ſeu informationem humanā, ⌊ Fili, ⌋ ratione creationis & prouiſionis, quem feci ad imaginē & ſimilitudinem meam, ⌊ vade hodie, ⌋ id eſt tempore peregrinationis iſtius, ⌊ operare, ⌋ ſeruādo ꝓcepta moralia, quæ ſunt de naturalis dictamine rationis, ⌊ in vineā meam ⌋ .i. inter bonos vel

C infra eccleſiam ſeu gyrum iuſtitiæ. ⌊ Ille autē reſpondens ait, ⌋ contumaciter: ⌊ Nolo, ⌋ quia gentiles ad idololatriam declinauerūt. ⌊ Poſtea autē pœnitentia motus, ⌋ de inobediētia ſua videlicet in ꝓdicatione Chriſti inchoatiue & apoſtoloꝝ completiue, ⌊ abijt ⌋ operari in vineam dei iuſte viuendo, & vnū deum colendo. ⌊ Accedens autē ad alterū ⌋ .i. populū Iudæorum, qui à tēpore Abrahæ cœpit & per circūciſionem à gentilibus diſtinguebaŧ, ⌊ dixit ſimiliter ⌋ .ſ. fili vade operare in vineam meā. Ad hunc eñ populum acceſſit ſicut ad primū, maxime quando cōtulit eis legem per Moſen. ⌊ Et ille reſpondens (deo) ait: Eo dn̄e ⌋ .i. vado, q̄ iubes, agendo quod præcipis. Hoc dixerūt Iudæi in Exodo loquētes ad Moſen: Omnia quæ præcepit nobis dominus, faciemus, & erimus obedientes, ⌊ & non iuit, ⌋ quia poſt pauca vitulū aureum adorauerūt, & infinita flagitia cōmiſerunt. Huic parabolæ conſonat quod dominus ait in pſalmo de gentilibus & Iudæis: Populus quē non cognoui ſeruiuit mihi, filij alieni mentiti ſunt mihi. Porrò quod diciŧ hic de duobus populis, nō referŧ ad eoſdem numero, ſed ſpecie. Poteſt quoq; per primum filiū intelligi peccator pœnitens, per ſecundum iuſtus, apoſtata. ⌊ Quis ex duobus ⌋ filijs iſtis ⌊ fecit voluntatē ⌋ .i. executus eſt præceptū pr̄is æterni? ⌊ Dicunt ei, Primus. ⌋ Nam ille pœnitentia ductus iuit & fecit quod iuſſerat deus, per q̄d prioris inobedientiæ veniā meruit, alius vero non eundo fregit promiſſum & paternū perdidit meritū, ⌊ Dicit illis Ieſus, ⌋ applicādo parabolam ad propoſitū, ⌊ Amen dico vobis q̄a

Chriſti iuſta euaſio.

Pſal. 102

Eſaiæ. 66

Matt. 3

Ioh. 1.

Iohan. 3

Luc. 20

Prou. 29

Luc. 20

Matt. 7

Cautela cōtra veritatis impugnatores vti licet.

Acto. 23.

Iudicū. 3

Gene. 1

Exodi. 24

Pſal. 18

publicani & meretrices(.i.peſſimi gentilium)præcedent vos in regno dei⌟.i.maioris meri- D
ti erũt in eccleſia militãte,amplioriſq; gloriæ in triũphante q̃ vos,deſignant̃ eñ p filiũ pœni-
tentẽ,vos aũt per filiũ apoſtatantẽ,Nã verba pulchra habetis,ſed facta nõ cõſonãt,Ideo ſub-
dit.⌞Venit eñ ad vos Iohãnes Baptiſta in via⌟.i.operatione⌞iuſtitiæ,⌟ iuſte viuendo,re-
Matt.3 cte docẽdo,Chriſtũ annũtiando,peccatores baptizãdo,⌞& nõ credidiſtis ei,⌟ ſed dixiſtis,
Dæmoniũ habet,⌞publicani aũt & meretrices crediderũt ei,⌟ ad eius exhortationẽ pctã ſua
cõfitendo,vitã corrigendo,& de Chri aduẽtu credẽdo.⌞vos aũt videntes,⌟ fidẽ & emẽda-
tionẽ iſtorũ,vel dicẽtes miracula mea ,quibus patet vera eſſe,q̃ ille phibebat de me,⌞nec pœ
nitentiã habuiſtis poſtea⌟ de pfidia veſtra & actibus peſſimis,ita⌞vt crederetis ei,⌟ vel vi-
uenti vel occiſo,qa poſt mortẽ eius erat verbis ipſius credendũ,tanq̃ martyris ſancti ,ppter
iuſtitiã interfecti,in quo manifeſtat̃ obſtinatio veſtra.¶⌞Aliã parabolã audite⌟Sacerdotes
& ſcribæ nitebant̃ ſua ſubtilitate cõcludere Chriſtũ,capiendo eũ in verbis propriæ reſpon-
Prouer.21. ſionis.Sed nõ eſt ſapientia,nõ eſt prudentia,nõ eſt conſiliũ contra dñm. Propterea Chriſtus
eos propria eorũ reſponſione cõuicit,dãnabileſq; oſtendit, proponẽs ſequentẽ parabolam.
⌞Homo erat paterfamilias qui plantauit vineã,⌟ Per hunc hominẽ deſignat̃ deus pater pro
Vinea, eſt ſynagoga. pter cauſas phabitas,& licet per vineã intelligi poſſit vniuerſalis eccleſia,tñ hoc loco per eã
Hiere.1 exprimit̃ ſynagoga,de qua p Hieremiã loquit̃ dñs:Paſtores multi(inquiẽs)demoliti ſunt vi-
Eſaiæ.5 neã meã.Et in Eſaia:Vinea(inquit)dñi exercituũ domus Iſrael eſt,& vir Iuda germen dele-
ctabile eius.Hanc deus plãtauit corporal'e,collocãdo Iudæos in terra promiſſionis, & ſpiri- E
Pſal.79. taliter cõſtituendo eos in fide & gratia,propter q̃d ait Pſalmiſta: Vineã de Aegypto trãſtu
liſti,eieciſti gẽtes & plantaſti eã,⌞& ſepẽ circũdedit ei⌟. i.angelorũ auxilio atq; cuſtodia pa
triarcharũ & prophetarũ munitiõe ac meritis,traditione q̃q; mandatorũ ac legis eã muniuit.
Torcular altare deſignat Vel per ſepẽ ad literã intelligit̃ fortitudo murorũ ciuitatis in Iudæa Metropolis,⌞& fodit in
ea torcular⌟.i.altare,q̃d nominat̃ torcular,qa in eo effundebat̃ ſanguis victimarũ,ſicut in tor
culari exprimit̃ liquor vuarũ,⌞& ædificauit turrim⌟.i.templũ ſublime,de quo exponit Hie-
Hieronymus. ronymus illud Michææ prophetæ:Et tu turris gregis nebuloſa ad te veniet poteſtas prima,
Mich 4 Hebræ.1. videlicet Chrũs,virtus & ſapiẽtia patris,portãs oĩa verbo virtutis ſuæ,⌞& locauit⌟.i.ſub pa
cto retributionis regendã atq; colendã cõmiſit⌞eã agricolis⌟.i.platis & doctoribus,quorũ
Eſaiæ.21. aliqui boni fuerũt,vt Moſes & Aaron:& aliqui mali,de quibus ſubdit̃. Vnde Eſaias inſinuãs
ſe eſſe agricolã ſynagogæ ait ad eam:Tritura mea & filia areæ meæ ,q̃ audiui à dño , indicaui
tibi,⌞& peregre profectus eſt⌟.i.ſe quaſi abſentẽ exhibuit,dimittẽdo hominẽ propriæ vo-
luntati,& eius pœnitentiã præſtolando ac iudiciũ differendo.Porrò parabola iſta pene ſub
Eſaiæ.5 eiſdẽ verbis habet̃ in Eſaia,in quo legit̃:Vinea facta eſt dilecto & ſepiuit eã & turrim ædifica
uit in medio eius,& torcular extruxit in ea.⌞Cum aũt tempus fructuum appropinquaſſet,⌟
.i.poſt legis lationem,cũ ſynagoga debuiſſet opera bona producere, ſecundum legis præce
pta,⌞miſit ſeruos ſuos(ſanctos prophetas priores)ad agricolas⌟.i.ſacerdotes,ſcribas & pri
cipes ſynagogæ,⌞vt acciperent fructus eius⌟.i.populum ſynagogæ ad deum reducerẽt,&
opera virtuoſa in eis inuenirent.⌞Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius,alium ceciderunt,⌟
Hiere.38 id eſt percuſſerunt,vt Hieremiam,⌞alium occiderũt(vt Eſaiam,)aliũ lapidauerunt,⌟ vt Za-
2.Para.24 chariam Ioiadæ filiũ.⌞Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus,⌟ videlicet poſteriores p-
phetas ac iuſtos agricolas,propter eandem cauſam,⌞& fecerunt agricolæ illis ſimilr,⌟ ſicut
prioribus.Sacerdotes nanq; reges & populus Iudæorũ diuerſa tormenta intulit ſanctis vati
bus ad ſe miſſis,propter quod Stephanus ait Iudæis:Quem prophetarũ non ſunt perſequuti
Hebr.11. patres veſtri? Et Apoſtolus ad Hebræos: Alij(inquit) ludibria & verbera experti,inſup vin- F
cula & carceres,lapidati ſunt,ſecti ſunt,tẽtati ſunt,in occiſione gladij mortui ſunt.⌞Nouiſ-
Gala.4 ſime autem,⌟ quando videlicet venit tẽporis plenitudo,& in vltima mundi ætate, cũ mul-
to tempore nullus apparuiſſet propheta,⌞miſit ad eos filium ſuum,⌟ per incarnationem &
Iohan.1. prædicationem ipſius,quando verbum caro factũ eſt & habitauit in nobis. Miſſio autem filij
intelligi poteſt,vel ipſa incarnatio verbi,quæ miſſio non fuit localis legatio,ſed humanæ na-
Miſſio filij turæ aſſumptio,vel verbi iam incarnati corporalis atq; localis deſtinatio,qua Chriſtus Iudæ
os viſibiliter acceſſit & docuit,⌞dicens⌟ ipſe pater,non aſſertiue,ſed indicatiue, videlicet in
ſinuando quid agricolæ meritò facerent,& quod veriſimile erat eos eſſe facturos:⌞Verebun
tur,⌟ id eſt timebunt & honorabũt⌞filium meum,⌟ vnigenitum,& dilectũ,mihi conſub-
Hieronymus. Auguſtinus ſtantialem,coæternũ & coæqualem.Sed ita non fecerunt,vt ſubditur.¶Ex hoc loco Hiero-
Improbat Arrij atq; Eunomij hæreſis. nymus & Auguſtinus improbãt hæreſim Arrij atq; Eunomij,dicentiũ,filium patre minorẽ
& puram creaturã,eo quod dicat ſe ignorare diem iudicij.⌞Ecce.⌟ Hoc loco pater ait, ve-
Lucæ.20 rebũtur filium meũ. Et in Luca ait: Verebunt̃ forſitan filium meũ. Nunquid & pater hoc di-
cit dubitando vel ignorãdo? Quod ergo illi pro patre reſponderint,nos pro filio reſponde-
bimus.⌞Agricolæ autem⌟.i.principes ſacerdotũ & cæteri ſacerdotes ac ſcribæ, ⌞videntes
filium⌟ dei patris tanta miracula operantẽ , tamq; efficaciſſime pdicantẽ, & cætera quæ de
Chriſto

A Chriſto ꝓnunciata fuerunt, in ſe implentē, ⌊dixerūt intra ſe⌋.i. cogitauerūt, ſed inſerioribus
« non manifeſtauerūt, ⌊hic eſt hæres⌋.i. Meſſias rex Iſrael, dn̄s ſynagogæ, terræq́; noſtræ, ex
quo videt̄ Chriſtū cognouiſſe, ꝗd qualiter verꝝ ſit, ſtatim diſcutiet, ⌊venite occidamus eū.⌋
Collegerūt nāq; pontifices & phariſæi conſiliū, dicētes: Quid facimus? Quia hic homo mul- Iob. 11
ta ſigna facit. Et ab illo die cogitauerūt interficere eū. Vnde Chrūs teſtat: Sup me cogitaue-
runt cōſilia, dicētes, Venite mittamus lignū in panē eius, & eradamus eū de terra viuentium. Hiere. 11.
« Et in pſalmo: Aduerſum me ſuſurrabāt oēs inimici mei, ⌊& habebimus hæreditatē eius⌋.i. Pſal. 40
terrā & populū Iſrael poſſidebimus, ſicut huc vſq; poſſidebamus. Ad hoc em̄ moti ſunt prin-
cipes Iudæoꝝ occidere Chriſtū, ne poſſeſſionē terræ, & dn̄ium populi ꝑderent. Vnde ī euā- Iudæi Chrm̄ cur occiderint.
gelio Iohānis dicunt: Si dimittimus eū ſic, oēs credēt in eū, & venient Romani & tollēt locum Iohan. 11
noſtrū & gentē. Deniq; delectabat eos principatus terrenus ſecundū Auguſtinū, quē vide-
rūt ſibi p Chriſtū auferri, qui paupertatē & humilitatē edocuit, & pplm̄ ad ſe cōuertit, Sed er- Auguſtinus.
rauerūt, ideo nāq; ꝑdiderūt locū & gētē, qm̄ Chriſtū interfecerūt, qa in vltionē ſanguīs Chri
ſti deſtruxerūt Romani Iudæoꝝ vrbes ac pplm̄, iuxta illud Dani. Poſt hebdomadas ſeptuagī Danie. 9
taduas occidet Chrūs, & nō erit eius populus, q eū negaturus eſt, & ciuitatē & ſanctuariū diſ
« ſipabit populus cū duce venturo. ⌊Et apprehēſum eū,⌋ videlicet filiū dei, ⌊eiecerūt (agrico
« læ) extra vineā⌋.i. extra vrbē Hieruſalē Iudææ Metropolim, in q̄ erat tēplū, ⌊& occiderunt Mat. 27
« eū,⌋ crucifigētes ipm̄ in loco Caluariæ. Vnde ad Hebræos dicit aplus: Ieſus vt ſanctificaret Hebr. 13
« pplm̄, extra portā paſſus eſt. ⌊Cū ergo venerit dn̄s vineæ⌋.i. cū deus cœperit iudicare & iu
dicādo ac ꝓmiando viſitare ſynagogā, vel in morte ſinguloꝝ, vel qn̄ adduxit exercitum Ro
« manorū cōtra Iudæā, ⌊quid faciet agricolis illis⌋.i. quā pœnā inſeret pro culpis tā magnis?
« ⌊Aiunt illi: Malos (agricolas) male ꝑdet⌋.i. dure corripiet & occidet. Perdet em̄ eos male,
B loquēdo de malo pœnæ, nō culpæ, cū tradidit eos ī manus Titi & Romanoꝝ, ⌊& vineā ſu-
« am,⌋ videlicet electos Iudæos & primitiuā eccleſiā, ⌊locabit alijs⌋.i. agricolis bonis, ⌊qui
« reddāt ei fructū tꝑibus ſuis.⌋ Hoc fecit deus qn̄ reprobatis Iudæoꝝ ꝓlatis cōmiſit eccleſiam
apoſtolis, eorūq́; ſucceſſoribus & adiutoribus, q obtulerūt deo fructū.i. multos ad fidē cōuer
ſos. Sicut aplus ait quibuſdā: Opus meū vos eſtis in dn̄o. Et in Chriſto per euangelium, Ego 1. Cor. 9
vos genui. ¶ Sed ꝓdictæ reſponſioni videt contrariū, ꝗd in euāgelio Lucæ legit dixiſſe: Ab- 1. Cor. 4
ſit, videlicet vt malos male ꝑdat. Et vineā alijs locet. Et rn̄dendū, ꝙ ꝓinductā reſponſionem Luc. 20
.ſ. malos male ꝑdet, Lucas & Marcus deſcribūt, quaſi à Chr̄o prolatā, Matthæus vero dicit
eam ab alijs datā. Nec tn̄ eſt diſſonantia in euāgelio veritatis, qa vt Lucas enarrat, Chrūs di-
xit parabolā iſtā ad plebē, ꝗuis ſacerdotes cōcerneret, qui etiā erāt ꝓſentes ac audiētes. In ple Luc. 20
be vero multi erāt qui Chr̄o fauebāt & crediderāt, & iſti primo dixerūt, Malos male perdet
vt refert Matthæus, quoꝝ rn̄ſionē Chrūs approbādo repetijt, ꝗ audito ſacerdotes attēdētes
ad ſe ꝑtinere parabolā, cōſcientia remordēte dixerūt, Abſit vt recitat Lucas. Cōſequēter ꝓ-
« bat ſaluator ꝗd parabolice dixit allegādo ſcripturā lib. pſal: ⌊Nunꝗ legiſtis ī ſcripturis?⌋ tā
« ꝗ dicat, imò ſæpius ī pſalmo legiſtis, ⌊Lapidē⌋.i. Chrm̄, de ꝗ Daniel dicit: Lapis q abſciſus
eſt de mōte ſine manibus, factus eſt mons magnus & īpleuit vniuerſam ſupficiē terræ. Petra Pſal. 117 Danie. 2
« nāq; eſt Chrs, ſcd̄m aplm̄, ⌊quē reprobauerūt ædificātes,⌋.i. ꝓdicti agricolæ, ſacerdotes & 1. Cor. 10
ꝓlati ſynagogæ, ꝗꝝ fuit pplm̄ in fide & moribus ædificare. Sed ſicut ſolo noīe erāt agricolæ,
« & reuera diſſipatores, ſic ſolo noīe erāt ædificatores & re ipſa deſtructores, ⌊hic (Chrus) fa-
C ctus eſt in caput anguli⌋.i. principiū ſeu lapis angularis, in ꝗ cōiuncti ſunt duo populi, genti
les & Iudæi, ad cōſtituendū vnā eccleſiā, ſicut in ſaxo angulari vniunt duo parietes ad cōſtitu Ephe. 2.
endā domū. Vnde in Eſaia habet: Hæc dicit dn̄s, Ecce ego mittā in fundamētis Sion lapidē, Eſaiæ. 28
lapidē angularē, probatū, ꝓtioſum in fundamēto fundatū, & q crediderit in eū nō cōfundet,
« vel, nō ſuſtinet, ſecūdū aliā tranſlationē, ⌊A dn̄o factū eſt iſtud⌋.i. diuina virtute & gr̄a eſt
vnio iſta duoꝝ pploꝝ in Chr̄o, & Chr̄i ignominioſe occiſi tanta ſublimatio, propter ꝗd ait Ephe. 2
« aplus: In quo & vos coædificamini in habitaculū dei in ſpū ſancto. ⌊Et eſt mirabile in oculis
« nr̄is⌋ interioribus, quid em̄ ita mirabile, ſicut cōuerſio totius mūdi ad hominē crucifixū, qui
paulo an̄ dicere potuit, Ego aūt ſum vermis & non hō, opprobriū hoīm & abiectio plebis. Pſal. 21
Multi exponūt hāc authoritatē ad lr̄am de ꝗdā lapide magno quē ædificātes tēplū Salomo-
nis ſæpe reiecerūt tanꝗ inutilē, nō inuenientes vbi cōgrue poneret in ædificio, Et tandē in-
uētus eſt locus cōueniens in angulo duoꝝ parietū vt illic poneret, Sed iſtud nō videt cōueni-
ens, qa probatio p ſcripturā nō tenet niſi à ſenſu lr̄ali, ſcd̄m Auguſtinū. Chrus aūt p ſcripturā Auguſtinus.
ꝓdictā probat ſuū intentū, videlicet ſe à Iudæoꝝ principibus reprobandū, ꝗd plenius patet
in euāg. Lucæ, vbi cū Iudæi dixiſſent: Abſit.ſ. vt malos male ꝑdat. Chrus obijcit & ait: Quid
eſt ergo ꝗd ſcriptū eſt: Lapidē quē reprobauerūt ædificātes &c. tanꝗ dicat, hoc aliter nō va- Luc. 20
let impleri niſi p me. Deniq; nulla ſcriptura canonica recitat de lapide tali in tēplo Salomo-
nis, ſed & Petrus in Actis aploꝝ loquens de Chr̄o: Hic eſt (inqt) lapis q reprobatus eſt vobis Acto. 4.
« ædificātibus. De ꝗ & Paulus: Ipſo (ait) ſummo angulari lapide Chr̄o Ieſu. ⌊Ideo dico vobis Ephe. 2

ꝙ auferet à vobis,⌋ exigēte & operāte diuina iuſtitia,⌊ regnū dei⌋.i.regnū eccleſiæ militan D
Hieronymus. tis,regnū q̊q; cœleſte vel ſacra ſcriptura,ſecundū Hieroñ.⌊ & dabit gēti,⌋ ꝑ apłoꝝ ꝓdicati-
onē credēti,⌊ facienti fructus eius⌋.i.opa virtuoſa,ꝑ quæ ad regnū dei ꝑtingit. Et q̄ in ſcri-
Gala.5 ptura ꝑcipiunt,de qbus ad Galat.ſcribit apłus:Fructus aūt(inquiēs)ſpūs,eſt charitas,gaudiū
pax,patiētia,longanimitas,&c.⌊ Et q ceciderit ſup lapidē iſtū⌋.i.fidelis impie agēs,⌊ cōfrin
get⌋.i.ſpūaliter deſtruet ſiue lædet,nō penitus cōteret,⌊ ſup quē vero ceciderit⌋ lapis iſte.i.
infidelis cui Chrs irruerit per diſtrictionē iudicij,⌊ cōteret eū⌋.i.penitus condemnabit atq;
ab omni bono ſpūali cōminuet. Tangunt hic duo peccātiū gña, vtpote Chriſtianoꝝ & infi-
deliū. Fideles aūt q̄uis iniqui,tñ qa in Chrō fundant ꝑ fidē dū peccāt,dicunt cadere ſup Chri
ſtū,quē offendūt,ſed nō penitus cōterunt,qm̄ ſæpe per miſericordiā dei reformant, fortio-
Hebre.10 reſq; ſurgunt,& in peccantibus manet fides,q̄uis informis. Infideles vero q in Chrō nequaq̄
fundant dū peccant,incidūt in manus dei viuentis:ſicq; lapis iſte ſeu Chrūs irruit ſup eos,&
Hiere.17 conterit eos,quemadmodū in Iudæis videmus impletū. Vnde in Hieremia ſcribit: Induc ſu
per eos diē afflictionis,& duplici cōtritione cōtere eos dñe.⌊ Et cū audiſſent principes ſacer
dotū & phariſæi parabolas eius(iā cōmemoratas)cognouerūt ꝙ de ipſis diceret,⌋ q̄ in para
bolis denotauit,videlicet ꝙ ipſi eſſent mali agricolæ,impij ædificatores,& ꝙ viſo eo,dixiſ-
ſent:Hic eſt hæres.⌊ Et q̄rentes eū tenere⌋.i.ad interficiendū cōprehendere tanq̄ mendacē,
vel quia tā dirè corripuit eos.⌊ timuerūt turbas,⌋ ne ab eis reſiſtentiā paterent,⌊ qm̄ ſicut E
prophetā eū habebant⌋.i.turbæ reputauerūt Ieſum eſſe prophetā. Ecce q̄uo ſacerdotes,ſcri
bæ & phariſæi inde deteriores & obſtinatiores effecti ſunt.ſ.de iuſta Chri increpatione,vn
de emēdari debebāt,Tales ſunt qui ſuā accuſationē & redargutionē non dignant aduertere
2.Tim.4 de qbus ad Timotheū dicit Apłus:A veritate quidē auditū auertent. Et Amos ꝓpheta:Odio
Amos.5 habuerunt corripientē,horum nequiſſimus morbus vocat,noli me tangere. ¶ Circa hunc lo
cum opportune quærendū eſt, an Iudæi cognouerūt Ieſum eſſe regem Meſſiā ſeu veꝝ Chri
ſtū in lege promiſſum? Hæc aūt quæſtio ſupra mota atq; ſoluta eſt, Sed nūc diligentius videt
tractanda,& apparet primo,ꝙ ſic,imò authoritate irrefragabili ſaluatoris qui in iſto capitu-
Hieronymus. lo ꝓhibet agricolas ipſo viſo dixiſſe:Hic eſt hæres. Quo circa ait Hieronymus,manifeſte pro
Ambroſius bat dñs his verbis Iudæoꝝ principes non per ignorantiā,ſed per inuidiā dei filiū crucifixiſſe.
Ambroſius quoq; teſtat,ꝙ cognouerunt Ieſum eſſe Chriſtū in lege promiſſum,nō tamen ꝙ
Chryſoſtom9. eſſet verus deus,Quā reſponſionē ſequit Thomas,Idē dicit gloſa hoc loco. Chryſoſtomus
etiā dicit,ꝙ ex oībus operibus eius cognouerunt eū eſſe filiū dei. Et iterum ſacerdotes inquit
omnibus malis repleti,qui iam in deo ſperare non poterant,in ipſum dominū manus mitte-
1.Cor.2 bant,non ignorantes eum eſſe filium dei,ſed ſibiipſis non parcentes. In oppoſitum eſt quod
Actoꝝ.3 ait Apoſtolus:Si cognouiſſent,nunq̄ dominū gloriæ crucifixiſſent. Et Petrus : Et nunc fra-
tres ſcio quia per ignorantiam feciſtis,ſicut & principes veſtri. Chriſtus quoq; in cruce:Pa-
Lucæ.23 ter(inquit)ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt. Reſpondent quidā ꝙ Iudæi in lege & ꝓ-
phetis eruditi, videlicet ſacerdotes,ſcribæ & phariſæi,nouerūt Ieſum eſſe prophetā, & Chri
ſtū in lege promiſſum,& diuinitus miſſum,non tamē ꝙ eſſet deus:viderūt em̄ in Chriſto im-
pleri oīa quæ ſcriptura ꝓdixit de ſignis,loco,tēpore atq; operibus ſui aduentus. Signum em̄
Daniel.9 aduentus Chriſti fuit,impletio hebdomadaꝝ,de quibus Daniel prophetauit:Translatio q̄-
q; regni,natiuitas in Bethlehem,multaq; alia. Vulgares vero ignorantes ſcripturam ,Chri-
ſtum nō cognouerunt,nec quantū ad eius humanitatem,nec quantū ad eius diuinitatē. Hæc
Ambroſius reſponſio concordat Ambroſio,quā ſequit Lyra,præter hoc quod reſponſio hæc ait,erudi- F
tos in lege non cognouiſſe Chriſtū,quoad eius diuinitatem. Aſſerit igitur Lyra,ꝙ maiores
Iudæoꝝ cognouerunt Chriſtum quantū ad vtranq; eius naturā,quia ſicut ſcripturæ aſſignāt,
ſigna & modū aduentus Chriſti quantū ad eius humanitatē:ſic de eius diuinitate manifeſte
Hiere.23 loquuntur,vt cū dicitur per Hieremiā:Suſcitabo Dauid germen iuſtū. Et poſt pauca:Hoc ē
nomen quod vocabūt eū dñs iuſtus noſter,Loco cuius in Hebræo habet,nomē dñi tetragrā
Eſaiæ.9 maton,quod nō conuenit,niſi vero deo. Et Eſaias:Paruulus(inquit)natus eſt nobis,& voca
bitur nomē eius,admirabilis,conſiliarius,deus fortis,pater futuri ſeculi,princeps pacis. Sed
Iohan.12 iſta reſponſio in aliquibus deficit. Primo,quia vulgares ſaltē in die palmaꝝ nouerunt,& cō
feſſi ſunt Ieſum eſſe ſaluatorē mundi,regem Iſrael,ſeu Chriſtū in lege promiſſum,dicentes:
Matt.21 O ſanna filio Dauid,Benedictus qui venit rex in noīe dñi, o ſanna in altiſſimis. Deniq; ī euan
gelio Iohannis vbertim habet,ꝙ quidā de turba crediderunt in eū. Simil'r in eodē legunt Sa
Iohan.4 maritani dixiſſe mulieri,quæ venit ad puteum:Iā non propter tuā loquelā credimus,ipſi em̄
ſcimus quia hic eſt vere ſaluator mūdi. Deniq; Lyra ſæpe affirmat,ꝙ Iudæi carnal'r intellexe
runt ſcripturas de Chriſto,idcirco putabant eū in primo ſuo aduentu tpaliter regnaturum,
& regnū Iudæoꝝ promotuꝝ. Si hoc ita eſt nequaq̄ credebāt Ieſum eſſe Chriſtū,cū cernerēt
eū tpalia cūcta deſpicere,paupertatē docere,& in omnibus cœleſte regnū ꝓdicare,Iteꝝ quā-
uis vulgares non nouerāt Ieſum eſſe Chriſtū , ex ſcripturis tamen,ex verbis & actibus eius
idipſum

A idipſum cognoſcere poterant. Dicendũ ergo, ꝙ Iudæi eruditi & multũ ſimplices nouerãt Ie
ſum eſſe Chriſtũ aliquantulo tp̄e, notitia coniecturali atq; probabili, non euidenti ac ſtabili,
ſic eĩm & dæmones agnouerũt eum. ¶ Poſtea p̄dicante Chriſto cõtra vitia ſacerdotũ, ſcriba- Luc. 4
rũ ac phariſæoꝝ ſtimulati ſunt contra eum inuidia, Excæcauitq; eos malicia eoꝝ, q excæcati Sapie. 2
ſubuerterunt ſidẽ ſimpliciũ, p̄ſertim in paſſione, Dũ ergo crucifixerũt Ieſum, nõ cognouerũt Ioh. 8
ꝙ eſſet Chriſtus, nec ſciebant quid faciebant. Quãuis aũt ſcripturæ prophetaꝝ de Chriſti di
uinitate aperte loquebant, tamen ſcripturæ hm̃oi ſatis diuerſimode ſolent exponi. Ideo non
apparet probabile, ꝙ nouerint Ieſum eſſe verũ deum, imò vſq; in hodiernũ diem nõ credũt
Meſſiam ſuũ futuꝝ eſſe vel fore deum, ſed hominem purum.

¶ Explanatio Cap. XXII. *Simile eſt regnũ cœloꝝ hoĩ regi.* Arti. XXXVI.

NOn ceſſat Chriſtus ſummus doctor eccleſiæ eius myſteria pandere, Cap. XXII.
ſacramẽta reſerare, ſtatũ exprimere, vñ nõ veritus ſacerdotũ & pha
riſæoꝝ eum cõprehendere volentiũ indignationẽ, rurſus per para-
« bolicum ſermonem, oſtendit negligentiã, ingratitudinẽ, & repro-
« bationẽ ſeu condemnationẽ Iudæoꝝ, vocationẽ quoq;, ſaluationẽq;
« gentiũ. ⌊Et reſpondẽs Ieſus⌋ vel cogitationi vel ſermonibus Iudæ-
« orũ, ⌊dixit iteꝝ in parabolis eis, dicẽs: *Simile factũ eſt* (diuinitus) re
gnũ cœloꝝ⌋ .i. ſtatus, negotiũ, ſeu proceſſus eccleſiæ militãtis, ⌊ho
mini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.⌋ Per hominẽ regẽ ſignificaf de
us pater, qui fecit nuptias ſuo vnigenito, quando in vtero ſacroſan-
B ctiſſimæ atq; digniſſ. virgis tanq̃ in thalamo copulauit ei naturã hũanã. Deinde deſpõſauit ei
eccleſiã, cũ cœpit in mũdo inter hoĩes cõuerſari, eoſq; cõuertere, & ex ipſis eccleſiã fabricare. Baruch. 3
V nio aũt verbi cũ natura hũana, vocanf nuptiæ p̄ſonales, V nio verbi cũ eccl'ia, nuptiæ ſacra
mẽtales ſunt, & tertiæ nuptiæ ſpiritales ac q̃tidianæ, vc; cõiunctio Chr̄i cũ aĩa deuota & conti
nẽte. De primis nuptijs ait Pſal. Ipſe tanq̃ ſpõſus procedẽs de thalamo ſuo. Et ſpõſa in Cãti- Pſal. 18
cis: Oſculef me oſculo oris ſui, q̃d impletũ eſt, qñ verbũ caro factũ eſt. De ſecũdis nuptijs di- Can. 1.
cit ap'lus: Erũt duo in carne vna, ſacr̃m hoc magnũ eſt, ego aũt dico in Chr̄o & in eccl'ia. De Ioh. 1.
tertijs nuptijs accipi p̄t illud Oſeæ: Sponſabo te mihi in fide. Sic eĩm S. Agnes aſſeruit: Annu- Gene. 2
« lo fidei ſuæ ſubarrauit me, ⌊& miſit deus (pr̄) ſeruos ſuos⌋ priores prophetas ac p̄res, videli- Mat. 19
« cet Moſen, Aaron, Samuelẽ, ⌊vocare inuitatos⌋ .i. ppl'm Iſrael, quẽ deus p̄ legẽ & varia bñ- Mar. 10
ficia inuitauit ad credendũ in Chriſtũ, ad p̄ſtolãdũ & appetẽdũ eius aduẽtũ. V nde in actibus 1. Cor. 6
ap'loꝝ loquif Petrus: Oẽs prophetæ à Samuel & deinceps nũtiauerũt dies iſtos, vc; tẽpus in- Oſee. 2
« carnationis, paſſionis & gr̄æ Chr̄i, ⌊ad nuptias⌋ .i. ad credẽdũ futurã Chr̄i incarnationẽ, & Acto. 3.
ad incorporationẽ eccleſiæ. V nde in Geneſi Iacob teſtatus eſt: Salutare tuũ expectabo dñe. Gene 49
« ⌊& nolebãt venire⌋ .i. credere & laudabil'r viuere, ſecũdum documẽta ſeruoꝝ iſtoꝝ. Iudæi
eteĩm pene ſemp̄ pro maxĩa parte fuerũt rebelles, p̄pter q̃d Stephanus ait: Dura ceruice & in Acto. 6
« circũciſi corde & aurib', vos ſemp̄ ſp̄ui ſc̄tõ reſtitiſtis, ſicut & p̄res vr̄i. ⌊Iteꝝ (.i. poſtea) mi-
« ſit (deus pr̄) alios ſeruos⌋ .i. poſteriores p̄phetas, ſiue ap'los, alioſq; Chr̄i diſcipulos, ⌊dicẽs:
« Dicite inuitatis,⌋ puta Iudæis, q̃bus primo p̄dicatio regni exhibita ẽ, ⌊Ecce prãdiũ meũ pa
« raui⌋ .i. incarnationis myſteriũ p̄feci, ſacr̃m Euchariſtiæ p̄ Chriſtũ inſtitui, diuerſa ſacræ ſcri
« pturæ alimẽta propoſui. Sapiẽtia quippe ædificauit ſibi domũ, miſcuit vinũ & poſuit men- Prouc. 9
« ſam, ⌊tauri mei & altilia occiſa.⌋ Per tauros atq; altilia deſignanf ſpũalia fercula, vtpote ſo-
C lidus cibus p̄fectoꝝ, & lacteus potus paruuloꝝ .i. ſermo ſapiẽtiæ, quẽ loquif Paulus inter p̄fe
ctos, & ſermo ſciæ quo nõ indicauit ſe aliquid ſcire, niſi Ieſum Chriſtũ, & hũc crucifixũ, vel 1. Cor. 3.
« doctrina p̄ceptoꝝ & cõſilioꝝ, ⌊& oĩa parata ſunt⌋ .i. cœleſtiũ gratiaꝝ chariſmata ſp̄us ſan- 1. Cor. 2.
cti dona, & quicquid ad ſalutẽ exigif, iã p̄ paſſionẽ, & meritũ Chr̄i vobis diſpoſita ſunt, imò
« & offerunf, quatenus de plenitudine eius oẽs accipiatis, ⌊venite ad nuptias⌋ Chr̄i p̄ſatas, ad-
« hærendo ei vt capiti, & p̄ charitatẽ efficiamini vnus cũ eo ſp̄us. ⌊Illi aũt neglexerũt⌋ venire Iohan. 1.
alijs occupati, & bñficia dei paruipẽdẽtes, cui cõtradicit ap'ls: Noli negligere gr̄am dei. Pau
ciſſimi eĩm Iudæoꝝ cõſenſerũt ap'lis, propter q̃d ait p̄ Eſaiã dñs: Quis cæcus, niſi ad quos ſer- 1. Cor. 6
« uos meos miſi? Quis ſurdus, niſi ſeruus dñi? ⌊& abierũt, alius in villã ſuã,⌋ in terrenis diuitijs 1. Tim 4
« & t̄pali dominio occupauit ſe, ⌊alius vero ad negotiationẽ ſuã⌋ .i. lucra ſectanda, ad tẽpora Eſaie. 42
lia cõgreganda. Itaq; per euntes ad villã ſuã deſignenf ambitioſi, qui rebus iam adeptis inor
dinate inſiſtunt. Per euntes vero ad negotiationẽ, auari, qui pro tẽporalibus adipiſcẽdis in-
« ordinate laborãt. ⌊Reliqui vero tenuerũt ſeruos eius, & cõtumelia affectos, occiderunt.⌋ In Acto. 12
actibus eĩm legunf apoſtoli à Iudæis cõprehẽſi, incarcerati, flagellati, q eiĩãibant à conſpectu Acto. 5
cõſilij gloriantes, q̃m digni habiti ſunt pro noĩe Ieſu contumeliã pati, Stephanũ vero lapida Act. 16
« uerũt, & Iacobũ decollauerũt. ⌊Rex aũt cũ audiſſet⌋ vocẽ ſanguinis occiſoꝝ, auris eĩm zeli Act. 22
audit omnia, vt dicitur in libro Sapientiæ. Et Pſal. Qui plantauit (inquit) aurem, non audiet Act. 5
Auditio aũt dei aliud non eſt, niſi cognitio ſeu conſideratio eius. Loquitur tamẽ deus affectu Acto. 6. 12
Sapie. 1.
Pſal. 93

Eſaiæ. 37 & modo hūmano, quaſi recenter, corporaliterq́ audiret, vt cum ait ꝑ Eſaiã: Cũ fueris in con D
ſpectu meo, ſuperbia tua aſcendit in aures meas. Vel dicitur deus audire ab angelis ſanctis ſi-
bi enuntiantibus quæ in mũdo agunt, non quaſi ignorãti, ſed vt dominatori ac iudici, à quo
Act. 10 petunt effectum pietatis ſeu æquitatis. Hinc enĩ eleemoſynæ Cornelij dicunt cõmemoratæ
in conſpectu dei, ⌞iratus eſt,⌟ nõ paſſionis effectum habendo, ſed iuſtitiã exercendo ſeu in- »
fligendo vindictã per modũ iraſcentis, ⌞& miſſis exercitibus ſuis,⌟ videlicet turbis Roma- »
noꝝ veniẽtibus cũ Tito & Veſpaſiano cõtra Iudæã, eius ordinatiõe diuina, ⌞ꝑdidit homici »
das illos.⌟ Innumerabiles enĩ Iudæos perdiderũt Romani, vel occidẽdo, vel vendendo, vel »
4. Reg. 24 diſpergẽdo eos in omnẽ ventũ, ⌞Et ciuitatẽ illoꝝ ſuccendit,⌟ puta Hieruſalem, quam vnà »
cũ templo cõbuſſerunt Romani. Et licet Romani alia ratione venerint contra Iudæã, quàm
propter Chriſti & diſcipulorum eius occiſionẽ, tamen deus mouit & confortauit Romanos
contra Iudæos, in vltionem ſanguinis Chriſti, diſcipuloꝝq́ eius: ſic Romani neſcientes ſub-
ſeruierunt deo. ⌞Tunc rex ait ſeruis ſuis⌟ Chriſti apoſtolis atq; diſcipulis cæteris: ⌞Nuptiæ »
quidẽ paratæ ſunt⌟.i. Chriſti incarnatio ſacta eſt, coniunctio Chr̄i cũ eccleſia inchoata eſt, »
affluentia gratiæ iam parata eſt, & cætera Chriſti myſteria ſunt completa, ⌞ſed qui inuitati »
erant⌟.i. Iudæi primo vocati, ⌞non fueruut digni⌟ ad nuptias, gratia operante perduci, pro »
Acto. 5 pter ſuam rebellionem & incredulitatem, quemadmodũ in actis apl̄oꝝ loquitur Paulus: Re
puliſtis verbum dei, & indignos vos iudicaſtis vitæ æternæ. Et ad Romanos: Propter incre
Roma. 11. dulitatẽ exciſi ſunt. ⌞Ite ergo ad exitus viaꝝ.⌟ Ad lr̄am miſit deus apl̄os, ad exitus viarũ.i. »
ad terminos vltra vias & loca Iudææ, dicens: Ite in mundũ vniueuerſum. Sed ante paſſionẽ E
Mat. 28 Mar. 16 dixerat Chriſtus. In viam gentiũ ne abieritis, hoc eſt vias Iudææ nõ exeatis, diuertendo ad
Mat. 10 loca gentiliũ. Spiritualiter vero viæ ſunt virtutes, exitus aũt viaꝝ ſunt receſſus & obliquita-
tes à virtutibus, vtpote vitia & errores. Iubentur ergo apoſtoli ire ad exitus viaꝝ.i. ad corri
Luc. 1. gendos errores atq; exceſſus gentiliũ, qui nõ erant in via, ſed deuio in tenebris, vmbraq́ mor
tis. De reprobatione autẽ & derelictione Iudæoꝝ ait propheta in ꝑſona Chr̄i: Hæc dicit do
Eſai. 49 minus, formãs me ex vtero ſeruũ ſibi, vt reducam ad eũ Iacob, & Iſrael nõ cõgregabitur. De
gentium vero cõuerſione adiecit: Et glorificatus ſum in oculis dñi, & dixit: Parum eſt vt ſis
mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob & fæces Iſrael cõuertendas, dedi te in lucem gentium, vt ſis
ſalus mea vſq; ad vltimũ terræ, hoc eſt quod ſubditur. ⌞& quoſcunq; inueneritis, vocate ad »
nuptias⌟.i. omnibus gentibus prędicate, & Chriſto eas incorporate, vt impleatur illud pſal »
Pſal. 71 mographi: Et benedicentur in ipſo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabũt eum.
⌞Et egreſſi ſerui eius in vias⌟.i. ad gentiũ diſperſiones ac ſemitas, ⌞cõgregauerũt⌟.i. ſpũa- »
liter collegerunt, in fide & eccleſiaſtica vnitate, vel ad Chriſtũ cõuerterunt, ⌞omnes quos in- »
Roma. 10 uenerunt bonos & malos,⌟ non ſimpliciter omnes, quia nõ omnes obediunt euangelio, te- »
2. Theſſ. 3 ſte apoſtolo, nec omniũ eſt fides, ſed quoſdam de omni genere hominũ, vt ſit diſtributio pro
generibus ſinguloꝝ, non pro ſingulis generum. ¶ Sed quomodo inter gẽtiles inuenire pote
rant aliquos bonos, niſi ꝙ (teſte apoſtolo) gentes quæ legẽ non habẽt, & quæ legis ſunt faci-
Roma. 2 unt, ipſi ſibi ſunt lex, & multi gentilium in ſuo genere naturalibus virtutibus ornabãtur, mo
rum honeſtate ſulgentes, & inclinati ad bona. Hi ergo cõparatione aliorum boni vocantur
quãuis nõ erãt in ſtatu ſalutis. Sic nanq; Paulus ait gẽtili: Nõ inſanio optime Feſte. Vel ideo
Act. 26 dicuntur cõgregaſſe bonos & malos, quia in eccleſia cõmiſcentur electi & reprobi, veri, & F
falſi Chriſtiani, ⌞& impletæ ſunt nuptię diſcumbentiũ⌟.i. multitudo vocatoꝝ, & in nuptijs »
Roma. 11 ſpũaliter ſe reficientiũ, completa eſt numero ac merito, ꝗd tamẽ nõ erit perfecte, niſi in fine ſe
Pſal. 18 culi, cũ plenitudo intrauerit gentiũ, omniſq́ Iſrael fuerit ſaluus. Nunc vero quodãmodo im-
pletæ ſunt nuptiæ, quoniam in omnem terram exiuit ſonus apl̄orum, ita quod toto orbe dif
funditur ipſa eccleſia, omneſq́ gentes ad fidem cõuerſæ ſunt. ⌞Intrauit aũt rex,⌟ non motu »
locali, ſed actu iudiciali in nuptias ſeu in eccleſiam, ⌞vt videret diſcũbentes⌟.i. merita ac de- »
merita vocatoꝝ diſcerneret, quod facit in morte ſingulorũ iudicio particulari, & in fine ſecu
li iudicio vniuerſali, ⌞& vidit ibi hominẽ nõ veſtitum⌟ interius, ſeu mẽte decoratum ⌞ve- »
ſte nuptiali⌟.i. gratia gratũ faciẽte, charitate ſeu opere meritorio, vnde in Apocalypſi dicit: »
Apoca. 3 Veſtimẽtis albis induaris, vt nõ appareat cõfuſio nuditatis tuæ. Et merito charitas appellat
veſtis nuptialis, quoniam ipſa induxit Chriſtũ vt incarnari & eccleſiam deſponſare dignare
tur. ⌞Et ait illi, Amice,⌟ per naturam, nõ per gratiam: per fidem, nõ per operationem & di- »
Sapiæ. 11 lectionem. Omnia enĩ diligit deus quantum ad id, quòd ſunt, ⌞quomodo huc intraſti?⌟.i. »
qua præſumptione in eccleſiam habitaſti, & inter fideles apparuiſti, ſacramentis quoq; com
municaſti, ⌞nõ habẽs veſtem nuptialem,⌟ quæ inter electos, reproboſq́ diſcernit. ⌞At ille »
Iob. 9 obmutuit,⌟ q[u]a iniuſti deo rationẽ reddere nõ valẽt, propter ꝗd ſcriptum eſt: Non iuſtifica- »
bitur homo, compoſitus deo. Et ſi voluerit cum eo contendere, non poterit reſpondere
vnum pro mille. ⌞Tunc dixit rex miniſtris,⌟ non illis ſeruis, de quibus iam dictum eſt, »
ſed miniſtris, id eſt, angelis ſanctis, qui in die iudicij erant executores ſententiæ iudicis,
iuxta

A Iudicis,iuxta illud:Exibunt angeli &ſeparabunt malos de medio iuſtorum,&mittent eos in Matt.13
“ caminū ignis,⌊ligatis pedibus eius & manibus, proiicite eum in tenebras exteriores⌋.i.in-
fernales & corporales quas meruit incidere pſeuerādo, ſeu incedēdo tenebras mentales & in
teriores. Cōſtat φ reprobi i die iudicij retrudenf in tartaꝝ nudi. Per hoc ergo φ manus &pe
des ligari iubenf,aliud nihil exprimif,niſi ineuitabilitas diuini iudicij,cui reſiſtere,& à quo fu
gere,nemo valebit,ſcd̄m φ dn̄s p Prophetā ait:Ecce ego ſtridebo ſup vos, ſicut ſtridet plau Amos.2
“ ſtrū onuſtū fœno,&peribit fuga à veloce,& fortis nō ſaluabit aiam ſuā,⌊ibi erit fletus⌋ non
“ quantū ad lachrymaꝝ emanationē,ſed quo ad animi dolorē,&cerebri pturbationē;⌊& ſtri
“ dor dentiū⌋ propter frigus vehemētiſſimū. Ibūt em̄ à calore nimio ad aquas niuiū. Hoc ſu- Job.24
“ pra plenius elucidatū eſt:⌊Multi aūt ſunt vocati,(ad nuptias militātis eccleſiæ) pauci vero⌋
“ reſpectiue loq̄ndo,vcʒ cōpatōe p̄deſtiatoꝝ ⌊ſunt electi⌋ad nuptias eccleſię triūphātis,de q
“ bus in Apocaly. legif:Beati q ad cęnā nuptiaꝝ agni vocati ſunt.⌊Tūc⌋.i.pabolis iſtis audi- Apocal.19
“ tis,& partim intellectis ⌊abeuntes⌋.i.à pſentia Chr̄i ſe ſubtrahētes &recedētes ⌊phariſæi⌋
“ qui cupiebāt Chr̄m cōprehēdere,ſed ppter pp̄l̄m nō audebāt ⌊cōſiliū ineunt, vt caperent⌋
“ .i.rep̄hēderēt ⌊Ieſum in ſermone⌋ſui oris,quē in opibus nō poterāt capere. Facilius quippe
“ rep̄hendif hō in verbo q̄ facto, q a linguā domare nemo p̄t. ⌊Et mittūt ei diſcipulos ſuos cū Facilius rep̄hēdit homo in verbo q̄ facto.
“ Herodianis⌋.i.ſeruis Herodis,vel cū Iudæis ſoluētibus tributa,ſcd̄m exactionē Herodis,q̄s Iacob.3
phariſæi deſpectiue Herodianos vocabāt. Deniq; facta ſunt hæc in hebdomada paſſionis,q̄n
Herodes fuit in Hierl̄m propter ſolēnitatē paſchalem. Erat em̄ proſelytus. Ideo phariſæi ac-
B ceſſerūt,& faciliter inuenerunt milites ſeu fautores Herodis in Hierl̄m, ſed in propria pſona
nō pgebāt ad Ieſum,ne eis viſis ſe obſeruaret. Mittūt vero diſcipulos ſuos,q̄s putabāt Chr̄o,
“ ignotos,vt Chr̄us mali nil ſuſpicās loquaf liberius,⌊dicentes:(adulatorie) Magiſter ſcimus
“ quia verax es⌋ veritate vitæ recte viuēdo⌊& viā dei⌋.i.p̄cepta & cætera q bus hō deo com
“ placet atq; cōiungif ⌊in veritate doces(in nullo errādo)& nō eſt tibi cura⌋.i.inordinatus ti-
“ mor vel immoderata ſolicitudo ⌊de aliq̄(hoīe) Non em̄ reſpicis pſonā hoīs⌋.i.propter hu-
manū fauorē,affectū, ſeu q̄dcūq; hoībus inexiſtēs,nō recedis à veritate, dicēdo:Scimus quia Laudat Chr̄m
verax es,laudāt eum à veritate vitę,dicēdo:viam dei in veritate doces,laudāt eum à verita- a veritate vitæ doctrinæ, & iuſtitiæ.
te doctrinæ,dicendo:Et nō eſt tibi cura de aliquo,laudāt eum à veritate iuſtitiæ. His ſimila-
tis p̄conijs nitebanf animū Chriſti mollificare, vel ſibi allicere, vt ſine cuſtodia reſponderet,
“ de tantis laudatoribus nil mali p̄ſumēs. ⌊Dic ergo nobis:⌋ cū ſis talis ac tantus. ⌊Quid tibi⌋
“ cui tanq̄ viro iuſto credendū eſt:⌊videf: Licet cenſum(ſeu tributum)dari Cæſari, an non:⌋
Pompeius Contēporaneus Iulij Cęſaris legif Iudæā ſubiugaſſe Romanis. Quo facto, promi
ſerunt Iudæi ſoluere Romanis ſtipendium ſeu tributum tanq̄ defenſoribus Reipublicæ & cō
ſeruatoribus pacis cōmunis, ac deinde aliqui Romanoꝝ inducti à quodā Iuda Galilæo aſſe
ruerunt populum dei diuina lege ſuffultū, decimaſq; ac primitiua in templo ſoluētem liberꝝ
eē,nec humanis legibus ſubiacere,neq; cēſum Cęſari dare debere. Alij vero affirmabāt oppo
ſitum,ſcilicet Romanis tanq̄ pro bono cōmuni militātibus danda eſſe tributa,atq; ſtipendia
& Cæſari cenſum. Hæc Iudæoꝝ diſſentio mutua diu durauit,idcirco quęſtionem hanc pro-
ponunt Chriſto determinandā,quatenus quicquid reſponderit,reprehendaf. Si em̄ diceret
C Non eſſe ſoluendum,caperef ab Herodianis,&ab Herode ſeu Pilato tanq̄ ſeditioſus & Impe
ratori rebellis occideref. Hoc em̄ tangif in Euāgelio Lucæ: Miſerūt(inq̄t) inſidiatores,q ſe
iuſtos ſimularēt,vt caperēt eum in ſermone, & traderēt illum principatui & poteſtati præſi Lucæ.20
dis. Si vero diceret eē ſoluēdū, videref derogare diuīo honori & libertati Iudæoꝝ. Magis au
tem optabant à Chriſto audire non eſſe ſoluēdum, nō vt ipſi eſſent immunes ac libertā cen-
ſu atq; tributo,ſed vt Ieſum traderent neci. ⌊Cognita aūt Ieſus nequitia eoꝝ⌋ Hoc eſt, frau
“ de & peſſima machinatione ⌊ait:Quid me tentatis(o)hypocritæ:⌋ qui aliud eſtis,& aliud ſi
mulatis:qui aliud intenditis,&aliud dicitis. Tentare eſt experimentū de aliquo ſumere,& q̄n
hoc fit intentione fallendi ſiue nocendi, vocaf tentatio vitioſa, qua dæmon & mundus iuſtos
tentat. Sic iſti tentabant Chriſtum. Non em̄ ſciſcitabanf vt diſcerent,ſed vt experirenf quid
diceret,& per eius reſponſionem eum deciperent,idcirco vocat eos hypocritas:Prima nem
pe virtus reſpondentis,ſecundum Hieronymum eſt interrogantium mentem cognoſcere.
“ ⌊Oſtēdite mihi numiſma cenſus⌋.i.nummū cenſualē, q daf annuatim Imperatori p cenſu. Hieronymus.
“ ⌊At illi obtulerūt ei denariū. Et ait illis. Cuius ē(.i.quē rep̄ſentat)imago hęc(nūmo imp̄ſſa)
“ & ſupſcriptio⌋ exarata in nūmo: Quęrit, vt eoꝝ r̄nſione cautē rideat, eoſq; cōfundat ac ſu-
“ peret. ⌊Dicūt ei:Cæſaris:(Tyberij ſub quo paſſus eſt dn̄s.) Tūc ait illis: Reddite ergo q̄ ſunt
Cæſaris Cæſari⌋ vtpote cenſum,tributum,ſubiectionē ⌊&quæ ſunt dei deo⌋ videlicet ob- Marci.12
lationes,& cætera,quæ in lege iubenf. Hæc ſubiectio Iudæoꝝ intpalibus ſub Romanis non
“ derogauit ſp̄ūali libertati & ſubiectiōi eoꝝ ſub deo. ⌊Et audiētes⌋ reſpōſionē Chr̄i doctiſſi
“ mam ⌊mirati ſunt.⌋ ſcd̄m Hieronymū: Mirati ſunt, φ calliditas eoꝝ nō inueniſſet inſidian- Iudæi cur mirarentur
di locum. Potius tamen mirabantur, propter prudentiam reſponſionis, atq; cautelā Chriſti. Hieronymus.

Lucæ.20 quoniam vt Lucas habet: Et mirati in reſponſis eius tacuerunt & Marcus: Mirabanť (inquit) D
Marc.12 ſuper eo, L & relicto eo abierunt. ⌋ ad eos à quibus miſſi fuerunt infidelitatem & admiratio-
nem reportantes. L In illa die acceſſerunt ad eum Sadducæi q dicunt nõ eſſe reſurrectionẽ ⌋
mortuorum, nec angelum, nec ſpiritum, animam quoque rationalem eſſe mortalem. De tri-
bus autem Iudæoꝝ ſectis videlicet Sadducæis, Phariſæis, & Eſſæis, dictum eſt ſupra. V erum
in Euangelio, ſit mentio de Eſſæis, quia non reſtiterunt Chriſto vtalij, ſed erant quaſi mona-
ſticam vitam ducentes, continentes & ſobrij L & interrogauerunt eum, dicentes: Magiſter,
Deuter.25 Moſes dixit: ⌋ & ſcripſit in Deuteronomio. L Si qs (vxoratus) mortuus fuerit nõ hñs filiũ ⌋. i.
aliquẽ prolem à legitima cõiuge ſupſtite L vt ducat frater eius ⌋ vel ꝓpinquus ſi nõ habue-
rit frẽm L vxorẽ illius (defuncti) & ſuſcitet ⌋. i. generet L ſemen (. i. prolem) fratri ſuo ⌋ defun
cto, neeius memoria deleať. Primogenitus naq; huius ab vxore defuncti ſuſceptus aſcribe-
bať viro defuncto, ita q ille erat pr̃ eius legalis, & iſte pr̃ carnalis. L Erant aũt apud nos ſeptẽ
fratres ⌋ Intentio Sadducæoꝝ fuit ꝓbare reſurrectionem non eſſe poſſibilem, ad quod ꝓban
dum proponunt, vel caſum, vel fabulam. Potuit tamẽ ad lr̃am apud eos accidiſſe quod dicũt,
Iohan.4 queadmodũ in Euãgelio Iohãnis legiť Mulier Samaritana habuiſſe quinq; viros, q̃uis forte
nõ fuerint frẽs, L & primus (ſeptẽ fratrũ) ducta vxore defunctus eſt, & nõ habẽs ſemẽ reliquit
vxorẽ ſuã fratri ſuo (qui & duxit eandẽ) ſimiliter ſecundus & tertius (frater) vſq; ad ſeptimũ ⌋
incluſiue duxerũt eam ob hoc, quòd omnes, non relicto ſemine diſceſſerunt. Sic & Sara vxor
Tobiæ.3 iunioris Tobiæ habuit ſeptem viros, q̃uis forte nõ fuerint frẽs. L Nouiſſime aũt oĩm & mu-
lier defuncta eſt. In reſurrectione ergo (finali) cuius erit de ſeptẽ fratribus vxor? ⌋ quod me-
rito quærimus. L Oẽs eñ habuerũt eã ⌋ ſucceſſiue. V el ergo erit vxor oĩm, vel pluriũ quod
eſt contra legem, quæ ꝓhibet duos frẽs ſimul habere eandem vxorem, ꝓpter q Iohãnes di-
Matth.14 xit Herodi: Nõ licet tibi habere vxorem fratris tui, vel vnus ſolus eam habebit, quod dici nõ E
Marc.6 poteſt, cum non appareat rõ, quare potius vnus q̃ alius habiturus ſit eam. Iſti Sadducæi in ſua
probatione ſuppoſuerunt vnũ falſum, quod tñ phariſæi putabant veꝝ, videlicet, ꝙ poſt re-
ſurrectionem erit vſus venereorum atque ciborum, quod moderni quoq; Iudæi opinantur.
Gene.37 L Reſpondens autem Ieſus, ait illis: Erratis neſcientes ſcripturas. ⌋ Quia & libros Moſi male
intellexerunt, dicentes animam hoĩs eſſe mortalem, quia in Geneſi dr̃: Non interficiamus
aĩam eius, videlicet Ioſeph, quaſi anima rõnalis poſſit occidi, & in libro Prophetaꝝ, in q̃bus
immortalitas animæ futuꝝ iudicium, mortuoꝝ reſurrectio, aptiſſime deſcribunť, penitus ne
gauerunt. Non eñ receperunt niſi Penthateucum, L neq; virtutem ⌋. i. oĩpotentiã dei cui
nõ eſt difficilius mortuos ad vitã cœleſtem ac ſpiritalem ſuſcitare, q̃ mundũ creaſſe, vel aliq̃d
ex nihilo facere, quod tamen nõ negatis eum feciſſe, cum Moſes hoc teſtetur, ideo ſubditur:
L In reſurectiõe eoꝝ (gñali & vltima) neq; nubẽt ⌋. i. viri vxores nõ ducẽt, L neq; nubenť ⌋. i.
fœminę à viris nõ accipient, nec erunt tũc mr̃imonia cũ reſurrectio ordinet ad vitam ꝑpetuã
& beatam, L ſed ſunt (. i. homines boni tñ ſuſcitandi erũt) ſicut angeli dei in cœlo ⌋. i. deo im-
mediate cõiuncti, nõ carnali, ſed ſpirituali ac deiformi voluptate fruẽtes, totaliterq; in deum
abſorpti. L De reſurrectiõe mortuoꝝ nõ legiſtis. ⌋ Tanq̃ dicat, imò vtiq; legiſtis aliq̃d in ſcri
pturis quas recipitis, ex quo ſequiť, quòd reſurrecturi ſint mortui, & quid ſit illud ſubiungiť:
L quod dictũ eſt à deo ⌋ miniſterio angeli loquentis in pſona dei ad Moſen, de medio Rubi
Exod.3 L dicente vobis: (ꝑ Moſen) Ego ſum deus Abrahã, deus Iſaac, & deus Iacob? ⌋ Cũ eñ Moſes
dixiſſet ad deũ, quod eſt nomẽ tuũ, & ille rñdiſſet: Ego ſum q ſum, hęc dices filiis Iſrael: Qui eſt
Mortuoꝝ reſurrectio probať miſit me ad vos, ſtatim adiecit, hæc dices filiis Iſrael, dñs deus pr̃m veſtroꝝ: Deus Abraham, F
deus Iſaac, & deus Iacob, miſit me ad vos. Hoc nomẽ eſt mihi in æternũ, & hoc eſt memoria-
le meũ in generationem & generationem. Quod aũt ex his verbis ſequať pr̃iarchas hos viue-
re, & aliquo modo ſubſiſtere, animas rõnales immortales eſſe, & corpa fore ſuſcitãda, probat
inſuperabilis atq; infallibilis argumentator L Non eſt deus mortuoꝝ ⌋. i. eoꝝ qui nullatenus
ſunt, nec aliquo modo viuunt, L ſed viuentium ⌋ Primo: Nam deus dr̃ ratione cauſalitatis &
prouidentiæ. Prouidentia vero non eſt niſi de aliquo exiſtente, dum ergo deus hæc verba di
xit ad Moſen: Patriarchæ pſati extiterunt, & aliquo modo vixerunt, ſed tunc corpaliter obie
Creatura realis relatione in deum fertur runt, & corpa eoꝝ reſoluta fuerunt. Oportet ergo vt animæ eoꝝ pmanſerint. Scd́o, q a crea
tura referť ad deum relatione reali quæ non fundať, niſi in ente. Id ergo cuius deus diciť de-
us oportet eſſe realiter aliquid. Itaque patriarchæ illi non defierunt eſſe quantum ad corpus
& animã ſeu penitus, ſed quantum ad corpus dũtaxat, ex quo vltra concluditur, reſuſcitatio
Anima forma corporis corporꝫ. Primo, quoniã anima rationalis cum ſit naturaliter endelechia ſeu forma corporis
& ſubſtantialis pars hominis, ſemp habet naturalem inclinationem ad corpus, nec habet pſe
ẽtam ſubſiſtentiam in ſeipſa, ſed appetit in toto ſubſiſtere hoĩe, natura aũt nil efficit fruſtra, tã
dem ergo anima ſeparata reunienda eſt corpori. Hinc nempè Platonici dixerũt, animas tã-
dem reuolui ad corpa. Scd́o qm̃ aĩa rõnalis nõ pt pfecte felicitatẽ adipiſci niſi corpe reaſſum-
pto & cõglorificato, ꝓpter naturalẽ affectionem quã habet ad corpus. Et qm̃ vires ſenſitiuæ
manent

A manent in ea radicaliter, in quibus beatificari non poteſt, niſi fuerit corpori ſociata. Tertio, qm̃ ſic p̃mianda eſt anima quõ meruit. Quoniam ergo p̃ corpus, & in corp̃e egit bene ſiue male ad hoc ꝙ p̃fecte remuneref, oportet vt corpori denuo copulef, ideo dicit Ap̃ſus: ꝙ nolumus expoliari, ſed ſup̃ueſtiri. Præterea ex ip̃o modo loquẽdi, quẽ in ſuis libris Moſes habet, cõſtat animas humanas eſſe immortales. Sæpius etem̃ ait, ꝙ talis vel talis collectus eſt ad p̃res ſuos, videlicet, moriendo, & de Aaron dñs ait: Pergat Aaron ad pp̃los ſuos, p̃res ergo & pp̃li ad quos colligunf & p̃gunt aliquo modo viuunt & ſunt, Abrahæ quoq; dñs ait: Merces tua magna nimis. Et rurſus p̃miſit eidẽ, ꝙ colligeref ad p̃res ſuos in ſenectute bona. Temp̃alia aũt nõ ſunt ſufficiẽs p̃miũ op̃ꝝ virtuoſoꝝ, & bona ſenectus ſeu ſctã deceſſio non p̃miaret ſi anima eſſet mortalis. Poterat quoq; Chr̃us euidentiora ſcripturaꝝ teſtimonia allegaſſe de animæ immortalitate, & mortuoꝝ reſurrectõe ex p̃phetis, p̃ſertim ex Iob, q̃ liber apud Hebræos autenticus eſt, ſed hoc nõ debuit facere, qm̃ Sadducæi nõ receperũt libros p̃phetaꝝ, quẽadmodũ etiã ſi doctor Chr̃ianus argueret cõtra Manichæos, nõ haberet allegare veteris teſtamẽti ſcripturas, q̃a nec Moſen nec p̃phetas Manichæus recepit. ⌞Et audiẽtes turbæ,⌟ tam prõptã & inſolubilẽ rñſionẽ ac p̃bationẽ ⌞mirabanf in doctrina eius.⌟ In Luca ſcribif, ꝙ etiã q̃dã de ſcribis dixerf: Magiſter, bñ dixiſti. ⌞Phariſæi aũt audiẽtes⌟ .i. audiẽdo cõſiderantes, ⌞quòd (Ieſus) ſilentiũ ĩpoſuiſſet Sadducæis,⌟ itaꝙ replicare nõ poterãt, ⌞conuenerunt in vnũ⌟ Primo inter ſe cõquirẽtes, q̃d Chr̃o p̃ponerẽt, & p̃ quẽ modũ p̃cederẽt, & deliberauerunt, vt cũ multitudine magna accederẽt, quatenus Chr̃m timore concuterẽt. Venerunt em̃ vt multitudine vincerẽt, quẽ rõne ſup̃are nõ poterãt, ſcd̃m Chryſoſtomũ. Veruntñ

B vnus loquebaf p̃ oĩbus: qm̃ (teſte Chryſoſtomo) apud ſe dicebãt: Vnus loquaf pro oĩbus, & oẽs loquamur p̃ vnũ, vt ſi vicerit, oẽs videamur victores. Si aũt victus fuerit, ſolus videaf cõfuſus. Hinc ſubdit: ⌞Et interrogauit eũ vnus ex eis legiſdoctor (videlicet ſcriba p̃ualidus) tentans eum⌟ .i. ſcire volẽs, an Ieſus ſciret q̃d quærebaf, vel tentãs eũ .i. rñdere cupiẽs ⌞Magiſter quod eſt mandatũ magnũ (Antonamatice .i. ſummũ) in lege?⌟ Moſi aſſigna tũ, in cuius lege erãt triplicia mãdata: vꝫ moralia, iudicialia, & cęrimonialia & in q̃libet gñe mãdatoꝝ iſtoꝝ erãt gradus diuerſi, ſeu ordo dignitatis, eratq; inter Iudæos diſſentio q̃d eẽt inter oĩa mãdata abſolute p̃cipuũ. ⌞Ait illis Ieſus: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo⌟ .i. toto deſiderio & affectu, ⌞& in tota aĩa tua⌟ .i. ſcd̃m vires aĩales & ſenſitiuas, vel appetitũ ſenſitiuũ, q̃ in cõcupiſcibilẽ iraſcibilẽq; partif, ⌞& in tota mẽte tua⌟ .i. toto intellectu ac intẽtiõe. In Euãgelio Lucæ & Marci addif quartũ, videlicet ex tota fortitudine tua, ſeu totis viribus tuis. Iſtud p̃ceptum datũ eſt in Deuteronomio, quo dicif: Diliges dñm deũ tuũ, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et (ſicut Moſes omittit) ex tota mẽte. Sic Matthæus omittit, ex tota fortitudine tua, quoꝝ vtrũq; Lucas & Marcus cõmemorãt. Actus ergo charitatis iubef, cũ dicif: Diliges dñm deũ tuũ. Modus vero diligẽdi ſubiungif, cũ ſubinferf: Ex toto corde tuo &c. Et ſunt quatuor quæ ad modum diligẽdi cõcurrũt & p̃tinent, vtpote, vt deus diligaf ex toto corde, tota anima, tota mente, & tota fortitudine. ¶ Deniq; actus voluntatis elicitus, hoc eſt, à potentia volitiua immediate cauſatus oriens ſeu p̃cedens eſt diligere, ideo modus diligendi qui inſinuaf, cum dr̃ ex toto corde, directe & immediate p̃tinet ad actũ dilectionis. Alij tres modi diligẽdi ad actũ hunc p̃tinent indirecte, ſcd̃m ꝙ aliaꝝ potentiaꝝ

C actus imperãt à voluntate, & ad voluntatis p̃fectionẽ diſponunt. ¶ Oportet autem aduertere, quia quod dictũ eſt: Diliges dñm ex toto corde, &c. intelligi p̃t dupliciter: Primo, quãtum ad actum, ita vt cor, mens, anima, & virtus hoĩs ſemp̃ actualr̃ ferant in deũ. Et hęc eſt p̃fectio p̃r̃iæ non poſſibilis viatoribus. Scd̃o, quãtum ad habitũ & actum p̃portionatum, videlicet, vt homo nil op̃etur contrariũ charitati, & hæc eſt p̃fectio viæ cadens ſub p̃cepto omnibus debita. Charitatis vero actualis dilectio ad quã ordinãt euãgelica cõſilia, media eſt inter dilectionẽ p̃r̃iæ & dilectionẽ quę cadit ſub p̃cepto. Per hãc etem̃ dilectionẽ mediã deſerit homo exteriora & ſenſibilia licita, ne eum à diuinæ charitatis p̃fectõe feruoreq; retrahãt. Iubemur itaq; deũ toto corde diligere, vt tota affectio nr̃a ordinef ad deũ, totaq; intẽtio feraf in eum. Tota inſup̃ mẽte, quatenus intellectus deo in oĩbus ſubijciaf: Tota anima, vt appetitus ſenſitiuus & vires ſenſitiuę ſcd̃m deũ dirigant. Tota q̃q; virtute vt oĩs actus nr̃ exterior ſcd̃m p̃cepta dei reguleſ. ¶ Porro ſi ĩquiraf q̃uo hoc p̃ceptũ ĩpleri poſſit in via. Dicẽdũ ꝙ in via implef imp̃fecte, in p̃r̃ia aũt p̃fecte. Et dr̃ p̃ceptũ impleri imp̃fecte, qñ ad p̃fectionẽ à p̃cipiente intentã non p̃tingif, & tñ cõtra eã nõ agitur. Perfecte vero qñ ad intẽtionẽ p̃cipiẽtis p̃uenif. Intẽtio aũt dei ſe diligi p̃cipiẽtis eſt, vt rõnalis creatura ei totalr̃, iugiter, & indeſinenter inhæreat atq; ſubdatur, quod nõ impletur niſi in p̃r̃ia. Vel dicẽdũ, ꝙ ſcd̃m philoſophũ totũ & p̃fectum eiuſdẽ ſunt rõnis & idem, ideo deũ diligere toto corde & tota anima eſt diligere eum p̃fecto corde, p̃fectaq; anima. Quàmuis autẽ abſolute loquẽdo ſolus deus p̃fectus ſit, tanq̃ cui nulla deeſt nobilitas, tñ creatura rõnalis poteſt dici p̃fecta in ſuo genere, dupliciter: Primo ſimpliciter, quando videlicet, nil ei deeſt de p̃fectione ſibi poſſibili, ſicq; p̃ceptũ charitatis impletur

Anima per eos que meretur 2. Cor. 5

Nume. 20 Gene. 14 Gene. 15

Lucæ. 20

Chryſoſtom.

Lucæ. 20 Marci. 12 Deuter. 6

Actus et modus charitatis

Præceptum dilectionis q̃uo in via impleatur.

Solus deus perfectus

Auguſtinus pletur perfecte in patria ſolum, vt ait Auguſtinus in libro de perfectione iuſtitiæ, vbi nil re- D
tardat aut retrahit animã ab inceſſabili motu in deũ. Scđo dr̃ pfectũ ſcđm qd, qñ de pfectio-
ne cõpetẽti ac debita ſcđm propriĵ ſtatus proportõem nil deficit, & ſic implet in via, cũ nihil
cõtra deũ diligit, & ipſe ſup oĩa adamat, q̄d eſt de neceſſitate ſalutis ⌊hoc ẽ maximũ⌋.i. prin-
cipaliſſimũ ac ſumme meritoriũ ⌊& primũ(.i. digniſſimũ) mãdatũ⌋ ad q̄d oĩa alia tanq̃ ad fi-
Charitas forma virtutum. nẽ ordinant, ſicut & charitas appellat regina: forma & finis vniuerſaꝝ virtutũ. Dicit aũt pri-
mũ ſcđm viam pfectiõis, non ſcđm viã generatõis. ⌊Secundũ (aũt mandatũ) ſimile eſt huic⌋
primo mandato non æquale, ſed proxime ſequẽs. ⌊Diliges proximũ tuũ⌋.i. quẽlibet viato-
rem ad dei imaginẽ factũ, & grãæ gloriæq; capacẽ ⌊ſicut teipſm⌋ tripliciter: Primo ꝑpter de-
um, ſicut te diligis propter deũ qui cũ ſit ſumma, ſontanaq; bonitas, cã & rõ eſt oĩs ſanctæ di-
lectionis. Scđo propter illud bonũ ꝑpter q̄d amas teipſm vc; vt btitudinẽ cõſequat, quã tu cu-
pis acqrere. Tertio vt nõ cõdeſcẽdas ei in malo, ſicut nec tibi peccãti vis cõdeſcẽdi, ſi tñ ames
teipſm veraciter. Quãuis aũt proximũ amare debeamus ſicut nosipſos, nõ tñ in tm̃ ſiue æqua-
liter. ⌊In his duobus mãdatis obſeruãdis (tota lex Moſi imò & euãgeliũ) pendet & ꝓphetæ⌋
hoc eſt, oĩa p̃cepta, documẽta, & hortamẽta legis ac ꝓphetaꝝ ordinant ad hoꝝ obſeruãtiã
mãdatoꝝ, & virtualr̃ cõtinent in eis, ſicut cõcluſiones in primis principijs. Propter quod ait
1. Timo.1. Apl̃us: Finis p̃cepti eſt charitas de corde puro, & conſcĩa bona, & fide nõ ficta. Et alibi: Pleni-
Roma.13 tudo (ait) legis eſt dilectio. Itemq;: Nõ occides, nõ adulterabis, nõ furtũ facies, & ſi q̄d eſt ali-
Exo.20. Deuter.5. ud mandatũ in hoc verbo inſtaurat: Diliges proximũ tuum ſicut teipſm. Præceptũ aũt de dile-
1. Johan.4 ctione proximi continet, & virtualiter includit in p̃cepto dilectiõis dei, iuxta illud: Si quis di- E
xerit, quia diligo deum, & frẽm ſuum odit, mendax eſt. ¶ Interea aduertendum, ꝙ ſicut ſe ha-
bent prima principia in ſcientijs ſpeculatiuis, ita ſe habent p̃cepta charitatis in lege. Quẽad-
modũ ergo cõcluſiones virtualiter continent in primis principijs, ſic quo[…] ipſa principia ſcđm
totã eoꝝ virtutem clare agnoſceret. Simplici quoq; intuitu oẽs concluſiones ex eis deducibi-
les in ipſis principijs ſine diſcurſu cognoſceret, nec oportet ex principijs concluſiones dedu-
Oĩa p̃cepta in p̃ceptis charitatis continentur cere, niſi propter minus capaces, ſic oĩa p̃cepta in p̃ceptis charitatis virtualiter continent,
& ex eis p modum concluſionũ deducunt, quod nõ fuit neceſſe, niſi propter noſtrã impfectio-
nem, q in illis duobus p̃ceptis alia tam clare non poteramus agnoſcere. Charitas autem eſt fi-
nis virtutũ ac p̃ceptoꝝ in agibilibus, finis vero in agibilibus ſe habet ſicut principium in ſpe-
culatiuis. Idcirco ſicut in primo principio ſpeculabiliũ .ſ. de quolibet eſſe vel nõ eſſe, de nullo
vero ſimul cõtinent, oĩes concluſiones: ſic in p̃cepto diligẽdo deũ cõtinetur p̃ceptũ diligẽdi
proximũ, ſed ꝑpter minus capaces oportuit de dilectõe proximi dari ſpeciale p̃ceptũ. Et q̃-
uis ſint duo p̃cepta, vnus tñ eſt habitus charitatis quo deus proximusq; diligit, eo ꝙ deus ſit
Quæſtio ratio diligendi proximũ. Actus aũt quo deum amamus & proximũ, ſunt diuerſæ. ¶ Quærit,
quõ ſanctus Matthæus dicat hũc legiſdoctorẽ Ieſum interrogaſſe tẽtãdo cum in Marco ſcri-
Matth.22 ptum ſit, ꝙ ſcriba iſte dixerit Chr̃o: Bone magiſter in veritate dixiſti: qa vnus eſt deus & vt
diligat ex toto corde &c. & diligere proximũ tanq̃ ſeipſm, maius eſt oĩbus holocauſtomati-
Reſponſio bus & ſacrificijs. Et ſubditur: Ieſus aũt videns ꝙ ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es lon-
ge à regno dei. Dicendum, quòd ſcriba iſte primo ſimilis erat ſuis collegis, ſed in ipſa Chriſti F
reſponſione compunctus eſt corde, atque pœnituit approbans CHRISTI reſponſum.
Pſalm.131 ⌊Congregatis aũt phariſæis interrogauit eos Ieſus, dicẽs: Quid vobis videt de Chr̃o? cuius
filius eſt? (dicendus:) Dicunt ei: Dauid.⌋ Nouerãt nãq; Iudæi cõmuniter deũ promiſiſſe re-
gi Dauid, q̄d de eius ſemine Chr̃us deſcẽderet: ⌊Ait illis: Quõ ergo Dauid in ſpũ⌋.i. inſpirã-
te & edocẽte ſpũ ſancto, vel in ſpũ.i. ſpiritali exceſſu ſeu grã prophetali, ⌊vocat eum dñs, di-
Hebræ.1. cẽs: Dixit dñs (pater) dño meo (videlicet Chr̃o) ſede à dextris meis⌋ Hoc expouit de Chr̃o
dupliciter: Primo, ſcđm eius diuinitatẽ, hoc modo, ſede à dextris meis.i. mecum reſidendo
eſto mihi æqualis, & ad maieſtatis meæ æqualitatem conſiſte. Vnde ad Hebræos dicat Apl̃s,
loquẽs de Chriſto: Qui cũ ſit ſplendor gloriæ, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Secũ-
do, quantum ad eius humanitatem: Sede à dextris meis, hoc eſt, præ cunctis creaturis, eſto
mihi vicinior & in potioribus bonis meis quieſce, repletus gratia, honore, & gloria præ vni-
uerſis creaturis omnibusq; prælatis ⌊Donec ponam inimicos tuos (videlicet reprobos) ſca-
bellum pedum tuorum?⌋ hoc eſt, tibi eos perfecte ſubijciam, non ſolum quantum ad pote-
Matth.28 ſtatem, & manifeſtationem, ſed etiam quantum ad executionem, quod erit in die iudicij.
A principio autem incarnationis data eſt Chriſto homini omnis poteſtas in cœlo, & in ter-
ra, quantum ad poteſtatis huius poſſeſſionem, in reſurrectione vero deinceps data eſt ei iſta
ptãs quantum ad eius manifeſtationem, quia extunc cœpit apparere & p̃dicari dignitas Chri-
ſti, ſed in die iudicij dabitur ei iſta poteſtas quantum ad eius plenariã executionẽ, quano oẽs
aduerſarios ſuos in ęterna retrudet ſupplicia ⌊Si (pro qa) ergo Dauid vocat eũ dñm, quõ fili-
us eius eſt?⌋ Pręſertim cũ Dauid fuerit tantus Propheta & rex ⌊Et nemo⌋ phariſæoꝝ & ſcri-
barum, nam aliqui Iudæi fuerant ſcribæ, ſicut nunc aliqui religioſi ſunt doctores theologiæ.

⌊pote-

⌊poterant ei reſpondere verbũ⌋ aliquod ad propoſitã quæſtionẽ, qa nõ expectabãt Chr̃m
A niſi vt hoĩem purũ, & ſcd̃m hoc nõ eſſet dñs Dauid. Si ãt expectaſſent Chr̃m vt deũ & hoĩem Falſa opinio de Chriſto opinio reſciditur
faciliter rñdiſſent, ꝙ ſcd̃m diuinitatẽ eẽt dñs Dauid, ſcd̃m humanitatẽ vero diceret filius eiꝰ,
ex q̃ elicit verbũ nõ eſſe ꝙ quidã aiũt Scribas & phariſæos primo cognouiſſe Ieſum eſſe Chr̃m
deũ ac hoĩem in vna pſona, ⌊neq; auſus fuit quiſq̃ ex illa die eũ amplius interrogare.⌋ Time-
bant eñ vinci atq; cõfundi, tñ in tpe paſſionis interrogauerũt eũ nõ timẽtes aliq̃d tale.

EXPOSITIO CAPITVLI VICESIMITERTII.

Tunc locutus eſt Ieſus. Arti. XXXVII.

Confutatis ſcribis ac phariſæis vitioſiſſimis & doloſis q̃ Chr̃m capere nitebant
& verbis ipſe ſaluator aptiſſime & liberrime carpit & arguit eos nõ ĩ verbis dũ-
raxat ſed ĩpſis actibus ⌊Tũc locutus ẽ Ieſus ad turbas, & ad diſcipulos ſuos⌋
pſentibus & audiẽtibus ſcribis & phariſæis, hæc eñ pdicauit palã in templo,
⌊Sup cathedrã (.i. in ſede) Moſi⌋ .ſ. in doctrina legis, vñ & cathedra peſtilẽ- Pſalm. 1
tiæ dr̃ doctrina peſtifera, vł in iudiciaria ptãte ordinata à Moſe ⌊ſederũt ſcri-
bæ & phariſæi⌋ quoꝝ aliq̃ erant ſacerdotes & de ſeptuaginta ſenioribus ppl̃i, q̃ à tpe Moſi, Nume. 11
erãt iudices ordinarij & cõſiliarij Iudæoꝝ ſcĩa & ætate pueċti, ad q̃s ppl̃s recurrebat p habẽ-
do iudicio atq; cõſilio. ⌊Oĩa ergo q̃cũq; dixerint vobis, ſeruate⌋ Hoc nõ eſt abſolute & vni-
uerſaliter intelligẽdũ, qa ſupius dictũ eſt, & in iſto capl̃o mox dicet, ꝙ ſcribæ & phariſæi mł̃ta
ſupſtitioſa & falſa docuerẽt corrũpẽtes ſcripturã & irritũ faciẽtes verbũ dei p ſuas traditiões,
intelligendũ eſt ergo de pdicatoribus eoꝝ non cõtrarijs legi Moſi. Ecce Chr̃us iubet malos
B plãtos ppter ſacerdotiũ, & noĩs dignitatẽ honorari, malis eñ pſidẽtibus obediendũ eſt, quã- Malis obediendum prælatis.
diu nõ docent nec iubẽt cõtraria deo, nẽpe q̃ poteſtati reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit, & qui
reſiſtũt, damnationẽ acquirũt ſcd̃m Apl̃m. Ideo Dauid noluit mittere manũ in Saul. De hoc Roma 13
Dionyſius in epl̃a ad Demophilum plenius loquit ⌊ſcd̃m vero opa eoꝝ nolite facere, dicunt 1. Regũ. 24
eñ (.i. bona pdicãt) & nõ faciũt ea⌋ & ſic quãtũ in eis ẽ, ſacrã ſcripturã & proprias pdicatiões Dionyſius
falſificãt, cũ maius ſit aliud facto q̃ verbo oſtẽdere. Tales ſunt modo prohdolor innumerabi-
les, q̃ eo ipſo quo pdicare ſeu docere pſumũt, peccãt mortaliter. ⌊Alligãt autẽ⌋ .i. componũt
& collecta pponũt ⌊onera grauia & importabilia⌋ .i. ordinatões, iuſſiones, & admonitiões
difficiles, vix impleri potẽtes ⌊& ĩponũt in humeros hoĩm⌋ .i. auditoꝝ ſuoꝝ cordibus im-
primũt, & implẽda cõmittũt ea, ⌊digito aũt ſuo nolũt ea mouere⌋ .i. diligentiã ſeu conatũ p
modicũ nõ apponunt, vt impleãt talia. Loquit itaq; Chr̃us de ſpũalibus rebus p ſilitudinem
corpalium. ⌊Oĩa vero opa ſua faciũt vt videant ab hoĩbus⌋ .i. humanã laudẽ ſortiant, in q̃
innoteſcit vanitas, vilitaſq; ipſoꝝ. Quid eñ tã vanũ, vile ac friuolũ vt facere opa in ſe virtuo-
ſa, & ſi aſſit recta intẽtio, deo placita, æternæq; vitæ meritoria ppter humanæ gl̃iæ breuiſſi-
mã captionẽ pdere tñ pmiũ, diuinũ fauorẽ, æternũ honorẽ ppter volatilẽ laudẽ, ppter cõtẽ-
ptibiliſſimã mortaliũ venerationẽ? Et tñ pauci euadũt pfecte laqueum iſtũ. Qui ergo ſe ab
hoc vitio inuenit purũ gratus ſit deo, & cautus pmaneat. ⌊Dilatãt eñ (.i. amplificãt) philacte-
ria ſua⌋ .i. pictaciola mẽbranas, bullas ſeu chartas in q̃bus Iudæi ſcribebãt pcepta decalogi, q̃s
ligabãt in frõte circũponẽtes ligaturã eius capiti p modũ coronę, vt indeſinẽter aſpicerẽt dei
C pcepta. Phariſæi aũt vt cæteris viderent religioſiores philacteria latiora alijs fecerũt, in q̃bus
ſcripſerũt mãdata lr̃is groſſis & magnis. Occaſionem vero hæc faciẽdi habebãt ex eo q̃d ſcri-
ptũ eſt in Deuteronomio: Erũt verba dñi in corde tuo, & ligabis ea quaſi ſignũ in manu tua, Deuter. 6
erũtq; immota, & mouebunt inter oculos tuos, ſcribeſq; ea in volumine & in oſtijs domꝰ tuę,
⌊& magnificãt fimbrias⌋ .i. partes veſtiũ deponentes in quatuor angulis pallioꝝ. Præcepit Nume. 15
eñ dñs vt populus Iſrael faceret quatuor fimbrias in quatuor angulis pallioꝝ, in quibus fim-
brijs ponerent vittas hyacinthinas, quas cũ intuerent, memores eſſent pceptoꝝ dñi. Eadem
itaq; rõne qua phariſæi dilatabãt philacteria, fecerũt & fimbrias maiores, in q̃bus ſecundum
Hieronymũ poſuerunt acutiſſimas ſpinas, quatenus interdum ambulantes pungerent, ſicq; Hieronymus
commonerent ad dei obſequia. ⌊Amãt autẽ primos recubitus,⌋ Hoc eſt, ſuperiora loca, vel
ſeſſiones in cœnis, & etiã prãdijs, primo ex guloſitate, quoniã ibi ponunt fercula pinguiora,
ſecundo ex elatione, cum ſint loca honorabiliora, ⌊& primas cathedras⌋ id eſt, eminentio-
res ſedes ⌊in ſynagogis, & ſalutationes in foro⌋ hoc eſt, ſalutationes ſolẽnes alta voce & ca-
pitis inclinatione reuerenter & publice factas, ⌊& vocari ab hominibus Rabbi⌋ id eſt, magi-
ſtri. ⌊Vos autem nolite vocari Rabbi,⌋ hoc eſt, nõ affectetis nomẽ magiſtri, propter nomẽ
vel dignitatem, cum hoc ſit quædam pompa ac vanitas, licet tamen appetere ſcientiam, no-
men & authoritatem, vt officium efficacius exerceat, & doctrina ab alijs ſolicitius ac fructuo-
ſius recipiat. Hinc enim Paulus appellat ſe doctorem Gentium, & Lucas in Actibus: Erant 1. Timo. 2
(inquit) in Eccleſia Antiochiæ doctores. Ideo autem nolite vocari Rabbi. ⌊Vnus eſt enim Acto. 13
magiſter veſter Chriſtus⌋ videlicet, qui ait Iohannis. 13. Vos vocatis me magiſter & dñe,

& bene

& bene dicitis, ſum etenī. Cōparatōe ergo Chriſti omēs ſumus diſcipuli & ignari, idcirco ne
mo ſe debet ſapientē putare, vel de noīe magiſtri inaniter exultare ⌊ omēs aūt vos frēs eſtis ⌋
ab eiſdē prothoplaſtis parētibus ſcđm carnē propagati, & ab eodē creatore ſcđm ſpm̄ condi
ti, æquales quoq; in natura ſpecifica, & filij dei adoptiui p grām, propter q̄d ſcriptum eſt in D
Malach.2 Malachia: Nunquid non pr̄ vnus omnium noſtrum? Nunquid non deus vnus creauit nos?
⌊ & pr̄em nolite vobis vocare ſuper terram, ⌋ loquendo de pr̄e principali de quo ſubditur:
⌊ vnus eſt em̄ pr̄ veſter qui in cœlis eſt ⌋ .ſ. Deus Trinitas cui inceſſabiliter acclamamus: Pa-
Matth.6 ter noſter qui es in cœlis, qui dicit pr̄ rōne creationis, gubernationis, inſtructionis, adoptio-
nis, & glorificationis. Poſſumus ergo pr̄em carnalem & ſpiritalem vocare in terra, tanq̄ pr̄es
ſecundarios rōnem paternitatis à deo participātes, de quo ait Apoſtolus: Deus & pr̄ domi-
Ephe.3 ni noſtri Ieſu Chriſti à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominat. ⌊ Nec vocemini
magiſtri ⌋ gloriando de nomine vel quaſi interius operātes, ac inſtruentes, vel quaſi de pro-
prio aliquid ſapiæ poſſidentes aut alijs communicātes. Iuxta hunc modum ſcriptum eſt in Ia
Iacob.3 cobo: Nolite plures magiſtri fieri fratres mei, ſcientes quoniam grauius iudicium accipietis.
Eccl.1 ⌊ quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus ⌋ de quo ſcriptū eſt in Eccleſiaſtico: Fons ſapiæ ver
bum dei in excelſis, Chriſtus aūt ſcđm diuinā naturā eſt magiſter primus principalis, & incō
parabilis, intus illuminans ſciamq; creando infundens, ſine cuius ingenio fruſtra laborat do-
Iohan.1 ctor ſeu prædicator exterius. Chriſtus aūt ſecundum humanā ſuā naturā eſt magiſter inſtru
Hieronymus. mentaliter p excellentiā, de cuius plenitudine omnes accepimus. Porro ſcđm Hieronymū,
ſicut ſolus creator vocat deus & dn̄s per eſſentiam & vniuerſalem prouidentiam: alij aūt vo- E
cant dij & domini p participationem, ſic ſolus deus eſt pr̄ omnium p ſeipm̄, & ſolus Chriſtus
Matth.20 magiſter noſter, alij autem p participationem pr̄es atq; magiſtri vocant. ⌊ Qui maior eſt ve-
ſtrum, erit miniſter veſter ⌋ Hoc ſupra tractatum, & explanatum eſt plenius. ⌊ Qui autem ſe
exaltauerit (p ſupbiam) humiliabit ⌋ .i. deprimet à deo per iuſtitiā, ⌊ & qui ſe humiliauerit ⌋
per humilitatē ⌊ exaltabit ⌋ à deo per gloriā, de hoc ſuperius introducta ſunt multa. Quod
Iob.40 autem deo ſit proprium omēs ſupbos humiliare, conſtat ex eo quod ait ad Iob: Si habes bra-
chiū ſicut deus & ſimili voce tonas, diſperge ſuperbos in furore tuo & reſpiciēs omnem arro
gantem humilia, reſpice contritos, ſuperbos, & confunde eos, abſconde eos in puluere ſimul
Sopho.1 & faciem eoꝝ demerge in foueam. Vnde per Prophetam loquit deus: Viſitabo (inquiēs) ſup
oēm qui arroganter ingredit. ⌊ Væ autem vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ ⌋ quēadmo-
dum in veteri teſtamēto, in Deutero. Legiſlator Iudæoꝝ ponit benedictiones obſeruantiū
Deuter.25 legem, & maledictiones tranſgredientium eam, ita in Euangelio legiſlator Chriſtianoꝝ po
nit benedictiones iuſtoꝝ præcepta ſeruantium, & maledictiones impioꝝ ſimulantium ſan-
Hiere.45 ctitatem. Væ autem .i. æterna damnatio. Sic em̄ accipi ſolet væ in diuinis ſcripturis com-
Baruch.2 muniter, non tn̄ ſemp, cum Hieremiam & Baruch dixiſſe legat. Væ mihi miſero, quia dn̄s ad
Mich.7 didit dolorem dolori meo, & Michæas ait: Væ mihi, quia facta ſum ſicut qui colligit in
autumno racemos vindemiæ. Nunc autem accipit væ pro pœna æterna quæ non debet, ni- F
Pœna æterna mortali culpa debetur ſi culpæ mortali. Væ ergo debet & imminet vobis ô ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quoꝝ ſi-
mulata ſanctitas eſt duplex iniquitas, ⌊ qui clauditis regnum cœloꝝ ante homines ⌋ .i. ab in-
2.Timo.3 greſſu patriæ à conſecutione felicitatis æternæ homines impeditis, errantes & in errorē mit
tentes. ⌊ Vos enim non intratis ⌋ regnum cœloꝝ aſpirādo ad illud, & bene agendo, eiq; quo
tidie per merita appropinquando, ⌊ nec introeuntes ⌋ .i. innocentes & ſimplices bene viuē-
tes, ⌊ ſinitis intrare ⌋ quia falſa doctrina & prauis exemplis, peruertitis eos. Poteſt quoq; par
ticularius exponi hoc modo: Qui clauditis regnum cœloꝝ .i. Chriſtum qui eſt oſtium vitæ
Iohan.10 æternum hominibus occultatis, eius notitiā quam aliquādo habuiſtis alijs non aperiēdo. Vos
enim non intratis credendo in Chriſtum, nec introeuntes ſinitis intrare, hoc eſt, turbā bene
de Chriſto ſentientem ſeducitis. Ecce quantum nocet fallax magiſter, impiusq; plātus. Qua-
lis enim eſt rector ciuitatis, tales & habitātes in ea. Tales ſunt omnes qui alios ſuo corrum-
punt exemplo aut fallaci inficiunt documento. ⌊ Væ vobis ſcribæ & phariſæi, hypocritæ, ⌋
callidi, prouocātes iram dei ⌊ quia comeditis domos viduarum ⌋ Hoc eſt, bona contenta in
domibus viduaꝝ conſumitis, ⌊ orōnes longas ⌋ .i. prolixas & diuturnas, non feruentes & ſen
tentioſas ⌊ orantes ⌋ Ideo enim diu ſtabāt in orōne, vt mulieres præcipue viduas quæ ad dā
dum ſunt libere magis quàm maritatæ ſibi allicerent & reputarent deuoti ab eis, ſicq; darent
eis de ſuis facultatibus copiā. Propter hoc quòd mulieres illas viroꝝ ſolacio deſtitutas ſic fal-
litis ac ſpoliatis ⌊ amplius iudicium (hoc eſt, grauiorem dānationē) accipietis. Væ vobis ſcri
bæ, & phariſæi, hypocritæ, qui circuitis mare & aridam ⌋ .i. diuerſa loca gentilium iuxta ma-
re vel alibi ſita percurritis, ⌊ vt faciatis vnum proſelytum ⌋ ad minus, vel plures ſi poteſtis, id
eſt, antequàm gentilem de paganiſmo conuertatis ad iudaiſmum, quaſi habentes zelum ani
marum & diuini honoris æmulationē. Quemādmodum autē in noua lege vocat Neophy-
tus, qui de gentili ſeu perfido ſtatu recenter Chriſtianus efficitur, ſic olim in veteri lege dice-
bantur

A bantur proſelyti qui gētilitate relicta, ritū & legē Iudæoꝝ de nouo acceperāt, ⌊& cū fuerit factus (proſelytus) facitis eū filiū gehennæ⌋.i. obnoxium pœnæ æternæ. Dicit aūt homo filius gehennæ, quaſi ad eā pertinēs, ſed vocat filius pditionis ſeu incōſtantiæ, ⌊duplo ꝗ vos⌋.i. veſtris pdictis in tantū ſcandalizatis eū, ꝙ ad gentilitatē reuertit, & ſic de apoſtaſia, infidelitate & praua cōuerſatione grauiſſime cōdemnat, & magis ꝗ vos. ⌊Væ vobis duces cæci⌋.i. doctores & plati obtenebrati peccatis & ignorantia, ⌊qui dicitis: Quicūq; iurauerit per templum, nihil eſt⌋.i. ſoluere non tenet: & ſi peieret, non erit criminis reus, ⌊qui aūt iurauerit in auro templi⌋.i. per aurū quo templū ornat, vel ſacerdotibus in templo offert, ⌊debet⌋.i. ſoluere obligat: & ſi peieret, reus erit facinoris. Hoc dicebant ſubdoli, cupidiſſimiq; magiſtri, vt inducerent homines ad oblationes maiores, eo ꝙ tanta eſſet ſanctificatio & appretiatio auri cōtenti ſiue oblati in tēplo, quā ſtultiſſimā aſſertionē reprobat Chriſtus. ⌊Stulti⌋ propter ignorantiā diuinoꝝ, ⌊& cæci⌋ propter caliginē cupiditatis & vitioꝝ ex ea naſcentiū, & merito dixi vos ſtultos, cæcoſq;, ⌊quid eñ maius eſt (.i. dignius & ſanctius) auꝝ, an tēplū, quod ſanctificat aurū?⌋ tanꝗ dicat, templum vtiq; ſanctius eſt auro, quia ſanctificat auꝝ, ꝗd nullo modo eſt ſanctū, nec ob id ꝗd in tēplo ad dei honorē repoſitū eſt, Nā propter vnūquodq; tale & illud magis. Deniq; res inanimata & corporalis vt tēplū & auꝝ non eſt ſancta formaliter, ſed inquantū ordinat ad aliud ſanctū, videlicet ad dei honorē & cultū, ad quē templū magis directe ordinat ꝗ aurū: aurū vero ordinat ad templi decorē ſeu miniſtroꝝ tēpli ſuſtentationē, ideo iurare p templū fortius obligat, ꝗ iurare p auꝝ templi. Quod inſuper dicitis. ⌊Et quicunq; iurauerit in altari (.i. p altare) nihil eſt⌋.i. non obligat, nec peierando reus efficitur ⌊quicūq; autē iurauerit in dono (.i. p hoſtiā ſeu ſacrificiū) ꝗd eſt ſup illud⌋.i. in altari offertur

B ⌊debet implere⌋ quod iurat, & ſi nō fecerit, erit periuriꝫ reus. Hoc quoq; dixerūt ex auaritia, vt pſuaderent hoībus maximā eſſe ſacrificiꝫ dignitatē ac ſanctitatem, ſicq; copioſius immolarent. ⌊Cæci, quid eñ maius⌋.i. pſtantius & ſanctius eſt, ⌊donū, an altare quod ſanctificat (materialr) donū⌋ in altari oblatū: id eſt facit illud acceptabile deo, & rite ad dei honorē ac gloriā ordinatū. Nō eñ licuit tēplo ſtante fieri ſacrificiū niſi in altari, niſi ex diſpenſatiōe diuina, ſicut Helias obtulit bouē in monte Carmeli. Dignius eſt igitur altare ꝗ donum, & ideo iuramentū factum ſuper altare fortius eſt, eo ꝙ fit p donum, cuius aliam rationem aſſignat. ⌊Qui ergo iurat in altari (.i. p altare) iurat in eo & in oībus ꝗ ſup illud ſunt⌋.i. p dona, vaſa & ſacrificia, & ſic iuramentū p altare includit iuramentū factū p donū, ⌊& quicunq; iurauerit in tēplo (.i. p templū) iurat in illo & in eo qui habitat in ipſo,⌋.i. p deū q in tēplo ſpecialr eſſe & habitare aſſerit. Dñs eñ in tēplo ſancto ſuo tanꝗ in propria domo vbi ſingulariter operat, orantes exaudiendo, & alia grāe opera exercēdo, ⌊& q iurat in cœlo (.i. p cœlū) iurat ī throno dei,⌋ qm̄ cœlū vocat thronus vel ſedes dei, iuxta illud: Cœlum mihi ſedes eſt. De quo ait vnigenitus dei in Apocalypſi: Qui vicerit, dabo ei ſedere mecū in throno meo, ſicut & ego vici & cōſedi cū patre meo in throno eius. Vel, thronus dei, intelligi poteſt res cōtenta in cœlo ſeu ſpaciū orbis cœleſtis, pſertim cœli empyrei. Hinc eñ ait Pſalm. Dñs in cœlo ſedes eius, & dñs in cœlo parauit ſedē ſuā, ⌊& in eo qui ſedet ſup eum,⌋.i. p deū ſedentē ſeu regnātem in throno cœleſti, in quo ſedet, non localiter ſecūdum propriā naturā aut circūſcriptibiliter ſed efficaciter ſeipſum ibi facie tenus oſtēdendo atq; excellentiſſime operādo. Quō aūt licitū ſit iurare p donum ſiue p creaturas, & quo ſenſu intelligendū ſit iuramētum factum p creaturas, dictum eſt ſupra. ⌊Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ qui decimatis,⌋ vel decimam partē ſummo ſacerdoti offerēdo, vel decimā partem ab aliꝫs accipiendo de rebus & fructibꝰ ꝗ ſubdūtur. ⌊menthā & anethū & cyminū (atq; ſimilia minima) & reliquiſtis⌋.i. non obſeruaſtis, obediendo, ⌊quæ grauiora ſunt legis,⌋ pcepta difficiliora & ad ſalutē plus neceſſaria,

C vtpote ⌊iudiciū,⌋ quia nō iuſte iudicatis ſubiectos, ⌊& miſericordiā,⌋ quā ægenis nō exhibetis, ⌊& fidem,⌋ quā nō offertis deo, credēdo in vnico filio eius. Qui eñ nō credit in filiū, mēdacem facit patrē, quia nō credit in teſtimoniū quod teſtificatus eſt pater de filio ſuo.

¶ Scribaꝝ & phariſæoꝝ aliqui erāt ſacerdotes & aliqui populares, ſecūdum Chryſoſtomū. Sacerdotes vero acceperūt à populo decimas, & decimaꝝ iſtaꝝ decimas ſoluebāt pricipi ſacerdotū, vt legit in lib. Nume. Populares vero nō acceperūt decimas, ſed ſoluerunt. Idcirco quod dictū eſt, Qui decimatis menthā & anethū & c. quātum ad ſcribas & phariſæos, ſacerdotes, & templi miniſtros, intelligi pt dupliciter, Nam vt iuſtiores viderētur, ſoluerunt de minimis rebus decimas principi ſacerdotū, vt putarētur à populo maiora oīa adimplere, qui tā modica ſolicite cuſtodierūt, in quo patet eoꝝ ſuperbia, & item vt ſuo exemplo inducerēt populum ad ſoluēdum diligenter decimas omniū rerum, quāuis minimaꝝ, in quo patet eoꝝ cupiditas. Decimas quoq; requirebāt à populo de oībus iam pdictis ex auaricia, & ſi quis eis nō ſolueret decimas, rephenderunt eum grauiſſime quaſi de grandi exceſſu, cum tamen non rephenderēt populum de grauioribus vitiꝫs, ſ. de omiſſione iudiciꝫ, pietatis ac fidei, ꝗ deus pcipue reqrit ab omibus iuxta illud Micheæ prophetæ: Indicabo tibi homo ꝗd ſit bonū, aut

Qui vocentur proſelyti.

En inſatiabilē ſacerdotū quæſtum.

3. Reg. 18

Pſal. 10

Eſaiæ. 66

Apoca. 3

Pſal. 10 Pſal. 102

Mat. 5

Quid ſint grauiora legis. 1. Iohan. 5

Chryſoſto.

Nume. 18

CA. XXIII quid deus reqrat à te, vtiq; facere iudiciũ & diligere miſericordiã & ſolicitũ ambulare cum
Michee. 6. deo tuo. Porrò ſcribę & phariſæi populares ſolũ decimauerũt ꝓdicta in ꝓſoluendo, & hoc ex D
Scribarum ac phariſæorũ in eccleſia ſucceſſores. vanitate, ſicut de alijs dictũ ẽ. Tales prohdolor iã pene innũerabiles ſunt in eccleſia Chr̃i paſtores & ꝓlati q decimas & cętera q̃ ad eorũ cõmodũ ptinẽt cũ omi diligẽtia exigũt, & nõ dãtes vel differẽtes increpãt dure, nõ tã diuino q̃ priuato amore inducti, ſi vero ſubditi peccẽt in deũ vel ſeinuicẽ lædant, alijſq; diuerſis implicent pctĩs, nil curãt vel parũ. Tales q̃ ſua ſunt
Philip. 2. q̃rũt, nõ q̃ Ieſu Chr̃i ⌊ hæc (maiora) opter facere prius ac diligẽtius, ⌋ qa ſine eorũ obſeruãtia nil proſunt minora ⌊ & illa minora vcʒ ſolutiões decimarũ de minimis rebus ⌊ nõ omittere. ⌋ Hoc addit ſaluator, ne videaſ cõtrarius legi ſcd̃m quã documẽta ſunt minima. Nõ eñ redarguit eos, qa minĩa decimauerũt, ſed qa cũ inordinato affectu, & cũ vtiliorũ negligẽria hocſecerũt, ideo ſubditur ⌊ duces cæci (rectores ſpũaliter excæcati) & colãtes culicẽ ⌋ minima q̃q; diligẽter trutinãtes, cõſiderãtes & obſeruãtes ⌊ camelũ aũt glutiẽtes ⌋ .i. maiora diſſimulãtes. O q̃ multi ſunt hodie tales, q parũ põderãda, multũ põderãt, & multũ põderãda parũ attẽdũt ⌊ Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ q mũdatis q̃ deforis eſt calicis & paraphidis ⌋ .i. vaſa cibi ac potus & alia vtẽſilia diligẽter purgatis, quaſi in ſignũ interioris vr̃æ mũdiciæ. Hoc fecerũt ꝓcipue, qñ ingreſſuri fuerãt tẽplũ & miniſtraturi in eo ⌊ intus aũt pleni eſtis rapina ⌋ quia hominibus maxime viduis & innocẽtibus propria abſtuliſtis cum ſimulatiõibus vr̃is, & immũditia vitiorũ, potius cupiẽtes corã hominibus q̃ corã deo puri apparere ⌊ phariſæe cæce ⌋ mũda per pœniam ⌊ prius q̃d intus eſt calicis & paraphidis ⌋ .i. interiora aĩæ, quę deſignãtur per interiora calicis & catini. Aĩa nãq; eẽ debet vas gr̃æ, quã oportet à paſſionibus & pctĩs mũdare ⌊ vt fiat & id q̃d deforis eſt ⌋ .i. opus exterius ⌊ mũdũ ⌋ nõ ſimulatiõe aut praua
Interior amplexanda munditia. intẽtiõe effectũ, nẽpe ſi laboremus interiorẽ puritatẽ ſortiri, incremẽta gr̃æ adipiſci, deo cõſcientiã purã atq; trãquillã mẽtẽ offerre, cõſequẽter oĩa exteriora nr̃a morũ probitate ornãtur, & interna ſynceritas in exterioribus tanq̃ in ſuo effectu refulget. Si vero conamur ſolam exteriorẽ apparẽtiã oſtẽtare, nec intus nec foris mũdi ſumus, ſed penitus ſordidi. ¶ Cõſequẽter declarat iſtorũ hypocriſim per exẽplũ. ⌊ Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, q ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, qui à foris parẽt hoĩbus ſpecioſa ⌋ tanq̃ leuigata calce, & ornata marmoribus ac picturis, auro, coloribuſq; diſtincta. ⌊ Intus vero plena ſunt oſſibus mortuorũ & omĩ ſpurcitia ⌋ .ſ. putredine, ſanie, vermibus. Cũ eñ moriẽ hõ, hæreditabit ſerpentes &
Eccle. 10. beſtias & vermes, vt dr̃ ĩ Eccleſiaſtico, ⌊ ſic & vos à foris qdẽ (.i. extrinſec⁹) paretis hominibus iuſti ⌋ propter ſictã morũ grauitatẽ, veſtimẽtorũ religioſitatẽ & minimorũ traditionum
Scribæ, phariſæorũq; non ſequamur veſtigia. obſeruãtiã ⌊ intus aũt (in aĩa) pleni eſtis hypocriſi & iniqtate ⌋ facilioribus locis immorandũ nõ arbitror, niſi hortãdo & hoc hic cõmemorãdũ eſt, vt vnuſqſq; hęc legẽs vel audiẽs, penſet ſolerter, an ne ſimilis ſit his infeliciſſimis ſcribis ac phariſæis, qa nõ ſolũ propter illorũ incorrigibiliũ increpationẽ, ſed ob noſtrã informationẽ locutus eſt Chr̃s hæc oĩa. His q̃q; cõ-
Lucæ. 16. cordat, q̃d in Luca ferẽ ſaluatorẽ dixiſſe ſcribis ac phariſæis. Vos eſtis q iuſtificatis vos corã hominibus, deus aũt nouit corda vr̃a, qa q̃d altũ eſt hominibus, abominatio eſt añ deũ. ⌊ Vę vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, q ædificatis curioſe (ac ſumptuoſe) ſepulchra prophetarũ ⌋ innocẽter occiſorũ ⌊ & ornatis monumẽta iuſtorũ & dicitis, ſi fuiſſemus in diebus patrũ nr̃orũ ⌋ q occiderũt prophetas ⌊ nõ eſſemus (nec fuiſſemus) ſocij eorũ in ſanguine ⌋ .i. in effuſione ſanguinis prophetarũ. Nõ ideo dicit eis: væ, qa ſepulchra ſanctorũ cõſtruxerũt & ornauerũt, ſed propter ꝓdicta & mala eorũ futura, & qa mẽdaciter dixerũt, ſi fuiſſemus in diebus patrũ nr̃orũ, nõ eſſem⁹ ſocij eorũ in ſanguine prophetarũ, imò ſi tunc fuiſſent, ꝓſecuti fuiſſent F prophetas, vitia eorũ increpãtes, quẽadmodũ ꝓſecuti ſunt Chriſtũ & ei⁹ diſcipulos. ⌊ Itaq; teſtimonio eſtis vobiſmetipſis ⌋ .i. ꝓprijs verbis, hoc ipſm de vob̃ teſtamini ⌊ qa filij ⌋ ꝑ carnis propagationẽ ⌊ eſtis eorũ qui prophetas occiderũt ⌋ Nã dicitis: Si fuiſſemus in diebus patrũ noſtrorũ ⌊ & vos implete menſurã ⌋ hoc eſt põdus ſeu modũ iniquitatis ⌊ patrũ veſtrorum ⌋ quorum filij eſtis, non ſolum per naturalem generationem, ſed inſuper per morum & criminum imitationem. Itaq; implete menſuram illorũ, ſupplendo quod illis reſtabat ac defuit, vt ſicut illi occiderunt propheras, ſic vos Chriſtum dominum prophetarum & eius diſcipulos, ſicq; excedetis menſuram illorum. ⌊ Serpentes ⌋ id eſt inuidioſi, pungitiui & callidi, aliorũq; infectiui ⌊ genimina viperarum ⌋ hoc eſt filij ſerpentinorũ patrum ⌊ quo modo ſugietis à iu-
Matt. 25. dicio gehennæ? ⌋ id eſt à ſñia damnationis deputande ad tormenta gehennæ, qua dicet. Ite
Matt. 3. maledicti in ignẽ æternum, hoc eſt quod ſupra ait Iohannes Baptiſta: Progenies viperarum quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Deniq; quòd ait: Implete menſuram patrum veſtrorum, non dicit hortando aut appetendo, ſed quid futurum ſit prænuntiãdo, vt ſit ſenſus: implete, id eſt implebitis, ideo, vtpote vt impleatis menſuram patrum veſtrorũ, ſed tunc vt, notat ſequelam non cauſalitatem, vel ideo, vt poſſitis fugere à iudicio gehẽnæ. ⌊ Ecce ego mitto ⌋ & ſtatim poſt reſurrectionem meam euidẽtius & copioſius mittã ⌊ ad vos prophe-
Prophetę qui. tas ⌋ habentes ſcientiã futurorum pure contingentium, quales fuerunt omnes apoſtoli, præſertim

A ſertim Iohannes in Apocalypſi,⌊& ſapientes,⌋ in cognitione diuinorũ,quales item fuerũt
omnes apoſtoli primicias ſpiritus habentes,quibus Chriſtus promiſit:Cum venerit ille ſpi- Roma.8 Johan.16
ritus veritatis docebit vos omnem veritatem,& maxime Paulus ad tertium cœlum raptus, 2.Cor.12
“ & deum æternum per ſpeciem contemplatus,⌊& ſcribas,⌋ in lege peritos,quales fuerunt
“ Nathanael,Stephanus,Paulus quoq; à Gamaliele inſtructus,⌊& ex illis occidetis & crucifi-
“ getis,& ex illis flagellabitis(quoſdam)in ſynagogis veſtris.⌋ Hoc partim in actibus Apoſto
“ lorum legitur adimpletum,⌊& perſequemini de ciuitate in ciuitatem.⌋ Vnde in Actis ha- Act.7
betur,quòd die qua lapidatus eſt Stephanus,facta eſt perſequutio magna in eccleſia quæ erat
“ Hieroſolymis,& omnes diſperſi ſunt,præter Apoſtolos,⌊vt.⌋ Iſta vox(vt)tenetur hic con
“ comitāter,nõ cauſaliter,vt ⌊veniat ſuper vos,⌋ id eſt vobis ſeu veſtræ generationi peruer-
“ ſæ imputetur,⌊omnis ſanguis iuſtus,⌋ id eſt peccatum effuſionis totius ſanguinis innocen-
“ tis,& vltionem ſuſtineatis pro effuſione ſanguinis huius,⌊qui effuſus eſt ſuper terram,à ſan
“ guine Abel iuſti⌋ incluſiue,ad quem & ad cuius munera reſpexit deus,quem Cain peremit, Gene.4
“ ⌊vſq; ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ.⌋ Secundũ Origénem,iſte Zacharias fuit pa-
ter Iohannis Baptiſtæ,quem aſſerit à Iudæis occiſum,eò quòd diceret Mariam matrẽ Chri- Origenes
ſti eſſe virginem,& Chriſti genitricem.Sed hoc reprobat Hieronymus,dicens,ꝙ iſte ſit Za
charias filius Ioiadæ pontificis,quem Ioas rex Iuda iuſſit occidi in templo,vt legitur lib.regũ Hieronymus 2.Para.24
Dicitur autem filius Barachiæ magis ꝗ Ioiadæ,ad cõmendãdam patris ſui ſanctitatem,nam
Barachias interpretatur benedictus domini.Dictũ autem Origénis apparentiam habet. Pri
mo,ex hoc ꝙ iſti quos Chriſtus alloquit,non occiderunt hũc Zachariam,quem conſtat ante
captiuitatem Babylonicã fuiſſe lapidatũ.Secũdo,quoniam ſicut Chriſtus nominauit iuſtum
B primo omniũ interfectum,ſic videtur ꝙ nominauit quendã quaſi vltimo interfectum,inter
hæc extrema medios cõprehendens.Ad horũ primum reſpondet Hieronymus,ꝙ ſcriptura
ponit duas generationes,vnã bonoꝝ,aliamq; malorũ.De prima ait Pſalmiſta:Hæc eſt gene Pſal.28
ratio quærentium dominũ.De ſecunda,generatio praua & exaſperans,Sic ergo ſaluator no Pſal.77
mine iſtorũ,quos affatur & exprimit,deſignat generationẽ maloꝝ,in qua continentur qui
“ Zachariã occiderunt,ſicq; ſubiungitur,⌊quem occidiſtis⌋.i.quem veſtra generatio cũ qua
“ vnum corpus perditionis efficitis,interfecit,⌊inter templum & altare⌋ holocauſtorũ,quod
“ fuit extra templum in atrio eius.⌊Amen dico vobis,veniẽt hæc oĩa⌋ peccata & mala pœ
“ nalia pro peccatis infligenda,⌊ſuper generationẽ iſtam⌋ Iudæorum. Nam omnes reprobi
“ ſunt ſocij in tormentis & pœnam ſibi inuicem augẽt.⌊Hieruſalem Hieruſalẽ⌋.i.plebs vrbẽ
inhabitans.Bis ait,Hieruſalem,ad inſinuandum ſuæ compaſſionis & dilectionis affectum,&
“ ad prouocandam audientium aduertẽtiã,⌊qui occidis prophetas,⌋ non enim capit perire
“ prophetam extra Hieruſalem,⌊& lapidas⌋.i.lapidibus obruis & extinguis⌊eos qui ad te⌋
“ inſtruendam & conuertendam ⌊miſſi ſunt.Quoties,⌋.i.frequenter,primo per prophetas,
“ deinde per meipſum,poſtremo per apoſtolos,⌊volui,⌋ quantum in me fuit & volũtate an-
“ tecedente,⌊congregare⌋.i.ſpiritualiter adunare per fidem,charitatem,& cultum diuinum
“ ⌊filios tuos,⌋ id eſt habitatores & totam plebem Iudaicam tibi quaſi metropoli ſubditã,pro
“ pter quod filij tui vocãtur,⌊quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas,⌋ id eſt,
multum affectuoſe atq; ſolicite,nam inter pennata animalia videtur gallina præcipuam ha-
bere curam & affectionem ad pullorum ſuorum nutritionem ac defenſionem.Ideo quoque Chrs cur gallinæ ſimilitudinem ponat.
ponit ſimilitudinem gallinæ,quia gallina eſt auis fructuoſa,quieta,domeſtica:ſic Chrũs no-
C bis fructuoſiſſimus,quietus,ſocialisq; fuit,quando in terris viſus eſt,& cum hominibus con-
“ uerſatus eſt,⌊& noluiſti,⌋ congregari,ſed repugnaſti mihi & famulis meis.⌊Ecce relinque
“ tur vobis,⌋ id eſt,ad veſtram punitionem & confuſionem pro tantis peccatis,⌊domus ve- Baruch.3
“ ſtra,⌋ videlicet templum,⌊deſerta⌋ ab hominibus & ſacrificijs,id eſt,penitus deſtruetur,
quod fuit impletum à Tito & Romanorum exercitu,quemadmodũ Daniel cecinit:Ciuita-
tem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce vẽturo,& vſq; in finem perſeuerabit deſola Danie.9
tio.Poteſt quoq; per domũ intelligi habitatio ſeu multitudo domorũ,& ciuitas ipſa Hieruſa
lem.Vnde habetur in pſalmo:Fiat habitatio eoꝝ deſerta,& in tabernaculis eoꝝ nõ ſit qui in Pſal.68
habitet.Hinc per Hieremiã Chriſtus teſtatur:Reliqui(inquiẽs)domũ meã,diuiſi hæreditatẽ Hiere.12
meã,facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua.¶Spũaliter,qñ nõ acquieſcimus admoni
tionibus dei,domus noſtra deſeritur,quoniam anima in qua ſedes eſt ſapientiæ,ſpiritus ſan Spũal' ſenſus
cti inhabitatione priuatur:& corpora quæ templũ ſunt ſpũs ſancti,igne libidinis concremã Sapiæ.7
“ tur,& vitijs deſtruuntur.⌊Dico em̃ vobis,nõ videbitis amodo⌋.i.ab hora hac,excepto tẽ- 1.Cor.6
pore paſſionis.Sic em̃ in fine præcedentis capituli dictum eſt:Nemo auſus fuit ex illa die eũ
amplius interrogare,cum certum ſit,ꝙ in paſſione eum interrogauerunt:Vel,amodo,id eſt, Mat.23
“ ab hora mortis & ſepulturæ quę proxima erat qñ Chrs hęc dixit,⌊donec dicatis⌋ vel inuiti Mat.27
“ propter euidẽtiã rei:⌊Bñdictus q venit in noĩe dñi⌋ ꝗd erit in die iudicij,qñ videbũt in quẽ Mat.15 Johan.18
cõpunxerũt,vt cõfiteanť ꝙ Ieſus ſit Chrũs & iudex mũdi.Hoc & Chrũs in paſſione teſtatus ẽ Philip.2

Ca. XXIIII Amodo(inquiens)videbitis filium hominis veniẽtem in nubibus cœli. Si autem exponatur D
Acto.10. Lucæ.21. de ſpirituali viſu per fidem, tunc aliqui Iudæorum poſt reſurrectionem Chriſti conuerſi, cõ-
Marc.13. templati ſunt Ieſum, dicentes: Benedictus qui venit in nomine domini. In fineq́; ſeculi omnes
Pſal.117 conuertentur & dicent hoc ipſum.
Matt. 8.
Marc.15

EXPLANATIO CAPITVLI XXIIII. ET EGRESſus Ieſus. Articulus XXXVIII.

Ca.XXIIII POST ꝑinducta de euangelicæ legis inſtitutione, promulgatione &
cõfirmatione, agitur de finali iudicio, cõſummationeq́; ſeculi. Et qa
Matt. 23. in fine præcedẽtis capituli dixit ſaluator Iudæis, relinquendum eſſe
domũ ſeu templũ eoꝝ, ideo q̃d verbo aſſeruit, facto demõſtrat egre
diendo ab illis. Per q̃d figurauit, ꝙ ipſi diuina defenſiõe, & gratioſa
dei ꝑſentia eſſent mox deſtituẽdi, omiq́; honore legis quem deus eis
exhibuit, eo ꝙ Chr̃s naſciturus erat de eis, priuãdi, quẽadmodũ per
Oſee.9 Oſeã dñs cõteſtat: Exoſos(inquiẽs)habui eos propter malitiã adin-
uẽtionũ eoꝝ, de domo mea eijciã eos, nõ addã vt diligã eos. Hoc eſt
ergo q̃d dicit. ⌊Et egreſſus Ieſus de tẽplo⌋ Feria tertia poſt ramis »
palmaꝝ cũ diſcipulis & comitiua credẽtiũ ⌊ibat⌋ exeundo Hieruſalem verſus montẽ oliue »
ti ad Bethaniã, domumq́; Marthæ. ⌊Et acceſſerunt diſcipuli eius ad eum vt oſtenderent ei »
Lucæ.21. ædificationẽ tẽpli⌋ .i. ꝓtioſam materiã & ornatã formã ſeu pulchritudinẽ tẽpli Hieruſalem, »
Marc.13 vnde apud Lucã dixerũt, ꝙ de bonis lapidibus & donis ornatũ eſſet, & in Marco: Magiſter
(aiunt)aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ, veruntamẽ in Marco ſcribit, vnus diſcipul⁹
Chriſto hæc oſtẽdiſſe atq́; dixiſſe, hic vero habet, ꝙ plures diſcipuli hoc fecerũt. Sed non eſt E
cõtradictio, qa & numerus minor nõ excludit maiorẽ, & maior includit minorẽ. Et cõmu-
Diſcipuli cur Chr̃o tẽpli ædificationẽ oſtenderint. niter dicit aliqua cõitas facere vel pati q̃d pars eius agit vel patit. ¶ Quærit, cur diſcipuli oſtẽ
derũt Chr̃o ædificiũ templi q̃d nouerãt frequẽter conſideratũ & agnitũ Chriſto? Dicẽdum
ꝙ ideo, vt flecterẽt eũ ad miſericordiã, ne ſcilicet tẽplũ relinqueret, prout paulo añ aſſeruit.
Et quia diſcipuli rudes erãt, carnalẽ & rudem cauſam miſerẽdi tetigerũt, oſtendẽdo pretio-
ſitatem templi, quaſi propter corporalia illa tẽpli ornamenta, præſeruandũ eſſet ipſum tem-
plum à deſtructione, & quaſi deus talia ponderaret, vel ideo oſtenderunt ei templum, vt oc-
culte inſinuarent quam difficile vel impoſſibile eſſet ipſum templum deſtrui, præſertim pro-
pter ciuitatis firmitatẽ, ideo reſpõdit ſaluator. ⌊Videtis hæc om̃ia⌋ ædificia, formoſitatẽq́; »
templi? Tanq̃ dicat. Prætioſitas & venuſtas templi nõ proderunt ei ⌊Amen dico vobis, nõ »
relinquetur hic(id eſt in templo)lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur⌋ hoc eſt à ſua iũctu »
ra diſſipetur & diſpergatur. Romani enim templum totaliter combuſſerunt. Forte tamen la
Lucæ.19 pides fundamenti manſerunt coniuncti, hoc idem prædixit Chriſtus in die palmarum, quã-
do accedens & videns ciuitatem fleuit ſuper eam, dicens: Quia circũdabunt te inimici tui vn
diq́;, & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem. ⌊Sedente autem eo ſuper montem oli- »
ueti⌋ vnde templum & ciuitas manifeſtiſſime aſpiciuntur ⌊acceſſerunt ad eum diſcipli⌋ ſci »
Marc.13 licet Petrus, Iacobus, Iohannes & Andreas, vt Marcus refert ⌊ſecreto⌋ tanquàm familiares »F
Lucæ.8. & quia rem magnam ſciſcitaturi erãt, & quia nouerunt magiſtrum ſuũ talia ſecreta nõ omi-
busreuelare ⌊dicentes: Dic nobis⌋ quibus datum eſt noſſe myſterium regni dei, ⌊quando »
hæc erunt⌋ id eſt quo tempore verba tua de relictione & deſtructione templi implebũtur? »
⌊& quod ſignum aduentus tui⌋ ad finale iudicium, quod etiam ſignum ⌊& conſummatio- »
nis ſeculi?⌋ hoc eſt finis mũdi ſeu præſentis ſtatus mundi ſenſibilis, qui tũc cõſummandus eſt »
finiendusq́; dicitur, quando generationes & corruptiones, motusq́; cœleſtes ceſſabũt, & mi-
xta omnia preter hominem corrumpentur. Tria ergo ſciſcitabãtur diſcipuli. Primũ, quãdo
templũ periret. Secũdo, de ſigno ſecũdi aduẽtus. Tertio, de ſigno cõſummationis ſeculi. Sed
duo hæc rediguntur ad vnũ, nã dies iudicij, finisq́; ſeculi ſimul erũt, & per eadẽ ſigna prænoſcũ
tur. ⌊Et reſpondens Ieſus dixit eis: Videte, ne quis vos ſeducat⌋ Non reſpondet aperte vel »
determinate ad interrogata, ſed vtiliter præmonet ſuos vt ſint parati, cauti ac timorati. Por »
ro quæ ſubſequũtur difficultatibus plena ſunt. Non em̃ certum eſt, an pertineant ad diẽ iudi
cij, conſummationemq́; ſeculi, vel ad deſtructionem templi atq́; Hieruſalem. Vnde quidam
expoſitores referunt ſigna ſequentia ad vaſtationẽ tẽpli, alij ad finẽ ſeculi, alij referũt quædã
ad illã & quædã ad iſtũ. Verũtamen Euangelica authoritate cõpellimur magnã partẽ ſequẽ
Lucæ.21 tium referre ad tẽpli deſtructionẽ, qm̃ in Luca, vbi diſcipuli nil interrogaſſe legũtur, niſi de
ſigno & tpe deſtructionis tẽpli dicẽtes: Præceptor, qñ hæc erũt, & q̃d ſignũ cũ hæc fieri in-
cipiẽt? Chriſtus reſpondit eadem verba quæ in præſenti loco reſpondiſſe narratur. Quæ tñ
vtriq́; ad futuꝝ iudicium poſſunt referri. Subditur ergo. ⌊Multi em̃ venient in nõie meo⌋ .i. »
Iohan.5. nomen meum ſibi aſſcribendo, non tamen venient in nomine meo, ſicut ego veni in nomine
patris

A patris mei, & quo modo veri Chriſtiani operantur & veniunt nomine meo ⌊dicentes⌋ ſin-
« guli. ⌊Ego ſum⌋ Chriſtus. Tales quidã venerũt in Iudæa ante deſtructionem Hieruſalẽ, q̃ȝ
vnus fuit Symon Magus, de quo dixerũt Samaritani: Hic eſt virtus dei quæ dicit̃ magna, vt Act. 8
in actis habet̃. Qui Symon (vt refert Hieronymus) reliquit ĩ ſuis codicibus ſcriptũ: Ego ſum
ſermo dei, ego ſum ſpecioſus, ego ſum paracletus, ego ſum omnipotẽs, ego omnia dei. Fuit Hieronymus.
quoq; alius (vt recitat Ioſephus) nomine Symon Eſſæus, dicẽs ſe Chriſtum, & ſpondens ſe li
beraturum Iudæos à tributo Romanorum. Tales etiam ante finem mundi venturi credunt̃,
⌊& ſeducent multos.⌋ Nã & Symoni Mago attenderũt omnes Samaritani à minori ad ma
iorem vt Lucas teſtatur. Alloquitur autem Chriſtus vniuerſos fideles ſub apoſtolorum per-
ſona ſecundum quod alibi ait: Quod vni dico, omnibus dico. Conſequenter ponit ſaluator Mar. 13
ſigna quædam in particulari, quæ Gregorius exponit, quantum ad ſecundum Chriſti aduẽ
« tum. Alij referunt ea ad templi & Hieruſalem deiectionem. ⌊Audituri eñ eſtis prælia (præ-
« ſentia) & opiniones præliorum⌋ imminentium ſeu futurorum, id eſt, percipietis de bellis p̃-
« ſentibus & rumorem de bellis futuris. ⌊videte ne turbemini,⌋ id eſt inordinato pauore con Prou. 12
cutiamini, Non eñ contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Et: Iuſtus quaſi leo confidens Prou. 28
abſq; terrore erit. Ideo dicit Pſalmiſta: Si conſiſtant aduerſum me caſtra, nõ timebit cor me- Pſal. 26
um. Si exurgat aduerſum me prælium, &c. Viri quippe perfecti inſurgentibus maximis ad-
uerſitatibus & tribulationibus, non turbantur, certi de miſericordia & auxilio dei, quia per
B multas tribulationes oportet nos ingredi regnum cœlorum. ⌊Oportet enim hæc fieri,⌋ ne- Act. 14
ceſſitate condicionata & conſequentiæ, tanquam à deo præuiſa & prænuntiata, quæ tamen
« in ſe contingentia ſunt, ⌊ſed nondum eſt finis,⌋ id eſt, his auditis ſeu factis, necdum adeſt
deſtructio templi, vel conſummatio ſeculi, vel finis tribulationum, imò grauiores ſequen-
« tur, ideo ſubditur, ⌊Surget gens contra gentem,⌋ id eſt, vna contra aliam præliabitur. Per
« gentes autem deſignantur minores prouinciæ, ⌊& regnum in regnum,⌋ id eſt, reges cum
« ſuis contra ſe dimicabunt. Per regnum ergo intelliguntur maiores prouinciæ, ⌊& erunt pe-
« ſtilentiæ & fames & terræmotus per loca.⌋ De fame legitur in Actibus Apoſtolorum, quo- Act. 11
modo Agabus propheta prædixit de fame, quæ facta eſt Claudio imperante. De terræmotu
non legitur in ſcriptura canonica, quantum ad præſentem materiam, niſi quod Chriſto pen- Mat. 27
dente in ligno terra mota eſt, in tantum quòd petræ ſciſſæ ſunt. Mar. 15
« ⌊Hæc omnia (mala pœnalia) initia ſunt dolorum,⌋ id eſt inchoationes quædam tribulati
onum, quæ erunt in die deſtructionis templi, quando grauiſſima fuit Iudæorum afflictio, vel
quæ erunt tempore Antichriſti: & circa diem vel in die iudicij.
¶ Deniq;, quomodo omnia præinducta applicari poſſint populo Iudæorum ante deſtructi-
nem Hieruſalem, partim innoteſcit ex hiſtorijs Ioſephi, Recitat namq; quemadmodum poſt Ioſephus.
crucifixionem Ieſu Nazaréni Iudæi pugnauerunt contra ſeipſos, & contra Samaritanos, &
tandem ſe oppoſuerunt Romanis. Item, quod imminente deſtructione Hieruſalem, currus,
equitesq; armati & acies apparuerunt in aere præliantes, & vitula inter manus immolantium
peperit agnum, ſtella quoq; habens formam gladij pependit per annum ſuper Hieruſalem,
per quod aliqui aſſerebant figurari diuinam vltionem populo imminentem, alij diuinã pro
tectionem. ¶ Sed cum omnia præmemorata, videlicet prælia, ſeditiones, peſtilentiæ,
fames, terræ motus, naturaliter fiant & ſæpius accidant, quomodo poſſunt eſſe ſigna futuro-
C rum? imò quomodo poſſunt eſſe ſigna, cum ſecundum Gregorium, ea quæ ordinate veniunt Gregorius.
ſigna non ſint? Reſpondet Gregorius, quod loquitur de his quæ ordinem temporum nõ ob-
ſeruant. Alij dicunt, quod hæc omnia multo abundantius fuerunt, imminente deſtructione
Hieruſalem. Et adhuc abundantius erunt imminente fine mundi, & ita ſunt ſigna. Ex his in-
fert Auguſtinus & etiam Thomas, vanam eſſe calculationem eorum, qui ex euentu prædicta- Auguſtinus
rum tribulationum & perſequutionis fidelium (de qua immediate ſubiungitur) argumen-
tantur: & prophetant de propinquitate aduentus Antichriſti, conſummationisq; ſeculi. Vana propheſia de aduentu
Primo, quia hæc ſigna referri poſſunt ad vaſtitatem Hieruſalem. Secundo, quia ſi referan- Antichriſti.
tur ad ſecundum CHRISTI aduentum, tamen frequenter contigerunt & facta ſunt. Et
licet tunc abundantius fient quàm ante, tamen quantitas huius abundationis non eſt deter-
minata, nec certa. Per hoc quoq; quod Chriſtus dominus noſter in Actibus ait ſanctis Apo- Actor. 1.
ſtolis: Non eſt veſtrum ſcire tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate, ſatis
« repreſſit audaciã talium. ⌊Tunc tradẽt vos in tribulationem,⌋ id eſt, perſequutionibus vos
« exponent & occident vos, ⌊& eritis odio omnibus gentibus.⌋ In diuo Luca Euangeliſta
habetur: Eritis odio omnibus hominibus. Et in Marco quoq; Euangeliſta narratur: Eritis Luc. 21
odio omnibus. Non ergo de ſolis gentilibus loquitur. Vnde ſenſus eſt, Et eritis odio omni- Marc. 13
bus gentibus, tam Iudæis, quàm cæteris. Et dicit omnibus, propter multitudinem odiẽtium
eos: quamuis nõ omnes ſimpliciter oderint eos, Iuxta quem ſenſum diuus Apoſtolus: Om- Philip. 2
nes (inquit) quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Vel eſt diſtributio pro generibus

O 3 ſingulorum

Ca. XXIIII ſingulorum,& non pro ſingulis generum, quia de omni genere hominum aliqui eos oderunt.
1.Cor.10. ¶Sed videtur contrariũ quod ait apoſtolus: Ego per omnia omnibus placeo? Dicendum, quòd D
Galat.1 idem apoſtolus alibi profitetur, Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus nõ eſſem. Ibi ergo de
bonis, hic autem de malis hominibus loquitur. Eritis ergo odio omnibus hominibus, nõ pro-
Johan.8 pter veſtram malitiam, ſed ⌊propter nomẽ meum⌋ id eſt propter me, & quia diſcipuli mei
Johan.15. eſtis, meamq́ fidem & doctrinam tenetis ac prædicatis, hoc & in nocte paſſionis Chriſtus
dixit apoſtolis: Si de (inquiẽs) mundo eſſetis, mũdus quod ſuum erat diligeret, quia vero de
mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, ideo odit vos mundus. Deniq; licet odio ha-
Odire ꝓpter beri non ſit deſiderabile, tamen propter Chriſtum odiri optabile eſt, non vt alij peccẽt, ſed
Chrm optabi- vt Chriſtus honoretur, & quia hoc meritorium, dummodo æquanimiter toleretur, dicente
le. Matt. 5 ſaluatore: Beati eritis cũ oderint homines, & cum perſecuti vos fuerint, & dixerint omne ma-
Lucæ.6. lum aduerſum vos mentientes propter me. Palam eſt autem quòd omnis qui per iuſtitiã odi-
tur, propter Chriſtum odio habeatur: Talis ergo gaudeat & exultet, nec fatigetur aduerſis.
¶Interea aduertendum eſt, quòd ſi hæc referantur ad perſonam apoſtolorum, diſcipulorũq;
Chriſti, oportet tam præcedentia quàm ſubſequentia exponi pro tempore deſtructionem
Hieruſalem præcedente. Si vero ſub nomine apoſtolorum dicta intelligantur ad quoſcunq;
fideles, referri poſſunt ad ſecundum aduentum. ⌊Et tunc ſcandalizabunt multi⌋ In primiti
ua eccleſia propter acerbitatem perſecutionis multi ceciderunt à fide, quod multo copioſi-
1.Timo.4. us fiet tempore Antichriſti & circiter, iuxta illud apoſtoli: Spiritus manifeſte dicit, quia in
Michee.7. nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide ⌊& inuicẽ tradent⌋ hoc eſt proximus pro-
ximum, propinquus propinquum, tradet in mortem, vnde in Luca clarius ſcribitur: Trade
Lucæ.21. mini à parentibus & fratribus & cognatis & amicis & morte afficient ex vobis: Itemq́; Mar-
Marc.13 cus ait: Tradet frater fratrem in mortem, & pater filiũ, & conſurgent filij in parentes, & mor E
Johan 16 te eos afficient. Hinc dixit ſaluator: Venit hora, vt omnis qui interficit vos arbitretur obſe-
quium ſe præſtare deo ⌊& odio habebũt inuicem⌋ Nam inter fideles & infideles continuũ
odium eſt ⌊& multi pſeudoprophetæ ſurgent⌋ videlicet hereſiarchæ, de quibus in prima
1.Johan.2. ſua canonica ait Iohannes. Nunc Antichriſti multi nati ſunt. In nobis erant ſed non erant ex
nobis. Et Paulus: Ego ſcio (inquit) quia poſt diſceſſum meum intrabũt in vos lupi graues nõ
Actor.20. Actor.7 parcentes gregi. Legitur etiam, quòd ex illis octo milibus Iudæorum in Hieruſalem primo
conuerſis per Petri prædicationem multi hęretici ſurrexerũt, quorum vnus fuit (vt dicitur)
Nicolaus Antiochenus vnus de ſeptem diaconibus, dicens mulieres debere eſſe communes
ſicut & cætera bona, vt refert Thomas in ſumma contra gentiles ⌊& ſeducent multos⌋ de
2.Petri.1 quibus ſcriptum ẽ: Dominationẽ contemnunt, audaces, ſibi placẽtes, pellicentes animas in-
ſtabiles ⌊& quoniam abundabit iniquitas⌋ perſecutorum & ſeducentiũ ac ſeductorum ⌊re-
Peccati abun- frigeſcet⌋ à ſpiritali feruore ⌊charitas multorum⌋ Abundantia enim peccati mors eſt chari
dantia charita- tatis, quoniam vnum contrariorum deſtruit aliud. Hæc omnia circa finem ſeculi copioſius
tis mors. accidẽt, prout beatus Petr' habet. Veniẽt (inqẽs) in nouiſſimis diebus illuſores, iuxta pro-
2.Petri 2 prias concupiſcentias ambulantes & dicentes: Vbi eſt promiſſio aut aduentus eius? ⌊Qui au
tem perſeuerauerit⌋ in fide & charitate ⌊vſq; in finẽ (vitæ ſuæ incluſiue) hic ſaluus erit⌋ So-
la enim perſeuerantia coronatur, & non coronatur, niſi legitime certans. Motus quoq; ſpe- F
2.Timo.2 ſcificatur ac denominatur à termino ad quem: Hæc eſt vox quam non audiunt niſi oues. ⌊Et
Sola pſeuerã- prædicabitur hoc euangelium regni⌋ hoc eſt euangelica doctrina annuntians regnum cœ-
tia coronatur. leſte, & introducẽs ſuos obſeruatores ad illud ⌊in vniuerſo orbe⌋ id eſt in toto mũdo, quã-
tum ad principales mundi partes ⌊in teſtimonium omnibus gentibus⌋ id eſt, ad hoc vt prę-
dicatores Euangelij proteſtentur & dicant gentilibus fidem eſſe adhibendã euangelio. Vel,
in teſtimonium omnibus gentibus, hoc eſt in teſtimonium damnatiõis incredulorum, vt ne
mo ſit excuſabilis, atque in teſtimonium ſaluationis credentium ⌊& tunc⌋ id eſt hoc pera-
cto, vel quando hoc agitur ⌊veniet conſummatio⌋ id eſt impletio eorum quæ prædixi, vi-
delicet deſtructio templi, vel terminus ſeculi.

Euangelij ꝑdi- ¶Prædicatio autem euangelij per totum mundum intelligi poteſt dupliciter. Primo, quã-
catio biphariã tum ad conuerſionem quorundam de omni genere hominum, ſeu quantum ad principalia
fit. climata. Et hoc modo facta eſt per totum mundum tempore apoſtolorum, & ante deſtru-
Pſal.18 ctionem Hieruſalem à Romanis. Sic enim de apoſtolis allegat Paulus illud pſalmiſtæ: In om-
Roma.10 nem terram exiuit ſonus eorum. Et Chriſtus dixit apoſtolis: Eritis mihi teſtes in omni Iudæa
Actor.1. Marc.16 & Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Et rurſus: Prædicate (inquit) euangelium omni crea-
Matt.28. turæ. Et: Euntes docete omnes gentes. Vnde & Paulus ad Colloceñſes ait: Vt ſermo dei cla
Coloſſ.1. rificetur in vobis, ſicut & in omni creatura quæ ſub cœlo eſt. Secundo intelligi poteſt prædi-
catio Euangelij in toto mundo ſimpliciter, quantum ad vniuerſorum conuerſionem & ido
lolatriæ atq; ſectarum errantium pleniſſimam eradicationem, exceptis pauciſſimis Antichri
ſti miniſtris. Et hoc modo prædicatio euangelij fiet circa finem ſeculi Antichriſto deſtru-
cto. Si

A ćto. Si ergo quod ait ſaluator, prædicabitur euāgeliū regni in vniuerſo orbe, intelligatur pri
mo modo tūc illud quod ſubditur, & tūc veniet cōſummatio, intelligēdū erit de deſtructio-
ne Hieruſalē. Si vero ſecūdo modo, ſic intelligendū erit de cōſummatione ſeculi. Deniq; ſan
ćtus Hieronymus ait hoc locó, non puto aliquā gentē remāſiſſe, quæ nomen Chriſti igno- Hieronymus.
ret. Et quanquam non habuerit prædicatorem, tamē ex vicinis nationibus opinionem fidei
non poteſt ignorare. ⌊Cū ergo videritis abominationē deſolatiōis⌋ id eſt, idolū ſeu ſtatuā Deſolatiōis abominatio.
triſtitiæ & deſolationis effećtiuam ac ſignificatiua. Iudæi enim nomine abominationis in- Daniel.9
telligunt idolum ⌊quæ dićta (id eſt prænuntiata) eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſan
ćto⌋ id eſt in templo. Quod quidam exponūt de imagine Cæſaris quā collocauit Pilatus in
templo, alij de ſtatua Adriani imperatoris, quam ipſe in tēplo reædificato erexit. Quidā ve- 2.Theſſ.2
ro exponūt de Antichriſto, qui ſecūdum apoſtolū in templo dei ſedebit oſtendēs ſe tanq̄ ſit
deus ⌊qui legit (prophetiam illam) intelligat⌋ eam ſapienter, ſciatq; eā eſſe impletam.

¶ Inſup quæ ſequūtur vſq; ibi, orate, vt non fiat fuga veſtra hyeme, quidā exponunt pro tē-
pore deſtructionis Hieruſalem à Romanis, vel perſecutionis illatæ Iudæis ab Adriano Hieru
ſalem reædificante, & om̄es Iudæos ab ea penitus repellente. Et quamuis litera valeat appli- Marc.13
cari ad hæc, tñ quātum cōſiderare & capere poſſum, ſi ordinē textus Marci, vbi hæc eadem
continētur, diligenter penſemus, cogimur ea exponere pro tempore conſummationis ſecu
culi. Singulæ tamen expoſitiones breuiter ſunt tangendæ. ⌊Tunc⌋ id eſt ſtatua Adriani vi
ſa in loco ſanćto ⌊qui in Iudæa ſunt⌋ hoc eſt Iudæi in terra illa habitātes ⌊fugiāt ad mōtes⌋
vt ibi abſcondātur ⌊& qui in tećto eſt, nō deſcendat tollere aliquid de domo ſua, & qui in a-
gro eſt, nō reuertatur in domū ſuam tollere tunicam ſuam⌋ vel aliud quodcūq;. Hoc totū di
citur, ad inſinuādum quòd Adrianus expelleret Iudæos à Iudæa, & maxime à ciuitate Hieru
B ſalem, ita quòd nullus eorum poterat regredi ad eam ſine periculo mortis. Sicq; melius erat
eis perdere rem poſſeſſam q̄ vitā. Et indiguerūt celeriter fugere, propter diſtrićtiſſimū Adri
ani præceptū, ideo ſubditur. ⌊Væ aūt prægnātibus & nutriētibus in diebus illis.⌋ Mulieres
enī prægnātes & nutriētes infantulos propter pondus & ſarcinā, curāq; infantiū, expedite Prægnātibus cur Chrus væ prædixerit.
fugere nequeunt, ideo perſecutiōis tēpore imminet eis periculū, etiā quoniam abortiuū vel
deſperationē ſæpe incurrūt ſolo timore imminentiū aduerſitatū. Secūdo ſic, tūc, id eſt, circa
impletionē prophetiæ prædićtæ, videlicet parum ante deſtrućtionē Hieruſalē factā à Tyto
qui in Iudæa ſunt, fugiāt ad mōtes, & qui in tećto, &c. Hoc totū vno modo exponitur de Iu-
dæis incredulis, ad deſignādū, quòd tā dira eis imminebat perſecutio à Romanis, quòd nil e-
is adeo neceſſariū fuit ſicut velociter fugere, & pro nulla re aſportāda reuerti ſiue morari, a-
lio modo exponitur de Iudæis cōuerſis, qui inſtāte Romanorū aduētu ab angelo mouebātur
exire Iudæā, & introire regnū Agrippæ trans Iordanē. Tertio ſic, tūc, id eſt Antichriſto ſe-
dēte in tēplo quod ædificabit (vt dicitur) in ciuitate Hieruſalem, qui in Iudæa ſunt, fugiāt ad
montes, & qui in tećto, &c. Nam quamuis Antichriſtus & eius ſatellites vbique perſecutu-
ri ſint Chriſtianos, maxime tamē eos, quos in terra ſanćta inuenerint, ideo dicitur eis, vt ſi-
ne mora & reſpećtione ad latibula fugiāt montiū aut locorū abſcōditorū, nec de tēporalibus
curēt. ¶ Myſticæ. Cū videmus abominationē deſolatiōis, hoc eſt, dogma peruerſum, indi- Myſticus ſenſus.
gnum prælatū, de quo dićtū eſt: O paſtor & idolū vel exemplū peſtiferū, in loco ſanćto, id eſt Zach.11
in eccleſia ſeu quocūq; deuotorū vel fidelium grege, tunc qui in Iudæa ſunt, id eſt in vera fidei
C confeſſione, fugiant ad montes, hoc eſt ad iuſtitiā dei, ei om̄ia diſcrete committēdo, q pro-
pter peccata populi facit regnare hypocritā, vnde & ſcriptū eſt: Iuſtitia tua ſicut montes dei, Job 34.
vel ad auxilium angelorum, hominumq; ſanctorum, iuxta illud: Leuaui oculos meos in mō Pſal.35
tes, vnde veniet auxilium mihi. Per hos nāq; ſubuenit deus, dicēte ſcriptura: Illuminās tu mi Pſal.120.
rabiliter à montibus æternis. Vel, ad montes, id eſt ad intelligētias ſpiritales, quas ſi tetigerit Pſal.75.
beſtia, lapidibus obruetur. Quia animalis homo nō capit quæ dei ſunt. Stultitia enī eſt illi, & Leuit.5.
qui in tećto ſunt, id eſt in ſublimitate virtutū & arcę cōtemplationis, nō deſcendāt ad inferio 1.Cor.2.
ra, vt aliqui tollāt de operibus carnis & priſtinæ cōuerſationis dicentes cum ſponſa: Laui pe Cantic.3
des meos, id eſt affećtiones purgaui. Quomodo inquinabo eos? & qui in agro eſt, hoc eſt cō 1.Cor.3
gregatione iuſtorū, quibus dicit apoſtolus: Dei agricultura eſtis ⌊nō redeat tollere tunicam Ephe.4.
ſuam⌋ id eſt veterē hominē cū actibus ſuis, vnde in Cāticis dī: Exui tunicā meā, q̄modo in- Cantic.5.
duar illā? Et Iudas apl̄us: Odiētes eā q̄ carnalis ē maculatā tunicā. Væ aūt p̄gnātibus &c. his Judæ.1
qui carnalibus rebus intēti ſunt, qui lactis participes ſunt, & ſolidū nequeunt capere cibum. 1.Cor.9.
Præterea quæ ſequūtur om̄es communiter exponūt pro tēpore, cōſummatiōis mūdi, & ex-
tremi iudicij. Chriſtus ergo ſub perſona apoſtolorum alloquēs fideles tūc reperiēdos, eoſq;
exhortās, premonens, & cautos efficiēs, ait: ⌊Orate aūt (deū) vt nō fiat fuga veſtra⌋ hoc eſt,
ne fugere attētetis vel indigeatis ⌊hyeme vel ſabbato⌋ .i. quocūq; tpe incōueniēti. Per hye-
mē nāq; qua malū eſt ambulare propter duritiā frigoris & intēperiē aeris, & p ſabbatū quo
ſecundū legē nō licuit ambulare, niſi per mille paſſus, deſignatur om̄e tēpus ineptū ad fugam. Deut.5

O 4 Spiri-

Spiritaliter quoq; per hyemem exprimitur tepor ſiue extinctio charitatis. Per ſabbatum ve- D
Hebræ.2 ro vacantia operis boni. Et qui in iſtis eſt inaniter fugit, cum manum dei nõ poſſit effugere.
⌊Erit eñ tunc⌋ Hoc eſt, tempore Antichriſti, inſtante termino mundi ⌊tribulatio magna »
Danie.11 qualis non fuit ab initio mundi vſq; modo neq; fiet⌋ vſq; ad tempus illud: Antichři eñ per- »
ſecutio erit grauiſſima. Vñ Daniel: Veniet (inqt) tẽpus quale nõ fuit ex eo ex q̃ gentes eſſe cœ
perunt, vſq; ad tps illud. ⌊Et niſi abbreuiati fuiſſent dies illi⌋ Tribulationis Antichriſti. Iam »
eñ in diuina ꝑordinatione breuiati ſunt, & tunc realiter breuiabunť, nõ mẽſura ſed numero,
quoniã tẽpus illud nõ diu durabit, ſed dies ſolito curſu decurrẽt ⌊nõ fieret ſalua oñis caro⌋ »
hoc eſt, nemo ſaluareť eoꝝ qui tunc erunt, conſiderãdo eos, quo ad propriã infirmitatem &
cõditionẽ. Nõ eñ poſſet genus humanũ diu ſufferre tã acerrimã ꝑſecutionẽ. Veruntñ quãtũ
1.Cor.10 cũq; diu duraret, diuina ꝑdeſtinatio nõ poſſet fruſtrari, nec electi perire, quoniã virtus diuina
conſeruans electos omni aduerſa poteſtate potẽtior eſt, ⌊ſed propter electos breuiabũť dies »
illi⌋ ne ſupra id quod poſſunt tentenť. ⌊Et ſicut de ꝑſecutionis acerbitate torquentur, ſic de »
eius breuitate cõſolationem recipiẽt. Quemadmodum eñ crudeliſſima ſic & breuiſſima erit
Danie.7 perſecutio illa. Durabit aũt annis tribus cum medio, iuxta illud Danielis: Aſpiciebam, & ec-
ce cornu illud, videlicet Antichriſtus faciebat bellum aduerſus ſanctos, & præualebat eis, &
tradenť in manus eius vſq; ad tempus & tempora & dimidium temporis. Hebræi autem no-
Apoca.11. mine temporis intelligunt annum. Hinc quoq; in Apocalypſi ſcribiť: Ciuitatem ſanctã, hoc
eſt, eccleſiam calcabunt menſibus quadragintaduobus. ⌊Tunc ſi quis vobis dixerit, ecce hic »
eſt⌋ Chriſtus, id eſt, in hac plebe, vrbe, ſeu loco, ⌊aut ecce illic.⌋ hoc eſt, in illo loco vel po- »
Chřus vbi ſit. pulo, nolite credere ſeductoribus ita narrantibus. Verus eñ Chriſtus ſecũdum diuinitatem E
ſuam vbiq; eſt, ſecũdũ aſſumptã vero humanitatẽ in cœlo. Eſt quoq; in medio electorum &
Chriſtianorum ꝑ fidem & gratiam, atque per ſacramentalem exiſtẽtiam. Si ergo quis dixe-
rit: Ecce hic eſt Chriſtus, & nõ alibi, vel in plebe, Euangelio cõtradicente, nõ eſt credẽdum.
⌊Surgent eñ Pſeudochriſti & Pſeudopropheţ⌋ Hoc eſt, ipſe Antichriſtus cum ꝑdicato- »
ribus & vatibus ſuis, qui ꝑ participationem malitiæ & mutationem principis ſui dicunť pſeu
dochriſti & Antichři. ⌊Et dabũt⌋ .i. facient arte magica & opatione diabolica ⌊ſigna ma- »
gna & ꝓdigia⌋ faciẽt eñ multa miracula etiã vera, quæ tamẽ ab Apoſtolo appellanť mẽda- »
2.Theſſ.2. cia, qm̃ ad fallẽdũ ordinabunť. Vnde ait de Antichřo: Cuius erit aduẽtus ſecũdum opationẽ
ſatanæ, in oñi virtute, & ſignis, & ꝓdigijs mẽdacib⁹. Ad hoc ꝑtinet illud Apocalypſis: Fecit
Apoca 13. ſigna magna, ita vt etiã ignẽ faceret de cœlo deſcẽdere in cõſpectu hoĩm, & ſeducet habitãtes
Pſalm.71 in terra ꝓpter ſigna quæ data ſunt illi facere. ¶ Sed ſi hoc ita eſt, quęriť quõ veꝝ ſit illud Pſal-
mographi: Benedictus dñs deus Iſrael q facit mirabilia ſolus. Dicendũ, ꝙ Pſalmiſta loquiť de
mirabilibus totã facultatẽ, legẽ & ordinẽ naturę createţ excedẽtibus, de qbus dicit ſaluator: Si
Iohan.15 opa in eis nõ feciſſem q̃ nemo alius fecit, pctm̃ nõ haberẽt. Talia vero nõ faciet Antichřs, ſed
ea quæ ꝑ occulta reꝝ ſemina, inſitaſq; virtutes fieri valẽt. Recolo me cõſcripſiſſe librũ ſpecia
lem non paruũ de Antichřo in dialogo, quẽ ædidi de fide catholica, ⌊ita vt in errorẽ⌋ pcti & »
ignorãtiæ ⌊inducanť ſi fieri ꝑt etiã electi⌋ qd tñ fieri neqt loqndo de electis formalř, & de er »
rore finali, poſſibile vero eſt loqndo de eis materialř, eo ꝙ ꝑdeſtinatio nõ tollat nec minuat li
bertatẽ electoꝝ. Vnde hæc enũtiatio, electus ſeu ꝑdeſtinatus ꝑt dãnari, vera eſt in ſenſu diui- F
ſo, q a res illa ſcđm ſe cõſiderata, cum ſit libera, ꝑt amittere gřam, & peccare atq; perire, nõ aũt
in ſenſu cõpoſito, q a res illa vt talis, nõ ꝑt perire ꝓpter infallibilitatẽ & inuariabilitatẽ diuinę
ꝑordinatõis. Propter qd Iohãnes ait: Qui natus eſt ex deo nõ peccat, qm̃ ſemẽ dei manet in
Iohan.3. eo. Porro ꝑ verba inducta innuiť ineſtimabilis incõparabiliſq; ꝑſecutõis Antichři acerbitas
Prouer.1. ⌊Ecce ꝑdixi vobis⌋ mala futura, vt iacula ꝑuiſa minus noceãt, fruſtraq; iaciať rete añ oculos »
pẽnatoꝝ. ⌊Si ergo dixerit vobis, ecce in deſerto ẽ⌋ Chřus. i. inter eos q vitã heremiticã du- »
cere videnť, & tñ inanes ſunt. Vel in heremo, tanq̃ vitã ducens abſtractã, ſicut & dñs nř Ieſus
Matth 4 Chřus vere cõuerſatus eſt in deſerto quadraginta diebus ⌊nolite exire⌋ ad locũ hmõi, putã- »
Marci.1 do ꝙ ibi ſit Chřs ⌊Et ſi dixerit vobis, ecce in penetralibus⌋ .i. locis cõcluſis & abditis ẽ Chřs »
⌊nolite credere⌋ hoc eſt, vbicũq; nũtiauerit eẽ Chřm aliũ q̃ me, ne credatis, cuius rõ ſubdiť: »
⌊Sicut eñ fulgur (.i. choruſcatio) exit ab oriẽte⌋ hoc eſt, à nube, quę eſt verſus plagã oriẽtalẽ »
⌊& paret vſque in occidentẽ⌋ repente & euidenter, ⌊ita erit & aduentus filij hoĩs,⌋ ad iudi- »
cium ſcilicet ſubitaneus, & luminoſus, glorioſus, & maniſeſtus. Ex quo elicitur, quòd iudici-
um celerrime finieť. ¶ Poteſt quoq; hoc ipſum referri ad ſpiritalem Chři aduentũ, quo venit
Chřus in vniuerſali eccłia ẽ. viſitãdo eccleſiã, nõ ſolũ in iſto loco vel illo, ſed toto orbe terraꝝ, ꝓpter ꝙ nõ eſt credendũ,
ꝙ in cõuẽticulis hæreticoꝝ ſeu locis particularibus tm̃ ſit Chřs, ſed in vniuerſali eccłia. Hoc
Lucæ.17 aũt ꝙ hic ait Matthæus, etiã in Luca ſcriptũ ẽ: Sicut fulgur choruſcãs de ſub cœlo in ea q̃ ſub
cœlo ſunt, fulget, ita erit filius hominis in die ſua. Quàmuis ita primus Chři aduentus quo ve
nit iudicari, fuit occultus, ſecundus tñ quo veniet iudicare, erit oĩbus manifeſtus, iuxta illud in
Pſalm̃ 49 Pſalmo: Deus manifeſte veniet deus nř, & nõ ſilebit. Conſequẽter oñdit ſaluator, quòd electi
ſibi ſina

A ſibi finaliter adhærebũt,nec poterũt errore ſeduci. ⌊ Vbicũq; fuerit corpus,illic cõgregabũtur & aquilæ ⌋ Hoc ad literam ita eſt. Aquilæ em̃ & aliæ aues vbicũq; odoratu,viſu,aut alio ſenſu perceperint eſſe cadauer,illuc mox volant & colliguntur,ſic ſpiritaliter vbicũq; fuerit Chriſtus q̃ dicit corpus tanq̃ verbũ caro factũ,& pro nobis occiſum,illic cõgregant homines virtuoſi,quorum iuuẽtus renouat vt aquilæ,iuxta illud apoſtoli: Renouamini ſpũ mẽtis veſtræ & induite nouũ hominẽ qui ſecũdũ deũ creatus eſt. Hinc em̃ ait ſaluator: Pater quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego & illi ſint mecũ, vt videãt claritatẽ meã. Et alibi: Veniam & aſſumam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Iohan. 1. Apoca. 5 Pſal. 102 Ephe. 4. Iohan 17 Iohan. 14

¶Proſecutio expoſitionis huius capituli. Articulus XXXIX.

Statim aũt poſt tribulationẽ dierum illorum ſol obſcurabitur ⌋ Poſt deſcriptionem ſignorum propinquorum diei iudicij ſeu aduentus Chriſti, ponuntur iam ſigna proxima illi aduentui. Statim autem poſt tribulationẽ dierum illorum, id eſt cito poſt perſecutionem Antichriſti, ſol obſcurabitur, quæ obſcutatio erit in ipſa hora immediate præcedente Chriſti deſcenſum ad iudicandum, & ita inter finem perſecutionis Antichriſti & obſcuratiõnẽ luminarium cœleſtium erit tempus permodicum, ſcilicet quadraginta quinq; dies vel circiter qui dabuntur ſeductis ab Antichriſto ad pœnitendũ, prout doctores catholici aſſerunt, & ex Daniele trahit. Obſcurabitur autem ſol ⌊ & luna nõ dabit lumẽ ſuũ ⌋ vel quia ad terrorem hominũ diuina virtute ſuo lumine priuabuntur, vel, q̃ probabilius ſonat, q̃ aliqua corpora opaca interponẽtur inter ea & terrã, ſicq; obſcurabuntur non in ſe, ſed quantũ ad homines ad quos eorum ſplendor non veniet, & forte luna ſupponet ſoli, ſicut in paſſione factum fuit ſecundum Dionyſium in epiſtola ad Policarpum. Quod ſi dicat, conſequens eſt, Daniel. 12 Matt. 27.

B vt luna non det nec effluat lumen, ſed obſcuretur pars eius quæ reſpicit terram. Semper em̃ luna pro media parte obſcura eſt, ea videlicet quæ à ſole auerſa eſt à quo dependet lumen lunæ in eſſe & cõſeruari. Aliqui tamen dicunt quòd luminaria iſta nõ obſcurabunt niſi cõparatione veræ lucis, quoniã tanta erit claritas iudicis venientis, vt eius reſpectu oĩa obſcurari dicant, & hoc dicit Hieronymus. Quod ſecundũ Thomã ſuper quartum ſniarum verum eſt, ſi intelligatur pro ipſo momento aduẽtus Chriſti, in quo momento dicit totũ mundũ innouandũ. Alij tamen dicũt, quòd innouatio immediate ſequit iudiciũ reprobis in infernũ retruſis. Si vero intelligat pro tẽpore præcedẽte iudiciũ, veritatẽ non habet, imò Thomas allegat & ſequit Rabanũ aſſerentem, quòd nihil prohibet, vt ſol, luna & ſydera dicant tunc veraciter lumine ſuo priuanda ⌊ & ſtellæ cadent de cœlo ⌋ nõ ſecundũ exiſtẽtiæ veritatẽ, ſed ſecũdũ apparentiã quandã, quoniã tantæ exalatiões ignitæ, ſcintillatiões ſeu azub generabuntur atq; deſcendẽt in aere, q̃ aſtra cadere videbũtur ⌊ & virtutes cœlorum cõmouebũtur ⌋ Hoc quidam exponũt ſpecialiter de angelis medij ordinis ſecũdæ hierarchiæ, quorum eſt miracula facere, vt tũc dicãtur cõmoueri, quia plus ſolito procedent & tendẽt ad faciẽdas trãſmutationes miraculoſas in creaturis. Sed melius intelligit de oĩbus angelicis ſpiritibus, q̃ tũc cõmouebuntur motu reuerentiæ & admirationis cuiuſdam, non metu pœnalis affectionis, poteſtq; verbum iſtud intelligi per modum hyperbolicæ locutionis, qua aliquid dicit per exceſſum, ad inſinuandum magnitudinem rei quæ affirmat. ¶Myſticæ inſtante die iudicij Chriſtus ſol iuſtitiæ obſcuratur in cordibus plurimorum, & quoniam effuſionem gratiæ ſuæ & ſubuen- Hieronymus. Thomas. Rabanus. Virtutes cœlorum. Myſticus ſenſus.

C tionis ſuſpendet plus ſolito, luna quoq;, id eſt eccleſia obſcurabitur vehementer, præualentibus impijs & fide pene extincta, quia & ſtellæ cadent de cœlo, hoc eſt multi literati auertentur à fide propter quod virtutes cœlorum, hoc eſt perfecti & contemplatiui commouebuntur timore, compaſſione & admiratione ⌊ & tũc apparebit ſignũ filij hominis ⌋ hoc eſt crux Chriſti, & cætera arma ſuæ paſſionis, vel corporis ſui cicatrices ⌊ in cœlo ⌋ aereo, vbi Chriſtus ad iudicandum ſeſſurus eſt. Apparebunt autem tunc crux, claui & lancea Chriſti, vel quæ vere tunc aderunt, & ad confuſionem ingratorum oſtendentur ab angelis, vel, quia aliqua lucida apparebunt in ſimilitudine crucis & cæterorum dominicæ paſſionis armorum, ⌊ & tunc plangent oĩes tribus terræ ⌋ id eſt, omnes nationes terrenæ, de quibus Hieremias ait: Recedentes à te in terra ſcribentur, vel aliqui de omnibus generationibus hominum contriſtabuntur omnes, videlicet impij, quibus aduentus Chriſti erit oĩ terribili terribilior, de quibus ſapiens: Videntes (inquit) turbabuntur timore horribili præ anguſtia ſpiritus gementes. Ad hoc pertinere poteſt illud Zachariæ: Aſpicient ad me quem cõfixerũt & plangẽt eũ planctu quaſi ſuper vnigenitũ, vnde in Apocalypſi habet: Ecce venit cũ nubibus, & tũc plangent ſe ſuper eũ oẽs tribus terræ ⌊ & videbũt ⌋ oẽs homines boni & mali ⌊ filiũ hominis venientẽ ⌋ de cœlo empyreo ⌊ in nubibus cœli ⌋ aerei. In nubibus nãq; aſcẽdit, idcirco in nubibus rediet, vt verificet eloquiũ angelorum in actis: Queadmodũ (ingentes) vidiſtis eũ aſcendentẽ, ſic veniet. Hinc ait pſalmiſta: Nubes & caligo in circuitu eius ⌊ cũ virtute multa ⌋ .i. angelorum exercitu, oĩbuſq; beatis, ſcd'm illud Iudæ apli: Ecce venit dñs i ſctis milib⁹ ſuis facere iudiciũ, & arguere oẽs impios ⌊ & maieſtate ⌋ .i. magna ſuſpicius ptãte & gl'ia. Apparebit em̃ i corpore Hiere. 17 Sapiæ. 5. Zacha. 12 Apoca. 1. Actorum. 1 Pſal. 17

Apocal.19 pore glorificato tanꝗ rex regum, iudex ac dñs vniuerſoꝝ. Ignis quoq; in conſpectu eius ex- D
Pſalm.49 ardeſcet & in circuitu eius tempeſtas valida ⌊& mittet angelos ſuos⌋ quoꝝ miniſterio cine »
res reſuſcitãdoꝝ colligent ⌊cũ tuba⌋.i.cũ ingẽti fragore & ſonitu quẽ angeli ſancti ſaciẽt in »
elemẽtis ⌊& voce magna⌋ Michaelis archãgeli q eſt princeps & cuſtos eccleſiæ, dicet'q; in »
Apoca.12 die iudicij ex cõmiſſione diuina: Surgite mortui, venite ad iudiciũ, vel, cũ voce magna Chri
1.Theſſ.4 cuius imperio mortui ſurgẽt, de qua ſaluator: Veniet hora qñ omẽs q in monumẽtis ſunt, au
Johan 6. dient vocẽ eius. De hoc teſtat Aplus: Qm ipſe (ait) dñs in iuſſu & in voce archãgeli, & in tuba
1.Theſſ.4 dei deſcẽdet de cœlo, ⌊& congregabũt⌋.i.ſiet ad iudiciũ deferẽt ſeu adducẽt ⌊electos eius⌋ »
Nam ꝗuis boni & mali ab angelis ad iudiciũ deferent: electi tñ cum ampliori honore & reue
rentia ſpeciali ⌊à quatuor ventis⌋.i.à quatuor principalibus partibus mũdi, vnde quatuor »
venti principales oriunt, hoc eſt, à cunctis locis & monumentis in qbus ſuſcitabunt. Quòd ꝗ
1.Coꝛ.15 ſubito fiet, eluceſcit ex verbo Apli: In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet em̃
tuba, & mortui reſurgẽt incorrupti. Nec em̃ tuba hæc, corpaliter intelligẽda eſt ſcd͂m Remi
Marc.13 giũ ⌊à ſummo cœloꝝ vſq; ad terminos eoꝝ⌋ Marcus inqt: A ſummo terræ vſq; ad ſummũ »
cœli: ſummũ ergo cœloꝝ noiat locũ terræ, in quo aliqs ſtat, qa vbicũq; qs ſteterit, videt ei ꝙ
ſummitas cœli ſit ſup caput ſuum. Porro terminos terræ appellat loca circa ꝗ viſus noſter ſi
nit, nã ibi videt cœlũ terræ cõiungi ac terminari quaſi eent corpus ſemicirculare, & camerale,
cũ tñ ſit ſpericũ vbiq; æque remote diſtãs à terra. Eſt igit ſenſus: Angeli cõgregabũt electos
à ſummo cœloꝝ.i.à ꝗcũq; loco vñ cœli altitudo maior apparet vſq; ad terminos eoꝝ.i.etiã
ab illis terræ locis vbi cœli videnf finiri, ꝗs deus expãdit velut tabernaculũ ad inhabitãdũ, vt E
Eſa.40 Eſaias habet: Conſequẽter docet Chrs ꝗd dixit de fine ſeculi p exẽplũ vel ſiĺitudinẽ arboris.
⌊Ab arbore aũt fici (.i.à ficulnea) diſcite parabolã⌋.i.ſumite ſiĺitudinẽ quã vobis ꝓponã ad »
ꝓdictoꝝ ĩtelligẽtiã cõuenientẽ. ⌊Cũ iã ramus eius tener fuerit (.i.recẽs & gracilis) & folia na »
ta⌋.i.cũ folia cœperũt pullulare in ea ⌊ſcitis qa ꝓpe ẽ æſtas⌋ Illa em̃ nõ fiũt niſi ſole ꝓpinqn »
te & aſcẽdẽte, cuius allatio in circulo obliꝗ eſt cã generatõis, renouatõis, & caloris in ĩferiori
bus ſcd͂m philoſophos, imò ſcd͂m Dionyſiũ. ⌊Ita & vos cũ videritis hæc oĩa⌋.i. ꝓdicta ſigna »
aduẽtus mei ⌊ĩpleri ſcitote qa ꝓpe ẽ in ianuis⌋.i. in ꝓximo inſtat iudiciũ. Sub pſona Aploꝝ »
affat eos q tũc victuri ſunt in ſeculo iſto ⌊Amẽ dico vobis, qa nõ ꝑteribit gñatio hæc⌋.i.ge- »
nus humanũ vel pplus Iudæoꝝ ſeu cõgregatio Chrianoꝝ, ꝗ durãte hoc ſeculo, nunꝗ in toto
deſtruet, ꝗuis Antichri tpibus multũ opprimẽda minuẽdaq; ſit, ⌊donec oĩa ſiãt⌋.i. ope com »
pleant quæ añ horã iudicij dixi futura. ⌊Cœlũ & terra trãſibũt⌋.i. eẽ ceſſabũt ꝗntũ ad ſua acci »
dẽtalia.ſ.motũ, cauſalitatẽ, ſitũ, & trãſmutationẽ nõ quo ad eſſe ſubſtãtiale, imò poſt diẽ iudi
Apoca.21. cij meliorabunt, qñ terra clara erit vt auꝝ, cœlũ vt ſidera, vñ in Apocalypſi ait Iohãnes: Vidi
cœlũ nouũ & terrã nouã, primũ em̃ cœlũ & prima terra abijt ⌊verba vero mea nõ ꝑteribũt⌋ »
nõ fruſtrabunt, ſed ꝗd ſignificãt, impoſſibilius eẽt nõ impleri ꝗ vniuerſam mũdi fabricã de-
Extremi iudi- ſtrui. Loquit ergo de verbis ſuis, nõ ꝗtũ ad ſonũ ſermonis, & ne qs ex ſignis ꝓdictis exiſtimet
cij dies incerta. diẽ iudicij determinate poſſe ꝓſciri, adiecit: ⌊De die aũt illa (iudicij) & hora⌋ aduẽtus Chri. »
⌊nemo ſcit (qñ venturi ſint) neq; angeli cœloꝝ⌋.i. habitãtes in cœlis, & motores cœlorum, »
Marc.13 ⌊niſi pr ſolus⌋ In Marco addit, neq; filius, ꝗd ex his verbis infert & ſequit. Ea em̃ quæ ſoli di- »
uinæ potẽtiæ ſubiacẽt, & ex ſimplici diuinæ volũtatis libertate depẽdẽt, qualia ſunt initiũ &
cõſummatio mũdi, ſoli creatori ſunt agnita, nec ſciunt à creatura niſi p reuelationẽ, horã aũt F
Obiectio cõſummatõis mũdi nulli viatori vel angelo deus manifeſtauit. ¶ Sed qũo ſolus pr dr ſcire diẽ
Actoꝝ.10 illũ & horã, cũ de⁹ ſpũs ſctũs & chrs vt eadẽ nõ ignorẽt: Rurſus Chrs vt hõ cõſtitut⁹, ẽ oĩm iu
Solutio. dex. Qũo ergo lateret eum tps finalis iudicij: Ad primũ dicendũ, ꝙ trium pſonaꝝ eſt vna no
titia, ſicut vna eſſentia, vna volũtas, vna poteſtas, ideo quicqd de vna afferit, de alia quoq; in-
telligi datur, vbi nõ obuiat relatiõis diſtinctio. Ad ſecundũ dicendũ, ꝙ Chrus dr illã horã &
diem ignorare, nõ quò ad ſeipm, ſed quãtũ ad nos, videlicet quia nõ notificat eã nobis. Si em̃
frequenter loquit deus in ſcripturis p modum ignorantis vel dubitãtis, qa ita ſe habet ad ho-
Exod 33. mines tanꝗ ignoraret, quẽadmodũ in Exodo ait pplo Iſrael, cũ adoraſſet vitulũ aureũ. Iam
Gene.18 nunc depone ornatũ tuũ vt ſciã, qd faciã tibi. Et in Geneſi: Deſcẽdã (inqt) & videbo ſi iuxta
clamorẽ qui venit ad me faciãt, an non vt ſciã. ⌊Sicut aũt fuit in diebus Noe⌋ videlicet añ in- »
1.Coꝛ.3. greſſum in archã ⌊ita erit aduẽtus filij hoĩs⌋ ad iudiciũ. Quod conſequẽter exponit ⌊Sicut »
em̃ erãt (hoĩes carnales atq; increduli) in diebus añ diluuiũ comedẽtes & bibẽtes, nubentes & »
nuptui tradẽtes⌋.i. crapuloſe, ſecure & incõtinẽter viuẽtes, diuq; viuere arbitrãtes cõtrahẽ »
do adinuicẽ ⌊vſq; ad eũ diẽ ꝗ introiuit in archã⌋ de lignis leuigatis atq; bitumine colligatis »
1.Petr.3 factã, ipſe ⌊Noe⌋ cũ ſua vxore tribuſq; filijs & eoꝝ cõiugibus, vñ ſcd͂m Petrũ in arca paucæ »
aĩæ.i. octo p aquã ſaluæ factæ ſunt ⌊& nõ cognouerũt⌋ hoĩes tũc tpis periculũ iminẽs, & forte »
ꝗuis Noe eis ꝓdixit, nõ tñ credebãt. Quãuis ãt ꝓdixiſſet eis futuꝝ diluuiũ, nõ tñ ꝓnũtiauit cer
tum diẽ, ſicut & Chrus ꝗuis nobis ꝓnũtiauit futuꝝ iudiciũ, nõ tñ diẽ determinatũ, ⌊donec ve »
nit diluuiũ⌋ Tũc em̃ p experiẽtiã cognouerũt ꝗd añ nõ nouerãt ⌊& tulit⌋.i. à vita ſubtraxit, »

A oẽs hoĩes⌋ ꝓter Noe & exiſtẽtes cũ eo à qbus propagatũ & natũ eſt om̃e hoĩm genus ⌊ita⌋ occultus & improuiſus ac ſubditus ⌊erit aduẽtus filij hoĩs⌋ ad iudiciũ. Nã Antichriſto occiſo qdã ſatellitũ eius in ſua duritia ꝑdurabũt ſcelerate viuẽtes, & ſecure peccãtes, qbus ſic conuerſantibus ſubito veniet dies iudicij, propter q̃d dicit ap̃lus: Cũ dixerint pax & ſecuritas, tũc repẽtinus eis ſuꝑueniet interitus. ⌊Tũc duo erũt in agro⌋ .i. eidẽ opatiõi in agro intẽti, vnus aſſumet (ad gloriã) & vnus relinq̃tur⌋ ad pœnã. Erũt tũc ⌊due molẽtes ĩ mola, vna aſſumet & vna relinq̃tur, duo in lecto, vnus aſſumet, & vnus relinq̃tur⌋ Hoc totũ ſic erit ad literã, q a vbiq; ꝓdeſtinati mixti ſunt reprobis. ¶Sp̃ualiter vero ꝑ exiſtẽtes in agro intelligũtur ꝓlati, q̃ꝝ eſt opari in agro dñico ſeu ĩ eccleſia, ꝑ molẽtes aũt ſignificant actiui, ꝑ exiſtẽtes q̃q; ĩ lecto qetis cõtẽplatiui. Hoꝝ triũ ſtatuũ, aliq cadẽt à fide & grã maxĩe tpe Antichr̃i, propter q̃d relinquent, alij ꝑſeuerabũt vſq; ĩ finẽ, & aſſumẽtur, qa ſecũdũ Auguſtinũ, in om̃i cõditõe & gradu optimis iũcti ſunt peſſimi. Optet eq̃dẽ bonitatẽ Abel ꝓbari, exerceri & coronari ꝑ malitiã Cayn. ⌊Vigilate ergo⌋ .i. ſoliciti ſitis, & bonis actibus diligẽter intẽdite ⌊qa neſcitis qua hora dñs veſter vẽturus ſit⌋ ad iudiciũ. Hoc in ꝑſona ap̃loꝝ poſterioribus dicit. Et q̃uis ad literã dicat de ſecũdo Chr̃i aduẽtu, nihilominus accipi põt de ſp̃uali eius aduentu & particulari iudicio q̃ viſitat vnũquẽq; in hora mortis. Qm̃ ergo neſcimus diẽ neq; horam propriæ mortis aut extremi iudicij, debemus ſemꝑ eſſe prouidi ac ꝓparati, ne in vitijs deprehẽdamur & æternaliter pereamus. Porrò ꝙ ita agẽdũ ſit, probat exẽplo & ꝑ locũ à maiori. ⌊Illud aũt ſcitote, qm̃ ſi ſciret pr̃familias qua hora fur vẽturꝰ eẽt, vigilaret vtiq;, & nõ ſineret perfodi domũ ſuã. Si ergo ille tã ſolerter ac vigilãter opponeret ſe dãno tẽporaliũ reꝝ, quãto magis nos oportet reluctari om̃i ignauię ac negligẽtiæ, ne perdamus bona æterna, ſpiritalia ac diuina. Idcirco cõcludit ⌊ideo & vos eſtote parati ad occurrẽdũ Chr̃o ⌊qa qua hora neſcitis⌋ .i. tꝑe vobis ignoto ⌊filius hominis vẽturus ẽ.⌋ Exhortatio iſta pleniꝰ cõtinetur

B in Marco & Luca: Ait em̃ ſaluator in Marco: Vigilate, neſcitis em̃ qñ dñs veniat, ſero an media nocte, an gallicãtu, an mane, ne cũ venerit repẽte, inueniat vos dormiẽtes, videte, vigilate & orate. Itẽ in Luca: Vigilate (inq̃t) itaq; om̃i tꝑe orãtes, vt digni habeamini fugere om̃ia iſta q̃ futura ſunt, & ſtare añ filiũ hoĩs. ¶Myſticæ, Paterfamilias eſt ſp̃us rõnalis, videlicet aĩa nr̃a, cuius familia ſunt cogitatiões, affectiões & oꝑa, domus vero eius eſt corpus hoc corruptibile. Fur vero eſt tẽtator, debet ergo ſp̃us nr̃ inceſſabiliter vigilare, ne diabolus ꝑ feneſtras corporis .i. per ſenſus exteriores introeat habitaculũ aĩæ, neq; perfodiat illud, inducendo laqueos tẽtationũ per corpus. Hoc em̃ eſt q̃d hortat apoſtolus: Nolite (inquiẽs) locũ dare diabolo. Et rurſus: Nõ regnet peccatum in vr̃o mortali corꝑe, vt obediatis cõcupiſcentijs eius. ¶Cõſequẽter ſaluator hortat nos ad vigilantiã præinductã exẽplo ſerui fidelis, & loquit interrogatiue, ad inſinuandũ difficultatẽ & raritatem negotij. ⌊Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudẽs⌋ fidelis in executiõe adminiſtrationis, ſeu diſpẽſatiõis ſibi à dño ſuo cõmiſſæ, & prudens in ſeipſo, cõuenienter diſponẽdo de medijs & modo regiminis ⌊quẽ conſtituit dominus ſuus (paterfamilias) ſuꝑ familiã ſuã⌋ hoc eſt cæteris miniſtrãtibus ꝓtulit eũ, quẽadmodũ Putifer conſtituit Ioſeph dominũ domus ſuæ ⌊vt det illis⌋ puta vnicuiq; de familia ⌊cibũ in tempore.⌋ .i. congrua alimẽta in tempore oportuno, nõ nimis tempeſtiue aut tarde, nec om̃ibus eadẽ, nec delicata cibaria. Qui em̃ delicate nutrit ſeruũ ſuũ, poſtea ſentiet eũ contumacem, ſed ſingulis dandũ eſt ſecundũ ſuæ conditionis exigentiã, propriamq́; capacitatem

C & indigentiam, ad hanc quæſtionẽ dominus non reſpondet, & tamen ex verbis quæſtionis patet reſponſio, vt dicamus illũ eſſe ſeruum fidelem atq; prudentẽ, & cæteris ſeruis digne ꝓlatũ, qui dat illis eſcam in tẽpore ſecundũ modũ præfatũ. Idcirco ſubiungit: ⌊Beatus eſt⌋ iã in ſpe ⌊ille ſeruus⌋ .i. Chriſtianus alios in ſp̃ualibus vel in tẽporalibus regens ex ordinatiõe diuina, vel ſeipſum recte gubernans, bene vtendo gratia ſibi collata, creditiſq; talentis ⌊quẽ cũ venerit dominus eius⌋ Chriſtus videlicet, veniens ad eũ in hora ſuę mortis, vt rõnem ponat cũ eo, vel q̃tidie, conſiderãdo qũo præſit & bona dñi ſui diſpenſet ⌊inuenerit ſic faciẽtẽ⌋ hoc eſt familiã ſibi cõmiſſam bene regentẽ, dando ſingulis eſcã ſpiritalẽ ſeu corporalẽ, & ſeipſum fructuoſe occupantẽ in operibus ſanctæ dilectionis. ⌊Amẽ dico vobis, ſuꝑ om̃ia bona ſua cõſtituet eũ⌋ nõ vt om̃ibus creaturis dominetur, vel cũcta creata ſolus poſſideat, ſed æternam beatitudinẽ conſequat, quę eſt ſtatus omniũ bonoꝝ aggregatiõe perfectus, & ſuſcipiat quę oculus non vidit, nec auris audiuit, nec cor apprehẽdere valet, imò deũ ſummum poſſideat, vel quia ſimilitudinem ſerui hominis patrisfamilias introducit, poſſumus ꝑ om̃ia bona dei intelligere ſola exteriora & corporalia ſicut diuitiæ appellãtur hominũ bona, ſicq; vnuſquiſq; beatus cõſtituitur ſuper om̃ia bona creatoris. ⌊Si aũt dixerit (malus) ſeruus ille⌋ ſeruus infidelis qui oppoſito modo ſe habet ad ſeruũ prudentẽ prædictũ ⌊moram facit dñs meꝰ venire⌋ .i. nõ cito iudicabor à deo ⌊& cęperit ꝑcutere cõſeruos ſuos⌋ .i. opprimere gregẽ ſibi cõmiſſum ⌊mãducet aũt & bibat cũ ebrioſis⌋ .i. crapuloſe & carnalr̃ viuat. Hoc dicũt ſaltẽ interꝑtatiue ꝓlati & iudices, q nõ timẽt iudicium dei, nec cogitãt horã mortis, eoq;

Margin notes: 1. Timo. 5. — Sp̃ualis ſenſus. — Auguſtinꝰ optimis iũguntur peſſimi. — Marc. 13 — Luce. 21. — Myſticus ſenſus. — 1. Cor. 15. — Ephe. 4. — Roma. 6. — Gene. 41 — Pſal. 104 — Prouer. 29. — Seruꝰ prudẽs quis ſit. — Eſaie. 64 — 1. Cor. 2. — Ẽn ſfidelis ſerui conditio.

Chriſtus

Eccl.8. Chriſtus longanimiter agat cum eis, nec ſtatim ſe vlciſcat. Hoc nāq; præſtat multis peccandi audaciā iuxta illud: Etenī quia non cito profert contra malos iudiciū, abſq; vllo timore filij hominum ꝑpetrāt mala, ⌊veniet dn̄s ſerui illius (.ſ. Chriſtus) in die qua non ſperat⌋ .i. qn̄ ſeruus ille nō putat ſe viſitādū & puniēdum à Chr̄o ⌊& hora qua ignorat⌋ qm̄ hora mortis, ac iudicij prorſus incerta ē. Tales em̄ cū ſe magis diu victuros arbitrant, citius tollunt de me- Luc.12 dio, quemadmodum diuiti longā, quietē ac delicioſam vitā ſibijpſi promittēti, deus ait apud Lucā: Stulte hac nocte animā tuā repetā à te, quę aūt paraſti cuius erūt? ⌊& diuidet eū⌋ .i. à cōſortio & ꝓmio electoꝝ ſeparabit ⌊partē'q; eius (.i. retributionē) ponet cū hypocritis⌋ .i. Titum.1 cum his q nomine & non re Chriſtiani ſunt, qui vident deum cognoſcere, factis aūt negant, hoc eſt, in inferno erit merces eius & dānatis ſociabit in tormentis, ⌊illic erit fletus & ſtridor dentium.⌋ Hoc iam bis elucidatum recordor. D

EXPOSITIO CAPITVLI VICESIMIQVINTI.

Tunc ſimile erit regnū cœloꝝ. Arti.XXV

IN EXPOSITIONE huius parabolæ de decē virginibus ſancti catholici'q; doctores non parum diuerſificant. Quidā em̄ exponunt eam de ſolis virginibus. Alij de contemplationis ꝑ virgines ſignificatis. Alij de popularibus omnibus non idololatris. Alij de popularibus Chriſtianis duntaxat. Sed propter prolixitatem vitandā proſequar vnum quem æſtimo conuenientiorem intellectum, videlicet, vt intelligat de omnibus Chriſtianis. ⌊Tunc⌋ .i. in ipſa die & hora iudicij ⌊ſimile erit regnum cœlorum⌋ .i. eccleſia militans & negotium eius ⌊decem virginibus, quæ accipientes lampades ſuas, exierunt obuiam ſponſo & ſponſæ.⌋ Nam ſicut virgines illæ acceptis lampadibus occurrunt ſponſo & ſponſæ, ſic omnes Chriſtiani in die iudicij occurrent Chr̄o. E

Fidelium vniuerſitatem decem deſignant virgines [redacted] Itaq; ꝑ decē virgines vniuerſitas fidelium denotat. Denarius em̄ eſt numerus ꝑfectus & primus terminus numeroꝝ, ita ꝙ vltra nō procedit numerādo niſi redeūdo ad caput ſeu vnitatem & denarium. Totum ergo ꝙ ſubdit in iſta parabola de hac re ꝑ decem virgines deſignata, eſt exponendum. Per hoc autem ꝙ virgines dicunt accepiſſe lampades ſuas, inſinuat, ꝙ vniuerſi fideles cum ad iudicium venerint ſecum ferent fidem & oꝑa ſua, quæ nomi- Apoca.14 ne lampadum exprimunt. Opera quippe illoꝝ ſequunt illos. Et quàmuis multoꝝ mala ſint Fidē et oꝑa quilibet Chriſtianus ſecum feret ad iudicium oꝑa, vix tn̄ vel non inuenitur aliquis Chriſtianus ita ꝑuerſus quin habeat aliqua opera ex ſuo genere bona, quàmuis non ſint meritoria, præſertim quum ipſe interior ſidei actus de genere bonus ſit. In die autem iudicij obuiabunt Chriſto ſponſo & eccleſiæ triumphāti cum ipſo de cœlo venienti quæ eſt ſponſa Chriſti, vel ſponſæ Chriſti ſingulari quæ eſt virgo beatiſſima Auguſtinus mater deiſera, vel ſcd̄m Auguſtinū, ita dicunt obuiare ſponſæ, velut ſi oībus in eccleſiā concurrentibus filij ad mr̄em cōcurrere dicant cū ipſis filijs cōgregatis cōſtet ea q̄ dr̄ mater, ſic'q; obuiatio iſta eſſet eiuſdem ad ſeipſm ſecundum ſtatum vel modum diuerſum. Secundum primum modum eſt obuiatio partis ad partem, quia in die iudicij ex hominibus ſeu eccleſia militante & angelis atq; eccleſia triumphante ſiet vna eccleſia & vna ſponſa Chriſti, qui tunc ſi- F Coloſſ.3 bi ꝑfecte ac indiſſolubiliter copulabit totam eccleſiam ſeu electorum vniuerſitatem, vt om̄es ſint vnum in ipſo, & deus ſit om̄ia in om̄ibus. ⌊Quinq; autem ex eis erāt fatuæ, & quinq; prudentes⌋ Vna pars Chriſtianoꝝ inſipiens eſt, & in die iudicij ſtulta probabit, eo ꝙ diuinis ac Fides catholica operibus pijs adornanda ſpiritalibus præpoſuit terrena & corporalia, fidem'q; catholicam non adornauit oꝑibus nec opera de genere bona retulit ad debitum ſeu vltimū finem. Prudentia nāq; dirigit actus humanos in debitum finem. Qui ergo non ob dei honorem vitam'q; æternā bona agit, ſed propter laudes humanas ſeu temporale emolumētum, merito imprudens & ſtultus cenſet. Alia vero pars Chriſtianorum ꝑ oppoſitum prudens eſt, & in die iudicij ſapiēs inueniet. Per hęc itaq; bonorum & malorum diſcretio explicat. ⌊Sed quinq; fatuæ acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum.⌋ Hoc eſt, ſtulti & vani Chriſtiani fidei ſuæ & operibus non coniunxerunt ſpiritualem delectationem lætitiam'q; internam & conſcientiæ ſynceritatem, fa- Hiere.9. 1.Cor.1 ciendo quòd monet Apoſtolus: Qui gloriat in domino glorieт. Et rurſus: Gaudete in domi- 2.Cor.10 no ſemper. Et illud Pſalmiſtæ: Seruite domino in lætitia. Vnde nec dicere poſſunt cū Apo- 2.Cor.1 ſtolo: Gaudium noſtrum eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Itaq; per oleum ſpūalis & pu- Pſalm.44 ra delectatio ſynceritas'q; conſcientiæ deſignantur. Iuxta illud: Vnxit te deus deus tuus oleo Gala.6 lætitiæ. Mali autem dum aliquid boni agere vident, in ſe non in domino gloriantur, & hominibus cupiunt complacere magis quàm deo, & ita non ſatagunt conſcientiam bonam habe- Pſalm.11 re, nec redeunt ad interiora, ſed inaniter diffunduntur, quemadmodum ſcriptum eſt: In circuitu impij ambulāt. ⌊Prudentes vero acceperunt oleum in vaſis ſuis⌋ Hoc eſt, ſpiritualem delectationem & bonæ conſciæ teſtimonium in cordibus ſuis poſuerūt ⌊cū lāpadibus⌋ .i. fide &

A de & operibus virtuoſis. Hæc eñ electi deferũt ſecũ ad iudiciũ. ⌊Morã aũt faciẽte ſponſo,⌋
« .i. Chr̃o futuræ iudiciũ differẽte, videlicet ab aſcẽſione vſq; ad terminũ mũdi⌊dormitauerũt
« oẽs⌋.i. tã boni q̃ mali defuncti ſunt,⌊& dormierũt⌋ ſomno mortis atq; in tumulis velut in le-
cto quieuerũt denuo ſuſcitãdi à Chr̃o, de q̃ dormitione ait ſaluator apud Ioh. Lazarus ami- Iohan. 11.
cus nr̃ dormit, ſed vado vt à ſomno ſuſcitẽ eũ. Mortui itaq; dormiũt Chr̃o, q multo facilius
« excitat defunctũ à morte, q̃ hõ dormientẽ à ſomno. ⌊Media aũt nocte clamor factus ẽ, Ec-
« ce ſponſus venit.⌋ Ex hoc aliqui aſſerũt, ꝙ finale iudicium erit in medio noctis. Vnde refert
Hieron. traditionẽ eſſe Iudæoꝝ, ꝙ ſicut deus ꝑ angelũ vaſtauit Aegyptios media nocte, ita
ꝑ Chriſtũ iudicabit mundũ in medio noctis. Alij dicũt ꝙ erit in die, ſecundũ q̃d dicit Ap̃lus: Mat. 24
In die quo iudicabit dñs abſcondita tenebraꝝ, & dicũt ꝙ ideo tẽpus iudicij vocaſ nox, q a in- 1. Cor. 4
certũ, propter quod dicit Auguſtinus, Media nocte .i. nullo ſciente aut ſperãte. Clamor aũt
« qui tũc fiet, eſt ſonus tubæ & vox magna, de qbus ꝓcedenti cap. plenius dictũ eſt, ⌊exite ob- Mat. 24
« uiam ei⌋.i. de ſepulchris reſurgite, ſeu corpore reſumpto occurrite Chr̃o ad iudiciũ veniẽti.
« ⌊Tunc ſurrexerũt oẽs virgines illæ⌋.i. boni & mali à mortuis ſurgẽt ſimul in die nouiſſimo,
« ⌊& ornauerũt lampades ſuas⌋.i. opa ſua decorauerũt quantũ potuerũt teſtimonio cõſcien-
tiæ & ꝓmeditatione rationũ diſtricto iudici reddendaꝝ, ſecũdũ q̃d dicit Ap̃lus: Probet ſe hõ, Galat. 6
& ſic in ſemetipſo habebit gloriã, & nõ in altero. Quilibet eñ cauſam ſuã, q̃tũ poterit ador-
« nabit. ⌊Fatuæ aũt ſapiẽtibus dixerũt: Date nobis de oleo vr̃o⌋.i. de merito vr̃æ ſp̃ũalis læti-
« tiæ & bonæ cõſciẽtiæ ſuccurrite nobis,⌊q a lãpades nr̃æ extinguunt,⌋.i. fides & opa nr̃a re-
ꝓbãtur tanq̃ à lumĩe gr̃æ aliena. Per hoc innuit, ꝙ ĩ die iudicij mali vndiq; ſibi auxiliari opta
B bunt, illi ſaltẽ qui nondũ iudicati & incerti ſunt quid de eis dñs iudcabit, qui etiam ante prola
« tione ſnĩæ verebuntur damnari tanquã male ſibi cõſcij. ⌊Reſponderũt prudẽtes (fatuis) dicẽ
« tes: Ne forte nõ ſufficiat nobis & vobis⌋.i. facere nõ valemus, neq; audemus q̃d petitis, timẽ
tes ne opera noſtra nobiſmetipſis vix ſufficiant ad ſalutẽ, ꝓſertim cum tantus ſit iudicij huius Extremi iudicij
rigor, vt iuſtus vix ſaluet, nec alius aliũ tunc poteſt iuuare, qm̃ vnuſquiſq; tunc maxime onus cũ rigor.
« ſuũ portabit, & pro ſeipſo rationem præſtabit, ⌊Ite potius ad vendẽtes,⌋.i. ad eos, quoꝝ eſt Galat. 6
regnũ cœloꝝ, puta ad pauperes vel ad ſacerdotes, quibus cõmiſſæ ſunt claues regni cœleſtis
& dominica ſacramenta gratiæ cõtentiua diſpenſant, atq; pro nũmo cõfeſſionis ac pœniten
« tiæ quodãmodo vendunt, ⌊& emite vobis⌋ oleũ ſalutis, pauperibus ſuccurrẽdo vel ſacerdo
tibus obediendo. Sic eñ Daniel ait: Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas mi- Daniel 4
ſericordijs paupeꝝ. Hæc dicũt virgines ſapiẽtes, nõ ꝙ tũc tẽpus erit merendi ſeu iſta agẽdi,
ſed quia aliud cõſiliũ dari nõ poteſt, vel ſecundũ Auguſtinũ, hæc dicũt, non conſulendo, ſed
crimen fatuaꝝ cõmemorando, eiſq; inſultãdo zelo iuſtitiæ, Tanq̃ dicat, Ite ad vendentes.i. Auguſtinus.
adulatores & vanos veſtros laudatores accedite, & emite vobis ab eis oleũ.i. fomentũ ſalutis
« & gratiæ, ⌊Dum aũt irent emere⌋.i. grãm recuperare vellent & pœnitere, ⌊venit ſpõſus⌋
« .i. Chriſtus, ad præmiandum, ⌊& quæ paratæ erant,⌋ tanquam ornatæ veſte nuptiali &
« actibus meritorijs, atq; ab omni labe peccati purgatæ, ⌊intrauerunt cũ eo ad nuptias⌋.i. ad
cœleſtem refectionem ſeu beatitudinem ſempiternã vbi ſanctæ aĩæ deo intime vniunſ, eoq;
« fruuntur, & ab eo feliciter fœcũdantur, ⌊& clauſa eſt ianua⌋.i. finitũ eſt tempus promeren-
« di & aditus regni cœleſtis nulli de cætero patet. ⌊Nouiſſime aũt,⌋.i. nimium tarde, & poſt
« aliarũ præparationem ac ſaluationem, ⌊venerunt & reliquæ virgines⌋ ſtultæ. Non eſt per
C hoc intelligendum, ꝙ aliud ſit tempus iudicij bonoꝝ, aliud q; malorũ, ſed ꝙ ordine dignita-
« tis boni primo remunerẽtur. Veniunt ergo quãdo tempus miſerationis expirauit, ⌊dicẽtes,
« Domine domine,⌋ ingeminãt dominum, nõ charitate, ſed neceſſitate, non vero amore, ſed
« naturali affectiõe atq; timore, ideo nil merent, ⌊aperi nobis⌋ ianuam regni cœleſtis, ⌊At il
« le reſpondẽs ait: Amẽ dico vobis, neſcio vos⌋ ſcientia approbationis, de qua dicit Apoſto- 1. Cor. 8
lus: Si quis diligit deum, hic cognitus eſt ab eo. Et iterum: Si quis ignorat, ignorabitur. Hinc 1. Cor. 14
alibi dicit: Nõ omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed q fa- Matt. 7
« cit voluntatem patris mei. ⌊Vigilate itaq;, quia neſcitis diem neq; horã.⌋ De hoc in præce
« dẽti cap. dicta ſunt multa. Deniq; ꝙ diem aduẽtus Chriſti ignoremus, oſtẽdit per ſimilitudi-
« nem hominis peregrinãtis, cuius reditũ ſerui eius ignorãt. ¶ ⌊Sicut eñ homo peregre pro-
ficiſcẽs.⌋ Per hũc hominẽ intelligitur Chriſtus, qui in aſcẽſione à terra in cœlum perrexit, q
ſecũdum quoſdam idcirco peregre profectus dicitur, quoniã corpus humanũ, cuius natura- Actor. 1.
lis locus terra eſt, collocauit in cœlo. Sed cũ cœlũ ſit patria electorũ, maxime Chriſti, & cœlũ
empyreum ſit proprius locus corpoꝝ glorificatorum, ꝓſertim corporis Chriſti: ĩ quo cœlo
nõ ad tempus, ſed æternaliter permanẽt ſancti, qui in hoc ſeculo peregrinãtur. Propterea ap
tius reor, vt ob id Chriſtus dicaſ aſcendẽdo in cœlum peregre profectus, quia domeſticos
ſuos in hoc mundo reliquit, eiſq; corporalẽ ſubtraxit ꝑſentiã, & propriæ libertati dimiſit, &
« rurſus qm̃ tãdẽ reditur⁹ eſt huc vnde aſcẽdit, ⌊vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua.⌋
Parabola iſta ſpecialr̃ cõcernit apoſtoloꝝ ſucceſſores, ꝓlatos eccleſiæ, quibus plus datum &
P creditũ

creditũ eſt, vnde & plus exigitur ab eis. Nihilominus ad oẽs poteſt hoĩes pertinere: ſicq́ ex- D
ponẽda eſt, vt cũctis valeat applicari. Itaq́ homo iſte dñs Ieſus vocauit .i. ſibi applicuit, ſer-
uos ſuos, ꝓlatos alioꝝ, & vnũquemq́ fideliũ, & tradidit illis bona ſua .i. bñficia ſua eis con-
1. Cor. 4 ceſſit, dona videlicet naturæ & gratiæ, ſacramẽta eccleſiæ, & quicquid boni in fidelibus in-
Iacob. 1 uenitur. Quid em̃ habes quod non accepiſti? Cum omne bonũ optimũ, & omne donũ perfe
ctum de ſurſum ſit, deſcendens à deo, ⌞& vni dedit quinq́ talenta, alij autem duo, alij vero
vnũ, ⌟ id eſt vni largitus eſt dona plura atq́ maiora, alij vero minora ac pauciora. Alij quip-
1. Cor. 12 pe (ſecũdum Apoſtolũ) datur per ſpiritũ ſermo ſapiẽtiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij gratia ſanita-
tum, alij operatio virtutũ, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituũ, aliquibus quoq́ dantur om̃ia
iſta & aliqui in naturalibus inclyte decorãtur, qui ſortiti ſunt animã bonã, & quaſi naturali-
ter ad virtutes diſpoſiti, ingenioſi, eloquẽtes, formoſi, ad aliorũ gubernationẽ bene diſpoſi-
ti. Per duo ergo talẽta intelligere poſſumus ſubtilẽ intellectũ, & affectũ bene diſpoſitum, vel
Talenta hæc quid deſignẽt. ſapiẽtiam & charitatem, ⌞vnicuiq́, ⌟ ſeruorũ largitus eſt Chriſtus, ⌞ſecũdum propriã virtu
tem, ⌟ id eſt ſecũdum ipſius capacitatẽ & dignitatẽ. Ex quo patet, quòd per iſta talenta intel
ligenda ſint maxime dona gratiæ gratũ faciẽtis ſeu gratis datę. Hæc em̃ ſuperaddũtur natu-
ralibus donis, & ꝑficiũt ea, ⌞& ꝓfectus eſt ſtatim, ⌟ id eſt diſtributiõe hac facta proprię liber
tati eos dimiſit, vt negotiarẽtur. ⌞Abijt autem, ⌟ id eſt in opus proceſſit & iuit quo deus prę
cepit, ⌞qui quinq́ talẽta acceperat. ⌟ Per hæc quinq́ talẽta intelligo quinquipartitam gra-
tiam ad viros apoſtolicos & perfectos pertinẽtem, videlicet ſapiẽtiam, ſanctitatem, eloquẽ-
tiam, miraculorum operationẽ, & diſcretionem in om̃ibus, ⌞& operatus eſt in eis, ⌟ id eſt ꝑ
ea, hoc eſt bene vſus eſt eis & fructuoſe ea expẽdit ad dei honorẽ, & aliorum ædificationem E
propriamq́ ſalutẽ, ⌞& lucratus eſt alia quinq́, ⌟ id eſt in eiſdem donis multũ profecit & cre
uit, vel alia quæ nõdum acceperat eſt adeptus. ⌞Similiter qui duo talẽta (prædicta) acceperat
lucratus eſt alia duo, ⌟ eo modo ſicut præcedẽs quinq́. ⌞Qui autẽ vnum acceperat, abiẽs, ⌟
id eſt à deo auerſus & ad terrena ſe vertẽs, ⌞fodit in terra, ⌟ id eſt talẽtum ſibi collatũ, videli-
cet intellectualẽ notitiã & ſubtilitatẽ, in ſenſibilibus merſit & occupauit, abutẽs gratia dei, &
1. Pet. 4 proximo nihil proficiẽs, cum tamẽ Petrus admoneat: Vnuſquiſq́ (inquiẽs) ſicut accepit gra
tiam in alterutrũ illũ adminiſtrãtes, ſicut boni diſpẽſatores multiformis gratiæ dei, ⌞& abſcõ
dit pecuniam dñi ſui, ⌟ id eſt prædictũ talẽtum ſibi à deo mutuatum nõ produxit in lucẽ ve-
Hiere. 4 ritatis atq́ iuſtitiæ, ſed ad errorẽ & vanitatẽ vſus eſt eo, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Sapientes
Eſai. 49 ſunt vt faciãt mala, bene autem facere neſcierũt. De talibus loquitur Eſaias: Væ qui profun-
di eſtis, vt à dño abſcondatis cõſilium, quoꝝ ſunt in tenebris opera. Itaq́ qui abſcondit talẽ-
tum ſibi donatũ, nõ acquieſcit Apoſtolo exhortãti: Noli negligere grãm dei. Et rurſus: Col-
1. Tim. 4 labora (inquit) grã dei. Ideo de ſeipſo teſtatur: Gratia eius in me vacua nõ fuit. ⌞Poſt multũ
2. Tim. 1
1. Cor. 15 vero temporis venit dñs ſeruorum illorũ, ⌟ id eſt in die iudicij, qui multũ diſtat à die aſcenſio
nis, venit Chriſtus, ⌞& poſuit rationẽ cum eis, ⌟ id eſt rationẽ exiget à ſeruis ſuis, diſcutien-
do qualiter vſi ſint beneficijs ſibi cõceſſis. ⌞Et accedẽs, ⌟ id eſt Chriſto fiducialr̃ ſe reprę ſen-
tans, ⌞qui quinq́ talẽta acceperat, obtulit alia quinq́ talẽta, ⌟ id eſt fructũ & meritũ operum
ſuorum quæ cõſequutus eſt bene vtẽdo ſuis talẽtis, ⌞dicẽs: Domine quinq́ talẽta mihi tradi-
diſti, ecce alia quinq́ ſuperlucratus ſum, ⌟ proficiẽdo in bonis, & grãm mihi datam duplicã
do, vel alijs eam cõmunicãdo. ⌞Ait illi dñs eius, ⌟ iuſtus omniũ remunerator, ⌞Euge. ⌟ In-
teriectio eſt animi exultãtis .i. tibi cõgaudeo, & bene ſit tibi, ⌞ſerue bone (ĩ habitu) & fidelis ⌟
Iohan. 8 in actu, nõ tuũ, ſed dñi tui quærẽs honorẽ, ⌞quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ⌟ id eſt donis gra-
tiæ, quæ parua ſunt cõparatione donoꝝ glorię efficaciter vſus es, ⌞ſupra multa te cõſtituã, ⌟
id eſt perfectũ pręmiũ omnium bonoꝝ aggregatione perfectũ, & bonũ tui appetitus plena- F
rie cõtentatiuũ tibi præſtabo, hoc eſt meipſius fruitionẽ, imò meipſum tanquã obiectũ be-
atificum, bonũq́ immẽſum, ⌞intra in gaudium dñi tui, ⌟ id eſt patriã cœleſtẽ, atq́ diuicias
glorię creatoris, vt immergaris & abſorbearis in deum, & impleatur in te quod ait prophe-
ta: Adimplebis me lętitia cũ vultu tuo. Itemq́: Saciabor cũ apparuerit gloria tua. ⌞Acceſſit
Pſal. 15 autem & qui duo talẽta acceperat. ⌟ Sicut de pręcedẽti, ita de iſto ſubiũgitur, nec eſt difficul
Pſal. 16 tas in lr̃a. Quamuis autẽ huic ſeruo dicatur ſicut & priori, ⌞ſupra multa te cõſtituam, ⌟ nõ ta-
mẽ amboꝝ eſt merces æqualis, ſed qui pluribus & maioribus donis idoneè eſt vſus, maiorẽ
cõſequitur gloriam, q̃ qui paucioribus atq́ minoribus vſus eſt fructuoſe. Sicut ecõtrario am-
Dona augent. pliorẽ damnationẽ incurriſſet ille q̃ iſte ſi negligẽs fuiſſet repertus. Cum enĩ augẽtur dona, ra
tiones etiam creſcunt donorum, ſecũdum Gregoriũ. ⌞Accedẽs autem & qui vnũ talentũ ac-
2. Cor. 5 ceperat. ⌟ Nam & impij adducent ad Chriſti tribunal, & ei reſpondere cogent, ⌞ait: Domi
Roma. 11 ne ſcio quia homo durus es ⌟ .i. rigoroſus & diſtricte vlciſcẽs. Deniq́ Paulus ait: Vide boni-
tatem & ſæueritatem dei, proprie tamẽ nõ eſt Chriſtus durus, ſed iuſtus, & pro tẽpore rigo-
roſus, ⌞metis vbi non ſeminaſti, & congregas vbi non ſparſiſti, ⌟ id eſt plus requiris q̃ contu
liſti, & quæris opera meritoria in his qui ex naturalibus ſuis meteri non poſſunt, imò & in in-
fidelibus

A fidelibus ad quos non deſtinaſti legatos ſeu prædicatores, ⌊& timens⌋ tuam diſtrictionem ⌊abij & abſcondi tuum talẽtum in terra, ⌋ ſecundũ ſenſum iam præinductũ.i.opera bona omiſi, & pauore confractus ſiue diffidẽs, quod tibi ſatisfacere poſſem, ceſſaui à bene agendo, ⌊ecce habes quod tuũ eſt, ⌋ id eſt donũ quod mihi donaſti recipere potes, nec oportet vt am plius exigas à me ⌊Reſpondens autem dominus eius, dixit ei.⌋ Omnia iſta ſuo modo fient in iudicio intellectualiter ac repẽte. ⌊Serue male, ⌋ qui teipſum excuſas, & domino tuo calũniam facis, ⌊& piger, ⌋ id eſt negligens, qui per inobediẽtiam omiſiſti talẽtum tibi collatum fructuoſe expendere, ⌊ſciebas quia (ego) meto vbi non ſemino, & cõgrego vbi nõ ſpargo⌋ iuxta ſenſum iam tactũ, ⌊oportuit ergo te cõmittere, ⌋ id eſt ad bene vtendum, & erogandũ dare, ⌊pecuniam meã, ⌋ id eſt talentũ quod tibi conceſſi, ⌊nummularijs, ⌋ id eſt bonis rectoribus atq; doctoribus, qui more nummulario⁊ illud alijs erogaſſent ad accumulandũ ſpirituale lucrum, gratiamq́; diuinã in ſeipſis & alijs, vel nummularijs.i.auditoribus bonis, q poſſent dominicã pecuniã duplicare, agẽdo quod didicerunt, & de virtute in virtutem pergendo, ⌊& veniens ego, ⌋ ad iudicandũ te, ⌊recepiſſem vtiq; quod meũ eſt⌋.i.talentũ tibi creditũ acceptaſſem, & bene erogatũ fuiſſe iudicaſſem, recepiſſemq́; illud ⌊cũ vſura⌋.i.ſpirituali profectu ſeu lucro inde exorto, & ita te & illos ſaluaſſem. Seruus iſte peruerſus ex proprijs verbis damnatione dignus cõuincitur. Quoniã enĩ agnouit dominũ ſuum eſſe durũ, & metere vbi nõ ſeuerit, debuit eſſe formidoloſus atq; ſolicitus, ne coram dño ſuo infructuoſus & va

B cuus appareret, ſciens ſe de negligẽtia puniendũ. Deinde Chriſtus ait executoribus ſui iudicij, ſcilicet angelis bonis vel malis. ⌊Tollite itaq; ab eo talentũ⌋ vnicũ quod recepit.i.honore & præmio talẽti eum priuate, vt nõ cedat ei in bonũ ſeu gloriam, ſed in malũ atq; ſupplicium, ⌊& date ei qui habet decẽ talenta⌋.i.facite vt cedat ei in gloriam, quia ex cõparatiõe negligẽtiæ illius, huius diligẽtia clarius eluceſcet, ſicut oppoſita iuxta ſe poſita euidentius innoteſcunt, & etiã qm̃ pœna illius auget felicitatẽ iſtius, ſecundũ illud: Lætabiſ iuſtus cũ viderit vindictam. Scimus equidem qm̃ diligentibus deũ oĩa cooperanſ in bonum. Cur aũt iſtud talentũ potius dari dicaſ habenti decem talenta, videlicet ei qui quinq; talenta duplicauit, q̃ habenti talẽta quatuor, ſubiungiſ. ⌊Omni enĩ habenti dabiſ, ⌋ id eſt quanto quis magis in gratia dei profecerit, tanto ampliorẽ gratiæ multiplicationẽ in p̃ſenti, gloriamq́; pleniorem habebit in patria, ⌊& abundabit⌋ in ſpirituali opulẽtia. Ex quo patet ſecundũ quoſdã, quòd plus recepit is cui credita ſunt quinq; talẽta, q̃ ille cui conceſſa ſunt duo, vel cui vnum, quamuis quidã dicant oppoſitum, ⌊ei autem qui nõ habet, ⌋ id eſt modicũ poſſidet. Quod enĩ modicum eſt, pro nihilo reputaſ: Vel, ei qui non habet grãm gratum facientem ſeu charitatem, vel fidem quæ per dilectionem operaſ: Vel, ei qui nõ habet.i.largitori gratia⁊ ingratus eſt, ⌊& quod videſ habere⌋.i.hocipſum quod à deo ſortitus eſt, quantũ ad donũ naturæ ſeu gratiæ gratis datæ, ⌊auferet ab eo⌋.i.non cedet ei in bonũ, vel omnino ſpoliabiſ eo, quia nec ſapientia, nec ſcientia, nec opes, nec ratio erunt apud inferos quo iſte & ſibi ſimiles proijcient. Veruntamen (vt ait Dionyſius) per peccata nõ deſtruiſ natura, ſed læ diſ. vnde in dæmonibus naturalia permanſerũt acuta & integra, tamẽ quo peccator meliora naturalia habuit, eo damnabilior comprobaſ. ⌊Et inutilem ſeruũ⌋.i.infructuoſum, qui nec propriam ſalutẽ cũ

C timore & tremore operatus eſt, nec dñi ſui quæſiuit honorẽ, nec profuit proximis, ⌊eijcite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentiũ, ⌋ Hoc totum ſupra expoſitũ eſt.

¶Satagendũ eſt itaq; vnicuiq; noſtrũ, vt dona ſibi diuinitus pręſtita ſagaciter atq; humiliter penſet, deo gratus eſſe conetſ, & digne ambulet vocatione qua vocatus eſt. Hoc fecit virgo glorioſa cũ dixit: Quia fecit mihi magna qui potens eſt, vnde Apoſtolus: Nos (inquit) non ſpiritum huius mũdi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Si enĩ ignoremus quid & vnde habemus, non agimus gratias, nec benefactorem diligimus. Gratias aũt agendo ac diligendo beneficijs potioribus adimplemur. Verũtamen inueniunſ quidam vani, nimiũ imperfecti & friuoli, qui ſi aliquid excellentiæ vel perfectiõis in ſe deprehenderint, ſtatim in ſe gloriari, intumeſcere, aliosq́; aſpernari incipiũt. ¶⌊Cum autem venerit filius hominis in maieſtate ſua.⌋ Dicũt aliqui in iſto cap. tres parabolas contineri, quarũ iſta ſit tertia, quam aſſerũt pertinere ad actiuos. Sed quod hic diciſ, non eſt parabola, non enĩ aliud per ſimilitudinem ſignificaſ, ſed de ipſo iudicio apertiſſime ſaluator prænuntiat, de quo in duabus præcedẽtibus parabolis occulte & figuraliter loquebaſ. Denique & ſi eſſet parabola, non tamen ſolos actiuos concerneret. Agiſ enĩ hoc loco de oĩbus gentibus, & ſegregatione, examinatione, iudicatione, & præmiatione eo⁊, vt patet inſpicientibus literã. Quia ergo de ipſo iudicio multa p̃dixit obſcure & myſtice, nũc deſcribit ipſum & proceſſum eius aperte. Cũ aũt venerit filius hoĩs motu locali & corporali deſcẽſu à cœlo empyreo ad iudiciũ, q ſcd̃m ſuã diuinitatẽ immẽſus atq; immobilis eſt, in maieſtate ſua.i.in ſua magna poteſtate & corpore glorificato, ⌊& oẽs angeli⌋ ſancti nouẽ ordinũ, ⌊cũ eo, ⌋ q in ſuo primo aduẽtu venit in humilitate cũ paucis & ægenis diſcipulis. Veniẽt aũt angeli ſancti

Qui ſint nummularij.

Pſal. 83

Pſal. 57. Roma. 8

Galat. 5

Eccl. 9

Dionyſius.

Exortatio ad

Ephe. 4

Luc. 1.

1. Cor. 2

Extremi iudicij proceſſum deſcribit.

cum eo,& tũc viſibilr oĩbus apparebũt. Primo, propter reuerẽtiã iudicis. Secũdo ad terrorẽ D
malorũ. Tertio ad accuſationẽ eorũ q angelicis inſtinctib⁹ noluerũt aſſentire. Quarto, vt exe
quant ſnĩam iudicis in reprobos. ¶ Dicit hic q dã, ꝙ miniſterio angelorũ bonorũ electi dedu-
Sap.3 cent ad cœlũ, reprobi vero ab angelis malis ad inferos ptrahent, ſed verius reor, ꝙ electi per
dotẽ agilitatis, ꝑpria ptãte aſcẽdẽt, & velut ſcintillæ in arũdineto diſcurrẽt: itẽ, ꝙ angeli ſan
Marc.13 cti proijciẽt & cõtrudent tã dæmones q̃ hoies pditos in infernũ. Diaboli eñ tã inuite intra-
bũt infernum, vt hoies praui. Ideo eñ ſupra dixit ſaluator: Exibũt angeli & ſeparabũt malos
de medio iuſtorũ, & mittẽt eos in caminũ ignis, tũc ſedebit ſup ſedem maieſtatis ſuæ .i. in
ſua iudiciaria ptãte reſidebit: Vel, ſup ſedẽ maieſtatis ſuæ .i. ſup eccleſiã in qua ſedes eſt dei,
& cõgregabunt .i. ab angelis corã eo adducent gẽtes quorũcũq; tpm, graduũ, cõditionũ,
ætatũ, & ſtatuũ ante eũ, & ſeparabit eos ab inuicẽ, loco & voto ac pmio, ſicut paſtor ſe-
Eſa. 56 gregat tpe ſerotino, oues ab hœdis, in diuerſis ſtabulis eos locãdo. In die eñ ſimul paſcũ
tur, ſed de ſero ſegregant, ſic durante die & tpe gr̃æ ſimul in eccleſia habitãt & veſcunt electi
& reprobi. Porrò in fine tpis huius, hoc eſt in cõſummatione ſeculi ſecernent & diuidentur,
& ſtatuet .i. firmiter ponet filius hominis, nõ humana, ſed diuina virtute, oues quidẽ,
.i. electos, q propter innocentiã, ſimplicitatẽ, vtilitatẽ, & operũ bonorũ fœcunditatẽ onibus
Pſal.78 cõparant, iuxta illud: Nos autẽ pplꝰs eius, & oues paſcuæ eius, de quibus loquit Chrũs: Ego
Iohan.10 ſum paſtor bonus & cognoſco oues meas. Et alibi: Ecce ego ipſe paſcã oues meas, à dextris
Ezech.34 ſuis, vel ad literã ad latus ſuũ dextrũ, tanq̃ in loco digniori: Vel, à dextris .i. i bonis ſuis incũ E
dis & proſperis, in cõſolatione & ſpe bona, ita ꝙ ignis cõflagrationis eos nõ lædet protunc,
hœdos aũt (ſtatuet) à ſiniſtris .i. in loco oppoſito, & in aduerſis ac triſtibus in deſolatione,
& ignis pdicti cõbuſtione, q ſignificant p hœdos, qm̃ hœdus eſt animal petulãs, laſciuũ, in-
Apoc.19 fructuoſum, ſemp feruens ad coitũ. Tunc dicet rex, videlicet Chrũs, q habet in veſtimẽ
Hiere.23 to & in fœmore ſuo ſcriptũ: Rex regũ & dñs dominantiũ, de quo Hieremias teſtatus eſt: Re-
Pſal.71. gnabit rex & ſapiens erit, & faciet iudiciũ & iuſtitiã in terra. Et Pſalm̃. Deus iudiciũ tuũ regi
Sap.5 da, his q à dextris eius erũt, qui ſtabũt in magna cõſtãtia aduerſus eos q ſe anguſtiauerũt.
Venite (ad alta cœlorũ) bñdicti patris mei .i. ſanctificati, gratijsq; repleti à patre meo deo
æterno & adorãdo, poſſidete, hæreditaria, ꝑpetuaq; poſſeſſione, paratũ vobis regnũ à
cõſtitutione mũdi .i. cœlũ empyreũ, eiusq; delicias in principio mũdi creatũ & ad inhabita
Iohan 14 tionẽ electorũ aptatũ. Nec obſtat q̃d dñs ait: Vado parare vobis locũ. Cœleſtis eñ patria an
te cõſtitutionẽ mũdi parata eſt ſanctis ſecundũ prædeſtinationẽ, à principio mũdi p creatio
nem, in Chri paſſione & aſcenſione, quãtum ad meritũ introeundi & ianuę apertionẽ. Eſu
O pa miſcdiæ. riui eñ, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere. Ponit hic ſex opera mi-
ſericordiæ, quibus addi ſolet ſeptimum, ſcilicet mortuorum ſepelitio. Quomodo autẽ electi
exhibuerint hæc Chriſto, ipſe poſt pauca exponit, hoſpes (.i. peregrinus) erã, & collegiſtis
Eſaiæ.58 (.i. ad hoſpitiũ veſtrũ induxiſtis) me, prout in Eſaia habet: Aegenos, vagosq; induc in do
Iob.31. mum tuam. Vnde & Iob: Foris (inquit) nõ remanſit peregrinus, oſtium meũ viatori patuit.
Hinc Paulus hortat: Hoſpitalitatem nolite obliuiſci, per hanc eñ placuerunt quidam ange-
Heb.13 Gene.18 lis hoſpitio receptis, videlicet Abraham & Loth, nudus, & operuiſtis me veſtibus, prout
Iohan.3 monet Iohannes Baptiſta: Qui habet duas tunicas, det nõ habenti, infirmus (fui,) & viſita-
Eccl.7 ſtis me, conſolationem & opem exhibẽdo. Hinc eñ in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Non te F
pigeat viſitare infirmũ, Ex his eñ in dilectione firmaberis. Et Iacobus: Religio (ait) munda
Iacobi.1 & immaculata apud deũ & patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum
& immaculatũ ſe cuſtodire ab hoc ſeculo, in carcere eram, & veniſtis ad me alendum, con
ſolandum, ſeu liberandũ, quia & ſcriptum eſt: Erue eos qui ducunt ad mortem. Tunc reſpõ
Prou.24 debunt ei iuſti, dicentes: Domine quãdo te vidimus eſurientem & pauimus, ſitientem & de-
dimus tibi potũ: quãdo autem te vidimus hoſpitem? &c. Iſta interrogatio nõ oritur ex du
bitatione, ſed pietate & admiratione de iudicis dignatione, & item ex deſiderio audiendi iu
cundũ reſponſum. Eorũ quippe conſcientia proteſtabit eis, quod vera ſint iudicis verba, &
ſcient quod Chriſtus reputat ſibi factũ, quod ſuis ſit membris, nã & ideo iſta fecerunt. Et
Matt.25 reſpondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quãdiu (.i. quandocũq; vel quantũcũq;) feciſtis
vni de his fratribus meis minimis .i. alicui inopi quantũcunq; in hoc ſeculo vili & abiecto,
Qui ſint cor pus Chriſti myſticum mihi feciſtis. Iſti eñ ſunt corpus meum myſticum, & caro mea, & tam grata habeo bona
eis facta, ac ſi meæ perſonæ eſſent exhibita, dummodo ex charitate, & propter me facta ſint
eis. Ob id autẽ quod ait: Quàndiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis, vi-
det Hieronymus dicere, quod Chriſtus non paſcatur, potetur, hoſpitetur, operiatur, vel cæ
tera miſericordiæ opera ſibi reputet facta, niſi in pauperibus ſpiritu, qui ſunt fratres Chriſti,
pertinentes ad gregem ipſius. Sed quamuis Chriſtus in illis ſpecialiter ſit, & opera eis impen
ſa ſibi facta profiteatur, tamen meritorium eſt quibuſcunq; pauperibus benefacere propter
deum, & quoniam ſanctæ trinitatis inſigniti ſunt imagine, gratiæ, gloriæq; capaces, Tunc
dicet

A dicet & his qui à ſiniſtris eius erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternū. ⌋ Per ignem
infernalem intelliguntur cætera gehennæ ſupplicia, de quibus ait Pſalmiſta: Pluet ſuper pec Pſal. 10.
catores laqueus ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorū, ⌊ qui paratus eſt dia-
bolo, ⌋ primo apoſtatæ, ⌊ & angelis eius, ⌋ de quibus in Apocalypſi ſcribitur: Draco pugna- Apoca. 12
bat & angeli eius. Itemq́ Apoſtolus: Neſcitis (ait) quia angelos iudicabimus? Ignis iſte ſecun 1. Cor. 6
dum quoſdā à principio mundi ſimul cū cœlo empyreo factus & angelis malis paratus eſt,
dicunt enī infernum ſimul cum cœlo creatum. Vnde in Eſaia legitur: Præparata eſt ab heri Eſaiæ 30
Tophet, à rege præparata, profunda & dilatata, eſca eius ignis, & ligna multa. Tophet vocat
gehenna. ⌊ Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere, &c. ⌋ Jacobi. 2
Ideo cōdemnantur, quoniā opera miſericordiæ nō fecerunt. Iudicium enī ſine miſericordia
fiet ei, qui non fecerit miſericordiam. ⌊ Tunc reſpondebūt ei, ⌋ videlicet Chriſto iudici, ⌊ &
ipſi: Domine quādo te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitē, aut nudum, aut infir-
mum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? ⌋ Hoc dicūt deſiderantes ſe excuſare. ⌊ Tūc
reſpondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quàndiu nō feciſtis vni de minoribus his, ⌋ id eſt
fratribus meis minimis, ⌊ nec mihi feciſtis, ⌋ hoc eſt, quod illis negaſtis & ſubtraxiſtis, mihi
negaſtis & ſubtraxiſtis. An iſtud iudiciū fiet vocaliter vel ſolum mentaliter, non eſt certum,
quamuis aliqui ſatis audenter ad hoc reſpondere præſumant, temere diffinientes, quod ſine
periculo ignoratur, multis tamen magnis viris apparet probabilius, quod prolatio ſenten- Danie. 12.
B riæ erit vocalis. Deniq; de iſto iudicio maniſeſte prædictum eſt in Daniele: Multi de his qui
dormiunt in puluere terræ, euigilabunt: alij in vitam æternam: alij in opprobriū. Vnde nūc
ſubditur. ⌊ Et ibunt hi, ⌋ vtpote qui à ſiniſtris erunt, ⌊ in ſupplicium æternū, iuſti autem in vi
tam æternam. ⌋ ¶ Locus iſte ſancti euangelij admonitione potius indiget, q̄ expoſitione.
Cogitemus ergo & intimo corde penſemus futuri iudicij rigorem, horrorē & intolerabili- Futuri iudicij rigor.
tatem, dulcedinem verborū iſtorum, Venite benedicti patris mei, & gaudia electorū, ama-
ritudinem quoq; huius ſententiæ. Ite maledicti in ignem æternū, & infernalium ſuppliciorū,
vehementiam ſempiternam, reproborū calamitatem, deſperationē & incomprehenſibilem
deſolationem, Item q̄ pauendū & graue ac doloroſum erit dæmonibus æternaliter ſociari,
æternæq́ obliuioni traditū eſſe. ¶ Quæri poteſt, cur Chriſtus dicat in futuro iudicio diſce-
ptationē fieri potius de operibus miſericordiæ q̄ charitatis vel iuſtitiæ, cum tamen de omni
peccato futura ſit ibi diſcuſſio, nec omnes electi, de quibus iam ſermo eſt, opera miſericordiæ
fecerint, vt patet de pauperibus & religioſis q̄pluribus, præſertim de clauſis & anachoritis?
Dicendū, quod ideo, quoniā opera miſericordiæ ſunt magis generalia homini. Nihil enī na-
turalius q̄ benefacere conſorti naturæ. Secundo, quoniā opera miſericordiæ directe & eui-
denter includunt charitatē, virtutū reginā. Tertio, vt appareat q̄ iuſte negetur reprobis tūc
miſericordia, qui nunc proximo miſericordiā non impendūt. Quarto, vt homines ex his ver
bis Chriſti incitentur ad opera pietatis. Quinto, quia ſcriptura ſpecialiſſime & copioſiſſime
hortatur, laudat atq; beatificat opera miſericordiæ. Siquidē beati miſericordes, quoniā ipſi Mat. 5
miſericordiā conſequentur. Et: Beatus qui intelligit ſuper egenū & pauperē. Sexto, ad inſi- Pſalm. 40
nuādū quod vniuerſa ſalus noſtra & gratia, & quicquid in nobis boni eſt, ex miſericordia dei
procedit, dependet, perficitur. Poſtremo, per corporales miſericordiæ actus dantur intelli
C gi ſpiritualia miſericordiæ opera, quæ illis præſtantiora & magis meritoria perhibentur.

¶ Enarratio Cap. XXVI. de paſſione Chri, Et factū eſt. Arti. XLI.

Hora eſt, vt præparemus nos ad intuendū filiū hominis pro nobis in
cruce leuatū p ſerpentē æneū à Moſe pro ſigno erectū, ſignificatū: Nume. 21
vt ſicut Iudæi inſpiciendo ſerpentē illū, ſanabantur à morſu ſerpentū: Joban. 3.
ſic nos intuēdo p fidē, affectū & imitationē, ſaluatorē propter nos
in patibulo eleuatū, ſanemur à morſibus diabolorū, à læſione pecca-
ti, à tentationis veneno, Chriſtus quippe in cruce ſuſpēſus liber eſt,
in q̄ omniū virtutū perfectiones, omniū cōtēplationū ſublimitates
& quicquid ad ſalutē pertinet, quicquid ad ſpeculationis apicē ſpe-
ctat, mirabiliter, ineffabilr & ſupnaturalr leguntur, diſcuntur, reſplēdēt
Deſcripturus itaq; glorioſiſſimus, ſapiētiſſimusq́ Euāgeliſta ſubli-
mis, apoſtolus ſanctus Matthæus, paſſionē dñi noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt ſalus, vita & re-
ſurrectio noſtra, ita exorſus eſt. ⌊ Et factū eſt cū cōſummaſſet ⌋ .i. terminaſſet, ⌊ Ieſus, ⌋ fi- Col. 2
lius dei, in quo ſunt oēs theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, ⌊ ſermones hos oēs, ⌋ q in
præcedētibus ſunt deſcripti capitulis, ⌊ dixit diſcipulis ſuis, ⌋ præſertim apoſtolis, ad quos
fecit ſermonē præſcriptū, qui in duobus pcedētibus capitulis poſitus eſt. ⌊ Scitis, quia poſt bi
duū ⌋ .i. poſt duos dies, videlicet iſtū in quo hæc loquor, & imediate ſequentē, ⌊ paſcha fiet ⌋
.i. paſchalis celebritas incipiet & immolabitur agnus paſchalis. Vnde Lucas ſic habet: Appro- Luc. 22

 pinquabit

A Lucam videtur aſſerere, quod Symon iſte adhuc erat leproſus, ſic etenim ait: Apparet quòd
Chrus leproſum non refugit, non vitauit immundũ, vt maculas humani corpis poſſet ablue
re. Hieronymus autem hoc loco affirmat, quòd tũc non erat leproſus, ſed ante curatus fuit à Hieronymus.
Chriſto, retinuit tamen nomen leproſi, quemadmodũ & Matthæus poſt conuerſionem ſuã
vocatus eſt publicanus, & iſtud communius tenetur, probabiliusq́; videtur, quia Iudæis non Lucæ.5
licuit ĩgredi ad leproſos. In domo aũt Symonis huius fuerũt hac vice cũ Chriſto nõ ſolũ diſci
puli eius, ſed etiã Maria Magdalena, Martha, & Lazarus, vt patebit. Iohannes eñ manife-
ſte ſic habet, fecerũt ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, Lazarus aũt erat vnus ex diſcum- Iohan.12
bentibus. Sed quia hic dicitur, & Martha miniſtrabat, Origenes & multi eum ſequentes, di- Origenes
xerunt, quòd cœna hæc fuit in domo Marthæ, verũ quia hoc loco & in Marco clariſſime di- Marci.14
citur, quòd effuſio vnguenti, de qua ſtatim ſubdetur, quam oĩes dicunt factã in cœna præ-
dicta fuit in domo Symonis leproſi, dicendũ eſt, quod cœna iſta celebrata ſit in domo ipſi-
us. Sed rurſus videt hoc poſſe ſolui, ꝑ id quod hoc loco ait Hieronymus ipſam Bethaniã quæ
interꝑtatur domus obedientiæ, quondam fuiſſe Symonis leproſi, atq; ꝑ hoc quod Chriſtus
fuit atq; cœnauit in domo Symonis huius, non excluditur quin cœnauit in domo Marthæ,
cuius domus fuit in Bethania. Huic vero obuiare videtur illud Marci: Cum eſſet Bethaniæ in Marc.14
domo Symonis leproſi, ex ꝗ cõcluditur, ꝙ domus Symonis erat pars Bethaniæ, & hoc idẽ di
cit Ambroſius. Ad argumentũ ãt Origenis dicẽdũ, ꝙ Martha miniſtrabat in domo alterius
propter reuerentiã Chriſti, & etiam quia fortaſſis propinqua & familiaris erat Symoni huic.
“ Solent nãq; amici interdũ ſeruire in domibus propinquorũ familiariumq́; ſuorum, ⌊ acceſſit
“ ad eum mulier (videlicet Maria Magdalene) habens alabaſtrum ⌋ .i. vas factum de alabaſtro
“ quod eſt genus marmorei lapidis, in quo vnguenta ſeruant illæſa, ⌊ & effudit ſup caput ipſi-
“ us (Ieſu) recũbentis, ⌋ hoc eſt, in menſa ſedentis & manducantis, ſeu quieſcentis. ¶ Bis in Euã Chriſtus bis vnctus vnguento
B gelio legit Chriſtum ꝑfuſum vnguento fuiſſe à muliere. Primo in Luca apud quem habet, Lucæ.7
quod mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd Ieſus accubuit in domo Phari-
ſæi, attulit alabaſtrum vnguenti. Scd̃o apud Iohannem, vbi ſcriptũ eſt: Maria accepit librã Iohan.12
vnguenti nardi piſtici precioſi, & vnxit pedes Ieſu, & domus impleta eſt ex odore vnguen-
ti. Et de hac ſecunda vnctione nunc agitur, quia fuit occaſio venditionis Chriſti, vt ſubdit.
Sed an vtraq; vnctio facta ſit ab eadẽ fœmina .ſ. Maria Magdalena diſſentio eſt inter ſanctos
doctores. Hieronymus & Chryſoſtomus dicũt, ꝙ non. Ait quippe hoc loco Hieronymus: Hieronymus.
Nemo putet eandẽ eẽ, ꝗ ſup caput effudit vnguentũ, & quæ ſup pedes. Illa eñ lachrymis la- Chryſoſtom⁹.
uat, & crine tergit, & peccatrix appellat. De hac aũt tale nihil ſcriptum eſt. Auguſtinus vero Auguſtinus
Gregorius, Beda & Eccleſia tenent oppoſitũ, ꝙd ꝓbat Auguſtinus, quia apud Iohannẽ legit Gregorius
ꝙ Maria vnxit dñm vnguento, & poſt capite ſequenti rurſus deſcribit Mariã pedes Ieſu vn- Beda.
xiſſe. Porro Ambroſius ſup Lucã relinquit ſub dubio. Tangit eñ reſpõſionẽ pro vtraq; par- Iohan.11.
te. Verũtñ ſalua in oĩbus beatiſſimi Hieronymi reuerẽtia, nõ videt dictũ eius qbuſdam ꝓ- Ambroſius.
babile. Dicit eñ nihil tale ſcriptũ eſſe de hac muliere quæ vnxit caput Ieſu, videlicet, Maria
Magdalena, de cuius vnctiõe in Bethania facta nũc agit, ſed de illa de qua recitat Lucas, quod Lucæ.7
ſtans retro ſecus pedes Ieſu, lachrymis cœpit rigare pedes eius. Cui obuiat ꝙ de Maria ſoro- Iohan.11
re Marthæ ac Lazari ſcriptũ eſt apud Iohannẽ, ꝙ capillis ſuis exterſit pedes ſaluatoris, & ꝙd Iohan.12.
C vnxit pedes eius, quorũ vtrũq; etiam recitat Lucas. Rurſus in Marco legit: Surgens Ieſus ma Lucæ.7
ne primo ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene, de qua eiecerat ſeptem dæmonia .i. ſe
ptem pctã mortalia ſcd̃m expoſitores, ex quo conſtat Mariã Magdalenã peccatricem fuiſſe,
cui cõſonat eius legenda, in qua ipſa fert dixiſſe ſacerdoti, eam in heremo inuenienti, quòd ipſa
eſſet famoſa illa peccatrix, de qua in Euangelio legitur. ¶ Præterea non ſolum eadem fœmi-
na eſt quæ effudit vnguentum ſuper caput & pedes Chriſti, ſed etiã eadem hora Maria Ma-
gdalene fecit vtrũq;. Iam eñ oſtenſum eſt, ꝙ Matthæus nũc deſcribit vnctionẽ in Bethania
factã paſſione inſtãte, & illã Matthæus ac Marcus aſſerũt factã ſup caput Ieſu recũbentis. Io- Mar.14
hannes vero ſcribit factã ſup pedes ipſius. Neceſſe eſt ergo fateri quod vnxit pedes & caput. Iohan.12
In prima tñ vnctiõe non legit, niſi pedes vnxiſſe. Dicendũ eſt ergo cũ Beda, ꝙ Maria hæc bis
vnxit Chriſtũ, ſemel in Galilæa in domo phariſæi ex contritiõe ſequẽs Chriſtũ, & lachrymis
pedes eius lauãs, vt indulgentiam conſequeretur. Alij tamen dicũt, ꝙ hoc factũ ſit in Hieruſa- Chriſtum bis vnxit Maria
lem. Secũdo in Bethania ex reuerentia & deuotione, ideo Lucas deſcribit eã nomine pecca-
tricis, Matthæus vero nomine mulieris, quia iam altera fuit ſcd̃m ſtatũ & meritũ. vt tangit
Ambroſius. Et quoniam Maria vnxit caput Ieſu, dicunt aliqui ꝙ iſtud vnguentum nõ erat
groſſæ materiæ vt cætera vnguenta. Indecens enim videretur tale vnguẽtum ſuper caput ho
minis fundere, ſed ſubtilis, videlicet liquor ꝑcioſus de re aromatica expreſſus, ſeu lachryma
de arbore aromatica fluẽs, quę herba ſeu arbor dr̃ nardus. Vnde ait Iohãnes, ꝙ Maria accepit
librã vnguenti nardi piſtici .i. fidelis & puri nõ mixti nec ſophiſticati, in ꝗ tãgit ꝑcioſitatem
vnguenti illius, ita ꝙ piſtici refertur ad vnguentũ. Nardus vero hæc habet ſpicas quaſdã ex

Marc.14 quibus liquor iſte extrahitur ſiue diffunditur, vt aliqui referunt, ideo Marcus refert, φ mulier iſta habuit alabaſtrũ vnguenti nardi piſtici ſpicati, hoc eſt, ſpicas habentis. Hoc ergo vnguentũ, quia refrigeratiuũ, confortatiuũ, & odorifeꝝ fuit, fudit Maria ſup caput & pedes dñi Ieſu, qui nu do capite, & nudis pedibus legit inceſſiſſe, quemadmodũ aqua roſacea fundi ſolet ſuper caput æſtuantis. ⌊ Videntes antẽ diſcipuli ⌋ prędictã effuſionem vnguenti, ⌊ indignati ſunt, dicentes: Vt quid perditio hæc? ⌋ Hoc eſt: Cur vnguentũ hoc tam inutiliter fuſum eſt? Secundum expoſitores cõmuniter ponit hoc loco plurale pro ſingulari, per figurã ſynecdochen, ita quòd ſolus Iudas murmurauit, & verba hæc protulit. Vnde apud Iohannẽ ſolus Iudas fertur hoc factũ reprehendiſſe. Sed quia apud Iohannẽ Chriſtus pluraliter reſpondendo ait: Sinite illam &c. probabile eſt, quòd etiam aliqui alij indignabant, ſed alia intentione, quàm Iudas. Nam Iudas ideo triſtabat, quia pretium vnguenti cupiebat furari, alijs autẽ quibuſdam apparebat melius fuiſſe quòd pretium vnguenti erogatũ eſſet pauperibus, ideo ſubditur: ⌊ Potuit enim vnguentũ iſtud venundari multo, ⌋ Hoc eſt, vendi pro pretio magno, ⌊ & dari pauperibus ⌋ Vnde apud Iohannem traditor ait: Quare vnguentũ hoc non veniit, hoc eſt, venditum eſt trecentis denarijs, & datum eſt egenis? In Marco vero diſcipuli leguntur dixiſſe: Potuit vnguentum iſtud venundari pluſquàm trecentis denarijs, & dari pauperibus. Et forte diſcipuli hoc dicentes, incitati erant à proditore, qui ſuam cupiditatem palliauit ſimulando pietatem ad pauperes. ⌊ Sciens autem Ieſus ⌋ Quàm bene mulier illa feciſſet & quàm iniuſte Iudas indignaretur, vel etiam alij qui adhuc rudes erant, nec magiſtri ſui dignitatẽ penſabant, cuius erat tanta nobilitas, vt totius mundi vnguenta minus pretioſa erãt, ad eius contactum & perfuſionem ⌊ ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? ⌋ Nam & fremebant in eam ſecũdum Marcum: Tanq̃ dicat irrationabiliter mouemini cõtra eã. ⌊ Opus enĩ bonũ operata eſt in me ⌋ quia fundendo vnguentum ſuper me non perdidit illud, ſed religioſiſſime fecit ex charitate & deuotõe magiſtrũ ſuũ honorãs & recreans. ⌊ Nam pauperes ſemp habetis vobiſcum, ⌋ quàmdiu eſtis in vita præſenti, & ergo poteſtis eis quotidie benefacere, ⌊ me aũt nõ ſemp habebitis ⌋ in hoc ſeculo eo modo quo nũc inter vos viuo & ambulo, ſenſibiliterq; vobiſcũ conuerſor. De tali pñtia ait Chr̃us poſt reſurrectionem. Hæc ſunt verba quæ locutus ſum vobis cũ adhuc eſſem vobiſcũ. Et etiã ante paſſionẽ. O generatio incredula quàmdiu apud vos ero? Nec obſtat φ ait infra capite vltimo: Ecce ego vobiſcũ ſum cunctis diebus vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Hoc enĩ ait de pñtia ſua p grãm & ſacramentalẽ exiſtentiã, potiſſimum autem de præſentia ſua p diuinitatis ſuæ maieſtatem ac prouidentiam. ⌊ Mittens enĩ hæc mulier vnguentũ hoc in corpus meũ ⌋ .i. ſup caput & pedes corporis mei ⌊ ad ſepeliendum me fecit ⌋ hoc eſt, nũc fecit quod faceret mihi in ſepulchro ſi poſſet. Voluit enĩ Maria hoc corpus Chriſti vngere in ſepulchro, ſed non potuit, quia iam reſurrexit, ideo Chriſtus voluit ſibi nunc exhiberi, quod nouerit ſibi in die reſurrectiõis non eſſe exhibendũ. Vel ſenſus eſt, φ hoc facto præſignauit ſepulturam meam cito futuram, exhibendo mihi ſepulturæ officium, ſcilicet corporis vnctionem, quod Iudæi communiter exhibebant ſepultis quemadmodum Ioſeph & Nicodemus fecerunt Chriſto occiſo: Vtriq; autem expoſitioni cõſonat quod in Marco dixit ſaluator: Præuenit vngere corpus meum in ſepulturam. Hinc & apud Iohannem ait: Sinite illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. ⌊ Amen dico vobis, vbicunq; prędicatum fuerit hoc euangelium ⌋ Hoc eſt, euangelica facti huius hiſtoria, ſeu euãgelica doctrina, in qua opus huius fœminæ continet ⌊ in toto mundo ⌋ Ecce Ieſus paſſioni ſuæ iam proximus nouerat toto orbe terraꝝ euangeliũ ſuũ diſſeminandũ ⌊ dicetur ⌋ à fidelibus ⌊ & quod hæc fecit ⌋ .i. φ mulier iſta hæc opa pietatis mihi exhibuit caput meũ vngendo, pedes lauando atq; tergendo. Vel ſic, & quod hæc fecit .i. hoc opus vnctionis quod hæc mulier mihi impendit, ⌊ in memoriam eius ⌋ .i. ad laudem mulieris iſtius, hoc eſt, à fidelibus recitabit opus iſtud tanq̃ virtuoſum ad laudem iſtius deuotę, ſcḋm φ Salomon ait: Memoria iuſti cum laude, nomen aũt impioꝝ putreſcet. Hoc videmus impletũ. Omnes equidem cõmẽdamus Mariã Magdalenã in ope iſto. ¶ Spiritualiter debemus & nos caput Chr̃i vngere pretioſo vnguento, pedeſq; eius vita exemplari & bona fama, vtrãq; Chr̃i naturã, puta diuinam quæ deſignat per caput, & humanam quę p pedes exprimit, honorando, vt clarificet & magnificetur Chriſtus in ſeruulis ſuis. ¶ Denicq; qui delectat in domino, qui ſtudet in omnibus facere quę ſunt placita deo, hic vngit Chr̃m, ita vt delitiæ Chr̃i ſint eẽ cũ eo. Qui eiuſmodi ſunt, dicere poſſunt cũ ſponſa: Cum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorẽ ſuũ. Et cũ Apl̃o Chr̃i bonus odor ſumus in om̃i loco. Itemq;: In om̃i fiducia magnificabit Chr̃us in corpe meo, ſiue p vitam, ſiue p mortẽ. ⌊ Tunc ⌋ non eo die quo facta eſt vnctio iam deſcripta, & q̃n hæc verba locutus eſt Ieſus: ſed tũc .i. circa hoc tp̃s videlicet feria quarta ⌊ abijt vnus de duodecim (Aplis) q dicebat Iudas Iſcarioth ⌋ de quo añ paſſionẽ Chr̃s dicebat: Nõnẽ vos duodecim ego elegi, & vnus ex vobis diabolus ẽ? Iudas ergo fuit vnus illoꝝ, vocatõe, nõ pdeſtinatõe, noĩe, nõ merito. Denicq; egreſſo Iuda ſctã illa collectio mũdata fuit à filio tenebraꝝ, ac pditi-

Marginal notes: Marc.14 — Johan.12 — Johan.12. — Marc.14 — Baruch.3 — Luce 24 — Matth.7 — Matth.28 — Marc.16 — Johan.19 — Marc.14 — Johan.12 — Toto terrarum orbe diſſeminandum euangelium — Prouerb.10 — 2.Theſſ.1 — Pſal.16 — Johan.8 — Prouerb.8 — Canti.1 — 2.Cor.2 — Phili. — Johan.6. Right margin: D, E, F.

A ac perditiõis, propter quòd Chriſtus ſtatim poſt Iudæ abſceſſum dixit: Nunc clarificatus eſt Joban.13
filius hõis. Dicit aũt Iudas Iſchariot, qa vt legit, natus fuit de vico nomie Iſcarioth, qui fuit in
ſorte & familia Iſachar, ⌊ad principes ſacerdotũ⌋ quos percepit cõgregatos, & probabiliter
æſtimauit, q̃d ad tractandũ de morte Ieſu, præſertim quia & à Chro audiuit q̃d poſt biduũ
traderet ad crucifigẽdũ, ideo abſolute & ſecurè interrogat: ⌊Quid vultis mihi dare, & ego eũ
vobis tradam? ⌋ Tanq̃ dicat: Scio cur cõueniſtis, & paratus ſum veſtrũ deſideriũ ꝑducere ad
effectũ, dummodo detis mihi q̃d cupio preciũ. ⌊At illi cõſtituerũt (.i. dare promiſerũt) ei tri Marci.14
ginta argẽteos. ⌋ ſcd̃m Lucã & Marcũ, gauiſi fuerũt auditis ſermonibus Iudæ. Promiſit eñ Luce.22
ꝙ traderet eũ occulte, idcirco mutauerãt cõſiliũ q̃ añ decreuerãt, dicẽtes: Nõ in die feſto. Vide
bat eñ eis, ꝙ nõ poſſet eſſe conueniẽtior modus capiẽdi Chr̃m, q̃ vt à proprio vẽderet ac tra
deret diſcipulo, qa & ſic ipſi quodãmodo viderent eſſe imunes, & Chr̃us videret eſſe iniquus
quaſi qui à proprio diſcipulo proderet ad mortẽ, Iudas vero ſpopondit ſe traditurũ Ieſum
illis, cũ conſtituiſſent ei triginta argẽteos. Tanti eñ valoris erat vnguentũ ꝑdictũ, cuius pre-
cio intantũ doluit ſe fruſtratũ, vt deſiderio recuperãdi illud, venderet Ieſum. Quilibet nãq;
illorũ triginta argenteorũ valuiſſe dicit decẽ denarios vſuales, ſicq; triginta argẽtei valebant
trecentos denarios, quòd fuit ꝑciũ huius vnguẽti, vt patuit: O infelix Iuda quàm parui precij Eccl.10
fuit filius dei in animo tuo, nec mirũ quia auarus fuiſti. Auarus aũt non ſolũ Chr̃m, ſed & ani-
mam ſuam habet venalem. ⌊Et exinde (.i. ab hac hora) quærebat (Iudas) opportunitatẽ⌋ .i.
conueniẽtiã loci ac tp̃is, ⌊vt eũ traderet⌋ Iudæis ſine turba credẽte ſeu libẽter audiẽte Chr̃m
⌊Prima aũt die azymorũ⌋ .i. feria quinta in hebdomada paſſionis quæ fuit vigilia Paraſceues
& decimaquarta luna Aprilis (vt ꝑdictũ eſt) & dicit prima dies azymorũ .i. panũ non fermen
B tatorũ, quia à veſpere huius diei inceperãt Iudæi veſci azymis panibus, qbus & veſcebant vſq;
ad veſperã vigeſimæ primæ diei eiuſdem menſis, videlicet ſeptem diebus, prout ꝑceptũ fuit Exo.12
in Exodo. ⌊acceſſerũt diſcipuli (.i. Apoſtoli) ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi come-
dere paſcha? ⌋ Hoc eſt, agnũ paſchalem. ¶ Hoc loco diſcuti habet diſſentio quæ eſt inter lati
nos & Græcos de tp̃e cœnæ & paſſionis atq; de materia in qua Chr̃us corpus proprium cõ-
ſecrauit. Dicunt itaq; Græci quod Chriſtus ſciens ſe occidendum in die feſto Paſchæ .i. feria
quinta ſcd̃m eos anticipauit ꝑ vnum diem manducationẽ agni paſchalis, comedens illũ feria
quarta, ſeu luna decimatertia. Et quia hoc die Iudæi edebant panẽ fermentatũ, dicũt ꝙ Chri
ſtus infermentato confecit, & ſic ipſi conficiũt aſſerẽtes ſe imitari inſtitutionẽ Chr̃i. Dicunt
ergo, ꝙ Chr̃us crucifixus fuit feria quinta, ſanctorũ. Verũ quia hoc manifeſte cõtrariũ eſt ver
bis Euangeliſtarũ Matthæi, Lucæ, & Marci, dicentiũ, ꝙ prima die azymorũ Chr̃s cœnauit,
& ſacramentũ altaris inſtituit, in tantam prorumpũt veſaniã, vt dicãt beatiſſimos iſtos Euã-
geliſtas erraſſe & falſum ſcripſiſſe, & à Iohanne qui vltimo ſcripſit euangelium ſuum eſſe cor-
rectos, dum ait: Ante diem feſtum paſchæ ſciens Ieſus, quia venit hora eius &c. vbi docet cœ Joh. 13.
nam factã die paſchalem feſtiuitatẽ præcedẽte. Probãt igit ſuã inſaniã, primo authoritate Io
hannis iam allegata. Dies eñ feſtus paſchæ vocabat in quo agnus paſchalis immolabat ac ede
bat, videlicet feria quinta. Ergo añ hanc feriã Chr̃us cœnauit atq; cõfecit. Scd̃o, ꝑ hoc q̃d in Joban.18
Iohanne habet, quia Iudæi non introierũt prætoriũ Pilati, ne contaminarent, ſed vt mandu-
carent paſcha. Ergo die quo agnum paſchalem edebant, crucifixerunt Chriſtum. Tertio,
C quoniam mulieres in die Paraſceues parauerũt vnguẽta. Hoc aũt nõ licuit feria ſexta, eo quòd
dies illa fuerat celeberrima. Dies ergo Paraſceues in q̃ paſſus eſt Ieſus fuit feria qnta & luna de
cimaquarta. Sed iſtæ Græcorũ perſuaſiones ſoluunt faciliter ꝑ diſtinctionem huius nominis
paſcha, ꝙ in ſcripturis diuinis diuerſis modis accipit. Vno modo pro tota hebdomada azy-
morũ, ſicq; in actibus Apoſtolorũ dicit de Herode, ꝙ voluit poſt paſcha producere .ſ. Petrũ Acto.12
populo. Scd̃o, pro ip̃a celebritate paſchali .ſ. ꝑ die ſequẽte veſperã, qua mãducabat agnus pa
ſchalis, videlicet pro die ſeu luna quintadecima, ſic ſumatur ſecundum vnam expoſitionem
apud Lucam: Appropinquabat dies feſtus azymorum qui dicitur paſcha. Tertio, pro hora Luce.22
immolationis & comeſtionis agni paſchalis, quemadmodum in Marco ſcriptum eſt: Erat
paſcha & azyma poſt biduum. Quarto, pro quocunq; cibo vel pane quo veſcebantur Iudæi Marc.14
durante feſtiuitate paſchali. Sic ſumitur apud Iohannem: Iudæi non introierunt prætorium Joban.18
vt manducarent paſcha, hoc eſt azymos panes, quibus duntaxat veſcebantur ſeptem diebus
nec licuit eis veſci his panibus, niſi eſſent mundi ſecundum legem, ſecundum quam contami-
nabant ingrediendo domũ gentiliũ, per quod patet ſolutio ſecũdi argumenti Græcorũ. Non
eñ ſumit Iohannes loco ꝑallegato paſcha pro agno paſchali, ſed panibus azymis. Quinto,
accipit pro agno paſchali. Sexto, pro figurato illius agni, hoc eſt, pro Chriſto de quo cantat
Eccleſia: Ipſe enim verus eſt agnus. Vnde Apoſtolus: Paſcha (inquit) noſtrum immolatus eſt 1. Cor. 5
Chriſtus. Septimo, pro feſtiuitate epularũ paſchaliũ, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Non fuit tale 2 Para.35
phaſe à diebus Iudicũ quale fecit Ioſias. ¶ Ex his inſup patet rñſio ad primam Græcorũ inſtã-
tiam. Cum aũt ait Iohannes: Ante diem feſtũ paſchæ &c. nõ ſumit diẽ feſtũ ꝑ die immolatio Joban.13
nis agni

niſagni,ſed pro die ſequenti quæ erat celebrior,cuius celebritas inchoabat à veſpera pcedē D
tis diei. Ad tertiam pſuaſionem eoꝝ dicendū,ꝙ parare vnguenta pro defuncto vngēdo,nō
fuit opus ſeruile,ſed religioſum & pium,ideo licuit die Paraſceues. ¶ Deniqꝫ ſcd̄m veritatem
legalia ſeu ceremonialia legis ceſſarūt mox Chriſto oblato ſeu paſſo quātum ad obligationē
Patet ergo ꝙ Chriſtus celebrauit cœnam nouiſſimam feria quinta. Et quia tunc Iudæi non
Chrūs cōfecit in azymo. vtebant fermentato,conſtat quòd Chriſtus confecit in azymo. Rurſus,quia nō venit ſolue-
re legem,ſed implere,certum eſt,quòd nō mādūcauit carnes agni paſchalis cum panibus fer-
Matt.5 mentatis ſed azymis. Poſtremo,quod Græci aſſerūt tres Euāgeliſtas erraſſe totam authori-
tatem & firmitatem ſcripturę canonicæ confundit ac deſtruit. Nam qua ratione concedunt
Apoſtoli,Euangeliſtæ vel Prophetæ erraſſe alicubi,eadem ratione concederent erraſſe & ali
bi tanq̄ proprio ſenſu & ſpū humano locuti. Ex hoc quoqꝫ ſequeret ſcripturā canonicā datā
Johan.14 & inſpiratam nō eſſe à ſpiritu ſancto,contra quod ait Saluator: Paraclætus ſpūs ſanctus quē
mittet pater in nomine meo docebit vos oīa,& ſuggeret vobis oīa, quæcūqꝫ dixero vo-
bis. Et alibi: Cum venerit(inquit)ille ſpūs veritatis,docebit vos omnem veritatem. Interea
qualem apparentiam habet hoc quod tres Euangeliſtæ obliti fuiſſent,qua die Chriſtus cęna
Iohan.21 uit, & paſſus eſt,quoꝝ vnus cœnæ interfuit,& alius à Petro inſtructus fuit, tertius quoqꝫ ſe
Thomas audiſſe teſtat ea quæ ſcripſit ab ipſis Apoſtolis. ¶ Aduertēdum vero quia(vt refert Thomas)
tota eccleſia primo cōſecrauit in azymo ſicut & Chrs,poſtea īſurgēte hæreſi eoꝝ qui dixert
cum Euangelio ſeruanda eſſe legalia,tota eccleſia ex familiari conſilio ſpiritus ſancti conſe-
crauit in fermentato,ne videret iudaizare,& hæreſis illa deſtrueret. V nde ceſſante hac hære-
ſi,eccleſia latinoꝝ rurſus vt olim confecit in azymo. Græci vero conſuetudinem priſtinam E
irrationabiliter ſeruauerūt. Cauſa quippe ceſſante,ceſſare debebat effectus. Hinc itaqꝫ poſte
riores Græcoꝝ ad ſui erroris defenſionem confinxerunt multa mendacia,affirmantes quòd
Chriſtus confecit in fermētato,& cætera quæ commemorata ſunt iam & reprobata. ⌊ At Ie »
Lucæ.22 ſus dixit: Ite in ciuitatem(Hieruſalem)ad quendam⌋ Non exprimit quem,ſed ſecundū Lu- »
Marci.14 cam & Marcum Chriſtus dedit diſcipulis quos miſit ſignum cognoſcēdi domū & pſonam
eius ad quem mittebant,videlicet quod introeuntibus eis in ciuitatem occurreret eis homo,
portās lagenā aquæ,quem ſequerent vſqꝫ in domū quā ingrederet , & dicerēt dn̄o ſeu pr̄fa-
Matth.23. milias domus illius quod ſubdit: ⌊ Magiſter dicit⌋ videlicet, Chrūs ſummus magiſter q aitt »
Nolite vocari Rabbi,vnus ē eīn magiſter veſter Chrs. Ex iſto ap pet,ꝙ ciuis iſte Hierl̄m fuit
diſcipulus Chri,quē nomine magiſtri deſignari cognouit,q̄uis forte occultus,ſicut & Ioſeph
Chryſoſtom⁹. ab Arimathia. Scd̄m Chryſoſtomū hō iſte fuit magnanim⁹ q Chrm & ei⁹ diſcipulos hoſpita
re & bene tractare audebat cōtra voluntatem pontificū, Scribaꝝ & Phariſæoꝝ,ſed hāc ma-
gnanimitatem omnemq́ꝫ perfectionem virtutum poterat ei Chriſtus facillime dare,atqꝫ cre
ando infundere. Hieronymus dicit,quòd hominis huius nomen explicat,quoniam talis mo-
Hieronymus. dus loquendi,frequens eſt in veteri teſtamento & idiomate Hebræoꝝ. ¶ Porro Ambroſius
ait,ꝙ ideo non exprimit nomen eius, vt ignobilis fuiſſe æſtimet. V nde ſcd̄m Ambroſium,
Ambroſius non erat diues aut potens,ſed pauperis hoſpitium Chrus elegit. Alij dicunt oppoſitū,& hoc
verius æſtimat,quia de homine iſto ſcribit,teſtante Luca: Ipſe demōſtrabit vobis cœnacu-
Lucæ.22. lum grande ſtratum,quod vtiqꝫ cœnaculum vel habitaculum adeo grāde fuit, ꝙ in ipo ſede- F
Actoꝝ.1. bant centum viginti homines,in quos deſcendit ſpūs ſanctus in die Pētecoſtes. Pauperes āt
tales domus habere non ſolent. Aeſtimo ergo ꝙ homo iſte erat multū potēs,diues & nobilis
nō indigens formidare Iudęos. Alioqn qūo auſus fuiſſet etiā poſt Chri paſſionem vſqꝫ ad diē
Pentecoſtes tenere in domo ſua Chriſti diſcipulos,quos(vt opinor)ſæpius aluit,quoniā pau
peres erant & raro exire audebant. V oluit nanqꝫ ſaluator etiam aliquos diuites habere diſci-
pulos,à quibus cum ſuis interdum ſuſtentaret.ſ. Lazarū, Marthā &c. ⌊ Tempus meū propè »
eſt⌋ .i. hora paſſionis meę iam inſtat ⌊ apud te facio paſcha⌋ .i. in domo tua comedā agnū pa »
ſchalem, ⌊ cum diſcipulis meis. Et fecerūt diſcipuli ſicut præcepit eis Ieſus,& parauerunt pa »
Lucæ.22 ſcha⌋ .i. agnum paſchalem coxerunt. Iſti diſcipuli erant Petrus & Iohannes, vt Lucas habet. »
⌊ Veſpere āt facto⌋ .i. hora veſpertina feriæ quintæ in qua poſt meridiē venit à Bethania, »
(vt creditur)ad Hieruſalem ⌊ diſcubuit⌋ hoc eſt,paſcha comedit ⌊ cum duodecim diſcipu- »
lis ſuis⌋ .i. Aplīs. Non ergo interfuiſſe vident aliq de numero ſeptuaginta duoꝝ diſcipuloꝝ, »
Aliqui tn̄ dicunt oppoſitū.ſ. quod interfuerunt. ⌊ Et edētibus illis⌋ videlicet Chro atqꝫ diſci »
pulis ⌊ dixit Ieſus: Amē dico vobis,q̄a vnus veſtrū me traditurus eſt⌋ ſicut de paſſiōe ita nūc »
de proditore pronuntiat,vt quantum in ſe eſt reuocet eū à tā malo propoſito. Iudas eñi qui
ſibi conſcius fuit tanti facinoris,merito pœnituiſſet, audiēs ſe notari,& tn̄ ſentiens ſe tam pa-
tienter ac pie à magiſtro proprio tolerari. ⌊ Et cōtriſtati valde⌋ ¶ Triplici cā cōtriſtabant. »
primo,& maxīe ,ppter īnocētis ac dilecti magiſtri īpijſſimā traditionē,vicināq́ꝫ mortē,ſcd̄o
q̄a vnuſq́ſqꝫ eoꝝ timebat ſibiipſi,ne ex hūana fragilitate tale crimē incurreret, ſciētes verba
magiſtri ſui nō poſſe eē mēdoſa,tertio,ꝙ iter eos fuit aliqs tā pūerſus,nā & crimē vnius de cō
grega

A gregatione in totam congregationem ſæpe redundat, & bonus collega de lapſu ſodalis, ſi-
cut de proprio dolet, ideo ⌊cœperũt ſinguli dicere⌋ vel ſimul, vel ſeparatim, ſeu ſucceſſiue ſe- Marci. 14
cũdũ Marcũ quærebãt ſigillatim: ⌊Nunquid ego ſum dñe?⌋ Nouerat vnuſquiſq; vndecim
Aploꝝ ſe nõ habere propoſitũ id agẽdi, ſed quærit vt excuſet & certificet à Chro, ꝙ nõ ſit tñ
flagitiũ pacturus. Et forte quærebãt vt Chrus traditorẽ mõſtraret, quo facto ipſi illũ cõpeſce-
rẽt, & ſui magiſtri proditionem impedirent. Apud Iohãnem legit, quòd cum Chrus dixiſſet Iohan 13
Vnus veſtrũ me tradet, diſcipuli aſpiciebãt ſe mutuo. Deniq; Lucas habet, ꝙ cœperũt inter Lucæ. 22.
ſe quærere, quis eoꝝ hoc eſſet acturus? Primo ergo in ſe quærebãt, & cum de nullo ipſorum
aliquid tale præſumerẽt, interrogauerũt magiſtrum ſigillatim ſcd̃m Marcũ. ⌊At ille rñdens,
ait: Qui intingit mecũ manũ in parapſide⌋ hoc eſt, in vaſe quadrato, in quo erãt carnes agni
quod Marcus vocat catinum, qm̃ fictile erat, ⌊hic me tradet.⌋ Per hoc nõ deſignauit Iudã
aperte (vt aliqui dicunt) nec dedit euidẽs ſignum, quoniam noluit occultum peccatorẽ publi
care, nec propriam paſſionem impedire. In Marco legit Chrm reſpõdiſſe. Vnus ex duode- Marc. 14
cim. Ex quo aliqui eliciũt, quòd alij quoq; diſcipuli aderãt. Præterea præter hoc ſignũ inde-
terminatũ dedit Chriſtus ſignum certum & determinatũ de proditore. Vt em̃ apud Iohãnẽ Iohan. 13
legit: Ipſe Iohãnes erat recũbens ſeu reclinatus in ſinu Ieſu & ſup pectus Ieſu appodiauit tanq̃
familiaris, ꝑdilectuſq; filius, cui Petrus innuit, & dixit: Quis eſt de quo dicit? Dixitq; Iohãnes
ad Ieſum ſecretè: Dñe qs eſt? Et Ieſus: Ille (inqt) eſt, cui intinctũ panẽ porrexero. Et cũ intin-
xiſſet, porrexit Iudæ buccellã. Verũtñ Chro ſic diſponẽte Iohãnes nõ indicauit Petro hoc ſi
B gnũ, qm̃ ex feruore dilectõis in Ieſum, mox inuaſiſſet ꝓditorẽ, nec decuit talẽ turbationẽ fie
ri in cœna magiſtri pacifici. ⌊Filius qdem hoĩs vadit (ad mortẽ) ſicut ſcriptũ eſt de eo⌋ in li-
bris ꝓphetaꝝ, videlicet in Pſalmo, vbi ꝑnũtiat à diſcipulo ſuo tradẽdus. Et em̃ homo pacis Pſal 40
meæ in q̃ ſperaui, q edebat panes meos, magnificauit ſup me ſupplantationẽ. Et iteꝝ: Aeſti- Pſalm. 87
matus ſum cũ deſcẽdẽtibus in lacũ, factus ſum ſicut hõ ſine adiutorio ĩter mortuos liber. Eſai Eſa. 53
as quoq;: Sicut ouis (inqt) ad occiſionẽ ducet. Et: Oblatus eſt qa voluit. Itẽq; Hieremias: Ego Hiere. 11
(ait) quaſi agnuus mãſuetus, q portat ad victimã. ⌊Væ aũt⌋ .i. æterna dãnatio debet & immi
net ⌊homini illi, ꝑ quẽ (.i. à quo) filius hoĩs tradet. Bonũ erat illi⌋ .i. appetendũ & minus ma
lum eſſet proditori, ⌊ſi natus nõ fuiſſet hõ ille⌋ .i. ſi nunq̃ proceſſiſſet à nõ eſſe ad eſſe. Melius
qppe fuiſſet nunq̃ fuiſſe, q̃ tã ſæua flagitia ꝑpetrare, grã q; & gloria in æternũ priuari, ſed & ap
petibilius eſt homini abſolute nõ eſſe, q̃ eſſe damnatũ, propter æternã, pœnaliſſimamq; miſe
riã. Et licet eſſe damnatũ nõ ſit peius q̃ nõ eſſe, ratione pœnæ quæ nõ aufert totũ eſſe creatũ,
eſt tñ peius ratione culpæ atq; æternæ auerſionis annexæ & eſt oĩbus modis inappetibilibus
eſſe dãnatũ, q̃ nõ eſſe ex parte dãnati, licet nõ ex parte rei. Nec dubiũ qn miſeri in inferno vel
lent ſe nõ eſſe. ⌊Reſpõdit aũt Iudas q tradidit eũ, dicẽs: Nunqd ego ſum Rabbi?⌋ Ideo ſciſci
tat, ne ſi ipſe taceret alijs interrogãtibus, faceret ſe ſuſpectũ quaſi ꝑ cæteris pauẽs, & male con-
ſcius ſibi. Et vt cæteris innocẽtiorẽ & ſecuriorẽ ſe mõſtret nõ dñm ſed magiſtrũ noĩat Ieſum
tanq̃ blandiẽtis affectũ, ac charitatiuã & docilẽ ſubiectionẽ oſtendẽs. Solẽt qppe ſimulatores
& callidi ſic loqui, & ſingularibus noĩbus vti, ne quid mali æſtimet de eis ⌊Ait illi: Tu dixiſti⌋
hoc eſt, veritatem expreſſiſti, quãuis nõ expreſſeris eam ſub forma propoſitõis & affirmatõis.
Dicendo em̃: Nũquid ego ſum? dixit: Ego ſum, quod verum erat. Vnde ſigno interrogatõis
omiſſo veritatem expreſſit. Non ſolum hac reſponſiõe, ſed etiam illa qua dixit ſuperius: Qui
intingit mecum in parapſide me tradet, dedit Chriſtus Iudæ intelligere, ꝙ eſſet proditor, &
C quod ipſe Chrus hoc ſciret, vt em̃ ait Hieronymus: Cum Chrus dixiſſet: Vnus veſtrũ me tra- Hieronymus.
det, cæteri diſcipuli ꝑ triſtitia ceſſauerũt comedere, Iudas vero temeritate & impudẽtia, qua
proditurus fuit regnũ, adhuc cum eo manum poſuit in catino, ſicq; quod dixit: Qui intingit
mecum &c. pro tunc de ſolo Iuda intelligi potuit, quãuis diſcipuli hoc nõ notauerũt. Omipo
tens etenim Chriſtus ſic ꝑ verba ſua notauit, monuitq; Iudam, quod latuit alios ¶ Et in iſtis
penſandũ eſt q̃ modeſte, ordinate, & pie, q̃ demũ terribiliter Chrus admonuit Iudã. Primo
em̃ dicebat: Vnus veſtrũ me tradet. Scd̃o, q intingit mecũ & pœnã adiecit: Væ hoĩ illi, &c.
⌊Cœnãtibus aũt illis, accepit Ieſus panẽ (azymũ & triticeũ) & benedixit⌋ .i. ꝑ verba cõſecra
tionis in corpus ſuũ mutauit & trãſſubſtãtiauit, ⌊ac fregit,⌋ nõ panẽ, quia iam fuit conuerſus
in corpus nec corpus ſuum quod fuit ſub ſpecie panis, modo nõ quãtitatiuo, ſed fregit dimen
ſiones panis conuerſi ſub quibus continebat corpus ſaluatoris. Conſecrauit em̃ integrũ panẽ
vel magnã eius partẽ ⌊deditq;⌋ cuilibet Aploꝝ particulam imo totũ euchariſtiæ ſacramẽtũ Iudam Chrs euchariſtia cõmunicat.
quẽadmodũ ſubdit: Deditq; ⌊diſcipulis ſuis⌋ etiã Iudæ, qm̃ noluit occultũ prodere pctõrẽ.
Hilarius tñ dicit oppoſitũ, ſed credendũ eſt principi theologoꝝ ſacratiſſimo Dionyſio, q ait: Hilarius
quod Chrus dedit proditori corporis ſui ſacramẽtum. Veruntñ nõ dedit ei corpus ſuum ſub
buccella, de q̃ apud Iohãnẽ legit, ſed ſub ſpecie panis nõ intincti. ⌊Et ait: Accipite (q̇d porri- Iohan. 13.
go) & comedite⌋ deuote nõ ſicut alios cibos ⌊Hoc⌋ quod ſub ſpecie panis poſt cõſecrationẽ
cõtinet, ⌊eſt corpus meũ⌋ verum nõ figuratiuũ duntaxat. ¶ Porro hæc verba, hoc eſt cor-
pus

pus meum protulit Chriſtus anteq̃ frãgeret vel porrigeret panem cœleſtem diſcipulis. Hæc D
eñ verba proferendo conſecrauit, quæ (vt aliqui dicunt) repetunt dando ſacramentum Apo
ſtolis. De hac autem inſtitutione ſacramenti, & de his quę concernunt præſentem materiam
infinita dici poſſent, quæ cum alibi copioſiſſime habeant, hic inſerenda non ſunt. ⌊Et accipi-
ens calicem⌋ plenum vino vt putat lymphato, quia in terra ſancta ſunt fortia vina quæ ſolẽt
lymphari, p̃ſertim à ſobriis viris ⌊grãs egit (deo pr̃i) & dedit illis⌋ nõ vinũ ſed ſanguinẽ, quẽ
p verba ſeq̃ntia cõſecrauit, mutãdo vinũ ĩ ſanguinẽ ⌊dicẽs: Bibite ex hoc (calice) oẽs⌋ ſangui-
nẽ meũ. Sequunt verba cõſecratõis: ⌊Hic calix (cõtentũ in calice) eſt ſanguis meus noui teſta
menti⌋ .i. p cuius effuſionẽ & aſperſionem confirmatum eſt nouum teſtamentum, ſeu euan
Hebr. 9 gelica promiſſio & doctrina. Teſtamentum nanq; in mortuis confirmat ſcd̃m Apoſtolum.
1. Pet. 1 ⌊qui pro multis (.i. p ſalute electoꝝ reparãda) effundet,⌋ pro oĩbus eñ paſſus eſt Chriſtus,
& fuſus eſt ſanguis eius, quãtum ad ſufficiẽtiam ptinet ex parte ſaluatoris, cuius paſſio idonea
eſt oẽs ſaluare, niſi obicem ponant. Pro ſolis vero electis effuſus eſt ſanguis Chriſti quan
tum ad efficientiam ſeu beatitudinis conſecutionem, ideo non ait pro oĩbus, ſed pro mul-
tis ⌊in remiſſionem peccatoꝝ⌋ omnium, originalis videlicet, actualis, ſeu pſonalis, tam ve-
nialis q̃ mortalis. Ad hanc quippe remiſſionem faciendam, digna & efficax eſt effuſio ſangui
nis Chriſti, ſed oportet vt virtus ſeu meritum dñicæ paſſionis hominibus applicet per fidem
vel ſacramẽta eccleſiæ. ⌊Dico aũt vobis: Non bibam amodò⌋ hoc eſt, vltra poſt hanc ho-
rã, ⌊de hoc genimine vitis (.i. de vino quod generatur in vinea) vſq; in diem illum⌋ hoc eſt,
poſt reſurrectionem ⌊cum illud⌋ genimen vitis ſeu vinum nõ idẽm numero, ſed ſpecie vo-
biſcum ⌊bibam nouum⌋ .i. nouo atq; inſolito modo, vel recens ad literã. Vnde in die Pen-
Acto. 2 tecoſtes dixerunt Iudæi Apoſtolos muſto repletos ⌊in regno patris mei⌋ .i. in eccleſia mili-
Pſal. 21 tante, ſeu inter vos & in medio veſtri, de quibus loquor in Pſalmo: Narrabo nomẽ tuum fra
Johan. 21 tribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. ¶ Porrò quòd Chriſtus poſt reſurrectionem cum E
Acto. 10 diſcipulis manducauit, Euãgeliſtæ copioſe teſtant, quòd vero cum eis tũc bibit, oſtendit Pe-
trus in actis Apoſtoloꝝ: Deus (inquit) dedit eum manifeſtum fieri nõ oĩ populo, ſed teſti-
bus præordinatis à deo nobis qui mãducauimus & bibimus cũ illo, poſtq̃ reſurrexit à mor-
tuis. Nec dubium quin diſcipuli dederũt ei bibere vinum. Conueniẽter aũt in cœna nouiſſi-
ma inſtituit Chriſtus Euchariſtiæ ſacramẽtum poſt agni paſchalis, figuralis, ſeu typici come
ſtionem, quia hoc ſacramẽtum omnium legalium ſacrificioꝝ finis, veritas, & conſummatio
eſt. Legalia vero vſq; ad Chriſti paſſionem ſeu veri ac ſummi ſacrificij oblationem durare
debuerant. Præterea ſacramentum iſtud inſtituit Chriſtus. Primo, ob ſuæ paſſionis perpetu
am recordationem. Secũdo, ob ſuæ eximiæ charitatis indicium. Tertio, propter eccleſiæ cõ
ſolationem, vt dñm ſuum haberet ſub ſacramẽto, quẽ modo nõ habet viſibili modo. Quar-
to, propter noſtrã ſubuẽtionem vt purgemur virtute huius ſacramẽti à vitijs, gr̃a impigue
mur, in via cõfortemur, ad gloriam pducamur. Quicquid eñ cibus corporalis facit in carne
mãducãtis, hoc efficit cibus iſte ſpiritualis in anima cõicantis. Inſup credit Chriſtus carnem
ſuam & ſanguinẽ ſub ſacramẽtalibus formis pſonaliter accepiſſe, nõ propter indigẽtiam, ſed
exẽplũ. Hic ſapiẽter & affectuoſe pẽſanda ẽ charitas, liberalitas, atq; dignatio Chr̃i ad nos, q
tam p̃tioſiſſimo alimẽto nos fouet, qui tam intimè nobis vniri dignat, qui ſeipſum nobis tam
munificẽtiſſime præſtat. Hæc quoq; vnio Chr̃i & pceptio ſacramẽti figura eſt futuræ vnio-
nis in pr̃ia. Nec mirum ſi filius dei nũc tribuit nobis corpus & ſanguinem ſuum in alimonia F
gr̃æ ad tempus, quibus poſt hãc vitam paratus eſt dare ꝓpriam diuinitatem in eſcam gloriæ
in æternum. Amplius ſicut ſaluator tactu ſuæ mũdiſſimæ carnis cõtulit oĩbus aquis vim re
generatiuam, ſic proferendo verba cõſecrationis, pręſtitit verbis his vim cõſecratiuam quã-
Genes. 1 do à ſacerdote cum intentione cõficiendi proferunt. Et ſicut in Exordio ſeculoꝝ ſemel di-
Gene. 2 xit: Producat terra herbam &c. & animalibus: Creſcite & multiplicamini, & ecce vſq; in fi-
nem ſeculi oĩa verbo eius obtemperãt, ſic eadem poteſtate ſemel proferẽdo verba cõſecra
tionis, fecit, vt quotieſcũq; rite proferunt, ſortiunt effectum. Nec mirum ſi potuit vnũ in ali-
ud pmutare, qui potuit vniuerſa ex nihilo facere. ⌊Et hymno dicto⌋ Hoc eſt, gratiaꝝ actio
Lucæ 22 ne pſoluta pro eſu agni paſchalis, de quo dixit Chr̃us apud Lucam: Deſiderio deſideraui hoc
paſcha mãducare vobiſcum anteq̃ patiar. Sed multo amplius gr̃as egit Chr̃us cum diſcipulis
deo pro inſtitutione ſacr̃i, & nouę legis atq; euãgelicæ diſcipl̃iæ ĩchoatiõe ⌊exierũt⌋ Chr̃s &
vndecim Apoſtoli cum eo. Iudas eñ iam abiit ad Iudæos ⌊in montem oliueti⌋ ad quem ſo-
litus erat venire nocturno tp̃e ad orãdum, ne videret fugere proditorem, ſed vt oſtenderet
ſe velle inueniri. ⌊Tunc dicit illis (Ieſus) Oẽs vos ſcãdalum patiemini⌋ ſcãdalum paſſiuũ,
videlicet lapſum in culpam incurretis ⌊in me⌋ .i. occaſione mei, propter violẽtiam mihi in-
Zacha. 13 ferẽdam, quam timẽdo fugietis à me. Scriptum eſt enim: Percutiam⌋ .i. pcuti & capi pmittã
Johan. 10 ⌊paſtorem⌋ hoc eſt, Chr̃m qui ait: Ego ſum paſtor bonus. De quo p Ezechielem dominus
Ezechi. 34 perhibet: Saluabo gregem meum, & ſuſcitabo ſup eum paſtorem vnum, qui paſcat eum Da-
uid ſer-

A uid ſeruũ meũ.i. Chriſtũ, vt omnes exponũt. Huic cõſonat q̃d Chriſtus in pſalmo loquiṫ de
ſeipſo ad patrẽ: Quoniã quẽ tu pcuſſiſti, pſequuti ſunt. Et in Eſaia: Propter ſcelus (inqt) po- Pſal. 68
puli mei percuſſi eũ, ⌊& diſpergentur⌋.i. per diuerſa loca fugient, ⌊oues gregis⌋.i. oues quę Eſaiæ. 53
ſunt grex Chriſti, puta diſcipuli. Chriſtus allegãdo ſcripturam hanc, variat verba, non ſen-
ſum. Sic eñ habet translãtio noſtra: Percute paſtorem, & diſpergenṫ oues gregis, quæ ſunt
verba prophetæ loquẽtis ad deũ. Hic vero ponunṫ quaſi verba dei loquentis. Idem autẽ eſt
ſermo dei & ſeruorũ eius. Ad intelligendũ quoqꝫ ꝙ verba hæc ad literam dicta ſunt de Chri-
ſto & eius paſſione, confert ꝙ immediate præmittiṫ: Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meũ,
& ſuper virũ cohærentẽ mihi, dicit dominus exercituũ. ¶Quæriṫ, quomodo Matthæus &
Marcus ſcribãt Chriſtũ hæc verba dixiſſe poſt exitũ à cœnaculo, cũ in Iohanne legaṫ ea di- Iohan. 16
xiſſe antequã egredereṫ: ſic eñ ait ſaluator apud Iohannẽ: Venit hora & nũc eſt, vt diſperga-
mini vnuſquiſqꝫ in propria, & me ſolum relinquetis? Dicendũ, ꝙ Chriſtus eundem ſenſum
ſub alijs verbis expreſſit ante egreſſum à domo, & poſtea. ⌊Poſtquã autẽ reſurrexero, præce
dam vos in Galilæã⌋ id eſt in Galilęa vobis apparebo. Non tamen duxit eos illuc viſibiliter
præcedẽdo. De hoc infra ſcriptum eſt. Vndecim diſcipuli abierunt in Galilæã, in montem
vbi cõſtituerat illis Ieſus, & videntes eum adorauerũt. Hoc Chriſtus adiecit, vt pollicitatio- Mat. 28
ne propinquæ reſurrectionis & apparitionis cõſolationem reciperẽt triſtes diſcipuli. ⌊Re-
ſpondens autẽ Petrus, ait illi: Et ſi omnes (diſcipuli) ſcandalizati fuerint in te,⌋ fugiendo à te
ex inordinatæ mortis timore, ⌊ego nunquã ſcandalizabor,⌋ id eſt nunquã recedam à te, ne
qꝫ peccabo in te. Hoc Petrus loquutus eſt ex magnitudine fidei ac feruoris, tamẽ incaute, nõ
B penſans propriã fragilitatem, & cæteris fortiorem ſe æſtimans. Vnde quod dixit, falſum fuit
materialiter, quia aliter accidit, non autẽ formaliter, quoniam ſicut dicebat, ita intendebat.
Mentiri quippe formaliter eſt cõtra mentem ire, ſeu cũ intentione fallendi, vel ſcienter fal- Mentiri for-
ſum profari. ⌊Ait illi Ieſus,⌋ qui tanquã verus deus omnia futura cõtingentia certiſſime præ maliter.
cognouit. ⌊Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis.⌋ Idẽ
dicunt Lucas & Iohannes, quamuis ſub alijs verbis. ¶Sed videtur contrarium quod Mar- Luc. 22
cus habet: Antequam gallus (inquiens) bis vocem dederit, ter me negabis. Ergo tertio nega- Iohan. 18
uit ante ſecundũ galli cantum? Ad hoc Auguſtinus reſpondet, ꝙ tertia Petri negatio fuit mo
roſa, & ita fuit inchoata, nõ autem terminata ante primum galli cantum, Marcus ergo dicẽ-
do, Antequam gallus bis vocem dederit, &c. reſpexit ad negationis terminationẽ. Alij autẽ
Euangeliſtæ dicẽdo, quòd ter negauit ante galli cantũ, reſpexerunt ad negationis iſtius prin
cipium. Veruntamẽ in Marco habetur, quòd gallus cantauit, cum Petrus primo Chriſtum, Mar. 14
deinde quòd ante ſecũdum galli cantum Petrus negauit bis. Alij ergo dicunt, quod ſic intel-
ligenda ſit litera, Nõ cantabit gallus, id eſt nõ percantabit ſeu cantum ſuum nõ conſumma-
bit, donec ter me neges ore, nõ corde. ⌊Ait illi Petrus: Et ſi oportuerit me mori tecum, non
te negabo. Similiter & omñes diſcipuli,⌋ ſcilicet decem alij, ⌊dixerũt,⌋ habentes bonum pro
poſitum, ſuiſqꝫ viribus magis quàm gratiæ innitẽtes, & in ſua fortitudine cõfidentes, obliti
quod paulo ante audierunt à Chriſto: Sine me nihil poteſtis facere. Iohan. 15
¶Sed mirũ videtur, ſi Petrus & apoſtoli reliqui putabãt Ieſum verũ in verbis ſuis, quomodo
auſi fuerũt contradicere verbis eius? Reſpondendũ, ꝙ forte æſtimabãt verba Chriſti pertine
re ad prophetiã cõminationis, quæ aliquando nõ impleṫ. Vel putabãt verba Chriſti eſſe my-
ſtica, ſeu aliquo alio modo poſſe intelligi ac verificari.

C ¶Elucidatio ſequẽtis partis huius capituli. Arti. XLII.

TVnc venit Ieſus cũ illis in villam, quæ dicitur Gethſemani.⌋ Hæc villa fuit iuxta
radices ſeu pedes montis Oliueti, & habuit hortum, in quem ingreſſus eſt Ieſus cũ
apoſtolis. Vnde in Iohanne legitur: Egreſſus eſt Ieſus trans torrentem Cedron, Iohan. 18
vbi erat hortus, in quem introiuit, &c. Torrens nanque ille fuit inter Hieruſalem
& montem oliuarum in valle Ioſaphat. Vnde cum Ieſus proceſſiſſet vltra torrentem hunc,
ſtatim venit in villam & hortum præfatos, ⌊& dixit diſcipulis ſuis,⌋ videlicet octo apoſto
lis, tres eñ ſecum duxit, & Iudas non adfuit. ⌊Sedete hic, donec vadam illuc,⌋ id eſt ad locũ
qui ante vos eſt, ⌊& orem (ibi) Et aſſumpto Petro & duobus filijs Zebedæi,⌋ qui erãt ſibi fa
miliares, & transfigurationi ac ſuſcitationi puellæ interfuerũt. Proceſſit autem ab alijs octo Mat. 17
apoſtolis quantum iactus eſt lapidis ſecũdum Lucam, ⌊cœpit cõtriſtari,⌋ in anima, quãtum Luc. 22
ad partẽ ſenſitiuam & naturalem affectũ, ⌊& mœſtus eſſe,⌋ quantũ ad apparatũ exteriorem
in verbis ac geſtibus. Vnde ſecundum Marcũ, cœpit pauere & tædere. Mortem eñ natura- Mar. 14
li affectu abhorruit, & foris triſtitiã demonſtrauit. ⌊Tũc ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque Mortẽ natu-
ad mortẽ⌋.i. vehementiſſime contriſtaṫ, ita vt triſtitia iſta & mors vno dũtaxat gradu vide rali affectu ab-
antur diſtare. ¶Ad intelligentiam horũ oportet aduertere, ꝙ eſt quædã triſtitia inordinata, horruit Chrs.
rõnem pueniẽs atqꝫ impediẽs, q̃ etiã ſecundũ philoſophos nõ cadit in virũ cõſtãtẽ, de q̃ Salo Prou. 12
mon loquiṫ: Non cõtriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Et de qua in Eccleſiaſtico legitur: Eccl. 30

Ca. XXVI. Triſtitiã longe expelle à te. Multos eñ occidit triſtitia, & nõ eſt vtilitas in ea. Hæc ergo non D
Eſaiæ.42. fuit in Chriſto. Quemadmodũ in Eſaia de ipſo inducitur: Non erit triſtis, neq; turbulentus.
Alia eſt triſtitia moderata & bona vel naturalis ſeu virtuoſa, rationẽ ſequẽs, & vanitatẽ ex-
Eccle.7. cludens, de qua ſapiens ait: Cor ſapientum, vbi triſtitia, vnde dicit apoſtolus: Quæ ſecũdum
2.Cor.7. deum triſtitia eſt ſalutem ſtabilem operatur. Similiter diſtinguendum eſt de timore ſeu pa-
Prouer.28. uore. Eſt eñ timor inordinatus, de quo ſapiens: Iuſtus (inquit) quaſi leo confidens abſq; ter-
Eccle.34. rore erit. Et alibi: Qui timet deum nihil trepidabit. Eſt & alius timor laudabilis, de quo ſcri-
ptura vberrime loquitur. Dicendum itaq;, quod Chriſtus triſtabatur & metuebat loquen-
do de triſtitia & timore naturali, prout ſunt naturales affectiões & paſſiones, vel potius pro
Hieronymus. paſſiones ſecundum Hieronymũ appetitus ſenſitiui. Aliter tamen fuerunt in Chriſto quàm
in alijs, quia in ipſo non præuenerunt, ſed ſequebantur rationem & voluntatis imperium, ità
quod Chriſtus ſponte & rationabiliter aſſumpſit has paſſiones. Primo, ad oſtendendum ve-
ritatem humanæ naturæ in ſe. Secundo, ad ſubueniendum nobis, quia per harum affectionũ
pœnalitatem, maximam gratiam meruit nobis. Tertio, ad conſolationẽ noſtram, videlicet,
ne viri virtuoſi puſillanimes fiant, cũ ſentiunt ſe mortẽ inſtantẽ timere, quãdo & Chriſtus eã
expauit. Inſuper triſtabatur atq; dolebat anima Chriſti, loquẽdo de triſtitia, prout eſt actus
virtutis ſeu charitatis, propter infirma mẽbra ſua, & eos in quibus vidit fructũ paſſionis ſuæ
perire. Porrò in oñibus his penſandum eſt quàm amarũ, pœnale, & graue fuit apoſtolis, p-
ſertim his tribus, hęc verba dulcis magiſtri audire, eius pauorẽ ac tædiũ intueri, q eos ſemper
cõſolari, fouere ac recreare ſolebat, dulciterq; & iocũde cũ ipſis cõuerſari. ⌊Suſtinete hic⌋ .i.
expectate me hoc loco, vel ſuſtinete .i. cõdolete ⌊& vigilate⌋ mecũ aſſiſtẽdo mihi in tãta an-
guſtia, & cõformãdo vos mihi in actibus bonis, vt decet familiares & amicos & veros ama-
tores. Hoc dicit ſaluator, non quaſi indigeat, ſed qa eis hoc expediebat, iuſtũq; fuit. ⌊Et pro-
greſſus puſillũ⌋ id eſt à diſcipulis ſe elongãs & abiens modico ſpacio, iuxta illud, q Lucas ha-
Lucæ.22. bet: Auulſus eſt ab eis, quãtum iactus eſt lapidis, ⌊procidit in faciem ſuam, orans & dicẽs:⌋
Secũdũ Lucã poſitis genib⁹ orauit: Vnde dicẽdũ, quòd vtroq; modo orauit, videlicet pro- E
ſtratus in terrã, & genibus fixis. ⌊Pater mi⌋ q es ſingulariter pater meus, videlicet per verã
generationẽ & naturã, aliorũ vero pater es p creationẽ, adoptioniſq; gratiã ⌊ſi poſſibile eſt,
Chriſtus naturali appetitu tráſferri a ſe petit paſſionem. tranſeat à me calix iſte⌋ id eſt paſſio tam acerba. Nõ orat abſolute, nec ſecũdum rationẽ de-
liberatam vt liberetur a morte, ſed cõditionaliter, & ſecũdum naturalem appetitũ, quo refu-
git mortẽ, tamen ſecundum voluntatẽ & rationis iudiciũ paratiſſimus fuit ad paſſionẽ, ideo
ſubdit. ⌊Veruntamen, nõ ſicut ego volo⌋ hoc eſt appeto ſecũdum ſenſitiuũ, naturalẽ & in-
feriorem appetitũ ⌊ſed ſicut tu⌋ vis ſic fiat. Ecce quàm blanda, humilis, ſobria & affectuo-
ſa oratio, cuius formã imitari debemus, deum in oratione patrem vocando, ei nos humiliter
proſternendo, rationabilia poſtulando, noſtramq; volũtatem diuinę in oñibus ſubijciẽdo.
¶ Deniq; Chriſtus dixit: Si poſſibile eſt, quoniã nouerat impoſſibile eſſe, vt nõ biberet calicẽ
paſſionis per reſpectum ad infallibilem prouidentiam dei, quam nouerat decreuiſſe, vt more-
retur pro mundi ſalute. Fuit tamen poſſibile, quantum ad cauſas ſecũdas & proximas, & per
comparationem ad libertatem voluntatis humanæ. Sed cur Chriſtus orauit aliquo modo,
quod nouerat nullatenus impleri debere? Dicẽdum, quod illis de cauſis orauit, propter quas
triſtitiam & timorem aſſumpſit. Quemadmodum etenim Chriſtus totã paſſionis ſuæ ama-
ritudinem & proceſſum certiſſime præcognouit, ſic ſponte ſibi in ſua imaginatione paſſio- F
nem tam horrendam propoſuit, qua conſiderata tenerrima ac nobiliſſima eius natura infe-
rior vltra omnem æſtimationem expauit. Vnde in tertia oratione factus eſt ſudor eius ſicut
guttæ ſanguinis decurrentis in terram ſecundũ Lucam. ⌊Et venit ad diſcipulos ſuos (tres) &
inuenit eos dormientes⌋ præ triſtitia, tædio, laſſitudine, & propter vapores illa hora aſcen-
dentes ad cerebrum ⌊& dicit Petro ſic, nõ potuiſti vna hora vigilare mecum?⌋ hoc eſt: Tu
qui dixiſti paratus ſum tecum in mortem & in carcerem ire, quomodo nũc non potes paruã
rem facere vigilando mecum tam modico ſpacio? Idcirco autem ſpecialiter affatur & incre-
pat Petrum, quia præ cæteris præſumpſit Chriſto aſtare, nõ ſcandalizari, & quia ſuperior fu-
it apoſtolis alijs. Poſt eius vero increpationem dirigit exhortationem ſuam ad omnes tres.
Lucæ.22. ⌊Vigilate (bene vos occupãdo) & orate⌋ pro adiutorio gratiæ dei, ⌊vt nõ intretis (per cõ-
ſenſum) in tentationem⌋ id eſt ne conſentiatis tentationi, quæ per orationem præcipue ſu-
peratur. Quemadmodum enim Lucas habet: Satanas expetiuit apoſtolos, vt cribraret ſicut
triticum, ideo indigebãt fortiter reluctari, nec ſomno indulgere. ⌊Spiritus quidem prom-
ptus eſt⌋ hoc eſt anima veſtra ſecũdum partem ſuam ſuperiorem parata eſt mecum pati, vi-
gilare ac permanere, vt promiſiſtis ⌊caro autẽ infirma⌋ id eſt ſenſualitas fragilis eſt, & cor-
pus quod corrumpitur debile tardum & impotẽs eſt ad iſta agenda ac patiẽda, niſi per gra-
tiam adiuuetur, quæ ab anima redundat in carnẽ, eamq; ratiõi ſubijciat. ⌊Iterũ ſecũdo abijt⌋
ad locum priorem ⌊& orauit, dicens: Pater, ſi non poteſt tranſire hic calix niſi bibã illum⌋
hoc eſt

A hoc eſt, ſi paſſio iſta impediri & à me tolli non valet, ⌊fiat volũtas tua.⌋ Hoc eſt quod Chri- Pſal. 39
ſtus ait in pſalmo: In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam deus meus
volui. Non ergo voluntas animæ Chriſti fuit diuinæ voluntati contraria, imò nec voluntas
eius naturalis ſeu appetitus inferior, fuit rationi rebellis ſiue repugnans. Quamuis eñ deſide
rauit non pati, hoc tamen non fuit contra rationem, ſed ratio imperauit hoc appetitui infe-
riori naturali, vt ſecundum ſuam naturam moueretur, quod & fecit, & ratione iubente face-
“ re, mox ceſſauit. ⌊Et venit iterum, & inuenit eos dormientes.⌋ Per hoc quod Chriſtus to-
ties ad diſcipulos rediјt, dedit prælatis exemplum ſolicitudinis de viſitatiõe, admonitione,
atq; cuſtodia propriј gregis, & ne tantum vacent contemplationi, quod negligant opera vi-
“ tæ actiuæ, & gubernationem ſubditorum ſuorum.⌋ ⌊Erant eñ oculi eorum grauati.⌋ Oculi
eorum interiores erant grauati negligentia & torpore: oculi quoq; eorum exteriores graua
ti fuerunt ſomnolentia & vapore. Hic non dicitur, quod Chriſtus alloquebatur diſcipulos Marc. 14
iſtos hac vice, ſed in Marco ſcriptum eſt: Ignorabant quid ei reſponderent. Ex quo conſtat,
quod etiam hac vice arguit & admonuit eos, & forte tunc loquebatur eis cõmuniter, non ſpe
cialiter Petro: quia pluraliter ſcriptum eſt, quod ignorabant quid reſponderent, id eſt quo-
“ modo ſe excuſarent, imò inexcuſabiles erant. ⌊Et relictis illis,⌋ corporaliter, quos non reli-
“ quit ſpiritualiter, nec ſecundum diuinitatis ſuæ naturam, ⌊iterum abiјt,⌋ ad priſtinũ locum, Perſeuerandũ
“ ⌊& orauit tertio eundem ſermonem, dicens.⌋ ¶Tribus vicibus idem precatur, vt det no- in oratione.
bis exemplum perſeueranter orãdi, & propter perfectionem ternariј, qui conuenit deo altiſ-
B ſimo. In hac oratione tãta anxietate cõcuſſa eſt anima Chriſti, vt Lucas dicat: Factus in ago Lucæ. 22
nia, id eſt in quadam corporalis naturæ laboratione propter anxietatem atq; triſtitiam. Vn
de laborantes in extremis, dicuntur eſſe in agonia. Vel, agonia vocatur colluctatio appetitus
naturalis ac ſenſitiui mortem abhorrentis & refugientis, & appetitus intellectiui eãdem op-
tantis & acceptantis. In Chriſto quippe tempore paſſionis ex diſpenſatione diuina non fuit
redundantia ſuperioris partis animæ in inferiorem, ſed vnaqueq; permittebatur agere & pa
ti quod ſuum erat. Nihilominus ratione iubente inferior appetitus ſuperiori mox paruit.
Factus ergo Ieſus in hac agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſangui-
nis decurrentis in terram. Tunc quoque apparuit ei angelus de cœlo, confortans eum, ver-
ba, conſolatoria proferendo, & triſtitiam animæ Chriſti miniſterialiter mitigando, vel ſe
per modum confortantis habendo. Porrò, circa orationem hanc CHRISTI aliud dicit Hebr. 5
Apoſtolus ad Hebræos, quod nullus Euangeliſtarum conſcripſit. Ait nanq; quod Ieſus cum
clamore valido & lachrymis exorauit, & quod exauditus eſt pro ſua reuerentia, In hoc ſiqui-
dem, quod dicebat: Non quod ego volo, ſed tua voluntas fiat, exauditus eſt. Hoc enim dix-
it ſecundum deliberatam rationem, & ſuperiorem appetitum.
Quicquid autem ita orauit, obtinuit, iuxta illud apud Iohãnem: Gratias ago tibi pater, quo- Iohan. 11.
niam audiſti me, ego autem ſciebam, quoniam ſemper me audis.
“ ⌊Tunc venit ad diſcipulos ſuos.⌋ Poſt quamlibet orationem ad diſcipulos ſuos reuertitur,
“ vt eos hortetur, quia prælatus ſic ſemper intendere debet ſuæ ſaluti, vt nunquam obliuiſca-
“ tur prouidere ſaluti gregis ſibi commiſſi, ⌊& ait illis: Dormite iam & requieſcite.⌋ Hoc du- Salus gregis
pliciter intelligi poteſt. Primo, per modum admonitionis, ita quod dedit eis licentiam pau- nunq̃ obmit-
lulum dormiendi. Secundo, per modum piæ exprobrationis, tanquam dicat: Nunquid eſt tenda.
C iam tempus dormiendi, dum inſtat captio mea? Et huic ſenſui concordant verba ſequentia.
“ ⌊Ecce appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum,⌋ De qua ho
“ ra dicit ipſe ſaluator apud Lucam: Hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum. ⌊Surgite ea-
“ mus, ecce appropinquat qui me tradet,⌋ videlicet infeliciſſimus Iudas. Ex his apparet, quod
protunc ceſſauit in anima Chriſti colluctatio inferioris appetitus & horror paſſionis: quia
“ non ſolum intrepide, ſed & cum ingenti affectu obuiam iuit aduerſariјs ſuis. ⌊Adhuc eo lo-
“ quente,⌋ cum diſcipulis ſuis, non ſolum his tribus, ſed cum vndecim apoſtolis, quia poſt fi-
“ nem tertiæ orationis acceſſit ad alios octo, ⌊ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo
“ turba multa, cum gladiјs & fuſtibus,⌋ & etiam cum laternis, facibus, & armis, vt habetur in Iohan. 18
“ Iohanne, Iudas quoq; antecedebat turbam, vt Lucas teſtatur, ⌊miſſi à principibus ſacerdo- Lucæ. 22
“ tum, & ſenioribus populi,⌋ Iudæorum. Non ſolum autem Iudas accepit miniſtros Iudæo- Iohan. 18
rum, ſed & Pilati, iuxta illud Iohannis: Cum accepiſſet cohortem, id eſt multitudinem mili-
tum Romanorum, quos præſes miſit, mittens cum cohorte tribunũ, id eſt principem cohor
tis. Voluit ergo Iudas conſtipari curia ſeu miniſtris pontificis & præſidis, vt ſi qui eſſent cum
“ Ieſu volentes eum defendere, non auderẽt. ⌊Qui autem tradidit eum,⌋ videlicet Iudas, ⌊de-
“ dit eis,⌋ ſcilicet turbis, ⌊ſignum,⌋ cognoſcendi Ieſum, ⌊dicens: Quemcunq; oſculatus fu-
“ ero, ipſe eſt, tenete eum.⌋ Hoc ſignum dedit eis, ne errarent in perſona Chriſti. Primo, quo
niam Iacobus minor fuit ſimilimus Chriſto in lineamẽtis corporis. Vnde Ignatius ſcribit ſi- Ignatius
bi dictũ eſſe, q̃ ſi videret Iacobũ, videret & Chriſtũ, ideo etiã Iacobus iſte dictus eſt frater do

 mini.

Ca. XXVI mini. Secũdo, quia nox erat, & quãuis laternas & faces haberẽt, non tamen poterãt tã clare videre, ſicut in die. Tertio, quoniã Iudas timebat ne Ieſus inter alios ſe occultaret. Sciebat nẽpe ſubtilẽ eſſe magiſtrũ ſuũ, propter quod timuit ne elaberet è manibus miniſtrorum, quẽadmodũ ſæpe elapſus fuit de manibus Iudæorum. Hinc etiam dixit turbę, & ducite eũ cautè, vt Mar- D

Marc. 14 cus habet: ⌞Et confeſtim accedẽs ad Ieſum dixit: Aue Rabbi⌟ .i. magiſter ⌞& oſculatus eſt »
eum⌟ Habuerũt aũt diſcipuli conſuetudinẽ oſculandi Ieſum cũ redirent de via ad eũ, vel cũ »
eum ſalutarent, quã cõſuetudinẽ obſeruauit primitiua eccleſia. Vnde Paulus vbertim hortatur:

1. Cor. 16. 2. Cor. 13 Salutate inuicẽ in oſculo ſancto. Permiſit autẽ ſe Chriſtus oſculari à proditore. Primo,

Chriſtus cur a Iuda ſe oſculari permiſerit. vt nobis manſuetudinis & patientiæ daret exemplũ, videlicet, ne ab aduerſario vultũ & oculos auertamus, nec æmulos indignanter aſpiciamus. Secundo, vt per hoc Iudam ad charitatem & pœnitẽtiã prouocaret. ⌞Dixitq́ue ei Ieſus: Amice⌟ hoc ẽ tu Iuda qui amicitiã ſimulas, »
ſed odium operaris, quem ego diligo, & à quo habeor odio ⌞ad quid veniſti?⌟ Non quaſi ig- »
norans quærit, ſed vt inſinuet Iudæ non ſe ignorare dolũ atque malitiam eius, ſicq́ue Iudas erubeſcat & corrigatur. Eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gratiã

Eccle. 4. & gloriam, vt habetur in Eccleſiaſtico: Denique non ſolum dixit Ieſus ad proditorem. Amice ad quid veniſti, ſed etiam proprio nomine eũ appellans, vt molleſceret, dixit: Iuda oſculo filium hominis tradis, vt recitat Lucas: Sed heu quam multi imitantur hunc Iudã, ore blandientes, & corde odientes, ac opere aduerſantes. ⌞Tunc acceſſerunt, & manus⌟ violentas atque »
ſacrilegas ⌞iniecerunt in Ieſum, & tenuerunt eum⌟ imò & ligauerunt eũ ſecundũ Iohannẽ, »

Iohan. 18 Iſti ſic accedentes fuerunt cohors & tribunus, & miniſtri Iudæorum, vt habet Iohãnes: ¶ Hoc loco tres Euangeliſtæ omittunt, quod ſolus Iohannes cõmemorat, quod Ieſus cũ proceſſiſſet obuiã turbis, dixit: Quẽ quæritis? Quibus reſpondentibus, Ieſum Nazarenũ, & ipſo dicente: Ego ſum, abierunt retrorſum & ceciderunt in terrã. Cũque ſecũdo idem interrogaſſet, E
& illi ſimiliter dediſſent reſponſum, dixit Ieſus: Dixi vobis, quia ego ſum, ſi ergo me quæri-

Beda. tis, ſinite hos abire. Tamen vt Beda affirmat Chriſto occurrẽte Iudæis, Iudas acceſſit & oſculabatur eũ antequam Chriſtus ſua voce Iudæos proſterneret. ⌞Et ecce vnus ex his qui erant »
cum Ieſu⌟ videlicet Petrus in Chriſti amore feruentior ⌞extendens manum exemit (hoc eſt »
extraxit) gladium ſuũ⌟ vel ſimpliciter gladiũ, vel magnũ cultellũ, quo vti ſolent piſcatores, »
⌞& percutiens ſeruum principis ſacerdotum⌟ videlicet Malchum famulũ Cayphæ ⌞am- »

Chryſoſtomus. Ambroſius. Nume. 25. putauit auriculam eius⌟ dextram, ſecundũ Iohannẽ. Chryſoſtomus dicit, quod putauit am- »
putare caput eius. Porrò Ambroſius aſſerit, quòd Petrus eruditus fuit in lege, & ſciuit cõmẽdatũ eſſe factũ Phinees filij Eleazari, qui zelo dei cõmotus perfodit Zamri cũ alienigena fornicantem, ideo Petrus ſimili zelo voluit filiũ dei vindicare. Non euidenter apparet, quando Petrus hoc fecit. Matthæus nanque & Marcus ſic recitant, ac ſi Petrus ſeruũ illum læſerit Ieſu

Lucæ. 22 iam capto. Iohannes vero & Lucas ſic recitant, ac ſi ante captionẽ Chriſti id egerit. Scriptũ eſt enim in Luca: Videntes hi qui circa Ieſum erant quod futurum erat, dixerunt: Domine, ſi percutimus in gladio. Et poſtmodum Lucas ſcribit, quòd comprehenderũt Ieſum. Ad quod dicendum videtur, quòd ſtatim quando cœperunt capere Ieſum antequàm ligaretur, Petrus F
hoc fecit, quod elicitur ex duobus. Primo, quoniam Petrus nõ potius percuſſiſſet Malchum quàm alium, niſi ille magis feſtinaſſet mittere manum in Ieſum. Secundo quoniam Malcho læſo dixit. Sinite vſque huc, & cum tetigiſſet aurem & locum læſionis ſanauit eum. Ex quo apparet, quòd nondum vinxerunt manus ipſius. ⌞Tunc ait illi Ieſus: Conuerte gladium tuum »

Matt. 5 Sanguinis effuſio affectu vindictæ prohibetur. in locum ſuum⌟ ſcilicet in vaginam. Magiſter patiẽtiæ qui docuit inimicos diligere, & per- »
ſequentibus bene facere, percutientiq́ue maxillam vnam, alteram præbere, prohibet gladij vltionem & ſanguinis effuſionẽ ſolo affectu vindictæ, & prætermiſſo ordine iuris.

¶ Inſuper ponit tres rationes cur non debeat gladio defenſari. Prima eſt. ⌞Omnis enim qui »
acceperit gladium⌟ id eſt qui priuata ac propria authoritate arripit enſem, vel aliud quod- »
cũque inſtrumentum pugnandi ad inferendum alteri nocumentum ⌞gladio peribit⌟ hoc eſt »
ipſa iniquitate quã hoc agendo cõmittit, ſeipſum ſpiritualiter occidit, & dãnationẽ incurrit Non ergo ſenſus eſt, quòd omnis talis materiali gladio occidetur, ſicut nec Petrus, iuxta hunc

Geneſ. 9 Eccleſ. 10. ſenſum Iohannes ait in Geneſi: Quicũque effuderit ſanguinẽ humanum effundetur ſanguis illius. Et Salomon: Qui fodit (inquit) foueam, incidet in eam, & qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Qui autem vtitur gladio ſecundum ordinem iuris, & diſcreto zelo iuſtitiæ, nõ per ſe, ſed aliunde quaſi ſibi traditum, accipit eum. Quemadmodum Hieremias dixit Iudæ

2. Mach. 15 Machabæo: Accipe gladium ſanctum munus à deo, quo deijcies aduerſaios Iſrael. Vnde de

Roma. 13 principe temporali dicit apoſtolus: Non ſine cauſa gladium portat, miniſter enim dei eſt. Secunda ratio, cur Chriſtus non indiguit gladio protegi, ſubditur. ⌞An putas, quia non poſ- »
ſum rogare patrem meum & exhibebit⌟ hoc eſt ad miniſtrandum & obediendũ, ſeu defen- »
dendum tranſmittet ⌞mihi modo pluſquàm duodecim legiones angelorum?⌟ qui adeo for- »

4. Regũ. 19. tes ſunt, vt vnus percuſſerit vna nocte in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque milia ho-

A minum. Legio autem continet ſex millia ſexcenta ſexagintaſex. Legio

¶Sed dicere aliquis poteſt: Si Chriſtus potuit hoc rogare & impetrare, ergo potuit à paſſio-
ne liberari, cuius contrarium dictum eſt, ſtatimq́ dicetur? Dicendum, quod potuit hoc im-
petrare, imò iubendo efficere, & à paſſione liberari, conſiderando ordinem cauſarum pro-
ximarum & creatarum. Non enim præordinatio ſeu prædeſtinatio dei tollit à rebus liber- Prædeſtinatio
“ tatem aut contingentia. Tertia ratio ad idem ſubiungitur. ⌊Quomodo ergo implebunt ſcri libertatē nō tollit
“ pturæ? ⌋ i. Si defendor & non morior pro ſalute humana, nō verificabuntur vaticinia pro-
“ phetarū de paſſione mea loquentium. Hoc autem eſt impoſſibile, ⌊quia ſic oportet fieri, ⌋ ſi
cut prophetatū eſt. Prophetia eñ prædeſtinationis ſemper & de neceſſitate implet, quod ta
“ men intelligendum eſt de neceſſitate conſequentiæ, non conſequentis. ⌊In illa hora dixit Ie
“ ſus turbis, ⌋ præſertim Iudæis. ⌊Tanquā ad latronem exiſtis, cū gladijs & fuſtibus compre-
“ hendere (.i. ad capiendum me) quotidie, ⌋ id eſt ſæpe, & omni die, fortaſſis quādo fui in Hie
“ ruſalem, ⌊apud vos ſedebam in templo (Hieruſalem) & non me tenuiſtis. ⌋ Ex quo patet, ꝙ
nō habeatis iuſtam cauſam aduerſum me. Omnis eñ qui facit veritatem, venit ad lucem. Qui Iohan. 3
autem facit peccatum, odit lucem. His verbis addidit Chriſtus quod omiſit Matthæus, ſed
Lucas inducit, ſcilicet: Sed hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum. i. hoc tēpore veſtræ Lucæ. 22
voluntati conceſſum eſt, vt faciatis mihi quæ vultis, & hæc violentia quam mihi infertis, eſt
poteſtas tenebrarum, videlicet dæmonū vos inſtigantium, vel hominū vitijs obtenebrato-
“ rū. ⌊Hoc aūt totum factum eſt, ⌋ vtpote vt Ieſus ab impijs caperetur, à nullo defenderetur,
B &c. ⌊vt adimplerentur ſcripturæ prophetarū, ⌋ qui Chriſti paſſionem prædixerunt. ⌊Tūc
“ diſcipuli omnes (.i. vndecim apoſtoli) relicto eo, fugierunt, ⌋ timentes ne ſic tractarentur ſi- Relinquūt diſ
cut magiſter eorū. Sed quis poterit cogitare cū quanta triſtitia fugerint, quoties retroſpexe- cipuli Chriſtū.
rint, quoties pectora ſua percuſſerint, fleuerint, & cætera ſigna interni mœroris oſtenderint
“ ⌊At illi tenentes Ieſum, duxerunt illum ad Caipham principem ſacerdotum, vbi ſcribæ &
“ phariſæi & ſeniores conuenerant, ⌋ ad tractandū cum pontifice de morte Chriſti. Verunta-
men ſicut in Iohanne legitur, primo duxerunt Ieſum ad Annam, quia intrādo ciuiuitatē, pri Iohan. 18
mo venerunt ante domum ipſius. Secundo, propter reuerentiam Annæ, quoniam erat ſocer Ad Annā pri-
“ Caiphæ. ⌊Petrus autem ſequebatur eum (.ſ. Ieſum) à longe, ⌋ nō audens prope accedere ad mo Chriſtus
turbam, ne cognitus, caperetur. Quamuis ergo cum alijs fugerit, tamē reuerſus, ſequutus eſt ducitur.
magiſtrum ſuū. Quod ſequebatur eum, fuit dilectionis & fidei: quod vero à longe, puſillani-
mitatis fuit atq; formidinis. Deniq; non ſolū Petrus ſequutus eſt Ieſum, ſed etiā adoleſcens
quidam amictus ſyndone ſuper nudo corpore, qui cū teneretur à cōprehenſoribus Chriſti,
relicta ſyndone, nudus fugit ab eis, vt refert Marcus. Hunc adoleſcentem quidam dicunt fu- Marc. 14
iſſe Iacobū minorem, alij Iohannem, ſed & ipſe Iohannes Euangeliſta teſtatur, quod Petrus
ſequebatur Ieſum, & alius diſcipulus qui fuit notus pontifici, & introduxit Petrum in atrium
Annæ pontificis. Et quamuis Auguſtinus dicat, temere definiendū non eſſe quis fuerit ille ali Auguſtinus
us diſcipulus, Chryſoſtomus tamen & alij cōmuniter tenent, ꝙ fuit Iohannes qui erat notus Chryſoſtom9.
pontifici, eiusq́ familiæ. Vnde ad eius inſtantiā ancilla oſtiaria intromiſit Petrū. Fuit autem
notus illis, vel quia pulcher & amabilis iuuenis, vel quia de nobili ſtirpe progenitus, ſcilicet de
tribu Iuda & genere Dauid, vel quia interdum attulit piſces patris ſui ad domum pontificis.
“ Sequebatur itaq; Petrus, ⌊vſq; in atrium principis ſacerdotū, & ingreſſus intro, ⌋ id eſt per
“ primam portam, non eñ ingreſſus eſt aulam, ſed manſit in atrio, ⌊ſedebat cum miniſtris, ⌋
C pontificis. Hoc loco ait quidam: Quomodo ingreſſus eſt Petrus? Dicendū, quod per impetra Iohan. 18
tionem diſcipuli qui erat notus pontifici. Veruntamen hoc refert Iohannes de ingreſſu in do
“ mum Annæ, Matthæus vero nō loquitur niſi de ingreſſu ad Caiphā, ⌊vt videret finē ⌋ id eſt
quid finaliter fieret ſuo magiſtro, an. ſ. dimitteret, an occideret, & hoc ad curioſitatē quan-
“ dā pertinuiſſe videtur. ⌊Princeps autē ſacerdotū (videlicet Caiphas) & omne cōſiliū ⌋ i. cæ-
“ teri ſacerdotes, ſcribæ, phariſæi, ac ſeniores, ⌊quærebāt falſum teſtimoniū cōtra Ieſum. ⌋ Nō
“ eñ poterāt verā atq; idoneā obiectionē inuenire, ⌊vt eū morti traderēt, & nō inuenerūt, ⌋
“ quod ei corā Pilato opponerēt, tāquā dignū pœna mortis, ⌊cū multi falſi teſtes acceſſiſſent. ⌋
“ & diuerſa obieciſſent. ⌊Nouiſſime aūt ⌋ i. poſt teſtificationē teſtiū prædictorū mendacium
“ ⌊venerunt duo falſi teſtes. ⌋ Duo venerūt, vt in ore duorū ſtaret omne verbū. Ad vnius quip
“ pe teſtimoniū nemo condēnabatur, ⌊& dixerūt, ⌋ corā pontifice, ⌊Hic dixit, poſſum deſtru Deut. 17
“ ere tēplū dei, & poſt triduū reædificare illud, ⌋ Tanq̄ dicerent: Vſurpauit ſibi diuinam po-
tentiam. Occaſionem huius accuſationis habebant ex eo, quod Chriſtus ait apud Iohan- Iohan. 2.
nem: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, quod Iudæi etiam tunc intelle
xerunt de tēplo materiali in Hieruſalē fabricato, vnde redarguerunt Chriſtū, dicentes: Qua
draginta & ſex annis ædificatū eſt templū hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ieſus aūt
dixit de tēplo corporis ſui, i. de corpore ſuo, q̄d fuit & eſt ſingulare tēplū dei, in quo habitat Col. 2
oñis plenitudo diuinitatis corporaliter, vt ſit ſenſus: Soluite, i. mortem inferendo ſoluetis,

Ca.XXVI atq; exanime facietis templum hoc,id eſt corpus meũ,& in tribus diebus, hoc eſt intra tres D
dies excitabo,hoc eſt à ſomno mortis ſuſcitabo illud. Iudæi ergo hoc verbũ Chriſti peruer-
ſæ intelligentes,ordinem verborum variantes,& prauam intentionem habentes,merito ap
pellãtur teſtes mẽdaces. Tales ſunt om̃es,qui alio ſermone repetunt,& ſimplici animo pro-
nuntiata peruertunt. ⌊Et ſurgens princeps ſacerdotum⌋ ira eum vrgente,& impatientia a- »
gitante ⌊ait illi: Nihil reſpondes ad ea,quæ iſti aduerſum te teſtificantur? Ieſus autem tace- »
bat.⌋ Primo,vt manſuetudinis & patientiæ daret exemplum. Secundo,quoniam accuſatio »
nes inductæ falſæ & reſponſo indignæ fuerunt. Tertio,quia cognouit quòd quicquid reſpõ-
deret illi calumniarentur ⌊& princeps ſacerdotũ⌋ patientia & ſilentio Chriſti fortius pro- »
Adiurat⁹ chri-ſtū ſacerdos Caiphas. uocatus arbitrans ſe contemni ſecundum quod talium mos eſt, ⌊ait illi: Adiuro te per deũ »
viuum, vt dicas nobis,ſi tu es Chriſtus filius dei viui? Dixit illi Ieſus: Tu dixiſti⌋ ſicut veraci »
ter eſt,ſcilicet quòd ſim Chriſtus filius dei viui & benedicti. ⌊Reſpondit autẽ Ieſus⌋ ſic ad- »
iuratus propter diuini nominis reuerentiam,& vt Iudęorum ignorantia inexcuſabilis fieret.
⌊Veruntamen dico vobis⌋ nõ tibi ſoli ò Caipha, ſed tibi atque fautoribus tuis, dico vobis, »
pluſquàm interrogaſtis,vt terreamini & pœniteatis. ⌊Amodo⌋ hoc eſt poſt hanc horã,vi- »
delicet in die iudicij ⌊videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis dei⌋ id eſt in po- »
Pſal.8 tioribus bonis dei patris reſidentem,tanquàm iudicem omnium,quando om̃ia erunt ei ſub-
Heb.2 iecta. Tunc enim videbunt in quem pupugerunt ⌊& venientem in nubibus cœli⌋ ad iudi- »
cium. Deniq; Caiphas, cæteriq́; damnati iam in inferno exiſtentes, vident nunc, id eſt co-
gnoſcunt Ieſum ſedere in cœlo ad dexteram patris: Si autem quod ait, videbitis filium homi
nis ſedentem,& cætera, intelligatur de viſione Chriſti in patria,referendum erit ad Iudæos E
Actor.4 & Iohan.8. conuerſos,qui eius morti conſenſerunt,& poſtea crediderunt. Vnde in Actis apoſtolorum
habetur,quòd multa turba ſacerdotum obediebat Euangelio. Illis enim dixit ſaluator: Cum
exaltaueritis filium hominis,tũc cognoſcetis quia ego ſum. Iſti vident Ieſum in cœlo viſione
beata. ⌊Tunc princeps ſacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit.⌋ Conſue- »
tudo fuit Iudæis cum audirent blaſphemiam ſcindere veſtimenta in ſignum doloris de iniu-
ria deo illata, quaſi zelantes pro dei honore, & tantum crimen non valentes ſufferre. Hinc
Actor.14 Paulus & Barnabas cum ſacerdos idolorum vellet eis ſacrificare, veſtimenta ſciderũt. Cai-
phas ergo vt quaſi religioſus videretur,ſuamq́; malitiam coloraret,ſcidit veſtes cum audiſſet
Blaſphemare quid. Chriſtum hæc verba dixiſſe. Blaſphemare autem,eſt ea quæ dei ſunt creaturis aſcribere, vel
deo & ſanctis manifeſtam iniuriã irrogare. ⌊Quid adhuc egemus teſtibus, tãquàm diceret,
non indigemus iam teſtibus,quoniam verba eius teſtantur eum eſſe blaſphemum, morteq́;
dignum, ⌊quid vobis videtur?⌋ Interrogat alios,ne proprio ſenſui nimium credere videa- »
tur,& vt alios contra Chriſtum inflammet & prouocet. ⌊At illi reſpondentes dixerunt: Re- »
us eſt mortis⌋ quia ſecundum legem blaſphemi interficiebantur. His dictis omnes indigna- »
ti ſunt contra Ieſum,eumq́; cordialiter ac vehementiſſime ſpernentes, vnanimiter irruerũt
in eum,diuerſis eum pœnis atque iniurijs afficientes,quemadmodum ſubditur. ⌊Tunc ex- »
puerunt⌋ immundiſſimi illi canes ⌊in faciem eius⌋ ſanctam,gratioſiſſimam atq; dulciſſimã »
1.Petri.1 in quam deſiderant angeli ſancti proſpicere ⌊& colaphis eum ceciderunt,alij autem palmas »
(hoc eſt alapas) dederunt in faciem eius, dicentes: Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te »
Lucæ.22 percuſſit?⌋ Velabant aũt faciẽ eius anteq̃ talia dicerẽt, vt Lucas habet: ¶ Hæc expoſitiõe nõ »
Pſal.23 indigent,ſed admirationẽ & compaſſionem requirunt. Mirandum eſt enim quod vnigeni-
tus filius dei dominus virtutum,rex gloriæ,tanta pro nobis pati dignatus eſt, & prorſus di- F
gnum & iuſtum eſt,vt ei compatiamur,eius paſſionibus conformemur, eius veſtigia imite-
mur,omnia aduerſa æquanimiter ſuſtinentes,in illis gaudentes,irriſiones,contemptus,vitu
1.Petri.2 peria,iniurias,pro Chriſti amore fortiter tolerantes,quia (vt Petrus ait) Chriſtus paſſus eſt
pro nobis,vobis relinquens exemplum,vt ſequamur veſtigia eius, quia cum malediceretur
non maledicebat,cũ pateretur,non cõminabatur. Cũ hæc agerẽtur, impletũ eſt q̃d per Eſaiã
Eſaiæ.50 loquitur Chriſtus: Corpus meum dedi percutientibus,& genas meas vellentibus. Faciẽ me-
am non auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me. Tunc quoque impletũ eſt illud Iob:
Iob.16. Aperuerunt ſuper me ora ſua, exprobrantes tenuerunt ceruicem meam,percuſſerunt maxil
lam meam,ſaturati ſunt pœnis meis. De hoc & Sibylla legitur prophetaſſe: Dabunt deo ala-
Lucæ.22 pas manibus inceſtis. Inſuper ſecundum Lucam,alia multa blaſphemantes dicebant contra
Pſal.21 Ieſum. Vnde & Dauid in perſona Chriſti prædixit: Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo
rapiens & rugiens. ⌊Petrus autem ſedebat foris⌋ hoc eſt, extra domum vel aulam Caiphæ, »
⌊in atrio⌋ domus ſuæ, id eſt, in loco ſub diuo qui erat inter portam & ianuam domus pon- »
tificis,in quo atrio erat ignis accenſus,iuxta quem Petrus ſedit inter miniſtros pontificis, vt
Iohan.8 Lucas teſtatur: Erat enim frigus ſecundũm Iohannem, ſicut frequenter eſt in tali tempore
Martij poſt mediam noctem. ⌊Et acceſſit ad eum vna ancilla (pontificis) dicens: Et tu cum »
Ieſu Galilæo eras⌋ hoc eſt huic Ieſu nato à Nazareth vrbe Galileæ adhæſiſti hucuſq;. Secũ- »
dũ Lu-

A dum Lucam & Marcum: Mulier iſta acceſſit ad Petrum iuxta ignem, & cum fuiſſet eum di- Lucæ. 22
« ligenter intuita impoſuit ei quod eſſet diſcipulus Ieſu. ⌊At ille negauit coram omnibus di- Marc. 14.
« cens: Neſcio quid dicis⌋ hoc eſt non ſolum non fui cum illo, ſed nec agnoſco illum, nec ſcio
« quid verbis tuis ſignificare intendis. ⌊Exeunte autem illo (ſcilicet Petro) ianuam⌋ qua in-
trabatur ad atrium, vnde apud Marcum dicitur: Exiuit foras ante atrium. Poſt primam e- Ibidem.
nim negationem non audebat diu inter miniſtros aſtare, ſed ad tempus ſubtraxit ſe, & poſt
« modicum tempus rurſus intrauit in atrium, cupiens exitum rei videre ⌊vidit illum alia an-
« cilla, & ait his qui erant ibi, ⌋ hoc eſt ſeruis pontificis, qui Ieſum cœperunt & adduxerunt.
Maiores autem Iudæorum erant intus in auditorio cum ſummo ſacerdote occupati cum Ie
« ſu ⌊& hic erat cum Ieſu Nazareno. Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui homi
« nem.⌋ Primo ſimpliciter negauit ex timore. Secundo, magis perterritus adiecit iuramen-
tum & peierauit. ¶Sed his verbis Matthæi ac Marci contrariari videtur, quòd ſecundum
Lucam, ſecunda negatio Petri facta eſt ad vocem viri. Porrò ſecundum Iohannem facta eſt Lucæ. 22
ad vocem plurium. Item, ſecundum Iohannem, facta eſt prope ignem in atrio. Dicendum, Iohan. 18
quòd ancilla Petrum accuſante, multi accurrebant, & diuerſi locuti ſunt. Potuit ergo eſſe vt
muliere loquente vnus virorum, mox verba fœminæ confirmaret, & ſic Lucas aſſerit di- Lucæ. 22
ctum à viro, quod Matthæus & Marcus referunt à fœmina dictum. Iohannes vero dicit à
pluribus dictum, quia non ſolum vnus, ſed plures viri verba ancillæ confirmabant, & for-
te excitati fuerunt ab ea ad loquendum cum Petro. Mulieres nanq́ue hoſtiariæ, quia vide-
runt Petrum cum trepidatione & verecundia quadam intrare & egredi, ſuſpicabātur quòd
eſſet diſcipulus Ieſu, vel ex aliȷs ſignis hoc conȷiciebant, puta ex habitu & apparatu. Interea
B quoq; Iohannes dicit ſecundam negationem factam prope ignem. Matthæus vero in exi-
tu Petri. Hoc ſic concordatur, quòd Petro incipiente exire facta dicatur. Non enim erat
longum ſpacium, ſeu magna diſtantia inter ignem & ianuam, ideo Euangeliſtæ non cura-
uerunt locum tam determitate exprimere, ſed principaliter intenderunt oſtendere, quòd
Petrus ter negauit, quemadmodum Chriſtus prædixit: Potuit autem eſſe, quòd Petro ſe ver Iohan. 13
tente ad exeundum, aliqui ſequebantur eum, imponentes ei quòd eſſet diſcipulus Ieſu, ſi-
« cut aſſeruit mulier. ⌊Et poſt puſillum⌋ videlicet, facto interuallo, quaſi horæ vnius ſecun-
« dum Lucam ⌊acceſſerunt ad eum⌋ hoc eſt ad Petrum ⌊qui ſtabant (in atrio) & dixerunt Lucæ. 22
« Petro: Vere & tu ex illis es⌋ id eſt de numero diſcipulorum Ieſu. ⌊Nam & loquela tua ma-
« niſeſtum te facit⌋ hoc eſt ex modo locutionis tuæ innoteſcit, quòd ſis Galilæus. Quàmuis e-
nim Galilæi eſſent Hebræi, & Hebræo idiomatæ vterentur, tamen in prolatione verborum
aliqualiter differebant ab habitatoribus Iudeæ, quemadmodum cernimus homines diuer-
ſarum prouinciarum. Licet etiam vrbium idem idioma diuerſimode pronunriare, quàmuis
« eiuſdem conſiſtant dominȷ. ⌊Tunc cœpit deteſtari & iurare, quia non nouiſſet hominē.⌋
Fuit enim tunc maxime territus, & ſtatim capi timebat. Secundum Marcum cœpit anathe- Marci. 14
matizare, hoc eſt, cum execratione iurare, imprecando ſibiȷpſi mala, ſi negando mentiref, in
quo patet magna fragilitas Petri, & verum eſſe quod ait ſaluator: Sine me nihil poteſtis fa- Iohan. 15
C cere. Hanc tertiam negationem Lucas dicit factam ad vocem vnius. Similiter Iohannes ad- Lucæ. 22
dens dicit, quòd ille vnus fuit cognatus eius, cuius auriculam Petrus abſcidit, dixitq́ Petro: Iohan. 18
Nonne te vidi cum illo in horto? Sed hoc facile cum his concordatur dicendo, quòd inter
multos, de quibus Matthæus & Marcus loquuntur, fuit vnus magis importunus, moleſtuſ-
q́ue Petro, propter quòd Iohannes & Lucas loquuntur ſingulariter de hoc vno.
« ⌊Et continuo⌋ hoc eſt ſtatim Petro tertia vice negante, ⌊gallus cantauit⌋ ſecundo, ſecun- Lucæ. 22
« dum Marcum, vt dictum eſt: vnde Lucas. Adhuc (inquit) illo loquente, gallus cantauit. ⌊Et
« recordatus eſt Petrus verbi Ieſu quod dixerat illi. Priuſquàm gallus cantet, ter me es nega-
« turus.⌋ Hoc iam expoſitum eſt. ⌊Et egreſſus foras, fleuit amare,⌋ Hoc eſt, amaritudinali-
ter, ſcilicet abundanter ac doloroſe, quemadmodum in Luca habetur: Conuerſus domi-
nus reſpexit Petrum, hoc eſt, per miſericordiam ſuam tetigit mentem Petri, ad verbi ſui re-
cordationem ac cordialem pœnitentiam, vel forte corporaliter reſpexit PETRVM.
Potuit enim fieri ex ordinatione Chriſti, vt Petrus tranſeundo ante ianuam aulæ introſpi-
ceret, & Chriſtus cuncta prænoſcens inſpiceret eum, conuertendo ſe ad ianuam domus,
in qua erant luminaria copioſa.

¶Ex his conſtat, ꝙ circa deſcriptionē trinæ negatiōis Petri. Euangeliſtæ multū diuerſimo-
de loqui videntur, quantum ad ſuperficiem literæ, quàmuis in ſenſu & veritate concordent.
Specialiter autem diſſonare videntur in tribus. Primo, quantum ad horam ſeu tempus nega-
tionis. Secundo, quantum ad perſonas, ad quarum interrogationem Petrus negauit, ſed hęc
duo iam declarata ſunt, quomodo concordari debeant. Tertio, quantum ad locū, ſicut iam
partim patuit atque expoſitum eſt. Sed adhuc vnum eſt, in quo diſſonare videntur, quod vt
mihi apparet, cęteris oībus difficilius ſoluif, q̄a ſecūdū Iohānē. Prima negatio Petri fuit ī do

mo Annæ, ſed ſecundum ſeriem textus aliorum trium Euangeliſtarum, omnes tres negationes Petri in domo Caiphæ factæ probantur. Matthæus enim Lucas & Marcus de Anna nil ſcribunt. ſed referunt Petrum eſſe ſecutum vſque in atrium Caiphæ, & ibi ter Chriſtū negaſſe. D
Auguſtinus ¶ Deniq; ad hoc ſancti doctores valde difformiter reſponderunt. Auguſtitus enī affirmat, quòd Petrus negauit ter in domo Annæ. Alij dicunt quòd ter negauit in domo Caiphæ
Hieronymus. Beda. Gorra vero refert, quòd ſecundum Hieronymū & Bedam Petrus ſemel negauit in domo Annæ, & bis in domo Caiphæ. Quàmuis autem certiſſimus ſim beatiſſimos Euangeliſtas in nullo erraſſe aut diſcordare, non tamen ſufficio hanc difficultatem abſoluere, niſi dicerem tres Euangeliſtas non loqui de eodem atrio, ſed duobus, quod tamen vt reor dici non poteſt, ſicut ex dictis elicitur. Cum enim Petrus primo negaſſet in atrio iuxta ignem, & iam ab igne recederet, negauit ſecundo, vel niſi dicerem, quod Petrus negauit ſæpius, quàm ter, licet negationes eius principales fuerint tres dumtaxat, ſed nec hoc dicere audeo, cum nulla authoritate probare id poſſim. Ideo aliqui dicunt, quod Euangeliſtæ in deſcribendo trinam negationem Petri loquuntur per anticipationem, & recapitulationem. Legitur quod Petrus egrediendo de atrio, introijt foueam quandam inter montem Syon, & Hieruſalem, ibiq; fleuerit.
Clemens Refert quoque Clemens papa in itinerario, quod Petrus ex hac nocte traxit in conſuetudinem, quòd à primo Gallorum cantu vſq; ad horam matutinam fletit in oratione, ſuam negationem vberrime deflens, ita vt facies eius quaſi aduſta videretur.

EXPOSITIO CAPITVLI VICESIMISEPTIMI.

Mane autem facto &c. Articulus .XLIII.

Caput XXVII. E

MANE AVTEM FACTO⌋ Quia ab hora captionis vſq; ad auroram non ceſſauerunt IESVM duris pœnis afficere, vt dictum eſt, ⌊conſilium inierunt omnes principes ſacerdotum & ſeniores populi aduerſus IESVM, vt eum morti traderent.⌋ Nondum enim habuerunt ſufficientem accuſationem, propter quam præſes Gentilis cogeretur eum occidere, puta Pilatus, qui ignorantiam Dei habens, de blaſphemia Dei Iſrael non multum curauit. Excogitauerunt ergo & alias obiectiones quas Lucas commemorat, vt dicetur, ⌊& vinctum adduxerunt Ieſum.⌋ tanquàm mortis reum, forte manibus poſt tergum ligatis, & catena miſſa in collo ipſius. Solebant autem Iudæi ligatos offerre iudici, eos quos morti dignos putabant. ⌊Et tradiderūt eū Pontio Pilato præſidi⌋ Hoc eſt, Iudæis præſidenti, vt iudex à Romanis miſſus & conſtitutus. ⌊Tunc videns Iudas qui tradidit eum, quod damnatus eſſet⌋ Hoc dupliciter intelligi poteſt. Primo ſic, quod damnatus eſſet, hoc eſt, quod Ieſus iam à Iudæis eſſet morti adiudicatus, & à Pilato damnandus. Vel, quod ipſe Iudas damnandus eſſet, hoc enim Iudas de ſeipſo perpendere potuit. Primo propter magnitudinem ſui facinoris. Secundo, quia audiuit à Chriſto quem
Mat. 26 nouerat eſſe Prophetam verum & ſanctum: Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur ⌊pœnitentia ductus⌋ Doluit enim de ſuo peccato, ſed non fuit vera pœnitentia, prout pœnitentia eſt virtus vel ſacramentum ⌊retulit (hoc eſt reportauit vel reddidit) triginta argenteos (pro quibus vendidit Ieſum) principibus ſacerdotum & ſenioribus populi⌋ à quibus acceperat eos, deſiderans Chriſtum à morte eripere, forte quòd Iudas videns magiſtrū ſuum, tam F
miſerabiliter diſcoloratum, tam crudeliter tractatum, tam inhoneſte ligatum, tam mendaciter accuſatum, compaſſionem quandam concepit ad eum propter innocentiam eius ⌊dicēs: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum⌋ frequenter nomine ſanguinis totus homo, ſeu vita, vel anima hominis deſignatur. ⌊At illi dixerunt: Quid ad nos?⌋ Hoc eſt: Quid ſpectat ad nos, quod peccaſti innocentem prodendo, quaſi dicant: Non curamus, neque diſcutimus, an peccaſti, vel non. In hoc peſſime dixerunt: Si enim ipſe peccauit innocentem prodendo, nonné & ipſi peccauerunt in emendo, perſequendo, & occidendo? ⌊Tu videris⌋ Hoc eſt: Tu opus tuum conſpice, & onus tuum porta. ⌊Et proiectis argenteis in templo, receſſit⌋ cum immo-
Acto. 1 derata triſtitia, ⌊& abiens, laqueo ſe ſuſpendit.⌋ Ex deſperatione dicens cum Cain. Maior
Gene. 4 Acto. 1 eſt iniquitas mea quàm vt veniam merear. Denique ſuſpenſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſceta eius, & notum factum eſt omnibus habitantibus Hieruſalem. Plus autem pec-
Deſperatio peccatum in ſpiritum ſanctum cauit Iudas deſperando quàm Chrīm tradendo, cum deſperatio ſit peccatum in ſpiritū ſanctum, & contra diuinitatem directe, videlicet, contra infinitatem bonitatis & miſericordiæ Dei. Proditio autem fuit directè contra Chriſti humanitatem. ⌊Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet mittere (.i. ponere) eos in carbonam⌋ .i. in gazophilacium, arcā, ſeu locū oblationū, vbi ponebant ea quæ offerebant ī tēplo ad ſuſtētationē miniſtrorū tēpli, & reparationē ipſius ⌊ga pciū ſanguinis ē⌋ .i. pecunia p ſanguine effundēdo expoſita.

Time

A Timebant locum ſanctum cruenta pecunia inquinari, culicem colantes & camelū glutiētes. ⌊Conſilio aūt inito, emerūt ex illis,⌋ id eſt pro argēteis memoratis ⌊agrū figuli⌋ qui forſitan dictus eſt ager figuli, quia ad figulum pertinebat, vel vaſa fictilia ibi fiebāt, vel terra pro vaſis fictilibus faciendis inde tollebatur, quēadmodū apud Eſaiā legitur, de via agri fullonis, vbi Eſaias iubetur occurrere regi Achas, qui ager vocatur fullonis, quia in eo fullones veſtes ſuas ſiccabant ⌊& in ſepulturam peregrinorum⌋ id eſt peregrini nō habentes ſepulchra propria in agro illo ſepelirentur. Hoc fecerunt, miſericordiam ſimulantes, ſed ſecundū Hieronymū eorum intentio fuit Chriſtum diffamare, quatenus ex occaſione illius agri & ſepulturæ ſemper maneret memoria venditionis atque turpiſſimæ mortis Chriſti, ſed diuina ordinatione hoc factū eſt ad memoriam impiæ venditionis & iuſtæ vltionis Iudæ, ac innocentis traditionis, paſſioniſque Chriſti. ⌊Propter hoc vocatus eſt ager ille Acheldemach, hoc eſt ager ſanguinis⌋ hoc eſt emptus pro pretio ſanguinis Ieſu ⌊vſque in hodiernum diem. Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Hieremiam prophetā dicentē: Et acceperunt⌋ principes ſacerdotum & ſeniores populi ⌊triginta argenteos (qui fuerunt) prætium apprætiati, quem apprætiauerunt à filijs Iſrael,⌋ id eſt à Iuda, vt ponatur plurale pro ſingulari, ſicut frequenter fit in ſcripturis ⌊& dederunt⌋ hoc eſt expoſuerunt ⌊eos in agrum figuli⌋ id eſt, pro agro huiuſmodi ⌊ſicut conſtituit mihi dominus⌋ Iſta authoritas non inuenitur in Hieremia, hoc eſt in libro eius vulgato & autentico quem habemus. Lyra autem dicit quod Hieronymus vidit hanc authoritatem in quodam libro Hebraico, qui aſcribebatur Hieremiæ. Sed ſciendum, quòd Hieronymus dicit ſibi à quodam Iudæo de ſecta Nazarenorum oblatum eſſe librum apocrifum, quem dicebat ille Iudæus eſſe Hieremiæ. Verum allegatio apocriforum non eſt ſolida in ſcripturis.

[Matth. 13.] [Eſaiæ.] [Hieronym⁹.] [Alias Hakaldema.] [Hieronymus.]

B Potuit tamen eſſe quod Euangeliſta Matthæus ſpiritu ſancto agnouit Hieremiam iſta dixiſſe verbo ſolo vel ſcripto. Hieronymo vero apparet quod allegata authoritas ſumpta ſit ex Zacharia, & ita quod dicitur in textu (Hieremiā) non eſt de textu, ſed creditur ab aliquo additum. Porrò apud Zachariam ſic habetur: Dixi ſi bonum eſt in oculis veſtris afferte mercedem meam, & ſi non, quieſcite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos, & dixit dominus ad me. Proijce eos ad ſtatuarium, decorum pretium, quo appretiatus ſum ab eis. ⌊Ieſus autem ſtetit ante præſidem⌋ capite inclinato, vultu in terram demiſſo, vinctis manibus, ſilentibus labijs, atque mitiſſimo corde. ⌊Et interrogauit eum præſes dicens: Tu es rex Iudæorum?⌋ quemadmodum in Iohanne inducitur. Cum Iudæi duxiſſent Ieſum ad Pilatum in prætorium, & non vellent introire prætorium, hoc eſt, locum viri gentilis, ne macularentur, Pilatus exiuit ad eos, & videns Ieſum ligatum tanquàm mortis reum interrogauit cauſam mortis, dicendo. Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc? ſciuit enim Pilatus conſuetudinem eſſe Romanis, vt neminem damnarent ad mortem, niſi præſentes haberet accuſatores, & locum ſe defendendi acciperet, & hanc legem voluit Pilatus ſeruare in Chriſto. Cui primo reſponderunt Iudæi. Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Quibus dixit Pilatus: Accipite eū vos & ſecundum legem veſtram iudicate eum. Tanquàm diceret. Si vultis vt ego non inquiram cauſas iudicij, ſed reputem vos tantæ iuſtitiæ, vt certum ſit quod non offeretis mihi innocentem ſic vinctum, ergo & veſtrum iudicium ſufficiat, nec requiratis vt ego eum condemnem.

[Zacha. 11] [Iohan. 18]

C Cui Iudæi: Nobis (inquiunt) non licet interficere quenquàm. Cumque Pilatus non contentaretur accuſatione confuſa ac dubioſa, cœperunt Iudæi Ieſum accuſare in tribus, vt Lucas refert: Dicebant enim: Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, ecce primum, hoc eſt, comprehendimus eum ſeducere populum Iudæorum ſua doctrina peſtifera, & prohibentem tributa dari Cæſari, ecce ſecundum, & dicētem ſe Chriſtum regem eſſe, ecce tertium. Duo prima obiecta Pilatus non aduertit, quia cum eſſet Gentilis, de lege & documentis Iudæorum non curauit. Secundum quoque ſciuit eſſe mendoſum, quia percepit Chriſtum dixiſſe Herodianis. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt dei deo. Tertium vero attendit, quoniam imperator Romanus præcepit, ne ſine ſuo conſenſu aliquis vſurparet ſibi nomen regis. Et quia Iudæi ſeruiebant ei ſub tributo, propterea interrogauit Chriſtum, an eſſet rex Iudæorum. ⌊Dicit ei Ieſus: Tu dicis,⌋ hoc eſt, verum eſt, quòd ſim rex. Hanc reſponſionem Iohannes plenius deſcripſit. Nam primo Chriſtus dixit. Regnum meum non eſt de hoc mundo, in quo ſatisfecit Pilato & Cæſari, qui non regnauit niſi temporaliter in ſeculo iſto, deinde dixit ad Ieſum. Ergo rex es tu? Cui Chriſtus reſpondit. Tu dicis, quia rex ſum ego. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Cumque Pilatus dixiſſet. Quid eſt veritas? ſtatim exijt ad Iudæos, volens excuſare atque dimittere Ieſum.

[contra xum (?) ... iudeos (?) accu...] [Luce. 23] [Luce. 20] [Iohan. 18]

⌊Et cum accuſaretur (Ieſus) à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit⌋ vt patientiæ & manſuetudinis daret exempla, & quia mortem euadere noluit. ⌊Tunc dicit illi Pilatus: Non audis, quanta aduerſus te dicunt teſtimonia? Et nō reſpōdit ei ad vllū verbū, ita vt

mirare-

miraretur præſes vehementer.⌋ Sciens quòd facillime ſe potuiſſet excuſare, præſertim cum D
Luc. 23 haberet iudicem pro ſe. Hoc loco omittit Matthæus, quòd ſolus Lucas cõmemorat, ꝙ Iudæis dicentibus: Commouet populũ, incipiens à Galilæa. Pilatus interrogat, an Galilæus eſſet. Et cũ cognouiſſet, miſit eũ ad Herodem, qui viſo Ieſu gauiſus eſt valde, quia diu optauit eum videre propter famã eius, ſperauitq́ꝫ aliquod miraculũ videre ab eo fieri. Cumq́ꝫ multa quæſiſſet à Ieſu, & nullum ab eo reſponſum ſuſciperet, ſpreuit eũ cum ſuo exercitu, & illuſum, ac alba veſte indutũ remiſit Pilato. ⌊Per diem autem ſolennẽ⌋ hoc eſt, in ſolennitate paſchali, ⌊conſueuerat præſes dimittere populo (Iudæorum) vinctũ vnũ quẽ voluiſſent.⌋ i. aliquem captum quemcunqꝫ petiſſent, in memoriam liberationis patrum ſuorum de terra Aegypti. Hoc enim Iudæi obtinuerunt à Romanis. ⌊Habebat aũt (præſes Pilatus) tunc vinctũ vnũ inſignẽ⌋ hoc eſt, famoſum nõ nobilẽ, ſed in malitia eminentẽ, ⌊qui dicebat Barabbas, qui propter homicidiũ (à ſe factũ in Hieruſalem) miſſus fuerat in carcerẽ.⌋ Secundũ Lucã fecit & ſeditionem.
Luc. 23
Iohan. 18 Iohannes aũt vocat eum latronem. ⌊Congregatis ergo illis⌋ videlicet principibus ſacerdotum & plebe Iudæorum: ⌊Dixit illis Pilatus: Quem vultis dimittã vobis? Barabbam, an Ieſum qui dicit Chriſtus?⌋ Pilatus toto affectu cupiens Ieſum eripere, proponit eis duos duntaxat vnum ſceleratiſſimũ, & alium innocentem, putans quòd nullo modo eligerent Barabbam ſibi dimitti, ſed Ieſum. Et ergo ſubtiliter propoſuit eis electionem inter hos duos.

Pilatus Chriſtum liberare nititur

¶Sed vnde vel quomodo ſciuit Pilatus homo paganus loqui de Chriſto. Et reſpondendum, quòd habitans inter Iudæos potuit ſcire quod expectarent aduentum Chriſti, & quod aliqui dicerent,
Mat. 21 Ieſum eſſe Chriſtum. Non enim dubium eſt, quin ſæpe audiuit mentionem de Chriſto, præſertim in die Palmarum, propter ſolenniſſimam illam proceſſionem. Et rurſus: Quia Iudæi E iam dixerunt Pilato, quòd Ieſus diceret ſe eſſe Chriſtum, ideo ſic repetiuit, dicendo: An Ieſum qui dicitur Chriſtus. Cur autem voluerit Ieſum eripere, ſubditur. ⌊Sciebat enim quòd per inuidiam tradidiſſent eum ſibi,⌋ Pontifices ac Iudæi. Nam accuſationes eorum inuenit falſas, aut inſufficientes, & forte ante & aliunde percepit, quomodo Ieſus aperte & fiducialiſmè increparet principes ſacerdotum, ſcribas, & phariſæos, quod Pilato bene complacuit, quia non dilexit Iudæos, ſicut nec ipſi eum, imo viciſſim interfecit magnam partem eorum.

Iohan. 18 ¶Omittit hoc loco Matthæus, quod refert Euangeliſta Iohannes, quemadmodum Chriſto ab Herode reuerſo dixit Pilatus Iudæis: Nullam cauſam mortis inuenio in eo. Corripiã ergo, hoc eſt, flagellari faciam illum, & dimittam, quia ſi in verbis offendit, pro hoc ſufficit pœna flagellationis, tuncq́ꝫ Pilatus fecit eum grauiſſime flagellari, vt Iudæorum mitigaret furorem. ⌊Sedente autẽ eo (puta Pilato) pro tribunali⌋ Hoc eſt, in ſede iudiciaria ad iudicandum de Chriſto, ⌊miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi & iuſto illi,⌋ id eſt, non præſumas aliquid agere contra eum. ⌊Multa enim paſſa ſum hodie.⌋ Hoc eſt, hoc die naturali, videlicet in aurora vt creditur ⌊per viſum (.i. in viſione) propter eum⌋ hoc eſt, occaſione eius, & ob hoc vt procurem à te liberationem illius. Diabolus nempe qui ab exordio conatus eſt hominum impedire ſalutem, nunc quoqꝫ vxorem Pilati inſtigauit per ſuggeſtiones comminatorias factas in ſomno, vt probabilius dicitur, vt virum ſuum induceret ad Chriſti libera-
Iohan. 13 tionem, adijciens minas, niſi hoc faceret. ¶Sed cur diabolus qui pauloante miſit in cor Iudæ, vt traderet Ieſum, nunc mittit in cor mulieris, vt redimat eum. Dicendũ ꝙ dæmon frequenter vacillauit in notitia Chriſti, nunc æſtimans eum eſſe Chriſtum propter diuinitatis inſignia, nunc arbitrans oppoſitum, propter humanitatis infirma. Cum ergo Iudam incitauit F ad Chriſti proditionem, putauit ꝙ nõ eſſet Chriſtus, verum in ipſa nocte, & deinceps, incredibilem manſuetudinem, patientiam, atqꝫ conſtantiam Chriſti conſpiciens, cernensq́ꝫ ſcripturas de Chriſti paſſione prædictas iam in ipſo, ꝓ parte impletas, & cito timens cõplendas. Videns quoque vt creditur conſolationem ſanctorum in lymbo, cœpit vehementer conijcere, quod ipſe eſſet verus Meſſias, timensq́ꝫ vinci ac ſpoliari ab eo, incitauit mulierem ad ea, quæ dicta ſunt. Solent enim coniuges magnatum, per tempus remanere in lecto, ſurgentibus viris.

Diabolus per mulierem, cur Chriſtum liberare voluerit

⌊Principes autem ſacerdotum⌋ Annas & Caiphas maxime ⌊& ſeniores, perſuaſerunt populis (id eſt vulgo) vt peterent Barabbam⌋ ſibi dimitti, ⌊Ieſum vero perderent.⌋ Hoc eſt, crucifigi expoſcerent. ⌊Reſpondens autem præſes, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam. Dicit illis Pilatus. Quid ergo faciam de IESV, qui dicitur CHRISTVS? Dicunt omnes: Crucifigatur.⌋ O excæcatiſſimi, ingratiſſimi, crudeliſſimiq́ꝫ Iudæi, qui eum, qui vobis ac filijs veſtris tanta bona fecit, omnes infirmitates ſanãdo, dæmoniacos liberãdo, mortuos ſuſcitando, eſurientes alendo, ignorantes docendo, veſtram cæcitatem atque futuram deſtructionem deflendo, latroni & homicidæ ac ſeditioſo poſtponitis, deteriorẽ cenſetis, & turpiſſima, itemq́ꝫ acerbiſſima morte necari depoſcitis. ⌊Ait illis præſes. Quid enĩ mali fecit? At illi magis clamabãt: Crucifigatur.⌋ & tolle,
Pſalm. 21 tolle eum. Tunc vere impletũ eſt, ꝙ Chriſtus ait in Pſalmo: Quoniã circũdederunt me canes
Hiere. 12 multi, cõciliũ malignantiũ obſedit me. Et per Hieremiã: Facta eſt (inqt) mihi hæreditas mea

quaſi

A quaſi leo in ſylua, dedit contra me vocẽ ſuã. Tũc quoq; impletũ eſt illud Ozee: Ego erudiui
“ eos, & in me cogitauerunt malitiam, & locuti ſunt contra me mendacia. ⌊Vidẽs autem Pi-
“ latus quod nihil proficeret⌋ laborando pro Chriſti liberatiõe, ⌊ſed magis tumultus fieret⌋
hoc eſt perturbatio populi, importunis præcibus, irrationabilibusq; clamoribus ad contra-
rium laborãtis. Quod eñ per rationem atq; iuſtitiã adipiſci nõ poterãt, præcibus, clamori-
“ bus cõminationibus, & cõmuni inſtãtia impetrare conati ſunt. ⌊Accepta aqua, lauit manus
“ corã populo dicẽs: ⌊Innocẽs ego ſum à ſanguine iuſti huius⌋ Sic eñ mulier eius ei mãdauit.
Nihil tibi & iuſto illi. i. occiſio eius mihi nõ imputeť, quia inuit⁹ eũ cõdemno, quẽ innocentẽ
“ & ex inuidia traditũ ſcio ⌊vos videritis⌋. i. voſipſi penſate quid facitis, quia nõ ego, ſed vos
“ eũ occiditis. ⌊Et reſpondit vniuerſus populus⌋ à ſacerdotibus peſſimæ informatus ⌊dicẽs:
“ Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios⌋ id eſt poſteros ⌊noſtros⌋ filios ac filias, hoc eſt nobis
& poſteris noſtris imputeť crucifixio eius, & ſi qd culpæ conſiſtit in eius occiſione, hãc capi-
mus ſuper nos, & te immunẽ fatemur. O crudeliſſimi patres, & rabidiſſimi canes, quibus nõ
ſufficit cõdemnatio propria, ſed totã poſteritatem tanto piaculo præcatur eſſe obnoxiam.
Deniq; exaudita eſt & impleta eoꝝ oratio, quoniã teſte apoſtolo, peruenit ſuper eos ira dei — Ephe. 5.
vſq; in finẽ, quod pſalmiſta quoq; prædixit: Effunde ſuper eos iram tuã, & furor iræ tuæ cõ- — Pſal. 68.
prehendat eos. Itaq; nõ amplius pertinet populus Iudæoꝝ ad deũ, quẽadmodũ in Daniele le- — Daniel. 9
gitur prophetatum: Nõ erit eius, ſcilicet Chriſti populus, qui eum negaturus eſt, & finis eius
vaſtitas, & vſq; in finem perſeuerabit deſolatio. ⌊Tunc Pilatus dimiſit illis Barrabam, Ieſum
vero (flagellatum) tradidit eis, vt crucifigeretur⌋ id eſt ad mortẽ eum condẽnauit. Et in hoc
vehemẽter peccauit, q̃uis minus quàm põtifices & Iudæi. Sciuit eñ quòd per inuidiã eẽt ſibi
oblatus & innocẽs, & tamen ex timore Cæſaris, & propter populi ſtrepitũ, & forte propter
fauorem pontificũ damnauit innoxium, quod nequaq̃ facere debuit, quia cũ eſſet iudex, pro
nulla re debuit æquitatẽ relinquere, quia ſecundũ philoſophũ in æthicis. Iudex debet eſſe ve-
B lut animata iuſtitia, viuaq; lex, ab æquitatis tramite nuſq̃ deflectens. Item, quia Pilatus dixit — Ab æquitatis tramite nunquã deflectendũ.
“ ad Ieſum. Poteſtatẽ habeo crucifigere te, & poteſtatẽ habeo dimittere te, nõ debuit poteſta-
te ſua abuti. ⌊Tunc milites præſidis, ſuſcipiẽtes Ieſum in prætorio, &c.⌋ Hoc loco euãgeli-
ſta Matthæus nõ ſeruat ordinẽ hiſtoriæ, narrãdo res geſtas eo ordine quo factæ ſunt. Quod
eñ hic ſubditur poſt Chriſti cõdemnationẽ, de eius illuſoria induitione, ſpinea coronatiõe,
cõſputatione, &c. factũ fuit anteq̃ iudicareť ad mortẽ. Quẽadmodũ eñ apud Iohãnẽ habeť,
ad hoc Pilatus fecit Ieſum flagellari atq; illudi, vt Iudæi cernẽtes eũ tam miſerabiliter, pœna- — Iohan. 18.
literq; tractatũ, ceſſarent à perſecutione ipſius. Sic quippe habeť in Iohanne: Exiuit iterum
Pilatus, & dixit Iudæis: Ecce adduco eum vobis foras, vt cognoſcatis, quia nullam in eo cau-
ſam inuenio. Exiuit ergo Ieſus, portans ſpineam coronã, & purpureum veſtimentum, & di-
cit eis Pilatus: Ecce homo. Cum ergo vidiſſent eũ pontifices & miniſtri clamabãt. Crucifige
crucifige eũ. Quod igiť hoc loco ſubiungiť, per recapitulationẽ deſcribiť. Tũc milites præſi-
dis, ſuſcipiẽtes Ieſum in prætorio. i. in domo iudicis. Prætoriũ eñ ſecũdũ Bedã eſt ſedes vel — Beda.
“ domus in qua prætores ſeu præfecti, ſedebãt ad diſcernẽda negotia populi, & dicunť præto-
“ res quaſi præceptores, quoniã ciuibus dabãt p̃cepta, ⌊cõgregauerũt ad eũ vniuerſam cohor
tem⌋. i. multitudinẽ intrãtiũ prætoriũ. Iudæi eñ nõ intrabãt, ne macularentur, vt dictũ eſt:
C Cohors vero fuit multitudo ſubiecta tribuno, hãc congregauerũt, vt pœna & illuſio Chri-
“ ſti coram tanta multitudine, & in loco patenti eſſent maiores & erubeſcibiliores.
⌊Ex exuentes eum chlamydem coccineam circundederunt ei,⌋ hoc eſt, veſte ſeu chlamy-
de rubea, ad ſimilitudinem purpuræ induerunt Ieſum, illudendo ei, quoniã dixit ſe regem:
“ Hãc eñ chlamydẽ vocat Iohãnes purpureũ veſtimentũ, & aliqui dicũt, ꝙ fuit aliud vile ru-
beum ſimile purpuræ ⌊& plectẽtes coronã de ſpinis⌋. i. de iuncis marinis acutis inſtar ſpina
“ rum ⌊poſuerũt ſup caput eius⌋ pro diademate. Refert Lira ſe audiſſe à quodã qui fuit vltra
“ mare cũ ſancto Ludouico rege Franciæ, ꝙ in littore maris ſenſit puncturas iuncoꝝ p calce-
“ os ⌊& arundinẽ⌋. i. calamũ poſuerũt ⌊in dextera eius (pro ſceptro regali) & genuflexo añ eũ
illudebãt ei dicẽtes: Aue rex Iudæoꝝ: Et expuentes in eũ⌋ tanq̃ in viliſſimũ hominẽ ex ve-
hemẽti cõtemptu ⌊acceperũt arundinẽ, & percuſſerũt caput eius⌋ cũ arundine, vt imprime-
rẽt illas ſpinas punctiuas ſacratiſſimo capiti eius, quo facto, cępit ſanctiſſimus ſanguis eius ex
diuerſis diuini capitis vulneribus, quaſi ex viuis ac puriſſimis fontibus copioſiſſime emanare,
& per benedictũ vultũ eius deſcẽdere, ita vt tota facies eius gratioſiſſima ſanguine p̃funderetur.
¶ Cõpaſſionẽ & intenſiſſimã cõſiderationẽ hęc exigũt, & expoſitiõe nõ indigẽt. Quis eñ
hæc diligẽter perpendẽs, poterit dulciſſimo agno, innocẽti filio dei nõ cõpati, & eius amore
nõ affici, ad ſuſtinẽda aduerſa nõ aĩari: Interea ſi nõ amamus eum qa bonus, qa deus & frater
eſt noſter, ſaltem idcirco eũ amemus, qm̃ tãta pro noſtra ſalute perpeſſus eſt, tãtaq; nobis be-
neficia eſt largitus, & maiora ſpopondit. Aduertendũ quòd ſcd̃m Chryſoſtomũ, milites iſta — Chryſoſtom⁹.
fecerũt non iuſſu Pilati, ſed à Iudæis promiſſiõe donoꝝ corrupti, hoc & ego æſtimare ſole-

bam, qñ

bam, quando putaui hæc facta eo ordine quo hic à Matthæo narrant, quia Pilatus non intē- D
Iohan.18 debat Ieſum tam crudeliter perſequi. Verum modo conſiderans ex Euangelio Iohannis, quòd
Auguſtinus facta ſunt hæc ante prolationem ſententiæ contra Chriſtum, potius cum Auguſtino dicen-
dum opinor, quòd fecerunt iſta ex iuſſu vel permiſſione Pilati cui hæc placuerunt, quatenus
Iudæi videntes Ieſum tam inhumanè afflictum, contemptum, irriſum, pmitterent eum trāſi-
re. ⌊Et poſtq̄ illuſerūt ei, exuerūt eū chlamyde, & induerūt eū veſtimētis eius, ⌋ vt in illis ma »
gis cognoſceret, & ea ſibi ſub cruce diuideret, ⌊& duxerūt eū (extra Hierl'm) vt crucifigerēt ⌋ »
Iohan.19 eum extra portam. Et baiulans ſibi crucem exiuit ſcd'm Iohannem, ⌊Exeuntes autem inue- »
nerunt hominem Cyrenæum (.i. à tali loco oriundum ſeu appellatum) venientem de villa, ⌋ »
Marc.15 aliqua obuiam eis verſus Hieruſalem ⌊nomine Symonem ⌋ patrem Alexandri & Rufi ſecū- »
Hieronymus. dum Marcum, qui erant diſcipuli Chriſti, vt dicit Hieronymus. ⌊Hunc angariauerunt ⌋ .i. »
Iohan.18 timore & minis coegerunt ⌊vt tolleret crucem eius ⌋ ¶Sciendum quia (vt ait Iohannes) Ie »
ſus egrediendo à prætorio & ciuitate, baiulauit proprijs humeris lignum crucis ad ſpacium
aliquod: deinde milites vel Iudæi timentes ne Chriſtus ſub onere crucis in via deficeret, ſicq;
futuras pœnas compendio quodam redimeret, impoſuerunt huic Symoni ferre crucem.
Præterea eduxerunt Ieſum inter duos latrones crucifigendos, qui non leguntur ſua patibula ba
iulaſſe, vt eductio Ieſu ex hoc cōfuſibilior appareret. O pater æterne quanta pro nobis infeli
ciſſimis hominibus & miſeris vermiculis pertulit vnigenitus filius tuus. Quantum tibi & illi
regratiari tenemur. Sed & hoc in omnibus his conſideratione digniſſimū, quid in vniuerſis
pœnis Chriſti prædictis atq; dicendis paſſa ſit affectuoſiſſima, mitiſſima, atq; pijſſima mater
eius. ⌊Et venerunt in locum, qui dicitur Golgatha (Hebraice) quod interpretatur Caluariæ locus ⌋ E
Hieronymus. q̄m plenus fuit Caluarijs reorum ibi occiſorum, ſuſpenſorum, ſeu decollatorum. Refert Hieronymus
fuiſſe opinionem Origenis cuiuſdam, q ideo locus ille dictus ſit Caluariæ, quoniam ibi ſepul-
tus ſit Adam & eius caput illic cōditum fuit, & q ideo ibi crucifigi voluit Chriſtus, vt eius ſan
guis ſuper primi hominis tumulum diſtillaret, eumq; cum ſua poſteritate redimeret. Quāuis
autem iſta expoſitio ſit fauorabilis, mulcensq; auditum, nō tamen eſt vera, quoniam in libro
Ioſue legitur: Adam ſepultus in Hebron, propter quod ciuitas illa olim vocabatur Cariatharbe,
hoc eſt, ciuitas quatuor, eò quòd ibi ſepulti ſint quatuor magni patriarchæ cum ſuis vxoribus.
ſcilicet Adam cum Eua, Abraham cum Sara, Iſaac cum Rebecca, Iacob cum Lya. ⌊Et dede- »
Marc.14 runt ei vinum bibere cum felle mixtum. ⌋ ¶Marcus refert, q dederunt ei bibere vinū myr- »
Iohan.18 rhatum. Iohannes vero vocat potum iſtum acetum. Dicendū ergo, q potus iſte fuit vinum
amarum & acetoſum, felle mixtum, q Marcus dicit myrrhatū, vel quia etiam mixtum erat myr
rha, quæ eſt amara vel propter proprietatem, videlicet, quia amarum fuit, quemadmodū myr-
rha. Aliqui inſuper dicunt, q miniſtri talem potū dederunt damnatis, vt citius morerentur, ſicq;
de illorum cuſtodia expedirentur. Alij dicunt, quòd ſeniores Iudæorum ordinauerunt damnatis ad
mortem dari vinum bonum & aromaticum, quatenus exhilarati, pœnam mortis minus attē
Prouerb.31 derent, atq; facilius tolerarent, & hoc ordinaſſe leguntur, quoniam in Prouerbijs Salomon ſcri
pſit: Date vinū mœrentibus, ſiceram his qui amaro ſunt animo, bibant & obliuiſcantur egeſta-
tis ſuæ. In Hieruſalem ergo (vt dicunt) fuerunt fœminæ religioſæ, quæ pro Chr̄o & latroni-
bus talem potū dederūt miniſtris, qui veneno rancoris impleti pro potu huiuſmodi dederūt
Chr̄o vinum fellitum. Dixit enim Chr̄us: Sitio, quia non ſolū ſpūaliter ſitiebat noſtram ſalu F
tem, ſed corporalē ſitim habebat maximam, ac pœnoſam, quoniam ex maximo labore, & co
Pſalm.21 pioſa ſanguinis ſui effuſione, corpus eius ſiccatū, aduſtumq; fuit. Vnde ait in Pſalmo: Aruit
tanq̄ teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis. Dixit aūt: Sitio, ſcd'm Iohannem
Iohan.18 vt ſcriptura impleretur, videlicet prophetia Dauid in pſona Chriſti, dicētis: Dederūt in eſcam
Pſalm.68 meam fel, & in ſiti mea potauerūt me aceto. ⌊Et cū guſtaſſet (Ieſus, hoc vinū) noluit bibere ⌋ »
multum de eo. Non enim erat refrigeratiuum naturæ, ſed afflictiuū. Ex hoc verbo Matthæi
Iohan.19 patet concordia inter Iohannem & Marcū. Nam Iohannes habet: Cū Ieſus accepiſſet acetū,
vnde conſtat quod aliquid bibit, propter quòd ait Matthæus: Cum guſtaſſet. Porro Mar-
Marci.15 cus ſic habet: Dederunt ei bibere vinum myrrhatum, & non accepit, hoc eſt, parum inde po
tauit, ſicut de eo qui modicum bibit, dicimus: Nihil bibit. Quod enim modicum eſt, pro ni-
hilo reputatur ſecundum philoſophum.

¶Explanatio reſiduæ partis huius cap̄li. Articulus XLIIII.

Chriſti diuidū- POſtquàm autem crucifixerūt eum, diuiſerunt veſtimenta eius, ſortem mittentes. ⌋ »
tur veſtimenta Quàmuis quatuor Euangeliſtæ huius rei faciant mentionem. Iohannes tamen ple-
Iohan.19 nius id deſcripſit: Diuiſerūt enim veſtimenta Chriſti præter tunicam inconſutilem
in quatuor partes, vt q̄libet miles vnam partē acciperet. Vñ elicitur q milites crucifi-
gentes fuerant quatuor. Porro de tunica inconſutili dixerūt: Non ſcindamus eam. i. non di-
uidamus eam in quatuor partes, vt alia indumenta, ſed ſortiamur. i. ſortem mittamus de ea,
cuius ſit. i. quis eam totam accipiat. Fuerat enim facta veſtis hæc per modum retis nō cōſuta
aut inci-

A aut inciſa,ſed deſup cōtexta per totū,videlicet artificioſe elaborata,idcirco non potuit con-
grue diuidi,& forte propter operis ſpecialitatē ſeu raritatē, vel artificialitatē optauit quili-
bet eorꝫ eā integrā obtinere.Itaqꝫ q̄d Matthæus, Lucas & Marcus ſcribunt de ſortis miſſio- Mar. 15
ne,ad ſolā hanc tunicā eſt referendū, quā creditur beatiſſima Chriſti genitrix proprijs ma- Luc. 23
nibus ꝑparaſſe ſuo dilecto. Patet q̄qꝫ ex his,ꝙ Chriſtus nudus in cruce ſuſpēſus eſt, niſi ꝙ ali-
qui dicunt,digniſſimā eius matrē velū ſui capitis poſuiſſe circa locū virilitatis ipſius,⌊vt adim
pleretur quod dictū eſt per prophetā(Dauid)dicentē(in pſalmo in ꝑſona Chriſti,)Diuiſe- Pſal. 21
runt ſibi veſtimenta mea,⌋ milites crucifixores,in quatuor partes æquales,⌊& ſup veſtem
meā,⌋ ſcilicet tunicā inconſutā,⌊miſerūt ſortē,⌋ quis tolleret eā.⌊Et ſedētes⌋ milites cir-
ca crucē,⌊ſeruabāt(.i.cuſtodiebāt)eū⌋ ne ante mortē deponeretur.⌊Et poſuerunt ſup caput
eius cauſam ipſius ſcriptā⌋.i.ſuperiori crucis parti affixerūt titulū cōtinentē quare crucifi-
xus eſſet.Scriptura aūt hæc erat,⌊Hic eſt Ieſus Nazarenus rex Iudæorꝫ.⌋ Secundū Iohan- Iohan. 19
nē,titulus iſte ſcriptus fuit Hebraice,græce & latine.Iudæi vero erubeſcētes tam vilē & reū,
ſecundū eorꝫ æſtimationē appellari regē eorꝫ,dixerunt Pilato:Noli ſcribere,rex Iudęorum,
ſed quia ipſe dixit,rex ſum Iudæorum.Quibus reſpondit:Quod ſcripſi, ſcripſi. Pilatus Im-
peratori obediens,nullo modo voluit dicere,ꝙ Ieſus eſſet verus rex Iudæorū, quoad tēpo-
rale dominiū.Sic enī fuiſſet Imperatori rebellis,vt patet ex dictis. Vnde hæc ſcripſit, & per
miniſtros cruci affigi præcepit cū deriſione,tanq̄ diceret:Ecce qualem apparentiā habet,ꝙ
B iſte eſſe voluerit rex Iudæorꝫ:& tn̄ aliud ſibi opponi nō potuit q̄d eſſet verꝫ & morte condi-
gnū.⌊Tunc crucifixi ſunt cū eo duo latrones, vnus à dextris,& vnus à ſiniſtris.⌋ Hoc fece-
runt in contumeliā Chriſti,vt principi latronū ſimilis videretur, qui ſe regē vocauit, ſed ideo
deus illud permiſit,vt impleretur illud Eſaiæ:Cū ſceleratis reputatus eſt.Ecce quomodo pater Eſaiæ. 53
æternus,deus omnipotēs filiū ſuū chariſſimū,naturalē,& vnicū permiſit illudi, ſuppeditari,
cōtemni,vt nos ab æterna cōfuſione eriperemur,cœleſtēqꝫ recuperaremus honorē. Ecce q̄-
modo ſanctus ſctōrꝫ inter facinoroſos ſuſpenditur & reputatur,vt nos ſcelerati ac perditi inter Chri paſſione
ſanctos dei & angelos collocemur. Simus itaqꝫ grati patri ac filio,& tātis beneficijs bene vta bene vtamur.
mur,atqꝫ cōdigni inueniri conemur,imitando veſtigia cruxcifixi in tēporaliū honorꝫ con-
temptu,& vituperiorꝫ,omniūqꝫ aduerſitatum perpeſſione quieta. Non enī eſt ſeruus maior Iohan. 13
dn̄o ſuo. Tunc vero impletū fuit in Chr̄o illud Pſalmographi:Qm̄ propter te ſuſtinui op-
probriū,& operuit confuſio faciē meā.⌊Prætereūtes aūt⌋.i.hoīes ꝑ viā illā pergētes,⌊blaſ- Pſalm. 68
phemabāt eū mouētes capita ſua & dicētes:Vah,⌋ q̄d eſt interiectio inſultationē ſignificans
⌊qui deſtruis templū dei,& in triduo illud reædificas⌋.i. Merito nunc tibi ô miſer & ꝓſum- Iohan. 2
ptuoſe inſultamus,q dixiſti te poſſe tēplū Hieruſalē deſtruere,illudqꝫ intra tres dies repara-
re.Hoc enī falſi teſtes dixerūt Chriſtū dixiſſe:ſed qūo ei falſum impoſuerunt,dictū eſt ſupra.
Nihilominus ea poteſtate qua Chriſtus alia operatus eſt ſigna,potuit vtiqꝫ templū illud de-
ſtruere,& intra vnius horæ minutū reædificare,quod etiā potuit facere miniſterio angelorꝫ,
q ſibi in deſerto miniſtrabāt,qn̄ erat cū beſtijs,⌊ſalua teipm̄,⌋à morte tibi iā proxima, quaſi Mar. 1
dicāt:Quoniā teipſum ſaluare nō vales,patet impotētia tua.⌊Si filius dei es,deſcēde nūc de
cruce,⌋ac ſi dicāt,Quia deſcendere nequis,cōſtat ꝙ filius dei nō ſis,⌊Similiter & principes
ſacerdotū illudētes cū ſcribis & ſenioribus dicebāt.Alios ſaluos fecit,⌋à diuerſis languorib'
C ⌊ſeipſum nō poteſt ſaluū facere.⌋ Hoc quidā exponūt negatiue,quaſi dicerēt,Nō eſt verū,
ꝙ alios fecit ſaluos,qa ſi hoc potuiſſet,ſaluaret modo ſeipſum. Sed melius exponendū eſt af-
firmatiue pro prima parte,qua dicitur,Alios ſaluos fecit. Nō enī ignorabāt ꝙ Ieſus multos cu-
rauit,propter q̄d apud Iohānē dixiſſe leguntur:Quid facimus, qa hic hō ſigna multa facit. Eſt Iohan. 11
igitur ſenſus, Alios ſaluos fecit,vt profitemur,ſeipm̄ non poteſt ſaluū facere,hoc eſt,qa ſeipm̄
nō valet ab hac pœna eripere,patet ꝙ nō propria neqꝫ diuina virtute,ſed cooperatione dia
boli ſigna fecit,à q̄ nūc non p̄t iuuari. Frequēter enī opa ſaluatoris aſcripſerūt Beelzebub⌊Si Luc. 23
rex Iſrael eſt⌋.i.rex Meſſias in lege promiſſus. Vnde in Luca dicūt:Si hic eſt Chr̄us dei ele-
ctus,⌊deſcēdat nūc de cruce,& credimus ei.¶O infinita atqꝫ dēſiſſima,imò palpabilis cæci-
tas Iudæorꝫ dicentiū:Si rex Iſrael eſt,deſcēdat & credimus,imò ſi deſcēdit,nō eſt ei creden-
dū. Ergo ne latet vos ô infelices Iudæi,ꝙ ſancti prophetæ ꝓdixerunt Chriſtū occidendū pro
mūdi ſalute? Si ergo deſcēdit,vbi eſt q̄d Daniel ait:Poſt hebdomadas ſeptuagintaduas occi- Daniel. 9
detur Chr̄s? Itē quod Eſaias ꝓdixit:Dn̄s poſuit in eo iniquitatē omniū noſtrū,& ipſe vulnera-
tus eſt propter iniquitates nr̄as,attritus eſt ꝓpter ſcelera nr̄a? Rurſus vbi illud:Tradidit in Eſa. 53
mortē animā ſuā? ¶Deniqꝫ ſi de cruce deſcēdere videtur vobis tā magnū,vt ſi hoc fecerit,cre-
dituri ſitis, quare ꝓpter maiora ſigna nō credidiſtis? Nōne diabolus poterat inuiſibilr̄ clauos
de manibus & pedibus crucifixi extrahere,eūqꝫ ſine læſione deponere,q nequaq̄ p̄t natū cæ-
cū illuminare,& mortuos ſuſcitare,q̄d ſcitis Ieſum feciſſe? Proinde reſurrexit à mortuis(q̄d Iohan. 9
infra ꝓbabitur)& tn̄ nō creditis.⌊Cōfidit in deū⌋.i.dixit ſe in deo ſperare,⌊liberet eū(deus)
nūc ſi vult,⌋& hoc merito dicimus.⌊Dixit enī,qa filius dei ſum.⌋ Iam nunc id audiamus q̄

apertiſſime ſanctus Dauid plenus ſpũ ſaucto oĩa iſta in pſona Chr̃i pdixerit, ait eñi in pſalmo D
Pſal.21. Ego aũt ſum vermis & nõ homo, opprobriũ hominũ & abiectio plebis. Oẽs vidẽtes me deriſerũt me, loquuti ſunt labijs & mouerũt caput. Sperauit in dño, eripiat eũ, ſaluũ faciat eum, qm̃ vult eũ. Tanta aũt fuit excæcatio ſacerdotum, ſcribaꝝ, & phariſæoꝝ, vt putarẽt Ieſum à morte diuinitus pſeruandũ, ſi eſſet filius dei, nõ intelligentes primũ eius aduentũ in paupertate & humilitate eſſe prænuntiatũ, vt iudicaret & occideret. Hinc eñi aiunt: Circũueniamus iuſtũ, qm̃ contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, promittit ſe ſcientiã dei habere, & filiũ dei ſe nominat, grauis eſt nobis etiã ad videndũ, qm̃ diſſimilis eſt alijs vita illius, tanq̃ nugaces æſtimati ſumus ab eo, & gloriat ſe deũ patrẽ habere. Videam⁹ ergo ſi veri ſint ſermões illius, & tẽtemus q̃ vẽtura ſunt illi. Si eñi eſt verus filius dei, ſuſcipiet illũ & liberabit eũ de manib. cõtrarioꝝ. Cõtumelijs & tormẽto interrogem⁹ eũ, & ſciem⁹ reuerẽtiã eius, morte turpiſſima cõdemnemus eũ. Erit eñi reſpectus ex ſermonibus illius. Hæc cogitauerũt & errauerũt, excæcauit eñi eos malicia eoꝝ, & neſcierũt ſacramẽta dei. ⌊Idipſm autẽ⌋ ”
.i. eadẽ verba irriſoria à Iudæis prolata cõtra Ieſum & latrones q crucifixi erãt cũ eo, impro-
Marc.15 perabãt ei. Idẽ habet in Marco. ¶ Sed videt contrariũ, qm̃ in Luca legit, vnus latronũ alium
Lucæ.23 Chr̃o improperantẽ, grauiter increpaſſe, & Chriſtũ deuote oraſſe, dicendo: Dñe memento mei cũ veneris in regnũ tuũ. Cui reſpondit: Hodie mecũ eris in paradiſo. Ad hoc reſpondet E duppliciter. Primo, ꝙ Matthæus & Marcus loquunt p tropũ, quo ſocietas dicit facere, q̃d facit pars eius. Secũdo, ꝙ ambo blaſphemauerũt in principio, ſed poſtmodũ vnus eoꝝ cõuer-
Ambroſius Chryſoſtom⁹. Beda. Hieronymus. ſus eſt, viſis mirabilibus quæ fiebãt, & hæc eſt reſponſio Ambroſij, Chryſoſtomi, Bedæ, quibus cõcordat q̃d ait ſanctus Hieronymus. Primũ vterq; blaſphemauit, dehinc ſole fugiente, terra cõmota, ſaxiſq; diruptis, & ingruentibus tenebris, vnus credidit in Ieſum, & priorem negationẽ ſequẽti cõfeſſione emẽdauit. ¶ Sed his obijci poſſet, q̃d Lucas & cæteri duo Euangeliſtæ recitãt hæc facta latronum anteq̃ aliquid ſcribãt de pdictis miraculis. Ad quod facilẽ reſpondet, ꝙ ſcriptura nõ ſemp obſeruat in narratione ordinẽ reꝝ geſtaꝝ. Alij tñ penſantes ordinẽ textus, dicũt, ꝙ vnus iſte cõuerſus eſt ex cõſideratiõe patiẽtiæ Chr̃i, pſertim cũ dixit:
Lucæ.23 Pater ignoſce illis, q a neſciũt quid faciũt. Maximã iuſup ſpem dedit Chr̃s peccatoribus q̃tũ-
Maxima ſpes a Chriſto peccatoribus data. cunq; nepharijs, omnẽq; deſperãdi occaſionẽ amouit, dũ latroni tã ſceleſto qui tẽpus ſuũ ita inique expendit, tantã miſericordiã fecit ei, ꝙ æternã felicitatẽ ſubito dandam pollicitus eſt. ⌊A ſexta aũt hora,⌋ in qua cruci affixus eſt Ieſus, ⌊tenebræ factæ ſunt ſup vniuerſam terram ”
vſq; ad horã nonã,⌋ vnde patet ꝙ tenebræ inceperũt ſtatim poſt dñi in cruce eleuationem. ”

¶ De his tenebris doctores magni diuerſimode loquunt, diſcrepãtes pcipue in duobus. Pri-
Origenes. mo, quid eclipſauerit ſolẽ. Secũdo, an fuerint vniuerſales ſeu p totã terrã extentæ. Origenes eñi dicit, ꝙ fuit p interpoſitionẽ multaꝝ, denſarũq; nubiũ inter ſolẽ & terrã. Dicit quoq;, ꝙ fuerint particulares, videlicet in Iudæa & locis vicinis dũtaxat, ſicut in terra Aegypti accidit, qñ factæ ſunt tenebræ vbi habitabãt Aegyptij, nõ aũt in terra Geſſen, vbi habitauerũt filij Iſrael. Hieronymus aũt teſtat, ꝙ eclipſatus eſt ſol p retractionẽ radioꝝ ſuoꝝ factã diuina virtute
Hieronymus. quẽadmodũ factũ eſt in terra Aegypti tribus diebus ac noctibus. Verũtamẽ Origenes atque Hieronymus nõ loquunt multũ aſſertiue, ſed opinatiue, aſſignãdo modum quo fieri potuit.
Dionyſius theologoꝝ pcipu. Omnino ergo credendũ eſt principi theologoꝝ diuo Dionyſio, q in ep̃la ad beatũ Policarpũ teſtat ſe eclipſim iſtã vidiſſe, cũ eſſet in Aegypto in ciuitate Helyopolis ad vacandũ aſtronimiæ. Aegyptus nãq; propter aeris puritatẽ apta eſt valde ad cõſiderationem aſtroꝝ. Raro F
Tenebræ an ſuerint per vniuerſam terram fuerint. equidẽ ſunt nubes & pluuiæ in hac terra. Dicit itaq; Dionyſius, ꝙ vidit lunã ab oriente venire, ſeq; ſoli ſupponere & obſcuritatẽ cauſare, vñ admirãs, ait ad ſociũ ſuũ: O bone Apollo, &c. ¶ Ponit pterea Dionyſius in pfata ep̃la quatuor ſupnaturalia, q̃ fiebãt in illa eclipſi. Primum, qm̃ naturalis eclipſis nõ fit, niſi tẽpore cõiunctiõis & incenſionis, Tunc aũt fuit oppoſitio & pleniluniũ. Fuit nanq; luna quintadecima qñ Iudæi celebrabant paſcha. Secundũ, quia cũ luna fuiſſet ſuppoſita ſoli hora ſexta, in medio cœli, tamẽ in veſperis reſtituta eſt ſuo loco in oriente, ſicq; ordo tpis non eſt cõfuſus. Tertiũ, quia eclipſis naturalr inchoat ab occidẽte, videlicet à parte ſolis quæ reſpicit occidentẽ, q̃ primo eclipſat, & puenit vſq; ad orientẽ, quoniã motus lunæ in proprio orbe velocior eſt motu ſolis in circulo proprio, ſicq; ptranſit ſolẽ ab occidẽte accedẽs: ſed tũc luna iã ptranſierat ſolẽ, diſtãs ab eo p circuli medietatẽ exiſtẽs in oppoſitione: idcirco oportuit vt ab oriẽte reuerteret ad ſolẽ, & primo attingeret eũ à parte orientali, illãq; primitus eclipſaret. Quartũ miraculũ fuit, qm̃ in eclipſi naturali illa pars ſolis primo nudat & cernit, q̃ primo fuerat eclipſata, ſed tũc pars vltimo obſcurata, primo apparuit, eo ꝙ luna reuertebat ad orientẽ vnde acceſſit. Quintũ miraculũ addunt Hieronymus & Chryſoſtomus, qm̃ naturalis eclipſis breuiter durat, videlicet tandiu vt luna ptranſeat ſolem tũc aũt durauit tribus horis, & ideo luna tanto tpe mãſit ſub ſole. Quãtũ ad aliud dicendũ eſt ꝙ illa eclipſis nõ fuit ſolũ in terra Iudææ, cũ Dionyſius dicat eũ fuiſſe in Aegypto & apud A-
Acto.7 thenas, & alij hiſtoriographi referũt eã fuiſſe in alijs terris, Hinc ĩ actis legit: Paulũ Athenis inueniſſe

A ueniſſe ārā ignoto deo cõſecratã, dixitq́ Athenienſibus: Quod vos ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis. Vidẽtes nãq; philoſophi tanta mirabilia, dixiſſe legunt: Aut deus naturæ patit, aut aſtra & elemẽta mentiunt, aut machina mundi peribit. Scientes tñ illa mirabilia fieri virtute alicuius cauſæ, nõ naturalis, ſed ſupnaturalis, fecerũt altare in honorẽ cauſæ illorũ mirabiliũ, & illã vocauerũt ignotũ deo. Vnde cũ Dionyſius à Paulo audiſſet cauſam illorꝫ cito credidit. ¶Sed (vt recitat Origenes) cõtra hoc filij huius ſeculi dicũt, qũo nullus Græcus aut Barbarus tã mirabile factũ deſcripſit. Ad qd Origenes rñdet, ꝙ qdam nomie Flegon in Chronicis ſuis ſcripſit ſub impio Tyberij cõtigiſſe, nõ tñ dicit lunã plenã fuiſſe. Ex his patet, q̃ falſa ſint dicta eorꝫ, q cõtra euãgeliũ Chri ſcribẽtes, dixerũt (vt enarrat Hieroñ.) ſolẽ naturale aliqd ſuſtinuiſſe, qd diſcipuli Ieſu ex ĩperitia ꝓpter Chri paſſionẽ aſſerũt factũ. Poſtremo ſi id qd in textu habet (ſup vniuerſam terrã) intelligat abſolute de tota terra, nõ potuit fieri p lunæ ſuppoſitionẽ dũtaxat, ſed tũc addẽdus eſſet modus Origenis ſiue Hieroñ. Quidã exponũt de tota terra Iudææ. ⌞Et circa horã nonã exclamauit Ieſus voce magna, dicẽs: Heli heli lamaſabachthani, hoc eſt, Deus meus deus meus, vt qd dereliquiſti me?⌟ Hoc Chrs non ex impatiẽtia, ſed ad inſinuãdũ vehemẽtiſſimũ eſſe ſuũ dolorẽ clamauit. In oĩbus eñ mẽbris patiebat, & ꝓpter cõplexionis ſuæ teneritudinẽ erat ſumme paſſibilis & ꝑceptiuus doloris. Nihilominus ꝓpter ſuæ naturalis diſpoſitiõis vigorẽ fortis erat, nec facile extinguebat, ſed maximas pœnas poterat pati. Mors qq; cõfixorꝫ extat grauiſſima, qa figunt in locis neruoſis, & ꝑcipue ſenſitiuis, vtpote manibus & pedibus, nec cito moriunt, pondusq́ pẽdentis corporis pœnas cõtinue auget. Dicit aũt ſe Chrs à deo derelictũ, nõ ꝙ priuatus eſſet grã vel gloria, ſed qa tã grauiter patiebat ac ſi pctõr & à deo cõtemptus fuiſſet, & qm volũtati impiorꝫ expoſitus fuit, & qa nulla fiebat protũc redũdantia cõſolatiõis & alleuiatiõis à ſupiori parte animæ Chri, in partẽ eius inferiorẽ. Sic aũt nõ fuit in beatis martyribus, qꝝ multi tpe ſuę paſſiõis tantã cõſolationẽ intra ſe ſenſerũt, vt vix ꝑciperẽt aut penſarẽt exteriorẽ dolorẽ. Vnde de Chriſto ſcriptũ eſt: Nos putauimus eũ qſi leproſum & ꝑcuſſum à deo & humiliatũ. Quotidie ergo, imò omi die frequẽter cordialr recogitemus, q̃ta pro nobis miſerrim⁹ ꝑtulit agnus ſine macula, deus hõ, creator, frater, iudex, aduocatusq́ nr, & eius incẽdamur amore. ⌞Quidã aũt illic ſtãtes & audiẽtes (hæc verba) dicebãt: Heliã vocat iſte.⌟ ¶Quærit, an iſti fuerũt Gẽtiles miniſtri Pilati, ſeu alij, an Iudæi. Si fuerũt Gẽtiles, qd ſciebãt loqui de Helia. Si Iudæi, ergo intellexerũt verba Chri? Dicẽdũ, ꝙ cõmuniter dicunt fuiſſe Gentiles miniſtri Pilati, militeſq́ Romani, nõ intelligẽtes Hebraici idiomatis ꝓprietatẽ, propter cõueniẽtiã vocũ putabãt, ꝙ innocaſſet Heliã, de q poterãt aliqd ſcire, eo ꝙ habitarẽt inter Iudæos. Si aũt fuerũt Iudęi. Dicẽdũ, ꝙ ideo ſic dixerũt, vt Chrm de ĩbecillitate diffamarẽt, eo ꝙ ab Helia poſcat axiliũ. ⌞Et cõtinuo currẽs vnus ex eis, acceptã ſpõgiã impleuit aceto, & ĩpoſuit (eã) arũdini (.ſ. ligno tali) & dabat ei bibere,⌟ qa cũ eleuatus erat in ligno, porrigebãt ei potũ cũ inſtrumẽto. Ieſus aũt nõ multũ ex eo bibit. Patet aũt ex his, ꝙ bis obtulerũt ei potũ acetoſum & felleũ ſeu amarũ. ⌞Cæteri vero (irriſores aſtãtes) dixerũt: Sine⌟ .i. ſuſtine modicũ & expecta vel ceſſa, ⌞videamus an veniat Helias liberãs eũ,⌟ hoc illudẽdo, nõ cõfidẽdo dixerũt. qſi dicãt, Inexaudibilis & indigna eſt depcatio eius. Mirꝫ, ꝙ iſti viſis tãtis mirabilib⁹ nõ ſunt cõpũcti nec emendati. ⌞Ieſus aũt iterꝫ clamãs voce magna,⌟ & dicẽs: Pater ĩ manus tuas cõmẽdo ſpm meum ⌞emiſit ſpm⌟ .i. animã ſuam à corpe ſpõte & poteſtatiue ſeparauit, ſicut p̃dixit: Nemo tollet animã meã à me, ſed ego pono eã. Qd aũt Chrs tãtis & tã diuturnis tormẽtis excruciatus ſanguine exhauſto, totoq́ corpe diſſipato tã fortiter ĩ ipſa expiratõe clamauit, fuit penitus ſupnaturale atq; iudiciũ ptãtis diuinæ. Vnde p hoc Cẽturio aduertit eũ eẽ filiũ dei, iuxta qd Marcus ait: Vidẽs Cẽturio, ꝙ ſic clamãs expiraſſet, dixit: Vere hic hõ filius dei erat. ¶Qm vero ꝙ Chrs dixit ſupius: Deus meus deus meus, vt qd dereliquiſti me, habet in Pſalmographo, quẽadmodũ & illud qd moriẽs ait: Pater in manus tuas cõmẽdo ſpm meũ, aliqui dicũt, ꝙ Chrũs oĩa verba intermedia dixit in cruce voce ſubmiſſa. ⌞Et velũ templi ſciſſum eſt ĩ duas partes, à ſummo vſq; deorſum⌟ .i. à parte ſupiori vſq; ad inferiorẽ. Hoc qdã exponũt de velo exteriori qd erat in introitu tẽpli, prohibẽs aſpectũ eorꝫ q̃ cõtinebant in tẽplo, alij exponũt de velo interiori, qd fuit in ingreſſu interioris tabernaculi ſeu ſancti ſctõrꝫ. Forſitã ergo vtrũq; diuiſum eſt. De qcũq; aũt velo intelligat, p eius ſciſſurã ſignificabat, ꝙ figuræ, ſacra atq; myſteria veteris teſt. in Chri paſſiõe impleta & patefacta fuerũt. Refert Hieroñ. ſe legiſſe in euangelio forſitã Nazarenorꝫ, ꝙ ſupliminare tẽpli tũc ſciſſum, diuiſumq́ fuit. Ioſephus qq; teſtat angelicas virtutes q̃ tũc præſides & cuſtodes templi fuerunt, pariter cõclamaſſe: Trãſeamus ex his ſedibus. ⌞& terra mota ẽ (ſupnaturalr) & petrę ſciſſæ ſunt, & monumenta apta ſunt,⌟ ex vehemẽti terræ cõcuſſione. Oĩa mirabilia iſta fiebãt ad deſignãdã dignitatẽ patiẽtis, & enormitatẽ pctĩ occidentiũ Chriſtũ, itemq́ ꝙ oĩs creatura merito cõpati debeat ſuo creatori. Nihilominus cũ cœleſtia atq; terreſtria ſuo domino compatiant: ſolus homo, pro quo ille hæc patit, exultat & ingratus eſt. ¶Per terræ motum figurabat terrigenarum admiratio &

Origenes

Pſal. 21

Crucifixorum mors grauiſſ.

Eſaiæ. 53

Hiere. 11
1. Iohan. 2

Pſal. 30
Lucæ. 23
Iohan. 10

Marc. 15

Pſal. 21.

Pſal. 30.

Hieronymus.
Ioſephus.

conuerſio. Per petrarum ſciſſionem obduratorum cordium emolitio ad compaſſionem & pœni- D
tentiã, Per monumentorum apertionem, generalis reſurrectio mortuorum, vel inſtans reſurre-
ctio Chriſti, & reſuſcitatorum cum eo, ⌊& multa ſanctorum corpora quæ dormierant (ſomno
mortis) ſurrexerunt, ⌋ non ea hora paraſceues qua aperta ſunt monumenta, propter quod ſub-
ditur, ⌊& exeuntes de monumentis (ante apertis) poſt reſurrectionẽ eius ⌋.i. in die paſchæ,
Hieruſalẽ ciuitas ſancta. in qua ſimul cũ Chriſto reſurrexerunt, tanquã teſtes dominicæ reſurrectionis: tamen poſt re
ſurrectionem Chriſti, ⌊venerunt in ſanctã ciuitatem, ⌋ puta Hieruſalem, quæ ſancta voca-
tur, quia ad dei cultum electa, tẽplo & multis reliquijs adornata, & præſertim, quoniã Chri-
ſtus in ea ſanguinem fudit, ⌊apparuerunt multis, ⌋ hominibus qui digni fuerunt, vel quibus
deus tantam grãm, quamuis indignis, cõceſſit, teſtantes Ieſum eſſe Chriſtũ, & vere reſurrex-
Hieronymus. iſſe, atque infernũ ſpoliaſſe. ¶ Qui fuerint iſti ſancti cũ Chriſto ſurgentes, nõ eſt certum, Hiero
nymus tamen ait, quod antiqui patriarchæ, Abraham, Iſaac & Iacob tantã ſolicitudinem habu-
erunt, vt ſepelirent in terra promiſſionis, in qua nouerant Chriſtũ naſciturũ, paſſurum, ac ſe-
peliendum, quatenus ſuæ reſurrectionis eſſent participes. Propter hoc aliqui dicunt, quod hu-
Acto. 2 iuſmodi patriarchæ & aliqui prophetarum, Adam quoque & Eua, & Dauid (de quo Petrus ait in
actis: Sepulchrum eius apud nos eſt, nõ ait corpus vel oſſa, ſed ſepulchrum) cum Chriſto re-
ſurrexerunt. Rurſus ſecundũ Hieronymũ incertum eſt, an iſti ſic reſurgentes iterũ ſint defun
cti, vel in eis ſit completa reſurrectio, iamque cũ Chriſto in corpore regnent. Videt autem qui
buſdam magis probabile, quod anima & corpore ſint glorificati, aliter (vt dicũt) non eſſent ido-
nei teſtes perfectæ reſurrectionis Ieſu Chriſti, nec profuiſſet eis reſurrectio illa. ⌊Centurio
autẽ & qui cũ eo erant, ⌋ videlicet miniſtri præſidis, ⌊cuſtodiẽtes Ieſum, ⌋ ne ante mortem E
raperet ab aliquo, vel ſine licentia præſidis deponeret à ligno, ⌊viſo terræmotu & his quæ fi
ebant, ⌋ in prædicta eclipſi, & quod Ieſus ſic clamando expiraſſet, ⌊timuerunt valde, ⌋ eo quod
in mortem iuſti cõſenſiſſent, & vindictam promeruiſſent, ⌊dicẽtes: Vere filius dei erat iſte. ⌋
Mat. 26 ſicut hæc mirabilia cõteſtant, quod probant verũ eſſe ſermonẽ, quo ſe dixit eẽ filiũ dei. Et in hoc
Lucæ. 23 confeſſi ſunt eius diuinitatem, cõfeſſi ſunt etiã eius humanitatem, quia (vt Lucas refert) Cen-
turio dixit: Vere hic homo iuſtus erat. Denique (vt idẽ Lucas ſubiungit, omnis turba eorum qui ſi
mul aderant ad ſpectaculũ iſtud & videbant quæ fiebant, percutientes pectora ſua reuerte-
bant. ⌊Erant autẽ ibi mulieres multæ à longe aſtantes, quæ ſequutæ erãt (Ieſum) à Galilæa,
Lucæ. 8. miniſtrãtes ei. ⌋ de facultatibus ſuis neceſſaria vitæ, de quibus Lucas habet, quod curatæ fuerũt à
Iohan. 19 Chriſto, & nominat ibi Iohannã vxorẽ Cuzæ procuratoris Herodis, & Suſannam, ⌊inter
quas erat Maria Magdalene, ⌋ ſoror Marthæ ac Lazari, ⌊& Maria (quæ fuit) Iacobi (mino
ris) & Ioſeph mater, ⌋ eratque ſoror virginis matris Chriſti, quã Iohãnes nominat Mariam
Cleophæ, quoniam fuit Cleophæ filia, ⌊& mater filiorum Zebedæi, ⌋ videlicet Iohannis & Iacobi.
Hic itaque dicit, quod mulieres iſtæ ſtabant à longe, ſed in Iohanne legit, quod mater Ieſu ſtetit iuxta
crucẽ, & aliæ mulieres iam nominatæ. Ad quod Auguſtinus reſpondet, quod ſtabãt à longe reſ-
pectu turbæ cõprimentis, & prope, quia non ſtabant ita remote quin poterãt verba Chriſti
audire, vel primo ſtabant propinquius, deinde paululũ receſſerũt & ſtabant remotius. Porrò
Lucæ. 23 in Luca ſcribit: Stabant autẽ omnes noti eius à longe & mulieres ſubſequutæ. Vnde elicit, quod
etiã aliqui veri diſcipuli Ieſu aſtabãt, puta Iohannes & alij diſcipuli Ieſu occulti, & forſitan il-
Mat. 26 le venerabilis ciuis, in cuius domo cœnã nouiſſimã fecit. ⌊Cũ ſero factũ eſſet ⌋.i. circa horam
veſperarum, ⌊venit quidam homo diues. ⌋ Hoc addit Euangeliſta, vt exprimat cauſam rei ſe- F
1. Reg. quentis, ⌊ab Arimathia ciuitate Iudææ, ⌋ quæ alio noĩe dicta eſt Ramatha, de qua i li. Regũ
legit fuiſſe Helchana pater Samuelis, ⌊noĩe Ioſeph ⌋ verus imitator ſancti Ioſeph patriarchę
Iohan. 19 ⌊qui & ipſe diſcipulus erat Ieſu, ⌋ tamẽ occultus propter metũ Iudæorum, vt Iohãnes habet. Vn
Iohan. 12 de idem inquit: Verumtamẽ ex principibus multi crediderunt in Ieſum, ſed propter phariſæ
os non confitebant, ne extra ſynagogam eijcerent. Hunc beatiſſimũ Ioſeph Marcus vocat
Marc. 15 nobilem decurionẽ, quia fuit de curia & conſiliarius ſecundũ Hieronymũ, Lucas quoque vo-
Lucæ. 23 cat eum iuſtũ & bonum ⌊hic acceſſit ad Pilatũ, ⌋ audaciter ſecundũ Marcũ, non amplius ti-
Marc. 15 mens Iudæos, ſed paratus mori pro filio dei, & petijt corpus Ieſu, ⌋ nobilẽ plane theſaurum.
⌊Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus ⌋.i. vt nemo prohiberet hũc Ioſeph à ſuſceptione & ſepe-
Mar. 15 litione corporis Ieſu. In Marco ſcribit, quod Pilatus audita petitione Ioſeph, mirabat ſi Ieſus iã
obijſſet, & accerſito Cẽturione, cũ audiſſet veritatem, dedit corpus Chriſti ipſi Ioſeph. Quia
enim Ioſeph diues & nobilis fuit, facilius impetrauit à Pilato quod petijt, ideo Euangeliſtæ di-
cunt, quod fuit diues, nobiliſque decurio, non ad iactantiam, quod talẽ diſcipulũ habuit Ieſus, ſed ad
inſinuãdũ cur ei patuit ad Pilatũ acceſſus, qui pauperis ingreſſum & preces ſpreuiſſet. ⌊Et acce
pto corpore (Ieſu, ipſe) Ioſeph, inuoluit illud in ſyndone munda, ⌋ quã emit, ſecundũ Marcũ
in quodã panno lineo puro ſeu lintheamine, & poſuit in monumẽto ſuo nouo, ⌋ in quo .ſ. ne-
Iohan. 19 mo ante poſitus fuit ſecundũ Iohãnẽ, quod ideo factũ eſt, ne Chriſto reſurgẽte Iudæi dicerẽt aliũ
ſurrexiſſe, ⌊quod exciderat ⌋.i. ſibi parari fecit, ⌊in petra ⌋ magna, in qua facta eſt fouea pro re-
ceptione

A ceptione corporis extincti. Deniq; ſepulturam Chriſti Iohãnes plenius enarrauit. Addit eñ
ꝑdictis, ꝙ Nicodemus venit ferẽs mixturã myrrhæ & aloes quaſi libras centũ, & tũc inuolue
rũt corpus Ieſu lintheis, hoc eſt pãnis lineis, cũ aromatibus. i. ꝑdictis vnguẽtis, videlicet myr
rha & aloe, ⌊ſicut moris eſt Iudæis ſepelire, ⌋ q faciũt ſumptuoſiſſimas ſepulturas, eo ꝙ ſan-
cti patriarchæ circa ſepulturã ſuã tam ſoliciti extiterũt. Quãuis aũt Matthæus & Marcus di
cant corpus Ieſu inuolutum ſyndone, Iohãnes aũt lintheis, nõ eſt tñ cõtrarietas, qa frequen-
ter ponit ſingulare pro plurali, & Iohãnes loquit de oĩbus pannis qbus corpus & caput inuo
luta fuerũt, hi aũt de lintheamine principali. Spũaliter inuoluit corpus Chriſti ſyndone mun
da, q recipit eũ cõſcientia pura, ponitq; eũ in ſepulchro nouo, q collocat eũ in anima intus re
formata, ⌊& aduoluit Ioſeph (cũ adiutoribus ſuis) ſaxũ magnũ ad oſtiũ monumẽti, ⌋ q̃d fa-
ctũ legit ad modũ domũculæ, in cuius medio fuit ſepulchrũ & oſtiũ paruũ ad ingrediendum.
Quãuis aũt ſaluator ignominioſiſſimã mortẽ elegit, qa ad hoc venit in mũdũ, vt ſuis ꝑſequu Iohan. 18
tionibus, iniurijs, & paſſiõibus hoĩes liberaret, voluit tñ habere ſepulturã honeſtã. Primo, qa
in paſſione eius cõpleta fuit redemptio nr̃a, idcirco ignominia tũc ceſſare incepit. Secũdo, q̃-
niã ſepultura ad reſurrectionẽ ordinabat. Tertio, vt impleret q̃d Eſaias ꝑdixit: Radix Ieſſe Eſaiæ. 11
q ſtat in ſignũ ppl'oꝝ, ipm gẽtes deꝑcabunt, & erit ſepulchrũ eius glorioſum. ⌊Erant aũt ibi
Maria Magdalene & altera Maria ⌋. i. Maria Cleophę, imò & aliæ mulieres q̃ fuerãt Chriſtũ
à Galilæa ſequutæ vt Lucas refert, ⌊ſedẽtes cõtra ſepulchrũ ⌋. i. ex oppoſito, vidẽtes & conſi Lucæ. 23
derantes qũo Chriſti corpus poneret, vt poſtmodũ illud citius inuenirẽt. ⌊Altera aũt die, q̃
B eſt poſt paraſceuen ⌋. i. ſabbato & craſtino dñicæ paſſionis, ⌊cõuenerũt principes ſacerdo-
tũ & phariſæi ad Pilatũ dicẽtes. ⌋ Cõueniẽter dr̃, ꝙ Pilatus fuit propriũ nomẽ ꝑſidis Chriſtũ
diiudicãtis. Verũtamẽ Lyra dicit cõtrariũ, aſſerẽs ꝙ propriũ nomẽ eius fuit Pontius & agno
mine Pilatus, qa frequẽter hoc nomẽ Pontius ꝑponit cũ vtroq; noĩe deſignat. Et qa in Bur-
gundia vnde natũ fuiſſe Pilatũ affirmat, hoc nomẽ Pontius ſatis cõmune eſt. Sed nõ videtur
cõueniẽter dictũ. In ſcripturis eñ canonicis ꝑſonæ raro vel nunq̃ deſignant ſolis agnomini
bus. Cũ ergo Iohãnes, Lucas & Marcus pene ſemp exprimãt ꝑſidẽ noĩe Pilati, cõſtat ꝙ hoc
fuit propriũ nomẽ eius, & rõnabilius puto aſſerere, ꝙ fuit binomius, q̃ ꝙ agnomẽ eius fuit Pi
latus. Sic in lib. Machabæoꝝ, Iudas Machabæus ſæpe exprimit agnoĩe. ⌊Dñe recordati ſu-
mus, qa ſeductor ille dixit adhuc viuẽs, poſt tres dies ⌋. i. tertia die, videlicet mox poſt incho
ationẽ diei tertiæ, ⌊reſurgam. Iube ergo cuſtodire ſepulchrũ, ⌋ à militibus tuis ſeu cohorte,
⌊vſq; in tertiũ diẽ (incluſiue,) ne forte veniãt diſcipuli eius (occulte in nocte) & furent eũ ⌋. i.
corpus eius, ⌊& dicãt (plebi,) ſurrexit à mortuis, & erit nouiſſimus error (ita credẽtiũ) peior
priore ⌋ errore, q̃ putabat ante paſſionẽ eſſe propheta vel Chr̃s. ⌊Ait illis Pilatus: Habetis cu
ſtodiã ⌋. i. milites q monumẽtũ cuſtodiãt vobis cõcedo, ⌊ite cuſtodite, ⌋. i. ꝑ milites arma-
tos cuſtodiri facite monumẽtũ ⌊ſicut ſcitis ⌋ eſſe expediẽs. ⌊Illi aũt abeũtes ⌋ à Pilato ad locũ
ſepulturæ, ⌊muniérũt ſepulchrũ, ſignãtes lapidẽ (ſuo ſigillo,) cũ cuſtodibus ⌋. i. militibꝰ ad cu
ſtodiã deputatis. Veꝝ oĩno eſt q̃d Salomõ ait: Nõ eſt ſapiã, nõ eſt prudẽtia, nõ ẽ cõſiliũ cõtra
dñm. Vnde q̃to Iudæi acutius cogitauerũt nomẽ, fidẽ & famã Chr̃i extinguere, tãto eũ am- Prou. 21
plius glorificauerũt. Quod eñ tã diligẽter ſepulchrũ cuſtodiri fecerũt, certiſſimũ ſignum eſt,
C corpus Chr̃i furto nõ eſſe ſublatũ, ſed reſuſcitatũ, quẽadmodũ in ſequẽti cap. oſtẽdit. ¶ Ecce
cõmemorata eſt paſſio dñi nr̃i Ieſu Chr̃i, quã imitari debemus, & affectuoſiſſime rememora
ri, eiuſq; virtute & merito omnẽ grãm nobis neceſſariã obtinere ſperemus & enitamur. Si
eñ cõpatimur & cõregnabimus, ſi cõmorimur & conuiuemus. Pręterea q̃to iã Chr̃o magis
aſſimilamur in aduerſoꝝ ꝑpeſſione cõſtanti, tãto ei cõformiores in pr̃ia erimus in glorifica- Roma. 8
tione felici. 2. Tim. 2

¶ Enarratio Cap. XXVIII. Vna aũt ſabbati. Arti. XLV.

POſt deſcriptionẽ dñicæ paſſionis recitat Euãgeliſta veritatẽ reſurrectiõis do
mini nr̃i Ieſu Chr̃i. ⌊Veſpere autẽ ſabbati, ⌋ in q̃ Chr̃s in ſepulchro quieuit,
⌊q̃ (veſpa) luceſcit ⌋. i. lucere vel diei appropinquare incipit, ⌊in prima ſab-
bati ⌋. i. in principio diei ĩmediate ſequẽtis ſabbatũ ſeu feſtiuũ diẽ Iudæorum.
Quẽadmodũ eñ gẽtiles nominant dies appellationibus planetaꝝ atq; deorũ
ſuoꝝ, vt illoꝝ ſemp memoriã habeãt. Chriſtiani aũt noĩbus feriaꝝ, qm̃ ſemp
feriandũ ſeu ceſſandũ eſt à peccato: ſic Iudæi à ſabbato quaſi à principaliori vocabãt dies heb
domadæ, ita ꝙ dies immediate ſabbatũ ſequẽs, dicebat prima ſabbati, ſecũda ſequẽs, ſecunda
ſabbati: ſicq; deinceps, ⌊venit Maria Magdalene & altera Maria, ⌋ videlicet Maria Iacobi,
Marcus dicit, Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salome, Lucas vero noĩat Mariã Mag Marc. 16
dalene, Mariã Iacobi & Iohannã, q̃ fuit coniunx Cuzæ procuratoris Herodis. Et videt Lu- Luc. 24
cas innuere, ꝙ adhuc plures fuerũt, q̃. ſ. à Galilæa ſequutæ fuerãt Ieſum, ⌊videre ſepulchrũ, ⌋
imò potius & ſepultũ, qũo. ſ. poſſent introire ſepulchrum & vngere corpus ſepulti.
¶ Sed quomodo Euangeliſta dicit eas veniſſe veſpere ſabbati, cũ ſecundũ alios Euangeliſtas

veniſſe legant valde mane, ſeu ſummo diluculo in prima ſabbati? Et rn̄dendū, ꝙ Euāgeliſta D
Matthæus reſpexit ad intētionē ac deſideriū fœiaꝝ iſtaꝝ, idcirco aſſerit eas veniſſe veſpere
ſabbati, nō ꝙ hora veſptina vel añ mediā noctē arripuerint iter, ſed q̄a tūc ſe ꝑparabāt, totā-
q̧ noctē duxerūt ioſomnē, cōficiēdo aromata. Sic ergo Matthæus voluit ꝑ partē totū intel
ligi. ſ. totā noctē ꝑ veſperā, in cuius noctis fine venerūt ad monumētū. ⌊Et ecce terræmotus
factus eſt magnus.⌋ Nō explicat q̄tū hic terræmotus extēdebat, ſed q̄a ſubiūgit. ⌊Angelus
eñ dñi deſcēdit de cœlo & accedēs reuoluit lapidē,⌋ apparet ꝙ motus iſte nō fuerit niſi in
gyro circa ſepulchrū, cuius motiōis cauſa angelus fuit, q̄a corporalia obediūt angelis prom-
pte quo ad motū localē, ⌊& accedēs⌋ ad ſpeluncā mooumēti, ⌊reuoluit(.i. amouit) lapidē⌋
à monumēto, nō vt Chr̄o via egrediēdi pateret, ſed vt Chriſtū reſurrexiſſe, & ſepulchrū va
cuū eſſe monſtraret, Chriſtus quippe ante lapidis reuolutionē de clauſo ſurrexit ſepulchro,
quemadmodū prodijt è clauſo virginis vtero, ⌊& ſedebat ſuper eū,⌋ tanquā imperterritus
Mar. 16 dominici ſepulchri cuſtos. ¶ Porrò ſecundum Marcū iſta clarius deſcribentem, cum mulie-
res appropinquarent ſepulchro, dixerūt ad inuicē: Quis reuoluet nobis lapidē ab oſtio mo-
numenti? Et reſpicientes, per ianuā domunculæ in qua erat ſepulchrū, viderunt reuolutū la-
pidem, qui erat magnus valde. Et introeuntes in monumentū, viderunt iuuenem, id eſt an-
gelum in ſpecie hominis iuuenis ſedentē in dextris coopertum ſtola candida. Vnde nūc ſub
ditur. ⌊Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur,⌋ id eſt vultum igneum quaſi ſcintillantem at-
q̧ terribilem habuit ad perterrendū infideles cuſtodes, & item, quoniā ignis magnam habet E
Dionyſius cōuenientiam cū ſubſtantijs ſepatatis, quæ ſecundū Dionyſiū per proprietates ignis maxi-
me notificant, ⌊& veſtimēta eius ſicut nix⌋.i. clara ac ſplēdida ad conſolandū fœminas reli-
gioſas, & ad figurandū puritatē ſubſtantiæ ſuæ, & ſanctitatē internā mentis angelicæ. ⌊Pre
timore aūt eius⌋.i. ex horribili apparitione angeli ⌊exterriti ſunt cuſtodes (ſepulchri) & fa-
cti ſunt velut mortui⌋.i. io terrā collapſi ſuot & impotentes effecti, viſum rationis & ſen-
Lucæ. 24 ſum ad tempus amittentes. ⌊Reſpondēs autem angelus, dixit mulieribus.⌋ In Luca legunt
Johan. 20 duo angeli apparuiſſe & mulieribus loquuti fuiſſe. Vnde Iohannes refert, ꝙ Maria vidit du
os angelos, vnum ad caput, & alium ad pedes, vbi poſitum fuit corpus Ieſu. Sed numerus mi
nor non excludit maiorem, & maior includit minorem. Deniq̧ Matthæus & Marcus lo-
quuntur de angelo illo qui lapidem reuoluit, & ex perſona amborum alloquutus eſt mulieres
⌊Nolite timere vos,⌋ inordinato timore, vel ex meo aſpectu, qui propter vos formā iſtam
terrificam non aſſumpſi cauſa terrendi vos, ⌊ſcio eñ quod Ieſum, qui crucifixus eſt, quæri-
tis,⌋ cui ego voā vobiſcum deſeruio. ⌊Nō eſt hic,⌋ ſecundū corporalem præſentiā, qui cœ-
Psal. 144 lum & terrā implet, & magnitudinis ſuæ finē non habet ſecundū diuinitatē, ⌊ſurrexit enim
propria poteſtate & tertia die, ⌊ſicut dixit.⌋ Soluite (inquiens) templū hoc, & in tribus die-
Johan. 2 bus ſuſcitabo illud. Ruſuſq̧: Sicut fuit Ionas in ventre piſcis, &c. Per hæc angelus reduxit
Mat. 12 corda fœminarum ad rememorationem verborū domini Ieſu, quatenus illa reminiſcendo
Lucæ. 11 roborarent in fide reſurrectionis dominicæ. Vnde apud Lucā angeli ferunt ad mulieres di-
Lucæ. 24 xiſſe: Quid quæritis viuentē cū mortuis? Recordamini qualiter loquutus eſt vobis, cū adhuc
Mat. 20 in Galilæa eſſet, dicens: Quia oportet filiū hominis tradi in manus hominū peccatoꝝ, & cru
Marci. 8. cifigi, & tertia die reſurgere, ⌊venite & videte locū vbi poſitus fuerat domious,⌋.i. corpus
Chriſti, qui eſt rex regū & dn̄s vniuerſoꝝ. A toto ergo ſignificat partem, locū eis oſtēdit, vt
Apoc. 19 eū eſſe vacuū cōſpicientes certiores fierēt de Chr̄i reſurrectiōe, ⌊Et cito euntes⌋.i. ab hoc lo F
co recedētes, ⌊dicite diſcipulis eius,⌋ ꝑſertim apoſtolis. Marcus addit, & Petro, quē ange-
Marc. 16 lus ſpecialr̄ exꝓſſit, ne propter trinā abnegationē diffideret, vel inter diſcipulos cōparere nō
auderet, ſed à fletu paululū ceſſans, conſolationē admitteret, q̄a ſurrexit, ⌊& ecce ꝓcedet vos
in Galilæā,⌋ vnde diſcipuli eū ſequuti ſunt. i. Galilæā intrabit aoteq̄ vos vel diſcipuli eā in-
trabitis, ⌊ibi eū videbitis,⌋ oculo corporali añ aſcenſionē, ⌊ecce ꝓdixi vobis,⌋ hoc eſſe futu
rū, vt cū venerit magis credatis. ⌊Et exierūt mulieres cito de monumento,⌋.i. de ꝓdicta do-
mūcula cōtinēte ſepulchrū, ⌊cū tremore⌋ cōcepto ex inſolita atq̧ terrifica angeli appariti-
one & miraculi magnitudine, ⌊& gaudio magno,⌋ qm̄ de mḡri ſui glorioſa reſurrectiōe, &
ſermonū eius adimpletiōe, ꝓcordialr̄ lætabant. Timor ergo & gaudiū pn̄t ſimul eē io voore
1. Johan. 4 ſpectu diuerſoꝝ, q̄uis gaudiū puꝝ ac plenū excludat timorē, qm̄ timor pœnā habet. Hic aūt
timor mulieꝝ extitit naturalis, quē cōſtat eē pœnalē, q̄uis timor filialis nō ſit ſꝑ pœnalis, ⌊cur
Marc. 16 rētes nūtiate diſcip. ei⁹⌋ q̄ audierūt atq̧ viderūt ¶ Huic cōtrariū videt illud Marci: Fugierūt
de monumēto & nemini q̄cq̄ dixerūt, timebāt eñ. Et rn̄dēdū, ꝙ nemini. i. nulli cuſtodū ibi ꝓ
Johan. 20 ſentiū q̄cq̄ dixerūt, ſed cū ſilētio abierūt ⌊Et ecce Ieſus occurrit illis ī via.⌋ Primo tñ appa-
Marc. 16 ruit ſoli Mariæ Mag. ſcd̄m Iohānē & Marcū, nā alijs mulieribus à ſepulchro eūtibus, manſit
illa iuxta ſepulchrū, vt dr̄, tūcq̧ apparuit ei ſaluator, q̄ viſo, ſequuta ē ſocias, & tūc cū illis rur
ſus vidit eū, dicēs: ⌊Auete,⌋ q̄d eſt verbū cōſolatoriū & amicabile. ⌊Illę aūt acceſſerūt & te-
nuerūt pedes eius,⌋ ex feruida deuotione & gaudio amplectentes & oſculātes pedes ipſius.

¶ Quæri-

A ¶Quæritᷓ cur Ieſus permiſerit pedes ſuos ab his fœminis teneri ac tangi, cum Mariæ Magda
lenæ, id ſeorſum facere volenti dixiſſe legatᷓ apud Iohannē: Noli me tãgere. Nondũ em̃ aſcē Johan.20
di ad pr̃em meũ. Dicendũ, ꝙ ꝓhibuit eã propter myſticã rōnē, ad inſinuãdũ, vcꝫ ꝙ nõ debe
ret de ip̃o ſentire, ſicut hactenus ſenſit. Nondũ eñi habuit pfectam ſidē de eo, ſicut nec cæte-
ræ, qñ aromata parauerũt & attulerũt vt vngerēt Ieſum, æſtimãtes corpus eius poſſe putre-
fieri aut corrũpi, nec arbitrãtes illud tertia die ſuſcitandũ, ignorãtes illud ꝓpheticũ: Nõ dabis Pſalm.15
ſanctũ tuũ videre corruptionē. ⌊& adorauerũt eũ (ꝓſtrate tanq̃ vnigenitũ filiũ dei.) Tũc ait
illis Ieſus: Nolite timere⌋.i. Timor quē concepiſtis abcedat, & gaudium pſeueret in vobis.
⌊Ite nũtiate fratribus meis⌋.i. diſcipulis de qbus alibi ait: Ecce ego & pueri mei q̃s dedit mi Eſaie.8
hi dñs. Et rurſus: Narrabo nomē tuũ fratribus meis. Vocat eos fr̃es, ne ꝓpter p̄teritã eoꝝ fu Pſalm.21
gã, vel ſuã glorificationē, videatᷓ eos contēnere, atqꝫ vt ipſi fiducialius accedãt ad Chriſtum.
⌊vt eãt in Galilæã, ibi me videbũt.⌋ ¶Præterea Chr̃us in die ſc̃ õ Paſchæ q̃nq̃ies apparuit
Primo Magdalenæ. Sc̃do mulieribus à ſepulchro pgentibus. Tertio Petro, q̃uis locus igno-
retᷓ. Quarto duobus diſcipulis eũtibus in Emaus. Quinto diſcipulis cõgregatis, q̃s duo p̄dicti Lucæ.24
diſcipuli redeũtes, inuenerũt collectos atqꝫ dicẽtes: Quia ſurrexit dñs vere, & apparuit Symo
ni. Quibus ita loquẽtibus venit & ſtetit Ieſus in medio eoꝝ vt Lucas refert. Apparuit q̃qꝫ Ia
cobo minori, qui legitᷓ iuraſſe nõ comedere donec reſurrexiſſet à mortuis. Inſup poſt diem
reſurrectõis apparuit quinquies. Primo, poſt octo dies p̄ſente Thoma Sc̃do, ſeptē diſcipulis Johan.20
piſcãtibus ad mare Tyberiadis. Et has duas apparitiões deſcribit Iohãnes. Tertio, vndecim Johan.21
Apl̃is in monte Thabor, de qua infra habetᷓ. Quarto, in die aſcēſionis in Hierl̃m. Quinto, eo- Acto.1.
B dem die in monte Oliueti. Apparuit etiã ſemel plus q̃ quingẽtis fratribus ſc̃dm Apl̃m, quam 1. Cor.15
apparitionē aliqui dicũt factã in monte Thabor, qñ apparuit vndecim Apl̃is. ⌊Quæ (mulie-
res) cũ abiiſſent, ⌋ à loco quo Chriſtum viderũt ad anountiandum diſcipulis verba Chriſti,
⌊ecce quidã de cuſtodibus (ſepulchri) venerũt in ciuitatē⌋ Hierl̃m iuxta quã erat ſepulchrũ, Johan.19
vt Iohãnes refert. ⌊& nuntiauerũt principibus ſacerdotũ oĩa quæ facta fuerãt⌋.ſ. terræmo-
tum, angeli apparitionē, ſuã deiectionem & obſtupefactionē, Chr̃i quoqꝫ reſurrectionem,
quã propter ſuã indignitatē nõ cõſpexerũt, ſed factã nouerũt ex vacuitate ſepulchri, de quo
ſciebãt nullum hoĩem abſtuliſſe ſepultũ. ⌊Et cõgregati (principes ſacerdotũ) cũ ſenioribus⌋
Iudæoꝝ ⌊cõſilio (à ſeinuicē & dæmone ſuggerẽte) accepto, pecuniã copioſam dederũt mili
tibus, (vt veritatē cælarẽt ac mẽtirentᷓ) dicẽtes⌋ militibus: Dicite iterrogãtibus, q̃uo ſublatũ
ſit corpus Ieſu, ⌊quia diſcipuli eius nocte venerũt, & furati ſunt eum vobis dormiẽtibus. Et ſi
hoc (verbũ vr̃m) auditũ fuerit à p̄ſide (Pilato) nos ſuadebimus ei⌋ veꝝ eſſe q̃d dicitis p diuer-
ſa figmenta, colorãdo tñ & tã rude mẽdaciũ, q̃d q̃libet facil̃r ppẽdere pt. Si nãqꝫ dormierũt,
non poterãt ſcire, ꝙ diſcipuli acceſſerũt & Chr̃m furati eſſent, nec habet aliquã apparentiã,
ꝙ diſcipuli qui à viuẽte fugerũt, iam mortuũ inter armatos requirerẽt, ⌊& ſecuros faciemus
vos⌋ à pœna p̄ſidis, ita ꝙ vobis nihil imputabit. ⌊Et diuulgatũ eſt verbũ iſtud apud Iudæos⌋
videlicet ꝙ militibus dormiẽtibus diſcipuli furati ſint corpus ſui magiſtri ⌊vſqꝫ in hodier-
num diem⌋ dimiſerũt em̃ reliquias has paruulis ſuis. ⌊Vndecim aũt diſcipuli⌋.i. Apl̃i q Iu- Pſalm.16
da pereũte vndecim mãſerãt, ⌊abierũt in Galilæã⌋ nõ ſtatim poſt diē reſurrectõis, ſed poſt
apparitiões p̄factas ⌊in montē⌋ vt in alto contẽplarentᷓ filiũ dei, quē nemo terrenis implica
tus, & infimis vacans, pt conſpicere, ⌊vbi cõſtituerat⌋.i. p angelũ & mulieres, & forte p ſe-
ipſum mandauit atqꝫ p̄fixit ⌊eis Ieſus⌋ locũ conueniẽdi, vcꝫ in montē Thabor, vt illic oñi-
C bus glorioſam ſuã reſurrectionē oſtenderet, vbi añ paſſionē tribus Apl̃is futuræ reſurrectiõis Matth.17
gloriam p̄monſtrauit, trãſfigurãdo ſe corã illis. ⌊Et vidẽtes eũ adorauerũt⌋ adoratõe latriæ. Marc.9
Iam nẽpe credebãt eũ eſſe naturalē filiũ dei, deũ veꝝ & hoĩem, quēadmodũ Thomas iam di-
xerat: Dñs meus & deus meus. ⌊Quidã aũt dubitauerũt⌋ Aſſerũt aliq in hac Chr̃i apparitiõe Johan.20
alios affuiſſe diſcipulos, q̃ vndecim Apl̃os: quia Apl̃i (vt dicũt) erãt iam certificati & robora-
ti in fide dñicæ reſurrectionis propter frequentē Chr̃i apparitionē. Itaqꝫ q dubitauerũt, fue
rũt inferiores diſcipuli. ⌊Et accedẽs Ieſus⌋ vt dubitãtes certificaret & oẽs plenius edoceret,
⌊locutus eſt eis, dicẽs: Data eſt mihi oñis (.i. pfecta) poteſtas in cœlo & in terra⌋.i. p̄ſidendi
& dominãdi oñibus creaturis cœleſtibus atqꝫ terreſtribus. Per cœlum itaqꝫ & terrã, tanquã
duo extrema, intelliguntᷓ & oñia intermedia. Quãuis aũt hoc de Chr̃o ſc̃dm naturã diuinam
aliquo modo queat intelligi, qm̃ quicq̃d habet & eſt, à pr̃e accepit, & ita à pr̃e ſuſcepit pote-
ſtatem creãdi, gubernãdi, & p̄ſidendi, tamen principal̃r dictum videtᷓ de ip̃o ſc̃dm naturam
aſſumptã. Chriſto igitᷓ quantũ ad ſuã humanitatem collatus eſt principatus, imperialiſqꝫ vir Johan.5
tus ſup vniuerſa creata à primo ſuæ incarnationis inſtanti rõne vnionis cum verbo. Nam
eo ipſo quo ſuæ humanitati datum eſt eſſe vnitum verbo hypoſtatica vnione, multo ampli-
us datum eſt ei eſſe prælatum, & dominari vniuerſæ creaturæ. ¶Porro poteſtas iſta primo,
data eſt Chriſto homini quantum ad authoritatem ab inſtanti conceptionis in virgine, &
ex illo inſtanti cœpit ei dari etiam quantum ad executionem & manifeſtationem paulatim

& pedetentim,ſecundum moderamen ac diſpoſitionem præordinationis diuinæ,vnde ſu- D
Marc.5 pernaturaliter de vtero matris egreſſus eſt,& multis miraculis fulſit in mundo anteq̃ pateret.
Virtus quippe exiuit de illo,& ſanauit omnes, propter quod ante paſſionem dicebat: Pater
Iohan.3. diligit filium,& omnia dedit in manu eius. Et rurſus: Dediſti ei poteſtatem omnis carnis. Ve
Iohan.17 runtamen quoniam primus Chriſti aduentus erat quodammodo occultus & in infirmitate,
Eſa.45 iuxta illud Eſaiæ: Vere tu es deus abſconditus. Et rurſus: Dominus voluit eum conterere in
Eſa 53 infirmitate, ideo dici ſolet, quòd poſt reſurrectionem data eſt Chriſto omnis poteſtas hæc
quantum ad executionem & manifeſtationem,quia extunc cœpit in vniuerſo mundo, imò
in inferno ac cœlo maieſtas & dignitas Chriſti declarari,prædicari,ſeu magnificari,in finali
vero iudicio dabiť ei iſta poteſtas,quãtum ad pleniſſimam conſummationem, quando ad eſſ
Eſa.45 venient confundenť,atq; vincenť omnes qui repugnant ei. ⌊Euntes ergo⌋ non ſolũ ad oues
Matth.15 quæ perierunt domus Iſrael,ſed prout in Marco ſcribiť,in mundum vniuerſum vt impleať il
Mar.16 lud in Pſalmo: In omnem terram exiuit ſonus eorum. ⌊docete omnes gentes,⌋ i. quaſdam de
Pſalm.18 omni genere gentium,non ſolum vnam nationem, ſed quaſcunq; inueneritis,p voſipſos &
Eſa 66 p adiutores atq; diſcipulos veſtros,vnde p Eſaiam ait ſaluator: Mittam ex eis qui ſaluati fue-
rint ad gentes in mare in Aphricam,& Lydiam,tenentes ſagittam in Græciam & Italiam ad
inſulas longe ad eos qui non audierunt de me, & annuntiabunt gloriam meam Gentibus.
⌊baptizantes eos⌋ id eſt regenerantes ex aqua & ſpũ ſancto,lauantes lauachro aquę in verbo
vitæ,vc3 ⌊in nomine(nominato & in virtute)p̃ris & filij & ſpũs ſancti⌋ Hæc eſt forma ſacra
menti baptiſmi,quam humana authoritate variare nepharium eſt, quàmuis in primitiua ec-
cleſia ad tempus mutata ſit ex familiari conſilio ſpũs ſancti, ita quòd homines baptizabanť E
in nomine Chriſti, q̃d blaſphemauerunt increduli, vt illud clarificareť & magis honorareť à
Gentibus. Sed tunc in nomine Chriſti Trinitas intelligebať, vc3 p̃r vngens, filius vnctus, ſpũs
vnctio. ¶ Deniq; ſingulariter dicit in nomine, non in nominibus, ad inſinuandum ſubſtan-
tialem vnitatem ſummæ Trinitatis, plr autem ſubijciť p̃ris, & filij, & ſpũs ſancti, ad denotan-
dum pſonalem diſtinctionem. Quorum ergo eſt vna eſſentia & vna poteſtas, etiam eſt eadem
efficientia atq; interior lotio ſeu mundatio à peccatis. ¶ Interea aduertendum, q̃ præmittit
docentes omnes gentes. Hinc'q; annectit, baptizantes eos, quoniam catheciſmus præcedit
baptiſmũ & adulti non baptizanť niſi primo de his quæ ſidei ſunt, inſtruanť, niſi in articulo
neceſſitatis ⌊docentes eos ſeruare⌋ i. memoriter retinere, & opere adimplere ſeu cuſtodire,
quemadmodum ait Pſalmiſta: In corde meo abſcondi eloquia tua vt nõ peccem tibi, ⌊omnia
Pſalm.118 quæcunq; mandaui vobis⌋ i. vniuerſa præcepta ſine quorum cuſtodia nemo adultus ſaluať.
Et bene ait, omnia, quoniam vnum ſine alijs non poteſt ſalubriter obſeruari, prout Iacobus
proteſtať: Quicunq; totam legem impleuerit, offendit autem in vno, factus eſt omnium reus
Iaco.2 Cui conſonat quod Salomon loquiť: Qui in vno peccauerit, multa bona pdet. Seruãda ſunt
Eccleſiaſt.9 ergo vniuerſa mandata, aliter non diligiť Chriſtus ſecundum quòd apud Iohannem inquit:
Si quis diligit me, ſermones meos ſeruabit, imò nec aliter vere & digne cognoſciť, iuxta illud
Iohan.14. Iohannis: In hoc ſcimus quoniam cognouimus deum, ſi mandata eius obſeruamus. Ecce q̃ F
1.Iohan.4 optimus ordo, vt conuertendi primo doceanť in credendis, docti baptizenť, baptizati ope-
rentur, & ad operandum quæ iuſta ſunt informentur. Deinde ponitur verbum dulce & con
ſolatorium. ⌊Et ecce⌋ res notabilis magna & ponderanda omni'q; conſideratione digniſſi-
ma vtpote, ⌊ego vobiſcum ſum.⌋ hoc eſt, cum vobis & ſucceſſoribus veſtris, cunctis'q; fide-
libus ſeu militanti eccleſia, ⌊omnibus diebus⌋ naturalibus, videlicet die & nocte quàmdiu in
hoc mundo verſamini tanquàm viatores & peregrini ac exules. ⌊vſq; ad conſummationẽ⌋
hoc eſt finem ⌊ſeculi⌋ incluſiue. ¶ Sic autem eſt Chriſtus cum eccleſia. Primo, per gratiam
inhabitando corda fidelium. Secundo, per ſacramentalem præſentiam. Tertio, per continu
am prouidentiam, protectionem, atque multiplicem efficientiam ſuæ poteſtatis ac pietatis
Apocal.3 in nos. Hinc enim teſtatur: Ego ſto ad oſtium & pulſo. Et vbi fuerint duo vel tres congrega
Matth.18 ti in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Nunquàm ergo deficiet fides in toto, ſed vſq; in fi
nem ſeculi perſeuerabit in aliquibus Chriſtiana religio. ¶ Poſtremo, tam ineffabiliter, dignã
ter & intime adeſt nobis Chriſtus, vt multo amplius quàm Moſes ſeu populus olim Iudaicus
Deuter.4 dicere valeamus. Non eſt alia natio tã grandis, q̃ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut ad-
eſt nobis dominus deus noſter, vnigenitus filius Dei qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit &
regnat per ſecula infinita ſuper omnia deus ſublimis & benedictus, Amen.

¶ Diui Dionyſii à Rickel Carthuſiani in Euangelium Mat
thæi enarrationis Finis.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHVSIANI IN EVANG. MARCI ENARRATIO.

PROLOGVS.

A MVLTITVDO ſapientum, ſanitas eſt orbis terrarum: Sapiētis quip pe officiū eſt, om̄ia ordinare, tenebras ignorātiæ ab intellectu audiē tiū propulſare, vitiorum quoq; caliginē, q̄bus vulneraṫ ac infirmaṫ na tura creata, ab effectu fugare, ſapiēs igiṫ ſanat habitātes in terra à vul neribus aīæ, quę ad ęternū inducūt interitū, idcirco hortaṫ ſcriptura Cū videris ſenſatū, ſtatim euigila ad illū. Theſaurus em̄ deſiderabilis in ore ſapiētis, & vir eruditus ſuauis eſt aīæ ſuę. Inter excellētiſſimos aut vere atq; diuinitus reuelatę ſapiæ profeſſores, doctores ac deſcri ptores, ritè ac dignè collocaṫ btūs euāgeliſta Marcus cuius hoc loco elucidādū eſt euāgeliū, q licet cæteris Euāgeliſtis breuior ſit in ver bo, tū ſentētijs par eſt, q in prophetica viſiōe Euāgeliſtarum p̄figuratiua, merito deſignatus eſt per leonem. Primo, qm̄ à clamore Iohānis in deſerto exorſus eſt ſcribere. Secūdo, qm̄ circa Chriſti reſurrectionē & aſcenſionē ſpecialiter immoraṫ. In reſurrectiōe aūt ſuſcepit Chr̄us regnū atq; imperiū, vel potius imperialis, regni executionē ac manifeſtationē q̄ per leonē re gem brutorum ſignificanṫ. Fuit inſup ſanctus Marcus principis Ap̄lorum in baptiſmate filius, in Chr̄iana doctrina diſcipulus, in ſermone interpres, de quo Petrus: Salutat vos (inquit) eccle ſia quæ eſt in Babylone collecta, & Marcus filius meus. Dum igiṫ cū ſancto Petro Romæ reſi deret, rogatus à fratribus ſcripſit euangelium ſicut à Petro, imò à ſpū ſancto didicerat, ſcri

Sapiæ. 6. Sapientis officium. — Eccl. 6. — Prouerb. 21. — Marcus cur per leonē deſignat9. — 1. Petri. 5.

B ptumq; Petro obtulit corrigendū, quod Petrus diligēter examinās, omniq; veritate plenum reperiēs, approbauit, & fidelibus tradidit ſua authoritate legendū, quēadmodū Clemens te ſtaṫ. Poſt hæc Marcus Aquilegienſem & Alexandrinā fundauit eccleſiā, habuitq; in Alexan dria Aegypti tātæ p̄fectionis diſcipulos, vt Philo eloquētiſſimus Iudæorum æditor libri ſapiæ illorum ſanctitatē ſumme admirās, de eorum laudibus ſcripſerit librū. Fuit aūt Marcus ex Iudaiſ mo cōuerſus, Leuiticus genere & ſacerdos. Et ſicut ipſe in ſua conſcriptōe euāgelij ſtuduit bre uitati, ſic & ego in expoſitōe eius facturus ſum, p̄ſertim cū pene om̄ia verba eius, in Matthæi Euāgelio cōtineanṫ, iamq; expoſita ſint. Propter hoc vtriuſq; expoſitionē colligandā inſti tui, vt quæ hic curſorie dicuntur in Matthæo plenius requirantur.

EXPOSITIO PRIMI CAPITVLI EVANGELII SANcti Marci: Initium Euangelij Ieſu Chriſti. Articulus .I.

CAP. I.

PRæmittit ſanctus Euāgeliſta operi ſuo prologū quendā breuiſſimū qui finiṫ ibi: Fuit Iohānes in deſerto baptizās, ibi em̄ inchoaṫ narra tio. Ait ergo: ⌊Initiū euāgelij⌋. i. exordiū bonę annūtiatōis, in qua annūtiaṫ ſalus æterna, & p̄mittiṫ regnū cœleſte. i. euāgelicę legis & Chr̄ianæ doctrinæ ⌊Ieſu Chr̄i filij dei⌋. i. tractantis de Ieſu Chr̄o, C imò & dati ab eo q eſt filius dei non adoptiuus ſed naturalis. Chr̄us em̄ eſt primus & principalis magiſter euāgelicę veritatis, & de ipſo tractat euāgeliū ab Euāgeliſtis cōſcriptū. Itaq; initiū huius euāgelij hoc eſt, id à quo ego euangelij deſcriptionē incipio, eſt ⌊ſicut ſcri ptum eſt⌋. i. id q̄d ſcriptū eſt ⌊in Eſaia propheta⌋ Sicut, enī, inter dum ſignificat ſimilitudinē, & interdū denotat veritatē, vt hoc loco: ⌊Ecce ego mitto ange lum meū⌋. i. Iohannē præcurſorē qui angelus. i. nūcius appellaṫ & propter ſui officij digni tatē, vitæ p̄fectionē, & contēplatōis altitudinē merito angelus dictus eſt, nō q̄ ſuperioris eēt naturæ ſeu angelus incarnatus, vt dixerūt hæretici, ⌊ante faciē tuā⌋. i. ante te & ante tuā de clarationē, ſeu tuæ pręſentię manifeſtationē ó Chriſte, videlicet vt te annūtiet & oſtēdat ho minibus, hæc em̄ verba allegaṫ hoc loco in p̄ſona dei ad Chr̄m loquētis, ⌊qui p̄parabit viā tuam⌋ hoc eſt, actus bonos ſeu op̄a virtuoſa diſpoſitiue inducet in cordibus Iudæorum, p̄ quę intras in corda hominum. Per talia em̄ diſponunṫ mentes humanæ ad Chriſti receptionem, qui ſcd̄m Apoſtolum p̄ fidē habitat in cordibus nr̄is ante te. i. anteq̄ ingrediaris corda huma na, vel ante te. i. in cōſpectu tuo, & corā te, teq; p̄ſente. Per hoc em̄ q̄ Iohānes Baptiſta, docē do, baptizādo, monſtrādo, ac proteſtādo diſpoſuit populū Iudæorum ad Chr̄i notitiā, p̄para uit Chr̄o ingreſſum ad aīas Iudęorum. Deniq; doctrina atq; baptiſmus Iohānis fuerūt quędā p̄paratōes doctrinæ & baptiſmatis Chr̄i, qm̄ p̄ baptiſmū & doctrinā Iohānis diſponebātur Iudæi ad recipiēdū doctrinā & baptiſmū dn̄i ſaluatoris. Poteſt ergo & ita exponi, qui p̄para bit viam tuam ante te. i. ad tuæ doctrinæ ac baptiſmi receptionem diſponet ſuos auditores.

Malac. 3. — Eſa. 40. — Matth. 3. — Lucæ. 3. — Iohannes cur angelus dictus. — Ephe. 3. — Iohan. 1.

⌊Vox

⌊Vox clamantis in deſerto, parate viā domini, rectas facite ſemitas eius⌋ Hoc totū in Mat- D
Matth. 3 Malach. 3 thæo diligenter & prolixe expoſitū eſt. ¶ Sed quæſtio orit, quō Marcus dicat hoc teſtimoniū
Eſa. 40 in Eſaia deſcriptū, cū prima pars eius ſcripta ſit in Malachia, & altera in Eſaia? Ad hoc do-
Hieronymus. ctores catholici diuerſimode rñdēt. Hieronymus em̄ putat nomē Eſaiæ, ſcriptorū vitio addi
tum. Alij dicunt, q Marcus breuitati ſtudēs, nomē Malachiæ omiſit, eo q vltima pars huius
prophetiæ habeat in Eſaia, & qm̄ Eſaias principalior fuit, res aūt à fine & à principaliori no-
men ſortit. Sed vere & indubitāter dici poteſt q tota iam allegata authoritas in Eſaia habet
quantū ad ſenſum, licet quo ad tenorem verborū prima pars eius in ſolo Malachia contineat
Vnde Marcus in lege & prophetis etiam humano ſtudio ante ſuam conuerſionem eruditus
nomen & verba Eſaiæ commemorans, verba Malachiæ interſerit tanq̄ declaratiua verborū
Eſaiæ: Quis em̄ eſt angelus dei añ Chriſtum miſſus, & viam eius aduentui præparans, niſi Io
hannes, vox clamantis in deſerto, parate viam domini? ¶ Inſuper quærit, cur Marcus ita al-
Malach. 3 legat: Ecce mitto angelū meū ante faciē tuam &c. cum in Malachia ſic ſcriptū ſit: Ecce mit-
to angelum meū, & præparabit viam ante faciē meā? Dicendū, q Chrūs & Apl̄i atq; Euāge-
liſtæ frequēter allegāt ſcripturas veteris teſtamēti potius quoad ſenſum q̄ formā verborū. Sic
nūc efficit Marcus, nec diſcrepat q Marcus allegat à p̄dictis verbis Malachiæ, ſed oīno redit
in idē, quia p faciē dei pr̄is vno modo intelligit Chrūs. Nā ſicut p faciē res ipſa cognoſcit, ac
monſtrat, ſic p filiū cognoſcit & oſtendit pr̄. Item, quia ad quæcūq; venit filius, venit & pr̄:
ſicq; Iohānes parando viā Chr̄o parauit viā & pr̄i. ⌊Fuit Iohānes in deſerto⌋ Iudææ trās Ior
danē ⌊baptizans⌋ Sicut em̄ naſcendo & p̄dicando Chr̄i natiuitatē & p̄dicationē p̄uenit, ſic
& baptizādo Chr̄i baptiſmū p̄uenit, ſeruās vbiq; ſuæ ordinē p̄curſionis, ⌊& p̄dicās baptiſmū
pœnitentiæ⌋ .i. baptiſmū Chr̄i ordinatū ad agendā pœniam, baptiſmū (inquam) valentē ⌊in re-
Matth. 3 miſſionem p̄ctōrum⌋ quia p Chr̄i baptiſmū diluunt p̄ctā. Prædicauit aūt Iohānes baptiſmū
Lucæ. 3 Chr̄i cito futurū cū dixit: Ego vos baptizo in aqua, ille vos baptizabit in ſpū ſancto & igni. E
Iohan. 1 Veruntñ ipſe Ieſus nō baptizauit generalr̄, ſed diſcipuli eius. De hac materia multa tractata
Iohan. 4 ſunt ſupra in Matthæo, idcirco p̄termitto. ⌊Et egrediebat ad illum⌋ videlicet ad Iohānē tūc
Matth. 3 exiſtentē circa Iordanē, venit em̄ a deſerti latibulis ad ripā Iordanis vt populū baptizaret.
⌊om̄is Iudææ regio⌋ .i. om̄es habitātes in regione Iudæorum, hoc eſt quidam de omnibus;
⌊& Hieroſolymitæ vniuerſi⌋ .i. habitatores Hier̄lm. Iſta diſtributio intelligēda eſt p gene-
Phil. 2 ribus ſingulorū, nō p ſingulis generū, vt ſit hypbolica locutio, iuxta quē modū ait Apl̄us: Oēs
quæ ſua ſunt quærūt, nō quæ Ieſu Chr̄i, ⌊& baptizabant ab illo in Iordane flumine, cōfitētes
p̄ctā ſua⌋ in generali nō cōfeſſione ſacramētali, prout cōfeſſio ponit nouæ legis ſacramētum.
⌊Et erat Iohānes veſtitus pilis cameli⌋ Quòd hic de veſtitu & victu Iohānis inducit, ſcriptū
Matth. 3 atq; expoſitū eſt in Matthæo. ⌊Et p̄dicabat dicens: Venit fortior poſt me⌋ vtpote Chrūs,
Pſalm. 23 virtus & ſapia pr̄is, de quo ait Pſalmiſta: Dn̄s virtutū ipſe eſt rex glr̄iæ, hic venit poſt Iohannē,
qm̄ ſicut natus eſt de virgine poſt Iohānē, ſic etiā cœpit ſe manifeſtare, docere, & miracula fa
cere, poſt inchoationē p̄dicatōis Iohānis ⌊cuius nō ſum dignus pcūbens⌋ .i. añ eū inclinans,
ſeu pcidēs ⌊ſoluere corrigiā calciamētorū eius⌋ .i. ī re corpali, exteriori & minima ei ſeruire
Matth. 3 ppter incōparabilē eius excellētiā ſup me. Oīa iſta plenius elucidata ſunt in Matthæo. ⌊Ego
baptizaui vos aqua⌋ corpa abluēdo, nō aīas à vitijs expurgādo, qa baptiſm⁹ meus nō cōfert
nec cōtinet gr̄am, ⌊ille vero baptizabit vos ſpū ſctō⌋ .i. in ſuo baptiſmo gr̄am ſpūs ſancti in-
tus purgantē vobis infundet, dūmodo volueritis credere in eum, ficte em̄ accedētibus nō in- F
fundit gr̄a. In baptiſmo īprimit tñ character, ppter q̄d nō rebaptizabant, qm̄ fictiōe ceſſan-
te, baptiſmus cōſequit ſuū effectū. ⌊Et factū eſt in diebus illis, venit Ieſus à Nazareth Galilææ
Iohan. 1. ad Iohānē, & baptizatus eſt in Iordane à Iohāne⌋ nō quia indiguit, ſed vt oēm impleret iuſti
tiā, vt humilitatis daret exemplū, vt aquis vim regeneratiuā p̄ſtaret, & Iohānis baptiſmū cō
firmaret, nobiſq; maximā gr̄am mereret. ⌊Et cōfeſtim aſcendēs de aqua (Iordanis) vidit cœ
los aptos, & ſpm̄ tanq̄ columbā deſcēdentē & manentē in ipſo⌋ Hoc tā de Chr̄o q̄ de Iohāne
intelligi p̄t, vterq; em̄ ſimul exiuit de aqua Iordanis, tūcq; ambo viderūt cœlos aptos, & ſpm̄
ſanctū in forma colūbæ ſup caput Chr̄i deſcēdere atq; manere. ⌊Et vox de cœlo facta eſt⌋ .i.
Iohan. 1 ab angelo loquēte in pſona dei pr̄is, in aere ſeu cœlo aereo. ⌊Tu (Chriſte) es filius meus dile-
ctus, in te cōplacui⌋ De hac ſupbenedictæ trinitatis apparitōe in Chr̄i baptiſmo, & qūo intel
Matth. 3 ligēda ſit cœlorū apertio, alijſq; notabilibus p̄ſentē cōcernentibus locū introducta ſunt plu-
Lucæ. 3 rima in Matthæo. ⌊Et ſtatim (poſt receptionē baptiſmi) ſpiritus (ſanctus) expulit⌋ .i. prom
piè ac feruidè mouit & duxit ⌊eum (.ſ. Chr̄m) in deſertū⌋ Chrūs nāq; ſcd̄m aſſumptā huma
nitatē in oībus promptiſſime atq; celerrime obediuit inſtinctui ſpūs ſancti, tanq̄ pleniſſimus
Roma. 8 ſeptē donis ſpūs ſancti, p quæ reddit aīa bene mobilis à ſpū ſancto, iuxta illud Apl̄i: Quicūq;
ſpiritu dei agunt, hi ſunt filij dei, & ad hoc inſinuandū Euāgeliſta ait, expulit eum. ⌊Et erat in
deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabat à ſatana⌋ Hoc totū in Mat
Matth. 4 thæo expoſitū eſt. ⌊Eratq; cū beſtijs heremi (q̄ ei nocere nō poterāt) & angeli miniſtrabāt ei⌋

A Tanq̃ ſuperiori ac dño maieſtatis, ſicq́ꝫ rationalia & irrationalia ei ſubiecta fuerũt, per quod
oſtendit duplex in Chr̃o natura, puta humana ac diuina. Quòd em̃ cũ beſtijs verſabať huma
næ naturæ fuit humilitas, ꝙ vero ab angelis honorabať, diuinæ extitit maieſtatis indicium.
⌊Poſtq̃ ãt traditus ẽ Iohãnes(.i. ab Herode capt⁹ & ĩcarcerat⁹) venit Ieſus in Galilǽã p̃dicãs⌋
gñaľr & publice ⌊euãgeliũ regni dei⌋.i. doctrinã nouæ legis, in q̃ annũtiať regnũ cœleſte, q̃
etiã ſua obſeruatiõe introducit ad illud. ¶Scd̃m ꝙ añ incarcerationẽ Iohãnis, Chr̃us collegit Iohan. 2.
quoſdã diſcipulos, p̃dicauit, & quędã miracula fecit, ꝑut Iohãnes euãgeliſta teſtať, tñ qm̃ p̃di-
catio Iohãnis p̃paratoria fuit ad Chr̃i p̃dicationẽ, propterea non p̃dicauit publice, & cõiter
niſi poſt traditionẽ Iohãnis, ideo Marcus loquiť, ac ſi Chr̃s p̃dicationẽ ſuã incepiſſet poſt cõ
prehenſionẽ præcurſoris. ⌊& dicẽs: Quoniã impletũ eſt tp̃s⌋ Hoc ẽ, plenitudo tp̃is iam ad- Gala. 4
uenit in quo pater me miſit filiũ ſuũ, & tẽpus gr̃æ à Prophetis p̃nuntiatum nunc adeſt, vn- Acto. 3
de in Actis ait Petrus: Omnes prophetæ à Samuel & deinceps, annuntiauerrunt dies iſtos.
⌊& appropinquabit regnũ dei⌋.i. ianua regni cœleſtis ꝑ meã paſſionẽ cito aperireť, & ſem-
piterna hæreditas tribueť electis ⌊pœnitemini⌋.i. de peccatis vr̃is compũgimini & dolete, Pſalm. 4
⌊& credite euãgelio⌋.i. euãgelicæ p̃dicatiõi ac legi, quã vobis ꝓpono. ⌊Et p̃teriẽs Ieſus circa
mare Galilęę vidit Symonẽ & Andreã fr̃ẽm eius⌋ Hoc loco deſcribit Euãgeliſta, vocationẽ
B quatuor Ap̃loꝝ ad Chr̃i diſcipulatũ, vcꝫ Petri & Andreæ, Iacobi & Iohãnis, patetq́ꝫ ſn̄ia ex Matth. 4
his quę in Matthæo p̃habita ſunt. Hic tñ addiť vnũ verbũ, q̃d ibi non poniť, vtpote ⌊cũ mer
cenarijs⌋ & ẽ ſenſus, ꝙ Iacobus & Iohãnes reliq̃rũt p̃rem ſuũ Zebedęũ & mercenarios .i. eos
q ꝓ mercede eũ iuuabãt in opę piſcatiõis. ⌊Et ĩgrediunť(Ieſus eiuſq́ꝫ diſcipuli) Capharnaũ⌋
vrbẽ in Galilæa præcipuã, in qua Chr̃us ad tp̃s habitauit, & in principio ſuæ p̃dicatiõis multo
ties docuit, ſignaq́ꝫ fecit, ⌊& ſtatim ſabbatis⌋.i. die ſabbati quo Iudæi maxime concurrebãt
ad audiendã lectionẽ legis & ꝓphetaꝝ ⌊ingreſſus in ſynagogã⌋.i. domũ in qua Iudęi ad orã
dũ & audiendũ verbũ dei cõfluebãt, loquiť aũt de ſynagoga in Capharnaũ cõſiſtente ⌊doce-
bat eos(.i. Iudæos cõcurrẽtes) & ſtupebãt(.i. multũ mirabanť) ſuꝑ doctrina eius⌋ cuius ſub-
iũgiť ratio. ⌊Erat em̃ docens eos q̃ſi p̃tãtem habẽs⌋ Hoc eſt, valde potẽter, & efficaciter lo Lucæ. 4.
quẽs, corda audientiũ cõpungẽs & excitãs, quaſi ignea proferẽs verba, ſuamq́ꝫ p̃dicationem
confirmãs miraculis ⌊& nõ ſicut ſcribæ⌋ q docebãt & nõ operabanť, habẽtes folia ſine fructi Marc. 11
bus, foris ꝑſtrepẽtes, & intus parũ aut nihil proficiẽtes. ⌊Et erat in ſynagoga eoꝝ hõ in ſpiri
tu immundo(.i. poſſeſſus à dæmone) & clamauit⌋ dæmon ꝑ os hoĩs à ſe obſeſſi. Doluit em̃
de ſalutari doctrina Chr̃i, & ſe expellendũ expauit. ⌊Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene?⌋.i.
cur acceſſiſti ad nos, qui tecũ cõmunionẽ nullã habemus neqꝫ ad te ꝑtinemus? ⌊veniſti per-
dere(.i. vincere) nos?⌋ noſtrã poteſtatẽ frangẽdo, & peccatores ſaluãdo, noſq́ꝫ expellendo
atqꝫ ad inferos retrudẽdo. ⌊Scio quia ſis ſctũs dei⌋ Hoc eſt, ſanctus ſanctoꝝ, & Chr̃us in le-
ge promiſſus, ꝑ excellentiã ſanctus vocatus, de quo Danieli Vngať(inquit) ſanctus ſanctoꝝ. Danie. 9
Et in Pſalmo: Non dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ. Deniqꝫ qũo dæmones & Iudæi no Pſal. 15
uerant Ieſum eſſe Chriſtũ, an. ſ. certitudinaliter, an cõiecturaliter, ſæpe tractatũ in Matthęo:
C Nõ em̃ dæmones hoc ſciebãt certitudine abſoluta ac ſtabili, quẽadmodũ nec Iudæi, poterãt
tamẽ diaboli hoc certius agnouiſſe q̃ hoĩes, imò & certitudinaliter hoc ſciuiſſent, niſi diuina
diſpenſatiõe fuiſſent prohibiti, vt Chr̃i paſſio impleret. ⌊Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens:
Obmuteſce,⌋ Hoc eſt: Ne amplius ꝑhibeas teſtimoniũ mihi. Cũ em̃ ſim veritas teſtimonio Iohan. 14
tuo non egeo, cum ſis mendax, & vera, praua intentiõe proferas, vt falſa miſcẽdo decipias, Iohan. 8
⌊& exi ab homine iſto. Et diſcerpẽs(.i. corporaliter affligẽs) cum ſp̃us immũdus.⌋ Vnde in Lucæ. 4
Luca legiť, ꝙ proiecit eũ in mediũ, nã inuit⁹ exiuit ⌊& exclamãs voce magna⌋ quaſi victus,
& violẽtiã paſſus, triſtiſſimuſq́ꝫ effectus, exijt ab eo, ⌊& mirati ſunt oẽs,⌋ q aderãt, nõ ſolũ in
opę miraculoſo, ſed & in mõ op̃is ⌊ita vt cõquirerẽt⌋.i. ſimul inter ſe quærerẽt, inter ſe dicẽ
tes: ⌊Quidnã eſt hoc?(nõ em̃ viderãt ſimile fieri ab exorciſtis Iudæoꝝ.) Quæ ẽ doctrina hęc
noua?⌋.ſ. prius inaudita & documẽtis legis ac ꝓphetaꝝ ꝑfectior, quę cõfirmať prodigijs tã
imperioſis ⌊q͂a in poteſtate⌋.i. magna & propria authoritate ſeu imperiali nõ adiuratorio,
⌊ſpiritibus immũdis imperat, & obediũt ei⌋ Videnť iſti plurale ponere pro ſingulari. Nõ em̃
viderãt, niſi vnũ obſeſſuꝫ ſanari, ſed eadẽ virtute q̃ videbãt vnũ à Ieſu ſanatũ, credebãt & alios
poſſe ab eo ſanari. ⌊Et ꝓceſſit rumor(.i. fama) eius ſtatim in oẽm regionẽ Galilęæ. Et ꝓtin⁹
egrediẽtes(Ieſus & ei⁹ diſcipuli) de ſynagoga, veneřt in domũ Symonis & Andreæ⌋ cũ Iaco
bo & Iohãne. Intrauit eñ Ieſus ad ſuos familiares amicos & notos ad pauſandũ & reficiendũ.
⌊Decũbebat ãt(.i. iacebat) ſocr⁹ Symonis(.i. mr̃ cõiugis Petri) febricitãs. Et ſtatim dicũt ei⌋
.i. Chr̃m rogabãt ⌊de illa(.i. ꝓ curatiõe ipſius.) Et accedẽs eleuauit eã appr̃hẽſa manu eius, &
cõtinuo dimiſit eã febris(.i. ſubito curata eſt) & miniſtrabat eis⌋ De iſto miraculo dicta ſunt Matth. 8
plura in Matthęo. ⌊Veſpe ãt facto(.ſ.) cũ occidiſſet ſol, afferebãt ad eũ oẽs male hñtes⌋.i. infir Lucæ 4
mos loci illius. Audita em̃ curatiõe dęmoniaci, & ſocrus Petri, cõcepeřt fiduciã, ꝙ Chr̃us cæ-
teros om̃es infirmos ſanare poſſet ac dignareť. ⌊Et erat om̃is ciuitas cõgregata ad ianuam⌋

domus

D domus in qua extitit Ieſus.i.multi de ciuitate.iuxta cõem modũ loquẽdi. Diuerſi enĩ ex diuerſis cauſis cõfluxerũt, qdã ex curioſitate, ꝓpter nouitatẽ geſtoꝶ, qdã ex neceſſitate, qdã vt ꝓ ſuis ĩfirmis rogarẽt, qdã & tãtoꝶ ſignoꝶ opatione viderẽt, vel eius doctrinã audirẽt. ⌊Et curauit multos qui vexabant varijs languoribus⌋ In Matthæo habet, ꝙ oẽs infirmos adductos curauerit. Vnde ſenſus eſt: Et curauit multos, id eſt oẽs ſibi oblatos, qui fuerant multi, ⌊& dæmonia multa eijciebat (ab obſeſſis, ſolo verbo ſeu imperio) & non ſinebat ea loqui⌋.i. nõ pmiſit dæmones dicere: ⌊quoniã ſciebãt eũ⌋ hoc eſt, ꝙ noſcerẽt Ieſum eſſe Chrm̃, ſcd̃m modum notitiæ iam expreſſæ. Eiſdem aũt rationibus prohibuit hoc iſtis dæmonibus, qbus & dæmoni de quo pauloante facta eſt mentio. ⌊Et diluculo valde ſurgens⌋ cõtra eos qui diu dormiũt. Iuſtus enĩ cor ſuũ tradet ad vigilandũ diluculo ad dñm, ⌊egreſſus (de ciuitate) abijt in deſertũ locum⌋ docens poſt ꝑpetrationẽ miraculoꝶ & ſermocinatões p̃claras fugere laudes humanas, hoĩmq́ʒ aſpectũ, ⌊ibiq́ʒ orabat,⌋ ad deſignãdum, ꝙ locus ſolitarius aptiſſimus eſt ad orãdum, q̃uis ipſe nullo exteriori poterat ab vnione interna cũ deo impediri, ſicut nec aliquo modo poterat adiuuari, vnde ꝙ gr̃a oĩnis totiens ſolitudinẽ petijt, pro nr̃a vtiq́ʒ fecit inſtructõe, vt & nos ita agamus. ⌊Et proſecutus (.i. propè ſecutus) eſt eũ Symon, & q cũ eo erãt⌋.i. diſcipuli alij, decuit nãq́ʒ, vt magiſtrũ mente & corpe ſequerent. ⌊Et cũ inueniſſent eum.⌋ in loco orationis, in quo ſe paululum elongauit ab eis: Orãs patrẽ ſuũ in abſcondito, ⌊dixerunt ei: Quia omnes (de quibus iam dictum eſt) quærũt te⌋ animaꝶ & corpoꝶ incomparabilem medicum, & efficaciſſimum ſanatorem, nempè (vt dictum eſt) ob diuerſas cauſas quærebant & concurrebant ad eũ. ⌊Et ait illis: Eamus in proximos vicos & ciuitates⌋ eundo de diſtanti in diſtans p media, & de loco ad locum ordinate ⌊vt & ibi prędicem. Ad hoc enim veni⌋ p incarnationem in mundum, videlicet vt oĩbus ouibus perditis domus Iſrael ſine pſonaꝶ acceptione verbum ſalutis proponam. ⌊Et erat prædicans in ſynagogis eoꝶ⌋ hoc eſt proximaꝶ ciuitatum ⌊& omni Galilæa & dæmonia eijciens⌋ Conſequenter in ſpeciali deſcribit curatio vnius leproſi propter magnitudinem deuotionis ſuæ ac fidei. Deuotio enim & fides leproſi oſtendebant, in hoc quod genuflexo dixit ad Ieſum: Si vis potes me mundare. Porro miraculum iſtud & expoſitio eius, deſcripta ſunt ſupra in Matthæo: Aliqd tamẽ hic additur.ſ. ⌊At ille⌋.i. leproſus, hoc eſt, à Chriſto curatus, cui pręceperat Chriſtus vt nemini diceret, gratiam ſanitatis.ſ. collate ⌊egreſſus (à Chriſto) cœpit prædicare & diffamare⌋ hoc eſt, diuerſimode promulgare ⌊ſermonem⌋.i. narrationem de ſua curatione, non tamen inobediens fuit, quia ex dilectõe & deuotiõe, Chr̃i hoc fecit. Chr̃i ãt ꝑceptũ intelligẽdum erat, ne ex vanitate & ſine ratione ad iactãtiam faceret hoc, vel ſecũdum alios Chriſtus præcepit, vt taceret vſque dum oſtendiſſet ſe ſacerdoti, & poſtea dicere potuit, ⌊ita vt non⌋ hoc eſt, vix vel difficulter ⌊poſſet (Ieſus) manifeſte in ciuitatem introire,⌋ propter multitudinem ſibi occurrentem, & eum comprimentem viciſſim ⌊ſed foris in deſertis locis eſſe⌋ poterat tamen Chriſtus omnia ſecũdum ſuam abſolutam potentiam, ſed Euangeliſta loquitur ſecundum exteriorem apparentiam, & ſolitum modum loquendi, ⌊& conueniebãt ad eum vndiq́ʒ.⌋ diuerſis ex cauſis vt dixi.

Matth.8. Humana laus fugienda. Mat.6. Matth.15. Matth.8. Lucæ.8. E

ELVCIDATIO CAPITVLI SECVNDI. ET iteꝶ intrauit Capharnaum. Articulus II.

F ET ITERVM intrauit (Ieſus) Capharnaum poſt dies octo. Et cõuenerũt multi, ita vt non caperet⌋ Hoc eſt, contineri & capi ſeu ſtare nõ poſſent ⌊neq́ʒ ad ianuam⌋ domus in qua extitit Chriſtus: ſed aliqui ipſam domũ introierunt. ⌊Et loquebat eis verbum⌋ vitæ æternæ. Conſequenter deſcribitur curatio paralytici, de qua plenius dictum eſt in Euangelio ſancti Matthæi, idcirco nunc celerius pertranſibo. ⌊Et venerunt (viri aliqui) ferentes ad eũ.⌋ Hoc eſt, ad Ieſum ⌊paralyticum, qui à quatuor portabatur.⌋ vnà cum lecto in quo iacuit. ⌊Et cum non poſſent offerre (.i. præſentare) eum (paralyticum) illi (.ſ. Chriſto) præ turba,⌋ quoniam propter turbam non poterant per ianuam ingredi domum, in qua docuit Chriſtus ⌊nudauerunt tectum vbi erat⌋.i. tectum domus illius aſcenderunt, & facta illic apertura, per tegulas depoſuerunt lectum cum languido, vnde nunc ſubditur: ⌊Et pateſacientes⌋ hoc eſt tectum illud aperientes ⌊ſubmiſerunt grabatum in quo paralyticus iacebat⌋ Tecta enim in locis illis plana fuerunt, habuerunt́q́ʒ ianuam qua ad ea aſcendebatur, per quam aliqui dicunt lectum fuiſſe ſubmiſſum cum paralytico iſto, hoc quia tamen hic dicitur, quòd nudauerunt tectum, & Lucas quoq́ʒ ait quòd per tegulas ſubmiſerunt infirmum, magis apparet, quòd in ipſo tecto nouam fecerunt aperturam. Cætera quæ hic de iſto miraculo recitantur, patent ex his quæ in Matthæo dicta ſunt. Hic tamen dicitur, quòd Ieſus cognouit ſpiritu ſuo cogitationes ſcribarum, & poteſt per ſpm̃ Chriſti intelligi ſpiritus ſanctus, de quo ait Apoſtolus: Si qs ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, cuius vtiq́ʒ ſpiritus virtute & gratia

Matth.9. Lucæ.5. Lucæ.5. Matthæ.9. Roma.8.

Chr̃us

A Chriſtus vt homo agnouit cogitationes vniuerſoꝝ,& poteſt q̄cq; p ſpm̄ Chriſti intelligi in-
tellectus aīæ eius, quo oīa p̄terita, p̄ſentia & futura cognoſcit. Et egreſſus eſt rurſus ad mare,
q̄d currit p Galilæā. Iudæi aūt quālibet magnā congregationē aquaꝝ nominātmare, quem Gene.1.
" loquēdi modū ſeruauerūt Euāgeliſtæ. ⌊Et cū p̄teriret,(loca illa) vidit Leui Alphæi⌋.i. Mat
" thæū filiū Alphæi. Matthæus em̄ alio noīe dictus eſt Leui, ⌊ſedentē ad telonium.⌋ Porrò q̄ Matth.9
ſubiūgunt hoc loco de vocatiōe Matthæi & pūctis annexis, dicta atq; expoſita ſunt in Mat Luc.5
thæo. Deinceps Marcus deſcribit diſceptationē diſcipuloꝝ Iohannis & phariſæoꝝ cū Ieſu;
" & lr̄a patet pleniſſime ex his dictis q̄ in Matthæo dicta ſunt. ⌊Et factū eſt iteꝝ cū ambularet Matt.9.
" Ieſus ſabbatis p ſata.⌋ Hic Euāgeliſta cōmemorat, qūo Ieſu ambulante p agros ſeminatos & Matth.12
blada portātes, diſcipuli eius ſame cōpulſi, ſpicas ſumpſerūt & comederūt, quo viſo phariſęi Luc.6
increpabāt Chriſtū. Quicquid aūt hic ſcribit de hoc facto, ſupra expoſitū eſt in Matthæo.
¶Sed quærendū eſt, qūo Marcus dicat, ip̄m Dauid intraſſe domū dei ſub Abiathar principe Matth.12
ſacerdotū, cū in lib. Regū legat, id factū ſub Achimelech pontifice? Et rn̄dendū, ꝙ iſte Abia-
thar fuit filius Achimelech, ſuccedēs ei in ſacerdotij principatu, & patre eius viuete, egit in- 1.Reg.21
terdum vices ipſius, ideo Dauid dicit introiſſe domū dei ſub eo.

¶Expoſitio Cap. III. Introiuit iterum. Arti. III.

" DEinde recitat Euangeliſta, quomodo Chrūs ſanauerit hominē, cuius aruit ma Cap. III.
" nus, & planus eſt ſenſus huius loci ex his q̄ in Matthæo dicta ſunt. ⌊Et circū-
" ſpiciens (Ieſus) eos⌋.i. incredulos Iudæos ac phariſæos, ⌊cū ira,⌋ per zelū.i. Mat.12
cū moderato appetitu vindictæ propter iniuriā deo illatā, vel ſaltē cum vultu
B irā p̄tendente. Fuit aūt in Chr̄o ira p zelū, quæ tamē actū rōnis in ipſo nullate In Chr̄o fuit
nus pturbabat, quia in ipſo vnaquæq; potētia aīæ exercuit actū ſuū, nō impedi ira per zelum.
endo alterius actū potentiæ, in alijs tn̄ ira etiā quæ eſt p zelū, turbat aliqualr̄ oculū mētis, qm̄
aīa circa actū vnius potētiæ multū intenta & occupata, impedit in actu alterius potētię. Hæc
" aūt ira manſuetudini nō repugnat, cuius eſt paſſionē ire ordinare, ſed ira p vitiū. ⌊contriſta-
" tus ſuper cæcitate cordis eoꝝ⌋. ſ. miſericorditer cōdolens eis. Fuit ergo in Chr̄o triſtitia vir
tuoſa ex charitate & pietate deſcēdēs, qa errātibus cōpatiebat. Fuit q̄q; in eo paſſio triſtitiæ
moderata ac naturalis, qa inferior pars aīæ eius ſequebat partē ſuperiorē. Quod aūt in Eſaia Eſa.42
de Chriſto inducit. Non erit triſtis nec turbulentus, intelligendū eſt de ſeculari, carnali, & in
ordinata triſtitia, quæ nō cadit in virū p̄ſectū, quēadmodū Salomon cōteſtat: Nō contriſta- Prou.12
" bit iuſtū, quicquid ei acciderit. ⌊Exeuntes aūt phariſæi cū Herodianis⌋. ſ. militib⁹ Herodis,
" vel (vt alij dicūt) cū his q putabāt Herodē eſſe Chr̄m, ⌊cōciliū faciebāt, qūo illū pderēt⌋.i. q̄-
" liter Ieſum occiderēt. ⌊Et Ieſus cū diſcip. ſuis ſeceſſit ad mare,⌋ dās locū furētib⁹, ⌊& dixit
" diſcip. ſuis, vt nauicula ſibi deſeruiret⌋.i. nauē ſibi adducerēt, eāq; intraret, & ſtaret ī mari iu
" xta ripā, ⌊propter turbā,⌋ ſtantē & accurrētē in terra, ⌊ne cōprimerēt eū,⌋ in q̄ oſtēdit ſe
vere fuiſſe paſſibilē, atq; ſæpe ad tp̄s viſitaſſe incōmoda corpis, vt tpe diuinitus p̄ſtituto pate
ret. Et q̄uis poterat turbæ p̄ſſurā ſine læſione & pœna ſuſtinere p viā mirabilr̄: noluit tn̄ hu-
" manū ſubſidiū deuitare, vt veritatē aſſumptę naturæ oñderet. ⌊Multos em̄ ſanabat, ita vt ir-
" ruerēt in eū, vt illū tangerēt.⌋ Nā virtus exibat de illo, ſanabatq; oēs. ⌊Quotq̄t aūt habebāt Luc.6
" plagas⌋.i. varias infirmitates, ⌊& ſpūs īmundi,⌋.i. diaboli in obſeſſis: Vel, ſpūs immundi.i.
" obſeſſi à dæmonibus, ⌊cū videbāt illū, procidebāt ei,⌋ ſpōte vel coacte, reuerētiā exhibēdo,
C & ſi aliqui lāguidi talē infirmitatē habebāt, ꝙ añ ſuā curationē ſe corā Ieſu p̄ſternere nō vale
" bāt, tn̄ ſanitate recepta, hoc facere poterāt, ⌊& clamabāt (dæmones p obſeſſos) dicentes: Tu
" es filius dei,⌋ hoc coiecturalr̄ aſſerebāt, nō cū certitudine cōſtāti & abſoluta. ⌊Et vehemēter
cōminabat eis, ne manifeſtarēt illū⌋.i. ne vltra dicerēt corā pplo Ieſum eē Chr̄m filiū dei, cō
tēpſit em̄ teſtimoniū dęmonū, propter cauſas introductas. ¶Sed cur dęmones dixerunt tot Supra.1.
bona de Chr̄o? Dicēdū, ꝙ coacte vel malo fine, & ob alias cauſas q̄s nō ē facile excogitare, &
forte, vt eius paſſionē īpedirēt, ſciētes ꝙ nunq̄ crucifigerēt dñm glīæ ipſi Iudęi, ſi eū agnoſce- 1.Cor.2
" rēt. ⌊Et aſcēdēs Ieſus in mōtē, vocauit ad ſe q̄s voluit ipſe,⌋.i. q̄s p̄ alijs ad hoc elegit, videli-
" cet q̄ſdā ex diſcipulis, ⌊& venerūt ad eū (in mōtē) & fecit vt eſſent duodecim cū illo⌋.i. duo-
decim ap̄l̄os fecit ſibi ſpecialr̄ adhærere, vt eſſent ſibi q̄ſi collaterales, familiares, & p̄ximi, ⌊& Mat.10
" vt mitteret eos p̄dicare. Et īpoſuit Symoni nomē aliud (.ſ.) Petrus,⌋ q̄d interp̄tat ſirmus ſi- Luc.9
" ne obediēs pricipalis, ⌊& Iacobū filiū Zebedęi, & Iohannē fratrē Iacobi (vocauit) & īpoſuit Boanerges
" eis noīa Boanerges, q̄d eſt filij tonitrui,⌋ p̄pter altiſonā & efficaciſſimā p̄dicationē ipſorū, &
qa in trāſfiguratiōe Chr̄i audierūt vel potius audituri erāt vocē p̄ris, dicētis: Hic ē filius me⁹ Mat.16
dilectus. Huiuſcemodi em̄ vox appellat tonitruū, eo mō q̄ ſcriptū eſt in Iob: Quis poterit to- Luc.3
nitruū magnitudinis eius intueri? Hæc aūt mutatio noīm ſpūalem īnouationē & grām ſpeci Iob.26
" alē deſignauit. Cætera q̄ hic dicunt plenius elucidata ſunt in Mat. ⌊Et veniūt ad domum, & Mat.10
" cōuenit iteꝝ turba ad Ieſum,⌋ vt ſalutis verbū audirēt, ⌊ita vt nō poſſent neq; panē mandu-
care⌋.i. tā feruenter ac pſeuerāter inſiſtebat Chrūs verbo p̄dicationis, ꝙ diſcipuli eius nō ha

S bebant

CAP. IIII. bebant quietũ tẽpus ad manducandũ. ⌊Et cũ audiſſent ſui⌋.i.cũ diſcipuli Chriſti & maxime D
quidã ex cõſanguineis ſuis ex parte matris, de quibus ait Iohannes, ꝙ fratres eius nõdum cre
Iohan.7. debãt in eũ. Cũ igitur iſti audiſſent verba Ieſu quæ erãt ſupernaturalia, ardua, inſolita, rudi-
busq́ꝫ Iudæis penitus inaudita ⌊exierũt tenere eũ⌋ hoc ẽ cõprehẽdere vel ligare Ieſum tanq̃
arreptitiũ vel inſanũ. ⌊Dicebãt eñ, quoniã in furorẽ verſus eſt⌋.i. furioſus effectus, qm̃ eñ
audierũt eũ talia prædicare, nec à prædicatione ceſſare, nec corporalia cõmoda curare, opi-
Acto. 28. nati ſunt, ꝙ eſſet in furorẽ cõuerſus, quẽadmodũ Feſtus ait ad Paulum: Multæ literæ ad inſa-
niam te conuertũt. Voluerũt ergo Ieſum tenere, ne ex inſania, ſibĳpſi, vel alĳs nocumentum
Lucæ. 11. Matt. 12 inferret ⌊& ſcribę qui ab Hieroſolymis deſcenderant, dicebãt: Quoniã Beelzebub habet⌋
id eſt dæmone ſic vocato obſeſſus eſt ⌊& quia in principe dæmonioꝝ eĳcit dæmonia⌋ Lo-
cus iſte in Matthæo plene atqꝫ diffuſe expoſitus eſt, ita vt illis pẽſatis, iſta facillime intelligã-
Matt. 12 tur. Itẽ quod ſubdit. Et veniũt mater eius & fratres, explanatũ quoqꝫ eſt in Matthæo.

¶Declaratio quarti capituli. Articulus quartus.

CAP. IIII. ET iterum cœpit docere ad mare⌋ vt aquam ſapientiæ ſalutaris iuxta maris flu
enta effluerct. Quæ autem hoc loco dicuntur de parabola ſeminantis expoſita
Matt. 13 ſunt in Matthæo: ⌊Et dicebat illis⌋ hoc eſt diſcipulis ſuis. ⌊Nunquid venit
Lucæ. 8. Matt. 5 lucerna, vt ſub modio ponatur aut ſub lecto?⌋ quaſi dicat, non. Ideo eñ lucer-
na adducitur atqꝫ accẽditur, vt ponatur ſuper candelabrum, ſeu in loco patẽti,
vt luceat his qui in domo ſunt. Per hoc ſaluator ſignificauit, ꝙ euangelica do-
Euãgelica doctrina minime occultanda. ctrina quæ cõparatur lucernæ, non eſſet occultanda, ſed primo Iudæis, deinde om̃ibus gen-
tibus prædicãda. ⌊Non enim eſt aliquid abſcõditum quod non manifeſtetur⌋ quia ad mi- E
1. Cor. 4 nus in die iudicĳ Chriſtus om̃ia abſcondita manifeſtabit, niſi interim in cõfeſſione aperiãtur
⌊neqꝫ factũ eſt occultũ⌋ hoc eſt nullum opus deum latet ⌊ſed vt in palam veniat⌋ id eſt ma
niſeſtũ fiat. Ideo nãqꝫ permittit deus fieri mala occulta, vt ſuo tempore ad honorẽ diuinæ iu-
ſtitiæ publicẽtur. Nõ eñ permitteret deus mala niſi poſſet ex illis elicere bona. ⌊In qua mẽ-
ſura mẽſi fueritis remetietur vobis⌋.i. iuxta modũ & exigẽtiam opeꝝ veſtroꝝ, præmiũ reci
Vltra condignũ remunerat deus. pietis ⌊& adĳcietur vobis⌋ quoniã deus remunerat vltra condignum, & bene agentibus ac
deum honorantibus adĳcit gratiam in præſenti, & gloriam in futuro ⌊& dicebat: Sic eſt re-
2. Cor. 5 gnum dei⌋ hoc eſt ita ſe habet negotium quod agitur in eccleſia militanti, vel in quocũqꝫ fi-
Philip. 3. deli cuius conuerſatio eſt in cœlis, & in quo Chriſtus per fidem & gratiam regnat ⌊quem-
ad modum ſi iaciat homo (agricola) ſementem (.i. ſemen) in terram & dormiat & exurgat⌋
homo ille ⌊nocte ac die⌋ hoc eſt congruis horis diei & noctis, ad vidẽdum negotia ſua, iu-
Figural' ſenſus xta literalem ſignificationem plana eſt litera. ¶Figuraliter autem per hominem ſeminan-
Lucæ. 8 tem intelligitur Chriſtus, per ſemen vero verbum dei, quod proĳcit Chriſtus in corda no-
Pſal. 120 ſtra, per terram, mens hominis. Quamuis autem Chriſtus non dormiat modo, tamẽ per mo
dum dormientis ſe habet, dũ homines propriæ libertati relinquẽs, quaſi abſentem ſe exhi-
bet. Ideo eñ ait pſalmiſta. Exurge quare obdormis domine. Quẽadmodũ ergo homo agri-
Pſal. 43 cola mittit ſemen in terra, ſic Chriſtus per ſe & ſuos miniſtros transfundit verbũ dei in mẽ-
tes humanas, & ſicut homo talis dormit, & debitis horis ſurgit, ac viſitat agrũ ſuũ, ſic Chri-
ſtus ad tempus per modum dormientis ſe habet, nihilominus die & nocte viſitat occulte ſuã
eccleſiã. ⌊Vltro eñ⌋ id eſt ſpõte ac prompte ⌊terra fructificat⌋.i. cor hominis ſemine ver-
bi dei fœcundatum, opera bona producit ⌊primũ, herbam, deinde ſpicam, deinde plenũ fru
mentum in ſpica.⌋ Per herbam intelligi poteſt opus incipientium, ſeu timor ſeruilis, per ſpi
cam opus proficientiũ, vel ſpes vitæ futuræ, aut timor initialis, per plenum frumentum opus F
perfectorum, ſeu ſeruor & actio charitatis. Quemadmodũ itaqꝫ terra quodã ordinato pro-
ceſſu venit ad bladum, ſic cor ſucceſſiue pertingit ad opus perfectum. ⌊Et cum ſe produxe-
rit fructus⌋ hoc eſt cum cor hominis ad perfectionem deuenerit ⌊ſtatim mittit falcẽ⌋ id eſt
Chrũs ꝑ mortẽ abſcindit ac tollit hominẽ virtuoſum de mũdo, ponẽs eũ in area regni cœle
ſtis ⌊qm̃ adeſt meſſis⌋.i. maturitas meritoꝝ, & tẽpꝰ colligẽdi electos in patria. ⌊Et dicebat
(ſaluator) cui aſſimilabimus regnũ dei⌋.i. eccleſiã militãtẽ, ſeu ſtatũ atqꝫ negotium eius ⌊aut
cui parabolæ⌋.i. rei per ſermonẽ parabolicũ deſignatę ⌊cõparabimus illud?⌋ Quærit Chri
Lucæ. 13. ſtus, nõ quaſi dubitãs, ſed attẽtos nos faciẽs. ⌊Sicut granũ ſinapis⌋ parabola iſta plenius ha-
Matt. 13 bita atqꝫ explanata eſt in Matthæo. ⌊Et talibus multis parabolis⌋ quæ in Matthæo deſcri-
buntur ⌊loquebatur eis⌋ id eſt rudi, indoctæq́ꝫ turbę ⌊prout poterant audire⌋ hoc eſt cape
re. Proportionabat enim aliqualiter ſuum ſermonem capacitati audientium: Ideo eñ vte
batur ſimilitudinibus rerum notarum, vt aliquo modo intelligerent quæ dicebantur, quam-
uis ſenſum myſticũ & pfectũ nõ poterãt capere ⌊& ait illis (.i. diſcipulis) ĩ illa die cũ ſero eẽt
factũ⌋.i. hora veſptina. ⌊Trãſeamus cõtra⌋.i. ad locũ oppoſitũ vltra mare ⌊& dimittẽs tur
bã aſſumũt eũ ita vt erat in naui⌋ Cõſeqũter Euãgeliſta deſcribit, qũo Chro cũ diſcipulis na
uigãte orta & ſedata ẽ procella, ſiue tẽpeſtas in mari, q̃d in Matthæo expoſitum eſt.

¶Ex-

A ¶Expoſitio Cap. V. Arti. V.

ET venerũt (Chrs ac diſcipuli eius per nauẽ) trans fretũ maris,⌋ id eſt aquam nauigabilem,⌊ in regionẽ Geraſenoꝝ.⌋ Hoc loco Marcus deſcribit ſanationẽ dæmoniaci à legione dæmonũ obſeſſi, & patet intellectus huius ſcripturæ ex his quæ in Matthæo dicta ſunt.⌊ Et deprecabanť (dæmones) eũ (videlicet Ieſum) multũ, ne ſe expelleret extra regionẽ,⌋.i. terrã illã. Vnde in Luca leguntur rogaſſe, ne ꝓciperet eis ire in abyſſum, Dæmones eñ cupiunt eſſe cum hominibus, non ex dilectione, ſed odio: & deus interdũ permittit hoc ad ampliorem coronam & gloriam electoꝝ.⌊ Cunq; aſcenderet (Ieſus) nauim,⌋ vt reuerteretur in terrã ſuã,⌊ cœpit illũ deprecari q à dæmonio vexatus fuerat (& ſanatus) vt eſſet cũ illo⌋.i. vt Ieſus ꝑmitteret eũ ſecũ eſſe & cõuerſari. Voluit eñ gratus eſſe Chro pro bñficio tãto,⌊ & non admiſit eũ (ſecũ eſſe,) ſed ait illi: Vade in domũ tuã & ad tuos, & annuncia illis ꝗta tibi dñs fecerit. Et abijt & cœpit ꝑdicare in Decapoli⌋.i. in prouincia decem ciuitates habente. Præterea recitat Marcus, quomodo Chriſtus reſuſcitauit filiã archiſynagogi noie Iairi, & qualiter eundo ad ſuſcitationẽ illius curauit in via mulierẽ à profluuio ſanguinis, vtrũq; autẽ miraculũ in Matthæo explanatũ eſt. Patet itaq; ex euangelio, ꝙ Chriſtus interdũ prohibuit miracula ſua publicare, quãdoq; vero iuſſit ea manifeſtari ad inſtruendũ, ꝙ fideles interdũ debeãt opera ſua virtuoſa manifeſtare ad gloriã dei, ædificationẽq; proximi ex charitate, prout Paulus ſæpiſſime fecit, interdũ vero debent ea occultare ex humilitate. Deniq; aliqui dicũt, ꝙ Chriſtus ꝓ-
B dictum dæmoniacum non admiſit ad ſuum diſcipulatũ propter præcedentis paſſionis horrorẽ, & ne dæmoni aſcriberẽtur opera quæ faceret virtute Chriſti exiſtẽdo cũ eo, & ob id furioſi ac dæmoniaci etiam poſt curationem in eccleſia non promouentur. Matt.8. Luc.8 Matth.9

¶Enarratio Cap. VI. Articulus VI.

ET egreſſus inde,⌋ videlicet à domo archiſyagogi,⌊ abijt in patriã ſuã,⌋ Galilæam. Porrò quod ſcribiť, hic de æmulatione, ſuſurratione & ſcandalizatione Iudæoꝝ propter doctrinã Chriſti, ſcriptũ & elucidatũ eſt in Matthæo. Ibi eñ oſtenſum eſt, quõ Marcus dicat dixiſſe Iudæos de Ieſu: Nonne hic eſt faber filius Mariæ, cũ Matthæus ſcribat eos dixiſſe: Nõne hic eſt fabri filius. Quod vero hic ſubdiť,⌊ Nõ poterat ibi virtutẽ (.i. opationẽ miraculoſam) vllã facere, &c.⌋ intelligendũ eſt de potẽtia Chri ordinata, qa nõ decuit propter illoꝝ ꝑuerſitatem, nõ de potẽtia ſua abſoluta.⌊ Et mirabať propter incredulitatẽ illoꝝ.⌋ Qualr admiratio locũ in Chro habuerit, tractatũ eſt plenius in Matthæo, vbi ſaluator legiť propter fidẽ Centurionis fuiſſe miratus, quẽadmodũ vero de illius fide, ſic de iſtoꝝ ꝑfidia mirabať. Et circuibat caſtella in circuitu docẽs.⌋ Nã quãuis ingratos, incredulosq; cõpatriotas reliquiſſet, proceſſit tñ ad eos, de qꝛ informatiõe ſpes erat.⌊ Et cõuocauit (Ieſus) duodecim,⌋ aplos, qꝛ vnus fuit Iudas Iſchariotis,⌊ & cœpit eos mittere binos.⌋ Quæ aũt hic recitanť de miſſiõe, ꝑdicatione, & miraculis aploꝝ, expoſita ſunt in Mat. ibiq; cõcordatũ eſt id in q Marcus à Matth. diſcrepare videť,⌊ & vngebãt (apli) oleo multos ægros & ſanabanť.⌋ Ex hoc eliciť, ꝙ extrema vnctio infirmoꝝ fuit añ paſſionẽ inſtituta à Chro.⌊ Et audiuit Herodes rex (famã Chri) Manifeſtũ eñ factũ eſt nomẽ eius,⌋ qa nõ ipſe dũtaxat, ſed & diſcipuli eius ſigna fecerũt.⌊ Et dicebat Herodes: Iohãnes Baptiſta reſurrexit à mortuis.⌋ Scriptura iſta cõtinẽs decollatio-
C nẽ Iohãnis Bapt. tota habita atq; expoſita eſt in Matthæo.⌊ Et cõuenientes apoſtoli ad Ieſum,⌋ redeũtes videlicet à ꝑdicatiõe & executiõe officij eis iniuncti,⌊ renuntiauerũt ei omnia (ſigna) quæ egerũt (& verba) quæ docuerãt,⌋ ſubmittentes ſe correctioni atq; iudicio ſui magiſtri, oſtẽdentes quoq; ſe iniunctũ negotiũ fideliter executos.⌊ Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertũ locũ, & requieſcite puſillũ.⌋ Pius nãq; magiſter ac dñs diſcipuloꝝ labori & fatigationi compaſſus, cõceſſit eis reſpirationẽ, recreationẽ & quietem, veruntamen non magnã nec longam, ſed breuem ac modicã, oſtendens nõ diu ceſſandũ eſſe ab opere bono, nec vltra neceſſitatem indulgendũ eſſe corporali quieti, ſed vſq; in finẽ inuicto aio ꝑſeuerãdum fore in ope virtuoſo. Cur aũt abduxerit eos ad locũ ſecretũ, ſubiũgiť.⌊ Erãt eñ q veniebant (ad Ieſum, eiusq; aplos) & redibãt (ab eis) multi,⌋ ſibi inuicẽ in itinere obuiãtes,⌊ & nec mãducãdi ſpaciũ habebãt,⌋ diſcipuli ꝓpter pploꝝ cõcurſum.⌊ Et aſcẽdẽtes in nauim.⌋ Hoc loco Euãgeliſta enarrat miraculũ quẽadmodũ Chrs ex qnq; panibꝰ, duobusq; piſcibꝰ ſaturauit qnq; millia hoim, exceptis mulieribꝰ & pueris, ita ꝙ de fragmẽtis ſublati & adimpleti ſũt duodecim cophini, Hoc aũt miraculũ expoſitũ eſt in Mat. Aliqd tñ hic addiť. ſ.⌊ Et dixerũt ei⌋.i. diſcipuli Chro.⌊ Eũtes emamus denarijs ducẽtis panes, & dabimꝰ eis mãducare,⌋ hoc dixerũt ad oſtendendũ ꝗ impoſſibile fuerit eis tantã turbã cibare, Tanꝗ dicerẽt: Cum ſimus pauperes, nõ habemus pecuniã ſufficientẽ ad emendũ cibaria iſtis, quia & ſi ducentos denarios haberemus,⌊ non ſufficeret.⌋ Vnde in Euangelio Iohannis legitur: Ducentorum denariorum panes nõ ſufficiunt eis, vt vnuſquiſq; modicũ quid accipiat.⌊ Et ſtatim coegit diſci-

Matth.13 | Luce.4 | Mat.8. | Mat.10 | Extrema vnctio inſtituta a Chriſto. | Matth.14 | Mat.14 | Johã.6

CAP. VII. pulos ſuos aſcendere nauim, & ꝓcederẽt eũ trãs fretũ ad Bethſaidã⌋ vrbẽ Galileæ ⌊dũ ipſe di D
mitteret.i.à ſe recedere faceret ⌊populũ⌋ Ideo aũt dicit Euãgeliſta, ꝙ coegit diſcipulos ſuos »
hoc facere, q̃a diſcipuli nõ libẽter nauigabãt ſine eò, imò vbiq; libẽter erãt cũ eo propter dul-
cedinẽ, pietatẽ & amabilitatẽ ipſius. ⌊Et cũ dimiſiſſet eos (.i. pp̃lm) abijt in montem orare, in »
quo docuit ꝙ ꝓdicator verbi dei expleto ꝓdicatiõis & inſtructiõis officio, vitare debet ſtrepi
tũ populi, & ad orõnẽ recurrere, atq; quieti intẽdere, vt grãs agat deo de eò ꝙ bñ locutus eſt,
oretq; deũ pro auditorũ fructu ac ſalute, & itẽ pro ſuipſius pleniori illuſtratiõe, vt habeat ſp
in prõptu q̃d alijs fructuoſe ꝓponat. ⌊Et cũ ſero eẽt.⌋ Quicq̃d ĩ iſto cap. ſubdit, de ambula- »
tiõe dñi Ieſu ſupra mare, & diſcipulorũ cõturbatiõe, de miraculis q̃q; Chři factis ĩ terra Ge-
Matt.14. nezareth, dictũ & declaratũ ẽ in Matth. paucis dẽptis q̃ exponenda ſunt iã ⌊& volebat Ie- »
Lucæ.24. ſus⌋ ambulãs ſupra mare ⌊pterire eos⌋ puro diſcipulos in naui periclitantes, forte ſic voluit »
eos pterire, q̃uo poſt reſurrectionẽ finxit ſe lõgi⁹ ire, nec fuit aliq̃ ſimulatio, duplicitas ſiue de
ceptio, qm̃ ad deſignãdũ aliq̃d ſpũale hoc egit, vꝫ ꝓpter oſtẽdẽdã impfectionẽ fidei diſci-
pulorũ ſuorũ, ob quã fuit q̃dãmõ ſpũaliter elongatus ab eis. ⌊In plateis ponebant infirmos⌋ »
Auguſtinus. ¶Quidã ſctõrũ dicũt Petrũ feciſſe maiora ſigna quã fecerit Chřs, vt Chřs ꝓdixit apđ Iohãnẽ
Joban.14. Qui credit ĩ me, opa q̃ ego facio & ipſe faciet, & maiora horũ faciet, q̃a ego ad prẽm vado. In
Actorũ.5. hoc aũt aſſerũt Petrũ feciſſe maiora, q̃a de eo ſcriptũ ẽ in actis: In plateis ejciebãt infirmos, vt
ſaltẽ veniẽte Petro, vmbra illi⁹ obumbraret quenq̃ illorũ, & liberarent ab infirmitate ſua, &
dicũt, ꝙ hoc nuſq̃ legit de Chřo. Quib⁹ obuiare videt, q̃d hoc loco recitat Marc⁹ ⌊Quocũq; »
introibat ĩ vicos, vel in villas, aut ĩ ciuitates, in plateis ponebãt ĩfirmos⌋ Sed q dictũ illorũ cu »
pit tueri, dicere pt, ꝙ Euãg. nõ ait aliquẽ lãguidorũ ſola obũbratõe corpis Chři fuiſſe ſanatũ,

¶Expoſitio capituli ſeptimi. Et cõueniũt, &c. Articulus ſeptimus. (ſed tactu.

CAP. VII. SVbinde Euãgeliſta deſcribit inuidioſam increpationẽ ſcribarũ ac phariſæorũ
increpãtiũ ſaluatorẽ, eo ꝙ diſcipuli mãducabãt manibus cõibus.i. nõ lotis, iu- E
ſtãq̃q; redargutionẽ eorũ à Chřo, & ꝙ hic induci poſſit ꝓ expoſitõe introdu
ctũ eſt in Matthęo, vbi ſcriptura iſta expoſita ẽ, ꝓ paucis exceptis q̃ mõ tãgen
Matt.15. da ſunt. ⌊Et à foro niſi baptizent⌋.i. ſcribę, phariſęi, cęteriq; Iudęi redeũtes à »
foro ſeu loco extraneo, niſi lauẽt ſe ⌊non comedũt, & alia mlťa ſunt, q̃ tradita »
ſunt illis ſeruare⌋ vꝫ ⌊baptiſmata (.i. lotões) calicũ & vrceorũ. Om̃e extrĩſecũ introiẽs in ho »
minẽ⌋.i. alimẽtũ corpale ⌊nõ põt eũ coinq̃nare⌋.i. hoĩem maculare, ſeu pctõribus ſimilẽ fa- »
1.Timo.4 cere, q̃tũ eſt ex natura vel pte alimẽti, q̃a oĩs creatura dei bona ẽ ⌊& in ſeceſſum exit purgãs »
(materialiter) oẽs eſcas⌋ nutritiuas, q̃ in ſubſtãtiã aliti cõuertunt. Per hoc ẽi, ꝙ natura egerit »
ſupfluũ alimẽti, id q̃d remanet, purificat, ſepato ſupfluo & ĩmũdo à mũdo & neceſſario. ⌊Et »
ingreſſus (Ieſus) domũ, neminẽ (extraneorũ) voluit ſcire⌋.i. q̃tũ in ſe fuit occultauit ſe, & nõ »
pmiſit vt diſcipuli ſui ſe manifeſtarẽt, docẽs fugere oſtẽtationẽ inanẽ, vt amem⁹ neſciri ⌊Et »
Honor ſequitur fugientem. nõ potuit latere⌋ ſcđm naturalẽ curſum & ordinẽ, ꝓpter celebrẽ famã ipſius. Nã & honor ſe »
quit fugiẽtẽ, & nõ pt ciuitas abſcõdi poſita ſupra mõtẽ. Loquẽdo aũt de abſoluta Chři potẽ
Matt.5 tia, certũ eſt, ꝙ latere potuerit, imò & ſe inuiſibilẽ reddere, etiã ſtãdo inter alios. ⌊Mulier eñi »
ſtatim⌋ Hic deſcribit curatio filiæ mulieris gẽtilis Syrapheniſſe gñe.i. natæ de Syria Phęni- »
Matt.15. cis, eſtq; loc⁹ iſte expoſitus in Matthæo. ⌊Et iterũ exiẽs Ieſus de finibus Tiri, venit ꝑ Sydo- »
nẽ ad mare Galilęæ, inter medios fines Decapoleos⌋.i. regiõis q̃ vocat Decapolis, q̃ſi decem »
ciuitates habẽs ⌊& adducũt ei turbę ſurdũ & mutũ, & depcabant eũ vt ĩponat illi manũ⌋ iſte »
ſurdus & mut⁹, vt dr̃ fctũs fuit talis à dęmone ipſm poſſidẽte, q vſum lĩguæ & auriũ ĩpediuit in F
Matt.12 eo, vñ in Matth. legit: Tũc oblatus ẽ dęmoniũ habẽs cęc⁹ & mut⁹. ⌊Et apphẽdẽs (Ieſus) eũ⌋ »
ſurdũ & mutũ ⌊de turba ſeorſum⌋ ex hũilitate, vel qm̃ turba digna nõ erat videre myſteriũ »
hui⁹ miraculi, vľ ad deſignãdũ, ꝙ ſpũalr̃ ſurdi ac muti, ſecrete admonẽdi ſunt atq; docẽdi, ne
ex hũano rubore retrahant ab aduertẽtia & pœnĩa ⌊miſit digitos ſuos ĩ auriculas ei⁹⌋ Primo »
ad oſtẽdẽdũ ꝙ diuinitas ĩ eo latẽs opabat ꝑ corpus aſſumptũ, tanq̃ ꝑ inſtrumẽtũ aĩatũ cõiun-
ctũ ac ꝓpriũ, quẽadmodũ aĩa rõnalis opat ꝑ corpus à ſe informatum. Scđo, q̃a ꝑ digitos rõ-
ne articulatiõis & diſtinctiõis ipſorũ ſignificat diſcretio, ad aperiẽdũ aũt aures interiores ho
minis ſpũaliter ſurdi, diſcretio magna exigit, ⌊& expuẽs tetigit⌋ ſuo ſputo linguã eius, q̃a ꝑ »
ſaliuã ſine qua verba formari nõ poſſunt pfecte, ſapiẽtia figurat, ſine q̃ nemo rõnabiliter loq
tur. Expuit ergo & tetigit Ieſus linguã ſurdi ac muti, ad inſinuãdũ, ꝙ q mutus ẽ à prolatione
verborũ cęleſtiũ atq; ſalubriũ, recte ac meritorie loq non põt, niſi diuina ſapiẽtia pfundatur.
Ephe.6 Propter q̃d orat apl̃us: Vt detur ſibi ſapiẽtia in apertiõe oris ſui. ⌊Et ſuſpiciens in cœlũ⌋ ad »
demõſtrãdũ ꝙ tota virtus ſua eẽt à prẽ, & ꝙ ab eo auxiliũ habuerit ſcđm ꝙ hõ ⌊ingemuit⌋ »
Chriſtus cur ingemuerit. Quare ingemuit? Nũquid propter difficultatẽ perpetrãdi miraculi? Nõ vtiq;, ſed ex cõpaſ-
ſione qua nõ ſolũ præſenti infirmo, ſed vniuerſis cõdoluit, q dæmonũ dñatione pmuntur, &
Joban.11 itẽ ad oſtẽdẽdũ quã difficile ſanaret aĩa ſpũaliter ſurda ac muta. Vñ in ſuſcitatiõe Lazari tur
bauit ſeipſm, fremẽs ſpũ, & lachrymas fundẽs, ad demõſtrãdũ, ꝙ molę cõſuetudinis ĩpie pſſi,
obſtinati,

A obſtinati,ſup quos clauſit puteus os ſuũ,q figurant̃ ꝑ quatriduanũ mortuũ, difficillime con-
uertunt̃ & vitã grĩæ ſortiunt̃. ⌊Et ait Ieſus illi,⌋ ſurdo & muto, ⌊Ephphetha,q̃d eſt adaperi- Pſal.68
re.Et ſtatim aperti ſunt aures eius⌋.i.ad audiendũ aptatæ,& naturali vſui redditæ,⌊& ſolu-
tũ eſt vinculũ(.i.impedimẽtũ)linguæ eius,& loquebat̃ recte.⌋ Sic q ſpũalis viſus illuſtratio-
nẽ,interiorũq; auriũ apertionẽ à Chr̃o ſortit̃,loquit̃ recte.i.iuſte,ſapiẽter atq; ſalubriter, ꝓ-
ut monet ap̃ſus:Sermo veſter ſemꝑ in grĩa ſale ſit cõditus. ⌊Et ꝓcepit illis(.i.turbæ)ne cui di- Col.4
cerẽt⌋.i.nulli reuelarẽt curationẽ hãc miraculoſam. ⌊Quãto aũt eis ꝓcipiebat(tacere)tanto
plus ꝓdicabãt,⌋ nõ tñ rebelles fuerũt,qa vtrũq; bonũ fuit ſecũdũ cõſideratiões diuerſas,& ꝓ
ceptũ ſaluatoris intelligẽdũ erat ne ad iactantiã diceret̃, ⌊& eo amplius admirabant̃,dicẽtes:
Bñ oĩa fecit,⌋ de q̃bus oĩbus ſubdit̃, ⌊& ſurdos fecit audire,& mutos loq.⌋ Quãuis em̃ Mar Gene.1.
cus nõ exprimat hic niſi de cura vnius,tñ q̃ñ Chr̃s iſtũ curauit,ſanauit,& alios multos ſurdos Ecc.39
& mutos ac cæcos & debiles,vt habet̃ in Matth.ſed Marcus ſcribit de vno,cuius curatio ſo-
lẽnius facta eſt,& multa myſtica figurauit,eratq; mirabilior,qa in vno hoĩe tria ſigna ſimul Matth.15
facta vident̃,dũ obſeſſus liberat̃,ſurdus auditũ,& mutus loquelã recuperat.Nõ tñ certus ſum
an iſte ſurdus & mutus ſit idẽ,de q̃ ſcribit Matthæus,aſſerẽs eũ obſeſſum à dæmone.

¶Elucidatio Cap.VIII.In diebus illis,iteꝝ:cũ multa turba eſſet cũ Ieſu. Art.VIII.

HOc loco Marcus deſcribit,quẽadmodũ Chriſtus ex ſeptẽ panibus & paucis
piſciculis ſaciauit quatuor millia hoĩm,ita ꝙ ſeptem ſublatæ ſunt ſportæ fra-
gmentoꝝ,& iſtud expoſitũ eſt in Matth. ⌊Et ſtatim aſcẽdens nauim cũ diſ- Mat.15
B cipulis,venit in partes Dalmanutha.⌋ In Matthęo habet̃,in fines Magedam Mat.16
Locus em̃ binomius fuit ſecũdũ quoſdã. ⌊Et exierũt phariſæi,⌋ quærẽtes ſi-
gnũ de cœlo. ⌊Et ingemiſcens ſpũ⌋.i.cordialr̃ illoꝝ cæcitati & peruerſita-
ti cõpatiens Ieſus, ⌊& dimittens illos(tanq̃ incorrigibiles)ꝓcipiebat diſcipulis, Cauete à fer
mẽto(.i.doctrina)phariſæoꝝ,& à fermẽto Herodis⌋.i.à ſecta atq; malicia Herodianorum,
de quibus ꝓhabitũ eſt. Cætera hic omiſſa patent ex his q̃ dicta ſunt in Matthæo,vbi oĩa iſta Matth.16
multo plenius q̃ hoc cap.deſcribunt̃, ⌊Et venit Bethſaida,& adducũt ei cæcũ,& rogabãt eũ,
vt illũ(cæcũ)tangeret,⌋ ſcientes,ꝙ tangẽdo eũ illuminaret.Iſti adducẽtes cæcũ,vident̃ fu-
iſſe turbæ,nõ diſcipuli. ⌊Et apprehẽſa manu cæci,eduxit eũ extra vicũ,⌋ in quo fuit ſibi ad-
ductus,ad demonſtrandũ,ꝙ eũ qui diuinitus illuſtrari deſiderat,neceſſe eſt priſtinos actus re
linquere,imò ſeipſm abnegare,& q̃ſi de terrenis ad cœleſtia trãſmeare, ⌊& expuens in ocu-
los eius,⌋ ad oſtendendũ,ꝙ interioꝝ oculoꝝ illuſtratio ſit ꝑ imiſſionẽ ſapientię profluens à
Chr̃o,ꝑ ſaliuã nẽpe ſapiẽtia deſignat̃, Vel ideo expuit in oculos eius,vt poteſtatẽ ſuã oſten-
deret,q̃ñ & per cõtactũ ſputi ſui cæcus reciperet viſum, ⌊impoſitis manibus ſuis⌋ ſup cæcũ,
& forte ſup oculos eius, ⌊interrogauit eum(nõ quaſi ignorãs)ſi aliquid videret, Et aſpiciens
ait⌋.i.cæcus iſte videre incipiẽs,& obſcure illuminatus,reſpõdit, ⌊Video hoĩes quaſi arbo-
res ambulantes,⌋ corpora video moueri.ſ.diſtinctionẽ mẽbroꝝ & figuras lineamẽtoꝝ nõ
diſcerno in eis. ⌊Deinde iteꝝ impoſuit(Ieſus)manus ſup oculos eius,& cœpit videre,& re-
ſtitutus eſt⌋.i.ad vſum oculoꝝ reductus eſt, ⌊ita vt videret clare oĩa⌋ colorata ſeu lucida ſi-
bi obiecta.Per impoſitionẽ manuũ ſaluatoris deſignat̃ applicatio ſuæ diuinæ virtutis,q̃ ho- Manuũ impoſitio q̃d deſignet.
minẽ illuſtrãte,videt clare oĩa ad verã ſalutẽ ſpectãtia.¶Sed cur Chr̃s oĩpotẽs curauit hunc
cæcũ ſucceſſiue,quẽ poterat in inſtãti ꝑfecte curare? Dicẽdũ,ꝙ ꝑtimo,ad oſtẽdendũ,ꝙ ho-
mo paulatim creſcit & proficit in grĩa,ita ꝙ purgatio ꝓcedit illuminationẽ,illuminatio quo-
C q; perfectionẽ ſeu vnionẽ.Secũdo ad oſtẽdẽdũ impꝑfectionẽ fidei,tã cæci iſtius q̃ turbæ ac di
ſcipuloꝝ.Quẽadmodũ em̃ ꝓphetæ interdũ verbis,interdũ ſignis & factis ꝓphetauerunt:ſic
Chr̃s aliq̃ñ verbis,aliq̃ñ factis aliquid deſignauit aut ꝓmõſtrauit,vt cũ maledixit ficulneæ.Sic Mar.11.
igit̃ in ꝓſenti paulatim illuminauit hũc cæcũ,ſignificãs hoĩes iſtos obſcurã fidẽ habere,& cla Luc.21
riori lumine indigere.Præterea ſanctus Marcus deſcribit,qũo Chr̃s interrogauit diſcipulos
ſuos quid hoĩes de ipſo ſentirẽt,ſeu quẽ eũ eſſe aſſererẽt,& qũo ſuã paſſionẽ palàm ꝓdixit,&
Petrũ oppoſitũ perſuadẽtẽ dire redarguit,omnes quoq; qui aderãt ad ſuæ paſſionis imita-
tionem,& aduerſitatũ tolerantiã,admonebat,quæ oĩa habita atq; expoſita ſunt in Matthæo Matth.16
aliqua tñ addunt̃ vel variant̃,quantũ ad verba,quia hic dicit̃: ⌊Qui me cõfuſus fuerit, & ver-
ba mea,⌋ pro quo in Luca habet̃:Qui me erubuerit & meos ſermones,& eſt ſenſus:Qui tur Luc.9
pe æſtimat vt à me Chriſtianus vocet̃,& me eſſe filiũ dei cõfiteri nõ audet,meaq; verba obſer
uare,cõfundit̃, ⌊in generatione iſta adultera & peccatrice⌋.i.inter hoĩes ſpũaliter fornican
tes recedẽdo à deo vero,& rebus caducis inhærẽdo,de quibus fert̃ in pſalmo: Perdidiſti oẽs Pſal.72
qui fornicant̃ abs te.Et in Ozea:Fornicati(inquit)ſunt à deo ſuo.Deus em̃ eſt ſponſus aĩarũ, Oſee.4
qui primo deſponſauit ſibi ſynagogã in datione legis,deinde eccleſiã, ⌊& filius hoĩs confun Oſee.2
det eũ⌋.i.ꝑ modũ erubeſcẽtis ſe habebit quantũ ad ipſum nõ cõfitẽdo eũ pertinere ad ſe,ne-
q; ad numeꝝ electoꝝ, ⌊cũ venerit in gloria patris ſui,⌋ ad quã in aſcenſione conſcendit, & 1 Johã.2
nunc aduocatus eoꝝ eſt qui ipſum non erubeſcunt in ſeculo iſto.

CAP. IX.

¶Explanatio capituli noni. Et poſt dies ſex. Articulus nonus.

Onſequēter Euāgeliſta deſcribit Chriſti trāſfigurationem,& apoſtolorū in- D
terrogationē Chriſtiq́ꝫ reſponſionē, de aduentu Heliæ, quæ oīa explanata
Matt. 17 ſunt in Matthæo. Vnū tamen verbū ponitur hic obſcure cum dicit. ⌊Et quō »
ſcriptū eſt in filiū hominis, vt multa patiatur & cōtemnat.⌋ Sicut de Chr̄o vel »
cōtra Chriſtū eſt, ꝙ mortē & cōtemptū paſſurus extiterit, ita Helias ab An-
Malach. vi. Apoca. 11 tichriſto patiet, vel cōparatio referēda eſt ad Iohānē Baptiſtā, ꝙ & ipſe mul-
ta ꝑpeſſus ſit, vñ ſubiūgitur. ⌊Dico vobis, qa Helias iā venit, & fecerūt illi q̄cūqꝫ voluerunt⌋ »
eū multipliciter perſequēdo. Herodes. ſ. atqꝫ Iudæi ⌊ſicut ſcriptū eſt de eo⌋ De paſſione Io- »
hannis nō recolo aliqd prophetatū in veteri teſtamento in ſpeciali, idcirco q̄d ait: Sicut ſcri-
ptū eſt de eo, referri pt ad id q̄d ait: Helias iā venit, qa de aduētu Iohānis & p̄dicatiōe ipſius E-
Eſaiæ. 40 ſaias & Malachias ſcripſerūt. ⌊Et veniēs ad diſcipulos ſuos, vidit turbā magnam circa eos.⌋ »
Malach. 4. Ideo eñ turba accurrebat, vt videret an poſſent curare dęmoniacū eis oblatū ⌊& ſcribas cō »
quirētes (.i. cōferētes) cū illis⌋ Interrogauerūt eñ ap̄los, q̄re nō potuerūt dęmoniacū libera- »
re, & forte illudebāt eis, ꝙ nō poterāt eū curare, ſicut tētabāt. ⌊Et cōfeſtim oīs pp̄lus videns »
Ieſum ſtupefactus ē (.i. admiratus) & expauerūt.⌋ neſciētes vbi fuiſſet, & q̄re abiſſet, vel quō »
eū ꝑdidiſſent. Chr̄s eñ ſæpe imperceptibiliter ſe ſubtraxit à populo ⌊& accurrētes ſaluta- »
bāt eū, & interrogauit eos. Quid inter vos cōqritis?⌋ Quòd interrogatiōes Chr̄i nō proceſ- » E
ſerūt ex ignorātia vel dubitatiōe, ſed vt cōuenientius reſpōderet, vel alijs aliqd innoteſceret,
ſæpe ꝑtactū eſt. ⌊Et reſpōdēs vnus de turba dixit: Magiſter attuli filiū meū ad te.⌋ Quō in- »
telligēdū eſt hoc, cū poſt pauca ſubdat. ⌊Qui reſpōdēs dicit, afferte illū ad me, & attulerunt »
eū?⌋ Dicēdū, ꝙ pater attulit ſeu adduxit filiū ſuū ad Chr̄m. i. ad locū cōmunē in q̄ fuit Chr̄s »
& alij, nōdū tñ adduxit eū in cōſpectu ipſius ⌊habētē ſpiritū mutū⌋. i. poſſeſſum à dæmone, »
loquelā filij mei impediēte ⌊q vbicūqꝫ eū apꝑhenderit⌋. i. infeſtare cęperit. Nō eñ cōtinuo »
Matt. 17 ſed certis horis, ſeu lunatiōibus eū vexauit, vñ Matthæus dicit, puerū fuiſſe lunaticū ⌊allidit »
eū⌋. i. in terrā trudit ſeu proijcit ⌊& ſpumat & ſtridet dētibus & areſcit⌋ ex q̄ pateſcit vehe »
mētia, huius vexatiōis. ⌊Et cū vidiſſet illū⌋. i. Ieſus hunc puerū, vel puer Ieſum ⌊ſtatim ſp̄us »
cōturbauit⌋. i. diabolus vexauit ⌊eū⌋ Vidēs eñ dæmon ſe expellēdū, fecit q̄d potuit ⌊& e- »
liſus (.i. proiectus) in terra (obſeſſus) volutabat ſpumās. Et interrogauit Ieſus patrē eius⌋ vt »
alij veritatē agnoſcerēt, & ꝑpetrādi miraculi magnitudinē, ex hoc clarius ſcirēt. ⌊Quātum »
tēporis ē, ex q̄ ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia⌋ Ex q̄ videt, ꝙ nō ꝓpter culpā ſuā puer »
iſta ſuſtinuit, quēadmodū de cæco nato ait ſaluator: ꝙ neqꝫ ipſe peccauit. ⌊Sed ſi quid potes »
Iohan. 9 adiuua nos⌋ Ex hoc apparet, ꝙ fides & ſpes huiꝰ viri impſecte fuerūt. Nō eñ agnouit Chri »
ſtū oīa poſſe, ſed dubitādo locutus ē, nō tñ diffidebat. ⌊Ieſus aūt ait illi: Si potes⌋ imò quia »
potes ⌊credere⌋ fiet q̄d poſtulas, cuius rōñ ſubdit ⌊oīa poſſibilia ſunt credēti⌋ nō ꝙ credēs »
poſſet oīa facere, ſed impetrare, imò ſi fuerit fides pſecta, meret de cōgruo adipiſci qcq̄d petie
rit & virtute ac merito fidei mirabilia maxima fieri valēt. ⌊Et cōtinuo exclamans pr̄ pueri, »
cū lachrymis aiebat⌋ ex magno eñ deſiderio curatiōis filij ſui lachrymas fudit. ⌊Credo dñe »
adiuua incredulitatē meā⌋. i. ſupple ac perfice fidei meæ defectū, ne propter fidei meæ imp- »
fectionē impediat curatio filij mei. Verū ſi pr̄ credidit, quō dicit. Adiuua īcredulitatē meā?⌋ »
Dicēdū, ꝙ nomē incredulitatis ſignificauit nō infidelitatis, ſed fidei imperfectionē. ⌊Et cum »
videret Ieſus cōcurrētē turbā, cōminatus⌋. i. verbo minaci, duro & increpatorio ⌊locutꝰ eſt »
Diabolus cur ſurdus ac mutus dicatur. ſpiritui immūdo dicēs illi: Surde & mute ſp̄us⌋ Dicit aūt diabolus ſurdus & mutus, non for- »
maliter ſed effectiue, hoc ē, rōne ſui effectus, qm̄ obſeſſum fecit ſurdū, mutūq́ꝫ ⌊ego tibi p̄ci- »
pio, exi ab eo & amplius ne introeas in eū. Et clamans (diabolus ex dolore) & multū diſcer- F
pēs⌋ id eſt intus diſcrutiās & quaſi dilanians eū ex furore & inuidia ⌊exijt ab eo, & factus eſt »
quaſi mortuus⌋ propter diſproportionē ſpirituum vitaliū, interiorūq́ꝫ ſenſuum ⌊ita vt mul »
ti⌋ ad iudicādū proni atqꝫ incauti ⌊diceret, qa mortuus eſt⌋ Hāc aūt vexationē Chr̄s pmi- »
ſit à dæmone fieri, vt ſua poteſtas in eius ſubitanea curatiōe oſtēderet ad gloriā dei, vñ ſubiū-
gitur. ⌊Ieſus aūt tenēs manū eius eleuauit eū & ſurrexit. Et ꝑtergrediebātur Galilæā⌋ Ieſus »
& eius diſcipuli ⌊nec volebat Ieſus quicq̄ (.i. aliquē extraneorū) ſcire⌋ trāſitū ſuū, dās p̄dica- »
toribus p̄latis atqꝫ doctoribus ſalubre exēplū, vt ſæpius ſubtrahāt ſe à plebe ac ſtrepitu, vel,
vt quieti, cōtēplatiōiq́ꝫ vacēt ad horā, vel qa plebs ipſa indiſpoſita eſt audire verbū ſalutis &
expedit ei vt fiat dilatio, ne ſi ſtatim audierit, ſpernat, & grauius iudicet, propter q̄d interim
diſponēda eſt, ad auditū verbi cœleſtis, ꝑ alias vias atqꝫ induſtrias. ⌊Docebat aūt diſcipulos »
qm̄ filiꝰ hoīs tradet & occidet. At illi ignorabāt verbū⌋. i. ſermonē iſtū nō intellexerūt, ne- »
Matt. 17 ſciētes an Chr̄s loqueretur parabolice vel aperte. In Matthæo dr̄, ꝙ cōtriſtati ſunt vehemē
ter, ergo ītellexerūt verba Chr̄i, niſi dicātur de ſua ignorātia doluiſſe. Ad q̄d dicēdū apparet
ꝙ qdā diſcipulorū intellexerūt hæc verba dicta eē ad literā de Chriſti occiſione, alij autē hoc
neſciebāt, de qbus ſubiungitur ⌊& timebāt eū interrogare⌋ qualiter intelligēda eſſent hæc »

A verba, vel propter magiſtri tãti reuerẽtiã, vel ne increparẽtur de ſua ruditate, ſicut paulo añ
audierũt. Nõdũ cognoſcitis neq; intelligitis. Adhuc cæcatũ habetis cor veſtrũ? ⌊Et interro Marc. 8
gabat (Ieſus) eos. Quid in via tractabatis? ⌋ .i. de q̃ loq̃bamini? ⌊At illi tacebãt⌋ Apprehen-
dit em̃ eos cor eoꝝ, & culpã ſuã proferre timebãt ac erubeſcebãt, erãt equidẽ impfecti. ⌊Si- Iob. 17 Matt. 17
quidẽ inter ſe diſputauerãt, qs eẽt illoꝝ maior.⌋ huius cõtentiõis cauſam pandit Matthæus,
videlicet, qm̃ Chrs p̃cepit Petro dare nũmũ leuãtibus tributũ pro ſe & pro Petro, ex q̃ cõie-
cturabãt diſcipuli Petrũ oĩbus eſſe p̃latũ, q̃d q̃dã eoꝝ moleſte ferebãt. Nec miꝝ ſi nũc de p̃la-
tione rixati ſunt, qñ & in cœna nouiſſima, vt teſtaᷓ Lucas, facta ẽ inter eos cõtẽtio, qs eoꝝ vi Lucæ. 22
dereᷓ eẽ maior. Quæ autẽ ſequunᷓ, in Matthæo expoſita ſunt. Hic tñ addiᷓ, ꝙ Ieſus cõplexus Matt. 18.
fuit pueꝝ, quẽ poſuit in medio dicẽs: ⌊Niſi cõuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli⌋ ex q̃
certũ eſt, ꝙ puer iſte nõ fuit ipſemet Ieſus, q̃uis aliq forte ſancti hoc aſſerãt, imò Hieronymus Hieronymus.
& Bernardus de hoc dubioſe loquũtur, ſed debemus ſcripturã canonicã certitudinaliter ſeq. Bernardus
⌊Reſpõdit ei (videlicet) Iohãnes (apl'us) dicẽs: Magiſter, vidimus quẽdã in noĩe tuo eijciẽtẽ
dæmonia q nõ ſeqtur nos⌋ inter vos cõuerſando, vel nr̃æ cõuerſatiõis modũ ſectãdo ⌊pro-
hibuimus eũ⌋ ab hoc ope tanq̃ indignũ, q̃a nõ ſeqtur nos. De iſto eijciẽte dæmonia aliq di-
cũt, ꝙ credidit Ieſum eſſe Chr̃m, & ergo virtute ſuæ fidei p inuocationẽ & adiurationẽ noĩs
Chr̃i, eiecit dæmonia, alij dicũt, ꝙ ita nõ credidit, ſed experimẽtaliter vidẽs apl'os in nomĩe
Ieſu eijcere dæmones, credidit nomẽ Ieſu eẽ virtuoſum atq; idoneũ ad dęmones expellẽdos Actoꝝ 9
ſicq; in noĩe eius expulit dæmones, quẽadmodũ in actis legũtur ſeptem filij Archiſynagogi
principis ſacerdotũ dæmones eieciſſe, dicẽdo: Adiuro te in noĩe Ieſu quẽ Paulus p̃dicat. ⌊Ie-
ſus aũt ait: Nolite prohibere eũ⌋ aut aliũ ſibi cõſimilẽ. ⌊Nemo em̃ eſt q faciat virtutẽ⌋ .i. mi
raculoſum effectũ ⌊in noĩe meo, & poſſit cito male loq de me⌋ q̃a in ſuo ope experiᷓ effica-
B ciã noĩs mei, & ſiue à fide apoſtatet, ſiue in infidelitate ſemp̃ p̃maneat, nõ tñ habet occaſionẽ
aut frõtẽ male loquẽdi de Chr̃o, cũ gloriеᷓ in ſignis in noĩe Chr̃i p̃actis. ⌊Quiſq; potũ dede-
rit vobis, calicẽ aquę frigidę in noĩe meo, q̃a Chr̃i eſtis, amẽ dico vobis, nõ p̃det mercedẽ ſu-
am⌋ Hæc ſentẽtia plenius expoſita eſt in Matthæo: Deniq; q̃ ſequũtur ab eo loco q̃ dicitur. Matt. 10.
⌊Quiſq; ſcandalizauerit vnũ ex his puſillis (vſq; ad id) Om̃is em̃ igne ſalieᷓ⌋ explanata ſunt Matt. 19
in Matthæo: Et q̃a in verbis his docuit Chr̃s ad vitãda ſcãdala, abſcindẽda eſſe corpis mẽ-
bra, ne hoc imprudẽter intelligaᷓ, per mutilationẽ mẽbroꝝ, ſubdit. ⌊Om̃is em̃ igne ſalieᷓ⌋
hoc eſt quilibet verba hæc mea adimplẽs, igne tribulatiõis probabitur. Oẽs em̃ volentes pie 2. Timo. 3
viuere in Chriſto perſecutionẽ patiũtur, & per hoc ſapiẽs atq; diſcretus reddetur. Qui enim
nõ eſt tẽtatus, quid ſcit. Ideo Eſaias teſtatur: Vexatio (inquiẽs) dabit intellectũ, vt recte intel Eſaiæ. 28
ligat, iuſteq; agat, & om̃is victima ſalietur. Iuſſum fuit in lege, in om̃i ſacrificio ſal offerri. Eſt
itaq; ſenſus, ꝙ ſicut in veteri teſtamẽto, q̃libet oblatio deo accepta, ſali fuit admixta, iuxta il Leuiti. 2.
lud q̃d in Leuitico dr̃. Quicq̃d obtuleris ſacrificij, ſale condies, nec auferes ſal fœderis dei tui
de ſacrificio tuo, ſic oĩs actio deo placita, diſcretiõe formabiᷓ, vt ſit rõnabile obſequiũ noſtrũ
Vel ſic. Om̃is igne ſalietur .i. qui verba mea vere impleuerit, charitatis feruore perfundetur, Roma. 12
vt ſibi ſapiãt diuina, & guſtet quã dulcis eſt dñs: Sine charitate em̃ hõ nõ habet rectũ diuino- 1. Petri. 3
rũ ſaporẽ, nec operatio eius ſapida extat. De hoc igne ait ſaluator: Ignẽ veni mittere in terrã Lucæ. 12.
& q̃d volo, niſi vt accẽdatur? Ad q̃d myſtice pertinet illud q̃d in Leuitico ſcriptũ eſt: Ignis Leuiti. 6
eſt iſte perpetuus, qui nunq̃ deficiet in altari, vnde orat pſalmiſta: Vre renes meos & cor me- Pſal. 25.
um. ⌊Bonũ eſt ſal⌋ .i. diſcretio bona eſt, ac deſiderabilis, quatenus decẽter & ſecũdũ ordinẽ 1. Cor. 14.
om̃ia fiant in nobis. ⌊Quòd ſi ſal inſulſum fuerit, in q̃ illud cõdietis⌋ hoc eſt q̃d in Matthæo Matt. 5
dictũ atq; expoſitum eſt. Quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Sumitur aũt hoc loco ſal pro
C homine diſcreto, præſertim prelato ſiue doctore, quẽadmodũ dñs dixit apoſtolis. Vos eſtis
ſal terræ. Eſt itaq; ſenſus: Si ſal inſulſum fuerit .i. ſi hõ diſcretus, rector ſeu doctor fuerit, fa- Ibidem.
ctus inſipiẽs, male viuendo, aut falſitati credẽdo, in q̃ illud cõdietis? hoc eſt quẽ aliorum po-
teritis per illũ inſtruere ſiue perficere. Indignus em̃ p̃latus & indiſcretus, ſibijpſi & alijs nocet
⌊habete in vobis ſal⌋ .i. diſcretionem atque prudentiã, quẽadmodum in Prouerbijs ſcriptũ Prouer. 7
eſt: Dic ſapientiæ ſoror mea es, & prudentiam voca amicã. Melior quippe eſt diſcretio q̃ vi Matt. 5
res, ⌊& pacẽ habete inter vos⌋ Beati nãq; pacifici, quoniã filij dei vocabuntur. Et apoſtolus Roma. 12
monet: Si fieri poteſt, quod in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacẽ habentes. Porrò cũ
pax ſit charitatis effectus, quemadmodum charitas ita & pax, certum iudicium eſt diſcipula
tus, filiationis Chriſti, hoc eſt quòd ſimus filij atq; diſcipuli Chriſti. Qui ait: In hoc cognoſ- Iohan. 13
cent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Pax autem ſeruari
non poteſt, niſi homo dominetur animo ſuo, iram, impatiẽtiamq; vincendo, vt ſolicitus ſer Ephe. 4.
uare vnitatẽ ſpiritus in vinculo pacis. Hæc vero de ſpirituali, interna, veraq; pace ſunt intel
ligenda, quam Chriſtus poſt paſſionem ſuis diſcipulis peculiariter commendauit ac nun-
tiauit. Pax inquiẽs vobis, de qua & paſſioni iam proximus loquebatur. Pacem relinquo vo Iohan. 20.
bis, pacem meam do vobis. Iohan. 14.

¶Explanatio capi.X. Et inde exurgens &c. Arti.X. D

Matth.19 HOC loco ſanctus Marcus deſcribit quemadmodum phariſæi animo tentãdi ſciſcitabant à Chr̃o an liceret marito vxorẽ dimittere: patet'q́ intellectus huius ſcripturæ ex his quæ in Matthæo dicta ſunt, q̃uis ordo verbo℞ & modus loquẽdi, hic & ibi pa℞ muteſ. Hic em̃ habeſ, ꝙ Chr̃us interrogauit phariſęos: Deute.24 Matth.19 ⌊Quid vobis Moſes p̃cepit? Qui dixerũt: Moſes ꝑmiſit libellum repudij ſcribere.⌋ Ibi vero habeſ, ꝙ phariſæi interrogauerũt à Chr̃o, cur Moſes mãdauit dare libellum repudij. Ad q̃d dici p̃t, ꝙ Chr̃us ꝑmo interrogauit eos vt recitat Marcus. Cũq́ ſaluator dixiſſet verbũ Moſi nõ eſſe intelligendũ vt ipſi putabant, petierũt à Chr̃o, cur Moſes illud mãdaſſet ſeu ꝑmiſiſſet. ⌊Quiſq́s nõ receperit⌋.i.recipere ſeu adipiſci ſtuduerit, ⌊regnũ dei(.i.p̃riam beato℞) velut paruulus⌋.i.in vera humilitate exiſtẽs, & paruulo℞ innocentiam ſequẽs, ⌊non intrabit⌋ in illud poſt vitam p̃ſentẽ. Idcirco p Salomonẽ ſapiã ait: Prouerb.9. Si quis eſt paruulus veniat ad me. ⌊Et complexans eos⌋.i.Ieſus paruulos ſibi præſentatos amplectẽs ⌊& imponẽs manus ſup illos, benedicebat eos⌋ in quo patet, quantũ ſaluator dilexit humanã naturã, dummodo innocẽtia adorneſ. Præterea Euãgeliſta cõmemorat, quẽadmodũ quidã adoleſcẽs ac diues petiuit à Chr̃o: ⌊Magiſter bone, quid faciã, vt vitã æternam ꝑcipiam⌋ & q̃uo Chr̃us ei r̃ndit, atq́ aduerſus auaritiam diſputauit, quę oĩa in Matthęo Matth.19 Ibidem expoſita ſunt. ⌊Et cœpit Petrus ei dicere: Ecce nos dimiſimus om̃ia, & ſecuti ſumus te.⌋ Locus iſte in Matthæo expoſitus eſt, aliq̃d t\u0303n hic variaſ, quantũ ad verba, pauca verba adduntſ E cum diciſ: ⌊Reſpondẽs Ieſus, ait: Amẽ dico vobis nemo eſt qui reliquerit domũ, aut fr̃es, aut ſorores &c. propter me & euãgeliũ(.i. vt euãgelicã obſeruet doctrinã) qui nõ accipiat centies Matth.19 t\u0303m nunc in t\u0303pe hoc, domos & fr̃es & ſorores.⌋ Pro quo Matthæus ſcripſit, centuplũ accipiet quod in Matthæo expoſitũ recolo. Non em̃ intelligendũ eſt, carnal\u0303r, vt millenarij æſtimabant, quaſi talis pro vno p̃re habiturus ſit in hoc ſeculo centũ p̃res, & pro vna m̃re ac coniuge centũ m̃res atq́ vxores ſed accipiet talia centies multiplicata æquiualenter, & in potioribus bonis, hoc eſt, ſp̃ũalia bona, gr̃am, virtutes, dona & fructus ſp̃us ſancti in hoc ſeculo obtinebit, Acto.14. ⌊cum pſecutõibus⌋ quia p multas tribulatiões oportet nos ingredi regnum cœlo℞. Sed q̃uo pſecutiões aſſignantſ inter p̃mia, cũ potius ſpectẽt ad merita, niſi ꝙ donũ dei eſt & b\u0303ficiũ magnũ, pati pro Chr̃o aduerſa, quẽadmodũ dicit Ap̃lus: Vobis datũ eſt pro Chr̃o nõ ſolum Phil.2 vt credatis in eum, verumetiã & patiamini pro illo. ⌊Erãt aũt in via aſcendẽtes in Hieroſolymam, & pręcedebat illis Ieſus. Et ſtupebãt⌋.i.in doctrina Chriſti mirabanſ, vt patet in textu, ⌊& ſequentes(diſcipuli) Ieſum, timebant⌋ propter difficultatem implendi, verba Chr̃i Dicebant em̃: Quis poterit ſaluus fieri? Inſup recitat Marcus, quemadmodũ Chriſtus paſſionem ſuam prædixit Apoſtolis addens ſe tertia die reſurrectu℞, & quomodo Iacobus & Iohannes ex hoc moti ſunt ad petẽdum à Chriſto, vt vnus eo℞ ad dexteram, aliusq́ ad ſiniſtrã Chriſti ſederet in gloria eius, quæ om̃ia elucidata ſunt in Matthęo, exceptis paucis quæ ſub- Matth.20 ſequunſ: ⌊Poteſtis baptiſmo quo ego baptizor⌋.i.ſanguinis proprij pfuſione, vel tinctione qua ego in paſſione pfundar ⌊baptizari⌋.i.lauari, ſanguinẽ veſtrum propter iuſtitiã effundendo. ⌊Baptiſmo quo ego baptizor, baptizabimini⌋ re vel animi præparatione. Iacobus Acto.12 enim ſanguinem ſuum fudit pro Chriſto, ab Herode decollatus. Iohannes vero in pace quieuit, ſed animo martyr fuit, & multa tolerauit pro Chriſto. Conſequenter deſcribiſ illuminatio Matth.20 cæci, qui erat filius Thymęi propter quod diciſ Barthymęus à bar quod eſt filius, & Thymęus, quaſi filius Thymęi, patet'q́ expoſitio ex his quæ in Matthæo dicta ſunt: In fine autẽ illius capituli habetur, quòd erant duo cæci, ſed quoniam vnus famoſior erat, idcirco duntaxat recitat Marcus de vno. F

EXPOSITIO CAPITVLI VNDECIMI.

Et cũ appropinquaret Ieſus. Arti.XI.

CAP.XI. ET cũ appropinquaret Ieſus Hieroſolymæ & Bethaniæ ad montem Oliua℞.⌋ Mons quippe Olueti in quo creſcebãt oliuæ, inter Hier\u0303lm atq́ Bethaniã fuit, propterea Chr̃us accedendo hunc montẽ, propinquus fuit vtriq́ loco. ⌊Mitit duos ex diſcipulis ſuis.⌋ Scriptura iſta in qua continetur, quemadmodum CHRISTVS in die Palmarum fecit ſibi adduci aſinum, & quomodo introiuit Hieruſalem cum proceſſione ſolenni, clamantibus turbis, benedictus qui Pſalm.117 Matth.21 venit in nomine domini, expoſita eſt in Matthæo: Marcus autem non facit mentionem de aſina, ſicut nec Iohannes, quia non omnes omnia ſcripſerunt. Dicit quoque Marcus, quòd inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, hoc eſt, in loco duarum viarum. ⌊Benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid.⌋ Aliqui dicunt, quòd Iudæi iſta clamantes, putanbant CHRISTVM temporaliter regnaturum, quemadmodum Dauid regnauit, ita ꝙ liberaret populum Iudæo℞ à poteſtate Romanorum, & omnium extraneorum ſed huic dicto videſ repugnare quod ſubdiſ: ⌊Oſanna in excelſis,⌋.i.ſalua in cœleſtibus, itẽ ꝙ ſæpe

A ꝙ ſæpe audierũt Chr̃m ꝑdicare regnũ cęleſte, nõ terrenũ, ſed potius paupertatẽ, abiectionẽ & Matt.19
humilitatẽ, oĩḿꝗ tẽporaliũ reꝝ cõtẽptũ. Aliter ergo exponẽdũ eſt, eritꝗ ſenſus, benedictũ
.i. ſanctũ eſt, regnũ patris nr̃i Dauid .i. ſpũale regnũ & gubernatio Chr̃i ſignificata ꝑ regnum
Dauid, ꝗd venit .i. iã in Chr̃o exhibet atꝗ impletur. Vñ ad virginẽ matrẽ angelus dixit: Da- Lucæ.1.
bit illi dñs deus ſedẽ Dauid patris eius, & Eſaias: Sup ſoliũ (inqt) Dauid, & ſup regnũ eius ſede Eſaiæ.9
bit. Cũq́ꝫ vidiſſet à lõge ficũ habẽtẽ folia, venit, ſi qd forte inueniret in ea nõ ignorãdo ſeu
dubitãdo acceſſit ad ficũ, ſed ꝑ modũ talẽ ſe habuit ꝓpter myſticã cãm, vt dictũ eſt ĩ Matth.
Et nõ ſinebat, vt qſqꝫ trãſferret vas ꝑ tẽplũ Hoc nõ eſt intelligẽdũ de vaſis tẽpli & ſacerdo Matt.21.
tibus ac Leuitis quãtũ ad talia vaſa, ſed de vaſis male negotiantiũ in tẽplo, hũano vſui deſer-
uiẽtibus. Deniꝗ ſcdm Origenẽ, hoc opus Chr̃i ꝙ ipſe vnus ac paup tot milia eiecit de tẽplo, Origenes.
eoſq́ꝫ prohibuit atꝗ cõpeſcuit, mirabiliſſimũ fuit & mirabilius, ꝗ illũinatio cæci nati. Egre-
diebatur nãꝗ ex vultu & oculis Ieſu igneus, diuinuſq́ꝫ fulgor, cuius intuitu oẽs terrebantur,
nec audebãt reſiſtere. Reſpõdẽs Ieſus ait illis (puta diſcipulis) habete fidẽ dei .i. fidẽ catho
licã, ſanctã atꝗ firmiſſimã, ꝗ habet deũ pro obiecto & cauſa ac fine, qm̃ primæ veritati inni Fides primæ veritati innitit
titur, à deo ꝑ creationẽ infundit, ad dei beatificã viſionẽ ordinat. Amẽ dico vobis, qa qcũ-
ꝗ dixerit mõti huic tollere & mittere Accipiẽda ſunt verba iſta paſſiue in mare & nõ hę
ſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit (pleniſſime) qa ꝗdcunꝗ dixerit .i. ꝓceperit vel petierit
fiat .i. deo agẽte eueniat ſeu agatur fiet ei quẽadmodũ Ioſue imperãte ſol & luna ſtete- Ioſue.10.
rũt in cœlo immobiles ſpacio vnius diei. De hac materia dictũ eſt plenius in Matth. Pro- Matth.17.21.
pterea dico vobis: Om̃ia ꝗcũꝗ orãtes, petitis, credite qa accipietis, & eueniẽt vobis dũmõ
ſit vera or̃o, quæ ſecũdũ Damaſcenũ eſt petitio decentiũ à deo, hoc eſt reꝝ q̃s decet poſtula-
B ri à dño. Dũ ergo petimus ea ꝗ ſunt vere ſalubria, nec ab or̃one ceſſamꝰ, ſed toto affectu dñm
inuocamus ſtabiliter, ꝗd nemo facit, niſi qui opera ſua pro poſſe cõformat petitiõi, faciẽs ꝗd
in ſe eſt, & ad grãm ſe diſponẽs, tũc proculdubio obtinemus tãdẽ ꝗd petimus, vel aliqd ma-
ius ac melius, & qa nõ ſemper exaudimur pro aliis, ꝗuis perſeueranter, ſalubriterq́ꝫ ꝓcemur,
ideo notanter dictũ eſt accipietis & euenient vobis, de hac materia dicta ſunt plurima in
Matthæo, in ꝗ ſcribit: Om̃is q petit, accipit, & q quærit, inuenit &c. Et cũ ſtabitis .i. deo Matt.7
vos ꝓſentaueritis, ſtãdo, ſedẽdo, iacẽdo, vel geniculãdo ad orãdum, dimittite ſi qd habetis
aduerſus aliquẽ .i. ſi aliqs vobis qd fore fecit. Semper em̃ indulgẽda eſt offenſa ſeu culpa, & Indulgẽda offenſa.
interdũ pęna, ſed nõ ſemp, qa dũ ex remiſſione pœnę ſeu ſatisfactiõis iuſtitia perit, diſciplina
langueſcit, vel trãſgreſſor ad peccãdũ pronior, audatiorq́ꝫ efficitur, nõ eſt pœna dimittẽda,
ſed ſcdm ordinẽ iuſtitiæ exigẽda ad dei honorẽ, delinquẽtis emẽdationẽ, & iuſtitiæ obſerua
tionẽ, nõ ad propriã vltionẽ. Vñ q pęnã nõ dimittit, diligẽter ſeipm diſcutiat, ꝙ zelo exigat
pęnã & ſatiſfactionẽ ab iniuriãte vt & pr̃ veſter q in cœlis ẽ, dimittat vobis pctã vr̃a ꝗtũ
ad culpã & pœnã, vel pęnę minorationẽ. Porrò ſi iniuriã paſſus mallet ꝗtũ in ſe ẽ etiã nõ exi
gere pęnã, dũmõ aliũde prodeſſet, nõ minus meret apud deũ quàm ſi pęnã oĩno remitteret.
Quòd ſi nõ dimiſeritis aliis culpã ad minus ſeu ip ſam offenſam, & etiã pœnã qñ charitas
id reqrit nec pater veſter q in cœlis eſt, dimittet vobis pctã vr̃a, vñ apl̃us: Eſtote (inquiẽs) Ephe.5
inuicẽ benigni, miſericordes, donãtes inuicem, ſicut & deus in Chr̃o donauit vobis. De hoc
dicta ſunt plura in Matthæo: Poſtremo ꝗd ſubditur, qualiter ſacerdotes, ſcribæ & ſeniores Matt.6.
perierũt à Chr̃o in qua poteſtate ꝓdicta faceret, & quomodo Chriſtus ab eis ſciſcitatus eſt, Matt.21
C à quo fuit baptiſmus Iohãnis declaratum eſt in Matthæo.

¶Expoſitio capituli duodecimi. Et cepit illis in parabolis loq. Articulus XII.

IN exordio huius capituli, ponit Euãgeliſta parabolã Chriſti quẽ ad ſacerdo- CAP. XII.
tes, ſcribas ac ſeniores locutus eſt de vinea, per quã intelligitur ſynagoga. Hæc Ibidem.
autem parabola in Matthæo fuit expoſita, aliqua tamen verba mutantur. Ibi Pſal.79.
enim habetur: Homo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, hic dicitur vi
neam paſtinauit homo ſed redit in idem. Nam vineam quam deus pater (ſi-
gnificatus per hominem) plantauit, etiam paſtinauit .i. fouit & coluit, per gra-
tiæ infuſionem, per prælatorum cuſtodiam, imò corporale ac ſpirituale alimentum contulit
ſynagogæ. Quemadmodum per Eſaiam teſtatur: Filios enutriui & exaltaui & fodit lacũ
Matthęus dicit, & fodit in ea torcular. Porrò per lacum intelligitur receptaculum vini in tor Eſaiæ.1.
culari expreſſi. Vnde per lacum accipi poteſt repoſitoriũ oblationum ſeu gazophilacium. Matt.21
Cætera in Matthæo expoſita ſunt. De ſeruis enim ad agricolas diuinitus miſſis, Marcus lo-
quitur ſingulariter. Matthæus pluraliter. Numerus autem maior, minorẽ includit. Et mit-
tunt ad eũ quoſdã ex phariſæis, & Herodianis. Hic recitat Euãgeliſta, quẽadmodũ ſacer-
dotes & ſcribæ miſerũt ſimulatores & callidos, qui aĩo circũueniẽdi interrogarẽt à Ieſu, an li
ceret tributũ ſeu cenſum dari imperatori, eſtq́ꝫ locus iſte expoſitus in Matthæo: Ibi tñ habe Matt.22.
tur, ꝙ phariſæi miſerunt iſtos. Sed non eſt cõtradictio, qa & multi ſcribaꝝ ac ſacerdotũ fue- Philip.3.
runt phariſæi. Secta quippe phariſæorum, de qua & Paulus ſe fuiſſe fatetur, erat ſolemnior. Acto.23.
Et vene-

⌊Et venerunt ad eum Sadducęi⌋ Conſequenter Euangeliſta commemorat, qualiter Saddu D
cæi reſurrectionē & angelos eſſe negātes, atq; animos hominū eſſe mortales aſſerētes, quærē
tes, quærebāt à Chr̄o, qn̄ plures frēs ſucceſſiue haberēt eandē à Chr̄o vxorē, qs eo℞ illā habi
turus eſſet in reſurrectōe futura quā ipſi nō credebāt futurā, ſed loquebanſ ſic, ſupponenēdo
Matth.22 poſitionē & fidē phariſęo℞, futurā reſurrectionē ponētiū. Eſt āt hic locus in Mat. expoſitus
Inſup ſcribit ſctūs Marcus: Qūo vnus ſcriba℞ īterrogauit ſaluatorē q̄d eēt primū maximū'q;
Ibidem mādatū, & hęc q̄q; explanata ſunt in Mat. & qūo ibi habeſ, ꝙ ſcriba iſte interrogauit Chr̄m
tentās eū, & tn̄ hic ſcriptū ſit, ꝙ Ieſus laudauit eū, dicēs: Nō es lōge à regno dei, illic cōcordatū
atq; tractatū eſt. Deinceps narrat Marcus euāgeliſta, quēadmodū Ieſus interrogauit cuius fi-
Pſal.109 lius eēt Chr̄s, qūo. ſ. diceref filius Dauid, cū Dauid appellet eū dn̄m ſuū, dicēdo: Dixit dn̄s do
Matth.22 mino meo &c. in Matthęo expoſitū eſt: ⌊Et dicebat Ieſus: Cauete à ſcribis⌋ q volūt in ſtolis
Matth.23 ambulare &c. Hęc oīa quę hic dicunſ de ſupbia, ambitōe, auaritia, gula, & ſimulatōe ſcriba℞,
plenius habita atq; expoſita ſunt in Matthęo. ⌊Et ſedēs (Ieſus) cōtra gazophilaciū⌋ .i. ex op
poſito arcę ſeu expoſitorij in quo mittebanſ oblatōes ppl̄i ꝓ ſuſtētatōe miniſtro℞ tēpli, & cō
ſeruatōe ędificij ⌊aſpiciebat qūo turba iactaret ęs (.i. pecuniā quā offerebāt) in gazophilaciū⌋
Nō ex curioſitate aſpexit hoc, ſed vt hac occaſiōe inferret ſnīam doctrinalē, ꝓ paupe℞ cōſo
latōe, & bonæ volūtatis excitatōe, quę ſtatim poneſ ⌊& multi diuites iactabāt multa⌋ .i. gli
bet multum, q a vt dr̄ ſacerdotes docebant, ꝙ ille ſimpliciter plus mereref qui plus offerret.
⌊Cū veniſſet aūt vna vidua paup, miſit duo minuta, q̄d eſt quadrans⌋ vtpote modicū valde.
⌊Et cōuocās diſcipulos ſuos, ait illis: Amē dico vobis, qm̄ vidua hæc paup plus oībus (diuiti
bus) miſit⌋ vel oībus ſimul ſumptis, vel vnoquoq; eo℞ ſeorſum. Miſit aūt plus nō ſcd̄m quāti
tatē atq; valorē, ſed ſcd̄m ꝓportionē & facultatē, quēadmodū inopi plus eſt dare paruā elee
moſynā, q̄ diuiti mgnā, & puero maius ē baiulare vnū vas bladi q̄ viro integrū modiū, vnde
ſubiūgiſ: ⌊Oēs em̄ (ꝑter iſtā) ex eo q̄d abūdat illis, miſerū (.i. de ſupfluo oblationē feceſt) hęc
vero de penuria (.i. modica) ſua (tenui'q; ſubſtantia) oīa q̄ habuit miſit (.ſ.) totū victū ſuū⌋ .i.
om̄e id pro q̄ victualia emere potuit, ideo penſata ſuę inopię ꝓportōe ac facultate, plus miſit
ac meruit, imò abſolute plus vnoquoq; illo℞ ꝓmeruit, ſi ex maiori charitate hoc fecit.

EXPOSITIO CAPITVLI DECIMITERTII.

Et cum egrederef de templo &c. Arti. XIII.

CAP.XIII. CONſequenter Euangeliſta ſanctus deſcribit, quēadmodū Chr̄o vrbē Hier̄lm E
egrediēte, vnus diſcipulo℞ oñdit ei ædificiū tēpli, & qūo ex huius rei occaſio
ne Chr̄us ꝓdixit tēpliū Hieruſalē penitus deſtruēdū, qūo inſuper ex hoc di
Danie.9 cto quatuor principales apl̄i moti fuerūt ad interrogādū à Chr̄o, qn̄ tēplum
deſtrueretur, & de tp̄e cōſummatiōis ſeculi, q̄d etiā Chr̄us ad iſta reſpōderit
Matth.24 quæ oīa ſatis explanata ſunt in Matthæo. ⌊Videte aūt voſmetipſos⌋ .i. pro-
prias vires pēſate, voſipſos cōſiderate, q̄d vobis agēdū atq; futu℞ exiſtat, perpēdite, & con-
tra iacula vētura animas veſtras ſpūalibus armis munitę. ⌊Et in oēs gētes⌋ .i. ꝑ totū mundū
⌊primū⌋ hoc ē anteq̄ cōſummatio ſeculi veniat ⌊oportet ꝓdicare Euāgeliū⌋ ſicut nūc fa-
Pſalm.11. ctum videmus, & aū ſecūdū Chr̄i aduētū plenius fiet, qn̄ vniuerſi cōuertētur ad Chriſtū pau
Lucæ.21 ciſſimis Antichriſti obſtinatis miniſtris exceptis. ⌊Et cū duxerit vos⌋ ad iudicia vel ad mor
tem, ſeu ad cōciliū maligno℞ ⌊tradētes⌋ .i. hoīes impij taliter vos tribulatōibus exponētes.
⌊nolite ꝓcogitare q̄d loq̄mini, ſed q̄d datū fuerit vobis in illa hora illud loquamini. Nō em̄
vos eſtis loquētes, ſed ſpūs ſanctus (locus iſte vſq; ad id) Cū aūt videritis abominationē deſo
Matth.10 tionis⌋ in Matthęo plenius cōtineſ q̄ hic, & ibi expoſitus eſt. Inſup quę ſequunſ de abomina-
Dañ.9 tione ſeu idolo deſolatōis à Daniele ꝓnūtiata, & de tribulatōibus ac ſignis futu℞ iudiciū prę- F
Matth.24 ceſſurus, ſcripta & elucidata ſunt in Euāgelio Matthæi. ⌊Sed in illis diebus poſt tribulationē
illā (Antichr̄i miniſtrorū'q; eius) ſol cōtenebrabiſ, & luna nō dabit ſplēdorē ſuū.⌋ Om̄ia iſta
quę hic de ꝓpinquis ſignis futuri iudicij, & ſecūdo Chr̄i aduētu, & punctis annexis ſcribunſ,
Matth.24 in Matthæo expoſita ſunt, ⌊videte⌋ oculo mētis .i. intellectualiter atq; ſagaciter cōſiderate
cōſiderāda ⌊vigilate (ꝑ ſolicitudinē cordis diligētiā'q; ꝑhēnē) & orate⌋ ſine itermiſſiōe ſeu cō
gruis horis. ⌊Neſcitis em̄ qn̄ tp̄s ſit⌋ mortis veſtræ ac futuri iudicij ¶ Deniq; ad talē vigilātiā
inducit ſaluator ꝑ ſimilitudinē hoīs peregrè ꝓficiſcētis, q domū ſuā deſerēs, deputauit vni-
cuiq; ſeruo℞ ſuo℞, q̄d interim faceret, ⌊& ianitori domus ꝓcepit vt vigilet⌋ Per hoīem iſtū,
Matth.25 intelligiſ Chr̄us aſcendēs in cœlū, quēadmodū in Matthæo dictū eſt plenius, q reliquit quā-
tum ad ſenſibilem ꝓſentiā domū ſuā .i. eccleſiā militantē, dedit'q; vnicuiq; fideli aliq̄d operis,
vt bene vtaſ talētis ſibi cōceſſis, & ianitori .i. prælatis ꝓcepit vt vigilāter cuſtodiāt greges ſibi
Ezechi.3 commiſſos. Ianitor etenim eſt, cui dominus ait per Ezechielem: Speculatorē te dedi domui
Iſrael, de cuius manu deus requirit ſanguinem pereuntium, niſi cecinerit buccina, annuntian
1.Timo.4 do verbum dei ſubditis ſuis, & faciendo quod ait Apoſtolus: Prædica verbum, inſta oppor-
tune, importune, argue, obſecra, increpa, in omni patientia. Hoc eſt ergo quod ait Saluator.

⌊Sicut

A ⌊Sicut homo qui peregre profectus, reliquit domũ ſuã⌋ Litera aũt truncata eſt & ſupplere
oportet hoc mõ, vigilare atq; orare debetis, ſicut hõ q peregre ꝓfectus.i. Chr̃us in cœlũ ele-
uatus, reliquit domũ ſuã, puta eccleſiã ⌊& dedit ſeruis ſuis(.i. fidelibus) ꝑtãtẽ cuiuſq; opis⌋.i.
virtutẽ & ius aliqd operãdi, ſecundũ præcepta legis diuinæ ⌊& ianitori (.i. paſtori eccleſiæ)
præcepit vt vigilet⌋ hoc eſt, ſic vigilare & orare debetis, vt homo iſte edocuit, & vt vigilã-
dũ eſt ſeruis, quorũ dñs abijt, cõmiſſo vnicuiq; ſeruo ope quod faciat vſq; ad reditum dñi ſui.
⌊Vigilate ergo, neſcitis eñ qñ dñs(.i. Chr̃us iudex) veniat⌋ ad iudicãdũ vos, iudicio parti-
culari, qđ fit in morte ſingulorum, vel iudicio vniuerſali, qđ erit in fine mũdi ⌊ſero an media
nocte, an gallicantu, an mane⌋.i. in qua parte vr̃æ ætatis, vel in quo ſpacio tp̃is ⌊ne cũ vene-
rit, repẽte⌋ hoc eſt ſubito & improuiſe ⌊inueniat vos dormiẽtes⌋.i. ab ope bono torpẽtes
ſeu imparatos. Si autem intelligant hæc de futuro iudicio, tũc ſermo nõ dirigit ad apoſtolos,
ſed ad fideles q in die iudicij, viui reperient, morient, & mox cũ alijs ſuſcitabunt, in quorũ pſo-
na dicit apoſtolus: Deinde nos q viuimus q relinquimur, ſimul rapiemur cũ illis in nubibus 1. Theſſ. 4
obuiã Chriſto in aera. Hinc Chr̃us ſubiũgit: ⌊Quod aũt vobis(diſcipulis meis ꝓſentibus) di- Ibidem.
co, omĩbus dico. Vigilate⌋ id eſt ad omniũ fidelium ꝓſentiũ ac futurorũ cautelã & informa-
tionẽ annũtio, vt vniuerſi vigili mẽte deo miniſtrẽt, ſemperq; parati cõſiſtãt, qm̃ beatus ſer- Lucæ. 12.
uus, quẽ cũ venerit dñs eius, & pulſauerit ianuã, inuenerit vigilantem.

¶ Explanatio capituli decimiquarti. In quo incipit paſſio. Articulus decimuſquartus.

POſtq̃ Euãgeliſta deſcripſit Chriſti ꝓdicationẽ, vitã atq; miracula. Hic iã de-
ſcribit eius paſſionẽ, per quam ſaluatus & viuificatus eſt mũdus. ⌊Erat aũt
paſcha⌋ id eſt paſchalis feſtiuitas, vel eſus agni paſchalis ⌊& azima⌋.i. mãdu
catio panũ nõ fermentatorũ ſeu azimorũ ⌊poſt biduũ⌋ hoc eſt poſt duos dies Iohan. 13
à die quo Chr̃us ſermonẽ in ꝓcedẽti capitulo cõprehẽſum ad diſcipulos ha-
buit. Hũc eñ ſermonẽ fecit, tertia feria in hebdomada paſſiõis, & tũc paſcha- Exod. 12
B lis feſtiuitas Iudæorũ incepit, in veſpere feriæ quintæ, in qua hora cœperũt Iudæi azimis pani Exod. 23
bus veſci, & agnũ paſchalẽ tũc mãducabãt. In illa aũt tertia feria, ſermone finito, ꝓdixit Chri Leuit. 23
ſtus apoſtolis ſe paſſurũ, ideo Marcus cõputando tẽpus ab hora huius ꝓnuntiatiõis ait: Erat
paſcha & azima poſt biduũ. Deniq; pene oĩa q̃ in iſto & ſequẽti capitulis de paſſione ſalua
toris cõſcripta ſunt in Matthæo, ſunt tractata atq; expoſita. Ibi eñ inſertũ eſt de dñica paſ-
ſione, qđ Matthæus omiſit & alij tres Euãgeliſtæ ſuppleuerũt, idcirco pauca hic reſtant di-
cẽda, & quæcũq; hic omittunt, in prænotatis Matthæi capitulis inuenient expoſita. ⌊Venit Matth. 26. 27
mulier habẽs alabaſtrũ vnguenti nardi ſpicati ꝓcioſi⌋.i. vas factũ de alabaſtro ſeu marmore
qđã plenũ vnguẽto ꝓcioſo, facto ſiue extracto de nardo habẽte ſpicas in ſuo cacumine. Nar
dus aũt eſt herba ſecundũ aliq̃s, vnde elicit liquor refrigeratiuus & ꝓcioſus, quẽ aliqui dicunt
hic vocati vnguẽtũ. Iſtud quoq; plenius dictũ eſt in Matthæo. Quòd aũt mulier iſta fregit a- Matt. 26
labaſtrũ, quãdo effudit vnguentũ ſup caput Chriſti Matthæus nõ ponit ſed Marcus. ⌊Erãt
quidam indigne ferẽtes⌋ videlicet Iudas proditor, & forte aliqui alij diſcipuli incitati à Iuda
⌊Poterat eñ vnguẽtũ iſtud venundari plus q̃ trecentis denarijs⌋ Hoc quoq; Matthæus nõ Iohan. 12
exprimit, ſed apud Iohannẽ legit Iudas dixiſſe. Quare hoc vnguẽtũ nõ venijt trecẽtis dena-
rijs, & datũ eſt ęgenis? Et forte vtrũq; dixerũt, vel ſcriptura nõ curauit determinate exprime
re valorẽ vnguẽti, ſeu taxã pecunię, ſed aliqd circiter. Hoc nẽpe ẽ cõſuetudo ſcripturæ. ⌊Et
fremebãt in eã⌋ ex ĩpatiẽtia, & ſi alij diſcipuli hoc fecerũt, certũ ẽ ꝙ Chr̃i reſpõſiõe audita pę
nituerũt. ⌊Ieſus autẽ dixit: Sinite eã.⌋.i. in pace eã dimittite ⌊Pręuenit vngere corpus meũ
in ſepulturã⌋.i. nũc corpi meo illud vngendo exhibuit, qđ exhibitura ei fuiſſet ĩ ſepulchro ſi
C potuiſſet. In ſepulchro eñ optauit vngere corp' Chr̃i, ſed reſurrectiõe illius ꝓuẽta nõ potuit Matt. 28.
Iſta nãq; de Maria Magdalena dicit, & iſtud ĩ Matthęo pleni' fuit expoſitũ ⌊Miſit duos ex Matt. 26.
diſcipulis, dicẽs: Dicite dño domus. Mgr̃(.i. Chr̃s) dicit⌋ tibi ꝑ nos ⌊vbi ẽ refectio mea⌋.i.
loc' refectiõis. Alij ꝑ refectionẽ intelligũt agnũ paſchalẽ, quẽ dicũt à dño dom' illius Chr̃o
donatũ, ſed ſeq̃ntia nõ cõcordãt. Subdit ei. ⌊Vbi paſcha cũ diſcipl'is meis mãducẽ?⌋.i. in q̃
loco comedã agnũ paſchalẽ, vñ de loco ſubiũgit. ⌊Et ipſe demõſtrabit vobis cęnaculũ grãde
ſtratũ⌋ In iſto cęnaculo magno latebãt apl̃i, poſt Chr̃i reſurrectionẽ, vel in cõclaui, in q̃ & Actorũ. 1
ſpm̃ ſctm̃ receperũt. ⌊Veſpe ãt facto, venit cũ duodecim⌋ ſecũdũ Lucã, duo diſcipuli ad pa Lucæ. 22
rãdũ paſcha miſſi fuerũt, Petrus & Iohãnes. Quõ ergo Chr̃s venit cũ duodecim, niſi duo diſ-
cipuli iſti dicant dño obuiaſſe & ſecũ intraſſe, vel loqtur ꝑ ſynecdochẽ? ⌊Amẽ dico tibi(ò Pe
tre) q͂a tu hodie⌋.i. die hoc nõ artificiali, ſed naturali, ſubdit eñ ⌊in hac nocte⌋ q̃ eſt pars diei
naturalis ⌊priuſq̃ gallus bis vocẽ dederit, ter me es negaturus⌋ Quõ hoc cõcordet cũ verbis
aliorũ Euãgeliſtarũ: Anteq̃ gallus cãtet, ter me negabis, expoſitũ eſt in Matthæo. ⌊Cępit pa Matt. 26.
uere & tedere⌋.i. naturalẽ horrorẽ & fugã, ſiue faſtidiũ mortis hr̃e, in pte animi inferiori, nõ
tñ inordinate, vt dictũ ẽ pleni' in Matth. ⌊Tenete eũ & ducite cautè⌋ hoc traditor dixit, ne
Ieſus

A ralis filius dei, nõ adoptiuus, nõ tamẽ probabile eſt, ꝙ Centurio homo gentilis intellexit pro
pria verba de naturali filiatione. Non eñ cognouit filiũ dei eſſe verꝫ deũ & vnũ deũ cũ patre, Johan.
ſed dixit Ieſum eſſe filiũ dei quaſi hominẽ ſingulariter ſanctũ, vel dixit verba illa, ad cõfirmã
dũ verba Chriſti, cui obiecerunt Iudæi, ꝙ feciſſet ſe filiũ dei. ⌊Et cũ ſero eſſet factũ, quia erat Matth.27
paraſceue, q̃d eſt ante ſabbatũ⌋.i. dies pparationis dupliciũ ferculoꝝ, videlicet pro die illo,
& pro die ſequẽti ſeu ſabbato, q ita ſolennis fuit, ꝙ nõ licuit Iudæis pparare eſcas in eo. Secũ-
dũ Bedã, paraſceues eſt nomẽ græcũ, & interpretaſ pparatio, q a (vt dictũ eſt) in eo pparabãt Beda.
Iudæi cibaria pro feria ſexta & ſabbato. Hoc aũt nomẽ habuerũt Iudæi à Græcis, q inter eos
cõuerſabanſ. ⌊Venit Ioſeph ab Arimathia nobilis decurio⌋.i. vnus de curialibus, ⌊& auda Johan.19
cter(.i. ſine timore Iudæoꝝ) introiuit ad Pilatũ & petijt corpus Ieſu.⌋ Iam eñ roboratus fu
it in fide, viſis q̃ in Chriſti paſſione ac obitu acciderãt, Ideo q̃uis ante fuiſſet occultus Chriſti
diſcipulus, nũc tamen manifeſtauit quod fuit. ⌊Pilatus aũt mirabaſ ſi iã obijſſet⌋.i. an Chri Mat.27 Pſal.21
ſtus tã cito extinctus fuiſſet. Nõ eñ penſauit Pilatus, quãta tormẽta intulerũt Chriſto Iudęi
in nocte & milites in ptorio, in colũna, in cruce, pforantes manus ac pedes eius. Deniq; q̃ ſe- Mat.27
quunſ, & quæ iam omiſſa ſunt, copioſe tractata & explanata ſunt in Matthæo.

¶Enarratio Cap. XVI. Et cũ tranſiſſet ſabbatum. Arti. XVI.

Ecitata ſaluatoris viuifica paſſione, cõſequẽter deſcribiſ reſurrectio eius glo- Luc.24
rioſa. ⌊Et cũ tranſiſſet ſabbatũ⌋.i. dies ſabbati, quæ fuit ſolenniſſimus, ad oc- Johã.20
caſum veniſſet, ⌊Maria Magdalene & Maria Iacobi (mater) & Salome, eme-
runt aromata,⌋ quæ nõ poterãt emere die ſabbati perdurãte, ſed veſpere fa-
B cto, in quo ſolẽnitatis magnitudo finiebaſ, ⌊vt venientes vngerẽt Ieſum⌋.i.
corpus Ieſu, ponẽdo totũ pro parte, partẽ pro toto. ⌊Et valde mane vna ſab
batoꝝ⌋.i. vno dieꝝ illius hebdomadæ paſchalis, cuius oẽs dies dicebanſ ſabbata, q a feſtiui.
Itaq;, vna ſabbatoꝝ.i. prima die poſt principale ſabbatũ, ⌊veniunt ad monumentũ, orto iã
ſole.⌋ In Iohãne legiſ. ꝙ Maria venit ad monumentũ, cũ adhuc tenebræ eſſent. Et rñdendũ Ibidem.
ꝙ fuit aurora, ita ꝙ aliquid lucis & aliquid tenebraꝝ apparuit. In ſuperioribus eñ locis vide
baſ lux ſolis, in iferioribus tenebræ erãt. Ideo dicit Iohãnes, ꝙ tenebræ erant, Marcus, ꝙ ſol
extitit ortus, nã mediũ ab vtroq; extremo denominaſ, ⌊& dicebãt ad inuicẽ: Quis reuoluet
nobis lapidẽ ab oſtio monumenti?⌋.i. à loco vbi ſuppoſitus fuit lapis corpori Chriſti, q de
ſepulchro clauſo ſurrexit. ⌊Et reſpicientes, viderunt reuolutũ lapidẽ,⌋ quẽ angelus amouit Mat.28
poſt Chriſti reſurrectionẽ, vt oſtẽderet ſepulchrũ eſſe vacuũ, & Chriſtũ reſuſcitatũ. ⌊Erat
quippe magnus valde.⌋ Idcirco mulieres merito quærebant, quis eis lapidem tantum depo
neret, quaſi dicerent, Nos eũ amouere non poſſumus. ⌊Et introeuntes in monumentũ⌋.i. in
domũculam in qua fuit ſepulchrũ, ⌊viderunt iuuenẽ⌋.i. angelũ in ſpecie adoleſcẽtis, ⌊ſeden
tẽ à dextris⌋.i. in dextera parte ſepulchri. Matthæus dicit, ꝙ angelus accedẽs, reuoluit lapi-
dẽ & ſedebat ſup eũ, Vnde eliciſ ꝙ lapis in dexterã partẽ iacebat. Merito aũt angeli ſancti in
forma iuuenili apparẽt, qm̃ inde ſunt & illã vitã annuntiãt, vbi nullus ſeneſcit, ſed ſempitet-
na iuuẽtus cõſiſtit, in mẽſura ætatis plenitudinis Chriſti. Recte quoq; ſedet in dextris, q pro- Ephe.4
ſpera venerat nũtiare, & cõſolationẽ æternã cũctis fidelibus exhibere, ⌊coopertũ ſtola can-
dida⌋.i. alba ac fulgida veſte indutũ. Scriptũ eſt eñ apud Matth. Erat aũt aſpectus eius ſicut
fulgur, & veſtimẽta eius ſicut nix. Apparuit ergo in ſplẽdida veſte. Primo, ad deſignandum Mat.28
C angelicæ puritatis ſplendorẽ ac ſanctitatẽ. Secundo, qm̃ nuncius fuit veræ lucis, & ciuis ſup-
næ claritatis. Tertio, vt veſtis ſua candore fœminas ſanctas mulceret. Deniq; in Iohanne le Tobiæ.12
gitur, ꝙ cũ Maria ſe inclinaſſet, & in monumentũ proſpexiſſet, vidit duos angelos, vnum ad
caput & vnũ ad pedes, vbi poſitum fuit corpus Ieſu. Similiter in Luca ſcriptũ eſt, quod cum Johã.20
mulieres animo conſternatæ eſſent, duo viri ſteterunt iuxta eas in veſte fulgenti.i. duo ange Luc.24
li in forma viroꝝ. Propterea aſſeruit Auguſtinus, ꝙ ibi apparuerũt tres angeli, duo videlicet Auguſtinus
in loco ipſius ſepulchri, ſeu intra ſepulchrum, & vnus extra ſepulchrum, ſed intra domuncu-
lã, in qua fuit ſepulchrũ. ⌊& obſtupuerũt⌋.i. vehemẽter miratæ atq; exterritæ ſunt propter
fulgureũ angeli vultũ terribilem valde. ⌊Et dicit illis: Nolite expaueſcere.⌋ Hoc angelis p-
priũ eſt, vt quãuis primo ſuo apparatu terrore cõcutiant hoĩes, mox tñ cõſolenſ ac roborent
eos, dũmodo digni ſint, ⌊Ieſum (.i. ſaluatorẽ) quæritis,⌋ hoc eſt corpus Ieſu, putãtes Ieſum
adhuc mortuũ eſſe, ⌊Nazarenũ crucifixũ, ſurrexit, nõ eſt hic,⌋ ſecundũ hamanã naturã, qui
ſecũdũ diuinitatẽ ſuã implet cœlũ & terrã. ⌊Ecce locus vbi poſuerũt eũ⌋ Ioſeph & Nicodæ Johan.19
mus, vt locũ eſſe vacuũ cõſpicientes, certæ ſitis ꝙ reſurrexit. ⌊Sed ite dicite diſcipulis eius &
Petro.⌋ Specialr̃ noĩat Petrũ, vel quia inter diſcipulos principalis, vel potius vt detur ei fi-
ducia veniæ atq; audacia veniẽdi inter diſcipulos, ⌊q a pcedet vos in Galilęã, Ibi eũ videbitis
ſicut dixit vobis.⌋ Iſta expoſita ſunt in Matthæo. ⌊At illæ⌋ mulieres exeuntes domunculã Mat.28
ſepulchri, ⌊fugerũt de monumẽto,⌋ cuius ratio ſubdiſ. ⌊Inuaſerat eñ eas tremor (corpo-
ris) & pauor mẽtis, ⌊& neminẽ⌋.i. nulli pſentiũ. ſ. nulli de cuſtodibus illic iacẽtibus, vt dictũ

eſt in Matthæo, ⌊quicq̄ dixerūt.⌋ Timebāt eñ nō ſolū ex angeli apparitione, ſed etiam ex D
intuitu militū qui ibi tanq̄ mortui iacebāt proſtrati. ⌊Surgens aūt Ieſus mane prima ſabbati, »
apparuit primo Mariæ Magdalene.⌋ Ex hoc ſequi videt, ꝙ Ieſus ſurrexit in aurora, vt Au- »
Auguſtinus. guſtinus affirmat, Gregorius tñ aſſerit, ꝙ ſurrexit media nocte, quēadmodū Sampſon, q fuit
Gregorius. Iudicū. 16 figura Chriſti, media nocte ſurrexit, & portas Gazæ aſportauit. Sicq̄ ꝗd dr̄, mane, nō deter
minat participiū ſurgēs, ſed verbū apparuit, vt ſit ſenſus, Surgēs Ieſus. i. Ieſus q ſurrexit, ap-
paruit mane prima ſabbati. Primū tñ magis videt cōſonū textui. Itaq; ſurgens Ieſus à ſepul-
chro in q̄ aīa eius fuerat corpori reunita, mane. i. in aurora, prima ſabbati. i. die īmediate ſab-
batū ſequēte. Iudæi nāq; denomināt dies ſeptimanę à ſabbato, q̄ſi à principaliori, dicēdo, pri
Lucæ. 8 ma ſabbati, ſc̄da ſabbati, tertia ſabbati. ⌊Apparuit primo Mariæ Magdalene, de q̄ eiecerat »
ſeptē dæmonia⌋. i. vniuerſa pc̄tā mortalia. Septenario quippe vniuerſitas deſignat. De hac »
Mat. 28 apparitiōe dictū eſt copioſius in Mat. ⌊Illa vadēs nūciauit his, q cū eo fuerāt⌋. i. cū Ieſu ante »
paſſionē cōuerſabant, puta diſcipulis, ⌊lugentibus & flētibus.⌋ ideo appellat aplo℞ apl̄a. Et »
Gene. 3 ſicut à prima muliere Eua cœpit, & propinata eſt viro eius & oībus poſteris ſuis dānatio: ſic
mulier iſta primo nūciauit hoībus ſaluationē, q̄ eſt in Chr̄o. ⌊Et illi audiētes qa viueret Ieſus »
& viſus eſſet ab ea, nō crediderūt. Poſt hæc aūt duobus ex eis⌋. i. duobus diſcipulis, q̄℞ vnus »
dictus eſt Cleophas, ⌊ambulātibus in villa, oſtēſus eſt⌋. i. ſeipm oſtēdit atq; apparuit dn̄s Ie- »
ſus, ⌊in alia effigie⌋. i. alia faciei diſpoſitiōe, phyſionomia ſeu ſpecie, ⌊eūtibus in villā,⌋ in q̄ »
Lucæ. 24 fuit caſtellū noīe Emaus, ipſa apparitio facta ē in die dn̄icæ reſurrectiōis, & in Luca deſcrip-
ta eſt plenius. Qūo aūt facta eſt iſta alteritas effigiei, non eſt facile determinare, videlicet in q̄ E
ſubiectiue fuit iſta effigies altera, an ſolū in oculis diſcipulo℞, an in aere, an in corpe Chr̄i ap-
parētis in habitu peregrini. Vnde diſcipuli: Tu ſolus (inquiūt) peregrinus es, &c. Corpus aūt
Mat. 17 Chr̄i glorificatū tūc fuit, vnde nō videt in ipſo fuiſſe effigies alia. Aliqui tñ dicūt, ꝙ Chr̄us ad
horā mutauit faciē ſuā, quēadmodū in trāſfiguratiōe. Alij probabilius dicūt, ꝙ mutatio hæc
Lucæ. 24 fuit dūtaxat in oculis diſcipulo℞. Qm̄ in Luca habet, ꝙ oculi eo℞ tenebant, ne eū ignoſcerēt
4. Reg. 6 ſicq; vident fuiſſe ꝑcuſſi auriſia, quēadmodū Syri q̄rentes Heliſæū, & Sodomitæ q̄rentes do
Gene. 19 mū Loth, q̄d ſua incredulitate meruerūt. Sicut eñ diſcipuli nō recte ſenſerūt de Ieſu: ſic ipſe
nō oſtēdit ſe eis q̄lis fuit. ⌊Et illi eūtes⌋. i. eadē hora ī Hier̄lm redeūtes, ⌊nūciauerūt cæteris⌋ »
. i. vndecim apl̄is intra cōclaue collectis, ⌊ex his q cū ipſis (tūc) erāt,⌋ qūo Ieſus eis apparuiſſet »
Lucæ. 24 eūq; in fractiōe panis cognouiſſent, ⌊nec illis crediderūt⌋ ¶ Oppoſitū videt, qm̄ Lucas habet »
ꝙ ipſi duo inuenerūt vndecim cōgregatos, & eos q cū ipſis erāt, dicētes ꝙ ſurrexit dn̄s vere,
& apparuit Symoni. Et r̄ſidendū, ꝙ impfecte credebāt dubitatiōe quadā, ſeu mutatiōe men
tis annexa, Vnde poſt pauca Lucas illic ſubiūgit: Adhuc illis nō credētibus & mirātibus præ
gaudio, &c. ⌊Nouiſſime⌋. i. in die aſcēſionis, vt probabilius æſtimat, ⌊recūbētibus⌋. i. man »
ducātibus ⌊illis vndecim apl̄is, apparuit⌋ Ieſus in cōclaui ſeu cœnaculo q̄ paſcha edebant. Et »
q̄uis Marcus nō exprimat niſi vndecim tanq̄ principales diſcipulos, nihilominꝰ (vt aliqui di
cūt) ibi tūc erāt alij multi viri & fœminæ, in q̄℞ cōſpectu Chr̄s eodē die aſcēdit, erātq; circi-
Act. 1 ter centū viginti ſecūdū Lucā, vt ex aplo℞ actis colligit. Sed ſi iſtud intelligendū eſt de appa
ritiōe hac facta in cōclaui, qūo Marcus dicit de ea, ꝙ Chr̄s nouiſſime apparuit, cū poſtmodū
eadē die in mōte Oliueti apparuerit eis? Et r̄ſidendū. Primo, ꝙ ſic intelligi p̄t: Nouiſſime. i.
vltimo die q̄ inter diſcipulos cōuerſebat in terra poſt reſurrectionē, Siquidē p dies q̄dragin
ta apparuit eis ſæpe q̄℞ die℞ vltimus fuit iſte. Vel q̄d dr̄, nouiſſime, referendū eſt nō ad tem-
pus apparitiōis, ſed ad apparitiōes ꝑcedentes. Apparuit ergo recūbētibus & comedit cū eis,
Act. 1 & docuit eos, iuxta illud: Cōueſcens p̄cepit eis ab Hieroſolymis ne diſcederēt, ſed expectarēt F
promiſſionē patris factā de miſſione ſpūs ſancti. Tunc q̄q; diſcipuli interrogauerūt eū: Dn̄e
ſi in tp̄e hoc reſtitues regnū Iſrael. ⌊Et exprobrauit⌋. i. cū iuſta ac dira improperatiōe redar »
guit ⌊incredulitatē illo℞, & duriciā cordis.⌋ Verba aūt ſeu forma exprobratiōis non ponit »
Luc. 24 hic, ſed forſitan talis erat qūo duobus diſcipulis in Emaus euntibus dixit: O ſtulti & tardi cor
de ad credendū, ⌊qa his q viderāt eū reſurrexiſſe⌋. i. q Chriſtū poſt reſurrectionē viderunt, »
vt mulieres, & Petrus ac duo diſcipuli: Vel, his q viderāt eū reſurrexiſſe. i. eius reſurrectionē »
viderūt & ei affuerūt, videlicet angelis ſanctis, ⌊nō crediderāt.⌋ Ita intelligit S. Bernhardus »
Apoſtoli eñ nō credēdo mulieribus q̄ angelos viderūt, eorūq; verba apl̄is nūciauerunt, non
crediderūt angelis ipſis. ¶ Sed qūo Chr̄s increpauit aplos de incredulitate & cordis duricia in
die aſcēſionis, q̄ñ vtiq; crediderūt & deuoti valde fuerūt? Dicēdo, ꝙ increpauit eos de ꝑcedē-
ti incredulitate atq; duricia, & forte qa adhuc nō ſatis creduli erāt. Aliqui vero dicūt, ꝙ non
increpauit aplos, ſed q̄ſdā diſcipulos cōgregatos cū eis. Sed Euāgeliſta apertiſſime dicit, ꝙ ap
Mat. 10 Pſal. 18 paruit vndecim, exprobrauitq; incredulitatē illo℞ & duriciā cordis, ⌊& dixit eis: Euntes in »
mundū vniuerſum,⌋ nō ſtatim poſt aſcenſionē vel ſpūs ſancti receptionē, ſed in die diuiſio- »
Homo cur oīs nis aplo℞. Itaq;, eūtes ſeparatim & ſucceſſiue, in mūdum vniuerſum. i. ad principales partes
creatura dicatur mūdi, ⌊p̄dicate euāgeliū omni creaturæ⌋. i. omni homini. Homo eñ dr̄ oīs creatura, nō for »
maliter

A maliter aut ſubſtātialr, ſed virtualr & p cōuenientiā, qa cū omni creatura habet aliquid cōmu
ne, & oēs differētiæ rer ſeu cōiuncta genera entiū in ipſo cōcurrūt. Cōſtat eñ ex materiali,
& imateriali ſubſtātia, habetq́ʒ in ſe accidētia ſenſibilia & inſenſibilia, oia-q́ʒ quodāmō or-
dinanſ ad hoiem. Vnde hoc q̄d Sapiēs ait: Hoc q̄d cōtinet oia, ſciam habet vocis, vno modo Sapię. 1.
exponiſ de hoie. Nā & aia rōnalis cōtinet in ſe oēs formas inferiores, quēadmodū nūerus ma
ior minorē, & tetragonū trigonū, & inſup cōuenientiā habet cū angelis in intellectuali pfe-
ctione, corpus q̄qʒ hūanū cōtinet elemēta, & ad cœliformē æqualitatē reduciſ ſcdm philoſo
phos. Qui crediderit, fide formata ſeu dilectiōe ornata, & cū opportunitas adeſt, p dile-
ctionē operāte. Qui enī dicit ſe deū cognoſcere, & mādata eius nō cuſtodit, mēdax eſt. Et ſi fi- 1. Johā. 2
des ſine opibus mortua eſt, & baptizatus fuerit, baptiſmo fluminis, flaminis vel ſangui- Jacobi. 2
nis. Nō enī ſufficit fides ſine baptiſmo, ſi adſit poſſibilitas ſuſcipiēdi baptiſmū, quæ ſi deſue-
rit, debet hō habere ppoſitū & affectū recipiendi ipm, & de pterita negligentia pœnitere, ſi
diſtulit, qñ recipere potuit, ſaluus erit, in pſenti p grām, & in futuro p gloriam, mō in ſpe
& tūc in re. Qui vero nō crediderit, cōdēnabiſ. Qm ſine fide ipoſſibile eſt placere deo qc- Hebr. 11
quid fecerit vel habuerit hō, Nā iuſtus ex fide viuit, & quicqd nō eſt ex fide, pctm̄ eſt, ſecūdū Hebr. 10
apl̄m. Signa aūt .i. miracula, qbus fides pbaſ eſſe à deo, q̄ naturali nequit rōne pbari. Cū
eñ deus eſſe nō valet teſtis falſitatis, aut cōfirmator erroris, cōſtat illā fidē eſſe diuinā, ad cuius Fides naturali rōne probari nequit.
cōfirmationē deus iā: a opatus ē ſigna, q̄ multa omnē creatā poteſtatē excedūt. Itaqʒ, Si-
gna eos q crediderint, hec ſequenſ .i. virtus & grā faciēdi ſequētia ſigna eis pſtabiſ. Nō eſt au
tē abſolute de vniuerſis fidelib⁹ intelligēdū, ſed de qbuſdā, pſertim in exordio naſcētis eccle

B ſiæ, & etiā interim vſqʒ in pſentē diē, ſecūdū diuinæ ſapiæ ordinatiſſimū moderamen & ne-
ceſſitatē ſeu vtilitatē eccl'ię, de qbus dñs: Qui credit ī me, opa q̄ ego facio, & ipē faciet, & maio Johan. 14
ra hor faciet, qa ego ad patrē vado. In noīe meo .i. in mea ptāte & p iuocationē nois mei
dæmonia eijciēt, ab obſeſſis, imò in actis ſcriptum eſt, q̄d ad cōtactū veſtium Pauli, ſpūs Act. 19
nequā egrediebanſ, linguis loquenſ nouis .i. recētibus atqʒ diuerſis loq̄lis vtenſ, vt patet
in apl'is, q recepto ſpū ſancto, cœperunt loqui varijs & oīm gentiū linguis, q̄ etiā grā data eſt Act. 2.
alijs pene innūmeris, in primitiua eccleſia, aliter nō potuiſſent euāgeliū pdicare, in tā diuerſis
atqʒ diſtātibus locis, ſerpētes tollēt .i. calcabūt, occidēt ſiue portabūt, quēadmodū Paulus
viperā manu ſua apprehēdēs excuſſit in ignē. Noīe aūt ſerpētū reliqua venenoſa animātia Act. 28
intelliguntſ, quēadmodū ſcriptū eſt: Sup aſpidē & baſiliſcū ambulabis, & cōculcabis leonē & Pſal. 90
draconē. Hoc q̄qʒ ſaluator pmiſit: Ecce (inquiēs) dedi vobis poteſtatē calcādi ſup ſerpētes & Luc. 10
ſcorpiones, & ſupra omnē virtutē inimici, & nihil vobis nocebit, & ſi mortifer qd biberit
nō eos nocebit, quēadmodū patet in Iohāne apl'o, ſup egros manus īponēt, & bñ habe-
būt .i. ſanabunſ. Liberalis atqʒ magnifici pmiſſiōis eſt, plus cōferre q̄ promiſit: Sic Chriſtus
multo maiora p apl'os, multoſqʒ alios fecit, q̄ ſint ea q̄ hic recitanſ, pſertim cū ad vmbrā Petri
legaſ infirmi fuiſſe ſanati. Porrò in actis ſcribiſ: Virtutes nō modicas fecit deus p man⁹ Pau Act. 5
li, ita vt à corpe eius deferrenſ ſup lāguidos ſudaria vel ſīl'ia, & recedebāt ab eis lāguores. Hæc Act. 19
igiſ ſigna corporalr quidem ab aliquibus cōparatiue paucis facta noſcunſ, nec opus ē ea nūc
iterari, cū in ſuo effectu ſatis reſplendeāt. Quid equidē ita mirabile ſicut cōuerſio totius mun

C di ad tā incōprehēſibilē fidē ac arduā legē. Spūaliter vero à multis multoties facta ſunt, & q̄
tidie fiūt. Spūaliter nāqʒ dæmonia eijcit, q peccatorē mortalibus vitijs irretitū conuertit, ita
vt ſit tēplū ſpūs ſancti, q paulo añ vas erat diaboli. Nouis inſup linguis loquiſ q ſolita vanilo-
quia, ſcurrilia, vitioſaqʒ verba deuitās, incipit loqui ſalutaria verba, deū laudare, proximū in-
formare, iugiterq́ʒ orare, quēadmodū monet apl'us: Implemini (inquiēs) ſpū ſancto, loquētes
vobiſmetipſis, in pſalmis & hymnis & cāticis ſpūalibus, cātantes & pſallētes in cordibus ve- Ephe. 5
ſtris, dño grās agētes pro oībus ſemp, hoc fecit q ait: Bñdicam dñm in oñi tpe, ſp laus eius in
ore meo. Et alius: Laudabo (ait) nomē tuū aſſidue, & cōfitebor tibi cū adhuc iunior ſum, an- Pſal. 33
teq̄ oberrē. Serpētes aūt tollit, q diabolicas ſuggeſtiōes, & venenatas tētationes ſuppeditat. Eccl. 51.
Mortifer vero ſine nocumēto bibit, cui oīa etiā mala cooperanſ in bonū, vel q alior prauis Roma. 8
exēplis nō inficiſ, nec pueriſ cū pueris. Sup ægros aūt manus imponit & ſanat eoſdē, q pu-
ſillanimes & impfectos bonis opibus roborat, verbo cōſolationis ſuſtētat & ſuis exēplis pro Pſal. 17
uocat ad meliora ac viciniora ſaluti. Et dñs quidē Ieſus loquutus ē eis verba pdicta & alia Eſaiæ. 35
plura q̄ ſcripta ſūt in actis aſſumptus ē in cœlū .i. propria virtute aſcēdit ad cœlū empyreū Hebr. 6
Qui eñ deſcēdit, ipſe eſt & q aſcēdit ſup oēs cœlos, de q̄ ait Pſalm̄. Pſallite dño q aſcēdit ſu- Act. 1.
p cœlū cœli ad orientē. Itēqʒ: Aſcēdit deus in iubilo, dñs in voce tubæ. Deniqʒ Chr̄s aſcēdit Ephe. 4
nō ſolū diuina virtute, ſed & hūana p dotē agilitatis. Corpus nāqʒ glorificatū obedit ad nutū Pſal. 67.
volūtati atqʒ imperio aīæ. In Luca ſcriptū eſt, q̄ Ieſus eduxit eos q erāt in cōclaui foras in Be Pſal. 46
thaniā, & eleuatis manibus bñdixit eis ac ferebatur in cœlū. Sed & in actis habetur, q̄ vidēti- Luc. 24
bus illis eleuatus eſt & nubes ſuſcepit eū ab oculis eor. Cūqʒ intuerentur in cœlū euntē illum, Act. 1.
ecce duo viri aſtiterūt iuxta illos in veſtibus albis &c. Hæc aūt nubes & angeli apparētes atqʒ

cũ Chriſto aſcendẽtes, nõ affuerũt propter Chr̃i indigentiã, ſed reuerentiã, ad demoſtrandũ D
ꝙ cœleſtia, & inferiora, corporalia ac ſpũalia ad Chr̃i obſequiũ eſſent parata, ⌊& ſedet à de- »
xtris dei, ⌋ ſecũdũ hũanitatẽ aſſumptã, ſedet à dextris dei. i. in potioribus bonis patris, de q- »
Psal. 15 bus ait propheta: Delectationes in dextera tua vſq; in finẽ. Oĩa eñ creata ſubdita ſunt Chr̃o
Psal. 8 homini & eius hũanitati, & aĩa Chr̃i pfectiſſime fruit increatis diuitijs, ſummæ trinitatis. Pr-
Hebr. 1 terea, ſecundũ diuinitatẽ ſuã ſedet à dextris dei. i. ad patris æqualitatẽ, cũ quo vnus deus eſt,
ſedẽs nõ corporal'r ſecundũ ꝙ deus, ſed ſedet. i. omnipotẽter quieſcit & regnat. Hinc Dauid
Psal. 109 pdixit: Dixit dñs dño meo, ſede à dextris meis. Et Chr̃s: Ego (inqt) vici & ſedi cũ pr̃e meo in
Apoca. 3 throno eius. ⌊Illi aũt (apoſtoli) profecti, ⌋ in omnẽ terrã, ſecundũ diſpoſitionẽ diuinã, ⌊p- »
Acta 1 dicauerũt vbiq;, ⌋ in principalibus partibus orbis, quẽadmodũ Chr̃us legit eis dixiſſe: Eritis »
mihi teſtes in omni Iudæa & Samaria, & vſq; ad vltimũ terræ. Prædicauerũt ergo vbiq;, vi-
delicet Petrus in Italia, Paulus in Græcia, Andreas in Achaia, Iohãnes in Aſia, Iacobus ma-
ior in Hiſpania, Philippus in Scythia, Bartholomæus in Armenia, Matthæus in Aethiopia,
Thomas in India, Iacobus minor in Hieruſalẽ, Symon & Thaddæus in Aegypto & Babylo
Esaiæ. 26 nia, Mathias in Iudæa, ⌊dño cooperãte, ⌋ q oĩa opa nr̃a operat in nobis, ſecũdũ Eſaiam: Qui »
Philip. 2 operat in nobis & velle & pficere, pro bona volũtate, ⌊& ſermonẽ (euãgelicæ pdicatiõis) cõ »
firmãte ⌋. i. verũ eſſe mõſtrãte, ⌊ſequẽtibus ſignis, ⌋ q̃ fecit p ſctõs ap̃ſos. V ñ dicit ap̃s: Qũo
Hebr. 2 effugiem⁹ ſi tãtã neglexerim⁹ ſalutẽ, q̃ i nos cõfirmata ẽ, cõteſtante deo, ſignis & portẽtis &
1. Cor. 2 virtutibus, & ſpũs ſctĩ diſtributiõibus. Et rurſus: Sermo meus & pdicatio mea nõ fuit in pſua E
Psal. 92 ſionibus hũanæ ſapiẽtiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpũs & virtutis, vt fides veſtra nõ ſit in ſapi
entia hominũ, ſed in virtute dei, cuius teſtimonia credibilia facta ſunt nimis, Nã q̃to catholi
1. Cor. 15 ca fides in ſeipſa incõprehẽſibilior, mirabiliorq; cõſiſtit, tãto diuinitus approbata & cõfirma
Col. 1 ta eſt ſignis pluribus atq; maioribus, vt ſimus ſemp immobiles in ſidei veritate ad laudẽ & re
uerentiã creatoris ac ſaluatoris nr̃i qui eſt ſup oĩa deus ſublimis & bñdictus. Amen.

¶ Enarrationis in Euangelium ſecundũ Marcum finis.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHVSIANI IN EVANGELIVM SECVNdum Lucam, Enarratio.

PROLOGVS AVTHORIS.

DOCTRINAM quaſi antelucanũ illumino oĩbus, & enarrabo il-
Eccl. 24 lam vſq; in lnginquũ, & illuminabo oẽs ſperantes in dño, & relinquã
Ambrosius illam quærentibus ſapientiã, quẽadmodũ ait Ambroſius: Scriptura
diuina mundanæ euacuat ſapientiæ diſciplinam, quæ verboꝝ ma-
gis eſt fucata ambitu, q̃ rerum ratione ſubnixa: hoc eſt verbis magis F
inaniter decorat, q̃ ratione & veritate firmet. Nã & multi errores at-
q; cõtrariæ opiniones inueniunt in philoſophica ſcientia. Porrò in
ſacra ſcriptura, ſumma concordia, inuiolataq; veritas continent. In
ſancta demũ ſcriptura etiã illa reperiunt, quæ philoſophi mirãda pu
tabant. Tria eñ præcipua æſtimauerunt, videlicet triplicẽ ſapientiã,
naturalẽ, moralem, & rationalẽ, quæ in ſcripturis diuinis multo excellentius eſſe & contine-
ri noſcunt, tam in veteri q̃ in nouo teſtamẽto, quod in tribus Salomonis libris oſtendit, qui
in libro prouerbioꝝ moralem ſeu ethicam, in Eccleſiaſte, naturalẽ, in Canticis Canticorum
rationalem, ſimul & moralẽ ſapientiã ſcripſit. In nouo etiã teſtamento ſapiẽtia naturalis in
euangelio ſancti Iohãnis, moralis in euãgelio ſecundũ Matthæũ, rationalis in euãgelio bea-
Lucas ti Lucæ pcipue fulget. Lucas nãq; magis hiſtoricus eſt, & Chriſti miracula plenius refert, q
Matthæus bus euãgelica veritas cõprobat. Matthæus vero pcepta viuendi, & moralia Chriſti documẽ
ta proſequutus eſt clarius. Iohãnes aũt de Chriſti diuinitate ſublimius loquit. Quilibet tamẽ
Iohannes ſapientia iſta, in quolibet Euãgeliſta habet, pro cuius clariori intelligẽtia oportet aduertere,
Augustinus quia vt octauo de ciuitate dei recitat Auguſtinus, ſtudiũ ſapientiæ circa duo verſat, videlicet
circa actionẽ & cõtemplationẽ, propter q̃d vna pars ſapientiæ actiua ſeu practica, altera cõ
templatiua vocat, quaꝝ actiua ad vitæ cõpoſitionẽ, inſtituẽdosq; mores ſpectat, cõtẽplati-
Socrates ua ad cõſpiciendas reꝝ naturas & naturæ cauſas intendit. Socrates itaq; actiue, Pythagoras
Pythagoras cõtẽplatiue plus inſtitit, ſed Plato vtrãq; cõiungens philoſophiã pfeciſſe laudat, quã in tres
Plato partes diuiſit, videlicet in moralẽ, q̃ circa actionẽ verſat, in naturalẽ, q̃ cõtẽplationi deputat,
in rõnalẽ qua veꝝ à falſo diſcernit, q̃ licet actioni & cõtẽplationi ſit neceſſaria, amplius tñ ad
contem-

A contemplationē pertinēt. Ideo iſta tripartita philoſophiæ diuiſio nõ cõtrariat diſtinctioni,
qua dictũ eſt, omne ſtudiũ ſapiētiæ in actione & cõtemplatiõe cõſiſtere. Deniq; ſecundũ Au- Auguſtinus
guſtinũ libro pſato, celebriores Platonici aliquid tale de deo ſenſerũt, vt in ipſo inueniat cau
ſa ſubſiſtēdi, & ratio intelligēdi & ordo viuēdi, quorũ triũ primũ ad naturalē, ſecũdũ ad ra-
tionalē, tertiũ ad moralē ptinet philoſophiæ partē ſeu ſpeciē. Cũ ergo hæc tria multo pcla-
rius de deo ſublimi & bũdicto cõſideret theologia deſup reuelata q̃ philoſophia hũano ſtu-
dio adinuēta, palam q̧ triformis illa ſapiētia in ſcripturis diuinis eminentius q̃ in libris phi-
loſophicis ſit cõtenta. Præterea omniũ philoſophorũ moralia documēta nequaq̃ Chr̃i mo-
ralibus queunt cõparari doctrinis, eo q̧ Chr̃i moralis inſtructio ad priuati ſeu proprij impro
biq; amoris, q omniũ vitiorũ origo eſt plenariã eradicationē atq; ad ſuipſius humilimũ du-
cat cõtemptũ, & ad diuinitatis intenſiſſimã ac puriſſimã dilectionē, de qua pfectiõe, doctri- Mat. 19
na & re ignari ac muti fuerũt philoſophi, Nec em̃ hũana rõnis naturali lumine ad huiuſcemo Mar. 10
di doctrinã ac pfectionē ptingit, ſaltē eo modo q̃ à Chr̃o docet, videlicet prout ad ſupnatu Luce. 18
ralē felicitatē perducit. Inſup nulla hũana ſcientia tã certe & efficaciter ſuas cõprobat cõcluſio- Mat. 11
nes, vt euãgelica ſapiētia, fidei ſacros articulos, qui in euãgelio p legis & prophetarũ oracula,
p Chr̃i miracula, p reuelationes cœleſtes, p plurimos teſtes, alijſq; fortiſſimis vijs efficaciſſi-
me cõprobant. Rurſus, nequaq̃ philoſophia tã excellenter de creatoris ac creaturarũ natura,
proprietate, pfectione & opatione ptractat, vt euãgelica theoria, cui oĩs naturalis ſcientia cũ
ineffabili humilitate debet eſſe deſeruiens & ſubiecta. Idcirco ait Aplus: Arma miliciæ nr̃æ
B nõ carnalia, ſed potētia deo, deſtruentes omnē altitudinē extollentē ſe aduerſus ſcientiã dei, 2. Cor. 10
& in captiuitatē redigētes omnē intellectũ in obſequiũ Chr̃i, & in promptu habentes vlciſci
omnē inobedientiã. Ex qbus authoritas, certitudo, & excellētia ſacræ ſcripturæ, præſertim Sacræ ſcripturæ excellentia
euãgelicæ ſapiæ innoteſcũt, cuius ſapiētialis deſcriptor fuit glioſus Euãgeliſta luci diſſ. Lucas,
ita q̧ verba thematis pinducta eloqui pt, Nã inſtar exuberãtiſſimi fontis euãgelicæ veritatis Lucas.
doctrinã oĩbus elucidauit, & ſapiētiæ riuos ſibi deſup impartitos, liberaliſſima charitate cun
ctis diffudit, docuitq; vniuerſos ſperãtes in dño, & ſingulis verę ſapiæ auidis copioſa reliquit
cœleſtis ſophiæ fluenta. Hic Lucas rite ſic appellatus, futuro pſagio cũ Daniele ſortitus ē no-
men. Ipſe etem̃ vere fuit in primitiua eccleſia, imò nũc vſq; eſt luculētiſſimus Lucas lucifor-
mis, luciſluus, de plenitudine lucis ſuæ vniuerſum orbē irradiãs, q cũ excellētia quadã, venu-
ſtioriq; ſtilo euãgeliũ ſuũ cõſcripſit, præ cæteris q̊q; Euangeliſtis extat hiſtoricus, ſcripſitq;
euãgeliũ poſt Matthæũ & Marcũ, & q̃ ab illis omiſſa fuerũt de Chr̃i, eiuſq; pcurſoris annun-
ciatione, cõceptiõe, natiuitate, circũciſione, infantia, elegãter ſuppleuit. Fuit autē de Antio- Vita Lucæ.
chia oriundus, & in Bithinia migrauit ad Chriſtũ, de quo refert græcus expoſitor. Cũ autē
Lucas bonæ indolis eſſet, capacitatiſq; ſtrenuæ, Græcorũ ſcientiã cõſequutus eſt, & grãma-
ticã atq; poeſim adeptus pfecte. Rhetoricã aũt & pſuadēdi leporē aſſequutus ad plenũ, neq;
philoſophiæ muneribus caruit, deniq; & medicinã acqſiuit. Et qm̃ ingenij velocitate ſatis de
hũana guſtauerat ſapĩa, ad altiorē cõuolat. Accelerat ergo ad Iudæã, & viſibilr atq; verbote
nus Chriſtũ adit. Cũq; veritatē agnoſceret, efficit Chr̃i diſcipulus, plurimũ cũ mgr̃o hoc cõ Lucas in carne
uerſatus. Ex q̊ patet, q̧ Lucas Chriſtũ in carne vidit atq; audiuit, eiuſq; diſcipulus fuit. Theo Chriſtũ vidit.
philus q̊q; teſtat, q̧ nõ fuit diſcipulus Chr̃i ab initio .ſ. pdicationis Chr̃i, ſed tēpore proceden Theophilus.
C te. Hieronymus aũt fatet, q̧ ſtilus Lucæ Euãgeliſtæ, tã in euãgelio q̃ in actibus aplorũ orna- Hieronymus.
tior eſt cæterorũ ſtilo Euangeliſtarũ & aplorũ, & eloquentiã redolet ſecularē. Talis etiã eſt ſti
lus Eſaiæ inter prophetas, ſed & liber Iob rhetorice ſcriptus eſt.

¶De perfectione Euangelicæ legis. Arti. .I.

ECCE Deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus ei ſilis in legiſla- Job. 36
toribus. Quēadmodũ in prima ſecũdæ Thomas oſtēdit: Lex eſt re
gula atq; mēſura actuũ per quã qs ad agēdũ vel nõ agendũ bñ ſe ha
bet ſiue inducit. Legis em̃ eſt, actus hoĩm regulare debito ordine ſe
cũdũ exigētiã finis à legiſlatore intēti. Multiplex aũt lex ponit, vz; Lex multiplex.
lex æterna, q̃ eſt dictamē & rõ diuinæ ſapiæ, inquantũ eſt directiua
actionũ ac motuũ oĩm creaturarũ, de q̃ lege deo Sapiēs ait: Cũ ſis iu Sapiæ. 12
ſtus, iuſte oĩa diſponis, Virtus em̃ tua iuſtitiæ initiũ eſt. Hęc itaq; lex
realr idē q̃d ſumã & increata ſapĩa, attingēs à ſine vſq; ad ſinē forti Sapiæ. 8
ter, & diſponēs cũcta ſuauiter: q̃ lex ſecũdũ Anſelmũ in lib. de veritate, oĩs rectitudinis & vir Anſelmus
tutis, oĩs veritatis ac legis origo eſt, & fontale atq; cauſale principiũ. Alia eſt ergo lex natura
lis, q̃ eſt participatio legis æternæ, naturis rerũ creatarũ naturalr indita, p quã q̃libet tēdit in
ppriũ ſinē ſibi à diuĩa ſapĩa pſtitum, & opat pprias actiões. Porrò lex iſta naturalis in hoĩe ē
dictamē ſeu ordinatio vel cēſura practicæ rõnis, p quã hõ ad aliqd agendũ vel omittēdũ in-

duciſ, iſtaq; lex ſufficeret hoĩ, ſi hõ nõ ordinareſ niſi ad naturalẽ felicitatẽ ac finẽ, ſed qa ad ſup D
1.Cor.13 2.Cor.3 naturalẽ btitudinẽ (q̃ eſt viſio dei p ſpẽm, ſeu facie ad faciẽ, ſecũdũ aplm) creat⁹ & ordinatus ẽ,
ideo ſupnaturali indiget lege, q̃ dr̃ lex diuĩa, p quã de vera ac ſupnaturali btĩtudine inſtruaſ,
atq; de pceptis & actibus pueniẽdi ad illã illumineſ, q̃ lex eſt mẽſura ac regula actuũ hũanorũ
Lex diuina. in ordine ad felicitatẽ ſupnaturalẽ ęternã: Siq dẽ p hãc legẽ rõ cognoſcit & dictat qd de deo
ſentiẽdũ, quõ ei obſequẽdũ, ad quẽ finẽ ſit oẽ noſtrũ exercitiũ referẽdũ, de q̃ ait Pſal. Lex dñi
Pſal.18 immaculata, cõuertẽs aĩas. Inſup, pter legẽ æternã & naturalẽ ac diuinam poniſ lex hũana, q̃
eſt q̃ddam rõnis dictamẽ, q̃ diriguntſ actus hũani in ordine ad finẽ boni cõis in vita pſenti ad
Lex humana. cõuiuẽdũ pacifice, q̃ lex ex naturali lege progrediſ, eſtq; determinatio & explicatio eius circa particularia hoim opa. Queadmodũ em̃ rõ ſpeculatiua ex primis ac ĩdemõſtrabilib⁹ principijs elicit varias diuerſarũ ſciarũ cõcluſiões: ſic rõ practica ex primis principijs opatiuis, ſeu agẽdorũ, q̃ ad naturalẽ ptinẽt legẽ, procedit ad pticulariora, ingrẽdo & diſcutiẽdo qd in certis negotijs ſit agẽdũ, & hmõi particulares diſpoſitiões p rõnẽ inuentæ, dicunſ leges hũanæ,
Iſidorus obſeruatis alijs cõdicionibus q̃ ad legẽ cõcurrere debẽt. Lex em̃ cõcernit bonũ cõe. Dicit q̃q;
Iſidorus, q lex hũana, q̃tũ poſſibile eſt, debet eẽ honeſta vt religioni cõueniat: iuſta, vt ſcd̃m
rõnem pcedat: poſſibilis, vt à ſubditis portari valeat & ĩpleri. Erit demũ ſcd̃m cõſuetudinẽ
Legis diuinæ diuiſio. patriæ, & loco ac tpi debet cõgruere. Deniq; lex diuina diuidiſ in legẽ veterẽ ſeu Moſaicam
& nouã ſeu euãgelicã, q̃ diuiſio non eſt p diuerſas ſeu oppoſitas ſpẽs, cũ vtriuſq; ſit vnus finis
Roma.10 .ſ. Chrs, ſeu deo cõiungi ac frui. In vtraq; etiã principalia pcepta, puta moralia, ſunt eadẽ, ſed
eſt ſicut diuidiſ aliqd p pfectũ & impfectũ, q̃ tñ vnius ſunt ſpeciei, vt hõ p virũ & puerũ. Nũc
ergo oſtendẽda eſt legis euangelicæ ſup omnẽ aliã legẽ creatã excellẽtia atq; pfectio. Porrò E
q omnẽ legẽ humanã excedat certũ & clarũ eſt, & infra probabiſ, q vero legẽ Moſi pfectione, dignitateq; ſuperet, primo oſtẽdiſ ex parte legiſlatoris. Vetus em̃ lex à deo data eſt, non
Exo.19 immediate, ſed mediate, imò p gradũ duplicẽ miniſtrorũ, puta p angelũ & p Moſen: ideo nãq; iubẽte ac deſtinãte, loquutus ẽ angelus Moſi, iubẽteq; angelo ex pte dei, Moſes legẽ ab angelo imediate acceptã ppoſuit pplo, imò nõ vnius dũtaxat miniſterio angeli, ſed pluriũ an-
Gala.3 gelorũ, data ẽ vetus lex, iuxta illud apli: Lex pptertrãſgreſſores poſita ẽ, ordinata p angelos
in manu mediatoris. Vnde ĩ actis Stephanus exprobrãs ĩgratis Iudæis: Accepiſtis legẽ in diſ
Act.7 poſitiõe angelorũ, & nõ cuſtodiſtis. Euãgelica vero lex à vero deo, vz Ieſu Chro vnigenito
pris æterni (de q̃ Chro in ſua canonica ſcribit Iohãnes: Hic ẽ verus deus & vita æterna) ime-
1.Iohan.1.5 diate collata eſt. Secũdo oſtẽdiſ idẽ, qa vetus lex cõparaſ ad nouã, ſicut impfectũ ad pfectũ,
ſicut mediũ ad finẽ, ſicut diſpoſitio ad formã ſeu habitũ, imò lex euãgelica ſe habet ad veterẽ
Legis diuinæ finis. legẽ, ſicut meridies ad aurorã, lumẽ ad vmbrã, veritas ad figurã, dña ad ancillã. Cũ em̃ finis legis diuiæ, vz veteris ac nouæ ſit ad verã felicitatẽ pducere ſeu deo vniri ac frui, illa lex diuina
vocaſ pfecta, q̃ ea includit p q̃ beatitudo acquiriſ, ad quã ſine gr̃a gratũ faciẽte nemo pduciſ,
vetus aũt lex grãm nõ cõtinuit, ſed pmiſit. Euãgelica vero lex grãm includit & cõfert, qm̃ ſacramẽta eius grãm nõ ſolũ ſigurãt, ſeu ſignãt, ſed etiã cõferũt & efficiũt q̃d deſignãt. Ideo di
Hebr.7 cit Aplus: Nihil ad pfectũ adduxit lex. Introductio vero melioris ſpei, p quã approximam⁹
Galat.3 ad deũ. Rurſus: Lex pædagogus cũ fuit in Chro Ieſu. Itẽq;: Si data eẽt lex q̃ poſſet viuificare,
Ibidem vere ex lege eſſet iuſtitia, Sed cõcluſit ſcriptura oĩa ſub pctõ. Huius aũt rõ aſſignaſ, qm̃ ſacra- F
mẽta veteris legis grãm nõ cõtinebãt nec cõferebãt, ſed ipſa lex diſpoſitiua fuit ad euãgelicã
legẽ, eã pfigurãdo, Chriſtũ pnũciando, idololatriã reprobãdo, ideo Chri lege pmulgata ceſ
Ibidẽ ſauit, ppter q̃d dicit Apls: Priuſq̃ veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eã fidẽ q̃
reuelãda erat. Vbi aũt venit fides, iã nõ ſumus ſub pædagogo. Silr loquiſ ad Hebrę. Reproba
Hebr.7 tio qdẽ ſit pcedẽtis mãdati, propter infirmitatẽ & inutilitatẽ. Tertio, idẽ pbaſ, qa lex euãgelica bona cœleſtia & futura ĩ pria manifeſte pnũciat, figurat, pmittit, atq; ad ea ĩmediate in-
Hebr.10 troducit. Horũ aũt bonorũ lex vetus nõ habuit ſignificationẽ expſſam & ppinquã, ſed obſcurã atq; remotã, prout ſcriptũ eſt: Vmbrã habẽs lex futurorũ bonorũ, non ipſam imaginẽ rerũ.
Dionyſius. Hinc (iuxta diuũ Dionyſiũ) ſtatus euãgelicæ legis medius eſt inter ſtatũ ſynagogę ſeu vet. legis ac priæ, ita q ſacra & cęrimonialia nouę legis hñt imaginẽ pfectã & euidẽtẽ ſilitudinẽ bonorũ cœleſtiũ, q̃rũ vmbrã gerebãt ſacra ac cęrimonialia veteris teſt. qa in veteri lege bona illa vẽtura pmittebanſ & figurabanſ ſub velamine & cõfuſe. Deniq; dr̃ lex euãgelica grãm cõtinere & dare p incluſionẽ ſacrorũ ſuorũ, hoc eſt inquãtũ includit Chri ſacra, q̃ ſunt ſpũaliter medicinalia vaſa. Et qm̃ lex vetus talia ſacra gr̃æ cõtẽtiua nõ habuit, ideo ppria virtute non iuſtificauit, ſz fide & gr̃a Chri tũc vẽturi, p cui⁹ fidẽ opa hoim ſub lege poſitorũ meritoria erãt
Roma.5 Hinc ab Aplo dr̃: Lex illa ſubintraſſe, vt abũdaret delictũ, & q̃d p eã pctm̃ reuixit. Itẽq;: Qd̃
Roma.7 fuit adminiſtratio mortis, nõ vtiq; cauſalr & directe, ſed occaſionalr & cõſecutiue, & qm̃ gra
2.Cor.3 tiã nõ pſtabat. Rurſus: qa pctm̃ poſt legiſlationẽ grauius fuit q̃ añ, & qm̃ talis ẽ nr̃a puerſitas,
q nitimur in vetitũ, & ea q̃ nobis prohibenſ, magis optamus. Quarto declaraſ idipm̃, videlicet excellẽtia & perfectio legis euãgelicæ ſup omnẽ aliã legẽ diuinã atq; humanam, quoniã

proprieta

A proprietates &actus legis eminẽtius cõueniũt q̃ alicui alteri legi. Cũ eñi legis officiũ ſit hoĩes
facere virtuoſos, & primo oporteat declinare à malo, ideo prio ad legẽ ptinet vitia extirpare
p cõminationẽ ſeu iflictionẽ pẽnarũ, ſeu alio mõ, q̃d ,pprer vitioſos, ,pteruos, & ad mala ,pcli Pſal.36.
ues, potiſſimũ neceſſariũ ẽ, & q̃tũ ad hoc dicit Apl's: Iuſto nõ ẽ lex poſita, ſ; iniuſtis, & nõ ſub-
ditis, ipſis & ſceleratis. Hoc ãt lex hũana pfecte nõ efficit, nã q̃a cõitati ,pponit, ĩ q̃ plures ſunt 1.Timo.1.
impfecti, vitioſi, ad malaq̃ ,pni: q̃dã mala pmittit ne deteriora cõtingãt, vt; meretrices & vſu
rarios, q̃ tñ diuino relinq̃t iudicio puniẽda, ſcd̃m q̃ aſſerit Auguſtin⁹, lex q̃ regẽdis ciuitatib⁹
daſ, multa cõcedit ac ĩpunita relinq̃t, q̃ p diuinã ,puidẽtiã vindicanſ. Lex q̃q; Moſaica diui- Auguſtinus
nitus data, q̃a pp'lo rudi ad maxĩa mala ,pcliui dabaſ, q̃dã mala pmiſit, vt dare libellũ repudij
& ad vſurã extraneis accõmodare, vt patet in Deut. ne maiora mala ĩcurrerenſ, vt; ne Iudæi
vxores ſuas occiderẽt, neq; fratribus ſuis ad vſurã cõcederẽt. Hinc Chr̃us ait Iudæis: Ad duri Deut.24 Deute.18
tiã cordis vr̃i, Moſes pmiſit vobis dare libellũ repudij. Lex ãt euãgelica tanq̃ pfecta, nullum Matth.19
,pſus malũ pmittit, ſed om̃e pctm̃ excludit, & puniẽdũ teſtaſ. imò de om̃i verbo otioſo rõnẽ Marc.10
deo reddẽdã fateſ. Scd̃o, ad legẽ ptinet virtutes inducere, ſeu mores cõponere, q̃d lex hũana Matth.19.
nõ facit pfecte. Hõ eñi interiora alioꝝ nõ intueſ, idcirco de ſecretis cordiũ iudicare, nõ valet, Matth.12
ideo lex hũana nõ niſi exteriores act⁹ habet ordĩare & iudicare, ĩteriores vero affect⁹ & cogita
tus reformare & rectificare ad legẽ ſpectat diuinã, ſ; & lex Moſaica nõ facit hoc plene ,ppter
q̃d dicũt doctores q̃ cohibet manũ ſeu op⁹ nõ aĩm, q̃d ĩtelligẽdũ nõ ẽ, q̃ſi volũtarẽ malã neq̃q̃
,phibeat, vel in cogitatõĩb⁹ vitiũ nõ cõſiſtat, cũ Moſes dicat in Exodo: Nõ cõcupiſces vxorẽ
,pximi tui, nõ bouẽ, nõ ancillã, nõ agrũ, nec oĩa q̃ illi⁹ ſunt, ſ; hoc iõ dr̃, q̃a lex Moſi nõ tã ple- Exo.20 Deute.5.
B ne & euidẽter ,phibet ĩordinatũ affectũ & cogitatũ, nec tm̃ verſaſ circa interiorẽ reformatio
nẽ ſicut lex noua: verũtñ in multis ordinauit ĩteriores affect⁹, nec ſolã reſpicit ĩordinatã affe
ctionẽ in vitijs auaritię atq; luxurię, vt aliq̃ dicũt, ſed & in alijs multis. V ñ in Leuiti. legiſ: Ne
oderis frẽm tuũ in corde tuo, nec memor eris iniurię ciuiũ tuoꝝ. Et in Deuteroñ. habeſ: Cu- Leui.19 Deuta.4
ſtodi teipm̃ & aĩam tuã ſolicite, ne obliuiſcaris verboꝝ dñi dei tui, & ne excidãt de corde tuo
cũctis dieb⁹ vitę tuę. Rurſus in Deuterono. p̃cipiſ: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, & Deute 6
ex tota aĩa tua, & ex tota fortitudine tua. Nihilominus, ſi tota lex Moſi pcurraſ, patebit quòd Matt. 22
cõparatiue loq̃ndo, paucĩſſima de ĩterioꝝ directõe & ordinatõe loquaſ, ſ; circa exteriora p- Marc.12
maxĩe occupeſ, q̃d ãt modicũ eſt q̃ſi ,p nihilo cõputaſ, ſicq̃; dici potuit, q̃d lex vet⁹ manũ non Lucæ.10.
aĩm cohibebat. Pręterea, q̃m virt⁹ ad btĩtudinẽ ordinaſ, ideo ad legẽ tertio ptinet, ad felicita
tem pducere. Vera ãt hoĩs btĩtudo ẽ ſupnaturaſ, ad quã lex hũana ſeu naturalis neq̃t pducere
ſed ſupnaturalis dũtaxat. Rurſus ad felicitatẽ ſupnaturalẽ nõ ptingiſ, niſi p gr̃am gratificãtẽ,
quã (vt patuit) lex Moſi nõ cõtinebat, nec cõferebat, idcirco nec ipſa ad felicitatẽ ſua virtute p
duxit, q̃d lex Chr̃i p ſua efficit ſacr̃a, q̃ de latere Chr̃i in cruce dormiẽtis fluxerũt, efficaciãq̃
ſortita ſunt, itaq̃ p ea virtus & meritũ paſſiõis Chr̃i hoĩb⁹ applicaſ, ideo in Euãgelio Iohãnis Iohan.1
induciſ: Lex p Moſen data ẽ, gr̃a & veritas, p Ieſum Chr̃m facta ẽ. Inſup q̃m lex ,p cõi daſ vti
litate, etiã ſpectat ad eã, vt oĩbus ,pmulgeſ, & clare, ac ĩtelligibil'r ,pponaſ, q̃a in cõitate maior
pars groſſa ẽ, nec ſubtilia, difficilia ,pfũdaq̃ penetrat. Lex ãt euãgelica cõpẽdioſiſſime ac ſuc
cincte daſ atq; ,pponiſ. Moſaica vero lex multis velaminib⁹ tegiſ, & figuris ĩuoluiſ, in q̃ etiã 2.Cor.3
C eadẽ ſæpi⁹ reperiunſ, & difficillimũ fuit ſingula eius p̃cepta memoriter cõtinere, efficaciterq̃;
implere. Propter q̃d Petr⁹ apl'us ait in actib⁹ de onere legis, q̃d neq; nos neq; pr̃es nr̃i portare Acto.15
potuimus. Adhuc ãt euãgelicæ legis eminẽtia cõſtat ex hoc, q̃ vet⁹ lex apte atq; cõiter nõ ,p-
miſit niſi bona terrena, de cœleſti p̃mio euidẽter nõ loq̃ns. Euãgelica vero lex, cœleſtia bona
ſpũalẽ opulẽtiã, ęternã ac deiformẽ btĩtudinẽ aptiſſime & copioſiſſime polliceſ. V ñ in prĩci Matt.3.
pio p̃dicatõis euãgelicę dr̃: Pœnĩam agite, appropinq̃bit eñi regnũ cœloꝝ. ¶ Poſtremo lex Marc.1.
Chr̃i ad obſeruãtiã ſui ĩducit amore boni: lex ãt Moſi timore pœnaꝝ: ideo ſcd̃m Auguſtinũ Lucæ.3 Auguſtinus.
breuis differẽtia legis & euãgelij ẽ amor & timor. V ñ Apl'us: Nõ dedit nobis deus ſpm̃ timo 2.Timo.1
ris, ſed virtutis & dilectõis & ſobrietatis. Itaq; de legiſlatore nr̃o vnico dei filio vere accipiſ, q̃
in prĩcipio hui⁹ articuli dictũ ẽ: Ecce de⁹ excelſus in fortitudĩe ſua, & null⁹ ei ſĩlis in legiſlatori Iob.36
bus. De q̃ Eſaias ait: Dñs iudex nr̃, dñs legifer nr̃, dñs rex nr̃, ipſe veniet & ſaluabit nos. Interea
quo maior ẽ dignitas legiferi hui⁹, & q̃ maior ẽ charitas, bñficẽtia, & dignatio eius ad nos, in
hoc q̃ pro nr̃a ſalute, in ,ppria pſona deſcẽdit ad nos, & ,pprio ore legẽ nobis deprompſit, q̃
etiã maior ẽ excellẽtia atq; pfectio legis iſtius, eo grauior ẽ nr̃a ingratitudo, pꝰuerſitas, & ĩpie-
tas, ſi legiſlatori huic inobediẽtes fuerim⁹ ,ppter q̃d dicit Apl's: Irritã q̃s faciẽs legẽ Moſi, ſine Hebræ.10
vlla cõtradictõe, duobus vel tribus teſtib⁹ moriſ, q̃nto magis putatis deteriora męreri ſuppli-
cia, q̃ filiũ dei cõculcauerit, & ſanguinẽ teſtamẽti pollutũ duxerit, & ſpũ gr̃æ cõtumeliã fece-
rit. Hinc ergo quo nr̃ legifer extat ſublimior, & q̃ benigni⁹ ſe habuit circa nos, q̃ itẽ p̃clario-
rem nobis cõtulit legẽ, eo diligẽtiores, feruẽtiores, efficacioresq̃ ſimus in obſeruatõe ſuæ le- Phil.2
gis cõdigna cũ metu & reuerẽtia ſeruiẽtes, ſciẽtes, q̃a cui plus datũ eſt, plus req̃reſ ab eo. Et ſer Lucæ. 7.
uus ſciens voluntatẽ dñi ſui nec faciens, plagis vapulabit multis. Lucæ. 12

EXPOSITIO PRIMI CAPITVLI. EVANGELII SEcundum Lucam. Articulus Secundus. D

Caput Primum.

PRAEMITTIT libro ſuo breuem prologum ſanctus Lucas in
quo cauſam ſe ad ſcribendū mouentē inſinuat, dicēs: ⸢Quoniā quidē multi conati ſunt ordinare narratiōes⸣.i. ordinate deſcribere hiſtorias ſeu ſermones, ⸢quæ in nobis completæ ſunt rerū⸣.i. operū, documētorū, myſteriorū'q; Chri, quę inter nos eius diſcipulos ſunt
pacta atq; exhibita, ex quo ſequi videt, ꝙ & ſanctus Lucas vnus de
diſcipulis Chri fuit, eiusq; ꝑdicatiōe & opibus miraculoſis ꝑſonaľr
adfuit ſaltē ad tꝑs, ſicut ꝓtactū eſt, & aliq aſſerūt, vel dicit hæc in ꝑſona diſcipulorū, q affuerūt qbus ipſe poſtea aſſociatus ſit. Aliqui autē
ita exponūt, quæ in nobis completæ ſunt rerū.i. quæ à nobis plenæ
conſcriptę ſunt, qa videlz Lucas ſuppleuit multa à Matthæo & Marco omiſſa. Iſti multi qui
conati ſunt Euāgeliū ſcribere, fuerūt qdam hæretici, ſicut Baſilides & Apelles ac alij quidam.
Quidā eñi euāgeliū ſcripſit, ꝙ à duodecim Apľis ſcriptū cōfinxit, alius ꝙ à Thoma æditū affirmauit, alij à Matthia, ſic & quidā ſub nomine Pauli ſcripſerūt epľas vt ipſemet in ſuis tāgit
2. Theſſ. 2. epľis. Hæc aūt ex ꝓſumptione fecerunt, & vt hæreſes ſuas taliter ꝑſuaderēt, q recte conati fuiſſe dicunt, quia non ſpūs ſancti illuminatiōe adiuti, ſed proprijs viribus cōfiſi fuerūt, ideo habuerūt laborē, non fructū. Qui vero diuinitus illuſtrat, prōpte & facilr ſcribit ſeu loquit & fructuoſe proſequit: nempè, quo deſup plus illuminat, dirigit, & iuuat, eo celerius, facilius, & fru E
ctuoſius operatur, & quod humiliter incipit, ſalubriter proſequitur, atque conſummat. ¶ Denique ad componendos codices ſacros, ad expoſitiones catholicas faciendas, neceſſe eſt homini diuinitus illuminari, luce'q; ſapientiæ cum exuberātia quadam perfundi, loquendo de
ſapientia quæ inter dona gratiæ gratis datæ annumeratur, de qua proteſtat Apoſtolus: Alij
1. Cor. 12 (inquiens) per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ. Quo igitur homo diuinitus copioſius edocetur, eo in conſcribendo, dictando, exponendo eſt promptior. Ibi nāq; in
docendo nulla eſt mora, ſed tetigiſſe eſt docuiſti, ſic vtique ſcripſit Hieremias, de quo ait Baruch eius notarius. Ex ore ſuo loquebatur Hieremias, quaſi legens omnes ſermones iſtos, &
Hiere. 36 ego ſcribebam in volumine atramento. Hinc ait Ambroſius: *Sine conatu ſunt donationes,*
Ambroſius & gratia dei, qui vbi ſe infuderit, rigare conſueuit, non vt egeat, ſed redundet ſcriptoris ingenium. Non conati ſunt quatuor Euangeliſtæ, ſed diuino ſpiritu, vbertatem dictorum factorum'q; miniſtrante ſine vllo molimine cœpta compleuerunt. Inſuper ſecundum Origenem
Origenes. Euangeliſta ait: Completæ ſunt rerum, quia non phantaſtice (vt dixerunt hæretici) exercuit
Chriſtus corporalem ſuum aduētum, ſed cum veritas eſſet, re vera negotium proſecutus eſt.
Affectum autem ſuum indicat Lucas, dicendo: Quæ in nobis completæ ſunt rerum, hoc eſt,
quæ in nobis maniſeſtiſſimæ ſunt oſtenſæ. Certa enim fide & ratione cognouerat iſta, nec in F
aliquo fluctuabat, ⸢ſicut tradiderunt nobis⸣.i. nobis dixerunt, nosq; docuerunt, ⸢qui ab initio⸣ Euangelicæ prædicationis Chriſti ⸢ipſi viderunt⸣ corporalibus atq; mentalibus oculis opera Chriſti magnifica, puta Apoſtoli, quibus loquitur Chriſtus: Beati oculi qui vident,
Lucæ. 10 quæ vos videtis, de quibus ait Iohannes: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vi-
Iohan. 1 dimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti à patre. Vnde in exordio primæ ſuæ canonicæ
1. Iohan. 1 idē ſcribit: Quod fuit (inqt) ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod ꝑſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ. ¶ Sed huic obuiare videt, quod
Hieronymus. ſecundum Hieronymum Lucas potiſſimum diſcipulus fuit Pauli, quemadmodum Marcus
Petri, & in legenda Lucæ habetur, quod ſicut Marcus ex informatiōe Petri, ſic Lucas ex inſtructione Pauli, qui opera Chriſti non vidit. Euangelium ſcripſit. Et reſpondendum, quòd
Lucas primo ab alijs Apoſtolis qui à principio prædicationis Chriſto adhæ ſerunt, inſtructionem accepit. Deinde Paulo exponente plenius eſt inſtructus. Hinc ait Theophilus: Veritatem vel Paulo exponente, vel alijs Apoſtolis qui ab initio viderāt conſecutus ē. Inſuper iuxta
Beda Bedā, nō ſolū Lucas & Marcus, ſed Matthæus ꝗq; & Iohānes multa de infantia ſaluatoris &
pueritia ac genealogia ipſius alijs narrātibus didicerſt. ¶ Rurſus qrit: ſi Lucas ex apľorū inſtructione euāgeliū ſcripſit, & ſilr Marcus ex beati Apľi Petri informatiōe, qūo ex inſpiratiōe &
eruditiōe ſpūs ſancti ſcripſiſſe ferunt? Et rñdendū, ꝙ ſpūs ſanctus infallibiliter eos in ſcribēdo
direxit & adeptā eorū ab Apoſtolis alijs inſtructionem ſua deifica illuminatione ꝑfecit, certificauit, & gubernauit, eos'q; ad ſcribendum induxit, ⸢& miniſtri fuerunt ſermonis⸣ hoc ē,
Euangelicæ prædicationis, quam Chriſto iubente, & ſpiritu ſancto implente fideliter prædicauerūt, huic'q; ꝑdicatiohi miniſtrauerūt, inquantū ei ſubiecti fuerūt & ex Chri imperio eā
ꝑdicādo alijs exhibuerſt. Hinc in actis ſpūs ſctūs effat: Segregate (īquiēs) mihi Paulū & Barna
Acto. 13 Acto. 10 bam in opus ad quod aſſumpſi eos: Et Petrus teſtatur: Nobis ꝓcepit deus prędicare populo
& teſti-

A & teſtificari, quia Ieſus Chr̃us eſt qui conſtitutus eſt iudex viuoꝝ & mortuoꝝ. Et Ap̃li quoq; dicunt: Nos vero orõni & miniſterio verbi inſtãtes erimus. Poteſt quoq; de increato dei p̃ris verbo intelligi, cui miniſtrauerũt Ap̃li de q̃ ad Hebræos Paulus: Vnus (inq̃t) eſt ſermo dei & efficax penetrabilior om̃i gladio ancipiti, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in cõſpectu eius. Acto.6. Hebræ.4

" ⌊Viſum ẽ & mihi⌋ .i. rõnabile mihi apparuit tã ex iſpiratõe diuina q̃ ex rõne hũana. Cõſide
" rauit etem̃ Lucas ꝑ propriã rõnẽ, ꝙ expediẽs eẽt à ſe euãgeliũ ſcribi, in quo ab alijs ꝑtermiſſa
" insererent ⌊aſſecuto oĩa à principio⌋ Quòd ait: Oĩa à principio referri p̃t ad participiũ aſſecuto, eritq; ſenſus, viſum ẽ mihi aſſecuto .i. ꝑ cognitionẽ adepto oĩa q̃ Chr̃us à principio ſuæ p̃dicatõis fecit ac docuit, hoc ẽ, vniuerſoꝝ opeꝝ documẽtoꝝq; Chr̃i cognitionẽ adepto, tã per illuminationẽ quàm ꝑ Ap̃loꝝ informationẽ, nõ ꝙ ſimpliciter oĩa in ſpecie ac indiuiduo facta & documẽta ſaluatoris aliq̃s euãgeliſtaꝝ deſcripſerit, ſed oĩa ad fideliũ inſtructionẽ requiſita, ſeu oĩa in gñe, vel quædã de oĩbus, vt ſit diſtributio pro gñibus ſinguloꝝ, nõ pro ſingulis geneꝝ, iuxta quẽ modũ ait Pſalmiſta: Cõfitebor tibi dñe in toto corde meo, narrabo oĩa mirabilia tua. Et in Actis: Chr̃us primũ (inq̃t) quidẽ ſermonẽ feci de oĩbus o Theophile, quæ cœpit Ieſus facere & docere. Quod aũt nõ ſimpl̃r oĩa, cõſtat ex eo q̃d in Iohãne legitur: Multa alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcribant per ſingula, nec ip̃m mundũ arbitror poſſe capere eos q̃ ſcribendi ſunt libros. Deniq; verba hæc oĩa à principio referri poſſunt ad id q̃d ſubdit diligẽter ex ordĩe tibi ſcribere, vt ſit ſenſus: Viſum ẽ mihi aſſecuto .i. Chr̃m & ap̃los potiſſimũ Paulum corpaliter ac ſp̃ũaliter imitato, vel ſaltẽ ip̃os Ap̃los corpaliter etiã, nõ ſp̃ũaliter tm̃ om̃ia Pſalm.9 Acto.1 Iohan.21

B Chr̃i myſteria, verba, & geſta, iuxta ſenſum ꝑtactum à principio annũtiatõis p̃curſoris Chr̃i vel à principio incarnatiõis Chr̃i diligẽter. Hoc em̃ exigit altitudo materiæ libri huius & dignitas eius, de quo tractat volumẽ hoc, vtpote excellẽtia Chr̃i, de q̃ tanq̃ de vero deo, nõ niſi circũſpecte ac reuerẽter loquendũ eſt, & vt Hieremias fatet: Maledictus q̃ facit opus dei negligẽter, imò quãto diuiniora, altiora, ac ſalubriora ſunt q̃ ſcribunt, tãto reuerẽtialius, diligentiusq; ſcribẽda ſunt, non p̃cipitãter, & intimorate, iactãter, aut p̃ſumptuoſe & ex ordine .i. ordinate videlicet ſcd̃m ordinẽ ſeu ꝓceſſum rei geſtæ, q̃d cõfert ad ꝓlixitatẽ vitãdã & ad intelligẽtiã clariorẽ hñdã, vtq; Ap̃ls loquit, q̃ à deo ſunt ordinata ſunt. Sapiẽtis em̃ ẽ ordinare, atq; in verbis, factis, & ſcriptis ſe ordinate hr̃e. Propter q̃d dicit Ap̃lus: Oĩa honeſte & ſcd̃m ordinẽ fiãt in vobis, Hiere.48 Roma.8 1.Cor.14

" ⌊tibi ſcribere⌋ nõ ſolũ ad tuã, ſed ad oĩm Chr̃ianoꝝ vtilitatẽ, ſicut ait dñs: Quod vni dico, oĩb⁹ dico ⌊optime Theophile,⌋ circa q̃d ſcribit Theophilus: ſcribit aũt ad Theophilũ virũ inclytũ, fortaſſis & principẽ, q̃a q̃d dicit optime dicebat principibus atq; p̃ſidibus ſicut Paul⁹ Feſto p̃ſidi dixit: Optĩe Feſte. Cõtra q̃d arguit q̃dã q̃a (vt dicit talis) mod⁹ loquẽdi ꝓprius ẽ ad p̃latos, q̃ debẽt alios in bonitate excellere. Iteꝝ nõ eſt veriſil̃e q̃d omiſſis ep̃is q̃ꝝ eſt alios informare, ſcripſerit prĩcipi ſeculari. Hæ ãt inſtãtię nõ ꝓcedũt. In ſcripturis em̃ canonicis nõ inuenit, q̃d alicui p̃lato q̃ſita loquat. Quod vero cõſuetudo fuerat tũc principibus ſecularibus tal̃r loq̃, patet ex eo q̃d etiã in actis Lyſias tribunus ſic ſcribit principi tali. Optimo p̃ſidi Felici ſalutẽ. Præterea in primitiua eccl̃ia ſeculares prĩcipes erãt cõiter valde religioſi, ideo ſatis ꝓbabil̃e eſt, ꝙ alicui tali ſcripſerit iſta. Eidẽ quoq; Theophilo ſcripſit acti⁹ Marc.13 Acto.24 Acto.23

C ap̃loꝝ. Porro Theophilus iterp̃rat amãs deũ, vel amatus à deo: Quiſq̃s ergo amat deũ, vl̃ ab eo amari ſe cupit, ſibi putet hoc euãgeliũ ſcriptũ, & tanq̃ munus ſibi à deo donatũ accipiat, ſi
" biq; cõmendatũ pignus cõſeruet, ⌊vt cognoſcas eoꝝ verboꝝ (.i. euãgelicoꝝ ſermonũ) de q̃
" bus eruditus es⌋ ꝑ Chr̃i diſcipulos, vel ſola inſtructõe vocali, vel etiã ꝑ euãgelia Matthæi &
" Marci iã ſcripta, quę forſitã vidit, q̃uis hoc certũ nõ ſit ⌊veritatẽ⌋ vt .ſ. certius pleniusq; inſtruaris de Chr̃i verbis & factis atq; myſterijs. Frequẽter aũt in ſcripturis verbum pro facto ſeu re ſignificata ꝑ verbũ accipit, vt dum in libris Regũ loquit Ezechias. Non fuit verbum in domo mea, quod non oſtenderim eis. Conſequẽter Lucas incipit narationem. ⌊Fuit in die
" bus Herodis regis Iudææ ſacerdos q̃dã nõie Zacharias⌋ cõuenĩẽter Lucas à p̃curſore Chr̃i euãgeliũ ſuũ exorſus eſt: quia ex his q̃ de p̃curſore legunt, fides nõ paꝝ corroborat, & ea quæ de Chr̃i mirabilibus legunt, credibiliora reddunt. Itaq; tp̃e quo Herodes in Iudęa regnabat fuit hic Zacharias. Tres aũt fuerũt Herodes, de q̃bus ſit mẽtio in ſcripturis: Primus fuit Herodes de quo nũc ſermo, q̃ dictus eſt Aſcolonita, q̃a in Aſcolone vrbe Paleſtinę ſuũ cõſtruxit palaciũ, qui necauit infantes. Secũdus fuit filius eius dictus Herodes Antipas, q̃ Chr̃m in paſſiõe deriſit, & decollauit Iohãnẽ. Tertius fuit Herodes Agrippa, q̃ Iacobũ decapitauit, & Petrum incarcerauit, atq; ob ſuã ſup̃biã ab angelo ſc̃tõ ꝑcuſſus vermibusq; cõſumptus eſt. Tres q̃q; legunt fuiſſe Zacharię, q̃ ſc̃ti fuert. Primus fuit Zacharias fili⁹ Ioiadę põtificis, de q̃ in lib. Regũ habet. Sc̃ds fuit Zacharias vn⁹ duodecim ꝓphetaꝝ cui⁹ liber ſentẽtioſiſſim⁹, pulcherrimusq; cõſiſtit. Terti⁹ de q̃ nũc agit. Apte ãt de p̃rio Herode iã verbũ fit, vt tacitẽ demõſtret, q̃d ſub illi⁹ impio Chr̃s veraciter venit. Iacob eñi Geñ. ꝓphetauit, ꝙ dñatu Iudæoꝝ ad alienigenã ꝓrſus trãſlato, naſceret Meſſias: Nõ auferet (inq̃t) ſceptrũ de Iuda, & dux de femore ei⁹ donec veniat q̃ mittẽdus eſt, & ip̃e erit expectatio gẽtiũ. Herodes ãt de gñe extitit Idumęoꝝ Matth.2 Matth.27 Lucæ.23 Marc.6 Acto.12 2.Para.24 Gene.49

&ab

CAP. I. & ab imꝑatore Romano ſactus ē rex Iudęoꝝ, q cũ ingreſſi fuiſſent terrã promiſſiõis. Primo D
Ioſue. 13. regebantur ꝑ iudices vſq; ad Saul excluſiue ſeu Samuelē incluſiue, deinde ꝑ reges vſq; ad ca-
Iudicũ. 2 ptiuitatē Babylonicã. Poſtea ꝑ põtifices regebant vſq; Hircanũ regē ſimul atq; põtificem, q
4. Reg. 25 ab Herode primo occiſo, regnauit Herodes, & Iudęi de cętero ſub alienigenaꝝ pricipatu fue
rũt, ſicut nũc vſq; ſunt ⌊ de vice Abya ⌋. i. de ſemie Abyę ſacerdotis, & loco eiꝰ in tēplo mi- »
niſtrãs, ſeu ei ĩ miniſterio tēpli ſuccedēs, prout tũc pribus ſacerdotibꝰ mortuis filij loco illoꝝ
Para. 15. 16 in tēpli miniſterio ſucceſſerũt. Porrò vti Paralip. legit: Dauid rex cultũ cupiēs ampliare di-
uinũ, cõſtituit .24. ſacerdotes pricipales de totidem familijs ſacerdotalibus ex ſemie Aaron
natis, tũc eĩ inuētę ſunt xvi. familię de Eleazaro filio Aarõ natę, octo ãt de Ithamar filio Aa
ron, de q̃ꝝ q̃libet ordinauit Dauid vnũ ſummũ ſacerdotē, q toti ſuę ꝑeſſet familię, atq; in ſua
miniſtraret hebdomada, ceciditq; ſors octaua ſuꝑ Abyã cui linealr ſucceſſit hic Zacharias.
Verũtñ oĩbus iſtis ꝑfuit vnꝰ ſummꝰ ſacerdos, q põtifex dicebat, priceps q; ſacerdotũ ⌊ & vxor »
illi de filiabꝰ Aarõ, & nomē eiꝰ Elyſabeth ⌋ Vterq; itaq;. ſ. Zacharias & Elyſabeth Aaronitę »
Nume. 36. fuerũt. Et q̃uis ĩ vet. fuerit teſt. ꝓceptũ, vt viri de ſuis tribubꝰ acciperēt cõiuges & econtra, ne
Leuiti. 25. ſortiũ diſtributio ſeu hereditatũ diuiſio cõfunderet in iubilęo. i. qnq̃genario anno, ĩ q̃ oĩs hæ
reditas ad priorē ac ꝓpriũ poſſeſſorē redibat, hoc tñ ĩ tribu ſacerdotali nõ ſeruabat, ſed hoĩes
tribus illius aliaꝝ tribuũ hoĩbus poterãt mrĩmonialr copulari. Nõ eñi vt cęteri hereditatē ha
Ioſue. 13. bebãt, ſed dñs deus fuit eoꝝ hereditas, qa de eius ſacrificijs ſuſtētabant, nec certa loca hęredi
Nume. 18 taria habuerũt, niſi ad habitãdũ, pecoraq; alēda. Sic nēpe Hiere. ꝓpheta atq; ſacerdos agrũ
Deute. 18 ſe habuiſſe teſtat. In hoc ergo dignitas ꝓcurſoris oñdit, q̃d vtroq; parēte Aaronitię, ſacerdo I
Hiere. 32 taliſq; extitit ſtirpis, imò filius ſacerdotis pricipalis ĩ ſua familia. Sacerdotalis qppe & regia E
tribꝰ tũc pricipales fuerũt, & mrĩmonialr copulari cõſueuerũt, quēadmodũ à pricipio vxor
Aarõ fuit Elyſabeth filia Aminadab de tribu Iuda. Verũtñ Thomas allegat Theophilũ hic
dicētē: Nõ ꝑmittebat Zacharias de alia tribu accipere vxorē. ⌊ Erãt ãt iuſti ⌋ triplici vtiq; iu
ſtitia. ſ. vitæ & veritatis ac virtutis ⌊ ambo ⌋ ita q̃d nõ ſolũ carnis ꝓpagatione, ſed & virtutũ »
Pſal. 105 imitatõe ſoboles Aarõ erãt, de q̃ fert in pſalmo: Aarõ ſctm̃ dñi, ⌊ añ deũ ⌋. i. vere, nõ fictę, ſed »
diuino iudicio tales erãt q̃les & nũc oēs ſunt q deo in oĩbus placere deſiderant, eiuſq; iugiter
Philip. 1. in cũctis gloriã & honorē intēdũt. Sũt aũt q̃ plurimi añ hoĩes iuſti, ſicut hypocritę, & oēs ina
Iob. 36 nis gloriæ cupidi, ſimulatores & callidi, q prouocãt irã dei, de qbus ait ſaluator: Receperunt
Matth. 6. mercedē ſuã. ¶ Sed cũ ſcriptũ ſit in libro pſalmoꝝ: Nõ iuſtificabit in cõſpectu tuo oĩs viuēs.
Pſal. 142 Et Iob dicat: Nõ iuſtificabit hõ cõpoſitus deo. Itēq; Sapiēs: Non te iuſtifices añ deũ, qũo qſq̃
Iob. 9 mortaliũ iuſtus dr̃ ante deũ? Et reſpondēdũ, φ hominē viatorē añ deũ iuſtificari, iuſtũ ve eſſe
Eccle. 7 aut dici, intelligi põt tripliciter. Primo, q̃d pura ſit eius iuſtitia, nihil habēs culpæ admixtũ, &
Pſal. 142 ſic nõ iuſtificat añ deũ oĩs viuēs in carne mortali, qa in multis offendimus oēs, & quaſi pãnus
Iacobi. 3. mēſtruatæ ſunt vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, vt dicit Eſaias: Secũdo, q̃d cõparatiõe æquitatis di
Eſaiæ. 64 uinæ iuſtus dicat, & hoc rurſus ſtare nõ valet, iuxta illud Iob: Nũquid hõ dei cõparatiõe iuſti
Iob. 4 ficabitur? Tertio, q̃d à deo iuſtus iudicetur, & corã eo iuſtus ſit ſecũdũ modũ humanæ cõdi-
tioni proportionatũ, ſicq; electi & oēs in gratia exiſtentes, aliq̃ modo iuſti ſunt añ deũ, pro-
priæ tñ iuſti dicũtur notabiliter virtuoſi, ꝓſertim hoĩes ꝑfecti & ſancti ſeu diuini atq; heroici
Pſalm. 4 quoꝝ corda in affectũ bonitatis & æquitatis cõuerſa, om̃i ſe cuſtodia corã deo cuſtodiũt, de F
Matt. 5 qbus loquitur Chr̃s: Beati mundo corde. Inſuꝑ decuit valde Chr̃i ꝓcurſorē de ſanctis naſci
parētibus, vt teſtificatio eius de Chriſto, ſuęq; ſanctitatis cõuerſatio ex ſanctitate parētũ ſuo
rũ credibiliores iudicarētur. Proles nãq; frequēter parētũ ſeqtur bonitatē, vñ & nũc parētũ
Iohãnis deſcribit ſanctitas, vt ipſe Iohãnes q̃ſi hereditario iure videat aſſecutus iuſtitiã ⌊ ince- »
dētes ⌋. i. ad btitudinē feſtinãtes, ꝓpinquãtes, ſeu ſpũaliter trãſeũtes ⌊ in oĩbus mãdatis ⌋ ob »
ſeruãdo ꝓcepta decalogi q̃ vocant moralia. Recte ãt ait, in oĩbus, qa nõ ſufficit aliq̃ obſerua-
Iacobi. 2 re ſi vnũ ꝓtermittat, ſcd̃m illud Iacobi: Quicũq; totã legē impleuerit, offendat aũt in vno, fa
ctus eſt oĩm reus ⌊ & iuſtificatiõibus ⌋. i. obſeruãtijs ꝓceptoꝝ iudicialũ, q̃ erãt q̃dã determi- »
natões ꝓceptoꝝ moraliũ, q̃ ad modũ ſeruãdi iuſtitiã circa proximos, in obſeruãtijs q̃q; ꝓce-
ptoꝝ cęremonialiũ q̃ erãt determiatões ꝓceptoꝝ moraliũ q̃tũ ad modũ ac ritũ colēdi deũ ⌊ ſi »
ne q̃rela ⌋ id eſt irreprehēſibiliter, ita q̃d nullus cõtra eos mouit, moueręve potuit rationabi- »
liter quærelã ſeu accuſationem, quia & ſi q̃tidie venialiter peccauerũt, de hoc tñ q̃tidie ſatis-
1. Cor. 6 fecerũt, implētes illud apl'i: Nemini dãtes vllã offenſionē, vt nõ vituperet miniſteriũ noſtrũ.
Philip. 2 Vnde ad Philippēſes hortatur: Om̃ia (inquiēs) facite ſine murmuratiõibus, vt ſitis ſine q̃rela
Iudith. 8 ſimplices filij dei in medio natiõis prauę atq; ꝑuerſę. Sic de Iudith in lib. eius ſcriptũ eſt, φ e-
rat in oĩbus noĩatiſſima, nec erat q malũ loqueret de ea. Deniq; ſunt q̃dã virtutes morales q-
bus hõ proximis ſuis acceptus redditur & ſuauis, videlicet: manſuetudo, humilitas, patiētia,
Auguſtinus modeſtia, liberalitas, eutrapolia. Vñ Auguſtinus ait in regula. In om̃ibus motibus vr̃is, nihil
ſit quod cuiuſq̃ offendat aſpectũ, ſed quod veſtrã deceat ſanctitatē. Itaq; qui inter alios con-
uerſatur, non per indiſcretum rigorem ſe illis exhibeat onerosum, imò ſocialiter ſe gerat ac

dulci-

A dulciter, ſaluo ſemper ordine æquitatis. Hinc Seneca loquit: Sic te geras ſapienter, vt nemo
te habeat tanq̃ aſperũ, nec ſpernat vt vilem. Qui aũt ita nõ agũt, ab Ariſtotele duri & agreſtes Seneca de virtutibus.
vocant, ſiquidẽ durior hoĩm æquitas q̃rimoniã prouocat, ſcd̃m Ambroſiũ. Ad hãc pietatẽ Ariſtoteles in
ſpecialiter dare ſe debẽt, q ex naturali inclinatõe in iraſcibili abundãtes, ſemp ad æquitatis ri Ethicis
gorẽ ſerunt. Porro in verbis his paucis, Zacharias & Eliſabeth magnificè cõmẽdant, & in
verbo abbreuiato cõtinet ſenſus exuberãs. Tanta nãq; fuit eoꝝ iuſtitia, vt iugũ illud legis (q̃d
adeo graue ſuit, vt de ip̃o Petrus teſtet, quia nec nos nec p̃res noſtri illud portare potuimus, Acto.15
quibus verbis p̃cipua difficultas nõ abſoluta impoſſibilitas obſeruãdi inſinuat) plenè portaſſe
probent, fuerũtq; ſimiles Ioſue, de q̃ legit: Non p̃teriuit Ioſue de vniuerſis mandatis dñi, ne Ioſue.11
vnum q̃dem verbum. Qui ergo Zachariã eiuſq; coniugẽ appetit imitari, impleat illud Apo-
ſtoli: Prouidentes bona, non tm̃ coram deo, ſed coram omnibus hominibus. Interea ſcd̃m Roma.12
Ambroſiũ. Cum mandatis cœleſtibus obedimus, in eis incedimus: dum aũt congrue iudica- Ambroſius
mus iuſtificatões dñi tenere videmur. Nulla quoq; querela eſt, vbi & mentis bonitas cõcor
dat & facti. Origenes etiã ait: Poteſt aliq̃d iuſtũ iniuſte fieri, vt cũ eleemoſyna dat iactãtiæ cau Origenes
" ſa, q̃d nõ eſt ſine querela, [& non erat illis filius] .i. aliqua proles: filius eñ hoc loco nõ tã ſe-
xum q̃ germen deſignat, ſic à filia nõ diſtinguit ſcd̃m quã acceptionẽ ad p̃rem refert. Frequẽ
" ter aũt dñs ſubtrahit ſobolem etiã iuſtis, vt tota eoꝝ ſpes, affectio, cõſolatio, & occupatio, in
deo ſtabiliant, [eo quod eſſet Eliſabet ſterilis] Hæc eſt vna cauſa ſpecialiſq; rõ ex parte vxo-
ris, quod filiũ nõ habebãt, q̃niã illa ex naturali diſpoſitiõe extitit infœcunda etiã tpe iuuentis,
" alia vero cauſa ſubiungit: [& ambo proceſſiſſent in diebus ſuis] .i. ad tm̃ ſeniũ deueniſſent,
quòd ad prolificandũ naturalr̃ inhabiles extiterunt. Hinc conceptio Iohãnis ex parte mr̃is
B ſuæ fuit miraculoſa ſeu ſupnaturalis duplr̃, vtpote, ex parte ſterilitatis & ſenectutis, ex parte
vero p̃ris ſui fuit miraculoſa ſimpliciter quia ob ſeniũ eius, ſic & ſanctoꝝ p̃triarchaꝝ coniuges
ſteriles ſuiſſe legunt, vt patet in Geneſi de Sara cõiuge Abrahæ, Rebecca coniuge Iſacc, Ra- Gene.18
" chel vxore Iacob, [factum eſt aũt cũ ſacerdotio fungeret Zacharias] .i. actus officij ſeu ordi Gene.25
" nis ſui ſacerdotalis exequeret in templo [in ordine vicis ſuæ] .i. hebdomada ſua ordinaria, Gene.29
ſeu contingente ip̃m ex ordine quo ſacerdotes p̃fati ſibi inuicẽ in officio ſacerdotis ſuccede-
" bant, [ante deum] .i. in conſpectu & p̃ſentia ſeu beneplacito dei, vel ante deum .i. in templo
" vbi deus ſpecialr̃ habitauit, quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Dñs in tẽplo ſctõ ſuo, [ſorte exijt] .i. ſe- Pſalm.10
cundũ exigentiã ſortis ſuæ quæ fuit octaua vt patuit. Diſtributiones eñ hebdomadaꝝ (in q-
bus ſæpe miniſtrabãt vigintiquatuor ſacerdotes in tẽplo) datæ fuerũt p ſortes, ſicq; quiuis il Leuit.16
loꝝ ſcd̃m exigentiã & ordinẽ ſortis ſuæ exiuit, vel domũ ſuæ habitatõis vel locũ ꝓpe tẽplũ
in quo loco ſe ſacerdotalibus veſtibus induit. Sacerdotes ſiquidem iſti hebdomada qua mini
ſtrabant in templo caſtitati vacabãt, nec proprias domos ingrediebant, ſed in domũculis cir
" ca tẽplũ ſitis q̃ exedræ vocabant, cubabãt, [vt incenſum poneret ingreſſus in templum dñi.]
Incenſum ꝓ holocauſto accipi ſolet, puta pro ſacrificio q̃d ad diuinæ maieſtatis honorẽ to-
taliter cõburebat, ad figurandũ q̃d rõnalis creatura debet ſe creatoris ſui obſequio totalr̃ mã-
cipare quo tñ ſacrificio ſpecialr̃ p̃figuratus eſt ſtatus religioſoꝝ, q ſe totos diuino offerũt cul-
tui, deoq; vouẽt. Interdũ vero pro incenſo rhymiamatis ſumit. ¶ Sãcti p̃res Ambroſius & Be Ambroſius
C da hic ſentire vident, ſobriæ tñ, nõ multũ aſſertiue, ꝙ Zacharias iſte fuerit ſummus ſacerdos, Beda
ſeu pontifex, q a incẽſa ponere intra ſancta ſanctoꝝ ſemel in anno ſoli licebat põtifici. Vnde Exo.3
& Gl[illegible]ra ait, ꝙ ingreſſus eſt templũ. ſ. primo in ſctã ſcd̃o in ſctã ſanctoꝝ cũ thure & ſangui-
ne, poſtea redijt in ſctã ad altare icẽſi q̃d ſcd̃m Ioſephũ, & oẽs ſanctos inde loquẽtes fuit in lo Ioſephus
co tẽpli, q dictus eſt ſctm̃, vel ſctã, ſcd̃m Auguſtinũ vero fuit intra ſctã ſanctoꝝ. Sed quoniã Auguſtinus
Ioſephus & cæteri Iudæoꝝ pontificia ac ſacerdotia deſcribentes de ſummo ſacerdotio huius
Zachariæ nullam (vt dicit) faciunt mentionẽ, alij magis & forte probabilius putãt, ꝙ nõ fuit
ſummus ſacerdos nec ſancta ſanctoꝝ intrauit ſed ſancta, & incẽſum q̃d poſuit eſt illud quod
oñi die fiebat in altari incenſi. Peracto eñ ſacrificio in altari holocauſtoꝝ, quod erat in atrio Exo.30
vbi miniſtrabant ſacerdotes minores, ſacerdos qui miniſtrauit & ſacrificauit ibidem, mani- Leuit.16
bus ſuis ac pedibus primo lotis ſumpſit prunas de altari holocauſtorum, intranſq; primam
templi partem, quæ dicitur ſancta cremabat in illa thymiama ſuper altare incenſi, & tunc
fuit ſacrificium conſummatum. Per illam nanq; euaporationem ſeu thurificationem deſi-
gnabatur offerentis deuotio. Et quoniam ſacrificia illa legalia non erant per ſe deo accepta,
ſed ex offerentium deuotione & fide, idcirco in præfata intentione fuit ſacrificij conſumma-
tio iam prætacta. ¶ Deniq; his fauere videt quod in libro Paralipomenon ſacerdoribus lo- 2.Para.29
quitur Ezechias: Nolite (inquiens) negligere filij mei, vos elegit dñs vt ſtetis corã eo, & mini-
ſtretis ei, colatis eum & cremetis ei incenſum. Hoc ergo incenſum quod iuniores ſacerdotes
facere potuerunt, poſuit Zacharias incendendo thymama per prunas prædictas, & illud in-
" cenſum ponendo ſup altare incenſi, quod item altare aureũ appellat, [& oĩs multitudo ppl̃i
" erat orans foris] .i. extra templum, puta in atrio, quia nõ licuit ſecundum legem populo in-
gredi

gredi ſancta aut ſancta ſanctoꝝ, hoc eſt primam aut ſecundam partem templi. Porro in tem D
Nume.27 plo fuit quotidie duplex ſacrificium, vnum de mane, aliud in veſpere, & iuxta hoc fuit quo-
Nume.28 tidie duplex hora incenſi, videlicet mane & veſpere. Nihilominus per antonomiam hora
incenſi dicebaẗ dies expiationis, quia tunc ſolennius offerebaẗ omni populo confluente, foris
tñ manẽte, ad inſinuandũ quod ſacerdos profundius debet penetrare diuina q̃ populus quod
potiſſimũ ꝑtinet ad prælatũ atq; paſtorẽ, cuius comparatiõe populus grex vocaẗ, & de hac
Hiere.10 hora incenſi qdam exponunt quod ſubdiẗ: ⌊hora incenſi.⌋ Gloſa etem̃ ait: Iſta ſolẽnitas ſe-
Ezech.34 ptimo menſe celebraẗ, hoc eſt decima die ſeptembris, & dies expiationis ſeu propitiationis »
Mich.7 nominabaẗ, quando ſolus pontifex intrabat ſcd̃m tabernaculũ. ſ. ſancta ſanctoꝝ cũ ſanguine
Leuit.16 Sed hæc gloſa procedit ſcd̃m expoſitionẽ Ambroſii & Bedæ, opinantiũ Zachariã fuiſſe põ-
Ambroſius tificẽ, vnde & Beda ait: Incenſum in ſancta ſanctoꝝ à pontifice deferri expectãte extra tem-
Beda. plum om̃i populo decimo die ſeptimi menſis, & hãc diem expiatõis ſeu propitiatiõis vocari
Hebr. 2 dñs iuſſit, cuiꝰ diei myſteriũ apl's ad Hebræos pãdẽs, Ieſum oſtẽdit põtificẽ veꝝ vtpote ꝑ põ
Hebræ. 3 tificẽ legalem ſignificatũ. qui Ieſus in ſanguine proprio cœli ſecreta introiit, vt propitiũ no-
Hebræ.4 bis faceret prẽm, & interpellaret pro peccatis eoꝝ, qui adhuc præ foribus orãtes expectant.
Hebræ.5 ¶ Itaq; aduertendũ, ꝙ ꝑter incẽſum prȩfatũ quod ab inferioribus ſacerdotibus ponebaẗ, fuit
Hebr.9 adhuc incenſum, q̃d ſoli põtifici licuit exercere, ſeu ponere intra ſancta ſanctoꝝ in die expia
Nume.16 tionis, veꝝ hoc non ponebaẗ ad offerendũ, ſed vt nebula inde aſcendẽs operiret oraculũ, dã
cõtra illud aſpergebat ſacerdos ſanguine hirci, & vituli pro populi peccatis oblati, de q̃ incẽ
ſo nõ eſt hic ſermo ſcd̃m eos q dicunt Zachariã nõ fuiſſe pontificẽ, quod q̃uis cõcedereẗ, non
tñ proprie affirmare cenſenẗ, quod fuit ſacerdos ſimplex, & de minoribus vnus, quia (vt pa-
tet ex dictis) ad minus fuit vnus de vigintiquatuor principalioribus ſacerdotibus, itemq; in E
ſua familia quæ de Abya deſcẽdit ſuperior, q̃uis cõparatõe pontificis ſimplex & minor poſſit
Ambroſius dici ſacerdos. ⌊Apparuit aũt illi angelus dñi.⌋ ſ. Gabriel vt infra patebit. Deniq; ſcd̃m Am-
broſiũ in ſcripturis deus & angeli apparere dicunẗ, quoniã improuiſe & repentine videnẗ, ita »
ꝙ eoꝝ aſpectus ꝓuideri non valet ſeu ꝓſentiri ſiue ꝓſciri ⌊ſtans (in corpe q̃d aſſumpſit) à de-
xteris altaris incenſi.⌋ de quo altari atq; incenſo iam habitũ eſt, ſtetit equidẽ iuxta dexteram »
partẽ altaris ſuꝑ quod Zacharias incenſum ponebat. Et apte ad dextram ſtetit, qm̃ dignior »
ſitus angelo lucis congruebat, & ꝑ dextrã proſperitas, pietas, & conſolatio, deſignanẗ. Ange
lus aũt ſaluberrima & gaudioſiſſima annuntiare aduenit, quia nõ ſolum Iohãnis, ſed & Chri
ſti denuntiauit ortũ ſiue aduentũ, ſummã quoq; diuinæ pietatis grãm inſtare diſſeruit. Rur-
Hebr.4 ſus, qm̃ ſacerdoti apparuit, & Chriſti q. ẽ ſummus ſacerdos verumq; ſacrificiũ nũtiauit aduẽ
tum, ritẽ in templo angelus apparebat. Item, ad oſtendendũ, quàm gratũ ſit deo ſacerdotem
in templi obſequio deuote ac ſedule occupari, quãta etiã ſit dignitas ordinis & officij ſacer-
dotalis. ⌊Et Zacharias turbatus eſt videns (angelũ tam ſplendentẽ) & timor irruit ſuꝑ eũ.⌋
hoc eſt, incidit & ex ſuꝑiori cauſa incidit cordi eius ex inſolita viſione. Connaturale eſt nãq; »
fragilitati humanæ ex viſione cœleſtiũ ciuiũ aut ſpirituum defunctoꝝ vehementer mirari,
immutari, turbari, vereri, quia ignotum, rãrum, inſolitumq; conſiſtit quod accidit, & qa alte
rius conditionis ſeu altioris poteſtatis eſt quod apparet, ita ꝙ homo frequẽter primo occur-
ſu ignorat quid ſit, aut cur venerit, propter quod ſæpe de proprio pauet periculo, atque de
rei exitu contremiſcit. Angeli quoq; cũ conſueto ſplendore atq; fulgureo vultu apparere ſo F
lent. Vnde & Daniel ait ad angelum: Dñe in viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, ſed &
Danie.10 halitus meus intercludiẗ, & nihil in me remanſit viuũ. Hinc Prophetæ mirabilibus dei con-
Ezech.1 ſpectis cadere conſueuerũt, iuxta illud Ezechielis: Vidi & cecidi ſuꝑ faciem meã. Ambroſius
Ambroſius quoq; hic ait: Vtinã & nobis ad altaria, ſacrificiũ deferentibus aſſiſtat angelus, imò ꝓbeat ſe
videndũ. Non em̃ dubites aſſiſtere angelum qñ Chr̃us immolaẗ. Iteꝝ ait: Perturbamur & à
noſtro alienamur affectu, qñ præſtringimur alicuius ſuperis poteſtatis occurſu. Idem fatetur
Chryſoſtomꝰ. Chryſoſtomus, dicens: Non poteſt homo quãtumcũq; ſit iuſtus, abſq; timore cernere ange
lũ. Hinc Zacharias aſpectum nõ tolerãs ꝓſentiæ angeli, nec fulgorẽ illum valẽs ſufferre, tur-
Origenes batur. Quibus cõſonat Origenes: Noua (inquiẽs) facies humanis ſe obtutibus prȩbens turbat
mentẽ, animumq;. Hinc angelus ſciens hãc humanã eſſe naturã primũ ꝑturbationi medetur
Athanaſius Nam ſubdiẗ: ⌊Ait aũt ad illum angelus: Ne timeas Zacharia.⌋ Ait quippe Athanaſius in vi-
ta ſancti Anthonij: Non difficilis eſt bonoꝝ ſpirituũ malorumq; diſcretio, ſi em̃ poſt timorẽ »
ſucceſſerit gaudiũ, à dño veniſſe ſciamus auxiliũ, quia ſecuritas aiȩ ſignũ eſt maieſtatis p̃ntis, ſi
Beda aũt incuſſa formido ꝑmanſerit, hoſtis eſt q videẗ. Hinc aſſerit Beda: Sicut humanæ (inquiẽs)
defectionis eſt terreri, ſic angelicæ dignitatis eſt de ſuo aſpectu pauentẽ blandiẽdo cõſolari.
Econtra dæmones quos de ſua ꝓſentia territos ſentiunt, ampliore terrore commouẽt. Itaq;
Eſai 41 ne timeas. i. timor immoderatus qui actũ impedit rõnis, om̃isq; turbatio mentis tollẽs quie-
tẽ, recedat à te, eſtoq; conſolatus & gaudens in dño. Id itaq; angelicȩ bonitatis, charitatis, pie
tatisq; eſt, vt hoĩem bonũ nõ induratum ac rẽprobũ ſua viſione inquietatũ, tremefactũ, tur-
batum,

A deiectū tranquillet, conſolet, cōfortet, quēadmodū diabolicæ impietatis eſt, incuſſum auge-
re timorē, vt rectæ rationis impediat iudiciū. Verūtamen ſæpenūero Satanas in angelū lucis 2. Cor. 11.
transſiguratus hoībus apparuiſſe legit, & nihilominus verba blanda ac cōſolatoria protuliſſe
vt per hoc de ſuper veniſſe crederet: ſicut in vita ſancti Martini narrat, ſed mentē interius di
recte cōſolari & cōfortare nō valet, quia nec immediate atq; directe agit in eā, quēadmodum
" angelus eā illuminando. ⌊ Exaudita eſt deprecatio tua, ⌋ quā nunc in ſacrificando & incen-
ſum ponendo corde & ore fudiſti. Dicūt aliqui, ꝙ nō ſolū pro Chriſti aduētu, ſed & pro filio
exorauit. Auguſtinus vero in lib. de quæſtionibus euāgeliȷ̄ cōtradicit & dicit: Nemo orat ac
cipere, q̊d ſe accepturū deſperat. Vſq; quo aūt deſperauit ſe filiū habiturū, q̊d nec angelo filiū Auguſtinus
promittenti crediderit. Probabile tn̄ eſt, ꝙ iā ante frequēter pro hac re deprecatus ſit dn̄m, ſi
cut & Iſaac orauit pro ſobole, cernēs ꝙ cōiunx ſua ſterilis eſſet, vt patet in Geneſi. Anna quo Gene. 25
q; (vt in lib. Regū legit) & aliȷ̄ ſancti veteris teſtamēti. Tunc em̄ grande corā hoībus fuit op-
probriū, cōiugiȷ̄ fructu carere. Inſuper Zacharias (vt aliqui dicūt) orauit etiā pro liberatione 1. Reg. 1.
Iudæorū à dominatu Herodis & alienigenarū, tributoq; Romanorū. Certius aūt tenendū eſt,
ꝙ pro aduētu Meſſiæ totis orauit ꝓcordiȷ̄s, & pro ſpūali ſalute. Et qm̄ deus liberaliſſimus da- Zacharias pro quo dn̄m orauerit.
tor ac exauditor eſt & munificentiſſimus benefactor abūdantia pietatis ſuæ merita ſupplicū
excedēs & vota ſeu deſideria, nō ſolū demonſtrat ſe Zachariā audiſſe, imò & plura q̄ petiȷ̄t ſe
daturū teſtat, vtpote filiū tā electū, tantaq; gratiarū chariſmata vniuerſæ Iſraeliticę plebi per
" eū, Nā ſubdit, ⌊ & Elizabeth vxor tua pariet tibi filiū. ⌋ Cōſequēter angelus nomē coniugis
" Zachariæ expreſſit, ne de alia ſe putaret filiū habiturū, eo ꝙ iſta vetula eſſet ac ſterilis, ⌊ & vo
" cabis ⌋ .i. eſſe dices, ſeu vocādo exprimes, ⌊ nomē eius Iohānes, ⌋ vel vocabis nomē eius no-
B minatū .i. rē ipſam ſeu filiū tuū Iohannē .i. noīe hoc nominātē q̊d eſt Iohannes. Itaq; propter
certitudinē prophetiæ nomē filiȷ̄ naſcituri exprimit, & propter ſanctitatē ac dignitatē eius
futurā, itē ob noīs interꝑtationē rei ſignificatæ cōuenientē. Iohānes nāq; in q̊ eſt gr̄a interꝑta
tur. Recte ergo Iohānes vocari ꝑcipit, cui tāta fuerat gr̄a danda, vt de ipſo Chr̄s teſtatus ſit: Matth. 10
Inter natos mulierū nō ſurrexit maior Iohāne Baptiſta, q & Chriſtū (ꝑ quē gr̄a & veritas fa Luc. 7
cta eſt) cecinit ad futurū, & monſtrauit ꝓſentē. Deniq; ſex hominū noīa prænunciata legunt Iohā. 1.
in veteri teſtamento, videlicet Iſaac, Sampſonis in lib. Iud. ſecundum aliā translationem, vt Gene. 18
aliqui dicunt. Translatio nanq; Hieronymi ita non habet, Ioſiæ, vt in libris Regum patet, Hi Iudicū. 13
tres ſancti fuerunt. Item Iſmahelis, Agag, & Cyri, quos reprobos fuiſſe aſſeritur, quod de duo 3. Reg. 13
" bus vltimis conſtat, ⌊ & erit tibi gaudium & exultatio, ⌋ id eſt in natiuitate eius tanta tibi in Gene. 17
mente lætitia erit, quod redundabit in corpus, vultuq; hilaris apparebis, & ex magnitudine Num. 24
gloriationis tuæ tota tua natura ſuauiter reflorebit, non ob id dumtaxat, quod filius tibi ſit Eſa. 45
natus, ſed quoniam filius talis ac tantus, tamq; prælectus à deo, ſicq; implebitur in te illud Sa
pientis: Exultat gaudio pater iuſti, & qui genuit ſapientem, lętabitur in eo. Rurſusq; ſcriptū Prou. 23
eſt: Gloria patris, filius ſapiens. Præterea quantū de bono gloriādum ſit filio, patet per illud Proue. 10
Eccleſiaſtici: Ne iucunderis in filiȷ̄s impiȷ̄s, ſi multiplicantur. Melior eſt vnus timens deum, q̄ Ecc. 16
mille filiȷ̄ impiȷ̄. Et vtile eſt mori ſine filiȷ̄s, q̄ relinquere filios īpios. Dicit quoq; Ambroſius:
Admonētur hoc loco parentes gratias agere deo, tā pro ortu q̄ pro meritis filiorū. Non em̄ Ambroſius
mediocre dei munus eſt dare liberos propagatores generis, ſucceſſionis hæredes. Diuinū igi
" tur munus fœcunditas eſt parētis, ⌊ & multi in natiuitate eius gaudebūt, ⌋ videlicet cognati
tui, amici atq; vicini, quos multæ cauſæ ad cōgratulationē hāc induxerūt. Primo, quoniā Za
C charias & Elizabeth oībus ſingulariter chari fuerunt, idcirco eorū proſperitati & gaudio cō-
gaudebant. Secundo, propter nouitatem, magnitudinemq; miraculi, quod videbant in pue-
ro ſupernaturalr̄ ædito. Tertiò. quia in puero nato cōſiderauerūt diuinā fuiſſe viſionē imple-
tā, quā habuit Zacharias. Quarto, quia ſperabāt hunc puerū magnæ fore vtilitatis & gratiæ,
ita ꝙ totus populus Iudæorū ex ipſo proficeret atq; diuinitus iuuaret per ipſum. Deniq; ſin-
gulis annis in natalitio eius omnes Chriſtiani ſpecialr̄ glorianf, quod tanti ſancti ſocietatem
ſortiti ſunt, & quia in peccato natus non fuit vt cæteri ſancti cōmuniter, ſed mundatus & ſan
ctificatus fuit in vtero matris. A Sarracænis quoque eius natiuitas feſtiuaf, hinc ratio gaudiȷ̄
" ſubdit. ⌊ Erit em̄ magnus, ⌋ magnitudine ſpūali, quæ eſt magnitudo gratiæ & ſapientiæ ac
" virtutis, ita quod eſſe maiorē eſt eſſe perfectiorē, ⌊ coram dn̄o, ⌋ .i. vere, ita ꝙ deus iudicabit
eum talem. Quidā vero magni ſunt, nō vtiq; corā deo, ſed corā propriȷ̄s oculis & coram ho-
minibus ſicut hypocritæ & ſuperbi, quorū cuilibet dicit: Depone magnitudinē tuam abſque Iob. 36
tribulatione. Quis autē beatiſſimi huius Iohānis magnitudinē poſſit exprimere? Sed angel9
cōſequenter eā declarat, & Chr̄s vnico teſtimonio cōplexus eſt multa. Inter natos (inqui- Matth. 10
ens) mulierū nō ſurrexit maior Iohanne Baptiſta. Inſuꝑ (ſecundū Ambroſiū) ſicut corporis Luc. 7
ita & aīæ numeramus ætates, nō ratione tēporis, ſed qualitate & gradu virtutis, vt vir perfe- Ambroſius
ctus ille dicat, qui pueritiæ caret errore, & lubricū adoleſcētiæ animi maturitate trāſcēdit, pu
ſillus aūt, qui nullum adhuc virtutis habet proceſſum. Poſtremo ſecūdum quatuor dimen-

CAP. I. ſiones corporales,ſpiritalis quoq; magnitudo in quatuor proportionaliter conſiſtit,puta in D
altitudine cõuerſationis,ſeu cõtẽplationis,vel dilectiõis diuinæ,in latitudine charitatis fra-
Matt. 24 Ephe. 3. ternæ,in profunditate humiliationis,in longitudine perſeuerãtiæ vſq; finẽ,ſecũdũ illud apo
ſtoli ad Epheſios: Vt poſſitis cõprehendere cũ oĩbus ſanctis ꝗ ſit longitudo,& latitudo &
Beda. ſublimitas & profundũ ⌊ vinũ & ſicerã non bibet.⌋ Secũdũ Bedam,per ſicerã Iudæi intelli- »
Iudicũ. 13 gũt omnẽ potũ inebriatiuum de quacũq; ſit cõfectus materia,per ꝗd auſteritas vitæ Iohãnis
parcitaſq; ſignãtur. In libro Iudicũ ꝗq; hæc pocula legũtur Sampſoni ꝓhibita,qm̃ Nazare-
Leuiti. 10 us dei fuit ab vtero matris vſq; ad diem mortis. Iohãnes vero ſublimius fuit Nazareus dei.i.
deo cõſecratus toto tẽpore vitæ ſuæ,ideo per omne tẽpus ſuæ vitæ ab his abſtinuit potibus,
ſicut in lege abſtinebãt ab his Nazarei tp̃e cõſecrationis,ſeparatiõis ve ſuæ,& poſtea vinũ bi
Nume. 6 berę potuerũt,vt in libro Numeroꝝ deſcribitur. Decuit autẽ Iohannẽ tantæ abſtinẽtiæ eſſe,
vt teſtimoniũ eius de Chr̃o credibilius redderet, inſinuaretq; per vitæ ſuæ rigorẽ, ꝗd Chr̃s
in primo ſuo aduẽtu tẽporaliũ abũdãtiam,& corpoꝝ oblectamẽta,nõ eſſet daturus,vt ob-
tenebratiſſimi præſtolantur Iudæi ⌊ & ſpũ ſancto replebitur ⌋ hoc eſt gratia,doniſq; ſpiri- »
tus ſancti ⌊ adhuc ex vtero matris ſuæ ⌋.i.in vtero maternali,ſeu anteq̃ egrediatur ex eo, qua »
Hiere. 1 gratia à peccato originali purgabitur,& donis ſpũs ſancti anima eius ornabitur,atq; ad ope-
randũ meritorie diſponetur,quẽadmodũ dñs loquitur de Hieremia. Antequã exires de ven-
tre ſanctificaui te,& per vtriuſq; in vtero ſanctificationẽ omnimoda ſanctificatio,innocen-
centia ac puritas Chriſti in vtero virginali eſt ꝓfigurata. Veruntamẽ maior & gratioſior fuit
Iohan. 4 ſanctificatio Iohãnis quàm Hieremiæ,ſicut & eius natiuitas ac perſona propinqores fuerãt
Chriſto,ꝗd & ex ipſo modo loquẽdi ſacræ ſcripturæ elicitur. Nõ eñ de Hieremia aſſertum E
Prouer. 15 Sapiæ. 1 eſt,ꝗd ſpũ ſancto repleretur in vtero. Interea cũ ſpũs ſanctus ſit verus, incircũſcriptuſq; de-
us,certũ eſt ꝗd per eſſentiã ſit vbiq;,nihilominus in pc̃õribus eſſe negatur, qa per gratiã eis
non ineſt. Propter ꝗd in Prouerbijs legitur: Longe eſt dñs ab impijs. Itẽq;. Spũs ſanctus diſ-
ciplinæ effugiet fictũ,& auferet ſe à cogitationibus q̃ ſunt ſine intellectu. Hinc ſpũs ſanctus il
lis dicit infundi & dari,qbus dona eius ad grãm gratũ facientẽ ſpectãtia infundunt ac dãtur,
quos & inhabitat,quã diu in charitate & gratia manẽt,illos vero fertur implere, qs ſingulari
Ambroſius & abundanti perficit gratia. Ideo dicit Ambroſius. Cui ſpũs ſanctus infunditur,magnaꝗ; eſt
plenitudo virtutũ. Deinde efficacis doctrinę Iohãnis oſtẽditur ⌊ & multos filioꝝ Iſrael cõ- »
uertet ad dñm deũ ipſoꝝ ⌋.i.ad Chriſtũ,de quo protinus ſubditur ⌊ & ipſe ꝓcedet añ illum ⌋ »
Marc. 1. Iohan. 1. Matt. 3. Marc. 1. Lucæ. 3. hoc eſt añ Chriſtũ,cuius fuit ꝓcurſor,eius aduentũ annuntiãdo, ipſumq; monſtrãdo, ac alijs
modis populũ ad Chriſti fidem diſponẽdo, vtpote baptizando,impios increpãdo, & oẽs
ad ſe confluentes ad virtutes hortãdo,prout vt infra in textu narrabitur. Per hoc autẽ, quod
angelus Chriſtũ nominat dñm deũ Iſrael,cõfunditur hæreſis Arrij,negãs ꝗd Chr̃s ſit verus
Iohan 1 deus,inſania quoq; Manichęi dicentis,aliũ eſſe deũ legis ſeu Iudæoꝝ,& alium Euangelij ſeu
Chr̃ianoꝝ,ꝑfidiaq; Fotini,Chr̃m ex Maria incepiſſe,nec añ fuiſſe,dicentis: Itaq; añ Chr̃m F
ꝓceſſit & ſuo baptiſmo Chr̃i baptiſmũ,ſua paſſiõe Chr̃i occiſionẽ,ſuo ad lymbum deſcenſu
Chr̃i deſcẽſu ad eũdẽ,ꝓcucurrit & ꝓſignauit ⌊ in ſpũ & virtute Heliæ ⌋.i.tali gr̃a & fortitu- »
3. Reg. 17 dine à ſpũ ſancto cõceſſis,in quali ſpũs ſancti gr̃a & virtute Helias fecit opa virtuoſa,quæ de
3. Reg 18 ipſo in libris Regũ ſcribũtur,atq; ſecũdũ Chr̃i ꝓcedet aduẽtũ,vt Malachias habet,vel in ſpũ
3. Reg. 19 Malach. 4 prophetiæ & gratiæ,& virtute iuſtitiæ,qbus fulſit & vixit Helias. Vterq; eqdẽ propheta &
3. Reg. 19 heremita ac feruẽs zelator iuſtitiæ fuit,& ſicut Helias redarguit Achab regẽ Iezabel cõiugẽ
Mat. 14 Marc. 6 eius,ſic Iohãnes Herodẽ & Herodiadẽ. In aſperitate ꝗq; veſtitus & victus cõuenientiã præ-
Lucæ. 3. cipuam habuerũt. Secũdũ Auguſtinũ autẽ,nõ ait in anima Heliæ,quoniã animæ nõ trãſcor-
Auguſtinus porãtur,ſed in ſpũ & virtute Heliæ. Spiritus enim qui fuit in Helia, venit in Iohannem, & ſi-
militer virtus eius ⌊ vt conuertat corda patrũ in filios ⌋ id eſt Iudæos ſui tẽporis faciat patri- »
archis & prophetis olim defunctis amabiles & cõformes,inducẽdo eos ad fidẽ & gratiam ac
Chr̃i baptiſmũ,per quæ patres illi reputabũt iſtos vere amãdos,& corda ſua cõuertẽt per a-
morem ad iſtos,vel ꝑ corda patrum intelligunt vere ac ſpũales intelligẽtiæ ſcripturaꝝ,quas
intelligẽtias præfati patres ſortiti ſunt. Tũc ergo Iohãnes corda patrũ illoꝝ cõuertit ad fili-
Matt. 3. os.i.ad Iudæos,quãdo perſonaliter prædicauit,quãdo illorum ſpiritualẽ ſciẽtiam iſtis com-
Marc. 1. municauit ſeu ꝓdicauit. Rurſus: Patres intelligi poſſunt progenitores ſeu maiores diſcipulo
Lucæ. 3 rũ,apoſtolorũq; Chr̃i,q primo cõtra euãgeliũ ſæuiebãt,poſtea vero ꝑ Iohãnẽ & ap̃los ſunt
cõuerſi,& filijs ſuis ꝓfatis cõcordes effecti. Deniq; iſtud Helias eſt facturus circa ſcd̃m Chri-
Malach. 4. ſti aduẽtũ,ſicut ꝑ Malachiã dñs cõteſtat: Ecce ego (inquiẽs) mittã vobis Heliã prophetã an-
teq̃ veniat dies dñi magnus & horribilis,& cõuertet cor patrũ ad filios,& cor filioꝝ ad prẽs
eoꝝ ⌊ & incredulos ⌋.i.perfidos Iudęos conuertet ⌊ ad prudentiam iuſtoꝝ ⌋ hoc eſt veram
2. Cor. 3 ſapientiam,Euangelicamq; doctrinam,& ſpũalem intelligentiã ſcripturaꝝ,ne legem carna »
liter intelligãt,nec literã (q̃ occidit) ſequãtur, de qua prudẽtia ad Romanos aſſerit: Prudẽtia
Roma. 12 ſpũs vita & pax,ſed & vera diſcretio prudẽtia eſt iuſtoꝝ,qua deo rationabiliter obſequũtur,

iuxta

A iuxta illud apoſtoli: Rationabile obſequiū veſtrū. Quid āt ſit ita cōuertere corda patrū in fili Roma.12
" os atq; incredulos ad iuſtoꝝ prudentiā, ſubdit, ⌊parare dño plebē perfectā,⌋. Per hanc in-
ſtructionē ſeu illuminationē & cōuerſionē Iudæorum eos diſponat ad euangelicæ legis ob-
ſeruantiā ſtabilem & ſyncerā, per quod fiant plebs Chriſti perfecta, q̄d maxime fuit impletū
in Iudæis poſt Chriſti aſcenſionem & paracleti miſſionem per apoſtolos in Hieruſalem con
uerſis, qui (ſicut in actibus apoſtoloꝝ habet) deo perfectiſſime ſeruierunt, ad quam conuerſi- Act.2.3
onem Iohānes diſpoſitiue fuerat operatus. Nam multos illoꝝ qui per apoſtolos fuerunt ple
ne conuerſi, ipſe aliquo modo cōuertit, & ad fidem Chriſti diſpoſuit, Chriſtū veniſſe docen- Marc.1. Act.19
do, atq; in nomine Chriſti venturi baptizando. Aliqui quoq; ex Iohānis diſcipulis Chriſto Iohā.1.
ſe coniunxerūt, ſicut Andreas, & facti ſunt plebs Chriſti pfecta. Hinc infra Zacharias loquit
ad Iohannem. Præibis ante faciem dñi parare vias eius, ad dandā ſcientiam ſalutis plebi eius,
in remiſſionem peccatorum eoꝝ. Multi equidem per pdicationem Iohannis crediderunt in
Chriſtū, quāuis poſtea circa Chriſti paſſionē atq; in ea fuerint per ſacerdotes, ſcribas, & pha
riſæos ſeducti, & à Chriſto auerſi, qui rurſus miſſo ſpū ſancto per Apoſtolos pleniſſime ſunt
" conuerſi. ⌊Et dixit Zacharias ad angelū: Vnde hoc ſciam? ⌋. i. quo ſigno cognoſcā certiſſi-
me vera eſſe quæ promiſiſti? Mos etenim erat Iudæis, audito aliquo admirando, quærere ſi-
gnum certificās. ſ. ſupernaturalem effectū, quo deus teſtaret ſeu declararet veꝝ eſſe quod di-
cebat, vt patet in Gedeone, Ezechia & alijs multis. Hæc aūt loquutus eſt Zacharias dubitan- Iudicū.6
do, quia non ad dei omnipotentiam, ſed ad naturæ curſum, naturalem'q; ordinē & cauſalita- 4.Reg.20
" tem reſpexit, ſicut ſequentia pādunt eloquia. ⌊Ego em̄ ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in Eſa.37
" diebus ſuis, ⌋ quaſi dicat. Præ ſenio ſteriles ſumus. Non videt Zacharias fuiſſe ambiguus de
angeli qualitate, an. ſ. fuerit ſpūs bonus, an nequā, imò cognouit q̄ eſſet angelus lucis, quia in
B ſacro loco ac cultu diuino apparuit, tam'q; ſalubria nunciauit, dei honorē & cōmunē ſalutem
concernētia, & ex modo loquēdi ac conſolādi, quem habuit angelus, hoc ipſum pēſauit. Cū
ergo iſta cognouerit, culpabile fuit quod diſcredēs expetijt ſignū, ideo reprehendit & punit
" tamen pijſſime. ⌊Et reſpondens angelus dixit ei: Ego ſum Gabriel, ⌋ de quo in Daniele legi Danie.9
ſti, q̄ fidelis ſit populi tui adiutor, idcirco de veritate verboꝝ meoꝝ ambigere non debebas, Tobiæ.12
" ⌊qui aſto ante deū ⌋. i. vultui dei inceſſanter intendo & quorſum verſus proceſſero, à beati-
fica diuinitatis cōtemplatione nuſquā auertor neq; recedo, ideo aſto ante deum, tanquam ad
obediendū paratus, atq; in bono immobilr̄ confirmatus, & inuariabili deo ſtabiliter, inauer
tibiliter'q; intentus, propterea mentiri nō valeo. Hoc modo oēs angeli ſancti deo aſtare dicū
tur. Interdū vero aſtare ſiue aſſiſtere ſtrictius ſumit, prout egreſſionē ſeu emiſſionē ad exteri-
ora officia ſeu ad viatores excludit: ſic'q; ſuperioꝝ ordinū angeli deo aſſiſtere, inferioꝝ mini-
ſtrare dicunt, iuxta illud Danielis: Millia milliū miniſtrabāt ei, & decies millies cētena mil- Danie.7
lia aſſiſtebāt ei. Sumēdo aūt aſtare, primo modo etiā apud Tobiam angelus quidā fatet: Ego
ſum (inquiens) Raphael angelus vnus ex ſeptē, qui aſtamus ante deū. In Apocal. habet: Gra- Tobiæ.12
tia vobis & pax à deo & à ſeptem ſpiritibus qui in cōſpectu throni eius ſunt. Sic demū ſcrip- Apoca.1.
tū eſt in Iob: Factū eſt cū quadā die veniſſent filij dei vt aſſiſterēt corā dño, quod ibi de infe- Iob.1.
" rioribus angelis dicit, ⌊qui miſſus ſum loqui ad te, & (pro id eſt) hæc tibi euāgelizare, ⌋ q̄d eſt
bonū qd annūciare. ¶ Itaq;, ſi miſſus fuit à deo, ſtetit'q; realiter corā Zacharia in tēplo, q̄mo
do pro eodē tpe fuit aſtans ante deū? Qui em̄ aſtat ante deū, videt eſſe in cœlo, angelus autem
in pluribus locis ſimul eſſe nō pt. Et r̄ndendū, q̄ deus tanq̄ immenſus vbiq; eſt: vnde vt mens
creata ei aſſiſtat ſeu aſtet nō oportet quod ipſa in cœlo ſit, imò quocūq; vadat, veniat vel exi-
C ſtat, intra incircūſcriptibilē deū manet, cui oīs ille aſtare aſſerit, qui ei prompte obſequit, aut Contemplatio
cōtemplādo infigit. Cōtemplatio aūr certū nō exigit locū. Hinc ait Pſalm̄. Mane aſtabo ti- certū non requi
" bi & videbo. ⌊Et ecce. ⌋ Per hāc vocē, ecce, aduerbialr̄ demōſtrat aut inſinuat notabile eſſe rit locum.
" q̄d dicit ſeu monſtrat, ⌊eris tacēs, ⌋ ita q̄ vſu loquēdi carebis, ⌊& nō poteris loqui, ⌋ qa & fa
cultatē loquēdi amittes, erat'q; facile angelo inſtrumēta loquelæ taliter immutare, q̄d verba
formari nō poterāt, ſicut in Geneſi legitur, angelū tetigiſſe neruū Iacob, q protinus claudica- Gene.32
" uit, ⌊vſq; in diē q̄ hæc fient ⌋. i. vſq; ad diē natiuitatis, vel potius circūciſionis pueri, qn̄ voca
tū eſt nomē eius Iohānes, vt dixerat angelus. Nō em̄ Zacharias loquelā recepit ante diē cir-
cūciſionis Iohānis, vt infra deſcribitur. Itaq; angelus deo ſibi inſpirāte dedit Zachariæ ſignū
vt petijt, ſed nō tale quale optauit: & iuſte atq; vtilr̄ ſignū pœnale ac inſtructiuū ad fidē ſumit
in ſubtractiōe loquelæ, vt qui diſcredēdo fuit loquutus, tacēdo diſceret eſſe verbis cœleſtibus
credulus, nēpe (vt ait Chryſoſtomus) dū deus aliquid indicat, oportet illud in fide ſuſcipere. Chryſoſtom⁹.
Nā ſup huiuſcemodi diſceptare cōtumacis eſt aīæ. Itaq; ſignū iſtud in quātū fuit pœnale, da-
" tū eſt Zachariæ in pœnā ſuæ incredulitatis, vt ſubdit, ⌊pro eo q̄d nō credidiſti verbis meis q̄ Eccle.3
" implebunt in tpe ſuo ⌋. i. tpe congruo, diuinitus'q; pfixo, iuxta illud Sapiētis: Oīa tēpus ha-
bent, & ſuis ſpacijs tranſeunt vniuerſa ſub ſole. Veruntamen putandum non eſt, quod Za-
charias putauerit verba angeli eſſe falſa, nec penitus fuit incredulus, ſed partim diſcredēs atq;

CAP. I. ambiguus, nimis conuertendo ſe ad naturalium curſum, ordinemq́ cauſarum, non ad conſiderationem om̃ipotentiæ dei, & certitudinem nuncij. ⌊Et erat plebs expectans Zachariam⌋ quia (vt dictũ eſt) foris manſit in atrio, nec ſancta ingredi potuit, neq; recedere debuit donec cõpleto ſacrificio, ſacerdos qui pro ipſis orauit, egrederet. ⌊& mirabantur q̃ tardaret ipſe in tẽplo⌋ præter ſolitũ. Non em̃ conſuetum fuit tã diu inſiſtere tali ſacrificio, & cauſam dilationis ignouerunt. ⌊Egreſſus autem de templo⌋ & loco altaris incenſi ⌊non poterat loqui ad illos, & ignouerũt q̃d viſionẽ vidiſſet⌋ i. cœleſtẽ apparitionẽ ſeu angelicã reuelationẽ habuiſſet ⌊in tẽplo⌋ Hoc etem̃ cõſiderauerũt ex mora pfata, & mirabili vultus ſui alteratione, ex colloqo angeli, ex amiſſione q̃q; loquelę. Voluit em̃ deus ſciri à populo q̃d ei angelus apparuiſſet, q̃tenus poſtea cognita plenius veritate, & q̃liter angelus natiuitatẽ pnũtiaſſet Iohãnis, populus iã inciperet diſponi ad fidẽ aduẽtus Meſſiæ, quẽ & Zacharias iſte vtiq;
Sapiæ. 12 prædicauit veniſſe, vñ & ſupſapiẽtiſſimo deo oĩa optima moderãte ac diſpenſante, pmiſſus eſt Zacharias incredulitatẽ incidere, atq; loquela priuatus ẽ, quatenus fama Iohãnis cordibꝰ Iudæorũ tenatius ac celebrius infigeret, ſicq́ poſtea teſtimonijs eius de Chr̃o celerius crederẽt. ⌊Et ipſe erat innuẽs illis⌋ i. viſibili ſigno ſeu nutu indicauit eis, vt eẽnt cõtẽti atq; abirẽt, & forte q̃ aliq̃d ſibi diuinitꝰ cõtigiſſet ⌊& pmãſit mutus⌋ vſq; ad diẽ circũciſiõis Iohãnis, ita & q̃libet obmuteſcere debet facta ſibi reuelatõe ſupna, nec illã mox prodere, q̃uſq; deus eam voluerit alijs pãdi. ⌊Et factũ eſt vt impleti ſunt dies officij ſui⌋ i. cõpleta hebdomada q̃ miniſtrauit in tẽplo infra quã mãſit (vt dictũ eſt) circa tẽplũ ⌊abijt in domũ ſuã⌋ q̃ (vt legit) nõ fuit in ciuitate Hieruſalẽ, ſed in alia q̃dã. Cũ ergo ſacerdotes veteris legis, q̃rũ ſacerdotiũ vile carnale, ac typicũ fuit, reſpectu ſacerdotij Chr̃i ſeu Euãgelicæ legis, ita ab ingreſſu propriarũ
Sacerdotũ veteris inſtrumẽti continentia. domorũ ab acceſſu q̃q; legitimarũ abſtinuerint cõiugũ, atq; circa tẽplũ manẽtes, puritati ac deuotiõi, ita vacauerint tpe ſui officij, q̃ damnabiles & ſcelerati ſunt ſacerdotes iã Chr̃i, qui vel q̃tidie vel frequẽter ſacramẽta Chr̃i cõtrectãt, alijſq; miniſtrãt & celebrãt, & tñ carnalibꝰ vitijs ingnant, & nõ ſuis miſcent. ⌊Poſt hos aũt dies⌋ ſ. Zacharia in domum ſuã reuerſo ⌊cõcepit Elizabeth vxor eius⌋ q̃ vel p reuelationẽ ſupnã, vel p ſigna mariti vel aliorũ relatu cognouit, q̃d vir ſuus viſionẽ vidiſſet, & non ex carnalis voluptatis amore aut ppria motiõe ſed deſiderio prolis, & ex inſpiratiõe diuina eã in tãta ſenectute accederet, idcirco reniti non debuit. Cõcepit ãt (ſcd̃m expoſitores) mẽſe Septẽbri octauo Calẽdas Octobris, luna XI. in eq̃noctio autũnali ⌊& occultabat ſe mẽſibus q̃nq; dicẽs, q̃a ſic fecit mihi dñs⌋ i. fœcũditatẽ hãc ſupnaturalr̃ mihi donauit ⌊in diebus (ſenij mei) q̃bus reſpexit⌋ i. ſuo pio om̃ipotẽti cauſaliſſimoq́ reſpectu dignatus ẽ ⌊auferre opprobriũ meũ inter hoĩes⌋ i. cõfuſionẽ quæ mihi
Deute. 7. ab hominibus imminebat, eo q̃d ſterilis eſſem. Sterilitas q̃ppe in lege maledictiõi ſubiacuit,
Sterilitas i lege maledictiõi ſubiacuit. nõ q̃d infęcũdi eẽnt apd̃ dñm maledicti, cũ nec Helias nec Hieremias viri ſctiſſimi duxerit cõiuges, ſed maledictio illa fuit q̃dã hũanũ opprobriũ, q̃m pudor fuit cõiugatis, nuptiarũ fru-
Ambroſius ctu carere, imò Ambroſius ait: Pudor eſt fœminis nuptiarũ pmia nõ habere, quibus hæc ſola eſt cauſa nubẽdi. Hoc tamen pro tpe gr̃æ ita intelligẽdũ nõ eſt, quaſi non ſit cõiugatis magis meritorium amore dei & caſtitatis penitus cõtinere q̃ proles genẽrare, q̃a homines reputãt inhoneſtũ in matrimonio prolem nõ procreare. Apud deũ vero quædã ſterilitas felix aſſeri-
Sapiæ. 3 tur, iuxta illud Sapientis: Felix ſterilis & coinquinata q̃ neſciuit thorũ in delicto. Deniq; q̃uis ſancta Elizabeth lætata ſit valde de conceptione filij tam illuſtris, & q̃d ſupernaturaliter fœcunda effecta eſt, itemq́; quia cõſiderauit q̃ filius naſciturus eſſet magnæ perfectionis futurus, & q̃a à nota ſterilitatis fuerat liberata, erubuit tamen, q̃ in ſenectute ſua acciderit iſtud
Eccleſ. 3 quãdo de lege cõmuni nõ eſt tẽpus cõmixtionis, prout in Eccleſiaſte ſcriptũ eſt. Tẽpus am-
Gene 18. plectendi, & tẽpus longe fieri ab amplexibus. Sic & Sara ait in Geneſi: Poſtq̃ cõſenui, & do-
Voluntas diuina nulla pſtringitur lege. minus meus vetulus eſt, voluptati operam dabo? Tanq̃ diceret, indecẽs eſt. Verũ diuina voluntas nulla lege præſtringitur, nullo ordine coartatur, ſed om̃is legis & ordinis cauſa ſupertranſcendit, ideo quicquid iuſſerit, bonum, iuſtum, & decẽs eſt, quocũq; tempore id agi mãdauerit. Itaq; ex pudore ſeu erubeſcentia occultauit ſe Elizabeth mẽſibus quinq;, ſcilicet donec beatiſſima virgo Maria conciperet, & proles Elizabeth exultans in gaudio propheta-
Origenes. ret, vt Origenes exponit. Porrò hoc loco oſtendit Ambroſius homines quoſdam incontinẽ-
Ambroſius. tes fœminas impręgnatas & grauidas cognoſcere non erubeſcentes eſſe pecoribus irrationabiliores ac turpiores. Sunt em̃ pecora quæ muto quodam opere quaſi loquuntur generandi ſibi ſtudiũ eſſe, non deſiderium coeundi. Siquidem vbi ſemel grauem ſibi ſenſerint aluum, iam concubitum non admittunt, nec amantis laſciuiam, ſed curam parentis aſſumunt. Porrò homines nec conceptis fœtibus, nec deo parcunt, illos contaminant, hũc exaſperant. Ad cohibendam petulantiam tuã manus tui creatoris in vtero ſœtum formantis aduerte. Ille operatur ibidem, & tu vteri illius ſecretum incęſtas libidine, vel pecudem imitare vel deum vere-
Ambroſius. re. Poſtremo ex hoc loco Ambroſius & Beda eliciunt, quantæ curæ fuerit verecũdia ſanctis,
Beda. quia & ipſa Elizabeth de re bona ac licita in tantum erubuit, quòd quinq; ſe menſibus occultauit,

A tauit, eo ꝙ res quæ ſibi acciderat, apud ignorãtes ſpeciẽ habere potuit mali, nẽpe (vt ait Am-
broſi⁹) vnicuiq; officio pſcripta eſt ætas, & q̃d vno tpe decet, alio tpe nõ decet: ſuntq; tẽpora Ambroſius
quædã pſcripta cõiugio, qñ dare operã liberis procreandis decoꝝ fit, dũ anni vigẽt, & ſpes
prolis exiſtit, vbi vero matura ſenectus ſucceſſerit, pudor eſt geſtare indicia coitus quãuis le-
gitimi, grauariq; onere alienæ ætatis, & tumeſcere aluũ nõ ſui tẽporis fructu.

¶ Proſequutio expoſitionis huius capituli, ab eo loco, In menſe autem ſexto miſſus eſt Gabriel. Arti. III.

PRæcurſoris annũciatione & cõceptione deſcriptis, tanq̃ quibuſdam pambulis, nunc
ſaluatoris annunciatio atq; cõceptio deſcribunt. Tanta ſiquidẽ miraculoꝝ excellen-
tia præcurſorem deus ornauit in ſua annunciatione, natiuitate, vt teſtimonia eius de
Chriſto credibiliora cõſiſterent, quæ & ideo deſcribuntur, vt quæ de Chriſto legun Saluatoris an-
" tur, certius, fimiusq; credantur. ⌊In menſe autem ſexto,⌋ à conceptione Iohannis, qui con- nunciatio atq;
ceptus dicit circa finẽ Septẽbris. Chrs aũt circa finẽ Martij. ſ. 25. die eius, nunciatus, conce- conceptio.
ptus & paſſus eſt, ſecundũ Bedã. Martius vero à Septẽbri eſt ſextus, nõ cõputando minutias
vltimæ partis Septẽbris. ſ. octo vltimos dies ipſius, infra q̃s Iohãnes cõceptus eſt, q & hic nõ Beda.
" cõputant, qa cõſuetudo ſcripturæ eſt nõ facere vim in minutijs numeroꝝ ac tẽpoꝝ. ⌊miſſus
" eſt angelus Gabriel à deo in ciuitatẽ Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginẽ deſponſatã
" viro, cui nomen erat Ioſeph de domo Dauid, & nomen virginis Maria.⌋ ¶ Summũ atq; di-
gniſſimũ deſcripturus myſteriũ ſacer Euangeliſta, videlicet vnigeniti filij dei beatiſſimam ac
benedictiſſimã incarnationẽ, oĩa ordinatiſſime ac diſtincte proſequit, cũctaq; plane elucidat
vt eadẽ audientes ſiue legẽtes, illa q̃ geſta ſunt quaſi pſentia oculis animi proponamus, atque
cũ ſumma attẽtione, deuotione, diſtinctiõe, ſingula quæq; pẽſemus, quatenus in recordati-
B one tã ineffabilis beneficij dei ſup nos cordialr accẽdamur, intime deo regratiemur, & nſæ
ſaluationis modũ atq; hiſtoriã mente pura ac iucũdiſſima recolamus. Itaq; circa deſcriptio-
nẽ incarnationis filij dei primo cõmemorat nunciũ q̃d non homo aut vates, ſed angelus fuit,
quẽ etiã nominatim expſſit, q̃d Gabriel extitit, de quo iã dictũ eſt, q in veteri teſtamẽto legit
Danieli apparuiſſe, cui ſuperior angelus. ſ. Michael princeps tũc ſynagogæ loquutus eſt: Ga Danie. 9
briel fac intelligere iſtũ. ſ. Danielẽ viſionẽ, de quo Gabriele Daniel ait: Cunq; adhuc orarem, Danie. 8
ecce vir Gabriel cito volãs tetigit me in hora ſacrificij veſpertini. Hunc angelũ docet Euan
geliſta immediate miſſum à deo vno ac trino, nõ vt fieri ſolet ab angelo ſuperiori, quẽadmo
dũ Zacharias propheta accidiſſe teſtatur: Ecce angelus qui loquebatur in me egrediebatur & Zacha. 2
alius angelus egrediebat in occurſum eius, & dixit ad eum: Curre & loquere ad pueꝝ iſtum,
miſſum (inquã) in ciuitatem Galilææ nomine Nazareth, per quod illud Eſaiæ de Chriſto p- Eſa. 11.
dictũ mõſtratur impletũ: Nazaræus de radice eius aſcendet. Sic eñ Hebraica cõtinet veritas,
ſicq; allegat Matthæus, pro quo Hieronymus tranſtulit, Flos de radice eius aſcendet. Apte Mat. 2
quoq; in Galilæa, nõ in Iudæa nũciatus eſt Chriſtus, ad deſignãdũ, ꝙ Chriſtus relicta Iudæa
trãſmigraturus fuit ad gẽtes, cõuertẽdo illas ad ſidẽ per apoſtolicã pdicationẽ. Galilæa etẽm
trãſmigratio interpretat. Deniq; miſſus eſt ad virginẽ deſpõſatã viro noĩe Ioſeph. ¶ Cur au-
tẽ de virgine deſpõſata voluerit Chrũs naſci, multæ ratiões tradũtur, q̃ quia in omniũ cõme-
tarijs legũt, ptermitto, quaſdã breuiſſime ſolũ tangẽdo, videlicet ne pudiciſſima virgo de for
nicatiõe diffamaret, & ne Chrs de fornicaria natus diceret. Itẽq;, ne Iudæi eũ iuſte cõtẽpſiſſe,
quaſi illegitime genitũ viderẽtur, & vt diabolus minorẽ haberet occaſionẽ ęſtimãdi quod Ie
ſus eſſet Meſſias, eo ꝙ de cõiuge viri eſſet exortus, quẽ nouerat de virgine naſcituꝝ. Poſtre-
C mo, ne virgo Maria tanq̃ adultera lapidaret, quia & de ſacerdotali fuit proſapia. Puella quip
pe illius proſapiæ fornicãs tanq̃ adultera lapidabatur, vt patet in Leuitico. Nomẽ quoq; vir Leui. 21
ginis fuit Maria, q̃ interpretatur maris ſtella, qm̃ ipſa luce à ſe prodeũte ſeu nata mũdũ hunc
illuſtrauit. Maria quoq; interpretatur amarum mare. Ipſa nẽpe nõ ſolum in Chriſti paſſione
ſed & añ frequẽter amaritudine maternæ cõpaſſionis, anguſtiæ, & timoris fuit repleta, ſicut
& infra habet: Tuã ipſius animã pertrãſibit gladius. Sicut eñ amariſſime torquebatur, videns Lucæ. 2
filiũ crucifigi: ſic frequẽtiſſime affligebat, cõſiderando hũc crucifigendum, atq; vidẽdo perſe
quutiones ipſius. Rurſus: Maria interpretatur domina, & ipſa vtiq; eſt cœli regina, dña mũ-
di, qm̃ genitrix dei. Fuit aũt ſponſus virginis caſtiſſimus Ioſeph de domo. i. ſemine, tribu ſeu Deut. 25
familia Dauid, de qua tribu fuit etiã virgo beata. Viri eñ mulieribus ſuæ tribus matrimonia-
liter iungebãtur, pſertimq; fęminæ in parẽtũ hæreditate ſuccedẽtes nõ poterãt nubere, niſi Leui. 27
viris ſuæ tribus, ne ſortiũ diſtributio cõfunderet. Virgo aũt glorioſa vnica fuit ſuo patri, pro
pter q̃d ei in hæreditate ſucceſſit. ¶ Pręterea cõtẽplãdũ quõ Chrs in oĩbus q̃ abiecta vident & 1. Cor. 1.
humiliora elegit. Vnde non in Hieruſalem ciuitate Metropoli, ſed in oppido Nazareth cõ-
cipi voluit, vt non humana poteſtate, ſed diuina virtute Chriſtiana religio agnoſcatur fir-
mata ac introducta, ſed & ipſa Galilæa tam deſpecta fuit Iudæis, vt principes dicerent
Nicodæmo: Scrutare ſcripturas, quia à Galilæa non ſurgit propheta. Hoc inſuper mi- Iohã. 7.

CAP. I. rabile fuit, quod mundo perſuaderi potuit hanc virginem eſſe, quæ tot annis viro cohabi- D
tauit. Denique iſtud dignationis erat eximiæ, quod vnigenitus dei eodem angelo annunti-
ante concipi voluit, quo annuntiante conceptus fuit eius præcurſor, & quòd non aliquem
aut aliquos de ſummo ordine angelorum ad tanti myſterij denuntiationem tranſmiſit. Ex q̃
Thomas. etiam ſanctus Thomas & alij multi concludũt, quòd ſuperiorum ordinum angeli ad exteri-
us myſterium nũquàm mittũtur, cũ angelus huius ſummæ rei nũtiator de choro archãgelorũ
Matt 11. extiterit. Cum eñ vnigenitus patris æterni in mũdũ deſcẽderit, noſtrã'q; naturã aſſumpſerit
vt in om̃ibus verbo & ope humilitatem doceret, ac p eã nos ad verã ſalutẽ reuerti oportere
inſtrueret, nõ ſupremi ordinis agmina ad ſuã incarnationẽ miſit denũtiãdã, ſed vno ac con-
Bernardus ſueto nũtio fuit cõtẽtus. Poſtremo S. Bernardus circa hunc locũ ſentire videt, q̃d angeli ſan-
cti myſteriũ incarnatiõis ignorauerũt, ita q̃ cõſiliũ dei ſup humani generis ſaluatiõe p verbi
incarnationẽ nulli patuerit angelorũ priusq̃ Gabrieli hæc legatio dñicæ annũtiationis com-
Hugo. mitteret, & id quidẽ etiã quibuſdã catholicis tẽpore Bernardi diſplicuit, & Hugo de ſancto
Victore hinc ſcripſit Bernardo, vt de hoc intẽtionem ſuam plenius aperiret, cui ſanctus pa-
ter reſcripſit pleniſſime ac diſerte. Primo, quod verbum illud nõ aſſerẽdo protulerit. Secũdo
q̃d & ſi aſſerẽdo id protuliſſet, nihilominus ſtare poſſet, qa intelligi poſſet nõ de ipſo myſte-
rio ſeu eius ſubſtantia ſecũdũ ſe. Nã hoc prophetis dudũ per angelos fuerat reuelatũ, ſed de
myſterio incarnatiõis, quãtũ ad aliquas eius cõditiones, certas'q; circũſtantias, puta, quãtũ ad
locũ, tẽpus, modũ, pſonã, vt q̃d de hac virgine & hac hora verbũ incarnaret. Itaq; aduertẽ-
dũ, quod (vt S. Thomas determinat) myſteriũ incarnatiõis, videlicet, q̃d vnigenitus dei hu-
manũ eẽt aſſumpturus naturã, cũctis angelis à principio felicitatis eorũ innotuit quo ad ſub- E
ſtãtiã myſterij, atq; in gñali, nõ aũt quãtũ ad determinatas cõditiones ſiue in ſpeciali. Omnia
Heb. 1 nãq; angelorũ myſteria ad incarnationẽ verbi potiſſimũ ordinãtur. Om̃es aũt ſunt admini-
ſtratorij ſpũs, idcirco de iſto myſterio oẽs à pricipio cõiter ſunt edocti, ſed poſtea quãtũ ad
circũſtantias eius in ipſius diſtinctiori notitia profecerunt, imo vt ſeptimo capitulo cœleſtis
Dionyſius. hierarchiæ diuinus & ſanctus Dionyſius ſcribit, à Chr̃o tpe aſcenſionis inde plenius ſunt in-
ſtructi, ſic'q; poteſt ſaluari, quod ſuper Geneſim ad literam loqtur Auguſtinus: Sic erat ab-
Gregorius. ſconditum iſtud myſteriũ, vt nec angelis innotuerit. Inſup iuxta Gregoriũ cõgrue ad Ma-
1. Cor. 1. riam Gabriel mittitur, qui dei fortitudo interpretat, quoniã Chriſtũ dei virtutẽ & ſapiẽtiã,
Beda. qui poteſtates ſuperauit aereas, nũciauit iã incarnãdũ. Rurſus ſcd̃m Bedã angelũ ad virginẽ
à deo mitti cõdecuit, ad denũtiandũ ſaluatoris aduentũ, quoniã in principio ſerpẽs à diabo-
Gene. 3 lo mittebat ad fœminã ad inducẽdũ mũdi interitũ. Præterea Chriſtũ totius puritatis & inte
gritatis authorẽ, corruptorũ'q; & cõfractorũ reformatorẽ decuit naſci de virgine integerri-
ma atq; puriſſima, & vt deſignaret mẽbra ſua de virgine eccleſia ſpiritualiter naſcitura ſeu re
Hieronymus. generãda. Poſtremo ſecundũ Hieronymũ, bene ad virginẽ mittit angelus, qm̃ angelis ſemp
In carne pter carnẽ viuere vita angelica. cognata eſt virginitas, & in carne pter carnẽ viuere, nõ terrena & humana, ſed cœleſtis atq;
angelica vita eſt. ⌊Et ingreſſus angelus ad eã⌋ Nõ dubium quin in locum ſecretum vbi illa »
ſanctiſſima cõtemplationi & orationi vacauit, forte in thalamo ſeu oratorio, eſt'q; probabi-
le, quòd tunc deuotiſſime pro totius humani generis ſaluatione, & Chr̃i aduẽtu orauit, ⌊di- »
xit⌋ cum ingẽti reuerẽtia ac humili apparatu ſacratiſſimã virginem dei ſui mox genitricem »
futuram ſalutãs, imò & dignitatem eius admirãs. ⌊Aue gratia plena⌋ .i. gratia habituali gra »
tũ faciente, eius'q; charifmatibus ac donis, virtutibus q̃q; ei annexis præ eminẽter repleta. Fu-
it ergo iã ſeptẽ donis ſpũs ſancti excellẽter valde ornata, virtutibus theologicis mirabiliter F
decorata, virtutibus cardinalibus ac moralibus eleganter fulcita, varijs q̃q; donis gr̃æ gratis
datæ polita, atq; in om̃ibus his protinus multo amplius adimplẽda ⌊dñs⌋ trinitas ſuperbe- »
nedicta ⌊tecum⌋ tãto ſingularius quãto gratioſius. Quo eñ gr̃a virginis extitit plenior, eo »
cõſiſtẽtia dei in ea fuit ſingularior atq; pclarior. Dñs vero vnigenitus dei mox fuit cũ ea, & in
ea ſingulariſſimo ac eminẽtiſſimo mõ futurus, vtpote corpaliter quieturus in medio virgine-
orũ viſcerũ eius, verus & vnicus filius eius ⌊bñdicta tu in mulieribus⌋ .i. præ om̃ibus amplius »
bñdicta, qa magis electa, maioribus gr̃æ donis referta, & q̃dãmõ quaſi iſinita dignitate mox
ſublimãda in filij dei cõceptiõe. Etenim eẽ cõparẽtẽ pr̃i æterno, verũ deũ habere, filiũ illũ cõ-
cipere, parere & fouere, à q̃ ſpũs ſanctus verus deus procedit, omniũ creatorẽ, ſaluatorem'q;
vnicũ fructũ filialẽ habere, nõne q̃dammodo infinita eſt dignitas? Rurſus eẽ matrẽ & virgi-
nẽ, nec hoc tm̃, ſed eẽ matrẽ talis tanti'q; filij & virginẽ, nõne tãto extat ſublimius, quanto &
ſingularius? Si magna perfectio extat cauſalitas, quãta pfectio eſt eẽ cauſam ſeu genitricẽ cau
Bñdictio dei quid. ſæ cauſarũ, & mater vtiq; cauſa eſt filij? Porrò cum benedictio dei fit collatio munerũ eius, &
multiplicatio eorũdem, tãto benedictior eſt Maria, quanto maiora ac ſingulariora diuinitus
ſortita eſt dona. Ipſa quoq; tam magnifice ab angelo ſalutatur, nõ ſolum ob id q̃ tũc fuit, ſed
ob id quod mox erat futura, quod'q; in prædeſtinatione fuit æterna. ⌊Quæ cum audiſſet tur »
bata eſt in ſermone eius⌋ hoc eſt in tam excellenti, inopinata & antea nuſquàm audita ſaluta »
tione an-

A tione angelica. Turbatio iſta nec imperfectiõis fuit nec culpæ, ſed admiratiõis ac verecũdiæ Mariæ turbatio.
virginalis, fuitq; vehemẽs quædam immutatio, concuſſio ſiue commotio potẽtiæ affectiuę,
nempe cum virgo ſacratiſſima in oculis ſuis minima eſſet ac laudabiliter pudorata, vehemen
tiſſime de tãto ſuo mirabatur præconio, ſeq; laudari & cunctis præferri mulieribus erubuit
atq; obſtupuit, eo vtiq; amplius, quo minus de ſe tale aliquid ſuſpicabat aut ſentiebat. Quo
enim fuerit homo humilior, eo ſua laudatio & exaltatio ſibiipſi mirabilior, & ſæpe grauior
quoq; videtur, huiuſcemodi ſancta turbatio excellentiori etiam modo fuit in Chriſto, iuxta
illud Iohannis: Ieſus vt vidit Mariã, ſcilicet Magdalenã plorantẽ, infremuit ſpũ, & turbauit Iohã.11
ſeipſum. Et alio loco ipſemet proteſtatur: Nunc (inquiẽs) anima mea turbata eſt. Eſt autem Iohan.12
& alia turbatio immoderata & vitioſa quieti, paciq; mẽtis contraria, ratiõis impeditiua, quæ
longe fuit à Chriſto & virgine prælecta, imò de hac turbatiõe loquẽdo laborare debemus,
habere animũ imperturbatũ. Interea cõſiderãdum, ꝙ ſancta Maria in ſermone angeli fertur
turbata, non in viſione ipſius, quia (vt dicitur) ſolita erat cõſpicere angelos, verũtamẽ aliqui
probabiliter aſtruũt, quòd angelus vice hac apparuit ei cũ lumine multo præclariore, appa-
ratu ac habitu venuſtiore, ſecũdũ ꝙ magnitudo cauſæ ſuę legatiõis exegit, ideoq; aliqualiter
“ turbata in eius apparitiõe extiterat ⌊& cogitabat qualis eẽt iſta ſalutatio⌋ Nõ dubitauit qn
eẽt vera, & vere angelico ore prolata. Nõ eñ caruit gratioſa puella grã diſcretiõis ſpirituũ,
cogitabat tñ qualis eẽt, quid prætẽderet, q̃ tẽderet, cur exhibita eẽt, & id fuit prudẽtiæ, ꝙ ſic
cogitauit. Nec ſtatim reſpõdit, tã magnifica ſalutatiõe reputãs ſe indignã, qa cõſiderauit ſe
B ſecũdũ id q̃d fuit in ſe, & q̃d habuit ex ſe, iuxta quẽ modũ ait apoſtolus: Nõ ſum dignus voca 1.Cor.15
ri apoſtolus: Et venit Ieſus Chriſtus peccatores ſaluos facere, quorum ego primus ſum. Ni- 1.Timo.1
hilominus ait: Nihil mihi conſcius ſum. Et: Nihil minus feci ab his qui ſunt ſupra modũ apo 1.Cor.4
ſtoli, illud ſibi & proprie voluntati, iſtud deo & gratiæ eius attribuens. De eadem eñ re ſe- 2.Cor.12
“ cundum diuerſas eius conſiderationes diuerſa feruntur iudicia. ⌊Et ait angelus ei: Ne time-
“ as Maria.⌋ Nominatim pudiciſſimã virginem exprimit, eius teneritudini, turbationi, vir-
gineoq; pudori quaſi compatiens, & blande ac familiariter alloquendo eandem conſolans.
Quamuis ergo timor & pudor Marię non fuerunt culpabiles imò laudabiles, tamen abiiciẽ-
di monentur, vt meliores, diuinioresq; actus ſuccedant, videlicet contemplatio cœleſtium
ſecretorum, gratiarum actio pro eiſdem, tranquilliſſima quoq; ſerenitas mentis in deo. Cur
“ autem timere non habeat, ſubditur, ⌊inueniſti enim gratiam apud deum⌋ hoc eſt deo acce-
pta & placita es ei inuenta, pietatem quoque & gratiam quam ab eo quærebas adepta es, imò
“ & amplius multum. ⌊Ecce (rem nouam & magnam) concipies in vtero⌋ id eſt fœcundabe
“ ris ſine virginalis reſeratione ſignaculi, operãte in te virtute ſpiritus ſancti ⌊& paries filiũ⌋
“ tuiipſius creatorem, omniumq; filiorum hominum ſaluatorem ⌊& vocabis nomen eius Ie-
“ ſum⌋ cuius appellationis rationem angelus Chriſti Ioſeph expoſuit, dicens: Ipſe eñ ſaluum Matth.1
faciet populũ ſuũ à peccatis eorũ. Ieſus eñ ſaluator ſalus aut ſalutaris interpretat. Hinc de ſua
nũcupatiõe ait filius de patre p Eſaiã: Dñs ab vtero vocauit me, de vẽtre matris meæ recor- Eſaiæ.49
datus eſt nominis mei. Deniq; hui⁹ Ieſu dñi noſtri re & noĩe figura fuerũt Ieſus filius Naue a- Nume.17
lias Ioſue & Oſee dictus. Itẽq; Ieſus filius Ioſedech põtifex, nã ille filios Iſrael in terram pro- Deute.1. Aggeæ.1
miſſionis induxit, iſte in ſpiritualibus præfuit, ita & Ieſus nunc ſpiritualiter præſidens cordi- Zacha.3.
“ bus electorum, eos in terram eccleſiæ militantis ac triumphãtis perducit ⌊hic erit magnus⌋
nam ſecundũ diuinitatem ab æterno fuit, incõmutabiliter eſt, indeficiẽterq; erit magnus, nõ
C mole ſed perfectione, poteſtate & dignitate, atq; tam magnus, vt dicat Pſalmiſta: Magnus Pſal.144.
dñs & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis. Porrò ſecundum naturam huma-
nam nõ differt ab aliis hominibus, quantũ ad eſſentialia ſpeciei, ſed per dona gratiæ hypoſta
ticamq; vnionem ſuæ humanitatis cum verbo, tantæ eſt magnitudinis, dignitatis & perfe- Hiere.31.
ctionis, vt maior ſit toto vniuerſo ſeu omĩ creatura intellectuali ac inferiori. Vñ ob hãc ma-
gnitudinẽ etiã in vtero matris vir fuit, iuxta illud Hieremiæ: Nouũ creauit dñs ſuper terram
“ fœmina circũdabit virũ ⌊& filius altiſſimi vocabitur⌋ nõ adoptiuus vt cæteri, ſed naturalis Pſal.2
coęternus, vnicus, coęqualis, iuxta illud: Dñs dixit ad me, filius meus es tu. Et rurſus: Ex vte Pſal.109
ro ante luciferũ genui te. Vñ tam patrem q̃ filium ineffabilem eſſe Salomon docẽs, ait: Quod Prouer.30.
nomen eius & quod nomẽ filii eius ſi noſti? Nec obſtat quòd nũc vocari iubetur dei filius Ie-
ſus. Non eñ Salomon ideo illa ait, quòd pater & filius omni careant nomine, ſed quia deficit
omne nomen, prout nos illud comprehendere poſſumus à ſuperbenedicta & ſuperuiuẽti &
ſupereſſentiali dignitate patris ac filii defectu immenſo, nec aliud de maieſtate ſpiritus ſan-
“ cti quis ſentiat, ⌊& dabit illi⌋ ſecundum humanam naturam ⌊dominus deus⌋ pater æter-
“ nus ſeu tota trinitas adoranda, cuius indiuiſa ſunt dona ac opera ⌊ſedem⌋ id eſt, regiam di-
“ gnitatem ac poteſtatem, ⌊Dauid patris eius⌋ hoc eſt, quam Dauid in typo habebat. Quic-
quid enim poteſtatis & eminentiæ fuit in Dauid, multo ſublimius datum eſt Chriſto homi-
ni, ſecũdũ ꝙ ait: Data ẽ mihi omĩs poteſtas in cęlo & in terra. Hinc Chrs vere rex Iſrael fuit, Mat.28

Johan.10 plenariamq́ꝫ poteſtatem ſuper Iudæos accepit in ſpiritualibus ac corporalibus, quàmuis ea D
Johan.9 quantum ad temporalem & corporalem præſidentiam vſus non fuerit, propter quod dixit
Pilato: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Et cum vellent eum Iudæi facere regem fugit
⌊ & regnabit in domo Iacob ⌋ hoc eſt, in cordibus verorum ac electorum Iſraelitarum nō ſo „
lum corporaliter à Iacob patriarcha deſcendentium, ſed omnium quoqꝫ eius virtutes ſequē
tium ⌊ in æternum ⌋ puta in via per dona gratiæ, & per ſuos vicarios pręſidet Chriſtus fide „
libus, & regnat in eis qui ſuæ obediunt legi, in patria autem per dona gloriæ, & per ſeipſum,
⌊ & regni eius non erit finis ⌋ ſiue regnum dicatur plebs fidelis, puta Eccleſia, quæ frequēter „
regnum cœlorum vocatur, ſiue dominium Chriſti in ea, ſiue triumphans eccleſia, vel præſi-
dentia Chriſti, in ipſa conſtat, quòd regni eius non erit finis, nā ſtatus eccleſiæ militantis vſqꝫ
in finem mundi durabit, quo hic finem ſumente, transferentur electi ad patriam, in qua finis
Eſaię.9 diuinæ gubernatōis non erit. Hæc eadē per Eſaiam prædicta noſcuntur: Super ſolium inqt
Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud in iudicio & iuſtitia, amodò & vſqꝫ in
Ezech.34 ſempiternum. Etenim de Chriſti principatu ſuper Iudæos Ezechiel, Hieremias, Zacharias,
Hiere.23
Zacha.8 cæteriq́ꝫ prophetæ concorditer ſunt locuti: ⌊ Dixit autē Maria ad angelum: Quomodo fiet „
iſtud: (quod. ſ. filium dei concipiam) quoniam virum non cognoſco ⌋. i. nequaq̄ cognoſcere „
decreui, & voui quantum in me eſt. Iam enim (vt dicunt doctores) virginitatem promiſit, ta
men ſub honeſtiſſima conditione, vtpotè niſi deus aliter de ea diſponeret. Aliqui vero affir-
Matth.1 mant quod antequàm deſponſaretur, habuit virginitatis cuſtodiam in propoſito & affectu,
non tñ promiſit, poſtea autem deſponſata Ioſeph, ſimile habenti propoſitum, ſimul cum ipſo
votum emiſit. Quærit autem de modo, non de facto ſecundum ſe, quia non dubitauit, ſed de
Ambroſius. virginitatis obſeruatione ſolicita ſciſcitata eſt operis modum, veruntamen (teſte Ambroſio)
Eſa.7 legit Maria illud Eſaiæ: Ecce virgo concipiet, modum vero nō legit, ex quo concludit, quod E
Origenes. literata fuit, & in lege atqꝫ prophetis humano quoqꝫ ſtudio erudita. Nam & Origenes teſtat,
quòd legis habebat ſcientiam, ⌊ Et reſpondens angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet „
in te ⌋. i. non naturali via, non virili concurſu, non poteſtate angelica, ſed ſupueniente. i. de- „
ſuperueniente & ſupra id quod nunc contulit tunc abundantius influente ſpiritu ſancto con
cipies, quia ipſe te fœcundabit, ex tuis puriſſimis ſanguinibus corpus verbo dei aptando, for-
Zach 3 mando, & ſubito organizando, quemadmodum per Zachariam ait: Ego cælabo ſculpturā
eius. Vnde ad innuendum quòd Chriſtus de matre ſit æditus viro eam non fœcundante, ſed
Eſa.53 virtute cœleſti in ea agente, ſcriptum eſt in Eſaia: Aſcendit coram eo ſicut virgultum & ſicut
radix de terra ſitiente. Quod autem ibidem loquatur ad literam Eſaias de Chriſto, certum ē
om̄i capitulum illud rite penſanti, ⌊ & virtus altiſſimi (. i. om̄ipotens deus pater) obumbrabit „
tibi ⌋. i. ſuam poteſtatem immenſam tuę capacitati contemperabit, vt eius influentiam fer- „
re queas. Itaqꝫ non ſecundum plenitudinem ſuæ claritatis immēſam tibi irradiabit, ſed velut
vmbram ſuæ reſplendentiæ cauſans, in te effectū ſuæ poteſtatis exercebit in te proportiona
biliter ad tuam decliuitatem, faciendo in te immediate per ſe, quod in alijs efficit ꝑ viri cauſa
litatem ſeu formatiuam virtutem. Verba hæc ab alijs multipliciter exponunt, ſed quę in om̄i
um commentis ſatis leguntur, præterire decreui. Quod autem ſpūs ſanctus ſuperueniat non
locum mutando ſed influendo ac operando, certiſſimū reor. ¶ Inſuper innoteſcit ex his ꝙ
multi ſint plenitudinis gratię gradus, nam & virgo beata ante hæc vera dicta eſt gratia plena
nihilominus in conceptiōe filij dei maxime aucta eſt gratia dei in ea, intantum vt tunc ſo-
mes dicat omnino extinctus in ea, qui & ante ita fuerat debilitatus, quod nunq̄ in culpabilem F
ſurrexerit motionem. Attamen nunc præcipue ſermo eſt de collatione gratiæ, gratis datæ,
videlicet maternitatis dei ſeu maternæ fœcūditatis in virgine quantum ad Chriſtum. Quē-
admodum autem prophetia & apoſtolatus, ita & iſta materna fœcunditas donum eſt gratię
gratis datæ, propter quod iuxta Auguſtinum beatior fuit Maria Chriſtum concipiendo
mente quàm corpore, & iſta corporalis conceptio ſine illa ſpirituali ei non profuiſſet. ¶ Po-
ſtremo plenitudo, perfectio atqꝫ immenſitas, ſoli deo competunt abſolute & proprie, creatu
ris vero comparatiue, improprie, particulariter, incertoq́ꝫ genere ⌊ Ideoq́ꝫ & quod naſcetur „
ex te ſanctum ⌋ Chriſtus ex te naſciturus, qui ſecundum diuinitatem ſubſtantialiter ſanctus „
eſt, & ſanctitas ipſa atqꝫ immēſæ ſanctitatis ſupeēntialis eēntia ſcd̄m naturā q̄qꝫ aſſumptā ma
ioris ē ſctitatis q̄ oēs pariter ꝓdeſtinati, ⌊ vocabit filius dei ⌋ ſicut nūc dictū ē, hic erit magnus „
& filius altiſſimi vocabit. Itaqꝫ ex tā diuina & ſupnaturali cōceptōe Chri īnoteſcit fidelibꝰ ꝙ
ipſe ſit filius dei, cui ſoli talis ſeruabat cōceptio, fonti eterni puritatis, & cōfractorꝫ reparatori,
corruptorꝫq́ꝫ īntegratori, puriſſima debebat cōceptio, natiuitasq́ꝫ mūdiſſima, vt mris ītegrita
tē & puritatē nō minueret, ſed ſacraret & cōfirmaret, q̄tenꝰ añ partū, in partu, & pꝰ partū, ita
cta cōſiſteret clauſa atqꝫ mūdiſſima. Pręterea cū in verbis īductis ſupbñdicta trinitas diſticte
exprimat ab angelo, clarum eſt virginē ſapientē etiā ante hāc angelicā allocutionē habuiſſe
ſummæ Trinitatis fidem expreſſam ac diſtinctam notitiā, aliogn q̄d angelus verbis iſtis in-
ſinuaret

A ſinuaret non intellexiſſet, ſed dicere potuiſſet, quod in actis quidam reſponderunt apoſto- Acto.18
lo ſciſcitanti. Si ſpiritum ſanctum accepiſtis credentes, ſed. Neque ſi ſpiritus ſanctus eſt audiuimus. Conſequenter vt Mariæ credulitas augeatur, anima exhilaretur, deuotio inflammetur, ſicꝗ ardentiſſima, iocundiſſima ac deuotiſſima mente conſentiat atque cõcipiat vnigenitum dei, proponit ei angelus ſanctus exemplum, vt mirabilis conceptio futura, per cõceptionem mirabilem factam approbetur, & charitatiua puellæ ſuæ cognatæ beneficiꝭ cõgratuletur. ⌊Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipſa cõcepit filium in ſenectute ſua⌋ quamuis duplex habuerit impedimentum, ſcilicet ſenectutis, naturaliſꝗ ſterilitatis ⌊& hic menſis⌋ ſcilicet Martius, in quo tibi appareo ⌊eſt ſextus illi (ex quo concepit) quæ vocatur ſterilis⌋ quia iam dudum ſic vocabatur, nec vſus ſic eam vocandi fuit abolitus ⌊quia nõ erit impoſſibile apud deum omne verbum⌋ id eſt, quicquid ſermone ſignificatur, deus poteſt implere, ſi contradictionem non implicet, illudꝗ facere poteſtatis ſit magis quàm infirmitatis, vnde quod deus in ſua natura non poteſt peccare, infirmari, comedere, currere, moueri, dormire, poteſtatis eſt, non infirmitatis. Huic verbo conſonat illud Hieremię: Domine deus nõ erit tibi impoſſibile omne verbum. Cum enim poteſtas dei ſit infinita omnipotens vtiꝗ eſt & quicquid voluerit, poteſt in inſtanti peragere, nec poteſt in tot aut tanta, quin poſſit infinitæ in plura atque maiora. His auditis, pia & docilis virgo cito præbet conſenſum, tamque incomparabiliter cõmendata neſcit extolli, ſed eo profundius humiliauit ſe ipſam, quo ampliorem circa ſe dei aduertit clementiam, ſuis nil viribus tribuens. Quemadmodum em̃ vitioſi ſuis laudibus ſtulte atque inaniter intumeſcunt, ſic virtuoſi inde plus ſeipſos deijciunt,

Hiere.32
Dei poteſtas infinita.
Viribus ſuis nil tribuit maria.

B quo equidem quis maiora à deo ſortitus eſt bona, eo debet illi gratior eſſe, itemꝗ ſubiectior. ⌊Dixit autẽ Maria⌋ de beneficio ſuæ cognatæ collato exhilarata. ⌊Ecce ancilla domini,⌋ ego ſum, idcirco ad omnia ei placita offero me paratam. Audiẽs quoque ſe in domini dei ſui matrem electam, non aliud quàm eius ſe appellat ancillam ⌊fiat mihi ſecundum verbũ tuũ⌋ hoc eſt ſpiritu ſancto ſuperueniente filium dei concipiam vt dixiſti. His verbis conſenſit, q̃bus prolatis immediate vnigenitum patris æterni cõcepit. Itaque in inſtanti ſpiritus ſanctus ex eius puriſſimo ſanguine corpus formauit, & perfecte quantum ad membrorũ diſtinctionem organizauit, in quo item inſtanti anima Chriſti eſt creata, carni vnita, atque vtrumꝗ verbo hypoſtatica ſeu perſonali vnione eſt coniunctum. Itaque in eodem inſtanti fuit ſanguinis ſeparatio, conſolidatio, figuratio, animatio & deificatio. Verũtamen diſtinctio mẽbrorum oculis perceptibilis vix fuiſſet ob corporis paruitatem. Interea mox vt virgo aſſenſit, celebratę ſunt in vtero eius nuptiæ hypoſtaticæ vnionis, videlicet cõiunctio humanæ naturæ cum verbo, de quibus Gregorius ait: quod tunc deus pater filio nuptias fecit, cum ei in vtero virginis naturam ſociauit humanam. Tunc quoque celebratæ ſunt nuptiæ ſponſi cœleſtis cum ſua ſponſa ſingulari, quæ eſt mater virginea virgo Chriſti vera, quæ filium dei cõcipiendo, facta eſt ſponſa ipſius ſingularis. Porro tota trinitas ſuperbenedicta (cuius cũ vna conſiſtat eſſentia, indiuiſa ſunt opera) naturam humanam filio ſuppoſitaliter copulauit, ſolus vero filius naturam iſtam aſſumpſit, eamꝗ in ſeipſo ſuppoſitauit, ita quod ipſummet verbum æternum eſt aſſumptæ humanitatis hypoſtaſis, quæ in verbo ſubſiſtit perſonalitate increata verbi, eſtꝗ in Chriſto vna perſonalitas tantum, & filiatio dumtaxat, cum ſit vna perſona, filiatio autem concernit perſonã. Duæ vero generationes ponuntur in eo, ſicut & duæ naturæ. Generatio enim concernit naturam. ⌊Et diſceſſit ab ea angelus⌋ & arbitror quod non velut improuiſæ & ex abrupto ab ipſa abierit, ſicut à cæteris ſanctis legitur ſępius receſſiſſe ſeu diſparuiſſe, ſed cum grandi reuerentia, maxima congratulatione, iocundiſſimo apparatu, quaſi licentiam poſtulans recedendi à domina ſua, quam vt ſui ac omnium creatoris matrem iam orſus eſt honorare, prouiſe abceſſit atque diſparuit. ⌊Exurgens autem Maria⌋ à loco orationis, à quiete contemplationis, ab habitaculo manſionis ⌊in diebus illis⌋ ſtatim cum dei vnigenitum concepiſſet ⌊abijt in montana⌋ id eſt per loca alta, montoſa & aſpera, quibus plena eſt Iudæa, ⌊cum feſtinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & ſalutauit Elizabet⌋ celeriter iuit, dans exemplum virginibus, cunctiſꝗ fœminis, ne libenter tardent in publico, neꝗ in cõmunibus ſine rationabili cauſa, itineribus inueniãtur. Et quia iam plena fuit ſpiritu ſancto, ſpiritaliꝗ gaudio, charitatis feruore, & ſanctę deuotionis dulcedine feſtinanter proceſſit, præſertim, quia & cognatæ ſuæ congaudere optauit & obſequi, eiusquе fœtum ex ſui præſentia filij deſiderauit donis amplioribus perornari. Porrò per ciuitatem Iuda quidam intelligunt ipſam Hieruſalem, per quam aſſerunt tranſiſſe Mariam verſus vrbem in qua habitauerunt parentes Iohannis, quam dicunt fere per quatuor aut quinque miliaria fuiſſe vltra Hieruſalem. Nihilominus per ciuitatem Iuda vrbs habitationis parentum Iohannis intelligi poteſt, ⌊& ſalutauit Elizabeth⌋ vt habetur in Eccleſiaſtico: Amicum ſalutare non confundaris. Et quia humilima fuit, forte prior ſuam ſalutauit cognatam. Forma autem ſalutationis digeſta ſeu ſcripta non eſt.

Gregorius.
In Chr̃o vna filiatio, atꝗ ꝑ duæ vero gñationes.
Eccle.22.

Secundũ

Ambroſius. Secundum Ambroſium autem condecens eſt, vt quanto caſtior virgo, tantor humilior ſit. D
⌊Et factū eſt vt audiuit ſalutationē Mariæ Eliſabet, exultauit infans in vtero eius.⌋ Exulta- »
tio ex aliqua ꝑuia cognitiua apꝓhenſione ſolet oriri. Cōiter itaq; tenēt doctores, ꝙ ꝑ omīpo
tentiā dei acceleratus eſt vſus rōnis in Iohāne nondū ꝓgenito. Itaq; reuelāte ſpū ſancto nouit
vnigenitū dei iā incarnatū, atq; vtero ī virginis tunc ꝑſentem, tūcq; ꝑſertim in eo impleū tſit
quod angelus nuntiauit, quia ſpū ſancto replebiť adhuc ex vtero matris ſuæ. Hinc ſecundum
Ambroſius. Ambroſiū & gloſam, ſicut Eliſabeth Mariæ, ita Iohānes Chriſti ſenſit aduentū. Aliqui vero
dixerunt, ꝙ Iohānes Chriſti ꝑſentiā non cognouit, nec tunc vſus ſit rōne, ſed miraculoſe mo
uebať, & inſtar exultātis ſe habuit in vtero mr̄is, ad declarationem dignitatis Chriſti genitri
Auguſtinus cisq; eius. Auguſtinus vero tāgit vtrūq; hunc modum, neutrū autē aſſertiue determinat, ſed
primus verior reputať. ⌊Et repleta eſt ſpū ſancto Eliſabeth⌋ dicunt quidā, ꝙ Maria añ con »
ceptū, Eliſabeth vero poſt conceptū repleta ſit ſpū ſancto. Verūtñ cum de Eliſabeth nondū
fœcundata iam dixerit Euāgeliſta ꝙ erāt ambo, videlicet, maritus eius & ipſa iuſti ante deum
&c. certum ꝙ etiā ante prolis ſuæ conceptionem fuit quodāmodo, imò & eminenter plena
ſpū ſancto, vtpote in numero ꝑfectoꝝ annumerari condigna, ſed conſuetudo ſcripturæ eſt,
vt dicat tunc hoiem ſpū ſancto repleri, cum gr̄a notabiliter exuberātiori ꝑfundiť, quēadmo-
Acto.4 dum de primitiua eccleſia quæ in die Pentecoſtes repleta fuit ſpū ſancto ſcriptū eſt in Actis:
Cum oraſſent, motus eſt locus in quo erant, & repleti ſunt ſpū ſancto. Itaq; ſancta Eliſabeth
Hiere.9 tam grāde miraculum in prolis ſuæ nondum natę exultatione ꝑpendēs, Chriſti quoq; & bea E
tiſſimæ virginis præſentiā vnerandā aduertens, totis in deo gloriabať præcordijs & gr̄a am-
pliori mirabiliter implebať, ſpiritumq; prophetiæ ſuſcepit, ⌊& exclamauit voce magna.⌋ »
Matth.12. ex plenitudine deuotionis & interioris lætitiæ in vocem prorupit ſublimem. Ex abundan-
Lucæ.6. tia nāq; cordis os loquiť, & dixit: ⌊Benedicta tu inter mulieres.⌋ Hoc eſt, præ fœminis vni- »
uerſis, ſicut expoſitum eſt. Siquidē verba iſta eūdem habent ſenſum cū verbis illis angelicis.
Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui .i. Chriſtus iam filius tuus effe-
Pſal.117 ctus, de quo ait Pſalmiſta: Benedictus qui venit in nomine dñi. Et terra noſtra dabit fructum
Matth 21 ſuum. De quo ſcriptum eſt in Eſaia: In die illo erit germen dñi in magnificentia, & gloria, &
Mar.11 fructus terrę ſublimis. Porro Chriſtus ſecundum vtrāq; naturā benedictus eſt, ſed diuerſimo
Lucæ.13. de, nā vt deus ꝑ naturā ſeu ſubſtātialiter benedictus & ſanctus eſt, iuxta illud Danielis: Bene-
Pſalm.83 dictus es domine deus pr̄m noſtroꝝ. Diciť em̄ deus in ſeipſo benedictus, quia eſſentialiter ſan
Eſa.4 ctus, omniq; benedictione ac laude digniſſimus, totius quoq; benedictionis & gratiæ colla-
Dan.3 tiuus, ſecūdum naturā vero humanā dicitur benedictus per grām, quoniā plenitudinem gra-
Eccl.43 tiæ ſumpſit, non ad menſuram, puta in copia tanta ꝙ tota creatæ mentis capacitas fuit in eo,
Iohan.3 completa. ⌊Et vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me.⌋ Scilicet mater Chriſti »
quaſi dicat, digna nō ſum, nec meis hoc meritis tribuo, in quo humilitas Eliſabeth innoteſcit
quæ cum eſſet grandæua & tanto ſacerdoti in coniugem ſociata ac ſupernaturaliter fœcun-
data indignam tamen ſe à muliercula fabro lignario deſponſata viſitari profeſſa eſt, quod
& verum fuit habendo reſpectum ad excellentiam dignitatis gratiæq; Mariæ, & ad id quod
Eliſabeth fuerat per naturam, vel etiam ad opera eius bona ſecundum quod à libero proce-
debant arbitrio, ſed in quantum ex ſupernaturalibus habitibus gratiæ gratum facientis & vir F
tutum infuſurum, itemq; actuali motione ſpiritus ſancti procedebant, non tantum digna fu-
it à matre domini viſitari, ſed & diuinitate beatifica in patria frui communi obſtaculo per
Chriſti paſſionem ablato iuxta modum quo opera virtuoſa dicuntur æternæ meritoria vitę
& de condigno, ſecundum opinionem probabilem, quàmuis aliqui dicant oppoſitum. In-
terea nunc occurrit memoriæ quod certa verba præſcripta ⌊repleta eſt ſpiritu ſancto Eliſa-
Ambroſius. beth⌋ Scribit Ambroſius non prius repleta mater, puta Eliſabeth q̄ filius eius quod intelligen »
dum eſt de illa repletione abundanti prætacta, additq;, ſed cum filius .ſ. Iohānes repletus eſt »
ſpiritu ſancto repleuit & matrem. ¶Quæriť quomodo Iohānes nondū natus mr̄em ſuā ſpiri
tu ſancto impleuerit, & certum quòd non authoritatiue, cū hoc deo ſit proprium. nec mini-
ſterialr̄ ſicut in diſpenſationibus ſeu adminiſtrationibus ſacramentoꝝ, miniſtri eccleſiæ di-
cunť ſuſcipientes replere. Aliq dicunt quòd per modum cauſæ meritoriæ inſtrumentalis hoc
fecit, ita q̄d in ipſo acceleratus fuit per gratiam vſus rationis, liberi quoq; arbitrij. Quidam ve
ro affirmāt quòd nullo prædictoꝝ modoꝝ id accidit, ſed ideo matrem ſuam ferť impleſſe,
quoniā priuilegio eius datum eſt matri ſuæ huiuſcemodi diuinoꝝ chariſmatum incrementū
Poteſt etiam probabiliter dici, quòd occaſionaliter mr̄em ſuā ſpū ſancto impleuit: quoniam
illa filij ſui miraculoſam exultationem experiens, ex hoc in deū mēte effuſa eſt, eiusq; cor cha
ritate apertum ac dilatatum patulumq; effectum, factum eſt gr̄æ capax maioris, quēadmo-
dum aliquis videns alium in magna deuotione conſiſtentem deuotōe accendiť. ⌊Ecce em̄⌋ »
o Maria ⌊vt facta eſt (.i. audita) vox ſalutationis tuæ⌋ quæ me tam charitatiue atq; humili- »
ter ſalutaſti, ⌊in aurib⁹ meis (ſtatim) exultauit in gaudio⌋ formaliter ſiue cauſaliter ⌊infans »
in vte

A in vtero meo⌋ ita quod illa exultatio fuit gaudium vel exultatio, ad corpus per redundantiã
pertinens ex mentis gaudio noſcebatur. Itaque Iohannes ſponſi amicus de ſponſi gaudebat Iohan. 3
præſentia, ſecundum quod ipſe poſtea oretenus fatebitur. Amicus ſpõſi qui ſtat & audit vo-
cem eius, gaudio gaudet propter vocem ſponſi, propter quod ait Ambroſius: Iohannes ex- Ambroſius
ultauit ratione myſterij, vtpote quoniam vnigenitum dei iam nouit incarnatum, veraciter-
q́ue præſentem, ex quo euidens reor, quod & Iohannes interiori auditu internam Chriſti al
locutionem ſeu illuſtrationem aduertit. Dicit autem Gorra hoc loco. Ecce quantæ virtutis
eſt beatæ virginis ſalutatio quæ confert gaudium, confert & ſpiritum ſanctum, confert re-
uelationem diuinorum ſecretorum, confert & prophetiæ actum, verum intelligendum eſt
hoc de collatione per modum cauſæ meritoriæ. Maria enim tam ardenter & humiliter ſalu
tando cognatam præfata bona meruit ei quodammodo. Inſuper ſicut & Beda fatetur, cer- Beda.
tum eſt, quod non niſi reuelante ſpiritu ſancto Elizabeth nouit, quod Maria eſſet iam ma-
ter Chriſti effecta, ab angelo ſalutata, eiuſq́ꝫ verbis crediderit, quòd item exultatio Iohannis
“ eſſet ob Chriſti corporalem præſentiam. Hinc ei Elizabeth addidit ⌊& beata quæ credidi-
“ ſti⌋ concordat quod ait ſaluator: Beati qui non viderunt & crediderunt. Porrò Gregorius Iohã. 20 Gregorius.
ſuper Ezechielem ſimul inquit de præterita & præſenti ac futuro per prophetiæ ſpiritũ ta-
cta eſt Elizabeth, quæ beatam Mariam promiſſionibus angeli crediſſe cognouit, & ma-
trem nominans, quia redemptorem in vtero portaret, intellexit, & cum omnia perficienda
B prædiceret, quid & in futuro ſequeretur, prædixit. Itaqꝫ cognitio fidei eſt inchoatio quædã
cognitionis beatæ in patria, ipſum quoqꝫ credere ex charitate meritoriũ eſt beatitudinis cõ-
ſummatæ, ad illam ſe habens ſicut meritum ad præmium. Deniqꝫ ſicut aperta viſio eſt felici-
tas patriæ, ſic cognitio fidei beatitudo eſt viæ. Beatitudo etiã viæ eſt imperfecta & diſpoſi- Fides btitudo.
“ tio ad perfectam patriæ felicitatẽ. Cur autem beata fuit credendo, ſubiungit ⌊quoniã perfi-
“ cientur in te ea quæ dicta ſunt tibi à domino⌋ hoc eſt completum ſortientur effectũ ſeu ple-
narium complemẽtum, & quod credidiſti per fidem videbis per ſpeciem. Chriſtum quoqꝫ
quem concepiſti paries, & vſqꝫ ad virilia incrementa perduces. Dicit autem Auguſtinus, q̃d Auguſtinus.
virgo beata felicior fuit filium dei mente per fidem ſpiritualiter concipiendo ſiue credendo,
quam eundem ventre corporaliter concipiendo. Ambroſius quoqꝫ, quæcũqꝫ inquit credide Ambroſius
rit anima, ſcilicet fide charitati vnita, concipit & generat dei verbum, & ſi ſecundum carnem
“ vna eſt mater Chriſti, ſecundum fidem tamen omnium fructus eſt Chriſtus. ⌊Et ait Maria⌋
Hic deſcribitur canticum, hymnus, laus, ſeu gratiarum actio virginis glorioſæ.

¶Expoſitio Euangelici cantici Chriſtiferæ virginis Mariæ. Articulus quartus.

QVibuſdam veteris teſtamenti ſanctis conceſſum eſt, vt perceptis beneficijs dei p̃-
cipuis canticum deo componerent & offerrent, ſic nunc agit ſancta Maria, con-
ſiderans enim ineffabilia dei beneficia ſuper ſe, & in ſe laudes, gratiaſq́ꝫ referre nõ
diſtulit, præſertim, quia ex ea incarnari dignatus fuit vnigenitus dei, cuius rei
typus in Anna præceſſit, quæ ſupernaturali dei munere Samuelẽ enixa cecinit carmen, pri-
C mo Regum contentum. Exultauit cor meum in domino, quod in aliquibus cũ carmine vir- 1. Reg. 2
ginis diuinæ coincidit. Itaqꝫ deuotiſſima atqꝫ gratiſſima fatetur domina mundi, regina cœli,
“ genitrix dei. ⌊Magnificat anima mea dominum⌋ Magnificẽtia & excellẽtia cantici huius,
Primo ex parte actricis perpẽditur, quæ quãto gratioſior, illuminatior atqꝫ diuinior erat eo
præclarius canticũ edidit. Secũdo ex ſentẽtiæ vbertate ac maieſtate. Tertio ex igne deuotio
“ nis in ipſo exuberantis, ſic ergo magnificat (inq̃t) anima mea dñm, tanq̃ dicat, tu me ò Eliza-
beth laudas, extollis, magnificas, verũ ego ſciẽs quod à me ipſa nil habeo, vniuerſa bona deo
aſcribo, ipſum laudo, me deprimo, illum magnifico. i. magnum ſummum, immenſum fate-
or, conteſtor demonſtro, illum totis viribus magnificenter honoro, omni zelo venerari de- Sãctificare de
ſidero, me paruipendo. Dicimur itaque deum ſacrificare, magnificare, glorificare, dum ver- um quõ dicunt.
bis & actibus eius ſanctitatem, maieſtatem, beatitudinem, proteſtamur, extollimus, demõ-
ſtramus. Impij vero dicuntur nomen dei polluere, paruifacere, inhonorare, quoniam quan- Malach. 1
tum in ipſis eſt verbis & factis oſtendunt, ſeu ita ſe habent quaſi deus nõ eſſet honore & glo-
ria, omniq́ꝫ reuerentia dignus, ſed paruipendẽdus, neque curandus, alios quoque ad dei of-
fenſam, irreuerentiam, iniuriamq́ꝫ inducunt. Hinc per Ezechielem deus frequenter impro- Ezech. 22.
perat filijs Iſrael quod polluerint nomen ſuum ſanctum in gentibus. Fecit ergo Maria quod Ezech. 28.
ſanctus pater eius propheta Dauid admonuit: Magnificate dominum mecum. Porrò ſecũ- Pſal. 33.
dum Ambroſium. Magnificamus dominum ſeu dominus magnificatur, non quod ei quic- Ambroſius
quam accreſcat, ſed quia magnificatur in nobis, hoc eſt per ſuos in nobis effectus, ſeu actus
noſtros eius auxilio exhibitos magnus oſtenditur. Propterea addit Ambroſius. Imago e-
nim dei Chriſtus eſt, & ideo ſi quid iuſtum, religioſumq́ue fecerit anima, imaginem dei, ad 2. Cor. 4.
cuius ſimilitudinem eſt creata, magnificat, quod ſcriptũ videt ex verbis Origenis dicentis: Origenes.

Salua-

Saluator noſter eſt imago dei inuiſibilis,& anima noſtra eſt imago illius imaginis,cum ergo D
2.Cor.4 illam cognitione,ſermone & operatione magnifico,tũc imago mea in me grandis efficitur
& ipſe dñs cuius imago eſt anima mea amplius in me magnificatur. Interea aduertẽdum,q̊d
in cantico iſto noĩe dei & dñi intelligi poteſt abſolute ipſe deus vnus ac trinus, ſeu quælibet
diuina perſona,q̃uis nonnulli per deum ac dñm ſpecialiter filij perſonã intelligant,aſſerentes
quod virgo digniſſima in cantico iſto filium ſuum commendat, & non ait magnifico, ſed
⌊Magnificat anima mea dñm⌋ ad innuẽdum, quod ex p̃cordiali id agat deuotione, quo ar »
guunt q ſine reuerentia deũ orant & laudant, nec eũ ſicut verꝫ deũ tota cordis honorant cu-
ſtodia, de q̃bus per Eſaiam dñs loquitur: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eoꝝ longe
eſt à me. ⌊Et exultauit ſpũs meus⌋ ſcilicet anima mea rõnalis ⌊in deo ſalutari meo⌋ ex cõ- »
Eſaiæ.29 templatione ac dilectione ſuipſius in ſe & beneficioꝝ eius circa me. Exultatio autẽ ſeu gau-
dium ex cõtemplatione & charitatis actu, ſeu actuali dilectione procedit. Quo igit̃ in diuino
rum contẽplatione illuminatior, eorundẽq; amore feruẽtior fuit Maria, eo plenius exultauit
1.Reg.4 non in ſe, ſed in dño tanq̃ in cauſa, obiecto & fine, ſicut apoſtolus ſcribit: Qui gloriatur, in
Hiere.9. domino glorietur. Portò dñs dicitur rõne gubernationis, deus rõne cauſalitatis & creatiõis,
1.Cor.1 ſalutare vel ſalutaris rõne iuſtificationis ſeu recreationis & glorificationis, q ſingulariter fu-
2.Cor.10. it & eſt deus ac dñs & ſalutare Mariæ, propter p̃cipua beneficia eius ad eam, & maximã de-
uotionem, dilectionem & cultũ illius ad illum, q̃uis aũt anima & ſpũs hominis realiter idem
ſint, tamen rõne ſint differentes, nam anima dicitur quoniam informat & animat corpus, il- E
ludq́; bene regendo deũ magnificat, ſpiritus vero vocatur ob ſubtilitatem naturę, & quoniã
contemplatur cœleſtia, ſicq́; competit ſibi exultare, & præ ingenti lætitia, qua ſi extra ſe ſal-
tare in deũ. Hinc virgo deipara diſtincte locuta eſt. Magnificat anima mea dñm. Et exulta-
Totis viribus magnificãd° deus. uit ſpũs meus in deo. Poſtremo, vt totis viribus deũ magnificemus, magnificent eũ nr̃a me-
moria, eius beneficia iugiter recolendo, noſtra intelligẽtia, eius veritatem & excellentiã cõ-
templando, noſtra voluntas eius bonitatẽ amando ac appetendo, noſtra interpretatiua ſeu
expreſſiua, cum ore laudãdo. Et quia pro ſuis beneficijs gratiarum actio & vox laudis deo de-
Eſaiæ.45 bentur, conſequẽter virgo præclara cantici ſui rõnem ſubiungit ⌊quia reſpexit⌋ p approba- »
tionem oculo ſuæ pietatis immenſæ ⌊humilitatem ancillæ ſuæ⌋ .i. me humilem eius ancil »
lam, meamq́; humilitatẽ ac paruitatem, & merito ſpecialiter ſuæ meminit humilitatis ma-
gis q̃ virginitatis, charitatis aut reliquaꝝ virtutũ, quibus pręeminẽter fulgebat, quia per hu-
militatem p̃cipue meruit taliter exaltari, eratq́; per eam p̃ſertim diſpoſita ad concipiendum
vnigenitum dei, ſecũdum quod in incarnationis myſterio cõſideratur incarnati maieſtas, q̃
tanta eſt vt non niſi ab humilima, & pene incomparabiliter humili puella decuit eam incar-
nari & concipi. Virginitas aũt fuit diſpoſitio magis remota, nec ipſa ſine humilitate domino
placuiſſet. Veruntamen in incarnationis myſterio, vtriuſq; naturæ immediatã & hypoſta-
ticam vnionẽ penſando, virgo ſacra per charitatem, eiuſq́; ardentiſſimũ actũ fuit ſummæ & F
immediatę diſpoſita ad vnigeniti filij dei conceptionẽ. Nam charitas præſtantiſſima ac di-
Charitas virtutum præſtãtiſſima. uiniſſima, deoq́; placẽtiſſima virtus eſt, cõiunctionẽ, transformationẽ & inſolubilem colli-
gationem efficiens. Quàmuis itaq; tota trinitas ſuperbenedicta Mariæ humilitatẽ ſupercle
menter aſpexit, præcipue tamẽ filius ex ea humanã induendo naturã, faciens ſe eius prolem
atq; ſubijciens ei ſeipſum. Sed & deus pater eam aſpexit in tantũ, vt eundem cũ ea habere fi-
lium dignaretur. Similiter ſpũs ſanctus illo eam germine fœcundãs adorãdo, à quo ipſe vere
æternaliterq́; procedit. Secundũ Origenem humilitas in ſcripturis vna de virtutibus dicitur
Origenes. quæ à philoſophis modeſtia nominat̃, ſed & nos eam poſſumus appellare quodã circuitu, cũ
aliquis non eſt inflatus, ſed ipſe ſe deijcit. ⌊Ecce eñ ex hoc⌋ tempore, & rõne tanti beneficij »
mihi collati, ex hac quoq; mea humilitate ⌊beatam me dicent omnes generationes⌋ id eſt, »
quidam ex omnibus, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, omnes quippe ex Iudęis &
gentilitate conuerſi, beatam, imò & beatiſſimam profitent̃ virginẽ tam incõparandam, ſed
& Sarraceni, qui legem Machomæti ſuſcipiunt, dicũt eam præ vniuerſis mulieribus omniũ
Sarraceni. ſeculoꝝ electam, ſicut & Chriſtũ filiũ eius fatent̃ ſuo legiſlatore Machomæto maiorem. Sic
& Lya de qua orta eſt virgo Maria cernens ſe tam fœcũdã, hoc inquit, pro beatitudine mea,
beatam quippe me dicent mulieres, ſicut in Geneſi legit̃: ⌊Quia fecit mihi magna qui potẽs
Gene.13 eſt⌋ .i. præclariſſima mihi beneficia eſt largitus, in ſanctificatione, in gratiarum augmẽtatiõe
in totius perfectionis collatione, & nũc potiſſimũ in incarnatione, in qua veri dei, vera ma-
ter effecta, quodãmodo infinitæ dignitatis prærogatiuã ſum cõſecuta, ab eo qui potens eſt,
imò omnipotens eſt, & adeo potens, vt eius reſpectu omnis creatura ſit impotẽs, nec ſine il-
lius manutenẽtia per momentũ ſubſiſtere valens. Illi equidẽ idem eſt eſſe & potentem eſſe,
Pſal.65. cuius eſſentia eſt ſua potentia, independens illuminata, & penitus infinita, cui ſunt oĩa æque
Roma.13 facilia, qui dominat̃ in virtute ſua in æternũ, à quo omnis poteſtas, dicẽte ap̃lo. Non eſt po-
Iob.9 teſtas niſi à deo. Vnde ſcriptum eſt: Sapiens corde eſt & fortis robore, qui facit magna & in-

ſcrutabi

A ſcrutabilia & mirabilia quoꝝ nõ eſt numerus, q per me mundũ liberare dignatus eſt, & præ
“ omni creatura me honorauit, ita ꝙ deũ omniũ creatorẽ ac dñm concepi & porto, ⌊& ſctm̃
“ nomen eius,⌋ nominatũ.i.ipſemet noĩe nominãte deſignatus in ſeipſo eſſentialr̃, purus, vir-
tuoſus & ſanctus eſt, imò ſanctitas prima, fontana, exẽplaris, immẽſa, in quo quicquid per-
fectionis, ſanctitatis atq; virtutis eſt cogitari ve pt̃, cũ immenſa plenitudine ſuperſimpliciſſi-
me cõtinetur, de quo ait Pſalm̃. Adorate in mõte ſancto eius, qm̃ ſanctus dñs deus noſter, Et Pſal. 98
iteꝝ: Confiteant̃ nomini tuo magno, qm̃ terribile & ſanctũ eſt. Vnde ſcriptũ eſt: Deus ſan- Joſue. 24
ctus & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris. Iob quoq; dicit: Abſit à deo impie Job. 34
tas, & ab omnipotente iniquitas. Deniq; tã ſanctus eſt deus nr̃ omnipotẽs, vt eius cõparatio
ne oĩs ſanctitas & æquitas noſtra ſit quaſi pannus menſtruatæ. Ecce em̃ luna nõ ſplendet, & Eſa. 64
ſtellæ nõ ſunt mũdæ in cõſpectu eius, qui & in angelis ſuis reperit prauitatẽ, ſiquidẽ quid eſt Job. 25
ipſa diuina eſſentia, niſi ſapientia ſupereſſentialis, veritas exẽplaris, virtus prima. ęquitas ſum Job. 4
ma, charitas infinita, lux incircũſcripta, puritas impermixta. Nemo ergo ſe iactet, aut aliqd
putet, aut aliũ ſpernat, nec ad publicos tranſgreſſores ſe cõparet, ſed in diuinæ ſanctitatis con
ſpectu atq; p̃ſentia ſe ſp cõſtituens qcqd in ſe virtutis eſt aut eẽ poſſe aduerterit, illius intuitu
pro nihilo habeat, ſeq; in profundo humilitatis inceſſanter conſeruare conet̃. Hucuſq; ſancta
“ Maria recoluit beneficia ſibi ſingulariter data, nũc generalr̃ ſibi ac alijs p̃ſtita exprimit. ⌊Et
“ miſericordia eius⌋.i.ſuæ æternæ pietatis effectus & gratia extendit̃ & ſuit, ⌊à progenie,⌋ q̃
“ ab initio mundi ante diluuiũ fuit, ⌊in progenies⌋ poſteriores. Miſericordia em̃ dñi plena eſt
B terra: Vel, à progenie Iudæoꝝ in progenies Gentiũ. Salus nãq; gentibus cõmunicata, ex Iu- Pſal. 118
dæis fluxit, & cœpta eſt, quẽadmodum Chriſtus teſtat̃: Salus ex Iudæis eſt, nã & Chriſtus ex
“ eis incarnari elegit, & per apl̃oꝝ (natione Iudæoꝝ) doctrinã conuerſus eſt mundus, ⌊timen Joban. 4
“ tibus eũ,⌋ timore filiali & caſto, nã talibus tantũ finalr̃ prodeſt gratia dei, & ipſi dũtaxat par
ticipes ſunt fructus ac meriti dñicæ paſſionis, q̃ licet ſe ad vniuerſos extendat per ſuã ſufficiẽ-
tiã, non tamen per efficientiã, ſed ad ſolos electos. Hinc ait Pſalm̃: Miſericordia aũt domini
ab æterno & vſq; in æternũ ſuper timẽtes eũ. In Eccl̃o quoq; habet̃: Qui ſine timore eſt, iuſti Pſal. 120
ficari nõ poteſt. Verũtamen nullus tã reprobus eſt, vt diuinæ clementiæ penitus expers cõſi- Eccl. 1.
ſtat, ſed miſericordia ad ſalutẽ verã perducens ſolis timẽtibus deũ filiali & reuerentiali timo-
“ re (qui eſt fuga mali) culpæ impendit̃. ⌊Fecit potentiã⌋.i.potenter operatus eſt & potentes
“ egit effectus, ⌊in brachio ſuo⌋.i.ſua ſublimi virtute, iuxta illud in Exodo: Eduxit filios Iſra-
el in brachio excelſo: Vel, in brachio ſuo.i.per vnigenitũ ſuũ incarnatũ & tunc refert̃ ad pa- Exodi. 15
trẽ, de cuius filio loquitur Eſaias: Brachiũ dñi cui reuelatũ eſt, quẽ Apl̃us nominat dei virtutẽ Pſal. 135
Porrò per filiũ pr̃ vniuerſa creauit, per ipſum redemit mundũ, proſtrauit diabolũ, fregit in- Eſaiæ. 53
fernũ, aperuit cœlũ, infinita quoq; per ipm̃ fecit miracula. Vnde & filius proteſtat̃: A meipſo 1. Cor. 1.
facio nihil, pr̃ vero in me manens, ipſe facit opera. Nihilominus Chr̃s vt deus propria opera Johã. 14
batur virtute, q̃ in tribus ſuperſanctis pſonis vna eſt in ſe, indiuiſa quoq; in opere. Deniq; ma
gnificentiſſimũ opus dei in incarnatione ſeu verbo incarnato apparuir, dũ naturæ duæ in in-
finitũ diſtãtes, in vnã cõuenerunt perſonã, dũ Chr̃s de clauſo virginis vtero prodijt, dũ ſacra
mentũ altaris inſtituit. Magnã demũ deus poteſtatẽ exercuit, tã humilẽ iuuenculã faciendo
ſuam matrẽ, angeloꝝq; dñam, & omni pura creatura præeſt in eſſe creato, ſubſiſtente pręſtã
tiorẽ, qm̃ vniuerſæ viæ dñi miſericordia & veritas ſeu æquitas. Commendato deo rõne ſuæ Pſal. 24
“ clementiæ, cõmendat eũ nũc virgo ſapientiſſima ab effectibus ſuæ iuſtitiæ. ⌊Diſperſit ſuper
“ bos⌋.i. per varios errores ac vitia diſpergi pmiſit, & per diuerſa ſupplicia perdidit ac dãna-
C uit effectiue elatos, quoꝝ ſpũs tumet inique, qui deo ſubijci & parere omittunt, nec curãt ſub Job. 15
“ eius omnipotẽti manu ſe humiliare, ⌊mente⌋.i.intentione & libito, ⌊cordis (.i.intellectus) 1. Pet. 5
“ ſui,⌋ quo cũcta diſcernit, iudicat & diſponit. Hinc in Eccl̃o ſcribit̃: Radices gentiũ ſupbarũ
arefecit deus, qui p Sophoniã quoq; minat̃: Viſitabo ſuper omnẽ qui arrogãter ingredit̃, & Eccl. 10
apud Eſaiã: Incuruabit̃ ſublimitas hominũ & humiliabit̃ altitudo viroꝝ. Dęmones quoq; ſu Sopho. 1.
per bientes Chr̃s in mundũ veniẽs diſperſit, vicit, & hominũ cordibus expulit, ſed & ſupbos Eſa. 2
“ Iudæos videmus ab eo in omnẽ regionẽ diſperſos. ⌊Depoſuit potẽtes de ſede,⌋ nõ de qui- Mat. 4. 8. 9. 15
buſcũq; potẽtibus dr̃ hoc, cũ Iob dicat: Deus potẽtes nõ abijcit, cũ ipſe ſit potẽs, ſed de potẽ Job. 36
tibus ſua poteſtate vitioſe vtentibus, de qbus ſcriptũ eſt in Eccl̃o: Sedes ducũ ſuperboꝝ de-
ſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro eis. ¶ Verũ cũ hmõi potentes videamus vſq; ad ſenectutẽ Eccl. 10
regnare, qũo deus deponit eos de ſede dignitatis ac p̃ſidentiæ. Et rũdendũ, ꝙ ſaltẽ in morte
& frequenter propter eoꝝ pc̃tã occidunt̃, plangunt̃, ſeu ante tẽpus naturalis periodi auferun
tur. Oĩs em̃ potẽtatus breuis vita, ſicut & rex hodie eſt & cras morieť, de quibus loquit̃ Eſai- Ibidẽ
as: Et quidem neq; ſatus, neq; radicatus in terra truncus eoꝝ, repẽte flauit in eos & aruerũt, Eſa. 40
Hinc ſcriptũ eſt: Vidi impios dño flante perijſſe, & rurſus in lib. eodẽ. Iniqui ante tẽpus ſuũ
ſublati ſunt. Inſuper potẽtes Iudæoꝝ magiſtros deus de ſede doctrinis amouit, iudiciariam Job. 4
quoq; poteſtatẽ pauperibus tribuit in die iudicij exercendã: Sedebitis (inquiens) ſuper ſedes Job. 12

Mat.19 duodecim,⌊& exaltauit humiles,⌋ nunc p dona gratiæ gratũ facientis,& gratis datæ,qa & D
tales frequẽter ad prælationẽ erexit,in futuro aũt per dona gloriæ & ſublimationem vſq; ad
Iacob.4 cœlum empyreũ,propter quod ait ſcriptura:Deus ſuperbis reſiſtit,humilibus aũt dat grãm.
1.Pet.5 Et denuo:Beati pauperes ſpũ.ſ.humiles,qm̃ veſtrum eſt regnum cœlorũ,quo nihil eſt altius.
Mat.5 Potiſſimũ autem Chriſtus exaltauit ſuos apoſtolos vere humilimos, quos cõſtituit princi-
Pſal.44 pes ſuper omnẽ terrã,de quibus ſcriptũ eſt:Qm̃ dñi fortes terræ vehemẽter eleuati ſunt,cæte
Pſal.46 ros quoq; primitiuæ eccleſiæ filios ſuos diſcipulos nõ mediocriter exaltauit,nõ in futuro dũ-
Luc.10 taxat,ſed etiã in præſenti,dans eis virtutem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, omnẽq;
inimici virtutẽ.⌊Eſurientes⌋.i.ſpiritualia bona auide cupientes,⌊impleuit bonis,⌋.i.gra-
tiæ donis,internis diuitijs,refectionibus mẽtis,pauperes quoq; corporaliter fameſcentes de-
Pſal.144 us alit & implet,quemadmodũ ſcriptum eſt:Oculi omniũ in te ſperant domine,& tu das eſ-
Pſal.103 cam illorum in tẽpore opportuno,Itemq;:Omnia à te expectant vt des illis eſcam in tempo
re,dante te illis colligent. De eſurientibus aũt primo modo ait ſaluator:Beati qui eſuriunt &
Mat.5 ſitiunt iuſtitiam,quoniã ipſi ſaturabũtur. Et in Apocalypſi:Ego ſitienti dabo de fonte aquæ
Apoca.21 vitæ gratis,⌊& diuites⌋.i.diuitiarũ corporalium inordinatos amatores terrena cœleſtibus »
Mat.19 præferentes,⌊dimiſit inanes⌋.i.à ſpiritualibus bonis vacuos,ſuisq; vanitatibus inhęrentes, »
Marc.10 de quibus loquit̃ Chriſtus:Poſſibilius eſt camelũ tranſire per foramen acus q̃ diuitem intrare
in regnum cœlorũ. Iacobus quoq; in ſua canonica:Agite nũc diuites,plorate, vlulãtes in mi
Iacob.5 ſerijs quæ aduenient vobis,de quo infra habet̃:Væ vobis diuitibus qui nũc habetis cõſolatio
Luc.6 nem veſtram,Diuitiæ em̃ pene ad omnia vitia præbẽt fomentũ,ad ſuperbiã,gulam,luxuriã, E
otioſitatem ſcelerũ matrem,propter quod beatus ſcribit Aplus: Qui volunt diuites fieri in-
1.Tim.6 cidunt in tentationem & laqueum diaboli,& deſideria multa,inutilia & nociua, quæ mergũt
Eccle.10. hominem in interitum & perditionem. Ideo ait ſcriptura:Nihil eſt iniquius q̃ amare pecu-
niam,hic em̃ animã ſuam habet venalem. Veruntamen ſunt aliqui diuites virtuoſi ſua opulẽ
tia,bene,liberaliterq; vtentes,miſericorditer diſtribuentes,nõ delicate viuentes,nec ad ter-
Pſal.61. rena inordinate affecti,ſicut hortat̃ Pſalmi. Diuitiæ ſi affluãt,nolite cor apponere,ſed q̃pau-
Eccl 31. ci ſint tales,liquet ex eo quod ſcriptũ eſt in Eccleſiaſtico:Beatus diues qui inuẽtus eſt ſine ma
cula,qui poſt aurum non abijt,nec ſperauit in pecuniæ theſauris,quis eſt hic & laudabimus
eum?fecit em̃ mirabilia in vita ſua. Nemo ergo ſe cõmittat periculo,ſed acquieſcat Apoſto
1.Tim.6 lo:Habentes(inquit) victum & quibus tegamur,his contenti ſimus. Hinc in prouerbijs Salo
mon deprecat̃:Mendicitatem & diuitias domine ne dederis mihi,tribue tãtum victui meo
Prou.30 neceſſaria. Quidam per eſurientes bonis impletos intelligunt gentiles conuerſos,quibus ver
bum dei cum magno deſiderio audientibus, maxima gratiarum chariſmata cõtulit deus,per
diuites vero inanes relictos intelligunt magiſtros Iudæorum,in ſcripturis abundantes , qui
in ſua cæcitate dimiſſi ſunt. Conſequẽter tangit beata virgo beneficia Iudæis exhibita.⌊Suſ- »
cepit,⌋ ipſe dominus,⌊Iſrael puerum ſuum,⌋id eſt Iſraeliticum populum ſibi nunc gratio- »
ſe ac pie applicuit & coniunxit,de ipſo naturam aſſumendo humanam,per quod totum po-
pulum illum quantum in ſe fuit,ſaluare propoſuit,propter quod ad Hebræos ſcribit Apoſto
Hebr.2 lus:Nuſquam angelos,ſed ſemen Abrahæ apprehendit,⌊recordatus miſericordiæ ſuæ,⌋ id »
eſt memorem ſe oſtendẽs pietatis & gratiæ,quam populo huic promiſit,quod ſcilicet de ea
formam ſerui acciperet. In incõmutabili autem deo nec recordatio,nec obliuio proprie locũ
Philip.2 habent,ſed per modũ recordantis ſe habet dum miſereri non differt,per modum obliuiſcen
tis dum differt.⌊Sicut loquutus eſt ad patres noſtros Abraham & ſemini eius in ſecula.⌋ »
Gene.22 Primo em̃ Abrahæ,deinde Iſaac,poſtea ipſi Iacob facta legitur in Geneſi diuina illa promiſ- F
Gene.26 Gene.28 ſio,In ſemine tuo benedicentur omnes gentes,deinceps dictum eſt Dauid:De fructu ventris
Pſal.131 tui ponam ſuper ſedem tuam. Generaliter quoq; ſancti patriarchæ ac vates de Chriſti aduẽ
Act.3 tu loquuti ſunt,quemadmodum in actis Petrus affirmat:Omnes prophetæ à Samuele & de-
inceps annunciauerunt dies iſtos. Porrò clauſula illa,in ſecula,referri poteſt ad verbum illud,
ſuſcepit:item ad recordatus,necnon & ad complexum iſtud,ſemini eius,nam illa gratioſa
ſuſceptio electorum,& recordatio dei circa eos ſemẽq; Abrahæ in prędeſtinatis manet per-
petuo,& nunquã periturum habet effectum. Ecce canticum iſtud dulciſſimum q̃ ſententio-
ſum eſt ſub breuitate verborũ quod ſpũs ſancti conſilio ſtatuit eccleſia in veſperis decantan-
Luc.24 dum, vt hora illa dum adueſperaſcit & inclinata eſt dies,incipiat ſe mens noſtra ab exteriori
bus ad interiora colligere,ad deum erigere,eiusq; bonitatem,beneficiaq; penſare,ei ex toto
affectu gratias agere,ipſum cum iucunditate laudare,atq; pro viribus verbo & opere in om
nibus honorare. Itaq; ad ſummi dei honorem & tantæ virginis reuerentiã non ſine mentali
attentione & actuali ſanctæ deuotionis feruore canticum iſtud promamus,imò & tunc re-
cordemur cum quãta deuotione & alacritate beatiſſima virgo carmen iſtud cecinerit,& q̃
ineffabilem ei gratiam præſtiterit deus:ſicq; eidem virgini congratulemur in domino.

¶ Poſtremo,quilibet noſtrum canticum hoc in propria poteſt decantare perſona, dicendo
intimis

A intimis ex medullis. Magnificat anima mea dominum, & exultauit ſpũs meus in deo, &c. iuxta expoſitionem præhabitam, ſicut deum laudare eſt actus omnino angelicus & præclarus Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. i. animæ meæ quæ in oculis ſuis vilis & modica eſt: Vel, ancillæ ſuæ. i. creaturæ, quæ ego ſum, Creatura em̃ creatoris ſui miniſtra eſt. Ecce enim ex hoc beatã me creaturam dicent, vt pie confido, omnes generatiões electæ. Nil em̃ (vt ait Hieronymus) felicius Chriſtiano, cui regna promittunt cœlorum. In patria quoq; vnuſquiſq; electorum ab alijs beatus dicet, ſed & Chriſtiani veraciter ſibi inuicem dicere poſſunt grata & humili mente illud Baruch: Beati ſumus nos, quoniã quę deo placita ſunt, manifeſta ſunt nobis. Deniq;: Beata gens cuius dominus deus eius populus quem elegit in hæreditatem ſibi. Quia fecit mihi magna, hoc dicẽdo cogitet vnuſquiſq; beneficia dei circa ſe generalia & ſpecialia bona naturæ, dona gratiæ, promiſſaq́; gloriæ, quanta pro ſe filius dei fecit, aſſumpſit ac pertulit, quoties ſibi in peccatis pepercit, quod ad iſtã pœnitentiæ gratiam ſe adduxit. Cætera ſpecialem expoſitionem non exigunt, ſed iuxta interpretationem præſcriptam à quolibet queunt proferri. ⌞Manſit autem Maria cum (Eliſabeth) menſibus tribus & reuerſa eſt in domum ſuam,⌟ in Nazareth. Communiter dicunt doctores, quod non receſſerit Maria, quouſq; naſceretur Iohannes. Vnde in ſcholaſtica fertur hiſtoria, quod ipſa infantem leuauit de terra, vt ſcribitur in libro iuſtorum. i. Nazaræorũ, vt quidam explanant. Veruntamẽ aliqui (vt Theophilus & Græcus) affirmant, ꝙ imminente partu Eliſabeth, Maria abierit, eo quod iam aliæ fœminæ ad Eliſabeth confluxiſſent: & quoniã in partu mulierũ virgines adeſſe non ſolent. Euangeliſta quoq; primo ſcribit receſſiſſe Mariam, q̃ de partu Eliſabeth. B

Hieronymus. | Baruch. 3 | Pſal. 32 | Theophilus.

¶Explanatio reſiduæ partis huius capituli, in qua canticum Zachariæ elucidatur. Arti. V.

SVbinde natiuitas præcurſoris deſcribitur. ⌞Eliſabeth impletũ eſt tempus pariẽdi,⌟ id eſt ipſi Eliſabeth menſis nonus aduenit, ⌞& peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius quia magnificauit dominus miſericordiã ſuam cũ illa,⌟ id eſt valde clementer egit cum ipſa, pietatis ſuæ effectus circa eam exercens tam gratioſe, quod ſcilicet non obſtante naturali ſterilitate ac ſenio, prolem cõcepiſſet ac peperiſſet, eſſetq; à ſterilitatis opprobrio liberata, ⌞& congratulabantur ei,⌟ ex dilectione qua eam, eiusq; maritum amabant, quia ſine quærela inter alios conuerſabantur Zacharias & Eliſabeth. Vnde ſua conuerſatione pacifica, benigna, & iuſta, vtpote ex iuſtitia & pietate conuenienter temperata, vniuerſis ſe exhibuerunt amabiles, propter quod eorum proſperitati congratulati ſunt alij. ⌞Et factum eſt in die octaua,⌟ à natiuitate infantis, ⌞venerunt circumcidere puerum,⌟ illo etenim die ſecundum legis præceptum circumciſio fieri conſueuit, iuxta illud in Geneſi: Infans octo dierum circumcidetur, ⌞& vocabant eum nomine patris ſui Zachariã,⌟ Primogenitis nanq;, & præſertim vnigenitis, ſolet frequenter nomen patris imponi, Iſtis autẽ ſpes non erat quod Zacharias & Eliſabeth amplius prolificarent. Porrò ſicut in nouo teſtamento nomen imponitur in baptiſmo, ita tunc in circumciſione. ¶Sed cum Iohannes ſanctificatus eſſet in vtero, & ab originali purgatus, cur circumciſus fuit, cum circumciſio eſſet remedium contra originale peccatum? Reſpondent quidam, quod circumciſus ſit non ob indigẽtiam remedij, ſed propter obſeruationem præcepti, Item ne alij ſcandalizarentur, & cauſa ſingularitatis vitandi, & quia fortaſſe per circumciſionem illam ita pœnalem ad gratiã diſponebatur maiorem. ⌞Et reſpondens mater eius, dixit: Nequaquã,⌟ nomine patris appellabitur, ⌞ſed vocabitur Iohannes.⌟ Quod em̃ ſic eſſet vocandus, imò & ab angelo iam vocatus, vocariq́; iuſſus, cognouit per ſpiritum prophetiæ ſancta Eliſabeth, quia id nulli homini, niſi viro eius in templo fuerat intimatum, qui extunc mutus permanſit, niſi forte quis opinetur ꝙ Zacharias ſcripto id ſuæ inſinuauerit coniugi, ſicut in ſequentibus enarratur hoc cæteris indicaſſe. Forte em̃ quæ ſibi in templo fuerant reuelata atq; illara, taliter indicauit vxori. ⌞Et dixerunt ad illam: Quia nemo eſt in cognatione tua,⌟ id eſt inter conſanguineos tuos, ⌞qui vocetur hoc nomine,⌟ idcirco miramur, quod ita vis eum vocari. ⌞Innuebant autem,⌟ id eſt ſignis ſeu nutibus ſenſibilibus per modum quæſtionis ſignificabãt, ⌞patri eius, quem,⌟ id eſt quo nomine, ⌞vellet vocari eum.⌟ Quia nunc dicit quod innuebant patri eius, doctores eliciunt, quod Zacharias ob ſuam incredulitatem præfatã non mutus tantum, ſed & ſurdus fuerat factus, ſi em̃ audiſſet, non nutu, ſed verbo eius voluntatem interrogaſſent. ⌞Et poſtulans⌟ nutu quodam, non verbo, ⌞pugillarem,⌟ id eſt calamũ ſcriptoris, ſeu tabulam quæ pugillo poteſt includi, ⌞ſcripſit, dicens,⌟ verbo ſcripto, non vocali, ⌞Iohannes eſt nomen eius,⌟ quaſi dicat, non ego, aut mater infanti nomen impono, ſed diuinitus per angelum impoſitum pandò. ⌞Et mirati ſunt vniuerſi,⌟ videntes in proceſſu negotij miracula miraculis iungi, totq́; inſolita fieri, item ꝙ Zacharias & coniunx eius ſic concordabant, qui ſimul à cõceptione Iohannis conferre non poterant. ⌞Apertum eſt autẽ ilicò os eius & lingua eius,⌟ id eſt mox cũ fidẽ ſuam ſcripto indicaſſet, reſtitutus eſt ori & linguæ Zachariæ priſtinus vſus C

Gene. 17 | Luc. 2 | Actus

loquendi, nec dubiũ quin interim os eius aperiebatur, ad cibũ ſumendũ, ſed non ad loquendũ. D Quemadmodũ autem ſuæ incredulitatis demerito fuit loquela priuatus, ita ſuæ fidelis confeſſionis merito, loquelæ eſt reſtitutus, propter quod dicit Ambroſius: *Ambroſius* Linguam quam incredulitas vinxerat, fides ſoluit, ⌊& loquebatur, benedicens deũ,⌋ benedictione laudis, & gratiarũ actionis qui eũ ob ſuum exceſſum paternaliter caſtigauit, & clementer ſanauit, iuxta illud Tobiæ: *Tobiæ 11.* Benedico te domine deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me, & tu ſanaſti me, ſed & ob alias cauſas benedixit deum, ſicut mox in ſuo cantico eluceſcit. ⌊Et factus eſt timor ſuper om̃es vicinos eorum,⌋ id eſt vicini Zachariæ & Eliſabeth viſis tot mirabilibus ex conſideratione diuinæ potentiæ conceperunt timorem, admirationẽ, ſtuporem, cauſam em̃. ſ. omnipotentiam dei in ſuis ſupernaturalibus perpenderunt effectibus, & tanquã vere præſentẽ, ac vitia punientẽ attenderunt: ſic & in euangelio ſcriptũ eſt, *Matt. 9* quod turbæ viſis Chriſti miraculis, timuerunt. Deniq; homo propriæ fragilitatis & culpæ ſibimet conſcius conſiderata altiſſimi poteſtate non immerito expaueſcit, propter quod apud Hieremiam ſcriptũ eſt: *Hiere. 10* Non eſt ſimilis tui domine, magnus es tu, & magnũ nomen tuum in fortitudine, quis non timebit te ô rex gentium? ⌊& ſuper om̃ia montana Iudææ diuulgabantur om̃ia verba hæc,⌋ id eſt, fama horũ mirabilium de punitione & curatione Zachariæ, de Iohannis mirabili conceptione, natiuitate, appellatione, Iudæis in omnibus locis ſuæ regionis montoſis morantibus inſinuabatur. Magna nanq; & rara ſolent vndiq; diuulgari, quia libenter audiuntur: ſiquidem noua placent & inſolita admirationem inducunt, Hom̃o autẽ naturaliter eſt animal admirantium, varietatiſq; cupidum, *Ariſtoteles* præſertim cum om̃es homines naturaliter ſcire deſiderant. E

⌊Et poſuerunt om̃es qui audierant in corde ſuo,⌋ id eſt mentibus ſuis iſta tenaciter impreſſerunt, atq; memoriæ diligenter cõmendauerunt, ⌊dicentes,⌋ vel quilibet intra ſe, ſeu vnus ad alium, imò modo vtroq;. ⌊Quis putas puer iſte erit?⌋ quaſi dicerent, notabilis valde conſiſtet, & creſcet in virũ eximium, talia em̃ mirabilia non conſueuerunt contingere, niſi circa valde electas perſonas, ideo ſubditur. ⌊Etem̃ manus domini erat cum illo,⌋ id eſt virtus, gratia, auxilium, operatio ſupernaturalis ipſius dei fuit cũ Iohanne in eius ſanctificatione, exultatione in vtero matris, cæteriſq; præfatis, ex quibus probabiliter arguebãt, quod tẽpore procedente futura eſſet manus dei cũ ipſo. ⌊Et Zacharias pater eius impletus eſt ſpũ ſancto, & prophetauit, dicens,⌋ quocirca ſcribit Ambroſius: *Ambroſius* Vide q̃ bonus deus, & facilis indulgere peccatis. Non ſolum ablata reſtituit, ſed etiam inſperata concedit, ille dudũ mutus prophetat. Deniq; etiã ante hanc horam impletus fuit Zacharias ſpũ ſancto, ſed nunc impletus aſſeritur, quia in donis gratiæ gratificantis ac gratis datæ iam eminenter profecit, & gratiã propheticalem recenter ſortitus eſt. Recteq; prius fertur ſpũ ſancto repletus, quàm vaticinatus, eo quod prophetare opus ſit dei, iuxta illud Petri: *2. Pet. 1* Non voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpũ ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti dei homines. ⌊Benedictus dominus deus Iſrael.⌋ In cantico iſto Zacharias gratias refert deo ſuper varijs beneficijs eius, potiſſimũ de verbi incarnatione ac paſſione, generiſq; humani, potiſſimũ Iſraelitici ſaluatione, Quãuis autem in cantico iſto per dominũ deũ Iſrael intelligi poſſit deus abſolute, ſeu trinitas tota ſuperbenedicta, quælibetq; diuina perſona: appropriatius tamen de ſilio totũ exponitur. Itaq; ⌊Benedictus,⌋ eſt, & æternaliter benedictus ſit, atq; ab om̃ibus iugiter benedicatur, ⌊dominus,⌋ vniuerſorũ, ratione poſſeſſionis, gubernationis, ac præſidentiæ omniũ, de quo in Geneſi Abraham ait: *Gene. 14* Leuo manũ meam ad dominũ deũ poſſeſſorẽ cœli & terræ, de quo etiã ſcriptũ eſt in libro Iob: *Iob. 34* Quem conſtituit alium ſuper terrã, aut quẽ poſuit ſuper orbem quem fabricatus eſt. F Preterea nomen & ratio domini, ſoli om̃ipotenti deo, plene, ſumme, pure ac proprie cõpetit, quippe qui ſolus vniuerſale, primordiale, independens, ac nulli ſubiectũ habet dominiũ, omniũ vero ſequentiũ angelorũ, hominũq; dominia ſunt particularia, ſecundaria, indigentia, ac ſeruituti pexmixta, quia deo ſuppoſita, Hinc apud Eſaiam, *Eſaiæ 47* Hieremiã quoq; & Amos ait ſcriptura: *Hiere. 18 Amos. 4* Dominus exercituũ nomen eius, Et in pſalmo: *Pſal. 67* Dominus nomen illi, qui iterũ ait per Eſaiam: *Eſa. 48* Ego dominus, hoc eſt nomen meũ, gloriam meã alteri non dabo, ⌊deus Iſrael,⌋ qui omniũ deus generaliter fuit iure creationis, ſpecialiter autẽ deus tunc dicebatur Iſrael. i. Iſraelitici populi, de Iacob (qui alio nomine dictus eſt Iſrael) nati: *Gene. 32* quoniã præcipua ac ſpecialia beneficia populo illi donauit, quemadmodũ ſcriptũ eſt: *Gene. 35 Pſal. 147* Qui annunciat verbũ ſuũ Iacob iuſtitias & iudicia ſua Iſrael, & quia à populo illo ſpecialiter colebatur cæteris ad idololatriã lapſis, vnde in Deuteronomio Moſes huic populo ait: *Deute. 7* Te elegit dominus, vt ſis ei populus peculiaris de cũctis populis qui ſunt ſuper terrã, quia dilexit vos dominus, ⌊quia viſitauit,⌋ id eſt per incarnationẽ acceſſit, & ſicut p̃iiſſimus ac peritiſſimus medicus operari aggreſſus eſt, ⌊& fecit redemptionẽ plebis ſuæ,⌋ id eſt liberationem Iſraeliticæ plebis ab inuiſibilibus hoſtibus, à dãnatiõe æterna, à reatu originalis peccati, imò ab om̃i peccato quantũ in ipſo eſt, quemadmodũ per Oſee loquitur: *Oſee 13* De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos, de quo etiã per Eſaiã dictũ eſt: *Eſa. 35* Dominus rex noſter ipſe veniet

A niet & ſaluabit nos, qui & apud Zachariã hortatur: Lauda & lætare filia Sion, quia ecce venio & habitabo in medio tui. Chriſti equidẽ incarnatio, noſtra eſt deificatio, vt aſſerit Leo papa. Itaq; eius incarnatio inchoatio fuit noſtræ redemptionis atq; ſalutis, quæ per Chriſti paſſionẽ cõpletæ ſunt. Non eñ per ſolam ſuã incarnationem nos ſaluare decreuit, ſed ſaluationem noſtrã per ſuam paſſionẽ cõſummare inſtituit. Vnde quod Zacharias loquutus eſt: Fecit, more prophetico accipi poteſt per modũ futuri .i. facturus eſt, quoniã ſua paſſione fuit redemptionẽ iſtã plene facturus, vtpote noſtra crimina deleturus, noſq; deo reconciliaturus ſecundũ illud Eſaiæ: Ipſe autẽ vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Et rurſus: Dominus poſuit in eo iniquitatẽ omnium noſtrũ. Etenim Chriſtus ſua paſſione ac obedientia pro om̃ibus ſatisfecit, ſed ſi fructũ ſuæ paſſionis conſequi debemus oportet vt meritũ eius nobis per ſacramenta ſeu modo alio applicetur & cõmunicetur. Hinc Chriſtus de ſeipſo teſtatur: Venit filius hominis quærere & ſaluũ facere quod perierat. Deniq; per plebẽ ſuam ſeu populum dei, intelligi poteſt nõ ſolum plebs Iudæorum, ſed tota gens electorum qui ſunt populus dei per prædeſtinationẽ æternã, & ſpiritualiter, Iſrael .i. deũ videns, ſeu fide contemplans, de quo populo dicit Apoſtolus: Pax ſuper Iſrael dei. Veruntamen per plebẽ ſuam hoc loco literalius intelligitur populus Iudæorũ, ad quorũ redemptionem Chriſtus primo, directe, ac principaliter venit, ſecundũ quod aſſerit: Nõ ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael, quibus verbũ dei ſpernentibus, iuſta facta eſt apoſtolorũ tranſmigratio ad inſtruendas gẽtiles, pro quorũ ſaluatione Chriſtus quaſi ſecundario venit. Paulus & Barnabas dixerunt Iudæis: Vobis oportebat primũ loqui verbũ dei, ſed quoniã repuliſtis illud, conuertimur ad gentes. ⌊Et erexit,⌋ .i. ſuſcitauit, leuauit, & declarauit, ⌊cornu ſalutis⌋ .i. annunciationẽ beatitudinis veræ atq; cœleſtis, ⌊nobis⌋ .i. ad noſtrã ſaluationem, vt ei credendo ſaluemur, ⌊in domo Dauid pueri ſui⌋ .i. in tribu ſeu familia Dauid prophetæ, de cuius ſemine ortus eſt Chriſtus, iuxta illud Apoſtoli ad Romanos: Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundũ carnẽ. ¶Sed quomodo deus Iſrael .ſ. Chriſtus, erexit hoc cornu ſalutis? Et reſpondendũ, ꝙ per hoc, ꝙ iam ore angelico reuelauit Zachariæ ſtatim ſe incarnandum, venturũ, & ſaluaturũ genus humanum, cuius vtiq; Chriſti incarnationẽ nouit Zacharias in virgine Dauidicæ ſtirpis peractã. Itaq; per cornu publica denũciatio magnæ rei ſignificatur, quia per cornua ſolent magnalia notificari, & iam non ſolũ per angelũ, ſed & per Mariã deus de hac re prophetauit. Hinc dicit Theophilus: Videbatur deus dormire, peccata multa reſpiciens, neq; hæc curans, ſed in nouiſſimis tẽporibus incarnatus, excitatus, contriuitq; dæmones nos odientes. Inſuper per cornu poteſtas, ſeu altitudo exprimitur, eo quod cornua ſint in animali partes eminentes ac ſolidæ, eritq; ſenſus, quod deus robur, apicemq; ſalutis, hoc eſt inuiolabilẽ & cœleſtẽ felicitatem nobis denunciauit, in domo Dauid, id eſt in Chriſto de progenie Dauid exorto, per quẽ & in quo beatitudo hæc datur, quia non niſi in Chriſtũ credenti præſtatur, quemadmodum in actis princeps Apoſtolorũ diſſeruit: Non eſt aliud nomen ſub cœlo datũ hominibus in quo oporteat vos ſaluos fieri. Poſtremo per cornu deſignat rex, regia poteſtas, ſeu regnũ, præſertim in Apocalypſi & Daniele. Vnde in Apoca. legit: Vidi de mari aſcendentẽ beſtiam habentẽ capita ſeptẽ, & cornua decẽ. Et in Daniele: Beſtia quarta habebat cornua decẽ, & ecce cornu aliud paruulũ oriũ eſt de medio eorũ, & tria de cornib⁹ primus euulſa ſunt à facie eius. Itaq; hic per cornu intelligi poteſt Chriſtus rex regum, ſeu regnũ ipſius. Hoc eñ cornu erexit .i. per incarnationẽ apparere fecit, & declarauit primo in domo Dauid .i. in progenie Dauidica, de qua natus eſt Chriſtus, qui primo in terris viſus & cõuerſatus eſt inter quoſdã de ſua hac genealogia progenitos. Sic ergo erexit deus pater ſeu trinitas vel Chriſtus, ſecundũ quod deus cornu ſalutis .i. Chriſtũ regem noſtræ ſalutis, erexit inquã eũ nobis, ſecũdum quod homo eſt. Chriſtus nẽpe ſecũdũ diuinitatem erexit ſeipſum ſecũdũ humanitatẽ. Quidam iſtã erectionẽ referũt ad Chriſti reſurrectionem vel aſcẽſionem, quia tũc Chriſtus cornu ſalutis .i. poteſtatem & gloriã beatitudinis erexit ſeu publice demonſtrauit, reſurgẽdo ad vitam immortalem, patres quoq; educendo de lymbo, & regna aſcendẽdo cœleſtia. Sic Zacharias loquitur de futuro per modũ præteriti, vt mos eſt prophetarũ. Hoc itaq; deus fideliter egit, nõ improuiſe, ſed ſicut ꝓdixit vere impleuit, hinc ſubdit. ⌊Sicut loquutus eſt per os ſanctorũ, qui à ſeculo ſunt prophetarũ ei⁹⌋ .i. ſicut prænũciauit per ſanctos prophetas, qui à principio mundi fuerũt, qui verbis, ſignis, figuris, ſeu factis, de Chriſto loquuti ſunt, & eius myſteria prædixerũt, quia in nulla mũdi ætate defuit prophetia de Chriſto, vt Auguſtinus declarat. Nã & Adã de Chriſto verbis & rebus loquutus eſt, ſimil'r cæteri patriarchæ ac vates, propter qđ in actis Petrus teſtatur: Deus qui prænũciauit ꝑ os omniũ prophetarũ pati Chriſtũ ſuũ, impleuit. Sic & alibi ait: Huic omnes prophetæ teſtimoniũ perhibẽt. Tantũ quippe myſteriũ decuit diu ante ac multipliciter ꝓnũciari, vt eius dignitas agnoſcat, & factum credibilius oſtendat, firmiusq; credat. Vnde in hoc fides nr̃a certiſſime cõfirmat, quod oĩa quæ de Chriſto credimus & tenemus, taliter pro

Margin notes: Zach. 2 · Leo papa · Eſa. 53 · Luc. 9 · Galat. 6 · Matth. 15 · Act. 14 · Roma. 1 · Cornu ſalutis quid deſignet. · Theophilus. · Act. 4. · Apoca. 13 · Danie. 7 · Apoc. 19 · Baruch. 3 · Act. 3 · Act. 10

phetata probamus,ſed & ipſi Hebræoꝝ doctores fatenẜ,ꝙ omnes prophetæ nõ ſunt loquu- D
ti,niſi ſuper dies Meſſiæ.i.pro tẽpore Chriſti,quia videlicet quicquid loquuti ſunt,ad Chri
ſtũ final'r retulerũt,& de ipſo principal'r ſunt effati. Vnde nunc ſingulariter dicit̃,ꝑ os ſancto
rum,eo ꝙ oẽs vno ſpiritu cõcorditer ſint loquuti.⌊Salutẽ ex inimicis noſtris,& de manu om »
niũ qui oderunt nos.⌋ His verbis exponit,quid ſit quod dixit,Erexit cornu ſalutis nobis,vt »
Cornu ſalutis erigere q̃d ſit. ſit ſenſus,erexit,&c.ſicut loquutus eſt.i.ſicut ꝑ prophetas promiſit erigere ſeu procurare no
bis ſalutem.i.ſaluationem ex inimicis noſtris,ꝓſertim inuiſibilibus,hoc eſt liberationẽ à dæ-
1.Johan.3 monibus,imò etiam à carne & mundo,omniq́ꝫ veræ beatitudinis impedimento. Vnde in
epiſtola Iohannis ſcriptum eſt:In hoc apparuit filius dei, vt diſſoluat opera diaboli.Porrò,
quod ait,de manu omniũ qui oderunt nos,quidã exponunt de gentilibus, quos Chrũs con-
uertit,& ſic inter illos & Iudæos cõuerſos pax fuit,inter quos ante inimicitia erat.Poteſt q̃ꝫ
de cunctis peruerſis hominibus accipi,à quibus liberant̃ electi,non quod ab illis in vita hac
non tribulent̃ aut trucident̃,ſed quia per timorem inordinatum eis non ſubijciunt̃,nec ad vi-
tia inducuntur,& ꝑ temporalem quam ab illis patiuntur ꝑſequutionem ad gloriam perdu-
Auguſtinus cuntur æternam,ſicq́ꝫ æternaliter liberantur ab omni infeſtatione illoꝝ,quemadmodũ ple-
Pſal. 63 nius Auguſtinus declarat ſup illud Pſalmi:A timore inimici eripe animã meã. Hoc eſt quod
Mich.5 apud Michæam promiſſum eſt primitiuæ eccleſiæ:Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos,
Ibidem & omnes inimici tui interibunt. Et ibidem de Chriſto ꝓdictum eſt:Et erit iſte pax cũ vene-
rit,& quando calcauerit in domibus noſtris.Sic ergo erexit nobis ſalutem.⌊Ad faciendã mi »
ſericordiam cũ patribus noſtris,⌋ id eſt ad hoc vt patriarchis & iuſtis olim defunctis cõſum »
matam miſericordiã,vtpote plenam felicitatem impenderet,educendo eos de lymbo,& cõ E
Zacha.9 ſtituendo in cœleſti palatio,quemadmodũ apud Zachariã Chriſto dicit̃:Tu quoqꝫ in ſan-
guine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu,in quo nõ eſt aqua: Vel,ad faciendã miſeri-
cordiam cũ patribus noſtris.i.ad hoc vt miſericorditer impleat,quod ipſis ſe ꝓſtiturum ꝓdi-
xit. Ideo quoqꝫ hæc verba dicunt̃,quia non ob noſtrã iuſtitiã,ſed propter ſuã pietatẽ immen
Tit.3 ſam Chriſtus hæc nobis largitus eſt,noſtramq́ꝫ aſſumpſit naturã,ſicut ad Titũ ſcribit Apo-
ſtolus:Apparuit benignitas & humanitas ſaluatoris noſtri dei,non ex operibus iuſtitiæ quæ
fecimus nos,ſed ſecundũ ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit,⌊& memorari teſtamenti ſui »
ſancti,⌋ id eſt ad hoc,vt ꝑ operis exhibitionem oſtendat ſe memorem ſancti teſtamẽti,hoc »
eſt pacti ſeu fœderis ſui firmiſſimi,quod fecit & inijt cũ patriarchis & vatibus veteris teſta-
Eſa.52 mẽti,quibus promiſit Chrũs ſe incarnandũ atqꝫ in mundũ venturꝫ,ſecundũ illud Eſaiæ:Pro
pter hoc ſciet populus meus nomen meũ in die illa,quis ego ip̃e qui loquebar,ecce aſſum,cu-
ius teſtamẽti oſtendet ſe memorẽ,naturã aſſumendo humanã ex virgine.Sic ergo memora-
tus eſt teſtamẽti ſui,quod eſt.⌊Iuſiurandũ,⌋ quia iuramẽto firmatum,⌊quod iurauit,⌋ iu- »
Gene.22 rando ꝑ ſeipſum,⌊ad Abrahã patrem noſtrũ,⌋ quemadmodũ in Geneſi habet̃:Per memet- »
ipſum iuraui dicit dominus,quia feciſti hãc rem,& non pepercisti vnigenito tuo ꝓpter me,
multiplicabo te & benedicam tibi,& benedicent̃ in ſemine tuo omnes gentes,vbi ꝑ ſemen
Galat.3 Abrahæ intelligit̃ Chriſtus ſecundũ Apoſtolũ:ſicq́ꝫ verbis illis promiſit deus pater vnigeni-
tum ſuũ ex ſemine Abrahæ incarnandum, Vel ipſemet vnicus dei patris filius verbis illis ꝓ-
miſit ſe taliter incarnandũ.Pater autem dando nobis filium ſuum ꝑ incarnationis myſteriũ, F
Mat.28 & ſeipſum ꝓſtitit nobis ꝑ grãm ampliorem.Hinc ſubdit̃,⌊datuꝫ ſe nobis.⌋ Filius quippe de »
Hebr.2 Eſaiæ.43 dit ſe nobis,exhibendo ſe fratrem,ſaluatorem,aduocatumq́ꝫ noſtrum,imò & alijs modis cõ
1.Johan.2 municauit ſe nobis,quia naſcendo & conuerſando in mundo fecit ſe ſocium hominum,in
Baruch 5 cœna dedit ſe nobis in cibum:moriendo in pretium liberatiuum,in patria demum dat ſeip-
Mat.26 1.Cor.11 ſum in obiectale ac beatificum præmium,quod ſanctus Thomas in hymno de ſacramento
Gene.15 compendioſe tetigit,dicens:Se naſcens dedit ſocium,conueſcens in edulium,ſe moriens in
pretium,ſe regnans dat in præmium.Hinc etiam Abrahæ in Geneſi ait:Ego protector tuus
& merces tua magna nimis.Deniqꝫ illis dicitur deus ſe dare,quibus charitatem & gratiam ſu
am infundit.Illi etenim habent & poſſident deum tanquam ſuæ dilectionis & occupationis
obiectum,in quo plena liberalitas,ſumma dignatio,puriſſimaq́ꝫ dei ad nos dilectio demon-
ſtratur,quoniam dando nobis dona ſua,pariter præſtat ſeipſum,videlicet ad habendum,ad
poſſidendum,ad intuendum,ad diligendum,ad perfruendum,ad conſeruandum,ad auxili-
andum,ad defendendum,ad commanendum in ſempiternũ.Illa nanqꝫ eſt liberaliſſima dile-
Pſal.15 ctio,qua quis alteri præſtat ſeipſum.Ideo ait Pſalmiſta:Dominus pars hæreditatis meæ,&
Thren.3 calicis mei.In libro Threnorum legitur:Pars mea dominus,dixit anima mea,propterea ex-
pectabo eum.Nunc autẽ ad literam ſermo eſt de datione qua vnigenitus datus eſt nobis , per
Eſa.9 hoc ꝙ noſtrã aſſumpſit naturã,ad ꝑagendã noſtrã ſalutẽ.vnde in Eſaia habet̃:Paruulus natus
eſt nobis,& filius datus ẽ nobis.Deinde rõ huius ſubiũgit̃.⌊Vt ſine timore⌋ inordinato,car »
nali,ſeculari,ſeruili,⌊de manu inimicoꝝ nr̃oꝝ⌋ inuiſibiliũ ſeu viſibiliũ,⌊liberati⌋ ꝑ Chr̃i ad- »
uentum

tum ac paſſionem ⌊ſeruiamus illi⌋.ſ.vero deo ſeruitute latriæ,de qua in Deuteronomio ha
A bet:Dn̄m deum timebis & illi ſoli ſeruies. Eſt latria virtus deo cultū cęremoniamq́; impen- Deute.6 Matt.4
dens.⌊In ſanctitate⌋ hoc eſt puritate mentali omni terrena & carnali affectione excluſa,vt-
pote,in perfecta cordis conuerſione ad deum, vniuerſis animę affectibus reformatis,ordina
tis,atq; in deum reductis.Sic nempe ſup ſancto,penitusq́; immenſæ munditiæ deo eſt obſe-
quendum,propter quod in Leuitico loquit:Nolite cōtaminare animas veſtras,ego em̄ ſum Leuit.12
dn̄s deus veſter.Sancti eſtote qm̄ ego ſanctus ſum.In Deuteronomino quoq; dr̄: Perfectus Deute.18
& abſq; macula eris cum dn̄o deo tuo. Deniq; venit Chriſtus vt p eius paſſionē redempti,
ſeruiamus ei ſcd̄m euangelicæ legis tenorē.Hæc aūt eſt lex pſectionis,propter quod ait apud
Matthæum:Eſtote ergo & vos perfecti ſicut pater veſter cęleſtis perſectus eſt,ad q̄d exigit Matt.5
vt homo non ſolū habeat ſe reuerenter & pure ad dn̄m,ſed etiā iuſte ad proximū,dādo cuiq;
quod ſuum eſt,& proximos ſuos ædificando in om̄ibus,iuxta illud Apoſtoli:Quę pacis ſunt Roma 14
ſectemur,& quæ ædificationis ſunt in inuicē cuſtodiamus. Et rurſus: Ne ponatis offendicu
lum fratri vel ſcandalum. Noli illum perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt, ideo ſubditur:
⌊& iuſtitia⌋.i.actibus iuſtitiæ tam diſtributiue q̄ cōmutatiue,imò p iuſtitiā intelligi pt̄ quæ-
libet virtus,ſcd̄m quod iuſtitia dicit om̄is virtus ſeu virtus cōis. Om̄is etem̄ virtus eſt quædā
iuſtitia,quia p eam debitū quoddā exoluit,ſeu de ovt iuſtū eſt miniſtrat,ſicut p charitatē deū Deute.6
diligimus vt tenemur,p miſericordiā proximo ſubuenimus vt obligamur Deo aūt non ſolū
in iuſtitia quæ eſt virtus ſpecialis,ſed in om̄i virtute ſeruire debemus:præſertim fide, ſpe, &
charitate,qbus directe colit deus,tanq̄ immediatū propriumq́; obiectū illaꝝ, ⌊coram ipō⌋
hoc eſt,recta intentione & cū attentōe interna,vt in dei præſentia nos conſtituamus,eumq́;
B vt regem ac iudicē om̄ia intuentē pēſemus,& ita ei ſoli finaliter placere optemus,eius hono
rem & gloriam in om̄ibus exquiramus,timorate ac reuerenter cuncta agentes,ſimplici cor- 1.Cor.10
de(non velut hypocritæ)corā hominibus bona agendo ob propriā vtilitatem ſeu laudem, Mich.6
vt illud Pſalmiſtæ veraciter dicere mereamur:Seruaui mandata tua & teſtimonia tua, quia Pſal.118
om̄es viæ meæ in cōſpectu tuo.Et illud Heliæ:Viuit dominus in cuius conſpectu ſto hodie. 3.Reg.17
¶Porro quod ait:Sine timore,referri pt̄ ad illud quod ſequit, liberati,& ad verbum,ꝙ ſeruia
mus.Primo modo eſt ſenſus,quòd ſine periculo ac timore Chriſtus nos liberauit,cum tamē
plures de hoſtium manibus non abſq; ingenti ſuo pauore atque periculo euadantur. Chriſtus
quoq; abſq; ſuip̄ſius inordinato timore nos liberauit, q̄uis paſſione inſtante naturali timo- Marc.4
re concuſſus ſit,hoc tamen ſponte & poteſtatiue ſeu ex præuio rationis iudicio contigit, &
eundem timorem cum voluit abiecit,atq; intrepidus obuiam profectus eſt hoſtibus.Si autē
referat ad verbum hoc ſeruiamus,iſte eſt ſenſus,quòd Chriſtus ideo promiſit daturum ſe no
bis,vt liberati per ipſum ab hoſtibus,ſeruiamus ei abſq; inordinato timore in ſanctitate, non
quòd nullos aduerſarios habeamus,cum omnes qui volunt pie viuere in Chriſto perſecutio- 1.Timo.3
nem patiantur,ſed quòd illos inordinate non metuamus,nec peccando ſubdi cogamur, nec
dæmonum manus(vt antea)incidamus,nec inferni ſupplicijs deputemur, imò ab omni glo-
riæ obſtaculo eruamur, merito dominicæ paſſionis, dummodo noſipſi obicem non pona-
mus.Hæc eſt ſpiritualis ſecuritas,internaq́; pax,& vera libertas militantis eccleſiæ, quātum
ad eos qui fide & opere Chriſtiani conſiſtunt,quæ in primitiua eccleſia maximè abundabāt Acto.5
C ſicut in actibus Apoſtolorum docetur. Vnde apud Eſaiam dominus prænuntiauit: Sedebit Eſa.32
(inquiens(populus meus in pulchritudine pacis,& in tabernaculis fiduciæ, & in requie opu-
lenta. Et in Sophonia legitur:Lauda filia Syon,exulta in omni corde filia Hieruſalem, auer- Sopho.3
tit dominus inimicos tuos,non timebis malum vltra. Inſuper per Hieremiam cum dominus Hiere.23
protuliſſet:Suſcitabo Dauid germen iuſtum,id ē Chriſtum filium Dauid,vt omnes exponūt
mox ſubditur: In diebus illis ſaluabitur Iuda,& Iſrahel habitabit confidenter, quia videlicet Ibidem
conuerſi ad Chriſtum,non timuerunt eos qui corpus occidunt, vtpote, parati mori pro fi-
de & veritate ac deo,eo quod eſſent repleti charitate & gratia Chr̄i, per quam optime & in- Matth.10
uictiſſimę fuerunt fiduciæ. Itaque ſeruiamus ei non vno die, vel raro, aut modico tēpore, ſed Acto.21
inceſſanter & perſeueranter, vt ſubditur:⌊omnibus diebus noſtris⌋ Qui enim perſeuerauerit
rit vſq; in finem hic ſaluus erit. Ideo monet Apoſtolus:Bonum facientes, non deficiamus, tē Matth.10.24
pore enim ſuo metemus non deficientes. Nihil demū tam ſtultum q̄ tempus non ſolum in- Gala.6
fructuoſe,ſed etiam vitioſe expendere. Iugiter igitur deo altiſſimo obſequamur, ſemperq́;
perſectius atq; amoroſius obſequi ſtudeamus,penſantes quod ſcriptum eſt: Maledictus q fa-
cit opus dei negligēter. ¶ Poſtremo inquirit qūo p Chr̄m liberatū ſit genus humanū, cū tam Hiere.48
pauci ſaluent,tam multi pereantq́;: Reſpondendū, ꝙ Chr̄us ſua paſſione pro totius mūdi ſeu
populi ſatisfecit peccatis quantū in ipō eſt, ita quod meritū ſuū tantū fuit q̄d pro oīm peccato
rum deletione ſufficiens ſit, ſed non ſubuenit niſi his quibus applicat ſeu communicat per fi-
dem,charitatem, aut ſacr̄a, ſua quoq; ſanctiſſima conuerſatione ac paſſione meruit omnibus
nobis gratiam copioſam, ſpecialiter tamen pro omni generali peccato ſatisfeciſſe aſſeritur,

quoniã propter reatũ illius à gloria totũ genus differrbaſ humanum. Conuerſatio demum D
& paſſio Chr̃i ex tam pſectiſſima chaeitate ac obedientia orientes tam accepte deo pr̃i ſeu ſu
peebenedictę Trinitati fuerũt, quòd peo totius mundi liberationr & iuſtificatione ita fuerũt
idoneæ, meeitoriæ, & prędigne, peæſeetim peopter hypoſtaticã ſeu pſonalẽ vnionẽ huma-
nitatis Chriſti cũ veebo, ex qua infinitã qnodãmodo promeeẽdi ac ſatiſfaciendi, idonritatẽ
Origenes efficaciamq́; foetita eſt: ⌊ Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis. ⌋ ¶ Scd̃m Origenẽ Za- »
charias plenus ſpũ ſancto, duas prophetias generaľe nuntiat. Primã de Chriſto, quę ſe extẽ-
dit hucuſq;. Alterã de Iohãne quæ incipit hic, vbi prædicit, quòd gr̃a prophetiæ fuerit dan-
Roma.9 da Iohanni, ita quòd erit atq; vocabiſ Propheta Cheiſti, qui ſecundũ Apoſtolũ ad Romanos
Iohan.1. eſt ſuper om̃ia deus benedictus in ſecula. Veruntamen apud Iohãnem legiſ, iſte Iohannes in-
terrogatus: Peopheta es tu, eeſpondiſſe: Non ſum. Ad quod dupliciter reſpondeſ: Primo, ſe
cundũ gloſam ibidem, quòd Iudæi interrogãtes p Peophetã intellexerunt Heliſæum, φ ad-
uertẽs Iohãnes, intẽtioni eoꝝ rite rñdit. Scd̃o, φ Peophetã .i. Prophetã dũtaxat eſſe ſe negat
quia & plus q̃ propheta fuit, non ſolũ denuntiãdo futura, ſed & Chriſtũ demonſteãs pſentẽ
¶ Rurſus inquiriſ, cur Zacharias allocntus ſit infantẽ octo dieꝝ, in quo vſns nondũ extitit ra
Ambroſius tionis? Ad quod reſpondit Ambroſius, quòd Zacharias agnouit infantẽ illum ſupnatue ali-
ter intelligere ſua verba, ſicut in vtero ſuæ matris intellexit filij dei incarnationem atq; pſen
tiam corporalem. Ait quippe Ambroſius. Potuit Iohãnes vocem pr̃is ſui natus audire, q Ma
riæ ſalutationẽ anteq̃ naſceeeſ, audiuit. Sciebat Zacharias alias eſſe aures prophetæ quæ ſpũ
dei non coepis ætate reſeranſ. Habebat Iohãnes intelligẽdi ſenſum, qui exultandi habebat E
Beda. affectum. Alij (ſicut Beda) dicunt, quòd non propter Iohãnis aduertentiã, ſed eoꝝ qui aderãt
inſtructionem iſta pdixit. Nam & inanimata & bruta alloquimue ea ad dei pconium inuitã-
do, non vt illa intelligãt, ſed vt noſipſi ac audientes ad dei laudẽ ſic prouocenſ. Præterea mul
Iohan.3. tis nominibus inuenit Iohãnes appellatus, dictus nãq; eſt amicus ſponſi, pcurſor Chriſti, ba-
Matth.3 ptiſta, angelus, lucerna ardẽs & lucẽs, Peopheta & plus q̃ prophera, atq; Helias propter gr̃æ
Iohan.5. varia dona ſibi collata, ⌊ Præibis enim añ faciem dñi ⌋ .i. añ corpoealem ac manifeſtã pſentiã »
Mat.11. Chriſti, qui eſt rex regum & dñs dominãtiũ. Iohãnes etem̃ natus eſt añ Chriſtũ, inſup oẽſns
Lucæ.7
Malach.3 eſt pdicaee & baptizare añ eundem, pceſſit etiã eum in lymbum, idcieco pcurſor vocaſ. Qui-
Apoca.19 dam p faciem dñi intelligunt Chriſtũ filiũ pr̃is, vt dicaſ ſimilitudo & facirs pr̃is, quia p eum
Matth.3 pater cognoſciſ. Prr faciem em̃ notitia deſignaſ, notitia aũt in diuinis filio appeopriaſ, quẽ-
Marc.1
Lucæ 3 admodum ſapientia & veritas, quia p modum intellectualis emanationis procedit à patre.
Iohan. ⌊ parare vias eius ⌋ hoc eſt, diſponere hominrs ad Chriſti fidẽ, charitatẽ, ac ſuſceptionẽ, q̃d
Iohan.14 egit Iohãnes pdicãdo, monſtrãdo, & baptizãdo. ¶ Inſup viæ Chriſti .i. vię ſeu media p quæ »
1.Cor.1
Iohan.14 Cheiſtus venit ad hominũ corda, fuerũt prædicatio & baptiſmus Iohãnis, quæ ipſe parauit .i.
ſapienter exhibuit, ſicut quis pparat menſam, vel viæ iſtæ ſunt baptiſmus & pdicatio Chri-
ſti, ad quæ duo Iohãnes ſuo documẽto atq; baptiſmate homines diſponebat. Rurſus viæ iſtæ
ſunt opa virtuoſa, ſeu pceptoꝝ cuſtodiæ, ad quæ homines Iohãnes induxit, vitia extirpãdo,
Malach.3 ac vietutes diſpoſitiue ſeu inſtrumentaľr inducẽdo, propter quod p Malachiã dñs loquiſ de
Iohãne: Ecce ego (inquiens) mitto angelũ meũ, & ppaeabit viã ante faciẽ meã. Rurſus vię iſtę
ſunt miſeeicordia qua deus venit ad nos, & pœnĩa qna imus ad eũ. Ad primã paeauit Iohan-
nes Cheiſti grãm & baptiſmũ inſinuãdo, ad ſecundã pœnitentiã exhortãdo, & rigoroſe vi- F
Chryſoſtom⁹. uendo. Pręteeea ſecũdũ Chryſoſtomũ quẽadmodũ eegrs quoſdã habent q eminus ſeu longe
eos pcedunt, & itẽ cõmilitones q de ppinquo pcedũt: ſic Chr̃s habuit pphetas, alios eũ lõge
Iohan.1 ante pnuntiãtes & pcedentes. Iohãnẽ vero eũ de peoximo pcedentẽ, ac pſentẽ. Deinde mon
ſteantẽ. Deinde ſcd̃m Theophylũ, Zacharias exponit qũo Iohãnes viã dñi pparauit, puta do
cendo. ⌊ Ad dandã ſciam ſalutis plebi eius ⌋ hoc eſt, ad exhibendũ ſeu pdicandũ populo Iu- »
Eſa.33 dæoꝝ notitiã qua ad verã felicitatẽ ptingiſ, ſeu notitiã Chr̃i qui eſt ſalus noſtra, hæc eſt ſciã
ſaluraeis, docteina moralis, declaratio aduẽtus myſteriorumq́; Chriſti & ſacramentoꝝ eccle
ſiæ. Itaq; nõ ait ad dandã ſalutẽ, ſed ſciam ſalutis, qa Iohãnes ſalutẽ nõ dedit, ſʒ pdicauit. Pro »
pter quod apud Iohãnem habeſ: Non eeat ille lux, ſed vt teſtimoniũ phiberet de lumine. Hãc
ſciam cœpit Iohãnes dare, quã Chr̃us & Apoſtoli poſtea plenius cõtulerũt, de qua ad Philip
Phil.3 penſes ait Apoſtolus: Exiſtimo om̃ia detrimentũ eſſe propter eminẽtẽ ſciam domini noſtri
Ieſu Chr̃i. Hãc aũt ſciam dedit ⌊ in remiſſionẽ pctõrũ eoꝝ ⌋ vcʒ plebis ſuæ, puta, ceedentiũ. »
Marc.2 Hæc aũt ſciã diſpoſitiue ac incitatiue valuit ad diluẽda pctã, qa p eã ad pœniam Chriſtiq́; fi-
Lucæ.5 dẽ explicitã pplus inducebaſ, ſolus aũt deus dimittit pctã effectiue ſcd̃m illud: Quis pt dimit
Apoca.1 tere pctã niſi ſolus deus? Paſſio Chr̃i meritorie, iuxta q̃d in Apocaľ. habeſ: Chr̃us dilexit nos,
& lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Fides aũt formata hoc agit ſoemalitee, pront in
Acto.15 Actis dr̃: Fide purificãs coeda eoꝝ. Opa vero pœnĩæ hoc faciunt ſatiſfactorie. ⌊ Pee viſcera »
miæ (.i. intimã, ſecretã, viſceroſam, ſeu amoroſam mĩam) dei noſtri ⌋ vnigeniti. ſ. ppter nos »
incarnati, ⌊ in qbus (viſceribus miſericordię) viſitauit nos ⌋ .i. p incarnationẽ ad nos deſcẽdit »
&no

A &noſtram ſibi coniunxit naturam, nos quoq; ægrotos velut medicus pius nunc acceſſit. Itaq;
viſcera in deo ſpiritualiter & metaphorice appellantur charitas & miſericordia eius, quibus
inductus eſt ſuccurrere nobis, ſicut de Chriſto ait Apoſtolus: Qui dilexit me, & tradidit ſe-
metipſum pro me. Rurſus quoq; de patre: Propter nimiam (inquit) charitatem qua dilexit Gala.2.
nos pater filium ſuum miſit. Itaq; quia non propter merita noſtra, ſed ob ſuam pietatem & Ephe.2
charitatem deus hæc beneficia nobis largitus eſt, recte ait: Per viſcera miſericordiæ dei no-
ſtri, in quibus viſitauit nos. Vnde in Epiſtola Iohannis legitur: In hoc eſt charitas, non qua-
ſi nos dilexerimus deum, ſed quoniam ipſe prior dilixit nos. Hæc viſcera dei olim quaſi late- 1.Johan.4
bant, iuxta illud Eſaiæ: Multitudo viſcerum tuorum & miſerationum tuarum ſuprr me con-
" tinuerunt ſe. Itaq; viſitauit nos ⌊oriens ex alto⌋ hoc eſt, de ſummo cœlo ad terram deſcen- Eſa.63
dens de ſinu patris, imò de corde patris in vterum virginis veniens, ab altitudine ſuæ habita-
tionis qua inacceſſibilem lucem inhabitat, ad peregrinos & exules ſe inclinans, quemadmodũ 1.Timo.6
ſcriptum eſt: A ſummo cœlo egreſſio eius. Chriſtus quoque oriens nuncupatur, qui candor Pſalm.18
eſt lucis æternæ, & gloriæ ſplendor paternæ ex ſuperſplendidiſſimo dei patris corde ęternali Zacha.6
ter oriens & emanans. ¶Deinde per humanitatem aſſumptam hominibus innoteſcens, Sapiæ.7 Hebræ.1
atq; reſplendens, qui in Eccleſiaſtico teſtatur: Ego (inquiens) in altiſſimis habitaui. Et rurſus: Eccleſia.24
Ego feci in cœlis vt oriret lumen indeficiens. De quo ſecundum formam ſerui deus pater p
Zachariam ait Ecce ego adducam ſeruum meum orientem, de quo per eundem Zachariam: Zacha.3.
Ecce vir oriens nomen eius. At vero ſicut à parte cœli orientali, qui oriens dicitur, lux ſolis Ibidem.6
B terrigenis oritur, ita à Chriſto lux gratiæ nobis profluxit, ſolq; ſapientiæ Deus vnus & tri-
" nus, per eius humanitatem nos illuſtrauit. Hinc ſubditur: ⌊Illuminare his⌋ hoc eſt, ad illumi
" nandum eos ⌊qui in tenebris⌋ ignorantię & erroris ſeu infidelitatis ⌊& in vmbra mortis ſe
" dent⌋. i. in vita impia quæ vmbra mortis vocat, quia à deo ſeparat mentem, ſicut mors na-
turalis ſeu corporalis à corpore ſegregat animam, iuxta illud Eſaiæ: Iniquitates veſtræ diui- Eſa.59
ſerunt inter vos & deum veſtrum, vel vmbra mortis eſt ſeculum præſens, quod cum ſit vallis
lachrymarum, peregrinatio, & exilium, vmbra & ſolitudo mortis reſpectu patriæ nomina-
tur, imò & vita præſens vmbra mortis vocatur, dicente Gregorio: Vita temporalis æternæ
vitæ comparata mors eſt potius dicenda quàm vita. Quidam per vmbram mortis, obliuio- Gregorius
nem intelligunt, quia ſicut mors tollit ab exiſtentia in natura, ſic obliuio ab exiſtentia in me-
moria. Inſuper aliqui per ſedentes in tenebris accipiunt patres in lymbo detentos, qui fue-
runt in tenebris, hoc eſt, carentia lucis gloriæ, & loco obſcuro, ad quorum illuminationem
Chriſtus poſt mortem in cruce ſtatim deſcendit, eoſq; mox ibi lumine gloriæ illuſtrauit, ita
quod tunc deum per ſpeciem videre cœperunt ſecundum doctores. Tunc nanque pro ori-
ginalis peccati reatu fuerat ſatisfactum, preciumq; redemptionis ſolutum, pro quo reatu
dumtaxat ſancti illi differebantur à gloria. Per ſedentes vero in vmbra mortis intelligunt
viatores, & peccatores. Proprie quoque per ſedentes in tenebris intelliguntur Gentiles ido-
lolatræ, ad quorum illuminationem CHRISTVS deſcendit, ſicut apud Iohannem lo-
C quitur: Aliàs oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportrr me adducere. De hac re Johan.10
multa in Eſaia legũtur, vt eſt illud: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.
habitãtibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Rurſus per Eſaiam prophetam, pater Eſa.9
loquitur Chriſto: Dedi te in lucem Gentium, vt aperirrs oculos cæcorum, & educeres de Eſa.42
concluſione vinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris, ſed per Eſaiam Chriſtus de pa-
tre teſtatur: Glorificatus ſum in oculis domini, & dixit: Parum eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas Eſai.49
tribus Iacob, & ad fæces Iſrahrl conuertendas. Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſ-
que ad vltimum terræ. Hinc quoque Iohannes de ipſo ait: Erat lux vera quæ illuminat omnẽ
" hominem venientem in hunc mundum, ⌊ad dirigendos pedes noſtros⌋ hoc eſt, affectus, q- Johan.1 Pſalm.39
bus cantamus: ſtatuit ſupra petram pedes meos. Et in canticis loquitur ſponſa: Laui pedes Cant.c.5
" meos ⌊in viam pacis⌋ hoc ē, ad conuerſationem iuſtam ac virtuoſam, quę eſt iter ad pacem
pectoris in præſenti atque ad pacem æternitatis in futuro. ¶Ad hanc duplicem pacem prę-
ſtandum Chriſtus potiſſimum venit, & paſſus eſt, propter quod teſtabat Apoſtolis: Pa- Johan.14
cem (inquiens) relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hinc de Chriſto ait Apoſtolus: Ve- Ephe.2
niens euangelizauit pacem his qui longe, & his qui prope, hoc eſt, Gentilibus ac Iudæis, quę Eſa.52
verba ex Eſaia accepta ſunt. Deniq; cũ pax iſta ſpiritualis ac vera, fructus ſpiritus ſecundum
Apoſtolũ ad Galatas ſit quies, tranquillitas, ſeu quietatio mentis in deo, ſeu gaudium imper- Gala.5
turbatũ in eo, certũ eſt, quod per conuerſationẽ virtuoſam homo ad pacẽ pertingat, vitiorũ
ac paſſionũ tumultus inquietudineſq; ſedando & extirpando, præcipue tñ pax à charitate
pcedit, quaſi efficiẽter. Charitas nãq; vnionẽ & concordiã pariter, quietẽ q̃q; & gaudium in
amato, dũ ei coniungit, deſignat. Hinc ait Pſalmiſta: Pax multa diligẽtibus legem tuam. Ex
iuſtitia vero procedere dr, quaſi prohibens à remouente, q̃a iuſtitia impedimẽta pacis aufert Pſalm.118
& perimit iuxta illud Eſaiæ: Erit opus iuſtitiæ pax. Rurſus pax ponitur effectus prudentiæ, Eſa.32

tanquã

Rom.8 tanquàm virtutis dirigentis ad pacem p veram diſcretionem qua quis ordinate ſe habet, vn
Matth.5 de nec perturbatur, ideo ad Romanos ait Apoſtolus: Prudentia ſpiritus, vita, & pax. Hanc
ita que pacem amemus, hanc exquiramus, & conſeruemus, cum dicat Saluator: Beati pacifi-
ci, quoniam filij dei vocabuntur. ¶ Poſtremo, canticum iſtud ſententioſum ac dulce deuotiſ-
tiſſime concinamus, grata & affectuoſa mente, ineffabilia dei beneficia, præſertim verbi ęter
ni incarnationem intime recolentes, & grates deo innumerabiles præcordialiſſime referen-
tes. ⌊ Puer autem (puta Iohannes) creſcebat ⌋ mente & corpore, ſed multo plus mente, pro- „
ficiendo ineffabiliter omni chariſmate gratiarum ab eo tempore quo ratione vti continue
cœpit, ⌊ & confortabatur ſpiritu ⌋ hoc eſt, à ſpiritu ſancto ſeu donis & gratia eius, vel ſpiritu „
Heb.13 id eſt, in anima ſua, ſeu ſpiritu rationali ſicut ait Apoſtolus: Optimum eſt gratia ſtabiliri cor,
⌊ & erat in deſertis, ⌋ Hoc eſt, heremi & ſolitudinis locis, vt ibi Deo per contemplatio- „
nem & feruidam dilectionem liberius frequentiusq; vacaret, quotidiana peccata, quæ ex hu-
mana cohabitatiõe ſæpe contingũt magis vitaret, ſolis ſupnis intẽderet, vitã rigoroſiorẽ ex-
emplarioremq; duceret, atque per hoc magis idoneus fieret Chriſti teſtis, ac pœnitentię ex-
Beda. hortator. Hinc aſſerit Beda: Prædicator pœnitentiæ futurus vt liberius auditores ſuos à mun
Origenes di illecebris auertat, primæuam in deſertis peragit vitam. Et Origenes: Erat (inquit) in deſer
tis vbi purior aer eſt, cœlum apertius ac familiarior deus, vt quia nondum baptiſmi & præ-
dicationis tempus aduenit, vacaret orationibus, & com angelis conuerſaretur, appellaret do
minum, & illum audiret dicentem: Ecce adſum. Denique in hymno cantatur: Antra deſerti
teneris ſub annis ciuium turmas fugiens petiſti, &c. ⌊ vſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſra- „
hel. ⌋ Hoc eſt, quouſque Deo iubente venit, & manifeſtauit ſe populo Iſrahelitico prædi- „
Luce.3 cans, & baptizans circa Iordanem. Quo autem tempore facta ſit illa oſtenſio, infra capitu-
Acto.1 lo tertio dicitur. Anno quintodecimo imperij Tyberij Cæſaris. Itaq; cœpit Iohannes facere E
& docere ſicut & Chriſtus tanq̃ verus eius præcurſor, pręco, ſeruus, amicus, diſcipulus.

EXPOSITIO SECVNDI CAPITVLI. FACTVM eſt autem in diebus illis &c. Articulus VI.

Caput Secundom.

DESCRIPTA Præcurſoris natiuitate ac circũciſione, nunc Chri
ſti natiuitas & circumciſio deſcribunt. ⌊ Factum eſt autem in diebus
illis ⌋ Hoc eſt, tempore quo creſcebat & confortabat Iohannes, vel „
circiter. ⌊ Exijt ædictum à Cæſare Auguſto ⌋ Hoc eſt, Octauianus „
Imperator præcepit: Qui Octauianus fuit ſucceſſor Iulij primi Im- „
peratoris, qui inuaſit imperium illud prælijs adipiſcendo cũ fugaſſet
Pompeium. Iulius autem dictus eſt Cæſar, vel quia mortua matre,
per materni vteri exciſionem extractus eſt ſecundum Iſidorum, vel
quia cum Cæſareæ natus eſt, aut quia victorioſus fuit hoſtiũ cæſor.
Filia autem Iulij fuit vxor Octauiani qui à prędeceſſore ſuo retinuit
nomen hoc Cæſar, & inſuper cognominatus fuit Auguſtus, quia rempublicã, & Imperium
Romanũ, omnesq; opes maximæ auxit Romæ ⌊ vt deſcriberet vniuerſus orbis ⌋ hoc eſt, no „
mina regionum, & vrbium, villarum, vicorum, & habitatorũ omnium horum, redigerent in
ſcriptis, & deferrent ad Romam, ſibiq; inſinuarent. Voluit enim hic Imperator ſcire magni- F
tudinem ſuæ potentiæ ex quantitate ſubditorũ ſuorum, videlicet quot prouincijs, vrbibus,
vicis & villis, imò & quot hominibus dominaret, vt etiam ſciret magnitudinem & valorem
tributi quod ſibi in ſingulis ſuæ ditionis prouincijs ſoluebat, & qualiter prouincias melius cõ-
ſeruaret in pace, prouidendo ſingulis de præſidibus, iudicibus ſeu dominatoribos. Interea ſe
Ambroſius cundum Ambroſium & gloſam, Octauianus non imperauit vniuerſo orbi, imò nec Gothis,
neq; Armenijs ſecundũ Ambroſium, nec videt poſſibile, q ad oẽs mundi prouincias potue
rit poteſtatem ſuã extendere aut venire, idcirco quod totus orbis dicit ad eius iuſſionem de-
ſcriptus, hyperbolica locutio eſt, qua aliquid dicit per exceſſum, ad inſinuandũ magnitudi-
Johan.12 nem rei, quemadmodum apud Iohannem phariſæi dicunt, de Chriſto & populo eum in die
Palmarũ ſequẽte: Ecce totus mundus abijt poſt eũ. Ad innuendũ ergo q Auguſtus latiſſime
imperauit, dr toti orbi dñatus, illumq; deſcribi iuſſiſſe. Reuera nãq; latiſſimè imperauit, nec
aliqua ei regio quiuit reſiſtere, ſed victorioſiſſimus ac fortunatiſſimus fuit, ppter q̃d in ſena-
tu poſtea. ſ. tpe Traiani imperatoris fuit clamatum. Nullus felicior Octauiano, nullus melior
Traiano. ¶ Deniq;. 57. annis & medio Octauianus legit imperaſſe, & duodecimo ſui imperij
anno ædictũ iſtud cõſtituiſſe, ita q ſub eius imperio inaudita pax fuit in ſeculo oĩbus vni ho-
mini ſubditis, ad pfigurãdom q̃d Chrus tũc veniens verã pectoris ęternitatisq; pacẽ oĩbus in
Eſa.2. ſe credentibus eſſet daturus, eoſq; in pria ęternæ felicitatis collocaturus. V ñ tunc literalr fuit
Mich.4 impletũ, q̃d in primo Chri aduentu eſſe implendum prædictum fuit p Eſaiã atq; Michæam

Conſla

A Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Non leuabit gens contra gen-
" tem gladium ⌞hęc deſcriptio prima facta eſt à præſide Syriæ Cyrino.⌟ Ante hanc genera-
lem mundi deſcriptionem præceſſerāt particulares certaꝝ regionum deſcriptiones, ſicut in 2. Re. 24.
libro Regum legit: Dauid iuſſiſſe Ioab vt populum regni ſui numeraret atq; in ſcriptis redige
ret, ſed iſta quam Octauianus fieri iuſſit, fuit prima, loquendo de generali orbis deſcriptione.
Itaq; hæc deſcriptio prima, ſcilicet vniuerſalis (quā alia ſimilis non præceſſit) facta eſt à præ
ſide Syriæ, vel hæc deſctiptio ab Auguſto ꝓcepta, facta eſt prima, hoc eſt, primo executionī
mādata eſt, ſeu fieri cœpit à præſide Syriæ nomine Cyrino, quē Cyrinum Auguſtus ꝓfecit
Syriæ & Iudææ ſcd̄m Græcum expoſitorē, ſed Cyrinus in Syria orſus eſt exrqui Imprrato-
" ris ædictum, eo quòd Syria (vt dicit) ſit vmbilicus, ſeu medium terræ habitabilis, in cuius me-
" dio dicūt fuiſſe Iuæā. ⌞Et ibant omnes⌟ Videlicet, principalrs de q̄ualibet domo, vel etiā cæ
" teri qui ire valebāt ⌞vt profitrrent⌟ hoc eſt, verbo & facto proteſtarent ſubiectos ſe Roma
" no Imprrio. ⌞ſinguli in ciuitatē ſuā⌟. i. ī vrbe de qua nati fuerūt, vel ad quā amplius pertine
bant. ⌞Aſcendit autē & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth⌟ In qua Chriſtus fuit conce
ptus, & ibidem virgo beatiſſima cum Ioſeph ſuo miniſtro, ſponſo & viro tunc habitauit. Fer
" tur quoq; Ioſeph aſcēdiſſe, quoniam ciuitas illa inferior fuit loco qurm adīt de qua ſubditur.
" ⌞in Iudæā ciuitatem⌟ hoc eſt, in vrbem ad tribum Iudæ ſpectātem, vt Iudæa adiectiue ſuma Iohan. 3
tur, quēadmodum in Iohāne quo dicit: In Iudæam terrā, ciuitatem inquā ⌞Dauid⌟. i. de qua
B extitit oriūdus. Ibi em̄ patrr ſuus moratus eſt. & ip̄e cum illo, vt in libris Regum habet: Syon 1. Reg. 16
quoq; dicit ciuitas Dauid, quoniā ibi ſpecialem ſibi cōſtituit māſionem, puta palacium, & qa 1. Reg. 17
" Hieruſalem fuit metropolis regni Dauid. Syon autē quādoq; pro Hieruſalem, quādoq; pro
" illa parte Hieruſalem vbi palacium fuit, ac templū accipit, ⌞eo q̄ eſſet de domo & pro (id ē)
familia Dauid⌟ vt patet in Matthæo & infra capl̄o tertio, vel ꝑ donum intelligit genus ſeu co Matth. 1
gnatio in communi, per familiā pars cognationis. Multæ nāq; familiæ de eodem pr̄e prodi- Lucæ. 3
bant, quādo multos filios habuit, circa quod ait Græcus: Prr hoc quòd Euangeliſta oſtendit
Ioſeph fuiſſe de cognatione Dauid, contentus fuit ip̄am quoq; virginem de eadrm fuiſſe co-
" gnatione promulgare, cum diuina lex ꝓciperet coniugales copulas ex eadem progenie con- Deute. 25
" trahi, ⌞vt profiteret cum Maria deſponſata ſibi⌟ Anteq̄ illa cōciperet Chriſtum. Miſſus eſt Lucæ. 1
" em̄ Gabriel angelus ad virginem deſponſatā viro, cui nomē Ioſeph, vt dictum eſt: ⌞vxore
prægnāte⌟ hoc eſt, partim iam propinqua, veraciter enim vxor ipſius fuit, quāmuis eā nunq̄
cognouerit. Vnde apud Matthæum: Angelus ait ad rum, an̄ Chr̄i natiuitatē ex virgine. No
li timere accipere Mariā coniugem tuā, ſiquidem verum inter eos m̄rimoniū fuit, quāuis nō Matth. 1
ſit carnali copula conſummatum. Porro profeſſio illa fiebat verbo & facto, quia dicebant ſe
Imperatori ſubiectos, atq; in ſignum veritatis ponebāt denarium Imperatoris imagine inſi-
gnitum ſuper proprium caput, quem ſtatim porrigebāt Imperatoris miniſtro, qui nomina
profitentium mox deſcripſit. Eſtq; dubium apud quoſdā, an ſolus vir profitebat. Quòd ſi di-
catur: tunc quod ait Euāgeliſta, cum Maria refert ad verbum aſcendit, non ad verbum pro-
fitebat. ⌞Factum eſt autē cum eſſent ibi (puta in Bethlehem) impleti ſunt dies vt pareret⌟ vir
C go benedicta nouem menſibus iam elapſis, quæ reuelāte ſpū ſancto nouerat ſe in Bethlrhem
parituram, vt illud Michææ impleret, quo dominus ait: Et tu Bethlehem Effrata, ex te mihi
egrediet qui ſit dominator in Iſrahel, & magnificabit in medio vniuerſæ terræ de quo fert in Mich. 5
Pſalmo: Et dominabit à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarum. Pſal. 71
" Et Daniel ait: Omnes populi, tribus, & linguæ ſeruient ei. ⌞Et peperit filium ſuum primoge Daniel. 7
" nitum⌟ Scilicet Ieſum Chriſtum qui dicit primogenitus ꝑ excluſionem prioris non ꝑreſpe Col. 1
ctum ſequentis ſeu poſterioris, vt dicat primogenitus ante quem alius non eſt natus, etiamſi
nullus poſt eum naſcat. Sic enim primogrnitus in lege accipit, dum omne primogenitū dn̄o
offerri iubet. Certum eſt em̄, quod multi tūc vnigrniti erāt in populo Iudæoꝝ, qui tamē deo Numr. 3
offerebant propter illud ꝓceptū. Deniq; qm̄ Chr̄s naſci dignatus ē ex virgine, vt ꝑ ſpūalem
regenerationē fr̄es multos acquireret. Hinc vt ſic, aptius dictus eſt primogrnitus quàm vni-
genitus. Hinc Beda affirmat: Vnigenitus eſt in ſubſtantia deitatis, primogenitus in ſubſtan-
tia humanitatis, primogenitus in gratia, vnigenitus in natura. Excellentiſſimam nāq; gratiā Beda
ſecundum aſſumptam humanitarem accepit, ita quòd de plenitudine eius accepimus omnrs
vt Iohānes habet: Iteꝝ Chriſtus dr̄ primogenitus, quoniā dignior vniuerſis. Vnde in Apo-
caly. vocatur primogenitus mortuoꝝ, & ad Coloſſen̄. ſcribit de eo Apl̄us: Qui eſt principiū Iohan. 1
primogenitus ex mortuis. Rurſus vocatur primogenitus oīs creaturæ, qa ſcd̄m diuinā ſuam Apoca.
naturā natus eſt an̄ om̄ia ſecula ab æterno, ſcd̄m humanitatem quoq; ꝓlatus eſt omni creato, Coloſſ. 1.
non ſolum prr hypoſtaticam ſuæ humanitatts vnionem cum verbo, ſed & per excellentiſſi- Ibidem
mam gratiæ & gloriæ plenitudinē, quā à principio incarnatiōis inſtāti ſuſcepit. Itaq; peperit
filium ſuum, dei q̄ pr̄is vnicum natum, quem ſicut ſine carnali delectatione cum ingenti ſpi-
rituali lætitia in alta exiſtens contemplatiōe concepit, ita ſine corporali dolore, cum interno
dulcore

dulcore in ſublimi exiſtens contemplatione quaſi in ictu oculi peperit, natumq; protinus vt »
deum veꝝ atq; altiſſimũ humillime fortis ac iocundiſſima adorauit ⌊& pannis eũ inuoluit.⌋
propriis manibus, nec vtens nec indigens auxilio obſtetricum, dicente Hieronymo: Nulla
Hieronymus. ibi obſtetrix, nulla muliercularum ſedulitas interceſſit, ipſa pannis inuoluit infantem, ipſa ma-
ter & obſtetrix fuit. Itaq; ſi alicubi huius oppoſitum inueniat, tanq̃ mendacium reſpuat. Cõ-
muniter autem aſſerit, quod pannis .i. vilibus atq; veteribus panniculis eum inuoluit. Verun-
Michææ.5 tamen in reuelationibus beatiſſimæ Brigidæ virgo Maria inducit loqui ad Brigidam quod ſci-
uit ſe parituram in Bethleem, vt impleret ſcriptura, idcirco de mũdiſſimis ac decentiſſimis li-
neis panniculis ſibi prouidit, quibus & filium ſuum mox reuerenter inuoluit: nempe (vt legi-
tur) ibi credibiliter vtiq; ſacratiſſima virgo mox paritura genua deuotiſſime flexit, & mente
ad deum erecta, velut in momento pueꝝ eſt enixa, viditq; eum ante ſe in terra iacẽtẽ, & pau
lopoſt præ frigore palpitantem, cui illa tenerrime condolens, ſuſceptũ & amplexatum, de-
oſculabat, ſtringens eum ad pectus ſuum & calefaciens ipſm. Deinde candidiſſimis inuoluit
panniculis agens quod ſubdit, ⌊& reclinauit in præſepio⌋ iuxta ſe poſito quod vel Ioſeph ſa »
ber lignarius ibi tunc fecit propter bouem & aſinum quos ſecum fert duxiſſe, vehens virginẽ
ſuper aſinum, & bouem pro neceſſariis in itinere vendere volens, quàmuis aliqui putent ani-
malia illa aut ſaltem bouem, aliunde fuiſſe adducta, vel præſepe iamdudum fuit ibi conſtru-
ctum in loco, de quo ſubdit: ⌊quia non erat ei locus in diuerſorio,⌋ hoc eſt, alium aptiorem »
locum, quo pueꝝ poneret ibi virgo ſancta non reperit. ¶Porro diuerſorium ſecũdum Iſido E
Beda. rum dicit: quia diuerſi ibi conueniunt, atq; (vt aſſerit Beda) fuit domus ſeu ſpacium inter duos
vicos ex vtroq; latere habens murum, & ex vtraq; parte portam, deſup quoq; ob aeris intem
periem coopertum, quo feſtis diebus ciues ad confetendum & ſolatiandum conuenreãt, quo
etiã vrbẽ ingredientes animalia ſua ad tempus locare ſolebant, ſicq; à diuertendo diuerſoriũ
eſt vocatum, quoniam illic homines diuertebant. Alii dicunt quòd fuit hoſpitalaria ad quam
ab extra veniẽtes diuertebãt ad hoſpitãdũ, præſertim egeni, vnde quia tunc Bethleẽ fuit ho
minibus plena, & ditiores hoſpitia occupauerant meliora, Ioſeph vt verecundus, ſimplex, &
pauper, cum virgine diuertit ad locum præfatum, quod vtiq; non caſualiter factũ eſt, ſed deo
ꝑordinãte ac moderãte, ꝓpter multiplicẽ rationẽ, videlicet ad commendandã paupertatẽ ac
humilitatem, mundiq; contẽptum edocendum, quia ad hæc inſtruenda verbo ac opere, ipſe-
met filius dei aduenit, item ad implendã ſcripturam, quoniam per Abacuc de Chriſto prædi
Abacuc.3 ctum eſt ſecundum tranſlationem ſeptuaginta interpretum. In medio duoꝝ animalium co-
gnoſceris. Itaq; dñs virtutum rex gloriæ deus maieſtatis immenſæ aſſumpturus & redemptu
Pſalm.23 rus naturam humanam in cunctis elegit, quæ ſecundum mundum abiectiora ſunt & corpori
1.Cor.1 grauiora. Pauperem etẽm elegit matrem, in alieno, anguſto, viliq; loco natus & reclinatus eſt
tempore hyemali, & media nocte voluit naſci, vt mundi damnaret ſuperbiã, reprobaret laſci
uiam, penuriam vero in ſe decoraret, & paupetes conſolaret quatenus eius exemplo carnem
noſtram cum vitiis & concupiſcentiis crucifigamus: aſpera & ardua viriliter aggrediamur.
Gala.5 Væ ergo vaniſſimis ſeculi dilectoribus, qui de ſua nobilitate & opulentia ſtultiſſime glorian
& iactãt ſe, qui tandem ſero & infructuoſe dicturi ſunt illud Sapientis: Quid profuit nobis ſu F
Sapiæ.5 perbia aut diuitiaꝝ iactantia quid contulit nobis? Trãſierũt oĩa illa tanq̃ vmbra. Vbi iam
Amos.6 qui lectoꝝ gaudent molliciæ, qui ibi ſatisfaciũt deſideriis carnis? quibus dicit per Amos pro-
phetã: Væ q dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris. Ecce q ſedet ſup Cheru
Pſalm.48 bin, & in cœleſtibus thronis quieſcit, duri præſepis propter nos continetur anguſtia. ¶De-
niq; quoniã homo comparat iumẽto vel diuinæ legis iugum pie ac obediẽter ferẽdo, iuxta il
lud Pſalmi: Vt iumẽtum factus ſum apud te, & ego ſemp tecum, quod in pſona iuſti dicit ibi:
Pſalm.72 Pſalm.48 vel irrationabiliter ſeu beſtialiter conuerſando, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Homo cũ in hono
re eſſet non intellexit, comparatus eſt iumẽtis inſipiẽtibus. Hinc Chriſtus vt fieret hoꝝ refe-
Eſaiæ.4 ctio iumẽtoꝝ, factus ẽ ſœnũ, eo modo quo in Eſaia ſcribit: Oĩs caro fœnũ, voluitq; eis in p-
1.Petri.1 ſepe primo proponi. Poſtremo, vt aliqui dicũt præfatũ diuerſorium fuit intra vrbem Beth-
lehem in fine iuxta vnam portaꝝ ſub cõcaua rupæ, nõ habens de ſuper tectum niſi rupem ex
monte depẽdẽtẽ. ⌊Et paſtores erãt in regione eadẽ⌋ .ſ. in Iudæa. Hic aũt Euãgeliſta oñdit, »
quomodo Chriſti natiuitas cœpit hominibus reuelari ⌊vigilantes & cuſtodiẽtes vigilias no »
ctis⌋ hoc eſt conſuetas nocturnas vigilationes ſolicite conſeruabãt. ⌊ſup gregem ſuum⌋ i. »
circa pecora quæ alebãt in rure, etiam tẽpore noctis, ſicut in locis illis fieri conſueuit. Dicitur
Gene.35 quoq; quod tũc erant iuxta turrim quandam inter Bethlehem atq; Hieruſalem vbi Iacob de
Meſopotamia rediẽs cum ſuis moratus eſt gregibus, vbi mortua & ſepulta eſt Rachel vt pa-
Mich.4 tet in Geneſi, dicebat turris gregis de q̃ illud Michææ exponit: Et tu turris gregis nebuloſa fi
lia Syon ad te veni, & poteſtas prima regum Hieruſalem, hoc eſt Chrs, virtus prima, ſumma,
omnipotẽs, quem ibidem angelus nũtiauit paſtoribus, qui tres fuiſſe dicunt, & ibi poſtea fuit
conſtructa eccleſia, vbi illoꝝ monſtrãt (vt fertur) ſepulchra, ad quem etiam locum Chriſtum
poſtea

A poſtea veniſſe nõ irrationabilr̃ credit. ⌊Et ecce angelus dñi ſtetit iuxta illos⌋ Aſſumpſit em̃
« corporis humani effigiẽ,& viſibilr̃ eis apparuit,⌊& claritas dei circũfulſit illos⌋.i.lux quæ-
dã diuinitus miſſa aerem prope paſtores ſic clarificauit, quod ipſi luce illa vndiq; operiebant
ſecundũ quod paulo poſt interius ſpũali luce pfuſi ſunt, ad cognoſcendũ veritatẽ de Chr̃o,
queadmodũ in actis de Paulo habet: Subito circũfulſit eũ lux de cœlo. Deniq; angelus forte Act. 9
tanti fuit ſplendoris in corpore q̃d aſſumpſit, q̧ ab ipſo tanta lux diffundebat, vel pter clarita
tem ab ipſo diffuſam etiã lux deſup deo agente diſpergebat, p quã copioſam lucis diffuſionẽ
figurabat, q̧ Chriſtus ſol ſapiẽtiæ atq; iuſtitiæ eſſet in mũdo hoc natus. Vnde in veteri teſta Sapiæ. 2
« mẽto nõ legunt angeli cũ tãta claritate appáruiſſe, ⌊& timuerunt timore magno,⌋ propter
tã grandẽ, incõſuetãq; viſionẽ, & ne forte illuſio eſſet, vel quid ptenderit viſio ignorãtes. De
cauſis quippe huiuſcemodi timoris dictũ eſt plenius in expoſitiõe primi ca. art. 2. Vnde & in
« udicũ lib. Manue viſo angelo dixit coniugi ſuæ: Morte moriemur, quia vidimus dñm. ⌊Et Iudicũ. 13
« Idixit illis angelus,⌋ qui ſua viſione territos cõſolari ſolet & cõfortare, vt dictũ eſt. ⌊Nolite Cap. 1. art. 2
« timere⌋.i. immoderato ac deijciẽte timore q vſum impedit rõnis, eſtq; paſſio inordinata, q̃
« p rationẽ & fiduciã ſeu fortitudinẽ eſt frenãda ac moderãda. Cur aũt timere nõ debeant, ſed
« gaudere, adiecit. ⌊Ecce em̃ euangelizo(.i. bonũ denũcio) vobis gaudiũ magnũ,⌋.i. cauſam
« atq; materiã ſpecialis boni ac pcipui gaudij ſeu multũ eſſe gaudendũ, ⌊quod erit omui popu
« lo⌋.i. tã Iudæis q̃ gẽtilibus inerit gaudiũ iſtud, cunctis videlicet fidelibus & electis, vt ſit di-
ſtributio accõmoda pro generibus ſingulorum, qa de omni genere ſeu natione hoĩm aliqui in-
B de gauiſi ſunt, iuxta quẽ ſenſum loquit Chriſtus apud Iohannẽ: Omnia trahã ad meipſum, Iohã. 12
« ⌊q anatus eſt vobis⌋.i. ad verã veſtrã ſalutẽ, ⌊hodie⌋.i. die hoc naturali. ſ. in hac nocte, quæ
eſt pars naturalis diei, qui dicit vigintiquatuor horas habere: ſicq; hebdomada dicit ſpaciũ
« ſeptem dierum, ⌊ſaluator,⌋ vtpote vnigenitus filius dei qui ſecundũ naturã ſuã diuinã eſt
ſaluator per authoritatẽ & efficientiã principalẽ tanq̃ creator & dator ſalutis & gratiæ pri-
ma ac omnipotente virtute, qui in Eſaia teſtat: Deus iuſtus & ſaluans nõ eſt pter me, atq; per Eſa. 45
Oſeam ait: Ego dñs deus tuus, & ſaluator nõ eſt pter me. ¶ Porrò ſecundũ humanitatẽ aſ- Oſee. 13
ſumptã eſt ipſe ſaluator p efficientiã inſtrumẽtalem, & velut meritoria cauſa gratiæ ac ſalu-
tis, ſicq; in actis ait de Chriſto Apoſtolus: Acquiſiuit eccleſiam ſanguine ſuo, de quo in Eſaia Act. 20
pdictum eſt: Ecce deus veſter ipſe veniet & ſaluabit vos. Sua em̃ paſſione noſtra abſterſit pec Eſa. 35
cata, & grãm, & ſalutem nobis promeruit, quod etiam ſuæ ſanctiſſimæ conuerſationis me-
« ritis fecit, ⌊qui eſt Chriſtus.⌋ Chriſtus græce, latine dicit vnctus. Chriſtus autem vnctus eſt
non corporali oleo, aut humana vnctione, ſicut olim in lege in eius figuram vngebant reges Leui. 8
atq; pontifices, cum ipſe ſit ſummus rex ac pontifex, finis & conſummator legis, ſecundum Iudicũ 9
Apoſtolũ, ſed vnctus eſt ſecundum humanitatẽ, diuina & ſpũali vnctione, hoc eſt plenitudi- 1. Reg. 10
ne gratiæ, omniq; gratiarum chariſmate, virtute, dono, ac ſanctitate, imò & lumine gloriæ, ac 2. Reg. 2
beatifica fruitione à principio incarnatiõis inſtãte, iuxta illud pſalmi: Vnxit te deus deus tuus 2. para. 23
oleo lætitiæ p̃ conſortibus tuis, quæ vnctio facta eſt à tota ſup benedicta trinitate, cuius indi- Hebr. 4
uiſa eſt actio ad extra. Hinc p Eſaiam loquit Chriſtus ſecundum naturam aſſumptã: Spũs do Pſal. 44
mini ſup me, eò quòd vnxit me. Deniq; Chrũs, prout in nouo teſtamẽto cõmuniter vtimur, Eſa. 61
noĩe iſto, ſignificat ſeu ſupponit increatã pſonã in duplici natura, videlicet diuina & huma-
« na ſubſiſtẽtem, hoc eſt vnigenitũ dei incarnatũ, ⌊dñs,⌋ Chriſtus ſecũdum vtrãq; naturã di-
C cit dñs, ſed diuerſimode, qa vt deus, eſt dñs p independẽtẽ authoritatẽ, primãq; poteſtatẽ, &
vniuerſalẽ pſidentiã prorſus pfectã, ſed ſecũdũ naturã humanã eſt dñs etiã omniũ creaturarum
p poteſtatẽ & grãm tẽporalr̃ datã, creatã, inſtrumẽtalẽ, atq; finitã ſeu limitatã, ſecũdum q̃d
in Matthæo ait: Data eſt mihi om̃is poteſtas in cœlo & in terra, de quo in actis Petrus inqt: Mat. 28
« Hic eſt omniũ dñs, ⌊in ciuitate Dauid⌋.ſ. Bethlehẽ. Ecce qũo (iuxta Apl̃m) infirma & con- Act. 10
temptibilia ſeu abiecta, ſtultaq; mũdi elegit deus, vt cõfundat magnos, fortes, & ſapiẽtes in 1. Cor. 1
oculis ſuis. Siquidẽ nõ põtificibus & ſacerdotibus tẽpli in mollibus ſtratis iacẽtibus, nõ ſcri-
bis de legis ſcia tumidis, nõ phariſæis de ſanctitate pſumẽtibus, nõ nobilibus, diuitibuſq; ſup-
bis, ſed paſtoribus, ideotis, ægenis, humilibus, angelus, deinde angelicus apparet exercitus il
lis. Angelus Chriſtũ denũciat, q̃d angelicus exercitus iubilãdo cõfirmat, p quod etiã figura-
bat q̃d nõ otioſis, ſed ſtudioſis, veriſq; dñici gregis cuſtodibus, ſeu dignis & virtuoſis paſtori
bus, pcipue his q nocturnis tpibus laudibus vacãt diuinis, ſupnæ illuminatiões, angelicæ viſi
tationes, cœleſtes cõſolatiões pſtant, Nam & p hoc q̧ paſtores illi taliter vigilabãt ſup peco
ra ſua, inſinuat, q̧ paſtores ouiũ Chriſti, vtpote Chriſtianorum, iugi ſolicitudine atq; cuſtodia
debẽt intẽdere ſibi cõmiſſis, eaſq; paſcere oratiõe, doctrina, exẽplo, vt illud Eſaiæ dicere poſ Eſa. 21
ſint: Super ſpeculam dñi ego ſum, ſtans iugiter p diem, & ſup cuſtodiam meam ego ſtans to
tis noctibus. Oportet nãq; paſtores ſic intẽdere alijs, vt ſeipſos cuſtodire ab omni peccato Act. 20
nõ negligãt. Propterea in actis loquit eis Apl̃us: Attẽdite vobis & vniuerſo gregi, in quo po
ſuit vos ſpũs ſanctus paſtores. Præterea contemplandũ, quod ſicut in Chr̃o eſt natura ſum-

CAP. II. ma, puta diuinitas, & infima in ordine intellectualiū creaturaꝝ, hoc eſt, humanitas, ſic in om̄i D
bus q̄ de Chr̄o legūtur, eſt q̄dā venuſtiſſima, decētiſſimaq́ꝫ ꝑmixtio, ſublimiū & decliuiū, cœ
leſtiū & terreſtriū, diuinoꝝ & humanoꝝ, altiſſimoꝝ & infimoꝝ, nēpe, q̄d à puella cōcipit,
Matt. 1. in ſtabulo naſcit, pān̄is inuoluit, in ꝑſepio ponit, circūcidit, & in Aegyptū fugatur, & cætera
quæ in Euāgelio ſcripta ſunt, patit. Nōne hæc oīa ad paruitatē, inferioritatēq́ꝫ ꝑtinēt? Veꝝ
ꝙ ab angelo nūciat, à virgine generat, ab angelico exercitu cōmēdat, & cætera q̄ in Euāge-
lio ſcripta ſunt, ſupnaturalia operat, excellētiæ eſt diuinæ. Interea aliq̄ ſic legūt. Natus eſt no
bis, nō vobis, vt angelus fateat Chriſtū natū nō ſolū ob hoīm ſalutionē, ſed ob angelicę q̄ꝫ
reparationē ruinæ. ⌊Et hoc vobis ſignū⌋ iuxta apoſtolū Iudæi ſigna q̄rūt, idcirco paſtori- ”
1. Cor. 1. bus tanq̄ Iudæis dat angelus ſignū, nō vtiq́ꝫ propter illoꝝ incredulitatē, ſed potius propter il
loꝝ & oīm ſaluberrimā inſtructionē. Nā ſubdit: ⌊Inuenietis infantē pān̄is inuolutū, & poſi ”
tū in ꝑſepio⌋ Tanq̄ dicat: Quāuis Chr̄s natus ſit oīm rex & princeps altiſſimus, attñ q̄d admi ”
rabiliſſimū eſt, in maxima paupertate & humilitate naſci & cōuerſari elegit, nō opulētia, tē-
poraliq́ꝫ regno vt ꝑſtolabātur Iudæi, ſicut vſq́ꝫ in ꝑſens expectant regē Meſſiā in primo ſuo
Hiere. 14. aduētu t̄paliter regnaturꝝ, & totū mūdū ſibi ac populo Iudæoꝝ potētiſſime ſubiecturꝝ, ſecū-
Zacha. 9 dū exteriorē atq́ꝫ terrenā dn̄ationē, cū tñ ſancti prophetæ primū Chr̄i aduētū in paupertate
& humilitate futuꝝ deſcripſerint, vt iudicaret & pateret, hoīesq́ꝫ ſua paſſione ſaluaret. Hoc
igit ſigno angelus docuit, ꝙ Chr̄s aduenit, vt oīm terrenoꝝ verbo & ope edoceret contem-
ptū, & ad diuinoꝝ amorē corda fideliū prorſus trāſferret, hoc q̄ꝫ ſigno angelus ipſos paſto
res ægenos, om̄esq́ꝫ pauperes vehemētiſſime cōſolabatur. Itaq́ꝫ iuxta Bernardū: Panni Chri E
ſti poſiti ſunt in ſignū, ſed in ſignū cui q̄tidie à multis cōtra dicit: Qui em̄ ꝑcioſitate, ſupfluita
te, ſeu multitudine & cultura atq́ꝫ mollitie veſtiū gloriātur, cōtradicūt huic ſigno. Itaq́ꝫ ſcri-
pta ſunt hæc ad eruditionē noſtrā, vt Chriſti paupertatē, humilitatēq́ꝫ cognoſcētes, eum in
Pſal. 61 paupertate & humilitate ſectemur, ſaltem ſic, vt diuitiæ ſi affluant, cor nō apponamus. ⌊Et ”
Origenes ſubito⌋. i. prȩfato angelo cū paſtoribus adhuc loquēte ſecūdū Origenē, vel repēte poſt hoc ”
⌊facta (exhibita) eſt⌋ & in aere apparuit ⌊cū angelo⌋ paſtores docēte quē aliqui putāt Ga- ”
brielem fuiſſe, & cæteris tūc apparētibus principaliorē, ideo tm̄ myſteriū nūciantē ⌊multi- ”
tudo cœleſtis exercitus⌋. i. copioſum agmē angelicoꝝ ſpirituū, q̄ milites ſummi regis con- ”
ſiſtūt, quoniā cōtra eius aduerſarios, puta aereas ꝑtātes, victorialiter dimicāt, eosq́ꝫ vincunt
& arcēt, atq́ꝫ ad om̄e æternæ maieſtatis proſequēdū imperiū prōptiſſime, repēte ferūtur. In-
ſuper Chr̄o duci q̄ ad ſuperādas aereas ꝑtātes aduenit humiliter ſeruiebāt. Itaq́ꝫ ad veritatis
certificationē, & ad nati pueri dignitatē inſinuādam, tā multi, imò ſecūdum Originem tam
innumerabiles angeli apparuerūt ⌊laudātium deum⌋ ardētiſſima, deuotiſſima atq́ꝫ lætiſſi- ”
ma mente ⌊& dicētium⌋ cōſona voce ac ſuauiſſima melodia per ora corpoꝝ aſſumptorum ”
⌊Gloria⌋. i. ſumma excellētia, ſeu clara cū laude notitia ſeu beatitudo atq́ꝫ lȩtitia, proprie au ”
tem gloria, hoc ē, clarificatio diuinæ maieſtatis in cordibus intellectualiū creaturaꝝ cū debi
ta laude fit ⌊in altiſſimis deo⌋. i. deo q̄ in cȩlis eſt, ꝑſertim in cœlo empyreo, eſſe & habitare ”
Pſal. 113 aſſerit, inquātū ibi euidētius ac magnificētius opat, clariusq́ꝫ cōſpicit, q̄uis ſcd̄m ſe ſit penitus
ſupſimpliciſſimus, incircūſcriptus, immēſus, nullā ad locū habitudinē habēs. Vel, gloria. i. ꝑ-
1. Timo. 1 fata clarificatio diuinæ dignitatis ſit in altiſſimis. i. mētibus beatoꝝ deo, vt ipſi in om̄ibus ho-
norē & gloriā deo exhibeāt. Vñ ſcd̄m hoc, verbū iſtud ē verbū cōgratulationis magis q̄ ex-
Pſal. 148 hortatiōis, quēadmodū illud: Laudate deū oēs angeli eius, iuxta illud ap̄li: Soli deo honor &
1. Timo. 1 gl̄ia. In hoc ergo cōformemus nos angelis ſct̄is ac deo, vt ſoli deo gloriā aſcribamus, itēq́ꝫ F
Eſaiæ. 48 ab oībus tribui cupiamus. Nā ipſemet ait ꝑ Eſaiā: Gloriā meā alteri nō dabo, & ſic cū pſal-
Pſal. 113 mographo digne cātabimus. Nō nobis dn̄e nō nobis, ſed nomini tuo da gloriā. Sed nōne &
nos gloriā deſiderare poſſumus & debemus, ꝑſertim cū propter felicitatē ſeu gloriā ſempi-
ternā, oīa finaliter ſint agēda. Et reſpōdēdū, ꝙ gloriā optare debemus in deo ſecūdū deū &
propter deū. In deo, vt in obiecto, datore & cauſa, ſcd̄m deū, hoc ē ſecūdū volūtatē ipſius, nō
ſcd̄m ꝓpriā cupiditatē, videlicet ordinate, vt cōpetit mēti creatȩ, propter deū. i. finaliter ad
laudē & honorationē eius, ad quē & ad cuius honorificētiā nosipſos & q̄cq̄d in nobis aut no
1. Cor. 1. ſtrū eſt referre debemus. Ideo dicit ap̄lus: Qui gloriat, in dn̄o glorietur. Et pſalmiſta: In dn̄o
2. Cor. 10. laudabit aīa mea. Sed vani, vitioſi, & friuoli hoīes, in ſe, & ꝓpter ſe volūt laudari, gloriāq́ꝫ ſor
Pſal. 33. tiri, furtū dn̄o facientes, q̄a q̄d eius eſt ſibi vſurpāt ⌊& in terra (ſit) pax⌋ vera & ſp̄ūalis, q̄ eſt ”
Pax quid. trāquillitas mētis in bono honeſto, ꝑſertim in deo fonte totius boni honeſti ſeu virtuoſi, de
qua circa expoſitionē primi capituli plenius dictū eſt ⌊hoībus bonæ volūtatis⌋ ¶ Loquē- ”
Prouer. 13 do de volūtate nō optatiua tm̄, q̄ eſt velleitas impfecta, de qua Salomon loquit: Vult & non
vult piger, ſed de volūtate impatiua & efficaci q̄ dū oportunitas adeſt ſeu exigit, procedit in
opus. Talē aūt volūtatē bonā habentes ſunt boni, & in ſtatu ſalutis ſeu in charitate & gratia,
quoniā talis volūtas ſeu volitio, reputat à deo pro opere. Sumit equidem nunc volūtas pro
actu interiori voluntatis, quæ eſt volitio, non pro potentia tantum, vel pro potētia tali actu
forma-

A formata. Deniq; à voluntate potiſſimũ dicit homo bonus vel malus, qm̃ prima radix meren
di ac demerendi conſiſtit in voluntate, ſecundũ φ libertas primo, directe ac proprie compe
tit voluntati. Peccatũ aũt in tantũ eſt voluntariũ, quod ſi non eſſet voluntariũ, nõ eſſet pecca
tũ ſecundum Auguſtinũ. Et ſimiliter dicendũ eſt de actu virtutis. Hinc bonũ & malũ dicun- Auguſtinus
tur eſſe in voluntate, verũ & falſum in intellectu. Hinc cõgrue pax annũciatur hoĩbus bonæ vo
lũtatis. Inſup pax iſta nõ cõpetit malis, iuxta illud in Eſaia: Nõ eſt pax impijs dicit dominus. Eſa. 48
Poteſt quoq; hic pax accipi pro reconciliatione generis humani facta cũ deo p Chriſtũ, quã Roma. 5
angeli tũc inſtare dicebãt. Vnde ad Romanos inquit Apl'us: Recõciliati ſumus deo p mortẽ
filij eius. Patet aũt ex verbis his, q̃ a de ſpũali pace intelligẽda ſunt, quæ prophetæ denũciaue
runt de futura pace in Chriſti aduentu, quæ eſt pax bonæ volũtatis, Per bonitatẽ etenim vo-
luntatis dicit homo ſimpliciter bonus potius q̃ per aliarum animæ viriũ bonitatem. Volunta-
tis nãq; eſt alias potẽtias ad actus ſuos mouere, ideoq; bonitas & malicia eius in illas redundãt
quẽadmodũ virtus ſeu influentia cauſæ mouẽtis in ea q̃ ab ea mouentur. Porrò pax tempo-
ralis, q̃ fuit in mũdo in Chriſti aduentu figura extitit, huius principal'r intentæ, ſpecialiſq; pa
cis, de qua ad Coloſſ. ait Apl'us: Pax Chriſti exultet ſemp in cordibus veſtris, de qua etiã per Col. 3
Michæã p̃dictũ eſt: Pax erit in terra nr̃a dũ venerit, & qñ calcauerit in domibus noſtris, atq; Mich. 5
in pſalmo: Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis. Hęc eſt pax interna iuſtorum Pſal. 71
vere Chriſtianorum, quæ eis p exteriores inquietudines ſeu tribulationes auferri nõ valet, dicẽ
te in prouerbijs Salomone: Iuſtus quaſi leo cõſidens abſq; terrore erit. Et rurſus: Nõ cõtriſta Prou. 28
B bit iuſtũ quicq̃d ei acciderit. Hinc de primitiua eccleſia deus p Eſaiã p̃dixit: Sedebit ppl'us me Prou. 12
us in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ & in requie opulenta. Hæc eſt vera ac ſan Eſa. 32
cta ſecuritas, qua perfecti pro deo oĩa aduerſantia pati parati, nõ timẽt eos q̃ corpus occidũt
Propter q̃d p Hieremiã ſcriptũ eſt. In diebus illis ſaluabit Iuda, & Iſrael habitabit cõfidenter. Mat. 10
Vnde in actis apl'orum & alij quidã fiducial'r egiſſe legunt. Et iterum: Diſcipuli replebant gaudio Hiere. 23
& ſpũ ſancto. Itaq; ſi deo placere appetimus, verã cum oĩbus quantum poſſibile eſt pacem & Act. 4
concordiã habeamus, p̃ſertimq; mentẽ in deo quietã, fixam & imperturbatã ſeruemus, q̃d fi- Act. 13
eri poterit ſi vere mites, patientes, humileſq; fuerimus & cũctis terrenis cõtemptis deũ feruẽ Roma 12
ter amemus. ¶ Poſtremo inquirit à quo reſiduũ huius angelici cantici æditũ ſit: Ad q̃d Alber
tus & aliqui alij dicũt, φ à Symmacho papa, alij credibilius aſſerũt, φ ab Hilario ſancto epiſ-
copo. Legit nẽpe in geſtis Romanorum pontificũ, φ Telephorus papa inſtituit, vt ſolis epiſ-
copis liceret canticũ iſtud incipere. Poſtea vero Symmachus papa inſtituit, vt etiã cæteri ſa
cerdotes poſſent illud incipere in feſtis diebus, q̃a de ſacerdote ſcriptũ eſt apud Malachiã: An Malach. 2
gelus dñi exercituũ eſt. ⌊Et factũ eſt vt diſceſſerunt ab eis angeli in cœlum,⌋ i. cum abſtra-
xiſſent ſe aſpectibus paſtorum, & rediſſent in cœlũ, quò ſolent reuerti, miniſterio propter q̃d
miſſi ſunt cõſummato, quemadmodũ Tobiæ Raphael ait: Tẽpus eſt vt reuertar ad eũ qui me Tobiæ. 12
miſit, ⌊paſtores loquebant ad inuicem.⌋ Quãuis em̃ primo territi ac ſtupore repleti fuiſſent
tamen ex conſolatione angelica ac dulciſſima perceptione rei tam gaudioſę confortati fue-
runt, & læti, alacreſq; effecti, dixerunt. ⌊Tranſeamus vſq; Bethlehẽ,⌋ quæ (vt dicit) p mili-
are diſtabat à loco, quo iſta viderũt paſtores, ⌊& videamus,⌋ corporal'r, quod nunc oculis
fidei credimus, ⌊hoc verbũ quod factũ eſt⌋ i. rẽ verbis ad nos dictis ſignificatã. ſ. puerum na-
C tũ, qui eſt Chr̃us dñs tex Meſſias. Verbũ quippe in ſcripturis interdũ pro verbo mentali, in-
terdum pro verbo vocali ſeu ſcripto, quandoq; pro re ſignificata accipitur, quemadmodum
in libris Regũ loquit Ezechias: Non fuit verbũ in domo mea q̃d nõ oſtenderim eis, ⌊q̃d do- 4. Reg. 20
minus fecit⌋ i. p angelos ad nos loquutus eſt, vel quã rem fecit, quia dñs pater ſeu trinitas to-
ta fecit Chr̃m ſecundũ humanitatẽ aſſumptã, ſecundũ quã Chũs dicit creatura, quãuis ſimpli
citer loquẽdo dici nõ debeat creatura, ſed deus verus, omniũq; creator. Ait nãq; Apoſtolus: Roma. 1
Factus eſt ex ſemine Dauid ſecundũ carnẽ. Veruntamẽ iſta particula, quod dominus fecit in
græcis & antiquis, correctiſq; codicibus nõ habet, nec eſt de textu, ⌊quod dominus oſten-
dit nobis⌋ i. quem puerum manifeſtauit nobis p angelũ natũ eẽ. Poteſt quoq; de increato ver-
bo expoui, vt ſit ſenſus, Videamus hoc verbũ. i. dei vnigenitũ, de quo dicit: In principio erat Iohã. 1
verbũ, q̃d factũ eſt. i. incarnatũ, iuxta illud verbũ caro factũ eſt, q̃d dñs fecit, q̃a verbũ hoc fa-
ctũ eſt homo à deo trinitate, quãuis abſolute loquẽdo nõ ſit factũ, ſed genitũ & æternum, vn
de expoſitio iſta videt impropria, nec certũ eſt quod ex p̃inductis angelicis verbis intellexe-
runt paſtores rudes ac ſimplices quod Chr̃us diceretur & eſſet verbum dei, quod dominus
oſtendit nobis. i. natum eſſe iam notificauit. ⌊Et venerũt feſtinãtes,⌋ quia feruentes erãt in
dei & pueri nati amore: deſiderabantq; feruide, tam magnũ, nouũ, videlicet Chriſtum natũ
conſpicere, cuius maieſtatem ex angelici exercitus apparitione & teſtificatiõe & gratulatio-
ne penſabãt. Gaudebãt quoq; de totius mũdi ſaluatiõe iã imminente, & ſcripturarum impletio
ne, ſed & ad greges ſuos quos ſine cuſtode reliquerãt, redire velociter ſatagebãt, ideo feſtina
bant. Itaq; & nos Chriſtũ cũ feſtinatione. i. diligẽter ac feruẽter quæramus, quem nemo cum

CAP. II. torpore & deſidia dignæ quęrit. Siquidem ad deū feſtinare & currere eſt ardēter diligere, &
Ad deū feſtinare quid ex ſpirituali amore quæ bona ſunt alacriter agere, & quo amamus feruētius, eo properamus, D
Ignatius. currimusq́ celerius. ⌊Et inuenerūt Mariā⌋ quā diuinus Ignatius in ſuis ad eā epiſtolis toti- »
ens vocat Chriſtiferā ⌊& Ioſeph⌋ virginis ſpōſum cuſtodē, miniſtrum, eiusq́ integerrime »
virginitatis veriſſimū teſtē ⌊& infantē⌋ .i. paruulū, q licet more alioꝝ paruuloꝝ infans q̄ſi »
nō fans ſeu loqui nō valēs vocatus ſit, tamen à prima ſuę natiuitatis hora diſertiſſime ac ſapi-
entiſſime loqui valebat, nō hebræa dūtaxat, ſed & omniū gētiū lingua, nam & dona gratiæ
1. Cor. 12 gratis datę, vt prophetiam, genera linguaꝝ, ſcientiā, interpretationē'q́ ſermonum, à primo
incarnationis inſtanti accepit ⌊poſitū in præſepio⌋ in quo ſecūdū Gorrā impletū eſt ſpūa- »
Iob. 39. liter illud admirabile in Iob ſcriptū: Nūquid volet Rhinoceros ſeruire tibi, aut morabitur ad
Rhinoceros q̄le animal præſepe tuū? Rhinoceros quippe eſt animal fortiſſimū, quod vnū in fronte fert cornu, pro-
pter quod vnicornis vocatur, & capitur in gremio virginis, in q̄ caput reclinat quādo fuga-
tur & Chriſtū deſignat, q in virginalis vteri gremio captus atq́ in noſtrū redactus ſeruitiū
dicitur. ⌊Videntes autem pueꝝ⌋ inuolutū & collocatū vt ꝑdixerat angelus ⌊cognouerunt »
de verbo q̄d dictū erat illis de puero hoc⌋ .i. cōſiderauerūt ſermonē eis ab angelo de infante »
iſto prolatū eſſe veracē, vel cognouerūt de verbo increato q̄d dictū erat illis de puero hoc. i.
quod angelus ꝑdicauit eis eē hūc pueꝝ. Verbū eñ factū fuit infans vnius diei, & angelus di-
xit, ꝙ puer ille eſſet Chr̄s dn̄s, vnigenitus dei filius, ſicq́ corpalibus oculis, corpus Chr̄i vidē
Ambroſius tes, interioribus oculis eius diuinitatē per fidem nouerūt. Nam (vt Ambroſius aſſerit) dū ca-
ro videbatur, verbum videbatur, videlicet Chriſtus, qui in vna pſona eſt deus & homo. ⌊Et »
om̄es qui audierāt mirati ſunt⌋ Hoc quidā exponūt ſic. Omnes qui audierant ab angelo iſta »
Chriſti myſteria, ſcilicet quomodo natus eſſet, mirati ſunt, quòd Chr̄s omniū dn̄s in tā vili
ſtabulo eſſet natus, & in præſepio reclinatus, & tamen ab angelico exercitu tam ſolenniter E
prædicatus. Ex quo ſequeretur, quod non paſtoribus tātū angeli pręfati apparuerūt, nec an-
gelica illa laus à ſolis paſtoribus ſit audita. Veruntamen quantum ex textu perpenditur, vi-
dentur ſoli paſtores angelos illos vidiſſe atq́ audiſſe, vt ſit ſenſus, quòd om̄es qui audierunt à
paſtoribus ſint mirati. Vñ expoſitorie ſubdit, ⌊& (pro, id eſt) de his quæ dicta erāt à paſtori »
bus ad ipſos⌋ de puero iſto, quod ſcilicet angelus de eo dixiſſet, & qualiter angelorum mili- »
tia hymnum domino ceciniſſet. De his inq̄ mirati ſunt merito, quia ſupernaturale fuit, quòd
in vna perſona tanta maieſtas & tanta humilitas, tanta dominatio, & tanta inopia conuenif-
ſent, quòd rex cœlorum natus eſſet in terra, quòd deſideratus cūctis gentibus aduenifſet, quē
Aggeæ. 2 patriarchæ atq́ prophetæ tam ineffabiliter optauerūt. Inſuper ſunt mirati de tam conſtan-
ti certa ac feruida proteſtatione paſtorum, qui inaudita fingere neſcierunt, ſed ſimplici facū- »
dia quæ vera ſunt, prædicauerunt. ⌊Maria autem⌋ cuius eſt tanta ſuauitas, iuxta Bernardū »
vt nunquam piæ memoriæ portas ingrediatur abſq́ inſitę ſibi dulcedinis aſperſione ⌊con- »
ſeruabat omnia verba hæc⌋ quæ iam de Chriſto conſcripta ſunt, hoc eſt, ea memoriæ diligē »
tiſſime commendauit ⌊conferens in corde ſuo⌋ id eſt, intellectualiter ea reuoluens, vber- »
timq́ repetens, atque ad inuicem comparans. Itaq́ quietiſſima ac puriſſima virgo, delecta-
Lucæ. 1. biliter conſiderauit, quomodo angelus ſibi Chriſtum annunciaſſet, quomodo eum conce-
piſſet ac peperiſſet, quomodo angeli apparuerūt paſtoribus, & quid paſtores ſe vidiſſe atque
audiſſe proteſtabantur, non ſolum virgini glorioſę & ſancto Ioſeph, ſed & cæteris multis q- F
bus oportune poterant loqui. Hæc om̄ia ſancta virgo ſapiēter ac diligentiſſime cōſiderauit,
& ad prophetaꝝ de Chriſto prolata vaticinia comparauit, ſicq́ vehemēter profecit in fide,
Ambroſius imò ſecundum Ambroſiū à paſtoribus fidē collegit, i. fidei incrementū, nō ꝙ vnq̄ in fide am
bigēs fuerit, ſed qa in cūctis q̄tidie profecit virtutibus. Hinc diſcipuli Chr̄i ab ipſa poſt Chr̄i
aſcēſionē de aliq̄bus dicūtur inſtructi, ꝑſertim inclytus iſte Euangeliſta Lucas ab ea edoctus
aſſeritur, maxime in his q̄ ipſe ſolus de Chriſti infantia refert, nō ꝙ à ſpū ſancto nō ſit de illis
inſtructus, imò & ſpūs ſanctus eū per Mariā digniſſimam ſic inſtruxit, & ſupernaturali irra-
Eadē veritas diuerſimodæ addiſcitur. diatione de omnibus informauit, certificauit, infallibiliter'q́ direxit. Eadē enim veritas à di-
uerſis & pluribus modis addiſcitur, quia ab vno clarius & diſtinctius diſci poteſt quàm ab a-
Ambroſius lio quantum ad ſe & ad circumſtantias ſuas. Interea iuxta Ambroſinm, diſcamus in om̄ibus
ſanctæ virginis caſtitatem, quæ non minus ore pudica quam corpore argumenta fidei con-
Beda. ferebat in corde. Etenim virginalis pudicitię iura cuſtodiens ſecūdum Bedam, ſecreta Chri
ſti quæ nouerat nemini tunc diuulgauit, ſed cōferebat quę legerat facienda cum his q̄ iā no-
nerat facta. Verūtamen puto, quòd familiaribus aliquibus & pie interrogantibus aliqua ſe-
crete aperuit, prout ratio poſtulauit & charitas. Itaq́ & nos beatiſſimę virginis exēplo om-
nia diuina atq́ ſalubria, quæ audimus, videmus, ſcimus, ſeu legimus, memoriter teneamus, ſa
gaciter conferamus, & iuxta hæc, noſtram conuerſationem in omnibus regulemus, vt cum
Pſal. 118. Pſalmiſta dicere mereamur. In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Nam
Lucæ. 11. & Chriſtus teſtat: Beati qui audiūt verbū dei & cuſtodiunt illud. ⌊Et reuerſi ſunt paſtores⌋ »
ad peco-

A ad pecora ſua, quæ oues fuiſſe dicunt, quamuis forte & aliqua alia pecora fuerunt, ſicut & filij
Iacob diuerſarum ſpecierū pecora cuſtodiebant, & tamen in Geneſi paſtores ſe ouium nomi
« nant, ⌊glorificantes, ⌋ id eſt glorioſum confitentes ſeu magnifice honorantes, ⌊& laudan- Gene. 34
« tes deum, ⌋ pro beneficijs ſuis, de quibus ſubiungitur, ⌊in omībus, ⌋ magnalibus dei, ⌊quæ
« audierant, ⌋ ab angelo, exercituq́; angelico de Chriſti natiuitate, &c. ⌊& viderant, ⌋ pro-
« prijs oculis in Bethlehem, ⌊ſicut dictū eſt ad illos. ⌋ Hoc poteſt referri ad id quod ait, glorifi-
cantes & laudantes deū, vt ſit ſenſus, quòd deū glorificabant atq; laudabāt, ſicut dictū eſt ad
illos, id eſt ſicut audientibus eis angeli ſanctificecerunt, dicendo: Gloria in altiſſimis deo. Po-
teſt quoq; referri ad id quod ait, quæ audierant, eritq́; ſenſus, quod glorificabant deū in om-
nibus quæ audierant & viderant, ſicut dictū eſt ad illos. i. eo modo viderant, ſicut ab angelo
fuit eis prædictū, & ideo deū laudabant, quia ſic eſſe inuenerunt. ¶ Poſtremo, quod paſtores
corporaliter peregerūt, nos ſpūaliter faciamus, hortemur nos mutuo, dicentes: Eamus vſq;
Bethlehem. i. per deuotā & affectuoſam conſiderationē vniamus cor noſtrū loco in quo na-
tus eſt Chriſtus, & mentaliter intueamur, quantā paupertatē & humilitatē pro nobis aſſum-
pſit rex gloriæ, ſimusq́; grati beneficijs eius verbo & opere, ipſum veraciter imitando, & cū Zacha. 9
angelicis ſpiritibus ardenter ac reuerenter laudando. Subinde circuncīſionē Chri Euange-
« liſta deſcribit. ⌊Et poſtq̄ cōſummati ſunt (.i. impleti) dies octo ⌋ à natiuitate Chri cōputādo
« ſeu includendo, ia natiuitatis q̄ circūciſionis diē ipſius, ⌊vt circūcideret puer, ⌋ infantulus Ie
ſus, de quo loquit Eſaias: Puer natus eſt nobis, Lyra, vt, tenet hic cōcomitanter, quanq̄ etiam
teneri poſſet aliquo modo cauſalr, qm̄ tanta eſt dignitas ſaluatoris, vt ad ipſum & ad geſta ip
« ſius tēpora ordinent, ꝙ de tēporibus quibus vixit in ſeculo iſto ſpecialr dici poteſt, ⌊vocatū Eſa. 9
« eſt nomen eius Ieſus, ⌋ quod interpretat ſaluator, ad inſinuandū quod ipſe eſſet verus mundi
B ſaluator, omēs in ſe credentes generalr & cōplete atq; finaliter à morte peccati, interituq́; in- Dignitas ſaluatoris.
ferni eripiens, & ad cœleſtē felicitatem perducens. Vnde in Matthæo, cum angelus dixiſ-
ſet ad Ioſeph: Vocabis nomen eius Ieſum, cauſam nominationis adiecit, dicendo: Ipſe em̄ Mat. 1.
ſaluū faciet populū ſuum à peccatis eoꝝ, de quo Eſaias ſcribit: Dominus poſuit in eo iniqui-
tatem omniū noſtrum, cuius liuore ſanati ſumus. Et in actis Petrus inquit: Nō eſt aliud nomē Eſa. 53
datū hominibus ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde q̄d aliqui in veteri teſtamē Act. 4
to vocati ſunt noīe iſto, vt Ioſue, q̄ alio noīe dictus eſt Ieſus, & Ieſus filius Ioſedech, fuit alia
rōne & in figura Ieſu Chriſti, Ioſue quippe ſaluauit filios Iſrael à Chananæis, & Ieſus filius Io Eccl. 46
ſedech pontifex Iudæoꝝ fuit vnus reducentiū eos de Babylone, quæ fuerunt particulares & Eccl. 49
imperfectæ liberationes, figurantes liberationē perfectā à Ieſu Chro peractā. Itaq; nomen Aggæi. 2
iſtud Ieſus fuit Chriſto nouū & propriū prout impoſitū eſt ad deſignandam liberationē cō- Ioſue. 11.
pletam, ad quod multi allegant illud Eſaiæ: Vocabit tibi nomen nouū quod os domini nomi Zacha. 5
nauit. Veruntamen hoc ad literam dicitur de eccleſia ſeu ſynagoga ad Chriſtū conuerſa, nō 1. Eſd. 1.
« de Chriſto, quamuis poſſit aptari ad ipſum, ⌊quod vocatū ⌋. i. expreſſum & ꝓnunciatum ſeu Eſa. 62
« vocari cōmiſſum ⌊eſt ab angelo, ⌋ nā apud Matthæū angelus legit dixiſſe ad Ioſeph: Voca-
« bis nomen eius Ieſum. Et idē ait ad virginem ſanctam, ⌊priuſquam in vtero conciperetur, ⌋ Matt. 1. Luc. 1.
id eſt in ventre Mariæ virgineo de ſpiritu ſancto. Ait em̄ Angelus ad eam: Ne timeas Ma-
ria, Ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Recteq́; dicitur, Ibidem
quod vocatum eſt ab angelo, non impoſitum, quia iam ante à deo fuit impoſitum, qui præor
C dinauit Chriſtū ita vocandum, & per angelum ac Mariam & Ioſeph ita vocauit eundem,
quemadmodū Chrūs per Eſaiam teſtatur: Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris
meæ recordatus eſt nominis mei. ¶ Præterea (vt aliqui dicunt) Ieſus dicitur ſaluator. Primo, Eſa. 49
à potentia ſaluandi, ſicq́; conuenit ſibi nomen hoc ab æterno, videlicet ſecundū ſuam diuini
tatem qua ab æterno habuit poteſtatē ſaluandi. Secundo, ab habitu ſaluandi, & ſic impoſitū
fuit ſibi ab angelo, & cōpetit ei à primo ſuæ conceptionis inſtanti, in quo ſecūdum humani-
tatem ſuam accepit gratiam tam perfectā, qua poſtea fecit & pertulit ea, per quæ actualiter
mundū ſaluauit. Tertio, ab actu ſaluandi, ſicq́; vocatū fuit nomen iſtud in circūciſione, & cō-
petit Chriſto ratione ſuæ paſſionis, in circūciſione autem primo ſanguinem ſuum fudit pro
nobis. Inſuper intuendum, quod ſaluare competit Chriſto ſecundū vtranq; ſuam naturam,
quia ſecundū diuinitatem cōpetit ei authoritatiue & principaliter, ſecūdum humanitatē ve
ro inſtrumētaliter, vt ſupra dictū eſt plenius, ideo ſecūdum vtranq; naturam Ieſus poteſt vo
cari. Siquidem de deo vno ac trino ſcriptū eſt in Abacuc: Ego autem in domino gaudebo &
exultabo in deo Ieſu meo. Sed nūc tractatur de nomine iſto, prout cōpetit Chriſto ſecundū Abacuc. 3
naturam humanam. ¶ Deniq; ſecūdum Epiphanium pluribus de cauſis Chrūs voluit circū-
cidi. Primo, vt oſtenderet ſe veraciter incarnatū, non phantaſtice ſeu apparenter, vt Mani- Epiphanius
chæus cōfinxit. Secūdo, vt monſtraret ꝙ corpus ſuū diuinitati conſubſtantiale non eſſet, vt
Apollinaris rudiſſime dixit. Item ad declarandū, ꝙ nō detulit illud de cœlo, vt Valentinus aſ
ſeruit. Rurſus & tertio, ne Iudæi haberent occaſionem contra Chriſtum, dicendo quòd le- Chriſtus cur circūcidi voluerit.

 gem

CAP. II. legem tranſgreſſus eſſet, circũciſionẽ non accipiendo. Quarto, vt legem impleret & appro- D
baret, atq; exemplum humilitatis ac obedientiæ daret, propter quod poſtea fatebatur. Non
Matt. 5 veni legem ſoluere ſed implere. Iuſſum autem fuit diuinitus in Geneſi: Infans octo dierũ cir-
Gene. 17. cũcidetur in vobis. Quinto, vt virtute ac merito ſuæ circũciſionis, fideles ſuos à duritia præcepti illius exoneraret, & ipſam circũciſionẽ in baptiſmũ dulciter commutaret. Sexto, vt Iudæorũ ſcandalum euitaret. Septimo, propter cõitatis & vniformitatis commendationẽ, vt & nos ſingularitatẽ vitemus, nec pro peccatis noſtris puniri ſpernamus, vidẽtes ꝙ Chrũs (q
Heb. 2 remedio culpæ nõ eguit) circũciſionẽ (quæ fuit remediũ cõtra originale peccatum) ineffabili humanitate ſuſcepit, Vñ ad Hebræos apoſtolus: Debuit (inquit) per oĩa fratribus aſſimilari. Poſtremo circũciſionẽ accipiẽdo abſtulit diabolo occaſionẽ ſuſpicãdi ꝙ ipſe eſſet Chrs. Itaq; & nos vniuerſa ꝙ pro noſtra ſalute Chrũs aſſumpſit, fecit ac ꝑtulit, diligẽtiſſime conſideremus, eiq́; grati eſſe nitamur, ac ſpũaliter circũcidamur, oẽm inordinationẽ ac ſupfluitatem intus ac foris, videlicet, in veſtibus, verbis, opibus, otijs, omiſſionibus, itẽq; in cogitationibus, affectiõibus, intẽtionibus, vitare conãtes, nec aſpera pœnitẽtiæ exercitia abominantes, ſed viriliter amplectẽtes, cũ & Chrs in tã infantili ætate tã acerbũ pro nobis dolorẽ ſubierit. Vt enĩ Rabi Moſes teſtat: In circũciſione fuit grauiſſimus dolor, in tãtũ ꝙd multi infan
Gene. 17. tes inde obierint. Hinc ſecũdũ eundẽ voluit dñs pueros circũcidi die octaua, qñ adhuc modicam habẽt imaginationẽ, vt per hoc minus affligerẽtur. Cum ergo puer Ieſus fuerit optime atq; tenerrime cõplexionis ac ꝑfectiſſime imaginatiõis à principio incarnationis, quẽadmodũ & pleniſſime intellectualis cognitiõis, facile poſſumus aduertere, quã grauiſſimã ſenſerit E
pœnã in circũciſione, quã intime etiã ac ꝑgnoſe ei cõpatiebatur affectuoſiſſima atq; pijſſima genitrix eius. Vnde & nos compati vtriſq; debemus. At vero circa illud, vocatũ eſt nomen
Origenes eius Ieſus, loquitur Origenes. Nomẽ Ieſu glorioſum, oĩq́; cultu digniſſimũ, nomẽ quod eſt ſuper oĩe nomẽ, nõ decuit primũ ab hominibus appellari, neq; ab eis afferri in mũdum, ſed ab excellentiori natura. De cuius etiam nominis ſuauitate ait Bernardus: Nomen hoc Ieſus eſt mel in ore, in aure melos, in corde iubilus.

¶ Proſecutio expoſitionis huius capituli ab eo loco, Et poſtꝗ̃ impleti ſunt dies purgationis. Articulus ſeptimus.

DEſcripta Chriſti incircũciſione. Proſequitur Euangeliſta de eius virgineæ matris purificatõe, omiſſa deſcriptiõe apparitionis Chriſti, qua Magis innotuit, quam à
Matt. 2. Matthæo Euãgeliſta agnouit ſatis deſcriptã. ⌊ Et poſtꝗ̃ impleti ſunt dies purga- »
tiõis eius (puta Mariæ) ſecũdũ legẽ Moſi ⌋. i. quadraginta impletis diebus à Chri »
natiuitate, in quorũ vltimo infantulus fuit ſecũdũ legẽ Moſi in templo ꝑſentãdus, ſeu dño offerendus, infra quos etiã dies, mater ſecũdũ legẽ Moſaicã ab ingreſſu tẽpli abſtinuit, & quadra
Leuit. 12 geſimo die templum ingrediens, purificabatur. Præcepit etenĩ lex in Leuitico, vt mulier ꝗ̃ ſuſcepto ſemine maſculũ peperiſſet immũda eſſet ſeptẽ diebus, immũda qdẽ à conſortio hominũ, ingreſſuq́; tẽpli & die octauo circũcideret infantulus, ipſa ꝗ̃q; tũc munda efficeret quo ad cõſortiũ hominũ. Inſup poſt ſeptẽ dies ꝑfatos maneret mulier adhuc triginta tribus diebus in ſanguine purgatiõis ſuæ, abſtinẽs ab introitu tẽpli, nõ à cõſortio hoĩm, ſic quadrageſimo die offerret vel præſentaret puerũ in templo, offerens ſimul munera ſecũdũ legẽ pro ſe & pro illo. Porrò ſi fœminã peperiſſet, duplicabãtur dies tã quo ad templi ingreſſum ꝗ̃ ad cõſortium hominũ. Sed quoniã virgo beatiſſima nõ ſemine ſuſcepto cõcepit, verũ virtute ſpũs ſancti, cõſtat quod legi illa non fuit aſtricta, nec eguit purgatione, quæ nec in peccato cõcepit, nec vnꝗ̃ peccauit, nec alijs matribus cõmunẽ ſuſtinuit fluxum, imo mẽte & corpe imma- F
culatiſſima atq; puriſſima peperit. Itaq; dies iſti dicũtur dies purgatiõis Mariæ, nõ ſecũdum
Matt. 1 realem exiſtentiã, ſed ſecũdũ hominũ æſtimationẽ, quẽadmodũ Ioſeph pater Chriſti voca-
Lucæ. 3 tur, quia ſic putabatur, & quia ſecũdũ Hieronymũ, cõſuetudo ſcripturæ eſt geſta ita referre, ꝗ̃
Hieronymus. modo tũc quãdo fiebant fieri putabãtur. Inſuper hoc modo dicũtur dies purgationis Mariæ ſecũdũ legẽ Moſi, quãuis ſecũdũ veritatẽ, lex illa ſuper Mariã nõ caderet. Vel, dies purgationis eius dicũtur impleti ſecũdũ legẽ Moſi, non quo ad obligationẽ Mariæ ad purgationẽ, ſed quãtũ ad determinationẽ impletionẽq́; tẽporis. Voluit aũt Maria digniſſima ſubijci legi & quaſi purgari in tẽplo, ad dandã obediẽtiæ ac humilitatis exemplũ, ad vitandũ ſcandalum Iudæorũ, ad cõformandũ ſe alijs mulieribus in licitis ac honeſtis, & quoniã filiũ ſuũ vidit legi
Bernardus circũciſionis ſubiectũ. Perfecta quippe obediẽtia plus peragit ꝗ̃ tenetur, dicente Bernardo: Perfecta obedientia legẽ neſcit, terminis nõ artatur, nec cõtenta anguſtijs profeſſionis, largiori voluntate fertur ſecũdũ latitudinẽ charitatis ⌊ tulerũt illũ ⌋ ſcilicet Ieſum, Maria & Io- »
ſeph. Tũc enĩ egreſſa eſt virgo Chriſtifera ſtabulũ in quo peperit Chriſtũ, tulitq́; eũ ad templũ, & forte ſæpenumero ipſa cum Ioſeph detulit puerũ in Hieruſalem ⌊ vt ſiſterẽt ⌋ hoc eſt, »
offerrẽt, præſentarẽt ſeu cõſecrarẽt ⌊ eũ domino ⌋ hoc ẽ deo patri ſeu deo trino ac ſimplici, »
qa & ſibijpſi ſcdm ꝗd deus eſt, qa offerri cõpetit ei ſecũdũ humanitatẽ ⌊ ſicut ſcriptũ eſt in le »
ge do-

A ge domini⌋ videlicet in Numeris & Exodo ⌊quia om̄e maſculinū adaperiens vuluam⌋ .i. *Nume.18.*
primo eam naſcendo aperiens, hoc eſt, om̄e primogenitū tam in hominibus quàm in pecori *Exodi.13*
« bus ⌊ſanctum domino vocabitur.⌋ id eſt conſecrabitur deo, ita quòd ei offeretur, mācipa-
tumq; erit quaſi ad ipſum ſpecialiter pertinens. Vnde per Moſen dominus ait frequēter. Ex *Nume.3*
quo percuſſi om̄e primogenitū Aegypti tā in hominibus q̄ in iumētis, ſanctificaui mihi om̄e
quod primo aperit vuluam in Iſrael tā in hominibus q̄ in iumētis. Vnde ſanctificatio illa fu-
it deputatio quædā rerum illarū ad deū, cuius magnificentia in rebus illis repræſentabatur, in
quātū cōmemorabāt occiſionē primogenitorū Aegypti. ¶Primogenita autē diuerſimode
domino conſecrabantur. Si em̄ fuerūt de tribu leui & maculā nō habebant, deo iugiter mi- *Primogenita domino conſecrantur.*
niſtrabant in tēplo quando fuerūt adultæ ætatis, quāuis poſt oblationē mitterentur in domo
parentum. Si vero fuerant de aliqua aliarum vndecim tribuū Iſrael ex oblatione fuerāt dei,
ſed quinq; ſiclis redimebantur. Si autem erāt primogenita pecorū & animalia mūda, domi-
no offerebantur nec redimebantur, ſed ſacerdotū erant, videlicet, ad vſum eorū. Quod ſi im
mūda fuerūt, redimebantur ſeu i aliud commutabātur, vt primogenitum aſini in primogeni
tum bouis, vel occidebantur, vt primogenitum canis. Quoniam ergo Chriſtus fuit de tribu
« Iuda, conſtat quòd quinq; ſiclis redimebatur ⌊& vt darent⌋ hoc eſt etiam ideo tulerunt Ie-
« ſum ad templum, vt offerrent pro ipſo & matre eius ⌊hoſtias ſecūdum quòd dictū eſt in lege
« domini⌋ in Leuitico, vtpote ⌊par turturū aut duos pullos columbarū.⌋ Offerebaturq; vnus *Leuiti.12*
turtur deo in holocauſtum, alius pro peccato, qui ceſſit in vſum ſacerdotis orantis pro mu-
liere quæ ſic purgabatur. Hæc quoq; fuit oblatio pauperū, nā diuites agnū offerebant, ex quo
patet paupertas Mariæ & Ioſeph. Veruntamen Maria à parentibus ſuis hæreditatem bonā *Ioſeph Mariæ paupertas*
B ſuſcepit, nec dubium quin tres Magi in die Epiphaniæ precioſa Chriſto dona obtulerint, *Matt.2.*
ſed perfectiſſima virgo inſpirante ei ſpiritu ſilij ſui, omnia tenuiſſimę neceſſitati, hoc eſt par-
ciſſimo victui ac tegumento, ſuperflua per ſe vel potius per manus Ioſeph erogauit ægenis.
Nec reor quod peregrinationi ſuæ cū Ieſu & Ioſeph in Aegyptum aliquid notabile ſeruaue-
rit, vel tātam de craſtino habuerit curam, quippe cuius ſpes in deo perfectiſſima fuit, & quæ
nouerat ſe Chriſtum dei ſapientiam ac prouidentiam omnipotentem ſecum habere in filiū. *1.Cor.1.*
Circa hæc exclamat Cyrillus: O profunditatem ſapientiæ & ſcientiæ dei, offert hoſtias, qui *Cyrillus. Roma.11*
per ſingulas hoſtias honoratur cum patre, figuras legis cuſtodit veritas, qui legis eſt condi-
tor vt deus, legem cuſtodit vt homo. Inſuper ait: Videndum quid iſta deſignent. Nimirum
inter aues loquaciſſima eſt turtur, columba vero eſt animal manſuetum, ſicq́ue per vtrumq; *Turturis columbæq; ſignificatio.*
Chriſtus exprimitur, qui perfectè manſuetudinis fuit, & ſuis ſermonibus mundum conuer-
tit. Vnde ad eius paſſionem præfigurandam, columba & turtur oblatę occidebantur. Ite-
rum per columbam ſimplicitas ſiue (vt dictum eſt) mititas, per turturem caſtitas deſignatur.
Turtur namque ſi ſemel perdiderit coniugem, aliam non requirit. Ideo ſecundum Athana- *Athanaſius*
ſium iuſſit deus bina offerri, quoniam ex corpore & anima homine exiſtente, duplicem poſ-
cit à nobis deus caſtitatem ac manſuetudinem, videlicet animæ & corporis. Alioquin erit
homo hypocrita, gerens tegumentum occultæ malitiæ. Amplius autem non abſque myſte-
rio Euangeliſta turtures & columbas diuerſimode exprimit, dicens: Par turturum aut duos
pullos columbarum non par columbarum. Turtur namque in omni ſua ætate caſtum eſt a-
nimal, columba vero in perfecta ætate valde eſt luxurioſa, ideo decuit eam offerri in illa æta-
C te, in qua luxui non eſt apta, puta in iuuentute, ideo dicitur, pullos columbarum, ad innuen- *Deo diſplicet laſciuia.*
dum, quod laſciuia deo diſpliceat.

¶Poſtremo Lucas non exprimit determinate quid Maria & Ioſeph obtulerint, an ſcilicet,
par turturum aut duos pullos columbarum, quia redit in idem quicquid horum obtuliſſe di-
cantur. Per vtrumque enim eorum inopia deſignatur, & res per vtrumque illorum figurata
deo eſt placita. ¶Subinde deſcribitur qualiter à teſtibus fide digniſſimis Chriſtus in præſen-
« tatione præfata teſtimonium habuit. ⌊Et ecce, ⌋ Per demonſtratiuum hoc, ecce, inſinua-
« tur magnum notabile, attentioneq́ue dignum eſſe quod ſubditur, ⌊homo.⌋ Non enim hic
homo dicitur ab eo quod in hominibus communiter præualet, quod eſt ſenſualitas, iuxta
quem modum ait apoſtolus, Corinthijs ſcribens, Cum ſit inter vos zelus & contentio, nō- *1.Cor.3.*
ne homines eſtis: ſed prout homo dicitur ab eo quod in homine extat præſtantius, & quod
in ſapientibus præualet, quod eſt ratio & pietas, iuxta id quod dicit apoſtolus: Si ſecundū ho *1.Cor.15*
mine ad beſtias pugnaui Epheſi, cuius verbi iſte eſt ſenſus. Si pro quia, ſecundum hominem
id eſt rationabiliter ad beſtias, hoc eſt, contra homines beſtiales ac perfidos pugnaui, id eſt,
diſputaui Epheſi, hoc ē, in ciuitate q̄ Epheſus noīatur. V ſi humanū vocam⁹ q̄d rōnabile eſt
& piū. Hinc qdā hominē quaſi deſcribendo hominē affirmāt, Homo eſt animal mā ſuetum
natura, erectū ſtatura, diſcretūq; ratione ⌊erat in Hieruſalē⌋ quę ſancta ciuitas dicit, q̄niam *Matt.28.*
ibi erat templum & viguit cultus diuinus, ſtudiūq; legis ac prophetarū, præſertim, quoniam

 Chrūs

Chriſtus ibidem in templo oblatus eſt, prædicauit, miracula fecit, paſſus eſt, & ſanguinem D
fudit, & deinde ſpiritum ſanctum miſit, ibi demũ primitiua eccleſia ſanctiſſimæ vixit, ⌊cui »
nomen Symeon⌋ & inter ſacerdotes fuit famoſus atque grandæuus. ⌊Et homo iſte iuſtus⌋ »
Iuſtitia quæ eſt virtus cardinalis ac ſpecialis, qua vnicuique datur quod ſuum eſt: itemq́; iuſti-
tia, quæ eſt virtus generalis & virtualiter omnis virtus, quia omni virtute fuit ornatus, fuitq́;
præcipuè charitatiuus ac iuſtus, quia non proprium priuatumq́; commodũ, ſed bonũ com-
mune, & generalem omnium deſiderauit ſalutem ⌊& timoratus⌋ timore caſto, ſancto, ac fi- »
liali, qui timet dei offenſam, & clementiſſimũ deum vt patrem inhonorare abhorret. De quo
Eccl.23 in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Nihil melius quàm timere deum. Et timor dei ſuper omnia ſe
Eccl.25 poſuit, de quo ait Pſalmiſta: Timete dominum om̃es ſancti eius, quoniam nihil deeſt timen-
Pſalm.33 tibus Deum. ¶Quàmuis ergo hic Symeon cunctis polleret virtutibus, tamen in iuſtitia &
timore fulſit præclarius, ſecundum quod quilibet ſanctorum dicitur in aliqua virtute ampli-
Eccl.44 us ſplenduiſſe. Propter quod de vnoquoq́; cantatur: Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſer-
1.Cor.7. uaret legem excelſi. Vnde & Paulus: Vnuſquiſq́;(inquit) ſuum donum habet à Deo. Ideo
de his duabus virtutibus ſpecialiter cõmendatur. Itaq́; iuſtus fuit ad proximũ, timoratus ad
deum. Deniq́; timor retrahit à peccato hominẽ, quemadmodũ ſcriptum ẽ: Per timorm de-
Iohan.15 clinat vnuſquiſq́; à malo. Ideo per timorem impleuit quod dicitur: Declina à malo. Iuſtitia
Pſalm.36 autem bonum proſequitur, per quam impleuit quod additur, & fac bonum ⌊expectãs⌋ hoc »
eſt, certiſſime affectuoſeq́; ſperans, ac præſtolans, conſolationem Iſrael. ⌋ id eſt, Chriſti ad- »
uentũ, & liberationem, ac ſpiritualem conſolationem, quam ex Chriſti aduentu conſeque- E
rent Iudæi, videlicet redemptionem à peccatis, à diabolo, ab inferno, atq́; æternæ adeptio
nem ſalutis. Aliqui autem Iudæi carnales putabanr Chriſtũ venturũ, vt erueret eos de omni
ſubiectione, qua alienis Gentibus ac principibus ſubdebantur, vniuerſaq́; mundi regna ipſis
ſubijcerer, quaſi in hoc felicitas humana conſiſteret, vel ob talem liberationem agendam
Chriſtus eſſet promiſſus, & non potius ad liberandum genus humanum ab originalis reatu
peccati, & de omni ferocitate diaboli. Talem ergo conſolationem Symeon iſte non expe-
ctauit, vt etiam Gregorius Niſſenus teſtatur: ⌊& ſpiritus ſanctus erat in eo,⌋ non ſolum per »
eſſentiam, præſentiam & potentiam, quomodo in om̃i eſt creatura, nec ſolum per charitatẽ
& gratiam qualẽcunq́;, prout eſt in om̃i eo qui eſt in ſtatu ſalutis ſeu in charitate, quæ vita eſt
animæ, ſed per gratiam eminentem & charitatem ardentem, ſecundũ quod eſt in viris he-
roicis ſeu perfectis. Habuit quoq́; gratiã prophetiæ vt ſtatim dicetur. ⌊Et reſponſum acce- »
perat à ſpiritu ſancto non viſurum.⌋ Hoc eſt, non paſſurũ ſeu experturũ, ⌊ſe mortem.⌋ Vi- »
ſus nanque pro quolibet ſenſu accipitur, ⌊niſi prius videret⌋ oculis corporalibus atq́; men- »
Acto.17 talibus ⌊Chriſtũ dominũ⌋ Qui eſt omniũ dominus, etiam ſecundũ naturã humanam omni »
creaturæ prælatus, vel Chriſtũ domini, hoc eſt, vnctum ſecundum humanitatem à domino
deo patre ſeu tota ſuperbeatiſſima Trinitate. ¶Porro idem ſignificauit, Meſſias hebraice,
Chriſtus græce, & vnctus latine. Symeon itaq́; ſicut & cæteri p̃triarchæ, prophetæ, ac ſancti
veteris teſtamẽti maximo flagrabat deſiderio Chriſti venturi ſeu eius aduentus, propter q̃d
Lucæ.10 Chriſtus ait Apoſtolis: Beati oculi qui vident quæ vos videtis, dico enim vobis, quia multi
reges & prophetæ voluerunt videre quæ videtis & non viderũt, idcirco frequenter atq́; ar- F
denter orabant pro Chriſti aduentu: præſertim Symeon iſte, qui ex ſcripturis veteris teſta-
menti agnouit inſtare Chriſti aduentum, vnde pro merito ſuæ deuotionis facta eſt ſibi reue
latio cœleſtis à ſpiritu ſancto, vel immediate à ſpiritu ſancto per illuminationem internã,
vel angelo mediante, ſecundũ quod propheticæ reuelationes cõiter angelorũ miniſterio fa-
Dionyſius. ctæ ſunt, vt ſanctus Dionyſius docet. ¶Deniq́; quàmuis op̃a ſanctæ Trinitatis ſint indiuiſa,
tamen reuelationes huiuſmodi appropriãtur ſpiritui ſancto quoniã ei appropriant bonitas
charitas, liberalitas, à q̃bus donatiões directe ꝓcedũt. ⌊Et venit in ſpũ⌋.i. ſpũs ſancti inſtin »
ctu, quo reuelante intellexit adeſſe horã impletõis, promiſſionis ſibi factæ de Chr̃i aſpectu
Matth.1 ⌊in templũ. Et cum inducerent puerũ Ieſum parentes eius⌋ in templum. ſ. Maria & Ioſeph, »
Lucæ.1 quorũ vnus tunc tulit Ieſum, & puto quòd mater. Cur aũt Ioſeph parens ſeu pater Chriſti vo
Lucæ.3 cetur, expreſſum eſt, ⌊vt faceret ſcd̃m conſuetudinẽ legis pro eo⌋ offerendo (vt dictum eſt) »
par turturum aut duos pullos columbarum, redimendoq́; puerũ quinq́; ſiclis, vt dictum eſt.
⌊& ipſe (Symeon, affectuoſiſſime, deuotiſſime, reuerẽdiſſime, ac iocũdiſſime) accepit eũm in »
vlnas ſuas⌋.i. inter brachia ſua, q̃uis ſe contactu ſancti ſanctorũ putaret indignum, ſed vehe »
mens amor rationem deuicit, & ad vnionẽ, amplexumq́; impulit, ⌊& benedixit deũ⌋ hoc ẽ, »
laudauit, gratias egit, & ſequens canticum cecinit pro impletione diuini promiſſi & cæteris
beneficijs dei, itemq́; quia iam plus accepit quàm ſibi fuit promiſſum. Promiſſum ſiquidem
ſibi fuit, quòd Chriſtum videret, & iam non ſolum vidit, ſed brachijs ſtrinxit, portauit, con-
trectauit, & puto quod & oſculatus ſit infantẽ dulciſſimũ, ⌊& ait: Nũc⌋ poſtq̃ tuũ ꝓmiſſum »
impleſti, Chriſtũ mihi monſtrando vt promiſiſti ⌊dimittis⌋.i. ſtatim dimittes, vel ſupplico »
vt di-

A vt dimittas me ⌊ ſeruum tuum ⌋ nõ ſeruitute ſeruilis timoris, qui metuit pœnã magis quàm
dei offenſam ſeu culpam, de quo ait ſaluator apud Iohannem: Seruus non manet in domo in Iohan. 8
æternum, filius autem manet in domo in æternum. Et alibi: Iam nõ dicam vos ſeruos ſed a- Iohã. 15.
micos, ſed ſeruum ſeruitute filialis timoris, cui ſeruo ait ſaluator: Euge ſerue bone & fidelis, Mat. 25
“ intra in gaudium domini tui ⌊ domine ⌋ deus pater ſeu trinitas deus ⌊ ſecundum verbũ tuum
“ in pace ⌋ hoc eſt à mundi huius inquietudine, tribulatione & vitijs eripi, quieſcere, ſeu mor-
tis ſomno ceſſare, & in libro patrum, ſinuq́ꝫ Abrahæ repauſare in dulci ſpe, cum certus ſim ci
to per Chriſtum inde educi, ad gloriamq́ꝫ transferri. Sic ergo dimittes me in pace, ſecũdum
verbum tuum, id eſt ſecũdum quod mihi dixiſti, quod mortem nõ experirer, niſi prius Chri
“ ſtum viderem, per quod inſinuaſti, quòd Chriſto viſo mox obdormirem in domino ⌊ quia
“ viderunt oculi mei (exteriores & interiores) ſalutare tuum ⌋ id eſt Chriſtum ſaluatorem qui Gene. 49.
dicitur ſalutare tuum, quia per ipſum decreuiſti mundum ſaluare, omniumq́ꝫ ſalutem cõſti- Pſal. 97.
tuiſti in eo, de quo fertur in pſalmo: Notum fecit dominus ſalutare tuum. Vnde & in Geneſi Geñ. 49.
Iacob patriarcha teſtatur: Salutare tuum expectabo domine, cui ſalutari loquitur pater per Eſaiæ. 49
Eſaiam: Dedi te in lucem gẽtium, vt ſis ſalus mea vſqꝫ ad extremum terræ. Hoc ſalutare Sy-
meon corporaliter ac intellectualiter vidit. Chriſtus namqꝫ in vna perſona eſt deꝰ & homo,
ideo dum homo videbatur oculo corporali, eodem oculo videbatur & deus, quamuis nõ ſe-
cundum diuinitatem ipſius, imò ſecũdum Ambroſium dum caro videtur, videtur & verbũ. Ambroſius
Hinc quod apud Iohannẽ habetur: Deũ nemo vidit vnquam, de deo ſecũdũ diuinitatis eſſen Iohan. 1.
tiam dicitur. Inſuper oculo interiori vidit Symeon ſaluatorẽ, quia per fidẽ cognouit ipſius 1. Iohan. 4.
B diuinitatẽ, eius quoqꝫ humanitatẽ intellectualiter cõſiderauit, & quod à verbo eẽt aſſumpta
penſauit. Hinc de Chriſto ſcriptũ eſt in Baruch: Poſt hæc in terris viſus eſt, & cũ hominibus Baruch. 3.
“ cõuerſatus eſt. Itemq́ꝫ Eſaias: Simul laudabunt, quia oculo ad oculũ videbũt. ⌊ Quod para- Eſaiæ. 52.
“ ſti ⌋ hoc eſt per incarnationem videri & agnoſci aptũ feciſti, ſeu manifeſtare diſpoſuiſti ac
“ decreuiſti ⌊ ante faciem omniũ populoꝝ ⌋ hoc eſt in conſpectu hominum vniuerſorum ſeu
clare cunctis hominibus, non ſolum Iudæis, ſed etiam gentilibus, ſic tamen, vt ſit diſtributio
accommoda, ſeu pro generibus ſingulorum, nõ pro ſingulis generum, iuxta quemadmodũ
in Daniele legitur: Omnes populi tribus, & linguæ ſeruient ei. ¶ Deus ergo pater vnigenitũ Daniel. 7
ſuum in diuinitate, incomprehenſibilem atqꝫ inacceſſibilem lucem inhabitantem, per hoc fe 1. Timo. 6.
cit hominibus manifeſtum, viſibilem & cohabitantem, quod eum humanæ coniunxit natu
ræ in vnitate perſonæ, quod ab Eſaia ita prædictum eſt: Parauit dominus brachium ſanctũ Eſaiæ. 52.
ſuum in oculis omnium gentium: Brachium enim domini, eſt vnicus filius dei patris, ꝑ quẽ Iohan. 1.
pater oĩa fecit, ſicut & digitus dei eſt ſpiritus ſanctus per quem cuncta reuelat, de quo bra- Lucæ. 11.
chio ait pſalmiſta: Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Pater ergo parauit ſa Pſal. 79
lutare hoc ante faciem omnium populorum, quibus per apoſtolos prædicatus eſt Chrũs, iu Pſal. 18.
xta illud pſalmi: In omnem terram exiuit ſonus eorum. Et rurſus: Viderunt omnes termini Pſal. 97
terræ ſalutare dei noſtri, quod & in Eſaia habetur: Videbunt omnes fines terræ ſalutare dei Eſaiæ. 52.
noſtri. Quamuis interea Chriſtus ita paratus ſit ante omnium faciem populorum, aliter ta-
“ men quantum ad Iudæos, & aliter quo ad gentes, propter quod ſubditur. ⌊ Lumen ad reue-
“ lationem gentiũ, ⌋ id eſt ſalutare ſeu Chriſtum paraſti ſic, vt ſpecialiter ſit lumen gentilium,
ſeu ad illuminationem eorum, qui veri dei cognitione & cultu priuati, idola coluerunt ac dę-
C mones, ſed Chriſtus per ſuos diſcipulos reduxit illos ad veri dei cognitionem, amorẽ & cul
tum, imò per interiorem ſuam illuminationem hoc potius fecit, ſine qua exterior apoſtolo-
rum prædicatio nihil iuuiſſet, ſed & trinitas deus merito conuerſationis, paſſionisq́ue Chri-
ſti tantam dedit gentilibus gratiam, ideo Chriſtus paratus & datus eſt lumen ad reuelationẽ
ſeu illuminationem gentilium qui ſedebant in tenebris perfidię, erroris ac omnium vitioꝝ.
Vnde in Eſaia dominus proteſtatur: Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorẽ Eſaiæ. 55
“ gentibus. Inſuper paraſti ſalutare hoc ⌊ gloriam plebis tuæ Iſrael. ⌋ id eſt, ad hoc, vt ſit glo-
ria Iſraeliticæ plebis, quæ fuit ſpecialiter plebs dei, vt plenius dictum eſt ſuper illud: Viſita- Lucæ. 1.
uit & fecit redẽptionẽ plebis ſuæ. Hoc enim eſt plebi illi, quantum ad eos qui crediderunt, ex
ea præcipua prærogitiua, exaltatio, honor & gloria, quòd vnigenitus dei ex ea incarnari ele
git, ad eam perſonaliter venit, propter eam primo ac ſpecialiter deſcendit, ſecundum quod
loquitur dominus: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Inſuper fuit in Matt. 15
gloriã plebis ſuæ Iſrael, qa per ipſum ſancti veteris teſtamenti in lymbo detenti, adepti ſunt
beatificæ gloriam viſionis. Denique Chriſtus tam Iudæis quàm gentibus fuit lumen & glo-
ria. Omnes enim electi per ipſum ſunt illuſtrati, & cunctis gloria eſt, quòd dei filius huma-
nam naturam aſſumpſit. Nihilominus per appropriationem dicitur lumen gentium & glo-
ria Iudæorum, propter quod ait Iohannes: ſalus ex Iudæis eſt.

¶ Poteſt autem hic quæri, quomodo Symeon templum ingreſſus cognouit puerum Ie-
ſum quem ante non vidit? Ad quod facile reſpondetur, quòd eodem ſpiritu reuelante, quo
cogno-

cognouit eſſe venturum,& forte aliquod ſignum ſenſibile fuit ſibi diuinitus prænuntiatum, D
Johan.1 quo cognoſceret puerum,ſicut Iohanni Baptiſtæ deus prædixit: Super quem videris ſpiritũ
deſcendentem & manentem, hic eſt,&c. Forſitan nanque vidit diuinum quendam ſplendo-
rem in vultu pueri adorandi. De quo aliquando verum fuit dicere. Hic eſt infans vnius diei
& deus æternus. ¶Poſtremo, quilibet noſtrum canticum iſtud dicere in propria poteſt per-
ſona,loquendo ad deum patrem ſeu Trinitatem. Nunc in tempore gratiæ huius dimittis ſer
uum tuum domine,ſecundum verbũ tuũ in pace, hoc eſt,in pectoris tranquillitate quã mihi
donaſti,me modo(vt ſpero & oro)quieſcere gratioſe permittes ac facies,ne turber aut ruam
Pſalm̃.4 ſed in pace in idipſum dormiam & requieſcam,atque in omni aduerſitate,tentatione, & in-
quietudine,mens mea quieta & fixa perſiſtat in te, ſecundum verbum tuum, hoc eſt , prout
in te plene ſperantibus promiſiſti , quibus tuam defenſionem vbertim in ſcripturis promit-
Pſalm̃ 90 tis,iuxta illud in Pſalmo: Quoniam in me ſperauit,liberabo eum , protegam eum quoniã co
gnouit nomen me.&c. Quia viderunt oculi mei,interiores per fidem,per ſapientiæ donum,
per ſcripturarum doctrinam, per ſacramentales ſpecies , varioſq; ſupernaturales tuos effe-
ctus,ſalutare tuum, quia his modis iam Chriſtum cognoſcimus. Cætera verba cantici hu-
ius aliam interpretationem non flagitant. ¶Conuenientiſſime demũ ſtatutum eſt canticum
iſtud in completorio dici, quia tunc cum pręcipua pace interna deo vacare,ad ſtratumq; ire,
ac obdormire,& Chriſtum in pectore noſtro quaſi ſepelire debemus,omni tentatione, auer
ſione & culpa prorſus excluſis. Tunc ergo canticum iſtud compendioſum atque dulciſſimũ
deuotiſſime profetamus,& qualiter Symeon beatiſſimus Chriſtum in brachijs ſtrinxit ac cæ
tera quæ dicta ſunt,contigerunt,intentiſſime recordemur, & quæ Symeon corporaliter fe- E
cit,ſpiritualiter peragamus. Præterea aliqui in primo huius cantici verſiculo per dominum
intelligunt Chriſtum,ita quòd Symeon puerum Ieſum quem inter brachia complectebatur
deum ac dominum nominauit,tuncq; per ſalutare domini intelligitur incarnationis myſte-
rium,vel aſſumpta humanitas per quod ſeu quam velut per inſtrumentum ac medium verbũ
æternum operatum eſt mundi ſalutem,gentium illuminationem, Iudæorumq; glorificatio
nem. Vel ſalutare hoc eſſet ſalus ſeu redemptio tunc fienda per Chriſtum, quam Symeon ſpi
ritu prophetali præuidit. ¶Poſtremo de hac Chriſti in templo præſentatione prędictũ fuit
Pſalm̃.47 in Pſalmo: Suſcepimus deus miſericordia tuam in medio templi tui,ſed & apud Malachiam
Malach.3 cum de Chriſti præcurſore dñs protuliſſet. Ecce(inquiens)mitto angelum meũ,protinus de
Chriſto adiecit: Et ſtatim veniet ad templum ſuum dominator quem vos quæritis, & ange-
lus teſtamenti quem vos vultis. Itaq; & nos puerum Ieſum brachijs fidei,charitatiſq; appre-
hendamus,deoſculemur,ſtringamus ad pectus,imò in pectoris ſecretiſſimo collocemus,di-
Cantic.1 centes cum ſponſa,iuxta illud: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea com
morabitur. Verum qui hoc agere cupit ac debet,oportet vt commune bonum eccleſiæ cor-
dialiter optet,quærat & oret,atq; à ſpiritu ſancto agat,&carnali conſolatione contenta,ſpi-
ritalem dũtaxat expectet. Non enim in deo delectari valet ſynceriter,cui oblectamenta car
nis aut ſeculi placent,vel qui in vanis cogitationibus gloriat. Adhuc autem canticum iſtud
poſt celebrationem ſeu communionem & hora mortis iam proxima aptiſſime dicitur, quē-
Benedictio duplex admodum conſideranti ſenſum eius pateſcit. ¶Hoc quoq; ſciendum, quòd duplex eſt bene-
dictio, videlicet,conſecrationis vel donationis & laudis. Benedictione conſecratiõis ſeu do- F
Hebræ.7 nationis maior benedicit minori & deus creaturæ,iuxta illud Apoſtoli ad Hebræos: Sine vl
la contradictione quod minus eſt à maiore benedicit. Vnde benedictio qua deus benedicit
creaturæ,eſt collatio munerum eius,& multiplicatio eorundem. Benedictione autem laudis
minor benedicit maiori,quàmuis ſæpe etiam & econtra , ſicq; Symeon benedixit deo. Et in
Pſalm̃.33 Pſamo cãtamus: Benedicam dominum in om̃i tempore. ⌊Et erant pater eius⌋ videlicet Io
ſeph qui dicit pater Chriſti,quia nutricius & quia ob famam virginei mr̃is conſeruandã,per-
Origenes miſſus eſt æſtimari pater Chriſti. Circa quod loquit Origenes: Qui altius aliquid inquirit,pt
dicere,quoniam generatiõis ordo à Dauid vſq; Ioſeph deducit,ne videret ipſe Ioſeph fruſtra
nominari,quia non fuit pater ſaluatoris,attamen vt generationis ordo locum haberet, pater
domini appellatus eſt,rurſus quoniam Ioſeph vere fuit vir Mariæ,cuius Chriſtus fuit veraci
ter filius,Chriſtus magis proprie dicitur filius Ioſeph,quàm ſi eſſet aliunde , ſeu ex alia coniu-
ge adoptatus,⌊& mater eius⌋ qui cum patre & ſpiritu ſancto vnus eſt deus æternus , omni-
potens,& immenſus,mater eius qui omnium eſt creator. quem vniuerſi angelicorum ſpiritu
Apoca 4 um ordines inceſſanter adorant,⌊mirantes⌋ non admiratione dubitationis,ſed reuerentiæ
& congratulationis⌊ſuper his quæ dicebantur de illo⌋.i. de magnalibus atq; magnificis lau
Lucæ.1 dibus de puero Ieſu prolatis,à parentibus præcurſoris,ab angelo,exercituq; angelico, à pa-
ſtoribus quoq; & Symeone. Itaq; mirabantur quòd de eo qui in tanta paupertate ac humili-
Acto.17 tate aduenit,tam altiſſima dicebantur,quòd.ſ. eſſet ſalutare dei patris , & omnium dominus
lumen gentium,gloria Iudæorum,mundi ſaluator, vnigenitus dei, veruſq; deus. Mirabant
quoq;

A «« quoq; nō par ſe electos ad tãtum myſteriū,& q̃d mūdi theſaurus eis eēt commiſſus. ⌊Et be
nedixit illis⌋ ſcilicet parētibus Ieſu Chriſti ⌊Symeon⌋ Cōſuetudo cm̄ fuit ſacerdotibus le- Nume.6.
gis benedicere parētibus infantem in tēplo offerentibus cum hoſtijs debitis,& benedictio il-
la videtur fuiſſe imprecatio boni, qua ſacerdos expetebat ſeu imprecabatur eis bona à deo.
Formam tamen benedictionis illius non habemus expreſſam vt dicitur,ſed ſorte fuit illa aut
ſimilis illi ,de qua in Numeris habetur: Locutus eſt dominus ad Moſen & Aaron,dicēs:Sic Ibidem.
benedicetis ſilijs Iſrael Benedicat tibi dominus & cuſtodiat te,oſtendat dominus faciē ſuam
tibi,& miſereatur tui.Conuertat dominus vultum ſuum ad te,& det tibi pacem. Veruntamen reor quòd Symeon ſpeciali omnino benedictione benedixerit Mariæ & Ioſeph, vtpote,benedictione laudis beatos & benedictos eos dicendo.Dignitatem namq;, electionem &
gratiam illorum,etiam ipſemet vehementiſſime mirabatur.Nihilominus eis benedixit, quia
maior fuit ſacerdotali officio,quamuis non ſanctitate & merito,ſaltem quo ad Mariã. Maior autem officio benedictionem largitur.Vere equidem beatus fuit ille Ioſeph , qui ad tantum ſecretum fuit admiſſus,qui ſponſus & cuſtos virgineæ matris,genitricisq́ue dei eſſe electus fuit ac meruit,qui dei patris filium deum incarnatum nutrire,tractare,deferre cohabitãtem,imò & obedientem ac miniſtrantem habere fuit præordinatus , nempe (vt infra habe-
«« tur)Ieſus fuit ſubditus illis,haud dubium quin Mariæ & Ioſeph. ⌊Et dixit ad Mariam ma-
«« trem eius⌋ ad quam prophetico ſpiritu loquitur de futuris potius quàm ad Ioſeph,quia ſcie-
«« bat quod vera eſſet genitrix Chriſti,Ioſeph autem nutricius & miniſter dūtaxat. ⌊Ecce po-
«« ſitus eſt hic⌋ hoc eſt puer iſte quem brachijs ſtringo,per aſſumptam humanitatem datus, ſi-
«« tus atque à deo ſtatutus eſt ⌊in ruinam(id eſt perditionem)& reſurrectionem⌋ hoc eſt ſalua
«« tionem ⌊multorum in Iſrael⌋ hoc eſt plurium Iſraelitarum. ¶Chriſtus nãq; per ſuam incarnationem,prędicationem, vitam ac paſſionem fuit multis Iudæis cauſa ſalutis, de quibus
B in Iohanne ipſe ait:Ego ſcio quos elegerim. Multis quoq; & pluribus Iudæis per præfata fu Iohã.13
it occaſio excæcationis,traſgreſſionis & damnationis,quibus in Iohanne loquitur: Vos non Iohan.10
eſtis ex ouibus meis.Hinc denuo:In iudicium(inquit)ego in hunc mundum veni,vt qui non Iohan.9
vident, videant:& qui vident,cæci fiant.Vbi per videntes intelliguntur illi,qui ſapientes & Eſaiæ.5
magni fuerunt in oculis ſuis,ſeculariterq; prudentes, quales præcipue fuerunt ſacerdotes &
ſcribæ,quos conſtat pro maxima parte obtenebratos eſſe atq; damnatos.Porrò non videntes intelliguntur idiote, humiles & ſimplices,quorum multos Chriſtus illuminauit,vt fuerunt Iohan.20.
apoſtoli,cæteriq; diſcipuli,quibus & ſpiritum ſanctum infudit. Hinc quoq; in Matthæo ait Actor.2
cum gaudio.Confiteor tibi pater,quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus,& re- Matt 11.
uelaſti ea paruulis. Generaliter autem loquendo Chriſtus venit in ruinam omniū reprobo- Lucæ.10
rum ſeu incredulorum,& reſurrectionem electorum fidelium. Veruntamen non vniformiter venit ſeu poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem, quia in ruinam reproborum eſt poſitus
occaſionaliter & indirecte,in reſurrectionem vero electorum cauſaliter & directe . Sic namq;
poſitus eſt in ruinam,quomodo deus dicitur hominē indurare. Nūc itaq; ſermo eſt de ruina
peccati,quæ eſt ipſamet culpa,& de dãnatione æterna,quæ eſt effectus culpæ & incredulita Iohan.3.
tis,ſecūdum illud Saluatoris:Qui nō credit,iã iudicatus eſt,quia nō credit in nole vnigeniti fi-
lij dei.Nūc etiã ſermo eſt de reſurrectiōe ſpūali,qua homo per baptiſmū & pœnitētiã ac gra- Ephe.5.
tiam dei à peccato reſurgit,vnde ait apoſtolus:Surge qui dormis & exurge à mortuis.Item Pſal.1.
C Pſalmiſta:Ideo nō reſurgūt impij in iudicio,q̊d de reſurrectione à peccato in iudicio diſcretionis rite exponitur, quanq̃ & de futura reſurrectione corporali felicis immutationis accipi poſſit,quæ erit effectus dominicæ paſſionis ſeu meriti Chriſti,dicente apoſtolo:Quoniã- 1.Cor.15
quidem per hominē mors,& per hominē reſurrectio mortuorum.Sic ergo in illorum ruinam 1.Cor.1.
Chrūs eſt poſitus,de qbus Paulus teſtatur:Prædicamus Chriſtū.Iudæis qdē ſcãdalū, gentibus aūt ſtultitiã.In illorum vero reſurrectionē eſt poſitus,de qbus Paulus adiecit.Ipſis vero vo Ibidem.
«« catis.i.electis Iudæis & græcis pdicamus Chriſtū dei virtutē & dei ſapientiã ⌊& in ſignū cui
«« cōtradicetur.⌋ ¶Signū tripliciter ſumit.Primo pro iudicio alicuius ſignificatiuo,vt circu
lus deſignat potū venalē.Secūdo,pro miraculo,ſcd̄m q in Iohãne loqtur Chrus: Niſi ſigna Iohan.4
& prodigia videritis,nō creditis. Tertio,pro vexillo q in bello milites vnius ptis ab alterius
partis militibus diſcernunt,ſicut in pſalmo:Poſuerūt ſigna ſua ſigna,& nō cognouerūt. Ita- Pſal.73.
q; iuxta primã ſigni acceptionē ſenſus eſt. Poſitus eſt Chrs in ſignū.i.ad Euãgelicę veritatis
doctrinã inſinuãdã ſeu proponēdã,cui à multis cōtradicet,vel verbo,vel ope,vel mō vtroq;
Inobediētes nãq; Chriani ope cōtradicūt.Iuxta ſecūdã acceptionē ſenſus eſt. Poſitus eſt in
ſignū.i.miraculū,qa & ipſo Chriſto homine de virgine nato, mirabilius quid eſt, & omnia
quæ de Chriſto narrat ſcriptura ſignū eſt,hoc eſt miraculum cui cōtradicetur à perfidis vniuerſis,vt quòd mater virgo eſt,quod in vnitate perſonæ ſit deus & homo,quòd veraciter reſurrexit,ita Origenes exponit.Iuxta tertiam acceptionem, per ſignū intelligit crux Chriſti Origenes
ſeu fides crucis,quo ſigno diſtinguuntur ſerui Chriſti à ſeruis diaboli,dū ſignum iſtud ab illis
honora-

honorat,ac fronti imprimit,ab illis contemnit. ¶Poſtremo exponi poteſt de ſigno pacifica D
tionis,vt ſit ſenſus:Poſitus eſt in ſignũ fœderis & reconciliatiõis ſeu pacis inter deum & ho-
1.Timo.2 mines,quia videlicet factus eſt mediator dei & hominũ,& figurabat per arcum,de quo loquit
Gene.9 dñs in Geneſi:Arcum meum ponam in nubibus,& erit ſignum fœderis inter me & terram.
Chr̃us autẽ ſignum eſt fœderis memorati non ſignificatiue ſolum,ſed & cauſaliter,dicente
Ephe.2 Apoſtolo:Ipſe eſt pax noſtra,qui fecit vtraq; vnum.Et denuo:Pacificans,p ſanguinẽ crucis
Col.1. ſuæ,ſiue quæ in cœlo ſiue quæ in terra.⌊Et tuã ipſius(o Maria)animã pertranſibit gladius⌋ »
Hoc eſt amariſſimus dolor compaſſiõis,quo aĩa tua implebit,cum videris filiũ tuũ occidi, &
perſecutiones pati,imò virgo beata frequenter ante Chr̃i paſſionem præcogitando quanta
ille eſſet paſſurus amariſſime affligebat,qui dolor cœpit in ea in Chriſti infantia,de qua re in
reuelatõibus ſanctę Brigidæ multa credibiliter ſcripta ſunt.Iſte eſt gladius ſpũalis de q̃ fert in
Pſalm.56 Pſalmo:Lingua eoꝝ gladius acutus.Et:Gladius in labijs eoꝝ.Ibi t̃n accipit gladius pro cau
Pſalm.58 ſa doloris.Sic ergo gladius pertranſiit animam virginis glorioſæ,quõ de Ioſeph in Pſalmo:
Pſalm.104. cantatur:Ferrum pertranſiit animam eius.i.dura afflictio. Ambroſius per gladium intelli-
Ambroſius git verbum ſeu ſapientiam.Vnde & Paulus ad Epheſios:Accipite (ait)gladiũ ſpũs quod eſt
Ephe.6 verbum dei.Itaq; ſenſus eſt:Tuĩ pſius animã pertrãſibit gladius.i.intellectũ tuũ intime illu-
ſtrabit verbũ vel ſapiẽtia myſterij crucis,ita quod illud nõ ignorabis,ſed p̃cognitio paſſiõis
filij tui tua intima penetrabit.Hãc quoq; interpretationẽ,tãgit vir illuſtriſſimus ſanctus Pau
linus Epiſcopus in ſermone ſeu epiſtola ad beatũ Auguſtinũ,& allegãt ad hoc Ambroſius &
Hebræ 4 Paulinus illud apoſtoli ad Hebræos:Viuus eſt ſermo dei & efficax,& penetrabilior om̃i gla E
dio ancipiti pertingẽs vſq; ad diuiſionẽ animæ & ſpũs.Verũtamen hoc ad literã de increa-
to ſermone,verbo æterno,vnigenito patris inducitur,vt textum intuenti pateſcit,⌊vt reue »
lentur ex multis cordibus cogitatiões.⌋ Verbũ iſtud intricatũ eſt,referriq́; poteſt ad parti- »
culam immediate præhabitã,vel ad id q̊d dixerat Symeon,poſitus eſt hic in ruinã,&c.

¶Ex hoc ergo ꝙ Chr̃s venit in quorũdam ſalutẽ,& ad aliquoꝝ maiorẽ dãnationem occa-
ſionaliter,vt dictũ eſt,itẽ ex paſſione ipſius,cõpaſſioneq́; matris eius factũ eſt, vt multoꝝ ho
minum cogitatiões quæ ante latebãt,reuelarẽtur,id eſt,p quoſdã effectus aut his proderent
ac declararẽtur.Ex dictis em̃ oſtẽſum eſt,quis bonis cogitatõibus deũ quæ fierit,qs in Chr̃m
crediderit,qs eius aduẽtũ ſyncere optauerit,qs etiã tpalia quærẽs,promiſſaq́; putãs in Chri-
ſti aduẽtu,in eũ tam pauperẽ,tã humilẽ & abiectũ credere ſpreuerit.Deniq; tẽpore paſſionis
Iudæi cogitatiões ſuas quas de Chriſto habebãt,manifeſtauerũt, dũ pro maxima parte ne-
gãdo ipſum,dicebãt verba quæ in Euãgelio ſcripta,aliqui vero manebãt ei aſtantes,ſicq́; ſu-
as de Chriſto cogitationes pandentes,ſecundum hunc ſenſum dictio,vt,tenet concomitan-
ter non cauſaliter,quia non ideo venit & paſſus eſt Chriſtus modo præfato,vt talis cogitatio
num manifeſtatio fieret,ſed illa ſequuta eſt p modum tuẽtis,vel ſic,vt reuelent,hoc eſt,in cõ
feſſione ſeu humili ſuĩ pſius accuſatione aperiant ex multis cordibus pctõrum cogitationes
iniquæ,quæ ante confeſſionem latebant,ſed merito paſſionis Chriſti data eſt,& datur homi
nibus gratia confitendi ſalubriter,ſicq́; dictio illa,vt,teneri poteſt cauſaliter aliquo modo,nã
Origenes ideo paſſus eſt Chriſtus,vt hominibus hanc gratiam męreret.Ita exponit Origenes,dicens:
Cogitationes malæ in hominibus erãt,quę propterea reuelatæ ſunt,vt occideret eas,ille qui F
pro nobis mortuus eſt.¶Poſtremo,fideles paſſionem Chriſti & compaſſionem Mariæ cor
dialiter attendentes,mox ſe de ſuis vanis cogitationibus rep̃hendunt,eaſq́; promunt modis
prætactis.Conſequenter recitat teſtimonium Chriſto impartitũ à fœmina ſancta.

⌊Et erat Anna prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer.⌋ tam determinate deſcribitur pro- »
Gene.30 pter veritatis certificationem,& vt ab alijs quæ ſimili nomine vocabant diſtinguat.Aſer aũt
Deute.23 fuit vnus duodecim patriarchaꝝ filioꝝ Iacob.⌊Hæc p̃ceſſerat in diebus multis⌋.i.diu vixit »
& virtutibus magis proceſſit quàm annis quotidie augẽs merita ſua.⌊& vixerat cum viro ſuo »
annis ſeptem à virginitate ſua⌋ hoc eſt,à tempore quo eam adhuc virginem ſumpſit in cõiu- »
gem.⌊Et hæc vidua(fuit & manſit)vſq; ad annos octogintaquatuor.⌋ Vnde propter ſeniũ »
Leuit.19 ſuum honorabilior,fideq́; dignior fuit.Scriptum eſt em̃ in Leuitico:Coram cano capite cõ
Iob.12 ſurge,& honora pſonam ſenis.Iob quoq; ait:In antiquis eſt ſapientia,& in multo tpe prudẽ
tia⌊quæ non diſcedebat de templo⌋ non ꝙ ibi ſine interruptione pmanſerit,& omnia cor- »
pori neceſſaria egerit,quũ ſtatim ſubdat:Hæc ipſa hora ſupueniens.Itaq; dicit,non diſceſſiſſe
de templo,quia omni hora opportuna,imò frequenter p̃ cæteris ibi fuit,ſed de homine mul-
Lucæ.18. tum deuoto & diu in eccleſia pdurante dicimus,quòd ſemp eſt in eccleſia.Sic & Chriſtus te-
ſtatur:Oportet ſemp orare,⌊ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens⌋ deo,cui ſolo latriæ ſerui- »
tus eſt reddenda⌊nocte ac die⌋.i.competentibus imò & diuturnis atq; frequẽtibus vicibus »
diei noctiſq́;.¶Porro obſecratio proprie ponit ſpecies orationis,qua deum inuocamus per
commemorationem alicuius ſacri,vt cum dicimus,p paſſionem tuã libera nos Chriſte,vel p
bonitatem tuam me adiuua.Ieiunium autem ad orationem diſponit,ſobriã ac vigilem men
tem præ

A tem p̄ſtando, vitia carnis, ſomnolentiã, loquacitatẽ, pigriciamq́; pellendo, quæ oĩa ex edaci-
tate naſcunt. Ad illuminationẽ quoq;, omniſq́; gratiæ incrementũ ieiuniũ cõfert. Quãta aũt
ſit virtus orationis atq; ieiunij, cõſtat ex eo ꝙ de peſſimo genere dæmonioꝝ aſſerit Chriſtus Matt. 9
Hoc gen⁹ in nullo p̄t exire, niſi in oratione & ieiunio. Inſup vidua iſta plena fuit omni virtute
ſed ideo de iſtis duobus virtutũ actibus ſpecialr̃ cõmendat, quia in eis magis excreuit ac ful-
ſit, ſicut de Symeone habitũ eſt, cur ſpecialr̃ timoratus ac iuſtus vocet. Vnde ꝑ longa ieiunia
& frequẽtes ac feruidas orationes grãm prophetiæ aſcẽdit, Nã per vtrũq; mens eleuat ad de
um, ꝑ ieiuniũ quidẽ diſpoſitiue ac mediate, per orationẽ aũt directe, formalr̃ & immediate, ꝑ
quæ duo etiã peccata p̄cipue auferunt, ſicq; anima purificat & ſanctificat, inſtarq́; ſpeculi ter-
ſi peruij & politi capax ſit ſapientiæ copioſæ & illuſtrationis propheticæ, tanq̃ amica & con
ſiliaria creatoris, cui deus incerta & occulta ſapiẽtiæ ſuæ reuelat, iuxta illud Sapiẽtiæ: Sapien Pſal. 50.
tia in aĩas ſanctas ſe transfert, amicos dei, & prophetas cõſtituit. Si ergo & nos à vitijs emun Sap. 7.
dari, cõcupiſcentias refrenare, in gratia & virtutibus creſcere, dæmonibus p̄ualere, deſuꝑ il-
luſtrari & ſanctificari optamus, ieiunijs & orationibus indeſinẽter & feruide inſiſtamus, à tẽ
plo dei nõ recedamus q̃tũ ratio id ꝑmittit, vl̃ mẽte nõ abeamus. Obſecratio aũt eſt feruẽtior,
potior, magiſq́; impetratiua ſpũs orationis, ideo obſecratiõi inſtandũ eſt, ſicut eſt illud Pſal
miſtæ: Secundum miſericordiam tuã memento mei tu, propter bonitatẽ tuam domine. ⌊ Et Pſal 24.
hæc (beatiſſima Anna) ipſa hora, ⌋ diei purgationis Mariæ, qua Symeon tenebat puerulum
Ieſum in vlnis, ⌊ ſuperueniẽs ⌋ .i. templũ ſpũ ſancto monente ingrediens, quoniã ſpũ ſancto
reuelante cognouit quis eſſet & quid ageretur in templo, ⌊ confitebatur domino, ⌋ id ẽ Chri
B ſtum quem vidit p̄ſentem laudauit, eiq́; gratias retulit, quod iuxta prophetarum oracula ad
mundi redemptionẽ iam deſcendiſſet. ¶ Eſt aũt duplex confeſſio. ſ. laudis & culpæ. Prima Confeſſio duplex.
e confeſſione confitemur dei bonitatẽ & beneficia eius, de qua loquit Chrũs: Cõfiteor tibi pa- Matth. 11
ter. Secũda vero confitemur propria mala. Deniq; verba Annæ nõ ſunt ſeriatim deſcripta, Luc. 10
forte quia q̃tũ ad ſenſum ſatis coincidebãt cũ verbis Symeonis ac Zachariæ ſupra deſcriptis
Nam & ipſa feliciſſima Anna tantę extitit ſenectutis, quod cũ Symeone non immerito opta Lucæ. 1.
uit diſſolui viſo iam Chriſto, eiuſq́; aduentum expectare cũ patribus ſanctis in lymbo, & lo-
quebatur de illo, ſcilicet de Chriſto & eius aduentu beneficijs atq; myſterijs. Vnde patet, ꝙ
paulo ante per dñm intelligatur ad literã Chrũs, ⌊ oĩbus qui expectabant redemptionem
Hieruſalem. ⌋ Per Hieruſalẽ Iudææ Metropolim tota regio vel plebs Iſraelitica deſignatur.
Omnibus ergo qui deuote optabant ac præſtolabant liberationẽ populi Iſrael à iugo pecca-
ti & poteſtate diaboli, Anna hæc teſtabat Chriſtũ iam aduenille, & populũ Iſrael totũq́; ſecu
lũ liberaturũ nunc eſſe, intelligendũq́; eſt de oĩbus quibus opportune ſeu conuenienter pote-
rat loqui. ⌊ Et vt p̄fecerũt oĩa ſecundũ legem dñi ⌋ .i. poſtq̃ Maria & Ioſeph oĩa peregerunt,
quæ ſecundũ p̄cepta legis ad ritũ purificationis ſpectabãt, videlicet filiũ in tẽplo offerendo,
eũq́; quinq; ſiclis redimẽdo, hoſtias quoq; immolãdo legales, q̃uis ad nullũ iſtoꝝ (vt dictum
eſt) tenerent, ⌊ reuerſi ſunt in Galilæã (videlicet) in ciuitatẽ ſuã Nazareth, ⌋ quę dicit vrbs eo
rũ, quia habitauerũt ibidẽ anteq̃ venirẽt ad Bethlehem, Chrũs quoq; in Nazaret fuit conce-
ptus. ¶ Præterea ſecundũ Origenẽ, Bedã, multoſq́; alios p̄termittit hoc loco Lucas quædã,
q̃ à Matthæo Euãgeliſta nouit deſcripta, quõ. ſ. Ieſus poſt hæc ſit in Aegyptũ translatus, ne Origenes. Beda.
ab Herode occideret, & poſt mortẽ Herodis reductus ſit, tũcq́; cœperit Nazareth habitare. Mat. 2.
Itaq; ſecũdũ iſtos, anteq̃ Maria & Ioſeph cũ Ieſu venirẽt in Nazareth in Aegyptũ profecti Matt. 2
C ſint, dicũtq́; aliqui, ꝙ in Bethlehem à Hieruſalẽ redierũt, & à Bethlehẽ in Aegyptũ progreſ-
ſi ſint. Alij probabilr̃ dicũt, ꝙ à Hieruſalẽ nõ redierũt in Bethlehem, quia ob nullam cauſam à
Nazareth venerũt ad Bethlehem, niſi propter diſpoſitionem, vt patuit, idcirco expedito il-
lo negotio, reuertentes à Hieruſalem nõ ad Bethlehem, ſed ad Nazareth redierunt, in qua ve
lut in ciuitate patriæ, mãſioniſq́; ſuæ libentius morabãtur, & poſtea ex illa vrbe angelo nun-
ciante in Aegyptũ fugerunt. Cæteri quaſi mediam viam tenentes affirmãt, ꝙ à Hieruſalem
cœperunt reuerti in Nazareth atq; in via angelus loquutus eſt ipſi Ioſeph, vt cum matre &
puero fugeret in Aegyptum. Veꝝ quicquid horum dicatur, verum eſt quod Euãgeliſtæ ſin-
guli aliqua hincinde omittũt, quæ ab alijs nouerunt iam ſcripta vel ſpũ reuelante deſcriben-
da viderunt: ſic tamen, vt narrationis ſeu deſcriptionis ſuæ ſerie continuata, quaſi nulla prę-
termiſiſſe videantur, quæ alterius Euangeliſtæ penſata deſcriptione, quo loco tranſilita ſint,
diligẽs lector inueniet. ⌊ Puer aũt (ſecũdum ꝙ homo) creſcebat, ⌋ ætate & corporis q̃titate,
qui ſecundũ ꝙ deus æternus eſt atq; immẽſus, ⌊ & cõfortabat, ⌋ robore corporali ſecũdum
incremẽti mẽſurã, q̃uis omni momẽto poterat tantã corporis fortitudinẽ aſſumere & habe-
re q̃tũ iuſſiſſet ſeu voluiſſet vt deus, vel etiã vt homo cõprehenſor ſecundũ ſuperiorẽ ſuæ aĩæ
portionẽ, vt deitate fruentẽ. Tanta eñ extitit beatitudo aĩæ Chr̃i ꝙ redũdaſſet in corpus ip
ſius, dãdo illi quatuor dotes corporis glorificati, niſi diſpẽſatiue deus hoc diſtuliſſet, vt ĩ ep̃la Auguſtinus
ad Dioſcoꝝ aſſerit Auguſtinus. Inſuꝑ Chr̃s vt homo cõfortabat, ⌊ ſpũ ⌋ .i. in aĩa ſua à ſpiritu

ſancto, nō p grāæ vel virtutū aut donoꝝ augmentū ſiue profectū, ſed q̄tū ad oſtēſionē, qua ſe- D
cundū ætatis incrementū pfectionē ſuā magis ac magis monſtrauit ſeu alijs p effectū oſtēdit.
Iteꝝ cōfortabaꝭ à ſpū ſancto, imò à tota trinitate in aīa, inquantū indeſinēter aīa eius conſer-
uabaꝭ in fortitudine gratiæ ac virtutū à deo, quam in primæ ſuæ creationis inſtanti ſuſcepit
ab eo. De hac aūt re plenius in fine huius articuli erit dicendū, ⌊ plenus ſapientia, ⌋ q̄a ſecūdū
diuinitatē fuit ſubſtantialr̄ ipſa ſapiētia increata. Porrò ſecūdū hūanitatē expletus fuit mul-
tiplici ſapīa creata, vt poſt pauca diceꝭ, fuitq̄ ſapīa illa creata in ipſo pfecta ab incarnationis
Col. 2 principio, propter q̄d dicit Aplus, q̄ in ipſo ſunt oēs theſauri ſapīæ & ſciæ abſcōditi, ⌊ & gra-
Plenitudo gratiæ in Chriſto tia dei erat in illo. ⌋ Tanta eñi fuit plenitudo grāæ in eo ſcd̄m naturā humanā quantū valet ca-
pere mens creata, ita q̄ tota capacitas animæ eius fuit gratia dei repleta in ſuæ creationis ex-
ordio. De multiplici autem gratia quæ in Chriſto ponitur, ſtatim patebit. ⌊ Et ibant paren-
tes eius per oēs annos in Hieruſalem in die ſolenni paſchæ, ⌋ .ſ. Maria, & Ioſeph cū puero
Ieſu ſeptem annis in Aegypto morati ſunt, quo modo ſingulis annis pueritiæ Ieſu in Hieruſa-
Matt. 2 lem circa paſcha profecti ſunt. ¶ Præterea in Matthæo habeꝭ, q̄ Ioſeph angelo præcipien-
te rediēs de Aegypto in terrā Iſrael, audito q̄ ī Iudæa, cuius Metropolis fuit Hieruſalē, regna-
ret Archelaus filius Herodis, timuit illò ire, ideoq̄ ī Galilæā reuerſus ē atq̄ in Nazareth habi-
tauit. ¶ Qūo ergo quolibet anno iuit Hieruſalē, ſi timore Archelai nō audebat illuc accedere?
Exodi. 23 Inſup lex p̄cepit, vt tribus vicibus in quolibet anno omne maſculinū Iudæoꝝ appareret co-
ram dn̄o in loco ad hoc electo, hoc eſt in loco p̄cipuo cultus diuini, q̄ fuit Hieruſalē, p̄ſertim
poſtq̄ ibidē conſtructū eſt templū. Ergo quaratione ſemel aſcenderūt Hieruſalem, videtur,
q̄ ter aſcendere debuerunt. Et reſpondendū ad primū, q̄ Lucas loquiꝭ de tempore quo Ma- E
Auguſtinus ria & Ioſeph in Galilæa ſeu Nazareth ſunt morati. Ad ſecundum reſpondet Auguſtinus in
de conſenſu Euangeliſtarum dupliciter. Primo, q̄ licet Ioſeph timuerit in Iudæa morari Ar-
chelao regnante, ne eſſet conſpicuus inter turbam, tamē ingentem in qua facile quiuit latere,
ſecrete aſcendere potuit ne eſſet irreligioſus. Secūdo, q̄ Lucas loquiꝭ pro tēpore quo Arche-
Exodi. 23 laus nō timebaꝭ, defunctusve erat. Ad tertiū reſpondeꝭ, q̄ lex in Exodo iuſſit, vt oēs maſcu-
lus Iudæorum in tribus ſolennitatibus .ſ. paſchæ, pentecoſtes, & tabernaculoꝝ corā dn̄o ap-
pareret, ſed cū his qui habitabāt multū remote à loco præfato diſpenſabaꝭ quo ad duas ſolen-
nitates, videlicet pentecoſtes & tabernaculoꝝ. Maria aūt & Ioſeph à Hieruſalē remote ma-
nebant, idcirco ad principalem dūtaxat ſolēnitatē venerūt, legi obedientes, & obediendi ex-
emplū præſtantes. De mulieribus tamen præceptū non fuit ita venire, ſed ſi comitabanꝭ vi-
ros ex deuotione vel cōſuetudine fuit. Poſtremo quod ait, Ibant Hieruſalē in die ſolēni paſ-
chæ, non eſt intelligendū, q̄ in die illo tam celebri ibant, ſed q̄ iter ſic arripiebant, vt in illo
die in Hieruſalem eſſent, imò in vigilia paſchæ, quando agnus ſeu phaſe immolabatur, ibi eſſe
curabāt, vt manducarent de agno paſchali. Deinceps recitat Euangeliſta quo modo puer Ie-
ſus primo ſapientiam ſuam declarare ſeu meniſeſtare incæpit. ⌊ Et cū factus eſſet Ieſus anno-
rū duodecim, ⌋ ſecūdū q̄ hō, q̄ ſecundū diuinitatem idē ipſe æternalr̄ & īuariabilr̄ permanet,
⌊ aſcendentibus illis, ⌋ videlicet Maria & Ioſeph, ⌊ Hieroſolymam, ⌋ Sic eñi appellauit eam
Cōſuetudo bona vim legis obtinet. Salomon, quæ cōmuniter Hieruſalē nuncupaꝭ, ſituq̄ altior fuit q̄ Galilæa, ideo aſcendiſſe di-
cunꝭ, ⌊ ſecundū conſuetudinem diei feſti ⌋ .i. prout ſolitū fuit circa feſtiuitatem paſchalē, bo- F
na quippe & laudabilis conſuetudo vim legis haber, ideo ſine idonea cauſa omittenda non
eſt, ⌊ conſummatiſq̄ diebus ⌋ .i. expletis ſeu tranſactis diebus ad ſolēnitatem illam ſpectan-
Deut. 16 tibus, quæ ſeptē diebus durabat, iuxta illud Deuteronomij: Septem diebus comedes abſq̄ fer-
mēto. Verūtamen aliqui dicūt, q̄ octo diebus durauerit, quia & gloſa teſtaꝭ, octo prolonga-
baꝭ diebus, quod verū eſt cū præfatis ſeptē integris diebus, de quibus ait ſcriptura, Compu-
tādo diem eos immediate præcedentē, in cuius veſpera immolabaꝭ phaſe luna quartadeci-
Exodi. 12 ma, prout in Exodo fuit præceptū, ⌊ cū redirēt ⌋ .i. à Hieruſalē reuerti ad Galilæā inciperēt,
⌊ remāſit puer Ieſus in Hieruſalem, ⌋ nō abſq̄ multiplici cauſa, rationabiliſſimiſq̄ motiuis, vi-
delicet vt ſuā ſapīam tūc mōſtrare ad gloriā pr̄is īcipet, vt pueris, imò & cūctis exēplū perſi-
ſtēdi in tēplo, & in cultu ac opere dei p̄beret, vt zelū ſuū circa diuina ac patris honorē à pue-
ritia declararet, vt amore ſpūalis profectus in ſapiētia, ſciētijs atq̄ virtutibus carnales paren-
Beda. tes oſtēderet relinquēdos, ⌊ & nō cognouerūt parētes eius, ⌋ q̄ ibi remāſit, quia (vt Beda fa-
teꝭ) ad ſolēnitates p̄fatas veniētes atq̄ ad propria redeūtes, viri & fœminæ incedebant ſeor-
ſum, infantes aūt ac pueri cū quolibet parēte poterāt ire, ideo Maria putauit pueꝝ eſſe cū Io-
ſeph, & vice verſa. Sic nāq̄ ſeorſum tendebāt viri ac fœminæ, vt cōtinēdo deuotius ſolēni-
Origenes tatibus intereſſent. Verūtamen Origenes ſubtilius aliquid tāgit, neſcio tn̄ ſi verius. Imagina-
baꝭ equidē, q̄ ſupernaturalr̄, imperceptibilr̄q̄ elapſus ſit manus parentū, quēadmodū in euā-
gelio ſecundū Iohānem legiꝭ ſæpe elapſus manus Iudæoꝝ eū lapidare volentiū, quod qualr̄
factū ſit, infra diceꝭ. ⌊ Exiſtimātes autē illum eſſe in comitatu ⌋ .i. inter eos qui pariter incede-
bāt, ita q̄ Maria putauit q̄ eſſet in comitatu viroꝝ, Ioſeph aūt q̄ eſſet in comitatu mulierū,

⌊ vene-

A ⌊venerunt iter diei⌋.i. vnius diei iter confecerũt à Hieruſalẽ recedẽdo, ⌊& requirebãt eum
inter cognatos & notos.⌋ Cũ eñ in fine primi diei tã Maria ꝗ̃ Ioſeph aduerterẽt ꝙ cũ nul-
lo ipſoꝝ eſſet vel rediſſet Ieſus, nõ mediocriter ſolicitabant, idcirco die ſequẽti eũ in vtroq;
comitatu, ꝑſertim inter cognatos & vicinos ſeu notos & familiares diligẽtiſſime requirebãt,
⌊& nõ inuenientes eum⌋ inter illos, ad inſinuandũ, ꝙ carnalis amor atq; propinquitas, ſoci-
etaſq; humana plurimũ impedit à vacatione diuina, inuẽtioneq; Chriſti, ⌊regreſſi ſunt ĩ Hie
ruſalem (tertia die) requirentes eũ⌋ in ea vbicunq; putabãt ſpem eſſe ꝙ inueniret. Quo enim
plus diligebãt, eo vigilãtius & abundãtius quærebãt dilectũ, quia (vt ait Gregorius) vis amo Gregorius.
ris multiplicat intentionẽ, & ſtudiũ inquiſitionis. ⌊Et factũ eſt poſt triduũ,⌋ vtpote quarto Amoris vis
die, ⌊inuenerũt illũ in tẽplo,⌋ nõ in theatro, foro, ludorũ ve loco, vt pueri ſolent inueniri, ad
innuendũ, ꝙ filiũ dei ꝗ̃rere & inuenire optãtes, tẽplũ, oratoriũ, eccleſiã, ſeu locũ cultui dei, cõ
tẽplationiq; aptũ ingredi debẽt, nõ ſpectaculoꝝ aut tumultuũ loca, imò ſicut ꝗ libẽter ẽ in ec
cleſia propter diuina, filius dei credit adoptiuus, tanꝗ̃ libẽter cõſiſtẽs in domo p̃ris cœleſtis:
ſic ꝗ in tabernis & locis vanitatũ libẽter eſt, diaboli fili⁹ reputat, ⌊ſedẽtẽ in medio doctoꝝ⌋
ad deſignãdũ, ꝙ pueri, imò & cæteri debẽt ſe doctoribus applicare, à ꝗbus in virtutibus atq;
ſciẽtijs valeãt informari, ſecũdũ illud Eccĩ: Si videris ſenſatũ, ſtatim euigila ad illũ. Et iterum Ecci. 6
In multitudine prouerbioꝝ ſapientiũ ſta, & ſapĩæ illoꝝ ex corde cõiungere, ⌊audientẽ illos
& interrogantẽ.⌋ Audiuit doctrinã illoꝝ, nõ vt aliquid diſceret ſiue proficeret, ſed vt iuxta
prolata ab illis cõgruenter nõ extranee interrogaret, & ꝗa inter hoĩes cõuerſans, hũano, decẽ
tiq; modo habere ſe debuit, itẽq;, vt exẽplũ ꝑſtaret ſimplicibus, ꝑſertim pueris & minoribus,
B ꝗ̃uis peritis, vt magiſtros & ſeniores audire potius curẽt, ꝗ̃ docere ꝓſumãt, nec vana oſtenta
tione ſe iactẽt, ꝑſertim quũ ſcriptũ ſit: Sit oĩs homo velox ad audiendũ, tardus aũt ad loquen- Iacobi. 1.
dũ. Et iteꝝ: Nolite plures magiſtri fieri frẽs mei, ſcientes quia maius iudicium accipitis. Itaq; Iacobi. 3
poſtꝗ̃ illos audiuit, quæſtiones Chriſtus propoſuit, vt illos inſtrueret, atq; ad dei laudationẽ
induceret. ¶ Deniq; hic diſciplinæ rectus eſt ordo. Primo, diligẽter audire, deinde, circa au- Diſciplinæ
dita pertinẽter inquirere, iuxta illud Eccleſiaſtici: Audi tacẽs ſimul & quæ tẽs, & pro reueren ordo.
tia accedet tibi bona gr̃a, quo cõtra nõnulli nõ expectata reſponſione tentãt obijcere, ſeu nõ Ecci. 32
audita ad plenũ obiectione incipiũt reſpondere, nõ attendẽtes illud prouerbioꝝ: Qui prius
r̃ndet anteꝗ̃ audiat, ſtultũ ſe eſſe demõſtrat & cõfuſiõe dignũ. Propterea in Eccleſiaſtico ſcri Prou. 18
bit: Priusꝗ̃ audias, nõ reſpondeas verbũ. Quæ aũt fuerint Chriſti quæſtiones atq; reſponſa, Ecci. 11.
Euãgeliſta nõ exprimit, arbitror tamen ꝙ aliqua circa ſua myſteria atq; aduẽtũ ſuũ ſpectan
tia fuerit ſciſcitatus, vt daret eis agnoſcendæ veritatis occaſionẽ. ⌊Stupebãt aũt,⌋.i. vehe-
mẽter mirabant, ⌊oẽs qui eum audiebãt,⌋ ꝙ ſcilicet in puero tãtæ ætatis eſſet ſapiẽtia, elo-
quentia, maturitas, conſtãtia tãta, ꝑſertim tamen de ſapiẽtiæ eius eminẽtia. Nã ſubdit, ⌊ſup
prudẽtia⌋ eius intus manẽte, & ſumit hic prudẽtia pro ſapiẽtia, vel notitia ſcripturaꝝ, ⌊&
reſponſis eius,⌋ per quæ ſua interior prudẽtia patefiebat. Vnde elicit, ꝙ ſicut Chr̃us propo-
ſuit eis quæſtiones, ſic vice verſa, ſed ipſi ei tã prompte ac ſapiẽter reſpõdere nequibãt, vt eis
ipſe. Ex eodẽ equidẽ ſapĩæ fonte procedit apte interrogare, cõueniẽterq; reſpõdere. ⌊Et vi
dentes admirati ſunt⌋.i. cũcti ꝗ aderãt huic diſputationi, & corporalr̃ pueꝝ illũ intuebant ꝗ̃
facete, modeſte, reuerẽter ſe habuit, intellectualr̃ ꝗ̃q; videbãt ꝗ̃ ſapiẽs eſſet, admiratione reple
ti ſunt, ꝙ puer ille doctores ætate, ſtudio atq; hũana inſtructiõe prouectos tã incõparabilr̃ ſu
peraret, cuius ſimile nunꝗ̃ viderũt & forte nec audierũt, cũ ſit cõtra vel ſupra curſum & ordi
C nẽ reꝝ. ¶ Præterea ꝗ̃rit, cur Chr̃s duodecimo ætatis ſuæ anno ſapiam ſuã ſic orſus eſt decla-
rare? Ad ꝗd Græcus r̃ndet, ꝗa duodecimo anno penes hoĩes diſcretiõis ratio ꝑfici ſolet, vnde
nõ antea fecit hoc, ne phantaſticũ aut diabolicũ putaret. Poteſt ꝗ̃q; dici (vt tãgit Ambroſi⁹) Ambroſius
qm̃ duodenarius ap̃loꝝ nũerus fuit ad ꝑdicationẽ euãgelij eligẽdus. At vero affectuoſiſſima,
atq; pijſſima mr̃ viſo vnico ac ſupchariſſimo filio ſuo, tãto amplius eſt gauiſa ꝗ̃ de eius amiſ-
ſione plus fuit triſtata, verũtamẽ eũ alloqui nõ ꝓſumpſit, ꝗ̃diu vidit eũ cũ doctoribus occupa
tũ, ſed puer matrẽ adeſſe cõſpiciẽs actu illo cõpleto venit ad eã, ꝗ̃ mox maternis cõcuſſis viſce
ribus & ꝑ gaudio lachrymãs, fiducialr̃, humilr̃, dulciter, & affectuoſe, tanꝗ̃ mr̃ ait ad ipm̃. ⌊Fi
li ꝗd feciſti nobis ſic?⌋ & eſt verbũ hoc nõ quaſi increpatio, ſed quaſi pia & amoroſa cõquæ-
ſtio, ſeu auida inquiſitio, exponẽdũ. Nouerat nẽpe beatiſſima virgo filiũ ſuũ eſſe deũ & homi
nẽ, nec poſſe peccare, nec ſine rationabili cauſa quidpiã agere, ideo ſciſcitat. O fili ꝗd.i. cur fe
ciſti nobis ſic, nobis ignorãtibus in Hieruſalẽ remanẽdo ac ꝑ hoc tantã nobis triſtitiã ingerẽ
do, ꝗs noueras de tua abſentia taliter affligẽdos. O feliciſſima, incõparabiliſq; Maria, ꝗ̃ vni-
genitũ p̃ris æterni tã vere ac cõfidẽter filiũ vocat. ⌊Ecce ego & pr̃ tuus (putatiuus,) dolẽtes
(de abſentia) ꝗ̃rebamus te,⌋ cũ grãdi dolore, cuius doloris cauſam gloſa aſſignat, ꝗa timebãt
ne ꝗd puero in infantia facere molitus fuit Herodes, alij puero iã prouectioris ætatis inferrẽt,
videlicet Archelaus & alij. ¶ Sed nonne ſapiẽs virgo cognouit, ꝙ puer ideo venit, vt in virili
ætate pro mũdi ſalute crucifigeret? Et r̃ndendũ, ꝙ vtiq;, nihilominus metuere potuit, ne pu-

Origenes ero qui ad patiendū venit aliquid aduerſitatis accideret, q̄uis ſciret ſibi hoc cōtra ipſius volun D
tatē nō poſſe accidere. Deniq; Origenes circa hoc ſubtilr̄ ſcribit: Cur (inquiēs) q̄rebāt pueꝝ
cū dolore, an ideo, ne forte perierit ſiue errauerit? Abſit. Nunq̄ enī fieri potuit, vt ꝑditū for-
midarēt, quē dn̄m eſſe cognouerāt, & quē Maria ſe de ſpū ſancto cōcepiſſe perpēdit, ſed quo
modo tu, dū ſcripturas legis, q̄ris in eis ſenſum cū dolore & quodā tormēto, nō ꝙ ſcripturas
erraſſe arbitreris, ſed qm̄ veritatē quā continēt neſcis, & inuenire q̄ris, ſic illi q̄rebant Ieſum
ne forte eos relinquēs ad alia demigraſſet, & quod magis puto, ne forte reuerſus eſſet ad cœ-
los, cū ei placuiſſet iteꝝ deſcenſurus. Itaq; & nos dū peccādo amiſerimus Ieſum, protinꝰ cor-
dialiter doleamus & cū ſolicitudine ac mœrore eū quæramus, nec diſſolute & negligēter per-
Deut. 4 tranſeamus, vt illi qui quærūt, nec tamen eū inueniunt. Vnde in Deute. habet: Cum quæſieris
dominū deū tuū, inuenies eū, ſi tamen toto corde quæſieris eū, & tota tribulatione aiæ tuæ.
Tanto enī plus de perpetratiōe peccati & Chr̄i amiſſione dolere debemus, q̄ de tpaliū & cor
poraliū perditione, q̄to malū culpæ peius eſt malo pœnæ, & q̄to ſalus æterna ſeu incōmuta-
bile bonū maioris eſt bonitatis ac dignitatis q̄ tranſitoria vniuerſa. Nihilominus multi cæca
& miſera mente plus de tranſitorioꝝ ablatione, q̄ de gratiæ ac ſalutis perditione triſtantur.
⌊Et ait ad illos: Quid eſt ꝙ me quærebatis?⌋ quaſi dicat, Neceſſe non fuit me taliter quæri, »
cum tanta mœſtitia. Quibus verbis non increpat eos quaſi culpabiles, quia nec male egerūt
quærendo, ſed charitatiue & pie inſinuat, ꝙ aliter quærendus potius fuit, & quòd melius ac ſa
pientius facere potuiſſent, quàm fecerunt, ita quærendo inter cognatos ac notos, quemadmo
Mat. 26 dum Chriſti voluntas, de qua dixit: Pater non quod ego volo, bona fuit: & tamen qua dixit, E
ſed quod tu, melior fuit. Hinc ſubditur. ⌊neſciebatis,⌋ quaſi dicat, Vtiq; perpendere potui- »
Phil. 2 ſtis, ⌊quia in his quæ patris mei ſunt,⌋ id eſt in cultu & templo patris æterni, ⌊oportet me »
eſſe,⌋ qui veni ad hoc vt ſecundum formam ſerui quā accepi, patrem meum cœleſtem inde »
Iob. 8 ſinēter honorem. Vnde apud Iohannē Chriſtus ait de patre: Quæ placita ſunt ei, facio ſemꝑ.
Tanq̄ dicat, Primo ſui à vobis in templo nō inter cognatos quærēdus cæteris paribus, vel ad
uertere poteratis, ꝙ nō niſi in diuinis eſſem moratus. Hoc tn̄ pro tūc non tenebant̄ conſidera
re, ſed paulatim proficere debuerunt. Et Chrūs his verbis interrogat eos, nō vt reprehendat
quaſi peccātes, ſed vt inſtruat aliqua ignorātes, vt moris eſt his qui ex præcipua charitate lo-
quuntur. ⌊Et ipſi nō intellexerunt verbū quod loquutus eſt eis.⌋ Non eſt putandū ignoraſſe »
eos, ꝓſertim Mariā, ꝙ ꝑ patrem intellexerit deū patrē æternū, ſed plene non intellexerunt,
quid Chriſtus per iſta verba ꝓtenderet, hoc eſt per quem modum aſſereret ſe eſſe oportere in
his quæ patris ſunt, vtpote quantū ad locū & tēpus, aliasq; circūſtantias, & quo ad actus de-
terminatos, quia & verbū hoc multipliciter intelligi potuit, & Maria non ignorauit filiū ſuū
indeſinenter deo patri, actibusq; diuinis intentum, ſed quādo, qualiter, quoties oporteret eū
eſſe in templo, nō ita ꝓuidit diſtincte. ⌊Et deſcēdit cū eis, & venit Nazareth,⌋ à qua cum il- »
lis aſcendit Hieruſalē, de qua aſcenſione ſua ad feſtiuitatē legslem ꝑ Zachariā de ſeipſo præ-
Zach. 8 dixit, dicēs: Vadam etiā ego. Nam paulo ante ibidē habet̄. Hæc dicit dominus exercituum,
Vſquequo veniēt populi & habitēt in ciuitatibus multis, & vadāt habitatores vnuſquiſq; ad
alteꝝ, dicētes: Eamus & deꝓcemur faciē dn̄i. Quibus mox ſubdit̄: Vadā etiā ego. ſ. dn̄s exer-
cituū qui loquit̄ iſta. Non enī Zacharias de ſeipſo hoc ait, quod ſup Zachariā clarius demon
ſtraui, ⌊& erat ſubditus illis,⌋ qm̄ ſicut in ſeipſo humillimus fuit vt homo, ſic vſq; perfectū »
Phil. 2 in exterioribus humiliauit ſeipſum nō ſolum matri, ſed & nutritio & miniſtro ſe ſubdens, ſe F
cundum naturā aſſumptā & legem quā de honoratione parentū dedit, impleuit non neceſſi-
Mar. 15 tate, ſed dignatione & pietate. Non enī communi legi fuit aſtrictus, aut de neceſſitate ꝓcepti
Mar. 7 ſubiectus, ſed ſupra legē, nō ſolū ſecūdum diuinitatē, ſed & ſecundū humanitatē, vt à verbo
æterno aſſumptā & toti creaturæ ꝓlatā. ¶ Deniq; ſcd̄m gradus diuerſos poteſtatis altioris
determinādus eſt obediētiæ gradus. Ideo poteſtati in ſpūalibus, ꝓſidenti in illis eſt obedien-
dū, ꝓſidēti aūt in regimine reipublicæ, in talibus eſt obediendū, ſimilr̄ ꝓſidenti in regimīe do
mus atq; familiæ, in talibus obediendū eſt à domeſticis. Chr̄s aūt ſimplr̄ ſuperior fuit ſuis pa
rētibus, q̄bus tn̄ parebat & humillime, atq; promptiſſime ſeruiebat, dās oībus nobis, ꝓſertim
Ephe. 6 iunioribus, obediētiæ ac humilitatis exēplū, & vt nō ſolū carnalibus, ſed & ſpūalibus patribꝰ
ac ſenioribus obediamus, dicēte Apl̄o: Filioli obedite parētibus vr̄is ꝑ oīa. Debēr aūt filij pa
rētibus honorē reuerētiæ, ſicut in aſſurgēdo, honorē obediētiæ in omittēdo ſeu faciēdo, dū-
modo nō ſit impeditiuū ſalutis, itēq; honorē ſubuētionis neceſſariæ, pro loco & tpe. Hac er-
go Chr̄i humilitate vehemētiſſime ſupbia nr̄a cōfundit̄, rebellio nr̄a dānat̄, dū ſuperioribus
noſtris nō obtēperamus, quia dn̄s vniuerſoꝝ, qui etiā ſecundū naturā aſſumptā & verbo vni
tā, dignior, deoq; charior eſt toto vniuerſo, nō ſolū pauperi matri, ſed & fabro obediuit ligna
rio. ⌊Et mr̄ eius cōſeruabat oīa verba hæc⌋. ſ. verba & facta filij ſui, in corde ſuo, tanq̄ opti- »
ma ac docillima ſapiētiæ æternæ diſcipula, ſapiētiæ capaciſſima ac auidiſſima, & quicquid fi-
lius eius de cætero fecit aut dixit, cū ſumma veneratione pēſauit ac inde eminēter profecit,

non

A non vt puerum vel virum dũtaxat, ſed vt deum illum attendens, vnde nec ipſa nec Ioſeph, ſi-
ne debita reuerentia ei aliquid iniungere cõſueuerunt. ⌊Et Ieſus proficiebat ætate,⌋ q̄ a tem
pus quod ſibi accreuit, fructuoſiſſime expendebat, ⌊& ſapiã & grã apud deũ & hoĩes⌋.i. ve-
raciter coram deo & hoĩbus, deũ in oĩbus pura cõſcientia honorando, & proximos ædificã-
do, ſuam ſapĩam, perfectionẽ & grãm eis paulatim manifeſtãdo, ſecundũ q̄ ætate proceſſit,
vt p̱ hoc ad dei honorẽ & gloriã prouocarenť. Deniq; quo ad deũ, ſufficit bona conſcientia,
ſed propter hoĩes exigiť bona fama, exemplariſq; vita, quã qui negligit, ſecundũ Auguſtinũ Auguſtinus
crudelis eſt. Propter q̄d in Eccleſiaſte legiť: Melius eſt nomen bonum q̄ vnguenta p̄tioſa. Et Ecci.7.
alibi: Curã habe de bono noĩe. Apl'us quoq;: Prouideamus (inquit) bona non ſolum coram Ecci.41
deo, ſed etiã coram hominibus. Et alibi: Honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt. ¶ Poſtremo 2.Cor.8
iam diligẽtius inuiendũ, q̃uo Chriſtus profecit ſapĩa & gratia. Ad quod intelligendũ opor- 1.Theſ.4
tet aduertere, q̄ cũ Chriſtus ſit deus & homo in vnitate p̱ſonæ, duplex fuit in eo ſapientia. ſ.
increata, quæ eſt ipſummet verbũ æternũ ac diuina eſſentia, & creata, & iſta ſapientia Chri-
ſti creata multiplex fuit. Vna diciť beatoꝝ, qua à principio creationis aĩæ ſuæ, ipſe ſcd'm ani-
mã vt deo fruentẽ oĩa cognouit, in verbo ſeu in diuina eſſentia, ſicut beati in patria, imò mul
to excellẽtius eis. Inſup̱ fuit in aĩa Chr̄i à ſuæ creationis principio ſapĩa indita ſeu inſuſa, qua
cognoſcit res p̱ proprias eaꝝ ſp̄es ſibi concreatas, ſuæq; aĩæ cõnaturales & proporcionatas.
Nulla eñ naturalis p̱fectio defuit aĩæ Chriſti. Vnde queãdmodũ (ſecundũ Auguſtinũ) ver- Auguſtinus
bũ æternũ ſeu deus à principio indidit mentibus angelicis intelligibiles reꝝ ſp̄es, p̱ quas co-
B gnoſcũt res cognitione veſpertina, p̄ter cognitionẽ matutinã, qua res cognoſcunť in verbo,
ſic verbũ aĩæ Chriſti ſibi vnitæ indidit ſp̄es intelligibiles naturales. Præter has ſapientias ſeu
ſcientias ponunt quidã theologi in anima Chriſti ſciam acquiſitam ſeu experimentalem, quã
ſanctus Thomas primo negauit eſſe in aĩa Chriſti, ſed poſtea in tertia parte retractat hoc, & S.Th.3.par.
aſſerit talem ſcientiã in Chriſto ponendã, quia (vt ait) nihil eoꝝ defuit Chriſto, quæ deus in q.9.art.1.
natura humana plantauit, ideo Chr̄s habuit intellectũ agentem, eiuſq; operationem. Ope-
ratio aũt intellectus agentis eſt à phantaſmatibus intelligibiles ſp̄es abſtrahere, atq; in intel-
lectu eas poſſibili ponere, vt tertio de anima diciť. Itaq; in intellectu poſſibili animæ Chr̄i fue
runt ſp̄es intelligibiles ab intellectu agente illi impreſſæ, quod eſt ſcientiã acquiſitã, quã qui-
dã vocãt experimentalẽ, in Chriſto cõſiſtere, quæ habeť per modũ humanum naturaleq; lu-
men, de qua ad Hebræos ait Apl'us, loquens de Chr̄o: Didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiã Hebr.5
Et ſumiť ibi diſcere pro experiri. Chr̄s nãq; non didicit ab aliĳs ſcientiam acquiſitam, ſed p̱
propriã adinuentionẽ eam adeptus eſt. Hæc ſecundũ Thomã in tertia parte inducta eſt. Ex
quibus oſtendiť, q̄ Chr̄s in nulla ſapĩa ſeu ſcientia p̄nominata p̱fecit, q̄tũ ad habitum illius,
niſi in ſcientia acquiſita. Fuit quoq; aĩa Chriſti indeſinẽter æque p̱fecte in actu ſapientiæ bea
toꝝ, ac ſapientiæ inditæ ſeu inſuſæ, vnde in nulla eaꝝ profecit, niſi quantum ad manifeſtati-
onem, ſed in actu ac habitu ſapientiæ acquiſitæ profecit, ſecundũ ponentes illam in ipſo. Inſu
per fuit in aĩa Chriſti ab incarnationis exordio grã habitualis, tanta, tãq; p̱fecta, vt p̱ ipſam, 1.Cor.6
& de plenitudine eius vniuerſis fidelibus qui mẽbra eius vocanť influere poſſit ſp̄ualem ſen- Ephe.5
ſum ac motũ virtutũ viuificũ, quemadmodũ caput influit mẽbris motũ naturalem ac ſenſum
Hinc grã habitualis & gratia capitis poniť ſecundũ rẽ, vna, eadẽq; Chr̄o, in qua etiã ſecũdum
rem nunq̄ profecit, ſed ſecundũ manifeſtationẽ dũtaxat, imò grã illa tãta fuit & eſt in Chr̄o, Gratia vnionis
q̄ mens creata maioris grãe capax nõ eſt. Poniť q̄q; in Chr̄o grã vnionis q̄ ſcd'm quoſdã eſt in Chriſto
C ipm̄ eſſe increatũ verbi, hũanitati Chr̄i cõmunicatũ. Aliqui tñ affirmãt q̄ grã vnionis i Chr̄o
ſit q̄d creatũ, ſed illi grãm vnionis aliter ſumũt. Vnde diuerſitas hoꝝ conſiſtit in verbis. Itaq;
q̄ñ humanitati Chr̄i à principio ſuæ creatiõis cõmunicata ē hypoſtatica vnio cũ verbo p̄ter
no q̄d eſt ſup̱ omne donũ creatũ, etiã ex tũc ei data eſt plenitudo grãe & donoꝝ ſapĩæ ac vir-
tutũ, beatitudinũ quoq; & fructuũ, imp̱fectionẽ in ſua ratione nõ includentium.

¶ Enarratio Cap. III. Anno aũt quintodecimo. Arti. VIII.

Q Vemadmodũ Chriſti annunciationẽ, conceptionẽ, natiuitatẽ, cir- Luc.1.
cũciſionẽ, nominationẽ, pueritiã deſcripturus Euangeliſta, præmi Luc.2
ſit de p̄curſoris annũciatione, cõceptione, cæteriſq; p̄dictis: ita nũc
de Chr̄i p̄dicatiõe, baptiſmo, & geſtis ſcripturus, p̄mittit de p̄dica-
tione, baptiſmate, factiſq; p̄curſoris, q̄ a p̄ambula & acceſſoria ſunt
ad Chr̄i documẽta, & geſta. ⌊Anno aũt quintodecimo imperĳ Ti
berĳ Cæſaris,⌋ qui Octauiano imperatori, cuius & filiã habuit cõ
iugẽ, in imperio immediate ſucceſſit. Octauianus aũt annis quin-
quagintaſeptẽ regnauit, & anno q̄dragesimoſecũdo imperĳ ei9 na
ti ſunt Chr̄s & p̄curſor eius: ſicq; quindecim annis ſub Octauiano
in mũdo hoc cõuerſati ſunt, & quintuſdecimus annus imperĳ Tyberĳ fuit triceſimus annus
ætatis Chr̄i ac p̄curſoris, q̄ anno geſta ſunt, q̄ paulo poſt deſcribunť, ⌊procurãte⌋.i. p̱ modũ

procuratoris regēte,⌊Pontio Pilato Iudæā.⌋ Dicūtq; aliqui, ꝙ Pontius fuit propriū nomē D
eius, Pilatus vero agnomē. Alij ꝓbabilius aſſerūt, ꝙ propriū eius nomē fuit Pilatus, Pontius
Beda aūt vocatus ſit à Pontio inſula, in qua ſtetit, q(ſecundū Bedā) duodecimo anno impij Tybe-
rij ad regēdā Iudæā ab Imꝑatore hoc miſſus eſt. Iudæa q̄q; hic ſumit̃ nō pro toto regno Iudæ
orū, ſed pro ea parte Iudææ, q̄ fuit Archelai, vt ſtatim dicet̃, ⌊Tetrarcha aūt Galilææ (exiſtē »
te) Herode⌋ Antipa, qui decollauit Iohannē, fuitq; filius Herodis qui occidit infantes. Porrò »
Tetrarchia dicitur quarta pars regni, à tetra quod eſt quatuor, & archos quod eſt princeps,
vnde Tetrarcha vocat̃ princeps quartæ partis regni. ⌊Philippo aūt fratre eius (exiſtēte) Te »
trarcha Itureæ & Traconitidis regionis,⌋ quæ duæ prouinciæ reputabantur quarta pars re »
gni totius Iudææ, quod fuit regnum Herodis Aſcalonitæ patris fratrum iſtorum. Deniq; iſte
eſt Philippus, cuius vxorem, puta Herodiadem, abſtulit ei frater ſuus Herodes Antipas, quē
Mar.6 ob hoc increpauit Iohānes, ⌊& Liſania (exiſtēte) Abilinæ,⌋ prouinciæ ſic vocatæ, ⌊Tetrar »
cha.⌋ Liſanias ſecundū Bedā fuit filius Herodis Aſcalonitæ. Ioſephus vero affirmat, ꝙ fuit »
Beda nepos ipſius, vt pote filius Ptolomæi cuiuſdā ex Alexandria ſorore p̄fati Herodis, quod veri
Ioſephus us credit̃. Beda autem nomen filij forſitan extenſe accepit, prout nepotes alicuius filij eius di-
cuntur. ¶Præterea aduertendū, ꝙ Herodes Aſcalonita ſex habuit filios, quorum tres ipſe ad-
huc viuens occidit, ipſoq; mortuo, tres reliqui filij eius, videlicet Archelaus, Herodes Anti-
pas, & Philippus contendebant de regno patris habendo. Tandem Octauianus Imperatot
de ſenatus conſilio regnum Herodis Aſcalonitæ defuncti diuiſit in quatuor partes, dans du-
as Archelao, puta Iudæam & Idumæam, tertiam vero Herodi Antipæ, videlicet Galilæam, E
quartam Philippo, vt pota Ituream & Traconitidem regionē. Archelaus demū decimo ſui
do. ainij anno apud Imperatorem de tyrānide accuſatus, à principatu depoſitus eſt, atque in
exiliū relegatus, & extunc vna pars principatus ſui. ſ. Iudæa, cœpit per procuratores & offi-
ciales Romanorū adminiſtrari, quorum quintus legitur fuiſſe Pilatus, ⌊ſub principibus ſacer »
dotū Anna & Caipha,⌋ non ꝙ iſti duo ſimul pontifices fuerunt, ſed Annas pontifex fuit an- »
Mat.3. no quo p̄curſor orſus eſt p̄dicare, Caiphas aūt anno quo paſſus eſt dominus. Tempore autem
Marc.1. intermedio inter hos duos pontifices fuerunt & alij tres ſibi inuicem ſuccedentes, videlicet
Iſmahel, Eleazarus, & Symon. ¶Refert equidem Ioſephus, ꝙ tunc ſub imperio Romanorū,
Ioſephus ſacerdotium fuit irreuerenter venale, itaꝙ præceptis legis de ſucceſſione pontificum p vim
& ambitionem ceſſantibus, nulli honor pontificatus, vitæ vel generis merito p̄ſtabatur. Vn-
Valerius de Valerius Gracchus: Anna à pontificatu remoto, Iſmahelē filiū Baphi deſignauit pontificē
quo poſt modicū tp̄is abiecto, Eleazarū Ananiæ pontificis filiū ſubrogauit, quē poſt annum
amouit & Symoni Caphi filio epiſcapatū tradebat, qui nō plus q̄ p annū pontifex epūs ſuc-
ceſſorem accepit Ioſephū, qui & Caiphas dictus eſt. Itaq; de his duobus facit Euāgeliſta (alijs
omiſſis) mentionē, q a ad Chr̄i magis ptinent paſſionē ac pſequtionē, frequētius q̄q; dicunt̃
ſibi in pōtificio ſucceſſiſſe & ꝙ affinitate cōiuncti fuerūt, ⌊factū eſt verbū dn̄i ſup Iohānē Za »
chariæ filiū in deſerto.⌋ ¶Ecce q̄ ſolenniter deſcribit Euāgeliſta tēpus, q̄ diuina reuelatio fa »
cta eſt p̄curſori de p̄dicando ac baptizādo. Et cur hoc, niſi propter reuerētiam & magnificē
Origenes tiam eius, cuius ille fuit annunciator, videlicet Chr̄i? Deniq; iuxta Origénē in libris prophe
tarū, vbi cōmemorat̃ tēpus reuelationū eis factarū, ſolū Iudæorū deſcribit̃ regnū, q̄m ſermo- F
nes prophetarū ad ſolos fiebant Iudæos. In deſcriptione vero euāgelicæ reuelationis ac p̄di-
cationis q̄ toti mūdo fuerat nūcianda, imperiū Romani dominatoris, qui toti orbi videbatur
dominari, deſcribit̃, quia tñ & Iudæis fuerat euangeliū p̄dicandū, deſcribunt̃ & Tetrarchę eo
rū, imò q̄m Chriſtus quē Iohānes p̄dicaturus fuit, rex & ſacerdos ſeu pontifex eſt, tēpus p̄di-
cationis Iohānis recte p regnū & pontifices eſt deſcriptū. Itaq; factū eſt verbū dn̄i ſup Iohā-
nē. i. diuina iuſſio facta eſt Iohāni, ſiue p inſpirationē internā, angelicā, vel diuinā, ſiue p exte
riorem angelicā apparitionē & alloqutionē, vel p imaginariā viſionem. Non eñ determi-
nat Euāgeliſta q̄ō factū ſit verbū dn̄i iſtud ſup Iohānē, nec exprimit an in vigilia vel in ſom
no, nec dubiū quin ante hoc tēpus diuinæ illuminationes, inſpiratiōes, & alloqutiōes frequē
ter ſint factæ beatiſſimo p̄curſori, ſed nūc primo facta eſt ſibi p̄ceptio exeūdi de deſerti ſecre-
to, & veniēdi in publicū, ad p̄dicādū ac baptizādū, ⌊& venit in omnē regionē Iordanis⌋. i. »
ad loca Iudęæ circa fluenta Iordanis. Q̄m enim gr̄a baptizādi aduenit, loca aquis propinqua
accedere debuit, ⌊p̄dicans baptiſmū pœnitētiæ in remiſſionē peccatorū.⌋ ¶Hoc dupliciter »
explanat̃. Primo de baptiſmo Chr̄i. Secūdo de baptiſmo Iohānis. Primo modo iſte eſt ſen-
ſus, Prædicās. i. de proximo futurū ac dandū annūcians, ſuſcipiendūq; hortās Chriſti baptiſ
mū, quē Chr̄s p apl̄os, cęterosq; diſcipulos ſuos dedit. Nō eñ pſonal̄r baptizauit, ſed diſci-
puli eius eo iubēte, vt patet in Iohāne. Dicit̃ quoq; baptiſmus Chriſti, quoniam eum inſtitu-
Iohā.4 it, & à merito eius efficaciam habet, gratiamq; ſortitus eſt ſicut & cætera legis euangelicę ſa-
Matt.3. cramēta. Itaq; Iohānes auditoribus ſuis p̄dixit inſtare Chr̄i baptiſmū, vt īfra, in iſto habetur
Marc.1. capitulo & in Matthæo & Marco. Dicitur autem baptiſmus Chr̄i, baptiſmus pœnitentiæ,
quia

A quia adultis non datur nec prodeſt, niſi pœniteant. Propter quod in Actis Petrus ait Iudęis: Pœnitentiā agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine Chriſti Ieſu in remiſſionē pctōrum. Acto. 2 Nec obeſt quod ait Ambroſius: Baptiſmalis grā non requirit gemitum, neq; plāctum, Ambroſius. quia vel de infantibus loquitur, vel de pœnia exteriori quæ dr̄ punitio mali, vel ſatisfactiōe pro pctō, non de pœnia interiori quæ eſt diſplicentia, ſeu deteſtatio culpæ. ¶ Inſuper baptiſmū iſtum prædicauit in remiſſionem pctōrum, docendo, quòd Chriſti baptiſmus pctā deleret, grāḿq; conferret. Secundo exponitur de baptiſmo Iohānis, hoc eſt, de baptiſmo quem dedit, quem prædicauit, quia ad eum accipiēdum plebē admonuit, qui baptiſmus pœniæ dr̄, quia quos baptizauit, ad pœnīam hortabatur, & qui baptiſmū illum accipiebāt, ſua pctā confitebātur, ſićq; ſe pœnitere monſtrabāt. Rurſus ad hoc baptizauit, vt baptiſmū ſuum ſuſcipientes, per illā lotionem in aqua ad cordialem contritionem & humiliationem prouocarentur, ſićq; ad ſuſcipiēdum deuote baptiſmū Chriſti, & grām eius diſponerentur. Sic quoq; baptiſmus Iohānis fuit in remiſſionem pctōrum, non cauſaliter ac directe, ſed diſpoſitiue ſeu præparatorie, quia p modum prætactum baptiſmus Iohānis aptauit, pparauit́q; homines ad Chriſti baptiſmū, vt & infra dicetur. Gregorius Primo modo exponit Gregorius, dicens: Baptiſma quod pctā ſolueret, quia dare nō potuit, pdicabat, vt ſicut incarnatum pr̄is verbum pcurrebat verbo pdicationis, ita baptiſmū pœniæ quo pctā ſoluuntur, pcurreret ſolo baptiſmate, quo pctā ſolui non poſſunt. Conſequenter pdicatio & doctrina Iohānis teſtimonio cōfirmatur prophetico, vt credibilior cōprobetur: ⌊ ſicut ſcriptū ē in libro ſermonū Eſaię pphetę ⌋. i. ſicut Eſaias de Iohāne Eſa. 40 pdixit, qui beatiſſimus Eſaias tam luculenter ac plene Chriſti atq; eccleſię myſteria prænūtiauit,

B ſed & de Chriſti præcurſore vaticinatus eſt tam aperte, vt non ſolū Propheta, ſed & Euāgeliſta dicendus ſit, cuius librum Lucas rite appellat librum ſermonum, ppter eloquentiam eius & ſniaꝝ maieſtatē, item cū libri illius magnitudinem, qui numero capl'oꝝ cæteros excedit Prophetas. Quid autem ibi ſcriptum ſit, ſubditur: ⌊ Vox clamātis in deſerto ⌋ Per vocē intelligi poteſt ſermo Iohānis. Vel ipſemet ſanctus Iohānes. Iohan. 1 Primo igitur ſenſus eſt: Vox clamātis. i. doctrina, pdicatio, ſeu ſermo Iohānis, in heremo pdicātis eſt iſte qui ſubditur: ⌊ Parate viā domini ⌋. i. Chr̄o oīm dn̄o, diſponite, facite, parate, pbete mediū veniendi ad vos p fidei ac grǣ infuſionem, hoc eſt, obſtacula grǣ, impedimēta virtutum, videlicet, obliquitates viriorum, ſeu pctā cūcta abijcite, ad fidem & gratiam vos parate, pœnīam agite, quod in vobis eſt facite. ⌊ rectas facite ſemitas eius ⌋. i. pcepta, conſiliáq; diuina p quoꝝ obſeruationē itur ad deum pure & irrephenſibiliter adimplete. Iſtæ ſunt viæ dn̄i ex parte noſtri. i. viæ per quas aptamus nos ad dei aduentum, videlicet ad ſuſcipiendā gratioſam inhabitationem ipſius, vel virtutes & grām eius, à pctō recedere, & bona peragere, de quibus duabus vijs fertur in Pſalmo: Declina à malo, & fac bonū. Pſalm. 33 ¶ Porro viæ dn̄i ex parte ipſius p quas venit ad nos ſunt miſericordia & iuſtitia, de quibus cātamus: Vniuerſæ viæ dn̄i miſericordia & veritas, itē Pſalm. 24 charitas & liberalitas eius quæ ad miſericordiā credunt. Semitæ aūt propriæ nominantur itinera ſecretiora & compendioſiora. Viæ vero itinera aptiora & cōmuniora. Idcirco p viam intelligi poſſunt pcepta, p ſemitas aūt conſilia, quę directius ducūt ad deum. De qbus in Prouerbijs ſcriptū eſt: Viæ eius. ſ. dei, viæ pulchræ, & oēs ſemitæ eius pacificæ, atq; in Pſalmo: Prouer. 3

C Vias tuas dn̄e demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Pſal. 24 Inſup ſicut corpalis via paratur quādo corporale mediū ſit, ſeu pficitur, p quod de vno loco ad alium pcedatur, ſic ſpūalis hæc via dei paratur, dū p contritionē à malo receditur & actiōi virtuoſæ inſiſtitur, ſic em̄ deus venit ad nos dona grǣ infundendo aut infuſa pficiendo. Secundo p vocē intelligitur ipſe præcurſor, quēadmodū apud Iohānem quærentibus Iudæis. Tu quis es? Reſpondit: Ego vox clamantis in deſerto. Iohan. 1 Dicitur enim vox p ſimilitudinem ratione ſui officij, quia vt vox ordine naturæ prior eſt verbo, ſic Iohānes Chriſtum pceſſit. Iteꝝ ſicut vox rem ſignificatā notificat, ſic Chr̄m Iohānes monſtrauit. Rurſus, ſicut vox ſonat & trāſit, & verbū in audientiū corde relinqt, ita Iohānes pdicando ſonuit, & p martyriū ad pres deſcendit, ſed Chr̄m in terra atq; in credētium corde deſeruit. ¶ Poſtremo, ſicut verbū & vox ſimul ſunt tpe, & tñ vox pfato modo prior eſt verbo ſic Chr̄. & Iohānes ſimul in mūdo vixerūt, & tñ Iohānes modico tpe Chr̄m pceſſit natiuitate pdicatiōe, baptizatiōe, ac paſſiōe. Veruntñ ſicut verbū mētale prius eſt voce in eo q loquitur, ſic Chriſtus ſcdm̄ quod eſt verbū pr̄is æterni, fuit & eſt prior Iohāne. Dicitur quoq; Iohānes vox clamātis. i. Chriſti, ſeu ſpūs ſancti p ipſm loquētis. Deus em̄ loquebatur p ipſm, ſicut & Paulus ait: An experimentū quęritis eius q in me loquitur Chriſtus? 2. Cor. 13 ⌊ Om̄is vallis implebitur ⌋. i. omne cor humile donis grǣ copioſe ditabitur, humilitas em̄ ad oēm virtutē & grām pparat mentē, ſicut ſupbia ad om̄e pctm̄. Et ſicut ſtillicidia à cacuminibus montiū deſcēdunt ad baſſitudinē valliū, imò quo valles ſunt profundiores eo abundantior in eis colligitur aqua, ſic chariſmata ſpūs ſancti relictis ſupbis ad humiliū corda deſcēdūt, atq; in eis quieſcūt, & tāto exuberātius colligūtur, q deo pfundius ſubſternūtur, ⌊ & oīs mons ⌋. i. ſupbus & alij eminēs ⌊ & collis ⌋ hoc eſt, ſuperbus minor ſiue inferior, ⌊ humiliabitur, ⌋. i. à deo ſpernetur, deprimetur, damnabitur.

Lucæ.18 Hoc eſt quod loquiť Chriſtus: Omnis qui ſe humiliat, exaltabiť: & qui ſe exaltat, humiliabiť. D
1.Petri.5 Hinc Petrus: Humiliamini (inquit) ſub potenti manu dei, vt vos exaltet in tpe viſitationis. In
Iob.23 Iob quoq; legiť: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Et in Eccleſiaſtico: Deus ſupbis reſiſtit,
Iaco.4 1.Pet.5 humilibus aũt dat grãm ⌊& erũt praua⌋ hoc eſt, corda vitioſa cõuertenť & fient, ⌊directa⌋ »
hoc eſt iuſta, & ſcd̃m rectitudinem æquitatis dirigenť, ⌊& aſpera in vias planas⌋.i. feroces, »
rebelles, diſtortiq; moribus erunt odientes & ſimplices, ita q verbũ dei ingrediať ad eos faci
liter & indurati per grãm mollificabunť. Hęc per pdicationem Iohãnis fieri inceperunt, quia
multos conuertit. Deinde per Chriſti diſcipulorumq; eius euãgelizationem completa ſunt.
¶Inſuper per valles intelligi queunt corda carnalium, per terrenã affectionem depreſſa, quę
per diuinoꝝ amorem impleta ſunt. Per montes vero & colles corda vanoꝝ per mundanam
vanitatem erecta, quæ per propriæ defectuoſitatis illuminatã recognitionẽ humiliata ſunt,
in primo ſaluatoris aduentu. Porro offuſcati quidã Iudæi inductã Eſaiæ authoritatem de val
lium impletione &c. corporal̃r nimis ruditerq; exponunt, affirmãtes in aduentu Meſſiæ, ter
rã penitus complanandã vt Iudæi per orbem diſperſi, ſine difficultate itineris expeditius cõ-
fluant ad Iudæã, quod ſuper Eſaiã plenius reprobaui. Rabbi Moſes quoq; hoc reprobat. Ve
runtñ quidã catholici ita exponunt ad lr̃am de terræ complanatõe per montiũ depreſſionẽ,
& vallium eleuationem ſeu impletionem, referendo ſcripturã hãc ad ſecũdum Chriſti aduẽ-
tum circa quem terra diciť complanãda ⌊& videbit omnis caro (.i. oĩs hõ) ſalutare dei⌋ hoc »
eſt, Chriſtum per quem ſcd̃m quod homo eſt, deus pr̃ ſeu trinitas genus humanum ſaluauit,
2.Cor.5 dicente Apoſtolo: Deus erat in Chriſto mundũ reconciliãs ſibi. ¶Deniq; Chriſtũ in mundo
hoc conuerſantẽ omnis homo.i. aliqui de oĩ genere hoĩm corporal̃r aſpexerunt, qa & mul E
Iohan.12 ti gentiles ſic eum intuiti ſunt, præſertim in die Palmaꝝ, quãdo phariſæi dixerunt: Ecce to-
tus mũdus abijt poſt eum, ſicq; eſt hic diſtributio pro generibus ſinguloꝝ, nõ pro ſingulis ge
Iohel.2 Eſa.66 netũ, ſicut in Iohele dñs ait: Effundã de ſpũ meo ſup oẽm carnẽ. Et Eſaias inqt: Cadauera vi
roꝝ puaricatoꝝ erũt ad ſacietatem viſionis omni carni. Ex quibus locis id etiã innoteſcit, q
in ſcripturis frequenter poniť pars pro toto, & caro pro hoĩe. ¶Spũaliter vero p fidẽ & ſapiæ
donũ multo plures in toto mũdo viderũt, & cõtemplati ſunt ſaluatorẽ, quẽadmodũ de gẽtili
bus cõuerſis vaticinatus eſt Eſaias: Quibus nõ eſt annũtiatũ, viderũt: & q nõ audierũt, cõtem
Eſa.52 Hebr.2 plati ſunt. De qua viſione ad Hebræos ſcribit Apl̃us: Videmus Ieſum ppter paſſionẽ mortis
gloria & honore coronatũ. Aliq aũt referũt verbũ iſtud ad ſcd̃m Chr̃i aduentũ, in quo oĩs ca
Apoca.1 ro.i. electi & reprobi Chr̃m videbũt in ſolio maieſtatis, ac ſede iudicij, iuxta illud Apocaly.
Beda. Ecce venit cũ nubibus, & videbit eũ oĩs oculus, ſic exponit Beda ſequẽs Gregoriũ, ſumens di
ſtributionẽ eius qd dr̃ oĩs caro pro ſingulis geneꝝ. Veruntñ vltima particula authoritatis
hic ab Euãgeliſta allegata, videlicet, videbit oĩs caro ſalutare dei, in Eſaia cũ pcedẽtibus ver-
Eſaię.40 bis quæ in Eſaia ſcripta ſunt, ſecundum tranſlationem Hieronymi non habetur, quantũ ad
formã verboꝝ, tñ quoad ſenſum ſatis ibi iucludiť, cũ diciť: Et reuelabiť gloria dñi. Cuius ſen-
ſus eſt: Filius dei oñdeť. Etenĩ filius gloria pr̃is vocať, quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Filius ſapiẽs glo
ria pr̃is. ⌊Dicebat aũt ad turbas quę exibãt vt baptizarenť ab eo⌋ de qbus in Matthæo legiť: »
Matt.3 Tũc exibat ad eũ Hieroſolyma & oĩs Iudęa, & oĩs regio circa Iordanẽ ⌊Genimina viperaꝝ⌋ »
hoc eſt, filij ſerpentũ, vel hoĩm venenatoꝝ, calliditate criminibuſq; plenoꝝ, de qbus ſeu qua
Ezech.2 libus dñs ait Ezechieli: Subuerſores & increduli ſunt tecũ, & cũ ſcorpionibus habitas, hoĩes F
quippe noĩbus beſtiaꝝ exprimunť, q a illaꝝ proprietatẽ ſequunť, idcirco aſtuti & callidi pun
gitiui, nociui, recte ſerpẽtes ſeu viperę nominanť, ⌊qs oñdit vobis fugere à ventura ira⌋.i. »
à diſtricto dei iudicio & dãnatione æterna. Tanq̃ dicat: Ita impie vixiſtis & ſecure peccaſtis
quaſi diuinã poſſetis effugere vltionẽ. ¶Præterea aduertendũ, q in turba illa fuerũt aliqui bo
ni ac pœnitentes, præſertim vulgares, qui recta intentiõe venerũt, vt baptizarenť, aliq quoq;
peruerſi & ficti, qui non ex deuotione, ſed malignitate venerunt. Quantum ergo ad primos
poſſunt hæc verba eſſe cõmẽdatio pœnitentiũ, quos nominat genimina viperaꝝ, nõ q pr̃m
ſuoꝝ ſequanť malitiã, ſed in laudem filioꝝ proferať, q cum ſint filij iniquoꝝ, nihilominus be
ne ſe habeãt, quibus & dicitur: Quis oſtẽdit vobis fugere à vẽtura iræ? id eſt, quis docuit vos
pęnitere, & vitã corrigere, atq; ad baptiſmũ venire, p quæ æterna vitatur damnatio? quaſi di
cat: Non à vobiſipſis nec à patribus veſtris, ſed à pietate & gr̃a dei, hoc accepiſtis. Ita expo
Ambroſius. nit Ambroſius: Quantum vero ad malos ſunt verba hæc increpatio impœnitentium, ſecun-
dum ſenſum prætactum & illi fuerunt phariſæi & aliqui Sadducæi. Vnde in Matthæo legiť:
Matth.3 Videns Iohannes multos Phariſæoꝝ & Sadducæoꝝ veniẽtes ad baptiſmũ ſuũ, dixit eis: Pro
Origenes genies viperaꝝ, qs demõſtrauit vobis fugere à vẽtura ira? ¶Deniq; ſcd̃m Origenẽ: Vipera
vt fertur marẽ coeundo necat fœtuſq; viperæ, exeũdo mr̃em occidit, ſciſſo vtero eius, in vin
dictã quodãmodo genitoris ſui perempti. Itaq; patricida eſt proles viperea, taleſq; erãt Iu-
dæi qui pr̃es ſuos ſpũales atq; doctores interficiebãt. Conſequẽter increpatis & in periculo
dãnatiõis cõſtitutis, proponit compendioſum cõſiliũ. ⌊Facite ergo fructus dignos pœniæ⌋ »
Hoc eſt,

A Hoc eſt, actus pœnitentiales interiores & exteriores peragite, ſcd̃m exigentiam ſeu menſurã
multitudinis, magnitudiſq; culpaꝝ veſtraꝝ, videlicet intus cordialiter de peccatis dolendo,
ore plenarie confitendo, & opera ſatiſfactoria perpetrãdo, tanto vtiq; amplius atq; perfe-
ctius, quò plura & maiora extãt pctã. Contritio quippe (ſcd̃m Hieronymum) debet æquari
pctõ, vt ſcd̃m menſurã grauitatis & numeroſitatis peccati, ac magnitudinẽ delectatiõis, ſeu Hieronymus.
cõplacentiæ illicitæ, ſit menſura interni doloris ſeu diſplicentiæ de pctõ. Opeꝝ quoq; pœ-
nitẽtialiũ & afflictionis ſpontaneę ſi aſſit opportunitas ſeu facultas. Itaq; pœnia debet eſſe fru
ctuoſa vt veniat ex charitate, aliter eñ nihil meref. Propter quod Antiochus rex fruſtra pœni
tuit, nec veniã impetrauit, qm̃ ex ſolo ſeruili timore deũ orauit atq; pœnituit vt in libro Ma 1. Macha. 6
chabæoꝝ habef: De Eſau quoq; ait ad Hebræos Apoſtolus, ꝙ non inuenit pœniæ locum, 2. Macha. 9
quãq̃ cũ lachrymis inquiſiſſet eum. Inſuper debet eſſe operoſa, quãtum ad opera ſatiſfacto- Hebr. 12
ria, laborioſa, & afflictiua, item condigna, aut commenſuretur quantitati, qualitatiq; culpæ.
¶ Sed cum pctm̃ ex ea parte qua ſit contra deũ maieſtatis & ſanctitatis immenſæ, ſit enormi-
tatis, quodãmodo infinitæ, quomodo valet quis condigne pœnitere aut ſatiſfacere pro pec-
cato? Et reſpondendum, quòd propria hoc poteſtate non poteſt nec inquãtum actus ſui ex li
bero procedunt arbitrio, ſed adiutorio Chri inquãtum meritũ eius ſuis mẽbris ꝑ charitatem
& ſacrm pœniæ cõmunicaf, ſicq; in virtute meriti Chri actus pœniales dño offerunf, itemq;
inquãtum actus tales procedũt ex charitate infuſa, & actuali motione ſpũs ſancti in oĩ actu
meritorio concurrẽte, qui ſpũs ſanctus eſt motor dignitatis immenſæ. Sicq; actio pœniæ vir
tuoſa ex parte huius principij cooperãtis habet proportinatã efficaciã, & adæquationẽ boni
B tatis, cõtra prauitatẽ peccati. Iteꝝ dici pt, ꝙ cõtritio & ſatiſfactio æquari debẽt offenſæ, ſeu
culpæ æqualitate proportionis, vtpote ꝑ reſpectũ ad hoĩs poſſibilitatẽ, nõ æqualitate æqui-
parẽtiæ. Propter quod dici ſolet, ꝙ totus mundus pro vno pctõ mortali de cõdigno ſatiſfa-
cere nequeat, propter infinitã eius qui pctõ offendif dignitatẽ, ſed deus vltra poſſe hoĩs non
requirit. Cũq; homo debitã diligẽtiã facit, deus quaſi cõdignũ qd reputat factum, tã infinita
" eſt pietas atq; dignatio eius ⌊& ne cœperitis dicere, pfem habemus Abrahã⌋ hoc eſt, de car
nalis propaginis nolite nobilitate fruſtra cõfidere, inaniter ſuperbire, ſtulte vos iactare, quaſi
hoc ſufficiat ad ſalutẽ, quia de viri ſancti ac magni pr̃iarchæ ſemine nati eſtis. Nouerat ſan-
ctus Iohãnes, ꝙ carnales illi Iudęi de carnis propagine tumuerũt, ꝙ. ſ. de pr̃iarcharum ac pro
phetaꝝ ſemine deſcendiſſent, cum tñ ex hoc eoꝝ pctã plus grauarẽtur, quia quo de ſanctiori
bus pr̃ibus deſcendrrunt, eo grauius peccauerunt, illoꝝ virtutes non imitãdo, nec deo gra-
tias referendo. Vnde nil confert carnalis generoſitas, niſi conſimilibus ſtudijs fulciat vt ait
Cyrillus. Idcirco vanum eſt extolli de bonis prædeceſſoribus, & deficere ab eorum virtuti- Cyrillus
bus. ¶ Deniq; (ſecundum ſcripturas) imitatores fidei atq; iuſtitię pr̃iarcharum ac prophe-
taꝝ, potius appellanf illoꝝ filij, quàm filij ſolũ carnales, imò tales cenſenf indigni vocari filij
illoꝝ ſanctorum, dicẽte Apoſtolo: Non qui ſemẽ ſunt Abrahæ, hi omnes filij. Vnde carnali- Roma. 9
bus Iudæis loquitur Chriſtus apud Iohannem: Si filij Abrahæ eſtis oꝑa Abrahæ facite quod 1. Iohan. 8
quia non impleuerũt, adiecit. Vos ex pr̃e diabolo eſtis. Cur aũt inaniter inde gloriari nõ de-
" beãt, ſubdit: ⌊Dico eñi vobis quia pt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare⌋. i. procreare ſeu ad eſſe
" deducere, ⌊filios Abrahæ⌋ Quod tripliciter intelligi pt & verificari. Primo, ꝑ lapides intelli
gendo ipa ſaxa à Iohãne ad oculũ demõſtrata, qui (vt cõiter ferf) monſtrauit illos duodecim
C lapides quos Ioſue fecit aſportari de ſiccato fundo Iordanis, cum deus Iordanis alueum deſic
caſſet, & filij Iſrael ꝑ illum trãſiſſent, vt in Ioſue narraf: Per filios vero intelligẽdo hoĩes iu- Ioſue. 4
ſtos, qui fidẽ & pfectionẽ Abrahæ aſſequẽdo, ſpũales eius filij eſſent. Etem̃ deus omnipotens
qui cuncta de nihilo fecit, naturas reꝝ cõmutare & in ſe inuicẽ cõuertere facillime pt. Secũdo Hester. 3
ꝑ lapides intelligẽdo Gentiles à Iudæis vehemẽter cõtemptos, q inſtar lapidũ ſpũaliter du-
ri, impoliti, ſeu incircũciſi, ac ſteriles erãt, & idola muta, lapideaq; colendo illis cõformati fue
runt, ſcd̃m illud Pſalmiſtæ: Similes illis fiãt qui faciunt ea, & oẽs q confidũt in eis. Tertio, ꝑ Pſalm. 113
lapides intelligẽdo ſaxa præfata ſeu alia, & per filios Abrahæ intelligẽdo carnales filios eius.
¶ Sed forte mirum apparet, qũo fieri id potuerit aut poſſit, præſertim cum tpe illo Abrahã
obierit, & carnales filij ex carnali ſemine propagenf, nihilominus deus cuius poteſtas eſt pe
nitus infinita, hoc pluribus modis pt. Primo, qm̃ vnũ exiſtẽs in aliud ſubſiſtẽs, trãſſubſtãtian Dan. 7
do pt conuertere, ſicut quotidie peragit in altari, ſicq; lapides in Iudæos tunc, ſeu nũc exiſten-
tes conuerte quiuit & valet. Inſuper potuit Abrahã ſuſcitare, & lapides in ſemen eiut conuer-
tere, & hoc pluribus modis, ſed de iſto prætèribo, quia ad curioſitatem potius q̃ deuotionem
pertinere videf. Porro quoad ſcd̃m ſenſum deus verba Iohãnis impleuit, quãdo per Apoſto-
loꝝ pdicationẽ innumerabiles in toto mũdo gentiles cõuertit, quemadmodũ Eſaias in libro
ſuo admirãs & gratulans ait ad eum: Ecce gentem quã neſciebas, vocabis & Gẽtes quæ non Eſa. 55
cognouerũt te, ad te currẽt. Per Zachariã quoq; cũ vnigenitus dei de ſua incarnatõe dixiſſet
Lauda & lætare filia Syon, quia ecce ego venio & habitabo in medio tui adiecit, Et applica- Zacha. 2.
buntur

bunt gentes multæ ad dñm in die illo, & erũt mihi in populũ, de qbus ad Galatas Apoſtolus: D
Gala.3. Qui (inqt) ex fide ſunt, hi filij ſicut Abrahæ. De carnalibus vero ĩcredulisq́ꝫ Iudæis, in Apoca
Apoca.3 lypſi inducit: Dicunt ſe Iudęos eſſe, & nõ ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ. ¶ Conſequẽter aliã
cauſam adducit, cur de generis nobilitate ſe iactare nõ debeãt. ⌊Iam eñi ſecuris ad radicẽ ar- »
boris poſita eſt.⌋ Quidã per ſecurim intelligunt, mortẽ ſeu mortis ſententiã quæ hominem »
de pſenti vita pſcindit, per radicẽ aũt intelligũt Adam, à quo totũ genus humanũ vel Abrahã
à quo plebs Iudæorꝫ velut à radice exorta eſt, per arborẽ vero intelligũt genus humanum,
vel Iſraeliticã plebẽ. Quãdo aũt Iohãnes hæc dixit, tam Adam q̃ Abrahã per mortẽ erãt de
hac vita ſublati. Per hoc patuit poſteros eorꝫ ſimiliter eſſe tollendos, citoq́ꝫ morituros, ſecũ
1.Para.29 dum illud: Dies noſtri quaſi vmbra ſup terrã, & nulla eſt mora. Alij p ſecurim intelligũt rigo
rem diuinæ æquitatis, p ſecurim perſonã ſeu vicem cuiuſlibet hominis, per radicem homi-
nis fundamentũ ſeu firmitatẽ, vt ſit ſenſus: ꝙ rigor ſeu vltio diuinæ iuſtitiæ, poſita eſt, ſeu im
minet homini pctõri, vt funditus eũ diſperdat ac dãnet, niſi pœniteat, quemadmodũ in Ec-
Eccleſia.2 cleſiaſtico legit: Niſi pœnitentiã egerimus, incidemus in manus dei, & non in manus hoĩm.
Deute.5 Et in Deuteronomio: Ait dñs deus, ipſe eſt deus fortis, reddens odiẽtibus ſe ſtatim, ita vt diſ-
perdat eos & vltra nõ differat, protinus reſtituẽs eis quod merent. Iterꝫ per radicẽ intelligi pt
natiuitas hominis, p ſecurim trãſitus vitæ præſentis à natiuitate incipiẽs, p arborem homo.
Itaq; ſecuris ad radicẽ arboris eſt poſita, quoniã à natiuitatis exordio homo ad mortis occa
ſum tendit continuo. Siquidem nox quaſi vnus carpẽtator vnã vitæ præſcindit medietatem
Eccle.11 dieſq́ꝫ aliã, & tandem neceſſe eſt hominẽ velut arborẽ cadere, & vtiq; ſicut Salomon ait: Si
ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocunq; loco ceciderit ibi erit, hoc eſt, E
dum homo moriẽdo defecerit atq; trãſierit ad regnũ cœlorꝫ quod p auſtrũ, in quo calor ſe-
cularis eſt fortior. Vel ad infernum qui aquilonis nomine deſignatur, quia ibidem frigus in-
Bernardus tenſius eſt, in altero horũ locorꝫ ęternaliter pmanebit. Hinc ait Bernardus: Si vis ſcire quo ca
ſura ſit arbor, ramos aſcende, & quo ponderoſior ramorꝫ eſt copia, illuc caſurã non dubites.
Rami arboris ſunt deſideria hominis, in quo ſi carnalia deſideria præponderent, ad inferos
Origenes cadet, ſi ſpiritualia, ad cœlos volabit. ¶ Poſtremo (ſcdm Origenẽ & Cyrillum) ſanctus prę-
Cyrillus. curſor prædictis verbis prophetauit populo Iudæorꝫ de propinquo imminere interitũ, ca-
ptiuitatẽ, diſperſionẽ, & damnationẽ, propter eorꝫ infidelitatẽ, atq; duritiã, ex quibus ver-
bis cõminatorijs infert Iohãnes. ⌊Omnis ergo arbor⌋ Hoc eſt, quicũq; homo viator ratiõe »
vtens ⌊quæ nõ fecerit fructũ bonũ (.i. actũ virtuoſum & meritoriũ ſi aſſit facultas) excidet⌋ »
hoc eſt, ab electorꝫ conſortio auellet, atq; in hora mortis tollet, ⌊& in ignem⌋ æternæ dãna
Pſal.139 tionis, ⌊mittetur⌋ ſicut de reprobis ait Pſalmiſta: In ignẽ deijcies eos in miſerijs nõ ſubſiſtẽt »
Iohan.15 Chriſtus quoq; in Iohãne loquit: Si qs in me non mãſerit, mittet foras ſicut palmes & areſcet
& colligẽt eũ & in ignem mittent & ardet. ¶ Ex his verbis oſtendit, ꝙ ſola boni omiſſio ſit
pctm̃ mortale, hoĩemq́; cõdemnet, quãdo videlicet p eam pceptũ affirmatiuũ negligit, præ-
cepta aũt affirmatiua obligãt ſemper, ſed nõ ad ſemp, ſed ad tps aptũ ac debitũ, & dum in illo
opus iuſſum omittit mortale pctm̃ eſt, ſiue de interiori ſiue de exteriori operatione accipiat.
Matth.25 Hinc in Matthæo inquit Saluator: Seruũ inutilem proijcite in tenebras exteriores. Vnde &
Chriſtus in die iudicij non phibet ſe increpaturꝫ dãnaturumq́; reprobos niſi propter bono-
Mat.25 rum omiſſionẽ, dicẽdo: Eſuriui, & nõ dediſtis mihi manducare. ¶ Deniq; hoc valde terribi- F
le eſt potiſſimum accidioſis. Nam ſi ſola omiſſio æterno igne punit, vitioſa actio quid me-
retur? Si ſterilitas condẽnat, cõtinuata impietas, fœda delectatio, affectuoſa peccati proſecu
tio, q̃ dire torquebit? Id quoq; penſandũ, ꝙ ſunt quædã arbores quæ nullũ fructũ producũt,
per quas otioſi & accidioſi ſignant, qbus Iudas Apoſtolus in ſua ait canonica. Hi ſunt in epu-
lis ſuis cõuiuantes ſine timore, arbores autũnales eradicatę, bis mortuę. Quibus cõpetit illud
Ozee: Radix eorꝫ exiccata eſt, fructũ nequaq̃ faciẽt. Et rurſus: Abijciet eos dñs deus meus, qa
Ozee.9 nõ audierũt vocẽ eius. Alię ſunt arbores fructũ faciẽtes, ſed inutilẽ p quas deſignant hypocri
Ibidem
Matth.6 tæ, de qbus loquit Chrũs: Receperũt mercedẽ ſuã. Vñ in Iob legit: Laus impiorꝫ breuis eſt,
Iob.20 & gaudiũ hypocrytæ inſtar puncti. Aliæ arbores fructũ faciũt malũ per quas notant hæreti
2.Timo.3 ci, qbus cõpetit illud Aplĩ: Impij proficiẽt in peius, errãtes & in errorẽ mittẽtes. Aliæ fructũ
Chryſoſtom⁹ proferũt bonũ, per quas virtuoſi ſignant. Circa hæc ait Chryſoſtomus elegãter cũ dr: Non
faciẽs fructũ, adijcit bonũ. Officioſum eñi hoc aial. ſ. hoĩem deus creauit, & naturalis eſt ei ex-
ercitiorꝫ inſtãtia, ociũ vero innaturale. Obeſt eñi inertia cũctis corporis mẽbris. Nulli aũt tm̃
vt animæ, ipſa nãq; cũ naturaliter ſit cõtinuo mobilis, ociari nõ patit. Quàm fructuoſa aũt fue
rit prædicatio præcurſoris mox ſubditur: ⌊Et interrogabãt eũ turbæ, dicẽtes: Quid ergo fa
ciemus?⌋ .i. Cũ tam rigoroſe nos increpaſti, & tm̃ nobis inſtet piculũ, q̃d das cõſiliũ euadẽdi »
mala quæ cõminaris? Turba hæc. ſ. vulgus, vidẽs immobilẽ æquitatẽ, rigoroſiſſimã ſanctiſſi
mamq́; vitã Iohãnis, & ꝙ in oĩbus nihil niſi eorꝫ ſalutẽ intẽderit, verbis ei⁹ credidit, atq; ex
Acto.2 eis vehementer compuncta ac territa eſt, idcirco petiuit conſilium ſicut & in Actibus: Iudæi

exver

A ex verbis Petri compuncti dixerunt Apoſtolis: Quid faciemus viri fratres? Sed Phariſæi &
Scribæ nequaq̃ ita fecerũt, nec petierunt ex corde ſalutis conſiliũ, quo patet quòd literati, &
in ſua ſcia glorianres, difficilius corrigunt, q̃ idiotæ ac ſimplices, imò ſcioli illi ac ſapientes in
oculis ſuis, frequenter irrident idiotas qui conuertunt, quemadmodũ apud Iohannẽ docto- Eſaiæ.5
res Iudæorũ dixerũt: Nunquid aliquis ex principibus credidit in eũ? ſcilicet, in Ieſum Chri- Iohan.7
ſtum, aut ex phariſæis, ſed turba hæc quæ non nouit legẽ, maledicti ſunt. ⌊ Reſpondens aũt,
dicebat illis: Qui habet duas tunicas ⌋ Hoc eſt, quodcunq; indumentũ ſuperfluum ⌊ det non
habẽti (.i. indigẽti) Et qui habet eſcas ⌋ ſuperfluas .i. quodcũq; aptũ pro alimento ſiue ſit bla
dum, ſiue panis, vel aliquid ſimile ⌊ ſimiliter ⌋ hoc eſt, quod ſibi & ſuis neceſſariũ non eſt, pau
peribus largiat. Non ſolũ charitas, ſed & ordo diligẽdi eſt in p̃cepto, vt homo ſup om̃ia dili-
gat deũ, deinde ſeip̃m, deinde proximos, ſecundũ quod maius vel minus ſibi cõiuncti ſunt, Deute.6
aut maior eſt ratio eos amãdi, ideo debet homo primo ſibijpſi neceſſaria miniſtrare, deinde Matt.22
quod ſupereſt, neceſſitati indigẽtibus cõmunicare ſecundũ quod ſibi fieri rõnabiliter vellet,
ſi in ſimili eſſet penuria. Nã & fraterna charitas hoc requirit. Deniq; verba iſta Iohãnis atten
dẽda ſunt valde, imò & formidãda ac obſeruãda. Si eñ quod neceſſitati ſuperfluit de veſtimẽ
to, cibo, & potu, atq; ſimilibus, pauperibus eſt miſericorditer impartiendũ, quid in diuino iu
dicio reſpõſuri ſunt, qui tot veſtimẽtis p̃tioſis ſeu curioſis, nõ neceſſarijs abundãt, qui tot fer-
culorũ genera ſibi quotidie parant, qui tantã ſibi pecuniã aggregant. Pauperibus vero per-
modicũ, & non niſi ſiccũ panem impendũt? Quòd ſi de patrimonio proprio, ſeu poſſeſſione
propria ſic agere tam impiũ eſt, atq; damnabile, quis eloqui queat q̃ ſacrilegũ, ac damnoſum
B conſiſtat, de patrimonio crucifixi, de bonis eccleſiæ, quę ſunt eleemoſynę paupe̾rũ, precioſa,
curioſa, ſup̃flua, veſtimẽta habere, delicate ac ſplendide epulari, paup̃ibus aut parũ, aut nihil
præſtare, præſertim cũ teſte beato Bernardo in Epiſtola ad quendã canonicũ: Quicq̃d de ta Bernardus
libus bonis vltra ſimplicẽ victum & veſtitũ tenet, furtũ eſt, ſacrilegiũ ac rapina, imò ſanctus
Hieronymus de om̃ibus generaliter dicit: Quicquid humano vſui neceſſariũ eſt, pro vna tu- Hieronymus.
nica, habendũ eſt totũ reſiduũ ſuperfluum, & pauperibus erogandũ. Aliena eñ rapere cõuin
citur, qui ſuperflua retinere probat. Ambroſius quoq; & Baſilius aſſerũt veſtẽ, pecuniam, cal Ambroſius.
ciamentũ, & alimentũ, quæ tibi ſuperfluũt, nec tum pauperibus tribuunt iniuſte, & velut fur Baſilius
to aut vi ablata poſſideri, nec poſſidẽtis eſſe, ſed egenorũ. ¶ Præterea finis corporaliũ bono-
rum eſt, bonũ ſpirituale, præſertim vera felicitas vel ſaltẽ profectus in dei obſequio, atq; vir
tutibus animæ, prout diuina lex præcipit. Bonitas aũt mediorũ ad finẽ, ex ip̃o ſine attendit,
ſicut medicina in tm̃ eſt vtilis, in quantũ confert ad ſanitatẽ, quã ſi impediret, mala, ſuperflua
& inutilis iudicaret. In tantũ ergo bona corporalia, vt veſtis, cibus, ac alia reputãda ſunt lici-
ta, bona, atq; vtilia, in quantũ proficua ſunt ad ſpiritualem profectũ, ad dei obſequiũ, ad vitã
æternam, à quibus vtriq; ſpiritualibus bonis, abundantia corporalium impedit, potiſſimũ
ſi quis eis plus vtat quàm expedit, ad hoc quòd anima deo deſeruiat, & eius præcepta cuſtodi
at. Ideo quòd neceſſitati ſuperfluit, egentibus dandũ eſt, ſicut Apoſtolus loquit: Habẽtes vi- Lucæ.11.
ctum, & quibus tegamur, his contenti ſimus. In Prouerbijs quoq; Salomon ait: Tribue tm̃ 1.Cor.6
victui meo neceſſaria. Hinc ait Gregorius: Quoniã tunica magis neceſſaria eſt q̃ palliũ, ad Prouerbio.30
fructũ dignũ pœniæ p̃tinet, vt nõ ſolũ exteriora quæq;, ſed etiã valde nobis neceſſaria.i. vti- Gregorius
C lia diuidere cũ proximis debeamus, videlicet tunicã qua veſtimur, & eſcã qua ſuſtentamur.
Quia eñ in lege ſcriptũ eſt: Diliges proximũ tuũ ſicut teip̃m, minus proximũ amare cõuin- Matt.22
cit, qui nõ adeo in neceſſitate illius etiã ea quæ ſibi neceſſaria ſunt, partit. Quibus verbis con- Luc.10
cordans Baſilius. Ex his (inquit) docemur q̃ ex omni quod affluit ſupra proprij victus neceſſi Gala.5
tatem, tenemur erogare illi, qui non habet, propter deum, qui quæcũq; poſſidemus, largitus
eſt. Vnde Tobias inquit: Quõ potueris ita eſto miſericors. Si multũ tibi fuerit, abundãter tri Tobię.4
bue, ſi parum tibi fuerit etiam exiguũ libenter impartiri ſtude. ⌊ Venerũt aũt & publicani, vt Beda.
baptizarent. ⌋ à Iohanne. Publicani ſcd̃m Bedã dicunt vectigaliũ ſiue rerũ publicarũ exacto
res vel conductores. Item, qui p̃ negotia lucra ſeculi huius ſectant, ſicq; publicani vocati ſunt
quia de rebus ad rempublicam pertinentibus ſe intromiſerunt, quorum multi ad prædicatio
nem Iohannis ſe emendauerũt. Propter quod apud Matthæum: Chriſtus principibus ſacer- Matt.21
dotum & phariſæis locutus eſt: Publicani & meretrices præcedent vos in regnum dei, quia
crediderunt ei, puta Iohanni ⌊ & dixerũt: Magiſter, quid faciemus? ⌋ Non dixerũt, quid ſcie
mus, ſed quid faciemus, quia nõ auditores, ſed factores legis iuſti ſunt apud deũ, & ſcia ſine vi Roma.2
ta virtutũ, obeſt magis q̃ prodeſt. E contrario faciũt multi maxime clerici, q̃rũt eñ: quõ hoc
aut illud intelligemus, quõ arguemus? ⌊ Et dixit ad eos: Nihil amplius q̃ conſtitutũ eſt vobis
faciatis. ⌋ Hoc eſt: Non plus exigatis quàm præfixum eſt vobis à iure, ſeu dñis quorum tri-
buta leuatis. Hoc ideo dicit, quoniam tales ſolent plura exigere quàm iuſſum eſt eis, vt quod
amplius leuant, eis clam maneat. ¶ Denique nullus noſtrum legem ſibi præſtitutam ſeu me-
tas ſuæ poteſtatis, vel officij tranſgredi debet, ne præſumptionis ſit reus maleq; audax, ſed
quod ſi

Prouerb 22 quod ſibi incumbit, obſeruet, nec aliena inuadat, iuxta illud Prouerbioꝝ: Ne tranſgrediaris D
Deute.19 terminos antiquos, quos poſuerũt patres tui. In Deuteronomio quoq; ſcriptũ eſt: Non trãſ-
Iob.24 feres terminos quos fixerunt priores in poſſeſſione tua. Quo contra in libro Iob de violen-
tibus aſſerit. Alij terminos tranſtulerunt. ⌊Interrrogabant aũt eum & milites⌋ Qui ſub Ro- »
manoꝝ Imperio militabant, ac rempublicam & patriam defendebant ⌊dicentes: Quid facie »
Origenes mus & nos?⌋ Scđm Origenem tres fuerunt ordines interrogantium Iohannem: Vnus tur- »
baꝝ. Secũdus publicanoꝝ. Tertius militũ. Iohannes aũt cuilibet ordini proportionatũ dedit
reſponſum ⌊Et ait illis: Neminem concutiatis⌋ opprimendo, corpaliter affligendo, iniuſte »
terrendo, ⌊neq; calumniã⌋ .i. fraudulenter iniuriã faciatis, innocentes in cauſam trahendo, »
ſeu quempiã mendaciter accuſando. ⌊Et contenti eſtote ſtipendijs veſtris⌋ .i. mercede ſeu »
retributione vobis ab imperatore vel vicarijs eius ꝑfixa pro exercitijs militiæ, q̃bus pro de-
Auguſtinus fenſiõe reipublicæ laboratis, nec vltra quicq̃ ab aliquo extorqueatis. Porro (ſcđm Auguſtinũ
contra Fauſtũ manichæum) ſciebat Iohãnes eos qui militabãt non eſſe homicidas, ſed mini-
ſtros legis, non vltores iniuriaꝝ ſuaꝝ, ſed ſalutis publicæ defenſores alioquin reſpõderet eis.
Abijcite militiã, militiã iſtã deſerite, neminẽ ꝑcutite, vulnerate, proſternite. ¶ Pręterea põ-
deranda eſt ſapientiſſimi præcurſoris diſcretio, quomodo cuilibet ad ſe accedenti, ſcđm illi-
us capacitatẽ diſpoſitionemq; loquit. Siquidem publicanos ac milites qui maioribus ſolent vi
tijs implicari q̃ vulgus, primo à malis coercet, & facilia eis proponit ꝓcepta, docens eos pri-
mo recedere à peccatis illis, ad quæ proniores eſſe noſcunt, vt eos ſic paulatim etiã ad bona
Chryſoſtom⁹. agenda, ſuaq; alijs misericorditer cõmunicanda induceret. Hinc dicit Chryſoſtomus: Vole-
bat Iohannes publicanos & milites ad maiorem ꝑfectionẽ traducere, ſed qm̃ nondũ erãt ad E
illam idonei, minora proponit, ne ſi maiora proferret, nõ illis intenderẽt, & his etiã priuarent.
Eſa.42 Hanc diſcretionem ſequamur, & iuxta Eſaiæ oraculum, calamũ quaſſatum non conteramus,
Roma.15 nec linum fumigãs extinguamus, ſicq; implebimus illud Apoſtoli: Debemus nos firmiores
Eccl.29 imbecillitates infirmoꝝ portare, & non nobis placere, hoc eſt, quod alibi legitur: Recupera
proximũ tuum. ⌊Exiſtimante aũt populo & cogitantibus omnibus,⌋ ad baptiſmũ Iohãnis »
venientibus. imò & alijs multis ⌊de Iohanne (pro an) forte ipſe eſſet Chriſtus⌋ ad quod opinã »
Lucæ.1. dum inducebant ex conſideratione mirabilium quæ circa eius cõceptionẽ & natiuitatem ac
Ibidem ciderant, quia de ſenibus ac ſterili matre angelo ꝓnuntiãte fuit exortus, & quia tam ſtrictiſſi-
me atq; ſanctiſſime vixit. item propter ꝑdicationis eius excellentiã, ac baptiſmatis nouitatẽ
Lucæ 2 & quoniam de generoſa ſtirpe deſcendit, ſcilicet ſacerdotali, quæ regiæ tribui communiter
Matth.2 fuit admixta. Item, quia tunc apud Iudæos fuit publica fama de Chriſti aduẽtu iam facto pro
pter verba Symeonis & Annæ atq; Magoꝝ & propter Herodis tyrãnidem in infantes, quo
rum omniũ memoria iam renouabat. Primo adhuc multi vixerunt, qui illa audierãt ſiue cõ-
ſpexerant. Hæc in tantũ mouerũt Iudæos, ꝙ etiam principaliores de Hieruſalem miſerũt ſa-
Iohan.1 cerdotes & Leuitas ad Iohannem, vt interrogarent eum. Tu quis es, ſicut in Iohanne habet:
⌊Reſpondit Iohãnes, dicẽs omnibus.⌋ Secreta nãq; cordis illoꝝ ſpiritu ſancto reuelante co- »
gnouit. Vel quòd homines talia de ipſo opinarent ex præfatoꝝ legatoꝝ interrogatione co-
gnouit, ſeu aliunde percepit ſeu perpẽdit. ⌊Ego quidem baptizo vos in aqua⌋ Hoc eſt, cor »
pora veſtra materiali elemento intingo, mentes autem veſtras directe non purgo, nec donis
gratiæ orno ⌊venit autẽ fortior me poſt me⌋ id eſt, Chriſtus poſt me per natiuitatem ex vir »
gine matre mundũ iſtum intrauit, iamq; in proximo eſt vt poſt hãc meam manifeſtationem F
ipſe vobis omnibus manifeſtet, per meam teſtificationem ac demõſtrationem, & p propriam
Mat. 28 eius ꝑdicationem atq; miracula, qui ſcđm ſuam diuinitatẽ eſt fortior me infinite, tãquàm de-
us omnipotens, cuius immenſa poteſtas, ſecũdum aſſumptam quoq; ipſius humanitatẽ, data
Iohan.3. eſt ei omnis poteſtas in cœlo & in terra, maiorq; fuit & eſt virtus, dignitas, & perfectio eius, q̃
omniũ creaturaꝝ pariter acceptarum, quia nõ ad menſurã datus eſt ei ſpiritus, & quoniam
humanitas eius perſonali ſeu hypoſtatica vnione vnita eſt, ita quòd in eodem eſſe in quo ver
Matth.3 bum patris æternaliter eſt ſubſiſtens, ipſa quoque à principio incarnationis ſubſiſtat, ⌊cuius »
nũ ſum dignus ſoluere corrigiam calciamentoꝝ eius⌋ ¶ Ad literam loquebat ſanctus Iohan »
nes iuxta communẽ modũ loquendi, quo aliquis volens ſe alteri maximè humiliare, aſſerit
ſe indignum ferre ſeu diſſligare calceos eius. Vnde glorioſus humiliſq; Baptiſta, quantum ſe
Chriſto inferiorẽ ſenſerit plene effari nõ valẽs protulit verba hęc. In quo profundiſſima eius
patet humilitas, quia cum talis ac tantus ab omnibus reputaret, non erubuit ſe tm̃ publice corã
omnibus deprimere, humiliare, ac minorare. Vnde clareſcit, ꝙ reputatione, reuerẽtia, ac lau
dibus hominũ nullatenus flectebat. At vero indignum ſe ꝓhibet ad ſoluẽdum corrigiam cal
ciamentoꝝ Chriſti, conſiderando ſe ſcđm naturalia tm̃, & quo ad id quod habuit à ſeipſo.
Itemq; loquẽdo de dignitate abſoluta, qua aliquis dicit ad aliquid dignus ſimpliciter. Inquã-
tum vero plenus fuit tot chariſmatibus ſpũs ſancti, & mouebat in omnibus ab eodem, dignus
fuit mereri etiã vitã æternã: pręſertim loquẽdo de dignitate proportionis, vtpote ſecũdum
modum

A modũ poſſibilitatis humanæ, ſecundũ quẽ modũ deuotus ſacerdos dignus eſt corpus & ſan-
guinẽ Chriſti cõſecrare ac ſumere, alioqui cõmunicandũ nõ eſſet, cũ dicat Aplus: Qui man-
ducat & bibit indigne, iudiciũ ſibi mãducat & bibit. Rurſus verba Iohãnis intelligenda non 1. Cor. 11.
ſunt quaſi Chrũs vſus ſit calciamẽtis, cũ & diſcipulis quos miſit ad prædicandũ prohibuerit
ea. Ipſe aũt cœpit facere & docere, idcirco (vt dictũ eſt) verbũ Iohãnis ſecundũ morem ge-
neralis prouerbij eſt ſumendũ. In tali nanq; ſermone, ſenſus literalis eſt, nõ ſemꝑ ille qui im-
mediate per verba ſignat̃, ſed interdũ q per ſimilitudinẽ inſinuat̃, aut per res verbis expreſſas
ſignificatur, vt cum in Hieremia & Ezechiele aſſeritur: Qui comederit vuam acerbam, ob- Hiere. 31
ſtupeſcent dentes eius. Poſtremo, verba hæc à Gregorio & Beda myſtice exponunt̃, intelli- Ezech. 18
gendo ꝑ calciamẽta Chr̃i eius humanitatẽ, qua verbi ꝑſona induta eſt ꝑ pedẽ, diuinitatẽ: ꝑ Gregorius
corrigiã vero hypoſtaticã vnionẽ hũanitatis cũ verbo: ſicq; Iohãnes inſinuat ſe inidoneũ at Beda.
" q; indignũ hãc vnionẽ plene exponere, q̃ & angelicæ mẽtis capacitatẽ trãſcẽdit, ⌊Ipſe vos
" baptizabit in ſpũ ſctõ & igni.⌋ In Iohãne habet̃, ꝙ Ieſus nõ baptizauit, ſed diſcipuli eiꝰ. Ita Iohã. 4
q; ſenſus eſt, Ipſe Chr̃s baptizabit vos ꝑ ſuos diſcipulos, ita ꝙ erit pricipalis baptizator. Rur
ſus Chr̃s baptizauit, i. intus à culpa aĩam lauit, in ſpũ ſctõ. i. virtute & gr̃a ſpũs ſcti, vel grãm
ſpũs ſctĩ inſundẽdo, ꝑ quã culpa aufert̃ & aĩa decorat̃, imò ſic trinitas tota ſeu Chr̃s vt deus ba
ptizat, ſed & diſcipuli Chriſti & ſacerdotes eccleſiæ vſq; in ꝑſens baptizãt in ſpũ ſctõ, vide-
licet virtute & gr̃a ſpũs, tanq̃ inſtrumẽtales baptizatores, mũdatoresq; baptizatoꝝ inſtru-
mentalr̃, cooperãtes ad ſctĩ ſpũs infuſionẽ, culpæ deletionẽ, & aĩæ iuſtificationẽ. Nõ aũt da-
tur baptiſmus in ſpũ ſctõ, q̃ſi in forma baptiſmi ſufficiat exprimere ſpm̃ ſanctũ, imò ſic datur,
In noĩe pr̃is & filij & ſpũs ſancti. ¶Sed cũ apud Iohannẽ dicat ſaluator: Niſi qs renatus fuerit
B ex aqua & ſpũ ſancto, nõ ꝑt introire in regnũ dei, cur ait ꝑcurſor, baptizabit vos ſpũ ſancto Iohan. 3
& igni, & nõ potius ſpũ ſancto & aqua, cũ aliud non ſit renaſci prout ibi accipit̃, q̃ baptizari?
Et reſpondendũ, ꝙ ꝑcurſor nõ exprimi[illegible] qm̃ intendit aſſignare differentiã ſui baptiſ-
mi, qui fiebat in aqua, à baptiſmate Chri[illegible] excellentia[illegible] baptiſmatis Chriſti, idcirco nõ
nominat elementũ in quo fiebat. Vnde & [illegible] ſumit pro ſo[illegible] ig[illegible] ma[illegible] ſecun
dum Hieronymũ per ignẽ intelligit ſpm̃ ſanct[illegible] ignit ſeu charita[illegible] ente[illegible] nat Hieronymus.
ſicq; coniunctio, &, tenetur expoſitiue. Chr[illegible] ſoſto[illegible]us & Beda per [illegible] ellig[illegible] ri-
onis & tribulationis feruorẽ ſeu acerbitatem, quibus electi in hac vita [illegible] nt, di[illegible] o Chryſoſt.
Quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœloru[illegible] dam p[illegible] em Beda.
charitatis feruorem intelligunt, ad quem ordinatur Chriſti baptiſmus. C[illegible] ritas eni[illegible] operit Act. 14
multitudinem peccatorum, & tanquã optimus ignis conſumit vitiorum rubiginem. Sunt
qui per ignem intelligunt ſenſibile atq; viſibile ſignum, in quo ſpũs ſanctus frequenter daba- Iacobi. 5
tur baptizatis in primitiua eccleſia, vt apoſtolis in igneis linguis, prout in actibus Apoſtolo-
rum de hoc plura leguntur. Poſtremo nonnulli per ignem intelligũt purgatorij pœnam, in Act. 2
qua poſt hanc vitam purgantur qui cum reatu diſcedunt, quemadmodum Corinthijs ſcribit Act. 10
Apoſtolus: Vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Et iteꝝ de purgando loquens: Ipſe Act. 19
" (inquit) ſaluus erit, ſic tamen, quaſi per ignem, ⌊cuius ventilabrũ in manu eius.⌋ Per ventila 1. Cor. 3
brum, quod eſt inſtrumẽtum quo blada purgãtur paleas abijciendo, ſignificatur iuſtũ Chriſti
iudicium, ſeu iudicãdi poteſtas atq; ſententia, quæ eſt in manu, id eſt in actu ſeu exequutio-
ne ſuæ iuſtitiæ, vel in poteſtate ac promptitudine eius, quemadmodũ apud Iohannẽ Chrũs Iohan. 5
inquit: Pater omne iudicium dedit ſilio, & iudicium iſtud cõperit Chriſto ſecundũ quod de-
us eſt ꝑ authoritatem primã ac principalẽ, ſed ſecundũ formã ſerui aſſumptã cõuenit ei vt in-
C ſtrumẽtaliter exequẽti ac iudici cõſtituto, quemadmodũ in actibus Aploꝝ Petrus teſtat̃: Ip- Phil. 2
" ſe eſt qui cõſtitutus eſt à deo iudex viuoꝝ & mortuoꝝ, ⌊& ꝑmundabit (.i. ꝑfecte purgabit) Act. 10.
" areã ſuã⌋.i. militãtẽ eccleſiã, in qua nũc ſimul miſcent̃ electi ac reprobi, ſicut in area ſimul po als, purgabis
nunt̃ frumentũ & palea. Vnde & ſynagogæ loquit̃ Eſaias: Tritura mea & filia areæ meę, quę
audiui à dño, nũciaui tibi. Hanc ꝑmundationẽ faciet Chrũs plene in die nouiſſimo, quãdo lo Eſa. 21.
co & ꝑmio ſeperabũtur boni & mali, q̃n etiã electi qui tũc aliquid purgandum habebunt, in Mat. 25
igne conflagrationis purgandi dicuntur, ſaltem illi qui tunc viui reperientur atq; in illo igne
morientur & cum alijs reſuſcitabuntur. ¶Quotidie demum purgat deus hãc aream tripliciter.
ter. Primo, dum per eccleſiaſticam cenſuram quidam de eccleſia ſacerdotali caſtigatione eij
ciuntur. Secũdo, dum impij de hac vita tollũtur. Tertio, dũ electi in vita ꝑſenti ꝑ aduerſa ac
" alijs modis à ſuis emũdant̃ peccatis, ⌊& cõgregabit triticũ⌋.i. electos & virtuoſos, ſolidosq;
" fructus eoꝝ, ⌊in horreũ ſuũ⌋.i. cœleſte ſuſceptaculũ beatoꝝ. ⌊Paleas autem,⌋ id eſt repro-
bos, mente inanes, inſtabiles, omniq; paſſionũ ſeu cõcupiſcentiaꝝ ac vitioꝝ impulſu volubi
" les, ⌊cõburet⌋.i. incendet ac puniet, nõ conſumet, ⌊igne inextinguibili,⌋ inſernali & æter-
nali, de quo in fine dicturus eſt impijs: Ite maledicti in ignem æternũ, de quo ſcriptum eſt in Mat. 25
Eſaia: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Et Iudith: Dominus
oĩpotẽs iudicabit in eis, in die iudicij viſitabit illos. Dabit eñi ignẽ & vermes in carnẽ eoꝝ Eſa. 66
Iudi. 16

a vt vrãt

CAP. III. vt vrant & ſentiant vſq; in ſempiternũ. In Iob quoq; de trãſgreſſione aſſeritur: Luet (inqui- D
Iob. 20. ens) quæ fecit om̃ia, nec tñ cõſumetur, iuxta multitudinem adinuentionũ ſuarꝫ ſic & ſuſtine-
bit. O q̃ inſenſati, cæci & crudi mẽte ſunt infeliciſſimi amatores ſeculi huius, q̃bus iſta non ſa
piunt, nec terrorẽ incutiũt, ideo delectãt eos carnalia & caduca, atq; cũ gaudio currũt ad in-
Albert⁹. feros. Deniq; (teſte Alberto ſuper Apocalypſim) damnati nõ tm̃ affligẽtur corpore ab igne
inferni, quãtũ mẽte apꝓhẽdẽdo ſe æternaliter in pœnis mãſuros. ¶ Sed cũ tã variæ ſint pœ-
Pſal. 10. næ prauorꝫ, vt dicat pſalmiſta: Pluet ſuper peccatores laqueos, ignis, ſulphur, & ſpũs procel
larum, pars calicis eorꝫ, cur de ſolo igne inducit mentionẽ Iohãnes? Et reſpondẽdũ, ꝙ ideo,
quoniam ignis punitio inter corꝑalia afflictiua eſt grauior, ſed & nomine ignis quæcũq; ma-
gna pœna ſolet intelligi. Præterea, ò miſeri filij fallaciſſimi mũdi, proprijs vitijs penitus excæ
cati, cur de carnis nobilitate, de tẽporaliũ affluentia, de ſeculari potẽtia, de iniquis factis, ſu-
perbitis, gloriamini, voſq; iactatis? Cur paupes & deuotos deſpicitis, cũ ſacratiſſimus Chr̃i
Baptiſta vos comparet paleis illoſq; tritico, imò & Hieremias propheta: vos cũ illis cõputa-
Hiere. 23 ri & eſſe indigniſſimos reputans ait: Quid paleis ad triticũ? ⌊ Multa quidẽ & alia exhortans »
euangelizabat populo ⌋ id eſt præterea q̃ dicta ſunt beatus Iohãnes alia quoq; q̃ plurima do- »
cumenta & hortamẽta propoſuit populo, q̃rꝫ vnũ hoc eſt, quod in Matthæo fertur dixiſſe.
Matt. 3. Pœnitẽtiã agite, appropinquabit em̃ regnũ cœlorꝫ. Itaq; ſicut de Chr̃o ſcriptum eſt, quòd
Iohan. vlt. multa alia fecit q̃ ſcripta nõ ſunt, ſic de ꝓcurſore eius hic legit, ꝙ multa ſalutaria verba popu-
lo ꝓdicauit, q̃ nõ ſunt in ſcriptis redacta. ⌊ Herodes aũt tetrarcha ⌋ .i. Herodes Antipas filius »
Herodis regis ſub q̃ natus eſt Chr̃s, q Antipas, cur tetrarcha nõ rex vocet, ſupius dictum eſt
Marc. 6 ⌊ cum corriperet ab illo ⌋ videlicet Iohãne Baptiſta ⌊ de Herodiade vxore fratris ſui ⌋ .i. de »
hoc ꝙ Philippi fratris ſui vxorẽ noĩe Herodiadẽ filiã Arethe regis Arabũ duxit in cõiugem,
fratre eius viuẽte, filiãq; ex Herodiade ipſa habẽte, ſicq; adulteriũ cõmiſit Herodes atq; inceſ
Deute. 25. ſtũ, qa ſcd̃m legẽ nõ licuit vxorẽ fratris accipere niſi illo defuncto abſq; prole ⌊ & de om̃ibus E
malis q̃ fecit Herodes ⌋ qa nõ dubiũ, quin & multa alia grauia cõmiſerit ſcelera, qui ꝓfatũ fa-
cinus tã enorme cõmittere & cõtinuare nõ formidauit. Nã & vnũ pct̃m mortale, ſuo põde-
re trahit ad aliud, & q̃ enormius fuerit, eo ad grauiora inducit. Facit em̃ hominem à deo plus
deſeri, cuius auxilio, homo priuatus in profundũ labit vitiorꝫ, fitq; inſenſibilis mente ad ea q̃
dei ſunt & vere ſalutis, ita ꝙ propria pericula nõ aduertit ⌊ adiecit & hoc malũ ⌋ q̃d ſequitur »
⌊ ſup om̃ia ⌋ cætera ſua peccata q̃bus addidit iſtud, quaſi illa nõ ſuffeciſſent, vel adiecit & hoc »
ſup om̃ia .i. pct̃m iſtud cæteris grauius ⌊ & incluſit Iohãnẽ in carcerẽ ⌋ q̃re & q̃uo fecerit hoc »
Mat. 14 & q̃liter decollauit Iohãnẽ plene deſcribit Matthæ⁹ & Marcus. Vñ Lucas ſciẽs hoc ſatis de-
Marci. 6. ſcriptũ recte dimiſit, atq; ad Chriſti geſta ac documẽta euoluẽda feſtinat.

¶ Proſecutio expoſitiõis capituli huius. Factũ eſt cũ baptizaret. Articulus IX.

FActũ eſt aũt cũ baptizaret om̃is populus ⌋ Paulo ante oſtẽdit Euãgeliſta q̃uo teſtifi- »
catione Iohannis declaratus eſt Chr̃s hominibus, nũc deſcribit q̃uo teſtimonio dei
patris & deſcenſu ſpũs ſancti fit manifeſtatus. Itaq; cũ à Iohãne baptizaret oĩs popu
lus, id eſt, quidã de quolibet genere Iudæorꝫ, ꝓſertim virilis ſexus. Nõ em̃ ꝑſonæ fœ
minei ſexus ab ipſo baptizatæ legũtur ⌊ & Ieſu baptizato ⌋ à Iohãne, q̃d q̃uo factũ ſit, Mat- »
Matt. 3. thæus & Marcus plenius recitãt, vt ibi patet ac requirendũ eſt ⌊ & orante ⌋ ꝙ Ieſus ſuſcepto »
Marc. 1. baptiſmo ſtatim orauit, alij Euãgeliſtæ non ſcribunt. ¶ Orauit itaq; Chriſtus non ob ſui indi
gẽtiam, quia ſecundum humanitatem iam cõfirmatus fuit in bono, & quo ad ſuperiorẽ ani-
mæ partem beatifice fruens deo, ſed ad noſtram inſtructionem, & ad noſtram ſubuẽtionem
imo pro noſtra ſalute, quanq̃ Chriſtus aliquando oraſſe dicatur pro corꝑis ſui glorificatio-
ne, accidentaliq; præmio. Itaq; ſumpto baptiſmo orauit ſaluator. Primo, ad innuendũ, quòd F
preces noſtræ non ſunt deo acceptæ & meritoriæ, niſi à peccatis mortalibus ſimus immunes
& charitate ac gratia decorati. Chritas nãq; vita eſt animæ, ſine qua nec anima, nec actio e-
ius ſpiritualiter viua eſt, deoq; placita. Ideo dicit apoſtolus: Si charitatem non habeam nihil
1. Cor. 13 ſum, ideo oportet primo à ſordibus vitiorꝫ lauari. Vnde cũ dñs ꝑ Eſaiam dixiſſet. Cum mul
Eſaie. 1 tiplicaueritis orationes, non exaudiam, adiecit. Lauamini, mũdi eſtote. Secũdo, ad innuẽdũ,
ꝙ gratia in baptiſmo, alijſq; ſacramẽtis adepta, ꝑ orationes continuas indiget cuſtodiri, ne
per culpã tollatur. Tertio, ad innuẽdum, ꝙ in ſacramẽtorꝫ ſuſceptiõe, & ſtatim poſt hoc ele
uanda eſt mens ad deũ, oratione ſeu gratiarũ actione. Orauit itaq; Chr̃s, vt merito ſuæ ba-
ptizationis ſpiritualiter mũdaremur. Chriſtus aũt in mũdo cõuerſans & cõprehenſor quo-
dammodo fuit ſecũdum ꝙ homo & viator. Cõprehenſor quidẽ quantũ ad ſuperiores & in-
tellectuales animæ ſuæ vires, ꝑ comparationẽ earꝫ ad increatũ obiectũ, videlicet æternã ve-
ritatẽ, ſummãq; bonitatẽ, viator aũt, quãtũ ad inferiores animæ vires, vel etiã quãtũ ad ſupe
riores vires ꝑ cõparationẽ earꝫ ad eſſentiã aĩæ, in qua radicatæ fuerũt, itẽq; ꝑ cõparationem
earꝫ ad obiectũ creatũ, ſic nãq; paſſibilis fuit Chr̃s, etiã q̃ ad vires ſupiores aliq̃ mõ, videlicet
rõne ſubiecti earꝫ. Chr̃o ergo homini in quãtũ fuit cõprehẽſor, cõpetebat orare pro alijs, ſed
vt via-

A vt viator, orauit vtiq; & pro ſe. ¶Cur aũt voluerit Chrs baptizari, & quæ fuit forma baptiſ- Chriſtus cur baptizatus.
mi Iohãnis, itẽ an baptizati baptiſmo Iohãnis erãt rebaptizandi, de octo q̃q; generibus ba-
ptiſmatis ſcd̃m Damaſcenũ, & de quinq; gñibus baptiſmatis ſcd̃m Gregoriũ Nazanzenũ,
hoc loco prętereo, qm̃ ſup Matthæũ, inde loquutus ſum. ¶Pręterea q̃ri hic põt, q̃d ibi nõ teti-
gi, an. ſ. Iohãnes ſub eadẽ forma verboꝝ baptizauit Chriſtũ, qua alios. De hoc nihil inueni
cõſcriptũ, & arbitror, ꝙ ſicut oĩno alia fuit ratio baptizatiõis Chr̃i q̃ alioꝝ: ſic in baptizatio-
ne Chr̃i Iohãnes vſus nõ ſit cõi forma baptiſmatis, q̃ fuit ſcd̃m doctores. Ego te baptizo in
noĩe venturi. Vnde in actis Paulus teſtat: Iohãnes baptizabat populũ, dicẽs, in eũ qui ventu- Actorum. 19.
rus eſſet vt crederent, hoc eſt in Ieſum. Hinc acceptio baptiſmi Iohãnis dicit fuiſſe proteſta-
tio credendi in Chriſtũ. Vnde patet, ꝙ talis forma ad Chriſtũ non cõgruebat ſaltem vniuo-
ce. Inſup ſub qua forma verboꝝ baptizauerit Chriſtũ: vel, an ſine forma verboꝝ baptizaue
" rit, puto incertũ, ⌊apertũ eſt cœlũ,⌋ nõ reali aptione, ſciſſione ſeu diuiſione cœleſtiũ corpo
rũ, q̃ incorruptibilia affirmant, ſed p apparentiã quãdã, qm̃ tantus deſup ſplẽdor ſup Chr̃m
apparuit & deſcẽdit, vt cœlũ videret apertũ ſeu reſeratum, ſicut & tpe fulguris magni appa- Pſal. 113
ret. Ruſus cũ deus in cœlis habitare & eſſe dicat, tũc cœlũ aperiri narrat, dum deus per ſubie Cęlũ qñ apertũ
ctam creaturã deſcendit & apparet hoĩbus, nouo modo operãs circa eos, quemadmodũ in
" Chriſti baptiſmo accidiſſe, mox ſubdit, ⌊& deſcẽdit ſpũs ſanctus corporali ſpecie ſicut colũ
" ba in ipm̃.⌋ Itaq; ſpũs ſanctus ver⁹, incõmutabilis & ĩcircũſcriptibilis deus, ſcd̃m ſe ſeu ĩ ꝓ-
pria natura nunq̃ mouet, neq; deſcendit, ſed dicit deſcẽdiſſe, quia columba ipſum repreſen- Matt. 3.
tans deſcendit, & ſup Chriſtum manſit, qa ſuper caput ipſius ſedit, ſicut in die pentecoſtes ſe Marci. 1.
dit ſup apoſtolos in igneis linguis. i. p hoc ꝙ igneæ linguæ ipſum repreſentantes, eiuſq; gra- Lucæ. 3
tiam figurãtes ſup apoſtolos conſederunt. ¶Cur aũt in ſpecie columbæ ſpũs ſanctus deſcen- Iohan. 1
B derit, Reſpondendũ, qa ꝓprietates colũbæ tã ſpũi ſancto apparẽti, q̃ Chr̃o, ſup quẽ apparuit
potiſſimũ cõpetunt. Ait em̃ Cyprianus in libro de vnitate eccleſiæ. Eſt aũt columba ſimplex Cyprianus
& lætũ animal, non felle amaꝝ, non morſibus ſæuũ, nõ vngulæ laceratione violentũ. Hoſpi
tia humana diligere, vnius domus conſortiũ noſſe ſolẽt colũbæ, cũ generãt filios ſimul ſedẽt,
volando quoq; ſibi cohærẽt, cõi conuerſatione vitã degunt, oſculo oris cõcordiã pacis oſtẽ
dunt. Itaq; p columbã bona ſimplicitas, ſpũaleq; gaudiũ, ſuauitas, innocentia, concordia, di-
lectio, vnio deſignant, quæ oĩa ſpũi ſancto conueniunt, & aliqua horũ ei appropriant, videli
cet ſuauitas, dilectio, pax, gaudium. Deniq; ſpũs ſanctus ſup Chriſtum baptizatũ deſcendit,
non ꝙ tũc cœpit eſſe in eo, vel ꝙ tunc gratia aucta eſt, ſed ad manifeſtandũ excellentiã, digni
tatẽ, & gloriã Chriſti, & vt Iohãnes illas populo propalaret, ꝓſtando quid vidiſſet, q̃d & fe- Iohan. 1
ciſſe narrat in Iohãne, quo legit: Teſtimoniũ phibuit Iohannes, dicẽs: Quia vidi ſpm̃ deſcen- Ibidem.
dentẽ & mãſit ſup eũ. Itẽq;: Ego vidi, & teſtimonium phibui, quia hic eſt filius dei. Secundo
vt Iohãnes Baptiſta de Chr̃o & efficacia baptiſmatis eius plenius inſtrueret. Paulatim nanq; Iohan. 6
proficere habuit in diuinoꝝ notitia. Propter q̃d ait in Iohãne: Ego neſciebã eũ, ſed q me mi
ſit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Sup quẽ videris ſpm̃ deſcendentẽ, hic eſt qui baptizat in
ſpũ ſancto. Tertio, qm̃ tũc potiſſimũ decuit Chr̃i innocentiã, puritatẽ, & ſimplicitatẽ decla-
rari, qñ ipſe ſe peccatoribus magis forinſecus in licitis cõformauit. Qm̃ ergo tpe ſuę baptiza
C tionis inter pctõres Iohãnẽ acceſſit, veſtimẽta depoſuit, nudus, manib⁹ ſe ſerui ſuppoſuit, ba
ptiſmũ ab eo ſuſcepit, in qbus oĩbus ſe pctõribus cõformauit, nõ tñ vt talibus, idcirco tũc ma
xime decuit eius innocentiã, ſanctitatẽ & ſynceritatẽ oſtẽdi, ꝙ p colũbę deſcẽſum, Iohãniſq; Philip. 2.
ꝑdicationẽ pactũ eſt, ne Chrs peccator vt alij putaret. Et qa tũc tm̃ ſe humiliauit, decuit eum
tũc tam ꝑclariſſime ſublimari, ſicut & tpe paſſionis qñ ſe ſumme exinaniuit, p maxima mira-
cula tunc facta eſt clarificatus. Quarto ad inſinuandum, ꝙ p Chriſti baptizationem data eſt
aquis vis purgatiua peccati, & ꝙ baptiſmate Chriſti baptizatis ſpũs ſanctus infundit, cœle-
ſteq; regnũ aperit. Chriſtus etem̃ ſua baptizatione, noſtrã baptizationẽ ſecundũ modum ab
" ipſo inſtitutũ ꝑfigurauit, ⌊& vox de cœlo facta eſt: Tu es filius meus dilectus.⌋ ¶Vox iſta de
cęlo facta aſſerit, quia cœleſti virtute in aere eſt prolata. Siquidẽ ab angelo eſt formata in pſo Iohan. 12
na dei patris, quemadmodũ in Iohanne Chriſtus dixit: Pater clarifica filium tuum, vbi mox
ſubdit: Venit ergo vox de cœlo, dicens: Et clarificaui, & iterũ clarificabo. Quo audito, turba
aſſeruit tonitruũ factũ eſſe, alij dicebant: Angelus ei loquutus eſt. Et ſecundum expoſitores,
illi alij veritatẽ loquuti ſunt, quia videlicet in perſona patris angelus dixit hoc. Hinc in Chri
ſti baptiſmo dicit pater appatuiſſe in voce, nõ quia in ea ſit viſus, ſed quia auditus. Et conue-
nienter in voce apparuit ad pandendum, ꝙ dicendo genuit vnigenitum filium ſuum, qui eſt
verbum æternũ, ore patris æternal'r, intellectualiterq; prolatum. Itaq; dixit: Tu es filius me-
us dilectus, filius vtiq; cõſubſtantialis, coæternus, & coæqualis, non minor, aut pura creatura
vt mentitus eſt Arrius ſceleratus. ¶Denique pater Chriſtum ſecundũ diuinitatẽ non minus
diligit quàm ſeipſum, imò ſuperardẽtiſſimo, ſuperſuauiſſimo, penituſq; infinito diligit eum
amore, cum infinitæ ſit bonitatis ac pulchritudinis, & quia totũ quod habet cõmunicat filio.

CAP. III. Filius quoq; infinite diligit patrē, ſed & pater ac filius nō minus diligūt ſpiritū ſanctū, & ille D
infinite diligit patrē ac filiū. Pater quoq; ſeu tota trinitas diligit Chriſtū, ſecūdum naturam
aſſumptam vt verbo vnitam magis q̃ om̃ia ſimul creata, quoniā maius bonū præſtitit ei, vt-
Iohan. 3. pote hypoſtaticā vnionē cū verbo, & gratiā quodāmodo ſine mēſura ⌊ in te cōplacuit mi- »
hi ⌋ Quēadmodū pater diligit filiū ſecūdū diuinitatē tm̃ ſicut ſeipſm̃, ſic tātā habet cōplacen- »
tiā in illo, ſicut in ſemetipſo, nēpe ſuperbeatiſſimæ trinitatis mutua complacētia, eſt prorſus
immenſa, cū nil diſſimilitudinis, nil cōtrarietatis, nil defectibilitatis, aut imperfectionis con-
ſiſtat in eis, ſed vnaquæq; infinitæ ſit bonitatis, ſapientiæ, pulchritudinis, ſanctitatis, om̃iſq;
rō perfectæ mutuæ dilectionis ac cōplacētiæ inueniat in eis, videlicet clariſſima intuitio, ple
na communio, ſumma ſimilitudo, illimitata bonitas, ſimpliciterq; infinita perfectio, volun-
tatis vero nō conformitas ſolū, ſed & vnitas ſempiterna. Poſtremo in Chriſto ſecundum hu
manam eius naturam, habet deus pater ſeu trinitas cōplacentiā præcipuam, imo maiorem q̃
in om̃ibus ſimul creatis, ſicut in obedientiſſimo filio, in q̃ nulla vnq̃ extitit culpa, ſed q à prin
cipio creationis animæ ſuæ, deo ꝑfectiſſime, affectuoſiſſimeq; adhæſit, om̃i quoq; gratiaꝝ
chariſmate pulcherrime fuit ornatus. Inſup patri in Chr̃o ſecūdū humanitatē eius cōplacuit,
quia videlicet placuit patri tanta pietate & gratia ꝑuenire animā eius, atq; p Chriſtū hominē
Coloſſ. 1 ſeu eius humanitatē ſaluare om̃e genus humanū. Propter q̃d ait apl̃us: Quia in Chriſto cōpla
Eſaiæ. 42 cuit omnē plenitudinē inhabitare, & om̃ia recōciliare per ipſum. His verbis cōſonat q̃d per
Eſaiā p̃r ait de Chr̃o: Ecce puer meus, ſuſcipiā eū, electus meus cōplacuit ſibi in illo aïa mea
Auguſtinus dedi ſpm̃ meū ſup eū. ¶ Poſtremo Auguſtinus in de cōſenſu Euāgeliſtaꝝ diſſeruit, q̃d Mat-
thæus ait dictū à patre. Hic eſt filius meus dilectus. Lucas aūt: Tu es filius meus dilectus, ad e-
andem ſnīam explicādam valet. Vox em̃ cœleſtis vnū hoꝝ dixit, ſed Matthæus oſtēdere vo
luit ad id valere verba illa quæ dicta ſunt, vt illis potius qui audiebant, indicaret, ꝙ ipſe eſſet E
filius dei. Non em̃ Chriſto indicabat quod ſciebat, ſed audiebant qui aderant. Propter quos
etiam ipſa vox facta eſt. Itaq; ſecūdū beatū Auguſtinū alij q̃ Iohannes audierant vocē illam,
Auguſtinus & forte ſecūdū Auguſtinum ſimili modo etiam dicēdum, ꝙ columbā quoq; viderūt. Porrò
Matt. 3. ego anteq̃ verba hæc legi, ita de iſta materia ſcripſi ſuper Matthæū. ¶ Quærit an ſolus Iohā-
nes viderit columbā ſup Chriſtū deſcendere ſeu ſedentē, an etiā ipſe ſolus vocē patris audi-
uit, præſuppoſito, ꝙ Chr̃us vidit columbā, audiuitq; vocē præfatā. Ad q̃d reſpōdi ibidē. De
hoc nil legi, ſed apparet ꝙ ſic, aliter non indiguiſſet Iohannes teſtari populo, quēadmodum
viderit ſpiritū ſanctū deſcendētē in Chriſtū. Hoc ergo ibi opinatiue locutus ſum, q̃d adhuc
probabiliter dici poſſe opinor, q̃uis ſancto Auguſtino cōtradicere non intendam, nec ſequit
ꝙ vox illa formata ſit, vt præſentes eam audirēt, quoniam facta non eſt vt Chriſto aliqd in-
dicaret. Nam facta eſt propter Iohannem vt dictum eſt, atq; vt ipſe populo ea quæ vidit &
audiuit, inſinuaret. Subinde ponitur ætas in qua Chr̃us ſuſcepit baptiſmū ⌊ Et ipſe Ieſus erat »
incipiens ⌋. i. fieri incipiebat ⌊ quaſi annorum triginta ⌋ Iam enim & viceſimū nonū annum »
compleuit, triceſimumq; incepit, habens de illo tredecim dies, ſecūdum expoſitores commu
Matt. 2. niter, qui etiam aſſerunt eum illo die baptizatū quo & tribus magis oſtenſus eſt, ſcilicet ter-
tiodecimo die à ſua natiuitate. Hinc Euāgeliſta ait, quaſi annoꝝ triginta, quia de triceſimo
anno modicū habuit, vel quaſi dicit hic veritatem, quia annū triceſimū vere incepit, & taliter
exponentes aſſerūt Chriſtū prædicaſſe tribus annis cū medio, q̃uis in cōputatione medij an
Auguſtinus ni accipiant partem pro toto. Veruntamen Auguſtinus atq; Chryſoſtomus aliter exponūt
Chryſoſtom⁹. hoc modo. Ipſe Ieſus erat triginta annoꝝ incipiēs, quaſi ſcilicet triceſimū primū ætatis ſuæ.
Dicūt nāq;, ꝙ Chr̃us tūc fuit plene triginta annoꝝ, & de triceſimo primo anno habuerit tre
decim dies, item, ꝙ ꝓdicauit duobus annis cū medio. Prima tamē expoſitio eſt conſonātior
textui, cōmuniuſq; tenet. ¶ Quærit, cur Chr̃us tam diu diſtulit manifeſtari, baptizari, ꝓdica F
re, & miracula perpetrare. Et reſpondendū, ꝙ ideo, quoniā ætas illa perfecta & virilis voca-
tur, in qua ſenſus & intellectus vigent in homine, robutq; corporis, idcirco doctoribus & ꝓ-
dicatoribus competit, nec oportet differre diutius, ne tēpus ad fructificandū alijs congruū mi-
Ezech. 1 nus vtiliter expendat. Vnde Ezechiel triceſimo ætatis ſuæ anno orſus eſt vaticinari & loqui
1. Reg. 5. ad populum, quo etiam anno Dauid cœpit regnare, & Ioſeph Aegypti conſtitutus eſt prin-
Gene. 41. ceps. Nec obeſt ꝙ Hieremias & Daniel in recentiori ætate prophetare cœperūt, quoniā gra
Hiere. 1 tia dei communi lege non coartat, nec operatio miraculoſa ad communem imitationem tra
Daniel. 1. henda eſt, id quoq; quod raro contingit, non eſt lex eccleſiæ. Secūdum Gregorium Nazan-
Gregorius. zenum, quia nec vna hyrundo ver ſtatuit. Chriſtus autem docuit ꝙ cōmunitatē aſſequi de-
cet. Vnde & ideo tam diu diſtulit iſta, vt nos ſuo exemplo inſtrueret, omnē vanitatē, pom-
pam, præcipitationem, iactantiamq; vitare, ne ante debitū aut congruum tempus, proceda-
mus ad publicū, vel docere alios ꝓſumam⁹. Tot ergo annoꝝ extitit Ieſus tēpore baptizatio-
nis ⌊ vt putabat filius Ioſeph ⌋ id eſt, quòd ſeu quando adhuc æſtimabat naturalis filius ipſius »
Ioſeph, quem putabant cognouiſſe Mariam & ex ea Ieſum genuiſſe, ſed ex iſto tēpore pro,
teſtimo-

A teſtimoniũ deſuper factum, & per ꝑdicationem Iohãnis, deinde per verba & opera Ieſu cœ
“ pit patere & comprobari q̃ pluribus, ꝙ Ieſus eſt Chriſtus in lege promiſſus, & per conſequẽs
ex virgine natus, iuxta quod Eſaias prædixit: Ecce virgo concipiet, ⌊ qui fuit Heli, ⌋ id eſt q Eſa. 7
Ioſeph fuit filius Heli, ſed videtur contrarium, quia apud Matthæum dicitur filius Iacob. Ad
quod reſpondetur, quòd fuit filius Iacob vere, ſecundum carnalem propagationem, ſed filius Matt. 1.
Heli ſecundum legis inſtitutionem. Heli nãq; accepta coniuge, mortuus eſt abſq; prole, ideo
frater eius Iacob iuxta legis præceptum ſumpſit coniugem illius in vxorem, vt fratri ſuo de
functo ſemen ſeu prolem procrearet, genuitq́; ex ea Ioſeph, qui ſecundum legem vocatus eſt Deut. 25
filius Heli, quoniam lex præcepit, vt fratre vxorato ſine liberis defuncto, frater eius ſeu pro
pinquus vxorem eius acciperet, filiumq́; ex ea natum defuncto aſcriberet, ne nomen eius de-
leretur ex Iſrael. De hoc & alijs multis quę hoc loco & in varijs huius voluminis locis poſſent
“ induci, ꝑtermitto, quia ſuper Matthęum plura inde conſcripſi, ⌊ qui fuit Neri, ⌋ id eſt, qui Sa Matt. 1.
lathiel fuit filius Neri. ¶ Circa quod quæritur, quomodo verũ ſit hoc, cum in Matthæo Sala
thiel dicat̃ filius Ieconiæ? Dicendum, ꝙ Ieconias fuit naturalis pater iſtius Salathiel. Neri au
“ tem fuit pater eius legalis, ſeu per adoptionem actiuam, ⌊ qui fuit Nathan, qui fuit Dauid, ⌋
id eſt Nathan fuit filius Dauid. Qualiter hoc intelligendum ſit, & de quo Nathan iſtud dica-
tur, diffuſe ac diligenter proſequutus ſum ſuper Matthæum. ¶ Porrò à Salathiel vſq; ad Da-
uid fuerunt reges quos Lucas non ponit, ſed Matthæus, Lucas vero perſonas priuatas com-
memorat, Matthæus eñ verſatur principaliter circa Chriſti regnum ſeu regiam dignitatẽ,
Lucas vero circa ſacerdotium eius. Inſuper à Dauid vſq; ad Abraham Lucas aſcendendo, &
Matthæus ab Abraham vſq; ad Dauid deſcendendo, eaſdem perſonas & ſub eiſdem nomi-
B nibus exprimunt, vnde de expoſitione huius particulæ textus ſatis ſuper Matthæum dictum
“ exiſtimo, ⌊ qui (.ſ. Seruch) fuit (filius) Ragau. ⌋ Iſte Ragau in trãslatione Hieronymi dicitur
“ Reu, vt in Geneſi patet, ⌊ qui (.ſ. Sale) fuit (filius) Cainã, qui fuit Arphaxat, ⌋ id eſt qui Cainã Gene. 11.
fuit filius ipſius Arphaxat. ¶ Contra iſtud videtur quod in Geneſi legitur, Arphaxat genuiſ-
ſe ipſum Sale, nec Cainã exprimit̃ ibi, nec interponitur. Idem quoq; habetur in lib. Paralip.
Cur autem Lucas ponit Cainã inter Arphaxat & Sale? Ad quod ab aliquibus reſpondetur, 1. para. 1.
ꝙ Arphaxat adhuc viuens adoptauit nepotem ſuum Sale, ideoq́; eius filius appellatur: ſicq́;
Cainã fuit pater naturalis præfati Sale. Alij putant, quòd Sale fuit filius adoptiuus ipſius Cai-
nã & naturalis filius ipſius Arphaxat. Itaq; in hoc omnes concordant, quòd vnus iſtorũ duo
rum fuit pater naturalis iſtius Sale, alter autem pater eiuſdem legalis ſeu actiue adoptiuus. Se
ptuaginta vero interpretes ponunt hunc Cainã inter Arphaxat & Sale, quorum translatio-
“ nem ſequitur Lucas, quia ſuis temporibus tota eccleſia ea vtebatur, ⌊ qui (ſcilicet Sem) fuit (fi
“ lius) Noe, ⌋ quem Sem Hebræi putant fuiſſe Melchiſedech, & quòd vixit vſque ad tempora
Iſaac. Nam in Geneſi ſcribitur Sem vixiſſe annis ſexcentis, propter quod (vt dicunt) Melchi Gene. 11.
ſedech dicitur fuiſſe abſq; patre & matre, non quia non habuit, ſed ob nimiam eius ſenectu-
“ tem, & quia ſcriptura parentes eius ſub nomine Melchiſedech non deſcribit, ⌊ qui fuit (fili-
“ us) Noe, qui fuit filius Lamech. ⌋ Iſte eſt Lamech deſcendens de ſtirpe Seth, vt patet in Gene Gene. 5
ſi. Fuit autem & alter Lamech de genere Cain, qui & interfecit ipſum Cain, & bigamiam in-
“ cepit, quemadmodum fertur in Geneſi, ⌊ qui (Lamech) fuit (filius) Mathuſale. ⌋ Iſte Mathu Gene. 4
ſale omnibus ſenior fuit, quoniam vixit annis nongentis ſexagintanouem, obijtq́; ante dilu-
“ uium anno eodem quo inundauit ſecundum Hieronymum, ⌊ qui (Mathuſale) fuit (filius) E- Hieronymus.
“ noch, ⌋ De quo Iudas ſcribit in ſua canonica. Prophetauit aũt de his ſeptimus ab Adam E-
C noch, vnde patet, quòd ſeptimus fuit poſt Adam per deſcenſum à Seth. ¶ Quocirca quæri
poteſt, quia ſi Enoch ſeptimus fuit ab Adam, videtur Noe decimus extitiſſe: ſiquidem inter
Enoch & Noe, fuerunt Mathuſale & Lamech, ſed Petrus Apoſtolus in ſua canonica dicit, 2. Pet. 2
Noe fuiſſe octauum. ſic enim legitur: Deus octauum Noe præconem iuſtitiæ cuſtodiuit. Et
reſpondendum, quod Enoch dicitur ſeptimus ab Adam per incluſionem vtriuſq; extremi,
videlicet tam ipſum Adam, quàm Enoch connumerando. Noe vero octauus per excluſio-
nem vtriuſq; extremi. Iſte eſt Enoch, de quo ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico: Enoch transla- Eccl. 44
tus eſt in paradiſum, vt det gentibus ſapientiam. Itemq́;: Nemo natus eſt in terra qualis E-
noch. Et in Geneſi: Ambulauit Enoch cum deo & non apparuit, quia tranſtulit illum domi- Eccl. 49
nus. Denique ipſe eſt qui cũ Helia venturus eſt & ꝑdicaturus cõtra Antichriſti fallacias, quẽ- Gene. 5.
admodũ in Apoc. ꝑdicit Iohãnes: Cuius beatiſſimi Enoch ꝓconia in lib. Sapiæ, & ad Hebræ
“ os plenius continent̃, ⌊ q (Cainã) fuit (filius) Enos. ⌋ Iſte eſt alius à Cainã ſupradicto, ⌊ q (E-
“ nos) fuit (filius) Seth. ⌋ Iſte Enos fuit hõ magnæ deuotiõis. Vñ in Geñ. habet̃: Iſte cœpit in-
uocare nomen dñi, q̃d non eſt intelligendũ quaſi pater eius Seth & Adã nõ inuocauerint deũ Gene. 4
“ ſed q̃a Enos cũ ꝓcipua deuotione coluit deũ, ⌊ q (.ſ. Seth) fuit (filius) Adã. ⌋ Vnde nato Seth,
“ dixit Eua: Poſuit mihi deus aliud ſemẽ pro Abel, quẽ occidit Cain, vt patet in Geneſi: ⌊ qui Gene. 4
“ (ſcilicet Adam) fuit (filius) dei ⌋ non ita ſicut ipſe fuit pater Seth, quia non fuit dei filius natu-

CAP. IIII. ralis, cum hoc vnigenito dei ſit proprium, ſed fuit filius dei ratione creationis, & quoniã manibus dei de limo terræ plaſmatus eſt quantum ad corpus, quantum vero ad animam factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem dei. Vnde & ſilius eius per ſimilitudinem imitatiuam vocatur, quoniam intellectualis, rationalisq́ creatura, quo creatori extat ſimilior, eo plus cõpetit ei nomen & ratio filij, quantũ ad deum, iterum fuit filius dei per gratiam adoptionis, tanq̃ prædeſtinatus. Quàmuis enĩ tranſgreſſus ſit, tamen pœnituiſſe atq; deinceps virtuoſe vixiſſe, non dubitatur. Vnde & in Ioſue maximus dicitur: Ait nãq; ibi ſcriptura: Adam maximus ibi ſitus eſt, hoc eſt ſepultus in ſpelunca, videlicet duplici, in qua Abraham quoq; Iſaac & Iacob ſepulti ſunt. ¶Circa præhabita quæritur, cur Lucas generationẽ Chriſti deſcribit à poſterioribus aſcendendo, Matthæus vero à prioribus deſcendendo? Et reſpondendũ, q Lucas tractat de Chriſti generatione quodammodo ſpirituali, & prout per eam ad deũ reducimur. Propter quod incipit ſtatim poſt Chriſti baptizationẽ, qa in baptiſmo ſpũaliter regeneramur, atq; ad deũ reducimur. Talis aũt reductio ſeu regeneratio, fit p gratiã aſcẽdendo. Matthæus vero tractat de Chr̃i gñatione & genealogia, ſcd̃m q̃d p carnis aſſumptionẽ deſcẽdit ad nos, q̃d factũ eſt p carnalis propagatiõis deſcẽſum. Hinc q́q; Lucas plures perſonas ponit inter Ioſeph & Abraham, q̃ Matthæus, qa triplices patres inducit, videlicet naturales ac legales & adoptiuos. Et enĩ filiatio adoptiua ſpũalis cenſet. Matthæus vero nõ niſi carnales ſeu naturales pr̃es cõmemorat. Inſup Lucas nõ ſiſtit in Abrahã ſicut Matthæus, ſed aſcendit vſq; ad Adã, qa p Chr̃m ad deũ reducti ſunt, qcũq; à principio mũdi ſaluati ſunt, qa oportuit eos aliq̃ mõ habere ſidẽ de Chr̃o, videlicet explicite ſiue implicite. Ex his demũ redditur rõ, cur Lucas in gñatione quã texit, nullã interſerit fœminã, cũ tñ Matthæus, quaſdã admiſceat. ſ. Thamar, Ruth & Bethzabee. Matthæus quippe carnalẽ Chr̃i ad nos deſcẽſum determinat, in q̃ mulieres cõcurrũt. Lucas aũt de gñatione iſta ptractat ſecũdum q̃d per eã ad deũ aſcẽdimus, quẽ aſcenſum mulieres impediũt magis quàm iuuãt. Hinc rurſus Matthæus deſcribendo Chriſti generationem in omibus vtitur verbo hoc, genuit. Lucas aũt verbo hoc, fuit, quia Matthæus non ponit patres & filios, niſi ſecũdum veram ac realem generationem, demptis Ieſu & Ioſeph quo ad ſe inuicem comparatis. Lucas vero ponit non ſolum patres per carnalem generationẽ, ſed etiam patres legales & adoptiuos. Deniq; quoniã (teſte apoſtolo) non prius quod ſpirituale, ſed quod animale, deinde quo ſpirituale. Matthæus qui deſcenſum Chriſti ad nos per carnalem deſcenſum deſcribit, conuenienter Euangelium ſuum à Chriſti generatione exorſus eſt. Lucas autem qui ſpũalem aſcenſum prætendit, Chriſti genealogiam ſcribere cœpit poſt deſcriptionem baptiſmatis eius, volens oſtendere, quomodo per Chriſtum efficimur filij dei, quod agitur per baptiſmũ.

Adam ratione creationis filius dei.

Ioſue. 13.

D

E

1. Cor. 15.

¶ELVCIDATIO CAPITVLI QVARTI. IESVS aũt plenus ſpũ ſancto. Articulus decimus.

SVbinde proſequitur Euangeliſta opera Chriſti, & primo quomodo maieſtatem ſuam declarauit ſuperando diabolũ. ⌊Ieſus aũt plenus ſpũ ſancto, regreſſus eſt à Iordane.⌋ Multi ſunt gradus plenitudinis ſpũs ſancti ſeu gratiæ eius. Nã & Iohannes Baptiſta dicit ſpũ ſancto repletus in vtero matris, & de apoſtolis legit: Repleti ſunt oẽs ſpũ ſancto, & de Stephano ſcriptũ eſt: Cũ eſſet Stephanus plenus ſpũ ſancto. Itaq; vna eſt plenitudo ſpũs ſancti, ſeu gr̃æ quæ dicitur plenitudo proportiõis ſeu cõparatõis, ſecũdũ quã dr̃ aliqs plenꝰ gr̃a vel ſpũ ſancto, quãtũ ad ſuã ptinet mẽſurã ſiue ætatẽ, vel comparatione alioꝝ. Alia dicit plenitudo ſufficientiæ, qua aliqui dicunt apoſtolos & Stephanũ atq; cõſimiles fuiſſe repletos ſpũ ſancto. Veruntamẽ quoniã tales fuerunt viri heroici atq; pſecti, etiã quãtũ ad opa ſuperogatiõis, p obſeruãtiã cõſilioꝝ pcipuã, videt illoꝝ plenitudo dicẽda plenitudo abundãtiæ. Alia eſt aũt plenitudo prærogatiuę quæ fuit in virgine benedicta cui dictũ eſt: Aue gr̃a plena, hæ plenitudines accipiunt augmẽtum durante hac vita, qa & virgo glorioſa profecit quotidie in charitate & gr̃a, cæteriſq́ virtutibus. Quarta vero ponit plenitudo ſuperabundantiæ qua Chr̃us vt homo fuit plenus ſpũ ſancto, omniq́ gratia, dono & virtute ipſius. Deniq; in tantũ fuit plenus ſpiritu ſancto & donis ipſius, quòd tota animæ ſuæ capacitas fuit repleta, ita quòd in habitu gratiæ ac virtutũ nunq̃ profecit, vt declaratum eſt clarius articulo ſeptimo. Hęc autẽ plenitudo propria eſt Chriſto homini cui datus eſt ſpiritus non ad menſuram, videlicet qua datus eſt alijs, vt in Iohãne fertur. ¶Quæritur an Chriſtus ſecundum diuinitatem, ſeu vt verbum æternum fuit plenus ſpiritu ſancto? Et reſpondẽdũ, q ſecũdũ Damaſcenũ, cæteroſq́ theologos, q̃libet diuina & increata pſona eſt in alia p circũinceſſionẽ, itaq; pr̃ totus eſt in filio & ecõtra, ſimiliter ſpũs ſanctus eſt totus in patre & filio, pater quoq; & filius in ſpũ ſancto. Nam & quęlibet diuina perſona eſt incircũſcriptibilis & immẽſa. Itaq; iuxta hũc ſenſum dici poſſet Ieſus, vt deus plenus ſpiritu

Actor. 2.
Actor. 7.
Gradus plenitudinis ſpiritꝰ ſancti.

F

Gratiæ plenitudo Chriſto propria.

Damaſcenus.

A ſpũ ſancto, ita ꝙ ſpũs ſanctus totus & plene oĩno in ipſo eſt. In rationabilibus vere creatu
ris dicit ſpũs ſanctus eſſe per dona ſua. Vnde ſicut illis dari aſſeritur, quibus gratiæ ſuæ mu-
nera infundũtur, ſic illi ferũtur pleni ſpũ ſancto, qui eius gratia & virtute infuſa replent. Itaq;
" Ieſus baptizatus à Iohãne diſceſſit regrediẽs à Iordane in q̃ fuit iam baptizatus ⌊& agebatur
" ſpiritu⌋ .i. à ſpiritu ſancto inducebatur ſeu mouebatur ⌊in deſertũ⌋ hoc eſt in ſolitudinem
quæ eſt aptiſſimus locus ad illa exercitia, propter q̃ Chrũs deſertũ ingreſſus eſt. Itaq; agi ſu-
mitur hic eo modo quo ad Romanos ait apoſtolus: Quicũq; ſpũ dei agũtur .i. mouentur, re- Roma. 8.
guntur, ſeu diriguntur, hi filij dei ſunt. Præterea Chriſti humanitas fuit inſtrumentum ſeu or
ganum ſpũs ſancti, imò totius ſuperbeatiſſimę trinitatis in opere indiuiſæ operantis per il-
lam, præſertim tamen dicitur fuiſſe inſtrumentũ verbi à quo fuit aſſumpta. Vnde ſicut cor-
pus noſtrũ eſt inſtrumentum immediatum animæ coniunctum & propriũ animæ noſtræ,
ſic Chriſti humanitas fuit verbi animatũ, vnitum, immediatũ ac propriũ inſtrumentũ. Idcir
co Chrũs vt homo in oĩbus agebatur ſeu mouebatur à verbo æterno, ſeu à ſeipſo ſecundũ
" ꝙ deus eſt. Itaq; agebat à ſpũ in deſertũ quod fuit inter Hiericho & Hieruſalẽ, ⌊quadragin-
" ta diebus⌋ .i. tot diebus ibidẽ ſpũ agente permãſit. Loquitur aũt Lucas de die naturali quæ
noctẽ includit. Eſt eñ ſpacium vigintiquatuor horarum. Matthæus vero loquẽs de die ar- Matt. 4
tificiali ait, ꝙ Chrũs fuit ſeu ieiunauit in deſerto quadraginta diebus & totidẽ noctibus, de q̃ Iohan. 11
etiam die ait ſaluator: Nonne duodecim ſunt horæ diei. ¶ Circa hæc multa ſunt intuẽda. Pri
mo cur Chriſtus qui peccare non potuit, nec publico impediri à bonis nec ſolitudine adiu- Chrũs cur he-
uari, ingreſſus eſt heremũ. Et reſpondendũ, ꝙ Chrũs nõ ſolum voluit omnem pfectionẽ im remũ ingreſſus
B plere, ſed inſup diuerſas ſpecies, gradus & modos pfectiõis, ſeu perfectæ cõuerſatiõis oſten
dere & docere. Hinc in pueritia cũ matre & eius miniſtro moratus eſt, fuitq; ſubditus eis, vt
cõuerſationem ſub obedientia ſpũalis patris ſeu matris exemplariter demonſtraret & effica
citer approbaret. Deinde ingreſſus eſt ſolitudinẽ, vt heremiticæ ac anachoriticæ vitæ p̃beret
exemplum & ſolitariam vitã opere cõmendaret. Secũdo, vt inſtrueret nos, ꝙ ad pœnitẽtiã Ad pœnitẽtiã
peragendam cõtemplationisq; apicẽ adipiſcẽdum, ſolitarius p̃cipue conferat locus, præſer peragendã ſo-
tim deſertum in quo ſenſualium delectationũ deſunt obiecta, vt ſupra plenius dictũ eſt, vbi litarius cõfert
oſtendebatur, cur Iohannes Baptiſta ad deſertũ cõfugit, tertiam cauſam tangit Euangeliſta locus.
Matthæus, dicendo: Ductus eſt Ieſus in deſertũ, vt tẽtaretur à diabolo. Sed nonne & extra Mat. 4.
deſertũ quiuit tentari? Cur ergo hoc ait Matthæus, niſi vt innuat ꝙ Ieſus propter certas cau
ſas voluit ſingulariter, hoc eſt acerrime atq; fortiſſime tentari à dæmone, & quaſi manu ad
manum contra eũ confligere? Quarto ingreſſus eſt deſertũ protinus poſt baptiſmũ, teſtimo
niumq; Iohãnis, imò poſt tam ſublime teſtimoniũ dei patris ac ſpũs ſancti de ipſo, vt formã
præſtaret vitandi laudem humanã & omnẽ gloriã vanã, quatenus & nos laudati aut honora
ti, quæramus latere & optemus neſciri. Quinto poſt baptiſmũ ſtatim introijt heremũ, volẽs
docere ꝙ tunc potiſſimũ debemus cuſtodiæ cordis inſiſtere, profectuiq; ſpũali vacare cũ ali-
quã ſpecialem à deo purificationem & gratiam ſortiti fuerimus, ne deo ingrati reddamur, &
tanto grauius offendamus, quo ampliorem paulo ante miſericordiã cõſecuti eramus, pẽſan- Heb. 6.
tes illud apoſtoli: Impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, & guſtauerũt donũ cœleſte &
prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitẽtiã, in qua authoritate impoſſibile pro difficili ſecũ-
dum vnã expoſitionẽ accipit. Iohãnes quoq; in Apocalypſi: Tene (inquit) quod habes, ne al- Apoca. 3.
C ter accipiat coronã tuam. Sexto, vt in ſolitudine pro noſtris peccatis corpus ſuũ abſtinẽdo
affligeret, atq; in alijs ſe actibus ſatisfactorijs exerceret. Puto equidẽ ꝙ ibidem mũdi peccata
" copioſe defleuerit, & pro noſtra ſalute iugiter fuderit preces ⌊& tentabatur à diabolo⌋ Se-
cundum Origenem toto tẽpore quadraginta dierũ illorum tentabatur, & quæ fuerint tẽta-
menta neſcimus, quæ ideo forſitan prætermiſſa ſunt, quia maiora erãt q̃ vt literis crederent.
Veruntamen verbum hoc Origenis pie accipi debet, præſertim cum beatiſſimi Euãgeliſtæ Origenes.
Matthæus & Lucas tres tẽtationes quas ibi paſſus eſt Chrũs commemorent. Baſilius quoq; Baſilius.
ſentire videt, ꝙ cõpletis quadraginta diebus ieiunij, ſit tẽtatus. Ait nãq;: Chrũs p quadrage
nã intẽtatus mãſit. Nouerat eñ diabolus ꝙ ieiunabat nec ſameſcebat, ideoq; nõ audebat ac-
cedere, & iſtud Euãgelicæ veritati magis cõſonũ reor, quia in Matthæo habet: Cũ ieiunaſſet
quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt. Et accedẽs tẽtator dixit. Vnde
apparet, ꝙ cõſummato ieiunio & viſa famæ ipſius tẽtator aggreſſus ſit eum. Hinc aliqui ex- Matt. 4
poſitores affirmãt, ꝙ eſuries Chriſti fuit diabolo tentãdi occaſio. ¶ Deniq; ſicut pro noſtra
ſalute vnigenitus dei dignatus eſt incarnari, circũcidi, baptizari & crucifigi, ita etiam & ten
tari. Primo, vt nobis virtutem & gratiam triumphandi in omni tentatione promereret. In
omnibus nãq; quæ egit & pertulit nobis promeruit. Secũdo, vt nos ad ſuſtinenda oĩa ten-
tamẽta animaret & prouocaret. Membra quippe & famuli dño ſuo ac capiti debent libẽter
& proportionabiliter conformari. Tertio, ne quis fideliũ in tẽtationibus quantumlibet gra-
uibus conſtitutus puſillanimitate deijciatur, aut à deo ſe ſuſpicetur relictum, dum & vnige-

nitus dei grauiter eſt tentatus. Quarto, vt formã reſiſtendi atq; vincendi nobis monſtraret. D
Vnde in qualibet tentatione ſcripturã obiecit diabolo. Quinto, vt ptãtem tentatõis debilita
ret, noſq; ab omni tentatõe erueret. Inſup in hoc potiſſimũ incõphenſibilẽ ſuã dignationem
& humilitatẽ oſtẽdit, q; à dæmone ita tentari dignatus eſt, ita vt duceret ſeu aſſumeret à dia
bolo de loco ad locum. Itaq; in omni tentatione Chriſtum fiducialr inuocemus, vt virtute &
Hebr.2 merito ſuæ tentationis nos roboret ſuperareq; faciat, quia & Apoſtolus loquit ad Hebræos:
Debuit Chriſtus per omnia fratribus aſſimilari vt miſericors fieret & fidelis pontifex ad deũ.
In quo enim paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt eis qui tentant auxiliari. Chriſti ergo digna
tionem & humilitatem ſectemur omni indignatione ſuperbiæ refutata. ⌊Et nihil manduca »
nit in illis diebus.⌋ hoc eſt, intra quadraginta hos dies nullum ſumpſit corporeum alimentum »
Non ergo ieiunauit vt nos qui quotidie ſemel reficimur. Quod autem contra diabolum dimi
caturus voluit primo abſtinere, patefecit, quòd volentibus dæmonum tentamenta proſter-
nere opus ſit carnem ſuam à voluptatibus guſtus & tactus abſtrahere, quẽadmodũ ait Apo
1.Cor.9 ſtolus: Caſtigo corpus meũ & in ſeruitutem redigo. Et rurſus: Qui aũt ſunt Chriſti, carnẽ ſuã
Gala.5 crucifixerũt cũ vitijs & concupiſcẽtijs. ¶ Præterea deſertũ aptiſſimus locus eſt pœnitẽdi, orã
di, & cõtemplandi, & hoc ordine quodã, qm abſtinẽdo pducit homo ad grãm orõnis deuo-
ræ, p orõnem vero ad grãm cõtemplatõis ſyncere, atq; p tria hæc & aliorũ inſtructionẽ pdi-
cationẽ, gubernationẽ, aptiſſimus reddit, vt ſic grãm, ſapiam & feruorẽ quos in abſcondito
deſup ſumpſit, alijs p ignea atq; idonea verba cõmunicet & pponat. Vnde Chrus mox alijs
pdicaturus ad nos exemplariter inſtruẽdos, Primo in ſolitudine, ieiunio, orõni, & cõtempla E
tioni vocauit, inſtruẽs aliorũ rectores, pdicatores, platos, vt in primis ſeipſos in pdictis exerci
tẽt, ſicq; ſanctè cõuerſando mereant à deo grãm efficaciter pdicãdi ac fructuoſe regẽdi, vt.ſ.
verba quę pferũt nõ ex arido corde, ſed ex guſtu interno, ex charitatis ardore, ex ſpũali expe
Pſalm.144 rietia profluãt, iuxta illud Pſalmi: Memoriã abundãtiæ ſuauitatis tuæ eructabũt ⌊& cõſum »
matis illis eſurijt.⌋ hoc eſt, poſt quadraginta dierũ finẽ Chrs ſtatim famẽ ppeſſus eſt, & forſitã »
magnũ ad profectũ & cõmodũ noſtrũ. Nam ea quę ppter nos paſſus eſt in abundãtia paſſus
eſt ex magnitudine charitatis ad nos & ob multiplicẽ fructũ nobis inde manãtem. Hinc Chri
Pſal.108. ſtus ait in Pſalmo: Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea immutata eſt propter ole
Pſalm.34 um, hoc eſt, olei defectum. Et denuo: Humiliabam in ieiunio animã meã. ¶ Deniq; Moſes &
Helias tãto tpe ieiunarunt, vt Chrus, nihil edentes neq; bibẽtes, nec tñ eſurijſſe legunt quãuis
poſtea eſurijſſe credant. Noluit aũt Chrs diutius ieiunare q̃ præfati eius miniſtri, ne diabolus
de eius diuinitate maiorem æſtimationem acciperet, itemq; ppter myſticã rõnem, qm qua-
dragenarius numerus pœnię cõgruit, conſtat etem ex denario quater accepto, ſicq; deſignat
hois ex quatuor elemẽtis cõpoſiti caſtigationẽ cũ obſeruatõe decalogi, ſcdm quatuor Euãge
liorũ doctrinã, & rurſus, qm tot diebus ieiunãdo offerimus deo decimas dierũ anni ſecũdum
Gregorius Gregorium, cui & aliarũ rerum decimas offerre pcipimur. ¶ Inſup vt ſingularitatem & oſtẽ-
tationem doceret vitandã. Eſurijt autẽ non ex infirmitate aut neceſſitate naturæ, ſed diuina
diſpenſatõe ac propria voluntate. Licet em̃ in cõi loquẽdo mirũ & ſupnaturale ſit hominem
tãto tpe ſine omni edulio & potu ſubſiſtere, nihilominus in Chro mirabilius fuit, q; poſtea eſu-
rijt, q̃ q; interim comedit. Ad q̃d intelligendũ ſcire oportet, q; poſt reſurrectionẽ futurã cor F
pora beatorũ erũt animabus glorificatis pfectiſſime, ad imperiũq; ſubiecta, ita q; ex redundã
tia beatitudinis aĩarũ in corpa, erũt corpa illa quatuor dotibus decorata, v cʒ claritate, agilita-
te, ſubtilitate, & impaſſibilitate. Cum ergo aĩa Chri fuerit à principio ſuæ creationis præ cũ
ctis creaturis intellectualibus præexcellenter deo fruens atq; btã quoad pmium eſſentiale,
cõſtat q; ex redundãtia beatitudinis ſuæ in corpus poterat pſeruari, & pſeruata fuiſſet ab omñ
paſſione corporisq; incõmodo, niſi deo ſic ordinãte, dilata atq; ſuſpenſa fuiſſet redundantia il
la vſq; ad tps, vcʒ vſq; ad reſurrectionem. Non ergo indiguit alimento, niſi ea voluntate, qua
redundantiam illam ſuſpendit. Iterũ famem aſſumpſit, vt veram in ſe humanitatem oſtẽde-
ret. Item p ſamis ſuæ pœnalitatem magnã nobis grãm ſaturitatemq; animæ mereret. Omnis
quippe afflictio eius nobis meritoria extitit. Rurſus, vt diabolo occaſionem tentandi ſe exhi
beret, quemadmodum fortiſſimus pugil aduerſarium prouocat ad congreſſum. Hinc aſſerit
gloſa: Fames Chriſti pia fraus eſt, ne diabolus eum tentare caueret. Fraus itaq; fuit fames illa
nõ quaſi non fuerit vera fames, ſed quoniã diuinitatẽ cælauit, dæmonemq; fefellit. At vero ex
hoc q; diabolus Chriſtũ poſt baptiſmũ atq; ieiuniũ tentare aggreſſus eſt, innoteſcit q; tũc po
tiſſimũ nitit hominẽ impedire ac vincere cum viderit eũ incepiſſe profectum, & aliquo feruẽ
Eccli.2 tiori proficiendi deſiderio inflammatum. Ideo in Eccleſiaſtico docet: Fili accedẽs ad ſeruitu-
rem dei ſta in iuſtitia & timore, & præpara animã tuam ad tentationem. Ex hoc autem q; nõ
legit Chriſtum tentaſſe, niſi cum deſertum ingreſſus eſt, deſignat, quòd illos præcipue conat
deijcere, qui ſtudent perfectioni, ſoliq; deo, omni hominũ relictafrequentia vacare nituntur.
Hinc ſecundum doctores ſolitaria vita, ſcilicet, quæ eſt penitus ſolitaria, & extra cœno-
bium

A bium ſeu cõgregationẽ aut ſocietatẽ, periculoſa eſt, potiſſimũ imꝑfectis. ¶Poſtremo ꝑ illud
ꝙ cõpleto mirabili ac lõgo ieiunio Chrm̃ aggreſſus eſt dæmon, oſtẽditur ꝙ virtuoſos ac re-
ligioſos etiã tũc de ſpũalibus vitijs tẽtare molit, cũ eos carnalia viderit vitia ſuperaſſe. Nunq̃ Nuſquã ſimus
ergo ſecuri ac improuidi ſimus, ſed timorati ſemꝑ & circũſpecti, quẽadmodũ in Eccleſiaſti- improuidi.
co ſcriptũ eſt: Niſi in timore dei tenueris te inſtanter, cito ſubuertet domus tua. Subinde de- Eccle.27
« ſcribit tẽtationis proceſſus. ⌊Dixit aũt illi diabolus:⌋ Diabolus iſte à multis fert fuiſſe prim⁹
« ille apoſtata angelus q Lucifer dicit. ⌊Si filius dei es⌋ Nouit diabolus ꝙ in ſcripturis tã hoies
virtuoſi q̃ angeli ſancti appellent filij dei. Cũ ergo loquit Chr̃o. Si filius dei es, intẽdit de vni
genito filio patris æterni, an. ſ. Chrũs ſit vnicus ille, naturaliſq́ filius dei, de cuius incarnatõe
aduẽtu, & paſſione ſciuit diabolus prophetas eẽ locutos. Diabolus ĝq̃ non dubitauit de Ieſu
« ſanctitate, ſed de eius vera diuinitate ⌊dic lapidi huic⌋. i. propria authoritate, ꝓcipiendoq́
« age, ⌊vt (lapis hic ante te iacẽs) panis fiat⌋ hoc eſt, cõuertat in panẽ. Primo tentauit diabo- De gulæ vitio
lus Chriſtum de vitio gulæ & mutatiõe lapidis in panẽ, qa videbat ꝙ Chrũs eſurijt, ſicq́ ma primo tẽtatur
gis diſpoſitus eſſet ad panis affectũ ac tale miraculũ. Deniq; nõ tentauit Chriſtũ in primis de Chriſtus.
aliquo manifeſte inhoneſto, turpi ſeu vitioſo, qa ſanctitatẽ eius pẽſauit, ideo nõ cõfidebat, ꝙ
ad tale aliquid poſſet eum ſtatim inducere. Locutus eſt etiam dæmon multũ aſtute. Non eñ
dixit. Roga deũ vt lapidem cõuertat in panẽ, vel pete à me, vt ego hoc faciã, ſed ait, dic, ideſt
ſolo imperio ſeu imperiali verbo hoc fac. Cognouit nãq; tẽtator, ꝙ taliter rerũ naturas mu-
tare deo ſit proprium, de quo ait Pſalmiſta: Ipſe dixit & facta ſunt. Cui & in libro Sapientiæ Pſal.32.148
dicit: Subeſt tibi cũ volueris poſſe. Itaq; cogitauit tẽtator, ſi ſic poterit lapidẽ in panẽ cõuer- Sapiæ.12
tere, ſciã ꝙ vnigenitus dei ſit verusq́ deus, q̃d ſi nõ poterit, patebit mihi ꝙ purus ſit hõ. Por-
B ro in Matthæo legitur Chriſto dixiſſe: Dic vt lapides iſti panes fiant. Aut ergo Lucas ponit
ſingulare pro plurali aut Matthæus plurale pro ſingulari, quorum vtrũq; ſæpe ſit in ſcriptu- Mat. 4.
ris. Præterea ſecundum Ambroſium ex eo ꝙ diabolus explorando & tentando loquit Chri- Ambroſius.
ſto: Si filius dei es, conſtat ꝙ nouerat filium dei venturum, ſed hunc eſſe Ieſum non æſtimauit
propter infirmitatem corporis quã in ipſo ꝑpendit. Chryſoſtomus vero affirmat, ꝙ diabo- Chryſoſtom⁹.
lus audiuit angelos deo gloriam in Chriſti natiuitate cãtãtes. Angelũ quoq; paſtoribus nũ-
ciantem, quia natus eſt vobis hodie ſaluator, qui eſt Chrũs dñs: itẽq; ꝙ vidit tres Magos pu Lucæ.2
erum adorantes. Symeonẽ quoq; & Annam ac Iohãnem Baptiſtã Ieſu Chriſto teſtimonia
perhibentes, ex prophetia etiã Danielis de numero hebdomadarꝫ agnouit tẽpus aduentus
Chriſti impletum, ex alioꝝ quoq; oraculis prophetarꝫ cognouit ꝙ Chrũs ſit deus, ex q̃bus
oñibus vehemẽter putauit, ꝙ Ieſus eſſet Chriſtus vnigenitus dei. Porro ex alia parte videns
eum inter populares & peccatores baptizatum & fame confectũ, dubitauit & fluctuauit q̃uo
talis poſſet eſſe drus, ideo veritatẽ explorans, dicebat: Si filius dei es. Hinc & alij quidã dicũt,
ꝙ diabolus humilia in deo non potuit credere. ¶Sed circa hęc verba dubitatiões non paruæ
occurrunt. Cum eñ diabolus tantæ ſit ſubtilitatis atq; ſciẽtiæ, certiſſime noſcit angelos ſan-
ctos nunq̃ mentiri, imo mentiri non poſſe. Si ergo audiuit pręfata angelorum teſtimonia, de
Chriſti natiuitate peracta, vidiiq́ ꝙ puerum illum Magi adorauerunt quem angelus aſſeruit
eſſe Chriſtũ, nequaquàm dubitauit quin Ieſus fuerit Chriſtus. Rurſus ſicut ex dictis prophe-
tarum cognouit dei filium incarnandum, ſic quoq; ex eiſdem ſciuit eũ pro mũdi ſalute paſſu Eſaiæ.53.
rum, imò ignominioſiſſima morte necãdum. Hoc eñ in Eſaia & in pſalmo qui incipit: Deus Pſal.21.
C deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti, apertiſſime fuit prædictum. Itaq; apparet, ꝙ
non ideo æſtimaſſet Ieſum non eſſe Chriſtum, quia abiecta ſuſtinuit. Præſertim, quoniã ſci
uit Chriſtum inter homines conuerſaturum, atq; in magna paupertate victurũ, prout in Za Zacha.9
charia & Baruch dictum erat, imò tempore paſſionis Chriſti videns ineffabilem patientiam Baruch.3
Chriſti, ſuggeſſit vxori Pilati vt perſuaderet Pilato. Nihil tibi & iuſto illi. Propter hæc & Matt.27.
multa ſimilia quæ poſſem inducere nõ video quid ad hanc difficultatem ſoluendam aptius Auguſtinus
valeat reſpõderi, niſi quod nono de ciuitate dei cap. viceſimo primo aſſerit Auguſtinus: Dę-
monibus (inquit) Ieſus Chriſtus tantum innotuit quantum voluit. Tantum aũt voluit quan-
tum oportuit, id eſt expediens fuit, hoc eſt, quantum tumidis innoteſcendũ fuit. Innotuit ĝq;
eis non per id quod eſt vita æterna & lumen incommutabile, ſed per quædam tẽporalia ſuæ
virtutis effecta ſeu opa & occultiſſimæ ſigna ꝓſciẽtiæ q̃ angelicis mẽtibus etiã malignoꝝ ſpi
rituũ potius q̃ infirmitati hũanæ poſſunt eẽ cõſpicua. ¶Deniq; qñ ea Chr̃s paululũ ſupprimẽ
da iudicauit & aliquãto altius latuit, tũc dubitauit de illo dæmonũ princeps, eũq; tentauit an
Chr̃s eẽt explorãs quãtũ ſe ipſe tẽtari ꝑmiſit, vt hominẽ quẽ gerebat ad nr̃æ imitationis tẽ- Auguſtinus
peraret exemplũ. Ex his beati Auguſtini eloquijs eluceſcit, ꝙ dæmon tantã de Chr̃o notitiã
habuit quãtã Chr̃s permiſit. Vnde & arbitror, ꝙ diabolus ex præinductis & alijs varijs ver
bis, factis, ſigniſq; Chriſti certitudinaliter atque ſtabiliter cognouiſſet Ieſum eſſe Chriſtũ, ſi
Chriſtus hoc permiſiſſet, potiſſimũ quãdo Chrũs poſtea aperte docuit ſe eſſe dei vnigenitũ,
verumq́ deum, atque hoc ipſum per miracula ſoli deo poſſibilia confirmauit. Talia quippe
diabolum

diabolum non latuiſſent, ſi Chriſtus permiſiſſet. Nihilominus Chriſtus dicit aliqua feciſſe ne D
diabolus cognoſceret eum iã natũ, & tñ quædã illoꝝ non fuerãt talia, qm̃ ſi Chr̃us ꝑmiſiſſet
diabolus illis nõ obſtãtibus cognouiſſet Chr̃m iã natũ, & Ieſum eſſe Chr̃m. Cõmuniter etẽ
dicit, ꝙ voluit mr̃em ſuam quàmuis virginẽ eſſe ſponſatã viro, ne mr̃is virginitas pateret &
diabolo, ſicq; virginis filium agnoſceret Chriſtum, & tamen deſponſatõe illa non obſtante
diabolus ſua naturali induſtria bene exploraſſet atq; nouiſſet an mr̃ Ieſu exiſteret virgo, vt do
ctores euidenter oſtẽdunt, vnde ꝙ hoc latuit dęmonẽ, fuit ex hoc ꝙ diuinitus fuit prohibitus
nec explorare ꝑmiſſus. Sic ad propoſitũ dico, ꝙ teſtimonia angeloꝝ hoĩmq; ſanctoꝝ ꝑfata
de Chr̃o tm̃ innotuerũt diabolo quãtum deus voluit & ꝑmiſit, cuius moderamine factũ eſt
vt diabolus ſæpe ſic fluctuaret ex cõſideratõe diuerſoꝝ circa Chriſtum eiuſq; actus. Hęc tam
prolixe inſerui, qa inferius ſæpe locũ habebũt, dum inquiret qualiter dæmones & Iudæi no-
Auguſtinus uerãt Ieſum eſſe Chr̃m. ¶ Poſtremo & illud notãdum ꝙ Auguſtinus aſtruit Chr̃m à princi-
pe dæmonũ eſſe tẽtatũ. Vnde cõiter fert à Lucifero tẽtatus, quodq; victus ille à Chr̃o ſit in
infernũ detruſus, nec exiturus niſi in Antichr̃i aduẽtu, cuius ille poſſeſſor erit in oĩbus & di-
Deute. 6 rector. ⌊Et rñdit ad illum Ieſus: Scriptũ eſt (in Deuteronomio) Non in ſolo pane viuit hõ.⌋ „
Hoc eſt, nõ ſolo corporeo alimẽto hõ indiget, ſubſiſtit, & ſuſtentat: ⌊ſed in oĩ verbo dei.⌋ „
id eſt, ꝑ diuina verba ſeu ſacræ ſcripturæ eloquia, vel ꝑ internas dei inſpiratiões, ſeu allocutio
nes ſecretas. ¶ Itaq; ſicut homo quãtũ ad corpus & cõſeruationẽ in vita naturę indiget nutri
mento corporeo: ſic quãtum ad animã & quoad adeptionẽ ſeu cõſeruationem in vita gr̃æ in
diget verbo dei quod rite aſſerit animę cibus. Hoc nãq; ſpũaliter facit in anima quod panis, E
aut alius cibus materialis corporal̃r agit in carne. Materialis etẽ cibus reſtaurat deperditũ,
confortat naturã, ad debitã quãtitatem ꝑducit, in vita cõſeruat, ſic verba diuina mentẽ ad pę
nitentiã ducunt, qua deperdita tp̃a & omiſſa bona recuperant, interiores animæ vires cõfor-
2. Mach. 14 tat, ſcd̃m illud Machabæoꝝ: Iudas ſingulos armauit nõ haſta & clypeo, ſed optimis ſermo-
nibus & exhortationibus. Inſuꝑ verbũ dei ad debitã ſpũalis profectus menſurã ſeu quãtitatẽ
ꝑducit, nũc hortãdo, nũc cõminando, nũc blãdiendo, nunc iubendo, nunc conſulendo, quẽ
2. Timo. 3 admodum ait Apoſtolus: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad ar-
guendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt ꝑfectus ſit homo dei ad oĩe opus bonũ. ¶ Poſtremo
cõſeruat animã in vita gr̃æ actibuſq; virtutum, & breuiter verbũ dei mortẽ peccati, vz erro
res, paſſiones, & vitia, oĩeq; malũ extirpat, & ad oẽm diſponit, cõfert, inducit virtutẽ, cõſo-
Pſalm. 118 lat, illuminat, dirigit, dicẽte Pſalmiſta: Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumẽ ſemitis meis
Et rurſus: In via teſtimonioꝝ tuoꝝ delectatus ſum ſicut in oĩbus diuitijs. Hinc in libro Sapiæ
Sapiæ. 16 legit: Non natiuitatis fructus paſcũt hoĩes, ſed ſermo tuus dñe eos q in te credũt, cõſeruat. Vi
ctus diabolus in prima tẽtatõe aggredit aliã, tentãs Chr̃m de ambitõe & auaritia, ſciẽs ꝙ mul
ti q vitia guſtus & tactus ſeu gulæ, atq; luxuriæ fugiũt, ambitõe & auaritia ſuperant ac pereũt
⌊Et duxit illum diabolus⌋ Matthæus aſſerit, ꝙ aſſumpſit eum, vnde aliqui putãt, ꝙ volãdo ꝑ „
aerem eum portauit, quod non videt, præſertim quia cõiter dicit & veriſimile eſt, quòd dia-
bolus in forma humana, imò in ſpecie hoĩs religioſi ſeu heremitæ Chriſtum in prima tẽtatio
ne acceſſit, vt eum ꝑ ſimulatã ſanctitatem citius falleret, & hãc ſpeciem in ſecũda tẽtatione ſer
uaſſe videt, in qua adhuc ſub ſpecie boni Chriſtum tẽtauit, & hoc dico de ſecunda tentatione F
ſcd̃m ordinẽ quo Matthæus tres tentationes has recitat. Matthæus eñ hãc quã Lucas ſecun
do loco cõmemorat tertiã ponit, in qua diabolus oñdit ſe eſſe malignũ, vt verba eius declarãt
⌊& oſtẽdit ei oĩa regna orbis terræ⌋ .i. quædã regna de oĩbus mũdi regnis, vel omnia re „
gna oſtẽdit ei, nõ ad oculũ corporalem, ſed intellectualem, ſpecies, & diſpoſitiões regnoꝝ ei
proponẽdo, ſeu cõcupiſcibilia illoꝝ cõmemorãdo. Porro ſcd̃m Theophilũ, oñdit ei oĩa re
Chryſoſtom⁹ gna in fantaſia, & forte ꝑ fantaſiã intelligit Theophilus imaginariã viſionẽ, Chryſoſtomus
vero imaginat, ꝙ regna viciniora oñdit. ſibi ad viſum quãtũ fieri potuit, cætera q̊dã indicio,
velut ſi qs cũ aliquo ſtans, digitũ verſus diuerſas mundi plagas extendat, dicendo: Ecce ibi
eſt Frãcia, ibi Italia. Huic modo videt lr̃a amplius conſonare, ideo enim duxit Chriſtũ in al-
tum mõtem, vt tentationi cogrueret locus. Cæteras aũt oſtẽſiones potuiſſet feciſſe in valle ſi-
cut in monte. Hæc ergo Chriſto oſtendit: ⌊in momẽto tp̃is⌋ .i. valde celeriter ſeu breuiſſi- „
mo tp̃e, nõ in inſtãti ſaltem quãtum ad oĩa quæ oſtenſionẽ illã circũſtabant. Ideo autem tam
multa obiecta pariter ſibi oſtẽdit, vt fortius appetitũ mouerẽt, atq; allicerent, ⌊& ait illi: Tibi „
dabo poteſtatem hanc vniuerſam⌋ hoc eſt, omniũ regnoꝝ iſtoꝝ potentiã, fortalicia, popu „
loſq; tibi ſubijciã, & mũdi monarchã te procreabo, ſeu oĩm hoꝝ regẽ cõſtituã ⌊& gloriã⌋ „
delicias, famã, honorẽ ⌊illoꝝ⌋ ita ꝙ omnes te reuerebunt & ditaberis de tua poſſeſſione oĩ- „
bus tibi ſubiectis ⌊quia mihi tradita ſunt⌋ Hoc mentit diabolus, q̃uis aliq̃ modo verbũ hoc „
Iohan. 14 poſſit verificari, præſertim qa & Chr̃us in Iohãne vocat diabolũ huius mũdi principẽ, & de
2. Cor. 4 eodẽ ſcribit Apoſtolus: Deus (inquiẽs) huius ſeculi excęcauit mẽtes infideliũ. Si ergo ꝑ regna
intelligant habitatores regnoꝝ, ꝑſertim iniq illi traditi ſunt diabolo, hoc ẽ, iuſto dei iudicio
ꝑmiſſi

A promiſſi ſunt diabolo ſubijci & tẽtari, vinci, poſſideri ſeu captiui teneri ab eo, ſecũdum illud apoſtoli: Reſipiſcãt à laqueis diaboli, à quo captiui tenẽtur ad ipſius volũtatem. Vnde & rex impioꝝ vocat, iuxta quod in Iob habet: Ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ, imò iſti verius dicũtur ſeipſos diabolo tradere per hoc ꝙ ſpõte ei cõſentiũt. Si aũt ꝑ regna intelligãtur regiones, vrbes, opes, ſimilesq́ poſſeſſiones habitantiũ ſup terrã, talia ſicut & ipſi homines generaliter tradita ſunt diabolo nõ ad ius dominãdi ac poſſidẽdi, ſed ad vſum tentãdi, ſi- 2. Timo. 2
“ cut & ſanctus Iob dæmoni tradit⁹ fuit, dicẽte dño ad Satan: Ecce in manibus tuis eſt ⌊& cui Iob. 1
“ volo do illa⌋ Hoc rurſus mendaciter protulit, nec mirꝫ, cũ de ipſo dicat ſaluator: In veritate non ſtetit, quia veritas nõ eſt in eo. Cum loquitur mẽdacium ex proprio loquitur, quia mẽdax eſt & pater eius. Verũtamen promiſſiõe diuina diabolus frequẽter cooperatur hominibus ad obtinẽda terrena ac mũdi dominia. Propter q̄d dicit Ambroſius: Ambitio diabolicæ Iob. 2 Iohan. 8.
“ ſubiacet poteſtati. ⌊Tu ergo ſi adoraueris coram me⌋ .i. ſi me ipſum ſuppliciter adoraueris Ambroſius.
“ me ꝑſente ⌊erũt tua om̄ia⌋ regna mũdi. Ecce quãta & q̄ inueterata ac indurata diaboli pompa. Olim propter ſupbiam ſuã pulſus eſt cœlo, quoniã dixit: Similis ero altiſſimo, & nũc rurſus vult ei aſſimilari, requirẽdo ſibi impendi cultũ ſoli altiſſimo cõgruentẽ ac debitũ, imo hoc quærit ab eo qui vere altiſſimus eſt, q̄d ꝗuis diabolus certitudinaliter non ſciret, ꝙ ſcilicet ille cui hæc dixit eſſet altiſſimus, tñ ſuſpicabatur hoc ipſum ſaltem in prima tentatiõe, ſicq́ poſuit ſe in periculo poſtulandi adorationẽ ab altiſſimo & præferendi ſe illi. Tanta eſt impudẽ Indurata diaboli pompa.
B tia diaboli, auiditasq́ ipſius ad diuinos honores ex intolerabili eius ſuperbia naſcẽs, cuius impietatem ac cæcitatem multi ſuperbi & ambitioſi ſequũtur, prout ſapiẽs aſſerit: Imitãtur il- Sapiæ. 2
“ lum qui ſunt ex parte illius. ⌊Et reſpõdẽs Ieſus dixit illi. Scriptũ eſt (in Deuteronomio) Do- Deute. 6
“ minum deũ tuum adorabis⌋ cui tanq̄ altiſſimo, principi ac maximo benefactori, propriaq́ virtute ſaluare potenti, debetur ſummus, ſingularisq́ honor, videlicet latriæ, cultus interior atq́ exterior. Cũ ergo diabole ſis creatura nõ deus, cur adorari exquiris? Interdũ tñ adoratio ſumit pro honore ſeu reuerẽtia duliæ, ſicq́ creaturis impendit. Vnde frequẽter in ſcripturis legunt quidam homines vel angelos adoraſſe, vt Ioſue angelũ, & Nathan propheta Da- Ioſue. 5 2 Reg. 12
“ uid regẽ ⌊& illi ſoli ſeruies⌋ Si hoc de ſeruitute latriæ accipiat, ſicut expoſitores cõmuniter ſumunt, palam eſt ꝙ ſoli deo ſeruiendũ ſit ſeruitute latriæ. Porrò, latria virtus eſt, q̄ deo cultum cærimoniaſq́ impendit. Dulia vero eſt virtus quæ perſonis creatis debitum ſeu decentẽ impendit honorẽ. Si aũt verbũ præfatum de quacũq́ ſeruitute intelligatur. Senſus eſt: ꝙ ſoli deo ſeruiendũ ſit propter ſe atq́ finaliter, ita vt quicq̄d ſeruitutis exhibeatur creaturis, totũ ad dei referatur honorẽ, & propter eius ordinationẽ ac volũtatẽ agatur, vt cum homini miniſtramus, non tam homini q̄ deo in homine obſequamur. Hinc Samuel ait: Præparate corda veſtra dño & ſeruite illi ſoli. ¶ Subinde ſecũdum ordinẽ huius narrationis ponitur tenta- Soli deo ſeruitute latriæ ſeruiendum. 1. Reg. 7
“ tio tertia quæ fuit de ſuperbia, iactantia ſeu gloria vana. ⌊Et duxit illũ in Hieruſalem⌋ Quia etenim voluit Chriſtum tentare de arrogantiæ vanitate, duxit eũ ad ciuitatem totius Iudeæ metropolim ſeu principalẽ vbi maior fuit occaſio ſeu fortius incitamẽtũ appetendi laudem
“ humanã ⌊& ſtatuit eum ſupra pinnaculũ templi⌋ .i. ſupra planũ quoddã deambulatoriũ, q̄d fuit ſupra templũ vel portã ipſius, in quo ſacerdotes ſedebãt cũ populo prædicarẽt. Ibi enim
C ſolitus fuit magiſtros Iudæoꝝ ad multiplicẽ inducere vanitatem. Porrò de modo quo duxit Chriſtũ, an ſcilicet volauit ſecũ per aerem an duxit eũ manu ad manũ, an tulit eũ in brachijs vel ſuper humeros ſcripſi ſuper Matthæũ. Origenes vero hic ait: Sequebatur plane Chriſtus quaſi athleta ad tentationẽ ſponte proficiſcens & quodammodo loquens: Duc me quo vis, Origenes
“ inuenies me in om̄ibus fortiorẽ. ⌊Et dixit illi: Si filius dei es⌋ .ſ. ſcd̄m ſenſum expoſitũ ⌊mit-
“ te te hinc deorſum⌋ .i. de loco hoc alto teipſm ꝑcipita in cõſpectu aſtãtiũ, vt vidẽtes te ſine læſione cadere, aut ſine caſu volare, admirẽtur teq́ collaudẽt, & magnus de cætero habearis ab om̄ibus, q tã diu q̄dãmodo latuiſti, nec timẽdũ eſt tibi ⌊Scriptũ eſt eñ: Quia angelis ſuis mã- Pſal. 90.
“ dauit de te⌋ .i. angelis ſanctis de⁹ pr̄ cõmiſit & iuſſit, vt tibi impẽdãt q̄d ſubdit ⌊vt cõſeruẽt
“ te⌋ .ſ. ab om̄i læſione ſeu nocumẽto ꝑſeruẽt, hoc q̄d fuit cõtra diabolũ ipſe doloſe ſubticuit. Sic eñ ait pſalmiſta: vt cuſtodiãt te in om̄ibus vijs tuis. Ideo diabolus vanũ præcipitium ſug-
“ gerẽs de vijs obmutuit, ne ſua fraudulẽtia pãderetur ⌊& ꝗa in manibus tollẽt te⌋ hoc eſt ſuis
“ poteſtatibus & actibus ſe fulcient & defendẽt, ſeu corꝑaliter ferẽt, ſi fuerit oportunũ ⌊ne for-
“ te offendas ad lapidẽ pedẽ tuũ⌋ .i. ne aliquod tibi impedimentum aut nocumentũ obuiet aut reſiſtat. ¶ Hanc ſcripturam apparenter tñ impertinenter atq́ ad falſum intellectũ allegat diabolus. Primo, quoniã pſalmus ille & ſcriptura hæc allegata nõ loquitur ad literam de Chriſto, ſed de membris eius electis fidelibus ſecũdũ Hieronymum. Chriſtus autem angeloꝝ cuſtodia ſeu auxilio non egebat, præſertim quia & comprehẽſor fuit ſecũdũ ſuperiores animæ vires & cũctis angelis altior atq́ potẽtior, nõ ſolũ vt deus, imo etiã ſecũdũ naturã humanam propter ſuppoſitalẽ vnionẽ eius cũ verbo. Inſup ſcriptura iſta intelligẽda nõ eſt quaſi electi in vita hac per angelicã cuſtodiam à malis pœnæ ſeu aduerſitatibus & tormẽtis præſeruẽtur Hieronymus.

vel eri-

Pſalm.33 vel eripiantur, quàmuis quandoq; hoc accidat: Multæ enim tribulationes iuſtorum, ſed à ma D
lis culpæ præſertim & etiam ab aliquibus corporalibus nocumentis per angelos cuſtodiunt.
Origenes ¶ Circa hūc locum loquit Origenes: Vnde tibi diabole ſcire, ꝙ iſta ſcripta ſunt? Nunquid le
giſti prophetas, aut diuina eloquia? Legiſti quidē, non vt ipſe ex lectiōe eoꝝ melior fieres, ſed
vt de ſimplici litera eos qui amici ſunt literę interficias. Scis quia ſi de alijs voluminibus loqui
eis volueris, non decipies. Vide autem quomodo diabolus & in ipſis teſtimonijs verſipellis
eſt. Vult enim minuere gloriam Saluatoris, quaſi indigeat auxilio angeloꝝ, offenſurus pe-
dem, niſi illoꝝ manibus ſubleuet. Hoc eñ teſtmoniū non de Chriſto, ſed de ſanctis genera-
liter ſcriptū eſt: Non eñ indiget angeloꝝ auxilio, qui maior eſt angelis, quin potius diſce dia
bole, ꝙ niſi Ieſus adiuuaret angelos, offenderūt pedem ſuū. Quare aūt zeles quod ſequit: Sup
aſpidem & baſiliſcum ambulabis, niſi quia tu es baſiliſcus, tu leo, tu draco? Hæc Origenes.
Deute.6 Et reſpondēs Ieſus, ait illi: Dictū eſt: (deo loquēte p Moſen in Deuteronomio) Non tenta »
bis dñm deum tuum. Hoc protulit Chriſtus non appellando ſe deū diaboli, q̄uis eſſet eius »
creator deus ac dñs, nec increpando directe diabolum, de hoc ꝙ Chr̄m creatorē ſuū tentare
aggreſſus ſit. Non eñ voluit inſinuare diabolo deū ſe eſſe, ſed iſte eſt ſenſus: Non tentabis
dñm deū tuū. i. O homo quicūq;, non pſumas deum tentare. ¶ Porro deū tentare eſt abſq; ne
ceſſitate de eius ſapiētia prouidentia vel poteſtate experimentū accipere, vtpote omittendo
q̄d aliunde habet vel poteſt. Multipliciter quoq; homo ſic tentat deū. Primo, inquirēdo ſeu
experimentū ſumendo de ſapia eius, an. ſ. oñia ſciat, vel de prouidētia eius an humana gu-
Exod.17 bernet, vel ſeruientibus ſibi aſſit, quemadmodū in Exodo de ſilijs Iſrael ſcriptum eſt: Tenta-
uerunt deum, dicentes: Eſt ne deus minus in nobis an non? Vel de omnipotentia dei ſecundū E
Pſalm.77 illud Pſalmiſtæ: Tentauerūt deū in cordibus ſuis, & male locuti ſunt de deo, dixerūt: Nunq̄d
poterit deus parare menſam in deſerto? Inſup iſtud fit indebite experiendo voluntatem dei,
vt illi qui volunt experiri, an deus infra determinatū tp̄s eos velit liberare, ita ꝙ poſtea eius au
Iudith.8 xilium nō expectent, niſi interim eis ſubuenerit, iuxta illud Iudith: Qui eſtis vos, qui tentatis
dñm? Poſuiſtis vos tempus miſerationis dñi, & in arbitrio veſtro diem cōſtituiſtis ei. Rurſus
hoc agit indebite, experiēdo q̄d homo poſſit apud deū, & hoc diabolus Chriſto ſuaſit. Hæc
ergo vitāda ſunt, quàmdiu habet quis ad quod faciat & quo ſibi prouideat ſeu veritatem co-
gnoſcat. Quòd ſi non habuerit, ſeu aliunde adipiſci nequiuerit, tunc fiducialiter ſe conuertat
2.Para.9 ad deum, quēadmodū ſcriptū eſt: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolū habemus
reſidui, vt oculos noſtros dirigam᷒ ad te. Qm̄ itaq; à pinnaculo tēpli vſq; ad terrā ſui deſcē
ſus per gradus, pcipitare ſe de pinnaculo pertinuiſſet ad dei tentationem. Et conſummata »
oñi tentatione iam dicta. Nam & cæteræ tentatiōes reducunt ad iſtas, eſtq; in tribus his tē- »
Ambroſius. tamētis omniū materia delictoꝝ ſcd̄m Ambroſiū atq; origo vitioꝝ cunctoꝝ ſcd̄m gloſam.
1.Iohan.2 Iuxta illud Iohānis: Oñe quod eſt in mūdo cōcupiſcentia carnis eſt & cōcupiſcētia oculoꝝ,
& ſupbia vitæ. Diabolus receſſit ab illo tanq̄ victus & ſine optato fruſtratus, q̄a incertus p-
manſit de Chriſti diuinitate, & an eſſet Meſſias in lege promiſſus. Receſſit aūt vſq; ad tp̄s. »
quia & poſtea rurſus eum tētauit, dum Iudæos ad eius pſecutiones induxit: maximè aūt tpe
paſſionis per vaſa ſua. ſ. p homines prauos eū impugnauit, imò & tūc Chr̄m accedere auſus ē F
Iohan.14 quēadmodū in Iohāne proteſtat: Venit ad me princeps mūdi huius, & in me nō habet quicq̄.
¶ Deniq; hoſtis antiquus etiā nos ſæpe ad tp̄s intētatos relinquit, vt interim vana ſecuritate »
torpore ſeu otio reſoluamur. i. tepeſcamus, ſicq; improuiſe ac ſubito rediens facilius nos p-
ſternat. Itaq; indefinēter cuſtoditi ſimus, ac ſemp ſtemus parati virtutibuſq; armati, quēad-
Auguſtinus modū Auguſtinus hortat: Perſeuera vſq; ad finē, quia tentatio pſeuerat vſq; in finē. Inſuper
aliqui dicūt, ꝙ dæmon ab homine ſemel victus nunq̄ amplius tentat eundem, vel ſaltē nunq̄
de cętero tētat eū de eodē pctō. Quibus obuiare videt, ꝙ Euāgeliſta hic ait, videlicet, ꝙ dia-
bolus receſſit à Chr̄o vſq; ad tp̄s, quo innuit ꝙ poſtmodū rurſus tētauerit eū per ſe aut p ſuos
miniſtros. ¶ Poſtremo de hac triplici Chr̄i tētatiōe & ordine eorundē plura dici hic poſſent
quæ quia ſuper Matthæum conſcripſi, nunc pretereo.

¶ Proſecutio expoſitionis huius capituli à loco quo dicitur: Et regreſſus eſt
Ieſus &c. Articulus XI.

CHriſti actio noſtra phibet inſtructio. Igit qualis debeat eſſe doctor & pdicator ver
bi cœleſtis ex hoc proceſſu vitæ Chr̄i oſtendit. Non eñ orſus eſt pdicare, niſi cir-
ca triceſimū ætatis ſuæ annū & poſt baptiſmū, item poſt heremiticā cōuerſationē
& abſtinentiā dæmoniſq; ſuperationē, ad innuendū ꝙ predicator & doctor debet
Pſalm.49 eſſe maturæ ætatis & à vitijs emundatus. Peccatori eñ dixit deus: Quare tu enarras iuſtitias
meas? Erit quoq; virtutibus exercitatus, vt primo faciat quod alios doceat, ſicut de Chriſto
Acto.1 dicit in Actis: Cœpit Ieſus facere & docere: Tentamēta etiam diaboli & carnis petulantiam
1.Cor.9 debet viciſſe, ſicut Apoſtolus loquit: Caſtigo corpus meū, & in ſeruitutē redigo, ne alijs pre-
dicans ipſe reprobus efficiat. Vnde de Chriſto iam dicitur: Et regreſſus eſt Ieſus. Hoc eſt, »
poſt te-

A poſt tentamenta atq; ieiunia eius in deſerto, rediꝭt ad hoīes, vt q̄d ipſe fecit, eos doceret, ⌊in
virtute ſpūs,⌋ id eſt in magna poteſtate ſpūs ſancti, per quā cœpit operari miracula. In vir-
tute quoq; ſpūs, id eſt plenius omni virtute & dono ſpūs ſancti. Et quāuis hac poteſtate atq;
virtutibus plenus extiterit in anima ab incarnationis exordio, tamē nūc ſcribit in virtute ſpi
ritus eſſe regreſſus, quia poſt reditū à deſerto cœpit ſanctitatem atq; potentiam ſuam abun-
dantiſſime manifeſtare. Itaq; virtus ſpūs nominatur ſpūalis virtus operatiua ſignoꝝ quæ da- Virtus ſpiritus quid
tur à ſpū ſancto. Vnde in libris Regū legit, ſpūs Heliæ requieuiſſe ſup Heliſæū. ¶ Porrò Chri-
ſti ſecundū quod deus eſt & ſpūs ſancti vna eſt virtus, vna omnipotentia, & quoad hoc Chri
ſtus increata ac propria virtute fecit miracula, quæ virtus toti ſupbenedictæ trinitati cōmu-
nis eſt, cui cōpetit opari miracula, authoritatiue, iperialr ac principalr, iuxta illud: Bn̄dictus Pſal. 71
dominus deus Iſrael, qui facit mirabilia ſolus. Præter hanc increatā virtutē fuit in Chriſto ſe
cundum naturam aſſumptam virtus ſeu poteſtas ſup omnem creaturam, de qua alibi ait: Da- Mat. 28
ta eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra, q̄ fuit poteſtas creata & data à ſpū ſancto, imò
à tota ſupglorioſiſſima trinitate, de qua videt nunc potiſſimum loqui Euāgeliſta ¶ Præterea Auguſtinus
Auguſtinus in libro de ciuitate dei mouet quæſtionē, an ſancti fecerunt miracula p aliquā vir
tutē exiſtentē in eis, cōceſſamq; eis diuinitus, ita q effectiue cooperati ſint in miraculoſis effe
ctibus: ſicq; poſſet de Chriſto inquiri, an pter poteſtatē increatā diuinam fuit in eo virtus cre
ata miraculorum productiua, poteſtq; dici, q ad agenda miracula ſufficiat in eo ponere du-
plicem virtutem ſeu poteſtatē pſatam. De potentia vero aīæ Chriſti, an habuit omnipoten
tiā, & qualem potentiā habuit reſpectu immutationis creaturaꝝ, & quantū ad propriū cor-
B pus, itēq; quo ad exequutionē propriæ volūtatis, loquit ſanctus Thomas in tertia parte q̄ſt.
12. & infra forte tanget. Itaq; regreſſus eſt ⌊in Galilæā,⌋ ex q̄ fuerat oriundus, & de qua ierat
ad Iohānis baptiſmū, ⌊& fama exiꝭt p vniuerſam regionē (Galilææ) de illo,⌋ propter ſapien
tiam, eloquētiā, ſanctitatē, & miracula eius, quæ cœpit tūc agere. Arbitror quoq;, q teſtimo
nium pcurſoris tam pclarum atq; credibile fecit eū non parū famoſum, quod multi Galilæo-
rum audierāt. Vnde quia poſt illud teſtimoniū Chrus mox deſertū ingreſſus eſt, cū redeuntē
viderūt, memorati ſunt verboꝝ Iohannis, ⌊& docebat in ſynagogis eoꝝ.⌋ Synagoga em̄
vocabat, vel ipſa Iudæoꝝ collectio, vel domus in qua ad orandū vel audiendū lectionē legis
& prophetaꝝ cōueniebāt. Vbi ergo pdicauit tanq̄ magiſter magnę authoritatis, & qm̄ ibi ma
ior audientia fuit, ⌊& magnificabat⌋ .i. magnæ ſapiētiæ ac virtutis reputabat, ⌊ab om̄ibus⌋
audientibus eū. ⌊Et venit Nazareth vbi erat nutritus.⌋ Ibi em̄ conceptus fuit, & in pueritia
habitauit vſq; ad tēpus quo ad baptiſmū Iohānis acceſſit, prout ſupra dictū eſt, ⌊& intrauit
ſecundū conſuetudinē ſuā die ſabbati in ſynagogā,⌋ qm̄ illo die celebri magis cōuenerūt Iu
dæi ad audiendū verbū dei & ad depcandū faciem dn̄i, ſicut nūc faciunt Chriſtiani in die do-
minico. Etem̄ feſtiuis tēporibus idcirco ab exteriori occupatione ceſſat, vt homines diuinis
exercitiꝭs quietius, deuotiuſq; intendāt, & quod ferialibus diebus per omiſſionem vel cōmiſ-
ſionem peccauerūt, corrigant & emendent ac pditum tēpus recuperent. Ideo Chriſti cōſue
tudo fuit tunc ingredi ſynagogam, quia tunc plures auditores inuenit, & qm̄ bonas aliorum
conſuetudines voluit approbare, ſeq; cōformare eiſdem, pſertim qm̄ laudabilis conſuetudo
vim legis ſortit ſecundū Auguſtinū, ⌊& ſurrexit legere⌋ .i. ſurgendo diſpoſuit ſe ad legendū
C & monſtrauit velle ſe legere, vt ex ipſa ſcriptura quaſi thema acciperet ſui ſermonis, itē vt in Auguſtinus
ſinuaret, q pdicator & doctor ſermocinationē ſuā in ſacra debet fundare ſcriptura, & iterū,
vt teſtimonio ſcripturaꝝ, ſe audiēdū probaret & Chriſtū eſſe aſtrueret. Poſtremo, vt vnum
de minorib⁹ ordinibus. ſ. ordinē, officiūq; lectoris impleret & approbaret, quēadmodū etiā
officiū exorciſtæ expleuit dæmones expellēdo, accoliti ſeu cæroferariꝭ, proteſtādo: Ego ſum
lux mūdi, Oſtiariꝭ q̄q;, emētes & vendētes de tēplo eꝭciēdo: ſicq; patet Chriſtū p quatuor ſu
os actus approbaſſe q̄tuor ordinū inferioꝝ officia, ideo nullus quantūlibet vita aut ſcīa mag- Iohā. 8
nus cōtemnere debet accipere ordines iſtos, eorūve officia exequi, qm̄ non eſt ſeruus maior
dn̄o ſuo. ⌊Et traditus eſt illi liber Eſaiæ,⌋ à miniſtris ſynagogæ, q̄ꝝ officiū fuerat legere, & Iohan. 13
forte mirabātur q legere vellet, ſcientes quod nō didicerat literas. ⌊Et vt reuoluit librū, in-
uenit locū vbi ſcriptū erat.⌋ Chrus nō ſolū p diuinā & increatā ſcientiā, ſed etiā p ſcientiā
ſuę aīæ à principio creationis eius ei inditā, diſtinctiſſime nouit cūcta creata quantūlibet par-
ua & magna, ideo cōſtat, q ſciuit q̄t folia, quot rigæ, quot verba cōtinebātur in libro, & vbi
quilibet paſſus ſtaret. Vnde primo ictu repperit paſſum quē voluit, nō vtiq; fortuite, ſed deli
berate. ⌊Spūs dn̄i,⌋ .i. ſpūs ſanctus qui eſt ſpūs pr̄is, imò patris & filiꝭ tanq̄ vnius principiꝭ Eſa. 61
vniuſq; fontis ac ſpirationis ſpūs ſancti, de q̄ ſcriptū eſt: Spūs dn̄i repleuit orbē terraꝝ, & de q̄ Sap. 1
ait Apoſtolus: Vbi ſpūs dn̄i, ibi libertas, ⌊ſup me⌋ .i. deſup venit in me, & eſt habitās in me 2. Cor. 3
ſecundū quod homo ſum. Anima em̄ Chr̄i plena fuit ſpū ſancto ab incarnationis exordio,
vnde ſpūs ſanctus p inexiſtentiā donoꝝ ſuoꝝ dicit ſup Chriſtū hominē requieuiſſe, ſecundū Eſa. 11
illud Eſaiæ: Requieſcet ſup eum ſpūs dn̄i, ſpūs ſapientiæ & intellectus. Inſup fuit & requieuit

ſuper Chriſtum tanquã motor, ductor & pręceptor ſeu inclinator Chriſti in oĩbus ſecũdum D
Iohã.8 naturã aſſumptã quæ fuit ſpũs ſancti, imò totius trinitatis, electiſſimũ ac obedientiſſimũ inſtrumentũ ſeu organũ diuinũ in omnibus, ſequẽs inſtinctũ, ſicut in Iohãne teſtaꝛ: Quia q̃ placita ſunt patri, facio ſemp. ⌊propter q̃d vnxit me⌋. i. q̃a ſic placuit ſpũi ſancto venire & quieſcere ſup me, ideo plenitudine grãæ & virtutũ me hominẽ ſpũaliter irrigauit, perfudit, impleuit: quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ. Et in actis: Vnxit eũ deus ſpũ ſancto & virtute: ſicq; q̃d ait, ⌊propter q̃d,⌋ dicit cauſam à priori, Poteſt q̃q; notare cauſam à poſteriori, vt ſit ſenſus, Propter q̃d vnxit me. i. ex hoc ꝙ ſpũs dñi ſic fuit & eſt ſup me, patet atq; ꝓbaꝛ ac ſequiꝛ, ꝙ vnxit me, quẽadmodũ cauſa oſtendiꝛ p effectũ. Deniq; Chrs nõ ſolũ plenus fuit donis grãæ gratũ faciẽtis, ſed & donis grãæ gratis datæ, vnde & vnctus dicitur fuiſſe in regem, in pontificẽ ſeu ſacerdotẽ atq; prophetã, & totũ hoc factũ eſt in incarnationis exordio, eidẽ ſi poſtea factũ legaꝛ, intelligendũ eſt q̃tũ ad manifeſtationẽ, imò ſicut in die paraſceues obtulit ſe tanq̃ ſacerdos oblationẽ & hoſtiã deo in odorẽ ſuauitatis p effectũ, ita affectualr̃ cœpit hoc facere à principio creationis aĩæ ſuę, atq; extũc cœpit eſſe mediator ac recõciliator, orator & pontifex inter deũ & hoĩes. Inſup vnctus eſt in tẽplũ ſeu tabernaculũ diuinitatis, quia (vt ait Apl̃us) in ipſo habitat oĩs plenitudo diuinitatis corporal̃r. Chriſtus quoq; in Iohãne ait Iudæis: Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud, hoc sũt dixit de tẽplo corporis ſui, vt Euãgeliſta exponit. In figura huius de vnctione tabernaculi ſcriptũ eſt in Leuit. De vnctione vero pontificali in eodem libro habeꝛ, de alijs in libris Regum.

Esa.44
Act.10
Col.2
Iohã.2
Leui.8

⌊euãgelizare pauperibus miſit me⌋. i. regnũ cœleſte ꝓdicare humilibus, q̃d egit, dicẽdo: Beati pauperes ſpũ, qm̃ ipſoꝝ eſt regnũ cœloꝝ. Secũdũ Origenẽ: Per pauperes intelliguꝛ gentiles ſeu natiões, nihil oĩno ſpũaliter poſſidẽtes, nõ deũ, nõ legẽ, nõ prophetas, nõ iuſtitiã, reliquaſq; virtutes. Iſtis euãgelizauit Chrs p apl̃os, aliquibus, & q̃uis paucis, p ſeipm̃, vt Euãgeliſtæ teſtanꝛ, vnde & Paulus de Chr̃o loquẽs: Veniens euangelizauit his qui longe & his qui prope. Interea aduertendũ ꝙ Lucas allegat hũc locũ ſecundũ tranſlationẽ ſeptuaginta interpretũ. Hieronymus aũt partim aliter tranſtulit, & pro inducto verbo ſic dixit: Ad annunciandũ mãſuetis miſit me, ⌊ſanare contritos corde.⌋ Per cõtritos corde Cyrillus intelligit debiles fragilẽ mentẽ habẽtes & inſultibus paſſionũ reſiſtere nõ valentes. Baſilius vero p contritos corde intelligit eos q peccãdo à ſatana preſſi ſunt, ſpũaliterq; deſtructi. His ergo venit ſaluator impendere ſalutare remediũ quo curenꝛ peccata & fœlicitas obtineaꝛ, ſecundũ quod ait: Venit filius hominis quærere & ſaluũ facere quod perierat. Sacramentum nanq; baptiſmi tanq̃ primam poſt naufragium tabulã, ſacramentũ vero pœnitentię tanquã tabulam poſt naufragiũ ſecundã inſtituit. Rurſus, contriti corde intelligi poſſunt veraciter pœnitentes, iuxta illud: Cor contritũ & humiliatũ deus non deſpicies, quos venit Chrũs ſanare p gratiam. Quãuis em̃ in quantũ cõtriti iã ab ipſa læſione peccati ſeu culpa ſanati ſint, nihilominus ab effectu reliquijſq; peccati, q̃ ſunt pronitas ad malũ, debilitatio ad reſiduũ egent curari, q̃d potiſſimũ fit p ſeptẽ dona ſpũs ſancti, q̃ à capite Chr̃o in eius mẽbra deſcẽdũt, nẽpe vt deus dat ea efficienter, creatiue, & authoritatiue, ſed vt homo mediator dat ea vt cauſa inſtrumentalis ſuperabundanter meritoria, ⌊& ꝓdicare captiuis⌋. i. vinculis vitiorum implicatis, ⌊remiſſionem⌋. i. indulgentiam dũmodo vere pœniteant. Hoc fecit Chrũs dicendo: Pœnitẽtiam agite, appropinquabit em̃ regnum cœloꝝ. De hac captiuitate in ꝓuerbijs Salomon ait: Iniquitates ſuæ capiẽt impiũ, & funibus peccatoꝝ ſuoꝝ cõſtringeꝛ. Fungiꝛ em̃ pctm̃ tyrannide peſſima ad mala inducẽs & acquieſcẽtes cõfundẽs. Eſt aũt & bona captiuatio, de qua ait apl̃s: In captiuitatẽ redigẽtes omnẽ intellectũ in obſequiũ Chr̃i. Theophilus p captiuos intelligit in lymbo detẽtos, qui Chriſto reſurgente educti ſunt ꝑtio ſanguinis eius, remiſſionẽ à reatu originalis peccati adepti, quẽadmodũ in Zacharia diciꝛ Chr̃o: Tu q̃q; in ſanguine teſtamẽti tui emiſiſti victos tuos de lacu in quo nõ eſt aqua. Prædicate etiã, ⌊viſum cæcis,⌋ i. ſpũalem interioris viſus illuminationẽ gẽtilibus, ſeu quibuſcũq; errore, ignorãtia, aut vitijs excæcatis. Vnde Chrs in Euãgelio proteſtaꝛ: Ego ſum lux mũdi, q ſequiꝛ me non ambulat in tenebris, cui p Eſaiã pater loquutus eſt: Dedi te in fœdus populi in lucẽ gentiũ, vt aperires oculos cæcoꝝ, & educeres de cõcluſione vinctũ de domo carceris ſedẽtes in tenebris, ⌊dimittere confractos⌋. i. aduerſitatibus fatigatos, ſeu legaliũ obſeruantiaꝝ oneribus preſſos deducere, ⌊in remiſſionẽ⌋. i. ad ſpũalẽ conſolationẽ ac releuamen. Chrũs nãq; nos ab obſeruantia cærimonialium ꝓceptoꝝ legis p euangelicæ legis grãm alleuiauit, iuxta illud: Quid tentatis imponere iugum ſup ceruices diſcipuloꝝ, quod neq; nos, neq; patres noſtri portare potuimus? Sed p grãm dñi noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari. Hinc in Matthęo ait ſaluator: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiã vos, ⌊ꝓdicare annum dñi acceptũ⌋. i. tempus gratiæ ſeu euãgelicæ legis, in quo deus benigniſſime ſe habuit ad genus humanũ, de quo ait Apl̃us: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nũc dies ſalutis. Et Eſaias: Tempore accepto exaudiui te. Quomodo aũt Chrs hoc egit, oſtendiꝛ in Marco in quo legiꝛ: Poſtq̃ traditus eſt Iohãnes

Matt.5 (E)
Origenes
Ephe.2
Cyrillus
Baſilius
Luc.19
Pſal.50
Reliquiæ peccati quæ.
Mat.3 (F)
Prou.5
2.Cor.10
Zach.9
Iohã.4
Eſa.42
Act.15
Mat.11
2.Cor.6
Eſa.49

A Iohannes,venit Ieſus in Galilæam prædicãs euangeliũ regni dei & dicens,quoniã impletum
eſt tempus,& appropinquabit regnum dei,de quo gratiſſimo tẽpore ſcribit Apoſtolus:Ec-
ce iam venit plenitudo temporis,in quo deus miſit filium ſuũ.Et in actis Petrus:Omnes pro Gala.4
phetæ à Samuel annunciauerunt dies iſtos.Quidã per annum acceptum intelligunt annum Act.3
quo Chriſtus prædicauit,pcipue in Iudæa,vel annum dominicæ paſſionis,in quo generi hu
mano placatus eſt deus.Tempus quippe vocatur acceptũ propter gratioſa,piaq́ꝫ opera quæ
« fiunt in ipſo,ſicut & dies mali dicuntur propter mala quæ fiunt in eo,⌊& diem retributio-
« nis,⌋ id eſt extremi iudicij,in quo vnuſquiſqꝫ quod meruit,creditur recepturus,quẽadmodũ
in Apocalypſi Iudex aſſeruit:Ecce venio cito,& merces mea mecũ eſt reddere vnicuiqꝫ iu- Apoc.22
xta opera ſua.Hunc diem Chrũs frequenter denũciauit,ſicut in Iohãne:Veniet hora in qua Iohan.5
omnes qui in monumẽtis ſunt,audient vocẽ eius.Quidã per diem retributionis intelligunt
diem æternæ felicitatis electoꝝ in patria.Prætacta tamẽ expoſitio literalior æſtimatur,quia
Hieronymus tranſtulit diẽ vltionis,quod tamen de tẽpore deuaſtationis Iudæoꝝ(propter Hieronymus.
peccata in Chriſtũ cõmiſſa)accipi poſſet,de quo p Eſaiã Chrũs fatetur:Dies vltionis in corde
meo,annus retributionis meæ venit.Idẽ eñi fuit tẽpus clemẽtiſſimæ vocationis gentiliũ atqꝫ Eſa.63
iuſtiſſimæ derelictionis,vaſtitatiſq́ꝫ Iudæoꝝ.¶Præterea aduertendũ,ꝙ peccatũ mala pluri
ma infert hoĩbus,nã animã vulnerat,captiuat,excæcat,à deoq́ꝫ ſeparat,& gr̃a & gloria pri- Peccatum que
uat,ideo Chrũs cõtra pdicta mala veniſſe ſe perhibet.Vnde Iohãnes inquit:In hoc apparuit hoibus inferat.
filius dei,vt diſſoluat opa diaboli.⌊Et cũ plicuiſſet librũ,⌋ quo patet,ꝙ librũ ſacræ ſcripturę Iohan.3
reuerẽter tractauit,atqꝫ exemplũ ſic agendi nobis reliquit.Circa qđ dicit Lyra,Iudæi hãc re
B uerentiã faciũt libris veteris teſtamẽti,ꝙ nullo modo ſederẽt iuxta illos ſedẽdo tã alte vt illi
ſunt poſiti,quo cõſtat ꝙ illi Chriſtiani ſunt valde reprehẽdendi q nõ ſolũ libros veteris teſta
menti,ſed etiã nouos & ſacra euãgelia tã irreuerẽter tractãt & irreuerẽtius q̃ libros gentiliũ
dãnatoꝝ,aliqui etiã theologi dicta taliũ cũ maiori pondere & certiori quotatione allegant in
« ſcholis q̃ dicta Chriſti & aploꝝ,⌊reddidit miniſtro,⌋ forte illi à q librũ accepit,⌊& ſedit,⌋
« tanq̃ magiſter & doctor,vt quod legit,exponeret.⌊Et oculi omniũ in ſynagoga erãt intẽ-
« dentes in eũ,⌋ quia delectabilis fuit ad intuendũ,tanq̃ ſpecioſus forma præ filijs hominũ,in
cuius vultu fulgor quidã interioris pfectionis ac gratiæ reſplendebat,ſed & ſuauitate eloquẽ-
tiæ ſuæ corda eorũ attraxit.Mirabanť quoqꝫ rem nouã & quomodo legere ſciuit,qui ab ho-
mine illud non didicit.Talia autẽ noua magna,mira,& inopinata homines diligẽter,cõcor
diterq́ꝫ inſpiciunt.Circa quod loquiť Origenes:Nunc etiã ſi volumus,oculi noſtri poſſunt
intẽdere ſaluatorẽ.Cũ eñi principale cordis tui direxeris ad ſapiẽtiæ veritatẽ,deiq́ꝫ vnigeni Origenes
« tũ cõtemplandũ oculi tui intuenť Ieſum.⌊Cœpit autẽ dicere ad illos,quia hodie impleta eſt
« ſcriptura hæc in auribus veſtris.⌋.i.per hoc ꝙ audiſtis me Chriſtũ vobis euangelizantẽ,ve-
ſtraq́ꝫ corda illuminantẽ,& gratiã benignitatis diuinæ annunciantẽ,impletũ eſt aliqualiter
qđ in pfata prophetia fuit pdictũ.Quo verbo docuit Chrũs dicta atqꝫ promiſſa prophetarũ
in Chri aduentu ſpũaliter debere intelligi,de ſpũali videlicet liberatione à poteſtate diaboli,
& iugo peccati nõ de corporali liberatione,à captiuitate exteriori & temporali,qua nunc te
nenť Iudæi,à qua ſe pſtolanť in Chriſti aduẽtu educẽdos,cũctiſq́ꝫ gẽtibus dominaturos.Ha-
« bent eñi denſiſſima erroꝝ caligine intellectũ cæcatũ.⌊Et oẽs teſtimoniũ illi dabãt.⌋.i.plures
de oĩbus ibi pſentibus proteſtabanť vera eſſe q̃ protulit Ieſus,ſed ꝙ.ſ.ſcriptura Eſaiæ indu-
C cta eſſet in ipſo cõpleta,& ꝙ eſſet Chrũs in lege & prophetis promiſſus,q̃uis in illa notitia Eſa.2
nondũ eſſent firmati,& teſtimoniũ illi dabãt,id eſt bonũ de ipſo teſtimoniũ proferebant,ꝙ
.ſ.vere ſapiẽs,gratioſus,virtuoſus,magnuſq́ꝫ eſſet,& ꝙ Iohãnes Baptiſta de ipſo affirmaſſet
« magnifica,iãq́ꝫ ipſe Ieſus mirabilia cœpiſſet peragere,⌊& mirabanť in verbis gr̃æ⌋.i.grati-
« oſis,facundis,efficaciſſimis,ſapiẽtiſſimiſq́ꝫ ſermonibus,⌊q̃ procedebãt de ore eius,⌋ ordina
te & eloquẽter,ſicut pdixit Pſalmiſta:Diffuſa eſt gr̃a in labijs tuis.Vnde in Iohãne aduerſa-
rij eius ipſa veritate cõpulſi ſunt dicere:Nunquã ſic loquutus eſt homo ſicut hic loquiť.De- Pſal.44
niqꝫ bonus homo de bono cordis ſui theſauro profert bona.Idcirco quo aĩa Chriſti gr̃a ple- Ioh.8
nior fuit,eo gratioſiora verba deprompſit,ſicq́ꝫ verba Chri erant verba gr̃æ originalr̃,quia Mat.12
manabãt ex gr̃a materialr̃,quia tractabant de gr̃a,formalr̃,quoniã gratioſa ſeu gr̃a eloquen-
tiæ decorata,finalr̃,quia tendebant ad grãm,item cauſalr̃,quia audientibus grãm confere-
bant eos ædificando,ad quod imitandum hortať nos Paulus:Omnis ſermo malus ex ore ve-
« ſtro non procedat,ſed qui bonus eſt ad ædificationem fidei,vt det grãm audienti,⌊& dice-
« bant:Nonne hic eſt filius Ioſeph?⌋ Hoc aſpernanter loquuti ſunt,tanquã dicerent:Cum ſit Ephe.4
filius ſimpliciani & pauperis fabri,non eſt veri ſimile,ꝙ tanta excellentia vere ei conueniat,
aut Chrũs exiſtat,aut prodigia opereť.Vnde apud Matthæũ & Marcũ dixiſſe ſcribunť:Nõ
ne hic eſt fabri filius?Et hęc eſt mira excæcatio atqꝫ peruerſitas dicere aliquem propter parẽ
tum inopiam,quaſi gr̃a dei diuitibus potius q̃ pauperibus conferať,& non potius vice verſa. Mat.13
¶Quæriť cum ſtatim pdictũ ſit:Omnes teſtimoniũ illi dabant,quomodo de eiſdẽ mox ſub- Marc.6

 ditur.

ditur, Nōne hic eſt filius Ioſeph? Qui eñ teſtimoniū ei dabāt, eū reuerebanf, hi vero cū ſper- D
nebant. Ad hoc dupliciter reſpondet. Primo, ꝙ ſcriptura loquif de eiſdē, videlicet habitato-
ribus Nazareth, & ꝙ primo honorauerūt eū propter cauſas ꝓtactas, ſed poſt paululū ex alijs
conſiderationibus. ſ. ex attentione paupertatis matris eius, patriſq; putatiui ad contemptum
eius, inuidiāq; cōmoti ſunt. Alij dicūt, ꝙ ſcriptura loquif hic de diuerſis, quaſi de eiſdē, iuxta
vnā ſeptē regularū Tyconij valentiū ad intelligendū ſcripturas, quemadmodū & in pſalmos
Pſal. 77 Cum occideret eos, quærebant eum & reuertebanf, &c. Qui eñ occidebanf, non reuertebā
Zach. 14 tur diluculo. Zacharias quoq;: Fugietis ſicut fugiſtis in diebus Oſiæ regis Iuda. Certum eſt
equidē, ꝙ illi qui tēpore Zachariæ prophetæ vnius duodecim prophetarū fuerūt, nō fuerunt
tēpore Oſiæ regis, qui tot annis ante Babylonicā captiuitatē defunctus eſt. Itaq; dicunt hæc
verba à ſcribis & phariſæis inuidia tactis prolata. ⌞Et ait illis,⌟ ex charitate volens illorum »
emendare errorem. ⌞Vtiq; dicetis mihi hāc ſimilitudinem⌟. i. vulgare prouerbium ſeu me »
taphoricū & parabolicum verbum mihi obijcietis, vtpote iſtud, ⌞Medice cura teipſum,⌟ »
hoc eſt obiectionem à ſimilitudine medici acceptam corporalis, niſi opponetis ad me, dicen
do: O medice qui extraneos curas, puta infirmos vrbis Capharnaū, cura teipſum, id eſt tuos
conciues ad te ſpecialr̃ pertinētes in Nazaret habitātes, quaſi dicāt. Cū ita non agas, conclu-
dif, ꝙ vel inſipienter vel inordinate te habes, vel ꝙ tua miracula non ſint vera miracula.

¶Deinceps Chriſtus explanādo parabolam introductā ponit illorū tacitā obiectionem, ſci-
uit enī quid cogitarēt, ⌞quāta⌟. i. multa & magna miracula, ⌞audiuimus facta à te in Caphar »
naum, fac & hic in patria tua⌟. i. in Nazareth ſita in pratria vbi cōceptus atq; nutritus es, fac » E
tanta ac talia. Sed cum Lucas nulla Chriſti miracula vſq; ad hūc locū recitauerit in Caphar-
naum facta, cur ait Nazarenos verba hæc protuliſſe aut concepiſſe? Et reſpondendū, ꝙ Lu-
Auguſtinus cas hęc refert ꝑ anticipationē. Propter quod aſſerit Auguſtinus, Cū Lucas iā magna à Chri
ſto facta fuiſſe cōmemorat quæ ſe nondū narraſſe cognoſcit, quid euidentius ǭ eū hoc ſciēter
præoccupaſſe narrandū? Itaq; quod hic ſcribif ab illo loco incluſiue, & venit Nazareth, vſq;
ad id quod infra in iſto cap. legif. Et deſcendit Capharnaum, eſt interpoſitio quæ vocaf pa-
renthesis, à para quod eſt iuxta, & theſis poſitio, quaſi poſitio iuxta principale, nec continuaf
immediate cū præcedentibus atq; ſequētibus ſecundū ordinē facti. Vnde quod hic dictum à
Chriſto & Nazarenis interponif, non fuit ſtatim dictū poſt ꝓcedentia. ſ. poſt lectionē Chri
Chryſoſtom⁹. ſti in Eſaia, ſed poſtea diu, cū à Capharnaū in Nazareth aduenisſet. Ideo dicit Chryſoſtom⁹
Poſt multū tēpus & ſignorū oſtenſionē profectus eſt ad Nazaræos. Aliqui quoq; affirmant,
ꝙ Chriſtus frequēter venit à Capharnaū in Nazareth. Deinde ſaluator ad tactā reſpōdet in-
ſtantiā. Ait eñ. ⌞Amen (.i. vere) dico vobis, quia propheta nemo acceptus eſt in patria ſua⌟ »

¶Contra hoc obijci poſſet, ꝙ Ezechias rex & populus eius Eſaiā prophetā in magno habe-
Eccl. 48 bat honore, vt patet in libris Regū, obediuitq; ei, iuxta illud Eccleſiaſtici: Fortiter iuit Eze-
chias in via Dauid pr̃is ſui quam mandauit illi Eſaias propheta magnus? Deniq; Dauid nōne
2. Reg. 12 ſanctos prophetas Nathan & Gad, cæterosq; ſui regni ac tēporis veneratus eſt vates? Sed &
2. Reg. 14 2. para. 20 Ioſaphat rex deuotus ſuis loquens: Credite prophetis dñi, & oīa proſpere euenient. Poſtre-
mo paulo añ iam dictū eſt, ꝙ omnes in Nazareth teſtimoniū Chriſto dabāt. Infra quoq; ha-
bef, qūo omnis populus gaudebat in his quæ glorioſe fiebāt ab eo. Et reſpondendū, ꝙ Chri-
ſtus magiſter veritatis ac pietatis, cōmunitatis quoq; amator & ſingularitatis inordinatę vita
tor libenter verbis & factis ſe cōmunitati cōformauit in licitis & honeſtis. Vnde prouerbiū F
Prou. 1. iſtud inducit eo modo ac ſenſu, quo Salomon in libro prouerbiorū multa affirmat, non quia
vniuerſalr̃ vbiq; & ſemper quātū ad ſingulos ſe habeat, ſed qa frequēter ſic accidit. Itaq; Chri
ſtus verba hæc ꝓtulit, qa cōmuniter prophetæ ſancti apud cōpatriotas ſuos aut cōtemnunf,
aut minus accepti ſunt. Nā & ciues ciuibus cōiter inuidēt, Hoīes etiā vt frequēter egre ferunt
dū cōpares ſui ipſis ꝓferunf, & proni ſunt cōſiderare eū qui excellit, ſecūdū id quod fuit dum
eis ſimilis videbaf. Rurſus excellentiā extraneorū nō ita apprehēdūt minoratiuā aut cōfuſiuā
ipſorū vt excellentiā intraneorū, imò erubeſcibile ſibi arbitranf, ꝙ familiaris collega, cōciuis,
in tantū eis ꝓfulgeat, & hoc verū eſt de hoībus nōdū purgatis, in qbus ſuperbia, inuidia, paſſi-
oneſq; cæteræ regnāt. Porrò qui paſſionibus reformatis, charitate dei ac proximi flagrat de
ſuorū profectu & eminētia ſpūali lætaf, ſed qm̄ pauci ſunt tales, ideo raro cōtingit hoc. Pro-
Gene. 41. pter qd multi in terra aliena facilius promouenf, magiſq; honoranf ac reputanf ǭ in propria
Danie. 1. vt patet de Ioſeph, Daniele, & Mardochæo. Ezechieli quoq; dñs ait: Si mittereris ad popu-
Heſter. 8 lū alienæ linguæ, ipſi audirēt te. Filij aūt Iſrael nolūt audire te. Hinc ait Cyrillus. Quædā cō
Ezech. 2 Ezech. 3 munis quaſi cūctis accidit paſſio. Cōtemnunf eñ quodāmodo ſemꝑ etiā optima quæq; quā-
Cyrillus do nō raro cōtingūt alicui, ſed ad velle ſuppetūt ſeu frequēter. Familiaris nāq; quoniā ſemper
præſtò eſt, debita reuerētia priuaf à notis. Veruntamē dilīgēter penſandū quod ait Ambro-
Ambroſius ſius. Fruſtra opē miſericordiæ cœleſtis expectas, ſi alienæ fructibus virtutis inuideas. Aſper
nator eſt eñ dñs inuidorū, & ab his qui diuina beneficia in alijs ꝑſequunf, miracula ſuæ pote-

teſtatis

A ſtatis auertit. Itaq; verbo inducto Chrūs ſe iuſte excuſat, cur in Nazareth talia ſigna nō ege-
rit, vtpote quia hoc accidit non ex ſua auerſione à ſuis cōciuibus, ſed propter eorum incredu Matt. 13
litatem atq; malitiā, quoniā Chriſtum paruipendebāt, nec ei credebāt. Vnde in Matthæo & Mar. 6
Marco habet, ꝙ non fecit ibi multa miracula, propter eoꝝ incredulitatem. Et hoc Chriſtus
deinceps per duo oſtēdit exempla, qūo. ſ. cōpatriotæ priuant beneficijs dei propter malitiā
“ ſuam, quæ tamen extraneis cōmunicant. ⌊In veritate dico vobis, multæ viduæ fuerūt in Iſra
“ el, ⌋ id eſt in regno & populo Iſraelitico, ⌊in diebus Heliæ, ⌋ .i. tēpore quo Helias in populo
illo cōuerſabat ac operabat. Tempus autē dicit ipſius dei, tanq̄ dñi ac creatoris ac moderato
res tempoꝝ vniuerſoꝝ, dicente Boetio: Tēpus ab æuo ire iubes, ſtabiliſq; manens das cūcta Boetius
moueri. Hominū vero dicit eſſe dies vel tempus, tanq̄ eoꝝ qui ſubiacent tempori, & tēpore
menſurant in durādo & operādo. Specialr̄ tamen dicit tempus aliquod eſſe illius, qui in illo
præclarioris fuit poteſtatis, operationis ſeu perfectiōis. Vnde prælatoꝝ & principū tempo-
“ ra deſcribunt, imò iuxta illoꝝ ſucceſſionē tēpoꝝ ſucceſſio determinat, ⌊quādo clauſum ⌋ .i.
“ à ſolito ſuo effectu ſiue influxu prohibitū ſeu ſuſpenſum ⌊eſt cœlū, ⌋ tā aereum q̄ ſtellatū ſeu
orbis planetaris. Tunc eñ ad p̄ces Heliæ intra tres annos atq; ſex mēſes pluuia de cœlo aereo 3. Reg. 7
non deſcēdit in terrā Iſrael, nec in quædā loca vicina, cœlū quoq; ſtellatū modo ſolito ad plu
uiaꝝ generationē influentiā nō impendit, nec ſol curſu conſueto eleuauit vapores, deo om-
“ nipotente iubēte, ⌊cū facta eſſet fames in terra. ⌋ Ex defectu ſiquidē pluuiæ orta eſt ſterili- 3. Reg. 17
tas terræ, ad quā eſuries eſt ſequuta. Vnde in libris Regū legit: Dixit Helias ad Achab: Viuit
dñs deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verbū.
“ Quāta autē fuerit fames illa, in libris Regū deſcribit, ⌊& ad nullā earum miſſus eſt Helias, ⌋ à 3. Reg. 18
B deo, quod fuit propter indignitatē & culpā earum, vel quia minus dignę fuerunt q̄ vidua, de
“ qua ſubdit, ⌊niſi in Sareptam Sydoniæ. ⌋ Porrò Sarepta vrbs parua fuit inter Tyrum & Sy
“ donem. Sydon vero vrbs fuit, à qua regio illa vocata fuit Sydonia, ⌊ad mulierē viduā, ⌋ quæ 3. Reg. 17
fuit paupercula vnicum habens filium, quem mortuum ſuſcitauit Helias, aſſeruntq; Hebræi,
ꝙ fuit Ionas propheta. Exceptio autē illa quæ deſignat hoc loco per, niſi, non eſt referenda
ad viduas Iſrael, quaſi vidua iſta Sydonia fuerit de Iſraeliticaꝝ numero viduarum, ſed ad id,
“ quod dicit, ⌊miſſus eſt, ⌋ vt ſit ſenſus, ꝙ non fuit miſſus niſi ad viduā Sareptanam, iuxta illud:
Factum eſt verbum dñi ad Heliam, Vade in Sareptam Sydoniorum, & manebis ibi, præcepi Ibidem
eñ ibi mulieri viduæ vt paſcat te. Deniq; ſecundū Chryſoſtomū, deus pia diſpenſatione fe-
cit Heliā per tam longum pergere iter vſq; Sareptā, vt videns mundi peſtem, peteret à dño Chryſoſtom.
pluuias. Huius quoq; ſancti meminit Iacobus circa finē ſuæ canonicæ, dicēs: Multū valet de- Iacobi. 5
precatio iuſti aſſidua. Helias homo ſimilis erat nobis paſſibilis, & oratione orauit, vt nō plue-
ret ſup terrā, & nō pluit annos tres & mēſes ſex, & rurſum orauit, & cœlū dedit pluuiā. Hinc
de Helia ſcribit Chryſoſtomus. Ipſe quidē terreſtris angelus & homo cœleſtis, qui nec tectū
nec menſam, nec amictum habebat, veruntamen clauem cœloꝝ geſſit in lingua. Subinde po
“ nit ſecundū exemplū. ⌊Et multi leproſi erāt in Iſrael ſub Heliſæo propheta ⌋ .i. tempore He
liſæi, imò tempore quo tanq̄ ſpūalis pater fuit, præcipuus director Iſraeliticę plebis. Propter
quod morienti dixit rex Iſrael: Pater mi, pr̄ mi, currus Iſrael & auriga eius. Quòd autē tēpo- 4. Reg. 2
re Heliſæi fuerūt quatuor viri leproſi qui etiā tēpore noctis ingreſſi ſunt caſtra Syroꝝ, legit
“ in lib. Regū, ⌊& nemo eoꝝ mundatus eſt (à lepra ab Heliſæo) niſi Naamā Syrus, ⌋ nō ꝙ Naa 4. Reg. 7
mā fuerit vnus leproſoꝝ de Iſrael, ſed quoniā ipſe ſolus inter leproſos fuit ab Heliſæo ſana-
tus, vt ſcribit in libris Regū. Fuitq; Naamā princeps militiæ regis Syriæ, vir magnus ac ho- 4. Reg. 5
C noratus apud dñm ſuum diues & fortis, cuius bonitas claret ex hoc, ꝙ inductis verbis adiun-
gitur. Per illum eñ dedit dominus ſalutem Syriæ. ¶ Præterea cū referente paruula puella, au
diſſet eſſe prophetā in Iſrael, mox credidit ſe per preces prophetæ à deo Iſrael poſſe curari,
imò & ſe curandum ſperauit. Vnde cū Heliſæus non egrederet ad eū, indignatus eſt, dicens:
Putabam ꝙ egrederet & tangeret locum lepræ, & inuocaret nomē dei ſui: ſicq; videtur vni-
us veri, ſummiq; dei tunc habuiſſe notitiā & deuote venit ad Heliſæū ſecundum gloſam. Cu
ratus vero valde gratus fuit deo & Heliſæo, promittens ſe vltra ſoli deo Iſrael ſacrificaturum
¶ Gorrha hic quærit, cur Chriſtus de Helia & Heliſæo potius q̄ de alijs ponat exemplū? Ad
quod reſpondet, quia hi ſoli inter prophetas claruerūt miraculis. Cui reſponſioni obijci poſ-
ſet. Primo de Moſe, de cuius excellentia in gratia prophetiæ atq; miraculis ſcriptum eſt in
Deuteronomio: Non ſurrexit propheta vltra in Iſrael ſicut Moſes, qui noſſet dominū quem Deut. vlt.
noſſet dominus facie ad faciem in omnibus ſignis & portentis quæ per illum fecit dominus.
Deniq; in libris Regum legitur quomodo orāte Samuele propheta deus fecit rem grandem 1. Reg. 12
dando voces, hoc eſt tonitrua & pluuias tempore meſſis triticeæ, quod (vt ibi innuitur) val-
de magnum fuit miraculū. Inſuper in libris Regū habetur, quemadmodum precāte prophe 3. Reg. 13
ta diuinitus miſſo, deus areſactam Hieroboā regis iniqui ſanauit manum. Similiter in lib. Re-
gum deſcribitur, quomodo inuocante dominū Eſaia, ſol miraculoſiſſime redijt retro, ipſeq; 4. Reg. 20

Ezechias à lætali ſanatus eſt morbo per Eſaiam. Vnde in Eccleſiaſtico de Eſaia aſſerit, ꝙ ad- D
Eccl. 48 didit regi vitam. Ezechiel quoq; quãuis non in ſcriptura canonica, tamen in ſcholaſtica hi-
ſtoria legit præclara feciſſe miracula in Chaldæa, ſicut & Hieremias in Aegypto mirabilia le
gitur perpetraſſe. Hęc dixerim non quaſi Nicolao de Gorrha derogare intendẽs, qui fuit ma
gnus ſcripturarum expoſitor, valdeq; eruditus in eis, ſed quia de ſolutione præfata admiror,
& vt ſolutio illa caute legatur. Itaq; puto aliam eſſe rationem quæſiti, videlicet, ꝙ de Helia &
Heliſæo ideo Chriſtus mentionem induxit, quoniam facta illorum præmemorata ſuo ma-
gis congruebant propoſito, & quia valde excellentes fuerunt, imò in geſtis præfatis Chriſti
Act. 13 habuerunt figuram, Vidua vero & Naaman typum gerebant eccleſiæ ex gentibus congre-
gatæ, quam Chriſtus per ſpiritum ſanctum atq; apoſtolos (relictis ob ſuam peruerſitatem Iu
Ira quid ſit dæis) viſitare dignatus eſt. ⌊Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira,⌋ per vitiũ, quæ eſt inor- »
dinatus appetitus vindictæ propter paruipenſionem, ⌊hæc⌋ præinducta Chriſti eloquia, »
⌊audientes,⌋ quia, vt eis apparuit, Chriſtus eos ſuperflue vilipẽdit, præferendo eis gentiles, »
quos Iudæi contẽnebãt vt canes, & quia ipſos de ingratitudine, aliisq; peccatis notauit. Ve-
Gregorius runtamen Gregorius dicit eos cõmotos, quia Chriſtus aſſeruit: Hodie ſcriptura hæc impleta
eſt, &c. quaſi ſe præſumptuoſe compararet prophetis. In his Iudæis ſacrilegis, quorũ inſaniã
Prou. 15 ingratitudinemq; multi ſectãtur, illud prouerbiorũ eſt impletum: Non amat peſtilens eũ qui
Amos. 5 ſe corripit, illudq; Amos: Odio habuerunt corripientẽ, & loquentem perfecte abominati
ſunt. Vnde in Eccleſiaſtico ſcribit: Stuppa collecta ſynagoga peccantium, quæ ſtatim igne E
Eccl. 21. iræ accẽditur. Hinc & Terẽtius ait: Obſequium parit amicitiã, veritas odiũ, ⌊& ſurrexerũt⌋ »
Terentius. ira eos beſtiali impellente, ⌊& eiecerunt⌋ .i. tanquã reum mortis irreuerenter expulerũt ⌊il »
lum extra ciuitatẽ ſuã (Nazareth) & duxerunt illum vſq; ad ſupercilium montis, ſup quẽ ciui- »
tas illorũ erat ædificata, vt pcipitarent eũ,⌋ & pcipitãdo occiderent illũ, imitãtes patrem ſuũ »
Mat. 4 diabolum, qui dixit ad Chriſtũ: Mitte te deorſum, imò quantũ ad hoc illo peiores, quia quod
ille ſuggeſſit, iſti facere ſunt moliti. ⌊Ipſe autem trãſiens per medium illorũ ibat,⌋ .i. manus »
impiorũ elapſus eſt & euaſit, nõ volãdo aut currẽdo effugiẽs, ſed p mediũ illorũ pedeſter, po-
tenter ac mire ptranſiit, quod tã increata poteſtate q̃ virtute creata ſeu ptãte hũanitati colla-
ta facere quiuit. Per vtranq; etẽm potuit mẽtem illorũ ſubito immutare ac ſtupefactã ſeu ſtu-
Iohan. 18 pidam reddere, ſicut & tempore paſſionis proſtrauit ſceleratos, dicendo: Ego ſum, quando
Iohan. 17 & dixit ad patrẽ: Dediſti ei, videlicet mihi filio tuo poteſtatẽ omnis carnis. In templo quoq;
Iohan. 2 tot milliũ cõpeſcebat ingenia, quãdo negociãtes inde eiecit, quod ſecũdũ Origenẽ fuit maius
Mat. 21 miraculũ, q̃ ſuſcitatio mortuorũ, vel ſaturatio qnq; milliũ ex qnq; panibus. ¶ Inſup diuina &
Mar. 11 increata virtute potuit ſe illis inuiſibilem reddere, quod etiã p creatã ſibi datã potentiam po-
Luc. 9 Mat. 9 tuit, quia ſecundũ ſuperiorem animæ ſuæ portionẽ extitit cõprehenſor, idcirco dũ voluit do
Marc. 5 tes corporis glorificati etiã ante paſſionẽ ſæpe aſſumpſit ſecundũ Hugonẽ, corpusq; ſuũ ani
Luc. 8. Luc. 7 mæ ſuæ pfecte obediẽs & ſubiectũ in tantũ, vt (iuxta Damaſcenũ) omnia naturalia fuerint in
Iohan. 11. Chriſto volũtaria, ſicut & Thomas in tertia parte teſtat. Ideo corpus Chriſti immutauit vi-
Mat. 14 Mar. 6 ſum pſentiũ, ſecundũ quod placuit animæ eius, cuius poteſtate atq; imperio ſuſpẽdi poterat
Lu. 9. Iohã. 6 immutatio talis. Hinc aliq aſſerũt, ꝙ Chrũs reddidit ſe ĩuiſibilẽ illis, queadmodũ in Iohãne in F
Iohan. 8 ducit: Ieſus aũt abſcondit ſe & exiuit de tẽplo, itẽq;: Quærebãt Ieſum apprehẽdere, & exiuit
Iohan 10 de manibus eorũ. Refert hic Beda, ꝙ dũ dñs Chriſtus de manibus illorũ elapſus, de medio illo
Beda rũ de vertice rupis deſcenderet, ac ſub rupe latere vellet, ſubito ad tactũ veſtis Chriſti ſaxum
illud ſubterfugit ſeu ceſſit, & inſtar ceræ ſolutũ, quendã ſinũ, hoc eſt cõcauitatẽ fecit, in qua
corpus dominicũ ſuſciperet, in quo loco oĩa liniamenta & rugæ veſtis ac veſtigia pedũ in ru
pe apparent adhuc, ſicut teſtant qui viderunt. Sed & Iohãnes de Mãdeuille in itinerario ſuo
ſcribit de hoc, adiiciens ꝙ Chriſtus tũc vehemẽter expauit. Hoc tamẽ credendum nõ reor,
imò nequaq̃ tenendũ, niſi dicat, ꝙ ſponte timorem illum aſſumpſerit, quemadmodum tem-
pore paſſionis. Alias, cur trepidaſſet, qui vniuerſa futura tam perfecte præſciuit, & tantæ po-
tentiæ fuit, qui nec inuitus ducebat ab illis, ſed ſponte ſe duci permiſit? Quod ſi voluiſſet in
quocunq; viæ illius ſpacio omnes feciſſet immobiles. Noluit autem pcipitari, quoniam tem-
pus paſſioni ſuæ diuinitus pfixum nondũ fuit impletũ, & qm̃ aliud genus mortis elegit, videli
Pſal. 21. cet crucifixionẽ, vt impleret quod ſcriptũ eſt: Foderũt manus meas & pedes meos. Et iterũ:
Pſal. 68 Dederunt in eſcã meã fel. Itẽ quia nondũ impleuit opa propter quæ miſſus fuit à pre, videli-
cet pdicationẽ euãgelicæ legis, inſtitutionẽ ſacramentorũ, miraculoſos effectus, de qbus om-
Iohan. 17 nibus paſſioni iã proximus dixit in Iohãne: Pater opus cõſummaui q̊d dediſti mihi vt facerẽ
nũc aũt ad te venio. ⌊Et deſcẽdit in Capharnaũ,⌋ q a relictis cõciuibus ſuis pfidis & ingratis »
venit ad vrbẽ Capharnaũ. Verũtamẽ (vt ex phabitis innoteſcit) iſtud: Et deſcẽdit ĩ Caphar
naũ vſq; ad finẽ capituli, non continuat cum litera immediate pcedenti, ſed cum eo quod ſu-
perius ſcriptũ eſt: Regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpũs ſancti de Iudæa in Galilæam. Venit ergo
Capharnaum, ⌊ciuitatem Galilææ, ibiq; docebat illos⌋ .i. habitantes & præſentes ibidem, »

⌊ſabba-

A ⌊ſabbatis⌋ hoc eſt, diebus ſabbati, quando (vt dictum eſt) Iudęi copioſius ad loca diuini obſequij confluebãt. ⌊Et ſtupebãt in doctrina eius⌋ .i. de excellentia documẽtoꝝ ꝓdicatiõisq́ Chriſti admirabanť, cuius vna cauſa ſubiungiť: ⌊quia in ptãte ſermo ipſius erat⌋ hoc eſt, verba eius efficacia valde & potẽtia erãt. Primo, quia ꝑ miracula cõfirmabanť, atq; diuina & vera oſtendebanť. Scđo, q a ea mox cõcomitabanť effectus. Statim eñi vt iuſſit aliqua ꝓdigia fieri fiebãt ꝑfecte. Tertio, qm̃ verba Chr̃i habuerunt ſingulariſſimã atq; fortiſſimã vim mouẽdi audientiũ corda, vtpotẽ ea compungendo, inflãmãdo, penetrãdo, terrendo. Ignea eñi protulit verba ſententijs plena, facundiſſimus quoq; dulciſſimusq́ fuit eloquio, & nihilominus terribilis qñ volebat. Vnde illud Hieremiæ dicere potuit: Nunquid nõ verba mea ſunt, quaſi ignis, & quaſi malleus cõterens petrã? Nec mirũ, ſi in humanitate tam poteſtatiui fuit ſermonis, qui ſcđm diuinitatem eſt dei pr̃is ſermo om̃ipotens, verbum æternum, de quo ad Hebræos ait Apoſtolus: Viuus eſt ſermo dei, & penetrabilior om̃i gladio ancipiti. Quarto, qm̃ habuit authoritatẽ addendi ad verba legis eã ꝑficiendo & ſpũaliter interpretãdo, imò finẽ eidẽ quãtum ad ꝓcepta cęrimonialia imponẽdo, cũ eſſet dator ac dñs legis. Quinto, q a q̃d docuit ope adimpleuit. Hinc Beda fateť: Sermo (inquiẽs) ꝓdicatoris in ptãte eſt dũ ea quę docet operatur: Qui eñi facto deſtruit q̃d verbis ꝓdicat, cõtemniť. ⌊Et in ſynagoga erat homo habens ſpm̃ immundũ⌋ Hoc eſt, poſſeſſus à dæmone q immũdus vocať, qm̃ in ſeipſo totus immundus, ſeu vitioſus cõſiſtit in om̃ibus quæ agit peccãs, q a ad finẽ ꝑuerſum oĩa refert. ¶ Inſuꝑ immũdus dr̃ ab effectu, qm̃ ad vitioꝝ impuritatẽ hoĩem tentãdo inducit, iuxta quẽ modũ etiã nominať mutus & ſurdus, q a hoĩem poſſeſſum mutũ facit & ſurdũ ⌊& exclamauit voce magna, dicens⌋ Aliq dicunt, ꝙ in ſcripturis canonis nullibi legiť vox magna niſi in bono, cuius oppoſitũ ex hoc loco probať. ⌊Sine⌋ .i. ceſſa nos dæmones affligere, dolebat qppe diabolus

Hiere. 23 · *Hebræ. 4* · *Beda* · *Matt. 9* · *Marci. 9*

B de Chr̃i pſentia, quẽ ſibi maximè cõtrariũ vidit, itẽ de eius ſalutari doctrina quę aniaꝝ extitit medicina, ſicq́ de hoĩm cõuerſiõe potiſſimũ triſtabať. Timuit quoq; expelli ab hoĩe & ab hominũ infeſtatõe ac deceptõe arceri, atq; in loca pœnalia religari, ideo ait: ⌊Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene?⌋ .i. cũ nulla ſit ĩter te & nos amicitia, ſocietas, cõfęderatio, cur venisti ad nos ꝓſertim cũ amor ſoleat eſſe cã vnionis? Nã & Apľus: Quæ (inqt) conuẽtio Chriſti ad Belial? Sed Chriſtus acceſſit diabolum, nõ ſicut amicus amicũ, ſed vt iudex reum, pugil aduerſarium liberator raptorẽ, quod & diabolus aduertens, adiecit. ⌊Veniſti ꝑdere nos?⌋ Tanta eſt inuidia impietasq́ diaboli, vt ꝑdi ſe reputet, ſi ab hoĩbus expellať, atq; ab eoꝝ nocumẽto frenet. Itaq; veniſti ꝑdere nos, .i. vincere, ſpoliare, debilitare. Ad hoc vtiq; Chriſtus venit, vt vaſa diaboli ei auferret, eius tyrãnidẽ refrenaret, ipm̃ cõprimeret, ſuppeditaret, & tãdem in infernũ retruderet. ⌊Scio te quia ſis ſanctus dei⌋ Hoc eſt, ſanctus ſanctoꝝ, ad deũ ſpecialiſſime ptinens, vtpote Chriſtus in lege promiſſus, de quo in Daniele habeť: Vngať ſctũs ſanctoꝝ, atq; in Pſalmo: Non dabis ſctm̃ tuum videre corruptionem. ¶ Circa hoc quęriť, an dæmones cognouerunt Ieſum eſſe Meſſiã. Et patet reſponſio ex dictis. Lyra aũt circa hæc verba ſcribit ſuper Marcum, ꝙ dæmones ſciebãt Ieſum eſſe Meſſiã in lege promiſſum, & intẽdit aſſerere, ꝙ certitudinaľr hoc ſciebãt, vtpote per prophetias de Chriſto prædictas, quæ determinãt locum & tempus ac modum veniendi ipſius Chriſti, veruntamen (vt affirmat) neſciebant eum

2. Cor. 6 · *Marc. 3* · *Dani. 9* · *Pſalm. 15* · *Marc. 1*

C eſſe dei filium per naturã deo pr̃i æqualem, licet ad hunc finem tentauerit eum diabolus, quia ſi cognouiſſent eum eſſe deum, nunq̃ induxiſſent Iudæos ad ipſum crucifigendum. ¶ Contra hæc obijci poſſet, quia implicare videnť. Si enim diabolus ſciuit, quòd Ieſus eſſet Meſſias, ex prophetaꝝ oraculis, conſequens eſt, ꝙ pariformiter ſciuerũt, eum eſſe vnigenitũ dei, verũq́ deum. Hoc eñi ex ſcripturis prophetaꝝ patet, cõcludiť, & habeť, ꝙ Chr̃us in lege promiſſus eſſet vnigenitus dei verã habẽs cum pr̃e diuinitatem. Eſaia dicẽte: Puer natus eſt nobis, & vocabiť nomen eius admirabilis, conſiliarius, deus fortis, pr̃ futuri ſeculi, princeps pacis. Et Hieremias: Hoc eſt (inquit) nomen quod vocabũt eũ dñs iuſtus noſter. Loco cuius in Hebrę o habeť: Nomẽ dñi tetragrãmaton, q̃d nõ cõpetit, niſi vero ſummoq́ deo, vt etiã Hebræoꝝ magiſtri cõcorditer ꝓfitenť. Michæas quoq; teſtať: Egreſſus eius ſicut à principio, à diebus ęternitatis, & Daniel inqt: Ptãs eius ptãs æterna quæ nõ auferet. Itemq́ Pſalmiſta: Sedes tua deus in ſeculũ ſeculi. Et rurſus: Cõcupiſcet rex decorẽ tuũ, qm̃ ipſe ẽ dñs deus tuus, & adorabũt eũ. Et iteꝝ: Sit nomen eius benedictum in ſecula añ ſolem ꝑmanet nomẽ eius. Quòd autem hæc omnia ad lr̃am dicanť de Chriſto in lege promiſſo, dubitare non põt quiſq; loca ſcripturaꝝ vbi iſta habenť diligenter perſpexerit ꝓcedentia & conſequentia ibi penſando. Itaq; iſta eſſe de rege Meſſia prænuntiata certiſſime nouit diabolus, idcirco ſi ex ſcripturis nouerat Ieſum eſſe Meſſiã, æque certitudinaľr ſciuit, ꝙ filius dei ꝑ naturã cõſiſteret. ¶ Inſuꝑ non minus omiſiſſet diabolus inducere Iudæos ad occiſionẽ Chr̃i, ſi certitudinaľr agnouiſſet eum eſſe Meſſiã ſeu Chr̃m, q̃ ſi ſciuiſſet eum dei filiũ naturalem. Cauſa eñi quare nõ induxiſſet Iudæos ad hoc fuit, ne redimereť genus humanũ, quod ſciuit ꝑ Meſſiæ occiſionẽ ſaluãdũ, imò ſi certitudinaliter ſciuiſſet Ieſum eſſe dei filium naturalem, plus odiſſet eũ q̃ ſi putaſſet eum hominem purum

Mat. 4 · *Lucæ. 4* · *Eſai. 9* · *Hiere. 23.* · *Michæ. 5* · *Dani. 7.* · *Pſalm. 44* · *Pſal. 71*

Quanto enim quis melior eſt, tãto plus odit eum. Vnde nec aliquem tm̃ odit, vt deum. Itaq; D
ſi certe ſciuiſſet Ieſum eſſe dei filium naturalem, non omiſiſſet Iudæos inducere ad crucifixio
nem ipſius ex aliqua dilectione vel reuerẽtia ad ipſum, nec propter enormitatem peccati, cũ
quo quid iniquius fuerit, eo plus complacet ei, nec ex timore ſuæ punitionis, quoniã tanta eſt
eius inuidia contra ſanctos, ꝙ eos tentare ac perſequi non omittit propter augmentũ ſuæ ca
lamitatis vitãdum, quẽadmodum etiã tpe Antichriſti nõ omittet Antichr̃m & eius ſatellites
inducere ad deſtruendũ cultũ, legem, fidem'q; Chriſti, quantũ potuerit, nec dubiũ quin & ad
ipſam Chriſti interfectionem induceret Antichr̃m, ſi poſſibile eſſet, Chr̃m in propria pſona
ab Antichr̃o occidi non obſtãte ꝙ nũc vtiq; noſcit Ieſum eſſe deũ & hoiem. ¶ Deniq; dæmo
nes oẽs'q; dãnati intm̃ inuidẽt gloriæ ſupbeatiſſimi dei, ꝙ vellẽt eũ nõ eſſe, & ſi poſſent ipſam
diuinitatẽ occiderẽt patricidis ac matricidis ſimiles exiſtẽtes. ¶ Cõſtat ergo ꝙ nulla ſit ratio
cur diabolus nõ induxiſſet ad Chriſti occiſionẽ Iudæos, ſi certe nouiſſet Ieſum eſſe Chr̃m, niſi
ne ſaluaret genus humanũ, cuius ſaluti ineffabiliter inuidẽt dæmones. ¶ Poſtremo gloſa hoc
loco ſentit, ꝙ dæmones nõ habuerũt certitudinalẽ, ſed coniecturalẽ de Chriſto notitiã, ꝙ.ſ.
Chriſtus eſſet, nempè quod dictũ eſt, ſcio, exponit.i. vehemẽter opinor. Itaq; Chr̃us eſt ſan-
ctus dei, quia (vt deus eſt æqualis atq; eiuſdẽ ſanctitatis cũ pr̃e, & eſſentialiter & æternaliter in-
finite'q; ſanctus & ſanctitas ipſa. Scd̃m humanitatem vero eſt ſanctus dei tanq̃ ſanctificatus à
deo ab incarnationis exordio, ſanctificatus (inquam) non quaſi ab aliqua labe purgatus, ſed
omni virtute dono & gratia ſpiritus ſancti repletus, & ſanctior vniuerſis ac ſingulis etiã ſimul
Johan. 10 ſumptis. Vnde in Iohanne loquit de ſeipſo: Quem parer ſanctificauit, & miſit in mundum. E
⌊Et increpauit illum, dicẽs: Obmuteſce, & exi ab eo.⌋ Quãuis quæ dixit diabolus ad Chr̃i p »
Johan 14 tinent præconiũ, nihilominus ſilentiũ illi Chriſtus impoſuit, q a ipſe q verus & veritas eſt, no
Johan. 8 luit teſtimoniũ eius ſuſcipere q mendax eſt ab initio, & ne diabolus veris falſa miſceret, item
Cyrillus. vt Chriſti exemplo doceamur dæmonum dicta cõtemnere. Dicit aũt Cyrillus, ꝙ dæmones
putarent per huiuſmodi laudem facere Ieſum inanis gloriæ amatorem, vt ab eoꝝ contrarie-
tate ceſſaret, vtpote grãm pro gr̃a recompenſans. ⌊Et cũ proieciſſet illum⌋ hoiem dæmo- »
niacum, ⌊dæmoniũ (quod fuit in eo) in mediũ⌋ hoc eſt, in terrã corã præſentibus ⌊exijt ab il »
lo, nihil'q; illi nocuit⌋ Quãuis eñ ante egreſſionem affligeret hoiem illum, iuxta illud Marci: »
Marc. 1 Deſcerpens eum ſpiritus immundus, tamen egreſſo dæmonio, prior illa afflictio diuina vir-
tute ceſſauit, & confortatus eſt homo. ⌊Et factus eſt pauor in omnibus⌋ Hoc eſt, admiratio »
magna in omnibus qui iſtud viderunt. Admirabant etem̃ potius modũ agẽdi, q̃ factum in ſe,
cum & exorciſtæ eoꝝ eijcere dæmones poſſent atq; ſolerent. ¶ Porro naturale eſt homini
viſis magnis & inſolitis rebus timere, quàmuis non omnes homines ideo æqualiter timeant.
Boni enim & ſapientes reuerentialem timorem viſis mirabilibus dei concipiuur, alij ſæpe ali-
rer timent. Ex magnitudine quippe effectus, maieſtas cauſæ perpendit, ſic'q; timor reueren-
tialis, aut pœnalis innaſcit, impia autem conſcia cito terret, & ne quod meruit, ſibi contingat
Acto. 2. veret, pſertim dũ diuinæ poteſtatis aduertit præſentiã. Vnde & in actis Apoſtoloꝝ habetur:
Fiebat autem omni animæ timor, videlicet, ex miraculis Apoſtolorum. Chriſtus autem im- F
perialiter fecit miracula, quòd iſti maximè mirabant, vt ſubdit: ⌊Et colloquebant ad inuicem »
dicentes: Quod eſt hoc verbum?⌋ Hoc eſt, quid prætendit aut q̃ potens eſt ſermo iſtius. Vel »
verbum poteſt hic accipi pro re ſignificata per verbum, ſicut in ſcripturis frequenter accipit.
Itaq; dicũt, quod eſt hoc verbum.i. q̃ mirabile eſt opus iſtud, ⌊quia in poteſtate⌋ hoc eſt, ſer »
mone authoritatiuo ac imperioſo ⌊& virtute⌋ id eſt, per potenriam efficacem ad quam cũ »
voluerit mox concomitat effectus, poteſtas quoq; ad increatam Chriſti potentiã, virtus ve-
ro ad creatam eius potentiam poteſt referri, quàmuis illi non intellexerint ita. Nondum eñ
innotuit eis Ieſu diuinitas. Iterum virtus accipi poteſt pro ſanctitate ac merito animæ Chr̃i,
per quã quodãmõ egit miracula, pſertim cũ & alij ſcti ſuæ merito ſanctiratis miracula opati,
ſcribant, ⌊imperat ſpiritibus immũdis⌋ hoc eſt, dæmonibus maculoſis alios'q; maculantibus »
Job. 41 ⌊& exeunt⌋ ab obſeſſis dum pcipit eis, ne obſtãte quod de dæmonio ſcriptũ ſit in Iob: Non »
eſt poteſtas ſup rerrã quæ comparet ei. De naturali eñ poteſtate terrenoꝝ ſeu habitatoꝝ ter
ræ hoc dicit. Chriſtus autẽ diuina, cœleſti, & ſupernaturali poteſtate hæc fecit, nam & creat-
Chriſti poteſtas tãta eſt, vt per eam ſummis angelis poſſit imperare, imperet'q; ſpiritibus, ſi-
cut & anima eius illos illuminat, multo vtiq; altius quàm aliqs angelus ſuperior inferiorem.
¶ Poſtremo, per dæmoniacũ iſtũ intelligi pt quicũq; magnus pctõr dæmonum ſubditus vo
luntati & ſeruituti peccati, quem Chriſtus ingrediẽs ſynagogam, hoc eſt, corda eoꝝ qui per
charitatem nectunt in deo à dæmonio liberat, dum ei grãm pœnitendi largitur, tunc'q; dæ-
monem egredi iubet, ingrediente talem animam ſpũ ſancto, dæmon autem proijcit hominẽ
in medium, hoc eſt, ad medietatem, in qua virtus conſiſtit eum reducit non effectiue, ſed oc-
caſionaliter, inquantũ ſuo receſſu fit homini occaſio redeundi ad medietatem virtutis, ad quã
illo poſſidente ſeu inhabitante homo redire nequiuit, quemadmodum etiam deus dicit ho-

minem

A minem indurare, In quantū gratiæ ſuę ſubtractione hominem indurari permittit, qui ſine gra
tioſa dei præſentia ad pœniam mollificari non valet. ¶Præterea quęrit, cū Chriſtus non niſi
vnū obſeſſum curauerit, cur pluralr̄ loquebant, qa in poteſtate imperat ſpiritibus immūdis.
Ad quòd dici pt̄, ꝙ plurale pro ſingulari ponebāt, vt ſæpe fit in ſcripturis, imò & in cōmuni
mō loquēdi, pſertim qa tā magnificè Chr̄us iſtū vnū ſanauit, ꝙ videntes putabāt eum eadem
virtute poſſe & alios ſic curare. ⌊Et diuulgabat fama de illo⌋ .i. de Chriſto vel eius miraculo
imò pariter de vtroq; ⌊in omnem locum regionis⌋ Galilææ, iuxta illud Marci: Proceſſit ru Marci. 1
mor eius in omnem regionem Galilææ. ¶Conſequenter aliud Chriſti recitat miraculum.
⌊Surgens autem de ſynagoga⌋ vrbis Capharnaum in qua ſedit docendo, quia ſedere magi-
ſtroꝝ ac iudicū eſt, ⌊introiuit in domū Symonis⌋ .i. Petri Apoſtoli, q primo vocatus eſt Sy
mon, poſtea aūt à Chriſto dictus eſt Petrus, vt infra dicet. In Marco aūt adijcit & Andreæ, Marc. 1
vnde in domo illa Petrus & frater eius Andreas aliquando pariter morabant. ⌊Socrus autē⌋
hoc eſt, mater cōiugis ⌊Symonis tenebat magnis febribus⌋ ita ꝙ diu laborauit hac ęgritudi
ne, & Chr̄o ingrediente actualiter vexabat. Propter q̄d Marcus ait, decūbebat febricitās, ha Marc. 1
buit aūt acutiſſimas febres, prę ſertim quia fuit annoſa, & naturalis in ea calor defecit, vnde in
ſenibus febris ſolet mortē inducere ⌊Et rogauerūt illum pro ea⌋ .i. diſcipuli Chr̄i & pſentes
in domo Chriſtū depcabant, vt vetulā illā ſanaret, quibus ipe tanq̄ pijſſimus mox conſenſit,
vt ſubdit: ⌊Et ſtans ſuper illam.⌋ Acceſſit em̄ ad locum quo iacuit illa, & ſic ſitu altior fuit, &
forte faciem ſuā inclinauit ad decumbentem ægrotā agens quod ſequit, ⌊imperauit febri.⌋
Authoritatē em̄, poteſtatem, atq; dominium habuit ſup oēm entitatē creatā. Itaq; impera-
uit febri .i. iuſſit eā ceſſare, ⌊& dimiſit illā⌋ .i. febris ſtatim à vetula illa receſſit. ⌊Et cōtinuo
ſurgens, miniſtrauit illis⌋ hoc eſt, Chriſto & cōmenſalibus eius, tanq̄ grata de beneficio ſani-
tatis ſibi tam miraculoſe collato, & valde læta, eos quoq; quibus miniſtrabat ſpectaculo læ-
B tificans tam iucundo. In quibus multa miranda ſunt contemplanda, quia modus agendi glo-
rioſior fuit quàm opus in ſe, cū & naturaliter quis poſſet curari à febre, ſed tam imperialiter
& repente grauibus febribus laborantem curare, ita vt febre ceſſante plena ſanitas & corpo-
ris robur pariter mox reuerterentur omnino diuinum miraculoſumq; fuit. Potiſſimū, quo-
niam febricitātes febre ceſſante valde laſſi ſunt corpore, incipienteq; ſanitate priſtinæ ęgritu
dinis ſentiūt mala, paulatim quoq; vires recipiunt. Conſtat aūt qa ptās quo maior eſt eo cele
rius operat. Poteſtas aūt Chr̄i ſcđm quod deus eſt, infinita cōſiſtit, ſed & creata eius poteſtas
oīm creaturaꝝ poteſtatē excedit, ideo potuit in inſtāti atq; celerrimè miracula opari, & ſi ali
qua fecit protractius, nō ex defectu poteſtatis hoc fuit, ſed propter myſteriū. ¶Deniq; iuxta
gloſam, Chr̄us interdū rogatus, interdū nō rogatus fecit miracula, ad inſinuādū ꝙ aliqn̄ orā-
tibus pctā relaxat, aliquādo nō, recordātibus gratis indulget, qn̄ videlicet ita diſpoſiti ſunt, ꝙ
ſi recordarent vitioꝝ ſuoꝝ oblitoꝝ dimitterent ea & veniā precarent. Tunc enim dimittit
ea, aut certe reuelat ea, vt recordās pœniteat & exoret. ¶Inſuper Chriſti dignatio atq; humi
litas ſunt penſandæ, qui apud Petrum virū inopem manere elegit vt diſcamus (ſicut ait Cy- Cyrillus.
rillus) cū pauperibus cōuerſari, nec depreſſos inopeſq; ſpernamus. ¶Spiritualr̄ p vetulam fe-
brientem deſignat quæcūq; anima vitijs & paſſionibus quæ animaꝝ grauiſſimæ febres ſunt
inueterata, ad quā cum Chriſtus prr pietatis ſuæ opem, ſeu gr̄æ infuſionem acceſſerit, mox
C curat, & Chr̄o eiuſq; ſeruis obſequit, ſicut ait Apoſtolus: Per charitatem ſeruite in inuicē. Si Gala. 5
aūt diſcipuli viſa corporali ægritudine vetulæ compaſſi ſunt, & Chriſtū pro illius curatione
deprecabant, quātomagis cum viderimus alicuius animā vitijs & paſſiōibus ſuperatā, læſam
atq; ſqualentē, mox charitatiue humiliterq; cōdolere debemus, & Chr̄m pro illius cura ac in-
formatōe cordialiter exorare? Sed multi ſunt indiſcreti ad indignationem, & vltionē pronio
res q̄ ad compaſſionem atq; ſubſidiū, cū tamē dicat Apl̄us: Alter alterius onera portate, & ſic Gala. 6
adimplebitis legē Chriſti, imò Chriſto teſtāte Eadem menſura qua menſi fuerimus, remetiet Matt. 7
& nobis. Veꝝ quia innumerabilia fuerūt Chriſti miracula, ſicut & eius poteſtas incomparabi Mar. 4
lis extitit, idcirco poſt particularem duoꝝ narrationem ſignoꝝ, plura generalitet referūtur. Luce. 6
⌊Cū aūt ſol occidiſſet, om̄es qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebāt illos ad eū⌋
Om̄es itaq; in Capharnaum cognatos, domeſticos, familiares, ſeu charos, infirmitatibus va-
rijs tabefactos, quoꝝ multi p ſe ire nō poterāt, duxerūt eos ad Chr̄m, cognitis pfatis duobus
miraculis. Ita & Chr̄iani, pſertim plati & pr̄es, infirmos ſuos .i. vitijs lāguidos Chr̄o adduce-
re debēt eos ad pœniam inducēdo. ⌊At ille ſingulis (infirmis) manus imponēs, curauit oēs.⌋
quos vtiq; ſolo imperio ſine cōtactu, quiuit curare, ſed ſingulis manus impoſuit, vt dignatio-
nem ſuā charitatē & cōpaſſionē ad lāguidos & egenos oñderet, itē ad demōſtrandū, ꝙ cor-
pus ſuū diuinæ ptātis inſtrumētū eſſet & organū, p quod deus genus humanū in corpe & aīa
reformare decreuit. Quēadmodū aūt Chr̄us illos manū imponēdo ſanauit, ita & omnes qui
per verā contritionē ad ipſum accedunt, vel ſaltē q̄d in ipſis eſt, faciūt, ſpiritualr̄ curat, gratia
& virtutibus firmat, quibus & manum, id eſt, pietatis ſuæ opem imponit, iuxta illud de ele-
cto con

Pſalm.33 cto conſcriptũ in Pſalmo: Cum ceciderit non collidet, quia dñs ſupponit manum ſuã. ¶ Quę D
ritur, cur præfati adduxerunt infirmos ſuos de ſero ad Chriſtũ, & non in die? Ad quod Ori-
Origenes genes reſpondet, ꝙ verecundabant, vel phariſæos timebãt, vel quia putabãt nõ licere ſanare
in ſabbato, vel quia in die circa alia erãt intenti. ⌊Exibãt aũt dæmonia à multis clamãtia.⌋
Ex quo apparet quòd multi de numero infirmoꝶ illoꝶ fuerunt obſeſſi, ex quibus eiecit dæ-
mones exeundo clamantes: ⌊quia tu es filius dei.⌋ Circa quòd aſſerit Gorra, quòd & paulo-
ante iam affirmaui, quòd dæmones nouerãt per ſcripturas deum dei filium incarnandũ, ideo
eo modo nouerant Ieſum eſſe dei filium, quo nouerãt eum eſſe Chriſtum. ⌊Et increpans ea.⌋
Nouerant quia falſum dixerant, ſed quia verum mala intentione locuti ſunt, & quia eoꝶ con
feſſio fuit extorta ex ſeruili procedens timore, quia metu grauioris ſupplicij iſta dixerunt, ſi-
cut & ſeruus iniquus ac fugitiuus à domino deprehenſus, metu verberum veritatem fatetur
& dominum laudat, ⌊non ſinebat ea loqui, quia ſciebant eum eſſe Chriſtum.⌋ hoc eſt, non ꝑ-
miſit dæmones amplius proſequi aut reſumere verba prædicta, & ꝙ ſcirent eum eſſe Meſſiã.
Cur autem prohibuit dæmones ſibi teſtimoniũ dare iam dictũ eſt, & addi nũc pt, ꝙ etiã ideo
ne ſua paſſio impediret. Si eñ Iudæi certitudinaliter atq; ſtabiliter agnouiſſent eũ eſſe Chřm,
Beda. nunq̃ eũ crucifixiſſent nec occidiſſent. Vnde & Beda ait: Ipſi quoq; Apoſtoli ꝑcipiunt à Chri
1. Cor. 2 ſto reticere de ipo, ne diuina maieſtate prædicata paſſionis diſpenſatio differret. ¶ Poſtre-
Eccl. 15 mo non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, nec decuit puriſſima Chriſti myſteria, fœdiſſimis
Chryſoſtom⁹ dæmonũ pandi linguis, vt Theophilus atq; Chryſoſtomus ꝓteſtant. Qũo aũt ſciebãt Ieſum
eſſe Chriſtũ præhabitũ eſt, vtpote ſcientia coniecturali, nõ certa & ſtabili. ⌊Facta aũt die⌋ .i.
die immediate ſequẽti de mane ⌊egreſſus vrbem (Capharnaum) in deſertũ locum ibat⌋ .ſ. in
ſolitudinem. Primo, vt doceret nos fugere laudem, gloriamq; humanã, tũc maxime, cũ al. qd
magnificũ egerimus, & magis à cũctis aſpicimur & reputamur. Secũdo, ad inſtituendum cõ E
mendandũ ac confirmandũ ſolitariæ ac hæreticæ vitæ ſecretũ. Tertio, vt doceret alioꝶ prę-
latos ac prædicatores, imò & omnes fideles, vt poſt occupationem externã hominumq; tu-
multũ ad ſecretũ cõfugiãt locũ, vbi orãdo ac meditando cor ſuũ recolligãt, ac deo ſyncerius
atq; ſtabilius vacent. ⌊Et turbæ requirebãt eum.⌋ Populares etẽ Chriſto magis adhęſerũt
q̃ primates Iudæoꝶ, ac ſcribę & phariſæi quoꝶ vel pauci, vel nulli, eũ ſecuti dicunt hac vice.
⌊& venerũt vſq; ad ipm, & detinebãt illum, ne diſcederet ab eis, delectabant eñ in eloquẽtia
ſapia, virtutibus, ac miraculis eius. ⌊Quibus ille ait: quia & alijs ciuitatibus oportet⌋ .i. expe
dit hominumq; ſaluti opportunũ eſt, imò & ex ſuppoſitõe oportuit, quia me ita ꝓordinauit
deus ⌊euãgelizare regnũ dei⌋ hoc eſt, ꝓdicare beatitudinẽ paradiſi cœleſtis, & qualiter ad il-
lud venitur, regnum quoque dei poteſt intelligi ſtatus eccleſiæ militantis vel ſacra ſcriptura,
⌊quia ideo miſſus ſum⌋ à prẽ æterno ꝑ incarnationis myſteriũ, item ꝑ iuſſionẽ qua pr̃ ſeu tri
Iohan. 14. nitas tota Chriſto ſcd̃m naturã aſſumptã officiũ iſtud ꝓcepit, quẽadmodũ in Iohãne loquit
Sicut mandatũ (inquiens) dedit mihi pater, ſic facio. Ex quo patet, q̃ diuinũ ac ꝓclariſſimũ ſit
prædicatiõis officiũ, cũ vnigenitus dei propter illud exercendũ ſe ꝓhibeat miſſum, & iterum
Paſtoꝶ eccleſiæ cæcitas patet ex hoc q̃ cæci, damnabilesq; conſiſtant paſtores ſiue ꝓlati, qui ex ſupbia quadã, vel ne-
gligentia, ſeu alia inſufficienti cauſa illud omittũt, cum illud ad eos ꝓſertim ptineat, & taliter
viuere teneant, vt ſint ad prędicandũ idonei. Aliqui quoq; inſufficientiſſime ſe excuſant, vt ꝙ
Gregorius. ſint malæ memoriæ, qbus ſalubrius eſſet & tutius ſermones in libro legere, (qd & Gregorius
papa ſæpe peregit) q̃ prędicationẽ omittere. ⌊Et erat ꝓdicãs in ſynagogis Galilęę.⌋ In ſyna
gogis equidẽ docuit vbi populus amplius confluebat. Veritas eñ nõ appetit angulũ, ſicut &
Iohan. 3. Chriſtus in Iohãne proteſtat: Omĩs qui facit veritatẽ venit ad lucẽ, vt manifeſtent opa eius.
Iohan. 18. Vnde & tpe paſſionis dixit pontifici: Ego ſemp docui in ſynagogis vbi omnes Iudæi conue
niunt, & in occulto locutus ſum nihil.

ELVCIDATIO CAPITVLI QVINTI. FACTVM EST autem cum turbę &c. Arti. XII. F

Lucæ 4 FACTVM eſt aũt cũ turbę⌋ De quibus in fine præcedentis capľi
dictũ eſt, ⌊irruerent⌋ .i. cũ magno feruore, & copioſe accederent
⌊in eum vt audirent verbũ dei⌋ .ſ. Chriſtũ, qui eſt verum & æter-
num pr̃is verbũ, eius quoq; ſermonem. Deſiderabãt eñ nõ ſolũ eũ
aſpicere & audire, ſed etiã tangere, & poſteriores impellebãt prio-
res, ita vt cũ impetu quodã irruerẽt ad eum. Quis eñ bonę mẽtis nõ
appeteret tã dulcẽ & pulchrũ aſpicere, tã ſapientẽ & eloquentẽ au-
dire, tã virtuoſum & ſctm̃ attingere, tot & tãtoꝶ mirabiliũ opera-
tori aſtare, ꝓſertim q a gratioſiſſimũ habebat, delectabiliſſimumq;
aſpectũ? Imò in reuelatõibus ſacratiſſimę Brigidæ credibilr̃ legit di
gniſſima virgo Maria loqui ad Brigidã, ꝙ qcũq; deſolatus ſeu triſtis vultũ filij ſui aſpexerat,
mox releuamẽ cõſolatoriũ ſenſit, ita ꝙ aduerſitatibus aut mœſtitudine ꝑſſi, dicere cõſueuerũt.
Eamus

A Eamus ad filium Mariæ, vt ex eius conſolemur aſpectu. Nec mirũ, ipſe eſt enĩ de quo Pſalmi-
ſta p̄dixit: Speciosus forma præ filijs hominũ. ¶ Deniq; multi ſanctoꝝ tãtę leguntur ſanctitatis Pſalm. 44
& gr̃æ extitiſſe, ꝙ quaſi angelicũ vultũ habebãt reſplendẽtibus in eoꝝ facie mirabili ſerenita-
te atq; fulgore, quãto magis hoc ita fuiſſe credendum in eo in quo om̃is plenitudo diuinitatis
corporal'r inhabitauit, nõ ſolũ ꝑ grãm ſicut in cæteris, ſed & ꝑ hypoſtaticã vnionem, cuius Col. 2.
& anima deo beatifice fruebatur, in quo tanta gratia erat quantam capere mens valet creata.
“ ⌊Et ipſa ſtabat iuxta ſtagnum Genezareth,⌋ Quod alio nomine dicitur mare Galilææ à pro-
“ uincia in qua eſt & mare Tyberiadis à ciuitate Tyberiade ſibi vicina, ⌊& vidit duas naues ſtã- Iohan. 6
“ tes ſecus ſtagnum⌋ vz propè littus laci illius vt moris eſt. ⌊Piſcatores aũt⌋ vz Petrus & Io
“ hãnes & Iacobus, vt infra habetur, & ſi q forte eis aſſociati fuerũt ⌊deſcenderãt⌋ .i. ex nauibus
“ egrediẽdo aquã circa littus ĩtrauerãt ⌊& lauabãt (.i. purgabãt) retia ſua⌋ vt purgata plicarẽt
“ quia nil cœperãt, & volebãt ad tp̃s à piſcatõe ceſſare. ⌊Aſcendẽs aũt in vnã nauim quæ erat
“ Symonis⌋ .ſ. Petri & fratris eius Andreæ, vt aliqui dicũt, vnde in Matthæo & Marco habetur
“ ꝙ Ieſus inuenit Petrũ, Andreamq; ſimul piſcationi intẽtos, ⌊rogauit eũ à terra reducere pu- Matth. 4
ſillum⌋ hoc eſt, nauim ad modicũ ſpaciũ in aquã dirigere vt eſſet ſeparata & diſtãs à ripa, nõ Marci. 1
tñ quin Chriſtus poſſet ex ea audiri conuenienter à populo ſtanti in littore. Ideo quoq; na-
uim intrauit, quia turbæ cœperunt eum comprimere, & in terra cum eis ſtãs non poterat ab
om̃ibus tã congruenter aſpici & audiri, ſicut in naui ſtãs, vbi & nemini dorſum vertit in faciẽ
atq; in omniũ ſtetit aſpectu. ¶ Præterea aduertendũ, ꝙ Lucas non ſeruat hic ordinẽ rei geſtę
deſcribendo hiſtoriã, ita quòd lr̃a iſta non continuatur ad lr̃am immediate præcedentẽ, in qua
prędicta ibi ſigna narrantur: nam ſocrus Petri quæ ibi ſanata deſcribitur, fuit curata poſt vocatio
B nem Petri & Andreæ ad Chriſti apoſtolatum, vt ex Matthæo & Marco monſtratur. In illa aũt
vocatõe Petrus nauim oĩno reliqt, nunc vero in iſto capl'o poſt verba inducta recitatur voca- Matt 8
tio Petri, Iohãnis, & Iacobi ad Chriſti apoſtolatum, vt aliqui dicũt. Vel ad eius familiaritatẽ, Lucæ. 4
& quendã diſcipulatum, vt alij potius arbitrantur. ¶ Porro ex hoc oſtendit maxima Chriſti di Marc. 1
gnatio, manſuetudo, & pietas, ꝙ Petrum pro tam parua re, tam modeſte, humiliterq; roga-
uit, cui p̃cipere habuit, docens p̃latos vt proniores ſint ad monendũ q̄ ad p̃cipiendũ, magiſq;
cupiãt diligi q̄ timeri. Sed econtrario agunt ſtulti ad p̃cipiendum procliues, & gladiũ ſine cã
idonea extrahentes, quibus per Ezechielem deus improperat. Cum auſteritate imperabatis
“ ouibus meis & cum potentia, ⌊& ſedens in naui docebat de nauicula turbas.⌋ Nauim nunc Ezech. 34
vocat nauiculam, qm̃ parua erat, & nauigium egenoꝝ. Verba aũt p̃dicationis Chriſti Euan-
geliſta nõ exprimit, ſed nec omnia eius prodigia aliquis Euãgeliſtaꝝ in particulari proſequi-
tur: Tanta vero de eius documentis atq; miraculis Euãgeliſtę ſcripſerũt, quãtũ ad ædificatio
nem eccleſiæ, ad fidei cõfirmationẽ, ad ſalutẽ fideliũ ſufficere nouerãt, inſpirãte ac moderãte
ſpũ ſancto. Hinc eſt ꝙ ſæpe de obſeruatõe ordinis in hiſtorica recitatiõe geſtoꝝ ſignorumq;
Chriſti non curant, quia ad prædicta agenda, nil referat qd in reipſa præceſſerit, aut quid pri-
“ mo narretur. ⌊Vt autem ceſſauit loqui⌋ Volens pauperem nauiculæ dñm p̃miare ꝓ obſequio
“ iam narrato ⌊dixit ad Symonẽ, duc in altũ⌋ .i. nauẽ remotius amoue à littore ad profundio-
ra aquæ loca, ſicq; altum pro profundo accipitur, ſicut in Iohãne: Puteus altus eſt, atq; in Pſal- Iohan. 4
C mo: Veni in altitudinẽ maris. Vel ideo ait: In altũ, qm̃ aqua plus diſtãs à littore altior ẽ, q̄ quæ Pſal. 68.
“ ripæ ꝓpinquior eſt, vt in libro de ſphæra oſtenditur. ⌊& laxate retia veſtra in capturã⌋ id eſt,
“ ad capiẽdos piſces ea explicate. Ait aũt ſingulariter Petro: duc, quia hoc ab eo ſolo fieri qui-
uit. Pluraliterq; adiungit, laxate, quia hoc à pluribus fieri aptius potuit. ¶ Myſticè autem ꝑ Myſticus ſenſus.
Petrum ꝑfectiores ſignantur ad quos pręcipuè pertingit, in altũ ducere .i. profunda ſcrutari my
ſteria. Per adiutores Petri ſignantur inferiores prælati, ad quos retia ſpectat laxare .i. cõnexa or
“ dinate, verba ad alioꝝ conuerſionẽ extendere. ⌊Et rñdens Symon, dixit illi: Pręceptor⌋ .i.
tu o dñe qui tãtæ es authoritatis, vt merito appelleris p̃ceptor, cui & protinus eſt parendum.
“ ⌊Per totã noctẽ laborãtes (ad piſces capiẽdos) nihil (.i. nulũ piſcẽ) cœpimus⌋ qd q̄uis natu-
raliter accidere potuerat, ſicut & ſępe fit, diuina tñ tunc diſpenſatione ſic eueniſſe apparet, vt
Chriſti poteſtas ꝑ ſequens miraculum clarius emicaret, & alij magis confirmarentur ad fidem.
“ ⌊In verbo aũt tuo⌋ .i. propter tuum præceptũ. Vel in verbo tuo .i. ex ſpe adimpletiõis iuſſio
“ nis tuæ ⌊laxabo rete⌋ cum adiutoribus meis ſil'r agentibus. In quo promptitudo obedientię
ſancti Petri probatur, præſertim quia ſecundum naturam videbatur infructuoſum retia laxare, cũ
“ non appareret ſpes naturaliter capiendi piſces. ⌊Et cum hoc feciſſet, cõcluſerũt⌋ Symon &
“ ſocij eius ⌊piſciũ multitudinẽ copioſam⌋ In quo docemur q̄ fructuoſum ſit obedire, quẽad-
modum etiã Petrus laxauit rete ad piſcãdum, Chriſto iubente, nõ obſtãte ꝙ añ in tãto cona-
tu ac tp̃e nil cœpiſſet. Sic p̃lati, doctores, & prædicatores iuxta ſacræ ſcripturæ p̃ceptum ſeu
exhorrationẽ laxare debẽt ſpũale rete, hoc eſt, coordinatas documẽtoꝝ ꝓpoſitões ad alioꝝ
inſtructionẽ, profectũ, ſeu cõuerſionem proponere, cũ fiducia gr̃æ, atq; auxilij dei, ſicq; ſæpe
“ deo agẽte multas conuertent, in quibus ante nil profecerũt. ⌊Rumpebatur autem rete eorum⌋

Hoc eſt

Hoc eſt, partim rumpi cœpit non tamen aliquis excidit piſcis quod etiam miraculum fuit, D
⌊& annuerunt ſocijs qui erāt in alia naui (videlicet Iacobo & Iohanni) vt venirent ad eos,⌋ »
nauigio ⌊& adiuuarent eos.⌋ Annuerunt aūt.i.nutu vel ſigno, non verbis inſinuauerunt eis, »
vt ſubuenirent, quia præ admirationis magnitudine loqui vix poterāt & præ Ieſu reuerentia
vix loqui audebant, ſic & ſpirituales paſtores, videlicet prælati & prædicatores cum ſe vide-
rint omnes ad portum ſecuritatis ac finem Beatum non poſſe perducere, quos de hoc ſeculo
nequā velut ex procelloſiſſimo mari iam aliqualiter abſtraxerunt, atq; ad pœnitentiam indu
xerunt, alios viros idoneos debent in adiutores quærere, inuitare, aſſumere, vt conuerſos &
pœnitentes cuſtodiāt, inflamment, perficiāt. Sed quidā præſumptuoſi & ſuperbi ſunt nimis
atq; de proprijs viribus & virtutibus fatuè confidentes, alioꝝ auxilium ſibi neceſſarium, non
arbitrātes, cū tñ ſeipſos regere inſufficientes probent. ⌊Et venerunt (ſocij illi) & impleuerūt⌋ »
nō illi ſoli, ſed ſimul cum Petro ac ſuis ⌊ambas nauiculas, ita vt penè mergerent.⌋ q̃ patet, ꝙ »
valde oneroſa & copioſa piſcium multitudo ſimul extitit capta Sic pluribus verbum dei con
corditer prædicantibus, & iuxta propria verba viuentibus, plurimi conuertunt. Propter q̃d
Prouer.18 Salomon ait: Frater qui adiuuat à fratre quaſi ciuitas munita. Porro nauiculæ ſunt particula
res eccleſiæ, quæ plurimis conuerſis penè mergunt, dum in ipſis recenter conuerſis manent,
quædā prioꝝ vitioꝝ reliquiæ & pronitates ad malum ac paſſiones in quibus & alij ſæpe peri
clitantur qui nondum ita pfecti ſunt, vt illoꝝ imbecillitates æquanimiter valeant tolerare.
⌊Quod cum videret Symon Petrus, procidit ad genua Ieſu, dicens:⌋ Honor enim virtuoſo »
debet, ideo ſicut cenſuit Ieſum eſſe maximæ virtutis ac ſanctitatis, ſic exhibuit ei reueren-
tiam grandem, nam & ante iſtud miraculum credidit Ieſum eſſe Chriſtum, quādo videlicet, E
Andreas dixit ad eum: Inuenimus Meſſiā qui dicit Chriſtus, adduxitq; eum ad Ieſum, vt in
Iohan.1 Iohāne habet: Vnde & viſo iſto miraculo aucta fuit in eo hæc fides. ⌊Exi à me, quia homo »
pctōr ſum domine⌋ tibi aſſiſtere, adeſſe, cohabitare, indignus ſum, quia homo fragilis ac pec »
cator, ac ſeruus inutilis, tu autem tam potens, tam ſanctus ac dñs. Itaq; ex magnitudine mira
culoſi effectus maieſtatē cauſæ penſauit, & quia oppoſita iuxta ſe poſita clarius innoteſcunt,
quo Petrus Chriſti virtutem excellentiamq; magis attendit, eo propriam culpā ac paruita-
tem euidentius intellexit, atq; humilius faſſus eſt. Hinc Chriſtum à ſe exire rogauit, nō eum
indignāter repellens, ſed ex profundiſſima humilitate honorans, nec tamen ſpiritualem eius
Matth.8 præſentiā ſeu grāæ opem à ſe abeſſe optauit. Vnde in iſto ſimilis fuit Centurioni dicenti: Do
Lucæ.7. mine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabit puer me-
Gregorius us. De hac quoq; ſpirituali præſentia ſemper optāda ait Gregorius: Si te pctōrem conſide-
ras neceſſe eſt, vt à te dñm non repellas. ⌊Stupor enim circumdederat eum, & om̄es q cum »
illo erāt in captura piſcium quā cœperāt.⌋ Hoc eſt, vehemens admiratio ex omni parte, atq; »
totalr̄ occupauit corda iſtoꝝ ex conſideratione tanti prodigij, cuius admirabilitatem tanto
certius nouerāt, quo in arte piſcatoria exercitatiores fuerunt. Vnde & Chriſtus eorum infir
mitati condeſcendēs, per tale miraculum voluit eos allicere, quod ad eorum officium magis
ſpectabat, quātum ad facti materiā ſicut & Magos aſtronomię intentos per ſtellā apparentē
Matth.2 adduxit. Deniq; tam repentina piſcium, tot innumerabilium captio, fuit prorſus mirabilis. F
¶Quæri quoq; poteſt, quomodo tot piſces ibi adunati extiterint? Ad quod facile reſpondet
ꝙ Chriſtus diuina ſua poteſtate piſces ſubito & de nouo creare, ſeu ex diuerſis locis colligere
potuit, quod item angelico miniſterio potuit ilico adunare. At vero ſicut Petrus viſo hoc ſi-
gno, nihil meritis ſuis aſſcripſit, neq; inaniter gloriatus eſt, ſed totū ſe humiliauit, & Chriſto
grates rependit, eiusq; præſentia ſe fatebat indignum, ita dum prælatus, aut prædicator, ſeu
exhortator, multos aut quoſdam conuerterit, totum diuinæ pietati attribuat, & grās agens
nullatenus extollatur, imò ſe indigniſſimū arbitret, vt per eum ſpiritus ſanctus talia operetur
& domino ſe proſternat. Ex hoc quoq; oſtenditur magnitudo deuotionis feruorisq; Petri,
ꝙ ipſe ſolus ad genua Ieſu prolapſus, cum tamen alijs ſenior eſſet? ⌊ſimiliter autem Iacobum, »
& Iohānem filios Zebedæi, qui erant ſocij Symonis⌋ in piſcando circumdedit ſtupor, non »
tamen corruerunt ad genua Ieſu, quàmuis ipſius eſſent cognati. Sic quoq; omnem rite pen-
ſantem merito admiratiōis ſtupor adimplet, dum ab ipſis Chriſti Apoſtolis viris ideotis atq;
ſimplicibus conſiderat, totum quodāmodo mundum tam cito conuerſum, ad tam arduam le
gem, tamq; incomprehenſibilem fidem, quod omni pene miraculo maius reputatur miracu
lum, in quo & facta olim miracula quaſi in ſuo relucent effectu. Vnde nec opus eſt ea frequen
tius iterari, quàmuis deus ex ſua ſuperimmenſa clementia multoties iterauerit ea, ad excitan-
dam hominum tarditatem, qui præterita non aduertunt, nec inchoationem & proceſſum ec
cleſiæ ſubtiliter intuentur, atq; ad confutandam hæreticoꝝ infideliumq; aliorum inſaniam.
⌊Et ait ad Symonem Ieſus,⌋ qui ſicut ſe Chriſto ſingulariter humiliauit, ſic meruit ſingula- »
Pſalm.50. riter conſolari ab eo. Cor enim contritum & humiliatum deus non deſpicit, ſed exhilarat,
& confortat. ⌊Noli timere,⌋ immoderato timore, ex conſideratione tuæ paruitatis & cul- »
pæ, ex

A pæ,ex cõtemplatione quoq; ſigni huius & excellentiæ meę,vt ideo petas me exire à te,ſed in
conſideratione pietatis & grãæ meæ reſpira & gaude,hoc etiã omnibus nobis implendũ eſt,
“ ⌊Ex hoc em̃.⌋ i.cito poſt tempus iſtud: Vel,ex hoc.i.poſt iſtud piſcationis officiũ,rurſus ex
“ hoc.i.huius tuæ obedientiæ ac reuerẽtiæ mihi exhibitæ ſtuporis, humilitatiſq; merito, ⌊Ho
“ mines eris capiẽs.⌋ i.ꝑdicator & apoſtolus efficieris,ita ꝙ exemplo,ſermone,miraculis,ora-
tionibus multos conuertes, & intra eccleſiam colliges,ſicut intra ſagenã colligunt, detinen-
turq; piſces. Nam & ipſa eccleſia comparat ſagenæ,Chriſto dicente:Simile eſt regnũ cœlo- Mat.13.
rum ſagenæ miſſæ in mare,& ex omni genere piſcium cõgreganti. Rhetia autẽ apoſtolorũ,
& prædicatorũ fuerunt inſtrumenta ac media quibus homines cõuerterũt, videlicet exẽpla-
ris vita,miracula,ꝑdicationes & preces. Iuxta hanc ſimilitudinẽ dñs in Hieremia loquitur:
“ Ecce ego mittam piſcatores multos & piſcabuntur eos. ⌊Et ſubductis ad terram nauibus,⌋ Hiere.16
“ ſuis,duabus prædictis, ⌊relictis omnibus, quæ ibi habebant,videlicet nauibus & nauium in-
“ ſtrumentis,captiſq; piſcibus: Vel,relictis omnibus hominibus qui ibi tunc aderant, ⌊ſequu-
“ ti ſunt eum.⌋ Corporaliter em̃ comitati ſunt Chriſtũ & mente deuota ei adhæſerunt. Sed ſi
ſoli Petro dictũ eſt,eris homines capiens,cur Iohannes quoq; & Iacobus ſequuti ſunt Chri-
ſtũ? Inſuper hoc loco nõ ſcribit,ꝙ Chriſtus vocauerit eos ad ſequendũ ſe. ¶ Itaq; aduertendũ, Vocatio apoſtolorũ triplex.
ꝙ triplex fuit diſcipulorũ iſtorũ vocatio. Vna & prima ad ſolã Chriſti notitiã,quæ ꝑ Iohan- Iohan.1.
nem deſcribit. Secunda fuit ad Chriſti familiaritatẽ. Tertia ad apoſtolatũ,quæ ꝑ Matthæũ
& Marcũ refertur. De ſecunda autem iam mentio facta eſt. Aliqui tamen dicũt,ꝙ iſta de qua Mat.4.
B nunc Lucas ſcribit,ſit eadem cũ illa,quam Matthæus & Marcus enarrant. Sed gloſa aperte Mar.1.
hic contradicit: Nondũ (inquit) Petrus ad apoſtolatũ eligitur,ſed ei prædicitur,ꝙ aliquan-
do ſit eligendus,& iſtud verius reor,quia (vt dixi) hoc loco non legitur Chriſtus alicui diſci-
pulorum iſtorum dixiſſe,vt ſe ſequeretur. Præterea in Matthæo & Marco habetur,ꝙ pri-
mo inuenit Petrum & Andream,quibus & dixit: Venite poſt me. Deinde progreſſus puſillũ
inuenit Iacobum & Iohannem cum patre eorum in naui,vocauitq; eos. Hic vero habetur,ꝙ
Iohanne & Iacobo ingreſſis ad Petri nauigium, loquutus ſit Petro hæc verba,& tunc pari-
ter iuerunt cum Chriſto, ſed & infra loquitur Lucas de illius vocatione,de qua Matthæ-
us & Marcus. Vnde,ꝙ hoc loco dicitur,omnibus relictis,Chriſtum ſequuti,intelligendum
eſt,ꝙ ex reuerentia Chriſti ad ſpaciũ iuerunt cũ eo,nam & ideo ſecundũ quoſdam naues re-
duxerunt ad terram,quoniã ad eas intendebãt reuerti. Porrò Auguſtinus in libro de conſen Auguſtinus
ſu Euangeliſtarũ tangit vtrunq; modum dicendi nullum determinans. Sciendum quoq; ꝙ in
Iohanne aliquid huic miraculo ſimilirer ſcriptũ eſt,quomodo ſcilicet diſcipuli iſti poſt Chri Iohã.21
ſti reſurrectionem vno impetu concluſerunt centum quinquagintatres magnos piſces & ibi
pro miraculo additur,quòd cum tanti eſſent,non eſt ſciſſum rhete. Hic vero ad inſinuandum
aliud miraculum,fertur,ꝙ rhete rumpebatur,& nauiculæ pene demergebantur,cum tamen
piſces non elaberentur. Vnde per piſcationem,de qua ait Iohannes, ſignatur collectio ele-
ctorum intra triumphantem eccleſiam,in qua nulla ſciſſura eſt,nullumq; periculum. Per iſtã
vero collectio electorum intra eccleſiam militantem, in qua boni malis miſcentur atque di-
“ uerſa occurrunt pericula,hæreſes & ſchiſmata. ¶ Deinceps narratur leproſi curatio. ⌊Et fa-
“ ctum eſt cum eſſet in vna ciuitatum,⌋ videlicet in Capharnaum, ⌊& ecce vir plenus lepra,⌋
“ id eſt multum leproſus,ita ꝙ lepra toto corpore fuit diffuſa ac patẽs, ⌊& videns Ieſum⌋ ocu
lis exterioribus & internis,quia maieſtatem & ſanctitatem eius credidit ac penſauit oculo
C mentis qui eſt intellectus ſeu ratio,de cuius viſu loquitur Chriſtus Philippo: Qui videt me, Iohã.14
“ videt & patrem. Et alibi: Beati mundi corde,quoniã ipſi deum videbunt, ⌊& procidens in Mat.5
“ faciem,⌋ id eſt ſolo tenus ſe proſternens, tã propter Chriſti dignitatẽ,q̃ propter curationis
affectum feruentẽ,magnamq; ſuã indigentiam, ſperãs ſe tanto celerius exaudiendũ atq; cu-
“ randum,quo humilius,ſynceriuſq; rogaret. ⌊rogauit eum dicens.⌋ Apud Matthæum habe Matt.8
tur,ꝙ adorauit eum,quod Athanaſius de adoratione latriæ exponit,dicẽdo,ꝙ leproſus cre Athanaſius
didit Ieſum eſſe vnigenitũ dei,non creaturã,ſed deum verũ. Secundũ Ambroſium vero,ꝙ in Ambroſius
“ faciem corruit,humilitatis extitit ac pudoris. ⌊Domine ſi vis,potes me mundare⌋ .i.de po-
teſtate tua non dubito,quin curare me poſſis,ſi velis. Nec exprimit clarius quid affectet,quia
ex ſua proſtratione ſatis innotuit,& quoniã coram Chriſto plura loqui in conſpectu turbæ
erubuit. Rurſus,quoniam corporalis infirmitas ſaluti animæ non repugnat,quemadmodum
culpa,imò frequenter ſalubris eſt,ideo eius medela nõ eſt multũ importune & abſolute quę-
renda,ſed beneplacito diſpoſitionis diuinæ totũ eſt committendum cum humili propriæ af
fectionis interpretatione,vt ſi curari quæramus,dũmodo ſit ad dei honorem,& noſtram ſa-
“ lutem,& quicquid fecerit deus,complaceat nobis. ⌊Et extendens Ieſus manum,tetigit eum
“ dicens.⌋ Sicut em̃ pro noſtra ſalute corpus aſſumpſit,ita per illud noſtrã eſt ſalutẽ operatus. Chriſtus leproſum cur tetigerit.
¶ Vnde quẽ ſine attactu curare potuit,tetigit. Primo,ad ſuæ pietatis, humilitatis, ac digna-
tionis magnitudinem oſtendendam,quia hominem ſolo aſpectu horrendum non abhor-

CAP.V. ruit tangere. Secũdo, ad noſtrã inſtructionem, videlicet ne corpaliter lãguidos & deformes D
ſpernamus, imò ſi opus eſt foueamus, portemus, tangamus, cũ om̃i cõpaſſionis affectu. Ter-
tio, vt ꝑ corpalē cõtactũ ſpiritalē deſignaret attactũ, videlicet ꝙ illi vere ab om̃i culpa mun-
dãtur, quos ipſe per dona & gratiam ſuæ charitatis tãgit ac viſitat. Quarto, vt ſe verũ aſſum- »
pſiſſe corpus oſtenderet, ad cõfutationem perfidiæ impuriſſimi Manichæi. ⌊Volo⌋ & q̃d
ſubditur paſſiue legendum eſt, ſcilicet ⌊mundare⌋ hoc eſt, præcipio vt à lepra mũderis. De-
niq; Chr̃us voluit, iuſſit, & fecit hoc ſignũ diuina & increata volũtate ac poteſtate, tanq̃ per
cauſam ſimpliciter primã principalē & authoritatiuã. Volũtate quoq; humana ac poteſtate
creata & ſupnaturali voluit, iuſſit & fecit hoc tanq̃ ꝑ cauſam ſecũdariã, inſtrumẽtalē & ſub-
autoritatiuã, ſeu minus principalē, cui cõueniebat ꝓcipiẽdo opari miracula, nõ eo mõ vt vo
lũtati ac ptãti diuinæ, imo q̃ ad illã fuit inſtrumẽtalis, ſed qa oĩs creatura fuit ſubiecta etiã vo
luntati ac poteſtati Chriſti creatæ, & qa deus ꝑ illã taliter inſtituit opari. Vnde & aliqui ſan-
cti legũtur, quaſi iubẽdo feciſſe miracula, nõ ꝙ ſua, ſed diuina hoc agebãt virtute. ⌊Et confe- »
ſtim lepra diſceſſit ab illo⌋ id eſt in momẽto ſeu inſtãtaneæ periit & ceſſauit. Diuinæ etenim »
poteſtati cũ ſit infinita cõpetit agere in inſtãti cũ placet & dicere Chriſti efficax fuit. Augu-
Auguſtinus ſtino quoq; teſtante idem eſt rem fieri deo volẽte & agente. ¶ Quæritur, q̃uo dicat Lucas fa
Matt. 8. ctum hoc ſignũ in vrbe, cũ Matthæus ſcribat, quẽadmodũ Chriſto deſcendente de mõte, le-
proſus iſte ipſum acceſſerit, ſitq́ ſanatus & poſtea legit Chr̃us ibi introiſſe Capharnaum. Ad
quod aliqui dicũt, ꝙ leproſus iſte cœpit in via accedere, vt refert Matthæus, ſed in vrbe cura
tus eſt. Matthæus tamen propter compendiũ proſequitur eius curationē anteq̃ Chriſti in-
greſſum in Capharnaũ narret: Non eñ Euangeliſtæ in om̃ibus ſemꝑ ordinē loci ac tẽporis E
determinate obſeruãt, recitando quæ geſta ſunt, ſed quod principale eſt promunt, & id de
quo vis non eſt determinare nõ curant. ⌊Et ꝓcepit illi vt nemini diceret⌋ Nõ abſolute pro- »
hibuit leproſo beneficium ſibi impenſum manifeſtare ac dicere, nã ſubditur: Sed vade, oſten
de te ſacerdoti. Voluit ergo vt primo ſacerdoti ſe præſentaret, ne ſi ſacerdotes añ illius ad-
uentũ perciperẽt eũ à Ieſu curatũ, ex inuidia recuſarẽt eum tanq̃ curatum admittere, vt dicit
Chryſoſtom⁹. Chryſoſtomus, itẽ vt doceret ſaluator vanã laudē eſſe vitandã, nec ea iactemus, quæ tamen
aliunde ſatis apparent, quemadmodũ iſtud factũ ſeipſum declarauit, & coram multis fuerat
factum, ⌊ſed vade oſtẽde te ſacerdoti, & offer (deo gratias referẽdo) pro emũdatione tua⌋ »
tibi exhibita ⌊ſicut præcepit Moſes in teſtimonium illis⌋ id eſt quẽadmodum Moſes iuſſit »
curatis à lepra, vt ſacerdotibus ſe præſentarent in teſtimoniũ illis, hoc eſt, quatenus ſacerdo-
tes teſtarentur ac iudicarent illos vere eſſe mũdatos, & poſſe inter homines conuerſari. Iuſſit
Leuit. 14 equidem deus per Moſen, vt curatus lepra tortam panis duosq́ turtures, olei quoq; ſextariũ
deo offerret, iuxta ritum ibidem deſcriptum. ¶ Deniq; Chriſtus tanq̃ nouæ & Euangelicæ
legislator ac veteris legis perfector & conſummator ſæpe legem dignanter impleuit, oſten-
dens legem ſanctam atq; diuinam fuiſſe, ſæpenumero eam ad literã nõ ſeruat, ſed authorita
Leuit. 13 tiue tranſcendit. Vnde & leproſum hunc tetigit, cum tamen in Leuitico tangere leproſum
eſſet prohibitũ, q̃uis illud ꝓceptũ daretur ſcd̃m cõmunē ſtatũ ac curſum hominum, obliga-
retq́ eos q à leproſis poterãt maculari magis q̃ eos mũdare, nec obligaret eos q ex ſingulari
Nume. 19 gratiæ dono leproſos poſſent ſanare, quẽadmodũ & tangere mortuũ fuit prohibitum, & ni-
Deute. 14 3. Reg. 17 hilominus Helias ac Helizæus ſuper mortuos incubuerunt, quos ſuſcitauerunt, vt liber Re-
4. Reg 4 gum teſtatur: Inſuper Chriſtus miſit leproſum hunc poſt curationem ad ſacerdotem, ne ſa- F
cerdotibus occaſionem contra ſe irrationabiliter daret, & ſacerdotibus propter honorē or-
dinis deferendum doceret, item vt eis cauſam credẽdi in ipſum offerret. ¶ Myſtice vero hoc
egit, ad inſinuãdum ꝙ in euãgelica lege quicũq; à lepra animæ, id eſt peccato per cõtritionē
Sacerdoti cõfitendum. curatus eſt, nihilominus debeat ſacerdoti confiteri, & eius iudicio ſtare tempore oportuno,
ſi poterit. Poſtremo ſi iſte leproſus pro corpalis lepræ emundatione, Chriſto tã humiliter ſe
proſtrauit, quãto magis nos pro ſpiritualium noſtrarũ purgatiõe leprarũ, videlicet paſſionũ
& vitiorũ expulſione Chriſto nos proſternere atq; humilime ſupplicare debemus, cũ lepra
hæc ſpũalis, incomparabiliter peior, nocentiorq́ exiſtat q̃ corporalis. ⌊Perambulabat autē »
magis ſermo de illo⌋ id eſt fama virtutum, ac ſapientiæ Chriſti quotidie latius diffundeba- »
tur vno alteri referente quid viderit, & Chriſto quotidie plura prodigia operante, atque in
omnibus irreprehenſibiliter ſe habente, ac ſapientiſſime prædicante facundiſſima venuſta-
te. Ideo factum eſt quod ſubditur. ⌊Et conuenerunt turbæ multæ, vt audirent eum⌋ infor- »
mari ſalubriter cupientes ⌊& curarentur ab infirmitatibus ſuis⌋ corporalibus, nõ quòd om- »
nes illi fuerunt corporaliter ægri, ſed quoniam inter eos multi tales fuerunt, ſed & plures eo-
rum deuote ad Chriſtum profecti ſunt, vt eius ſermonibus ad emendationem vitæ perdu-
cerentur, ſicq́ à ſpiritualibus curarentur languoribus. ⌊Ipſe autem ſecedebat in deſertum »
& orabat⌋ non quòd frequentia, tumultusq́ hominum eum in aliquo à dei contemplatio- »
ne, interiorisq́ exercitio impedirent, ſed ad noſtrã inſtructionē hoc fecit, vt poſt occupatio-

nes vitæ

A nes vitæ actiuæ, poſt exercitia exteriora, hominũq̃ frequẽtiã ad ſecretiora loca cõfugiamus
cin quibus cõtemplatiuæ exercitijs vitæ liberius atq; ſtabilius intẽdamus, animas noſtras diſ-
cutiamus, & quicquid culpæ incurrerit defleamus, ibi quoq; in abſcondito à pietate obtinea-
mus, diuina gratiarũ chariſmata ampliora quæ redeuntes ad publicũ alijs cõmunicemus, ſicut
Petrus loquitur: Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes. Chri 1. Pet. 4
ſtus quoq; tam actiuã q̃ contemplatiuã vitam verbo & factis docere, fundare & approbare
volebat, & præfato ſuo abceſſu docuit pdicatores, imò & omnes deuitare hominum applau-
ſus ac adulationes.

¶ Proſequutio expoſitionis huius capituli. Et factũ eſt. Arti. XIII.

DEinceps recitat aliud Chriſti miraculum, non tam magnum in ſe, quàm magnifi-
“ ce ac mirabiliter factum. ⌊Et factum eſt in vna dierum,⌋ conuerſationis & præ-
dicationis Chriſti in ſeculo iſto, quo tempore fuit vere ſpũalis dies, fulgor, ſeu cla
ritas in credentium cordibus, qui tunc à Chriſto ſole ſapientiæ atq; iuſtitiæ illumi Sapiæ. 5
“ nabantur, quemadmodũ in Iohanne ait: Quãdiu in mundo ſum, lux ſum mũdi. ⌊Et Ieſus ſe-
“ debat docens in domo⌋ quadã ciuitatis Capharnaũ, vt Marcus exprimit: Sedere aũt docto- Iohan. 9
“ ribus congruit atq; iudicibus. Chriſtus aũt omniũ doctorũ ac iudicũ doctor & iudex eſt. ⌊Et Mar. 2
“ erãt phariſæi ſedẽtes & legis (Moſaicæ) doctores,⌋ videlicet ſcribæ, ⌊qui venerãt ex omni Eſa. 3
“ caſtello Galilææ & Iudææ & Hieruſalẽ,⌋ quæ fuit metropolitana vrbs Iudææ, propter q̃d ſpe Mich. 7
cialiter nominat. Iã aũt famoſus factus fuit Ieſus in terris pſcriptis, vnde ſcribæ & phariſæi 2. Tim. 4
cupiẽtes certificari an res ageret à deo, venerũt ex omni caſtello habitationũ ſuarũ, ad cõſide Hebr. 12
randũ & obſeruandũ opa Chriſti, vel etiã quidã eorũ, ad inſidiandũ & calũniandũ moti inui- Act. 10
dia, q̃a eis relictis totus populus ad Ieſum cõflueret. Porrò, q̃ ait ex omni caſtello accipiendũ Iacobi. 4
eſt ſub diſtributiõe accõmoda. Vel hiperbolice dictũ eſt ad inſinuandũ, q̃ ex valde multis ca
“ ſtellis venerunt, ⌊& virtus domini,⌋ .i. poteſtas Chriſti ⌊erat (parata atq; idonea) ad ſann-
“ dũ eos,⌋ tã ſpũaliter à peccatis q̃ corporaliter ab ægritudinibus eos qui indigebant. Increa- Danie. 7
B ta quippe Chriſti poteſtas omnipotẽs eſt, virtus quoq; eius creata hæc potuit tanq̃ cauſa in-
ſtrumentalis ac meritoria. Poteſt aũt per virtutẽ Chriſti ſanatiua miſericordia vel ſapientia,
charitas ſeu vis operatiua ſignorũ intelligi, ſed & ipſemet Chriſtus p virtutẽ dñi intelligi po-
“ teſt, dicente Apoſtolo: Prædicamus Chriſtũ dei virtutẽ & dei ſapientiã. ⌊Et ecce,⌋ cũ dici- 1. Cor. 1
“ tur ecce, innuitur notabile ſeu cõſideratione dignũ eſſe quod fert, ⌊viri portãtes in lecto ho-
“ minẽ qui erat paralyticus,⌋ erãtq; quatuor viri illũ portãtes ſecundũ Marcũ. Paralyſis vero
aufert naturalẽ membrorũ calorẽ, motũ, progreſſum, mobilitatẽ, ſpiritũq; vitalẽ, operatio-
“ nes aĩæ p corpus deferentẽ. ⌊Et q̃rebãt eũ inferre & ponere añ eũ⌋ .i. corã facie Chriſti, quẽ
tantæ credebãt clemẽtiæ atq; potẽtiæ, q̃ viſo tã miſerabili ægro miſereret eius, eũq; ſanaret,
“ ⌊Et nõ inueniẽtes qua parte eũ inferrẽt præ turba.⌋ Domus eñ plena fuit hoĩbus, imò & plu
res foris ſteterũt, vt Marcus docet, in quo patet, q̃ cũ maxima auiditate concurrerunt ad Ie- Marc. 2
“ ſum, potiſſimũ propter eius miracula, quæ abundãtiſſime ac potẽtiſſime operabat, ⌊aſcende
“ runt ſuper tectũ,⌋ quod in illis partibus planũ eſſe ſolebat, ita q̃ ſæpe hoĩes ibi ſedebant ad cõ
“ fabulandũ, ⌊& per tegulas⌋ .i. per aperturã factã in tegulis tecti quod nudauerunt, ⌊ſubmi-
“ ſerunt⌋ forte cũ funibus ⌊illũ (cũ lecto) in medio (hominũ qui aderant) añ Ieſum. Quorũ fidẽ
“ vt vidit⌋ interiori mẽtis intuitu, & ſumit hic fides pro elicito atq; interno fidei actu, ⌊dixit
“ (paralytico): Homo, remittunt tibi pctã tua.⌋ In Matthæo legit Chriſtus dixiſſe, Confide fi Mat. 9
li. Vnde ſecundũ Auguſtinũ vtrũq; Chriſtus tunc dixit. ¶ Deniq; quia hic dicit, q̃ Chriſtus Auguſtinus
C vt vidit fidem illorũ, dixit infirmo: Remittunt tibi peccata tua, conſtat q̃ merito fidei porti-
torum illorũ ignouit infirmo. Magna nempe fuit fides illorũ, ita q̃ actus eius redũdare quiuit
in alium, & deus ex ſua clementia merito vnius alteri ſuffragat, imò cum Chriſtus ſit libera-
liſſimus, merita ſupplicum tranſcendens ac deſideria, frequenter plus largitur q̃ petitur, ſicut
& huic paralytico primo contulit animæ ſanitatem, quamuis nec ipſe, nec eum portantes ali
ud poſtulare intenderent q̃ corporis ſoſpitatem. Dei nanq; perfecta ſunt opera. Propter q̃d Deute. 32
generaliter credit Chriſtus oẽs ſanaſſe in anima quos ſanauit in corpore. ¶ Sed cũ ad iuſtifica
tionẽ exigat motus liberi arb. in adultis, q̃uo Chrũs huic pctã dimiſit, q remiſſionem illã non
intendebat neq; petebat, pſertim cũ Auguſtinus teſtet: Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit Auguſtinus
te ſine te? Et reſpondendũ, q̃ Chriſtus ex ſua pietate & etiã merito fidei portitorũ infudit pa
ralytico quãdã diſplicẽtiã de ipſius pctis, ſeu cõtritionẽ vel attritionẽ de eis anteq̃ peccata di
miſit eidẽ. Inſuper q̃a hic æger longa inualitudine pro ſuis peccatis fuit afflictus (nam & para
lyſim propter peccata ſua incurrit ſecundum Bedam), ideo, Chriſtus pronus fuit ad ſanan- Beda.
dum eũ mente & corpore, pſertim q̃a æger iſte aliqualẽ habuit fidẽ potẽtiæ Chr̃i, recipien-
dæq; ſanitatis, vt Gorrha fatet. Dicit aũt Ambroſius: Magnus dñs q aliorũ merito ignoſcit Ambroſius
alijs, & dũ alios approbat, alijs relaxat errata. Si grauium peccatorum diffidis veniam, adhi-
be peccatores, adhibe eccleſiam, quæ pro te precetur, cuius contemplatione quod tibi ne-

 gare

CAP .V. gare dominus poſſit, ignoſcat. Poſtremo, ſi paralyticus iſte pro tunc ſorte ſine mortali fuit
peccato, tūc q̃d dictū eſt ei, remittunt tibi peccata tua, intelligēdū eſt de venialibus, vel etiam D
de mortalibus quo ad remiſſionē pœnarū. ¶ Et cœperūt cogitare ſcribæ ac phariſæi, dicētes
Chryſoſtomus. intra ſe ⌋ qa timore turbæ nō audebāt hæc publice loqui ſcdm Chryſoſtomū. ⌊ Quis eſt hic »
qui loquit blaſphemiā? ⌋ id ē q ſibi vitioſe vſurpat q̃d dei eſt. Blaſphemat enim qui creaturæ »
aſcribit, quod dei ſolius eſt, vel irreuerenter & falſę profat de deo. Quia ergo putabāt Ieſum
nō eſſe deum, & ſolum deū poſſe peccata dimittere, ideo Ieſum in prolatione dicti ſermonis
blaſphemaſſe, imò & mortē meruiſſe ſenſerūt, qa ſecundū legē blaſphemi occidebant, & cō-
Leuit.24. muniter lapidabantur. ⌊ Quis poteſt peccata dimittere niſi ſolus deus? ⌋ Quēadmodū em̄ in »
omni peccato deus offendit, & lex eius infringit, ſic eius dūtaxat eſt peccata dimittere, ita ꝙ
macula culpæ tollatur. Nam ſi homo homini iniuriā illatam dimittat, propter hoc macula
Eſaiæ.43. culpæ ſeu iniquitas non aufertur ab anima, niſi & deus indulgeat, qui per Eſaiam loquitur:
Iob.14 Ego ſum qui deleo iniquitates tuas. Cui in Iob dicitur: Quis poteſt facere mūdum de immū-
do cōceptum ſemine? Nonne tu qui ſolus es? ¶ Præterea aduertendum, ꝙ diuerſis diuerſimo
de competit dimittere ſeu relaxare peccata. Deo em̄ hoc cōpetit pricipali ac propria autho-
ritate. Chriſto aūt ſecundū naturā aſſumptā cōpetit hoc merito ſingulari, & etiā vt cauſæ in-
ſtrumētali generali & excellenti, itēq; authoritate cōceſſa, ſacerdotibus vero cōpetit vt cau-
ſæ miniſteriali, ſed & ſacramētis baptiſmi ac pœnitētiæ cōuenit auferre peccata q̃dā inſtru-
mētali concauſabilitate, grāæ autem formaliter. Poſtremo aūt ſcribę & phariſæi, hi iuxta apo
Roma.10 ſtolū habuerunt quendam zelum dei, ſed nō ſecūdum ſcientiā, qa indiſcretus fuit zelus eorū,
imò ex lege & prophetis ac ipſis Chri opibus, ex verbis q̃q; & actibus p̄curſoris, iā aduertiſſe
debuerāt Ieſum eē Meſſiā, & etiā verū deū, ſicut ex ſcripturis veteris teſtamēti oſtendit. ⌊ Vt »
aūt cognouit Ieſus cogitationes eorū, ⌋ quas vt deus ab æterno cognouit, ſecūdū humanitatē »
quoq; aſſumptam eas cognouit ab exordio creationis animæ ſuæ, ſicut & cætera vniuerſa p̄-
ſentia, præterita & futura. Om̄ia em̄ quę deus ſcit ſcientia viſionis ſciuit anima Chri à prin- E
cipio incarnationis, ſed iam voluit manifeſtare ſe eas cognoſcere, ⌊ reſpondens dixit ad il- »
los: Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? ⌋ æſtimantes me blaſphemaſſe, & me deum nō »
eſſe ſed hominem purum. Itaq; Chrūs ſecreta cordiū intuendo ac propalando diuinitatem
ſuam demonſtrat. Quamuis em̄ homines per reuelationē diuinam poſſint hæc agere, tamen
1.Reg.16. per propriam ſapientiam iſta peragere deo eſt proprium, de quo ſcriptum eſt: Dn̄s intuetur
Iob.42. cor. Et Iob: Nulla te (inquit) latet cogitatio. Atq; in pſalmo: Scrutans corda & renes deus.
Pſal.7 ⌊ Quid eſt facilius dicere (.i. dicendo efficere) dimittūtur tibi peccata, an dicere, ſurge & am- »
bula? ⌋ quaſi dicat: vtrūq; iſtorū eſt ſolius diuinæ & infinitæ potentiæ, quia ſicut peccata di- »
mittere deo eſt proprium, ſic paralyticū hunc curare propria poteſtate authoritatiuo impe
rio ſubito ac perfecte nō niſi icreatę dei cōgruit poteſtati. Attamen pctā dimittere bn̄ maius
in ſe eſt q̃ ſanare paralyſim, ſed p̄tacto mō eā curare æqualis potētiæ eſt, ſicut culpam laxare.
⌊ Vt aūt ſciatis p ſenſibile opus ⌊ qa filius hoīs poteſtatē habet in terra dimittēdi pctā, ⌋ ha- »
bitātibus ſup terrā. Sciebāt aūt hi, ꝙ Ieſus p filiū hominis intelligeret ſemetipſum ⌊ ait para- »
lytico ⌋ Hic interponit Euāgeliſta propter intelligentiam clariorē. Chrs etenim dixit. ⌊ Ti »
bi dico ⌋ .i. efficaciter iubeo ⌊ ſurge ⌋ ſine aliorū auxilio, vtpote me agente iam ſanatus, ⌊ tol- »
le grabatum tuū, & vade in domū tuā ⌋ .i. teſtimonium tuæ integerrimæ ac ſubitaneæ cura- »
tionis tolle lectū tuū vſq; ad propriā domū, qui paulo ante teipſum ferre nequibas. ⌊ Et cō- »
feſtim ſurgens coram illis ⌋ Mox em̄ vt Chrūs præcepit om̄ino curatus eſt, qa diuinæ & in- »
finitæ potētiæ cōpetit agere in inſtāti, ⌊ tulit lectū in q̃ iacebat, & abijt in domū ſuā ⌋ quæ in »
Capharnaū fuiſſe putat, ⌊ magnificās deū ⌋ .i. dei maieſtatē proteſtās, & ſua curatiōe oſtēdēs »
atq; magnifice laudās, ac grās Chriſto agens, q̃uis forte nondum cognouerat, ꝙ Ieſus exiſtat F
deus. ⌊ Et ſtupor apprehendit oēs ⌋ hoc ē vehemēs admiratio p̄ſentes inuaſit ⌊ & magnifica »
bant deū ⌋ .i. magnum ac om̄ipotentem cōfitebant & collaudabant, ⌊ & repleti ſunt timore »
Admiratio vñ oriatur. dicentes, quia vidimus mirabilia hodie ⌋ ¶ Porrò admiratio oritur dū magnum, rarū, inſo- »
litum aut inopinatum quid accidit, cuius cauſa neſcit. Hi ergo qa Chriſti om̄ipotentiā igno
rabant, de magnificis eius operibus vehemēter mirati ſunt. Et q̃uis tantū miraculū libēter ac
delectabiliter viderint, ſaltem vulgares, nihilominus timore partim ſeruili, partimq; reuerē-
tiali impleti ſunt, qa ex tāto prodigio magnitudinē diuinæ potentiæ, ſanctitatemq; domini
Ieſu penſantes, ſuam mox fragilitatem & culpam clarius aduerterunt, imò quaſi coacti ſunt
intueri, qa oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcūt. Ex tali conſideratione orta eſt formido
vltionis diuinæ iuſtitiæ, & reuerentialis pauor ad authorem miraculi. De hoc ſupra dictum
eſt. Quamuis autem Chriſtus vnum ſolum miraculum fecerit iſtū curādo, vidētes tn̄ profeſ-
ſi ſunt mirabilia ſe vidiſſe, qa in vno hoc facto multa mirabilia concurrebāt, & ip̄e modus agē
di p̄clariſſimus ac mirabiliſſimus fuit, ꝙ .ſ. tā imperialiter, authoritatiue, ac ſubito infirmiſſi-
mū virū curauit, & cōfortauit, ꝙ ſcribas ac phariſæos tā velociter ac publice cōfutauit, ꝙ ſe-
creta

A creta cordis eorum redarguit. At vero ſecundum quoſdam pluraliter dixerũt mirabilia, pro
pter duplicem infirmi illius curationem .ſ. corporalem ac ſpiritualem. Verũtamen ſpũalem
illius curam corporalibus oculis non viderunt. An vero eam fide intuiti ſint, certum appa-
ret, ꝙ illi qui verbis Chriſti crediderũt factã talem curationem cõſiderauerũt. ¶Spũaliter, ꝑ Spũal' ſenſus
paralyticũ intelligiť quilibet accidioſus & luxurioſus, ꝗa ſicut paralyſis membra immobilia
reddit, ſic accidia vires animæ & corpus à dei obſequio & motu virtutum retardat, & ad ea,
quæ veræ ſalutis ſunt quaſi inſenſibilem efficit hominem, quod & luxuriã facere certum eſt,
Quẽadmodũ autẽ ſpũalis lectus hominis virtuoſi ac feruidi eſt pax interna, caſtigatio carnis
conſtantia mentis: ſic lectus talis hominis pigri & lubrici eſt carnalis voluptas, ſeu repauſa-
tio corporalis. Talem itaq; paralyticũ, quia per ſeipſum proficiſci ad Chriſtũ nõ valet, quia
charitate & virtutibus nõ viuificať, neceſſe eſt à paſtoribus, ꝓdicatoribus, doctoribus, ſeu ve
ris amicis ad Chriſtũ deferri, vt orent pro lãguido ſqualente ac ſpũaliter mortuo, diuinæ pie
tati illum offerentes curãdum. Cunq; turba carnalium hominũ impedimẽtum accedendi ꝓ-
ſtiterit, tectum aſcendãt, idẽ alta cõtemplationis cõſiderãdo, quemadmodũ ſapiẽtia dei om-
nia cernat, nec perſeuerãter pulſantes repellat, ſicq; ꝑ tegulas .i. per talium cõſiderationũ vi-
as infirmum diuinæ clemẽtiæ repreſentent cõſpectui, quorũ fidem deus conſpiciens miſere
biť miſero, iubebitq; ei vt lectum quo iacuit, tollat .i. carnalem quietem ac voluptatem cordi
B ſuo ſuperimponat per tanti peccati pœnitentialem memoriam, deplorationem, & caſtiga-
tionem, & vadat in domum ſuam, id eſt ad requiem ſpũalem & pacem mentalem, ſeu para-
diſum cœleſtẽ, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Conuertere anima mea in requiẽ tuã. Anima vero Pſal. 114
peccatrix non pœnitens in pctõ per cõſenſum ſedet, ꝑ continuationẽ ſeu actũ iacet, per con
ſuetudinẽ dormit, ita vt Paulus eã excitare cupiens, clamet: Surge qui dormis, & exurge à Ephe. 5.
mortuis. Porrò cũ alij talem pctõris conuerſionem cõſpexerint, mirabunť, dicẽtes: Hęc mu-
tatio dexteræ excelſi .i. poteſtatis & gr̃æ ſublimis dei, implebunť quoq; timore, eo ꝙ ipſi ſi- Pſal. 76
milem pœnitentiã non egerint neq; aſſumãt, cum tñ eiſdem vel alijs ſimilibus ſint implicati
exceſſibus. ¶Poſt hæc Lucas deſcribit Matthæi apoſtoli vocationẽ, cõuerſionẽ, ac deuoti-
“ nem. ⌊Et poſt hæc,⌋ videlicet curato paralytico in Capharnaũ & verbis Chr̃i ibi habitis,
“ iãq; ꝓſcriptis cõpletis, ⌊exijt⌋ Ieſus de loco quo acta ſunt illa, ⌊& vidit,⌋ viſu corpali, imò
“ & amplius viſu interiori ꝑ pietatis cõpaſſionẽ & charitatis affectũ, ⌊publicanũ,⌋ virũ publi-
“ cis negotijs deditũ, vtpote vectigalia ſeu tributa leuantẽ, ⌊noĩe Leui,⌋ ꝗ alio noĩe vocabať
Matthæus, eratq; Matthæus nomẽ eius vulgatũ pro tp̃e quo telonearius fuit. Vnde ipſemet
Euãgeliſta Matthæus iſta deſcribens, Matthæũ ex humilitate ſe nominat, Lucas autem &
Marcus tm̃ honorãtes Euãgeliſtã atq; apoſtolũ, tacito noĩe eius priori, Leui eum appellãt,
“ quia hoc nomen non fuit ei ita aſſuetum in priſtino ſuo officio, ⌊ſedentẽ ad telonium⌋ .i. ad
menſam ſeu locum, vel in domo vbi vectigalia cõputabanť vel ſoluebanť. Porrò quod ait, ſe
dentem, intelligi poteſt dupliciter. Primo, ꝙ tũc ſitu corporali ſedit ad huiuſmodi menſam,
locum ſeu actũ. Secundo iuxta cõmunem modũ loquendi quo ſedere accipiť pro manere, vel
eſſe alicubi, quẽadmodũ in Chronicis ſcribunť pontifices tot vel tot annis in epiſcopatu ſe-
diſſe. Et Moſes in Deuteronomio: Sediſtis (inquit) in Cades Barne multo tp̃e, Sic igiť ſenſus Deut. 1.
eſt, Vidit eũ ſedentẽ ad teloneũ .i. tali officio intẽdentẽ ſeu inſiſtentẽ, ⌊& ait illi: Seq̃re me,⌋
Chriſtus nõ ſolũ ſecundũ quod deus, ſed etiã ſecundũ quod homo omni creaturæ ꝓlatus ver-
bũ hoc dicere potuit, nõ ſolũ hortãdo vel cõſulendo, ſed & ꝓcipiẽdo, magiſq; inuitauit Mat
C thæũ ad ſpũalẽ ſeu imitationẽ ſeu mẽtis conuerſionẽ & ſanctã cõuerſationẽ, ꝗ̃ ad corporalẽ
“ ſequelã, tñ ad vtrãq; imitationẽ eũ vocauit, ſed ad corporalẽ ꝓpter ſpũalẽ. ⌊Et relictis om-
“ nibus⌋ .i. vniuerſis rebus ſuis & opibus, ⌊ſurgẽs⌋ à loco quo ſorte corporal'r ſedit dũ voca-
“ bať à Chriſto, vel à priſtina cõuerſatione iniqua & à terrenis affectibus, ⌊ſequutus eſt eum,⌋
videlicet Chriſtũ ꝑ mẽtis cõuerſionẽ & corpis greſſum. Statim etenĩ vt Chriſtũ audiuit ſe in
uitantem cõpunctus eſt corde & vitã emẽdare ꝓpoſuit, iuxta Chr̃i doctrinã, ſicq; cœpit ire
poſt eum. Chr̃us nãq; ꝗ foris vocauit verbo ſonãte, intus traxit gr̃a aſpirante. Volũtatẽ enĩ
Matthæi mox immutauit, inclinauit, & inflãmauit ꝑ inſpirationẽ occultã, grãmq; infuſam.
Ideo Matthæus nõ egit incaute Chriſtũ ſtatim ſequẽdo, vt ſceleratus mẽtiť Porphyrius, nec
ſimile fuit de cõſentiendo ipſi Chr̃o & hoĩbus alijs. Matthæus ꝗ̃q; de Chr̃i ſanctitate, ptãte,
fama, miraculiſq; audiuit, ꝙ ei ſecuriſſime conſentire mox rõnabil'r potuit, ſicut & Heliſæus
“ ſtatim ſequebať Heliã, vt in libris Regũ habeť, ⌊& fecit ei (vz Chr̃o) & diſcipulis eius cõui-
“ uiũ magnũ Leui (.i. Matthæus) in domo ſua,⌋ in quo patet liberalitas Matthæi & reuerẽtia 3. Rēg. 19
eius ad Chriſtũ, ꝗ in corde Matthæi omni honore fuit ꝓdignus, ideo exhibuit ei ſolẽne cõui-
uiũ. ¶Sed ſi Matthæus Chriſtũ ſtatim ſurgẽs ſequutus eſt, cũctis ꝗ̃ habuit derelictis, quõ fecit Matthæi erga Chriſtũ reuerentia.
ei in domo ſua grãde cõuiuiũ? Et r̃ndendũ ſecũdũ expoſitores, ꝙ nec in Matthæo, nec ꝓſen
ti cap. obſeruať ordo tp̃is in recitatione huius hiſtoriæ, Nã Matthæi vocatio diu ꝓceſſit cu-
rationẽ paralytici, de ꝗ ſtatim ꝓhabitũ eſt, imò ꝓceſſit ſermonẽ Chr̃i in mõte de beatitudini-

CAP. V. bus & reliqs documẽtis. Sequẽti nãq; capitulo legit, φ Ieſus aſcẽdẽs in mõtẽ ad ſermonẽ pfa
Lucæ. 6. tũ vocauit ad ſe diſcipulos ſuos, & ex eis elegit duodecim apl'os, quorum Matth. extitit vnus. Qd D
ergo hic ſcribit de vocatiõe Matthęi p recapitulationẽ inſerit. Quòd aũt de cõuiuio eius ad-
iungit, ſecũdũ rectũ hiſtoriæ ordinẽ cõnectit ei qd de paralytici curatiõe inductũ eſt. Inſup
ſcdm multos expoſitores Matthęus ad primũ Chri verbũ ſtatim ſecutus ẽ eũ. Poſtmodũ aũt
de licẽtia Chri ſimul cũ Chro & eius diſcipulis ad domũ ſuã reuerſus ẽ, diſpoſiturus vt credit
de ſuis negotijs, & de officio ſuo dñis ſuis rõnẽ forſan daturus. ⌊Et erat turba multa publica »
norum & aliorum qui cum illis⌋. i. cum Ieſu & eius diſcipulis ⌊erãt diſcumbẽtes⌋ Iſti publicani »
& alij q in Matthæo pctõres vocant, fuerũt Matthæo familiares & noti tanq̃ eiuſdẽ ſecũ of-
ficij, q eius cõuerſionẽ vidẽtes, venerũt ad eũ quaſi valedicturi eidẽ, vel eius exẽplo Chrm au-
dire & aſſequi cupiẽtes, quos etiã multos inuitauit Matthæus de Chri pſentia & ſua cõuerſio-
ne exultans, aliosq; pfatos cõſolari & exhilarare deſiderãs, vel potius occaſione conuiuij ad
Chriſtũ, viãq; ſalutis adducere gliſcens ſicut & fecit. ⌊Et murmurabãt phariſæi & ſcribæ di »
centes ad diſcipulos eius (ſcilicet Chri) Quare cum publicanis & peccatoribus mãducatis & »
Matt. 9. bibitis⌋ In Matthæo legunt dixiſſe. Quare cũ publicanis & peccatoribus mãducat & bibit »
Marci. 2. magiſter veſter, ſimiliter in Marco, ſed ſenſus redit in idẽ, qa cũ diſcipulis mãducantiũ vnus
& principalis extitit Chrũs. Deniq; in talibus quæ Euangeliſtæ à multis prolata deſcribũt, &
in deſcribendo differre vident, probabile eſt φ aliqui proferentiũ vſi ſunt hac forma verbo-
rum, alij alia, & ſecundum hoc Euãgeliſtæ diuerſimode referũt, q̃uis in reipſa ſummæ cõcor-
dent. Itaq; ſcribæ & phariſæi in proprijs oculis magni, & ſua æſtimatione cæteris meliores.
Scribę de ſcia Scribæ etẽm ſpecialiter de ſcientia, Phariſæi vero de religione tumebant, publicanos & pec
Phariſæi vero catores in tantũ ſpernebant, φ dedignabant manducare cũ eis, vnde & Chriſtũ eiuſq; diſci- E
de religione tu- pulos de tali cõmanducatione redarguebant. Habuerũt quippe inordinatũ & rigidum dei, le
mebant.
Gregorius. giſq; zelum, & falſæ non vere iuſti fuerunt, quia (vt ait Gregorius) vera iuſtitia compaſſionẽ,
falſa iuſtitia dedignationem habet. ¶ Pręterea argui poſſet, φ phariſæi & ſcribę iuſte ſint mo
1. Cor. 5. ti, cũ de peccatoribus Paulus ſcribat Corinthijs: Cũ huiuſmodi nec cibum ſumere. Et Salo-
Prouer. 23 mon in prouerbijs: Ne comedas (inquit) cũ homine inuido. Et pſalmiſta: Superbo (ait) & in-
Pſal. 100 ſatialiabili corde cũ hoc non edebã. Sed ad has atq; cõſimiles authoritates dicendũ, φ pctõ-
res indurati & pertinaces, de quorum correctione ſpes non apparet, vitandi ſunt, pręcipue im-
perfectis, qui ab illis facile inſici poſſent. Si aũt peccatores indurati non ſint, ſed de eorum emẽ-
datione ſpes videat, vitãdi non ſunt, præſertim ab his q poſſunt ſeu quorum eſt eos corrigere.
Ideo Chriſtus qui peccare nõ potuit, eos vitare nõ debuit, imò ex magnitudine charitatis &
pietatis ſe eis ſic applicabat, etiã in veſcẽdo, vt ſua collatione, apparatu & exemplaritate eos
traheret ad ſalutẽ. ¶ Sed cur ſcribæ & phariſęi iſta nõ potius locuti ſunt Chro q̃ diſcipulis ei?
Ad quod reor dicendũ, quia verebant confutari ab eo, ſicut paulo ante confutauerat eos, aut
Ambroſius. ſimiles eis in paralytici cura. Dicit autem Ambroſius, φ Chrũs cũ publicanis & peccatoribus
manducando non prohibet nos etiam cum gentibus inire conuiuium. ⌊Et reſpõdẽs Ieſus⌋ »
qui (vt in Matthæo aſſeritur) audiuit verba ſcribarum & phariſæorum ⌊dixit ad illos (ſcribas) & »
phariſæos⌋ qui magiſtrũ magis q̃ diſcipulos arguere intendebant. ⌊Nonne egẽt q ſani ſunt »
medico.⌋ ¶ Hoc modo vno exponitur tanq̃ ironice dictũ cõtra ſcribas ac phariſæos, q ſe »
iuſtos iactabãt, tanq̃ dicat: Ideo vobiſcũ non edo neq; vos viſito, qa veſtra æſtimatione ſani
Genes. 3. mente, iuſtiq; eſtis. Sic in Geneſi ait: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ⌊ſed qui ma- »
le habent⌋ hoc eſt publicani iſti ac peccatores, qui ſe peccatis vulneratos mẽte fatentur, indi »
gent & indigere ſe recognoſcunt pręſentia mea, qui animarum ſum medicus. Secũdo gene- F
raliter accipi poteſt, φ ſani ſecundũ quod tales non indigent medico formaliter dicto, ſcili-
cet ſecundum quod medicus, ſiue de ſano & medico loquamur corporaliter ſiue ſpũaliter, q̃-
niam medicus ſecundum quod talis ordinat ad infirmitatum & vulnerum curationẽ. Denique
Chrũs ſtatus medicus. Chrũs ſecundũ vtrãq; ſuã naturã eſt ſpũalis medicus animarum, qa ſecundũ diuinitatẽ dimittit
& aufert peccata, quæ animarum ſunt vulnera per principalẽ authoritatem, grãmq; & virtutes
infundit, per increatã poteſtatem & creationẽ, ſed ſecundũ aſſumptam humanitatem curat
peccata, præſtatq; gratiarum chariſmata, tanq̃ cauſa inſtrumẽtalis ac meritoria, ita φ tota ſua
in mũdo hoc cõuerſatio, perſecutio & paſſio fuit hominibus meritoria & vulnerum animæ cu-
ratura. Omnia enim fecit & pertulit propter nos, nec de eſſentiali pmio aliqd ſibi promeruit.
Chrũs de eẽn- Hoc ergo pverbio pulchre edocuit Chrs ſe ad pctõres cõuertẽdos veniſſe, idcirco ſe eos nõ
tiali pmio nil ſi debere vitare. Poſtremo q̃uis oẽs idigeãt Chro, in q̃tũ eſt creator ad ſubſiſtẽdũ, & in q̃tũ ẽ
bi promeruit. cõſeruator ad permanendũ, & q̃tũ ẽ grĩæ dator ad bñ viuẽdũ, nullus tñ indiget eo, in quantũ
eſt medicus, niſi q male habet. ¶ Deinde Chrs prouerbiũ iſtud applicat ad ſeipm. ⌊Nõ enim »
veni vocare iuſtos, ſed peccatores in pœniam⌋ quod dupliciter explanat. Primo, quaſi iro- »
nice dictũ aduerſus phariſæos & ſcribas, φ ſcilicet Chrũs ideo eos & eis ſimiles non vocet,
quia iuſtos ſe vane præſumant. Attamen Chriſtus tales aliquo modo vocauit ad viam ſalutis

eos

A eos increpãdo, docendo, hortando, ſed non vocauit eos per ſalutarem ſalutis conſecutionẽ,
ſeu conſummatę & efficienter, quẽadmodũ etiã non redemit præſcitos ſeu reprobos, quãuis 2. Cor. 5
pro om̃ibus mortuus ſit, om̃esq; redemerit ſufficiẽter. ſ. quãtum in ipſo eſt. Per pc̃tõres vero 1. Petri. 2
intelligunt qui vere ſe pc̃tõres fatẽtur & corrigũt, de qbus Chrũs teſtat: Venit filius hominis Lucæ. 19
quærere & ſaluũ facere q̃d perierat. Secũdo exponit ſpecialiter de vocatiõe ad pœniã, qui
nõ niſi pc̃tõribus cõpetit & proptie pc̃tã mortalia reſpicit, idcirco Chriſtus nõ venit voca-
re iuſtos ſcd̃m q̃d tales ſunt, ſed pc̃tõres qbus ſacramẽtũ pœnĩæ eſt ſecũda poſt naufragium
tabula ſecũdũ Hieronymũ: Hinc notãter adiũxit Euãgeliſta in pœnĩam. Poſtremo de myſti Hieronymus.
ca ſignificatiõe cõuiuij Chr̃o p Matthæũ exhibiti nũc trãſeo, qa ſup Matthæũ duplicẽ inde Matt. 9.
expoſitionẽ induxi. Deniq; ſcribæ & phariſæi de p̃habita interrogatione ac murmuratione
ſua inſtructi, conuicti, cõfuſi, aliã introducũt inſtãtiã. ⌊At illi dixerũt ad eũ⌋ puta ad Ieſum.
⌊Quare diſcipuli Iohãnis (Baptiſtæ) ieiunãt frequẽter⌋ obſeruãdo ieiunia legalia & aliq̃ ſu-
peraddẽdo ſecundũ ordinationem Iohãnis, quemadmodũ ex ſpeciali deuotione fiunt opera
bona, ad ſupererogationẽ ſpectãtia, ⌊& obſecratiões faciunt⌋ diuturnis ac frequẽtibus ora-
tionibus inſiſtendo. Eſt autem proprie obſecratio, quãdo cum alicuius ſacri commemora- Obſecratio q̃d
tione, ſeu per, vel propter quod ſacramẽtum formætur petitio, vt Daniel inquit: Propter te- Daniel. 9
metipſum deus meus inclina aurem tuam & audi, item cum dicimus: Per paſſionem tuã ſal-
ua nos Chriſte, & hoc dicit efficaciſſimũ genus or̃onis. Similiter & phariſæi ieiunãt frequen-
ter & obſecrãt, quemadmodum autem in Matthæo habetur, diſcipuli Iohãnis quæſtionem Matt. 9
hãc propoſuerunt. Vnde ſecundum Auguſtinum libro de conſenſu euãgeliſtaꝝ. Om̃es iſti Auguſtinus.
concordes fuerunt ſic inquirendo & certatim ſe coniunxerunt in interrogãdo, ⌊tui autem
edunt & bibunt?⌋ .i. diſcipuli tui bñ ſe reficiunt. Verũtamen non eſt putãdum, quòd iuſſa le- Matt. 6
gis ieiunia, aut debitas orationes omiſerint, ſed patrem in abſcondito exorabãt, ideo eorum
B orationes alijs non tam copioſe innotuerunt, nã vt Chriſtus vt infra habetur, locutus eſt eis.
Oportet ſemper orare & non deficere. Itaq; iuxta Chriſti doctrinam breuibus & frequen- Lucæ. 18
tibus quaſi ioculatorijs precibus intendebant. Hinc Chriſtus in verbis ſequentibus non fa-
tetur eos non obſecraſſe, ſed non ieiunaſſe frequẽter. Quibus ipſe ait: ⌊Nunquid poteſtis fi-
lios ſponſi⌋ hoc eſt diſcipulos meos qui ſunt ſpirituales filij mei, nam & ipſi apoſtoli, de qui-
bus nunc ſermo à Chriſto baptizati creduntur, ſecũdum Auguſtinum à Chriſto quoq; per Auguſtinus.
euangelicæ legis ſapientiam fuerunt ſpititualiter regenerati ſeu innouati & educati, atq; per
gratiam eius renati ⌊quam diu cum illis eſt ſponſus⌋ per corporalem præſentiam tanquàm
magiſter & pater ac dominus, ⌊facere ieiunare?⌋ Frequenter & afflictiue, tanquam dicat:
Non poteſtis eos ad hoc rationabiliter coartare nec decet. Quàmdiu enim taliter ſponſum
ſcilicet Chriſtum habent præſentem, tempus eſt lætitiæ ſpiritualis, gaudij nuptialis & alacri
tatis. ¶ Porrò tempus huius alacritatis & gaudij, ſcilicet tempus gratiæ cœpit in Chriſti in- Grãe temp9 in
carnatione, in qua ſibi in vtero virginis tam humanam naturam quàm ipſam eccleſiam iun- Chri incarna
xit ac deſponſauit. A tempore autem tranſgreſſionis priorum parentũ vſq; ad tẽpus incar- tiõe incepit.
nationis fuit tẽpus triſtitiæ & mœroris, tẽpusq; lugẽdi ac ieiunandi. Itaq; Chrũs ſeipſum no
minat ſponſum, de quo dixit Pſalmographus: Ipſe tanquàm ſponſus procedens de thalamo Pſal. 18.
ſuo, de quo ſponſo in Cãticis cãticorum Salomon vaticinatur, alluditq; Chriſtus his verbis
ei quod apud Iohãnem ait Baptiſta de Chriſto: Qui habet ſponſam ſponſus eſt, amicus autẽ Iohan. 3.
C ſponſi qui ſtat & audit vocem eius gaudio gaudet propter vocem ſpõſi. Vnde & Chrũs cõ-
uenienter ita loquutus eſt coram diſcipulis præcurſoris, quaſi in memoriam eis reducens ver
ba à magiſtro eorum prolata ante hãc quæſtionẽ. Dicit autem Cyrillus: Saluatoris noſtri in Cyrillus.
hoc ſeculo demonſtratio nihil aliud fuit q̃ quædam feſtiuitas intelligibilis quaſi quãdã ſpon
ſam copulãs illi naturã, vt quõdã ſterilis efficeret fœcũda, cuius ſpõſi ſunt filij q ab eo p euan-
gelicã diſciplinã vocati ſunt. ⌊Veniẽt aũt dies cũ ablatus fuerit ab eis ſpõſus⌋ Iſti fuerũt dies
quando occiſus & ſepultus eſt Chrũs & dies quidã ſequẽtes. Die em̃ paſſionis Iudæi abſtule-
runt apoſtolis ſponſum, die aũt aſcenſionis Chrũs ſeipſum abſtulit eis quãtũ ad corporalem
præſentiam, quẽadmodũ in Iohanne: Exiui (inquit) à patre & veni in mundũ, iterũ relinquo Iohan. 16
mundũ, & vado ad patrẽ. Quantũ vero ad ſpũalem & inuiſibilem diuinitatis præſentiam &
gratiæ inhabitationem, Chrũs cum fidelibus iugiter manet, imò & quo ad præſentiã ſacra-
mentalem, prout in Matthæo pollicetur: Ecce ego vobiſcum ſum cũctis diebus vſq; ad cõ- Matt. 28.
ſummationem ſeculi, ⌊tunc ieiunabunt in illis diebus⌋ nã & in triduo ſepulturæ fuerũt mœ-
ſtiſſimi, nec cibus eos delectabat corporeus. Poſtea quoq; primitiua eccleſia in Hieruſalem
in ſumma vixit ſobrietate, imò poſt paucos annos à Chriſti paſſione fuit ibidẽ in grandi in-
opia, vt in epiſtolis ſuis Paulus teſtatur, qui etiam ad Corinthios de ſe ſuisq́ue ait: In omni- 2. Cor. 6
bus commendamus nos, ſicut dei miniſtros, in fame & ſiti, in ieiunijs multis.

¶ Præterea AVGVSTINO teſtante, duplex eſt ieiunium, vnum in tribulatione Auguſtinus.
ad propitiandum deum pro peccatis, aliud in gaudio cum tanto minus delectant car-

nal'a, quãto ſpũalium maior ſagina eſt. De primo aũt ieiunio dixit Chriſtus filios ſponſi non D
debere ieiunare ſponſo eis præſente. Secundum quoq; ieiunium in Apoſtolis extitiſſe, præ-
Acto.2. ſertim recepto ſpũ ſancto certiſſimũ eſt, quãdo vt in Actis aſſerit: Omnes qui credebãt, erant
pariter, & ſumebãt cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis. ⌊Dixit autẽ & ſimilitudi- »
nem ad illos.⌋ Per quã oſtendit quod diſcipulis ſuis non fuit ſubito, ſeu ante ſponſi ablationẽ »
magnũ ieiunium imponẽdum. Similitudo aũt & exemplificatio ad clariorẽ intellectũ præci
Hieronymus. puè cõfert. Et quoniã Iudæa in medio Syriæ eſt, & pars Palæſtinæ ſecundum Hieronymum
Chryſoſtom⁹ atq; Chryſoſtomũ, Syris aũt & maximè Palæſtinis cõſuetudinariũ ſeu familiare eſt ad omne
Hieronymus. verbum parabolã applicare ſcd̃m Hieronymum, Chriſtus quoq; bonæ illorũ conſuetudini ſe
conformãs, per totũ euãgelium frequenter ſimilitudines ſeu parabolas iungit. ⌊Quia nemo⌋ »
Hoc eſt, nullus rõnabiliter agẽs ⌊commiſſuram⌋ .i. particulam pãni, ⌊à veſtimẽto nouo im »
mittit in veſtimẽtum vetus.⌋ hoc eſt quod vult veſtẽ veterẽ reſarcire ſeu reformare, nõ ſumit »
à noua veſte fruſtum pãni quo vetus veſtimẽtum reformet, ⌊alioquin⌋ .i. niſi ita ſe habeat & »
iſtud obſeruet, ⌊& nouũ veſtimẽtum rumpit⌋ illud frangẽdo p̱ ſubtractionẽ neceſſariæ ſibi »
partis, ⌊& veteri veſti nõ cõuenit commiſſura à nouo⌋ .i. portio pãni à noua veſte ſubtra- »
cta, quoniã iam diſſimiles partes pãni in vno nõ bene ſtãt indumẽto. ¶Per hoc Chriſtus inſi
nuat, ꝙ ſimili modo his qui aſſueti ſunt quotidie vſq; ad plenũ comedere, non cõgruat ſtatim
in ipſo cõuerſionis eorũ principio abſtinentiã magnã iniungere. Tales aũt fuiſſe ſuos diſcipu-
los innuit Chriſtus, ſed paulatim ad p̱fectiora ducẽdi ſunt, vt guſtata ſpũali dulcedine, fortio
res ſint ad corporis afflictiones, nec ſtatim in conuerſionis ſuæ initio per exceſſiuum rigorẽ
terreant aut deijciant. Quo etiã confeſſores docent, ne nouiter pœnitentibus & confitẽtibus E
pœnias nimis graues iniungãt, ne illi reſiliãt. Ita & myſtice in homine commiſceri nõ debẽt
actus veteris nouiq; hominis, quia iuxta Ambroſium. Diſcolor veſtis ſponſo Chriſto nõ pla
Hiere.12 cet, qui p̱ Hieremiã ait: Nunquid auis diſcolor hæreditas mea mihi. Venite cõgregamini ad
deuorãdum eã, ſed exuenda eſt omnino vetuſtas vitiorũ, ac nouitas induenda virtutũ, dicẽte
Ephe 4 Apoſtolo ad Epheſios: Deponite ſcd̃m priſtinã conuerſationẽ veterẽ hoĩem, qui corrumpi
tur ſcd̃m deſideria erroris, renouamini autẽ ſpũ mentis veſtræ, & induite nouum hominem,
qui ſcd̃m deũ creatus eſt. ¶Inſup ſcd̃am Chriſtus ſimilitudinẽ ad idem inducit. ⌊Et nemo⌋ »
prudenter agens ⌊mittit vinum nouũ in vtres veteres⌋ .i. in vaſa antiqua propter eorũ debi- »
litatẽ, ⌊alioqn⌋ .i. ſi oppoſitũ egerit fundẽdo muſtũ in vetera vaſa ⌊rũpit nouũ vinũ vtres⌋ »
hoc eſt, vaſa talia per ſuã ſortem ac violentã ebullitionẽ cõfringit ⌊& ipſm vinũ⌋ vtribus an- »
tiquis infuſum ⌊effundet (vaſis cõfractis) ac vtres (vetuſti ac debiles) pereunt⌋ quia rumpunt »
⌊ſed vinum nouum in vtres nouos (& fortes) mittẽdum eſt, & vtraq; cõſeruant⌋ Videlicet, »
continẽs & contẽtum ſeu vinum & vaſa. Similiter vult ſaluator quod diſcipuli ſui adhuc car-
nales, rudes, ac fragiles ardua virtutum exercitia in principio ſuæ conuerſionis ferre non po-
terant, ſed innouandi ac confortandi erant ſtatim poſt Chriſti reſurrectionem ac aſcenſionẽ
per ſpũs ſancti infuſionem, quo facto idonei fuerunt ad omnia. Itaq; ſpũalis feruor atq; perfe-
ctio & abſtinentia, nouo vino comparant, quia mentem optime alunt, roborant, exhilarant,
& bonæ famæ reſpergunt odore. Imperfecti aũt & fragiles vtribus comparant veteribus, q̃a
Matth.26. ſi ab eis magna exigat perfectio prorſus deficiunt. Tales autẽ adhuc fuiſſe Apoſtolos proba-
Marc.14 uit eorum fuga à Chriſto dum caperet, & trina negatio Petri. Hinc in religione habent no- F
Lucæ 22 uicij annum probationis, quo vires ſuas experiant, & ſucceſſiue ad perfectiora ducant. Hinc
Iohan.18
Hiere.48 de indiſcreto laboratore per Hieremiã ſcriptum eſt, quia plus fecit quàm potuit idcirco pe-
Roma.12 rijt. Et Paulus ait: Rationabile obſequium veſtrum. Hoc eſt, quod in Eccleſiaſtico Salomon
Eccle.7. loquit: Noli eſſe iuſtus multum, neq; plus ſapias quàm oportet, ne obſtupeſcas. Quod totum
ideo dicit, vt indiſcretio euitetur, & paulatim ac inordinate ſtudeamus proficere. Veruntamen omnipotentia dei & gr̃a eius communibus legibus non artant. Vnde nonnulli ſicut &
Acto.9 ipſe Paulus apoſtolus ſubito gr̃a dei tam mirabiliter præueniunt atq; implentur, vt ſtatim in
conuerſionis ſuæ exordio inter perfectos habeant computari, quemadmodum & Iohannes
Baptiſta in pueritia ſua. ¶Poſtremo, ſimilitudo tertia addit: ⌊Et nemo bibens vetus vinum, »
ſtatim vult nouum,⌋ Hoc eſt, non ſubito conuertit ſe ad bibendum tantummodo muſtum. »
⌊dicit enim, vetus (vinum) melius eſt⌋ nouo, quia communiter ita eſt, & quàmuis ita nõ eſſet »
tamen frequenter apparet, ſic ei qui aſſuetus eſt bibere vinum vetus. Difficile quippe eſt aſſue
ta relinquere, cum ſimilitudo ſicut & habitus ſit, quaſi altera natura, propter quod conſueta
plus placent. Ita vult Chriſtus, quòd diſcipuli ſui à priſtina conſuetudine, non erant repen-
te ad oppoſitum transferendi, ſed paulatim perficiendi. Hinc & ipſi Scribæ & Phariſæi lite-
rali ſcripturarum intelligentia aſſueti, ſpirituales Chriſti doctrinas capere non valebant.
Carnalibus quoque non ſtatim ſpiritualia dulciter ſapiunt, quàmuis in ſe dulciſſima compro
bentur. Vnde ea quæ dei ſunt in principio difficulter adimplent, quæ habituati in bonis dele-
ctabiliter proſequuntur.

¶Expo

¶EXPOSITIO CAPITVLI SEXTI. FA-
ctum eſt. Articulus XIIII.

A PER totũ Euangeliũ edocet, quomodo ſcribæ & maxime phariſæi,
qui volebant cæteris religioſiores cẽſeri, cũ tñ hypocritæ eſſent, in-
ſidiati ſint Chriſto & eius diſcipulis, qa videbãt populũ ad Chriſtũ
“ eis relictis cõfluere, propter q̃d inuidia torquebantur. Vñ in princi-
“ pio huius capituli ponit alia cauillatio callidorũ illorũ. ⌊Factum eſt
autem in ſabbato ſecũdo, primo⌋ circa q̃d ſcribit Theophilus: Iu- Theophilus.
dæi omnẽ feſtiuitatẽ ſabbatũ nũcupabãt, qa ſabbatũ requies inter-
pretaſ. Multoriens aũt cõtingebat in paraſceue .i. ſexta feria feſtiui-
tas & vocabãt paraſceuen ſabbatũ propter feſtũ, deinde principale
ſabbatũ immediate ſequẽs dicebãt ſecundũ primũ, quaſi ſecũdum à
præcedentis diei feſtiuitate, primũ aũt quaſi principale reſpectu illius. Vel ſecundũ Iſidorum Iſidorus.
Abbatem, ideo dicit ſecũdo primo, qa ſecundũ erat paſcha, primũ aũt azimorũ. Cũ nãq; Iu-
dæi immolarent paſcha de ſero, ſequẽti die feſtũ azimorũ celebrabãt, & ſic debere intelligi,
probat Iſidorus, qa apoſtoli (vt ſtatim dicetur) vellebãt ſpicas & manducabãt, qa tunc ſpicæ Iſidorus.
“ flectũtur à fructu, videlicet illis in locis, ⌊cũ trãſiret Ieſus per ſata⌋ videlicet per itinera trita,
“ ſita inter ſegetes agri ⌊vellebãt diſcipuli eius ſpicas (remouẽdo illas à granis) & mãducabãt
“ grana, cõfricãtes eas manibus⌋ .i. ſpicas manibus ſuis cõfricãtes, vt ſic grana extraherent ex
ſpicis & palea. Habebãt em̃ grandẽ eſuriem, & alimenta ſecum nõ detulerũt, allegatq; Beda Beda.
B verba Marci Euãgeliſtæ, q̃ tantus fuit turbarũ ad Chriſtũ cõcurſus, q̃ diſcipuli ſpaciũ mãdu
“ cãdi non habuerũt. ⌊Quidã aũt phariſæorũ dicebãt illis⌋ liuore non zelo æquitatis accenſi.
“ ⌊Quid facitis, quod non licet in ſabbatis?⌋ Phariſæi iſti inſtar inuidorũ paſſiones ſuas colo-
re iuſtitiæ palliabãt, proni ad increpandũ, & ſua increpatione propriã imperitiã oſtenderũt
quia præceptum dei obſeruatione ſabbati non recte intellexerunt, vt conſequenter oſtendit
“ ſaluator. ⌊Et reſpondens Ieſus⌋ Eius em̃ fuit diſcipulos ſuos ſimplices ac humiles à peruerſis
illis defendere. Veruntamen apud Matthæũ & Marcũ leguntur phariſæi Chriſto obiectio- Matt.12
nem iſtam feciſſe, ſed quia multi fuerunt, probabile eſt quod quidam eorum Chriſto, quidã Marci.2
vero diſcipulis eius iſta locuti ſint. Chrũs autem pijs & mitibus ſuis diſcipulis impleuit, quod
per Eſaiam de Chriſto prædictũ eſt: Iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro Eſaiæ.11
“ manſuetis terræ, ⌊dixit: Nec hoc legiſtis, quid fecit Dauid, & qui cum eo erãt, quomodo in-
“ trauit in domum domini⌋ hoc eſt in tabernaculum domini in Nobe vrbe ſacerdotum. Iſta Hiere.21
hiſtoria primo libro Regum habetur, quemadmodum Dauid Saulem fugiens, venit ad Abi-
melech pontificem in Nobe, & fame laborans petijt à pontifice cibũ pro ſe & socijs ſuis, cũq;
põtifex nõ haberet niſi panes, quibus ſolis ſacerdotibus veſci licebat ſecundũ legem, dedit e-
os Dauid & eius miniſtris, nec tamen tranſgreſſus eſt legem, quia neceſſitas fuit ibi ſufficiens
“ cauſa diſpenſationis. Hoc eſt quod ſubditur, ⌊& panes propoſitionis ſumpſit⌋ Dauid à pon
“ tifice & manducauit, ⌊& dedit his qui cũ ipſo erant⌋ .i. socijs ſuis ad manducandũ. ¶Porrò Panes propoſitionis.
panes propoſitionis dicebantur duodecim panes qui quolibet ſabbato calidi ponebantur ſu
“ per menſam in tabernaculo domini, ⌊quos non licebat mãducare niſi tantũ ſacerdotibus?⌋
vt in Leuitico habetur, quod intelligendũ eſt, excepto articulo neceſſitatis & euidẽtis vtilita Leuit.8
C tis. Sic em̃ & cæteræ leges intelliguntur. Vbi aũt vera neceſſitas aut euidẽs vtilitas adeſt lauda-
biliter diſpenſatur, quæ ſi defuerint, nõ erit diſpẽſatio, ſed diſſipatio iuris, ita q̃ nec diſpẽſa-
tor nec diſpenſatione vtẽs coram deo iudice excuſaſ, quẽadmodũ ſummi pontifices Leo & Leo.
“ Gelaſius ſcribunt. ⌊Et dicebat illis⌋ Chrs. ſ. phariſæis: ⌊quia (.i. quod) dñs eſt filius hoĩs etiã Gelaſius.
“ ſabbati⌋ quaſi dicat: Ego filius hoĩs cũ ſim dñs, ſabbati omniũq; dierũ ac temporũ, ptãtem &
authoritatẽ plenariã habeo diſpenſandi circa ſabbati obſeruationem, ideo authoritate mea
mei excuſantur diſcipuli. Quibus verbis Chrũs ſuã diuinitatẽ ac maieſtatẽ fateſ, quia domi-
nari temporibus proprie ſoli competit deo, quanq̃ & Chrũs ſecundum aſſumptam naturam
omni prælatus ſit ac dominans creaturæ per authoritatem conceſſam, participatamq; pote
ſtatem. Chriſti quoq; authoritate celebritas ceſſauit iam ſabbati, & prima feria facta eſt cele-
“ bris. ⌊Factum eſt autem & in alio ſabbato, vt intraret ſynagogã & doceret⌋ Cur Chriſtus
“ præſertim in ſabbatis ac ſynagogis docuerit, & multa ſigna effecerit, ſæpius dictũ eſt. ⌊Et e-
“ rat ibi⌋ puta in ſynagoga ⌊homo & manus eius dextera (fuit) arida⌋ .i. cõtracta. ⌊Obſerua
“ bãt aũt ſcribæ & phariſæi, ſi ſabbato curaret⌋ .i. infirmũ quẽpiã ſupnaturaliter ſanaret. ⌊Vt
“ inuenirẽt vñ accuſarẽt eũ⌋ Ecce puerſitas infinita, & q̃uo aĩam ĩfelicẽ excęcat deteſtãda ĩui- Animã excæcat inuidia.
dia, ita vt hõ inde deterioreſ, vñ merito ædificareſ. Inuidia q̃ppe oĩa etiã bene geſta eius quẽ
odit, facit ſiniſtræ interpretari, imo inuidus proponit oĩa facta eius quẽ odit obfuſcare, infi-
ciare, deprimere, quæritq; vias q̃bus hoc ĩpleat. Sic phariſęi & ſcribę hũani honoris p̃cupidi,
infatigabiliter ſcrutabãtur, q̃liter verba & facta Chri, quẽ oderãt, apparẽter corã hoibus re-
proba-

Sapie.6 probarent. Illorum ergo viliſſimum vitemus rancorem, illud ſapientię implentes. Nec cum D
tabeſcente inuidia cõmunicabo, & fortia bona facta alioꝝ quæ imitari non poſſumus aut nõ
ſatagimus, diligamus, atq; laudemus, noſipſos cõparatõe illoꝝ humiliantes. Porro ſup illud
vt accuſarent eũ cõiter dicunt expoſitores vt acccuſarẽt eũ de trãſgreſſione ſabbati, ſi curaret
vel de crudelitate & impotẽtia ſi nõ curaret. Verũtñ ex Chr̃i verbis elicit̃, ꝙ nõ intendebãt
eum accuſare niſi de trãſgreſſione ſabbati ſi curaret, nam hãc eoꝝ intentionẽ conſequẽter re-
darguit. ⌊Ipſe vero ſciebat cogitatõẽs eoꝝ⅃ inſidioſas ac fraudulẽtas aduerſus ſe, ⌊& ait ho »
mini q̃ habebat manũ aridã: Surge & ſta in medio.⅃ vt miraculũ cũctis clarius pateat, & inui- »
doꝝ ĩſania aptius cõfiteat̃, itẽ vt intuẽtes cõtractũ magis ei cõdoleãt ⌊Et ſurgẽs ſtetit: Ait ãt »
ad illos Ieſus: Interrogo vos.Ⅎ nõ ex ignorãtia, ſed ex prudẽtia, vt veſtrã inſipiẽtiã malitiãq́ »
oſtendã & corrigã. ⌊Si (.i. an) licet ſabbato benefacere.Ⅎ vc; opus pietatis & charitatis egenti »
bus impartire ⌊an male.Ⅎ. Et certũ eſt, ꝙ nõ liceat nec vnq̃ agere male, & an licet ⌊animã ſal »
uã facere, an pdere? Ⅎcertũq́ eſt ꝙ liceat ſaluare nõ pdere. Chr̃us ãt corpus miraculoſe cura- »
Matth.12 turus ſciſcitat̃, & de animę ſaluificatõe, q a q̃s ſanauit, in corpe ſanauit & mẽte, pctã tollẽdo, &
Marci.3 grãm infundendo. Inſup corpoꝝ curã ad animaꝝ ordinauit ſalutẽ. ¶ Porro ſcd̃m Matthæũ
& Marcũ phariſæi ĩterrogauerũt Chr̃m, an curare liceret in ſabbato. Lucas vero ĩducit Chri
ſtũ illos hoc interrogaſſe. Ad q̃d libro de cõſenſu Euãgeliſtaꝝ Auguſtinus rñdet, ꝙ phariſæi
primo propoſuerũt hãc quæſtionẽ. Chr̃us aũt illoꝝ inſidias intuẽs iuſſit hoĩem cõtractũ ſta-
re in medio, & intuẽs illoꝝ quæſtionẽ repetijt, vt ad eam cõuenientius rñderet. Itaq; ſua quæ- E
ſtione ac prouidẽtia illoꝝ præuenit calumniã, confudit verſutiã, imperitiamq́ monſtrauit.
Marci.3 ⌊Et circũſpectis oĩbus⅃ cũ ira contriſtatus ſup cæcitate cordis illoꝝ vt dicit̃ in Marco: Fuit »
eñ in Chr̃o ita p zelũ, rõnis iudiciũ nõ pueniẽs, ſed ex eius aſſumpta imperio ⌊dixit homini⅃ »
quia phariſæi & ſcribæ non reſponderunt. ⌊Extende manum tuã.Ⅎ aridam dexteram. ⌊Et »
extendit, & reſtituta eſt manus eius.Ⅎ.i. ſanitati & vſui naturali eſt reddita. Chr̃i aũt facta ope »
roſiſſima erãt, ideo eodẽ momẽto q̃ iuſſit: Extende manũ tuã, ſanata ẽ. Neq; eñ valebat extẽ
di, niſi contractione ſeu ariditate ſua ablata, In quo patet eminẽtia potẽtiæ Chr̃i tam impe-
rialiter ac inſtãtaneæ ſupernaturalr̃ operantis, quod non niſi diuina fieri poteſt virtute, quia
& ſi interdum per naturam & artem curet̃ contractus, non tamen vtiq; in inſtanti aut ſolo im
perio, quia naturam & artem in talibus cõſtat ſucceſſiue non inſtãtaneè operari. ⌊Ipſe aũt⅃ »
ſcribæ & phariſæi ⌊repleti ſunt inſipientia⅃ hoc ẽ, ſtultiſſimis cogitationibus, errore, inuidia »
prauis conſilijs, q a inde facti ſunt priores, vnde debuerãt fieri meliores, nec tam imperioſum
miraculum poteſtati aſſcripſerunt diuinæ, ſed rationabili informationi Chriſti acquieſcere
Matth.12 noluerũt, quia vt in Matthæo legit̃, multum gratioſe ac euidenter illoꝝ ignorãtiam declara-
uit, dicendo: Quis erit ex vobis homo qui habeat vnam ouem, & ſi ceciderit hæc ſabbatis in
foueam, nonnè leuabit eam? Quanto magis eſt homo melior oue? Quibus verbis oſtendit ſal
uator quod illi non intellexerunt veraciter præceptum de ſabbati obſeruatione. Non enim
Exo.20 quemlibet actum exteriorem in eo prohibuit per Moyſen deus ſed dixit. Omne opus ſerui-
le non facietis in eo, & ſi ſæpe indeterminate omne opus prohibere videat̃, intelligendum
eſt, de omni opere ſeruili vt cum in Exodo ſcribitur: Septimo die non facies omne opus.
¶ Quocirca ſciendum, quod ab operibus ſeruilibus ſabbato fuit vacandum, vt ſp̃us hominis F
libere deo vacaret. Opus autem tripliciter fert̃ ſeruile. Primo, ſeruitute culpæ, vt actus pec-
cati, & à tali opere feriandum ſeu abſtinendum fuit, & eſt cunctis diebus. Secundo, ſeruitute
fortunæ, vt opus mechanicum, à quo ſabbatis diebusq́ feſtiuis fuit vacandum, quod ſcriptu
ra magis propriè vocat opus ſeruile. Tertio ſeruitute naturæ, vt opus corporis ſuſtentationi
deſeruiens, & à tali erat aliquando abſtinendũ, interdũ non, quia aut fuit opus non impediens
liberã dei vacationem ſed adiuuans, vt itineratio parua, & à tali nõ fuit ſabbato aut feſtis ceſ
ſandũ, aut impediẽs, & tũc vel fuit opus tale neceſſariũ, aut nõ, ſi nõ, tũc fuit, hinc abſtinendũ
ſi fuit neceſſariũ, aut potuit pueniri, ſeu differri, aut nõ, ſi potuit, fuit abſtinẽdum, ſi nõ potuit
tũc fuerat faciendũ, idcirco à pparatõe ciboꝝ abſtinendũ fuit in ſabbato, nõ aũt ab impugnã-
I. Macha.2 tiũ hoſtiũ expugnatõe, ſeu repulſiõe, vel defenſiõe. Propter q̃d in libris Machabæoꝝ legunt̃
ſtatuiſſe Iudęi, vt cõtra hoſtes ſibi ſabbato occurrẽtes pugnarẽt. ⌊Et colloquebant̃ ad inuicẽ »
quidnã facerẽt de Ieſu.Ⅎ.i. q̃d mali ei irrogarẽt. Ecce quãta malitia, q a p maximis bñficijs in- »
tenderũt mala, imò pœnã mortis rẽpẽdere, iuxta illud Matthæi: Exeũtes phariſæi cõciliũ fe
Matth.12 cerũt, q̃uo eum pderẽt.i. occiderẽt, & in Marco fert̃, ꝙ cũ Herodianis inierũt cõſilium. ¶ Sed
Marci.3 mirũ videt̃, ꝙ Ieſus hoĩm amator tãta illoꝝ ſcãdala quę pſcierat nõ vitabat. Ad q̃d rñdetur, ꝙ
ſcandalũ puſilloꝝ vitandũ eſt, ſalua triplici veritate, videlicet, vitæ, doctrinæ, iuſtitiæ, vt qñ
opus bonũ non eſt de neceſſitate præcepti, ſed de abundantia ſupererogationis. Scandalũ ve
ro phariſæoꝝ vitandũ nõ eſt, vt ideo bonũ ſuperogatõis omittat̃ vel differat̃, qm̃ taliũ ſcãda
lũ nõ ex infirmitate vel excuſabili ignorãtia, ſed ex malitia orit̃, ita vt ex dilatõe correctio nõ
ſperet̃. ¶ Poſtremo, de hac phariſæoꝝ atq; ſcribaꝝ ĩpietate, Pſalmiſta in Chr̃i pſona pdixit.

Locuti

A Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circũdederũt me pro eo vt me Pſal. 108.
diligerẽt, detrahebãt mihi. Et: Poſuerunt aduerſum me mala pro bonis. Hoc & in Iohanne Iohan. 15
Chrũs teſtat: Vt impleat (inquiẽs) ſermo q in lege eoꝝ ſcriptus ẽ, qa odio habuerũt me & pa
trẽ meũ gratis. ¶ Spiritualiter ꝑ hominẽ cuius dextera aruit, intelligunt hi q ad male agendũ Spũalis ſenſ.
ſunt expediti, ad bona opa impotẽtes, vel potius accidioſi atq; nolentes. Per manũ nẽpe vis
operatiua exprimit, ſic'q; ſiniſtra vocat vis iſta vt male actiua. Dextera vero in quãtũ bonoꝝ
eſt opeꝝ productiua. De talibus in Hieremia habet: Sapiẽtes ſunt vt faciant mala, bene autẽ Hiere. 4
facere neſcierũt. Et Eſaias: Væ (inquit) q potẽtes eſtis ad bibẽdũ vinũ, viri fortes ad miſcen- Eſaiæ. 5
dã ebrietatẽ, & opus dñi nõ reſpicitis. Tales etiã inter religioſos & clericos multi inueniunt,
qui in diuini cultus obſequio mox laſſant, oſſitant & feſtinãt ſeu exeunt, in cõfabulationibus
vero & commodis corpis fortes & alacres cõſpiciunt, in quibus grã nõ dominat naturæ, nec
virtus peccato, vt exigitur aut expedit ad ſalutẽ. Iuxta hãc tropologiam ꝑ Zachariã de ne- Zacha. 11
gligente paſtore tẽporalia ſpũalibus præferẽte aſſerit. O paſtor & idolũ derelinquẽs gregẽ,
brachiũ eius ariditate ſiccabit, & oculus eius dexter tenebreſcẽs obſcurabit. Tali itaq; pctõ-
ri à bonis cõtracto, atq; ab aqua ſalutaris ſapiẽtiæ arido, præcepit Chriſtus, ſurge. i. per pœ-
nitentiã à peccati ruina reſurgr, iuxta illud apoſtoli: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, Ephe. 5
ſta in medio, hoc eſt publice pœnite, & bene age, atq; in grã pſeuera, & alijs exẽplarẽ te ex-
hibe, qui publice es tranſgreſſus, & alios ſcãdalizaſti, ſecũdum illud apoſtoli: Sitis ſine quære Philip. 2
" la in medio nationis peruerſæ, verbum vitæ continentrs, ⌊ extende manum tuã ⌋ ad opera
bona potentiam tibi conceſſam efficaciter applica, iuxta illud prouerbiorum: Manum ſuam Prouer. 31
extendit ad pauperem. Frequenter autem contingit, vt Chriſto ita iubente & grãm implẽdi
B peccatori præſtãte peruerſi peccatoris cõuerſionem videntes, homini deuoto per cuius in-
ſtructionem Chrũs peccatorẽ ita cõuertit, indignrnt & inſidient. ¶ Conſequenter deſcribi- Apłoꝝ deſcri
" tur apoſtoloꝝ electio. ⌊ Factum eſt aũt in illis diebus ⌋ quibus Chrũs in mũdo prædicauit & bitur electio
miracula egit. Veruntamen quod ſubdit & narrat hic, nõ ſtatim cõtigit poſt præfata imme-
diate dicta ac geſta ſed añ, videlicet priuſq̃ Chrũs fecit ſermonẽ in mõte, vnde q̊d de apoſto-
" loꝝ electiõe hic ſcribit recapitulatio dicit, ⌊ exijt in montẽ orare, ⌋ videlicet in mõte vbi fe-
" cit ſermonẽ de beatitudinibus ac cæteris euãgelicæ lrgis pceptis atq; cõſilijs, ⌊ & erat perno-
" ctans in orõne dñi. ⌋ Chrũs nõ verbis dũtaxat, ſed rebus ſignis & actibus nos inſtruxit. Cur
itaq; oraturus receſſit ab alijs? Imò & à deuotis diſcipulis & aſcẽdit in mõtẽ, atq; tã diu ora-
uit, totũ vtiq; propter noſtrã inſtructionẽ, ſubuẽtionẽ & ſalutẽ pegit. Nã Chrũs q etiã ſecũ- Philip. 2.
dũ formã ſeruilẽ aſſumptã peccare nõ potuit nec impediri à bono, imò nec ꝑ aliquod aduen-
titium ad deuotionis augmẽtũ iuuari, quippe qui confirmatus in bono & cõprehenſor fuit
ſecundũ animæ portionẽ ſupremã, tãtaq; virtutũ pfectione ab incarnatiõis exordio adorna
tus, ꝙ in eis nunq̃ in ſeipſo profecit, ſed ſolũ quãtũ ad manifeſtationem. Rrceſſit ergo ab alijs
oraturus, vt doceret nos ſuo exẽplo, quatenus & nos deuotius oraturi, pcibus in priuatis diſ- Chriſtus oratu
cedamus ab alijs, vt deo liberius, ſtabilius, quietius'q; vacemus. Hinc & mõtẽ conſcẽdit, quia rus, cur montẽ
& talis loci ſitus prouocatiuus eſt eleuatiõis interne ad deũ, dũ inde creaturæ dei ex omi par- conſcenderit
te abundãtius cõſpiciunt, ex quaꝝ intuitu, creatoris cõſiderat, amat, honorat, atq; in admira
tione habetur maieſtas. Rurſus oraturus montem cõſcendit, ad inuuendũ ꝙ omis orãs infi-
ma, & terrena debeat obliuiſci, cœleſtia cõtemplari, apicẽ mẽtis aſcẽdere, & in ſupremo cor
dis conſiſtens deo intendere, in fixa ac libera puritate, quemadmodũ in Iohanne Chrũs te-
C ſtatur: Veri adoratorrs patrẽ adorabũt in ſpũ & vrritate. Inſuper in oratione peruigil pno- Iohan. 4
ctauit, vt doceat nos nõ ſolum in die, ſed horis quoq; nocturnis orationibus ſanctis inſiſtere,
atq; in eis diu ac feruide permanere. Inſuper electurus apoſtolos orationẽ tã diuturnã præ-
miſit, ad inſtruẽdũ ꝙ canonicis prælatoꝝ electionibus orõnes deuotiſſimæ ſint pmittẽdæ.
Vt aũt Chryſoſtomus ait: Tempus nocturnum deuotioni & oratiõi eſt aptius, qa tũc tene-
bræ, quies, ſilentiũ, aſpectus ſtellaꝝ, cõpunctionẽ inducũt. Hinc Hieremias monet: Conſur- Hiere. 5
ge, lauda in nocte in principio vigiliaꝝ, & effunde ſicut aquã cor tuũ añ cõſpectũ dñi dei tui,
leua ad eũ manus tuas. Ideo ait Pſalmiſta: Præuenerũt vigilias oculi mei. Et rurſus: In die tri Pſal. 76
bulationis meæ deum exquiſiui manibus meis nocte contra eum, & non ſum deceptus. Et Eſaiæ. 26.
" Eſaias loquitur dro: Anima mea deſiderauit te in nocte. ⌊ Et cum dies factus eſſet, vocauit
" diſcipulos ſuos ⌋ qui prope montem manſerunt ſeu conuenerunt, ibi'q; Chriſti præſtolabã-
" tur præceptum, ⌊ & elegit duodecim ex ipſis ⌋ vt eſſent principales præ cæteris, & ad præ-
dicationem euangelicæ legis præcipue ordinati ac dirigendi, ⌊ quos & apoſtolos vocauit ⌋
Apoſtolus nãq; ẽ nomen officij ſicut propheta & angelus ſecundum Gregorium. Apoſto- Gregorius.
lus autem dicitur quaſi miſſus vel poſt miſſus, quia à Chriſto miſſi ſunt pdicare, & poſt ſuã
reſurrectionem miſit eos ad prædicandum per totum orbem. Deniq; ſecũdum Ambroſium Ambroſius.
adurrtendum eſt cœleſte conſilium, quia non ſapiẽtes, nõ diuitrs, nõ nobiles, ſed publicanõs
& piſcatores quos dirigeret, elegit, ne diuitijs aut potẽtiæ, nobilitatisve authoritate traxiſſe
mundum

mundum ad fidem videret, vt veritatis ratio non diſputationis gr̃a præualeret. Deinde Apo D
ſtolorũ nomina exprimit, ne quis alium audeat inſcribere Apoſtolorũ à Chriſto tunc inſti-
Acto.1 tutorum catalogo, quàmuis & poſtea aliqui diuinitus ſint conſtituti Apoſtoli. Vt Matthi-
Acto.9 as, Paulus, Barnabas, & Syleas. ⌊Symonem quem cognominauit Petrum⌋ Sc̃dm Bedã non »
Beda in hac electione vocauit eum Petrum, ſed longe ante quãdo Andreas duxit Symonem frẽm
ſuum ad Ieſum, cui Ieſus tunc dixit: Tu vocaberis Cœphas quod interpretatur Petrus, vt
Johan.1 Iohães deſcribit. ¶Sed huic obuiare videt illud Marci: Impoſuit Symoni nomen Petrus,
Marci.3 & loquit ibi Marcus de electione Apoſtolorũ. Ideo alij dicunt, quod illud Iohãnis: Tu voca-
beris Cœphas, non fuit præſentis nominis impoſitio, ſed futuræ impoſitionis nominis huius
prænuntiatio. Videt autem & aliter poſſe dici. Petrus nãq; interpretat firmus, vel obediens
ſeu principalis. Cæphas quoq; interpretatur principalis. Cum itaq; in Iohanne ſcribitur
Cæphas quod interpretat Petrus ſumit Petrus vt interpretatur principalis, ſicq; tunc impo-
ſitum eſt ei nomen Petrus, hoc eſt, nomen quod tñ valet vt Petrus ſecundũ hanc Petri in-
terpretationem, quia tunc dictus eſt Cæphas. Poſtea autem vocatus eſt Petrus, prout Pe-
Matth.16 trus interpretat firmus ſiue obediens, iuxta quem modum Chriſtus alibi ait ad eum: Tu es
Petrus. i. firmus, & ſuper hãc petrã, hoc eſt, firmã demũ fidei confeſſionem ædificabo eccle-
ſiam meã. Ex hac imitatione nominis Petri qua qui ante Apoſtolatum vocatus eſt Symon,
in electione ad apoſtolatum dictus eſt Petrus, inducta eſt conſuetudo, quod dum quis efficit
papa, aliud ſibi nomen imponit, ad deſignãdum ſpũalem immutationem, qua qui alijs rector
& paſtor præficit in alterũ melioremq; virum debet mutari. Sed vtinam in peiorem & arro- E
1.Reg.10 gantiorem non mutet ſicut & Saul, cui tamen prædictum fuit: Mutaberis in alterum virum,
⌊& Andream frẽm eius. Iacobum & Iohãnem⌋ Quos tunc vocauit Boanerges. i. filios toni- »
trui, propter altiſonã prædicationem eorũ. Iſti fuerunt conſanguinei Chriſti, vz filij Ma-
riæ vxoris Zebedæi, quæ fuit ſoror Chriſtiferæ Mariæ, Philippum & Bartholomæum, Mat
thæum & Thomã, Iacobum Alphei filium, qui dictus eſt Iacobus minor, quia vocatione po-
ſterior Iacobo fratre Iohãnis. Vocatus eſt etiã frater domini ſeu Chriſti, quia corporis diſpo
ſitione & forma ei ſimillimus fuit, quem propter eximiã ſuã ſanctitatẽ Apoſtoli ſuſcepto ſpũ
ſancto ordinauerunt Hieroſolymitanum primũ Chriſtianorũ ibi epiſcopum ⌊& Symonẽ q »
Matt.10 vocat zelotes⌋. i. Cananæus. Cana eñ dicit zelus ⌊Iudam Iacobi⌋ minoris frẽm, q in Mat- »
Hieronymus. thæo vocat Thaddæus, & ſc̃dm Hieronymũ vocabat etiã Lebbeus, quod dicit corculus. i.
diligẽs ſui cordis cuſtos. Iſti duo vz Symon & Iudas fuerũt frẽs Iacobi minoris & filij Mariæ
vxoris Alphæi, ſororis virginis glorioſæ, vt in paſſionali ſanctorũ habet. ⌊& Iudã Iſcarioth »
qui fuit proditor⌋ hoc eſt, traditor Chriſti, quem licet ſaluator prænoſceret traditorem fu- »
turum, elegit tñ eum in Apoſtolum propter futuram illius malitiam & ingratitudinem, non
deſinens agere quod ſuæ extitit bonitatis: præſertim quia ex proditoris huius malitia ſciuit,
potuit, & voluit magnum bonum elicere (vtpote ſcripturarũ) de ſua traditione impletionẽ,
& ſuæ ineffabilis pietatis oſtenſionem, qꝫ ſcilicet illum fecit ſibi tam familiarem atq; Apoſto-
Johan.6 lum, à quo ſe præuidit tradendum, de quo in Iohãne diſſeruit: Nonné duodecim vos elegi,
& vnus ex vobis diabolus eſt? ⌊Et deſcendens cum illis⌋ Duodecim Apoſtolis de ſuperio- »
ribus locis montis ⌊ſtetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum eius⌋ quo verbo oſtendit »
Matth.10 quòd multos habebat diſcipulos, nam & præter Apoſtolos, deſignauit ſeptuaginta duos di- F
ſcipulos, miſitq; eos binos ad vrbes ad quas fuit ip̃e venturus, vt ĩfra habet, ſed & alios multos
habebat diſcipulos, quorũ aliq ſæpe receſſerunt ab eo, nec eũ amplius ſequebãt, ſicut in Iohãne
Johan.6. habet. Iohãnes quoq; ſcribit, quod Ioſeph ab Arimathia fuit diſcipulus Chriſti, quàmuis oc-
Johan.19 cultus metu Iudæorum, ⌊& multitudo plebis copioſa ab omni Iudæa & Hieruſalem⌋ Quæ »
fuit Iudææ metropolis, ideoq; nominatim exprimit, ⌊& maritima⌋ Hoc eſt, à regione ſita »
circa mare quòd ſecundum Bedam & gloſam non intelligit de mari Galilææ proximo huic
Beda loco campeſtri, quia hoc magnum non eſſet, quod de illis locis veniſſent ad Chriſtum, ſed in-
telligendum eſt de magno mari, in quo Tyrus & Sydon poterant comprehendi. Vñ & ſub-
ditur: ⌊& Tyri & Sydonis⌋ hoc eſt, copioſa harũ vrbium gentilium multitudo. Ex quo cla- »
ret quod maxima fuit Chriſti fama, quæ etiam Gentiles ex tam diuerſis ac remotis locis attra-
xit, ⌊qui venerãt vt audirent eum,⌋ hoc eſt, eius doctrina ſeu prædicatione inſtruerentur, »
atq; proficerent, & forte non pauci curioſitate quadam attrahebant, cupientes illum aſpice-
re & audire, de cuius ſapientia & eloquentia, poteſtate & ſignis tanta audierant, ⌊& ſanaren- »
tur à languoribus ſuis⌋ Qui languidi erant, qui comparatione aliorũ pauci fuerunt, ⌊& qui »
vexabantur à ſpiritibus immundis⌋ hoc eſt, obſeſſi à dæmonibus ⌊curabant⌋ hoc eſt, vir- »
tute Chriſti liberabant ab illis, Chriſtus nanq; ſolo imperio expulit dæmones. Porro in eo
quod dicitur, ſpiritibus, tangitur ſubtilitas naturæ dæmonum, quorum peruerſitas culpæ inſi
nuatur cum ſubditur, immundis, abuſus quoq; potentiæ ſeu prauaoperatio eorundem expri
mitur cum dicitur, vexabantur, quorum & refrenatio deſignatur, cum additur, curabantur.

⌊Et om̃is

A ⌊Et omnis turba q̄rebat eũ tangere,⌋ nõ ſolũ infirmi, ſed & alij cõſidentes eius tactu ab ad-
uerſitatibus tueri, à pctis mũdari, grãæ participes fieri, ſeu aliq̄d beneficiũ cõſequi, imò ſecũdũ
« Marcũ certatim & copioſe irruebãt in eũ vt tãgerẽt eũ, cuius cauſa ſubiũgit, ⌊ q̃a virtus de il- Mar. 3
« lo exibat⌋ .i. poteſtas, virtus & ſanctitas in ipſo cõſiſtens ſe in operationẽ extẽdit & præcla
roseffectus produxit. Itaq; virtus de Chr̃o manauit, nõ quod eadẽ nũero virtus de ipſo pro-
dierit, alioſq; intrauerit, ſed q̃a poteſtas Chr̃i alijs efficientiã ſuã impreſſit, quemadmodum
« effectus dicit̃ à cauſa procedere, & cauſa in effectũ exire, puta ꝑ influentiam quandã, ⌊ & ſa-
« nabat omnes⌋ infirmos, imò & eos qui corpore ſani erãt, ab animaꝝ vulneribus, i. peccatis
ſanauit, dũmodo ex parte illoꝝ defectus nõ erat, ſed quod in ſe fuit effecerint, ad q̄d agẽdum
atq; ad grãm ſortiendã diſpoſuit Chriſti contactus quoſdã illoꝝ pia quadã ꝓuentione ſuæ
miſericordiæ, virtute ac merito eius. Specialr̃ aũt loquit̃ Euãgeliſta de miraculoſa corporalr̃
infirmoꝝ curatione, ſed qm̃ Chriſtus eos ſanauit in anima quos corpore curauit, vt ſancti te
ſtant̃, veꝝ iſtud de vtraq; ſanatione accipit̃. ¶Circa q̄d quærit̃, de qua Chr̃i virtute hoc in-
telligat̃, & quomodo humanitas Chriſti ad miraculoſos effectus cooperabat̃? Verum hæc
quæſtio ſupra ſæpe tacta & aliqualr̃ eſt ſoluta, quæ nũc diffuſius, clariuſq; ſoluenda eſt. Itaq;
miracula proprijſſime dicta totã naturæ creatæ virtutẽ, facultatẽ ſeu authoritatẽ tranſcẽdũt,
ideo certũ eſt, ꝙ ſola illius poteſtate qui totius naturæ creator ac inſtitutor eſt, fiãt, tanq̃ virtu
te principalr̃ operante. Propter quod ait Pſalmiſta: Benedictus dñs deus Iſrael, qui facit mi-
B rabilia ſolus. Nihilominus ſancti, tã angeli q̃ homines multa legunt̃ feciſſe miracula, certũq; Pſal. 71
eſt ꝓcibus & meritis hominũ ſanctoꝝ deũ frequenter ſigna feciſſe, ita ꝙ homines ad illa me-
ritorie cooperabant̃. Sed difficultas eſt, an cooperati ſint cauſalr̃ per aliquã virtutẽ in eis cõ-
ſiſtentẽ diuinitus datã, ita ꝙ illa poteſtas ſit nõ principalis, ſed inſtrumentalis cauſa effectus Auguſtinus
miraculoſi. Hãc quæſtionẽ Auguſtinus .22. de ciuitate mouet, & indeterminatã reliquit. Gre Gregorius
gorius vero libro dialogoꝝ eius ſolutionẽ tangere videt̃, dicẽdo, Ideo mente deuota adhæ-
rentes, cum verũ neceſſitas poſtulat, mira quæq; aliquãdo faciunt ex prece, interdum ex po-
teſtate. ſ. diuinitus eis conceſſa, & hoc probat ratione, quoniã per grãm adoptionis datur ho
minibus fieri filios dei, q̄d maius eſt q̃ facere ſigna, ꝙ ſæpe & malis cõcedit̃. Ergo hoĩbus vir
tuoſis videt̃ dari poteſtas operatiua inſtrumentalr̃ miraculorum. Deniq; Petrus oratione ꝓ-
miſſa ſuſcitauit Tabitã, Ananiã vero & Zephorã cõiugẽ eius occidit, nõ ꝓce, ſed increpatio- Act. 9
ne eoꝝ ꝓmiſſa. Inſuꝑ in ſermone de angelis dicit Gregorius, q̃uo aliqui electoꝝ vi acceptæ Act. 5
poteſtatis miracula operent̃, ita vt ad illũ angeloꝝ ꝑtineãt choꝝ, ꝑ quos ſigna & miracula fie Gregorius
ri ſolẽt. Ad idẽ arguit̃, quoniã inter dona grãæ gratis datæ ponunt̃ grã ſanitatum & operatio
virtutũ ſeu miraculoꝝ. Quẽadmodũ ergo aliqua dona gratiæ gratis datæ ab apoſtolo enume
rata, videlicet ſermo ſapiẽtiæ, ſermo ſciæ, prophetia, donũ linguaꝝ, ponũt aliquid reale ſeu 1. Cor. 12
quandã virtutẽ in aĩa, ita de grã faciendi miracula dicendũ videt̃. Inſuꝑ ſecundũ doctores ſa-
cramenta nouæ legis efficiũt quod deſignãt, ita ꝙ quædã virtus in eis cõſiſtit ac ponit̃ inſtru-
mentalr̃ atq; cauſalr̃ cooperatiua ad producẽdũ grãm ſacramentalẽ, vel ſaltẽ diſpoſitionẽ ad
eam, puta characterẽ, cũ tamen ſacramẽta iſta in ſenſibilibus rebus cõſiſtãt. Multo ergo am-
plius apparet, ꝙ in animabus ſanctoꝝ ſit virtus quædã inſtrumẽtali cõcauſalitate ad produ-
ctionẽ miraculoꝝ cõcurrens atq; cooperãs, quod quidã concedũt, quoꝝ aliqui aſſerũt ꝙ vir
C tus iſta nõ inſit ſanctis fixe ſeu ꝑmanſiue vt habitus, ſed ꝑ modũ diſpoſitiõis, paſſionis ve trãſ-
euntis, quẽadmodũ prophetia, propter q̄d nõ ſemꝑ ad libitũ poſſunt miracula opari. Cõtra
q̄d aliqui dicũt, ꝙ licet virtus iſta eis ineſſet vt habitus, nõ tñ oporteret cõcere, ꝙ facere poſ-
ſent miracula quoties vellẽt, eo ꝙ virtus iſta ſit inſtrumẽtalis, q̃ non agit niſi mota à principa
li virtute. Sed de hac re poſſent plurimæ difficultates moueri, & rationes pro vtraq; parte ad
duci, quas diſputãtibus cõmittendas potius puto. Inſuꝑ iſtã virtutẽ in ſanctis ponẽtes dicũt
quod ipſa tãto plus atq; ſublimius ſit in Chr̃i humanitate ponẽda, ideo illa potius eſt inſtru-
mentũ ſeu organũ diuinitatis ſeu verbi æterni q̃ ſancti & ſacramenta, cuius verbi æterni ipſa
eſt organũ immediatũ, animatũ, coniunctũ ac propriũ, ſicut corpus meũ eſt inſtrumentum
aĩæ meæ. Alij aũt ſancti ſunt diuinitatis inſtrumenta ſeparata, communia, ſicut ſecuris eſt in-
ſtrumentum artificis. Iuxta iſtã poſitionem verbũ Euãgeliſtæ ꝓdictũ, videlicet virtus de illo
exibat & ſanabat oẽs, nõ ſolũ de diuina & increata Chr̃i virtute miracula principalr̃ operan
te, ſed & de ſupnaturali eius virtute creata, ꝓdicta, miraculoꝝ inſtrumẽtalr̃ productiua intel
ligi poſſunt, & iſtud pro intelligẽtia ſequentiũ de Chriſti miraculis valet.

¶Proſequutio expoſitionis huius cap. Et ipſe eleuatis oculis. Arti. XV.

« ET ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat.⌋ Quamuis Chriſtus omnibus loq̃-
ret̃, oculos tamen corporales in diſcipulos ſuos ſpecialr̃ dirigebat, ad inſinuandum ꝙ
ea, quæ prædicaturus fuit eis, potiſſimum conuenirent atq; ineſſent, item ad innu-
endum, ꝙ eos alijs proponeret in exemplum, & quia doctrinæ ſuæ erant cæteris ca-
paciores, Rurſus ad oſtendendum ſpecialem ſuum amorem ad ipſos, atq; vt eos artius ſibi at-

traheret, dum in omnium præſentia tam amoroſe ac reuerenter ſe ad ipſos habebant, per q̃d D
etiam alios ad ſuum diſcipulatũ incitauit. ⌊Beati pauperes.⌋ ¶Quæri hic poteſt, an iſte ſer- »
mo ſit idem cum illo qui à Matthæo deſcribit, cuius quæſtionis proſequutionem ac ſolutio-
nem omitto, quia ſuper Matthæum hæc ſcripſi, id vero ſciendum, quia quæ in iſto capitulo
Mat. 5. 6. 7 ac ſermone recitat Lucas, Matthæus glorioſus Euangeliſta tribus capitulis multo plenius,
atq; diffuſius ſcribit, & ſermo ille quẽ tribus illis deſcribit cap. vocat ſermo domini in mõte
Auguſtinus ſuper quem Auguſtinus ſpecialem librum compoſuit, in quo ſermone continet, & datur lex
euãgelica, & quicquid ad optimos mores, Chriſtianæq; vitæ pertinet perfectionem, de quo
quidẽ ſermone quia ſup Matthæũ prolixe conſcripſi, nunc breuius ꝑtermitto. Lucas itaque
non niſi quatuor beatitudines exprimit, quarum primã ponit eãdem quã Matthæus, ſed bre
Mat. 5 uius, ſiquidẽ in Matthæo habet: Beati pauperes ſpũ, hic dicit: Beati pauperes, quod dupliciter
explanat. Primo, de voluntaria paupertate propter deũ ſponte aſſumpta, deſiderata, vel cõ-
placente, qua terrenæ opes ſeu temporalia, quantum congrue fieri poteſt, ſpernunt vel abij
ciunt, vt mens deo & contemplationi liberius atq; perfectius vacet. Vnde & Chriſtus ait:
Luc. 14 Qui non renunciat om̃ibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Tanto etenim per
fectius & expeditius anima intendit altius ac vni ſuper om̃ia neceſſario, quanto minus circa
Luc. 10 plura & temporalia occupat, diſpartit, diſtrahit. Secundo exponit, Beati pauperes .i. humi-
les q in oculis ſuis parui, defectuoſi, ſeu indigentes ſunt, potiſſimũ intuitu dei, q nihil boni ſe à
ſe habere fatent, & omne bonũ deo aſcribũt, ⌊quia veſtrũ eſt regnũ dei.⌋ Quia Chriſtus in »
diſcipulos viſum direxit, idcirco ad eos verbũ hoc dirigit. ¶In qualibet aũt beatitudine duo E
ponunt. Primũ per modũ meriti. Secũdũ per modũ ꝑmij merito correſpondẽtis. Itaq; poſt-
quã Chriſtus propoſuit meritũ, dicẽs: Beati pauperes ſpũ, vtpote qui præfato modo terrena
deſpiciunt, vel ſeipſos humiliãt, proporcianatũ & conſonũ ſubiungit mox meritũ, qa veſtrũ
eſt regnũ dei .i. opulẽtia felicitatis æternæ, altitudo regni cœleſtis. Præfatæ etem̃ paupertati
illa opulẽtia correſpõdet, & humilitati illi ſublimitaa iſta, queadmodũ Chrũs ait: Qui ſe humi
Luc. 14 liat, exaltabit. Rectiſſime quoq; cœleſtiũ bonoꝝ poſſeſſio cõtemnẽtibus propter deũ, tẽpo-
Mat. 5 ralia bona promittit. Deinde ſecũda beatitudo ſubiũgit, q̃ à Matthæo ponit quarta. ⌊Beati »
q nũc eſuritis.⌋ Cũ beatitudo ſit excluſiua pœnæ atq; miſeriæ, miꝝ ꝙ Chrũs eſuriẽtes & flẽ- »
tes ac pſequutionẽ patiẽtes aſſerit eſſe beatos. ¶Sed aduertendũ, ꝙ duplex eſt beatitudo, vi-
Beatitudo viæ & patriæ. delicet viæ & p̃riæ. Beatitudo viæ eſt actus meritorius beatitudinis p̃riæ .ſ. actus virtuoſus, q
meritũ eſt & diſpoſitio ad felicitatẽ p̃riæ. Itaq; eſuriẽtes, flẽtes, aduerſa patiẽtes, pauperes, &
cæteri, q̃s Chrũs nũc aſſerit eſſe beatos, beati ſunt iã in re, loquẽdo de beatitudine viæ, ſuntq;
beati in ſpe, loquẽdo de beatitudine p̃riæ. Porrò ꝙ ait, Beati qui nunc eſuritis. Primo expo-
nit de corporali eſurie, prout eſt actus virtutis, vcʒ abſtinẽtiæ, qua qs ſponte propter deũ cor
1. Cor. 9 pus ſuũ caſtigat, affligit, & quodãmodo neceſſaria ſubtrahit ei, ſicut ait apl'us: Caſtigo corp'
Gala. 5 meũ & in ſeruitutẽ redigo. Et iteꝝ: Qui autẽ ſunt Chr̃i, carnẽ ſuã crucifixerunt cum vitijs &
cõcupiſcentijs. Beati ſunt quoq; qui ex defectu alimentoꝝ eſuriunt, dũmodo hoc propter de
um patienter ſuſtineãt, vel propter eum tantã elegerũt inopiã, vel propter eum alimẽtis pri-
uant ab impijs, ſicut de multis martyribus legit. Iſta ergo eſuries à Chriſto fert beata, quia eſt
diſpoſitiua ad grãm, introductiua ad gloriam, ſatisfactoria pro pc̃tis & delectationibus inor
dinatis, ſpecialẽ quoq; illuminationẽ & ſapiæ infuſionem meret à deo, quemodmodum Da- F
nieli & ſocijs eius infudit dominus ſapiam magnam, eo ꝙ abſtinentiæ opa contulerunt, vt le
git in Daniele & in Eſaia inquirit. Quem docebit dominus ſciam, & quẽ intelligere faciet au
Danie. 1. ditum? Vbi protinus reſpõdet. Ablactatos à lacte, auulſos ab vbere, hoc eſt eos qui carnales
Eſa. 28 ſpernunt delicias, & ſenſualitatẽ per abſtinentiã ac cætera virtutũ exercitia rõni ſubijciunt.
Ideo ſcriptũ eſt: Qui amat vinũ & pinguia, nõ erit ſapiens. Secundo exponit de ſpũali eſurie
Prou. 21. qua quis iuſtitiã cordialr̃ appetit, prout iuſtitia eſt virtus generalis, omnisq; virtus. Sic ſpũalr̃
eſurire eſt quotidianum profectum in omni virtute optare, dei honorationem in om̃ibus de
ſiderare, omnium reformationem ac perfectionem recte affectare, quod venit ex charitate &
zelo iuſtitiæ. Eſuriamus ergo iuſtitiã iſtã, nec vnquã ſatis iuſtos nos eſſe putemus, ſed omni
Phil. 3 hora ſatagamus proficere, cũ & apl'us dicat: Ego nõ arbitror me apprehẽdiſſe, & quæ retro
ſunt obliuiſcẽs, in anteriora extẽdendo meipm̃. Huius aũt beatæ eſuriei ꝑmiũ ſubdit, ⌊qa ſa- »
turabimini.⌋ .i. bonis ſpũalibus replebimini, ꝑſertim donis gloriæ in p̃ria, dicente Pſalmiſta: »
Pſal. 16 Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Ibi nẽpe tota capacitas ac deſideriũ animæ adimplent, &
tota eius potẽtialitas ad actũ perfecte reducit, per hoc ꝙ deũ clare per ſpeciẽ cõtemplat, ipſo-
q; fruit. Vnde quicquid ſcire vel habere cupit, ſcit & habet, quod potiſſimum erit poſt cor-
porum glorificationem. Deniq; etiã in p̃ſenti taliter eſurientes aliqualr̃ ſaturant chariſmati-
bus grãꝝ & pane ſacramentali, cum & Pſalmiſta loquat: Benedic anima mea domino, qui re
Pſal. 102 plet in bonis deſideriũ tuũ. Et denuo: Timete dñm omnes ſancti eius, quoniã nihil deeſt ti-
Pſal. 33 1. Pet. 2 mentibus eũ. De his quoq; q experiri ſolẽt q̃ dulcis eſt dñs. Memoriã (inq̃t) abundãtiæ ſua-
uitatis

A uitatis tuæ eructabũt. Talis aũt rictus nõ niſi de ſaturitate ſeu plenitudine quadã venit ſecun
dũ Bernhardũ, imò ſæpe tãto dilectionis feruore, tãta cõtemplationis admiratiõe & ſynceri Pſal.144 Bernhardus
tate, tãto diuinæ ſupſuauiſſimæ bonitatis dulcore deſup gratioſe implent, vt nec ipſimet fer-
re pualeãt, ſed mẽte & corpore deficiãt & ſuccũbãt, obrigeſcãt & langueãt, q̃d expertus fuit,
q dixit: Defecit caro mea & cor meũ. Et Hieremias: Factus eſt (inqt) ſermo dñi in corde meo Pſal.72
quaſi ignis exæſtuãs, & defeci ferre nõ ſuſtinẽs. Verũ abundãtia iſta nõ eſt cõtinua neq; ſim- Hiere.20
pliciter plena, qa interrũpit ſæpe & ad facialẽ ſupbenedicti dei intuitionẽ, eiuſq; indeficien-
tẽ, beatificã fruitionẽ oĩs talis aſpirat cũ Apl'o clamans: Infelix ego homo, qs me liberabit de
" corpore mortis hui⁹? Sequit beatitudo tertia, q̃ à Matthęo tertia ponit. ⌊Beati q nũc fletis⌋ Roma.7 Mat.5
.i. veſtra vel aliorũ pctã charitatiue & doloroſe deplãgitis, vel deſiderio p̃riæ cœleſtis huius
exilij incolatũ deploratis, vel Chr̃i paſſionẽ meditãdo ex eius cõpaſſione lugetis. Eſt demum
& alter nobiliſſimus ac feliciſſimus fletus, nõ ex aliqua aduerſitate, pœna aut triſtitia manans,
ſed ex ſynceriſſima quadã cõplacẽtia ſupdelicioſiſſimi dei dũ in alta cõtemplatiõe deus cum
ſingulari quadã claritate ac ſynceritate oſtẽdit ſe intellectui cõtemplãtis, ita q̃ ſinus mẽtis, &
apex affectus mox totus aperit, expandit, abſorbet, in tã ſupincõparabili, ſuppulcherrimoq;
obiecto, & aĩa ineffabilẽ cõplacentiã cõcipit & habet in eo, atq; ex hoc dulces poculos gut-
" tæ fundunt, ⌊qa ridebitis,⌋ .i. internã conſolationẽ, cordialemq; iucunditatẽ in patria pro
p̃mio ſuſcipietis. Nõ ergo de vana & exteriori riſu hoc dictum eſt, ſed de alacritate & lætitia
ſpũali, de qua in prouerbijs fert de forti muliere: Ridebit in die nouiſſimo. In Iob quoq;: Im- Prou.31.
B pleat os tuum riſu, & labia tua iubilo. Hæc merces boni ploratus etiam in vita hac inchoat, in Job 8
his qui cũ Pſalmiſta dicere poſſunt deo. Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo cõ Pſal.93
ſolationes tuæ lætificauerunt animã meã. Et rurſus: Quã magna multitudo dulcedinis tuæ Pſal.30
dñe. Itẽq; cũ Apoſtolo: Benedictus deus q conſolat nos in omni tribulatione noſtra. Et de- 2.Cor.1.
nuo: Sicut abundãt paſſiones Chriſti in nobis, ita p Chriſtũ abũdat cõſolatio noſtra. Clemẽ Ibidem.
tiſſimus etenĩ dñs etiã in p̃ſenti ſeruulos ſuos cõſolari & lætificare dignat frequẽter & abun-
dãter, eos videlicet q p̃fatis luctibus ſe affligũt, q omne carnale oblectamẽtũ deſpiciũt, iuxta
illud: Renuit conſolari aĩa mea, memor fui dei & delectatus ſum. Præterea conuendum, q̃ Pſal.76
Chr̃s in his duabus beatitudinibus addit nũc dicẽdo, Beati q nũc eſuritis, Beati q nũc fletis, ad
inſinuandũ, q̃ tẽpus vitæ p̃ſentis ſit tẽpus pœnitentiæ ac mœroris, qa in valle lachrymarũ, in Tempus præſens, eſt tẽpus
carcere atq; exilio cõuerſamur & innũerabilia extãt pericula. Sequit beatitudo quarta, quę in pœnitentiæ.
" Matthæo ordinat octaua. ⌊Beati eritis cũ vos oderint hoĩes,⌋ propter veritatẽ & iuſtitiam
veſtrã ſeu aliã quãcunq; virtutẽ & grãm. Sic aũt odire nõ conuenit niſi vitioſis hoĩbus. Vn-
de homo accipit hic in malo, videlicet quantũ ad id q̃d hoĩes cõiter magis ſequunt, q̃d eſt ſen
ſualitas, paſſioneſq; eius, iuxta quẽ modũ ait Apoſtolus: Cũ ſit inter vos zelus & contentio, 1.Cor.3
nõne hoĩes eſtis? Et iterũ: Si hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus nõ eſſem, cũ tamen alibi pro- Gala 1.
teſtet: Ego p omnia omnibus placeo. Præterea ſicut amare eſt alicui bonũ velle: ita odire eſt 1.Cor.10
alicui malũ velle. De tali odio ait Chr̃s diſcipulis: Si mũdus vos odit, ſcitote qa me priorem Johan.15
vobis odio habuit. Et alibi: Eritis odio omnibus hoĩbus propter nomen meũ. Et cũ ſeparaue Johan.10
rint vos à ſua ſocietate quaſi indignos eorũ cõſortio, iuxta illud prouerbiorũ: Abominant im Luc.6
C pij iuſtũ. Et rurſus: Viri ſanguinũ oderũt ſimplicẽ. Vnde in Iohãne habet: Cõſpirauerũt Iu- Prou.29
dæi, quia ſi quis cõfiteret Ieſum eſſe Chriſtũ, extra ſynagogã fieret, & exprobrauerũt conui Joban.9
ria & improperia irrogãdo, iuxta illud Petri: Si exprobramini in noĩe Chr̃i, beati eritis. Et ad 1.Pet.4
" Corinthios ſcribit Apoſtolus: Maledicimur & benedicimus, ⌊& eiecerint nomen veſtrũ⌋ 1.Cor.4
.i. nomen & famã, quibus Chriſtiani vocamini: Vel, nomẽ veſtrũ .i. vos ipſos execrant tanq̃
" peſſimos, omnino impetuoſe expulerint, ⌊propter filiũ hoĩs,⌋ .i. ob id q̃d in me creditis, vel
mihi obeditis, & ſecundũ mea p̃cepta aut cõſilia viuitis. Itaq; quicũq; hæc patit propter iuſti
tiã aut virtutẽ, patit propter Chriſtũ. Non eſt aũt magnũ hæc pati propter proprias culpas,
imò cauendum ne taliter patiamur. Ideo in prima ſua canonica loquit princeps Apoſtolorũ: 1.Pet.2
Quæ eſt grã, ſi peccãtes & colaphizati ſuffertis, ſi aũt benefaciẽtes ſuſtinetis, hæc eſt grã apud
deũ? Et iterũ ait: Nemo veſtrũ patiatur vt homicida aut fur. Præterea quãuis Chr̃s beatos 1.Pet.4
appellet eos q odiuntur & p̃dicta patiuntur aduerſa, nõ tñ propterea optare debemus, vt alij
nos odiãt & infeſtẽt, p̃ſertim inquantum talia habẽt rõnem pcti, imò hoc eſſet charitati con-
trarium, deſiderare aliorum ruinã. Sed ideo Chriſtus hæc dicit, vt in aduerſis patientiã incon
cuſſam ſeruemus, nec propter aliorũ odium & perſequutionem viam iuſtitiæ relinquamus.
" ⌊Gaudete in illa hora & exultate⌋ .i. dum iſta patimini in eiſdẽ gaudete interiori iucundita
te, & exultate exteriori lætitia, vt corde & corpore ſeu appetitu intellectiuo ac ſenſitiuo læte
mini. iuxta quod ſcriptũ eſt: Cor meũ & caro mea exultauerunt in deũ viuum. Exultatio qp Pſal.83
pe quaſi extra ſaltatio dr̃, dum gaudium internũ redundat in corpus, vireſq; ſenſitiuas, ita q̃
ex abundantia interioris delectationis ſigna lætitiæ foris monſtrantur. Hoc fecerunt apoſto
li, iuxta illud actuũ: Ibant gaudentes à conſpectu conſilij, quoniã digni habiti ſunt pro nomi- Act.5

ne Ieſu contumeliã pati. Et beatiſſimus Andreas apl'us crucem eminus videns: Gaudens (in- D
Iaco. 1. quit) venio ad te, ita vt tu gaudens ſuſcipias me. Hinc Iacobus: Omne gaudiũ exiſtimate fra-
tres cum in diuerſas tẽtationes incideritis, ⌊ ecce enĩ merces veſtra multa eſt in cœlo. ⌋ Ideo »
taliter gaudere & exultare debetis, quia pro tẽporalibus iſtis perſequutionibus, præmiũ co-
Eſa. 64 pioſum in regno cœleſti habebitis, de quo ꝓmio Eſaias & Paulus teſtaꝰ: Quod oculus non
1. Cor. 2 vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderũt, quæ ꝓparauit deus electis. Hoc vtiq;
præmiũ tam multum eſt, vt innumerabile appelleꝰ, tam ꝓcioſum vt incõparabile aſſeraꝰ, tam
magnum vt inæſtimabile ſit, tam diuturnũ vt interminabile extet. Quæ enĩ beatitudo æter-
na, prout beatitudo dicitur ſtatus omnium bonoꝝ aggregatione perfectus. Hæc eſt vna ra-
2. Cor. 4 tio gloriandi in aduerſis, propter q̃d ait Apl'us: Id quod in ꝓſenti eſt momentaneum & breue
tribulationis noſtræ, æternũ gloriæ põdus operaꝰ in nobis. Inſuꝑ in aduerſis gaudere debe-
mus, q̃a ꝑ aduerſitatũ ſuſtinentiã antiquis & ꝓcipuis ſanctis aſſimilamur, ideo addit ſaluator,
⌊ Secũdũ hæc enĩ faciebãt prophetis p̃res eoꝝ. ⌋ i. ꝓfatis modis ꝑſecuti ſunt eos, odiẽdo, abĳ- »
ciẽdo, exprobrãdo, carnales ac impĳ p̃res Iudæoꝝ tp̃is huius à q̃bus & vos diſcipuli mei eſtis
Act. 7 aduerſa paſſuri. Ideo in actis loquiꝰ Stephanus eis: Dura ceruice & incircuncisi cordibus &
auribus, vos ſemper reſiſtitis ſp̃ui ſancto, ſicut & patres veſtri. Quem prophetaꝝ nõ ſunt ꝑ-
ſequuti patres veſtri? ¶ Itaq; ex his ſaluberrimis Chr̃i verbis, hortamẽtis & promiſſionibus,
Mat. 24 diſcamꝰ aduerſa æquanimiter ferre, in eiſdẽ cordialr̃ gloriari nec fatigari, ſed vſq; in finẽ inui-
cte ꝑſiſtere, non ſolũ propter cauſas iã tactas, ſed ꝓſertim, quia ꝑ hoc deũ potiſſimũ honora- E
mus, dũ omne aduerſum lætãter ꝑferimus, eò q̃ deũ frequenter inhonorauimus atq; offendi-
mus, quem quãto ſyncerius, perfectiuſq; diligimus, eo pctã noſtra plus diſplicẽt nobis, & om-
nem aduerſitatẽ ac pœnã atq; cõfuſionẽ propter ea libentius ſuſtinemus, vt deo ſuꝑaltiſſimo
aliqua ſaltẽ recõpẽſatio fiat. Itẽ q̃a ꝑ aduerſa à vitĳs expurgamur, ad grãm ꝓparamur, in om-
ni virtute ꝓficimus, Chr̃o propter nos paſſo aſſimilamur, futura tormẽta euadimus, imò mi-
ſericordia & protectio dei in tribulationibus potiſſimũ prona eſt ſubuenire, ſicut ait in pſal-
Pſal. 90 mo: Cũ ipſo ſum in tribulatiõe. Hinc ad Heb. monet apl'us: Per patientiã curramus propoſi-
Hebr. 12 tũ nobis certamẽ, aſpiciẽtes in authorẽ fidei & cõſummatorẽ Ieſum, q propoſito ſibi gaudio
ſuſtinuit crucẽ. Recogitate eũ q talẽ ſuſtinuit à pctõribus aduerſus ſemetipm cõtradictionẽ,
Ibidem vt nõ fatigemini animis v̄ris. Nõdũ enĩ vſq; ad ſanguinẽ reſtitiſtis. ¶ Cõtẽplãdũ eſt hic quẽ-
admodũ filius dei, q venit reprobare gloriã mũdi, eiuſq; ꝑfectũ docere contemptũ, ꝓinducta
q̃tuor ponit, beatificat, & cõmẽdat, q̃ maxie cõtrariantꝰ his q̃tuor q̃ mundani hoies potiſſimũ
q̃runt & amãt, atq; in q̃bus felicitatẽ ſuã cõſtituũt, q̃ꝝ primũ eſt, Affluẽtia diuitiaꝝ, q̃ multo-
rũ fomẽtũ eſt vitioꝝ, cõtra quã ait ſaluator: Beati pauperes. Secũdũ eſt carnaliũ deliciaꝝ poſ-
ſeſſio, cõtra quã loquiꝰ Chr̃s: Beati q eſuritis. Tertiũ eſt ludoꝝ, iocoꝝ, & vanitatũ diſſolutio,
cõtra quã dicit: Beati q fletis. Quartũ eſt tp̃aliũ honoꝝ, ſeculariũq; fauoꝝ ꝓcuratio, contra
quã ꝓdicat: Beati eritis cũ vos oderint hoies, &c. ¶ Poſtremo hęc q̃tuor à Chr̃o inducta, q̃tu-
or virtutibus cardinalibus coaptanꝰ, puta paupertas tẽperãtię, q̃ ſuꝑflua reſecat: eſuries iuſtitiæ
cuius ẽ corpus caſtigare: fletus prudẽtię, q elegit hic lugere vt gaudiũ acquiraꝰ æternũ: ꝑpeſ-
ſio aduerſitatũ fortitudini, cuius ẽ difficilima fortiter pati. Inſuꝑ Chr̃s ad ampliorẽ & euidẽ-
tiorẽ inductaꝝ q̃tuor beatitudinũ cõmẽdationẽ ac laudẽ vituperat & condẽnat vitia eis ap-
poſita, q̃ à mũdi amatoribus felicitates q̃dã reputanꝰ, ſed à Chr̃o infallibili iudice cẽſenꝰ miſe-
riæ, q̃a ꝑ eas dñs fons totius veræ felicitatis, eiuſq; dona, videlicet grã in ꝓſenti & gloria ĩ fu-
turo ꝑdunꝰ, atq; æterna obtineꝰ dãnatio. Itaq; ait. ⌊ Verũtamẽ væ vobis diuitibus, q habe- »
tis cõſolationẽ veſtrã, ⌋ tanq̃ dicat, Quãuis felices vos æſtimetis, th̃ æternæ damnationis do- F
Chryſoſtomꝰ. lor debeꝰ & imminet vobis. Vnde ſecundũ Chryſoſtomũ in ſcripturis ꝑ væ æterna dãnatio
deſignaꝰ. Loquiꝰ aũt Chr̃s de diuitibus diuitias ſuas immoderate amãtibus, eiſq; abutẽtibus,
q ex eis delicate ſe nutriũt & cõſolatiões habẽt carnales, Ideo ſp̃ualẽ cõſolationẽ guſtare indi-
Mat. 19 gni ſunt, ſicq; in Matthæo dñs proteſtaꝰ: Facilius eſt camelũ ꝑ foramẽ acus trãſire, q̃ diuitem
Marc. 10 intrare in regnũ cœloꝝ. Apl'us quoq; ad Timotheũ: Qui volũt diuites fieri, incidũt in tenta-
Luc. 18
1. Tim. 6 tionẽ & laqueũ diaboli & deſideria vana, q̃ mergũt hominẽ in interitũ & perditionẽ. Hinc Ia-
Iaco. 5 cobus ait: Agite nunc diuites, plorate vlulãtes in miſerĳs, quæ aduenięt vobis. Sed nõ omnes
diuites tales ſunt, quia ſunt aliqui eis bene vtentes & liberales ac miſericordes ſp̃ualia tempo-
Pſal. 61 ralibus ꝓferentes, & illud Pſalmiſtæ implentes: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Hinc
in Eccleſiaſtico habeꝰ: Beatus diues qui inuentus eſt ſine macula, qui poſt auꝝ non abĳt, nec
Eccl. 31 ſperauit in pecuniæ theſauris, q̃ q̃ raꝝ atq; difficile ſit, cõſtat ex eo q̃d ilicò ſubditur. Quis eſt
Ibidem hic & laudabimus eũ? Fecit enĩ mirabilia in vita ſua. Nõ ergo nos cõmittamꝰ periculo, ⌊ væ »
vobis qui ſaturati eſtis ⌋ i. væ vobis guloſis, qui nõ ad neceſſitatẽ, ſed ad voluptatẽ vos refi- »
Luc. 21 citis, & fœtidã carnem ſuꝑflue adimpletis. Hinc alibi ait ſaluator: Videte ne grauẽtur corda
Roma. 13 veſtra crapula vel ebrietate. Et Apl'us: Carnis (inquit) curã ne feceritis in deſiderĳs. Et ad Ro-
Roma. 8 manos: Si ſecundum carnẽ vixeritis, moriemini. Ideo ait Hieronymus: Nõ eſt poſſibile, vt
quis

A quis hic impleat vẽtrẽ & in futuro mentẽ. Hoc eſt quod ſubdit, ⌊quia eſurietis,⌋ ſicut in bea-
titudinibus, ita in vitiis eis oppoſitis ponit Chriſtus retributiones ſeu mercedes correſpon-
dentes. Vnde & in libro ſapiæ dicit: Per quæ quis peccauit, ꝑ hæc & puniet. Quãuis ergo gu Sapiæ. 11.
loſi in inferno eſurient per omniũ bonoꝝ delectabiliũ carentiã, tñ vitio ſuæ guloſitatis ſpeci-
aliter promerent famis & ſitis afflictionẽ. Dicit aũt Baſilius: Subiectio corporis ꝑ nihil aliud Baſilius.
ſic obtinet ſicut ꝑ abſtinentiã, qua ſicut quodã freno decet cõpeſcere iuuentutis feruorẽ. Eſt
ergo abſtinentia interemptio criminis, amotio paſſionũ, vitæ ſpũalis initiũ, obtundens in ſe Abſtinẽtia qd.
illecebraꝝ aculeũ. ⌊Væ vobis qui ridetis nũc.⌋ Si riſui debet æterna dãnatio, quis pt eſſe ſe-
curus? Sed nõ de quocũq; riſu iã loquit Chrũs, veꝝ de riſu inordinato, ineptę lætitię, vanęq;
diſſolutionis, q tantæ immoderãtiæ aut frequẽtię eſt, vt ſpũali gaudio charitatis diuinæ ꝑpo
nat aut cõtrariet, de quo Eccleſiaſtes: Riſum reputã errorẽ, & gaudio dixi qd fruſtra decipe- Eccl. 2
ris? Hinc iteꝝ Eccleſiaſtes proteſtat: Melior eſt ira riſu, quia ꝑ triſtitiam vultus corrigit ani- Eccl. 7
mus delinquentis. Moderatus tñ honeſtus & modicus riſus pro cauſa, loco, & tempore non
prohibet, ſed cachinnatio & diſſolutio ſtultis cõueniũt, iuxta illud Eccleſiaſtici: Fatuus in ri- Eccl. 21
ſu exaltat vocẽ ſuã, ſapiens aũt vix tacite ridebit. Eccleſiaſtes quoq; inquit: Sicut ſonitus ſpi- Eccles. 7
naꝝ ardentiũ ſub olla, ſic riſus ſtulti. Dicit hoc loco Baſilius, cũ dñs ridentẽ arguat palam, qd Baſilius
nunq̃ erit fideli tẽpus ridẽdi, ꝓcipue in tanta multitudine eoꝝ qui in pctõ moriunt, pro qbus
oportet lugere. Superfluus riſus eſt immoderãtiæ ſignũ, & effrenis aiæ motus, ſed vſq; ad vul
B tus iucũditatẽ exprimere aiæ paſſionẽ nõ dedecet. Chryſoſtomus quoq; dicit: Dic mihi, cur Chryſoſtom⁹.
cõcuteris riſu & defluis qui debes aſſiſtere terribili iudicio, & ponere rõnem de omnibus quę
operaris? Sed obiici poteſt illud Sapiæ: Tẽpus flendi & tẽpus ridẽdi, qd ex dictis ſolutũ eſt. Eccles.
De modeſto nanq; riſu hoc dicit, quẽadmodũ etiã ponit virtus eutrapoliæ, per quam homo
moderate ſe habet in ludis. Talem riſum ſanctus Iob habuiſſe ſe pãdit, dicẽdo: Si quãdo ride- Iob 29
" bam ad eos, nõ credebant mihi. Deinde ſubdit debita pœna vitioſi riſus, ⌊quia lugebitis⌋ in
" teriori dolore, ⌊& flebitis⌋ pœna & vlulatu exteriori in inferno, ꝓſertim quãdo & in corpo
re erit ploratus, quãuis nõ per lachrymaꝝ reſolutionem, ſed cerebri cõturbationẽ, & vultus
mœſtiſſimã indiſpoſitionẽ. Diſcamus ergo riſum frenare, & qui ad riſum ex naturali diſpoſi
tione procliuus eſt, ſpecialem ad eius refrenationẽ conatũ adhibeat, quẽadmodũ qui ad iram
ſeu ad quodcũq; pronus eſt vitiũ, ſingulariter ad illius extirpationẽ debet conari, & qd pro-
priis nequit viribus, diuinæ grẽ ſubſidio pt, imò inter ea ex qbus facile ꝑpendit qualis ſit ho-
mo, vnũ eſt riſus, de qbus in Eccleſiaſtico legit: Ex viſu cognoſcit vir, & ab occurſu faciei co Eccl. 19
gnoſcit ſenſatus. Amictus corporis & riſus dentiũ & ingreſſus hoïs enunciãt de illo. Deinde
" reprobat fauor inanis, adulatio vana, ſecularisq; amicitia. ⌊Væ⌋ æternæ calamitatis debet
" & imminet, ⌊vobis⌋ ò hoïes ad voſipſos reflexi, ⌊cũ benedixerint vobis⌋ .i. vos & facta ve
" ſtra iniqua laudauerint, adulationibus vos demulſerint, ⌊oẽs hoïes,⌋ quãtumcũq; multi ſint
illi qd facere nõ ſolẽt niſi iniqui. Itaq; loquit Chrs de his, qbus vana laus placet, q adulationi-
bus attrahunt, q ſeculi huius fauorẽ, amicitiãq; requirunt. Itaq; tã his q̃ bñdictoribus hoꝝ væ
imminet, qa plus nocet lingua adulatoris, q̃ gladius ꝑſequutoris. Ideo (iuxta Bedã) adulatio Beda.
eſt nutrix peccati, ita q ſicut oleũ flãmis iniectũ ꝓbet eis fomentũ, ſic adulatio nutrit culpã, &
tñ frequẽter hoc agit, dicente Pſalmiſta: Quia laudat peccator in deſideriis aiæ ſuæ, & iniquus Pſal. 9.
bñdicit. Veꝝ vt in prouer. ſcriptũ eſt: Meliora ſunt vulnera diligẽtis q̃ fraudulẽta odientis Prou. 27.
C oſcula. Huic aũt eloquio ſaluatoris illud Eſaiæ cõſonat: Popule meus qui te beatũ dicunt, ipſi Eſaiæ. 3.
te decipiũt, & viã greſſuũ tuoꝝ diſſipãt. Vitemus ergo hãc peſtẽ occultã atq; viliſſimã exem
plo ſancti, qui ait: Corripiet me iuſtus in miſericordia & increpabit me, oleũ aũt pctõris nõ Pſal. 140
impinguet caput meũ. Et Aplus ait: Neq; aliqñ fuimus in ſermone adulationis. Inſuꝑ ſecũdũ 1. Theſſ. 2.
gloſam, magna pars pene peccati eſt ſcelera nõ ſolũ nõ argui, ſed etiã quaſi bñ geſta laudari.
" ⌊Secundũ hæc faciebãt prophetis⌋ .i. falſis prophetis verba laudis, bñdictiõis & adulationis
" exhibuerũt, ⌊patres eoꝝ,⌋ carnales patres Iudæoꝝ qui ſanctoꝝ prophetaꝝ verba ſpreue-
runt, & pſeudo applauſerunt, de quibus in Eſaia legit: Dicunt vidẽtibus, nolite videre: & aſ- Eſaiæ. 30.
picientibus, nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt, Loquimini nobis placẽtia, videte nobis Mich. 3.
errores. De falſis aũt prophetis ſcriptũ eſt: Hæc dicit dñs ſuꝑ prophetas, qui ſeducũt populũ
meũ, qui mordent dentibus ſuis, & ꝓdicant pacẽ, & ſi quis non dederit in ore eoꝝ quippiam,
ſanctificãt ſuꝑ eũ prælium. De quibus multa in Hieremia ſcribunt, dño loquente: Nõ miſi eos. Hiere. 23.
Viſionẽ cordis ſui loquunt. Iſti pſeudo ad capiendũ principũ ac vulgi fauorem multa finxe
runt, ut vt eis crederet modũ loquendi veroꝝ prophetaꝝ aſſumpſerũt, dicẽdo: Hæc dicit do
minus. Interdũ quoq; nõ verbis tantũ, ſed & factis prophetabãt, quẽadmodũ in Hieremia pa
tet de Anania qui cũ fregiſſet catenã quæ fuit in collo Hieremię adiecit. Hæc dicit dñs. Sic cõ Hiere. 28.
fringam iugũ Nabuchodonoſor regis. Idẽ patet in libris Regũ de Zedechia, q fecit ſibi cor- 3. Reg. 22
nua ferrea dicẽs regi Iſrael, His ventilabis Syriã. Iſtis pſeudo crediderunt, & applauſerũt Iu-
dæi, Hieremiã vero cõtradicentẽ Ananiæ, & Michæã cõtradicentẽ Sedechiæ, ꝑſequebãtur

& incarcerabāt. Ecce quomodo in verbis ꝓhabitis æterna & increata ſapiētia dei patris vni-
genitus filius Ieſus Chrūs mūdi huius ſapiam & proſperitatē cōdēnat, oēmq́ꝫ vanitatē exclu
dit, cui⁹ verba merito īducere ad cordialē ac plenū mūdi cōtēptū nos debēt, ꝓſertim qa ea tā
rigoroſe, terribilr̄q́ꝫ cōdēnat, q̄ à mūdanis hoībus vix mala putanť. Non em̄ ait ſaluator: Væ
Luc. 6 homicidis, væ raptoribus, væ adulteris: ſed, væ diuitibus, væ ſaturatis, væ ridētibus, væ glo-
riā mūdi amātibus. Quid ergo de grauioribus fiet, ſi ea q̄ nec alicuius putanť exceſſus, æternis
puniunť ſupplicijs? Potius ergo in hoc breuiſſimo vitæ huius curriculo actibus pœnitētiç in
ſiſtamus, rephēdi, caſtigari, vilipēdi optemus, ſeu patiēter ſaltē feramus, q̄ propter vitç hui⁹
incertiſſimæ, breuiſſimæq́ꝫ delicias, opes, honores, infernalia incidamus tormēta, imò, quod
grauius eſt, cœleſti ac ſempiterna felicitate priuemur.

¶ Proſequutio huius cap. ab eo loco quo dr̄: Diligite inimicos vr̄os. Arti. XVI.

PAulò ante docuit Chr̄s diſcipulos, q̄d ab inimicis eſſent paſſuri, nūc inſtruit q̄d ipſi il
lis ſint acturi ac reddituri. ⌊Sed vobis dico q̄ auditis⌋.i. ea q̄ loqr̄ diligēter aduertitis »
& nō corporalib⁹ tm̄, ſed & interiorib⁹ auribus verba mea attēditis. ⌊Diligite inimi »
cos vr̄os⌋.i. eis q̄ vobis volūt & cupiūt ſeu inferūt mala econtrario bona deſiderate. »
Bonum q̄ multiplex Quēadmodū aūt amare ē alicui bonū velle, ita odire ē alicui malū velle. ¶ Multiplex vero eſt
bonū, vcꝫ bonū delectabile, bonū vtile, & bonū honeſtū: iterū aliud ē bonū grǣ, aliud bonum
naturæ, aliud bonū fortunç. Oībus ergo hoībus quātūcunqꝫ aduerſantibus optare debemus
bonū ſpūale, vtpote chariſmata grǣ in p̄ſenti, & bona gloriæ in futuro, reliqua bona nō ſunt
eis optāda, vel nō eſt neceſſe eis optare, niſi inquātū ſaluti eoꝝ expediēs eſt. Diligēdi ſunt er- E
go inimici ex charitate propter deū, ſicut amamus nosipſos, vt. ſ. idē bonū felicitatis æternç
Gene. 1 eis optemus, q̄ ipſimet volumus nobis. Diligēdi ſunt ergo q̄tū ad ipſam eoꝝ naturā bonā, q̄
Sapie. 2 ad dei imaginē facti, beatitudinisq́ꝫ capaces ſunt, nō q̄ ad culpā, imò ſic odiēdi ſunt, iuxta il-
Pſal. 138 ludi Perfecto odio oderā illos, ſed ſicut eos odire ē vere diligere, qa eiuſdē rōnis eſt atqꝫ ex eo
dē charitatis fonte ꝓcedit, bonū alicuius amare, & malū eius odire. Nil aūt tā malū, tā nociuū
tā aduerſum eſt homini, vt pctm̄ ipſius. ¶ Porrò ſcd̄m Thomā in ſcd̄a ſcd̄æ, de inimico poſſu
mus loqui tripliciter. Primo, inquātū eſt inimicus, ſicq́ꝫ amādus nō eſt, qa inimicitia ei⁹ pctm̄
eſt, diſplicere nobis debet, q̄ inimicať & peccat. Secūdo cōſiderať inimicus ſcd̄m eſſe naturç
q̄ ad dei imaginē factus eſt, ſed tn̄ in vniuerſali, inquātū eſt hō, ſicq́ꝫ dilectio inimici eſt de ne-
Deut. 6 ceſſitate ſalutis, qa ab illa gn̄ali dilectiōe qua deū, proximūq́ꝫ amare iubemur, excludi nō de-
Mat. 22 bet. Tertio cōſiderať vt ē ſingularis pſona, & ita inimicoꝝ dilectio nō eſt abſolute de neceſſi-
Mar. 12 tate ſalutis, qa nō tenemur in ſpeciali ad eū motū dilectiōis habere, imò neqꝫ ad alios, qa im-
Luc. 10 poſſibile ē ſingulos ſingulatim amare. Verūtamē dilectio inimici taliter ī ſpeciali neceſſaria ē
ad ſalutē, ad p̄parationē animi, vt. ſ. hō paratus ſit mēte ſubuenire inimico, ſi articulus neceſſi
tatis occurreret, & etiā actualr̄ charitatiue fieri ad eū cā exigēte & caſu ſe offerēte, ſed ſine tali
neceſſitate, dilectionē impēdere & ſubuenire ad pfectionē, nō ad p̄cepti ptinet neceſſitatē, &
Auguſtinus iuxta hoc veꝝ eſt q̄d in Encheridion loquiť Augu. Hoc tā magnū bonū, vt ē inimicos dilige
re, nō eſt tātç multitudinis q̄tā credimus exaudiri in oratiōe q̄ dicimus: Dimitte nobis debita F
Mat. 6 ¶ Sed huic Chr̄i p̄cepto obuiare videť q̄d in veteri teſtamēto multa legunť, ex q̄bus videť, q̄
Deut. 23 inimici ſint odiendi. Vt cū Moſes ait: Nō quæres eis bonū, & odio habebis inimicū. In Hiere
Hier. 18 mia q̄qꝫ habeť: Ne propicieris iniquitati eoꝝ, & pctm̄ eoꝝ nō deleať. Ad hoc Thomas p̄ſato
loco reſpōdet, q̄ tales imp̄cationes & loquutiones tripliciter poſſunt intelligi. Vno modo p
Pſal. 9 modū propheticç p̄nunciatiōis, vt cū dicit: Cōuertanť pctōres ī infernū. i. cōuertenť. Secūdo
p modū optatiōis ex zelo iuſtitiæ, nō tn̄ q̄tū ad pœnā hoīs, ſed q̄ ad iuſtitiā punētis, vt. ſ. di-
Sapie. 1 uinæ iuſtitiæ ſe optās cōformet, qa nec deus lætať in pditione impioꝝ, ſed in ſua iuſtitia. Ter
tio, vt deſideriū referať ad culpæ amotionē, nō ad pœnā, vt. ſ. deſtruanť pctā, q̄bus adijci p̄t,
q̄ p̄ſatæ increpatiōes ſcripturæ etiā ſic accipi poſſunt, vt inimicos optemus in vita hac taliter
caſtigari ne pereant in æternū, ſi vero ſint inimici eccleſiæ, & boni cōis optari p̄t, vt tollanť de
medio, qa & hoc expedit eis, ne grauius peccēt, & ita ex æquitate & charitate hoc deſiderať.
⌊Benefacite his q̄ oderūt vos.⌋ Quia nō ſufficit intus diligere niſi dilectio ꝓcedat in opus lo »
co & tpe opportunis, imò cū nulla fortuna tā prōpte ac delectabilr̄ operet vt charitas, quç &
oēs virtutes mouet & excitat ad agendū, nō veraciter diligit aliū, q̄ ei exigētibus cauſa, loco,
& tpe nō ſuccurrit nec bn̄facit. Cūqꝫ ex aīa & corpore cōſtet hō, ſcd̄m corpus & aīam bn̄fa-
Prou. 25 cere ei debemus, videlicet ſpūalia & corporalia impēdendo, ſecūdū modū p̄dictū, quēadmo-
dū in prouerbijs Salomon loquiť: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi.
Roma. 12 Hoc eſt quod ait Apl̄us: Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Hoc & Chriſtus im-
Joha. 10 pleſſe ſe oſtendit, dicendo Iudæis: Multa bona oſtendi vobis ex patre meo, propter quod ho
rū me lapidatis? ⌊benedicite maledicentibus vobis⌋.i. eis qui vobis maledicunt, vt non ſolū »
opera bona, ſed etiam pia, charitatiua verba pro maledictorijs verbis rependatis his, qui
detra-

detrahunt vobis ſiue blaſphemāt vos. Hoc & Paulus ad Romanos ſcribit: Benedicite inquit
& nolite maledicere. Talibus ergo patiēter loq̄ndū eſt, ſi ſpes ſit ꝙ ex collatōe ſeu reſponſiōe Roma.12
ſint emendādi, alioquin ſilendū eſt caute, & benedicēdū occultè, ac cōdolendū peccātibus, iu
xta illud Pſalmiſtæ: Poſui ori meo cuſtodiā, dū cōſiſteret pctōe aduerſum me, obmutui & hu
miliatus ſum & ſilui à bonis. Veruntñ ſi ex maledictōe prauoꝝ fides aliquoꝝ vel bonū cōmu Pſal.38.
ne periclitaretꝰ aut iacturā pateretꝰ iuſtitia, ſapiēter ac iuſtè reſpondendū, eenitendum ve eſſet
& ſi maledicētes ſeu ꝑſequētes ſint obſtinati in malo ſeu religioni inſidientꝰ, orare licet ex zelo
iuſtitiæ vt corrigantꝰ, ſeu puniantꝰ à deo, quēadmodū Eſaias & Ezechias cōtra regē Aſſyrio-
rum orasse leguntꝰ. ¶ Poſtremo ꝙ maledicētibus ſit condolendū, oſtendit Chryſoſtomus di-
cens: Qui proprias aīas ꝑcutiunt, digni ſunt lachrymis & fletibus non maledictiōibus. Nihil 2. Para.32
eñi deteſtabilius eſt anima maledica, nec immūdius aliquid lingua maledicēte, homo es, aſpi
« dum venena nō euomas nec vertaris in beluā. Os tibi datū ē, nō vt mordeas, ſed vt alioꝝ vul
nera ſanes. ⌊Orate ꝓ calūniātibus vos⌋ qui. ſ. crimina vobis falſe imponūt, ſeu aliter aduer-
ſantꝰ ſeu iniuriantꝰ. ¶ Q̄ūo aūt & q̄ñ exhibēda ſint aduerſarijs ſigna ſeu oꝑa iſta dilectiōis ſctūs
Thomas docet: Signa (inquiēs) atq; effectus charitatis ex interiori ꝓcedūt, & proportionantꝰ Thomas
equidē. Ideo ſicut tenemur inimicos diligere in cōi de neceſſitate & ex ꝑcepto, in ſpeciali ve- Matth.5.
ro ſcd̄m animi ꝑpaeationē, ſic quoq; cōia dilectōis beneficia & ſigna eis ſubtrahere nephas ē Luce.6
vt ſunt ea quæ impenduntꝰ proximis in cōi, vt dum qs orat pro cūctis fidelibus, aut cōitati ali-
quid ꝑſtat, ſi talia ſubtraherentꝰ inimicis, ſignū eſſet inuidiæ & vindictæ, contra quod Moſes
B ait in Leuitico: Non q̄ees vltionē, nec memor eris iniuriæ ciuiū tuoꝝ. ¶ Porro alia ſunt ſpe- Leuiti.19
cialia charitatis ſigna ſeu beneficia, quæ alicui ſpecialr̄ exhibentꝰ, & talia inimicis impēdere,
nō eſt de neceſſitate ꝑcepti, niſi ſcd̄m cordis ꝑparationē, vt hō ſic ſtet q̄ talia eis impartiret, ſi
neceſſitatis articulus ſe offereet, alias hoc facere eſt ꝑfectōis, qua qs ſtudet nō ſolū vinci à ma-
lo, quod eſt neceſſitatis, ſed inſuꝑ vincere in bono malū, ſatagēs inimicū beneficijs ad amorē Roma.12
ſuū inducere, quod ad ꝑfectōis cumulum ꝑtinet, ſicut gloſa inſinuat. Quo aūt qs ꝑfectius dili-
git deū, eo in tuitu eius amplius amat hoīes vniuerſos, & abundātius benefacit eis, ꝑſertim orā
do pro ipſis, & hoc maxime, q̄m cordialiſſime deum cupit ab oīnibus honorari ac diligi, atq;
de eius inhonoratōe ꝑcipue cōtriſtatꝰ. Iſtud Chr̄us etiā in cruce pendēs impleuit orādo, pater Luce.23
« ignoſce illis, prout ꝑ Eſaiā fuit ꝑdictū. Ipſe pctā multoꝝ tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit Eſaie.53.
⌊& ei qui ꝑcutit te in vnam maxillam, ꝑbe & alterā⌋ Iſtud conſiliū eſt non ꝑceptū ideo non
oportet hoc ſemꝑ exteriori oꝑe adimplere ſed habere cor præparatum ad ſuſtinendum alte
rius ꝑcuſſionem maxillæ, anteq̄ percuſſus ſcādalum ſuſcitet, vel contra charitatē quid operetꝰ
Vnde & Chriſtus à ſacrilego in faciē cæſus alterā non ꝑbuit, ſed ſceleratū ſapiēter & chari- Johan.18
tatiue corripuit. Implendū eſt ergo hoc conſiliū, ſcd̄m quod proximo prodeſſe videtꝰ. ¶ Hic
quoq; penſandū quātum euagelicæ legis doctrina ꝑfectior ſit lege Moſaica, quæ mādauit ta- Nume.35
lem reddere ꝑcuſſurā cædenti qualem intuliſſet. Dicit aūt Chryſoſtomus: Medici dum calce Chryſoſtomꝰ.
feriuntꝰ ab inſanis & ægris, tunc maxime miſerentꝰ eis: Tu quoq; ſimilē habeas pietatē ad delin
quentes. Ipſi eñ ꝑcipue infirmantꝰ, nec prius deſiſtamus q̄ amaritudinē euomuerint totā, tūc
ipi ad cor redeuntes vberes tibi grās agent, & deus te coronabit, eo ꝙ ſeēm tuum à peſſima
C ægritudine liberaſti. Sed cōtra hoc maxime agūt (vt ait Baſilius) qui non ſolum nō cæſi indi-
gnantꝰ aut vlciſcūtꝰ, ſed etiā ſi tāta eis non impēdatꝰ reuerētia quāta ſe dignos arbitrantꝰ. Iterū Baſilius
ait Chryſoſtomus: Qui repercutit, legis implet mādatum non Chriſti. Sed dicis: Dignus eſt
repercuti. Etiā. Sed tu non es dignus repercutere, quia illius diſcipulus es, qui cū malediceretꝰ Chryſoſtomꝰ.
nō maledicebat. Si alterius oculū excutis nunquid tuū recuperaſti? Non, ſed cū mēbro tuo pa 1. Petri.2
tientiā ꝑdidiſti. Diabolus procurat vulnera corpoꝝ propter vulnera animaꝝ, ſi nō reꝑcuſſe
ris ab hoīe q̄dem victus videris, ſed diabolū viciſti. Itaq; ſublime eſt iſtud implere conſiliū, ſi-
cut & Beda affirmat: Quid tā magnū ſicut ꝑcutiēti ꝑbere maxillā? Nonné indignāti animus Beda
frangitꝰ, ira ſedatꝰ, & per patientiā huius ille mutatꝰ, vel ad pœnīam inuitatꝰ? Ergo per huius im
« pletionē mādati & cōſilij homo Chr̄o cōformatꝰ, diabolus ab hoīe vincitꝰ, plena pax īter hoīes
obtinetꝰ, ⌊& ab eo qui aufert tibi veſtimentū, etiā tunicā noli prohibere⌋. i. nō ſolū quiete pa
tiēterq; feras, ꝙ veſtimētū tuū iniuſte tollat à te, ſ; ꝑmitte eū auferre tibi tunicā tuā, q̄ vicinior
magiſq; neceſſaria corpori extat q̄ veſtimētū exterius. Circa q̄d ait Cyrillus: Vult te dn̄s eſſe Cyrillus.
cōtemptorē reꝝ. Hęc ē eñ virtꝰ aīæ q̄ oīno auerſa ē à paſſiōe cupiditatis diuitiaꝝ, decet nāq; eū
q̄ pius ē obliuiſci maloꝝ, vt & ea q̄bꝰ charos amicos iuuamus ꝑſeq̄ntibꝰ cōferamꝰ. Chryſoſto Chryſoſtomꝰ.
mus q̄;: Nō dixit, inq̄t Chr̄s, ſuſtine humiliter iniuriātis aīm, ſ; ꝓcede ꝑ ſapiaꝫ & vlteriꝰ diſpone
te ad ꝑficiēdū, q̄ iniuriā facere cupit, & ſupera inſolētiā eius vbertate prudētię tuę, vt habito
pudore in excellēti patiētia tua diſcedat. ¶ Sed dices. Q̄ūo ꝑt hoc fieri? Cū tñ videas deum fa
ctū hoīem tot paſſum ꝓpter te. Et adhuc q̄eris & dubitas, q̄ūo poſſibile ſit nequitijs ignoſcere
cōſeruoꝝ? Quid tale paſſus es quale dn̄s tuus? Chr̄s dū ligaretꝰ & flagellaretꝰ, ſputa ꝑferēs mor
temq; patiēs. ¶ Deniq; huic verbo ē ſil̄e q̄d in Matthæo loquitꝰ Chr̄us. Ei qui vult tecū iudi- Matth.5.

 cio con

cio contendere & tunicã tuam tollere, dimitte ei & palliũ. Circa quę multa ſcripſi ibidẽ, pro- D
pter q̃d lectorẽ ad locũ illũ remitto. Aliq quoq; breuiter dicũt, ꝙ iſtud ſit cõſilium, atq; ſcd̃m
animi ꝑparationẽ intelligendũ, ſicut & verbũ ꝑcedẽs, vt. ſ. potius ſuſtineat hõ ſibi indumẽta
ꝑdicta ac ſiſia tolli q̃ ſuſcitet ſcandalũ, vel aliqd agat charitati cõtrariũ. Nõ aũt ſuſtinẽdũ eſſet
qñ ex tali ꝑmiſſione nutriret̃ rapiẽs in ſua malitia, imò in tali caſu nõ eſſet bonũ hoc ſuſtinere,
niſi ꝑpter ſcandalũ, vel aliud maius malũ vitãdum, ꝙ de ſcãdalo puſillorꝫ, veniẽte vel ex in-
firmitate aut ignorãtia maxime intelligẽdum eſt, vel ſcãdalũ alio modo ſedandũ eſt, vt errãs
primo inſtituat̃, inſtruat̃, vt ſcãdalizari deſiſtat, ꝙ ſi informari noluerit, iã ſcãdalũ eius nõ erit
ſcãdalũ puſillorꝫ ſeu iĩfirmorꝫ, ſed phariſæorꝫ, ꝙ ex malitia orit̃. Propter q̃d vitãdum nõ ſunt
bona tꝑalia dimittẽda, quia hoc vergeret in detrimẽtum boni cõis, & rapiẽtibus noceret in
aĩa, ideo verbũ Chr̃i intelligẽdũ eſt ſcd̃m animi ꝑparationẽ, vel dũmodo aliũde expediat. Bo
na aũt eccleſię atq; reipublicę ꝑpter ſcãdalũ vitandũ dimittẽda nõ ſunt, ſicut nec cætera quæ
ſunt de neceſſitate ſalutis, qa taliũ cõſeruatio imminet his qbus cõmiſſa ſunt. Hęc aliorꝫ dicta
recitãdo inducta ſunt. ⌊Omi aũt petẽti te tribue.⌋ Nõ ſemp tribuẽdũ eſt q̃d petit̃, vt ſi qs pe- »
tat ſibi oĩa bona alterius ſimul dari. Itaq; ſi diſcrete ac rõnabiliter petit dandũ eſt ei q̃d petit, ſi
petito adſit facultas, dãdumq; eſt ſcd̃m verę prudẽtiæ diſcretionẽ, ꝙ ſi irrõnabilr̃ aliqs petit,
dandũ eſt ei ſpũale beneficiũ. ſ. rectę inſtructiõis, cõſolatiõis, ædificatõis ve verbũ, q̃d corꝑali
Eccl.18 bñficio extat ꝑſtãtius, iuxta illud Eccliaſtici: Nõne ardorẽ refrigerabit ros? Sic & verbũ me-
Ambroſius. lius q̃ datũ. Nõne ecce verbũ ſup datũ bonũ? Dicit ãt Ambroſius: Eiuſdẽ criminis eſt habenti
Chryſoſtom⁹. ſua auferre, & ĩdigẽti q̃d q̃rit denegare, cũ poſſis tribuere, qa & Chryſoſtomus ꝑteſtat̃, hoĩes E
nõ dñi, ſʒ diſpẽſatores ſunt diuitiarꝫ. Sʒ iſtud ad eos potiſſimũ ꝑtinet, vt liberal̃r dẽt egenis q
Bernardus bñficia pinguia hñt eccleſiæ, qbus ait Bernardus: Quia qcq̃d ſimplici victui atq; veſtitui ſup-
ſeruauerint ſibi, furtũ, rapina, ſacrilegiũq; exiſtat, de q̃ in Matthæo plenꝰ dictũ eſt. ⌊Et q au- »
1. Cor. 6 fert q̃ tua ſũt ne repetas.⌋ ſ. cũ lite & cõtẽtiõe, vel cũ ſcãdalo puſillorꝫ. Huic cõſonat illud Apl̃i: »
Auguſtinus Iã oĩno delictũ ẽ in vobis ꝙ iudicia habetis ĩter vos. Quare nõ magis iniuriã accipitis? Quare
nõ magis fraudẽ patimini? Circa q̃d loquit̃ Auguſtinus. Hoc ipm̃ vr̃o pctõ agit̃, ꝙ inter vos
negotia iudicio determinãda habetis, qa pctm̃ eſt hr̃e iudiciũ cõtra frẽm. ¶ Porro ſi hoc abſo
lute intelligat̃, daret̃ iniuſtis & impfectis libertas atq; occaſio rapiẽdi bona aliorꝫ, maxie inno
cẽtũ, ideo aliq addũt, ꝙ pfectis liceat ſua repetere ſimpl̃r, hoc ẽ, ſine lite, ſine cã, abſq; iudicio.
Sed nõ cõuenit eis inde mouere cãm corã iudice. Infirmis vero ſeu impfectis liceat repetere
ſua corã iudice & cõtra frẽm hñdo iudiciũ ſed nõ cõtẽtioſe aut fraudulenter ſeu corã iudice iñſi
deli. Sed nec hoc videt̃ ſatis reſolutorie dictũ. Eccl̃ia nãq; nõ peccat hñdo iudicia & religioſis
licet corã iudice ſua repetere. Fideles q̃q; in terris ĩfideliũ habitãtes, nec iudices fideles hr̃e valẽ
tes, pñt vt apparet, ad ĩfideles cõcurrere iudices. Hinc alij dicũt, ꝙ liceat, nõ ãt expediat ſecl̃a
ria hr̃e iudicia, & q̃d religioſis ac pfectis lʒ corã iudice ſua repetere q̃ſi bona cõia, nõ vt ꝓpria.
Itaq; verbũ hoc ſaluatoris ſicut & cętera q̃dã ꝑhabita ĩtelligẽdũ ẽ ſcd̃m animi ꝑparationẽ, & dũ-
mõ aliũde expediat, vt magis ſit hõ paratus pati dãnũ q̃ ſcãdalũ puſillorꝫ ſuſcitet, ſi illd̃ aliter ſe-
Leui. 19 dari nõ valeat, aut alid̃ agat charitati cõtrariũ. ⌊Et ꝓut vultis (volũtate rõnabili diſcreta) vt fa »
Matth. 22 ciãt vob̃ hoĩes, & vos facite ill' ſil̃r.⌋ hoc em̃ fr̃na reqrit dilectio, vñ ſicut tenemur ꝓximos dili »
Marc. 12 gere tãq̃ noſipõs, ita tenemur facere eis ſicut nob̃ ab ipſis fieri cupimꝰ. ¶ Preterea ĩter ꝑcepta le
Lucæ. 10 gis natural' ſũt duo cõia atq; ꝑcipua q̃rũ primũ ẽ negatiuũ, vt habet̃ in Tobia: Qd̃ ab alio ode F
Roma. 15 ris tibi fieri, vide ne alteri facias, aliud ẽ affirmatiuũ, & ponit̃ hic à Chr̃o, & qm̃ illd̃ affirmatiuũ
Gala. 5.
Tobiæ. 4 eſt maioris pfectõis maiuſq; cõtinet q̃ negatiuũ illud ꝑfatũ, iõ decuit hoc à Chr̃o in euãgelica
lege q̃ ẽ lex pfectõis ꝓponi. Implẽdũ ẽ ãt ꝑceptũ illud loco & tꝑe opportunis. Et q̃ aliqs pfe
ctiꝰ illud ĩpleuerit, eo ĩ charitate pfectior cõprobat̃. ⌊Et ſi diligitis illos q vos diligũt (.i. ſi illos
dũtaxat diligitis) q̃ vobis ẽ gr̃a?⌋ .i. merces à deo ꝑſtãda, vtiq; nulla de cõdigno, & niſi pœni
tẽdo, inimicos q̃q; dilexeritis. ⌊Nã & pctõres diligẽtes ſe diligũt⌋ qa hoc naturale ẽ. Verũtñ
Prouer. 15 pctõres nõ ſꝑ diligũt eos à qbꝰ ſpũaliter diligũt̃, imò freq̃nter odiũt eos, qa corripiũt̃ aut caſti
Amos. 5. gãt̃ ab eis, ſicut in ꝓuerbijs ſcriptũ ẽ: Nõ amat peſtilẽs eũ q ſe corripit. Et Amos: Odio (inqt)
habuerũt corripiẽtẽ, & loq̃ntẽ pfectè abomiati ſũt. Signũ ãt ꝙ qs diligat amicos nõ ex chari-
tate, q̃ ẽ amor ĩfuſus ac ſpũal', & meritoriꝰ, ſʒ ex amore carnali, naturali, ſociali. Mercenario ãt
ſilis ẽ dũ inimicos nõ diligit, qa charitas ſe extẽdit ad oẽs. Qui ergo ĩnimicos nõ diligit, ĩ pctõ
mortali ẽ, tãq̃ diuĩæ ĩobediẽs iuſſiõi, idcirco tal' nihil meret̃ à deo de cõdigno, nec aliq̃d ꝑmiũ
felicitatis ęternæ, q̃uis deus ex ſua pietate nullum bonũ, etiã in pctõ mortali factũ, relinq̃t ir-
remũeratũ, qa aliqd ĩ vita pñti repẽdit ꝓ illo. ¶ Porro amicos diligere ſpũaliter. ſ. ꝑpter deũ
ex charitate, & nõ tm̃, qa amici ſũt, ſeu qa nos diligũt, meritoriũ ẽ vitę ęternę, ſicut & oĩs actus
ex charitate ꝓcedẽs, imò mľto innaturaliꝰ vitioſiuſq; cõſiſteret nõ amare amicos, q̃ nõ amare
inimicos. Plures nãq; ſunt rõnes diligẽdi amicũ q̃ inimicũ. Gr̃a ãt naturã nõ deſtruit, ſʒ pficit
ꝑpter q̃d dilectio ſpũalis, dũ naturalẽ amorẽ ſibi ſubſternit ac pficit, pfectiſſima dr̃. Quid aũt
ſit melius magiſq; meritoriũ diligere amicũ vel inimicũ, tetigi ſup Matthęũ. Dicit circa hæc
Chryſo

A Chryſoſtom⁹. Plures cauſę ſunt q̃ varias dilectões cõſtituũt. Dilectio vero ſpũalr vniuerſas ꝑ
cellit. Nihil em̃ terrenũ eã parit, nõ vtilitas, nõ bñficiũ, nõ natura, nõ tp̃s ſed de cęlo deſcẽdit.
Quid ãt miraris, ſi nõ indiget bñficio vt cõſiſtat, qñ nec ex caſu maloꝝ puertit̃? Pr̃ qdẽ carna
lis paſſus iniurias rũpit fœdus amoris, cõiunx poſt iurgia, virũ relinquit. Filius ſi lõgæuum vi
deat pr̃em, grauat̃. Sed Paulus ap̃lus iuit ad lapidãtes bñfacturus eis. Moſes penè lapidabat̃ à Acto 14
Iudęis, & tñ orabat ꝓ eis. Adipiſcamur ergo ſpũales amicitias, qa ſunt inſolubiles. ¶ Deniq; q Exo. 17
aliũ ſpũaliter diligit intuitu dei, hoc agit ita, ꝙ deus eſt finis & rõ diligẽdi, optatq; ꝓximo bo
na gr̃æ in ꝑſenti, & dona gl̃iæ in futuro, ita vt diligat eũ, vel quia bonus eſt, vel vt bonus ſit, id-
circo q̃uis ille ingratus & malus ſit iſte, illũ nõ ceſſat diligere. Diligere quoq; aliũ ꝓpter bonũ
opus q̃d agit gratuitũ eſt, diligere vero ꝓpter beneficiũ ſeu ꝓpriũ cõmodũ, mercenariũ eſt.
“ ⌊Etſi bñfacitis his q vobis bñfaciũt, q̃ vobis ẽ gr̃a? (.i. ꝑmiũ deſup dãdũ) ſiqdẽ & pctõres hoc
“ faciũt⌋ q cũ ſint in pctõ mortali, nihil meritoriũ vitę ęternę opant̃. Iſtud rurſus itelligi debet
ſicut verbũ ꝓcedẽs, vz ꝙ bñfactoribus & nõ malefactoribus, ſeu aduerſarijs bñfacere, vtpote
nõ intuitu dei, nec ex ſpũali dilectõe, ſed qa benefactores ſunt, nõ ſit alicuius meriti apud deũ
Nihilominus prauiſſimũ & innaturaliſſimũ eſſet, benefactoribus nõ repẽdere vicẽ pro poſſe
& tp̃e opportuno, imò magis debitũ hoc eſt, q̃ benefacere alijs, ſed dum quis ſic benefecit be-
nefaciẽtibus ſibi, ꝙ alijs nõ benefecit loco & tp̃e cõgruis, ſignũ eſt ꝙ illis benefacit non ex dei
“ amore, ſed ſolum qa benefecerũt ſibi. ⌊Et ſi mutuũ dederitis his⌋ Hoc eſt, pecuniã aut ſimi-
“ le q̃d cõceſſeritis illis, ⌊à qbus ſperatis recipere⌋ in ꝑſolutione quod mutuaſtis, ⌊quæ gr̃a eſt
“ vobis⌋ .i. à deo mercedẽ habebitis, nullã in vita btã q̃d intelligendũ ẽ, qñ mutuũ alicui cõcedit̃
B nõ ex charitate ſp̃iali dei ac proximi, & propter ꝑmiũ vitę ęternę, ſed ex affectu carnalis vel
“ naturalis amoris cũ propoſito repetendi. ⌊Nam & pctõres pctõribus fœnerant̃⌋ aliqua cõ-
“ cedẽdo, ⌊vt recipiãt æqualia⌋ .i. tãta ſeu tãti valoris vt ſunt quę mutuauerũt ſeu cõceſſerunt
“ Itaq; plus q̃ pctõres à Chr̃o cenſent̃ qui ad vſurã cõcedũt. ⌊Verũtñ diligite inimicos vr̃os⌋
“ naturã ſeu ꝑſonã, nõ culpã in illis amãdo ⌊& benefacite eis⌋ Iſtud iam paulo añ dictũ eſt atq;
“ expoſitũ, ⌊& mutuũ date (.i. cõcedite) nihil inde ſperãtes⌋ .i. vltra q̃d cõceſſiſtis nil exquirẽ-
tes, nec fauorẽ aut ſeruitiũ tp̃ale ſeu ſil̃e aliqd, nec ꝓpter tp̃ale ꝙ principal̃r mutuãtes, ſed prin
cipal̃r ex dei amore ꝓpter felicitatẽ æternã. Vnde ꝑ Ezechielẽ dñs iubet. Vſurã & ſupabun- Ezech. 18
dantiã non accipietis. Et Pſalmiſta virum iuſtũ deſcribẽs: Pecuniã (inquit) ſuã non dedit ad Pſalm. 14
vſurã. Quod autem Moſes in Deuteronomio ait: Non fœnerabis proximo tuo, puta Iudęo, Deute. 23
ſed alieno, ꝑmiſſio fuit mali minoris, propter maius malũ vitãdũ. ſ. ne ſuis proximis ad vſurã Deute. 24
cõcederẽt, ſicut ꝑmiſit eis dare libellum repudij, ne vxores ſuas occiderẽt, qa ad vtrunq; hoc Matth. 5
vitium fuerãt proni. Itaq; dandũ eſt mutuũ, cũ & in Deuteronomio ſcriptũ ſit: Non obdura- Matth. 19.
bis cor tuũ, nec cõtrahes manũ tuã, ſed aperies eã pauperi, & dabis mutuũ quo eũ indigere cõ Marc 10
ſpexeris. ¶ Deniq; quãtũ ſit ſcelus vſuræ teſtat̃ Gregorius Niſſenus: Malignã fœneratoꝝ ex- Deuter 15
cogitationẽ, ſi qs appellet furtũ & homicidiũ, nõ peccabit. Nam quid refert ſuffoſſo pariete Gregorius
quęq̃ erepta poſſidere, ac fœnoꝝ neceſſitate poſſidere illicita? Quàm difficulter vero debeat
quis ad vſurã accipere ex verbis Baſilij patet dicẽtis. Sed ais: Qual̃r ergo victũ acquirã, vz ſi à Baſilius
fœneratore nõ debeo mutuũ ſumere? Certe labora, ſerui, mendica. Vnũquodq; tolerabilius
eſt fœnotis mutuo. ¶ Ex inductis elicit̃, q̃ grauiſſima ſit clericoꝝ vſura, eoꝝ ꝑſertim, q de red
C ditibus ſeu bonis eccleſiæ ſibi inuicẽ ad vſurã cõcedũt. Nã & philoſophus naturali rõne indu
ctus, affirmat ꝙ vſura ſit maximè cõtra naturã. Vſurarijs vero potiſſimũ cõpetit illud Eccle- Eccl. 10
ſiaſtici: Auaro nihil eſt ſceleſtius, nihil eſt iniquius q̃ amare pecuniã. Hic em̃ & aĩam ſuã habet
venalẽ. ¶ Præterea verbũ Chr̃i quo ait: Mutuũ date nihil inde ſperãtes, Baſilius & alij qdã ita
intelligũt, vt cõcedendũ ſit abſq; ꝓpoſito & ſpe repetẽdi & recipiẽdi ab eo cui cõcedit̃, atq; à
ſolo deo merces ſit ꝑſtolãda. Ait qppe Baſilius: Cõſidera virtutẽ ſermonis, vz verbi Chr̃i, q̃ Baſilius
ait: Date mutuũ &c. & miraberis pietatẽ actoris. Cũ daturus es pauperi diuię charitatis ĩtuitu
idipſm & donũ eſt & mutuũ. Donũ ob inſperatã retributionẽ, mutuũ ob munificẽtiã dñi q vi
ce paupis tibi reſtituet. Vnde & in ꝓuerbijs ſcriptũ eſt: Fœnerat̃ dño q miſeret̃ pauperi. Cui Prouer. 19
“ expoſitioni cõſonat lr̃a ſequẽs, qua Chriſtus promittit: ⌊Et erit merces veſtra multa⌋ Hoc Eſaię 64
“ eſt, copioſum à me ꝑmiũ ſuſcipietis ⌊in cęlo⌋ q̃d nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor 1. Cor. 2.
humanũ compꝛhẽdere valet, imò ipſemet deus glorioſus & felix eſt obiectalis merces atq; fe-
licitas hoꝝ qui ꝑinducta Chriſti impleuerint verba. Expoſitio aũt Baſilij potiſſimũ locũ ha-
bet ad indigentes qui facultatem reſtituendi aut non, aut vix habent. Gloſa vero exponit, ſi-
cut ſuperius dictum eſt. Siquidem ait: Duo ſunt beneficij genera. Primũ cum aliquid beneuo
le damus, aliud cum redditurο communicamus. Vtrũq; aũt fieri debet, non in ſpe retributio
nis humanæ ſed diuinæ, qua ſicut deus eſt omnis boni principiũ, ita vult eſſe finis, certũq; eſt,
ꝙ verba Chr̃i implere iuxta expoſitionẽ Baſilij multo plus meritoriũ ſit. Verbũ q̃q; Chr̃i di- Baſilius
cẽtis: Erit merces veſtra multa, non refert̃ ſolum ad verbũ immediate ꝓcedẽs de mutuo, ſed
ad cætera ꝑinducta, ꝑſertim ad dilectionẽ & beneficẽtiã inimicoꝝ. Nã & de ampliori pro-
miſſiõe

miſſione mercedeq́ſ ſubdit: ⌊& eritis filij altiſſimi⌋.i. ſummi dei, cuius filij ſunt homines vir » D
tuoſi, ꝑdicta implẽtes ꝑ operũ imitationẽ, ꝑ adoptiõis grãm, ꝑ dilectiõis cõformitatẽ, qđ agit
Pſal. 15 in ꝑſenti. Deus eñ inimicis ſuis multa bona largit, nec ꝓpter retributionem hoc agit, qa nřis
bonis nõ indiget, ſed ex propria bonitate, charitate, & pietate, & finalr ꝓpter ſeipm, cum ipſe
ſit oĩs boni ſummus vltimatusq́ finis. Eius ergo pfectionẽ imitamur inimicos amãdo, eisq́
benefaciẽdo, & indigẽtibus ſuccurrẽdo, finalr propter deũ, nõ intuitu priuati, aut ꝓprij cõ
modi, vt in bonis ad noſipſos nõ reflectamur, ſed ad deum ſtemus ſemp pure conuerſi. In futu
ro autem erimus filij dei ꝑ ſimilitudinem ampliorem, quia ꝑ dona gloriæ deo pfectiſſime aſſi-
1. Johan. 3 milant beati, ſicut ait ſanctus Iohannes: Nunc filij dei ſumus, & nondum apparuit quid eri-
mus. Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Et
1. Cor. 13 Paulus: Tunc (inquit) cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Beatificat nempè cognitio & fruitio
mentem creatam deo ſupdigniſſimo præeminenter ineffabiliterq́ conformat, ita quòd tota
ſtat indeſinenter atq́ inauertibiliter transformata in deum & deificata in ipm. Ecce quãta di
gnitas hoĩm eſſe filios altiſſimi, hoc eſt, incõparabilis dei, q penitus infinite pſtantior eſt vni-
uerſis & ſingulis. Vnde de cauſa filiationis huius ſubiungit, ⌊quia ipſe benignus⌋ hoc eſt, cle- »
mens atq́ muniſicus ⌊eſt ſup ingratos & malos⌋.i. pctoribus, qui dei beneficia non attendẽ »
do, nec deo benefactori incõparabili grãs referẽdo, ingrati ſunt. Mali vero ſunt diuina trãſ-
grediẽdo pcepta, vel ingrati ꝑ auerſionem mentis à ſummo & incommutabili bono, mali ꝑ
Hiere. 2 conuerſionem mentis ad bonum caducum ac vanum, iuxta quod ꝑ Hieremiam loquit domi E
nus: Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ci-
ſternas diſſipatas. ⌊Eſtote ergo miſericordes ſicut & pr̃ veſter miſericors eſt.⌋ Miſericor- »
dia virtus eſt, qua quis alterius miſeriæ condolet, releuatq́ eandem ꝓ poſſe. Deo ergo miſeri-
cordia nõ cõpetit quãtũ ad primũ iſtorũ, qa cõpaſſionis affectus in diuinitatis inuariabili im-
paſſibiliq́ natura nõ cadit, ſed ſcdm iſtorũ pfectiſſime cõuenit deo, q oĩbus indigẽtibus & mi
ſeris ad ſe clamãtibus ſubuenit, miſeriã culpæ aufert, de neceſſarijs ꝓuidet, & tandẽ ab omĩ ca
lamitate culpæ ac pœnæ ereptos, ad æternã felicitatẽ ꝑducit, imò ingratos & peſſimos ſępiſſi
mè ꝓuenit gratioſe, hortat, cõuertit, ſaluificat, dona quoq́ naturę & bona fortunę bonis & ma-
Mat. 5 lis indifferẽter & copioſe largit. Vnde in Matthæo aſſerit: Pluit ſup iuſtos & iniuſtos, & ſo-
lem facit oriri ſup bonos & malos. Quẽadmodũ itaq́ ipſe ſupclemẽtiſſimus deus ex pura ſua
bonitate & maxima pietate non ꝓpter vtilitatẽ, aut ꝓfectũ ſibi inde eueniẽtem, ſed ob no-
ſtrã ſalutẽ hæc operat, & taliter miſeret, ita & nos alijs cõpati & ſubuenire ex charitate & pie
tate debemus, ad vtilitatẽ, profectũ & ſalutẽ eorũ, nõ proprij intuitu commodi. Talis miſeri-
cordia nos deo vehementer cõmendat, cõformat, charos efficit, atq́ placẽtes, ꝑ quã & miam
Mat. 5 impetramus à deo, iuxta illud Matthęi: Beati miſericordes, qm ipſi miam conſequent. ¶ In-
ſup cum duplex ſit miſeria (vtpote culpę) de qua in Prouerbijs Sapiẽs: Miſeros (inquiẽs) facit
Prouer. 14 ppłos pctm̃, & hæc miſeria eſt ipſamet culpa btitudinis excluſiua & repugnatiua. Alia eſt mi-
Job. 30 ſeria pœnæ.ſ. aduerſitatis, tribulatiõis vel indigentiæ, de qua ſctũs Iob ait: Ad meas miſerias
deuoluti ſunt. Multo ãt maior ẽ miſeria culpæ q̃ pœnæ, ideo potiſſimũ miſericordes eẽ debe F
mus, ſuccurrẽdo proximis, vt à pctis ſuis purgent, ipſos hortãdo, docẽdo, corripiẽdo, ꝓ ipſis
orãdo, & peccãtibus, etiã dũ peccãt in nos, cõdolẽdo, nõ mox indignãdo, iraſcẽdo, aut vlci-
ſcẽdo. Quod ſi fecerimus, tũc deus peccãtibus nobis miſericorditer indulgebit, grãmq́ emẽ
datiõis infundet. ¶ Deniq́ ſi pẽſemus q̃ graue atq́ nociuũ ſit vulnus pcti in aĩa, peccãtibus
vtiq́ cordialiſſime cõpatiemur, & primo nobiſmetipſis, prout ordo charitatis efflagitat, ſicut
Prouer. 11 in Prouerbijs ſcriptũ eſt: Benefacit aĩæ ſuæ vir miſericors. Et rurſus: Miſerere aĩæ tuæ placẽs
Eccl. 30 deo. Hinc teſte Ambroſio: Sũma Chřianæ religionis in mia & pietate cõſiſtit. ⌊Nolite iudi- »
Ambroſius. care & nõ iudicabimini⌋ His verbis ꝓhibet nobis Chřus inordinatũ iudiciũ aliorũ, potiſſimũ »
ſuperiorũ nřorũ ac meliorũ magiſq́ ſapiẽtũ, quorũ potius eſt nos iudicare, q̃ verſa vice. Inor-
dinatorũ aũt iudiciorũ qddã dr̃ vſurpatũ, vt dũ iudicãti deeſt authoritas iudicãdi, aliud teme-
rariũ ac ſuſpitioſum, qđ.ſ. nõ ꝓcedit ſcdm rõnẽ prudẽtiæ, aliud iniuſtũ atq́ ꝑuerſum, qđ ꝓce
dit nõ ex rõne & virtute iuſtitiæ, ſed ex impetu paſſiõis. Hmõi inordinata iudicia oportet vi
tari, nec incerta & dubia diffinire, quali & q̃ facta ſint aĩo. De manifeſtis vero & quæ bono
aĩo fieri nequeũt, iudicare ꝑmittimur. Quoniã ergo debiles ſumus in rõne, ita vt facilr falli-
mur & erramus, proniq́ ſumus ad paſſiones & vitia rectũ iudiciũ ꝑuertẽtia. Chriſtus à mul-
tis periculis & peccatis nos eripit, & ꝓſeruat, dum iudicare nos prohibet, quod vtiq́ paſſiona
tis ſummè periculoſum eſt, & ꝓſertim cauendũ eſt eis, ne proni ſint iudicare eos, ad quos mi-
nus bene afficiunt ſeu inclinant, & contra quos cito tentant, ne paſſione cæcati, de illis iudi-
cent vitioſe, ſed ſeipm vnuſquiſq́ diſcutiat, attendat, dijudicet, increpet, & caſtiget, cũ dicat
1. Cor. 11 Apls: Si noſipſos dijudicaremus, nõ vtiq́ iudicaremur. Hinc ſcdm Cyrillũ: Chřus hic ſedat
Cyrillus. & tollit peſſimã cõſuetudinẽ & paſſionẽ aĩarũ nřarũ, principiũq́ cõtẽptus aliorũ. Cũ eñ de-
ceat homines ſeipſos circumſpicere atq́ ſcdm deũ cõuerſari, hoc tñ multi nõ faciunt, ſed exa-
minant

A minant aliena,& ſi viderint aliquos infirmari ſeu cadere,tanq̃ propriaꝝ paſſionũ obliti,mox
detrahũt. Dicit quoq; Chryſoſtomus: Nec facile reperies queq̃,nec p̄remſamilias,nec clau- Chryſoſtom⁹.
ſtralẽ huius erroris expertẽ. Sũt aũt hæc diabolicę tẽtatõis inſidię. Nã q ſçuerẽ diſcutit aliena
nunq̃ proprioꝝ reatuũ merebit̃ veniã. ¶ Porro q̃d ait ſaluator, nõ iudicabimini, intelligendũ
eſt de iudicio reprobatõis ſeu cõdemnatõis, de quo inducta Ap̄li ſat̃ authoritas. De quo in Io
hãne loquit̃ Ch̄rus: Quia q verbũ meũ audit, habet vitã æternã,& in iudiciũ nõ venit. Ex his Johan.5
infert Gregorius Niſſenus: Nõ ergo cũ acrimonia ꝑcipitetis in cõſeruos ſniam, ne ſiſ̃ia pati a Gregorius
" mini. ⌊Nolite cõdemnare⌋ Condẽnatio ex iudicio orit̃, quẽadmodũ ergo nõ quodcũq;, ſed
inordinatũ iudiciũ, de quo dictũ eſt, prohibet̃, ita nõ quæuis cõdemnatio alioꝝ, ſed inordina
ta vetat̃. Non itaq; hoc verbo prælati & principes prohibent̃ reos dãnare ad mortẽ, vel car-
cerẽ, aut aliã pœnã. Nec rurſus vetat̃ eum qui ĩexcuſabiliter & apertiſſimè peccat. Dãnare.i.
damnatõe dignũ aſſerere, quia hoc ſcriptura nos docet, ꝙ qui mortaliter peccat, meret̃ inſer-
num, ſed dãnare propter incerta & leuia, vel eum quẽ iudicare inhibemur, vel abſolute diffi-
nire illũ vel illum eſſe damnandũ damnatõe ve dignũ, incautũ illicitumq́; cõſiſtit. Peccãs nãq;
oĩ̄i momẽto poteſt tangi à ſpũ ſancto ac pœnitere in cordis ſui ſecreto. Nec ſcimus quid
agat̃ in alio, aut qualis poſtea erit, qui nũc vitioſus videt̃. Veruntamẽ aperte ſceleratos ſcd̃m
q̃d tales ſunt,& q̃s in actu impietatis videmus manẽtes. Dãnare & reprobare ſub quadam cõ-
ditione implicita vel explicita licet, vtpote niſi pœnituerint, vt ſi quẽ videamus homicidiũ,
adulteriumve ſciẽter cõmittere, nullum eſt dubiũ, quin in mortali ſit vitio, dãnatõeq́; dignus
& inſup niſi pœnituerit cõdemnãdus, & nõ cõdemnabimini, dãnatõe æterna à deo, ſi inor
B dinatã damnationẽ ex charitate vitaueritis. Siquidẽ nõ iudicare & nõ cõdemnare nõ ſuffice-
rent ad vitandũ dãnatõis iudiciũ, niſi quis ex charitate dei talia vitet, q̃d nemo implet, niſi qui
" in ſtatu ſalutis ẽ,& q̃ deus ab eo exigit, agit. ⌊Dimittite⌋ iniurias vobis illatas, iuxta illud Ap̄li: Coloſſ.3
Induite viſcera miſericordiæ, ſupportãtes inuicẽ,& donãtes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus
" aliquẽ habet querelam, ⌊& dimittet̃ vobis⌋ pc̄tm̃ quo deo feciſtis iniuriã, ideo in Eccleſiaſti
co ſcriptũ eſt: Relinque proximo tuo nocẽti te,& tunc deꝑcanti tibi pc̄tã ſoluent̃. Et ecce hęc Eccl.28.
eſt infinita clementia atq; dignatio ſuperſublimis & incomparabilis dei, quod ipẽ vult illi di-
mittere ſua pc̄tã, qui ignoſcit peccãti in ſe, cum tamẽ pc̄m̃ per comparationẽ ad deum habe-
at enormitatẽ quodammodo infinite maiorẽ, quàm ꝑ comparationẽ ad hominẽ, cõtra quẽ
ſit, ſicut deus eſt dignitatis, ſanctitatis, ac maieſtatis in infinitũ maioris q̃ homo. Non ergo ſi-
mus deo ingrati, nec ad ignoſcẽdũ proximis tardi ſeu graues. Poteſt & ita intelligi. Dimittite
ea quæ pauperes vobis debẽt, vel captos quos expedit dimitti, vel tp̄alia bona, ſcd̃m quod Pe Marc.10
trus effatur. Ecce nos dimiſimus omnia,& dimittet̃ vobis pc̄tm̃ quod deo obligati ac ſpũali-
ter vincti eſtis, iuxta illud Prouerbium: Funibus pc̄tõrum ſuoꝝ impius conſtringet̃. Hinc in Prouer.5
" Eſaia habet̃: Dimitte eos qui confracti ſunt liberos. ⌊Date⌋ beneficia corporalia vel ſpũalia, Eſaiæ.58
imò vtraq; ꝑſertim egẽtibus, ⌊& dabit̃ vobis⌋ à deo præmiũ copioſum. Et ei q dat propter
deum temporalia, conferunt̃ ab eo ſpũalia. Qui vero ſpũalia beneficia alteri præſtat, orãdo,
hortando, docendo, corripiẽdo, magnum ſpũalium chariſmatum ſortit̃ à deo profectum.
C ¶ Deniq; generoſi animi eſt pronũ eſſe ad dandũ, quoniã iuxta diuinũ Dionyſiũ: Bonum eſt Dionyſius
ſui diffuſiuum,& amor eſt cõicatiuus eius quod habet: Dare quoq; ad liberalẽ eſt ꝑtinens. Li-
beralitas vero facit hominẽ aliĩs valde acceptũ & charũ ſcd̃m philoſophũ, vt patuit in beato
Martino, quãdo adhuc militauit. Tenaces vero & ſemp ad ſeipſos reflexi, ignobilis exiãt mẽ
tis. Hinc in Actis Paulus: Oportet (inq̃t) reminiſci verbi dñi Ieſu, quia beatius eſt magis dare Acto.20
q̃ accipere. Et in Prouerbiĩs quoq; inducit̃: Victoriã & honorẽ acquirit qui dat munera. Et Prouer.22
in Eccleſiaſtico: Non ſit porrecta manus tua ad decipiendũ,& ad dandũ collecta. Attñ pauci Eccl.4
heu ſunt, qui non proniores ſint ad accipiendum q̃ ad dandum, iuxta illud Eſaiæ: Omnes di- Eſaię 1
ligunt munera, ſequunt̃ retributionẽ. Et Paulo teſtante: Omnes quæ ſua ſunt, quærunt. Ni- Phil.2
hilominus multi plus abundarẽt, ſi facilius darẽt, quia indiuiduæ ſortis ſunt dare & dari. Nam
& deus miſericordibus ac liberalibus etiã in tp̄alibus benedicit. Eſtq́; cõe dictũ: Qui non dat
quod amat, nõ capit quod optat. In Prouerbiĩs quoq; legit̃: De primitiĩs frugũ tuaꝝ da pau- Prouer 3
peribus,& implebuntur horrea tua ſacietate. Non tñ prodigalitas commẽdat̃, ſed datio iſta
ex virtute debet procedere rationeq́; regi. ¶ Poſtremo hac breui doctrina erudit Ch̄rus quõ
cum proximis cõuerſemur, vt ſi iniurias dimittamus & beneficia demus, q̃uis ad præinducta
implenda ſatis & ſup ſatis inflammare nos debeat bonitas dei,& eius ꝓceptũ, conſilium ve ad
iſta. Nihilominus Ch̄rus noſtrã nõ neſciẽs tarditatẽ, ꝓmiſſa proponit, imò & beneficia mul-
to maiora nobis ſpondet reddenda, vt vel mercedis intuitu prouocemur, ſi tantæ perfectio-
" nis non ſumus, vt ex ſyncero dei amore iſta agere enitamur. Hinc ſubditur: ⌊Menſurã bonã
" & confertã & coagitatã & ſupereffluentem dabũt in ſinũ veſtrũ.⌋ Per omnẽ hãc circũlocu-
tionẽ inſinuatur, ꝙ ineffabiliter copioſa erit retributio opeꝝ, charitatis, ac pietatis in cœlo,
quæ retributio per menſurã exprimitur, quoniam ꝓmiũ merito corrñdet ac proportionatur,
quemad-

Sapiæ.11 quemadmodum menſurato menſura,& quoniam deus ſecundum ſapiæ ſuæ cenſuram oĩa D
moderaꝉ atq; in pondere numero & menſura cõſtituit vniuerſa. Quãuis aũt iſta menſura effi
ciẽter deꝉ ab vno deo, Chriſtus tñ plr loquiꝉ, dabũt, videlicet pauperes qbus opa pietatis im
penditis, quia illoꝝ interuentõe ac meritis partim daꝉ hæc merces. Itaq; menſurã bonã .i. le-
gitimã, ita ꝙ nõ minus q̃ debeꝉ ſeu tribui decet præſtabiꝉ, & confertam .i. plenã & pinguem
& coagitatam vt per compreſſionem plus capiat, & ſupeffluentem .i. tam abundantem & cu
mulatam, vt ſupereffluat vndiq;, dabunt in ſinum veſtrum, in ſinum vtiq; mentis in ſecretiſſi
mo cordis, in ipo intellectu & voluntate, vt intellectus æternam veritatem contempleꝉ, & ea
reficiaꝉ, voluntas ſumma bonitate fruaꝉ. ¶ Præterea quadruplex bonũ daꝉ à deo ꝓpter opa
pietatis, vtpote bonum fortunæ, hoc eſt exteriores diuitiæ quæ ſubiacent inſtabilitati fortu
næ, ad iſta poteſt referri menſura bona, alia ſunt bona naturæ, ad quæ referꝉ menſura confer-
ta. Tertia vero ſunt bona grãæ, ad quæ ptinet menſura coagitata. Quarta ſunt bona glïæ ad q̃
menſura ſupereffluens ſpectat. ⌊Eadem quippe menſura qua menſi fueritis remetieꝉ vobis.⌋ »
Hoc eſt, iuxta modum veſtræ actionis, ſeu ſcdm proportionem & gradum conuerſationis,
ſeu meriti veſtri, vel prout alijs feceritis, erit menſura, ſeu modus, & gradus pręmij veſtri, qa
præmium merito correſpondet, magisq; penſaꝉ ſcdm magnitudinem interioris affectus, q̃
Marc.12 operis exterioris, iuxta quod in Marco ait Saluator: Quod vidua quæ miſit duo minuta plus
Iohan.14. oĩbus miſit. Hinc in Iohãne dicit: In domo pr̃is mei manſiones multæ ſunt .i. diuerſi gradus
2.Cor.9 ꝓmioꝝ, ſcdm differẽtias meritoꝝ. Et Paulus teſtaꝉ: Qui parce ſeminat, parce & metet: & qui
Apoca.18 ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam. In Apocalypſi quoq; E
Eſa.27 habeꝉ: Quantũ glorificauit ſe & in delitijs fuit, tñ date illi tormentum & luctum. Et per Eſaiã
dñs ait: In menſura contra menſuram iudicabo eam. ¶ Nec obſtat, ꝙ pro temporali merito
datur merces æterna, ꝙ item dñs electos ſupra condignum remunerat, & reprobos citra cõ
dignum affligit, quia iſta menſuræ æqualitas, identitas, ſiue proportio conſideraꝉ in genere,
vt qui plus peccauit, plus puniaꝉ: qui amplius meruit, glorioſius coronetur. Sed dicet aliquis
Si eadem menſura qua metimur, nobis remetietur, ergo, ſi iniqua menſura metimur, iniqua
menſura nobis diuinitus remetietur. Sed iam patet huius ſolutio. Nõ enim ille eſt ſenſus, ſed
ꝙ ſicut fecerimus, fiet nobis .i. retribuetur nobis ſecundũ exigentiam meritoꝝ noſtroꝝ, & ſi
nos fuerimus alijs immiſericordes ac duri, deus quoq; erit nobis ſęuerus, quemadmodum Ia-
Iaco.2 cobus aſſerit: Iudiciũ ſine miſericordia erit ei, qui non fecerit miam. ⌊Dicebat autem illis,⌋ »
quibus ſermonẽ hunc fecit pręſertim diſcipulis ſuis ⌊ſimilitudinẽ⌋ quæ ſubditur: ⌊Nunquid »
poteſt cæcus cæcum ducere? Nonné ambo in foueam cadunt?⌋ Hoc in corporalibus ita eſt »
nec eſt ſimilitudo tñ, ſed veritas & res. Attamẽ Chriſtus hoc pro ſimilitudine dixit, quia per
hoc aliud deſignauit, videlicet quòd etiam in ſpiritalibus ita ſit, vtpote ꝙ ille qui ſpũaliter cæ-
cus eſt mente .i. ignarus, paſſionatus, ſeu vitioſus, non eſt idoneus regere ſeu per ſemitas ęqui
tatis ad æternam beatitudinem ducere alios, ſed tam ipſi q̃ ei ſubditi ſeu commiſſi cadunt nũc
Prouerb.18 quidem in foueam .i. vitioꝝ profunditatem, de qua in Prouerbijs inducit: Impius cũ in pro-
fundum venerit peccatoꝝ contemnit, deinde ruunt in lacũ gehẽne, de qua ſæpius ferꝉ in Eze
Ezech.31 chiele: Dormierũt cum his qui deſcendunt in lacum, atq; in Pſalmo: Aeſtimatus ſum cum de
Pſalm.87. ſcendentibus in lacum. Itemq; Iob: Facies (inquit) ſuperboꝝ in foueam demerge. His verbis F
Iob.40 Chriſtus diſcipulos ſuos omneſq; prælatos, doctores, & prædicatores edocuit, ꝙ ſapĩa diui-
noꝝ, ſcĩa ſcripturaꝝ, ſplendor virtutum, claritas mentis, ſint neceſſariæ eis ad hoc, quòd alijs
dignè præſint, aliter ſeipos aliosq; præcipitant. Vnde qui paſſionatus eſt, & ex alioꝝ defecti-
bus ſeu propter iniuriam ſibi illatam mox iraſcitur, indignatur, turbatur, alios ſimilibus mor
bis infectos nõ valet curare, ſed verbo & exẽplo alios debet illuminare, & ſua hũilitate, patiẽ
tia, manſuetudine, atq; modeſtia, alioꝝ ſuperbiam, iram, inſolentiam, peruerſitatem curare.
Itaq; ridiculoſa, imò potius periculoſa res eſt ſpeculator cæcus, doctor inſcius, præco mutus
Gregorius præcurſor claudus, prælatus negligẽs, rex iniuſtus, ideo ait Gregorius: Dum paſtor ꝑ vitioꝝ
abrupta gradiꝉ, neceſſe eſt vt ꝑ præcipitium grex ſequaꝉ. Siquidem paſtor ſe habet in popu-
Hiere.10 lo, ſicut oculus in corpe. Vnde in Hieremia ſcriptum eſt: Quia ſtulte egerunt paſtores & do-
minũ nõ exquiſierũt, ꝓpterea oĩs grex eoꝝ diſſipatus eſt. ⌊Nõ eſt diſcipulus ſup magiſtrũ.⌋ »
Hoc generaliter ita eſt, loquẽdo de magiſtro diſcipuloq; formaliter, qa diſcipulus inquãtum
diſcipulus inferior eſt magiſtro, inquantum magiſter eſt, ſicut & pater eſt dignior filio, q̃uis
materialiter diſcipulus .i. homo q eſt diſcipulus, poſſit eſſe magiſtro ſuo potẽtior, altior, ſan-
ctior, ingenioſior, imò & doctior. Si aũt ſpecialiter ꝑ magiſtrũ hoc loco Chr̃us intelligaꝉ, qui
Matth.23 in Mattheo ait: Magiſter veſter vnus eſt Chr̃us, certũ eſt, ꝙ hoc magiſtro nullus diſcipuloꝝ
ſit maior, ſed oẽs inferiores & imꝑfectiores ſunt eo, ſcdm ꝙ deus eſt infinitę virtutis, ſed &
ineffabiliter inferiores ſunt eo ſcdm naturã aſſumptã. ⌊Perfectus aũt oĩs diſcipulus erit, ſi ſit »
ſicut magiſter eius.⌋ .i. ſi ei aſſimiletur ꝑ imitatione, aut cõformetur ꝑ æqualitatẽ. Non tamẽ »
ſimpliciter erit ꝑfectus, ſed perfectus in certo gradu, ſtatu, ſeu ordine, vtpote ꝑfectus q̃ad id

quod à

A quod à ſuo diſcit magiſtro. Si aũt per magiſtrum Chriſtus intelligaẽ, conſtat ꝙ quanto quis hunc magiſtrum plenius imitaẽ, eo vere perfectior inueniẽ, imò huius magiſtri imitatio omnium eſt Chriſtianoꝝ perfectio, Auguſtino dicẽte. Sũma Chriſtianæ religionis eſt imitari quẽ colis. Auguſtinus ¶ Porrò iſta loquutus eſt Chrs, vt ſeipm̃ proponeret diſcipulis io exẽplũ, Quaſi dicat: Cũ ergo ꝓdictas virtutes, ꝓcepta, cõſiliaq́ꝫ impleuerim, aduerſarios diligẽdo, inimicis benefaciendo, & cętera q̃ dicta ſunt adimplẽdo, decet vt & vos diſcipuli mei hæc faciatis. Hinc in Iohãne ait: Exemplũ dedi vobis, vt quẽadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Rurſusq́ꝫ: Si Iohan. 13 me perſequuti ſunt, & vos perſequenẽ, quia nõ eſt ſeruus maior dño ſuo. Iohan. 15 Vel præinducta hęc verba protulit Chriſtus, ad oſtendendũ, ꝙ cæcus cæcũ non valeat ducere. i. prælatus inſipiens alios regere, quia prælatus eſt velut magiſter ſubditoꝝ ſuorum, ideo ipſo errante, illi pariter errant, nec perfectores ſunt eo, regulariter loquendo, quamuis deus electos ſuos nõ deſerat, ſed informet vnctione ſuperna & directiooe angelica. ¶ Deinde Chriſtus hortaẽ vnũquemq́ꝫ ad ſuĳpſius cuſtodiã, pariterq́ꝫ demonſtrat ꝑ ſimilitudinẽ aliã quod ſupra dixit, videlicet cæcũ à cæco duci, ſeu peccãtẽ à ſibi ſimili emẽdari nõ poſſe. ⁋ Quid aũt vides feſtucã ⌋ .i. paruũ & veniale pctm̃ cõſideras, ⌊ in oculo fratris, ⌋ .i. in corde vel intẽtione ſeu a pto ope proximi tui, ⌊ trabẽ aũt q̃ in oculo tuo eſt ⌋ .i. grãde atq́ꝫ mortale pctm̃ q̊ cor tuũ obtenebraẽ ⌊ nõ cõſideras? ⌋ q̃ſi dicat, Stulte te habes in hoc: qa (vt alibi Chrs teſtaẽ) qd proficit hõ ſi vniuerſum mundũ lucreẽ, ſeipm̃ aũt ꝑdat? Ideo charitas debet eſſe ordinata, vt homo primo per charitatem ſanet ſeipſum, & alĳs exemplarẽ ſe ꝓbeat: ſicq́ꝫ idoneus ſit eos arguere, ne in ſuis ꝓdicationibus ſcandalizenẽ. Matt. 16 Mar. 8 Luc. 9 ⌊ Et quõ potes dicere fratri tuo (.i. proximo) frater, ſine ⌋ .i. ꝑmitte & patiẽter ſuſtine, ⌊ vt eĳciã feſtucã de oculo tuo ⌋ .i. veniale pctm̃ de corde tuo ꝑ increpatione, caſtigationẽq́ꝫ auferã, ⌊ ipſe in oculo tuo trabẽ nõ vidẽs? ⌋ .i. in proprio corde mortale pctm̃ nõ pẽſans,

B Tanq̃ dicat ſaluator; O pctõr ſapiẽter & ordinate nõ potes hæc dicere, q̃niã ordo charitatis requirit, vt primo animã tuã à magnis vulneribus cures, anteq̃ alios à paruis læſionibus ſanare adĳcias. Teneris quoq́ꝫ te idoneũ exhibere ad executionẽ tui officĳ o ꝓlate, vt. ſ. deo obediendo & virtuoſe viuẽdo, nõ ꝓſumptuoſe, ſed ordinate tuũ proſequaris officiũ. ⌊ Hypocrita, ⌋ qa eo ipſo quo alios de paruis reꝑhendis ſeu curare vis culpis, oſtendis te zelatorẽ iuſtitiæ charitatiuũ ac virtuoſum, & tuã pallias iniquitatẽ, cũ tñ ſis vitioſus & præſumptuoſus, ⌊ eĳce primũ trabẽ de oculo tuo ⌋ .i. in primis ꝑ cõtritionẽ, cõfeſſionẽ, ſatisfactionẽ, purga teipm̃ à tuis magnis exceſſibus, ſicut teneris, non ſolũ inquantũ es Chriſtianus, ſed inſuꝑ qa alĳs ꝓſides aut ꝓdicas, ⌊ & tunc pſpicies ⌋ .i. illuminatũ mẽtis oculũ habebis, ⌊ vt educas feſtucã de oculo fratris tui ⌋ .i. de minoribus eũ pctis expurges ſeu arguas. De iſta materia ſuꝑ Matthæũ multa cõſcripſi, nihilominus, ꝓpter ipſius fœcũditatem addenda ſunt pauca. Mat. 7 ¶ Itaq́ꝫ quæriẽ primo, an liceat pctõri & vitioſo ꝓlato q in mortalibus vitĳs iacet, ſeu doctori aut ꝓdicatori male viuẽti, ꝓdicare & alios increpare ſiue corrigere, Quod non apparet ex verbis Chri iã habitis. Deniq́ꝫ Thomas ſuꝑ quartũ ſententiaꝝ affirmat, ꝙ qui nõ implet q̃d docet & ꝓdicat, eo ipſo mortalr̃ peccat, & pulchrã rõnem aſſignat ibidẽ. Inſuꝑ Durãdus ait, ꝙ ſacerdos in omni actu ſui officĳ quẽ facit indigne, videlicet in pctõ mortali, peccet mortaliter. ſ. celebrãdo, cõfeſſionẽ audiẽdo, vel ꝓdicãdo. Ambroſius q̃q́ꝫ ſcribit: Iudicet de errore & culpa alteri⁹ q in ſeipſo nõ habet q̃d iudicet, ne cũ de alio iudicat, in ſeipm̃ ferat ſniam. Ambroſius Sed & Chryſoſt. Oĩs (inqt) ſacerdos q vult docere ppl̃m, primo doceat ſemetipm̃, alioqui nec aliũ

C reꝑhendat aut doceat. Chryſoſtom⁹. His authoritatibus multi cõſentientes affirmãt, ꝙ ſi arguẽtis ſeu ꝓdicãtis aut iudicis pctm̃ ſit publicũ, & tñ reꝑhẽdit, docet ſeu iudicat aliũ, peccat pctõ ꝓſumptiõis, & ſcãdali. Si vero pctm̃ eius ſit occultũ, peccat ꝑ ꝓſumptionẽ. Aliqui vero dicũt ꝙ pctõr aut corrigit vt ꝓlatus aliũ, aut vt ꝑſona priuata. Si vt ꝓlatus, tũc aut eſt pctõr notorius, & ſic corrigẽdo aliũ peccat, tã ſcãdalizãdo q̃ ſuũ officiũ indigne exequẽdo, aut occultus, & tũc peccat indigne officiãdo, ideoq́ꝫ reꝑhendiẽ. Porrò ſi corrigit vt ꝑſona priuata, nõ peccat niſi forſitã pctõ ſcãdali ſi notorius ſit pctõr, alĳs tñ apparet, ꝙ etiã ꝓſumptõis vitio maculeẽ. Thomas autẽ teſtaẽ, ꝙ ſi pctm̃ ꝓlati aut iudicis ſit occultũ, incũbatq́ꝫ ei ex officio iudicare ſiue arguere: ꝓt cũ timore & hũilitate hoc agere. Vnde & alĳ dicũt, ꝙ ſi corde pœniteat, ꝓt fratrẽ cũ hũilitate arguere. ¶ Sed circa hæc q̃riẽ, qd ergo ꝓlatus aut iudex hmõi faciet, qa ſiue corripiat vel doceat ſiue nõ, incurrir periculũ, & ſic videẽ eſſe ꝑplexus? Et rñdẽdũ, ꝙ nequaq̃ ꝑplexus eſt, ſed in prõptu habet cõſiliũ, inuenitq́ꝫ remediũ, qa ſtatim ꝓt & debet pœnitere, & vitæ emẽdationẽ incipere. ¶ Præterea patet, ꝙ veniale pctm̃ cõparaẽ feſtucæ, mortale trabi: qa ſicut feſtuca leuior eſt trabe, ſic veniale mortali: & ſicut feſtuca oculũ corporalẽ nõ excæcat, ſed turbat, & aliqualr̃ lædit, trabs autẽ ſeu magna pars eius illum excæcat, ita veniale oculũ interiorem nõ prorſus excæcat, ſed turbat, mortale vero excæcat. Itaq́ꝫ qui proni ſunt reꝑhẽdere alios, proniores ſiot reꝑhendere ſemetipſos, & patiẽter ferãt dũ ab alĳs arguunẽ. Sed videmus frequẽter oppoſitũ, imò q̊ aliqs magis ſe occupat cõſiderãdo, obſeruãdo, arguẽdo alioꝝ defect⁹, eo proprios defectus minus attendit, & alicuius virtutis ſe putat cũ nihil ſit, dumq́ꝫ corripitur,

 indignaẽ

CAP. VI. indignatur aut conuiciatur. Ideo dicit Baſilius: Non ſolũ oculus corporalis exteriora vidẽs
Baſilius. ſuper ſe viſu nõ vtitur. i. ſeipſum non intuet, ſed & ipſe noſter intellectus cũ alienũ velociter D
coniectat peccatũ, lentus eſt circa propriorũ pceptionẽ defectuũ. Conuenit aũt iſtud maxi-
Theophilus. me doctoribus & prælatis ſecũdũ Theophilũ, q cũ ſubditorũ minima puniant, propria im-
punita relinquãt. Ideo Chrũs eos vocat hypocritas. ¶ Poſtremo qui aliũ vult corrigere iſta
Prouer. 18 obſeruet. In primis corrigat ſeipſum, q a vt Salomon loquitur: Iuſtus prior accuſator ẽ ſui. Se-
cũdo pie & mãſuete hoc faciat, niſi forte quis quaſi incorrigibilis videret, aut ſpecialis cauſa
Auguſtinus exigeret aliud. Ideo aſſerit Auguſtinus: Raro & nõ ſine magna neceſſitate obiurgatiões ſunt
adhibendæ. Tertio, ex zelo charitatis atq; iuſtitiæ fiat hoc, nõ ex impetu paſſionis. Quarto,
oportunitatẽ loci, tẽporiſq; ppẽdat, vt ſicut ait ſaluator, procedat ſecreta correptio. Deinde
Chrũs per qdã ſimilia probat, exẽpliſq; pãdit, q vitioſus atq; hypocrita nõ ſit idoneus cor-
rigere aliũ, quoniã opus virtutũ vere nõ manat ab ipſo. ⌊Non eſt eñ arbor bona quæ facit »
fructus malos, neq; arbor mala faciens fructus bonos.⌋ Hoc in arboribus ita eſt. Etenim eo »
ipſo quo arbor vtiles profert fructus bona cenſet. Nulla q̃q; arbor naturaliter mala eſt, quaſi
natura eius ſit mala, ſed qdã mala. i. inutilis appellat, quæ fructus vtiles non producit. Arbor
nãq; ad fructũ ſeu vtilitatẽ ex eo proueniẽtẽ finaliter ordinat. Ideo ſi malos proferat fructus,
rite mala aſſerit. Hinc ſubdit. ⌊Vnaqueq; arbor de fructu ſuo cognoſcit.⌋ quẽadmodũ cauſa »
cognoſcit p effectũ. Vnde ſi fructus ſint boni, arbor eſt bona, q a effectus bonitatẽ à ſua cauſa
ſortitur, bonitaſq; effectus præexiſtit in cauſa, nec aliqd tribuit alteri, q̃d nõ habet. Hoc cõſe-
quẽter exemplariter declaratur. ⌊Neq; eñ de ſpinis colligũt ficus, neq; de rubo vindemiant »
vuã.⌋ Ideo dũ q̃s in aliqua arbore inuenit ficus, cõcludere põt q ſit ficulnea, & vbi inuenerit »
botros, elicit q ſit vitis. Sic ergo arbores ex ſuis fructibus dinoſcunt. Sed Chrs iſta pricipali
ter nõ protulit propter arbores vel de ipſis arboribus, ſed in quãtũ p eas hoĩes boni ac mali fi E
guraliter ſeu ſimilitudinarie deſignãtur. Hinc p̃habita quaſi exponẽs adiecit. ⌊Bonus (. i. vir »
tuoſus ac ſapiẽs) homo de bono cordis ſui theſauro⌋. i. de ſpũali ſua opulẽtia, puta de gratia »
gratũ faciẽte, fide, ſpe, charitate, cæteriſq; habitibus virtutũ atq; donorũ. ⌊profert bonũ⌋. i. »
virtuoſas ac meritorias meditatiões, affectiões, verba & facta ſeu opa. Habitus nãq; eſt q̃ſi al
Virtus quid. tera natura. Virtus aũt eſt habitus qua nullus male vtit ſcdm Auguſtinũ. Ideo ſicut natã ẽ na-
Auguſtinus turaliũ opationũ principiũ, ita virtutes & dona proferũt germina virtuoſa iã dicta, ⌊& ma- »
lus (. i. vitioſus hõ) de malo theſauro⌋. i. interiori malitia de cõſuetudine praua, de habitu vi- »
tioſo ⌊profert malũ⌋. i. vitioſa producit, q a effectus ſuæ cauſæ pportionat, & q̃lis q̃ſq; ẽ ta- »
lia opatur, opatio q̃q; arguit formã. i. q̃lis ſit forma vñ orit, pãdit. ⌊Ex abũdantia eñ cordis »
os loqr.⌋ q a q̃d intus abũdat foris erũpit. Itaq; ſi in corde regnet atq; abũdet virtus & grã, »
charitas atq; deuotio, ex ore pdibũt verba diuia, virtuoſa ac ſctã, ſi vero in corde abũdet va
Ariſtoteles. nitas atq; pctm, inania & iniq̃ verba ex ore procedet, q a & ea q̃ ſunt in voce, ſunt earũ q̃ ſunt
Seneca. in aĩa paſſionũ notę. i. ſigna ſiue iudicia. Ideo Seneca ait: Qualis vir, talis ẽ ſermo eius. Et ite-
rũ: Cordis imago eſt ſermo. Nã qualis ſit hõ ex verbis eius ppendit. Ideo iuxta ſcripturã: Ex
Matt. 12 verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis dãnaberis. Dũ ergo loq̃ces, clamoroſi, cõtẽtioſi, pũ
gitiuive ſumus, q̃d æſtimari põt de nobis ab audiẽtibus, niſi q̃d diſſolutã, intimoratã, inquie
tã ac vitioſam mẽtẽ habemus? Hinc religioſi potiſſimũ linguas ſuas refrenare tenent, & hoc
Iacobi. 1. maxime corã extraneis ne ſcãdalizent. Propter q̃d in Iacobo habet: Qui putat ſe religioſum
Prouer. 29. eſſe nõ refrenãs linguã ſuã, huius vana ẽ religio. Et in prouerbijs Salomon: Vidiſti (inqt) ali-
Pſal. 139. quẽ velocẽ ad loquẽdũ, ſtultitia magis ſperanda eſt q̃ illius correctio. Atq; in pſalmo: Vir lin- F
guoſus nõ diriget in terra. Itaq; p arborẽ hõ deſignatur, & p arborẽ bonã hõ virtuoſus, p ma
lam vitioſus. Quẽadmodũ ergo arbor bona q̃diu pmanet bona malos nõ põt producere fru
ctus, nec arbor mala vt talis, bonos põt fructus producere, ſic hõ virtuoſus ĩ quãtũ hmõi, ma
la nõ opatur nec agere põt, q a nõ agit niſi ſcdm inclinationẽ, formã, habitũq; virtutis ac gra
tiæ, malus q̃q; ſecundũ quod vitioſus, nec agit, nec agere põt bona. Verũtamen non eſt p oĩa
de arboribus & hominibus ſimile, q̃m arbor ſolã naturę ſeqtur motionẽ. Hõ aũt liberi extat
arbitrij, ideo põt cõuerti atq; auerti, ita q virtuoſus põt fieri vitioſus, & ecõtra, loquendo de
eis materialiter & in ſenſu diuiſo, nõ aũt loquẽdo de eis formaliter & in ſenſu cõpoſito. Vn-
de elicitur in q̃ ſenſu iſte ſint vere. Supbus nõ põt ſaluari. Amãs deũ nõ põt perire, q a in ſen-
ſu cõpoſito vere ſunt. Supbus eñ vt talis, nõ valet ſaluari. Iuxta quẽ ſenſum mlta in epłis Pau
1. Cor. 6. li, cæteriſq; legũtur ſcripturis, vt cũ ait apłus: Neq; adulteri, neq; fornicarij, neq; auari regnũ
dei poſſidebũt. Deniq; ſicut ex abũdãtia cordis os loq̃, ſic ex eadẽ abũdãtia, man⁹, pes, & cę-
Ania motrix tera mẽbra operãtur atq; monẽtur, q̃m aĩa motrix ẽ corpis, & corp⁹ inſtrumẽtũ eſt aĩæ ĩ agẽ
corporis. do. Hinc ſicut ex fructu cognoſcitur arbor, ſic ex actibus ſuis cognoſcitur hõ. Vñ q̃d dicitur:
Potẽtiæ cognoſcũtur p actus & obiecta, verificatur nõ ſolũ de cognitiõe potẽtiarũ q̃ad eſſe
earũ naturale, ſed etiã quo ad eſſe formale. Nihilominus q a hypocritę & iniqui ac callidi mul
ta mala operãtur ſub ſpecie boni, q a ieiunãt, orãt, & cætera ex genere bona efficiũt, propter
quod

A quod in Matthæo loquiť Chriſtus: Attendite vobis à falſis prophetis qui veniunt ad vos in Mat.7
veſtimentis ouiũ, idcirco non ſemꝑ cito & facilè tales ex ſuis agnoſcunť operibus, ſed ſæpe-
nũero cũ grãdi diligentia, diuturnitateq; tẽporis, itaq; finalr̃ cognoſcunť. Porrò an homo ſit
vere virtuoſus p̄cipue perpendi ſolet, ſi patiens ſit in aduerſis, ſi nõ detrahat bonis, ſi laudem
humanã non captet, ſi honores in ipſo nõ variẽt mores. Hinc in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt: Va Eccl.27
ſa figuli probat fornax, & hoĩes iuſtos tentatio tribulatiõis. In prouerbijs quoq; ferť, quomo
do probať in cõflatorio argentũ, & in fornace auꝝ: ſic probať homo ore laudãtis. Inſuper ſi- Prou.27
cut in corporali theſauro ſunt argentum, auꝝ & gẽmæ, pretioſæq; veſtes, & herbæ atq; vn-
guẽta: ita in ſpũali theſauro eſt aurũ, videlicet charitas, & ſapiẽtia, de q̃ auro ſcriptũ ẽ in Apo
calypſi: Suadeo tibi emere auꝝ ignitũ probatũ. Itẽ argentum .i. ſcia & eloquentia, iuxta illud Apo.3
Pſalmiſtæ: Eloquia dñi eloquia caſta argentũ igne examinatũ. Gẽmæ ſunt p̄ſtantiſſima ſe-
ptem dona ſpũs ſancti, q̃bus anima cõſolidať in deo. Veſtes p̄tioſæ ſunt virtutes, q̃bus anima Pſal.11.
decorať, iuxta illud Eſaiæ: Induit me veſtimento ſalutis & indumento iuſtitiæ circũdedit me. Eſa.61
Herbæ ſunt vita exemplaris, bonaq; fama, ſicut ait Apoſtolus: Chriſti bonus odor ſumus in 2.Cor.2
omni loco. Vnguenta ſunt opera pœnitẽtialia ac ſalutis remedia, q̃bus animaꝝ ſanãda ſunt
“ vulnera. ⌊Quid aũt vocatis me dñe dñe & non facitis quæ dico, ⌋ quaſi dicat, Inutilr̃ me do-
minũ vocatis & ingeminatis, dũ mihi nõ obeditis. Hoc ait ſaluator ne quis abundantiã ver-
boꝝ putet ſufficere ad ſalutẽ, quia iam dixit, Ex abundantia cordis os loquiť, & itẽ vt doceat
nos ꝙ obſeruantia præceptorum ſit ad cõſequutionẽ ſalutis neceſſaria, ſicut & alibi ait: Si vis Matt.19
intrare ad vitam, ſerua mãdata. Vnde qui Chriſtũ nominat ſuũ dominũ, nec tamen ei obe-
dit, mentiť & ſimilis eſt arbori, folia, nõ fructũ portanti, quia de rõne ſerui eſt dño deſeruire
B & obedire, ideo ꝑ Malachiã deus loquutus eſt: Seruus timet dñm ſuum: ſi ergo dñs ego ſum, Malach.1.
vbi eſt timor meus. Hinc malus & impius Chriſtianus grauius damnať q̃ infidelis, quia magis
ingratus eſt, & de ignorantia excuſationem non habet. Nec huic verbo ſaluatoris repugnat
quod ait Apoſtolus: Nemo poteſt dicere dñm Ieſum, niſi in ſpũ ſancto, accipit enim dicere 1.Cor.12
ſtricte ac proprie, pro expreſſione attenta & affectuoſa, quæ charitatem exigit. Deinceps
oſtendit ſaluator quæ ſit vtilitas obediendi præinductis ſuis p̄ceptis, ſeu acquieſcendi præfa-
“ tis cõſilijs. ⌊Omnis q venit ad me, ⌋ hoc Chr̃s de corporali acceſſu auditoꝝ ſuoꝝ dicere po
tuit. Nunc aũt de ſpũali acceſſu exponiť, quo ꝑ fidẽ, charitatẽ, cõtemplationẽ, deuotionem
“ accedimus Chriſtũ, ⌊& audit ſermones meos⌋ .i. documẽta, cõſilia, & p̄cepta quæ dixi au-
ribus corporis & animæ auſcultãdo, q̃n ab homine proferunť, vel ſolis interioribus auribus,
dũ per diuinã alloquutionem, ſeu angelicã inſpirationẽ intus dicunť, iuxta illud in pſalmo:
“ Audiam quid loquať in me dñs deus, ⌊& facit eos⌋ .i. opere implet, ꝙ non ſolũ de opere exte Pſal. 84
riori, ſed & de interiori quoq; actione intelligi debet, quia præceptũ charitatis per interiores
actus præcipue adimpleť. Sic quoq; accipit Chriſtus opus in Iohãne, dicens: Hoc eſt opus dei
vt credatis in eum quẽ miſit ille. Sic etiã accipiendum eſt opus, dũ ſcriptura teſtať: Vnũquẽq; Johan.6
ſecundum ſua opera acceptuꝝ à deo. Conſtat eñ quod in interioribus actibus ratio meriti Apo.22
atq; demeriti magis conſiſtat, ideoq; ſecundũ iſtos maxime remunerať homo à Chr̃o. Itaq;
audire verbum dei ordinať ad operari, quia (vt dicit Iacobus) ſcienti bonũ & non facienti, Iaco.4
“ peccatũ eſt illi, ⌊oſtendam vobis⌋ .i. docebo, ⌊cui ſimilis ſit, ⌋ in prudẽtia & exercitio eius,
“ ⌊ſimilis eſt homini ædificãti domũ, qui fodit in altũ⌋ .i. in profundũ. Altũ quippe in ſcriptu
C ris pro profundo accipiť, ſicut in pſalmo: Veni in altitudinẽ maris. Et in Iohãne: Puteus al- Pſal 68
“ tus eſt. ⌊Et poſuit fundamenta domus ſupra petrã⌋ .i. ſup ſolidũ, ſaxoſumq; locũ. ⌊Inunda Johan.4
“ tione aũt facta⌋ .i. aquis abundãter confluentibus ⌊illiſum eſt flumen domui illi⌋ .i. cũ impe
“ tu parietes domus cõcuſſit, ⌊& nõ potuit eã mouere⌋ .i. lædere ſiue deſtruere, ⌊fũdata enim
“ erat ſupra petrã, ⌋ ideo fortis fuit & ſtabilis, quẽadmodũ ergo talis ædificator egit prudẽter,
ac fructuoſe, nec paſſus eſt damnũ ſtructuræ, ſed in ea à fluuioꝝ ſubuerſione eſt p̄ſeruatus, ita
qui verbis Chriſti obedit, ſpũalem domũ .i. cõſciẽtiæ ſuæ ſecretũ, mentiſq; thalamũ, vel vir-
tutũ ædificationẽ, bonorumq; actuũ compaginationẽ ac nexum, fundat ſupra petrã .i. ſtabi
le fundamentum, videlicet Chriſtũ, de quo ait Apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt 1.Cor.3
ponere, p̄ter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chrũs Ieſus. Et itẽ: Petra erat Chrũs. Vel fundamẽ 1.Cor.10
tũ iſtud eſt fides, timor, ſiue humilitas. Talis quoq; fodit in altũ .i. ſeipſum profunde cõſide-
rat, nouiſſima prouidet, terrenas atq; carnales affectiones de ſui eijcit agro cordis. Cũq; ab-
undantius pſequutionibus, aduerſitatibus, tentamẽtis irruerit ſup eũ flumen .i. abundantia tẽ
tationũ, non proſterneť, nec ſtructura virtutum ſuaꝝ deijcieť, ſed virtute & gr̃a Chriſti, cui
innitiť, reſiſtet ac præualebit atq; ſaluabiť. Porrò ſpũaliter homo cui obedientes aſſimilãtur,
eſt ipſemet Chriſtus, qui domũ .i. eccleſiam ædificauit ſupra petrã .i. fidei firmitatẽ, vel ſuper
ſeipſum, quẽadmodũ ait: Super hanc petrã ædificabo eccleſiam meam, Fodit quoq; in altũ, Mat.16
id eſt in profundo humilitatis ac paupertatis, à quo ſermonem præſcriptum exorſus eſt, & p̄
ceptis humilitatis, vana ac tumida de cordibus eiecit fidelium, Huic itaq; aſſimilantur fideles,

CAP. VII. qui domini ſui ſequūtur veſtigia, qui em̄ ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambula- D
1.Iohan.2 uit, & ipſe ambulare, vt Iohānes ait: ⌊Qui autem audiuit (verba mea) & non fecit⌋ quæ docui & præcepi. ⌊Similis eſt homini ædificanti domum ſuam ſuper terram, ſine fundamento, in quam illiſus eſt fluuius, & continuo cecidit, & facta eſt ruina domus illius magna⌋ tanto vtiq; maior, quo ſtabili fundamento amplius caruit, hoc in exterioribus ita eſt, atq; ad literam planum eſt. Tali igitur ſtulto ædificatori aſſimilatur, qui verba diuina, quæ audit aut ſcit, opere non obſeruat, domum etenim ſuam, hoc eſt operum ſuorum congeriem, vitiorū molitionem, conſcientiam, mentem ſeu intentionem, ædificat ſuper terram, id eſt terrenorum amorem, & ſuper iſta trāſitoria carnalia & caduca, in qbus nulla eſt vera ſtabilitas, ideo fundamento caret virtutum, nec Chriſto innititur, Hinc fluuio, hoc eſt abundantia tentationum irruente in eū, mox cadit & vincitur, fitq; magna ipſius ruina, quia ſpiritualiter deſtruitur, imò & annihilatur, ita vt omni eſſe gratiæ ad promerendum idoneo ſpoliatur, atque à deo, vt nihilum reputatur, & vſq; inferni profunda dilabitur. Magna ergo eſt ruina, qua homo corruit per peccatum, quoniam rationalis anima ſpiritualiter moritur, ab altitudine charitatis & gratiæ præcipitatur, in vitiorum voraginē mergitur, felicitate quoq; priuatur cœleſti & calamitate obruitur æterna ac infernali. Poſtremo per hominem ſtulte ædificantem, cui alij aſſimulantur intelligi poteſt negligens paſtor, vitioſus prælatus, prædicator & doctor non operoſus, qui domum ſuā, id eſt propriam conſcientiam, ſeu gregem ſibi commiſſum ædificat ſuper terram, ſecundū ſenſum expoſitum. Talis quoq; præſidens, dum carnalis E eſt, terrenaq; ſapit, recte terra vocatur, quē admodū in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Quid ſuperbit terra & cinis. Cumq; eis quibus præeſt aut prædicat, perſuadet, vt ipſum ſequantur, ædificat eos ſuper terrā, hoc eſt ſuper ſeipſum & opera, atq; exempla iniqua ac vana, propter qd domus talis, ſeu congregatio illa tentationibus omnino deijcitur, iuxta illud prophetæ Iob:
Eccl.10
Iob.4 Qui habitant domos luteas, & terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea.
Eccl.10 Et in Eccleſiaſtico: Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Et qualis eſt rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

¶ELVCIDATIO CAPITVLI SEPTIMI.

Cum autem, Articulus XVII.

CAP. VII.
Lucæ.6.
QVoniam in præcedenti capitulo deſcripſit Euangeliſta mirabilē, ſupernaturalem & inauditam Chriſti doctrinam, Deinde narrat præclara rius miracula, ſoli diuinę poſſibilia poteſtati, quibus oſtenditur doctor talium documentorum vere à deo loquutus, dum ei deus ita teſtimonium perhibet, atq; ad ſuæ confirmationem doctrinæ talia operatur, imò & ipſe Chriſtus verus deus eſſe probatur, dum propria virtute, imperialiq; modo talia efficit ſigna. ⌊Cum autem im-
Ibidem. pleſſet⌋ id eſt, perfecte protuliſſet ⌊omnia verba ſua⌋ præcedenti ſcripta capitulo ⌊in aures plebis⌋ diſtincte enim facunde ac intelligibiliter loquebatur, quorundam etiam audientium, nō ſolum corporales aures impleuit, ſed & interiores inſtruxit, ita vt verba dei fructuoſe hauſerūt, ⌊intra-
Matt.8 uit in Capharnaum⌋ Primo tamen ſanauit leproſum, vt Matthæus habet: ⌊Centuriōis autem cuiuſdam ſeruus male habens erat moriturus⌋ hoc eſt lætaliter infirmabatur fuitq; para-
Ibidem. lyticus, ſecundum Matthæum, & de infirmitate illa obiſſet, niſi Chriſtus impendiſſet ei ſuf- F fragium, fuit ergo moriturus, ſecundum cauſas inferiores, naturales & proximas, quia mor-
4.Reg.20 tifera fuit eius infirmitas, iuxta quem modum quarto Regum legitur Eſaias Ezechiæ loquutus: Diſpone domui tuę, quia morieris tu & non viues: Porrò ſecundum cauſam ſuperiorem ſcilicet prouidentiam dei, & virtutem, pietatemq; Chriſti fuit curādus, ⌊qui illi erat pretioſus⌋ hoc eſt valde charus, ideo ſolicitus fuit pro eo, quaſi pro filio, & quaſi pro ſemetipſo, im-
Eccle.33. plens illud Sapientis: Seruus fidelis ſit tibi quaſi anima tua. ⌊Et cum audiſſet de Ieſu⌋ .i. famā Chriſti in ſapientia, poteſtate, pietate & miraculis, & φ intraſſet Capharnaū. ¶Deniq; Cēturio non eſt proprium nomē perſonæ, ſed nomen dignitatis ſiue officij, dicitur nāq; Centurio, q centū ſub ſe milites habet, quē admodū quinquagenarius, q quinquaginta milites habet ſub ſe, Decurio, q decē, quaternio q quatuor. Fuit aūt iſte Cēturio natione Gentilis, & ab imperatore Galilææ pfectus in certis negotijs, vel ad eius cuſtodiā deputatus, ⌊miſit ad eū ſeniores Iudęorū⌋ in Capharnaū habitātiū ⌊rogās eū, vt veniret & ſaluaret ſeruū ſuū ab infirmitate⌋ Dicūt aliqui φ Cēturio nō rogauit Chriſtū, vt veniret ad ſeruū curandū, qa infra habet, φ dixit nō ſum dignus, vt intres ſub tectum meū. Verūtamen, qa Euāgeliſta manifeſte hic ait, φ rogauit Ieſum, vt veniret, potius reor, φ primo rogauit, vt Chrūs veniret, ſed poſtra maieſtatē Chri profundius pēſans, reputauit ſe eius aduētu indignū. Nec verbis Lu-
Matt.8 cæ obuiat quod in Matthæo legiē: Cēturio Ieſum acceſſiſſe atq; rogaſſe, hoc nāq; feciſſe aſſeritur, qa p ſuos amicos id fecit, Miſit quoq; ſeniores Iudæorū, cū propter reuerentiā Chri, tū vt per

A vt per illos facilius exaudiret, quia ſenes magis ſunt honorandi & audiendi, tum propter ma
gnitudinem cauſæ, pro magna etenim re rogauit. Ideo magnos direxit legatos, cur autem
" perſonal'r non acceſſit, ipſemet poſt pauca fatet. ⌊At illi cũ veniſſent ad Ieſum, rogabant eũ
" ſolicite(.i. diligenter) dicentes ei, quia dignus eſt vt hoc⌋.i. ſerui curationẽ, ⌊illi pſtes, diligit
" eñ gentẽ noſtram.⌋ forte ideo dilexit Iudæos, quia vidit eos vnius ſummi, veriq; dei culto-
res, & honeſtiori religioni deditos, q̃ gentiles quos nouit, vel quia inter Iudæos morando di-
dicit, quanta benficia deus populo illi cõtulerat, & quod magni ſancti, videlicet prophetę ac
" patriarchæ inter illos fuerũt, ⌊& ſynagogã ipſe ædificauit nobis⌋.i. ſuis fecit ædificari expẽ
ſis. Synagoga vero hic dicit domus cultus diuini, ad quã confluxerunt Iudæi, non ad ſacrifi-
cia offrrenda, quia hoc extra Hieruſalem nõ licebat tẽplo conſtructo & ſtante, ſed ad oran-
dum, laudandũq; deũ & ad legendum ac audiendum libros legis ac propheta℞, has duas cau
ſas allegant hi ſeniores, tanquã dicant, cum diligat gentem noſtram, cuius tu membrum ſiue
ſuppoſitũ es, patet ꝙ diligat te, debeasq; eum diligere, tum quia te amat, tum amore populi
tui. Rurſus quia tu cæteris religioſior es, propter hoc præcipue debes ei affectũ atq; effectum
charitatis imprndrre, quoniã domũ cultus diuini cõſtruxit. Apparet quoq; ex circũſtantia
huius euãgelicæ lectionis, ꝙ Centurio fuit effectus proſelytus.i. ad Iudaiſmũ conuerſus, vel
ſaltẽ idolo℞ relicta cultura vnius veri dei cultor effectus, qa ſynagogã conſtruxit Iudæis, ſi-
" cut nec iam aliquis ædificaret Chriſtianis eccleſiã, niſi coleret Chriſtũ. ⌊Ieſus autem ibat cũ
" illis,⌋ non quia abſens curare nõ potuit, ſed ne ſeruũ viſitare videretur deſpicere, ſed humi-
litatis daret exemplum & charitatis, ne & nos proniores ſimus viſitare diuites ægrotantes, q̃
B pauperes, præſertim cũ pauperes ſolatio atq; ſubſidio magis indigeant. Hinc Chriſtus ad fi-
lium reguli pergere recuſauit, vt patet in Iohãne. Inſuper iuit cũ illis, ne preces rationabiles ſe Iohan. 4
niorũ videretur abijcere, & præſertim quia cor Centurionis intuebatur, vnde propter eius
fidem, humilitatem, deuotionẽ, prudentiam, dilectionẽ tã promptus fuit ei impartiri, q̊d pe
tijt, quemadmodũ autem Iudæi tam ſolicite rogauerũt pro Centurione, ita & nos Chriſtũ
in cœlis regnãtem, ſolicite orare debemus pro benefactoribus & amatoribus noſtris, ac po-
puli noſtri, pſertim pro his qui cultũ augent diuinũ, aut neceſſaria ad obſequiũ dei miniſtrãt.
" ⌊Et cũ iam nõ longe eſſet Ieſus à domo⌋ Centurionis. Secundũ humanitatẽ quippe conue-
nit Chriſto, diſtare, appropinquare, tranſire local'r, qui vt deus nuſq̃ deeſt, & oĩa implet, imò Hiere. 23
" ipſis illabit eſſentijs re℞, ⌊miſit ad eũ Centurio amicos, dicẽs: Dñe noli vexari⌋.i. vſq; ad do
mũ meã venire, ex quo acceſſu corporal'r poſſis laſſari, queadmodũ apud Iohannẽ legit factũ Iohan. 4
" cũ dicit, Ieſus fatigatus ex itinere. ⌊Nõ eñ dignus ſum vt ſub tectũ meũ(.i. in domũ meã) in
" tres,⌋ qa peccator ſum, & aliqñ idola colui. Sic & Petrus dicebat: Exi à me, qa homo pecca- Lucæ. 5.
" tor ſum dñe, ⌊propter q̊d & meipm nõ ſum dignũ arbitratus, vt venirẽ ad te,⌋ quia eñ indi
gnus ſum tibi cõiungi, nõ pſumpſi venire ad te. Sciebat q̊q; Centurio, ꝙ Iudæi deteſtarẽtur
cõmunicare cũ gentibus, qñ ergo vidit Chriſtũ cunctis Iudæis tã pfulgentẽ in ſanctitate, ſa-
" pientia & virtute, putauit ſe eius acceſſu indignũ, ⌊ſed tñ dic verbo(.i. pcipe) & ſanabit puer
" meus,⌋ in qbus verbis oſtendunt humilitatis profunditas, ac fidei magnitudo in Centurione
Porrò ſeruũ ſuũ noĩat pue℞, vel propter dilectionẽ ad eũ, iuxta illud Eccli: Seruus ſenſatus ſit Eccle. 7
tibi dilectus quaſi aĩa tua, vel qa cõſuetudo eſt, tã in ſcriptis diuinis, q̃ in modo loquẽdi mul-
to℞, vt ſerui pueri appellrnt. Queadmodũ in libris Regũ loquit Dauid, fuerũt vaſa puerorum
ſancta. ¶Quærit qũo Centurio habuit tantã fidẽ de Chriſti dignitate atq; potẽtia? Et reſpõ 1. Reg. 21.
dendũ, probabile eſſe, ꝙ audiuit famam miraculo℞ Chr̄i, & q̃ imperioſe ac ſubito paulo ante
C curaſſet leproſum, forſitan etiã à Iudæis audiuit aliquis de aduentu Meſſiæ, & rurſus, quomo
do aliqui dicerẽt Ieſum eſſe Meſſiam, verũtamen ſecundũ Ambroſium & Bedam, potius ex Ambroſius Beda.
inſpiratione diuina fuit in eo fides huiuſmodi, ſicut & cæteræ virtutes ipſius, videtur quippe
fuiſſe vir religioſus & bonus, quemadmodum de Cornelio Centurione in actibus fertur. De Acto℞. 10.
" inceps oſtendit per locum à maiori, quòd Ieſus ſolo imperio etiam abſens poſſet ſanare. ⌊nã
" & ego homo ſum ſub poteſtate cõſtitutus, imperatori ac præſidi, (tribunoq; ſubditus) ha-
" bens ſub me milites⌋ centum poteſtati meæ ſubiectos, ⌊& dico huic, vade, & vadit: & alio,
" veni, & venit,⌋.i. vni militi iubeo, perge illuc, alteri veni huc, moxq; obediunt, ⌊& ſeruo
" meo iubeo, fac hoc & facit,⌋ id eſt quicquid ei præcepero ſtatim obtemperat. Poſt expreſſi
onem autem militum nominat ſeruum, quia præter milites habebat & alios domeſticos fa-
mulos, quemadmodum in actibus legitur: Cornelius Centurio vocaſſe duos de domeſticis Ibidem.
ſuis, & militem vtiq; vnum. Deniq; his verbis innuebat Centurio, quod multo plus Ieſus ſo-
lo poteſtatis ſuæ imperio, aut etiam angelorum miniſterio poſſet ſanitatem confrrre, ita ꝙ
" ægritudo eo imperante diſcederet, ſanitasq; accederet. ⌊Quo audito Ieſus miratus eſt.⌋
magnitudine fidei & ſapientiæ Centurionis, ꝙ ſcilicet Chriſti intelligeret maieſtatem. Quo
modo autem in Chriſto fuerit admiratio, ſuper Matthæum octauo capitulo articulo. 16. diſ- Mat. 8.
fuſe tractaui, & nunc breuiter tãgam. Itaq; qui In Chriſto nõ ponũt ſcientiã aliquã acquiſitã,

CAP. VII. dicunt in eo non vere fuiſſe admirationem, cum iuxta Damaſcenum admiratio ex imagina-
Damaſcenus. tione ſubita oriatur. Chriſtus autem ſecundum iſtos, om̃ia ab exordio incarnationis, tã prę- D
terita quàm præſentia ac futura nouit, & intuebatur in verbo, imò & per ſcientiam habitua-
lem inditam ſeu infuſam, ideo nil improuiſum aut ſubitum fuit in eius apprehenſione. Sed ꝙ
miratus aſſeritur, intelligendum eſt, quòd habitum, ſeu apparatum prætendebat mirãtis, ita
vt miratio fuit in ſigno, & apparentia nõ in anima, nec quo ad ſtuporem, de nouo imaginã-
tis, quæ apparentia non fuit inutilis aut deceptoria, ſed fructuoſe, rationabiliterq́; aſſumpta,
quia ad hoc, vt Chriſtus doceret admirari debere, fidem Centurionis, aliorumq́; mirã con-
Beda. uerſionem, & Iudæoꝝ incredulitatem. Hinc Beda ait: Quis in Centurione fecerat ipſam fidẽ
an Ieſus qui mirabatur. Sed etiam ſi alius illã feciſſet quid miraretur, qui præſcius erat, quod
ergo miratur dominus nobis mirandum eſſe deſignat. Om̃es enim tales motus, cum de deo
dicuntur, non perturbati ſigna ſunt animi ſed docentis magiſtri, alij ponentes in Chriſto ſci
entiã acquiſitã, dicunt ꝙ fuit in eo vere miratio, ſecundum iſtam ſcientiã, quia ſic fuit in eo a li
quid de nouo cognitũ, poſt incognitũ quo ad iſtũ modũ habitũve ſciendi, ex cuius apprehẽ
ſione recenti admirabatur, ⌞& conuerſus ſequentibus ſe turbis dixit⌟ conuertẽdo faciẽ ſuã „
corporalem ad eas. ⌞Amen (.i. vere) dico vobis⌟ hoc eſt ad veſtram inſtructionem, humi- „
liationem ac vtilem confuſionem, quæ pœnitentiã parit, ⌞nec in Iſrael tantã fidem inueni⌟ „
hoc rurſus difficultatem ſortitur, nõ em̃ fides Cẽturionis maior fuit, fide virginis glorioſæ,
aut Ioſeph ſponſi ipſius, nec iteꝝ maior fuit ſide Iohãnis Baptiſtæ & parentũ ipſius, aut Sy-
meonis & Annæ. Ad q̃d multipliciter reſpondetur. Primo, quoniã multitudo dicitur aliqua
agere, vel nõ agere, quãdo principales, aut maior pars eius hoc agit, ſiue nõ agit, quoniã ergo
maior pars & principales Iudæoꝝ fuerũt increduli, Chr̃us ait ſe in Iſrael .i. populo Iudæoꝝ,
tantã fidẽ nõ repperiſſe, imo q̃a credẽtes ex Iudæis cõparatiõe alioꝝ pauciſſimi erãt, & quod
modicũ eſt, pro nihilo reputat. Chr̃us p̃fato loquutus eſt modo, vel facilitate credẽdi, præfer E
tur fides Centurionis. Aliqui quoq; affirmãt, ꝙ Chr̃us ſumit hic Iſraelem pro ſynagoga, ſe-
cundũ ꝙ illa à primitiua diſtinguebat̃ eccleſia, ad quã præfati ſancti ac Chr̃i diſcipuli ptine-
Matt. 8. bãt. Aliæ ſolutiões poſitæ ſunt ſuper Matthæũ. Plane aũt loquẽdo apparet, ꝙ Chr̃us nil a-
liud voluit dicere, q̃ ꝙ in cõmuni Iſraelitica plebe, ſeu populo cõmuniter nõ tantã inuenerit
fidem. ⌞Et reuerſi qui miſſi fuerãt à Cẽturione (domũ ipſius) inuenerunt ſeruũ, q̃ languerat „
Ibidem. ſanũ⌟ quia vt in Matthæo habetur, Centurioni loquutus eſt Ieſus, nõ vtiq; ore ad os, ſed per „
internuntios, vade & ſicut crediſti fiat tibi. ⌞Et ſanatus eſt puer in illa hora.⌟ Moraliter p̃ „
Centurionẽ exprimitur quicũq; bonus prælatus, fideliſq́; princeps, cuius ſeruus ſeu puer .i.
quicũq; ſubditus ſpiritualiter infirmatur, turbat̃, tentatur, ita vt niſi ei gratia dei ſubuenerit
protinus morietur in anima, incidendo peccatũ mortale, deinde æternã mortem gehennæ,
pro tali ergo infirmo & paſſionato, ſolicitetur qui pręſidet, & ſi ſeipſum cẽſet ad orandũ pro
peccatore tali indignũ, deuotos & religioſos dirigat & inducat ad intercedẽdũ pro langui-
do, tuncq́; ſaluator videns, prælati ſeu principis fidẽ, humilitatẽ & charitatẽ, interceſſorum
quoq; inſtantiã, gratioſe ſuccurret. ¶ Rurſus per Centurionẽ intelligitur intellectus, cui cẽ-
tum milites, hoc eſt vniuerſitas bonarum ac fortium meditationum atq; affectuum parent,
dum ad eius imperium oriuntur & conquieſcunt, qui dum vires animæ habuerit reformatas,
dicit huic cogitationi, affectioni ſeu actioni, veni & venit, quia ad eius pręceptum, cogitatio
ſeu affectio, vel actio bona, ſibi ineſt, aſſiſtit, cohæret, alteri vero dicit, vade & vadit, q̃a nunc F
vni actioni virtuoſæ, nũc alteri oportet inſiſtere, vnde ſæpe bonæ cogitationi ſeu actioni vir
tutis vnius iubendum eſt, vt alteri cædat. Inordinatis vero actibus interioribus & exteriori-
bus iubendum eſt vt recedant. Porrò ſeruus languens & paralyticus moriturus, eſt appeti-
tus ſenſitiuus vehementer infectus & paſſionibus, niſi Chriſtus auxilietur ſubdendus, pro cu-
ius reformatione orare debet intellectus & ſeniores Iudæorum, ad orandum tranſmittere .i.
confeſſiones propriæ culpæ, ac laudis diuinæ, quarum merito Chriſtus opem impendet. Po
ſtremo ſi Centurio tantam charitatem, humilitatem, conatum, ſolicitudinemq́; mõſtrauit,
pro ſananda corporali ægritudine ſerui, quanto amplius oportet prælatum & patrem, pro
curandis vitiorum languoribus in ſubditis, ſeu filijs ſuis hæc agere. Aliam moralitatem po-
Matt. 8. ſui ſuper Matthæum. ⌞Et factum eſt deinceps⌟ id eſt poſt ſanationem ſerui Cẽturionis, q̃- „
uis non immediate poſt illam, ſicut ex alijs Euãgeliſtis probatur, ⌞ibat Ieſus in ciuitatẽ, quæ „
vocatur Naim⌟ quæ fuit ciuitas parua, duobus miliaribus diſtans à monte Thabor, ſecũdũ „
Beda. Bedam. ⌞Et ibant cum illo diſcipuli eius, vt turba copioſa⌟ quotidie etenim creuit fama & „
magnificentia Chriſti, ita ꝙ frequenter multa milia comitabantur eum, & diuerſis ex cauſis,
diuerſi ſecum pergebant, vt dictum eſt, maxime tamen confluebant ad eum, propter incõ-
parabilem excellentiam atq; frequentiam eius in faciendis miraculis, quia per miraculoſos
effectus cor hominis maxime attrahitur, concutitur, vincitur & mouetur. ⌞Cum autẽ ap- „
propinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matris ſuæ, & hæc vi- „
dua erat,

dua erat,& turba ciuitatis(Naim)multa(fuit)cum illa⌋ pergente, ad ſepelitionē filij ſui. Nar
A rat autem ſanctus Lucas tam diſtincte rem iſtam ad maiore veritatis certificationē. ⌊Quā
“ cum videret⌋ dominus oculis corporalibus ac interioribus, & benigniſſimo compaſſionis
affectu. ¶Attende quòd in ſcripturis non ſoler quis abſolute dominus appellari, præſertim à
ſanctis, niſi verus deus, qui per Eſaiā teſtatur: Ego dominus, hoc eſt nomen meū. Et in pſal- Eſaiæ.42
mo: Dominus nomen illi, quoniam ergo Euāgeliſtæ præſertim Lucas, Chriſtum frequen- Pſal.67
“ ter dominum nominant, inſinuant quòd ipſe verus ſit deus, ⌊miſericordia motus ſuper eā⌋
hoc eſt viduæ compatiens. Fuerunt nāq; multæ atque fortiſſimæ rationes compatiendi vi-
duæ illi. Primo, quia in maximo fuit conſtituta dolore, propter mortem vnici filij ſui, quem-
admodum enim nil charius vnico filio, ſic dolor de morte ipſius intenſiſſimus exiſtit, pro- Hiere.6.
pter quod in Hieremia habetur: Luctum vnigeniti fac tibi, planctum amarū. Zacharias q̄q; Zacha.12.
dolebunt ſuper eum, ſcilicet Chriſtum, ſicut doleri ſolet ſuper vnigenitum. Secundo, quo-
niam talis amor ad vnicum filium maximus conſiſtit in vidua, quia viri eſt deſtituta ſolatio.
Idcirco dolor eius de vnigeniti morte, vehementiſſimus eſt. Tertio, quia vidua eſt perſona
multū miſerabilis, quemadmodum orphanus & pupillus ac peregrinus & pauper. Ideo fer-
tur in pſalmo: Dominus cuſtodit aduenas pupillum & viduam ſuſcipiet. Et in Deuterono- Pſal.145
mio: Dominus deus veſter facit iudicium pupillo & viduæ, amatq́; peregrinū. Itemq́; in Ec- Deute.10
cleſiaſtico: Nonne lachrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & à maxilla aſcendunt, vſque Ecci.35
ad cęlum. Hinc crudelibus iudicibus Eſaias improperat. Cauſa viduæ nō ingreditur ad eos. Eſaiæ.1
B Hinc itaque Chriſtus miſericordię, viſceribus ineffabiliter affluens, miſertus eſt viduæ huic,
de vnici filij amiſſione, præſertim cum & ipſe vnicus eſſet, ſuæ dulciſſimæ filius genitricis, &
ſciret quantum diligeretur ab ea, & quantum de futura ſua morte & paſſione illa eſſer contri-
ſtanda ploratura & affligenda. Quarto, quoniam filius viduæ, in adoleſcētia ſua, fuit defun-
ctus, ideo plus fuerat condolendum. Adoleſcētum enim mors, miſerabilior eſt, quia in flore
ætatis ſuæ, fuerunt, & cum grandi labore ac ſolicitudine parentum ad iſtam ætatem perdu-
cti ſunt. Inſuper adoleſcentes ſolent eſſe ad mortem minus diſpoſiti, quoniam homines in il
la ætate conſueuerūt eſſe laſciuiores, inſtabiliores & minus experti. Propter quod in Eccle Eccles.11
ſiaſte Salomon loquitur: Adoleſcentia & voluptas, vana ſunt, in prouerbijs quoque profite- Prouc.30.
tur, quòd via viri in adoleſcentia ſua ſit ſibi ignota, ⌊dixit illi⌋ viduæ deſolatæ, verbum bo-
“ num, verbum conſolatorium, ⌊noli flere⌋ quia cauſa fletus iam tolletur à te & cauſam co-
“ pioſam gaudendi habebis tanto maiorem, quanto inopinatiorem. ⌊Et acceſſit & tetigit lo-
“ culum⌋ hoc eſt repoſitorium exanimis corporis, ⌊qui autem portabant, ſteterunt⌋ ſperan-
“ tes quòd Ieſus non fruſtra talia diceret, ſicq́ue accederet. ⌊Et ait: Adoleſcens tibi dico⌋ hoc
“ eſt diuina ac propria poteſtate omnipotenri præcipio, ⌊ſurge⌋ id eſt reuiuiſce, & ſigna vi-
tæ oſtende ſurgendo ac ambulando. ¶Quæritur cui Chriſtus dixit, ſurge, quando enim ver
bum hoc protulit, adoleſcens adhuc mortuus fuit, ergo non fuit tunc adoleſcens. Et reſpon-
dendum; quòd in ſcripturis multotiens ponitur pars pro toto, & rotum pro parte, quemad-
modum in Iohanne legitur, ibi, videlicet in ſepulchro poſuerunt Ieſum, & Maria Magda- Iohan.19.
lena ait: Tulerunt dominum, ſcilicet de monumento, ita & Chriſtus nomine adoleſcētis in- Iohan.20.
C telligere potuit corpus eius, cui iuſſit iterum animari ſeu viuificari, vel animam eius, cui iuſ-
ſit corpori rurſus vniri, vel vtrumq; quamuis ſeparatim abinuicem, iubens illud coniungi.
“ ⌊Et reſedit qui erat mortuus⌋ hoc eſt protinus reuixit, ſeq́; erexit ac ſedit ſuper inſtrumen-
“ tum quo portabatur, ⌊& cœpit loqui⌋ in ſignum quòd vere reuixit. ⌊Et dedit illū matri
“ ſuæ⌋ hoc eſt aſſignauit eum ſuæ matri viuentem, vt cum eo læta rediret ad domum, quem-
admodum Helias ſuſcitato filio, viduæ dixit: En viuit filius tuus, vt legitur in libris Regum: 3.Reg.17.
Similiter egit & Heliſæus, cum filium Sunamitis ſuſcitaſſet. Deniq; ſicut alij infirmi à Chri 4.Reg.4
ſto curati mox plenarie reſtituti ſunt ſanitati, ac robori naturali, vt patet de paralyticis, qui- Marc.2.
bus curatis, ſtatim præcepit proprios lectos deferre, ſic credo quòd adoleſcens hic ſuſcita- Iohan.5.
tus, ſtatim ſanus & fortis proceſſerit, opera namque Chriſti perfecta fuerunt, quemadmo-
dum Moſes in Deuteronomio teſtatur: Dei perfecta ſunt opera, hinc creditur Chriſtū ado Deute.32
leſcentem iſtum, etiam ſpiritualiter ſuſcitaſſe, hoc eſt à vitijs emundaſſe, ſi quæ habuit, quòd
ſi in mortali peccato diſceſſit, magnificentior fuit ſuſcitatio iſta, eo quòd animam de pœnis
inferni abſtraxit, ad quas tamen tunc nondum abſolute adiudicatus fuiſſet.
“ ⌊Accepit autem omnes timor⌋ hoc eſt vniuerſos qui iſtud conſpexerūt miraculum, timor
inuaſit, qualis fuerit iſte timor, & de cauſis eius patet ex dictis. Non enim fuit directe & pro-
prie timor afflictiuus & deſolationem inducens, ſed fuit timor admirationis ac reuerentia-
“ lis conſolationem & grandem iucunditatem habens admixtam ⌊& magnificabāt⌋ id eſt,
magnum, glorioſum, potentem deum eſſe profitebant, qa ex effectu tā miraculoſo ſupnatu
rali & inclyto, oīpotētiā dei penſabāt, laudabāt, & honorabāt, vñ & grā miraculoſoꝝ, ſicut

D

& cæteræ gratiæ gratis datæ ordinantur ad aliorum vtilitatem, videlicet ędificationem eorum
1. Cor. 12 in fide atq; reuerentia dei, ſicut ait Apoſtolus: Vnicuiq; datur manifeſtatio ſpũs ad vtilitatē.
⌊dicentes: quia(.i. ꝙ) Propheta magnus⌋ hoc eſt, magnę ſanctitatis & poteſtatis ⌊ſurrexit »
in nobis⌋.i. inter nos apparuit ac præfulſit, ꝗuis etem̃ nondum putarent Ieſum eſſe deum, nõ »
tamen dubitabãt, quin diuina virtute feciſſet hoc ſignũ, ideo deũ principal'r collaudabãt, Ie-
ſum vero tanꝗ dei miniſtrũ, ꝑ quem & cuius ſanctitate ac meritis, deus feciſſet tm̃ prodigiũ.
¶Deniq; in iſto miraculo mod' agēdi mirabilior fuit, ꝗ opus, ꝙ. ſ. Ieſus tã imperial'r, ac repē
3. Reg. 17 te fecit hoc ſignum. Non enim Helias aut Heliſæus taliter mortuos ſuſcitauerunt, ſed inſtan-
4. Reg. 4 ter orando, & ſuper defunctos procumbendo. Porro ꝑ Prophetam magnum aliqui putant
Deuter. 18 eos intellexiſſe Prophetam, de quo per Moſen dominus dixit, Prophetam ſuſcitabo eis, de
fratribus eorum tanquàm te, ſed hoc literaliter de Chriſto prædictum eſt, vt ipſemet docet,
aut ergo illi Iudæi ſcripturam illam intellexerunt de Chriſto prænuntiatam, quo dato con-
Johan. 4 feſſi ſunt Ieſum eſſe Meſſiam quemadmodum Samaritani apud Iohannē, dicentes: Quia hic
eſt vere Propheta, qui venturus eſt in mundum, aut de alio aliquo præcipuo vate, & ſic non
intendebant aſſerere, quòd Chriſtus eſſet Meſſias, potius tamen reor, quòd nomen Prophe-
tæ ſumpſerunt communiter intendentes, quòd Chriſtus eſſet magnus propheta, quemad-
Mat. 16 modum Helias & Heliſæus ac alij quidam fuerunt. Vnde & alio loco, cum quæreret Chriſtus
Marci. 8 à diſcipulis quem dicerent homines eſſe filium hominis, reſponderunt, alij Iohannem, alij He
Lucæ. 9 liam, alij Hieremiam, &c. ⌊& quia deus viſitauit plebem ſuam,⌋ hoc eſt, miſericorditer fecit »
cum populo Iudæorum mittendo eis tam magnum prophetam, tanta quoquę beneficia im- E
pendendo plebi ſuæ per illum. Cur autem populus Iudæorum ſpecialiter dictus ſit populus
dei, dictum eſt plenius. ¶Poſtremo, Chriſtus ſuſcitauit tres mortuos corporaliter, per quo-
rum ſuſcitationem deſignatur triplex hominum genus ſpiritualiter mortuorum in anima,
Matth. 9. quos ſuſcitat ſpiritualiter. Suſcitauit enim filiam archiſynagogi iacentem in lecto, atque in
Marci. 5 thalamo, per quam figurantur, qui ſolo conſenſu peccati in anima mortui ſunt, vel ſola pra-
Lucæ. 8 ua affectione ſeu cogitatione, occultis ve vitijs. Suſcitauit & iuuenem iſtum extra portam ela
Johan. 11 tum, quo deſignanť pctõres, proceſſerunt in opus, & publice peccant. Suſcitauit & Lazarum
Pſal. 68 iam ſepultũ, ꝗ exprimunť qui conſuetudine vitioſa oppreſſi ſunt, ſuper quos puteus clauſit os
ſuum, hoc eſt, qui in profundum vitiorum prolapſi ſunt indurati in vitijs, de quibus in Hiere-
Hiere. 5 mia habetur: Indurauerunt facies ſuas ſupra terram, & noluerunt reuerti. ¶Præterea conue-
nienter Euangeliſta iſtud recitauit miraculum poſt deſcriptionem curatiõis ſerui lętaliter in-
firmantis, vt iſto illud confirmetur miraculo. Quàmuis etenim ſeruus ille veraciter ſecũdum
naturalium proceſſum cauſarum fuerat de ſuo moriturus languore, ita vt eius curatio æqua
fuerit ſuſcitationem defuncti, poſſet tamen peruerſus quis dicere, quòd non fuit ſic moritu-
rus, & quòd non fuit in Ieſu poteſtas ſuſcitandi defunctos, ſed hoc iſto miraculo reprobatur,
nec dici poteſt ꝙ iſtud confictum ſit, quia toti Iudææ conſtabat, quando Lucas hęc ſcripſit
multi vixerunt, qui illud viderunt, nec auſus fuiſſet iſta confingere, quia & ipſe, quo iſta deſcri
pſit, Chriſtiani ex paganiſmo conuerſi ardentiſſimi extiterunt, & vndique ad loca terræ ſan-
ctæ ex maxima deuotione multi eorum pergebant, nec dubium quin ſoliciti fuerunt ad in-
quirendum de veritate eorum, quæ in Euangelio continentur, & ſi non ex incredulitate, ta- F
men deſiderio veritatis perfectius cognoſcendæ. ¶Deniq; ſubditur: ⌊Et exijt hic ſermo⌋.i. »
rumor huius miraculi ⌊in vniuerſam Iudęã de illo⌋ videlicet Chriſto authore tanti prodigij »
⌊& in omnem (circa) regionem⌋.i. ad circũiacentes prouincias ſcilicet Tyri & Sidonis atq; »
(Samariæ.

¶Expoſitio reſiduæ partis huius capituli. Et nuntiauerunt Iohanni &c. Articulus decimus octauus.

ET nuntiauerunt Iohanni⌋ Baptiſtæ, qui à baptizando Baptiſta eſt cognominatus. »
⌊diſcipuli eius de oĩbus his⌋ hoc eſt, non ſolũ ſuſcitationē pręfati adoleſcentis defun »
cti, ſed & cætera quædam Chriſti miracula. Vnde in Matthęo ſcribitur: Iohannes cũ
Matth. 11 Beda audiſſet in vinculis opera Chriſti. ¶Præterea ſecundum Bedam & gloſam diſcipuli
Iohannis iſta magiſtro ſuo nuntiauerunt, non corde ſyncero, ſed ex tabeſcente inuidia dolen
tes ꝙ Ieſus ita præfulgeret, famareť, ac præferreť, magiſtro eorum Iohanni, ſed mirum videť, ꝙ
Matt. 10 diſcipuli, tam ſancti magiſtri, quo maior inter natos mulierum nõ ſurrexit, tã carnales & paſſio-
nati fuerunt, imò & popularibus impſectiores. Nam turbæ Chriſtum & eius opa extollebãt,
ad ꝗd puto dicendũ ꝙ vtiq; qdã diſcipulorum Iohãnis vere deuoti ac virtuoſi fuerũt, aliq vero
carnales & impſecti amãtes Iohannē & zelãtes pro eo, nõ ſapiētet, ſed indiſcrete, quēadmo-
Roma. 10 dũ de Iudæis ſcribit Apl'us: Teſtimoniũ illis ꝑhibeo, ꝙ zelũ dei hñt, ſed non ſcd̃m ſciam. Nec
Nume. 11 mirandũ eſt hoc nimis, de diſcipulis qbuſdã Iohãnis, cũ & electus ille è multis Ioſue legať in-
ordinate zelatus pro Moſe, nempè cum puer Moſi retuliſſet duos viros prophetare in ca-
Nume. 11 ſtris Ioſue ait: Domine mi Moſes prohibe eos, cui increpatorie Moſes dixit: Quid æmularis
Cyrillus pro me. ⌊Et vocauit duos de diſcipulis ſuis.⌋ Cæteris prudentiores ſecundum Cyrillum, »
vt ipſi

A vt ipſi à Chriſto edocti, cæteros edocere eſſent idonei, ⌊& miſit eos ad Ieſum dicens:⌋ duos
pariter miſit, quia vnus non ſufficit ad teſtimonium perhibendum, ſed in ore duoꝝ vel triũ Deute.17
teſtium ſtat om̃e verbum, & item, quia ꝑgenti ꝑ vias ſolatioſum eſt habere ſociũ viæ, præſer
tim cũ homo naturaliter ſit animal ſociale. Inſuꝑ quoniã tutius eſt duos tendere ſimul quàm
vnum ſolum, ad vitãdum pericula, iuxta illud Eccleſiaſtes: Væ ſoli quia ſi ceciderit, nõ habet Eccleſ.4
ſubleuantem. Melius eſt duos eſſe ſimul, habent eñ emolumentũ ſocietatis ſuæ: Si vnus ceci- Ibidem.
derit, ab altero ſulcietur. Quarto propter ſocialis vitæ commendationẽ. Hinc infra habet, ꝙ
Ieſus deſignãs ſeptuagintaduos diſcipulos, miſit eos binos, in omnẽ ciuitatẽ & locũ, quo erat Lucæ.10.
" vẽturus. ⌊Tu es q̃ vẽturus es, an aliũ expectamus?⌋ ꝙ Iohãnes certiſſime nouerat Ieſum eſſe
Chr̃m in lege & prophetis, promiſſum ac ꝓnuntiatũ, nullus dubitat Chriſtianoꝝ, nã & ante
ſuam incarceratiõe, de ipſo teſtimonium perhibens, venit inquit fortior me, cuius nõ ſum
dignus corrigiã calciamẽti ſoluere. Et rurſus: Ecce agnus dei q̃ tollit pc̃tã mũdi. Deniq; quã-
do Iohãnes quæſtionẽ hãc fecit, Chr̃us iã venerat, cur igitur ſciſcitatur, tu es qui vẽturus es, Iohan.1
itaq; aduertendũ, ꝙ verba hæc dupliciter exponũtur. Quidã nãq; ſequẽtes beatũ Gregoriũ Marc.1
• ea exponũt: Tu es qui vẽturus es, ad paſſionẽ ac lymbũ inferni, an alium expectamus qui pro Lucæ.3
mundi ſalute paſſurus ſit, vnde ſecũdũ Gregoriũ: Iohãnes duo quæſiuit. Primo, an Chriſtus Iohan.1.
per ſeipſ̃m deſcẽderet in infernũ. i. lymbũ præfatũ. Scd̃o, an mori dignaret pro mũdi ſalute,
& de iſtis ſecundum Gregorium dubitauit Iohannes, ſed hoc communiter non tenetur, quia Gregorius.
Iohannes propheta, & ſpiritu ſancto repletus in vtero matris, imò pluſq̃ propheta, non mi-
B nus, ſed magis illuminatus fuit, de Chriſti myſterijs, quàm prophetæ veteris teſtamenti, qui
bus euidenter innotuit Chriſtum eſſe paſſurum, imò in Eſaia, & pſalmo cuius exordium eſt: Eſaiæ.53.
Deus deus meus reſpice in me, paſſio Chriſti tã clare atq; diffuſe fuit prædicta, vt magis ibi- Pſal.21.
dem videatur res geſta narrari, quàm futurum prædici. Hieronymus tamen dicit in prolo- Hieronymus.
• go ſuper Danielem, quòd nullus prophetaꝝ tam euidenter de Chriſto, eiuſq; paſſione pro-
phetauit vt Daniel, quod intelligendum eſt, quantum ad temporis determinationẽ, q̃a non
ſolum prænũtiauit Chriſtum venturum atq; paſſurum, ſed & tempus certum expreſſit, cer- Daniel.9.
• tiſſima quoq; ſigna paſſionem Chriſti concomitantia addidit, dicens: non erit eius populus,
qui eum negaturus eſt, & ciuitatem ac ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, &
finis eius vaſtitas, & vſq; in finem perſeuerabit deſolatio, vt à Daniele plenius ſcribitur per
Zachariam inſuper prædictus eſt Chriſti ad lymbum deſcenſus, propheta ad Chriſtum lo-
quente. Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo nõ eſt aqua. Zacha.6
Non ergo iſta ignorauit Iohannes. Præterea ſancti qui erãt in lymbo, expectabant certiſſi-
• me Chriſtum ad eos ducendos venturum, nec ignorabant Chriſtum eſſe iam natum ac viri-
• lis ætatis, quia & eius infantiam à Symeone & Anna, parentibuſq; Iohannis audire quiuerũt, Lucæ.2
Imò & audierũt ꝙ vero paſſurus eſſet, paſſioniq; proximus, vt cætera taceã à Moſe ſcire va- Lucæ.1.
C lebãt, anteq̃ Chr̃us patiebatur, quoniã ante ipſius paſſionẽ Moſes & Helias apparuerũt cum Marc.9
eo in monte, conferebãtq; ſecum de paſſione ſua futura. Credendum eſt etiã ꝙ angeli ſancti,
præfatos ſanctos frequentius viſitabant, & de proxima eoꝝ liberatione eos appropinquãte
paſſionis tempore conſolabantur. Hinc prætactam expoſitionem reprehendens Cyrillus. Cyrillus.
Omnino inquit reprobanda eſt talis opinio. Nuſq̃ enim reperimus ſacram ſcripturam diſſe
rere, ꝙ infernalibus prænuntiauerit Baptiſta Chriſti aduẽtũ. Nouerat quoq; Iohãnes, quòd
Chriſtus illuminaturus erat infernum, id eſt, detentos in lymbo, cum pro omnibus, ſcilicet
viuis ac mortuis mortem guſtaſſet, ſed quia ſcriptura hũc prædixit futuꝝ, tanq̃ deũ & dñm,
" alij vero ſancti, miſſi ſunt ſicut famuli ante ipſum, ideo omniũ ſaluator ac dominus à prophe
tis nominabatur & deſignabatur per verba hæc, qui venit vel qui venturus eſt, iuxta illud in Pſal.117
pſalmo: Benedictus qui venit in nomine domini, atq; in Abacuc propheta: Poſt modicũ qui Matt.21
• venturus eſt veniet & non tardabit, ſicq; Baptiſta nomen accipiens à ſcriptura interrogat. Marc.11.
" ⌊Tu es qui venturus es.⌋ hoc eſt an tu ſis Chriſtus qui prænuntiatus es eſſe venturus, tãquàm Lucæ.13.
præcipuus & omnium ſummus. His verbis Cyrilli concordat illud Iohannis: Illi homines Iohan.12
cum vidiſſent quod fecerat ſignum dixerunt, quia hic eſt vere propheta qui venturus eſt in Abacuc.2.
mundum. Interrogauit ergo Iohannes Ieſum, an eſſet Chriſtus, non ex dubitatiõe vel igno- Iohan.6
rantia, ſed ad diſcipulorum ſuorum ignorantiam inſtruendam, quatenus ex verbis & factis
Chriſti, ædificarentur in fide, atq; ad Chriſti allicerentur reuerentiam ac amorem. Sciebat
quippe Iohannes, quàm fructuoſe ac optime Chriſtus dei patris ſapientia increata ac infinita 1.Cor.1.
reſponderet. Præterea Ambroſius aliam tangit expoſitionem, quòd ſcilicet Iohannes non Ambroſius
dubitauit an Ieſus eſſet Chriſtus, ſed an eſſet pro hominibus moriturus, ſic tamẽ vt inde dubi
tauerit, non tanquam dubius, ſed tanq̃ pius vates, ita ꝙ nõ ficte ſeu ex infidelitate, ſed pietate
dubitauit, ſicut & Petrus, cũ audiſſet à Chriſto, ꝙ crucifigẽdus eſſet, dixit ad eum: Propitius Mat.16
eſto tibi dñe, nã hoc nõ fiet. Sed iſtud ſtare nõ põt, nec beatius Ambroſius aſſerẽdo, ſed alioꝝ Ambroſius
opinionẽ recitando hoc ſcribit, nã & pietas talis non vera neq; laudabilis pietas extitiſſet, &

ex errore vel imperfectione notitię, ſeu inconſideratione, aut ignorantia emanaſſet, propter D
quod Petro Chriſtus ad præinducta verba reſpondit: Vade retro me Satana, quia non ſapis
Matt 16 quæ dei ſunt, ſed quę hominum. ¶ Poſtremo, Iohãnes añ Chriſti paſſionem non minoris fuit
ꝑfectionis in ſanctitate ac ſapiã, quàm Apoſtoli poſt Chriſti paſſionem, ſanctiq́ꝫ ſpũs ſuſce-
ptionem. Nulla ergo quaſi pietas ſic eum effecit ad Chriſtum, vt crederet aut putaret eũ non
morituꝝ pro mundo, ſicut nec virginem glorioſam, ꝗuis maiore pietate tam naturali q̃ infu-
ſa efficeret ad Chr̃m, certã nãqꝫ & firmã de Chriſti paſſione habuerũt notitiã, ideo nõ eſt ſiĉ
de Petro, qui ſicut & alij Apoſtoli añ Chriſti paſſionem magnæ ſimplicitatis fuit ac ruditatis
Iohan. 10 vt Chriſtus in Euangelio ſæpius pandit, & Iohannes Euangeliſta de ſeip̃o teſtał: Nondũ ſcie
bat ſcripturas, quia oporteret Chriſtum à mortuis reſurgere. Quàmuis itaqꝫ Petrus auditis
Chriſti verbis, quibus ſe p̄dixit paſſuꝝ, nõ putauerit ea falſa, qa tñ firmam ac fixã inde notitiã
non habebat, pietas quędã eum ad contradicendum ſeu dubitãdum induxit. ⌊Cum aũt ve- »
niſſent ad eum viri dixerunt: Iohãnes Baptiſta miſit nos ad te, dicẽs: Tu es qui venturus es⌋.i. »
Chriſtus quem prophetæ p̄dixerunt venturum in mundum, ad hominum redemptionem.
⌊an alium (Chriſtum ac redemptorẽ) expectamus⌋.i. p̄ſtolari debemus. Iſti fuerũt legati fi- »
deles verba mittentes fidelr̃ proponẽtes, nõ addẽdo aut ſubtrahẽdo, quos ſequi debemus, niſi
forte quis p nos talia nuntiaret, quæ in priſtina forma proferri non expediret. Scriptũ eſt eñi
Prouer. 13 in Prouerbijs: Legatus fidelis ſanitas. Rurſusq́ꝫ ſcriptũ eſt: Lingua tertia multos commouit,
Eccl. 28 ſed & in Prouerbijs legił: Qui alio repetit ſermone, ſepat fœderatos. ⌊In ip̃a aũt hora⌋ qua »
Prouer. 17 quæſtionem hanc propoſuerunt ⌊curauit Ieſus multos à languoribus⌋ hoc eſt, grauioribus »
E
Eccl. 10. ſeu prolixioribus morbis, qui p naturam difficilius curanł, ſecundum illud Eccleſiaſtici: Lan
Lucæ. 18 guor prolixior grauat medicum, ſed in Chriſto cœleſti medico hoc locum non habuit, quip
pe cui non fuit difficile omne verbum, imò omnia ſibi æque poſſibilia erant ſecundum natu-
ram diuinam ⌊& plagis (violenter illatis, aut accidentaliter ortis) & ſpiritibus malis⌋ hoc eſt »
dæmonibus, quorum licet natura ſit bona, quia à deo creata, tota tamen mente inconuerti-
biliter ad mala intenti ſunt, & ſi bonum quid ex genere agant, aut verum dicant, vel inuiti
hoc faciunt, vel ad malum referunt ſinẽ ⌊& cæcis multis donauit viſum⌋ Chriſtus eteñ intu »
ens vniuerſa, & ſciens cur diſcipulos ſuos miſiſſet Iohannes, tunc vberiora fecit miracula, vt
non verbis, ſed factis ſe Chriſtum oſtenderet, atqꝫ illoꝝ auferret errorem, ⌊& rñdens dixit »
illis: Euntes (.i. redeuntes à loco hoc) renuntiate Iohãni⌋ amico & cõſanguineo Baptiſtę & »
Malachiæ. 3 paranympho, præconi, præcurſori, & angelo meo, ⌊quæ vidiſtis⌋.i. miracula quę hac hora »
vobis p̄ſentibus feci, quæ ſtatim ſubdenł, ⌊& audiſtis⌋.i. miracula quæ me ab alijs ꝑcepiſtis »
feciſſe, vel meam doctrinã ⌊quia cæci vidẽt⌋.i. qui añ cæci fuerũt, nũc me eis viſum miraca- »
loſe reddente corporalr̃ vident ⌊claudi ambulant⌋ multos cæcos & claudos à Chriſto eſſe »
Matth. 9 curatos, Matthæus, Lucas, & Marcus copioſe teſtanł, nullus tamen eorum explicite docet
Marc. 8. aliquem à natiuitate cæcum aut claudum à Chriſto ad viſum aut greſſum eſſe reductum, ſed
Iohan 9 horum vtrunqꝫ ſcribit Euangeliſta Iohannes non tamen hoc recitat, niſi de vno cæco vnoq́ꝫ
Acto 3 claudo. An vero plures tales curauerit Chriſtus, neſcitur. Non enim omnia ſcripta ſunt, imò
Iohan 21 de miraculis Chriſti, ab Euangeliſtis comparatiue loquendo pauca in ſpeciali cõſcripta ſunt
prout Euangelia legentibus patet, vnde de cæcis, claudis, ac ſurdis, de quibus iam mentio F
ſit, incertum eſt, an quidam eorum ex vtero matrum tales fuerunt. ¶ Porro claudi in duplici
genere ſunt. Nam quidam eorum actu progreſſionis, totalr̃ carent. Alij recte ſeu expedite
nequeunt ambulare, vtroſqꝫ autem Chriſtus curauit, illis greſſum totalr̃ dando, in iſtis hunc
reformando ſeu perficiendo, ⌊leproſi mundantur,⌋ à lepra me præcipiente. In toto vete- »
4. Reg. 5 ri teſtamento non legitur quis curaſſe leproſum, niſi Heliſæus propheta, qui etiam vnum ſo-
Lucę 17 lum ſanauit leproſum, Chriſtus autem quàm plures tales mundauit, imò vt infra habetur, vna
vice decem leproſos curauit, ⌊ſurdi audiunt⌋ hoc eſt, qui paulo añ ſurdi fuerunt, me agente, »
recipiunt auditum: ⌊mortui reſurgunt⌋ ſi Chriſtus quando hæc dixit, non niſi vnum ſuſci- »
taſſet defunctum, probabile eſt, quòd pluraliter non dixiſſet, mortui reſurgunt, plures ergo
ſuſcitaſſe ante hæc verba piè credendum eſt, quàmuis ex Euangelio non innoteſcat eum ſuſci
Lucæ. 7 taſſe añ hæc verba, niſi filium viduæ, ꝗuis forte & filiã archiſynagogi añ hæc ſuſcitauit. Tres
Matth. 9. autem mortuos ſuſcitaſſe in Euangelio ſcribił, ſed an plures ſuſcitauerit ignorał, p̄ſertim qa
Marci. 5 ſolẽniſſimã illam Lazari ſuſcitationẽ tres Euãgeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas ſcribere
Lucæ 8. omiſerũt. Matthæus q̃qꝫ & Marcus de ſuſcitatione filij viduę nil ſcripſerũt ⌊pauperes euãgeli »
Mat. 5 zanł⌋.i. à me beati p̄dicanł, q dico: Bt̃i paupeſ ſpũ, qm̃ ipſoꝝ eſt regnum cœloꝝ, cum tamẽ »
Luc. 6 mundus beatos reputet diuites, vilipendatq́ꝫ pauperes, ſtultam quippe fecit CHRISTVS
1. Cor. 1 ſapientiam huius mundi. Et prudentia carnis, mors eſt. Vel, euangelizantur, hoc eſt in euan-
Roma. 8 gelica lege ac gratia inſtruuntur à me, ita quòd diuites pauperibus non præpono, nec per-
Acto. 10 ſonarum acceptor ſum, iuxta illud Eſaiæ: vbi CHRISTVS ait de patre euangelizare pau
Eſa. 61 peribus miſit me, ſi autem euangelizari deponentale ſit verbum iuxta antiquam gramma-
ticam

A ticam, ſenſus poterit eſſe, ꝙ pauperes euāgelizātur. i. euāgeliū prædicāt, qa diſcipuli Chriſti
qui oīa reliquerūt, populum baptizabāt ac inſtruebāt, vt in Iohanne & alibi innoteſcit, & Matt. 28. Iohan. 3.
iſtud verum eſt, ſiue per pauperes intelligātur humiles, ſiue volūtariȩ inopes. Præterea patet
ꝙ ad quæſtionem Iohannis Chriſtus non verbis, ſed factis, & vtique ſupernaturalibus factis
reſpondit, vt ſolutio quæſtionis tanto firmior eſſet ac certior, quanto efficacius eſt teſtimo-
nium operis quàm ſermonis. Rurſus iuſſit Chriſtus hæc referri Iohanni, ſciens eum in pro-
phetis ſupernaturaliter eruditum, ita vt ex miraculis iſtis, potuit ſuis probare diſcipulis Ie-
ſum eſſe Meſſiam, eo quòd fecerit iſta tam imperioſe atque in confirmationem ſuæ doctri-
næ, qua ſe Chriſtum perhibuit eſſe, deus eñ falſitati non atteſtatur, aliqua in illius confirma-
tionem agendo, & quia de Chriſto iſta fuerunt prædicta per Eſaiam: Ecce deus veſter veni- Eſaiæ. 35.
et, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, & tūc ſaliet ſicut ceruus clau
dus, & aperta erit lingua mutorum, vnde in Iohanne loquitur Chriſtus: Opera quæ ego fa- Iohan. 10
cio in nomine patris mei teſtimonium perhibent de me. Et rurſus: Si non facio opera dei, no Ibidem.
lite credere mihi, ſi autem facio, & ſi mihi non creditis, operibus credite. Præterea vt ſæpius
tactum eſt, quos Chriſtus ſanauit in corpore, ſanauit & mente. Itaque ſpiritualiter cæcos,
ſurdos, læproſos, claudos, mortuosq́; curauit, imò interim innumerabiliter fecit hoc, & q̄-
tidie facit. ¶ Vnde ſex incommoda hominis hic tangūtur, iuxta tropologicū ſenſum, quæ
Chriſtus per gratiam ſuam tollit à nobis. Primum eſt excæcatio rationis, videlicet error, ig-
B norantia ſeu perfidia mentis, quam Chriſtus tollit ab anima, intellectum illuminando per fi-
dem, cæterasq́; virtutes ac dona, intellectum perficientia, vt ſunt, ſapientia, ſcientia, conſi-
lium atque prudentia. Secūdum eſt claudicatio interioris hominis, videlicet mutatio, inſta-
bilitas, accidia ſeu obliquitas affectionis, qua mentis ad deum impeditur proceſſus, iuxta il-
lud in Pſalmo: Filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis, & in libris Regum Pſal. 17
Helias ait vanis filijs Iſrael: Vſquequo claudicatis in duas partes, hoc malum ſanatur, dū de- 3. Reg. 18
us animam diuino amore inflammat, & alacrem facit. Hinc ſecundum Auguſtinum, pes a- Auguſtinus.
nimæ amor eſt, qui ſi rectus fuerit dicitur charitas, ſi inordinatus ſeu curuus, vocatur cupidi-
tas. Tertium eſt animæ lepra, videlicet carnalis concupiſcentiæ fœditas, quæ in diuitibus at-
que potentibus magis regnat, quam Chriſtus tollit, à vitijs gulæ & luxuriæ hominem emū-
dando. Quartum eſt ſurditas animæ, vtpote duritia ſeu rebellio eius, ad obtemperandum
verbis dei quam aufert Chriſtus, mentem per gratiam emolliendo, vt docilis, obediensq́ue
conſiſtat, quemadmodum per Ezechielem dominus loquitur: Spiritum nouum ponam in Ezech. 36.
medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor nouum. Quintum
eſt mors animæ, hoc eſt ſeparatio eius à deo, per peccatum mortale quam Chriſtus aufert, a-
nimā per charitatem viuificando, ſeu ad pœnitētiam excitando. Sextum eſt paupertas, hoc
eſt carentia gratiæ & virtutum, quam Chriſtus aufert, ſpiritualia chariſmata infundendo.
Sicq́ue pauperes euangelizantur, hoc eſt, qui ſine gratia erant, per gratiæ infuſionem beati
" cenſentur. ⌊Et beatus eſt⌋ nunc in ſpe, & per inchoationem ac meritum felicitatis futuræ,
" ⌊qui non fuerit ſcandalizatus in me⌋ hoc ȩſt ex verbis & factis ac perſecutionibus meis, non
fuerit ad ruinam peccati inductus, mihi inuidendo, meis operibus detrahendo, ea ſiniſtræ in-
terpretando, vel de mea maieſtate ac veritate diſcredendo, propter aduerſa & paſſionem
C mortis, quam tolerabo. Multi quidem viſis Chriſti miraculis credebant eum eſſe Meſſiam,
ſed viſa ignominioſiſſima occiſione ipſius, à fide prolapſi ſunt, imò & ipſi apoſtoli in Chri-
ſti captione ſcandalizati fugerunt, ſicut prædixit: Omnes ſcandalum patiemini in me, in no Mat. 26
cte iſta. Porrò Chriſtus directe nullum ſcandalizauit, quia omne verbum & factum eius or-
dinatiſſimum fuit, ſed multi ex ſua infirmitate aut peruerſitate in eo ſcandalizati fuerunt, ita
quòd fuit occaſio atque materia, non cauſa directa ſcandali talis. Per inducta autem verba,
tangit & admonet Chriſtus Iohannis diſcipulos, qui vt dictum eſt, ſcandalizabantur in
" Chriſto, dolendo, quòd magiſtro eorum Iohanni ſic præponeretur à populo. ⌊Et cum
" diſceſſiſſent nuntij Iohannis.⌋ duo eius diſcipuli, redeuntes ad ſuum magiſtrum, ⌊cœpit⌋
" Ieſus ⌊dicere de Iohanne ad turbas,⌋ hoc eſt, eum publice commendare, quod non fecit in
præſentia diſcipulorum Iohannis, ne blandiens videretur. Primo autem laudat Iohannem Laus Iohannis.
de mentis conſtantia, & hoc ideo, ne plebs, quæ ante audiuit Iohannem teſtimonium Ieſu
Chriſto præbentem, & iam quæſtionis eius formam audiuit: tu es qui venturus es, & cȩtera.
putaret Iohannem inſtabilem, & ex leuitate ante teſtatum, nuncq́; ex ignorantia ſciſcitatū.
" ⌊Quid (hoc eſt qualem virū) exiſtis in deſertum⌋ quo morabatur Iohannes ⌊videre?⌋ Plu- Marc. 1
ries quippe percurrebant tam longi deſerti itinera, vt eum viderent, ſecundum Cyrillum, Cyrillus.
" ⌊arundinem vento moueri?⌋ Inquiſitiue & negatiue legēdū eſt hoc, quaſi dicat. An exiſtis
videre hominē leuē, inſtabilē, inſciū & carnalē, qui nūc aliq̄d aſſerat, & paulopoſt id neget,
vel dubitet, q̄ ſimilis ē arūdini ſeu calamo, quē ad oēm differētiā loci vētus ipellit? Talis ergo
Iohānes nō fuit, ſʒ tales ſunt hoīes paſſionati, ifirmi, & ꝑſerti laudis ꝓprie amatores, q̄ ipetu

paſſionum à medio rationis faciliter proſternuntur,&nunc immoderate lętantur,nũc inor D
dinate triſtanť,iam nimis inclinanť,ſeu afficiunť ad aliquẽ,iam nimis auertunť ab eo, proſpe
ris extolluntur,aduerſis franguntur,tam laude quàm vituperio à rectitudine iuſtitiæ incli-
nanť,quia amore priuato infeliciter pleni ſunt,non virtutibus radicati. Tales ergo non ſimus
ſed mentem in deo figamus,nec aliquid nos perturbet, imò imperturbatum animum habea-
mus ſoli deo placere optantes,nec extra ipſum aliquid exquirentes,imò de aduerſitatibus,vi-
tuperijs,atq; iniurijs gloriantes,inquantum per eas appropinquamus ſaluti,vnde inconſtan
tia vile& magnum eſt vitium,ad ſtabilitatem vero mẽtis ſacra ſcriptura præcipuè nos hor-
1. Cor. 15 tať. Ait nãq; Apoſtolus:Stabiles eſtote & immobiles,abundantes in ope dñi ſemp. Et alibi:
2. Theſſ. 2 Non cito moueamini à veſtro ſenſu. Et rurſus:Optimũ(inquit)eſt grã ſtabiliri cor. Et in Ec
Hebræ. 13 cleſiaſtico : Non te ventiles in omnẽ ventum , eſto firmus in via dñi,& in virtute ſenſus tui.
Eccl. 5 Prouer. 24 Quemadmodũ aũt virtus& ſapiã ſtabiliunt mentẽ,iuxta illud Salomonis: Vir ſapiens fortis
eſt,& vir doctus,robuſtus & validus. Sic pctm̃ &'paſſio inconſtantiã pariunt ſecundum illud
Pſalm. 1 Pſalmiſtæ:Impij tanq̃ puluis, quẽ proijcit ventus à facie terræ. Itaq; Iohannẽ ſectando,im-
Ephe. 4 pleamus illud Apoſtoli:Iam non ſimus paruuli fluctuantes, nec circũueniamur omni vento
doctrinæ. ¶Conſequenter laudat Chriſtus Iohannem de rigore iuſtitiæ in corpis caſtigatio
ne. ⌊Sed quid exiſtis videre?⌋ Hoc eſt, ad qualem videndum egreſſi eſtis in heremum?
⌊hominem mollibus veſtibus indutum?⌋ Quaſi dicat:ſi hoc feciſtis,erraſtis,quia Iohãnes p̃-
cioſis & delicatis veſtibus vſus non eſt,ſed veſte humillima,vili,& aſpera, vtpote de pilis ca-
melorum contexta. Iſte eſt ſenſus textus: quàmuis aliqui p veſtem mollem adulatoria verba E
Gregorius. accipiãt. Dicit aũt Gregorius: Nemo putet in fluxu & ſtudio veſtimentoꝝ pctm̃ deeſſe,cum
1. Timo. 2 Hieronymus. dicat Apoſtolus:Non in veſte p̃cioſa. Hieronymus quoq; teſtať: Mollia veſtimenta, molli-
Chryſoſtom⁹. ciem animæ inducunt, & Chryſoſtomus: Mollis veſtis rigidã animã diſſoluit. ⌊Ecce qui in
veſte p̃cioſa ſunt(.i.p̃cioſis indumẽtis vtunť)&in delicijs⌋ hoc ẽ,voluptatibus,cœnis,& ob-
lectationibus vanis ⌊in domibus regum ſunt⌋.i.in curijs principum eſſe conſueuerunt. Iohã
Matth. 2 nes aũt non ibi,ſed in ſolitudine verſabať,maluitq; Herodem iuſte arguere , & propter hoc
Marc. 1 incarcerari,q̃ eius pctã palpare,ac p hoc ipſius familiaritatẽ habere. Tangit aũt Chriſtus hęc
Marci. 6 tria,ad vitã carnalem ſpectantia.ſ. veſtes precioſas,delectationes ſenſuales,loca amœna,quę
tria pœnitentibus ſunt ſpernẽda.Deinde oſtenſo quid Iohãnes non ſit,conſequẽter oſtẽdit
quid ſit.i.pfectionem & excellentiã eius declarat. ⌊Sed quid exiſtis videre?⌋ Hoc eſt,ad qd
videndum intraſtis heremũ,ad videndũ. ⌊Prophetam?⌋ .i.an egreſſi eſtis ad intuẽdum Io-
hannem quaſi Prophetã? Hoc Chriſtus quærendo non negat,ſed concedit & addit. Nã ſub
ditur:⌊Vtiq; dico vobis,& plusq̃ Prophetam⌋ .i.Iohãnes ad quem videndum exiſtis, fuit
plusq̃ Propheta. Fuit quippe propheta, Chriſti myſteria p̃nuntiando,eiq; viam verbis pro-
Lucæ. 1 pheticis atq; opibus p̃parando. Vnde dictum eſt ſupra: Tu puer propheta altiſſimi vocaberis
Fuit quoq; plus q̃ propheta,quoniã ſcripturas prophetaꝝ monſtrauit impletas, Chriſtũ p̃-
ſentialr̃ oſtendendo, ſicq; Euãgeliſtæ impleuit officium. Et ſicut Chriſtus ſic & ipſe Iohãnes
Lucę 1 fuit prophetice p̃nuntiatus,fuit & in vtero mr̃is ſanctificatus,atq; ibidem Chriſto eſt atteſta
Iohan. 1 tus,& inter legem ac Euãgelium medius fuit. Nec obſtat,q̊d vt apud Iohannẽ habeť:Interro
gatus Iohãnes propheta es tu,rñdit: Non. Sumit em̃ nomen prophetæ adæquate, pro eo, in F
quo vltra hoc donũ nõ inuenit reuelatio altior. Quòd autem Iohãnes fuit prophetice p̃nun
Malachiæ. 3 tiatus ſubiungitur: ⌊Hic eſt, de quo ſcriptum eſt: (Per Malachiam) Ecce ego⌋ Deus pater
⌊mitto angelum meum⌋ hoc eſt,Iohãnem cõuerſatõis angelicæ virũ,&opus angeli exercẽ-
tem annuntiãdo Chriſti aduẽtum. Non tamẽ fuit angelus in natura. In veteri aũt teſtamẽto
Eſa. 18 angelus ſæpiſſime pro nũcio poniť,ſicut in Eſaia:Ite angeli veloces ad Gentem auulſam. Et
Eſa. 33 Hieronymus. rurſus: Angeli pacis amare flebũt. In Aggæo quoq; propheta, vbi Hieronymus tranſtulit,di
Aggæi 1 xit Aggæus: Nuncius dñi de nuncijs domini. Alia tranſlatio cõtinet,dixit Aggæus: Angelus
dñi de angelis dñi,⌊ante faciem tuã,⌋ O Chriſte vnigenite mi.i. de proximo ante te,vel añ
tuã manifeſtationem ac p̃ſentationem in publico. Non em̃ Chriſtus orſus eſt publice prædi-
care,ſignaq; facere,niſi poſt p̃dicatõis Iohãnis exordium ⌊qui p̃parabit viam tuã ante te⌋.i.
homines ſua p̃dicatõe,atteſtatõe,baptizatõe,diſponet ad ſuſcipiẽdum fidem,doctrinam,&
præcepta tua,ô Chriſte,anteq̃ tu publice p̃dices. Iſtud expoſitum eſt plenius ſupra,vbi habeť
Lucæ. 1 Tu puer propheta altiſſimi vocaberis, p̃ibis em̃ ante faciem dñi parare vias eius. Quomodo
Eſa 40 aũt Iohãnes etiam p Eſaiam p̃nuntiatus eſt,& viã Chriſto parauit, ſemel expoſitum eſt , ſup
Matth. 3 illud: Vox clamãtis in deſerto,parate viam dñi,rectas facite ſemitas eius. Allegat vero Euã-
Marc. 1 Lucæ 3 geliſta Lucas verba Malachię magis quãtum ad ſenſum,quàm quoad formã verboꝝ. Sic em̃
Iohan. 1 tranſlatio noſtra habet: Ecce ego mitto angelum meum, & p̃parabit viam ante faciem meã,
Matt 11 & ita dicunť hæc verba in pſona filij dei:⌊Dico em̃ vobis⌋ Ad confirmãdum, ꝙ Iohãnes ſit
plus q̃ Propheta,⌊maior⌋ ſpũali magnitudine.i.ſanctior & dignior ⌊inter natos mulierum
propheta Iohanne Baptiſta non eſt⌋,i,nullus prophetaꝝ maior eſt eo. Et ſumiť iam mulier
pro fœ

A pro fœmina viro mixta,ſicq; Chrũs de virgine natus excipit,& ipſa virgo Chriſtifera,non
inter natos,ſed natas ponenda eſt. Matthæus autem plenius ac latius ſcribit:Inter natos mu Mat.11.
lierum nõ ſurrexit maior Iohãne Baptiſta,quibus verbis oſtẽdit Chrũs,ꝙ nullus illorum fuit
maior illo. Non tamẽ negat,quin quidã ei æquales ſint,Magna etẽm fuit ſanctitas Moſi &
Heliæ. Hieronymus quoq; ait ſuper Hieremiã:Neminẽ puto ſanctiorẽ Hieremia. Aliqui ve Hieronymus.
ro affirmãt Iohannẽ ꝑdictis eſſe maiorẽ. Sed quoniã Salomone proteſtante:Spirituum pon Prou.16.
derator eſt dominus,ſtemus contenti verbis Chriſti,nec incaute addamus,quãuis certum ſit
Iohannẽ quantũ ad aliqua fuiſſe ꝑdictũs ſanctis maiorẽ,ſiquidem in virginitate atq; martyrio
maior eſt Moſe, Multæ etiã ꝓrogatiuæ cõſiderantĩ in eo,quæ alijs defuerũt,ſicut in quodam
ſermone pulcherrime docet Bernhardus. Poſtremo Chrũs tam ſecure de ſanctis iudicando Bernhardus
" oſtendit ſe hominũ dominatorẽ ac iudicẽ. ⌊Qui aũt minor eſt in regno dei,maior eſt illo.⌋
Per regnũ dei Chrũs in euangelio frequenter eccleſiã intelligit militantẽ,ſicut cũ ait: Simile Mat.13.
eſt regnũ cœloꝝ ſagenæ miſſæ in mare,& ex omni genere piſciũ cõgreganti. Et rurſus:Mit
tet filius hominis angelos ſuos,& colligent de regno eius oĩa ſcandala. Interdũ vero per re- Ibidem
gnũ cœloꝝ accipit triumphantẽ eccleſiã,vt cũ ait:Non omnis qui dicit mihi,domine domi Mat.7
ne,intrabit in regnũ cœloꝝ,ſed qui facit voluntatẽ patris mei. Si ergo hoc loco per regnũ
dei,intelligaĩ præſens hæc,militansq; eccleſia,ſenſus eſt. Qui minor eſt in regno dei.i. Chri-
ſtus qui natiuitate & quorundã æſtimatione poſterior & minor fuit Iohanne,quẽ omnes Iu-
dæi ad tẽpus putabãt eſſe Meſſiã,maior eſt illo. Chrũs eñ vt deus incõparabilr & immẽſe ex
cedit Iohannẽ,in omni dignitate,ſanctitate ac perfectione,ſecundũ naturã quoq; aſſumptã
B vt verbo vnitã & gratiæ plenitudine decoratã,maior eſt illo,imò & omni intellectu creato,
ſicq; Chrũs protulit verba hæc,ne quis ex inducta laude Iohãnis incideret errorẽ,putãdo ꝙ
& ipſo Ieſu Chřo cõſiſteret maior. Obſcure tñ loquebaĩ,ne ſe videreĩ iactare. ¶ Porrò ſi per
regnũ dei intelligaĩ triũphans eccleſia,ſenſus eſt,Qui minor eſt in regno dei.i. infimus beato
rũ deo in patria fruentiũ,maior eſt illo. Quilibet eñ cõprehenſor,ꝑfectior eſt in cõtẽplatiõe,
& dilectione,quocũq; puro viatore,nec meritũ æquaĩ ꝓmio in actuali ꝑfectione, Nihilomi-
nus multi viatores,ꝓſertim virgo digniſſima,in vita hac maioris meriti fuerũt q̃ angeli mul-
ti vnq̃,imò q̃ aliquis angelicoꝝ ſpirituũ,loquẽdo de virgine glorioſa,& ita in diſpoſitiõe ꝓ-
pinqua maiores illis fuerũt. Præterea cõtuendũ,ꝙ qñ Chřs hæc dixit, nondũ aperta fuit ianua
regni cœleſtis,idcirco ipſo Chřo excepto,nullus hoĩm fuit in cœlo. Hinc q̃d ait,q minor eſt
in regno dei,de angelis ſctĩs accipiĩ,q nõ ſolũ in donis grĩæ ſeu gloriæ,ſed etiã in natura ſpeci
fica maiores fuerãt Iohãne,ſicq; Chřs his verbis excluſit errorẽ dicentiũ,Iohãnẽ eſſe angelũ
" incarnatũ, ⌊Et oĩs ppl̃us⌋.i. vulgus audiẽs ꝓſcriptã cõmendationẽ Iohãnis à Chřo, ⌊& publi
" cani,iuſtificauerũt deũ,⌋ nõ effectiue,ſed oſtẽſiue.i. iuſtũ eſſe dixerũt,& opibus manifeſtaue
" rũt, ⌊baptizati baptiſmo Iohãnis⌋ ab ipſo Iohãne. Ex hoc eñ q̃d audiebãt Iohãnẽ ita lauda
ri à Chřo,laudauerũt deũ in ſeruo ſuo Iohãne,ꝑ cuius ꝓdicationẽ ac baptizationẽ ipſi deo a-
gẽte,ad iuſtitiã à vitijs redierũt,vnde & deũ iuſtũ ac iuſte operatũ dixerũt,ope profitentes il
lud Pſalmiſtæ:Iuſtus dñs in oĩbus vijs ſuis,& ſanctus in oĩbus opibus ſuis. ¶ Deniq; deũ iuſti- Pſal.144
ficamus,primo,dũ cõfitemur ꝙ ipſe iniuſtitiã,omnẽq; culpã odit,ſcđm illud Sapiæ:Odio Sapiæ.14.
ſunt deo,impius & impietas eius. Secũdo,cũ ei aſcribimus,ꝙ iuſtitiã & omnẽ virtutẽ,boni-
tatẽq; diligit,iuxta illud:Iuſtus dñs & iuſtitias dilexit. Tertio,ꝙ oĩs iuſtitia ab ipſo procedit. Pſal.10.
" Quarto,ꝙ virtuoſos iuſte glorificat,& impios iuſte cõdẽnat. ⌊Phariſæi aũt⌋ q cæteris reli-
C gioſiores ſe reputabãt,& videri volebãt,cũ tñ hypocritę eſſent,& inani gloria pleni, ⌊& ſcri
" bæ,⌋ q de legis ſcĩa tumuerũt, ⌊cõſiliũ dei ſpreuerũt in ſemetipſos⌋.i. cõſiliũ Chři,videlicet
inſtructionẽ eius ſalutarẽ,de vitæ correctiõe abiecerũt,cõſiliũ quoq; dei.i. ſecretũ illud ęter-
næ ſapiẽtiæ decretũ de modo ſaluãdi genus humanũ,ꝑ verbi incarnationẽ ac paſſionẽ recipe
re cõtempſerũt,Chřo hoc docẽti credere reſpuẽtes,de q̃ cõſilio Paulus in actis loquiĩ. Non Act.20
ſubterfugi q̃ minus annũciare vobis omne cõſiliũ dei. Huius cõſilij cõtẽplatio dulciter ſapu
it Auguſtino,ſcđm ꝙ ferĩ de eo,ꝙ nõ ſaciebaĩ præ dulcedine dei,cõſiderãdo altitudinẽ cõſi Auguſtinus
lij eius,ſup ſaluatione gñis humani. Inſup ſpreuerũt cõſiliũ dei.i. cõſilia Chři, de paupertate
& cęteris actib⁹ ſuperogatiõis. Vñ cũ Chřs cõtra auaritiã ꝓdicaret,deridebãt eũ,dicẽtes:Inſa
nit,quid eũ auditis. Poſtremo ipſemet Chřs cõſiliũ dei patris vocaĩ,ſcđm Auguſtinũ, ꝑ ap- Joh 10
propriationẽ quandã, quẽadmodũ dř veritas,ars & ſapia patris. Quia eñ ꝑ modum intelle-
ctualis emanationis procedit à patre,ea quę ad intellectũ proprie ꝑtinent,ei appropriantur, Johã.14 1.Cor.1.
hoc increatum dei cõſiliũ iſti ſpreuerũt,dicẽtes:Quia Beelzebub habet. Et nos ſcimus,quia
hic homo peccator eſt. Inſuper verba hæc quę iã expoſita ſunt,quaſi ab Euãgeliſta interpoſi Matt.12
ta verbis Chriſti ꝓcedentibus quibus laudauit Iohannẽ,atq; ſequentibus,q̃bus arguit phari- Marc.3
ſæos ac ſcribas intelligi poſſunt,quaſi à Chriſto immediate poſt verba prædicta,prolata, Luc.11.
eritq; ſenſus:Omnis populus audiens prędicationem Iohannis anteq̃ caperetur iuſtificaue- Joh.9
runt deum,ſubdentes ſe ei,& peccata propria confitentes,per quod deum eſſe iuſtum,quaſi

f peccata

peccata odienū̃ monſtrabãt,phariſæi vero & ſcribæ cõſiliũ dei quo ꝑ Iohannẽ docuit cõfite D
ri,baptizari,& Ieſum pro Chriſto recipere ſpreuerũt,hoc ergo ſpreuerũt,⌊in ſemetipſos⌋ »
.i.cõtra ſeipſos,contra animaꝝ ſuaꝝ ſalutẽ,ad propriã perditionem atq; pernitiẽ,vel ſpre-
uerunt cõſiliũ dei,in ſemetipſos.i.ad ipſos directũ.De hac excæcatione & peruerſitate iſtoꝝ do
Eſa.42 minus ꝑ Eſaiã ꝓdixit:Quis cæcus,niſi ad quem nũcios meos miſi:quis cæcus,niſi ſeruus dñi?
⌊nõ baptizati ab eo⌋.ſ.à Iohãne,cuius baptiſmũ,doctrinã & ſatiſfactionẽ de Chriſto ſpre- »
uerũt,ſicut vſq; in pſens quidã qui cæteris religioſiores videntur & doctiores,difficilius cor-
rigunt.¶Deinde infideliũ ſcribaꝝ ac phariſæoꝝ increpationẽ Chriſtus ſubiungit.⌊Cui er »
go ſimiles dicã homines generationis huius⌋.i.incredulæ huius collectionis,qbus illud Deu »
Deut.32 teronomij aptat:Generatio pueꝛſa eſt,& infideles filij,ſumit quoq; hic generatio pro homi-
nibus generatis,⌊& cui ſimiles ſunt?⌋Quærit Chriſtus & quæſtionẽ ingeminat,vt audiẽtes »
Cyrillus reddat ad ſolutionẽ attentos.⌊Similes ſunt pueris ſedentibus in foro,&c.⌋ vt ait Cyrillus, »
Fuit quidã ludus apud pueros Iudæoꝝ,ita ꝙ cõuenientibus pueris in vnũ,diuidebat caterua
eoꝝ in duas partes,qui ad deſignandã ac contemnendã repentinã transmutationẽ reꝝ trãſi-
toriarum vitæ præſentis,ſic ſtatuerunt,vt vna eoꝝ pars gauderet,canticũq; iucundũ canta-
ret,alia vero mœrens carmẽ caneret lugubre,inſuꝑ gaudentibus nõ congaudebãt mœren-
tes,nec gaudentes condolebãt mœrẽtibus,deinde arguebãt ſe inuicem,cur vna pars ſe alteri
non cõformauit.Iſtis aſſimilat Chrũs ſcribas ac phariſæos,atq; eoꝝ fautores,nã ait. Similes E
ſunt pueris ſedẽtibus in foro,quia in foro publice pueri iſta fecerũt,& diuiſim ſedẽtes,prædi-
cta egerunt,⌊loquẽtibus ad inuicẽ & dicentibus.i.quoꝝ vna medietas dixit ad aliã.⌊Canta »
uimus vobis⌋.i.ad veſtrã exhilarationẽ,canticũ iucunditatis cecinimus,⌊tibijs,⌋ qa ſimul »
2.Reg.6 cũ muſicis inſtrumẽtis fiebat huiuſmodi cantus,ſicut & Dauid pſalmos ore decantãs ſimul cũ
cithara luſit,⌊& nõ ſaltaſtis⌋.i.nobis congratulati nõ eſtis,nec ſigna lætitię chorizãdo mõ- »
ſtraſtis.Reſonat quippe quædã conſona ex muſico organo melodia,ſecundũ quam dum ho-
mo pede & cõſono corporis motu ſe agitat,diſpoſitionẽ cordis manifeſtat intrinſecã.Dein
de ponunt verba exprobratoria alterius medietatis,puta mœrentiũ ad gaudẽtes,⌊lamenta- »
uimus⌋.i.lugubre carmẽ vobis cecinimus,vt vos ad cõpaſſionẽ prouocaremus,⌊& nõ plo- »
raſtis⌋.i.cõpaſſi nobis nõ eſtis,nec per fletũ cõpaſſionis oſtendiſtis affectũ.Deinde Chriſtus »
cõparationẽ iſtã exponit,applicatq; ad propoſitũ.⌊Venit enĩ Iohãnes Baptiſta⌋.i.deo agẽ »
te atq; mittẽte,natus eſt,in mũdo vixit ad hoĩes,à deſerto egrediẽs venit,⌊neq; mãducãs pa- »
nẽ.⌋ Eſca enĩ ipſius fuerũt locuſtæ & mel ſylueſtre,vt Matthæus & Marcus habẽt,⌊neq; bi »
Eſca Iohãnis Bap. bens vinũ,⌋ quẽadmodũ angelus dixit:Vinũ & ſicerã nõ bibet,vnde hoc loco ꝑ panẽ & vi- »
Mat.3 nũ cõſueta ac delicata hoĩm fercula,poculaq; ſignant,⌊& dicitis,dæmoniũ habet⌋.i.Iohan »
Mar.1 nes dęmoniacus eſt.Impij nẽpe cũ viderint quẽpiã inconſuetã abſtinẽtiã,ꝓcipuũq; rigorem
Luc.1 vitæ ſeruantẽ,opa eius ſancta puertẽtes,quaſi obſeſſum diffamãt.⌊Venit filius hoĩs⌋.i.vo- »
Baruch.3 bis apparui & inter vos cõuerſatus ſum,⌊mãducãs & bibẽs⌋.i ſolitis hominũ refectionibus »
vtẽs,& inter eos ſocialr̃ viuẽs,⌊& dicitis de me(mihi detrahẽdo.)Ecce homo deuorator,⌋ »
.i.guloſus,⌊potator vini⌋.i.ebrioſus & voluptatis gulæ amator,⌊amicus publicanoꝝ⌋.i. »
magnoꝝ tranſgreſſoꝝ,⌊& peccatoꝝ⌋ minoꝝ.i.talibus ſe cõformãs,applicãs,& applaudẽs »
vt poſſit inuitari & delicate ſuſtẽtari ab eis:ſicq; & mala culpæ fauẽs in eis. ¶Itaq; pſatis pue
ris,ſcribæ & phariſæi cõparant,quoniã ſicut vna pars pueroꝝ illoꝝ alteri parti mœrẽti non
Matt.3. cõdolebat,ſic iſti Iudæi Iohãni Baptiſtæ lugubre carmẽ canẽti.i.rigoroſe cõuerſanti,pœni- F
Mar.1. tentiã edocẽti atq; ad luctũ ſalubrrimũ inuitãti nõ cõſenſerũt,neq; ſe cõformauerũt.Iteꝝ ſi
Luc.3 cut alia pars pueroꝝ illoꝝ,parti gaudẽti nõ cõgaudebat,ita pſati Iudæi Chriſto inter hoĩes
dulciter cõuerſanti,futuræ vitæ gaudia ꝓdicãti,ad ſpũalem cõſolationẽ inuitãti,acquieſcere
Baruch.3 ſeq; cõformare ſpreuerũt. Tales & modo in eccleſia multi ſunt hoĩes, ſenſus puerſi, qui oĩa
alioꝝ opera etiã bona interpretant in peius,imò quæ optima ſunt, peſſima arbitrant.Et qa
huiuſmodi excellẽtia opera ſanctitatis videntur eis impoſſibilia eſſe hominibus,opinantur &
dicũt talia cooperatiõe dæmonum fieri,eo ꝙ dæmonũ ope multa fieri queant,quæ homines
naturalr̃ facere aut pati nõ valent,quemadmodũ in arrepticijs & poſſeſſis cõſpicimus.Nã &
dæmones corporalẽ hominis naturam & harmoniã ſic poſſunt immutare ac deordinare,vt
homo multis diebus nõ afficiat ad cibũ aut potũ neq; indigeat,quia calor more naturali non
agit in humidũ radicale.Iſti ergo puerſi oĩa alioꝝ facta peſſime iudicãtes,ſunt homines ma
læ inclinatiõis ſeu aſſuefactiõis,vani & inuidi,qui aliorum nõ cõgratulãtur profectui,ſed tri
ſtãtur,ꝙ quis eis apparet perfectior,ideoq; bonũ quod eis deeſt,nõ laudant,nec ſequunt,nec
Sapie.2 venerãtur,ſed perſequũtur in alijs detractores & irriſores,deo odibiles,quo vitio quidã qui
religioſos ſe putant,animas ſuas cõmaculant excæcãte eos ſua malicia.¶Porrò alij ſunt ho-
mines bonæ inclinatiõis ſeu indolis proniores ad cõgratulãdum alioꝝ proſperitati,q̃ ad de-
trahẽdum eoꝝ profectui ſine defectui quod in ſeipſis nõ habent,in alijs pie mirantur ,hono-
rant,ſequũtur:ſicq; amãdo,fauendo,cõgaudẽdo participes fiunt gratiæ alioꝝ.Præterea pa-
ter ꝙ

A tet, ꝙ pars pueroꝝ gaudentiū Chriſto aptaſ, qui tanq̄ ſpōſus inter ſuos conuerſans, ad ſpi-
rituale prouocat lætitiā, ſed pars pueroꝝ mœrentiū aptaſ Iohāni, q ſtrictiſſimam in heremo
duxit vitā. Qm̄ em̄ Chriſtus venit q̄rere & ſaluū facere q̄d perierat, pctōribus cōueſci, ſeq̄ cō Luc. 19
tēperare dignatus eſt, vt ſua charitate, cōmunione, familiaritate & clemētia eos ad pœnitētiā Mat. 9
traheret, virtutibus ædificaret, ad diſcipulatū ſuū alliceret: ſicq̄ amauit eoꝝ naturam ſiue p- Marc. 2
ſonam, non vitia. Poſtremo de horū expoſitione verboꝝ ſuper Matthæū plenius dictū eſt. Luc. 5
Itaq̄ non aſſimilemur ſcribis & phariſæis, quibus indociles, incorrigibileſq̄ ſunt cōformes,
ſed dociles ſimus atq̄ tractabiles, & pueris in foro ſedētibus .i. ſanctis viris, deuotis ꝓlatis, ve
ris ꝓdicatoribus in eccleſia, quæ dominicū forū eſt, quo fideles ad colloquendū deo conueni-
unt, vbi & cœleſtiū præceptorū iura conduntſ acquieſcamus, ita vt ſpūaliter gaudentibus, &
ad gaudendū in deo hortantibus cōgaudeamus, flentibus aūt ſua ſeu alioꝝ peccata, vel ob ali
as rationabiles cauſas compatiamur, conformemur & collugeamus, ſicut ait Apoſtolus: Fle-
te cū flentibus, gaudete cū gaudentibus, vt nec inordinata lętitia, nec immoderata triſtitia in Roma. 12
ueniatſ à nobis. Verum vt Gorrha hic ſcribit, Scribis & phariſæis adhuc aliqui ſimiles ſunt, q
ſi viderint aliquem humilitati ſtudentem, iudicant eū hypocritam, ſi manſuetudini & patiē-
tiæ, iudicant timidum, ſi ſimplicitati, fatuum, ſi maturitati, flegmaticum, ſi deuotioni, ſingula
rem, ſi paci & ſilentio, melancolicum ſiue phantaſticū, ſi orationi atq̄ vigilijs, indiſcretum, ſi
B corripit alios, turbator eſt pacis, qui cohabitat talibus dicere poteſt illud Iob: Frater fui dra- Iob. 30.
conū & ſocius ſtrutionum. ⌊Et iuſtificata⌋ .i. iuſta reputata, honorata, & cognita, ⌊eſt ſapi
entia⌋ .i. euangelica Chriſti doctrina, ſapientialis atq̄ diuina, vel Chriſtus dei patris virtus, 1. Cor. 1.
& ſapientia, ⌊ab oīnibus filijs ſuis⌋ .i. vniuerſis veraciter veritatē, ſapientiāq̄ amantibus, ſeu
cunctis Chriſti diſcipulis, quos dedit mihi dn̄s, de quibus per Eſaiam teſtaſ: Ecce ego & pue Eſa. 8.
ri mei. In Iohāne quoq̄ ait: Filioli adhuc modicum vobiſcū ſum, tanq̄ dicat ſaluator: Licet à Ioh. 7.
vobis ò infideles Iudæi cōtemnar, & vana docere affirmer, nihilominus electi Iudæi me audi
entes, me vere ſapientē & ſapientialia prædicantē cognoſcūt, fatentſ, honorant. ¶ Præterea
iuſtificari quis dicitur tribus modis. Primo, dum de iniuſto fit iuſtus, ſicq̄ dicunt doctores
hominē non iuſtificari, ſine gratiæ infuſione. Sic Chrūs non iuſtificatſ. Secundo, dū iuſtus fit
iuſtior per profectū, iuxta illud Apocalypſis: Qui iuſtus eſt, iuſtificetſ adhuc & ſanctus ſancti- Apoc. 22.
ficetſ adhuc. Et apud Iohannē ait ſaluator: Omnē qui fert fructū, purgabit eū pater, vt fructū
plus afferat. Sic rurſus nō cōpetit Chriſto iuſtificari, niſi quantū ad manifeſtationē, prout de Iohā. 15
Chriſto dixit ꝓcurſor: Illum oportet creſcere, me autē minui. Tertio, quantū ad alioꝝ reco-
gnitionē, honorationē, ſeu oſtenſionē, ſicut dū alicuius æquitas alijs declaratſ, vel ab eis co- Iohan. 3
gnoſcitur, laudatur & honoraſ, ſicq̄ deo & Chriſto ſecundū vtranq̄ naturā cōpetit iuſtifi-
cari, ſicut & magnificari & glorificari. Chriſtus quoq̄ nūc loquitur de filijs p grām adoptio- Iudith. 15 Ezech. 38
nis, de quibus ait Apoſtolus: Quicunq̄ ſpiritu dei aguntur, hi filij ſunt dei. Interdum vero Aggæi. 1.
aliqui dicuntur filij dei ratione creationis, aut ſpecialis cuiuſdam prouiſionis, de qualibus p
Eſaiam dominus loquitur: Filios exaltaui & enutriui, ipſi autē ſpreuerūt me. Et Chriſtus in
euangelio: Filij (inquit) regni proijcientur in tenebras exteriores. Eſa. 1. Mat. 8.

¶ Proſequutio expoſitiōis ꝑſentis cap. Rogauit aūt illū, &c. Arti. XIX.

QVod in fine ꝓcedentis capituli Euangeliſta doctrinaliter dixit, iam exemplariter
docet, videlicet ſapientiā, quæ Chriſtus eſt à ſuis deuotis iuſtificari, ab alijs ſperni 1. Cor. 1.
⌊Rogauit autem illū (.ſ. Ieſum) quidam ex phariſæis,⌋ cuius (vt infra dicitur) no-
men extitit Symon, ⌊Et ingreſſus domū phariſæi, diſcubuit⌋ .i. cum eo come
C dit. Chriſtus totius humilitatis magiſter, omniſq̄ pfectionis exēplar, nec cū publicanis pro-
pter eoꝝ manifeſta pctā, nec cū phariſæis propter eoꝝ latentia vitia, ꝓſertim ſuperbiam, nec
cū diuitibus, nec cū pauperibus edere ſpreuit, in oībus amans naturā, vt felicitatis capacē, at-
q̄ ad dei imaginē factā, ſimulq̄ inſtruens nos pfectā humilitatē, ne quis noſtrum incaute ali-
quē aſpernetur aut vitet, niſi quantū docet ſeu iubet eccleſia. ⌊Et ecce mulier q̄ erat in ciuita-
te peccatrix. ¶ Quæ fuerit mulier iſta, aliqñ inter expoſitores grādis diſceptatio fuit, ſed nūc
ſancta eccleſia cū beato papa Gregorio tenet, ꝙ fuit Maria Magdalena. Idē aſſerūt Auguſti- Gregorius.
nus & Beda, & ꝙ veꝝ ſit, hoc nō ſolū ex legēda beatiſſimæ Mariæ Magdalenę, ſed & ex ſcri- Auguſtinus
pturis canonicis, puta ex euangelio euidēter oſtendiſ ſup Matthęū. Vnde nō videtur de hoc Beda.
amplius dubitādū, & quæ ꝑfato loco cōſcripſi iam nō arbitror repetēda. Rurſus de ciuitate Mat. 26
eſt q̄ſtio, in qua .ſ. ciuitate iſtud quod nūc ſcribitur factū ſit, ad q̄d Beda reſpondet, ꝙ in ciuita
te quadā Galilęæ. Alij, ꝙ in Hieruſalē. Ait etenim Beda, Auguſtinū atq̄ Gregoriū ſequens,
ꝙ Maria Magdalena bis vnxerit Chriſtū, ſemel & primo in vrbe Galilęæ, in medio euange
licæ ꝓdicationis: ſecundo in Bethania villa Iudęæ, circa terminū ꝓdicationis ꝑfatæ paſſione Mat. 26. Mar. 14.
inſtante, vt alij recitant Euāgeliſtæ. ¶ Iteꝝ quæſtio eſt, cur Lucas mulierē hanc nō proprio Luc. 22
explicet noīe, ſed peccatricē appellet? Ad q̄d ex Marco Euāgeliſta patet reſpōſio. Siquidem Ioh. 13
Marcus inquit: Surgens Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de

quã eiecerat ſeptẽ dæmonia, ꝑ quæ intelligunt ſeptẽ peccata mortalia, qbus fuit repleta, q̃d D
etiã in principio ſequẽtis cap. Lucas teſtat, ꝙ. ſ. ſeptẽ dęmonia fuerũt ex ea eiecta, plures q́ꝫ
ſanctoꝝ inſinuãt eã actibus luxuriæ fuiſſe ſubiectã. Hinc quaſi habituata atq́ꝫ abundãs ſceleri
bus appellatur peccatrix, q̃ etiã ideo ſic vocat, vt eius exẽplo ad pœnitẽtiã prouocemur, deſ
peratione & puſillanimitate nõ frangamur, diuinæ miſericordiæ fiducia inflãmemur, quan-
tũlibet vitioſi fuerimus. Inſuꝑ peccatricẽ iã appellat, qm̃ emẽdatio eius nondũ innotuit alijs,
ſed ab om̃ibus adhuc reputabat peccatrix, ⌊ vt cognouit ꝙ Ieſus accubuit ⌋. i. comedẽs fuit, »
Beda in domo phariſæi, attulit (. i. ſecũ portauit) alabaſtrũ vnguẽti. ⌋ Alabaſtrũ ſecundũ Bedã eſt »
Alabaſtrũ q̃d. genus marmoris candidi varijs coloribus intertincti, quod ad cõſeruãda vnguẽta ſolet caua-
ri, quia optime ea cõſeruare dicit incorrupta. Alabaſtrũ ergo hic ſumit pro vaſe facto de hu-
iuſmodi marmore, in quo cõtinebat vnguentum, qua vtebatur Maria tp̃e ſuæ vanitatis, pro
corporis Chriſti odore ac refrigerio atq́ꝫ mollicie. ⌊ Et ſtans retro ſecus pedes eius. ⌋ Conſi »
derando em̃ peccatoꝝ ſuoꝝ enormitatẽ, in tantũ cõtempſit ſeipſam, vt prorſus indignã ſe re
putaret, corã Chriſti facie apparere, eius vultũ aſpicere, oculos ad eũ leuare, quẽadmodũ pu-
Luc. 18 plicanus nec oculos audebat leuare ad cœlũ, ſed ꝑcutiebat pectus ſuũ, dicens: Deus propicius
eſto mihi peccatori, hoc & Maria hæc & ſi nõ verbis, tñ tota aĩæ, corporiſq́ꝫ diſpoſitione ac
geſtu dicebat. Sua quippe pc̃tã, nõ verbis, ſed rebus & fletibus confitebatur, paratiſſima vtiq́ꝫ
ad oris cõfeſſionẽ, ſed tũc talis cõfeſſio nõdũ fuit ꝓcepta, Chr̃s nãq́ꝫ ſacramentũ pœnitentiæ
ſeu cõfeſſionis primo inſtituit. Deniq́ꝫ q̃a publica fuit peccatrix, oĩbus ſua reputauit peccata
ſatis apta, ⌊ lachrymis cœpit rigare pedes eius. ⌋ O q̃ta, q̃ cordialis, intẽſa ac penetratiua fuit »
huius cõpunctio, cõtritio, deuotio mulieris, q̃ nõ vocata corã tot diſcũbentibus eſt ingreſſa, E
oĩbus cõſpiciẽdã ſe reputãs, & tã vberrime corã eis ſeipſam deplorãs, cũ tñ tantæ nobilitatis
& opulẽtiæ eſſet. Sed q̃a ſua pc̃tã clare aduertit, digne pẽſauit, ſeipſam ꝓfundiſſime hũiliauit
ineffabilr̃q́ꝫ cõtempſit. Idcirco nõ ſolũ nõ verebat cõfundi, deſpici, irrideri, imò oĩa iſta opta
uit, vt deo quẽ ipſa inhonorauit aliquã recõpenſationẽ, honoreq́ꝫ faceret, dũ ſicut ipſa deum
maxime inhonorauerat ꝑ pc̃tã, ſic propter illius honorẽ recõpenſandũ, ſeipſam ꝓbet maxi-
me cõfundendã, ⌊ & capillis capitis ſui tergebat. ⌋ Itaq́ꝫ primo ſtetit poſt tergũ Chriſti, dein »
de ſe pedibus eius prouoluit, lachrymis eos humectãs. Ex Chr̃i etem̃ ꝓdicatiõe fuit inenarra
biliter inflãmata, cõpuncta, & tota quaſi in lachrymas reſoluta, ipſumq́ꝫ Chriſtum ardẽtiſſime
cœpit diligere. Et q̃uis cõtactu pedũ Chr̃i ſe iudicaret indignã, tñ magnitudine dilectiõis vi
cta, ſe cohibere nequiuit. Feruidus nẽpe amor neſcit modũ, menſurã nõ tenet, rationẽ nõ ſe-
quitur, nõ tñ directe, reprehẽſibilr̃ aut irrationabilr̃, ſed ſuprationabilr̃ operat, ſancti ſpũs ſe-
quens tactũ, ſuccẽſionẽ, & ſurſum actionẽ, propter q̃d cõmuni lege nõ coartat, ⌊ & oſculabat »
pedes eius, ⌋ ex dilectiõis ardore ſereno ac ſpũali, & quaſi gr̃as agẽs pedibus ſanctis, qui cor- »
pus illud deferebãt, ꝑ cuius os ſeu ꝓdicationẽ ipſa fuit cõuerſa. Præterea q̃a pedes ſunt inferio
es corporis partes, ad eos audacius, fiducialiuſq́ꝫ acceſſit. Patet q̃ꝫ ex his, ꝙ nudis pedibus
r Chr̃s ĩceſſerit, ⌊ & vnguẽto vngebat, ⌋ quia vnguentũ hoc refrigeratiuũ fuit & boni odo- »
1. Tim. 4 ris ac corporis delinitiuũ. Quemadmodũ vero ait Apoſtolus: Omnis creatura dei bona eſt. ſ.
quãtũ ad id, quod à creatore naturaliter, pure, infiniteq́ꝫ bono ſortita eſt, abutentibus vero
Sapiæ. 14 aliquæ creaturæ ſunt malæ, prout in lib. Sapiẽ legitur: Creaturæ factæ ſunt in laqueũ pedib⁹
inſipientiũ, igit Maria Magdalena creaturis quibus fuit abuſa, videlicet proprijs membris ac F
alijs rebus orſa eſt bene vti in Chr̃o. Oculos nãq́ꝫ qbus vagiſſime & laſciue fuit multos intuita
iã lachrymãdo afflixit, capillos qbus ſe vane ornauit, ad deponẽdos pedũ Chr̃i pulueres, im-
mũdiciaſq́ꝫ ꝓtẽdit, labia q̃ alijs libidinoſe applicuit, pedibus Chr̃i lachrymoſe impꝛ̃ſſit. Sic &
vnguẽto ſuo iã optime vſa eſt, quo ante vtebatur ꝑuerſe. ⌊ Videns autẽ phariſæus q vocauerat »
eũ ⌋. i. Ieſum ad cõueſcẽdũ inuitauit. Vidẽs inquã q̃uo mulier iſta lachrymis ſuis pedes Chri
ſti rigaret, capillis tergeret, oſcularetur ac vngeret, ⌊ ait intra ſe (. i. cogitauit) dicens, ⌋ ver- »
bo mẽtali quod eſt mẽtis cõceptus, ex quo verbũ vocale procedit. ⌊ Hic ⌋. i. Ieſus iſte quẽ in- »
uitaui, aſpernãter ſic cogitauit, indignãs Chr̃o, ꝙ ſe à peccatrice ſic cõtrectari ꝑmitteret. Vn
Luc. 23 de ſicut interdum ex indignatione nõ exprimimus noĩatim eũ de quo loq̃mur verbo vocali,
Iohan. 18 quẽadmodũ Iudæi tp̃e paſſionis dixerũt de Chr̃o. Hunc inuenimus ſubuertentẽ gentẽ no-
ſtrã. Et rurſus: Nõ hũc, ſed Barrabã, ſic aliqñ cogitãdo de aliquo dedignamur eũ ĩteriori ver
bo noĩatim intus exprimere, ſed ꝑ cõe aliq̃d eũ notamus, ⌊ ſi eſſet ꝓpheta, ⌋ cuius eſt ex re- »
uelatiõe diuina intueri ſecreta. Itaq́ꝫ ſi eẽt ꝓpheta, vt multi exiſtimãt, & ipſemet innuit, ⌊ ſci- »
ret vtiq́ꝫ (deo reuelãte) q̃ ⌋ determinate ac noĩatim & q̃ ꝑſona, ⌊ & q̃lis ⌋ in cõuerſatione ſeu q̃ »
ſpernẽda ac vilis, ⌊ ẽ mulier q̃ tãgit eũ, ⌋ pedes ei⁹ lauãdo, tergẽdo, oſculãdo, vngẽdo ⌊ q̃a pec »
catrix eſt ⌋. i. magna & ĩueterata ꝓuaricatrix. ¶ Aliqñ in ſcripturis pc̃tõr ſiue peccatrix vocat »
quicũq́ꝫ peccauit, etiã ſi ſolũ venialr̃ fuerit peccãs & pœnitẽtiã egerit, imo dato ꝙ nunq̃ actu-
aliter peccauerit atq́ꝫ ab oĩ culpa imunis ſit, ſed originali pc̃tõ q̃ñq́ꝫ fuit obnoxius. Aliter veri
Iob. 15 ficari nõ poſſet q̃d ſcriptũ eſt: Nemo mũdus à ſorde, etiã ſi vnius diei fuerit vita eius ſuꝑ terrã
Et ni

A Et nihilominus cõſtat, ꝙ infantes baptizati om̃i careãt macl'a culpę, & moriẽtes mox euolẽt.
Chryſoſtom⁹ quoq; in homilia ait de Iohã. Bap. ꝙ fuit pc̃tõr, interdũ magis ꝓprie ferť pc̃tõr, q
mortal'r eſt trãſgreſſus, ꝗuis pœnituerit, & abſq; mortali ſit. Sic Paulus nõ ſolũ pc̃tõrẽ, ſed & 1. Tim. 1.
pc̃tõꝝ primũ ſe noiat. Propriiſſime vero pc̃tõr aſſerit, q in mortalibus vitijs iacet ſciẽter, ꝑ-
ſertim q diu, & aĩo indurato ſic ꝑmanet, ſicq; phariſæus Mariã hãc noiat peccatricẽ, inſinu-
ans ſe peccatorem nõ eſſe. ¶ Porrò in verbis iſtis mẽtalibus fuit hic Symon multipl'r errãs &
peccãs. Primo temerarie iudicãdo, qa tã Chriſtũ ꝗ Mariã iudicauit culpabilẽ in hoc facto.
Secũdo, vitioſe indignãdo, qa tã pœnitẽti mulieri ꝗ ſuſcipiẽti, miſerẽtiq; Chr̃o fuit indigna
tus. Tertio, culpabil'r reꝑhendẽdo, nã Mariã hãc de actu pœnię, & Chriſtũ de actu miſericor
diæ, ꝗſi de vitioſis actibus reꝑhẽdit. Quarto, dupl'r mẽtiendo, nõ em̃ conſequẽs eſt, vt ſi qs ſit
ꝓpheta, ꝓpterea ſciat oĩa alioꝝ ſecreta, nec iſta Maria, qñ hęc egit fuit peccatrix ſcd̃m pha
riſæi intẽtionẽ, imò iã ꝑ cordialẽ cõtritionẽ fuit iuſtificata, fuitq; amore diuino ſuccẽſa. Sed
(vt ait Gregorius) vera iuſtitia habet cõpaſſionẽ, falſa, indignationẽ. Vñ ſi Maria hęc phari- Gregorius.
ſæi ſe pedib⁹ ꝓſtrauiſſet, eã fortaſſe calcib⁹ repuliſſet. Et ecce vſq; in ꝑſens, multi huic phari-
ſæo ſunt ſil'es, q nõ obſtãte ꝙ ipſi fuerũt vel ſunt pc̃tis, defectib⁹, paſſiõibus ſqualidi, pleni ac
lacerati, alijs peccãtibus mox imiſericorditer indignanť, detrahũt & illudũt, nõ cõdolẽt, nec 1. Cor. 10
ſuccurrũt, nõ pẽſantes illud Apl'i: Qui ſtat, videat ne cadat. Et rurſus: Frẽs ſi ꝑoccupatus fue- Gala. 6
rit hõ in aliq̃ delicto, vos q ſpũales eſtis, hm̃oi inſtruite in ſpũ lenitatis. Itẽq;: Alter alteri⁹ one Ibidem.
B ra portate, & ſic adimplebitis legẽ Chr̃i. Iſti ſunt iperfecti, inanes & leues, q cũ modicũ qd in
ſtitiæ & virtutũ inceperint, ſtatim fatue gloriant, deriſibil'r extollunť, alios aſpernanť, q ſi ve
re illuminati, ſapientes, virtuoſiq; eſſent, alijs charitatiue cõpaterenť, cõſilio atq; auxilio ſuf-
fragerenť. Hinc dicit Gregorius: Neceſſe eſt, vt cũ pc̃tõres quoſq; conſpicimus, noſmetipſos Gregorius.
prius in illoꝝ calamitate ſeu vitijs defleamus, qa in ſimilibus aut lapſi ſumus aut labi poſſumus
Itaq; propriã infirmitatẽ ſemꝑ pẽſemus, omniq; peccãti cordial'r cõdoleamus, penſantes, ꝙ
nos quoq; aut tm̃ aut grauius caderemus, ſeu lapſi eſſemus, niſi diuina pietas miſericorditer aſſu
iſſet, atq; adeſſet. Si ita egerimus, vere ſapiẽtes, miſericordeſq; ſumus, & fiet ĩ nobis q̊d Chr̃s
promiſit: Beati miſericordes, qm̃ ipſi miſericordiã cõſequenť. Propter q̊d monet Apoſtol⁹: Mat. 5
“ Cõſidera teipſum, ne & tu tenteris. ⌊Et reſpondẽs Ieſus,⌋ nõ verbis vocalibus, ſed menta-
libus ſeu cogitationibus phariſæi, per q̊d oſtẽdit ſe plus ꝗ prophetã cordis cogitatiões intu- Galat. 6.
endo, pãdendo ac inſtruẽdo, cũ cogitatiões, affectioneſq; mẽtis inſpicere, deo ſit proprium,
“ nec prophetis id cõpetat, niſi ex reuelatione diuina, ⌊dixit ad illum,⌋ puta ad Symonẽ. ⌊Sy
“ mon habeo tibi aliqd dicere.⌋ Ecce Chr̃s phariſæũ reꝑhẽſurus ꝗ dulciter eũ, familiariterq;
affať, & noie proprio exprimẽs eũ, facit intentũ, ad innuendũ, ꝙ qui aliũ corripere cupit aut
habet, pie ac mititer hoc facere debet, dũmodo per huiuſmodi increpationem alter valeat
“ emendari, ideo ſcriptum eſt: Corripiet me iuſtus in miſericordia & increpabit me. ⌊Atil- Pſal. 140
“ le ait: Magiſter dic,⌋ deinde Chr̃s proponit paradigma ſiue parabolã, quæ ſecundũ ſenſum
ſuperficialẽ, difficultatẽ non habet, vt patet in textu, ſed myſtica eius intelligẽtia pulchrior
eſt. Eſt ergo parabola iſta de quodã ꝑiiſſimo creditore & duobus pauperib⁹ debitorib⁹ Chri
“ ſto dicente. ⌊Duo debitores erãt cuidã fœneratori, vnus debebat denarios quingẽtos, & ali
“ us quinquaginta, Nõ habẽtibus illis vnde redderent, donauit vtriſq;⌋ i. ambobus debita illa
C dimiſit. ¶ Itaq; per fœneratorẽ myſtice deſignať deus oĩpontens, liberaliſſimns dator oĩs bo
ni, & iuſtiſſimus vltor oĩs peccati, q dr̃ fœnerator duplici rõne. Primo, qm̃ pro culpa pœnã Deus cur fœ
exigit & infligit, imò pro culpa tꝑali ſuppliciũ æternũ. Secundo, qa pro donis naturæ & gra nerator dicatur
tiæ, ꝗ nobis largiť, exigit bonũ vſum illoꝝ & gratiaꝝ actionẽ, atq; profectũ à nobis. Porrò ſe
cundũ hãc duplicẽ cauſam, cur deus fœnerator vocať, debitores dupliciter poſſunt intelligi.
Si em̃ ob primã cauſam deus fœnerator dicať, per debitores intelligendi ſunt pc̃tõres, q pro
ſuis exceſſib⁹ teneną ſatisfacere deo, ſeu debitas luere pœnas. Vnde ꝑ debitorẽ quingẽtoꝝ de Debitores qui.
narioꝝ accipiendus eſt, qui valde grauiter, multipliciterq; deũ offendit, per debitorem vero
quinquaginta denariorum, qui minus peccauit. Iſti debitores vnde reddant non habent, q̃-
niam viribus ſuis abſq; gr̃a dei ſatisfacere nequeunt aut abſolui, & ꝑſertim non habent vnde
ſatisfaciant deo pro pœnæ debito infinitę, ſed deus donat. i. indulget vtriſq;, dũ veniam poſ
cunt, & q̊d in ipſis eſt faciunt, imò interdũ ex ſua pietate immenſa total'r ac gratioſiſſime ꝑue-
nit eos & excitat ad ſeipm̃, vt patet in Paulo Apoſtolo: Rurſus deus donat iſtis vtriſq;. i. gra Act. 9
tuitum gr̃æ donum infundit, qa ſine gr̃æ dono non ſit culpæ remiſſio, aut iuſtificatio, dicente
Apoſtolo: Iuſtificati gratis per grãm ipſius. Si autẽ propter ſecundã rõnem deus fœnerator Roma. 3.
vocet, per debitores intelliguną, qui varia dei beneficia ſunt ſortiti, & ꝑ debitorẽ quingento
rum nummoꝝ, qui multa maiora, ꝑ alium, q minora. Iſti non habent vnde reſtituant. i. deo
dignam viciſcitudinẽ reddere nequeunt, nec ſatis regratiari ſeu obſequi, præſertim pro eo ꝙ
vnigenitus dei filius tanta pro eis aſſumpſit, fecit, ac pertulit, & tamen ſi pro poſſe deo humi
ter regratienť ac feruide obſequanť, benigniſſimus deus humani generis ſciens imbecillitatẽ,

 acin-

Matt.18 ac inſufficientiā,nō ſolum nō deſpicit eos propter imperfectionē eoꝝ,ſed etiā donat.i.do- D
Luc.19 na grē & varia bñficia ſua auget in eis. Habēti eñ.i.de eo q̄d accepit grās referenti dabiť,&
abūdabit. Deinde Chr̄s volēs cōcludere phariſęos ex ſuprāius reſpōſo,interrogat eū. ⌊Quis »
ergo eū plus diligit?⌋.i.quis duoꝝ debitoꝝ fœneratorē,imò condonatorē illū plus diligere »
obligať?⌊Rñdens Symon,dixit:Aeſtimo.⌋ Sobrie loquiť phariſæus,timēs ex proprijs ver- »
bis cōuinci à Chr̄o,cuius ſapiam nouerat eē magnā,⌊qa is cui plus donauit⌋.i.q maiorē in- »
dulgentiā aut bñficentiā eſt adeptus. Ille q̄ppe cæteris paribus plus amare teneť,qa plus datū
eſt illi. Quāto eñ qs ab aliquo maiora cōſequutus eſt bona,veniamve maiorem,tāto plus ha
bet illū diligere. Et iſtud p̄cipue verum eſt & contingit in rebus humanis,vbi amor frequen-
ter cauſať ex præcedentibus donis,ideo amor maior ex donis procedit maioribus. ⌊At ille »
dixit:Recte iudicaſti⌋.i.verū à falſo rite diſcreuiſti,veritatemq́ꝫ affirmaſti. itaqꝫ hoc Chri- »
ſti exemplo approbāda eſt veritatis prolatio à quocunqꝫ ſit pronūciata,nec ex odio ſeu vi-
lipenſione perſonæ debemus veritati ab ea prolatæ aut æquitati ab ea peractæ contradicere
aut reniti,vt mos eſt hominū, paſſionibus ſubiectorum. Deinceps ſaluator parabolam hanc
applicat ad propoſitum ſeu intentum. ⌊Et cōuerſus ad mulierē.⌋ Hoc de duplici conuerſi- »
one verificať. Præfatis nanqꝫ verbis prolatis Chriſtus faciem ſuam corporalem ſitualiter cō-
uertit ad mulierem retro ſecus pedes ſuos ſtantem,vel potius iacētem atqꝫ proſtratam illos
tergendo ac oſculando. Sp̄ualiter quoqꝫ ſe conuertit ad eam,per reſpectum mentis ſuæ p̄ſſi-
Gregorius mum,& maiorem gratiæ infuſionem,nā & ante ſic conuerterat ſe ad ipſam,dicente Grego- E
rio:Quid miremur frēs Mariam venientē,an dominū ſuſcipientem? Suſcipientē dicam an
trahentem? Sed & verius fatear,& trahētem dicam & ſuſcipientem. Ipſe eñ ad pœnitētiam
traxit intus,qui per manſuetudinē ſuſcepit foris,⌊dixit Symoni, Vides hanc mulierē?⌋.i. »
aſpicere & cōſiderare debes perſonam & facta hæc eius. Vnde & Chriſtus notāter ait,hanc
mulierē,quaſi dicat,Attende fœminā iſtam valde notabilem,cuius geſta hæc ſunt conſidera
tione digniſſima,cum ipſa ſit pœnitentiæ forma,peccatorum exemplar,& ſpei,electionisq́ꝫ
Roma.5 vaſculum,in quo ſicut prius abundauerat culpa, ita abundat nunc grā. ⌊Intraui in domum »
tuā,⌋ inuitatus à te iam curialr̄,charitatiue,at hilariter à te ſuſcipi debui,cū tamen ita factum »
nō ſit,ſaltem tā perfecte.vt decuit. Nā ⌊aquā pedibus meis non dediſti⌋.i.pedes meos aqua »
quæ in promptu eſt,nec lauiſti,nec lauari feciſti,cum tamen hoc de iure vel cōſuetudine hoſ-
pitalitatis exiſtat,& Chriſto præcipue fieri debuit,qui nudis pedibus pergens,pedes frequē
Gene.19 ter habuit laſſos,pulueratos,afflictos. Hinc in Geneſi leguntť Abraham & Loth dixiſſe ad an
Gene.24 gelos,quos homines exiſtimabāt. Lauate pedes veſtros. Et rurſus Laban legiť dediſſe aquā
ad lauandum pedes camelorum & virorum qui cū Abrahæ ſeruo aduenerant. ⌊Hæc autē,⌋ »
quam Chriſtus nominatim non exprimit,nō ex eius aſpernatione,ſed appreciatione,& quia
prædemonſtrabilis fuit in pœnitentiæ actione,& exempli oſtēſione, cæterisq́ꝫ actibus,quæ
Chriſtus tam diligenter eneruare dignať,⌊lachrymis rigauit pedes meos,⌋ cum tamen la- »
chrymæ ab interiori trahanť,nec ita habeanť in promptu, & pretioſus ſitit humor, quo pa-
tet,ꝙ valde excellat te circa me,qui mihi nec aquā ad pedū ablutionē dediſti. Præterea q̄ be-
ata ſit pia lachrymaꝝ effuſio,pandit Chryſoſtomus,dicens:Sicut vbi vehemēs imber pro-
rumpit,fit ſerenitas,ſic lachrymis effuſis oriť & apparet mentis tranquillitas, & perit caligo
reatuū,& ſicut per aquā & ſp̄m,ſic per lachrymas & cōfeſſionē denuo mundamur,⌊& capil »
lis ſuis terſit,⌋ quo claret quantū nunc crinium ſuoꝝ priſtinū contemnat ornatū,quæ pedū »
immūdicias abſtergit per eos,cū tñ fœminæ in decore,cōpoſitioneq́ꝫ crinium ſoleāt p̄cipue
gloriari. ⌊Oſculū mihi nō dediſti,hæc aūt ex quo intrauit,nō ceſſauit oſculari pedes meos⌋ » F
quo innoteſcit ꝙ magis charitatiue atqꝫ humilius habuit ſe ad me q̄ tu,qui nec oris oſculū mi
hi dediſti,quod pacis & amicitiæ ſignum eſt,& fieri conſueuit in primitiua eccleſia in mutuo
Chriſtianoꝝ occurſu & ſalutatu congruo loco & tēpore,propter quod Paulus ſæpe in ſuis
Roma.16 ſcribit epiſtolis:Salutate inuicē in oſculo ſancto. Nā & Chr̄us diſcipulos ſuos ad ſe redeuntes
2.Cor.16 ſeq́ꝫ ſalutantes in oſculo ſancto ſuſcipere conſueuit,propter quod inſtante paſſione,prodi-
1.Pet.5 tor loquebatur:Quēcūqꝫ oſculatus fuero,ipſe eſt. Vnde pateſcit q̄ pleniſſima dilectiōe Chri-
2.Cor.13 ſtus amauerit naturam humanā,hominumq́ꝫ perſonas. Hæc aūt de oſculo ſp̄uali quod ex ve
Matt.26 ra & interna dilectione emanar ſunt intelligenda. Porrò ſicut amor carnalis totalr̄ vitioſus
& fœdus eſt,ita & oſculum ex eo progrediens. ⌊Oleo caput meū nō vnxiſti,⌋ cū tamē nu- »
do capite ſum incedēs,& oleū tale quale mihi fœïa hæc impēdit,mihi ſit cōgruēs,⌊hæc autē »
vnguēto vnxit pedes meos,⌋ cū tñ pedes ſint capite loco & dignitate inferiores,q̄ patet,ꝙ »
ipſa magis ap̄pciata ſit pedes meos q̄ tu caput meū. Ex p̄inductis Chr̄s concludit. ⌊Propter »
q̄d⌋.i.quia tā charitatiue,reuerenter atqꝫ humilr̄ ſe habuit circa me,⌊dico tibi:Remittunť »
ei pc̄tā multa⌋.i.vniuerſa eius pc̄tā quæ multa ſunt remiſſa ei à me authoritatiue,ſcd̄m ꝙ de »
us ſum,& myſterialr̄,ſecundū ꝙ homo ſum. Peccata nēpe mortalia,q̄tū ad culpā pariter re-
mittunť,⌊qm̄ dilexit multū,⌋ feruor eñ dilectiōis eſt ſp̄ualis ignis pc̄tā cōſumēs, p̄pter q̄d »
Salo-

A Salomon proteſtatur: Vniuerſa(inquiens)delicta operit charitas. Ideo Petrus hortaſ: Ante
omnia(inquiens)mutuã charitatem in vobis continuã habentes, quoniã charitas operit mul Prouer.10
titudinem pctõrum. ¶ Circa hæc oriſ difficultas. Supra eñi aſſeruit Chr̃us, ideo queq̃ plus di- 1. Petri.4
ligere, quia plus condonatũ eſt ei, hic vero infert oppoſitũ, dicens: ꝙ ideo dimiſſa ſunt huic
multa pctã, quia multũ dilexit, vnde in parabola innuit, ꝙ magnitudo remiſſionis & veniæ,
ſeu donũ ſit cauſa magnę dilectionis, nunc vero affirmat, ꝙ amor ſit cauſa doni, & magna di-
lectio cauſa magnæ remiſſionis. Pręterea, ſi ideo dimiſſa ſunt ei pctã multa, quia multum dile
xit, apparet ꝙ dilectio imò & magna dilectio remiſſionem peccati ꝑcedat, ſicq̃ in eodẽ erũt
pctm̃ mortale & charitas. Ad iſta ẽ reſpondendũ, ꝙ dupliciter diciſ pctm̃ dimitti, vꝫ quãtũ
ad culpã, & quãtum ad pœnã. Chr̃us aũt nunc loquiſ de remiſſione peccati quãtum ad pęnã
vt hãc remiſſionem ꝑcedit & efficit magna dilectio, non obſtãte, quòd ex remiſſione maio-
ris culpæ maior oriaſ dilectio, quãtum ad actũ amandi, loquendo de vna atq; frequenti cauſa
dilectionis maioris & cæteris paribus. Frequẽter eñi contingit, ꝙ qui grauius peccaſſe ſe re-
cordanſ, feruentiores fiant, & deo plus regratiãtes, atq; inſtãtius pœnitentes ac obſequentes
dicente Apoſtolo: Vbi abundauit delictum, ſupabundat & gr̃a. Non tñ eſt conſequens, nec
Chriſtus vult dicere, ꝙ ſemp plus diligãt, aut grãm poſſideãt ampliorem, quibus plura ſunt Roma.5
condonata pctã. Non eñi latro crucifixus cũ Chriſto, & veniã conſecutus, feruentior factus
eſt Petro, Iohãne aut Iacobo, nec aliquis hoꝝ virgine glorioſa, cui nullum actuale pctm̃ vnq̃
remiſſum eſt, quia nõ ſola peccati remiſſio aut doni receptio cauſat & auget amorẽ pręſertim
loquendo de diuino amore, qui interdũ ex ſola dei bonitate, quibuſdã perfectior intentiorq̃
B præſtaſ. Vnde Chriſtus nunc loquiſ de cauſa amoris, & eius effectu, prout ad ſuum congrue
bat propoſitũ ad reprimendũ phariſæi errorẽ ¶ Aliqui vero ad iſta aliter rñderũt, dicẽtes: ꝙ
quædã eſt dilectio, remiſſionẽ culpæ ꝑcedens, & quædã hãc ſequens, quia in iuſtificatione im
pij tria ſunt. ſ. primariæ gr̃æ infuſio, vtpote fidei, ſpei, & charitatis, cordis quoq; contritio &
culpæ remiſſio. Et q̃uis hæc tria ſimul ſint tp̃e, non tñ cauſalitate. Nam infuſio gr̃æ eſt cauſa
contritionis, & contritio eſt cauſa remiſſionis culpæ. Itaq; patet, ꝙ primaria dilectio ꝑcedit
remiſſionem peccati. Eſt aũt & alia dilectio, quæ ſequiſ culpæ remiſſionẽ. Cum etẽi anima
ſentit ſe ſancto ſpũ aſpiratã, creditq̃ probabiľr culpã ſibi à deo dimiſſam, amplius diligit &
magis moueſ ad bene agendũ, & forte iſta ſecunda dilectio eſt ꝑcedentis augmentatio, cauſa-
ta ex conſideratione remiſſionis præcedentium pctõrum. Ergo de primaria dilectione, intel
ligiſ quod diciſ: Remittunſ ei pctã multa. De ſecundaria autem locutus eſt Phariſæus: Aeſti-
mo quia is. ſ. plus diligit, cui plus donauit. ¶ Conſtat igiſ, ꝙ Maria ſeu quilibet pœnitens di-
lectionem dei primariã & grãm prius habuit q̃ remiſſionem peccati, non prioritate tp̃is, ſed
cauſalitatis, ꝑſertim in genere cauſæ formalis, cum naturaľr prius ſit eſſe gr̃æ, ſicut & cuiuſli-
bet rei q̃ ſuã agere, & ita prius eſt eſſe gr̃æ q̃ ſuum officium oppoſitum, puta pctm̃ expellere.
¶ Deniq; huic dicto Gorræ concordat, quod in prima ſecundæ aſſerit Thomas, ꝙ iuſtifica-
tio paſſiua impij, eſt motus eius ad iuſtitiã, quemadmodum paſſiua calefactio eſt motus ad ca
lorem. Deinde oſtendit quomodo ad iuſtificationem hãc requiranſ infuſio gr̃æ, & motus li-
beri arbitrij ad conſenſum acceptationemq̃ gr̃æ infuſæ, & motus fidei, motus etiã charita-
tis, ſine qua nihil meritoriũ extat, itemq̃ motus liberi arbitrij contra pctm̃ renitendo ei & fu-
C giendo hoc ip̃m. ¶ Poſtremo exigiſ remiſſio culpæ, quia ꝑ hoc motus iuſtificatiõis cõpleſ, ꝙ
culpa remittiſ. Aſſerit quoq; Thomas, ꝙ licet iuſtificatio impij fiat in inſtãti, nihilominus in- Thomas
ter ea iã dicta, quæ reqruntſ ad eã eſt ordo, ita vt naturali ordine prior eſt infuſio gr̃æ, deinde
motus liberi arbitrij in deũ, ſeu in gr̃æ acceptationem, tertio loco ſequiſ motus liberi arbitrij
cõtra pctm̃, remiſſio aũt culpę eſt vltimũ, quia ad ip̃am totus motus ordinaſ. Veruntñ ex par- Culpæ remiſſio vltimũ in iuſtificatiõe impij
te hominis, prior eſt remiſſio culpę, q̃ infuſio gr̃æ, ſcd̃m viã generationis. Oportet eñi impe
dimentũ auferri, añ introductionẽ oppoſiti. Hæc ſanctus Thomas circa finẽ pręallegatę ſum
" mæ, pulchrè declarat, quę ob prolixitatẽ vitandã omitto. Deinceps ait Saluator: ⌊Cui autẽ Thomas
" minus dimittiſ, minus diligit.⌋ Hoc clarè videmus, ꝙ ſæpe q̃ minus grauiter deliquerũt, tar- 12 p 113.
dius confitenſ ſeu conuertunſ, & poſt conuerſionẽ remiſſius habent ſe, q̃ qui peccauerũt. Nã
illi minus ſibi indultũ arbitranſ, & iſti magis. Ob hoc tñ nullus audacius debet peccare, quia
& verbũ hoc Chriſti intelligendum eſt cæteris paribus, & vt frequenter, non aũt ſimpliciter
atq; in omnibus. Non eñi Maria Magdalena plus diligit deum q̃ benedicta virgo Chriſtife-
ra, q̃uis minus dimiſſum ſit virgini glorioſæ, imo nullum actuale pctm̃ dimiſſum eſt ei, ſed ali-
unde eſt ei maior rõ diligẽdi deũ q̃ Magdalenę. Alij quoq; in innocẽtia ſua ꝑſiſtentes multo
feruẽtius deo deſeruierẽt, q̃ multi ꝑcipui pctõres cõuerſi, ſicut de ſanctiſſimis Chr̃i pueris Gre
gorio & Bernardo ac Thoma alijſq; innumeris certũ eſt. Hinc ait Chryſoſtomus: Opus ẽ no Chryſoſtom⁹.
bis feruẽti aĩa, q̃a nil ĩpedit hoĩem fieri ſp̃ualiter magnũ. Nullus ergo in pctis cõſtitutus deſpe
ret, nemo virtuoſus dormitet, ne vanè cõfidat, ſępe eñi meretrix ꝑcedit eũ, nec iniuſt⁹ diffidat
" poſſibile nãq; eſt eũ primos ſupare. ⌊Dixit aũt ad illã: Remittunſ tibi (à deo) pctã tua.⌋ Vni-

uerſa. Larga enim Dei pietas ueniam non dimidiat. Porro quòd ait: Remittuntur &c. Si in- D
telligatur de remiſſione, quantum ad culpam, exponendum eſt, remiſſa ſunt ſicut prætactum
eſt. Si vero accipiatur de remiſſione quantum ad pœnam, exponi poteſt, per modum tem-
poris præſentis, quia vt dicitur in hac vice, Chriſtus indulſit Mariæ Magdalenæ peccata ſua,
quantum ad pœnas eis debitas, plenè ſiue totaliter propter ardentem eius ad Chriſtum amo
rem, & vehementem ſuarum hortorem culparum. Remiſſio quippe peccati mortalis, aut
nulla eſt, aut totalis, ſed remiſſio pœnæ, communiter fit per partes, & non tota ſimul, ſecun-
dum communem vt tactum eſt curſum, quàmuis interdum fiat tota ſimul, ob charitatis ingẽ
tem ardorem, peccati ruborem, contritionis intentionem, confeſſionis humilitatem, vitio-
rum deteſtationem, quæ omnia fuerunt in Magdalena, quia & ſi verbis non confitebatur, la
chrymis tamen ſuſpirijs atque operibus hoc agebat, nec tunc ſacramentum confeſſionis re-
quirebatur. ⌊Et cœperunt qui ſimul accumbebãt dicere intra ſe.⌋ hoc eſt cogitare. ⌊Quis eſt »
hic qui etiam peccata dimittit.⌋ quaſi dicant quàm præſumptuoſus eſt iſte, aut quomodo au- »
det ſic loqui, quàmuis nanque Chriſtus non dixerat: Remitto tibi, ſed remittuntur tibi pecca
ta, ipſi tamen hæc verba ſic acceperũt, tanquàm dixiſſet: Remitto tibi &c. Freq̃nter enĩ Chri
ſtus de ſeipſo quaſi de alio loquebatur in tertia perſona. Aduertebant quoque quòd peccata
Eſaiæ.43 dimittere deo ſit proprium, qui ait per Eſaiam: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & cui in li
Job.14 bro Iob dicitur: Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine. Nonné tu qui
ſolus es? Sed hæc non ſunt contra Saluatorem qui ſecundum quòd Deus dimiſit peccata, au- E
thoritatiue cum patre & ſpiritu ſancto, vnus eſt peccati dimiſſor, ſecundum naturam vero
aſſumptam relaxat peccata, inſtrumentaliter atque vt meritoria cauſa. ⌊Dixit autem ad mu- »
Gregorius lierem:⌋ Non enim reſpondit ad cogitationem illorum peruerſam, quia vt ait Gregorius:
Cœleſtis medicus ægros reſpuit, quos de medicamine deteriores fieri videt, verũtamen non
Johan.21 ſequitur, quòd Chriſtus non reſponderit illis, quàmuis Euangeliſta non ſcribat: Multa ſiqui-
dem fecit & dixit Saluator, quæ nullus Euangeliſtarum conſcripſit, imò eorum quæ opera-
tus atque loquutus eſt, pauca in ſpeciali ſcripſerunt, vt euangelica legenti volumina eluceſcit
⌊Fides tua te ſaluam fecit,⌋ Hoc eſt, merito fidei tuæ à peccatis tuis es liberata. Vnde in »
Actuũ.15 Actibus Apoſtolorum fertur de Deo: Fide purificans corda eorum, & Paulus: Sine fide (in-
Hebræ.11 quit) impoſſibile eſt placere Deo. Nam fides eſt fundamentũ, principiumq́ virtutum, & per
ipſam mens primo coniungitur Deo. Nec obſtat, quòd pauloante Chriſtus aſſeruit, mulieri
huic multa eſſe dimiſſa peccata, quia dilexit multum, ad eundem equidem actum virtuoſum,
multæ concurrere poſſunt virtutes. Nunc quoque eſt mentio de fide formata, quæ dilectio-
Gala.5. nem includit & operatur per eam, ⌊vade.⌋ hoc eſt, à me diſcedens perſeuera ⌊in pace.⌋ pe- »
ctoris, quouſque inducaris ad pacem æternitatis, à vitijs quoque ceſſa, nec in priſtinam vitio
rum deordinationem labaris. Sed deo iugiter regratieris, quemadmodum ad Romanos ait
Roma.5. Gala.5 Apoſtolus: Iuſtificati ex fide, pacem habeamus ad deum. Hæc eſt pax vera & bona, mentis in
Eſaiæ.57 Deo tranquillitas, quam ad Galathas ponit Apoſtolus inter fructus ſpiritus, qua iniuſti non
tranquillantur, iuxta quod in Eſaia legitur: Non eſt pax impijs dicit dominus. ¶Circa præ- F
habita quæritur: Quis plus amare & regratiari tenetur, innocens vel peccator conuerſus. Ap-
paret quòd innocens, quoniam donum innocentiæ, maius eſt dono gratiæ reſtitutæ. Augu-
Augustinus ſtinus quoque fatetur, multo ardentius diligere debes Deum, qui flagitioſis quæcunque ma-
la dimiſit, in ea te cadere non permiſit. Oppoſitum apparet ex eo quod dixit Saluator verba
Symonis approbando. Cui plus donatum, hoc eſt, condonatum eſt, plus diligit, & cui minus
Thomas dimittitur, minus diligit. ¶Ad hanc quæſtionem Thomas in ſecunda ſecundæ reſpondet, di
cendo: Vbi maior eſt gratia ex parte dantis, requiritur maior gratiarum actio ex parte reci-
pientis. Gratia vero ex parte dantis, dicitur maior dupliciter, vno modo ſecundum quanti-
tatem dati, & ſic innocens Deo magis regratiari tenetur, eo quòd donum innocentiæ maius
ſit, dona gratiæ redditæ, cæteris paribus, eſt etiam donum innocentiæ magis continuatum,
& inceſſabilius conſeruatum. Alio modo gratia dicitur maior, quia magis gratis tribuitur &
ſic pœnitens magis regratiari tenetur. Eadem autem eſt ratio de amando magis aut minus.
Aliqui etiam dicunt, quòd innocens plus tenetur amare Deum, & grates ei rependere ex com
miſſo, ſed pœnitens ex dimiſſo. Itaque quoniam ſtatus innocentiæ abſolute loquendo meli-
or eſt ſtatu pœnitentiæ, patet quòd cæteris paribus ſimpliciterq́ loquendo, innocens
plus amare habet & regratiari. ¶Poſtremo, quomodo iuſtitiæ per Phariſæ-
um Iudaicus populus, per Mariam vero conuerſa deſigne-
tur gentilitas, beatus Gregorius in homilia
ſatis proſequitur.

¶Expoſi

A **EXPOSITIO CAPITVLI OCTAVI. ET FActum eſt deinceps&c. Arti.XX.**

“ ET FACTVM eſt deinceps & ipſe (vnigenitus dei) iter faciebat CAP. VIII
“ per ciuitates & caſtella(Iudææ, Galilææ, Samariæ)prædicans⌋ hor
“ tando ad bene agendũ ⌊&euãgelizãs regnum dei⌋ hoc eſt, cœleſtis
regni felicitatẽ, pro p̃mio dandã iuſtis palàm pronuntiãs Dicit̃ autẽ
regnum dei, & regnum cœleſte, regnũ quidẽ dei à regnãte & dãte
regnũ aũt cœleſte ſiue cœlorũ à loco vel ciuibus regni illius. Euãge
lizauit quoque Saluator regnum dei.i. ſtatum, proceſſum, grãm, &
præmium eccleſiæ militãtis, quæ vbertim regnum dei &regnũ cœ-
lorũ in Euãgelio nominat̃. Itaq; & nos Chriſtum ſectemur non va-
na & friuola, ſed cœleſtia proferẽdo, & ædificatoria proponendo,
penſantes illud Hieronymi: Omne quod nõ ædificat audiẽtes in periculum vertit̃ eorũdem. Hieronymus.
“ ⌊Et duodecim(puta Apoſtoli)ibãt cum illo⌋ Apoſtoli quippe magis continuè & familiarius
q̃ cæteri diſcipuli Chriſto vbilibet adhæſerunt, de quorũ electione & inſtitutione dictum eſt Lucæ.6
“ ⌊Et mulieres(aliquæ ibãt cum Ieſu)quæ erãt curatæ (ab ip̃o)à ſpiritibus malignis.⌋ Hoc du-
pliciter intelligi poteſt. Primo, q̃ quædã illarũ fuerunt obſeſſæ. Secũdo, vt dicant̃ à dæmoni
bus curatæ, quia à vitijs valde multis & magnis fuerunt p Chriſti p̃dicationẽ, grãm'q; mun-
datę. Certi aũt dæmones, à certis vitijs nomina ſortiunt̃, quia ad ea ſpecialiter tentãt, inclinãt
inducũt. Vnde dicit̃, Spũs ſuperbiæ, ſpũs fornicationis, qui aũt huiuſmodi vitijs ſordent, à dę Iob.41
B monibus ſpũaliter poſſident̃, tanquã captiui & ſerui eorũ. A quo enim quis victus eſt, huius &
ſeruus eſt, vt in ſecunda ſua canonica loquit̃ Petrus, & Paulus de impijs loquens: Reſipiſcant 2.Petri.2
(inquit)à laqueis diaboli, à quo captiui tenent̃ ad ipſius voluntatem, ⌊& infirmitatibus⌋ cor 2.Timo.2
poralibus. Merito ergo ſecutæ ſunt Chriſtum tanq̃ magiſtrum & medicum cordium, corpo
“ rumq́; earũ, grate conſiſtere & plus proficere cupientes, videlicet: ⌊Maria quę vocat̃ Magda
“ lene⌋ à caſtro nomine Magdalum. Fuit em̃ ſoror Marthæ ac Lazari, filia opulenti atq; p̃no Iohan.11
“ bilis viri, & ex hæreditate parentũ deuenit ei hoc caſtrũ ⌊de qua dæmonia ſeptem exierãt,⌋
hoc eſt, pc̃tã ſeptem mortalia, q̃bus aliquãdo plena fuit. Vnde & in Marco legit̃: Surgens Ie- Marc.vltimo
ſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenę de qua eiecerat ſeptẽ dęmonia.
“ ⌊Et Iohãna vxor Chuſe procuratoris Herodis⌋ Forte eius qui tp̃e quo facta ſunt hæc vixit,
“ videlicet Herodis qui decollauit Baptiſtã ⌊& Suſanna⌋ quæ cordis conſtãtia & virtute atq; Marci.6
prudentia, ſimilis facta eſt præclaræ illi Suſannæ, de qua in Daniele habet̃, de Iohãna aut prę- Danie.13
fata infra habet̃, q̃ cum Maria Magdalena venit cum aromatibus ad ſepulchrum viditq́; du- Lucæ.24
os angelos ſanctos, & forte idem intelligendũ eſt de Suſanna ſicut ex verbis ſancti Lucę idem
“ conijcit̃: ⌊& aliæ multæ⌋ mulieres, ſexus nẽpè fœmine⁹ ad deuotionẽ ſolet eſſe magis diſpo
“ ſitus, q̃ ſint viri, quia fœminæ cõiter humilioris & mollioris ſunt cordis, ⌊quę miniſtrabãt ei⌋ Matth.19
“ Scilicet Chriſto, & eius diſcipulis, qui pauperes erant, ſeu oĩa reliquerunt ⌊de facultatibus,⌋
“ hoc eſt, opibus ⌊ſuis⌋ quia opulentæ fuerunt atq; deuotæ, & rationabile eſſe penſabãt, vt ſi-
cut ipſi ſpũalia à Chriſto quotidie ſuſceperunt, ſic ei in temporalibus miniſtrarẽt, præſertim
C quia à corporis & animæ morbis fuerunt liberatæ p Chriſtum. Vnde nec condignum aliq̃d
ei valebãt rependere, cum in Eccleſiaſtico ſcriptum ſit: Melius eſt corpus validum, q̃ cenſus Eccl.30
immenſus, quemadmodum autem contra Iulianum ſcribit Hieronymus: Conſuetudinis Iu- Hieronymus.
daice fuit, vt mulieres deuotæ de ſubſtantia ſua victum atq; veſtitum ſuis præceptoribus &
doctoribus miniſtrarent. Sed quia hoc in gentilibus ſcãdalum facere potuit, Paulus abieciſſe
ſe proteſtat̃, nihilominus idem Apoſtolus pro modico reputauit, ſi illorum temporalibus ſu
ſtentaret̃, quibus ip̃e ſpiritualia impendebat, dum loquit̃: Si nos vobis ſpũalia ſeminauimus 1.Cor.9
magnum eſt, ſi veſtra carnalia metamus. Hinc iterũ ait: Nunquid non habemus poteſtatẽ ſo-
rorẽ, mulierem circũducendi, ſicut cæteri Apoſtoli. Itaq; Chriſtus à mulieribus deuotis talia
ſumens, dedit exemplũ fidelibus, q̃ his qui alijs ſpũalia impartiunt̃, liceat de illorum corpora
libus ſuſtentari, propter quod ad Corinthios ait Apoſtolus: Ordinauit dominus his, qui Euã 1.Cor.9
gelium annuntiãt, de Euangelio viuere. ¶Conſequenter deſcribitur prædicatio Saluatoris:
“ ⌊Cũ aũt turba plurima cõueniret, & de ciuitatibus ꝑperarẽt ad eũ.⌋ ſicut in Matthæo legit̃, Matth.13
vbi & quę ſequunt̃, habent̃ in turba hac, multi carnales & impfecti fuerũt, vnde nõ oẽs ꝑpter
eandem ad Chriſtum confluxerãt cauſam, ſed quidã ex deuotione, quidã ex curioſitate, vt vi
derent miracula, quidã ex inuidia, vt inſidiarẽtur, quidã vt ſanarentur, quidam vt alerentur.
“ ⌊dixit p ſimilitudinẽ⌋.i. parabolico vtebat̃ ſermone, proponens parabolas. Eſt aũt parabo
la rerũ diſſimiliũ gñe ſub aliqua ſimilitudine facta cõparatio. ¶Pręterea multę aſſignant̃ cauſę
cur Chr̃s turbis, in parabolis loq̃bat̃, primo vt diuia ſecreta ac ſupna myſteria, carnalibus & Matth.7
indignis manerẽt ignota, ſcd̃m illud Mat. Nolite ſctm̃ dare canib⁹. Hinc diuus Dionyſius in Dionyſius
myſtica theologia loquitur Timotheo: Vide vt nemo indoctorũ hęc ſciat, ſecundo vt fideli-
bus det

bus detur occaſio fructuoſę exercitationis,in addiſcendo,perſcrutando,& exponendo para D
Prouer.1 bolica dicta,iuxta quod in Prouerbijs induciť:Sapiens animaduertet parabolam,& interpre
tationem,verba ſapientum & ænigmata eorum. Tertio,vt diuinitatis perfectio,& diuinorũ
Dionyſius proprietas doceanť in ſenſibilibus,cunctiſq́ rebus aliqualiter relucere, quemadmodũ theo-
logus Dionyſius proteſtať: Nil(inquiens)eſt,quod diuinæ bonitatis participatione omnino
Romaň.1 ſit expers. Et ad Romanos ait Apoſtolus:Inuiſibilia dei, per ea quæ facta ſunt cognoſcuntur.
Inſuper per hoc,quòd Saluator totiens ſimilitudinibus ex corporalium rerum genere ſum-
ptis eſt vſus,clariſſimè condemnať inſania Manichæi,qui terrena hæc dixit,à principio tene
brarum diabolo eſſe creata. Deinde parabola ſubditur: ⌊Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ,,
ſuum.⌋ Hoc ſicut ſequentia,quantum ad ſenſum per verba immediate ſignatum difficultatẽ ,,
non habet. Sed ſenſus principalis imò & literalis in parabolicis ſermonibus non eſt, qui per
verba immediate inſinuatur,ſed qui per res verbis ſignificatas intenditur, & ita exponenda
ſunt iſta. Itaque ait:⌊Exijt qui ſeminat⌋ Hoc eſt,Chriſtus ſeminator verbi cœleſtis,in cor- ,,
dibus hominum ⌊exijt ſeminare (.i.ad ſeminandum) ſemen ſuum⌋ hoc eſt,euangelicæ do- ,,
Ozee.10 ctrinæ prędicationem,hæc eſt ſeminatio ſpiritualis,de qua in Ozea legiť:Seminate vobis in
2.Cor.9 iuſtitia,& metite in ore miſericordiæ,de quo ait Apoſtolus:Qui ſeminat ĩ benedictiõibus,de
benedictionibus metet vitam æternam. ¶ Prętere a quàmuis quòd nunc ait Saluator de exitu
ſuo ad ſeminandum,intelligi debeat de exitu ſuo à cœlo in terram per incarnationis myſte-
Ephe.4 rium,qui exitus vocať deſcenſio,de qua dicit Apoſtolus:quòd autem aſcẽdit, quid eſt niſi qa
primo deſcendit,in inferiores partes terræ. Et Pſalmiſta: A ſummo cœlo egreſſio eius. Item
Pſalm.18 de exitu ſuo ex vtero virginis,iuxta illud Pſalmi:Ipſe tanq̃ ſponſus procedẽs de thalamo ſuo E
De exitu quoq; locali,quo egreſſus eſt de domo ad publicum locum,vbi conuenientius audi-
reť à multis,nihilominus exitus competit Chriſto,etiam ſecundum diuinam naturam,quia
eo ip̃o quo à patre æternal'r gigniť,ab ip̃o exire ſeu egredi diciť,quemadmodum in Iohãne lo
Iohan.16 quiť:Exiui à patre,& veni in mundum,quocirca ait Hilarius, ſexto de Trinitate:A pr̃e ve-
Hilarius niſſe,& à deo exijſſe,non eſt ſignificationis eiuſdem,cum aliud ſit à deo in ſubſtantiam na-
tiuitatis exijſſe,aliud à pr̃e in hunc mundum,ad conſumanda ſalutis noſtræ ſacramenta ve-
Auguſtinus niſſe,cum exire à deo ſit ex natiuitate ſubſiſtere. Auguſtinus quoq; ſuper Iohannem: Exijt
Iohan.16 (inquit)à pr̃e,quia de pr̃e eſt,in mũdum venit, quia mũdo ſuum corpus oſtendit. De quo etiã
Michæ.5 Chriſti exitu Michęas aſſerit:Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Rurſus exitus con-
uenit Chriſto ſecundum diuinam naturam,quãtum ad operationem eius à dextera,vt ſecũ-
dum q̃ deus dicať exire.i.in actum procedere, imò ſic deus diciť inter homines ambulare, &
Deute.23 habitare,iuxta illud Deuteronomij: Dominus deus tuus ambulat in medio caſtrorum tuo-
Abacuc.3 rum Et per Abacuc diciť deo:Egreſſus es in ſalutem populi tui,in ſalutem cum Chriſto tuo.
Dionyſius Hinc ſanctus Dionyſius ait,q̃ deus ad omnia egrediens & procedens, per bonitatis ſuæ com
municationem manet in ſeip̃o,inegreſſibilis atq; immobilis. ⌊Et dum ſeminat⌋ hoc ẽ,Chri ,,
ſto verbum ſapientiæ ſalutaris euangelizante ⌊aliud cecidit ſecus viam⌋.i.magna pars prę- ,,
dicationis Chriſti deſcendit in corda hominum mundanorũ,carnalia ſpũalibus præponen-
tium,qui ſecus viam ſunt.i.latis itineribus ſeculi huius, videlicet operibus vitioſis adhærent, F
Hiere.10 nec à lata via perditionis elongare ſe volunt,quo contra p̃ Hieremiam diciť:Iuxta vias genti
Eſaię.40 um nolite diſcere. Eſt aũt & alia via bona,de qua loquiť Eſaias: Secus vias paſcenť, hoc enim
ait de virtuoſis,⌊& conculcatum eſt⌋.i.ſtrepitu cogitationum malarũ tentationum & affe-
ctionũ vitioſarũ à fructu boni op̃is impeditũ,calcatum, & victum ⌊& volucres cœli⌋.i.dæ ,,
mones ſeu aereæ pr̃ates,quæ volucres cœli dicunť,q̃a in aere caliginoſo moranť, & propter
ſubtilitatem naturæ eorũ,itemq́ ob inſtabilitatẽ & leuitatem mẽtis ipſorũ, & q̃m inordinate
Eſaiæ.14 aſcendere ſunt moliti. Interdũ vero p̃ auẽ intelliguntť angeli ſancti,& etiã Chriſtus ob contẽ
plationis ſublimitatẽ & velocitatẽ ac agilitatẽ in eis. Itaq; volucres cœli ⌊comederũt illud⌋ ,,
hoc eſt,verbũ dei de p̃dictorũ cordibus audiẽtiũ ſuis tentationibus abſtulerũt,ad q̃ ſpũaliter
Ozee.7 p̃tinet illud Ozee:Comederũt alieni robur eius & ip̃e neſciuit. ⌊Et aliud cecidit ſupra petrã⌋ ,,
hoc eſt,in corda indurata atq; rebellia,de q̃bus Hieremias loquiť: Indurauerunt facies ſuas ſu
Hiere.5 pra petrã,& noluerũt reuerti. Vnde ad Hebræos monet Ap̃lus:Adhortamini voſmetip̃os p̃
Hebræ.3 ſingulos dies,vt nõ obdureť q̃s ex vobis fallacia peccati, ⌊& natum aruit⌋.i.cum verbum dei ,,
in corde huiuſmodi cœperit parum fructiſicare,ſtatim ceſſat ab opere bono atque aufertur,
⌊quia nõ habebat humorẽ⌋.i.ſapiẽ ſalutaris fluẽta,gr̃æ rorẽ,charitatiſq́ nutrimentũ. In ta ,,
libus eq̃dẽ cordibus nõ ſunt virtutes,& dona ſp̃us ſancti ſalutẽ ſtabiliter. Quẽadmodũ aũt hu
mor aquarũ alit & cõſeruat arbuſta,ſic gr̃a dei, virtutes,& dona ſp̃us ſancti,mentẽ nutriũt, &
Hebræ.13 cõſeruãt,dicẽte Apoſtolo:Optimũ eſt gr̃a ſtabiliri cor. Hinc p̃ Hieremiã dñs de homine im-
Hiere 17 pio dicit:Maledictus homo,cuius cor recedit à deo. Erit eñ quaſi myricę in deſerto,& ha-
Iob.8 bitabit in ſiccitate. In Iob quoq; ait ſcriptura:Nunquid viuere p̃t ſcirpus abſq; humore. Itaq;
ſicut hic dicit ſaluator, videmus interdũ,q̃ ex p̃dicatõe verbi cœleſtis cõpũgunť ad horã cor

da lapi

A da lapidea indurata timore mortis & inferni iudicijq́ʒ diuini. Sed oriente in eis aliqua paſſio-
“ ne ſeu tentatione mox prauitati conſentiunt & areſcunt, quemadmodum ſcriptum eſt: Qui Prouer.28
“ mentis eſt duræ, incidet in mala. Deinde ponit differentia audientium tertia. ⌊ Et aliud ceci-
“ dit inter ſpinas.⌋ Hoc eſt, in corda paſſionata, ambitioſa & vana, qui ſuperfluis curis, inordi-
natis timoribus, mortiferiſq́ʒ triſtitijs afficiunt, pungunt, torquent, dum ad temporales diui
tias, & caducos honores immoderate aſpirant. Vnde & talia perdere trepidant, habentibus
inuident, perditiſq́ʒ talibus contriſtant. Hinc ſecundum Gregorium: Nihil quietius, q̃ nihil Gregorius
huius mũdi appetere. Nihil inquietius, quàm ſummo & inuariabili bono relicto, vanis & trāſi
“ torijs inhærere. Veruntamen ſicut in Iob ſcriptum eſt: Sub præfatis ſentibus eſſe multi deli- Iob.30.
cias reputant. ⌊ Et ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud ⌋ .i. præfatæ affectiones & ſimilitu-
dines inordinatæ cum verbo prædicationis accepto, & fructificare incipiente pariter erum-
pentes, oppreſſerunt fructũ operis boni, & germen virtutis vicerunt, & expulerunt, ſecundũ
φ virtutes & opera eius à vitijs eradicari ſerunt, dum enim huiuſmodi homines incipiũt ali-
quid boni cogitare aut operari, ſtatim exurgunt & miſcent ſe cogitationes & affectiones de
temporalibus rebus, ac ꝓualent. Tales ſunt homines paſſionibus ſubditi q̃ mentis ſuæ agrum
ab huiuſmodi ſpinis ac tribulis non emundãt, quòd q̃ ſatuũ ſit pandit Salomon: Per agrũ in- Prouer.24
quiens hominis pigri tranſiui, & ꝑ vineam viri ſtulti, & ecce totũ impleuerant ſpinæ, operue-
runt ſupſiciem eius vrticæ. Auferēda ſunt ergo à corde paſſiones & vitia, vt verbũ dñi con-
ualeſcat in eo, propter quod ꝑ Hieremiam dñs loquit: Nouate vobis nouale, & nolite ſerere Hiere.4
B ſup ſpinas, circũcidimini & auferte ꝓputia cordiũ veſtroꝝ, ne egrediat, vt ignis indignatio
“ mea & ſuccendat, & nõ ſit q extinguat. Sequit differentia audientiũ q̃rta: ⌊ Et aliud cecidit in
“ terrā bonā.⌋ Hoc eſt, in cor docile ac deuotũ ſeu ad deuotionẽ diſpoſitũ, quod vere atq́ʒ ſtabi
“ liter acquieſcit ſermonibus ⌊ & ortum (.i. inactũ procedēs ac germinās) fecit fructũ ⌋ .i. opus
perfectũ, & fructũ protulit copioſum, queadmodũ alicubi terra fert tam fertilis, φ ſemē in eā
proiectũ centuplicat. Vnde in Geneſi de Iſaac legit, φ inuenit in ipo anno centuplũ, quāuis Gene.26
hoc forſitā fuerit ex ſupnaturali terræ illius fœcũdatõe. ¶ Porro de hac fructificatõe differen
“ tiā tripartitā inducit, dicendo: ⌊ Aliud (.ſ. fecit fructũ) centeſimũ, aliud ſexageſimũ, aliud tri-
“ ceſimũ ⌋ quod ſuper Matthæum diffuſius extat expoſitũ: Ecce Chriſtus quatuor ponit diffe- Matth.13
rentias audientiũ, ſuas prædicationes, & in ſola quarta aſſerit ſermocinationẽ ſuā proficere,
pauci etem̃ Iudæoꝝ (comparatiue loquendo) per ipm fuerunt conuerſi. Non ergo ꝓdicator,
exhortator, ſiue orator immoderate triſtet, puſillanimitate deijciat, aut à bono inchoato de-
ſiſtat, ſi ſua prædicatio ſiue oĩo, nõ tātis proficiat ſicut deſiderat, imò magnũ omnĩq́ʒ labore di-
gniſſimũ arbitret. Si vel vnũ lucrari valuerit, pro quo fuſus eſt ſanguis Chriſti. Chrũs quippe
eſt ſeminator, prout in Matthæo profitet: Qui ſeminat bonũ ſemē eſt filius hominis. Cæteri Matth.13
vero ꝓdicatores ſunt velut cophini ſeminatoris illius, q ex ipſis & p ipſos verba cœleſtia in mē
tes ſpargit humanas. Etem̃ cathedrā habet in cœlis, q hoĩm corda docet in terris. Hinc loquit
Auguſtinus: Ego p quem Chriſtus ſeminat qd ſum, niſi cophinus ſeminātis, noli attendere Auguſtinus
ad vilitatē cophini, ſed ad ꝓtãtem ſeminis, & charitatē ſeminatoris hęc quę parabolicę prola
“ ta ſunt, ⌊ dicens clamabat ⌋ vt audiētes faceret bene attētos, & magna cõtinere myſteria ver-
“ ba ſua oſtēderet: ⌊ Qui habet aures audiēdi audiat ⌋ Quāmuis hoc cõiter de interioribus auri
C bus exponat, vt ſit ſenſus: Qui habet aures intellectuales, videlicet capacitatem mentalem ad
intelligendum audita, hoc eſt, quæ dico diligenter attendat. Nihilominus exponi etiā de cor
poralibus auribus poteſt, eritq́ʒ ſenſus: Qui habet aures audiendi audiat .i. corpales aures, per
quas ſit primordialis, ſeu ſenſitiua auditio audiat, nõ ſolum corpaliter, ſed intellectualr quoq́ʒ
audita conſideret. Naturale eſt equidē homini, vt intellectiua ſua cognitio ex ſenſitiua ſumat
exordiũ. Interior aũt auditus eſt ipſemet intellectus, q pro quolibet ſenſu interiori accipit, ſcn
per quemlibet illoꝝ exprimit. Sicut ait Baſilius. ¶ Deniq́ʒ triplex aſſignat auditus, videlicet, Baſilius
ſenſitiuus, intellectiuus, & obeditiuus, quia tunc propriè dicimur præcepta dei audire, dum
obedimus eiſdem. Hinc aurium diſtinctionem tangit Moſes, cum in Deuteronomio loquit Deute.29
Iſrahelitis: Vos vidiſtis vniuerſa magnalia, quæ corā vobis fecit dñs, & nõ dedit vobis domi-
nus cor intelligēs, & aures quæ poſſent audire. ¶ Poſtremo vt aſſerit Beda, quotiēs in Euāge- Beda
lio vel Apocalypſi hæc admonitio: Qui habet aures &c. interponit myſticũ eſſe q̃d dr, demõ Apoca.2
“ ſtrat atq́ʒ intēſius inquirēdũ. ⌊ Interrogabāt aũt eũ diſcipuli eius quę eſſet ⌋ .i. qd ſignificaret Apoca.5
“ ⌊ hæc parabola ⌋ hoc ſciſcitati ſunt nõ ſtatim ꝓpoſita iſta parabola, aut in naui qua ꝓdicabat.
Sed vt in Marco habet cum eſſet ſingularis .i. ſeparatus & vacās à turba. Itaq́ʒ diſcipuli verita Marc.4
tis, auidi eſſe debēt ac ſtudioſi ad cognoſcendũ veritatē, & cũ quę audierint ſeu legerint non
intellexerint, à magiſtris & doctoribus inqrere intelligētiā nõ omittāt, nec erubeſcāt, q a apo
ſtoli hoc fecerũt. Porro vt aſtruit Origenes, parabola eſt ſermo quaſi facti, nõ aũt facti iuxta Origenes
illud q̃d dr, ſed poſſibilis fieri, ſignificatiuus reꝝ ꝑ trāſſumptionē eaꝝ q̃ in parabola tradunt.
Aenigma vero eſt proceſſus ſermonis, in his quæ dicunt quaſi facta, quæ tñ nõ ſunt facta, nec
poſſibi

Iudicum.9 poſſibilia fieri, ſignant vero aliquid in occulto, ſicut quod dicitur in libro Iudicum ierunt li- D
gna vt vngerent ſuper ſe regem. ⌊Quibus (puta Apoſtolis) ip̄e dixit: Vobis datum⌋ Hoc eſt „
deſuper conceſſum ⌊eſt⌋ & frequenter conceditur, per grām ſingularem, tanq̃ æternaliter p̄de „
ſtinatis ad beatitudinem tantā ⌊noſſe myſterium regni dei⌋ hoc eſt, palā intelligere ſpūales „
ac myſticos intellectus diuinæ ſcripturæ ſeu ſacra ſecreta militantis eccleſiæ. Tam em̄ ſcriptu
ra q̃ militans eccleſia, regnum dei & regnum cœlorum vocatur, in qua cœleſtis regni ſelicitas nū-
tiatur, atq; ſpūalium epularum delicioſa refectio cōtinetur, vel ſapia euāgelicæ legis vocatur myſteriū
regni dei, quia eſt quoddā occultum incredulis & p̄uerſis, per quod ad regnum ſupernum p̄-
Iohan.17 tingitur, & quia quid ſit beatitudo regni ſeu p̄riæ beatorum & qualis ſit ſtatus eorum, in ea addiſcitur.
Vnde in Iohāne ait Saluator: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi
Matth.11 de mundo, & denuo: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcāt te ſolum verum deum, & quem miſi-
Lucæ.10 ſti Ieſum Chriſtum. Alibi quoq; Confiteor (inquit) tibi p̄r, quia abſcondiſti hæc à ſapiēti-
bus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, deniq; Apoſtolis tanq̃ poſt Chriſtum ſummis ec-
cleſiæ doctoribus reuelanda luculentius erāt ſcripturæ myſteria ac diuina ſecreta, vt de his ali
os edocerēt. ⌊Cæteris autem (datum eſt noſſe myſterium regni dei) in parabolis⌋ .i. enigma- „
tice & obſcure, propter incapacitatem ſeu culpā eorum, ⌊vt videntes (corporal'r) non vide- „
ant,⌋ ſpūaliter, quia humanitatem atq; miracula foris cernentes, diuinitatem meā & mira- „
culorum virtutē non conſiderauerunt ⌊& audiētes (verba mea corporali auditu) nō intelligāt⌋ „
ea mentali intuitu, & quod ait ſaluator (vt) non cauſaliter ſed conſecutiue accipitur, nō em̄ ad
hoc Chriſtus parabolice eſt locutus, vt illi excæcarentur, ſed ad ſuam prædicationē illorum excæ E
catio ē ſecuta, & iuſto iudicio negata eſt illis, tanq̃ īdignis ītelligentia ſpūalis, quia & ſi eam au
diſſent forſitā deſpexiſſent. ⌊Eſt autem hæc parabola⌋ Hoc eſt, ita vt ſubditur exponenda. „
⌊Semen eſt verbum dei⌋ .i. per ſemen intelligitur prædicatio, ſeu doctrina verbi cœleſtis ſiue „
ſcripturæ. Verbum autem dei aptiſſime ſemen vocatur, quoniam mentem fœcundat, opus me-
ritorium inchoat, fructum virtutis producit, animam reficit, & inſtar ſeminis in audientium
cordibus ſpargitur. Sed & ip̄emet Chr̄s increatū dei verbū dr̄ ſemē, iuxta illud in Geñ. In ſemīe
Gene 26 tuo bn̄dicentur oēs gētes, Chr̄s etiā orſus eſt p̄dicare, vt ſeip̄m audiētiū cordi īſereret, in ip̄mq;
Iohan.3 crederent ac ſperarent, ſicq; per fidem, ſpem, & charitatem in ipſis maneret, ſicut ait Apoſto-
Epoe.3 lus: Habitare Chr̄m per fidem in cordibus v̄ris. ¶ Prætereа quadruplex aſſignatur ſemē, primū
Gala.3 eſt ſemen ſeminatum, & in vtero virginis incarnatum pro nobis, videlicet Chriſtus, dicente
Apoſtolo: Non dicit in ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, in ſemine tuo, quod eſt
Chriſtus. Secundum eſt ſemen ſeminatum in nobis, vtpote verbum dei, gr̄a, virtutes, & do-
na ſpūs ſancti, de quo ſemine hic ſit ſermo. Tertium eſt ſemen ſeminatum à nobis .ſ. op̄a vir
Pſalm.125 tuoſa, iuxta illud Pſalmi: Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Quartum eſt ſemen
ſeminatum de nobis (puta nosipſi) quos Chriſtus in ſua ſeminauit eccleſia, de quo ſemine ſcri
Eſa.1 ptum eſt in Eſaia: Niſi dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemē, quaſi Sodoma fuiſſemus. De
Matt.13 quo etiam in Matthæo loquitur Chriſtus: Bonum ſemen ſunt filij regni .i. electi. Vnde in Eſaia „
Eſaiæ.53 fertur de Chriſto: Si poſuerit pro peccato animā ſuam videbit ſemen longæuum. ⌊Qui au- „
tem ſecus viam⌋ .i. homines auditores deſignati per locum prope viam, penitus infœcundū F
⌊Hi ſunt qui audiunt verbum dei,⌋ corporali auditu, informiq; ſeu inobedienti intellectu,
Iaco.1 quibus competit illud Iacobi: Si quis auditor eſt verbi dei, & non factor, hic comparabitur ho-
mini conſideranti vultum ſuum in ſpeculo. Conſiderauit enī ſe, & abijt, & ſtatim oblitus eſt
qualis fuit ⌊deinde venit diabolus⌋ non eſſentiæ animæ illabendo, ſed per tentationis ſugge- „
ſtionem, eam aggrediendo, cuius aduentus vitioſis & reprobis eſt periculus & peſſimus ſecū-
Apoc.12 dum illud Apocalypſis: Væ terræ & mari, quia venit ad vos diabolus, habens iram magnam.
Inuidet nempe humanæ ſaluti, & tunc quēq; magis cupit tentare, cum viderit eum boni ali-
quid inchoare. Et quoniam auditio verbi dei, eſt melioris vitæ exordium, potiſſimū verbo
dei inſidiatur, & illud de auditorum corde auferre molitur, propter quod ſubditur: ⌊& tollit verbum
de corde eorum⌋ hoc eſt, ſalubrem verbi memoriam, & executionem obedientialem ſua ten
tatione tollit ab eis, quia non ritè reſiſtunt diabolo ⌊ne credentes⌋ fide formata ⌊ſalui ſiāt⌋
euadendo peccata, conſequendo gr̄arum chariſmata & dona gloriæ ſempiterna. Ad illam
quippe beatitudinem aſcendere nos mortales, & corporales maxime dolet, & impedire co-
Sapiæ.2 natur, à qua ip̄e immortalis incorporaliſq; ſpūs eſt prolapſus. Hinc prout in Sapīæ libro habetur:
Inuidia diaboli mors ītroiuit in orbē terrarum. Deiñ exponit ſecūdā differētiā auditorum, & ſen
ſus iam habitus eſt. ⌊Nam qui ſupra petrā⌋ .i. ſignificati, per petroſum & ſterilem locum fru- „
ſtra ſeminatum. ⌊hi ſunt qui cum audierint cum gaudio ſuſcipiunt verbum dei,⌋ hoc eſt, li- „
benter atq; hilariter audiunt prædicationem, ip̄a veritate delectati & iuſtitiam ſuā ſyndereſi
approbantes, ſicut præcipue ſunt homines quidam bonæ indolis ⌊& hi radices non habēt⌋ „
hoc eſt, profundas, fixas & habituales gr̄æ ac virturum perfectiones ſeu fœcunditates, & fir-
mū propoſitum ac ſtablie fundamentum, ex q̄bus op̄a fructuoſa ac meritoria oriuntur, quem-
admo-

A admodũ ex radice virgulta. Hinc in ſapientiæ libro aſſerit: Adulterinæ plantationes nõ da- Sapie.4
bunt radices altas. Et in Oſea: Radix eorũ exiccata eſt, fructũ nequaq̃ faciet. Porrò verbum Oſee.9
dei radicat finaliter in ſolis electis, propterea in Eccleſiaſtico deus pater ait ſapientiæ, quę eſt Eccl.24
Chriſtus, In electis meis mitte radices. Hinc apud Iohannẽ ſcriptũ eſt: Qui natus eſt ex deo, 1.Cor.1.
non peccat, quoniã ſemen eius manet in eo, qui em̃ ex deo eſt, per pdeſtinationẽ non peccat Prou.8
“ finaliter. i. in peccato nõ conſummat, ſed gratia dei in ipſo finaľr radicat, ⌊quia ad tẽpus cre- Eccl.24 1.Iohan.3
“ dunt,⌋ ſide aliqualr tendente in opus, ⌊& in tempore tentationis recedũt⌋. i. quãdo à viſi-
bilibus aut inuiſibilibus hoſtibus, mundo, carne, dæmone impugnant, mente auertunt à bo-
no, & victi cõſentiunt falſitati. Tales ſunt hoĩes corde inſtabiles inſtar oui verſatiles, & ſicut
arbor, idcirco radice priuat, quia valde multoties tranſplantat: ſic hi virtutũ radicibus nõ fir
mantur, quia nimis facile de bono in malum mutant, & ſicut Saul inter prophetas prophe- 1.Reg.10
tabat, & inter iniquos inſaniebat: ſic iſti inter virtuoſos compunguntur, & inter vitioſos
mox ſubuertuntur, quo contra ſcriptum eſt: Non te ventiles in omnem ventum, eſto ſirmus Eccl.5
in via domini, & in veritate ſenſus tui. Apoſtolus quoq;: Stabiles (inquit) eſtote & immobi- 1.Cor.15
les, abundantes in opere domini ſemper. Poſtremo Chriſtus ad literam hæc conuenientiſſi-
me protulit de auditoribus ſuis, quorũ multi viſis eius miraculis & doctrinis ipſius auditis, cre
diderunt q̃ eſſet propheta aut Chriſtus, ſed poſtea inſurgente cõtra Chriſtum, ſacerdotũ &
pharisæorum atq; ſcribarũ perſequutione, receſſerunt à Chriſto, præſertimq; tẽpore paſſio-
nis à fide ipſius dilapſi ſunt, quando populus vniuerſus clamauit: Sanguis eius ſuper nos. Et: Matt.27 Mar.14
B Non hunc, ſed Barnabam. Deinceps tertiam audientium differentiam interpretatur ſalua-
“ tor. ⌊Quod autem in ſpinis cecidit,⌋ id eſt deſignati per terram ſpinoſam ac ſterilem, ⌊hi
“ ſunt qui audierũt⌋ verbum dei à prædicante, ⌊& à ſolicitudinibus⌋. i. curis rerũ terrenarum Phil.4
ſuperfluis, vnde ait Apoſtolus: Nihil ſoliciti ſitis. Et Salomon: Expectatio ſolicitorũ peribit Prou.11
“ ⌊& diuitijs⌋. i. immoderato amore & abuſu diuitiarũ, contra quod ait Pſalmiſta: Diuitiæ ſi Pſal.61
affluant, nolite cor apponere, nõ em̃ ſubſtantia creaturæ, ſed poſſidentis ſuperfluus amor &
“ inordinatus vſus in culpa ſunt & cõdemnãt, ⌊& voluptatibus vitæ⌋. i. delectationibus vitæ
carnalis, quę opulẽtiam ſequi ſolẽt. Diues etem̃ currit ad libitũ, labitur ad illicitũ, propter q̃d
“ per Hieremiã dñs proteſtat: Saturaui eos, & mœchati ſunt, ⌊euntes,⌋. i. in ſeculo atq; exilio Hiere.5
iſto q̃d velut patriã diligũt cõuerſantes, aut corporaľr à loco pdicationis ad ſua eũtes negotia
“ ⌊ſuffocãtur⌋. i. ſpũaliter opprimũtur & occidũtur, vitã gratiæ amittẽtes, & vitia mortalia,
q̃ ſunt interitus aĩæ incidẽtes. Hinc ait Aplus: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentatio- 1.Tim.6
nẽ, & in laqueũ diaboli, & deſideria multa, inutilia & nociua, q̃ mergũt hominẽ in interitũ, &
perditionem. Et in Eccleſiaſtico quoq; legit: Poſt cõcupiſcẽtias tuas nõ eas, & à voluptate Eccl.18
tua auertere. Si pſtiteris aĩæ tuæ cõcupiſcẽtias eius faciẽt te in gaudiũ inimicis tuis. Recte au-
tẽ diuitiæ vocãtur à Chriſto ſpinæ, quia pœnales generãt affectiones in anima poſſidẽtis, eo
“ q̃ cũ timore perdẽdi poſſideãtur, & cũ dolore perdãtur, ⌊& nõ referũt fructum⌋. i. pro eo q̃
verbũ dei annũciatũ eſt eis opus ſeu meritũ obediẽtiæ nõ reportãt, qbus timẽdũ eſt illud ar-
chiapoſtoli: Melius eſt nõ cognoſcere viã iuſtitiæ, q̃ poſt cognitionẽ reuerti retrorſum. Cõ 2.Pet.2
tigit em̃ eis illud veri prouerbij: Canis reuerſus ad vomitũ ſuũ, & ſus lota in volutabro luti. Prou.16
“ Poſtremo quarta audiẽtiũ differẽtia explanat. ⌊Q̃d aũt in terrã bonã⌋. i. figurati p terrã fru
“ ctiferã, & p ſemẽ piectũ in eã, ⌊hi ſunt q in corde bono (p dona naturæ) & optimo,⌋ p dona
C grĩæ. Dona em̃ naturę aptãt hoĩem ad virtutes & ſubſeruiũt grĩæ, ⌊verbũ retinẽt⌋. i. auditã p
“ dicationẽ memoriter ſeruãt, iuxta illud in pſalmo: In corde meo abſcõdi eloquia tua, vt non Pſal.118
“ peccẽ tibi, ⌊fructũ afferũt⌋. i. opa virtuoſa producũt, cognita adimplẽdo, ſicut Iacob' mo-
“ net: Eſtote factores verbi, & nõ auditores tm̃, fallẽtes voſmetipſos. Afferũt itaq; fructũ, ⌊in Iaco.1.
“ patiẽtia⌋. i. ęquanimi tolerẽtia aduerſitatũ, atq; lõganimi futurorũ pſtolãtia pmiorũ, diſpoſiti Hebræ.6
onẽ dei fideľr & infrãgibiľr pſtolãdo, ſicut ad Hebr. ſcribit aplus: Abrahã lõganimiter ferens
adeptus ẽ repromiſſionẽ, & denuo: Per patiẽtiã curramus ad propoſitũ nobis certamẽ. Vn- Hebr.12
de ait Gregorius: Terra bona fructũ p patiẽtiã reddit, qa nulla ſunt bona q̃ agimus, ſi nõ æq̃ Gregorius. Iaco.5
nimiter proximorũ mala toleramus. Et in Iacobo legit: Agricola patiẽter expectat fructum
terræ, imò vt breuiter dicã, ſine patiẽtia nemo pt proficere, pacẽ mẽtis habere, deo glorioſo
placere. Ideo Paulus ad Heb. fatet: Patiẽtia vobis neceſſaria eſt, vt reportetis promiſſionem Hebr.10
Siquidẽ patiẽtia eſt virtus moralis, qua refrenat immoderata triſtitia, ex vitę pſentis aduerſi
tatibus orta. Cũ ergo hęc vita ſit aduerſis occurſibus plena, imò tanto quis moleſtius à diabo Patiẽtia q̃d
lo impugnet, quanto ſe virilius ad virtutes extẽdere nitit, cõſtat q̃ ſine patientia nullus no-
“ ſtrũ queat proficere. ⌊Nemo aũt accendens lucernã operit eã vaſe, aut ſubtus lectum ponit,
“ ſed ſuper candelabrũ, vt intrantes videãt lumẽ.⌋ Hoc iuxta ſuperficiẽ literæ in exterioribus
certũ eſt, q̃ nemo rationabiľr agens, accẽdit lucernã, niſi vt lumine eius quiſq̃ vtatur, etiam ſi
ad horam occultet lucerna, ideo tamen accẽſa eſt vt cõgruo tempore pbeat alijs lucẽ. ¶ Sed
per lucernã intelligit Chrũs aplos à ſe illuſtratos, qbus regni cœleſtis patefecit myſterium,

CAP.VIII. ideo plane vt ipſi illud alijs declararēt, vnde de Iohanne Baptiſta teſtatus eſt Chrūs: Ille(in-
Johan.5. quiens)erat lucerna ardēs & lucēs. Rurſus lucerna intelligi pōt euangelica doctrina ac iuſſio, D
Prouer.6. ſecūdū illud prouerbioꝝ: Mādatū lucerna eſt lex, lux. Itēq; in pſalmo: Lucerna pedibus me
Pſal.118 is verbū tuū. Hanc lucernā Chrūs in apoſtoloꝝ cordibus inflammauit & illuſtrauit, vt eā nō
Matt.10 occultarent, ſed panderēt vniuerſis, prout in Matthæo fatur: Quæ in aure auditis, prædica-
Maximus. te ſuper tecta. Inſuper, vt Maximus ait, ipſemet Chrūs, vt homo lucerna eſt, quā deus trini-
tas illuſtrauit, vt omnibus habitantibus domū, id eſt hūc mūdum effulgeat, & ſup cādelabꝝ
Pſal.2 poſita eſt, id eſt ſuper eccleſiā, ſicut ait in pſalmo: Ego aūt cōſtitutus ſum rex ab eo ſup Sion
mōtē ſanctū eius, ꝑdicās præceptū eius. Porrò noīe vaſis intelligi pt occultatio verbi dei, ex
Matt.10 timore carnali procedēs, p lectū vero ſignat occultatio verbi dei, ex proſperitate & delecta-
Apoca.1 tione quietis terrenæ emanās, quoꝝ vtrūq; prohibet Chriſto, dicēte: Nolite timere eos qui
corpus occidūt. Candelabꝝ vero vocatur eccleſia, iuxta illud Apocalypſis: Septē cādelabra
ſeptem eccleſiæ ſunt, itaq; enidēter & publice prædicandū docet ſaluator, vt nec timore ad-
uerſitatis, nec amore proſperitatis, lucerna diuini occultetur ſermonis. Quēadmodū autē cā
delabrum in altum erigitur, & in ipſo lumen leuatur, ſic qui in eccleſiis præficiūtur debēt eſſe
ſublimes per vitam virtuoſam, intusq; lucidi per fidem, rectam intētionē ac ſapiētiā, & foris
Gene.1 lucentes per doctrinam & exemplarem cōuerſationē, in cuius ſignū creator ab exordio cō-
Ibidem. ſtituit luminaria in firmamento, quod eſt pars ſuperior mūdi, beſtias vero in terra, quia car-
nales & fatui nō debent eſſe prælati ſed ſubditi. Sed heu cōtrario modo fit hodie, iuxta quod
Eccles.10. in Eccleſiaſte Salomon loquitur: Vidi ſeruos in equis & principes ambulantes, quaſi ſeruos
Ariſtoteles. ſuper terram. Nam & Ariſtotiles ait: Qui deficit ratione atq; prudētia naturaliter ſeruus eſt, E
etiam ſi accidentaliter dominet, & qui prudentia viget naturaliter dn̄s eſt, etiā ſi fortuito ſer-
nus ſit. ⌞Nō eſt em̄ occultum quod nō manifeſtet, neq; abſconditum quod nō cognoſcatur, „
& in palam veniat⌟ Per occultū intelligi pōt quod ex propria natura homines latet, vt ſunt „
cogitationes, affectionesq; cordis. Per abſconditum vero quod per humanā latet aſtutiā, vt
ſunt exteriora opera callidoꝝ, ſpeciem boni habētia, cū ſint mala. Vult ergo affirmare ſalua
tor, ꝙ om̄e vitæ huius ſecretū in die iudicij publicabit. Sicq; vera hæc ſunt quaſi cōminato-
ria pene & per modū cōminationis inducentia ad hoc, vt verbū dei publice prædicet. Secū-
do intelliguntur hæc verba de myſterijs quæ Chrūs manifeſtauit apoſtolis, & iuſſit p eos a-
Matt.10 periri hominibus, qui quod ipſe docuit in obſcuro, voluit p eos clare annunciari in mundo.
⌞Videte ergo quomodo auditis⌟ id eſt ſolerter perpēdite qua rōne & intētione vobis iſta „
denunciem, & diligēter hæc auſcultate, atq; cæteris eadē ſicut vobis commiſero, prædicate.
⌞Qui em̄ habet⌟ hoc eſt dona dei & verbū doctrinæ ſolicite audit, memoriter tenet, vigilā „
ter cuſtodit & implet, ⌞dabitur ei⌟ incrementū gratiæ ac virtutū. Rurſus q habet, id eſt deo „
datori gratus eſt cōſiderādo vñ acceperit, gratiasq; agēdo, dabit ei grā maior, ſed & habenti
gratiā & meritū, datur gloria & ꝑmium, habēti bonū propoſitū & feruētem affectum, datur
gratia executionis & operādi facultas, ⌞& quicūq; nō habet⌟ hoc eſt donū quod habet debi „
te nō cuſtodit, vel deo grās non exoluit, vel modicū habet, ita vt cōparatione alioꝝ quaſi nil
videatur habere, vt illi qui p locū petroſum atq; ſpinoſum ſignati ſunt reſpectu eoꝝ, qui per
terrā bonā notātur, quaſi nihil habere vidētur, ⌞etiā quod putat ſe habere⌟ .i. ſecure aut ſta- „
biliter poſſidere, ⌞auferetur ab eo⌟ quia p ingratitudinē & negligētiam ſuā meret bonis ſi- „
bi cōceſſis priuari, quēadmodū dictū eſt de auditoribus malis verbi cœleſtis, ꝙ per tētatiōes
& tribulatiōes irruētes, vincūtur, doniſq; gr̄æ deſtituuntur. Itaq; quāto qs gratiā ſibi collatā
diligētius, timoratiusq; cuſtodierit, atq; in ea creſcere ſtuduerit, tāto plus bonis ſpūalibus a-
bundabit, & mēs eius à deo multiplici dono implebit. Quāto aūt intimoratior, incuſtoditi- F
Prouer.28 or, & vanè ſecurior fuerit, tāto citius gratiā dei amittet. Ideo ait ſcriptura: Beatus hō q ſemp
Proue. 4 eſt pauidus. Et rurſus: Om̄i cuſtodia cuſtodi cor tuū. Itemq;: Si non inſtāter tenueris te in ti-
Eccle.27. more dei, cito ſubuertet domus tua. Sed quia hæc multi nō implent, cito à bono labunt pro-
poſito, dū ab obiectis diuitiaꝝ, delitiaꝝ aut honoꝝ ſeculi huius mouent. Neceſſe eſt ergo vt
in virtutibus ſtabiles ſimus, & paſſiones habeamus ratiōi ſubiectas, omnēq; motū inordina-
tū prompte vincere valeamus. ⌞Venerūt aūt ad illum (ſcilicet Ieſum) mater & fratres eius⌟ „
hoc eſt cognati, nō filij Mariæ Chriſtiferæ, vt mentiēs dixit immūdus Heluidius, nec filij Io
Beda. ſeph ex alia cōiuge, vt aliqui putāt, quoꝝ æſtimationē Beda redarguens, aſſerit etiā ſanctū
Ioſeph in virginitate ꝑmāſiſſe. Ioſeph in virginitate māſiſſe, vt pudiciſſimę virginis cuſtos & ſponſus eſſet cōdignus, de his
Iohan.7. aut talibus fratribus Chr̄i, ſcriptū eſt in Iohanne: Neq; em̄ frēs eius credebāt in eū. Eſt equi-
Gene.13 dem cōſuetudo ſcripturæ, vt cōſanguinei alicuius fratres eius vocētur, ſicut in Geneſi Abra-
2.Reg.20. ham ait ad Loth: Fratres ſumus. Et in libris Regū Ioab ab Amaſam: Salue mi frater, ⌞& nō „
poterāt adire (id eſt accedere) eum præ turba⌟ Dicūt nōnulli ſequētes Chryſoſtomū, ꝙ dia- „
bolus cernēs, quemadmodū Chriſtus oſtenderet ſe eſſe filium dei, induxit parentes eius car-
nales, vt per illorum præſentiam eius obſcuraret diuinitatē, videlicet ne à populo dei filius
crede-

A crederet, dum eius carnalis adeſſet propinquitas. Sed nequaq̃ inductione aut ſuggeſtione dia
boli arbitror beatiſſimā virginem ad acceſſum hunc motā, ſed ex feruida ſui vnici filij dilecti
one, imò potius ex ſpūs ſancti ordinatione ob noſtrā occaſionem huius acceſſus datā inſtru
ctionem, ſicut ſubiungit. ⌊Et nunciatum eſt illi: Mater tua & fratres tui ſoris ſtant volentes
te videre.⌋ Lucas hoc loco non obſeruat ordinem rei geſtæ, quia vt in Matthæo & Marco
patet, quod iam dicit contigit Ieſu exiſtente in domo ante præſcriptū ſermonem. Et quam-
uis aliqui dicant eū qui Chriſto ꝓdicante nunciauit adeſſe matrem ſuam ac fratres fuiſſe inſi-
diatorem & malicioſe commotum, tanquā diaboli aduocatum, & experiri volentē an Chri-
ſtus propter carnales propinquos actum prędicationis omitteret, quod ſi faceret, eum de car
nali increparet affectu, nihilominus abſolute credēdum, quod in Marco manifeſte habet, vi
delicet ꝙ iſte fuerat miſſus à matre Chriſti & fratribus eius ad eum. ⌊Qui reſpondens dixit:
Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui verbum dei audiunt & faciunt.⌋ ¶Hoc multipliciter
intelligi poteſt. Primo, vt Chriſtus dicat, auditores, factoresq́ verbi dei ſuam matrem & fra
tres ſuos, id eſt ſibi tam charos ſicut mater à filio, & fratres à fratre amantur. Secundo, quòd
tanto propinquiores ſint ſibi, quanto rebus diuinis fuerint magis intenti. Tertio, vt mater
Chriſti ſpūaliter nominetur, quoniam per contemplationē ipſum corde concipiunt, atque
per ꝓdicationem & exemplarem cōuerſationem in aliorū cordibus ipſum gignunt, ſicut ait
Apoſtolus ſuis diſcipulis: In Chriſto Ieſu per euangeliū ego vos genui, id eſt, adeſſe ſpūale in 1. Cor. 4
duxi, vt Chrūs per fidem & charitatē eſſe & habitare inciperet veſtris in mentibus, de qua ge
neratione aliqui probabilr̄ dicunt intelligēdum, quod per Eſaiam de Chriſto prædictū eſt:
Generationē eius quis enarrabit? Ibi em̄ ſubiungit, quia abſciſus eſt de terra viuentiū, vt Hie Eſa. 53 Ibidem
B ronymus tranſtulit. Septuaginta autē interpretes tranſtulerūt, quia tollet de terra vita eius, Hieronymus.
& redit in idem, certumq́ eſt, ꝙ abſciſio Chriſti de terra viuentiū, vtpote crucifixio eius nō
ſit cauſa ineffabilitatis ſuæ generatiōis diuinæ à patre æterno, nec etiā ſuæ generationis mater
næ ex virgine, ſed occiſio illa eſt cauſa ꝙ ineffabilr̄ admirabilis ſit ſpiritualis generatio Chri-
ſti in corde credentiū, per multiplicationē fideliū, nempe hoc ſumme, ineffabilr̄q́ mirabile
eſt, ꝙ totus pene mūdus potuit ad tā incomprehenſibilē fidem ac arduiſſimā legem hominis
in patibulo interfecti cōuerti. Deniq́ tales etiā ſunt fratres Chriſti, nō ſolū quia in natura hu-
mana cum ipſo cōmunicant, ſed & quia adoptiui ſunt filij patris æterni, & Chriſto affectu ac
opere aſſimilati. Vnd in Iohāne aſſerit: Quotquot receperūt eum, dedit eis poteſtatem filios Ioh. 1.
dei fieri. Ad Hebræos quoq́ ait de Chriſto Apoſtolus: Debuit per omnia fratribus aſſimila- Hebr. 2.
ri. Et rurſus: Non confundit fratres eos vocare, dicēs: Nunciabo nomen tuū fratribus meis. Ibidem
¶Præterea Chrūs verba protulit ꝓinducta, nō quaſi excludens honorem & amorē parentū, Exo. 20
cum ipſe per Moſen iuſſerit: Honora patrem tuum & matrem tuam, nec quaſi aſpernans & Deut. 5
negans matrem & cognationē carnalem, quaſi phantaſticū habuerit corpus, vt Manichæus Eccl. 7
confinxit, ſed ſecundū Ambroſium, vt paternis myſterijs magis q̃ maternis affectibus ſe de- Matt 15.
bere oſtendat, & religioſiores copulæ mentiū doceant eſſe q̃ corpoꝝ, nec propter opus ex- Mar. 7
ternum debere omitti opus diuinum, item vt declararet ſe non ſolū habere matrē & frēs car- Ephe. 6
nales, ſed etiam ſpūales, & rurſus, vt doceret nos carnalē affectū abijcere, nec propter cogna A dei ſeruitio
tos ſiue parentes à dei ſeruitute debere recedere, nec operi dei quicquam ꝓferre. ¶Poſtremo propter cognatos nō recedendum.
Chriſtus ita loquutus eſt ad oſtendendū, ꝙ felicior eſt cōceptio ſpūalis q̃ carnalis ſecundum
ſe, Ideo Auguſtinus in libro de virginitate teſtat: Beatior fuit Maria profitēdo fidē Chriſti
C q̃ cōcipiendo carnē Chr̄i, quia nil ei materna propinquitas ꝓfuiſſet, niſi illū felicius corde q̃,
carne geſtaſſet. Ex his domini Ieſu verbis, factisq́ patet, q̃ reprehēſibiles ſint Chriſtiani, ꝓ-
ſertim clerici, & maxime religioſi, qui facili occaſione infra horas vel debitas orationes oc-
currentibus dant reſponſum ſine neceſſitate, vel choꝝ egrediunt & interrumpūt diuina ſeu
verba inania admiſcēt. Vtinā tantū honorarent deū dignitatis & gloriæ infinitæ, quantum
hominē alicuius reputatiōis, cui ſi colloquerent, nō tam abrupte & irreuerēter ſe ab ipſo auer
terent ſeu abirent, ꝓcipue ſi inferior illo quæreret eos affari. Itaq́ in hoc ipſo nos emēdemus,
penſantes quod in libris Regum ait altiſſimus: Quicūq́ glorificauerit me, glorificabo eum, q 1. Reg. 2.
autem contemnūt me, erunt ignobiles.

¶Proſequutio elucidationis huius capituli, à loco quo dicit, Factum eſt
autem in vna dierum. Arti. XXI.

QVia ſupernaturalis fuit Chriſti doctrina & lex quam præſtabat, oportuit eam ſu-
pernaturalibus argumentis, puta miraculis ſoli deo poſſibilibus roborari, vt con-
ſtaret eam eſſe diuinam, cum ad eius confirmationem talia operaretur deus, qui
falſitatis, nec teſtis, nec confirmator poteſt conſiſtere. Hinc in Iohanne
Euangeliſta ait ſaluator: Opera quæ dedit mihi pater, teſtimonium perhibent de me. Vn
de per totum euangelicæ legis textum cōmixtim deſcribunt Chr̄i documenta atq́ miracu- Iohā. 7
la, vt vnum fulciat ex alio. Nunc ergo quoddā magnificū filij dei opus narrat. ⌊Factū eſt aūt

 in vna

CAP. VIII in vna dieꝝ.⌋ Quemadmodum in Marco habetur, quod hic factum deſcribitur: Cõtigit eo-
Marc.4 dem die quo prædicatio parabolæ ſeminationis & acceſſus virgineæ matris immediate p- D
Matt.11 ſcriptus, ⌊& ipſe aſcẽdit in vnã nauiculã.⌋ Paupertatis eñ & humilitatis magiſter, abiecta & »
Zacha.9 parua elegit, atq; in oĩbus ad humilitatẽ nos inuitauit, idcirco paruã conſueuit ingredi na-
1. Cor.1 uim ipſe, de q ait pſalmiſta: Quoniã ipſius eſt mare & ipſe fecit illud ⌊& diſcipuli eius.⌋ puta »
Pſal.84. apoſtoli qui ei familiarius adhæſerũt, ⌊& ait ad illos: Transfretemus trans ſtagnũ.⌋ id ẽ vltra »
aquam hãc ſtantẽ nõ effluentẽ, quæ etiã dicitur mare iuxta proprietatẽ idiomatis hebræoꝝ,
qui quamcũq; magnã congregationẽ aquaꝝ nominãt mare. Dicitur quoq; hæc aqua ſtagnũ
à ſtando, quia alueum quo extra propriũ locũ fluat nõ habet vt flumina, ſed in ſuo ſtans loco
ventis atq; procellis eſt inquietum, hincq; appellatur Genezareth quaſi generãs auram criſ-
pantibus eius vndis ex ventoꝝ impulſu. ⌊Et aſcenderũt⌋ in nauiculã. ⌊Nauigãtibus aũt il- »
lis obdormiuit.⌋ Qui futurã mox tempeſtatẽ & apoſtoloꝝ trepidationẽ præuidit, non caſu »
aut ſine magna ratione inſtanti obdormiuit periculo, ⌊& deſcẽdit procella venti in ſtagnũ⌋ »
vel ex naturalibus cauſis, vel potius deo miraculoſe ſic ordinãte, ad oſtendendã Chriſti po-
Mat.8 tentiã, ⌊& cõplebatur nauicula⌋ aquis, iuxta illud Matthæi: Ecce motus magnus factus eſt »
in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, ⌊& periclitabant,⌋ ita ꝙ mortis periculũ eis in- »
ſtabat & accidiſſet, ſi nõ ſubueniſſet ſaluator. ⌊Accedentes aũt ſuſcitauerũt eũ dicẽtes: Præ- »
ceptor perimus⌋ quaſi dicant. Tu qui tam imperialiter miracula agis, aſpice neceſſitatem ſer »
Præcipere ac dñari Chro ꝓprie conuenit. uoꝝ & diſcipuloꝝ tuoꝝ. Præcipere aũt & dominari propriiſſime cõpetit Chriſto ratiõe ſuę
diuinitatis, quia ſic propria authoritate indepẽdentiq; poteſtate iubet ac dominat tanquàm
nulli ſubiectus. Conueniũt quoq; hæc ſibi ſecũdum ſuã humanitatẽ, in quantũ oĩ creatu-
Matt. vlt. ræ prælata & verbo æterno hypoſtaticæ eſt vnita, habẽs ſup omnẽ creaturã, imperialẽ, po-
rentiam, ſed dependentem ac inſtrumentalẽ, propter quod ipſe ait: Data eſt mihi oĩs po- E
teſtas in cœlo & in terra, non ꝙ poſt reſurrectionẽ primo donata ſit ei, imò ab incarnationis
exordio data eſt ſibi, ſed poſt reſurrectionem dicit data quãtũ ad manifeſtationẽ & vſum ſeu
Sõnꝰ i Chri ſto ſecundũ ptẽ ſenſitiuã. executionẽ ſolito ampliorẽ. ⌊At ille ſurgẽs⌋ à ſomno q fuit in Chro ſecũdũ naturã ſuã ſen- »
ſitiuã, non quo ad partẽ animæ ſuæ intellectiuã. Nã intellectus & volũtas animæ Chri nunꝗ
à ſuis actibus ceſſarũt, puta ab actibus beatificæ fruitionis, ſed indeſinẽter ꝑ beatã viſionẽ &
felicẽ fruitionẽ fuerũt diuinitati intentæ, Certumq; eſt, ꝙ in diuina natura ſomnus nõ cadat.
Itaq; Chrs inſtãte tẽpeſtate, ſpõte ſe dedit ad ſomnũ, vt in ſe veritatẽ naturæ mõſtraret hũa
næ, nec rogaret ſuccurrere ꝓualẽte plenaria tẽpeſtate, ſicq; futuꝝ glorioſius ꝑpetraret mira-
culũ. Si eñ vigilaſſet, diſcipuli icipiẽte tẽpeſtate mox Chri imploraſſent ſuffragiũ. Ideo q q;
voluit tẽpeſtatem hãc euenire, vt diſcipuli ſui ex tẽpeſtatis tã grãdis ſubitanea & ſupnatura-
li ſedatione, cõfirmarent in fide, & ipſe ſe dominũ maris oſtẽderet, ſicut ante ꝑ ſigna in terra
ꝑacta, dominum terræ ſe comprobauit. Nã & ideo nauim ingreſſus eſt ſecũdum Origenẽ,
⌊increpauit⌋ .i. ꝑ modum increpãtis allocutus eſt eos ⌊ventũ & tẽpeſtatem (hoc eſt cõmo- »
tionẽ) aquæ⌋ nõ ꝙ iuxta Platonicoꝝ quorundã & hæreticoꝝ inſanias oĩa elemẽta ſint ani- »
mata, ſed qa creatori obediũt ac ſubdunt ad nutũ ipſius quaſi intellectualis eſſent naturæ. Vñ
Pſal 76. & actus vitales eis metaphorice aſcribunt, iuxta id pſalmi: Viderũt te aquæ deus, viderunt te
Pſal.113 aquæ & timuerũt. Itẽq;: Mare vidit & fugit. Hinc ſcriptũ ẽ: Surgẽs Ieſus cõminatus eſt vẽto F
Marc.4 & dixit mari, tace & obmuteſce. Idcirco i oĩ natura creata ponit potẽtia obediẽtialis, qua
deo creatori in cũctis obedit. Sed nũc ſubdit: ⌊& ceſſauit (tẽpeſtas) & facta eſt trãquillitas,⌋ »
tã materialis in mari q ſpũalis in mẽtibus diſcipuloꝝ de ſua ereptiõe gaudẽtiũ, in q miraculo
ſuã diuinitatẽ oſtẽdit, qa tam imperioſe & repẽte hæc egit. ⌊Dixit aũt illis (.i. diſcipulis) vbi »
Matt.8. eſt fides vr̃a?⌋ Secũdũ Matthæũ dixit. Quid timidi eſtis modice fidei? Marcus vero ſcribit »
Marc.4 eũ dixiſſe, qa timidi eſtis, nõdũ habetis fidẽ. Sed nulla eſt euãgeliſtaꝝ diſcordia, qa totũ redit
in idẽ, imò ſcd̃m Auguſtinũ in libro de cõſenſu Euãgeliſtaꝝ. Oĩa verba hæc dicere potuit
& forſitan dixit, videlicet. Quid timidi eſtis, vbi eſt fides vr̃a, modice fidei, &c. Itaq; ait: Vbi
eſt fides vr̃a? q.d. Cõſtat ex hac vr̃a trepidatiõe ꝙ necdũ habetis fidẽ ꝑfectã, quã ſi haberetis
tẽpeſtatẽ hãc potuiſſetis ſedaſſe, imò & mõtes trãſferre. Habuerũt tñ aliquãtulã fidẽ qua cre
debãt Ieſum poſſe ſuccurrere. Porrò ꝙ ſuſcitauerũt Ieſum, ex fidei imꝑfectiõe & ignorantia
prodijt. Aeſtimabãt etenĩ Chro dormiẽti nõ oĩa tã clare innoteſcere vt vigilãti, q̃ſi ſom-
nus in ipſo actũ rõnis interrũperet, ipſeq; dormiẽs eoꝝ periculũ nõ aduerteret aut ꝓces non
ſciret. ⌊Qui timẽtes admirati ſunt adinuicẽ dicẽtes⌋ Quãuis aliqui dicãt non diſcipulos, ſed »
alios q erãt in naui fuiſſe miratos, magis tñ credendũ eſt, ꝙ oẽs qui aderãt ſint mirati, quia
nec diſcipuli añ tale conſpexerũt miraculũ, nec Chriſti maieſtatẽ ꝑfecte nouerũt. ¶ Sed cur
Luc. 5 facta trãquillitate timebãt? Dicendũ ꝙ iſte fuit timor reuerẽtiæ & ſtuporis, ſicut & Petrus ti
muit, viſo miraculo captionis piſciũ miraculoſæ, vel etiã timuerũt, qa cõparatione & conſi-
deratione ſanctitatis, maieſtatiſq; Chriſti, propriã imperfectionẽ, fragilitatẽ & culpã pro-
fundius attendebãt, ſicq; diuinũ formidabant iudiciũ, & animarum ſuarum ſpũale periculũ,

A Vel certe timuerunt Chriſto appropinquare, arbitrantes ſe eius pſentia eſſe indignos, ſicut &
Petrus loquutus eſt: Exi à me, quia homo peccator ſum dñe. Sic legit in vita beatiſſimi Mau Luc. 5.
ri diſcipuli ſancti Benedicti, ꝙ illuſtris ille Florus ſancto Mauro ſe ſubdens viſis pclariſſimis
Mauri miraculis, nõ audebat eũ tangere, & vix ſine reuerentiali timore audebat eũ aſpicere.
« ⌊Quiſputas hic eſt?⌋ tanquã dicant, Maior eſt q̃ ſcimus vel à populo æſtimat, ita ꝙ ſupra
« hominẽ quid apparet in ipſo, ⌊quia & vẽtis imperat & mari & obediũt ei, ⌋ ex quo conſide-
rauerũt, ꝙ vel deus eſſet, vel deo charus ac familiaris, ꝙ ad ſuũ pceptũ elemẽta mox obtẽpera
bant, quẽadmodũ Ioſue quaſi imperãs loquutus eſt ſoli & lunæ vt ſtarẽt. ¶Poſtremo de my Joſue. 10
ſtica hoꝝ ſignificatione pertrãſeo, q a ſup Matthæũ hinc ſcripſi. Nos vero diſcipuloꝝ Chri Mat. 8
ſti ſequẽtes veſtigia, aſcẽdamus cũ Chriſto in nauim. i. ſeculi huius aduerſitates & tribulatio-
nes pati nõ dedignemur, ſed virilr transfretemus hoc mare magnũ & ſpacioſum. i. pſens exi Pſal. 103
liũ inquietudine & amaritudine plenũ, ſcientes q a p multas tribulationes oportet nos ingre- Act. 14
di regnũ cœloꝝ. Deniqꝫ tentationũ tẽpeſtate nos inuadẽte mox Chriſtũ deuotiſſimis preci-
bus cũ omni fiducia accedamus, eũqꝫ velut à ſomno excitemus, dicẽtes: Exurge dñe adiuua Pſal. 43
nos. Qui em̃ in ſeipſo iã nunquã dormit, nobis quodãmodo dormit, dũ nos tribulari pmit-
tit, imò quo dignior eſt anima corpore, eò inſtãtius clamemus in cœlũ, vt ab animæ pericu-
lis, puta peccatis, eripiamur, q̃ à corporis nocumẽtis. Cũqꝫ virtute & gr̃a Chriſti ſenſerimus
B nos adiutos, eius charitatẽ atqꝫ clementiã circa nos miſerrimos peccatores humililr admire-
mur, & Chriſto cordialr ac iugiter regratiemur. ¶Poſt hæc recitat aliud Chr̃i miraculum.
« ⌊Nauigauerũt aũt⌋. i. ſtagnũ pfatũ tranſnauigando venerũt Chrũs & eius diſcipuli, ⌊ad re-
« gionẽ Geraſenoꝝ, ⌋quoꝝ regio ſic dicta eſt à principali ciuitate terræ illius noĩe Geraſa, cir-
ca quod ait Beda: Geraſa eſt vrbs inſignis Arabiæ trans Iordanẽ iuxta montẽ Galaad, quam Beda.
tenuit tribus Manaſſe, nõ longe à ſtagno Tyberiadis, in quo porci pcipitati ſunt. Verunta Joſ. 17
men Cyrillus ait: Veraciora exemplaria nec Geraſenoꝝ habent nec Gadaroꝝ, ſed Gerge- Mat. 8
ſinoꝝ. Eſt em̃ Gadara ciuitas in Iudæa, ſtagnũ aũt vel mare nullatenus inuenit in ea. Sed Ge Marc. 5
raſa ciuitas Arabiæ eſt, nec mare nec ſtagnũ iuxta ſe habens. Eſt aũt Gergeſa aqua & Gerge Luc. 8
ſei vrbs antiqua iuxta Teberiacũ ſtagnũ, circa quam eſt rupes ſtagno vicina, in quo oſtendit, Cyrillus
deiectos fuiſſe porcos à dæmonibus. Quia tamẽ Geraſa & Gadara confiniũ habẽt cum terra
Gergeſinoꝝ, veriſimile eſt inde ad horum terram porcos fuiſſe adductos. Hæc Cyrillus. Fuit
« autẽ hæc regio ex alio littore maris prædicti, ideo ſubdit, ⌊quæ eſt cõtra Galilæã⌋. i. ex op-
« poſito eius. ⌊Et cũ egreſſus eſſet (Ieſus de naui) ad terrã (regionis iã dictæ,) occurrit ei vir q-
« dam, ⌋ non rõne virtutis, ſed ſexus vir dictus, ⌊qui dæmoniũ habebat⌋. i. à multitudine dæ-
« monũ poſſeſſus, vt ſtatim patebit ex textu, ⌊iã tpibus multis, ⌋ita ꝙ diu fuit inſanus, ⌊& ve-
« ſtimẽto nõ induebat, ⌋ q a præ inſaniæ & furoris magnitudine veſtimẽta ſibi adhibita lacera
« uit, ⌊neqꝫ in domo manebat. ⌋ Dæmoniaci nãqꝫ quietis ſunt impatiẽtes, ⌊ſed in monumen
« tis⌋. i. in foueis ſeu ſpeluncis pro mortuoꝝ ſepultura paratis. Dæmon itaqꝫ mortis inuẽtor
& prima occaſio, vaſa à ſe poſſeſſa facit libẽter in ſepulchro morari, cupiẽs animas ad lacum
« trahere infernalẽ. ⌊Is vt vidit Ieſum, procidit ante illũ. ⌋ Homo obſeſſus Ieſum corporalr vi
dit, ſed dæmones Ieſum ſpũaliter cognouerũt, & vas à ſe poſſeſſum ad procidẽdũ atqꝫ loquẽ-
dũ mouerũt, ideo verba à dæmoniaco iſto prolata dæmonibus aſcribunt & cõpetũt, in quo-
rũ pſona dæmoniacus loquebat. Procidit aũt diabolus añ Ieſum, nõ humilitate, ſed neceſſita
te, nõ amore boni, ſed timore grauioris ſupplicij. Et ſimili mõ cõfeſſus ẽ & loquutus verba ſe
« quẽtia, ⌊& exclamãs voce magna (dæmon p hoĩem) dixit: Quid mihi & tibi Ieſu fili dei altiſ-
« ſimi? ⌋ q̃ſi dicat: Nulla nobis volũtatis coĩo, nulla intẽtionis & vitæ conformitas. Quid ergo
C accedis ad me? Hoc eſt q̊d ait aplus: Quæ cõuẽtio Chr̃i ad Belial? Et in Ecclo ſcriptũ eſt: Si- 2. Cor. 6
cut cõmunicabit lupus cũ agno aliqñ, ſic pctõr iuſto. Quę cõmunicatio homini ſctõ ad canẽ? Eccli. 13.
¶Deinde tangit cauſa, cur pfata verba veritatis, laudiſqꝫ Chr̃i dixerit diabolus, q mẽdax eſt
ab initio, & mẽdacia ex proprio loquit ac libẽter, vera aut inuitꝰ aut coacte ſeu praua inten-
« tione. ſ. vt ſeducat tãdẽ veris falſa miſcẽdo. ⌊Obſecro te ne me torqueas⌋ Diabolus quippe
iã fuit exptus, q̃ potẽter & imperialr Chr̃s ſpũs malignos eiecerit, idcirco formidabat à Chri
ſto expelli, atqꝫ ab hoĩm læſione cõpeſci, q̊d ſibi tãto pœnalius eſt, q̃to plus odit genus huma
nũ. Sed & Chr̃i pſentia ſibi fuit pœnalis, ſicut reo pſentia iudicis & ſeruo fugitiuo pſentia dñi
ſui. Timuit q̊qꝫ à Chr̃o in infernũ retrudi. Iã in hac dæmonũ multitudine cœpit impleri, q̊d
ait Aplus: In noĩe Ieſu omne genu flectat, cœleſtiũ, terreſtrium & infernoꝝ. Nec miꝝ, ꝙ dæ Phil. 2
« mon metuebat à Chr̃o torqueri, cuius iã cœpit ſentire pœnoſum imperiũ ⌊Præcipiebat em̃
« ſpũi imũdo vt exiret ab hoĩe. ⌋ ¶Sed ſi Chr̃s hoc iuſſit, cur dæmon ſtatim egreſſus nõ eſt? Et
rñdendũ, ꝙ Chr̃s nõ impauit diabolo ſtatim exire, imò eodẽ momẽto egreſſus eſt q̊ Chr̃s il-
« lũ egredi voluit. Cur aũt Chr̃s nõdũ rogatus in tm̃ cõpaſſus eſt huic obſeſſo, ſubiũgit. ⌊Mul
« tis em̃ tpibus arripiebat illũ⌋. i. diabolus hoĩem iſtũ inuaſit, poſſedit & agitauit atqꝫ vexauit,
« ⌊& vinciebat (obſeſſus iſte) catenis, ⌋ in manibus, ne manibus ſuis cuiq̃ noceret, ⌊& compe-

 dibus

CAP.VIII. dibus cuſtoditus⌋ id eſt pedes eius ligati fuerũt cõpedibus & aſtricti, ne diſcurrẽdo aliquem D
lęderet, & ruptis vinculis non humana, ſed diaboli ptãte ⌊agebaſ à dæmonio in deſerto⌋.i.
impellente diabolo ꝑ deſerta currebat, ad q̃d eũ impulit dæmon, ne hõ aliqua arte aut ptãte
tẽtus denuo ligareſ, & vt omĩ hũano priuareſ auxilio in deſerto. Sciebat nẽpe diabolus, q̃ ve
Eccle.4 raciter ſcriptũ ſit. Væ ſoli, qa ſi ceciderit nõ habet ſubleuãtẽ. ⌊Interrogauit aũt illũ Ieſus di- »
cẽs⌋ nõ ex ignorãtia inq̃ſiuit, ſed vt ex dæmonis reſpõſione excellẽtia virtutis Chr̃i in dæ- »
monũ expulſiõe clari⁹ emicaret, & ad multiplicẽ noſtrã informationẽ, vt agnoſcamus q̃ in-
Philip.2. numerabilis ſit multitudo inuiſibiliũ aduerſarioꝝ nr̃oꝝ, ſicq; cũ timore & tremore noſtram
operemur ſalutẽ, in dño cõfidẽtes. ⌊Quod tibi nomẽ eſt?⌋ Sciebat Chr̃s, ꝙ multitudo dæmo- »
nũ eẽt in hoĩe, ſed qa vnus pro oĩbus loquebaſ ab ipſo. Chr̃s nomẽ vel illius vel totius cater-
uę ſciſcitabaſ. ⌊At ille dixit, legio⌋ Hoc reſpõdit pro ſe & tota caterua ſecũ hoĩem poſſidẽ- »
te. Porro q̃d ſubdiſ ſunt verba Euãgeliſtę, cãm huius reſpõſionis pãdẽtis, ⌊qa intrauerũt dę »
monia multa in eũ⌋.i. in hoĩem iſtũ. An tñ fuerit ibi ꝓ̃ciſe legio, vc; ſex milia, ſex cẽti, ſexa- »
gintaſex incertũ putaſ. ⌊Et rogabãt eũ⌋.ſ. Chriſtũ vno illoꝝ loquente forſan pro omĩbus, »
⌊ne imperaret illis, vt in abyſſum irẽt⌋.i. in profundũ inferni aut pelagi. Vñ in Marco habe »
Marc.5. tur: Rogabãt eũ ne expelleret eos extra regionẽ. Optabãt equidem inter hoĩes ſeu apud eos
manere, non ex amore, ſed odio vt nocerent. ¶Abyſſus varĳs modis accipitur in ſcriptu-
ris. Primo, pro magni maris immẽſurabili profunditate ac molę, ſecundũ illud Geneſis: Ru-
Geneſ.7. pti ſunt fontes abyſſi magnæ. Secũdo pro infernalis ergaſtuli profundiſſima vaſtitate. Ter-
Gene.1 tio, pro informi materia, vt rurſus: Tenebræ erãt ſup faciẽ abyſſi. Quarto, pro humanæ men
tis inſcrutabilitate. Quinto, pro diuinæ diſpoſitiõis incõprehẽſibilitate, iuxta illud in pſal-
mo: Iudicia tua abyſſus multa. Maxime aũt metuebãt hi dæmones ad inferni profunda iacta E
Pſal.35 ri, ad q̃ tñ ſe nouerãt tãdẽ Chr̃i virtute mergendos, ſaltem in die iudicĳ, iuxta illud Eſaiæ: In
die illo viſitabit dñs ſup malitiã cœli in excelſo.i. aereas ptãtes, & cõtrarias fortitudines, & ſu
Eſaiæ.24 per reges terræ, & cõgregabũtur cõgregatiõe vnius faſſis in lacũ, & claudẽtur ibi in carcere.
Marc.5. ⌊Erat aũt ibi grex porcoꝝ multoꝝ⌋.ſ. duoꝝ miliũ ſecũdũ Marcũ, ⌊paſcẽtiũ⌋.i. alimentũ »
ſumẽtiũ ⌊in mõte⌋ Nec obſtat q̃d Marcus ait circa mõtem. In tãta em̃ porcoꝝ multitudine »
cõſtat q̃ſdã eoꝝ prope montẽ, quoſdã ſup mõtẽ iuiſſe. ⌊Et rogabãt eum⌋ nõ ex humilitate, »
ſed coacta ſubiectiõe & maioris tormẽti formidine, ⌊vt ꝑmitteret eos in illos ingredi.⌋ Ex »
quo patet, ꝙ ſine diuina ꝑmiſſione rõnali creaturæ nil facere ꝓ̃ualent ſeu nocere, qñ & brutis
nocere nõ queunt, niſi ꝑmiſſi à deo. Vñ vt patet in Iob: Nec ſubſtãtiæ atq; familiæ ſancti Iob
Iob.1 nec ipſi beato Iob aliq̃d poterãt mali inferre, niſi deſup licẽtiati. ¶Sed cur petierunt in por-
Iob.2. cos intrare? Ad q̃d vna reſpõſio eſt, qa porci iuxta hunc locũ fuerũt, & vt grauiorẽ euaderent
pœnã, velut ſi reus igne necãdus gladiũ petat, itẽ, quia ꝑ porcos ſignãtur luxurioſi, in quibus
dæmones libenter morãtur. Aliqui inſup dicũt, ꝙ tãtus ſit dæmonũ rancor in hoĩes, ꝙ & iu-
mẽtis & cæteris rebus eorum optat nocere. ⌊Et ꝑmiſit illis⌋ ingredi in porcos, nõ propter »
dæmonũ ꝓ̃ces, q indigni ſunt exaudiri, ſed ob alias rõnabiles cauſas. Primo, vt oſtẽderet di- »
gnitas rõnalis creaturæ ſup irrõnales, dũ ob vnius viri curationẽ ꝑmittitur tãta brutoꝝ ſuf-
focari pluralitas. Secũdo, vt occaſione occiſionis porcoꝝ, iſtud miraculũ eminẽtius diuulga
retur ad gloriã dei, ædificationẽq; hominũ. Tertio, vt dæmonũ crudelitas plenius pandereſ
& forte etiã propter peccata hominũ illoꝝ ꝑmiſit porcos eoꝝ occidi. ⌊Exierunt ergo dæ- »
monia ab homine, & intrauerũt in porcos, & impetu abĳt grex⌋ porcoꝝ à dæmonibus agi- »
tat⁹, ⌊per ꝓ̃ceps⌋.i. valde præcipitãter atq; celerrime ⌊in ſtagnũ⌋ hoc ẽ mare Genezareth, »
⌊& ſuffocatus eſt in aquis⌋ in q̃ facto dæmonũ patet crudelitas. ⌊Quod vt viderũt factum »
qui paſcebãt (.ſ. porcoꝝ cuſtodes) fugerũt⌋ ne damnum porcoꝝ eis imputareſ, & ex timore » F
ne & ipſi à dæmonibus impeterenſ, tã horrendũ quoq; inſolitũq; negotium eos in fugã con-
uertit, ne ſimile q̃d eis in corpe eueniret, ⌊& nunciauerũt in ciuitatẽ (Geraſa) & in villas⌋.i. »
in locis vbi habitabant ad quos porci ſpectabãt. ⌊Exierũt autem habitatores vrbis⌋ prædi- »
ctæ atq; villaꝝ ⌊videre quod factũ eſt⌋ Naturale etem̃ eſt hominibus noua & mira atq; in- »
ſolita libenter videre, nec ſufficit eis illa audiſſe. Homo em̃ eſt animal admiratiuũ naturaliter
Homo naturaliter ſcire deſiderat. ſcire deſiderans ⌊& venerũt ad Ieſum⌋ quẽ ꝑceperũt mirabiliũ hoꝝ factorẽ, ⌊& inuenerũt »
hominẽ ſedẽtem à quo dæmonia exierãt veſtitũ ac ſana mẽte ad pedes eius⌋ tanq̃ humili- »
ter grãs referentem, diſcere cupientem, & Chriſto de cætero adhærere optantẽ, ⌊& timue- »
runt⌋ eodẽ modo & cauſis eiſdẽ ſicut paulo ante dictũ eſt expauiſſe eos q fuerũt cũ Ieſu in na »
ui, cũ ad imperiũ Chriſti mare & vẽtus protinus obediſſent. ⌊Nunciauerũt aũt illis⌋ de vr- »
be præfata & villis ita aduenĩẽtibus ⌊qui viderãt quomodo ſanus factus eſt à legione⌋ id eſt »
qui cũ Chriſto præſentes erãt, quãdo obſeſſum à dæmonũ legione curauit. Hi inquã narra-
uerũt illis q̃liter Chr̃s dæmoniacũ liberauit, qa de paſtoꝝ affirmatiõe forſan cõtenti nõ erãt,
Geneſ.31 ſed ab eis dãnũ intẽdebãt exigere, ſicut Laban à Iacob, ſed iſti excuſauerũt paſtores. ⌊Et ro- »
gauerũt illũ (videlicet Ieſum) omĩs multitudo regionis Gerazenoꝝ⌋.i. magna pars & forte »
princi-

A principales gẽtis illius,iuxta quẽ modũ loquẽdi dicit̃ ciuitas aliq̃d ſacere,q̃a principales per-
ſonæ ipſius hoc faciũt,⌊vt diſcederet ab ipſis⌋ cuius p̃cis ſubiungitur cauſa,⌊q̃a timore ma-
gno tenebãtur⌋.i.grãdi terrore cõprehẽſi fuerũt, ſecũdũ modũ de exiſtẽtibus in naui cum
Chriſto p̃ractũ,ideoq̃ꝫ rogabãt,vt ab eis diſcederet,vel q̃a eius p̃ſentia ſe conſiderabãt indi-
gnos,vel q̃a ſimilia aut maiora dãna timebãt, ſi apud eos diutius moraret̃ aut plures curaret.
Sed miſeri iſti & imbecilles fontẽ ſalutis à ſe deprecabãtur abire,cuius inſtructiõe eatenus in-
digebãt,& hoc quare,niſi q̃a eũ nõ nouerãt,& vera in ſpũalibus diſcretiõe carebãt,& ad ter
rena magis q̃ ad cœleſtia ac ſpũalia afficiebãtur.⌊Ipſe aũt aſcendẽs nauim reuerſus eſt⌋ ad
loca & populũ Iudæoꝶ,ad q̃s primo ac ſpecialiter miſſus fuit à patre. ¶Itaq̃ꝫ infirmos q̃bus Matt.15
ſe oneri eẽ cõſpexit,ex probitate ſua reliquit,prædicatoribus dans exẽplũ, vt cũ viderint ſe
in vno nõ proficere loco,migrẽt ad alios,ne ex eoꝶ importunitate aliqui deteriorent̃. Pro-
pter q̃d in Eccleſiaſtico ſcriptũ ẽ: Vbi nõ eſt auditꝰ,nõ effundas ſermonẽ. Et iteꝶ ait ſcriptu Eccle.32.
ra:In auribus inſipientiũ ne loquaris,ne deſpiciãt doctrinã eloquij tui. Itẽq̃ꝫ:Quaſi cum dor- Proue.23
miente loquitur qui narrat verbũ auri nõ audiẽti.⌊Et rogabat illũ(.ſ. Ieſum) is,à q̃ dæmo- Eccle.22.
nia exierãt,vt eẽt cũ eo⌋.i.vt p̃mitteret ſe cũ ipſo tranſire,& ſe ĩ diſcipulũ acceptaret, quod
ideo flagitauit,ne elõgatus à Chr̃o,rurſus à dæmonibus cõprehenderet̃, & vt Chr̃i doctrina
plenius inſtrueret̃. Sed & ſpecialẽ cõcepit dilectiõis affectũ ad Chr̃m pro beneficijs tãtis,at-
que in eius p̃ſentia efficiẽtia & eloquẽtia delectabatur,q̃a ſpecioſus forma fuit p̃ filijs hominũ Pſal. 44
B diffuſaq̃ꝫ extitit gr̃a in labijs eius. Ideo ei de cætero inſeparabiliter adhærere, corporaliterq̃ꝫ
optauit adeſſe,in q̃ vtiq̃ꝫ rõnabiliter mouebatur. Sed rõnabilius fuit q̃d Chr̃us ei cõmiſit, vt
ſubditur.⌊Dimiſit aũt eũ Ieſus⌋ hoc eſt à ſe redire p̃cepit,& ad propria reuerti iniunxit ⌊di
cẽs:Redi in domũ tuã⌋ materialẽ ſeu ad tuã cognationẽ ⌊& narra quanta tibi fecit deus⌋.i.
beneficia tibi à deo collata cũctis tuis denuntia ad gloriã dei,& ad cõuerſionẽ illoꝶ. ¶Circa
præinducta alique quæſtiones occurrũt. Primo,cur Chr̃us huic p̃cepit p̃dicare mirabilia in
ipſo patrata,cũ alijs à ſe curatis tacere mãdauerit? Secundo,cur hũc ad ſuum diſcipulatũ non Matt. 8
ſumpſit? Ad primũ dicendũ,ꝙ Chr̃us huic præcepit miracula ſua narrare & alijs inde tacere Marc. 1.
quia ſæpe ex humilitate cælãda ſunt talia,ſæpe aũt ex charitate dei & proximi ſunt pãdẽda. Lucæ. 5
Ideo quoq̃ꝫ iuſſit huic iſta narrare,quoniam regio illa fuit veri dei cultu & cognitiõe priuata. Marc. 9
Et Chr̃s receſſit ab eis,ideo quaſi vicarium p̃dicatorẽ ipſis reliquit. Inſup̃ quoniam Chriſtus
dando humilitatis exemplum dixit ſanato,narra quãta tibi fecit deus,nõ quãta tibi ego feci.
Ideo quando ad patrem retorquet miraculum dicit,narra. Quando vero loquitur de ſeipſo,
hortatur tacere. Ex his claret reſponſio ad ſecundũ,ad quod tamen quidam reſpondent,q̃a
diſcipulis Chr̃m ſequentibus,contulit Chr̃us poteſtatem faciendi miracula,vt infra habet̃.
Si autem iſte poſt ſuam curationem feciſſet miracula, potuiſſent malitioſi & etiam ſimplices
homines æſtimaſſe,ꝙ talia cooperatione dæmonum faceret,ſicq̃ꝫ & iam cæteroꝶ diſcipulo-
rum prodigia diffamata forte fuiſſent,& ex hoc conſuetum eſſe dicunt in eccleſia,vt dæmo-
niaci & furioſi,quamuis curati ſint,non tamen ad Eccleſiaſtica promouẽtur officia. Deinde
deſcribitur obedientia huius curati.⌊Et abijt p̃ vniuerſam ciuitatem⌋ hoc eſt per totã vrbẽ
de qua fuit,vel per omnem vrbem regionis præfatæ,⌊prædicans quanta illi feciſſet Ieſus.⌋
Ieſus autem præcepit ei prædicare,quanta ſibi feciſſet deus. Sed iſte prædicauit quãta ſibi fe
ciſſet Ieſus,quoniã op̃a Ieſu credebat diuina poteſtate peracta,vel(vt aliqui dicunt)iã ex illu
C minatione ſuperna credidit Ieſum eſſe deum. ¶Præterea oritur quæſtio,cur Lucas non niſi
vnũ dæmoniacũ narret à Chriſto in loco iam dicto curatũ, cũ Matthæus afferat duos ſimul Mat.9
ibidem à Chriſto curatos? Ad q̃d ſancti patres reſpondent,ꝙ vnus illorum fuit celebrior aut
magis inſanus,ſed & numerus maior nõ excludit minorem neq̃ꝫ econtra quãdo abſolute ex-
primitur,ideo inter Euangeliſtas nulla extat diſcordia. Præterea circa verba diaboli quibus Inter Euãgeliſtas nulla diſcordia.
ſuperius ait:Quid mihi & tibi Ieſu fili dei altiſſimi poſſet inquiri,qualem de Chriſto notitiã
habebat diabolus,ad quod plene reſponſum eſt ſupra. ¶Iuxta intelligentiã ſpũalem, p̃ dæ- Spũal' ſenſus.
moniacũ iſtũ ferociſſimum & furioſiſſimũ intelligi poteſt quilibet peccator in vitijs obdura-
tus,ſine verecundia peccans,qui & ſi verba dei multoties audiat,ſe tamen emendare non ac-
quieſcit. Qui talis eſt obſeſſus fuit à dæmonum turba,quia quot mortalibus vitijs ſordidatur
quaſi à tot malignis ſpiritibus poſſidetur,qui ei ſpiritualem ſenſum atq̃ꝫ ſalubrẽ ratiõis vſum
miſerabiliter abſtulerunt,ita quòd propria ſuæ mentis vulnera nõ ſentit, nec ſibi indicari p̃-
mittit, imò ipſum curare cupientibus indignatur, nec in his quæ ad ſuam ſpectant ſalutem,
rectum ſortitur iudicium,ſed vere dulcia cenſet amara,& tenebras luci præponit. Denique
veſtimentis nõ vtitur,quoniam anima eius, dei gratia donis atque virtutibus non ornatur.
Nec manet in domo,id eſt in thalamo conſcientiæ ſuæ,nec in Eccleſiaſticæ vnitatis obedi-
entia ſalutari,ſed in monumentis,hoc eſt vitiorum ſpurcitijs,& in corp̃e ſuo mortali,vili ac
fœtido,iuxta illud: Sepulchrũ patẽs eſt guttur eoꝶ. Vinciebat̃ q̃ꝫ cathenis atq̃ꝫ cõpedibus Pſal.
.i.vitioſis habitibꝰ atq̃ꝫ prauiſſimis cõſuetudinibꝰ,velut dæmonũ laq̃is irretitꝰ fuit & ĩuolutꝰ

Quemadmodum in Prouerbijs ſcriptum eſt: Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus pec- D
catorum ſuorum conſtringeſ. Sed & ruptis vinculis, hoc eſt, prauis habitibus in actū erum-
pentibus agiſ in deſerto, id eſt, per latiſſima vitiorum diſcurrit itinera, & à nemine vult do-
mari. Cathenæ quoq; & compedes intelligi poſſunt præcepta legis naturalis & euangelicæ,
quibus anima hominis bene ligaſ, ne ad vitia deriueſ. Sed impius quāuis animæ eius hęc pro-
ponanſ aut conſtent, nihilominus ea diſrumpit, ſpernit, & præuaricaſ, quemadmodum per
Hieremiā dominus ait plebi rebelli. A ſeculo confregiſti iugum meum, rupiſti vincula mea,
& dixiſti: Non ſeruiā. Talis quoq; pręcipue fuit populus gentilis, anteq̄ per Chriſti Apoſto
Auguſtinus los conuerteteſ ad legis euāgelicæ æquitatem. Vnde Auguſtinus & alij multi, p terrā Geraze
noꝝ intelligunt omnē regionē gentiliū, & p dæmoniacū iſtū, populum illum. Sic'q; p hoc q;
Chriſtus poſt maris trāſfretationem, in naui dormitionem, & ſuſcitationē ingreſſus ē Gera-
Pſalm. 68 zenoꝝ prouinciā, figuraſ q; poſt conuerſationem ſuā in ſeculo iſto, de quo ait: Veni in alti-
tudinem maris, poſt dormitionem ſuā in cruce ac monumento, & reſurrectionem introiuit
terras Gentilium, mittendo ad illos Apoſtolos ſuos, & mentes eoꝝ ingrediendo per fidei &
grǣ infuſionem. ¶Poſtremo, quàmuis homo vitijs obſtinatus inconuertibilis videaſ, & ſecū
dum curſum communē raro huiuſmododi emendeſ. Interdum tñ per omīpotentem dei cle-
mentiā tangiſ, cōpungiſ, & ſaluaſ, ita vt virtutibus veſtiaſ, ſana'q; mente ad pedes Chriſti re-
ſideat, hoc eſt, eius doctrinis fideliter fit intentus, in tm̄ vt om̄es qui viderint, obſtupeſcāt, cuſ
ita conuerſo præcipiſ, vt quāta ſibi fecerit deus, proximis ſuis ad dei gloriā eorum'q; ædifica-
Pſalm. 115 tionem denuntiet. Sic'q; grām ſibi conceſſam alijs pro viribus impartiaſ, & dicat: Quid retri- E
1. Petri. 2 buam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Ideo Petrus hortaſ: Virtutes (inquiens) an-
1. Pet. 4 nuntietis eius qui vos vocauit in admirabile lumen ſuum. Et rurſus: Vnuſquiſq; ſicut accepit
grām in alterutrum illā adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis grǣ dei. Vnde
Eſaiæ. 63. & Eſaias ait: Miſerationū dn̄i recordabor, laudē dn̄i ſup omnibus quæ reddidit nobis dn̄s, &
quæ largitus eſt nobis ſecundum indulgentiam ſuam.

¶Declaratio reſiduæ partis huius capituli: Factum eſt autem cum rediſſet Ieſus &c.
Articulus viceſimuſſecundus.

CONſequenter in reliqua huius parte capituli recitanſ duo præclara Chriſti miracu-
la, in quibus ſicut in cæteris eius prodigijs glorioſior ac mirabilior videſ fuiſſe mo-
dus agendi quàm opus, ſicut patebit. Quanquàm vnum ſignorum iſtorum non ni-
ſi diuina fieri quiuerit poteſtate. ⌊Factum eſt autem cum rediſſet Ieſus,⌋ A terra
Lucæ. 7 Gerazenorum ad Galilæam, vt præcedenti capitulo tactum eſt, excepit illum turba hilariter
Iohan. 7 & deuote. Vulgus enim magis adhæſit Chriſto, & pauci primatum. Vnde in Iohanne Pha-
riſæi loquuntur: Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum? Sed turba hæc quæ non no
uit legem, maledicti ſunt. ⌊Erant enim omnes expectantes eum⌋ Deſiderantes eum à prę- »
fata terra reuerti, vt eloquentiſſimis eius ſermonibus & præclariſſimis ſignis inſtruerentur.
Oēs ergo qui erant in turba illa ipſum præſtolabantur. ⌊Et ecce venit vir cui nomen Iairus, »
Marc. 5. & ipſe princeps ſynagogæ erat.⌋ Eodem ordine quo Lucas etiam Marcus recitat iſtud mi- »
Matth. 9 raculum. Sed difficultatem ad literam facit quod Matthæus ait in libro ſuo, in quo legitur q̄d
Chriſtus à terra prædicta rediens, ingreſſus eſt ciuitatem ſuam, & ibi curauit paralyticum à
quatuor viris allatum. Deinde vocauit Matthæum à Thelonio ad ſuum diſcipulatum. In- F
greſſus'q; eſt domū ipſius & manducauit cum ipſo, & loquente ibidem Chriſto: Iairus iſte ac
ceſſit eum. Hinc in libro de conſenſu Euangeliſtarum aſſerit Auguſtinus. Quod adiungit:
Et ecce vir cui nomen Iairus, non continuo factum, accipiendum eſt. Sed poſt illud de con-
uiuio publicanorum, ſicut narrat Matthæus, cui rei ſic coniungit hoc, vt non poſſit aliud fa-
ctum conſequenter intelligi. Itaque innoteſcit, q; Euangeliſtæ non vbique eodem ordine
geſta, & verba Chr̄i deſcribunt. Sicut in cæteris veteris teſtamenti codicibus, ac libris pro-
pheticis frequenter non obſeruatur ordo temporis in deſcriptione factorum. ¶Ponit quoq;
Lucas nomen viri iſtius propter maiorem certitudinem facti, quod nomen à Matthęo ex-
preſſum non fuit. Ideo Titus ait: Eſt autem nomen poſitum cauſa Iudæoꝝ, qui tunc nouerūt
quod accidit, vt ipſum nomen quædā demonſtratio miraculi fieret. ¶Quocirca notandum
q; Lyra hic ait: Vir iſte in hebræo idiomate vocabaſ Iair, ſed nomina propria hebraica quā-
do transferunſ ad latinum, communiter accipiunt hāc ſyllabā us in fine, quemadmodū Ia-
cob in Hebræo Iacobus in latino, & Saul Saulus, eodem'q; modo Iair Iairus. ¶Deniq; prin-
ceps fuit ſynagogæ. Quàmuis nanq; Iudæi non niſi vnum templum habuerant ad ſacrificia
offerenda, in ſingulis tamen vrbibus ſuis quaſdam domus habebant, ad quas cauſa orōnis &
lectionis dininæ'q; laudis certis horis confluebant, quæ domus vocatæ ſunt ſynagogæ, ſicut
iam vocantur eccleſiæ, & qui domibus illis & ad eas confluentibus præerant, archiſynagogi
ſeu principes ſynagogæ ſunt appellati, quorū vnus fuit hic Iairus, ⌊& cecidit ad pedes eius⌋ »
ſcz Chriſti, in quo patet ipſius humilitas, qua impleuit illud in Eccleſiaſtico ſcriptum. Quāto
maior

maior es,humilia te in omnibus,⌊rogãs eum,vt intraret in domum eius, q̃a filia vnica erat
A illi fere annoꝝ duodecim,& hæc moriebat.⌋ Apud Matthæum ſic legit: Ecce princeps vnus Matt.9.
acceſſit & adorauit eũ dicẽs: Dñe filia mea modo defuncta eſt,ſed veni impone manũ tuã ſu- Marc.5
per eã & viuet. Porrò in Marco ſic ſcribit: Procidit ad pedes eius.ſ. Chri & deprecabat eum
multũ dicẽs,q̃m filia mea in extremis eſt,ſed veni,impone,&c. ¶Itaq; Lucas formã orõnis
archiſynagogi huius nõ ponit ſed cauſam, cur tã affectuoſe atq; humiliter Chr̃m p̃catus ſit,
pandit & innuit triplicẽ cauſam. Prima eſt,q̃m filia ſua moriebat. Secunda, quia etiã vnica fi
lia fuit,ideo magis dilecta & de eius morte grauior dolor. Tertia,q̃a annoꝝ fere duodecim,
ſicq; quaſi ad nubiles annos deuenit,& magna ſpes poſteritatis ſuoꝝ fuit parentum,idcirco
de eius morte vehemẽtiſſime triſtabant,ſicut & parẽtes Thobiæ iunioris,dum reuerti tarda- Thobiæ.5.
bat,ſed circa hæc oritur quæſtio. ¶Qũo Matthæus dicat patrẽ puellæ dixiſſe ad Chriſtum. Matt.9
Filia mea modo defuncta eſt,cũ Marcus aſſerat eũ loquutũ: Filia mea in extremis eſt. Ad q̃d Marci.5.
patet ſolutio ex eo q̃d Lucas hic loq̃tur,dicens,ꝙ moriebatur, q̃ cõſtat ꝙ Iairo à ſua filia re-
cedẽte,vt veniret ad Ieſum filia illa agonizabat,& ad mortẽ ſe cœpit diſponere, ideo Iairus
cum ad Chriſtum deuenit probabiliter æſtimauit,ꝙ mortua eſſet,mortuamq; aſſeruit,iuxta
modum loquendi,quo aliquid dicitur factũ ſit,cum pene iam factum,vel certum eſt,ꝙ proti
nus ſiet,quemadmodum illum mortuũ affirmamus,quem ſcimus mox morituꝝ. Aliam de-
" mum ſolutionem poſui ſuper Matthæum. ⌊Et contigit dum iret⌋ Chriſtus cum Iairo, cu-
ius precibus acquieuit,quia dolori & neceſſitati eius cõdoluit. Iairus quoq; fideliter atq; hu-
B militer Chriſtũ fuerat deprecatus, q̃quam fides eius nõ fuerit ita perfecta vt Cẽturionis,nec Matt.8
Chriſti diuinitatem cognouit,quoniã corporalem eius præſentiã ad ſuſcitationẽ filiæ puta- Lucæ.7
uit neceſſariam,vt ex verbis Matthæi & Marci probatur: Nec tamen ob hoc iudicandus eſt Matt.9
infideliter acceſſiſſe. Nondum em̃ ad tam explicitã fidem de Ieſu obligabat. ¶Præterea con- Marc.5.
tuendũ,quomodo ea quæ apud mundum ſunt eminentiora,apud Chriſtum frequenter ſunt
viliora ſeu minus curantur. Nam rogatus à Regulo vt deſcenderet ad domum eius pro ſanã- Iohan.4.
do filio eius nõ acquieuit deſcendere q̃uis rogatus,ad Iairi autẽ filiam rogatus acceſſit,ad ſer- Matt.9
" uum vero Cẽturionis etiam non rogatus venire voluit. Et contigit dum iret,⌊à turba com- Marc.5
" primebatur⌋ quia non ſolum diſcipuli, ſed & turba copioſa ſecundum Marcum ibat cum Matt.8
" Chriſto: Sperabant nempe glorioſum videre miraculum. ⌊Et mulier quædam erat in fluxu Lucæ.7
ſanguinis ab annis duodecim⌋ Per duodecim annos certis horis ſanguinis fluxum ſuſtinuit, Marc.5.
" ⌊quæ in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuã⌋ id eſt om̃es diuitias ⌊nec ab illis po-
" tuit curari⌋ vel quia naturaliter incurabilis fuit,aut valde difficulter curabilis. Frequenter e-
tiam pluralitas medicorum periculoſa eſt,quia ſæpe ſibi inuicem in pluribus contradicũt, &
ſe mutuo in ſanatione ægroti impediunt,atq; circa particularia faciliter errant. Hypocrate
dicẽte: Vita breuis, ars longa ,experimentum fallax,iudiciumq; difficile. Ex quo videtur, ꝙ
mulier iſta nõ fuit Martha ſoror Mariæ Magdalene,quàmuis quidam hoc dixerint. Martha
enim vſq; ad Chriſti paſſionem extitit opulenta,aliter eum & eius diſcipulos tam liberaliter
C non hoſpitaſſet ac aluiſſet,& ipſa poſt ſpiritus ſancti miſſionem legitur ſuas vendidiſſe diui-
tias,atque ad pedes apoſtolorum pretium poſuiſſe. Verius ergo putatur,quod in Eccleſiaſti
ca hiſtoria ſcribit Euſebius Cæſarienſis,quòd mulier hæc fuit ciuis Cæſareæ Philippi. Ait er Euſebius Cæſarienſis.
go ſeptimo libro præfatæ hiſtoriæ. Mulierem quam ſanguinis profluuio laborantem à ſal-
uatore curatam tradiderunt Euangeliſtæ,Cæſareæ Philippi conſtat ciuem fuiſſe,& præ fo-
ribus domus illius baſis quædam in loco euidentiore collocata monſtratur,in qua ærea ima-
go videtur mulieris illius,quaſi genibus prouolutæ , & pro ſanitate palmas ſuppliciter pro-
tẽdentis. Aſtat vero & alia ſtatua ære fuſa,videlicet Chriſti imago ſtola circundata & dexte
ram porrigens mulieri, atque ad pedem ſtatuæ huius quædam noua ſpecie naſcitur herba,
quæ cum exorta fuerit excreſcere vſque ad ſtolæ illius fimbriam ſolet,quam cum herba ver-
tice ſuo creſcens contigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos,languoresqúe con-
quirit,ita vt quæcunque fuerit illa infirmitas corporalis,hauſtu exiguo madefacti germinis
depellatur, quæ herba nil virium habet , ſi antequàm æreæ fimbriæ ſummitatem tetigerit
diſrumpatur. Hanc ſtatuam ad ſimilitudinem vultus Ieſu formatam tradebant,quæ permã-
ſit vſque ad tempora iſta,ſicut noſipſi oculis noſtris inſpeximus. Præfatos quoque inſignes
triumphos beneficij ſibi à Chriſto collati ſtatuit ipſa hæc mulier in memoriam rei geſtæ.
Præterea diuturnitatem, incurabilitatem & ſumptuoſitatem præfatæ infirmitatis Euange-
liſta tam vigilanter expreſſit,vt mox deſcribendum miraculum demonſtretur magis præ-
" clarum, ⌊acceſſit retro⌋ ex pudore & humilitate,& quia occulte voluit tãgere. Secũdũ legẽ Leuit.15
" quoq; fuit immunda, ⌊& tetigit fimbriam veſtimẽti eius⌋ Circa hoc aliqui dicũt, ꝙ Chr̃s
portauit veſtimẽtũ ſecũdũ cõſuetudinẽ Iudæoꝝ, quẽadmodũ in Num. deus legit filijs Iſrael Nume.15.
p̃cepiſſe,vt facerent ſibi quatuor fimbrias,p̃ q̃tuor angulos pallioꝝ, in q̃bus ponerent vittas
hiacinthynas,quas intuendo recordarent omnium præceptoꝝ dei. Hoc ad cæremonialia
pertine-

pertinebat præcepta, & obſeruabatur à Chriſto, ſicut & alia quædam cæremonialia iuſſa, D
⌊& confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius.⌋ Cum magna em̃ deuotione & fide tetigit veſtem „
Matth.9 Chriſti, quia (vt ait Matthæus) dicebat intra ſe: Si tetigero tãtũ veſtimentum eius, ſalua ero.
Tantã etem̃ credidit ſanctitatem ac poteſtatem ineſſe Chriſto, vt redundaret & diffunderet
vſq; ad veſtimenta ipſius, ſicq́; illa eſſent inſtrumentũ curãdi inquantum fuerint indumenta
Chriſti. ⌊Et ait Ieſus: Quis eſt q̃ me tetigit?⌋ Hoc eſt: Quę ꝑſona taliter me tetigit? Non ex „
ignorãtia quærit, nec de qualicũq; tactu quæſiuit, cũ à pluribus non ſolum tangeret, ſed etiã
comprimeret, ſed quærit, vt ex mulieris humili confeſſione turba ædificet, & Iairus in fide &
ſpe roboret, ipſaq́; mulier meritum ſortiat, & deus ab omnibus glorificet. ⌊Negantibus aũt „
om̃ibus,⌋ ꝙ eum tetigiſſent. Sed quomodo oẽs negare hoc poterãt, cũ plures tetigerint eũ? „
Et reſpondendũ, ꝙ om̃es, hoc eſt, quidã de om̃ibus id negabãt, vt ſit diſtributio pro generi-
bus ſingulorꝫ, non pro ſingulis generum, ⌊dixit Petrus & qui cum illo erãt⌋ Puta Apoſtoli „
inter quos Petrus eminebat, idcirco pro om̃ibus loquebať: ⌊Præceptor⌋ Ideo Chriſtum ꝓ- „
ceptorem vocauit, q̃a videbat, ꝙ tam imperialiter mirabilia ꝑpetrabat, & quia dignum puta
uit, vt Chriſto omnes parerent, item quia præſertim diſcipulorꝫ ſuorꝫ magiſter fuit ac do-
minus. Magiſtri autem præceptores dici conſueuerũt. Vnde & Alexãder Ariſtotilem ſæpe
præceptorẽ appellat in epiſtolis quas ei direxit, ⌊turbæ te comprimũt & affligunt⌋ hoc eſt, „
comprimẽdo corpalem quandã tibi inferũt pœnã, q̃a à turba ſic ꝓmi pœnale eſt, ⌊& dicis, q̃s „
me tetigit?⌋ quaſi dicat: Mirum ꝙ hoc quęris. Petrus em̃ putauit de ſolito ſimpliciq́; conta
ctu quęrere Chriſtũ? Sed Chriſtus de ſingulari quodã tactu ex fidei magnitudine prodeunte E
ſe ſciſcitari inſinuans repetit quæſtionem, eiusq́; cauſam annectit. Nam ſubdiť: ⌊Et dixit Ie- „
ſus: Tetigit me aliquis?⌋ hoc eſt, aliqua ꝑſona. Non enim à viro ſe tactũ declarare intendit. „
⌊Nam & ego noui virtutẽ de me exiiſſe⌋ Hoc dupliciter explanať, quia ꝑ virtutẽ intelligi ꝑt „
miraculoſus iſte effectus curationis. Itemq́; virtus actiua huius effectus quæ exiuit. i. in opus
proceſſit, ſeq́; diffudit. Nec mirum ſi à Chriſto virtus illa à Chr̃i diuinitate tanq̃ à cauſa pri-
ma ac principali egreſſa eſt, & ab eius humanitate tanq̃ à cauſa ſecundaria inſtrumentali, q̃a
humanitas Chriſti fuit ſuæ diuinitatis inſtrumentum animatum, cõiunctum, immediatum,
Marci.5 ac proprium, ſicut & corpus noſtrum eſt animæ noſtræ inſtrumentũ, ſupraq́; iam habitũ eſt,
Lucæ.6. ꝙ oïs turba quęrebat eũ tangere, q̃a virtus exibat de eo, & ſanabat om̃es. ⌊Vidẽs aũt mulier⌋ „
hoc eſt, ex Chr̃i repetita inquiſitione & aſſertõe, qua dixit: Noui virtutẽ de me exiiſſe, atq; ex
vultus ſui diſpoſitione ⌊quia non latuit eum⌋. ſ. Chr̃m ſua curatio, quo patet, ꝙ mulier hæc „
imꝑfectã cognitionẽ habebat de Chriſto, putãs eũ occulta neſcire, ⌊tremẽs venit⌋ q̃a tãtus „
fuit timor interior, ꝙ redundauit in corpus, & tremorẽ cauſauit in eo. Forſitã aũt timuit in-
Leuiti.15 crepari à Chriſto, quòd contra communem legem ip̃a immunda auſa fuiſſet cõtingere ip̃m
⌊& procidit añ pedes eius⌋ ex humilitate & quaſi gr̃as agẽs ac veniã poſtulãs, ſi eũ in aliquo „
offendiſſet ⌊& ob quã cauſam tetigerit eũ, indicauit corã om̃i populo⌋ q̃ aſtabat, & quẽad- „
modum confeſtim ſanata ſit. Hoc etenim totũ ad Chriſti curatoris ſui gloriam pertinebat.
⌊At ip̃e (tanq̃ indulgẽtiſſimus & verè dulciſſimus) dixit: Filia⌋ q̃a vt crediť de genere Abra- „
hæ fuit, & filia propter charitatẽ Chr̃i paternalem ad eam, & q̃a electa à deo. Fidei quoq; ac
gr̃æ particeps. ⌊Fides tua te ſaluã fecit⌋ Hoc eſt, vt ꝑ fidẽ tuã charitate formatã meruiſti cu- „
rari, imò & mente ſi quas culpas habebas ſanari. Chriſtus em̃ quos corporalr̃ curauit, ſpiritalr̃ F
quoq; ferť ſanaſſe ⌊vade in pace.⌋ hoc eſt, eſto ſecura, & in mentis trãquillitate deo gr̃as age „
Myſticus ſenſus ac permane. ¶Iuxta myſticum ſenſum, ꝑ fœminã ſanguine duodecim annis fluentem intelli
gi poteſt quælibet anima vitiorꝫ inſtabilitate diſperiens, & præſertim quæ carnalium concu
piſcentiarꝫ operibus fœtet, ſqualet & tabeſcit. Talis anima ſæpe ſe emendare concupit ac mo
liť. Sed deſideriorꝫ, voluptatumq́; vehementia retardať ac vinciť, ideo medicos conſulit. i. ho
mines ſp̃ũales & prædicatores pro ſe orare precať, atq; vt faciat hoc exteriora ſua eis largiť à
quibus cum ſe curari non poſſe aduertit, eo quod in peccandi perſiſtat affectu, ſicq́; obicẽ po-
nat exauditioni precis illorum. Tunc retro accedit ad fimbriã veſtis Chriſti, hoc eſt perſo-
nalr̃ manum ponit ad aratrum, & Chriſti moliť ſequi veſtigia, humiliando ſeipſam, & opera
pietatis ac pœnĩæ aggrediendo. Sicq́; tangendo fimbriam veſtis Chriſti ſanať, hoc eſt, ſacra
menta Saluatoris, ſub quibus Chriſtus ſeu gr̃a eius tegiť, & conſiſtit ſumendo à culpis cu-
rať. ⌊Adhuc eo loquente,⌋ Hoc eſt, Chriſto hæc verba ad mulierem præfatam loquente, „
⌊venit quidã ad principem ſynagogæ, dicens ei: quia (id eſt ꝙ) mortua eſt filia tua, noli vltra „
Marc.5. vexare illum.⌋ Marcus autem ſic ait: Adhuc eo loquente venerunt nuntij ad archiſynagogũ „
dicentes: quia filia tua mortua eſt, quid vltra vexas magiſtrum? Sed non eſt inter beatiſſimos
Euãgeliſtas diſſonãtia vlla, cũ non ſolum in ſacra ſcriptura, ſed & in cõmuni vſu loquẽdi fre-
quenter numerus ſingularis pro plurali ponatur & econtra, ſed & numerus minor non exclu
dit maiorem, imò & maior includit minorem. ¶Inſuꝑ patet ex verbis his filiam nondum fu-
iſſe defunctam quando pater eius receſſit ab ea ad Chriſtum. Nuntius quoque de quo recitat

Lucas

A Lucas aliquid boni videbatur prætendere, qa nolebat Chriſtum fruſtra vexari, id eſt eundo
ad domum Iairi fatigari, ſed errauit dupliciter. Primo, qa putabat Ieſum ſuſcitare non poſſe
defunctã. Secũdo, qa putabat Chriſtũ more alioꝝ de neceſſitate fatigari in tranſeundo, cum
tamen volũtate eius hoc fieret, piaq́ꝫ diſpenſatione ac dignatione, vt veritatẽ in ſe humanita
tis mõſtraret, & ſuis fatigatiõibus atqꝫ laboribus gratiã nobis multiplicẽ mereretur.
¶ Præterea Chr̃o moleſtũ nõ fuit miſericordiã impartiri, cũ propriũ ſit ei miſereri & parce-
re, imò iuſtitiæ rigorẽ, vltionẽq́ꝫ exercere ſibi quaſi moleſtũ eſſe inſinuat, dicendo ꝑ Eſaiam:
Heu ego cõſolabor ſuꝑ hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Alienũ qppe & pere- Eſaiæ.1
grinũ eſt opus iſtud ab eo q naturaliter bonus & pius eſt, & ex noſtra ꝑuerſitate hoc efficit,
vt apud Eſaiam habetur: Ieſus autem audito hoc verbo nuncij præinducti, dixit patri puellæ
“ eum pijſſime cõſolando, atqꝫ in fide & ſpe roborando. ⌊Noli timere⌋ ꝙ defunctã ſuſcitare
“ non queam ⌊crede tantum⌋ non reſpiciendo ad naturalium curſum, ordinẽq́ꝫ cauſaꝝ, ſecũ-
“ dum quas impoſſibile eſt mortuum ſuſcitare, ⌊& ſalua erit⌋ hoc eſt à morte redibit ad vitã,
“ & ſanitatẽ. Quo patet, quam ſecurus fuerat Chriſtus de miraculo à ſe perpetrando. ⌊Et cũ
“ veniſſet (ad Iairi domum) non permiſit intrare, ⌋ locum vbi puella iacebat defuncta ⌊ſecum
“ quenquam niſi Petrum & Iohãnem & Iacobum fratrem eius. ⌋ Hos eñ Chriſtus fecit ſibi fa Matt.17
miliariores & cæteris eminentes, vnde transfigurationi eius interfuerũt, & paſſione inſtante Marc.9.
aſſumpſit eos, cœpitq́ꝫ coram eis pauere ac cõtriſtari. Tres quoqꝫ ſuffecerãt ad teſtimonium Lucæ 9
de miraculo perhibendum, quẽadmodum ait ſcriptura: In ore duorum vel trium teſtiũ ſta- Mat.26
B bit omne verbum. Inſuper turbam & cæteros diſcipulos à ſuſcitatione puellæ intuenda re- Marci.14.
mouendo, docuit nos vanam gloriam fugere, & propter oſtẽtationem nil agere, præſertim Deute.17
in ſupernaturalibus factis, permiſit etiam ſecum intrare patrem & matrẽ puellæ, quia ad pa- Matt.18
“ tris eius inſtantiam fecit hoc ſignum, & puella ad ſuos parentes præcipue pertinebat. ⌊Fle- 2.Cor.13
“ bant autem omnes⌋ qui erant in Iairi domo, ⌊& plangebant illam⌋ id eſt mortem defunctæ Iohan.8.
corde & oculis deplorabant. Erãt etiam ibi ſecundum Matthæum tybicines, hoc eſt quædã Heb 10
perſonæ lugubre carmen canentes, vt alios prouocarent ad compaſſionem & fletũ, ſicut tũc Matt.9
“ moris fuit in funeribus Iudæorum. ⌊At ille dixit: Nolite flere⌋ id eſt, immoderate propter
mortem puellæ plorare, quaſi mox reſuſcitanda non ſit. Sic & apoſtolus Theſſalonicenſibus 1.Theſſ.4.
ſcribit: Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contriſtemini ſicut cęteri qui ſpem
non habẽt. Nõ aũt prohibet Chr̃s piam ac moderatã mortuoꝝ charorum deplorationem
cum in Eccleſiaſtico legatur: Luctus mortui ſeptẽ dies, ſed talis ploratio non debet exceſſiua Eccle.22.
conſiſtere. Præſertim quia mortuus naturaliter reuocari non poteſt ad vitam, idcirco homo
conſolari debet ſeipſum, & conſiderare ꝙ plorando nil proficit. In inæuitabilibus quoqꝫ dã-
nis periculis atqꝫ defectibus præcipuum remedium, mœſtitiæq́ꝫ ſolamen extat obliuio. Hinc
Dauid ait: Propter infantem dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui. Nunc autẽ quia mortuus 2.Reg.12.
eſt, quare ieiuno? nunquid potero eum reuocare? Ego vado magis ad eũ, ille vero nõ reuer-
tetur ad me. Veruntamen variæ ſunt cauſæ, cur mortui magis aut minus ſint deplorandi, aut
“ quia imparatæ ſublati ſunt, aut quia ex eoꝝ morte alijs periculũ imminet, ⌊nõ eſt eñ mor-
“ tua puella, ſed dormit.⌋ Per hoc negare non voluit puellã illam vere eſſe defunctam morte
naturæ, ſed dicere intendebat, ꝙ per reſpectum ad ſe non eſſet penitus mortua, ſed potius ſi-
milis dormienti, quia facilius potuit eam reuocare ad vitam, q̃ aliquis noſtrũ valeat dormiẽ-
“ tem ſuſcitare à ſomno. ⌊Et deridebant eum⌋ nõ parẽtes puellæ, ſed tumultuans turba exi-
“ ſtẽs in domo, ⌊ſciẽtes qa mortua eẽt⌋ ſed nõ intelligebãt altitudinẽ ſenſus verboꝝ Chriſti
& eũ q eſſentialiter veritas eſt mẽtiri putabãt, & forſitan irridebãt ꝙ ſe ad ſuſcitationẽ defun Iohan.14.
C ctæ præberet, qui tãto falleref errore. ¶ Deniqꝫ frequẽter legiƒ Chr̃s à reprobis, improbiſq́ꝫ
irriſus, nec tamen ob hoc à ſuæ efficientia pietatis ceſſauit. Nõ igiƒ egre feramus, ſi à qbuſcũqꝫ
irrideamur, nec ob illoꝝ irriſiones à bono inchoato ceſſemus? Sed nec ipſos irriſores noſtros
temerarie iudicemus, nec nobiſmetipſis inaniter placeamus, ſi eſſe cupimus diſcipuli ſaluato-
ris. Etenĩ qui ſe dicit in Chr̃o manere, debet ſicut ambulauit, & ipſe ambulare. Et Paulus ait: 1.Iohan.2.
Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmoꝝ ſuſtinere, & nõ nobis placere. Hinc loqui Roma.15
tur Auguſtinus: Omnes qui volunt in Chriſto pie viuere, neceſſe eſt vt ab impijs & diſſimili-
bus patiantur tanquàm inſani & ſtulti, quoniam ipſi iuſti præſentia bona amittũt, & inuiſi-
bilia ac futura perquirunt. Poſtremo irriſores illud Salomonis perpendant. Parata ſunt de- Proue.19
“ riſoribus iudicia, & mallei percutientes ſtultoꝝ corporibus ⌊Ipſe aũt tenẽs manũ eius cla-
“ mabat dicẽs: Puella ſurge.⌋ Poterat vtiqꝫ eã reſuſcitare ſine cõtactu atqꝫ clamore, ſed ma-
nu ſua manum illius apprehendit, ad oſtendẽdũ ꝙ interior ſua poteſtas interiora puellæ vi-
uificaret, & ꝙ corpus ſuũ diuinitatis exiſteret inſtrumẽtũ, imò ſicut iuxta philoſophũ, manus Philoſophus
eſt organũ organoꝝ, ita ſecũdũ Auguſtinũ, verbũ eſt ſignũ ſignoꝝ, propter quod Chriſtus Auguſtinus
clamorem adhibuit, quod & ideo egit, vt magnitudinẽ demonſtraret miraculi, atqꝫ ad exclu
dendum omnem maleficij ſuſpitionem occulti, itemq́ꝫ ad oſtendendũ longã illã diſtantiam

qua

D

qua anima puellæ diſtabat à corpore eius. Anima eñ illius vel in purgatorio fuit, ſi pro ve-
nialibus non ſatisfecit, vel in lymbo patrum, ſi ſatisfecit. Vel in inferno ſi in mortali peccato
defuncta eſt, quod tamen non reor. Sed quia cum hæc Chriſtus clamauit, non erat puella, ſed
corpus exanime, cur dixit Saluator: Puella ſurge? Ad quod faciliter reſpondet, quod hic po-
natur pars pro toto, ſicut Iohannis decimonono, ibi videlicet: In ſepulchro poſuerũt Ieſum.
⌊Et reuerſus eſt ſpiritus (hoc eſt anima) eius⌋ quæ eſt ſpiritualis natura. Reuerſus eſt (inquã)
ab occulto receptaculo ſuo ad corpus exanime, Chriſto iubente, & angelo ſancto (vt cre-
ditur) reducente. ⌊& ſurrexit continuo⌋ in quo patet, quàm potenter, imperioſe, & glorio-
ſiſſime operatus ſit tantum miraculum. Neq; enim orationem fudiſſe deſcribit, & adhuc ſo-
nus verborum eius reſultabat in aere quando effectus tam miraculoſus ſoli diuinæ poteſtati
3.Reg.17. poſſibilis eſt ſecutus. Recolamus qũo in veteri teſtamẽto Helias & Heliſæus mortuos ſuſcita-
4.Reg.4 uerunt orãdo, & ſup defunctos incumbendo freq̃nter, tũcq; certius cognoſcemus excellen-
tiam pſonæ & opeꝝ Chriſti ſup illos, & ſup ſigna eoꝝ. ⌊Et iuſſit illi dare manducare,⌋ Ad
comprobandũ quòd verè ſuſcitata fuiſſet, ſicut & Chriſtus poſt reſurrectionem ſuã apparẽs
Lucæ.14 diſcipulis & de reſurrectionis ſuæ veritate ambiguis. Habetis (inqt) hic aliqd quod mãducetẽ
Marci.5 Marcus quoq; teſtat, ꝙ puella protinus ambulauit. ⌊Et ſtupuerũt parẽtes eius⌋ ſtupore ma
ximo ſecũdũ Marcũ præ admiratione tanti miraculi tam repente imperialiterq; exhibiti,
⌊quibus præcepit ne alicui dicerent, quod factũ erat⌋ Hoc Chriſtus præcepit, non quia puta
uit tñ miraculum debere cælari, ſed vt nos humilitatẽ amare, vanitatẽ & oſtentationẽ vita-
Gregorius. re, doceret. Itaq; Chriſti exemplo laudẽ humanã iactantiamq; ſpernamus. Vnde Gregorius
ait: Præcepit ne alicui dicerẽt, oñdẽs ꝙ ipſe largitor bonoꝝ ſit nõ glĩæ cupid⁹, datq; totũ nihil
recipiens, q vero venat opeꝝ gloriam aliqd exhibet, & aliqd recipit. ¶ Poſtremo, licet Chri

E

ſtus pceperit miraculum iſtud celari, protinus tñ à turba quę Chr̃m deriſit, & puellam fuiſſe
Matth.9 defunctã cognouit, fuit vndiq; diuulgatũ, iuxta illud Matthæi: Exĳt fama hæc in vniuerſam
Myſticus ſenſus terrã illam. ¶ Myſticè per archiſynagogũ prælatus eccleſiæ deſignat, qui ſi filiã.i. congrega-
tionẽ ſuã ſibi cõmiſſam viderit vel ſpũaliter mortuã per pctã mortalia aut morti tali iam pro
Hebræ.4 ximam p diſpoſitionẽ ad vitia, ſtatim cũ ſolicitudine & feruore accedat ad thronũ grẽ Chri-
ſti, & in terram proſtratus inuocet Chriſti auxilium. Si interea ſibi denuntietur, quia mortua
eſt filia tua.i. indurata, incorrigibiliſq; effecta, nõ mox deſperet, nec deum ceſſet feruidiſſime
deprecari pro reformatione illius, tuncq; Chriſtus cernens, charitatẽ, humilitatẽ, & diligen-
tiã tam boni plati ac prĩs, intus conſolabit eũ, & à deĳciente ac opprimente timore eum pĳſſi
me releuabit, atq; interius ſeu p ſcripturas vel angelũ dicet. Tantũmodo crede, & ſalua erit.i.
de mea grã non diffidas, ſed crede me in infinitũ in omni pietate, bonitate, indulgentiaq; ma
iorem ac potentiorem, q̃ alicuius ſit aut eſſe poſſit impietas, ideo congregationẽ aut pſonam
Lucæ.11 tibi commiſſam gratioſe ſaluabo, dummodo pſeuerauerís fideliter pulſans, ſicq; Chr̃us per
Apoca.3 ſpũalem viſitationem aduenięs, tibicines.i. eos q congregationẽ ſeu pſonã hmõi quaſi deſpe
rabiliter lapſam deplorãt, redarguet, dicẽs: Nolite ſic flere, qa congregatio ſeu pſona non eſt
irreparabiliter mortua, vt dãnati morte peccati, ſed dormit ſomno negligentiæ & culpaꝝ
itaꝙ grã mei qui oĩpotens medicus ſum valet curari. Si vero plati planctores Chriſtũ hoc
aſſerentẽ.i. aliquem eius vicariũ ſeu miniſtrũ ex parte Chriſti ſic conſolantẽ irrideãt, Chr̃us

F

tñ ex ſua benignitate immẽſa porrigit virtutis ſuæ auxiliũ, ſpũaliter mortuis, atq; ſublimi cla
more.i. feruida exhortatione p ſuĳpſius inſpirationẽ internã, p angelicã directionem, p præ
latoꝝ pdicationem, p informationẽ ſcripturaꝝ ſanctaꝝ, p aduerſitatũ & tribulationũ inffi-
ctiones multiplices, mortuis talibus grẽ vitã reſtituit, & ſpũalibus eoꝝ parentibus pcepit, vt
eis dent manducare panẽ refectionis mentalis, videlicet ſacrm Euchariſtiæ, panẽ pœniten-
tialium lachrymaꝝ, panem obedientiæ ſalutaris.

ELVCIDATIO CAPITVLI NONI. CONVO uocatis aũt &c. Arti XXIII.

POSTQVAM Saluator Apoſtolos multipliciter erudiuit, atq;
in fide miraculis roborauit, conſequenter ad alioꝝ informationem
dirigit eos, & vt diligentius audiant, datur eis ſupnaturalis poteſtas
ad miracula ppetranda, p quæ etiam ſe diuinitus eſſe miſſos confir-
ment. ⌊Conuocatis aũt duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem,
& (pro id eſt) poteſtatem ſup omnia dæmonia, & vt languores cu-
rarent⌋ Hoc eſt, vim ſanandi morbos contulit illis. Vnde quod ait
virtutem, referri poteſt ad dæmonũ expulſionem, quod vero ſubiũ
git, & poteſtatem, ad languoꝝ miraculoſam curationem, vel virtus
refert ad vim interiorem, poteſtas aũt ad potentem executionem.
Porro in Matthæo plenius ſcriptum eſt: Dedit eis poteſtatem ſpirituũ immundoꝝ, & vt
Mat.10. curarent omnem languorem & omnem infirmitatem, vbi p languorem intelligi poteſt mor

bus inue

A bus inueteratus & grauis, difficulter curabilis. Sed hæc om̃ia exteriora prodigia ſicut & ipſa
apl'oꝝ pdicatio ad ſpũalem animaꝝ curationẽ ordinabant, vt ad eã auditores per pdicta in-
ducerent. ¶ Circa hæc quærit, qual'r Chriſtus dedit apoſtolis præfatã virtutẽ & poteſtatem
agendi miracula, an. ſ. ſic, ꝙ ĩ ipſis apoſtolis de cætero fuit aliqua vis realis eis inhærens ad mi
raculoſos effectus cauſal'r cooperans & cõcurrens, an potius ſit, ꝙ ipſe de cætero voluit per
apl'os facere ſigna, nõ exiſtẽte in eis aliqua vi pfata, ſed huius ſolutio ſupra inducta eſt. ¶ De-
niq; in hac collatione hmõi poteſtatis, oſtendit Chrũs veritatẽ & omnipotentiã ſuæ diuini-
tatis. Facere quippe miracula proprie dicta naturalẽ creaturę facultatẽ tranſcendit, ſecũdum
illud Pſalmiſtæ: Benedictus dominus deus Iſrael, qui facit mirabilia ſolus, alijs vero hãc con Pſalm. 71
ferre virtutẽ prorſus diuinũ eſt, diuinitatiq; propriũ. Propter qd ait Cyrillus: Attende hic di
uinã filij poteſtatẽ, naturæ corruptibili non cõuenientẽ. Agere nãq; miracula aderat ſanctis, Cyrillus
nõ natura, ſed ſpũs ſancti participatione, ſed hanc etiã alijs cõcedere poteſtatẽ, omnino alie-
num erat ab eorum virtute. Qualiter em̃ poſſit natura creata ſupra ſpũs ſancti dona habere
dominium? At dominus noſter Ieſus tanquã natural'r deus exiſtens, impartit gratiam quibus
vult, nõ inuocans in eos alienã virtutem, ſed infundens ex promptuarijs proprijs. Hoc itaq;
conſtat ex dictis, ꝙ Chriſto ex parte ſuæ deitatis competebat hãc poteſtatem conferre, non
ex ſua humanitate niſi inſtrumental'r. ¶ Sed his obijci poſſet, ꝙ Helias aſcenſurus in paradi-
ſum dixit ad Heliſæum: Poſtula quod vis vt faciam tibi antequã tollar à te. Heliſæo autẽ pe- 4. Reg. 2
B tente, vt duplex ſpũs Heliæ in ſe fieret, obtinuit quod petiuit, Helia (vt apparet) faciente ſeu Ibidem.
dante, & ibidem per ſpiritum duplicem intelligi ſolet gratia ſpiritus ſancti ad prophetandũ,
& ad miracula peragenda. Et reſpondendum, ꝙ Helias non fecit nec dedit Heliſæo ſuũ du-
plicem ſpiritum, niſi per modum cauſæ inſtrumentalis ac meritorię, vtpote impetrando ip-
ſi à deo. Poſtremo in hac donatione apoſtolis facta, vehementer humiliata eſt altitudo dia-
bolicæ pompæ, dum humilibus idiotis atq; ſimplicibus illis apoſtolis, piſcatoribusq; ægenis
ſuper omnia dæmonia poteſtas eſt diſtributa. Sic plane decuit impios ſpiritus mortalibus ac Mat. 10
" corporalibus ſubijci creaturis, qui domino maieſtatis immẽſe aſſimilari volebant. ⌊Et miſit Luc. 10
" illos prædicare regnum dei,⌋ hoc eſt, cœleſtia bona, beatitudinemq; æternã hominibus an-
nunciare, & deo obedientibus polliceri. Circa quod dicit Chryſoſtomus: Conſidera ꝙ non
cõmittitur eis aliquid ſenſibile prædicare, ſicut Moſes & prophetæ bona promittebant ter- Chryſoſtom⁹.
rena, ſed regnũ cœlorum & quæcunq; continẽtur in eo. Miſit autem illos ad prædicandum
cõbinatos vt dicit Marcus & ſanare infirmos ab infirmitatibus corporis & animæ. Ideo au-
tem prædicationis officio Chriſtus gratiam miraculorũ adiecit, vt oſtenſio miraculorũ at- Marc. 6
teſtaretur magnitudini præmiſſorũ, quia (vt ait Hieronymus) hominibus illis ruſticanis &
abſq; eloquij venuſtate pollicentibus regnum dei nemo crederet, niſi ſigna efficerent, vt fi-
" dem daret verbis virtus oſtenſa, nouaq; facerent qui noua docebant. ⌊Et ait ad illos: Nihil tu Hieronymus.
" leritis in via,⌋ id eſt nullũ eorum quæ mox ſpecialiter nominabũtur. Cum em̃ arta ſit via, ex-
onerare ſe debet viator, præſertim ſi ſequi hunc cupit qui exultauit vt gigas ad currendã viã, Mat. 7
" ⌊neq; virgam.⌋ Idem habetur apud Matthæũ, vbi & calciamenta apoſtolis prohibentur. Pſal. 18
¶ Sed contrariari videtur quod in Marco ait ſaluator: Nihil tuleritis in via, niſi virgã tãtum,
& vt calciati eſſent ſandalijs. Et reſpondendũ, ꝙ ſecundum Auguſtinum libro de conſenſu
Euangeliſtarũ, Chriſtus ad literam permiſit apoſtolos virgã portare, ad oſtendendũ, ꝙ vi- Aug. de cõſenſu euãgeliſtaꝝ.
ctui neceſſaria eis ab auditoribus deberentur. Cõſuetudo etem̃ erat apud Iudæos, ꝙ docto-
C res & prædicatores eorum virgã ferebant in manu, in ſignũ doctrinæ, & item in ſignũ, ꝙ hi,
quibus prædicabãt, tenerentur eis victualia miniſtrare. Porrò hoc loco & in Matthæo virga
metaphorice & ſpũaliter ſumitur pro innitentia cordis ſuper quãcunq; rem temporalẽ, vt ſit
ſenſus, neq; virgã, non innitamini alicui temporali, ſed deo, iuxta illud Eſaiæ: Quis ambulat
in tenebris. & non eſt lumen ei? Speret in nomine domini, & innitatur ſuper deũ ſuũ. De ſan Eſa. 50
" dalijs vero dicendũ, ꝙ ſunt incõpleta calciamenta, nec reputãtur pro calcijs, ⌊neq; peram⌋
" id eſt repoſitoriũ victualium, ⌊neq; panem,⌋ quãto minus cibaria delicata, ⌊neq; pecuniã,
" neq; duas tunicas habeatis⌋ .i. veſtem ſuperfluã non poſſideatis. Hinc gloſa Bedã ſequẽs, te-
ſtatur: Simplex veſtimentum eſt, quicquid alicui neceſſariũ eſt, ſecundũ qualitatẽ loci aut tẽ Beda.
poris. Duplex autem eſt quod vltra neceſſitatẽ eſt. Hieronymus quoq; ait: Nõ dicit vt aliquis
inſtãte frigore vnica tunica contentus eſſe debeat, ſed vt in tunica veſtimentũ intelligamus, Hieronymus.
ne alio veſtiti, aliud nobis futuroꝝ timore ſeruemus, in quo reprehendũtur, qui particas ve-
ſtiunt, & qui equos onerãt mutatorijs veſtimentoꝝ. Itaq; ſecundũ Gregoriũ Nazãzenum:
Mittens Chriſtus ad prædicãdum diſcipulos, ſic vult eos virtuoſos eſſe, ſic conſtãtes atque Gregorius Nazãzenus
modeſtos, & vt breuiter loquar, cœleſtes, vt non minus propter eoꝝ modũ viuendi, ꝙ̃ pro-
pter verbũ euangelica propagaret doctrina. Vnde ſecundũ Chryſoſtomũ, quaſi ex homini- Chryſoſt.
bus angelos fecit eos, iubẽs eos omni terrenaꝝ reꝝ ſolicitudine ac cupiditate carere, vt ſola
cura teneant doctrinæ, & totã ſpem ſuã in deo conſtituãt, menteq; libera pdicationi & cæte

Act.1. tis actibus vacent diuinis.¶Sed circa hæc quærit,Chriſtus nanq; cœpit facere & docere,cur D
ergo apoſtolis prohibuit iſta,cũ ipſe in ꝓdicando tulerit ſacculũ,perã,pecuniã,quoꝝ cuſto-
dẽ poſuit Iudã? Qui cũ in cœna dixiſſet:Quod facis fac citius,putabant apoſtoli,ꝙ dixiſſet ei
Iohan.13 Ieſus:Eme nobis q̃ ad diẽ feſtũ neceſſaria ſunt,aut vt ægenis aliquid daret,nã & loculos ha-
buit,& q̃ mittebant,portauit.Deniq; in Iohãne habet,quẽadmodũ diſcipuli introierũt ciui-
Iohan.4 tatem Samaritanoꝝ vt emerent cibos.Et reſpondendũ,ꝙ Chriſtus hæc ex eleemoſynis ha-
bens tulit & habuit ea pro cõmuni gregis ſui ac ægenoꝝ neceſſitate,non quaſi propria,priua
taq; bona,dans poſteris formã,ꝙ ob totius ſuſtentationẽ congregationis hæc licite habean
tur.Hoc quoq; ſciendũ,ꝙ iuxta tempoꝝ & locoꝝ ac negotioꝝ diuerſitatẽ & congruentiã,
Chriſtus diuerſa dedit præcepta diſcipulis.Bis autẽ miſit ad prædicandum diſcipulos,ſemel
ante paſſionẽ,& pro tunc dedit eis præinducta mãdata,quia tũc eis ſatis ab auditoribus præ
ſtabat,quoniã libenter audiebãtur ab eis,eo ꝙ nõ prædicarẽt tã incõprehenſibilia & ſupnatu
ralia de Chriſto ſicut poſt eius paſſionẽ,qñ ſecundo miſſi ſunt à Chriſto ad ꝓdicandũ,& ꝓdi-
cauerunt ſupermirabilia de domino ſaluatore,cœperũtq; Iudæoꝝ ac gentiũ vitia publice in
Luc.21 crepare,propter quod à pluribus inuite audiebant,ſicut ſaluator prædixit: Eritis odio om-
nibus hominibus propter nomen meũ,ideo tunc permiſſi ſunt ſecũ ferre prædicta. Vnde in
Luc 22 cœna Chriſtus ait apoſtolis:Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calciamentis, nunquid
aliquid defuit vobis? Quibus reſpondentibus,nihil,adiecit.Sed nunc qui habet ſacculũ,tollat
,i.ſecũ portet,ſimiliter & peram.Deinceps Chriſtus docet diſcipulos vnde neceſſaria habe
ant.⌊Et in quamcũq; domũ intraueritis,⌋gratia hoſpitandi,reficiendi,quieſcẽdi ac inſtru- »
endi,⌊ibi manete,& inde ne exeatis,⌋hoc eſt,eã non totaliter relinquatis,quaſi non reditu »
ri ad eã,q̃diu vultis in vrbe ſeu villa eadẽ ꝓdicare,& hoc intelligendũ eſt,niſi rõnabilis cã mu
tãdi,hoſpitãdi eueniret,& q̃d ait,In quãcũq; domũ,nõ de q̃licũq;,ſed de honeſta domo debet E
Matt.10 intelligi,propter q̃d in Matthæo dicit:In quãcunq; ciuitatẽ vel caſtellũ intraueritis,interro
gate quis in ea dignus ſit,ſcilicet veſtro ingreſſu,vt ſit bonæ famæ atq; laudabilis vitæ,ne ex
diffamia & vitijs hoſpitis veſtri incurratis infamiã,& alij in vobis ſcandalizent,veſtrãq; con
temnãt doctrinã.Prohibet igitur Chriſtus frequentẽ & inordinatã hoſpitij muta tione,leui
tatis diſcurſum ſeu gyrouagationem.Hinc ait Ambroſius:Alioꝝ à prædicatione regni cœ-
Ambroſius leſtis curſitare per domos & inuiolabilis hoſpitij iura mutare.Et Cyrillus: Iuſſit eos in vna
Cyrillus domo manere,vt nec hoſpitẽ grauent,eũ videlicet dimittendo,nec ipſi guloſitatis & leuita-
tis ſuſpitionẽ incurrãt.Hinc in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt:Neq; vita hoſpitãdi de domo in do-
Eccl.29 mũ.Vnde vt mentẽ noſtrã valeamus ſtabilire in deo,corpus noſtrũ à diſcurſibus vanis diſca
mus frenare,& qui ꝓdicator eſt verbi dei ſeu paſtor ouiũ Chriſti,ꝓdicatione & exteriori ne-
ceſſaria ſeu vtili occupatione ceſſante ad quietũ ſe tribuat locũ,& deo intẽtus ſit,orando,le-
gendo,prouidẽdo & cõtemplando,imò & ſeipſum ſagaciter diſcutiendo,purgãdo ac perfi
ciendo,vt illic gr̃aꝝ chariſmata ſortiat à deo,quæ poſtmodũ deuotiſſime proponat atq; cõ
municet populo.⌊Et quicũq; non receperint vos⌋,i.hoſpitiũ vobis negauerint,& ſermo- »
nes veſtros cõtempſerint,⌊exeũtes de ciuitate illa(.i.dũ inde exitis)etiã puluerẽ pedum ve- »
ſtroꝝ excutite in teſtimoniũ ſupra illos,⌋.i.in teſtimoniũ ſeu ſignũ magnitudinis culpæ ac »
dãnationis illoꝝ abijcite verſus illos puluerẽ q̃ pedibus veſtris adhæſit,nõ ex impatiẽtia,ſed
Puluis pedum excutiendus zelo iuſtitię.Excutiendus eſt itaq; puluis pedũ in illos.Primo,in teſtimonium,ꝙ vſq; ad illos
deuenerit,ita ꝙ illi excuſationẽ nõ habẽt ignorantię ſuę.Secũdo,in teſtimoniũ peruerſitatis F
Iohan.15 illoꝝ.Tertio,in teſtimoniũ ꝙ terrena eoꝝ nõ quęrat.Quarto,in teſtimoniũ ꝙ eis cõmuni-
care nõ velint.Quinto,in teſtimoniũ futurę dãnationis illoꝝ qua in infernũ excutient.¶Prę
terea(vt elicit ex ꝓdictis)Chr̃s hoc loco ſeptem prohibet ꝓdicatoribus,paſtoribus & ꝓlatis.
Primũ eſt pluralitas ſarcinaꝝ ſeu multiplicitas tẽporaliũ oneꝝ,cũ dicit:Nihil tuleritis in via
1.Cor.9 propter quod ſcribit Apoſtolus:Omnis qui in agone cõtendit,ab omnibus ſe abſtinet. Prę-
dicator aũt & ꝓlatus ſi vere hmõi ſit contra peccatores agonizat.Secundũ eſt,rigor immode
ratus,cũ ait,nec virgã.Tertiũ eſt,curioſitas victus,dũ dicit,neq; perã.Quartũ eſt auaritia,cũ
ſcribit,neq; pecuniã.Quintũ eſt,veſtiũ ſuperfluitas. Vnde ait Apoſtolus:Habentes victum
1.Tim.6 & quibus tegamur,his cõtenti ſumus.Sextum eſt inſtabilitas,dũ ait,ibi manete.Septimum
eſt,nõ cõmunicare iniquis & induratis,cũ ſubdit,quicũq; nõ receperit vos.Deinceps ſubdit
apoſtoloꝝ obediẽtia.⌊Egreſſi aũt⌋.i.corporaľe à Chriſto euntes ad loca ꝓfixa,⌊circuibãt »
per caſtella,⌋per ciuitates quoq;,vt patet ex verbis Matthęi.Vnde patet ꝙ loca minora ne »
Matt.10 gligẽda nõ ſunt propter habitãtiũ paucitatem,pręſertim cũ magnum atq; prę cunctis mun-
di opibus deſiderabile ſit ſaltem vnũ cõuertere,⌊euãgelizantes⌋.i.alijs ſalutaria documenta »
tradẽtes,nõ de bonis illorum ſeipſos delicate paſcẽtes,ſicut iam multi qui de lacte,lanaq; oui
um paſcũt & veſtiunt ſemetipſos,quibus tñ nõ prędicãt.Propter quod ꝑ Ezechielẽ ęterna
Ezech.24 eis dãnatio prędicitur,⌊& curãtes⌋ corpora lãguida materialiter & animas peccatrices ſpi- »
Act.10 Iaco.4 ritualiter,⌊vbiq;,⌋ ſine ꝑſonaꝝ acceptione,puta in omni loco ad quẽ directi fuerint,& vbi »

ęgros

A ęgros curam optātes repererint. Sed nunc prohdolor multi ſunt qui ſe animaꝝ medicos pro
fitenſ, & tamen malis exemplis occidunt, quos ſpūaliter ſanare tenenſ. Porrò Marcus hæc Marc.6
apoſtoloꝝ geſta plenius exprimens: Exeuntes (inquit) prædicabant vt pœnitentiā agerēt,
& dæmonia multa eijciebāt, & vngebāt oleo ægros multos, & ſanabanſ. Iohānes quoq; Euā
geliſta teſtaſ, ꝙ baptizabāt. Et ecce hoꝝ tā magnifica operantiū vnus extitit proditor Iudas
Nullus ergo p̄ſumat nec periculoſam ſibi ſecuritatē promittat, ſed & dona gratiæ gratū faci- Iohan.13
entis, humilitatē, māſuetudinē, patiētiā, magis q̄ dona grāæ gratis datæ, expulſionē dęmonū,
“ efficientiā ſanitatū optemus. ⌊Audiuit aūt Herodes Tetrarcha.⌋ Iſte eſt Herodes Antipas,
filius Herodis, cuius tp̄e natus eſt Chr̄s. Hic vero Herodes fuit Galilææ Tetrarcha, vt dictū Luc.2
“ eſt ſupra plenius, ⌊omnia quæ fiebāt ab eo⌋.i. præfata miracula Chriſti, & qualiter diſcipu- Luc.3.
los mitteret ad prædicādum atq; curādum, & baptizaret per eos. Omnia autē opera Chriſti
audiuit in generali magis q̄ in ſpeciali, quanq̄ multa etiā in ſpeciali perciperet. Fama etenim
Chriſti vndiq; fundebaſ, quoniā nunq̄ in veteri teſtamēto legiſ quiſq̄ tot p̄petraſſe miracula
“ nec diſcipulis ſuis tātam poteſtatem dediſſe ⌊& hęſitabat⌋ anxie ambigendo de Ieſu quis
eſſet. Circa q̄d ait Chryſoſtomus: Peccatores ſciētes & neſciētes quē ꝙ ſtrepitū p̄timeſcunt, Chryſoſtom⁹.
peccatū em̄ nemine arguente hominē prodit, nemine accuſante cōdemnat, & pigrū ac timi-
“ dū reddit delinquentē. Cauſa quoq; timoris ſubiungiſ, ⌊eò ꝙ diceref à quibuſdā, quia Iohan
“ nes (Baptiſta) ſurrexit à mortuis,⌋ quo audito, expauit Herodes, ne forte plagaret ab eo, q
tātæ videbaſ & erat potētiæ, ſicut quinquagenarij fuerūt ab Helia plagati. Itaq; iſti credebāt 4.Reg.6
Ieſum eſſe Iohānē. Sed cōſtat, ꝙ iſti nō diu aut nunq̄ nouerūt, facialr̄q; viderūt Ieſum. Si em̄
B ante decollationē Iohānis ipſum nouiſſent, nō taliter æſtimaſſent. ¶ Circa hæc quæriſ, quo-
modo Lucas aſſerat hæſitaſſe Herodē, cū in Matthæo & Marco ſcriptū ſit, ꝙ Herodes affir- Mat.14
mauerit Ieſum eſſe Iohannē. Matthæus nempe ait dixiſſe Herodē: Hic eſt Iohānes Baptiſta, Mar.6
ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operanſ in eo. Ad q̄d Auguſtinus reſpōdet i li. de cō
ſenſu Euāgeliſtaꝝ, ꝙ Herodes primo hæſitauit propter rumorū varietates, ſed poſtea credit
Ieſum eſſe Iohannē, ſicut & alij quidā propter vitæ ſanctitatē, famæ eminentiā, & quia con-
gregauit multos diſcipulos, & p apoſtolos baptizauit, hi quoq; putabāt Iohannē poſt ſuam
reſurrectionē ad poteſtatē maiorem promotū, & ideo iā miracula agere, quāuis ante ſuā de
“ collationē nullū fecerit ſignū, ⌊à quibuſdā vero dicebaſ, quia Helias apparuit.⌋ Non dixerūt
ſurrexit, ſed apparuit, quaſi de paradiſo reuerſus, ſcientes eū non fuiſſe mortuum, ſed transla-
tum, hi ergo putabāt Ieſum eſſe Heliam, propter miraculoꝝ potentiam atq; iuſtitiæ zelum,
“ ⌊ab alijs autē (dicebaſ) quia propheta vnus de antiquis⌋.i. de numero antiquoꝝ vatū ⌊ſur-
“ rexit,⌋ putātes Ieſum eſſe aliquem illoꝝ. Multiplex aūt error extitit in Iudæis, & quidā eoꝝ
putabant animas tranſcorporari. Dicit etiā hoc loco Theophilus, Iudæi reſurrectionē mor Theophilus.
“ tuoꝝ expectabant in vita carnali & in comeſſationibus ac potibus. ⌊Et ait Herodes.⌋ Secū
“ dū Matthæū loquebaſ pueris ſuis, ⌊Iohānē ego decollaui.⌋ Hoc ait ſecūdū Chryſoſtomū, Mat.14
nō ſuū piaculū oſtentādo, ſed ſuā formidinē cōſolādo. Attamē ei p̄t dici illud Dauidis Os tuū 2.Reg.1.
“ loquutū eſt aduerſum te dicens, ego interfeci Chr̄m dn̄i. ⌊Quis aūt eſt iſte, de quo ego audio
“ talia?⌋ quaſi dicat, Aliquid magni eſſe videſ, ⌊Et quęrebat videre eū,⌋ an eſſet Iohānes, cui⁹
faciē nouerat, & ex curioſitate optans, videns miracula. Sed deſideriū Herodis fuit accidię, ſu
perbiæ & indeuotioni admixtū, aliàs facile perueniſſet ad Ieſum in Galilæa tūc p̄dicantē. Di
cit aūt Chryſoſtomus, q̄ magna res eſt virtus, nā Iohānē defunctum Herodes formidabat, & Chryſoſt.
“ prę timore etiā de reſurrectione philoſophaſ, ⌊& reuerſi apoſtoli⌋ à locis in q̄bus p̄dicaue-
“ runt, ⌊ad Ieſum, narrauerūt illi quæcūq; fecerūt,⌋ dęmones expellēdo, infirmos curādo, ho-
mines īſtruendo. Hæc ſuo nunciauerūt magiſtro, quaſi illi totū aſcribentes, nō ſeipſos iactan-
“ tes. ⌊Et aſſumptis illis, ſeceſſit ſeorſum in locū deſertū qui eſt Bethſaida⌋.i. propinquus ciui-
C tati ſic dictę, de qua Petrus & Andreas fuerunt. Deniq; (prout Matthęus & Marcus deſcri- Iohan.1.
bunt) decollato ab Herode iniquo ſancto Iohāne, venerunt diſcipuli eius, & nunciauerūt hoc Mat.14
Chr̄o. Quo audito, abijt (ſicut iā dictū eſt) nō timore Herodis quē potuit vnico annihilare im Marc.6
perio, ſed ob alias cauſas, quaꝝ vnā Marcus tāgit, dicēdo: Erāt em̄ qui veniebāt & redibant
multi, & nec ſpaciū māducādi habebāt, alia ratio fuit, vt doceret p̄dicatores atq; p̄latos poſt Ibidem.
occupationes externas vitę actiuę recurrere ad locū abſtractū, ad vacādū cōtemplatiuę acti-
“ bus vitę. ⌊Quod cū cognouiſſent turbę, ſequutę ſunt illū.⌋ Diuerſi em̄ diuerſas ab cauſas (vt
“ dictū eſt) ſępe ſaluatorē ſequi ſolebāt. ⌊Et excepit illos⌋ charitatiue ac pie delectatus deuo-
tione ſimpliciū. Minores quippe & ſimplices ſequebanſ, maiores & ſcioli p̄ſequebanſ, quē-
“ admodū vſq; in pręſens cōtingit, ⌊& loquebaſ eis de regno dei,⌋ videlicet de magnitudine
“ gaudioꝝ cœleſtiū, & beatitudine vitę futurę, ⌊& eos q cura indigebāt (puta infirmos) ſana-
“ bat,⌋ tanq̄ pijſſimus medicus, exiſtētes etiam in peccatis & curari ſpūaliter cupientes, ſibiq;
acquieſcētes ſanauit ab animaꝝ lāguoribuus ſeu peccatis. ¶ Subinde deſcribiſ pręclaꝝ Chri
“ ſti miraculū. ⌊Dies aūt cœperat declinare,⌋ vnde Matthęus ait: Veſpere aūt facto. ⌊Et ac- Mat.14

cedentes duodecim⌋ principales diſcipuli Chriſto familiariores,atq; ad alloquendũ eũ auda D
ciores,⌊dimitte turbas,⌋quas docẽdo & curãdo detines tecũ,⌊vt eũtes in caſtella,villasq́; q́ »
circa ſunt(.i.huic loco ꝑpinqua)diuertãt & inueniãt eſcas,q̃a hic in loco deſerto ſumus,⌋in »
q̃ nihil venale apparet,q̃uis apl̃i hoc ex quadã cõpaſſiõe & ꝓuidẽtia videanſ dixiſſe,ſuam ta-
mẽ imperfectionẽ in verbis his multipliciter oſtẽderũt,nõ credẽtes,vel potius nõ penſantes,
ꝙ Chrũs turbã poſſet miraculoſe reficere,opinãtes quoq; ꝙ turbæ cũ Chriſto manẽtes poſ-
ſent fame periclitari.⌊Ait aũt ad illos:Vos date illis mãducare.⌋Hoc ait oĩm ſapientiſſimus »
magiſtroꝝ,imperfectionem fidei diſcipulorum pie redarguens,quaſi dicat,Non ſolũ ego,
ſed & vos poteſtis illos reficere,ſi tamen tantã fidem habetis vt decet.⌊At illi dixerunt:Nõ »
Johan.6 ſunt nobis plus q̃ quinq; panes,& duo piſces,⌋qui panes ſcd̃m Iohãnem,ordeacei erãt,⌊ni »
ſi forte nos eamus & emamus in omnẽ turbã hanc eſcas.⌋Ita diſcipuli ſunt loquuti,nõ quaſi »
ſuo indignãtes magiſtro,aut irrationabilit̃r eum eſſe effatũ inſinuare volentes,ſed ad deſignã
dum q̃ impoſſibile eis eſſet propria poteſtate implere quod dixerat Chriſtus,ideo ſubditur.
Matt.14 ⌊Erant autẽ viri fere quinq; millia,⌋vtpote præter mulieres & pueros,vt alij Euãgeliſtæ te »
Mar.6 Johan.6 ſtanſ.Viri quoq; dicunſ in ſcripturis,qui viginti annos ad minus ſortiti ſunt,alij etiã Euan-
Num.1. geliſtæ abſolute affirmãt,ꝙ fuerũt quinq; millia viroꝝ.Scriptura em̃ diuina de minutijs nũe
roꝝ vim non facit,videlicet an fuerunt modice plures aut pauciores.¶Deniq; apud Iohan-
Johan.6 nem,vbi miraculũ iſtud deſcribiſ,leguntſ Chriſtus & diſcipuli aliqua inter ſe de materia iſta E
loquuti,quæ Euangeliſtæ alij non ſcripſerũt.Illic quippe habeſ,ꝙ interrogauit Ieſus Phi-
lippum,dicẽs:Vnde ememus panes vt manducent hi? Deinde dixit Andreas:Eſt puer hic
vnus qui habet quinq; panes ordeaceos & duos piſces,ſed hæc quid ſunt inter tantos? Sed
Aug de cõſen. Euang. hoc cũ iſtis facile concordaſ,& vt libro de cõſenſu Euangeliſtaꝝ aſſerit Auguſtinus:Ex hac
varietate loquendi ſalubriter edocemur,nihil eſſe quærendũ in verbis,niſi loquẽtium volun
tatem,cui demonſtrandæ inuigilare debẽt om̃es veridici narratores,cũ de homine vel de an
gelo,vel de deo aliquid narrãt.⌊Ait aũt ad diſcipulos ſuos⌋.i.ad duodecim apl̃os:⌊Facite »
illos diſcũbere per cõuiuia quinquagenos,⌋ita vt quinquaginta ſedeãt in ordine vno.Sapiẽ »
tis eſt oĩa agere ordinate,& taliter ordinatis poterat facilius cibus inferri.¶Sed obuiare vi-
Mar.6 Auguſtinus detur illud Marci:Diſcubuerunt per cẽtenos & quinquagenos.Ad q̃d libro de cõſenſu Euã
geliſtaꝝ Auguſtinus reſpondet,ꝙ iſtud nullũ mouere debet,quia Lucas partẽ dixit,& Mar
cus totũ.⌊Et ita fecerũt⌋apoſtoli ſicut Chriſtus eis iniunxit,⌊& diſcumbere cœperũt om̃es. »
Acceptis autem quinq; panibus & duobus piſcibus,reſpexit in cœlũ,⌋ſignificãs ſe miſſum à »
Jaco.1. patre æterno,& quod in virtute cœleſti,diuina & ſupernaturali facturus eſſet iſtud miraculũ,
itẽq; ꝙ omne bonũ de ſurſum eſt,deſcendẽs à luminũ patre,⌊& benedixit illis,⌋.ſ.panibus »
& piſcibus,dando eis vt mox multiplicarenſ,ſicut in Geneſi legitur irrationabilibus bñdix-
iſſe,quo facto nos informauit,vt cibum non accipiamus,niſi benedictione præmiſſa,⌊& fre- »
git⌋panes in aliquas magnas partes,nõ in minucias ſcidit,ſed frangẽdo multiplicabanſ,⌊& »
diſtribuit diſcipulis ſuis vt ponerẽt⌋panes & piſces multiplicatos⌊ante turbas.Et mãduca »
uerunt om̃es,& ſaturati ſunt,⌋nõ de quinq; panibus,duobusq́; piſcibus tantũ,ſed de eo,in »
q̃d oĩpotẽtia Chr̃i multiplicauit q̃nq; panes,duosq́; piſces.⌊Et ſublatũ eſt q̃d ſuperfuit illis, »
fragmentoꝝ duodecim cophini,⌋ex quo conſtat ꝙ panes & piſces tam pauci multiplicati »
fuerunt in maximam multitudinem panum & piſcium,quia de reliquijs tot ſportæ impletæ
ſunt.¶Porrò de ſpũali huius miraculi intellectu tot à doctoribus dicta ſunt,vt pene ſupfluũ F
videatur quid addere,vnde nec moralitati nunc immorari intẽdo,ꝓſertim quoniã ſup Iohã-
Johan.6 nem multa hinc ſcripſi,nũc vero modice tangam.Itaq; ꝑ turbam præfatam quæ Chriſtum
corporaliter ſequebaſ intelligi poſſunt vniuerſi fideles,qui vſq; in ꝓſens eius veſtigia imitan-
tur,ſicut ait Iohãnes:Qui ſe dicit in Chriſto manere,debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambu
1.Johã.2 lare,per apoſtolos vero ſignãtur prælati;quibus præcipit Chriſtus,vt docẽdo,exemplari-
terq́; viuẽdo alãt ſibi comiſſos.Sed quia prælati ſine Chriſti ope & gratia nihil valẽt,profitẽ
tur ſe ad ſpũalem hãc nutritionem ſuis viribus impotẽtes,idcirco neceſſe eſt vt dona gratiæ
eis cõceſſa quæ ꝑ panes quinq;,duosq́; piſces figurãtur,ꝓficiãtur,ac multiplicẽtur à Chriſto
cũq; à Chriſto hãc ſubuẽtionẽ rite petierint,ipſe libenter eis auxiliaſ,ꝑcipiens vt greges ſibi
commiſſos diſcumbere faciant,eisq́; dona ſibi cõceſſa communicẽt.¶Præterea ꝑ primũ pa-
nem intelligẽdus eſt panis pœnitẽtiæ.i.cordialis cõtritio pro peccatis,cõfeſſio oris & ſatiſfa
ctio operis,ad quem panem debẽt prælati ſubditos ſuos hortari,& corda eorum ad compun
Pſal 79 ctionem mouere,de quo pane accipi poteſt illud in Pſalmo:Cibabis nos pane lachrymarũ.
Pſal.101. Et rurſus:Percuſſus ſum vt fœnum & aruit cor meũ,quia oblitus ſum comedere panẽ meũ.
Eccl.15 ¶Secũdus eſt panis doctrinæ,de quo in Eccleſiaſtico legiſ:Cibabit illum pane vitæ & intel-
Hiere 3 lectus.Vnde ꝑ Hieremiam dominus loquitur:Dabo vobis paſtores iuxta cor meum & paſ-
1 Tim.4 cent vos ſciẽtia & doctrina.Tertius eſt panis exemplaris vitæ,qui ſubditis ꝑcipue neceſſari-
Tit.2 us extat,ꝓſertim cum abſq; eo panis doctrinæ modicum proſit.Cuius em̃ vita deſpicitur,ꝑ-
dicatio

A dicatio parum curatur. Ideo ait Apoſtolus: Eſto exemplū fideliū in verbo & conuerſatione 1.Tim.4
in charitate. Quartus eſt panis Euchariſtiæ, qui bene confeſſis, ſalubriter'ꝗ instructis eſt por
rigendus, de quo dicit Apoſtolus: Quicūq; manducauerit panem hunc & biberit calicem do 1.Cor.11.
mini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Quintus eſt panis orationis ſeu medi-
tationis deuotæ, qui mētem valde confortat. Vnde pro ſubditis prælati inceſſanter interce- 1.Theſſ.5
dere debent, & ipſos ad orādū inducere, cum dicat Apoſtolus: Sine intermiſſione orate. In-
ſuper per duos piſces panibus bonū ſaporem præſtantes, intelligūtur conſolatio gratiæ in p̄
ſenti, & ſpes felicitatis futuræ, quæ duo reddūt animæ vniuerſa etiam aduerſa, ſuauia, in tantū Roma 8
vt cum Apoſtolo dicat: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, 2.Cor.1.
q̄ reuelabiť in nobis. Et itē: Bn̄dictus deus q̄ cōſolať nos in omni tribulatōe nr̄a. Hanc cōſola
tionē copioſiſſime ſenſit, q̄ tā affectuoſiſſime dixit. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Pſal.30
dn̄e. Poſtremo ſubditoꝝ gregibus ita refectis manāt copioſæ reliquiæ, quia quo ſp̄ualia bo-
na liberalius cōmunicantur, eo amplius abundāt atq; augentur in tantū, ꝙ & ipſi p̄lati meri-
tis eoꝝ quos præfatis nutriuit panibus adiuuantur. Poſtremo quæri poſſet ad literam an ſeu
quid potauit hæc turba in refectione præſcripta, de quo quid arbitrer ſcripſi ſup Iohannem. Iohan. 6
⌊Et factum eſt cū ſolus eſſet orans, erāt cū illo & diſcipuli eius.⌋ ¶ Videtur in verbis his eſſe
oppoſitum in adiecto: Si eñ ſolus extitit orans, q̄uo ſecū erant diſcipuli eius: Vel ſi erāt cū
illo, nō ſolus fuerat orans? Sed ad hoc facile reſpōdetur. Primo, quia ſi oratio iſta in ſenſu for-
B mali ſumatur, ita ꝙ dictio, ſolus, excludat non cōmunionē perſonæ, ſed actus orandi, potuit
eſſe ſolus orans, etiā ſi in medio multoꝝ millium non orantiū ſtetiſſet. Secūdo, quod dicitur,
erant cū illo diſcipuli eius, non oportet intelligi, ꝙ prope corpus ipſius ſteterūt, ſed quod tur
ba quæ paſta fuit recedente, apoſtoli non abierunt, ſed ſecū .i. non longe ab ipſo fuerūt. Ter-
tio, ſolus poteſt hoc loco facere excluſionem extraneoꝝ & non domeſticorum, ſicut epiſco-
pus dicitur eſſe ſolus in domo, quāuis cū eo ſit familia. Itaq; Chriſtus vt homo orationē factu
rus, receſſit ſeorſum, non ꝙ alioꝝ tumultu aut ſtrepitu mens eius poſſit in deuotione, atten-
tione vel cōtemplatione vllatenus impediri, ſed ad noſtrā informationē hoc egit, vt præſer
tim tēpore orationis, impedimēta deuotionis & occaſiones diſtractionū vitemus. Propter
q̄d apud Matthæū ait ſaluator: Cū oraueris, intra cubiculū tuū, & clauſo oſtio ora patrem in Mat.6.
abſcondito. ¶ Præterea (ſicut Iohānes refert) Ieſus facto prædictæ refectionis miraculo, fu-
git in montē, ſciens ꝙ venturi eſſent quos pauit, vt raperent eū & facerent eū regē, ideo forte
nunc dicitur, ꝙ erat ſolus orans. ⌊Et interrogauit illos, dicēs: Quē me dicūt eſſe turbæ?⌋ nō
ex ignorātia quærit, ſed vt occaſione reſponſionis diſcipuloꝝ inſtruat eos. ⌊At illi dixerūt:
Iohannē Baptiſtam, alij aūt Heliam, alij (dicunt) quia (.i. ꝙ) propheta vnus de prioribus ſurre Mat.16
xit.⌋ Matthæus aūt adiungit, ꝙ etiā quidā dixerunt eū eſſe Hieremiā. Cur quidā dixerīt Ie
ſum eſſe Iohannē Baptiſtā, alij Heliam, alij quendā veteꝝ vatū, paulo ante iam dictū eſt. Om
nes itaq; iſti reſurrectionē credētes, putabant viros ſanctos poſt reſurrectionem ſuā maioris
eſſe potentiæ, & q̄m Chriſtus præ cæteris vatibus fuit miraculis glorioſus, dicebāt eū eſſe ali-
quē p̄cedentiū, pphetaꝝ. Veruntñ quidā ex turba credebāt atq; dicebāt Ieſum eſſe Chriſtū, ſi
cut in euangelio Iohannis facile demonſtratur, qui etiam multos ex principibus aſſerit credi
diſſe in eū, & apud Iohannem habetur: Illi ergo homines cū vidiſſent ꝙ fecerat ſignū, videli- Iohan.6
C cet in præfata turbæ refectione, dicebāt, quia hic eſt vere propheta, qui vēturus eſt in mūdū,
videlicet Chrūs, vt Chryſoſtomus tangit, qui circa verba Iohānis ſic ait: Ex hoc quod dicūt, Chryſoſtom⁹.
qui venturus eſt in mundū, manifeſtū eſt, ꝙ prophetā quendā principalem expectabant, &
ideo quod diciť, Hic eſt vere propheta, in græco cū adiectione articuli poniť, ad oſtendendū
eū ab alijs eſſe prophetis diſcretū. Inſup (vt Matthæus refert) iſta interrogatio facta eſt in par Mat.16
tibus Cæſareæ Philippi, ſed Marcus factam enarrat eā in via in prędicta terra, quod ab inui- Marc.8
cem non diſcordat, quia exiſtendo in illa prouincia ambulauit in ea, & ambulando in ea, iā ve
nit & fuit in ea. Lucas aūt non exprimit vbi ſit facta quæſtio iſta, nec tamen immediate facta
eſt poſt turbæ refectionē, vt ex Matthæo & Marco pateſcit, niſi ſæpius facta dicať. Vnus au Mat.16
tem Euangeliſta quędā omittit quę alij ponūt, nec ipſi beatiſſimi Euangeliſtæ ſemp ordinē Mar.8
reꝝ obſeruant geſtaꝝ in deſcribendo. ⌊Dixit aūt illis: Vos aūt,⌋ qui mihi familiariores eſtis
& facta mea ac ſapientiā meam præ cęteris ſcitis, imò experimentaľr noſcitis, ⌊quē me eſſe
dicitis? Reſpondēs Symon Petrus,⌋ prę oībus & pro omnibus alijs apoſtolis, qui ab infantia
ſua vocatus eſt Symon & poſtea à Chriſto vocatus eſt Petrus, ⌊dixit Chriſtū dei⌋ eſſe te di- Ioh. 1.
cimus .i. regē Meſſiā dei electū à deo, in lege ac prophetis promiſſum, & noſtro hoc tēpore
diuinitus miſſum, Matthæus vero Petri reſponſionē plenius exprimit, ſcribēs: Tu es Chriſ Mat.16
filius dei viui. ⌊At ille increpās eos, pręcepit ne cui dicerēt.⌋ Hoc ſolus Petrus reſpondit, ſed
quia pro oībus dedit reſponſum, exigētibus forte ab eo idipſum apoſtolis, ideo Chrūs incre
pat oēs. ¶ Sed cur increpat eos cū veritatē locutus ſit Petrus, imò (vt in Matthęo legiť) Chri Ibidem.
ſtus pro hac reſponſione Petrū vehemēter laudauit, dicēdo: Beatus es Symon Bar Iona? &c.

 Et reſ-

Et reſpondendũ, ꝙ increpatio hic extenſe accipitur pro ſerioſa cõmiſſione tacendi, per mo D
Mar. 8 dum increpatiõis prolata, vnde Marcus: Cõminatus eſt (inquit) eis, vel ſorte pro aliqua alia
culpa increpauit eos, vt iſtã commiſſionẽ diligẽtius obſeruarent, vt moris eſt facere. ¶ Præ-
terea quærit, Cur ꝓcepit apoſtolis iſtud tacere, cũ ipſemet ſæpius aperte ſe dixerit Chriſtũ,
Iohã. 10 imò & deũ verũ dicendo Iudæis: Ego & pater vnum ſumus, & pater quod dedit mihi, maius
omnibus eſt, puta diuina eſſentia, quã filius per generationẽ æternã habet à patre. Et rurſus:
Quæcũq; fecit pr̃, hęc & filius ſilr̃ facit, & ſicut habet pater vitã in ſemetipſo, ſic dedit & ſilio
Mar. 3 vitã habere in ſemetipſo, multaq́; talia, quæ ſacratiſſimus ſcribit Iohãnes? Deniq; Iohannes
Marc. 1. Baptiſta publice ꝓdicauit Chriſtũ veniſſe, Ieſumq́; eſſe Chriſtũ etiã digito demõſtrauit. Sed
Luc. 3 & vtiliſſimũ fuit Iudæis ſcire, ꝙ Ieſus eſſet Chriſtus, cur ergo prohibuit hoc ipſum apoſtolis?
Iohan. 1. Et reſpondendũ, ꝙ Chriſtus, vtpote increata ac infinita ſapientia patris omnia ordinate, ſa-
1. Cor. 1. Sap 8 pienterq́; egit, congruo loco, aptoq́; tempore, ideo aliqua bona quibuſdã ad tempus prohi-
buit, vt poſtea congruentius fierent. In tantũ quoq; verbis & ſignis declarauit ſe eſſe Chri-
ſtum, ꝙ Iudæi ſe per ignorantiã omnino excuſare nõ queunt, non tamẽ tam euidẽter hoc ma
Iohan. 18 niſeſtauit ante ſuã paſſionem vt poſtea, ne ſua paſſio impediret, qui ad hoc venit vt pateret,
1. Cor. 2 quem ſi dominũ gloriæ cognouiſſent, crucifigere nõ auſi fuiſſent. Hinc ergo ante ſuam paſſio
nem noluit ab apoſtolis prædicari eſſe ſe Chriſtũ, vt poſt ſuam reſurrectionẽ & aſcenſionem
hoc opportunius ſacerẽt, ipſi quoq; apoſtoli nõ fuerunt ante paſſionẽ Chriſti tantæ ſapien-
tiæ, fortitudinisq́; in deo, ꝙ idonei erãt ꝓdicare Chriſti diuinitatẽ, aut pro hoc ferre perſe-
Ambroſius quutionem & mortẽ, vt tangit Ambroſius, qui etiã dicit, dominus Ieſus Chriſtus prædicari
ſe primo noluit, ne vllus ſtrepitus naſceret, & vt ſallat principẽ mundi, vt declinet iactãtiam, E
doceat humilitatem, & ne rudes ac imperfecti adhuc diſcipuli maxime prædicationis moli-
bus opprimant. ¶ Poſtremo & ipſe Chriſtus rationẽ prohibitionis ſuæ adiecit, vt ſubditur,
dicens. ⌊Quia oportet filiũ hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus⌋ Iudæorũ, qui erãt »
quaſi iudices ordinarij eorundẽ, ⌊& principibus ſacerdotũ⌋ .ſ. pontificibus, ⌊& ſcribis⌋ .i. »
legis doctoribus, quomodo factũ ſit hoc, infra duobus capitulis, in quibus paſſio contiñet, de
Luc. 22. 23 ſcribit, ⌊& tertia die reſurgere.⌋ Quomodo autẽ iſtud oportuit ſeu neceſſariũ fuit, infra dif »
Luc. 22 fuſe habet, & nunc breuiter tangi poteſt, ꝙ neceſſariũ fuit, non quia aliter genus humanũ libe
rari ab omnipotẽte deo nequiuerit abſolute loquẽdo, ſed q̃a nullus fuit alius modus tã aptus.
Chriſtum pati quo neceſſariũ. Rurſus neceſſarium fuit, nõ neceſſitate abſoluta, ſed potius ex ſuppoſitiõe, quia deus ita præ
dixit, & neceſſitate cõditionata, videlicet ſi ſcripturæ verificari deberẽt. ¶ Poſtquã ſaluator
paſſionẽ ſuam prædixit, conſequẽter declarat eos qui ꝑ ipſum ſalutem cupiũt adipiſci opor
tere ſequi eius veſtigia. Nam ſequif. ⌊Dicebat autẽ ad omnes,⌋ videlicet ad turbã in genera- »
li. Secretiora nãq; ſua myſteria ſolis reuelauit diſcipulis, ſed quæ ad ſalutẽ omniũ exiguntur,
omnibus pateſecit. ⌊Si quis vult poſt me venire⌋ .i. me ſpũaliter ſequi, meæ conuerſationi »
conformari, ad patriam felicitatis pertingere, vt vbi ego ſum & ipſe ſit mecũ, ⌊abneget ſe- »
Iohan. 17 metipſum,⌋ hoc eſt propriã voluntatẽ relinquat, priſtina vitia deſerat, vitã ſuam pro deo & »
veritate morti exponat. Propria autẽ voluntas hominis appellaf, quę deo & ſacræ ſcripturæ
pręceptis ac documẽtis contrariaf, per quam quis propria cõmoda quærit, & ad ſeipſum in-
ordinate reflectif, atq; quæ deo diſplicent obtinere molif. Hinc ait Baſilius: Abnegatio ſui-
Baſilius ipſius eſt totalis ꝓteritorum obliuio, & receſſus à proprijs voluntatibus, ⌊& tollat crucem ſu »
am,⌋ id eſt cruciformem ſeu pœnitẽtialem cõuerſationem æquanimiter portet, ducat, ſuſti » F
neat, & omnẽ tribulationem, tentationẽ ſeu perſequutionẽ & aduerſitatem ſibi occurrẽtem
viriliter ferat, corpus ſuum caſtiget, domet, & rationi, ſeruitutiq́; dei ſubijciat, ſicut ait Apo-
Gala. 5 ſtolus: Qui ſunt Chriſti, carnẽ ſuam crucifixerunt cũ vitijs & cõcupiſcentijs. Ad quod etiam
ad Romanos nos exhortãs: Obſecro (inquit) vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem
Roma. 12 ſanctam, deo placentem, rationabile obſequium veſtrũ. ¶ Porrò ſecundum Gregorium duo
bus modis crux tollif. Primo, corpus (vt dictum eſt) ꝑ abſtinentiam affligẽdo. Secundo, ani
2. Cor. 11. mum ꝑ compaſſionem circa alias afficiendo, ſicut ait Apoſtolus: Quis infirmaf, & ego nõ in
firmor? Quis ſcandalizaf, & ego non vror? Et iterũ: Flete cum flentibus. Hæc autem agenda
Roma. 12 Matt. 14 ſunt nõ vno die dũtaxat, ſed ꝑſeueranter vſq; in finẽ. Propter quod ſubdit, ⌊quotidie,⌋ vn- »
de & Zacharias loquutus eſt: Seruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia corã ipſo, omnibus dieb⁹
Luc. 1. noſtris, ⌊& ſequaf me⌋ .i. ꝑ pędicta mihi adhęreat, obſequaf, & ꝑ ſemitas vitæ ꝑ virtutum »
itinera mea ſectef veſtigia. Deniq; iuxta præinductã expoſitionem, neceſſariũ eſt ad ſalutem
cũctis fidelibus abnegare ſeipſum & tollere crucem ſuã quotidie, vt ſcilicet quantũ ad ea quę
Matt. 7 diuinis repugnãt pręceptis & cęteris quæ ad ſalutem exiguntur abnegemus noſipſos, noſtrãq́;
crucem tollamus quotidie, eundo ꝑ artam viam, quę ducit ad vitã. Alio modo hęc exponun
tur, prout ad conſilia, ſuperogationisq́; opera ꝑtinent, ac religioſos cõcernunt, vt ſit ſenſus.
Qui vult poſt me venire .i. ad ꝑfectionem tẽdere atq; ꝑtingere, ſicut ego in oĩbus totius ꝑ
fectionis formã me prębui, abneget ſemetipſum .i. propriam volũtatem omnino relinquat,
allam

A illam deo ꝑ votū obedientiæ offerēdo vicario dei, tanq̄ deo in oībus quæ profeſſionē reſpiciunt obediendo, vt faciūt religioſi, clauſtrales, quibus diligētiſſime eſt penſandū, quid de huiuſmodi voti fida ac celeri ꝑſolutione dicat ſcriptura. Scriptū eſt equidē in Deute. Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti dn̄o deo tuo. In Eccleſiaſte etiā ꝑcipiť: Si quid vouiſti deo, ne moreris reddere. Diſplicet em̄ deo ſtulta & infidelis ꝓmiſſio, imo ſecundū doctores, promiſſio illa obligat magis q̄ iuramentū, vt iā inueniať periuro deterior clauſtralis, q profeſſionē ſuā implere nō ſatagit. Veruntā ad primā hoꝝ expoſitionē verboꝝ ſpectat quod dicit Gregorius circa hæc verba, quia niſi quis à ſeipſo deficiat, ad eū qui ſup ipſm eſt nō appropinquat, nec valet apprehēdere quod ſup ſe eſt, ſi neſcierit mactare quod eſt. ¶ Cōſulit aūt Chrūs triplicē abnegationē, in qua fundať profeſſio ſeu ꝓfeſſio triū virtutū, q̄ de cuiuslibet religionis eſſentia eſſe dicunť. Prima eſt abnegatio reꝝ exteriorū, de qua infra habeť: Qui nō renunciauerit oībus quæ poſſidet, nō poteſt meus eſſe diſcipulus. In hac fundať paupertas. Secūda eſt abnegatio eoꝝ quæ ſunt partim intra nos, & partim extra nos, vt ſunt vxor, ſoboles, & cognati, de qua abnegatione infra dicit ſaluator: Si qs venit ad me, & nō odit patrem ſuū & matrem & vxorem, nō poteſt meus eſſe diſcipulus, in qua fundať continentia. Tertia eſt abnegatio ſuipſius, de qua hic, in qua fundať obediētia, & tollat crucē ſuam quotidie. i. obſeruantias regulares, artas, & arduas, ſeu ſtatuta monaſtica rite

Deut. 23 · *Eccle. 5* · *Gregorius.* · *Abnegatio triplex* · *Luc. 14* · *Ibidem.*

B obſeruet, quod eſt vere Chriſto cōfigi, eiuſq; paſſionibus cōmunicare & cōpati, quod & ꝑcipue meritoriū eſt, cōſolationis gratiæ in ꝑſenti, glorificationiſq; patriæ in futuro, ſecundū illud Apoſtoli: Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita ꝑ Chriſtū abundat cōſolatio noſtra. Et iteꝝ: Fidelis ſermo, ſi cōmortui ſumus, ſi ſuſtinemus & cōregnabim⁹. Itaq; qui internam cōſolationē iam cupit guſtare, & demū æternā beatitudinē poſſidere, qui Chriſto vult cōformari in gloria, modo nō aſperneť pati cōuitia, aſpera & aduerſa, imò glorieť in talibus. Sic nos hortať beatiſſimus Petrus: Cōmunicantes Chriſti paſſionibus gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis. Et Paulus: Semꝑ mortificationē Ieſu in corpore noſtro circūferentes, vt & vita Ieſu manifeſteť in carne noſtra mortali, ⌊& ſequať me,⌋ qui deſcēdi de cœlo, nō vt facerē volūtatē meā, ſed eius qui miſit me. Hæc itaq; obſeruare eſt religioſoꝝ, qui ſe ipſos deo totaliter velut in holocauſtū in ſua profeſſione obtulerūt, nil ſibi de ſeipſis propriū reſeruātes, qui ſi quod vouerūt, digne impleuerint, optimi ſunt: ſi aūt implere neglexerint, peſſimi cōprobanť. Q̄d aūt abnegatio iſta & ꝓpriæ crucis portatio q̄tidiana, ſint aſſumēdæ cōſequēter Chrūs oſtendit. ⌊Qui em̄ voluerit animā ſuā ſaluā facere. ꝑdet illā⌋ Verbū hoc ꝑ ſe ſumptū, dupliciter ꝑt intelligi, ſed quia mox ſubdiť. ⌊Nā qui ꝑdiderit animā ſuā propter me, ſaluā faciet illā.⌋ Senſus literalis eſt iſte: Qui voluerit animā ſuā ſaluā facere. i. in ꝑſenti voluerit eā in proprijs volūtatibus, deſiderijſq; nutrire & cōſeruare, ſeu carnalē ſalutem ſortiri, vel à mortis tēporalis eripere pœnis, fugiendo martyriū, perdet eā. i. dānationi æternę obnoxiā faciet, ꝑditamq; in futuro cōperiet, ita ꝙ mortē temporalē pro iuſtitia fugiens, mortē incurret æternā, & carnalē proſperitatē amplectens, verā amittet ſalutē. Hinc cōmuniter dicitur, ꝙ impoſſibile ſit nūc cū mūdo gaudere, & poſtea cū Chriſto regnare. Econtrario autē ſubiungiť. ⌊Nā qui ꝑdiderit animā ſuā⌋. i. in ꝑſenti voluntates & cōcupiſcētias eius mortificauerit inſtar Pauli, qui dixit: Viuo aūt iam nō ego, viuit vero in me Chrūs, ſeu pœnis mortis expoſuerit eā, ita vt vita ꝑſenti ac ſenſitiua priueť, ⌊propter me⌋. i. amore mei, & finaliter propter me, vt me ſummæ felicitatis obiectū in æternū poſſideat, ⌊ſaluā faciet illā,⌋ i. ad verā ꝑducet ſalutē, & ꝑ mortē ſeu mortificationē temporalē ꝑtinget ad vitā gloriæ æternalem.

Galat. 2 · *2. Cor. 1* · *2. Tim. 2* · *1. Pet. 4* · *2. Cor. 4* · *Joban. 6* · *Galat. 2*

C Huic ſimile eſt quod in Iohanne loquiť Chrūs: Qui amat animā ſuā, ꝑdet eā: & qui odit animā ſuā in hoc mūdo, in vitā ęternā cuſtodit illā. Porrò q̄d dictū eſt: Qui eī voluerit animā ſuā ſaluā facere, ꝑdet illā, per ſe acceptū poteſt & ita exponi: Qui voluerit eā in futuro vere facere ſaluā ſiue beatā, ꝑdet eā. i. in ſeculo iſto afflictionibus ſeu pœnis mortis exponet. Per tribulationes em̄ ꝑueniť ad requiē, iuxta illud Pſalmiſtæ: Tranſiuimus ꝑ ignē & aquā, & eduxiſti nos in refrigeriū. Itemq;: Quātas oſtēdiſti mihi tribulationes multas & malas, & cōuerſus viuificaſti me. Vnde Iudith ait: Oēs qui placuerūt deo, ꝑ multas tribulationes tranſierūt fideles. Illi aūt qui tētatiōes nō ſuſceperūt, in timore dn̄i & in patiētia ſua exterminati ſunt. ¶ Inſuper ꝙ ſic tēporalr̄ ꝑdenda eſt anima vt in æternū ſalueť, Chrūs ſubiungit. ⌊Quid em̄ proficit homo, ſi lucreť vniuerſum mūdū⌋. i. totius mūdi huius delicias, diuitias, & honores acquirat, & tēporalia cūcta poſſideat, ⌊ſeipſum aūt ꝑdat⌋. i. dānationē æternā mereať atq; incurrat, ⌊& detrimētū ſui faciať⌋. i. bonis gratię priuetur in ſeculo iſto, & donis glorię in futuro ſicq; ſeipſum ſpiritalr̄ quaſi nihilū faciat & inane, ſpūalium detrimētum ſeu carētiam incidendo, quaſi dicat, Talis nō proficit, ſed ineffabilr̄ deficit, & quāto videtur felicior pręſentia obtinēdo, tāto extat miſerior, vilior, & pauperior ſpūalibus bonis carēdo, æterna quoq; ſupplicia promerēdo. Vnde quāto aīa corpore cōſiſtit præſtātior, tāto plus eligēda ac obtinenda ſunt bona ipſius, videlicet virtutes ac dona ſpūs ſancti, felicitaſq; æterna, ſed & omnis dele-

Joban. 12 · *Pſal. 65* · *Pſal. 70* · *Judith. 8*

ctatio vana vitæ præſentis cũ indicibili aſpernatione vitãda eſt amore cœleſtiũ gaudiorum D
Roma.10 Deniq; iſta authoritas applicari ſolet contra quoſdã qui zelũ animarũ habere videntur, ſed non
ſecũdum veram diſcretionẽ, qui circa aliorũ cõuerſationẽ ſeu profectũ in tantũ ſe occupant,
vt negligãt ſemetipſos, qui cõtra charitatis ordinẽ agũt, quia tenetur homo poſt deũ præcipue
amare ſeipſum & propriæ prouidere ſaluti, atq; in primis implere quod ab ipſo exigit deus.
Charitas a ſe ipſo incipit. vnde & charitas dicitur incipere à ſeipſa. ¶ Deinceps Chriſtus p cõminationẽ pœnæ inducit
ad obſeruantiã prædictorũ. Nam qui me erubuerit & meos ſermones .i. ex pudore mun- »
dano & vitioſo omiſerit cõfiteri me, & dogmata mea verecundãs publice cõfiteri corã ad-
uerſarijs fidei atq; iuſtitiæ, ſe in hominẽ crucifixũ credere, in illo ſperare, eũq; adorare vere-
cundãs, etiã cõfiteri ea quæ Chriſtianæ ſunt fidei, vt q deus eſt vnus & trinus, q vnigenitus
dei eſt incarnatus ac crucifixus, q Chrũs in vnitate perſonæ eſt deus & homo, q futura ſit re
ſurrectio mortuorũ, quæ interdũ cõfiteri fuit ſe irriſioni innumerabiliũ incredulorũ atq; cru-
deliũ tyrannorũ exponere, hũc filius hominis erubeſcet .i. per modũ erubeſcẽtis ſe circa il »
lum habebit, eũ abijciendo quaſi verecundaretur de ipſo, ſicut paterfamilias ſeruũ impiũ nomi
nare dedignatur, & ad ſe pertinere verecundatur aſſerere, cũ venerit in maieſtate ſua .i. in ma »
gna & ſumma ſua poteſtate, virtute & gloria, & patris .i. in præfata maieſtate diuina quæ »
ſibi & patri, hauddubiũ quin & adorãdo ſpiritui ſancto vna eſt & cõmunis, & angelorũ, »
.i. cõ potenti & maximo angelorũ exercitu, quod erit in die iudicij, quãdo Chrũs in maieſta-
Eſa.3 te & gloria omniũ beatorũ vallatus agminibus deſcẽdet ad iudicandũ viuos & mortuos, vt
Matt.25 Luc.21 infra clarius deſcribetur. Tunc nempe reprobos dijudicabit, repellet, dãnabit. Vel quod ait, in E
maieſtate ſua, poteſt ad glorificatã ſuam humanitatem, eiuſq; creatam referri potẽtiam, om-
ni alij creatæ poteſtati p̃latam. Non enĩ in ſecũdo aduẽtu venturus eſt in humilitate, paſſibi-
litate & infirmitate ſicut in primo aduentu, dum venit vt iudicaretur, ſed in humanitate glo-
rificata, impaſſibili, præpotẽti, vt iudicet. Sic itaq; veniet in maieſtate ſua creata, humana, &
patris .i. etiam in maieſtate diuina ſibi ac patri cõmuni, & tũc deus & homo ab oibus eſſe ſci-
etur, nõ tamẽ eius diuinitas à reprobis per ſpeciẽ cognoſcetur, & angelorũ, quia hæc maieſtas il
lorũ aſſeritur, inquantũ ei deſeruiunt. Poteſt quoq; ita intelligi, cũ venerit in maieſtate ſua .i. cũ
poſt ſuam paſſionẽ, reſurrectionẽ & aſcẽſionem apparuerit atq; reſederit in regno ſuo cœle
ſti ac glorioſo, quod etiã eſt regnũ patris vt principis, & angelorũ vt ciuiũ ac ſeruorũ. Ex tũc
enĩ Chriſtus in natura humana perfecte glorificata cœpit particulare exercere iudicium. In-
ſuper exponi poteſt hoc modo, cũ venerit .i. eſſe innotuerit, in maieſtate ſua .i. in vera deita-
te ac maieſtate diuina, tanquã deus verus, æternus, immẽſus. Chriſtus quippe vſq; ad ſpũs ſan
cti miſſionem & publicam apoſtolorũ prædicationem non cognoſcebatur eſſe verus deus à
viatoribus niſi pauciſſimis, ſed miſſo ſpũ ſancto per apoſtolorũ prædicationẽ cœpit hoc in-
noteſcere multis. Eſt autẽ conſuetudo ſcripturæ, vt aliquid tunc fieri eſſe ſeu venire dicatur
dum manifeſtatur. ¶ Circa hæc quæritur, virũ & quãdo ac qualiter confeſſio fidei neceſſaria
ſit ad ſalutem? Ad hoc Thomas in ſecũda ſecũdæ reſpondet cum fidem cõfiteri ſit quid affir-
matiuum, nõ cadit niſi ſub præcepto affirmatiuo, præcepta autẽ affirmatiua obligãt ſemper,
ſed nõ ad ſemper, imò obligant ſolũ pro loco & tempore atq; ſecũdum alias circũſtantias ad
Fidei confeſſio quã de neceſſitate ſalutis. virtutũ opera requiſitas. Hinc fidem cõfiteri tũc ſolum eſt de neceſſitate ſalutis, quãdo p hu-
ius actus omiſſionem honor deo debitus ei ſubtraheretur, aut proximorũ vtilitas. Si autem fi-
des videretur periclitari, tũc quilibet tenetur fidem publice cõfiteri, ſi vero ex cõfeſſione fi-
dei oriatur maior ſeditio, aut infidelium irriſio, & nulla proximorũ vtilitas, tũc nõ eſſet lau- F
Matt.7 dabile fidem cõfiteri, ne canibus ſanctũ detur. Sed quoniam ardua ſunt quæ Chriſtus de ſui
imitatione cruciformi & toleratione martyrij, abnegationeq; ſui pmonuit ſeu præcepit, cõ-
ſequenter promiſſione quadam ſolatij & remuneratione in vita præſenti ad illa inducit. Di »
co autem vobis vere: Sunt aliqui hic ſtãtes, & meum ſermonem hũc audientes, qui nõ gu »
ſtabunt hoc eſt, nõ experiẽtur aut ſentiẽt, mortem naturalem & corporalem, quæ à ſan »
ctis fertur guſtari, quia tam cito eis pertrãſit, & quaſi vitæ æternæ ingreſſum eã ſuſcipiũt, do »
nec videant regnũ dei .i. militãtẽ eccleſiã in ſeculo iſto inclyte exaltatã ĩnumerabiliter gẽtũ ad »
ſuppoſita credẽtia multiplicatã, & p quatuor plagas terræ diffuſam, qd nõ ſolũ ante beati Io-
hãnis Euãgeliſtæ mortẽ cõſtat impletũ, ſed & añ Petri & Pauli occiſionẽ, qd alibi ſatis mon-
ſtraui, & ipſemet Paulus ad Coloſſ. teſtatur: Euãgeliũ puenit ad vos, ſicut & in vniuerſo mũdo
Col.1. Gala.2 eſt. Et rurſus: Euãgeliũ p̃dicatũ eſt in vniuerſa creatura quæ ſub cœlo eſt. Sic exponit Grego
rius, Ambroſius vero & Theophilus ſic exponũt, donec videãt regnũ dei .i. gloriã in qua iu-
ſti erunt. Hoc aũt dixit de ſua transfiguratiõe q forma erat gloriæ futuræ in regno cœleſti.
Sũt aliqui hic ſtãtes, videlicet Petrus, Iacobus & Iohãnes, qui nõ attingẽt mortẽ donec tem-
pore transfigurationis meæ videãt in qua gloria erũt qui me cõfitentur. Glorificatio etenim illa
corporis Chriſti ſimilitudo & ſignũ fuit gloriæ quã in regno cœleſti habitura ſunt corpora
electorũ. Itaq; ex perceptione p̃ſentiũ munerũ certa effecta eſt expectatio futurorum.

¶ Proſe-

A ¶Proſecutio explanatiõis huius capituli à loco quo dicitur: Factum eſt aũt &c.

Articulus viceſimuſquartus.

COnſequenter deſcribitur qualiter Chriſtus impleuit quod in fine præcedentis di-
“ xit capituli: Sunt quidam hic ſtantes &c. ⌊Factum eſt autem poſt hæc verba⌋ In
“ præcedenti ſcripta articulo ⌊ferè dies octo,⌋ hoc eſt, quaſi octo dierũ tempus de-
“ fluxit, & contigit quod ſubditur: ⌊& aſſumpſit Petrũ & Iacobum & Iohannem, &
“ aſcendit in montem vt oraret: Et facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus eius altera, & veſtitus
“ eius albus refulgens.⌋ Matthæus iſtud clarius pleniuſq; deſcribit in tantũ, vt quod ibi habet Matth.17
fit quaſi expoſitio horum verborum. Sic equidem dicitur ibi: Aſſumpſit Petrum & Iacobum
& Iohannem fratrem eius, & duxit illos in montẽ excelſum ſeorſum, & trãsfiguratus eſt corã
eis, & reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix. ¶Circa
hæc primo inquiritur, cur Lucas dicit: Factũ eſt poſt hæc verba ferè dies octo &c. cum Mat- Matth.17
thæus & Marcus affirment, quòd poſt dies ſex fecerit quæ hic ſcribunt. Ad quod reſpondet, Mar.9
quòd quàmuis abſolute Lucas dixiſſet: Poſt dies octo, adhuc tamen repugnantia nulla eſſet
quia intelligẽdum eſſet per incluſionem diei in quo Chriſtus iſta prædixit, itemq́; diei in quo
ea impleuit. Si vero dicendo: Ferè octo, intellexit ſeptem dies, intelligendum eſt per incluſio
nem vnius dierum illorum. Matthæus vero & Marcus dies integros intermedios computa-
runt. ¶Inſuper quęritur, cur duntaxat tres ſecũ aſſumpſit Apoſtolos, & cur iſtos magis quàm
alios. Et reſpondendum, vt in ore trium ſtaret ſuæ teſtimonium trãsfigurationis, & ob ſum- Deute.17
mæ Trinitatis deſignandum myſterium. Numerus quoque ternarius diuerſis de cauſis fertur Matt.18
B perfectus. Nam & philoſophus loquitur: Oĩa ſuper tria ponimus. Aſſumpſit autem Saluator Iohan.8
hos tres Apoſtolos tanquàm præcipue ſibi familiares & eminentes, & vt aſſerit Damaſcenus 2.Cor.13
Petrum aſſumpſit tanquàm futurum totius eccleſiæ præſidem & paſtorem. Iacobum autem Ariſtoteles
tanquàm moriturum pro Chriſto ante alios. Iohannem vero tanquàm theologię puriſſimũ Damaſcenus
organum vt viſa gloria filij quæ non ſubiacet tempori reſonet illud: In principio erat verbũ. Iohan.1
¶Porro Ambroſius ait: Petrus aſſumitur qui claues regni cœlorum accepit. Iohannes quoq; Ambroſius
cui committitur mater, & Iacobus quo prius ſolium ſacerdotale conſcendit. Ex quo verbo Matth.16
Ambroſii ſequi videtur, quòd Iacobus iſte extitit Iacobus minor, qui Chriſtianorum primus Iohan.19
fuit in Hieruſalem pontifex, quod etiam Auguſtinus ſuper epiſtolam ad Galatas ſentire vide Auguſtinus
tur. Sed quia in præallegato verbo Matthæi euangeliſtæ manifeſte habetur, q; aſſumpſit Ia- Gala.1
cobum & Iohannem fratrem eius, certiſſimè eſt tenendum, quòd fuit Iacobus maior. Aliqui Matth.17.
vero pie excuſant, quod ait Ambroſius, & habetur in gloſa, dicentes: ꝙ per ſolium ſacerdota
le intelligunt cœlum, quod eſt ſolium Chriſti primi pontificis, vel martyrium, quia in primi
tiua eccleſia ſacerdotes & epiſcopi primi ad martyriũ trahebant. Certumq́; eſt, ꝙ inter Apo
ſtolos Iacobus maior prius per palmam martyrij alta conſcendit cœli empyrei. Aſcendit
itaq; Chriſtus in montem Thabor in Galilæa, in quo poſtea vndecim Apoſtolis ſe oſtendit
vt in Matthæo legit, de quo monte Petrus in ſecunda ſua ait canonica, vt dicet, vt oraret, inſi Matth.28
nuans, quod præſertim tempore orationis eleuãda ſit mens ad deum, & à terrenorum affecti 2.Petri.1
“ bus ſeparãda. ⌊Et facta eſt, dum oraret, ſpecies (.i. diſpoſitio ſeu figura) vultus eius altera⌋ .i.
mirabiliter alterata, quia radioſa atq; ſplendiflua inſtar ſolis, non aũt ſubſtãtialiter mutata eſt
C ſubſtãtia carnis Chr̃i, aut quantitas eius, ſed qualitas clarificata, nec ſola facies Chriſti, ſed to
ta eius caro huiuſmodi fuit ſplendore ꝑfuſa. Quod ſi tantam claritatẽ aſſumpſit quãtam poſt
reſurrectionem & nunc habet in corpore ſuo, conſtat ꝙ vultus eius quaſi ineffabiliter ſit cla-
rior ſole. ¶Deniq; recte eſt iſtud Chriſto orante, ad deſignandum, ꝙ tempore orõnis vultus
interior mentis diuinitus illuſtrat quod item ꝑ orõnem mereamur glorificationem futuram,
quodq́; feruor atq; deuotio orationis diſpoſitio eſt ad transfigurationem ac extaſim mentis.
Vnde in Actibus fertur, ꝙ Petro orante, cecidit ſuper eum mentis exceſſus. ¶Pręterea in re- Acto.10
ſurrectione futura, quatuor erunt dotes corporum glorificatorum, claritas, agilitas, impaſſi-
bilitas atq; ſubtilitas, quæ (vt dicit) erunt in corporibus ex redundantia beatitudinis animarũ
beatarũ in corpora ſua. Cum ergo anima Chriſti à primo ſuæ creationis inſtanti fuerit diuini
tatem per ſpeciem beatifice videns tam clare, vt modo, præfatę dotes extunc fuiſſent in cor-
pore eius ex redundantia præinducta, niſi diuina diſpenſatione fuiſſet redundantia illa dila-
ta, quæ tamen in transfiguratione hac fuit permiſſa, quantum ad claritatem, quàmuis aliqui
dicant, quod claritas illa non fuit dos, nec dotis habuit rationem, licet fuerit ſecundum eſſen
tiam eiuſdem rationis cum claritate quæ ponitur dos. De ratione nanque eſt dotis, vt fixe Thomas
permanenterq́; inſit, ſed claritas illa inerat tranſeunter. ¶Inſuper de hac materia ſcribit 3.p.q.45
Thomas in tertia parte: Voluit Chriſtus coram diſcipulis trãsfigurari, vt oſtenderet eis mer
cedem expectandam in patria, dandam pro tribulationibus vitæ præſentis, vt ꝑ hoc in labo
ribus & paſſionibus vitæ huius, animarent & certificarent de pręmio. Dotes autem corporis
glorioſi ex beatitudine animæ deriuantur, ideo claritas illa Chriſti in transfiguratione ex

Damaſcenus. eius diuinitate felicitateq́ animæ ſuæ fuit originata. Hinc aſſerit Damaſcenus: Clarificata ſu D
Exo.34 it & Moſi facies, ſed claritate extrinſecus adueniente, Chriſtus autem ex innato diuinitatis
Marc.9 fulgore eſt clarificatus. ⌊Et veſtitus eius albus refulgens effectus eſt.⌋ Hoc Marcus clarius »
deſcribit, dicens: Veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia & candida nimis quaſi nix, qualia ful
lo non poteſt ſuper terram candida facere. Sed qualiter factum ſit iſtud diuerſimode aſſigna-
Auguſtinus tur, quoniã Auguſtinus ſentire videtur, quòd claritas ſeu albedo in Chriſti veſtimentis appa
rens non fuit ſubiectiue in eis, ſed ex aeris illuſtratione albę apparuerunt ac ſplendidę, ſicut
pars cœli vicinior ſoli. Alijs tamen apparet, quòd ad futuram corporum electorum glori-
ficationem declarandam, veſtis Chriſti ſunt veraciter in ſe dealbatæ & glorificatæ. Clari-
tas etenim veſtimentorum Chriſti præfigurauit futuram claritatem ſanctorum, gloriamq́
reſurrectionis venturę, propter quod angelus reſurrectiõis dñicæ teſtis ac nuntius, in veſte cã
Mar.16 dida in Marco legitur apparuiſſe: ⌊Et ecce⌋ Recte præmittit demonſtratiuum hoc, ecce, »
quia res valde magna atque notabilis ſubditur: ⌊duo viri loquebantur cum illo: Erant autem »
Moſes & Helias viſi in maieſtate⌋ Hoc eſt, in magna claritate, dignitate, ſeu reuerentia ap- »
parentes. Hi duo præ cæteris apparuerunt, quia præ cæteris patribus veteris teſtamenti in
multis excellenter laudantur ac cæteris præferuntur: præſertim in gloria miraculorum, in vi
Nume.12 Eccl.48 tæ ſanctitate, & ſicut Moſes fuit mitiſſimus, ſic Helias erat iuſtiſſimus. Tam præclara igit̃ mẽ-
Matth.11 bra tanquàm præcipuas ſynagogæ perſonas decentiſſimum fuit cum Chriſto domino ſyna
Pſalm.10 gogæ apparere ac loqui, quia & Chriſtus ſimul mitiſſimus fuit atque iuſtiſſimus. Specialem
Exo.20 quoq; hi duo viri conformitatem habẽt cũ Chriſto. Nam Moſes legiſlator ac mediator fuit
Gala.3 populi veteris teſtamenti, & facie ad faciem loquebat̃ cum deo, quem etiam in hac vita p ſpe E
Exo.33 Exo.34 ciem creditur conſpexiſſe, ſed & tantæ claritatis habuit vultum, quòd filij Iſrael eum nequi-
Pſalm.83 bant aſpicere. Sic Chriſtus populi noui teſtamenti, legiſlator eſt & mediator, cuius anima à
1.Timo.2 ſuo exordio inceſſanter vidit deum, per ſpeciem & tanti ſplendoris in hac transfiguratione
Malachi.4 habuit faciem q̃ Apoſtolorũ reuerberauit intuitum. Helias vero ſecũdum Chriſti præcurret
3.Reg.7 Iaco.5 aduentum, ſuiſq; precibus cœlum clauſit ac reſerauit, & in virginea puritate permanſit. Sic
Deute.3 Chriſtus claudit & aperit regnum cœleſte, cuius ingreſſum prohibet impijs & pręſtat electis
4.Reg.2 Rurſus per Moſen vere defunctum, & Heliam nondum mortuum monſtratum eſt Chriſtũ
eſſe viuorũ mortuorumq́ iudicem, per quàm etiam apparitionem apertiſſimè condemnatę
ſunt hæreſes, aſſerentium alium eſſe deum legis ac prophetarum, & deum euangelicæ legis, &
quod prophetæ de Chriſto prælocuti non ſint. ¶ Deniq; Chriſtus teſtes ſuæ transfiguratio
nis adeſſe voluit tam ſanctos veteris teſtamenti, q̃ ſanctos nouæ & euangelicæ legis, ad inſi-
nuandum ꝙ homines vtriuſq; teſtamenti ſaluent̃ per ipſum. Tenendum eſt quoq; ꝙ Moſes
& Helias perſonaliter & verè affuerint, non in ſimilitudine quadam, aut angeli in eorũ perſo
na, vt quidam dixerunt, Moſen autem quidam dicunt ad horam ſuſcitatum à morte, atq; in
Hieronymus. proprio corp̃e apparuiſſe. Vnde Hieronymus ait, ꝙ reſurrexit ab inferis. Auguſtinus quoq;
Auguſtinus ſup̃ Iohãnem de beatiſſimi Iohãnis Euãgeliſtæ diſputans ſepultura, idem ſentire videt̃, inter
cætera dicẽs: Quaſi diuina virtus non potuerit ad horam corpus Moſi ſuſcitaſſe, videlicet in
Chriſti transfiguratione. Alij opinant̃, quòd apparuit in corpore aſſumpto vt angeli, quod F
etiam Thomas in tertia parte affirmat. ¶ Poſtremo, de Helia tenendũ eſt, ꝙ in proprio cor-
pore de paradiſo terreſtri adductus ſit virtute diuina, angelico forſan obſequio ⌊& dicebãt ex »
ceſſum⌋ hoc eſt, paſſionem eius ⌊quem completurus erat in Hieruſalem⌋ .i. complete paſſu »
Iohan.10 rus ſeu completurus, quia ſeipſum tradidit in mortem, ſicut in Iohãne loquitur: Nemo tollit
Eſa.53 animam meam à me, ſed ego pono eam. Et ab Eſaia dictum eſt: Tradidit in mortem animã
Gala.2 ſuam. Apoſtolus quoq;: In fide (inquit) viuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum
pro me. Dicit̃ autem paſſio ſeu mors Chriſti exceſſus, quia in ea oſtenſus eſt exceſſus ſummæ
dilectionis & pietatis eius ad nos, & propter exceſſiuum eius dolorem pro nobis, atq; ob ex-
ceſſiuam crudelitatem Iudæorum in eum. Deniq; in libro Machabæorum habet̃, quòd An-
2.Mach.10 tiochi vitæ exceſſus ita ſe habuit, quo patet quòd p̃ vitæ exceſſum mors deſignet̃, in qua prę-
ſens vita exceditur, quoniam extra intrinſecum terminum eius tranſitur. Itaque de Chriſti
paſſione tanquàm de profundiſſimo maximoq́ myſterio pręclariſſimi viri hi loquebant̃ cum
Chriſto, ei gratias referendo, pro mundi ſalute precando, Iudæorum impietatem mirando,
atq; dolendo. ⌊Petrus vero & qui cũ eo erant (.ſ. Iacobus & Iohannes) grauati erãt ſomno⌋ »
Si ante hunc ſomnum cœperunt Chriſti claritatem præfatam conſpicere, ac etiã Moſen &
Heliam, mirum quod tam cito obdormierunt, cum tam inſolita viſione timorem, ſtuporem
totiusq́ naturæ ingentem alterationem & concuſſionem, per quæ ſomnus ſatis diu aufertur
Chryſoſtom⁹. ac impeditur, incutere ſoleat. Hinc Chryſoſtomus aſſerens eos ante hunc ſomnum Chr̃i cla
ritatem vidiſſe, p̃ ſomnum intelligit incuſſum eis vehementem ſtuporem ex viſione p̃dicta:
Neq; enĩ nocturnum tempus erat, ſed lucis excellentia grauabat oculorũ eorũ debilitatem.
Ambroſius. Ambroſius quoq; concordare videtur, dicendo: Premit incomprehenſibilis ſplendor diui-
nitatis

A nitatis noſtri corporis ſenſus, nec Dei gloriam humanorum ferre poteſt corruptela membrorum. Veruntamen textui magis conſonare videt, vt de ſomno naturæ ſeu corporali dormitione hæc exponantur, nam protinus ſubditur: Et euigilantes &c. Itaque reor quòd antequàm Chriſti transfigurationem, ſeu claritatem videre cœperunt, ſomno oppreſſi ſint, Chriſto videlicet ante ſuam transfigurationem ſatis diu orante, quo interea transfigurato experrecti ſunt Apoſtoli, & tunc Chriſti fulgorem conſpicere orſi ſunt, quod & textus inſi“nuare videtur. Nam ſubditur: ⌊Et euigilantes, viderunt maieſtatem eius⌋ Hoc eſt, clarita“tem magnificā & eminentiā eius ſupra Moſen & Heliam, de quibus ſubiungit: ⌊& duos vi“ros qui ſtabant cum illo⌋ in vertice montis. Hinc dicit Theophilus: Chriſto orationi vacāte, Petrus ſomno deprimit, quia infirmus erat, & quod humanum erat, impleuit. Excitatus vero, eius gloriam cernit. ¶ Quęritur quomodo Petrus & alij duo Apoſtoli Moſen & Heliā, quos ante non viderant tunc nouerunt? Ad quod aliqui dicunt, quòd illuſtratione claritatis prædictæ. Arbitror autē quòd Moſes & Helias ſe ad Apoſtolos benigniſſime conuerterunt & eos amoroſe aſpexerunt, ac aliquo ſigno ſe innotuerunt eiſdem, vel forte Chriſtus audien“ribus Apoſtolis alloquebat nominatim Moſen & Heliam, ſicut amici conuenientes ſolent ſe inuicem ex nomine ſalutare. ⌊Et factum eſt cum diſcederent ab illo,⌋ videlicet Moſes & “Helias à Chriſto, quia repente dum Chriſto cōplacuit, diſparuerunt, atq; ad ſua reuerſi ſunt loca. ⌊Ait Petrus ad Ieſum: Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe⌋ hoc eſt, valde delectabile, & ſecurum eſt nos tecum in monte hoc commorari, vt te in tanta claritate & gloria hilariter contemplemur. Forte hoc dixit Petrus etiam ideo, quia videbat quomodo ſcribæ & phari-

B ſæi Chriſto inſidiarent, ideo optauit in loco hoc tuto manere. Chryſoſtomus vero ait eum ideo hoc dixiſſe, quia à Moſe & Helia audiuit Chriſtum in Hieruſalem paſſurum eſſe. Sed nō apparet certum, quod Petrus verba illa Moſi atque Heliæ audierit. Lucas nanque iam ſcri“pſit verba illorum prolata antequàm Petri & aliorum Apoſtolorū ſomnum & excitationem deſcribat: ⌊& faciamus tria tabernacula, vnum tibi, vnum Moſi & vnum Heliæ.⌋ Non ſex, ſed tria tabernacula fieri flagitabat, reputans ſe & condiſcipulos ſuos in tabernaculis illorū trium magnorum poſſe manere, quemadmodum ſerui in domibus dominorum ſuorum morant, ſe tamen in tabernaculo magiſtri ſui manere optauit. Arbitrabat quoq; Heliæ deſidera“bilius eſſe in hoc monte manere cum Chriſto, quàm terreſtri in paradiſo. Hæc autem locutus eſt Petrus velut in vehementi ſtupore & extaſi mentis, ideo ſubdit: ⌊neſciens quid diceret.⌋ hoc eſt, præ affectionis, admirationis, delectationis, deuotionisq; magnitudine, ſenſum propriorum verborum, non multum aut non ſatis aduertens, nec conſideranda conſiderans. Non enim conſiderauit, quòd ſi Chriſtus ibi maneret, non prædicaret neque miracula faceret, nec pro ſalute ſeculi moreretur, ſicq; hominum ſalus impediret. ¶ Inſuper non in terra, ſed in cœlo locus manſionis finalis quærendus eſt, nec in contemplatione claritatis humanæ, naturæ Chriſti, ſed diuinitatis eſt conſtituenda felicitas. Porro Marcus aliam huius inaduer- Marci.9
tentiæ Petri cauſam aſſignat, dicendo: quòd ipſe alijq; diſcipuli erant perterriti, quia & hoc naturale eſt homini viſo aliquo inſolito, ſupernaturali, atque magnifico formidare, vt ple- Lucæ.1

C nius dictum eſt de formidine Zachariæ. Exceſſiuus quoque timor, ſicut & cæteræ paſſiones immoderatæ ſeu prædominantes vſum rationis valde impediunt. Nam & anima vehemen“ter in actu vnius potentiæ occupata, in aliarum vſu actuq; virium minoratur & debilitari aſſeritur. ⌊Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes⌋ lucida ſecundum Matthæum, quæ ſuper- Matth.17.
“naturaliter facta videt angelico famulatu, quia & decliuius deſcendit, quàm ſolent deſcendere nubes, vt ſtatim patebit. ⌊& obumbrauit eos⌋ hoc eſt, temperatè operuit eos, videlicet, Chriſtum, Moſen & Heliam ſecundum quoſdam. Ait nanque Theophilus, Petro dicente: Theophylus
Faciamus tria tabernacula, dominus tabernaculum non manufactum fabricat, & in illud in- Hebræ.9
greditur cum prophetis, vt oſtenderetur quòd non minor eſt patre, ſicut enim in veteri teſta- Exod.16
mento habitare in nube dominus dicebat, ſic & nunc nubes ſuſcepit dominum, non caligino Exod.19
ſa ſed lucida. Nam obſcuritas legis tranſierat. Sed quia nunc dictum eſt: Factum eſt cū diſce- Exod.34
derent ab illo, vz Moſes & Helias, ait Petrus, bonū eſt nos hic eſſe. Alij aliter hęc exponūt di- Exod 40
centes, ꝙ nubes obumbrauit, non Moſen & Heliā qui iam abierunt, ſed Apoſtolos, temperās Leui.16
eis ſplendorē Chri transfigurati ad intuendū. Auguſtinus quoq; libro de conſenſu Euāgeli- Auguſtinus Deute.31
“ſtarū teſtat poſt receſſum Moſi & Heliæ hæc contigiſſe ⌊& timuerunt Apoſtoli⌋ ex tam admirabili viſione. Nec obſtat ꝙ etiā lætabant, & dulci deuotiōis pfundebant affectu, qa de eadem re ſecundum diuerſas conſiderationes variè concipiunt affectiones. Apoſtoli itaq; gloriæ Chriſti congratulabantur, & in aſpectu tantæ pulchritudinis oblectati fuerunt, propter quod ibi manere optabant. Huiuſmodi autem timor humanæ fragilitatis eſt ſignū atq; effectus quæ magnarum rerum aſpectum ferre non valet ſine pauore. Idcirco ait Gregorius: In Gregorius
quantam miſeriam cecidimus, qui ipſum bonum ferre non poſſumus, ad quod creati ſumus.
“ ⌊Intrātibus illis⌋ videlicet Moſe & Helia (vt aliqui dicūt) in nubem, ſed qa iā dictum eſt, ꝙ

Moſes

Luc. 3 Moſes & Helias nunc abierunt, potius ad Apoſtolos refertur, qui dicuntur nubem intraſſe, D
Joha. 1 quia operiebat protegebat'q; eos, quanquàm ex tam inſolito terrerent operimento. ⌊Et vox
facta eſt de nube dicens: Hic eſt filius meus dilectus.⌋ Hoc ipſum ſupra diligenter expoſitum
eſt. Chriſtus quippe eſt filius dei patris, patri coæternus, conſubſtantialis & coæqualis, à pa-
tre infinite dilectus, inquantum eſt Deus, inquantum vero eſt homo plus eſt dilectus à patre
ſeu tota ſuperbeatiſſima Trinitate quàm vniuerſitas creaturarum ſimul accepta, ⌊Ipſum au-
dite.⌋ auribus cordis & corporis ei in omnibus obediendo, cum ipſe ſit via, veritas & vita, ne-
Johan. 14 mo'q; veniat ad patrem niſi per ipſum. Ipſe enim eſt ſummus magiſter atq; ſaluificus media-
tor. Et ſi grauiter peccauerunt, qui Moſen Dei ſeruum non audierunt, nec eius iuſſionibus
paruerunt, quàm enormiter peccant, qui vnigenitum Dei filium non aduertunt, nec per obe
dientiam venerant. ¶Denique ſimilis facta eſt apparitio & conteſtatio in Chriſti baptiſmo,
& transfiguratione, ſed ibi oſtenſus eſt ſpiritus ſanctus in forma columbę, ad oſtendendam
Chriſti innocentiam. Hic autem in nube lucente, per quam ſpiritus ſancti illuminatio atq;
Beda à calore vitiorum gratioſa refrigeratio deſignat. Hinc aſſerit Beda: Sicut domino in Iorda-
ne baptizato, ſic etiam in monte clarificato totius Trinitatis myſterium declarat, quia glo-
riam illius quam in baptiſmo confitemur, in reſurrectione videbimus. Nec fruſtra ſpiritus
ſanctus hic in lucida nube, illic apparuit in columba quia qui nunc ſimplici corde fidem quam
percepit, ſeruat, tunc luce aperte viſionis, quod credidit, cernet. Rurſus quoniam Chriſti ba
ptiſmus fuit figura & cauſa noſtræ regenerationis in gratia, & eius transfiguratio figura &
cauſa fuit noſtræ clarificationis in gloria. decuit vtrobique Chriſto teſtimoniū perhiberi à
patre pro noſtræ fidei confirmatione. Columba demum quæ de terra eſt gratiam vitæ præ- E
ſentis, nubes vero de cœlo apparēs, gloriā vitæ cęleſtis congruentius pꝛ̄figurat, ideo in baptiſ
2. Petri 1 mo columba, in trnasfiguratione nubes fuit oſtenſa. ¶Præterea de hac te princeps Apoſto-
lorum in ſua Canonica inclyte loquitur: Non indoctas fabulas ſecuti, notam vobis fecimus
domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & præſcientiam. Accepit enim à Deo patre honorem
1. Johan. 5 & gloriā, voce delapſa ad eum huiuſmodi à magnifica gloria. Hic eſt filius meus dilectus, in
quo mihi bene complacui, ipſum audite. Hinc Iohannes ſcribit: Qui non credit in filium,
mendacem facit patrem, quia non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt Deus de filio
Thomas ſuo. ¶Poſtremo, Thomas in tertia parte: In transfiguratione (inquit) atq; baptiſmo Chri-
3. p. q. 45. ſti vox patris audita eſt: Hic eſt filius meus dilectus, ad oſtendendum quod Chriſtus ſit dei fi
lius naturalis, cuius filiationis ſimilitudinem quandam ſortiunt fideles per gratiam, quę in ba
Matth. 3 ptiſmate datur, & per lumen gloriæ quæ in eius transfiguratione ſignificabat, vnde ſpūs ſan-
ctus in nube lucida in transfiguratione apparuit. In gloria nanq; futura, omnes ſancti fulge-
bunt vt ſol. ⌊Et dum fieret vox⌋ pr̄is pręfata quæ angelico miniſterio ferī formata, ⌊inuen
tus eſt Ieſus ſolus.⌋ hoc eſt, à Moſe & Helia corporaliter ſeparatus. Non aūt eſt hoc intelligē-
dum, ꝙ vſq; ad vocis huius prolationem Moſes & Helias cum Ieſu permanſerunt, quia vt di-
Matth. 17 ctum eſt ante iam abierunt, ne ad eorum aliquem crederet vox facta, ſed vt ait Matthæus, cū
fieret vox illa magnifica & tubalis audientes eam diſcipuli ceciderunt in facies ſuas, timue-
runt'q; valde, & acceſſit Ieſus & tetigit eos, dixit'q; eis: Surgite, nolite timere, & tunc inuētus
eſt Ieſus ab eis ſolus, ceſſauitq; claritas ſui vultus, ita ꝙ poterant eū irreuerberatis aſpicere ocu
lis. ⌊Et ipſi tacuerūt & nemini dixerunt in diebus illis quicquā ex his quæ viderant.⌋ ¶In hac
Matth. 17 transfiguratione quia vt Matthæus & Marcus deſcribunt, deſcēdētibus eis de monte Chr̄s
Marc. 9 præcepit: Nemini dixeritis viſionem donec filius hominis à morte reſurgat, cuius iuſſionis F
multæ ſunt cauſæ. Prima, vt doceret nos Chriſtus propriam perfectionem ſeu excellentiā,
quàmdiu hic viuimus occultare, niſi forte cauſa valde idonea requirat oppoſitum. Secunda,
vt pſonis deuotis daret exemplum, non faciliter nec ſine rationali cauſa reuelationes ſuas ma
2. Cor. 12 nifeſtandi. Vnde & Paulus non niſi poſt quatuordecim annos raptum ſuum deſcripſit. Ter-
tia, ne viſio iſta ob ſuam magnitudinem incredibilis putaret, & ſic alijs non credendo pec-
carēt. Quarta, ne tempore paſſionis grauius ſcandalizarent, qui ante poterant ædificari ex
viſionis huius relatione. Apoſtoli quoque fideliter ac obedienter tacendo, reliquerunt no-
bis exemplum tenēdi in ſecreto, quod nobis ſecretè inſinuat aut occultādum committit, imò
Eccl. 27 oppoſitum facere eſt contra fidelitatem, & ex ſuo genere peccatum mortale ſecundum Tho
mam, propter quod in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Qui denudat arcana amici fidem perdit &
denudare amici myſteria deſperatio eſt animæ infelicis. In Prouerbijs quoque Salomon lo-
Prouer. 11 quitur: Qui ambulat fraudulenter reuelabit archana, qui autem fidelis eſt, cælat amici com-
Damaſcenus. miſſum. Damaſcenus inſuper ait, quòd ideo Chriſtus iuſſit viſionem taceri, quia ſciebat ali-
os diſcipulos adhuc imperfectos, tāquàm nondum plenā ſpūs ſancti infuſionē ſortitos, idcir
co fuiſſent forte immoderate triſtati, ſi à tam præclariſſima viſione ſe agnouiſſent ſecluſos,
& ne proditor ad inuidiam concitaretur. ¶Conſequenter deſcribitur mira obſeſſi curatio.
Matt. 12 ⌊Factum eſt autem in ſequenti die, deſcendētibus illis⌋ videlicet Ieſum cum Petro, Johanne
& Iaco-

A “ & Iacobo. ⌊de monte⌋ in quo tranſfiguratio facta eſt Chriſti. Verba autē hæc ſonant, quaſi
Ieſus & tres iſti Apoſtoli pernoctaſſent in monte, quemadmodum ſupra ſcriptum eſt: Exiȷt
“ Ieſus in montem orare, & erat pernoctans in orōne dei ⌊occurrit illi turba multa.⌋ quæ fuit
circa alios nouem apoſtolos congregata, & vt in Marco habet: Viſo Ieſu accurrens ſalutauit Marc. 9
eum. Quemadmodum autem Chriſtus cum diſcipulis in montem aſcendit vt oraret & diui
na perageret, deinde ad turbas cum diſcipulis rediȷt, vt fraternę charitatis opera adimpleret,
ſic prælati cum officialis, & bonis filiȷs ſuis debent ſæpe ad loca ſecreta confugere, vt contē-
platiuę actibus vitæ inſiſtant, & rurſus ad actiue opera vitæ reuerti, vt proximis ſuffragent.
Si autem aliqui ſubditorum guſtata dulcedine vitę contemplatiuę ex inſpectione pulchritu-
dinis increatę voluerint prælatum ſuum ab operibus ſanctis vitę actiuę retrahere, & cum illo
in contemplationum exercitiȷs permanere, non acquieſcendū eſt eis, ſed ad deſcenſum ſunt
“ inducendi, dū charitas hoc requirit. ⌊Et ecce vir de turba exclamauit dicens: Magiſter obſe
“ cro⌋ hoc eſt, per ſacra te rogo, eſtq́ꝫ obſecratio digniſſima ſpecies orōnis & ad impetrādum
“ efficaciſſima ⌊reſpice in filium meū⌋.i. oculo pietatis & ſubuentionis eum intueri digneris.
Hęc orō probitatis ſagacitatisq́ꝫ fuit, q̄a in generali locutus eſt & Chriſti aſpectum confeſſus
“ eſt eſſe ſaluificum, ⌊quia vnicus eſt mihi⌋ ideo magis condolendū eſt mihi, eo ꝙ alterius pro
“ lis ſolatio careā, & iſte mihi tam charus neceſſarius ꝙ conſiſtat ⌊& ecce ſpūs⌋ vtiq́ꝫ malus pu
“ ta diabolus, q̄ ob naturæ ſubtilitatem dicit̄ ſpūs, & rōne peccati diabolꝰ, ⌊apꝑhendit eum⌋.i.
“ inuadit & obſidet ⌊& ſubito clamat⌋ hic filius meus ex repentino ac vehementi dolore, vel
“ ſpūs clamat ꝑ ipm̄ ſeu ipm̄ facit clamare ⌊& elidit⌋.i. ꝓſternit, iuxta illud Matthæi: Sępe ca Matth. 17
“ dit in ignem & crebro in aquā, ⌊& diſſipat eum cum ſpuma⌋.i. membra eius quaſi confringit Mar. 9
B vndiq́ꝫ eum vexando, fatigādo ac debilitādo, ita ꝙ facit eum ſpumare ſecundum illud Marci
“ vbicūq́ꝫ ſpūs apꝑhendit eū illidit ipm̄ & ſpumat, & ſtridet dētibus & areſcit ⌊& vix diſcedit⌋
hoc eſt, ſępe non niſi cum magna difficultate recedit à filio meo, & ab eius vexatione ceſſat.
“ ⌊dilanians⌋.i. grauiſſime eum affligens in tali viciſſitudinato receſſu. Quibus verbis innuit,
ꝙ iuuenis iſte non fuit continue obſeſſus, ſed certis horis tanq̄ arrepticius, ideo ſcriptum eſt
in Matthæo, q̄a lunaticus ē & male torquet̄. Dicunt̄ nempè lunatici, q̄a ſcd̄m lunatōes ſeu tē Matth. 17
“ pore nouiluniorꝫ furorem incurrunt, ⌊& rogaui diſcipulos tuos⌋.i. nouem Apoſtolos, q̄ te
“ exiſtente in monte māſerunt cū turba, ⌊vt eiȷcerent illum, & non potuerunt⌋ Aliq̄ dicunt, ꝙ
vir iſte falſe accuſat Aplo͞s, ita ꝙ defectus eiectōis diaboli nō fuit ex parte Aplorꝫ, ſed viri iſti-
us. ſ. ꝓpter incredulitatē ipſius & hoc ſatis videret̄ poſſe defendi, ſi non aſpicerent̄, niſi verba
Lucæ & Marci, ſed ea quæ in Matthæo ſcripta ſunt intuendo inuenit̄ oppoſitum, idcirco di Marc. 17
cēdū, ꝙ defectus iſte fuit ꝑtim ex ip̄ſectōe fidei diſcipulorꝫ, ꝑtim ex ip̄ſectōe fidei p̄ris huius Matth. 9
obſeſſi. Ait q̄ppe Matthæus: Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecreto, & dixerunt: Quare nos
non potuimus eiȷcere eum? Dicit illis Ieſus: Propter incredulitatē veſtrā. In Marco aūt Ieſus Marc 6
loq̄t̄ p̄ri huic. Si potes credere, oīa ſunt poſſibilia credenti, & exclamās p̄r pueri cū lachrymis
ait: Credo dn̄e adiuua incredulitatē meā. Patet ergo ꝙ habuit fidē aliter nō rogaſſet pro hac
“ re, primo Apoſtolos, poſtea Chrm̄, ſed imꝑfectā. ⌊Reſpondens aūt Ieſus, dixit: O generatio
“ infidelis & ꝑuerſa, vſquequo ero apud vos & patiar vos⌋ hoc loquit̄ Chr̄s p̄ri pueri, vt aliqui
dicūt cæteriſq́ꝫ Iudęis incredulis. Aliȷ dicūt, ꝙ nō p̄ri pueri huius obſeſſi, ſed ſolis induratis Iu
C dęis iſta locutus ſit. Loquit̄ aūt ſcriptura de duplici generatōe, vcꝫ bona & mala, ita ꝙ vniuer
ſitas hoīm electorꝫ, virtuoſe viuentiū, nominat̄ generatio bona, de qua fert̄ in Pſalmo: Hæc ē Pſal 23
generatio quærentiū faciem dei Iacob. Reprobi vero vitioſiq́ꝫ hoīes dicunt̄ generatio mala, Deute. 32
de qua in Deuteronomio: Generatio praua atq́ꝫ ꝑuerſa. Et infra: Venient hęc oīa ſuꝑ genera Lucæ 11
tionē iſtā. Itaq́ꝫ generatio dr̄ infidelis quātū ad intellectū, ꝑuerſa q̄ntū ad affectū, quaſi à deo,
& à via veritatis ac æquitatis auerſa. ¶ Pręterea Chr̄s locutus eſt verba hęc nō ex indignatiōe
culpabili, ſed ex affectu & zelo iuſtitię, q̄ aliq̄n appellat̄ indignatio bona, vcꝫ cōtra pc̄tā. Itaq́ꝫ
ait: Vſq́ꝫ quo ero apud vos, ꝑ corpalē p̄ſentiā, & patiar vos.i. veſtrā infidelitatē & prauitatē,
quas deteſtor, & ꝓpter quas triſtor. Hoc ait inſinuādo ꝙ cito eēt receſſurus ꝑ paſſionē de ſe-
culo iſto, & ꝙ ad p̄rem optaret reuerti, itē ꝙ vitia hoīm penitus abominaret̄, nō aūt quaſi im-
“ patiēs aut tędio victus hęc ꝓtulit, ſed grauitatē ī̄fidelitatis illorꝫ dclarās, ꝙ poſt tāta ſua docu
“ mēta, exēpla atq́ꝫ miracula nō fuerūt cōuerſi. ⌊Adduc huc filiū tuū⌋ hoc Chr̄s ꝑcepit p̄ri ob-
“ ſeſſi, nō ꝙ abſentē curare nō poſſet, ſꝫ vt ad aliorꝫ ędificationē miraculū publice fieret ⌊Et cū
accederet (obſeſſus ad Ieſum) illiſit⌋.i. ī terrā proiecit ⌊illud dæmoniū & diſſipauit⌋ ſicut ex
poſitū eſt, ideo aūt Chr̄s ꝑmiſit dæmonē hāc ſuā crudelitatē exercere in puerꝫ iſtū, vt dęmo
nis malignitas turbę magis clareſceret, ſicq́ꝫ ſaltem timore pęnarꝫ vitā corrigerēt, itē vt mira
culi magnitudo, ad dei honorē clarius monſtraret̄, atq́ꝫ ad innuendū, ꝙ diabolus homīes tūc
“ fortius tētat, cū cernit eos velle vitā corrigere, ſeq́ꝫ ab eis debere repelli. ⌊Et increpauit Ieſus
“ ſpiritum immundum.⌋ puta diabolum ob tantam ſuam ferociam, quia & ſi non abſq́ꝫ per-
miſſione diuina ingreſſus eſt iuuenem, crudeliter tamen & praua intentione eum vexauit.
Apud

Marci 9 Apud Marcum apertius ſcriptum eſt: Cōminatus eſt Ieſus ſpiritui immundo, dicens illi: Sur D
de & mute ſpūs, ego tibi ꝑcipio, exi ab eo, & amplius ne introeas in eū, q̃ patet ꝙ diabolus fuit
ſurdus & mutus. Dicit aūt diabolus ſurdus & mutus ab effectu, q a poſſeſſum à ſe ſurdū facit ac
mutū. ¶ Sed circa hoc quæſtio orit, quia iam dictū eſt, ꝙ puer iſte apꝓhēſus à dæmone, mox
clamauit. Et rn̄dendū, ꝙ fecit eū mutū .i. impotentē ad loquendū, nō ad cōfuſe vociferandū.
⌊& ſanauit puerꝝ⌋ dæmonē expellēdo, & puerꝝ à ſua corꝑali infirmitate ſanādo, auditū q̃q; »
& loquelā ei reſtituēdo. Sicq; quatuor ſigna in eodē ſimul peracta ſunt, cū dæmoniacus libe-
rat, eger ſanat, mutus loq̃t, auditq; ſurdus. Sed tria hæc ſigna poſteriora ad primū ꝑ cōcomi
tantiā quandā ſe habuerūt, qm̄ iuuenis iſte ex naturali cā nō habuit loquēdi aut audiēdi defe-
ctum, ſed dæmon indiſpoſuit organa ſenſuū eius ac virium, ægritudinemq; vexādo induxit,
idcirco expulſo diabolo alia incommoda paulatim ceſſaſſent, ſed Chr̄us ea ſupnaturalr̄ fecit
Marc. 9 ceſſare, puerꝝ citius ab eis eripiēdo q̃ potuiſſet natura, nā Marcus teſtat: Exclamās et multum
diſcerpēs eū diabolus, exijt ab eo, & factus eſt ſicut mortuus, ita vt multi dicerēt: q a mortu-
us eſt. Ieſus aūt tenēs manū eius, eleuauit eū, & ſurrexit, ideo ſubdit: ⌊& reddidit illū prī ei⁹⌋ »
ita ꝙ pr̄ eius poſſedit eū, q paulo ante fuit à dęmone obſeſſus, & prī ſuo ablatus. ⌊Stupebāt »
aūt omēs in magnitudine dei⌋ .i. in tam magnifico ſigno diuinæ potentiæ oſtenſiuo tā impe »
rialiter facto, vehementer mirati ſunt, imò ex cōſideratione effectus ad cōtemplationē admi
rationemq; cauſæ promoti ſunt, ita vt diuinæ potētiæ immēſitatē ſunt admirati. Et hic ē po
tiſſimus fructus huius miraculi, vt. ſ. ex ei⁹ intuitu hoīes ad dei venerationē inducerent. Quā-
uis aūt Chr̄us huius actor miraculi fuerit verus deus, hi tn̄ hoc ignorauerūt, ſed diuina virtute
Matth. 17 eū crediderūt iſtud egiſſe. Dicit quoq; ſaluator in Matthæo: Genus hoc dęmonioꝝ nō eijci, E
niſi in orōne & ieiunio, quod ibi expoſitū eſt. ¶ Iuxta myſticum intellectum, Chr̄us pfectis
aſcēdit, eos cōtemplatōis grā illuſtrādo, impfectis ac turbis deſcēdit, dum eos de facilioribus
inſtruit, & leuiora eis proponit ac iubet, q alta capere nequeūt. ¶ Porro ꝑ obſeſſum lunaticū
ſurdum ac mutū intelligit, quicūq; magnus pctōr, q inſtar lunę mutat, & in vitijs nūc creſcit,
modo decreſcit, q ſurdus eſt corde ad obediēter audiēdū ea q̃ ſuā cōcernūt ſalutē, & mutus ad
laudandū dn̄m deuote, ad cōfitendū ſalubriter, ad orādū inſtāter. Talē apꝓhēdit diabolus in-
ducēdo eū ad pctī dilectionē atq; cōſenſum, clamareq; facit ꝑ intēſum peccādi affectū, ꝑ mur
murationē, pſumptionē, & impioꝝ verboꝝ garrulationē. Elidit eū in diuerſa vitia ꝑcipitā-
do. Diſſipat ꝑ inordinataꝝ affectionū malarumq; cogitationū corruptionē, ſtridere facit ꝑ
irā, īpatiētiā & rancorē, ſpumare facit ꝑ luxuriā, aridū efficit ꝑ indeuotionē bonoꝝq; opeꝝ
omiſſionē vix diſcedit, tenēdo pctōrē in cōſuetudine vitioſa, dilaniat quoq; naturalia vulne-
rando, ſeu vires inficiendo, & ad bona infirmas reddendo.

¶ Elucidatio reſiduæ partis huius capituli: Omnibusq; mirantibus in oībus quæ faciebat &c. Articuluns XXV.

Eccli. 11 QVod in Eccleſiaſtico ſapienter conſulit, Chr̄s ſe impleſſe oſtēdit, q oībus ipſm ma
gnificātibus, futurā ſuā paſſionem & aſpernationē attēdit, ſuiſq; ꝓdicit Apoſtolis:
ſicut Euāgeliſta proſequit: ⌊Omibusq; mirāribus in oībus quæ faciebat⌋ .i. vni- »
uerſis miracula eius vidētibus, admirātibus de cunctis mirabilibus quę agebat,
quia non minus admirabilis fuit modus agendi q̃ facta eius mirifica, eo ꝙ tam poteſtatiue, ac F
imperioſe egit miracula. ⌊Dixit ad diſcipulos ſuos⌋ puta apoſtolos qbus tanq̃ familiaribus »
& amicis ſua reuelauit ſecreta, quibus & dixit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni dei.
Matth. 13 ⌊Ponite vos in cordibus veſtris⌋ non libris tm̄ vt multi, nec tm̄ in cordibus alioꝝ, vt illi qui »
Marc. 4 prædicāt, quæ non implent, ⌊ſermones iſtos⌋ & eos tanq̃ depoſitū cuſtodite vtpote myſte »
Lucæ. 8. rium paſſionis. ⌊Filius em̄ hoīs futuꝝ eſt vt tradat in manus hoim⌋ .i. ſenſualitatem ſequētiū »
2. Timo. 1 Vnde quod ait hic hoīm, ſonat in vitiū, ſicut cum ait Apoſtolus: Cum ſit inter eos zelus & cō
1. Cor. 3 tentio, nōne carnales eſtis, & ſcd̄m hoīem ambulatis. Interdum vero in ſcripturis hoc nomē
1. Cor. 15 homo, ſonat in bonū, & virtutem inſinuat, vt cum Paulus teſtat: Si ſecundum hoīem .i. ratio
nabiliter ad beſtias pugnaui Epheſi, hoc eſt, cōtra hoīes beſtiales diſputaui in Epheſo. Ratio
vero huius diuerſitatis eſt, qm̄ licet homo à rationali pfectione ſpēm ſortiat, ita vt propriè di
catur homo, qui rōnem ſequitur, & humanum quod pium & rōnabile eſt, nihilominus maior
pars hoīm non rōnem, ſed ſenſualitatem, ſeu concupiſcentias, cæteraſq; eius paſſiones ſectat
ita vt homo appellet q carnalis eſt, & humanum q̄d er[illegible] tat ac fragile. Quemadmo-
dum dicimus humanum eſt deficere & peccare ⌊At illi ignorabāt (.i. non intelligebāt) verbū »
iſtud, & erat velatū ante eos⌋ .i. intellectibus eoꝝ fuit occultatū atq; ignotū. Hoc eſt velamē »
ignorātiæ de quo dicit Apoſtolus: Velamē ſup cor Iudæoꝝ poſitū eſt, ⌊vt nō ſentirēt illud⌋ »
hoc eſt, ſenſum verboꝝ iſtoꝝ nō guſtarēt, nec penetrarēt, in quo magna eoꝝ ſimplicitas in-
Matth. 17 noteſcit, cū prophetæ tam euidēter Chr̄i ꝓnūtiauerint paſſionē, ipſeq; Chr̄s eā tā ꝑclare ꝓdi-
Marc. 9 ceret. Non em̄ ſolū protulit verba quæ Lucas hic recitat, ſed vt Matthæus & Marcus habēt
Beda verbis his addidit, & occident eū, & tertia die reſurget. ¶ Sed notāda ſunt verba Bedę dicētis.

Hæc

A Hæc ignorãtia diſcipuloꝝ nõ tam de tarditate q̃ de amore naſcit̃, qui carnales adhuc & myſte
rij crucis ignari, eũ quẽ dei filiũ cognouerũt, occidẽdũ credere nõ valebãt. Et qa p figuras atq;
parabolas loq ſolebat, etiã quę de ſua traditõe pdixit figuralr aliud ſignificare putabãt Sed
his videt̃ contrariũ, qd in Matthæo ſcriptũ eſt: Et cõtriſtati ſunt vehemẽter. ſ. auditis his ver Matth.17
bis, qd nõ fuiſſet niſi intellexiſſent eũ de ſua paſſione hæc loqui. Ad qd rñdendũ videt̃, ꝙ qui-
dam eoꝝ aliqualiter intelligebãt hæc verba, q̃uis nõ plenè, nã & pauloante Petrus, Iacobus,
& Iohãnes audierunt in monte Moſen & Heliã de Chri paſſione conferre ⌊& timebãt eum
interrogare de hoc verbo⌋. i. quid ſermo iſte ſignificaret, cuius cauſam expoſitores aſſignãt,
quia iam ante audierũt Petrũ durẽ increpari à Chro ſe occidendũ pnuntiã te, eo ꝙ pſuade-
ret oppoſitũ, dicẽs: Dñe propitius eſto tibi, nã hoc nõ erit, ppter qd audiuit à Chro: Vade Matth.16
retro me ſatana, nõ ſapis ea quę dei ſunt, ſed quę hoĩm. Itaq; ſi iſta de cauſa, timebãt Chrm in
terrogare de intellectu verboꝝ iſtoꝝ, apparet ꝙ vtiq; cõſiderauerũt eũ de paſſione ſua pfari
Ad qd puto dicendũ, ꝙ quidã eoꝝ ſuſpicabant̃ hoc ipm, ſed dubij erãt, nõ intelligẽdo plena-
riè, ideo cupiebãt interrogare, ſed formidabãt redargui. ⌊Intrauit aũt cogitatio in eos quis
eoꝝ eſſet maior⌋. i. de hoc cogitare cœperũt, vel ex diabolica ſuggeſtiõe, vt aliq dicũt, vel ex
vanitate infirmitatis humanę, fuitq; iſtud tẽtatio quædã ambitõis, qa de plationẽ ſolicita ſunt
mente. Et (vt ait Chryſoſtomus) Chrus ſæpe pmiſit diſcipulos ſuos, in cogitãdo, loquendo, Chryſoſtom⁹.
& operãdo errare, vt ex illoꝝ errore occaſionẽ accipiat docendi regulã æquitatis. Ait quoq;
Cyrillus: Multipliciter inſidiat̃ diabolus diligentibus optimã vitã, & quos p carnales illece- Cyrillus.
B bras ſuperare non pt, per deſideriũ vanę gloriæ molit̃ deijcere. ¶ Porro huius tẽtatiõis occa-
ſio fuit ſcd̃m Theophilũ, quia dęmoniacũ pdictũ curare nequibãt, eis de hoc altercãtibus, &
vno dicẽte, nõ propter meã impotentiã ſed alterius curari nõ potuit vt ex hoc accẽſa cõtẽtio
fuerit, qs eoꝝ maior eſſet. Chryſoſtomus aliã cauſam aſſignat dicẽdo, ꝙ audita mortemagi- Chryſoſtom⁹.
ſtri ſui, cœpert̃ cogitare qs illo occiſo eis deberet pesse. Alij alias tradũt cauſas, qa vc; nouem
Apli viderũt tres ſeorſum in montẽ ductos, humanũ quid paſſi ſunt & item qa videbãt Petrũ
præ cæteris in multis honorari à Chro. Vnde & ſępe hãc tentationẽ incurrerunt inã primo
de ea cogitauerunt vt dicit̃ hic. Secundo, de ea diſputauerũt, iuxta illud Marci: Interrogauit Marci.9
eos. Quid in via tractabatis? At illi tacuerũt. Siquidẽ inter ſe diſputauerãt, quis eoꝝ eſſet ma
ior?. Tertio diſputatã Chro determinandã propoſuerũt ſcd̃m illud Matthæi: Acceſſerũt di Matth.18
ſcipuli ad Ieſum dicẽres: Quis putas maior ẽ in regno cœloꝝ? Et nõ obſtãte eoꝝ increpatõe Luc.22
& Chri rñſione ac informatõe, adhuc quarto etiã in cœna nouiſſima cõtenderũt de iſta mate
ria, ſicut infra habet̃: Facta ẽ cõtentio inter eos, qs eoꝝ videret̃ eẽ maior. Tãtã aũt ipfectionẽ
ſapiæ ac virtutũ pmiſit Chrus ſuis chariſſimis ineſſe diſcipulis (puta Aplis) nõ ſine maxima di
ſpenſatõe ac rõnabiliſſima atq; vtiliſſima cã. Ex hoc eñ fides Chriana potiſſimũ confirmat̃,
ꝙ primi illi pdicatores ipſius, vſq; poſt ſui occiſionẽ magiſtri tãtæ impfectõis fuert̃ & ſubito
tantæ pfectionis, in oñi ſapia, virtute, atq; conſtãtia ſunt effecti, vt certiſſimũ ſit nõ niſi diui
nitus fieri potuiſſe. ¶ Poſtremo, etiã inter pauperes Chri inter eos q mũdo p vota ſolẽnia ab-
renũtiauerũt, inter clauſtrales iſta ambitõis ſtultitia inuenit̃, ex qua demũ ſcd̃m Gregorium Gregorius
culpæ innumerabiles oriunt̃, quã niſi religioſus funditus extirpauerit, ſciat ſe paꝝ aut nihil
C profectuꝝ, & nunq̃ ad veram pfectionẽ ventuꝝ. Tantã ergo inſaniã, velut infinitã amentiã
ac totius profectus venenũ prorſus abijciamus ⌊At Ieſus vidẽs (viſu mẽtali) cogitatões cordis
illoꝝ⌋ quas vidit tã p intellectũ diuinũ & increatũ, q̃ per intellectũ humanũ. ⌊Apphẽdit pue
rum, & ſtatuit illũ ſecus ſe⌋ Pueꝝ illũ quidã dicũt fuiſſe, ſcd̃m Martialẽ vnũ de. 72. diſcipulis,
⌊& ait illis⌋ volẽs interiora illoꝝ ſanare, ignorãtiã informare, virtutes inſerere ⌊Ieſus⌋ qui
cogitata illoꝝ cernẽdo, & verbo & facto ſe eas vidiſſe probãdo, deũ ſe eſſe mõſtrauit, qa & Sa 3. Reg.8
lomon ait: Tu dñe ſolus noſti corda oim. ⌊Quicũq; ſuſceperit pueꝝ iſtum⌋. i. hoſpitauerit, Acto.1
ſeu charitatiue tractauerit hũc pueꝝ innocentẽ, ſeu quẽcunq; pauperẽ deſignatum p ipſum,
⌊in noie meo⌋. i. ideo quia fidelis eſt, pertinensq; ad me, atq; ob meũ amorẽ, & ad honorem
nois mei ſicut docet Apoſtolus: Oñia quæcũq; facitis in verbo vel ope oĩa in noie dñi noſtri 1. Cor.10
Ieſu Chriſti facite, gratias agentes deo patri p ipſum, ⌊me recipit⌋ quia tam gratum eſt mi-
hi, ac ſi meæ pſonæ id fieret mihiq; reputo factum, iuxta illud Matthęi: Quàm diu vni ex mi- Matth.25
nimis meis feciſtis mihi feciſtis. ⌊Et quicunq; me recipit⌋ modo iam dicto, vel etiam p ſpi-
ritualem inhabitationem, & obedientialem ſubiectionem ⌊recipit eum qui me miſit⌋ vide-
licet deũ prẽm, & eius gratioſam inhabitationem. Pater quoq; honorẽ filio ſuo exhibitũ ſibi
arbitrat̃ impenſum, filius etiã proteſtat̃: Ego & pr̃ vnũ ſumus. Et apud Iohãnem loquit̃: Si qs Iohan.10
diligit me, ſermonẽ meũ ſeruabit, & pr̃ meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mãſionem Iohan.14
apud eum faciemus. Itaq; deum recipimus, dum famulos & pauperes eius ſuſcipimus propter
ipſum, qa tunc charitatem & gratiam ſeu charitatis & gratiæ incremẽtum meremur, chari-
tatem autem & gratiam, ſeu earum augmentum ſuſcipiendo, Deum ſuſcipere dicimur. De-
us quoque ſibi reputat factum, quod ex charitate ſit ſuis pauperculis atque miniſtris, imò

& iniuri-

Zacha.2 & iniuriam eis illatam ſibi iudicat factam. Quemadmodum per Zachariam fatetur: Qui tetige D
Prouerb.14 rit vos, tãget pupillã oculi mei. Et in Prouerbijs Salomon ait: Qui calũniatur egẽtẽ, exprobrat
factori ſuo. His verbis docet Chriſtus, non ꝑlationẽ ſed humilitatẽ & paupertatẽ eſſe quærẽ
dam. Põt aũt & ita exponi: Quicũq; ſuſceperit puerũ iſtũ in noĩe meo .i. proprietates & for-
Roma.13 mam huius innocentis iuuenis propter me in ſe acceperit, imitatuſq; fuerit, me recipit .i. me
ſpũaliter induit, & mihi verè vnitur, placet, ac incorporatur, ſicut ait Ap̃lus: Induimini dñm Ie-
ſum Chriſtũ. Qui aũt ita me recipit, recipit eũ qui me miſit, qa in eo pr̃ per grãm magnã ma-
net. ¶ Præterea Chr̃o ſcd̃m humanitatẽ competit mitti non ſolum à pr̃e, ſed etiã à ſpũ ſan
cto, imò à tota ſupbenedicta Trinitate, videlicet etiã à ſemetipſo ſcd̃m q; deus eſt, vt dictũ
Eſaiæ.48 eſt ſupra: Vnde apud Eſaiã loquitur Chriſtus: Et nunc dñs miſit me & ſpũs eius. Deinde ꝑindu
ctum verbũ Chr̃us corrob'brat. Nam q minor eſt inter vos om̃es .i. cęteris humilior, et mi
norẽ ſeu viliorẽ ſe reputãs, aut profundius ſeipſm deo ſubijciẽs hic maior eſt .i. pfectior ſeu
Iaco.4 in gr̃æ donis ſublimior. Deus eñ humilibus dat grãm, & tãto maiorẽ quo plus humiliauerint
1.Pet.5 ſemetipſos. Se eñ hũiliãdo & dei om̃ipotentiæ ſubſternẽdo, ad ſuſcipienda grãrũ chariſmata
mentes ſuas dignificãt & coaptant. Ideo Petrus hortatur: Humiliamini ſub potenti manu dei,
vt vos exaltet in tpe viſitationis. His humilitatis auditis pręconijs Iohãnes, quendam repre-
hendiſſe ſe ſciens, & non ſatis humiliter ſe hoc feciſſe metuẽs, dixit quod ſubditur. Reſpondẽs
autẽ (.i. ad verba Chr̃i, conuenienter correſpondenter ve loquens) Iohãnes dixit: Pręceptor
vidimus quendã in nomine tuo .i. p inuocationem, adiurationem, ſeu expreſſionẽ nomi-
Acto.16 nis tui, ſeu tuæ pſonæ, eijcientem dæmonia tales fuerunt, de quibus in Actis legitur: Qui di-
xerunt: Adiuro vos p Ieſum quem Paulus pdicat, & prohibuimus eum hoc amplius facere
tanq̃ indignũ: quia nõ ſequitur nobiſcũ .i. te, cum nobis non ſequitur, vel corporal'r cõicando,
vel ſpũaliter om̃ia relinqnẽdo, vel modo vtroq;. Et ait ad illũ Ieſus: Nolite prohibere illũ
aut ſimiles ipſi à tali officio. Qui eñ non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt .i. qui aliqd do-
cet, aut agit quod non eſt doctrinæ meæ contrariũ in quãtum hmõi eſt, pro noſtra eſt parte, E
nec à tali actu eſt prohibendus, qa & vna veritas cõfirmatur per aliã, ſic & iſte, qa in noĩe meo
Marci 9 dæmonia eijcit, nomẽ meũ glorificat, & p conſequẽs de me mala loqui vix pt, vñ in Marco le
gitur Chr̃us dixiſſe: Nemo eſt q faciat virtutẽ in nomine meo, & poſſit cito malũ loqui de me.
¶ Porro dęmones eijcere, ſicut & infirmitates miraculoſe curare, ac prophetare, eſt donũ gr̃æ
gratis datę, ideo bonis maliſq; cõe, nec reqrit dignitatẽ vitę in eo qui agit, ideo ſup illud Mat
Matth.7 thæi: Multi dicẽt mihi in die illo, dñe nõnẽ in noĩe tuo ꝓphetauimus, aſſerit gloſa. Miracula
facere, ꝓphetare, & dæmones eijcere, interdũ nõ ẽ meritũ meritis illius, q hæc operatur, ſed inuo
catio noĩs Chr̃i hoc facit ad cõdemnationẽ inuocãtis vel ad vtilitatẽ eorũ q vidẽt vel audiũt
& licet deſpiciantur qui faciũt, deus tñ cuius inuocatio hoc principal'r facit, honoratur. ¶ Porro ſi
Iohãnes illũ putauit prohibendũ ab eiectiõe dęmonũ, qa corporaliter nõ venit poſt Chr̃m, ſicut
Matth.12 Ap̃li, erroneũ fuit, cũ nec Iohãnes Baptiſta ita ſecutus ſit Chr̃m. Alibi tñ ait ſaluator: Qui nõ
eſt mecũ, cõtra me eſt, ſed hoc de corporali pſentia intelligendũ nõ eſt, ſed de ſpũali cõſenſu.
Beda Hinc itaq; dicit Beda, in hæreticis & malis catholicis, cõia ſacra, in qbus nobiſcũ ſunt, deteſta
ri & prohibere non debemus, q̃uis dñm non nobiſcum ſequantur. ¶ Deniq; philoſophi & Sara
1.Cor.10 ceni multa dicunt conſona fidei noſtræ, & Paulus Apoſtolus, quorundã poetarũ teſtimonia
Titum.1
Acto.17 ad confirmationem ſuorũ aſſumit dictorũ, ſic & ſapientiũ illarũ Sibyllarũ teſtimonia, ad ſup- F
abundantem fidei roborationẽ à ſanctis pr̃ibus allegantur. Factũ eſt aũt cum complerentur,
hoc eſt, appropinquarent, dies aſſumptionis eius tp̃s paſſionis ſeu aſcenſiõis. Tempus aũt
paſſionis, tempus aſſumptionis vocatur, quia p paſſionẽ de mundo fuit ad pr̃is dexterã aſſumẽ-
Iohan.13 dus, iuxta illud Iohãnis: Ante diem feſtum Paſchæ, ſciens Ieſus quia venit hora eius, vt trãſeat
Lucæ.24 ex hoc mundo ad pr̃em, & infra loquitur: Nonnẽ ſic oportuit pati Chr̃m, & ita intrare in glori
am ſuam, & ipſe faciem ſuã firmauit .i. ſtabiliter, ſitualiterq; direxit, nec huc atq; illuc diuer
tit, ſed mente conſtãti ac imperterrita, Hier'm verſus iter arripuit, ſicut ſubiungitur: vt iret in
Hieruſalem quia ibidem myſterium paſſiõis fuit complendũ, & ibi verus agnus extitit offe
rendus, vbi agnus typicus immolabatur: Et miſit nuntios ante conſpectũ ſuũ videlicet Iaco
bum & Iohannẽ & euntes (nuntij iſti, ſicut eis magiſter pcepit) intrauerũt in ciuitatẽ Sama-
ritanorum cuius nomen non explicatur, ſed fuit ciuitas aliqua ſibi in via occurrens, & dicunt
nonnulli, q; fuit metropolis regionis Samariæ quæ appellatur Samaria, quia Samaria interdum
eſt nomen vrbis, interdum regionis, vt pararent illi videlicet, ſuo magiſtro ingreſſum ſi-
Lucæ 10 ue hoſpitium, & Samaritanos exhortarentur ad ſuſcipiendum Chriſtũ & eius doctrinam, quẽ-
admodum ſequenti cap̃lo legitur, q; 70. diſcipulos miſit binos, & binos, in omnẽ ciuitatẽ, & lo
cum quo erat venturus. Et non receperunt eũ Samaritani, vel ſic q; in vrbem eorum non
introiuit, vt dicit Theophilus, vel q; ei nec reuerenter occurrerunt, nec audientiã, neq; hoſpi-
tium præbuerunt, quia facies eius erat euntis in Hieruſalem .i. vultus ſui diſpoſitiõe prætẽ-
debat ſe Hieruſalem verſus proficiſci, vel Samaritani hoc pceperunt, ideo eum ſuſcipere re-
nuebãt.

A nuebāt. Primo vt aſſerit Beda, qm̄ Samaritani nō coutebant Iudæis, vt patet in Iohāne, ſicut Beda Iohan. 4
nec Aegyptij, iuxta illud: Illicitū eſt Aegyptijs comedere cū Hebræis. Secūdo, qa Samarita- Gene. 43
ni deteſtabant pergētes in Hieruſalē cauſa oratiōis, dicētes debitū oratiōis locū apud eos cō
ſiſtere, propter q̄d mulier Samaritana obiecit Chr̄o, dicēs: Patres noſtri adorauerūt in mon Iohan. 4
te hoc, & vos dicitis, qa Hieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet. Porrò ſaluator cūcta p̄-
noſcens, q̄uis p̄ſciret Samaritanos nec ſe nec ſuos nūcios recepturos, miſit tamen ad eos, qm̄
quantū in ſe fuit, voluit plebē illā ad meliora allicere, ſicut & ipſe prædicauit plurimis Iudæo
« rū quos ex ſua prędicatione ſciuit peiores futuros. ⌊Cū aūt vidiſſent Iacobus & Iohānes (Sa-
« maritanoꝝ hāc culpā) dixerunt: Dn̄e, vis dicimus ⌋ .i. placet tibi vt dicēdo agamus, ⌊vt ignis
« deſcendat de cœlo (aereo, virtute diuina) & conſumat illos, ⌋ propter tantū eoꝝ exceſſum in
te. Secundū Ambroſium dixerunt hoc bono zelo & amore iuſtitiæ, ſcientes hoc ipſi Phine- Ambroſius
es ad iuſtitiam reputatum, quod fornicantes transfodit, atq; Heliæ ꝙ ignem de cœlo impe- Num. 25
trauit ad ſuæ vindictam iniuriæ, vel potius ad punitionē peccati deridentium ipſum. Sed Be 4. Reg. 1.
da affirmat apoſtolos adhuc rudes iſta dixiſſe affectu vindictæ, hoc quoq; præſumptionis ſu Beda.
iſſe videtur, ꝙ ipſi adhuc tantæ imperfectionis exiſtentes, poteſtatem & imitationem tam
perfecti viri ac præclariſſimi vatis, puta Heliæ, vſurpant, cui tamen poſtea, in ſapientia, po-
« teſtate, ac perfectione nequaquā minores fuerunt. ⌊Et cōuerſus ⌋ .i. vultū ad eos dirigēs ſeu
« ab alloquutione pia, ad increpationem rigoroſam ſe vertens, ⌊increpauit illos & dixit: Ne-
« ſcitis cuius ſpūs eſtis, ⌋ hoc eſt quo ſpū moueamini non penſatis, videlicet an ſpū ſancto, vel
proprio, ſeu propriæ animæ diſpoſitionē nō aduertitis propria paſſione fuſcati, & arbitran-
B tes vos bono dicere zelo, quod dicitis zelo indiſcreto, ſeu vitioſo, aut paſſionato ac pertur-
bato. Paſſiones quippe rationis obſcurāt iudicium, & irato apparet, ꝙ om̄ia liceant ſibi quæ
paſſio ſuggerit. Ideo Seneca loquit: Iraſcēti tibi .i. dū iraſceris, nihil tibi volo licere, quia dum Seneca
iraſceris, oīa tibi putas licere. Iſti aūt apoſtoli, quia perſonal'r miſſi fuerunt ad Samaritanos,
& quoniā cōſanguinei fuerant Chriſti, ad præcipuā ſuam familiaritatem admiſſi, idcirco prę
« cæteris apoſtolis pro Chriſto zelati ſunt & ita loquuti. ⌊Filius hominis non venit animas p-
« dere, ⌋ corporalem vitā extinguendo, & animas in peccatis mortalibus exiſtētes protinus à
corpore auellendo atq; dānando, dum homines peccāt. Idcirco non vult ſuam iniuriā mox
vlciſci, cuius patientiam, manſuetudinemq; ſectari debent eius diſcipuli, ⌊ſed ſaluare, ⌋ eaꝝ
pœnitentiam longanimiter expectando, imò & ad pœnitentiam eas hortando per ſeipſum,
& ſuos miniſtros. Huic ſimile eſt illud Iohannis: Non miſit deus filium ſuum vt iudicet mun Iohan. 3.
dum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et Paulus: Chriſtus (inquit) venit in hunc mundum 1. Tim. 1.
peccatores ſaluos facere. Hinc ait Ambroſius: Non ſemper in eos qui peccauerunt eſt vindi
candum, quia nonnunquā amplius prodeſt clementia tibi ad patientiam, & lapſo ad corre- Ambroſius
ptionem, ſicut & ipſi Samaritani poſt Chriſti aſcenſionem celeriter crediderunt, vt in acti-
bus habetur. Inſuper Titus teſtatur, Chriſtus contra Samatitanos non commouetur, vt oſtē Act. 8 Titus
deret quia non habet vltionis ſtudium virtus perfecta, nec vlla eſt iracundia, vbi plenitudo
eſt charitatis, nec excludenda eſt infirmitas, ſed iuuanda, procul ſit à religioſis indignatio,
« procul ſit à magnanimis cupiditas vltionis. ⌊Factum eſt autem ambulantibus illis, ⌋ videli-
C cet Ieſu & eius diſcipulis, ⌊in via, dixit quidam ad illum, ⌋ ſicut ex his quæ per Matthæum Mat. 8
ſcripta ſunt comprobatur, iſtud nō accidit ſtatim poſt immediate præhabita, ideo Lucas nō
« exprimit tempus, nec viam determinat, inſinuans ſe ordinem hiſtoriæ non ſeruare. ⌊Sequar
« te quocunq; ieris, ⌋ hoc eſt tibi in omnibus adhærebo, in proſperis & aduerſis. Sed non ſyn-
« cero ac ſimplici corde hoc dixit, ſed falſo ac ficto, ſicut ex Chriſti reſponſione elicitur. ⌊Et
« ait illi Ieſus, ⌋ cordium ſecreta comtemplans. ⌊Vulpes foueas habēt, & volucres cœli (aerei)
« nidos, ⌋ quod ad literam planum eſt, quoniam vulpes in antris ſuis morantur, & aues in ni-
« dis prolificant, ⌊filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet, ⌋ hoc eſt, pauper-
rimam in hoc mundo vitam elegi, ita quòd nec domicilium habeo proprium, nec aliquid
temporale reclinatorium. Ex qua ratione elicitur, quòd vir iſte peruerſa intentione Chriſtū
acceſſit. Vidit quippe ꝙ Chriſtus diſcipulis ſuis poteſtatem contulit faciendi miracula, ideo
voluit fieri eius diſcipulus ſaltem per corporalem imitationē, vt & ipſe poteſtatē à Chriſto
adipiſceretur præfatam atq; per eius vſum honores ac mundi diuitias obtineret, vel vt Chri
ſtum induceret ad plurimoꝝ curationem, ſicq; ab illis lucra requireret, ſicut Gyeſi à Naaman 4. Reg. 5.
Syro. Simili intentione Symon Magus loquutus eſt Petro atque Iohanni: Date mihi hanc
poteſtatem, vt cuicunq; manum impoſuero, accipiat ſpiritum ſanctum.
Deniq; ſecundum Matthæum ſimulator iſte fuerat ſcriba, vnde per ſuam peritiam confidit Act. 14. Mat. 8
ſe plurima lucraturum, ſed Chriſtus ei verba reſpondit inducta, tanq̄ dicat, Cum tantæ ſim
paupertatis, quid quæris me ſequi, ob congregandas diuitias? Vel dicit hoc iſta intentione.
Si vis me ſequi, oportet te paupertatem meam voluntariam ſponte ſectari, omnemq; cupi-
ditatem vitare. ¶ Quæritur, qnomodo dicat ſaluator, nil ſe in hoc ſeculo poſſidere, cū tamen

CAP.IX. apud Iohannē proteſtetur: Pater diligit filiū, & om̄ia dedit in manu eius. Sed & virgo Ma-
Iohan. 3. ria quæ parentibus ſuis vnica fuit ex parte patris domū & opes ab eis accepit. Et reſponden- D
dū, quod Chriſto ſecundū naturā aſſumptam ab incarnationis exordio data fuit à patre poteſta-
tas atque dominiū ſuper om̄e creatū, ſed ꝓpter hac vſus nō eſt quātū ad actualē tēporaliū poſſeſſio-
nem & vſum, imò vitā elegit pauperrimā. Primo, vt ſuæ inopiæ merito bonis gr̄æ in ꝓſenti
2. Cor. 8 & bonis gloriæ in futuro ditemur. Propter quod ait ap̄ſus: Cum diues eēt, propter nos ege-
Actor. 1 nus factus eſt, vt eius inopia diuites eſſemus. Item vt non ſolum verbis, ſed & factis, futuram
vitā doceret quærendā, quod maxime egit om̄ia tēporalia ꝑfectiſſime cōtēnēdo. Rurſus vt
viā perfectionis, verbo & opere ꝑdicaret, ipſe quoque cœpit facere & docere. Quoniam ergo
Hiere. 14 omniū mūdanorum ac trāſitoriorum venit docere contemptū, decuit eū om̄ia illa pleniſſime ab-
dicare, hinc Chriſti paupertatē Hieremias admirans ait: Quare quaſi colonus venturus es in
terra, & quaſi viator declinans ad manendū? Poſtremo virgo Chriſtifera, Chr̄o ꝑdicatio-
Matt. 19. nem ſuam incipiente, ſi tēporale quid poſſedit, creditur vendidiſſe atque pauperibus cōtuliſſe.
Nō enim minus quàm apoſtoli qui om̄ia reliquerūt impleuit cōſilia. Chriſti autem verba inducta
poſſunt metaphorice ſic exponi, vulpes, id eſt ſimulatores & callidi, foueas habēt, hoc eſt do-
loſitates excogitatas & duplicitates profundas, in quibus latēt, ſuāque abſcondūt nequitiam, &
volucres cœli, id ē ambitioſi & arrogātes in altū ſe erigentes, nidos hn̄t. i. ꝑlationes ſeu digni-
tates terrenas, in quibus finali corde quieſcūt, illis magis quàm bono incōmutabili adhærentes. Fi-
Matt. 8. lius aūt hominis nō habet vbi caput ſuū reclinet, in talibus ſcilicet. ⌊ Ait ad alterum: Sequere me. ⌋ »
Iſte alter iam cœpit eſſe Chriſti diſcipulus ſecundū Matthæū, ideo Chr̄s inuitat eum ad ſui E
perfectam ſequelam, vt cunctis relictis ſibi perfectè adhæreat. ⌊ Ille aūt dixit: Dn̄e permitte »
Exod. 10 mihi primo ire & ſepelire patrē meū. ⌋ Ad hoc enim ſe obligatū putauit ꝑcepto legis quod iuſſit »
Deute. 5 honorare parentes, imò mortuos ſepelire eſt vnū de operibus miſericordiæ, de quo & ſpecialiter
Tobiæ. 12. ore angelico cōmēdatur Tobias. ⌊ Dixitque ei Ieſus: Sine vt mortui ⌋ in anima per mortale pec- »
catum ſeu infidelitatem, ⌊ ſepeliant mortuos ſuos. ⌋ morte naturæ, vel mortuos, ea morte qua »
& illi, vt ſcilicet tales ſe inuicē oportuno ſepeliant tempore, ⌊ tu aūt vade & annuntia regnū »
dei. ⌋ id eſt, cœleſtis regni beatitudinē prædica. Denique Chriſtus his verbis honorationē & »
ſepulturam parētum, opuſque pietatis nō vetat ſimpliciter, ſed in caſu, ad inſinuādum, quod omit-
tēda ſunt opera minus virtuoſa, vt fiant opera virtuoſiora, & quod corporalibus ac terrenis præferēda
ſint ſpūalia ac diuina, quādo neceſſitas aliud nō requirit aut charitas, ideo dum parentes ha-
bere queunt aliunde victum aut ſepulturam, non eſt propter illorum ſuſtentationem aut ſe-
pulturam, omittendum opus diuinum cœleſte ac ſpiritale, præſertim ſi magna ſit operis hu-
ius neceſſitas, ita quod ex eius omiſſione ſeu dilatione animæ periclitentur. ⌊ Et alter ait ad Ieſum. ⌋ »
quem alterum quidam dicunt fuiſſe Chriſti diſcipulum, ſed imperfectum. ⌊ Sequar te dn̄e. ⌋ »
tibi perfectè de cætero adhæſurus, ⌊ ſed permitte mihi ire & renūtiare his quæ domi ſunt. ⌋ »
3. Reg. 19 Sic & Heliſæus ab Helia vocatus: Oſculer (inquit) oro te, patrē meū & matrē meā, & ſic ſequar
te. Præterea aliqui dicūt, quod iſte voluit renūtiare domeſticis ſuis ſeu cognatis, ſiue parentibus
eis dūtaxat valedicēdo, ſeque ab eis licentiando, & ne quæreret eum, alij dicūt, quod volebat eorum
conſenſum exquirere, & eos ſuper re iſta conſulere. ⌊ Ait ad illum Ieſus: Nemo mittēs manū »
ſuam ad aratrum ⌋ hoc eſt vitam pœnitētialem, ſeu meliorem qua ager cordis excolitur per »
vitiorum extirpationem, ſpiritualemque gratiæ inſertionem ac fœcundationem, & operum pro- F
ductionem bonorum aggrediens, ⌊ & reſpiciens retro. ⌋ i. à bono inchoato deficiens, & men- »
Exod. 16 te ad ſecularia rediens, ſicut filij Iſrael corde in Aegyptū reuerſi ſunt, ⌊ aptus eſt regno dei. ⌋ »
hoc eſt dignus felicitate regni cœleſtis, quia qui perſeuerauerit vſque in finem ſaluus erit, & ſo-
2. Petr. 2 la perſeuerantia coronatur. Hinc de talibus loquitur Petrus: Melius erat non cognoſcere viā
Prouer. 26. iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum reuerti. Contigit enim eis illud veri prouerbij: Canis re-
Gorrha uerſus ad vomitum, & ſus lota in volutabro luti. His verbis vt aſſerit Gorrha: Non reprobat
Chr̄s actū renuntiandi domeſticis, ſed periculum eundi ad illos, ideo quoque Chr̄s hæc ait,
vt doceat quàm periculoſa ſit mora ſeruiendi deo, & præſertim periculoſum eſt redire ad ſuos,
cauſa conſulendi eos ſuper religionis ingreſſu, niſi forte ſpūales exiſterēt. Cōtinuandum eſt
ergo opus bonū inceptum, & quæ pro deo reliquimus, rurſus appetere non debemus, vt fa-
ciunt ambitioſi & vani, qui cum diu fuerunt in clauſtro ad officia accenduntur tam ſatuæ, &
carnalia quæ reliquerūt pro Chr̄o, rurſus viſitare, intueri, tractare peroptant. Vnde ait Be-
Beda. da: Si diſcipulus dominū ſequuturus arguitur, quia vel domui renūtiare velit, quid fiet illis, qui nul-
la vtilitatis gr̄a ſæpe viſitant domos illorum quos habēt in mūdo? Vel ſic. Nemo mittēs, &c. ap-
tus eſt regno dei, id eſt dignus illud alijs ꝑdicare. Itaque verbis his Chr̄s illos tanquam vere inſipiē-
tes redarguit, qui propter nō neceſſariā rerum ſuarum ſeu parentū vel aliorum propinquorum diſpoſi-
tionē aut prouiſionē omittūt, ſeu periculoſe, diſpēdioſeque differūt religionis ingreſſum, aut
vitæ ꝑfectionē. Tā ineffabiliter etenim magnū eſt ſalutis noſtræ negotiū, vt om̄ia vana & fri-
uola ſint ſine dilatione ſpernenda, nec aliqua temporis portio eſt infructuoſe, ſeu negligēter ex-
penden-

A pędenda. Idcirco ait ſcriptura: Non tardas conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem, Subito eñ veniet ira illius, & in die vindictæ diſperdet te. Eccl. 5.

¶ENARRATIO CAP. X. POST HAEC AVTEM deſignauit. Arti. XXVI.

DEſcripta in præcedenti capitulo inſtructione ac miſſione & corroboratione apoſtolorum ad prædicandum, iam inferiorũ diſcipulorũ informatio, confirmatio, ac deſtinatio ad prædicandũ, deſcribit. Luc. 9 ⌊Poſt hæc autem,⌋ quæ præcedẽti capitulo ſunt recitata, ⌊deſignauit⌋.i. à ſe intus electos foris monſtrauit, ab alijs'q; diſtinxit, & quadam ſpeciali diſcipulatus ſui gratia decorauit, ⌊dñs Ieſus⌋ Chrũs, qui inquantũ deus, eſt omniũ dominus ſummus, ac vniuerſalis, p authoritatem, imò cũ patre & ſpũ ſancto, vnus deus, vnus'q; dñs. Porrò ſecundũ naturã aſſumptã etiam omni platus eſt creaturæ, & dominus eſt quaſi per ſubſeruientiã inſtrumentalẽ, & poteſtatẽ participatam ac dependentem, ⌊& alios ſeptuagintaduos diſcipulos,⌋ qui ſecundũ Bedã pfigurauerunt preſbyteros, ſicut apoſtoli ſancti epiſcopos, & iuxta eundẽ bene. 72. mittunt, quia totidẽ mundi gentibus fuerat euangeliũ pdicandũ, quemadmodũ ordinati ac miſſi ſunt duodecim apoſtoli, quia duodecim tribubus Iſrael, vtpote aliquibus de duodecim tribubus fuerãt Beda

B primo pdicaturi. Quãuis eñ decẽ tribus tunc captæ fuiſſent, multi tamen de qualibet tribuũ illarũ capti non erãt, & in terra duarũ tribuũ, ac alibi hinc inde habitauerũt, ⌊& miſit illos binos.⌋ Cur diſcipulos ad pdicandũ miſerit cõbinatos prætactũ eſt, & iam breuiter tangi poteſt. Primo eñ hoc fecit ad ſocialis vitæ cõmendationẽ, deinde ob mutuã conſolationẽ. Frater nempe qui adiuuat à fratre, quaſi ciuitas munita, atq; ob veritatis prædicandæ certiorem conteſtationem, quia in ore duorũ, triumve teſtiũ ſtat omne verbũ. Alię cauſæ tradunt. Quoniam duo ſunt charitatis pcepta, & bina fuerũt in archam ſancti Noe animalia miſſa, ſed hæ cauſæ ſunt quædã adaptatiões. Itaq; cõbinatos miſit, ⌊ante faciẽ ſuã⌋.i. facialem pſentiã corporalem, cũ tamen ipſe ſecundũ diuinitatis incircũſcriptibilem maieſtatẽ vbiq; ſit præſens, ⌊in omnẽ ciuitatem & locũ quo erat ipſe venturus⌋.i. tã ad loca maiora atq; minora, quę ipſe fuerat acceſſurus, vt diſcipuli iſti ſuis prædicationibus, miraculis & exemplis homines carnales ac rudes ad ſuſcipiendã Chriſti doctrinã diſponerent, ⌊Et dicebat illis: Meſſis quidẽ multa⌋.i. copioſa eſt hominum multitudo, capax gratiæ & doctrinæ, & ſi non actu aut habitu, tamẽ in potentia vtiq; apta congregari in horreum Chriſti, hoc eſt intra eccleſiam dei militantem p fidem & ſpem, cæteras'q; viatorũ virtutes, & intra eccleſiam triumphãtem, per luminis gloriæ ac mercedis æternæ ſuſceptionem. Hinc ait ſaluator: Videte regiones, quia albæ ſunt ad meſſem, ⌊operarij autem pauci,⌋ quia apoſtoli & hi. 72. diſcipuli, cæteri'q; præſides, ſacerdotes, prædicatores, prælati, p apoſtolos, illos'q; diſcipulos præſignati, comparatiue aliorum, ſcilicet communicatis ſunt pauci, præſertim loquendo de operarijs vere ac rite docentibus, & quæ dicũt implentibus virtuoſe viuentibus. Hinc Gregorius: Sine graui mœrore dicere non poſſumus, ꝙ ait, operarij pauci, quia & ſi ſint qui bona audiant, deſunt qui efficaciter dicant, Ecce mundus ſacerdotibus plenus eſt, ſed tamen in meſſe dei rarus valde inuenitur operator, quia officium quidem ſacerdotale ſuſcepimus, ſed opus officij non implemus. Itaq; iuxta Bedam, ſicut meſſis multa eſt omĩs turba credentium, ita operarij pauci ſunt apoſtoli & imitatores eorum. ⌊Rogate ergo dominũ meſſis.⌋ Paulo poſt aſſerit Chriſtus ad operarios: Ecce ego mitto vos &c. Conſtat itaq;, ꝙ ſeipſum dominum meſſis appel- Prou. 18 Deut. 17 2 Cor. 13 Gene. 7 Iohan. 4 Gregorius. Beda.

C let. Ipſe eñ in quantum deus, iure creationis eſt omnium dominus, & ſpecialiter hominum, etiam ratione gubernationis prouidẽtialis, & p multiplicium beneficiorum collationẽ, ⌊vt mittat operarios⌋.i. paſtores, prædicatores, platos, omne quod ad ſuũ ſpectat officium condigne implentes, ⌊in meſſem ſuã⌋.i. ad plebem à ſe creatã, potiſſimũ ad eccleſiã, quæ ſicut vinea domini, ita & meſſis dei vocatur. ¶Porrò veri in eccleſia operarij ſunt dicendi, qui quærunt opus & onus, ſatagunt'q; prodeſſe, nõ qui quærunt otium ac honorẽ, & optant præeſſe. Sed heu multi plus quærũt diuitiarũ copiam, proprium'q; honorẽ, q̃ animarum ſalutem. De quibus Apoſtolus Paulus: Huiuſcemodi ſunt operarij ſubdoli. Itaq; & nos ſemp Chriſtũ precemur cum omni charitatis feruore, præſertim tempore iſto prauiſſimo, vt in meſſem ſuam operarios efficaces deſtinare dignetur. Etenim quo profectus & ſalus ſubditorum magis dependent ex virtuoſa vita ſuperiorum, eo maius dei donum eſt habere virtuoſum principem, ſeu platũ, eo'q; inceſſabilius atq; ardentius pro hac re exorãdus eſt deus. Nil autem in tantum ædificat plebem, ſicut virtuoſa cõuerſatio pſidentis, propter quod in Eccleſiaſtico ſcribitur Qualis eſt rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Quemadmodum autem agri ſpacioſi multos requirunt meſſores, ſic multitudo populi Chriſtiani operarios exigit multos. Admonendi quoq; ſunt ſubditi ſecundum Gregorium, vt pro ſuis rogent paſtoribus, quatenus Eſa. 5 Veri in eccleſia operarij. 2. Cor. 11. Eccl. 10 Gregorius.

CAP. X. verbo & opere digne præſint. Ite ad prædicādū, & vt futura pericula æquanimius toleretis
vobis prædico. ⌊Ecce ego mitto vos⌋ qui potens ſum vos in aduerſis defendere. Hinc apud »
Johan.17. Iohannem ait: In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite ego vici mūdum, ⌊ſicut agnos »
inter lupos.⌋ hoc eſt, vos quos mitto, per pietatem & innocentiam, ac obediētiam veſtram »
ſimiles eſtis agnis. Hi autem ad quos mittimini, ob ſuam crudelitatem, perſecutionem atque
duritiam, lupis aſſimilantur, videlicet ſacerdotes, phariſæi & ſcribæ. Tales quoq; fuerūt gē-
Matt.10 tiles, ad quos poſt Chriſti paſſionem ſunt deſtinati diſcipuli. Hoc ipſum in Matthæo Chri-
ſtus ait ad apoſtolos, niſi quòd ibi habetur, ſicut oues, hic ſicut agnos. Sicut em̄ agni ſunt oui
um filij, ſic ſeptuaginta duo diſcipuli fuerunt apoſtolorum ſpirituales quodammodo filij. In
hoc autem oſtenſa eſt omnipotētia Chriſti, ꝗ per huiuſmodi oues & agnos venatus eſt, cō-
prehendit, vicit, conuertitq; lupos, & eos conuertit in agnos, ita vt pariter, pacifice morarē-
Eſaiæ.11. tur, ſecundum illud Eſaiæ: Habitabit lupus cum agno. Sed proh dolor iam multi alioꝝ præ-
lati, qui deberent agnis & ouibus aſſimilari, in lupos rapaces conuerſi ſunt, nec ſolum de lana
ouium ſe veſtiunt, earumq; lacte ſe nutriūt, ſed & animas earum per negligentiam ſeu impiā
Johan.10. vitam ſtrangulant & occidunt, de quibus apud Iohannem conqueritur Chriſtus: Quotquot
Heb.5. venerūt, fures ſunt & latrones, hi præſertim ſunt, qui ingerunt ſemetipſos ad regimē anima
rum, ad eccleſiaſticas dignitates, non vocati, nec digni effecti à deo vt Aaron. ⌊Nolite por- »
tare ſacculū neq; perā.⌋ Hoc præ cedēti capitulo etiā dixit apoſtolis, vnde ex dictis in expo- »
Gregorius. ſitione exordij illius capituli patet ſenſus verbi iſtius, & ratio huius commiſſionis. Dicit autē E
Gregorius: Tanta debet prædicatori in deo eſſe fiducia, vt q̄uis ſibi præſentis vitæ ſumptus
non prouideat, tamē hos ſibi nō deeſſe certiſſime ſciat, ne dum circa temporalia eius mēs oc
cupatur, alijs minus idonea prædicare æterna monſtretur, ⌊neq; calciamenta⌋ de huius q; »
verbi intelligentia dictum eſt præcedentis tractatu capituli. Non etem̄ prohibet calciamē-
ta, ſi loci aut temporis ſeu perſonæ neceſſitas exigat, ſed ſuperfluitatem in illis ⌊& neminem »
per viam ſalutaueritis.⌋ Simile huic eſt quod in libris Regum Heliſæus iuſſiſſe legitur: Gyeſi »
4.Reg.4. ſuo miniſtro quē miſit ad ſuſcitandum puerum mortuū. Si occurrerit tibi homo, nō ſalutes
eum, & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas ei. ¶Verūtamen circa hoc dubium oritur:
Salutare nāq; eſt alicui ſalutem optare ſeu dicere, quod cū ſit actus charitatis ac pietatis, pro-
Lucæ.1. hibendum non eſt, ſed & virgo Maria ſalutauit Eliſabeth, & Chriſtus fœminas religioſas
Mat.28. poſt reſurrectionem, dicendo: Auete. Et reſpondendum, quòd Chriſtus non prohibet abſo
lute proximum ſalutare, ſed prædicatoribus in via prædicationis conſtitutis committit ne-
minem ſalutare in via, ad inſinuandum quòd cum ſumma diligentia debeant prædicationis
exequi actum, cuncta vitando diuerticula, obſtacula, moraſq; prędicandi, & ea quæ mēti in-
gerunt diſtractionem à deo, ſeu obliuionem prædicandoꝝ. Vnde verbum hoc Chriſti ac-
cipi poteſt per hiperbolicæ modum locutionis, qua aliquid dicitur per exceſſum. Hinc Gor
rha Hilarium allegans diſſeruit. Attendenda eſt cauſa dictorum, & nulla erit cōtrarietas. Sa-
lutare etenim viatorem cum mora vel ex curioſitate non eſt bonum, ne prædicator à ſuo iti-
nere, prædicationiſq; fructu impediatur, ſalutare autem ex amicitia, vel ad conſolandū, eſt
Gregorius. bonum, ita tamen, vt melius non omittatur. Ait quoq; Gregorius: Qui non amore æternæ F
patriæ, ſed præmiorum ambitu, hoc eſt, proprij lucri deſiderio ſalutem audientibus prædi-
cat, quaſi in itinere ſalutat, quia ex occaſione, non ex intentione ſalutem audientibus optat.
⌊In quamcūq; domum intraueritis, primum dicite, pax huic domui.⌋ hoc eſt habitatoribus »
eius vniuerſis. ¶Triplicem etenim pacem, proximis noſtris optare debemus, videlicent pa-
cem pectoris, quæ eſt tranquillitas mentis bene ordinate in deo, pacem temporis, quæ eſt qes
ab exteriori impugnatione ſeu perſecutione, & pacem æternitatis, quæ eſt pax beatorum in
patria, ad quam vtraq; illa prædicta pars ordinatur, pax autem ſpiritualis interna & vera eſt
charitatis effectus, quemadmodum ſcriptum eſt. Pax multa diligentibus legem tuam, ideo
Pſal.118 pax iſta tam optanda ac neceſſaria eſt omni fideli, omniq; homini, quàm appetenda & ad ſa
lutem neceſſaria eſt charitas, ſine qua impoſſibile eſt ſaluari. Hinc Chriſtus hominum ama-
tor & eorum cum patre reconciliator, primo vult pacem optari, præſertim quia in ea cętera
bona gratiæ virtualiter includuntur. Præterea eſt & pax alia non optanda, quæ eſt pax falſa
ſimulata, inquinata, carnalis, qualem habent filij ſeculi huius, quorum ratio cōcupiſcentijs nō
Lucæ.19 repugnat, vitijsq; conſentit, de qua ait ſaluator Hieruſalem, & quidem in hac die tua quæ ad
Matt.10 pacem tibi. Et denuo: Non veni pacem mittere, ſed gladium. Quæ autem hic Chriſtus ſe-
Ibidem. ptuaginta duobus diſcipulis mandat ſeu loquit̃ vel permittit, in Matthæo apoſtolis prędicat
& quædam iſtorum præcedenti capitulo ſcripta ſunt atq; expoſita ⌊Et ſi ibi⌋ puta in domo »
quam introitis, ⌊fuerit filius pacis⌋ id eſt aliquis virtuoſus, & pace æterna condignus, ſeu ad »
eius ſuſceptionem diſpoſitus, aut æternaliter prædeſtinatus, ſicq; ſecundum prædeſtinatio-
nem, diuinæ & increatæ pacis filius, tanquàm ad eius beatificam fruitionem venturus, ⌊req-
ſceet ſuper illum pax veſtra.⌋ hoc eſt ſalutatio veſtra ſortietur in eo effectum, & pax quam ei »
impreca- »

A impɾecati fueritis infundetur eidem, vel ſi eam iam habet in ipſo augebitur. Quidam autem
& ſi pacem & gratiam nondũ habeant, ſunt tamen in diſpoſitione proxima, ſeu propinqua
ad eam, itaꝙ vel ſua, vel aliorum oratione eam facile adipiſcuntur, ⌊ſin autem⌋ .i. ſi ibi non
fuerit filius pacis, ⌊ad vos reuertetur,⌋ hoc eſt charitatiua ſalutatio veſtra debito præmio
non carebit, ſed merito eius, veſtra pax perficietur in via, cõſummabitur quoq; in patria. Sic
& Pſalmiſta teſtatur: Oratio mea in ſinu meo conuertetur. ⌊In eadẽ autẽ domo manete,⌋ ſi Pſal.34
fuerit congruũ tẽpus manendi, nec alia reſtent agenda extra eã ante refectionẽ, vel poſt illa
expleta redeundũ erit ad eã, ⌊edentes & bibentes, quæ apud illos ſunt,⌋ ſi dare potuerint at-
q; voluerint. Et hoc Chriſtus ait, non præcipiendo, ſed permittendo ſeu concedendo, nec
de quocunq; cibo & potu neceſſe eſt hoc exponi, cũ interdum virtuoſius ſit quibuſdã abſtine
re à vino & carnibus. Vnde quod ait: Edentes & bibentes quæ apud illos ſunt, non eſt iuſſio,
vt omnia talia aſſumantur, ſed eſt exhortatio potius, vt ſufficiant appoſita, nec quærantur ſu-
perflua, vt volucres cœli, piſces maris, & beſtiæ terræ. ⌊Dignus eſt enĩ operarius mercede
ſua,⌋ id eſt prædicator verbi dei, ſeu quilibet in ſpũalibus & alijs deſeruiens ac laborans, di-
gnus eſt capere ſuſtentaculũ vitæ ab eis, quibus ſpũalia bona impendit, propter quod ait apo
ſtolus: Dominus ordinauit his qui euangelio deſeruiunt, de euangelio viuere. Sed hoc per-
miſſio fuit, non iuſſio, propter quod Paulus ſcribit ſe hac poteſtate vſum non eſſe, ſed pro- 1. Cor. 9.
prijs laboribus manualibus neceſſaria procuraſſe, ne quem grauaret aut ſcandalizaret, & aua
B ris occaſionem auaritiæ amputaret, alios tamen apoſtolos ſic feciſſe teſtatur. Nec intelligen
da ſunt hæc quaſi corporeus cibus & potus, ſit principalis merces aut finis vltimatus prædica
tionis aut cuiuſcunq; miniſterij ſpũalis, neq; propter cibum & potum, quaſi ob præmiũ con
dignum ſint ſpũalia exercitia finaliter exequenda. Sic enĩ temporale & corporale prępo-
neretur bono diuino & ſpũali, quod eſſet mortale peccatũ, ſed vitæ ſtipẽdium eſt merces mi
nus principalis & ſecundaria, accidentaliterq; intenta, quia videlicet ſine corporeo alimento
vita iſta ſtare non poteſt, & per conſequens nec prædicatio exhiberi. ⌊Nolite trãſire de do
mo in domum,⌋ hoc eſt ſine rationabili cauſa mutare hoſpitium, ne leuitatis vitium incur-
ratis, aut alios ſcandalizetis, ſeu delicioſiora q̃ratis. Verbum hoc in præcedentis capituli ex- Luc. 9
poſitione plenius eſt tractatum. ⌊Et in quamcunq; ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint vos⌋
ciues illius, ⌊manducate quæ apponuntur vobis,⌋ & idem iudicium eſt de potu, ⌊& curate
infirmos, qui in illa ſunt,⌋ vt per miraculorũ operationem credant vera eſſe quæ prædicatis
atq; ad opa pietatis inducantur, ac plene conuertãtur ad deum. Quis enim aliter credidiſſet
idiotis Chriſti diſcipulis, ſupernaturalia, inuiſibilia, ac incomprehenſibilia prædicantibus, ni
ſi per miracula ſoli deo poſſibilia oſtendiſſent ſua verba eſſe diuina, & deſuper confirmata?
Deus equidem falſitatis confirmator eſſe non valet. Ideo apud Marcum Euangeliſtam ſcri- Marc. 16
ptum eſt: Profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſe-
quentibus ſignis, ⌊& dicite, appropinquauit in vos regnum dei,⌋ hoc eſt, tempus gratiæ
nunc aduenit, & non bona terrena, ſicut in veteri lege, ſed cœleſtia vobis promittuntur,
prædicantur, & offeruntur. Hinc ait Apoſtolus: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Roma. 13
Itemq;: Ecce nũc tempus acceptabile, ecce nũc dies ſalutis. Tunc quoq; cũ hæc prædicaban 2. Cor. 6
tur, inſtabat tẽpus paſſionis Chriſti, per quam ianua regni cœleſtis aperta eſt. Rurſus regnũ
dei appropinquat in eos ſeu eis, qui ſe ad veræ beatitudinis adeptionem diſponunt, terrena
atq; carnalia contemnendo. Poteſt etiam per regnũ dei Chriſtus ac ſacra ſcriptura intelligi.
⌊In quamcũq; ciuitatem intraueritis, & non receperint vos, exeuntes in plateis eius, dicite:
Etiam puluerem qui adhæſit nobis, de ciuitate veſtra extergimus in vos.⌋ Hoc idem præce-
C denti capitulo Chrũs commiſit apoſtolis, quod ibidẽ expoſitũ eſt, multæq; ſunt cauſæ poſi- Luc. 9
tæ excuſſionis pulueris, in nõ recipientes Chriſti diſcipulos. ⌊Hoc tamen ſcitote, quia appro
pinquauit regnũ dei,⌋ id eſt, quamuis nos recipere cõtemnatis, nihilominus veritatem vo-
bis denũciamus, & ꝙ in nobis eſt ac nobis commiſſum peragimus, quãuis hoc vergat in ma-
iorem veſtrã damnationem, ita ꝙ excuſationẽ de ignorãtia nõ habetis. ⌊Dico aũt vobis, ꝗ Iohan. 15
Sodomis (.i. Sodomitis) in die illa,⌋ notabili, & famoſa, puta in die iudicij, ⌊remiſſius erit,⌋
hoc eſt minor pœna ſeu tolerabilior damnatio, ⌊q̃ illi ciuitati,⌋ id eſt habitatoribus eius vos
abijcientibus. ¶ Circa hoc quæri poteſt, cũ pœna correſpondeat culpæ, ſi minor erit pœna
Sodomitarum, q̃ eorum qui Chriſti diſcipulos nõ receperunt, videtur quòd minora fuerũt
peccata Sodomorum quàm horum, cum tamẽ in Geneſi ſcriptum ſit, ꝙ homines Sodomitæ Gene. 13
peſſimi erãt? Ad hoc aliqui reſponderũt, quòd verbum Chriſti intelligẽdum ſit nõ ſimplici-
ter, ſed quãtum ad aliquid, vtpote quòd inhoſpitalitas & immiſericordia Sodomitarũ in ali-
os nõ fuit tãti peccati, nec erit tanti ſupplicij, ſicut eorum qui Chriſti diſcipulos reſpuerunt.
Propterea ait Beda: Quamuis Sodomitæ inhoſpitales fuerunt, nulli tamen apud eos hoſpi- Beda.
tes tales, quales apoſtoli ſunt reperti. Et licet Loth aſpectu & auditu iuſtus erat, non ta-
men ibi aliquid docuiſſe, aut ſigna feciſſe perhibetur. Deniq; angeli ſancti in Sodomis

CAP. X. Geneſ.19 inuenerunt hoſpitium, imò à Loth cũ adoratione, prece ac reuerentia ſunt ſuſcepti. Si ergo
in vrbe aliqua nec vnus extiterat diſcipulos Chriſti ſuſcipiens, quo ad hoc peior Sodomis D
comprobatur. De hac quæſtione, & an abſolute loquendo, maior erit damnatio non reci-
Matt.11. pientium diſcipulos Chriſti quàm Sodomorum, ꝑtermitto, quia & ſuper Matthæum plura
de ea conſcripſi. ⌊Væ tibi Coroſaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sydone factæ fu- »
iſſet virtutes, quæ in vobis factæ ſunt, olim in cilicio & cinere ſedentes pœniterent.⌋ Quan- »
Ibidem. do aut quo affectu Chriſtus hæc dixerit apud Matthæum clarius ſcribitur. Tunc, videlicet
quando Iohãnes Baptiſta in vinculis poſitus miſit diſcipulos ſuos ad Chriſtum, quibus cum
Chriſtus reſpondiſſet, & illi abiſſent, inter cætera quæ prædicauit, cœpit exprobrare ciuita-
tibus, in quibus plurimæ eius virtutes factæ ſunt, quia non egiſſent pœnitẽtiam, & dixit: Væ
tibi Coroſaim, væ tibi Bethſaida, &c. ¶ Porrò Coroſaim, Bethſaida, Capharnaum, Tybe-
Iohan.6. rias, ſunt quatuor ciuitates Galilææ, ſitæ in littore laci Genezareth, qui ab Euangeliſtis ma-
Iohan.21 re Galilææ ſeu mare Tyberiadis appellatur, in quibus vrbibus Chriſtus perſonaliter prædi-
cauit, & multa egit miracula, & forte apoſtoli quoque in eiſdem vrbibus, iam prædicauerũt
& ſigna egerunt. Ideo habitatores vrbium harum tanto grauius offenderunt, quanto maio-
ra eis beneficia ſunt impenſa, quæ contempſerunt, & poſt tanti magiſtri atque paſtoris præ-
dicationem in ſuis permanſerunt ſceleribus. Itaque Chriſtus zelo iuſtitiæ ſeu compaſſionis
affectu, & more propheticę prænuntiationis ac comminationis, exprobrauit incolis vrbi-
um harum, conteſtans quòd gentilibus eſſent peiores, quia ſi olim in Tyro & Sydone aliquis
ſanctorum talia feciſſet miracula, exhortando eos ad pœnitentiam, qualia fecit in vrbibus
dictis ſaluator, habitatores Tyri & Sydonis cilicia induiſſent, & cinerem ſuis ſuperieciſſent
capitibus ex magnitudine contritionis, quemadmodum Niniuitæ ad prædicationem Ionę. E
Ionæ.3 Porrò quòd verum ſit hoc, res ipſa probauit, quia poſt Chriſti paſſionem, ſtatim ex prædi-
catione diſcipulorum Chriſti conuerſi ſunt multi in vrbibus iſtis, & poſtea omnes, vnde in
Actorũ.21. actibus apoſtolorum, deſcribitur deuotio Tyriorum, in quibus etiam multi ſpũ ſplenduerũt
prophetico, & Paulo apoſtolo vaticinabãtur futura. ⌊Verũtamen Tyro & Sydoni⌋ id eſt, »
habitatoribus ciuitatum illarum in paganiſmo defunctis ⌊remiſſius erit in iudicio quàm vo »
bis⌋ quia multo minus peccauerunt quàm ingratiſſimi, incorrigibilesq́ꝫ iſti Iudæi, qui & legẽ »
naturalem & ſcriptam tranſgreſſi ſunt, & inſuper euangelicæ legis veritatem à Chriſto ac-
Lucæ.12. cipere noluerunt. Siquidem ſeruus ſciens vel ſaltem dici ſibi audiens volũtatem domini ſui,
& non faciens, plagis vapulabit multis. Vnde de induratis, ingratiſſimisq́ꝫ Iudæis loquitur
Iohan.15 Chriſtus: Si non veniſſem & loquutus eis fuiſſem, peccatum non haberent, videlicet tam ma
gnum, nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. ¶ Subinde ſpecialiter repre-
hendit Capharnaum, quia præ cæteris fuit ingrata ac ſcelerata. ⌊Et tu Capharnaum vſque »
in cœlum exaltata⌋ quod dupliciter poteſt intelligi. Primo, vt dicatur, vſque in cœlum ex- »
altata, hoc eſt valde præcipue honorata, eo quòd Chriſtus frequenter fuit, & ad tempus ali-
quantulum habitauit in ea, frequenter quoque prædicauit, & prodigia multa ac præclara e-
Matt.11. git ibidem, ſicut Matthæus & Marcus clariſſime ſcribunt. Secundo, vt dicatur ratione ſuæ
Marc.1. ſuperbiæ vſque in cœlum exaltata, propria æſtimatione ac vanitate, & quoniam Chriſto ſu
Matt.11. perbiſſime fuit rebellis. Hic ſenſus literalior eſt, quia in Matthæo legitur Chriſtum dixiſſe.
Et tu Capharnaum nunquid vſque in cœlum exaltaberis? ⌊vſque ad infernum demerge- »
ris⌋ vt pœna proportionata ſit culpæ, & magnitudini honoris, correſpondeat magnitudo »
deiectionis. Quemadmodum enim homo, tanto plus meretur exaltari in cœlo, quanto plus
humiliauerit ſe in terra, ſic tanto plus meretur deiici in inferno, quanto plus in terra extollit F
Iob.20. ſeipſum, iuxta illud Iob: Si aſcenderit vſque ad cœlum ſuperbia eius, & caput eius nubes te-
tigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur, velut ſomnium auolans non inuenietur, tranſiet
Eccle.7. quaſi viſio nocturna. Ideo in Eccleſiaſtico dicitur: Humilia valde ſpiritum tuum, quia vin-
dicta impij ignis & vermis. Præterea eſt aduertendum, quàm vere mira & incomprehen-
Roma.11. ſibilia ſint ſummæ ac infinitæ ſapientiæ iudicia, quoniam Chriſtus in propria perſona & per
ſuos miniſtros, tam prophetas quàm apoſtolos, prædicauit & miracula egit his quos ſciebat
non credituros, imo ex hoc grauius condemnandos, his autem nec prædicauit, neq́ꝫ mira-
cula demonſtrauit, quos nouerat credituros & conuertendos, ſi eis prædicationem atq́ꝫ mi-
Ezech.3. racula impẽdiſſet, vñ Ezechieli loquutus ẽ: Fili hoĩs non ad populũ profundi ſermonis & ig
notæ linguę tu mitteris, & ſi ad illos mittereris, ipſi audirẽt te, dom⁹ aũt Iſrael, ad quã mitto te,
nolunt audire te. Itaque quod penetrare non poſſumus, ſobrie admiremur, formidoloſeq́ꝫ
honoremus, ſcientes quòd deus ſublimis & benedictus ſit eſſentialiter ipſa ſapientia atq́ꝫ iu-
1.Cor.1. ſtitia, propter quod eius quoq́ꝫ iudicia, nec iniuſta, nec irrationabilia eſſe queunt.
¶ Deinde ſaluator docet præfatam comminationem, ac pœnam non illis duntaxat immine
re qui ipſum in propria eius perſona non receperunt, verbis eius credendo, iuſſionibusq́ꝫ pa-
rendo, ſed & omnibus qui eius diſcipulos, vicarios & prælatos deſpiciunt, doctrinas eorum
non

nō aduertendo, nec ipſis obediendo, in quibus ſubiecti ſunt ipſis. ⌊Qui vos⌋ ꝑdicatores, pa
A ſtores, prælatos, ⌊audit⌋ verba veſtra reuerenter ſuſcipiendo ac obſeruando, ⌊me audit.⌋
quia tam gratum eſt mihi, ac ſi me in propria audiret perſona, & quia ego per meos loquor
vicarios, & illi meam repreſentant perſonam, ⌊& qui vos ſpernit⌋ hoc eſt veſtra documē-
ta & iuſſa audire aut adimplere contemnit, ⌊me ſpernit⌋ quia in tantum diſplicet mihi, ac
ſi me viſibiliter præſentem, loquentemq́ʒ aſpernaretur ob cauſas prætactas. Audiant, pen-
ſent & metuant hic increduli & rebelles peruerſi, duri, pertinaces, indociles, proprium ſen-
ſum ſectantes, quoniam ſuos non curando ſuperiores aut eis obloquendo, reſiſtendo, aut
contumaciter reſpondendo, non mediocriter peccant, nec viles paruipendunt perſonas,
ſed eum cuius dignitatis & excellentiæ non eſt finis, vnigenitum dei, principemq́ue paſto-
rum, imo & deum patrem, prout ſaluator adiecit. ⌊Qui autem me ſpernit,⌋ non credendo, Heb.13.
aut nō obediendo, ⌊ſpernit eum q̄ me miſit.⌋ Mittens quippe honoratur ſeu inhonoratur
in ſuo legato, dominus in miniſtro, pater in filio, paſtor in vicario. Pater quoque & filius,
haud dubium quin & ſpiritus ſanctus, ſubſtantialiter vnum ſunt, & inſeparabiliter ac in-
confuſibiliter ꝑ circumínceſſionem in ſe inuicem æternaliter, incomprehenſibiliterq́ʒ con-
ſiſtunt, ita quòd trium ſuperexcellentium ac ſuperhonorabilium perſonarum, eſt vna vo-
luntas, ideo qui vnam offendit, in ſingulas peccat. Hinc apud Iohannem filius proteſtatur:
Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. Itaque prælatis & pa- Johan. 5
tribus noſtris reuerentiam debitam ac obedientiam impendamus, conſiderantes eos non vt
homines qualeſcumque, neque vt tales aut tales perſonas, ſed vt dei vicarios, eius circa nos
perſonam repreſentantes. Nā & dominis temporalibus, non ſolum bonis, ſed etiam diſco- 1. Petri. 2
B lis, iubet ſanctus Apoſtolus Petrus, cum omni timore ſubijci ac parere miniſtros, quanto-
magis ſpiritualibus obediendum eſt patribus? Propter quod ad Hebræos Paulus ſcribit a- Heb. 13
poſtolus: Obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete illis, ipſi enim peruigilant, quaſi ratio-
nem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc e-
nim expedit vobis. Moſes quoque in Exodo rebellibus ait: Non contra nos eſt murmur Exod. 16
veſtrum, ſed contra deum. Et Paulus apoſtolus ſcribit ad Theſſalonicenſes: Qui hæc ſper- 1. Theſſ. 4.
nit (inquit) non hominem ſpernit ſed deum. Porrò ſi prelatorum, vicariorumq́ʒ Chriſti aſ-
pernatio tam graue extat piaculum, in omni vtique Chriſtiano, quantomagis in religioſis,
qui ad obedientiam voto ſe aſtrinxerunt? Non ergo minus abhorreant ſuo patri non obe-
dire, quàm continentiæ aut proprietatis votum infringere. ⌊Reuerſi ſunt autem ſeptua-
ginta duo diſcipuli ad Ieſum⌋ qui miſerat eos ad prædicandum. Vnde prædicationis pera-
cto obſequio ad eum reuerſi ſunt, ⌊cum gaudio⌋ ſpirituali, aliquid tamen inordinationis
admixtum habente, vt ſtatim dicetur, ⌊dicentes⌋ gratias referendo Chriſti potentiā con-
fitendo. ⌊Domine⌋ qui non ſolum in terra hominibus, ſed & dæmonibus dominaris, ⌊e-
tiam dæmonia ſubijciuntur nobis in nomine tuo,⌋ hoc eſt, tua virtute, & per tui nominis,
C ſeu tuiipſius inuocationem, non ſolum infirmos curauimus ſicut nobis commiſeras, ſed dæ-
monia quoque expellimus, quod ad tuum præconium tibi non quaſi ignoranti referimus,
ſed vt te qui nos in tantum honoraſti, honorificemus. ⌊Et ait illis: Videbam ſatanam,⌋ id
eſt, diabolum, humanæ ſalutis aduerſarium, ⌊ſicut fulgur⌋ hoc eſt, valde celeriter, ⌊de cœ-
lo cadentem⌋ quando ob ſuam inde eiectus eſt elationem. Vel, ſicut fulgur, id eſt, terribili-
ter. Quod enim per ſimilitudinem emicationis fulguris celeritas, terribilitasq́ʒ ſignentur,
patet per illud Matthæi: Sicut fulgur exit ab oriente, & apparet vſque ad occidentem, ita Mat. 24
erit aduentus filij hominis. Secundum Gregorium aliquid elationis, vanæq́ue gloriæ ine- Gregorius.
rat diſcipulis iſtis ex tanta poteſtate eis conceſſa, ad cuius culpæ repreſſionem commemo-
rat Chriſtus exemplum horribile ruinæ angelicæ, tanquàm dicat. Si angelo ſuperbienti
deus tantam mox intulit vltionem, penſate quàm vitanda ſit vobis ſuperbia, inaniſq́ʒ glo-
ria. Vnde Petrus inquit: Si deus angelis peccantibus non pepercit, nouit iniquos in die iu- 2. Petr. 2
dicij cruciandos reſeruare. Denique ruinam diaboli, Chriſtus ſecundum quòd deus intelle-
ctualiter vidit, principaliterq́ue effecit. ¶Quæritur, quomodo de cœlo corruiſſe dica-
tur diabolus, cum in Eſaia dixiſſe legatur: In cœlum conſcendam, quo apparet, quòd nondū Eſaiæ. 14
erat in cœlo? Et reſpondendum, ꝙ in cœlo empyreo fuit & conditus erat ſecundum Strabū Strabus.
& Bedam, indeq́ʒ cecidit. Porro quod dixit: In cœlum conſcendam, de ſpirituali ſuperbene- Beda.
ctæ trinitatis cœlo exponitur, quia ad dei excellentiā aſpirabat. Hoc ſupficialiter ac breuiter
dictū ſit. Plena em̄ reſpōſio pluribus indiget verbis. Præterea verbū inductū, à Chr̄o ꝓtola-
tū, pōt exponi tanq̄ approbatiuū ſermonis diſcipuloꝝ, quaſi dicat, nō miꝝ, ſi mea dæmones
cōpeſcātur potētia, qui in exordio vidi & vidēs feci dæmonū expulſionē de cœlo. Vn̄ in li-
bro Iob ſcribit: Prudētia eius pcuſſit ſupbū. Et rurſus: In angelis ſuis reperit prauitatē. Itēq́ʒ: Iob. 26 Iob. 4
Obſtitricāte manu ei⁹, eductus ē coluber tortuoſus. Atq́ʒ in pſalmo: Tu hūiliaſti ſicut vulne Iob. 26
ratū ſupbū. Per Ezechielē q̄q́ʒ Chr̄s teſtat: Tu Cherub extēt⁹ & ꝓtegēs repleta ſunt īteriora Ezech. 28.

tua iniquitate, & eieci te de monte ſancto Dei, ó Cherub de medio lapidum ignitorum. D
⌊Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones.⌋ Hoc dupliciter acci-
pi poteſt. Chriſtus enim dedit diſcipulis ſuis non ſolum poteſtatem calcandi ſpiritualiter ſu
per ſpiritus malignos per ſerpentes & ſcorpiones figuraliter deſignatos, ita φ illos poſſent
eijcere, ſuperare, affligere, ſed etiam præſtitit eis, virtutem calcandi corporaliter, & abſq; læ-
ura ſuper quæcunq; animalia venenata, quod & in veteri teſtamento præfiguratum videt,
Deute.8 ſquemadmodum in Deuteronomio legit. Simile huic eſt illud in Pſalmo: Super aſpidem &
Pſalm.9 baſiliſcum ambulabis. ¶ Præterea per ſerpentes ore venenum fundentes, ſignant tam inuiſibi
les quàm viſibiles hoſtes, qui electos dei palàm tentant ſeu perſequunt. Per ſcorpiones vero
qui punctione caudæ inficiunt, deſignat æmuli occultè inſidiantes ſiue tentantes, ⌊& ſupra
omnem virtutem inimici⌋ hoc eſt, ſuper quodcunq; genus dæmonum, & ſuper vniuerſam
calliditatẽ & poteſtatem eorum. Quàmuis enim naturalis illorum poteſtas maior ſit oẽi po
Job.40 teſtate naturali in terra verſantium, vt patet in Iob, ſuper naturalis tamen poteſtas fidelium
per gratiam præſtita dæmonũ vincunt virtutem quàmuis varijs modis quærant nocere ho-
minibus, & diuerſimode tentent atq; ad varia inclinent peccata, ⌊& nihil vobis nocebit⌋ q̃d
corporaliter in Chriſti diſcipulis conſtat impletum, ita vt nec venena, nec venenata eis quid
Acto.28 nocumenti potuerunt inferre. Vnde & Paulus viperam excuſſit in ignem, & Euangeliſta Io
Marc 16 hannes peſſimũ ſine læſione potauit venenum. Ideo in Marco loquit Chriſtus: Signa eos qui
crediderint hæc ſequent. In noïe meo dæmonia eijciẽt, ſerpẽtes tollẽt, & ſi mortiferũ q̃d bibe
rint non eis nocebit. ¶ Inſuper corporalis ſeu ſpiritualis pſecutio hominum malignorũ ac dæ
monum electis Chriſti diſcipulis quantum ad finalem deiectionem ſeu optati damni illatio E
Roma.8 nem nil nocuit, quia electis dei oĩa cooperant in bonum, & temporalis tribulatio ad perpe-
Pſal.88 tuam eos duxit coronam. ideo ſcriptũ eſt: Filius iniquitatis non apponet nocere ei. ⌊Verũ-
tamen in hoc nolite gaudere⌋ inordinate aut ĩmoderate, videlicet eo modo quo nunc gau-
detis, ⌊quia ſpiritus⌋ puta dæmones qui ob naturæ ſimplicitatem ſpiritus appellant, ⌊ſubij-
ciunt vobis⌋ .i. per poteſtatẽ vobis collatã eijciunt. Hoc eñi ſicut & alia ſigna pagere ptinet
Matth.7 ad dona gratiæ gratis datæ, q̃ ad aliorũ vtilitatẽ ordinantur, & bonis ac malis cõmunia extãt
hominibus. Nam vt aſſerit Chriſtus: Multi reprobi in die iudicij ſunt dicturi: Domine nõne
in nomine tuo dæmonia eiecimus? Idcirco de hoc dono gloriandum non eſt quaſi de princi
pali atq; ſaluifico bono, quãuis debeat homo de oĩ bono ſibi diuinitus dato, gratias agere
deo, & aliquo modo gaudere in ipſo, ſecundum quòd bonum illud collatũ maius aut minus
eſt. ¶ Poſtremo, vnde principalius, atque præcipue ſit gaudendum, ſubiungit: ⌊Gaudete au
tem⌋ in domino ei regratiando, non veſtris meritis aſſcribendo, ⌊quia nomina veſtra ſcri-
pta ſunt in cœlis.⌋ hoc eſt voſipſi inter electos dei iam eſtis per prædeſtinationem cõputati,
& in cœleſtibus manſionibus æternaliter collocandi, atque in libro vitæ ſcripti, quod nullus
de ſe præſcire certitudinaliter p̃t, niſi ex reuelatione diuina, Chriſtus vero diſcipulis ſuis hoc
potuit reuelare, imò ad conſolationem eorum reuelare dignatus eſt, vt tanto fortiores eſſent
in omni ſancto labore, & afflictiõe, q̃to certiores eẽnt de beatifica retributione. ¶ Poſtremo, F
liber vitæ in deo metaphorice ponitur, quemadmodum apud homines ſolent deſcribi, qui
ſpecialiter ſpectant ad eos, ſic electorum in diuina mente conſcriptio, hoc eſt, firma eorum
notitia ſeu tenax memoria, in intellectu diuino, dicit liber vitæ, loquendo de vita gloriæ, ad
quam electio finaliter pertinet. Vnde & liber vitæ non niſi æterna prædeſtinatio nominat,
qua quidam ad vitam gloriæ à deo ſunt æternaliter præordinati.

¶ Proſecutio elucidationis huius capituli ab eo loco quo dicit: In ipſa autem hora.

Articulus viceſimuſſeptimus.

CHriſtus hominum amator veriſſimus de multiplici gratiæ dono per ipſum à patre
hominibus electis collato, vehementer gauiſus eſt, imo quilibet bonus prælatus de
hoc præcipue gloriari, deóq; gratias agere debet, φ ſubditos ſuos conſpicit virtuo
1.Johan.3 ſos, & diuinæ clementiæ gratioſa munera abundare in eis, idcirco Iohannes dicit:
Maiorem horum gratiam non habeo quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Et
2.Cor.9. Paulus diſcipulorum ſuorum virtutes commemorans: Gratias ago Deo ſuper inenarra-
bili dono eius. Sic egit & Chriſtus, vt ait Euangeliſta: ⌊In ipſa autem hora⌋ Qua Chriſtus
verba immediate præhabita diſcipulis dixit, quemadmodum poteſtatem eis dediſſet ſuper
omnem virtutem inimici, & quod nomina eorum ſcripta eſſent in cœlis, ⌊exultauit ſpiri-
tu ſancto⌋ hoc eſt, ex motione ſpiritus ſancti qui animam CHRISTI in vniuerſis direxit
Eſaiæ.11 ac gubernauit, & mouit, propter quod ab Eſaia de ipſo prædictum eſt: Requieſcet ſuper eum
ſpiritus domini &c. Fuit etenim anima eius pleniſſima ſeptemplici dono ſpiritus ſancti.
¶ Porro dona ſpiritus ſancti faciunt mentem creatam bene atque faciliter dirigibilem ſeu
mobilem à ſpiritu ſancto, ſicut virtutes morales faciunt appetitum ſenſitiuum, prompte
mobilem gubernabileḿq; à ratione. Itaq; Ieſus ſecundum aſſumptã humanitatem & volunta
tem hu-

tem humanã, exultauit ſpiritu ſancto, quia ex affectu ſeu dilectione procedente à ſpũ ſancto
A & item ſpiritualiter ſecundum voluntatem ſpiritus ſancti. At vero ſupergloriosæ & ſuper-
digniſſimæ trinitatis inimicus, quãuis vilis ac debilis ſacrilegus Arrius, dicens vnigenitũ dei Arrij error re-
puram creaturam, nec in Chriſto fuiſſe veraciter animam rationalem, ſed loco animæ fuiſſe felltur.
ipſum verbum corpori Chriſti vnitum, hac euãgelica authoritate apertiſſime reprobatur.
Ipſe etẽm reprobus Arrius finxit ſpiritum ſanctum eſſe puram creaturam, & à verbo ſeu fi-
lio dei creatum, quo dato Chriſtus à ſpiritu ſancto nullam directionem aut gubernationem,
“ vel perfectionẽ ſpũalem accepiſſet, ⌊& dixit Ieſus.⌋ aperiens cauſam ſuæ exultationis. Præ-
terea contemplandum quòd anima Chriſti à ſuæ creationis exordio, deũ vidit per ſpeciem,
atq; in beatificæ fruitionis extitit gaudio indefinenter. Idcirco ꝙ in hac hora dicitur exultaſ-
ſe, nõ eſt intelligendũ, quòd ante in gaudio interiori nõ fuerit, ſed interioris gaudij nũc quæ-
dam ſigna foris ſpecialiter demonſtrauit, ita ꝙ fuit iam quædam ſolito plenior redundantia
internæ lætitiæ in inferioribus ſenſitiuis viribus, & corporali natura ipſius, cuius indicia fo-
rinſecus apparebant, ideo Lucas conuenientiſſime aſſerit, exultauit. Exultatio nãq; dicitur
quaſi extra ſe ſaltatio, quando videlicet ex abundantia gaudij interioris, ſigna lætitiæ foris
“ erumpunt. ⌊Confiteor tibi pater domine cœli & terræ.⌋ ¶Communiter à ſanctis atq; do-
ctoribus aſſignatur duplex confeſſio, de qua fatur ſcriptura: Vna eſt confeſſio gratiarũactio-
nis & laudis, alia autem eſt confeſſio culpæ. Plenius tamen loquendo, hoc adijciendũ, quòd
ſacra ſcriptura loquitur de triplici confeſſione laudabili. Prima eſt proteſtatio credẽdorum,
de qua ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, Et ait Roma.10
B ſaluator: Qui me cõfeſſus fuerit coram hominibus, &c. Et iſta confeſſio eſt actus fidei. Secũ- Matt.10.
da eſt cõfeſſio gratiarum actionis & laudis diuinæ, videlicet ipſa laudatio dei, aut gratiarum
actio ei exhibita, & iſta eſt actus latriæ, de qua confeſſione nunc ſermo eſt, de qua etiã ſæpiſſi-
me habetur in libro pſalmoꝝ, ſicut cum dicitur: Confitebor tibi domine in toto corde meo. Pſal.9
Tertia eſt confeſſio culpæ, videlicet accuſatio & enuntiatio propriæ culpæ, & iſta eſt actus Pſal.85
pœnitẽtiæ, de qua Iacob⁹ in ſua canonica ſcribit: Cõfitemini alterutꝝ peccata veſtra. Itaq; Pſal 110.137
cõfiteor tibi, laudo te, regratior tibi, pater meus, nõ per adoptionis gratiam, vt hominũ a- Iacobi.5
liorum, ſed per veram, æternam, naturalemq́; generationem, qua me incommutabiliter ge
nuiſti in identitate naturæ ex tua ſubſtãtia, iuxta illud pſalmi: Ex vtero ante luciferum genui
te. Et rurſus: Eructauit cor meum verbum bonum. Itemq́; Dominus dixit ad me, filius me- Pſal.109
us es tu, ego hodie genui te. Hoc teſtimonio rurſus confuſus eſt ſceleratiſſimus Arrius, filium Pſal 44
nec ab æterno fuiſſe nec patri conſubſtantialem eſſe dicere auſus, domine cœli & terrę, id eſt Pſal.2
cœleſtium atq; terreſtrium, ſuperiorum ac inferiorum, ſeu omni quæ in cœlo continentur &
terra, ſicut ait pſalmiſta: Tui ſunt cœli, & tua eſt terra. Omnium horum eſt deus oñipotens, Pſal.88.
dominus iure creationis ac gubernatõis, & conſeruationis, ſolusq́; deus eſt dominus vniuer
ſalis, ſummus ac independens, vtpote propria authoritate dominans, cui ad nutum ſubiecta
ſunt oĩa, ad quem oĩs dominus citra ipſum ſe habet, vt ſeruus ad dominum, vt inſtrumẽ-
tum ad artificem, vt medium ad finem, de quo habetur in Iob: Quem conſtituit alium ſuper
terram, aut quem poſuit ſuper orbem quem fabricatus eſt? Præterea hoc teſtimonio cõfuſa Iob.34
C eſt hæreſis Manichæi, hæc inferiora atq; terrena nõ eſſe à deo creata, dicẽtis: Vnde (vt Epi-
phanius ait) euangelium à Marcione æditũ, habet: Regratior tibi domine cœli, tacẽs quod Epiphanius.
dicitur terræ, & quod dicitur pater, ne intelligatur quòd Chriſtus vocat patrem creatorem
cœli & terræ. Hæreſis autẽ Manichæi à Marcione ſumpſit exordiũ, ⌊quia abſcõdiſti hæc⌋
mea documẽta & fidei Chriſtianæ myſteria, legisq́; Euangelicæ ſacramenta quæ prædico,
“ ⌊à ſapientibus & prudentibus⌋ id eſt ſuperbis, qui ſeipſos arbitrãtur magnos & eruditos, in
ſenſu proprio confidentes, & ſuæ prudentiæ innitentes, quales fuerunt multi philoſophi, ac
alij ante tempora Chriſti, ſcribæ & phariſæi tempore Chriſti, de quibus iam ad literam ma-
gis eſt ſermo, multi quoq; literati, & de ſua ſcientia tumidi poſt tempus Chriſti, de quibus
ſcribit apoſtolus: Videte vocationem veſtram, quia non multi ſapientes ſunt inter vos, ſed 1.Cor.1
quæ ſtulta ſunt mundi elegit deus, vt confundat ſapientes. Et alibi: Dicentes ſe ſapientes eſ- Roma.1
ſe, ſtulti facti ſunt. Hinc Salomon: Non ſis ſapiens apud temetipſum, & ne innitaris prudẽ- Prouer.3
tiæ tuæ. Inſuper deus dicitur iſta reprobis abſcondiſſe, eo modo quo dicitur eos indurare, &
excæcare, non quòd ipſe ſit directe cauſa ignorantiæ & peccati, ſed quoniam iuſto iudicio
mentem humanam obſcurari permittit & indurari, gratiã & virtutẽ nõ influendo, quẽad-
modũ ſol dicitur ſuo receſſu cauſa congelationis, & nauta ꝑ ſuam abſentiã cauſa naufragij.
Sapientes autem & prudentes diſtinguuntur in hoc, quòd ſapiẽtes dicũtur eruditi in rebus
diuinis, prudentes, periti in rebus humanis. Deniq; vſq; in præſens, deus incerta & occulta ſa Pſal.50
pientiæ ſuæ, deguſtationem ſuæ dulcedinis, vitæ internæ ſaporem, myſticã theologiã ſuæ 1.Petri.2
familiaritatis experiẽtiã, ſuaꝝ illuſtrationũ ſplẽdores, clariſſimos ſuaꝝ iſlãmationũ ardores
ꝑferuidos, ſapiẽtibus & prudẽtibus in ſeipſis timẽtibus, mẽteq́; vanis, abſcõdit, ꝗ tñ hũilibus
mũdi

ſtatus ſeu gradus conſiſtãt. His verbis ſecundum primã expoſitionẽ Chrũs oſtendit ſe patri
A æqualem in poteſtate. Deinceps inſinuat æqualem ſe patri in ſapientia. ⌊Et nemo (id ẽ nul-
“ lus) ſcit⌋ ſcientia plene comprehenſionis, ⌊qui ſit filius⌋.i. ipſum vnigenitum ſecundũ ſuam
“ diuinitatem, ⌊niſi pater⌋ qui infinite eſt perſpicacitatis in cognoſcendo ſicut & filius, imò
in patre & filio, haud dubium quin & in ſpiritu ſancto, eſt vnus & idem numero intellectus,
& quicquid de vna trium ſuperhonorabilium perſonarum abſolute dicitur, de ſingulis intel
ligitur. Vnde exceptio hoc nomine (nemo) deſignata, dicitur eſſentialis, non perſonalis, qa
“ excipitur om̃is alterius eſſentiæ, non om̃is alterius perſonæ, ⌊& qui ſit pater⌋ id eſt, patrem
“ nullus plenariæ comprehendit, ⌊niſi filius⌋ quoniam ſicut pater eſt infinitæ actualitatis &
intelligibilitatis, ſic filius ſecũdum ꝙ deus, eſt infinitæ intellectiuitatis ſeu perſpicacitatis &
· claritatis in intelligendo. Hinc Iohannrs: Deum nemo vidit vnquàm, vnigenitus filius qui Joban. 1.
“ eſt in ſinu patris ipſe enarrauit, ⌊& cui volurrit filius reuelare,⌋ ille cognoſcit patrem, non 1. Joban. 4.
tamẽ plena cõprehenſione, & tã perfectę vt filius, ſed filio reuelante fideles in hoc ſeculo co- 1. Cor. 13
gnoſcunt per ſpeculũ in ænigmate, per fidẽ, & ꝑ donũ ſapientiæ, atq; ꝑ informationẽ ſacræ
ſcripturæ, in patria vrro cognoſcũt clare ꝑ ſpecirm, ſeu facie ad faciem, vnde & comprehẽ-
dere deum dicũtur comprehenſione extenſę accepta, quia cõſpiciunt deũ ſicuti eſt in ſeipſo.
Proptiæ aũt deum comprrhendere dicitur qui eũ cognoſcit tam perfectę ſicut cognoſcibi-
lis eſt ex ſua natura, quod nequit competere niſi intellectui perfectionis immenſæ. ¶Deniq; Opera ſanctæ
probatur ex dictis, ꝙ opa patris & filij ad extra ſunt indiuiſa, quoniã paulo ante ꝓhibuit fi- trinitatis ab ex
lius reuelari diuina à patre, & nũc aſſerit ſe patris cognitionẽ conferre hominibus, alibi drmũ tra indiuiſa.
– affirmat cognitionẽ ſuã à patre homini dari, vt cũ loquit Petro: Bratus es Symon Bar Iona, Matt. 16.
quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed pater meus. Hoc interea aduertẽdum, ꝙ etiam per
naturalem rationem deum in hac vita aliqualiter cognoſcere poſſumus, & quoniã ratio na-
B turalis à deo collata eſt, ideo illa cognitio quæ de deo prr naturalem rationẽ habetur, inter-
dum reuelatio appellatur, vt cum ad Romanos ait apoſtolus: Inuiſibilia dei per ea quæ facta Roma. 1.
ſunt conſpiciuntur, ſempiterna quoq; virtus eius & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, qa q̃d
notum eſt dei, manifeſtum eſt in illis, deus em̃ illis reuelauit. Veruntamen, prr naturalem ra-
tionem nullus philoſophorum cognouit aliquam diuinam perſonam ſecundum proprieta
tem perſonalem, nec ſuperbeatiſſimam trinitatẽ. Alia eſt reuelatio altior, qua deo reuelante
cognoſcimus eum per fidem, & alia quædam, in qua reuelatione ſunt varij gradus, ſecũdum
ꝙ variæ aſſignantur ſpecies contemplationis. Vnde ſecũdum ꝙ homo mentẽ ſuã magis pur
gauerit, & in diuina dilectione magis profecerit, ſecundum hoc magis illuminatur diuinitus
& clarius ſibi reuelatur pater æternus, totaq́; trinitas ſuperrſſentialis. Altiſſima tamen con-
templationis dei ſpecies in hac vita dicitur myſtica theologia, quæ eſt ſecretiſſima & arden-
tiſſima mentis cum deo locutio, in qua contemplatione, quanto plus mens deſuper illuſtra-
tur, tanto ſplendidius intuetur deum prorſus incomprehenſibilem eſſe, & tandem vnitur ei,
C tãquàm omnino imperſcrutabili & ignoto, per omniũ entiũ abnegationẽ de eo eum intu-
endo. Idro diuinus & magnus Dionyſius ſcribit: Hoc eſt deũ vrre cognoſcere, & videre ſu-
perſubſtantialrm ſuperſubſtantialiter per omniũ entium ablationẽ laudare. Hinc ait Chry- Dionyſius.
ſoſtomus. Philoſophi de deo quærere contẽdentes, nil aliud ſe inueniſſe confeſſi ſunt, niſi ꝙ Chryſoſtom⁹.
incognoſcibilis eſt deus. Sicut enim qui innauigabilem oceanum vſurpat nauigare, neceſſe
eſt, vt per eandem viam reuertatur, ſic illi ab ignorantia cœperunt, & ad ignorãtiam finie-
“ runt. ⌊Et conuerſus ad diſcipulos ſuos⌋ hoc eſt vultum ſuum dirigens ad eos, vt faceret eos
attentos, vt dilectionem ſuam ad eos oſtenderet, eoſq́; alijs in exemplum imitationis pro-
“ poneret, ⌊dixit: Beati oculi qui vidẽt quæ vos videtis⌋ Hoc ait ſaluator, quia iam paulo an-
te gratias egit patri, ꝙ diuinorum myſteriorum notitiam, ſapientibus atq; prudẽtibus ſecu-
li huius propria ſuperbia excæcatis abſcondit, & humilibus ſuis ea reuelauit diſcipulis, idcir-
co beatos aſſerit eorum oculos, præſertim interiorrs, beatitudine ſpei ac mrritorum, ad ple-
nam beatitudinem perducentium. Itaq; beati oculi veſtri ô diſcipuli mei, qui vident, id eſt,
“ intelligunt quæ vos vidrtis. ⌊Dico enim vobis, ꝙ multi prophetæ & reges voluerunt vide-
“ re quæ vos videtis⌋ videlicet vnigenitum dei incarnatum inter hominrs cõuerſantem, eius Matt. 13
quoq; miracula, & conuerſationem ſanctiſſimam, voluerunt etiam intelligere quæ intelle- Lucæ. 8.
xerũt diſcipuli Chriſti, quibus ipſe loquutus eſt: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni dei
“ ⌊& non viderũt⌋ hæc oculo corporali, nec intrllexerũt iſta diſtincte, voluerunt quoq;, ſeu
“ optauerũt ſi fuiſſet poſſibile, ⌊& audire⌋ ex ore meo prædicationem euãgelicæ legis, ⌊quæ
“ auditis⌋ qui me ſecundum ꝙ placet interrogatis, & informationem à meipſo accipitis, ⌊&
“ non audierunt⌋ eo modo quo vos, vtpote ex ore meo. ¶Circa hæc quæritur, an intelligen-
da ſint iſta de viſu, audituq́; corporali, vel potius de viſu & auditu mentali, ſeu interioti. Pri-
mum dici non poteſt, quia taliter reprobi Iudæi ac proditor Chriſtum viderunt ac audie-
runt, quibus tandem grauis fuit ad videndũ, nec ſecundum videt poſſe dici, quoniam ea quæ Sapiæ. 2.
diſci

deum ex his viribus ſenſitiuis diligere, nõ ꝙ potẽtiæ iſtæ organicæ deũ ſimpliciſſimũ habeãt
A pro obiecto, vel ad eius dilectionẽ directe ac immediate ptingant, aut diuinæ dilectiõis exi-
ſtant ſubiecta, ſed quia taliter ſunt regẽdæ vt expedit ad charitatis adoptionẽ, cõſeruationẽ,
profectũ, & cõſummationẽ, pro quo adimplendo dicitur in Eccleſiaſtico: Dñe pater & dña- Ecc.23
tor vitæ meæ. Excellentiã oculoꝝ meoꝝ ne dederis mihi, & omne deſideriũ prauũ auerte à
" me. Aufer à me veteres cõcupiſcentias, & cõcubitus cõcupiſcentiæ ne apprehendat me. L &
" ex oĩbus viribus tuis. ⌋ Iam de viribus p cor & animã deſignatis mentio facta eſt. Cur ergo
nũc addit, & ex oĩbus viribus tuis? Ad qd dupliciter reſpondet. Primo, vt iſtud intelligat de
viribus reliquis, de quibus nondũ quid dictũ eſt, quia & vires vegetatiuę in actibus ſuis regen
dæ ſunt ratione ſecundũ deũ quantũ fieri poteſt. Nõ em̃ totaliter rõni ſubduntur, ſed natura
liter operant, attamẽ obiecta eaꝝ applicãda ſunt eis ſecundũ rectæ rõnis cenſurã, & quantũ
ad modũ, locũ, ac tẽpus actionis, rõni quodãmodo ſubijciunt. Secũdo, vt ꝙ ait, ex oĩbus viri-
bus tuis, intelligat quantũ ad executionẽ & vſum viriũ in exterioribus operibus, quatenus
etiã illa viriliter ad dei honorẽ cũ diſcretione agant, vt ait Apſus: Rationabile obſequium ve
" ſtrum, L & ex omni mẽte tua ⌋ .i. toto intellectu & intentione, ne in intellectu ſit error ſeu hę Roma.12
reſis, aut intentio charitati dei repugnãs. Porrò præceptũ hoc ſcriptũ eſt in Deuteronomio, Deut.6
vbi legit: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota aĩa tua, & ex tota fortitudine tua
¶ Circa quod quærit, Cũ Moſes nõ exprimat niſi tria, ex quibus totis amandus eſt deus, cur
B hic dicunt quatuor eſſe ſcripta in lege? Ad quod reſpondet, ꝙ tria illa à Moſe dicta includũt
hæc quatuor, ideo quatuor iſta ſcripta ſunt ibi ſaltẽ virtualr̃ atq; implicite, nẽpe ꝙ dr̃ hic, ex
oĩbus viribus tuis. Moſes p fortitudinẽ intellexit, totũ aũt cor frequẽter, intellectũ & volun
tatẽ cõprehẽdit ac denotat, ſicut cũ dicimus: Cõfitebor tibi dñe in toto corde meo. Deniq; Pſalmo.9.85.
apud Matthæũ ponunt tria, cũ dr̃: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota aĩa tua, no.137
& in tota mẽte tua, vnde ibidẽ omittit, ex tota fortitudine tua, ſeu ex oĩbus viribus tuis, qd tñ Mat.22
per totã animã ſatis inſinuat. Anima nãq; dr̃ totum poteſtatiuũ, quia plures cõtinet vires.
¶ Oportet ſcire ꝙ pceptũ iſtud tripliciter poteſt intelligi & exponi. Primo, quantũ ad inde-
ſinẽtem actũ, vt. ſ. cor, mens, aĩa, fortitudo, ſemper actualr̃ atq; totalr̃ ferant in deũ abſq; cõ-
mixtione mali cõtrarij, ſicq; præceptũ iſtud nõ implet à viatoribus nobis in vita pſenti, ſed à
beatis in patria. Vnde iuxta hũc ſenſum diligere deũ toto corde, eſt eũ diligere actuali amore
inceſſanter in deũ erecto ſecũdum totũ poſſe volũtatis, ſine admixtiõe oĩs inordinati affe-
ctus, charitatis minoratiui. Diligere aũt deũ ex tota mẽte, eſt deo per cõtemplationẽ indefi-
nẽter, ſemper, actualr̃ ſecũdum extremũ poſſe intẽdere, abſq; admixtiõe oĩs euagatiõis, er
roris & deceptiõis. Diligere vero deũ ex tota aĩa, eſt ſecũdum cæteras vires animales & ſenſi
tiuas eſſe ordinatũ in deo, inceſſanter, complete, quod in beatis erit potiſſimũ poſt reſurrecti
onem futuram, dũ oẽs ſenſuũ interioꝝ & exterioꝝ, ſenſitiuiq; appetitus operatiões ordi-
natiſſimæ erũt in deo, & ad dei cõferẽt laudem, amorẽ, & cõtemplationẽ. Diligere aũt deum
ex oĩbus viribus, eſt omnẽ exteriorẽ actũ habere promptiſſimũ iugiter ad dei honorẽ & cul-
tum atq; imperiũ, quod totũ nõ niſi in patria valet impleri, & implebit, nõ ſolum abſq; diffi-
cultate, imò & cum indicibili iucũditate. In patria ergo implet præceptum iſtud perfecte, in
via imperfecte. Secũdo exponit hoc præceptum quãtum ad actũ ſupererogationis, vt ſic de
us diligat toto corde, totaq; mẽte, &c. quatenus dei intuitu & amore oĩa deſerant, quæ vo-
lũtatem, intellectũ, animã, & operationem ſeu vires impedire ſolẽt & poſſunt à dei amore &
C cõtẽplatiõe in vita præſenti, vt ſunt diuitiæ, parẽtes, cognati, proles, volũtasq; propria, ſicq;
præceptũ iſtud charitatis implere ad religioſos dinoſcit ptinere. Tertio exponit quantũ ad
actũ neceſſitatis, vt ſic corde, mẽte, anima, fortitudine deũ amemus, quatenus nil charitati di
" uinæ cõtrarium operemur aut appetamus, L & proximũ tuũ ſicut teipſum ⌋ .i. vere, ordina-
te, ac ſpũaliter, optãdo ei bona grĩæ in præſenti, & dona gloriæ in futuro, item ſicut teipſum
.i. propter deum & ob felicitatem æternam, videlicet quia deus præcepit, & quia ad eius ima
ginem factus eſt proximus tuus, & quoniã deus eſt prima cauſa ac ratio totius amabilitatis,
ac puræ dilectiõis, cum ipſe ſit prima, fontalis, infinitaq; bonitas. Rurſus, ſicut teipſum .i. pſe
uerãter vſq; in finem, & nõ condeſcendẽdo ei in vitijs, ſicut nec tibi vis condeſcendi in eis, ſi
tamen te vere ac ſpũaliter diligis, nõ tamen oportet diligere proximum tam intẽſe ſicut ſe-
ipſum, vt ſicut dicat ſimilitudinem, nõ æqualitatem. Hoc autem præceptum ſumptum eſt ex
eo quod in Leuitico ſcriptum eſt: Diliges amicum tuum ſicut teipſum, vbi ſeptuaginta trãſ- Leuit.19
tuliſſe dicunt, proximum tuum. Per proximum autem intelligit omnis homo gratiæ & glo Quis ſit proximus noſter.
riæ capax, damnati vero, ex charitate amandi nõ ſunt, quia nec gratiæ nec gloriæ ſunt capa-
ces. Omnem igit hominem viatorem, quãtumlibet aduerſantem, ex charitate ſicut noſip-
ſos diligere obligamur. Dicit autem Baſilius: Quis nõ nouit, quoniam mãſuetum & commu Baſilius.
nicatiuum animal eſt homo, nõ ſolitarium & ſyluestre? Nihil em̃ tam proprium eſt noſtræ
naturæ, ſicut ad inuicem communicare & mutuo indigere, & cognatum amare. Quorum er-

CAP. X. go præueniens dominus nobis tradidit ſemina, horum conſequenter & fructus requirit, D
⌊dixit'q; illi⌋ ſcilicet legiſperito dominus Ieſus. ⌊Recte reſpondiſti, quia⌋ veraciter ſcriptũ »
eſt, quod ſcriptũ allegas, ⌊hoc fac⌋ .i. hæc duo charitatis pręcepta adimple, ⌊& viues⌋ vita »
gratiæ in exilio, & vita gloriæ in regno, ſic'q; ſoluta eſt quæſtio, qua quærebat q̃d faciẽdo vi-
Origenes. tam æternã poſſidebo, ex qua Chriſti reſpõſione oſtẽdit Origenes hæreticã prauitatẽ Va-
Eccle. 7 Iob. 15. lẽtini & Marcionis atq; Baſilidis. ⌊Ille aũt volẽs iuſtificare⌋ .i. iuſtũ mõſtrare, & ſuã eminẽ- »
tiam oſtẽtare, cũ tñ in Eccleſiaſtico ſcriptũ ſit: Nõ te iuſtifices ante deũ. Iob q̃q; ait: Quid eſt
homo, vt immaculatus ſit, & iuſtus appareat natus de muliere? ⌊Ait: Et quis eſt meus proxi- »
mus⌋ Hoc rurſus quæſiuit, vt caperet Chriſtum in ſua reſpõſione. Aduertit eñ (vt apparet) »
quemadmodũ Chriſtus doceret etiam inimicos eſſe diligendos, quod iſte putauit eſſe cõtra
Moſi legem, quia Iudæi quàmplurimi per proximũ non intelligebant niſi Iudæum, & cęte-
ros reputabãt alienos. Hinc interrogauit, quis eſt meus proximus, vt ſi Chriſtus diceret, q-
libet homo vitæ pręſentis, probaret eũ legis aduerſariũ, ſi vero diceret, quicũq; Iudæus pro-
Prouer. 1 baret ſe iuſtũ, dicendo omnem amo Iudæum. Sed, vt Salomon loquitur: Fruſtra iacitur re-
te ante oculos pennatorum, vnde & Chriſtus ſapiẽtiſſimus ſic reſpõdet, q̃ inſidiatorẽ pro-
pria rurſus reſponſione concludit, proponẽs parabolã. ⌊Suſcipiẽs aũt Ieſus⌋ ſurſum aſpici- »
ens, ſeu late & alte circumducens, ad inſinuandum, q̃ de re magna eſſet locuturus, atq; com-
patiens communi humani generis calamitati, dixit. ⌊Homo quidam deſcendebat ab Hieru- »
ſalem in Hiericho, & incidit in latrones.⌋ Senſus ſuperficialiter literalis difficultatem nõ ha
Baſilius. bet, & quod hic quaſi parabola dicitur, potuit eẽ res geſta, quia vt ait Baſilius: Hieruſalem in E
cacumine ſita eſt, Hiericho autem deorſum, inter quas vrbes fuit deſertũ, in q̃ latrones cõſue
Spũal' ſenſus uerũt quoſdam occidere. ¶ Porrò iuxta intelligentiã ſpũalem, per hominẽ hunc intelligitur
primus noſter parens Adam, ſeu genus humanũ, ſeu quilibet homo poſt innocẽtiam baptiſ-
malem atq; iuſtitiam, ad iniquitates prolapſus. Talis ergo deſcẽdit, id eſt peccãdo ſpirituali-
ter deorſum collapſus eſt, à Hieruſalem, hoc eſt paradiſo terreſtri, in quo Adam realiter fuit,
vel à cœleſti Hieruſalem, ſeu regno cœlorum, in quo per ſpem & meritum eſt omnis iuſtus
Philip. 3. viator, cum & apoſtolus dicat: Noſtra cõuerſatio in cœlis eſt, vel à tranquillitate interna, &
contẽplatione pacis mẽtalis. Cũ eñ Hieruſalẽ interpretet̃ viſio pacis, p eã hæc tria ſignãtur,
videlicet paradiſus terreſtris, q̃ eſt locus quietis, in q̃ fuit viſio pacis ſupernæ, quãuis nõ tã cla
ra, ſicut in patria, imò viſio ſeu cõtẽplatio, q̃ fuit in Adã añ pctm̃, & mõ in paradiſo eſt in He
lia, habet ſe medio mõ inter cõtemplationẽ patrię, & cõtẽplationẽ cõmunẽ deuotorũ in iſto
exilio. Item per Hieruſalẽ figurat̃ regnũ cœleſte, in quo eſt beatifica viſio pacis æternæ, quæ
omnẽ ſenſum exuperat, ipſa quoq; mentalis trãquillitas animę viatricis, in deo pacate ac dul
citer ſtabilitę per Hieruſalem denotat̃. Inſuper ſicut oẽs in Adam eramus atq; cecidimus,
ſic oẽs in ipſo in paradiſo terreſtri extitimus, & in ipſo inde expulſi, elapſi'q; ſumus. Per Hie-
richo vero hic mũdus inſtabilis, ſeu vitæ præſentis mortalitas, & defectus intelligũtur. Hie-
richo quippe interpretatur luna, per quam in ſcripturis defectus exprimitur, inſtabilitas, in-
ſipiẽtia atq; mortalitas, propter iugem lunæ variationẽ, creſcentiã & decreſcentiã. Vnde in
Eccle. 27 Eccleſiaſtico ſcribit̃. Stultus mutat̃ vt luna, & ſicut luna à ſole deficit in ſplẽdore, ſic ſtat' vi-
tæ huius mortalis à ſtatu paradiſi ac immortalitatis. Itaq; homo iſte peccãdo incidit in latro F
Sapiæ. 2. Iohan. 8. nes, id eſt in dæmonũ acies, qui animarũ iugiter quærũt vitam ſpũalem occidere. Nã & inui-
dia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Et diabolus homicida ab initio fuit, vt Chri-
ſtus apud Iohannem fatet̃. ⌊qui etiã deſpoliauerũt eũ⌋ hoc eſt, donis gratiæ ac virtutũ ſpi- »
ritualiter nudauerunt, quia dum hominem per tentamenta ad peccatum mortale perducũt,
donis ac virtutibus, quæ ſunt animæ veſtes ac ornamenta eũ mox priuãt, ipſum'q; Adã origi
Eſaiæ. 61 nali nudauerunt iuſtitia, atq; multiplici virtutũ ornatu, de quibus in Eſaia ait eccleſia loquens
de ſponſo cœleſti. Induit me veſtimẽto ſalutis, & indumẽto iuſtitiæ circũdedit me. His in-
dumẽtis animæ noſtræ in baptiſmo fuerũt indutę, quæ peccãdo amiſimus, ſed per pœnitẽ-
tiam & cætera ſacramẽta ea recuperare valemus, de quibus etiã veſtimẽtis in Apocalypſi lo-
Apoca. 3. quitur Chrũs: Qui nõ inquinauerũt veſtimẽta ſua, ambulabũt mecũ in albis. ⌊& plagis im- »
poſitis abierũt⌋ id eſt cũ hominẽ multipliciter vulneraſſent in anima, ad horã ceſſauerunt ab »
eius læſione. Vel, abierũt, inſidias abſcondendo. Specialiter aũt incurrit genus humanũ qua-
tuor vulnera animæ ex originali pctõ, videlicet malitiam, id eſt pronitatem ad mala in volũ
tate, ignorãtiam in intellectu, infirmitatẽ in vi iraſcibili, cõcupiſcẽtiam in cõcupiſcibili, ⌊ſe- »
miuiuo relicto⌋ q̃a licet p peccatũ mortale, vita gratię & charitas, totaliter auferant̃, manet »
tñ in homine liberũ arbitriũ, quo põt reſurgere durãte hac vita, ſeu aptitudo ad pœnitẽdum,
ita vt radicaliter ſeu potẽtionaliter maneret vita ſpũalis in anima. Rurſus q̃uis peccata dona
naturæ inficiant, nõ tamen totaliter deſtruunt ea, vnde & vita gratiæ deficiente, manet vita
naturæ. ⌊Accidit aũt vt ſacerdos quidam deſcenderet eadem via, & viſo eo præteriit.⌋ Per »
ſacerdotem iſtum intelligitur Aaron, vel chorus ſacerdotũ legalium, qui eadẽ via deſcẽdit,

quia

A quia per originale peccatũ venit in mũdum & cognita generis humani,ſeu Adæ vulneratio-
ne ſeu deſtitutione,qua gloria beatitudinis fuit priuatus,pertranſiit, quia liberare & ſaluare
nequiuit,quemadmodum in epiſtola ad Hebræos copioſe probat apoſtolus, & ad Galatas Heb.7 8.9.10. Galat.2.
ait:Si ex lege eſſet iuſtitia,ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.⌊Similiter & Leuita cum eẽt ſe-
cus locum & videret eum⌋ ſcilicet hominem ſemimortuũ ⌊pertrãſiit.⌋ Per Leuitam expri
mitur Moſes frater Aaron Leuites,ſeu chorus miniſtrorũ templi aut prophetarum,qui cum
eſſet in mundo hoc viuens,& genus humanum intelligeret ſauciatum,ſaluare illud nõ potu-
it,imò pertranſiit,& moriendo ad lymbũ inferni deuenit.⌊Samaritanus autem quidam iter
faciens.⌋ Per Samaritanũ ob nominis interpretationẽ,Chriſtus deſignat ſeipſum,quoniam
Samaritanus cuſtos interpretatur,quod cõpetit Chriſto,iuxta illud pſalmi:Ecce nõ dormita- Pſal.120.
bit neq; dormiet qui cuſtodit Iſrael.Et rurſus:Cuſtodiens paruulos dominus. Cui dicit apud Pſal.114.
Iob:Quid faciam tibi ò cuſtos hominũ.Chriſtus itaq; iter fecit in ſeculo iſto, iuxta illud Io- Iob.7 Iohan.1
hannis:Verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis. Baruch quoq; Poſt hæc in terris vi- Baruch.3.
ſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt,⌊venit ſecus eum⌋.i.humano generi clementiſſi-
me ſe coniunxit,& illud ſicut medicus languidum viſitauit, quemadmodum loquitur patri
in pſalmo:Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti,tunc dixi ècce venio.Et per Zacha- Pſal.39
riam:Gaude & lætare filia Sion,quia ecce ego venio,& habitabo in medio tui. ⌊Et vidẽs e- Zacha.2.
um⌋ oculo corporali ac intellectuali ⌊miſericordia motus eſt⌋ ſecundũ illud Trenorũ:Miſe Treno.3
ricordiæ domini quia non ſumus conſumpti , imò quod Chriſtus nos magis dilexit, eo no-
B ſtris miſerijs tam pœnalibus quàm culpabilibus magis condoluit.Quod ſemper penſate de- Eſaiæ.63
bemus,ſicut Eſaias ait:Miſerationum domini recordabor , ſuper omnibus quæ largitus eſt
nobis ſecundum indulgentiam ſuam, ⌊& appropians⌋ hoc eſt, generi humano ſe medici-
naliter ac proportionabiliter applicans,dicente apoſtolo:Chriſtus exinaniuit ſe ipſum,for-
mam ſerui accipiens,atque in ſimilitudine carnis peccati apparens. Debuit quippe per om- Heb.2
nia fratribus aſſimilari,qui ſecundum ſuam diuinitatem diſtat ab hominibus infinitæ nõ lo-
co,ſed perfectionis exceſſu ac diſſimilitudine,⌊alligauit vulnera eius⌋id eſt per infuſionem
charitatis & gratiæ,aliorum quoque habituum fortium, ſcilicet virtutum & donorum , vi-
res animæ vulneratas à peccatis retraxit,cohibuit & curauit,potiſſimum in baptiſmo. Pro-
pter quod in Actis loquitur Petrus: Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chri- Actorũ.2.
ſti in remiſſionem peccatorum,& accipietis donum ſpiritus ſancti. Præterea Chriſtus per
ſuam paſſionem ſaluificam vulnera iſta alligauit atque curauit,inquantum paſſio ſua fuit ſa-
tisfactoria pro totius mundi peccatis,& meritoria gratiæ omnibus nobis.Idcirco apud Eſai-
am ſcriptum eſt:Vere languores noſtros ipſe tulit,& peccata noſtra ipſe portauit. Itemq́ue Eſaiæ.53.
Petrus ait:Peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum . Sed & tota Chriſti prædi- 1.Petri.2
catio,conuerſatio,miraculoſa operatio,medela fuit vitiorum noſtrorum ⌊infundens ole-
um⌋ hoc eſt ſpiritus ſancti vnctionem & conſolationem, piamq́; informationem, ⌊& vi-
num⌋id eſt conſortationem & exhortationem feruentem ad bona , ſeu iuſtam increpatio-
nem propter peccata.Nam & Petro loquutus eſt:Vade retro me ſatana . Hinc per Eſaiam Mar.8.
Chriſtus teſtatur de patre,ad annuntiandum manſuetis miſit me,vt darem lugentibus coro- Eſaiæ.61.
nam pro cinere,oleum pro luctu.Et ſponſa fatetur in Canticis:Introduxit me rex in cellam Cantic.2
C vinariam.Denique ſicut Chriſtus primo dicitur oleum infudiſſe & poſtea vinum , ſic præla-
ti & omnes exhortatores primo debẽt pie & charitatiue corripere,ſiue inſtruere delinquẽ-
tes,deinde ſi opus fuerit,rigorem iuſtitiæ admiſcere.Hinc ad Galatas ſcribit apoſtolus: Fra- Galat.6.
tres,& ſi prǫoccupatus fuerit homo in aliquo delicto,vos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi in-
ſtruite in ſpiritu lenitatis.Ait quoq; Bernardus:Semper punire eſt crudelitatis,ſemper par- Bernardus
cere puſillanimitatis,nec hoc nec illud æquitatis.Opus eſt ergo diſcretione,vt ſciatur quã-
do hoc & quando illud agendum,& qualiter ſit contemperandum vtrumq;.
¶Præterea varij aſſignantur deteſtabiles,miſerrimiq́; effectus peccati , qui in verbis Chriſti
præinductis tanguntur.Primo enim per peccatum exhæreditamur à regno cœleſti , quod
eſt terra viuentium,quod notatur quum dicitur,⌊deſcendebat à Hieruſalem⌋ Secundo per
peccatum captiuamur ſub defectu multiplici ,& mente inſtabiles,exulesq́; efficimur, quod
notatur cum ait,in Hiericho.Tertio per peccatum ſubijcimur ſeruituti peccati atque diabo
li,quia & Petrus apoſtolus conteſtatur:A quo quis victus eſt,huius ſeruus eſt . Vnde Paulus 2 Petr.2
hortatur: Non ergo regnet peccatum in veſtrǫ mortali corpore, hoc notatur quum dici- Roma.6.
tur,incidit in latrones.Quarto per peccatum ſpoliamur donis gratuitis , ideo ait, deſpolia-
uerunt eum.Quinto per peccatum vulneramur in naturalibus,vnde dicitur , plagis impoſi-
tis.Sexto,per peccatum mortificantur præcedentia opera noſtra meritoria, præmioq́; pri
uamur.Hinc dicitur,ſemiuiuo relicto.⌊Et imponens in iumentum ſuum,⌋ hoc eſt corpori
ſuo nos iungens,ſicut capiti membra iunguntur, atque in ſuo corpore noſtra ſcelera luens,
iuxta illud Eſaiæ:Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Itaque per iumen- Eſaiæ.53.

 tũ Chri-

CAP. X. tum Chriſti, corpus eius digniſſimum explicat, quod rite iumentũ vocatur, nõ ob beſtialem D
vilitatem, ſed ob obedientialem ſubiectionem, ac ſeruitutem promptiſſimam, qua in omni-
Pſal. 72. bus animæ Chriſti promptiſſime paruit ac ſeruiuit. Hinc & vir obediens loquitur deo: Vt iu
mentum factus ſum apud te, ⌊duxit in ſtabulum⌋ hoc eſt eccleſiæ ſuæ ipſum incorporauit. »
Eccleſia nempe eſt Chriſti ouile, in quo ipſe ſuos fideles multiplici reficit pabulo ſpirituali,
Iohan. 10 de quo ſtabulo ait in Iohanne: Fiet vnus paſtor & vnum ouile, in quo etiam corpore & ſan-
guine Chriſti reficimur. Præterea potius ait ſtabulum quàm domum, vt præſentis vitæ ſœ
tores atque miſerias attendamus, & in ſeculo iſto tanquàm in exilio lugeamus, ad patriam iu
Heb. 13. giter feſtinantes, quemadmodum ad Hebræos ait apoſtolus: Non habemus hic manentem
ciuitatem, ſed futurã inquirimus, ⌊& curam illius egit.⌋ Chriſtus namq; quamdiu con- »
uerſabatur in ſeculo iſto diligentiſſime pro ſalute humani generis exorauit, & tempore quo
prædicauit, nonne varijs modis tanquàm aptiſſimus medicus animarum, homines curauit
ſaluate, prædicando, miracula faciendo, diſcipulos ſuos ad prædicandũ & ad miracula pera-
Sapiæ. 13 genda mittendo, varia gratiarum chariſmata tribuendo: Quàmuis enim (vt ſapiens habet)
cura ſit deo de omnibus, maxime tamen de rationabilibus creaturis. ⌊Et altera die⌋ hoc eſt, »
tempore ſuam paſſionem ſequente, videlicet poſt reſurrectionem. In ſcripturis enim ſæpiſ-
Eſaiæ. 4 ſime dies pro tempore ponitur, maxime in prophetis, vt quum loquitur Eſaias: In die illa e-
Iohel 3 rit germen domini in magnificentia & gloria. Et Iohel: In illa (inquit) die ſtillabunt montes
dulcedinem, ⌊protulit duos denarios⌋ id eſt noui ac veteris teſtamenti notitiam, ⌊& dedit »
Actor. 2. ſtabulario⌋ id eſt choro apoſtolorum, ſeu primitiuæ eccleſiæ, cui poſt reſurrectionem, præ- »
Iohan. 16. ſertim in die Pentecoſtes, infudit omnium notitiam ſcripturarum, per infuſionem ſpiritus
ſancti, quemadmodum paſſione inſtante promiſit apoſtolis Iohannis loquens: Quum vene
Actor. 1. rit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Sed & per quadraginta dies, quibus E
poſt reſurrectionem vſque aſcenſionem apparebat diſcipulis ſucceſſiue, docuit & euangeli-
cæ legis declarauit eis myſteria, ⌊& ait: Curam illius habe⌋ Præcepit enim apoſtolis, vt to-
Mat. 28 tum genus humanum ſolicite erudirent, Vnde in Matthæo loquitur eis: Euntes, docete om
Iohan. 21 nes gentes. Petro quoque ante aſcenſionem ſpecialiter dixit: Paſce oues meas. Cum omni nẽ-
pe diligentia prælati eccleſiæ gregibus ſibi commiſſis debent verbo & factis virtuoſe præeſ-
Prouer. 27 ſe. Hinc in prouerbijs Salomon ait: Diligenter agnoſce vultũ pecoris tui, tuoſq; greges cõ-
ſidera. Etenim quanto nobilior eſt anima rationalis omni irrationali creatura, tanto eſt dili-
gentius cuſtodienda, docenda & perficienda, ⌊& quodcũq; ſupererogaueris⌋ hoc eſt vltra »
debitum feceris, ſeu de tua induſtria atque labore addideris, cooperando gratiæ meæ, & pro
aliorum conuerſione fideliſſime deſudando. Sed vtinam paſtores & prædicatores iam debi
tum ſuum exoluerent, imò prohdolor, ſtipendia larga accipiunt, & plebem non inſtrunt, ſeu
Ezech. 34. condigne non alunt, vita exemplari atq; doctrina, quibus per Ezechielem deus improperat:
Eccle. 32. Lac comedebatis & lana operiebamini, gregem autem meum non pauiſtis. Quo contra in
Eccleſiaſtico omni aliorum rectori ſaluberrime dicitur. Rectorem te poſuerunt, noli extolli.
Eſto in illis quaſi vnus ex ipſis. Curam illorum habe, & ſic conſidera, ⌊ego quum redire,⌋ »
ad iudiciũ generale corporaliter deſcendendo ſecundum naturam aſſumptã, vel ad iudiciũ
particulare, quod fit in mortibus ſingulorũ, vbi Chriſtus reuertitur nõ locum mutando, ſed F
Mat. 24 per retributionem viſitando, vnde ait: Vigilate, quia neſcitis qua hora dominus veſter ven-
turus ſit. Et item: Beatus ille ſeruus, quem quũ venerit dominus eius, & pulſauerit ianuã, in-
uenerit vigilantem, ⌊reddam tibi⌋ id eſt condignam dabo mercedem. Hinc in Apocalypſi »
Apoc 22. ait: Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, dare vnicuiq; iuxta opera ſua. Subinde Chri
ſtus quærit à legiſperito non quaſi ignorans, ſed inſtruere illum volẽs. ⌊Quis horum trium⌋ »
videlicet, an ſacerdos, an leuita, an Samaritanus, ⌊videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui inci- »
dit in latrones. At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum⌋ hoc eſt, ita vt dictũ eſt ei ſub- »
uenit. Ille enim magis quàm alij duo proximus promeruit appellari ratione beneficij tanti.
Præterea contuendũ quod multipliciter dicitur homo proximus alteri. Primo, ratione co
Pſal. 37. gnationis, ſicut in pſalmo: Amici mei & proximi mei. Secundo, cauſa religionis eiuſdem, vt
omnes Chriſtiani. Tertio, ratione pietatis & beneficij, & ita nunc potiſſimum proximus ap-
Ambroſius. pellatur, ſicq; Ambroſius aſſerit: Nõ cognatio facit proximum, ſed miſericordia. Quarto,
ob conformitatem naturæ. Sic omnes homines ſibi inuicem proximi nuncupantur, iuxta il
Eccle. 13 lud: Omne animal ad ſibi ſimile coniungetur. ⌊Et ait illi Ieſus: Vade⌋ ſpiritualiter profici- »
endo, & legem Moſi veraciter intelligendo, ⌊& fac ſimiliter⌋ hoc eſt non verbis, ſed veri- »
tate & opere charitatiuo ac pio, oſtende te proximum non ſolis Iudæis, ſed omni homini
viatori egenti, ſi caſus euenerit, vt aliquis tibi occurrat tua indigens ope. Denique Auguſti
Auguſtinus nus primo libro de doctrina Chriſtiana affirmat. Ex his intelligimus illum eſſe proximũ no
ſtrum, cui officium pietatis eſt exhibendum ſi egeat, & etiam illum à quo nobis impenden-
dum eſt pietatis officium ſeu beneficium pium. Proximi etenim nomen ad aliquid eſt, nec
quiſq;

A quiſq; eſſe proximus niſi proximo poteſt. Nemo autem exceptus eſt, cui ſit beneficium pie-
tatis denegandum, Chriſto dicente: Benefacite his qui oderunt vos. Vnde manifeſtum eſt Matt. 5
hoc præcepto, quo iubemur diligere proximum, etiam ſanctos angelos contineri, à quibus
tanta nobis miſericordiæ impenduntur officia, quia & ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus
proximũ noſtrũ dici ſe voluit, ſignificans ſe ſubueniſſe ſemiuiuo iacenti in via.

¶Declaratio reſiduæ partis huius capitis, ſcilicet. Intrauit Ieſus in quoddã
caſtellũ. Articulus. XXVIII.

QVicquid Chriſtus geſſit in corpore myſterijs plenum eſt, & noſtræ conuerſatio-
nis informatiuum. Et quoniam Chriſtus venit tam actiuæ quàm contemplatiuæ
vitæ inſtituta docere, nunc factum quoddam ipſius deſcribitur, in quo breui elo-
quio vtriuſque vitæ diſtinctionem oſtendit. Lucas tamen hoc loco ordinem
« hiſtoriæ non obſeruat. ⌊Factum eſt autem dum irent Ieſus & eius diſcipuli,⌋ de loco ad lo-
« cũ ad plurimorum inſtructionem, ⌊& ipſe intrauit in quoddam caſtellum.⌋ Circa quod Be-
da: Huius (inquit) caſtelli nomen Lucas hic tacet, ſed Iohannes exprimit vocans ipſum Be- Beda Johan. 11
thaniam. Sic enim ait: Erat quidam languens Lazarus à Bethania de caſtello Mariæ & Mar-
thæ, ex quibus apparet, quòd ipſa Bethania quæ fuit villa vocetur caſtellum, vnde & infra le- Luc. 24
gitur: Quod duo ex diſcipulis ibant in caſtellum cui nomen Emaus, pro quo Marcus ſcri- Mar. 16
bit, quod ibant in villam. Denique quod in Matthæo ait ſaluator duobolus diſcipulis. Ite in Mat. 21
caſtellum quod contra vos eſt, de ipſa vrbe Hieruſalem ſolet exponi. Caſtellum tamẽ pro-
prie dicitur paruum caſtrum. Fuit autem in Bethania caſtrum Mariæ & Marthæ ac Laza-
ri, quod forſan interdum cõparatiue loquendo nominatur caſtellum, & ſicut frequenter to-
tum à ſua parte nomen ſortitur, ſic ſorte villa Bethania ratione caſtri ſiue caſtelli in ea cõtẽ-
B ti appellatur caſtellum, ⌊& mulier quædam Martha nomine,⌋ quam aliqui putant fuiſſe il-
lam quàm Chriſtus à ſanguinis curauit profluuio, cuius oppoſitum ſupra ſatis probatum eſt Matt. 9
« ⌊excepit illum in domum ſuã.⌋ Ipſa quippe ſpecialis extitit hoſpita Chriſti, propter quod Luc. 8.
ſicut in eius legenda habetur, poſt Chriſti aſcenſionem cõſueuit Chriſtum ſub nomine hoſ-
pitis inuocare. Itaque cum grandi reuerentia & charitatis feruore accepit Chriſtum in ſua
domo, quæ fuit caſtellum ſeu caſtrum. Nobilis enim fuit & opulenta, & ſicut in Iohãne ſcri- Johan. 11.
« ptum eſt: Ieſus diligebat Mariam, Martham & Lazarum. ⌊Et huic erat ſoror nomine Ma- Mar. 16
« ria⌋ ſcilicet Magdalena, de qua in Marco fertur: Surgens Ieſus mane prima ſabbati appa-
« ruit primo Mariæ Magdalene, de qua eiecerat ſeptem dæmonia, ⌊quæ etiam ſedens ſecus
« pedes domini, audiebat verbum illius⌋ in quibus verbis inſinuatur eius humilitas ac diligẽ-
tia, quia ad pedes Chriſti humiliter ſe locauit, & auidiſſime intenta fuit prædicationi ipſi-
us. Quo autem humilius ſedit, diligentiusq; aduertit, eo plus ſpiritualis hauſit profectus, &
riuos doctrinæ ex fonte ſapiẽtiæ ſumpſit. Chriſtus quippe eſt fons ſapientiæ, iuxta illud Ec-
cleſiaſtici: Fons ſapientiæ verbum dei in excelſis. Deus quoque humilibus dat gratiã.
¶Præterea, ſicut ait Baſilius: Omnis operatio atque loquutio ſaluatoris regula eſt virtutis ac Eccl. 1. Jaco. 4
pietatis. Ob hoc enim induit corpus noſtrum, vt nos conuerſationem ipſius imitemur pro Baſilius.
poſſe. Suo ergo exemplo docuit diſcipulos, omnesq; prædicatores, & ad aliorum exhorta- 1. Pet. 5
tionem idoneos, qualiter habere ſe debent in domibus hoſpitantium eos, vt ſcilicet ſuſcepti
non ſtatim reſupini quieſcant, ſed ſuſceptores ſuos exhortationibus repleant ſacris, vnde &
C reuerenter ac charitatiue ſunt ſuſcipiendi. Primo, quoniam hoſpitatores eorum ædificabũ-
« tur ſalutaribus documentis. Secundo, quoniam charitatis adipiſcentur mercedem. ⌊Mar-
« tha autem ſatagebat⌋ hoc eſt ſatis agebat, occupataq; fuit ſeu laborabat, ⌊circa frequens mi-
« niſterium,⌋ id eſt circa corporalis refectionis quotidie neceſſariæ præparationem & exhi-
« bitionem, ⌊quæ ſtetit⌋ ab abſequio & diſcurſu modice ceſſans, vt Chriſtum reuerentialiter
« alloqueretur, & eius prꝫſtolaretur reſponſum, ⌊& ait: Domine non eſt tibi curæ quod ſoror
« mea reliquit me ſolam miniſtrare.⌋ Hoc videbatur irrationabile Marthæ, quia apparuit ei,
quod ob Chriſti honorabilitatem, aliorumq; hoſpitum multitudinem, Maria merito adiu-
uiſſet. Itaq; interrogauit, Domine non eſt tibi curæ, non quaſi Chriſtum reprehendẽs, quod
« Mariæ non dixerat: Adiuua ſororem tuã, ſed q̃ſi admirãs de hoc, ideo addidit, ⌊Dic ergo il-
« li, vt me adiuuet,⌋ quia ad literam multa erant agenda in tot hoſpitum cibatione. Et quod
Martha dicit ſe ſolam miniſtrare, non eſt intelligendum, quod nulla fœmina adiuuerit eam,
habuit enim ancillam iuuantem vnam aut plures vt reor, ſed ſolam ſe adſerit miniſtrare per
excluſionem ſuæ ſororis, ad quam miniſtratio illa æque pertinuit, ſecundum Marthæ opini-
« onem. ⌊Et reſpondens dixit illi dominus,⌋ Ieſus Chriſtus, qui ad reſpondendum ſapienter,
deliberatione, inquiſitione, ſtudio non egebat, quoniam ſapientia plenus, imò & ipſa ſapien-
tia, deiq; patris vnicum verbum fuit, ⌊Martha, Martha.⌋ Bis nominat propter diligentio- 1. Cor. 1.
rem eius prouocationem ad aduertendum, & item in ſignum dilectionis ſuæ ad eam, quã ele- Johan. 1.

CAP.X. git in hoſpitã ſui ac diſripulorũ ſuorũ, ⌞ ſolicita es, & turbaris rrga plurima ⌟ id eſt circa hæc D
temporalia adminiſtranda, & citra corporalia alimenta, & circa corpora reficienda, quæ oc
rupstio q̃uis ſurrit bona & actus prudentię ac miſericordiæ & liberalitatis, ex charitate im-
perialiter procedens, nihilominus ſtabilitatem & pacem mentis in deo frrquentrr diminuit
interrupit ac impediuit. Pluribus nempe intendens animus, ſingulis non æque perfectæ va-
let intendere, vni, quia & virtus vnita eſt fortior quàm diſperſa. ⌞ Porrò, vnum eſt neceſſari- »
um ⌟ hoc vnum quod præ rꝫteris nrcrſſarium dicitur, poteſt diri ipſa felicitas patriæ, ſeu de »
us omnipotens obiectum & dator beatitudinis huius, vel contemplatio ſeu dilectio dei in vi
ta hac, ſeu pax mentis in deo, aut vnio cordis rum eo, ſeu deo debite deſeruire, & ſaluti pro-
prię prouidere. Quamuis autrm ad obtinendam ſalutem multa ſint neceſſaria, ſrilicet fides,
ſpes, charitas, ſacramenta, impletio præceptorum, vnum tamen neceſſarium dicitur anto-
nomatice, quia præ cætrris neceſſarium extat, vrl neceſſitate finis, & propter ſe atque ſim-
pliciter, alia verò per reſpectum ad finrm, & propter eius adeptionem, ⌞ Maria optimã par »
Pſal.72 tem elegit ⌟ videliret deo vacare, iuxta illud pſalmi: Mihi autem adhærere deo bonum eſt, »
Threno.3 deum diligere, mente quieta, contemplatiuam ducere vitam, & ipſum incommutabile bo-
num quærere ac habere, de quo in Threnis ſcriptũ eſt: Pars mea dominus, dixit anima mea,
propterea expectabo eum. Hanc digniſſimam partem elegit Maria, trrrenis contemptis &
corporalibus occupationibus tanquàm minus bonis, maiorisq́ue boni impeditiuis relictis,
⌞ quæ non auferetur ab ea ⌟ quoniam pars hæc incipit in hac vita, & continuatur ac perpe- »
tuatur in patria, perficitur quoque in ea, quoniam contemplatio viæ per fidem eſt quædam »
inrhoatio contemplationis beatorum per ſpeciem, propter quod ait Apoſtolut: Nunc co- E
1.Cor.13 gnoſco ex parte, tunc autem cognoſram ſicut & cognitus ſum. Et: Videmus nunc per ſpecu
lum in ænigmate, tunc autem ſarie ad faciẽ. Itaque Chriſtus Martham de ſuo druoto & cha-
ritatiuo obſequio non reprehendit, ſed partem Mariæ præponit, quoniam exercitia vitæ
contrmplatiuæ pręclariora ſunt exercitijs vitæ actiuæ. Veruntamen de hoc videtur Mar-
tha aliqualiter reprehenſa, quod ſororrm ſuam voluit à ſpirituali actu vitæ rontemplatiuæ
abſtrahere, vt corporalibus occuparetur, quum tamen neceſſarium non fuiſſet, & quia Ma-
Cyrillus riam putauit negligentrr ſe habuiſſe, non impendendo auxilium in corporali obſequio. De-
Baſilius. nique circa illud, ſolicita es, & turbaris rtga plurima, dicunt Cyrillus & Baſilius. Quũ aliqui
ſuſceperint alios hoſpitio, non ſolicitentur circa multum obſequium, præparando diuerſa
& delicata cibaria, nec poſcant quæ præ manibus non ſunt, & nereſſitatem excedunt. Gra-
uat enim paſſim in qualibet re quod ſuprrfluit. Hoſpitantibus namq; generat tædium, con-
uiuis autem videtur, quod ſint alijs rauſa laboris.

Myſticus ſenſus. ¶Sed quoniam ſenſus literalis planus eſt ſatis, tangendus eſt myſticus intrllectus, iuxta quem
per Bethaniam quæ interpretatur domus obedirntiæ, deſignatur cor bonam conſcientiam
habens, eo quod diuinis obediuit præceptis, ideo Chriſtus illud libenter ingreditur per gra-
tiæ augmrntationem, ranquàm charum, familiareq́; ſibi. Porrò, per Martham anima vitæ
actiuæ exercitijs drdita explicatur, quæ Chriſtum in ſua recipit domo, hoc eſt, in archanis
conſcientiæ ſuæ, cuius ſoror Maria, hoc eſt quęcumque anima illi vt ſoror dilecta, contem-
platiuæ vitæ inſiſtens, ſedet ſecus pedrs Ieſu, id eſt ei humiliter ſe ſupponit, eiusq́; humilita- F
Threno.3 tem perpendit, ac veſtigia imitatur, iuxta illud Threnorum: Sedebit ſolitarius & tarebit, qa
Pſal.84. leuabit ſe ſuper ſe, & audit verbum illius, aſſerens cum pſalmiſta: Audiam quid loquatur in
me dominus drus. Anima quippe quieſcendo ſit prudens, & diuinam inſpirationem ſuſci-
Eccle.38 pit ar aduertit. Propter quod in Eccleſiaſtiro habetur: Qui minoratur actu ſapiẽtiam per-
cipiet. Præterea in quiete huiuſmodi audit verba diuina aure mrntali, illis obediendo, quæ le
git aut meditatur. Martha autem ſatagebat circa frequens miniſteriũ. Hoc competit his, q
operibus miſericordiæ & cæteris exterioribus virtutum actibus corporalibus occupãtur. Et
ſicut Martha conquęſta eſt Chriſto dicens: Domine non eſt tibi curę, quod ſoror mea reli-
quit me ſolam miniſtrare, ſic interdum perſonæ deuotę quæ operibus vitæ actiuę intendere
compelluntur, & contemplatiuam vitam magis deſiderant, conqueruntur Chriſto ſeu eius
prælatis, quod ipſe præ cæteris ſibi ſtatu, gradu ſeu profeſſione, ſimilibus in exterioribus ſer
Bernardus Numeri 21 uire coguntur. Et ſicut ait ſanctus Brrnardus: Beata eſt congregatio, vbi Martha taliter cõ-
quæritur de Maria. Sed heu iam multi inſtar perſidorum ſiliorum Iſrael cœleſtem nauſean-
tium panem, etiam ad Aegyptias, id eſt mundanas conſolationes aſpirant, quibus contem-
platiuæ vitæ nõ ſapit refectio. Quemadmodum vero Chriſtus Martham inſtruxit, ne Ma-
riam ad exteriora ab contẽplationis exerritijs euocaret, ſic pręſati ſunt inſtrurndi, ne abſq;
neceſſitate aut euidente vtilitate poſtulent aliquem à contemplatiuę vitę actibus abſtrahi.

¶Circa hunc locum Euangelicum multa poſſent de vita contemplatiua & actiua, earumq́;
diſtinctione induci, & quę ſit dignior inueſtigari, de quibus ſpecialem tractatum compoſui,
& nũc breuiter tangi poteſt, quod abſolute loquendo vita contemplatiua ſit dignior quàm
actiua

A actiua, ſi in vita actiua ſolum penſetur quod eſt vitæ actiuæ. Ad quod Ariſtotiles decimo e- *Ariſtotiles 10 ethicorum*
thicorum octo pulchras atque ſubtiles rationes adducit. Prima eſt, quoniam vita contẽpla-
tiua competit homini ſecundum digniſſimam ſuam potentiam, ſcilicet intellectum ſpecula-
tiuum, & quo ad digniora obiecta, quia circa diuina verſatur, vita vero actiua competit ho-
mini ſecundum practicum intellectum, & circa exteriora ac ſenſibilia occupatur obiecta.
Secunda eſt, quia vita contemplatiua ex ſua natura eſt magis continua. Tertia, quia eſt de-
lectabilior pura delectatione. Quarta, quia eſt ſibi in ſe magis ſufficiens. Quinta, quoniã ma-
gis quæritur propter ſe ipſam, imò actiua ordinatur ad ipſam. Sexta, quia in vacatione &
quiete conſiſtit, actiua autem in labore & motu. Septima, quia eſt magis diuina. Octaua, q̃-
niam competit homini per id quo à beſtijs ſeparatur. Actiua vero competit ei etiam ſecun-
dum vires animæ inferiores. Nihilominus vita actiua præfertur contemplatiuæ ſecundum
quid, puta in caſu propter bonum commune & neceſſitatem, ac vtilitatem vitæ præſentis.

¶Præterea præter rationes prætactas ſunt aliæ, cur contemplatiua vita eſt dignior, quarum
vnam tangit ſaluator, quia videlicet vita contemplatiua nõ auſertur homini per mortem, ſi-
cut actiua. Contemplatiua quoq; magis propinquat beatitudini patriæ, & eſt magis ſuper-
naturalis, quàm vita actiua. Veruntamen intuendum, quod duplicia ſunt vitæ actiuæ opera. *Actiuæ vitæ opa duplicia*
Quædam ſunt omnino corporalia, vt exteriora miſericordiæ opera, quæ & corporalia ap-
pellantur, de quibus certum eſt, quod vita contemplatiua præferenda ſit ipſis, alia ſunt ope-
ra vitæ actiuæ, quæ ſi idoneæ fieri debeant, contemplatiuæ vitæ perfectionem quandã pręe-
exigunt, vt ſunt prædicare, in ſpiritualibus præeſſe, ſcripturas interpretari, publicas pro a-
B lijs preces effundere, & cætera, de quibus aliqui opinantur, quod contemplatiuæ pręferenda
ſint vitæ, quia vtriuſque vitæ perfectionem vidẽtur includere, vnde & 19. de ciuitate dei Au
guſtinus diſtinguit triplicem vitam, videlicet otioſam, hoc eſt contẽplatiuã, negotioſam, id *Auguſtinus*
eſt actiuam, & ex vtraque temperatam.

¶Deniq; euangelium iſtud in Aſſumptione beatiſſimæ virginis legitur. Primo, quoniam fe-
ſtiuitas illa aliud ſpeciale non habet Euangelium. Secundo, quia vtriuſq; vitæ perfectio in ea
reſplẽduit, quoniam humanitati filij ſui corporaliter deſeruiuit, & eius diuinitatem ſpiritua
liter contemplabatur lucidius cæteris. Tertio, quoniam myſtica ſeu allegorica expoſitio hu
ius Euangelij ei præcipue competit. Ipſa enim inuictiſſima virgo fortiſſima mulierum, fuit
caſtellum quod ingreſſus eſt Chriſtus, quando deſcendit de cœlo, & incarnatus eſt in vtero
eius, aſſumens ex puriſſimo ſanguine eius corpus humanum. Quemadmodum autem caſtel-
lum debet eſſe alte ſitum, muro clauſum, foſſato circundatũ, turræ leuatũ, armis & alimentis
prouiſum, aquis quoq; munitum, ſic benedicta virgo Maria fuit per vitæ eminentiam alte ſi-
ta, imò in ſtatu altiſſimo poſita, vtpote in ſtatu maternitatis dei. Ita quod fuit & eſt compa-
rentalis deo patri, eundem cum illo filiũ habẽs, fuit q̃q; muro clauſa, id eſt firmiſſima virgi-
nea caſtitate ornata, itemq́; humilitate quaſi foſſato profundata, & charitatis feruore velut
turre erecta, cunctis virtutibus tanquàm armis firmata, ſpiritualibus alimentis & gratiarum
fluentis repleta. Hæc glorioſa virgo Maria vocatur Martha, in quantum actiuæ vitæ per-
fectionem poſſedit, ſicq; Martha excepit Chriſtum in domum ſuam, quia in vtero ſuo. Nec
C dubium quin ipſa multo humilius ſedit ad pedes filij ſui dum prędicaret, eius quoq; prædi-
cationem affectuoſius, diligentiusq́; audiuit, quàm Maria Magdalena, vnde & ipſa optimã
partem perfectiſſimę prælegit. Prælatis vero atq; doctoribus aliorum competit vtriuſq; vi-
tæ exercitia ordinate proſequi & habere. Poſtremo ſecundum Auguſtinum, quod Martha *Auguſtinus*
accepit Chriſtum in domum ſuã, deſignat eccleſiam, quę nunc accipit dominum in cor ſuũ.
Maria vero quæ ſedit ad pedes domini audiens verbum eius, deſignat eandem eccleſiam,
ſed in futuro, vbi ceſſans ab opere, miniſterioq́; indigentium, ſola ſapientia perfruetur. Co-
nemur ergo & nos harum venerabilium mulierum perfectiones ſectari, & quilibet noſtrum. *1. Cor. 7.*
digne cõuerſari nitamur, ſecũdũ exigentiã vocatiõis qua vocatus eſt, prout monet apl'us.

¶ELVCIDATIO CAPITIS VNDECIMI. ET FActum eſt quum eſſet. Articulus. XXIX.

Saluator in huius capitis exordio docet orationis formã atq; inſtan- *CAP. XI.*
tiã, dat q̃q; impetrãdi fiduciã. Itaq; Lucas hiſtorialiter inchoãs, ait:
[Et factũ ẽ quũ eẽt in q̃dã loco orãs, vt ceſſauit orare, dixit vnus ex
diſcipulis ei' ad eũ.] Quo loco aut tpe cõtigerit iſtud. Euãgeliſta iſte
determinate nõ exprimit, vt ĩ Matth. habet: Dũ Ieſus ĩ mõte coram *Matt. 6.*
ſuis p̃dicaret diſcipl'is, euãgelicã tradẽs legẽ, inter cętera modũ orã-
di edocuit, atq; ſubſequẽte orõne dñicã primus inſtituit ac depromp-
pſit, vñ apparet q̃d Lucas hoc loco ordinẽ nõ obſeruet hiſtoricum,
difficultasq; orit, q̃uo ea q̃ hic legunt, his q̃ĩ Mat. ſcribunt, cõcordẽt
Ibi qppe nõ legit, Chřs añ huius ĩſtitutionẽ orõnis oraſſe, nec occa-

 (ſiõe alloquutõis

tionis diſcipuli orationem hanc docuiſſe, ſed quaſi proprio motu eam ſuo inſeruiſſe ſermoni. D
Sed ad hæc rñdendo certum & tutũ eſt dicere, quia frequenter contingit, vt quod vnus Euã
geliſta omiſit, ſuppleat alter, quemadmodum in iſto capite, multa à Chriſto de oratione ꝓ-
lata recitat Lucas, de quibus Matthęus non ſcripſit. Forte etiam eandem orationem ſaluator
bis docuit occaſione diuerſa, & propter diuerſos, vno præſente, quũ defuit alius. Itaq; Chrũs
orauit ſecundum q̃d hõ ad noſtram inſtructionẽ & ꝓpter indigẽtiã noſtram, quia orauit pro
nobis quàmuis ſæpe orauerit pro ſeipſo, videlicet pro ſui corporis glorificatione, accidenta-
Iohan.17 liq; pręmio, iuxta illud Iohãnis: Pater clarifica me. ¶ Præterea per hoc quod diſcipulus Chri
ſti non petijt formam orandi à Chriſto niſi poſtquàm ceſſauit orare, docemur non inter-
rumpere orationem & Pſalmodiam, ſeu horarum perſolutionem ſeruorum Dei. Quod, quia
nonnulli nimis faciliter faciunt grauiter peccant, non penſantes quod orantes atque pſallen
tes cum deo altiſſimo ſint loquentes. Ideoq; præſertim ob Dei reuerentiam ab eius collo-
quio non ſunt faciliter abſtrahendi, præſertim quum loquentem cum rege terreno vix ali-
quis abſque neceſſitate audeat auocare, propter reuerentiam regis. Domine, doce nos ora-
re ſicut Iohannes (ſcilicet Baptiſta) docuit diſcipulos ſuos. Veruntamen qualiter Iohannes
docuerit diſcipulos ſuos orare & vbi, & quam formam orandi eis præfixerit, non docet ſcri-
ptura canonica. ¶ Inſuper quàmuis multæ orationes in veteri teſtamento legantur, diſci-
pulus tamen Chriſti aliquam ſingularem atque præcipuam orationis formam ab eo popo-
ſcit, tanquàm ab eo in quo tam excellentem ſanctitatem conſpexit, perpendens quod à fer-
uẽtiori deuotioriq; corde efficacior prodiret orõ, quũ oratio deſiderij ſit ĩterpres ac nũtius. E
Vnde & boni filij ac diſcipuli à deuotiſſimis patribus ſuis formam orationis petere conſue-
uerunt, quatenus eodem deuotionis ſpiritu, ac feruore diſcant & aſſueſcant altiſſimum inuo-
care, quo patres eorum id agunt. Tanta quoque eſt orationis dignitas, vtilitas, atque ne-
ceſſitas, vt merito de modo orandi inſtructionem quærere debeamus. Et ait illis: Quum
oratis: Hoc eſt, orare intenditis ſiue incipitis ſeu orationi inſiſtitis inter cætera. dicite:
cum ſpecialiſſima deuotione. Vnus diſcipulorum rogauit, ſed reſponſionem Chriſtus cun-
ctis qui aderant diſcipulis dirigit: Quia & vnus ille pro omnium informatione quæſiuit.
Pater, ſanctificetur nomen tuum. Breuitati ſtudens, in huius deſcriptione orationis, ver-
ba aliqua prætermiſit, quoniam à Matthæo ea ſatis deſcripta cognouit, aut quia ſub verbis
hic poſitis virtualiter includuntur, aut quia ad ſubſtantiam petitionum hic tactarum non
Matt.6 pertinent, vt quod refert Matthæus: Qui es in cœlis, ad primæ petitionis non ſpectat eſſen-
tiam, duæ quoque petitiones à Matthæo tactæ atque à Luca omiſſæ in petitionibus hic po
ſitis comprehenduntur, ſicut patebit. Itaque Chriſtus orationem ſic incipiendam hortatur:
Pater, nempe qui deum exorat cum plena fidutia atque præcipua dilectione hoc agere de-
Iaco.1. bet. Quemadmodum Iacobus Apoſtolus ait: Poſtulet in fide nihil hæſitans, ſed nomine pr̃is
Horum vtrunque potiſſimum concipitur, inflammatur, augetur. Filius nanque de patris ſui
bonitate præſertim confidit & eum permaximè diligit. Vt ergo cum omni fidutia feruidoq;
amore, deum precemur, CHRISTVS ſic inchoandum edocuit: Pater quo nomine etiam
beneuolentiam Dei captamus. Sed caueamus, ne inueniamur indigni, Deum altiſſimum pa-
trem vocare. Si enim rebus creatis, vanis & vilibus magis quàm ſibi inhæremus, ſi tranſgre-
diendo diuina pcepta, ipſm inhonoramus, ſi creata amplius quàm creatorem quærimus, &
amamus, ꝓrſus indigni ſumus ipſm pr̃em vocare nec ĩter filios ſuos electos nos computat, ſed F
tanquàm degeneres ac rebelles, tanquàm impios & ingratos condemnat. Hinc per Mala-
Malach.1 chiam teſtatur: Filius honorat patrem ſuum, & ſeruus timet dominum ſuum. Si ergo pater
ego ſum, vbi eſt honor meus, & ſi dominus ego ſum, vbi eſt timor meus?
¶ Præterea conſiderandum, quòd pater in ſcripturis multipliciter dicitur. Primo, æterna gene-
ratione, ſicut in Pſalmo: Ex vtero ante Luciferum genui te. Sic Paulus ad Corinthios ait: Be-
Pſalm.109 nedictus Deus & pater domini noſtri IESV CHRISTI. Sicq; in diuinis, Pater perſo-
2.Cor.1 naliter ſumitur, & ſoli perſonæ patris competere dicitur. Et quàmuis hoc modo in oratione
dominica accipi poſſit, congruentius tamen alijs modis in ea ſuſcipitur, ſicut dicitur: Verun-
tamen quia in miſſæ officio orationes ad perſonam patris communiter diriguntur, dum ora-
tio dominica in hoc officio pronuntiatur, nomen patris perſonaliter ſumitur. Secundo, pa-
ter dicitur redemptione, iuxta illud Eſaiæ ſexageſimotertio: Tu domine pater noſter & re-
demptor noſter à ſeculo nomen tuum. Et ſic rurſus pater perſonaliter dicitur loquendo de
redemptione non ſolum effectiue dicta, ſed & miniſterialiter exhibita, ſecundũ quòd modus
redemptionis fuit per filij paſſionem exhibitus, & ſic ſoli filio conuenit nomen patris.
Ephe.1 Tertio, pater dicitur prædeſtinatione, vt quum ait Apoſtolus ad Epheſios: Gratia vobis
& pax à Deo patre noſtro, qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per IESVM
CHRISTVM. Quarto, pater dicitur creatione, ſecundum illud Deuteronomij triceſi-
moſecundo: Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?

Fecit

Fecit vtique quantum ad corpus, creauit quantum ad animam, & poſſedit ſecundum vtrūq;.
A Quinto, dicit̃ pater ſacramentali regeneratiõe, prout in prima ſua Canonica loquit̃ Petrus:
Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenerauit nos in ſpem viuam, 1. Petri 1.
Sexto, dicitur pater fidei inſtructione, iuxta illud Iohannis: Quotquot autem receperunt e-
um, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Septimo, gratiæ adoptione, dicente apoſtolo: Acce- Iohan. 1.
piſtis ſpiritum adoptionis filiorum. Octauo, gloriæ collatione, ſecundum illud Pauli ad Ga Roma. 8.
latas. Itaq; iam non eſt ſeruus ſed filius. Quod ſi filius, & hæres per deum. Om̃es hi modo tri Galat. 4.
bus perſonis ſuper digniſſimis & æternis ſimul conueniunt, quoniam opera ſuperbenedictę
trinitatis ſunt indiuiſa. His quoq; modis pater in oratione dominica ſumitur, per patrem in-
telligendo totam ſupereſſentialem, incircumſcriptam'q; trinitatem, vnum verum ſimpliciſ-
ſimum deum, cui cum omni humilitate, reuerentia & gratiarum actione confidenter atque
ardenter dicere ac ſupplicare debemus. Pater, ſanctificetur nomen tuum, hoc eſt tu ipſe ô pa 1. Timo. 1.
ter omnipotens & immenſæ, ab omnibus honoreris, & tua ſanctitas omnibus innoteſcat, ac Lucæ. 1.
tibi in ſanctitate & iuſtitia ab vniuerſis iugiter ſeruiatur, hoc eſt, quod primo ac maxime af-
fectare debemus, videlicet glorificationem ſeu honorem & gloriam dei in om̃ibus aliter bo
ni filij eius non ſumus, nec vere fideles, quemadmodum apud Iohannem Chriſtus ad peruer Iohan. 5.
ſos ait Iudæos. Quomodo poteſtis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & glori-
am quæ à ſolo deo eſt non quæritis? Denique ſicut homines virtuoſi deum ſanctificant, dum
B ſancte viuendo deum cui ita deſeruiunt, ſanctum eſſe demonſtrant, eius'q; ſanctitati fideli-
ter atteſtantur, ſic vitioſi iniuſte ac turpiter conuerſando, nomen dei maculare dicuntur, q̃a
ſic viuunt, ac ſi deus iniuſtitiam approbet, nec ſanctus ſit, alijs quoq; quantũ in ipſis eſt, præ-
ſtant audaciam, & exemplum inhonorandi deum. Hinc per Ezechielem deus perfidis filijs Ezech. 36
Iſrael improperans. Commaculaſtis (inquit) nomen ſanctum meum. Et rurſus: Sanctifica-
bo nomem meum magnum, quod pollutum eſt per vos inter gentes. Itaque dum oramus,
ſanctificetur nomen tuum, pro toto mundo hoc ipſum precemur, cordialiſſime cupientes,
vt ſanctitas veri dei cunctis innoteſcat hominibus, & digne honorificetur ab om̃ibus, imò
quo bonum commune diuinius eſt quàm proprium, eo plus diuinum, meritorium'q; cõſiſt it
“ orare pro multis, præſertim pro omnibus quàm pro ſe ſolo aut paucis. [Adueniat regnum
“ tuum.] Regnum dei eſt militans ac triumphans eccleſia, ideo de vtroq; regno iſto exponi- Regnũ dei q̃d.
tur. Primo, Adueniat regnum tuum, id eſt militans eccleſia, numero ac merito creſcat, & vn
diq; diffundatur, & tu ſolus per fidem & gratiam multiformẽ regnes in ea, hoc eſt, in cor-
dibus vniuerſorum ac ſingulorum fidelium, aduerſarijs tui honoris ac noſtræ ſalutis, præſer-
tim dæmonibus inde eiectis. Secundo, Adueniat regnum tuum, id eſt triumphans eccleſia
impleatur, ad cœleſtem Hieruſalem protinus perducamur, ad regnum cœlorum mereamur
venire. Sub his duabus petitionibus includitur tertia, à Matthæo expreſſa, qua dicitur: Fiat Matt. 16
voluntas tua ſicut in cœlo & in terra, id eſt, ſicut à cœleſtibus ciuibus tibi in omnibus obe-
“ ditur, ita & à terrigenis quantum poſſibile eſt, tibi in omnibus obediatur. [Panem noſtrum
“ quotidianum da nobis hodie.] Hoc de duplici pane exponitur. Primo, de pane ſacramen-
tali, hoc eſt de corpore & ſanguine Chriſti in ſacramento altaris, quemadmodum ait ſalua-
tor: Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Et denuo: Ego ſum panis viuus, Iohan. 6.
C qui de cœlo deſcendi. Hic panis animam reficit, ſpiritualiter'q; ſaginat, ſi digne acceperit e- Iohan. 10
um. Secundo, exponitur de pane ſpirituali, videlicet de habitibus, actibus'q; virtutũ, de con-
ſolatione interna, de confortatione mentali, de diuinorum ſapore, de quibus ait ſcriptura,
Cibabit illum dominus pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illũ. De Eccle. 15
pane quoque obedientiæ ait in Iohanne ſaluator: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem pa- Iohan 4
tris mei. Similiter de pane pœnitentiæ fert pſalmiſta: Cibabis nos pane lachrymarum. Et: Pſal. 79
Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. De ſpiritualium autem conſolationum ac Pſal. 41.
delectationum, diuinorum'q; guſtuum refectione, ſponſus cœleſtis ait in Canticis: Come- Cantic. 5
dite amici & bibite, & inæbriamini chariſſimi. His itaque cibis oremus quotidie ali diuini-
tus, ne ſpiritus noſter debilitetur, vitijs'q; ſuccumbat. Tertio exponitur de corporali alimẽ-
to, vt ſit ſenſus: Panem noſtrum quotidianum, hoc eſt neceſſaria vitæ, quibus quotidie indi-
gemus, da nobis, quibus verbis excluditur auaritia, quæ congregat in longinquum, & vltra
neceſſitatem, ac ſolicitudo immoderata de craſtino. Circa quod ait Theophilus: Ex eo quod
Chriſtus iuſſit quærere quotidianum alimentum, videtur quod ſuos fideles nihil concedat Theophilus.
habere, ſed magis honeſtam colere paupertatem. Non enim habentium panem, ſed oppreſ-
ſorum penuria eſt quærere panem quotidianum pro hodie. Propter quod dicit Chryſoſto
mus: Poſtulanda ſunt diuinitus neceſſaria vitæ, non diuerſitates ciborum, & odorifera vina, Chryſoſtom9.
ac cætera quæ delectant guttur, onerant autem ventrem & mentem perturbant, ſed panis
petendus eſt, qui poteſt ſubſtantiam corporis ſuſtentare, & ille qui nobis quotidie tan-
“ tummodo ſufficit, vt de craſtino non cogitemus, [& dimitte nobis peccata noſtra,] culpã Matt. 6.
penitus

penitus auferendo & pœnas, quas peccando meruimus relaxando, vel partim ſiue totaliter. D
¶Porro peccata mortalia pariter dimittunt, ita quòd vnum ſine alio non dimittitur, quantũ
ad culpam, ſed tanto plus dimittitur nobis de pœna, quò maior in nobis eſt pudor ac intimus
dolor de pctis, in quãtũ ſunt cõtra iuſtitiã, deiq́ꝫ offenſiua & quò maior nobis ineſt feruor cha
ritatis ad deum ac proximũ, quo item efficaciora ſatisfactionis agimus opera. ¶Prȩterea ſine
venialibus peccatis vitam hanc nec ducimus, nec ducere, diu valemus, quia & ſi omnia, non
tamen ſingula quimus vitare, ſed contra ea, prouiſa & data ſunt nobis deſuper multa reme-
dia, quorꝫ vnum eſt, ſecundum Auguſtinum, oratio iſta dominica. Deinde tangit ratio quen
Auguſtinus dam impetratiua effectus huius petitiõis, videlicet veniæ: ⌊Siquidem & ipſi dimittimus omi ”
debenti nobis.⌋ hoc eſt, omnibus iniuriãtibus nobis piè ignoſcimus, ad minus culpam ſeu in- ”
iuriam dimittendo, quàmuis interdum debita pœna ſeu emendatio pœnalis & ſatisfactoria
exigi poſſit ex charitate, ſecundum formam iuris, ordinemq́ꝫ iuſtitiæ, præſertim propter bo
num commune, & ne peccantes ex facilitate veniæ, fiant ad iniuriandum ac vitia proniores.
Itaqꝫ qui alteri non ignoſcit, bona fronte orare nõ valet hanc clauſulã, imò quàm impiè agat
Eccl.28 in Eccleſiaſtico aperitur, quo legit: Homo homini ſeruat iram, & à deo quærit medelam. Ipſe
quum caro ſit in ſibi ſimilem non habet miſericordiam, & tamen de peccatis ſuis deprecatur
altiſſimũ. Quis exorabit pro peccatis illius. Itaqꝫ ſicut optamus & exoramus vt peccantibus
deus non iuſte nobis iraſcatur, aut vindicet, ſed piæ noſtræ cæcitati ac fragilitati condoleat,
& ignoſcat, ita & nos iniuriantium nobis fragilitati & cæcitati compatiamur, & ignoſcamus
Matth.5 ſimul orantes pro illis, vt ſimus filij patris cœleſtis qui pius & clemens eſt ſup bonos & malos
Iſtud vero ad prælatos & patres ſpũales & religioſos præcipue pertinet, qui in omni chari- E
tate ac pietate cæteris præfulgere tenentur, quorum interiora in ipſum bonitatis ac charita-
ris affectum debent conuerti, aut eſſe conuerſa, quanquàm ex charitate & æquitate iuſtam
ſæpe debeant peccantibus infligere pœnam, vt per eam à pœnis eripiantur futuris, & gra-
riam conſequantur maiorem, præſertim vt Deo aliqualiter ſatisfiat. ¶Poſtremo, circa hæc
Chryſoſtom⁹. ſcribit Chryſoſtomus: Hæc animaduertentes, gratias agere debemus debitoribus noſtris.
Fiunt enim nobis (ſi ſapimus) cauſa indulgentiæ maximæ, & pauca exhibentes ſeu modica di
mittẽres, plurima reperiemus. Nam & nos multa debemus & debita magna domino, quorũ
ſi minimã partem à nobis vellet exigere, iam periſſemus. ⌊Et ne nos inducas in tentationẽ.⌋ ”
hoc eſt, non nos permittas ab hoſtibus noſtræ ſalutis ſupra vires tentari, ad conſenſum illici
tum trahi, rentationibus ſuperari, ſed da gratiam reſiſtendi ac præualendi. Dicitur autem de
Iaco.1. us in tentationibus inducere, quia ab aduerſarijs nos permittit tentari. ¶Interdum autem &
deus dicitur tentare, non vtiqꝫ tentatione deceptoria, ac fallaci, quum Iacobus dicat: Nemo
quum tentatur, dicat, quia à deo tentetur. Deus enim neminem tentat, ſcilicet modo præfa
to, ſed tentatione probationis & exercitationis quæ ad bonum tentati ordinatur tentare de
us aſſeritur. Itaqꝫ ex huius clauſulæ declaratione iam patet quod in ea virtualiter ac ſententia-
Matt.6 liter includatur ſeptima ac vltima petitio orationis dominicæ à Matthæo expreſſa, qua di-
Auguſtinus citur: Sed libera nos à malo. Vnde Auguſtinus in Enchyridion ſcribit, quod Matthæus in
vltimo poſuit: Sed libera nos à malo. Lucas non poſuit, vt intelligamus hoc ad præceden-
tem petitionem pertinere. Ideo quippe ait: Sed libera, non libera, tanquàm vnam petitio- F
nem demonſtrans. Verum de multis concernentibus expoſitionem huius præclariſſimæ
orationis quæ ſecundum Henricum de Haſſia, etiam à Iudæis ac Saracenis dici poteſt, ꝑter-
mitto, quoniam ſuper Matthæum inde loquutus ſum. Hoc tamen addendum, quia vt aſſe-
rit Gorra, aliud eſt tentari, aliud in tenrationem incidere, aliud in tentationem induci. Nam
primum iſtorum dicit ſenſum ſimpliciter, ſed non ſemper conſenſum. Secundum, dicit ſen-
ſum & conſenſum ex ſubreptione, & præter propoſitum. Tertium, dicit ſenſum & conſen-
ſum ex deliberatione. Primum poteſt eſſe ſine peccato. Secundum abſque peccato mortali.
Tertium vero eſt grauius & frequenter mortale.
¶Conſequenter Saluator per quandam parabolicam ſimilitudinem nos hortatur ad fidu-
tialem orationis conſtantiam, inceſſabilem feruidamq́ꝫ frequentiam. ⌊Et ait ad illos.⌋ ſcili- ”
cer, ad diſcipulos ſuos. ⌊Quis veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum &c.⌋ Parabolæ hu- ”
ius ſenſus ſuperficialiter literalis, penitus planus eſt. Siquidem per ſimilitudinem hanc inten-
dit CHRISTVS probare, quòd Deus ſuperpijſſimus, preces conſtanter, indeſinenter,
ac feruide continuatas, & repetitas non deſpicit, ſed exaudit. ¶Porro myſtice, per amicum
Sapiæ.11 intelligitur Deus ſublimis, cui per Sapientem dicitur: Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti
Ephe.2 eorum quæ feciſti. De quo ait Apoſtolus: Propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit
nos deus. Similiter nomine amici intelligi poteſt vnigenitus dei incarnatus, q de ſeipſo teſta-
Iohan.15 rus eſt: Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.
Iohan.13 De quo irerum legitur: Quum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, vſque in finem dilexit eos.
Ad hunc amicum ire debemus mentis deuotione, contemplatione, & dilectione, iuxta illud
Pſalmi

A pſalmi: Accedite ad eum & illuminamini. Vnde ad Hebræos hortatur apoſtolus: Adeamus Pſal. 33
“ cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt miſericordiam conſequamur. Eundum eſt aũt ⌊me- Heb. 4.
“ dia nocte⌋ ſicut fatetur pſalmiſta: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Vel, media Pſal. 118.
nocte, hoc eſt, durante præſentis vitæ tribulatione, aduerſitate, ignorantia, atq; multiplici
“ peccati ruina, ⌊& dicet illi: Amice⌋ In exordio precis nomẽ amici præmittit, vt ex mutuæ
dilectionis recordatione, attentione ſeu inflammatione, ille qui petitur ad exauditionem ci-
tius inclinetur, quum charitas impetrandi ſit ratio. Nam & (Auguſtino teſtãte) amor eſt pri Auguſtinus
“ mum donum, in quo omnia dona donãtur, ⌊commoda mihi tres panes.⌋ Iſti tres panes in-
telligi poſſunt, illuminatio intellectus, charitatiua inflammatio voluntatis, & ſtabilitas me-
moriæ in diuinis, ſeu actus fidei, ſpei & charitatis, quibus deus præcipue colitur. Item tres pa
nes ſunt, panis pœnitentiæ, hoc eſt, deploratio & ſatisfactio pro peccatis, panis euchariſtiæ,
de quo loquitur Chriſtus: Ego ſum panis vitæ, & panis contemplationis internæ. Hi panes Joban. 6.
commodari nobis à deo dicuntur, quoniam de donis nobis deſuper datis, ratio exigitur à
nobis, vt ait ſaluator: Cui plus datum eſt, plus requiretur ab eo. Et Gregorius aſſerit: Dum Lucæ. 12.
“ creſcunt dona, rationes creſcũt donorum, ⌊quoniam amicus meus venit de via ad me.⌋ Per Gregorius
amicum iſtum ſecundum quoſdam intelligitur animus ſeu ſpiritus noſter, qui dum per terre
na, vana atq; carnalia diſtrahitur, oblectatur & euagatur, à nobis recedit, iuxta illud in pſal-
mo: Cor meum dereliquit me. Propter quod per Hieremiam dicitur: Vſquequo delitijs diſ- Pſal. 39
ſolueris filia vaga? Quum autem ad interiora ſua regreditur, & ſalutaria meditatur, de via la- Hiere. 31
ta perditionis ad noſipſos reuertitur, ſicut Eſaias teſtat: Redite præuaricatores ad cor. Præ-
B terea per poſtulãte tres panes, intelligi poteſt, quicumque alterius exhortator, & per ami-
cum de via venientem, quicumque proximus exhortationibus indigens, ſic͡q; exhortatori
ſeu prædicatori tres panes ſunt neceſſarij, vtpote ſapientia mentis, ordinata loquutio oris,
“ exemplaritas conuerſationis, ⌊& non habeo quod ponam ante illum⌋ hoc eſt à meipſo nil
virtutis aut gratiæ habeo, vt ſpiritum meum ſeu proximum ſpiritualiter valeam roborare
atque reficere, dicente Apoſtolo: Quid habes quod non accepiſti? Et rurſus: Non ſumus 1. Cor. 4
ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Ne- 2. Cor. 3.
“ mo ergo ſe iactet, nec de viribus ſuis præſumat, neque inaniter glorietur, ⌊& ille deintus
“ reſpondens dicat.⌋ Recte ait deintus reſpondens. Deus enim omnia implet, & animabus
noſtris illabitur, intusq; eas occulta inſpiratione alloquitur. Propter quod ait pſalmiſta: Au Pſal. 84.
“ diam quid loquatur in me dominus deus. ⌊Noli mihi moleſtus eſſe⌋ hoc eſt precibus im-
moderanter pulſare. Hoc intelligendum eſt, non quaſi glorioſus ac inuariabilis deus, poſ-
ſit proprie dictam ſuſtinere moleſtiam, aut hominum precibus inquietari, ſed quia frequẽ
ter affectu & more humano loquitur in ſcripturis, debilitati noſtræ intelligentiæ conde-
ſcendens, quemadmodum ait per Eſaiam: Laboraui ſuſtinens. Et holocauſta ſeu feſta ve- Eſaiæ 1
ſtra facta ſunt mihi moleſta. Rurſusq; loquitur Eſaias: Nunquid parum vobis eſt eſſe mole- Eſaiæ. 7.
ſtos hominibus, quia moleſti eſtis & deo meo? Itaque deus ait: Noli mihi moleſtus eſſe, ad
inſinuandum quàm difficulter & protracte ſæpe audiat deprecantes, quemadmodum ſan-
ctus Iob loquitur deo. Clamo ad te, & non exaudis me, ſto & non reſpicis me. Mutatus es Job. 30
mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduerſaris mihi, per Hieremiam quoque loqui-
C tur deus Hieremiæ de reprobo populo Iudæorum. Noli (inquiens) orare pro populo hoc Hiere. 7.
in bonum, nec aſſumas laudem & orationem pro eis, & non obſiſtas mihi, quia non exau-
“ diam te, ⌊iam enim oſtium clauſum eſt⌋, hoc eſt, aditus ſeu acceſſus ad impetrandum à me
modo tibi non patet, ita vt preces tuæ adhuc locum non habent. Quo contra in Eccleſiaſti- Eccle. 36
co habetur: Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit. Et beatiſſimo Cornelio Centurioni Actoꝝ. 10.
dictum eſt ab angelo, vt habetur in actis: Orationes tuæ aſcenderunt in memoriam in con-
“ ſpectu dei, ⌊& pueri mei⌋ hoc eſt electi atque beati ciues regni cœleſtis mecum ſunt, ⌊in
“ cubili⌋ .i. in ſecretiſſima rege cœleſtis palatij, vbi quaſi in thalamo, eccleſia triũphãs ſuo ſpõ
ſo æterno inauertibiliter eſt coniũcta, & immediate, feliciterq; vnita, facialiter cernens di-
lectum, nec per culpæ diſſimilitudinem diſtans ab ipſo, quemadmodum viatores, quibus
“ dominus per Eſaiam aſſeritur: Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter deum veſtrum & vos, ⌊nõ Eſaiæ. 59
“ poſſum ſurgere⌋ hoc eſt, in altum exauditionis procedere, ⌊& dare tibi⌋ quæ petis. De-
niq; quod ait deus omnipotens. Non poſſum, non impoſſibilitatem, ſed difficultatem ex- Geneſ. 18
audiendi deſignat, non vtique ex parte dei, quum deo nihil ſit difficile, prout à Hieremia cõ- 1. Reg. 14
ſcriptum eſt: Domine deus non eſt tibi difficile omne verbum, ſed difficultas eſt ex par- Hiere. 32
te orantis, propter indignitatem, indiſpoſitionemq; eius, quemadmodum Eſaias populo Eſaiæ. 59.
Iſrael dicit. Ecce non eſt aggrauata auris domini vt non exaudiat, ſed peccata veſtra ab-
ſconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiret. Interdum quoque ſuperſapientiſſimus deus
differt ac tardat exaudire preces bonorum ac diſpoſitorum propter rationabiles cau-
ſas ei notas ac placitas, vtpote ne homini oranti dona diuinorum vileſcant ac pereant
charif-

charíſmatum ex facilitate obtinendi petita, & ne exauditionem meritis proprijs tribuat, aut D
vane exultet, ſeu alios ſpernat, item vt diu orãdo amplius incaleſcat, ſuoq́ꝫ tempore copioſi-
us exaudiat, & impetrata vigilantius ſemper cuſtodiat, de eorꝫ amiſſione formidans. Hinc
Baſilius ait Baſilius: Forſan adhuc differt, vt agnoſcas quid ſit donum, & in timore donata cuſtodi-
as. Quod enĩ homo multis acquirit laboribus, nitit cuſtodire, ne quum illud perdiderit, ſuum
Prouer. 11 laborem amittat. Hoc eſt quod in prouerbijs Salomon ait: Subſtantia feſtinata minuetur,
Auguſtinus quæ aut paulatim colligit, manu multiplicabit. Auguſtinus quoqꝫ affirmat: Differt deus da-
Gregorius re & exaudire, vt amplius optes dilatum, ne vileſcat celeriter datum ¶ Poſtremo Gregorius
Niſſenus: Opportune (inquit) eos qui ꝑ arma iuſtitiæ impaſſibilitatẽ ſibi vendicauerunt, pue
ros appellauit. Nam quando aliquis abrenuntians carni, per rõnem exercitio vitæ virtuoſæ,
paſſionẽ confutauit, tanq̃ puer inſenſibiliter ſe habet. ⌊Et ille (.ſ. orans) ſi perſeuerauerit pul-
ſans⌋ Hoc eſt, deum infatigabilr̃ inuocãs, nec pudore, nec tædio, nec deſperatione deiectus.
Pſal. 43 ⌊dico vobis⌋ qui nec fallor nec fallo, mentiriq́ꝫ nequeo, ⌊& ſi non dabit illi⌋ tam inſtanter
oranti, ⌊ſurgens⌋ .i. actualiter opem impendens, ſecundũ illud Pſalmi: Exurge dñe adiuua
nos, ⌊eò ꝙ amicus ſit (.i. rõne amicitiæ) propter improbitatẽ tamẽ eius⌋ .i. ꝓpter importunã
ſeu indeſinentẽ eius inſtantiã, improbitati aliquid ſimile continentẽ, ꝑſertum humano iudi-
cio in petitionibus homini porrectis. Homo nãqꝫ ſi inſtanter & diu roget, etiã ab egente, cito
precẽ talem nõ neceſſitati, ſed improbitati aſſcribit, ⌊ſurget & dabit illi quotquot habet ne-
ceſſarios⌋ .ſ. tres ſicut rogauit, imò & plures, ſi tunc pro pluribus panibus poſtulet, ne ad le-
ctum reuerſus, denuo inquietet. Vnde elicit, quia ſi petant ſuperflua in exterioribus rebus de
us non præſtat, quinimò ſuperflua iubet pauperibus erogari. De ſpũalibus quoqꝫ grãæ donis, E
tñ deus largit digne ac perſeueranter petentibus, quantum eis neceſſarium conſpicit ad ſalu
tem. ¶ Ex his Chr̃s concludit intentũ, quaſi ꝑ locum à minori arguens, comparationemve
faciens, quia ſi homo non naturalr̃ nec totalr̃ & perfecte bonus, charitatiuus, & pius, precum
ſuperat inſtantia, quanto magis deus ſubſtantialr̃, purè & infinite bonus, amans, & pius, imò
eſſentialr̃ amor, bonitas atqꝫ benignitas, orõnum inſtantia ſe ad exauditionem inclinat, & ꝑ-
ces tam multotiẽs ac ardenter ſibi oblatas non aſpernat? Quemadmodum etiã infra Chriſtus
Lucæ. 24 docet, & ꝑ exemplum demonſtrat, dicendo: Oportet ſemꝑ orare & non deficere. Nam iu-
dex erat in ciuitate quadam qui deum non timebat, nec hominem verebat. Vidua aũt quędã
erat in eadem ciuitate, & veniebat ad eum dicens: Vindica me de aduerſario meo, & nolebat
per multum tempus, poſt hęc dixit intra ſe. Etſi deum non timeo, nec hominem teuereor, ta
men quia moleſta eſt mihi hæc vidua vindicabo illã. Hinc Chriſtus nunc ſubdit & conſulit.
⌊Et ego dico vobis: Petite⌋ neceſſaria corpori & charíſmata grãæ donaq́ꝫ gloriæ ⌊& dabit
vobis⌋ veſtræ petitiõis effectus à deo dũmodo ſalubriter & inſtãter petatis, qđ etiã ꝑſertim
intelligendum eſt de orõnibus pro ſeipõ effuſis, quia non ſemper exaudiunt deuoti pro alijs
Johan. 16. propter incapacitatem illorum. Hinc etiam Chriſtus tempore paſſionis inſtanter dixit: Si
quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis, ⌊quærite, & inuenietis: pulſate, & ape-
rietur vobis.⌋ Eandem ſñiam Chriſtus ſub alijs verbis frequenter reſumit, vt iuſſionis huius
vtilitas denotetur, & quod ait Saluator, noſtris mentibus fortius imprimatur. Sicq́ꝫ ad inſtan
tiſſimam orationem nos prouocet. ¶ Poſſunt tamen hæc verba ꝑ appropriationem quandã
diuerſimode explanari, dicendo: Petite cordiali affectu, quærite oratione vocali, pulſate con
uerſatione laudabili. Itemq́ꝫ, petite, bona incipiendo, quærite, proſequendo, pulſate vſqꝫ in ſi
nem perſeuerando. Vel, petite per fidem, quærite per ſpem, pulſate per charitatem. Feruide
quippe amando & appetendo diuina, quaſi indeſinenter pulſamus ad oſtium ſupernæ cle-
Pſalm. 104. mentiæ. Hinc ait Pſalmiſta: Lætetur cor quærentium dominum, quærite dominum & con- F
Sapiæ. 1 firmamini, quærite faciem eius ſemper. Et in libro Sapientiæ habetur: In ſimplicitate cordis
quærite illum, quoniam inuenitut ab his qui non tentant illum. ⌊Omnis enim qui petit acci-
pit⌋ A deo quod petit, iuxta ſenſum prætactum, ⌊& qui quærit, inuenit, & pulſanti aperie-
tur⌋ hoc eſt, acceſſus ei ad deum patebit, atqꝫ æternam beatitudinem ingredief, dummodo
oret ſicut orãdũ eſt orando in nomine Ieſu Chr̃i, hoc eſt, ſalubriter pro his quę ꝑtinent ad ſa-
lutem, & perſeueranter ac piè, & etiã pro ſeipõ. ¶ Conſequenter Chr̃us arguens ꝑ locum à
maiori, oſtendit q̃ fiducialr̃ inuocãdus ſit deus. ⌊Quis aũt ex vobis pr̃em (carnalem) petit pa-
nem nunq d (pr̃) lapidem dabit illi? ⌋ Videlicet filio ſuo carnali, non vtiqꝫ. ⌊Aut piſcẽ, nun-
quid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem⌋
Nequaquàm. Ex his ſimilitudinibus Chriſtus concludit. ⌊Si ergo vos⌋ homines fragiles &
mortales. ⌊cum ſitis mali⌋ hoc eſt, multipliciter defectuoſi, atque ad peccata procliues, & in
multis ſaltem venialibus peccatis quotidie culpabiles, ⌊noſtis bona data dare filijs veſtris,⌋
Hoc eſt. bona exteriora corpori vere neceſſaria, quæ datis filijs veſtris carnalibus. ⌊Quanto
magis pater veſter de cœlo⌋ .i. pater cœleſtis, videlicet, trinitas deus, q dicit pr̃ varijs modis
vt dictum eſt, ⌊dabit ſpm̃ bonum⌋ .i. ſpm̃ ſanctum eſſentialr̃ bonum, & puram immenſamq́ꝫ
bonitatẽ

A bonitatē, de quo ait Pſalmiſta: Spūs tuus bonus deducet me in terrā rectā, ⌊ petentibus ſe. ⌋ Pſal. 142
ſecūdum debitū modū orādi. Oratio nēpe (vt aſſerit Damaſcenus) eſt petitio decētiū à deo. Oratio quid ſit ſecundum Damaſcenū.
Dicit aūt ſpūs ſanctus dari his quibus ſua dona ad grām gratū facientē pertinētia infundunt
dicēte Aplo: Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris p ſpm̄ ſanctū qui datus eſt nobis. Ita- Roma. 5
q; ſi pr̄ carnalis, carnalibus filijs corporalia bona largit, multo magis deus omnipotens, crea-
tor ſpirituū, ſpūaliſq; pr̄ rōnalium animaꝝ, filijs ſuis ad ſe inceſſanter clamātibus, ſpūalia bo
na diſtribuit, præſertim quū ipſe in omni bonitate, dilectione, pietate, & opulētia cūctos in-
finite excedat. Præterea aduertēda ſunt verba ſancti Baſilij hic ſcribentis: Si quis ex corpore Baſilius.
exhibeat ſe deſiderijs vanis, ſeu concupiſcentijs acquieſcat, & traditor ſuipſius fiat in manus
hoſtiū, hūc deus nec adiuuat, nec exaudit, qm̄ per peccatū ſe fecit alienum à deo. Decet ergo
hominē offerre deo quicquid intereſt ſua, clamare quoq; ad deū vt adiuuet eū. Eſt aūt diuinū
ſubſidiū implorandū nō remiſſe, nec mēte huc, illucq; vagāte, eo q talis nō ſolū nō impetra-
bit quod petit, imò magis dn̄m irritabit. Nā ſi quis corā principe ſtans, ſixū ac cuſtoditū ha
bet tam extrinſecū q̄ intrinſecū oculū, ne forſitan puniat, quāto magis coram deo attentū ac
tremebundū oportet aſſiſtere? Si vero debilitatus mēte à peccato, ſixe nō vales orare quan-
tumcūq; potes teipſum cohibeas, vt ſtando corā deo, ad ipſum dirigas intellectū, & deus ig-
noſcit, eo q nō ex negligentia, ſed ex fragilitate nō potes aſtare vt oportet. Si ſic ergo teipm̄
cōpellis, ne diſcedas donec accipias. Ideo aūt quādoq; petis & nō accipis, qm̄ perperā poſtu-
laſti, vel infideli̕r, aut leuiter, aut nō expedientia ad ſalutē, vel deſtitiſti nimis cito. Poſtremo
B p verba inducta, Chrūs omnē fidelē ineffabili̕r conſolat, certiſſimā præſtans fiduciā exaudi-
tionis diuinæ, ideo certi de veritate promiſſionis vnigeniti filij dei, & de bonitate, charitate
ac munificentia patris æterni, inconcuſſibilē ſpem habeamus ad deū & filialē affectū ad eum,
omnēq; diffidentiā, hæſitationē, puſillanimitatem, in infinitū procul abijciamus, implentes 1. Theſſ. 5
illud Apoſtoli: Sine intermiſſione orate.

¶ Proſequutio expoſitiōis huius cap. à loco quo ait: Erat Ieſus eijciēs. Arti. XXX.

TOta euāgelica ſeries ſicut plena eſt ſupnaturalibus documētis ſeu aſſertionibus, ita
& ſupernaturaliū opeꝝ deſcriptionibus, vt vnū confirmet per aliud, vnde & nunc
« poſt p̄inducta Chriſti documēta narrat quoddā ipſius miraculū. ⌊ Et erat Ieſus eij
« ciens dæmoniū (ab hoīe obſeſſo,) & illud erat mutū ⌋. i. mutū efficiens hoīem, dici
tur etem̄ dæmon ſurdus aut mutus, nō formali̕r, ſed effectiue, eo q organa hoīs impediat ab
« vſu ſenſuū auditus & viſus. Hinc ſubdit. ⌊ Et quū eieciſſet dæmonium, loquutus eſt mutus. ⌋
Amota ſiquidē cauſa, remouet effectus. Ideo dæmone mutitatē cauſante eiecto, priſtinā lin-
« guæ facultatē adeptus eſt homo, ⌊ & admiratæ ſunt turbæ, ⌋ de tāto miraculo tam imperiali̕r
facto. Porrò à Matthæo ſignū iſtud plenius recitat, vbi legit: Tunc oblatus eſt ei. ſ. Chrō, ho Mat. 12
mo dæmoniū habens cæcus & mutus & curauit eū, ita vt loqueret & videret, vbi ait Hiero-
nymus: Tria ſigna in eodē ſimul peracta ſunt, quia obſeſſus curatus eſt, & idē cæcus ac mutus Hieronymus.
« viſum recepit atq; auditū. ⌊ Quidā aūt ex eis dixerūt. ⌋ Iſti, ſecundū Matthæū, phariſæi fue-
rūt pleni inuidia cōtra Chriſtū, eo q ſanctitate, fama, eloquētia, ſapīa & miraculis eos p̄ceſſit,
quū ipſi humanæ laudis & gloriæ cupidiſſimi eſſent, quoꝝ inſaniā multi vſq; in p̄ſens ſequun
tur, quibus cōpetit illud Chryſoſtomi: Sicut ſcarabæi nutriunt ſtercoribus: ſic inuidi aliorū Chryſoſtom⁹.
« infortunijs. ⌊ In Beelzebub principe dæmonioꝝ eijcit dæmonia ⌋. i. virtute, ope ſeu inuoca
tione Beelzebub principis dæmonū expellit dæmones ab obſeſſis, quaſi dicāt: Nō diuina vir-
C tute hoc agit, nec per aliquā vitæ ſuæ ſanctitatē, ſed quū peſſimus ſit, familiaritatē & pactum
habet cū principe dæmonū, qui inferioribus dæmonibus iuſſit vt ad Ieſu p̄ceptū egrediant,
quatenus p hoc hoīes fallant, putando q Ieſus ſit filius dei. Itaq; ſecundū hos impijſſimos pha
riſæos eiectio iſta dæmonū fuit obediētia eorundē, in principē ſuum, & ſimulata coactio. Vt
aūt in libris Regū habet: Beelzebub fuit deus Accharon, ita q Accharonitæ idolū illud cole- 4. Reg. 1.
bant, in q̄ Iudæi principē dęmonioꝝ habitare dicebāt, ſicq; noīe idoli illius etiā principē dæ
« monioꝝ nominauerūt. ⌊ Et alij tentātes ⌋. i. experiri volētes, an Chrūs diuina virtute eijce-
« ret dæmones, ⌊ ſignū de cœlo ⌋. i. aliquod cœleſte & magnū miraculū ſoli deo poſſibile, ⌊ q̄-
« rebāt ab eo, ⌋ vt. ſ. tale miraculū ageret ſeu diuinitus fieri procuraret, quēadmodū ad inuoca
tionē ſeu potius iuſſionē Ioſue ſol & luna ſteterūt in cœlo immobiles ſpacio diei vnius, ſicq; Ioſue. 10
certitudinali̕r ſcirent Ieſum diuina operari virtute. Deniq; cōſuetudinariū fuit Iudęis quęrere
ſigna, vt cōſtat ex veteris & noui teſtamēti decurſu, propter quod ait apl̕us: Iudæi ſigna quę- 1. Cor. 1.
« runt. Et apud Iohānem ait ſaluator: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. ⌊ Ipſe autē Iohan. 4
« vt vidit ⌋. i. intellectuali̕r inſpexit, ⌊ cogitationes eoꝝ dixit eis. ⌋ Secundū Bedā, nō ad dicta,
ſed ad cogitata illoꝝ reſpondit eis, vt vel ſic cōpellerent credere potētiæ eius, qui cordiū no Beda.
uit occulta. ¶ Sed quō veꝝ eſt hoc, quū Euāgeliſta iā dixerit, quoſdā illoꝝ dixiſſe. In Beelze-
bub principe dęmonioꝝ, &c. & alios ſignū à Ieſu quęſiſſe? Ad quod reſpondendū videt, q
phariſęi clam & ſecrete p̄dicta verba inter ſe cōtulerunt & ſignū quęrere decreuerunt, vnde

Chryſoſtomus ait: Cũ phariſæorũ ſuſpitio irrationabilis eſſet, metu multitudinis non aude- D
bant eã diuulgare, præterea cordiũ ſecreta cognoſcere, aliorũq́ꝫ cogitationes certitudinalr
intueri, vtpote ſingulorũ ſingulas deo eſt propriũ, nec homo hoc poteſt, niſi deo dante ac re-
uelante. Circa hoc ſcribit Gorrha: Poteſt homo aliquas cogitationes alterius cognoſcere, de
quibus agnoſcẽdis legiſ Plato librũ cõpoſuiſſe, ſed ſingulorũ ſingulas ſolus deus cognoſcit.
Poſt hæc primã Chrũs tangit rationẽ, qua reprobat verba dicẽtiũ, In Beelzebub, &c. ⌊Om
ne regnũ in ſeipm(.i. cõtra ſeipſum) diuiſum, ⌋ ita ꝙ vna pars regni cõtra aliam præliaſ, ⌊de-
Saluſtius ſolabiſ ⌋ .i. cõtinuo debilitabiſ & cito peribit, durãte inteſtina lite atꝗ diſcordia, qm̃ ſicut ꝑ
Hieronymus. cõcordiã paruæ res creſcũt, ſic per diſcordiã rex maximæ dilabunſ. Secundũ Hieronymum,
Oſee.10 virtus quoꝗ vnita fortior eſt q̃ diſperſa. Hinc ꝑ Oſeã ſcriptũ eſt: Diuiſum eſt cor eorũ, nunc
interibũt, ⌊& domus ſupra domũ cadet ⌋ .i. habitatores vnius domus irruent ſuꝑ habitato-
res domus alterius, vel mutuo deſtruent ædificia ſua, vel habitatoribus interfectis, ædificia ve
tuſtate deficient. ⌊Si autẽ & Satanas in ſeipſum diuiſus eſt ⌋ .i. ſi vnus eorũ contra alium pu-
gnat & machinaſ, ita ꝙ ego ſuccurſu principis dæmonũ expello dæmonia, ⌊q̃modo ſtabit
regnũ eius? ⌋ .i. regnum principis dæmoniorũ, quũ ipſe contra propriũ regnũ agat, expel-
lendo ab hominibus dæmones ei ſubiectos, quaſi dicat: Non diu durabit, quũ tñ tã diu dura-
turũ ſit, quouſꝗ homines electi in hoc mũdo per ipm probandi ſunt, quod erit vſꝗ ad ſecu-
li finem. Si autẽ Iudæi & reprobi Iudaizantes affirment quod ad vocẽ Chriſti princeps dæ- E
moniorum expulit dæmones, non ad ſui regni diſſipationem, ſed confortationem, vt ſcilicet
homines æſtimantes Chriſtum eĳcere dæmones diuino auxilo, maioribus implicarentur er
roribus, tenendo Ieſum eſſe filium dei, hoc facile reprobatur, quũ vniuerſa quæ Chriſtus ore
& factis edocuit, dæmoni potiſſimum contrarienſ. Nempe ad quid tendit om̃is Chriſti do-
ctrina, niſi ad priuati amoris omnimodam extirpationem atꝗ ad diuinæ dilectionis ſynce-
riſſimam integritatem, ad ſuĳpſius cordialem contemptum, ad dei diligentiſſimam venera-
tionem, ad profundiſſimam humilitatem, ad patientiam inconcuſſam, ad omniũ etiam ini-
micorũ beneficentiam & amorẽ, ad plenam in deo fiduciam, ad idololatriæ extirpationem,
ad continuam putam ac feruidam mentis cũ deo adhæſionem? Per quæ om̃ia, certiſſimũ eſt,
regnum diaboli potiſſimum infirmari ac diſſipari. Non ergo Chriſtus cum principe dæmo
niorum fœdus quiuit habere, & iſtud veris ac deuotis Chriſtianis, non fide dũtaxat, ſed ex-
perimentaliter quoꝗ certiſſimum eſt, & per innumerabilia miracula ſoli omnipotenti deo
poſſibilia eſſe ſic probauerunt, per quod vaniſſima atꝗ ſacrilega Porphyrĳ cõtra Chriſtia-
nam fidem excogitata figmenta penitus deſtruuntur. Deinde Chriſtus ad idem rationẽ aliã
introducit. ⌊Si autẽ ego in Beelzebub eĳcio dæmonia, ⌋ ſicut expoſitũ eſt, ⌊filĳ veſtri, ⌋ id
eſt apoſtoli, cæteriq́ꝫ diſcipuli mei de veſtra progenie orti: Vel, filĳ veſtri, id eſt exorciſtę ve
Luc.10 ſtri, ⌊in quo eĳciunt? ⌋ qua poteſtate dæmonia ab obſeſſis expellunt. Supra ſcriptum eſt,
quemodmodũ apoſtoli & diſcipuli Chriſti eiecerunt dæmonia. Inſuper inter Iudæos fuerũt
aliqui exorciſtæ, qui per exorciſmos ſeu adiurationes à Salomone æditos, dæmones expelle
bant. ⌊Ideo ipſi hi(.i. filĳ veſtri) iudices veſtri erunt ⌋ .i. quia dęmonũ ęxpulſiones ꝑ ipſos fa
ctas, nõ diabolo, ſed deo aſcribitis, quas à me factas principi aſcribitis dæmoniorũ. Hinc filĳ
iſti veſtri erũt in die iudicĳ iudices veſtri, nõ poteſtate, ſed cõparatione, ſecũdũ Hieronymũ,
Hieronymus. Qm̃ cõparatione eorũ iſti peruerſiſſimi phariſæi magis dãnabiles apparebunt, quũ filĳ illi dæ-
monũ expulſiones deo attribuãt, iſti diabolo. Præterea ſi ꝑ filios intelliganſ apoſtoli, cõſtat F
ꝙ illi iudices erũt infideliũ Iudęorũ in die iudicĳ aſſeſſoria dignitate, quẽadmodũ Chrũs eis
Matt.19 ꝓdixit: Vos q ſequuti eſtis me, ſedebitis ſuꝑ thronos iudicãtes duodecim tribus Iſrael. ⌊Por
Matt.12 rò(pro ſed) ſi(pro quia) in digito dei eĳcio dęmonia. ⌋ In Matthæo legitur: Si in ſpũ dei eĳ-
cio dęmones, quo patet hoc loco ꝑ digitũ dei ĩtelligi ſpm̃ ſanctũ, vt ſit ſenſus: Si in digito dei
.i. poteſtate & opatione ſpũs ſancti eĳcio dęmonia, ⌊profecto ꝑuenit in vos regnũ dei ⌋ .i. re
gnũ cœleſte ſeu beatitudo ęterna ꝑ me patefit vobis, dũ regnũ diaboli vinco atꝗ debilito, cę
Iohan.3 leſtiſq́ꝫ regni vobis introitũ ꝑparo. Expulſio quippe vnius cõtrarĳ eſt alterius introductio.
Hinc in canonica Iohãnis ſcriptũ eſt: In hoc apparuit filius dei, vt diſſoluat opa diaboli: Vel,
ꝑuenit in vos regnũ dei .i. regnatiua virtus ac dñatio creatoris, q per me hominẽ & ꝑ meã hu
Hiere.23 manitatẽ operaſ in vobis dęmonũ expulſionẽ, ita ꝙ ego ſum Chrũs, vobis in lege ac ꝓphe-
tis promiſſus, tanq̃ inter vos regnaturus, de quo Hieremias ꝓdixit: Regnabit rex & ſapiens
Sup.1. erit. Angelus quoꝗ virgini glorioſę de Chr̃o ꝓdixit: Regnabit in domo Iacob in ęternũ, &
regni eius nõ erit finis. Itaꝗ ſpũs ſanctus dr̃ digitus dei .i. patris ac filĳ, q ſicut ſunt vnus verus
deus, omniũq́ꝫ vnus creator, ita ſunt vnũ principiũ & vnus ſpirator ſpũs ſancti. ¶ Diciſ ergo
ſpũs ſanctus digitus dei. Primo, quia ſicut per digitũ entia indicanſ, ita ꝑ ſpm̃ ſanctũ diuina
Iohan.16 hominibus demonſtranſ, iuxta quod loquitur Chriſtus: Quum venerit ille ſpũs veritatis, do
cebit vos omnẽ veritatem. Secundo, quia ſicut per digitũ res ſentiſ, ſeu quõ ſapiat experiſ, ita
per ſpm̃ ſanctũ homo diuinam experitur dulcedinem. Tertio, quia ſicut per digitum homo

ꝑcipue

A præcipue opera ſua exequitur, ita per dona ſpiritus ſancti, omnis homo electus opera æter-
næ vitæ meritoria operatur. Auguſtinus vero in libro de quæſtiõibus Euãgelij ſcribit, quod Auguſtinus
ſpiritus ſanctus dicitur digitus dei, propter partitionẽ donorum, quæ ab ipſo præſtãtur. Alij
enim (vt ait apoſtolus) per ſpiritũ datur ſermo ſapiẽtiæ, alij gratia ſanitatũ, alij operatio vir 1. Cor. 12
tutũ, &c. Et paulo poſt addit apoſtolus. Hæc omnia operatur vnus, atq; idẽ ſpũs, diuidẽs ſingu-
lis prout vult. In nullis aũt mẽbris noſtris magis apparet partitio q̃ in digitis noſtris. Rurſus:
Quẽadmodũ filius dei dicitur manus, & brachiũ patris, quoniã pater p filiũ omnia operatur, ſic
ſpiritus ſanctus digitus dei vocatur, quia per eum veritas indicatur. ¶ Poſtremo penſandum
quod filius dei hic aſſerit ſe ſpiritu ſancto minorem, quoad ſuam humanitatem, quoniã ſan-
cti ſpiritus poteſtate ſua humanitas operatur miracula, per q̃d impij Arrij falſitas declaratur Error Arrij.
dicentis ſpiritum ſanctum, puram creaturam, filijq; miniſtrũ, & creatũ à filio, quũ tamen in
Chriſto nõ poneret veram animam rationalem, ſed ſolũ verbũ & carnẽ, quo ſtãte, Chriſtus
à ſpiritu ſancto, nullã eſſet ſortitus virtutẽ. ¶ Deinceps ſaluator p aliã rationẽ ac ſimilitudinẽ
probat ſe dæmoni contrariũ, nõ confœderatũ. ⌞Quum fortis armatus, &c.⌟ Similitudo ſeu
parabola iſta, quantũ ad literalem intelligentiã ſuperficialiter ſumptã, planiſſima eſt, ſed ex-
ponẽda eſt myſtice, vt ſit ſenſus: Quum fortis armatus, hoc eſt diabolus fortis fortitudine na
turali, quia ſicut eſt ſublimis naturæ, ita & magnæ potentiæ, propter quod in Iob habet: Nõ Iob. 41
eſt poteſtas ſuper terram quę comparetur ei. Dicitur quoq; armatus, multiformi aſtutia, lon
ga experientia, naturali induſtria atq; ſcientia. Naturalia enim in dæmonibus permãſerũt ſe-
cundum Dionyſium quarto capite, de diuinis nominibus, multiplici quoq; nequitia, ſeu acie Dionyſius.
vitiorum ac malignorum ſpirituum ſibi ſubſeruientiũ, ⌞cuſtodit atriũ ſuũ⌟ .i. impiorum con-
uenticulũ ſeu mundũ in maligno poſitum, ne homines pœniteãt, conuertant, ſaluent. Sic e-
nim ante Chriſti aduentũ diabolus homines impios cuſtodiuit, ne ſibi ſubtraherentur, quia
tunc pene in toto mũdo idololatria ac cætera vitia præualuerũt, ⌞in pace ſunt ea quæ poſſi-
det⌟ hoc eſt iuxta ſuam voluntatem poſſidet tales, q̃a (vt ait apoſtolus) ad volũtatẽ ipſius ca 2. Tim. 2
B ptiui ab ipſo tenentur, & q ſic diabolo ſunt ſubiecti, carnalẽ, falſamq; pacẽ habẽt, & dæmoni
infeliciter, dãnabiliterq; concordãt, quã pacẽ venit Chrũs deſtruere, quẽadmodũ ait: Non Matth. 10
veni pacem mittere in terram. Eſt itaq; pax vera, quæ eſt tranquillitas mẽtis in deo & cõ-
cordia in bonis, falſa vero pax cõcordia eſt in malis, ſicut dũ ſpũs ſeu ratio carnalibus deſide-
rijs acquieſcit, de qua pace ait pſalmiſta: Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum vi- Pſalm. 72.
dens. Eſaias vero de vera, ſpiritaliq; pace teſtatur: Non eſt pax impijs. ⌞Si autẽ fortior illo⌟ Eſaiæ. 48
id eſt Chriſtus potentior diabolo. Chriſtus nãq; ſecundũ naturã ſuam diuinã, infinite potẽ-
tior extat diabolo, totoq; vniuerſo, ſecũdum humanitatem quoq; ſuam fortior fuit & eſt dia
bolo, per poteſtatem creatam ſuæ humanitatis ſupernaturaliter datã, ⌞ſuperueniens⌟ Chri
ſtus enim deſuper venit, iuxta illud Iohannis: Qui de cœlo venit ſuper omnes eſt, ⌞vicerit il Iohan. 3.
lum⌟ Chriſtus quippe in omnibus vicit diabolum, puta, in tentatione illam viriliter refellẽ-
do, in paſſione illam patientiſſime tolerãdo, in deſcẽſu ſuo ad inferos, infernũ ſpoliãdo. Hinc
de Chr̃o dixit pſalmiſta: Quis eſt iſte rex gloriæ, dñs fortis & potẽs, dñs potẽs in prælio. De Pſal. 23
ipſo quoq; in Apocalypſi habetur: Ecce vicit leo de tribu Iuda, ⌞vniuerſa arma eius aufert⌟ Apoca. 5
hoc eſt verſutas eius fallacias, tentationũq; machinamẽta fraudulentijs plena, quibus decipit
C homines, compeſcet, deteget, ſuperariq; faciet ab electis, ſicut ſuperius dixit diſcipulis. Ecce Supra ca. 10.
dedi vobis poteſtatẽ calcãdi ſup ſerpẽtes & ſcorpiones, & ſuper omnẽ virtutẽ inimici, ⌞in
q̃bus cõfidebat.⌟ Diabolus nãq; in ſuis cõfidit aſtutijs iã præfatis, quẽ multi hominũ aſſequũ Ioh. 16.
tur, videlicet ſimulatores & callidi, qui prouocãt irã dei, q in Eſaia loquũtur. Poſuimus men- Eſaiæ. 28
dacium ſpem noſtrã, & mẽdacio protecti ſumus. De q̃bus rurſum aſſeritur: Confidũt in ni- Eſaiæ. 59.
hili, & loquũtur vanitatem, ⌞& ſpolia eius diſtribuet.⌟ Spolia diaboli ſunt peccatores, quos
tentando decepit, & à creator ſubtraxit, ac ſuo ſubiecit dominio. Hos Chriſtus per gratiam
ſuã redemit & dæmonibus abſtulit, eosq; diſtribuit cuſtodiæ angelorum, eccleſiaſticis quoq;
officijs aſſignauit. Captiuã enim ducẽs captiuitatẽ, dedit dona hominibus, q̃ſdã quidẽ apoſto- Ephe. 4.
los, alios Euãgeliſtas, alios aũt prophetas, alios vero doctores ordinãs, ſeu paſtores. Deniq;
diuerſas mũdi gentes à dæmone captiuatas Chrũs diſtribuit apoſtolis cõuertẽdas, dicẽdo:
Euntes in mundũ vniuerſum, p̃dicate euãgeliũ omni creaturæ, vñ paſſione inſtãte prænun- Mar. vl.
tiauit. Nũc princeps huius mũdi eijcietur foras. In Eſaia q̃q; de Chr̃i appellatiõe p̃dictũ eſt: Iohan. 12
Voca nomẽ eius, accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari. ⌞Qui nõ eſt mecũ⌟ .i. qui mihi nõ Eſaiæ. 8.
cõſentit, nec cõcordat nec cooperatur, ⌞aduerſum me eſt⌟ .i. cõtrarius, & opa operibus me
is cõtraria facit, ⌞& qui nõ colligit mecũ⌟ hoc eſt, homines ad deũ creatorẽ nõ reducit, nec
virtutibus vnit, prout poteſt, & obligatur, videlicet orãdo, docẽdo, ſeu exẽplariter conuer-
ſando, ⌞diſpergit⌟ .i. à deo auertit atq; erroribus ſe, ac alios quãtũ in ſe eſt, implicat. Per hoc
Chrũs inſinuat ſibi cũ diabolo nullã eſſe cõmunionẽ aut cõuẽtionẽ, quũ ipſe ſit humilis & be
nignus, diſperſosq; p vitia & errores, reducẽs & cõgregãs ad vnitatẽ fidei, ſpei & charitatis

CAP. XI atq; vnanimem dei cultũ. Porrò diabolus ſuperbus & malignus, ſemꝑ conaſ, hoĩes ab vnita- D
te prædicta auertere, à veri dei cultu diſpergere, ꝑ idololatrias ac cætera diſgregare peccata.
2. Cor. 6 Hinc ait apoſtolus: Quæ cõuẽtio Chriſti ad Belial, aut quæ ſocietas lucis ad tenebras. Et in
Iohan. 11. Iohanne legitur: Ieſus moriturus erat, vt filios dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum.
¶ Deinde oſtendit ſaluator, populum Iudæorum ſibi incredulum à dæmonibus inhabitari.
Matt. 12 ⌊Quum immundus ſpiritus exierit ab homine, &c. In Matthæo, vbi verba hæc ſcripta ſunt »
legitur Chriſtus protinus ſubdidiſſe. Sic erit generatiõi huic peſſimæ, quo cõſtat hæc de po-
Exodi. 32 pulo Iudæorũ principaliter dici, ita quòd nomine hominis, populus ille ſignaſ, ſicut frequen-
ter in veteri teſtamento, de toto populo illo, quaſi de homine vno, fit ſermo. Itaq; ⌊quũ im- »
mundus ſpũs⌋ .i. diabolus, q rõne ſimplicis ſuæ naturæ dicitur ſpũs, & ob abundãtiã ſuæ cul- »
pæ vocaſ immũdus, ⌊exierit ab homine⌋ .i. à populo Iudæorũ expulſus eſt, qñ ꝑ Moſen da- »
ta eſt ei lex à deo in Sinai mõte, ⌊ambulat ꝑ loca inaquoſa⌋ .i. ꝑ corda & collectiões gẽtiliũ, »
aqua ſapiẽtiæ ſalutaris carẽtia circumit, ⌊q̃rẽs locũ⌋ .i. mãſionem in eis ad decipiẽdum eos, »
1. Petri. 5 quẽadmodũ Petrus ait: Aduerſarius veſter diabolus tanq̃ leo rugiẽs circumit, quærẽs quem
deuorat, ⌊& nõ inueniẽs⌋ hoc eſt in gẽtilibus fixam atq; perpetuã nõ reperiẽs mãſionẽ, qa »
per Chriſti apoſtolos ſunt conuerſi, ⌊dicit: Reuertar in domũ meã vnde exiui,⌋ .i. ad ſyna- »
gogã ſeu populũ Iudæorũ, de q̃ exiui, eo tpe, q̃ deo digne ſeruiuit, ſed qñ Chriſtum recipere
renuit, dæmon rurſus ingreſſus eſt populũ illũ. ⌊Et quũ venerit (diabolus ad ſynagogã) in- »
uenit ſcopis mũdatã⌋ hoc ẽ, forinſecus ſupficialiter ornatã qbuſdã cærimonialibus obſeruã- »
tijs & phariſæorũ traditiõibus, apparẽtiq; ſanctitate, quæ oĩa tpe euãgelicæ legis reprobã-
Matt. 23. tur, vñ de hypocriſi Chrũs in euãgelio ꝓſertim redarguit ſcribas ac phariſęos ⌊& tũc vadit⌋ »
diabolus cernẽs ſibi patere introitũ ad Iudæos, ⌊& aſſumit ſecũ alios ſeptem ſpũs nequiores »
ſe⌋ .i. multitudinẽ & copiã tẽtatorũ ac vitiorũ. Septenario qppe vniuerſitas explicaſ, quem- »
Marc. 16 admodũ Chrũs dicit de Maria Magdalena eieciſſe ſeptẽ dæmonia .i. vniuerſa pctã mortalia E
1. Theſſ. 2 ⌊& ingreſſi habitãt ibi⌋ Iã eñ videmus q̃ indeſinẽter corda infideliũ Iudæorũ à dæmonibus »
fuerint inhabitata, qa vt ait aplus: Peruenit in eos ira dei vſq; in finẽ, de qbus in Apocalypſi
Apoc. 3 proteſtaſ Iohãnes: Dicũt ſe Iudæos eẽ & nõ ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ, ⌊& ſunt nouiſſi- »
ma hoĩs illius peiora prioribus.⌋ Sicut eñ hæc Iudæorũ captiuitas quaſi incõparabiliter ma- »
ior eſt oñi captiuitate quã ſub lege ꝑpeſſi ſunt, ita nũc grauiora ſunt pctã eorũ, & propter e-
normiores trãſgreſſiones patiũtur hæc aſpera, videlicet propter Chri ꝑſequutionẽ & occi-
ſionẽ, & quoniã vſq; in ꝓſens quotidie Chriſtũ blaſphemãt, ſecũdum Hieronymum. ¶ Præ-
Moral' ſenſus terea iſta moraliter explanãtur de quocũq; homine recidiuãte, à quo tpe ſui baptiſmi ſeu pę-
nitẽtiæ dæmon expulſus eſt, tũcq; pergit ꝑ loca inaquoſa .i. corda bonorũ à fluxu cõcupiſcẽ-
tiæ deſiccata, atq; ꝑ abſtinẽtias arefacta, tẽtare aggrediſ, ac ſuperare moliſ, in qbus locũ non
inuenit, dũ ei viriliter reluctãtur, Tũc ergo ad priorẽ reuertitur, quẽ ſi inuenerit nõ vere in-
tus purgatũ, ſed foris dũtaxat ornatũ, & non verã ſanctitatẽ, ſed apparentẽ virtutũ decorem
inaniter cupiẽtem, tũc vadit & aſſumit ſeptem ſpũs, nequiores ſe, ſecundũ ſenſum ꝓtactum, q
ingreſſi habitant in recidiuante, ita vt poſteriora eius peccata fuerint prioribus ſuis vitijs de-
teriora. Vulnera eteñ repetita ſunt periculoſiora, tam in corpe q̃ in anima. ⌊Factum eſt au- »
tem quum hæc diceret⌋ hoc eſt tam ſapienter, prompte, euidenter ac fortiter Chriſtus ſuos »
aduerſarios exprobaret, ⌊extollens⌋ id eſt deuote & libere eleuãs ⌊vocem quædam mulier »
de turba dixit illi⌋ Quidam hanc fœminã dixerũt fuiſſe ſanctæ Marthæ ancillã, quæ admi- »
rata ſapientiã, atq; conſtantiã Chriſti loquuta eſt. ⌊Beatus vẽter q te portauit, & vbera quæ »
ſuxiſti⌋ .i. tãta eſt dignitas, ſanctitas & ꝑfectio tua ò Chriſte, vt te ſatis cõmendare non va- »
lam, ſed merito etiã beatifico eã quæ te meruit generare, cuius mẽbra beatificata proteſtor F
ex tuo contactu, atq; obſequio tibi impenſo. Quis eñ digne collaudet ſacroſanctiſſimæ vir-
ginis illius inuiolatiſſimũ ac caſtiſſimũ vterũ, in quo vnigenitus dei, deus maieſtatis immenſę
prælegit incarnari, homo fieri, tot menſibus commorari, creſcere & nutriri, cuius poſt na-
tiuitatẽ ſuã vbera ſuxit? Nonne admirabilis ac præſtantiſſima virgo illa, ex filij huius vnio-
ne, communione, contactu, obſequio, inæſtimabiliter dignificata, ac deificata credenda eſt.
Præterea quoniã Chriſti matrẽ eſſe vnicũ ac ſingulariſſimũ donũ eſt Chrũs vniuerſale pro-
fert præconiũ, ad quod oẽs valemus ꝑtingere. ⌊At ille dixit: Quinimo⌋ .i. vtiq; ſic eſt ſicut »
dixiſti, nec tantũ hoc ſolũ ſic eſt, ſed & ⌊Beati q audiũt verbũ dei & cuſtodiũt illud⌋ .i. q ver- »
ba dei aure mẽtis aduertũt, ſeu etiã corporaliter libẽter audiũt, vt ſciãt & impleãt, memori-
Matt. 24. ter retinẽdo, & operi mancipãdo, beati ſunt iã in ſpe, & tandẽ beati erũt in re, fortiẽdo in pa-
Iohan. 8. tria felicitatem æternã, dummodo iã laudabiliter ꝑſeuerent vſq; in finem. Hinc in Iohanne
Deute. 6. aſſerit Chriſtus: Qui eſt ex deo, verba dei audit. Etenim verbum dei eſt vita, cibuſq; animæ,
Matt. 4 quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in oñi verbo quod procedit de ore dei. Deniq; Chri-
Luc. 4. ſtus his verbis conceptũ ſui ſpiritualem prætulit conceptui corporali, ita vt nec virgini glo-
rioſæ profuerit ad ſalutem eſſe carnalem filij dei matrem, niſi & vere deuota fuiſſet & Chri-
ſtum in

A ſtum in mente ſpũaliter concepiſſet. Idcirco ſecundũ Auguſtinũ, beatior fuit concipiendo Auguſtinus
« Chriſtum fide ſeu mente, q̃ ventre. Vnde & nos de alioꝝ quantumlibet propinquorũ ſan-
« ctitate non præſumamus quod proſit nobis, niſi illorũ virtutes ſectari curemus. ⌊ Turbis au
« tẽ concurrentibus ⌋ ad Ieſum vt verba ſapientiæ eius audirent, & ſigna potentiæ ſuæ con-
ſpicerent, ⌊ cœpit dicere: Generatio hæc, generatio nequã eſt. ⌋ Supra in iſto capite dictum
eſt, ꝙ quidã dixerunt Chriſtũ in principe dæmonioꝝ eijcere dæmones, quibus Chrũs hucuſq; reſpondit, niſi quod interpoſita ſunt verba mulieris Chriſtũ laudãtis. Alij vero ſignũ de
cœlo quærebant à ſaluatore, quibus nunc loquitur & reſpondet, dicẽdo: Generatio. i. plebs
iſta poſtulans ſignũ, nequã eſt, quia callida intentione, non proficiendi deſiderio ſignũ quærit. Porrò in Matthæo legitur, ꝙ iſti ſignũ quærentes fuerunt ſcribæ ac phariſæi. Scribæ autẽ fuerunt doctores & clerici Iudæorũ, Phariſæi vero fuerunt religioſi eorũ, vt aſtruit Beda, Matth.12
« & tamen peccata illorũ Chriſtus hic publice corã laicis reprehendit, vt etiã notat hic Gor- Beda
« rha, ⌊ ſignũ quærit, ⌋ quærebant etenĩ ſignũ aliquod magnũ à Chriſto, per quod certitudinaliter noſcerent eũ eſſe Chriſtũ, ſicut expoſitũ eſt, ⌊ & ſignũ nõ dabitur ei niſi ſignũ Ionæ ⌋
Certũ eſt ꝙ Chrũs poſt hoꝝ prolationẽ verboꝝ multa præclariſſima per ſeipſum & per ſuos diſcipulos miſſo ſpũ ſancto, egit corã Iudæis miracula, oſtendendo ſe eſſe Chriſtũ, quo er
go nunc ait, Signũ non dabitur ei niſi ſignũ Ionæ; Et reſpondendũ ꝙ ſenſus eſt, Signũ nõ dabitur ei. i. ego hac vice ſignũ ei non dabo, quo Chriſtũ me eſſe cognoſcat, niſi ſignũ Ionæ. i.
exceptare illa myſteriali ac typica quæ in figurã Chriſti accidit Ionæ prophetæ. Iſti equidẽ
B peruerſi ſcribæ ac phariſæi iam multa præclara Chriſti viderunt aut perceperunt miracula,
infideliter quoq;, malicioſe & irreuerenter quærebant ſignũ, idcirco à Chriſto exaudiri non
meruerunt. Deinceps exprimit Chriſtus ſignũ ſeu myſticũ factũ Ionæ prophetæ, quod in libro Ionæ, qui in numero duodecim prophetarũ minorũ quintus eſt, plenius cõtinetur. ⌊ Nã
« ſicut Ionas ſignũ fuit Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi huic, ⌋ Ionas quippe ſignũ fuit Niniuitis, prædicendo eis eoꝝ ſubuerſionẽ, videlicet niſi conuerſi pœnitentiã agerent: ſic Chriſtus viua voce ſcribis & phariſæis æternã eoꝝ damnationẽ prædixit, niſi ver-
bis ſuis crederent atq; veraciter pœniterent. Verũ tamen Matthæus præfigurationẽ iſtã cla Mat.12
rius recitat, dicens: Sicut enĩ fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit
filius hominis in corde terræ. i. in monumẽto tribus diebus & tribus noctibus, vtpote ponen
« do partem pro toto. Inſuper Chrũs declarat magnitudinẽ culpæ & pœnæ ſcribarum ac pha
« riſæorum. ⌊ Regina auſtri ⌋. i. regina Saba, quæ dicitur regina auſtri, quoniã regio illa Saba
« fuit in parte auſtrali, reſpectu Iudææ, ⌊ ſurget (. i. reſuſcitabitur & apparebit) in iudicio ⌋. i. in
« die extremi ac generalis iudicij, ⌊ cũ viris generationis huius. ⌋ Boni nanq; & mali ſimul re-
« ſurgent, Dicitq; Beda hoc loco, Regina auſtri, electa eſſe non dubitatur, ⌊ & condemnabit il Beda
los, ⌋ non poteſtate iudiciaria, ſed cõparatione operis melioris, ſecundũ gloſam, quoniã ex
« facto bono illius reginæ, iſti apparebunt damnabiles, imò & damnabiliores, Hinc ſubditur,
« quia venit à finibus terræ ⌋. i. à locis valde remotis, ⌊ audire ſapientiã Salomonis, ⌋ vt patet
« in libris Regũ, venit enĩ cum grandi exercitu & aromatibus multis. ⌊ Et ecce plus q̃ Salomõ 3. Reg.10
hic ⌋. i. ſapientior Salomone ſum ego, qui ſecundũ quod deus ſubſtantialiter ſum ſapientia
« infinita, ſecundũ naturã quoq; aſſumptã, ſapientior ſum omni mẽte creata, etiã angelica atq;
« ſeraphica, & tamẽ à vobis cõtẽnor ac reprobor, dæmoniacusq; appellor. ⌊ Viri Niniuitæ, ⌋
« qui habitauerũt in Niniue ciuitate magna itinere dieꝝ trium, vt ſcribitur in Iona, ⌊ ſurgent Ionæ.3
« in iudicio cũ generatiõe hac, & cõdemnabũt illam, ⌋ eo modo, quo de regina auſtri expoſitũ
eſt, ⌊ quia pœnitẽtiam egerũt ad prædicationẽ Ionæ. ⌋ Quũ enĩ Ionas in Niniue prædica-
C ret. Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur, rex & populus in Niniue magnã pœnitẽ
« tiam aſſumpſerũt, induẽtes ſe ſaccis & ieiunãtes, deumq; valde inuocãtes, vt ĩ Iona ſcribitur.
« ⌊ Et ecce plus q̃ Ionas hic. ⌋ Ille enĩ fuit ꝓpheta, Chriſtus aũt rex & dominus prophetarum,
ille creatura, iſte creator & deus, & tamẽ ad prædicationem Ionæ, paucis diebus in Niniue,
id eſt quadraginta, ſecũdum Gorrham, prædicãtis, nec aliquod ibi miraculum faciẽtis, con
uerſi ſunt Niniuitæ, Chrõ aũt multo diutius ꝓdicãti & multa ac magna operãti miracula, ſcri
bæ & phariſæi credere cõtempſerũt, nec cõuerſi ſunt, niſi perpauci. ¶ Deinde Chriſtus demonſtrat ſe propter Iudæoꝝ iſtoꝝ incõuertibilitatem nõ debuiſſe à ſapiẽtiæ ſuæ cõmunicatione ſeu prædicatione ceſſare, quia & vna ratio, ob quam animæ ſuę data fuit ſapiẽtia tanta,
erat, vt ꝑ ſapiẽtiam ſuam malis & bonis verbum dei annũciaret omnesq; quãtum in ipſo fuit
illuſtraret, iuxta illud Eſaię de Chriſto ꝓdictum, dicẽte patre ad filium: Dedi te in fœdus po Eſaiæ.42.
puli, in lucem gentium, vt aperires oculos cæcoꝝ, & educeres de concluſione vinctum. Ita-
« q; ꝑ ſimilitudinem Chriſtus declarans ꝓpoſitum, ait. ⌊ Nemo lucernam accẽdit & in abſcon
« dito ponit (eam) neq; ſub modio, ſed ſupra candelabrum, vt qui ingrediũtur (domum) lumẽ
« videant. ⌋ Hoc vtiq; in exterioribus obſeruari ſic cõſueuit, quo Chrũs intendit, quod deus
trinitas animæ ſuę tantam ſapientiam non infudit, vt eam prorſus abſconderet, ſed vt con-

gruo tempore per eam alios illuſtraret, publice prædicando. Itaq; lucerna eſt Chriſti huma D
nitas luce ſapientiæ præclariſſime illuſtrata, quam deus noluit in abſcondito ponere, hoc eſt
ſub vmbra legis noluit eam latere, ſed per gratiæ fulgorem atq; euangelicæ veritatis prædi-
cationem manifeſtari, ⌊neq; ſub modio,⌋ id eſt ſub Iudæorum climate noluit eam artare, »
Eſa.49 ſed totum mundum per ipſam illuminare. Hinc per Eſaiam pater loquitur Chriſto: Parum
eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas, dedi te in lucē gen-
tium, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ. Poſuit ergo deus lucernam hanc ſuper cande-
labrum, id eſt electæ ſynagogæ, videlicet primitiuæ eccleſiæ arcem, imò & toti eccleſiæ Chri
Pſal.2 ſtum præfecit, ſecundum quod ait in pſalmo: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſup Sion
montē ſanctum eius, prædicans præceptū eius, de quo candelabro ſeptemplici dono ſancti
Zach.4 ſpūs refulgente exponitur illud Zachariæ: Et vidi & ecce candelabrū aureum, id eſt eccleſia
diuino amore ornata, & lampas eius, vtpote Chriſtus, eam illuminans ſuper caput eius, & ſe-
Apoc.1. ptem infuſoria, id eſt vniuerſitas doctorum, lucernis erant. Hinc in Apocalypſi ſeptem ec-
cleſiæ Aſiæ per ſeptem candelabra aurea deſignantur. Quemadmodum enī eſt vna vniuer-
ſalis eccleſia, & multæ eccleſiæ particulares, ita dicitur vnum candelabrum & multa candela
bra. Igitur ſuper candelabrum, id eſt eccleſiam, Chriſtus eſt poſitus, vt omnes qui ingrediun
tur eccleſiaſticam domum conſpiciant lumen Chriſti, hoc eſt doctrina euangelica clarificē-
Apoca.21. tur, atq; regantur. Porrò quod Chriſto ſecundū ſuam humanitatem competit eſſe lucernam
conſtat ex eo quod in Apocalypſi habetur: Dominus deus omnipotens illuminabit eam, vi
Prou.31. delicet ciuitatem dei ſanctā Hieruſalem, & lucerna eius eſt agnus, de qua & illud prouerbio-
rū ſumitur: Non extinguetur in nocte lucerna eius, puta mulieris fortis, per quam ibi figura-
Apoca.21. tur eccleſia, quam Iohannes in Apocalypſi ſponſam atq; vxorē agni appellat. Ex præindu-
Apoca.19 ctis Chriſtus ad noſtram ſe informationē conuertit. ⌊Lucerna corporis tui oculus tuus eſt⌋ »
Hoc de materiali oculo ad literam verificatur per ſimilitudinem oculi cum lucerna. Quēad- E
modum enī in lucerna lux continetur, totam lucernam ſua claritate perfundens, ita in corpo
rali organo oculi lux continetur viſiua, qua totum corpus in ſuis motibus, actibusq; dirigi-
tur. Sed Chriſtus (ſicut ex cōſequentibus oſtenditur verbis) non de corporali oculo principa
liter loquitur, ſed per verbum præhabitum innuit, quod ſicut oculus corporalis eſt ſenſibilis
corporis noſtri lucerna, ſic oculus noſter interior, ſcilicet intellectus ſeu eius intentio eſt ocu
lus animæ noſtræ, operumq; noſtrorum quæ myſtice corpus vocantur. Anima quippe eſt
totum poteſtatiuum plures in ſe vires habendo ac continendo, quemadmodū corpus mul-
ta continet membra, ſic & totalitas ſiue congeries operum, corpus tropologice nuncupatur.
⌊Si oculus tuus fuerit ſimplex,⌋ hoc eſt, ſi intellectus vel eius intentio fuerit abſq; errore & »
obliquitate, hoc eſt, abſq; duplicitatis ſeu ſimulationis ſiue hypocriſis plica & macula, ⌊totū »
corpus tuū lucidū erit,⌋ id eſt tota anima recte dirigetur ab intellectu & luce ſapientiæ eius »
clareſcet, operū quoq; congeries, vere virtuoſa conſiſtet, quia intentio imprimit ſpeciē ope-
Ambroſius ri, ſecundū Ambroſiū. ¶ Deniq; (vt ſcribit hic Gorrha) intentio dupliciter dicitur, Vno mo-
do motus mentis ordinātis opus in finem, alio modo ipſe finis intentus, ad quē mens ordi-
Intētio duplex nat opera ſua. Itaq; de intentione loquēdo, primo modo, ex ipſa intētione iudicātur opera
ſiue bona ſiue mala, nā ille motus mentis ſic ordinātis nunquā eſt bonus, niſi ordo ſit rectus,
nec ordo eſt rectus, niſi cōuenienter ordinentur extrema. Sed ſecūdo modo de intētione lo-
quēdo, non omīa opera ex intētione iudicantur, ſed illa quæ de ſe bona ſunt vel indifferētia, F
quædā vero ſunt de ſe vitioſa & mala, quæ hoc modo ex intētione bona ſeu fine bono boni-
tatem nō ſortiūtur, vt ſi quis adulteretur quatenus à cōcupiſcētię moleſtia releuatus, quietius
ſpūalibus vacet. Hinc alij dicūt, ꝙ duplex eſt finis ſiue intētio, vtpote intendentis, & rei ſeu
operis. Finis aūt intendētis eſt quem agēs ſibi pręfigit, quāuis media nō ſint proporcionata
ad huiuſmodi finem, idcirco bonitas talis, finis non ſemper ſufficit ad bonitatem moralem
operationis. Alius vero finis, vtpote finis rei ſeu operis, dicitur finis operibus ſeu medijs ad
finē ordinatis proporcionatus ac congruēs, idcirco à tali fine operatio dicitur bona & mala,
⌊ſi autē nequā fuerit⌋ .i. intētio tua ſeu intelligētia aut ratio fuerit peruerſa, ⌊etiā corpus tu- »
um tenebroſum erit⌋ .i. operū tuorū cōgeries ſiue collectio, ex tali intētione procedēs vitioſa »
cōſiſtet, & tota anima tenebris vitiorum & ignorantiarum implebitur, nempe ſi praua prę-
Auguſtinus cedat intentio, opus ſequit̃ vitioſum, q̄uis foris bonū appareat, vt ſi quis eleemoſynā tribuat
ex intentione laudis humanę. Idcirco ſecundum Auguſtinum, primo curandum eſt, vt recta
ſit mentis intentio, & ne intellectus peccatis ac paſſionibus obſcuretur, ſicq; in iudican-
do ſit errans. Intellectus etenim habet ipſam voluntatem quę de ſe cęca aſſeritur, omēs quo-
q; alias animę vires in actibus ſuis dirigere. ⌊Vide ergo,⌋ id eſt caue, ſecundum quod cau »
Ephe.5 tio eſt pars prudentię, ad quam pertinet, pericula deuitare. Vnde Apoſtolus monet: Videte
quomō caute ambuletis, ⌊ne lumē q̄d in te eſt, tenebrę ſint⌋ .i. ne tua ratio ſiue intētio ſit p- »
uerſa

A uerſa, aut modis ꝑtactis obſcurata aut obliquata, ꝗd fit, ſi opa noſtra ad debitũ finẽ nõ ordina
mus, vcȝ ad dei gloriã & honorẽ, btitudinẽq; ęternã, ſed ad carnales delitias, corpales diuitias
aut tpales huius vitę honores, vel ad aliq d deo cõtrariũ. Hinc hortat Aplus: Oĩe ꝗdcũq; faci Coloſſ.3
“ tis in verbo aut ope, oĩa in noĩe dñi nr̃i Ieſu Chr̃i agite, gr̃as agentes deo pr̃i p ipm. ⌊Si ergo
“ corpus tuũ totũ lucidũ fuerit⌋.i. ſi vniuerſitas ſeu tota congeries opeꝝ tuoꝝ fuerit virtuoſa,
“ vt tam intẽtio ꝗ actio inde procedẽs ſint bonę, ⌊nõ habẽs aliquã partẽ tenebraꝝ⌋.i. nullum
pctm̃ mortale habẽs admixtũ. Partes eñ tenebraꝝ.i. ſpẽs vitioꝝ ſunt, ſupbia, auaritia, luxu-
“ ria &c. ⌊erit lucidũ totũ⌋.i. tunc totũ opus tuũ erit vere ac ſimpliciter meritoriũ, deoq; placi
tum. Nã vno mortali pctõ oĩa opa meritoria mortificant, ſi vero nullum inſit pctm̃ mortale,
charitas dei, & gr̃a reddũt opa corã deo ſplẽdẽtia. Hinc in Eccl'iaſtico habet: Qui in vno pec- Eccle.9
“ cauerit, multa bona pdet, ⌊& ſicut lucerna fulgoris(.i. lucerna pręfulgida) illuminabit te⌋.i.
inclyte decorabit, ita ꝙ aĩa tua his bonis corã deo pulchra erit ac fulgida. Quẽadmodũ eñ vir
tutes & dona ac gr̃a ſpũs ſancti ſunt lumina quędã illuminãtia mentẽ, ſic & actus virtuoſi ſunt
mẽtis illuſtratões, & p eos aĩa ad illuminationẽ diſponit ampliorẽ, ſicut opa vitioſa tã interio
ra ꝗ exteriora ſunt aĩæ obtenebratões, & vnũ eoꝝ ad aliã obſcurationẽ inducit. Hinc in Pro- Prouerbi.4
uerbijs aſſerit: Iuſtoꝝ ſemita quaſi lux ſplendẽs ꝓcedit, & creſcit vſq; ad pfectã diem, via ve-
ro impioꝝ tenebroſa, neſciũt vbi corruunt. Itaq; puris cogitatõibus, ſanctis affectõibus, vtili
bus quoq; ſermonibus, ac virtuoſis opibus, nosipſos iugiter adornare nitamur.

¶ Elucidatio reſiduæ partis huius capl'i. Et quũ loqueret. Arti. XXXI.

B CONſequẽter deſcribit iuſta ac ſapiẽtialis increpatio phariſæoꝝ & ſcribaꝝ à Chr̃o
“ ⌊Et quũ loqueret⌋ Chr̃us, nõ ait Lucas: quũ loqueret hæc, vtpote ſtatim p̃habita,
quia nõ ſtatim poſt prolationẽ illoꝝ accidit ꝗd hic narrat, vt patet ex his ꝗ in Mat
thæo ſcripta ſunt. Ibi nãq; habet: Adhuc eo loquẽte ad turbas. ſ. ea quę ſtatim p̃ha- Matth.12
bita ſunt. Ecce mater eius & frẽs eius ſtabãt foris, quęrẽtes ei loqui, ad ꝗd quũ rñdiſſet, roga-
“ tus ẽ à phariſæo ſicut nũc dr̃, ⌊rogauit illũ quidã phariſæus, vt prãderet apud ſe⌋ Cauſa iactã
tiæ & ex hypocriſi dr̃ hoc phariſæus egiſſe. Chr̃us tñ qui pctõres venit ſanare ac informare,
“ acquieuit rogãti. Nã ſubdit: ⌊Et ĩgreſſus (domũ phariſæi) recubuit. Phariſæus ãt cœpit itra
“ ſe reputãs dicere, ⌋.i. Chr̃o ad mẽſaȝ ſedẽte ſeu accedẽte, Phariſæus reputãs Chr̃m cõtra bo
“ nos mores feciſſe intra ſe dixit ſeu cogitauit ⌊Quare nõ baptizatus eſſet ante prandiũ⌋.i. cur
Chr̃us manus ſuas nõ lauiſſet ante acceſſum ad menſam. Hoc qppe fuit cõtra cõſuetudinem Mar.7
Iudæoꝝ, iuxta illud Marci: Phariſæi & oẽs Iudæi niſi crebro lauẽt manus ſuas nõ mãducãt.
Huic cõſuetudini Chr̃us nõ fuit ſubiectus, nec eam hac vice ſeruauit, vt tali occaſiõe ad ſalu-
berrimã phariſæoꝝ increpationẽ ac inſtructionẽ veniret. Pro eadẽ etiã cauſa diſcipuli Chr̃i
à ſcribis & phariſæis increpati legunt apud Matthæũ, vbi habet: Quare diſcipuli tui trãſgre- Matth.15
“ diunt traditiones ſenioꝝ. Non eñ lauãt manus ſuas cũ manducãt. ⌊Et ait dñs (Ieſus) ad illũ⌋
nõ ad verba vocalia, ſed mẽtalia phariſæi Chr̃us rñdit, oſtendẽs ſe cordiũ inſpectorẽ, de quo
in Prouerbijs Salomon loquit: Qui inſpector eſt cordis, ipſe intelligit, & ſeruatorẽ aniæ tuæ Prouer.24
“ nihil fallet. ⌊Nũc vos phariſæi quod deforis eſt calicis, & catini, mũdatis⌋.i. vaſa exteriora,
“ ex qbus bibitis atq; comeditis, lauãdo purgatis. ⌊ꝗd aũt intus eſt veſtrũ⌋.i. mens ſeu anima
“ veſtra ⌊plenũ eſt rapina(.i. pctõ & amore rapinæ) & iniquitate,⌋ in deũ directe cõmiſſa, ita
C ꝙ pleni eſtis vitijs cõtra deũ & proximũ. Ecce quãtus fuit in Chr̃o zelus iuſtitiæ, q a homini
ipm inuitãti, à tam acuta increpatione non pepercit. Nil eñ ipm ab æquitate quiuit auertere
“ ⌊ſtulti⌋ Quõ Chr̃us qui cœpit facere & docere phariſæos hos ſtultos appellat, quũ ipſemet Acto.1
dicat: Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehẽnæ ignis? Et reſpondendũ, ꝙ quũ verba oris Marc.5
ſint expreſſiua interioris conceptionis, affectionisq; cordis. Culpa & virtus iudicantur eſſe
in verbis, ex qualitate diſpoſitionis ſeu conceptionis affectionisve cordis idcircò ex cõtẽptu
& elatione dicere: Fatue, eum animo exprobrandi, prohibetur à Chriſto. Non aũt ſi dicatur
ex charitate animo corrigendi. Præſertim à ſuperiori & iudice, cuius eſt alium iuſte & cha-
ritatiue arguere. Sic etenim Paulus ſcribit ad Galatas: O inſenſati Galatæ. Et Chriſtus poſt Gala.3
reſurrectionem dixit diſcipulis: O ſtulti & tardi corde ad credendum. Chriſtus vero omni-
um Scribarum ac Phariſæorum iudex, princeps, & dominus fuit, tanquàm verus & ſummus Lucæ.24
“ rex Iſrael. ⌊Nonnè qui fecit quod deforis eſt⌋ Hoc eſt, corpus humanum quod vultis lauan-
“ do mundari, ac corporalia reliqua, ⌊etiam id quod deintus eſt⌋ vtpotè, quam à vitijs nõ pur
“ gatis ⌊fecit?⌋ per creationem, quo conſtat, quod vtriuſq; naturæ deus requirat munditiam
prout monet Apoſtolus: Mundemus nos ab omni inquinamento mentis & corporis, perfi-
cientes ſanctificationem in timore Dei, imo quo anima corpore extat præſtãtior, eo plus in- 2.Cor.7
ternę puritati ſtudendũ eſt. Pręterea hac Chr̃i authoritate, clariſſime refutatur hæreſis, ſacri-
legi Manichæi, duo ponẽtis principia reꝝ, & aſſerẽtis corpus humanũ à diabolo factũ, aĩam
vero à deo lucis, ꝗd etiã cõtra naturalẽ eſt philoſophiã, quũ de ſummo deo Ariſtotiles aſſerat
Ab hoc ente, oĩbus deriuatũ eſt eſſe, & viuere, his quidẽ clarius, his aũt obſcurius, quòd Pla

toatq; Platonici ſubtiliſſime ꝓbauerūt, p̄ſertim Proclus Platonicus in elemētatiōe ſua theo- D
logica, in qua & ip̄am primā materiā probat à ꝑ ſe bono exortā. Deinceps Chr̄us animarū ſa
pientiſſimus medicus, poſt increpationē rigoroſam adiungit informationē benignā tanquā
poſt vinū auſteritatis, adhibēs oleū pietatis, & poſt vulneris oſtenſionē, applicās medicinā.
⌊Veruntñ q̊d ſupeſt, ⌋.i. q̊d tam multo ſcelere cōtaminatis pro remedio reſtat. ⌊Date ele- »
emoſynā ⌋ vel, q̊d ſupereſt.i. de his quę ſupfluūt vobis, vc; neceſſario victui atq; veſtitui vr̄o »
ac domus vr̄æ, facite eleemoſynā ⌊& ecce oīa mūda ſunt vobis ⌋.i. virtute eleemoſynę à pec »
Auguſtinus catis oībus efficiemini puri. Queādmodū aūt in libris de ciuitate dei, recitat Auguſtin⁹: Qui
dam hoꝝ occaſione verboꝝ, dixerūt, eos q opa miſericordię exercēt, in æternū nō poſſe dā-
nari, quoꝝ error faciliter reprobaſ. Chr̄us etem̄ loquiſ de eleemoſynaꝝ largitōe, prout ē act⁹
miſericordię ad charitatē infuſam ptinentis, ita ꝙ eleemoſynaꝝ largitio eſt opus virtuoſum
à charitate īperatū, & à virtute quę miſericordia nuncupaſ, elicitiue procedēs, ſicq; eleemoſy
nam agere meritoriū eſt vitæ æternæ. Nec ideo Chr̄us hęc ait quaſi ſola eleemoſynaꝝ largi-
tio ſit purgatiua à vitijs, ſed qa inter remedia cōtra pc̄tā eſt quoddā pręcipuū & ꝑappropria-
tionē quandā, veniā deſup promereſ, quia cōdecens eſt vt deus ſic faciat nobis, ſicut nos faci-
Matth. 5 mus proximis noſtris, ꝓpter q̊d ait Chr̄us: Beati miſericordes, qm̄ ipſi miſericordiā conſe-
Dani. 4 quenſ. Hinc Daniel Nabuchodonoſor regi cōſuluit: Pc̄tā tua (inquiēs) eleemoſynis redime,
Tobiæ. 12 & iniquitates tuas miſericordijs paupeꝝ. Vnde in Tobia ſanctus dei angelus Raphael prote
Prouer. 15 ſtaſ: Eleemoſyna à morte liberat, & ip̄a eſt quæ purgat pc̄tā & facit inuenire vitā æternam.
Beda Salomon quoq;: Per fidē (inquit) & miſericordiā purganſ pc̄tā. ¶ Poſtremo, Chr̄us tanq̄ ſa
Chryſoſtom⁹. pientia pr̄is diſcrete locutus eſt, quod ſupereſt.i. de ſupfluo neceſſitatis veſtrę datæ eleemoſy E
nā, qa nō ita agēda eſt ſcd̄m Bedā eleemoſyna, vt teip̄m conſumas inopia. Dicit quoq; Chry
ſoſtomus, ꝙ eleemoſyna pręſtātior eſt ieiunio, q̄uis illud ſit laborioſius. ⌊Sed væ vobis pha- »
riſæis ⌋.i. æterna dānatio imminet vobis, niſi pœnĩam dignā egeritis. ⌊qui decimatis men- »
tam & rutā & omne olus ⌋.i. de rebus his paruis ac vilibus decimas datis, ſiue exigitis vſq; ad
minima, magnā vim facientes, in obſeruātijs minimoꝝ, & nullā aut paruā in obſeruātijs pręcipuoꝝ, prout cōſequenter Chr̄us declarat. ¶ Porro queādmodū olus valet ad alimentū, ſic
ruta & menta ad medicamentū. Nam ruta acuit viſum. Menta reficit & confortat olfactum.
⌊& p̄teritis iudiciū ⌋.i. verā diſcretionē omittitis, nec ꝓximis ac ſubditis rectū iudiciū facitis »
nec iudicialia dei p̄cepta ſeruatis, ſed neq; voſip̄os rite diſcutiēdo ſalubriter iudicatis, cōſide
rādo, cōſitendo, arguēdo & caſtigādo propria veſtra pc̄tā ⌊& charitatē dei, ⌋ ita ꝙ nec de- »
um verè diligitis, nec proximis charitatē dei .i. charitatē verā ac ſp̄ualem à deo infuſam ac
iuſſam, impenditis, ſed carnali pleni eſtis amore. ¶ Deniq; Chr̄us aptiſſimè iudiciū charitati
cōiunxit, qa iudiciū ſine charitate in crudelitatē conuertiſ, charitas aūt ſine iudicio in remiſſi
onē, charitas vero cū iudicio in æquitatē, ita ꝙ pietas miſceſ iuſtitiæ. ⌊Hæc oportuit facere ⌋ »
hoc eſt, charitatē dei iudiciūq; ſeruare in primis ac principal̄r eſt neceſſe. Charitas nāq; ſum-
ma eſt virtus, vitaq; animæ, ſine qua nulla virtus proficit ad ſalutē, nec rōnem virtutis p̄fecte
Mich. 6 ſortiſ, nec aliqua actio ſine charitate eſt meritoria. Hinc in Michæa habeſ: Indicabo tibi ho-
mo q̊d ſit bonū, vtiq; facere iudiciū, ⌊& illa ⌋ minora (vtpote) decimationē mētæ & rutæ ac »
Prouer. 3 oleꝝ, ⌊non omittere ⌋ ſed implere ſecūdū illud Prouerbioꝝ: Honora dn̄m de tua ſubſtan- »
tia, & de primitijs frugū tuaꝝ. Quāuis aūt iſta decimatio ad cęrimonialia p̄cepta ptinuit, ni-
hilominus Chr̄us aſſeruit eam nō debuiſſe omitti, qa dum ita locutus eſt, nondū fuerat euāge F
liū vndiq; publice diuulgatū, idcirco cęrimonialia legis adhuc erāt ſeruāda. ¶ Præterea con-
tuendū, quòd in lege fuit decimatio triplex. Vna fuit debita ſeu p̄cepta quę dabaſ Leuitis, de
frugibus vniuerſis, altera fuit partim ſpontanea, partimq; debita, vt oblatōes quę fiebāt in ſcę
nophegia.i. Paſcha & Pentecoſte, qa pro libito ſuo licebat Iudæis tūc offerre plus aut minus
& quoad hoc oblatio talis dicebatur ſpōtanea, & qm̄ aliqd tenebanſ offerre, dicebaſ quodā-
Chryſoſtom⁹. modo debita, tertia fuit oīno ſpōtanea, quę gratis dabaſ. Dicit aūt circa iſta Chryſoſtomus
Iuſtitiā, miam, & fidē ꝓpter ſuam gloriā deus mādauit, decimas vero ꝓpter ſacerdotes qui
de ſuo lucro ſollicite agebant, ſed de dei gloria in ſalute hominum negligentes fuerunt. Sic &
nūc omēs de honore ſuo ſoliciti ſunt, de dei aūt honore pauci aut nullus ſuas portiones vigi-
lanter defendūt, obſequiū eccl̄iæ nō attēdūt, idcirco væ eis. Itaq; vſq; in p̄ſens m̄lti etiā appa
rēter religioſi, phariſæos ſequunſ, qa de interiori puritate, iterna deuotōe ſynceraq; dei ac ꝓ
ximoꝝ dilectōe ac cęteris principal̄r obſeruādis modicè curāt de exteriorib⁹ vero qbuſdā cę
rimoniab⁹, obſeruatōib⁹ ſeu pūctis paꝝ pōderātib⁹ deuotionūq; apparētijs nō mediocriter
extāt ſoliciti, q iuxta Chr̄i doctrinā, pricipaliora & neceſſariora ac viciniora ſaluti, primo &
pricipali⁹ ſatagāt cuſtodire, deiñ & alia ordinate, imò obſeruāda ſunt oīa bona atq; ſalubriter
Eccl̄s. 7. inſtituta, quū Salo. dicat: Qui timet deū nihil negligit. In Eccl̄iaſt. q̊q; legiſ: Qui ſp̄nit modica.
Eccl. 19 paulati decidit. Etem̄ Aug. teſtāte: Sicut ſubmergiſ q ſaxis deprimiſ, ita q arena obruiſ Inſup
Auguſtinus rep̄hēdit ſaluator ſupbiā & ambitionē phariſęoꝝ. ⌊Væ vobis phariſæis q diligitis ⌋ hoc eſt,

vano

vano affectu appetitis ⌊primas cathedras in ſynagogis⌋.i. dignitates & loca altiora, ibidē,
A quū in Eccl'iaſtico ſcriptū ſit: Noli quęrere cathedrā honoris Et nō ait Chrſ: Væ qui habetis
primas cathedras, ſed qui diligitis eas, quoniam hæc iniuncta ſuſcipere charitatis eſt, appete- Eccle. 7
re vero ambitionis ⌊& ſalutationes in foro,⌋ vbi cauſæ tractant, deinde arguit iſtos ficta
ſanitate atq; hypocriſi ⌊Væ vobis qui eſtis vt monumenta quæ non apparent⌋.i. qūo intus
diſpoſita ſint, ⌊& hoīes ambulantes (ſupra ſepulchra hmōi) neſciuit⌋ qualia intus exiſtant,
& vos phariſæi quū ſtis hypocritæ, calliditatibus pleni, quū foris virtuoſis paretis, intus ple-
ni eſtis ſpūs vitioꝝ, & ſpecie ſuperductæ ſanctitatis decipitis homines, vnde apud Matthæū Matth. 23
comparatio iſta clarius ſcripta eſt, Chr̄o dicente: Væ vobis qui ſimiles eſtis ſepulchris deal-
batis, q̄ à foris parēt hoībus ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſibus mortuoꝝ & om̄i ſpurcitia
ſic & vos, à foris quidē paretis hoībus iuſti, intus vero pleni eſtis hypocriſi & iniquitate. Cum
q̄ multi nunc ſimiles illis miſeris phariſæis inueniunt, qui quū ſunt hypocritæ, hoībus magis
q̄ deo oīpotenti, incōparabili, & immenſo cupiunt cōplacere, ſicq; ſuos pdunt labores, & per
opa de genere bona, p quæ æternā beatitudinē mererent, ſi ex charitate ad dei honorē hęc fa
cerent, infernalia promerent incendia. Abijciamus ergo totaliter tam viliſſimū crimen, quia
& in Iob ſcriptura fatet: Laus impioꝝ breuis eſt, & gaudium hypocritæ inſtar puncti, imò q̄
deteſtabile ſit hypocritaꝝ vile collegiū & q̄ enorme piaculū exiſtat hypocriſis, cōſtat ex eo ꝙ Job. 20
in Iob legit: Nunqd deus audiet vocē hypocritæ, quū venerit ſup eū anguſtia, aut poterit in
om̄ipotente declarari? ¶ Deniq; ſcd̄m Chryſoſtomū, iuſtoꝝ corpa tēpla ſunt dei, quē admo
dū ad Curinthios ſcribit Ap'ſus: Membra veſtra tēpla ſunt ſpūs ſancti. Corpora vero pctō- Job. 27
B rum ſepulchra dicunt, quia in eis ſunt animæ ſpūaliter mortuæ. Rurſus ſcd̄m Chryſoſtomū: Chryſoſtom⁹ 1. Cor. 6
Sepulchrū q̄diu clauſum eſt, pulchrū videt, ſi aūt aptū fuerit, appet horribile, ſic ſimulatores Chryſoſtom⁹
q̄diu non cognoſcunt laudabiles reputant, quū aūt cogniti fuerint, vituperabiles cognoſcunt
Sepulchrū dicit quaſi ſemipulchrū, tales ſunt hypocritæ, exterius nitidi, interius fœtidi, ideo
non ſicut filij eccleſiæ, quæ ait in Canticis: Nigra ſum ſed formoſa. Nigra vtiq; exterius, ſed Cant. 1
formoſa īterius. Iſti ecōtra intus ſunt fœdi, & foris volūt appere pulchri, ac boni, cōtra quos
ait Chryſoſtomus: O hypocrita ſi bonū eſt eſſe bonū, cur nō vis eſſe, quod vis apparere. Aut
ergo eſto qd̄ appares aut appares q̊d es. Qd̄ ē ſophiſma in philoſophia rōnali.i. hypocriſis in
morali. ⌊Reſpondens aūt quidā ex legiſperitis ait illi: Magiſter hęc dicens⌋ cōtra phariſęos
⌊etiā nobis (legiſperitis) contumeliā facis⌋.i. honori & ſtatui noſtro derogas. Hoc p̄ſertim
dixit hic legiſperitus, qm̄ Chriſtus inter cætera arguit phariſæos, ꝙ primas cathedras ama-
rent in ſynagogis. Fuerunt aūt inter Iudæos cathedræ doctoꝝ & iudiciū atq; pontificū. Ca-
thedra vero doctoꝝ congruebat legiſperitis, q fuerūt ſcribæ & doctores ac clerici Iudæoꝝ.
Phariſæi aūt religioſi eoꝝ fuerūt. Porro vt ait Cyrillus, redargutio quę māſuetos trāſfert in Cyrillus.
melius, ſupbis hoībus intolerabilis eſſe ſolet. Et ecce q̄ miſera conſcia quę audito dei verbo ſi
bi contumeliā fieri putat, & cōmemoratis vitijs impioꝝ, ſe tangi aut ſuſpicat, aut indignat.
Etenī mala ſibijpſis de ſuis vitijs conſcij, de ſe opinant oīa dici, correctionemq; culpę reputāt
contumeliā pſonæ, qbus penſandū eſt illud Prouerbioꝝ: Viro qui corripientē dura ceruice
contēnit, repētinus ſupueniet interitus. ⌊Et ille ait: (Chr̄us vtiq; q neminē palpat) Et vobis Prouerb. 29
legiſperitis væ (.i. ſiſis cū phariſæis dānatio imminet vobis) q oneratis hoīes oneribus, q̄ por
tari nō poſſunt⌋.i. magna & grauia vulgo agenda iniūgitis, videlicet cęrimonialia legis & in-
ſtituta varia ſenioꝝ veſtroꝝ, de hoc cęrimonialiū obſeruātiaꝝ onere vix portabili Petr⁹ ap'ſ
C in Actibus conteſtat: Quid tētatis iugū imponere ſup ceruicē diſcipuloꝝ, q̊d neq; nos, neq;
p̄res noſtri portare potuimus? Lex etenī Moſi, quoad cęrimonialia vix poterat obſeruari, p̄ Acto. 15
ſertim q̄ntū ad ſenſum lr̄alem, ⌊& ipſi vno digito vr̄o nō tangitis ſarcinas⌋.i. nec ad modicū
curatis obſeruare, & ope adimplere, quę alios edocetis. Tales ſunt modo q̄ plures, q fortia p̄dic
cāt, & vix minima ſeruāt, pfecti in verbis, prauiſſimi factis, ſed & ſacerdotes nōnulli, qui in ab
ſoluendo indiſcreta pœnia grauāt cōfeſſos, his verbis notant. ¶ Inſup arguit ſcribas de ſimu
lata deuotione. ⌊Væ vobis qui ædificatis monumēta prophetaꝝ⌋ Non rep̄hendunt de hoc
quod prophetis ppter iuſtitiā interfectis venerāda ac pulchra conſtruxerāt monumēta, ſed
quia hoc vna intentōe egerūt, & quia in malo ſtatu fuerūt, impioꝝ patrū ſuoꝝ ſequendo fa-
cinora factis, quæ deteſtabant verbis mēdacibus ⌊p̄res aūt veſtri occiderūt illos⌋ puta pro-
phetas. ſ. Hieremiā Eſaiā &c. ⌊profecto (.i. certè) teſtificamini⌋.i. cōtra voſipſos teſtes eſtis
non verbis ſed factis ⌊quod cōſentitis opibus pr̄m veſtroꝝ⌋.i. q̊d cōformis eſtis, p malitio-
ſos affectus, pr̄ibus carnalibus ⌊qm̄quidē ipſi⌋ p̄res veſtri carne, & impietatis exēplari pceſſi
one ⌊eos (puta prophetas) occiderūt, vos aūt ędificatis ſepulchra eoꝝ⌋ vcz prophetaꝝ curio
ſe ac p̄tioſe ad captandum vulgi fauorem, vt videmini iuſti ac deteſtātes crimina patrum ve
ſtrorum, quibus perſecuti ſunt ſanctos prophetas, & tamen pari, imo multo maiori, impie-
tate perſequimini me meoſq; diſcipulos, qua patres veſtri perſecuti ſunt vates, quo conſtat
quod modo expoſito veſtris patribus conſentitis me perſequendo, eò quòd veritatem
vobis

vobis denuntiem,& iuſte vos increpem, quemadmodum illi prophetas ſunt perſecuti, quo- D
Chryſoſtom⁹. niam iuſtas illorum increpationes pati ſpreuerunt. Sic & modo quidam ſunt præteritorum
ſanctorum cultores,& præſentium contemptores. Quemadmodum autem Chryſoſtomus
ſcribit: Quidam ædificant martyrum monaſteria, monumenta, baſilicas,& tamen violenti-
am faciunt. Sed nō gaudent martyres aut cæteri ſancti quando de pecunijs honorant, pro q
bus pauperes plorant. Qualis eſt iſta iuſtitia numerare mortuos & expoliare viuētes? Pro-
Eccl.34 pter hoc in Eccleſiaſtico aſſeritur: Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperis, quaſi qui vi- »
1.Cor.1. ctimat filium in conſpectu patris. ⌊Propterea & ſapientia dei dixit⌋ hoc eſt, ego Chriſtus
qui ſum virtus & ſapientia dei patris, ab æterno, dicendum decreui,& nunc dico, quod & par »
prophetas prędixi, videlicet: ⌊Mittam ad illos⌋ id eſt, ad vos ſcribas ac phariſęos cęterosq́ »
Iudæos ⌊Prophetas & Apoſtolos⌋ Apoſtoli nanque fuerunt prophetæ,& ante Apoſtolo- »
Matth.11 rum miſſionem miſit Chriſtus Iohannem Baptiſtam, prophetam & plus quàm prophetam,
Lucæ.7 ſed & prophetæ antiquiores miſſi ſunt, non ſolum his, qui ſuis fuerunt temporibus, ſed & po
ſteris eorum, hoc eſt, ad informationem præſentium atq́ ſequentium. ⌊& ex illis occident »
& perſequentur⌋ hoc eſt, quoſdam eorum necabunt & inſeſtabunt, nam Iacobum minorem »
occiderunt. Iacobum quoque maiorem, ab Herode occidi procurauerunt ſiue gauiſi ſunt.
Acto.20 Oēs quoq́ Apoſtolos multipliciter perſecuti leguntur in Actibus Apoſtolorum. ⌊Vt in »
quiratur ſanguis omnium prohetarum qui effuſus eſt à conſtitutione mundi à generatione »
iſta⌋ quod ait à generatione iſta referri poteſt ad verbum inquiratur, item ad complexum »
hoc, qui effuſus eſt. Et quod dicit, vt &c. notat concomitantiā, non cauſalitatem directam,
quia non ad hoc impij occiderūt prophetas vt ſanguis prophetarum inquireretur ab eis, ſed E
Pſalm.50. ad occiſionem illam conſecuta eſt requiſitio iſta, quemadmodum ait Pſalmiſta: Tibi ſoli pec
caui, vt iuſtificeris &c. Itaq́ ſenſus eſt: vt ſanguis omnium prophetarū qui occiſi ſunt ab ini-
cio mundi, requiratur à generatione iſta. i. culpa effuſionis ſanguinis illorum genenerationī
malorum imputetur. Scut enim oēs electi & boni ſunt vnum corpus, ac vna ciuitas Chriſti
Pſal.23. & vna generatio nominantur, de qua fatetur in Pſalmo: Hæc eſt generatio quærentium do-
minum, ſic oēs mali ac reprobi, ſunt vnum corpus & ciuitas vna diaboli, vnde & vna ge-
neratio nominātur, ſicq́ communi damnatione diſpereunt,& ſimiles ſunt in pœnis. Pœna
q̄q́ vnius redundare p̄t in aliū, nō tñ ſingula mala ab impijs impetrata, à ſingulis impijs requi
Chryſoſtom⁹. runt, nec quilibet reprobus pro peccatis cuiuſlibet reprobi punief, ſcd̄m Chryſoſtomū, ſed
Gala.9 vnuſquiſq́ onus ſuū portabit, vt dicit Apoſtolus: Nihilominus oīs ſanguis prophetarꝫ pręta
ctus à generatione mala exquirit. i. ab ea vel ab aliqua eius parte. ⌊à ſanguine Abel⌋ qui inter »
ꝓphetas annūerat, nō, qa verbo prophetauit, ſed qm̄ facto (vtpote morte ſua) paſſionē Chri
Beda ſti, ſeu pſequutionē cuiuſlibet iuſti præfigurauit, qui ſcd̄m Bedam, primus martyrium paſſus
Gene.4 eſt, occiſus à Cain fratre ſuo propter iuſtitiā. ⌊vſq́ ad ſanguinē Zachariæ qui perijt⌋. i. oc- »
ciſus eſt, ⌊inter altare & ædem⌋. i. templū, in quo ſcd̄m gloſam, erant duo altaria, vnū incē- »
ſi quod fuit interius, aliud holocauſtorꝫ, quod fuit exterius, puta in atrio ante faciē tēpli, inter
Hieronymus. quod altare,& templū, dicit Zacharias iſte occiſus. Quis aūt fuerit Zacharias inquirit Hiero
nymus, improbatq́ opinionem dicentiū, ꝙ fuit Zacharias, vnus inter duodecim prophetas
minores, ſimiliter opinionē refutat dicentiū, quòd fuit pr̄ Iohānis Baptiſtæ, quē aliqui affir-
mabāt à Iudæis occiſum, quia Chriſtū iam natū aſſeruit, ꝙ Hieronymus apocryphum pro- F
teſtat, affirmās quòd Zacharias iſte fuit ſacerdos & pontifex, filius Ioiadę ſacerdotis atq́ pō-
1.Para.24 tificis, iuſſu Ioaas regis lapidatus in templo, vt in Paralypomenon legit. Ioada aūt pr̄ ipſius
Gregorius fuit vt aliqui dicunt binomius, ita ꝙ alio noīe dictus eſt Zacharias. ¶Præterea refert Grego-
rius Niſſenus, quemadmodum q̄dam dixerunt, Zachariā iſtū fuiſſe pr̄em Iohannis Baptiſtę,
ideoq́ à Iudæis in loco ꝑfato occiſum, quoniā Mariā Chriſti genitricē dixit virginē, nolens
eam in templo à loco virginū ſequeſtrare. Græcus vero expoſitor recitat quoſdam tradere
aliam cauſam occiſionis Zachariæ iſtius, videlicet, quia Eliſabet inſtante paruulorꝫ innocen
tum occiſione ab Herode cum Iohanne infantulo fugit in heremum. Hinc Herodes ſatellites
Eliſabeth ac Iohannem non recipientes, conuerterunt iram in Zachariam,& eum occide-
runt in templo tunc miniſtrante. ⌊Ita dico vobis requiretur ab hac generatione⌋ Sanguis »
oīs ille iuſtorꝫ, ſicut expoſitū eſt, hoc repetit Chr̄us in cōfirmationē ſuæ ſniæ. ¶Poſtremo
Chr̄us arguit ſcribas de abuſu ſuæ ſciæ, vel de falſa ſcripturarꝫ expoſitōe: ⌊Væ vobis legiſpe »
ritis, qa tuliſtis (.i. portaſtis ac habuiſtis) clauē ſciæ⌋. i. doctoratū ſeu authoritatē exponendi »
vel expoſitionē ſcripturę veteris teſtamēti ⌊ipſi nō introiſtis⌋. i. verꝫ ſpūalemq́ intellectum »
legis ac ꝓphetarꝫ non cognouiſtis, nec à me diſcere voluiſtis, ſed lr̄am, q̄ occidit, eſtis ſecuti,
2.Cor.13 quēadmodū ait Ap̄lus: Quod velamen ſup cor eorꝫ eſt poſitū in lectione legis & prophetarꝫ
⌊& eos qui introibant⌋ hoc eſt, ſcripturas verè intelligere optauerunt, ⌊prohibuiſtis⌋ à ve »
ra intellligentia ſcripturarum, eas praue interpretando. Alij ita exponunt: Væ vobis legiſpe
ritis, quia tuliſtis. i. abſtuliſtis vobiſmetipſis ac alijs multis, clauem ſcientiæ, hoc eſt, fidem de.

Chriſto

A Chriſto,per quam ad intellectũ ſcripturæ intraſ,Eſaia dicente:Niſi credideritis,non intelli Eſaię.7
getis.Iſti aũt in Chriſtum pręſentẽ credere contempſerunt, alioſq́ ab eo auertere auſi ſunt.
Horum ſcribarum impietatem ſequuntur quidam prauiſſimi,qui ſcripturarum habentes notitiam,ſecundum eas non viuunt,nec regnum ingrediuntur cœleſte,quin potius ſimplices ac deuotos ab ingreſſu regni cœleſtis,hoc eſt,à conuerſatione laudabili impedire nituntur. Denique (vt Auguſtinus libro de conſenſu Euangeliſtarum conſcribit) ea quæ Lucas hic recitauit dicta à Chriſto adhuc iter agente Hieruſalem verſus, Matthæus dicta refert poſtquã Auguſtinus Matth.23
Chriſtus in Hieruſalem venit. Vnde mihi(ait Auguſtinus) videntur ſimiles eſſe ſermones,
quorum vnum Matthæus,alterum Lucas deſcripſit. ¶Porro quàm verè Chriſtus phariſæos ac ſcribas reprehenderit, ipſi per effectum mox oſtenderunt,ſicut ſubiungitur: ⌊Quum hæc ad illos diceret,cœperunt phariſæi & legiſperiti grauiter inſiſtere⌋ Hoc eſt, ſe Chriſto opponere,⌊& os eius opprimere⌋ hoc eſt,verba eius reprobare ac calumniari. ⌊de multis inſidiantes ei⌋ hoc eſt,ex varijs verbis factisq́ Chriſti,quærentes aliquid elicere,quod ei obijcerent ⌊& quærentes aliquid capere ex ore eius,vt accuſarent eum⌋ Principibus ſacerdotum,ſeu Pilato,ſiue Herodi,aut communitati,tanquàm derogantem Deo aut Imperatori. Itaque patet quòd qui ſibi videntur alijs excellentiores,ſiue in vita vt phariſæi, ſiue in ſcientia,vt ſcribæ, frequenter difficilius corriguntur, & magis indignantur atque remurmurant

B arguenti,ob hoc vere ſtulti cenſendi ſunt,& verificatur in eis illud Eccleſiaſtici:Sicut ſagitta infixa fœmori canis,ſic verbum in corde ſtulti,verbum videlicet,correptionis,quod pungit eos tanquàm ſagitta,& ſicut canis ſagittatus mordet ſagittam clamans ac latrans, ſic iſti verbum correptionis mente reuoluunt ac murmurant, non penſantes quod in Prouerbijs ſcriptum eſt:Qui abijcit diſciplinam deſpicit animam ſuam,qui autẽ acquieſcit increpationibus,poſſeſſor eſt cordis. Sed & Iacobo Apoſtolo in ſua Canonica proteſtante:Si zelum amarum habemus & contentiores ſunt inter nos,ſapientia vera caremus.Non eſt(inquit)ſapientia iſta à Deo,ſed terrena,animalis,& diabolica.Quæ autem deſurſum eſt ſapientia,primo quidem pudica eſt,deinde pacifica,modeſta,ſuaſibilis,bonis conſentiens, plena miſericordia, & fructibus bonis.

(Eccli.14 — Prouerb.14 — Iaco.3)

ELVCIDATIO CAPITVLI. DVODECIMI. MVLTIS autem turbis &c. Arti.XXXII.

CIRCA PRAECEDENTIS finem capituli dictũ eſt,quemadmodũ ſcribæ ac phariſęi Chriſto multipliciter inſidiari cœperũt,vt plebem ab ipſo auerterent,ſed oppoſitum contigit eis hac vice, quia tam euidens fuit veritas ſapientiæ prędicationumq́ Chriſti contra iniquos,tamq́ præclara eius in miraculorum operatione poteſtas, vt vulgus certatim ad ipſum conflueret, ſicut glorioſus Euangeliſta iam recitat:⌊Multis autem turbis circumſtantibus⌋ Chriſtum, ita quod ipſe fuit in medio earum,nullum repellens, dansq́ prælatis exemplum vt ſtent in medio gregis ſui, non ad vnam perſonam potius q̃ ad aliam declinando,ex inordinato affectu,ſed ſine perſonarũ acceptione ad oẽs charitatiue ſe habeant,⌊ita vt ſe inuicem conculcarent⌋ hoc eſt,in quo

(Lucæ.11 — Iaco.2)

C patet quòd cum maxima auiditate vndiq́ cõcurrerunt ad Ieſum, & quilibet illi propinquior fieri affectauit,quemadmodũ ſuperius dictũ eſt:Oĩs turba quęrebat eũ tangere,quia virtus exibat de illo & ſanabat oẽs.⌊cępit dicere de ad diſcipulos ſuos⌋ tanq̃ ad peculiarius charos & magis capaces,quorum inſtructio ad ipſum ſpecialiter pertinebat. Nihilominus quod dixit diſcipulis ſuis,ad aliorum quoq́ retulit iſtructiõnem, ſecundum quod alibi conteſtatur. Quod vni dico oĩbus dico.⌊Attendite(id eſt,ſolerter cauete & fugite)à fermento phariſæorum quod eſt hypocriſis⌋hoc eſt,ipſam hypocriſim in phariſæis regnantem pręcipųe euitate.Quàmuis enim quędam ſint vitia hypocriſi grauiora,ipſa tamen hypocriſis mentem vehementer excæcat.Nunc quoque hypocriſim ſpecialiter docet vitandam,quia in præcedenti capitulo dictum eſt, quemadmodum phariſæi Chriſto cœperunt inſidiari ſub ſpecie ſanctitatis.¶Deinque hypocriſim Chriſtus appellat phariſæorum fermentum, quoniam ſicut fermentum maſſam de qua fit panis,alterat,& corrumpit,ſi immoderate addatur, iuxta verbum Pauli,dicentis:Modicum fermentum totam maſſam corrumpit, ita hypocriſis alterat & corrumpit cordium intentiones,affectiones,& opera.Nihil enĩ ſic alterat mores,ſicut hypocriſis,ſecundum Theophilum.¶Inſuper Chriſtus in Euangelo à duplici Phariſæorũ fermento docet eſſe cauendum,videlicet à fermento peruerſæ doctrinæ,prout in Marco habetur.Item à fermento hypocriſis,ſicut hoc loco.Interdum vero fermentum in bono accipiſ, ita,quod fides ſeu charitas per ipſum ſignatur,quoniam ſicut fermentum moderate ſumptũ dat pani bonum ſaporem,ſic fides ſeu charitas, omne opus meritorium dirigit, ſeu informat, quemadmodum apud Matthæum loquitur Chriſtus:Simile eſt regnum cœlorum fermento

(Lucæ.6 — Marc.13 — Lucæ.11 — 1.Cor.5 — Theophilus — Marci.8 — Matth.8)

mento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totū D
Conſequenter Chriſtus efficaciſſimā rationem adiungit, cur hypocriſis ſit vitanda. ⌊Nihil
autem opertum eſt⌋.i. nullum opus vitioſum tāta ſimulatione poteſt colorari ſeu tegi, quin
eius prauitas ſuo tp̄e aperieť, quia in die iudicij à Chriſto cunctis pandeť, ⌊neq; abſconditū
quod non ſciať⌋.i. nulla interior actio ſeu paſſio animæ, ita in præſenti vita poterit homini
bus occultari, quin à Chriſto iudice, in hora iudicij ſit monſtrāda, qm̄ cogitationes affectio
neſq; cordis tunc aperienť, præſertim ſi per pœnitentiam non ſint deletæ, etiam quæcunque
1. Cor. 4. actiones iniquæ. In die quippe iudicij (vt ait Apoſtolus) illuminabit dominus abſcondita
tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Secundo exponiť ſic: Nihil opertum, hoc eſt,
obſcure & myſtice dictum ⌊quod non reueleť⌋.i. me illuſtrante clareſcat, iuxta illud Danie
Danie. 2 lis: Ipſe reuelat profunda & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta. ¶ Porro ſcd̄m Orige
Origenes nem, ideo Chriſtus hoc dixit, qm̄ quantūcunq; coneť quis occultare bona alioꝝ infamijs bo
num naturaľr latere non poteſt, quaſi Chriſtus dicat diſcipulis & cunctis verè fidelibus. Quā
uis iam aliqui vocent vos ſeductores & impios, tempus tñ om̄ia deteget, argueťq; eoꝝ calū-
niam, & veſtrā declarabit iuſtitiā. ⌊Qm̄ quæ in tenebris dixiſtis⌋.i. obſcurè vel in aduerſis,
⌊in lumine dicenť(.i. clare onmibus pateſient) & quod in aure locuti eſtis⌋.i. voce ſubmiſſa,
⌊& in cubiculo (puta in loco quantūcunq; ſecreto) prædicabiť in tectis⌋.i. tam euidenter ac
ſi ſup tecta prædicareť. Et loquiť Chriſtus ſcd̄m morem Palæſtinæ, vbi hæc dixit, vbi & pla
na ſunt tecta, ita vt homines ſup ea ſtent ad loquendū. ¶ Deniq; verba hæc multipliciter ve-
rificanť. Conſtat enim quòd in die iudicij virtutes bonoꝝ & vitia impioꝝ detegenť. ¶ Rurſus
quæ Apoſtoli in aduerſitatibus & carceribus, ſeu locis anguſtis egerunt, ac prædicauerunt in E
primitiua eccleſia, interim fide inualeſcente, vbiq; prædicata ſunt publice, & in eccleſiis ſolē-
niter nunc leguntť. Sed quia ſaluator ob ſuam iuſtitiā varias ꝓtulit ꝑſecutiones, hortať diſcipu
los om̄eſq; Chriſtianos, ne corporalem mortē inordinate formident, eius metu deſerendo
Roma. 8 iuſtitiam. ⌊Dico aūt vobis amicis meis.⌋ Ex quo claret, quòd verba ſequētia ꝑfectis ac vir-
tuoſis præſertim dicunť qui cū Apoſtolo dicere queunt: Quis nos ſeparabit à charitate dei?
Veruntñ aliquo modo ad omnē ꝑtinent Chriſtianū adultum, ita quòd ſunt de neceſſitate ſa-
lutis. ⌊Ne terreamini ab his qui occidunt corpus,⌋ hoc eſt, nō timeatis inordinate, vtpote
mundano aut carnali timore tyrannos & ꝑſecutores, qui vos corporaliter occidere poſſunt,
⌊& poſt hæc (.i. poſt corꝑis occiſionem) non habent amplius quid faciant⌋. i. magis nocere
ſiue affligere nequeunt, qm̄ animā à corpore ſeparatam quum ſit inſenſibilis, nequeunt mole
ſtare, corpus quoq; exanime nil valet ſentire. Quo patet, quanta fuerit perfidoꝝ inſania, qui
mortuis martyrum corporibus inhonorationes irrogare conati ſunt. ¶ Præterea contuen-
dum, quòd timor eſt multiplex, ſcilicet, naturalis, quo quis naturaliter metuit mala pœnæ, vi
delicet, tormēta & mortē, & de illo Chr̄s non loquiť, imò ip̄emet tp̄e paſſionis illū timorem
Marc. 14 ſponte ac diſpenſatiue aſſumpſit, ſcd̄m illud Marci: Cœpit Ieſus pauere & tædere. Hic etenī
timor, ſcd̄m quòd naturalis, nō eſt illicitus, neq; culpabilis, ſed indiget moderamine rationis,
ne fiat immoderatus, atq; illicitus, ſicut cęteræ paſſiones ſenſitiui appetitus. Alius vero eſt ti-
mor carnalis, quo quis immoderate timet ꝓpriæ pelli, ita quod potius eligit in culpā corrue-
Pſalm. 63 re q̄ pœnas aut mortem corꝑis pati, quem Pſalmiſta ſibi petit auferri, dicendo: A timore ini-
mici eripe animā meam. Eripe (inquàm) non, vt non occidar, ſed ne occidentem carnaliter, F
verear. Alius aūt eſt timor mundanus, quo quis immoderanter timet damna rerum, diffami-
Exod. 20 am atq; ſimilia, & de iſtis vitioſis timoribus loquiť Chriſtus. Quemadmodū vero om̄is Chri
Deute. 6 ſtianus teneť deum ſup om̄ia toto corde diligere, ita teneť deo tam fortiter amoroſeq; adhæ
Matth. 22 Marc. 12 rere, vt malit occidi, & quęlibet damna pati, q̄ fidem negare, p̄cepta non obſeruare morta-
Lucæ. 10 liter ve peccare, & quantum ad hoc, præſens Chriſti doctrina vim habet præcepti. Hinc ait
Chryſoſtom⁹. Chryſoſtomus: Omnia mala operať timor mortis. ſ. inordinatus, & om̄ia bona operať con-
temptus mortis. Si gratis poſt modicum morituri ſumus, quare nō & ante modicum in cau-
ſa dei cum gloria morimur, vt fiat voluntarium quod futurum eſt neceſſarium. Si mutuo ac-
ceperis bouem, equum, aut aſinum, operaris inſtanter & dicis. Forte cras tolleť à me. Qua-
re non idem agis in corpe? Itaq; ſi propter timorem eoꝝ qui corpus occidūt, impium eſt ve-
ritatem tacere, quomodo nō maior impietas eſt propter miſerum ventrem, & ſpem vani ho
noris tacere veritatē, melioremq; facere gloriā panis & honoris, q̄ gloriam dei ac veritatis?
Prouer. 28 Itaq; mala culpę incidere .i. peccare, iugiter formidemus, iuxta illud Prouerbioꝝ: Beatus hō
qui ſemꝑ eſt pauidus. Sed mala pœnalia huius vitæ immoderanter nō timeamus, imo aduer-
Eſaiæ. 51 ſa cū gaudio toleremus. Propter q̄ in Eſaia habeť: Nolite timere opprobriū hoīm & blaſphe
mias eoꝝ. ¶ Conſequenter Saluator docet ſalubrem ac ordinatū timorem. ⌊Oſtendā aūt vo
bis (.i. docebo) quem timeatis. Timete eum qui poſtq̄ occiderit corpus, habet poteſtatē mit-
tere in gehennā⌋.i. corpus & animā ęternaľr condēnare, qui tanto plus metuēdus eſt, q̄to in-
tolerabilius eſt æternalia pati incendia acerbiſſimaq; tormenta q̄ breuē ac momentaneā fer-
re cor-

A re corporis mortē. Propter q̄d p Eſaiā pcipif: Dn̄m exercituū ipſum ſanctificate, ipſe pauor Eſaiæ 8
veſter & terror veſter. Et ſanctus Iob proteſtaf: Semp quaſi tumētes ſup me fluctus timui de Iob. 31
um. ⌊ Ita dico vobis, hūc timete, ⌋ quaſi dicat, Hic deus oīpotēs incōparabili magis timēdus
eſt q̄ alia oīa, imò ipſe ſolus phibef timēdus, qm̄ alia nō ſunt timēda, niſi ,ppter ipm̄, in ipſo, &
ſecundū ipm̄. Propter q̄d Salomon aſſerit: Qui timet deū, nihil trepidabit. Sed multi ſunt vi Eccl. 34.
les ac vitioſi, qui hoīes magis q̄ deū verenf, cū tamen in prouerbijs dicat ſcriptura: Qui timet Prou. 29
hominē, cito corruet. ¶ Præterea triplex eſt timor dei. Primus vocaf ſeruilis, quo quis me- Triplex timor.
tuit deū, nō amore iuſtitiæ, ſed intuitu pœnæ, q timor eſt imperfectoꝝ, imo & impioꝝ, qm̄
charitate & gratia carēt, q̄bus inhæret, diſponit tamē ad bonū, & pparat ad virtutes, inquan
tū retrahit à peccatis. Secūdus eſt timor initialis, quo quis timet deū, partim amore boni ac
iuſti, partim timore ſupplicij, qui timor ſpectat ad proficientes. Tertius vero eſt timor filia-
lis, caſtus, & ſanctus, q̄ deus timef ſolū amore bonitatis, zeloq́ꝫ æquitatis, eſtq́ꝫ timor ille fuga
mali culpæ, ſeu deteſtatio offenſæ, inhonorationisq́ꝫ dei ptinens ad pfectos ac dei amicos, q
timent deū ne eum offendāt, ne ſeparenf ab ipſo, ne ipm̄ in aliquo inhonorēt, de quo timore
nūc potiſſimū loquif Chrūs, quanq̄ & de timore initiali verba eius poſſint intelligi. Quēad- 1. Iohan. 4
modū aūt pfecta charitas foras mittit ſiue expellit timorē ſeruilē, ita producit, coniunctumq́ꝫ
habet timorē filialē, quo deū ſemp timere debemus, tanquā fideliſſimū ac benigniſſimum pa
trem, de cuius timoris eminētia multipliciter loquif ſacra ſcriptura, vt cum in Eccleſiaſtico Eccl. 23
ſcriptū eſt: Nihil dulcius q̄ timere deum. Et: Timor domini ſuper omnia ſe poſuit. Atque in Eccl. 25
pſalmo: Timete dominū oēs ſancti eius, quoniā nihil deeſt timētibus eū. In Eccleſiaſte q̄q; Pſal. 33
B Deū time & mādata eius obſerua, hoc eſt em̄ omnis homo. ¶ Inſup filius dei docet inordina- Eccleſ. 12
tū timorē abijcere, atq; pro deo mortē libenter ſufferre, ex conſideratione diuinæ prouidē-
tiæ, quæ nullū malū relinquit inultū, nec aliquod bonū irremuneratū. ⌊ Nōne quinq; paſſeres
veneunt (.i. vendunf) dipondio ⌋ .i. ptio leuiſſimi ponderis, quod ex duobus aſſibus conſtat,
videlicet ptio paruo ac vili, ⌊ & vnus ex illis non eſt in obliuione corā deo. ⌋ .i. quilibet paſ-
ſer deo eſt inuariabiliter cognitus, & eius prouidentiæ ſubiacet. Nec obeſt quod Paulus ait
Apoſtolus: Nunquid cura eſt deo de bobus? Loquitur em̄ de cura ſeu prouidētia ſpeciali, pu 1. Cor. 9
ta doctrinæ ac diſciplinæ qua creaturas rationales gubernat, hic vero eſt ſermo de prouiden
tia generali qua deus cuncta diſponit & regit, iuxta illud Sapientiæ: Non eſt alius deus q̄ tu Sapiæ. 12
cui cura eſt de oībus. ⌊ Sed & capilli capitis veſtri numerati ſunt, ⌋ .i. deo perfecte, diſtin-
cteq́ꝫ cogniti. ⌊ Nolite ergo timere ⌋ corporū occiſores, ⌊ multis paſſeribus pluris eſtis, ⌋ .i.
amplioris dignitatis ac pretij, ideo ſi paſſeres & capilli ſub diuina ſic cadunt prouidentia, mul
to magis homo, vnde ſe deo debet cōmittere, nec timore aduerſitatū à creatore, eiusq́ꝫ lege
recedere, certus de prouidentia dei oīa moderantis. Itaq; ſi paſſer, cuius pretiū eſt nummus
viliſſimus, diuinæ prouidētiæ moderamine incipit, defluit, & finitur, cū ſit dei creatura, q̄to
magis homo, cuius pretiū, ſanguis eſt Chriſti, & qui ad imaginē dei creatus eſt? Hinc ſcriptū
eſt: Nihil in terra ſine cauſa fit. Secundū Origenē, quinq; paſſeres, ſenſus ſpūales iuſtoꝝ deſi- Iob. 5
gnant, qui ſenſus excelſa & ſup hominē ſentiūt, deū intuentes, vocē audiētes diuinā, panem Origenes.
vitæ guſtātes, olfacientes odorē vnguentoꝝ Chri palpātes viuū verbū, q dipondio venien-
tes .i. vilipēſi ab eis, q ea q̄ ſunt ſpūs ſtultitiā iudicant, nō danf in obliuione corā deo. Præter-
ea p capillos ſecundū Gregoriū myſtice deſignanf minutiſſimæ cogitationes, quia ſic deus Gregorius.
vias noſtras cōſiderat & greſſus dinumerat, vt nec minutiſſimæ cogitatiōes ac tenuiſſima ver
C ba q̄ apud nos vſu viluerūt, eius iudicio remaneāt indiſcuſſa. Nō ergo ſunt negligēdæ cogita Iob. 31
tiones, affectiōes & loquutiōes quantūlibet paruę, de q̄bus reddēda eſt rō. Hinc ſapiēs in oī-
bus metuit. Et ſanctus Iob loquif deo: Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea. Poſtremo circa Eccl. 18
hūc locū Athanaſius dicit: Quęro ab Arrianis, ſi quaſi dedignaref deus alia facere, ſolū filium Iob. 14
fecit, cętera vero filio ſubrogauit, quō prouiſione vtif vſq; ad tā modica .ſ. capillū & paſſerē? Athanaſius
Quoꝝ em̄ prouiſione fungif, hoꝝ creator eſt ſuo verbo. Deinceps oſtendit ſaluator nullo ti
more à ſe eſſe recedendū, ex intuitu retributionis bonoꝝ atq; maloꝝ. ⌊ Dico aūt vobis: Oīs
quicūq; confeſſus fuerit me corā hoībus ⌋ .i. tpe perſequutionis nō omiſerit me corā quibuſ-
cūq; tyrānis ac pfidis cōfiteri, ex timore, pudore, aut ſimili cauſa, ſed fidē ſuā verbis cōſtāter,
fideliterq́ꝫ expreſſerit, cōteſtando me eſſe vnicū dei filiū, deū veꝝ ac hominem, & cętera quæ
ad Chriſtianā pertinēt fidē, ⌊ & filius hoīs confitebif illū corā angelis dei ⌋ .i. ego filius virgi
nis in cōſpectu angeloꝝ ſanctoꝝ proteſtabor illū ptinere ad me fide & actu, atq; condigne à
me Chro, Chriſtianū fuiſſe vocatū, propter quod æternā beatitudinē ei cōdonabo, iuxta il-
lud Apoca. Eſto fidelis vſq; ad mortē, & dabo tibi coronā vitæ. Hinc ad Romanos ait Apo- Apoca. 2
ſtolus: Corde credif ad iuſtitiā, ore aūt confeſſio fit ad ſalutē. Hæc nēpe cōfeſſio eſt fidei act⁹, Roma. 10
vtpore proteſtatio credēdoꝝ. ¶ Quō aūt confeſſio iſta ſit neceſſaria ad ſalutē, Thomas in ſe-
cūda ſecūdę queſt. 3. docet, dicēdo: Cōfeſſio fidei cū ſit quid affirmatiuū, non niſi ſub affirma
tiuo cadit pcepto. Porrò pcepta affirmatiua obligāt ſemp, ſed nō ad ſemp, imò obligant ſolū

pro loco & tẽpore,& ſecundũ alias circũſtãtias ad actũ virtutis requiſitas. Itaq; fidẽ ſeu Chri D
ſtũ cõfiteri corã incredulis,tunc ſolũ eſt neceſſariũ ad ſalutẽ,qñ p huius actus omiſſionẽ ho-
nor dei ſubtraheret,aut proximo℞ vtilitas. Si aũt fides videret periclitari,tũc qlibet tenet fi-
dẽ publice cõfiteri. Quòd ſi ex fidei cõfeſſiõe maior oriret ſeditio,aut infideliũ irriſio,& nulla
Mat.7 pximo℞ vtilitas,tũc nõ eſſet laudabile fidẽ cõfiteri,ne canibus ſanctũ det. ¶ Poſtremo ꝑter
ꝑdictã laudabilẽ cõfeſſionem,q̃ eſt fidei actus,eſt adhuc duplex cõfeſſio virtuoſa,qua℞ vna
Pſal.144 eſt actus latriæ,puta laudatio dei,de q̃ fert in pſalmo: Cõfiteant tibi dñe oĩa opa tua,alia eſt
Iaco.5 actus pœnitẽtiæ,eſtq; accuſatio ꝓpriæ culpę,de qua Iacobus ait aplus: Cõfitemini alterutrũ
peccata veſtra. Debemus ergo cõfiteri mẽte & ore,imò & opere corã cũctis. Aliqui vero fi-
Tit.1 de informi & ore inani corã fidelibus Chriſtũ dñm cõfitent,ſed opere negãt,iuxta illud: Di
cunt ſe noſſe deũ,factis aũt negant. Factis quidẽ ſecundũ gloſam negat Chriſtũ,q eius iuſſio-
nibus nõ obedit. ⌊Qui aũt negauerit me corã hoĩbus⌋.i.fidẽ Chriſtianã,ſeu me corã perſe- »
cutoribus timore quodã verbis negauerit,aut factis,peccãdo mortalr negãs me fuerit, ⌊de- »
negabit corã angelis dei⌋.i.ego omniũ iudex proteſtabor,tã in particulari eius iudicio,q̃ in »
generali omniũ iudicio,nõ pertinere eũ ad me,per ꝑdeſtinationẽ & meritũ,quod intelligen
dũ eſt de Chriſti negatione finali,de qua homo ante mortẽ nõ pœnitet,nõ de negatione,q̃
per cõtritionẽ delet. Sic eñ Petrus negauit. ⌊Et oĩs qui dicit verbũ in filiũ hoĩs,remittetur »
Auguſtinus illi,ei aũt qui in ſpm̃ ſanctũ blaſphemauerit,nõ remittet.⌋ ¶ Locus iſte ſecundũ Auguſtinũ »
ita difficilis eſt,vt vix in tota ſcriptura canonica aliqd difficilius inueniat. Deniq; vt eius dif-
ficultas eluceat,aduertendũ quid alij Euangeliſtæ cõſcribant. Itaq; in Matthæo ſcriptũ eſt:
Mat.12 Omne peccatũ & blaſphemia remittet hoĩbus,ſpũs aũt blaſphemia nõ remittet. Et quicũq;
dixerit verbũ contra filiũ,remittet ei:qui aũt dixerit contra ſpm̃ ſanctũ,non remittetur ei,
neq; in hoc ſeculo,neq; in futuro. Porrò in Marco ſcriptũ eſt: Oĩa dimittent filijs hominũ E
Mar.3 peccata,quibus blaſphemauerunt,qui aũt blaſphemauerit in ſpiritũ ſanctũ,non habebit re-
miſſionẽ in æternũ,ſed reus erit æterni delicti. Itaq; ex verbis his nõ explanat,ſed potius diffi
cultat verbũ Lucę iã exponendũ. Non eñ ſic intelligenda ſunt verba Euãgeliſta℞ exꝑſſa,q̃ſi
pctã quædã mortalia,de quibus in hac vita homo cõtritus nõ eſt,poſt vitã hanc dimittãtur,
ita quòd pœna inferni aliqñ finiat,rurſus ita ſunt intelligenda,quaſi aliquod peccatũ quantũ-
libet graue ſit,abſolute loquẽdo viatorib⁹ irremiſſibile,q a tota hęc vita eſt via ad vitã futurã
& in quacũq; hora ingemuerit peccator cõdigne ex corde,deus indulget. Igitur iſte eſt ſen-
ſus,Omnis qui dicit verbũ in filiũ hominis.i.opera Chriſti humana blaſphemauerit ex con-
ſideratione naturalis imperfectionis ſuæ humanitatis,ſicut fecerunt Iudæi dicẽtes de Chri-
Mat.11 ſto: Homo vorax,potator vini,amicus peccato℞,remittet ei.i.ex ſe cauſam habet remiſſibi-
litatis,qa q̃dãmodo excuſabilitatis aliqd habet,ꝑpter naturalẽ defectuoſitatẽ naturę creatę.
Vel ſic: Omnis q dicit verbũ in filiũ hoĩs.i.q ex ignorãtia peccauerit,q̃ apponit ſapientiæ,q̃
appropriat filio dei,remittet ei.i.peccatũ eius ꝑfatũ remiſſibilitatẽ habet,& pœnitẽti ſatis fa
cile remittet. Ignorãtia nanq; partim excuſat,ſi affectata nõ ſit,propter quod Paulus ad Ti-
1.Tim.1 motheũ inquit: Ideo miſericordiã cõſequutus ſum,quia ignorãs feci. Et paulo poſt in hoc ca-
pitulo ait ſaluator. Seruus qui nõ cognouit voluntatẽ dñi ſui & fecit digna plagis, vapulabit
paucis,ei aũt qui in ſpm̃ ſanctũ blaſphemauerit.i.ex certa malicia aut ex contemptu eorum
Peccare in ſpi quæ peccata impediunt,in peccatũ proceſſerit,taliter eñ peccans dr̃ in ſpiritũ ſanctũ pecca
ritũ ſctm̃ qd ſit re,quia malicia contrariat bonitati,q̃ ſpũi ſancto appropriat. Proprie tamen ſecundũ Tho- F
mã dicit peccatũ eſſe in ſpm̃ ſanctũ,quia eſt ex cõtemptu eorũ quæ peccata impediũt,vt ſunt
Auguſtinus timor diuinæ iuſtitiæ,& ſpes diuinæ miſericordiæ. ¶ Deniq; ſecũdũ Auguſtinũ,ſex ſunt pec-
cata in ſpm̃ ſanctũ,q̃ etiã proprie appellant ſpẽs peccati in ſpm̃ ſanctũ,videlicet ꝑſumptio,
deſperatio,impœnitẽtia,obſtinatio,impugnatio veritatis agnitæ & inuidẽtia fraternæ gra
tiæ,quo℞ diſtinctio ſumit penes ea,vel penes cõtemptũ eo℞,p quæ homo à peccati electio-
ne retrahit,quo℞ quædã ſunt ex parte diuini iudicij,quædã ex parte dono℞ dei,quædam ex
parte peccati. Auertit nãq; hõ à peccato cõſiderãdo iudiciũ dei,in quo cõprehẽdunt miſeri-
cordia atq; iuſtitia,& ex cõſideratiõe miſericordiæ orit ſpes,ex cõſideratiõe aũt iuſtitiæ ti-
mor. Cũ ergo pctõr tollit à ſe ſpem,de mia dei diffidẽdo,dr̃ deſperatio,cũ vero timorẽ abij-
cit,dr̃ ꝑſumptio,dũ aut ꝑſumit gloriã ſine meritis,aut veniã ſine pęnitẽtia adipiſci. Dona ve
ro dei qbus à pctõ retrahimur ſunt duo,videlicet agnitio veritatis,contra quam eſt impu-
gnatio veritatis agnitæ,dũ hõ agnitã fidei veritatẽ impugnat,vt licẽtius peccet,aliud ẽ grãæ
interioris auxiliũ,cõtra q̃d eſt inuidẽtia grãæ fraternæ,dũ hõ nõ ſolũ pſonæ proximi ſui,ſed
grãæ dei in eo eſt inuidẽs. Ex parte q̃q; peccati ſunt duo,p quæ hõ à peccato retrahi debet. Pri
mũ eſt inordinatio ſeu turpitudo peccati,& cõtra hoc eſt impœnitẽtia,nõ ſcd̃m q dicit p-
manẽtiã in pctõ vſq; in finẽ,qa ſic eſt coĩs circũſtantia culpæ,ſed prout dicit propoſitũ non
pœnitẽdi. Aliud eſt paruitas ac breuitas boni,q̃d in pctõ optat,& hoc remouet p obſtinatio
nẽ,qua qs in ſe firmat ꝓpoſitũ inhærẽdi pctĩs. Hęc eſt diſtinctio pctõ℞ in ſpm̃ ſanctũ ſcd̃m
Thomã

A Thomā in ſecūda ſecūdę,q̄ſt.14.vbi de iſta materia pulchre ſcribit,quoꝝ multa breuitati ſtu
dens omitto.Dicit demū Richardus de ſancto Victore:Quædā pc̄tā hominū ſpecial'r perti-
nēt ad corruptelā propriā,vt ebrietas & ſtupra,quædā vero ad iniuriā proximi,vt homici-
dia,furta,quædā aūt ad cōtumeliā dei,ſicut blaſphemia,ſed quidā hāc incidūt ex coactiōe &
infirmitate,& hi peccāt in patrē,alij ex deceptiōe,q peccāt in filiū,alij ex ſola malignitate &
hi peccāt in ſpm̄ ſanctū.Eſt aūt hoc genus ſceleratiſſimū,in quo malitia creuit vſq; ad ſum-
mū,qn̄ quis in vituperijs dei delectaf & gloriatur.Hinc ſecundū gloſam ſpūs ſancti blaſphe-
mia eſt,cū qs opa dei magnifica intelligit,& cū virtutē negare non poſſit, ſtimulatus inuidia
calūniaf,aſcribēs ea diabolo,q̄ ſpūs ſc̄ti ptāte gerunt.¶Poſtremo ſi ingraf,qūo pc̄m̄ in ſpm̄
ſanctū irremiſſibile aſſeraf,cū de nullo viatore ſi voluerit pœnitere ſit deſperādū? Dicēdū,ꝙ
q̄tū ad illā huius pc̄ti ſpēm,q̄ finalis impœnitētia noiaf irremiſſibile ē oino,qa nec in p̄ſenti
ſeculo nec in futuro dimittif,ſed q̄tū ad alias eius ſpēs irremiſſibile dr̄,nō qa remitti nō poſſit
ſed qa difficulter remittif,nō ex pte dei,cuius mīa eſt īmēſa & infinita potētia,ſed ex pte ho-
minū,q de hmōi pc̄tō,raro,difficulter'ꝗ pœnitēt.Poſtremo(vt aliq dicūt)irremiſſibile tripli
citer dr̄.ſ.negatiue,priuatiue,cōtrarie.Negatiue,q̄d nullo mō eſt remiſſibile,vt pc̄m̄ dęmo
nū & oīm dānatoꝝ.Priuatiue,q̄d nō habet aptitudinē vt remittaf,ſic omne pc̄m̄ mortale ē
irremiſſibile.Contrarie,q̄d habet diſpoſitionē contrariā remiſſibilitati,ſic'ꝗ pc̄tā in ſpm̄ ſan
ctū irremiſſibilia phibent,qa excludūt & ſpernūt ea per q̄ remiſſio fit culpaꝝ,videlicet miſe-
ricordiā,grām'ꝗ diuinā.Hoc q̄ꝗ ſciēdū ꝙ quolibet pc̄tō tota ſupbenedicta trinitas æqual'r
B offēdif,ſed q̄dā pc̄tā dicūf cōtra patrē,q̄dā cōtra filiū,q̄dā cōtra ſpm̄ ſanctū,p appropriatio
nē propter cauſam p̄habitā.Sed qa tā horribil'r cōminatus eſt Chr̄s negantibus eū,conſequē
« ter p̄ſtat fiduciā,auxiliū'ꝗ promittit fidelibus ſuis.⌊Cū aūt inducent vos(.ſ.tyranni ac perfi-
« di)in ſynagogas⌋.i.ad publicos ſuos cōuentus,vt multitudine ſua vobis timorem incutiant,
« ⌊& ad magiſtratus⌋.i.principes ſynogogæ,quēadmodū Chriſtū & apl̄os induxerūt Iudęi,
« ⌊& poteſtates(.i.ad p̄ſides ſeculares)nolite ſoliciti eſſe(.i.formidoloſi aut anxij)qualiter aut
« quid reſpondeatis,⌋ ita nec de modo rn̄dendi,nec de inuētione reſpōſi ſitis pplexi,⌊aut qd
« dicatis,⌋ pro fidei defenſione & aduerſarioꝝ cōfutatiōe.⌊Spūs eñi ſanctus docebit vos ī ipa
« hora⌋ cū adducti fueritis corā fidei inimicis,⌊q̄ oportet dicere⌋.i.prōpta,ſapiētialia, atque
cōſtantia vobis inſpirabit reſpōſa,qa hoc bellū nō eſt veſtrū,ſed dei, eſt'ꝗ ſupnatutale, in q̄
infirmitas hūana potiſſimū indiget ope diuina.Quàm veriſſima fuerit hæc Chr̄i pmiſſio,&
q̄ innūerabil'r ac copioſiſſime ſit ipleta,abūdātiſſime patet in ſc̄toꝝ legēdis,& in viris ac fœis
pro Chr̄o martyrizatis eſt ſupplene ac glorioſiſſime adimpleta,ſicut in beatiſſ.apl̄is, atq; in
ſc̄tō Laurētio,Vincētio,alijs innūeris,q etiā natural'r rudes & idiotę fuerūt,p̄clariſſime tn̄ in
ſanctis puellis ac fœīs cōſtat eā eſſe cōpletā,ſicut in ſacratiſſ.Catharina,Agatha,Agnete &c.
in q̄bus fuit euidētiſſimū opus diuinitatis oīpotētis,ꝙ tā prōpte ac ſapiētial'r rn̄derūt tāꝗ im
« pterrite & cōſtātes pmāſerūt.¶Inſup Chr̄s auaritiā docet eē vitādā.⌊Ait āt ei(.ſ.Chr̄o qdā
« de turba:)Magiſter dic fratri meo,vt diuidat mecū hęreditatē⌋.i.iuſtā faciat hæreditarioꝝ
« bonoꝝ nr̄oꝝ diuiſionē inter ſe & me.⌊At ille dixit ei:hō,qs me cōſtituit iudicē aut diuiſorē
« (tpaliū facultatū)inter vos?⌋.i.inter te & fratrē tuū.Chr̄s hūc rep̄hēdit,qa cor eius intendit
ſeu vidit.Quāuis eñi talis diuiſio licite poſſit peti,ſaluator tn̄ mētē huius inſpiciens,cognouit
ꝙ ex auaritia id petiuit,prout ex verbis claret ſequētibus.Iteꝝ redarguit eū,qa iſtā diuiſionē
C nō cōgruo tpe poſtulauit,interrūpēdo Chr̄i p̄dicationē,de rebus ſpūalibus ac diuinis tractā
tē p propoſitionē huius cauſæ terrenę,& tpaliū cauſam tractatui diuinoꝝ miſcendo.Rurſus
redarguit eū,qa petiuit à Chr̄o q̄d ad ipm̄ Chr̄m nō ptinebat,vz tpaliū reꝝ cauſas diſcutere
& p hoc diuīa ſaltē ad tp̄s omittere,cū Chr̄s idcirco ī ſūma venerit pauptate,vt doceret terre
na ppter cœleſtia dereliq̄.Hinc ait Ambroſius:Nō dignaf iudex eſſe litiū aut arbitrer facul
tatū,q viuoꝝ & mortuoꝝ habet iudiciū.Venit eñi ſaluator in ſpūalibus,non in tpalibus de-
terminare atq; diſcernere,q̄ exēplo real'r docuit & īpleuit,q̄d poſtea ad Timotheum Paulus 2.Tim.2
cōſcripſit:Nemo militās deo īplicat ſe ſecularib⁹ negotijs.Nec voluit Chr̄s ītermittere ſpūa
lia ppter tpalia,q̄d ſequuti ſunt ſancti apl̄i,dicētes illud actuū:Nō eſt æquū nos relinq̄re ver Act.6
bū dei,& miniſtrare mēſis,cuius cōtrariū faciūt multi iā ſacerdotes atq; canonici,q ppter oc
cupatiōes terrenas etiā eis nō neceſſarias,omittūt p̄dicationes & miſſas ac oratiōes diuerſas.
Vnde ex his verbis,facto'ꝗ Chriſti deberēt p̄lati exēplū accipere,ne iudicia ſeculariū frequē
tarēt,imò iudicia tpaliū alijs delegarēt,quēadmodū Corinthijs ſcribit Apl̄us:Secularia iudi- 1.Cor.6
cia ſi habetis,cōtēptibiles q ſunt in eccleſia cōſtituite ad iudicādū.¶Deniq; Chr̄s dicēdo,hō,
ſumit nomē hoīs prout ſonat in vitiū,puta in terrenitatē & carnalitatē,quēadmodū & cū ait
Apl̄us:Cū ſit inter vos zelus & contentio,nonne carnales eſtis,& ſecundū hominē ambula- 1.Cor.4
« tis?Item'ꝗ:Si hominibus placerem,Chriſti ſeruus non eſſem.⌊Dixit'ꝗ ad illos,⌋.ſ.ad vni- Galat.1.
uerſos qui aderant,quoniā auaritia quam prohibere volebat,cōmune eſt vitium clericorum
ac laicoꝝ & ſenioꝝ ac iuniorum,iuxta illud Eſaiæ:Omnes diligunt munera, ſequunf retri- Eſaiæ.1.

 butiones

Hiere.6 butiones. Hieremias quoqꝫ: A minori vſqꝫ ad maiorē oēs auaritiæ ſtudent. Magis tamen ſo- D
let hoc vitiū regnare in ſenioribus. ⌊Videte⌋ per intellectualē cōſiderationē & cauete ꝑ do »
ctrinæ meæ adimpletionē, ⌊ab omni auaritia⌋ mente & actu illā vitando, quia quo quis ad »
tpalia magis inordinate afficiť, eo à diuino amore & creatore altiſſimo vehemētius elongať, »
Auaritia quid & corde deorſum premiť, atqꝫ in infimis excæcať. Auaritia vero eſt immoderatus amor tpa-
liū diuitiaꝝ. Cū itaqꝫ corporalia & terrena ad ſpūalia ordinenť ſicut ad finē, in tantū poſſunt
amari, appeti, & exquiri, ꝗtū ſunt homini neceſſaria ad viuendū in dei obſequio, & ad proſe-
1.Tim.6 quendū rōnis iudiciū. Propter ꝗd dicit apľus: Habētes victū & qbus tegamur, his cōtenti ſi-
Ephe.5 mus. ¶ Porrò ꝙ deteſtāda ſit auaritia, pādit apľus: Omniū maloꝝ radix eſt cupiditas. Et rur-
Eccli.10 ſus auaritiā idoloꝝ noīat ſeruitutē. Propterea in Ecclo ſcriptū eſt: Auaro nihil ſceleſtius. Ni
hil eſt iniquius ꝙ amare pecuniā. Hic eñi animā ſuā habet venalē. Itaqꝫ cauendū eſt ab omni
auaritia. ſ. tā mobiliū ꝙ immobiliū, à parua & magna, qm̄ parua diſponit ad magnā, eſtq́ꝫ vi-
tāda auaritia, tā in acquirēdo ꝙ in cōſeruādo & in erogādo. ⌊qa nō ſ in abūdātia cuiuſꝗ vita »
eius eſt ex his ꝗ poſſidet.⌋ Ordo verboꝝ eſt iſte, auaritiā omnē, qa nō in abūdātia cuiuſꝗ. i. »
nō in opulētia alicuius ex his ꝗ poſſidet, vtpote tpaliū reꝝ cōſiſtit vita eius. Opulētia eñi tpa
liū reꝝ nō facit hominē diutius viuere, imò frequenter occaſio eſt, ꝙ diues citius moriť, eo ꝙ
ſuis abutēs diuitijs crapuloſe ſe habeat, vitāq́ꝫ grāe ꝑdat, & exigente diuina iuſtitia ꝓpter ſua
Seneca pctā citius ab hac vita tollať. Hinc Seneca teſtať: Quæris qs ſit diuitiaꝝ modus? Primo habe
re ꝗd naturæ eſt, ſecūdo ꝗd ſatis eſt. Nulli ꝑt ſecura vita cōtingere, q de prouidenda re nimis
cogitat. Preterea qa in moralibus documētis plus cōferūt particularia ꝙ gn̄alia dicta, magiſq́ꝫ E
mouēt audientiū corda particularia exēpla, ꝙ coīa monita, idcirco ſaluator exēplū ponēs, ſi-
militudinē introducit, ꝗ tn̄ potuit eſſe res geſta, imò frequēter id cōtingit. ⌊Dixit aūt ſimili- »
1.Reg.3 tudinē ad illos dicēs.⌋ Talis ingeminatio in loquēdo frequēs eſt in veteri teſtamēto, vt cū in »
li. Regū dn̄s ait ad Heli: Loquēs locutus ſum, &c. ⌊Hoīs cuiuſdā diuitis⌋ nō in tpalibus rebꝰ »
ſed in ſpūalibus inopis, ⌊vberea (.i. copioſos) fructus attulit (.i. produxit) ager⌋ Occulto nē »
Pſal.72 pe ac iuſto dei iudicio, mali & reprobi in hoc ſeculo proſperanť, iuxta illud pſalmi: Mei autē
pene moti ſunt pedes, qa zelaui ſup iniqs pacē pctōꝝ vidēs. Verūtñ deus naturalr, infinite-
q́ꝫ bonus ac pius, tpalia iſta largiť iniquis, vt ꝗtū in ſe eſt, ꝑ munificētiā ſuam trahat eos ad ſui
Matt.5 imitationē, ad grāꝝ actionē, ad liberalitatē, vt ſint miſericordes egētibꝰ, ſicut pr̄ cœleſtis mi
ſericors ē, ſintq́ꝫ liberales ī dādo, nō tenaces ī reponēdo, ſicq́ꝫ ad ſummi bn̄factoris inflāmenť
amorē, & ei grāꝝ actionē repēdāt ꝑpetuā. Sed heu multi bn̄ficijs dei prorſus ingrati cōtra-
riū agūt, & ꝙ plura habēt aut adipiſcunť, eo cupidiores redduť, qbus inſtar hidropicoꝝ ſitis
Gregorius ex potu creſcit, ſcd̄m Gregoriū, ꝗꝝ vnus fuit hic diues. Nā ſubdiť, ⌊& cogitabat intra ſe, di- »
cēs: Quid faciā?⌋ Quo verbo exprimiť anxia eius in tpalibus ſolicitudo. Diuitiaꝝ nāqꝫ poſ- »
Auguſtinus ſeſſio ſolicitudinē gignit pœnalē, multiplicēq́ꝫ timorē. propter ꝗd aſſerit Auguſtinus: Diues
auarus formidat omnē hominē, nā videt diuitē & putat ꝑdonē, videt pauperē & ſuſpicať fu
rē, ⌊ꝙ (.i. qa, licet ex hoc ꝙ) nō habeo ꝗ cōgregē fructus meos,⌋ ſecūdū ſuā excæcationē ex »
auaritia ortā hoc dixit. Si eñi illuminatæ mētis fuiſſet, ſciuiſſet vtiqꝫ vbi fructus ſuos ſaluber-
Rabanus rime colligere potuiſſet. Ideo Rabanus ait: Mētiť, nā horrea parata ſunt paupeꝝ eſurientium
ventres. Sed neſciebat iſte diues cogitare niſi de cōgregatione tpali, nō de cœleſti, cuius hor F
rea ſunt pauperes. ⌊Et dixit: Hoc faciā, Deſtruā horrea mea, & faciā maiora, & illuc congre »
gabo oīa ꝗ nata ſunt mihi (in anno ꝑſenti) & bona mea⌋ ex annis prioribus habita atqꝫ reſi- »
Roma.8 dua. Hoc eſt terrenæ ſapīæ conſiliū, de qua ait apľus: Prudētia carnis, mors eſt, quo cōtra cō-
Mat.6 ſiliū æternæ ſapīæ habeť in Matthæo: Nolite theſaurizare in terra. Deniqꝫ iſte auarus & oēs
iniqui, qm̄ ſummo & incōmutabili bono, videlicet ſupgloriosiſſimo creatori, eiuſq́ꝫ ſpūalibꝰ
donis ac gratijs ꝑferūt atqꝫ ꝑeligunt iſta terrena, carnalia atqꝫ caduca, idcirco talia vocant &
reputāt bona ſua potius ꝙ ſpūlia & diuina, cū tn̄ bona hoīs ſecūdū ꝗd homo eſt, ſint bona ſpi-
Ambroſius ritualia & interna, nō carnalia & terrena, dicēte Ambroſio: Nō ſunt bona hoīs ꝗ ſecū ferre nō
Gregorius valet. Gregorius quoqꝫ teſtať: Nō eſt hoīs terrena poſſeſſio, ſed cœleſtis. ¶ Refert Valerius de
Vale. Maxi. quodā philoſopho, q cū euaſiſſet incendiū, ait: Ego nil perdidi, bona mea mecū ſunt. Animo
eñi illa porto, nō humeris. Itaqꝫ corporalia nō ſunt hoīs bona, niſi ſecūdū ꝗd ei neceſſaria ac
adminiculatoria ſunt ad ſpūalia bona, ideo tm̄ appeti poſſunt & poſſideri, ꝗtū neceſſaria atqꝫ
1.Tim.6 vtilia ſunt ad ſpūalia obtinēda, propter ꝗd ait apľus: Habētes victū & quibus tegamur, his cō
tenti ſimus, ⌊& dicā aīæ meæ⌋ .i. mihi ipſi. Aīa nāqꝫ eſt principalior pars hoīs, ideo pro toto »
hoīe poniť, & aliqui dicūt materiā nō eſſe de eſſentia materialiū ac naturaliū reꝝ. ⌊Anima, ha »
bes multa bona poſita in annos plurimus⌋ .i. copioſas diuitias, de quibus ꝑ multos annos lau »
te viuere potes. Hæc eſt vna cæcitas auaroꝝ, ꝙ ſibi longā in hoc ſeculo vitā promittunt, aut
ſupereſſe exiſtimāt, ſicq́ꝫ loquanť quaſi diu victuri, cū de craſtino ſint īcerti, cōtra quē modū
Iaco.4 loquendi incautū ſcribit ſanctus Iacobus in ſua canonica: Ecce nūc qui dicitis, hodie aut cra-
ſtino ibimus in illā ciuitatē, & faciemus ibi quidē annū, & mercabimur & lucrū faciemus, qui

ignora

A ignoratis quid ſit vobis futurū in craſtino. Quæ em̄ eſt vita veſtra? Vapor eſt ad modicū pa-
rēs, deinceps exterminabit, pro eo vt dicatis, ſi dñs voluerit & ſi vixerimus, faciemus hoc aut
illud. Nūc aūt exultatis in ſupbijs vr̄is. Præterea S. Baſilius ait: Si fateris tpalia tibi diuinit° p Baſilius.
ueniſſe, an iniuſtus ē deus inęqualr̄ res nobis diſtribuēs? Cur tu abūdas, ille vero mēdicat, niſi
vt tu bonæ diſpēſatiōis merita cōſeqris, ille vero patiētię brauio decoret? At tu nōne ſpolia-
tores, qui q̄ diſpēſanda ſuſcepiſti, propria reputas? Eſt panis famelici, quē tu tenes, nudi tu-
nica quā in cōclaui cōſeruas, diſcalciati calceus q peneste marceſcit, indigētis argētū q̄d poſ
ſides inhumatū. Quocirca tot paupibus iniuriaris, q̄t dare valeres. Hęc eadē ſcribit S. Ambro Ambroſius
ſius, q̄ valde pēſanda ſunt cūctis diuitib°, potiſſimū clericis, q mlta pinguia bñficia hñt, & de
patrimonio crucifixi, boniſq; paupe℞ recōdūt theſauros, lauta parāt cibaria, diuerſaq; fercu
la, p̄tioſa q̄q; ac plurima veſtimēta, q̄d q̄tæ ſit īpietatis, q̄ti ſacrilegij, q̄ incōprehēſibilis dāna-
tionis ex p̄inductis S. Baſilij verbis, clarius vero ex dictis ſctō℞ patrū Hieroñ. & Bernardi p Hieronymus.
« bat. ⌊Regeſce⌋ à labore, & otioſitatibus vaca, cū tñ otia dēt vitia. Sic & de reprobis ait Pſal. Bernardus
In labore hoīm nō ſunt. Veruntñ primo dictū ē hoī poſt pctm̄: In ſudore vultus tui veſceris Pſal. 72
« pane tuo, ⌊comede, bibe, epulare.⌋ Ecce q ſpūales ignorāt delicias, q nō delectant in deo, q Gene. 3.
in ſpūalibus exercitijs nō exultāt, in carnalib° rebus atq; oblectamētis ſummū ſuū ponūt ſola
tiū ac vltimū ſinē, beſtijs ſilēs, imò incōparabilr̄ peiores ac viliores. Tangunt aūt hic q̄tuor vi
tia diuitias cōcomitātia. ſ. otioſitas, ibi, requieſce: guloſitas, ibi, comede: ebrietas, ibi, bibe: co
meſſatiōis celebritas, ibi, epulare ¶ Poſtremo ſicut guloſi malūt vētrē ſuū in tm̄ replere, vt nō
ſolū ſaluti aīæ, ſed & corpis noceat ſanitati, ita auari malūt in horreis blada ſua putreſcere, q̄
« paupibus erogare. ⌊Dixit aūt illi deus,⌋ Dū em̄ diues auarus ſibijpſi in abdito loquit, eloquia
« eius i cœlo examinant, iudicant & rep̄hēdunt. ⌊Stulte⌋ Stultus veriſſime ē oīs pctōr i mor
talibus vitijs manēs. Primo, qm̄ æternæ ſapīæ nō cōſentit neq; obedit, ſed potius p inobedi-
B entiā cōtrariat, dū diuina p̄cepta trāſgredit. Secundo, qm̄ illa ſapia, q̄ eſt donū ſpūſ. caret, &
ſtultitia, puerilitatiſq; vitio adīplet, eſtq; ſilis puero q poma & pira, auro & gēmis p̄elegit, qa
ſic ipſe ſpūalibus & æternis, trāſitoria atq; carnalia p̄fert. Tertio, qm̄ animā ſuā inceſſabiliter
vulnerat, odit, imò æternę damnatiōis exponit periculis. Quid ei ſunt pctā, niſi aīæ vulnera?
Et q diligit iniquitatē, odit animā ſuā, qa hoc vult q̄d aīæ ſuæ maxīe eſt nociuū. Quarto, qa
atrociſſ. ſuis hoſtibus, puta dęmonibus ſe ſubijcit & cōſentit, eoſq; p ſuā impiā lætificat vi-
tā, angelicę vero inſpiratiōi nō p̄bet aſcēſum. Quinto, qa q̄tidie poſſet in ſpūalibus tm̄ pfice
re, atq; æternā ſibi felicitatē augere, & tñ vice verſa omni ſpūali neglecto pfectu, q̄tidie ſe in
ſpūalibus efficit pauperiorē, & à vera beatitudine diſtātiorē. Nōne hęc agere, & talr̄ ſe habe
« re, ē ſummę inſanię, imò infinitę ſtultitię? ⌊hac nocte animā tuā repetēt à te,⌋ i. à corpe tuo
egredi exigēt exactores duriſſimi, puta dęmones, qbus ſeruiſti, atq; peccādo tuā animā vēdi
diſti, dū pro delectatōe ab eis oblata, teip̄m illo℞ dñationi obligaſti ac ſubdidiſti, propter q̄d
deus iuſtus & ſanctus illos licētiat, vt animā tuā eis obligatā requirāt, ſecūq; ptrahāt in infer-
nū. ¶ Deniq; de hoc verbo ſcribit Gregorius in moralibus ſup Iob: Eadē nocte ſublatus eſt, Gregorius
q multa tpa fuerat p̄ſtolatus, vt q in lōgū ſibi tpalia cōgregauit vnū, diē ſequētē nequaq̄ vide
ret. Dicit aūt, repetēt à te, expoſcebāt em̄ eā forſan terribiles q̄dā virtutes ad hoc miſſæ, qm̄ ſi
de ciuitate in ciuitatē migrātes indigemus ductore, multo magis aīa abſoluta à corpe, & ad
futurā vitā trāſmigrās eget ducatu, & ob hoc multoties recuſat aīa, & regredit in pfundū cū
C debet exire à corpe. Sēper em̄ ſtimulat nos cōſcīa pctō℞, ſed p̄cipue cū debemus trahi ad ter
ribile dei iudiciū. Tūc em̄ tota cōgeries criminū innouat, & p̄ oculis poſita pcutit mētē. Et ſi
cut incarcerati ſp doloroſi ſunt, tūc aūt p̄cipue cū debēt iudici p̄ſentari, ſic & aīa, maxīe in ip̄o
tpe egreſſiōis inſtātis de pctō cruciat ac dolet, multoq; magis cū fuerit euulſa. Recte inſup dr̄,
aīa ip̄ā nocte euulſa, qa in vitio℞ ſuo℞ obſcuritate ē dep̄hēſa, & lucē ſaluberrimę cōſideratio
nis abiecit, p quā mortis ſuę horā p̄cogitare, parareq; debuit. ¶ Poſtremo ſecūdū gloſam, di-
« cere dei ad hoīem vitioſum, ē prauas eius opatiōes ſubita diſtrictiōe æqtatis cōpeſcere. ⌊Quę
« aūt paraſti, cuius erūt?⌋ i. diuitię tuę cui manebūt, imò ſæpiſſime accidit, vt defūcti dānatio
atq; punitio augeat ppter iniquitatē abutētiū ſuis diuitijs, eo q materiā peccādi illis parauit
ac dereliquit. Itaq; illo℞ pctā in ip̄m redūdāt. Hinc de hoīe vano, verę ſapīæ illuſtratiōe pri-
uato ait Pſal. Theſaurizat & ignorat cui cōgregabit ea. In Ecclo q̄q; ſcriptū ē: Eſt q locuple Pſal. 38
tat & dicit, inueni requiē mihi, & māducabo de bonis meis ſolus, & neſcit q̄d tēpus p̄tereat il Eccl. 11.
« lū & mors appropinquet, & relinquat oīa alijs & moriat. ⌊Sic ē q ſibi theſaurizat⌋ i. p̄ſato di
uiti auaro & fatuo corā deo ſilis ē in culpa, & par erit i pœna, q ſibi tpalia cupide colligit, nec
« ea egenis cōicat, ⌊& nō eſt in deū diues⌋ i. charitate dei infuſa, cęteriſq; ſpūalib° donis ſpūs
ſcti atq; virtutib° caret. Veræ em̄ hoīs diuitię ſunt virtutes & merita ſctitatis, p q̄ deus fit ei°
poſſeſſio, & æternā btitudinē ſibi habet repoſitā ac paratā, ita q dicere p̄t illud Threñ. Pars
mea dñs, dixit aīa mea, ppterea expectabo eū. Et illud: Dñs pars hęreditatis meæ. Hinc Beda Threñ. 3
teſtat; Qui vult eē diues in deo, nō theſaurizet. ſ. priuatæ vtilitati, ſed pauperibus poſſeſſa di- Pſal. 15
ſtribuat. Beda.

ſtribuat. Ambroſius quoq; ait: Noſtra tpalia iſta nō ſunt q̄ nobiſcū auferre non poſſumus. Sola D
virtus comes ē defunctorū, ſola nos ſequit̄ mīa, q̄ defunctis tabernacula promeret̄ æterna. De »
Pſal.75 hac diuitū periclitatiōe ait Pſalmiſta: Turbati ſunt oēs inſipientes corde, dormierūt ſomnū
ſuū, & nihil inuenerunt omnrs viri diuitiarum in manibus ſuis.

¶ Proſequutio elucidationis huius cap. à loco quo ait: Dixitq; ad diſci. Arti. XXXIII.

POſtq̄ Chrs docuit īmoderatū affectū tpaliū eē vitādū, iā docet etiā ſolicitudinē in-
ordinatā neceſſariorū funditus extirpādā, nā & ſolicitudo neceſſariorū frequēter īdu
cit ſolicitudinē ſupfluorū. ⌊Dixitq; ad diſcip. ſuos,⌋ illos qppe de hac re ſpecialr in- »
ſtruit, & ad mūdi īuitat cōtēptū, qa futuri erāt pdicatores hui⁹ euāgelicę pfectiōis ac
legis atq; mgr̄i toti⁹ mūdi, idcirco optuit eos iſta primo pfecte īplere, prout de Chro ſcriptū
Act.1. eſt: Cœpit Ieſus facere & docere. pdicāti nāq; & nō agēti ait apls: Qui aliū doces, teipm non
Deut.2 doces? ⌊Ideo (qa talr, ſicut iā dixi, cōtigit diuiti auaro) dico vobis⌋ Felix eī quē faciūt aliena »
dāna pitū, ⌊nolite ſoliciti eē aīæ vr̄æ⌋ .i. vobis ſeu vr̄æ pſonæ, ponēdo partē p toto, vt dictū »
eſt pcedēti arti. Vel, aīæ vr̄æ .i. vitę vr̄æ aīali, vel aīæ pprię dictę q̄ indiget cibo, potu & veſti-
bus, nō inq̄tū eſt ītellectualis ac ſpūalis eſſentia, ſed inq̄tū eſt corpis forma, illud cōſeruās ī vi
ta corporea, q̄ ſine alimētis & tegumētis nō cōſeruat̄. Aīa quoq; in corpe poſita ē, vt q̄diu ī eo cō
ſiſtit, virtutib⁹ ſeipm exerceat, q̄d īplere nō valet, niſi corpus ſuū cibo ac necrſſariis ſuſtentet̄,
Solicitudo p̄hibita quæ. ipſa quoq; illi talia adminiſtret, ſicq; īdiget illis, ⌊qd māducetis, neq; corpi vr̄o qd induamini⌋ »
.i. neq; de alimētis neq; de veſtimētis ſitis ſoliciti. ¶ Quocirca ſciēdū, q̄ rſt ſolicitudo q̄dā in-
quietudinē gignēs in aīa, & ex diffidētia q̄dā proueniēs, ſeu īmoderationē includēs, qua quis
anxie circa aliqd occupat̄, q̄ſi nō eſſet prouidētia dei, & de iſta potiſſimū Chrs nūc loquit̄, de
Ephe.4 qua etiā ad Epheſios Apoſtolus dicit: Nihil ſoliciti ſitis, & in prouerbiis Salomon loquit̄: Ex-
Prouer.11 pectatio ſolicitorū peribit. Alia eſt ſolicitudo prudētiæ, & ſic circa exteriora ordinate ſolici-
tari, ea ad ſpūalia ordinādo Chrūs permittit, imò & quibus ex officio incūbit, meritoriū eſt E
hoc ipſum. De hac ſolicitudine dixit ſaluator ad Marthā: Solicita es & turbaris erga pluri-
Luc.10 ma, de qua Aplus: Solicitus (inqt) fui hoc ipſum facere, vtpore ſanctis pauperibus qui in Hie
Gala.2 ruſalē erant eleemoſynas cōgregare. Tertia eſt ſolicitudo ſpūalis, q̄ eſt diligentia cordis cir-
Mich.6 ca diuina chariſmata, & vt deo cōplaceat̄, quæ eſt valde laudāda. de qua in Michæa habet̄: In
Deute.4 dicabo tibi quid ſit bonū, vtiq; ſolicitū ambulare corā deo. Et in Deut. Cuſtodi temetipſum
& animā tuā ſolicite. ¶ Præterea q̄uis Chrūs prohibeat ſolicitudinē, nō tñ laborē, cū ſcriptū
Pſalm.127 ſit: Labores manuū tuarū qa māducabis, beatus es & bñ tibi erit. Et Aplus dixit: Qui nō labo-
2.Theſſ.3 rat, nō māducet. Deinde legifer nr̄ ponit rōnem, cur vitāda ſit ſolicitudo pdicta, p quam li-
bertas mētis in deo, & quieta deuotio, ſtabiliſq; profectus in ſpūalibus maxime impediūtur.
⌊Aīa plus eſt q̄ eſca⌋ .i. maioris dignitatis, cū ſit īmortalis, vitaliſq; forma, & rōnalis ſui crea- »
toris imago, ⌊& corpus plus eſt (.i. dignius) q̄ veſtimētū.⌋ Corpus nāq; eſt inſtrumētū ſeu »
organū aiatū, cōiunctū, īmediatū ac propriū aīæ. Itaq; q abſq; nr̄a ſolicitudie nobis corp⁹ &
animā dedit, de cibo & veſtimētis ſine pfata ſolicitudie in ſe ſperātib⁹ puidebit. Deinde aliā
rōnē inducit, in q̄ ſicut & ſupra arguit q̄ſi p locū à maiori ⌊Cōſiderate coruos qa nō ſemināt »
neq; metūt, qbus nō ē cellariū neq; horreū, & de⁹ paſcit illos⌋ qa p diuinā puidētiā neceſſaria »
victui īueniūt & pcurāt. ⌊q̄to magis vos pluris (.i. maioris valoris ſeu dignitatis) eſtis illis?⌋ »
irrōnalibus creaturis, cū ſitis ītellectualis naturæ. Ergo ſi de⁹ illis de neceſſariis puidet, etiam
vobis potius puidebit, ſi ī ipſo ſperātes fueritis, īmoderata ſolicitudine ſpreta, nō tñ diſcreta F.
Theophilus puiſio rēprobat̄, qa & aues neceſſaria q̄runt. ¶ Porrò ſcd̄m Theophilū ſpecialis de coruis ſit
mētio, qm̄ pullos coruorū deus ſpeciali puidētia alit, nā corui pariūt, ſed pullos ſuos non nu-
triūt, qbus pullis miro mō ab aere pabulū quadā aura allatū ad os puenit, q̄d hiantes ſuſcipiūt.
Aliqui quoq; affirmāt, q̄ coruus cernēs pullū ſuū plumis albeſcere, tanq̄ nō ſuū relinquit, ſed ali
tur pullus rore cœleſti aut qbuſdā vermiculis circa os ſuū volātibus. Cōſtat itaq; q̄ puiden-
tia dei vſq; ad irrationalia, imò vſq; ad infima q̄q; ptingit, & vniuerſa includit. Vnde in libro
Iob.38 Iob habet̄: Quis pparat coruo eſcā, qñ pulli eius clamāt ad deū vagiētes, eo q̄ nō habeant ci-
bos? Itēq; in pſalmo: Qui dat iumētis eſcā ipſorū & pullis coruorū inuocātibus eū. Et rurſus:
Pſal.168 Oīa à te expectāt, vt des illis eſcā in tpe. Inſup tertiū argumētū adducit. ⌊Quis aūt vr̄m cogi »
Pſal.103 tādo pt adiicere ad ſtaturā ſuā cubitū vnū?⌋ q̄ſi dicat, Certū eſt q̄ nullus vr̄m pt corpis ſui na »
turalē ſtaturā ſola cogitatiōe augere, nec ſola nutritiōe, ſed diuina prouiſiōe corpus mēſurā
ſortit̄ augmēti. ⌊Si ergo neq; q̄d minimū eſt poteſtis⌋ .i. ſi agere nō valetis, hoc q̄d in ſe val- »
de paruū eſt, & deo facilimū, vtpote aliquid augmēti ſtaturæ adiicere cogitādo, volendo, aut
imperādo, ſeu breuiſſimā horæ morulā vitæ apponere, ⌊qd de cæteris ſoliciti eſtis?⌋ vcʒ de »
neceſſariis corpi, tanq̄ dicat, Creatori talē curā relinquite. Deniq; ſicut maxīa opa aīæ ſunt,
opationes viriū intellectiuarū, qa cognitiōe & electiōe regunt̄, magna vero ipſius opa ſunt,
operatiōes viriū ſenſitiuarū, quia cognitiōe regunt̄, minima vero, opationes viriū vegetati-
uarū, quoniam naturali neceſſitate regunt̄, ſicut maxima opera dei, ſunt opera glorię, magna
vero

A vero ſunt opera gratiæ. Minima autem opera naturæ. ¶ Inſuper idem probat ſaluator, conſi
deratõe inanimatorũ, qbus deus neceſſaria ꝓuidet, ergo & hoibus ſibi obedíẽtibus ꝓuidebit
" ſine eorũ ſolicitudine immoderata. ⌊ Cõſiderate lilia agri, quõ creſcũt ⌋ ſine humani cultus la
" bore ⌊ nõ laborãt (vt incremẽtũ plenũ acquirãt) neq; nent (vt decorent.) Dico aũt vobis, q̃a
" nec Salomon in omĩ glĩa ſua ⌋.i. in ſtatu ſuo inclyto & famoſo ⌊ veſtiebat ſicut vnũ ex iſtis ⌋
" lilijs agri.i. tã ſpecioſe ornatus nõ eſt veſtibus qbuſcũq;, ſicut liliũ ſuo ornat colore, cæteriſq;
quibus ſuꝑficietenus decorat. Quãuis eñ ars imitat naturã, nõ tñ põt æquari eidẽ. Nec mirũ
ſi deus pulchrius veſtiat, q̃ homo vnus aliũ queat veſtire. Apte quoq; de Salomone ſit mẽtio,
" quia diuitijs & delitijs ac ſapĩa ad cogitandũ decora, plurimũ abũdauit. ⌊ Si (pro q̃a) aũt fœ-
" nũ quod hodie in agro eſt ⌋ Quidã per fœnũ intelligũt liliũ agri, ſcd'm q̃d fœnũ vocat quodli
bet hmõi germẽ terræ. Alij ꝑ fœnũ intelligũt herbã ſeu gramẽ. Vnde in Geneſi, vbi nr̃a trãſ- Gene.1
" latio habet. Producat terra herbã. Alia cõtinet, ꝓducat terra fœnũ ⌊ & cras ⌋.i. paulopoſt ſeu
in futuro, ſicq; in veteri teſtamẽto freq̃nter accipit cras vt cũ in Deuteronomio Moſes ait: Si Deute.6
interrogauerit te filius tuus cras? In Geneſi q̃q; Iacob teſtat: Cras rñdebit mihi iuſtitia mea. Gene.35
" ⌊ in clibanũ mittit (cũ.ſ. fuerit deſiccatũ & apta materia ignis) deus ſic veſtit ⌋.i. colore & alijs
tã pulchre ornat ⌊ quãto magis vos ⌋.i. multo plus vobis de veſtimẽto prouidebit, ſi confida
" tis in eo o hoĩes ⌊ puſillę (.i. modicę) fidei? ⌋ q̃a tã proni eſtis ad diffidendũ de ꝓuiſione diui-
na, q̃d cõſtat ꝑ hoc, q̃d tam ſolicite atq; ſuꝑflue vobis tꝑalia ꝓuidetis. Hinc Petrus: Omnẽ ſo 1. Petri.5
licitudinẽ veſtrã proijciẽtes in eũ, qm̃ ipſi cura eſt de vobis. Et ad Hebræos Paulus: Sint mo- Hebræ.13
res ſine auaritia contẽti ꝓſentibus. Deus eñ dixit: Non te deſerã neq; derelinquã, ita vt confi
B denter dicamus: Dñs mihi adiutor eſt, nõ timebo q̃d faciat mihi homo. Et Pſalmiſta fatetur: Pſal.39
Dñs ſolicitus eſt mei. Itemq;: Iacta (inq̃t) ſuꝑ dñm curã tuã, & ipſe te enutriet. O q̃ multi q̃ re- Pſalm.54
ligioſi vident, cõtra hãc Chr̃i agunt doctrinam, nõ ceſſantes circa tꝑalia augẽda ſolicitari, in
alimentis & veſtimẽtis, nõ ſolũ neceſſitati, ſed & voluptati ac curioſitati ſatiſfacere, & ita ter
rena accumulare, quaſi nõ eſſet vita poſt hãc vitã. Itaq; ex præinducta irrationaliũ ꝓuiſione,
inaniatorũq; decoratõe, clare oſtendit prouidẽtia dei ad cũcta ꝑtingere. Hinc quinto de ci- Auguſtinus
uitate dei aſſerit Auguſtinus: Deus nec exigui & cõtẽptibilis animãtis viſcera, nec auis pẽnu-
lam, nec herbę floſculum, nec arboris foliũ, ſine ſuarũ cõuenientia partiũ & quadã veluti pace
reliquit. Hugo quoq; libro de tribus diebus diſſeruit. Eſt verum & euidẽs diuinæ ſapĩæ argu
mentũ, quod omne genus ſimile ſibi procreat, & in iam multis ſĩlitudo vna propagata, pri-
mæ originis formã non variat. Vnũquodq; ſuã ſpẽm habet, & vnũquodq; generis ſui ſĩlitu
dinẽ ſeruat. Vide foliũ q̃uo ſerratis dentibus ꝑ gyrum diſtinguit, q̃uo intrinſecus productis
coſtulis, huc illucq; intexit. Numera vnũ, numera aliud, om̃e q̃d vnius eſt generis, vnius inue
nies ſĩlitudinis, tot dentes in vno q̃d in alio, tot coſtulas in vno q̃d in alio, talẽ colorẽ & formã
in vno, qualẽ in alio. ¶ Inſuꝑ ex horũ contẽplatõe ſubtili, q̃dam pręclari philoſophi, attende
runt & cõſcripſerũt prouidentiã dei ſublimis & benedicti, vſq; ad inferiora ac ima ꝑtingere.
Propter q̃d.10. de ciuitate dei aſſerit Auguſtinus. Plotinus Platonicus de prouidẽtia diſputãs Auguſtinus
eam à ſummo cuius eſt intelligibilis atq; ineffabilis pulchritudo, vſq; ad hęc terrena & ima
ꝑtingere, ex floſculorũ ac foliorũ pulchritudine cõprobat quę oĩa quaſi abiecta & velociſſime
pereuntia, decentiſſimos formarũ ſuarũ numeros habere nõ poſſe cõfirmat, niſi inde forment
C vbi forma intelligibilis & incõmutabilis ſimul exẽplariter hñs oĩa, ꝑſeuerat. Hinc etiã Beda: Beda.
Quę (Inq̃t) purpura regũ, q̃ pictura textricũ, ꝑt floribus in pulchritudine cõparari. ¶ Poſtre-
mo, ſi deus glorioſus & felix, rebus tã vilibus tm̃ impꝛſſit decorẽ, vt in pẽnis patet pauonis, q̃
ſuꝑexcellẽs, incõparabilis & immẽſa ẽ pulchritudo ipſius in ſeipſo, quãq; delectabiliſſima ad
videndũ, idcirco vt eã nũc ꝑ fidẽ & ſapĩæ donũ, deinde ꝑ ſpẽm intueri ſimus diſpoſiti, mentẽ
ab om̃i labe pc̃ti mũdemus. Etenĩ bt̃i mũdo corde, qm̃ ipſi deũ videbũt, cuius pulchritudinẽ Matt.5
intueri, vera & plena felicitas ẽ oĩs mẽtis creatę. ¶ Deniq; vt ꝓdicta Chr̃i documẽta nobis ma
" gis inhęreãt, ipſe ea reſumit. ⌊ Et vos nolite q̃rere q̃d mãduceris aut q̃d bibatis? ⌋ Iſtud tñ aliq̃
dicunt, ad exteriorẽ actũ referri, vt nõ ſolũ interiorẽ ſolicitudinẽ immoderatã vitemus, ſed
etiã actus importunos ex ea manãtes, quibus aliq̃ circa ꝓdicta corꝑalia agitant, vel ſcd'm glo
ſam, q̃d hic dr̃, potius referendũ eſt ad ciborũ qualitatẽ, q̃ ad eorũ ſubſtantiã. ¶ Pręterea circa
cibũ & potũ ſex modis peccamus. Primo, nimis ardẽter deſiderãdo. Scd'o, curioſe & laute pa
rãdo. Tertio, añ tp̃s cõgruũ mãducãdo. Quarto, ſuꝑflue ſumẽdo. Quinto, indiſciplinate edẽ
" do. Sexto, delectationẽ carnalẽ in eis q̃rẽdo. ⌊ Et nolite ĩ ſublime tolli ⌋.i. ſuꝑbire & ambitioſi
eẽ ſicut monet Apl'us: Noli altũ ſape.i. teipſm magnũ reputare ſed time. Hoc cõuenientiſſime Roma.11
Chr̃s totius ꝑfectõis mgr̃ adiecit. Sicut eñ ad tꝑalẽ & exteriorẽ opulẽtiã ſeq̃ ſolet carnalis ac
ſecularis ſuꝑbia, ita ex ĩterioribꝰ diuitijs.i. virtutũ ꝑfectibus, ſolet oriri ſpũalis ſuꝑbia. Admo
net ergo Chr̃s, vt ſiue in tꝑalibus. ſiue in ſpũalibus abũdemꝰ, neq̃q̃ inaniter erigamur, ſed deo
in oĩbus humillimè regratiemur. Hinc ad Timotheũ ſcribit Apl's: Diuitibꝰ huius ſeculi ꝑcipe
nõ ſublime ſapere nec ſperare in incerto diuitiarũ, ſed in deo viuo, qui ꝓſtat nobis oĩa abunde

¶Porro q̃ deteſtabilis & deo contraria ac rebellis ſit ſuperbia, patet ex eo quòd in Iob impro D
Job.15 peraſ ſuperbo: Quid te eleuat cor tuũ & quaſi magna cogitãs, attonitos habẽs oculos? Quid
tumet cõtra deũ ſpũs tuus? Deinde à Chřo tangiſ duplex rõ, cur tp̃alia nõ ſint ſolicite exqui
renda. Prima eſt: ⌊Hęc em̃ oĩa puta diuitias & cętera ad vitã p̃ſentẽ ſpectãtia) gẽtes mũdi⌋
hoc eſt, hoĩes ſeculares amatores mũdi magis q̃ dei, q p̃ſentia magis q̃ futuꝝ ſeculũ penſant, »
⌊quęrũt⌋ ſolicite, ſed deuoti & electi q ſunt filij dei, quęrũt regnũ p̃ris æternũ. Ex hoc Chři
ſapiẽtiſſ. verbo vnuſqſq; p̃pẽdat, an p̃tineat ad gẽtes mũdi vł ad filios dei, nẽpe ſi carnalia & »
terrena atq; p̃ſentia amplius cogitat, q̃rit & appetit q̃ ſpũalia, cœleſtia & futura, vtiq; de nu-
mero eſt gẽtiũ mũdi, deinde ſc̃da ad idẽ rõ ſubdiſ: ⌊Pater ãt veſter ſcit q̃m his indigetis.⌋ De
us creator p̃r cœleſtis, q pater hoĩm pijſſime vocari dignaſ, certiſſimè noſcit, quantũ & quali- »
ter corp̃alibus rebus egetis, idcirco in ip̃m filialr̃ immobiliterq; cõfidite, nã & ideo p̃r noſter
vocari dignatus eſt, vt p̃uocet nos ad plenã fiduciã, ac p̃fectũ amorẽ. Quis aũt p̃r, q filio ſuo
ad ſe cõuerſo, neceſſaria nõ miniſtrat ſi habeat? Deus aũt cũ ſapiẽs ſit, oĩa nouit, & q̃a omĩpo
tens, oĩa poteſt, & q̃m p̃r eſt piè vult, ideo ad prouidendũ eſt ſumme idoneus, & q naturã crea
uit eius indigentiã noſcit, ideo loquiſ Auguſtinus: Scit cęleſtis medicus, qd nobis daturus ẽ ad
Auguſtinus cõſolationẽ, quidve ſubtracturus ſit ad exercitationẽ. Non ergo timẽdũ eſt, quin prouideat
nobis, cũ nec homo neceſſaria ſubtrahat ſuo iumẽto, ſed hoĩes peccãdo frequẽter mereñ, vt
fame deficiãt. ⌊Verũtñ quęrite regnũ dei⌋ .i. cœleſtẽ p̃riam, æternã felicitatẽ, regnũ cœle-
ſte, amate, appetite, & bene agẽdo adipiſci ſatagite. In Matthæo habeſ: Quærite primũ .i. pri »
Matt.6 mo ac principalr̃ regnũ dei. Ipſa em̃ beatitudo regni cœleſtis eſt finis nr̃ vltimus, ad quẽ oĩa
alia ordinare debemus. Finis quoq; eſt primũ in intẽtiõe ſcd̃m philoſophos, idcirco anteq̃ exte-
riora & manualia op̃a aggrediamur, primo q̃rere debemus regnũ cœleſte deũ orãdo, diuina E
meditãdo, mentẽ ad deũ leuãdo, miſſam audiẽdo, aut ſiſia bona agẽdo ſicq; ad hoc principale
bonũ cętera op̃a nr̃a referre debemꝰ. Si iſtud ĩplere nõ valet hõ, q̃ diu in mortali iacet p̃ctõ.
Hinc q̃tidie diſcutẽda eſt cõſcĩa, & ſi de p̃ctõ mortali cõſcius ſibi fuerit hõ, ſtatim cordialiter
doleat, veniã poſcat, cõfiteri, vitare & ſatisfacere ac emẽdare firmiter integraliterq; p̃ponat
⌊& hęc oĩa (.i. corporali vitæ neceſſaria) adijcienſ vobis⌋ .i. diuinitus cõcedenſ, tanq̃ minus
principalia. Nihilominus homo facere debet q̃d ad ſuũ p̃tinet ſtatũ, & q̃d in ſe eſt, ne ſit quaſi »
tentãs deũ. Ecce p̃ verba & documẽta p̃habita docet nos Chřus certiſſimã hr̃e fidẽ de proui-
dentia dei, plenã quoq; poſſidere fiduciã ad deũ tanq̃ ad fideliſſimũ p̃rem, oĩmq; infallibilem
prouiſorẽ. Propter q̃d ait Pſalmiſta: Iunior fui etenĩ ſenui, & non vidi iuſtũ derelictũ, nec ſe-
men eius quærẽs panẽ. Sed q̃a ſolicitudo ſup̃flua ex inordinato timore p̃cedit. Chřus talem
Pſalm.36 timorẽ docet vitandũ, datq; fiduciã quęrẽdi regnũ cœloꝝ. ⌊Nolite timere⌋ carnali aut ſe-
culari timore, de ſpeciebus aũt timoris dictũ eſt articulo.31. ⌊puſillus grex⌋ .i. vos diſcipuli »
cęteriq; electi q puſilli eſtis, q̃m humiles in oculis vr̃is, & paꝝ reputati ab alijs, paucique nũero »
reſpectu reproborum. Multi enim vocati, pauci electi. ⌊Quoniam cõplacuit patri veſtro,⌋ »
Matt.22 hoc eſt, deo creatori, qui vos prædeſtinauit, ⌊dare vobis regnũ⌋ cœlorum poſt vitam prę-
ſentẽ in re, & plena poſſeſſiõe, nũc aũt in ſpe & q̃dã pręguſtu, & hoc placuit ſibi ab ęterno, da-
re vobis hęc bona tp̃e ipſo pręordinato, itaq; nõ vr̃a merita, ſed eius volũtas, amor, clemẽtia
ſunt cã prędeſtinatõis & gr̃æ veſtræ ſeu cõplacentiæ qua ei cõplacuit dare vobis regnũ cœ-
Johan.15 loꝝ & dona gr̃æ per quæ illud mereamini adipiſci. Hinc Chřus in Iohãne ait diſcipulis: Non
Matt.11 vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Et alibi: Confiteor tibi p̃r quia abſcondiſti hæc à ſapiẽ- F
ribus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, etiam pater, q̃a ſic placuit añ te. Ap̃lus quoq; ad
Ephe.1 Epheſios fateſ: Deus prædeſtinauit nos in adoptionẽ filioꝝ per Ieſum Chřm ſcd̃m propoſi
Pſalm.43 tum voluntatis ſuæ. Itemq; Pſalmiſta: Brachiũ eoꝝ nõ ſaluauit eos. ſ. p̃res noſtros, ſed dexte-
ra tua, q̃m cõplacuiſti in eis. ⌊Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynã.⌋ hoc conſiliũ eſt »
perfectionis, & opus ſuperogatõis, ſi ita intelligaſ, vt oĩa vendita denſ pauperibus, ita q; ven
ditor nil propriũ ſibi reſeruet, ſi vero vltra hoc etiã de cætero de proprijs laboribus viuat, &
1.Cor.9 eleemoſynas largiaſ, ſicut ſe feciſſe Paulꝰ teſtaſ, erit opus valde p̃fectũ, ſi vero ſic intelligaſ, vt
vendita, partim denſ pauperibus & partim remaneãt vẽditori ad neceſſaria vitæ, erit cõſiliũ
ſed nõ p̃fectũ. ⌊Facite vobis ſacculos, q nõ veteraſcunt.⌋ .i. nolite in hoc ſeculo pecunias con »
gregare, atq; in burſis ſeu repoſitorijs corruptibilibus ponere ad cõmodũ priuatũ & inordi-
natũ, ſed in regno cœloꝝ eas colligite, dando eas mõ egenis, vt ibi inueniatis mercedẽ, quẽ-
admodũ ſanctus Laurentius Decio dixit: Facultates eccleſiæ quas requiris, in cœleſtes the-
ſauros manus paupeꝝ deportauerunt. Hinc ſubdiſ: ⌊theſaurum non deficientem in cœlis,⌋ »
Quia hi ſacculi ſunt theſaurus cœleſtis nunq̃ deficiens, hoc eſt, merita copioſa & diuitiæ inte
riores per intentionẽ in cœlo repoſita, per quæ ad regnum deueniſ cœleſte, ⌊quo fur nõ ap- »
propiat neq; tinea corrũpit⌋ q̃a in cęlo nulla ẽ violentia, nulla iniuria, nulla corruptio, nulla »
iniq̃tas, q̃ merita tollat aut p̃mia, hoc ãt diligẽter implẽdũ ẽ. ⌊vbi ẽ theſaurus vr̃⌋ .i. res à vo- »
bis p̃cipue amata, & cõgregata ſiue poſſeſſa ⌊ibi & cor veſtrũ erit.⌋ .i. cogitatio atq; affectio »
animæ

A animæ veſtræ verſabiẽ & quieſcit. Vnde ſcd̃m Auguſtinũ: Anima potius eſt vbi amat q̃ vbi Auguſtinus
animat. Si ergo in terra quis theſaurũ reponat, aĩam ſuã quę dei imago eſt, terrenis immergit
quod enorme pctm̃ ẽ. Si vero circa deũ & beatitudinẽ æternalẽ, ſtudiũ applicat, deſideriũq́
defiglt, iam in deo eſt cor eius & cõuerſationẽ habet in cœlis. Hinc ait Hieronymus: Guloſus Hieronymus.
cor habet in vẽtre, laſciuus in ludicris, lubricus in libidine, auarus in pecunia. ¶ Inſup Chr̃us
« hortaẽ nos habere vitã paratã ad corpalem hãc mortẽ, æternaq́ gloria dignã. ⌊ Sint lũbi ve-
« ſtri p̃cincti ⌋. i. parati agileſq́ eſtote, ad exequendũ opa dei, ad ambulandũ in via dñi, ad refre
nandũ cõcupiſcentiã voluptatẽq́ carnis, quę viget in lũbis. Deniq; duplices ſunt lũbi hoĩs. ſ.
carnales ex qbus prodeunt concupiſcẽtiæ carnis & opa impudica, de qbus lumbis ſcriptũ eſt
in Iob: Fortitudo eius in lumbis eius. Hi lumbi p diſciplinę rigorẽ ac tẽperantiã refrenanẽ ac Iob.40
præcingunẽ, quod omĩ Chr̃iano neceſſariũ eſt ad ſalutẽ, dicente Apoſtolo: Qui aũt ſunt Chr̃i Gala.5
carnem ſuã crucifixerũt cũ vitijs & cõcupiſcentijs. Hoc eñ eſt abſtinere à carnalibus deſide 1.Petri.2
rijs quæ militãt aduerſus aĩam. Vnde rurſus ait Apoſtolus: Si ſcd̃m carnem vixeritis, morie- Roma.8.
mini: ſi aũt ſpũ facta carnis mortificaueritis, viuetis. ¶ Porro alij ſunt lumbi ſpũales, videlicet
intellectus atq; affectus, ex qbus cogitationũ & appetitionũ ſpũalium abundãtia oriẽ, pro-
pter quod p̃cingendi ſunt ſpũali cinctorio, vtpotę aſſidua cordis cuſtodia, & meditatõe diui-
næ ſcripturæ cõtinua, ne ex eis emanẽt inutiliũ cogitationũ ac deſideriorũ proflumina, iuxta Pſalm.1
illud in Pſalmo: In lege dñi voluntas eius, & in lege eius meditabiẽ die ac nocte. Hinc ad Ephe Ephe.6
« ſios hortaẽ Apoſtolus: State ergo ſuccincti lũbos veſtros in veritate, ⌊ & lucernæ ardentes. ⌋
Per lucernas intelliguñ, diſcretio natiõis in agẽdis, & eruditio aliorũ verbo aut facto: ſint er
B go lucernæ ardẽtes. i. diſcretio dirigat opa & inflãmet, iuxta illud Apoſtoli ad Romanos: Ra Roma.12
tionabile. i. diſcretũ ſit obſequiũ veſtrũ, & ratio hoĩs proximos illuminet & accẽdat, docẽdo,
exẽplariterq́ viuẽdo, quẽadmodũ apud Matthæũ ait ſaluator: Sic luceat lux veſtra corã ho- Matt.5
minibus, vt videãt opa vr̃a bona, & glorificẽt pr̃em vr̃m q in cœlis eſt. Vnde ſcd̃m Gregoriũ Gregorius
Lũbos p̃cingim⁹, dũ carnis luxuriã coartam⁹, lucernas quoq; ardẽtes in manibus tenemus,
cũ proximis exẽpla virtutũ mõſtram⁹. Itaq; lucernę nõ ſolũ debẽt eẽ lucẽtes p veritatis no-
titiã, ſ; & ardẽtes p charitatis feruorẽ, qa cognitio veritatis abſq; dilectõe bonitatis ĩformis
eſt. Rurſus p lucernas pñt ĩtelligi diuina eloquia & p̃cepta, qbus nr̃æ aĩæ illuſtranẽ, iuxta illud Prouer.6
· Prouerbium: Mandatũ lucerna eſt, & lex lux. Atq; in Pſalmo: Lucerna pedibus meis verbũ Pſal.118
« tuũ. Hæ aũt lucernæ fiunt ardẽtes, qñ ex charitate cõſiderant ac obſeruant. ⌊ Et vos ſimiles ſi
« tis homibus expectãtibus dñm ſuũ, qñ reuertaẽ à nuptijs, vt cũ venerit & pulſauerit confe-
« ſtim aperiãt ei ⌋. i. ſicut ſerui boni prę ſtolanẽ reditũ dñi ſui à nuptijs, cũ diligentia ac patiẽtia
· non audẽtes ſe interim male habere nec hinc inde vagari, ſed domum cuſtodiẽtes, ſemperq́
parati oſtiũ redeunti dño aperire, ita & vos cũ omĩ diligentia ac patiẽtia expectate meũ aduẽ
tum ad vos, quo venturus ſum ad vos tam in iudicio veſtro particulari, vc; hora mortis, q̃ in
generali iudicio, qñ in forma humana deſcendã ad iudicandũ viuos & mortuos. In particula-
ri aũt iudicio venit Chr̃us per æquitatis ſuæ effectũ, retribuẽdo quod anima in corpore ſuo
promeruit. Dicit quoq; Chr̃s venire à nuptijs, qa in cęlo ſibi vniuit triũphantẽ eccleſiã, ple
niſſima vnione tanq̃ ſponſam penitus illibatã, indeſinẽter ac intimè ſibi cõiunctã, de qbus nu
ptijs in Apocalypſi ſcribiẽ: Beati q ad cœnã nuptiarũ agni vocati ſunt. A quibus diciẽ Chr̃us Apoca.19
C reuerti, non quod eas relinquat, aut quia aliqñ finianẽ, ſed qa à loco voluptatis illius puriſſi-
mæ corporaliter aut ſpũaliter venire aſſeriẽ. Itaq; Chr̃m iudicem prę ſtolemur, vt cũ venerit
ad nos in hora mortis, vel in extremo iudicio & pulſauerit. i. mortis debitũ exegerit, ſeu per
infirmitatem lætalem tetigerit, confeſtim aperiamus ei. i. parati ſimus ad mortem, & Chri-
ſtum iudicem ſecure atq; hilariter vel ſaltem prompte ac obedienter ſuſcipiamus. Talis fuit Phil.1.
· Paulus q dixit: Cupio diſſolui & eſſe cum Chr̃o. Pſalmiſta quoq; q clamat: Heu mihi qa inco
latus meus prolongatus eſt. Hinc in Iacobo habeẽ: Patientes eſtote vſq; ad aduentum dñi, & Iaco.5
confirmate corda veſtra, qa aduentus dñi appropinquabit: Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit.
« ⌊ Beati (ſunt nunc in ſpe, & per merita virtuoſa) ſerui illi (ſimiliter & ancillæ) quos cum vene-
« rit dñs ⌋ Ieſus Chr̃us in iudicio particulari, ſeu vniuerſali, vt dictũ eſt, ⌊ inuenerit vigilãtes. ⌋
hoc eſt, in diuino obſequio diligentes, non pigros aut ſomnolentos, ſed mentis oculos ad ſu-
pernæ lucis contemplationem apertos habentes conſiderando diuina. Quemadmodum ad
Epheſios ait Apoſtolus: Pater gloriæ det vobis ſpm̃ ſapiæ in agnitionem eius, illuminatos Ephe.1
oculos cordis vr̃i. ¶ Præterea ſicut lumen corporale oppoſitũ oculis ſomnolentiã pellit, ſic
illuminatio lucis diuinæ perfundens & clarificãs mentem, negligentiã deſidiãq́ ab ea auellit.
« ⌊ Amen (.i. vere) dico vobis, quòd præcinget ſe ⌋ hoc eſt, Chr̃us iudex diſponet ſe ad dandũ
dignã felicitatis æternæ mercedẽ, ſcd̃m vniuſcuiuſq; capacitatẽ, p̃portionẽ ſeu meritũ, vt ſi-
cut ipſi p̃cinxerũt ſe ad eius obſequiũ, ſic ipſe p̃cingat ad eorũ glorificationẽ ſeu p̃miũ, cũ fuerint
« ſuo iudicio p̃ſentati, ⌊ & faciet illos diſcũbere ⌋. i. plene qeſcere & cũ angelis ſctĩs, ĩ mẽſa ęter
næ felicitatis reficere. i. diuinitatis beatifica fruitione repleri ac ac ſatiari, quemadmodum ait

Pſalm. 35 Pſalmiſta: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. D
Pſalm. 16 Itemq́ꝫ: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Vnde infra loquitur Chriſtus: Ego diſpono vo
Lucæ. 22 bis regnum vt edatis & bibatis ſuper menſam meam. Hinc diuinus Dionyſius in epiſtola
Dionyſius ſua ad Titum ſcribit: Diſcubitum opinamur quietem à multis laboribus, & vitam ſine læſio
ne, & conuerſationem diuinam in lumine, in regione viuentiũ, vniuerſo ſancto affectu adim
pletã copioſam donationẽ oĩm donoꝝ ſcd̃m quã lætitia adimplet. L& trãſiẽs J. i. ſinguloꝝ »
corda iocũdiſſimè viſitãs, atq; in cũctis ſpũaliter gradiẽs illos conuertẽdo, ſeu potius conuer
ſos tenẽdo in ſe, vel tranſiẽs. i. ſcd̃m humanitatẽ ſuã à loco iudicij generalis ad cœlos reuertẽs
miniſtrabit illis. i. oĩa ad eoꝝ beatitudinẽ ꝑtinẽtia, prõptè ac copioſiſſimè, amoroſe atq; læ-
tiſſime exhibebit. Hęc qppe ẽ miniſtratio ſuffragij, nõ obſequij, miſtratio charitatis, nõ ſub-
iectionis, quę eſt miniſtratio ſufficiẽtię beneficioꝝ, ſicut pr̃ filijs miniſtrat expẽſas, nã & ange
li ſancti ac felices nobis pauperrimis, pc̃tõ & miſeria plenis miniſtrare dicunt, q̃uis ſecundum
Bernardus Bernardũ ſint dñi & principes nr̃i. Sed qm̃ deus nouit pronitatẽ noſtrã ad vitia, atq; inſtabi-
liſſimã noſtrã fragilitatẽ, idcirco lõganimis eſt ſup nos, nec ſtatim vlciſcit, ſed ſemp durante
hac vita, paratus eſt noſtrã pœniam cõuerſionẽq; ſuſcipere, ideo ſubdit: L Et ſi venerit in ſe- »
cũda vigilia J. i. ſi Chr̃us hoiem viſitauerit ad iudicãdũ eũ tpe ſuę iuuẽtutis, L& ſi in tertia vi »
gilia venerit J. i. diutius ꝑmiſerit eũ viuere, & viſitauerit eũ ad iudicãdũ tpe ſenectutis L& ita »
inuenerit (. i. hoiem ad mortẽ paratũ cõpererit) bt̃i ſunt ſerui illi J q à Chr̃o fuerũt ita parati, »
Gregorius atq; in bonis opibus vigilãtes iuẽti, qa coronabunt glorioſe ab ip̃o. Itaq; ſcd̃m Gregoriũ pri
ma vigilia primęuũ tp̃s ẽ vitę nr̃æ, vz pueritia, ſcd̃a vigilia ẽ iuuẽtus ſeu adoleſcẽtia, tertia aũt E
ſenectus, quarta vero ẽ illa ætas quę decrepita noiatur. Qui ergo in pueritia male vixit, in iu
uẽtute pœniteat & emẽdet. Qd̃ ſi in iuuẽtute q̃q; cõuerſatus ẽ vitioſe, ſaltẽ in ſenectute à ma
litijs reſipiſcat. De prima aũt vigilia nõ fit hic mẽtio, qa in illa ętate non ſunt hoĩes tã apti ad
ardua virtutũ, ſilr̃ nec in ætate decrepita, vñ nec de ip̃a fit ſermo, nã & pœniam quæ in ip̃a fit,
Auguſtinus deus minus acceptat, & qm̃ raro eſt pœnia vera, quę eſt adeo ſera, vt aſſerit Auguſtinus. Ve
Marc. 13 runtñ in Marco Chr̃us oẽs has quatuor tãgit ætates, dicẽdo: Vigilate, neſcitis em̃ qñ dñs ve-
niat, ſero an media nocte, an gallicãtu, an mane. ¶ Fit ãt ſermo de ætatibus vitę humanę ſeu ꝑ
tibus vitæ hoĩs metaphorice, ad ſimilitudinẽ partiũ noctis. Sũt vero quatuor vigiliæ noctis:
Prima vocat cõticiniũ, ſecũda intẽpeſtũ, tertia galliciniũ, quarta antelucanũ. Sic em̃ vigilan
tes in mœnijs ciuitatũ & caſtris, noctẽ cõſueuerũt diuidere, vt ſibi inuicẽ in vigilando ſucce-
dãt, deinde ſaluator ꝑſimile in exterioribus rebus cõpertũ, monet impleri quæ dixit & dicit.
L Hoc aũt ſcitote, qa ſi ſciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret vtiq;, & nõ fineret »
perfodi domũ ſuã J à fure, hoc ad lr̃am ita eſt, q̃d hõ tm̃ diligit corꝑalia bona ſua, vt cõtra fu- »
ris aduentũ vigilãdo ſe ꝑparet, ſi ſciret qñ vẽturus ſit fur. Multo ergo plus cuſtodire debet hõ
aĩam ſuã, & ſpũalia bona ſua à deo collata, ſeq; ꝑ diligẽtẽ diuinoꝝ obſeruãtiã ꝑceptoꝝ, cõtra
ſpũalẽ furẽ parare atq; armare. i. cõtra diabolũ q domũ mẽtis. i. cõſciam indeſinẽter ꝑfodere
ſeu lædere ac maculare conat, ſeu cõtra mortẽ ne ip̃m corpus corrũpat, anteq̃ aĩa ad occurrẽ-
1. Theſſ. 5 dũ Chr̃o, & ad eius ſuſcipiẽdũ iudiciũ ſeip̃am parauerit. ¶ Porro Theophilus ꝑ furẽ intelligit
Chr̃i aduẽtũ ad iudicãdũ, eo ꝙ inſtar furis vẽturus ſit improuiſe, iuxta illud Apl̃i: Dies dñi ſi-
cut fur in nocte ita veniet. Itaq; mentẽ noſtrã cõtra peſſimũ ac callidiſſimũ furẽ, puta diabo- F
lum indeſinẽter cuſtodiamus, ne nos om̃i gratiaꝝ chariſmate ſpoliet, quia ſi nos ad tẽtatio-
Ephe. 4 nis ſuæ cõſenſum induxerit, om̃i virtute & gr̃a protinus nos priuabit. Ideo Paulus nos hortat
Iaco. 4 Nolite locũ dare diabolo. Et Iacobus: Reſiſtite (inqt) diabolo & fugiet à vobis. Petrus quoq;
1. Pet. 5 Sobrij (ait) eſtote & vigilate, qa aduerſarius veſter diabolus tanq̃ leo rugiẽs circuit, quærens
quẽ deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Deinceps Chr̃us iſtud exẽplũ ad propoſitũ applicat.
L Et vos eſtote parati J. i. ſemp & indeſinenter in charitate & gr̃a eſſe & viuere ſatagite, nec »
mortale pc̃m̃ vobis inhæreat, imò ſi (quod abſit) euenerit, per pœniam mox tollat. Sic ergo
eſtote parati ad Chr̃i aduentũ, ad mortẽ, ad diuinũ iudiciũ L qa qua hora non putatis J. i. tpe »
vobis incerto L filius hoĩs (. ſ. Chr̃us) veniet J. i. ꝑ mortis inflictionẽ, ſeu ꝑ iudicij exhibitionẽ »
vos viſitabit, q̃d tã de hora mortis, ſeu particulari cuiuſlibet iudicio, q̃ de die extremi iudicij
Mat. 25 poteſt intelligi. Vnde & alibi loquit Chr̃us: Vigilate itaq; qa neſcitis diem neq; horã. Et in
Acto. 1 Actibus Apl̃oꝝ: Nõ eſt veſtrũ noſſe tp̃a vel momẽta, quę pr̃ poſuit in ſua ptãte, q̃d de tpe fi-
nalis dixit iudicij. Porro vtrãq; hãc horã dñs voluit nos latere, vt tãto diligẽtius ac indeſinẽt
us ad mortẽ & ad diuinũ nos iudiciũ diſponamus, q̃to determinatũ tp̃s minus agnoſcimus, ſci
entes qa reuera periculũ ẽ immẽſum, ſi qs inuẽtus ac dep̃hẽſus fuerit iparatus. Hinc quoq; in
Apoca. 3 Apoca. loquit Chr̃us rep̃hẽſibili ſeruo: In mẽte habe q̃liter acceperis & audieris, & pœniam
age & eſto vigilãs. Si ergo nõ vigilaueris, veniã ad te tanq̃ fur, & neſcies qua hora veniã ad te.
Sed & ſummus ille phũs Plato in Phedrone diſſeruit, quod ſumma philoſophia ſit meditatio
mortis aſſidua. Seneca quoq; teſtat: Qm̃ diem mortis neſcimus, quælibet noſtræ vitæ dies, or
dinãdus eſt tanq̃ vltimus dies. ¶ Poſtremo, ꝑdictis Chr̃i verbis nõ obuiat, quod quidam ſan-
ctorum

A ctorum ex ſingulari dei gratia diem mortis ſuę per reuelationem præcognouerunt diuinam.
Chriſtus eñ loquit̃ hæc ſcd̃m legem cõmunem, quẽadmodũ Salomon in Eccleſiaſte: Neſcit Eccle. 9.
(inquit) homo finem ſuum, ſed ſicut piſces capiunt̃ hamo, & aues laqueo, ſic capiunt̃ homines tempore malo, cum eis extemplo ſuperuenerit.

¶ Expoſitio reſiduæ partis huius capituli: Ait autem ei Petrus &c.

Articulus triceſimuſquartus.

“ AIT autem ei Petrus⌋ Circa hæc ait Theophilus: Petrus cui iam cõmiſſa eccleſia fuerat, quaſi oĩm curã gerens, inquirit: An ad oĩes dñs prędinductã parabolã ꝓtuliſſet
“ ⌊Dñe ad nos⌋ tuos Apoſtolos atq; diſcipulos tuos, q nõ ſolum ꝑcepta, ſed & cõſi-
“ lia tua obſeruãt ⌊dicis hãc parabolã, an ad oĩes?⌋ ſaluãdos ſeu Chrĩanos quaſi dicat: Pertinet hæc tua doctrina ad nos dũtaxat, an ad oĩes fideles? Sed quia facillimũ fuit penſare, quod parabola immediate ꝑhabita ad omnẽ ſpectet ſaluandũ, vt. ſ. ſemp ad mortem &
Chriſti aduentum paratus ſit. Ideo Beda & quidã eum ſequentes affirmãt Petrum de hac nõ Beda.
interrogaſſe pabola, ſed de ſubtilibus illlis vitæ cęleſtis inſtitutis, qbus ſupius dixit Saluator: Vendite q̃ poſſidetis. Facite vobis ſacculos q non veteraſcunt &c. Veruntñ magis videt̃ ſecũdum ſeriem textus quod de parabola immediate præhabita ſciſcitatus ſit Petrus, præſertim quia adhuc ſimplex & rudis fuit, & in ſupioribus illis verbis, non videt̃ Chriſtus poſuiſſe pa-
rabolam, quàmuis metaphoricè quædam ibi locutus ſit. Hinc quoq; Ambroſius atq; Theo- Ambroſius
philus exponunt iſtud de parabola immediate præmiſſa, qua dictum eſt: Hoc autem ſcito- Theophilus
“ te quoniam ſi ſciret paterfamilias &c. ⌊Dixit autẽ dominus Ieſus: Quiſputas eſt fidelis diſpẽ
“ ſator & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis in tempore triti-
“ ci menſuram?⌋ Quaſi dicat: Præhabita parabola oĩes concernit, ſed iſta ad vos meos diſci
B pulos ſpecialiter pertinet, quos meos diſpenſatores efficio, dum vos alijs ad regendum, & ad erogandum eis documenta ac ſacramenta ſalutis præficio, ideo quęro: Quiſputas ẽ &c.
Non quaſi quis ſit talis ignorãs, ſed innuens quàm difficulter ac raro diſpenſator huiuſmo-
di reperiatur, eo quòd omnes quæ ſua ſunt, quærant, pauciſſimiq; conſiſtant, qui directe, pu- Phil. 2
re & irreflexe ad deum conuerſi ſint, illius honorem tantum, nõ proprium commodum exquirentes. Itaq;: Quiſputas eſt fidelis diſpenſator & prudens, hoc eſt, aliorum prædicator, rector, ſiue prælatus, qui fidelitate iuſtitiæ ac diſcretione prudentiæ ſit ornatus, quem conſtituit dominus deus omnipotens ſeu Chriſtus ſummus eccleſiæ pontifex, ſuper familiam ſuam, hoc eſt, gregem fidelium, vt det illis in tempore, id eſt, congruo tempore, tritici menſuram, hoc eſt, ſpiritualem alimoniam? videlicet prædicationis verbum, virtutis exemplum, ſacramenta ſalutis, ſecundum dignitatem & capacitatem illorum. Itaque diſpenſatoribus Chriſti puta ſacerdotibus & prælatis ac prædicatoribus verbi dei præcipuè neceſſariæ ſunt fidelitas, atq; prudẽtia, vt fideles ſint Chriſto, intendendo & quærendo eius honorem in omnibus ac diuina populis fideliter erogando, ſeu ſuum officium efficaciter adimplendo, quod totum cum diſcretionis moderamine debito eſt agendum. Hinc ait Apoſtolus: Hic iam quęritur
“ inter diſpenſatores, hoc eſt, vt fidelis quis inueniatur. ⌊Beatus ille ſeruus⌋ eſt, iam in ſpe, & 1. Cor. 4
“ per merita, quibus beatitudine ſempiterna condignus eſt, ſeruus (inquam) non à ſeruitute ti-
C moris ſeruilis, de quo in Iohanne loquitur Chriſtus: Seruus non manet in domo in æternum Johan. 8
“ ſed à ſeruitute filialis timoris, ſeu obeditionis & obſeruantiæ præceptorum, ⌊quem cum ve-
“ nerit dominus⌋ ad iudicium eius particulare, vel ad iudicium generale, ⌊inuenerit ita facien-
“ tem⌋ hoc eſt, fideliter ac prudenter ſuum officium proſequentem, & non verbis tantum, ſed
& operibus virtuoſis docentem: Peccatori enim dixit Deus. Quare tu enarras iuſtitias meas, Psalm. 49
& aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu vero odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermo-
“ nes meos retrorſum. ⌊Vere dico vobis: Quia ſuper omnia quæ poſſidet, conſtituet illum⌋
Hoc eſt, ſup quædã omniũ bonoꝝ, quę poſſidet, Chriſtus ponet, huiuſmodi ſeruum, quia in regno cœleſti eum valde eminenter ac ſingulariter leuabit, & non ſolum pro ſuis coronabit̃ meritis, ſed & pro meritis vniuerſoꝝ, qui ſua directione conuerſi fuerint ac ſaluati, ita quod
pro ſuis meritis adepturus eſt auream, & pro acquiſitione aliorum aureolam. Vnde Theſſa- 1. Theſſ. 2
lonicenſibus ſcribit Apoſtolus: Quæ eſt ſpes noſtra, aut gaudium, aut corona gloriæ. Non-
nẽ vos ante dominum noſtrum Ieſum Chriſtum? Auguſtinus quoque teſtatur: Apud Deum Auguſtinus
nihil beatius, Epiſcopi, & presbyteri, aut diaconi officio, ſi eo modo militetur, quò noſter præcepit Imperator, hoc eſt, ſi fiat & impleatur, quemadmodum Chriſtus iubet. ¶ Denique quia oppoſita iuxta ſe poſita clarius innoteſcunt, dicto de gloria boni diſpenſatoris, de ma-
“ li diſpenſatoris pœna ſubiungitur: ⌊Quod ſi dixerit ſeruus ille⌋ à domino ſuper eius famili-
“ am conſtitutus, hoc eſt, alijs prælatus. ⌊Moram facit dominus meus venire⌋ hoc eſt, adhuc longum eſt tempus, quo viſitabor à Chriſto, per particulare iudicium meum, tempore mortis meæ. Vel in die finalis iudicij, hæc eſt vana & ſtulta promiſſio, qua ſuggerente diabolo,
multi fallunt ſeipſos, iuxta illud Eccleſiaſtici: Repromiſſio nequiſſima perdidit multos, Eccl. 29

⌊& cœ

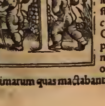
⌊& cœperit percutere pueros & ancillas⌋ hoc eſt, ſubditos ſibi commiſſos, prȩſertim puſil-
los, qui per pueros & ancillas congrue deſignantur. Tales autem paſtor ſeu diſpenſator indi D
Hie.18 gnus, pcutit tribus modis ſcilicet verbis iniurioſis, iuxta illud Hieremiæ: Venite & percutia-
1.Cor.8 mus eum lingua, malis exemplis, ſcd̄m illud Apoſtoli: Sic peccantes in fratres, & percutiētes
conſcīam eoꝝ infirmam, in Chriſtum peccatis. Et manibus violentis, prout in Matthæo
Matt.27 legit: Percutiebant caput eius arundine, ⌊& edere & bibere & inebriari⌋ hoc eſt, carnalitati
vacare quæ hominem facit demētem. Tales ſcd̄m Apoſtolum, Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo
Roma.16 ventri. Circa hæc ſcribit Beda: In hoc ſeruo, cunctoꝝ prȩſulum maloꝝ narrat damnatio, qui
Beda neglecto dei timore, non ſolum ipſi luxuriȩ vacant, ſed etiam ſubditos iniurijs ſtimulant ⌊ve
niet dn̄s ſerui illius (.ſ. Chriſtus iuſtus iudex) in die qua non ſperat, & hora qua neſcit⌋ ſeruus
ille malignus puta in die mortis ſiue iudicij ⌊& diuidet eum⌋ hoc eſt, à conſortio electoꝝ &
Eſa.26 à gr̄a ſpūs ſancti, eum æternaliter ſeparabit, iuxta illud in Eſaia: Tollat impius ne videat glo-
Mat.25 riam dei. Et in Matthæo: Ite maledicti in ignem æternum. Vnde p Malachiam dn̄s apertiſſi
Malach.3 me ait de die nouiſſimo, & ſeparatione electoꝝ à reprobis: Conuertimini & videbitis qd ſit
inter iuſtum & impium, & inter ſeruientem deo & non ſeruientem ei. Ecce eīm dies veniet ſuc
cenſa quaſi ignis, & erunt omnes ſuperbi, & om̄es facientes impietatem, ſtipula, & inflamma
bit eos dies veniens, & orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ. ⌊Partemq́ꝫ eius
cum infidelibus ponet⌋ .i. cum incredulis erit retributio ſeu damnatio eius, imò grauius illis
torquebit, quum dicat Apoſtolus: Si quis ſuoꝝ & maximè domeſticoꝝ curam non habet, fi-
dem negauit, & eſt infideli deterior. Itaqꝫ acerbiſſima erit impioꝝ & negligentium prælato
1.Timo.5 rum ac diſpenſatoꝝ damnatio, ſicut in libris Sapiæ habet: Iudicium duriſſimū in his qui prȩ-
Sapiæ.6 ſunt, fiet. Exiguo eīm concedit miſericordia, potentes aūt potenter tormenta patient, & for- E
tioribus fortior inſtat cruciatus. ¶Conſequenter Chriſtus oſtendit quòd mali diſpenſatores
imò & oēs eruditi ſed vitioſi, grauiora ſuſtinebunt ſupplicia, ex ſua ſcia. ⌊Ille aūt ſeruus⌋ no-
mine, non re, niſi forte ſeruitute ſeruilis timoris ⌊qui cognouit voluntatem dn̄i ſui⌋ .i. præce
pta diuina, & qd ab ipſo deus requirat, ⌊& non præparauit⌋ .i. ad bene agendum ſe nō diſpo
ſuit, nec mentem aptauit. Homo nanqꝫ debet facere quod in ſe eſt, iuxta illud Prouerbioꝝ:
Hominis eſt animū prȩparare. Propter quod Samuel in libris Regū hortat: Prȩparate corda
Prouerb.16 veſtra dn̄o. ⌊& non fecit ſcd̄m voluntatē eius (obediendo dei imperio) plagis vapulabit mul
1.Regū.7 tis⌋ .i. pluribus ac grauioribus puniet ſupplicijs, qa grauius multipliciusq́ꝫ peccauit, ideo ſcri-
Jaco.4 ptum eſt: Scienti bonum facere, & non facienti, pct̄m eſt illi. Petrus quoqꝫ: Melius (ait) erat
2.Pet.2 non cognoſcere viam iuſtitiæ, q̄ poſt agnitionem retrorſum reurrti. Contigit eīm eis illud
veri prouerbij: Canis reuerſus ad vomitum ſuum, & ſus lota in volutabro luti. Hinc ait Gre-
Gregorius gorius: Vbi donum maioris ſciæ, ibi tranſgreſſor maiori ſubiacet culpæ. Et Cyrillus hic lo-
Cyrillus quit: Homo pſpicacis ingenij, qui turpibus ſe inclinat, inexcuſabile committit pct̄m, ſed ho-
mo ruſticanus rōnabilius veniam impetrabit. ⌊Qui autem non cognouit (voluntatem dn̄i
ſui) & fecit digna plagis⌋ .i. peccata quibus debent tormēta, ⌊plagis vapulabit paucis⌋ .i. mi
noribus ſubiacebit pœnis, nihilominus æternaliter punietur, ſi in mortali peccato diſceſſit.
¶Quocirca ſciendum, quod omnis peccans eſt aliquo modo ignorans & errans, quoniā ca-
ret ſcientia actuali & practica, boniq́ꝫ approbatiua, & eſt in eo error electiōis, ideo in Prouer
Prouerb.21 bijs habet: Omnis via viri recta ſibi videt: Malum nanqꝫ ſecūdum quod tale non appetitur
Dionyſius quum bonum ſit appetitus obiectum. Vnde ſanctus Dionyſius faſſus eſt, quod nullus reſpici- F
ens ad malum operat. Appetit enim agitq́ꝫ malum vt bonum apparens. ¶Inſuper aduerten-
Gene.29 dum q̄ duplex eſt ignorantia, vtpote, facti & iuris. Ignorantia facti eſt duplex, qa interdum
adhibet debita diligentia, & tunc ignorantia excuſat à toto, vt patet de concubitu Iacob cum
Gene.4 Lya. Interdum non adhibet diligentia debita, & tunc excuſat à tanto non à toto, vt patet
in homicidio quo Lamech occidit Cain putans quòd beſtia eſſet. ¶Porro ignorantia iuris ē
duplex .ſ. vincibilis & inuincibilis. Ignorantia quoqꝫ vincibilis duplex eſt, quædam eſt affe-
ctata, quæ à nullo excuſat, quia nec à toto, neqꝫ à tanto, vt dum quis nō vult aut ſpernit ius ſci
re, vt peccet liberius, quædam eſt non affectata quæ excuſat à tanto, ignorantia quoqꝫ inuin
cibilis duplex eſt, quædam enim accidit ſine culpa, ſicut dum homo operam dando rei licitæ
efficit furioſus, & hæc excuſat à toto. Alia accidit ex culpa. Vnde de hac ignorantia aliqui di-
Ambroſius cunt, q̄ excuſat à tanto. Quod vero dicit Ambroſius: Grauiſſime peccas quia ignoras, intelli-
gendum eſt non de enormitate culpæ, ſed de magnitudine periculi. Qui enim peccare ſe ne-
ſcit, non dolet nec confitetur de tali peccato ſaltem in ſpeciali, deinceps ratio aſſignat, cur ſci
enter peccās grauius condemnat. ⌊Omni aūt cui multum datum eſt, multum quȩret ab eo,⌋
hoc eſt, quanto deus alicui plura beneficia eſt largitus, videlicet plura aut maiora dona natu-
ræ aut gratiæ, fortunæ, ſiue eccleſiæ, tanto diſtrictiorem ab eo exiget rationem, & maiorem
requirit gratiaꝝ actionem perfectioremq́ꝫ ſeruitutem, cæteris paribus. Sed ei qui ſcit volun
tatem dei & nouit quid agendum, quid item vitandum, plus datum eſt, ergo plus requiretur
ab eo

A ab eo,⌊& cui commendauerunt multum,plus petẽt ab eo,⌋id eſt ſicut homines plus exqui-
runt ab eo cui plus cõmendauerunt,ita & deus.¶Porrò hæc duo, videlicet datum & cõmen
datum referri poſſunt ad idem,& tamen diſtinctim ponuntur,ad innuendũ quod bona no-
bis diuinitus impartita,ſic data ſunt nobis,vt tamen non liceat nobis vti eis ad libitum noſtꝝ
ſed aliquãdo de eis ratio exigetur à nobis,propter quod quaſi cõmendata ſunt nobis.Vel da-
tum refertur ad dona homini pro ſeipſo collata,cõmendatũ vero ad dona homini p̄ſtita pro
alioꝝ directione,vel ad gregẽ dominicũ alicui cõmendatũ,& certũ eſt ꝙ plus requiritur ab
eo,cui maior animaꝝ cura cõmiſſa eſt,quia de cunctis & ſingulis daturus eſt rationẽ,ad quod
applicari poteſt illud Regũ:Cuſtodi virũ iſtũ,qui ſi lapſus fuerit,erit anima tua pro anima il 3.Reg.20
lius.Ioſeph quoq; in Geneſi in figura Chriſti ait fratribus ſuis, patriarchis, perſonam præla- Gene.43
torum tenentibus:Non videbitis faciem meam,niſi adduxeritis fratrem veſtrum minimum
ad me.Præterea audiant hæc & contremiſcant homines excæcati, vani & ſtulti, qui de do-
nis dei ſeipſos erigunt & extollunt,qui de ſubtilitate ingenij, excellentia ſcientiæ,eloquen-
tia,pulchritudine,opulentia,nobilitate,potentia, dignitate,ſe iactant, inaniter gaudent, &
alios ſpernunt,quaſi hæc ipſa à ſeipſis,non à deo ſortiti ſint, & quaſi non ſint de vniuerſis &
ſingulis diſtrictiſſimo iudici rationem daturi,quum tamem vnumquemq; oporteat tãto eſſe
deo ſubiectiorem,gratiorem,atq; de eius iudicio amplius timoratum, quanto plura deſuper
ſortitus eſt dona.Idcirco beatus homo qui ſemper eſt pauidus,perpendens q̃ horrendum ſit
incidere in manus dei viuentis.Vnde Apoſtolus ſciſcitatur:Quid habes quod non accepiſti? 1.Cor.4
B Quod ſi accepiſti,cur gloriaris quaſi non acceperis?¶Poſt hæc oſtendit ſaluator,quod præ-
inducta ſua præcepta,documenta,ſiue conſilia implẽda ſint potius amore diuinitatis,quàm
timore damnationis, quia multo perfectius eſt omittere mala & agere bona ex puro dei a-
« mare ſeu zelo iuſtitiæ,quàm terrore ſupplicij. ⌊Ignem veni mittere in terram,⌋ideſt,ad
hoc à ſummo cœlo deſcendi,hominibusq; apparui per incarnationis myſterium, vt diuini
« amoris ardorem in cordibus hominum collocarem,⌊& quid volo,niſi vt accendatur?⌋hoc
eſt actuetur,& ſpiritus ſancti motione inflammetur,atq; in opus virtuoſum erumpat.Porrò
cor humanum iſtar terræ per ignorantiam fuit obſcurum,per cõcupiſcentiam molle,& per
malitiam frigidum,ideo eguit igne hoc charitatis inflammatę contra frigiditatem, illumi-
nante contra obſcuritatem,conſolidante contra molliciem.Recte ergo charitas ignis voca-
tur,quia per eam peccati labes conſumitur,affectus accenditur,ſpiritus in cœleſtia eleuatur.
Poteſt quoq; per ignem intelligi euangelica Chriſti doctrina, quæ mentem à vitijs purgat,
atq; inflammat,quemadmodum aurum per ignem purgatur & incaleſcit.Similiter lex noui
teſtamenti,quæ eſt lex charitatis & gratiæ, ignis rite aſſeritur,iuxta illud Deuteronomij:In Deut.33
dextera eius ignea lex.Vnde & ſpiritus ſanctus in ſpecie igneis linguis apoſtolis miſſus eſt,
vt igneam legem euangelizarent ſermone feruenti.De prædicto dilectionis igne ait Pſalmi Act.2
ſta:Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.De igne autem Pſal.38
diuini ſermonis fatetur:Ignitum eloquium tuum vehementer.Hieremias quoq; inquit: Fa- Pſal.118
ctus eſt ſermo domini in corde meo quaſi ignis exæſtuans.Non ergo pigro & frigido corde Hiere.20
deo altiſſimo obſequamur,ſed corde feruenti atq; promptiſſimo,nempe quo opus ex prom-
ptiori,feruentiorìq; corde procedit,eo plus complacet deo.¶Deinde Chriſtus prædicit, ſe
C mortem crucis paſſurum antequàm genus humanum prędicto charitatis igne inflammetur.
Chriſtus enim ſua ſacratiſſima paſſione,tantam gratiam humano promeruit generi, atq; ex
« ſuæ paſſionis memoria præcipue accenduntur corda fidelia. ⌊Baptiſmo autem habeo ba-
« ptizari,⌋hoc eſt,mihi incumbit & reſtat ex præordinatione diuina,vt baptiſmo ſanguinis,
ſcilicet proprij ſanguinis effuſione inſtar aquæ perfundar,atq; extinguar in cruce pro totius
« mundi redemptione,⌊& quomodo coartor,⌋id eſt ſecundũ iudiciũ rationis ad paſſionem
hanc vehementer afficior,tũ ex amore diuino quo patris honorẽ inſtaurari peropto,vt eius
cœleſte regnum adimpleatur,tum ex amore hominum,quo eoꝝ ſalutẽ exopto.Hinc Chri-
ſtus in nouiſſima profeſſus eſt cœna:Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum Mat.26
anteq̃ patiar.Et Petro paſſionem diſſuadẽti,dixit:Vade retro me Satana,quia non ſapis ea, Luc.22
« quæ dei ſunt.Itaq; coartor ⌊vſq; dũ perficiatur,⌋hoc eſt quouſq; mea paſſio conſummetur Mar.16
& dicã:Conſummatũ eſt.Chriſtus enĩ inceſſabiliter fuit in actu interiori dilectiõis.¶Deni- Mar.8
q; Chryſoſtomus ponit ſex genera baptiſmoꝝ,quorũ primus fit verbo,quẽadmodũ in Io- Iohan.19
hanne loquit̃ Chriſtus diſcipulis:Iã vos mundi eſtis propter ſermonẽ quẽ loquutus ſum vo- Chryſoſtom.
bis.Secundus fit aqua tantũ,ſicut fuit baptiſmus Iohannis. Tertius ſpiritu tantum,de quo in Iohan.15
actibus apoſtolorũ ait diſcipulis Chriſtus:Iohannes quidem baptizauit aqua,vos autem ba Matt.3
ptizabimini ſpiritu ſancto.Quartus fit aqua & ſpiritu,iuxta illud Iohannis:Niſi quis rena- Iohan.1.
tus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei . Quintus fit ig- Act.1.
ne tribulationis & pœnitentiæ,ſecũdum illud Eſaiæ:Si abluerit dominus ſordes filiaꝝ Sion Iohã.3
ſpũ ardoris.Sextus fit per marytium, de quo nunc ſermo, de quo etiam Chriſtus loquutus Eſa.4

CAP. XII. eſt filiꝭ Zebedæi. Poteſtis baptizari baptiſmo, quo ego baptizor? Cõmuniter autem poni-
Marc. 10 tur triplex baptiſmus, videlicet fluminis, flaminis ac ſanguinis. Deinde ponitur modus per- D
ueniendi ad diuini perfectionem amoris. ⌊Putatis quia pacē veni dare in terram?⌋ quaſi di- »
cat: Nolite putare, quod ad hoc venerim, vt pacē carnalē, mundanā & inordinatā præſtem
hominibus, per quā concordēt in vitijs, & proſperitatē conſequātur terrenā. ⌊Nō dico vo- »
bis⌋ .i. talem pacē dare non veni, ⌊ſed ſeparationē⌋ hoc eſt, bonā ac ſaluberrimā diuiſionē »
ſpūalem, imò & corporalē, vt ſcilicet homines in me credentes amore dei, deſiderioq́ꝫ pacis
internæ diſſentiant à malis hominibus, & diſcedāt ab eis, qui eos à ſpirituali profectu & ſyn-
ceritate diuini amoris quærūt auertere, aut impedire nitūtur. ¶ Eſt igiť px ſpūalis interna &
bona, quæ eſt quies mentis in deo ſeu ordinata concordia, propter quam dandam Chriſtus
Lucæ. 10. potiſſimum venit, propter quod iuſſit diſcipulis: In quamcūqꝫ domū intraueritis, primum di
Johan. 14 cite: Pax huic domui. Et iterum: Pacem (inquit) relinquo vobis, pacem meam do vobis. De
Lucæ. 19 inordinata vero, falſaq́ꝫ pace, loquitur ad Hieruſalem. In hac die quę ad pacem tibi. Et pſal-
Pſal. 72 miſta: Quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatoꝝ videns, ſed de vera pace, quā apoſtolus ad
Galat. 5 Galatas inter fructus ſpūs computat, ſcriptum eſt apud Eſaiam: Nō eſt pax impijs, dicit do-
Eſaiæ. 57 minus. Ita etenim pax interna, eſt charitatis effectus, & imperturbatū quoddā gaudiū mētis
in deo, quę vocatur pax pectoris, & eſt inchoatio & prægustatio quædā pacis ſanctorum in
Pſal. 147 patria, quæ eſt pax ęternitatis, de qua fertur in pſalmo: Qui poſuit fines tuos pacē. ⌊Erūt eñ »
Marc. 16. ex hoc⌋ .i. de cętero, prę ſertim poſt euāgelicę legis diuulgationē vbiqꝫ ⌊quinqꝫ (perſonæ) »
in domo vna⌋ manētes ⌊diuiſi⌋ hoc ē diſſentiētes, ita quod boni nō conſentient malis. Nā »
⌊tres (erūt diuiſi) in duos⌋ .i. cōtra duos, & ſimiliter, ⌊duo (erūt diuiſi) in tres⌋ .i. contra tres »
⌊diuidentur⌋ prout conſequēter exemplificatur in textu. ⌊Pater in filiū, & filius in patrē.⌋ »
ita vt vnus eoꝝ diſcors erit ab alio, amore iuſtitiæ, potius volēs deo adhærere q̃ homini vi-
tioſo, quantumcūqꝫ propinquo, ſicq́ꝫ gratia in electis ꝑualebit naturæ, amorq́ꝫ ſpūalis amori E
carnali, iuxta eundem ſenſum ⌊mater (diuiſa erit) in filiā, & filia in matrē ſuā, ſocrus (quoqꝫ) »
in nurum ſuā, & nurus in ſocrum ſuam.⌋ Sed cur iam ſex pſonæ exprimuntur, quū ſupra de »
Ambroſius quinqꝫ facta ſit mentio? Ad quod reſpondet Ambroſius, ꝙ quàmuis ſex perſonæ exprimā-
tur, realiter tamen ſunt quinqꝫ, quia eadem pſona eſt mater & ſocrus. Quæ eñ eſt mater filij,
ſocrus eſt vxoris filij ſui. Deniqꝫ iſtud in primitiua eccleſia potiſſimum accidit, quādo in ea-
dem domo aliqui erāt fideles, aliqui infideles, & adhuc ſæpe cōtingit in tātum, vt filij & filiæ
inuitis parentibus religionē introeant. ¶ Pręterea quū Chrs de primo ſuo aduētu atqꝫ ſecū-
do, & de paſſione ſua ędidiſſet ſermonē, reprehendit Iudęos, incredulos pręſertim. ⌊Dice- »
bat aūt ad turbas: Quum videritis nubem oriētem ab occaſu⌋ hoc eſt, à plaga occidētali ex- »
urgentem, ⌊ſtatim dicitis: nymbus (.i. pluuia) venit⌋ hoc eſt cito pluet, ⌊& ita fit⌋ frequen- »
ter, quamuis non ſemꝑ propter cauſam contrariam, interdum emergētem. Ab occidente e-
nim pluuialis ventus exurgit, quia tunc calor ſolis debilior fit, ita vt vapores calidos eleuet,
& eoꝝ humiditatem non deficcet, propter quod pluuia generatur, ⌊& quū auſtrum⌋ id eſt, »
ventū auſtralē ſeu meridionalē, ⌊flantem videritis⌋ .i. cognoueritis vel tactu ſenſeritis. Vi- »
ſus eñ pro q̃libet ſeuſu accipiť, ⌊dicitis, q̄a ęſtus erit⌋ .i. calida aura, ⌊& ita fit⌋ quoniā ven- »
tus auſtralis eſt calidus, iuxta illud Iob: Nonne veſtimenta tua calida ſunt, quū pflata fuerint
Iob. 37. terra auſtro? ⌊hypocritæ⌋ ſicut in Matthæo ſcribiť: Chrūs potiſſimū hæc phariſæis, Sadu-
Matt. 16 cęisq́ꝫ dixit, qui pleni erāt hypocriſi, ⌊faciē (.i. diſpoſitionē) cœli (aerei) & terræ probare⌋ »
hoc eſt ꝑ pręfata ſigna pręconiecturare ⌊noſtis⌋ videlicet q̊d tēpeſtas erit aut calor, ⌊hoc au »
tem tēpus qūo nō probatis?⌋ .i. Quare ex oraculis prophetaꝝ non aduertitis neqꝫ probatis »
quodmodo impletū ſit tꝑs primi aduētus Chriſti vobis in lege & prophetis promiſſi? Quia
ex his, quæ in lege & prophetis ſcripta fuerūt, hoc debuerūt aduertere, potiſſimū phariſæi. F
Nam Chriſto iſta loquēte, ablatū fuit ſceptrū à Iuda, & alienigena imperauit Iudæis, ꝑ quod
Gene. 49 patuit eſſe tēpus primi aduētus Chriſti, quēadmodū in Geneſi Iacob ꝑdixit: Non auferetur
ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat q̃ mittēdus eſt, & ipſe erit expecta-
Daniel. 9 tio gentium. Similiter numerus hebdomadaꝝ, de quibus Daniel prophetauit, & infra quas
Chriſtum prædixit venturꝝ, tunc fuit completus. Chriſtus quoqꝫ fecit miracula, quæ Eſaias
Eſaiæ. 35. eum eſſe facturꝝ ꝑdixit: Ecce deus veſter (inq̄t) ipſe veniet & ſaluabit vos. Tunc aperientur
oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, tūc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lin-
gua mutoꝝ. Sed ne aliqui Iudæoꝝ de ignorātia ſcripturarum veteris teſtamenti ſe excuſa-
rēt, Chriſtus adiecit. ⌊Quid autem à vobiſipſis⌋ hoc eſt, cur ex naturali ratione veſtra, ⌊nō »
iudicatis quod iuſtum eſt?⌋ id eſt non concluditis me eſſe Chriſtum, quum per tot miracula »
me eſſe Chriſtum demonſtrem? Quum enim verbis proteſter me eſſe Chriſtum, ſi ita non
eſſet, eſſem peſſimus blaſphemator, nec poſſem operari miracula, proprię dicta ſoli deo poſ-
ſibilia, quum deus non ſit teſtis falſitatis, nec per impios agit miracula ad roborationē mē-
Iohan. 15 datiorum. Hinc in Iohanne Chriſtus fatetur: Si opera non feciſſem in eis, quę nemo alius fe-
cit, pec

A cit,peccatũ nõ haberẽt,imò Ieſus ex modo agendi miracula,vtpote tã authoritatiue & impe
perialiter atq; repẽte ea agendo,Chriſtũ dei filiũ ſe eſſe probauit.Dicit ꝑterea Origẽnes: Ni Origenes.
ſi eſſet nobis naturalr̃ inſitũ id quod iuſtũ eſt iudicare,nunq̃ ſaluator verbũ iſtud dixiſſet. Di- Baſi.uu.
cit quoq; Baſilius:Neceſſariæ ſunt hũanæ vitæ fideq; cõiecturæ,dũmodo quis vltra menſurã
nõ perquirat eoꝝ iudicia.Cõtingit ãt quædã de pluuijs futuris præ noſcere,plura q̃q; de æſti
bus & impetu ventoꝝ,q̃ta vero cõmoditas ex taliũ cõiectura vitæ humanæ præſtet quis ne-
ſcit?Pertinet nãq; ad nautã ꝑnoſticare procellaꝝ pericula,ad viatorẽ mutationem aeris,ad
colonum fructuum copiam.Præterea Chriſtus hortat̃ ad cautiſſimã periculoꝝ damnatio-
nis æternæ declinationem.⌊Cũ autẽ vadis cũ aduerſario tuo ad principẽ.⌋ Gregorius & Be
da per aduerſariũ iſtũ intelligunt verba ſacræ ſcripturæ ſeu diuinũ ſermonẽ,qui noſtris car- Gregorius Beda
nalibus deſiderijs cõtrariat̃. Auguſtinus aũt interdũ per aduerſariũ iſtũ intelligit conſcientiã Auguſtinus
remordentẽ.Origenes vero per aduerſariũ iſtũ intelligit diabolũ.Itaq; ſecundũ primã acce Origenes
ptionẽ,iſte eſt ſenſus:Cũ vadis cũ aduerſario tuo.i.cũ ſermone diuino ad principẽ.i.ad Chri
ſtum omniũ dominatorẽ.Nunc eñ habẽdo in nobis verba dei propinquamus ad Chr̃i tri-
bunal,properãdo ad mortẽ,⌊da operã(.i.ſatage)liberari ab illo⌋.i.ab eius accuſatione,hoc
eſt acquieſce & obediens eſto diuino ſermoni,ne per allegationẽ ipſius in diuino iudicio inue
niaris reus atq; dãnabilis,prout apud Iohannẽ loquit̃ Chr̃us:Sermo quẽ loquutus ſum iudi- Iohan.12
cabit eũ in nouiſſimo die,⌊ne forte trahat te apud iudicem⌋.i.ne tranſgreſſio diuini ſermo-
nis ſeu prẽnũciatio eius ſit cauſa,quod etiã inuitus cõpellaris corã Chriſto iudice cõparere,ſi
B cut ait Ap̃lus:Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti,Dicit aũt,forte,propter libertatẽ arbi- Roma 14
trij,qua poteſt homo malũ vitare,⌊& iudex tradat te exactori⌋.i.diabolo qui exigit tibi pę
nam pro culpa infligi,teq́; ſibi puniendũ adiudicari,⌊& exactor mittat te in carcerẽ,⌋ infer
nalẽ,de quo apud Eſaiã prædicit̃:Claudẽtur in carcere.⌊Dico tibi,⌋ nõ ſolũ cõtinuãdo,ſed Eſa.34.
etiã certiſſime prænũciando,⌊nõ exies inde⌋.i.de pœnis inferni nõ erueris,q̃uis in hora iu-
dicij localr̃ cõtingat exire ad modicũ tẽpus,vel interim ꝑ diſpẽſationẽ diuinã,⌊donec etiam
nouiſſimũ minutũ reddas⌋.i.pro minimis culpis debitas tuleris pœnas,q̃d nunq̃ implebitur
quia nunq̃ plenarie illud debitũ perſoluẽtur,eo ꝙ pœna æterna debeatur peccato mortali di
recte,ſed venialibus pc̃tis nõ debet̃ pœna æterna,inquantũ ſunt venialia,ſed rõne adiuncti
.i.peccati mortalis ſibi annexi.¶Deniq; ꝙ ait,donec,q̃uis frequẽter accipiatur incluſiue, hic
accipitur excluſiue,ſicut quũ dr̃,Iſte nõ receſſit à ſuo errore donec obijt.Sic quoq; ſumitur in
ſcripturis,quũ dicitur:Oculi noſtri ad dominum deũ noſtrum donec miſereatur noſtri. Et: Pſal 122
Non cognouit eam.ſ.Ioſeph Chriſtiferam virginem , donec peperit. Secundo exponitur: Matt.1
Quũ vadis cum aduerſario tuo.i.remurmurante conſcientia,ad principem Chriſtũ,da ope-
ram liberari ab illo.i.à remorſu conſcientiæ te expurga emendando quod conſcientia repre
hendit,ne trahat te ad iudicem.i.ex eius remorſu & teſtimonio contra te, inueniaris damna
bilis.Cætera ſicut iam dictũ eſt exponantur. Tertio ſic:Quũ vadis cum aduerſario tuo.i.dia-
bolo ad principem Chriſtum,quia durante hac vita,in qua viator es,tendens ad aliam vitã,
& ad diuinum examen,tentator te non deſerit,ſed inſidiando graditur tecũ,da operam libe
rari ab illo.i.ab eius tentamentis te excute,viriliterq́; reſiſte,ne trahat te apud iudicem.i.po-
C teſtatem,& ius habeat in te,ita vt poſſit te violenter trahere ad diuinũ tribunal,& iudex tra-
dat te exactori diabolo.Poteſt quoq; per exactorem intelligi angelus bonus, exigens iuſti-
tiam fieri contra iniquos,qui mittit in carcerem permiſſiue ſeu effectiue.Vnde in Matthæo
Chriſtus de angelis ſanctis profatur.In conſummatione ſeculi exibunt angeli,& ſeparabunt Mat.13
malos de medio iuſtorum,& mittẽt eos in caminum ignis.Poſtremo Origenes hic ait , quod
quilibet homo duos angelos habet,videlicet malum,qui hortatur ad vitia,& bonum,qui per Origenes
ſuadet ad bona ac optima.A malo autem angelo liberamur habendo virtutes,& ſi abſq; pec
cato fuerimus,ſecure ei poſſumus reſpondere. Nihil debeo tibi.

¶Expoſitio Cap.XIII.Aderant. Arti. XXXV.

AM præcedenti capitulo longam ſecit ſaluator de pœnis peccan- Luc.13
tium mentionem,ideo hac occaſione quidam aſtantium nunciaue
runt ei de occiſione quorundam,qui inique ſe habuerunt , quaſi al-
ludentes eloquio Chriſti.⌊Aderant autem quidam,⌋ hoc eſt Chri
ſto corporaliter affuerunt,⌊ipſo tempore,⌋ quo ſermonem præ-
cedenti capitulo ſcriptum deprompſit, ⌊nunciantes illi,⌋ ſcilicet
Chriſto,quaſi ipſe non oĩa ſciret,vel vt quid ipſe de materia pro
ponenda ſentiret callide explorarent,⌊de Galilæis quorum ſangui
nem Pilatus miſcuit cum ſacrificijs eorum,⌋ hoc eſt , quos Pilatus
occidit dum ſacriſicarent,ita quod ſanguis eorum & ſanguis victi-
ctimarum quas mactabant ſeu ipſa eorum ſacrificia ſe inuicem contingebant,vel iungebãtur

CAP. XIII Porrò, ſecundum Cyrillũ hi Galilæi ſequebãtur doctrinã Iudæ Galilæi, de quo in Actibus
Cyrillus Actoꝝ. 5 apoſtoloꝝ habetur, qui docuit nullum præter deũ debere dñm appellari, neq; Iudæos debe- D
re tributa ſoluere imꝑatori, nec pro imꝑatore, populoq́ꝫ Romano Iudæos debere ſacrificia
immolare. Hinc cõtra eos indignatus Pilatus, ipſos necauit. Et reſpondẽs (Ieſus) dixit illis⌋ »
ſibi hæc nuntiantibus. ⌊Putatis q̃d hi Galilæi⌋ à Pilato taliter interfecti, ⌊præ oĩbus Ga- »
lilæis peccatores fuerunt?⌋ hoc eſt grauioribus inuoluti criminibus, quia talia paſſi ſunt, eo
quod præ cæteris ſunt occiſi. Hoc eñi poſſet alicui apparere, eo quod pœna debeatur, pro-
portioneturq́ꝫ culpæ. Vnde qui grauius puniũtur, enormius peccaſſe vidẽtur. Sed in hac vi-
ta non ſemper ſic accidit, quia iudicia humana ſunt imperfecta, nec iudices huius mundi de
omnibus iudicant. Verum in diuino iudicio ſumme perfecto & omnia includente, ſemper
ſic eſt, quod maiori culpæ maiorem infligit pœnam, ſecundum iuſtitiæ ordinem poſt hanc
vitam, quando in hac vita non præceſſit correctio aliqua. Hinc ſubditur. ⌊Non dico vobis⌋ »
id eſt, præfati occiſi non fuerunt omnibus cæteris Galilæis peiores, quamuis iniqui fuerũt &
morte hac digni, ⌊ſed niſi pœnitentiam habueritis⌋ .i. dolorẽ veræ contritionis de veſtris »
peccatis, ⌊omnes ſimiliter peribitis⌋ hoc eſt æternaliter condemnabimini, quemadmodũ il »
li in ſuis ſacrilegis ſacrificijs deprehenſi atq; perempti. Vel ideo ait, ſimiliter peribitis, quia
& ipſi Iudæi, quia de Chriſti occiſione non pœnituerũt, poſtea à Romanis pro magna parte
occiſi ſunt, non obſtante quod tũc ſacrificia plurima deo pro ſua liberatione in Hieruſalẽ ob-
tuliſſent. ⌊Sicut illi decem & octo ſuper quos cecidit turris in Syloa.⌋ Syloa fons eſt in Hie- »
ruſalem, iuxta illud Eſaiæ: Pro eo quòd abiecit populus iſte aquas Syloe, quæ tranſeunt cum
Eſaiæ. 8. ſilentio. Et in Iohanne Chrũs loquitur cæco nato. Vade ad natatoria Syloe, iuxta hũc fontẽ E
Johan. 9. quidam Hieroſolymitatum turrim ædificauerunt, quæ ſubito cadens, decem & octo ex illis
oppreſſit, ⌊putatis, quia & ipſi debitores fuerunt⌋ hoc eſt trãſgreſſores, & talis mortis ſup- »
plicium promerentes. Peccator quippe eſt debitor pœnæ, vt eam luat, & pœna ei debetur,
vt ei infligatur, niſi emendet, ⌊præter omnes homines habitantes in Hieruſalem?⌋ .i. cæte- »
ris iſtis exceptis, ita quod iſti ſimilia aut maiora pati non meruerunt. ⌊Non dico vobis⌋ .i. »
ipſi ſoli non fuerunt illo mortis ſupplicio digni, deus eñi quorundã peccata in præſenti vlciſ-
citur, vt ſuam iuſtitiam, prouidentiamq́ꝫ oſtendat, atq; vt cęteri terreãtur, & vitã emẽdent,
vel vt per vltionem vitæ ꝑſentis, à grauioribus futuris eruantur ſupplicijs, vel ne diutius hic
viuendo, grauius peccent, & duriora ſibi parent tormenta. Quorundam vero peccata quã-
uis maiora, non vindicat in præſenti, ſuam in eis oſtendens longanimitatem, patientiã, pie-
tatem, & vt diu piiſſime tolerati, tandem ad cor conuertantur. Quod ſi facere neglexerint,
poſtea iuſtius condemnentur, grauiusq́ꝫ ęternaliter puniãtur, in q̃bus ſicut in cæteris multis
Roma. 11 apparet quàm incomprehenſibilia ſint ſublimis dei iudicia, quæ nec temere perſcrutari, nec
Prouer. 25. comprehendere velle licet conari, quia ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria, ⌊ſed ſi pœ »
nitentiam non egeritis⌋ ante exitum animæ de corꝑe, ⌊omnes ſimiliter peribitis⌋ deus e- »
Job. 24 nim peccatum inultum ire non patitur, Ideo in Eccleſiaſtico legitur: Si pœnitentiam nõ ege-
Eccle. 2 rimus, incidemus in manus dei, & non in manus hominum. ¶ Poſtremo conſtat ex his, q̃d
ea quæ caſualiter euenire videntur, & quæ per humana fiunt iudicia in punitione eorum, nu
tu & moderamine prouidentiæ diuinæ agũtur. ¶ Deinde ſaluator exemplo parabolico rui-
nam ſynagogæ prænuntiat. ⌊Dicebat aũt hãc ſimilitudinẽ⌋ volens humiliare Iudæos, qui »
ſemper ſe iuſtos putare, cæterisq́ꝫ præferre proni extiterunt. ⌊Arborem fici habebat quidã »
plantatam in vinea ſua⌋ Per arborem fici intelligitur ſynagoga, quæ olim fuerat deo valde »
grata, familiaris & chara, bonis ac dulcibus fructibus plena, quẽadmodum ficus primatũ ha- F
Deute. 7. bet in fructibus, vnde in Deuteronomio Moſes loquitur ſynagogæ. Te elegit dominus, vt
ſis ei populus peculiaris, de cunctis populis qui ſunt ſuper terram. Hanc arborẽ habuit Chri-
ſtus, qui ſecundum ſuam diuinitatem æternus eſt, & plebis illius creator. Vnde Iudas apoſto
lus ſcribit: Ieſus populum ſaluans de terra Aegypti, &c. Hanc itaq; ficum habuit Chrũs plã-
tatam in vinea ſua, hoc eſt, in populo Iudæorum, ita vt nũc per arborem fici intelligat plebs
Iudaica, habitans in Iudæa, de cuius euerſione per Romanos completa, Chriſtus iam fatur,
per vineam vero totus Iſrael populus per varia mundi climata ſegregatus ac habitans, quãdo
Chriſtus hæc dixit. Quod autem populus Iſrael, dei vinea nuncupetur, certiſſimum eſt: Scri-
Eſaiæ. 5 ptum eſt enim in Eſaia: Vinea domini exercituum domus Iſrael eſt, Et apud Oſeam 2 Vitis
Oſee. 10. frondoſa Iſrael. Atq; in pſalmo: Vineam de Aegypto tranſtuliſti, ⌊venit⌋ filius dei, per hu »
Pſal. 79 manæ naturæ aſſumptionem, & inter Iudæos conuerſans, ſecundum illud Baruch: Poſt hęc
Baruch. 3. in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, ⌊quærens fructum⌋ id eſt, opera vir- »
tuoſa, ⌊in ea, & non inuenit⌋ non quod tempore aduentus Chriſti nulli Iudæorum fuerint
virtuoſi, ſed quia pauciſſimi, ita quod reſpectu aliorum quaſi nulli videbãtur, propter quod
Johan. 1. in Iohanne habetur de Chriſto: In propria venit, & ſui eũ nõ receperunt. ⌊Dixit autẽ (Chri »
ſtus) ad cultorem vineæ⌋ id eſt ad cętum & ordinem apoſtolorum, aliorumq́ꝫ diſcipulorum »
qui

A qui poſt Chriſti aſcenſionem ad tempus ſoli huic Iudæorum populo prædicauerunt. Huius
autem multitudinis fuit cor vnum & anima vna, ideo ſingulariter cultor vocatur. Nam ver- Act.4
bo prædicationis atq; exemplaris vitæ virtute, varijsq; miraculis, & precibus amoroſis ſyna
gogam à peccatis purgare, ad pœnitentiam ſcindere, virtutibus fœcundare, intra horreum
« dei, quod eſt eccleſia, congregare conati ſunt. ⌊Ecce anni tres ſunt ex quo venio, quærens
« fructum in ficulnea hac,⌋ id eſt ſatis diu plebis huius emendationem ſum præſtolatus, quia
per tria tempora cōdiſtincta, ſcilicet ante captiuitatem Babylonicam, & item poſt reditum
Iudæorum de Babylone, & nunc tertio, in meo aduentu quęſiui opera virtutum in plebe hac
« ⌊& non inuenio,⌋ id eſt hucuſq; non repperi, non quia nullo tempore bene ſe habuit ſyna-
goga, quum in libro Iudicum ſcriptum ſit, quemadmodum filij Iſrael tempore Ioſue & ſeni- Iudicū.2
orum qui longo poſt eum vixerunt tempore, domino ſeruierunt, ſimiliter tempore Dauid,
& alijs quibuſdam temporibus, vt ex libris Regum, Paralipomenonq; probatur, ſed quia cō-
paratiue loquendo, qui domino ſeruierunt, pauci fuerunt, & tempora quibus hoc contigit,
breuia erant, quemadmodum ex decurſu libri Iudicum & Regum oſtenditur, propter quod
deus per Hieremiam de Hieruſalem proteſtatur: In indignatione & in ira facta eſt ciuitas iſta Hiere.32
à die qua fundata eſt. Dicitur autem Chriſtus quærere, nec inuenire, non quod infœcundita-
tem malorum ignoret, ſed vt ſuam ad nos diligentiam, prouidētiamq; demonſtret, & vt hu
manam declaret ignauiam, ſeq; pro noſtra ſalute probet ſolicitum, & examinatorem totius
vitæ noſtræ, ſecundum id pſalmi: Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, vt vi- Pſal.13
« deat ſi eſt intelligens aut requirens deum. ⌊Succide ergo illam,⌋ hoc eſt, deſtruendam atq;
damnandam prænuncia, eo quòd non ſuſceperit Chriſtum, ſicut per Danielem prædictum Danie.9
B eſt: Ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo. Et in pſalmo: Fiat habi Pſal.68
tatio eorum deſerta. Iuxta hunc modum loquendi dominus loquitur per Hieremiam: Eijce
« illos à facie mea, id eſt eijciendos prænuncia. ⌊Vt quid etiam terram occupat?⌋ hoc eſt, cur
inaniter terram promiſſionis, quæ eſt omnium terrarum egregia immoratur? Terram nanq; Hiere.15
inutiliter, indigneq; occupat, qui locum ſuæ manſionis, bonis operibus nō adornat. Et ſicut
« talis indignus eſt pane quo veſcitur, ita indignus eſt terra qua ſuſtentatur. ⌊At ille,⌋ id eſt,
præfatus vineæ huius cultor, videlicet chorus apoſtolorum ac primitiuæ eccleſiæ in Hieruſa-
« lem congregatæ, ⌊reſpondens dixit illi (videlicet Chriſto) Domine dimitte illam & hoc an-
« no,⌋ hoc eſt, clementer differ hanc vltionem, quouſq; tempus prædicationis meæ in Iudæa
« compleatur, quod per quadragintaduos circiter annos durauit, ⌊vſq; dum ſodiam circa il-
« lam,⌋ id eſt orando, docendo, exemplariterq; viuendo & miracula operando, mentem po-
« puli huius ad ſuſcipiendam fidem & gratiam tuam aperiam, vel hoc facere nitar, ⌊& mittam
« ſtercora,⌋ id eſt per memoriam vitiorum eius eam ad humilitatem & compunctionē in-
ducā. Peccata eñ ſunt ſtercora, quorum doloroſa recordatio ac deploratio cordialis, agrum
« mentis impinguat atq; fœcundat quemadmodum fimus terram. ⌊Et ſi quidem fecerit fru-
« ctum,⌋ ſupple bene res geſta eſt, nec ſuccidetur, & hic eſt modus loquendi truncatus, vt mo
ris eſt loqui eis, qui vehementi dolore loquuntur. Ideo apoſtolorum chorus ſic loquitur, qui
ſynagogam pro maxima ſua parte nouit non conuertendam, propter quod cordialiſſime
triſtabat, prout ad Romanos fatetur Apoſtolus: Triſtitia mihi magna eſt, & dolor cōtinuus
« cordi meo pro fratribus meis qui ſunt Iſraelitæ. ⌊Si autem,⌋ id eſt ſi conuerſa non fuerit ⌊in Roma 9
« futurum ſuccides illam,⌋ hoc eſt, poſt quadragintaduos annos Romanorum manibus eam
C trades, quantum ad corporis mortem, animas vero dæmonibus æternaliter puniendas, vt
nouimus contigiſſe. Ex præmiſſis (vt dicunt nonnulli) patet, quòd precibus ac meritis a-
poſtolorum ac primitiuæ eccleſiæ fuit dilata Iudæorum ſuccifio per tot annos, intra quos
multa millia eorundem fuerunt conuerſa. ¶Præterea, quoniam ſynagoga figura fuit ec-
cleſiæ, facile eſt parabolam hanc ad eccleſiam applicare ſeu ad religionem quamcunq;, quæ
frequenter venit ad lapſum notabilem, maxime tyrannorum perſequutione ceſſante, ita q;
Chriſtus voluit eam in parte plagare & extirpare, ſicut proh dolor in terra ſancta dudum iā
fecit, quam propter Chriſtianorum facinora canibus tradidit poſſidendam, ſed cultor eccle
ſiæ, ſcilicet chorus bonorum paſtorum ac prædicatorum precibus obuiauit, ſæpeq; veniam
impetrauit, vt deus in hoc anno, id eſt tempore gratiæ parcat & differat vltionem. ¶Poſtre
mo, quidam per ficulneam intelligunt genus humanum, quod peccauit in lege naturæ, in le-
ge ſcripta, & in lege euangelica. ¶Deinceps præclarum deſcribitur Chriſti miraculum ſuę
« doctrinæ roboratiuum. ⌊Erat autem docens in ſynagoga eorum,⌋ ſcilicet Iudæorū, ⌊ſab-
« batis,⌋ id eſt die quodam ſabbati, imò ſabbatis frequentius docuit, eo quod dies illa celebris
fuit Iudæis, & tunc copioſius confluebant ad ſynagogam, id eſt ad domum orationi & do-
ctrinæ ſeu lectioni deputatam, eratq; in ſingulis Iudæorum vrbibus communiter talis do-
mus, imò & in ciuitatibus, vbi ſub dominio gentilium morabātur, ſynagogas habebāt, ſicut
ex actibus apoſtolorum facile eſt probare. Interdum vero ſynagoga Iudæorū collectionē

CAP.XIII designat.⌊Et ecce mulier⌋ fuit ibidē præſens,⌊quæ habebat ſpiritū infirmitatis⌋ .i.infirmi- D
1.Reg.16 tatē ex diabolico ſpū ſibi deo permittēte inflictā,vel propter ſua pctā,quēadmodū ſpūs malus
1.Reg.18. vexauit Saulem,vel propter maiorē fœminæ huius exercitationē,profectū & gloriam, vt fuit
1.Reg.19. infirmitas ſancti Iob,à dæmone percuſſi, vel vt ex fœminæ huius tam miraculoſa ſanatione,
Iob.2. virtus Chriſti pateſceret,glorificareturq́ʒ deus,ſicut de cæco nato dicitur in Iohanne,quod na
Iohan.9 tus eſt cæcus,vt opera dei manifeſtarentur in eo, ⌊annis decē & octo⌋ ſicq́ʒ infirmitas fuit ei "
Ouidius. magis inolita,difficiliusq́ʒ curabilis ex ſua natura, iuxta illud Ouidij: Sero medicina paratur,
cum mala per longas inualuere moras,quamuis omnipotentiæ Chriſti nil eſſet difficile,⌊& e- "
rat inclinata⌋ hoc eſt vultu & corpore verſus terram depreſſa & incuruata inſtar brutorum, "
contra naturalem hominis figuram & ſitum,cui competit caput habere erectum,quoniā con-
gruit ei cœleſtia quærere,& terrena tranſcendere ſupernorum intuitu & amore, ⌊nec omni- "
no poterat ſurſum reſpicere⌋ tanquam ita contracta.⌊Quam quum vidiſſet Ieſus⌋ corpora- "
li intuitu,imo potius miſerationis affectu,⌊vocauit ad ſe⌋ Poterat vtique à ſe corporaliter di "
ſtantem curare,ſed vocauit eam ad ſe,vt cunctis pateret miraculum ad dei honorem,& homi
num ædificationem,⌊& ait illi: Mulier dimiſſa es ab infirmitate tua⌋ hoc eſt,me iubente hæc "
tua indiſpoſitio in inſtanti fugatur,& deſinit,quia meum dixiſſe feciſſe eſt,& virtuti immenſæ
competit agere in inſtanti,,quum nil ei queat reſiſtere.Chriſtus autem ſecundum quod deus
omnipotens eſt,& immenſus in omni perfectione ſanctitate & gloria.⌊Et impoſuit illi ma- "
nus⌋ non quia ſine tactu huiuſmodi non potuerit eam ſanare,ſed ad inſinuandum quod cor- "
pus ſuum fuit diuinitatis ſuæ inſtrumentum,potentia plenum,& item ad oſtendendū beneuo
lentiam,charitatem & humilitatē ſuā ad pauperes & infirmos.⌊Et confeſtim erecta eſt⌋ cor "
pore,& ad naturalem ſitum reducta eſt. In quo patet quam imperialiter Chriſtus egit miracu E
Matt.8. la.Et ſicut fœminam iſtam non rogatus curauit,ſocrum autem Petri rogatus,ita interdū gra-
Marci.1 tiæ dona largitur antequam inuocetur,vt patet in Pauli conuerſione,interdum vult inuocari,
Lucæ.4. ⌊& glorificabat deū⌋ id eſt,mulier hæc deo gratias retulit,eiusq́ʒ poteſtatem cognouit,con- "
Actoꝝ.9 feſſa eſt,& exaltauit corde,verbo & opere,pro tam gratioſa ſua curatione. Et quamuis fortaſſe
nondum tunc nouerit , quod ille qui eam ſic vocauit , tetigit & ſanauit,conſiſteret deus , non
tamen fuit ambigua,quin poteſtate eam curaſſet ſupernaturali atque diuina,ideo deo ſpeciali-
ter gratias dixit,nec dubium quin & Chriſto tanquam homini ſancto.¶ Iuxta intelligentiam
ſpiritualem,per fœminam inclinatam intelligi poteſt quæcūque anima ſeu perſona, carnali-
bus vitijs implicata,quam deo iuſte permittente diabolus diu intus ligauit vinculis peccatorū,
Prouе.5. iuxta illud prouerbiorum: Iniquitates ſuæ capient impium,& funibus peccatorum ſuorum cō
ſtringetur. Talis igitur anima a diabolo vincta,ita efficitur debilis, ſpiritualiterq́ʒ infirma, vt
hoſtibus ſuæ ſalutis nequaquam reſiſtat,ſed in omni pene tentatione ſuccumbat, atque quoti-
die frequentiſſime vulneretur,diuina tranſgrediendo præcepta,ac mortalia incidendo pecca
ta.Itaque toto affectu terrenis immerſa,ſurſum non valet reſpicere,deum ſynceriter contem
plando,eius iudicia contuendo,& quæ ad ſalutem ſuam pertinent ponderando,quemadmo-
Daniel.13 dum in Daniele de luxurioſis preſbyteris legitur,quod euerterunt oculos ſuos,vt non aſpice-
rent cœlum,neque recordarentur iudiciorum iuſtorum. Talem autem animam Chriſtus in-
terdum miſericordiſſimę aſpicit,præuenit,& per inſpirationem internam,per directionē an-
gelicam,per exhortationem humanam,ſeu alio modo ad ſe vocat,videlicet ad conuerſionem F
mentalē, pęnitentiamq́ʒ condignam,& paulo poſt infundit ei fiduciam de remiſſione pecca-
torum ſuorum,manum quoque,hoc eſt ſuum ei impendit auxilium,ita quod ſubito ad diuino
rum meditationem atque amorem erigitur,ſicq́ʒ cognoſcens in quantum fuit periculis , erro-
ribus & peccatis,deo totis regratiatur præcordijs,& tanto feruentius ei obſequitur, quo ma-
iorem ab ipſo miſericordiam eſt ſortita.Denique Chriſtus in corporali huius fœminæ cura-
tione quinque effecit,quæ in ſpirituali impiorum curatione ſpiritualiter agit. Etenim fœmi-
nam illam,vidit,vocauit,ſanauit,tetigit & erexit.Similiter peccatorem ſpiritualiter curaturus
Matt.9. Primo videt eum oculis ſuę clementiæ, ſicut vidit Matthæum in theloneo ſedentē. Secundo
Iob.14. vocat per inſpirationē internā,iuxta illud Iob: Vocabis me,& ego reſpondebo tibi. In Apo-
Apoca.3. calypſi quoque: Ego ſto ad oſtium & pulſo. Tertio ſanat per peccatorum remiſſionē, quem-
Eſaiæ.43 admodum per Eſaiam loquitur: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas,vnde per Hieremiam pe-
Hiere.17 titur: Sana me domine & ſanabor. Atque in pſalmo: Qui propitiabitur omnibus iniquitati-
Pſal.102. bus tuis,qui ſanat omnes infirmitates tuas.Quarto tāgit per virtutum infuſionem,& per ex-
ercitationem mentis ad ſatisfactionem,ſeu opera quælibet bona,ſecundū illud Regum: Abijt
1.Reg.10. cum eo pars exercitus,quorum tetigerat deus corda. Quinto erigit ad cœleſtia per æternorū
contemplationem,feruidumq́ʒ amorem,prout apud Eſaiam ſcribitur: Dominus erigit mihi
Eſaiæ.50. aurem,vt audiam eum quaſi magiſtrum.⌊Reſpondens autem archiſynagogus⌋ Reſpondit "
autem non ad alicuius interrogationem,quia interrogatus non legitur , ſed ad miraculoſum
opus Chriſti apte ſe loqui putauit aut finxit,Porro archiſynagogus eſt nomen officij nō per-
ſonæ

A ſonæ, quia principem ſynagogæ deſignat, ⌊indignans, quia ſabbato curaſſet hominem⌋ id
“ eſt, fœminam iſtã ⌊Ieſus,⌋ in quo patet indiſcretio, ignorantia & falſa iuſtitia, imò & inui-
dia eius, indiſcretio, quia zelum legis habuit, ſed non ſecundum ſcientiam, ignorantia, quia Roma 10
præceptum de obſeruantia ſabbati non intellexit, falſa iuſtitia, quia indignatus eſt Chriſto,
vera enim iuſtitia habet compaſſionem, falſa dedignationem, ſecundum Gregorium: In- Gregorius.
uidia, quia, vt ait Chryſoſtomus, non indignabatur ob ſabbati violationẽ, ſed propter Chri Chryſoſtom⁹.
ſti glorificationem, hinc infra habetur hypocrita, quia finxit ſe de ſabbati violatione turba- Gene. 2
“ ri quum torqueretur inuidia, ⌊dicebat turbæ: Sex dies ſunt⌋ in hebdomada, ⌊in qbus ope-
“ rari oportet⌋ hoc eſt, licet & expedit, ſicut deus ſex diebus omnia fecit, ſeptimo autem die
“ quieuit, in cuius memoriam iuſſit ſeptimũ diem ſeu ſabbatum celebrari, ⌊in his ergo⌋ ſex die
“ bus, ⌊venite & curamini⌋ qui eſtis infirmi, ⌊& non in die ſabbati⌋ ne præuaricemini diui-
nũ ꝓceptũ. Subinde ſaluator archiſynagogũ redarguit, oſtẽdẽs q̃d ille magis cõtra ſabbatũ
fecit q̃ ipſe, & q̃d præceptũ de ſabbati obſeruatione non intellexit, quia non q̃cũq; opa de-
us ſabbato fieri ꝓhibuit, alioq nõ licuiſſet ſabbato comedere, bibere, loq, cibaria ſcidere, po
tum effundere. Seruilia ergo opera fuerunt illo die illicita, non opera charitatis, pietatis &
neceſſitatis. Hinc ait Ambroſius. Deus ſeptimo die ab operibus mundi quieuit, non ab omni Ambroſius
operatione, quum ſempiterna & iugis ſit operatio eius, ſicut filius ait: Pater meus vſque mo- Iohan. 5
do operatur, & ego operor, vt ad ſimilitudinem dei ſecularia noſtra opera, nõ religioſa, ceſ-
“ ſarent. ⌊Reſpondit ad illum dominus & dixit.⌋ Archiſynagogus auſus non fuit Chriſtum
B directe arguere, ſed populum alloquendo, quaſi indirecte redarguit eum. Sed Chriſtus
dei iniuriam non ſuſtinens, nec populi deceptionem ferens, apertiſſime redarguit archiſy-
“ nagogum, & eius fautores, ⌊Hypocrita⌋ qui iuſtum te ſimulas, quum plenus ſis vitiis,
“ ⌊vnuſquiſque veſtrum in ſabbato non ſoluit⌋ propria manu, vel per miniſtrantem, ⌊bo-
“ uem ſuum aut aſinum, & ducit adaquare?⌋ quaſi dicat. Imo hoc facitis, quum tamen hoc
“ ſit opus magis manuale, quàm infirmum verbo curare, aut manu contingere. ⌊Hanc au-
“ tem filiam Abrahæ⌋ tam carnis propagatione quàm fidei ac virtutum imitatione, ⌊quam
“ alligauit⌋ hoc eſt, vinculo infirmitatis conſtrinxit, ⌊ſatanas, ecce decem & octo annis, non
oportebat ſolui à vinculo iſto die ſabbati?⌋ quaſi dicat. vtiq; expediebat, tum quia homo
nobilior eſt iumento, tum quia indigentia fœminæ huius maior fuit, quàm iumentorum
“ in ſabbato, tum quia alligatio iſta miſerabilior fuit. ⌊Et quum hæc diceret, erubeſcebant
“ omnes aduerſarii eius⌋ quia clariſſime eos conuicit, & deriſione dignos monſtrauit, ⌊& om
“ nis populus,⌋ hoc eſt, populares & ſimplices, nam aduerſarii erant ſcribæ & phariſæi, hu-
“ manæ gloriæ cupidi, ideo Chriſti honorationem ferre non poterant, ⌊gaudebat in vni-
“ uerſis quæ glorioſæ fiebant ab eo⌋ id eſt, in præclariſſimis Chriſti miraculis, quæ ipſe po-
tentiſſime atque promptiſſime fecit, ita quod ſumma numerum ſuperauit, iuxta illud Io-
hannis: Multa alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum mundum arbitror Iohan. 21.
poſſe capere eos qui ſcribendi ſunt libros. Naturale equidem eſt menti humanæ, in tam ſu-
pernaturalibus atque inſolitis delectari, eo quod naturaliter ſcire, & in cognoſcendo profi-
cere optet, vnde & noua placent.

C ¶Denique Chriſtus aduerſarios ſuos variis modis conuicit. Primo, per operationem mi-
raculorum, ſicut quum dixit. Quid eſt facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata, an dicere, Matt. 9.
ſurge & ambula, & cætera. Secundo, per allegationem ſcripturarum, ſicut quum allegauit il Mat. 21.
lud ex pſalmo: Ex ore infantium, & cætera. Item: Lapidem quem reprobauerunt ædifi- Pſal 8
cantes. Tertio, per propoſitionem parabolarum, vt quum dixit ad phariſæum. Duo debi- Pſal. 117.
tores erant, & cætera. Quarto efficatia teſtimoniorum, ſicut quum dixit Iudæis. Vos mi- Lucæ. 7.
ſiſtis ad Iohannem, & cætera. Quinto, ſubtilitate quæſtionum, vt quum interrogauit Iudæ- Iohan. 5
os. Cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio. Itemq;: Baptiſmus Iohannis de cœlo erat an ex Mat. 23
hominibus. Sexto, exhibitione exemplorum, ſicut hoc loco. Marc. 11

¶Poſtremo, quia Iudæi Chriſtum frequenter de ſabbati tranſgreſſione reprehenderũt, ideo
multipliciter ſe excuſat & illos conuincit. Primo, ex hominis dignitate, vt cũ ait apud Mar
cum: Sabbatum factum eſt propter hominem, non homo propter ſabbatum. Secundo, ex Marc. 2.
ſua maieſtate, vt quum ait in Matthęo: Dominus eſt filius hominis etiam ſabbati. Tertio, ex Matt. 12.
legis authoritate, dum ait: Si circumciſionem accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Iohan. 7.
Moſi, & cętera. Quarto, ex ſacerdotum operatione, quoniam ſacerdotes ſabbatum viola- Matt. 12
bant, nec tamen ſe reos putabant, prout in Matthęo allegat. Quinto, ex eorum cupiditate
& peruerſitate, quoniam curam pecorum ſanationi hominum præferebant. Sexto, ex ope-
ris qualitate, quoniam ſoluere hominẽ à vinculo ſatanæ, opus eſt charitatis, & hi duo modi
in præſenti loco tanguntur. Præterea confutatis incredulis, ſubditur inſtructio credentium,
“ qui in Chriſti operibus gloriabant. ⌊Dicebat ergo (Ieſus ad turbas) Cui ſimile eſt regnũ dei,
“ & cui ſimile eẽ exiſtimabo illud?⌋ Primo iterrogat, & iterrogationẽ ſub aliis verbis reſumit

vt attentos redderet auditores, & materiæ proponendæ excellentiã declararet, deinde reſpõ D
det: ⌊Simile eſt grano ſynapis⌋ ¶ Regnũ dei ſeu regnũ cœloꝝ in ſcripturis multipliciter ſu-
mit. Primo, pro eccleſia militanti. Secũdo, pro eccleſia triumphãti. Tertio, pro æterna felici
tate, ſeu præmio beatoꝝ. Quarto, pro cœleſti manſione eoꝝ pnta pro cœlo empyreo. Quin
to, pro actiuo regimine dei. Sexto pro negotio quod in militãti eccleſia agit. Septimo, pro
ſtatu eccleſiæ militantis. Octauo, pro virtute & gr̃a eccleſiæ militãtis, per quas ad eccleſiam
triumphantem perducit. Nono, pro ſacra ſcriptura. Decimo, pro ipſo dño ſaluatore, ſecun-
Hieronymus. dum Hieronymũ. Itaq; regnũ dei hic accipi poteſt, primo, ſexto, ſeptimo, octauo, nono, &
decimo, modis. Cum enim Christus hæc dixit, primitiua eccleſia militans. ſ. plebs credens,
Lucæ. 12 in ipſm inſtar grani ſynapis parua fuit. Vnde ſuperius vocauit eam gregẽ puſillum. Rurſum
prædicationis negotium quod tunc in plebe hac agebat à Chriſto, in loco agebat anguſto,
& in paruo terræ angulo fuit comparatione orbis terraꝝ. ¶ Præterea ſtatus huius eccleſiæ, &
virtus ac gr̃a eius tunc modici erant, præſertim extenſiue loquendo, quia adhuc pauci crede-
bant, & ipſi quoq; Apoſtoli adhuc rudes tunc erant, valdeq; impfecti. Similiter ſcriptura diui
na tunc nõdum fuit multiplicata per mundũ, vt poſtmodũ per Apoſtoloꝝ prędicationẽ, ſed
Iohan. 3 & ipſe Chriſtus tunc adhuc paruus fuit in cordibus Iudæorum, quia modicè reputabat ab eis.
Vnde Iohãnes Baptiſta prædixit: Illum oportet creſcere, me aũt minui. Itaq; ſimile eſt regnũ
dei grano ſynapis, quod primo pmodicum eſt: ⌊quod acceptũ, miſit homo in ortum ſuũ, &
creuit, & factum eſt in arborem magnam, & volucres cœli requieuerunt in ramis eius⌋ Pari-
formiter primitiuam eccleſiam militantem miſit deus in ortum ſuum. i. in templum Hieruſa E
lem, quod fuit locus cultus diuini, & habitaculũ dei in quo Apoſtoli ſuſcepto ſpũ ſancto poſt
Chriſti aſcenſionem primo orſi ſunt prędicare euangelicã legem. Quotidie quoq; vnanimi-
Acto. 2 ter fuerunt in templo & porticu Salomonis, prout in Actibus Apoſtoloꝝ habet. Deinde ec-
cleſia creuit mirabiliter om̃i die, velut in arborem magnam, quia p totum mundũ diffuſa eſt,
& plena fuit fructibus bonis, ita q volucres cœli. i. viri contemplatiui ac ſpũales doctores,
atq; prælati requieuerunt in ramis eius ſub protectione & vmbra, documentis & gr̃a Apo-
ſtoloꝝ, qui fuerunt velut rami eccleſiæ, per climata mundi hinc inde extenti, vel rami eccle-
ſiæ ſunt ptãs eius ſpũalis ac ſecularis. Quemadmodum aũt dictũ eſt de incremẽto eccleſiæ, ita
de icremẽto euangelicæ prædicatiõis, & eccleſiaſtici ſtatus, itemq; virtutes & gr̃æ primitiuæ
eccleſiæ, eſt dicendum, quia hæc omnia, primo in Hieruſalem & Iudæa, quaſi in loco anguſto
fuerunt, deinde per quatuor mundi plagas diffuſa ſunt, fueruntq; iſta plãtata in orto dei, hoc
Cant. 5 eſt, in ipſa eccleſia ſeu corde credentium. Vnde ſponſa in Canticis ait: Veniat dilectus meus
in ortum ſuum. ¶ Inſuper ſcriptura ſacra primo paucis cognita & cõceſſa, per diſcipulorum
Chriſti prædicationem, toti mundo eſt communicata, in cuius ramis, hoc eſt, varijs expo-
ſitionibus præfatę volucres cœli quieſcunt, diuinis vacando. ¶ Poſtremo, Chriſtus, primo
inter Iudæos modice reputatus, imò vilipenſus, reprobatus & crucifixus, per Apoſtolorum
prædicationem ac ſigna toti mundo innotuit, atq; in cordibus electorũ ſic creuit, quod agni- F
tus eſt honoratus ac adoratus, vt verus deus, ſicq; in eius ramis, hoc eſt, poteſtatibus, defenſio
Dani. 2 nibus & gratijs requieuerunt fideles. Vnde apud Danielem deſignatus eſt Chriſtus per lapi-
dem abciſum de monte abſq; manibus, qui lapis factus eſt mons magnus, impleuitq; totã ter
ram. Sed & Chriſtum miſit pater in ortum ſuum, hoc eſt, in eccleſiam, & primo ad ſynago-
gam. ⌊Cui ſimile æſtimabo regnum dei?⌋ De quo iam dictum eſt. ⌊ſimile eſt fermẽto quod
acceptũ mulier abſcondit (. i. miſcuit) in farinæ tria ſata⌋. i. in tres menſuras farinę aqua aſper
Beda. ſæ. Satum enim ſcd̃m Bedam eſt menſura iuxta morem prouintiæ palæſtinæ, vnum & dimi
dium modium capiens, ⌊donec fermentaret totum⌋. i. tota maſſa à fermento virtutem acci
peret, vt eſſet apta materia panis. Simili modo, ſacra ſcriptura ſeu Chriſtus, vel fides & chari-
tas eius, ſeu prædicatio euangelica, tanq̃ virtuoſum optimumq; fermentum à muliere. i. ab
increata ſapientia, tanq̃ à cauſa principali, & ab Apoſtolica congregatione, tanq̃ à cauſa ſe-
cundaria inſtrumentali ſeu miniſterio illibatæ carnis Chriſti commixta eſt congregationi fi
delium ſeu credentium cordi infuſa, tanq̃ in tria ſata propter ſummæ trinitatis myſteriũ, vel
propter tres ſtatus ſeruoꝝ dei. ſ. incipientium, proficientium & perfectoꝝ, vel propter ſta-
tum coniugatorum, continẽtium & virginum, donec fermentaret totum. i. quouſq; vniuer-
ſum myſticum corpus Chriſti quod eſt vniuerſa eccl̃ia electoꝝ fideliũ Chr̃o incorporaret,
eiuſq; fide, charitate & gratia formaret, & p ſacram ſcripturam inſtrueret, & tantam à Chri
1. Cor. 10 ſto virtutem acciperet, vt de ea Apoſtolus fatet: Vnus panis & vnũ corpus multi ſumus. Itaq;
1. Cor. 5 fermentum hoc loco in bono accipit. Alibi vero in malo accipitur, vt cum Aooſtolus ait: Mo
Ozee. 7 dicum fermentum totam maſſam corrumpit. Et cum in Ozea legitur; Quieuit ciuitas paulu-
lum à commixtione, donec fermentaretur totum.

¶ Proſecutio expoſitionis huius capituli ab eo loco quo dicitur; Et ibat per ciuitates.

Articulus trigeſimusſextus.

Quoniam

A QVoniam Chriſtus tam de Euãgelicæ prædicatiõis ac fidei multiplicatione figura-
« liter eſt loquutus, conſequenter facto verba ſua verificat. ⌊Et ibat Ieſus (cũ diſcipu Deute.10
« lis ſuis) per ciuitates & caſtella⌋ Galilææ atque Iudææ, ⌊docẽs⌋ tam vrbanos quàm 2.Para.19
villanos, tanquam perſonarum acceptor non exiſtẽs, ſed omnes tã paruos quàm Iob.34
« magnos, tam doctos quàm Idiotas, quantũ in ſe fuit ad ſalutem inducẽs, ⌊& iter faciẽs in Hie Eccle.35
« ruſalem⌋ id eſt ad locũ ſuę paſſionis propinquãs, & genus humanũ liberare deſiderãs, ſicut iam Eſaiæ.42
« ante teſtatus eſt. Baptiſmo habeo baptizari, & q̃uo coartor donec perficiatur? ⌊Ait autem illi Mar.22.
« quidã. Domine ſi pauci ſunt qui ſaluãtur?⌋ Hoc ideo interrogauit, quia audiuit Chriſtũ de cœ Lucæ.20
« leſti regno plurima prædicare, documẽtáq; ardua tradere pro acquirẽda ſalute. ⌊Ipſe autẽ di- Roma.2.
« xit ad illos.⌋ Vnus quæſiuit, ſed Chrũs ad oẽs qui aderãt dirigit reſpõſionẽ, q̃m quæſtionis ſo- Acto.10.
« lutio ad oẽs ſpectauit, & forte iſte vnus ex aliorum interrogauit inſtinctu. ⌊Cõtẽdite⌋ .i. cũ li Lucæ.12
te & pugna cõtra dæmones & pctã, cõtra mũdũ & propriã carnẽ, irrefrenatãq; propriã volũ-
« tatẽ ſatagite, ⌊intrare⌋ hoc eſt, ad æternã beatitudinẽ proficiſci per interiores, exterioreſq;
« actus virtutũ, ⌊per anguſtã portam⌋ id eſt per vitam pœnitentialem, per indefinentẽ cordis
cuſtodiã, per conuerſationẽ timoratã vel per Chriſtũ, eius ſequẽdo veſtigia, qui ait: Ego ſum Iohan.10
oſtium. Itemq;: Ego ſum via. ¶ Porro Chriſtũ ſequi & per ipſum intrare, eſt aduerſa æquani- Iohã.14.
miter ferre, bona pro malis rependere, inimicos diligere, malle mori q̃ viã virtutis & æquita-
tis deſerere. Hinc Paulus teſtatur: Oẽs qui volũt pie viuere in Chriſto perſecutionẽ patientur: 2.Timo.3
Et Iohannes: Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Hæc 1.Iohã.2
B eſt porta anguſta, de qua apud Matthæũ apertius loquitur Chrũs: Intrate (inquiẽs) per angu- Matt.7.
ſtam portã, quia lata & ſpacioſa eſt via quæ ducit ad perditionem, & multi inueniũt eã. Quam
anguſta porta & arta via, quę ducit ad vitã, & pauci inueniũt eã. Sed videtur his obuiare, quod
in Matthæo dicit ſaluator: Iugũ meũ ſuaue eſt, & onus meũ leue. Et reſpõdendũ, ꝙ eadem via Matt.11
eſt imperfectis ac incipientibus arta, laborioſa, dura ſiue amara, proficientibus vero dulceſcit
& perfectis, puta ardẽter amãtibus leuis eſt, ſuauis atque amœna, quia guſtarũt quàm dulcis eſt 1.Petri.2
deus, & quãta ſit delectatio, mẽte trãquilla deo vacare, virtutibus occupari, habẽtq; paſſiones
reformatas, & vitia defacili vincũt. Denique ſi ſæpe corporaliter affligantur ſuſtinẽdo aduerſa
mente, tamen conſolantur & gaudent in domino, quẽadmodũ Iacobus in ſuæ epiſtolę monet
exordio. Omne gaudium exiſtimate fratres cum in diuerſas tentationes incideritis. Nam & Iacobi.1.
quælibet virtus quãto perfectius alicui ineſt, tãto maiorẽ habet delectationẽ ſuæ operatiõi ad-
iunctã. Hinc in prouerbijs ſapiẽtia loquitur: Ducã te per ſemitas æquitatis, quas cum ingreſſus Proue.4
fueris, non artabũtur greſſus tui. Vnde Hieronymus: Virtutes dure ſunt incipiẽti, molles pro- Hieronymus.
ficienti, ſuaues percipienti. Et Auguſtinus: Semite ęquitatis dũ inchoantur arte videntur & an- Auguſtinus
guſte, dum aũt profectũ accipiũt, ſpacioſæ vidẽtur & late. Veruntamen quamuis perfectis ſeu
fortiter proficientibus ſuaue ſit & iucundum, pſalmis, orationibuſq; vacare, cõtemplationi in-
tendere, cæteris quoque ſpũalibus exercitijs inhærere, nihilominus difficultas & labor᷑ eis con-
tingunt in refrenatione cordis ab omni euagatione, in venialiũ peccatorum euitatiõe, in quo-
tidianorum defectuũ deploratiõe ac caſtigatiõe, in multiplici quoque afflictione ſeu cõpaſſio-
ne, qua propter aliorum pctã, & ruinã eccleſiaſtici ſtatus intimo afficiũtur dolore. Nã & Pau- 2.Cor.1
lus teſtatus eſt: Supra modũ grauati ſumus, ita vt tæderet nos viuere. Sed & Abbas Agathon Abbas
dixit: Non eſt labor ſicut orare deũ, videlicet propter difficultatẽ vitandi omnẽ animi euaga- Agathon.
C tionẽ tempore orationis præcipue deuitandã. Interdũ quoque viris bonis ſpũalis cõſolatio, a-
lacritas cordis, fidutiæ gaudiũ, ad tẽpus diſpenſatiue diuinitus ſubtrahũtur, tũcq; dura ſunt eis
quæ ante cum lætitia gerebantur. ¶ Poſtremo, ſi quis velit clarius ſcire, quid ſit dicere. Arta eſt
via ſalutis, aduertat illud apoſtoli: Qui aũt ſunt Chriſti, carnem ſuã crucifixerunt cum vitijs & Galat.5
concupiſcentijs. Et denuo: Cum metu, inquit, & tremore ac timore veſtram ſalutem operami Philip.2.
ni. Sed heu multi ſunt iam nominetenus Chriſtiani, qui abiecto Chriſti pręcepto ac documẽ
to, contendunt quomodo abundent diuitijs (& quod periculoſiſſimum eſt) q̃uo pluribus bene
ficijs adeptis, lautam & carnalem vitã deducant, quomodo ad eccleſiaſticas dignitates, ad præ-
lationes, ad maioritatem pertingãt vt honorentur. Itaque contẽdite intrare per portam an-
« guſtam, ⌊quia multi, dico vobis quærent intrare⌋ regnũ cœleſte, ⌊& non poterũt⌋ quia non
efficaciter quæſierunt, nec feruide optauerũt, ſed pigræ & negligenter aut nimis tarde, quem-
admodũ virgines fatuæ. Sunt igitur quàm plures fidem informem ac ſeruilem timorẽ haben-
tes, qui frequẽter abhorrent pœnas inferni, ſe cogitãt morituros, diuinum formidant iudiciũ,
cupiuntq; beatitudinem æternalem, ſed carnali amore, ſeculariq; vanitate ſeu ambitione, &
fœminea quadam mollitiæ retrahuntur à via ſalutis, à bono propoſito aut incepto, ſed & dif-
ficultas incedendi per viam artam eos deterret, nec fidutiam ſumunt in domino, ideo miſe-
« ri miſerabiliter, irreparabiliterq́ue diſpereunt. ⌊Cum autem intrauerit paterfamilias⌋ hoc
eſt, dum CHRISTVS omnium fidelium princeps & dominus, completo finali iudicio, cum
vniuerſis electis cœleſtem paradiſum ſeu cœlum empyreum ingreſſus fuerit ſecundum na-
turam

turam aſſumptam,locum mutando,qui ſecundum diuinitatem ſuam incircũſcriptibilis, in- D
uariabilisq; conſiſtit,⌊& clauſerit oſtium⌋ hoc eſt,aditũ regni cœleſtis, ita φ pœnitẽ & pcũ
locus nõ erit,q̃ a finita erit tũc via.i.pſens vita,qua durãte durat tps promerendi ac demerẽdi
Matth.25 & qua finẽ ſumẽte,finit hmõi tps,⌊& incipietis foris ſtare⌋.i.ab electis,loco ac pmio ſegre-
gari,cũ quibus in hac vita corpaliter mixti fuiſtis ⌊& pulſare oſtiũ⌋.i.ingreſſum depoſcere,
Johan.10 ſeu Chriſtũ qui oſtiũ eſt precari:⌊Dñe,aperi nobis (ianuã gloriæ nosq; exaudi) & rñdens,⌋
Chrũs dñs ⌊dicet vobis(verbo oris ſeu facto)Neſcio vos (p approbationẽ)vnde ſitis⌋ hoc
eſt,de numero electoꝝ,de ſorte iuſtoꝝ,vos eſſe nõ fateor.¶Eſt aũt duplex notitia.ſ.appro-
bationis & ſimplicis intelligẽtiæ ſeu viſionis. De prima ergo notitia iam ſermo ſcdm quẽ de
us nõ nouit niſi iuſtos,& ea quę ſunt virtutis & grẽ. Sic quoq; de hoĩe veraci dicit,φ neſcit
mentiri. Loquendo aũt de notitia ſimplicis viſionis, deus ſcit bona & mala,ſcdm illud Iob:
Job.11 Ipſe nouit hominũ vanitatẽ,& videns iniquitatẽ nonné conſiderat? Rurſusq;:Ipſe nouit de-
Job.12 cipientem,& eum qui decipit:⌊Tunc incipietis dicere⌋ hoc eſt,optabitis,vel corde dicetis,
vel ſi poſſetis, diceretis:⌊Mãducauimus coram te,& bibimus,& in plateis noſtris docuiſti⌋
Hoc primo exponit de Iudæis illius tpis,inter quos Chriſtus corpaliter conuerſabat,qui co-
ram ipo,& cum ipo ſæpe cibũ & potũ ſumpſerunt,& in eoꝝ prædicauit vijs, ſynagogis & lo
cis.¶Poteſt quoq; exponi cõmuniter de Iudæis,qui ſecundũ legem certis tpibus in templo
de victimis ſuis & oblationibus comederunt,in quoꝝ plateis & ſynagogis Chriſtus per do-
ctores veteris teſtamenti dicitur docuiſſe. Spiritualiter vero de Chriſtianis exponit,qui cor-
pus & ſanguinẽ Chri indignè participãt propter quod dãnationẽ incurrũt maiorẽ, in quoꝝ
etiã plateis,vijs, eccleſiis Chrũs p ſuos miniſtros quotidie docet,imò & in plateis aĩaꝝ eoꝝ
hoc eſt,in lata capacitate intellectus ipſoꝝ,per inſpirationẽ internã,atq; angelicã directionẽ E
ſpũaliter docet ac loquitur,ſed ipſi aduertere ac parere recuſant.⌊Et dicit vobis:Neſcio vos
Amos.3 vnde ſitis⌋ſicut expoſitũ eſt. Vnde ad Iudæos olim electos deus ait per Amos prophetã. Tã-
tummodo vos cognoui ex omnibus populis.⌊Diſcedite à me omẽs operarij iniquitatis⌋.i.
Matt.25 qui in peccatis mortalibus deprehenſi eſtis,nec finaliter pœnituiſtis. Hoc eſt quod in Mat-
Pſalm.5 thæo loquit eis Chriſtus:Ite maledicti in ignem æternum. Ideo dicit Pſalmiſta:Neq; habita
bit iuxta te malignus,neq; permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Et vice verſa de electis de-
Pſalm.139 cantat. Verũtñ iuſti confitebunt nomini tuo,& habitabũt recti cũ vultu tuo.⌊Ibi⌋ videli-
cet in inferno ⌊erit fletus & ſtridor dentiũ.⌋ Fletus ibi erit ex diuerſis generibus infernalium
Pſalm.10 tormentoꝝ. Etenĩ ignis,ſulphur,ſpũs procellaꝝ,pars calicis eoꝝ.i.pars ſunt ſupplicij dãna-
toꝝ. Stridor vero ibi ſpecialiter erit,ex vehemẽtiſſimo frigore,iuxta illud Iob:Ab aquis ni-
Job.24 uium tranſiet ad calorem nimiũ. Ex indignatione quoq; impatientia & furore poterit ſtri-
Pſalm.111 dor eis ineſſe,iuxta illud Pſalmiſtæ:Peccator videbit & iraſcet,dentibus ſuis fremet & tabe-
Dionyſius. ſcet. Quẽadmodũ enĩ ſcdm diuinũ Dionyſiũ in diuinis nominibus ſunt phantaſmata pterua,
amens furor & irrõnabilis concupiſcẽtia,ſic & de cũctis dici pt dãnatis. Vnde deũ benedictũ
inceſſanter blaſphemare dicunt.¶Præterea quęrit,an fletus ille dãnatoꝝ poſt reſurrectionẽ,
erit corporalis. Ad quod reſpondent doctores,φ duplex eſt fletus,vtpote ſpũalis, qui eſt in-
tenſus dolor interior,quẽ certũ eſt eſſe in tartaris. Alius eſt fletus corporalis, in quo duo con
ſiderant. Primũ eſt reſolutio lachrymaꝝ,q in dãnatis nõ erit,qm̃ ceſſante motu cœli genera-
tio corruptioq; ceſſabunt. Et item cũ damnatio illa ſit ęternaliter duratura,eſſet & lachryma
rum reſolutio infinita,ſcdm q̃d in fletu corpali cõſiderat,eſt oculoꝝ & capitis turbatio & ob-
nubilatio,quod erit in illis,⌊cũ videritis Abrahã & Iſaac & Iacob & omẽs prophetas⌋ qui ſpũ
ſancto eos nõ ſolum p grãm gratis datã qualis eſt grã prophetiæ,ſed etiã p grãm gratũ faciẽ F
tem inhabitante locuti ſunt,⌊in regno dei⌋ quieſcentes.¶Circa q̃d quęrit, qũo reprobi ele-
ctos viſuri ſint tũc in regno dei,quũ ſcdm Gregoriũ poſt diem iudicij, dãnati nõ amplꝰ ſint
viſuri electos in regno cœleſti? Et reſpondendũ, φ reprobi ad ſuæ calamitatis augmentũ vi
debũt electos lata ſnĩa in cęlos conſcẽdere,ſicq; facta illa aſcẽſione, videbũt.i.certiſſime ſciẽt
eos eſſe in regno cœleſti.¶Deniq; Chrs ſpecialr nominat hos tres pſiarchas,propter pcipuã
Exod.3 eoꝝ ſanctitatẽ,& quũ deus in veteri teſtamẽto ſpecialr ſe vocauit deũ eoꝝ,iuxta illud Exodi
Ego ſum deus Abrahã,deus Iſaac,& deus Iacob. Hoc nomẽ mihi eſt in æternũ, item quia ad
Gala.3 hos ſpecialr facta eſt promiſſio,imò & eadẽ promiſſio de Chriſto & ſaluatore facta per ipm.
Gene.22 Abrahæ enĩ locutus eſt dñs in Geneſi:Benedicent in ſemine tuo omẽs gentes.i.in Chro ſicut
Gala.3
Gene.26 ad Galatas exponit Apoſtolus.¶Porro ad Iſaac locutus eſt dñs. Benedicentur in ſemine tuo
omnes gentes terræ. Ad Iacob quoque loquutus eſt deus: Benedicentur in ſemine tuo cun-
Gene.28 ctæ tribus terræ. Vnde quod aliqui dicunt ad Abraham,& ad Dauid tantummodo factam
eſſe repromiſſionem,ſanè intelligendum eſt ⌊Vos autem⌋ videbitis per experientiam,⌊ex
pelli foras⌋ hoc eſt,excludi à regno atque collegio electorum,ſecundum illud Matthæi vi-
ceſimoquinto:Inutilem ſeruum proijcite in tenebras exteriores. Et in Apocalypſi viceſimo
ſecũdo:Foris canes & venefici & impudici & idolis ſeruiẽtes & oĩs q amat & facit mẽdaciũ

⌊Et ve

⌊Et venient(electi)ab oriente & occidēte & aquilone & mari⌋.i.nō ſolū ex Iudæa,ſed à q-
A tuor plagis ſeu ꝑtibus terræ,& accūbēt.i.feliciter reficient ac requieſcēt ⌊in regno⌋ q ſicut
iā de oībus mūdi ꝑtibus nō Iudęi dūtaxat,ſed & innūerabiles gētiliū ſunt cōuerſi ad Chriſtū
per fidem ac gratiam, qui ſicut nūc requieſcūt in regno eccleſiæ militātis. Hoc eſt in ipſa ec-
cleſia peregrināte ac viatrice, ita poſt finale iudiciū,ęternaliter ac btiſſimæ cōquieſcēt ī ecl'ia
triūphāte.Hinc apud Matthęū loquit Chrūs de ſemetipſo: Mittet angelos ſuos cū tuba & vo Mat.28.
ce magna,& cōgregabit electos à quatuor vētis, & accumbēt in regno dei.Ad qd applicari
pōt qd magnus ille Eſaias propheta ꝑdixit: Ecce iſti de lōge venient, & ecce illi ab aquilone Eſaiæ.49
& mari,& iſti de terra Auſtrali.¶ Moraliter ꝑ orietē deſignat ortus natiuitatis, ꝑ occidētem
occaſus ſeu interitus mortis,ꝑ aquilonē,q eſt vētus duriſſimus, duritia aduerſitatis,ꝑ auſtrum
qui eſt calidiſſimus vētus,fauor & lenitas proſperitatis.Itaqꝫ ſpūaliter ab oriente veniunt, q
conſideratione ſuę originis cōuertuntur, penſantes illud Iob: Homo natus de muliere breui Iob.14
viuēs tpe, repletur multis miſerijs.Ab aquilone veniūt,qui mortis memoria,iudicij metu,in
ferni formidine conuertūtur, penſantes illud beati apoſtoli: Horrendum eſt incidere in ma- Heb.10
nus dei viuētis.Ab aqlone veniūt,q neceſſitate vrgēte, vel aduerſitate monēte cōpūgūtur,&
redeunt ad ſalutem,de quibus ait ſaluator: Compelle intrare,de quibus Eſaias aſſerit: Domi- Lucæ.14 Eſaiæ.26.
ne in anguſtia requiſierunt te,in tribulatione murmuris,doctrina tua eris, in quibus implē- Oſee.2.
tur quod per Oſeam loquitur dominus: Ecce ſepiam viam tuam ſpinis,& ſepiam eam mace-
ria,& quæret amatores ſuos,& non inueniet,& dicet. Vadam & reuertar ad virū meum prio-
rem,quia bene mihi erat tūc magis quàm nunc.Ab auſtro veniūt, qui arridentibus rebus pro-
B ſperis,nihilominus deo inhærent,in talibus deo gratias referentes, & magis offendere me-
tuētes,ſicut beatus Petrus hortat: Grās agite deo,q vos vocauit in admirabile lumē ſuū.Hic 1.Petri.2
inſup conſtat,ꝙ moraliter fando,ab oriente veniūt nobiles,ab occidēte ignobiles,ab auſtro
diuites,ab aquilone pauperes,& de his omnibus aliqui ſaluabuntur,ad quod illud Ezechielis Ezech.37.
coaptatur. A quatuor ventis cœli veni ſpiritus,inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcāt.
“ ⌊Et ecce ſunt nouiſſimi,q erant primi,⌋ hoc eſt Iudæi, qui ąn gentiles fuerunt ad Chriſti ſi
dem admoniti,propter ſuam incredulitatem ſunt facti extremi & vltimi,id eſt conuerſis gē-
“ tilibus poſtponendi,⌊& ſunt primi,qui erunt nouiſſimi⌋ hoc eſt ,gentiles conuerſi incredu
los præceſſerunt Iudæos,qui ante gentiles fuerunt vocati.Interdū quoque contingit, quòd
primi,id eſt in gratia atqꝫ virtutibus perfectiores fiunt nouiſſimi,id eſt peiores, quia paula-
tim tepeſcunt,quemadmodum in Apocalypſi deus cuidam improperat , Habeo aduerſum Apoca.2.
te quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Auguſtinus quoque: Vidit(inquit)cedros liba- Auguſtinus
ni cecidiſſe.Ideo monet apoſtolus: Qui ſtat , videat ne cadat. Fiunt etiam primi qui erāt no- 1.Cor.10
uiſſimi,dum homines vitioſi pœnitendo creſcunt in viros virtutum , in quibus impletur il-
lud apoſtoli. Vbi abundauit delictum,ſuperabundat & gratia. Poſtremo primi ,id eſt ma- Roma.5
gni & inclyti in ſeculo iſto ſunt,in futuro ſeculo quando damnantur nouiſſimi , & qui hic re
putantur nouiſſimi.i.viles & deſpecti, in futuro fiunt primi, dū humiles in cœleſtibus exal-
tātur,nam vt Paulus fatetur: Quæ ſtulta ſunt mūdi elegit deus, vt cōfundat ſapiētes,& infir- 1.Cor.1.
“ ma mundi elegit deus,vt cōfundat fortia.⌊In ipſa die⌋ qua Chrūs verba ſtatim ꝑhabita di-
“ xit,⌊acceſſerūt qdā phariſæoꝝ dicētes illi. Exi⌋ de terra hac Galilææ,⌊& vade hinc⌋.ſ.ex-
“ tra territorium poteſtatis Herodis,⌊quia Herodes vult occidere te⌋ quod de Herode Anti-
pa filio Herodis Aſcolonitę,qui occidit infantes,eſt intelligendum. Porrò ſecundum Cyril- Matt.2.
C lum,Phariſæi hi iſta malo zelo loquuti ſunt , tanquàm prouocati contra Chriſtum propter Cyrillus
verba ipſius,quibus gentiles,Iudæis prępoſuit. Alij quidam exiſtimāt,ꝙ forte aliqui eorum
bono zelo dixerunt iſta. Cur autem Herodes quæſierit Chriſtū occidere, aliqui opinantur,
ꝙ ideo,qm̄ audiebat tot milia ſequi Chriſtū,ſuſpicabat,ne forte à Chriſto tanq̄ à Galilæo cō
citaretur ſeditio cōtra regnū ſuū,vel forte finxerūt iſtud, vt Chriſtū terrerēt & effugarent,
Et ait illis: Ite dicite vulpi illi⌋.i.callido & doloſo Herodi. Vulpes qppe ſecūdū Bedā ,eſt a- Beda.
nimal fraude plenū,in foueis ad inſidiandum latens , odore fœtens,& nunq̄ itinere recto in-
cedens.Sic princeps iniquus eſt animal per vitā beſtialē, doloſus per calliditatem,in foueis
latens,hoc eſt,ſimulatione & duplicitate ſuam prauitatē abſcōdēs,atqꝫ inſidiās ꝑ excogitatā
verſutiam,fœtens per malā famā,curue in cedens per cōuerſationē iniuſtā. Simili modo de-
“ us per Eſaiam nominauit Achas vulpem. ⌊Ecce eijcio dæmonia & ſanitates perficio⌋.i. Eſaiæ.2.
“ languidos curo⌊hodie & cras⌋.i.nūc & tēpore oportuno, quouſqꝫ in corpore hic ſubſiſto.
Cras enim in ſcripturis accipitur pro tempore propinquo , ſicut in Geneſi Iacob effatur: Gene.30.
“ Cras reſpondebit mihi iuſtitia mea , & tertia die conſumor⌋ hoc eſt , ſtatim poſt tempus
“ præfatum occidar,& implebuntur quæ de me prædixerunt prophetę. ⌊Verūtamen opor-
“ tet me⌋.i.ad hoīm ſalutē expedit,& me decet, ſeu etiā neceſſitate cōditionata neceſſe eſt , vt
“ præordinatio diuina & prophetiæ de mea paſſione impleant in me; ⌊hodie & cras & ſequē
“ ti die⌋.i.per tps aliquātulū iā currēs,citoqꝫ finiēdū ſicut expoſitū eſt,⌊ambulare⌋.i.ī ſeculo
hoc

hoc conuerſari,& opera diuina peragere,ſeu Hieruſalem verſus proficiſci,⌊quia nõ capit,⌋
hoc eſt capacitatem ſeu congruentiam non habet⌊Prophetam perire(.i.occidi)extra Hie-
ruſalem⌋ Hoc per modum hyperbolicæ locutionis dictum videt. Non eñ omnes prophe-
tæ occiſi,in Hierl'm ſunt occiſi,cũ Hieremias in Aegypto,& Ezechiel in Chaldæa, & Amos D
in terra decem tribuum legant occiſi,ſed ideo Chriſtus hoc dixit:quia communiter in Hie-
ruſalem talia contigerunt,&ibi innocentiũ ſanguis frequenter ac copioſe effuſus eſt,quia ibi-
dem reges iniqui,pontifices impij,ſcribæ &phariſæi malicioſi habitauerunt,quia à prophe
tis increpari & inſtrui contempſerunt.Sumit autem hoc loco Hieruſalem non ſolum pro ſpa
cio infra mœnia comprehenſo,ſed pro vrbe ſimul cum appendicijs & adiacentijs eius, cum
Hebr.13 certum ſit Chriſtum extra muros Hieruſalem crucifixum,ſecundum illud Apoſtoli Pauli:Ie
ſus vt ſanctificaret populum,extra portam paſſus eſt. ⌊Hieruſalẽ, Hierl'm⌋ .i.o plebs vrbis
illius,& repetitio nominis,eſt ſignum compaſſionis vel ſerioſitatis & excitationis ad aduer-
tentiam diligentem, ⌊quæ occidis propheras& lapidas eos qui mittunt ad te⌋.i. ſæpe hæc
2.Para 24 crimina perpetraſti,adhuc cito factura es talia.Nam Zachariam filium Ioiadę lapidauerunt
Eſaiam ſerra diuiſerunt,⌊quotiẽs volui(quaſi dicat,multotiẽs volui)congregare filios tuos⌋
hoc eſt,pertinentes ad te.ſ.totum populum Iudæorũ,cuius metropolis fuit Hieruſalem,quos
Chriſtus ſecundum ſuam diuinitatem diu ante ſuã incarnationem voluit per Moſen aliosq́
ſanctos veteris teſtamenti.ſ.per iudices& prophetas ac patriarchas ſpiritualiter congregare
ſub ſ[illegible]gratioſa defenſione,ſub deuoto cultu vnius dei,ſub fide & charitate⌊quemadmodũ
auis [illegible]um ſuum ſub pennis⌋.i.ſicut auis defendit& cõtinet pullos ſuos in nido locatos ſub
proprijs alis ne à rapacibus auibus diripiant,⌊& noluiſti⌋ taliter congregari,quia deo & ſan
ctis eius fuiſti rebellis. ¶Deniq; ſi interdum populus ille bonis conſenſit,hoc raro fuit,& pro E
maiori parte plebis ac tẽporis fuerũt peruerſi,Chr̃s quoq; anteq̃ verba hæc protulit ſæpe in
Hieruſalem fuit,& quædam ibi miracula fecit ac docuit, per quæ omnia voluit plebem illam
conuertere,nec dubium quin & orauit frequenter pro ipſis.¶Circa hoc quęrit:Cum diuina
voluntas ſit om̃potens cui nullus reſiſtere poteſt, quõ ſi deus vult homines congregare, con-
Damaſcenus uertere & ſaluare,aliter accidere poteſt?Ad quod reſpondet Damaſcenus,ꝙ voluntas dei an
tecedens non ſemp implet, quia non eſt voluntas abſoluta & plena, ſed voluntas dei conſe-
quens ſemp implet.De hoc alibi ſæpe clarius ſcripſi.⌊Ecce relinquet vobis⌋.i.ad veſtrã cõ-
fuſionem veſtrarumq; culpaꝝ vindictã ⌊domus veſtra⌋.i. templum vel vrbs ſeu natio ve-
ſtra,⌊deſerta⌋ quod factum eſt,qñ Romani deſtruxerũt Hieruſalem,& occiderunt, vendi-
derunt ac diſperſerũt plurimos Iudæorũ ſicut frequenter iam dictũ eſt , & ex ſcripturis vete-
Dani.9 ris teſtamenti probatũ.Nam Daniel dixit:Ciuitatem & ſanctuariũ diſſipabit populus cũ du-
Pſalm.68 ce venturo.Et Pſalmiſta:Fiat habitatio eoꝝ deſerta.⌊Dico aũt vobis,quia nõ videbitis me,
donec veniat(tempus) cũ dicetis: Benedictus qui venit in nomine dñi.⌋ Aliqui dicunt iſtud
Matth.21 impletũ in die Palmaꝝ,qñ pueri clamabant cũ turbis:Oſanna benedictus qui venit. Verun-
Marc.11 tñ ſcd̃m ordinem narrationis beatiſſimi Euangeliſtæ Matthæi : Chr̃s verba hæc protulit,
Lucę.19 poſt facti illius executionẽ, imò &poſt diem Palmaꝝ:ſimiliter ſcd̃m beati Lucæ narrationẽ:
Johan.12 Chr̃s hęc dixit cũ eſſet in via Hierl'm verſus añ diẽ Palmaꝝ,& ſicut ex Euãgelio ſancti Iohã
Matt.23 nis probat:Chr̃s poſt hęc verba ſępe in Hierl'm fuit,ideo iſtud exponit de ſcd̃o eius aduẽtu F
Lucæ.13 vt ſit ſenſus:Dico vobis incredulis & ingratis,nõ videbitis me.i.in vr̃a cęcitate relinquemini
Johan.12.et 13 iuſto dei iudicio,ꝑpter vr̃as malitias,ita ꝙ nõ agnoſcetis me eſſe Chr̃m filiũ dei, donec veniat
cũ dicetis.i.vſq; ad diem iudicij qñ corpaliter videbitis,& Chr̃m eẽ ſcietis me quẽ cõfixiſtis,
Apoca.1 tũc inuitẽ dicetis ſeu cõfitebimini : Benedictus q venit in noĩe dñi, qa in noĩe Ieſu Chr̃i om̃e
Phil.2 genu flectit, cęleſtiũ, terreſtriũ & infernoꝝ.Porro ſcd̃m Theophilũ, Chr̃s dicẽdo: Nõ me
videbitis,nõ ſignificat horã illã qua hęc dixit,ſed tp̃s crucis,quaſi dicat: Poſtq̃ crucifixeritis
me,nõ amplius videbitis me, donec iteꝝ veniã om̃ia iudicaturus. ¶Poſtremo, in ſcripturis
aliqua per anticipationem dicunt, & Chriſtus eadem verba ſæpius potuit ꝑdicare.

ELVCIDATIO CAPITVLI DECIMIQVARTI.

Et factum eſt cum intraret. Arti.XXXVII.

CAP.XIIII CHRISTVS qui venit in mundũ hunc peccatores conuertere,va-
rijs modis ſtuduit eos trahere ad ſalutem. Vnde & eis cõueſci digna
tus eſt. vt ꝑfectiſſima morum ſuoꝝ honeſtate ac ſapientiſſima colo
cutione ac alijs modis ipſos ad meliora alliceret, prout in huius capi-
tuli fertur exordio.⌊Et factum eſt cum intraret(dñs Ieſus)in domũ
cuiuſdam principis phariſęoꝝ ſabbato manducare panẽ⌋ forte in-
uitatus ad prãdiũ.Per panẽ aũt in ſcripturis intelligit quilibet cibus,
ſicut ꝑ aquã quilibet potus, vt conſtat ex eo, quod in libris Regũ He
4.Reg 6 liſæus loquit regi Iſrael de Syrijs:Pone panem & aquam corã eis, vt
comedant & bibant. Moxq́ ibidem ſubiungit. Et appoſita eſt eis ci
borum

A boꝝ magna ꝓparatio, & comederunt & biberunt: ⌊Et ipſi (phariſæi) obſeruabãt eũ,⌋ quo-
modo in verbo aut facto poſſent reprehẽdere eũ, ꝓſertim an aliquid contra feſtiuitatẽ ſabba
ti ageret. Chriſtus nẽpe (vt ait Bernardus) in factis paſſus eſt obſeruatores, in dictis cõtradi- Bernardus
ctores, in tormẽtis illuſores, de quibus obſeruatoribus Chriſtus ait in pſalmo: Qui cuſtodie-
bant animã meã, cõſiliũ fecerũt in vnũ. ⌊Et ecce homo quidã hydropicus erat añ illũ.⌋ Ordi Pſal. 70.
natione diuina hydropicus ille aduenit, vt in eius curatione potẽtia Chriſti clareſceret, & ꝑ
hoc error phariſæoꝝ confutaret. ¶ Porrò ab hydor, quod eſt aqua, dicit hydropoſis, quę eſt
morbus aquoſus, ex veſicæ vitio natus cũ inflatione turgente & anhelitu fœtido, proprium
quoq; hydropico eſt, ꝙ quãto plus bibit, tãto plus ſitit. Idcirco per eũ auari & lubrici deſignã
tur, qui quãto plus delectationibus ſe exponũt & rebus acquirẽdis intendũt, tanto eoꝝ affe-
ctus plus ad venerea & ad tẽporalia inflãmat. ¶ Deniq; ſeptẽ ponunt proprietates hydropi
ci, per quas ſeptẽ mortalia peccata denotant. Prima eſt, tumor corporis & mẽbroꝝ, ꝑ quem Proprietates hydropici.
ſignat ſuperbia, iuxta illud Iob: Quid tumet cõtra deũ ſpũs tuus? Secũda eſt expreſſio ſpiri- Iob. 15.
tuũ, per quã ſignificat inuidia, quæ alioꝝ laudabilia cõprimit ne pandant. Tertia eſt, ardor ſi
tis, quæ deſignat auaritiã. Quarta eſt, indigeſtio humoꝝ, quæ irã ſignificat. Quinta eſt, pigri
tia ſeu tarditas pedũ, per quã notat accidia. Sexta eſt genitaliũ iflatio, qua ſignat luxuria. ⌊Et
rñdens Ieſus,⌋ non ad verba vocalia, ſed ad inſidioſas cogitationes illoꝝ, quas intuebat, ⌊di
xit ad legiſperitos⌋ .i. ſcribas atq; doctores Iudæoꝝ, ⌊& ad phariſæos.⌋ Iſti eñ pręcipue in
uidebãt famæ Chriſti, obſeruabant eũ, cupientes famã Chriſti denigrare, quoniã ipſi laudis
humanæ cupidiſſimi erant. ⌊Si liceat ſabbato curare?⌋ à corporali infirmitate ſupnaturalr
& miraculoſe. Nõ quaſi ignorãs hoc q̃rit, ſed vt illoꝝ errorẽ corrigeret. Taliter eñ curare,
eſt opus diuinũ & charitatiuũ, à vacatione dei nequaq̃ impediẽs, ſed ad diuinæ poteſtatis con
B templationẽ, ad diuinæ pietatis amorẽ & laudẽ vehemẽter accendẽs, tã eũ qui curat, q̃ oẽs
qui adſunt aut audiunt, niſi omnino peruerſi, inuidiq; cõſiſtant. ⌊At illi tacuerũt,⌋ quia ſcie-
bant ſubtilitatẽ atq; prudentiã Chriſti, ideo cõuinci & argui metuebant quicquid rñderent.
⌊Ipſe vero⌋ Ieſus potẽtiſſimus atq; piiſſimus medicus animaꝝ & corpoꝝ, ⌊apphẽſum eũ⌋
puta hydropicũ, quẽ apprehẽdit cũ manu ex humilitate, nõ ꝙ abſq; corpali tactu nequiuerit
illũ curare, ⌊ſanauit (imperialr ac repẽte) ac dimiſit⌋ abire expedite, vt veritas ſuæ curationis
pateret. ⌊Et rñdens⌋ ad cogitatiões legiſperitoꝝ ac phariſæoꝝ, q̃ viſo hoc ſigno, cœperũt
cogitare & iudicare, ꝙ ſabbatũ Chrs ſoluiſſet, ideo cõtra hoc ⌊dixit ad illos: Cuius vrm aſi-
nus aut bos in puteũ cadet, & nõ cõtinuo extrahet illũ die ſabbati?⌋ q̃ſi dicat, Si licet iumen-
tis eũ grãdi labore die ſabbati ſubuenire, cur non potius licet homini ægro ſanitatis opẽ hoc
die ĩpẽdere, ꝓſertim, qñ hoc fit, tñ ſine labore, imò facilime. ¶ Deniq; puerſis & excæcatis illis
legiſperitis ac phariſæis iã in eccleſia multi etiã ꝓlati & aĩaꝝ curã hñtes ſunt ſiles, q̃ a ſi viderĩt
pecoribus ſuis aliq̃d aduerſitatis cõtingere, mox ſuccurunt, ſed ſi viderint proximos ſuos aut
ſubditos ſpũaliter lædi atq; occidi .i. peccare mortalr aut notabilr, tacẽt, diſſimulãt, nõ curãt
nec dolent, quo patet ꝙ verã dei ac proximi charitatẽ non habẽt, nẽpe quo anima præſtan-
tior eſt corpore, omniq; iumẽto, eo de animaꝝ læſione ſeu vitijs plus dolendũ eſt ac ampli-
us ſuccurrẽdũ, q̃ de corpoꝝ aut pecoꝝ læſionibus fit triſtãdũ. ⌊Et nõ poterãt ad hæc reſpon
dere illi.⌋ Videbãt nãq; ſe eſſe cõuictos, nec aliqua ſolutiõe poſſe vim argumẽti euadere. Ita-
C q; obturato ore inuidoꝝ, hydropiſiq; corporali ſanata in vno, conuertit ſe Chrũs ad ſpũalis
hydropiſis .i. ſupbiæ & ambitiõis curationẽ in oĩbus talibus tũc ibi ꝓſentibus. ⌊Dicebat autẽ
& ad inuitatos parabolã⌋ .i. ſermonẽ aliq̃d myſtice ſignificãtẽ, q̃a ꝑ corporalia iſta innuebat
ſpũalia documẽta, ⌊intendẽs⌋ .i. cõſiderãs vel intelligi dans, ⌊q̃mo primos accubitus elige-
rent⌋ .i. quilibet eoꝝ ad eminẽtiora loca in menſis aſpiraret auiditate honoris, & etiam forte
propter fercula lautiora q̃ altius ſedẽtibus ſolẽt proponi, ⌊dicẽs ad illos: Cũ inuitatus fueris
ad nuptias, nõ diſcumbas in primo loco⌋ .i. nõ teipſum vane ingeras ad ſedendum in loco al
tiori ſeu primo, ⌊ne forte honoratior te ſit inuitatus, &c.⌋ Senſus ſuperficialiter literalis dif
ficultatem non habet, ſed magiſter humilitatis hoc exemplo, hacq; rationabili perſuaſione
intendit nos informare, vt ſemper quantum in nobis eſt paruifaciamus noſipſos, nec vltra ꝓ
priam menſuram nos erigamus, imò potius etiam inferioribus nos viliores arbitremur. De-
niq; cũ per Chriſti miniſtros .i. prædicatores & ꝓlatos inuitati fuerimus ad nuptias .i. vnio-
nẽ mentis cũ deo in via iſta per fidẽ & grãm ac dona ſpũs ſancti, in patria vero per beatificã
viſionẽ, quia hæ nuptiæ hic inchoant, & in futuro æternalr continuant, non debemus ĩ pri-
mo loco diſcumbere .i. alijs nos præferre, neq; de meritis noſtris ꝓſumere, ne cũ Chrũs oĩm
iudex venerit iudicaturus nos cõfundat atq; deijciat. Huic ãt morali documẽto ſaluatoris cõ
cordat q̃d in prouerbijs Salomon ait: Ne glorioſus appareas coram rege, & in loco magno- Prou. 25.
rum ne ſteteris. Melius eſt vt dicat tibi, aſcende huc, quàm vt humilieris corã principe, ⌊ſed
cũ vocatus fueris⌋ ad mẽſam plurimoꝝ ſiue ad nuptias, ⌊vade recũbe in nouiſſ. loco⌋ .i. hu
miliorẽ locũ q̃tũ in te eſt elige, ꝓſertim ſi ſtatus ſeu ordo ꝑmittat ⌊vt cũ venerit q̃ te inuitauit

o dicat

CA.XIIII. dicat tibi⌋ non grauiter obiurgādo,ſed leniter iniungēdo. Sufficit enī monitio apud diſcre
Job.22. tos.⌊Amice aſcēde ſuperius⌋ ſicq́ꝫ p humilitatē honor acqrit. Hinc ſubdit. ⌊Tunc erit tibi D
gloria corā ſimul diſcūbētibus⌋ iuxta illud Iob:Qui humiliatus fuerit,erit in gloria. Dicit au »
Baſilius. tē Baſilius:Occupare vltimū locū in cōuiuijs iuxta mādatū Chriſti cōueniēs eſt, ſed rurſus in
hūc cōtentioſe ſe ponere, vituperabile eſt,tanq̄ deſtructiuū ordinis,& cauſatiuū tumultus,&
de eo mota cōtētio equiparabit nos litigātibus de primatu.Qua ꝓpter(ſicut docet hic Chri
ſtus)expedit accubitus ordinē cōmittere faciēti conuiuiū. Sic enī in patiētia nos mutuo ſu-
1.Cor.14 ſtinētibus honeſte & ſcd̄m ordinē oīa proſequētes,⌊qa oīs q ſe exaltat(p ſupbiā)hūiliabit⌋ »
hūilitate pęnali ī futuro,tāto cōfuſibiliꝰ atqꝫ pęnaliꝰ à Chr̄o oīm iudice,q̄to ſe nūc magis ex
tulerit,niſi p verā pœnitētiā ſeipm in vita hac hūiliauerit,ſuā cōfitēdo,deflendo & emēdādo
ſuperbiā, ⌊& q ſe humiliat⌋.i. verā humilitatē fuerit amplexatus, propriā paruitatē,defe- »
ctuoſitatē ſe culpādo,pēſando,ſeq́ꝫ corā deo deijciēdo aut proſternēdo,& eius miſericordiā
iugiter implorādo,⌊exaltabit⌋ in hac vita p ſublimia dona gr̄æ dei,& in futuro p alta dona »
Jacobi.4 gloriæ eius. Deus enī ſupbis reſiſtit,humilibus vero dat grām. Hinc Moſes ait:Anima q̄ per
Nume.15 ſuperbiā aliqd cōmiſerit,qm̄ aduerſus dn̄m rebellis fuit,peribit de populo ſuo,verbū enī dn̄i
Eccle.10. contempſit. In Eccleſiaſtico quoqꝫ habetur:Odibilis coram deo & hominibus eſt ſuperbia.
Ibidem. Noli te extollere in faciēdo opere tuo. Quāto maior es,humilia te in om̄ibus ,& inuenies gra
Eccle.3. tiam corā deo & hominibus. Vn̄ ſicut diſcretio ſeu prudētia vocatur quadriga virtutū,qa in
om̄i actu virtuoſo dirigit hominē,faciens eū ſeruare modū, vt ſit rationabile & diſcretū eius
Roma.12 obſequiū,ita humilitas vehiculū eſt virtutū,promouēs actus virtuoſos ad ſpecialē cōplacē-
tiā dei,& quāto qs vitā ſuā in profundiori,ſtabiliori ac pfectiori humilitate fundauerit,tanto
plus atqꝫ celerius in om̄i gr̄a & virtute proficiet,citiusq́ꝫ ad pfectionē venturus eſt. Cur enī tā
parū proficimus,cur ad irā & impatiētiā ſumus tā proni, niſi qa ſyncera ac plena humilitate E
caremus? Poſtremo & ipſa hūilitas ab om̄i vanitatis ſtultitia eſt diligētiſſime cuſtodiēda, ne
qs de ipſa ſua humilitate inaniter glorieṫ,erigaṫ,aut ſibijpſi cōplaceat, aliosve tanq̄ ſuperbos
dijudicet & contēnat. ⌊Dicebat autem ei qui ſe inuitauerat⌋.ſ. principi phariſæoꝝ,cui pro »
refectione corporali,ſpūalem ac meliorē retribuit,inſtruens eū ad virtutes. ⌊Cū facis pran- »
diū aut cœnā, noli vocare amicos tuos⌋.i.eos inter q̄s & te eſt amicitia ſecularis atqꝫ politica »
⌊neqꝫ fr̄es tuos, neqꝫ cognatos⌋.i.cōſanguineos ſeu affines, ⌊neqꝫ vicinos diuites.⌋ Qđ »
ait diuites,referēdū arbitror ad oēs ꝓfaros.ſ.ad amicos,ad fr̄es,ad cognatos. Si enī hi paupes »
eēnt,meritoriæ inuitarenṫ,imò(cæteris paribus)potiꝰ eēnt inuitādi q̄ alij,nō principal'r neqꝫ
dūtaxat,quia amici & fratres ac cognati,ſed qm̄ pauperes & egēres,& potiſſimum intuitu &
amore Chriſti ad gloriā dei,q ita reqrit, vt nō ſolū dilectio,ſed & ordo charitatis ſeruetur, qui
exigit, vt propinquiores magis amētur,nō ſolū amore naturali, ſed etiā ſpūali cæteris pari-
Cantic.2 bus. Propter quod in Cāticis ſponſa teſtatur:Ordinauit in me charitatē. Et Paulus apoſto-
1.Timo.5 lus:Si quis(inquit)ſuorum & maxime domeſticoꝝ curā non habet,fidē negauit,& eſt infide
Auguſtinus li deterior. De hoc Auguſtinus libro de doctrina Chr̄iana. Et Thomas in ſecūda ſecūdæ ple
Thomas ad. nius tractāt. Deīde ſaluator cām dicit cur tales ꝓfato mō inuitādi nō ſunt, ⌊ne forte & ipſi te »
22.q.26.ar 8 inuitēt(vt carnalibus moris ē)& fiat tibi retributio⌋ corpalis ī hac vita,ita qꝫ apd̄ deū merce »
Beda. dē nō habeas. Dicit aūt hic Beda:Fratres & amicos ac diuites alterutꝝ cōuiuia celebrare, nō
quaſi peccatū Chr̄us interdicit,ſed ſicut cætera neceſſitatis humanę cōmercia,ad promeren-
da vitę cęleſtis ꝓmia nil valere oſtēdit,cui ſimile eſt q̄d alibi dicit:Si bn̄feceritis his q vobis be F
Lucæ.6. ne faciūt,q̄ gr̄a eſt vobis? Hinc Gorrha teſtatur:Amici & fr̄es & cognati atqꝫ vicini,aut ſunt
Gorrha. paupes,& tūc meritorię inuitanṫ,aut ſunt diuites,& tūc aut vocanṫ propter faciēdā mutuā
charitatē,& ſic eſt meritoriū,aut propter laſciuiā ſeu aliā malā cauſam, videlicet propter car
nalia illa immoderata ſolatia,& tūc ē demeritoriū,aut propter quādā liberalitatē & amicitiā •
naturalē,& ſic eſt q̄ſi indifferēs, ⌊ſed cū facis cōuiuiū, voca paupes, debiles, claudos, cęcos,⌋ »
qui ſi ire nequerint,adducēdi ſeu apportādi ſunt, ⌊& beatus eris⌋.i. pro tāta pietate ex cha »
ritate procedēte,æternā beatitudinē cōſeqris, ⌊qa nō habēt retribuere tibi⌋ in hac vita bn̄- »
ficiū corpale,in ſpūalibus tn̄ poſſunt ac debēt repēdere,orādo fideliter pro bn̄factoribus ſu-
is, ⌊retribuetur enī tibi⌋.i. plena merces tibi à deo ꝓſtabiṫ.ſ. duplex ſtola ſeu corporis & aīæ glo- »
rificatio ſempiterna,ſi interim beatitudinē aīę nō fueris cōſecutus, ⌊in reſurrectiōe iuſtoꝝ⌋ »
id eſt in die nouiſſimo,p hoc q̄d inter electos reſurges. Vn̄ reſurrectio illa finalis q̄uis bono-
rū erit atqꝫ maloꝝ,ſpecialiter tn̄ dicit eſſe iuſtoꝝ, qm̄ illis erit ad gloriā,reprobis ad miſeriā,
Moral' ſenſus ¶ Porro moraliter cū facimus prādiū.i.cū ad orōnes aut celebratiōes accedimus, vt ſpūaliter
reficiamur,& de mēſa dn̄i cōicemus,nō ſolū oremus pro amicis & parētibus ac cognatis, &
pro diuitibus.i.pro iuſtis q in chariſmatibus ſpūs ſancti abūdāt, ſed etiā pro inimicis & pec
catoribus,q vere & infeliciter pauperes ſunt. Sed in hoc multi deficiūt,qa pro inimicis raro
aut tepide orāt,pro amicis & propinqs frequēter,q̄d eſt quaſi reliquias menſæ ſuæ mittere
pricipi. ¶ Pręterea inuitatōes atqꝫ cōuiuia ex diuerſis cauſis procedūt. Primo ex naturali di-
lectiōe

A lectione, ſicut de filijs Iob patet: Si tamen naturalis dilectio ſpũali dilectione formetur ac ele
uetur ad deũ, tunc hoc meritoriũ erit, ſicut de filijs Iob credendũ videtur, quia Gregorius di- Iob. 1.
cit eos fuiſſe iuſtos. Secundo ex pietate, ſicut fecit Tobias. Tertio ex reuerentia, ſicut Matthę Gregorius Tobiæ. 2
us fecit Chriſto, ſicq́ꝫ religioſis & iuſtis facere conuiuiũ ex reuerẽtia, inquantũ ſunt per anto Luc. 5
nomiã ſamuli dei, valde eſt meritoriũ. Quarto ex liberalitate, ſicut in Tobia legiť de Raguel Tobiæ. 8
Quinto ex approbata cõſuetudine, ſicut in nuptijs, & hæc duo ſi ex charitate fiunt ſunt meri
toria. Sexto ex oſtentatiõe, ut legitur in Heſter de Aſſuero. Septimo ex guloſitate, vt patet in Heſter. 1.
libris Regũ de Nabal. Octauo ex ambitione, vt faciunt canonici electione inſtãte, ſicq́ꝫ fecit 1. Reg. 25
Adonias. Nono ex malignitate & ſimulatione, vt Abſalon. ¶Poſtremo Chryſoſtomus ait: 3. Reg. 1.
Non ſub hac ſpe alijs beneficia cõferamus, vt nobis retribuant, hæc eñ frigida eſt intentio & 2. Reg. 13
talis amicitia celeriter euaneſcet, ſi vero pauperẽ vocaueris, deũ nunq̃ obliuiſcentem habe- Chryſoſtom.
bis debitorem. Quanto eñ minor eſt frater, tanto magis Chriſtus per eũ accedit & viſitat.
Nam qui magnum ſuſcipit, ſæpe propter vanam gloriã facit hoc, ſed & vtilitas ſæpius quæ-
ritur, vt per illum promoueatur. Sed dicis, Immundus eſt pauper & ſordidus. Laua eũ & fac
tecum in menſa ſedere, ſi veſtes ſordidas habet, mundum indumentũ exhibeas. Chriſtus ac-
cedit per eum, tu friuola loqueris. Gregorius quoq́ꝫ Nyſſenus hortať: Non negligas iacentes Greg. Nyſſen.
quaſi nullo ſint digni honore. Cogita quid ſint, & ꝓcioſitatẽ eoꝝ inuenies. i. ſaluatoris indue-
runt imaginẽ, futuroꝝ bonoꝝ hæredes ſunt, & regni cœleſtis clauigeri, accuſatores & excu-
B ſatores idonei, non loquẽtes, ſed inſpecti à iudice. Itaq́ꝫ (vt ait Chryſoſtomus) decet eos in ſo Chryſoſt.
lario reuerẽter locari, ſed ſi hoc nõ placet, ſaltẽ deorſum vbi ſunt ſubiugalia & miniſtri Chri
ſtũ ſuſcipias, fiat ſaltẽ pauper æditiuus. i. domeſticus tuus, & ſi cũ eo nõ cõſedeas, mitte eis fer
cula de tua menſa. ¶Myſtice ſecundũ Origenẽ, Qui vanã gloriã vitat, vocat ad ſpũale conui Origenes
uiũ pauperes. i. imperitos vt eos ditet, debiles. i. cõſcientiã læſam habẽtes, vt eos ſanet, clau-
dos. i. declinãtes à rõne, vt rectas ſemitas faciant, cęcos. i. q carẽt cõtemplatiõe virtutis, vt ve
rã videãt lucẽ. ⌊Hæc⌋. ſ. q̃d Chriſtus dixit de beatifica retributione in reſurrectiõe finali ꝑ-
ſtanda, ⌊cũ audiſſet quidã de ſimul diſcũbentibus,⌋ tactus deſiderio retributiõis illius, ⌊dix
it illi⌋. ſ. Chriſto tanq̃ alludens verbis ipſius. ⌊Beatus⌋ eſt iã in ſpe & in ꝑdeſtinatiõe æterna
⌊q mãducabit panẽ⌋. i. ſpũaliter reficieť clara & fruitiua diuinitatis viſione q̃ eſt panis forti-
tudo atq́ꝫ refectio omniũ electoꝝ ĩ patria, puta ⌊in regno dei,⌋ q̃d eſt triũphãs ecclesia, ſeu
beatiſice locus ac mãſio viſionis. Præterea dicũt quidã ꝙ iſte fuerit de opinione Sadducæoꝝ
qui vitã futurã putãt eſſe carnalẽ, & ꝙ cibũ mãducarẽt corporeũ. Sed iſtud nõ eſt ꝓ.....e dictũ
Sadducæi nanq́ꝫ prorſus negabãt reſurrectionem futurã, dicentes animã eſſe mortalẽ, & nec
angelũ eſſe nec ſpm̃, prout in actibus apľoꝝ habeť. ¶Deinceps ſaluator per parabolam docet Act. 24
q̃ multi per diuerſa obſtacula impediant à reſurrectione beata. ⌊Homo quidã fecit cœnã ma
gnã & vocauit multos.⌋ Per hũc hominẽ intelligiť Chrũs, qui fecit cœnã. i. beatificã æternę
gloriæ refectionem ſuis ꝑparauit electis, de qua ait Apľus: Oculus nõ vidit, nec auris audiuit, Eſa. 64
nec in cor hominis aſcenderũt, quæ ꝑparauit deus diligentibus ſe. Ad hanc cœnã Chr̃s mul 1. Cor. 2
tos vocauit, dicẽdo: Pœnitentiã agite, appropinquabit eñ regnũ cœloꝝ. Vnde ait in pſal- Matt. 4
mo: Annunciaui & loquutus ſum, multiplicati ſunt ſup numeꝝ. ⌊Et miſit ſeruũ ſuũ⌋. i. apo- Pſal. 39
ſtoloꝝ, omniũq́ꝫ ꝑdicatoꝝ choꝝ ſeu ordinẽ. Sæpe etẽ in ſcripturis fit ſermo de tota aliqua
plebe ſeu multitudine quaſi de vna ꝑſona, ſicut in Exodo deus loquiť Pharaoni: Dixi tibi, Di Exo. 4
mitte filiũ meũ. i. populũ Hebræoꝝ. ⌊hora cœnæ⌋. i. in hac vltima mũdi ætate, in cuius fine
C cœna iſta exhibẽda eſt plene cũctis electis, & interim à tpe paſſionis ſeu deſcẽſus Chr̃i ad in-
feros cœpta eſt dari, qm̃ Chr̃s ꝑcio ſui ſanguinis ianuã regni cœleſtis aperuit, de hac hora ſcri
ptũ ẽ: Filioli nouiſſima hora eſt. Porrò refectio iſta beata diciť cœna magis q̃ prãdiũ, qm̃ alia 1. Iohã. 2
ei nõ ſuccedet refectio, & quies æterna ei adiũcta eſt, quẽadmodũ cœnę quies nocturna con
iungiť, de q̃ cœna ſcriptũ ẽ in Apoc. Beati q ad cœnã nuptiaꝝ agni vocati ſunt, ⌊dicite inui- Apo. 19
tatis⌋. i. hortare hoĩes ad regni cœleſtis ꝑmia promerẽda, ⌊vt venirẽt,⌋. i. deũ, proximoſq́ꝫ
amãdo & iuſte ac timorate viuẽdo ad patriã beatoꝝ inceſſanter appropinquare ſtuderẽt, nẽ
pe amãdo & iuſte agẽdo, nõ corporal'r tranſeũdo veniť & propinquať ad regnum cœleſte,
⌊quia iã parata ſunt oĩa⌋. i. ſupna gaudia merito paſſiõis Chr̃i hoĩbus ſunt parata, dũmodo
virtus, grã ſeu meritũ paſſiõis Chr̃i eis ꝑ ſacramẽta eccleſiæ appliceť, & ipſi obicẽ ſuę nõ po-
nãt ſaluti, Ideo dicit Gregorius: Oĩa ſunt parata, qm̃ Chr̃o ĩmolato patet introitus regni cœ Gregorius
leſtis. ⌊Et cœperũt ſil'r oẽs excuſare⌋ ſe ab executiõe opeꝝ virtuoſoꝝ, & ab adeptiõe regni ſu
ꝑni, q terrena & ſenſibilia potius q̃ ſpũalia & diuĩa amabãt, ideo excuſauerũt ſe, & ſi nõ ver-
bo, tñ facto. ⌊Primus dixit ei, villã emi, & neceſſe habeo exire & videre illã, rogo te habe me
excuſatũ.⌋ Per primũ hũc inuitatũ qui ex occupatiõe circa villã quã emit, neglexit deo ſer-
uire ac obedire, deſignať pluralitas ſupboꝝ & ambitioſoꝝ, q ita ſe occupãt circa honorẽ, prĩ
cipatũ & excellẽtiã acquirẽdos ſeu poſſidẽdos in ſeculo iſto, ꝙ diuina negligũt adimplere ꝑ-
cepta, nec ad æternos ſummæ beatitudinis aſpirãt honores, ſed tpalia atq́ꝫ ꝑſentiã ęternis ꝑ-

CA. XIIII. ſerũt ac futuris, ꝓpria excęcati ſupbia, q̃ mẽtẽ ineffabilr, dãnabiliterq́ obtñbrat, ita ꝙ ſidẽ D
Iohan. 5. formatã & viuã non habẽt, ſecundũ ꝙ talibus ait ſaluator: Q̃uo poteſtis vos credere, q glo-
riam ab inuicẽ accipitis, & gloriã quæ à ſolo deo eſt non quæritis? Superbia nãq & ambitio
impediũt mẽtẽ, ne ſe creatori ſuo ſubſternat, idcirco influxũ gr̃æ eius neqt ſuſcipere. Porrò
per hoc ꝙ ait: Rogo te habe me excuſatũ, datur intelligi, ꝙ ſupbi ſicut & cęteri vitioſi, ma-
xime tñ ſupbi de ſuis ſe excuſant pc̃tis. Nã ſicut accuſatio ſuip̃ſius effectus ẽ & ſignũ ſeu co-
mes humilitatis, ita excuſatio propriorꝫ vitiorꝫ eſt effectus ſignũ & comes ſupbiæ. Propter
Pſal. 140 q̃d orat pſalmiſta deũ: Nõ declines cor meũ in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in
Hiere. 2. pc̃tis. Vñ taliter ſe excuſanti dñs ait p Hieremiã: Ecce ego iudicio cõtendã tecũ, eo ꝙ dixeris
Gregorius. non peccaui. Poſtremo ſecũdũ Gregoriũ quod ait: Rogo te, habe me excuſatũ, tantũ eſt ac ſi
dicat. Ora pro me, qa cõuerti nõ poſſum, ſicq́ humilitas ſonat in voce dũ ait: Rogo te, ſuper-
bia vero in actiõe, dũ venire cõtẽnit. ⌊Et alter dixit: Iuga boũ emi qnq ⌋. i. qnq paria boũ, »
⌊& eo probare illa, rogo te habe me excuſatũ.⌋ Per hũc ſecũdũ intelligit multitudo homi-
nũ auarorꝫ, q ita circa terrenas diuitias cõgregãdas ac cõſeruãdas intẽti ſunt, ꝙ ſpũaliũ ac cę-
leſtiũ obliuiſcũtur bonorꝫ, ſicq́ circa pecunias & poſſeſſiones ſuas afficiũtur, q̃ſi eas nunq̃ eſ-
Ephe. 5 ſent amiſſuri, & q̃ſi nõ eẽt vita poſt hãc vitã, & tanq̃ corpus eẽt nobilius aĩa. Tãta deniq &
1. Timo. 6. grauitas huius peccati, vt auaritiã noĩet ſeruitutẽ idolorꝫ ap̃lus. Et iterꝫ: Radix (inqt) omniũ
malorꝫ ẽ cupiditas. Nã ſicut idololatra colit idola ſua, falſosq́ deos magis q̃ verꝫ deũ, ita aua
Eccle. 10. rus plus cupit, amat & colit opes terrenas, q̃ deũ altiſſimũ. Ideo ſapiẽs vir teſtat: Nihil iniquĩ
Ibidem. q̃ amare pecuniã. Et rurſus: Auarus animã ſuã habet venalẽ. Cũ eñ bona tpalia ſint finaliter
ordinãda ad ſpũalia bona, nõ plus debemus amare & cõgregare aut retinere tẽporalia q̃ ne-
1. Timo. 6. ceſſe ſeu vtile nobis eſt ad ſpũalia obtinẽda. Propter quod ait ap̃lus: Habẽtes victũ & quibus
tegamur, his cõtenti ſimus. Nã q volũt diuites fieri, incidũt in tẽtationes & laqueũ diaboli. E
Gregorius. Præterea ſcd̃m Gregoriũ, qm̃ ſenſus corpales interna cõprehẽdere nequeũt, ſed ſola exte-
riora cognoſcũt, recte p hũc ſecũdũ, q qnq iuga boum emit. i. qnq ſenſus exteriores à deo
accepit, tanq̃ rõnẽ redditurus de eis, curioſi ſignãtur, q dũ aliorꝫ quærũt vitã diſcutere, pro-
prios defectus omittũt aſpicere. ⌊Et alius dixit: Vxorẽ duxi, & ideo nõ poſſum venire.⌋ Per »
hũc deſignant luxurioſi. Nã quãuis matrimoniũ ſit bonũ ac licitũ, atq ad propagãdã ſobo-
lem diuina prouidẽtia inſtitutũ, multi tñ p hoc nõ fœcũditatẽ prolis, ſed turpitudinem ex-
petũt voluptatis. Ideo p rẽ iuſtã ac licitã, nõ incõgrue deſignat res impia, vt dicit Gregorius:
Gregorius. Et qa voluptas carnalis fortiſſime ligat & occupat, infimisq́ imergit hominẽ, ideo terti⁹ iſte
nõ dixit: Rogo te habe me excuſatũ, ſed ſimpľr loquit, nõ poſſum venire, nã & ip̃a voluptas
carnalis parit accidiã atq faſtidiũ diuinorꝫ, facitq́ hoĩem ad virtutũ opa impotẽtẽ. Propter
Oſee. 4 q̃d in Oſea habet: Fornicatio & æbrietas & vinũ auferũt cor. Itaq Chr̃s in iſta parabola de-
1. Iohan. 2 notat, ꝙ p ſupbiã, auaritiã atq luxuriã hoĩes à ſua ꝓcipue impediant ſalute. Ideo Iohãnes aſ-
ſerit: Om̃e q̃d eſt in mũdo, cõcupiſcẽtia carnis ẽ, & cõcupiſcẽtia oculorꝫ, & ſupbia vitę. ⌊Et »
reuerſus ſeruus⌋. i. ordo ꝓdicatorꝫ ab actu ꝓdicatiõis ad cõtẽplatiõis qetẽ reuertens, qa poſt »
operꝫ exteriorꝫ executionẽ, debet ꝓdicator atq ꝑlatus ad interiora ſua redire, deo vacare, &
Pſal. 61. corã eo cor ſuũ effundere, ⌊nũtiauit hæc⌋ p interiorẽ cõfeſſionẽ & allocutionẽ ⌊dño ſuo⌋ »
Treno. 2 . ſ. Chr̃o. Prędicatores nãq & ꝑlati deuoti ac feruidi zelo ſalutis, ꝓximorꝫ ſuccẽſi, deo dolo-
roſe ac pie conq̃rũtur, dũ parꝫ aut nihil ꝓficiũt, ſicut & maxĩe gaudẽt, dum multos cõuertũt, F
2. Cor. 7 quẽadmodũ ap̃lus: Multa mihi fiducia ẽ apud vos, multa mihi gloriatio ẽ pro vobis, replet⁹
ſum cõſolatiõe, ſupabũdo gaudio in om̃i tribulatiõe nr̃a. Dicit aũt ſeruus dño Chr̃o nũtiare
nõ quaſi ip̃e ignoret q̃d geſtũ ſit, ſed vt nos ordinẽ parabolæ ſuæ hiſtorię intelligamus ⌊Tũc »
iratus pr̃familias⌋ . ſ. Chr̃s propter tãtã hominũ ingratitudinẽ. Ira aũt nõ cõpetit Chr̃o ſe- »
cũdũ ſuã diuinitatẽ quãtũ ad paſſionũ affectus, ſed q̃ ad ſimilitudinẽ opis. Porrò ita p zelum,
quæ eſt appetitus vindictæ ſecũdũ rõnis dictamẽ fuit in Chr̃o ſecundũ ſuã humanitatẽ, ⌊di- »
xit ſeruo ſuo⌋. i. ordini ꝓdicatorꝫ ſuorꝫ ꝓcepit. ⌊Exi⌋ à cõtemplatõe ad aliorꝫ informatio- »
nẽ ac cõuerſionẽ, ⌊cito⌋ qa periculũ eſt in mora, & ſine dilatiõe prouidẽdũ eſt aĩarꝫ ſaluti, q̃ »
verbo redarguũtur ꝓdicatores & ꝑlati ignaui & tardi, q facili occaſione ꝓdicationẽ omittũt
aut differũt, ⌊in plateas & vicos ciuitatis⌋ Per ciuitatem hoc loco intelligit ſynagoga, q̃ fuit »
aliqñ ciuitas dei, ſicut nũc eſt eccleſia, fuitq́ ſynagoga lege munita, quaſi muro clauſa, p pla-
teas q̃q ſignãtur multitudines hoĩm maiores, p vicos aũt multitudines minores, qa nõ mul-
tis tm̃, ſed & paucis eſt ꝓdicãdũ, vel p plateas notãtur q in proſperis q̃ſi in latitudine erant, p
vicos q aduerſitatibus ꝓmebãtur. Platea eñ ẽ latior vico, ⌊& paupes⌋. i. gr̃a dei ac ſpũali- »
bus donis carẽtes, ⌊& debiles ad bñ agẽdũ. Pc̃tm̃ eñ vulnerat naturalia, ita vt vires aĩæ ſi- »
ant debiles ad actus virtutũ, ⌊cęcos⌋. i. veritatis notitia deſtitutos, ⌊& claudos⌋. i. rectitudi »
nẽ iuſtitię nõ ſeruãtes, ſiue iſtabiles, q q̃ſi in vtrãq claudicãt ptẽ, dũ in nulla virtute conſtãtes
Pſal. 17. exiſtũt, de q̃libus ferť in pſalmo: Filij alieni inueterati ſunt & claudicauerũt à ſemitis ſuis. Vñ
3. Reg. 18 & in libris Regũ inſtabilius filijs Iſrael ait Helias: Vſqueq̃ clau dicatis in duas ptes, ⌊introduc »
huc⌋

A huc⌋.i.ad regnũ cœleſte pducere ſtude,ꝑdicãdo,orãdo,exẽplaritérq; viuẽdo.Itaq; princi-
pibus ſacerdotũ & maioribus Iudæoꝝ ad Chriſtũ cõuerti nolẽtibus,multa millia ex minori 3.Reg.18
bus eiuſdẽ populi ſunt cõuerſa,ſicut in actibus apl'oꝝ deſcribit.Nã(vt ait Gregorius)hos ele
git deus,q̃s deſpicit mũdus,& ipſa deſpectio plerũq; hoĩem reuocat ad ſeipm,& tãto celeri⁹ Gregorius
" dei vocẽ aliq̃ audiũt,q̃to minus in mũdo hoc hñt vbi delectent.⌊Et ait ſeruus:Dñe,factũ ẽ vt
" impaſti⌋.i.Iudæis ꝑdicauimus ſicut iuſſiſti,q̃uis nõ oẽs cõuerti voluerint vt mãdaſti,⌊& ad-
" huc locus ẽ⌋.i.adhuc vacãt loca ĩ regno cœleſti,in q̃bus recipi queãt gẽtiles.Nõ em̃ nũerus
" hoĩm ꝑdeſtinatoꝝ ex Iudęis erat ĩplẽdus in cœlis,⌊& ait dñs ſeruo:Exi ĩ vias & ſepes⌋.i.ad
pp'los gẽtiles p lata pditiõis itinera incedẽtes,q lege caruerũt diuina Iudęis collata,ſicq; q̃ſi a-
greſtes fuerũt,propter q̃d p ſepes ſignant.Itaq; primo fuit ꝑdicãdũ Iudęis,deinde gẽtibus.
Propter q̃d Paulus & Barnabas loquunt Iudęis:Vobis oportebat primũ loq verbũ dei,ſed qm̃ Act.13
" repuliſtis illud,cõuertimur ad gẽtes.Sic em̃ ꝑcepit nobis dñs,⌊& cõpelle intrare⌋.i.q̃ſi im-
portune & p cõminatiões dãnatiõis æternę inſtiga illos,vt cõuertant,prout ait apl'us: Prędi 2.Tim 4
ca verbũ,inſta opportune,importune argue,obſecra,increpa,in om̃i patiẽtia. Vnde p Hie- Hiere.24
remiã dñs loquit:Nunq̃d nõ verba mea ſunt q̃ſi ignis,& q̃ſi malleus conterẽs petrã? Itaq; q̃d
ait,cõpelle intrare,nõ intelligit de coactiõe abſoluta atq; oĩmoda(q a liberũ arb.cogi non ꝑt, Libe.arb. cogi non poteſt
" nec deus vult habere coacta obſequia)ſed aliquali & inductiua,⌊vt impleat domus mea,⌋.i.
nũerus ꝑdeſtinatoꝝ cõpleat in cœlo,de qua ait ſaluator:In domo patris mei mãſiones multę
ſunt,de qua & illud Baruch ꝑt exponi:O Iſrael q̃ magna eſt domus dei,& ingens locus poſ- Iob.14
ſeſſionis eius,magnus & nõ habẽs finẽ,excelſus & immẽſus. Sed ſi finẽ non habet,quõ ꝑt im- Baruch.3
B pleri? Et rñdendũ,ꝙ immẽſus vocat,nõ propter interminabilitatẽ,ſed ob ſuã latiſſimã & in-
" effabilẽ capacitatẽ.⌊Dico aũt vobis,ꝙ nemo viroꝝ illoꝝ,⌋ vtpote ſe excuſantiũ,⌊q voca-
" ti ſunt⌋ vocatione exteriori p ꝑdicatores,⌊guſtabit cœnã meã⌋.i.æternã cœleſtis felicita-
" tis ſuauitatẽ nõ experiet. Hoc q̃q; notãdũ, ꝙ deus interdũ vocat inſpiratiõe interna,interdũ
ꝑdicatiõe externa,aliq̃n bñficijs,q̃nq; flagellis,ad q̃d deſignandũ dicit in Canticis quater, re Cant.6
uertere. Sic em̃ ait ibidẽ ſpõſus cęleſtis:Reuertere,reuertere Sunamitis,reuertere,reuertere.
" ⌊Ibãt aũt turbæ multæ cũ eo⌋.ſ.cũ Ieſu ob varias cauſas,vt dictũ eſt ſæpe. Etem̃ eloquentia
" ſuauiſſima ꝑdicatiõis eius,eminẽtia miraculoꝝ,moꝝ venuſtas,turbas attraxit,⌊& cõuerſus
" ad illos,⌋ quia faciẽ ſuã corporalẽ,interiorẽ quoq; pietatis ſuæ reſpectũ & bonoꝝ ſuoꝝ ſpi-
ritualiũ cõmunicationẽ cõuertit ad eos,ita & nos ſi cor noſtrũ ad ipm cõuertimus,ſi eũ ſequi
conamur,ſi eius deſideramus clementiã,ſtatim pietatis ſuæ effectum nobis impẽdæ,ſicq; ad
nos ſe cõuertet,quẽadmodũ p Zachariã teſtat:Cõuertimini ad me dicit dñs exercituũ,& cõ
" uertar ad vos dicit dñs exercituũ,⌊dixit:Si quis venit ad me⌋.i.me ſequi voluerit p vitæ aſſi
milationẽ,& debitam ſeruitutẽ,& nõ odit patrẽ ſuũ & matrẽ & vxorẽ & filios & frẽs & ſoro
" res.⌋ Oẽs iſtæ pſonæ odiẽdæ ſunt ſeruis Chr̃i,nõ q̃tũ ad id q̃d habẽt à creatore,vel quo ad eẽ
naturæ ſuę aut gr̃æ,ſed q̃tũ ad id q̃d habẽt à ſeipſis,hoc ẽ à ꝓpria inordinata volũtate,vtpo-
te q̃tũ ad culpã & impietatẽ quã habẽt,q̃ etiã nobis in via dei cõtrariant,à ſalute nos nitẽdo
retrahere,aut à profectu virtutũ. Natura aũt & pſona amãdæ ſunt,iuxta ꝑtactã diſtinctionẽ
homo cõſormat ſe deo q oĩa amat ſecundũ id ꝙ ſunt p naturã,grãm aut gloriã,prout Sapiẽs
loquit:Diligis oĩa quæ ſunt,& nihil odiſti eoꝝ quæ feciſti. Nihilominus odit iniquos,ſecun Sapiæ.11
dũ ꝙ tales,quẽadmodũ in eodẽ libro ſcribit:Odio ſunt deo impius & impietas eius. Atq; in Sapiæ.14
C pſalmo:Odiſti oẽs q operant iniquitatẽ. Per Hieremiã q̃q;:Nõ eſt aĩa mea ad populũ iſtum Pſal.5
" ⌊adhuc aũt & animã ſuã⌋.i.ſeipſum,ponẽdo partẽ pro toto. Eodẽ equidẽ modo debemus Hiere.15
diligere & odire nos,quo & proximos. Cũ em̃ amare ſit alicui bonum velle,odire aũt alicui
malum velle,debemus noſipſos,aliosq; diligere,nobiſipſis ac alijs neceſſaria naturæ, donáq;
gr̃æ & munera gloriæ ſempiternæ optãdo ac imprecãdo. Porrò noſipſos ac alios debemus
odire.i.impietates nr̃as ac alienas abhorrere & velle nõ eſſe,atq; pro malis culpæ mala pœnę
nobis ac alijs affectare zelo iuſtitiæ,imò & noſipſos ac nobis cõmiſſos debite caſtigare,inor-
dinatis affectibus & carnalibus cõcupiſcẽtijs reluctari. Iſtud eſt bonũ, virtuoſumq; odiũ ex
ſpũali procedẽs amore,de q̃ ait Pſal.Perfecto odio oderã illos,ſicq; Dauid odit ſeipm cũ de- Pſal.138
" ꝑcatus eſt deũ,dicẽs:Vertat obſecro manus tua in me & pp'lus tuus nõ pcutiat,⌊nõ ꝑt meus 2.Reg.24
" eſſe diſcipulus⌋.i.veraciter Chr̃ianus,vtpote meę doctrinę obeditor ſeu adimpletor. ¶ Præ
terea q̃rit,an iſtud.ſ.odire parẽtes & cæteros atq; ſeipm ſit cõſiliũ vel ꝑceptũ? Et rñdendũ,ꝙ
ſecũdũ aliquẽ modũ ac ſenſum ẽ ꝑceptũ,& aliq̃ modo cõſiliũ. Eſt em̃ ꝑceptum q̃tũ ad hoc,vt
carnales affectus ꝑdictaꝝ pſonaꝝ cõtrarios charitati ſpũali abijciamus,& itẽ vt ꝑfatas vite-
mus ac odiamus pſonas q̃tũ ad hoc,ꝙ nos ab ĩpletiõe ꝑceptoꝝ ĩpedire nitunt. Sed eſt cõſiliũ
q̃ ad hoc,vt carnales affectus,carnaléſq; propinq̃s ſiue cõiunctos odiamus,relinquamus,vite-
mus,q̃tũ ad hoc ꝙ nos ĩpedire nitunt aut pñt à ſpũali ꝓfectu ad pfectionẽ tendẽte p actus &
opa ſuperogatiõis,vt.ſ.carnales ꝑfataꝝ pſonaꝝ affectus abijciamus,nõ illos dũtaxat q cha-
ritati diuinæ cõtrariant directe,ſed illos q̃q; q charitatis ꝓfectum,ardorẽ & pfectionẽ im-

 pediunt,

CA.XIIII. pediunt,⌊& q non baiulat crucē ſuā⌋.i.opa pœnīæ nō exercet,corpus ꝑ abſtinētiā nō affli- D
git,proximis ſuis nō cōdolet tpe oportuno,⌊& venit poſt me⌋ talia bona exercēdo, nō va-
na intētiōe pro laude hūana,ſed ad laudē ac gloriā dei,ędificationē'qꝫ ꝓximi,ſcđm ꝙ ego fe-
Iohan.8. ci,prout apđ Iohānē ꝓfeſtor: Ego nō q̄ro gloriā meā,ſed honorifico prēm meū. ⌊non pōt »
meus eē diſcipulꝰ⌋ Iſtud ꝗppe loquēdo in gñe,ad oēm ꝑtinet chřianū,dicēte apl̄o:Qui aūt
Galat.5. ſunt Chři,carnē ſuā crucifixerūt cū vitijs & cōcupiſcētijs.Iſtud etem̄ aliud ꝓrſus non eſt,niſi
Matt.7. per artā viā incedere,q̄ ſola ad ſalutē ꝑducit,ſic'qꝫ iſtud eſt ꝓceptū nō cōſiliū. Pōt tñ exponi,
vt ſit cōſiliū,erit'qꝫ ſenſus:Qui nō baiulat crucē ſuā.i.ſeiþm totaliter nō mortificat,ſe & cęte
ra hæc terrena ꝓpter deū derelinquēdo, & venit poſt me.i.me ſecutus nō fuerit ꝑ ſemitas ꝑ
fectiōis,vcꝫ ꝑ ſpōtaneā pauꝑtatē,ꝑpetuā caſtitatē,plenā'qꝫ obediētiā,q̄ ſunt ſubſtātialia oīm
ordinū,nō pōt meus eē diſcipulus.i.imitator ꝑfectus,nō ſolū in ꝓcęptis,ſed & in cōſilijs euā
gelicis obſeruādis me audiēs,atqꝫ efficaciter acqeſcēs. Deniqꝫ ꝙ documēta inducta obſeruā-
da ſint cūctis fidelibus ſaluari optātibus,ꝓſertim ad ꝑfectionē virtutū in hac vita ꝑtingere cu
piētibus. Chřs cōſequēter declarat ꝑ duas ſimilitudines ſiue parabolas. Primā tāgit dicēdo: »
⌊Quis em̄ ex vobis volēs turrem ædificare,nō prius ſedēs cōputat ſumptꝰ,q neceſſarij ſunt, »
ſi habeat ad ꝑficiēdū? Ne poſteaq̄ poſuerit fundamētū & nō potuerit ꝑficere,oēs q viderint, »
incipiāt illudere ei,dicētes: Quia hic hō cœpit ædificare,& nō potuit cōſummare.⌋ Hoc in
exterioribus ita eſt,ꝙ hō prouide mētis,nō incipit aliqd ædificare,niſi añ ꝓcogitet an habeat
facultatē cōſumādi ſtructurā,ne ſi aliter euenerit,cūcti aſpiciētes derideāt eū,ꝙ ſe incōſidera
te habuerit,inchoādo q̄d'qꝫ cōplere nequit. Cōformiter eſt in ſpūalibus, ꝙ ſi qs fideliū propo E
ſuerit ſeu in religione profeſſionē fecerit,ſe ad apicē humilitatis,aliarū'qꝫ virtutū eminētiam,
ſeu vitæ ꝑfectionē q̄tidie trāſiturꝫ anteq̄ iſtud attēptet ſeu inchoet,ꝑpēdere,ꝓmeditari'qꝫ de
bet,an poſſit cōtinuare atqꝫ ꝑficere q̄d cupit incipere,vtpote an ſit diſpoſitus, aptus,idone-
us,ad exercitia vitæ intētæ. Quòd ſi in ſeipſo viribus proprijs ſe ſufficiētem nō inuenerit ac
potentē,debet in deo cōfidere,eius'qꝫ implorare auxilium,& impedimēta ſuæ vitare ſalutis.
Iſtud em̄ ſunt ſumptus neceſſarij ſibi ad cōſummandū ꝙ aggredi debeat vel optat. Vñ ſi iſta
nō egerit,in proceſſu deficiet,& hoſtes ſuæ ſalutis ſpūs maligni vidētes eū in proceſſu ſuccū-
Gregorius. bere,irridebunt atqꝫ de ſua ꝑditione gaudebūt. Vnde Gregorius:Omne q̄d agimus ꝓuenire
Eccle 32. per ſtudiū cōſiderationis debemus. Hoc eſt q̄d in Eccleſiaſtico docetur: Fili ſine cōſilio nihil
1.Timo.5. facias,& poſt factū nō pœnitebis. Apoſtolus quoqꝫ ait: Sine ꝓiudicio.i.præuio iudicio nihil
facias. Hinc prouidentia ponif pars prudētiæ,quia per prouidentiā futura cauētur pericula,
& de neceſſarijs prouidetur. Porrò diaboli & vaſa eoꝝ.ſ.homines impij q bonos à via ſalu-
tis retrahere moliuntur,de eoꝝ ꝑditione ſeu apoſtaſia,quos tentādo,ſuggerēdo'qꝫ vicerint,
Eccle.10. gloriātur,iuxta illud Eccleſiaſtici:Si præſtes animæ tuæ cōcupiſcētias eius,facient te in gau-
Pſal.12. dium inimicis tuis. Atqꝫ in pſalmo:Qui tribulāt me,exultabūt ſi motus fuero,ego aūt in mi-
Eccle.23. ſericordia tua ſperaui. Idcirco in Eccleſiaſtico vir ſapiēs orat,q̄d & nos ſemꝑ orare debemꝰ.
Domine pater & dominator vitæ meæ,ne derelinquas me in cogitatu & cōſilio illoꝝ,& inci
dam in cōſpectu aduerſarioꝝ meoꝝ,& gaudeat inimicus meus. Itaqꝫ peſſimos ac inuidiſſi- F
mos aduerſarios noſtros diabolos,nil aliud niſi animaꝝ noſtraꝝ ſanguinē ſitientes nō lætifi
cemus,negligenter & viliter nos habēdo,mundanas cōſolatiunculas exquirēdo,mentis cu-
ſtodiam omittēdo,ſed in lingua,cūctis'qꝫ ſenſibus & cordis cuſtoditione iugiter cuſtoditi eē
conemur. ¶ Poſtremo parabola iſta religioſis potiſſimū eſt penſanda,ne tēpore procedente
Galat.3 tepeſcāt,ſed q̄tidie feruētiores effici ſatagāt,ne conueniat eis illud apoſtoli: Sic ſtulti eſtis,vt
Apoca.2. cū ſpū cœperitis,nunc carne conſumemini. Vnde in Apocalypſi Chřs ait cuidā: Habeo ad
uerſus te,ꝙ charitatē tuā primā reliquiſti. Memor eſto itaqꝫ vnde excideris, & pœnitētiam
age. Aduertāt hæc q ſibi in clauſtris de annoꝝ qbus fuerūt in ordine multitudine blandiunt,
cū tñ adhuc leues & paſſionati monſtrētur. Sed & om̄i chriſtiano conſiderāda ac metuenda
ſunt iſta,præſertim cū in via dei nō progredi,ſit retroire. Deinde ſecūda parabola ſubditur. »
⌊Aut qs rex iturus cōmittere bellū aduerſus aliū regē,nōne priꝰ cogitat, ſi poſſit cū decē mili »
bus occurre ei,q cū viginti milibus venit ad ſe? Alioquin adhuc illo lōge agēte,legationē mit »
tens,rogat ea quæ pacis ſunt.⌋ Parabola plana eſt,quia rex prouidus cōtra aliū regē pugna
turus,ſi viderit regem aliū multo potentiorē ante congreſſum,pacē cōponit cū illo ſi poteſt
nec ſe cōmittit periculo. Ita & nobis ſi cōtra principē ſeculi huius diabolū præualere opta-
mus,neceſſariū nobis eſt proprias vires ꝑpendere,ꝙ ſi cōſpexerimus nos non poſſe propria
virtute aciē dæmonū expugnare,ad dei auxiliū debemus cōfugere,& vanā ſecuritatē abijce-
re. Porrò cū diabolo pacē inire,vt ab impugnatione deſiſtat vituperabile eſt, qa cū illo ne-
quaq̄ concordare debemus. Vnde ſicut in rege ſe inferiorē cernente,pacē ab aduerſario po-
Pacē cū diabolo inire, vituperabile. ſtulare ex infirmitate procedit,quāuis aliquo modo prouidētiæ aſſerebaf,ita & diabolo cō-
cordare.i.malle peccare,q̄ cōtra tētationes viriliter dimicare,ex infirmitate & imꝑfectione
hominis,talis cauſatur. ¶ Quidam autem ꝑ regē cōtra quē homo tēdit ad ꝓlium, intelligunt
deum,

A deū, cōtra quē quaſi pugnare p̄ſumūt, q ſeipſos excuſant, iuſtificāt, & meritis ſuis ſaluādos eē
de iure contēdunt, de qualibus dicit apoſtolus. Quòd dei iuſtitiā ignorātes, & ſuā volētes ſta Roma.10
tuere, iuſtitiæ dei nō ſunt ſubiecti. Hi ergo redeuntes ad cor, & ſe ſuis operibus non poſſe ſe-
cundū iuſtitiæ rigorē ſaluari, niſi ad immēſam dei confugiāt pietatē, iuxta illud Iob: Nō iuſti Iob.9
ficabitur homo cōpoſitus deo, & ſi voluerit cōtendere cū eo, nō poterit reſpōdere vnū pro
mille. Hoc ergo pēſantes, cū Chriſtus rex adhuc lōge eſt .i. iudiciū differt, & corporaliter ac
viſibiliter in cœlo cōſiſtens nondū apparet legationē mittunt, hoc eſt, ꝑ opera ſatisfactionis
deo recōſiliari p̄cantur, & pacē cū ipſo adipiſci nitūtur, ſicut hortaẜ apoſtolus: Obſecramus 2.Cor.5
pro Chriſto recōſiliamini deo. Itaq; flendo, abſtinēdo, orando, offerendo, & alia opera vir-
tuoſa agendo, cū iudice Chriſto cōponunt, ſeq; in cūctis humiliant, ſicut ſanctus Iob egit di- Iob 9
cendo: Si iuſtificare me voluero, os meū condemnabit me, etiā ſi habuero quidpiā iuſtū, non
reſpondebo ei, ſed vt meū iudicem deprecabor. Idem fecit beatus Dauid orando. Nō intres Pſal.142
“ in iudicium cum ſeruo tuo domine. ⌊Sic ergo oīs ex vobis, qui non renuntiat oībus quæ
“ poſſidet, nō poteſt meus eſſe diſcipulus.⌋ i. qui aute non habuerit, ſe abijciendo, cupiditatū
& carnalitatū affectus, & cætera quæ profectū virtutū impediunt, nō poteſt vere realiter di-
ci diſcipulus meus, quia doctrinæ meæ nō acquieſcit, ſicut nō poteſt prudenter ædificare qui
ſumptus non prouidet. Porrò ſi quod dictū eſt de odio parentū & propinquoꝝ ac propriæ
animæ exponaẜ vt eſt conſiliū, tūc renuntiare hic ſumitur pro oīmoda derelictione oīi-
um poſſeſſionū ſeu proprioꝝ, q̄d eſt religioſoꝝ, q cū Petro apoſtolo dicere poſſunt Chri-
B ſto. Ecce nos reliquimus oīa. Si vero exponitur vt eſt p̄ceptū, tūc renūtiare deſignat abie- Mat.19.
ctionē immoderate affectionis & curę circa poſſeſſa, ſicq; accipit Beda: Diſtat (inquiēs) inter
renūtiare oībus, & relinquere oīa. Paucoꝝ eīn. ſ. perfectoꝝ eſt relinquere oīa .i. curas Beda.
mundi poſtponere, cunctoꝝ aūt fideliū eſt renūtiare oībus, hoc eſt, ſic tenere quæ mundi
ſunt, vt tum per ea nō teneātur in mūdo, ſed licite eis afficiātur atq; vtātur. Hoc eſt q̄d horta
tur pſalmiſta: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Et apoſtolus: Reliquū eſt, vt q habent Pſal.61.
vxores, ſint tanq̄ nō habētes, & qui vtūtur hoc mūdo, tanq̄ nō vtētes. Præterit eīn figura hu- 1.Cor.7.
“ ius mūdi. ⌊Bonū eſt ſal⌋ Eſt eīn vtile valde ac neceſſariū ad cōdimenta ciboꝝ. ⌊Si aūt ſal q̄q;
“ euanuerit⌋ .i. vigorē ſuū amiſerit, & corruptionē incurrerit, ⌊in q̄ condietur?⌋ .i. aptū non
“ erit vt alicui miſceaẜ cibario, ⌊neq; in terra, neq; in ſterquiliniū erit⌋ Terrā eīn à ſua impedit
“ fœcūditate, nec expedit ipm̄ miſcere fimo ſeu ſterquilinio ad terrā fœcundandā, ⌊ſed foras
“ mittetur⌋ .i. eijcietur tanq̄ oīno inutile. Per hoc ſaluator inſinuat, ꝙ ſimili modo oportet
diſcipulū ſuū oībus renūtiare, ne ꝑ terrenoꝝ, carnaliūq; amorem euaneſcar, eſſe gratiæ ac
virtutū ꝑdendo, & putrefiat vitia incurrēdo, ſicq; ad nihil valeret, niſi vt ignē mittaẜ gehēne Iohan.15
ſicut apud Iohannē loquiẜ Chrūs: Si qs in me nō māſerit, mitteẜ foras ſicut palmes, & areſcet
& colligēt eum, & in ignē mittēt. Deniq; ꝑ ſal intelligitur ſapientia ſeu diſcretio, quæ omni
opere virtuoſo neceſſaria eſt, & cōdimentū largiẜ. Ad q̄d deſignandū deus in Leuitico p̄ce- Leuit.2.
pit. Quicquid obtuleris ſacrificij, ſale condies. Itemq;: In omni ſacrificio offeres ſal. Et apud
Marcū admonet Chrūs: Habete in vobis .i. diſcretionē, vt. ſ. iuxta Pauli doctrinā, Oīa ho Marc.9
neſte & ſecūdū ordinē ſiant in vobis, ſi ergo ſal iſtud euanuerit, hoc eſt, ſi ꝑ indiſcretionē & 1.Cor.14.
negligentiā noſtrā lumē diſcretionis ac ſapiētiæ amiſerimꝰ, in q̄ cōdietur, id eſt, q̄uī eo per-
ficieẜ? Cōſtat ꝙ nihil, cū ſit corruptū. Ideo foras mitteẜ .i. tolleẜ, eſſeq; deſinet, in eo quo fuit.
C Rurſus ꝑ ſal deſignaẜ prælatus & p̄dicator, ſeu doctor alioꝝ, cuius eſt audientiū corda diſcre
tione cōdire, ſapiētia erudire, ad guſtū virtutū & ſpūaliū reꝝ ſaporē ꝑducere. Hinc in Mat-
thæo Chrūs aīt apoſtolis: Vos eſtis ſal terræ. Sal quippe (vt dicit Euſebius) ſecūdū ſubſtātiā Matt.5
ex aqua cōſtat, modicū terreſtrietatis participās, deſiccatq; fluidā naturā, vel materiā corpo Euſebius.
rum corruptoꝝ, & mortua corpa conſeruet. Hinc Chrūs diſcipulos ſuos recte cōparat ſali,
quia alios regeneraturi erāt ex aqua & ſpū, corruptāq; hominū vitā à fluxu vitiorū debebāt
reſtringere. Porrò, ſi ſal iſtud euanuerit, id eſt, ſi p̄dicator ſiue p̄latus aliqua vitioſa affectione
“ corrūpatur in mēte, ⌊in quo cōdietur?⌋ id eſt, ineptus erit alioꝝ corda p̄fato modo cōdire,
itaꝙ nec in terrā, nec in ſterquilinium, vtilis erit, hoc eſt, nec ad hoc vt his p̄ficiatur qui ſani
ſunt mente & fœcundi vt terra, nec his qui inſtar ſterquilinij, vitijs & carnalitatum ſuarum
fœtoribus ſqualent, ſordentq;, iuxta illud Iohelis: Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo, Iohel.1
hoc eſt, carnales in gulæ atq; luxuriæ inquinamentis corrupti ſunt. Poſtremo, quia præhabi
ta Chriſti eloquia erant obſcura, parabolica & profunda hortatur ad ſagacem dictoꝝ ſuo-
“ rum intelligentiam, vel quia ſaluberrima ſunt, monet vt efficaciter impleantur. ⌊Qui habet
“ aures audiendi⌋ hoc eſt, intellectum habet bene diſpoſitum & capacem, ⌊audiat⌋ id eſt, ad-
uertat, agnoſcat, & impleat quæ iam dixi. Itaque de interioribus auribus, obedientialiq; au-
ditu dicit hoc Chriſtus.

¶EXPOSITIO CAPITVLI DECIMIQVINTI.

Erant aūt appropinquātes. Articulus. XXXVIII.

QVIA Saluator verbis & factis exhibuit miraculiſq; oſtendit ſe po- D
tentiſſimũ atq; pijſſimũ medicum animaꝝ, & tam per comminatio
nes æternæ damnationis, quã per promiſſiones perpetuæ ſaluatio-
nis hortabat ad pœnitentiã peccatoris. Hinc cõfluebant ad ipſm, ſi-
cut iam recitat Euãgeliſta. ⌊Erãt ãt appro pinquãtes e i publicani⌋
hoc eſt, qui publicis negotijs intendebãt, videlicet vectigalia ſeu tri-
buta exigendo, leuãdo, aut cõducendo. Et quoniã tale officium vix
aut raro fit abſq; peccato, ideo phariſæi & ſcribæ publicanos repu-
tabãt magnos atq; notorios peccatores. Hi ergo ⌊& peccatores.⌋
hoc eſt, qui minus vitioſi erãt, aut putabant. Iſti appropinquauerũt
Chriſto corporaliter & ſpũaliter. ſ. localiter accedendo ad eum, ſcd̃m ſuã circũſcriptã huma
nitatem, & mentaliter ſe vertendo ſeu diſponendo ad ipſius incircũſcriptibilem deitatẽ ſeu
ad eius charitatẽ & grãm. ⌊Vt audirent illum⌋ auribus mentis & corporis. Chriſtus nãq; ali
quos talium gratioſe præuenit, attraxit conuertit. Cõcurrerũt q̃q; ad ipſm ꝓpter incõpabilis
ſuæ eloquẽtiæ motiuã & affectuoſiſſimã venuſtatẽ, ob morũ eius cõdecentiã, ob vitæ & famæ
eminentiã, ob miraculoꝝ claritatem & abũdantiã, & ꝑſertim q̃m Chr̃us valde charitatiuum,
dulcem, compaſſiuũ, & piũ ſe eis exhibuit, ſicut mox ſubdit: ⌊Et murmurabant phariſæi &
ſcribæ dicentes: Quia hic (Ieſus) peccatores recipit, & manducat cũ eis⌋ quaſi dicãt, nõ decet
Eccl. 9 cũ Salomon dixerit: Viri iuſti ſint tibi cõmenſales. Et Pſalmiſta: Superbo (inquit) & inſatia-
Pſalm. 100 bili corde, cum hoc non edebam. Et item: Cum peruerſo peruerteris. Sed Chriſtus qui pec-
Pſalm. 17 care non poterat atq; ad hoc venit in mundum, vt peccatores intus curaret atq; cõuerteret, E
abſq; periculo & cum fructu ingenti peccatoribus ſe adiunxit, ac conueſci dignatus eſt, nec ꝓ
fatis authoribus prohibebat, quin iuſti hac intentione poſſent ſe peccatoribus ſociare, vt eos
ad dei obſequium perpetuamq; ſalutem inducerent. Chriſtus quoq; in cuius aduentu tempus
gr̃æ, & lex charitatis cœperunt, veterem legem nõ fregit, ſed perfecit, oẽmq; charitatem ver
bo & factis edocuit. ¶Porro phariſæi qui erant religioſi Iudæoꝝ, & ſcribæ qui fuerunt do-
ctores eoꝝ, nõ vere charitatiui & iuſti, ſed magni & ſapientes in oculis ſuis, falſeq; iuſti, indi-
gnati ſunt de Chriſti clementia, de qua gaudere debuerãt. Falſa nãq; iuſtitia habet ĩdignatio
Gregorius nem, vera iuſtitia compaſſionem ſcd̃m Gregoriũ. ¶Inſup Chriſtus ſolitus vti parabolis, per
quaſdã parabolas oſtẽdit phariſæoꝝ ac ſcribaꝝ errorem, ſeq; agere quod ad ſuum ꝑtinebat
officium, quod fuit peccatores conuertere, perditos quęrere, ſpiritualiter mortuos per grãm
viuificare, per peccata diſperſos in deo per, fidem & charitatem colligere. Hinc ſubditur
prima parabola. ⌊Quis ex vobis homo qui habet centũ oues, & ſi ꝑdiderit vnã ex illis &c.⌋
Parabola iſta ad propoſitũ Chr̃i declarandũ aptiſſima fuit & eſt atq; planiſſima. Aliud nẽpè
oſtendere non intendit per eam, niſi ꝙ ex quo homo multas poſſidẽs oues, ſi vnã amiſerit,
diligẽter eam inquirit, atq; inuentã hilariter recipit, multomagis filius dei oĩm dñs, genus hu
manum, ſeu peccatoꝝ collegium quod amiſit, ꝑ illius propriã culpam, & dæmonis fraudem
requirere debuit per ſuã pietatem & grãm, atq; recipe ad pœnĩam & ſalutem. Per hoĩem ita-
q; iſtum intelligit Chriſtus, qui habuit centum oues, hoc eſt, vniuerſitatem angelicoꝝ ſpiritu
um & genus humanum. Etẽm angeli ſancti oues ſunt dei, propter ſuã innocentiã ac beatificã
refectionem, qua indeſinenter paſcuntur à deo. Similiter homines oues ſunt dei, iuxta illud
Pſalm. 94 Pſalmiſtæ. Nos aũt populus eius & oues paſcuæ eius. Quod de bonis hoĩbus creatori ſuo ſub- F
iectis, & ab eo ꝑ charitſmata gr̃æ & ſacramenta eccleſię paſtis, potiſſimũ veꝝ eſt, quaꝝ paſtor
Iohan. 10 eſt Chriſtus, quia ſub virga ſuæ directionis ambulãt, dum ſcd̃m Euãgelicæ legis præcepta fi-
deliter cõuerſant, de q̃bus apud Iohãnem ꝓteſtat: Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues
meas, & cognoſcũt me meæ, & animã meã ponã pro ouibus meis. Dicunt autẽ oues hæ cen-
tum propter numeri huius ꝑfectionem. Haꝝ vero ouiũ perijt vna, quia in primis parẽtibus ꝑ
Roma. 5 dita fuit natura humana. Nam ſcd̃m Apoſtolũ, in vno cecidimus, & in Adã peccauimus oẽs,
Ephe. 2 ita ꝙ eramus natura filij iræ. ⌊Nonne dimittit nonagintanouem in deſerto, & vadit ad illam
quæ perierat, donec inueniat eam.⌋ Hoc fecit vnigenitus filius dei, dum ciues cœleſtes, puta
angelicos ſpũs, in cœlo quod homo deſeruit, peccãdo reliquit, & nõ angelũ, nõ legatũ miſit,
ſed in propria venit ꝑſona, aſſumpta in vnitate ꝑſonæ natura humana, quæ fuitq; genus hu-
manum, pro illius cõuerſiõe, reductiõe, ſaluatõe, orãdo, prædicãdo, miracula faciẽdo, moriẽ
do, ſpm̃ ſctm̃ mittẽdo ſeu infundẽdo, apl̃os cæterosq; diſcipulos deſtinãdo, ideo ait Apoſto-
1. Timo. 1 lus: Fidelis ſermo & oĩm acceptõe dignus, q̃a Chr̃us Ieſus venit in hũc mundũ pc̃tores ſaluos
Zacha. 2 facere. Et ꝑ Zacha. Lauda & lætare filia Syõ, q̃a ecce ego venio. & habitabo in medio tui, ait
dominus. Et applicabuntur gentes multę ad dominum in die illa, & erunt mihi in populum.
¶Porro hæc applicatio populorum ad deum, eſt eoꝝ cõuerſio atq; inuẽtio qua inuẽti ſunt à
1. Petri. 2 Chr̃o, q̃bus in prima canonica ſua loquit Petrus: Eratis aliq̃n ſicut oues errãtes, ſed cõuerſi
eſtis nũc ad eꝑm & paſtorẽ aĩaꝝ vr̃aꝝ. ⌊Et cũ inuenerit illã ĩponit in humeros ſuos gaudẽs⌋

Hoc egit

A Hoc egit ſaluator, q̃a dũ q̊ſdã Iudæorũ conuertiſſet, pro illis & pro cũctis electis hoĩbus pro-
prijs humeris crucẽ tulit ad ſupplicij locũ, quod faciẽdo pctã nr̃a ſup ſe ſumpſit, portauit &
luit. Propter q̊d per Eſaiã ſcriptum eſt: Diſciplina pacis nr̃æ ſup eũ, & liuore eius ſanati ſu- Eſaiæ.53.
mus. Oĩes nos quaſi oues errauimus, vnuſqſq; in viã ſuã declinauit, & dñs poſuit in eo iniq-
tatẽ omniũ noſtrũ. Vere lãguores noſtros ip̃e tulit, & dolores nr̃os ipſe portauit. Hinc Chr̃s
fatet in pſalmo: Quæ nõ rapui, tũc exoluebã. Deniq; Chr̃s hæc fecit gaudẽs, q̃a licet de paſſio- Pſal.68.
nis ſuæ acerbitate vehemẽter doleret, nihilominus de paſſionis eiuſdẽ fructu ſecũdũ ſuperio-
« rẽ aĩæ portionẽ gaudebat. ⌊& veniẽs domũ, cõuocat amicos & vicinos, dicẽs illis: Cõgratu
« lamini mihi, q̃a inueni ouẽ meã q̃ perierat.⌋ Sic Chr̃s in die Aſcẽſionis reuertẽs ſecũdũ na-
turã humanã ad cœlum empyreum, de quo ait apoſtolus: Quàm ædificationem habemus ex 2.Cor.5.
deo, domũ non manufactã æternã in cœlis. Et Chr̃s: In domo patris mei mãſiones multæ Iohan.14.
ſunt, illuc Chr̃s ouem perditã reportauit, quoniã teſtibus apoſtolo & pſalmiſta: Aſcendẽs Ephe.4.
Chriſtus in altũ, captiuã duxit captiuitatẽ. Tunc conuocauit, id eſt, ſibi occurrere fecit ami- Pſal.67.
cos & vicinos, hoc eſt, angelicos ſpũs diuinæ volũtati plene & inauertibiliter conformatos,
diuina ſecreta ſcientes, & deo in oĩbus obedientes, ſecumq; in ſupermũdano illo habitãtes
pallatio, atq; ipſius vultum immediate cernẽtes, cũ exuberãtiſſimo gaudio ſempiterno, pro-
pter quæ merito amici & vicini ac filij dei vocãtur, quos hortatur, vt ſibi de ouis ſuæ inuẽtiõe
cõgratulẽtur, in quo patet dilectio dei ad nos, & quãtum noſtrã optat ſalutem. Vnde ait a-
poſtolus: Hæc eſt voluntas dei, ſanctificatio veſtra. Et Neemias: Gaudium dei eſt fortitudo 1.Theſſ.4.
veſtra. Per Eſaiam quoq;: Dominus loquitur Iſraelitico populo. Vtinam attendiſſes mãda- Neemiæ.8.
B ta mea. Deniq; Chriſtus hanc ouẽ laborioſiſſime recuperauit, & pretioſiſſime liberauit ſeu e- Eſaiæ.48.
mit, ſicut ait apoſtolus Petrus: Non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis, ſed p̃-
tioſo ſanguine agni immaculati. Et Paulus: Empti eſtis p̃tio magno. Chriſtus tamen redẽ- 1.Petri.1.
ptionem hanc reputat & appellat inuentionem, quaſi nil ponderãs quicquid pro ea expoſu- 1.Cor.7.
it, præ nimia ſua dilectione ad genus humanũ. Propter quod faſſus eſt in prouerbijs: Delitię Proue.8.
meæ eſſe cũ filijs hominũ. In Cãticis quoq;: Si dederit homo omnem ſubſtãtiam domus ſuæ
pro dilectiõe, quaſi nihil deſpiciet eã. Sed & per Hieremiã dominus dixit: Lætabor ſuper eis Cantic.vlt.
cum benefecero eis. Præterea (vt ſcribit hic Gorrha) Ouis de ſua natura eſt animal innocẽs. Hiere.32.
Cætera autem animalia aut mordent dentibus, vt canis & lupus, aut impingũt cornibus, vt Gorrha.
aries & taurus, aut percutiunt pedibus, vt equus & mulus, aut dilaniant vnguibus, vt leo &
vrſus, ſed ouis nihil iſtorum facit. Igitur ouem Chriſti ſe non eſſe agnoſcat, qui vel dentibus
mordet detrahendo, vel impingit cornibus alios violenter opprimendo, aut percutit pede
proximis iraſcendo, aut dilaniat vnguibus aliena rapiendo. Poſtremo ſecundum Theophi-
« lum, ſupernæ virtutes oues dicunt, eo q̃ omnis creatura reſpectu dei ſit beſtialis. ⌊Dico vo- Theophilus.
« bis, q̃ ita gaudium erit in cœlo, ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper no-
« naginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.⌋ Si iſtud generaliter de quocũq; pœni-
tente & quibuſcũq; iuſtis ſeu innocentibus intelligatur, non eſt abſolute ſumendum vt ſo-
nat, quaſi ſimpliciter angeli ſancti plus glorientur de quolibet pœnitente, quàm de quibuſ-
cũq; nonaginta nouem iuſtis. Non enim plus gaudent de peccatore, qui poſt pœnitentiam
non pertingit ad magnã perfectionem, quàm de glorioſiſſima virgine Maria & beatis apo-
ſtolis ac alijs ſanctis gauiſi ſunt, qñ adhuc erãt in terra, vel q̃ modo de ipſis lætentur, imò nec
C de Paulo, nec de Maria Magdalena maius gaudiũ eſt ĩ cœlo, quàm de ſola virgine glorioſa.
Ideo q̃ gaudium de peccatore pœnitente dicitur, magis intelligendũ videt, non ſimpliciter,
ſed quãtum ad aliquid, & quo ad recentẽ quãdam ac euidentiorẽ manifeſtationẽ gaudij, quo
ſe de hominũ ſaluatione lætari oſtendit, quia de peccatoris conuerſione eſt Chriſto ſpecia-
lis, imò & multiplex ratio gloriãdi. Primo, quoniã peccator dũ cõuertitur de periculo gra-
uiori eripitur. Etenim cõſuetiſſimũ eſt, vt de eo ſpecialiter & q̊dãmodo amplius exultemus
quẽ de maiori periculo erui cernimus, quãuis abſolute loquẽdo nõ plus eũ amemus. Secũdo,
quia in peccatoris cõuerſione miſericordia dei p̃cipue declarat. Tertio, q̊niam fructus dñicæ
paſſionis in illo euidẽtiſſime cõmendat. Quarto, q̃a in peccatoris cõuerſione aduerſarij Chri-
ſti ac noſtræ ſalutis puta diaboli, ſpecialiter cõfundũtur. Deniq; abſolute loquẽdo, ſi cõpare-
mus ſtatũ ad ſtatũ, cõſtat q̃ ſtatus innocẽtiæ p̃ferẽdus ſit ſtatui pœnitẽtię, eo q̃ maius dei do-
nũ exiſtat innocẽtia q̃ pœnitẽtia. Si vero cõparemus perſonã vnius ſtatus ad pſonã alterius, Innocẽtia pœ-
habẽt ſe ſicut excedẽs & exceſſum, ita q̃ quidã de ſtatu vno p̃ferũtur quibuſdã de ſtatu altero nitentiæ p̃ſtat.
ſecundũ quòd ſunt in maiori aut minori charitate & gratia. Hinc abſolute loquendo de mul-
tis iuſtis ac innocẽtibus tanq̃ de ſimpliciter melioribus & deo magis dilectis, maius eſt gau-
diũ Chriſto ſupernisq; ciuibus, q̃ de pctõribus pœnitentibus quibuſcũq;. ¶ Poſtremo, quo- Roma.5.
niã teſte apoſtolo: Vbi abũdauit delictũ, ſupabundat & gratia, frequẽter contingit, vt impij
pœnitẽtes, tãto poſtmodũ in diuino fiãt feruẽtiores obſeq̃o, tãtoq; hũiliores ac meliores q̃to
ſe grauiꝰ deliq̃ſſe, & deũ circa ip̃os clemẽtiꝰ egiſſe cõſiderãt, ſicq; de eorũ cõuerſiõe ſpecialis

causa

cauſa lætandi oritur angelis dei. Vnde & qualiter maioritas gaudij huius ſit intelligenda in D
Matth.18 Matthæo plenius tangitur, vbi habet: Si fuerint alicui centum oues, & ſi errauerit vna ex eis,
nonné relinquit nonagintanouem in montibus, & vadit ad eam quæ errauit, & ſi inuenerit
eam, gaudet ſuper eam magis, quàm ſupra nonagintanouem, quę non errauerunt. Itaq; ſicut
paterfamilias plus lætat de vna oue poſt perditionem inuenta, quàm de reliquis cunctis, quę
nõ errauerunt, non quòd vnam plus diligat quàm cæteras omnes, ſed quia de eius inuentione
quædam ſpecialis ac noua exultatio ingignitur ei, tum qm̃ ouem illam magis cõſiderat, tum
quia propter præcedentẽ de eius perditiõe mœrorẽ oppoſitũ de eius inuentiõe gaudiũ ma-
gis afficit, hoc eſt, ſentit. Sic proportionabiliter de peccatore pœnitẽte ciues cœli plus gau-
dent, aut ſigna lætitiæ abundãtius monſtrãt. Nã & angeli ſancti de hoĩm ſibi cõmiſſorũ trãſ-
greſſione & recidiuatione dolere & flere ferũtur, qđ tñ ſane intelligi par eſt. Non em̃ veraciter
ineſt eis aliqua pęnalis affectio, ſed per modum dolentis ſe habẽt, iuxta quẽ ſenſum, ira, furor,
& pœnitudo, deo attribuunt. ¶ Conſequẽter per aliã parabolam docet ſaluator, quòd pecca
tores nõ debuit ſpernere & vitare, ſed potius clementer admittere atq; ad viã ſalutis reducere
⌊ Aut quæ mulier habẽs dragmas (.i. hmõi nũmos) decem, ſi perdiderit dragmã vnã nonné
accẽdit lucernã (præſertim ſi tpe tenebroſo aut in locis obſcuris quærere velit) & euertit do
mum ⌋ .i. contenta in domo trãſfert de loco ad locũ ne forte ſub aliquo illorũ iaceat lateatq;
quod quęrit, ⌊ & quærit diligenter (perditam dragmam) donec inueniat ⌋ eam præſertim cũ
fœminæ vehementer afficiant ad rem cum ad eam cœperint affici. ⌊ Et cum inuenerit, con-
uocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, q̃a inueni dragmã quã perdideram. ⌋
Hoc literaliter ita eſt: Spiritualiter vero per mulierem hãc intelligit æterna & increata ſapia
dei quæ ob ſuam amabilitatem, ſpecioſitatem, pietatem, & fœcunditatem, ſponſa & mulier E
Sapię.8 appellat. De qua Sapiẽs proteſtat, pudicus & purus amator: Hanc amaui & exquiſiui à iuuẽ
tute mea, & quæſiui ſponſam eam mihi aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. ¶ Porro
per lucernam intelligit Chriſti humanitas quàm verbum æternũ eodem, quo eam aſſumpſit
inſtanti accendit, hoc eſt, diuinæ charitatis feruore, totius ſapiæ ſplendore, omniq; virtute
nullam impfectionem in ſua ratione includente impleuit, ſicq; ſapia incarnata inter hoĩes cõ
uerſando euertit domũ, hoc eſt, populũ Iudæorũ multipliciter excitauit, monit, deduxit, do-
Act.8 cendo, exemplariter cõuerſando, miracula ꝑpetrãdo, q̃ vt in Actibus loquit Petrus: Pertrãſi
uit benefaciendo, & quæſiuit diligenter hoĩem perditum ſummi regis imagine inſignitum,
Infra ca.19 ſicq; ꝑ dragmã cõgrue deſignatũ. Venit em̃ filius hoĩs quærere & ſaluũ facere quod perierat.
Johan.17 Donec inuenit .i. ſua paſſione redemit genus humanũ, quẽadmodũ apud Iohannẽ loquit pa-
tri: Opus cõſummaui, qđ dediſti mihi, vt facerẽ. Inuenta itaq; dragma hac .i. homine taliter
liberato. Chr̃us in die Aſcenſionis conuocauit amicas atq; vicinas .i. cœleſtiũ ciuiũ ſocietates
beatas diuinę volũtati pfectè cõformatas, & deũ altiſſimũ clarè ꝑ ſpẽm immediate cernẽtes.
Propter qđ mẽtes angelicæ & beatæ merito nũcupant dei amice atq; vicinę, q̃a nõ ſolũ pro
ꝑ eas, ſed etiã in eis morat, eaſq; ſibi familiariſſime ac amoroſe nimis vnire dignat. Dixitq;
eis: Congratulamini mihi, q̃a inueni dragmã quã perdidi. Chr̃us quippe in ſua aſcenſione an
gelicos ſpũs ſibi fecit occurrere, q̃bus interrogãtibus: Quis ẽ iſte rex gloriæ, vt ait Pſalmiſta.
Pſalm.23 Itemq;: Quis eſt iſte qui venit de Edom? Et quare rubrũ eſt indumentũ tuũ? vt recitat Eſaias F
Eſa.63 Reſpondit: Torcular calcaui ſolus, hoc eſt, ꝑ paſſionis preſſurã liberaui genus humanũ, tũcq;
Ambroſius vt in hymno ait Ambroſius, gauiſa ſunt cœli regna reditu vnigeniti. Tanta aũt eſt Chr̃i dile
ctio ad nos, vt noſtrã ſaluationẽ ſuã fateat eſſe lætitiã. ⌊ Ita dico vobis, gaudium erit corã an-
gelis dei ⌋ .i. in regno cœleſti adinuicẽ lætabunt angeli ſancti, & Chr̃s eis p̃ſentibus exultabit
⌊ ſup vno peccatore pœniam agente ⌋ quia de eius euaſione qua euadit æternæ dãnatiõis pe
riculũ charitatiue & pie cõgaudet, & qm̃ prędeſtinationẽ diuinã vidẽt impleri, pretiũ quoq;
ſanguinis Chr̃i fructificare, & cœleſtis Hierl̃m inſtaurari ruinã, atq; intellectualis creaturam
naturæ quã diligũt deo vniri, creatoriſq; oĩm, honorẽ & cultũ in ea augeri, dæmones ſupera-
ri, & vitia q̃bus deus offenditur minui, ſicq; & in palatio regũ lætitia oritur qñ propinquus ſeu
fili⁹ regis de maximis aduerſis eripit. Itaq; Chr̃s ſapia pr̃is habuit dragmas decẽ .i. nouẽ ordi
nes angelorũ, & genus humanũ quod tanq̃ decima dragma, per originale peccatum deperijt.
¶ Præterea ſicut Chriſtus hæc egit, ita & om̃is Chr̃i vicarius aliorũ ſibi habens curã cõmiſſam
ſi contigerit quempiã ſibi commiſſum peccãdo errare, cæteris ſub bona cuſtodia derelictis,
debet ad illum reducendũ ſe totũ cõuertere, properare, ſatagere, illũ quęrendo, hortãdo, & ſi
Gala.4 opus fuerit iuſte puniẽdo, ad Chr̃i grãm reuocare, ſicut ad Galatas ſcribit Apl̃us: Filioli mei,
Beda. quos iterum parturio, donec formet Chr̃us in vobis. ¶ Poſtremo ſcđm Bedã: Ouem & dra-
gmam perditã Chriſtus inuenit, qñ hoĩem reſtaurauit, & ſup eam inuentã maius gaudiũ eſt
in cœlo q̃ ſupra nonagintanouẽ iuſtis ſeu angelis pœnĩa non indigentibus, qm̃ maior diuinę
laudis materia eſt in reſtauratione hominum, quàm in creatione aut etiam beatificatione an
gelorum. Mirabiliter nanque angelos deus creauit, ſed hominem mirabilius reſtaurauit.

¶ Inſu-

A ¶Inſuper ad idem declarãdũ, videlicet ꝙ decuit Chriſtũ peccatores ad pœnitentiã inuitare
& venientes clemẽter ſuſcipere, inducit Chrũs parabolã tertiã, cæteris euidentiorẽ ac pul
« chriorem. ⌊Homo quidã⌋.i. deus pater ſeu vnigenitus dei propter nos incarnatus, de quo
ſecũdũ antiquã tranſlatione loquit Hieremias: Et hõ eſt, & qs cognoſcet eũ? Atq; pſalmiſta: Hiere. 7.
« Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eã altiſſimus, ⌊habuit duos filios⌋.i. duos populos, iu- Pſal. 86.
daicũ & gentilẽ: Eſt aũt cõſuetudo ſcripturæ, totũ aliquẽ populũ noĩe filij aut filiæ deſigna-
ri, quẽadmodũ in prophetis Iſraelitica plebs frequẽter per filiã Sion aut filiã Hieruſalẽ deno
tatur, vt patet in Sophonia & Zacharia: Nec ſolus populus ille Iudaicus, ſed & gentilis, ita à Sopho. 3
deo vocatur, iuxta illud Eſaiæ: Deſcende, ſede in puluere virgo filia Sion, quod fit ad inſinu Zacha. 9
andum, ꝙ ipſa natura ſecundum ſe à creatore paterno amore quaſi filia diligatur. Præterea p Eſaiæ. 49
hos duos filios indeterminate intelligi poſſunt, quicũq; iuſtus ſeu innocens & trãſgreſſor, qa
& ĩpius appellatur quodammodo filius dei, in quantũ ad eius imaginẽ eſt creatus, vel in ba-
ptiſmo ſpiritualiter regeneratus, interdũ quoq; aliquis totus populus dicitur filius, prout p
« Oſeam dominus loquitur: Puer Iſrael & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filium meum ⌊& Oſee. 11
« dixit adoleſcentior ex illis (duobus) patri⌋ hoc eſt populus gẽtilis, qui rite adoleſcentior no
minatur. Primo, quoniam ab exordio generis humani, prior fuit cultus veri dei quàm gẽti- Gentilis populus cur adoleſcentior.
litatis error, ritus ac culus, imo poſt diluuium idololatria cœpit. Secundo, quoniam gentiles
Iudæi fuerunt pueriliores, inſipientiores & beſtialiores, quia (vt aſſerit Auguſtinus) Nihil tã Auguſtinus
puerile vt idola colere, & nihil ſtolidius, quàm diuinæ legis nõ obedire præceptis. Hinc q; Exodi. 4
de populo Iudæorũ deus teſtaf: Filius meus primogenitus Iſrael. Et per Hieremiã: Primoge- Hiere. 31
B nitus meus Effraim. Porro Gorrha ait hoc loco: Qui idola coluerũt, puta gentiles, amiſerũt Gorrha.
nomen diuinæ filiationis, & dicti ſunt filij hominum, vt in Geneſi: Videntes filij dei filias ho- Gene. 6
minum. Veruntamen hoc intelligendum non eſt, quaſi illi qui filij hominum nuncupantur,
qui vtiq; diluuium præceſſerunt venerati ſint idola, aut quòd idololatria diluuium ipſum p-
ceſſerit, Vnde ꝙ Gorrha allegat de idololatris, ad literam dictum non eſt, ſed de poſteritate
Cain, qui non ob idololatriam, ſed ob vitia carnis filij hominum appellantur ibidem. Itaque Ibidem.
« adoleſcentior filius dixit verbo ſeu potius facto patri ſuo, ſcilicet deo. ⌊Da mihi portionem
« ſubſtãtiæ quæ me cõtingit⌋.i. poſſeſſionẽ boni ptinentẽ ad me, quæ poſſeſſio eſt portio ſub-
ſtãtiæ.i. pars boni creati mihi cõueniẽs, ſeu partialis ſubſtãtia ſpectans ad me. Omne quippe
bonũ creatũ eſt creatoris ſubſtãtia ſiue poſſeſſio, ſicut in Geneſi Abraham ait: Leuo manum Gene. 14.
meã ad dominũ deũ poſſeſſorẽ cœli & terræ. Ex hac vero ſubſtantia aliquid ad hominẽ ſpe-
cialiter ptinet, vtpote corpus eius & anima & naturalia dona ipſius, ſupernaturalia quoq; do
na ſibi cõceſſa & bona fortunæ. Petijt ergo adoleſcẽtior filius ſibi partẽ pertinẽtẽ à patre ſuſ-
cipere, qa naturalibus donis ac cæteris bonis ſibi à deo collatis voluit ſecundũ volũtatẽ pro-
priã vti, potius aũt abuti, nec ſubijci legi diuinæ, aut protegi ſupnaturalibus donis grã ſalua
toris, quẽadmodũ per Hieremiam quibuſdã loquitur deus: A ſeculo confregiſti iugũ, rupiſti Hiere. 2.
vincula, & dixiſti, nõ ſeruiã. Hinc ait pſalmiſta: Homo cũ in honore eſſet nõ intellexit, cõpa- Pſal. 48.
ratus eſt iumentis inſipientibus. Iſtud quoq; ſimiliter dicit, omnis tranſgreſſor legis diuinæ.
« ⌊Et diuiſit illis ſubſtantiam,⌋ hoc eſt, vnicuiq; dedit quod petijt, & quẽ libet facere pmiſit,
quod voluit, ſecundũ illud Eccleſiaſtici: Deus ab initio conſtituit hominẽ, & reliquit eum in Eccle. 15.
C manu cõſilij ſui, appoſuit tibi aquã & ignẽ ad quodcũq; volueris, porrige manum tuã. Hinc 1. Cor. 12.
& apoſtolus faſſus eſt: Vnuſquiſq; propriũ donum habet à deo, Iudæis quoq; dedit dona gra
tiæ ac legẽ ſcriptam diuinam ac ſupernaturalem. Gẽtilibus vero dona naturæ, quos & in na-
« turali lege reliquit, quam pauci eorum conſeruaſſe leguntur. ⌊Et non poſt multos dies,⌋ id
« eſt, paucis euolutis diebus, ⌊congregatis omnibus quæ ad ſe pertinebant⌋ hoc eſt bonis ſi-
« bi deſuper præſtitis, ad proprium commodum pariter ordinatis, ac vitioſæ reflexis, ⌊ado-
« leſcẽtior filius peregre⌋ à patria beatorum per impiã vitã ſe elongando, quæ eſt peregrina-
« tio mala, qua quis hoc mundo atq; præſenti exilio pro patria vtitur, ⌊profectus eſt⌋ nõ tam
corporaliter tranſeundo, quàm mentem ſuã à deo improbe auertendo. Sicut enim ad deum
incircumſcriptum vbiq; ſubſtantialiter vere præſentem acceditur mentis affectu, nõ corpo-
ris greſſu, niſi in quantũ exterior actus habet rationẽ virtutis ex interiori intellectus, volun-
tatiſq; actu, ita à deo receditur mentis auerſione nõ corporis motione, niſi in quãtũ actus ex- Mentis auerſione receditur a deo.
« terior ex interiori mentis inordinatione ſeu culpa efficit vitioſus, ⌊in regionẽ longinquã⌋
.i. peccati ſtatũ diſſimilitudinẽ & cõtinuationẽ, p quã longe à deo diſtat, iuxta illud prouer-
biorũ: Longe eſt dñs ab impijs. Atq; in pſalmo: Longe à pctõribus ſalus. Hæc eſt ſpiritualis Proue. 15
« diſtantia, vtpote diſſimilitudo, ⌊& ibi diſſipauit ſubſtantiam ſuam⌋.i. dona gratiæ gratum Pſal. 118.
« facientis amiſit, bona fortunæ conſumpſit, dona naturæ infecit ac peiorauit, ⌊viuẽdo luxu-
« rioſe⌋ corporali fornicatione, quæ eſt peccatũ mortale, itemq; fornicatione ſpirituali, quæ
eſt auerſio mentis à bono incommutabili & immenſo, atq; cõuerſio eius ad bonum creatum
caducum & vanum. Potiſſimum tamen idololatria, ſpiritualis fornicatio dicitur, prout in
Deute-

Deuteronomio deus locutus eſt Moſi: Populus iſte fornicabiť poſt deos alienos. Et in Ozea D
Deute. 31 Oſee. 1 Fornicans fornicabiť terra à dño. Porro ſcđm diuinum Dionyſium quarto capľo, de diui-
Dionyſius nis nominibus: Peccata quãuis dona naturæ non penitus corrumpunt aut tollunt, ea tamen
Damaſcenus. inficiunt, & rationem obtenebrant. Propter quod aſſerit Damaſcenus: Pc̃tm̃ eſt auerſio ab
eo quod eſt ſcđm naturam ad id quod eſt præter naturam. Hinc etiam peregrinum vno mo
Eſa. 28 do vocať, quod eſt à natura rei alienum, ſicut in Eſaia: Vltio diciť opus dei, ſed peregrinum
ab eo, quoniam deo ſcđm ſe & ex propria natura proprium eſt miſereri ac parcere. Vlciſci
aũt competit ei propter noſtram malitiã. Et poſtquã oĩa conſumpſiſſet, Hoc eſt, dona
1. Cor. 6 ſibi diuinitus præſtita aut amiſiſſet, aut conſumpſiſſet, aut infeciſſet, nam & teſte Apoſtolo:
Qui fornicať, in proprium corpus peccat, quia p immoderatam luxuriã homo interiora ſua
quaſi cõſumit & vires eneruat. Facta eſt fames valida in regione illa .i. inter impios & car-
nales grandis ſpũalium bonoꝝ carentia contigit, Gentilibus quoq; gr̃arum chariſmata ſpe-
cialiter defuerunt, vitioſis quoq; hominibus propter eoꝝ pc̃tã interdum corpori neceſſaria
ſubtrahunť, & ipſe cœpit egere omibus ptinentibus ad ſalutẽ quæ peccãdo amiſit, videli-
Prouer. 6 cet gr̃a atq; virtutibus, quemadmodum accidioſis contingere ſolet, ſcđm illud Prouerbioꝝ:
Vſquequo piger dormies? Paululum dormies, paululum dormitabis, & veniet tibi quaſi vir
armatus egeſtas & abijt ſe à deo infelicius elongando, à quo tanto vehementius elonga-
mur, quanto grauius frequẽtiusve peccamus. Pc̃tm̃ aũt quod per pœniam non ſtatim diluiť,
Gregorius ſuo mox pondere trahit ad aliud, vt ait Gregorius, & adhæſit vni ciuium regionis illius,
hoc eſt, diabolo, vt cõmuniter exponiť. Diabolus em̃ iugiter manet, & habitat in ſtatu pecca E
ti, & diſſimilitudine vitioꝝ, qui etiam non ſolum ciuis, ſed & princeps mundi huius vocať à
Iohan. 14 Chriſto apud Iohannem, vbi p mundum mundani vitioſiq; homines deſignanť, potiſſimũ
Iohan. 17 reprobi. de quibus iteꝝ loquiť Chriſtus patri: Non pro mundo rogo. ¶ Poteſt quoq; p ciuẽ
iſtum quicũq; hæreſiarcha ſeu præcipuus pc̃tõr in vitijs induratus intelligi. Huiuſmodi igiť
ciui puta diabolo, filius iſte nunc diciť adhæſiſſe, non quia ante non adhæſerit ei, imò ſtatim
cum ſe à patre cœleſti auertit huic adhæſit, ſed iam diciť adhæſiſſe, quia tenacius illi adhæſit,
Eſa. 28 q̃ ante, quemadmodum p Eſaiã prauiſſimis diciť: Dixiſtis percuſſimus fœdus cum morte, &
cũ inferno fecimus pactum. Et miſit illum in villam ſuam .i. mundanis cupiditatibus im-
plicauit, & carnalibus ſociauit hominibus, qui ſunt vaſa & poſſeſſio dæmonis, vt paſce-
ret porcos ſuos, hoc eſt, dæmones inferiores ſeu homines turpes, diabolo p carnalia vitia
2. Pet. 2 ſubditos, qui in obſcœnis ac impijs actibus delectanť, talibusq; paſcunť, qui ſunt velut ſus lo-
Iohel 1 ta in volutabro luti, quibus competit illud Iohelis: Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo.
Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis quas porci manducabãt, & nemo illi dabat
Interior animæ venter interdum diciť intellectus, qui veritatem concipit, mentaleq; verbum
profert, & bonis opis fructum producit, intellectus quoq; realiter idem eſt q̃d memoria ſeu
potentia memoratiua intellectiua, quã philoſophus locũ ſpecieꝝ appellat, de hmõi ventre de
Pſal. 109 us pater in pſalmo loquiť filio: Ex vtero ante luciferum genui te. Et in Prouerbijs Salomon:
Prouer. 18 Verba (inquit) ſuſurronis quaſi ſimplicia, & ipſa pueniunt vſq; ad interiora ventris. Parifor- F
miter voluntas ſeu eius affectus venter animę nominať, qm̃ deſiderata allicit, ſuſcipit & con-
Prouer. 13 ſeruat. Vnde & Salomon ait: Venter impioꝝ inſatiabilis. ¶ Porro ſiliqua eſt genus legumi-
nis, ex ſonoris & vacuis folijs ventrem onerans potius q̃ reficiens, p quod ſecularis prudentia
& curioſa ſcia quæ ventrem intellectus non implet, & terrena ſubſtãtia quæ ventrem volun-
Eccle. 5 tatis non ſaciat, deſignať. Auarus nãq; (vt Sapiens aſſerit) non impleť pecunia & quanto aua-
rus plura acquirit, tanto ad plura acquirenda anhelat. ¶ Deniq; nullum bonũ creatum ſanare
Auguſtinus & quietare valet animæ appetitum. Propter quod loquiť Auguſtinus: Dñe creaſti nos pro-
pter te, & inquietũ eſt cor noſtrum donec pueniat ad te. In ſe aũt reuerſus .i. ad recte ra-
tionis dictamen ſe vertẽs ſeipm̃ diſcutiens, interiora ſua conſiderãs, quemadmodũ per Eſaiã
Eſa. 46 iubeť: Redite præuaricatores ad cor. Homo em̃ peccãdo extra ſe viliter euagať, limitesq; ra-
tionis tranſcendens, terminos ſibi à deo præfixos trãſgrediť. Interdum tñ diciť, quis ad ſe re-
Act. 10 uerti propter ſolã veritatis conſideratione, iuxta illud Actuum Petrus ad ſe reuerſus, dixit:
Nunc ſcio vere, dixit, cordialiter pœnitendo, & ex afflictione ſua ſe ſup ſe reflectendo, ſcđm
Eſa. 28 illud Eſaiæ: Vexatio dabit intellectũ. Quanti mercẽnarij .i. valde multi deo propter æter
Pſal. 118 nam mercedem deſeruiẽtes, ſcđm illud Pſalmiſtę: Inclinaui cor meũ ad faciendas iuſtificatio
Hebrę. 11 nes tuas in ęternũ propter retributionẽ. Vnde de Moſe ait ad Hebræos Apoſtolus: Aſpexit
Gene. 15 in remunerationẽ. Et in Geneſi Abrahã loquiť deo: Dñe deus quid dabis mihi? Cui & in Ge
Ibidem neſi dñs ait: Ego protector tuus & merces tua magna nimis. In domo patris mei .i. in eccle
1. Tim. 3. ſia militanti, quæ diciť domus dei ſeu patris cœleſtis, prout ſcribit Apoſtolus: Scias quomo-
do te oporteat in domo dei conuerſari, quæ eſt eccleſia dei viui, abundant panibus .i. mul
Iohan. 6 tiplici alimonia ſpirituali, videlicet pane ſacramentali, de quo ait Saluator: Ego ſum panis vi
tæ. Itemq;: Caro mea vere eſt cibus. ¶ Inſuper pane pœnitentiali, de quo fertur in Pſalmo:
Ciba-

A Cibabis nos pane lachrymarũ. Et: Cinerẽ tanq̃ panẽ manducabã. Eſt etiã panis bonæ ope- Pſal 79
rationis, de quo Chriſtus: Meus cibus eſt, vt faciã voluntatem patris mei, eſt demũ & panis Pſal. 101
cõtemplationis, iuxta illud Eccleſiaſtici: Cibabit illũ pane vitæ & intellectus, eſt iterũ panis Ioh. 4
ſanctæ affectionis, de quo fatef ardens amator: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac no Eccl. 15
cte. His panibus abundant, q in eccleſia deo diligẽtiſſime obſequunt, ſicut ait fidelis miniſter Pſal. 41
Dñs regit me & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit. ¶ Itaq; hoc loco mercena Pſal. 22
rij in bono accipiunt, qui licet intuitu pmij deo miniſtrant ex amore quo ſeipſos amãt ſpũali
amore in deo, principalr tamen hoc agunt ex dei amore, atq; ad laudem & gloriã eius, ad quã
finaliter ordinant ſeipſos & omne meritũ ſuũ ac præmium, alias nil mererent, quoniã omne
opus meritorium oportet ex diuina procedere charitate, quæ vita eſt animæ. Interdum ve-
ro mercenarij ſumunt in malo, puta pro his qui proprij intuitu cõmodi, ſeu propter tẽpora- Matt. 6
lia principalr deo miniſtrãt, de quibus in euangelio teſtatus eſt Chrs: Quia receperũt merce-
dẽ ſuã. Tales quippe nõ ſibi conſtituunt deũ pro ſine, ſed ex priuato operant amore propter
« ſeipſos, ⌊ego aũt hic fame pereo⌋. i. ego q qm filius ſum pris cœleſtis ſcdm modũ phabitũ,
poſſum deo ſeruire puro ac filiali amore, qd altius eſt, q̃ amore mercedis ſeruire, ex ſpũalis de-
fectu alimoniæ in aĩa morior, vitã gr̃æ nõ habẽdo, & peccata q̃ ſunt interitus aĩæ quotidie in
cidendo. Hoc verbũ Chrũs in pſona mẽbrorũ ſuorũ dicere pt. Quanti mercenarij. i. plati &
doctores cõmoda ſua quærẽtes, propter qd mercenarij magis ſunt q̃ paſtores, in domo pr̃is
mei. ſ. in eccleſia abundant panibus corporalibus. ſ. alimentis & ſcientia ſcripturarũ & ſacra-
mentis, ego aũt in membris meis, puta ægenis ac ſubditis, fame pereo ex defectu materialis
« cibi aut ſpũalis edulij. i. verbi dei & boni exempli. ⌊Surgã,⌋. i. à pctõ deſiſtã & à terrenis ad Ephe. 5
B cœleſtia me leuabo, ſicut hortatur Aplus: Surge qui dormis. Et Eſaias: Excutere de puluere, Eſa 52
« ⌊& ibo⌋ per mẽtis cõuerſionẽ, verãq; cõtritionẽ, ⌊ad patrẽ meũ,⌋ cœleſtẽ vbiq; pſentem,
pront monet Pſalmiſta: Accedite eũ & illuminamini. Vnde p Zachariã dñs miſericordiſſi- Pſal. 33
me loquif: Cõuertimini ad me & conuertar ad vos. Hinc ad Hebr. monet Aplus: Adeamus Zach. 1.
« cũ fiducia ad thronũ gratiæ eius, vt miſericordiã conſequamur & grãm, ⌊& dicã ei,⌋ me ac Hebr. 4
« cuſando, iuxta qd ſcriptũ eſt: Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiã meã dño. ⌊Pater⌋ per Pſal. 31.
« creationẽ & redẽptionẽ, ⌊peccaui,⌋ mala cõmittẽdo, & bona omittẽdo, ⌊in cœlũ⌋. i. corã
ſupernis ſpiritibus, & ſpecialr cõtra angelũ vitæ meæ cuſtodẽ, cuius pſentiã inhonoraui pec
cãdo, & eius inſpiratiõibus nõ acquieſcẽdo. ¶ Præterea q creatorẽ offendit, totius creaturæ
meret offenſam incurrere, atq; vt oĩs creatura cõtra eũ inſurgat, & creatoris ſui in eo vlciſca-
tur iniuriã, nam & peccando in deũ omnẽ creaturã quodãmodo inhonorat, cuius deũ ac cre
atorẽ ſic paruipendit, inhonorat ſeu ſpernit, quẽadmodũ qui regẽ terrenum iniuſte percute
ret, quẽlibet eius ſubditũ inhonoraret atq; offenderet. Sicut em̃ honor ita & inhonoratio re-
gis & cuiuſlibet pſidentis redũdat in ſubditos. Veruntamẽ creatura incõparabilr magis de-
bet deũ creatorẽ ſuũ amare ac venerari q̃ ſubditi regem terrenũ, vnde de dei inhonoratione
ſumme dolendũ eſt. Rurſus cœlũ, terra & cætera quæ intellectũ non habẽt, deũ materialiter
laudant, benedicũt, glorificãt & honorãt, quia cõſiderãtibus ea oſtendũt, deũ creatorẽ ſuum
ſup oĩa eſſe laudãdũ & honorãdũ, idcirco q peccat illa quodãmodo inhonorat, qa eorũ mate
rialibus laudationibus realiter cõtradicit, ſicq; potiſſimũ peccat in cœlũ, qd præ cæteris cor-
poralibus creaturis clarius, magnificentiusq; oſtẽdit, q̃ incõparabilr honorãdus ſit deus. Pec
« cator qq; in cœlũ peccat, qa peccãdo meret cœleſti mãſione priuari, ⌊& corã te,⌋ q oĩa cla-
C riſſime intueris, ideo impudẽter & irreuerẽter me habui, qd te pſente & cõſpiciente peccare
præſumpſi. Vnde ad veram ſapientiã pertinet, vt deũ vbiq; pſentẽ & cũcta inſpicientẽ iu-
giter attẽdamus, ex qua ſapiẽtiali cõſideratiõe mox gignit caſtus pudor, pudicusq; timor, q
in diuini vultus pſentia turpiter & iniuſte erubeſcimus nos habere. Hinc iuxta Boetiũ: Ma-
gna nobis indicta eſt ratio probitatis, qm̃ in cõſpectu iudicis vniuerſa cernentis oĩa agimus,
« ⌊iã nõ ſum dignus vocari filius tuus,⌋ qa te toties & tã grauiter inhonoraui, quòd filio nõ li-
cet, cũ ſcriptũ ſit: Honora patrẽ tuũ. Et per Malachiam ait creator altiſſimus: Filius honorat Exo. 20
patrem ſuũ. Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? Rurſus indignus ſum vocari filius tu- Mala. 1.
us, quia imaginem tuã in me peccãdo multipliciter deturpaui, meq; tibi valde diſſimilem fe-
ci, iterũ, quia peccãdo feci meipſum ſeruũ diaboli & peccati. A quo em̃ quis ſeparatus eſt, hu
ius & ſeruus eſt vt Petrus ait Aplus: Rurſus, qm̃ extra diſciplinã tuã me poſui, qd nõ cõpetit 2. Pet 2
« filio, dicente Aplo: Si extra diſciplinã eſtis, ergo adulteri & non filij eſtis, ⌊fac me ſicut vnũ Hebr. 12
« de mercenarijs tuis⌋. i. ad gradũ, nomen ac grãm filij recipi fateor me indignũ, idcirco humi
liter precor ſaltem inter mercenarios computari. Sic & Abigail prudentiſſima fœmina, co-
gnito qd Dauid vellet eam in coniugem ſumere, dixit: Ecce famula tua ſit in ancillam, vt lauet 1. Reg 25
pedes ſeruorum domini mei. ¶ Deniq; ſunt mercenarij boni qui ſeruiunt deo pro retributio
ne æterna, quibus dicitur: Confortamini & non diſſoluantur manus veſtræ, erit em̃ merces 2. para. 15
operi veſtro, alij vero ſunt mercenarij mali qui pro temporali mercede deo ſeruire videntur

Iob.10 Vnde in Iohanne loquitur Chriſtus: Mercenarius & qui non eſt paſtor, vidit lupum venien- D
tem & fugit. ⌊Et ſurgens⌋ .i. à peccatis ſe erigens & à carnalibus ad ſpūalia ſe diſponēs, ⌊ve- »
nit ad patrem ſuū⌋ .i. per attritionem, & per opera bona ex genere cœpit ad deū mente redi- »
re, atq; ad gratiam gratum facientem, veramq; contritionem cor ſuū diſponere. ⌊Cū autem »
adhuc longe eſſet,⌋ quia nondū per charitatē infuſam, verā contritionē & virtutū adeptio- »
nē fuit deo cōiunctus, imò adhuc fuit in ſuis peccatis, quouſq; attritio in cōtritionē mutata ē,
Pſal.118 ⌊vidit illū pr̄ ipſius⌋ .ſ. deus pr̄ oculo pietatis paternæ ac p̄deſtinatiōis æternæ, de q̄ orat, q »
Abacuc.1. ait: Aſpice in me & miſerere mei. Interdū aſpectus dei accipit̄ pro aïaduerſione diſtrictæ, iu-
ſtæ ve vltionis, iuxta illud Abacuc: Quare nō reſpicis dn̄e ſup iniqua agētes, ⌊& accurrēs⌋ .i. »
per grām p̄uenientē, clementer illi cooperans & ſuccurrens. Cū etem̄ facit quis q̄d in ſe eſt ſe
p̄parando ad grām, deus mox ſubuenit, grāmq; infundit, ⌊cecidit ſup collum eius⌋ .i. pie & »
amoroſe illū ſuſcepit, non ſolū dimittendo p̄tā, ſed & gratias infundendo chariſmata. Pro-
Iob.34 pter q̄d apud Iob habet̄: Si direxerit homo ad deum cor ſuum, ſpiritū illius & flatum ad ſe tra-
het, ⌊& oſculatus eſt eū⌋ .i. familiariter & intime atq; ſuauiter eū ſibi vniuit, ita q̄ pacem in- »
Cant.1. ternam ei infudit, per quam mens in deo abſq; perturbatione quieſcit, ſicut in Canticis orat
ſponſa: Oſculet̄ me oſculo oris ſui. Hoc oſculū eſt adhæſio, vnio ſeu conformatio mētis crea-
1. Cor.6 tæ cū deo, q̄a vt ait Apoſtolus: Qui adhæret deo, vnus ſpūs eſt cū illo. ¶ Circa hæc ait Chry-
Chryſoſt ſoſtomus: Quid eſt quod pater accurrit, niſi q̄ peccatis noſtris nos impedientibus, propria
virtute ad eū venire non poteramus? Ipſe pius & potens ad inualidos deſcendit. Oſculatur
autem os filij, per quod emiſſa de corde confeſſio pœnitentis exierat, quam pater lætus ſuſce- E
Greg. Nyſſen. pit. Ait quoq; Gregorius Niſſenus: Cōfeſſio placauit ci patrē, ita vt obuiam ei iret ac oſcula
daret. Si ergo & nos optamus vt deus nobis clementer accurrat, ſubueniat, adſit, cordialiter
pœniteamus, & per humilem confeſſionē dominū accedamus. Propterea in prouerbijs aſ-
Prou.28 ſeritur: Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur, qui aūt confeſſus fuerit & reliquerit ea, miſe-
ricordiam conſequet̄, ⌊dixitq; ei,⌋ (.ſ. patri clementiſſimo) filius: Pater, peccaui in cœlum & »
corā te, ⌋ ſicut expoſitū eſt, ⌊iam nō ſum dignus vocari filius tuus, ⌋ Hoc dixit, cōſiderādo »
1. Cor.15 ſe ſecundū peccata quæ fecit, ſeu ſecundū id q̄d fuit p̄ culpā, queadmodū dixit Paulus: Non
ſum dignus vocari ap̄ſus: Verūtamē cōſiderando tñ ſecundū id q̄d factus fuit p̄ grām, ve-
ramq; pœnitentiā, iā priſtinū recuperauit honorē & gradū, & filius meruit dici, p̄ſertim quia
oſculatus à patre in ſignum concordiæ & amoris. ¶ Denique quāto deus oīpotens hominem
peccatorē gratioſius viſitat & illuſtrat, tāto ſe ille profundius humiliat, grauiusq; accuſat, nē-
pe quo dei pietatē euidētius circa ſe experit̄, & maieſtatē ac ſanctitatē ipſius clarius cōtepla-
tur, eo propriā ingratitudinē, pueritatē & paruitatē lucidius intuet̄, cordialius deteſtat̄, ple-
Eſa.6 nius confitet̄. Hinc Eſaias poſt contemplationē illam ſublimē, qua vidit dn̄m in excelſo ſo-
lio reſidentē teſtatus eſt: Væ mihi, quia vir pollutis labijs ego ſum. Verūtamen filius iſte tan-
tam circa ſe dei patris dilectionē expertus per oſculū illud internū, non efficit mentionē de
mercenarij ſtatu, ſed inter filios dei cōputari cōfidit, & ideo propter purā ipſius bonitatē ad-
Ambroſius hærere ac deſeruire proponit. Ait aūt Ambroſius: Seruus eſt q̄ timore pœnæ p̄ſentis ſiue fu-
turæ temperat ſe à vitijs. Mercenarius q̄ ſpe & deſiderio regni cœleſtis deo miniſtrat, filius ve-
ro, q̄ amore dei & zelo virtutū ſucceſus, quicquid deo cōtrariū eſt, toto ſtudio deteſtat̄. Hoc
tamen intelligendū eſt de ſeruo ſeruitute timoris oīno ſeruilis, in quo nullus eſt amor iuſtitiæ F
Ioh.8 de q̄ apud Iohanē loquit̄ Chr̄s: Seruus nō manet in domo in æternū. Eſt aūt & ſeruus ſeruitu-
te timoris initialis ſeu filialis, cui loquit̄ iudex cœleſtis: Euge ſerue bone & fidelis, intra i gau-
Mat.25 diū dn̄i tui. De talibus ſeruis iā ſubdit̄. ⌊Dixit aūt pr̄ ad ſeruos ſuos, ⌋ .i. p̄latis & miniſtris ec- »
cleſiæ, puta apoſtolis, eorūq; ſucceſſoribus, p̄dicatoribus atq; doctoribus iuſſit. ⌊Cito pro-
Stola p̄ma q. ferte ſtolā primā⌋ .i. innocētiæ veſtē in baptiſmo ſuſceptā, quā iſte peccādo amiſit, ei mini- »
ſterialr̄ exhibete ſeu p̄dicādo promittite, ſed & gratia gratū faciens ſeu fides formata dici po-
Mat.18 terit ſtola prima. De adeptione aūt innocētiæ dicit ſaluator: Niſi cōuerſi fueritis & efficiami-
ni ſicut paruuli, nō intrabitis in regnū cœloꝝ, ⌊& induite illū⌋ .i. animā eius hac virtute orna- »
Eſa.61. te, cooperādo mihi in eius interiori veſtitione, de qua in Eſaia habet̄: Induit me dn̄s veſtimē-
to ſalutis. Et ſponſa in Canticis: Indui (inquit) me tunica mea. Virtutes quippe & dona ſpūs
Cant.5 ſancti ac opera virtuoſa ſunt veſtes & arma, ornamētaq; animæ. Vnde in Apocalypſi Chri-
ſtus hortat̄: Veſtimentis albis induaris, vt nō appareat confuſio nuditatis tuæ. Porrò glorio-
Apo.3 ſiſſimus deus qui omnia p̄ ſeipſum pleniſſime facere p̄t, aliquos ſibi aſſumit, & efficit coopera-
tores, vt bonitatē ſuam creaturis ſuis magis cōmunicet, eiuſq; perfectio in rebus clarius elu-
ceſcat. Hinc ait apoſtolus: Dei adiutores ſumus, dei cooperatores ſumus, ⌊& date⌋ miniſte- »
1. Cor.3 rialiter ſeu diſpoſitoriè, ⌊anulum⌋ .i. veræ fidei ſignaculū, ⌊in manu (.i. operatione) eius⌋ vt »
bene agendo oſtēdat ſe fidem viuā habere: Fides em̄ ſine operibus mortua eſt, quemadmo-
Iaco.2 dum corpus ſine anima, imò tam virtuoſe conuerſet̄, vt quicunq; cōuerſationis ſuæ ſynceri-
tatē attēderit, ipſa facti euidētia quaſi cōuictus, fateri cogat̄ verā eſſe fidē, iuſtāq; legē ipſius.

Porrò

A Porrò per anulũ ſphæricæ figuræ, in quo nõ eſt principiũ aut finẽ aſſignare, notat fides trini-
tatis æternæ, quo anima ſponſo deſponſat, dicẽte hoc ipſo propheta: Sponſabo te mihi in fi Oſee.2.
“ de. Hinc ſacratiſſima & innocẽtiſſima Agnes dixit: Anulo fidei ſuæ ſubarrauit me, ⌊& calci
“ amenta⌋.i. munimenta cõtra ea quæ virtuoſi proceſſus ſunt corruptiua, ⌊in pedes eius,⌋.i.
in vtroq; ſuæ aĩæ appetitu. ſ. ſenſitiuo & intellectiuo, qbus in via dei procedit, qñ hi appeti-
tus rõnis iudicio diriguntur, amãdo nãq; & deſiderãdo ordinate, potiſſimũ itur ad deũ. Et qm̃
calciamẽta de mortuorũ animaliũ pellibus fiunt, recte per ea ſanctorũ patrũ exẽpla, qbus con
tra peccata munimur, ſignant, de qbus in Canticis legit: Quàm pulchri ſunt greſſus tui ĩ cal- Canti.7.
ciamẽtis filia principis. Apl'us quoq; hortat: Calciati pedes in pparatiõe euãgelij pacis. ¶ De- Ephe.6
niq; p pedes intelligi poſſunt, intellectus atq; volũtas, qm̃ cõtemplãdo ac diligẽdo diuina pͤ-
cipue imus ad patriã. Hi pedes calciamentis teguntur, cũ dono ſapiẽtiæ & charitate inſuſa or-
“ nant, qbus ad ſuperiora leuant, ne terrenorũ cogitatu aut affectu fœdent, ⌊& adducite vitu-
“ lũ ſaginatũ⌋.i. Chriſtũ pro nobis paſſum, & inſtar vituli immolati ei pͣdicate, imitandũ pro-
ponite, & ſub ſpeciebus ſacramẽti ſumẽdũ pbete, Chr̃s aũt ſcd̃m hũanam naturã dr̃ vitulus,
propter ſuã in cruce immolationẽ, & ſaginatus, qm̃ omniũ chariſmatũ gr̃æ plenitudine deco Eſaiæ.55
ratus. De hmõi ſaginatione loquit Eſaias. Delectabit in craſſitudine aĩa veſtra. Et rurſus: Fa Eſaiæ.25
ciet dñs in monte hoc. ſ. in monte Sion, oĩbus gẽtibus cõuiuiũ pinguiũ, q̃d de refectione Eu-
“ chariſtiæ exponit, ⌊& occidite⌋.i. Chr̃i paſſionẽ cõmemorate, & eũ pro hũana ſalute occi-
ſum denũciate, ſecundũ q Petrus ait: Chriſtus paſſus eſt pro peccatis noſtris, iuſtus pro iniu 1.Petri.3
ſtis, vt nos offerret deo. Huius vero paſſionis cõmemoratio pͣcipue ſit in miſſarũ celebratiõe,
ſacramẽtiq; pceptione, ſicut ait Apl'us: Quotieſcũq; mãducabitis panẽ hũc & calicẽ bibetis, 1.Cor.11.
“ mortẽ dñi annũciabitis, ⌊& mãducemus & epulemur⌋.i. de huius filij mei emẽdatiõe ſpũa-
B liter reficiamur & gloriemur. In primitiua quippe eccleſia Chriſtiani quotidie ſacramẽtum
Euchariſtiæ acceperũt. In tantũ vero deus noſtrã cupit ſalutẽ, vt de nr̃a pœnitentia & ſpũali
profectu gloriari ſe proteſtet, nã & Apl's ait: Hæc eſt volũtas dei ſanctificatio vr̃a. Et in Apo 1.Theſſ.4
calypſi loquit Chr̃s: Ego ſto ad oſtiũ & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo ad illũ, & cœna Apoca.3.
“ bo cũ eo, ⌊q a hic filius meus mortuus erat,⌋ p culpam, iuxta quem ſenſum in Apoca. alicui Ibidem.
“ dicit: Nonne habes q̃d viuas, ſed mortuus es, ⌊& reuixit⌋ p pœnitẽtiã, q ſcd̃m Hieronymũ Hieronymus.
“ eſt ſecũda tabula poſt naufragiũ. ⌊Et cœperũt epulari⌋.i. eius ſaluti & gr̃æ cõgratulari, quę
eſt ſpũalis refectio, de q̃ Corinthijs ſcribit Apl's. Refectus ẽ ſpũs Titi ab oĩbus vobis. Et Pſal. 2.Cor.7
Iuſti epulent & exultẽt in cõſpectu dei. Qui em̃ vere virtuoſi & charitatiui ſunt, de aliorum Pſal.67.
emẽdatione maxie exhilarant & gr̃as agũt deo, q actus ſunt cibus, imò & epulatio mẽtis. E-
pulatio em̃ vocat ſolẽnis refectio. ⌊Erat aũt filius eius ſenior⌋.i. Iudaicus ppl'us, q ſenior ap-
pellat, quia gẽtiles pͣceſſit maturitate & ſapiẽtia, cultuq; veri dei, ⌊in agro⌋.i. in terrenis pro
miſſionibus occupatus, literali ſenſu cõtentus, nõ in cœleſtibus radicatus, nã & Chriſtum in
primo ſuo aduẽtu putabãt tẽporalr̃ regnaturũ, & oĩbus mũdi diuitijs ſe copioſiſſime imple-
“ turũ. ⌊Et cũ veniret⌋.i. p legaliũ obſeruãtiã deo appropinquare vellet, ⌊& appropinquaret
“ domui⌋.i. eccleſiæ, de qua Apl'us: Scias quõ te oporteat conuerſari in domo dei, q̃ eſt eccleſia 1.Timo.3.
dei viui. Legalia nãq; erãt eorũ q̃ in eccl'ia credunt & fiũt pͣfiguratiua, & diſponebãt ad Chri
“ ſtũ, ⌊audiuit ſymphoniã⌋.i. ſpũalia cãtica ex gẽtilitate cõuerſorũ ad fidẽ, ⌊& chorũ⌋.i. eoſ-
“ dẽ gẽtiles cõuerſos, deũ cõſona voce laudãtes, atq; ĩ mẽſa, tẽploq; Chr̃i cordialr̃ exultãtes &
“ epulãtes, ⌊& vocauit vnũ de ſeruis,⌋ ad Chriſtũ cõuerſis, ſeu aliquẽ ex pphetis vaticinia eius
“ ſcrutãdo, ⌊q̃ hæc eſſent⌋.i. q̃ eſſent iſta Chriſtianorũ ſolẽnia atq; pͣconia. ¶ Deniq; in primi-
tiua eccleſia fuerũt aliqui in Hier'lm ex gẽtilibus ad Chr̃m cõuerſi, multo plures in Galilæa &
C Samaria ac alijs locis, de q̃rũ ſpũali iucũditate & gr̃a admirãtes Iudæi interrogabãt q̃d eſſent
“ hmõi feſta. ⌊Iſq; dixit illi: Frater tuus venit⌋.i. gẽtiles eiuſdẽ tecũ naturæ exiſtẽtes, de tene-
bris ignorãtiæ & regione diſſimilitudinis, puta à loco & ſtatu idololatriæ, aliorũq; vitiorũ, p
fidẽ ad deũ cõuerſus eſt, credẽdo in Chr̃m. Hanc equidẽ gẽtiũ cõuerſionẽ prophetæ & maxi
me Eſaias ſunt pͣloquuti, vt cũ loquit Eſaias ad deũ: Ecce gẽtẽ quã neſciebas, vocabis. Et rur Eſaiæ.55
ſus: Populus q ambulabat in tenebris vidit lucẽ magnã. Et Pſal. Ecce alienigenæ & Tyrus & Pſal.86
ppl'us Aethiopũ hi fuerũt illic. Daniel q̃q; ppheta inq̃t: Oẽs populi, tribus & linguæ ſeruient
ei. Hoc etiã Petrus Apl'us dixit Iudæis, q cũ indignatiõe ſciſcitati ſunt eũ cur ad Corneliũ in- Daniel.7
“ troiſſet, oſtẽdẽs q eãdẽ grãm cõtuliſſet deus illis gẽtibus, quã & Iudæis, ⌊& occidit pr̃ tuus⌋ Actorũ.11.
.i. deus q eſt omniũ pater p creationẽ, & ſpecialr̃ fuit pr̃ Iudæorũ p grãm ſingularẽ & guber-
nationẽ pͣcipuã in veteri teſt. queadmodũ in Deut. plebi Iſraeliticæ Moſes ait: Nunquid non
ipſe eſt pr̃ tuus qui poſſedit te, & fecit & creauit te. In Eſaia q̃q; habet: Et nunc dñe pr̃ noſter Deute.32.
“ es tu. Iudæi etenim fuerũt peculiaris populus dei, ⌊vitulũ ſaginatũ⌋.ſ. Chriſtũ ſcd̃m expoſi- Eſaiæ.3.
tionẽ præhabitã, quẽ pater occidit eo modo q̃ tradidit eũ, vtpote pmiſſiue, & etiã inſpiran- Deute.26.
do aĩæ Chr̃i volũtatẽ patiẽdi pro mũdi ſalute, itẽq; q a p Chr̃i paſſionem decreuit ſaluare ge Eſaiæ.53.
nus hũanũ. Hinc Eſaias q̃q; proteſtat: Propter pctã populi mei pcuſſi eũ. Et in actibus aſſerit Actorũ.3.

Petrus: Deus qui pn̄unciauit p os omniũ prophetarũ pati Chriſtũ ſuũ impleuit ſic, ⌊quia ſal- D
uum illũ recepit⌋ .i. gentilẽ populũ olim perditũ recuperauit. ¶Sed cõtra hoc obijci poteſt,
Nã Chriſtus occiſus eſt anteq̃ merito ſuæ paſſionis gẽtiles cõuerſi ſunt, ſicq; dici potius de-
buit, ſaluũ illũ recepit, quia vitulũ ſaginatũ occidit. Sed ad hoc patet reſponſio ex inductis.
Nunc em̄ dicit pater hũc vitulũ occidiſſe, inquantũ per ſuos miniſtros, p̄latos, & p̄dicatores
eũ eſſe paſſum pro gentibus denũciauit, inſup pater Chriſtũ occidi pmiſit, qa ſaluum recepit
populũ gentilẽ ſecundũ p̄deſtinationẽ æternã æternã, hoc eſt quia p̄ordinauit eũ ita ſaluare,
vel q̃d ait, qa ſaluũ &c. dicit cauſam à poſteriori, q̃ potius eſt ſignũ effectus q̃ cauſa. ⌊Indigna
1.Theſſ.2 tus eſt aũt frater ſenior⌋ .i. Iudæi de gentiliũ cõuerſione & fide in Chriſtũ ad indignationem
cõmoti ſunt, ſicut de incredulis Iudæis ſcribit Aplus: Omnibus gentibus aduerſant, prohibẽ-
Act.11. tes nos loqui gentibus verbũ dei vt ſaluæ fiant. Præterea Iudæi cõuerſi ad Chriſtũ de genti-
liũ ſuſceptione murmurauerũt, dicẽtes ad Petrũ illud actuũ: Quare introiſti ad viros p̄putiũ
habentes & manducaſti cũ eis? ⌊& nolebat introire⌋ ad ſpirituale cõuiuiũ, q̃d deus pater ĩ ec-
cleſia exhibet Chriſtianis, nec voluit gẽtilibus cõuerſis cõmunicare ĩ fide, ſacramẽtiſq; Chri
Abacuc.3 ſti. ⌊Pater ergo illius egreſſus,⌋ non per loci mutationẽ aut motionẽ in ſe factã, ſed p recen-
tẽ effectũ, quẽadmodũ Abacuc dicit ei: Egreſſus es in ſalutẽ populi tui, in ſalutem cũ Chriſto
tuo. Egreſſus eſt aũt à ſynagoga ad eccleſiã, illam iuſte relinquens, & hãc miſericorditer viſi-
tans, ⌊cœpit rogare illũ,⌋ .i. Iudæos pie ac paternal̃r inuitare ad Chriſtũ, inſpiratione ter-
Act.3 na, exhortatione angelica, p̄dicatione apoſtolica. Vnde in actibus Petrus dixit ad illos. Fra-
tres ſcio qa per ignorantiã feciſtis, ſicut & principes veſtri. Pœnitemini ergo, & cõuertimi- E
2.Cor.5 ni vt deleant veſtra pc̃tã, ſicut & Paulus gẽtibus ait: Obſecramus pro Chriſto recõciliamini
deo. ⌊At ille rñdens dixit patri ſuo,⌋ cuius benigniſſimæ exhortationi nõ acquieuit, ſed re-
ſtitit. ⌊Ecce tot annis ſeruio tibi⌋ .i. multis annis tibi p legis veteris obſeruantiã miniſtraui,
⌊& mãdatũ tuũ nunq̃ p̄teriui.⌋ ¶Quomodo verũ eſt, cũ plebs illa pene ſemp deo rebellis ex
Thren.3 titerit, & frequẽter in idololatriã lapſa ſit? Propter q̃d in Threnis Hieremias in pſona loquit
Iudæorũ: Nos inique egimus, & ad iracundiã prouocauimus dñm. Et Eſdras ſil̃r confitetur:
Eſd.9 Iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſup caput noſtrũ, & delicta noſtra creuerũt vſq; ad cœ
lũ. Ad iſtud eſt duplex reſponſio. Prima, q᷑ iſtud verificat nõ de oĩbus, ſed de aliquibus Iudæ
orũ, qui in innocẽtia pmanſerũt, ſicut Helias & Hieremias. Secũda, q᷑ iſtud eſt p̄ſumptio, nõ
veritas, nec mirũ ſi mentiunt, q inuidẽt fratri & credere reſpuũt, ⌊& nunq̃ dediſti mihi hœ-
dũ⌋ .i. tanta mihi bñſicia nõ p̄ſtitiſti in veteri teſt. ſicut nũc præſtas gentilibus in euãgelica le
ge. Vel p hœdũ intelligit Chrũs, qui veteri populo promiſſus fuit, nõ exhibitus, ⌊vt cũ ami-
cis meis epularer⌋ .i. cũ cæteris tibi miniſtrãtibus mihi charis, de tuis bñficijs gloriarer atque
reficerer. Poteſt etiã hoc referri ad epulationẽ felicitatis æternæ in patria, ad quã Iudæi pdu
ci nõ poterãt ante Chriſti occiſionẽ, ⌊ſed poſtq̃ filius tuus hic.⌋ Aſpernãdo hoc dicit, qa Iu
dæi cõtemnebãt gentiles, tanq̃ dicat. Poſtq̃ iſte puerſus & vilis quẽ fratrẽ vocare deſpicio.
Act.10 Vnde in actibus loquit Petrus: Vos ſcitis q̃ſio abominatũ ſit viro Iudæo cõiungi aut accede
re ad alienigenã, ⌊qui deuorauit ſubſtantiã ſuã cũ meretricibus,⌋ hoc añ expoſitũ eſt, ⌊ve-
nit⌋ ad te p pœnitentiã, ⌊occidiſti illi vitulũ ſaginatum⌋ .i. Chriſti paſſionẽ ei annũciaſti,
Chriſtũq; paſſum ei exhibuiſti, & meritũ paſſionis eius illi cõmunicaſti. ⌊At ipſe pr̃ (pijſſi-
mus) dixit⌋ illi filio ſeniori ac inuido. ⌊Fili tu ſemp mecũ es.⌋ Hoc ideo dicit, qm̃ aliqui Iu-
dæorũ toto veteris teſtamẽti tpe deo ſtabil̃r adhæſerũt, ⌊& oĩa mea tua ſunt⌋ .i. dona gratię
meæ in p̄ſenti, & dona gl̃iæ in futuro tibi parata ſunt dari, & ego q̃ habeo p naturã, tibi para
ta ſunt, vt ea participes p beatificã fruitionẽ, de q̃bus bonis ait Aplus: Oculus nõ vidit, nec au F
1.Cor.2 ris audiuit, nec in cor hoĩs aſcẽderũt, quæ p̄parauit deus ijs qui diligũt illũ. ¶Poſtremo om̃ia
quæ patris ſunt .i. quæ patri abſolute cõueniunt, ſunt filij ac ſpũs ſancti p ſubſtantialẽ vnita-
Ioh.17 tẽ & identitatẽ. Propter q̃d filius ait ad patrẽ: Oĩa tua mea ſunt, & mea tua ſunt, ⌊epulari aũt
& gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus fuerat,⌋ per peccatũ, de qua morte ait ſalua-
Mat.8 tor: Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Vita em̃ animæ eſt charitas dei, quæ per mor-
tale peccatũ amittit, & ipſum mortale peccatũ mors animæ perhibet, ⌊& reuixit,⌋ per gra-
tiæ infuſionem, ⌊perierat,⌋ æternã damnationẽ merendo, & dæmonũ manum incidendo,
⌊& inuentus eſt⌋ .i. ad manus paſtoris, ſaluatoriſq; ſui reductus eſt, nõ vtiq; caſu, ſed p̄ordi-
natione diuina, quæ nullũ electorũ perire pmittit, quãuis ſinat eũ ad tempus errare. Hinc ta-
1.Pet.2 libus ſcribit Aplus Petrus: Eratis aliquando ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis ad paſtorẽ,
& epiſcopum animarũ veſtrarũ. Itaq; ex hac docemur parabola, q̃ incomprehenſibilis & im
Roma.5 menſa ſit miſericordia dei in pœnitenres, qui etiã frequenter in illis in quibus abundauerunt
delicta, ſuperabundare facit gratiarũ chariſmata, & eos qui longo tpe vitioſe vixerunt, facit
eos præire, qui à pueritia in innocentia pmanſerunt. Nemo ergo deſperet, nullus q̃q; præſu-
mat, nec aliquis quãuis feruẽtior videat, aliũ ſpernat. ¶Deniq; ſenſum huius parabolæ diuus
Dionyſius Dionyſius in libro eccleſiaſticæ hierarchiæ deuotiſſime introducit, exponẽdo myſticas ra-
tiones

A tiones cærimonialiũ actuũ,quos in primitiua eccleſia epũs ſeu hierarcha circa baptizandos exhibuit.Itaq; ſentẽtialr ait:Vere optim⁹ & ſupoptimus deus,q & redeũtibus ſe ꝑbet amabilẽ,& accedẽtibus obuiat & occurit,totusq; totos amplectẽs ſalutat,ſuſcipit & velut in humeris tollit,nec de prioribus malis illos accuſat,ſed feſtũ peragit diẽ,cõuocatq; amicos,vt ſit omniũ lætantiũ habitudo,optimos quoq; in lætitiã ſuſcitat angelos.

¶Elucidatio Cap.XVI.Dixit aũt ad diſcipulos. Arti. XXXIX.

Saluator in iſto capitulo hortatur ad opera pietatis,præſertim ad eleemoſynarum largitionem,primo per parabolam,ſecundo per rem vt creditur geſtam.⌊Dixit aũt ad diſcipulos ſuos,⌋quibus præ cæteris datũ fuit noſſe myſteriũ regni dei,& quos tanq̃ totius mundi futuros doctores ſingulariter de euãgelica lege edocuit,ad q̃s etiã iſta parabola ꝑcipue ꝑtinebat,inquãtũ ipſi oĩm ꝑlatoꝝ tenebãt figurã.⌊Homo quidã,⌋ videlicet vnigenitus dei propter nos incarnatus,de q̃ in Baruch ſcriptũ eſt:Qui fecit ſtellas,hic ẽ deus nr̃,& poſt hæc in terris viſus ẽ,& cũ hoĩbus cõuerſatus ẽ,⌊erat diues,⌋ q̃a ſecũdũ naturã diuinã diues ẽ in ſeipſo infinitis diuitijs,qm̃ pr̃is ac filij & ſpũs ſancti vna ẽ opulẽtia,ſicut & vna eſſentia,& hæc opulẽtia ẽ ipſa diuinitas adorãda,in qua eſt,vel potius q̃ eſt oĩm bonoꝝ atq; pulchroꝝ ac deſiderabiliũ ſupplena & interminata poſſeſſio,vñ & in libro de cauſis habet.Cauſa prima ẽ diues in ſe & diues in alijs.Porrò ſecũdũ

Mat.13 Mar.4 Luc.8 Baruch 3

B aſſumptã hũanitatẽ Chr̃s q̃q; eſt diues & ditior vniuerſis,qm̃ ei⁹ hũanitas ꝑlata ẽ oĩni enti creato,oĩsq; creatura ſubiecta eſt ei.propter q̃d in Matthæo dixit:Data eſt mihi oĩs ptã̃s,in cœlo & in terra.Spũalis q̃q; opulẽtia aĩæ Chr̃i eſt maxima in donis gr̃æ,bonisq; gloriæ.Dicit aũt Auguſtinus in libro de ciuitate dei:Deus eſt diues,nõ pecunia,ſed omnipotẽtia.Verũtamen tẽporalẽ in corporalibus paupertatẽ propter nos Chr̃us aſſumpſit,vt eius inopia corporali nos diuites efficiamur olpulẽtia ſpũali.Deniq; ſicut Sapiẽs ait:Si diuitiæ q̃runt,q̃d ſapientia locupletius?de qua in prouerbijs legit:Longitudo dieꝝ in dextera eius,& in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria.Et rurſus:Sapiẽtia q̃q; cũ ſit vna,oĩa pt̃,⌊qui habebat villicũ⌋.i.diſpẽſatorẽ.Quãuis aũt villicus villæ rector & cuſtos proprie nũcupet,hic tñ pro iconomo ſeu domus procuratore & diſpẽſatore accipit,q vniuerſam ſubſtãtiã domus diſpẽſat.Iconomus quippe tã pecuniæ q̃ frugũ & omniũ q̃ paterfamilias poſſidet diſpẽſatorẽ deſignat.⌊& hic diffamatus(.i.accuſatus)eſt apud illũ⌋.ſ.Chriſtũ omniũ iudicẽ,quẽ latere nil pt̃.¶Porrò diffamatio iſta iniqui apud deũ ſeu Chriſtũ fit varijs modis,teſtimonio q̃q; multiplici.Primo ꝑ ipſam infallibilẽ & oĩa intuentẽ ſapiam dei,q ꝑ Hieremiã fatet:Ego ſum teſtis & iudex.Secundo,ꝑ angelos bonos,q zelo iuſtitiæ corã deo opa hoĩm bona & mala proponũt,vt ſup Danielem expoſitores affirmãt.Tertio,ꝑ angelos malos,quẽadmodũ in Zacharia patet de Satan,q Ieſu ſilio Ioſedech aduerſabat ꝑ accuſationẽ procacẽ.Quarto,ꝑ remorſum cõſciãꝝ,ſecũdũ illud ad Rom.Teſtimoniũ reddẽte illis cõſcia ipſoꝝ.Quinto,ꝑ euidẽtiã opeꝝ,prout in Geneſi dñs ait ad Cain:Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me.Et rurſus:Clamor Sodomoꝝ venit ad me.Sexto,q̃rela vicinoꝝ atq; egẽtiũ,vnde in prouer.Salomon ait:Qui abſcõdũt frumẽtũ in tp̃e,maledicent:bñdictio aũt ſup caput vẽdẽtiũ⌊q̃ſi diſſipaſſet bona illius⌋.i.bona ſibi ad bñ erogãdũ atq; vtẽdũ cõmiſſa inutilr̃ cõſumpſiſſet & expẽdiſſet.¶Per villicũ iſtũ intelligi pt̃ quicũq; alioꝝ ꝑlatus aut prĩceps,imò & q̃libet Chr̃ianus,Nã q̃libet hoꝝ dona & bñficia ſibi deſup data,corpus & animã ſeu ſibi cõmiſſos iuſte ordinare debet ad honorẽ &

Mat. 8 Auguſtinus 2.Cor.8 Sapiæ.8 Prou.3 Sapiæ.7 Hiere.29 Zach.3 Roma.2 Gene.4 Gene.18 Prou.11

C gloriã dei,potiſſimũ aũt q alijs in ſpũalibus ꝑſidẽt,gregẽ ſibi cõmiſſum & eccleſiaſtica bona recte diſponere obligant,ſermone & ope ſubditos ædificãdo,& tp̃alia fructuoſe ac ſalubriter,nõ ſupflue aut carnalr̃ expẽdẽdo,ſed & principes ſeculares ea q̃ ſibi ſupfluunt,in pios debent vſus cõuertere,& q̃libet Chr̃ianus donis naturæ & gr̃æ ac fortunæ ſibi conceſſis legitime ad dei honorificẽtiã vti tenet.Oĩa equidẽ q̃ habemus,dona ſunt dei,& eoꝝ diſpẽſatores potius q̃ poſſeſſores aut dñi ſumus,vtpote rationẽ de eis daturi.Porrò ꝑtioſiſſima dei bona ſunt animæ rationales Chriſti ſanguine liberatæ,quas diſſipat,q prauis exẽplis,falſis doctrinis aut negligentia eas ad vitia trahit aut trahi ꝑmittit,nec reuocat,q̃d tanto ſceleratius eſt apud deum,q̃to exterioribus rebus ꝑſtantiores ſunt aĩæ immortales.⌊Et vocauit(dñs)illũ⌋ villicũ,Hæc vocatio nõ eſt illa,qua quiſq; tp̃e mortis ad diuinũ vocat tribunal,ſed ea qua quis in vita ꝑſenti diuinitus admonet per inſpirationẽ angelicã ſeu diuinã,per beneficia & flagella,ꝑ ꝑdicationes hominũ & cõminationes æternaliũ tormentoꝝ,vt cogitet quam ſuo tempore deo de omnibus rationẽ reddere poſſet,⌊& ait illi:Quid hoc audio de te?⌋.i.cur ita te habuiſti,ꝙ mihi taliter accuſaris?Vt aũt Gorrha hic ſcribit,in hoc verbo datur ꝑlatis exemplũ in quatuor.Primo,ne peccata ſuoꝝ diſſimulent.Secũdo,vt veritatẽ famę inquirant,Nã ait,quid audio.Tertio,ne accuſatores prodant,quia non ait,ille vel talis mihi hoc dixit,ſed audio.Quarto,vt articulũ de quo quis accuſatur aut diffamatur ſpecificent.Melius enim põt ſe

1.Cor.4 Roma.8

homo corrigere cũ ei exprimitur in quo deliquit, aut excuſare ſi innocẽs ſit. Nã ait, quid hoc D
⌊Redde rationẽ villicationis tuæ⌋ .i. ad reddendũ te ꝑpara, & quõ reddere poſſis examina, »
iãq; dũ tẽpus merẽdi ſupeſt corã deo te pone, & quaſi ante eius tribunal adductus eſſes à te-
ipſo exige rationẽ diſpẽſatiõis tibi creditæ, & qualr vſus ſis bñficijs dei, ⌊iã enĩ nõ poteris vil »
licare⌋ .i. in proximo eſt, vt de hac vita tollaris, & bñficijs dei ad meritũ diutius vti nõ queas, »
Galat.6 qa poſt mortẽ non eſt tẽpus merẽdi. Ergo dũ tẽpus habemus, operemur bonũ ad oẽs, ſicut &
Eccleſ.9 Salomon hortat: Quodcũq; pt manus tua, inſtãter operare, qa nec opes, nec ratio, nec ſcien-
tia erũt apud inferos, quo tu properas. ⌊Ait aũt villicus intra ſe⌋ .i. prouide cogitauit, atque »
cõſiliũ à propria ratione qſiuit, quid ſibi in tanto eſſet agendum diſcrimine. Sit timor multos
inducit ad meliora. ⌊Quid faciã?⌋ potius cogitauit quid faciã, q̃ quid dicã, ſciensq; apud iu »
1.Cor.4 ſtũ ac infallibilẽ iudicẽ plus valeant opa virtuoſa, q̃ verba pulchra, dicẽte apſo: Nõ in ſermo-
Mat.7 ne eſt regnũ dei. Et Chrs: Nõ oĩs q dicit mihi, dñe dñe, intrabit in regnũ cœlorũ, ſed q facit
volũtatẽ prĩs mei, ⌊qa dñs meus aufert à me villicationẽ⌋ .i. cõminat q; ſtatim auferet me de »
vita ꝑſenti, ita q; in eius bonis dñari & promereri nõ potero, ideo niſi mihi modo prouideã,
nullũ poſt mortẽ mihi reſtabit remediũ, ⌊Fodere nõ valeo⌋ .i. dura pœnitẽtiæ opa exerce- »
re nõ queo, abſtinẽdo, me flagellando, flẽdo & vigilãdo. Quãuis opa iſta ſint viris perfectis
dulcia atq; facilima, q pro cõſuetudine exercitatos habẽt ſenſus, & in omni actu virtuũ ſpũa
liter delectant, ⌊mendicare erubeſco⌋ .i. aduerſa æquanimiter ferre nõ poſſum, ſeu alios ad »
intercedendũ pro me ꝑcari verecũdor, niſi & ego ipſe aliquid boni agã, & tẽporalia tribuen-
do merear ſpũalia mihi repẽdi ſuffragia. ⌊Scio quid faciã,⌋ quia ratio mea p euangelicæ le- »
gis doctrinã inſtructa dictat mihi quid debeã agere, ⌊vt cum amotus fuero à villicatiõe⌋ .i. »
poſt mortẽ ſublatus fuero de hac vita, ita q; nec alijs, nec mihi ipſi ꝓdeſſe poſſim ad meritum, E
⌊recipiãt me⌋ hi qbus bñfacere cogito, ⌊in domos ſuas⌋ .i. meritis ac ſuffragijs pauperũ at- »
Matt.5 q; humiliũ pducar ad regnũ cœlorũ, qd domus eſt pauperũ, ſicut ait ſaluator: Beati pauperes
ſpũ, qm ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Et ait pluralr, in domos ſuas, qa in vno regno cœleſti diuer
ſe ſunt mãſiones, hoc eſt diuerſi gradus ꝑmiorũ, ſecũdũ gradus varios meritorũ, prout aſſerit
Johã.14 Chrũs: In domo prĩs mei mãſiones multæ ſunt, hoĩes quoq; ſecundũ exigentiã meritorũ ſuo
rũ ad angelorũ ordines aſſumunt. In has domos cœleſtes nõ ingrediunt adulti, niſi p oſtium,
3.Reg.6 ſeu opa miſcdiæ corporalia aut ſpũalia, in cuius figurã legit in libris Regũ q; Salomon fecit in
ingreſſu ſancti ſanctorũ duo oſtiola de lignis oliuarũ, p quæ pietatis opa exprimunt. ⌊Con- »
uocatis itaq; ſingulis debitoribus dñi ſui⌋ .i. religioſis & indigẽtibus, q quantũlibet iuſti ſint, »
attamẽ debitores ſunt dei, vel propter pctã ſua qtidiana venialia faltẽ, propter quorũ remiſſi-
Mat.6 onẽ exclamãt: Dimitte nobis debita nra, ſicut & nos dimittimus, vl qa de acceptis donis deo
Luc.11. ſeruire ac regratiari tenent, nec deo æquiualẽs valẽt repẽdere, ⌊dicebat primo: Quãtum de »
bes dño meo? At ille dixit: Centũ cados olei.⌋ Cadus eſt amphora certę mẽſurę ſeu qtitatis. »
Porrò parabola iſta ſecũdũ expoſitionẽ hãc nõ tenet in oĩbus, qa & omne ſĩle eſt aliq modo
diſſimile, aliter idẽ eſſet nõ ſĩlt. Nõ ergo neceſſe ẽ, vt parabola ſeu ſimilitudo ſẽp qtuor pe-
dibus currat. Poſſunt tñ p centũ cados vniuerſa hũanæ fragilitatis pctã ſignari, qa vt Iacobus
Jaco.3 ait. In multis offendimus oẽs. Qui aũt vult ſibi ignoſci à deo, debet & alijs libẽter ignoſcere,
⌊dixitq; illi: Accipe cautionẽ tuã⌋ .i. chartã in qua ad cautelã deſcribit forma contractus ſeu »
Tobię.4 debitũ, q̃ à Tobia chirographũ appellat, ⌊ſede cito.⌋ Celeriter enĩ agẽda ſunt bona, & ꝑſer- »
2.Cor.9 tim miſericordiæ opa. Sicut enĩ hilarẽ, ita & celerẽ datorẽ diligit deus. Et q cito dat, bis dat,
neſcit dare q dare tardat. Propter qd aſſerit Aug. Et rẽ pdit & meritũ, q pauperẽ moleſta mo F
Auguſtinus
Prou.3 ra ſuſpẽdit. Hinc Salomon ait: Ne dicas, vade, cras dabo tibi, cũ ſtatim dare poſſis, ⌊& ſcribe »
quinquaginta,⌋ ſicq; mediã partẽ dimittit. ⌊Deinde alio,⌋ ſecũdũ antiquã grãmaticã .i. al- »
teri, ⌊dixit: Tu vero qtũ debes? Qui dixit: Centũ choros tritici.⌋ Chorus hic ſumit pro mẽ- »
ſura. ⌊Et ait illi: Accipe lras tuas,⌋ q̃ paulo añ dictæ ſunt cautio, ⌊& ſcribe octoginta.⌋ Cur »
minus dimiſit huic q̃ ꝑcedẽti? Rñdet, q; ad inſinuandũ, q; indigentioribus magis ſit tribuen-
dũ, rurſus, ad innuendũ, q; cordialius debeamus indigẽtibus cõpati q̃ ſuccurrere valeamus.
Oleo nãq; cõpaſſio, tritico aũt ſubuentio deſignat. Itaq; ad hoc Chrũs hanc induxit parabo
lam, vt ſciamus q; ſicut diſpenſator qui de bonis dñi ſui fecit liberalitatem & curialitatem in
illorum receptus eſt domibus quibus taliter fecit, ita & nos de bonis nobis cõceſſis alijs cõmu
nicare debemus, & ꝑcipue diuites ſeculi huius pauperibus debẽt liberalr ſubuenire, vt p hoc
1.timo.6 in domo illorũ .i. in regno cœlorũ ſuſcipi mereant, quẽadmodũ ad Timotheũ ſcribit Apſus:
Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarũ, ſed facile
tribuere. ⌊Et laudauit dñs villicũ iniquitatis⌋ .i. diſpẽſatorẽ iſtũ iniquũ, q & añ bona ſui dñi »
diſſipauit, & nũc de reſiduo furtũ cõmiſit, ⌊qa prudẽter egiſſet⌋ .i. nõ de furto & dilapidatio- »
ne rei alienæ eum laudauit, quoniã laus debetur virtuti, non vitio, ſed de quadã apparẽti pru
Laus debetur dentia, quæ tamẽ non fuit vera prudentia, ſed iniuſtitia, attamẽ aliquid ſimile veræ pruden-
virtuti. tiæ in eius opere fuit, nam induſtrioſe ſibi prouidit, & acute excogitauit, vnde & laudatio
eius

A eius non fuit laus abſoluta, ſed ſcd̃m quid. Multomagis Chriſtus qui nullum ſuſtinet damnũ
& vere pijſſimus eſt, laudabit prælatos ac diuites, ſi ſubditis & egenis miſericordes extiterint
" ⌊quia filij huius ſeculi⌋ .i. dilectores mundi, qui mundũ iſtũ pro patria amãt, in terrenis hæ-
reditantẽ exoptãt, ſeculo ſe conformãt, tpalibusq; potius q̃ diuinis intenti ſunt, de quibus Io
hannes dicit: Ipſi de mundo ſunt, & de mũdo loquunt, & mundus eos audit. Tales ad deũ nõ Johan. 4
pertinẽt, & frequẽter mũdi nomine exprimunt. De quibus loquit filius dei patri æterno. Nõ Johan. 17
pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi de mundo, quia tui ſunt. Vt ergo non ſimus
de numero filiorum ſeculi huius, obtemperemus Apoſtolo exhortanti: Nolite conformari Roma. 12
" huic ſeculo, ſed renouamini ſpiritu mentis veſtræ. ⌊prudentiores⌋ hoc eſt, aſtutiores & dili
" gentiores in temporalibus acquirendis, conſeruandis & expediendis ⌊filijs lucis⌋ .i. deuotis
" & ſpiritualibus hominibus ⌊in generatione ſua (carnali, hoc eſt, inter ſuos ſunt) ſunt.⌋ Hoc
dicit, non quòd impijs inſit vera prudentia, cum dicat Apoſtolus: Prudentia carnis mors eſt. Roma. 8
Ariſtoteles quoq; in æthicis probat, ꝙ ſolis virtuoſis inſit prudentia, ſed ideo Chriſtus ſic lo-
quitur, quia mundani homines ſolicitiores agilioresq; ſunt circa terrena negotia q̃ ſpirituales
circa diuina, & circa ſpiritualem charíſmatum diuinoꝝ profectum, quum tñ ſpiritualia bona
incomparabiliter præſtantiora ſint rebus carnalibus & terrenis. Propter quod incomparabi
liter plus laborandum eſſet pro ſpiritualibus quàm terrenis. Vnde aliqui, vtpote viri ſancti,
infatigabiles ardentiſſimiq; fuerunt. Sed tales comparatione alioꝝ pauciſſimi fuerunt & ſunt
Chr̃us aũt loquit ſcd̃m ꝙ cõmunius accidit. Huius quoq; ratio aſſignat. Prima eſt, mentis no
B ſtræ obſcuratio, ſeu naturæ ꝑ pctñ corruptio ſiue infectio, propter quã procliuior eſt homo
ad vana ac mala q̃ ad bona atq; ſalubria. Secunda eſt ſpiritualium reꝝ ſubtilitas ſeu ad cogno
ſcendũ difficultas. Senſibilia nãq; ſunt groſſiora & notiora. Spiritualia vero ſubtilia minusq;
nota, ideo minus optant, quia vt aſſerit Auguſtinus, inuiſa diligere poſſumus, non autem in- Auguſtinus
cognita. Sed hæc ratio in viris perfectis locum non habet, qui fidem habent cum copioſis ra
tionibus credendum, purificatæq; mentis intelligentia. Tertia, quoniam multis viribus circa
ſenſibilia verſamur atq; ab eis mouemur, vtpote exterioribus ac interioribus ſenſibus ac du-
plici appetitu, ſenſitiuo, videlicet concupiſcibili & iraſcibili. ¶ Porro circa intelligibilia & ſpi
ritualia ſolo intellectu verſamur & voluntate. Merito quoq; boni vocant filij lucis. Primo, qa
per charitatem & gratiam ſunt filij lucis increatæ, de qua in Iohanne habet: Deus eſt lux, & te 1. Johan. 1
nebræ non ſunt in eo vllæ. Secundo, quoniam lucidam, hoc eſt, virtuoſam & exemplarem ha
bent conuerſationem. Vnde ab Apoſtolo lux vocant: Fuiſtis (inquit) aliquando tenebræ, nũc Ephe. 5
aũt lux in dño, tertio, qm̃ donis gratiæ gratumfacientis, quę lumina quędã ſunt, intus ornant
ſubdunt, regunt. Quarto, verã lucem quæ deus eſt ſuꝑ omia diligunt. Quinto, quia ad lucem
gloriæ prędordinati ſunt, & ad pr̃iam claritatis æternæ ſuſpirãt, tendũt, feſtinãt, ibi hæredita-
ri optantes. Deinceps ſaluator parabolam iſtã ad propoſitũ applicat. ⌊Et ego dico vobis,⌋
" ſalubriter cõſulendo ſeu ꝑcipiẽdo ⌊facite vobis amicos de mãmonæ iniqtatis⌋ .i. diuitias &
tpalia pauperibus erogãdo procurate vobis amicitiã ſanctã ſuꝑſanctæ trinitatis, & angeloꝝ
ſanctoꝝ ac pauperꝝ. Deus eñi & oẽs electi miſericordiã diligũt, & liberales ac miſericorditer
ſua cõmunicãtes ſynceriter amãt. Mammon Syriace eſt nomen diaboli de diuitijs male ac-
C quirendis ſeu expẽdendis, aut auariter conſeruãdis tentantis. Hinc mãmona appellant diui-
tiæ, quæ dicunt mãmona iniquitatis, non ꝙ in ſeipſis ſint malæ aut vitioſæ, quũ teſte Apoſto- 1. Timo. 4
lo, oĩs creatura dei ſit bona, ſed multis de cauſis tales dicunt. Primo, qa multoꝝ vitioꝝ ſunt
materia atq; occaſio, propter quod ait Valerius: Diues currit ad libitum, corruit ad illicitum. Valerius
Et Paulus teſtat: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ & laqueum diaboli, & in deſi 1. Timo. 6.
deria inutilia & nociua. Secundo, quia communiter inique acquirunt, auare ſeruantur, illicite
expendunt. Vnde ad innuendũ, quàm rarũ ac difficile ſit, diuitẽ eſſe iuſtũ, ſcriptũ eſt in Eccle
ſiaſtico: Beatus diues qui inuentus eſt ſine macula, q poſt aurũ nõ abijt, nec ſperauit in pecunia Eccl. 31
& theſauris. Quis eſt hic & laudabimus eũ. Fecit enim mirabilia in vita ſua. ¶ Inſuꝑ diuitiæ di
cunt iniqtatis, quaſi inæqualitatis, qa inæqualiter poſſident, & nõ æquè retinent, quia q̃d quis
vltra neceſſaria vitę ſibi reſeruat, nec proximoꝝ neceſſitati cõmunicat, mãmona iniqtatis cẽ
ſet. Menſurã vero recti moderaminis in diuitijs apperẽdis aut cõſeruãdis docet Apl̃us dicẽs:
Habentes alimẽta, & qbus tegamur, his cõtenti ſimus. Poteſt etiã verbũ iſtud exponi de diui 1. Timo. 6.
tijs vitioſo affectu aut actu prauo adeptis, de qbus eleemoſyna fieri poteſt, vt de acquiſitis per
lenociniũ meretriciũ, aut laborẽ in die feſto. De diuitijs vero iniuſto titulo acqſitis, nõ debet
" fieri eleemoſynaꝝ largitio, ſed reſtitutio. ⌊Vt cũ defeceritis⌋ à vita ꝑſenti .i. obieritis, de quo
" defectu ſcriptũ eſt: Deficiẽs Abrahã mortuus eſt: ⌊recipiãt vos⌋ præfati amici .ſ. deus & an Gene. 25
" geli ac paupes ſancti, ⌊in æterna tabernacula⌋ .i. mãſiones cœleſtes, q̃ nõ à pte ante, ſed à pte
poſt nũcupãt ęternę, de qb' ait Pſalmiſt. Quã dilecta tabernacula tua dñe virtutũ. Quãuis ãt Pſalm. 83
quilibet electoꝝ recipiatur ad aliquam ſpecialem & certã mãſionẽ regni cœleſtis, tñ qui vnã
ingreditur, in tabernacula ingredi dicitur, hoc eſt, ad locũ illũ ſeu patriã btõꝝ, vbi mãſiones

plurimæ diſtinguunt, itemq́; ad totius cœleſtis curiæ ſocietatem, ſed & frequenter in ſcri- D
pturis numerus pluralis pro ſingulari, & econtrario ponit. Horum tabernaculorum fuerũt figuræ
Nume.24 tabernacula filiorum Iſrael, de quibus in Numeris Balaã ait: Quàm pulchra tabernacula tua Ia-
cob, tentoria tua Iſrael. Vel, cum defeceritis à proprijs meritis, illis carẽdo recipiãt vos ſcili-
cet angeli & pauperes præelecti. i. grãm pœnitendi & finaliter obtinendi vitam beatam ſuis
ſuffragijs vobis procurẽt. Qui fidelis eſt in minimo hoc ẽ, vſu, erogatione, ſeu diſpenſa »
tione temporalium rerum & opum & in maiore fidelis eſt. i. in vſu & diſpenſatiõe ſpũaliũ. »
Qui eñ temporalibus ordinate vtit, referendo ea ad ſpũalia bona, per hoc ipm meret & ſuſci
pit grãm bene ſe habendi circa res ſpũales, quas tpalibus cunctis præponit, & circa eas virtuo
ſe exercendas, tractãdas, cõmunicãdas, pręſertim ſe occupat. Spũalia aũt hæc bona ſunt, prę-
dicatio, & ſacra doctrina, eccleſiaſtica ſacra, virtutes & dona ſpũs ſancti, quorum diſpẽſatio ad
1.Cor.4 prælatos, doctores & prædicatores pcipue ptinet, quẽadmodũ Paulus in taliũ ait pſona. Sic
nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum dei. Hic iam quæritur
inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniat. Veruntñ ad vnũquẽq; diſpenſatio iſta quodãmo
1.Petri.4 do ſpectat, prout diuus Petrus princeps Apoſtolorum hortat: Vnuſquiſq; ſicut accepit grãm in
alterutrũ illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ dei. Hinc cõſtat
quòd auari, ambitioſi, immundi, nequaq̃ ſunt boni prædicatores aut prælati, quia ad ſua com
moda, ad temporales honores, carnales delicias, impie reflectunt. Qui verè in oĩbus dei ho
norem & proximorum quærit ſalutẽ, & commiſſum ſibi diligẽter implet officiũ, verbo & ope
inſtruẽdo, virtutibus inſiſtendo, & ea q̃ dei ſunt ſubditis impendendo, hic dignus extat pręla
1.Tim.4 tus & prędicator, atq; in ſpiritualibus fidelis probat, quemadmdum apud Timotheum docet E
Titum.2 Apoſtolus: Eſto (inquiens) exemplum fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate. At-
tende lectioni, exhortationi, doctrinę. Profectus tuus manifeſtus ſit oĩbus. ¶ Poſtremo, mi
nima dici poſſunt bona fortunæ ſeu exteriora bona, magna dona naturæ. Bona maiora, do-
na grãæ, bona maxima, dona gloriæ. Ex his cõcludit ſaluator ſi ergo in iniquo mãmona. i. »
in tpalibus diuitijs diſpenſandis, quæ iniquæ vocant ob cauſas phabitas. fideles nõ fuiſtis »
fidelitate ad iuſtitiã ptinente, ea erogando ſcd̃m quòd iuſtũ eſt, ſeu fide, quę eſt virtus theolo
gica, p quam propter bona ſpũalia & futura ſpernunt & liberaliter expendunt corpalia & ca
duca quod veſtrũ eſt. i. bona ſpũalia & interna vobis diuinitus pparata, & immortali ani- »
mæ cõnaturalia, haberiq́; iuſſa, quis credet (.i. cõmittet aut tribuet) vobis quaſi dicat: Indi- »
gni eſtis hmõi bonis, imò platura, ſpũaliumq́; diſpenſatõe. Et ſi in alieno fideles nõ fuiſtis »
hoc eſt, in exteriorum ac tẽporaliũ poſſeſſione & vſu quod veſtrũ eſt. i. dona glorię ſempiter »
næ ad quę finaliter cõditi eſtis, & pcio ſanguinis Chri recuperata ac empta ſunt vobis qs da »
bit vobis? Nullus vtiq;. Porro exteriora ac tpalia dicunt hoĩ alienataq̃ extrinſeca, & ſecũ »
nõ permanſura, atq; ab eo ꝙ in hoĩe principale eſt, puta à parte intellectiua prorſus extranea
ideo nõ ſunt ppriè nra eius. Vnde & emigrãtes de ſeculo iſto, ferre ea nobiſcũ nõ poſſumus,
1.Timo.6 dicẽte Aplo: Nihil intulimus in hũc mũdũ, haud dubiũ qa nec auferre qd poſſumus. Et Pſal-
Pſal.48 miſta: Homo cũ interierit nõ ſumet oĩa. Vera igit hoĩs bona ſunt, ac verę diuitiæ, quę ſibi no
lẽti auferri nõ queũt, quę eũ intus pficiũt, & ſcd̃m intellectiuã aĩæ portionẽ ſibi cõueniũt, atq;
in diuino cõſpectu eũ diuitẽ reddũt. Hinc quidã philoſophus dixit. Theſaurum meũ mihi nul-
lus auferre pt, per theſaurum ſapiam ſuã intelligẽs. ¶ Præterea aduertẽdũ, ꝙ Chrs loquẽs de bo F
nis viæ, ait: quis credet. i. cõmittet vobis, qa de eis redditurus eſt rõnem, ſed de bonis priæ di
cit: quis dabit vobis, qm̃ bona priæ dari dicunt, eo ꝙ donũ ſit datio irreddibilis ſcd̃m philo-
ſophũ, de bonis aũt gloriæ pceptis nõ amplius rõ exigẽda. Sed obijci pt, ꝙ bona gloriæ ſunt
præmiũ quod cadit ſub debito, nõ ſub dono, ſicq́; reddit magis q̃ dat. Ad hoc Gorra rñdet:
Quũ prę miũ æternũ recepturus ſit hõ ppter meritũ operum bonorum, ſi cõparet pmiũ ad radicẽ
meriti, puta ad grãm quam deus gratis contulit homini ad męrendũ, tunc dicit præmiũ dan-
dum, qm̃ datũ eſt illud quo operat ac promeret. ſ. grã. Si aũt comparet ad ipſa opa meritoria,
tunc dicit reddendum ſicut merces pro labore, & ſicut præmium pro merito cõdigno. Con-
digno (inquàm) non condignitate valoris, cum præmiũ ſit bonũ infinitũ, meritũ aũt bonũ fi-
nitum, ſed cõdignitate cõuentionis. Sic eñ deus cõuentionẽ fecit cũ hoĩe, vt ſi finaliter labo-
rarit in vinea ſua. i. in eccleſia, dabit ei pro opibus meritorijs denarium ęternæ beatitudinis.
¶ Conſequenter diſſuadet & prohibet Chrus ſeruire cupiditati, imò & oĩ iniquitati, eo ꝙ
pctõ deſeruiẽs, deo ſubiectus nõ ſit, ſicq́; ſummũ incõmutabile & immẽſum bonũ amittit, ob
cuius amiſſionẽ vitandã, debet hõ oĩe pctm̃ ſummo cũ ſtudio deuitare, atq; ob cuius amorẽ
& adeptionẽ debet oĩe opus bonũ infatigabiliter cõtinuare. Nemo ſeruus pt duobus dñis »
ſeruire ſeruitute vtriſq; placẽte, dñis (inquã) volũtate cõtrarijs, inq̃ntũ cõtrarijs, hoc ẽ, in eo »
in q̃ ſibijnuicẽ cõtrariant. Per hos duos dños intelligunt hoc loco deus oĩpotens & diabolus,
Iohan.14 de quo Chrus cõteſtat: Venit ad me princeps mũdi huius. Ipſe enim ẽ rex oĩm filiorum ſupbię.
Iob.41 His ſil ſeruire negmus, q̃niã ſicut deo placet oẽ bonũ vere honeſtũ, virtuoſum & charitatiuũ.

Omne

A Omne quoq; malum oppoſitum diſplicet ei, ita diabolus deteſtaĩ om̃e tale honeſtū, & amat om̃e inhoneſtū, turpe ac vitioſum. ¶ Porro idem eſt ſeruire diabolo & mūdo ac carni ſeu cōcupiſcentijs eius. Hinc oīs ſeruus peccati, eſt ſeruus diaboli, & ecōtra, om̃iſq; amator mūdi. i. vanitatū & impietatū ſeculi huius, inimicus eſt dei. Quicūq; aūt à tentatione ſeu cōcupiſcētia, paſſione aut vitio ſuperaĩ, ſeruit vitio atq; diabolo, quēadmodū Petrus dicit: A quo quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Hinc iniqui ſunt ſerui corruptionis. His cōſonat illud Iacobi: Neſcitis quia amicitia huius mundi, inimica eſt deo: Quicūq; ergo voluerit amicus huius mūdi fieri, inimicus dei conſtitueĩ. Illud quoq; Iohānis: Nolite diligere mundū, neq; ea quæ in mundo ſunt, quia ſi quis diligit mundū, nō eſt charitas patris in eo. Sed & Apoſtolus profiteĩ: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſet. ⌊Aut enim vnum⌋ .ſ. diabolū ⌊odiet⌋ qui nō eſt amādus ex charitate, quū nō ſit beatitudinis capax, ſed obſtinatus, tamen quantū ad bonā naturā quā habet à creatore, diligendus eſt naturali amore. Sic em̃ & deus diligit eum, iuxta illud Sapiẽ: Diligis om̃ia quæ ſunt, & nihil odiſti eorū quæ feciſti, ⌊& alterū⌋ ſcilicet deū ⌊diliget⌋ qui propter ſuīpſius purā, perfectā, immenſamq; bonitatē, propter ſeipſum primo ſummè incōparabiliterq; amādus eſt, deinde, quoniā prior dilexit nos. Inſup propter beneficia ſua atq; promiſſa ⌊aut vni adhærebit⌋ .ſ. diabolo ꝑ conformitatem affectus, ea videlicet cupiendo & amplectendo quæ diabolo placent, vt ſunt opera vitioſa. Diabolus quoq; ſcd̃m Gregorium, omnium impiorū eſt caput, ideo ei adhærēt ſicut capiti membra, & ipſe ſua ſuggeſtiōe peſtifera influit eis vitā iniquā, vitiorumq; motū. Potius quoq; ait

1. Petr. 2.
Iaco. 4
1. Iohan. 2
Gala. 1.
Sapię. 11
1. Iohan. 4
Gregorius

B ſaluator adhærebit q̃ diliget, quia peccator nō amat diabolum, q̃uis ei conſentiat ⌊& alterū⌋ ſcilicet deū ⌊cōtemnet⌋ eius pręcepta paruipendēdo, trāſgrediendo, & vana ac vilia ei pręferendo. Et ſcd̃m Auguſtinū nō ait, odio habebit, ſed cōtemnet, qa vt dicit, nullius fere conſcientia, deū poteſt odiſſe. Auguſtinus tñ ſcd̃m Gorram hoc verbum retractauit. Nam & frequenter in ſcripturis leguntur iniqui deū odiſſe, quū apud Iohānem Chriſtus teſteĩ: Oderūt me & patrē meū. Et Pſalmiſta loquiĩ deo: Quoniam ecce inimici tui ſonauerunt, & qui oderunt te extulerunt caput. Veruntamen dici poteſt, quod deus conſideraĩ dupliciter. Primo, ſecundum ſe, & ſic cum ſit pura bonitas nō poteſt odiri. Secundo, inquantum prohibet & punit ea, quæ peruerſis voluntatibus placent, & ita peruerſi odiunt eum. ⌊Non poteſtis⌋ eodem tpe ⌊deo ſeruire & mãmonę⌋ .i. diuitijs ſeu dæmoni de auaritia diuitijſq; tētāti. Qui em̃ deo veraciter ſeruit, eius mādata cuſtodit, & nulli ſubiacet peccato mortali, ſed in ſummo ac inuariabili bono ſinē ſibi cōſtituit, illi magis q̃ alicui rei creatæ ꝑ charitatē mentaliter adhęrēdo, q aūt mãmonæ ſeruit, in terrenis opibus ſibi finē conſtituit, & eas magis q̃ deum cupit ac amat, eſtq; auaritiæ ſeruiēs ac ſubiectus. Quæ tātæ eſt impietatis, vt eam Apoſtolus idolorū nominet ſeruitutē. Et in Eccleſiaſtico ſcriptū eſt: Auaro nihil eſt ſceleſtius, nihil eſt iniquius q̃ amare pecuniā. ⌊Audiebāt aūt hæc (.i. præſcriptā Chri diſputationē cōtra auaritiā) Phariſæi,⌋ qui cæteris religioſiores videbanĩ, ⌊qui erāt auari⌋ quorū peruerſitatē & carnalitatem multi clerici & ſpecietenus religioſi iam aſſequunĩ, ⌊& deridebāt eum⌋ Carnalis em̃ homo nō percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei, ſecundū Apoſtolum: Tales ſunt om̃es indurati in vitijs, & ſapiē-

Augustinus
Iohan. 15
Pſalm. 82
Ephe. 5
Eccle. 10
1. Cor. 2

C tes in oculis proprijs, q dū vitia ſua tangi, ſeq; reprehendi aduertunt, indignanĩ atq; deridēt quemadmodū ſcriptū eſt in Amos propheta: Odio habuerūt corripientē & loquentē perfecte abominati ſunt. Contra quos in Prouerbijs aſſeriĩ: Viro qui corripientē dura ceruice cōtemnit, repentinus ſuperueniet interitus. ¶ Deniq; phariſęi ideo Chriſtū docentem hæc deridebāt qa in veteri lege temporalium abundantia promittebaĩ, & qm̃ Abrahā multiq; alij virtuoſi in lege illa diuites fuiſſe ſcribunĩ. Sed phariſæi iſti verba Chriſti nonintellexerunt. Non em̃ ſimpliciter opulentiā, ſed auaritiā ſeu ipſis deſeruire diuitijs reprobauit. Temporalium quoq; affluentia nō promittebaĩ in veteri lege tanq̃ vltimatū ac principale præmiū virtutum, ſed tanq̃ minus principale & introductoriū. Plebs nāq; illa Iſraelitica pro maxima ſui parte carnalis fuit ac rudis, idcirco ꝑ temporaliū promiſſionē alliciebaĩ ad ſpiritualia ac diuina. ¶ Poſtremo, iuſti nō ſeruiunt diuitijs, ſed diuitiæ ſeruiunt eis, quoniā implent illud Pſalmiſtæ: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Deinceps Chr̃us modeſta increpatione atq; ſalubri informatione deriſores iſtos confutat. ⌊Vos eſtis q iuſtificatis vos corā hominibus⌋ .i. veſtra vitia palliatis, & multa mala ſub ſpecie boni ꝑagitis, atq; ꝑ ſimulatā iuſtitiam decipitis hoīes, ita vt iuſtos vos arbitrenĩ. Bona quoq; quę videmini agere, non propter dei gloriā, ſed ob propriā laudem efficitis. Contra quos ait Saluator apud Matthæum: Videte ne iuſtitiam veſtrā faciatis corā hominibus, vt videamini ab eis. De q̃bus legiĩ in Iob: Simulatores & callidi prouocant iram dei. ⌊Deus autem nouit corda veſtra⌋ Hoc eſt, iniquitates veſtras latentes infallibiliter inſpicit, prout per Hieremiam proteſtatur: Si occultabitur vir in abſconditis, & ego non videbo eum. Vnde & in libris Regum habetur: Homo videt quæ parent, dominus autem intuetur cor. Hæc eſt notitia reprobationis, de qua per Amos prophetam loquitur deus: Cognoui multa ſcelera veſtra ⌊quia quod altū eſt hominibus⌋ .i. ab hominibus

Eſa. 5
Amos 5
Prouer. 29
Pſalm. 61
Matt. 6
Iob. 36
Hiere. 23
1. Reg. 16
Amos. 5

magnum

magnum reputatur, vt ſimulata iuſtitia, opulẽtia reꝝ, ornatus exterior, pompa atq; proſpe- D
ritas mũdi, ⌊abominatio eſt apud deum⌋ ſeu ante deũ, hoc eſt, diuinæ mentis ſuper ſapiẽtia- »
li iudicio vanum ac deteſtabile reputatꝰ, quia à vera beatitudine impedit, ſeu à ſynceritate
æquitatis ac veritatis recedit, ideo alia ſunt iudicia dei, alia iudicia hoim. Propter quod in li-
1.Reg.16. bris Regũ profatꝰ: Non ſcd̃m intuitũ hoĩm ego iudico. Per Eſaiam quoq; fatetꝰ: Non eñ co-
Eſa. 55 gitationes meæ, cogitatiões veſtræ, neq; viæ meæ, viæ veſtræ. Quia ſicut exaltantꝰ cœli à ter
ra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, & cogitatões meæ à cogitatiõibus veſtris. ¶ De-
niq; quod de vitijs dictũ eſt, etiã de vitioſis hominibus accipi põt, quia frequẽter cõtingit, ꝙ
hi qui ſua aut alioꝝ hominũ reputatione ſunt magni prudentes ſeu virtuoſi, corã deo ſint vi-
Oſee.9 les & vitioſi, quemadmodũ per Ozeam dñs loquitꝰ de quibuſdã: Facti ſunt abominabiles ſicut
Prouer.8
Auguſtinus ea quæ dilexerunt. In Prouerbijs quoq; increata ſapientia aſſerit: Arrogantiã, & ſuperbiã, &
viam prauã, & os bilinguæ deteſtor. Sed & ſimulata æquitas nõ eſt æquitas, ſed duplex iniqui
tas. Quod vero nũc ait Saluator: Quod altum eſt hominibus de hominibus carnalibus & mũ
danis, nõ de hominibus vere ſapientibus ac diuinis potiſſimũ intelligendũ videtꝰ. Homines
eñ ſpirituales ſapientes, diuini, vere ac deiformiter iudicant, & in iudicando ſe deo cõformãt
quia per dona ſpiritus ſancti, quibus pleni ſunt, diriguntꝰ ab eo in iudicando, nec paſſiones &
vanitates ſequũtur, ſed habent intellectũ, ſyncerum atq; purgatũ affectũ. Vnde quæ placent
deo, placent & eis, & quæ diſplicent deo, diſplicent eis. Propter quod de homine iuſto ait
Pſal.14 Pſalmiſta: Ad nihilum deductus eſt in cõſpectu eius malignus. In libro quoq; Iob in perſona
Iob.5
Mich.6. iuſti quis ait: Ego vidi impiũ firma radice, & maledixi pulchritudini eius. Veruntamen ſæpe E
Roma.5 decipi queunt in iudicãdo, quamdiu in hac vita ſubſiſtũt. Itaq; coram deo ſupermundiſſimo
Pſal.54 ſynceriter ambulemus, omnẽ vanitatem verſutiamq́; vitantes, neq; hoĩbus placere inaniter
Eccle.7 affectemus. Quoniã deus diſſipauit oſſa eoꝝ qui hominibus placent, confuſi ſunt, quoniã de-
us ſpreuit eos. Ecce quid horribilius dici poteſt, quum Salomon dicat: Cõſidera opera dei, ꝙ
nemo corrigere poteſt, quem ille deſpexerit? ¶ Conſequẽter Chriſtus breuiter tangit, cur
Phariſæi nõ debuerunt ſe cõtra ſua documẽta quibus paupertatem opulentiæ prętulit, & af-
fluentiã temporalium reꝝ diſſuaſit defendere. ⌊Lex & prophetæ vſq; ad Iohãnem⌋ Hoc eſt »
Legalia & prophetica illa promiſſa, quibus cultoribus dei temporaliũ abundãtia promitte-
bantꝰ vſq; ad Iohãnis Baptiſtæ prędicationẽ durauerũt, ⌊ex eo regnũ dei euãgelizatꝰ⌋ hoc eſt »
à tempore quo Iohãnes prædicare exorſus eſt, cœperũt cœleſtia bona manifeſte promitti, &
vita æterna doceri, atq; euãgelica perfectio prædicari, quæ amore ſpũalium cœleſtiumq́; bo
Matt.3 noꝝ ad temporaliũ inducit contemptũ. Hinc Matthæus ſcribit: Venit Iohãnes prædicãs in
deſerto & dicens: Pœnĩam agite, appropinquabit eñ regnum cœloꝝ. Tempus aũt prædi-
cationis Iohãnis & Chriſti diſcipulorumq́; eius, reputatꝰ vnum & idem, quia prædicatio Iohã
nis diſpoſitiua fuit ad Chriſtum, & modico tempore Chriſti prædicationem præceſſit, qui
apertius quam Iohãnes paupertatem edocuit, cœleſtiſq́; regni beatitudinem euangelizauit,
& ipo iubente diſcipuli eius. Vnde in libro de Eccleſiaſticis dogmatibus dicitꝰ: Bonum eſt fa-
cultates cum poſſeſſione pauperibus erogare, melius eſt cum intentione ſequendi Chriſtum,
totum ſimul donare, & abſolutum à ſolicitudine cũ Chriſto egere. ¶ Poſtremo, ob cauſam
prætactam, Iohãnes vocatꝰ quaſi orizon ſeu mediũ veteris & euãgelicæ legis. Itemq́;, Finis le
gis & principiũ euãgelicæ veritatis. Potius tñ cõpetit Chr̃o eſſe finẽ legis, qa legem impleuit, F
Roma.10 ceſſareq́; fecit, & figuræ legaliũ ac vaticinia prophetaꝝ in ipo ſunt adimpleta. Propter quod
Iohan.1 ſcriptũ eſt: Finis legis eſt Chr̃us. Et in Iohãne: Veritas ꝑ Ieſum Chriſtũ facta eſt. Hinc aliqui
dicũt, ꝙ Chriſtus fuit finis legis extra. Iohãnes vero finis intra, qa ipſe ad legis obſeruantiã te-
nebatꝰ. ⌊& oĩs in illud vim facit⌋. i. quicũq; regnũ cœloꝝ adipiſci ſatagit & meretꝰ, neceſſe »
eſt vt per bonã violentiã vincat ſeipm̃, corpus ſuum ſubdendo ſpiritui, & propriam volunta
tem voluntati mandatiſq́; dei, quod difficile extat potiſſimũ in principio cõuerſionis. Paſſio
nes nanq; ſunt fortes, & viam iuſtitiæ continuare vſq; in finem non eſt mediocriter laborio-
Pſalm.16 ſum, propter q̃d ait Pſalmiſta: Propter verba labioꝝ tuoꝝ ego cuſtodiui vias duras. Quãuis
Mat.11 perfectis charitate feruentibus ſuaue fit iugum dei & leue onus ipſius, qui dicunt: Viam man-
Pſal.118 datorum tuorum cucurri cum dilataſti cor meum. Itemq́;: In viam teſtimoniorum tuorum
Ibidem delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs. Itaq; omnis tendens in illud regnum, vim facit ſibi-
Matth.11 metipſi. Hinc in Matthæo clarius ait Chriſtus: Regnum cęlorum vim patitur, & violenti ra
Gregorius piunt illud. ¶ Præterea teſte Gregorio: Quidam rapiũt regnum cœloꝝ per oĩm abiectionẽ,
alij illud mercãtur per eleemoſynaꝝ largitionem, alij id furantur per occultam ſanctitatem,
alij quaſi compelluntur ipſum acquirere per temporalem aduerſitatem. Itaq; à proprijs vitijs
non vincamur, paſſionibus non ſubdamur, prauis conſuetudinibus efficaciter reluctemur,
2.Tim.2 implẽtes illud Apoſtoli: Labora ſicut bonus miles Chr̃i, vt impleatꝰ in nobis q̃d in Apocaly-
Apocal.2 pſi ſpondet ſaluator: Vincenti dabo edere de ligno vitę, q̃d eſt in paradiſo dei mei. Deinceps
Chriſtus oſtendit, quod prædicta nõ protulit vt legis veritati in aliquo derogaret, quum

A “ & in Matthæo teſtet: Non veni ſoluere legem ſed implere. ⌊ Facilius eſt cœlum & terrã præ-
“ terire ⌋ Hoc eſt, annihilari quãtum ad abſolutã o͞ipotentiam dei hoc ip̄m potentis per ſolã Matt. 5.
ſuæ conſeruationis liberrimè ſubtractionem, iuxta illud Machabæo℞: Nos in omnipoten-
“ te deo confidimus, qui poteſt nos & vniuerſum mundum vno nutu delere ⌊ q̄ de lege vnum 2. Macha. 8
“ apicem cadere ⌋ hoc eſt, q̄ minimam legis portiũculam, iuſſionem, ſeu verbũ veritate deſti-
tui, effectu impletionis priuari, irritari, caſſari. Lex enĩ illa Moſaica cum fuerit ſupernatura-
lis atq; diuina, increatæ veritati innitebaṫ, ideo quàm impoſſibile eſt deum non eſſe veracem
tam impoſſibile eſt legem ipſius eſſe inanem. Sed quicquid in ea contentum eſt, verificatur,
& obſeruatur pro loco & tempore, vel literaliter, vt de præceptis moralibus patet, vel ſpũa-
liter, vt de cęrimonialibus cõſtat præceptis. Hoc eſt quod in Matthæo loquiṫ Chriſtus. Do-
nec tranſeãt cœlum & terra, vnum iota aut vnus apex nõ præteribit de lege. Ideo Eſaias ſcri- Matt. 5
bit: Verbum dei noſtri ſtabit in æternũ ¶ Porro quòd hęc ita ſe habeãt, Chriſtus cõſequẽter Eſa 40
“ quaſi exemplariter manifeſtat. ⌊ Omnis q dimittit vxorem ſuã ⌋ ſibi legitimè copulatã, ita q͂
“ inter eos cõtractũ eſt matrimoniũ ve℞ ⌊ & ducit alterã (prima adhuc viuẽte) mœchaṫ ⌋ adul
terium committẽdo, qa cũ altera non cõtrahit ve℞ m͞rimoniũ, eo quòd vinculũ m͞rimoniale
ſit indiſſolubile. Vnde quod in Matthæo addit Saluator excepta cauſa fornicatõis, intelligẽ-
dum eſt de dimiſſione quãtum ad thorũ, qa ſic licet eã ob fornicationẽ relinquere, nõ quantũ Matt. 5
“ ad vinculũ, quod ſolũ in morte diſſoluiṫ ⌊ & q dimiſſam à viro ducit, mœchaṫ ⌋ eã cognoſcẽ
do, quũ nõ ſit veraciter coniũx eius legitima, priori viuẽte marito. Itaq; Chriſtus oſtenden-
B do vinculũ coniugale eſſe indiſſolubile, legẽ perfecit, nõ ſoluit. Lex enĩ vxoris admiſit repudi Deute 4
um, nõ tanq̄ culpa carẽs ac licitũ, ſed propter maius malum vitãdum, qa ad vxoricidiũ proni Matt. 19
fuerunt Iudæi. Vnde in Malachia, poſtq̄ dñs dixit: Quũ odio habueris eã, dimitte. Adiecit: Marc 10
Operiet aũt iniquitas veſtimentũ eius. ¶ Moraliter, ſcd̄m Gorrã, qui dimittit vxorem ſuam Malach 2
ſpũalem. ſ. parrochiã, & ducit aliã, vtpote pinguiorem, qa pinguior eſt, mœchaṫ, qa nõ quę- Moralis ſenſus
rit ſpũalem fructũ, ſed temporale lucrũ. Superius Chr̄s hortatus eſt ad auaritiæ deteſtationẽ
eleemoſynarum q; largitionem p parabolam, hic idem agit commemorando rem geſtam.
“ ⌊ Homo quidã erat diues. ⌋ In exterioribus, pauper in anima, qa virtutibus carens. Non dicit
hic, quòd ſit parabola, ideo cõmuniter dicũt expoſitores, quòd ſit res geſta, putãtq; aliqui, q͂ 1. Reg. 25.
“ homo iſte fuit Nabal, de quo in libris Regum habeṫ: ⌊ & induebaṫ purpura ⌋ quæ eſt veſtis re
gñ ornatus ac habitus, rubei q; coloris, qua veſtiebatur exterius ad oſtentationem inanem,
“ ⌊ & byſſo. ⌋ Byſſus eſt veſtis ſeu genus cãdidiſſimi atq; molliſſimi lini, q̄d tñ naſciṫ in Aegy-
pto. Byſſo ergo interius induebaṫ ad carnẽ, propter ipſius mollicíem. ¶ Porro circa veſtiũ
vſum ſeu fluxũ, multa iuſte reprehenduntˉ. Primũ eſt præcioſitas ſeu precij ſumptuoſitas. In-
dignum eſt nãq; vile corpus cadauer q; putridũ, veſtibus immoderãter pretioſis ornari, vnde
plurimi pauperes Chriſti poſſent refici & veſtiri. Secundũ eſt, multiplicitas mutatorio℞ ſeu
veſtimento℞, iuxta varietatem die℞, tempo℞ aut feſto℞, cõtra quod ait Hieronymus: Ra- Hieronymus
pere aliena cõuinciṫ, qui retinere ſibi ſuperflua cõprobaṫ. Vnde multis, præſertim q; clericis
dici iam poteſt: Veſtimẽta veſtra à tineis comeſta ſunt. Tertiũ eſt curioſitas, quæ reſpicit ſtu Jacobi vltim
dium exterioris ornatus. Multi enĩ plus ſtudent ad ornatũ veſtium, vt hominibus placeant,
C quàm virtutum vt placeant deo. Contra quod loquitur beatus Auguſtinus: Non affectetis
veſtibus placere ſed moribus. In Eccleſiaſtico quoq; ferṫ: In veſtitu ne glorieris vnquã, & in Auguſtinus
die honoris tui nõ extollaris. Et Grigorius ſcribit: Nemo putet in luxu & ſtudio veſtiũ de- Ecci 11
eſſe pc̄tm̄, alias Chr̄us de aſperitate veſtitus nõ laudaſſet Iohãnem. Quartũ eſt, indecẽtia re- Gregorius
ſpiciẽs pſonæ ſtatũ aut ordinẽ, quia nõ decet clericũ veſtiri vt hiſtrionẽ aut militem, propter Matth. 10
quod p Sophoniã dñs cõminaṫ: Viſitabo ſup om̄es q induti ſunt veſte peregrina Sed heu qa Sopho. 1
canonici iã incedũt veſtiti tanq̄ milites. Quintũ eſt oſtẽtatio, qua multi tũc ſe pretioſius veſti
unt, cũ à pluribus videndos ſe arbitranṫ ¶ Deniq; ſuperfluus veſtiũ cultus tam in viris q̄ in fœ-
minis valde dãnabilis eſt, qa ad libidinẽ prouocat, propter q̄d in vſu veſtiũ multi mortaliter
peccant. ¶ Contra diabolicam vero & inſenſatiſſimam vanitatem fractillationis, inſtitutio- Iohel 2
nis q; veſtium dominus ait per Iohelem: Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra.
“ ⌊ Et epulabatur quotidie ſplendide ⌋ Hoc eſt, delicate, crapuloſe, ſuperflue, pompoſe, excedẽ-
do in ciborum & potuum multiplici varietate, exquiſita præparatione, ſumptuoſa ſeu pretio
ſa conſumptione, vaſorũ q; ornatu curioſo ac ſplendido, atq; in his aſſiduus fuit, gulam in cõ-
ſuetudinem vertens, ex qua luxuria, accidia, & alia varia conſequuntur peccata. Huic carna-
litati iam maximè ſubiacent, qui de crucifixi patrimonio ſuſtentantur, quum tamen ad prę-
cipuam moderantiam obligentur. Talibus dicit Iacobus, Epulati eſtis ſuper terram, & in lu- Iaco. 5
xurijs enutriſtis corda veſtra. Quo contra hortatur Apoſtolus: Curam carnis ne feceritis in Roma 13
deſiderijs. Et denuo ad Romanos: Debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viua- Roma 8
mus: Si enim ſcd̄m carnẽ vixeritis, moriemini ſi aũt ſpũ facta carnis mortificaueritis, viuetis. Infra 21
Et Chr̄us infra ait: Attendite ne grauentur corda vr̄a crapula & ebrietate, & curis huius vitę.

O quàm

O q̃ multi enormiter excedunt in iſtis, quoꝝ cum fuerit ſatisfactũ naturæ, vnius cibi aut duo D
rum ſumptione, iam tertiũ ferculum apportaſ, & appetitus de nouo ad gulam & voracitatẽ
infeliciter prouocaſ. Tales diuina illuminatione ſe reddunt indignos, & propriam vitã ab-
Prouer.20 breuiant, ſanitateq́ꝫ priuant, quũ Salomon conteſteſ: Qui amat vinum & pinguia, non erit
Prouer.21 ſapiens. Natura quoque paucis contenta eſt, & ſuperfluitate obruitur, atque grauatur.
⌊Et erat quidã mendicus nomine Lazarus⌋ Non diuitis ſed egeni & ægri nomen propriũ »
Chriſtus expreſſit, quoniã pauperẽ iſtum ꝑ approbationẽ cognouit, & in libro vitæ ſeu prę-
Mat.7 deſtinationis æternæ habuit ſcriptũ, diuitẽ vero per approbationẽ non nouit, ſicut & repro-
Exod.33 bis loquiſ: Non noui vos. Hinc Moſi ait: Inueniſti grãm corã me, & teiꝑm noui ex nomine.
1.Cor.5 Ecce quomodo alia ſunt iudicia dei, alia mundi, & q̃uo ſapiã ſeculi huius ſtultitia eſt apud de-
um. Certe apud hunc mundũ immundũ. i. homines ſeculares, carnales, magis famoſa & nota
ſunt nomina opulentoꝝ quàm egenoꝝ. Sed apud deum eſt econuerſo. ¶ Porro ex hoc quòd
Ambroſius Chriſtus pauperem nomine certo deſignat, conijciſ iſtud eſſe res geſta ſcd̃m Ambroſium.
⌊qui iacebat ad ianuam diuitis⌋ in quo patet, quòd infirmus ac debilis fuit, & diues per igno »
rantiã ſe excuſare nequiuerit, qm̃ intrãs & exiens illũ aſpexit, ⌊vlceribus plenus⌋ tanq̃ alter »
Iob, & ſic miſerabilior fuit, magiſq́ꝫ impium fuit ei non ſubuenire, ⌊cupiens ſaturari de mi- »
cis (id eſt, fragmentis) quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo illi dabat.⌋ quo conſtat, quod »
minima poſtulauit, & quòd non ſolum diues ille, ſed & miniſtri eius duri, immiſericordiſſi-
miq́ꝫ fuerunt, qui infirmo, egeno, famelico, tam parua negabant. Crudeles nanqꝫ & immiſe-
Eccl.10 ricordes dñi, habere ſolent familiã ſibi conſimilem, iuxta quod in Eccleſiaſtico legiſ: Secũdũ
Prouer.29 iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Salomon quoqꝫ fateſ: Rex impius oẽs miniſtros habet E
iniuſtos. ⌊Sed & canes (diuitis) veniebãt, & lingebant vlcera eius.⌋ Sicq́ꝫ canes benigniores
fuerũt pauperi huic q̃ diues. Canes quippe naturali magiſterio ſuæ linguæ vulneribus paupe
ris medebanſ, quẽ diues cõtempſit cõtra ius naturale. Diues etiã ſuis canibus beneficẽtior fuit
q̃ pauperi. Et heu q̃ multi ſunt hodie tales, q pauperes aſpicere vix dignanſ, aut ex eoꝝ aſpe-
Iaco.2. ctu grauanſ, qui illud Iacobi aduertant: Iudicium ſine miſericordia illi q nõ fecerit miſericor
diam. ⌊Factũ eſt aũt vt moreref mendicus⌋. i. nõ caſualiter, ſed deo ſic diſponẽte cõtigit pau »
perem iſtũ mori, Deus eñ vnicuiqꝫ pręſtituit certum tp̃s viuẽdi, ⌊& portareſ ab angelis⌋. i. »
anima eius ab angelis ſanctis honorificẽ ducebaſ ⌊in ſinum Abrahæ⌋. i. ad ſecretã illã quie- »
tem ſanctoꝝ in limbo patrũ, quæ per ſinũ Abrahæ deſignaſ. Per ſinũ etem̃ quies exprimitur
qui diciſ Abrahæ ſinus, nõ ꝙ ipſius ſit tm̃ aut ipꝫe primus in lymbũ illum deſcẽdit, ſed qm̃ ipſe
Gala.3 ſpecialiter pater credentiũ multarumq́ꝫ gentiũ appellaſ, ſcd̃m illud Apoſtoli Pauli: Qui ex fi
de ſunt, hi ſunt filij Abrahæ: Laudaſ eñ Abrahã præcipuẽ de magnitudine fidei ſuę, propter
Roma.4 quod ait Apoſtolus, ꝙ cõtra ſpem in ſpem credidit, & nõ eſt infirmatus in fide, ſed pleniſſi-
Auguſtinus me credidit. Hinc loquiſ Auguſtinus: Sinum Abrahæ intelligo remotã ſedem quietis atqꝫ ſe-
cretã vbi extitit Abrahã, quæ ipſius dicta eſt, nõ ꝙ ipſius ſit ſolum, ſed qm̃ ipꝫe ibi multaꝝ gen
tium pater eſt poſitus, q̃bus eſt ad imitãdum fidei principatui præpoſitus. Veruntñ ſcd̃m Pe
trum Rauennenſem dr̃ ſinus Abrahæ, propter hoſpitalitatis officiũ, in quo Abrahã fuit excel
lens, ita ꝙ & nunc ſe beatũ quaſi nõ crederet, ſi in ſuperna gloria à ſuo ceſſaret hoſpitalitatis
officio. ¶ Præterea cõtuendum, ꝙ quia Abrahã iam de lymbo inferni ad cœleſte tranſlatus ẽ F
Martinus regnum, nũc per ſinũ Abrahę ſignificatur quies ſanctoꝝ in pãria. Vnde ſanctus Martinus di-
Iaco.1. xit: Abrahæ me ſinus ſuſcipiet. Ecce q̃ ſalubrẽ eſt in ſeculo iſto egere, infirmari, cõtemni, dũ-
Chryſoſtom. modo propter deum patiẽter feratur. Patiẽtia nãqꝫ opus pfectum habet. Et vtiqꝫ ad depor-
tationem animæ Lazari vnus ſuffecerat angelus, ſed vt ait Chryſoſtomus: Multi angeli adue
nerũt, vt chorum lætitiæ facerẽt, & pauperis animã abundãtius cõſolarentur ac honorarẽt.
Merito quippe huic egeno angelica exhibebantur obſequia, cui negata fuerunt humana.
⌊Mortuus eſt aũt diues⌋ morte naturę, qua anima ſeparatur à corpore, & morte culpę qua »
ſeparatur à deo. Itemq́ꝫ morte gehẽnæ, qua ſeparatur à ſuperna felicitate ⌊& ſepultus eſt in »
inferno⌋. i. anima eius in profundo infernaliũ ſupplicioꝝ eſt collocata, & infra terrã quaſi in »
Ezech.32 tumulo poſita, cõcluſa ac relegata, quemadmodum in Ezechiele ſepulchra regum Aegypti
& Aſſur dicũtur in inferno in circuitu eoꝝ cõſiſtere, ibi ſepeliũtur parrochiani diaboli. Quẽ-
admodum aũt parrochianus dei vocatur, q eius baptiſmo intinctus eſt, eiq́ꝫ primitias ſoluit,
ac decimas, & horas eius ac miſſas libẽter audit, propter quod moriẽs dignus eſt in ipſius ce-
miterio ſepeliri, ſic parrochianus diaboli iudicatur q cõcupiſcẽtiaꝝ carnaliũ aquis intingitur
& primitias ſeu exordia opeꝝ ſuoꝝ diabolo offert, agẽdo quæ illi ſunt placita, bonaqꝫ tẽpo-
ralia vitioſe cõſumit, & cãtilenis mũdanis, verbis ſcurrilibus, detractorijs, & iniquis quaſi dia
boli horis intẽdit, idcirco moriẽs ſepelitur in cemiterio infernali, ſepultura aſini, hoc eſt, ſine
Pſalm.33 honore. Merito ergo ait Pſalmiſta: Mors peccatoꝝ peſſima. Et rurſus: Sicut oues in inferno
Pſalm.48 poſiti ſunt, mors depaſcet eos. ⌊Eleuãs aũt oculos ſuos⌋ interiores. i. altiora cõſiderãs, & qa »
ſola anima diuitis ibi fuit, corporales oculos nec habuit nec leuauit, ⌊cum eſſet in tormẽtis⌋ »

damni

A damni & ſenſus, videlicet in carētia beatificæ fruitionis dei, atq; in ſenſibilibus ſupplicijs tar
tari. Eſt quippe in illis æternaliter cōdemnatis valde multiplex dolor, vtpote ex dæmonum
horribili viſione, ex maioris mali pœnalis futuri timore, ex remorſu conſcientiæ, ex certa co
gnitione irrecuperabilis ſuæ damnationis, & diſpoſitione omnis ſalutis, nec tantum affligun
tur ab igne tartareo, quantum puniuntur in mēte, ex eo ꝙ ſciunt nunquā ſe liberandos, vt di
« cit Albertus, ⌊vidit Abrahā à longe⌋ .i. conſiderauit eum eſſe in loco altè ſuper ſe poſito, qa Albertus
non ſolū diſſimilitudine, ſed & locali diſtantia inter ſe diſtabāt loca præfata. ſ. lymbus patrū,
infernusq; damnatoꝝ. Itaq; huic diuiti condemnato, intellectum dedit vexatio, propter ꝙd Eſa.28
ait Gregorius: Oculos quos clauſit hic culpa, ibi aperuit pœna. In hac etenim vita impijs de Gregorius
« lectationibus mēte cæcatus, nō cōſiderauit pœnas prauoꝝ & gaudia beatoꝝ, ⌊& Lazaꝝ in
« ſinu eius⌋ .i. in participatione quietis & certæ expectationis cœleſtis beatitudinis, in qua A-
braham fuit. ¶ Quocirca ſcribit Gregorius, ꝙ dānati vſq; ad diē iudicij, ſanctos ſuper ſe atten
dunt ſeu vidēt in gloria, non aūt poſt diem iudicij. Quod quomodo intelligendum ſit, Lyra
maiorum iudicio ſe cōmittere perhibet, & addit ꝙ dānati vſq; ad diem iudicij videant glo-
riam beatoꝝ. Vt autē ſonare videntur verba Gregorij, non habet ex hoc loco ſufficiens ar-
gumentū, quia ſaluator narrat hic rem geſtam ante ſuam paſſionē, quando Abraham nondū
fuit in gloria. Sed Gorrha aliquo modo elucidat verba Gregorij dicens: Videre requiē aut
gloriam beatoꝝ contingit dupliciter. Primo in generali, ita ꝙ dānati cogitent ſanctos eſſe
B in quiete & gloria, ſed in quali nō vident. Secundo in particulari, ita vt videant qualis ſit glo-
ria electorū. Primo modo reprobi vſq; ad iudiciū cernunt requiem beatorum, ſed ſecundo
modo non vident. Nec tamen de huiuſmodi viſione lætantur, ſed contriſtantur, tam ex alie-
næ felicitatis inuidia, ꝗ ex illius quietis carentia, poſt diem vero iudicij ad proprias pœnas
conſideratio eorum magis reflectetur, ita ꝙ de ſanctoꝝ gloria non cogitabunt. Sed contra
hæc verba obijci poſſet, quia in reprobis in æternum manebit pœna damni, quæ eſt ex con-
ſideratione felicitatis amiſſæ, ergo & poſt iudicium cogitabunt iniqui de felicitate cœleſti,
quam ſcient ſe amiſiſſe & electos obtinuiſſe. Veruntamen ſatis probabile reor, ꝙ quanto tūc
illorum pœna augebitur, tantum eoꝝ de gloria beatoꝝ cōſideratio minuetur. Sed circa hæc
multa difficilia poſſent moueri, quæ potius pertranſeunda exiſtimo, ne incerta pro certis in-
« ducam, ⌊& ipſe clamans,⌋ iuxta illud Eſaiæ: Clamabitis præ dolore cordis, & præ contri- Eſa.65
tione ſpiritus vlulabitis. Iſte tamen clamor ſpiritualis fuit atq; interior. ſ. affectio vehemens,
« quāuis indigna. ⌊Pater Abraham.⌋ Patrem vocat, cuius virtutes imitari neglexit, propter
quod indignus fuit eū patrē vocare, quāuis carnalē ab eo ſumpſiſſet originem. Vnde apud
Iohannē Chriſtus ait Iudæis: Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Vos ex patre diabo- Iohan.8
lo eſtis. Itaq; ſi diues iſte in pauperes pius ac liberalis & hoſpitalis fuiſſet, Abraham rite pa-
« trem vocaſſet, ⌊miſerere mei.⌋ Cum damnati ſint in vitijs obſtinati, nec vnquā pœniteant,
quomodo ſibi petunt & cupiunt miſereri? Dicendum, ꝙ de peccatis ſuis non pœnitent, in-
quantum ſunt dei offenſiua, turpia, & iniuſta, ſed vt ſunt eis cauſa tanti ſupplicij. Sed & diues
iſte damnatus petijt ſibi miſereri quantum ad pœnæ mitigationem, non quo ad culpæ obla-
« tionem. Nam addit, ⌊& mitte Lazarum⌋ .i. dirige eum ad me, ⌊vt intingat extremum di-
« giti ſui in aquam⌋ .i. aliquid, ſaltem modicum quid ſubuentionis mihi impendat. Chriſtus
C autem hoc loco, per corporalia ſpiritualia metaphorice exprimit, vt cōmunitas hominū ma
« gis intelligat, quæ ſpiritualia in ſua ſimplicitate non capit, ⌊& refrigeret linguam meam,⌋ in
qua quia magis peccauit, tam per delectationes guſtus in cibis & potibus, ꝗ per verba inania,
quæ abundant in crapula, ideo magis precatur releuamen pœnæ in lingua. Per quæ em̄ quis
grauius peccat, per hæc & in his magis punitur, ⌊quia crucior in hac flamma.⌋ Qualiter in-
corporei ſpiritus corporeo igne affligantur, doctores ſuper quartum ſententiarum deſcri- Sapiæ.11
bunt. Cōmunis autem reſponſio eſt, ꝙ ille ignis in quantum eſt inſtrumētum diuinæ iuſtitiæ
ſpiritus condemnatos affligit, quemadmodum aqua baptiſmi agit in animam, inquantū eſt
« diuinæ miſericordiæ inſtrumentum. ⌊Et dixit illi Abraham.⌋ Secundum Auguſtinū, quod Auguſtinus
in corporalibus facit ſitus, hoc in ſpiritualibus ordo. Ideo loquutio animarum & angelorum
« ad inuicem intelligenda eſt fieri per ſpiritualem conuerſionē ad inuicem. ⌊Fili⌋ carnis pro-
« pagatione, non virtutū imitatione, ⌊recordare quia recepiſti bona⌋ temporalia, diuitias,
« delicias & honoaes, ⌊in vita tua,⌋ ſuper terram tranſacta, in qua ſi aliquid de genere operū
bonorum egiſti, mercedem tuam vltra condignum ſortitus es. Nullū etenim bonum deus
« irremuneratum relinquit, ⌊& Lazarus⌋ in vita ſua recepit ⌊ſimiliter mala⌋ .i. mala pœna-
lia, paupertatem, infirmitates, famem, opprobria copioſe perpeſſus eſt, per quæ culpæ eius
quotidianæ quaſi per ignē purgatæ ſunt. Hinc ait Gregorius: Si quæ reprehēſibilia in paupe Gregorius
ribus videmus, nō debemus eos deſpicere, quia fortaſſis quos morum īfirmitas vulnerat, hos
medicina paupertatis curat. Diuitibus vero, etiam ſi boni appareant, omnino timendum eſt
ne forte pro bonis quæ agunt, in præſenti à deo retributionē ſuſcipiant. Nam vt ait Boetius, Boetius.

A ſtruuntur, ⌊audiant illos⌋ auribus cordis, intelligendo videlicet & obediendo. ⌊Et ille di-
xit: Non pater Abraham⌋ .i. Moſen & prophetas non audiũt. Iſta cognouit damnatus hic
ex recenti ſenſatoꝝ memoria ſeu coniecturali notitia ex cõſideratione ſui iudicãdo de aliȷs.
Porrò ex eo ꝙ Abraham ait de fratribus diuitis, Habent Moſen & prophetas, elicitur, quòd
Iſraeliticæ ſtirpis erant, ⌊ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiã agent,⌋ quia ex in-
conſueta apparitione atq; ad ipſos exhortatiõe ſpecialiter facta, fortius mouebũtur. Sed fre-
quenter contingit oppoſitũ. Huiuſmodi quoq; apparitiones ſæpe iudicantur phantaſticæ, &
licet ad horrã aliquos moueant, multoties tamen tẽpore procedente parũ fructificant. Hinc
ſubditur, ⌊Et ait illi Abraham: Si Moſen & prophetas,⌋ qui tantæ ſanctitatis & authorita-
tis fuerũt, ⌊non audiũt,⌋ per veritatis notitiam, atq; iuſtitiæ adimpletionẽ, ⌊neq; ſi quis ex
mortuis reſurrexerit,⌋ ad eosq; venerit, ⌊credent ei,⌋ credulitate procedẽte in ſtabilẽ actũ
virtutũ. Vnde Iudæi tẽpore Chriſti Lazaro fratri Marthæ ſuſcitato nõ crediderũt, ſed mor
tem inferre decreuerũt. Mortuis quoq; qui cum Chriſto reſurrexerunt & multis in ſancta ci Iohan. 12
uitate apparuerũt, Chriſtũq; reſurrexiſſe teſtati ſunt, non crediderũt Iudæi, ſicut nec Chri- Mat. 27.
ſto. ¶Ex hac euangelica lectione multa poſſunt ſaluberrima conſiderari, videlicet rigor at-
q; ſubtilitas diuini iudicȷ quo agente ſic accidit, vt diues qui nec minima Lazaro tribuit in
hac vita, in nullo etiam minimo exauditus eſt poſt hanc vitam, iuxta illud prouerbioꝝ: Qui Prouer. 21
obturat aures ſuas ad clamorem pauperis, ipſe clamabit non exaudietur. Item, ꝙ ſicut ele-
ctis om̃ia cooperantur in bonum, ſic peruerſis & reprobis om̃ia cooperantur in malum. Itaq;
nullus in veſtibus ſtulte lætetur, nemo in epulis ſe diſſoluat, nec tempore menſæ loquacitatẽ
B admittat, ſed cum cordis cuſtodia, timoreq; dei alimenta ſuſcipiat ad neceſſitatem, non ad vo
luptatem. Vnde ait Baſilius: Quantũ poſſumus delicias mundi & ciborum opulentiam fugia Baſilius.
mus, ne quando cruciati in flammis inferni guttam aquæ quæramus, & nullum refrigerium
conſequamur.

¶Expoſitio Cap. XVII. Articulus. XL.

ET ad diſcipulos ſuos ait. Impoſſibile eſt, vt non veniant ſcandala.⌋
Non abſolute atq; in particulari neceſſe eſt ſcandala euenire, ſed eo
modo quo impoſſibile eſt homines nõ peccare, impoſſibile eſt ſcan Scandalũ qd.
dala non oriri. Scandalum nãq; eſt dictum aut factum minus rectũ,
præbens alteri occaſionem ruinæ culpabilis ſeu peccati. Et iſta de-
ſcriptio datur de ſcandalo actiuo. Scandalum vero paſſiuũ eſt huiuſ
modi ruina peccati, quo quis incidit ex inordinato verbo aut facto
alterius. Hoc tamen intelligendũ eſt de ſcandalo paſſiuo, quod dire
cte & per ſe quis incurrit ex verbo aut facto alterius. Quocirca pen-
ſandũ, quia vt ſcribit Thomas in ſecunda ſecũdæ, quæſt. 43. ſecun-
dum Hieronymum, ſcandalon græce, latine offenſio, ruina vel impingentia dicit. Quemad
modũ eñi via corporali aliquando obex aliquis ponitur, in quẽ ſi tranſiens impingit, collabi-
tur: ſic in via ſpũali ſeu vitæ, operumve proceſſu contingit hominẽ ex dicto aut facto alteri-
C us ad peccati ruinam induci, talisq; obex ſcandalũ nuncupatur. Nil autẽ ex ſua natura diſpo-
nit ad ſpũalem ruinam, niſi aliquem rectitudinis debitę patiatur defectũ. Nam & id quod ſpe
ciem mali habet, defectuoſum eſt atq; vitandũ, dicente Apoſtolo: Ab omni ſpecie mala ab- 1. Theſſ. 5.
ſtinete vos. ¶Pręterea aduertendũ, ꝙ dictũ vel factũ hominis poteſt dupliciter eſſe alteri pec
candi occaſio. Vno modo per ſe, quando videlicet quis exemplo aut admonitione intendit
aliũ ad peccatũ inducere, vel etiam quãuis ipſe non intendat, hoc tamẽ opus ſuum tale eſt, ꝙ
ex ſua natura aliũ ad peccatũ inducere poteſt, vel quoniam malũ eſt, vel quoniam ſpeciẽ ma
li habet, taleq; dictũ ſeu factũ dicitur ſcandalũ actiuũ. Secundo per accidens, quando ex dicto
aut facto alicuius aliquis ſcandalizatur præter intentionem agentis, & præter conditionem
operis, vt cũ opus in ſe bonũ eſt, ſed alter ex ſua malicia inde ad peccandum inducitur, & hoc
eſt ſcandalũ paſſiuũ ſine actiuo, nã agens non peccat, nec quantũ in ſe eſt alteri occaſionẽ rui-
næ miniſtrat. Patet itaq;, ꝙ interdũ ſunt ſimul, ſcandalũ actiuũ in vno & ſcandalũ paſſiuũ in
altero, quãdoq; vero eſt ſcandalũ actiuũ in vno, non autem paſſiuũ in altero, dũ alius non cõ-
ſentit nec læditur. Sæpenumero quoq; eſt ſcandalũ paſſiuũ ſine actiuo, ſicut nũc patuit. Itaq;
impoſſibile eſt vt non veniãt ſcandala, eo modo quo ait Apoſtolus: Oportet hæreſes eſſe, vt 1. Cor. 11.
qui probati ſunt, manifeſti fiant, quæ eſt neceſſitas finis, quia ad alioꝝ probationem, ſcãdala,
hæreſesq; proficiunt. Rurſus neceſſe eſt talia eſſe, neceſſitate cõditionata, ſicut præuiſa à deo
neceſſe eſt euenire, ⌊Væ autem illi per quem veniũt⌋ .i. æterna dãnatio imminet & debetur
ei qui ſcãdalizat ſeu ſcãdala parit, & hoc verũ eſt de ſcãdalo illo actiuo, quod eſt mortale pec
catũ. Scandalũ quippe actiuũ eſt veniale peccatũ, quãdo quis actũ venialis peccati, vel qui ſo-
lum habet ſpeciem mali cõmittit, quãdoq; vero eſt mortale peccatũ, vel quia homo mortale

peccatum cõmittit, vel quia proximi ſalutẽ cõtemnit, nõ curat ſeu paruipendit, nolens pro- D
pter eã omittere quod ſibi eſt placitũ. Porrò ſcandalũ actiuũ per ſe, ex intentione agẽtis tũc
eſt mortale peccatũ, dũ quis aliũ ad peccandũ mortaliter conatur inducere. Quod ſi ad venia-
le peccatũ inducere velit, erit veniale peccatũ. ⌊V tilius eſt illi ſi lapis molaris imponaꝶ in col »
lo eius, & proijciaꝶ in mare, q̃ vt ſcandalizet vnũ de puſillis iſtis.⌋ Ad literã dicit hoc Chrũs »
de ſaxo molari, loquẽs ſecundũ cõſuetudinẽ prouinciæ Paleſtinæ, vbi mos fuit, vt maiora cri
mina puniren̄ grandi lapide ad collũ rei ligato, ipſum reum in aquã iactando ac ſubmergen
do, per q̃d Chrũs inſinuat enormitatẽ huius peccati. Melius aũt eſt corporaliter mori atque
necari, q̃ impie viuere, & aliũ ſpũaliter occidere. ¶ Inſuper duplex eſt ſcandalũ. ſ. phariſæorũ
.i. eorũ qui ex ſua malitia ex verbo aut facto alterius quãuis bono ſcandalizanꝶ, quẽadmodũ
phariſæi ex verbis atq; operibus Chriſti, aliud puſillorum ſeu infirmorũ aut imperfectorum,
quod ex eorum infirmitate aut ignorantia naſcitur, de verbo aut facto alterius. ¶ Circa hæc
quæritur an propter ſcandalũ vitãdum ſint bona ſpũalia omittenda? Ad quod Thomas reſ-
pondet, ꝙ quædam bona ſunt de neceſſitate ſalutis, ad quæ homo tenetur, & hæc propter vi
tandum alterius ſcãdalum non ſunt deſerenda, alia ſunt ſpũalia bona, non neceſſaria ad ſalu-
rem, & circa illa eſt diſtinguendũ, nã ſcandalum quod ex talibus bonis cauſatur, quãdoq; eſt
ex malitia ſcãdalizati, vt de phariſæis iam dictum eſt. V nde cum aliqui ſpũalia bona impedi
re conantur, ſcandala conciãdo, non ſunt propter hoc bona huiuſmodi omittenda. Inter-
dum vero oritur ſcãdalum de ſpũalibus bonis ex infirmitate aliquorũ, quod eſt puſillorum, E
& tunc propter charitatem ſunt ſpũalia bona occultanda vel differenda, donec ratione red
dita ceſſet ſcãdalum tale. Quod ſi poſt rationem redditam non ceſſaret, tunc pertineret ad
maliciam, eſſetq; ſcãdalum phariſæorum, & non eſſent bona omittenda. Porrò quod ait Hie
Hieronymus. ronymus: Dimittendum eſt propter ſcãdalum, omne quod poteſt prætermitti, ſalua tripli-
ci veritate. ſ. vitæ, iuſtitiæ & doctrinæ, de ſcãdalo puſillorum accipitur. Itaq; quãuis per vi-
ros virtuoſos ſæpe ſcandala veniunt, ſicut per Chriſtũ venerunt, non tamen væ eis debetur,
qa nõ accidit hoc ex culpa eorũ, nec veniũt p eos cauſaľr, ſed occaſionaľr & indirecte, vtpote
occaſione aſſumpta nõ data. Dicit quoq; Hieronymus: Qui ſcandalizaꝶ, paruulus eſt. Maio-
res eñi ſcandala non recipiunt. Perfecti nanq; deo firmiter cohærent, & in bonis ſunt ſtabi-
les, omnia ordinate agentes, idcirco ex inordinatis aliorum verbis aut factis nõ concutiunꝶ,
aut mouentur ad culpam, ſed potius ad charitatiuam & piam compaſſionem, orationem, &
ſubuentionem, ad pleniorem quoq; proprij cordis cuſtodiam & cautelã. De hac materia lo
Matt. 18 quiꝶ Chriſtus diffuſius in Matthæo, vbi & multa de ea re ſunt dicta. Præterea ſi tã graue eſt
crimen, vnũ ſcandalizare puſillũ, quid fiet de his qui totã ſcandalizãt cõmunitatẽ, congrega-
tionem, ſiue eccleſiã? quod etiã in prælatis, doctoribus & religioſis grauius eſt peccatũ. Ideo
ſubditur. ⌊Attendite vobis⌋. i. diligenter cauete, ne quempiã ſcandalizetis. Proximo enim »
debemus famã bonã ſeu ædificationem, deo honorem & gloriã, nobiſipſis debiti adimple-
tionem. Specialiter vero mouet diſcipulos de non ſcãdalizando, qm̃ figurã gerebãt tã præ-
latorum q̃ religioſorum ac prædicatorũ ſiue doctorum, quorum ſcandalum actiuum pericu-
loſius. grauiusq; conſiſtit, quia eorum verba & facta magis trahuntur in exempla. Et quoniã
aliorum ſcãdalo læſi, ſunt pie recuperãdi, ſubdit ſaluator. ⌊Si peccauerit in te⌋. i. te ſciente ſe »
Auguſtinus cundum Auguſtinum, vel in te. i. contra te tibi forefaciendo. ⌊Frater (. i. proximus) tuus,⌋ »
quicunq; ſiue vir ſiue fœmina, ⌊increpa illũ⌋. i. charitatiue redargue. Primo in ſecreto, apto »
loco & tempore, & ſi ſit ſpes probabilis de emendatione ipſius. Primo itaq; ſecrete eſt incre
pandus, ne increpator non ſit plus correptor, ſed fraterni criminis proditor, & ille pudore F
amiſſo in vitijs perſeueret. Conſeruãda eſt equidem proximi fama, ⌊& ſi pœnitentiam ege- »
Iniuria quoad culpam ſemper dimittenda. rit⌋. i. dolere & emendare velle ſe dicat ſeu facto demonſtret, ⌊dimitte illi,⌋ offenſam in te »
commiſſam. Semper eñi dimittenda eſt iniuria quantum ad culpã, vt. ſ. qui offendat nõ odi-
atur, ſed diligatur, & quanto maiorem pœnitentiam monſtrat, veniamq; humilius petit, tan
to plus ignoſcendum eſt ei, non ſolum culpam non imputando, ſed etiam pœnã ſeu ſatisfa-
ctionem relaxando, in parte vel toto, niſi relaxatio pœnæ vergeret in detrimentum reipubli
cæ ſeu boni & pacis communis, aut in derogationem obſeruationis iuſtitiæ, aut in nocumẽ
tum offenſoris, vt ſi ex tali ignoſcentia pronior & impudentior redderetur ad perpetrandũ
iniqua. ⌊Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, pœ »
nitet me, dimitte illi.⌋ Septenario numero vniuerſitas multoties deſignatur, quoniã ſeptem »
Tobiæ. 12 diebus omne tempus hoc voluitur. Et Tobiæ Raphael angelus ait: Ego ſum vnus de ſeptem
qui aſtamus ante deum. Itaq; ſenſus eſt. Quotieſcunq; aliquis peccet in te, dimitte illi quotieſ-
cunq; hoc ipſum petierit. Tamen (vt tactum eſt) etiam non pœnitenti & non rogãti ignoſ-
cendum eſt quantum ad culpæ & odij remiſſionem, quamuis maior ſit ratio dimittendi pe-
tenti q̃ non petenti. Poſſent hoc loco plurima dici de correptione fraterna & modo ac ordi
ne eius qualiter ſit agenda, quomodo quoq; ad omnes pertineat, inquantum eſt actus chari-

tatis,

A tatis,ſpecialiter autē præſidentes ſecundū ꝙ eſt actus iuſtitiæ. Quæ quia ſuper Matthæū pro
lixe ſunt habita,iam omittuntur. Itaq; non ſimus difficiles ad parcendū,nec tardi ad ignoſ- Mat.18
cendū,nec proni ad vltionem,neq; immoderanter memores illatæ nobis iniuriæ,penſantes
quod in Geneſi patriarcha ſanctiſſimus Iacob affirmat: Maledictus furor eorū quia pertinax Gene.49
& indignatio quia dura. In Leuitico quoq; dominus ait: Non quæras vltionem,nec memor Leuit.19
eris iniuriæ ciuium tuorū. Ne oderis fratrē tuū in corde tuo,ſed publice.i.euidenter. Primo,
ſecrete argue eum,ne habeas ſuper illo peccatū. Hinc iubet Apoſtolus: Deponite iram & in- Col.3
dignationem,ſupportantes inuicem,& donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem ha-
bet querelam. Inſuper in Marco Chriſtus hortatur: Quū ſtabitis ad orandū,dimittite ſi quid Mar.11
habetis aduerſus aliquē. Quod ſi non dimiſeritis,nec pater veſter qui in cœlis eſt dimittet vo
bis peccata veſtra. Hinc in Eccleſiaſtico habetur: Qui vindicari vult,à domino inueniet vin Eccl.28
dictam,& peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te,& tunc deprecā
ti tibi peccata ſoluentur. Quū autem tanto grauior ſit offenſa,quanto maior eſt honorabili-
tas & excellentia eius qui offenditur,nonne immenſa & irrationabiliſſima atq; immēſa ſtul
titia eſt,vt homo vas putridū petat ſibi à deo ignoſci,quū ipſe proximo ſuo non velit igno-
ſcere? Et rurſus: Nonne infinita eſt pietas dei hanc nobis legem ponentis,vt quomodo volu Mat.7
mus nobis ab ipſo fieri & ignoſci,ſic faciamus,ignoſcamusq; proximis. Ideo in Eccleſiaſti- Luc.6
co ſcribitur: Homo homini ſeruat iram,& à deo quærit medelam? In hominē ſibi ſimilē non Eccl.28
habet miſericordiam,& de peccatis ſuis deprecatur altiſſimū? Quis exorabit pro peccatis il-
lius? Itemq;: Memento nouiſſimorū tuorū,& deſine inimicari,& non iraſcaris proximo tuo
" & abſtine te à lite. ⌊Et dixerūt apoſtoli domino: Adauge nobis fidem,⌋ hoc eſt,perfice &
conforta fidē noſtram,vt poſſimus hæc ardua tua præcepta & documēta ſupernaturalia ad-
B implere. Hoc petierunt apoſtoli,quoniā tam inceſſanter iniuriantī ignoſcere & ſcandala de-
uitare,delinquentēq; corripere,procedūt ex magna fide,qua quis firmiter ac lucide credit ꝓ
uidentiā ac iudiciū dei,præmiūq; beatū pro actibus bonis. ¶ Specialiter vero fidei petierunt
augmentū. Primo,quoniā ipſa eſt fundamentū virtutū. Secūdo,propter actuū eius difficul-
tatē,quia difficile eſt rationē in oībus fidei ſubiugare,ſicq; intellectū in captiuitatē redigere. 2.Cor.10
propter quod dixit ſaluator: Si potes credere,oīa poſſibilia ſunt credenti. Et Paulus teſta- Mar.9
tur: Non omniū eſt fides. Tertio,quoniā audierunt Chriſtū frequenter fidem præcipue cō- 2.Theſſ.3
mendare,dicendo: Fides tua te ſaluū fecit: Quarto,quia præcipua eſt virtuoſitas fidei ad faci-
endum miracula,quæ apoſtolis ad confirmationem prædicationum ſuarū neceſſaria erant.
¶ Præterea fides augetur dupliciter. Primo,extenſiue & quantū ad eius obiectum,dum plu-
ra credibilia creduntur explicite,ſicut literati multa credunt explicite,quæ ſimplices credūt
implicite,credendo ſicut credit eccleſia. Secundo,intenſiue & quo ad eius ſubiectū,dū cre-
dibilia lucidius cognoſcuntur,& firmius,feruentiusq; tenentur. Quod augmentū datur po-
tiſſimū per donum intellectus,quo homo rationes credendorum agnoſcit,atq; per ſapien-
tiæ donum,quo veritatem diuinorū quam credit dulci prælibatione deguſtat,experimēta-
literq; ſapit quod credit,& quam vere per fidem catholicam deo complaceatur & vniatur,
& ita futuræ beatitudinis ſaporem quendam & pignus nunc accipit,ita ꝙ nihil eſt ſibi certi-
us,nilq; rationabilius ei apparet quàm ea quæ fides Chriſtiana proponit. Vtrunq; autē fi-
dei hoc augmentum præſertim neceſſarium eſt prælatis atq; doctoribus,qui & cæteros eru-
dire habent in fide,ideo apoſtoli tanquā primi & ſummi poſt Chriſtū in eccleſia eius præla-
ti & magiſtri rationabiliter petierunt ſibi fidem augeri,quam Chriſtus poſt ſuam reſurrecti-
C onem in eis paulatim perfecit,quouſq; in die pentecoſtes eam in eis pleniſſime conſumma-
" uit. Vnde & conſequenter fidei virtuoſitatem eis demonſtrat. ⌊Dixit autē dominus: Si ha-
" bueritis fidem ſicut granum ſinapis,⌋ id eſt fortem valde & vigoroſam,intenſam atq; inui-
ctam,quemadmodū granū ſinapis,quāuis ſit modicū quantitate,eſt tamen magnū virtute,
feruidū & amarū,veneniq; expulſiuū: ſic Chriſtianorū fides debet eſſe feruida per charitatē,
amara per promptitudinē ſuſtinendi aduerſa,ne tempore tentationis deficiat,oīs quoq;
" veneni,errorū atq; perfidiæ expulſiua, ⌊dicetis huic arbori moro: Eradicare & tranſplanta-
" re in mare,& obediet vobis,⌋ hoc eſt,ad orationem ſeu iuſſionem veſtram arbor huiuſmo-
di ſubito de terra euelletur,& in mari plantabitur,quū talis eradicatio ſubitanea ſit miracu-
loſa,& miraculoſior plantatio arboris in fluido maris loco. Sed oīa poſſibilia ſunt creden- Mar.9
ti,quia diuina virtute fiunt huiuſmodi,& frequenter angelico miniſterio. Porrò in Matthæo
& Marco Chriſtus exēplificat de monte: Dicetis (inquiens) huic monti,tollere & mitte te in Matt.21
mare,certumq; eſt beatiſſimos apoſtolos & alios multos ſanctos valde mirabiliora & præ- Mar.11
clariora feciſſe miracula quàm ſint iſta. Et quoniā Chriſtus ait: Dicetis huic arbori,quidā pu
tant,quòd quando hæc dixit,prope ſe huiuſmodi arborē vidit. Præterea quia ſaluator ſuis
electis excellentiſſima gratiarū chariſmata promiſit & contulit,præſtiturusq; fuit tam in do-
nis gratiæ gratum facientis,quàm gratiæ gratis datæ,ideo poſt prædicta ſaluberrime in-

 ſtruit

ſtruit eos de profunda & inconcuſſa humilitate ſemper in oĩbus conſeruanda, vt oĩe bo- D
num omnipotenti creatori iugiter aſcribatur, & tanto plus ei regratiemur, quanto copioſi-
ora gratiæ dona ab ipſo ſortiti fuerimus. Ad hoc igitur perſuadendũ aptiſſimam atq; planiſ-
ſimam introducit parabolã. ⌊Quis autem veſtrũ habens ſeruum arantem, aut boues paſcen-
tem, qui regreſſo (ſeruo) de agro dicat illi: Statim tranſi ad menſam, recũbe,⌋ id eſt quieſce,
ſeu comede, ⌊& non dicat (ei,) para quod cœnem,⌋ hoc eſt, ad cœnandũ præpara mihi ci-
bũ & menſam, ⌊& præcinge te & miniſtra mihi donec manducem & bibã,⌋ cibaria appo-
nendo & deponẽdo, ⌊& poſt hæc tu mãducabis & bibes? Nunquid gratiã habet ſeruo illi?⌋
.i. nũquid dominus habet grates agere illi ſuo miniſtro, ⌊quia fecit quæ ei imperauerat? Nõ
puto.⌋ Seruus eñi tenetur ad hoc & poſt laborẽ in agro habet laborare in domo, vt ſit aſſi-
Eccl. 33 due in labore, nec inſoleſcat, iuxta id Eccleſiaſtici: Cibaria & virga & onus aſino, panis & di-
Ibidem ſciplina & opus ſeruo. Itemq;: Seruũ inclinant operationes aſſiduæ. ⌊Sic & vos cũ feceritis
omnia quæ præcepta ſunt vobis⌋ à deo, ab eccleſia, à recta ratione, ⌊dicite,⌋ ex toto corde
Pſalm. 15 cũ plena humilitate, ⌊ſerui inutiles ſumus⌋ .i. noſtra ſeruitute nihil vtilitatis aut perfectionis
Iob. 35 deo attulimus, qui bonoꝝ noſtroꝝ non eget. Vnde & in Iob habetur: Si peccaueris, quid ei
nocebis: & ſi iuſte egeris, quid ei donabis? ⌊quod debuimus facere, fecimus,⌋ implendo præ
cepta. ¶ Hoc beatiſſimo documento auferr à nobis increata ſapientia dei omnẽ vanæ glori-
Iaco. 3 ationis, præſumptionis, ac pompæ occaſionẽ, cauſam, materiã. Si eñi hi ſe ſeruos inutiles re-
putare debent, qui oĩa impleuerunt præcepta, quid nobis incumbit, qui in tã multis offen-
Eſa. 64 dimus, & ea ipſa quæ forſan implemus præcepta, tã imꝑfecte implemus, ita vt (iuxta Eſaiã)
Ariſtoteles vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ ſint quaſi pannus menſtruatæ? Deniq; etiã ſecundũ philoſophum: E
Dĩs parentibus & magiſtris rependi nõ poteſt æquiualens: Quomodo igitur vero, omnipo
tentiq; deo aliquid poterimus condignũ rependere? Sed & quicquid ſumus, habemus ac agi
mus boni, ab ipſo eſt, & ipſius eſt, ipſiq; adſcribendũ tanquã datori & conſeruatori, dicente
1. Cor. 4 Apoſtolo: Quid habes quod nõ accepiſti? Itaq; eo ipſo quo totum quod habemus & ſumus à
deo ſuſcepimus, obligamur totũ hoc eius obſequio mãcipare, ad eius honorẽ & gloriã ordi-
nare atq; cõuertere, totũq; ei pro poſſe ſubijcere, & quo plura nobis dona contulerit, eo ad
regratiandũ, obediendũ, & obſequendum obligatiores conſiſtimus. Hinc viri ſancti quo ꝑ-
fectiores & gratioſiores, eo & humiliores fuerunt, ſuumq; imperfectum ſemper penſabãt, &
quicquid boni in eis fuit, deo humilime adſcripſerunt, ſeq; à ſeipſis nihil niſi deficere & pec-
care habere profitebantur. Hos ergo nos imperfectionibus pleni, ſequi conemur, iſtud Chri
Matth. 25 ſti ſapientiſſimũ documentũ iugi memoria reuoluentes. Sed quũ alibi dicat Chriſtus: Seruũ
inutilem proijcite in tenebras exteriores, quomodo iuſti vere ſe dicunt ſeruos inutiles? Et re-
pondendum, ꝙ hic dicuntur inutiles ſerui reſpectu dei ſecundum ſenſum præhabitum, alibi
vero reſpectu ſui vel proximi, qui nec propriam ſalutem ſunt operati, nec alijs exemplares
fuerunt. ¶ Deinde deſcribitur glorioſum à Chriſto peractum miraculũ, vel potius plura mi-
racula, quibus ipſius confirmabatur ſupernaturalis doctrina. Quemadmodum enim natura-
lis ſcientia probatur per argumenta atq; principia naturali ratione patentia, ſic ſupernatura-
lis ſapientia Chriſti in euangelio tradita per ſupernaturalia, ſoliq; deo poſſibilia roborata eſt
opera, per quæ deus teſtimonium perhibuit euangelicæ veritati. ⌊Et factum eſt dum iret in
Hieruſalem,⌋ id eſt verſus ciuitatem illam, in qua paulo poſt fuit paſſurus. Iſtud eñi parũ an-
te feſtum palmaꝝ certum eſt contigiſſe, ⌊tranſibat per mediã Samariam & Galilæã⌋ .i. per
medium prouinciaꝝ iſtaꝝ, in quibus plurima prædicauit & multa egit miracula. Per Hieru- F
ſalem, quæ pacis viſio interpretatur, ſuperna beatorum patria deſignatur, per Samariam au
tem, quæ interpretatur cuſtodia, intelligitur vita actiua, quæ in obſeruantia præceptorũ cõ-
ſiſtit, per Galilæam vero, quæ tranſmigratio interpretata eſt, contemplatiua exprimitur vi-
ta, quæ in ſpirituali tranſitu à viſibilibus ad inuiſibilia ſita eſt. Qui ergo ad ſupernam cupit ꝑ-
tingere patriam, primo in actibus ſe exerceat vitæ actiuæ, deinde in actibus contemplatiuæ
ad quam ducit vita actiua, ſicut ad habitaculum ianua. Porrò (vt quidam hic ſcribunt) Sama-
ria fuit terra Gentilium, Galilæa Iudæorum. Sed aduertendum, quòd Samaria multo tempo
re ad filios Iſrael pertinebat, quibus propter idololatriam à regibus Aſſyriorum vaſtatis, vi-
ctis, tranſlatis, prouincia illa gentilibus data eſt, quos rex Aſſyriorum ibi conſtituit, prout
4. Reg. 17 in libris Regum clare deſcribitur. ⌊Et quum ingrederetur quoddam caſtellum, occurrerunt
ei decem viri leproſi.⌋ Non caſualiter, ſed viri illi cognita ex multoꝝ relatu Chriſti poten-
tia ad curandũ obſeruabant eius aduentũ, ⌊qui ſteterunt à longe,⌋ quia ſecundũ legem Mo-
Leuit. 13 ſi non debebãt inter alios cõmorari aut conuerſari, & propter reuerentiã Chriſti nõ acceſſe-
Theophilus runt ad eũ, de ſua immũditia ſecundũ Theophilũ verecũdantes & ſuſpicãtes ꝙ Chriſtus ſicut
& alij eos forſitan faſtidiret, ⌊& leuauerunt vocẽ ſuam dicentes,⌋ ex vehementi corporalis
ſanatiõis affectu, q̃s nos ſpũali lepra infecti .i. vitioꝝ feritate cõtaminati, ſectari debemus, di-
cẽdo ex ardẽtiſſimo cordis optatu q̃d illi dixerũt, ⌊Ieſu ꝑceptor⌋ ꝑcipere ꝑſertim ac ꝓpriiſ-
ſime

A ſimè competit Chriſto, ſecundum quòd deus eſt, ſed ſecundum naturam aſſumptam compe-
“ tit ei participatiuè & miniſterialiter quantum ad deum, excellenter tñ reſpectu alioꝶ dei ſer Hebr. 2
uoꝶ. Omnis nãq; creatura etiam Chri humanitati credit̃ eſſe ſubiecta ⌊miſerere noſtri⌋ .i.
compatere & compatiendo ſuccurre nobis infirmis, liberando nos ab hac pœnali miſeria,
quæ eſt lepra. ¶ Præterea quãto ratio mali amplius cõpetit malo culpæ, quàm malo pœnæ,
tanto plus exoremus tolli à nobis peccata, q̃ corporalia incõmoda, morbos ſiue aduerſa. Sed
heu multi plus dolent ac deflent mala exteriora, corpalia, & caduca q̃ interiora, ſpiritualia, &
“ æterna, quoꝶ valde obturatus eſt interior oculus ⌊Quos vt vidit⌋ Non ſolum exteriori aſpe
“ ctu, ſed interno cõpaſſionis affectu, mox in effectũ miſericordiæ extendẽdo, ⌊dixit: Ite, oſtẽ
“ dite vos ſacerdotibus⌋ Non dixit: Iubeo vos ſanari, aut curo vos, ſed oſtẽdite vos ſacerdoti-
bus, vt doceat nos omnẽ oſtentationẽ ſupbiamq́; vitare, ne magna agamus, aut agere cupia-
mus propter hominũ admirationẽ, applauſum ſeu laudem. ¶ Miſit quoq; eos ad ſacerdotes.
Primo, vt tunc futuroꝶ deſtrueret inſaniã hæreticoꝶ dicẽtium, legẽ Moſaicã non eẽ à deo
ſed à ſæuiſſimo quodam diabolo, quoꝶ præcipuus extitit immundiſſimus Manichæus. Se-
cundo, vt legẽ ſponte ſeruando humilitatis & obediẽtiæ nobis præberet exempla. Præceptũ
eñ fuit in Leuitico, vt emũdati à lepra, ſacerdotibus ſe præſentarẽt, primo quatenus ſacerdo Leuit. 14
tes iudicarẽt, an verè mundati eſſent, an non: ſecũdo, vt pro ſua curatiõe offerrẽt ſacrificiũ in
lege determinatũ. Legalia aũt vſq; ad Chri paſſionẽ, ac Euangelicæ legis diuulgationẽ cur-
ſum habebant. Tertio, propter myſticã rationẽ, videlicet ob poteſtatis clauiũ cõmẽdationẽ.
B Sacerdotũ etẽm nouę legis ẽ mũdos ſeu pœnitẽtes admittere, immũdos & impœnitẽtes ex-
“ cludere. ⌊Et factũ eſt dũ irẽt, mũdati ſunt⌋ ad oſtendendũ Chri pietatẽ atq; potẽtiã, & propter
fidei & obediẽtiæ meritũ commẽdandũ. Melior etẽm eſt obediẽtia q̃ victima. Itẽ, ne virtute 1. Reg. 15
“ legis, ſacrificij ve legalis, aut ſacerdotũ putarent̃ mũdati, ſed ſola ptãte diuina. ⌊Vnus aũt ex
“ illis vt vidit⌋ p experiẽtiam ac corporalẽ intuitum, carne ſua in colore ac diſpoſitione tã eui
“ denter ac mirabiliter ſubito immutata, ⌊quia (.i. quòd) mundatus eſt⌋ à lepra corporali, imò
“ & ſpiritali, quia vt credit̃, Chrus mẽte curauit, quos corporaliter ſanauit ⌊regreſſus eſt⌋ ad Ie
“ ſum ⌊cũ magna (.i. amoroſa, deuota, grata, iocũda, ſenſibiliterq́; ſonora, ſeu alta) voce⌋ gra
“ tiaꝶ actiõis & laudis ⌊magnificãs⌋ .i. ſpũaliter magnũ, vtpote oĩpotẽtẽ & piũ eſſe ꝓteſtãs,
“ & facto demõſtrãs ⌊deum⌋ cuius virtute tã mirabiliter ſe ſenſit eẽ curatũ. Er quis iſte nondũ
fortaſſe explicitè credidit Ieſum eſſe veꝶ deũ, credidit tñ ſanctũ hoĩem ac prophetã, q diuina
“ ptãte iſta egiſſet, ⌊& cecidit in faciẽ ſuã ante pedes eius⌋ .ſ. Chri, illi regratiãdo, ſeq; illi totis
“ viribus humiliando, cuius beneficio gratioſo tã clemẽter ac mirabiliter fuit curatus ⌊Et hic
“ erat Samaritanus⌋ .i. natiõe Gẽtilis, vtpote de illoꝶ progenie natus, q̊s Salmanaſar tranſlatis 4. Reg. 17
decẽ tribubus cõſtituit pro illis in terra Samariæ. Et forſan iſte fuit ꝓſelytus .i. ad iudaiſmũ iã
ante cõuerſus. Per hoc aũt q̊d dicit̃ Samaritanus fuiſſe, docet̃ ꝙ alij nouẽ erãt Iudæi. Rurſus p
hoc ꝙ ipſe ſolus ad Chrm reuerſus eſt grãs agẽs, ꝑfigurata eſt myſtice gẽtiliũ ad Chrm con-
uerſio, remanẽtibus in pfidia ſua Iudæis. ¶ Porrò alij nouẽ reuerſi non ſunt, quia ſuã curationẽ
adſcripſerũt obſeruantiæ legis. Vel ideo, qm̃ dixit ad eos: Oſtẽdite vos ſacerdotibus. Vel, qa
C à ſacerdotibus Chro inuidẽtibus ad hoc inducti ſunt, vt non virtuti & efficaciæ Chri, ſed le
“ gis ſuã adſcriberẽt ſanitatẽ. ⌊Reſpondẽs aũt Ieſus, dixit: Nonné decẽ (leproſi) mũdati ſunt,
“ & nouẽ vbi ſunt?⌋ quaſi dicat: Patet ad oculum magna ingratitudo eoꝶ ſeu impietas ſacer-
“ dotũ, qui eos taliter ſubuerterũt. ⌊Nõ eſt inuẽtus (de iſtis decẽ) q rediret (ad me) & daret glo
“ riam deo⌋ .i. de ſua miraculoſa curatiõe grãs ageret deo, eiuſq; potẽtiam glorificaret, ſeu me
“ dei filiũ verũq; deũ pro tãto bñficio honoraret, ⌊niſi hic alienigena⌋ .i. natiõe gẽtilis & alie-
nus à deo ac lege. Sicq; & Naamã Syrus curatus à lepra p Heliſæum redijt ad eũ, grãs deuo- 4. Reg. 5
tiſſime agẽs. ¶ Præterea quęrit̃, quõ iſti nouẽ reuerſi nõ ſunt, ſi à Chro nõ ſolũ corpaliter, ſed
& ſpũaliter curati fuerũt? Ad q̊d rñdere quis pt, ꝙ ſimul corpaliter ſpũaliterq; in via ad ſacer
dotes mũdati ſint, ſed poſtq̃ ſacerdotib⁹ ſunt locuti, ab eiſdẽ ſeducti fuerũt, ſicq; ingrati effe
“ cti ſunt, & recidiuauerũt. ⌊Et ait illi Ieſus: Surge⌋ à terra in qua iaces ꝓſtratus, atq; à priſti-
“ na in qua aliqñ iacuiſti conſuetudine inclinatiõeq; mala, ⌊vade⌋ ad loca tibi accõmoda, & de
“ bono in melius ac de via ad pãtriam ſalutis æternæ ⌊qa fides tua te ſaluũ fecit⌋ .i. actu fidei tuæ
“ meruiſti à me ita curari, & ſi nõ cõdigno, ſaltẽ de cõgruo. ⌊Interrogatus aũt à phariſæis,⌋
“ vel ex curioſitate, vel ex deriſione, ⌊qñ venit regnũ dei⌋ .i. quando cœleſtis beatitudo, quam
“ promittis & p̃dicas conferet̃, aut manifeſtabit̃. ⌊Reſpondit: Nõ venit regnũ dei cũ obſerua
“ tione⌋ hoc eſt, cũ certa tẽporis prætaxatione ſeu præcognitione, ita quòd obſeruari non va
let, neq; præſciri quando venturum ſit regnum iſtud. Tunc etenim veniet, cum hominibus
conferetur, quod erit in hora iudicij particularis, quãtum ad ſingulos, ſtolamq́; animæ. In ho-
ra vero iudicij vniuerſalis quantũ ad omnes electos, tunc corpore etiam glorificandos. Cum
ergo vtriuſq; iudicij dies, ſeu hora extet incognita, nec ſine reuelatione queat præſciri, certũ
eſt, quòd regnum præfatum non veniat cum obſeruatione, de quo regno oramus quotidie:

Matth. 6 Adueniat regnum tuum, ideo quilibet dies vitæ huius ordinandus & expendēdus eſt tanquā D
ſit vltimus, vt ſemp ſimus parati ad mortem. Vnde & Apoſtolis de hac re quærentibus Chri-
Acto. ſtus reſpondit: Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua pote-
ſtate. Per quæ verba Chriſtus repreſſit digitos omnium de hac re prænoſticare & calculare
præſumentium. Hi quoq; qui tempus aduentus Chriſti ad iudicium determinate prædire-
Abbas Ioachim. re attentarunt, vt abbas Ioachim & alij quidam, erraſſe inuenti ſunt, quoniam tempora ab eis
determinata iam tranſierunt. ⌊Neq; dicent⌋.i. certitudinaliter prædicere non valebunt q-
cunq; ſint illi. ⌊Ecce hic aut ecce illic⌋ hoc eſt, in quo loco appareat Chr̄us ad iudicandū, ſed
tunc primo id innoteſcet, cum ipſe ſeipſm ad iudicandū præſentē oſtēderit. Iſtud quidā expo
nunt de præneſcientia tpis ſcd̄m quod dictū eſt: Alij de præneſciētia loci, quia licet in valle Io
ſaphat dicaſ futurū iudiciū, tñ determinatus locus in quo Chr̄us ſedebit, fertur ignotus. Ali-
qui quoq; per vallem Ioſaphat intelligunt vallem iudicij, non locū illū ad lr̄am, quia Ioſaphat
interpretaſ iudiciū. ¶ Conſequenter ſaluator tangit cauſam cur quæſtio iſta facienda non ſit,
vel cur ſibi credendū extiterit. ⌊Ecce eñ regnū dei intra vos eſt⌋.i. in veſtra poteſtate eſt cō
ſtitutū, vt illud promereri poſſitis, qa ſi feceritis quod in vobis eſt, deus gr̄am tribuet prome-
rendi. Vel, regnū dei intra vos eſt.i. ego Chr̄s rex cœlorū p quē venit ad regnū illud, q regno
in mentibus electorū inter vos ſum, vobiſq; loquor, qui mentiri non valeo, de quo apud Io-
Iohan. 1 hannem ait Baptiſta: Medius aūt veſtrū ſtat quē vos neſcitis. ⌊Et ad diſcipulos ſuos ait: Ve-
niēt dies quando deſideretis (.i. in quibus optabitis) videre vnū diem filij hominis⌋.i. famo-
ſum & præcipuum illum Chriſti diem quo ipſe in cœlo eſt regnaturus, qui eſt dies æternitatis
Pſalm. 83 & gloriæ, de qua prædixit Pſalmiſta: Melior eſt dies vna in atrijs tuis ſup milia. Alij exponūt E
de die generalis iudicij, qui erit vnus, & deſiderabilis eſt electis, inquantū plenā beatitudinem
conſequenſ in eo. Quidam vero ita exponunt. Deſideretis videre vnum diem filij hominis.i.
Chriſtum quē nunc quotidie cernitis, ſaltem vno die habere corporaliter pro veſtra conſola
tione præſentē. Per hæc verba ſaluator inſinuauit diſcipulos multa paſſuros, & in perſecutio
1. Cor. 12 nibus poſitos, optare debere diem prædictū, quia & Paulus teſtaſ: Supra modū grauati ſumus
Phil. 1 ita vt tæderet nos viuere. Itemq;: Cupio diſſolui & eſſe cū Chriſto. Tale quoq; deſiderium ſæ-
Pſal. 119 Pſal. 41 pe oriſ ex feruēti amore, ſicut ait Pſalmiſta: Heu mihi qa incolatus meus prolongatus eſt &c.
Et: Quemadmodū deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te deus.
⌊Et non videbitis⌋ diem præfatum ſtatim ad libitum veſtrū, ſed tempore diuinitus præſtitu-
to. Per viſionem autem diei intelligiſ res optata in ipſo videnda. ⌊Et dicent vobis⌋ pſeudo-
prophetę, qui ante ſecundū Chriſti aduentū multos decipient. Ecce hic & ecce illic⌋ hoc eſt
Vnus dicet Chriſtū hic eſſe, ſeu de proximo apparere, alius dicet, q alibi ſit, & adhuc longe di
ſtet eius aduētus. Iſta dixit Chr̄us diſcipulis ſuis in pſona fidelium, qui poſtmodū erāt futuri.
Conſtat eñ q diſcipuli Chriſti qbus hęc dixit, ante horū impletionē trāſlati fuerūt ad patriā.
⌊Nolite credere⌋ talium erroribus, neq; ſectemini eos p vitæ conformitatē. ⌊Nam ſicut ful
gur choruſcās de ſub cœlo⌋.i. à nubibus in qbus generaſ, quę ſunt ſub cœlo ſtellato, & ſub q-
libet ſphæra cœleſti ⌊in ea quæ ſub cœlo ſunt (.i. ſup terram atq; in aere) fulget⌋ clare ac ſen-
ſibiliter ⌊ita erit filius in die ſua⌋.i. tam manifeſtus erit eius aduētus ad iudiciū, die ad hoc di-
uinitus præordinata, ita q nulli de hoc dubiū relinqueſ. Quidam ſępe authoritatē iſtam alle-
gant ad probandū, quod iudiciū illud finale celerrimè fiet ac finieſ, quēadmodū quaſi momen F
tanea eſt emicatio fulguris, p hoc reprobantes errorē Lactantij, aſſerētis q generale iudiciū
Thomas per tpa longa durabit, ſicq; Thomas iſtud interdū allegat. ⌊Primū aūt⌋ hoc eſt, prius quàm
ſecūdus compleaſ aduētus ⌊oportet⌋ neceſſitate cōditionata, & vult eſt pro ghis ſalute hu-
mani, ⌊illū multa pati⌋ videlicet diuerſa genera tormētorū, & plurimos, acerbiſſimoſq; do-
lores in corpore & in anima, in omnibus viribus atq; membris, ⌊& reprobari⌋.i. morti ad-
iudicari, contemni, opprobrijs affici, ⌊à generatione hac⌋ hoc eſt, à phariſęis me nunc deri-
dentibus, cæteriſq; Iudæis. ¶ Conſequēter Chriſtus p duo exempla oſtēdit, qualis erit ſecū-
dus eius aduētus ad iudicandū, vtpòte, celerrimus & incertus quantū ad pręſciētiam tpis, pro
pter quod intimorati vana ſecuritate falleñ & qui ſe modo non pparāt, etiā tūc imparati erūt
Gene. 6 & diſperibunt. ⌊Et ſicut factū eſt in diebus Noe⌋.i. tpe quo vixit, & deo iubēte archam con
ſtruxit, diluuiumq; futurū pdixit, ⌊ita erit & in diebus filij hoīs⌋.i. circa ſcd̄m Chriſti aduen-
tum, in quo ſuam potētiam mirabiliter declarabit, propter quod illud tēpus diciſ ſpecialiter
eſſe ipſius, quū tamē ipſe ſit dñs tpis vniuerſi. ⌊Edebāt & bibebāt (crapuloſe) vxores ducebāt
& dabanſ ad nuptias⌋ propter voluptatē magis q̄ propter prolis procreationē, ⌊vſq; in diē
in quo intrauit Noe in archā⌋ Non eñ crediderūt pdicatiōibus & cōminatōibus eius, ſed lu-
Gene. 7 dis, vanitatibus & carnalitatibus intēdebāt, ⌊& venit diluuiū⌋ ſicut in Geneſi legiſ: Anno ſe
xcenteſimo vitæ Noe, mēſe ſecundo, ſeptimo die mēſis venit diluuiū, apertiq; ſunt oēs fontes
abyſſi magnæ, & cataractæ cœli apertę ſunt & multiplicatæ ſunt aquę, & facta eſt pluuia ſup
terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & eleuauerūt aquę archam in ſublime.

Quindecim

A Quindecim cubitis altior fuit aqua montibus excelſis, obtinuerūtq; aquæ diluuij terram cen-
tum quinquaginta diebus,& requieuit archa ſup montes Armeniæ,⌞& tulit omnes⌟.i.vni-
uerſos q extra archā erāt,ſubmerſit. Octo quippe hoīes fuerūt in archa, videlicet, Noe cū cō-
iuge ſua, & tres filij ſui cū eoꝝ vxoribus. Propter q̃d Petrus ait: In archa paucæ.i.octo animę 1. Petr. 3
ſaluæ factæ ſunt ꝑ aquā. Illud em̄ fuit vniuerſale diluuiū. Cōformiter inundatio vitioꝝ, vt hæ
reſum ac ſchiſmatū eos q in eccleſiaſtica nō permanēt vnitate & charitate, operit, ꝑdit, con-
demnat. ⌞Similiter ſicut factū eſt in diebus Loth⌟ fiet circa ſecūdum aduentū filij hominis.
⌞Edebāt & bibebāt, emebāt & vendebāt, plantabāt & ædificabāt⌟.i. terrenis & carnalibus
rebus immoderāter cū falſa ſecuritate vacabāt, abſq; vllo timore peccātes, & quaſi diu victu-
ri cōiugia ędificiaq; agētes ⌞qua die aūt exijt Loth à Sodomis(.i.à ciuitate Sodomoꝝ)pluit⌟
deus ⌞ignē & ſulphur de cœlo(aereo, vnde & aues cœli dicunt)& oēs ꝑdidit⌟.i.habitato
res Sodomæ & Gomorrhæ & Adamæ & Seboim ignis & ſulphur peremit, prout in Geneſi Gene. 19
legit. ⌞Secundū hoc erit(.i.ſimili modo fiet)qua die filius hoīs reuelab[itur]⌟.i.in iudicio oībus
viſibiliter oſtendet, q̃a vſq; ad diem illū aut circiter aliq vitijs indurati in ſecura ſtultitia erūt
vtpote Antichriſto occiſo. Sed his obuiare videt cōmune dictū catholicoꝝ doctoꝝ dicentiū
ꝙ Antichriſto occiſo, eiuſq; fraudibus patefactis, oēs conuertent ad Chr̄m, & ei deuotiſſime
obſequent. Et reſpondendū, ꝙ nō ſimpliciter oēs ſic cōuertent, imò quidā duriſſimi in ſuis
impietatibus impęnitētes manebūt, dicētes, q̃uis princeps noſter.ſ. Antichr̄s occiſus ſit, nos
tn̄ pacē habemus, de q̃bus ſcribit Ap̄lus: Quom dixerint: Pax & ſecuritas, tunc repentinus eis 1. Theſ. 5
B ſuperueniet interitus. ⌞In illa hora⌟.ſ. tempore illo parum ante iudicium, non in ipſa iudicij
hora in qua omnes domus erunt diſtinctæ, ⌞qui fuerit in tecto, & vaſa eius (fuerint) in domo
ne deſcendat tollere illa⌟ hoc eſt, tantum erit periculum, horror, & acceleratio illius iudicij,
quòd tunc non vacabit, neq; expediet alicui circa temporalia occupari, quæ tunc penitus au
ferentur ab eo, & ipſum protinus oportebit ad tribunal Chriſti deduci. Vnde tunc curandū
non erit de minimis, cum inſtabit maxima & incomparabilis illa cauſa diſcriminis infiniti.
⌞Et qui in agro fuerit, ſimiliter nō redeat retro⌟ Hoc eſt, ad ſua terrena per amorem ſeu cor
poralem motum reuerti non curet, quum tūc omnia relinqui oporteat, ſed ſolum prouideat
ſibi quomodo iudici metuendo præſentetur ſaluandus. ⌞Memores eſtote vxoris Loth⌟ Id
eſt, penſando quid fœminæ illi acciderit, præcauete inordinatā ad temporalia affectionem,
ne ſimul cum illa tangat vos plaga dei. Nam ſicut illa contra præceptum dei retroſpiciendo Gene. 19
conuerſa eſt ſubito in ſtatuam ſalis, ſic qui immoderanter ad carnalia & terrena ſe vertūt, pe- Supra ca. 9
ribunt. Vnde alibi aſſerit Chriſtus: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens re-
tro, aptus eſt regno dei. ⌞Quicunq; quæſierit animam ſuam ſaluam facere⌟ Hoc eſt, in præ-
ſenti vita voluerit eam à perſecutiōibus & aduerſis corporali ve nece eripere, malens Chri-
ſtum negare, ſeu æquitatem relinquere, quàm ſeipſum morti perſecutionibuſq; exponere,
⌞perdet illam⌟ hoc eſt, ſuo demerito & carnali timore ad æternam damnationem perducet
Poteſt & ita exponi: Quicunq; quæſierit animam ſuam ſaluam facere, æternaliter in futuro
perdet eam, hoc eſt, libenter ſuſtinebit aduerſa, & ſi opus fuerit etiam mortem pro Chriſto.
⌞Et qui perdiderit illam⌟ hoc eſt, vitam ſuam morti & tribulationibus expoſuerit propter
deū atq; iuſtitiam, ⌞viuificabit illam⌟ hoc eſt, vitam gloriæ ſibi acquiret merito fortitudinis
& conſtantiæ ſuæ. Vnde in Matthæo ait Chriſtus: Qui perdiderit animam ſuam propter Matt. 10
C me, inueniet eam. His conſonat quod in Iohanne dominus loquitur: Qui odit animam ſuam Iohan. 12.
in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. ⌞Dico vobis: In illa nocte erunt duo in le-
cto vno, vnus aſſumetur, & alter relinquetur⌟ hoc ē, hora iudicij etiam qui nūc proxime ſibi
inuicem copulantur, ab inuicem diuidentur, ita ꝙ vnus erit electus, & propter ſuas virtutes
aſſumetur ad numerum electorum, occurretq; Chriſto in aera, ſicut ait in taliū perſona Apo-
ſtolus: Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chri 1. Theſſ. 4
ſto in aera. Alius reprobus erit, & ob ſua demerita relinquetur inter damnandos in terra cum
corpore graui. ¶ Spiritualius autem loquendo per lectum, quies ſeu ſtatus contemplationis
accipitur. Sicq; per duos iſtos deſignati ſunt qui in ſtatu contemplatiuorum ſunt poſiti, quo-
rum multi tunc frigidi erunt, ſicut & nunc ſunt, quia in omni ſtatu ſunt boni & mali, atque in
omni conditione & gradu optimis admixti ſunt peſſimi, vt aſſerit Auguſtinus. Et Grego- Auguſtinus
rio aſſerente, vbique Cain adiungitur Abel ad exercitationem. Tales ergo iniqui tunc relin- Gregorius
quentur. Nullus ergo præſumat aut ſtultam ſibi ſecuritatem promittat, imò beatus homo Prouer. 28
qui ſemper eſt pauidus, & ſecundum Auguſtinū, tunc erunt ſecuri, qui modo non ſunt ſecu- Auguſtinus
ri. ⌞Duæ erunt molentes in vnum(hoc eſt, pariter ſeu vna in mola)vna aſſumet, & altera re-
linquetur.⌟ Poteſt hoc literaliter accipi de mulieribus tunc circa temporalia occupandis,
quarum vna tanquàm bona erit ſaluanda, altera tanq̃ iniqua damnāda. Spiritualius vero per
mulieres molentes ſignantur perſonæ in vita actiua conſiſtentes, quæ temporalis ſolicitudi-
nis pondere velut quadam mola grauant, quaꝝ quædam tunc ſaluabuntur, aliæ damnabunt.

⌞Duo

⌊Duo erunt in agro, vnus aſſumetur, alter relinquetur.⌋ Per agrum deſignat eccleſia, in qua D
creſcunt lilia & violæ virginum, roſæ martyrum, lilia confeſſoꝝ, & vniuerſaꝝ fructus virtu
tum. Itaq; per duos exiſtentes in agro exprimuntur prælati & prædicatores, qui præſunt ec-
cleſiaſticis gregibus Chriſti, quorum quidam paſtorale officium debite implent, & quæ do
1. Tim. 5 cent operibus exequuntur, ideo ad beatitudinem aſſumentur. De quibus apud Timotheum
ſcribit Apoſtolus: Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè
qui laborant in verbo & doctrina. Alij negligenter & ſcandaloſe ſe habent, & quod ver-
Sapiæ. 6 bis docent, opere deſtruunt, ideo relinquentur. De quibus in libro Sapientiæ habetur: Iudi-
cium duriſſimũ in his qui præſunt, fiet. Tales quippe agrum eis commiſſum, hoc eſt, corda
ſubditorum ſuorum à ſpinis & tribulis, hoc eſt, paſſionibus & peccatis non purgant, virtu-
tũ ſeminibus non fœcundant, ſed incultum relinquunt, indecoꝝ & aridum, iuxta illud Pro-
Prouer. 24 uerbioꝝ: Per agrũ hominis pigri tranſiui, & per vineã viri ſtulti, & ecce totum repleuerant
vrtice, operuerant ſup faciem eius ſpinæ. ⌊Reſpondentes (diſcipuli) dicũt illi:⌋ Quomodo
dicũtur diſcipuli reſpondiſſe, cum interrogati non fuerint, & verba eorum ſequentia non ad
quæſtionem aliquam reſponſiua ſed interrogatoria ſunt? Ad quod dicendum, quòd multo-
ties in ſcripturis reſpondere ſumit pro correſpondenter ſeu apte proportionateq; loqui ad
verba ſeu facta alterius, ſicq; nunc ſumit. ⌊Vbi dñe⌋ .i. quo vnus aſſumetur, & alius relinquet.
⌊Qui dicit illis:⌋ ad vnum iſtorum dando reſponſum, ex quo patet alterius quoque ſolutio.
⌊Vbicunq; fuerit corpus⌋ hoc eſt, Chriſtus homo vere corporeus, qui in forma humanita
tis glorificata iudicabit ⌊illic congregabuntur & aquilæ⌋ .i. ſancti qui ſuperna ſunt cõtem-
plati, & per deſideria ſancta ad cœleſtia in terris poſiti volauerũt. Membra nãq; & ſerui ſuo
Iohan. 17 capiti ac dño cõiungẽtur. Hinc in Iohãne ait: Pr̃ quos dediſti mihi volo, vt vbi ſum ego & illi E
Iohan. 14 ſint mecũ, vt videãt claritatem meam. Et iterum ait Apoſtolis, omĩbuſq; electis. Vado para-
re vobis locũ, & iteꝝ veniam & aſſumã vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. ¶ Deniq;
de præfatis aquilis qui ſoli iuſtitiæ ſoliq; ſapiæ viſum mentis ſuæ per contemplationem infi-
Esa. 40. gunt in Eſaia legit: Qui ſperauit in dño, mutabũt fortitudinem, aſſumẽt pẽnas vt aquilæ, vo
labũt & nõ deficiẽt. Tales quoq; inſtar aquilaꝝ ſpiritualiter renouant, proficiẽdo in eſſe gra-
Ephe. 4 tiæ ac virtutum, per quod vitioꝝ abijciũt vetuſtatem, prout ad Epheſios monet Apoſtolus:
Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouũ hominem. Sic renouat qui pro ſpirituali
Psal. 102 bus bonis orãs diuinitus exaudit. Propter quod dixit Pſalmiſta de deo loquens animæ. Qui
replet in bonis deſiderium tuũ, renouabit vt aquilæ iuuentus tua. Iteꝝ: Sicut volatus aquilæ
in cœlo incertus celerrimuſq; conſiſtit, ſic interna ſanctoꝝ vita carnalibus eſt ignota, vehe-
1. Cor. 2 menterq; properat ad ſuperna. Carnalis enim homo, non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei ſe-
cundum Apoſtolum: Et tanto plus ad patriam feſtinamus, quanto ardentius deum diligi-
Prouer. 30 mus. In Prouerbijs quoq; Salomon loquit: Tria ſunt difficilia mihi, & quartũ penitus igno-
ro. Viam aquilæ in cœlo, viam colubri ſuper petram, viam nauis in medio maris, & viam vi-
ri in adoleſcentia ſua. ¶ Inſuper ſicut aquila in arduis ſibi nidificat, pulloſq; ſuos prouocat ad
volandum, ſic contemplatiui in altiſſimis ſibi locum & quietem præeligunt, vtpote in ſuper-
nis, & ad actus contemplatiuos prouocant alios.

ELVCIDATIO CAPITVLI DECIMIOCTAVI.

Dicebat autem &c. Arti. XLI.

QVIA oratio eſt efficaciſſimũ medium euadendi omne periculũ, & F
impetrandi omne bonũ, ideo Chriſtus in iſto caplo de ea ptractat,
& qualis eſſe debeat, pandit, videlicet cõtinua ſeu inſtãs & frequens
ac humilis. Ad quod apertiſſime declarandũ, inducit quaſdã vt pa-
tebit parabolas. ⌊Dixit aũt & parabolam ad illos⌋ .ſ. ad diſcipulos
ſuos, vt in eoꝝ pſona ad vniuerſos fideles, ⌊qm̃ oportet ſemp ora-
re, & nõ deficere⌋ ab oratione. Quod ait, ſemper, nõ denotat om̃i-
modam temporis cõtinuationẽ, ſed omnẽ horã optimã & debitam
1. Theſſ. 5 ſeu congruã ad orandũ. Sic & Apoſtolus ait: Sine intermiſſiõe orate
Acto. 10 Et in Actibus legit: Cornelius centurio vir religioſus & deprecans
1. Cor. 10 deũ ſemp. ¶ Deniq; æquiualenter ſemp orat, q ſemp aliqd boni agit, ſeu facit, in dei gloriam
propriamq; refert ſalutẽ, imò hoc modo nõ ſolũ religioſa vigilia & abſtinentia, imò ſomnus
atq; refectio meritorie eſſe poſſunt. Orationãq; ſcd̃m Damaſcenũ eſt petitio decentiũ à deo
Petit aũt aliqd nõ verbis dũtaxat, ſed & ſignis ac geſtis. Deinceps Chr̃us inducit parabolã de
vidua quæ ſua importunitate impetrauit à iudice crudeli q̃d petijt. Per locũ à fortiori, acqui
Eccl. 18 remus à Chr̃o iudice clementiſſimo quę inſtãter precamur, ſi implemus illud Eccleſiaſticis
Non impediaris ſemp orare, & ante orationem prępara animã tuã, & noli eſſe ſicut homo q
tentat deũ. ⌊Iudex qdam erat in ciuitate quadã qui deũ nõ timebat, & hoĩes nõ reuerebat.⌋
Ideo indignus fuit authoritate, officio, & nomine iudicis. Iudex enim dicitur quaſi ius di-

cens, q

A cens,qui ex om̃i parte debet eſſe iuſtitia decoratus,& timoratus,ne deum cuius ipſe miniſter
eſt in quocũq; offendat. Hinc iuxta philoſophum,iudex debet eſſe quaſi vna viua lex,& ani-
mata iuſtitia. Sed heu multi modo ſunt iudices huic cõſimiles, qui cupiditate cæcãtur,& mu
nera diligũt,affectionem quoq; magis quàm rationem ſequũtur, diuinum nõ formidãtes iu-
dicium,quibus dicit Sapiẽs: Audite & diſcite iudices terræ,qm̃ data eſt vobis à domino po- Sapię.6
teſtas,qui interrogabit opera veſtra,& cogitationes veſtras ſcrutabitur, quoniam cum eſſe-
" tis miniſtri illius,non recte iudicaſtis,neq; cuſtodiſtis legem iuſtitiæ. Cito & horrende appa
rebit vobis. ⌊Vidua autem quædam erat in ciuitate illa.⌋ Ideo exemplum ponit de vidua,
quia eſt perſona magis miſerabilis,quum deſtituta ſit viri ſolatio, propter quod crudelius eſt
ei nõ ſubuenire. Vnde per Eſaiam dñs loquitur: Defendite viduam. Itemq́; de iniquis prin- Eſa.1
" cipibus proteſtatur ibidem. Cauſa viduæ nõ ingreditur ad eos, ⌊& veniebat ad eum dicẽs⌋
" ſuppliciter: ⌊Vindica me(ſecũdum proceſſum iuris)de aduerſario meo⌋ mihi iniuriãte. Hoc
ex zelo iuſtitiæ licitum eſt poſtulare,idq́; peragere ad iudicem ſpectat,ſecũdum illud ad Ro-
manos: Miniſter dei eſt vindex in iram ei qui malum agit. Potiſſimũ vero ad iudicem ſpectat Roma.13
perſonis miſerabilibus recto ſubuenire iudicio, vtpote oppreſſis, viduis, pupillis, orphanis,
deſolatis,egenis,infirmis, & peregrinis. Talibus quippe deus præcipuè miſeretur, ſecũdum
quod in Deut. ſcribit: Deus magnus atq; terribilis facit iudiciũ pupillo & viduę amatq́; pere- Deut.10
" grinũ, ⌊& nolebat ꝑ multũ tp̃s⌋ in quo eius duritia & iniuſtitia patẽt cui cõformes ſunt,q cau
ſas ꝓlongãt dilatiõibus fruſtratorĳs,trahẽtes iniquitatem in funiculis vanitatis. Quo contra
" ſanctus Iob de ſeipſo fatet: Oculos viduæ ex[illegible]are nõ feci. ⌊Poſt hæc autem dixit intra ſe⌋ Eſa.5 Iob 31
B Nõ extra ne ſua iniquitas innoteſceret alĳs, & vt ex iuſtitia agere crederet, quæ acturus fuit
" ex tædio ſuſtinendi moleſtiam deprecãtis. ⌊Et ſi deum nõ timeo,nec hoĩem reuereor⌋ ita
" quòd nec propter deum,nec propter hoĩes iuſtitiã ſeruo, ⌊tamẽ quia moleſta eſt mihi hæc
" vidua,vindicabo illam⌋ Dictus em̃ fuit nõ pietate,ſed precum viduæ importunitate. Impro
" bus etem̃ labor om̃ia vincit ⌊ne in nouiſſimo(hoc eſt,ad vltimũ,ad me)veniẽs ſuggillet me⌋
hoc eſt,importunis ſuis clamoribus ſtrãgulet aut ſuffocet. ¶Deniq; ſimilitudo ſecũdum ſe ẽ
cauſa amoris,ideo ſimile ſuo ſimili ſe cõiungit atq; applaudit,interiores quoq; habitus animę
eam ad actus ſuos inclinãt. Hinc impĳ iudices,q a impietatẽ nõ odiũt,eam ſyncera intẽtione
nõ vlciſcũtur. Et ſi vlciſcũtur,hoc ex crudelitate aut cupiditate ſeu ſimili inordinato affectu,
potius q̃ ex æquitatis zelo efficiũt. Iuſti vero iudices quo fuerint iuſtiores, eo plus iniuſtitias
" deteſtãtur & perſequũtur. ⌊Ait aũt dñs(Ieſus Chriſtus exhortãdo, vt ſubdit) Audite⌋ .i. ſa-
" piẽter attẽdite ⌊quid iudex iniqtatis dicit⌋ .i. præfata iam verba iudicis huius iniuſti dicen-
tis,quia moleſta eſt mihi &c. Et ex hoc Chriſtus cõcludit intẽtum, videlicet, quòd multo ma
" gis deus iuſtiſſimꝰ ſuos exaudiet. ⌊Deus ãt nõ faciet(.i. imò vtiq; faciet) vindictã electoꝝ ſuo
" rum clamãtium ad ſe die ac nocte⌋ pro iuſta vltione. Deus em̃ per Moſen & Paulum hortat Deute.32
" Mihi vindictam,& ego retribuam. Nullum etem̃ malum impunitũ relinquit, ⌊& patiẽtiam Roma.12
" habebit in illis?⌋ .i. nõ ſuſtinebit electoꝝ ſuoꝝ iniuriã. ¶Circa hæc occurrũt dubia tria. Pri- Heb.10
mum, quomodo per iudicem iſtum iniquũ deus iuſtus valeat deſignari. Sc̃dm, quomodo ele
C ctis dei liceat pro vindicta clamare ad deum, quum alibi iubeat Chriſtus: Orate pro perſequẽ Matt.5
ribus & calumniãtibus vobis. Tertiũ, quomodo deus non differat neq; ſuſtineat iniuriam ele
ctorum,quum frequẽter cernamus ꝑſecutores iuſtoꝝ vſq; ad vltimã viuere ætatem ſane ac
proſpere. Ad primũ dicendũ,ꝙ in iſta parabola non ſit comparatio perſonæ ad perſonam,
ſed negotĳ ad negotium,non tam ſecũdum ſimilitudinem quàm ſecũdum exceſſum,vt præ-
inducta declarant. Ad ſecundũ dicendũ,ꝙ iuſti ſemper ſpiritualiter diligũt aduerſarios ſuos
in vita præſenti,nec ex odio orãt pro punitione illoꝝ,ſed potius ex ſpirituali amore, inquã-
tum expedit pro ſalute illoꝝ vt in vita hac corrigãtur,ne grauius aut diutius peccẽt,nec com
muni noceãt bono,vel vt per hoc miſericordiam cõſequãtur, aut in futuro mitius torqueant.
Hinc pœnæ vitæ præſentis medicinales dicuntur. Rurſus iuſti ſic orant ſæpe zelo iuſtitiæ,&
conformando ſe diuinæ iuſtitiæ. Ad tertium reſpondetur, quòd deus dicitur ſtatim vlciſci,
Vel quia interiori vindicta mox vindicat,gratiam ſubtrahendo aut peccantem durius relin-
quendo ac indurando, quemadmodum ait in Pſalmo: Dimiſi eos ſecundum deſideria cordis Pſalm̃.80
eorum,ibunt in adinuentionibus ſuis,quæ eſt vtiq; metuendiſſima atq; grauiſſima dei vindi-
cta. Aut quoniam tempore præordinato,mox vindicat,iuxta quod in Deuteronomio teſta- Deute.32
tur: Mea eſt vltio & ego retribuam eis in tempore. Hinc rurſus dicitur: Dominus deus tuus, Deuter.7
ipſe eſt deus fortis, reddens odientibus ſe ſtatim, ita vt diſperdat eos, & vltra non differat.
" Protinus eis reſtituens quod merentur. Ideo Chriſtus ait: ⌊Dico vobis, quia cito faciet vin-
" dictam illorum.⌋ Quia & vita hæc breuis eſt, & poſt eam grauiſſima eſt vltio Dei, iuxta il-
" lud Eccleſiaſtici: Vindicta impĳ ignis & vermis. ⌊Veruntamen filius hominis veniens, pu-
" tas inueniet fidem in terra?⌋ Tanquàm dicat: Quãuis deus ſic zelet pro ſuis electis, attamen Eccle.10
Chriſtus veniens ad iudicium ſeu ad faciẽdam electoꝝ vindictã, paucos comparatiue loquẽ-

do inue

do inueniet vere fideles in terra, qui fide formata & fidelitate iuſtitiæ ſint fideles. Multi eñ D
Matt.22 vocati, pauci vero electi. Ideo per Micheam ſcribit: Perijt ſanctus de terra, & rectus in homi
Michę.7 nibus nõ eſt. Et Paulus fatet: Oẽs quę ſua ſunt quęrũt, nõ quę Ieſu Chr̃i. ¶ Inſup cũ humili-
Phil.2 tas ſit ſecuriſſimũ fundamentũ virtutũ, reddens orõnẽ deo valde acceptã, iuxta illud Eccleſia-
Eccle.35. ſtici: Oratio humiliãtis ſe nubes penetrabit, idcirco Chr̃s cõſequẽter ad humilitatẽ ſuos infor
mat exemplo. ⌊ Dixit aũt ad qſdã qui in ſe ⌋ .i. proprijs meritis potius q̃ in pietate & gr̃a dei
⌊ cõſidebãt tanq̃ iuſti ⌋ .i. quaſi vere eſſent iuſti & virtuoſi, quũ fuerint vani ſpũaliter'q; ſupbi,
& illi fuerũt phariſæi, qs modo ſequunt qui in ſeipſis inaniter gloriant, & de meritis ſuis p̃ſu-
munt, ſeu bona quę agũt proprijs viribus a laboribus magis q̃ gr̃æ dei adſcribũt, de qbus ait
Roma.10 Ap̃lus: Ignorãtes dei iuſtitiã, & ſuã quærẽtes ſtatuere, iuſtitiæ dei nõ ſunt ſubiecti. Contra qs
itez vociferat: Quid habes qd nõ accepiſti? Si aũt accepiſti, qd gloriaris quaſi nõ acceperis?
1.Cor.4 ⌊ & aſpernabant cæteros ⌋ tanq̃ iniuſtos & viles, quũ tñ ipſi ſola ſua ſupbia alijs eſſent viliores
quoniã ſola ſupbia deſtruit oĩa ſi comitet. ¶ Deniq; ipſa eoz aſpnatio oñdit q̃ vere iuſti nõ
Gregorius erãt, dicente Gregorio: Vera iuſtitia habet compaſſionem, falſa dedignationẽ. Non etiã attẽ
Eſa.5 debant illud Eſaiæ: Væ qui ſpernis, nõne & ipſe ſperneris? Cum fatigatus deſieris cõtemnere
contemneris. Huiuſmodi modo ſunt qui ſtulta ſingularitate lætant, nec in vero ſpũalis vitæ
fundamento ſe figunt, ſed religioſiores cupiunt apparere, & quum prorſus carnales ſint, ſpi-
rituales ſe arbitrant. De quibus Iudas Apoſtolus in ſua fatur canonica: Hi ſunt qui ſegregant
ſemetip̃os, animales, ſpiritũ nõ habentes: ⌊ Duo homines aſcẽdebãt in templum vt orarent ⌋
Ideo eñ eccleſiã intrare debemus, vt oremus, & cætera quæ ibi agenda ſunt diuina agamus. E
Idcirco væ illis qui templũ ingrediunt ad fabulandũ, ad inſpiciendũ mulieres, ad videndũ &
complacendũ hoĩbus ⌊ vnus phariſæus ⌋ Phariſæi erãt religioſi Iudæoz, ſicut nũc monachi
Chriſtianoz, erãt'q; phariſæi ab alijs in habitu, in obſeruãtijs multis, cultu'q; religionis diſtin
cti, p̃pter qd dicebant phariſęi .i. diuiſi, erat'q; ſecta eoz inter Iudæos celebris & famoſa. Vñ
in Actibus Paulus fatetur: Secundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi phariſæus:
Acto.26 ⌊ & alter publicanus. ⌋ Publicani nominabant qui publicis occupabant negotijs, vectigalia
exigendo, ſeu conducendo, aut ſeculi huius lucra ſectando. Et quia talia raro fiunt abſq; p̃ctõ
publicani reputabant publici p̃ctõres. ⌊ Phariſæus ſtans ⌋ Quum tñ magis debuiſſet ſe in ter
ram proſternere ſeu genua flectere ad reuerentiam maieſtatis diuinæ, ſed ſtetit vt ab alijs vi-
Matt.6 deretur, ſicut & alibi ait de talibus Chriſtus: Amãt in ſynagogis & angulis plateaz ſtãtes ora-
Oratio quid. re, ⌊ hæc apud ſe orabat: ⌋ ſimulatoriè magis q̃ verè. Oratio eñ eſt deuota eleuatio mentis ad
Gregorius deum cum impetrãdi affectu, atq; vt ait Gregorius: Orare eſt in cõpunctione amaros gemi-
tus ex corde nõ compoſita verba ſonare. ⌊ Deus, gr̃as ago tibi, quia nõ ſum ſicut cæteri ho-
minum (vtpote) raptores, iniuſti, adulteri. ⌋ ¶ Mirum alicui poteſt videri, cur, vnde & quo-
modo iſte phariſæus fuit ſuperbus, qui bona ſua deo adſcripſit tanq̃ datori & ei gr̃as egit. Sed
multiplici laborauit ſuperbia. Primo, quia & ſi oẽ bonum cognouit eſſe à deo, bona tñ ſua
ſibi à deo præſtita æſtimauit nõ ſolum ex diuina clementia, ſed etiã pro ſua induſtria ſiue iu-
ſtitia. Secundo, quia & verbis gr̃as egit, tñ mente ad ſeip̃m reflectebat, videri cupiens & lau-
dari, imò & de ſua gr̃az actione vanitatem concepit. Tertio, qa de bonis ſuis ſuper alios inſi
pienter ſe extulit. Quarto, qm̃ alios temere iudicauit & ſpreuit, ſpecialiter publicanum cuius
Gregorius interiora nõ vidit. ¶ Porrò vt ait Gregorius quatuor ſunt ſpecies ſuperbię. Prima, dum bonũ
quod quis habet à ſeip̃o habere ſe putat. Secũda, quãdo & ſi ſibi deſuper datum credit, tamẽ F
pro ſuis meritis ſibi datum exiſtimat. Tertia, quãdo quod nõ habet habere ſe iactat. Quarta,
dum deſpectus cęteris ſinngulariter cupit videri habere quod habet. ¶ Præterea cũ in Prouer
Prouer.18 bijs Salomon dicat: Iuſtus in principio accuſator eſt ſui, phariſęus iſte inordinate exorſus eſt
à propria laude. Rectus ergo ordo orãdi eſt, primo ſeip̃m humiliter accuſare, deinde deum
ſuppliciter exorare, atq; ĩ fine gr̃as agere, ſicut ſacerdos in miſſa p̃mittit cõfiteor, poſtea orat,
& poſtremo in gr̃az actione cõſummat officiũ ⌊ velut etiã hic publicanus ⌋ Deſpectiue hoc
1.Cor.2 ait & temerarie iudicat: Quis eñ ſcit qd agat in homine niſi ſp̃us hoĩs? Ideo dicit Apoſtolus:
Roma.14 Tu quis es q iudicas alienum ſeruum? Suo dño ſtat aut cadit. Vnde abſolute & certitudinali-
ter iudicare aliquem eſſe in peccato mortali nõ poſſumus, niſi videamus aut certe noſcamus
eum eſſe in actu peccati mortalis, ſeu debiti actus omiſſione. Nõ igit faciliter iudicemus, nec
alios cõtemnamus, præſertim qa & ſi agnoſceremus quales iam ſint, ignoramus tñ quales fu-
turi ſint, aut in præſcia dei exiſtãt. Ideo formidoloſe putare habemus quod forte nos ſimus p̃-
Malach.2 ſciti & ipſi prædeſtinati. Hinc in Malachia habetur: Nunquid nõ pater vnus oĩm noſtrum?
Mala.6 Nunquid nõ deus vnus creauit nos? Quare ergo deſpicit vnuſquiſq; noſtrum fr̃em ſuum, vio
lans pactum p̃rm nõſtroz. Propterea ſapientiſſime monet Apoſtolus: Fr̃es & ſi præoccupa
tus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpũales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpũ lenitatis, cõ
ſiderãs teip̃m, ne & tu tẽteris. ⌊ Ieiuno bis in ſabbato ⌋ .i. in hebdomada quæ apud Iudæos ſic
vocabatur à ſabbato tanquã à celebriori. Tale eſt ieiunium ieiunãtium ventre à cibis, non
mente

A mente à vitijs,contra quos dñs per Eſaiam affirmat:Nunquid tale eſt ieiuniũ q̃d elegi?⌞de-
cimas do omniũ quæ poſſideo,⌟ q̃d magnũ nõ eſt,quũ omnia quæ habemus à deo ſumpſeri- Eſa.58
mus,propter q̃d Dauid rex deuotiſſime confitet:Quis ego & quis populus tuus dñe deus,vt
poſſimus tibi iſta promittere?Tua eñ ſunt oĩa,& quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. 1.para.29
⌞Et publicanus à longe ſtans⌟.ſ.in poſteriori parte tẽpli,reputans ſe indignũ appropinqua
re ſacratioribus locis,vt choro atq; altari.Per quod multoꝝ etiã nunc clericoꝝ ac ſacerdo-
tum impudentiſſima reprobatur præſumptio,qui quũ vitijs animæ & corporis pleni ſint,ſa-
cra loca ingredi nõ verent,pollutiſq; labijs pſallere deo,aut etiã celebrare,⌞nolebat nec ocu
los(corporales)ad cœlũ leuare,⌟ præ vitioꝝ & priſtinæ turpitudinis ſuæ pudore,erubeſcẽs
corã diuinæ ſanctitatis p̃ſentia apparere,& q̃ſi deũ nõ audẽs aſpicere habitantẽ in cœlis.Inte
riores tñ oculos raptim erexit ad deũ cœli.Sic & Eſdras populi ſui pctã deteſtãs ait:Deus me
us cõfundor & erubeſco leuare faciẽ meã ad te,qm̃ iniquitates nr̃æ multiplicatæ ſunt ſup ca- Eſd.9
put noſtrũ,& delicta noſtra creuerũt vſq; ad cœlũ,⌞ſed pcutiebat pectus ſuũ,⌟ præ cõtritio
nis dolore,& reprehendẽs cor ſuũ ꝙ tantoꝝ flagitioꝝ origo,cauſaq; fuit.Pectoris eñ pcuſ-
ſio eſt interioris prauitatis redargutio doloroſa⌞dicẽs:Deus ꝓpicius eſto mihi pctõri⌟Ora
tio breuis verbo,ſed magna virtute,modica q̃titate,ſed plena ſnia,q̃ de fonte pectoris Chri-
ſti proceſſit.Hæc nãq; eſt parabola nõ res geſta,quãuis frequẽter tale quid accidere quiuerit.
Vnde Chrũs aſſerit ſic publicanũ oraſſe,vt doceat nos ita orare.Frequenter ergo hæc verba
B corde humilimo ac feruẽti dicamus.Deinde ad noſtrã informationẽ ponif iudicis ſupni, vi-
delicet Chr̃i ſentẽtia.⌞Amẽ(.i.vere)dico vobis,deſcẽdit hic(publicanus)iuſtificatus⌟.i.de
iniuſto iuſtus effectus à deo p ſuã verã ac humilẽ pœnitẽtiã iuxta illud Ezechielis:Si impius
egerit pœnitentiã,omniũ iniquitatũ eius nõ recordabor amplius,⌞in domũ ſuã ab illo⌟.i.p̃ Ezech.18
phariſæo,q ſicut pctõr aduenit,ſic pctõr reuerſus eſt,imò maior pctõr q̃ ante,qa in templo
multa incidit pctã,vt patuit.⌞Quia oĩs q ſe exaltat,⌟ p ſupbiã.i.magnũ & p̃claꝝ vane ſe re-
putat,laudẽ cupit humanã,ad p̃lationẽ,honores,excellentiã ſuꝑpſius aſpirat,⌞humiliabif⌟
.i.à deo iudice deprimef,reprobabif,atq; in tartaꝝ deijcief poſt vitã p̃ſentẽ,niſi ſe interim p
pœnitentiã verã ſponte humiliet,⌞& q ſe humiliat,⌟ modo p peccatoꝝ ſuoꝝ confeſſionem
propriȩ imperfectionis,defectuoſitatis & fragilitatis recognitionẽ,per ſuꝑpſius ſub diuinæ
maieſtatis altitudine cordialẽ ac intimã inclinationẽ,depreſſionẽ,obedientialemq; ſubiecti-
onẽ,⌞exaltabif⌟ in p̃ſenti p gratiæ ſublimiꝝ incremẽta,& in futuro p dona gloriæ altiora,iu
xta illud Iob:Qui humiliatus fuerit,erit in gloria.Hinc in prouerbijs habef:Humilẽ ſpũ ſuſci Iob.22
piet gloria.Itẽq;:Superbũ ſequef humilitas.Quod conſonat Chriſto dicenti:Qui ſe exaltat Prou.29
humiliabif.Quemadmodũ eñ in materiali ſtatera vna parte depreſſa altera eleuatur,& ecõ
uerſo:ſic in diuinæ ſtatera iuſtitiæ eſt decretũ,vt qui in vita hac per ſuperbiam eleuantur,in
futura per pœnam confuſibilem deprimantur,& vice verſa.Hinc Petrus Apoſtolus hortaf: 1.Pet.5
Humiliamini ſub potenti manu dei,vt vos exaltet in tempore viſitationis.Et in Eccleſiaſti- Eccl.3
co edocetur:Quanto magnus es,humilia te in omnibus,& coram deo inuenies gratiã,quo-
niam ab humilibus honoratur.Quemadmodum enim aquarum fluenta ad vallium decurrũt
ꝓfunda,& quo vallis eſt decliuior,eo plus aquæ congregantur in ea,ſic diuinaꝝ chariſmata
C gratiarum ad corda deſcendunt humilium, qui quanto hũiliores extiterint,eo copioſioris
ſunt gratiæ ſuſceptiui.Propter quod ait ſcriptura:Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem 1.Pet.5
dat gratiam.Sic & philoſophi morales teſtati ſunt,quòd honor ſequitur fugientem.Væ igi- Iaco.4
tur ambitioſis & vanis hominibus,quia illius ſunt ſerui,de quo in Iob conſcriptum eſt: Ipſe
eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ.Hinc Leo papa teſtatur:Tota Chriſtianæ ſapientiæ Iob.41
diſciplina non in abundantia verbi,non in aſtutia diſputandi,neque in appetitu laudis & glo Leo papa
riæ,ſed in vera & voluntaria humilitate conſiſtit;quam dominus Ieſus ab vtero matris vſ-
que ad ſupplicium crucis pro omni fortitudine & elegit & docuit.⌞Afferebant autem ad il-
lum & infantes,⌟ hoc eſt,parentes ſeu alij infantulos adduxerunt ad Ieſum,⌞vt eos tange-
ret.⌟ Ex miraculis enim Chriſti,& ex eminentia ſapientiæ,eloquentiæ,conuerſationiſq;
ſuæ,crediderunt eum eſſe eximiæ ſanctitatis,ſicq; ex eius contactu infantulos poſſe benedi-
ci ſeu gratiam conſequi,ſiue pro tunc,ſiue in poſterum,quoniam virtus Chriſti per corpus
ipſius redundauit ac diffundebatur in alios⌞Quod cum viderent diſcipuli,increpabãt illos⌟
qui infantulos adducebant,non ꝙ nollent infantes à Chriſto tangi & benedici,ſed quia pu-
tabant eum ex tali adductione infantium grauari,& offerentium importunitate laſſari.⌞Ie-
ſus autem conuocans illos,⌟ puta diſcipulos ſuos,⌞dixit:Sinite pueros venire ad me,⌟ quia
propter eorum innocentiam & naturæ in eis puritatem,deiq; in eis expreſſam ſimilitudinẽ
diligo eos,præſertim qui ab originali peccato mundati ſunt,& gratiam,charitatemq; habi-
tualem habent in anima,quales iſti infantes fuiſſe creduntur,vtpote circuncifi,⌞& nolite ve-
tare(.i.prohibere)eos⌟ ab acceſſu ad me.Talium eſt eñ regnum cœloꝝ.i.innocentũ,pioꝝ,
ſimplicium & mundorum,qui per pueros figurãtur,& pueris quantum ad bonas puerorum

CA.XVIII proprietates aſſimilantur. Sed & puerorum ab originali purgatorum eſt regnum cœlorum D
ſi ante vſum rationis decedant, aut poſtea ſuſceptam gratiam non amittant. ⌊Amē dico vo
bis, quicūq; nō acceperit regnū dei ſicut puer, ⌋ hoc eſt, qui per imitationem bonarum pro-
prietatum pueri non tendit ad regnum cœleſte, ⌊non intrabit in illud ⌋ Quemadmodū eñ
puer non perſeuerat in ira, ſed cito placatur, non aſpirat ad alta, ſed modicis cōtentatur, læ-
ſus non meminit, nec alteri inſidiatur aut detrahit, videns fœminam non inordinate affici-
tur, ita niſi quis iſtas proprietates per gratiam exercitium'q; ſequatur, damnabitur. Ideo mo
1. Cor. 14. net apoſtolus: Malitia paruuli eſtote. Et Petrus: Deponentes omnem malitiam & omnem
1. Petri. 2 dolum & ſimulationes & inuidias & detractiones, ſicut modo geniti infantes rationabiles, ſi-
ne dolo lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem. In prouerbijs quoq; æterna ſapientia
Prouer. 9. ait: Si quis eſt paruulus veniat ad me. Et pſalmiſta: Declaratio ſermonum tuoꝝ illuminat, &
Pſal. 118. intellectum dat paruulis. ⌊Et interrogauit eum quidam princeps dicens: ⌋ Quidam dicunt
quòd princeps iſte fuerit legiſperitus, & princeps vocetur, quoniam diues fuit. Veruntamen
Marc. 10 Marcus Euangeliſta vocat eum adoleſcentem, ſimiliter & Matthæus. ⌊Magiſter bone, qd
Matt. 19 faciendo vitam æternam poſſidebo? ⌋ hoc eſt, æternam beatitudinem in æternum habebo.
Bonus magiſter fuit Chriſtus ob vitæ ſanctitatem, doctrinæ'q; veritatem. Et item: quia in
prædicando diſertiſſimus fuit, & ſupernaturalia ſua documenta ſupernaturalibus probatio-
nibus, puta miraculis ſoli deo poſſibilibus roborauit. Recte etiam interrogauit, quid facien-
do, nunquid loquendo, vitam æternam poſſidebo, quia non nudis verbis, ſed virtuoſis ope-
ribus vitam meremur æternam, dicente apoſtolo: Non in ſermone eſt regnū dei, ſed in vir-
1. Cor. 4 tute. Verba quippe comparantur folijs, opera fructibus. Quemadmodum ergo infructuoſa,
igni'q; apta eſt arbor folia producens non fructus, ſic homo qui verba abſq; operibus habet,
vanus & vacuus, æterno'q; igne dignus cenſetur. ⌊Dixit autem Ieſus ei: Quid me dicis bo-
num? Nemo bonus, niſi ſolus deus. ⌋ Quū ergo Ieſus fuerit bonus, optimus'q; magiſter, imò
eſſentialiter bonus ſecundum quòd deus, quur redarguit principem iſtum, qui vere loquutus
eſt? Et reſpondendum, quòd ideo eum redarguit, quia non omnifariæ bene ſenſit de Chriſti E
bonitate, æſtimans eum hominem purum, & nō niſi participatiue bonum, item ad innuen-
dum, quòd ſoli deo competit bonitas ſecundum perfectam & plenam bonitatis rationē, q-
niam deus eſt ipſa bonitatis eſſentia, & bonitas omniformiter pura, quomodolibet'q; perfe-
cta & infinita, in quo nihil eſt non boni nec priuatiue nec contrarie, nec cōtradictorie. Præ-
terea ad innuendum, quòd non ſine grandi & rationabili cauſa admittenda eſt laus propria,
Chryſoſtom⁹. præſertim coram frequentia plebis. Nam teſte Chryſoſtomo: Vir iuſtus & ſapiens quaſi in
faciem cæditur, dum manifeſte laudatur. Scit enim gloriam & honorē deo deberi, ſe'q; à ſe-
ipſo nil niſi defectuoſitatē & culpam habere. ⌊Mandata noſti ⌋ id eſt, mandata legis quæ e-
rāt triplicia, ſcilicet moralia, cæremonialia, iudicialia. Chriſtus vero de moralibus ſolū pro-
ſequitur, quoniam principalia erant, & de naturalis dictamine rationis atque in euangelica
lege ſeruanda. Hinc ſubditur. ⌊Non occides, ⌋ affectu aut opere, iuſſu, conſilio aut nō impe-
diendo quum poſſis. Occidere autem hominem nemo debet propria & priuata authorita-
te, ſed publica authoritate fieri poteſt, & loquendo de homine vt eſt reus, quū in Exodo ſcri
Exod. 19. ptum ſit: Maleficos non patieris viuere, ⌊Non mœchaberis, ⌋ corde aut facto, ⌊Nō furtum
Prouer. 19. facies, Non falſum teſtimonium dices ⌋ quia teſtis iniquus non erit impunitus. Talis eñ pec-
cat in deum mentiendo ſeu periurando, atq; in proximum ei nocumentū inſerendo, ſeu cau
ſam ipſius impediendo. ⌊Honora patrem tuum & matrem ⌋ id eſt, tam carnales quàm ſpiri F
tuales parentes eis reuerentiam exhibendo, obediendo, & in quibus indiguerint pro viribus
ſuccurrendo. ⌊Qui ait: Hæc omnia cuſtodiui à iuuentute mea ⌋ quod valde perutile eſt, cum
Threno. 3 in Threnis Hieremias teſtetur: Bonum eſt viro quum portauerit iugum ab adoleſcētia ſua.
Acceptiſſimum etenim deo eſt, quòd homo florem adoleſcentiæ ſuæ in diuino expēdit ob-
ſequio, quia paſſiones tunc fortius vigent, & homo huic mūdo tunc aptior eſt. Deniq; ado-
leſcens iſte verbum hoc vere protulit non iactanter. Fuit equidem virtuoſus. Vnde ſecundū
Marc. 10. Marcum præcucurrit ante turbam, & genuflexo interrogauit, dicēdo. Magiſter bonæ, ad-
dit'q; Marcus, intuit⁹ eum Ieſus, ſcilicet poſt reſponſionem iam poſitam, dilexit eū, vnde nō
ficte interrogauit, vt aliqui putauerunt, ſed intētione ſyncera. ⌊Quo audito Ieſus ait ei: Ad-
huc vnum tibi deeſt. ⌋ Quo verbo oſtenditur, quòd princeps ille vere loquutus ſit. Itaq; vnū
ei defuit, ſcilicet adimpletio conſiliorum, quod eſt opus ſupererogationis, nec neceſſarium
eſt ad ſalutem, niſi ei qui ſe ſponte obligauit ad hoc. Veruntamen ſanctus Hieronymus dicit
eum eſſe mentitum, quum paulo poſt legatur, contriſtatus, audito quòd omnia ſua dare de-
Hieronymus. beret pauperibus, ex quo concludit Hieronymus, quòd non dilexit proximū ſicut ſeipſum.
ſed hoc faciliter ſolueretur, dicendo quòd dilexit proximum ſicut ſeipſum, & eleemoſynas
tribuere conſueuit quantum diuina requirunt præcepta, non vt exigit conſiliorum perfe-
ctio, vnde & nunc ſunt aliqui boni Chriſtiani ſua pauperibus communicantes, qui tamē pa-

rati nō

A rati non ſunt om̄ia ſua propter Chriſtum vendere atq; pauperibus dare. Alioqui quoq; affir
mant, quòd princeps iſte om̄ia præcepta cuſtodiuit, quantum ad opus exterius, non quo ad
“ opus interius, quòd ſi verum eſſet, Chriſtus qui cordis eius fuit inſpector, ipſum tanquam bo
num & iuſtum non dilexiſſet. ⌊Om̄ia quęcunq; habes vende⌋. ſ. immobilia bona pręſertim.
“ nam pecunias quas habebat, & alia quædam ſimilia, poterat non vendita æque apte dare pau
paribus, ⌊& da pauperibus,⌋ pure propter deum, non diuitibus, nec propter fauorem, lau-
dem vel obſequiū hominum. Craton philoſophus, de quo legitur in vita beatiſſimi Iohan- Craton phs
nis apoſtoli, docuit diſcipulos ſuos temporalia vendere atq; contemnere, ſed non docuit ea
“ pauperibus elargiri, ſed potius ad captandam hominū laudem inutiliter diſpergere, Apo-
“ ſtolus tamen conuertit eundem cum ſuis diſcipulis, ⌊& habebis theſaurum,⌋ hoc eſt, præ-
mium copioſum, diuitiaſq; æternas, ⌊in cœlo,⌋ quæ eſt felix mercatio, ſapiens cōmutatio,
abundantiſſima remuneratio. Quod em̄ pauperibus propter Chriſtū donatur, ipſi Chriſto
confertur, ideo Chriſtus bona ſua cœleſtia danti rependit. Et qui dei amore terrena relin-
quit, merito cœleſtia recipit. Itaq; ſicut lex promittebat temporalium abūdantiam, ſic euan-
gelium conſulit illorum abiectionem, vt terrenorum amore, ſolicitudine, occupatione quo-
q; multiplici derelictis, aptior ſit ad diuinorum homo amorem, & expedita ſimplici ac li-
bera mente tendat quotidie ad æterna. Hinc ait Hieronymus: Si habes in poteſtate rem tuā, Hieronymus.
vende: ſi non habes, proijce. Et Bernardus: Gloria & diuitiæ in domo Chriſti ſuperna, ſed Bernardus.
“ paupertas non inueniebatur in ea, ſed in terra abundauit. Ideo Chriſtus eam elegit, vt ipſam
“ ſua æſtimatione nobis faceret pretioſam, ⌊& veni,⌋ per mentis ſpontaneam promptitudi-
“ nem, ⌊ſequere me,⌋ per vitæ imitationem. Chriſtus em̄ ductor infallibilis, ipſe via & oſtiū, Iohan. 14
perfectio & exemplar, iudex & præmium. ⌊His ille auditis, contriſtatus eſt,⌋ quia ex vna Iohan. 10
B parte graue ſibi fuit, cuncta ſua relinquere, atq; ex alia parte erubuit, graueq; ſibi fuit Chriſti
conſilio quod tam reuerenter genibus flexis petijt non parere, in quo patet bonitas eius &
“ imperfectio bonitatis ipſius. Habuit quippe affectionem aliqualiter immoderatā ad opes ſu-
as. Nam ſubditur, ⌊quia diues erat valde.⌋ Iudæi quoq; paupertatem nō mediocriter abhor
“ rebant, quū in Deuteronomio Moſes dicat: Omnino indigens & mēdicus nō erit inter vos. Deut. 15.
⌊Videns autem Ieſus illū triſtem factū,⌋ inordinata & exceſſiua triſtitia, quæ ex anima eius
redundauit in corpus ipſius, de qua in Eccleſiaſtico habetur: Triſtitiā nō des animæ tuæ. Ap
“ paruitq; in vultu illius, ſecūdum illud Eccleſiaſtici: Cor hominis immutat faciem illius, ſiue
“ in bono ſiue in malo, ⌊dixit: Quàm difficile eſt qui pecunias,⌋ id eſt diuitias quæ per pecu-
nias hic ſignātur, quia numiſmate om̄ia comparantur, ⌊in regnum dei intrabunt,⌋ hoc eſt,
valde difficile eſt hoc & rarum, quamuis non ſit impoſſibile, quia difficile eſt temporalibus
abundare, & ad ea inordinate nō affici, nec eis ſuperflue vti, potiſſimum his, qui non ſunt in
charitate perfecti. Obiecta em̄ huiuſmodi fortia mouent vires intenſe, & difficile eſt rationi
“ affectiones & operationes earum in om̄ibus moderari. ⌊Facilius eſt camelum per foramen
“ acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum dei.⌋ Hoc loco per diuitem communiter in-
telligunt expoſitores immoderatum diuitiarum amatorem, ita quòd eas plus amat quàm de
um. Talis enim eſt in mortali peccato, & rite auarus cenſetur, nec poteſt ſaluari, ſi manet hu-
iuſmodi ſecundum ordinatam dei potentiam, quum tamen deus poſſet camelum per fora-
C men acus tranſducere, tranſſubſtantiando quid modicum in camelum quod ire poſſet per
acus foramen. Si vero per diuitem intelligatur qui temporalibus rebus abundat, & ad eas ali-
qualiter inordinate afficitur, tamen citra deum, tunc vtrunq; iſtorum eſt deo poſſibile. Sed
quodammodo mirabilius agit deus talem diuitem a peccatis mortalibus præſeruando, æter
naliterq; ſaluando, quàm ſi camelum prætacto modo per foramen acus tranſduceret, ſecun-
dum quem modum (Auguſtino teſtante) mirabilior eſt iuſtificatio impij, quàm creatio mū- Auguſtinus
di, quæ non eſt minus incomprehenſibilis & miranda, quàm eſſet præfata cameli per acum
tranſitio. Metuenda ſunt iſta diuitibus, maxime his qui de patrimonio Chriſti diuites ſunt,
aut fieri quærunt, in beneficijs eccleſiaſticis, plus quærentes proprium commodum, quàm
diuinum obſequium, quibus om̄ibus penſandum eſt illud ſancti Hieronymi: Difficile, imò Hieronymus.
impoſſibile eſt vt præſentibus & futuris fruatur quis bonis, vt hic impleat ventrem & ibi mē
tem, vt de delicijs ad delicias tranſeat, vt in terra & in cœlo appareat glorioſus. Hinc ſacra-
tiſſimus Iacobus apoſtolus in ſua clamat canonica: Agite nunc diuites, plorate vlulantes in Iaco. 5
miſerijs quæ aduenient vobis. Sed (vt ait Bernardus) excuſant ſe quidam, dicentes: Abraham Bernardus
& Iſaac & Iacob terrenas diuitias habuerunt. Sufficit nobis eſſe tales, vt illi fuerunt.
Quid reſpondebimus, inquit, imitatoribus antiquorum ſanctorum? Imponant ſuper altare Pſal. 50
vitulos & immolent hircos. Hoc enim fecit Abraham & patres, quibus meliores non ſumus.
Sed dicunt, vbi reuelata eſt veritas iſta tranſierunt. Quid ergo ſi temporales diuitias vm-
bram fuiſſe dixerimus futurorū, & quid mirū ſi terrena poſſident, quibus ſola terrena promiſ-
“ ſa ſunt? ⌊Et dixerunt (diſcipuli Chriſti ad eū) qui hęc audierunt, Et quis poteſt ſaluus fieri?⌋

CA.XVIII hoc eſt, ſi tam arcta eſt via ſalutis, quis poterit beatitudinem adipiſci? præſertim ſi ſolus diuitia
Matt. 7. rum affectus facit eſſe damnabilem. Et Hieremias teſtatur: A minore vſq; ad maiorem omnes D
Hiere. 6. auaritiæ ſtudent. ¶ Porro difficultas conſequendi ſalutem faciunt quinq;. Primum eſt corru-
Sapiæ. 9. ptio naturæ ſeu vulneratio virium eius, quæ difficulter curať. Vnde in ſapiëtiæ lib. aſſerit: Cor
Geneſ. 8. pus quod corrūpitur, aggrauat animā. Et in Geneſi: Senſus & cogitatio cordis humani proni
Matt. 7. ſunt in malum ab adoleſcentia ſua. Secundū eſt arctitudo viæ, iuxta illud Matthęi: Arta eſt via
quæ ducit ad vitam. Difficile enim eſt in omnibus medium obſeruate, & neque ad dexteram,
neq; ad ſiniſtram declinare. Tertiū eſt repugnantia inuiſibilium hoſtium calidiſſimorum for-
tium & inſatigabilium, quibus reſiſtere tam difficilius eſt, quàm proprię carni & mundo, vt ad
Ephe. 6 Epheſios dicat apoſtolus: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduer
ſus principes & poteſtates, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Quartum eſt praua socie-
Pſal. 17. tas, quemadmodum ſcriptum eſt: Cum peruerſo peruerteris. Quintum eſt deſiderabilitas, ap
parensq; bonitas & delitioſitas in rebus creatis exiſtens, quæ fortiter allicit, mouet, accendit, ita
vt difficile extat reſiſtere. Sed hanc difficultatem recte viuendi, ſeruiendiq; deo mitigare de-
bent & tollere, atq; in facilitatem & delectationem cōuertere debet amor dei feruidus & ſyn-
cerus, cui cuncta quæ dei ſunt, facilia & iucunda videntur, exemplum Chriſti, omniumq; ſan-
ctorum magnitudo præmij æternalis, pauor incendij infernalis, formido diuini iudicij, odium
diaboli & om̄is peccati. ⌊Et ait illis: Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia ſunt apud »
deum.⌋ id eſt, quamuis homines proprijs viribus nequeant terrena ita deſpicere, vitia ſupera- »
re, & vitam mereri æternam, adiutorio tamen omnipotentis dei hæc poſſunt, ſicut ait apoſto-
Philip. 4 lus: Omnia poſſum in eo qui me confortat. Rurſusq;: Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram.
Roma. 8. Deo quippe proprium eſt in ipſam rationalis creaturæ voluntatem immediate agere, & eam E
pro ſuo libito immutare, conuertere, inflammare. Propter quod Salomon loquitur: Corre-
Prouer. 21 gis in manu dei eſt, quocūq; voluerit, inclinabit illud. ⌊Ait autem Petrus⌋ qui tanquam os apo »
ſtolorum, vertex collegij, futurusq; princeps, non ſolum apoſtolici chori, ſed & totius vniuer-
ſalis eccleſiæ, primus fuit in quærendo, primus in reſpondendo, primus in admiſſione cœleſti-
um ſecretorū, primus in excellentia miraculorum magnitudine beneficiorum, prælatiōe om̄i-
um chriſtianorum. Talem nāq; primatum decuit plenum Chriſti vicarium ſuper vniuerſam
eccleſiam. ⌊Ecce nos (apoſtoli) dimiſimus omnia⌋ temporalia propter te quantum ad domi- »
nium, & ſi non quantum ad vſum, ⌊& ſequuti ſumus te⌋ non corporaliter ſolum, ſed ſpiritua- »
liter quoque credendo, obediendo, amando. Non enim ſufficit exterior exteriorum relictio,
niſi adſit interior interiorum imitatio, vt diſcamus à Chriſto humilitatem, patientiam, man-
ſuetudinem, charitatem. Hæc dixit Petrus, cupiens de præmio informari à Chriſto. Vnde ſe-
Matt. 19 cundum Matthæum adiecit: Quid ergo erit nobis? ⌊Qui dixit eis⌋ ſcilicet cunctis illis in quo- »
rum perſona & pro quibus Petrus fuerat ſciſcitatus. ⌊Amen dico vobis: nemo eſt qui relinquit »
domum⌋ hoc eſt, locum natalem ſeu habitaculum aut familiam ſiue cognatos, ⌊aut parētes aut »
fratres⌋ per quos intelliguntur & ſorores, ⌊aut vxorem⌋ quæ poſt matrimonium cōſumma- »
tum, non eſt relinquenda niſi de communi amborum conſenſu, & ob religionis ingreſſum ſeu
aliam idoneam cauſam, quæ tunc relinquitur quantum ad thorum & domum, non quātum ad
vinculum coniugale, quum ſit ante mortem inſolubile. Poteſt quoq; exponi de muliere non-
dum habita, vel de habita ante matrimonij conſummationem, ⌊aut filios, & non recipiat mul- »
to plura in hoc tempore⌋ hoc eſt, præſtantiora abundantioraq; bona in vita præſenti, vtpote »
præcipua munera gratiarum, conſolationes internas, cōtemplationes ſynceras, quotidianum F
in ſpiritualibus rebus profectum, pacem internam, interiores diuitias. Fit quoq; de numero a-
micorum, filiorumq; dei, & omnes angeli ac beati atque deuoti, vt amicum & fratrem familia-
riter diligunt eum, quod tamen intelligendum eſt, ſi præfata relinquendo ſimul abijciat om̄es
Galat. 3 eorum carnales affectus, vitioſosq; motus, nec corde redeat in Aegyptum, priorem relinquē-
Apoca. 2. do feruorem, & quum ſpiritu cœperit, conſummando in carne. Alias externa illa relictio quid
prodeſſet? pauendumq; ei eſſet quod in Apocalypſi dominus comminatur. Habeo aduerſus
te pauca, quia charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris, & age
pœnitentiam, alioqui venio tibi cito, ⌊& in ſeculo futuro vitam æternam⌋ hoc eſt, beatificam »
dei viſionem, glorioſam ſuperbeatiſſimæ trinitatis fruitionem, facialem diuinitatis intuitum. »
Hoc eſt plenum & perfecte quietatiuum, contentatiuumq; præmium electorum, quo omnis
potentialitas eorum reducitur prorſus ad actum, increatæ & infinitæ beatitudinis participa-
Johan. 17. tio præoptanda delitioſa digniſſima, de qua in Iohanne loquitur Chriſtus ad patrem. Hæc eſt
1. Johan. 3 vita æterna, vt cognoſcāt te ſolū verū deū, & quē miſiſti Ieſum Chriſtū. Itēq; Iohannes. Quum
apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Præterea verbis his datur conſola-
tio & fiducia maxima his qui euangelica ſectari conſilia elegerūt, & in clauſtris clauſtraliter cō-
uerſantur. Quod ſi tanta promittitur merces his qui reliquerunt domum aut parentes aut fra-
tres, &c. quanta erit merces eorum qui hæc omnia etiam in flore iuuentutis deſeruerunt, ſi ta-

A men in dei itinere non tepeſcant,ſed in anteriora iugiter extendant ſeipſos.¶ Poſtremo ad
voluntariã paupertatem multa inducunt. Primũ,quia nudi naſcimur in hunc mundũ,ideo di Phil.3
cit Apoſtolus:Nihil intulimus in hunc mundũ,haud dubiũ quia nec auferre quid poſſumus. Iob.1.
Secundũ,quoniam ſenſitiua & vegetatiua nil poſſidendo ſufficientiã ſortiuntur, propter qđ 1.Tim.6
ait ſaluator:Reſpicite volatilia cœli, quoniã non ſerunt neq; metunt,& pater veſter cœle-
ſtis paſcit ea. Et alibi:Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt. Tertium eſt ſacra ſcriptura Mat.6
ad hoc hortans. Quartum,quoniam Chriſtus & electiſſimi eius vitam pauperem elegerunt. Ibidem.
“ ⌊Aſſumpſit autẽ Ieſus duodecim diſcipulos ſuos.⌋ .i.apoſtolos inter quos tũc proditor vnus
“ fuit,qui tanquã Satan affuit inter filios dei,⌊& ait illis,⌋ ſecrete vt in Matthæo legitur,ad vi Iob.1.
tandum inquietudinem, turbationem & ſcandalum plurimorum, & quorundam aliorum Mat.10
“ diſcipulorum ſuorum qui apoſtolis infirmiores fuerunt.⌊Ecce,⌋ quod valde notabile eſt,&
mirum ,ꝙ ſcilicet vnigenitus filius dei ſponte locum ſuæ paſſionis acceſſit præcognoſcens,
“ ⌊aſcendimus Hieroſolymam,⌋ quæ in montanis ſita fuit, & ideo de Galilæa venientes ad
eam localiter aſcendebant,de qua Chriſtus prædixit: Non capit prophetam perire extra
“ Hieruſalem,⌊& conſummabuntur,⌋.i.ope implebuntur,⌊omia quæ ſcripta ſunt per pro- Luc.13
“ phetas de filio hominis,⌋ hoc eſt, quæ ad ſuam pertinent paſſionem & reſurrectionem, de
cuius paſſione tam clariſſime prophetatum legitur in Eſaia & Daniele ac pſalmo qui incipit: Eſa.53
Deus deus meus reſpice in me,vt potius videatur hiſtoria quàm prophetia. Deniq; quoniam Danie.9
Chr̃s tãtæ fuit dignitatis,eiuſq; paſſio tãtæ fructuoſitatis,ac cætera eius myſteria tã mirãda, Pſal. 21.
imò omnia illa quaſi incredibilia decentiſſimum & vtiliſſimum fuit ea diu & per multos ante
denunciari, vt ſuo tempore facta & fieri crederentur, ideo omnium prophetarum opus
B eſt Chriſtus,& vniuerſi prophetæ non ſunt loquuti niſi ſuper dies Meſſiæ,vt etiam Iudæo-
“ rum teſtantur magiſtri.⌊Tradetur eñ gentibus.⌋ Primo eñ ad capiendum eum venerunt
cohors & tribunus qui erant gentiles & miniſtri Iudæorum vt in Iohanne habetur,deinde
pontifices & eorum miniſtri tradiderunt eum Pilato,qui à ſuis militibus fecit eum flagellari Iohan.18
“ atq; illudi, ſicut ſubiungitur, ⌊& illudetur,⌋ dicentibus illis: Aue rex Iudæorum,⌊& fla- Iohan.19
“ gellabitur,⌋ vſq; ad coſtarũ pateſactionem, quod fuit nobiliſſimo atq; tenerrimo corpori Iohan.19
“ Chriſti pœna ineffabiliter magna,⌊& conſpuetur,⌋ ĩmundiſſimis canũ illorũ ſputis,quem- Mat.15
admodũ per Eſaiam ait:Corpus meũ dedi percutientibus,& genas meas vellentibus. Faciẽ Mat.27
meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me,quod totum Sibylla apertiſſime Eſa.50
“ pronunciauit,ſicut in libro de ciuitate dei commemorat Auguſtinus,⌊& poſtquam flagella- Sibylla
“ uerint,occident eũ,⌋ Iudæi procurando, Gentiles exequendo, Pilatus ſententiam dando, Auguſtinus
“ ⌊& die tertia reſurget.⌋ Hinc per Danielem prædictũ fuit: Poſt hebdomadas ſexagintadu-
as occidetur Chriſtus. Et per Sophoniã: Expecta me dicit dominus in die reſurrectiõis meæ
in futurũ. Itaq; Chriſtus paſſionem ſuam prædixit, vt ea impleta ex tali prænuntiatione ro- Dane.9
boraremur in fide,ſcientesq; ſciens & ſpontaneus venit ad paſſionem, item vt diſcipuli ſui Sopho.3
tempore ſuæ paſſionis minus turbarentur & ſcandalizarentur , reſurrecturũ quoq; confide-
“ rent. Iacula enim præuiſa minus lædunt.⌊Et ipſi nihil horum intellexerunt, & erat verbum
“ iſtud abſconditum ab eis,⌋ id eſt incognitum,⌊& non intelligebant quæ dicebantur , ⌋ à
Chriſto de ſua hac paſſione & reſurrectione,in quo patet magna & mira eorum ſimplicitas,
quum Chriſtus tam euidentiſſime loqueretur. Sed eius præſentiam tantum amabant,ꝙ ver
ba de ſua ablatione & morte corda eorum non intrauerunt,& denuo,quoniam Chriſtus eis
ſæpiſſime in parabolis loquebatur,etiam eum nunc aliquid parabolice loqui forte putabant.
“ ⌊Factum eſt autem quum appropinquaret Ieſus Hiericho,⌋ ciuitati,⌊cæcus quidam,⌋ qui
“ à Marco Barthymæus,id eſt filius Thimæi vocatur, ⌊ſedebat ſecus viam mendicans.⌋ In
C Matthæo legitur,Chriſtus duos cæcos illuminaſſe quum abiret à Hiericho, & Marcus ſcri- Mat.16
bit vnum cæcum illuminaſſe,quum à præfata vrbe diſcederet,ideo quidam dicunt, quòd iſte Mat.20
cæcus ſit alius ab illis,alij dicunt quòd ſit vnus illorum,& quod dicitur,quum appropinqua- Mar.10
ret,exponunt,adhuc non longe eſſet,ſeu prope exiſteret.⌊Et quum audiret turbam præter-
“ euntem.⌋ Multi nanq; ibant cum Ieſu,diuerſi diuerſas ob cauſas,videlicet auiditate viden-
“ di miracula,audiendi eloquentiſſima & ſapientiſſima eius verba, ſuſcipiendi corporalia ali-
menta,recipiendi conſolationem ex eius intuitu,& ædificationem ex eius vita & moribus,
“ quidam vero vt obſeruarent eũ & accuſarent,⌊interrogauit quid hoc eſſet⌋.i.cur tantus ibi
“ populus iret,& qui eſſent,⌊Dicebant autẽ,ꝙ Ieſus Nazarenus tranſiret,⌋ ideo alij ſecũ trãſi-
“ rent.⌊Et clamauit,dicens:Ieſu fili Dauid miſerere mei.⌋ Quamuis eñ Ieſum corporaliter
nunquam vidiſſet,tamen ex aliorũ relatu & fama eũ cognouit,Chriſtũq; credidit. Et quoni-
am tanta eũ audiuit perpetraſſe miracula,cũ grandi clamore,ex ardenti ſanitatis affectu cla-
mauit,vt ſibi ſuccurreretur. Filium quoq; Dauid vocauit,quoniam apud Iudæos vulgatum
“ fuit,& pene omnibus cognitum,quòd rex Meſſias ex Dauid ſemine naſceretur.⌊Et qui præ-
“ ibant⌋ Ieſum ſicut regem quidã præcedere ſolent,⌊increpabãt eũ vt taceret,⌋ vel attædiati

CA.XVIII clamoribus eius, vel metuentes ne Chriſtus eius clamoribus offenderetur, vel quia nolebant D
iter ſuum cũ Chriſto retardari. ⌊Ipſe vero multo magis clamabat: Fili Dauid miſerere mei.⌋
Tanto equidem eius affectio in ſeipſa incendebatur, & fortior, calidiorq́ꝫ fiebat, atqꝫ in valẽ-
tiorem vociferationem erupit, quanto maiorem contrarietatem ac reſiſtentiam ſentiebat,
quemadmodum quædam qualitates vt frigus & calor per antiparistaſin, hoc eſt, ſui appoſi-
Chryſoſtom⁹. tionem contrarij intenduntur. Propterea ait Chryſoſtomus, talis eſt natura fidei, vt quan-
to magis vetatur, eo magis accenditur, propter quod ſerui dei in perſequutionibus nõ vin-
cuntur, virtusq́ue fidei in periculis eſt ſecura, in ſecuritate vero periclitatur. Itaque dicendo:
Fili Dauid, commemorat generis dignitatem, vt captet ipſius beneuolentiam, & pij ac libe-
ralis patris, ſcilicet ſancti Dauid exemplo prouocet eum ad clementiam. ⌊Stans autem Ie-
ſus, iuſſit illum adduci ad ſe.⌋ Poterat vtique non adductum & remote ſedentem illuminare,
ſed ad gloriam dei, ædificationemq́ue populi, ad ſuæ etiam confirmationẽ doctrinæ, & cor-
roborationem fidei noſtræ, voluit iſtud miraculum manifeſte atque ſolẽniter exhibere.

¶ Denique hoc opus Chriſti ſectari deberent prælati principes & iudices noſtri, vtpote ſta-
re quum audirent aut cernerent pauperes conquerentes, & vocare illos ad ſe, ad audiendum
eorum querelas ac poſtulationes, vt facerent eis ſubuẽtionem atque iuſtitiam expedite. Sed
Eſaiæ.1 heu iam dici poteſt de illis illud Eſaiæ: Pupillo non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur
ad eos, imò ſi ſæpenumero ingreditur, plus expendunt pauperes forte quam tota eorum va-
leat cauſa antequàm terminetur. ⌊Et quum appropinquaſſet⌋ cæcus iſte Chriſto corpora-
liter, cui & ſpiritaliter propinquauit per fidei ac deuotionis & bonæ affectionis augmentum
⌊interrogauit illũ,⌋ Ieſus oĩa ſciens, ⌊dicens: Quid tibi vis faciã?⌋

¶ Propter varias cauſas vnus interrogat alium. Primo, vt aliquid diſcat aut ſciat. Sic diſci- E
pulus magiſtrum interrogat, magiſter quoque diſcipulum, quia etſi ſciat quod quærit, forſi-
tan tamen ignorat an diſcipulus illud ſciat. Secundo vt inſtruat. Tertio, vt alterius ignoran-
tiam demonſtret. Quarto, vt culpam eius tangat & increpet, ſicut deus dixit, Adam vbi es?
Gene.3. Quinto, vt interrogati ſcientiam ad aliorum vtilitatem demonſtret. Sexto, propter myſti-
cam rationem, & hoc modo Ieſus interrogauit hunc cæcum, quod non ſolum ipſe Chriſtus
& cæcus, ſed & omnes qui aderant, cognouerunt. Itaque interrogauit, vt ex cæci reſponſi-
one glorioſior appareret ſua curatio, vt verba pandunt ſequentia, atque ad oſtendendum
quanta ſit vis piæ orationis, ac bonæ affectionis multoties repetitæ, rurſus ad inſtruendum,
quòd ad ſalutem neceſſaria ſit non ſolum cordis creditio, ſed etiam interdum oris confeſſio.
⌊At ille dixit: Domine vt videam,⌋ corporaliter, imò & ſpiritualiter. Senſus etenim viſus
præ cæteris exterioribus ſenſibus vtilior, appetitior, iucundiorq́ue conſiſtit, quia in pluribus
deſeruit ac neceſſarius eſt hominibus, & plurium rerum differentias nobis oſtendit. Vnde
Tobiæ.5. Tobias dixit: Quale mihi gaudium eſt, qui hic in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video?
Eccleſ.11 Et in Eccleſiaſte ſcriptum eſt: Dulce lumen & delectabile oculis videre ſolem. ⌊At Ieſus di-
xit illi. Reſpice⌋ viſu exteriori & interiori. Quem enim corporaliter etiam ſpiritualiter illu-
ſtrauit. ⌊Fides tua te ſaluum fecit⌋ per modum cauſæ meritoriæ & diſpoſitiuæ, non princi-
paliter effectiue, hoc eſt, merito fidei tuæ illuminationem hanc procuraſti. Tanta ergo eſt fi
dei virtus, vt per eam obtineatur ſalus corporalis vt hic, ſalus ſpiritualis, vt in Maria Magda
Lucæ.7 lena, cui & hæc verba dicta ſunt, & ſalus æternalis ſecundum illud Marci: Qui crediderit &
Marci.16 baptizatus fuerit, ſaluus erit. ⌊Et confeſtim vidit⌋ in quo patet poteſtas & magnificẽtia ſal F
uatoris, cuius iuſſionem mox ſequebatur ſupernaturalis effectus tanquàm poteſtatiue mira-
cula facientis, cui ſecundum quòd deus eſt & infinitæ potentiæ, competit agere in inſtanti
Hilarius. quando voluerit, ſicq́ꝫ inter ipſius dictum & factum non extitit medium ſecundum Hilari-
um, ⌊& ſequebatur illum⌋ ſcilicet Ieſum ſuum illuminatorem corpore ſano & corde deuo-
to atque gratiſſimo, ⌊magnificans deum⌋ id eſt, omnipotentiam atque clementiam dei in
ſeipſo materialiter repreſentans in ſua curatione, & corde ac ore magnitudinem dei in oĩ
perfectione & gloria hilariter profitens, alios quoque ad idem inflammans ſecundum quod
ſubditur. ⌊Et omnis plebs⌋ quæ aderat, ⌊vt vidit⌋ miraculum iſtud, in quo modus agendi
mirabilior fuit quam opus, quia tam imperialiter fecit hoc Chriſtus, ⌊dedit laudem deo⌋ ad
quod tenebatur. Hoc enim deus à nobis requirit, & iuſtum eſt, vt ei in oĩbus offeramus glo
riam & honorem, tanquàm omnium principaliſſimæ cauſæ independenti & nullo egenti.
Eſaiæ.42. Propter quod per Eſaiam teſtatur: Ego dominus, hoc eſt nomen meum, gloriam meam al-
teri non dabo, & laudem meam ſculptilibus: Pſalmiſta quoque zelo diuini honoris ſuccen-
Pſal.113 ſus precatur: Non nobis domine nõ nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Non igitur nobis in-
iuſte aut vaniſſime horum aliquid vſurpemus, quæ ſoli deo debentur, ne diuini fures hono-
ris tanquàm ſacrilegi reprobemur. Si autem hic cæcus & plebs hæc crediderunt explicite Ie
ſum eſſe verum deum, tunc nomine dei ipſum dominum Ieſum intelligebant, ſi vero hoc nõ
credebant explicite intendebant, ꝙ Ieſus diuina vtiqꝫ hæc egiſſet virtute.

A ¶Præterea intelligentiam ſpiritualem tangendo, per Hiericho quæ interpretatur luna, Spũal' ſenſus
quæ in mutatione extat continua, humanæ mortalitatis ſignificatur defectus, cui quum fili-
us dei per incarnationis myſterium propinquaſſet, aſſumendo noſtras pœnalitates abſque
peccato, cæcus quidam, hoc eſt, genus humanum vitijs obtenebratum ſecus viam ſedebat,
quia pro maiori ſui parte extra iter ſuit ſalutis, cui tamen pro aliqua ſui parte per propheta-
rum vaticinia, alijſq́ modis inſtructum appropinquauit expectando ſaluatoris aduentum.
Quem quum in terris videri & inter homines conuerſari audiſſet, pro gratia illuminationis Baruch.3.
internæ cœpit ſuppliciter exclamare, ſicut in euangelicæ hiſtoriæ conſtat decurſu, quemad-
modum à principio natiuitatis Chriſti ex virgine quidam cognouerunt eius aduentum, &
tam pro ſe quàm pro totius humani generis deprecabantur ſalute, vt Zacharias qui dixit: Il- Lucæ.1.
luminare his qui tenebris & in vmbra mortis ſedent. Hoc conſpicientes ſpiritus maligni, q
Chriſti in corda noſtra aduentum per anticipationem impedire nituntur, immittendo co-
gitatus, affectuſq́ vitioſos, increpabant taliter exorantes ad oppoſitum inſtigando, ſimili-
ter Iudæi increduli, cernentes gentilium conuerſionem ad Chriſtum increpabant eos, ne no-
men ipſius inuocarent aut honorarent, ſicut in actibus Apoſtolorum docetur, quibus con- Actor.13
ſimiles ſunt omnes qui alios à bono conantur retrahere. Sed electi tanto fortius clamauerũt
ad dominum, quanto illi impudentius reſtiterunt. Nos quoque quanto grauius experimur
nos impugnari, tanto feruentius atque conſtantius enitamur, & exclamemus ad deum quo-
uſque cum pſalmiſta dicere valeamus. Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt faucẽs meæ. Stãs Pſal.68
B autem Ieſus iuſſit illum adduci ad ſe, quia per apoſtolos, eorumq́ coadiutores iuſſit prædica-
ri vbique, & genus humanum ſibi per ſidem adduci & incorporari. Sed & nunc quoque quo-
tidie ſpiritualiter cæci per prelatos atque doctores eccleſiæ ad Chriſtum ſunt reducẽdi. Ad-
ducti vero ad Chriſtum per ſidem, quum peterent illuminationem internam pleniorem, il-
luſtrati ſunt eminenter donis ſpiritus ſancti, ita vt reuelata facie gloriam domini cum apo- 2.Cor.3
ſtolo ſpecularentur, quo ſacto, totis præcordijs deo gratias obtulerunt, quod potiſſimum in
primitiua fiebat eccleſia, quod vt omnis plebs per quatuor terræ plagas diſperſa cognouit,
illorum amplexata eſt ſidem, deditq́ue deo laudem. Vnde & nos inceſſanter deum pro illu-
minatione ſua copioſa continua ac ſuperpijſſima deprecemur, ne vnquàm obdormiamus in Pſalm.12
mortem peccati, ſed deo ſuperexcelſo quotidie alacrius obſequamur. Sic enĩ ad Epheſios ait Ephe.1.
& orat apoſtolus: Pater gloriæ det vobis ſpiritũ ſapientiæ in agnitione eius.

¶EXPOSITIO CAPITVLI DECIMINONI.

Et ingreſſus perambulabat. Articulus XLII.

CAPVT. XIX.

IN præcedentis capituli fine deſcriptum eſt quod Ieſus appropin- Lucæ.18.
quans ciuitati nomine Hiericho cæco præſtitit viſum, nunc autem
hiſtoriam proſequens Euangeliſta teſtatur. ⌊Et ingreſſus (vrbem
hanc Hiericho) perambulabat Hiericho⌋ tranſeundo per eam, do-
cens terrena eſſe pertranſeunda, hoc eſt, non immorandum eiſdem
C per immoderatum affectum, ſed ſummo & incommutabili bono iu
giter debere nos adhærere. Per Hiericho enim præſens ſeculũ va-
riationibus plenum ſignatur, quoniam Hiericho luna interpreta-
tur, quæ quotidie variatur. ⌊Et ecce vir nomine Zachæus.⌋ Za-
chæus inter alios aderat ibi, qui nominatim exprimitur, quoniã ex-
emplare & virtuoſum eſt quod de ipſo hic recitatur, fuitq́ de numero electorum, ⌊& hic e-
rat princeps publicanorum⌋ id eſt, eorum qui publicis negotijs intendebant, videlicet exa-
ctõibus tributorum, & theloneis, vectigalibusq́ leuãdis, quæ negotia implicare ſolent pec-
catis, & tales homines erant communiter peccatores ⌊& ipſe diues⌋ in temporalibus. Iſta de
ipſo narrantur, vt eius conuerſio gratioſior, mirabiliorq́ appareat, & ne magni peccatores
deſperent, nec diuites contemnantur, ſed huius Zachæi imitentur exemplum. ⌊Et quærebat
videre Ieſum quis eſſet⌋ hoc eſt, Ieſum corporaliter intueri optauit, quia de eius ſapientia,
eloquentia, ſanctitate atque miraculis multa audiuit, eſtq́ naturale hominibus tales homines
libenter aſpicere, ſicut & cætera magna & rara ac noua. Vnde & infra habetur, quòd Hero- Lucæ.23.
des multo tempore fuit cupiens videre Ieſum, & viſo eo gauiſus eſt valde, ⌊& non pote-
rat præ turba,⌋ Ex omni enim parte fuit Ieſus grandi turba ſtipatus, multis milibus ſe-
cum pergentibus. Denique à ſpirituali intuitu Chriſti multos quotidie impedit turba ho-
minum incompoſitorum, ſecularium'q́ curarum, carnalium quoq́ ſantaſmatum ac carnali-
um propinquorum, ideo ad vacandum deo aptiſſimus eſt locus ſecretus. Propter quod ait
pſalmiſta: Ecce elongaui fugiens & manſi in ſolitudine. Et de electa anima dñs ait p Oſeam: Pſal.54.
Ducam eam in ſolitudinem & loquar ad cor eius. Abbati quoq́ Arſenio deſuper dictum eſt: Oſee.2.

Fuge, tace, quieſce, ⌊quia ſtatura puſillus erat⌋ hoc eſt, corpore paruus, ſicut econtrario Saul,
& alij quidã magni ſtatura fuiſſe ſcribunt. ⌊Et præcurrens aſcendit in arborem ſycomoræ,⌋
Sycomorus eſt arbor in folijs moro conſimilis, & in alijs ficui, ſed ſtipite diſtans & altitudi- D
ne maior, per quam ſignificatur crux Chriſti propter mori rubiginem & ficus dulcedinem.
Si ergo Chriſtum mente aſpicere volumus, ad crucem ipſius confugiamus, eamq́ per dile-
ctionem, meditationem, & imitationem aſcendamus, conſiderãdo quid pro nobis paſſus ſit
Chriſtus, & eius ſectando veſtigia, ſicq́ illuminabimur gratioſe à deo, & Chriſtum contem
Gala.2 Gala.6 plabimur radioſe. Talis fuit Paulus qui ait: Chriſto confixus ſum cruci. Itemq́: Ego ſtigma-
Lucæ.10 ta domini Ieſu in corpore meo porto, ⌊vt videret illum⌋ Beati etenĩ oculi qui Chriſtũ fide-
liter aſpexerunt ⌊quia inde (.i. per viam illam) erat tranſiturus⌋ In hoc patet vehemens fer-
uor Zachæi ad Chriſti aſpectum, & q̃ non erubuit in arborem ſcandere quum eſſet princeps
tam opulentus. ⌊Et cum veniſſet ad locum (illum) ſuſpiciens⌋ hoc eſt, ſurſum ad arborem il-
lam aſpiciens, ⌊vidit illum Ieſus,⌋ corporali intuitu, magis tamen interno pietatis aſpectu.
quo & mentem Zachæi miſericorditer præuenit, tetigit, emolliuit, illuminauit, accendit, &
quicquid Zachæus foras fecit, Chriſtus intra ſe vidit, ⌊& dixit ad illum: Zachæe⌋ Proprio
nomine enim appellat, quem forte corporaliter ante non vidit, nec nominare audiuit, ſed ipſe
omnia in luce Sapientiæ ſuæ cognouit, ⌊feſtinans deſcende⌋ quia opera bona cum feruore
& animo prompto ſunt peragenda, ⌊quia hodie in domo tua oportet me manere,⌋ hoc eſt,
tua deuotione hoc meruiſti, vt in materiali domo tua tecum ſim hodie per corporalem præ-
ſentiam atq́ in ſpirituali domo tua, hoc eſt, in mente tua permaneam per gratiæ inhabitatio
Ephe.3 nem, ſicut dicit Apoſtolus: Chriſtum per fidem habitare in cordibus noſtris. Si ergo & nos
gratioſam Chriſti quærimus inhabitationem, ipſum cum feruore quæramus, hominumq́ re-
linquentes tumultum, in altum aſcendamus virtutum, carnalia deſideria aſpernantes. Vnde E
1.Cor.1 de increata ſapientia quæ Chriſtus eſt, ſcriptum eſt in libro Sapientiæ: Clara eſt & quæ nun-
Sapiæ.6 quàm marceſſit ſapientia, & facile videtur ab his qui diligunt illam, & inuenitur ab his qui
quærunt illam, præoccupat eos qui ſe concupiſcunt.

¶ Porrò quàm verum ſit hoc, innoteſcit in hoc opere Chriſti, qui nondum inuitatus à Za-
chæo inuitauit ſe apud eum, quia affectum ipſius cognouit, & plus illi exhibuit, quàm ille au-
ſus fuit rogare, quia ſeipſum præbuit illi ad commanendum & conueſcendum. Chriſtus
quippe pietatis ſuæ abundantia, & merita ſupplicum excedit & vota, & quanto ardentius pe
titur, tanto ſeipſum ſuaq́ dona copioſius impartitur, quoniam feruor amoris quaſi hiantem
apertam & patulam facit mentem amantis ad ſuſceptionem amati. ⌊At ille feſtinans deſcen-
dit⌋ Tanquàm perfecte obediens, & priſtini tumoris altitudinem derelinquens. Nemo enim
Ambroſius (vt ait Ambroſius) cum deſidia Ieſum quærit. Et, vt ait Bernardus: Verus obediens moras ne-
Bernardus ſcit, nec mandatum procraſtinat, oculos parat, vel viſui, iuſſioni, aures auditui, manus operi,
pedes itineri, & ſeſe totum recolligit intus, vt imperantis iuſſionem impleat foris. Et iſtud
deo gratiſſimum eſt, quia nil acceptabilius ei offerre valemus, quàm propriam voluntatem
plenarie. ⌊& excepit illum in domum ſuam gaudens⌋ hoc eſt, gratias maximas agens, quòd
talis ac tantus ad ipſum diuertere dignabatur, in interiori quoque domo ſua ſuſcepit eum læ-
tiſſimè. Per hoc quòd Chriſtus mentem illius tam benigniſſime illuſtrauit ad conſiderandum
ea quæ dei ſunt, & ad veram ſpectant ſalutem atque diuino inflammauit amore. Ita & nos F
Chriſtum intus hilariter ſuſcipiemus, conſolationes experiemur cœleſtes, ſi exhortationi-
bus ac iuſſionibus eius ac vicariorum ipſius obedientes prompte fuerimus ab altitudine pro-
priæ reputationis totaliter deſcendentes. ⌊Et cum viderent omnes⌋ Quòd Ieſus ad Zachæ
um cum ſuis iret diſcipulis, ⌊murmurabant, dicentes: quòd ad hominem peccatorem di-
uertiſſet⌋ Quaſi dicant: Hoc indecens fuit. Iſti fuerunt phariſæi, & alij quidã in proprijs ocu
lis inſti, multipliciterq́ indiſcreti. Primo, temerarie iudicando, tam de Zachæo qui iam per
Rome.18 veram contritionem fuit conuerſus & iuſtificatus, & de Chriſto qui quum animarum me-
dicus eſſet, peccatores vitare non debuit, ſed accedere vt eos conuerteret, nec tali cauſa cum
peccatoribus ſe miſcere fuit prohibitũ in veteri lege. Zachæus quoque per ſuam pœniten-
tiam iam à Chriſto meruit viſitari. Potiſſimum autem præſumptuoſum periculoſumq́ue
eſt ſuperiorum, & meliorum, ac ſapientiorum facta faciliter diiudicare. ⌊Stans autem Za-
chæus⌋ vt cum debita reuerentia loquetetur ad Chriſtum, & bonum ſuum propoſitum pub-
lice proteſtando oſtenderet, quòd Saluator non indecenter ad ipſum diuertiſſet, ſicq́ mali-
gnorum reprimeret verba, ⌊dixit ad dominum (Ieſum) Ecce dimidium bonorum meorum
domine do pauperibus⌋ pure propter deum, & vt mihi mea dimittãtur peccata, etiam quã-
Eccl.3 tum ad pœnã atq́ gratiã conſequar ampliorem quoniã teſte ſcriptura: Sicut aqua extinguit
ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatũ. In his verbis patet magna & mira Zachæi conuer-
Psal.76 ſio, ita quòd de ea potuit dici: Hæc mutatio dexteræ excelſi. Nam ille qui pauloante tam aua-
rus fuit in acquirendo, & retinendo terrena, ſubito factus eſt tam promptus & liberalis

in dan-

A In dando. Non enim dixit dabo ſed do, tanquàm nunc paratus ad hoc, vt ſi quid aliquem de-
« fraudaui⌋ id eſt, per fraudem ſeu alio modo contra iuſtitiam alicui quid ſubtraxi. Er per hoc
quod ait, ſi quid aliquem, &c. innuit, ꝙ ſibi conſcius non fuit ſe multos aut plurima defrau-
« daſſe, ⌊reddo quadruplum⌋ paratus plus reddere ſi tu iubes. Non dixit reddam aut reſtitui
faciam, quia ſecundum Auguſtinum tenetur homo ſtatim reſtituere bona iniuſta ſi poteſt, & Auguſtinus
ſemper iudicandus eſt in mora quouſq; reſtituatur res quę reddi debet & poteſt nec redditur
neq; ante hoc agitur pęnitētia ſed ſimulatur, nec dimittitur peccatum niſi reſtituatur abla-
tum. Sed ſunt quidam qui quàm diu viuunt aut quàm diu viuere poſſe confidunt, reſtituere
differunt, ſed lætaliter infirmantes aut ſenectute confecti diſponūt de reſtitutione, quorum
vita & mors periculoſiſſima extat. Deniq; lex Moſi in aliquibus iuſſit reddi duplum, in ali-
quibus quadruplum, in quibuſdam vero quintuplum, vt in Exodo habetur: Salomon quoq; Exod. 22
in prouerbijs ait de fure: Deprehenſus reddet ſeptuplum. Vnde Zachæus videtur loqui de Prouer. 6.
reſtitutione per erogationem, ita quòd ſciuit ſe talem defraudationem non cōmiſiſſe in qua
plus quàm duplum reddi iubetur, vel per vnam hanc mediam quam expreſſit aliæ intelligū-
tur extremæ. Sed & pœna furti ſecundum temporum varietatē & cauſæ exigentiam potuit
« apud Iudæos eſſe diuerſa. ⌊Ait autem Ieſus ad eum: Quia hodie ſalus domui huic facta eſt.⌋
id eſt, in hoc die gratia conuerſionis & meritum veræ ſalutis conceſſa ſunt deſuper patriſami
lias huius domus & eius domeſticis, qui illius exemplo pœnituerunt, fuitq; in cordibus illo-
rum factus dies ſpiritualis, lucente in eorum mente ſole iuſtitiæ, qui tenebras vitiorum & no
« ctem peccati inde fugauit, ⌊eo quòd & ipſe (Zachæus ſit) filius Abrahæ.⌋

B ¶ Circa hoc dicunt Beda, Gloſſa & Gorrha, ꝙ Zachæus dicit̃ filius Abrahæ, nō carnis propa Beda.
gatione, ſed virtutū imitatione, ita ꝙ natione fuit gentilis, quod & Ambroſius ſentire vide- Ambroſius.
tur, dicendo: Zachæus nulla ingenitæ dignitatis nobilitate ſublimis exiguus meritis ſicut po
pulus nationum. Sed quibuſdam magis apparet, ꝙ fuerit natione Hebræus, alias Iudæi mur-
murando potius dixiſſent contra Chriſtū, ꝙ ad hominē gentilē diuertiſſet, q̃ quòd ad homi-
nem peccatorē. Deteſtabilius enī reputabāt accedere gētiles quàm peccatores Iudæos. Pro-
pter quod in actis loquitur Petrus: Vos ſcitis quomodo abominatū ſit viro Iudæo cōiungi Actoꝝ. 10.
aut accedere ad alienigenā. Deinde q̄a gentiles non tenebātur, niſi ad reſtitutionē ſimpli, niſi
forte in aliquo caſu, & ſic ſi Zachæus fuiſſet gentilis, nō dixiſſet de redditione in quadruplū.
Quid horum ſit verius, certum non reor, quanq̄ hoc certum ſit, quòd iſta argumēta nihil cō
cludant, quia & Iudæi vocabant gentiles cōmuniter peccatores. Nā & Paulus: Nos (inquit) Galat. 2.
natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. Zachæus quoq;, vt dictū eſt, ex deuotionis fer-
« uore per modū ſupererogationis mentionē fecit de reſtitutione in quadruplū. ⌊Venit enī⌋
« in hūc mundū per incarnationis myſteriū, ⌊filius hominis⌋ id eſt, Chrūs filius virginis, ⌊q̄-
« rere⌋ docēdo, & ꝑ diuerſa loca eundo ad hoīes, ⌊& ſaluū facere⌋.i. à pc̄tis & pęnis æternis e-
« ripere, atq; ad felicitatē cœleſtē reducere, ⌊q̄d perierat⌋.i. genus humanū in primo parēte
originaliter vitiatū, & ob originale pc̄m̄ gr̄a & gloria priuatū, multis q̄q; actualib9 & pſona
libus poſterorum peccatis infectū ac perditū. Idcirco dicit apoſtolus: Fidelis ſermo & oīni 1. Timo. 1
acceptione dignus, quia Ieſus Chriſtus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Et Eſaiæ. 53.
per Eſaiam de Chriſto prædictum eſt: Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros Matt. 1.
ipſe porauit. Angelus quoq; dixit ad Ioſeph: Ipſe ſaluū faciet populū ſuū à peccatis eoꝝ. Ec-
ce iſte Zachæus oīnibus nobis in exemplū eſt poſitus, vt eius pœnitentiā, feruorē, liberalita-
tē & pietatē ſectemur. Quod ſi quis paratus nō eſt iniuſte habita in quadruplū reddere, ſaltē
in ſimplū reſtituat, & ſi alter ex ſua defraudatione damnū perpeſſus eſt, nō in ablato dūtaxat,

C ſed etiā in alijs quæ ꝑ licitū vſum ablati quiuit, lucrari ſtudeat pro poſſe ſatisfacere atq; refun
dere. Vnde & mora in reſtituendo eſt periculoſa ac vitioſa, quū alter dānum patiatur ex ea.
« ⌊Hæc illis audiētibus⌋.i. diſcipulis Chriſti cæteris quoq; q̄ aderāt, audiētibus ꝙ Chrūs di-
« xit ſe veniſſe ad quærendū atq; ſaluandū quod perijt, ⌊adijciēs (quæ ſequūtur) dixit parabo-
« lam⌋ quæ ſtatim ſubiungitur, ⌊eo ꝙ eſſet prope Hieruſalem⌋ id eſt, ciuitati illi propinqua-
« ret, ⌊& q̄a æſtimarēt⌋ diſcipuli eius ac alij, ⌊quod cōfeſtim⌋.i. mox quū Ieſus in Hieruſalē
« aduenisſet, ⌊regnū dei manifeſtaret̃⌋ hoc eſt, regnū quod deus ꝑ prophetas Chriſtū habitu
rū prædixit euidēter poſſideret̃ & haberetur à Chriſto, iuxta illud Eſaiæ: Super ſoliū Dauid Eſaiæ. 9
& ſuper regnū eius ſedebit. De quo & angelus dixit ad virginē. Dabit illi dominus deus ſedē Lucæ. 1.
Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternū. Iudæi quippe imò & diſcipuli Chri
ſti ante ipſius aſcenſionem credebant Chriſtum in primo ſuo aduentu temporaliter in hoc
ſeculo, cum maxima opulentia & magnificentia regnaturum, promiſſa prophetarum de
Chriſti regno loquētium ad literā carnaliter intelligentes. Propter q̄d apoſtoli in die aſcē-
ſionis loquuti ſunt Chriſto: Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? Et quia Hie- Actoꝝ. 1.
ruſalem fuit Iudeæ vrbs metropolitana ac regia, putabant Chriſtum in ea ſuum ſolium poſi
turum, ſtatim quum hac vice eam fuiſſet ingreſſus, præſertim quia iam tot ac tanta fecit

miracu-

Matth.21 miracula, ita quòd à plurimis credebatur eſſe Meſſias rex Iſrael, multaq́ꝫ millia ſequebantur, D
Iohan.12 eum, tanq̃ parata ipſum acceptare in regem. Vnde & paulopoſt ſcilicet in die Palmaꝝ occur
rerũt ei cũ mirabili reuerentia quaſi regi Meſſiæ. ⌊Dixit ergo⌋ ſequentem parabolã, ad ex- »
cludendum ab eis iſtum errorem. ⌊Homo quidam nobilis,⌋ hoc eſt, Chriſtus ſcd̄m vtranqꝫ »
ſuam naturã prænobilis, quia ſcd̄m diuinitatem ex patre æterno æternaliter natus, & ſecun-
Pſal.114 dum humanitatẽ ex virgine regiæ ac dauiticę ſtirpis ortus, ⌊in regionẽ longinquã⌋ hoc eſt, »
de hoc mundo in cœlum empyreum, de quo fertur in Pſalmo: Placebo domino in regione
viuorum. ⌊accipere ſibi regnum⌋ ſuper vniuerſos ordines angelorum, qui licet ab exordio
mundi fuerint Chriſto ſubiecti ſecundum quòd deus eſt, tamen in ſua aſcenſione cœpit ſpe-
ciali modo ſuper eos regnare etiam ſcd̄m ſuam humanitatem vt verbo vnitam. Omnes enĩ
angelici ſpiritus ſubduntur ac ſeruiunt homini Chriſto, & purgantur, illuminantur, ac per-
Dionyſius ficiuntur ab eo, imò & ab eius humanitate ſeu anima ſecundum diuini Dionyſii documen-
ta, ⌊& reuerti⌋ in die iudicij ad dandum ſingulis quod merentur, quemadmodum in Apo- »
Apoca.22 calypſi fatetur: Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt dare vnicuique ſecundum opera
ſua. ¶Poteſt autem & ita exponi: Homo quidam abijt in regionem longinqnam, hoc eſt,
Pſalm.18 de ſummo cœlo venit in hunc mundum inferiorem, quemadmodum ſcriptum eſt: A ſum-
Iohan.3 mo cœlo egreſſio eius. Propter quod Chriſtus apud Iohannem loquitur de ſeipſo: Nemo
aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis qui eſt in cœlo, accipere ſibi re-
gnum, hoc eſt, ex electis Iudæis & Gentilibus colligere ſibi populum in quo regnaret per gra
Pſalm.2 tiam. Vnde in Pſalmo pater loquitur filio: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem E
Zacha.9 tuam &c. Per Zachariam quoque de Chriſto prædictum eſt: Poteſtas eius à mari vſque ad
mare, & à fluminibus vſqꝫ ad terminos terræ, & reuerti, in fine mundi, vel paulo ante, quan-
do per eius virtutem & gratiam Iudæi generaliter conuertuntur ad fidem per prædicatio-
Malach.3 nem Heliæ, vt in Malachia legitur, de quo & Paulus ad Romanos teſtatur: Cæcitas ex par-
Roma.11 te contigit in Iſrahel, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrahel ſaluus fieret.
⌊Vocatis autem decem ſeruis ſuis,⌋ Hoc eſt, cunctis credentibus qui per decem ſignantur »
propter decalogi adimpletionem, per quam digni ſunt ſerui dei vocari. Vel, quia denarius
eſt primus limes numerorum, ſequentesq́ꝫ numeri ſunt replicationes ipſius, ac partium eius.
Poſſunt quoque per ſeruos iſtos ſpecialiter accipi ordo prælatorum, prædicatorum, ſiue do-
ctorum, ⌊& dedit illis decem mnas⌋ hoc eſt, varia dona tam gratiæ gratumfacientis, quàm »
gratiæ gratis datæ, nec omnibus æquè multum, ſed vnicuiqꝫ ſecundum ipſius virtutem, ſeu
1.Cor.12 capacitatem. Hinc ait Apoſtolus: Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcien-
tiæ, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutum, alij genera linguarum, alij diſcretio ſpiritu-
1.Cor.7 um, alij interpretatio ſermonum. Itemq́ꝫ: Vnuſquiſque proprium donum habet à Deo.
¶Porro ſecundum gloſſam mna decem drachmas appendit ſeu valet: ⌊Et ait ad illos: Nego »
tiamini dum venio⌋ Hoc eſt, beneficijs doniſq́ꝫ dei vobis conceſſis fructuoſe vtamini, creſcẽ »
do in eis, & multiplicando ea per opera bona ſeu merita, ſicq́ꝫ per bona vitæ præſentis mer-
cando bona gloriæ vitæ futuræ, & hoc per totum tempus vitæ iſtius vſqꝫ ad finem ſeculi, in
quo ad iudicandum redibo. ¶Interim nanqꝫ eſt ſtatus merendi ac demerendi. Hæc eſt nego
tiatio ſpiritualis ac bona, qua regnum cœlorum emitur paupertate, quies æterna temporali F
labore, honor & gaudiũ regni cœleſtis, confuſione & dolore incolatus terreſtris. Hinc apud
Matth.13 Matthæum ait ſaluator: Simile eſt regnum cœlorum homini negotiatori. Eſt autem & ne-
Iohan.2 gotiatio ſecularis, quæ in loco ſacro prohibetur, de qua dicit Chriſtus: Nolite domũ patris
mei facere domum negotiationis. ⌊Ciues autem eius⌋ puta Iudæi, de quorum terra & po- »
pulo ſecundum carnem natus eſt Chriſtus, ⌊oderant eum.⌋ Nam & Pilatus ſciuit, quòd »
Matth.27 per inuidiam tradidiſſent eum. Et apud Iohannem aſſerit Chriſtus: Odio habuerunt me gra
Iohan.15
Pſal.68 tis, imò intantum oderant eum, quòd grauis fuit eis ad videndnm, cuius cauſa in libro Sapi-
Sapiẽ.2 entiæ clariſſime aperitur, vbi in eorum perſona aſſeritur. Tanquàm nugaces æſtimati ſumus
Ibidem ab illo, & improperat in nos peccata legis, & abſtinet ſe à vijs noſtris tanquàm ab immun-
Prouer.15 dicijs, & diſſimilis eſt alijs vita illius. Impletumq́ꝫ fuit in eis, quod in Prouerbijs Salomonis
legitur: Non amat peſtilens eum qui ſe corripit. Quorum peruerſitatem nunc multi ſequun-
tur, qui ab animarum ſuarum reſpuunt curari vulneribus, & indeſinenter vulnerant ſemet-
ipſos, ⌊& miſerunt legationem poſt illum,⌋ hoc eſt, poſt Chriſti aſcenſionem conati ſunt »
Euangelicam fidem, ac legem, regnumq́ꝫ Chriſti in terra deſtruere. Ad quod faciendum
Acto.9 quoſdam hinc inde miſerunt, quorum ad tempus vnus extitit Paulus, tranſiens ad Dama-
Hiere.11 ſcum ad perſequendum ibidem Chriſtianos. Hinc in Hieremia dicitur: Eradamus eum
de terra viuentium, & nomen eius non memoretur vltra. ⌊dicentes: Nolumus hunc re- »
gnare ſuper nos,⌋ Hoc eſt, Ieſus iſte non eſt Meſſias in lege & prophetis promiſſus. Vnde »
apud Iohannem dicitur: Non habemus regem niſi Cæſarem. De quibus à Daniele legitur
Iohan.19
Danie.9 prophetatum. Non erit eius populus qui eum negaturus eſt. ⌊Et factum eſt vt rediret⌋ id eſt »

ad ge

A ad generale iudicium,ad quod in fine ſeculi veniet Chriſtus,⌊accepto regno⌋ quia ante finē
ſeculi pene totus mundus conuertetur ad Chriſtum, præcipue Iudæi per Heliam,& cæteri po
“ tiſſimū Antichriſto occiſo,propter quod per Danielem ſcribitur· Dedit ei ſcilicet pater Chri- Daniel. 7
“ ſto poteſtatem ,& regnum,& honorē,& omnes populi tribus & linguæ ſeruient ei, ⌊& iuſſit
vocari ſeruos,quibus dedit pecuniam⌋.i.credentes iubebit ad iudiciū ſuū adduci per angelos
dicente apoſtolo: Omnes nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti, ⌊vt ſciret⌋.i. per retribu- 2. Cor. 5
tionis effectū,& iudicialem ſuā ſentētiā eos ſcire atq; ab alijs ſciri faceret,iuxta quē modū ſcri- Roma.14
ptum eſt in Exodo:Dixit dominus ad filios Iſrael. Iā nunc depone ornatū tuū ,vt ſciam quid
“ faciā tibi,⌊quātum quiſq; negotiatus eēt⌋.i.quantū in bonis operibus fructificaſſet, ſpūaleq; Exodi.33
lucrū de donis dei ſibi cōceſſis feciſſet.Cui enim plus datū eſt,plus requiretur ab eo,& qui ad al Lucæ.12.
tiora ſe obligauit, ad pfectiora tenetur. Vñ de prælatis & prædicatoribus hæc ſpecialiter poſ-
ſunt exponi,de quibus tūc duriſſimū fiet iudiciū,quia cōmiſſæ ſunt eis animæ ,pro quarum ſa-
lute Chriſtus dignatus eſt crucifigi,tūcq; potētes potēter patiētur tormēta,& fortioribus for- Sapiæ.6.
“ tior cruciatus inſtabit,vt dicitur in libro ſapientiæ. ⌊Venit autem primus dicēs:Domine mna
“ tua decē mnas acquiſiuit.⌋ Per hūc primū ſeruū diuino tribunali in die iudicij præſentādū in-
telligūtur,qui maiora gratiæ dona ſortiti ſunt,atq; eiſdē fructuoſæ ſunt vſi,ſicut qui vltra præ-
cepta ſeruāt cōſilia,vel paſtorale officiū digne adimplēt.Itaq; primus dixit.Domine mna tua
id eſt,gratia mihi à te præſtita decem mnas acquiſiuit,hoc eſt,copioſum fructū et cooperante
“ produxit,ſicut apoſtolus proteſtatur:Gratia dei in me vacua non fuit. ⌊Et ait illi:⌋ Chriſtus 1. Cor. 15
“ infallibilis iudex. ⌊Euge ſerue bone⌋.i. virtuoſæ,qui bonitatē tibi cōceſſam diffudiſti,cōmu-
B nicaſti,auxiſti. Bonū enim eſt ſui diffuſiuum, vt ſanctus Dionyſius effatur: Euge , hoc loco eſt
interie ctio deſignans affectum cōmendātis nō inſultātis,ſicut in pſalmo quo fertur:Ferāt cō- Psal.39
“ feſtim cōfuſionem ſuam qui dicūt mihi euge euge, ⌊quia in modico fuiſti fidelis⌋ id eſt,bonis
vitæ præſentis,quæ cōparatione futurorum bonorum,parua &pauca ſunt , laudabiliter vſus
“ es ad gloriam dei,ædificationēq; proximi,& tuijpſius ſalutem, ⌊eris poteſtatem habens ſuper
“ decē ciuitates⌋ hoc eſt,abundātiorē felicitatē atq; honorem ſortieris in cœlis, & pro omni-
bus ac ab omnibus,quibus fuiſti cooperator ſaluationis,glorificaberis in ſupernis. Nā & poſt In beatis or
iudicium manebit in beatis ordo dignitatis, ac cōgrue ad inuicem honorationis . Vnde dicit do dignitatis.
apoſtolus:Quæ eſt ſpes noſtra aut gaudium aut corona gloriæ? Nonne vos ante dominum? 1. Theſſ.2.
⌊Et alter venit dicēs:Domine mna tua⌋ hoc eſt gratia tua mihi collata , ⌊fecit quinq; mnas⌋
id eſt,cōpetentem & mediocrē fructum produxit. Per hunc intelliguntur qui diuina præcepta
“ ſeruare contenti ſunt. ⌊Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinq; ciuitates⌋ hoc eſt, proportionatū,
tibiq; debitum ſuſcipe præmium &honorem in cœlo,vbi omnes ſunt reges,vtpote gloria &
“ honore coronati. ⌊Et tertius venit,dicens:Domine,ecce mna tua quā habui repoſitā in ſuda-
“ rio⌋.i.donum quod à te ſuſcepi,& quo fructuoſæ vſus non ſum illud multiplicādo tibi repor
to. Porro ſudarium dicitur veſtis quo facies à ſudore detergitur,vel mortuorum corpora in-
uoluūtur. Per hoc ergo ꝙ dicit ſe mnam in ſudario poſuiſſe,ſignatur ꝙ à bonis operibus mor
tua fuit,vel propter vitam carnalem,nec ſibi nec alijs profuit. Quo cōtra dicit apoſtolus : Hor 2. Cor. 6
tamur vos ne in uacuum gratiam dei recipiatis. Itemq;: Noli negligere gratiam dei quæ in te 1. Timo.4
“ eſt, ⌊Timui enim te,⌋ Si vere timuiſſet timore filiali,vitaſſet peccata amore iuſtitiæ,& ne dei
C offenſam incurreret,ſi vero timuiſſet deum timore ſeruili,vitaſſet ſaltem quodammodo quę
dam peccata timore pœnarum. Poteſt tamen hic timor intelligi puſillanimitas bene agendi,
“ qua quidam retrahuntur à bonis operibus, ⌊quia homo auſterus es.⌋ Chriſtus nāq; in iudicio
terribilis erit & rigoroſus,nunc quoque ipſe qui in ſeipſo pius & dulcis eſt,quibuſdam peruer-
ſis videtur auſterus,inquantum præcipit quæ eis dura ſeu difficilia apparent ac diſplicent,eaq;
“ prohibet quæ eis delectabilia extant & complacent, ⌊tollis quod non poſuiſti⌋ hoc eſt,plus re
“ quiris quam contuliſti, ⌊& metis quod non ſeminaſti,⌋ id eſt,tibi aſcribis & adſcribi requiris
quod perſonaliter non effeciſti. Hoc ſeruus iniquus ideo dicit,quoniā Chriſtus de donis gra-
tiæ quæ donauit ſpirituale lucrum vt dictum eſt,exigit, totumq; bonum quod operatur ho-
mo per gratiam eius,ſibi principaliter iubet adſcribi,dicens: Sine me nihil poteſtis facere. Et Iohan.15.
per Oſeam: Perditio tua ex te,in me tantummodo auxilium tuum . Hæc autem Chriſtus iu- Oſee.13
ſtiſſime facit,quia ad hoc nobis habitus donorum atque virtutum largitur , vt per eos proce-
damus in actum , nec ſic totum ſibi attribuit, quin opera bona imputet nobis ad meritum, &
“ pro eis copioſiſſimum conferat præmium,remunerans vltra condignum. ⌊Dicit ei,⌋ iudex,
“ ⌊de ore,⌋vel ſecundum quoſdā ex ore ⌊tuo te iudico⌋ hoc eſt proprijs verbis tuis iam con-
tra me dictis te reprobo , reumque comprobo,ſicut ait ſcriptura : Ex verbis tuis iuſtificabe- Matt.12
ris ,& ex verbis tuis condemnaberis. Vnde in Iob legitur : Os tuum condemnabit te , & non Iob.15.
“ ego,& labia tua reſpondebunt tibi, ⌊ſerue nequam⌋ quia fraudulentus in dominum tuum,
& ei calumniam irrogans,piger ad bene agendum,pronus ad impie accuſandum, proteruus
ad emendandum. Itaque quod pro ſui excuſatione ſe apte dixiſſe putauit , vertitur ei ad
culpæ

Bernardus culpæ augmentum. Ideo grãdis fatuitas eſt propria excuſare peccata, quia (vt ait Bernardus) D
in animam ſuam peccat qui ſeipſm excuſat, tanq̃ à ſe indulgentię medicinam repellens, & vi-
tam grẽ ſibi ore proprio intercludens. Quæ em̃ maior nequitia, imò & maior ſtulticia, quàm
contra propriam armari ſalutem, & linguę mucrone ſemetipſm confodere? Ideo orat Pſalmi
Pſal. 140 ſta: Non declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Aga-
Iob. 13 mus ergo quod ſanctus Iob ait: Vias meas in conſpectu dei arguam, & ipſe erit ſaluator meus.
⌊ ſciebas quia homo auſterus ſum, tollens quod nõ poſui, & metẽs quod non ſeminaui ⌋. i. ſi
durum & rigoroſum me noueras, quare cognitio iſta nõ induxit te ad timoratius fructuoſi-
usq́ viuendũ, attendendo q̇ mea diligentius eſſem exacturus? ⌊ & quare nõ dediſti pecuniã
meã ad menſam ⌋. i. quur donum grẽ tibi conceſſum nõ expẽdiſti ad alioꝝ ſpũalem refectio
nem, inſtructionem, ſeu ædificationem, ⌊ & ego veniẽs ⌋ ad iudicium vniuerſale, vel particu
lare. i. per actum iudicialem te viſitãs ⌊ cũ vſuris vtiq́ ⌋. i. ſpũalibus lucris profectibus ſeu me
ritis tuiſpſius vel ipſius alterius qui ex te ædificatus eſt ſeu profecit, ⌊ exegiſſem eam ⌋. i. ratio
nem de ea quæſiſſem & præmiũ contuliſſem. Hoc em̃ exigit Chriſtus, vt de bonis quæ præſti
tit, proficiamus nobiſpſis ac aliis. Per hũc ſeruũ intelliguntur negligẽtes rectores & inſructuoſi
doctores, inutilesq́ fideles, q nec ſibi nec aliis ſunt fideles ac vtiles, imò magis nociui, de qbus
2. Tim. 3 ait Apl'us: Mali hoĩes proficient in peius, errantes & in errorẽ mittentes. ⌊ Et aſtãtibus ⌋. ſ.
angelis qui deo ad obediendum, miniſtrãdum, laudãdum, cõtemplandũ, atq́ fruendũ indeſi
Dan. 7 nenter aſſiſtũt ſeu àdſtant, iuxta illud Danielis: Millia milliũ miniſtrabant ei, & decies millies
centena millia adſiſtebãt ei, ⌊ dixit: Auferte ab illo (nequam ſeruo) mnam ⌋. i. donũ grẽ ſibi
collatum, quod dicitur auferri quantum ad habitum, vel quantũ ad vſum ſeu fructũ. Angeli ve
ro hoc auferũt, ſuam adminiſtrationem nõ amplius impendendo hoĩbus poſt hanc vitã, vel E
oſtendendo, q̇ homo iuſte priuetur grã ſibi data, vel executioni diuini iudicii cooperãdo, ſecun
Matth. 13 dum illud Matthæi: Mittet filius hoĩs angelos ſuos, & eos qui faciũt iniquitatem mittẽt in ca
minum ignis, ⌊ & date illi q habet decem mnas ⌋. i. qui abũdãti grã ſibi donata, cum abundãti
fructu optimẽ vſus eſt. Quãto em̃ quis in ſpũalibus bonis plus quotidie proficit, tanto ampli
tius grã ei' augetur, & cunctę eius virtutes perficiuntur. Nam grã bono ipſius vſu meretur augeri, vt
Tullius aucta mereatur & pfici. Tullius quoq́ ait: Scia eſt nobilis animæ theſaurus, q̃ diſtributa recipit
incrementum, & auarum dedignatur poſſeſſorem, & niſi publicetur, elabitur. Cui concordat illud
Eccl. 41 Eccleſiaſtici: Sapia abſcõdita & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſq́? ¶ Porrò grã ab vno
auferri, & alteri dari aſſeritur, nõ quòd eadem numero ſic tollatur & detur, quum accidens nõ mi-
gret de vno ſubiecto in aliud, ſed quia in ſpecie ſimilis ſic confertur, & fructum grẽ quem vnus
ſi benẽ vixiſſet cõſecutus fuiſſet, conſequitur alter. Angeli vero dant grãm talem alicui diſponẽ
do & cooperãdo ſeu illuminãdo, ſeu ipetrãdo. ⌊ Et aiũt (angeli) ei: Dñe decẽ mnas habet ⌋. i.
grãꝝ chariſmata copioſa. ⌊ Dico aũt vobis (ego Chr̃us oĩm iudex) q̇ oĩni habẽti dabitur ⌋. i. ha
bẽti grãm cũ vſu fructuoſo ipſius maior grã adiicietur, ⌊ & abundabit (in ſpũalibus bonis) ab eo
aũt qui nõ habet ⌋ vſum ſeu actum gratiæ ad quem gratia ordinatur, vtpote à ſeruo accidioſo.
Vel qui nõ habet. i. in comparatione quorundã electoꝝ parũ aut quaſi nihil grẽ habet, quia
quod modicũ eſt pro nihilo, ſcd̃m philoſophum reputatur, ⌊ etiam quod habet ⌋. i. ipſm habi-
tuale ſeu modicum grẽ donum, ⌊ auferetur ab eo, ⌋ Ipſe em̃ peccãdo illud amittit, ſeipſmq́ il-
lo priuat, & ſibi id aufert quodammodo effectiue, deus vero ſeu angeli permiſſiue. ⌊ Verun-
tamẽ inimicos meos (. i. infideles pcipuẽ Iudæos incredulos) qui noluerũt me regnare ſup ſe ⌋
Iohan. 19 Pilato quippe dicente: Regem veſtrũ crucifigã, reſponderũt indurati Iudæi. Non habemus F
Hiere. 5. regem niſi Cæſarem. De quibus apud Hieremiam habetur: Præuaricatione præuaricata eſt in
me domus Iſrael, & domus Iuda ait dñs: Negauerũt dñm, & dixerũt, Non ipſe eſt, de qbus ve-
Oſee. 7 rificatur quod per Ozeam dominus loquitur: Receſſerũt à me, & ego erudiui eos, & roboraui bra
chia eoꝝ, & in me cogitauerũt malitiã, ⌊ adducite huc ⌋. i. ad meum tribunal. In die nãq́ iudi
cii, angeli ſancti deferent reprobos reſuſcitatos ad iudicii locum, prout in Matthæo aſſerit
Matth. 13 Chriſtus: In conſummatione ſeculi exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum
⌊ & interficite ante me ⌋ hoc eſt, in conſpectu meo in ignem æternũ proiicite, æternaq́ mor
te per approbationem dignos iudicate. Hæc eſt mors æternæ pœnæ atq́ miſeriæ, de qua in
Apoca. 21 Apocalypſi inducitur: Timidis aũt & incredulis & excæcatis & omnibus mendacibus pars il
loꝝ erit in ſtagno ardenti ignẽ & ſulphure quod eſt mors ſecunda, in quã infeliciſſimã, acer-
biſſimã & indeficientiſſimã mortẽ angeli ſc̃ti pariter trudent atq́ proiicient vniuerſum illũ
reproboꝝ triſtiſſimũ cumulum. ſ. in infernũ, vt dictũ eſt. Quidã exponũt hæc de interfectio-
ne Iudæoꝝ per Titum & exercitum Romanoꝝ, quæ in vltionem ſanguinis Chriſti facta eſt
quadrageſimo ſecũdo anno poſt paſſionem ipſius, ad quam impioꝝ occiſionem deus inſti-
gauit Romanos, in quantũ fiebat in ſanguinis Chriſti vindictam, q̃uis Romani hoc ignora-
Hiere. 5 rent, atq́ ob aliam cauſam id perpetrarent, quemadmodum per Hieremiam & Ezechielem
Ezech. 18 aſſeruit ſe adducere Chaldæos contra Iudæos prauiſſimos prędictoꝝ tpibus prophetaꝝ, vt
patet

A patet in libris eoꝝ.⌊Et his(parabolice)dictis ꝓcedebat,⌋ diſcipulos verbis & factis inſtruẽs
eos ad animi fortitudinẽ atq; conſtantiã, vt eſſent parati ad mortẽ pro fide ſeu iuſtitia ſuſti-
“ nendã,⌊aſcendens Hieroſolymã,⌋ in qua ſe ſtatim paſſuꝝ præſciuit & ꝑnarrauit,ſicq; facto
monſtrauit quod verbis ꝑdixit, in quo exemplũ dedit ꝑlatis volũtarie præeundi ad pœnam
& mortẽ pro ſalute gregis eis cõmiſſi, aut etiam alioꝝ, quũ fuerit opportunũ, prout in libris
Machabæoꝝ de quodã ſic ſcribitur: Eleazarus ætate prouectus, glorioſiſſimã mortẽ magis 2.mach.6
q̃ odibilem vitã cõplectens, voluntarie præibat ad ſuppliciũ. Hinc in epiſtola Iohannis ſcri-
ptũ eſt: In hoc cognouimus charitatẽ dei, quoniam ille animã ſuam pro nobis poſuit, & nos 1.Johan.3
“ debemus pro fratribus animas ponere.⌊Et factum eſt quũ appropinquaſſet Ieſus ad Betpha
“ ge & Bethaniam ad montem qui vocatur Oliueti.⌋ Secundũ gloſam, Betphage fuit villa ſeu
“ viculus ſacerdotũ prope montem Oliueti. Habebant eñi ſacerdotes veteris teſtamenti vicos
extra ciuitatem ad alendũ pecora ſua. Bethania quoq; villa fuit, nõ longe à latere montis præ-
fati. Sciendũ vero ꝙ Lucas non obſeruat hic ſtricte ordinem rei geſtæ. Primo etenim venit
Chriſtus in Bethaniam .ſ. ſabbato ante ramos palmarum, & ibi tunc factũ eſt conuiuium, de
quo in Iohanne legitur, in quo Lazarus vnus fuit diſcumbentiũ, & Martha miniſtrabat. Die Johan.12
autem ſequenti veniens Ieſus à Bethania ad Hieruſalẽ, tranſiuit per Betphage quæ erat in me
dio, & ſic venit ad montem Oliueti, qui ideo ſic vocatur, quoniam multæ oliuæ creſcebant
“ in eo,⌊miſit duos diſcipulos ſuos,⌋ Eiſdem rationibus miſit duos, quibus(vt in expoſitione Luc.10
decimi cap. dictum eſt)miſit diſcipulos ſuos binos ad prædicandum, dicuntq; aliqui ꝙ ſecun
B dum Chryſoſtomũ duo iſti fuerunt Petrus & Philippus, quorũ alter, ſcilicet Petrus, Corne- Chryſoſtom⁹.
lium quaſi aſinum, Philippus Samariam quaſi aſinam per fidem adduxit ad Ieſum ſiue con-
uertit. Sed iuxta hoc iſtud de Philippo apoſtolo non poſſet intelligi, quoniam ipſe Samari-
am non conuertit, ſed de Philippo vno de ſeptem primis diaconibus, qui conuertit Samari-
riam, vt in actibus deſcribitur, prout ibidem expoſitores teſtantur. Veruntamen Chryſoſto Act.8
mus illud nõ aſſerit, ſed in expoſitione cuiuſdam perhibet ſe legiſſe. Et ſi rite recordor, legi ꝙ
Origẽnes hoc dixerit. Qui vero hi duo diſcipuli fuerint, ſcriptura non exprimit nec certum Origenes
“ eſt,⌊dicens: Ite in caſtellũ,⌋ hoc eſt, in ciuitatem Hieruſalẽ, quæ vel deſpectiue vocatur ca-
ſtellum, quia non fuit in ea vera vnio ciuium, ſed magna diſſenſio atq; inuidia, vel propter ſi-
tum loci, quia in montibus poſita erat, & ob fortitudinem murorũ, munitionumq; eius. Po-
teſt quoq;(vt aliqui putant)per caſtellũ intelligi aliqua domus lapidea ſeu fortalicium iuxta
“ murũ, in qua vel prope quam aſina fuit,⌊quod contra vos eſt,⌋ id eſt ex oppoſito veſtri ſe-
cundũ localem diſtantiam, vel contra vos, quia me veſtrum dominũ ac magiſtrum habitato
“ res eius nitũtur occidere, voſq; diſpergere,⌊in quod introeuntes, inuenietis pullũ aſinæ alli-
“ gatum,⌋ præſepi aut alteri rei, ne vagando diſcurrat,⌊cui nemo vnquam hominũ ſedit,⌋
hoc eſt, ſuper quem nullus huc vſq; ſedit ad viam agendam, ob pulli iuuentutem & teneritu-
“ dinem,⌊Soluite illum & adducite mihi.⌋ In Matthæo habetur, ꝙ Ieſus dixit: Inuenietis aſi-
nam alligatam & pullũ cum ea, ſoluite & adducite mihi. Vnde elicitur quod vtrunq; animal Mat.21.
“ fuit ligatũ, & à Chriſto iuſſum adduci.⌊Et ſi quis vos interrogauerit, quare ſoluitis pullũ, ſic
“ dicetis ei, Quia dominus operam eius,⌋ id eſt miniſtrationẽ⌊deſiderat,⌋ non ob ſuam ne-
ceſſitatem abſolutã, ſed propter ſcripturæ verificationem, & ad noſtram informationem ac
C myſticam rationẽ, quia per pulli ſeſſionẽ figurabatur, ꝙ Chriſti imperio gentilitas eſſet ſub-
denda, ita quod illud Apoſtoli adimpleret: Glorificate & portate deum in corpore veſtro, 1.Cor.6
“ ⌊Soluentibus aũt illis,⌋ duobus Chriſti diſcipulis,⌊pullũ, dixerunt domini eius,⌋ ſcilicet
pulli .i. cuſtodes vel eo frequẽter vtentes, ſi non ad ſedendũ, tamen ad aliqua alia. Vt eñi com
“ muniter fertur, pullus & aſina communibus hominũ vſibus deputabant.⌊Quid ſoluitis pul-
“ lum?⌋ ſuper quem nullus vſq; nũc ſedit.⌊At illi dixerũt, quia eum dominus neceſſarium ha-
“ bet,⌋ ſecundũ modum prædictũ & propter cauſas iam tactas. ¶Sed quid ſciuerunt illi quẽ
diſcipuli Chriſti deſignarent nomine domini? Ad quod reſpondetur, ꝙ forte iam audierũt
Ieſum Nazarenũ illuc venire, & ex habitu ſeu alijs ſignis notabant quod illi duo eſſent diſci-
puli eius, fuitq; tunc rumor communis, ꝙ Ieſus eſſet rex Meſſias, vnde per dominũ intellige-
“ bant Ieſum.⌊Et duxerunt illum,⌋ ſcilicet pullũ ſimul cũ aſina,⌊ad Ieſum, Et iactantes ve-
“ ſtimenta ſua ſuper pullũ,⌋ imò & ſuper aſinam ſecundũ Matthæũ, vt Ieſus mollius, decenti- Mat.21
“ uſq; ſederet,⌊& impoſuerũt Ieſum⌋ ſuper pullum reuerentialiter miniſtrando. ¶Circa hæc
multa quæri poſſent ac dici, vtpote de myſtica ſignificatione caſtelli & pulli ac aſinæ, & an
Chrũs ſucceſſiue ſuper vtrũq; animal ſedit, de quibus, quia ſuper Matthæũ hæc ſcripſi, nunc
“ nihil dicam.⌊Et quũ appropinquaret iam ad deſcenſum montis Oliueti, cœperũt omnes
“ turbæ deſcendentiũ⌋ cũ Ieſu de altioribus locis circa montem hũc, Vel deſcendentium .i. de
Hieruſalẽ, quæ altius ſita fuit ei obuiantiũ, quia ſicut in Iohanne legitur: Turba multa quæ ve Johan.12
nerat ad diem feſtũ, cum audiſſet quia venit Ieſus Hieroſolymam, acceperunt ramos palma-
“ rum & proceſſerunt obuiam ei,⌊gaudentes,⌋ ſpũali iucunditate de omnipotentia dei &

CAP.XIX. mirabilibus eius factis per Chriſtum,⌊laudare deum voce magna⌋ id eſt, deuota ac ſono-
ra,⌊ſuper omnibus quas viderant virtutibus⌋ hoc eſt,vniuerſis Chriſti miraculis diuina vir D
tute peractis,quæ corporalibus oculis fieri conſpexerunt,dicẽtes:⌊Benedictus⌋ id eſt,omi
bona dictione ſeu appellatione dignus & ſanctus ſiue laudatus eſt & ſit,⌊qui venit in nomi »
ne domini⌋ id eſt in deo,videlicet in virtute & ſecundũ voluntatem ipſius atq; ad gloriam »
eius,⌊pax in cœlo⌋ hoc eſt,in cœleſti regno eſt pax æternitatis,pax impturbabilis & cõ- »
pleta,hoc eſt ſempiterna tranquillitas,delitioſiſſima,inconcuſſibilis & conſummata quieta
tio mentis omnium beatorum in deo.¶Porrò per hoc quod dicunt,pax in cœlo , deſigna-
tur reconciliatio generis humani cum deo & angelis ſanctis facta per Chriſtum,quemad-
Coloſſ.1 modum de Chriſto ait apoſtolus:Pacificans per ſanguinẽ crucis eius,ſiue quæ in terris ſunt
ſiue quæ in cœlis,ſicq; exponi poteſt ,pax,id eſt,pacificatio eſt in cœlo dei ,& angelorum
Lucæ.2 ad homines. ¶Præterea quæri poteſt,quur Chrõ naſcente angeli cecinerũt,pax in terra ho
minibus,nunc vero ipſo ad paſſionem tendente clamitant turbæ,pax in cœlo? Ad quod di
citur,quia in Chriſti incarnatione & natiuitate pax vera,ſcilicet Chriſtus de cœlo in terrã
deſcendit,ſed per paſſionem ipſius aſcendit,pax iſta in cœlum,⌊& gloria in excelſis⌋ id eſt
honor,glorificatio,beatitudo,lætitia ſit deo in cœleſtibus habitanti,cui debetur omnis ho-
Ibidem. nor & gloria,vnde & ſupra angeli cantaſſe leguntur:Gloria in altiſſimis deo,vbi hæc pleni-
us exponuntur.⌊Et quidam phariſæorum de turbis⌋ id eſt,inter populos iſtos tunc exiſtẽ »
tes,⌊dixerunt ad illum(ſcilicet Chriſtũ)Magiſter⌋ Non audebant ei irreuerenter loqui ti- »
more plebis,⌊increpa diſcipulos tuos⌋ id eſt,iſtos qui te tam excellenter collaudant, vel »
diſcipulos tuos,qui iſtud præ cæteris faciũt,ſeu alios ad hæc inducũt.Hoc ex inuidia pro-
tulerunt,quoniam Chriſtũ ſpernebant,nec regem Iſrael eſſe credebant , nec à deo veniſſe. »
⌊Quibus ipſe dixit:Dico vobis,quia ſi hi tacuerint,lapides clamabũt⌋ tanquàm dicat Hũc »
diẽ præordinaui,vt in ea debitus mihi honor exhibeatur,& quis ac qualis ſim oſtẽdatur,ne
per ignorãtiam vos excuſare poſſitis quod mihi non creditis.Idcirco ſi homines mea non E
loquerentur præconia,ſaxa aliquibus ſignis ,ſciſſuris aut motionibus maieſtatẽ meã mirabi
liter declararent,quod etiam in Chriſti cõſtat paſſione completũ:Nã ipſo in cruce pendẽ-
Matt.27. te petræ ſciſſæ ſunt,ſuisq; ſciſſionibus creatori ſuo quaſi compatiebãtur, eiusq; eminẽtiam
ipſo facto ſunt proteſtatæ.¶Poſſunt quoq; p lapides dura gentilium corda intelligi , quo-
Marc.15 rum quidã,puta Centurio & ei cõſimiles,videntes mirabilia quæ in Chriſti paſſione fiebãt,
glorificauerũt deum dicentes:Vere hic homo filius dei erat.⌊Et quum appropinquauit,vi »
dens ciuitatem,fleuit ſuper illam.⌋ Corporaliter vrbi Hieruſalem appropinquauit,à qua »
& corporis circumſcriptione diſtabat,qui ſecundũ ſuã diuinitatẽ vniuerſum inceſſabiliter
mundum implet.Deniq; quum eam corporalibus oculis aſpexiſſet,ſignum præcipue com-
paſſionis monſtrauit,præſentem ciuitatis iniquitatẽ atq; futurã ipſius calamitatẽ ac pœnã
deflendo,qui nõ ſolum ſecũdum quòd deus,ſed etiã ſecũdum ſciẽtiam ſuam creatam ac in-
ditam,ciuitatem illam,omnemq; eius proprietatem & qualitatem ab incarnatiõis exordio
infallibiliter vidit intellectuali intuitu,ſed hac vice ſenſibiliter ea viſa præcipue compaſſio-
nis motum ſponte aſſumpſit,quã & materialibus lachrymis tanq̃ ſigno certo oſtendit.
¶Præterea lachrymatus eſt Ieſus.Primo in ſua natiuitate ſecũdum ſanctos doctores.Secũ- F
Bernardus. do in ſua circũciſione,ſecundum Bernardum & alios.Tertio,in Lazari ſuſcitatione,vt fer-
Iohan.11. tur apud Iohannem.Quarto in hac proceſſione.Quinto inſtante ſua paſſione,quando & ſu
Lucæ.22 dor eius factus eſt ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.Vnde ad Hebræos dicit: Cũ
Heb.5. clamore valido & lachrymis preces offerens.Sexto in ſua paſſione ,in qua & ſæpius præ a-
cerbitate dolorum ſponte plorauit.Itaq; videns vrbem præfatam,eiusq; pulchritudinẽ ex-
teriorem,defleuit ipſius culpam & pœnam tam temporalem quàm æternam. Nomine au-
tem ciuitatis habitatores eius intelliguntur,⌊dicens:Quia & ſi cognouiſſes⌋ id eſt, ſi miſe- »
Prouer.2 riam & euerſionem tibi imminentem cognoſceres,⌊& tu⌋ vtiq; fleres,quæ modo infelici »
ter excæcata lætaris quum maleféceris,& exultas in rebus peſſimis,quia propriã peruerſita- »
tem non penſas,& pœnas tibi debitas ac inſtantes non præuides. Hoc modo quotidie ho-
mines virtuoſi prauorum,excæcatorumq; hominum obtenebrationem internam ac dam-
Ibidem. nationem æternam deplorant,qui neſciunt cur defleantur,de quibus Salomon proteſtatur:
Relinquunt iter rectum,& ambulant per vias tenebroſas.Hanc Chriſti pietatem ſectari de
bemus,quia & ipſe tanquàm piiſſimus etiam inimicæ ciuitatis calamitatem defleuit . Vnde
& nos non ſolum amicorum,ſed etiam inimicorũ mala deflere,& pro ipſis orare debemus,
dicente apoſtolo:Quis infirmatur,& ego non infirmor?Quis ſcandalizatur,& ego nõ ſcã-
1.Cor.11 dalizor?Sic & ſanctus Iob ait:Flebam quondam ſuper eo qui afflictus erat,& compatieba-
Iob.30. tur anima mea pauperi.Induratis vero in vitiis & cunctis iniquis condolendum eſt iugiter.
Eccle.22 Propter quod in Eccleſiaſtico aſſeritur : Luctus mortui ſeptem dies,fatui autẽ & impii oẽs
Auguſtinus. dies vitæ illorum.Refert Auguſtinus in libro de ciuitate dei,quemadmodũ quidam prīceps
militiæ

A miliciæ Romanorum ciuitatem Syracuſanam opulentiſſimam atq; pulcherrimam mox ca-
“ pturus & oppreſſurus primo in eminenti ſtans loco ruinã illius deplanxit. ⌊Et quidem in hac
“ die tua,⌋ hoc eſt in tempore paruo & labili quo tuis vanitatibus, non creatoris tui viuis ho-
“ nori & cultui, ⌊quæ ad pacem tibi,⌋ id eſt ea habes quæ ad tuam carnalem, fallacem'q; perti-
nent pacem. Hoc modo filij ſeculi huius, qui in concupiſcentijs ſuis ac proprijs voluntati-
bus ambulant, qui temporaliter proſperantur, hac carnali & deceptoria pace fruuntur, qui
in tranſitorijs ac ſenſibilibus rebus ſibi finem conſtituunt, atq; in talibus mente vtcunq; qui-
eſcũt, de quibus ait Pſalmiſta: Quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum videns, de qui- Pſal.72
bus in Iob habetur: Domus eorum ſecuræ ſunt & pacatæ, & non eſt virga dei ſuper illos, du- Iob.21
cunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt. Eſt autem & alia pax vera
ſpiritualis interna, quæ eſt tranquillitas mentis in deo, qua carent iniqui, iuxta illud Eſaiæ: Eſa.57
Non eſt pax impijs dicit dominus, de qua in Iohanne ait ſaluator: Pacem relinquo vobis, pa Iohã.14
cem meam do vobis, quam inter fructus ſpiritus ponit Apoſtolus ad Galatas, dicens: Fru-
“ ctus autem ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, ⌊nuhc autẽ abſcon- Gala.5
“ dita ſunt ab oculis tuis,⌋ hoc eſt aduerſa tibi imminentia nunc te latent, quia & mihi ea tibi
prænuncianti credere aſpernaris. Horum periculoſiſſimam ſecuritatem multi ſectantur, qui
ex longanimitate & patientia dei audentius peccant & deteriores redduntur, in conſuetudi-
nem peccati ruentes. Propter quod in Eccleſiaſte dicitur: Quia non cito profertur con- Eccles.8
tra malos iudicium, abſq; vllo timore filij hominum perpetrant mala. Item'q;: Sunt impij qui
B ita ſecuri ſunt quaſi iuſtorum facta habeant. Iſtis competit illud Sapientiæ: Dixerunt impij, Ibidem
apud ſe cogitantes non recte. Venite fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam Sapiæ.2
“ in iuuentute celeriter, ⌊quia venient dies in te,⌋ id eſt contra te, ⌊& circundabunt te inimi
“ ci tui,⌋ puta Romani, videlicet Titus & Veſpaſianus cum exercitu Romanorum, ⌊vallo,⌋
id eſt aggere, quia (vt legitur) tres aggeres circa Hieruſalem ad eam capiendam fecerunt, vel
vallo, id eſt exercitu ſuo inſtar valli per gyrum vrbis diſpoſito, ſecundum illud Eſaiæ: Cir- Eſa.29
“ cundabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem, ⌊& coanguſtabunt te
“ vndiq;,⌋ hoc eſt, ſic obſidebunt, vt egredi nec poſſis nec audeas, ſed fame & ſiti ac alijs mo-
dis grauiſſime affligaris. Ad tantam enim anguſtiam habitatores Hieruſalem deuenerunt, vt
“ mulieres proprios pueros comederent, vt libro de bello Iudaico Ioſephus refert, ⌊& ad ter- Ioſephus.
“ ram proſternent, quia tam homines quàm ædificia Hieruſalem proſtrauerunt Romani, ideo
“ ſubditur, ⌊& filios tuos,⌋ id eſt ciues, ⌊qui in te ſunt.⌋ Ciuitas nanq; ſeu communitas per
modum matris ſe habet, reſpectu particularium perſonarum contentarum in ea, quas fouet
“ & protegit, ⌊& non relinquent in te lapidem ſuper lapidem,⌋ hoc eſt, funditus te ſubuer-
tent. Hoc tamen per modum hyperbolicæ loquutionis intelligi poteſt, quemadmodum in
Iudicum libro leguntur filij Beniamin ita ad certum fundis ieciſſe lapides, vt capillum tan- Iudicũ.19
gere potuerint. Legitur quoque, quòd Tito ac Veſpaſiano deſtructa Hieruſalem ad ſua re-
uerſis, Iudæi qui timore Romanorum in ſpeluncis & ſyluis ſe abſconderunt, redeuntes, cœ-
perunt ciuitatem Hieruſalem reparare, & ſacra loca venerari. Quo cognito, miſerunt
Romani Helium Adrianum, qui poſtea fuit Imperator, à quo ciuitas Hieruſalem fuit tunc
omnino ſubuerſa, ita quòd lapis ſuper lapidem non remanſit.

C ¶Denique quoniam pœnam deus infligit propter culpam, & pœnam grauiorem pro-
pter culpam maiorem, conſequenter Chriſtus ſubiungit cauſam & culpam, propter quam
“ tot mala pœnalia fuerant infligenda, ⌊eo quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ,⌋
hoc eſt, non aduertiſti, neque cognoſcere voluiſti iſtis diebus me regem Meſſiam eſſe miſ-
ſum ad te, nec credis me eſſe Chriſtum, nec meum agnoſcis aduentum. Nam & ſi ad
tempus aliqualiter iſta nouerunt, tamen tempore procedente, & Chriſto eos acriter incre-
pante propria ſunt inuidia excæcati. Itaque viſitatio Chriſti ſumitur hic in bono, & fuit
eius in mundum hunc miſſio, incarnatio, & inter homines conuerſatio, prædicatio, de
qua ſupra loquutus eſt Zacharias: Benedictus dominus deus Iſrael, quia viſitauit & fecit
redemptionem plebis ſuæ. Item'q;: Per viſcera miſericordiæ dei noſtri, in quibus viſita- Luc.1.
uit nos oriens ex alto. Ad hanc Iudæorum excæcationem applicatur illud Eſaiæ prophe- Ibidem
tæ: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non co- Eſa.1.
gnouit, & populus meus nõ intellexit. Et illud Hieremiæ prophetæ: Miluus in cœlo cogno Hiere.8
uit tempus ſuum, populus autem meus non intellexit iudicium domini. ¶Præterea Chriſtus
filius dei, deus & homo viſitauit genus humanum, ſicut creator creaturam, ſicut dominus ſer
uum, ſicut medicus ægrum, ſicut redemptor captiuum, ſicut ſaluator damnatum, ſicut vita
mortuum, ſicut magiſter ignarum. Vnde per Zachariam prophetam hortatur: Lauda & læ Zacha.2
tare filia Sion, quia ecce ego venio & habitabo in medio tui. Sed heu reprobi & ingrati filij
hominum non cognouerunt creatorem, ſaluatorem, doctorem, & medicũ ſuum, imò inſtar

CA. XIX. phreneticorum & tanquàm furioſi infirmi, inſilierunt in eum,& manus ſacrilegas iniecerunt in D
Iohan.1 ipſum,iuxta illud Iohannis: Lux in tenebris lucet,& tenebræ eam non cognouerunt. In pro-
Oſee.7. pria venit,& ſui eum non receperunt. In quibus impletum eſt quod per Oſeam dominus pro-
teſtatur:Ego redemi eos,& ipſi locuti ſunt contra me mēdacia. Et ego erudiui eos,ipſi autem
receſſerunt à me,& in me cogitauerunt malitiam. ⌊Et ingreſſus in templum.⌋ Quum enim
Lucæ. 2. intraſſet ciuitatem Hieruſalem,primo ingreſſus eſt. Primo,quia vt ipſemet dixit. In his quæ pa
tris ſui erant oportuit eum eſſe,hoc eſt,in templo & actibus ſacris quos in templo exercuit. Ita-
Iohan.8. què primo hoc fecit,propter patris ſui honorem,quemadmodum ait apud Iohānem:Ego ho
norifico patrem meum. Secundo,propter noſtram ædificationem,vt ſcilicet ciuitatem quan-
cunque ingrediendo primo intremus eccleſiam,adoremuſq; dominum. Hinc ait Chryſoſto-
Chryſoſtom⁹. mus: Tu Chriſte imitator quum ingreſſus fueris aliquam ciuitatem,ante omnem actum ad ec-
cleſiam curras. Tertio, vt abuſiones quæ erant in templo corrigeret, & zelum dei atque iuſti-
tiæ nos habere doceret contra peccata. Nam ſubditur, ⌊cœpit eijcere ementes & vendentes
Iohan.2. in eo.⌋ Apud Iohannem legitur,quòd flagello de funiculis facto illos eiecit. Veruntamen Io-
hannes loquitur ibi de alia eiectione,illa videlicet quæ contigit paſchali ſollennitate,primo ſe-
quenti poſt mutationem aquæ in vinum,ideo non videtur tam certum an iſta quoq; eiectio
Origenes. per flagellum tale ſit facta. Vtraque tamen valde mirabilis fuit,atque (vt aſſerit Origenes) mi-
rabilior mutatione aquę in vinum, ſuſcitationeq; Lazari,quia tot hominum mentes compeſ-
cere,vires ligare,ingenia immutare,mirabiliſſimum fuit. Egrediebatur quippe quidam diui-
nus ſplendor ex vultu & oculis vnigeniti dei,quo territi,non audebant neque valebant reniti.
Ex quibus probatur,quòd ſeculares actus non debent in eccleſia exerceri. E

¶ Fecerant autem principes Iudæorum in primo atrio templi ex auaritia tria loca venalibus,
in quorum vno ſedebant vendentes,in alio nummularij,in tertio alij, ex hoc ideo,vt nullus ſe
poſſet excuſare ab oblatione. Si enim non detulerunt ſecum offerenda,inuenerunt ea ibi ve-
nalia,& ſi pecuniam non habebant,inuenerunt ibi nummularios ad mutuandum paratos, qui
tamen in hoc commoda & emolumenta propria quæſierunt. Nam quia ſub manifeſta vſura
concedere prohibiti erāt fratribus ſuis Iudæis,mutuabant eis propter quædam munuſcula fru-
Gorrha. ctuum. Dicit hoc loco Gorrha: Per iſtos vendentes & ementes deſignantur ſeptem gene-
Septē genera hominum ab eccleſia expellēda ra hominum ab eccleſia expellenda. Primi ſunt ſecularibus actibus dediti. Hinc placita non
debent in eccleſia fieri. Secundi ſunt tumultuoſi, ne deuotionem impediant diuini offi-
2.Timo.2. cij. Tertij ſunt clerici negotiatores,quia non licet eis negotiari,dicente Apoſtolo:Nemo mi-
litans deo implicat ſe negotijs ſecularibus. Quarti ſunt ſimoniaci. Quinti excommunicati. Se-
xti interdicti. Septimi contentioſi. Ad quorum omnium eiectionem, iam vix ſufficerent fu-
Chryſoſtom⁹. nes magni,quum multi ſint vitijs his infecti. Dicit quoque Chryſoſtomus: Qui voluerit eſſe
Pſal.70 mercator,proijcitur de eccleſia,dicente pſalmiſta: Quoniam non cognoui negotiationes in-
Caſſiodorus. troibo in potentias domini. Et ſimile huic Caſſiodorus ait: Ex quibus videtur negotiatiōis of-
Eſaiæ.vlt. ficium eſſe omnino illicitum,quod ſecundum Thomam in ſecunda ſecundæ verum eſt de nego-
tiatione quæ ſolum atq; finaliter fit intuitu lucri,nō propter finem licitum & honeſtum. Itaq;
Chriſtus eiecit de templo vendentes & ementes,& ne videretur hoc irrationabiliter agere,al-
legauit ſcripturam, ⌊dicens: Scriptum eſt⌋ in Eſaia,in perſona dei dicentis: ⌊Domus mea,⌋
hoc eſt,templum ſeu materialis eccleſia diuino cultui conſecrata, ⌊domus orationis vocabit.⌋
id eſt,locus diuini officij,non ſecularium,illicitorumq; actuum aut confabulationum. Enormi F
ter igitur peccant,qui ſacris locis abutuntur,& eis irreuerentiam irrogant,vt qui intrant eccle-
ſiam vt īſpiciant fœminas & fœminæ intrantes,vt videant viros,& qui ibi laſciue hinc inde aſ-
piciunt,aut libidinoſe ac ſceleratiſſime concupiſcunt,aut alijs ſe oſtentent,& qui ibi fabulatio-
nibus,ſcurrilitatibus,iocis,riſibuſq; intēti ſunt. Nec in cœmiterijs debēt ludis aut alijs actibus va
nis,ſed dei laudibus,orationibus,contemplationibus,prædicationibus & ſacris oblationibus
ibidem cum omni reuerentia & deuotione vacare, ne alia ibi fiant niſi propter quæ conſtru-
ctus ac deo dedicatus eſt locus,cui & propter dignitatem ſacramenti honor debetur præcipu-
2.Para.24. us, ⌊vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum.⌋ id eſt, ſimilem tali ſpeluncæ,tot ſcelera ex-
Hiere.7. ercendo in dei domo,in qua & animas ſpiritualiter occidiſtis,aliquos forſitan corporaliter tru
cidaſtis,ſicut in primo templo lapidatus fuit Zacharias filius Iorada. Vnde per Hieremiam lo
quitur dominus:Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta? ⌊Et erat quotidie docens
in templo.⌋ Hoc verum eſt,quantum ad certum tempus,quia in die palmarum & duobus die-
bus ſequentibus,non autem feria quarta, quia tunc manſit in Bethania, & proditor vendidit
eum. Itaque Chriſtus paſſione ſua inſtante,à prædicationibus & ſanctis increpationibus non
ceſſauit,quo docemur, ne timore mortis aut cuiuſcūq; incommodi ceſſemus à ſpiritualibus a-
ctibus debitis,per quod etiam quorundam increpatur pigritia,qui dum ſeneſcunt, exponunt
ſe otio & corporali quieti,cum adhuc gregi ſibi commiſſo,ac alijs multis poſſint prodeſſe,imo
tunc cum maiori reuerentia audirentur. Aduertant hi quod ait ſaluator: Qui perſeuerauerit
vſq;

A vſq; in finem, hic ſaluus erit. ⌊Principes ſacerdotũ,⌋ puta pontifices, ⌊& ſcribæ,⌋ id eſt le- Mat.14
gis doctores, ⌊& principes plebis,⌋ videlicet inferiores rectores & ſeniores populi, ⌊quæ-
rebant illum perdere,⌋ id eſt Chriſtum occidere, ⌊& non inueniebant quid facerent illi,⌋
hoc eſt, modũ exequendi ſuam maliciam nõ inuenerunt, quoniam ex timore communitatis
non audebant in Ieſum mittere manum, Ideo ſubditur. ⌊Omnis em̃ populus ſuſpẽſus erat⌋
id eſt mente valde attentus ad doctrinam atq; miracula Chriſti, ⌊audiens illum⌋ prædican- Mat.21.
tem auribus mẽtis & corporis, nempe (vt Euãgeliſta Matthæus teſtatur) Chriſtus eadẽ ho-
ra multos cæcos, aliosq; curauit infirmos. ¶ Ecce qualiter inuidia mentẽ excæcat, quomodo
ambitio parit inuidiam, qualiter paſſiones rationem ſubuertunt, & quanta eſt cordis huma-
ni malitia. Nam quanto ſaluator præclariora egit miracula, quo glorioſius prædicauit, quo
plures habuit audientes, quo magis honorabatur à populo, tanto infeliciſſimi principes, ſcri
bæ, phariſæi, ſenioresq; Iudæorũ vehemẽtius torquebant inuidia & accẽdebant, nõ aliud co
gitãtes, niſi qualiter eũ poſſent opprimere, qui eos ſapientia, eloquẽtia, fama, ſanctitate, mira
culis ſuperauit. Erant nanq; valde ambitioſi, auari & vani, idcirco ſuum magiſteriũ paruipẽ- Iohan.12
di cernentes, & Chriſtum magnificari ab om̃ibus grauiter affligebantur. Vnde dixerũt: Vi-
detis quia nihil proficimus. Ecce totus mũdus abijt poſt eum. Et prohdolor hominũ peruer
ſitatem multi ſequũtur, inter quos ſunt zelus & contentio, detractio & infelicium ſuſpitionũ
tumultus, dum vnus veretur ne alius eũ in honore præcedat, qui vtinam mutuo in veris vir- Pſal.4
tutibus ſuperare ſtuderent, quibus recte clamat propheta: Filij hominũ vſquequo graui cor-
de, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciũ? Verum, vt idem fatetur: Beatus vir cu- Pſal.39
B ius eſt nomen domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.
¶ Poſtremo, iuxta tropologicũ intellectũ, quemadmodũ dominus Ieſus videns ciuitatẽ Hie- Tropologicus
ruſalem eam defleuit, ſic vnuſquiſq; veraciter Chriſtifidelis conſiderans deformitatẽ ac rui- ſenſus.
nam militantis eccleſiæ ſeu cuiuſcunq; eccleſiaſticæ perſonæ aut animæ ex charitatis frater-
næ cõpaſſione eam deplorat, pro ipſa precatur, ei ſubuenire conatur, eiq; loquitur, quia ſi co-
gnouiſſes. i. rite attenderes quæ & quãta tibi inſtent pericula, quãta ſuſtinebis (niſi pœniteas)
ſupplicia, & tu fleres, teipſum ac vitã tuam corrigeres, quæ modo nõ penſas, quoniã ſeculari
proſperitate & pace carnali perfrueris, & per eas ac cæteras tuas iniquitates ſic obtenebraris
ac falleris, ꝙ ad ſalutem tuam ſpectantia non perpendis. Sed venient dies in quibus hi ab in-
uiſibilibus hoſtibus ſuis circundabuntur, impugnabuntur, anguſtiabuntur, vincentur, id eſt,
ad æternalia pertrahentur tormenta. Quod totum in hora mortis præcipue agitur. Circun-
dabunt nanq; dæmones peccatorem, ad eius deiectionem concorditer propinquando, val-
lumq; ei parant, varias decipiendi calliditates ei ponẽdo, impugnãt eum, vitia ſuggerendo,
anguſtant eum dire alliciendo aut per aduerſa terrendo, vincunt & ad terram proſternunt,
ad conſenſum ac praua opera perducendo, & non relinquunt in eo lapidem ſuper lapidem,
id eſt virtutem vnam alteri innitentem, quia dum homo ad mortale ruit peccatum, mox gra
tiam & virtutes infuſas amittit, quarum vna corroborat aliam, & vna innititur alteri, quem-
C admodum in exercitu bene diſpoſito vnus alteri præbet ſubſidium. Vnde ſecundum vnam
conſiderationem fides dicitur fundamentum virtutum, ſecundum aliam, humilitas, ſecun-
dum aliam, charitas, ſine qua nullius virtutis actio extat meritoria. At vero quoniam domus
dei eſt anima vere deuota, quæ eſt ſedes & thronus ſapientiæ increatæ, videamus ne anima
noſtra fiat ſpelunca latronum, id eſt habitatio dæmonum, vitijs inhærẽdo, aut alicui detra-
hendo ſeu inuidẽdo, ne etiam fiat domus negotiationum, ita vt pro bonis quæ agimus, lau-
des requiramus humanas aut commoditates carnales, ſed ſoli deo placere & ſemper adhæ-
rere, æternaliterq; vniri quæramus.

¶ ELVCIDATIO CAPITVLI VICESIMI. Articulus. XLIII.

CVM in ſacratiſſimo die palmarum audiſſent principes, ſcribę, pha
riſæi & ſeniores Iudæorũ Ieſum à populo regem Iſrael, id eſt Meſ-
ſiam vocari, & maximis commendari præconijs, vidiſſentq; eum
cum ingenti honore pene ab omnibus ſuſcipi & in ciuitatem Hie-
ruſalem introduci, quem ſtatim poſt reſuſcitationem Lazari con-
corditer diffinierunt occidere, vehementiſſime ſunt turbati, plu-
resq; modos excogitauerunt, quibus eum poſſent circumuenire &
capere, prout partim in præſenti tangit capitulo Euangeliſta.
⌊Et factum eſt in vna dierum,⌋ videlicet feria ſecũda poſt palma-
rum, vt patet ex his quæ à Matthæo ſcripta ſunt. ⌊docẽte illo.⌋ .ſ. Mat.23
Chriſto populum communẽ, qui eum reuerẽter audiuit in templo, ⌊& euãgelizãte⌋. i. bo-
na æternæ beatitudinis nunciante, docuit enim eos moralia, vtpote vitia fugere, virturum

CAP. XX. exercitijs inhærere,& euãgelizauit eis æternã ſalutem eſſe eis præſtãdam,ſi ſuis obedirent do- D
ctrinis, ⌞conuenerũt principes ſacerdotum⌟ id eſt, pontifices,in qbus fuit maior authoritas,
⌞& ſcribæ⌟ hoc eſt doctores,in qbus fuit maior ſcientia legis ſecũdum aliquem modum , ⌞cũ »
ſenioribus⌟ in qbus fuit maturior ætas,& ſucceſſerunt ſeptuaginta ſenioribus,q̃s deo iubente »
Nume.11. inſtituit Moſes,vt ſecũ onus populi ferrẽt. Iſti oẽs vidẽtes tantã eſſe Chriſti ſapientiam,facun-
diam,efficaciã atq; conſtantiã, ꝙ facile ſuperari nõ poterat,ſimul venerũt,vt ſua eum multitu-
dine,authoritate,excellentia,peritia,obruerẽt,terrerẽt ac vincerẽt, ⌞& aiunt, dicentes ad illũ: »
Dic nobis,in qua poteſtate hæc facis?⌟ id eſt,qua authoritate aſſumis tibi iſtud prædicandi of- »
ficium,& attrahis tibi populum,& increpas eos q̃s vis,quæ omnia ſpectãt ad noſtrã authorita
tem nobis legitime datam:⌞Aut qs dedit tibi hanc poteſtatem?⌟ quaſi dicant. Cum tu nõ ſis »
deus,propter q̃d à teipſo poteſtatem iſtam non habes,volumus à te audire,à quo habeas eam.
Non enim habes eam à nobis,nec ab imperatore,neq; à ſenatu,nec de ſacerdotali es tribu,nec
credimus ꝙ à deo habeas eam. Videtur ergo ꝙ vſurpatorie facias iſta,& præſumptuoſe ad ea
te ingeras dæmone inſtigante. Iſti potiſſimum Chriſto fuerant inuidentes. Nam ſacerdotes
apud ſe cogitauerũt. Nos eramus quaſi columna populi noſtri,& nunc populus innititur huic
tanquam columnæ. Scribæ quoq; dixerunt. Nos eramus quaſi viua & ſonans lingua ſcriptu-
ræ,& iam iſte facundiſſime ſonat,nec amplius reſonat muſa noſtra. ⌞Reſpondens autem Ie- »
ſus dixit ad illos: Interrogabo & ego vos vnum verbum⌟ complexum , videlicet vnam quæ- »
ſtionem,ſeu vnum verbum,id eſt,vnam rem verboꝝ complexu ſignificatam. Sæpe eñ ver-
bum pro ſermone aut re ipſa per verbum ſignificata accipitur. Vnde in libris Regum loqtur
4.Reg.20 Ezechias: Non fuit verbum in domo mea,q̃d non oſtenderim eis, ⌞reſpõdete mihi⌟ ad vnũ »
verbum ſeu vnam interrogationem,vos q duas mihi quæſtiones propoſuiſtis. ¶ Chriſtus ſa- E
1.Cor.1. pientia patris omnium cordium archana conſpiciens,ſciens illos non deſiderio inſtructionis,
ſed malitioſe interrogare,non reſpondit eis euidẽter ad interrogata,ſed quaſi clauo clauũ re-
tundens ſic eis reſpondit,ſicut promeruerunt,& talem eis propoſuit quæſtionẽ,ex cuius ſolu-
tione fuiſſent confuſi & victi,& ex cuius ſolutione omiſſa,nihilominus cõfundebant. Itaq; in-
terrogauit. ⌞Baptiſmus Iohãnis de cœlo erat,an ex hominibus?⌟ hoc eſt,an ex diuina autho- »
ritate & commiſſione cœleſti Iohannes Baptiſta populum baptizauit,an ex humana tantum-
modo inſtitutione,commiſſione aut præſumptione? Vocat aũt baptiſmus Iohãnis quaſi mi-
niſtri,& qa in illo baptiſmo gratia non dabat,ſed totũ quod fiebat in eo fecit Iohãnes,quoniã
tãtum erat ibi exterior lotio ex parte baptiſmi,ideo à Iohãne denominatur. Porro in Chriſti
baptiſmate datur gratia ex vi ſacramẽti,idcirco denominat à Chr̃o ſeu deo, nõ ab apoſtolis,
cæteriſve miniſtris. ⌞At illi cogitabãt intra ſe dicẽtes:⌟ verbo mẽtali. ⌞Si dixerimus (baptiſ- »
mũ Iohãnis) eſſe de cœlo⌟ .i. diuino,cœleſtiq; inſtituto, ⌞dicet nobis: Quare ergo non crédi- »
Iohan.3 diſtis ei?⌟ mihi teſtimoniũ phibẽti atq; dicẽti de me. Qui de cœlo venit ſup omnes eſt. Et ecce »
Iohan.1 agnus dei,q tollit peccata mũdi. Imo tãdẽ negauerũt & ipſum Iohãnẽ eſſe prophetã, aſſerẽtes
ꝙ eẽt ſeductor,iuxta illud Matthæi: Venit Iohãnes nõ mãducãs neq; bibens, & dicũt,dæmo-
Matt.11. nium habet. ⌞Si aũt dixerimus ex hominibus⌟ hoc eſt,inſtitutione ſeu adinuentione humana »
eſſe Iohãnis baptiſmum, ⌞plebs vniuerſa⌟ à Iohãne baptizata, ⌞lapidabit nos⌟ Cõmunis eñ »
populus fuit pro maxima parte à Iohãne beatiſſimo baptizatus,iuxta illud Marci: Egredieba-
Marci.1 tur ad eum omnis Iudeæ regio & Hieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab illo in Iorda-
ne,vnde & ſupra dictum eſt: Factum eſt vt baptizaretur omnis populus. ⌞Certi ſunt eñ⌟ id »
eſt,pro certo tenent, ⌞Iohãnem eſſe prophetam⌟ Ad hoc quippe firmiter ſentiendum indu- »
Lucæ.1 cebantur ex recordatione miraculoſe conceptionis ſancti Iohannis & mirabilium quæ fiebãt F
circa patrem Iohannis,q angelo ſibi apparẽte factus eſt mutus,& nato Iohãne recepit loquelã,
ex ſanctiſſima quoq; conuerſatione Iohannis,q à puerilibus annis hæremiticam duxit vitam,
& conſtantiſſimus fuit zelator iuſtitiæ, vnde & tantæ reputationis extitit apud eos, quòd cre-
Matt. 3. diderunt eum eſſe Chriſtum.
Lucæ. 3.
Marci.1 ¶ Itaq; duæ cauſæ incitaſſent plebẽ ad lapidationẽ iſtoꝝ,ſi dixiſſent baptiſmum Iohãnis ex in-
Lucæ.3 ſtitutione veniſſe humana. Prima eſt,qa hoc reputaſſent eſſe in derogationẽ Iohãnis, imo &
Matt.14. dei,qa ſi ex hominibus fuiſſet eius baptiſmus,tũc Iohãnes fuiſſet pſeudopropheta & p̃ſumptuo
Marc. 6 ſus. Secũda ẽ,qa hoc reputaſſent eẽ in derogationẽ ſui,qa ex hoc ſeq̃ret ꝙ fuiſſent decepti, acci
Lucæ.7. Actoꝝ.13 piendo Iohãnis baptiſma. ⌞Et reſponderũt ſe neſcire vnde eẽt⌟ Iohãnis baptiſmus. Hoc di- »
xerunt ex timore lapidatiõis ſuæ à populo aut cõfuſionis ſeu deuictionis à Chr̃o, vt conſtat ex
dictis,& tamẽ propria malignitate obtenebrati,putabãt iã baptiſmũ Iohãnis eẽ ex hominibus
nõ ex deo,& prædicationẽ eius qua teſtimoniũ phibuit ſaluatori eſſe mendoſam. Veruntamẽ
in exordio baptizationis ac prædicationis ſancti Iohannis potius putauerunt eum eſſe verum
prophetam,& eius baptiſmum eſſe de cœlo,ſed tempore procedente Iohanne Chriſto teſti-
monium dante,ab eo auerſi ſunt aliterq; ſenſerunt. ⌞Ait illis Ieſus: Nec ego vobis dico in qua »
poteſtate hæc facio⌟ qa malitioſe interrogaſtis,& plana reſponſione eſtis indigni, nec crede- »
retis

A retis mihi ſi veritatē quæſiti vobis proferrem. Aliunde quoq; hoc aduertere debuerunt. Nam
ante hanc interrogationem Chrūs tam præclara, ſoliq́; deo poſſibilia fecit miracula publice ꝙ
ex illis euidenter agnoſcere debuerāt eum deſuper eſſe miſſum, atq; diuina docere ac operari
virtute. Itaq; non ex impatientiæ motu, ſed zelo iuſtitiæ Chrūs ſic peruerſis illis reſpondit.
¶ Subinde dominus Ieſus per introductionem parabolæ oſtendit beneficia dei patris circa Iu
“ dæos, & ingratitudinem ac maliuolentiam Iudæoꝝ, præſertim pontificum & ſcribaꝝ. ⌊Cœ
“ pit autem dicere ad plebem parabolam hanc.⌋ Plebs nāq; eum gratanter audiuit, & maiores
iam confutauit. ⌊Homo qdam plantauit vineam.⌋ Quamuis per vineam poſſit eccleſia vni-
uerſalis militans deſignari, tamen hoc loco ad literam per vineam intelligitur ſynagoga, vi- Vinea hic ſyn
delicet populus veteris teſtamēti, quæ in ſcriptura veteris teſtamenti multotiens vinea appella nagogā deſig
tur, ſicut in pſalmo: Vineam de Aegypto tranſtuliſti. Et in Oſea: Vitis frondoſa Iſrael. Atque nat. Pſal. 79.
in Eſaia: Vinea domini Sabaoth domus Iſrael eſt, & vir Iuda germen delectabile eius. Dicitur Oſee. 10.
autem ſynagoga & item eccleſia vinea per ſimilitudinem, quoniam inſtar vineæ profert dul- Eſaiæ. 5.
cem, pretioſumq́; fructum, vtpote filios ſpirituales & actus virtutum. Hanc vineam quidam
“ homo, i. deus pater, qui dicitur homo, non quòd corporalia habeat liniamenta aut humana,
ſed quia humanus, hoc eſt, pius ac mitis, & intellectualis naturæ ac ratio ſumma, ⌊plantauit,⌋
ſpūaliter & corporaliter, quoniam corda eorum fundauit in lege & gratia ſua, potiſſimū quā-
“ tum ad electos, atq; in terra promiſſionis eos conſtituit, ac varijs beneficijs radicauit eos ibidē,
“ ⌊& locauit⌋ hoc eſt, ſub promiſſione & ſpe beatifice remunerationis regendam & excolen-
dam commiſit, ⌊eam agricolis⌋ hoc eſt, prælatis atque rectoribus ſynagogæ, videlicet Moſi,
B Aaron, cæteriſq́; prophetis, regibus, iudicibus ac doctoribus Iudaicę plebis. Vnde ait ad Hie- Hiere. 1
remiam: Conſtitui te ſuper gentes & regna, vt euellas & diſſipes & ædifices & plantes. Eſaias
quoq; ſynagogæ ſe eſſe agricolam pandens, ait ad eam: Tritura mea & filia areæ meæ quæ au- Eſaiæ. 2
diui à domino exercituum reuelaui tibi. ¶ Præterea quæri poteſt, quomodo eccleſia aut ſyna-
goga dicta ſit vinea, cum apud Iohānem dicat ſaluator de ſe: Ego ſum vitis vera? Quomodo Iohan. 15
rurſus prælati & doctores vocantur agricolæ, cum ibidem aſſerat Chrūs: Pater meus agricola
eſt? Et reſpondendum, quòd per eandem rem ſecundum diuerſas ipſius proprietates ſignifica
ri poſſunt diuerſa, ſicut per leonem ratione fortitudinis exprimitur Chriſtus, ratione crudeli-
tatis, diabolus. Chriſtus itaque vitis ſeu vinea appellatur ſecundum naturam ſuam humanam,
quam deus pater, totaq́; trinitas ſuperbenedicta per dona gratiæ rexit, floridam fecit ac fœ-
cundauit. Synagoga vero propter cauſam prætactam dicitur vinea, ſimiliter eccleſia. Por-
ro deus pater ſeu trinitas ſumma appellatur agricola principalis, quia interius operatur, vitia
“ extirpando, gratiam & virtutes infundēdo. Prælati vero & vicarij dei extant agricolæ inſtru-
“ mentales, extrinſecus operando, atque ad gratiam diſponendo, ⌊& ipſe peregre fuit multis
diebus⌋ hoc eſt deus pater diu quaſi abſentem ſynagogæ ſe exhibuit, plebem Iudaicam liber- Eccle. 15
tati propriæ relinquendo, iuxta illud Eccleſiaſtici: Deus ab initio conſtituit hominem, & reli-
C quit eum in manu conſilij ſui, hoc eſt, in poteſtate proprij, liberiq́; arbitrij, eius quoque pœni-
tentiam expectando, atque iudicium differendo, ſecundum illud Eſaiæ: Propterea expectat Eſaiæ. 30
“ dominus, vt miſereatur veſtri. Vel dicitur diu peregre defuiſſe quātum ad negligentes, quia vt
“ Salomon conteſtatur: Longe eſt dominus ab impijs. Hinc ait Ambroſius: Qui vbiq; præſens Prouer. 15 Ambroſius.
“ eſt diligentibus, abeſt negligentibus. ⌊Et in tempore vindemiæ miſit ad cultores ſeruum ſu-
um⌋ Quidam per tempus vindemiæ intelligunt tempus iudicij vniuerſalis aut particularis, qa
tunc eſt tempus colligendi fructum operum virtuoſorum, cui expoſitioni non videntur con-
ſonare ſequentia, in quibus deſcribitur deus miſiſſe ad vineam iſtam tempore vindemiæ ſer-
uos diuerſos per temporum interualla, per quos intelliguntur Moſes & Aaron & poſteriores
rectores atq; doctores ſynagogæ, & tandem filium ſuū regē Meſſiā. Aptius ergo per tempus
vindemiæ videtur intelligi tempus vitæ præſentis, in quo certis horis tenentur fideles inſiſtere
bonis operibus, & fructum proferre virtutum. Itaq; in tempore vindemiæ, id eſt, tēpore col-
ligendi fructum, vnde apud Matthæum habet: Cū aūt tēpus fructuū appropinquaſſet, miſit ad Matt. 21
cultores, id eſt, præfatos agricolas vineę ſeruū ſuū, videlicet Moſen Iudæoꝝ legislatorē & pri-
mum eorum in deſerto prælatum, vt de fructu vineæ darent illi, hoc eſt, opera virtuoſa, ad quæ
“ tenebatur ſynagoga Moſi aſſignarent, oſtendendo eidem ſe obſeruare legem eis deſuper da-
tam. Prælati namq; opera bona à ſuis exigunt ſubditis. ⌊Qui cæſum dimiſerunt eum inanē,⌋
hoc eſt, Moſen multipliciter afflixerūt, nec obtemperauerunt, ſed rebelles ei fuerunt, iuxta illud
“ pſalmi: Vexatus eſt Moſes propter eos, qa exacerbauerunt ſpiritum eius. Propter quod dixit Pſal. 105
“ ad dn̄m: Quid faciam populo huic? Adhuc pauxillū & lapidabit me. ⌊Et addidit alteꝝ ſeruum Exodi. 17
mittere⌋. i. poſt Moſen miſit ad ſynagogā aliū ſeruū, p quem qdam intelligunt Dauid regem
“ & poteſt etiam per eum Samuel propheta intelligi, quorum vterq; multum diligens fuit pro di
rectione & ſalute Iſraeliticæ plebis. ⌊Illi autem hunc quoq; cædētes & afficientes cōtumelia,
dimiſerunt inanem.⌋ Nam Samuelem eiecerūt ex principatu, dicentes: Conſtitue nobis regē 1. Reg. 8

Similiter perſecuti ſunt Dauid, adhærentes eius filio Abſalon, voluerunt'q; ſanctum Dauid D
1. Regum. 15. 16 priuare vita & regno, vt in libris Regũ habeť. Nihilominus p hunc ſeruum ſecundũ, poteſt in
17. 18 telligi chorus ſeu vniuerſitas iudicum, qui præſuerunt plebi poſt Moſen, quorum quoſdam
Iudic. 8 iniuſtiſſime afflixerunt, quemadmodum Effratæi inſurrexerunt contra Gedeonem & Iepte,
Iudic. 9 & viri Sychimorum ingratiſſimi extiterunt beneficijs Gedeonis. Similiter tribus Iuda vinxit
Iudic. 12 Sampſonem vt traderet eum in manus Philiſtinorũ. ¶ Porrò Samuel vltimus iudicum fuit,
Iudic. 15 & om̃ia iam prætacta in libro iudicum ſunt conſcripta. ⌊ Et addidit tertium mittere. ⌋ Poſt
illos miſit ad ſynagogam chorum ſeu multitudinem prophetarum, qui ſub Samuele & Da-
uid ac alijs regibus primo ad vnicum totum regnum, deinde ad vtriuſq; regni populos miſ-
ſi, puta ad regnum Iuda ac decem tribuum. Populum erudierunt, & regum ac ſubditorum
vitia acriter increpauerunt. ⌊ Qui & illum vulnerantes, eiecerunt. ⌋ Hoc eſt, non ſolum verbis
ſed & verberibus reſtiterunt prophetis, & quoſdam interfecerunt, videlicet Eſaiam, Hiere-
Hiere. 26 miam, Amos, Vriam, & eos à ſuo eiecerunt conſortio. Vnde beatus Stephanus dixit: Quem
Acto. 6 prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri? ⌊ Dixit autem dominus vineæ. ⌋ Hoc eſt, de-
us pater omnipotens, legislator ac dñs ſynagogæ. ⌊ Quid faciam? ⌋ Quòd ait: Quid faciã, nõ
loquiť dubitãdo, ſed maximã populi puerſitatẽ inſinuãdo, & quaſi eis compatiẽdo, & de eo-
rum ingratitudine quaſi admirãdo, tanq̃ dicat: Tam iniquè ſe habent, vt mirum ſit, & quid
reſtet agendum, quaſi per modum deliberantis inquiram, iuxta quem modum ait in Geneſi
Gene. 18 de Sodomitis: Deſcendam & videbo an iuxta clamorem qui venit ad me, perſiciant, an non,
Exod. 33 vt ſciam. In Exodo quoq; dixit ad filios Iſrael idololatrantes: Iam nunc depone ornatum tu
um vt ſciam quid faciam tibi. ¶ Deniq; deus dicendo, quid faciam, docet nos vt ſuo exemplo E
Tobi. 4 in arduis deliberemus & conſulamus quid agere debeamus. Vnde Thobias monet conſi-
Ecc. 12. lium ſemper à ſapiente perquirere. In Eccleſiaſtico quoque: Sine conſilio nihil facias, & poſt
factum non pœnitebis. ⌊ Mittam filium meum dilectum, ⌋ Hoc eſt, vnigenitum meum per
Matth. 15 incarnationis myſterium mittam ad ſynagogam. Vnde & filius in Euangelio proteſtatur:
Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. ¶ Porro Chriſtum ſecundum dei-
tatem diligit pater, amore prorſus immenſo, non vtique minus quàm ſeipſum, ſecundum na
turam quoq; aſſumptam plus diligit eum, quàm totum reſiduæ creaturæ, quia hypoſtatico
eſſe verbi æterni, coniunxit immediate Chriſti humanitatem. ⌊ forſitan cum hunc viderint
verebuntur. ⌋ hoc eſt, dum vnigenitum meum incarnatum inter eos corporaliter conuerſari
miraculis, ſapientia, eloquentia, ſanitate, præ om̃ibus radiare conſpexerint, timebunt eundẽ
nec perſequi eum audebunt. ¶ Quęri poteſt cur pater om̃ia certiſſimè ſciẽs ait, forſitan quod
dubitationis eſt ſignum, qui etiam dixit, verebuntur filium meum, cum aliter fuerit atq; eue-
nerit, vt protinus ſubditur? Reſpondetur ꝙ ait forſitan nõ ambigẽdo ſed libertatem humani
arbitrij deſignando, & quòd ait, verebuntur filium meum, non dicit, quia ſic erat futurũ, ſed
Hieronymus. quia merito ſic fuiſſet. Ex hoc loco ſancti doctores Hieronymus & Auguſtinus ſumpſerunt
Auguſtinus contra impijſſimos hæreſiarchas Arrium atq; Eunomium argumentum, quia dixerunt filiũ F
non eſſe deum verũ, eo ꝙ dicat ſe diem ignorare iudicij, nam & deus pater ait hoc loco, forſi-
tan verebunť filium meum, cum tamen quod ait forſitan exponi non poſſit tanq̃ dubitatiue
prolatum, neq; quòd ait: verebunť filium meum tanquã aſſertorie aut ignoratiue expreſſum.
Conformiter quod filius loquiť ſe diem iudicij ignorare, nõ dixit ignorãtiam aliquã in ſe inſi
nuando, ſed quaſi per modum ignorãtis ſe habẽdo, qm̃ inter ſuos conuerſans de illa hora eos
non informauit, ſicut de alijs quæ quærebãt. ⌊ Quem cũ vidiſſent coloni. ⌋ Hoc eſt, p̃fati agri-
colæ & cultores, videlicet pontifices, ſcribæ, & ſeniores, ⌊ cogitauerũt intra ſe dicẽtes. ⌋ ver-
bo mentali, qm̃ non audebant plebi maniſeſtare machinationes ſuas aduerſus Chriſtũ, tamẽ
ſibi inuicem indicauerũt ſuos conceptus, vt ſubdiť: ⌊ Hic eſt hæres. ⌋ Hoc eſt, verus rex Iſrael
Acto. 3 & Meſſias in lege promiſſus, dñs ſynagogæ. Ex quo videť, ꝙ cognouerũt Ieſum eſſe Chriſtũ
1. Cor. 2 ac filiũ dei. Cum tamen princeps Apoſtolorũ teſteť: Fratres, ſcio quia per ignorantiam feci-
ſtis, ſicut & principes veſtri. Et Paulus: Si cognouiſſent, nunq̃ dñm gloriæ crucifixiſſent. Ad
quod ſupra plene reſponſum eſt. Et ſuper Matthæum circa hunc locum inde diffuſius ſcripſi
Vnde nunc tantum tangi ſufficiat, quod ad tempus aliqualiter cognouerũt Ieſum eſſe Meſſi
am ſcientia coniecturali probabili, ſed tempore procedente Chriſto eos publice & acerrime
reprehendente, intolerabilem contra eum inuidiam ac diſplicentiam conceperũt, ex quibus
excæcati ſunt corde, & om̃ia facta eius interp̃tabanť in peius, ac priorẽ de Chr̃o notitiã pdi-
derũt, ⌊ occidamus eũ, vt nr̃a fiat hæreditas. ⌋ .i. principes & rectores ſynagogę manebimus,
Iohan. 11 nec terrã ac plebẽ perdemus. Hinc in Iohãne legiť: Collegerũt põtifices & phariſęi cõſiliũ &
dicebãt: Quid facimus? quia hic hõ multa ſigna facit, ſi dimittimus eũ, ſic oẽs credẽt in illũ, &
veniẽt Romani & tollẽt nr̃m locũ & gẽtẽ. Tũc'q; audito cõſilio Caiphæ ex illo die cogitaueťt
Pſalm. 40 interficere eum. Vnde in Pſalmo ait Saluator: Aduerſum me ſuſurrabant om̃es inimici mei,
aduerſum me cogitabant mala mihi. ¶ Propterea quippe Chriſtum occiderũt, ne perderent

hære

A hæreditatem,id eſt templum,terram & ſubditos,& tamen quia Chriſtum interſecerunt,per-
diderunt om̃ia illa,& puenit in eos ira dei vſq; in finem ſecũdũ apoſtolum. Propter q̃d Chri- 1.Theſſ.2
ſtus ait in pſalmo:Effunde ſuper eos iram tuã,& furor iræ tuæ comprehẽdat eos, fiat habitatio Pſal.68
eorum deſerta,quoniam quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt, & ſup dolorem vulnerum meoꝝ
“ addiderunt.⌊Et eiectum illum extra vineam occiderunt,⌋ hoc eſt,Chriſtũ extra ciuitatẽ Hie
ruſalem quæ fuit metropolis ſynagogæ ſeu plebis Iudaicę, crucifixerunt,iuxta illud ad Hebræ- Heb.13
os:Ieſus vt ſanctificaret populum extra portã paſſus eſt, vel eiectum extra vineã,id eſt, de cor-
dibus Iudæoꝝ excluſum,quia auerterunt populum quaſi totum à Chriſto,præſertim in die pa Matt.27.
raſceues,quãdo vniuerſus populus exclamauit:Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros.
Credentes quoq; in Chriſtum excommunicauerunt,ſecundum illud Iohannis: Iam cõſpira- Iohan.9.
“ uerãt Iudæi,vt ſi q̃s eum confiteret̃ eſſe Chriſtũ,extra ſynagogã fieret. ⌊Quid ergo faciet illis
“ dñs vineæ⌋.i.quam pœnã pro tanto facinore infliget illis deus dñs ſynagogæ.Hoc Chrũs in-
terrogauit,vt alios faceret magis attẽtos,atq; vt enormitatẽ exceſſus illoꝝ oſtẽderet, q̃a occi-
ſio filij dei fuit ſingulare,ſummũ & incõparabile ſcelus,propter q̃d meruerũt vſq; in finẽ relin-
qui, & corporaliter,ſpũaliter'q; vaſtari ac trucidari. Hinc Chrũs pſonaliter ad interrogationẽ
“ ſuã reſpõdet.⌊Veniet⌋ nõ locũ mutãdo,ſed vltionẽ debitã exercẽdo⌊& pdet colonos iſtos⌋
id eſt,tradet in manus Romanoꝝ & ab inuiſibilibus hoſtibus pmittet eos penitus excęcari,atq; Hiere.7.
ad ſempiterna ſupplicia ptrahi,ſic'q; ĩ eis ĩpletũ ẽ illud Hieremiæ:Induc ſup eos diẽ afflictiõis,
& duplici cõtritione cõtere eos dñe. Hoc & à Daniele aptiſſime eſt prædictũ, vbi poſtquã di- Daniel.9
ctũ eſt:Poſt hebdomadas ſexagintaduas occidet̃ Chr̃us,& nõ erit eius populus, q̃ eũ negatu-
rus eſt,protinus ſubdit̃:Ciuitatem & ſanctuariũ diſſipauit populus cum duce venturo. Vnde
præcedenti capitulo dixit ſaluator:Non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo q̃ nõ co-
“ gnoueris tempus viſitationis tuæ,⌊& vineam dabit alijs⌋ hoc eſt,ſynagogam quãtum ad ele-
B ctos ex ea cõmittet regẽdam apoſtolis,q̃ poſt Chriſti paſſionẽ & miſſionem ſpũs ſancti multa
milia Iudæoꝝ conuerterũt ex eis primitiuã eccleſiã cõſtruentes,ſicut in actibus apoſtoloꝝ de-
“ ſcribitur.⌊Quo audito dixerũt illi,⌋ puta præfati coloni,⌊abſit.⌋ ¶Circa hæc duplex oritur
quæſtio. Prima,quõ Lucas affirmet ipſummet Chriſtũ reſpõdiſſe hæc verba, perdet colonos
illos,cũ in Matthæo coloni ſcribãtur ſic reſpõdiſſe:Malos male perdet,&c.Secũda,quomodo Matt.21
Lucas ſcribat illos dixiſſe.Abſit,cum Matthæus referat eos dixiſſe verba prætacta affirmatiue
Malos male perdet,& vineam ſuam locabit alijs.Ad hoc reſpondet̃ ſecũdum Auguſtinum li- Auguſtinus
bro de concordantia euãgeliſtaꝝ, q̃d Chriſtus dixit parabolam iſtam in præſentia ſacerdotũ
& ſcribarum ac plebis,in qua multi erant Chriſto fauentes,qui etiam parabolam iſtam plena-
rie non intelligentes,primo reſponderũt: Malos male perdet,q̃rum reſponſionẽ Chriſtus ap
probando repetijt eam,& tunc ſacerdotes & ſcribæ intelligẽtes ad ſe ptinere parabolam,cõ-
ſcientia remordẽte dixerũt.Abſit:Si autem obijciatur,quia ſecũdum Mattheum ſacerdotes &
ſcribæ reſponderũt:Malos male perdet. Dicẽdum q̃ verba Euãgeliſtæ Matthæi determina-
te non exprimunt hoc,quia dicitur in Matthæo:Aiunt illi,tamẽ ex ordine & cõtextu verboꝝ
ſatis apparet,q̃ ipſi coloni ſcilicet ſacerdotes,& ſcribæ hoc reſponderũt.Illo cõceſſo, dici po-
teſt,q̃ q̃dam eoꝝ ſimul cũ plebe ſic reſponderunt,& paulo poſt q̃dam acutius cõſiderãtes ſen
C ſum parabolæ dixerunt. Abſit: Porro Chryſoſtomus aliam præſtat reſponſionem dicen- Chryſoſtomus
do,quod Iudæi ſiue coloni corde reſponderũt,q̃d ſcribit Matthæus,videlicet:Malos male p-
det,ore autem dixerunt oppoſitum,prout recitat Lucas:Scriptura autẽ frequẽter cogitatiões
cordis refert quaſi dicta ſermonis.Dicit q̃ppe Chryſoſtomus q̃ddam notabile.Poſuit(inq̃es) Nota bene.
quendam ſpiritum ſcientiæ boni & mali deus in hominibus,vt q̃tienſcũq; peccemus ſpũs ille in
ſilentio factum noſtrum accuſet,& tacite loq̃tur ad animam,hoc eſt malum,& tunc homo cõ-
ſcientia ſua diſcuſſa,corde ſe peccaſſe fatet̃,quãuis ore neget, quẽadmodũ ſeruus in furto de-
prehenſus,quãuis interrogatus an dignus ſit cædi reſpõdeat ore, non, cõſciẽtia tamẽ dicit op
poſitum. At vero p ſpiritum ſcientiæ boni & mali, Chryſoſtomus,vt reor,intelligit ſyndere-
“ ſim,malo ſemp remurmurãtẽ,ſic & iſti Iudæi aliter loquuti ſunt corde, & aliter ore.⌊Ieſus au
“ tem aſpiciens eos ait:⌋id eſt,ad ſacerdotes & ſcribas corpalem viſum ſuum ſpecialiter dirige-
bat.Primo,ad innuendum q̃ eos notauit.Secũdo,ad increpandũ eos per talem aſpectum,q̃d
tam peruerſe & contra conſcientiam reſponderũt,& ſic zelo iuſtitiæ fuit eis iratus, quẽadmo-
dum fertur & apud Marcum pro alia vice.Contriſtatus ſuper cæcitate cordis eoꝝ, circũſpi-
ciens eos cum ira. Tertio,q̃a eorum errori ac calamitati futuræ condoluit,ſicut & videns ciui- Marci.3
“ tatem fleuit ſuper eam.⌊Quid eſt ergo hoc q̃d ſcriptum eſt⌋ hoc eſt,ſi vt vos dicitis vinea nõ Lucæ.19.
eſt alijs danda,eo quòd coloni eius occiderunt hæredem ſeu Chriſtũ quẽ ſignificat,aut qualiter
“ verum eſt q̃d propheta ait in pſalmo:⌊Lapidẽ quẽ reprobauerũt ædificãtes,⌋ id eſt, Chriſtus Pſal.117.
lapis vocatus quem præfati coloni ædificãtes,id eſt,populum inſtruentes,& ad virtutum ope- Matt.21
“ ra exhortantes,reprobauerunt eum vituperando,& non Chriſtum,ſed ſeductorem eſſe aſſe-
rendo,⌊hic factus eſt in caput anguli.⌋ hoc eſt,conſtitutus eſt principium, in quo duo po- Iohan.7.
puli

puli vtpote Iudæi & Gentiles per fidem coniuncti ſunt ad conſtituendam vnam eccleſiam & D
per hoc Chriſtus ſimilis factus eſt lapidi angulari, in quo duo connectunt parietes. Vnde fi-
Ephe.2 delibus ſcribit Apoſtolus: Superædificati ſup fundamentũ Apoſtolorum & Prophetarum ipſo
1.Petr.2 ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. De quo princeps Apoſtolorum ait: Ad quem accedentes
lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à deo autẽ electũ, & honorificatum. De
Dan.2 hoc lapide habet apud Danielem: Lapis qui abſciſus eſt de mõte ſine manibus factus eſt mõs
Eſa.28 magnus, & impleuit vniuerſam ſuperficiem terrę, de quo & per Eſaiam loquitur deus pater:
Ecce ego mittam in fundamentis Syon, lapidem angularem, probatum, pretioſum. ¶ De-
1.Cor.10 nique Chriſtus lapis vocatur, dicente Apoſtolo: Petra erat Chriſtus. Primo, propter ſuam
immobilem fortitudinem, atq; in omni aduerſitate patientiã firmã & inconcuſſam. Propter
Eſa.50 quod p Eſaiam conteſtatur: Poſui faciem meã vt petrã duriſſimã. Vnde Ezechieli prophe-
Ezech.3 tæ loquitur deus: Vt adamantem & ſilicem dedi faciem tuã. Secundo, propter operationis
ſuæ inſuperabilem poteſtatem, idcirco de lapide iſto in Daniele aſſeritur: Quod cõminuit ſta
Dan.2 tuam. Tertio, propter ædificationis ſup ipſum aptitudinem ſummã, de quo Paulus teſtatur:
1.Cor.3 Fundamentum aliud nemo ponere poteſt pter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.
⌊Omnis qui ceciderit ſuper lapidem illum, conquaſſabitur, ſup quem autem ceciderit, conte ,,
ret illum.⌋ Quicunq; mortaliter peccat, grauiter cadit. Fideles aũt dũ peccant, dicunt cade- ,,
re ſuper lapidem angularem præfatum, videlicet Chriſtũ, quia & ſi charitatẽ ac gratiam p-
dant, tamen manent in fide & ſpe informi, & ita non penitus conteruntur, quãuis ſpirituali-
ter lædantur ſeu conquaſſentur. Sed frequenter pœnitendo reſurgunt, & cautiores, fortio-
Roma.5 resq; fiunt, ſicut ait Apoſtolus: Vbi abundauit delictum, ſuperabundat & gratia. ¶ Porro in- E
fideles peccando penitus conteruntur, quia nequaquàm per fidem in Chriſto fundantur,
ideo nec reſurgunt. ¶ Itaque omnis qui ceciderit ſuper lapidem illum, hoc eſt, omnis Chri-
ſtianus mortaliter peccans conquaſſabitur, quia deſinit ſpiritualiter eſſe in fide & ſpe perſiſtẽ
do aliquid boni habet, aptitudinemq; ſortitur ad pœnitendum. Super quem autem cecide-
rit lapis iſte ſeu Chriſtus, tñ infidelis mortaliter peccans, ſuper quem irruet Chriſtus iudex
per iudicij ſui rigorem, & conteret illum per finalem damnationem, quemadmodum de
Hiere.7 Iudæis incredulis in Hieremia legitur: Duplici contritione contere eos domine deus noſter.
¶ Sed ex his ſequi videtur, quòd grauiora ſint infidelium quàm impiorũ Chriſtianorum pec
cata atq; ſupplicia, quoniam plus eſt conteri ſeu prorſus comminui, quàm conquaſſari, cum
tamen huius oppoſitum communiter aſſeratur, & in multis exemplis legatur. Præſertim di-
1.Timo.1 cente Apoſtolo: Ideo miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.
Quo conſtat, quòd ignorantia incredulitatis aliquo modo alleuiat culpam. Et reſponden-
dum, quòd quàmuis eodem genere peccati, & cæteris paribus, malus Chriſtianus peccando
grauius peccet quàm infidelis, iuxta quod ait Saluator ſupra duodecimo capitulo: Seruus
qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit, plagis vapulabit multis, qui autem non
cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Nihilominus infidelitas ipſa eſt culpa gra-
uiſſima, & pondus offenſionis peccati infidelitatis præponderat diminutioni aliorum vitio-
rum, propter incredulitatis ignorantiam, ideo infideles peccando penitus conteruntur. Et
quàmuis fideles (vt dictum eſt) abſolute loquendo grauius peccent. Tamen propter confor-
mes fidem & ſpem in eis manentes aptiores & propinquiores ſunt ad ſpiritualiter reſurgen F
dum. Et etiam aliqua bona ex genere agunt ſecundum præcepta dei atque eccleſiæ, quàmuis
non faciunt ea meritoriè. Vnde & per talia ſæpe diſponuntur ad gratiam. ⌊Et quærebant ,,
principes ſacerdotum & ſcribæ mittere in illum manus (violentas) & timebant plebem.⌋ ma ,,
gis quàm deum. ⌊Cognouerunt enim quòd ad ipſos dixerit (Chriſtus) ſimilitudinem iſtam⌋ ,,
de vinea, & ita ipſo facto deſiderauerunt verificare verba Chriſti occidendo hæredem, &
oſtendendo ſe eſſe prauiſſimos agricolas ac colonos, qui de charitatiua inſtructione, pia cõ-
minatione, vera concluſione, deteriores effecti ſunt. Quibus aſſimilantur impatientes, &
omnes qui de ſalubri correptione, & iuſta correctione efficiuntur peiores, ſe mendaciter ex-
cuſando, aut indignando, obloquendo, ſeu qualitercunque nocendo, quibus competit illud
Amos: Odio habuerunt corripientem, & loquentem perfecte abominati ſunt. De talibus
Amos.5 Eſa.30 fertur in Eſaia: Dicunt aſpicientibus, nolite nobis aſpicere ea quæ recta ſunt. Loquimini no-
1.Timo.4 bis placentia, videte nobis errores. Apoſtolus quoque: A veritate (inquit) auditum auer-
Prouer.26 tent, ad fabulas autem conuertentur. In quibus impletur & illud: Quaſi qui apprehenderit,
cum auribus canem, ita qui corripit impatientẽ. ¶ Hic quæri poſſet: Vtrum & qualiter pfati
Matth.21 Iudæi Chrm nouerũt, de q̃ qa ſupius & itẽ ſup Matthęũ diffuſe tractatũ ẽ, idipm ptermitto.
¶ Inſup qm ſacerdotes, ſcribę & phariſæi nõ audebãt violẽtiã Chro timore plebis inferre, ex-
cogitauerũt aliã viã circũueniẽdi eundẽ, queadmodũ ſubdit: ⌊Et obſeruãtes.⌋ i. verba & fa
cta Chri ad repħẽdendũ nõ ad credendũ & imitandũ cõſiderãtes & explorãtes, quorum ſecta-
tores ſunt multi q pximos ſuos obſeruãt ad accuſandũ & calũniãdũ, & pprios defectus, atq;
excessus

A exceſſus pẽſare ac plangere negligũt, quibus Salomon loquiť: Qui obſeruator eſt maloꝝ, op- Prouc. 11
“ primeť ab eis. Et rurſus ait ſcriptura: Stultitia eſt homini auſcultare ꝑ oſtium, ⌊miſerũt ſimu- Eccle 21
latores, qui ſe iuſtos ſimularent, vt caperent eum in ſermone⌋ id eſt, ex verbis & reſponſioni-
bus Chři reprehẽdere poſſent eum, vt quem veritate vincere nõ valebãt, circũuenirẽt & vin-
cerent calliditate, nõ attẽdentes neq; vertẽtes illud Iob: Simulatores & callidi prouocãt iram Iob.36.
dei. Nec illud prouerbiorum: Vir verſutus odioſus eſt. Itaq; non acceſſerũt in ꝑſona propria, Proue.14.
“ ſed vt in Matthæo aſſeritur: Miſerunt ad eum diſcipulos ſuos cum Herodianis, quatenus ab il Matt.22.
“ lis obſeruaret ſe minus, ⌊& traderent illum principatui⌋ id eſt, dominationi Herodis, & po-
teſtati præſidis⌋ puta Pilati, vel vtrũq; referť ad præſidem, intelligendo ꝑ principatum domi-
nationem ſiue militiam eius, ꝑ poteſtatem vero iudiciariam eius authoritatem. Sic & quidam
verſipelles ac impij proximos ſuos obſeruant, & ficte ac callide ſciſcitanť, vt eos valeant accu-
ſare, quibus continget: Qui fodit foueam, incidet in eam, & qui diſſipat ſepem, mordebit eum Eccles.10.
“ coluber. De talibus loquitur Hieremias: Sagitta vulnerans lingua eorum, in ore ſuo pacẽ cum Hiere.9.
“ amico ſuo loquitur, & occulte ponit ei inſidias. ⌊Et interrogauerunt illum dicentes: Magiſter
“ ſcimus, quia recte, id eſt, vere ac iuſte, ⌊dicis⌋ ſeorſum loquendo, ⌊& doces⌋ publice prædi-
“ cando. Porro, vt ait Anſelmus, veritas eſt rectitudo ſola mente perceptibilis, ⌊& non accipis Anſelmus.
perſonam⌋ hoc eſt, nullius intuitu aut amore recedis à veritate & æquitate, nec cõtra iuſtitiam
alicui parcis, vnde in actibus apoſtoloꝝ aſſerit Petrus: In veritate comperi, quoniam nõ eſt ꝑ- Actoꝝ.10
ſonarum acceptor deus. Huius contrarium agunt quidam prælati, principes, iudicesq; iniuſti,
vni delinquentium, præſertim potentioribus, charioribus, propinquioribusve parcentes, &
B alterum puniẽtes. Propter quod quidam philoſophus leges principum telis comparauit ara-
nearum, quæ imbecilliores capiunt muſcas, & fortiores euadere ſinunt. Similiter peccant, qui
“ non ex charitate & zelo iuſtitiæ, ſed ex praua radice, videlicet odio, indignatione, impatien-
tia, ira, cupiditate, corripiunt ac puniunt reos, ⌊ſed in veritate viam dei doces⌋ id eſt, diuina
præcepta, documenta atq; conſilia, quibus de peregrinationis huius exilio ad ſummæ ſalutis
pertingitur patriam veraciter, abſq; falſitatis admixtione proponis ac inſtruis. Hanc adulatio
nem præmiſerunt, vt emollirent & vane delectarent ac ſibi allicerent mẽtem Chři ad reſpõ-
dendum pro voluntate eoꝝ. Iſtud quippe hypocritis & verſutis eſt propriũ ſimulatorie com-
mẽdare, placẽtia loqui, apparatu, verbo ac ſignis blande ſe applicare, ſicq; alterius animũ ener-
uare, abducere, & ad beneplacitum ſuum attrahere, quemadmodũ beſtiæ, q̃ poteſtate nequeũt
“ comprehendi, blanda fricatione ac variis ſimulationibus capiunť. Vnde mox quæſtionẽ pro-
ponunt. ⌊Licet nobis tributum dare Cæſari an non?⌋ Pompeius princeps Romanus Iudæã Pompeius.
ſubiugauit Romanis, & extunc Romani exegerunt à Iudæis tributum quod & Iudæi ſoluerũt.
Poſtmodum ſcribis & phariſæis viſum eſt, Iudæos, vtpote populũ dei peculiarem, nõ debere
tributum dare terrenis principibus, nec legibus ſubiacere humanis, quia diuina lege regeban-
tur, atque in templo decimas, primitiasq; ſoluebant. Quibuſdam vero Iudæis videbať oppo-
ſitum, eo quod Romani pro pace militabant communi. Ideo Chřo propoſuerunt quæſtionẽ
iſtam determinandam, quatenus quicquid reſponderet, reprehendereť. Si eñ diceret, nõ eſſe
ſoluendum, mox eum accuſarent præſidi, tanquam rebellem Romano imperio, ſi vero reſpõ-
diſſet eſſe ſoluendum, iudicarent eum diuino derogare honori & legi, & affectabant vt Chřs
“ diceret tributum Cæſari non eſſe ſoluendum, non ideo principaliter vt videreť à debito ſo-
“ lutionis illius immunes, ſed vt accuſare poſſent ac morti tradere ſaluatorem. ⌊Conſiderãs au-
C tem dolum illoꝝ,⌋ videlicet ſimulationẽ inuidioſam. Ipſe eñ ſciebat quid eſſet in homine, &
“ omnium cordiũ ſecreta & quicquid in creaturis eſt cognouit, nõ ſolum vt deus ſciẽtia increata
“ ſed etiam ſecũdum aſſumptam naturam in verbo ęterno creata ſciẽtia, ⌊dixit ad eos: Quid me
tentatis⌋ id eſt, fruſtra & irrõnabiliter me decipere conamini ꝑ ficta & adulatoria verba. De-
niq; adulatio eſt graue peccatum, & qui aliũ laudat incaute aut ei ficte blandiť, grandi eũ expo- Auguſtinus
nit periculo, vtpote gloriæ vanæ, quo omnẽ quã habet gratiã & virtutẽ amittat. Hinc Augu-
ſtinus: Duo (inqt) ſunt ꝑſequẽtium gña, vnũ eſt vituperãtiũ, aliud adulantium. Magis ꝑſequiť
lingua adulatoris, quàm manus interfectoris. Adulator equidẽ perimit animã, corpus occiſor. Pſal.5.
Merito igiť ait pſalmiſta: Viꝝ ſanguinum & doloſum abominabiť dñs. Et rurſus: Sicut noua-
cula acuta feciſti dolum. Quemadmodũ nãq; acuta nouacula crines abſcindit, ſic adulator tol- Pſalm.51.
lit virtutẽ. Hinc zelo iuſtitiæ cõtra adulatores & bilingues propheta ſuccẽſus teſtať: Loquunť
pacem cum proximo ſuo, mala aũt in cordibus eoꝝ. Deinde precať: Da illis ſecundum opera Pſal.27.
eoꝝ, & ſecundum nequitiam adinuentionum ipſoꝝ. Propterea dominus Chriſtus iſtos adu-
latores ac fraudulentos dure redarguit. Primo, vt adulationes & fraudes ſemp vitemus. Secũ-
do, vt adulatores ſtrennue refellamus, cum propheta pſallentes: Corripiet me iuſtus in miſeri Pſal.140
cordia & increpabit me, oleũ aũt peccatoris nõ impinguet caput meũ. ⌊Oſtendite mihi dena-
“ rium⌋ qui ad imꝑatoris præceptum ſoluiť pro tributo. Cũq; oſtẽdiſſent Chřo denarium in-
“ terrogauit, ⌊cuius habet imaginem & inſcriptionem?⌋ i. ſuperſcriptionẽ exaratam in nũmo,

Non

Non ex ignorantia hoc quæſiuit, ſed vt ex eoꝝ reſponſione daret eis irreprehenſibilem ſolu- D
tionem. Ideo ſubdiſ: ⌊Reſpondentes dixerunt: Cæſaris⌋ puta Tyberij, quo imperãte paſſus
eſt Chriſtus. ⌊Et ait illis: Reddite ergo quæ Cæſaris ſunt Cæſari,⌋ Hoc eſt, ea quæ ei ex ra-
tionabili inſtitutione debetis, puta cenſum, tributum, obſequiũ. Hæc nãq; ſpirituali libertati
& ſubiectioni ſub deo ad quas ordinaſ lex diuina, nõ derogant, quia ſpũalis libertas, eſt immu
Ephe.6 nitas à ſeruitute peccati, ac iugo diaboli. Propter quod ſacratiſſimi Apoſtoli Petrus & Pau
Titum.3 lus in ſuis epiſtolis hortanſ ſeruos fideles, vt infidelibus quoq; dominis fideliter obſequantur
1.Pet.2 ⌊& quæ ſunt dei deo⌋.i. quæ deo tenemini, ſcilicet oſeruantiã præceptoꝝ ei iugiter exhibe-
te, imò voſipſos diuino cultui totaliter mancipate, q̃m totũ quod eſtis, dei eſt, & eius imagine
inſigniſ. Quemadmodũ eñ denarius Cæſaris eſt metallum eius imagine decoratum, ita nũ-
miſma dei eſt homo ſummæ Trinitatis expolitus imagine. ¶Præterea non ſic intelligenda
ſunt verba Chriſti prętacta, quaſi aliquid ſit imperatoris, quod non ſit creatoris, qui iure crea
tionis omniũ dñs veriſſime perhibeſ, ſed idcirco ſic dixit ſaluator, quoniam aliqua ſpeciali-
ter deputanſ terreno præſidi, & aliqua creatori. ⌊Et non potuerunt verbum eius⌋ Hoc eſt,
Prouer.21 præſcriptam Chriſti reſponſionẽ, ⌊reprehendere corã plebe⌋ Non eñ (vt Salomon ait) eſt
Iob.5. ſapia, non eſt ſcia, non eſt conſiliũ, contra dominũ. De quo in Iob aſſeriſ: Qui comprehendit
ſapientes in aſtutia eoꝝ, & conſiliũ prauoꝝ diſſipat, ⌊& mirati in reſponſis⌋ hoc eſt, verbis
reſponſalibus ⌊eius, tacuerũt⌋ vidẽtes ſe non poſſe ei cõcludere, imò quò amplius eũ interro-
gauerunt, eo plus glorificabant eũ, & confundebant ſeipſos. Itaq; mirabanſ quod tam irreſp-
henſibiliter mox reſpondit, & quod inſidiandi calumniãdiq; locũ nõ reppererũt. ¶Conſequẽ E
ter deſcribiſ quæſtio à Sadducæis Chriſto propoſita, per quã voluerũt Sadducæi Phariſæos
cõfundere, & Chriſti ſapientiã explorare. ⌊Acceſſerũt aũt q̃dam Sadducæoꝝ, qui negãt eſſe
reſurrectionẽ⌋ De triplici ſecta inter Iudæos exiſtẽte, videlicet Eſſæoꝝ, Phariſæoꝝ, ac Sad
ducęoꝝ, & diſtinctione eoꝝ ab inuicẽ dictum eſt ſupra. ¶Porrò Sadducæi inter illos grauiſ-
ſime errauerunt, quia nec angelum, nec ſpiritũ, nec futuram generalẽ reſurrectionẽ eſſe crede
bant, imò aĩas hoĩm inſtar brutoꝝ dixerunt eſſe mortales, receperũtq; libros Moſi nõ ꝓphe
taꝝ: cũ tamẽ ex Moſi libris luce clarius conſtet angelos eſſe. Et interrogauerunt eũ videlicet,
Sadducæi Chriſtũ, ⌊dicentes: Magiſter, Moyſes ſcripſit nobis⌋.i. in Deuteronomio nobis
deo iubente præcepit. ⌊Si frater alicuius viri mortuus fuerit habẽs vxorẽ (vſq; ad mortẽ) &
hic ſine filijs fuerit⌋.i. abſq; legitima prole obierit, vt nomine filioꝝ intelligantur & filiæ, ſi-
cut dum pater & filius correlatiue dicunſ, cum pater quis vere ac relatiue dicaſ, etiam filio ca-
rens nõ filia: Si filius denotat ſexum, ⌊vt accipiat eam frater eius vxorẽ, & ſuſcitat ſemẽ fra-
tri ſuo⌋ hoc eſt, de fœmina illa procreet prolem, quæ aſcribaſ marito defuncto, voceturq;
Deute.25 filius eius legalis, quãuis ſit filius carnalis mariti ſequẽtis. Prima & literalis cauſa huius præce-
pti fuit, ne nomen atq; memoria viri prioris de ſuo tribu remouẽtur. Secunda vt familiaꝝ ac
tribuum maneret diſtinctio. ¶Myſtice vero ꝑ iſtud pręceptũ ſignificabaſ, quod fratre mor-
tuo.i. Chriſto propter nos crucifixo frater ipſius, videlicet Eccleſiaſticus prælatus, debet ei
ſuſcitare ſemẽ ſpirituale, aliquos conuertẽdo ad ipm̃, & bonos ad ſpiritualem inducẽdo pro-
fectum. ⌊Septẽ ergo fratres erant (Iſraeliticæ ſtirpis) & primus accepit vxorẽ & mortuus ẽ
ſine filijs, & ſequẽs (.i. ſecundus frater) accepit eam (poſt mortẽ prioris) & ipe mortuus eſt ſi-
ne ſilio, & tertius accepit eam, ſimiliter & oẽs ſeptẽ (.i. reliqui om̃es) & nõ reliquerũt ſemẽ, &
mortui ſunt. Nouiſſima omniũ mortua eſt & mulier.⌋ Iſtam quæſtionẽ propoſuerunt Sad-
ducæi, ad demonſtrandũ quòd reſurrectio mortuoꝝ non eſſet poſſibilis, quia rationabiliter
dici non poſſet, ad quẽ prædictoꝝ frattum ſpectaret vxor in reſurrectione futura, ideo ſub- F
ditur: ⌊In reſurrectione ergo cuius eoꝝ erit vxor? Siquidẽ ſeptem (fratres) habuerunt eam⌋
ſucceſſiue ⌊vxorem⌋ ideo qua ratione ꝑtineret in futura reſurrectõe ad vnũ, ꝑtineret quoq;
ad alium. Quo dato fratres ſimul & ſemel haberent eandẽ vxorem, quod eſt legi contrarium.
Marci.6 Vnde beatiſſimus Iohãnes Baptiſta dixit miſerrimo impijſſimoq; Herodi: Non licet tibi ha-
bere vxorẽ fratris tui. ¶Porrò Sadducæi in quæſtione hac præſupponebant, vnum menda-
cium, quod tamẽ à phariſæis reputabatur verum, vtpote quod poſt reſurrectionẽ erit vſus ci
boꝝ ac venereoꝝ. Vnde & Nicolaus de Gorra teſtaſ, quòd phariſæi poſt reſurrectionem
credebant ſe habituros vxorẽ ac ſobolem, opulentiamq; terrenã, & auream, ac gemmatam
Hieruſalem deſuper concedendam per mille annos, atq; poſt mille annos ſe eſſe in cœlum
feliciter transferendos, quorum errorem dñs pandit ſicut ſubiungitur: ⌊Et ait illis Ieſus: Filij
huius ſeculi (.i. qui generanſ in mundo iſto, & filij ſunt generis humani) nubunt⌋ hoc eſt, vxo
res accipiunt, ⌊& traduntur ad nuptias⌋ etiam anteq̃ ſint prouectæ ætatis ac ſui iuris, quòd
neceſſe eſt, vt ſpecies ꝑſeueret, quoniã vita iſta mortalis eſt, propter quod dixit philoſophus
Ariſtoteles Ad hoc generatio animalibus data eſt, quatenus eſſe, qḋ ꝑpetuari non poteſt in indiuiduo, cõ
ſeruetur in ſpecie ꝑ generationũ vel ſucceſſionẽ. ⌊Illi vero qui digni habebunſ ſeculo illo⌋.i.
electi & iuſti, quos deus dignos miſericorditer reputabit duratione ac habitatione futurę feli

citatis

A citatis & reſurrectionis ex mortuis.i.felici immutatione ac reſurrectiōe de morte naturæ ad
" vitã gloriæ,⌊neqꝫ nubēt.⌋.i.fœminæ nō maritabunt,⌊neqꝫ ducēt vxores,⌋ viri,cuius ratio
" veriſſima ſubdit,⌊neqꝫ enī vltra mori poterūt,⌋quia nec mors naturę,neqꝫ mors culpæ,nec
" mors miſeriæ,locū habere poteſt in eis.⌊Aequales enī angelis ſunt⌋.i.angelis erūt æquales,
" quia ad diuerſos angeloꝝ ordines aſſumentur,iuxta exigentiā diuerſitatis meritoꝝ ſuoꝝ,⌊&
" filij ſunt dei,⌋filiatione perfectæ adoptionis ꝑ ſimilitudinē gloriæ,& perceptiōe hæreditatis æternæ,dicēte Apoſtolo:Si filij & hæredes,hæredes quidē dei,cohæredes aūt Chriſti.Et Roma.8 Pſal.15
Pſalmiſta:Tu es qui reſtitues hæreditatē meā mihi.Hæc aūt hæreditas eſt eſſentiale præmiū
beatoꝝ,deinde eſt & ꝓmium accidentale,vnde ait Aplus:Oculus nō vidit,nec auris audiuit, 1.Cor.2
" nec in cor hominis aſcenderūt,quæ ꝑparauit deus diligētibus ſe,⌊cū ſint filij reſurrectiōis⌋
beatificæ.i.beatæ immutationis,quæ proprie reſurrectio appellatur,nā impij ad maiorē calamitatē reſurgent.¶Deniqꝫ ex his æternæ,increatæ & infinitæ ſapiētiæ verbis,patet ꝑfidia
ſceleratiſſimi Machometi,falſitas Alchorani,error Sarracænoꝝ & Iudæorum ac Tartaroꝝ.
Totius etenī ſignifer falſitatis ꝑfidiſſimus Machometus in ſuo Alchorano ſæpiſſime proteſtatur,ꝙ poſt reſurrectionē generalē iuſti erunt in paradiſo terreſtri,& cibis,potibus atqꝫ venereis abundātiſſime in ꝑpetuū perfruentur.Et mira eſt cæcitas illius ꝑditiſſimi Machometi,
quia frequenter fatetur,ꝙ deus miſit Moſi teſtamentū,Dauidi Pſalteriū,Chriſto Euangeliū,&
B ſibi Alchoranū,cū tamen in Alchorano quaſi innumerabilibus vicibus cōtradicat ſcripturis
veteris teſtamenti & pſalterij ac euangelij,quēadmodū in tractatu,quē cōtra ꝑfidias Alchorani & contra ſingulos ſinguloꝝ capituloꝝ eius errores cōpegi,luce clarius demonſtraui. Nec
dubiū,quin etiā ſit contra omnē naturalē philoſophiā,beatitudinē hominis in voluptatibus
conſtituere guſtus & tactus.¶Deinceps veritas ſpecialiter reprobat Sadducæoꝝ errorē,ne-
" gantiū reſurrectionē.⌊Quia vero reſurgūt mortui⌋.i.mortuos eſſe reſurrecturos,⌊& Mo
" ſes oſtendit ſecus Rubū⌋.i.docet ac innuit,deſcribendo verba quæ deus per angelū loqueba
" tur ad ſe circa Rubū,de cuius medio angelus loquebatur ad eū,vt patet in Exodo,⌊ſicut di- Exo.3
" cet dominū deum Abraham & deū Iſaac & deum Iacob,⌋ ſecundū quod ibi Moſes recitat,
ꝙ ipſe omniū dominus & creator vocauit ſe deum hoꝝ trium patriarchaꝝ. Ex quo probatur,
ꝙ aliquo modo viuant,puta in anima,cum eoꝝ corrupta ſint corpora.Cum etenim Moſes interrogaſſet nomē dei,& deus dixiſſet:Ego ſum qui ſum.Hæc dices filijs Iſrael, protinus
addidit,Dominus deus patrum veſtroꝝ,Deus Abraham & deus Iſaac & deus Iacob,miſit
me ad vos.Hoc nomen eſt mihi in æternū,& hoc memoriale meū in generationem & generationem.Præterea(prout ſanctus Sylueſter papa diſſeruit)deus voluit ſe hoꝝ trium patri- Sylueſter papa.
archaꝝ deum vocari,& ſub cōmemoratione nominū eoꝝ exorari,ad inſinuandū ſuperbeatiſſimæ trinitatis myſterium.Sunt & aliæ cauſæ.Prima,quia hi patriarchæ fuerunt primi &
generales progenitores Iſraeliticæ plebis.Secunda,quia eximiæ ſanctitatis fuerūt,& in multis excellentiam aliquam ſortiuntur.Tertia,quia ad eos de Chriſti aduentu facta eſt repromiſſio manifeſta,vt patet in Geneſi.Quarta,vt filij Iſrael generis ſui dignitatem aduerterēt,
ſicqꝫ idololatriam euitando,verum colerent deum,& deo grati conſiſterent.Quinta,vt horum patriarchaꝝ virtutes cunctis eorum poſteris in exempla proponerentur.¶Inſuper,ꝙ
" ex præallegatis Moſi verbis ſequitur hos viuere patriarchas,probat ſaluator.⌊Deus aūt non
" eſt mortuorum,ſed viuorum.Omnes enim viuunt ei.⌋ Sed contra hæc verba poteſt fieri triplex obiectio.Prima,quia deus dicitur iudex viuoꝝ & mortuoꝝ, ergo ſimiliter dici poteſt
C deus eoꝝ.Secunda,quia præfatę patriarchæ vere ſunt mortui, quemadmodū ſcriptura deſcribit.Tertia,quoniā impij non viuunt deo,ſed propriæ potius voluntati & corā deo mor- Act.10
tui perhibentur.Et reſpondendū ad primū,ꝙ aliquid dicitur dupliciter mortuū.Primo, om- Gene.25
nino ſecundū corpus & animā,& ita non eſt deus mortuoꝝ deus aut iudex.Secundo, quan- Gene.35 Gene.49
tum ad corpus tantū:ſicqꝫ mortuoꝝ deus & iudex eſt dominus.Ad ſecundū ex eodem patet
reſponſio,quia præfati ſunt vere mortui quantū ad corpus.Ad tertium eſt dicendū,quod impij ac damnati non viuunt deo.i.ſecundū legem diuinam,nihilominus viuunt deo,id eſt ad
ſuę iuſtitię declarationem,ſiue ad ſuę maieſtatis honorem,quia in eis oſtenditur omnipotentia creatoris & æquitas eius,imò pietas eius aliquo modo,quoniam citra condignum puniūtur damnati,& impij in ſeculo iſto interdum miſericorditer conuertuntur,& pie à deo tolerantur,ac varia eius beneficia ſortiuntur.¶Sed poſſet quis dicere:Qualiter ex his verbis probatur reſurrectio mortuoꝝ,cum non aliud ex eis conſequi videatur,niſi quòd immortalis ſit
anima rationalis?Reſpondetur,quòd Chrus loquebatur Sadducæis, qui ideo reſurrectionē
negabant,quoniā animas dixerunt eſſe mortales,ideo immortalitate animę demonſtrata,ꝓbata eis fuit reſurrectio corporꝝ,& etiam idem ex alijs poteſt inferri.Primò cū anima ſit na- Reſurrectio mortuorum probatur.
turaliter corporis forma,naturalē habet inclinationē ad reunionē cū ipſo.Secūdo,qm̄ ſicut anima meruit atqꝫ demeruit,ita & finaliter remuneranda.Quemadmodū ergo in corpore meruit ac demeruit,ita in ipſo vltimate eſt præmianda. Tertio, quoniam anima cū ſit naturaliter

pars alicuius totius,non poteſt in ſeipſa ſubſiſtentiam habere perfectam, ergo nec plenam D
felicitatem. Quarto,quoniã ſenſitiuæ vires radicaliter manent in anima,idcirco ad corpus
naturalem habet affectũ,nec abſq; illo plene quieſcit aut contentatur, vnde & Platonici dixe
runt animas corporibus reuniendas,ſed errabant in hoc quod eas dixerunt corporibus de-
nuo morituris vniri. ¶ Poſtremo ex modo loquendi ipſius Moſi in quinq; libris ſuis clariſſi-
me innoteſcit animas hominum eſſe perpetuas, Frequenter etenim ait,eos qui obierunt eſſe
Gene.37 collectos ad patres ſuos. Et Iacob patriarcha: Deſcẽdam(inquit)ad filium meum lugẽs in in-
fernum, Abrahę quoq; perhibuit deus: Merces tua magna eſt nimis. Temporalia autem nõ
Gene.15 poſſunt eſſe ſufficiens retributio operũ charitatis & gratiæ,quæ ſunt opera ſupernaturalis,
ac præſtantiſſimæ dignitatis,temporalium rerum valorem ac dignitatem incomparabiliter
excedentia. Deniq; multi iuſti & ſancti veteris teſtamenti in vita pſenti aduerſitatibus ma-
ximis & diuerſis vſq; ad finem vitæ affecti ſunt,& tandem pro iuſtitia interfecti,vt de ſeipſo
Hiere.20 recitat Hieremias,& de multis conſtat prophetis,de quibus certũ eſt,ꝙ in vita præſenti non
Hiere.26 ſunt pro ſuis meritis remunerati,ergo poſt vitam hanc. ⌊ Reſpondentes autẽ quidam ſcriba »
Hiere 32
Hiere.36 rum, ⌋ qui erant legis doctores, ⌊ dixerunt. ⌋ Sed quomodo reſpondiſſe dicũtur, qui inter- »
Hiere.38 rogati non erãt? Dicendũ, ꝙ reſponderũt.i.ad præinducta verba Chriſti apte & correſpon
denter loquuti ſunt. ⌊ Magiſter bene dixiſti ⌋ .i. veraciter reſpondiſti. ⌊ Et amplius non au- »
debant eũ quicquã interrogare ⌋ phariſæi & Sadducæi,quia quo plus Chriſtũ interrogaue- »
runt,eo ſapientia eius clarior apparebat & maior,& ipſi plus cõfutabantur,ſi autẽ pia inten-
tione deſiderio proficiendi interrogaſſent dominũ Ieſum, quo ipſe celerius ac ſapientialius
reſpondiſſet,eo ipſi auidius atq; indeſinentius ſciſcitati fuiſſent. Itaq; nõ audebãt magiſtrum
veritatis amplius interrogare ad tẽpus.ſ.die iſto,tamen paulo poſt tẽpore paſſionis ſępe in-
terrogauerũt eundẽ. Ex quibus elicitur inuidiã rationabiliter conuictã acrius malignari. Et E
quoniã non audebant Chriſtũ magis interrogare,ipſe eos charitatiue interrogauit,vt eorum
errorẽ excluderet,quia ſciebat eos mala ſentire de rege Meſſia,vtpote ꝙ purus exiſteret ho
mo. ⌊ Dixit autẽ ad illos, ⌋ videlicet ſcribas & phariſæos. ⌊ Quomodo dicũt Chriſtũ filium »
Dauid eſſe? ⌋ .i. qualiter ſcribæ & phariſæi, cæteriq; cõmuniter affirmant Chriſtũ de Dauid »
regis ſemine naſcituꝝ,& eius filium appellandũ,ita ꝙ ſecundũ eos erit dũtaxat filius Dauid,
& nõ dominus eius. ⌊ Et ipſe Dauid dicit in libro pſalmoꝝ: Dixit dñs(.ſ.deus pater) domi- »
Psal.109 no meo(vtpote Chriſto)ſede à dextris meis ⌋ .i. mihi æqualis eſto ac reſide,ſecundũ quod de »
us es,atq; ſecundũ naturã tuam humanã in potioribus bonis & beatitudine ampliori in cun-
ctis beatis conſiſte,vtpote præ omni pura creatura mihi valde propinquior, quia in donis
gratiæ & gloriæ omnibus illis inæſtimabiliter es præfulgens. Itaq; Chriſto ſecundũ vtranq;
ſuam naturã competit ad dei patris dexterã reſidere,ſed diuerſimode,vt eſt tactum, ⌊ donec »
ponã inimicos tuos, ⌋ omnes videlicet incredulos,impios & reprobos, ⌊ ſcabellũ pedũ tuo- »
rum ⌋ .i. eos tibi perfecte ſubijciã ſubiectione coacta per dijudicationẽ & condemnationem, »
quod erit in finali iudicio & inferno. Porrò domino ſaluatori quantũ ad ſuã humanitatẽ da-
ta eſt omnis poteſtas,& omniũ creaturaꝝ dominium ab incarnationis ſuæ exordio,quantũ
ad authoritatem & poteſtatis huius poſſeſſionẽ, Nam eo ipſo quo Chriſti humanitas vnita
eſt verbo æterno hypoſtatica vnione, prælata eſt omni creaturæ, vnde & ante paſſionẽ di-
Iohã.3 xit: Pater diligit filiũ,& omnia dedit in manu eius. Et rurſus: Dedit ei poteſtatẽ iudicium fa-
Ioh.5 cere,quia filius hominis eſt. In reſurrectiõe autẽ data eſt Chriſto homini iſta poteſtas quan
tũ ad eius manifeſtationẽ,quia extunc cœpit Chriſti maieſtas publice prædicari, & omnibus F
Matth.28 notificari. In vltimo vero iudicio dabitur ei poteſtas hæc quantũ ad plenã ipſius executio-
nẽ,quando(iuxta Eſaiæ oraculũ)ad eũ venient,& confundent omnes qui repugnãt ei. ⌊ Da- »
Eſa.45 uid ergo dominũ eũ vocat,& quomodo filius eius eſt? ⌋ Tanquã dicat, Ex quo Dauid,q fuit »
præpotens rex,eximiusq; propheta,atq; pcipuæ ſanctitatis Chriſtũ nominat dominũ ſuũ,
innuit Chriſtũ eſſe plus q̃ prophetã ac regem. Quomodo ergo filius eius eſt? Ad hoc nullus
iſtoꝝ Chriſto poterat reſpondere,vt in Matthæo habetur: Si autẽ cognouiſſent duplicẽ eſſe
Mat.22 in Chriſto naturã ac generationẽ,facile reſpondiſſent,quod ſecundũ naturã diuinã & gene-
rationẽ æternã eſſet dominus Dauid,& filius eiuſdẽ Dauid ſecundũ naturã humanã & gene-
rationẽ temporalẽ. ⌊ Audiente autẽ omni populo, ⌋ qui pdicationi interfuit, ⌊ dixit diſcipu »
lis ſuis: Attendite ⌋ .i. vos pſeruate & cuſtodite, ⌊ à ſcribis qui volunt ambulare in ſtolis ⌋ .i. al »
bis ac candidis veſtibus, vt videant cæteris ſanctiores,quo cõſtat quod amabãt vanã oſtenta
tionẽ, ⌊ & amant ſalutationes in foro ⌋ .i. ſalutationes publicas & cũ reuerentia ac capitis incli »
tione exhibitas,pſertim à magnis perſonis,ſicq; humanũ requirebant fauorẽ, ⌊ & primas ca »
thedras ⌋ .i. honorabiliores ſedes in ſynagogis,quo innoteſcit eoꝝ ambitio, ⌊ & primos diſ- »
cubitus(.i.ſuperiora loca)in conuiuio, ⌋ p quod eoꝝ guloſitas atq; ſuperbia deſignat, ⌊ qui »
deuorant domos viduaꝝ, ⌋ hoc eſt facultates earum guloſe conſumunt, ⌊ ſimulantes lon- »
gam orationem, ⌋ id eſt prolixe orantes,cum tamen ore,non corde orarent,nec ex vera vir
tute

A tute,ſed cupiditate & vanitate orabant,vt ab hominibus p̄ſertim à viduis aliquid habētibus reputarentur ſancti,ſicq́ꝫ copioſa à viduis acquirerēt munera,quia ad dandū deuotis ſunt vi-
“ duæ magis pronæ ac libetæ q̃ fœminæ maritatæ.⌊Hi⌋ ſcribæ,in quibus fuit ſcientia infor-
“ mis & inflans,⌊accipiunt dānationem maiorē⌋.i.grauius punientur in ſempiternū, ſecun-
“ dū quod alijs enormius peccauerunt.¶O q̃ multi etiā modo in eccleſia hoꝝ ſcribaꝝ & phariſæoꝝ vitia imitantur,non dei honorē & gloriā, ſed propriā cōmoditatē & venerationē, laudem & famā quærentes,carnalitati deſeruientes,ambicioſi & ſimulatores,ac ſpūalia propter tēporalia exhibentes,quemadmodū quidā preſbyteri propter oblationes multiplicāt miſſas. Væ ambicioſis prælatis carnalibus,cupidisq́ꝫ doctoribus & vniuerſis ſuperbiæ filijs. *En inſatiabilē ſacerdotū auaritiam.* Deniqꝫ circa præhabita dicit Chryſoſtomus: Dū Iudaicos ſacerdotes Chriſtus confundit, etiā Chriſtianos preſbyteros monet,ne cū viduis cōmorentur magis q̃ cū cæteris fœminis, *Chryſoſtom⁹.* quia & ſi voluntas mala non eſt,tamen ſuſpitio mala eſt. Et iteꝝ ait:Non ſolum corpore in nouiſſimo loco ſimus,ſed & animo nouiſſimos omnium nos reputemus.¶Poſtremo poſſet hic quæri,cur fons ſapientiæ verbū dei in excelſis,cuius omnis actio eſt noſtra inſtructio,clerū Iudæoꝝ,videlicet ſacerdotes,ſcribas & phariſæos corā vulgo publice increpabat? Et reſpondendū,quod certum eſt eū hoc diuino feciſſe inſtinctu propter diuerſas cauſas. Primo, *Ecc.1.* quia illoꝝ vitia publica erant,Secundo,quoniam ſcandalizatiua fuerant plebis. Tertio,pro informatione diſcipuloꝝ,quatenus & maiores auderent corripere. Quāuis autē omnis Chriſti actio ſit Chriſtianoꝝ inſtructio,non tamen illa inſtructio eſt ſemper ad imitandū,ſed in-
B terdū ad fidei firmitatē aut morū reformationē ſeu alia quædā. Hæc autē increpatio ſcribaꝝ & phariſæoꝝ à Chriſto multo diffuſius deſcribitur à Matthæo in quo & Chriſti iuſtitia de- *Mat.23* claratur,quia dū eius reſponſionē cōmendaſſent ſcribæ,non eſt reprehenſibiliter emollitus, ita vt cōtra iuſtitiam ab eoꝝ correptione taceret,ſed protinus eos dure corripuit,à cuius imitatione labuntur,qui humano fauore,adulatione,laude,aut munere,mente ſic eneruant,vt à fraterna correptione,aut paterna correctione delinquentiū retrahant. Alij vero econtra nō ex charitate ac zelo iuſtitiæ,ſed ex ira,impatientia,auerſione aut alia paſſione, ad correptionē ſeu correctionē proximoꝝ mouent,& dū alios vident velle curare,grauius lædūt ſeipſos.

¶Elucidatio Cap.XXI. Reſpiciens autem. Arti. XLIIII. *Cap. XXI.*

“ R Eſpiciens autē⌋ Ieſus.i.populū ſuas oblationes in templo facientē conſiderans,vt aliquod ſpirituale proponeret documentū,& p exteriorē illū aſpectū inſinuauit,ꝙ eos qui bonis operibus ſunt inten-
“ ti libenter attendit,atqꝫ eoꝝ deuotioni cōgratulatur,⌊videbat eos
“ qui mittebant munera ſua⌋.i.oblationes ſuas ponebant ſeu proij-
“ ciebant,⌊in gazophylaciū⌋ diuites.i.in repoſitoriū taliū oblationū. Et dicitur gazophylacium à gaze quod eſt diuitiæ & phylaxe, quod eſt ſeruare, quaſi reſeruatoriū diuitiaꝝ, etatq́ꝫ gazophylaciū *Gazophylaciū* triplex. Vnū,in quo ponebant oblationes ac donaria regū, quod in *triplex.* libris Regū muſac ſabbati appellat. Secundū,in quo ponebant obla *4.Reg.16* tiones ſacerdotū,vocabaturq́ꝫ carbonan. Tertiū,in quo vulgi oblationes reponebant, quod *Mat.27*
C cōmuni nomine gazophylaciū nominabatur,quod ſecundū Auguſtinū fuit archa,in qua po- *Auguſtinus* nebantur oblationes ad ſuſtentationē miniſtrorum templi,vel etiam ad reparationē ædiſiciorū ipſius. Interdū quoqꝫ gazophylacium dicitur locus in quo erat huiuſmodi archa, iuxta illud Iohannis: Hæc verba loquutus eſt Ieſus in gazophylacio docens in templo,interdū do- *Iohan.8* mus ſacerdotū ac leuitaꝝ prope templū, nonnunquā horreū collocationis primiciaꝝ ac decimaꝝ. Spiritualiter vero archa dei ſit anima noſtra,in qua deo quotidie offeramus ſacrificium laudis,timiama deuotæ orationis, ignem feruidoꝝ affectuū charitatis & contēplationū ex-
“ ceſſus.⌊Vidit autē & quandā viduam pauperculā mittentem(in gazophylaciū)æra minuta
“ duo⌋.i.duos exiguos obulos factos de ære,non de argento aut auro,quin ſecundū Chryſo-
“ ſtomū valebāt quartā partem denarij vſualis,⌊& dixit: Vere dico vobis(diſcipulis meis)qa *Chryſoſtom⁹.*
“ vidua hæc pauper plus q̃ omnes miſit⌋ .i.cæteris oīibus hic modo offerētibus plus obtulit Plus inquā,non per reſpectum ad magnitudinē rei oblatæ in ſe,ſed per reſpectū ad interiorē deuotionē & animi promptitudinē, atqꝫ diuinā acceptationē & muneris qualitatem,quia
“ de neceſſarijs ſibi. Hinc ſubditur.⌊Nam omnes hi(ſcilicet diuites)ex abundanti ſibi miſerūt
“ in munera dei⌋.i.ex copioſa ſua ſubſtantia poſuerunt aliquid in gazophylaciū inter oblata, quæ dicuntur munera dei. Primo,quia à deo hominibus ſunt collata, quemadmodū Dauid loquitur domino: Tua ſunt omnia,& quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi. Secūdo,qa *1.Para.29* deo ab hominibus offeruntur,ideo viliora non ſunt domino offerenda,ſed meliora, quēadmodū in Geneſi legit,ꝙ Abel obtulit deo de primogenitis gregis ſui,adipibusq́ꝫ eoꝝ, Cain *Gene 4* vero de fructibus terræ. In Malachia quoqꝫ habet: Si offeratis claudū aut languidū,nōne ma *Mala.1.* lū eſt? Offer illud duci tuo,ſi placuerit ei. Quaſi dicat, Terrenus princeps tuus tibi indignaret

ſi ei offerres quod vilius eſt. Et iterum dicitur ibi: Maledictus doloſus qui habet in grege ſuo D
maſculū, & votū faciens immolat debile domino, ⌊hæc autē ex eo quod deeſt illi,⌋ .i. vidua »
iſta paupercula ex terrena ſubſtantia quā non habet, ⌊omnē victū ſuū quē habuit miſit,⌋ .i. »
idipſum modicū quod habuit ex quo ſe aliquantulū ſuſtentare potuit, obtulit: ſicq; modicum
iſtud fuit pars terrenæ ſubſtantiæ cōmuniter ſumptæ, de qua ipſa parū quid habuit. Et quod
ait, omnē victū ſuū, &c. intelligi poteſt ſiue ſimpliciter, ita ꝙ de numiſmate nihil retinuit ſi-
bi, aut per modū hyperbolicæ loquutionis, quo aliquid dicitur per exceſſum. Si autē obijcia-
tur, quomodo Chriſtus laudet viduā iſtā de huiuſmodi oblatione, cū virtus circa mediū di-
Virtus quomodo conſiſtat in medio catur conſiſtere? Reſpondetur, ꝙ virtus conſiſtit circa mediū in his quæ ſunt neceſſitatis, nō
ſemper in his quæ ſunt ſupererogationis, in quibus ſæpe omnimoda tēporaliū derelictio cō-
mendatur, vt patet in paupertate & caſtitate religioſorū. Præterea aduertendū, ꝙ cum ſit du-
plex proportio, vtpote geometrica & arithmetica, ſecūdū alterā harū proportionū dicitur
vidua iſta plus alijs obtuliſſe, quia per reſpectū ad ſubſtantiolam ſuam plus obtulit q̃ diuites,
per cōparationē ad ſuas poſſeſſiones. Deniq; & nos cū vidua iſta offeramus deo duo minuta,
videlicet corpus & animā, & quicquid poſſumus ac habemus. ⌊Et quibuſdā dicentibus de tē- »
plo⌋ .i. aliquibus diſcipulis Chriſti dicentibus ei de templo Hieruſalem, ⌊quod de lapidibus »
bonis & donis ornatū eſſet,⌋ quod ex aptis lapidibus eſſet conſtructū, & pretioſis vtenſilibus »
ſeu donarijs decoratū, & pulchre formatum, ⌊dixit⌋ ſaluator diſcipulis iſtis adhuc rudibus, »
quibus nunc multi aſſimilantur, qui magis reſpiciunt ad ornatū eccleſiæ corporalem q̃ ſpiri-
tualem, ad pulchritudinē ædificiorū q̃ ſanctimoniam miniſtrorū, ad redditus q̃ virtutes, vn-
de & magis eligunt in prælatos eos qui corporalia illa q̃ qui ſpiritualia iſta poſſunt procura-
re, augere, defendere, idcirco eccleſia ad deflendam deuenit ruinam. Hinc Chriſtus reſpon-
dit diſcipulis. ⌊Hæc (templi ædificia) quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur la- »
pis ſuper lapidē, qui non deſtruatur.⌋ Hoc quadrageſimo ſecundo poſt Chriſti paſſionē an- »
Luc. 19 no per Titū pro magna parte eſt factū, deinde per Adrianū completū, vt ſupra plenius dictū E
⌊Interrogauerunt autem illum dicentes: Magiſter quando hæc erunt⌋ .i. quando tam fundi- »
tus deſtruetur Hieruſalem, ⌊& quod ſignū (apparebit) cum fieri incipient?⌋ Iſti diſcipuli, vt »
Mar. 13. dicitur in Marco, fuerunt Petrus, Iacobus, Iohannes & Andreas, qui ſecreto ſciſcitati ſunt
Chriſtū, non ſolum de iſtis, ſed & de finali iudicio, cōſummationeq; mundi, iuxta illud Mat-
Mat. 14 thæi: Acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecreto, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt, & quod ſi-
gnum aduentus tui & conſummationis ſeculi. ⌊Qui dixit: Videte ne ſeducamini (à pſeudo »
ac impijs.) Multi enī venient in nomine meo dicentes, quia ego ſum⌋ .i. in nomine meo ve- »
nire ſe dicent, & nomen meum mendaciter ſibi aſcribent, ita ꝙ vnuſquiſq; eorū dicet ſe eſſe
Act. 8 Chriſtum vel aliquem magnum, vt hæreſiarchę. Porrò Symon Magus dixit ſe Chriſtum &
dei virtutem ac verbum, ſimiliter Symon Eſſæus dixit ſe eſſe Meſſiam ac liberatorē Iudæos à
Ioſephus tributo atq; dominio Romanorū, vt Ioſephus refert, & iſti deſtructionem Hieruſalem præ-
ceſſerunt. Similiter ſecundū Chriſti aduentū præcedēt tales iniqui. ¶ Præterea Chriſtus de-
terminate non exprimit tempus præfatæ deſtructionis Hieruſalē, aut ſecundi ſui aduentus,
conſummationiſq; mundi, ſed ſigna quædam, quatenus tēporis incertitudo reddat nos cau-
Luc. 12 tos ac timoratos, & ſignorū euentus ſolicitos ac paratos, vnde alibi ait ſaluator: Vigilate, qa
qua hora non putatis filius hominis veniet, ⌊& tēpus appropinquabit.⌋ Hoc dupliciter po- »
teſt exponi. Primo, ꝙ pſeudo illi dicent, tēpus appropinquabit, videlicet tēpus ſaluationis fi- F
endæ per eos ſeu finalis iudicij. Secundo, vt ſit verbū Chriſti, ita ꝙ poſt illorū falſariorū aduē-
tum appropinquabit ruina Hieruſalē aut conſummatio ſeculi. ⌊Nolite ergo ire poſt illos,⌋ »
.i. nec corporaliter eos ſequamini, nec eis credatis aut conſentiatis. Circa hæc ſcribit doctiſ-
Gorrha ſimus Nicolaus de Gorrha: Multi hodie ſequunt Symonē Magū. Pauci nāq; ſunt benefici-
ati, niſi aut prece aut pretio aut temporali ſeruitio, vel intuitu ſanguinis aut amore, timoreve
principis, multi quoq; ſequunt Antichriſtū, qui propter auaritiā deſerūt Chriſtū. Chriſtus
quippe in vna perſona habuit tres naturas, videlicet corpus, animā, deitatē. Ambicioſi vero
in vno ſubſiſtēte, plures cōgregāt perſonatus ſiue præbēdas. ⌊Cū aūt audieritis prælia,⌋ quę »
inferent ab extraneis, ⌊& ſeditiones,⌋ quæ cōcitabūtur à cōciuibus, ⌊nolite terreri⌋ inor- »
Prou. 28 dinato & mūdano timore rationē turbāte. Iuſtus nāq; quaſi leo cōfidens abſq; terrore erit,
Prou. 12 nec cōtriſtabit iuſtū quicquid ei acciderit, vt Salomon cōteſtat. ⌊Oportet primū hæc fieri⌋ »
.i. ante deſtructionē Hieruſalē, ſeu ſeculi finē hæc neceſſe eſt euenire, nō abſoluta & fatali ne-
ceſſitate, ſed neceſſitate cōdicionata & cōſequētiæ, in quantū à deo p̄uiſa ſunt, quāuis in ſeip-
ſis ſint cōtingentia. Rurſus oportet ea accidere, nō deo cogēte, ſed hominū malicia exigente,
vel oportet, quia opportunū & aliquo modo expediēs eſt ea cōtingere, iuxta quem modū ait
1. Cor. 11 Apoſtolus: Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant, ⌊ſed nōdū ſtatim finis⌋ »
.i. eis euenientibus nō determinate cognoſci valebit tēpus & hora vaſtitatis Hieruſalē, nec p̄-
tinus finis mūdi inſtabit. ⌊Tūc dicebat illis,⌋ ſigna p̄tacta magis in ſpeciali exprimēdo, ⌊ſur- »
get

A get gens cõtra gentẽ⌋.i.populi minoꝝ prouinciaꝝ cõtra ſe inuicẽ ꝓliabunť,⌊& regnũ ad-
uerſus regnũ⌋.i.maiores prouinciæ ſeu regiones & reges eaꝝ aduerſus ſe cõpugnabunt⌊&
terræmotus magni erũt ꝑloca,& peſtilẽtiæ,& fames,terroresq́;,& ſigna de cœlo⌋.i.grãdis
terror incutieť hominibus ex his quæ apparebũt in cœlo aereo & cœleſti atq; angelica fiẽt Joſephus
virtute,nẽpe vt recitat Ioſephus,imminẽte deiectione Hieruſalẽ,igneæ acies, currus, equi-
tesq́; armati in aere diſcurrẽtes apparuerũt ac ꝓliantes,ſtella quoq; formã gladij habẽs ꝑ an-
nũ pepẽdit ſuꝑ Hieruſalẽ,⌊& ſigna magna erũt⌋.i.ſuꝑnaturales, immutationes, inſolitiq́;
euẽtus,vnde & tunc vitula inter immolantiũ manus peperit agnã.¶Præterea quærit cũ ꝓlia
ſeditiões,terræmotus,peſtilẽtiæ,fames,atq; terribiles,ac diuerſæ exhalatiões, impreſſiones,
figuræ,& alteratiões,vt ſunt cometæ,dracones volãtes,capræ ſaltãtes,caſtra,ac conſimilia,
de q̃bus in libro methereoꝝ agiť,naturalr̃ fiant,q̃uo poſſunt eſſe ſigna futuroꝝ,ꝓſertim natu Gregorius
raliter,nõ præſcibiliũ,imò qualiter ſigna cõſiſtere queunt,cũ(teſte Gregorio)ſigna nõ ſint q̃
naturalr̃ accidũt?Reſpondet ſanctus Gregorius,ꝙ Chrũs loquiť de ꝓinductis,ſecundũ ꝙ ſu-
ꝑnaturaliter veniẽt,& ordinẽ tẽpoꝝ nõ obſeruant,vnde & alij aſſerũt,ꝙ ꝓdicta abundãtius
euenerũt inſtãte deſtructiõe Hieruſalẽ,& adhuc multo abundãtius eueniẽt mundi fine inſtã
te,q̃ naturaliter ſoleant, & ita ſunt ſigna.Deniq; q̃a hæc ſigna tã ad deſtructionẽ Hieruſalẽ
q̃ ad ſecundũ Chriſti aduentũ valent referri,nec certũ eſt in q̃ãta abundantiæ maioritate ſeu
mẽſura cõtingent mũdi termino imminẽte,ideo ex eoꝝ euẽtu prænoſci nõ poteſt determi- Auguſtinus
natũ tempus aduẽtus Antichri,conſummationiſq́; ſeculi,prout Auguſtinus probat diffuſius.
⌊Sed ante hæc omnia⌋.i.priuſq̃ memorata eueniant ſigna,⌊inijcient vobis manus ſuas⌋.i.
violentiam inferent,⌊& perſequenť,⌋de loco ad locũ fugando,verbera & conuitia inferen
B do,ſeu aliter moleſtãdo,⌊tradentes in ſynagogas⌋.i.in publica ſua cõuenticula vos adducẽ
tes,⌊& cuſtodias⌋.i.in carceres⌊trahẽtes⌋ vos violenter & irreuerenter,tanq̃ ſacrilegos,
⌊ad reges & ꝓſides propter nomen meũ⌋.i.ob hoc quod Chriſtiani eſtis,& meã ſidem ac le
gem euangelicã prædicatis.Quod autẽ hæc omnia in Chriſti apoſtolis ac diſcipulis realiter
ſint impleta poſt Chriſti reſurrectionẽ ante deſtructionẽ Hieruſalem,ex libro actuũ apoſto
lorũ clariſſime demonſtratur,Ibi nanq; leguntur apoſtoli à Iudæis capti,in conſilium eorum Act.5
adducti,incarcerati,flagellis cæſi,multipliciterq́; afflicti,quod tamen cũ gaudio pertulerũt.
Petrus quoq; apoſtoloꝝ prælatus & vertex,& Iacobus maior coram Herode rege fuerũt ad Act.12
ducti,& Paulus ante diuerſos præſides extitit præſentatus,videlicet coram Felice & Feſto, Act.13
ac alijs.Nihilominus poſſunt hæc ſub perſona & nomine apoſtoloꝝ exponi de fidelibus cir- Act.25
ca finem mundi futuris,imò de alijs,præſertim de ſanctis martyribus,⌊Continget aũt vobis Act.26
in teſtimoniũ⌋.i.vniuerſa perſequutio pręinducta eueniet vobis in ſignũ & atteſtationẽ,q̃d
vere diſcipuli mei fideliſſimi eſtis,& quod illi impie contra vos egerũt,ac iuſte damnenť,q̃a
ſpreuerunt & afflixerunt vos,nec credere voluerunt prædicationibus veſtris,per diuina mi-
racula confirmatis.⌊Ponite ergo in cordibus veſtris⌋.i.firmiter proponite,⌊nõ præmedi-
tari quemadmodũ reſpondeatis⌋ aduerſarijs legis & fidei, quam tradidi vobis.⌊Ego eñ,⌋
qui ſum æternus & omnipotens deus,verbum dei patris,fons ſapiẽtiæ,& ſapientia increata Johan.1.
ac genita,⌊dabo vobis os,⌋id eſt efficaciam,conſtantiamq́; loquẽdi,⌊& ſapiẽtiam,⌋ad in- Ecc.1.
C telligendũ quæ dei ſunt & fidei Chriſtianæ,atq; ad reprobandã idololatriã & omnẽ hæreti-
cam prauitatẽ,⌊cui(ſapientiæ)nõ poterunt reſiſtere,⌋rationabiliter reſpondẽdo,⌊& con-
tradicere,⌋veraciter obijciẽdo ac replicando,⌊omnes aduerſarij veſtri,⌋videlicet Iudæi &
hæretici ac pagani,qui in Apocalypſi deſignãtur per tres ſpũs immũdos, qui in modũ rana-
rũ de ore beſtiæ exierunt.Hinc quoq; in actibus legiť,ꝙ Iudæi nõ potuerũt reſiſtere ſapiẽtię Apo.16
& ſpiritui qui loquebať per Stephanũ.Et in beatiſſimis vtriuſq; ſexus innumerabilibus mar- Act.6
tyribus iſtud copioſiſſime ac mirabiliſſime eſt impletũ,qui inter immaniſſima ac multiplicia
ſupplicioꝝ genera tam promptiſſime, ſapientiſſime, cõſtantiſſime, tranquilliſſime, inſupe-
perabiliter reſponderũt,quaſi nõ ipſi,ſed in eoꝝ perſona alij ſuſtinuiſſent tormẽta,vel quaſi
non ipſi,ſed alius formaſſet verba per eos,quod & vtiq; ita fuit,ſecundũ ꝙ Chriſtus alio lo-
co dixit:Non eñ vos eſtis qui loquimini,ſed ſpũs patris veſtri qui loquitur in vobis,& erat Mat.10
ſupermirabile in multis illuſtriſſimis,teneriſſimiſq́; puellis valde iuuenculis, quę ſua facundia,
ſapientia,cõſtantia,tyrannos & mũdi ſapientes penitus cõfuderunt ac deuicerunt,quod ſine
ſupernaturali dei auxilio fieri nullatenus potuiſſe luce clarius conſtat.Eſtq́; hoc ipſum verita
tis Chriſtianæ fidei indubitabile argumentũ,potiſſimũ quia & martyres glorioſi in ſuis paſ-
ſionibus,ac poſtea tot & tantis coruſcabãt miraculis.Itaq; quoniã fidem catholicã defenſa-
re & contra eius aduerſarios præliari ac pro ea pati & mori,eſt pugna dei,ideo Chrũs ſuis di
xit martyribus,ne anxia aut ſolicita præmeditatione ſe arment,ſed deo ſuam cõmittant cau
ſam,& eius inuocent opem,quatenus eos in omni aduerſitate confortare & conſeruare di-
gnetur,& totam ſpem ſuam figant in eo,de ſuis viribus nil præſumentes.¶Poſtremo,ſi quis
beatiſſimoꝝ martyꝝ,Dionyſij,Ignatij,Laurentij,Vincentij,Catharinę,Agathæ,Agnetis,

Eulaliæ, Chriſtinæ,& aliorum prorſus innumerabiliū geſta & paſſiones perſpicaciter legat, D
ſciet q̄ vera ſint iſta. ⌊ Trademini aūt à parentibus,& fratribus,& cognatis,& amicis,& mor- »
te afficient ex vobis ⌋.i.multos veſtrū occident,& hoc auxit ſuppliciū,quod à tā propinquis »
& ante tā amicabilibus tradebant & occidebant. Moleſtius quippe ferunt aduerſa,quæ à pro
pinquis & familiaribus,de quoꝝ præſumebatur amicitia,infliguntur,quia vltra corporalem
tribulationem inflictā,mens de amiſſa charitate,& propinquoꝝ ac amicoꝝ infidelitate affli-
Pſalm.54 gitur. Propter quod Chriſtus de ſuo loquitur traditore: Si inimicus meus maledixiſſet mihi,
ſuſtinuiſſem vtiq;. Tu vero homo vnanimis,&c. Porrò in exordio primitiuæ eccleſiæ, Iu-
dæi & Gentiles paſſim conuertebantur ad Chriſtū, parentibus, cæteriſq; cognatis inuitis,&
ita tradebantur ab eis,& ſæpe occidebantur, quemadmodū ſacratiſſimā virginē Barbarā pa
Mat.10 ter ipſius manu propria decollauit, prout Chriſtus in Matthæo prænūciauit: Tradet frater
Mar.10 fratrem in mortē,& pater filiū,& ſurgent filij in parentes,& morte afficient eos. Et rurſus:
Nolite (inquit) arbitrari ꝙ venerim mittere pacē in terra, Non veni mittere pacem, ſed gla-
diū. Veni em̄ ſeparare hominē aduerſus patrē ſuum,& filiam aduerſus matrem ſuam,& nu-
rum aduerſus ſocrum ſuam,& inimici hominis domeſtici eius, ⌊ & eritis odio omnibus ho- »
minibus ⌋.i.quibuſdam de omni genere hominū, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum »
non pro ſingulis generꝝ, vel dicit omnibus hominibus, propter multitudinē odientium eos,
Phil.2 iuxta quem modū ait Apoſtolus: Omnes quæ ſua ſunt quærūt, non quæ Ieſu Chriſti, ⌊ pro- »
pter nomen meū ⌋.i.propter prædicationem, confeſſionē & cultum nominis mei & legis ac »
Therētius fidei Chriſtianæ, nēpe vt Therētius proteſtatur: Sicut obſequiū parit amicos, ſic veritas odi-
1.Cor.10 um. ¶ Sed obijci poteſt illud Apoſtoli: Ego per om̄ia omnibus placeo. Reſpondetur, ꝙ idem E
Apoſtolus loquitur: Si hominibus placerē, Chriſti ſeruus non eſſem. Itaq; aduertendū, ꝙ ſcri
Gala.1. ptura loquitur de homine dupliciter. Primo, ſecundū id quod ſupremū & melius eſt in homi
ne, vtpote ſecundū rationem & virtutē,& ita vocatur humanū, quod rationabile eſt & piū,
1.Cor.15 ſic Apoſtolus dicit: Si ſecundū hominem, id eſt rationabiliter ad beſtias, id eſt contra beſtia-
les homines, pugnaui Epheſi, id eſt diſputaui in Epheſo,& hoc modo ait Apoſtolus: Ego ꝑ
omnia omnibus placeo. Secundo loquitur ſcriptura de homine ſecundū id quod carnale &
prauum extat in eo quod & in maiori hominū parte prædominatur, quoniā maior pars ho-
Gala.1. minum ſenſualitatem, errores,& vitia ſequitur,& ita nunc loquitur Chriſtus,& item Apo-
Odij cauſa ſtolus vbi ait: Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Porrò cauſa odij huius, eſt
diſſimilitudo quæ eſt inter ſeruos Chriſti & ſeculi, inter ciues Hieruſalem & Babylonis. Pro
Iohan.16 pter quod in Iohanne aſſerit Chriſtus apoſtolis: Si de mundo eſſetis, mūdus quod ſuum erat
diligeret. Quia vero de mundo nō eſtis, ſed ego elegi vos de mūdo, propterea odit vos mun-
dus. ⌊ Et capillus de capite veſtro non peribit. ⌋ Non eſt hoc ita accipiendū, ꝙ in reſurgen- »
tibus erunt om̄es capilli qui fuerunt in eoꝝ capitibus, ſed tot, quot ad capitis perfectionem
& ornatū ſpectabit. Poteſt & ita intelligi, Nihil ad corporis veritatem, integritatem, deco-
tem pertinens deerit in reſurrectione electis. Si em̄ non peribunt capilli, multo minus mem-
bra, carnes & oſſa. Spiritualiter vero capilli ſunt cogitatiōes, affectioneſq; animæ, quæ ſi bo-
næ & charitatiuæ fuerunt, nō carebunt beatitudinis præmio. ⌊ In patientia veſtra ⌋.i.virtu- »
te & merito patientiæ veſtræ, ⌊ poſſidebitis animas veſtras ⌋.i.eas ſalubriter cuſtodietis,& »
à varijs præſeruabitis vitijs, quæ per impatientiā incidit homo, eaſq; rationi & deo ſubiectas
Prou.14 habebitis, per impatientiā vero perdit homo animā ſuam, cū Salomon dicat: Qui impatiens F
Iob.18 eſt, operatur ſtultitiam. Iob quoq;: Quid perdis animam tuam in furore tuo? Tāta autem eſt
Iaco.1. patientię virtus, vt Iacobus dicat. Patientia opus perfectum habet. Et Salomon: Melior eſt
Prou.16 patiens viro forti,& qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbiū. Eſt autem patientia vir
tus moralis, per quam homo moderatur ac frenat paſſionem triſtitię, ne ſcilicet in aduerſis
immoderate triſtetur, imò potius gaudeat in eiſdem, propter multiplicem fructū inde pro-
uenientem. Propter quod in exordio ſuæ canonicę Iacobus monet: Omne gaudiū exiſtima
Iaco.1. te fratres, cum in diuerſas tentationes incideritis. Deniq; omniū virtutū, ſpiritualiumq́; pro-
fectuum, patientia eſt probatrix, nec melius experiri poteſt an homo ſit vere humilis, chari-
tatiuus, manſuetus, patiens, quàm per patientiam in aduerſis, in quibus ſi impatiens fuerit, pa
tet imperfectio eius. Idcirco in Eccleſiaſtico legitur: Vaſa figuli probat fornax,& homines
Eccl.27 iuſtos tentatio tribulationis. Patientia nanq; in aduerſis, eſt ſignum extirpationis priuati a-
moris, qui omnium eſt vitiorum origo. Eſt quoq; humilitatis indicium, impatiētia vero eſt
ſignum priuati amoris & elationis. Recte ergo diſſeruit Salomon: Qui patiens eſt, multa gu-
Prou.14 bernatur prudentia, qui autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam. Inſuper (teſte Grego-
rio) patientia vera eſt aduerſa ęquanimiter perpeti,& contra eum qui iniurias irrogat, nul-
lo dolore morderi.

¶ Declaratio reſiduę partis huius capituli: Cum autem videritis.
Articulus quadrageſimuſquintus.

Deinceps

DEinceps ſaluator ponit propinquum deſtructionis Hieruſalem ſignũ. ⌊Cum aũt
videritis circũdari ab exercitu Hieruſalẽ⌋.i. ciuitatẽ Hierl'm ab exercitu Roma-
A norum ſub Veſpaſiano & Tito vndiq; obſideri, prout quadrageſimoſecundo poſt
Chri paſſionẽ factũ eſt anno ⌊tũc ſcitote quia appropinquabit deſolatio eius⌋.i.
ruina & pſſura grauiſſima, q̃ a tũc ptinus capta eſt. ⌊Tũc qui in Iudæa ſunt, fugiãt in mõtes,⌋
.i. ad occulta & remota latibula mõtiũ, ⌊& q in medio eius(.i. in Hierl'm habitãtes) diſcedãt⌋
ex ea anteq̃ obſideant tam grauiter, ⌊& qui in regionibus⌋.i. habitãtes in Iudæa, Galilæa, Sa
maria, ⌊nõ intrẽt in eam⌋.i. in Hierl'm, vt in ea ab hoſtibus defendant, cuius rñ oppoſitũ p-
egerũt q̃plurimi, & in ipſa Hieruſalem perierũt ⌊quia dies vltionis hi ſunt⌋.i. dies obſidionis
& captionis, ac deſtructiõis Hierl'm ſunt dies, in q̃bus deus ex ſua iuſtitia decreuit punire Hie
ruſalem propter ſua peccata, & vindicare ſanguinem Chri ac diſcipulorum ſuorum in Hieruſalẽ, Lucæ.19
& in Iudæa iniuſte effuſum, vt ſupra plenius dictũ eſt, ⌊vt impleant om̃ia quę ſcripta ſunt⌋.i.
de vaſtatione Hieruſalem, & punitione Iudæorum p prophetas ſunt prænũtiata, quia de hac vl
tima ac finali maxima Iudæorum deiectione, deſolatiõe, ac derelictiõe, in Eſaia, & in libro Pſal
morum, & in Ozea, ac Hieremia, alijſq; prophetis, pſertim in Daniele multa ſunt prophetata, Dan.9
ſicut eſt illud: Ciuitatẽ & ſanctuariũ diſſipabit populus cũ duce venturo & finis eius vaſtitas,
& vſq; ad finẽ pſeuerabit deſolatio. Atq; in Pſalmo: Fiat habitatio eorum deſerta, & in taberna Pſalm 68
culis eorum nõ ſit qui inhabitet. In Hieremia quoq;: Reliqui domũ meam, dimiſi hæreditatem Hiere.12
meam. ⌊Væ aũt prægnãtibus & nutrientibus in illis diebus⌋.i. mulieribus vicinis partui, &
etiã eis quæ pepererunt aut puulos nutriũt, erit tũc ſpecialis calamitas, & væ multiplicis tem-
B poralis afflictionis, quia ex vehementi mœrore atque formidine interdum patiunt abortiuum,
aut ſuo tpe nequeunt parere, nec fugere poſſunt tam expedite vt alij, & iſtud ſpecialiter
fuit in obſidione & captione Hieruſalem à Romanis, qñ q̃dã fœiæ pprios ex magnitudine
famis legunt comediſſe infantulos, & ipſi infantes perimebant. ⌊Erit em̃ preſſura magna ſup
terram⌋ hoc eſt, in regno Iudææ, & maxime in Hieruſalem erit afflictio prorſus grauiſſima,
⌊& ira populo huic(.i. iuſta caſtigatio populo Iudæorum ppter exceſſus eorum) & cadent in ore
gladij⌋.i. gladio occident, ſicut ore cõſumit cibus, ⌊& captiui ducent in om̃es gẽtes.⌋ Etem̃
multa milia Iudæorum fuerũt à Romanis occiſa, multaq; milia fame perempta, multa quoq;
milia vendita, intantũ quod ſicut pro triginta denarijs venditus fuit Christus, ſic triginta Iu-
dæi pro vno denario vẽdebant, & ex eis fuerũt quidã hinc inde p cũ̃cta regna ſeu climata mũ
di diſperſi, quod tamen p modũ hyperbolicæ locutiõis poteſt intelligi, ad inſinuãdum, quod
p valde multas gentes Iudęi diſpſi ſunt. ¶Deniq; diſperſio hæc Iudæorum deo ordinãte facta ẽ
ad cõfirmationẽ fidei Chrianæ & maiorẽ memoriã nõis Chri, dũ cõuerſi ex gẽtibus, aduerſa
rios ſuos inter ſe vidẽt morãtes, ex quorum libris probãt quę credũt, & in quorum tã longa & gra
ui captiuitate ac deſolatõe vidẽt ad oculũ eſſe impleta, quę de eorũdẽ captiuitate ac diſperſio
ne pdixerũt prophetæ, atq; incredulos intuẽdo Iudæos, memores fiũt dñicæ paſſionis. Hinc
fertur in Pſalmo: Deus oſtẽdit mihi ſup inimicos meos, ne occidas eos, ne qñ obliuiſcant po- Pſalm 58
puli mei. Diſperge illos in virtute tua, & depone eos ptector meus dñe, ⌊& Hierl'm calcabit
à gentibus⌋.i. alienigenarum poteſtati tradet, vel à gẽtilibus ad fidem cõuerſis inhabitabit,
⌊donec impleant tpa nationũ⌋ Verbũ iſtud obſcurum eſt, q̃d rñ primo pt hoc mõ intelligi, tã-
C diu Hierl'm à gẽtilibus poſſidebit, quouſq; gẽtes om̃es ad fidẽ cõuerſę ſint, aut circiter, q̃a vt
ait Apl'us: Cũ plenitudo gẽtiũ intrauerit, tũc om̃is Iſrael ſaluus fiet. Tunc em̃ & Iudæi cõuer- Roma.11
tent ad Chrõi. Secũdo videt ſic poſſe intelligi, q̃ Hierl'm ſeu terra ſancta à gẽtilibus nõ con-
uerſis vtpote Sarracenis ĩhabitabit, quouſq; tpa nationũ impleant.i. quouſq; veniat tempus
debellatõis ſeu expulſionis Sarracenorum à terra ſctã, & ipſa reddat cultui Chriano. ¶Deinde
ſaluator prænũtiat mũdi excidiũ, & ſigna pceſſura generale iudiciũ. ⌊Et erũt ſigna in ſole &
luna & ſtellis⌋ Quæ erũt hæc ſigna, in Matthæo exprimit Chrus dicẽdo: Statim poſt tribula Matth 24
tionẽ dierum illorum, ſol obſcurabit, & luna nõ dabit lumẽ ſuũ, & ſtellæ cadẽt de cœlo. Quocirca
dicũt expoſitores, q̃ poſt terminationẽ pſecutõis Antichri & eo occiſo, deus cõcedet deceptis
ab Antichro q̃dragintaq̃nq; dies vel circiter ad pœnitẽdum, ſcd̃m q̃d hoc ex Daniele trahit, Dan.12
quibus expletis, erũt ſigna in ſole & luna Chri aduentũ imminere teſtãtia, quæ ſigna triplici-
ter poſſunt intelligi. Primo, q̃d ſol & luna in ſeipſis nõ obſcurabunt, ſed p interpoſitionẽ cor-
porum opacorum obſcurari videbunt, quia nõ licebũt hominibus, ſicut fit in eclipſi, & aliq opinã
tur, q̃ luna ſupponet tũc ſoli, tamen ex hoc ſolo nõ ſequeret vniuerſalis eclipſis ſeu totius ob-
ſcuratio terræ. Secũdo intelligi poſſunt ſigna illa, q̃ obſcurabit ſol & luna ſolũ cõparatõe verę
& maioris lucis, videlicet Chri, quẽadmodũ ſtellæ obſcurabunt ſole naſcẽte. Nã tãta tũc erit
claritas iudicis ad iudicium veniẽtis, vt eius cõparatõe cętera oĩa obſcurãda dicant, & hoc di
cit Hieronymus, & poteſt ſaluari, ſi intelligat p ipſo momẽto aduẽtus Chri ad iudicandũ, vt Hieronymus.
ſup quartũ ſnĩarum Thomas fatet. Tertio poſſunt illa ſigna intelligi, ita q̃ ſol, luna, & cætera lu- Thomas
minaria cœli, ſeu aſtra, vere in ſeipſis obſcurabunt ad tẽpus, ad incutiẽdũ terrorẽ hoibus, vt

 Raba-

Rabanus Rabanus aſſerit,& hoc ipſum Thomas allegat ac approbat,quod nil prohibet dici ſolem,lu- D
nam & ſidera,ſuo lumine tūc vere eſſe priuāda,ita ꝙ erūt tūc denſiſſimę,& quaſi palpabiles te
nebrę ineffabiliter horridæ.¶ Porrò ſtellæ dicunt̄ de cœlo caſurę,nō vere ſed apparēter,quia
tot igneę exhalatōes ac ſcintillatōes apparebūt & deſcēdēt in aere,ꝗd aſtra cadere videbunt̄,
⌊ & in terris(erit realiter)preſſura gentiū ⌋.i. anguſtia hoim,vel etiā cōpreſſio mutua ex ſup- »
abundāti cōcurſu eoꝝ q à ſuis māſionibus fugiēt,⌊ præ cōfuſiōe ſonitus maris & fluctuū ⌋.i. »
ex pauore quē habebūt,ꝓpter fragores horribiles,& impetuoſas cōmotōes ac ſonitus aquaꝝ
maris,alioꝝꝗ fluminū. Vnde inter qndecim ſigna quę (vt fertur)ꝓcedēt iudiciū,ſunt & iſta,
quod mare extra naturalē ſuū eleuabit̄ locū tam alte,ꝙ quadraginta cubitis erit altius monti-
bus,deinde tā profunde deprimet̄ ſub terra,vt videri vix queat. Et ſi iſtud neget̄,aut incertū
dicat̄,nihilominus certū eſt,ꝙ vltra omnē æſtimationē & cōſuetudinē erūt procelloſiſſimæ
inundationes ſonitus & fragores in mari & aquis,⌊ areſcentibus hoibus,ꝓ timore & expecta »
tione(afflictionū & periculoꝝ) quæ ſupuenient vniuerſo orbi ⌋.i. cunctis hominibus,pſer- »
tim iniuſtis,qa præ magnitudine formidinis & mœroris corpalis armonia quādā deſiccatio
Prouer.17 nem & extenuationem incurret in eis,ſicut & Salomon loquitur:Spiritus triſtis exiccat oſſa.
⌊ Nam virtutes cœloꝝ(.i.angelicæ poteſtates,& angeli vniuerſi)mouebunt̄ ⌋ motu reuerē- »
tiæ & admiratōis cuiuſdā,ex tam incōſuetis ac ꝓhorrēdis iuſtitiæ diuinæ effectibus. Vel,mo-
Job.26 uebunt̄,quia ad modū formidantiū ſe habebūt,iuxta illud Iob: Columnæ cœli cōtremiſcunt
& pauent ad nutū ipſius.¶ Inſup mouebunt̄ in obſequiū iudicis,& cum eo deſcendent,quaſi
Chryſoſtom⁹. in expeditionē cōtra hoſtes ipſius. Hinc ait Chryſoſtomus: Si rex terrenus cōtra aliquē pro-
cedit,expeditionē mādat in populo,i dignitas oīs mouet̄,exercitus cōcitat̄,ciuitas feruet, E
quanto magis rege cœleſti exurgēte,iudicare viuos & mortuos,virtutes mouent̄ angelicæ?
Quidam p virtutes cœloꝝ intelligūt angelos mediȷ ordinis mediæ hierarchiæ angelicæ,ad
quos ſpectat(vt dicunt)miracula facere,idcirco tūc mouēdi dicunt̄,quia ꝓ ſolito ꝓgredient̄
ad faciendū ſupnaturales trāſmutatōes in creaturis. Itaqꝫ ſicut terreno principe ac p̄refamili
as iraſcēte,offenſo,& ſe ad vltionē diſponēte,cōturbat̄ eius familia,ac plebs ſubiecta,& ꝓpa-
ratio fit armoꝝ,ſic rege ſuperno in fine ſeculi iraſcēte & iudicare volēte,fient in creaturis im-
mutatōes ꝓtactę,& opationes miraculoſæ,ac cōſurrectōes in impios. Vnde in ſapiæ libro ha
Sapiæ.5 bet̄:Armabit deus creaturā ad vltionē inimicoꝝ,& pugnabit ꝓ eo orbis terraꝝ cōtra inſen
ſatos ⌊ Et tūc videbūt filiū hominis venientē in nube ⌋.i. oēs boni ac mali,oculo corpali vide »
bunt Chriſtū iudicem ad iudicandū veniētem in nubibus luciſluis cum oīi ciuium ſupernoꝝ
Gregorius exercitu. Qui & angeli ſancti tūc oīes viſibiliter apparebūt ſcd̄m Gregoriū. Vnde in Apo-
Apoca.1 calypſi aſſerit̄:Ecce venit cum nubibus,& videbit eum oīis oculus. Sicut eñ aſcendit in nu-
Acto.1 be,ita in nube ad iudicandū deſcēdet,iuxta illud Actuum:Quemadmodū vidiſtis eum aſcen
dentem in cœlum,ita veniet ⌊ cū poteſtate magna ⌋ hoc eſt, vallatus oīi beatoꝝ exercitu, »
⌊ & maieſtate ⌋.i. claritate,& gloria,ac omni potentia,cui nullus valebit reſiſtere.¶ Deinde »
ponit Saluator iuſtoꝝ cōſolationem. ⌊ His autē(ſignis prætactis)fieri incipiētibus,reſpici- »
te(ea)& leuate capita veſtra ⌋ hoc eſt,corda ad deū erigite,in ipſo cōſidite,atqꝫ per ſpem ani »
mas veſtras exhilarate,⌊ qm̄ appropinquat redemptio veſtra ⌋.i. pfecta ſaluatio à pręſenti »
exilio ac ſalus ęterna.¶ Deniqꝫ Chr̄s hęc dixit ſub pſona diſcipuloꝝ ſuoꝝ ad electos & iuſtos
qui erūt in fine mundi. Qui tunc deſuper cōfortationem & cōſolationem accipiēt,quibus & F
propria conſcīa bonū teſtimoniū perhibebit.⌊ Et dixit illis ſimilitudinē ⌋ aptā ad intelligē- »
dum quod dixit de fine ſeculi,cōſiderandā ex ſignis ꝓhabitis.⌊ Videte ficulneā & oīes arbo »
res,cū producūt iam ex ſe fructū ⌋ puta in vere,dum folia,flores,& alia qdā ex arboribus ꝓdu »
cunt̄ ⌊ ſcitis(ex naturali tēpoꝝ curſu)qm̄ propè eſt ęſtas ⌋ & loquit̄ Chr̄us iuxta cōſuetudinē »
patriæ & nomine fructus poteſt intelligi quicqd ex arbore producit̄. ⌊ Ita & vos cū videritis »
hæc(ſigna iā recitata)fieri,ſcitote qm̄ prope eſt regnū dei ⌋.i.cœleſtis p̄riæ cōſummatio vlti »
mata,qua totus prædeſtinatoꝝ numerus erit cōpletus,& hoīes ſancti in corpe & anima glo-
rificabunt̄. Vel,prope eſt regnū dei.i. de proximo inſtat hora qua regnū cœleſte cōicabit vo
Matth.25 bis,& ad cœleſtem pducemini patriā,audietiſꝗ vocē illā dulciſſimā:Venite benedicti patris
Matth.6 mei,poſſidete paratū vobis regnū à conſtitutōe mūdi. Hinc oramus quotidie: Pater noſter
qui es in cœlis,adueniat regnū tuū.⌊ Amen dico vobis,quia non ꝑteribit generatio hæc ⌋.i. »
genus humanū ſeu plebs Iudæoꝝ nō deficiet ſup terram in toto,⌊ donec oīa fiāt ⌋ quæ añ »
iudiciū dixi futura.⌊ Cœlū & terrā trāſibūt ⌋.i. eſſe ceſſabūt quantū ad modū ſubſiſtēdi,& ad »
accidētalia quædā,qa cœloꝝ motus ac influētia deſinēt,& orbes cœleſtes ac elemēta innoua
Apoca 21 bunt̄,iuxta illud Apocalypſis: Vidi cœlū nouū & terrā nouā. Primū eñ cœlū & prima terra
abijt,ſed quantū ad ſubſtātiale eſſe incorruptibiliter pmanebūt,⌊ verba aūt mea nō trāſibūt ⌋ »
hoc eſt,veritate & adimpletōe nō ceſſabūtur,ꝗuis verba vocalia ſonādo trāſierūt,ſicut & cæ-
tera ſuceſſiua,qbus eſt idē eſſe & fieri.⌊ Attēdite aūt vobis ⌋.i. cuſtodite vos & cōſiderati ſitis »
⌊ ne forte grauent̄ corda vr̄a in crapula & ebrietate ⌋.i. vitijs gulę,ſeu imoderātia cibi & potus »
quibus pri

A Quibus primo grauatur corpus, & ex conſequenti cor, ratio, voluntas, interioresq́; ſenſus
grauant, et à virtutũ operibus, à cõtemplationibus diuinorũ, ſpiritualibusq́; affectibus im-
pediunt. Diuerſa etẽm vitia oriunt ex gula, vtpotè loquacitas, ſomnolentia, accidia, laſciuia,
negligẽtia, hebetudo, ſed & diuerſi morbi ac indiſpoſitiões ex ea naſcunt in corpe, ꝑpter q̃d
plures dicunt perire gula, q̃ gladio, ideo ait Aplus: Si ſcd̃m carnẽ vixeritis, moriemini. Et rur- Roma.8.et 13.
ſus: Nõ comeſſatõibus & ebrietatibus. Et ſaluator: Væ vobis q ſaturati eſtis. Et iterũ ait ſcri- Sup:a ca.6
ptura: In multis eſcis erit infirmitas. Propter crapulã multi obierũt, q abſtinẽs eſt adijciet ad Eccl.37
vitã. Specialr quoq; nocet ſupfluus potus, quẽadmodũ maximè ꝓdeſt potus moderatus, iu-
" xta illud: Sanitas aïæ & corpis ſobrius potus. ⌊ Videte aũt ne corda vr̃a grauent curis huius Eccl.31
" vitæ ⌋ i. ſolicitudinibus circa carnalia & terrena, pro quorũ adeptione & cõſeruatione, non
eſt immoderata & anxia ſolicitudo habẽda, quę eſt diffidẽtię filia, ſed in deo tanq̃ in pijſſimo
ac ꝓuidiſſimo pr̃e ſperandũ eſt, ſicut de hoc ſupra, plura ſunt introducta. Vnde in Matthæo Lucæ.12
loquit Chr̃us: Nolite ſoliciti eſſe in craſtinũ, ſcit eñi pater veſter cœleſtis, quia his oĩbus in- Matth.6
" digetis. Itaq; vitia iſta cauete ⌊ ne & ſupueniat in vos repentina dies illa. ⌋ i. ne in die iudicij
" inueniamini imparati. ⌊ Tanq̃ laqueus eñi ſupueniet in oẽs qui ſedent ſup faciẽ oĩs terræ ⌋
hoc eſt, improuiſe ac ſubito dies illa inuoluet tam eos qui tunc in mundo q̃ eos qui nunc ſedẽt
ſup ſuperficiem terrę, videlicet amatores ſeculi, qui in terra ſedere dicunt: Quia pro patria di
ligunt eam, nec ita ſe habent vt peregrini & exules, qui vtunt hoc mundo, non eo fruunt, ſed
mente quieſcunt in deo tanq̃ in vltimo fine. Vnde Apoſtolus proteſtat: Cum dixerint pax,
& ſecuritas, tunc repentinus ſuperueniet eis interitus. Et Chriſtus in Matthæo loquit: Sicut fu- 1. Theſſ.5
B it in diebus Noe & cętera. His conſonat illud Eccleſiaſtes: Neſcit homo finem ſuũ, ſed ſicut Matth.24
piſces capiunt hamo, & aues laqueo, ſic capiunt homines tempore malo, cum eis ſuperuene- Eccl.9
" rit. ⌊ Vigilate itaq; omni tempore orantes ⌋ Quod ait oĩi tẽpore, referri poteſt ad verbum
vigilate, atq; ad participium orantes: Omni ergo tpe opportuno, & quantũ fragilitati huma
næ extat poſſibile, vigilare & orare debemus. Sicut & paſſione inſtante dixit Chriſtus Apo-
ſtolis: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Nam & corporalis ſancta & diſcreta Matth.26
vigilia valde eſt fructuoſa, & paſſiones debilitat, ad orationes, meditationes, cõtemplationes
diſponit. Oratio quoq; indeſinẽs nobis neceſſaria ꝓhibet, qui tot periculis, tot inuiſibilibus,
atrociſſimis infatigabilibus hoſtibus circũuallamur. Propter q̊d beatiſſimus princeps Apo-
ſtolorum in ſua Canonica: Sobrij (inquit) eſtote & vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus 1. Pet.5
tanq̃ leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Et in Eccleſiaſti- Eccl.31
co habet: Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet ſomnum. Et rurſus: Eccl.39
Sapiens cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad dominum qui fecit illum & in conſpectu
altiſſimi depcabitur. ¶ Porrò ſomnus ſupfluus maximè indecens eſt Chriſtiano, & corpori
ac animæ eſt nociuus, grauat naturam, hebetat ſenſum, rationem obfuſcat, & vitia nutrit.
Propter quod Catho bene locutus eſt: Plus vigila, ſemp ne ſomno deditus eſto. Nam diutur
na quies, vitijs alimenta miniſtrat. Et Salomon dicit: Vſquequo piger dormies, quando cõ- Prouer.6
ſurges de ſomno tuo. Et rurſus: Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo, ſic piger in lectulo ſuo. Prouer.26
Et iterũ monet ſcriptura: Noli diligere ſomnũ, ne te egeſtas opprimat. O quàm multa negli Prouer.20
gunt bona, & q̃ depcabiliter tempus ſuũ expendũt ſomnolenti & pigri, & qui de ſero in vitijs
C vigilias protrahũt, propter quod tarde ſurgunt. Non eſt hoc arta via ſalutis, nec cõuerſatio
pœnitentialis, nec cordis cuſtodia, nec coram deo diligẽtia vera. Vnde Saluator nũc ſubdit:
" ⌊ vt digni habeamini fugere oĩa iſta, quæ futura ſunt ⌋ hoc eſt, diuino iudicio poſſitis eua-
" dere vniuerſa mala pœnalia reprobis in die iudicij infligenda, ⌊ & ſtare ante filiũ hominis. ⌋
hoc eſt coram ſummi iudicis tribunali ſecuri cõſiſtere. Quemadmodũ Sapiens aſſerit: Stabũt Sapie.5
" iuſti in magna conſtãtia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt. ⌊ Erat (aũt Chriſtus) diebus do-
" cens in templo ⌋ quia in die Palmarũ & duobus diebus ſequẽtibus prædicauit in tẽplo Hieru
" ſalem, ⌊ noctibus vero exiens, morabatur in mõte qui vocatur Oliueti ⌋ hoc eſt, de Hieruſa-
lem ante veſperam egrediẽs, moram protraxit in mõte Oliueti, ibi orationibus vacans, de-
" inde Bethaniam pergẽs, atq; in domo Marthæ cum diſcipulis ſuis conſiſtens. ⌊ Et oĩs po-
" pulus ⌋ videlicet plebs communis diluculo, id eſt, mane & celeriter ⌊ veniebat ad eum in tem-
" plo, ⌋ ſecunda & tertia feria poſt Palmarum. Nam quarta feria in Bethania manſit. Similiter
" quinta feria vſq; poſt prãdij horam ⌊ audire eum ⌋ quia re vera delectabile valde erat audire
dei ſapientiam, verbum patris æterni, vnigenitum dei, deum verum incarnatum in perſona
propria prædicantem. Propter ſuæ doctrinæ profunditatem, ac ſaluberrimam vtilitatem.
Et propter ſuæ eloquentiæ gratioſiſſimam venuſtatem, ſed & propter præclara ac copioſa
miracula, eius prædicationem comprobantia.

¶ Præfatio in expoſitionem dominicæ paſſionis ſecundum Lucam.
Articulus XLVI.

Chriſtus

Ephe 4 CHRISTVS DILEXIT NOS ET tradidit ſemetipſum
pro nobis,oblationem & hoſtiam deo,in odorem ſuauitatis. Hæc
ſunt verba beati Pauli apoſtoli in quibus tria tanguntur,primũ eſt,
cauſa originalis atq; motiua,quæ Chriſtũ induxit, inflammauit, ac
mouit ad ſuſtinendũ amariſſimam ac ſaluberrimam mortẽ pro no
bis,cum dicitur: Chriſtus dilexit nos, Chriſtus quippe ex ſumma,
Iohan.15 gratuita,atq; puriſſima dilectione ſua ad nos, voluit pati pro nobis
propter quod ipſemet apud Iohannẽ proteſtatur maiorẽ hac dile-
ctionẽ nemo habet, vt animã ſuã ponat quis pro amicis ſuis. Et ad
Galatas ait apoſtolus: Quod aũt nunc viuo in carne,in fide viuo filij
Gala.2 dei,qui dilexit me,& tradidit ſemetipſum pro me. Secundo in themate tangitur ipſa tradi-
tio,qua Chriſtus ſeipſum ad paſſionẽ ſpontaneè obtulit,& paratiſſima mente exhibuit,ſicut
Eſai.53 Eſaias prædixit: Tradidit in mortẽ animã ſuã. Et denuo: Oblatus eſt,quia ipſe voluit. Hinc
Ibidem
Iohan.10 Chriſtus in Iohanne profitetur: Nemo tollit animã meã à me,ſed ego pono eã. Et iterum:
Ibidem Ego(inquit)ſum paſtor bonus,& animã meã pono pro ouibus meis, in quibus verbis anima
accipi poteſt pro vita humana,animali ſubſtantia ac corporali, quæ per mortẽ crucis fuit in
Chriſto extincta. Tertio in themate tangitur fructuoſiſſimus finis ſeu copioſiſſimus fructus,
dñicæ paſſionis, videlicet placatio dei pr̃is,& reconciliatio gñis humani cũ deo p mortẽ vni-
geniti filij eius,cũ dr̃,oblationẽ & hoſtiã deo in odorẽ ſuauitatis. Chr̃us nãq; fuit oblatio pa-
cifica.i.pacẽ faciens inter deũ & hoĩes, patrẽ æternũ placando hoĩbus, iuxta illud Apoſtoli
Ephe.2 Pauli: Ipſe eſt pax nr̃a,q fecit vtraq; vnũ,p crucẽ diſſoluẽs inimicitias in ſemetipo. Chr̃s q̃q;
fuit hoſtia ꝓ pctõ.i.ſatisfactoria ꝓ pctis reconciliãdo hoĩes deo ꝓut ad Romanos dicit Apl̃s
Recõciliati ſumus deo p mortẽ filij eius. Et alibi: Deus erat in Chr̃o mundũ reconcilians ſibi.
Roma.5 De his itaq; tribus in p̃ſenti collatione quantũ ſpũs ſanctus p̃ſtiterit loqui intendo. Sed quia in
2.Cor.5 his om̃ibus primo ac ſumme neceſſariũ eſt nobis auxiliũ ſpũs ſancti,dicẽte Apl̃o: Nõ ſumus
2.Cor.2 ſufficiẽtes cogitare aliq̃d ex nobis quaſi ex nobis,ſed ſufficiẽtia nr̃a ex deo eſt,& ip̃e ſpũs adiu
uat infirmitatẽ noſtrã,conſtat ꝙ ad digne ac meritorie loquẽdũ ac audiẽdũ de paſſiõe dñi nr̃i
Ieſu Chr̃i tãto plus neceſſariũ nobis eſt auxiliũ ſpũs ſancti,quãto hęc paſſio bñdicta,ſalutifica
atq; ſanctiſſima,p̃ſtãtius opus dei ẽ,& magis ſalubre ac cordialius recordandũ,p̃ſertim cũ di-
cat Apl̃s: Nemo p̃t dicere dñm Ieſum niſi in ſpũ ſctõ.i.nemo p̃t attẽte,amoroſe ac meritorie
1.Cor.12 noĩare dñm nr̃m Ieſum Chr̃m,niſi p gratiã & inſpirationẽ, ac motionẽ internã ſpũs ſancti.
Hinc ergo locuturi & audituri de paſſiõe & morte vnigeniti filij dei,inuocemus in primis deuo
tiſſime ſubſidiũ ſpũs ſancti, vt ip̃e corda nr̃a purgare, illuſtrare, ac inflãmare dignet̃,ita vt di
gne,affectuoſe & meritorie de paſſione ſaluatoris noſtri loquamur ac audiamus.
¶Porro vt auxiliũ iſtud gratiæ ſpũs ſancti citius ac plenius cõſeq̃mur,matrẽ pietatis & gratiæ
beatiſſimã atq; dulciſſimã virginẽ Mariã aduocatã & dominam noſtrã cordialiter inuoce-
mus,angelica ſalutatione ſalutantes & honorantes eandem,dicentes mente pia, Aue Maria.
Lucæ.1 ¶Chriſtus dilexit nos &c. vt ſupra. Antequàm textũ & hiſtoriã dñicæ paſſionis,iuxta ordinẽ
Ephe.5 rei geſtę ediſſerã, primo vidẽdũ ẽ,cur neceſſariũ fuit Chr̃m filiũ dei pati ꝓ mũdi ſalute, ſcd̃o
videndũ eſt p quẽ modũ & q̃ iuſtitia genus hũanũ recõciliatũ ẽ deo pr̃i p mortẽ ſeu paſſionẽ
vnici filij eius. Circa primũ igit̃ agnoſcẽdũ, ꝙ in hũano gñe tã quo ad eius primã cõditionẽ,
q̃ ad eius finẽ,ob quã creatũ ẽ aliter docet ſacra ſcriptura q̃ naturalis phõrũ doctrina,ſeu gẽti
liũ ſecta. Q̃uis enĩ meliores ac ſubtiliores & doctores,philoſophi ac gẽtiles ſciuerunt & faſſi
ſint totũ mũdũ ac genus humanũ à ſummo deo, quẽ noĩauerũt primã cãm,in eſſe ꝓceſſiſſe &
depẽdere ſeu cõſeruari,vt patet ex libris Platonis & Ariſtotelis,ſequaciũq; illoꝝ,nihilominꝰ
putauer̃t mũdũ ab ęterno fuiſſe,ſicut ſi ſol ab ęterno fuiſſet,radius q̃q; ipſius ęternal̃r extitiſſet
& tñ fluxiſſet à ſole. Inſup putauerũt hoĩem in ſolis naturalibus original̃r ꝓcreatũ,& non niſi
ꝓpter naturalẽ btĩtudinẽ factũ imò nõ ſciuer̃t, ꝙ hoĩbus neceſſarius eẽt ſaluator ac mediator
vz Chr̃us ꝓut fides catholica tradit,ſed ſacra ſcriptura diuinitus inſpirata aliter docet vz ꝙ
mũdus ex tp̃e à deo creatus ẽ,& hõ primus à deo plaſmatus ẽ,nõ in naturalibus donis dũta-
xat,ſed etiã in ſupnaturalibus grẽ donis,atq; poſt ſuã plaſmationẽ mox in paradiſo ẽ colloca
tus,& ꝓpter ſupnaturalẽ btĩtudinẽ factus,vz ad vidẽdũ deũ in regno cœleſti p ſpẽm,p clarã
æternã,fruitiuam'q; viſionẽ,quã viſionẽ beneficã,facialẽ & iocũdiſſimã putauer̃t philoſophi
nõ ſolũ mẽti hũanę,ſed angelicis q̃q; ſpiritibus,q̃s intelligẽtias noĩant, impoſſibile eſſe. ¶Eſt
igit̃ fides Chriſtiana,ꝙ deus om̃ipotens & æternus hoĩem primũ creauit in originali iuſtitia,
p quã corpus eius ſubditum fuit animæ ſuæ,& ſenſualitas rõni,ac ratio deo, ita quòd corpus
& ſenſualitas prompte & abſq; difficultate parebãt animæ & rationi,ſimiliter ratio & volũ-
tas deo. ¶Deniq; hęc originalis iuſtitia ſic fuit primo nr̃o parẽti collata,ꝙ ſi ip̃e in ea mãſiſſet,
eandem in ſuos poſteros trãſfudiſſet, & tam ip̃e q̃ poſteri eius in paradiſo mãſiſſent terreſtri.
Rurſus ita fuit primo conceſſa parenti, ꝙ quàmdiu ratio eius maneret deo obediens ac ſubie

cta tam

cta, tam diu corpus ſenſualitasq́; ipſius manerent animæ ac rationi eius obedientialiter ſub-
dita. Quoniam ergo primus homo diuinum mandatũ tranſgreſſus eſt, ita vt ratio eius & vo- Gene.3
luntas fuerint deo inobedientes, ideo originalem amiſit iuſtitiam, & caro eius ac ſenſualitas,
ſtatim cœperũt animã aggrauare, rõni reniti. Nec ſolum amiſit originalem iuſtitiam ſibi, ſed
& toti ſuæ poſteritati. Et ſicut transfudiſſet in eam, niſi ipſe peccaſſet, originalem iuſtitiam,
ſic quia peccauit, transfudit in poſteros ſuos originale peccatum, quod ſecundũ Anſelmũ eſt
carentia originalis iuſtitiæ debitæ in eſſe. Itaq; propter illud primum ac originale peccatum
Adæ, tam ipſe quàm poſteri eius iuſto dei iudicio æternali, & ſupernaturali beatitudine pri-
uati fuerunt, ita quòd ad eam redire atq; perduci non valebant, niſi pro peccato illo originali
ſatisfieret deo. Quàmuis autem in voluntate & poteſtate poſterorum non fuit originale pec
catum Adæ, non tamen fit eis iniuria, dum propter illud ipſi priuãtur felicitate æterna, quia
nec illa felicitas debebatur eis aliunde, ſeu ex aliqua dignitate, aut proprietate naturæ, ſed ex
ſola munificentia creatoris, creati fuerunt ad eã ſecundum modum prædictũ, & huius exem-
plum aſſignant ſanctus Thomas & Egidius de Roma: Si princeps terrenus conferret alicui Thomas
militi bonum feudale aut caſtrum ea conditione, quod ſi miles principi ſuo maneret fidelis, Egidius
bonum illud ac donum ſibi maneret ac poſteris eius, ſi vero inobediens fieret principi ſuo,
tam ipſe quàm poſteri eius priuarentur bono prædicto. Si itaque miles ille fieret domino ſuo
inobediens ac rebellis, eiusq́; aduerſario conſentiret, certum eſt, quod tam ipſe quàm ſobo-
les eius præſcripto bono iuſte penitus priuarentur. ¶ Pręterea cum primus homo origina-
lem amiſiſſet iuſtitiã, tam ſibi quàm ſuæ poſteritati, non potuit eam ſibi ac poſteritati recu- Cur nulla crea
perare, imò neceſſarius fuit toti generi humano ſaluator ac mediator, qui genus humanum tura potuerit
ab originali peccato redimeret, atq; eidem gratiam redeundi ad originalis iuſtitiæ conformi humanũ genus
tatem mereretur, ſicq́; genus humanum deo altiſſimo reconciliaret, & ad beatitudinem redu ab originali libe
ceret ſempiternam deleto obſtaculo perueniendi ad eam, videlicet reatu originalis peccati. rare peccato
¶ Præterea multæ ſunt cauſæ quare nec primus homo, nec aliqs purus homo, nec aliquis an-
gelicus ſpiritus, nec aliqua pura creatura fiat idonea totum genus humanum à peccato redi-
mere, atq; eidẽ gratiã ac gloriã promereri. Prima eſt grauitas ipſa peccati. Tanto equidẽ ma
ior eſt enormitas culpæ, quo ille in quem committiť amplioris eſt dignitatis, & quo plura be
neficia eſt largitus aut largiri paratus. Cum ergo deus ſublimis & benedictus infinite prorſus
dignitatis ac ſanctitatis atq; incõparabilis benefactor, à quo ſortiti ſumus qcquid boni habe
mus aut ſumus, à quo & indefinenter ineſſe conſeruamur ac prouidemur, qui & æternam no-
bis beatitudinem præparauit, promiſit, & dare paratus eſt, dummodo obicem non ponamus
conſtat ꝙ peccatũ mortale quo ipſe offendiť, ſit quodãmodo enormitatis immenſæ, ideo à
peccato ſuo genus humanũ liberari nequiuit, niſi ꝑ redemptorem dignitatis & efficaciæ infi-
nitæ. Pura autem creatura infinitę dignitatis eſſe non valet, ideo ſaluatorẽ noſtrum oportuit
eſſe deũ & creatorẽ. Hinc peccatũ eſt infinitæ fugibilitatis etiam veniale peccatum, ita vt pro
nulla re homo venialiter peccet, ſed potius mortem ſubeat, quàm veniale committat pecca-
tum: præſertim cum homo debeat deum viuum & verum naturaliter bonum incomparabi-
liter infiniteq́; plus amare, q̃ ſeipſum, aut totum mundum. Secũda cauſa ad idem, eſt dignitas
gratiæ gratũ facientis, quæ cũ ſit ſupernaturalis quædã ſimilitudo diuinæ eſſentię, ponens ani
mã ineſſe ſupnaturali atq; idoneo ad promerendũ felicitatẽ æternã, nõ potuit toti generi hu
mano promereri aut recuperare, niſi ꝑ mediatorẽ & ſaluatorẽ dignitatis immenſæ, quẽ deũ
eſſe, nec eſſe eſt. Tertia cauſa eiuſdẽ eſt ineffabilis dignitas felicitatis & gloriæ ſempiternæ
quã peccãdo ꝑdidimus. Hæc nãq; beatitudo cũ ſit immediata & clara viſio ſummæ & increa
tæ veritatis, diuinæq́ue pulchritudinis, quæ eſt ipſa eſſentia diuina & plena fruitio immenſæ
bonitatis atq; dulcedinis dei, eſt quodãmodo infinitę dignitatis, pretioſitatis & excellentiæ,
ideo nulla pura creatura potuit ad eam genus humanũ reducere, aut eam hominibus prome-
reri. Quarta eiuſdẽ cauſa aſſignať, eo ꝙ natura humana ſit quodãmodo incõmutabilis, ideo
infinitũ totam redimere, liberatori interminatæ dignitatis cõpetit ſolũ, ſic igiť patet cur ne-
ceſſariũ fuit Chr̃m pati pro mũdi ſalute. ¶ Deinde dicendũ per quem modũ aut qua æquitate
genus humanum reconciliatum eſt deo patri ꝑ paſſionem & mortem vnigeniti filij eius. Vi-
detur enim quod filio dei ab hominibus tam crudeliſſime ac impiiſſime interfecto, deus pa-
ter plus debuit hominibus iraſci quàm ante, præſertim cum occiſio filij dei fuerit multo ma-
ius peccatũ, q̃ originale peccatũ hominis protoplaſti, propter quod deus toti generi huma-
mano iram ſuam inflixit. ¶ Præterea ſicut infra patebit, propter Chr̃i occiſionem intantum
offenſus atq; iratus eſt deus pater Iudæis, quod ira ipſius ꝑuenit in eos (vt ait Apoſtolus) vſq;
in finem. Itaq; apparet, quod genus humanum ꝑ Chr̃i paſſionem non ſit deo reconciliatum, 1.Theſſ.2
ſed magis odibile factum. Poteſt quoq; huius exemplum induci, quia ſi inter principem ter-
renum eiusq́; vrbem ſeu cõmunitatem diſcordia eſſet, & princeps ad vrbem illam vnigeni-
tum ſuum mitteret, vt eam ad obedientiã concordiamq́; principis ſui reduceret, ſi tunc ciues

 huiuſ-

huiuſmodi filium principis audire cōtemnerent, imò & trucidarent, princeps hoc facto plus
prouocaret contra vrbē illam, quàm ante fuerat prouocatus. ¶Huic demū exemplo concor
Matt.21 dat quod in Euangelio Chr̄us loquit in parabola de pr̄efamilas, qui vineam quam plantauit,
Marc.12 locauit agricolis, qui tandem filium patriſfamilias occiderunt, propter quod perierunt. Ad
Lucæ.20 iſta reſpondēdū, quia (vt dicunt ſancti doctores) mors, ſeu paſſio, vel occiſio Chriſti pijſſima
fuit & impijſſima, crudeliſſima, & miſericordiſſima, amoroſiſſima, & inuidioſiſſima, ſummè
meritoria patriq́ꝫ placatiſſima, & ſumme demeritoria, patriq́ꝫ offenſiua. Fuit etem̄ pijſſima,
miſericordiſſima, amoroſiſſima, ſumme meritoria, & deum pr̄em placans ex parte patientis,
videlicet Chriſti, inquantum paſſionem illam ſponte ſuſtinuit ex perfectiſſima charitate, cle
mentiſſima compaſſione, atque promptiſſima obedientia, qua charitate Chriſtus dilexit de-
um patrem & nos, & ex charitate, & pietate ſua ad nos compaſſus eſt noſtræ damnationi,
qua etiam obedientia factus eſt obediens deo pr̄i vſqꝫ ad mortē, mortē aūt crucis, contēptibi
lē, amariſſimā, & horrēdā. ¶Porro paſſio Chriſti, impijſſima, crudeliſſima, inuidioſiſſima, &
maxime demeritoria, patriſq́ꝫ offenſiua fuit ex parte inferentis, hoc eſt, Iudæoꝝ & aliorum,
qui Chr̄m interfecerunt, quia èx ſumma inuidia, crudelitate, impietate fecerunt hoc. ¶Itaqꝫ
Iohā.8 qm̄ Chr̄us ſcd̄m q̄d homo pr̄i in om̄ibus obediuit, docēdo & increpādo Iudęos, ꝓut deus pa
ter ſibi ꝑcepit, & ex hoc Iudæoꝝ incurrit inuidiam, qui veritatē odio habuerunt, ita vt moti
& inflammati ſunt occidere eum, & Chriſtus illam occiſionem pro iuſtitia patiētiſſime tulit,
imò & ex ardētiſſima charitate & obediētia acceptauit ac ꝑtulit, ordinās eā ad pr̄is placatio-
nē & honorationē, hoīmq́ꝫ recōciliationē cū pr̄e, idcirco paſſio Chr̄i ſcd̄m q̄d ex iſta radice à
Chr̄o accepta eſt, & ad ꝑdictū finē relata, placentiſſima, atqꝫ gratiſſima, ſeu acceptiſſima fuit
pr̄i, & eum generi placauit humano, ita ꝙ virtute & merito paſſiōis Chr̄i toti generi huma-
no dimiſit originale pc̄tm̄, cætera quoqꝫ pc̄tā, dūmodo meritū dn̄icę paſſionis eis applicetur
per ſacramēta eccleſiæ, ſeu alio modo, puta ꝑ fidem in Chr̄m, ſeu aliter ſcd̄m q̄d in lege natu-
ræ & lege ſcripta Moſaica homīes diuerſimode Chr̄o oīm electoꝝ capiti vniebant, vt do-
cet Hugo in libro de ſacramentis. Cum em̄ Chr̄us ſit caput oīm hoīm electoꝝ, hoīes meriti
Ephe.5 paſſionis Chriſti participes fieri nequeunt, niſi Chriſto aliquo modo iam tacto vniant, & ſic
paſſio Chriſti vniuerſa deleuit peccata, quia virtute ac merito eius deus vniuerſis ignoſcit, q
Chr̄o ꝑ baptiſmū ſeu aliter vniunt vt capiti. Vnde Auguſtinus teſtat, ꝙ Chr̄i ſanguis ſic fuſus
eſt in remiſſionē oīm pc̄tōꝝ, vt delere poſſet etiā illoꝝ pc̄tā, qui ipm̄ fuderūt, & ipm̄ peccatū
quo fuſus eſt, quia illi qui Chriſtū occiderunt, merito paſſionis Chr̄i veniā & ſalutem adepti
ſunt, dummodo in Chriſtum credere eiusq́ꝫ baptiſmū ſuſcipere voluerint, imò vtiqꝫ multi il
lorum ita ſaluati ſunt, redempti ipſo ſanguine quē fuderunt, vt loquit Auguſtinus: Illos quip
Iohan.8 pe Chriſtus in turba conſpexit, eiſq́ꝫ dixit paſſione inſtante. Cum exaltaueritis filium homi-
nis, tunc cognoſcetis quia ego ſum. Qualiter autem hoc ipſum impletum ſit ſanctus Lucas
Acto.2 in Actibus Apoſtoloꝝ deſcribit, recitans qualiter ad prædicationē beatiſſimi Petri apoſtoli
Acto.3 in die Pentecoſtes conuerſa ſunt tria milia Iudæoꝝ, deinde quinqꝫ milia, cum claudum natū
Petrus curaſſet, & ꝑter hæc quotidie tunc multi Iudæoꝝ conuertebant ad Chr̄m, in tantum
ꝙ etiam multa turba ſacerdotum ad fidem conuerſa ſit, vt recitat Lucas. ¶Ex his patet, qua
æquitate ſaluatū ſit genus humanum ꝑ Chr̄i paſſionē. Decuit em̄ bonitatem, pietatemqꝫ dei
pr̄is, ꝑ talem ac tantam dilectionem, obedientiā & paſſionē vnigeniti atqꝫ chariſſimi filij ſui
Roma.5 placari, ac indulgere, & gr̄am īpartire. ¶Deniqꝫ decuit, vt ſicut ꝓpter vnius hominis inobe-
i.Tim.2 dientiā deus iratus fuit toti generi humano, ſic ꝓpter Chr̄i mediatoris dei ac hominū obediē
tiam, deus recōciliaret hominibus. ¶Præterea decuit, vt ſicut humanū genus dānationē in-
currit ꝑ diabolicæ inuidiæ deceptionē, vtpote primo hoīe nr̄o parēte aliūde decepto, ſic ge
Gene.3 nus humanū aliunde miſericorditer iuuaret, & Chr̄i charitate ac ope redimeret. Ruſus cha
ritas facit om̄ia eſſe cōia, ideo Chr̄us ꝑ ardentiſſimā & maximā dilectionē ſuam ad nos meri-
tum ſuum nobis potuit cōicare. ¶Poſtremo, etiā in terrenis principibus cernimus, ꝙ rex ſeu
princeps terrenus propter dilectionem, meritū, inſtantiamq́ꝫ vnius ignoſcit alteri, tāto vtiqꝫ
plenius atqꝫ facilius, quo ille qui rogat pro reo, eſt maioris dignitatis, & principi magis dile-
ctus. ¶Sed tunc oritur quæſtio, qūo ꝑ mortem, Chr̄i particularē ac tēporalē, liberatum ſit ge
nus humanū, à morte generali ac æterna. Et reſpondendū, quòd tanta fuit dignitas perſonæ
Chr̄i, vt eius obediētia ac paſſio tāti fuerit meriti & acceptabilitatis corā pr̄e æterno, vt mors
Chr̄i temporalis ac particularis fuerit vere ſufficiens, ineffabiliterq́ꝫ ſuperſufficiens ad redi-
mendū om̄e genus humanum ab om̄i malo, & non ſolū à morte cōmuni ac æterna ſeu dā-
natione infernali, ſed etiā à morte tpali, omniq́ꝫ defectu, & corruptibilitate corpali. Vnde in
reſurrectione futura merito paſſiōis Chr̄i om̄es electi, corporis quoqꝫ incorruptibilitatē, im
paſſibilitatem, & glorificationem conſequant. Fuit quoqꝫ paſſio Chr̄i ſumme idonea, efficax
& ꝑdigna ad promerendū generi humano dona gr̄æ in præſenti, & munera gloriæ in futuro,
imò nō ſolū paſſio Chr̄i, ſed & tota conuerſatio eius in ſeculo iſto fuit ad hoc ſumme idonea.

Contem

A Contemplandũ eſt eñ, ꝙ Chriſtus in vnitate perſonæ eſt deus & homo, itaꝙ promereri &
obedire ac pati conueniebãt ei ratione ſuæ humanitatis, idoneitas vero ac dignitas ad prome
rendũ ac ſatisfaciendũ pro hominibus conueniebat ei ex parte ſuæ diuinitatis. Cũ ergo Chri
ſtus ſit verus deus, conſtat ꝙ fuit infinitæ idoneitatis ac dignitatis ad ſatisfaciendum ac pro-
merendũ per ſuam humanitatem ratione ſuæ ſuperdigniſſimæ deitatis, ideo dici ſolet & ve
re ſic eſt, ꝙ minima gutta ſanguinis Chriſti ſeu minima paſſionis ſuæ particula fuiſſet ſuffici-
ens ad totius mũdi liberationem. ¶ Præterea quo maior fuit ſanctitas, dignitas atq; pfectio
humanitatis Chriſti, eo etiam ex parte ipſius fuit ſua obedientia ac paſſione meriti amplio-
ris. Tanta autem eſt ſanctitas, dignitas & perfectio humanitatis Chriſti, vt ipſa ſola excedat Dignitas hu-
ſanctitatẽ, dignitatẽ, & pefectionem, omnium creaturarũ, videlicet omniũ ſanctorũ & ele- manitatis Chri.
ctorum, tam angelorũ q̃ hominũ, vniuerſiq́; entis creati, & hoc potiſſimũ cõpetit humanitati
Chriſti ratiõe ſuæ hypoſtaticæ ſeu perſonalis vnionis cũ verbo æterno, ſcilicet vero deo, &
etiã ideo, quoniã gratia humanitati Chriſti collata, infuſa, & indita fuit, & eſt quodãmodo
infinita, habuitq́; virtutes & dona & cæteras gratiæ perfectiones ac munera in maxima, in-
cõparabiliq́; excellentia, propter quod Iohãnes Baptiſta dixit de Chriſto: Nõ ad menſuram Iohan. 3
dat deus ſpiritũ homini. i. gratiã & dona ſpũs ſancti Chriſto, ſecundũ ꝙ homo eſt. Itaq; inno
teſcit, ꝙ Chriſtus nõ ſolũ ratione ſuæ diuinitatis, ſed etiã ex parte ſuæ humanitatis tam perfe-
ctę ac virtuoſę fuit ineffabilis idoneitatis ad promerendũ. Adhuc autẽ quo Chriſtus fuit deo
patri magis dilectus, eo efficatior fuit ad ſatisfaciendum pro noſtris peccatis, & eo omnis ſua
conuerſatio, oratio, obedientia, ac paſſio pro nobis in hoc mũdo fuit exhibita deo patri am-
B plius grata ac placens, magis quoq; idonea ad ſubueniendũ hominibus, ſeu meriti amplioris
ſed deus pater diligit Chriſtũ ſecundũ ſuã diuinitatẽ amore penitus infinito, & tantũ vtique
ſicut ſeipſum, quia diuinitas Chriſti ſicut eſt infinitæ bonitatis, ſic & infinitæ amabilitatis cõ-
ſiſtit. Diligit quoq; pater Chriſtũ ſecundũ ſuã humanitatẽ magis q̃ totũ vniuerſum, omnesq́;
ſimul ſumptas puras creaturas. Diligere quippe eſt alicui bonũ velle. Vnde deus tãto plus di Ibidem
ligit rẽ, quãto maius bonũ ei largitur. Cũ ergo deo patre volẽte, & verbo æterno aſſumente, Diligere qđ ſit
aſſumpta ſit Chriſti humanitas ad increatũ & hypoſtaticũ eſſe verbi æterni, ita ꝙ in eodẽ eſſe
perſonali ſubſiſtit Chriſti humanitas, in quo verbũ æternũ æternaliter eſt ſubſiſtẽs, clarũ eſt,
ꝙ maius bonũ datũ ſit humanitati Chriſti, q̃ ſit totũ vniuerſum creatũ, ideo magis deo dile-
cta eſt. Itaq; Chrũs etiã ex hac parte fuit ineffabiliter idoneus & acceptus, ad operandum &
orandũ ac patiendũ pro nobis. ¶ Præterea ſicut docẽt ſancti patres atq; doctores, quamuis
deus om̃ipotẽs & æternus potuit per om̃ipotentiã ſuã, ſimpliciter loquẽdo, genus humanũ
alio modo redimere, q̃ per vnigeniti filij ſui incarnationẽ ac paſſionẽ, nullus tamẽ extitit ali-
us modus ita cõueniens ſicut iſte, itaꝙ decentiſſimũ fuit filiũ dei propter noſtrã ſalutẽ incar-
nari ac mori, quod primo probaẽ dei incarnatione, quia in incarnatione filij dei, deo patri æ-
qualis p̃cipue demonſtraẽ, atq; relucet bonitas dei, eo ꝙ ſe ſuæ creaturæ tã copioſiſſime com
municauit, & infirmitatẽ proprij plaſmatis nõ contẽpſit, ſed naturã à ſe creatã, puta humani
tatẽ, ad ſuũ hypoſtaticũ eſſe aſſumpſit. Proprietas equidẽ boni eſt eſſe cõmunicatiuũ, diffuſi-
uumq́; ſui. Inſup in incarnatione filij dei, ineffabil'r, pulchre oſtendiẽ & pateſcit dilectio dei
ad nos. Amor eñ eſt virtus vnitiua, idcirco in hoc ꝙ deus noſtrã naturã ſibi tã propinquiſſi-
C me vniuit ac intime, patet ꝙ vehemẽtiſſime ac ſpecialiſſime nos dilexit. In incarnatõe quoq;
monſtraẽ miſericordia & dignatio dei ad nos, ꝙ tã clemẽtiſſime ſuã maieſtatẽ ad paruitatẽ,
vilitatẽq́; noſtrã inclinauit, & tã miſericordiſſime nobis auxiliari dignatus eſt, noſtris igno-
ſcens ſceleribus, nec illã aſpernãs naturã aſſumere, à cuius primo indiuiduo, cæteriſq́; ſuppo-
ſitis tam multipliciter atq; enormiter fuit offenſus. Rurſus in incarnatione filij dei potiſſimũ
declaratur omnipotẽtia dei, quia naturã diuinã & humanam in vnitate copulauit perſonæ,
cũ tamen in ordine intellectualiũ ſubſtantiarum anima rationalis ſit ima ac infima, & pręſer-
tim corpus humanũ à ſuperſimpliciſſima deitate inæſtimabiliter diſtat, ideo hæc hypoſtati-
ca vnio eſt diuinę potẽtiæ q̃ maxime declaratiua, imò magis, vt aliqui aſtruũt, q̃ totius mũdi
creatio. Sed & iuſtitia dei in incarnatiõe verbi oſtendiẽ, quia non vi deus eripit hominẽ, nec
aliũ facit ſuperare tyrannũ q̃ hominem, ſed ſicut homo eſt victus, ſic homo vicit, vt aſſerit Da- Damaſcenus
maſcenus tertio libro. Similiter in incarnatione verbi oſtẽditur ſapiẽtia dei, ꝙ tam difficili-
mi negotij, tam decẽtiſſimã ſolutionẽ inuenit. Difficilimũ nẽpe apparuit, qualiter genus hu
manũ, ſalua dei iuſtitia ac veritate, poſſet ſaluari, ſed ſapiẽtia dei inuenit aptiſſimũ modum ad
hoc, ita hominem ſaluãs, vt nec diuinæ veritati atq; iuſtitiæ, neq; diuinæ miſericordiæ dero-
garetur. ¶ Præterea neceſſariũ dupliciter dicitur. Primo, ſine quo aliud eſſe nõ poteſt, vt ho-
mo ſine anima, & ſic deũ incarnari ad redimẽdum genus humanũ, nõ fuit neceſſe, quia & alijs
modis potuit deus hoc facere, cui nõ eſt impoſſibile, imò neq; difficile omne verbum, prout
Gabriel angelus & Hieremias propheta teſtãtur. Secũdo dicitur neceſſarium, ſine quo non Luc. 1.
cõuenienter ſeu tam apte eſſe nõ valet, ſicq́; ad redimẽdum genus humanum fuit neceſſe dei

Auguſtinus ſilium incarnari, quia (vt. 13. de trinitate loquitur Auguſtinus) ſanādæ noſtræ miſeriæ nullus D
fuit alius conuenientior modus. Per hoc nanq; potiſſimū fides catholica roboratur, ꝙ ipſemet deus incarnatus nobis in euāgelio loquitur ac teſtat. Per hoc quoq; permaxime ſpes ad deum augetur, & charitas in ipſo accenditur, ꝙ deum propter nos ex nimia ſua ad nos dilectione cognoſcimus incarnatū, imò fiducialiſſime deū accedimus & oramus, dum ipſum pro nr̄a ſalute incarnatū fatemur, quia tanta nobis deus per incarnationē verbi largitus eſt vt ex ipſa incarnatione accēdamur dei amore. ¶ Inſuper ſicut decentiſſimū fuit filiū dei noſtrā redemptionē inchoare per ſuam incarnationem, ſic decentiſſimū fuit, vt eandem noſtram redemptionem cōpleret per ſuam ſacratiſſimā paſſionem. Ex hoc em̄ quod filius dei propter nos paſſus eſt, maxime innoteſcit, quāta ſit peccati enormitas, & quantū deus peccata abhorreat, pro quorū ablatione & ſatisfactione ipſemet vnigenitus filius dei tanta perpeſſus eſt. Ex
Roma. 8 paſſione etiam Chriſti agnoſcimus, quàm ineffabilis ſit dei patris iuſtitia, qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis om̄ibus tradidit illū, malens tā acerbiſſimā mortē pati, q̄ pecca-
Culpæ pœna debetur ſecūdū iuſtitiam. ta hominū remanere inulta. Culpæ em̄ pœna debetur ſecūdū iuſtitiā. Et quia per noſtra peccata æternas pœnas meruimus, hoc fuit infinitæ miſericordiæ dei patris, ꝙ per tēporalem ſui filij paſſionē nos ab æterna eripuit pœna, hoc vero fuit infinitæ iuſtitiæ eius, ꝙ ſuperdilectiſſimū filiū ſuū maluit pati & mori, q̄ peccata noſtra impunita manere. Deniq; ex hoc ꝙ deus pater permiſit vnicū filiū ſuū innocentiſſimum atq; ſanctiſſimū à ſceleratiſſimis, viliſſimiſq; hominibus taliter capi, tractari, affligi, occidi propter nos liberandos, clariſſime patet incōprehēſibilis dilectio eius ad nos, ſimiliter dilectio perfectiſſima Chriſti ad nos. Hinc manifeſtatur, ꝙ tanta ac talia propter nos ſponte ferre dignatus eſt. Inſuper Chriſtus per ſuam E
paſſionē dedit nobis perfectiſſimū omniū virtutū exemplar, vt proſequendo hiſtoriā paſſionis patebit. ¶ Rurſus ex hoc ꝙ Chrūs propter nos paſſus eſt, euidētiſſime eluceſcit, quanta ſit infernaliū pœnarū acerbitas, & q̄ delicioſiſſima, maxima, ac præſtātiſſima ſit electorū in cœlo felicitas, cū ideo paſſus ſit filius dei, vt nos ab illis erueret pœnis, & æternę beatitudinis gaudia reportaret. ¶ Poſtremo per hoc ꝙ Chriſtus pro nobis tā amariſſimā perpeſſus eſt mortē, noſtræ paupertati ac indigētiæ copioſiſſimā opē impēdit, quia paſſio illa quo amarior, eo & magis meritoria fuit, totūq; meritū illud Chriſtus cōmunicat nobis, illudq; meritū eſt theſaurus eccleſiæ, ex quo indulgentiæ cōceduntur, & propter quod nobis quotidie relaxantur peccata, varia quoq; cōferuntur gratiarū charifmata, vnde tēpus euangelicæ legis & Chriſti tēpus gratiæ nūcupatur. His igitur de Chriſti paſſione p̄miſſis tanq̄ p̄ambulis ad declarationē fidei Chriſtianæ, cuius ſumma eſt ſapiētia, & vt ea quæ de Chriſti paſſione dicēda ſunt clarius intelligātur, deuotius quoq; & amoroſius, imò & cū ampliori cōpaſſione & operis imitatione audiātur, cōſequenter ad prædicationē & expoſitionē dominicæ paſſiōis eſt accedendū. Intēdo aūt paſſionē ſecundū Lucam exponere, & ea quæ ipſe omittit atq; ab alijs conſcripta ſunt Euāgeliſtis, inſerere huic ſeromni, ad laudem & gloria dn̄i noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus. Amen.

¶ Expoſitio Cap. XXII. Appropinquabat. Arti. XLVII. F

APpropinquabat autē dies feſtus azymorū qui dicitur paſcha, & quęrebāt principes ſacerdotū & ſcribæ quomodo Ieſum interficerēt. ⌋ „ „
Cū filius dei dn̄s noſter Ieſus Chriſtus tēpore à ſuperbenedicta trinitate æternaliter p̄ordinato, noſtrā aſſumpſiſſet naturam, modico tēpore inter hoīes cōuerſatus eſt in hoc mūdo, videlicet trigintatri-
Baruch. 3 bus circiter annis, & tribus circiter annis vltimis vitæ ſuæ in ſeculo iſto p̄dicauit atq; miracula fecit. Cūq; in p̄dicando ac miracula faciendo oēs ſanctos q anī fuerūt glorioſe excederet, à populorū cū grādi auiditate audiebat. Sed qm̄ ſtatim poſt p̄dicationis ſuæ exordia cœpit errores & vitia ſacerdotum & ſcribarū ac phariſæorū iuſte & acriter increpare, illi ſtatim cœperūt inuidiam cōtra eū concipere, eiq; detrahere, & oīa facta
Inuidia q̄d ſit. eius interpretari in pœnis. Deniq; qa inuidia eſt triſtitia de bono & proſperitate alterius, quāto Chrūs p̄clariora egit miracula, tāto p̄fati acutiori & amariori cōtra eū ſtimulauerūt inuidia, & cogitare cœperūt, quomodo poſſent eū priuare vita & fama, ita vt nec memoria ei⁹ permaneret in terra, quēadmodū per Hieremiā in eorū perſona fuit p̄dictū: Eradamus eum
Hiere. 11. de terra viuentiū, & nomen eius nō memoretur amplius. Porrò cū Chrūs Lazarū ſuſcitaſſet
Iohan. 11. à mortuis, præfati Iudæi audito tā inſigni miraculo, vehemētiſſime turbabant, & ſuæ liuore inuidiæ torquebant, dolentes de Chriſti magnificētia & honore, imò ſecundū Auguſtinum,
Auguſtinus nullū Chriſti miraculū fecit illos ſic inſanire ac fremere cōtra ipſum, quēadmodum ſuſcitatio Lazari, quia miraculū illud clariſſimū fecit, & nulla tergiuerſatione poterat offuſcari, eo ꝙ ſolenniſſime factū eſſet corā multis Iudæis, & qm̄ Lazarus fuit vir nobilis & miles, de regia ſtirpe exortus, quatuor quoq; diebus extiterat mortuus, Vnde cū miraculū illud factū audiſſent,

A mox die ſequēti cōuenerunt,& inter ſe cōſuluerūt, quid facerent Chriſto,iuxta illud in Io-
hāne:Quidam ex ipſis,ſcilicet de numero Iudæoꝝ qui interfuerunt ſuſcitationi Lazari,& Johan.11.
viderant quæ fecit Ieſus,abierunt ad phariſæos,& dixerunt eis quæ fecit Ieſus. Collegerunt
ergo pontifices & phariſæi conſiliū,& dicebant:Quid facimus? quia hic homo multa ſigna
facit.Si dimittimus eū ſic, omnes credent in eum Ab illo igitur die cogitauerūt interficere eū
ſecundū ꝙ Caiphas conſuluit eis.Ieſus ergo(vt ait Euāgeliſta Iohānes)iā non in palā ambu-
labat apud Iudæos,ſed abijt in regionem iuxta deſertū in ciuitatē,quæ dicitur Effrem,& ibi
morabatur cū diſcipulis ſuis,& hoc nō niſi paucis diebus,videlicet octo aut circiter. Creditur
enī ꝙ Chriſtus Lazaꝝ ſuſcitauit ſexta feria per quindenā ante diē paraſceues,in qua crucifi-
xus eſt ipſe. Poſtea,ſicut in Iohāne deſcribitur,ante ſex dies paſchæ.i.ſabbato ramis palma- Johan.12
rum,quod fuit ſex diebus ante primū diem feſtiuitatis paſchæ Iudæoꝝ tunc imminētis,quo-
rum paſchalis ſolennitas incepit feria quinta ſequenti ad veſperā;& ſexta feria fuit prima in-
tegra dies ſolennitatis paſchalis, venit Ieſus Bethaniā,&c.¶Præterea(ſicut docet Euangeli-
ſta Iohānes)in ſabbato illo ramiſpalmaꝝ,cū veniſſet Ieſus cū apoſtolis Bethaniā,fecerunt ei
cœnā ibidē,& Lazarus vnus fuit ex diſcūbentibus. Fuit aūt cœna illa nō in domo Marthæ
& Mariæ Magdalene,vt aliqui putauerūt,ſed in domo Symonis leproſi,quē Chriſtus cura- Mat.26
uit a lepra,& in cœna illa effudit Maria Magdalena vnguentū pretioſum ſuper caput & pe- Mar.14
des Chriſti,ſicut ex dictis Euangeliſtaꝝ Matthæi atq; Iohānis probat. Sequēti vero die ve- Mat.26
nit Ieſus Hieruſalē ſedens ſuper aſellum,& tunc in Hieruſalē ꝑdicauit ac multa miracula fe- Johan.12
B cit,prout Euāgeliſtæ deſcribūt. Inſuper feria ſecūda & tertia poſt palmaꝝ Ieſus ſimiliter in
Hieruſalē ꝑdicauit,& ſacerdotes,ſcribas ac phariſæos duriſſime corā oībus increpauit ac re-
probauit,ita vt maxima cōtra Chriſtū accendebant inuidia, quarta vero feria māſit ī Betha
nia,ideo Lucas Euangeliſta nūc ait:Appropinquabat dies feſtus azymoꝝ.i. paſchalis cele-
britatis,quæ dicit azymoꝝ.i. panū nō fermentatoꝝ,quia in tota illa ſolēnitate quæ ſeptē du
rauit diebus,veſcebātur Iudæi pane nō fermentato,ſed azymis panibus. Quod aūt dies feſtus
azymoꝝ ꝑfatato modo iā accipiatur,cōſtat ex eo q̄d ſubdit,qui dicit paſcha.i. paſchalis ſo-
lennitas,quæ incipiebat à veſpera feriæ quintæ. Luna quartadecima exiſtēte, in qua veſpera
auferebāt Iudæi de domibus ſuis omnē panē fermentatū,edebātq; agnū paſchalē cū azymis
panibus in cōmemorationē,ꝙ fratres eoꝝ taliter comedebāt agnū paſchalē, quādo egreſſu
ri fuerant de Aegypto,vt legit in Exodo,vnde & nūc dies azymoꝝ dicit paſcha,quia in ꝑfa Exo.12
ta veſpera,quæ fuit ſolennitatis paſchalis exordiū,edebatur agnus paſchalis. Veruntamē qui
dā hoc loco accipiūt diem azymoꝝ & paſcha pro die paraſceues veſperā præfatā ſequente.
Sed prima expoſitio aptior eſt,quia paulo poſt ſubditur. Venit aūt dies azymoꝝ,in qua ne-
ceſſe erat occidi paſcha,q̄d certū eſt de quinta feria dici.¶Præterea paſcha in ſcripturis mul-
tipharia capit. Primo,pro tota hebdomada azymoꝝ ſeu ſolēnitatis paſchalis, quēadmodū Act.12
in actibus apoſtoloꝝ ſcribitur de Herode,ꝙ voluit poſt paſcha Petrū producere populo.Se
cundo accipit pro celebritate paſchali exiſtente feria ſexta ꝑdicta. Tertio pro hora immola-
tionis & comeſtionis agni paſchalis,prout in Marco ſcriptū eſt. Erat paſcha & azyma poſt Mar.14
biduū. Quarto,pro quocūq; cibo vel pane,quo veſcebātur Iudæi durante feſtiuitate paſcha-
C li,vt cū apud Iohānem fertur:Iudæi nō introierūt prætorium vt mādicarent paſcha.i.azy- Johan.18
mos panes. Quinto,pro agno paſchali. Sexto,pro figurato agni illius,puta pro Chriſto,de
quo ait Apoſtolus:Etenī paſcha noſtrū īmolatus eſt Chrūs. Septimo,pro feſtiuitate epularū 1.Cor.5
paſchaliū. Vnde in libro Paralepomenon dicit:Non fuit tale phaſe à diebus iudicū quale fe- 2.Para.35
“ cit Ioſias.⌊ Et quærebāt principes ſacerdotū,⌋ videlicet Annas & Caiphas,⌊ & ſcribæ⌋.i.
periti in lege,ſcilicet magiſtri atq; doctores plebis,quibus conuenit illud Danielis:Egreſſa ē Danie.14
“ iniquitas à ſenioribus,qui videbātur regere populū,⌊ quomodo Ieſum interficerent,⌋ qui-
bus ipſe iā dixerat:Quare me quæritis interficere? Itemq;: Multa opera bona oſtēdi vobis ex Johan.7
patre meo,propter quod horū me lapidatis? Hoc facinus Iudæoꝝ Matthæus Euāgeliſta ple Johan.10
nius recitat dicēs:Tunc,videlicet quarta ante Chriſti paſſionē cōgregati ſunt principes ſa- Mat.26
cerdotū & ſeniores populi in atrio principis ſacerdotū qui dicit Caiphas,& cōſiliū fecerunt,
“ ⌊ vt Ieſum dolo tenerēt & occiderēt.⌋ Itaq; quærebāt.i.inter ſe ꝑſcrutabātur, qūo.i.ꝑ quē
“ modū Ieſum interficerent,eum doloſe capiendo atq; mendaciter accuſando,⌊ timebāt ve-
“ ro plebem.⌋ Non timuerūt deū omnipotentem,virtuoſo ac ordinato timore,ne eum in tā-
ta feſtiuitate offenderent,ſed vulgus inordinato ac vitioſo timore nouerāt,quippe ꝙ plebs
Chriſtū libenter audiuit,ideo formidabāt ne Chriſtum defenderet. Et quāuis cōprehenſum
de eoꝝ manu eriperet,timebāt quoq; ne ſtrepitus periculoſus concitaretur in populo, pro-
pter quod propoſuerūt nō occidere Chriſtū,durāte feſto paſchali,iuxta illud Matthæi: Di- Mat.26
cebāt aūt,Nō in die feſto,ne forte tumultus fieret in populo. Porrò principes ſacerdotū di-
cebātur & erāt pontifices,& quāuis eodē tpe vnus dūtaxat princeps ſacerdotū ſeu pontifex
exiſteret,tū pluralr principes & pontifices noīant,qm̄ annuatim vnus alteri tūc ſucceſſit,&

pontificiũ à gẽtilibus emebãt principibus,q̃d cõtra legẽ Moſi fuit,ſecũdũ quã filius patri ſuccedere in põtificatu debebat,ſed tũc legitima illa defecit ſucceſſio.❡ Præterea narrat modus, quo Iudæorũ põtifices & principales plebis illius cõſiliũ & machinationẽ ſuã pduxerũt ad effectũ.⌊Intrauit aũt Satanas⌋.i.aduerſarius hũanæ ſalutis,puta diabolus,⌊in Iudã qui cognominat Iſchariotes,⌋ quia de vico ſic dicto in tribu Iſachar,vt dicit, exiſtẽte fuerat oriundus, ⌊vnũ de duodecim⌋ principalibus Chri diſcipulis.ſ.apoſtolis,de qbus & de quo ait Chrs: D »

Johan.6 Nõne duodecim vos elegi,& vnus ex vobis diabolus eſt.Intrauit aũt diabolus in Iudam.i.in mentẽ ſeu animã eius,nõ ei eſſentialr illabẽdo,qm̃ ſolus deus creator incircũſcriptibilis & im

Hiere.23 mẽſus eſſentijs rerũ illabit,& oĩa implet,penetrat,& excedit,ſed intrauit p effectũ,ſuggerẽdo Chri venditionẽ.Nec hac vice ſolũ intrauit hoc modo in eũ,ſed & antea ſæpe, vtpote quotieſcũq; illũ ad mortale ĩduxit pc̃m.vnde apud Ioh.legit:Cœna facta diabolus cũ iã miſiſſet

Joh.13.14 in cor,vt traderet eũ Iudas.Atq; nũc intrauit vas ſuũ,illud plenius poſſidẽdo.Hoc etiã modo diabolus intrat corda eorũ,q eius tẽtationibus,ſuggeſtionibuſq; cõſentiũt.Nõ eñ intrat cogendo aut neceſſitãdo ad culpã,ſed ſuggerẽdo & alliciendo ad eã,nos aũt ex negligẽtia noſtra ei libere aperimus,implẽdo cõſiliũ,cõtra q̃d hortat Aplus Paulus:Nolite locũ dare dia-

Ephe.4 bolo.Iacobus quoq; Aplus:Reſiſtite(inqt)diabolo,& fugiet à vobis.Omni ergo impiæ co-

Jaco.4 gitationi,affectioni,& ſuggeſtioni pueſæ,iugiter atq; viriliſ reluctemur,deo & eius mãdatis ac teſtimonijs fortiter adhærẽtes,& quicquid veritati ac æquitati cõtrariũ eſt reſpuentes,⌊& abijt⌋ mentis auerſione & corporis greſſu à Chro, cæteriſq; apoſtolis, ⌊& loquutus eſt cũ principibus ſacerdotũ,⌋ qbus cõpetit illud in Eſdra:Manus principũ fuit & in tranſgreſſione hac prima,⌊& magiſtratibus⌋.i.rectoribus ac ſenioribus ⌊plebis.⌋ Theophilus aũt per magiſtratus intelligit ppoſitos fabricæ tẽpli,vel eos quos Romani pfecerũt Iudæis,ne ſe Romanis opponerẽt,qa ſeditioſi fuerũt,⌊quẽadmodũ(.i.quo modo)traderet illũ illis.Et gauiſi ſunt⌋ inuẽta tã cõgrua occaſione cõprehendẽdi,occidẽdiq; Ieſum, qbus cõpetit quod ĩ pro » » » E »

Prou.2 uerbijs Salomon loquit:⌊ætanſ cũ maleſecerint,& exultãt in rebus peſſimis,⌊& pacti ſunt⌋ .i.fœdus ſeu factũ cũ Iuda inuenerũt,⌊pecuniã illi dare,⌋videlicet triginta argẽteos,⌊& ſpo »

Mat.26 pondit⌋ Iudas.i.promiſit q traderet eis Ieſum.Alij Euãgeliſtæ factũ hoc plenius deſcribũt, »

Mar.14 nẽpe(vt refert Matthæus)Iudas pſatos accedẽs,diceb at:Quid vultis mihi dare,& ego eũ vo

Johan.13 Mat 26 bis tradã?Et cõſtituerũt.i.dare promiſerũt ei triginta argẽteos.Occaſio quoq; qua motus ẽ Iudas vẽdere Chriſtũ,fuit triſtitia illa qua doluit de vnguẽto ſup Chriſtũ effuſo à Maria Magdalena in cœna facta in domo Symonis leproſi in Bethania ſabbato ramiſpalmarũ. Vnde tũc dixit:Quare vnguentũ iſtud nõ venijt trecẽtis denarijs & datũ eſt ægenis? Porro quilibet triginta argenteorũ quos promiſerunt traditori, valuit(vt fert)decẽ nũmos ſeu denarios vſuales,ita q triginta argẽtei valuerũt trecẽtos denarios vſuales,ſicq; in vẽditione Chri re-

Zach.11. cuperauit Iudas valorẽ effuſi vnguenti.Hinc p Zachariã Chrũs pdixit:Appenderũt mercedẽ meã triginta argẽteos,decorũ pretiũ quo appretiatus ſum ab eis.⌊Et quærebat opportunitatẽ⌋.i.aptũ locũ & congruũ tẽpus,⌊vt traderet illũ ſine turbis⌋.i.ſecrete & tempore non ctis,quãdo turba non affuit Chriſto.Ex his patet,q maximã paſſus eſt Chrũs vilipenſionẽ, dũ à proprio diſcipulo pro tã vili eſt venditus pretio.Ipſe in quo eſt omniũ bonorũ atq; pulchrorũ ac deſiderabiliũ plena,pfecta,& infinita poſſeſſio.Inſup impietatẽ Iudæ Chriſtũ ven dentis ſequunt,qui pro tẽporali laude,lucro,aut cõmodo,iuſtitiam deſerũt, falſum teſtimoniũ dicunt,aut cõtra veritatẽ ſcienter iudiciũ proferũt,itemq; eccleſiaſtica bñficia,ſacramẽta vel iudicia vendũt,aſſimulanſq; eis de qbus in Michæa fert:Principes eius in muneribus iu- » » F

Mich.3 dicabãt,& ſacerdotes eius in mercede docebãt,& prophetæ eius in pecunia diuinabãt.⌊Venit aũt dies azymorũ,⌋ hoc modo expoſitũ eſt,⌊in qua neceſſe erat occidi paſcha,⌋.i.agnũ »

Exo.12 paſchalẽ ad obſeruandũ legis præceptũ in Exodo ſcriptũ,qui agnus feria quinta occidebat ac edebat,& Chriſtũ,eiuſq; immolationẽ & occiſionẽ euidẽter pfigurauit.⌊Et miſit Petrũ & Iohannẽ⌋ quinta feria à Bethania in Hieruſalẽ,⌊dicẽs: Euntes(Hieruſalẽ verſus)parate » » »

Matt.5 nobis paſcha⌋.i.agnũ paſchalẽ,⌊vt(illũ ſecundũ legẽ pariter)mãducemus.⌋ Chrũs eñ nõ »

Mat.10 venit legẽ ſoluere,ſed implere.Chrũs quoq; diſcipulos ſuos cõſueuit mittere cõbinatos pro

Mar.3 pter mutuæ ſocietatis ſolatiũ,atq; ad ſocialis vitæ cõmẽdationẽ.Nã(vt Salomon loquit)fra

Luc.10 ter qui adiuuat à fratre,quaſi ciuitas munita.Porro per eſum agni paſchalis deſignabat ſum-

Prou.18 ptio Chriſti in ſacramento altaris,p Petrũ vero vita actiua,p Iohãnem cõtemplatiua.Quẽadmodũ ergo Petrus & Iohãnes agnũ pparauerunt paſchale,ita & nos p actionẽ virtuoſam & cõtemplationẽ myſteriorũ,beneficiorũq; Chriſti & diuinitatis ſuæ pparare corda noſtra debemus ad ſacrã cõmunionẽ.⌊At illi dixerũt:Vbi vis paremus paſcha?⌋.i.in qua domo, ⌊Et dixit ad eos:Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem(Hieruſalem)occurret vobis homo » »

Origenes amphorã aquæ portãs,⌋qui homo ſecundũ Origenẽ fuit miniſter patrisfamilias eius ad quẽ Chriſtus direxit diſcipulos iſtos.⌊Sequimini eũ in domũ in quã intrat.⌋ Iſtud per naturalẽ rõnem præſciri non potuit,quia futurorũ pure contingentium non eſt determinata præcognitio » » »

A gnitio,niſi diuinitus reueletur.Chriſtus autem iſtud prǣſciuit,tam prr increatam ſuam ſcien
tiam ſecundũ ꝙ deus,tam per increatã ſcientiam inditã,& per gratiã prophetiæ quã habe-
“ bat pleniſſime ſecũdũ naturã humanã,⌊& dicetis patriſamilias domus:Dicit tibi magiſter⌋
.i.Chriſtus per excellentiã dictus magiſter,tanquã ſapientia patris ſecundum diuinitatẽ,& 1.Cor.1.
in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ſecundũ humanitatem.Chriſtus itaq; ſcrip- Col.2
“ ſum vocauit magiſtrũ,non vanitatis,ſed veritatis amore.⌊Vbi eſt diuerſoriũ,⌋.i.locus ſe-
“ cretus& quietus,⌊vbi paſcha⌋.i.agnum paſchalẽ,⌊cum diſcipulis mris mãducem?Et ipſe
“ vobis oſtendet cœnaculũ magnum ſtratũ⌋.i.diſpoſitũ & paratum ſeu aptum ad eſum agni.
Cõmuniter dicunt doctores,ꝙ domus patriſfamilias huius fuit prope montem Sion& iuxta
templum,in qua domo fuit cœnaculum iam præfatum,in quo apoſtoli poſt Chriſti reſurre-
ctionem foribus clauſis latebant vſq; ad pentecoſten,tũc'q; in eodem cœnaculo impleti ſunt Iohan.21
ſpiritu ſancto. Quamuis autem beatus Ambroſius& gloſa dicãt hominem iſtum patremfa- Luc.24
milias pauperem,ignobilem'q; fuiſſe,aliȷ tamen probabilius arbitrãtur,ꝙ fuit homo multum Act.2 Ambroſius.
potens,diues,ac nobilis,in tantum quòd non obſtante prohibitione pontificum,& ſpreto ti
more principalium Iudæorum,auſus fuit Chriſtũ & eius diſcipulos in domum ſuã ſuſcipere,
atq; poſt Chriſti paſſionem tam diu eius diſcipulos hoſpitare, quaſi Iudæos non metuens.
Pauperes quoq; habere non ſolẽt domum tam magnã,in qua ſit tam grande cœnaculũ,quẽ-
admodum iſtud fuit,in quo centũ viginti homines pariter conſedentes,ſpiritũ ſanctũ recepe
runt.Deniq; aliqui putãt,ꝙ fuit vnus diſcipulorꝝ Chriſti,ita ꝙ nomine magiſtri cognouit
magiſtrum ſuum dominũ Ieſum ſignificari.Habuit etenĩ Chriſtus etiã quoſdã diſcipulos di
B uites,à quibus voluit interdũ refici ſe & ſuos diſcipulos pauperrs,nam apud Iohannem ſcri- Iohan.12
“ ptum eſt,ꝙ nulli ex principibus Iudæorꝝ crediderunt in Ieſum inſtante hac cœna,⌊& ibi pa
“ rate⌋nobis paſcha.⌊Euntes autem,inuenerunt⌋ hominem lagenam aquæ ferentem,eiſ'q;
“ occurrentem,& domũ atq; cœnaculum,⌊ſicut dixit illis⌋ Ieſus,qui ſecundũ ꝙ deus eſt veri- Iohã.14
tas per eſſentiam,& vt homo confirmatus fuit in bono ab incarnationis exordio,ita ꝙ men-
“ tiri nõ potuit,⌊& parauerũt paſcha.Et quũ facta eſſet hora⌋ veſprrtina feriæ quintæ,in qua
“ hora agnus paſchalis ſecundũ legẽ mãducabatur,⌊diſcubuit,& duodecim apoſtoli cũ eo.⌋
Hinc Beda affirmat,hora mãducãdi paſcha deſignat quartãdecimã diẽ primi menſis perdu- Beda.
ctã ad veſperã,& quintadecima luna trrris iã apparẽte.¶Circa hæc quærit Theophilus, qua
litrr dñs diſcũbere.i.ſedendo comedere dicit,cũ Iudæi ſtãtes paſcha comederẽt,ſicut lex iuſ Exo.12
ſit.Ad quod(vt refert)aliqui dicunt,ꝙ agnũ paſchalem Chrũs atq; apoſtoli ſtando edebant,
deinde accubuerunt ſecundum communem vſum quoſdam cibos edrntes. Aliqui etiam di-
cunt,quod menſa fuit ſuper terram poſita,& Chriſtus cum ſuis apoſtolis in terra conſedit,iu
xta conſuetudinem veterum.Rurſus aliqui dicunt,quod etiam ſeptuagintaduo diſcipuli ad-
erant,ſaltem pro parte,& agnum in alia mrnſa edebant.
“ ⌊Et ait illis:Deſiderio deſideraui⌋.i.intenſe ac feruide concupiui,⌊hoc paſcha,⌋ videlicet
“ agnũ iſtum paſchalem,⌊mãducare vobiſcũ antequã patiar⌋.i.à Iudæis occidar.Hoc equidẽ
Chriſtus ardentiſſime affectauit,non principaliter propter agnũ illũ legalem ac præfigura-
tũ,ſed propter impletionẽ eius,ꝙ ille agnus ꝑfigurauit,videlicet ꝑptrr inſtitutionẽ ſacramẽ
ti nouæ & euangelicæ lrgis,cuius ſacramenti figura præceſſit in agno paſchali & eſu ac im-
molatione ipſius.Hoc enĩ ſuperdigniſſimũ ſacramentũ inſtiturre Chriſtus ſumme & ineffa-
C biliter cõcupiuit, ad dei patris æternũ honorẽ & gloriã,& ad maximã fideliũ vtilitatẽ, quẽ-
admodum inæſtimabilẽ dilectionem habuit ad patrẽ & ad nos.Rurſus deſiderauit hoc paſ-
cha nouiſſimum edere,vt legalibus obſeruãtȷs finem imponeret,& veteris teſtamenti,com
pletis figuris nouũ inciperet teſtamentum,atq; vt cætera faceret ac doceret, quæ poſt cœnã
egit ac docuit.¶Porro Theophilus ſic exponit,Deſiderio deſideraui &c.quaſi dicat, Hęc vl Theophilus.
tima mihi cœna vobiſcũ eſt,propter quod ſingulariter amabilis eſt mihi,ſicut qui peregre ꝓ
fecturi ſunt,vltima ſua facta & verba affectuoſius exhibẽt.Porrò ſecundũ Cyrillũ Chriſtus Cyrillus.
ideo verbũ hoc protulit,quoniã Iudas auarus tẽpus proditionis explorabat,ſed ne traderrt
Chriſtũ ante completionẽ huius cœnæ,non explicauerat Chrũs domũ aut virũ penes quẽ
paſcha pageret,cuius cauſam per hæc verba oſtẽdit.Quod vero ꝓfata mãducatio huius agni
paſchalis eſſet vltima Chri cũ ſuis diſcipulis cœna,& idro ſibi ꝓoptata, pãdit ſubdẽdo.⌊Di-
“ co enĩ vobis,quia ex hoc⌋.i.poſt hãc horã ⌊non mãducabo illud⌋ paſcha ſeu agnũ paſcha-
“ lẽ,⌊donec impleat⌋.i.veraciter compleat,quod per agnũ illũ figuraliter ſignificabat ⌊in re-
“ gno dei⌋.i.in eccleſia militãte,quæ in euãgelio frequrntiſſime regnũ dei vocat.Legalis etenĩ
“ ille agnus ꝑfigurauit (vt dictũ eſt) inſtitutionẽ & eſum ſacramẽti altaris,ĩmolationẽ'q; Chri
ſti in ara crucis,quæ oĩa poſt hæc verba implebant,quia paulo poſt Chriſtus ſacramentũ no
ui teſtamenti inſtituit,ſuiſ'q; dedit,& patri obtulit ſemetipſum,vnde iuxta hanc expoſitionẽ
donec,ſequens tempus excludit,quia poſt hanc horam Chriſtus typicum agnum non man- Beda.
ducauit.Vnde ſecundum Bedam Chriſtus his verbis prohibet agnum paſchalem vltra car-

naliter

D naliter exhiberi,& aſſerit ſe vltra nequaꝙ paſcha Moſaicū celebraturū.⌊Et accepto calice⌋ .i.vaſculo, ex quo biberunt,⌊gratias egit⌋ deo patri ſecundū ꝙ homo fuit, docens nos deo gratias agere pro vniuerſis beneficiꝭ eius, pro corporalibus etiam alimentis, vel gratias egit de cōſummatione ac terminatione legalium horū ciborum, quia & calix ſeu potus iſte ad vetus paſcha cui finem imponebat, ſpectabat. Bis quippe in cœna hac legitur calicem accepiſſe. Primus pertinebat ad vetus paſcha ac teſtamentum, ſecundus ad nouum, ſicut dicetur.⌊& dixit: Accipite & diuidite inter vos⌋.i.ſucceſſiue & per ordinem, de hoc potu ſeu vaſculo bibite prout moris fuit in eſu agni paſchalis potare, & potus ille ſumptionē ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus ſacramētalibus figurauit, vnde in inſtitutione ſacramenti Euchariſtiæ ceſſauerunt legalia quātum ad obligationem, & finis impoſitus eſt typico agno ac potui eius. Veniente enī veritate & re figurata exhibita, ceſſant figuræ & typica.⌊Dico enī vobis, ꝙ non bibam de generatione vitis,⌋.i.de vino huiuſmodi quod generaſ in vite, & fructus eſt vineæ,⌊donec regnū dei veniat⌋.i.quouſqꝫ poſt paſſionem immortalis ſurrexero, ſicq́ꝫ in me adueniat & monſtreſ regnū militātis eccleſiæ, ita vt ego rex eccleſiæ glorioſus appaream, & in electis atqꝫ fidelibus ꝑ fidē & gratiā regnare incipiā, conuertendo illos ad me, vel denouo aut magis perfecte. Iuxta hanc expoſitionē inſinuauit ſe Chriſtus poſt paſſionē & reſurrectionē ſuā cū diſcipulis bibiturū, quod certū eſt cōtigiſſe. Vnde in actibus apoſtolorū Petrus

Act.10 teſtaſ, ꝙ ipſe, cæteriq́ꝫ apoſtoli mādūcauerūt atqꝫ biberūt cū Chriſto poſtꝙ reſurrexit à mortuis, nec dubiū quin diſcipuli dederint Chriſto tūc bibere vinū.ſ.optimū quē habuerant potū, Vel ſic, nō bibā de generatione vitis.i.typicū iſtū potū vltra nō ſumam, donec veniat regnū dei.i.fides eccleſiæ ꝓdicetur ac recipiaſ, ſicq́ꝫ Chriſtus inſinuauit legalem illū potum debere ceſſare, & rem ꝑ eum figuratam eſſe de cætero celebrandā, videlicet ſuæ ſanguinis ſumptionem, ſic quoqꝫ, donec, accipi poteſt, vt ante.ſ.excluſiue. Deniqꝫ peractis & terminatis quæ ad agnū pertinebant legalē, complet & inchoat quod figurabaſ per illum, inſtituens atqꝫ cōficiens Euchariſtiæ ſacramentū.⌊Et accepto pane⌋.i.panem azymū ac triticeum, quo tunc veſcebantur, in manu ſua benedicta accipiens,⌊gratias egit,⌋ vt homo deo patri pro vniuerſis beneficiꝭ eius ſibi collatis, & ꝙ ꝑ ipſum decreuit redimere genus humanum, ſpecialiter vero tunc gratias egit de veteribus terminatis, & nouis myſteriꝭ iam inchoandis,⌊& fregit⌋ panem iam conſecratum, quoniā integrum panē in ſuum corpus tranſſubſtantiauit.

E

Chrūs quō panem fregerit

¶Fregiſſe autē dicitur panem, non quod tunc ibi eſſet ſubſtātia panis, aut quia ſuum corpus ibi exiſtens cōfregerit, ſed qa ſpēs ſacramētalis, videlicet quantitas panis remanēs, ſub ꝙ corpus domini continebatur, veraciter frangebatur, & diuiſionis illius erat ſubiectum, ſicut & modo in hoſtiæ fractione,⌊& dedit eis dicens: Hoc,⌋ quod pro vobis nunc porrigo, & ex ſumma dilectione ac liberaliſſime tribuo,⌊eſt corpus meū⌋ vere, non repreſentatiue dumtaxat⌊quod pro vobis datur⌋.i.pro veſtra liberatione paſſioni & morti iam exponeſ, proditore tradente, & me ſponte ad paſſionem accedēte, Vel, quod pro vobis datur.i.quod ego vobis nunc munificentiſſime do edendū ad veſtrum profectū & robur, vt gratia augeatur in vobis,⌊hoc facite⌋.i.ſacramentū iſtud ſuo tempore celebrate & conficite, date, ac ſumite,⌊in meam cōmemorationem⌋.i.in memoriā ſummæ dilectionis meæ ad vos, & amariſſimæ paſſionis meæ pro vobis. Itaqꝫ ſicut legale paſcha fuit figuratiuū futuri, ſic euangelicum iſtud paſcha eſt rememoratiuū præteriti, ſed quoniā Chrūs ſacramentum iſtud cōfecit, dicēdo, hoc eſt corpus meū, ideo dixit hoc anteꝙ porrigeret corpus diſcipulis, aliqui tamē dicūt, ꝙ porrigendo repetiuit, hæc verba. Sed huiuſmodi difficultates prætermitto, quia hinc inde in diuerſis libris copioſiſſimę inueniunſ ſolutę. ¶Deinde deſcribitur inſtitutio ſacramenti Euchariſtiæ ſub ſpecie vini, & ſpecialiter cōſecratio ſanguinis Chriſti.⌊Simil͛r & calicem⌋ ſumpſit in manibus, & dedit diſcipulis,⌊poſtꝙ cœnauit⌋.i. agnū paſchalē comedit,⌊dicēs: Hic eſt calix nouū teſtamentū⌋ ſupple confirmans ac ſignans,⌊in meo ſanguine⌋ dedicatū, confirmatū & conſecratū. Ponitur autē continens pro cōtento, cū dicitur, calix in meo ſanguine, vt ſit ſenſus, ſanguis meus exiſtens in calice. Itaqꝫ nouū teſtamentum in Chriſti ſanguine confirmatur, quia in conſecratione ſanguinis eius inſtituebatur, & in effuſione ſanguinis

F

Heb.9 eius roborabatur. Teſtamentum nanqꝫ in morte confirmatur.

Euchariſtię ſacramētum cur a Chriſto inſtitutum

¶Præterea aduertendum, quod dominici corporis ac ſanguinis ſacramentum inſtitutum eſt à Chriſto multis de cauſis. Primo, in recordationem ſuæ paſſionis & obedientiæ eius, vſque ad mortem, cæterorūq́ꝫ myſteriorū & actuum eius, vt illa ad memoriam deuotiſſime reuocemus ac imitemur, ſuæ paſſioni nos cōformando per propriꝭ corporis caſtigationē, & ꝓprię

Gala.5 volūtatis, voluptatis ac vanitatis mortificationē. Nā (vt ait apl͞us) q ſunt Chr͞i, carnē ſuā crucifixerūt cū vitiꝭ & cōcupiſcētiꝭ. Princeps quoqꝫ apoſtolorū effaſ: Chr͞us paſſus eſt pro no-

1.Pet.2 bis, relinquens nobis exemplū, vt ſequamur veſtigia eius. Secundo, in ſignum atqꝫ memoriā charitatis ſuæ ad nos. Hoc enim maxime charitatis extat indicium, ꝙ proprium corpus & ſanguinem nobis reliquit in cibum, potumq́ꝫ animæ ſalutarē, quia & illa eſt amoroſiſſima,

muni-

A munificentiſſimaq́; donatio, qua quis alteri dat ſeipm̄, quēadmodū Chr̄us hoc in ſacramento
fuit, & eſt dator & donū. Tertio, in alimentū vitæ ſp̄ualis, quia in ſacramēto hoc ſons gr̄æ cō
tinet, & præcipua gr̄arum chariſmata dignē ſumentibus ip̄e largit. Quarto, in robur menta-
lis confirmationis, quia hic cibus roborat animā, ſicut alia eſca corpus. Quinto, In viaticum
huius peregrinationis, vt virtute huius digniſſimi alimenti tendamus ac pueniamus vſq; ad
p̄riam paradiſi cœleſtis, ſicut Helias in fortitudine ſubcinericij panis ambulabat ad montem 3. Regum 19
Oreb. Sexto, in remediū ſatisfactionis pro noſtris peccatis, q̄a hoc ſacr̄m multipliciter ſuffra
gat ſumētibus dignē ip̄m, & p ipſius oblationē ac ſumptionē noſtra relaxant pctā, defunctis
quoq; ſuccurrit. Septimo, in pignus & arrā futuræ hæreditatis æternæ. Beatificā em̄ fruitio
nem in p̄ria præfigurat, quia quos ſaluator iam ſui corporis ac ſanguinis ſacramento dignat
reficere, tunc ſuæ diuinitatis ſpecie reficiet ſine fine, & quod nūc myſtice gerit, tunc in veri-
tate complebit. ¶ Deniq; Chryſoſtomus ait: Vide ò homo quali ſis à Chriſto honoratus ho Chryſoſtom⁹.
nore, quali & menſa potiris, q̄ angeli videntes horreſcunt, nec ſine reuerētia reſpicere audēt
propter eam quæ intus fert choruſcationem. Item ait, oſtendens quanta ſit charitas Chriſti
ad nos. Quis paſtor proprijs membris nutrit oues, ſed & matres quoq; filios ſuos tradūt alijs
ad alendum. Chriſtus vero ita non egit, ſed quos genuit per ſeip̄m, & ſeip̄o nutrit. Itaq; tantæ
charitati, liberalitatiq́; ſaluatoris & dei noſtri grati eſſe iugiter ſatagamus, & ei in om̄ibus ex
puriſſima charitate fideliter obediamus, nec ſine debita præparatione ac deuotione celebre
mus, aut cōicemus. Alioquin quanto maior eſt dilectio & beneficētia Chr̄i ad nos, tāto graui
B or erit ingratitudo, p̄uerſitas, & damnatio noſtra. ¶ Poſtremo q̄m Chr̄s in cœna, pprijs ma
nibus ſuos cōicauit diſcipulos, hinc in die cœnæ religioſi de manu ſui prælati corpus ſaluato
" ris accipiūt, ⌊qui pro vobis fundet⌋ hoc eſt, pro veſtra ſaluatiōe ſanguinem hunc effundam
& effundi p̄mittam, & per diſcipulos intellexit ſaluator omnes electos ſuo ſanguine liberan
dos. Nempe pro vniuerſis hominibus effuſus eſt ſanguis Chriſti quantum ad ſufficientiam,
q̄m quantum in ip̄o eſt, idoneus eſt omniū auferre peccata, gr̄amq́; conferre, & gloriam, ſed
pro ſolis electis effuſus eſt, quantum ad efficientiam, quia ipſi dūtaxat dominicæ paſſionis fru
ctum ſalubriter conſequunt. Itaq; huius ſacramenti inſtitutionē, inſtitutionisq́; cauſas quo-
tidie cum debita attentione penſemus, & Chriſto vicem pro viribus rependamus. Dicit aūt
Chryſoſtomus hic ſanguis operat in nobis imaginē regiā, nobilitatem animæ non p̄mittit Chryſoſtom⁹.
marceſſere, protinus rigans animam, magnamq́; inſpirās virtutē. Hic ſanguis dæmones fu-
gat, angelos aduocat, mundum lauit, cœlum acceſſibile fecit, & per ip̄m participes eius fiunt
ſup̄nis virtutibus amicti regio pallio, magis autem ip̄o rege induti. Et ſicut ſi mundus acceſſe
ris ſalubriter acceſſiſti, ſic ſi indutus conſciētia praua damnoſe accedis in culpam atq; ſuppli-
cia. Nam ſi qui imperatoriam coinquināt purpuram pari pœna plectunt cum eis qui illam
diuellunt, abſurdum non eſt, ſi & qui obſcœna mente, corpus Chriſti recipiunt, pari pœna
plectant cum his qui illud clauis confixerunt. Hoc quoq; ſciendū, q̄ licet Chriſtus poſt cœ-
nam dedit corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis. Deinceps tamen ordinauit eccleſia ſacramē
tum hoc à ieiunijs accipi propter reuerentiam eius, & vt deuotius accipiat. ¶ Conſequenter
Chriſtus traditionem ſuam prædicit, ſicut & paſſionem ſuā frequenter prædixit, ne impro-
C uiſus & neſcius æſtimaret traditus & occiſus, atq; vt ſe ſpōte manifeſtaret tradi, capi & cruci
" figi. ⌊Veruntū ecce manus tradentis me⌋ .i. licet ego tāta vobis bona p̄ſtiterim, nihilomi-
" nus manus illius qui cito me tradet, ⌊mecū eſt in menſa⌋ .i. traditor meus mecū quaſi amicus
manducat, quibus verbis Chriſtus quantum in ſe fuit admonuit Iudā, q̄ ſibi de ſuo ſcelere cō-
ſcius fuit, vt à malo deſiſteret, ſed proditorem non nominat, ne in cęna pacis grandis turba-
tio oriret, & ne quis diſcipulorū in proditorem conſurgeret. Iſtud quoq; conquerit Chriſtus 1. Cor. 11
de ſacerdotibus immunde ac impie conuerſationis, & cæteris indigne manducātibus qui (vt
ait Apoſtolus) rei ſunt corporis & ſanguinis Chriſti, & iudicium ſibi manducant & bibunt.
" ⌊Et q̄dē filius hoīs (.ſ. Chr̄s filius virginis, & inter filios primi hoīs ſummus) ſcd̄m q̄d defini
" tum eſt⌋ .i. à p̄re æternaliter p̄uiſum ac p̄ordinatū, atq; p prophetas p̄dictū ⌊vadit⌋ de vita
ad mortē, de exilio iſto ad p̄riam, & de paſſione tp̄ali ad gloriā ſempiternā, quia & hoc deus
per Prophetam prædixit, quod Chriſtus à ſuo diſcipulo eſſet tradendus, ſancto Dauid in Pſalm̄ 40
Chriſti p̄ſona dicente: Etem̄ homo pacis meæ &c. Hinc in Actibus Petrus ait Iudæis: Ieſum Acto. 2
Nazarenū definito cōſilio & præſcīa dei traditū interemiſtis. Deus em̄ p̄r per Chriſti paſſio
nē mundū ſaluare decreuit, quēadmodū Eſaias dixit: Dn̄s poſuit in eo iniquitatem omnium Eſa. 53
noſtrū, cuius liuore ſanati ſumus. Et rurſus ibidem loquit deus: Propter ſcelus populi mei
" percuſſi eū. ⌊Veruntamen væ homini illi, per quem tradet⌋ .i. mortaliter peccabit & æternā Ibidem
promerebit ſortieturq́; pœnam, quo verbo Chr̄us quantū in ſe fuit retraxit proditorē à tāto
facinore terrore & cōminatiōe ſupplicij. Circa quod ſagaciter p̄pēdamus quāta ſit fragilitas
atq; malitia mentis humanæ, eo q̄ Iudas iſte miſerrimus, auditis tantis Chr̄i ſermonibus &
auiſationibus iſtis alijsq́; beneficijs à Chriſto ſuſcepiſtis, etiam in hac cœna in communiōe

Joban.13 & pedum ſuorum à Chriſto lotione, tot demũ viſis Chriſti miraculis, & in tam ſancta ac ele D
ctiſſima ſocietate Apl'oꝝ tãto tpe cõuerſatus, ad tam ĩpietatẽ dilapſus eſt, nec à cõcepto
ſcelerato ꝓpoſito extitit reuocatus. Nullus ergo nr̃m ꝑſumat de viribus ſuis, neqꝫ inaniter
Bernardus glorieſ, ſed ſemꝑ ſit timoratus. Hinc ait S. Bernardus: Si nec i regno maieſtatis, nec in paradi
ſo voluptatis, nec in collegio vnitatis, vcꝫ Chr̃i defuit caſus, qs poterit eẽ ſecurus in hoc loco
Matth.26 horroris & vaſtæ ſolitudinis? Pręfatis quoqꝫ verbis (vt ſcribit Euãgeliſta Matthæus) addidit
Chr̃us, bonũ ei eſſet, ſi natus nõ fuiſſet hõ ille. ⌊Et ipi (innocẽtes Apl'i) cœperũt quærere inter »
ſe, quis eſſet ex eis qui hoc facturus eſſet.⌋ Apparet ac cõmendaſ mirabilis ſancta ſimplicitas »
Apoſtoloꝝ, qui licet nihil de magiſtri ſui traditione vnq̃ cogitaſſent, magis tamẽ credebant
Chriſto quàm ſibimetipſis, ideo inter ſe conquirebãt, quiſnam eſſet eoꝝ tm̃ cõmiſſurus pia-
culum, imò de hoc quærebãt tripliciter: Primo, vnuſquiſqꝫ ſuã diſcuſſit conſcĩam, an tale q̃d
cogitaſſet. Secundo, inter ſe interrogauerunt. Tertio, vt ait Marcus Euangeliſta, ſingulatim
ſciſcitabanſ à Chriſto. Nunquid ego ſum? Etiã & Iudas dicebat: Nunquid ego ſum domi-
Baſilius ne? Cui Chriſtus reſpõdit: Tu dixiſti. Circa quod ſcribit Baſilius: Sicut in corꝑalibus paſſio-
nibus multæ ſunt quas non ſentiunt patientes, ſed magis adhibent fidem coniecturæ medi-
corum, ſic & in animæ paſſionibus ſi quis in ſe peccatum non ſentiat, credere debet his q plus
poſſunt cognoſcere eius peccata. ⌊Facta eſt autem & contentio inter eos,⌋ puta Apoſtolos
⌊quis eoꝝ videreſ eſſe maior?⌋ hoc eſt, cæteris altior. Quàmuis aliqui dicãt contentionem »
Chryſoſtom⁹. iſtã humilitatis fuiſſe, ita ꝙ conabanſ ſeinuicem honore ꝑuenire, verius tñ eſt, ꝙ dicit Chry-
ſoſtomus, aſſerens eã fuiſſe aliquantulæ elationis, qa humanũ aliq̃d paſſi ſunt, q̃d patet ex in-
crepatione & informatõe eoꝝ ſubiuncta, cuius occaſio fuit ſcd̃m Greg. qñ audierũt Chri- E
ſtum ſuã paſſionẽ iam ꝑdixiſſe, moxq́ꝫ futuram. Ipſo autem eis oblato, debuit vnus eoꝝ cæte
ris loco Chriſti præeſſe, ideo cœperunt contendere, quis eoꝝ maior ſeu aptior eſſet ad hoc.
Ambroſius ¶ Porrò Theophilus ait: Cum inter ſe quærerent, quis eoꝝ eſſet dominum traditurus, conſe
quens erat ad inuicem ſibi dicere. Es tu proditurus, & ex hoc coacti ſunt dicere: Ego potior,
Beda. ego maior, atqꝫ ſimilia. Quemadmodum vero Beda teſtaſ: Sicut boni ex ſcripturis quærunt,
& ſumunt quibus proficiant, ſic peruerſi & reprobi ſi quid reprehẽſibile in ſcripturis inueniãt
hoc libenter amplectunſ, vt per hoc ſuos excuſent aut tegant nequitias. Vnde quidam arden
dentius legunt, quòd facta eſt contentio inter diſcipulos Chriſti, ſed nos potius videamus &
imitemur non quod adhuc carnales geſſerunt diſcipuli, ſed q̃d iuſſit ſpũalis magiſter. ⌊Dixit „
autem eis⌋ increpando eoꝝ errorem, & ad humilitatem eos informans. ⌊Reges gentium⌋ „
Hoc eſt gentilium ⌊dominanſ eoꝝ⌋ ita ꝙ cum ambitione & vana gloriatione ſuę excellen- „
tiæ atqꝫ potentiæ præſident ſuis. Vnde gentilium meminit Chriſtus, vt ambitionis deteſta-
bilitatẽ demõſtret, gẽtiliũ nãqꝫ eſt ambire primatũ, ⌊& qui ptãtẽ habẽt ſuꝑ eos⌋ puta genti- „
lium priceps, qui in ſubditos ſuos poteſtatem exercent ⌊benefici vocanſ⌋ .i. à ſubditis vanę „
laudanſ, & bene agentes dicunſ, etiam dum agunt iniuſte, principibus etẽm plurimi blandi
unſ, & laudatorios ac adulatorios offerunt ſermones, vt eoꝝ fauorem aut munera ſortiantur
⌊Vos autem non ſic⌋ .i. gentilibus illis principibus nolite aſſimilari aſpirando ad principa- „
rum, quoniã illi quaſi carentes legibus ſacris, prætactis ſubiacent moribus, veſtrũ vero culmẽ
in vera humilitate fundaſ & eſt, ideo ſubdiſ: ⌊ſed qui maior eſt veſtrum⌋ .i. ſapiẽtior aut vir „
tuoſior inter vos, ⌊fiat ſicut minor⌋ .i. prę cæteris humiliorẽ ſe præbeat, & tanto ſit deo ſub- „
iectior & proximis in omni virtute exemplarior, quanto maiorẽ à deo adeptus eſt grãm, & F
obligatiorem ſe conſpicit ad reddendam altiſſimo rationem, propter quod in Eccleſiaſtico
legitur: Quanto maior es, humilia te in omnibus, & coram deo inuenies grãm. Ruſuſq́ꝫ ſcri-
Eccl.2 ptum eſt: Humilia valde ſpiritum tuum, quoniam vindicta impij ignis & vermis. Signum
Eccl.7 enim veri ſpiritualis profectus veræq́ꝫ ſapientię & perfectionis eſt, vera ſtabilis, ac perfecta
Chryſoſtom⁹. humilitas, iuxta illud Prouerbioꝝ: Vbi fuerit humilitas, ibi & ſapientia. Circa hæc ait Chry-
ſoſtomus: Principes mundi ideo fiunt, vt dominenſ in minoribus ſuis. Principes autem eccle
ſiæ, vt ſeruiant minoribus ſuis, vt proprias vtilitates negligant, & illoꝝ procurent, vt nec mo
ri timeant pro ſalute illoꝝ. Principatũ vero ſecularem appetere, & ſi rõ non eſt vel cauſa eſt.
Principatum vero eccleſiæ concupiſcere nec ratio eſt neque cauſa, quia nec iuſtum nec vtile
eſt. Quis enim ſapiens ſuſtinet ſe ſubijci ſeruituti, ac tanto periculo, niſi forte qui non cre-
Baſilius dit dei iudicium, vel qui deum non metuit impios puniturum. ¶ Hinc ait Baſilius: Non ergo
extollat præſidentem dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Illud autem noue-
rit, quòd humilitas vera miniſterium plurium eſt. Sicut enim qui pluribus miniſtrat vulnera-
tis, & abſtergit cuiuſlibet vulneris ſaniem, non ſumit ex miniſterio illo cauſam elationis,
ſic & multo magis cui commiſſæ ſunt curæ fraternorum languorum, vt omnium mini-
Hebrę.13 ſter redditurus pro omnibus rationem, eſſe debet humilis, atque ſolicitus. Veruntamen
1. Petr.4 contra delinquentium vitia per zelum iuſtitiæ debet eſſe erectus, vt humilitas ſua diſcre-
tione regatur, nec ita ſubditis ſe ſupponat, vt in correctione errantium puſillanimis fiat
ſiue re

A ſiue remiſſus, ſed authoritate ſua vt vicarius Chriſti fungatur, debitumq́ꝫ perſoluat officiȷ̄,
quàmuis in corde ſuo ſibi præferat eos quos corrigit, ⌊& qui ꝓceſſor eſt,⌋ hoc eſt, qui alios
dignitate aut ſanctitate præcedit, fiat ⌊ſicut miniſtrator⌋ .i. obſequioſum ſe ꝓbeat, ſecundũ
exigentiam loci & cauſæ ac temporis, & humiliter ſentiat de ſeipſo. Vt autem Chryſoſto- Chryſoſtom⁹.
mus loquitur, primatus fugientem ſe deſiderat, deſiderãtem ſe horret. Iterum ait: Homo q̃d
membrũ habeat honorabile, & quod inhoneſtum agnoſcit, Ipſum autem mẽbrum hoc de ſe
non cognoſcit, ne ſit ſchiſma in corpore. Sic differentiam inter ſanctos huius viæ agnoſcit
Chriſtus, cuius membra ſumus, ipſis aũt ſanctis non eſt conceſſum, vt cognoſcant hic differẽ
tiam ſuã adinuicẽ. Veruntñ etiã ſi quis ſciat p reuelationẽ eſſe ſe aliȷ̄s virtuoſiorẽ, nihilominus
aliȷ̄s humiliter obſequi debet, & humiliare ſe cæteris, quę ſcd̃m aliquas conſideratões, poteſt
ſe aliȷ̄s inferiorẽ veraciter iudicare, videlicet conſiderãdo ſe ſcd̃m id quod eſt, aut habet, vel
habuit à ſeipſo, aut adhuc cito haberet, ſi relinqueret à grã, alios aũt ſcd̃m id quod habent,
habuerunt, aut forte habebũt à deo. Sic quippe dixit Apoſtolus: Venit Ieſus peccatores ſal- 1. Timo. 1
uos facere, quorꝫ ego primus ſum. ¶ Deniqꝫ ſic Chriſtus ſcd̃m formã aſſumptam ſe humilia- Phil. 2
uit ac miniſtrauit, quaſi excellentiam ſuam ignoraret, Idcirco conſequenter ſuo exemplo hor
tatur ad humilitatẽ. ⌊Nam quis maior eſt, qui recũbit (ſedens ad menſam) an qui miniſtrat⌋
recumbenti? ⌊Nonné qui recumbit?⌋ maior & dignior eſt miniſtrante ſecundũ ꝙ talis eſt,
q̃uis frequẽter aliunde corã deo ſit maior in donis grãæ q miniſtrat. ⌊Ego autem⌋ qui cõtra-
rio mõ ad mſidũ me habeo ⌊in medio veſtrũ ſum ſicut q miniſtrat⌋ .i. cũctis vobis humilio
rem me ꝓbeo, q̃uis maior ſim vobis, & obſequioſus ſim vobis. Nam & in cœna hac, Chr̃us Iohan. 13
B lauit pedes, corpus quoqꝫ & ſanguinẽ ſuũ miniſtrauit eis in ſacramẽto, optima etiam ſpiritua
lia fercula gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro Chriſtus miniſtrat. Itaqꝫ conſtat ex dictis,
& gloſa hoc aſſerit, quia neceſſe eſt vt rectorem ſubditis, & diſciplina patrem, & pietas ma-
trem, & humilitas ſeruum exhibeat, ne aut diſtrictio rigida, aut pietas ſit remiſſa, ſed vtrobi-
que ſeruetur diſcretio.

¶ Proſecutio expoſitionis huius capituli à loco quo dicitur: Vos autem eſtis &c.

Articulus XLVIII.

PAulo ante prædixit Chriſtus infideli diſcipulo væ ęternum. ſ. Iudę proditori, q, cum
verba ſequẽtia dicerenť, exiuit, quia vt apud Iohannẽ legiť: Cũ accepiſſet buccellam Iohan 13
exiuit cõtinuo. Nunc ergo fidelibus ſuis diſcipulis cæteris. ſ. Apoſtolis bona promit
tit: ⌊Vos aũt eſtis qui ꝑmanſiſtis mecũ in tribulatõibus meis⌋ hoc ẽ, in tꝑe aduerſita
tis & tribulationũ. quas mihi intulerũt Iudæi, q Chriſtũ tẽtauerũt frequẽter, nũc ſignũ de cœ Matth 16
lo petẽdo, nũc an liceret tributum ſoluere inquirendo, propter quod dixit eiſdẽ. Quid me tẽ Marci. 8
tatis hypocritæ, nunc me lapidare volendo, & vſqꝫ in hãc horã, in qua mihi grauiſſima tribu Lucæ. 11
latio inſtat, mecum manſiſtis. Vnde iam ante Thomas apl'us ad coapoſtolos dixit: Eamus & Matth. 22
moriamur cũ illo, ⌊& ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnũ⌋ .i. in regno Mar 12
cœleſti beatificam manſionem præparo vobis, & paſſionis meæ merito ianuam regni æter- Lucæ. 20
ni iam vobis reſerabo. Hinc apud Iohannẽ ait: Vado parare vobis locũ. Hoc autem Chriſtus Iohan. 10
C peregit, ſicut pr̃ æternus ſibi diſpoſuit .i. ꝑ ipm̃ fieri decreuit, & ordinauit, ſicut in Matthæo Iohan. 11
ꝓfiteť: Sedere ad dexterã meã vel ſiniſtrã nõ eſt meũ dare vobis, ſed q̃bus paratũ à pr̃e meo, Iohan. 13
hoc eſt, nõ hũana virtute, ſed pr̃na ac diuina diſpoſitõe hoc ꝓſto, vel ſicut diſpoſuit mihi pr̃. i. Matth 20
ſicut ex ſua bonitate & charitate largitus eſt mihi ſcd̃m naturã meã humanã bona gloriæ, &
eadẽ mihi ab æterno parauit, atqꝫ ab incarnatõis exordio, quãtũ ad eſſentiale ꝓmiũ dedit, ſic
ex bonitate charitateq́ꝫ mea ad vos bona gl'ię ꝓparo, ac tribuã vobis ⌊vt edatis & bibatis⌋ .i.
ſpũaliter plenè ac iocundiſſimè reficiamini, iuxta id Pſalmi: Inebriabunť ab vbertate domus Pſalm 35
tuę & torrẽte voluptatis tuę potabis eos. Et in Cãticis: Comedite amici & bibite, & inebria- Cant. 5
mini chariſſimi ⌊ſuꝑ mẽſam meã⌋ .i. diuinitatis fruitõe. Sicut enĩ ſuꝑ mẽſam fercula collocã
tur, ſic in ſuꝑ eẽntiali ſuꝑbenedicta ac ſuꝑſimpliciſſima deitate ẽ opulẽtia infinita, oĩſqꝫ beatifi
ci alimẽti, vcꝫ oĩs bonitatis ac pulchritudinis poſſeſſio iocũdiſſima & ĩmẽſa. Ipſa ergo ſpũalis
eſt mẽſa ſimul & eſca & potus in regno meo cœleſti. ¶ Deniqꝫ q̇dã exponũt hũc locũ de re-
gno militãtis eccleſiæ, in q̊ Chr̃us diſpoſuit apl'is principatũ ſuꝑ fideles, iuxta q̃d ſcriptũ ẽ: Cõ Pſalm. 44
ſtitues eos pĩcipes ſuꝑ oẽm terrã, vt ederẽt & biberẽt ſuꝑ mẽſam ſuã, .i. in mẽſa altaris, ſacr̃m
corꝑis & ſanguis ſui acciperẽt. Itaqꝫ verba iducta nõ ſunt carnal'r itelligẽda, quaſi in futura vi
ta vẽtur⁹ ſit alimẽtorꝫ corꝑaliũ vſus, ſed ꝑ corꝑalia ſpũalia deſignanť, vt cõſuetudo ẽ ſcriptu-
rarꝫ. Nã q ꝓrogatiua magna apđ reges funguť terrenos, q eorꝫ ſunt cõmẽſales, Chr̃s ſic loqť
vt inuat q̃nta erit electorꝫ ſuorꝫ felicitas & plane hęc ẽ mutatio dextrę excelſi, q nũc cũ Chr̃o Pſalm. 76
hũiliari, ſubeẽ, miniſtrareq́ꝫ eligũt. Poſtea taliter exaltẽť ⌊& ſedeatis ſuꝑ thronos duodecim⌋
Per thronos ſeu ſolia ſuꝑ q̄ ſedebũt Apl'i, pñt intelligi multitudies ab eis cõuerſæ, vel iudicia-
ria ptãs eis cõceſſa, in qua feliciter cõquieſcũt, ⌊iudicãtes⌋ tanq̃ iudicis ꝓcipue aſſeſſores, nõ
quaſi ſñiæ prolatores ⌊duodecim tribus Iſrael⌋ damnando eos q in infidelitate manſerunt.

Nec ſo

Nec ſolum Apoſtolis, ſed & cunctis perfectis qui pro Chriſto omnia reliquerunt, & Apoſto D
licam vitã ſequunť, iſtud promittiť. Sed quõ ait ſaluator: Sedebitis ſuper duodecim thronos
cũ iam Iudas abiſſet & reprobus eſſet? Ad q̃d poterit rñderi, ꝙ ideo qa loco eius alter ſucceſſit
Acto.1 puta Matthias Apoſtolus. ⌊Dixit aũt dñs⌋ Ieſus, qui ſcd̃m ſuã diuinitatẽ eſt oĩm dñs ſum- »
mus, vniuerſalis, & authoritatiuus ⌊Symoni (Petro) Symon: Ecce ſatan expetiuit vos⌋.i. ſtu »
dioſe quęſiuit, licentiãq; à deo petiuit, qa hoĩes tentare nõ valet, inquantũ à deo & angelis
ſanctis pmittiť, ⌊vt cribraret (.i. tentatiõis ſuæ ĩpulſu agitaret, cõcuteret & turbaret) ſicut tri »
ticum⌋ in cribro, ita ꝙ paleæ remanẽt, ſarinaq; trãſit, ſic Iudas vt furfur remanſit diabolo ad »
tormẽta, alij aũt Apoſtoli trãſierunt ad gloriã. Eluceſſit aũt ex verbis his, quod quãto diabo-
lus videt quem magis in gr̃a dei proficere ſeu ad meliora diſpoſitũ, tanto plus nititť eum ten-
tamentis ſuis ſubuertere, quia plus inuidet ei, cum ſit oĩs boni honeſti perpetuus deteſtator
⌊Ego autem rogaui pro te.⌋ Chriſto nãq; ſecundũ naturã aſſumptã competebat orare. Vn- »
Iohan.17 de apud Iohannẽ multa orat pro ſuis, cæteriſq; electis, dicendo: Pater ſancte ſerua eos in no-
mine tuo quos dediſti mihi, ⌊vt non deficiat fides tua.⌋ hoc eſt, ne penitus extirpeť aut fina- »
liter deficiat, quãuis ad tẽpus vacillet. Itaq; Chriſtus orauit pro Petro, nõ vt nõ tentareť, ſed
vt in tentationis malo non relinquereť. Nec dubium quin pro alijs quoq; electis Apoſtolis,
Chriſtus idem rogauerit, ſed idcirco hæc ſpeciar̃ loquiť Petro, quia inter Apoſtolos princi
palior, feruentior, atq; audacior erat & qñ in maiorẽ fuerat tẽtationẽ lapſurus, ac magis caſu
rus, propter q̃d eũ magis præuiſare & p̃munire dignatus eſt. Item qm̃ Petro ſpeciar̃ fuit ec-
cleſia cõmittenda. Vnde q̃d dr̃, vt nõ deficiat fides tua, exponiť vt nõ deficiat fides eccleſiæ ti
bi cõmittẽdę, ſicq; ex verbis his ſumiť argumẽtũ, ꝙ fides Romanę eccl̃iæ, quã in ea Petrus plã E
tauit, ſit vſq; in finẽ ſeculi duratura. ¶ Deniq; Chriſtus hæc verba pronuntiauit, vt Apoſto-
los ad conſiderationẽ propriæ fragilitatis, ac imminentis periculi prouocaret, ne ex laude &
promiſſiõe ingẽti p̃habita extollerenť, ⌊Et tu aliqñ cõuerſus⌋.i. pfecte cõuerſus, q̃d maxime »
fuit accepto in die Pentecoſtes ſpũ ſc̃tõ, ⌊cõfirma frẽs tuos⌋.i. proximos ac fideles, & oẽs q̃s »
tibi cõmittã regẽdos, ꝙ q̃ fideliter egerit Petrus, partim patet in Actibus Apl'orũ, & in eius le
gẽda itinerarioq; Clemẽtis. Hæc loquiť Chr̃us Petro p̃cipue, qa ſibi cõmiſſurus fuit eccleſiã,
Iohan.21 vt patet apud Iohannẽ vbi diciť ei: Paſce oues meas, quaſi dicat: Sicut tu à me ſpecialẽ miam
cõſequeris, & poſt lapſum erigeris, atq; firmaberis, ſic tu cõuerſus pſecte miam impẽde pro-
ximis tuis, & robora ac ſubleua eos. Vñ hæc fuit vna p̃cipua cã, cur Chr̃s futurę eccleſię ſuę pa
ſtorẽ cęteris electis Apl'is grauius labi pmiſit, vt in ꝓpria fragilitate, culpa, & reparatõe pnſſi
Tentatio quid ma diſceret quõ alijs cõpatereť ac ſubueniret. ¶ Tentatio qppe electis ad plurima prodeſt, vi
proſit electis delicet vt ꝓpriã infirmitatẽ agnoſcãt, deũ feruẽtius inuocẽt, cautiores reſurgãt, & alijs cõpa
Ecci.34 ti diſcãt, ſicq; coronã gloriæ adipiſcanť. Hinc in Eccleſiaſtico habęť: Qui nõ eſt tentatus, q̃d
ſcit? Vir in multis expertus, cogitabit multa, q nõ eſt expertus, pauca recognoſcit. Et Iaco-
Iacobi.1 bus: Beatus vir q ſuffert tẽtationẽ, quoniã cũ probatus fuerit, accipiet coronã vitæ: Qui di-
xit ei, quaſi nõ metuẽs à tẽtatore deuinci, à propria fragilitate ſuccũbere. ⌊Dñe tecũ paratus »
ſum & in carcerẽ & in mortẽ ire⌋ Hoc Petrus dixit incaute, de ſua conſtãtia p̃ſumendo, nec »
gr̃æ debite innitẽdo, neq; humanã defectuoſitatẽ pẽſando. Veruntñ p̃cipuus qdã feruor amo
ris ad Chr̃m fuit ſibi occaſio tã confidẽter loquẽdi, ſed dilectioni illi fuit admixta incõſidera-
tio ſeu indiſcretio quædã, & ex illa locutus eſt Petrus, q̃d ſe ex dilectione virtuoſa dicere æſti F
mauit. Virtute equidem nullus directe male vtiť, qm̃ actus virtutis elicitus ſemp eſt virtuoſus
⌊Et ille dixit: (incautã Petri locutionẽ reprimendo) Non cãtabit hodie⌋ Hoc eſt, in hac no »
Marc.14 cte, quæ eſt pars naturalis diei horas vigintiquatuor continentis, ⌊gallus, donec ter abneges »
noſſe me⌋.i. ter me abnegabis ore non corde, anteq̃ gallus cantet. Veruntñ in Marco loquiť »
Chr̃us Petro. In hac nocte anteq̃ gallus bis vocẽ dederit ter me es negaturus. Vñ q̃d nũc ait,
Matth.26 nõ cãtabit, exponiť.i. nõ pcãtabit, ſeu cantũ ſuũ cõſummabit, de hoc plenius ſcripſi ſup Mat-
Theophilus thæũ. ¶ Porrò (vt ait Theophilus) ex his magnã doctrinã haurimus, ꝙ nõ ſufficit hũanũ pro-
poſitũ ſine diuio auxilio. Petrus eñ q̃uis ſeruẽs extiterit, derelictus tñ à deo, ſupplãtatus mox
Baſilius fuit ab hoſte. Ait q̃q; Baſilius: Deo pmittẽte, timorati, interdũ lapſum patiunť, ad p̃cedẽtis ſa
ſtus remediũ, ſed q̃uis idẽ videať eẽ delictũ timorati, & aliorũ, refert tñ nõ modicũ, nã timora
tus ex qbuſdã inſidijs & pene ꝓut noluit, peccauit, alij vero nullã gerẽdo curã, nec dei nec ſui
peccãt, nõ diſtinguentes inter peccare, & agere virtuoſe. ⌊Et dixit eis⌋.ſ. Chr̃us Apoſtolis: »
⌊Quãdo miſi vos (p̃dicare Iudæis, p loca diuerſa, p̃cipiens vos ire) ſine ſacculo & pera⌋ hoc ẽ »
repoſitorijs pecuniarũ & alimẽtorũ, vt in ſolo deo eẽt ſpes vr̃a, nec exteriora adminicula por
taretis vobiſcũ, ⌊& calciamẽtis⌋ quia nudis pedibus inceſſerũt ſicut & Chr̃us in ſignũ con-
temptus huius mundi. ⌊Nunquid aliquid (neceſſarium victui) defuit vobis? At illi dixerunt: »
Nihil.⌋ Tunc enim Chriſtus conceſſit Apoſtolis, vt alimenta ſuſciperent ab his quibus euã »
gelizabant, à quibus & competentiam vitæ ſuſceperunt. Natura enim modicis eſt contenta,
ſed humanæ voluptatis abuſio multa quærit ſuperflua, & cito conquęritur, quàmuis vltra
naturalẽ

“ naturalem habeat neceſſitatem ac vtilitatem. L Dixit ergo eis: Sed nūc qui habet ſacculum ⅃
“ in quo ferat pecuniā [illegible] (hoc eſt ſecū portet ac teneat) ſimiliter & perā, ⅃ in qua alimenta
A deportet, ſecū con[illegible] quaſi dicat: Ad hæc nunc vobis licentiā tribuo, quā antea prohibui,
eo φ iā inſtet pſecutio vobis magis magna, qua durāte, nō poteritis pdicare, neq; ab alijs mo
“ re ſolito ſuſtētari, Ideo vobis puidere poteſtis. Leges nāq; mutādæ ſunt, dū neceſſitas exigit, Mutandæ leges, dū adeſt neceſſitas
“ L & qui nō habet (gladiū) vendat tunicā ſuā, & emat gladiū. ⅃ ¶ Si hoc de materiali gladio in-
telligat Chrus propter myſticas rōnes idipm pcepit Apoſtolis. Primo vt doceret, φ aliqñ li
cita ſit moderata ſuipſius atq; amici defenſio. Scdo, vt animaret Aplos habere animū ppara
tum ad ſui magiſtri defenſionē ex zelo amoris atq; iuſtitiæ. Tertio, vt p gladiorū pſentiā cō
probaret ſuis diſcipulis nō defuiſſe facultatē reſiſtēdi hoſtibus eius, præſertim hoſtibus diuina
virtute proſtratis. Quarto, vt p gladiū materialē, doceret eccleſiæ neceſſariū eſſe gladiū ſpiri
turalē, qui eſt verbū dei, lexq; eccleſię. Hinc ait Ambroſius, alloquēs Chrm. Cur gladiū eme-
re iubes, qui ferire prohibes? Cur habere pcipis, quē extrahi vetas, niſi forte vt parata ſit de- Ambroſius
fenſio, nō neceſſaria vltio, & videaris potuiſſe vindicare, ſed noluiſſe. Ideo ſubdit cauſam hu Gene. 9
“ ius præcepti. L Dico eñ vobis, qm̄ adhuc ⅃ .i. tpe iam inſtanti, & præter cætera iam in me cō Exo. 21
“ pleti, L hoc quod ſcriptū eſt (ad literā) de me (per Eſaiam) oportet ⅃ neceſſitate conditiona- Nume. 35
“ ta L impleri in me (vtpote) Et cum iniquis deputatus eſt, ⅃ Hoc quippe de Chro ſancto ſan- Deut. 19
ctorū Eſaias pdixit, & Chrus ſtatim poſt verba hæc eadē nocte tanq̄ latro eſt captus, & die ſe Deut. 27
“ quēti inter latrones ſuſpēſus. L Etenī ea quę ſunt de me ⅃ .i. quę prophetę de mea paſſiōe ſunt Eſa. 53
“ vaticinati L finē habēt ⅃ .i. iā propè finē ſunt, & protinus implebunt atq; deinceps ad impaſſi
“ bilē vitā reſurgā. L At illi dixerūt: Dñe ecce duo gladij hic ⅃ ſunt .i. duos gladios iā in promptu
“ habemus, tanq̄ parati ad tuā defenſionē. L At ille dixit eis: Satis eſt ⅃ duo ſufficiūt ad id ppter
B qd iuſſi gladios vos hre, vnus etem̄ gladius à Petro euaginatus, ſatis oñdit prōptitudinē aplo
rū ad defenſionē ſui magiſtri, & Chri volūtariā paſſionē, q gladij vſum vulnerātiū phibuit,
alius aūt gladius nō euaginatus, ſatis oñdit nō pmiſſos fuiſſe aplos facere qd volebāt, qdq; in-
terdū virtuoſius ſit mortē patiēter ferre pro deo & æqtate, q̄ ſe defendēdo reſiſtere Vel ideo
dixit: Satis eſt, qñ duo gladij ſatis pfigurauerūt duos ſpirituales eccleſię gladios, videlicet ius
ſpirituale ac ſeculare, quorū primum vtitur gladio verbi dei, aliud gladio materiali. ¶ Porrò
Ambroſius tangit aliquos modos exponendi hæc, videlicet de gladio ſpirituali, qui eſt ver- Ambroſius
bum dei, ſeu ſacra ſcriptura, quæ duplex eſt, ſcilicet noui ac veteris teſtamenti. Eſt etiam gla
dius paſſionis atq; martyrij, quæ emitur ponendo corpus in mortem pro ſaluatore. Corpus
aūt eſt quaſi tunica animæ, ſed gladius verbi dei emitur, prīmoniū vendendo, & oīa ppter
“ Chrm deſerēdo. L Et egreſſus (de cœnaculo in q quę iā ſcripta ſunt fecit ac ptulit) ibat ſcdm
“ cōſuetudinē in montē Oliuarū. ⅃ Nocturnis nāq; tpibus cōſueuit ad locū hūc cū diſcipulis ſu
is venire cauſa orōnis, ſed & grā hoſpitādi ibat frequēter p montem hunc Bethaniam verſus.
Matthæus quoq; ait, φ hymno dicto exierūt in montē Oliueti. In hoc etenī mōte creſcebāt Matth 26
abundāterq; ſtabāt oliuæ, per quas pietas deſignat, ideo locus ille Chriſto totius pietatis ac
grę fonti puriſſimo congruebat. ¶ Porrò Iohānes Baptiſta, φ egreſſus eſt cū diſcipulis trās Johan. 18
torrentē Cedron .i. Cedrorū circa torrentē illū creſcentiū, q torrēs eſt inter Hieruſalem &
C montē Oliueti, & ad radices montis huius fuit villa noīe Gethſemani, in quā Chrus deuenit
ſcdm Matthæum, eratq; ibi hortus, in quem introijt & eius diſcipuli, qui hortus (vt aliqui di Matth 26
“ cunt) ſtetit in cāpo iuxta villam præfatā. L Secuti ſunt aūt illum, & diſcipuli eius ⅃ Hoc eſt, vn
decim Apoſtoli ſimul cū magiſtro ſuo egreſſi ſunt, & vt legit gregatim propè eū iuerunt, ſi-
cut pulli iuxta gallinā. Vt aūt Theophilus ait: Poſt cœnā nequaq̄ inertia & iocus ac ſomnus Theophilus
“ occupāt dñm, ſed oratio & doctrina, qd prælatis pſertim eſt imitādum. L Et cū puenſſent
“ ad locū (puta in hortū prædictū) dixit illis: Orate ne intretis in tētationē ⅃ Non ait, orate ne
tentemini, quia hæc vit a ſine tentatione nō agit, cū ſcriptū ſit: Militia eſt vita hominis ſuper Job 7
terrā, ſed ait: Orate ne intretis in tētationem .i. ne tētatio vos capiat, includat, ſeu vincat, ad
cōſenſum, vel opus ſui debiti operis omiſſionem vos ptrahēdo. Initiū quippe tentationis eſt
ſuggeſtio culpæ, mediū eius eſt cōſenſus in delectationē. Conſummatio eſt opus iniquū, aut
debiti actus omiſſio. ¶ Deniq; oratio eſt fortiſſimus contra tentationem clypeus & protector
cū orō ſcdm Damaſcenū ſit aſcenſus mētis in deū, ſicq; mentē eleuat à terrenis deoq; coniū- Damaſcenus
git, & eius opem meret. Orandū eſt aūt fiducialiter, feruide, & inſtāter ſeu indeſinēter, quēad Oratio quid
modū eñ fur audito clamore fugit, & amici atq; vicini pperāt ad ſuccurſum, ſic clamor ora
“ tionis feruētis fugat diabolū, angelos prouocat ad iuuamē atq; à deo fortit auxiliū. L Et auul
“ ſus eſt ab eis quātū iactus eſt lapidis ⅃ .i. tāto ſpacio ab Aplis receſſit, q lapis leuis pijci poſſet,
volēs ſegregatim orare, nō φ eius mens p aliorū pſentiā à dei cōtemplatōe & orōnis attētio-
ne īpediri potuerit, cū cerneret deitatē per ſpēm, ſed vt ſuo nos informaret exēplo, tpe orō-
nis libere fugere publicū, & oīa quę mētis recollationē in deo impediuit, qñ corde attēto &
mēte trāquilla, colloqndū ē deo ſublimi & bñdicto. Inſup (teſte Matthęo) Chrus aſſumpſit Matth. 26
Petrum

Petrum & filios Zebedæi Iacobum & Iohannem, cum eis ab aliis octo Apoſtolis paꝝ proce D
Marc.14 dens, cœpitq́ cõtriſtari, & mœſtus eſſe, pauere etiã & tædere, ſcd̃m Marcũ, & ait illis: Triſtis
eſt aĩa mea vſq; ad mortẽ. Suſtinete hic & vigilate mecũ, progreſſus quoq; puſillũ ab eis, videlicet quantũ iactus eſt lapidis, procidit in faciem ſuã orãs. Sed Lucas nũc ſubdit: ⌊ Poſitis ge- »
nibus orabat, dicẽs: ⌋ Idcirco dicẽdum, ꝙ vtroq; modo ſeu ſitu orauit. Et probabile eſt, ꝙ »
primo genua flexit, deinde ſe in terrã proſtrauit, deo patri ſe ſummè humiliãs, ac intentiſſime ſupplicãs, quod tantum ſibi competebat ſecũdum naturã humanã tũc mortalem & paulopoſt dire paſſuram: ⌊ Pater ſi vis transfer calicem iſtũ à me ⌋ Orauit Chriſtus, vt pater ca »
licem iſtũ.i. amariſſimã hãc paſſionem auferet à ſe, nõ aũt orauit hoc orõne abſoluta, & ſcd̃m rationem deliberatiuã, aut voluntatem ſimpliciter dictã, ſed cõditionaliter, & ſecũdum naturalem ſenſitiuumq́ appetitũ, quo mortem tam violentã ac pœnaliſſimã naturã eius tenerri
Auguſtinus Damaſcenus mã inferior ſenſitiua naturaliter abhorrebat. Oratio quippe (vt aiunt Auguſtinus ac Damaſcenus) eſt interpres ac nuntia deſiderii, ideo quòd licet appetere, licet orare. Vnde eo modo quo Chriſtus appetiit nõ occidi, orauit calicẽ ſibi auferri, nõ aũt appetiit hoc ſcd̃m voluntatẽ ſuam diuinã & increatã, quã habet vt deus, quæ in ipſo & in patre ac ſpiritu ſancto vna eſt numero, ſicut in tribus pſonis eſt vna eſſentia, nec appetiit iſtud ſecũdum voluntatem ſuam humanam deliberaturã ſuperiorem & intellectiuã, quæ proprie atq; ſimpliciter nominaẽ voluntas, nec ſecũdum rationem. Hę cẽi voluntas & ratio animæ Chriſti fuerũt diuinæ & increatę voluntati ſemp conformes, tam in volito, quàm in modo ac cauſa volendi. Talis nãq; voluntas ſecũdum ſe eſt indeterminata ad vnum, & libere mouetur ad vtrũlibet oppoſitoꝝ,
ſed in Chriſto fuit à primo inſtãti confirmata in bono & diuinę voluntati perfecte ſubiecta E
ac conformata, ideo Chriſtus appetiit iſtud ſolum ſecũdum appetitũ naturalem ac ſenſitiuũ, qui eſt determinatus ad vnum oppoſitoꝝ, inquãtum eſt naturalis tãtum, nec libere fertur in vtrũq;, idcirco nõ poteſt ſemp conformari voluntati diuinæ in volito, quia non poteſt velle niſi vnum aut alteꝝ oppoſitoꝝ, nõ tamẽ in Chriſto aut cæteris ſanctis fuit omĩno aut proprie loquendo voluntati diuinæ ac ſuperiori cõtraria, quia appetiit ſicut deus voluit eam appetere. Itaq; ſecũdum hãc voluntatem naturalem & ſenſitiuã, quæ tamẽ proprie nominatur voluntas, optauit atq; orauit Chriſtus calicem iſtum auferri à ſe, fuitq́ iſta ratio appetitus ſenſitiui, vt mouentes ad proponẽdum, & rationis vt proponentis, quemadmodũ allegatio aliqua coram iudice, diciẽ partis vt mouentis, & aduocati vt ꝓponẽtis. ¶ Deniq; omĩs oratio Chriſti, quam fudit ex ratiõe & voluntate intellectuali deliberatiua, fuit ſemp exaudita, & talis oratio diciẽ proprie ac abſolute oratio, oratio autem quã fudit ex appetitu naturali ac ſenſitiuo diciẽ quodammodo nõ exaudita, ſcilicet quoad materiã, ſed illa oratio nõ fuit abſoluta & ſimpliciter dicta oratio. Itaq; patet ꝙ omĩs orõ Chriſti proprie dicta oratio fuit exaudi
Iohan.11. ta. Propter quod ipſemet ait in Iohãne: Gratias ago tibi pater quoniã audiſti me, ego autem
Hebrę.5 ſciebam, quoniã ſemp me audis. Apoſtolus quoq; ad Hebræos fatetur, ꝙ Chriſtus cum clamore valido & lachrymis orationem offerẽs, exauditus eſt pro ſua reuerentia. ¶ Sed obiici
Pſalm.21 pteſt, quòd in pſona Chriſti fertur in Pſalmo: Deus meus clamabo per diem & nõ exaudies. Ad quod reſpondendũ, quòd hoc intelligendũ ſit de petitione Chriſti ſecũdum quid, ſcilicet de oratione eius quæ improprie appellatur oratio, & ex ſenſitiuo appetitu originem ſum-
pſit. ¶ Inſup Chriſtus ita orauit, quòd tamen nouerat fieri nõ debere. Primo, vt oſtenderet F
in ſe veram eſſe humanitatem, & naturales eius affectiões. Secundo, vt demonſtraret nobis licitum eſſe aliquid ſecũdum naturalem appetitũ optare, quod deus nõ vult. Tertio, vt monſtraret hoĩem debere ſuã voluntatem ſemp diuinæ voluntati ſubiicere. Quarto, vt doceret nos in omĩ neceſſitate ad deũ orãdo confugere. Quinto, quia q̃d alios docuit, ipſemet facere
Chryſoſtom⁹. voluit, puta orare. Dicit autem Chryſoſtomus: Conſidera quàm magnum & mirum fuit audire, quòd ineffabilis deus omnem intellectũ trãſcendens, voluit in vtero virginis cõcipi, lac ſugere, & humana quęq́ pati, quoniã ergo fere incredibile erat, ꝙ erat futuꝝ. Primo pręmiſit prophetas hoc nuntiãtes, poſtea ipẽ indutus carne, veniẽs, vt nõ phantaſma putareẽ, quòd ſic
Matth.4 permittit carnem ſuã ferre naturales defectus, eſurire, ſitire, laborare, dormire, affici, & anxia
Lucæ.4 ri, ideo & mortem naturali horrore recuſat, variã in ſe humanitatem demonſtrãs. ⌊ Verũta »
Iohan.4 men nõ mea voluntas, ſed tua fiat ⌋ Hoc eſt, nõ impleaẽ quod ſecũdum ſenſitiuã affectionem »
Matth.8. Marc.4 deſidero, ſed quod tu vis. Vnde de voluntate inferiori & ſenſitiua hoc dicit, ſecundũ quã ab-
Lucæ.8 horruit mortem. Iſtud orauit Chriſtus voluntate deliberata, & in hoc exauditus eſt abſolute.
⌊ Apparuit autem illi angelus de cœlo, confortãs eum, ⌋ Probabile eſt, angelum iſtum fuiſſe »
Michaelem tunc principem ſynagogæ, cuius Chriſtus fuit perſona digniſſima, apparuit autem angelus iſte de cœlo, hoc eſt, deſcendens de cœlo, & prope ac ante Chriſtũ ſtãs viſibiliter in corpore aſſumpto, confortauitq́ eum, hoc eſt, verba cõſolatoria & cõfortatoria laude plena loquebatur ad Chriſtũ, dicendo: O dñe tu modo liberaturus es totũ mundũ, hãc horã tuamq́ ſaluberrimã paſſionem prophetæ prænuntiauerũt, & ſancti expectãt in lymbo, hæc

ſiue ſi

A ſine ſimilia dixit, ꝑ quæ miniſterialiter tanq̃ ſeruitor & occaſionaliter, quaſi cõmemorans &
proponẽs cauſam cõfortationis cõtra ingentem Chriſti triſtitiã ac pauorẽ, Chriſtũ cõforta-
uit quantũ ad partẽ animæ eius inferiorẽ ac ſenſitiuã, ſecundũ quã minor & inferior angelis
fuit. Vnde ex verbis iſtis Chrũs paulo poſt pœnales illas ſenſitiuæ partis affectiones minora
uit ſiue remouit, nõ ꝙ indiguerit cõfortatione aut ope angelica, vel quaſi propria virtute ac
poteſtate paſſiones ſeu potius propaſſiones illas præfatas mitigare & remouere nequiuerit,
imò eas ſponte & ex præuio rationis iudicio propter rationabiles cauſas aſſumpſit, ita dum
voluit propria virtute eas fecit ceſſare, ſed voluit etiã ab angelo cauſam cõfortationis audire,
& occaſionalr̃ ſecundũ ſenſitiuã ſuã partẽ cõfortari, ad oſtendendũ in ſe veritatẽ per oĩa na-
turæ humanæ, itẽ ad noſtrã inſtructionẽ, vt ſciamus ꝙ deuote & affectuoſe orãtibus, angeli
ſancti aſſiſtãt, & opẽ ac cõſolationẽ impendãt, Itemq́, vt aliqui dicũt, ad cõſolationẽ & con-
« fortationẽ apoſtoloꝝ prope aſtantiũ, ex quo ſequiť vere, ꝙ apoſtoli angelũ iſtũ corporalr̃ cõ
ſpexerũt, ꝑſertim tres illi, qui Chriſto vicinius aderãt. ⌊Et factus eſt in agonia,⌋ i. in quodã
interiori certamine ſeu reluctatione, qua naturalis & ſenſitiuus appetitus aĩæ Chriſti mortẽ
abhorrẽs, & ratio ſeu volũtas eius deliberata mortẽ acceptans & cupiẽs, inter ſe quodãmodo
decertabãt. Nec tamen ob hoc fuit in Chriſto inordinatio aut voluntatũ cõtrarietas, quia ſu
perior volũtas Chriſti tam diuina q̃ humana, voluit inferiorẽ animæ ſuæ appetitum taliter
affici ac moueri propter cauſas ꝑtactas, ita ꝙ affectiones partis ſenſitiuæ rationẽ nõ ꝑuene-
B runt nec impediuerũt, rationeq́ imperante ceſſerunt, ſed in nobis aliter accidit, in qbus paſſi-
ones ꝑueniunt atq́ impediũt rationẽ & eidẽ reſiſtũt, etiã ea inuita, vnde ſæpe eam ad lapſum
perducũt, dum caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, & econtra. ¶Præterea hæc agonia intelligi Gala. 5
poteſt vehemẽs illa mortis imminentis anxietas, quam Chriſtus ſibi inſtare clariſſime intel-
lectualiter vidit, imò & in vi imaginatiua eam ſibi intus determinate conſiderandam propo-
« ſuit, qua conſiderata, tenerrima ac nobiliſſima eius natura inferior vltra æſtimationem expa
uit, ideo dicitur in agonia fuiſſe, ſicut infirmi in extremis laborantes, ⌊prolixius orabat,⌋
« pro mundi ſalute, & in hoc patet ſua perfectio atq́ conſtantia, quòd in tanta anxietate pro-
lixius orauit. ⌊Et factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.⌋ Sicut
hoc loco dicit veritatem, non ſimilitudinem tantum, quia veraciter ſanguinem Chriſtus ſu- Sanguinem ſu
dauit, ꝙ ex vehemẽtiſſima anxietate, agonia, timoreq́ accidit, atq́ (vt aliqui probabiliter aſ- dauit Chrũs.
ſerunt) de corpore Chriſti ſimul erupit ſudor & ſanguis, tingens ſudorẽ. Inſuper, vt aliqui di
cunt, hoc ſupernaturale fuit & miraculoſum, quod de corpore Chriſti ſanguis pro ſudore ef-
fluxit, quaſi contra naturam ſit ſanguinem ſudare, vt ſcilicet Chriſtus iam ſanguinem ſuum
effundere inciperet. Alij tamen dicunt, quod ſanguinem ſudare poſſit naturaliter eſſe, quam-
uis forte fuerit miraculoſum, quod guttæ ſanguinis emanabant. Præterea tam vehemen-
tem triſtitiã & timorem Chriſtus aſſumpſit, non ſolum ex conſideratione paſſionis ſibi in-
ſtantis, ſed etiam ex conſideratione ruinæ, & ingratitudinis, deſtructionisq́ Iudæorũ, pro-
pter quorum ſalutem ſpecialiter fuerat miſſus, & quia videbat paſſionem ſuam tam multis nõ Matt. 15
debere prodeſſe, imò magis obeſſe, propter eorum ingratitudinem & peccata, itemq́, vt ali-
qui dicunt, quia omnium electorum ſuorum futuras tribulationes quas pro ipſo paſſuri erãt,
C vſque in finem mundi in ſeculo iſto præuidit & intime eis condoluit, inquantum tribulati-
ones ſunt quædam mala pœnalia. Legitur autem Chriſtus ſanguinẽ ſexies pro nobis effudiſ
ſe, videlicet. Primo in circuncisione, cũ eſſet octo dierum. Secundo, in hac ſua feruentiſſima Luc. 2
oratione. Tertio, in ſua flagellatione. Quarto, in ſua ſpinea coronatione. Quinto, in crucifi-
xione, in qua vtique ter ſanguinem fudit, ſcilicet bis in manuum perforatione, & ſemel dum Johan. 19
pedes ſacratiſſimi pariter fodiebantur. Sexto, in lateris apertione. Veruntamen reor, quod Mat. 27
etiam in nocte poteſtati tenebrarum conceſſa, quando inquinati genas & os eius percuſſe- Mar. 15
runt, ſanguinem fuderit, & rurſus dum veſtes eius exuerunt, cum eſſet crucifigendus. Joh 19
Mar. 15

Hæc omnia cum intima compaſſione & pia imitatione penſare debemus, & Chriſto grati
exiſtere, eius quoque exemplo in omni aduerſitate patientiam obſeruare, & tempore tribu
lationis deum feruide inuocare, tuncq́ue prolixius exorare, cum maius inſtat periculum, no
ſtram etiam voluntatem diuinæ voluntati conformare ac ſubdere, atque diuinæ pietatis ſa-
« pientiſſimæ ac paternæ diſpoſitioni noſipſos fiducialiter, finaliterq́ committere.
« ⌊Et quum ſurrexiſſet ab oratione,⌋ videlicet à loco & actu huius oratiõis, ⌊& veniſſet ad
« diſcipulos ſuos,⌋ Petrum, Iacobum & Iohannẽ, qui ſibi redeunti primo in via fuerunt, ⌊in-
uenit illos dormientes præ triſtitia.⌋ Erant enĩ vehementiſſime contriſtati, auditis verbis
Chriſti, quibus dixit: Triſtis eſt anima mea vſq́ ad mortem, & viſa tãta afflictione in eo, qui Mat. 26
ipſos ſemper dulciter cõſolari ſolebat, & quia nouerunt eum mox occidẽdum. Vnde apud
Iohãnem ait: Sed quia hæc loquutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor vr̃m. Triſtitia ergo fuit Johan. 16
vna cauſa dormitiõis eoꝝ. Alia cauſa fuit torpor & negligẽtia ipſoꝝ, ita ꝙ aĩa eoꝝ dormi- Pſal 118
tauit præ tædio & quodam faſtidio exercitij ſpiritualis, videlicet orationis, ideo dicit Hie-

CA.XXII. ronimus, quòd dormierunt non ſolum ſomno naturali, ſed etiam culpæ. Tertia cauſa ſomni e- D
orum fuit naturalis, videlicet aſcēſus humorꝫ ad cerebrū, & qa profunda nox fuit, fatigatiq́ꝫ e-
rant audiēdo prolixū illū Chři ſermonē, & ex occupatiōibus alijs iā peractis. Vnde ſecūdū phi-
loſophū, ſomnus eſt impotētia ſenſuū. Sed miror ſi angelū diſcipuli iſti viderūt, quòd eo viſo tā
cito obdormierunt, cum ex angelica apparitione ſoleat hominibus incuti ſtupor & admiratio
magna, grandiſq́ꝫ alteratio corporalis naturæ, quæ ſomnū ad tēpus impediunt, niſi forte ora-
tio Chriſti fuerit tam prolixa, ꝙ admiratione ac alteratione pręfatis aliqualiter mitigatis, ſom-
no oppreſſi ſint. ⌊Et ait illis: Quid dormitis?⌋ Per quæ verba, eos à ſomno ſuſcitauit, vel for- »
te ante horum prolationem verborꝫ, eos aliquo motu, tactu ſeu modo alio ſuſcitauit, atq́ꝫ ad-
iecit, ⌊Surgite⌋ quaſi dicat: Inſtante vobis tanto periculo, & captione mea iam proxima, non »
eſt tēpus ignauiæ, & torporis vel ſomni, ſed vigilantiæ & implorationis diuini auxilij, ideo ſur-
gatis tam à corporis proſtratione, quàm mentis veſtræ diſperſione, ⌊& orate⌋ tanto arden- »
Iuxta grauitatis mēſurā, debet eſſe oratiōis feruor. tius, quo maior vobis incumbit orandi neceſſitas, nam iuxta meñſuram grauitatis, magnitudi
niſq́ꝫ periculi, debet eſſe orationis feruor atq́ꝫ inſtantia, ⌊ne intretis in tentationem,⌋ hoc eſt, »
ne ab ea vincamini. Hoc oñibus nobis dicitur, & implendum committitur, cum in medio la-
1. Petri. 5 queorum poſiti ſimus, & Petro apoſtolo proteſtante: Aduerſarius noſter diabolus tāquam leo
Lucæ. 18. rugiens circuit, quærēs quem deuoret. Propter quod ait ſaluator: Oportet ſemper orare, & nō
1. Theſſ. 5 deficere. Et Paulus: Sine intermiſſione, inquit, orate. ¶ Aduertendum ꝙ Lucas hic aliqua præ-
Matt. 26. Mar. 14. termittit, q̃ à Matthæo ſcripta iā nouerat. ſ. quō Chrūs tribus vicibus patrē orauit, & ter ad diſ
cipulos rediјt, atq́ꝫ in prima or͠one locutus eſt. Abba pr̃, oīa tibi poſſibilia ſunt, trāſfer calicem
hūc à me. Veruntñ nō ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et venit ad diſcipulos, & inuenit eos dormiē
tes & dixit Petro, Symon dormis? Nō potuiſti vna hora vigilare mecū? Specialiter eñ incre- E
pauit Petrū, qa cæteris audacius fuit locutus, ſpecialiter eū q́ꝫ admonuit, qa futurus erat ſum-
mus paſtor eccľiæ, inſinuās ꝙ quāto qs in altiori fuerit gradu, p̄lationeq́ꝫ poſitus, tāto oportet
eū diligētiorē, agilioreq́ꝫ eē in bonis. Deinde locutus eſt tā Petro q̃ alijs duobus, vigilate & ora-
te, vt nō intretis in tentationē. Spūs qdem promptus eſt. i. aīa veſtra ſecūdū vires ſuas ſuperio
res parata eſt mecū vigilare, pati ac ꝑmanere, caro aūt infirma, hoc eſt, ſenſualitas fragilis eſt, &
prona in malū, caroq́ꝫ tarda eſt ad ſpūalia opa, niſi per gratiā ſpūs adiuuet, ideo ſemꝑ inuocā-
Mat. 26 dū eſt gratioſum ac clemētiſſimū dei inceſſabile, continuūq́ꝫ auxiliū. His dictis, iterum ſecundo
Matt. 6 abijt & orauit: Si nō poteſt trāſire hic calix niſi bibā illū, fiat volūtas tua. Et venit iterꝫ ad diſci-
Mar. 14 pulos ſuos, & inuenit eos dormiētes. Erāt eñ oculi eorꝫ grauati, & ſecūdū Marcū ignorabant
quid reſponderēt ei. Non eñ ſe poterāt rationabiliter excuſare. Deinde tertio abijt, eundēq́ꝫ
orauit ſermonem, & tunc ſicut Lucas deſcripſit, apparuit illi angelus, & factus in agonia orauit
prolixius, ſanguineū fundēs ſudorem. Et reuerſus ad diſcipulos, inuenit eos dormiētes. Et ait:
Quid dormitis? ſufficit. Ecce venit hora, & fili⁹ hoīs tradet̃ i man⁹ pctōrꝫ. Surgite eamus. De-
niq́ꝫ ꝑ hoc ꝙ Chrūs totiēs ad diſcipulos rediјt, dedit p̄latis exēplū, paternæ ſolicitudinis de fre-
quēti viſitatiōe & exhortatiōe, ac iugi cuſtodia proprij gregis, & ne tātum cōtēplationi ac pro-
prijs immorētur profectibus, vt opa vitæ actiuæ omittāt, aut ſubditorꝫ directionem relaxent.
⌊Adhuc eo loquēte⌋ hoc eſt, Chriſto prædicta verba narrāte. Tūc etiā Chrūs acceſſit cū prædi »
ctis tribus apoſtolis alios octo, admonēs oēs ſimul, vt ſecū obuiā irēt aduerſarijs ſuis, ⌊ecce tur- »
ba⌋ id eſt, multitudo turbata & vitijs inordinata. Porro in turba hac fuerūt tam gētilium quàm »
Iohan. 18 Iudæorꝫ magnæ cateruę, iuxta illud Iohānis: Iudas ergo cū accepiſſet cohortem, hoc eſt, mul- F
titudinem militum Romanorum, ſub tribuno cōſiſtentium, & à pontificibus & phariſæis mi-
niſtros. Muniuit eñ ſe vtriuſq́ꝫ curiæ familia, ne qs Chřo auderet aut poſſet ſuccurrere. Tribu
num aūt q erat princeps cohortis & cohortem miſit Pilatus ad inſtātiam Iudæorꝫ, ⌊& q voca »
batur Iudas⌋ quaſi indignus nomine illo, nec veraciter Iudas. Iudas nāq́ꝫ interpretat̃ cōfeſſio, »
aut cōfitens domino, hic aūt infeliciſſimus mercator, dñm ſuū facto negauit ac vēdidit, ⌊vnus »
de duodecim⌋ apoſtolis, vocatione temporali nō prædeſtinatiōe æterna, & numero nō meri »
to, ⌊antecedebat eos⌋ vt ſigno magiſtrū ſuū illis oſtēderet, ⌊& appropinquauit Ieſu⌋ corpo »
Mat. 26. re nō mētis deuotiōe, ⌊vt oſcularet̃ eū⌋ fraudulenter ac proditorie. Vnde Matthæus teſtatur: »
Mar. 14 Qui aūt tradidit eū, dedit eis ſignū, dicens: Quemcūq́ꝫ oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eū, atq́ꝫ vt
Marcus ait, adiecit, & ducite caute: Sciebat eqdem Iudas magiſtrū ſuū eſſe ſubtilem, & de ma-
nibus Iudæorꝫ frequēter elapſum, ideo hortabat̃, vt comprehenſum ducerēt caute. Deinceps
ſignū cognoſcēdi Ieſum cōtulit turbæ, ne errarēt in pſona, capiēdo aliū loco Chři, præſertim
quoniā Iacobus minor ſimilimus fuit Chřo in corpis diſpoſitiōe. Secūdo, qa nox erat, & q̃uis
luminaria attuliſſent, facilius tñ decipi poterāt quā in die Tertio, qm̃ Iudas timuit, ne Chřs ſe
inter alios occultaret. Rurſus oſculū dedit ijs pro ſigno, qm̃ Ieſus diſcipulos à ſe recedētes, vel
ad ſe redeūtes, in oſculo pacis dimiſit ſiue recepit, & itē, vt minus ſuſpectus à Chřo atq́ꝫ apľis de
Cyrillus. proditiōe hac haberet̃, qa (vt ait Cyrillus) Iudas immemor ſapiētiæ Chři, putauit forſan poſſe
ſe latēter hæc agere. ſ. Chřo eius fallaciā ignorāte. ⌊Ieſus aūt dixit ei: Iuda, oſculo filiū hoīs tra »
dis?⌋

A dis?] quaſi dicat, O Iuda q̃ impie agis, ꝙ ſigno dilectionis me filiũ virginis hoſtibus tradis
ad occidendũ. Hæc protulit Chrũs, vt oſtenderet Iudæ ac cæteris ſe proditoris ſui agnoſce-
re dolũ, atq; vt Iudã ad bonã erubeſcentiã, pœnitentiãq; induceret, nã & ideo proprio no-
mine illũ appellare dignatus eſt, vt animã induratã ad pœnitentiã emolliret. Hoc loco q̃dã
Lucas omiſit, quæ Iohãnes poſtmodũ ſcribẽs ſuppleuit, dicẽdo: Ieſus oĩa ſciẽs q̃ vẽtura erãt Iohan. 18
ſup eũ, proceſſit & dicit ad eos: Quẽ q̃ritis? Rñderunt, Ieſum Nazarenũ. Dicit eis Ieſus: Ego
ſum. Stabat aũt Iudas cũ ipſis. Vt ergo eis dixit, ego ſum, abierũt retrorſum, & ceciderunt in
terrã. Iterũ interrogabat eos, Quẽ quæritis? Rñderunt, Ieſum Nazarenũ. Reſpondit Ieſus: Di
xi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. Tanta itaq; fuit oĩpotẽtia Chri,
ꝙ vno verbo aduerſarios ſuos proſtrauit, q̃d miraculoſe accidit virtute diuina mediãte, hoc
verbo illos terrẽte ac deijciente, quæ vim tantã voluit in verbis Chriſti cõſiſtere, quæ auri-
bus impiorũ ipſorũ terribiliter inſonuerũt. Deniq; ſicut Chrũs vultũ ſuum oſtendit Iudæis in
terrore ac maieſtate, egredientibus ex oculis eius igneis radijs, atq; diuino quodã fulgore in
eius vultu mirabiliter radiante, quãdo omnes ementes ac vendentes eiecit è templo, ita fe- Iohan. 4
cit & nunc, ſicq; tam verbis q̃ apparatu ſui, vultus illos exterruit & proſtrauit, quod ſecundũ Mat. 21.
Origenẽ & Hieronymũ maius fuit miraculũ q̃ Lazari ſuſcitatio, quia tot hominum ingenia Mar. 11.
cõpeſcere ac vires elidere mirabiliſſimũ fuit. His peractis, dũ Chro ꝑmittente, turba ſurrex- Luc. 19
« iſſet, Iudas tãto prodigio nõ correctus, acceſſit oſculãs Ieſum. [Videntes aũt hi q circa ipm Origenes
« erant] .i. apoſtoli prope Chriſtũ ſtantes corde & corpore, [q̃d futurũ erat] .i. ꝙ Ieſus capiẽ- Hieronymus
« dus eſſet ab impijs, [dixerunt ei (.ſ. Chro) Dñe ſi ꝑcutimus in gladio?] .i. das nobis licẽtiã læ
B dẽdi iſtos cũ gladijs q̃s habemus, q ſecũdũ Chryſoſtomũ fuerũt magni cultelli, q̃bus in con-
ſciſſione piſciũ vti ſolẽt piſcatores. Sed q̃uo apoſtoli formidoloſi audebãt hoc dicere, vel vn- Chryſoſtom⁹
de cõfidebãt ſe id facere poſſe, cũ turba illa armata eſſet tã magna? Et rñdendũ, ꝙ apoſtoli vi
ſa turbæ deiectiõe, & ꝙ cũ ſurrexiſſet à terra, adhuc tremula ſtaret ac ꝑturbata, ſumpſerũt au
« daciã, cõfidentes ꝙ turba, Chriſti virtute frenata, eis nõ poſſet reſiſtere. [Et ꝑcuſſit vnus ex
« illis,] videlicet Petrus, reſponſionẽ Chriſti nõ ꝓſtolans, & ardẽti ſui magiſtri amore, aduer-
« ſariorũ crimen exhorrẽs, vlciſciq; cupiẽs, [ſeruũ principis ſacerdotũ] videlicet Malchũ ſer Iohan. 10
« uũ Caiphæ, q põtifex fuit anni illius, [& amputauit auriculã eius dextrã.] Chryſoſtom⁹ ait
ꝙ intẽdebat ei amputare caput. Ambroſius aſſerit Petrũ eruditũ fuiſſe in lege, ita ꝙ nouerat Chryſoſt.
Phinees filiũ Eleazari ſacerdotis diuinitus cõmendatũ, eo ꝙ zelo dei accẽſus, pſodit peccan Ambroſius
tes, propter q̃d ſimili zelo voluit Petrus dei filiũ vindicare. Porrò ꝙ Malchũ magis q̃ aliũ læ Num. 25
ſit, cõtigit, q a hic Malchus p̄ cæteris nitebaᷓ mittere manus in Ieſum, ad cuius latus ſtetit Pe-
« trus tanq̃ audacior & paratior Chriſtũ tueri q̃ apoſtoli alij. [Rñdens aũt Ieſus, ait: Sinite vſq;
« huc.] Hoc dupliciter explanaᷓ. Primo ſic, Sinite vſq; huc .i. ꝑmittite hunc Malchũ ꝑcuſſum
appropinquare ad me, vt curẽ eũ, ſicq; Chrũs his verbis rñdit .i. apte & correctiue loquutus
eſt ad factũ Petri, innuẽs eũ reꝑhenſibilr̃ id egiſſe. Secũdo ſic, Sinite vſq; huc .i. turbã ꝑmitti-
te venite vſq; ad me, vt cõprehẽdat me, & nolite reſiſtere, ſicq; Chrũs rñdit q̃ſtioni apſorũ q̃-
rentiũ, dñe ſi ꝑcutimus in gladio. Vt aũt alij Euãgeliſtæ cõſcribũt, cũ Petrus ſeruũ iſtũ leſiſſet
C loquutus eſt Petro Chrũs: Mitte gladiũ tuũ in vaginã, Calicẽ quẽ dedit mihi pater, nõ vis vt
bibã illũ? id eſt nõ vis, vt ſuſtineã mortem, quã deus pr̃ me ſuſtinere decreuit & vult? Oẽs eñ
q acceprint gladiũ, gladio peribũt .i. q propria & priuata authoritate arripit quodcũq; belli-
cũ inſtrumentũ, vt alterũ lædat, aut ſe vindicet, ipſa ſua iniquitate qua hoc faciendo cõmittit
ſpũaliter interimit ſemetipm, peccãdo mortalr̃, iuxta quẽ ſenſum dñs in Geneſi ait: Quicũq;
effuderit ſanguinẽ humanũ, effundeᷓ & ſanguis illius. Et Salomõ loquiᷓ: Qui fodit foueã, in- Gene. 9
cidet in eã, & qui diſſipat ſepẽ, mordebit eũ coluber. Ex his pater, ꝙ prauiſſima ſit cõſuetudo Proue. 23
multorũ, qui aliquo ſuorũ ꝑcuſſo, vel ſeipſis quid iniuriæ paſſis, ſtatim propria authoritate ni Eccles. 10
tunᷓ vlciſci, & nõ potius ſecundũ ordinẽ iuris ſuã cauſam proſequunᷓ. An putas, q a nõ poſ-
ſum rogare patrẽ meũ, & exhibebit mihi modo plus q̃ duodecim legiones angelorũ? Q̃uo er
go implebunᷓ ſcripturæ? quaſi dicat ſaluator ad Petrũ: Tua defenſione nõ egeo, q tot milliũ
angelorũ poſſem habere auxiliũ, & neceſſe eſt me pati, vt verba prophetarũ de mea paſſiõe ꝓ-
« dicta verificenᷓ & impleanᷓ in me. [Et cũ tetigiſſet auriculã eius (.ſ. Malchi) ſanauit eũ,] re-
« ſtiuendo auriculã priſtino loco, & vulnus repẽte ſanãdo. ¶ Propter eaſdẽ cauſas Chrus hoc Chriſtus cur
egit, propter quas turbã proſtrauit, videlicet. Primo ad ſuæ potẽtiæ declarationẽ. Secũdo vt Malchum ſa
tã pio miraculo, daret ipſis q̃tũ in ſe fuit occaſionẽ pœnitẽdi. Tertio, vt pſiſtẽtes in malitia, nauerit
ꝓrſus inexcuſabiles fierẽt. Quarto ꝓpter apſorũ in fide cõfirmationẽ. Quinto ad noſtrã in-
ſtructionẽ. Cõſideremus in his, & imitari conemur ineffabilẽ pietatẽ, mãſuetudinẽ ac patien
tiã Chri, q crudeliſſimũ ſuũ hoſtẽ tã benigniſſime tetigit & curauit, implens, implendũq; do
cens quod iuſſerat. Diligite inimicos veſtros, benefacite his q oderũt vos. Attẽde ò Chriſtia- Mat. 5
ne, q a à Chro Chriſtianus vocaris. Si ergo Chri virtutes ſecutus nõ fueris, reprobabit te & te Luc. 6

CA. XXII. non eſſe Chriſtianum cẽſebit. ⌊Dixit aũt Ieſus ad eos q venerant ad ſe principes ſacerdotũ,& D
Nume. 11. magiſtratus tẽpli⌋ q fuerunt officiales in tẽplo, ſeu alioꝝ doctores, ⌊& ſeniores⌋ q erãt iudi-
ces ordinarij plebis, ſuccedẽtes ſeptuaginta ſenioribus, q̃s Moſes ordinauit. Iſti tres gradus Iu-
dæoꝝ præcipui, procurauerunt principaliter mortẽ Chri, qbus ideo ſpecialiter loqtur quæ ſe-
Mat. 26 quunt. Sed nõ videt, ꝙ iſti ꝑſonaliter ibi affuerint, imo miniſtros miſerũt. vt alij Euãgeliſtæ fa
Mar. 14 tentur. Ad q̃d primo reſpõdet, ꝙ venerũt & affuerũt nõ corꝑali ꝓſentia, ſed authoritate, & in
turba ab eis directa. Scđo, ꝙ qdã eoꝝ affuerũt, vt res diligẽtius atq; audaci⁹ fieret. Certũ eſt tñ,
ꝙ nec Annas, nec Caiphas, ibi ꝑſonaliter extiterint, ſed forte qdã alij inter ſacerdotes præci-
pui. ⌊Quaſi ad latronẽ exiſtis cũ gladijs & fuſtibus⌋ imo etiã cum laternis & facibus ſecũdum »
Iohan. 18 Iohãnẽ, ad cõprehendẽdum me inermẽ ac innocẽtẽ, ⌊cum q̃tidie vobiſcum fuerim in tẽplo⌋ »
id eſt, frequẽter & diebus multis, ſed omnibus ad hoc deſuꝑ præordinatis, ⌊nõ extẽdiſtis manus »
veſtras (ſacrilegas) in me⌋ ſed iã tꝑe nocturno venitis ad me, quaſi modo nõ queam euadere, »
qui vno verbo vos proſtraui. Hoc loqtur Chrs, probãdo iniuſtitiã & dolũ illoꝝ, qa vt alibi ait
Iohan. 3. Omnis qui facit veritatẽ venit ad lucẽ, q autẽ male agit, odit lucẽ. ⌊Sed hæc eſt hora vr̃a⌋ .i. ve- »
ſtro dolo, peccatoq; cõgrua. ſ. tꝑs nocturnum, vel hora veſtra .i. vobis cõceſſa ſeu permiſſa ad
inuadẽdũ me, ⌊& poteſtas tenebraꝝ⌋ .i. tyrãnica violẽtia principũ veſtroꝝ & dæmonum, q̃- »
rum inſtigatiõe poteſtatem hãc exercetis in me, vel poteſtas tenebraꝝ, id eſt, veſtra tenebro-
ſa ac vitioſa poteſtas, propter eius abuſum in me. ⌊Cõprehẽdẽtes aũt eũ, duxerunt ad domũ »
Iohan. 18 principis ſacerdotum.⌋ Hoc Iohannes plenius exprimit, dicens: Cohors ergo & tribunus, & »
miniſtri Iudæoꝝ, cõprehenderunt Ieſum, & ligauerunt eum, & duxerunt ad Annã primum .i. E
primo, antequam ducerent eum ad Caipham, qa (vt dicitur) primo occurrit eis in via domus
Annæ, & etiã ad cõplacẽdum ei, & propter reuerẽtiã eius, qa præcedenti anno extiterat põti-
fex, & ſocer Caiphæ fuit. Ligarunt autẽ Chriſtũ duris funibus fortiter atq; crudeliter, & ſecun-
dum Bernardum, ferream catenã miſerunt in collo ipſius. Timebant eñ, ne manus eoꝝ ela-
beretur, ſicut ſæpe fuit elapſus, & quoniã intendebãt eum præſidi præſentare, vt reum mortis.
Tales autem cõſueuerunt ligare. Et hoc Chriſtus pati dignatus eſt, vt nos à vinculis vitiorum,
Mat. 26 atq; ab æternæ dãnationis nexibus liberaret. Tunc (vt ait Matthæus) diſcipuli oẽs relicto eo,
fugerunt. Nec obſtat q̃d ſubditur. ⌊Petrus autem ſequebatur eum à longe.⌋ Primo eñ fugit »
cum alijs apl's, ſed cum turba cum Chr̃o aliquãtulum proceſſiſſet, Petrus ſui magiſtri tractus a-
more redijt, & cum timore à longe eſt ſecutus, nõ audens in via prope accedere, ne cognitus ca
Mar. 14 peretur. Marcus quoq; affirmat, ꝙ adoleſcens quidã ſequebatur eum à longe. amictus ſyndo-
ne, id eſt, alba ac linea veſte ſuꝑ nudo. ſ. corꝑe & tenuerunt eum. At ille relicta ſyndone, nudus
hoc eſt, paꝝ veſtitus profugit ab eis, Et quãuis aliqui dicant, adoleſcentem illũ fuiſſe Iacobũ mi
norem, cõmunius tamen & probabilius fertur, ꝙ fuit Iohãnes apoſtolus, q de ſeipſo teſtat: Se-
Iohan. 18 quebatur Ieſum Simon Petrus, & alius diſcipulus. Diſcipulus autẽ ille erat notus põtifici, & in-
troiuit cum Ieſu in atrium põtificis. ſ. Annæ. Petrus autẽ ſtabat ad oſtium atrij foris nõ audens
vel nõ ꝑmiſſus intrare. Exiuit ergo ille alius diſcipulus q erat notus põtifici, vel qa piſces ad do-
mum eius aliquãdo ferre cõſueuit, vel quoniã pulcher ac nobilis proſapię fuit, qa de tribu Iuda
& ſemine Dauid, & dixit oſtiariæ, rogãdo eã, vt Petꝝ ingredi ſineret, ſicq; illa annuẽte intro-
duxit Petrum. Itaq; arbitror ꝙ Iohãnes & Petrus ſimul cœperunt ire poſt Ieſum iã compre- F
henſum, deinde Iohãnem tanquã minus timẽtẽ paꝝ ꝓiſſe Petrũ, & tunc ab impijs tẽtũ, ſed eua
ſiſſe, & veſte ſua recuperata, rurſus iſſe poſt Ieſum, ita vt vſq; ad crucẽ & mortẽ eius nõ diſceſſe
rit ab eo. ⌊Accenſo autẽ igne in medio atrio, & circũſtãtibus illis⌋ puta miniſtris pontificis ad »
ignẽ, qa (vt ait Iohannes) frigus erat, vt moris eſt in Martio poſt mediã noctẽ, ⌊erat Petrus in »
medio eoꝝ⌋ videlicet agnus inter lupos. Atriũ autẽ eſt ſpacium ſeu platea ſub diuo, inter pri- »
Mat. 26 mã portã & ſecundã. Optauit aũt Petrus videre rei exitũ (vt ait Matthæus:) ⌊Quẽ cum vidiſ- »
ſet ancilla quędã ſedẽtem ad lumẽ, & eum fuiſſet intuita⌋ diligenter cõſiderãs vultum eius, & »
apparatum ac habitũ, vt conijceret an Petrus eẽt diſcipulus Ieſu, ⌊dixit⌋ cæteris ad ignẽ ſeden »
tibus. ⌊Et hic (vir) cum illo (.ſ. Ieſu) erat⌋ .i. ei ante ſuã captionẽ adhæſit, tanquam diſcipulus. »
⌊At ille negauit eum dicẽs: Mulier nõ noui illũ,⌋ in q̃ patet Petri fragilitas. ⌊Et poſt puſillũ⌋ »
videlicet modico tẽpore interiecto, ⌊alius (de miniſtris) vidẽs eum dixit: Et tu de illis es⌋ .i. de »
ſocietate & numero diſcipuloꝝ Galilæi iſtius. ⌊Petrus vero ait: O homo, nõ ſum: Et interual- »
lo facto quaſi horæ vnius, alius qdem affirmabat, dicẽs: Et hic cũ eo erat (.i. cũ Ieſu) nã & Gali- »
Ibidem. læus eſt⌋ ſicut & Ieſus, vnde Matthęus dictum affirmat, nã & loquela tua manifeſtum te facit. »
Quãuis eñ Galilæi eẽnt Iudæi, ſicut habitatores Hieruſalẽ, tamẽ in modo loquẽdi ideoma He
bræum aliqualiter diſcrepabat, quẽadmodum videmus vrbium eiuſdem prouinciæ in loquẽ-
do aliqualiter diſcrepare. ⌊Et ait Petrus: O homo, neſcio qd dicis.⌋ Porro ſecundũ Matthęũ »
Ibidem. Petrus primo negauit ſimpliciter. In ſecunda interrogatione magis perterritus, negauit cũ iu-
ramento. In tertia maxime territus, cœpit deteſtari & iurare, quia nõ nouiſſet hominem, imo
Mar. 14. ſecundum Marcum, cœpit anathematizare, hoc eſt, cum execratione iurare, imprecando ſi-

bi ipſi

A bijſpſi mala,ſi mentiretur negando,in quo patet magna eius infirmitas. Sed Chriſtus nõ ſine
cauſa permiſit tam prælectum apoſtolum taliter ruere & peccare,ſed vt Petrus ex propria
fragilitate & culpa diſceret ſuo tempore alijs miſereri,& item,vt nec ipſe, nec cæteri fideliũ
iſta noſcentes,de ſuis viribus vnquã præſumant. ¶Præterea aduertendum, ꝙ circa deſcri-
ptionem trinæ negationis Petri,beatiſſimi Euangeliſtæ multũ diuerſimode loqui videntur,
quamuis à veritate nõ diſcrepent,contrariari autẽ videntur. Primo,quia ſecundũ Lucam,ſe
cunda negatio Petri facta eſt viro eũ interrogante,ſecundũ Matthæũ vero facta eſt muliere Mat.26
ei imponente,ꝙ eſſet diſcipulus Ieſu,ſed(vt ait Iohãnes)facta eſt ad plurium interrogationẽ Iohan.18
& prope ignem,cũ tamẽ Matthæus dicat eſſe factã Petro ianuã exeunte. Sed iſtud ſatis faci-
le concordatur. Ancilla etenĩ Petrum accuſante,viri hoc audientes accurrebant,& verba fœ
mine confirmabant,ideo Iohannes dicit,hoc ad vocem pluriũ accidiſſe,Lucas ad vocẽ vni-
us,qui forte importunius inſtitit Petro. Inſuper quod Iohãnes aſſerit iſtud prope ignẽ pera- Ibidem.
ctũ,Matthæus prope ianuã,cõcordatur dicẽdo,ꝙ Petro ſe vertẽte ab igne ad exeundũ,ali-
qui inſequuti ſunt eũ,imponẽtes ei ꝙ eſſet diſcipulus Ieſu,ſicq́ꝫ iuxta ignẽ negatio quaſi ince Mat.26
pit,& modica fuit diſtantia inter ignẽ & oſtium,ideo Euangeliſtæ non curauerunt locũ tam
determinate exprimere,ſed principaliter intenderunt oſtendere Petrũ ter negaſſe, ſicut ꝑdi
xit ſaluator. Sed difficilius videtur poſſe concordare,ꝙ ſecundum Iohannẽ prima negatio
facta eſt in domo Annæ,quã Matthæus factam affirmat in atrio Caiphæ. Ad quod docto-
B res diuerſimode reſponderunt. Auguſtinus enĩ tenet,omnes tres negationes in domo An- Mat.26 Auguſtinus
næ completas,& quod alij Euangeliſtæ dicunt,per recapitulationẽ debere intelligi,Chryſo
ſtomus vero ſentit,ꝙ tres negationes factæ fuerunt in domo ſeu atrio Caiphæ,& ꝙ Iohãnes Chryſoſt.
ait de prima negatione,per anticipationem eſſe intelligendũ. Multa enĩ in ſcripturis per anti Iohan.18
cipationẽ & recapitulationem leguntur,quoniã geſta non ſemper recitantur eo ordine quo
ſunt facta. Alij dicunt primã negationem eſſe factã in domo Annæ,alias duas in domo Cai-
phæ. ⌊Et continuo adhuc illo loquente,⌋ i. Petro in verbis negationis Chriſti occupato,
⌊gallus cantauit,⌋ ſecunda vice ſecundum Marcum,vt tactum eſt. ⌊Et cõuerſus dñs⌋ Ieſus Mar.14
Chr̃s ab æquitate qua Petrũ negare permiſit,opẽ gratiæ nõ ꝓſtãdo ad ſuæ effectũ clemen-
tiæ,⌊reſpexit Petrum⌋ i. mentem eius miſericorditer tetigit,illuſtrauit,& ad ſui exceſſus cõ
ſiderationem excitauit,compunctionis & pœnitentiæ gratiã dedit. Hic eſt reſpectus pieta-
tis diuinæ,quẽ optat qui ait: Reſpice in me,& miſerere mei. ⌊Et recordatus eſt Petrus verbi
domini quod dixerat,quia priuſq̃ gallus cantet, ter me negabis,⌋ quod ſupra expoſitũ eſt. Pſal.85
⌊Et egreſſus foras,⌋ ſocietatẽ & domũ impiorũ relinquens, quia ibi & inter tales nõ eſt ap-
tus pœnitentiæ & fletuũ locus,⌊fleuit amare⌋ i. cũ prætcordialiſſimo cordis dolore ſuũ de-
planxit peccatũ,ꝙ tam dulciſſimũ,chariſſimũq́ꝫ magiſtrũ ac dominũ toties & tã dire negaſ-
ſet. ¶Refert aũt ſanctus Clemẽs,ꝙ Petrus ex hac nocte traxit in cõſuetudinẽ,ꝙ omni nocte
à primo gallorũ cantu vſqꝫ ad horam matutinã ſtetit in oratione,ſuam vberrime negationẽ Clemens.
deplangens,ita ꝙ facies eius ex lachrymis videbatur quaſi exuſta. Deniqꝫ Lucas & alij Euan
geliſtæ omittunt,quẽadmodũ Chriſtus in domo Annę ab ipſo Anna interrogatus ſit de ſua
doctrina & de diſcipulis ſuis. Cui Chrũs nihil de diſcipulis ſuis reſpondit,quia iam fugerunt Iohan.18
ab eo,nec erant laudãdi pro tunc,de doctrina vero ſua reſpondit. Ego ſemper docui in ſyna
C goga & palàm. Quid me interrogas? Interroga eos,qui me audierunt. Hoc protulit Chrũs,
quia ſciebat ꝙ Annas malitioſe,non animo addiſcendi interrogauit, tuncq́ꝫ vnus miniſtro-
rum dedit alapam Ieſu,& Annas miſit Ieſum ligatũ ad Caipham. ⌊Et viri qui tenebãt eũ,⌋
ſ. Chriſtum cuſtodientes eũ ligatum,⌊illudebant ei cædentes⌋ i. caput,collum,& genas ip
ſius impijſſime percutientes,⌊& velauerũt eum⌋ i. oculos eius velo operuerunt. Marcus ve
ro ait,velauerunt faciem eius, quod fecerunt,Chriſtum vehementiſſime deſpiciendo, & q̃ſi Mar.14
indignus eſſet eos aſpicere,aut videri ab eis,⌊& percutiebant faciem eius,⌋ alapas ei dando.
Matthæus autẽ plenius ait. Tunc expuerunt in faciem eius,& colaphis eũ ceciderunt. ſ. col- Mat.26
li eius percutiendo,quod ex maxima Chriſti aſpernatione quaſi viliſſimus, ſceleratiſſimusq́ꝫ
omniũ hominũ extitiſſet. Et ecce hæc omnia propter nos pati dignatus eſt, dominus virtu- Pſal.23
tũ,rex gloriæ,vniuerſorũ creator,& ſanctus ſanctorũ,vt ſua deſpectione,vilipenſione, con-
ſputatione,percuſſione tẽporali,nos ab æterna reprobatione,aſpernatione, illuſione,& tri-
bulatione eriperet,deoq́ꝫ pr̃i honorabiles exhiberet beatos & glorioſos. Itaqꝫ grati ſimus,&
iſta q̃tidie cũ debita pietate,cõpaſſione,gratiarũ actione & imitatiõe ſagaciter ac ꝓfunde pẽ-
ſemus. Horũ intuitu,omnẽ iniuriã,vilipẽſionẽ,ac vituperationẽ,q̃ſi nihil cũ gaudio ſuſtinẽ-
tes,& gratias Chriſto agentes,quod ſaltẽ in modico ei cõformari,ac vicẽ rependere nũc va
lemus,quẽadmodũ apoſtoli ibant gaudentes à conſpectu cõcilij,qm̃ digni habiti ſunt pro no
mine Ieſu contumeliã pati. ⌊Et interrogauerunt eum dicentes: Prophetiza nobis, quis eſt, Act.5
qui te percuſſit?⌋ Hoc ſimiliter irriſorie,crudeliterq́ꝫ dixerunt, quaſi oculis eius exteriori-
bus velatis,interioribus oculis intueri non poſſet, à quo eſſet percuſſus, & quia ſe à populo

CA.XXII. prophetā dici permiſit, iſtud inquirunt, volentes probare, ꝙ pcuſſorem ſuum ignorās, nō eēt D
Iohan.7. propheta. ⌊ Et alia multa blaſphemātes dicebāt in eum ⌋ .i. verbis blaſphemus quā plurimis nō
deſcriptis ei cōuitiabanſ, vocātes eum ſeductorē, ſacrilegum & blaſphemum. ⌊ Et vt factus eſt
Mat.26 dies ⌋ Multa hic omiſit Lucas, quæ Matthæus & Marcus deſcribunt, quemadmodū in ipſa no
Marc.14 cte, ſeu añ mane Chřo veniente ad Caipham, vbi tunc ſcribæ & phariſæi ac ſeniores cōuene-
rant, Chři præſtolātes aduentū. Caiphas & ſeniores & oĩe cōſilium q̃rebant falſum teſtimo-
nium cōtra Ieſum, vt eum morti traderent, nec inuenire potuerunt, q̃uis multi falſi teſtes cōtra
ipſum teſtimonia falſa dixiſſent. Deinde duo falſi teſtes dixerunt. Hic dixit: Poſſum deſtruere
Iohan.2. templum dei, & poſt triduum reædificare illud. Cūq; Chřs ad oĩa hæc taceret. Caiphas ira ſuc
cenſus, & ſurgens de ſolio, adiurauit Chriſtum dicēdo: Adiuro te ꝑ deū viuum, vt dicas nobis,
ſi tu es Chřs filius dei viui? Ad q̃d cum Chřs dixiſſet. Tu dixiſti, & amodo videbitis filium ho-
minis ſedentem à dextris virtutis dei, & venientem in nubibus cœli. Caiphas ſcidit veſtimēta
ſua dicens: Blaſphemauit: Quid vobis videtur? Reſponderunt: Reus eſt mortis, & tunc (prout
Mat.26 Matthæus & Marcus deſcribunt) fecerunt Chřo cōtumelias iā præfatas, deinde accidiſſe vide-
Marc.14 tur ꝙ Lucas nunc recitat. ⌊ Et vt factus eſt dies (.ſ. claro mane) cōuenerunt ſeniores plebis, &
principes ſacerdotum & ſcribæ, & duxerunt illum in cōſilium ſuum ⌋ id eſt, coram ſe præſenta
ri iuſſerunt, ⌊ dicentes: Si tu es Chřs, dic nobis palam. ⌋ Itaq; iā pluries cōuenerūt, quā in nocte
& Annas iam affuit, ſicq; q̃ſtionem à Caipha ante propoſitā, nunc corā oĩbus repetierūt, vt
audita Chři reſpōſione eum vnanimiter accuſarent. ⌊ Ait illis: Si vobis dixero, ⌋ veritatem .ſ.
eſſe me Chriſtū, ⌊ nō creditis mihi ⌋ ſicut nec ante mihi credidiſtis, qñ ꝑ multa miracula proba
ui me eſſe Chřm, qa nō ad credendū & proficiendū, ſed ad calumniandum & accuſandum me
interrogatis, ⌊ ſi autē interrogauero (vos) nō reſpōdebitis mihi. ⌋ Hoc ait ſaluator, q iā añ in- E
interrogauit de Iohannis baptiſmo, an eſſet de cœlo, an ex hoĩbus. Item de Chřo, quō Dauid
vocet eum dñm ſuum, ſi filius eius eſt, & nō reſpōderunt ad iſta, vel ex ignorantia, vel ne plebis
offenſam incurrerent, aut redarguerētur ac cōuincerētur à Chřo, ſicut & modo, ſi ad Chři in-
terrogationem reſpōdiſſent, ⌊ nec dimittetis ⌋ abire vt innocentē, cum tñ ſim innocens. ⌊ Ex
hoc autem (.i. poſt tps iſtud) erit filius hoĩs ſedens à dextris virtutis dei, ⌋ .i. in potioribus bo-
nis dei patris, q̃d impletum eſt, cū in aſcenſione corpe glorificato aſcēdit ad cœlum empyreū,
Chřus in eſſentiali merito nō profecit. & pfectā beatitudinem ſcd̃m ſuā humanitatem ſortitus eſt, etiam q̃ ad præmium accidētale, in
eſſentiali autē præmio nō profecit, ſed ab incarnatiōis principio fuit in illo pfectus. Itaq; de-
xtera dei ſpūaliter intelligitur fruitio optimoꝝ bonoꝝ ipſius, & beatifica vnio ſeu præcipua.
Chriſtus q̃q; ſcd̃m diuinitatē æternaliter ſedet à dextris patris, & in vera æqualitate, & eadem
maieſtate cum ipſo quieſcit. ⌊ Dixerūt autē oēs ⌋ Aliq̃bus eñ dicētibus, cęteri cōſenſerūt. ⌊ Tu
ergo es filius dei? ⌋ Sciebāt eñ ex mō loquēdi Chři, ꝙ ꝑ hoĩs filiū notaret ſeipm, & qm̃ dixit fi
lium hoĩs ſeſſuꝝ ad dextrā patris, q̃d proprie cōuenit Chřo filio dei, iuxta illud: Dixit dñs dño
Pſal.109. meo, ſede à dextris meis, concluſerunt ꝙ Ieſus ſe dei filiū affirmaret, ⌊ Qui ait: Vos dicitis ⌋ q̃d
Mat.22. veꝝ eſt ⌊ qa ego ſum filius dei. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimoniū? ⌋ contra
Lucæ.20 iſtum, ꝙ mortis reus probeſ. ⌊ Ipſi eñ audiuimus de ore eius, ⌋ ꝙ ſe Chřm dei filium noĩauit,
imo vtiq;, vt ex euāgelio Iohānis oſtendiſ, hoc Chřs frequēter ac euidēter añ hūc diē, proteſta
tus eſt eis verbis & teſtimonijs ſcripturaꝝ atq; miraculis, ita ꝙ credere tenebanſ. Vñ nūc impie
cōcluſerūt, ꝙ ideo mortē promeruiſſet, qa eē ſe Chřm dei filiū cōfeſſus fuit. ¶ Porro aliq putāt F
Mat.26. hāc Chři examinationē & interrogationē eē eādē, de qua Matthæus & Marcus loquunſ, vt ta
Mar.14. ctum eſt, ſed obuiare uideſ, q̃d Matthæus examinatiōe & interrogatiōe illa deſcriptis, ſimiliter
Petri negatione, & Chři velatione, pcuſſione, & conſputatione, quia ſe Chriſtum eſſe teſtatus
Mat.27. fuit deſcriptis, ait: Mane autem facto, concilium inierunt omnes principes ſacerdotum & ſe-
niores populi aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent.

¶EXPOSITIO CAPITVLI VICESIMITERTII.

Articulus. XLIX.

Mat.20. SVbinde deſcribiſ, quō Chřs à Iudæis pſentatus ſit pſidi gentili, & ab
Marc.10 ipſo ac eius miniſtris occiſus, ac multipliciter tribulatus, ſecundum ꝙ
Lucæ.18. Chrūs prædixit. Ecce aſcendimus Hieroſolymā, & filius hominis tra
detur gētibus ad illudendū, & flagellādum & cōſpuendum, & occidēt
eum. ⌊ Et ſurgens omnis multitudo eoꝝ ⌋ .i. oēs principes ſacerdotū
& ſcribæ ac phariſæi & ſeniores, ſeqēute eos populo copioſo, ⌊ duxe-
Mat.27. runt illū (videlicet Ieſum) ad Pilatū ⌋ & vt ait Matthæus, vinctū obtu
Mar.15. lerunt eum Pilato. Marcus vero ait vincientes Ieſum, tradiderūt eū
Pilato, nō ꝙ tunc primo vinxerint eū, ſed forte ad tps fecerūt eū à vin
culis ſolui, & iā iteꝝ vinxerūt, vel vinxerūt eū iā magis ignominioſe
quā ante manibus forſitan retroligatis. ⌊ Cœperunt autē accuſare illum dicētes: Hunc ⌋ quem
ex deſpectu nō expreſſerunt, ⌊ inuenimus ſubuertentē ⌋ .i. male inſtruentem ac decipientem

⌊ gētem

A ⌊gentẽ noſtram⌋ videlicet plebẽ Iudaicã, & ⌊prohibẽtẽ tributa dari Cæſari⌋ vt ſic prouoca-
ret Romanos aduerſus nos, ⌊& dicẽtem ſe Chriſtũ regẽ eſſe,⌋ ꝙ aiunt Chriſtũ regẽ, quaſi ex-
poſitorie dicunt, vt Pilatus clarius intelligeret eos. Ipſi autẽ noĩe Chriſti intelligebãt regẽ, imo
& maximũ regẽ, videlicet regem Meſſiam. Pilatus vero tanquã gentilis, nõ ita ſciebat q̃d nota
rent p̃ Chriſtũ ideo addiderũt regem, vt Pilatus intelligeret Ieſum voluiſſe vſurpare regnum
terrenũ. ⌊Pilatus aũt interrogauit eũ dicẽs: Tu es rex Iudæoꝝ?⌋ Iudæi iſti tria obiecerãt Chr̃o
ſed de primo nõ curauit Pilatus. ſ. an Chr̃s bñ vel male docuiſſet Iudæos, ipſe eũ fuit Gẽtilis &
legẽ Iudæoꝝ velut ſupſtitionẽ cõtempſit, ſed alia duo videbãtur cõtrariari Romano imperio.
Pilatus vero cognouit, ꝙ primum hoꝝ duoꝝ eſſet falſum, q̃a iã ante p̃cepit Ieſum dixiſſe. Red Matt.22
dite q̃ ſunt Cæſaris Cæſari, & q̃ ſunt dei deo. Idcirco de tertio ſciſcitaꝛ, ꝙ magis videbaꝛ dero- Lucæ.20
gare imp̃atori. Romani etẽm p̃ceperunt, ne q̃s abſq; eoꝝ licentia ſeu cõſenſu ſe regem voca-
ret, nã monarchiam habebãt. Petijt ergo Pilatus à Ieſu, an eſſet rex Iudæoꝝ de iure, q̃a vide-
bat ꝙ de facto nõ eſſet rex mundialiter regnãs. ¶ Porro Iohannes Euãgeliſta hic aliqua addit,
quæ Lucas nõ ſcribit. Ait quippe Iohannes: Adducunt ergo Iudæi Ieſum à Caipha in præto- Iohan.18
rium, id eſt, in domũ vbi prætores ſeu præceptores cauſas populi iudicãtes ſedere ſolebãt. Et
ipſi Iudæi non introierunt prætorium, vt nõ cõtaminarentur, ingrediendo domum viri Gẽ-
tilis, quia Pilati fuerat prætorium, ſed vt mãducarent paſcha. i. azimos panes, quibus immũdi
veſci nõ poterãt, immundos autem ſe reputaſſent, ſi contra legem domum intraſſent Genti-
B lis. Exiuit ergo ad eos Pilatus foras & dixit: Quã accuſationẽ affertis aduerſus hominẽ hunc?
Quaſi dicat. Præſentaſtis eum mihi ita ligatum, quaſi mortis ſit reus. Quid ergo obijcitis ei. Cõ
ſuetudo nempe fuit Romanis non damnare hominem, niſi præſentes haberent accuſatores, Actoꝝ.25
locumq́; defendendi acciperet ad abluenda crimina ſibi impoſita, vt in actis habetur: Reſpon- Iohan.18
derunt. Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Dicit ergo eis Pilatus: Accipi-
te eum vos, & ſecundum legem veſtrã iudicate eum. Dixerunt Iudæi: Nobis non licet interfi-
cere quenquam. Hoc dixerunt, vel quia durante feſto paſchali, hoc non licuit eis, ne ſanguinis
effuſione, tantæ ſolennitatis ſanctitatem fœdarent, vel quia Romani abſtulerunt eis iudicium
ſanguinis, q̃uis minora iudicia reliq̃rint eis, vt aliqui opinantur, vel callide hoc dixerũt, q̃tenus
Chriſto à iudice Gentili damnato, ipſi viderentur immunes. Introiuit ergo in prætorium Pi-
latus, & vocauit Ieſum, vt ſibi in loco quieto ſeorſum, perfectius eum examinaret & dixit: Tu
es rex Iudæorum? Hoc interrogauit Pilatus poſt accuſationem à Iudæis factam, quam hic Lu
cas deſcribit. Deniq; Lucas ſubiungit. ⌊At ille (.ſ. Ieſus) reſpondens Pilato ait: Tu dicis⌋ q̃ſi
dicat. Ego nec nego nec affirmo hoc nunc, ſed tu dicis quòd verum eſt. Ait autem Pilatus ad
principes ſacerdotum & turbas, nihil inuenio cauſæ in hoc homine⌋ Pilatus enim Chriſti re-
ſponſionem accepit, quaſi diceret ſe non eſſe regem. ſ. temporalem, vnde Iohãnes plenius iſta
deſcribens, ait Ieſum dixiſſe Pilato: Regnum meum non eſt de hoc mundo, hoc eſt, tale quale Ibidem.
eſt regnum mundanum, ſed eſt cœleſte ac ſpũale, quaſi dicat. Non derogaui imperatori, quæ-
rendo dominationem terrenam ac temporalem, imo (vt apud Iohannẽ habetur) cũ Iudæi vo- Iohan.6.
luiſſent eum facere regem, fugit, vnde adiecit. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri
vtiq; mei decertarent pro me, vt nõ traderer Iudæis. Dixit ergo ei Pilatus: Ergo rex es tu? Re-
ſpondit Ieſus: Tu dicis, quia rex ſum ego, ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt
C teſtimonium perhibeam veritati. Omnis qui eſt ex veritate, hoc eſt ex deo non ſolũ per crea-
tionem, ſed & per prædeſtinationem & imitationẽ, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid
eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, iterum exiuit ad Iudæos dicens: Ego nullam in eo cauſam in-
uenio, ſicut nunc recitat Lucas, qui ſubdit. ⌊At illi⌋ puta Iudæi ⌊inualeſcebãt⌋ hoc eſt, impe-
tuoſius & fortius quam ante clamabant, audito quòd præſes Ieſum excuſaret, ⌊dicentes: Cõ-
mouit populum⌋ id eſt, ſuis doctrinis & falſis prodigijs plebem noſtram turbauit, ſubuertit,
& ad illicita concitauit, ⌊docens per vniuerſam Iudæam,⌋ hoc eſt, per totam noſtram regio- Lucæ.9
nem, ⌊incipiẽs à Galilæa⌋ ibi enim primo exorſus eſt diſcipulos congregare, prædicare, atq; Matt.4
miracula facere. In Galilæa namque vocauit Petrum, & filios Zebedæi, & in Chana Galilææ Marc.1.
fecit primum ſuum miraculum, mutando aquam in vinum, ⌊vſq; huc⌋ hoc eſt, pertingens ac Lucæ.6.
veniens, prædicando & alios ſubuertendo, vſque Hieruſalem ciuitatem Iudeæ metropolita- Iohan.1.
nam ſeu principalem. Iudæa autem interdum accipitur prout diſtinguitur à Galilæa & Sama- Iohan.2.
ria, ſed nunc ſumitur prout prouincias illas includit. ¶ Omnia iſta conſideranda ſunt nobis ad
compaſſionem, ad imitationem, ad gratiarum actionem. Conſideremus ergo quàm obpro-
brioſiſſime fuerit Chr̃us Pilato oblatus, quàm falſiſſime accuſatus, q̃ manſuete, patienter ac ſi-
lenter ſe habuit, ſicq́; omnẽ mundi vanitatem & gloriam contemnamus, verborum iniurias ac
mendaces accuſationes æquanimiter toleremus, tamẽ interdũ propter ſcãdalum euitãdũ licet
ſe veraciter excuſare. ⌊Pilatus aũt audiẽs Galilæã (noĩari) interrogauit ſi hõ Galilæus eẽt⌋. i. an
Ieſus de Galilæa oriundus cõſiſteret. Quãuis em̃ in Bethlehẽ Iudæ fuerat nat⁹, tñ in Galilæa fuit Lucæ.2.1.
cõcept⁹, & cõuerſat⁹, propter q̃d Ieſus Nazarenus vocat⁹ eſt. ⌊Et vt cognouit⌋ ex reſpõſio- Mat.26.

Mar. 16 ne eorū, quas interrogauit, ⌊ꝙ de Herodis poteſtate eſſet,⌋ hoc eſt, de prouincia atq; domi- „
Lucæ.18 nio Herodis Antipæ, Tetrarchæ Galilææ, qui decollauit beatiſſimū Iohannem Baptiſtā,& D
Iohan 18 fuit maioris Herodis, ſub quo natus eſt Chriſtus, filius ⌊remiſit eum ad Herodem⌋ cupiēs ſe „
Iohan.19 exonerare ab eius iudicio, quē nouit innocentē, mendaciter accuſatū,& ex inuidia traditum,
Acto.2 & ne manū ſuā mitteret in meſſem alienā,& ſicut ait Theophilus, in hoc egit Pilatus ſcd̃m le-
Lucæ.2 gē Romanorū, quę iuſſit quēlibet à ſuæ ditionis principe iudicari ⌊qui & ipſe (Herodes) Hiero „
Mar. 6 ſolymis erat illis dieb⁹⌋ ſolēnitatis Paſchalis propter feſtū. Fuit em̄ Iudæus religione & natu „
Lucæ.3 nam & pr̄ eius, q̄uis eſſet natiōe gentilis, vc; Idumæus, tñ proſelytus factus eſt .i. Iudæorū ritū
aſſumpſit,& circūcidi ſe fecit amore cōiugis ſuæ, quę fuit Iudæa,& vt dr̄ etiā aliā habuit vxo-
rē Hieroſolymitanā, de qua genuit hūc Herodē Antipā, ⌊Herodes aūt viſo Ieſu, gauiſus eſt „
valde⌋ nō ex deuotōe, ſed curioſitate, cuius gaudij cauſa ſubiūgit: ⌊Erat em̄ ex multo tpe cu „
piens videre eum⌋ .i. diu optauit Ieſum videre, præſertim ex eo tpe, quo decollauit Iohannē „
quia poſt hoc cœpit Ieſus magis publice p̄dicare ac miracula facere, ita ꝙ fama eius ad Hero-
dem puenit, ideo ſequit, ⌊ideo ꝙ audiret multa de illo⌋ vc; de Chr̄i miraculis, eloquentia,& „
Matth 9 doctrina. Vnde Euāgeliſtæ dicūt, ꝙ ſtatim in principio prædicatiōis Chr̄i exijt ſama eius in
Lucæ.4 vniuerſam regionem ⌊& ſperabat ſignū aliq̄d videre ab eo fieri⌋ Naturale em̄ hoībus eſt li- „
1. Cor.1 bēter videre mirifica atq; inſolita, ſpecialr̄ quoq; vt ait Apl̄us: Iudæi ſigna petūt,& ſupra ſcri
Lucæ.9 ptum eſt dixiſſe Herodē de chr̄o: Quis eſt iſte de q̄ talia audio ⌊Interrogabat āt illū⌋ .ſ. Ieſum „
Marc.2 ⌊multis ſermonibus⌋ .i. varias quęſtiones ꝑpoſuit Chr̄o, quę nō ſunt ab aliquo euāgeliſtarū „
deſcriptę, ſed aliqui opinant, ꝙ interrogauit Ieſum, an eſſet ille ꝑpter quē pr̄ ſuus fecit occidi E
infantes atq; ſilia. ⌊Et ipſe Ieſus nihil ei rn̄debat⌋ qa Herodes indignus fuit, eò ꝙ ex curioſita „
te fuerit motus, Chr̄us quoq; noluit p Herodē liberari à paſſione. Si aūt feciſſet corā eo mira
culum aut iuxta ſapiam ſuā reſpōdiſſet Herodi, nō pmiſiſſet Herodes eū occidi, ideo quoq; ta
cuit Ieſus, vt daret exemplū vitandi oſtentationē corā magnatibus. ⌊Stabāt etiam principes „
ſacerdotū & ſcribæ (.i. legiſdoctores) conſtanter (.i. audenter & ptinaciter) accuſantes eū.⌋ „
eiſdem forte cauſis, quibus & añ Pilatū accuſauerāt eum, ſed Ieſus nihil reſpondit, patientiam
docens,& incorrigibiliū cędens furori, p̄ſertim qm̄ opera eius q̄ fecit, videlicet ſanctitas vitæ
& miraculorū excellentia, quibus vſq; in hāc horā præfulſit, eū etiam ſilentē excuſabant, imò
ex ſua taciturnitate mitiſſima, patuit innocētia eius. Vñ Pilatus maxime mirabat de Chr̄i ta
citurnitate, ſciēs ꝙ vnico verbo potuiſſet ſe excuſare ⌊Spreuit illū Herodes cū exercitu ſuo⌋ „
Iob 2 Tanq̄ ſimplicē & fatuū, eo ꝙ nec ſibi nec accuſatoribus quippiā rn̄deret. Vnde in Iob ſcriptū
eſt. Deridet iuſti ſimplicitas, ⌊& illuſit, indutū veſte alba⌋ vt ſolent fatui derideri & ſic filius „
dei dignatus eſt de iudice ad iudicem mitti ac taliter derideri, vt nos rei à iudicio reprobatio
nis ac damnationis æternæ liberaremur,& ab æterna cōfuſione ac dæmonū illuſione eripere
mur, ſtolaq; immortalitatis ac gloriæ veſtiamur,& merito Chriſti verę deſup ſapīæ cōſortes
ac filij efficiamur. Itaq; gloriemur, qñ deſpicimur, nec veſtiū pompā, ſupfluitatē & curioſitatē
amemus, ſed qa dn̄s & ſaluator nr̄ pro nobis paſſus eſt, ꝑpēdamus cum grārū actōe efficaciq;
1. Cor.4 imitatōe. Nēpe ſi ille q eſt increata ſapia, atq; oīpotens virtus dei pr̄is, ꝑpter nos ita derideri
dignatus ē, cur nos infirmi ignorātijs pleni,& vitijs obtenebrati, voluimus ſapiētes & virtuo
Iohan. 13 ſi reputari,& irriſoribus nr̄is ꝑtinus indignari? Nō eſt ſeruus maior dn̄o ſuo nec diſcipulus ſa F
piētior ſuo mgr̄o. ⌊Et remiſit (Ieſum) ad Pilatū reputās Chr̄m ſua ſubuētiōe īdignū,& vt Pi „
latus hoīes in ſuo dn̄io captū iudicaret, ꝙ & iō fecit, qa pōtifices & Iudęos nolebat offēdere
Chr̄m eripiēdo, ſʒ poti⁹ illis placere, ipſm taliter deridēdo corā tot milib⁹ hoim,& regia vrbe
& feſto p̄cipuo ⌊Et facti ſūt amici Herodes & Pilat⁹ in ipſa die⌋ Pilatus em̄ honorauit Herodē „
mittēdo ad eū hoīem ſuę ꝑuincię,& cām illius, diſcretōi Herodis cōmittēs ⌊Nā antea īimici „
erāt adīuicē⌋ qa Pilat⁹ occiderat iniuſte q̄ſdā Galilęos, q fuerāt de ptāte Herodis. in quo de- „
rogauit Herodi, ſubditos eius ita occidēs,& manū ſuā in alienā meſſem extēdēs. ⌊Pilatus āt „
cōuocatis pricipibus ſacerdotū & magiſtratib⁹ (.i. rectorib⁹ ppl̄i) & plebe⌋ .i. cōitate Iudęo „
rū ⌊dixit ad illos: Obtuliſtis mihi hūc hoīem q̄ſi auertentē ppl̄m⌋ .i. à vr̄a lege & obediētia „
Cęſaris auertentē ſuos auditores, ⌊& ecce ego corā vobis interrogās⌋ .i. hoīem iſtum exa- „
minās, ⌊nullā cām iuenio in eo ex his (ex nūero criminū) in qbus eū accuſatis ſed neq; Hero „
des⌋ aliquē horū exceſſuū in ipſo inuenit. ⌊Nā remiſi vos (cū Ieſu) ad illū (.i. Herodē) & ecce ni „
hil dignū morti actū ē ei⌋ .i. Herodes nullā illi pœnā aut ſnīam inflixit ex qua pateat ꝙ exiſti „
mauerit iſtū mortē ꝑmeruiſſe. Nā illuſio ī alba veſte nō graue crimē ſed inſipiētiā deſignabat
⌊Emēdatū ergo illū dimittā⌋ Quia mortē nō meruit, faciā illū flagellari atq; ludibrijs affici, „
vt ſi forte exceſſit in verbis, ignoſcatis ei taliter correcto,& ego ſic eū dimittā tráſire. ¶ De-
inde tāgit alia occaſio, qua Pilat⁹ deſiderauit Ieſuʒ de morte eripere. ⌊Neceſſe āt habebat p „
diē feſtū (.i. in ſolēnitate paſchali) dimittere eis (puta Iudęis) vnū⌋ victū quēcūq; petiſſent Iu- „
dęi ei añq̄ eēnt Romāis ſubiecti cōſuetudinē habuer̄t in feſto paſchali dimittere liberū vnū ex
victis ī ſignū atq; mēoriā liberatōis pr̄m ſuorū ex ægypto tpe paſchę, poſtea Romanis ſubie-
cti im

A ꝓ ɛ̃cto impetrauerūt ab eis, vt hæc cōſuetudo eis obſeruaret à iudice Romano eis præpoſito, ideo Pilatus à Ro. Imp. Iudęis p̄fectus, neceſſe habuit hāc cōſuetudinē obſeruare, neceſſitate cōditionata, videlicet ſi cōtētare deberet Iudęos & obedire Romanis, attñ Beda affirmat, ꝙ nō impe- Beda.
“ rialis legis ſanctiōe, ſed annua Iudęoꝝ cōſuetudine fecit hoc ad placēdū eiſdē. ⌊ Exclamauit au
“ tē ſimul vniuerſa turba dicēs: Tolle hūc ⌋. i. Ieſum interfice, quē ex cōtemptu nō expreſſit hæc
“ turba, ⌊ & dimitte nobis Barrabā, ꝗ erat propter ſeditionē quādā factā in ciuitate (Hieruſalē)
“ & homicidiū, miſſus in carcerē ⌋ vt poſt feſtū apto tp̄e occideret. Lucas iſtud breuiter tāgit, ꝙ à Matthæo nouerat plenius recitatū. Ait eñ Matthæus: Per diē aūt ſolēnē cōſueuit p̄ſes dimittere populo vnū vinctū quē voluiſſent. Habebat aūt tūc vinctū vnū inſignē. i. in malitia famoſum & ſingularē. Cōgregatis ergo illis dixit Pilatus. Quē vultis dimittā vobis, Barrabam, an Ieſum ꝗ dicitur Chr̄s. Sciebat eñ, ꝙ ꝑ inuidiā tradidiſſent illū. Cūq; Pilatus hæc diceret, cōtigit ꝙ etiā ait Matthæus, ſedente illo puta Pilato pro tribunali. i. in ſede iudiciali ad iudicandum de Chr̄o, miſit ad eum vxor eius dicens, nihil tibi & iuſto illi. Nō agas aliq̄d cōtra eum, q̄a nō ſpectat ad te, eo ꝙ innocens ſit, multa eñ paſſa ſum hodie. i. hoc die naturali, videlicet in aurora vt credit, cum Pilatus ſurrexiſſet de lecto, q̄a dominæ, cōiugesq; magnatum ſolent ad tempus manere in lecto poſt viros, viſu. i. in viſione & ſomno propter eum, hoc eſt, ad hoc, vt eius liberationē procurē à te, ad q̄d (vt creditur) diabolus illā fœminā inſtigauit, iā quaſi pro certo cōijciens, q̄d Ieſus eſſet Meſſias, q̄a videbat ineffabilem mā ſuetudinem, patientiā atq; cōſtantiam Chriſti, in om̄i ſua iniuriatione ac paſſione, & q̄a dānationem Iudæ iā vidit, itēq; inſolitā cōſo Ɱatt. 27.
B lationem ſanctoꝝ in lymbo, vt fertur, ideo timuit expoliari & vinci à Ieſu, cum tñ paulo ante Iudā ad eius traditionem, atq; Iudæos ad eius occiſionem incitaſſet. Præterea ait Matthæus: Ɱatt. 27.
Principes autem ſacerdotum & ſeniores ꝑſuaſerunt populis, vt peterent Barrabam, Ieſum vero ꝑderent. i. occidi depoſcerent. Reſpōdens autem præſes dixit illis: Quē vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt Barrabam. Dicit illis Pilatus. Quid ergo faciā de Ieſu, ꝗ dr̄ Chr̄s? Dicunt oēs. Crucifigat. Pilatus autē tertio dixit illis: Quid eñ mali fecit? Nullā cauſam mortis inuenio in eo. Corripiā ergo illum, & dimittā. Hoc verbum afferit Lucas. Porro q̄d ſequitur, ſcribit Iohānes: Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellauit. i. ſeruis ſuis præcepit Ieſum nudare, columnę alligare, & flagellis ꝑcutere. ¶ O quā erubeſcibile fuit inter tot miliū aſpectu nudari, & quā pœnaliſſimū fuit tenerrimo ac nobiliſſimo corpi Chr̄i, tā atrociter flagellari Scribit eñ ſacratiſſima vidua ſancta Brigida in reuelationibus ſuis, bn̄dicta & glorioſa virgine Maria ſibi id enarrāte, ꝙ tā diu ac acerrime flagellauerūt Chriſtū, ꝙ coſtæ eius patebāt, in tātū ꝙ vnus de aduerſarijs Chr̄i, abſcidit funē, q̄ fuit ligatus, & flagellatoribus dixit. Nunq̄d interficietis eū nōdum diiudicatū & cōdemnatū, & cauſam mortis eius facietis veſtrā? Deinde ſancta Brigida ſcribit, ꝙ caro & pellis Chr̄i tātæ teneritudinis fuit, ꝙ ſanguis videbat ꝑ eā: Item ꝙ in primo ictu flagelli, caro eius ꝑforabat, & ſanguis exilijt, & ꝙ virgo Maria aſtabat, primumq; ictum illum & filij ſui vulnerationē inde ſequentē cōſpiciens, cecidit in terrā vt mortua, nec rediit ad ſeipſam, niſi flagellatiōe cōpleta, tūcq; aſpexit corpus filij ſui dilaceratū, & vndiq; cruentatum. Deinde Iohannes & Matthæus dicunt. Et milites præſidis, non enim erāt nobiles viri, ſicut iam milites ſunt aurati, ſuſcipientes Ieſum in prætorio, congregauerunt ad eum vni- Ɱat. 27 Iohan. 19
C uerſam cohortem, & exuentes Ieſum veſtimenta ſua, chlamydē coccineā circūdederūt ei, hoc ē veſte rubea, ad ſimilitudinē purpuræ induerunt eum, vñ Iohānes ait, veſte purpurea circūdederunt eum, & aliqui dicunt, ꝙ fuit aliq̄d rubeum vile ſimile purpuræ, & plectentes coronā de ſpinis, poſuerunt ſuꝑ caput eius, & arundinem. i. calamum in dextrā eius, videlicet pro ſceptro regali, & genuflexo ante eum illudebāt eum dicentes: Aue rex Iudæoꝝ. Et dabant ei alapas, & expuentes in eum, acceperunt arundinē, & ꝑcuſſerunt caput eius. Exiuit itaq; iteꝝ Pilatus, & dicit Iudæis: Ecce adduco eum vobis foras, vt cognoſcatis, q̄a nullā cauſam mortis in eo inuenio. Exijt ergo Ieſus portās ſpineā coronā & purpureum veſtimentum, & dixit eis: Ecce homo: Cum ergo vidiſſent eum pōtifices & miniſtri, clamabāt dicentes: Tolle tolle, crucifige eū. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite. Ego eñ nō inuenio in eo cauſam. Reſpōderunt Iudæi & dixerunt: Nos legē habemus, & ſecundum legē debet mori, q̄a filium dei ſe fecit. Cum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonē, magis timuit, vtpote ne forte ſic eſſet, & ſic grauiſſime peccaſſet, dei filium taliter flagellari, coronari, illudi, & ꝑcuti faciendo, magis q̄q; quàm añ timuit Ieſum occidere, ne forte filium dei perimeret. Sed vnde Pilatus cum eſſet gentilis atq; idololatra habebat notitiam veri dei? Et reſpōdēdum, ꝙ inter Iudæos habitādo, aliquid forte de om̄ipotentia & maieſtate ſummi dei (quē Iſraelitæ colebāt) audiuit, omnibus q̄q;, vt loq̄tur Damaſcenus, naturaliter inſerta ſeu indita eſt cognitio exiſtēdi deū, ſed & multi gētiliū nouerunt eē vnū deū altiſſimū. Et ingreſſus eſt iteꝝ Pilatus in p̄toriū, & dixit ad Ieſum. Vnde es tu? Quāuis eñ iā ante audiſſet ꝙ Ieſus eēt de Galilæa, nūc tñ audito ꝙ dixiſſet ſe eē filiū dei, diligētius quærit de loco & principio ſuæ natiuitatis, an. ſ. vere de deo ſit natus, an ex hominibus. Ieſus autē reſponſum nō dedit, ſicut ꝑ Eſaiā fuit p̄dictū, quaſi agnus corā tōdente ſe obmuteſcet. Eſaie. 53. Damaſcenus.

Dixit

Johan.19 Dixit ergo Pilatus: Mihi non loqueris? Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & po- D
teſtatem habeo dimittere te? Ieſus aũt reſpondit: Non haberes poteſtatẽ vllã contra me, niſi
datũ tibi eſſet deſup. ſ. à deo, vel à Romano Imperio. A deo em̃ eſt oĩs ptãs, ſed ptãtis abuſio
ineſt hoĩbus ex puerſa & ꝓpria volũtate. Propterea qui me tradidit tibi, maius pctm̃ habet.
Et exinde q̃rebat Pilatus dimittere eũ, vȝ Ieſum, etiã magis q̃ añ. Cõſiderauit em̃ innocẽtiã
atq; modeſtiã Chriſti. Iudæi em̃ clamabãt: Si hũc dimittis, nõ es amicus Cæſaris. Omnis em̃
qui ſe regem facit. i. propria authoritate regem ſe aſſerit, contradicit Cæſari, qui prohibuit
hoc. Poteſtq; per Cæſarem intelligi Tyberius, ſub quo crucifixus eſt Ieſus. Pilatus ergo cũ
audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum, & ſedit pro tribunali. Erat aũt Paraſceue Paſchę
Marc.15 hora quaſi ſexta. ¶ Sed cõtra hoc videt, ꝙ in Marco legit: Erat aũt hora tertia & crucifixerũt
eum, ergo ante tertiã horã Pilatus ſedit pro tribunali, qm̃ certũ eſt Ieſum primo fuiſſe iudi-
catũ quã cruci appenſum. Infra quoq; ait Lucas, ꝙ erat hora quaſi ſexta, qñ crucifixerunt eũ.
Matth.27 Matthæus vero ait, quòd ab hora ſexta vſq; ad nonã tenebræ factæ ſunt ſup vniuerſam ter-
ram, & toto tpe illo pependit Chriſtus in ligno. Dicẽdum, ꝙ hora ſexta vel parum ante cru
Johan.19 cifixus eſt Ieſus, vt aſſerit Lucas. Ideo dicit Iohannes, quòd erat hora ferè ſexta, qa fuit ante
Marc.15 ſextam, ſed quod Marcus ait de tertia hora, hoc retulit ad animũ Iudæorum, quia illa hora
clamauerunt: Tolle, crucifige eum, vel ideo dicit hoc Marcus, quia crucifixus eſt Ieſus inter
tertiam & ſextam, medium autem per vtrũq; extremorum ſignificat quia aliquid participat
de vtroq;. Deinde ſcribit Iohannes: Et dixit Pilatus Iudæis: Ecce rex veſter. Hoc ad deriſio-
nem illorum dixit. Illi autem clamabãt: Tolle, tolle, crucifige eum. Dixit eis Pilatus: Regem
veſtrum crucifigam? Reſponderunt pontifices: Non habemus regem, niſi Cæſarem. Tunc E
Matth.27 (vt ait Matthæus) vidẽs Pilatus qa nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua
lauit manus ſuas corã populo, dicẽs: Innocẽs ego ſum, à ſanguine iuſti huius, vos videritis. i.
voſipſi penſate qd agitis, qa nõ ego ſed vos eũ occiditis. Et reſpondẽs vniuerſus ppl'us dixit.
Sãguis eius ſup nos, & ſup filios noſtros. i. nobis & filiis nr̃is imputet effuſio ſanguinis eius.
¶ O obtenebratiſſimi crudeliſſimiq; Iudæi, q nõ ſolũ voſipſos, ſed & filios veſtros tã incõpa-
1.Theſſ.2 rabili atq; enormi pctõ inuoluitis & Chr̃m vobis in lege ac ꝓphetis ꝓmiſſum, tã irreuerẽter
Pſalm.68 tractatis. Deniq; exaudita eſt orõ vr̃a, & ꝓuenit ſup vos ira dei vſq; in finem, ſicut & Pſalmi
Dan.9 ſta p̃dixit, alloquẽs deũ: Effunde ſup eos irã tuã, & furor iræ tuæ cõprehẽdit eos. Daniel q̃q;
p̃dixit: Nõ erit eius ppl'us, qui eũ. ſ. Chr̃m negaturus eſt, & finis eius vaſtitas, & vſq; in finem
pſeuerabit deſolatio. Igit prædictis verbis, à Luca omiſſis, cõtinuãda ſunt quę ipſe nũc ſcri
bit. ⌊At illi (puta Iudæi) inſtabãt vocibus magnis, poſtulãtes vt crucifigeret. Et inualeſcebãt
voces eoꝝ.⌋ Quod em̃ rõne & æquitate adipiſci nõ poterãt. ſ. Chr̃i crucifixionẽ, importu-
nis clamoribus, & poſtulatõe iniq̃ obtinere conati ſunt, quoꝝ inſolẽtiã multi iniuſti ſequunt
⌊Et Pilatus adiudicauit fieri petitionẽ eoꝝ.⌋ i. ſnĩam dedit, ꝙ Ieſus eẽt crucifigẽdus, ſicut Iu
dæi petebãt, q etiã nõ magis petebãt Chr̃m crucifigi, q̃ alia morte occidi, qa mors cõfixoꝝ
in cruce ignominioſiſſima fuit apud Iudæos, & pœnaliſſima patiẽtibus eã. ⌊Dimiſit aũt illis
Johan.19 eum q propter ſeditionẽ & homicidiũ miſſus fuit in carcerẽ, quẽ petebãt⌋ qui etiã (vt ait Io
hannes) fuit latro. Vnde & ideo Pilatus dedit Iudæis optionem inter Ieſum & Barabbã, quia
nequaq̃ putauit, ꝙ peterẽt tã ſceleratiſſimũ hoĩem ſibi dimitti magis q̃ Ieſum. & vt reor ſi pe F
iorem vinctũ habuiſſet Pilatus, q̃ Barabbã, illũ ꝓpoſuiſſet Iudæis. ⌊Ieſum tradidit voluntati
eoꝝ⌋ ad crucifigendũ, & in hoc dire peccauit, q̃uis minus q̃ Iudæi peccauerũt, & Ieſum ſic
flagellando, & aliis modis puniẽdo, q̃uis nõ fecit hoc animo perſequẽdi, ſed liberãdi dñm Ie-
ſum, vt. ſ. furorem Iudæoꝝ ſedaret, & ſic Chriſtũ abire ꝑmitterẽt. Et em̃ cũ iudex eſſet, nulla-
tenus debuit innocentẽ damnare, præſertim cũ pars aduerſa in probatõe deficeret, nec ex ti-
more hũano Imꝑatoris debuit cõtra iuſtitiã facere & innoxiũ flagellare. ⌊Et cũ ducerẽt eũ⌋
Matth.26 hoc eſt, dum miniſtri Pilati ac cæteri educerẽt Ieſum ad locũ crucifixionis. Primo tñ (vt alii
Marc.14 Euangeliſtæ teſtant) exuerũt eum chlamyde ſeu purpura, & induerunt eũ veſtimentis eius,
Johan.12 & baiulans crucem exiuit in Caluarię locũ, ⌊apprehẽderũt Symonẽ quendã Cyrenenſem⌋
Matth.26 hoc eſt, à Cyrene ciuitate Libyæ, vt aliqui dicũt, quẽ quidã dicũt fuiſſe natiõe gentilẽ, ſed ad
iudaiſmũ conuerſum, vel forte fuit de ſynagoga vrbis p̃fatæ & natus Iudæus. Filii aũt eius ſe
Marc.15 cundum Marcum fuerunt Alexander & Rufus, quos aliqui dicunt fuiſſe diſcipulos Chriſti,
⌊venientem de villa⌋ quadam extra Hieruſalem verſus eam, ita quòd iſtis in itinere obuiauit
⌊& impoſuerũt ei crucẽ portare poſt Ieſum.⌋ Imò timore & minis compulerũt eũ ad hoc.
Matth.27 Ait aũt Matthæus: Hunc angariauerũt, vt tolleret crucẽ eius, quod crudeliſſimi illi non fece-
runt ex compaſſione aut pro releuamine Ieſu, ſed quia ex pœnis iam valde laſſatus fuit, time-
bant ne forte ſub onere crucis deficiens, moreret in via, ſicq; futuras pœnas leniori morte eua
deret, vel vt citius venirent ad locum Caluariæ, in quo deſiderium ſuũ de Chriſti crucifixio
ne explerẽt. ⌊Sequebatur autem illũ multa turba populi⌋ quidã cõpatiẽdo, ſed multo plures
deridendo, & crucifixionẽ eius optando, imò quo ante famoſior fuit, eo iã plures ſecuti ſunt
ad viden

A ad videndũ ſpectaculũ.⌊& mulieꝝ quæ plãgebãt eũ & lamẽtabãtur⌋.i.cordialiter triſtabant,
“ & corpaliter flebãt eũ.⌊Cõuerſus autẽ ad illas Ieſus⌋ faciẽ ſuã vertens ad eas,qua viſa plus fle-
bãt,vt moris eſt fœminaꝝ.Fuerũt quoq; ibi aliqui viri diſcipuli & amici Chri,vt Nicodemus, Johan.19
Ioſeph,Iohãnes apoſtolus,& forte Gamaliel ac alij, q licet vehemẽter dolerẽt ,fletũ tamẽ pro
“ poſſe repreſſerunt,⌊dixit:Filiæ Hieruſalẽ⌋ aliquæ enĩ fœminaꝝ iſtaꝝ erãt habitatrices Hieru
“ ſalem,& aliæ fuerunt de Galilæa ſeu alijs locis,⌊nolite flere ſuꝑ me⌋ Nõ reprobat cõpaſſionẽ
& fletum eaꝝ,ſed hortať,vt nõ ita dũtaxat plorẽt ſicut plorabãt, vnde admonuit eas,vt etiam
propriam calamitatem,& filioꝝ ſuoꝝ culpã,imminẽteſq; pœnas deplangerent , nam ſubdiť,
“ ⌊quoniã ecce venient dies,in qbus dicent⌋ habitatores & habitatrices Hieruſalem ac Iudææ,
“ ⌊Beatę ſteriles⌋ fœminæ,quę nõ conceperunt,⌊& beati ventres qui non genuerunt,& vbera
“ quæ non lactauerunt⌋.i.fœtus non habuerunt,qbus lac darent.Hoc Chriſtus prædixit de tẽ-
pore obſidionis Hieruſalem à Romanis,quæ facta eſt anno quadrageſimo ſecundo poſt Chri
paſſione,fuitq; in ea indicibilis calamitas,preſſura atq; mœſtitia Iudæoꝝ, in tãtum ꝙ parẽtes
ſuos pueros comederunt,ideo tunc feliciores reputabantur q abſq; prole fuerunt,quam pro-
lem habentes,quoniam minor fuit eis cauſa mœſtitiæ, cum ſobolem non haberent, cuius in-
tuerentur miſerias.⌊Tunc incipient mõtibus dicere.Cadite ſuꝑ nos,& collibus, operite nos⌋
Hoc qppe dixerunt,vel ex deſperatione , vel ad inſinuandum magnitudinem ſuæ calamitatis
ac deſolationis,vel ex deſiderio effugiendi aduerſarios ſuos. Tunc quoq; multi Iudęoꝝ fuge-
runt ad cauernas atq; ſpeluncas. Nam & Ioſephus ſcribit ſe tũc cum quadraginta viris in ſpe-
B luncam quandam fugiſſe.Simili ſenſu ſcriptum eſt per Oſeam:Dicent montibus,operite nos,
& collibus,cadite ſuꝑ nos,ꝙ & de tempore circa finale iudicium intelligi põt, in quo maxima
“ tribulatio erit. ⌊Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt⌋ hoc eſt,ſi iſti iniqui me ita occidunt & ve-
xant,q viridi ligno aſſimilor,qa iugiter plenus fui & ſum omniũ virtutũ fructu & flore ꝑfectio-
“ nis,viroreq; gratiæ,ita ꝙ ꝑ mortẽ hãc violentã abſcĩdi & tolli non merui, ⌊in arido qd fiet?⌋
id eſt,qualis erit punitio Iudaicæ plebis me ꝑſequẽtis, oĩſq; iniqui,q propter virtutũ carẽtiã &
prauitatis infœcunditatẽ ligno arido cõparať.Hinc Salomon ait:Si iuſtus in terra recipit,quã- Prouer.11.
“ to magis impius & pctõr?⌊Ducebãtur autẽ & alij duo nequã cũ eo,vt interficerenť.⌋ Hoc in-
quinatiſſimi Iudæi procurauerunt,vt ex latronum illoꝝ cõſortio , Chrs ſceleratior appareret,
nec legitur ꝙ illi nequã ſuã tulerint crucẽ vt Ieſus.Sed Ieſus hæc paſſus eſt, vt nos merito huius
“ cõfuſionis,paſſioniſq; ſuæ inter electos dei & angelos cõputemur. ⌊Et poſtq̃ venerũt in locũ
“ qui vocať Caluariæ.⌋ Caluaria dr̃ os capitis humani,carne,pelle, crinibuſq; nudatum. Quidã
ergo(vt refert Hieronymus) aſſerebãt ideo locũ iſtũ dictũ locũ Caluariæ, qa ibi ſepultus fuerit Hieronymus.
Adã,eiuſq; caput ibi cõditum fuit,& ꝙ ideo ibi crucifigi voluit Chrs,vt ſanguis eius ſuꝑ primi
hoĩs tumulũ diſtillaret,eũq; cũ ſua poſteritate ſaluaret.Hãc opinionẽ reprehẽdit Hieronymus
dicẽs:Adã fuiſſe ſepultũ iuxta Ebron,vt ex libro Ioſue cõprobať. Scriptũ eſt enĩ in lib. Ioſue: Joſue.14
Adã maximus ibi ſitus eſt.ſ.in ſpelũca duplici,vbi Abrahã ſuã cõiugẽ legiť ſepelijſſe in Geneſi Gene.23.
propter qd Ebron olim vocabať Cariatharbe .i.ciuitas q̃tuor, eo ꝙ ibi ſepulti ſint q̃tuor ma-
gni ꝑřiarchæ cũ vxoribus ſuis,vz Adã cũ Eua,Abrahã cũ Sara,Iſaac cum Rebecca,Iacob cum Gene.25.
Lya.Veruntñ Thomas ſuꝑ Lucã ſcribit Athanaſiũ dicere,ꝙ Iudęoꝝ doctores affirmãt Adã Gene.35.
in loco Caluariæ eẽ ſepultum,& forte aliqui Iudæoꝝ doctores opinati ſunt ita, verius tñ eſt lo Gene.49
C cum iſtum dictum Caluariæ propter capita reoꝝ ibi occiſoꝝ,quæ capita tẽpore procedente
fiebãt Caluarię,hoc eſt,nudata à carne ,pelle, capillis. Vnde in tã ignominioſo loco dignatus
eſt Chrs occidi,vt nos merito ſuæ vilipenſionis iſtius,ad honorabiliſſimos cęli empyrei thro-
“ nos ſubleuemur,⌊ibi crucifixerunt eum⌋.i.clauis cruci affixerunt. ¶Voluit autem Chrs pro- Chriſtus cur cru
pter nos hoc genus mortis ꝑferre.Primo,qa ſuſpẽſio in ligno fuit ignominioſiſſimum,execra cifigi voluerit.
biliſſimum ac pœnaliſſimum reoꝝ ſupplicium,ideo Chrs iſtud elegit,vt nobis copioſius ſub-
ueniret,& patrẽ æternum magis nobis placaret.Secundo,vt ꝑfectiſſimũ obediẽtiæ,fortitudi-
niſq; præberet exẽplũ,dũ patri obediuit,nõ ſolũ vſq; ad mortẽ,ſed & vſq; ad duriſſimum atq; Philip.2.
turpiſſimum genus mortis,& vt nõ ſolum nõ formidemus,mortẽ pati propter deum & æqta-
tẽ,ſed nec aliq̃t mortis genus. Tertio,qa per q̃tuor cornua crucis ſignãtur quatuor partes mũ-
di,quas Chrũs ſua paſſione redemit.Quarto,quoniã Adam in ligno & eſu fructus eius pecca- Gene.3.
uit,mũdumq; ꝑdidit,ideo Chrs ꝑ lignum voluit redimere mundũ,ideo ait Theophilus: Quia Theophilus.
per lignum mors introiuit,neceſſe erat,vt ꝑ lignum exterminaretur.Hinc in præfatione dici-
mus deo patri.Qui ſalutẽ generis humani in ligno crucis conſtituiſti,vt vnde mors oriebatur,
inde vita reſurgeret,& q in ligno vincebat, puta diabolus, in ligno quoq; vinceretur ꝑ Chri-
ſtum dñm noſtrũ.¶Eductio autẽ Chriſti ad paſſionẽ,eiuſq; paſſio præfigurate fuerunt per e-
ductionem qua Cain eduxit Abel iuſtũ in agrum,& interfecit eum ibidẽ , item per eductionẽ, Gene.4
Iſaac vt immolaretur,& ꝑ ſerpẽtem ęneum,quẽ Moſes erexit pro ſigno,vt intuentes illum ſer Gene.22.
pentem,liberarentur à morſibus ignitoꝝ ſerpẽtum. Sic qui fideliter ac deuote Chriſti paſſio- Nume.21
nem attendunt,eripiuntur à dæmonum tentamentis, & morſibus vitiorum. Denique in hac Johan.3

Chri-

Chriſti eductione & crucifixione impleta ſunt quæ in Eſaia ꝓphetata fuerunt ꝑdicta, vbi le- D
Eſa.53 gitur: Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & dñs poſuit in eo iniquitatem omniũ noſtrũ. Vere
Pſalm 21 languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Hinc & Dauid in Chr̃i ꝑſona ꝑ-
dixit: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt oĩa oſſa mea. Tũc impletum
Hiere.11 eſt & illud Hieremiæ: Ego quaſi agnus manſuetus qui portat ad victimam. Itemq́ illud Da-
Dani.9 nielis, poſt hebdomadas ſexaginta duas occidet Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum
Zacha.12 negaturus eſt. Per Zachariã quoq;: Chriſtus profat: Aſpicient, ad me quẽ confixerũt. Et ite
Zacha.13 rum fertur: Dicent ei quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuũ tuaꝝ? Et dicet: His plagatus ſum
in medio eoꝝ qui diligebãt me. i. à poſteritate pr̃iarchaꝝ, qui me dilexerunt, ⌞& latrones⌟ »
crucifixerunt præfati miniſtri militesq́ Pilati, fueruntq́ quatuor, vt conſtat ex eo quod ſcri-
Johan.19 ptum eſt apud Iohannem: Milites cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, &
fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partem, ⌞vnum à dextris (Chriſti) & alteꝝ à ſini- »
ſtris⌟ vt Ieſus in medio latronũ ſuſpẽſus, quaſi princeps latronũ ac ſceleratoꝝ reputaret. Ad »
Eſa.53 hoc eñ Iudæi procurauerũt id fieri, ſed deus illud permiſit, vt impleret quod Eſaias ꝑdixit:
Cũ ſceleratis reputatus eſt, & Chriſtus hoc pertulit, vt per hoc quod ipſe ſic inter iniquiſſi-
mos reputatus atq; ſuſpenſus eſt, nos miſeri pc̃tores atq; reproboꝝ hominum ac dæmonũ
ſocietate, tormentis, ac medio liberemur, & inter electos dei ſanctosq́ angelos feliciter col-
locemur. ¶ Conſideremus quotidie corde profundo, quantũ regratiari tenemur pr̃i æterno
pro eo quòd naturalem & vnicũ ac ſuperdilectiſſimũ filium ſuum, quem vtiq; nõ minus dili-
git q̃ ſeipſm, ꝑmiſit ita propter nos ſperni, conculcari, & acerbiſſima morte necari, vt ab æter
na confuſione ſaluemur, & cœleſtem recuperemus verum, ꝑpetuũ, beatificumq́ honorem. E
Seneca Non ergo negligamus noſipſos, pro quoꝝ ſalute dei filius deo pr̃i vere æqualis tanta pati di-
gnatus eſt. Cumq́ (vt Seneca faſſus eſt) maxima ingratitudinis pars ſit, beneficioꝝ obliuio,
maxima quoq; gratitudinis portio beneficioꝝ recognitio, nequaq̃ obliuiſcamur eoꝝ, quæ
propter nos paſſus eſt ſanctus ſanctoꝝ, ſed corde vero & opere eadem recognoſcamus, nec
illum ꝑ vitam iniquam inhonoremus, qui nos tam incomꝓhenſibiliter honorauit, ne vniuer
ſis brutis viliores deterioresq́ ſimus. ¶ Porrò in hac Chriſti ſuſpenſione impletum eſt, quod
prædixit Pſalmiſta in Chriſti ꝑſona: Ego aũt ſum vermis, & nõ homo, opprobriũ hominũ
& abiectio plebis. Itemq́: Propter te ſuſtinui opprobriũ, operuit confuſio faciẽ meã. ¶ Inſuꝑ
qualiter facta ſit crucifixio Chriſti, diuerſimode recitat. Aliqui etẽñ dicunt, ꝙ cruce in terrã
ꝓſtrata, affixus ſit cruci, alij quod cruce erecta, ita ꝙ ꝑ ſchalas aſcenderẽt crucifixores. Sed bea
ta Brigida ſcribit, ꝙ cruce leuata erexerunt tabulas, & ſuꝑ eas ſteterunt. ¶ Conſiderandũ ve-
ro eſt nobis, q̃ ineffabiliter pęnoſa fuerit Chriſto crudeliſſima illa tenerrimoꝝ ac pręhonora
bilium pedum ſuoꝝ ac manuum ꝑforatio, & q̃ amarũ fuit affectuoſiſſimæ matri eius dulciſſi
me hoc cernere, aur ictus illos audire. Quid nobis igit incumbit, niſi cordialiſſime cõdolere
filio dei & matri ipſius, oẽmq́ vanitatẽ & vilem delectationẽ deſpicere? Sed hoc diligẽtiſſi-
me debemus ꝑpendere, quã doloroſiſſima fuit Chriſto violẽtiſſima illa corpis ſui ſancti in cru
ce diſtentio, ita ꝙ in oſſium eius diſſoluebat compago, nullumq́ membrũ in naturali ac pri-
Pſalm.23 ſtino loco ſeu ſitu ꝑmanſit, & nerui diſrumpebant. Vere tam miſerabiliter, tamq́ pœnaliter
Acto.10 tunc pendebat rex gloriæ dñs virtutum, mundi ſaluator, filius dei, iudex viuoꝝ ac mortuoꝝ
vt ſolo aſpectu in eius cõpaſſionẽ molleſcere potuerint corda lapidea. Nam & graue laſſi ſui F
corpis pondus membra ſua digniſſima, extractõe violẽtiſſima diſſecuit & cõtriuit, eiusq; vul-
nera dilatãdo pęnalr amaricauit, ac neruos diſrupit, ita ꝙ ex toto corpe ſanguis pene totus ef
Pſalm 21 fluxit, prout in Pſalmo ꝓnũtiauerat Chr̃us: Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt oĩa oſſa
mea. ¶ Poſtremo penſandũ quantã Ieſus Chr̃us ſuſtinuit pœnã, dũ ante crucifixionẽ rurſus
exuerũt eum, tunc nãq; vulnera & vulneꝝ dolor renouabant. Iam eñ ex ſanguinis emana-
tione veſtis interior carni inhæſit, & profundis quaſi implicata fuit & coagulata vulneribus.
⌞Ieſus aũt dicebat: Pater dimitte illis⌟. i. tam Iudæis pœnã hãc procurãtibus, q̃ gentilibus, »
eam inferentibus clementer ignoſce, tam iſtud eoꝝ ſupergrauiſſimũ ſcelus, q̃ cætera ſua pec
cata, ſpecialiter tñ orauit hoc Chriſtus pro peccato quo tunc peccabãt in eum. Nam ſubdit:
⌞quia neſciũt q̃d faciunt⌟ Non eñ ſciuerũt ſe dei filium trucidare, ſed hoĩem impijſſimũ ac »
Johan.15 blaſphemũ ſe putabant occidere, & ꝑ ignorantiã hãc pc̃tm̃ eoꝝ præſertim gentiliũ atq; ſim
pliciũ Iudæoꝝ aliqualiter alleuiabatur. Sed maiores & doctiores inter Iudæos excuſationem
Sapie.2 non habuerũt, q̃a iamdudũ aut certitudinaliter aut probabiliter cognouerãt Ieſum eſſe Chri
ſtum, ſed paulatim inuidioſa eoꝝ malitia eos ſic excæcauit, ꝙ iam reputauerunt oppoſitũ, &
ſimplices deceperũt. Tanta quoq; mirabilia viderũt & ꝑceperũt agi à Chriſto, ꝙ credere te
Johan.15 nebantur. Propter quod paſſiõe inſtãte, Chriſtuus dixit Apoſtolis: Si oꝑa nõ feciſſem in eis,
quę nemo alius fecit, pc̃tm̃ nõ haberẽt. Nunc aũt viderũt & oderũt me & patrem meũ gratis
In hac or̃one Chriſtus ꝑfectiſſime adimpleuit, docuit & ꝑcepit. Orate (inquiẽs) ꝓ ꝑſequenti
Eſa.53 bus & calumniãtibus vos. Et q̃d ꝑ Eſaiã erat de ipſo ꝑdictũ: Ipſe pc̃tã multoꝝ tulit, & ꝓ trãſ-
greſſo-

A greſſoribus rogauit. Deniq; hæc Chriſti oratio exaudita fuit pro multis milibus Iudæorum,
imò pro oībus pro quibus eā fudit ex ratione deliberata, de quoꝝ cōuerſione in actibus apo-
ſtoloꝝ habeť. Taliter eñ. ſ. ex ratione deliberata Chrũs non orauit pro reprobis, ſed ꝑ ele-
ctis dũtaxat. Vnde & apud Iohannem ait ad patrē: Nō pro mũdo rogo, ſed pro his quos de- Iohan. 17
diſti mihi de mundo, quia tui ſunt. Dicit Ambroſius, ꝙ Chrũs aſcendit talis in cruce, quales
nos formauit natura, & qualis primus homo in paradiſo fuit, videlicet nudus. Aliqui tamē di- Ambroſius.
cunt, ꝙ benedicta virgo Maria velũ capitis ſui loco verecũdiæ filij ſui circumuoluit. Sed ſan-
cta Brigida ſcribit, ꝙ cũ Chrũs circa crucē crucifigendus ſederet, quidā vir ex quadā cōpaſſi-
one acceſſit, & locũ verecũdiæ texit, & ꝙ Chrũs ex facto viri illius quandā cōſolationē acce
pit, & virũ illũ adiuuit in ligando velũ illud ad locũ præfatũ. Sic aũt Chrũs nudari dignatus
eſt, vt nos merito ſuæ nudationis induamur iā veſtibus virtutũ & gratiæ, deinde in vita futu
" ra veſtimentis gloriæ ſempiternæ. ⌊Diuidentes vero veſtimēta ſua, miſerũt ſortes.⌋ Quo-
modo factũ ſit hoc, in Iohāne plenius legiť, vbi habeť: Milites cũ crucifixiſſent eũ, acceperũt Iohan. 19
veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partē & tunicā. Erat autē tunica
inconſutilis. i. nō conſuta, deſuꝑ cōtexta per totũ. i. artificioſe cōfecta opere reticulato, hoc
eſt ꝑ modũ retis atq; cilicij, nō inciſa, quā virgo ſanctiſſima crediť proprijs manibus ſuo dile-
cto feciſſe. Dixerũt ergo milites ad inuicē. Non ſcindamus eā. i. nō diuidamus eā in quatuor
partes ſicut alia veſtimēta, ſed ſortiamur de illa cuius ſit. i. ſortē mittamus ad quē tota deue-
B niat. ¶ Forte eñ propter operis ſubtilitatē ac raritatē quiuis militũ deſiderauit tunicā illā in-
tegrā adipiſci. Itaq; patet, ꝙ ſuꝑ ſolā tunicā inconſutilē miſſa ſit ſors, vt cōmuniter dicitur, vt
impleret quod dictũ eſt ꝑ prophetā dicentē, in pſalmo in Chriſti ꝑſona: Diuiſerũt ſibi veſti- Pſal. 21.
" menta mea, & ſuꝑ veſtē meā. ſ. tunicā inconſutilē miſerũt ſortē. ⌊Et ſtabat populus expe-
" ctans⌋. i. exitũ rei videre deſiderans, ⌊& deridebāt eũ (. ſ. Chriſtũ) principes (ſacerdotũ) cum
" eo⌋. i, cũ populo, aliqui tamen ibi fuerũt, non mediocriter cōdolentes, ſed illi comparatione
alioꝝ tam pauci fuerũt, vt pro nihilo reputētur, ideo Chriſtus ait in pſalmo: Et ſuſtinui qui
ſimul cōtriſtareť & nō fuit, qui conſolareť, & non inueni. Per Eſaiā quoq;: Circũſpexi & non Pſal. 68.
" erat auxiliator, quæſiui & nō fuit qui adiuuaret. ⌊Alios ſaluos fecit,⌋. i. à languoribus multis Eſa. 63
curauit, ſed plures ſpũaliter ſaluos fecit, eos cōuertendo ad deum. Ecce obtenebrati iſti iniqui
propria ſe cōdemnant ſentētia, & dũ Chriſtũ ſe putant vituperare, maxime eũ cōmendāt, ꝙ
miraculoꝝ ſit potens effector. De ingratiſſimis iſtis Iudæis Chrũs ꝓdixit in pſalmo: Pro eo Pſal. 108
vt diligerent detrahebāt mihi, & poſuerũt aduerſum me mala pro bonis, & odiũ pro dilecti-
" ctione mea, ⌊ſeipm̃ ſaluum faciat⌋. i. de pœnis iſtis eripiat, ⌊ſi hic eſt Chrũs dei electus⌋. i. à
deo ſumme electus ſecundũ naturā ſuā humanā, de quo ꝑ Eſaiā deus teſtať: Ecce ſeruus meus
ſuſcipiā illũ, electus meus, cōplacuit ſibi in illo aīa mea. Ecce ꝗ ineffabilis fuit iſta Iudæoꝝ in- Eſa. 42
ſania, cæcitas & imperitia. Qualē eñ conſequentiā habuit, vt Ieſus ſe de pœnis illis eriperet,
ſi Chrũs eſſet, & non potius eas vſq; ad mortē incluſiue ꝑferret? Nonne prophetæ Chri oc-
ciſionē apertiſſime ꝓdixerũt? Nonne Dauid in Chriſti ꝑſona cecinerat: In puluerem mortis
deduxiſti me. Et Eſaias: Tradidit (inquit) in mortē animā ſuā. Daniel quoq;: Poſt hebdoma- Pſal. 21
" das. 62. occideť Chrũs. ⌊Illudebāt aũt ei & milites accedentes (ad crucē) & acetũ offerentes il Eſa. 53
" li, dicētes: Si tu es rex Iudæoꝝ, ſaluũ te fac.⌋ Iſti gentiles cōfirmabāt ſe loquutioni, irriſioniq;
Iudæoꝝ. ¶ O ꝗ duriſſima fuit omniũ hoꝝ crudelitas, ꝙ homini in tā incōparabili ſupplicio
C cōſtituto, non ſolũ non condoluerũt, ſed & tā cōtemptibiliť illuſerũt, ſicut in pſalmo fuit ꝓdi
ctũ, Chriſto ad patrē loquente: Quoniā quē tu ꝑcuſſiſti ꝑſequuti ſunt, & ſuꝑ dolorē vulneꝝ
meoꝝ addiderunt. De hac Chriſti irriſione Matthæus effať: Prætereũtes aũt. i. per viā illā Pſal. 68
pergentes, blaſphemabāt eũ, mouentes capita ſua & dicentes: Vah qui deſtruis templũ dei, Mat. 26
& in triduo illud reædificas, Salua teipm̃, ſi filius dei es. Deſcende nũc de cruce. Similiť princi
pes ſacerdotũ illudētes cũ ſcribis & ſenioribus, dicebāt: Alios ſaluos fecit, ſeipſum nō poteſt
ſaluũ facere. Si rex Iſrael eſt, deſcendat nũc de cruce, & credimus ei. Confidit in deum, liberet
eũ nunc ſi vult. Dixit eñ, quia filius dei ſum. Hæc oīa beatiſſimus ſecretoꝝ dei cōtemplator,
ſanctus Dauid in ſpũ clariſſime ꝓuidit, & pulcherrime ꝓnunciauit loquens in Chriſti perſo-
na. Omnes videntes me deriſerũt me, loquuti ſunt labijs, & mouerũt caput. Sperauit in dño,
eripiat eũ, ſaluũ faciat eũ, qm̃ vult eũ. Itemq;: Ego factus ſum opprobriũ illis, viderunt me, & Pſal. 21
mouerũt capita ſua. ¶ Præterea de oblatiōe aceti ꝓtacta ſciendũ, ꝙ impij illi dederũt bis Chri
ſto potũ acetoſum, felleũ ſeu amaꝝ. Primo circa crucifixionē. ſ. anteꝗ crucifigereť vel ſtatim Pſal. 108
cũ fuerat crucifixus. Potius tamē reor, ꝙ ante crucifixionē, cũ dicat Matthæus: Venerũt in Acetum Chro bis porrectum.
locũ qui diciť Golgatha, quod interpretať Caluariæ locus, & dederũt ei vinũ bibere felle mi
xtũ, & cũ guſtaſſet, noluit bibere, deinde ait Matthæus: Poſtꝗ aũt crucifixerũt eũ. Deinceps Mat. 27
pluribus interpoſitis verbis addit. Circa horā nonā exclamauit Ieſus: Heli heli &c. & conti
nuo currens vnus ex eis acceptā ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini & dabat ei
bibere. Poſt hanc autem potationē Chrũs mox tradidit ſpm̃. Subdit enim Matthæus: Ieſus

autem iteꝝ clamans voce magna, emiſit ſpiritũ. Iohannes vero clarius ſcribit hæc, dicẽs: Po D
Iohan.19 ſtea ſciẽs Ieſus ꝙ iã oĩa cõſummata ſint, vt cõſummaret̃ ſcriptura, dixit: Sitio. Vas ergo poſi-
tũ erat plenũ aceto. Illi aũt plenã aceto ſpongiã hyſſopo. i. arũdini ſeu calamo circũponẽtes,
obtulerũt ori eius. Cũ ergo accepiſſet Ieſus acetũ, dixit: Cõſummatũ eſt. Vnde de potatione
hac Lucas nũc loquit̃, veruntñ Marcus dicit, ꝙ nõ accepit potũ hũc, ſed hoc facile cõcordat̃
Modicũ em̃ accepit, vt ĩpleret̃ ſcriptura, q̃d aũt modicũ eſt, pro nihilo reputat̃, ideo ait Mat
Pſal.68 thæus: Cũ guſtaſſet, noluit bibere, ex q̃ patet, ꝙ modicũ ſumpſit, tũcq; impletũ eſt illud i pſal
Iohan.19 mo: Et dederũt in eſcã meã fel, & io ſiti meã potauerũt me aceto. ¶ Sed q̃rit̃, quõ Iohannes &
Mat.27 Lucas vocãt potũ acetũ, cũ Marcus noĩet eũ vinũ myrrhatũ, Matthęus vero primo vocat eũ
vinũ felle mixtũ? Et rñdendũ, ꝙ potus iſte ſecũdũ Auguſtinũ fuit amariſſimũ vinũ, ita ꝙ fuit
Auguſtinus acetoſum, propter q̃d vocat̃ acetũ, & admixta erãt ei myrrha & fel. Inſup aliqui dicũt, ꝙ mi-
niſtri pſidis talẽ potũ dabãt dãnatis ad mortẽ, vt citius morerent̃, & ſic ipſi de illoꝝ expeditẽ
tur cuſtodia. Alij referũt, ꝙ ſeniores Iudæoꝝ ordinauerãt adiudicatis morti dari vinũ bonũ
ac aromaticũ ad bibendũ, q̃tenus ex potu hmõi exhilarati inſtãtẽ mortẽ minus attẽderẽt, at-
Prou.32 q; facilius ſuſtinerẽt, & hoc ideo ordinaſſe narrant̃, qm̃ in prouerbijs Salomon loquit̃: Date vi
nũ mœrẽtibus, & ſicerã his q amaro ſunt aĩo, bibãt & obliuiſcant̃ egeſtatis ſuæ in Hieruſalẽ.
Ergo (vt dicũt) fuerũt fœminæ piæ q̃ pro Chr̃o atq; latronibus talẽ potũ pſtiterũt miniſtris,
q veneno inuidiæ pleni, pro tali potu dederũt Chr̃o vinũ fellitũ, cũ protuliſſet, ſitio, q nõ ſo
lũ ſpũaliter noſtrã ſitiebat ſalutẽ, ſed & corporalẽ ſitim habuit maximã ac pœnoſam, ex diu
turna afflictiõe & vehemẽti labore, ac copioſiſſima ſanguĩs emanatiõe, ex q̃ exceſſiua ſiccitas
fuit in eo cauſans vehemẽtiſſimã ſitim, q̃ fuit maxĩa pœna, vnde Chr̃s ait ĩn pſal. Aruit tanq̃ E
Pſal.21. teſta virtus mea, & lingua mea adhęſit faucib⁹ meis. ¶ Sed cur tantã ſitim pati voluit Chr̃us,
niſi vt nos merito ſuę ſitis cœleſtiũ deliciaꝝ ſupabundãti effluẽtia beatifice ac iucũdiſſime æ-
ternalr̃ ĩpleamur, ſicut in pſal. pdictũ eſt: Inebriabunt̃ ab vbertate dom⁹ tuæ & torrẽte volu-
ptatis tuæ potabis eos. Cõſideretem⁹ q̃tidie hãc nouiſſimã Chr̃i mẽſam, q̃ propter nos cibatus
eſt felle, & potatus aceto, ſicq; diſcamus cibi & potus ſupfluitatẽ ac voluptatẽ vitare, p abſti-
nẽtiã carnẽ libẽter ac rõnabilr̃ caſtigare, & de victualiũ tenuitate nõ murmurare, q̃d imple-
re ad religioſos ſpectat potiſſimũ. ⌊Erat aũt & ſupſcriptio ſcripta ſup illũ, ⌋ i. titulus exara- »
tus, cõtinẽs cauſam crucifixiõis Chr̃i, fuit iuſſu Pilati affixus cruci in parte eius ſupiori. Crux
quippe primo fuit triũ brachioꝝ, ſicut & lr̃a tau T. Pilatus vero addidit & ſuppoſuit quartã
Mat.27 partẽ, vbi poſuit tabulã, in qua ſcripſit hũc titulũ. Vnde Matthęus ait: Poſuerũt ſup caput ei⁹
cauſam ipſius ſcriptã, ⌊literis græcis & latinis & hebraicis ⌋ i. tribus principalibus mũdi ide- »
omatibus ſcripſit hũc titulũ, vt legeret̃ ab oĩbus, ⌊Hic eſt rex Iudæoꝝ. ⌋ Matthæus hoc ple- »
nius exprimit, dicẽs ſcriptũ fuiſſe: Hic eſt Ieſus Nazarenus, rex Iudæoꝝ. i. cauſa ob quã cruci
fixus eſt Ieſus à Nazareth ẽ, q a ſe dixit regẽ Iudæoꝝ. Verũtamẽ Pilatus his verbis nõ intẽde-
bat affirmare, ꝙ Ieſus eẽt rex Iudęoꝝ, pſertim quo ad tẽporale ac terrenũ dñium, ne videret̃
Imperatori rebellis, vnde cũ quadã Iudæoꝝ deriſione ſic ſcripſit, tanq̃ diceret, Ecce qualem
apparentiã habet, ꝙ iſte voluerit eſſe rex Iudæoꝝ, vnde pontifices lecto hoc titulo, indignati
ſunt, dicẽtes Pilato: Noli ſcribere rex Iudæoꝝ: ſed, q a ipſe dixit, rex ſum Iudæoꝝ. Reſpõdit
Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi. ⌊Vnus aũt de his q pẽdebãt latronibus ⌋ ſ. à ſiniſtris ſuſpenſus, »
⌊blaſphemabat eũ, dicẽs: Si tu es Chr̃s, ſaluũ fac temetipſm & nos ⌋ i. à morte hac corporali »
Mat.27 nos ſalua. Porrò ſecundũ Matthæũ & Marcũ vterq; latro cõuitiabat̃ Chr̃o. i. verba impro-
Mar.15 peratoria ac blaſphema dixit ad eũ. Lucas vero nõ ait hoc niſi de vno latrone, q̃d dupliciter F
cõcordat̃. Primo, ꝙ Matthæus & Marcus ponãt plurale pro ſingulari, vtẽtes tropo ſeu mo-
do loquẽdi q̃ ſocietas dicit̃ facere, q̃d vnus ex ea fecit. Secundo, ꝙ primo ambo latrones im-
properauerint Chr̃o, ſed vnus eoꝝ viſis mirabilibus q̃ ſiebãt in ſolis obſcuratiõe, terręq; mo
tione, pœnituit, & ſociũ ſuũ in malitia perſiſtentẽ, redarguit. Aliqui dicũt, ꝙ attendẽs Chri-
Mat.27 ſti patientiã & orationẽ qua dixit: Pater ignoſce illis, fuit cõuerſus & pœnitẽs factus. ſ. ante
ſolis obſcurationẽ, pſertim, qm̃ Lucas, Matthæus & Marcus recitãt factũ iſtud latronũ ante
ſolis obſcurationẽ, aliorũq; mirabiliũ ppetrationẽ. Mirabilis aũt fuit patientia Chr̃i latroni
Chryſoſt. nõ reſpondẽtis. Ait quippe Chryſoſtomus: Mirabilius eſt videre hoĩem conuitia paſſum &
nõ motũ, q̃ hoĩem pcuſſum ac vulneratũ & nõ cadentẽ. ⌊Rñdens aũt alter ⌋ ſ. latro pendens »
à dextris, ⌊increpabat eũ, dicẽs: Neq; tu times deũ? ⌋ quemadmodũ nec cæteri Iudæi & ſerui »
Pilati Chr̃o illudẽtes, ⌊ꝙ in eadẽ dãnatione es ⌋ i. nõ obſtãte, ꝙ nũc es in ſimili pœna cruci- »
fixionis cũ Chr̃o, adhuc tñ deũ non metuis, cũ iã morti ſis proximus, q. d. Et ſi tpe ſanitatis ac
Timor a pecca to retrahit. proſperitatis deũ nõ formidaſti, nũc merito eũ timeres, quẽ ſi timeres, nõ iuſtũ hũc blaſphe-
mares, qm̃ timor retrahit hominẽ à pctõ, ſicut Salomon ait: Per timorẽ declinat vnuſquiſq;
Prou.15 à malo. ⌊Et nos quidẽ iuſte ⌋ i. tu & ego iuſte hæc patimur, ⌊nã digna factis recipimus ⌋ i. »
ſupplicia nr̃is exceſſib⁹ debita, ⌊hic vero nihil mali geſſit, ⌋ ſicut in Eſaia dictũ eſt: Iniquita- »
tẽ nõ fecit, nec inuẽtus ẽ dolus in ore eius. ⌊Et dicebat ad Ieſum: Dñe memẽto mei ⌋ i. clemẽ »

ter ſuc

A ter ſuccurre, L cũ veneris in regnũ tuũ ⌋ cœleſte. Iã em̃ credidit latro Ieſum regẽ Meſſiã in le-
ge promiſſum, cuius eſt regnũ cœlorꝝ. Hoc aũt credidit ex mirabilibus ꝗ aſpexit, & ex ineffa
bili patiẽtia, charitate & mãſuetudine Chr̃i, potius tñ ex ſupnaturali & glorioſiſſima illumi-
natiõe ſpũs ſancti, qa vas miſe͂diæ fuit. Vnde in huius cõuerſiõe, illuſtratiõe, ac ſaluatiõe latro
nis, datur om̃i pc̃tõri & pœnitẽti maxĩa ſpes ſalutis, oĩſq; deſperãdi occaſio tollit, cũ latro iſte
in tot facinoribus dep̃henſus, tantũ repẽte ſortitus eſt charitatis feruorẽ, pœnitẽtiæ grãm, ve-
niæ plenitudinẽ, accelerationẽq; ſaluatiõis æternæ. Cũ tãta etem̃ cõtritiõe & amoris feruore
cõfeſſus eſt Chr̃o duplici cõfeſſiõe, videlicet cõfeſſiõe bonitatis ac laudis diuinæ & cõfeſſione
" propriæ culpæ, ꝙ Chr̃s eũ abſoluit à pœna & culpa. Charitas nẽpe operit multitudinẽ pec-
" catorꝝ, & ꝗ fuerit maior cõtritio, eo plus auferĩ de culpa. L Et dixit ei Ieſus: Amen (.i. vere) di
co tibi, hodie mecũ eris in paradiſo ⌋ .i. in ſtatu & affluẽtia beatitudinis veræ, Chr̃s nanq; qa 1. Pet. 4
pro originali ſatisfecit, pro cuius dũtaxat reatu ſancti in lymbo patrũ detinebant, cũ in infer
nũ .i. in lymbũ patrũ deſcẽdiſſet, mox aĩas ibi reptas beatificauit, dãdo eis p̃miũ eſſentiale, vꝫ
beatificã fruitionẽ diuinę eſſentię, cuius beatitudinis gloria iã noĩe paradiſi exprimit. Latro
nis aũt iſtius aĩa à corpe ſeparata, ſtatim ad lymbũ deſcẽdit, beatitudinẽq; p̃fatã adepta ẽ. Pa
radiſus itaq; mõ nõ dicit paradiſus terreſtris aut cœlũ empyreũ, ſed participatio beatificæ vi
ſionis. Quẽadmodũ aũt medicus corporꝝ aliquẽ lãguidiſſimũ & deſperatũ infirmũ ſubito cu
rans, ſuã pãdit peritiã, & magnã cõſequit famã: ſic Chr̃s hũc ſaluans latronẽ, oĩbus nobis ſuã
declarauit ad ignoſcẽdũ atq; ſaluãdũ clemẽtiã, ſapiẽtiã, atq; potẽtiã. ¶ Porrò hoc loco omit-
tit Lucas ac alij duo Euãgeliſtæ, ꝗ de mutua cõpaſſiõe Chr̃i & dilectiſſimæ matris eius ſcribit
Iohãnes, dicẽdo: Stabat aũt iuxta crucẽ Ieſu mater eius. O affectuoſiſſimũ, doloroſum, om- Joh. 19
B niq; cõpaſſione digniſſimũ verbũ. Et ſoror matris eius, videlicet Maria vxor Cleophę mater
Iacobi minoris. Cũ ergo vidiſſet Ieſus matrẽ ſuã & diſcipulũ ſtantẽ, quẽ diligebat, dicit ma-
tri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus .i. Iohannẽ apl̃m tibi aſſigno pro filio: quũ ego nunc ſubtrahor
tibi, ita ꝙ de cætero tecũ nõ ero in vita iſta mortalis & hũano modo tecũ cõuerſans. Deinde
dicit diſcipulo: Ecce mr̃ tua .i. matrẽ meã tibi cõmendo, vt eã filialr̃ diligas, reuerẽter cuſto-
dias, ei aſſiſtas, obſequaris, prouideas. Et ex illa hora accepit eã diſcipulus in ſuã .i. matrem in
" ſuã fidẽ, in ſuã cuſtodiã. L Erat aũt hora fere ſexta, ⌋ qñ videlicet crucifixus ẽ Ieſus, q̃d qualr̃
" intelligẽdũ ſit, dictũ eſt ſupra, L & tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra vſq; in horã nonã, &
" obſcuratus eſt ſol, ⌋ nõ ꝙ lux in ſole eſſe defierit, aut in eo caligo extiterit, ſed qm̃ lumẽ nõ fu-
dit in terrã, nec apparebat, interpoſito medio q̃dã inter ip̃m & incolas terræ, quẽadmodum
fit in eclipſi, dicitq; Origenes, ꝙ iſta eclipſis ſeu obſcuratio facta ſit p interpoſitionẽ denſarũ
multarũq; nubiũ inter ſolẽ & terrã. Hieronymus vero ait, ꝙ facta ſit p retractionẽ radiorꝝ ſo
lariũ, quẽadmodũ in Aegypto tp̃e Moſi. Verũtamen Origenes atq; Hieronymus opinatiue Origenes
magis ꝗ aſſertiue loquunt, aſſignãdo modos qbus fieri potuit illa eclipſis. Magis ergo credẽ- Hieronymus.
dũ diuino & ſancto Dionyſio, q in ep̃la ſua ad Policarpũ ſcribit ſe eclipſim iſtã vidiſſe apud Exo. 10
Helyopolim vrbẽ Aegypti, vbi Dionyſius tũc fuit ad vacandũ aſtronomiæ ob aeris ſerenita Dionyſius.
tẽ & quietẽ ibi p̃cipuã. Aſſerit ergo Dionyſius, ꝙ vidit lunã ab oriẽte venire, ſeq; ſoli ſuppo-
nere & obſcuritatẽ cauſare. ¶ Tangit p̃terea in p̃fata ep̃la Dionyſius q̃tuor ſupnaturalia, quæ
fiebãt in illa eclipſi. Primũ eſt, qm̃ naturalis eclipſis ſolis nõ fit niſi tp̃e cõiunctionis, incenſio-
niſq; lunę, qñ videlicet directe ſupponit ſoli, tũc aũt oppoſitio & pleniluniũ fuit, vtpote luna
quintadecima, qñ Iudæi celebrãt paſcha. Secũdũ eſt, qa cũ luna fuiſſet ſuppoſita ſoli hora ſe-
xta in medio cœli, tñ hora veſptina reſtituta eſt loco ſuo in oriẽte, ideo ordo tp̃is cõfuſus nõ
C fuit. Tertiũ, qa eclipſis naturalr̃ inchoat ab occidẽte, videlicet à parte ſolis ꝗ reſpicit occiden
tẽ, ꝗ primo eclipſat, & pueni t vſq; ad orientẽ, qm̃ motus lunæ in ꝓprio orbe velocior ẽ mo-
tu ſolis in circulo ꝓprio, ſicq; ptranſit ſolẽ ab occidẽte accedẽs, ſed tũc luna iã ptranſierat ſo-
lẽ, diſtãs ab eo p circuli medietatẽ, exiſtẽs ĩ oppoſitiõe ad ſolẽ, idcirco oportuit, vt ab oriẽte
rediret ad ſolẽ & primo attingeret eũ à parte oriẽtali, illãq; primo eclipſaret. Quartũ eſt, qa
in naturali eclipſi illa pars ſolis primo nudat & cernit, ꝗ primo fuerat obſcurata. Sed tũc pars
vltimo obſcurata primo apparuit, qm̃ luna redibat ad oriẽtẽ vnde aduenerat. Quintũ mira-
culũ circa illã eclipſim addũt Hieronymus atq; Chryſoſt. qm̃ naturalis eclipſis modicũ durat Hieronymus.
puta q̃uſq; luna ptranſeat ſolẽ, tũc vero durauit trib⁹ horis, luna tã diu ſub ſole manẽte. Præ- Chryſoſt.
terea illa eclipſis fuit non ſolũ in terra Iudææ, cũ Dionyſius dicat eã in Aegypto fuiſſe & apud
Athenas, alij q̃q; hiſtoriographi ſcribũt eã fuiſſe in alijs terris. Deniq; vidẽtes Athenięſes phi
loſophi tãta mirabilia in illa eclipſi dixiſſe legunt: Aut deus naturæ patit, aut elemẽta & ſyde
ra mẽtiunt, aut machina mũdi peribit. Attamẽ ſciẽtes illa mirabilia fieri virtute alicuius cau-
ſæ nõ naturalis, ſed ſupnaturalis, fecerũt altare in honorẽ cauſæ illius, vocabãtq; eã .ſ. cauſam
ignotũ deũ. Hinc in actibus legit Paulus apl̃us inueniſſe Athenis arã ignoto deo cõſecratã, di Act. 17.
xitq; Athenięſibus: Quod ignorãtes colitis, hoc ego annũcio vobis, vnde cũ Dionyſius à bea
to Paulo apl̃o audiſſet cauſam mirabiliũ illorꝝ, cito credidit. Prę terea ſicut refert Hieronym⁹

quidã cõtra euãgrliũ Chr̃i ſcribẽtes dixrrũt ſolẽ tũc naturale aliq̃d ſuſtinuiſſe, q̃d diſcipuli Ie D
ſu ex iperitia ,pp̃ter paſſionẽ Ieſu cõtigiſſe dixerũt, ꝙ q̃ falſum & fictũ ſit, patet ex dictis, ſed
Origenes vt recitat Origẽnes cõtra p̃ſcriptat De iſta eclipſi filij huius ſeculi dixrrũt, q̃uo nullus Græco-
rũ aut Barbaroꝝ tã mirabile factũ deſcripſit. Ad q̃d Origenes r̃ndet, ꝙ quidã noĩe Flegon in
Chroniris ſuis deſcripſit ſub imprrio Tyberij cõtigiſſe, nõ t̃n ſcribit lunã fuiſſe plenã. ¶ Po-
ſtremo, ſi q̃d in textu habet, in vniuerſa terra, intelligat de tota habitabili terra, nõ potuit fie
ri p̃ lunæ ſuppoſitionẽ dũtaxat, propter lunæ paruitatẽ, ſed tũc addẽdus eſſet modus p̃ractus
Origenis ſiue Hieronymi, ⌊& velũ tẽpli ſciſſum ẽ p̃ mediũ⌋. i. in duas partes, à ſummo eiꝰ vſ- »
Velum templi duplex. ꝗ deorſum, vt ait Matthæus. ¶ Fuit aũt duplex velũ tẽpli tũc in Hier'lm exiſtẽtis, vnũ exteri-
us in introitu tẽpli, q̃d Remigius tũc diuiſum teſtat, aliud interius in ingreſſu ſancti ſanctorũ,
Remigius Hieronymus. q̃d S. Hieronymus ſriſſum eſſat. Per veli aũt ſciſſurã ſignificabat ꝙ myſtica ſacramẽta & figu
ræ veteris teſtamẽti in Chr̃i paſſione impleta eſſent ar pateſacta. Rrfert q̃ꝗ Hieronymus ſe
legiſſe, ꝙ ſupliminare tẽpli tũc ſciſſum, diuiſumꝗ fuit, ſed & Ioſephus ait, angelicas poteſta-
tes q̃ vſꝗ tũc p̃ſides & cuſtodes tẽpli fuerũt, tũc pariter rõrlamaſſe: Tranſeamus ex his ſedi-
bus. Quid aũt Lucas hic ſcribit de veli ſciſſione, p̃ antiripationem narrauit, q̃a vt Matthæus
Mat. 27 apertiſſime dicit, velũ ſriſſum fuit in morte Chr̃i cũ ſp̃m traderrt. ¶ Deniꝗ ſecũdũ Matthæũ
Ibidem. Mar. 15 & Marcũ, circa horã nonã clamauit Ieſus voce magna, dicẽs: Heli heli lamazabarhtani, hoc
eſt, Deus meus, deus mrus, vt q̃d dereliquiſti me. Hoc aũt protulit Chr̃s inquãtũ hõ, non ex
impatiẽtia, ſed ad inſinuandũ inrffabilẽ acerbitatẽ pœnaꝝ ſuaꝝ, & derelictũ ſe dixit à deo,
nõ ꝙ priuatus eſſet gr̃a aut gloria, aut à p̃ſonali eſſe vrrbi æterni ſua humanitas fuerit ſepara E
ta, ſed q̃a nulla pro tũc fiebat redundãtia conſolationis à ſuperiori parte animæ ſuæ in partẽ
eius infrriorẽ, corporeãꝗ naturã. Sic aũt nõ fuit in ſanctis martyribus, quoꝝ multi durãte eo
rũ paſſiõe tantã intra ſe rõſolationẽ ſenſerũt, vt exteriorẽ vix ſentirẽt dolorẽ. Ideo q̃ꝗ ſe cla
Eſa. 53 mauit relictũ, quia tã grauiter patiebat, ſicꝗ expoſitus fuit volũtati ſceleratoꝝ, ac ſi p̃ctõr &
à deo contẽptus fuiſſet, quẽadmodũ ab Eſaia fuit p̃dictũ: Nos putauimus eũ quaſi leproſum
Pſal. 87 & p̃cuſſum à deo & humiliatũ. Et Chr̃s in pſalmo ait ad patrẽ: Sup̃ me cõſirmatus eſt furor
Eſa. 53 tuus, & oẽs fluctus tuos induxiſti ſup̃ me. Tunr enĩ (vt Eſaias p̃dixit) dñs voluit eũ cõterere in
Mat. 27 infirmitate. Inſup ait Matthæus: Quidã aũt illic ſtãtes & audiẽtes. ſ. qualiter Ieſus clamaſſet,
Heli heli, dicebãt, Heliã vocat iſte. Iſtos aliqui dicũt fuiſſe gẽtiles, nõ intelligẽtes p̃fecte ideo-
ma Hebræũ, ideo p̃ Heli putabant Heliã notari, & q̃a inter Iudæos morabant, poterãt aliq̃d
ſcire de Helia, alij dirũt ꝙ fuerunt Iudæi, ideo dixerunt Chriſtũ inuocare Heliam, vt eũ de im
becillitate diffamarent, eo ꝙ ab Helia peteret opem, qui paulo ante ſe dei filiũ nominauit.
Deinde Ieſus dixit: Sitio. Et cõtinuo rurrẽs vnus ex eis. ſ. Pilati miniſtris, vt dicit, obtulit ei
acetũ. Cæteri vero dicebant: Sine. i. ſuſtinr pauliſper & expecta ſeu ceſſa, videamus ſi veniat
Helias librrãs eũ. Hoc aũt nõ cõfidendo, ſed irridẽdo dixrrũt, q. d. Fruſtra inuocauit Heliã.
Cũ ergo accepiſſet Ieſus acetũ, dixit: Cõſummatũ eſt. i. quæ de mea paſſione p̃nunciata fue-
runt, & q̃ pro hoĩbus facere, patiꝗ drbui, impleta ſunt, nec aliud reſtat, niſi vt ſp̃m meũ patri
offerã & emittã. ⌊Et clamãs voce magna Ieſus.⌋ Vox illa magna fuit & valida, q̃a affrctuo »
ſiſſima mente, & forte & alta ſonoritate prolata, ⌊ait: Pater, in manus tuas⌋. i. in tua poteſta »
te & æquitate, ⌊cõmendo ſp̃m mrũ⌋. i. animã. Hoc aũt dixit ſaluator, nõ quaſi aĩa ſua alicui »
perirulo exeundo eſſet expoſita, à quo peteret eã p̃ſeruari, ſed hoc dixit quaſi cũ gratiaꝝ acti F
one & laude eã patri ſecure rõmittẽs. ¶ Drniꝗ aliqui dicũt Chriſtũ dixiſſe in crure voce ſub-
Pſal. 30 miſſa pſalmũ, in quo vrrſiculus iſte rõſrriptus eſt. ſ. In te dñe ſperaui, à principio eius vſꝗ ad
hæc verba inrluſiue, q̃ alte deprõpſit. Alij aſſerũt eũ dixiſſe oẽs pſalmos ab eo loco q̃ alte cla-
Mat. 27 mauit: Deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me, q̃d eſt p̃cipiũ pſal. 21. vſꝗ ad hũc vrr
Pſal. 21. Pſal. 30 ſum: In manus &c. ⌊Et hæc dicẽs, expirauit,⌋ videlicet capite inclinato, factus patri obedi- »
Phil. 2 ens vſꝗ ad mortẽ, & tũc Chr̃s cũ tã forti clamore ſp̃m tradens, apertiſſime veꝝ eſſe mon-
Iohan. 10 ſtrauit, q̃d ante iã dixerat. Poteſtatẽ habeo ponendi animã, & iteꝝ ſumendi eã. In hac itaque
expiratione vere obijt Chr̃s, ita ꝙ anima eius ſeparabat à corpore, & deſcendit in lymbum
patrũ, tanq̃ glorioſiſſima triumphatrix, & mox in eius aduentu ſanctæ aĩæ ibi exiſtẽtes, p̃fu-
ſæ atꝗ impletæ ſunt lumine gloriæ, cœperuntꝗ deũ videre per ſpeciẽ, quia p̃ratiũ iam fuit
ſolutũ, & pro originali peccato fuerat ſatisfactũ. Quãuis aũt anima, corpuſꝗ Chriſti fuerũt
à ſe inuicẽ ſeparata, vtrũꝗ tamẽ manſit verbo æterno vnitũ, quia quod verbũ ſemel aſſum-
Mat. 27 pſit, interim nunq̃ depoſuit. In har Chr̃i expiratione, trrra ſupernatural'r mota eſt, & petræ
ſciſſæ ſunt, & monumẽta aperta ſunt, ex vehemẽti terræ tremore, & multa corpora ſanctoꝝ
quæ dormierãt, ſurrexerũt, nõ in hac hora, ſed eadẽ hora qua Chr̃s reſurrexit, ideo ait Mat-
thæus: Et exeuntrs de monumẽtis poſt reſurrectionẽ eius, venerũt in ſanctã ciuitatem, puta
Hieruſalem, & apparuerunt multis ibi hominibus, proteſtantes Ieſum eſſe Chriſtũ, & à mor
te veraciter ſuſritatum, ſeꝗ reſurrexiſſe, vt huius rei exiſterẽt teſtes. ¶ Qui autem fuerint ſan-
cti illi cum Chriſto ſurgentes, neſcimus certitudinaliter. Hieronymus tamen ait, ꝙ antiqui
patri-

A patriarchæ, Abraham, Iſaac & Iacob tantam ſolicitudinem habuerunt, vt ſepelirenť in terra promiſſionis, in qua nouerant Chriſtũ naſcituꝝ, paſſuꝝ ac ſepeliendũ, quatenus eius reſurre ctionis eſſent participes. Hinc aliqui putauerũt hmõi patriarchas & aliquos prophetaꝝ, Adã quoq; & Euã & Dauid, cũ Chriſto reſurrexiſſe. Rurſus ſecundũ Hieronymũ incertum eſt, an iſti ſic cũ Chriſto ſuſcitati, iteꝝ ſint defuncti, vel in eis reſurrectio ſit cõpleta, ita ꝙ in corpore glorificato regnent cum ſaluatore, & apparet quibuſdam magis probabile, ꝙ taliter regnẽt cum Chriſto, aliter (vt dicunt) non eſſent idonei teſtes perfectæ reſurrectionis dominicæ. Veruntamen in reuelationibus ſanctæ Brigidæ legitur virgo benedicta loqui ad Brigidam, “ quod nullũ corpus humanũ ſit in regno cœleſti, niſi corpus filij ſui & corpus ſuũ. ⌊Videns au“ tem Centurio quod factũ fuerat, glorificauit deũ, dicens: Vere hic homo iuſtus erat.⌋ Hoc alij Euangeliſtæ plenius ſcribunt. Ait em̃ Matthæus: Centurio autem .i. qui centũ militibus præfuit & fuit de Pilati familia, vnde Centurio eſt nomen officij non perſonæ, & qui cũ eo erant. ſ. milites eius cuſtodientes Ieſum ne ante mortẽ raperetur ab aliquo aut ſine licentia ꝑſidis deponeretur de ligno, viſo terræmotu, & his quæ fiebant in præfata eclipſi, & quia Ieſus ſic clamans expiraſſet, timuerunt valde, dicentes: Vere filius dei erat iſte. i. mirabilia iſta quę vidimus proteſtantur, ꝙ veraciter fuit filius dei, ſicut aſſeruit, & ſicut ei impoſitũ fuit, Lucas “ aũt ſingulariter ait de Centurione, ꝙ ⌊glorificauit⌋ .i. gloriſum & omnipotentẽ eſſe cõfeſſus eſt, atq; laudauit ex conſideratione tantoꝝ mirabiliũ ſummũ deum eius virtuti iſta aſcribens & dicens. Vere hic homo iuſtus erat, itaꝙ iniuſte occiſus eſt, eo ꝙ veritatẽ protulerit. Ex his eliciť, ꝙ Cẽturio & exiſtẽtes cũ eo timuerũt, & timẽdo glorificauerũt deũ, atq; virũ- Mat.27.

B q; dixerũt, videlicet vere filius dei erat iſte, hic homo iuſtus erat. Sed qa Centurio principalior fuit, Lucas de ipſo dũtaxat hæc ſcribit. Perpẽdit ꝗq; Centurio hoc penitus miraculoſum fuiſſe, ꝙ Ieſus tãtis tã'q; diuturnis excruciatus atq; exhauſtus tormẽtis, toto'q; corpore diſſipatus, in ipſa ſua expiratione tã fortiter exclamauit, cũ alij ita tractati, tunc vix paruum ſonũ quiuiſſent emittere. Aliqui aũt legũt ſic: Glorificauit eũ. ſ. Chriſtũ, vt ſit ſenſus, ꝙ Cẽturio viſis his, teſtimoniũ Chriſto perhibuit glorioſum. ⌊Et omnis turba eoꝝ quæ ſimul aderant ad “ ſpectaculũ iſtud⌋ .i. ad mirabilẽ Chriſti occiſionẽ, per quã, mortẽ, diabolũ'q; proſtrauit, & “ mundũ redemit, ac victor ad immortalitatẽ profectus eſt, ⌊& videbãt quæ fiebãt,⌋ videli“ cet ſolis obſcurationẽ, terræmotũ, & Chriſti validũ in expiratione clamorem, ⌊percutiẽtes “ pectora ſua reuertebantur⌋ ad propria. Per pectoris percuſſionem inſinuabant, ꝙ iniuſtiſſime actũ eſſet cũ Ieſu, & ꝙ pœniterent de hoc, ꝙ in eius crucifixionẽ cõſenſiſſent, ſed & plagã vltionis diuinæ verebanť, nã & ideo Centurio cũ ſuis valde expauit, vnde ꝗd Lucas ait: Omnis turba, intelligendum eſt dici propter multitudinẽ eoꝝ qui taliter redierũt, nõ tamen abſolute oẽs qui aderãt ita egerunt, imò aliqui ipſoꝝ tã Iudæi ꝗ Gentiles in priſtina perſtite“ runt malicia. ⌊Stabant autẽ omnes noti eius⌋ .i. diſcipuli & amici ac cõſanguinei Chriſti, lo“ quendo de his qui ibi fuerunt, ⌊à longe⌋ à cruce, timore Iudæoꝝ ac crucifixoꝝ, nõ tamẽ ſteterunt multũ remote à cruce, ſed cõparatione aduerſarioꝝ Chriſti prope crucẽ ſtantiũ, à lõ“ ge ſtabant, ſicut in pſalmo prædictũ eſt: Elongaſti à me amicũ & proximũ, & notos meos, Pſal.87
“ ⌊& mulieres quæ ſequutæ eũ erant à Galilæa,⌋ etiam ꝑdicto modo ſteterunt à longe. Nec obſtat ꝗd Iohãnes teſtať: Stabat aũt iuxta crucẽ Ieſu mater eius, & ſoror matris eius. Nõ em̃ Iohan.19

C (vt dictum eſt) ſteterunt remote, loquendo abſolute, ſed reſpectiue, & forte nunc propius nunc remotius ſtabãt. Inter ꝑfatas vero mulieres fuerunt ſecundũ Matthæum, Maria Magdalene & Maria mater Iacobi minoris, & Ioſephi fratris eius, fuit'q; ſoror ſacratiſſimæ virginis & Cleophæ vxor, item'q; mater filioꝝ Zebedęi, fuit etiam ibi Iohanna, vt patet ex his quę “ ſequenti dicuntur capitulo. ¶ ⌊Et ecce vir nomine Ioſeph.⌋ Omittit hoc loco Lucas, quod poſt eum ſcripſit Iohannes, dicens: Iudæi ergo quoniam paraſceue erat .i. ſexta feria proxima ſabbato ſingulariter celebri. ſ. tam ratione paſchalis ſolennitatis ꝗ ratione ſeptimę diei quæ iuſſa fuit in lege veteri celebrari, vt non remanerent in cruce corpora crucifixorum, videlicet Chriſti atq; latronum ſabbato. Erat em̃ magnus .i. valde ſolennis dies ille ſabbati, rogauerunt Pilatũ vt frangerentur à crucifixoribus eorum crura, & tollerenť .i. corpora de cruce deponerentur, ne horrore ſui diuturni ſupplicij, ſolennitatem illius diei fœdarent, incutiendo tranſeuntibus tædium ac pauorem. Huic preci conſenſit Pilatus. Subdit enim Iohannes: Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura .i. primi latronis ad dexteram Chriſti pendentis, vel primi .i. principalis latronis, vel primi .i. eius qui venientibus eis primo fuit in via, & alterius latronis, ad Ieſum autem .i. corpus eius exanimæ, ponendo partem pro toto, cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt crura eius, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit. Miles iſte (vt legitur) vocabatur Longinus, & erat cæcutiens, diſtillante'q; aliqua parte ſanguinis Chriſti ſuper oculos eius, cœpit clare videre, imò & intus illuminatus eſt, atq; conuerſus, & poſtea diu vixit, & tandem martyrio coronatus, migrauit ad dominum, & continuo de latere Chriſti exiuit ſanguis & aqua. Vera vtique aqua, Mat.27. Lucæ.24 Iohan.19

quod non fuit naturale, ſed miraculoſum, & propter myſticas rationes peractum, videlicet D
ad deſignandũ inuiolabilem puritatem corporis Chriſti, & ꝙ corpus eius vere compoſitum
fuit ex elementis. Deinde cum ſero factum eſſet ſecundũ Matthæum, contigit quod ait nunc
Matt.27 Lucas. ⌊Et ecce,⌋ quia notabile eſt quod dicetur, ⌊vir⌋ ſexu, virtute, atq; conſtantia animi »
⌊nómine Ioſeph,⌋ imitator perfectionis, ſancti illius Ioſeph eximij patriarchæ, ⌊q erat de- »
curio⌋.i. potẽs ac nobilis, & etiã diues ſecundũ Matthæũ, eratq; à ciuitate Iudææ noĩe Arma »
1.Reg.1 thia, quæ alio noĩe vocata eſt Ramatha, de qua, vt in libris Regũ habet, fuit Samuel & eius pa
rentes. Dicitur aũt decurio, quia de ordine curiæ fuit, & officiũ curiæ forſitan aliquod admi-
niſtrans, fuit eñ conſiliarius ſecundũ Hieronymum, interdũ tamen & etiam proprie appella
Hieronymus. tur decurio, qui decem præeſt militibus, ſicut Centurio qui centũ, ⌊vir bonus⌋.i. pius ac deo »
deuote intentus, ⌊& iuſtus⌋ ad proximos, quod ad curiæ officiales ꝑcipue ꝑtinet, quãuis hęc »
raro inueniant in eis. Itaq; Ioſeph iſte ſimilis fuit Cornelio Centurioni ac decurioni, qui fuit
vir religioſus ac bonus & timoratus, vt dicit in actibus. ⌊Hic non cõſenſerat cõſilio & acti- »
bus eoꝝ,⌋ videlicet Iudæoꝝ, qui inter ſe cõſuluerũt, qũo Ieſum occiderent, eiusq; mortẽ ꝓ- »
curauerunt, ⌊qui expectabat & ipſe⌋ per ſpem formatã, quæ eſt theologica virtus, ⌊regnũ »
dei⌋.i. felicitatẽ cœleſtẽ, fuit eñ diſcipulus Chriſti ſecundũ Matthæũ, occultus tñ ſecundum »
Mat.27 Iohannẽ propter metũ Iudæoꝝ, ſed nũc timore illoꝝ poſtpoſito, ⌊acceſſit ad Pilatũ⌋ auda »
Ioh.19 cter, vt ait Marcus, ⌊& petijt corpus Ieſu⌋.i. licẽtiã deponẽdi, ſepeliẽdiq; illud, nã & Ioſeph »
Marc.15 iſte viſis tot mirabilibus, animatus fuit ad honorifice ſepeliendũ corpus Chr̃i. Pilatus aũt (vt E
Ibidem ait Marcus) mirabat, ſi Ieſus iã obiſſet. Et cũ cognouiſſet hoc à Centurione, donauit corpus
Chriſti huic felici Ioſeph propter dignitatẽ & reuerentiã eius, & qa agnouit Ieſum innocẽtẽ
fuiſſe, itẽq; quia à Centurione forte audiuit mirabilia illa eſſe facta, ad innuendũ ꝙ Ieſus eſſet
iniuſte occiſus, & filius dei, ⌊& depoſitũ⌋ corpus Chriſti de cruce, ⌊inuoluit (Ioſeph) ſyndo »
ne.ſ. mũda ac linea veſte, ⌊& poſuit eũ in monumento exciſo⌋.i. ſepulchro lapideo in pe- »
tra magna exciſo, in quo nondũ quiſq̃ poſitus fuerat⌋.i. nullus fuit ibi añ ſepultus. Si eñ alius »
ibi fuiſſet añ ſepultus, forte dixiſſent Iudæi, nõ Ieſu, ſed illius corpus eẽ ablatũ de monumẽto.
Ioh.19. Deniq; ſecũdũ Iohãnẽ iſta plenius deſcribẽtẽ, venit & Nicodemus ferẽs mixturã myrrhæ &
aloes quaſi libras centũ.i. vnguentũ ex talibus ſpeciebus cõfectũ. Acceperũt ergo corpus Ieſu
Ioſeph & Nicodemus, & ligauerũt eum lintheis.i. pannis lineis.ſ. linthiamine atq; ſudario
eius corpus inuoluerũt cũ aromatib⁹, vnde apparet ꝙ nõ habuerunt clarã, ꝑfectãq; fidem de
Mat.27 Chr̃i reſurrectiõe cito futura, adhibẽtes ei hãc vnctionẽ cõtra putrefactionẽ. ⌊Erat aũt in lo- »
co vbi crucifixus ẽ Ieſus hortus (.i. prope locũ Caluarię) & in hortu monumẽtũ⌋ nouũ, q̃d Io »
ſeph ſibijpſi fecit excidi ſcd̃m Matthęũ, & ibi poſuerũt corpus Chr̃i cũ reuerẽtia grãdi, & ad-
uoluit ſaxũ magnũ Ioſeph cũ adiutoribus ſuis ad oſtiũ monumẽti, q̃d (vt legit) factum fuit ad
modũ domũculæ, in cuius medio fuit ſepulchrũ, & habuit oſtiũ paruũ ad ingrediendũ. ⌊Et »
erat dies paraſceues⌋.i. ſexta feria quã ſabbatũ ſequebat, ĩ qua die crucifixus eſt Chr̃us, & po »
Zach.3 pulus eius ſaluatus. De qua die dñs ait ꝑ Zachariã de Chr̃o: Auferã peccata terræ illius in die
vna. ¶Porrò paraſceue interpretat ꝑparatio, quia in die illa ꝑparabant cibaria pro ſabbato
ſubſequẽte, in q̃ nec cibaria ꝑparari licitũ opinabant Iudæi. Hoc aũt vocabulum traxerunt Iu
dæi à Græcis, qui inter eos cõuerſabantur, Non eñ Hebraicũ, ſed Græcũ eſt nomẽ hoc, ⌊& »
ſabbatũ,⌋ videlicet ſeptima dies hebdomadæ, ⌊illuceſſebat⌋.i. lucere incipiebat, non ꝙ ſol »
tũc cœperit apparere, ſed ſtellis in principio noctis ſabbati apparere incipiẽtibus. Iudęi nãq; F
à veſpera in veſperã ſolẽnia celebrabãt, ideo ſabbatũ tũc illuceſcebat, qm̃ prima ſabbati illius
veſpera iã inſtabat, ⌊ſubſequutæ aũt mulieres,⌋ quæ de Galilæa eũ ſequutæ fuerunt, de q̃bus »
iam dictũ eſt, ⌊viderũt monumentum⌋.i. conſiderauerunt attente proponẽtes cito reuerti »
monumentũq; ingredi ad corpus Chriſti vngendum, ideo ſubditur. ⌊Et quemadmodum »
poſitũ erat corpus Ieſu,⌋ vt illud citius attingere poſſent. ⌊Et reuertẽtes⌋ in Hieruſalẽ cũ be »
nedicta virgine Maria, ⌊parauerunt aromata & vnguenta,⌋ quibus poſt ſabbatum corpus »
Chriſti cõdirent, quãuis Nicodemus hoc ſatis feciſſet, vnde cõſtat, ꝙ nec fœminæ iſtæ Chri
ſtũ die tertia reſurrectuꝝ putabãt, ſed cõtra fœtorẽ aromata, cõtra corruptionẽ parabãt vn
guenta feria ſexta vſq; ad ſolis occaſum.ſ. quãdiu eis licuit operari. ⌊Et ſabbato quidẽ ſilue- »
rũt⌋.i. toto illo die ſabbati ꝑſolẽni quieuerũt à ꝑparatiõe aromatũ & vnguẽti vſq; ad veſpe- »
rã, ⌊ſecũdũ mãdatũ⌋ legis, q̃ iuſſit, vt ſabbati ſilẽtiũ, hoc eſt quies à veſpa vſq; ad veſperã ſer- »
uaret, ſed facta veſpera ſabbati, in qua licuit iſta pietatis opa exercere, qa ſecũdũ mulieꝝ iſta-
rũ æſtimationẽ non ſufficiebãt pro corporis Chriſti vnctione vnguẽta adhibita, rurſus eme
runt aromata, & tota nocte illa, q̃ inter ſabbatũ & dñicam fuit diẽ parauerũt ea, maneq; ea ſe
cũ tulerunt ad monumentũ, vt venientes vngerẽt Ieſum. ¶Porrò, vt refert Matthæus, alte-
ra die quæ eſt poſt paraſceuen, conuenerunt principes ſacerdotũ & phariſæi ad Pilatũ, dicẽ-
tes: Dñe recordati ſumus, qa ſeductor ille dixit adhuc viuẽs in corpore, poſt tres dies reſur-
gã.i. tertio die ſtatim poſt eius inchoationẽ, Iube ergo cuſtodiri ſepulchꝝ ei⁹ vſq; ĩ diẽ tertiũ
inclusiue,

A incluſiue, ne forte veniant diſcipuli, & furentur eum & dicant plebi, ſurrexit à mortuis, & erit
nouiſſimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis cuſtodiā .i. milites q monumentū cu-
ſtodiant, vobis prompte concedo. Ite, cuſtodite .i. p milites cuſtodiri facite monumentū, ſi-
cut ſcitis eſſe expediēs. Illi aūt abeuntes, munierūt ſepulchrū, ſignātes lapidē ſuo ſigillo cum
cuſtodibus .i. militibus ad ſepulchri cuſtodiā deputatis. Sed vt Salomon proteſtaꝫ: Non eſt Prouer.21
ſapiā, non eſt prudētia, non eſt conſiliū contra dn̄m. Hinc quāto Iudæi callidius cogitauerūt
nomē & famā, ac fidē Chriſti prorſus extinguere, tāto plus eū glorificauerūt. Quod enī tam
diligenter ſepulchrū ſignauerūt, & cuſtodiri fecerūt, certiſſimū ſignū eſt, corpus Chriſti fur-
to non eſſe ſublatū, ſed diuina reſuſcitatum virtute, vt ſup Matthæum clarius demonſtraui.
¶ Poſtremo quæ Ioſeph & Nicodemus corpori Chriſti corpaliter exhibuerūt, nos Chriſto
ſpūaliter debemus impendere, & myrrha ac aloes iſtud cōdire .i. vitioꝝ mortificatiōe, ac bo
na cōuerſationis dulci odore exemplariꝗ; fama venerari ac vngere, & in nouo ponere monu
mento .i. in intimo cordis virtutibus reformato ipm̄ ſepelire, noſtris eū cordibus imprimē
do, p ſuæ diuinitatis contēplationē humanitatisꝗ; ſuæ ſpeculationē, atq; p iugem ſuoꝝ bene
ficioꝝ memoriā, per ſuæ bonitatis ardentē amorē, ſuæꝗ; vitæ ac paſſionis cruciformē imita
tionem. Debemus etiā eum inuoluere lintheis, hoc eſt ſynceritate conſciētiæ & animi puri-
tate. cordisꝗ; vigilanti cuſtodia, vt perſeueret ſemper nobiſcum, qui cum patre & ſpiritu
ſancto eſt vnus deus ſuper omnia ſublimis & benedictus, Amen.

EXPOSITIO CAPITVLI VICESIMIQVARTI.

Articulus L.

B POſtq̄ beatus & lucidiſſimus Lucas Euāgeliſta Chriſti incarnationem atq; in
ſeculo iſto cōuerſationē, prædicationem, & operationē, ac paſſionē glorioſæ
deſcripſit, nūc in vltimo iſto capl'o eius reſurrectionē deſcribit. In fine quoq;
« capl'i aliqd tāgit de ipſius aſcenſiōe, & ſancti ſpūs miſſione. Itaq; ait ⌊Vna aūt
« ſabbati⌋ vc; prima die poſt ſabbatū, qui fuit dies feſtiuus Iudæoꝝ .i. die dn̄ica
« ⌊valde diluculo⌋ vtpote incipiēte aurora, qn̄ adhuc apparuit aliquid tenebraꝝ ⌊venerūt⌋
« ex Hieruſm ⌊ad monumentū⌋ Chr̄i mulieres de qbus in fine p̄cedētis capl'i dictū eſt: ⌊portā Lucæ.23
« tes quę parauerant aromata,⌋ dictum eſt nanq; in præcedētis capituli fine. Subſecutæ mu-
lieres quæ cum ipo venerāt de Galilæa viderūt monumētū, & quēadmodū poſitū fuit corpus
« eius. Et reuertētes parauerūt aromata & vnguēta, ⌊& inuenerūt lapidē reuolutū à monumē
« to⌋ Poſtq̄ enī de clauſo ſepulchro Chr̄us ſurrexit, ſicut de clauſo virginis vtero exijt, ange-
lus lapidē ſepulchro ſuppoſitū mox remouit, vt dn̄m monſtraret reſurrexiſſe, ſicut in Mat- Matth.28
thæo habeꝫ: Angelus dn̄i deſcēdit de cœlo, & accedēs reuoluit lapidē, & ſedebat ſuper eum.
« ⌊Et ingreſſę (monumenti ſpeluncā) nō inuenerūt corpus dn̄i Ieſu (Iam enī ſurrexit) Et factū
« eſt dum mente conſternatæ eſſent de iſto⌋ .i. animo deiectæ ac ſtupefactæ de dn̄ici abſentia
corpis reuolutioneꝗ; lapidis, de quo inter ſe dixerūt cū ingēti anxietate in via: Quis reuoluet
« nobis lapidē ab oſtio monumēti? Erat quippe magnus valde, vt in Marco legiꝫ: ⌊Ecce duo Marc.16
« viri ſteterūt iuxta illas in veſte fulgēti⌋ .i. duo angeli in ſpecie viroꝝ, ſicut & iuxta apl'os Chr̄o Acto.1
aſcendēte in cœlo. Verūtn̄ Matthęus & Marcus mētionē nō faciūt, niſi de angelo vno. Sed Matth.28
maior numerus minorē includit & minor maiorē nō excludit. Matthæus q̄q; & Marcus lo- Marc.16
C quunꝫ de angelo q lapidē reuoluit, & ex pte amboꝝ mulieribus loqbaꝫ. Si aūt obijciaꝫ, ꝙ ſecū Iohan.20
dum Iohānē, Maria Magdalena vidit angelos duos ſedētes, vnū ad caput, & vnū ad pedes.
« R̄ndet Chryſoſtomus, ꝙ primo ſederūt, deinde fęminis ſanctis aſſurgebāt. ⌊Cū timerēt aūt Chryſoſtom⁹.
« & vultū declinarēt in terrā⌋ Mulieres iſtæ viſis angelis, valde pauebāt, qa eoꝝ aſpectus erat
vt fulgur, vt Matthæus refert. De vno, nec dubiū, quin idē ſit intelligendū de alio, & cœleſti Matth.28
claritate fulgebāt. Et qa in ſpecie iuuenū apparuerūt viroꝝ, fœminę iſtæ deuote etiā erubue
« rūt, & facies ſuas depreſſerūt deorſum, q̄ſi illos aſpicere nō audētes ⌊dixerūt angeli ad illas,⌋
conſuetudo ſcripturæ eſt, vt multitudo ſiue ſocietas facere aut loqui dicaꝫ, q̄d facit aut loquiꝫ
pars ipſius ſeu vnus ex ea. Sic nūc angeli iſti dixiſſe ſcribunꝫ, ꝙ vnus dixit ex pſona amboꝝ.
« ⌊Quid q̄ritis viuentē cū mortuis?⌋ .i. cur Ieſum Chr̄m ſcd̄m ſuā deitatē ęternal'r inuariabili-
terꝗ; viuētē, atq; ſcd̄m naturā aſſumptā iā ſuſcitatū, q̄ritis in ſepulchro quaſi vnū ex mortuis
nondū reſuſcitatis. Verūtn̄ anq̄ angelus verba hæc ꝓtulit, cōſolabaꝫ mulieres, dicēdo: Nolite Marc.vlt.
expaueſcere, ſcio enī ꝙ Ieſum q̄ritis, & tūc inter cętera dixit verba p̄tacta ac ſubſeq̄ntia. ⌊Nō ē
« hic⌋ ſcd̄m corpalē p̄ſentiā, q oīa implet p diuinitatis ſuæ imcircūſcriptibilē maieſtatē, ⌊ſed
« ſurrexit⌋ ꝓpria ſua virtute diuina. ⌊Recordamini qualiter⌋ .i. q̄ vere & euidēter ac frequē-
« ter ⌊locutus ē vobis cū adhuc in Galilæa eēt, dicēs: Quia op;⌋ .i. opportunū ē & cōueniēs &
« ſcd̄m diuinā p̄ordinationē neceſſe ⌊filiū hoīs tradi in manus hoīm pctōꝝ,⌋ vc; Iudæoꝝ ac
gentiū, qui dei filiū male tractando & occidēdo, facti ſunt antonomaticæ pctōres .i. ſcelera-
tiſſimi trāſgreſſores, vtpote deicidę, ꝓpter q̄d ſcel⁹ machīa mūdi expauit, & vult⁹ naturę dif-
« colorat⁹ ē, & ordo reꝝ cōfuſus ⌊& crucifigi⌋ nā & ſi alio mō redimi potuit gen⁹ hūanū, iſte tn̄

conuenientiſſimus fuit, ⌊& tertia die reſurgere⌋ ex quib[illegible] ꝙ Chriſtus nō ſolū diſci ,, D
pulis, ſed & fœminis iſtis deuotis paſſionē & reſurrecti[illegible]it. ⌊Et recordatæ ſunt⌋ ,,
mulieres iſtæ ⌊verboꝝ eius⌋ iam ṕiactoꝝ, quę ex [illegible] & doloris fuerūt ,,
oblitæ. ⌊Et regreſſæ à monumēto, renūtiauer[illegible]it & verba iſta an- ,,
gelica ⌊illis vndecim (aplis, nā Iudas ia[illegible] Chri diſcipulis, ad ſuā ſo- ,,
cietatē ptinētibus. ⌊Erat aūt Ma[illegible]iſſima, fideliſſima, ac fer- ,,
uētiſſima Chri diſcipula, ⌊& Io[illegible]iux Chuſe, pcuratoris Herodis, quā dñs Ieſus ſa- ,,
Mar.16 nauit ⌊& Maria Iacobi (m[illegible] Salome vt in Marco legit) quæ dicebāt ad apl̃os hæc⌋ & ,,
itē ad alios, ſicut iā patuit, [illegible] apl̃os tanq̃ principaliores iā repetit. ⌊Et viſa ſunt añ illos ſicut ,,
deliramentū verba iſta⌋ .i. phātaſtica, abuſiua, & fœmineę leuitatis ea reputabāt, nequaq̃ cre- ,,
dentes Ieſum reſurrexiſſe, nec angelos fœminis iſtis vere apparuiſſe, ſed eas eſſe illuſas. Verū-
tamē beatiſſimus Petrus non penitus putauit fœminas delirare, ſed veritatē certius optauit
cognoſcere, ſicut ſubiungit: ⌊Petrus aūt ſurgēs⌋ à ſua puſillanimitate, formidine, & torpo- ,,
re, corpaliter quoq; ſurgēs, qa ſedebat in terra mœſtiſſimus ⌊cucurrit ad monumentū⌋, put ,,
Johan.20 in Iohāne legit, non ſolū Petrus, ſed & Iohannes cū eo currebat ad monumentū, ſed Petrum
tanq̃ ſeniorē, feruentiorē, & principaliorē, exprimit Lucas, cuius exemplo cucurrit & Iohā-
Johan.20 nes. Verūtamē iſte curſus fuit ex denuntiatiōe ſolius Marię Magdalene, vt Iohānes inſinua-
re videt, & ita Euāgeliſta Lucas nō videt hic ſeruare ordinē rei geſtæ, ⌊& procūbens⌋ .i. ad ,,
inſpiciendū ſe inclinās ⌊vidit linthemina ſola poſita⌋ lintheamina nāq; qbus corpus Chri ,,
fuerat inuolutū, fuerūt poſita ſola .i. ſeorſum decēter cōpoſita ſeu plicata, & à ſudario ſepa-
rata. Sudarium quoq; fuit decēter cōuolutū, & ſeorſum locatum. Quod tñ fuit angelico ob- E
ſequio factū, ad declarādū, q̃d corpus ſaluatoris nō fuit ab eius diſcipulis furtiue ſublatū, qm̃
totis viribus feſtinaſſent hoc faciēdo, timore cuſtodū pręſentiū, neq; tādiu aut curioſe ſe occu
paſſent cū hmōi lineoꝝ cōpoſitōe pannoꝝ, imò eos ſimul cū corpe abſtuliſſent. Verūtamen
Johan.20 apud Iohānem ſcribit, ꝙ Petrus intrauit locū ſepulchri, idcirco dicendū, ꝙ primo ad inſpi-
ciendū ſe inclinauit, vt recitauit Lucas. Deinde vt oĩa diligētius conſideraret, ingreſſus eſt
⌊& abijt ſecū mirās quod factū fuerat⌋ vtpote ꝙ Chrus ſurrexit, vt qdam exponūt, vel po- ,,
tius quod corpus eius ſic deerat, & linthemina ita diſpoſita erāt, & tūc (vt credit) Petrus à Io
hāne diuertit ſe, & anxie cogitauit de iſtis, moxq; Chrus ei apparuit. ¶ Deinde deſcribit ap-
paritio Chri facta duobus diſcipulis. ⌊Et ecce duo ex illis⌋ nō ex numero Apoſtoloꝝ, ſed ſe ,,
ptuagintaduoꝝ diſcipuloꝝ, vt dicit ⌊ibāt ipſa die (dñicæ reſurrectōis) in caſtellum q̃d erat in ,,
ſpatio ſtadioꝝ ſexaginta ab Hierl̃m, noie Emaus⌋ Sedecim ſtadia faciūt leucam, & ita ſexa- ,,
ginta ſtadia faciūt q̃tuor leucas, q̃tuor ſtadijs deficiētibus. ¶ Porro ſtadiū cōtinet paſſus cētū
vigintiq; paſſus vero eſt ſpatiū qnq; pedū, ⌊& ipſi loqbant adinuicē de his oibus q̃ acci ,,
derāt⌋ circa Chrm, & circa mulieres viſitātes ſepulchrū. Itaq; de vtilibꝰ cōferebāt, in q̃ itinerā ,,
tes ſeq debēt eoſdē, & vana vitare colloq̃a, atq; ſępe orōnibꝰ meditatōibuſq; vacare in ambu
lādo. ⌊Et factū eſt dū fabularent⌋ .i. cōferrēt ſumēdo verbū hoc fabulari prout deriuat à ver ,,
bo for faris, nō à fabula ⌊& ſecū quærerēt⌋ .i. inuicē interrogarēt, qualiter geſta & narrata ſe ,,
poſſent habere, ⌊& ipſe Ieſus appropinquās⌋ .i. p modū itinerātis & peregrinātis eis ſe appli- ,,
cās, ⌊ibāt cū illis⌋ Ipſe etem̃ dixit: Vbi fuerint duo vel tres cōgregati in noie meo, ibi ſum in ,,
medio eoꝝ, & qa de Chri paſſiōe cōtulerūt, & ei pie cōpatiebant, apti fuerūt viſitari & cōſo- F
lari ab eo. Specialr̃ etem̃ cōplacet ſaluatori, & cōpaſſio & collatio de ſua paſſiōe. ⌊Oculi aūt il ,,
Mar.16 loꝝ tenebant, ne eū agnoſcerēt⌋ qa (vt Marcꝰ habet) in alia effigie apparuit eis, & hoc, ppter ,,
dubitationē & creīdulitatē eoꝝ, nō tñ putādū, ꝙ faciei Chri diſpoſitio ſit mutata, qa vere fuit
glorificatus, nec alia illa effigies fuit ſubiectiue in facie Chri vt probabilior tenet opinio, q̃uis
Matth.17 aliq dicāt, ꝙ Chrus ad horā mutauit vultus ſui effigiē, ſicut in trāſfiguratiōe. Veriſil'ius ergo
Marc.9 fert, ꝙ altera illa effigies fuit ſubiectiue ſolū in oculis diſcipuloꝝ, vel vt aliq opinant in aere.
Lucæ.9 Potuit equidē Chrus viſum diſcipuloꝝ diuerſimode immutare, p ſolā impreſſionē taliū, aut
4 Regum.6 taliū viſualiū ſpecieꝝ ſeu radioꝝ. Hinc aliq dicūt, ꝙ erāt pcuſſi ſpecie cęcitatis quę vocat acri
Gene.19 ſia, quēadmodū Syri vidētes Heliſæū, nec tñ eū recognoſcētes, & Sodomitę, quærētes domū
Loth, nec inueniētes. Eſt quippe acriſia quædā cæcatio, qua aliqd cōfuſe & impfecte videt,
Gregorius nec tñ ſub propria ſpecie apphendit. Vnde ſcd̃m Gregoriū: Chrus diſcipulis iſtis ipm amāti
bus & de ipo loquētibus, exhibuit ſe pſentē, & tñ de ipo dubitātibus ſuæ cognitionis abſtulit
ſpēm. ⌊Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones q̃s cōfertis adinuicē, ambulātes, & eſtis triſtes?⌋ ,,
Non ex ignorātia hoc q̃ſiuit, ſed vt ad eoꝝ reſpōſionē eos cōgruēter inſtrueret. ⌊Et rñdens ,,
Ambroſius vnus, cui nomē Cleophas⌋ q fuit de .72. diſcipulis, alter ſcd̃m Ambroſiū fuit Amous. Grego ,,
Gregorius rius vero in prologo ſup moralia Iob dicit, ꝙ credit fuiſſe Lucas iſte euāgeliſta, ita ꝙ ex hūli
tate ſuū ſubricuit nomē, ⌊dixit: Tu ſolus pegrinus es in Hierl̃m, & nō cognouiſti q̃ facta ſunt ,,
in illa his diebus?⌋ Hoc totū non aſſertiue, ſed interrogatiue, ptulit Cleophas, quaſi diceret: ,,
Veniſti tu ſolus in Hieruſalē in hoc paſcha, vt ignores, quæ in ea contigerūt vno hoꝝ dieꝝ, ,,
hoc eſt,

A hoc eſt, in die Paraſceues, & etiam ante, quando in die Palmarum, & poſtea multa prodigia fe-
cit in Hierl'm Chr̃us. Nam ita te habes nos interrogãdo, quaſi ſolus peregrinus hic fueris, &
idcirco ab alijs peregrinis nihil audieris, cũ tñ certũ ſit, q̃d his diebus innumerabiles fuerĩt in
Hierl'm peregrini, à q̃bus merito ꝑcepiſſes, quę in ea ſunt facta, q̃m peregrini libẽter inquirũt
atq; ꝑcipiunt noua. ⌊Quibus ille dixit: Quæ?⌋ .i. Quænã ſunt illa, quæ in Hierl'm his diebus
ſunt facta? ⌊Et dixerũt, de Ieſu Nazareno⌋ .i. Ieſum Nazarenũ facta iſta cõcernũt, & de eo
ac in eo facta ſunt ⌊q̃ fuit vir (ſexu & om̃i pfectiõe virtutũ) ꝓpheta ſummus⌋ oĩm ꝑſcius futu
rorum, ita ꝙ gr̃a ꝓphetiæ fuit in eo ꝑ modum habitus fixè, imò ſemꝑ in actu & æque perfecte.
⌊potẽs in ope⌋ .i. in om̃i actu virtuoſo, pfecto, & in ſignis, ꝓdigijs atq; miraculis, vñ & dixit:
Opera quę dedit mihi pr̃, teſtimoniũ ꝓhibẽt de me. Itemq́; Si opa nõ feciſſem in eis, quę ne-
mo alius fecit, pct̃m nõ haberẽt. ⌊& ſermone⌋ q̃a in verbis ſapiẽtiſſimus ac eloquentiſſimus Johan.5 Johan.15
fuit, iuxta illud: Diffuſa eſt gr̃a in labijs tuis. Mirabanť om̃es in verbis gr̃æ quę procedebant Pſal.44.
de ore eius. Aduerſarij quoq; eius coacti ſunt dicere. Nunq̃ ſic locutus eſt homo ſicut hic lo- Lucæ.4
quiť. Et recte nunc dr̃: Quod fuit potens in ope & ſermone, præmittẽdo in ope. Cœpit em̃ Johan.7
facere & docere, ita ꝙ primo egit, quod poſtmodum prędicauit. Sed iam multi ſunt quaſi po Acto.1
tentes in ſermone, debiles vero in ope. Qui de humilitate, patiẽtia, manſuetudine, tẽperãtia,
iuſtitia, charitate, copioſe ſermocinantur. Et tñ faciliter à proprijs paſſionibus ſuperanť, in-
quinamẽtis carnis & animę viliter infeliciterq́; ſuccumbũt. Itaq; Ieſus fuit potẽs in ope & ſer
mone ⌊corã deo⌋ .i. vere & infallibiliter, virtuoſe & meritorie ſibijpſi, quantũ ad ꝓmiũ acci
dentale, & alijs abſolute, ⌊& om̃i populo⌋ .i. ſcd̃m oĩm præſertim vulgariũ, reputationem. Matth.9
B Qui dixerũt: Nunq̃ apparuit ſic in Iſrael. Et Propheta magnus ſurrexit in nobis. ¶Porro q̃- Lucæ.7
dam ſunt potentes in ope & ſermone coram hominibus, ſed non corã deo, ſicut hypocritæ,
⌊& quomodo (.i. q̃ iniuſte) tradiderũt eum ſummi ſacerdotes & principes noſtri⌋ vel ponti
fices & ſeniores, ⌊in damnationẽ mortis⌋ .i. morte dignũ eum iudicauerũt, dicẽtes: Nos le- Johan.19
gem habemus, & ſcd̃m legẽ debet mori, quia filium dei ſe fecit. Importune q̃q; impetrauerũt
à ꝑſide ſñiam cõdemnationis ad mortẽ aduerſus Chriſtũ, ⌊& crucifixerũt eũ,⌋ q̃a eius cru-
cifixionẽ ꝓcurauerũt. ⌊Nos ãt ſperabamus (añ paſſionẽ ipſius) q̃a ip̃e eẽt redẽpturus Iſrael⌋
hoc eſt, liberaturus Iſraeliticũ populũ, tanq̃ verus Meſſias in lege & prophetis promiſſus, ab
originali & om̃i pct̃õ, & captiuitate diaboli, & ſeruitute peccati, q̃ſi dicerẽt: Hoc ſperabamus
ſed modo nõ ſperamus. ⌊Et nũc ſuꝑ hæc oĩa (.i. vltra ea quæ dixi) tertia dies ẽ hodie, quo⌋ .i.
à die Paraſceues in quo ⌊facta ſunt iſta. (q̃.f. Ieſus morti adiudicatus & crucifixus eſt) Sed &
mulieres quędã ex noſtris⌋ .i. ad ſocietatẽ noſtrã ſpectãtes, q̃a nobiſcũ dñm Ieſum ſequebanť
deuote ⌊terruerũt nos, quæ ante lucẽ (.i. valde diluculo) fuerũt ad monumentũ, & nõ inuẽto
corpe eius (quia iam reſurrexit) venerũt⌋ ad Apoſtolos ⌊dicẽtes ſe etiã viſionẽ⌋ .i. viſibilem
formam ⌊angelorum vidiſſe⌋ ita ꝙ angelos in aſſumptis corꝑibus corꝑaliter conſpexerũt,
⌊qui (angeli) dicũt eũ viuere⌋ .i. Chr̃m reſurrexiſſe. Itaq; diſcipuli verbis mulierum iſtarum audi
C tis terrebanť, q̃a forſitã metuebãt, q̃d Iudęi increduli imponerẽt eis q̃d corpus ſui abſtuliſſent
magiſtri, & ꝓpterea eos ꝑſequerenť. ⌊Et abierũt q̃dã ex nr̃is ad monumẽtũ⌋ vtpotè Petrus Johan.20
& Iohãnes, vt dictũ eſt, ⌊& ita inuenerũt ſicut mulieres dixerũt⌋ videlicet, lapidẽ reuolutũ,
& lintheamina poſita, ⌊ip̃m vero (.i. corpus Ieſu) nõ inuenerũt. Et ip̃e dixit eis: O ſtulti⌋ .i.
ſcripturarum notitiam non habẽtes, & veræ fidei luce carẽtes, ⌊& tardi corde ad credẽdum in
omnibus (verbis & vaticinijs) quæ locuti ſunt prophetæ⌋ de mea paſſione & reſurrectiõe, cũ
tñ habeatis ſufficiẽtia inductiua ad credẽdum, quod ego ſum ille, de quo illa ꝑdixerũt prophe
tæ, nã verbis & ſufficiẽtibus miraculis Chr̃m me eſſe ꝓbaui. ¶Quęriť, cur Chr̃us diſcipulos
iſtos vocauerit ſtultos, cũ alibi dicat: q̃ dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehẽnę ignis. Et rñdẽ Matth.5
dũ, ꝙ pct̃ã verborum ꝑẽſanť penes intẽtionẽ affectionẽq́; cordiũ, q̃m ea quæ ſunt in voce, ſunt
earum quę ſunt in aĩa paſſionũ, affectionũ, intẽtionũq́; notæ. Chr̃us ergo prohibuit dicere pro
ximo fatue ex cõtemptu, deriſione, aut ſimili vitioſa radice, nõ aũt ex charitate & zelo iuſti-
tiæ, rõnabili cauſa id exigẽte. ⌊Nonné hæc oportuit pati Chr̃m?⌋ Propter æterni pr̃is ꝑor-
dinationẽ, & prophetarum verificationẽ, atq; humani gñis ſaluationẽ ſanctorum de lymbo edu-
ctionẽ, cœleſtis p̃riæ apertionẽ, cœleſtis Hierl'm reædificationẽ ⌊& ita⌋ puta ꝑ paſſionem.
⌊intrare in gloriã ſuã⌋ .i. in cęlũ aſcẽdere, & corꝑe glorificari, gl'iamq́; cęleſtẽ plenariè poſſi
dere, Chr̃us quippe ſua humilitatiõe, paſſiõe, & morte ꝓmeruit ſibijpſi ꝓmiũ accidentale, atq;
dominiũ oĩs creaturæ, dicẽte Ap̃lo: Humiliauit ſe, factus obediẽs vſq; ad mortẽ, propter q̃d Phil.2
& deus exaltauit illũ &c. Et tñ hæc gloria debebať Chr̃o etiã aliunde, videlicet rõne hypoſta
ticæ vnionis cũ verbo, & propter plenitudinẽ beatificæ viſionis, ſeu eſſentialis felicitatis aĩæ
eius, quæ redũdaſſet indeſinẽter in corpus ipſius, & impaſſibile illud feciſſet, niſi deo diſpẽſan
te, redundãtia illa fuiſſet vſq; ad reſurrectionẽ dilata, vt in epiſtola ad Dioſcorum loquitur Au-
guſtinus, & ita gloria illa fuit proprie gloria Chr̃i, ſed & vniuerſa gloria curiæ cœleſtis, fuit
& eſt gl'a Chr̃i, ſcd̃m quod deus eſt tanq̃ domini ac datoris. Si itaq; Chr̃m per paſſionem,

& multi-

& multiplicem tribulationem oportebat propriam gloriam ingredi, nos q ſumus, qui abſq; D
Johan.13 tribulatõibus & aduerſitatibus, pœnalibusq́; opibus gloriã volumus ingredi alienã? Nunqd
ſeruus maior eſt dño ſuo, aut membrũ capite ſuo pſtantius, aut redẽptus redẽptore ſublimi-
Acto.14 or, aut fragilis creatura, creatore ſuo dei vnico filio? Merito ergo dixit Apl'us: Quia p multas
2.Timo.3 tribulatões, oportet nos intrare in regnũ cœloꝝ. Et itẽ: Oẽs q volunt pie viuere in Chſo,
perſecutionẽ patient. ⌊Et incipiẽs à Moſe & oĩbus prophetis⌋.i. ex verbis Moſi ſumpſit »
exordiũ, quia primus & principalis fuit inter eos, q libros ad vetus teſtamẽtũ pertinẽtes, ſcri
pſerũt. Deinde alioꝝ prophetaꝝ allegauit oracula ⌊interptabať illis⌋.i. expoſitionem fecit »
iſtis duobus diſcipulis ⌊in oĩbus ſcripturis quę de ipſo erãt⌋ loquẽtes.i. prophetias de ipſo »
prædictas eis declarauit & allegauit, vel in generali & multas in ſpeciali, vel oẽs ad propoſi
tum pertinentes & ſufficientes. ⌊Et appropinquauerũt caſtello (Emaus) quo ibant. Et ipſe ſe »
Gregorius finxit longius ire⌋ Secundum Gregorium, fingere pro cõponere ſumiť in hoc loco, vt ſit ſen »
ſus, quod dñs Ieſus compoſuit ſeu diſpoſuit ſe ad procedendũ remotius. Poteſt etiam dici ꝙ
finxit.i. ſimulauit ſe longius ire, quia ſimulatio facti licita eſt, & commẽdabilis, quando fit ex
Joſue.8 rationabili cauſa, & bono fine. Vnde & Ioſue cum filijs Iſrael ſimulauit fugam. ¶ Chriſtus aũt
ſic ſimulauit multiplici rõne. Primo myſtice ad innuendũ ꝙ adhuc longe fuit ab illoꝝ nondũ
credentium mente. Secundo, vt per hoc daret eis occaſionem opis miſericordiæ, videlicet in
uitandi & cogendi ſe ad hoſpitium. Tertio, vt per hoc ipſum doceret nos vt & nos taliter fa-
ciamus. ⌊Et coegerunt⌋, hoc eſt, multum inſtanter & quodãmodo importune inuitauerunt »
⌊illum, dicentes: Mane nobiſcum (cœnã & hoſpitiũ nobiſcum ſumẽdo) qm̃ adueſperaſcit⌋ »
& pro id eſt, ⌊inclinata eſt iam dies⌋ ſole ad occaſum tendente. Sic & nos quotidie Chriſtũ »
Johan.15 rogemus ac inuitemus, vt in cordis noſtri cubiculo manere digneť. Ipſe etem̃ apud Iohannẽ
Sapiæ.7 loquiť: Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Atq; vt in libro Sapiæ legiť: E
Neminem diligit deus, niſi qui cum ſapĩa inhabitat. ¶ Deniq; ſpũaliter adueſperaſcit, qm̃ vi-
ta noſtra ad occaſum quotidie tendit, & inclinata eſt dies, quãdo tp̃s promerẽdi deficere inci
pit. Specialiter quoq; adueſperaſcit in anima, dum propinquat ad culpam, & inclinať dies,
quando elongatur à gr̃a, hoc eſt, quando diſponiť ad pc̃tã. ¶ Præterea ſicut prætactum eſt,
ex hoc loco atq; exemplo elicitur, quã charitatiue, inſtanter, imò & importune peregrini ac
pauperes ad menſam & hoſpitium ſint vocandi. Hoc nãq; eſt opus miſericordiæ, opa aũt mi
ſericordiæ ad Chriſtianos potiſſimũ ptinẽt, cũ lex Chriſti ſit lex totius charitatis & pietatis.
Gene.18.et.19. Magna quoq; eſt virtus hoſpitalitatis, de qua & in veteri teſtamento: Abrahã & Loth ſpecia
Job.31 liter commẽdanť. Vnde & ſanctus Iob: Foris (inqt) nõ manſit peregrinus oſtium meum via-
Matth.25 tori patuit. Et Chriſtus in Euãgelio phibet ſe in die iudicij eſſe dictuꝝ ad electos: Hoſpes fui
& collegiſtis me. Ad reprobos vero: Hoſpes fui, & nõ collegiſtis me. Hinc princeps Apoſto
1.Petr.4 loꝝ hortať: Hoſpitales inuicẽ ſine murmuratione. Et Paulus: Hoſpitalitatẽ nolite obliuiſci, p
Hebre.13 hãc em̃ placuerũt qdam deo angelis hoſpitio receptis, ⌊& intrauit cũ illis⌋ in quo dedit exem »
plum obtẽperãdi rationabili petitioni ne qs in ꝓprio ſenſu ſit ptinax. ⌊Et factũ eſt dũ recũbe »
ret (.i. quieſceret & mãducaret) cũ illis, accepit panẽ, & benedixit⌋ nõ tamẽ in ſuũ corpus cõ »
uertit, ſicut in cœna, ſed vt moris eſt benedicere cibum, in quo inſtruxit nos, vt ante refe-
ctionẽ benedicať cibus & potus ⌊ac fregit, & porrigebat illis⌋ panẽ iam fractũ ad mãducan- »
dum. ⌊Et aperti ſunt oculi eoꝝ⌋ Non quod corpales eoꝝ oculi hucuſq; fuerit clauſi, ſed qa »
nũc aliter viderũt Chr̃m quàm ante. Nunc em̃ cœperũt eũ in propria & cognoſcibili ac deter
Gene.3 minata effigie cernere, quẽ ante viderũt cõfuſe. Sic oculi primoꝝ parentũ dicunť aperti poſt F
4.Regum.6 ppetrationẽ peccati. Quantũ ad alium modũ videre, & in libris Regũ legiť Heliſæus dixiſſe:
Dñe aperi oculos iſtoꝝ (puta Syroꝝ) idcirco ſubiungiť, ⌊& cognouerũt eũ in fractõe panis⌋ »
vt paulopoſt ſubdiť: Habuit em̃ ſaluator conſuetudinẽ ſic accipiendi, benedicendi, frangẽdi,
diſtribuendiq́; panẽ, vt ex Euangelio cõprobať, ſicut dũ turbas refecit ex quinq; panibus hor
Matth.14 deaceis, et poſtmodũ ex panibus ſeptẽ. Aliqui vero dicũt, ꝙ Chr̃s manibus fregit panẽ, ac ſi
Marc.6 cultello fuiſſet diuiſus & p hoc eũ nouerũt. Poteſt quoq; intelligi de interioribus oculis, q apti
Lucæ.9 ſunt.i. illuminati Chr̃m cognoſcẽdo. ⌊Et ipſe euanuit ex oculis eoꝝ⌋.i. repẽte & q̃ſi impce- »
Johan.6 ptibiliter ac velociſſime p dotẽ agilitatis ab eoꝝ aſpectu diſparuit, p qd̃ mõſtrauit ſe corpus
Matth.15 glorificatũ habere, nõ aũt euanuit tanq̃ phãtaſma. ⌊Et dixerũt adinuicẽ:⌋ duo iſti diſcipuli. »
Marc.8. ⌊Nõne cor nr̃m (pſertim volũtas) ardẽs erat in nobis⌋.i. inflammatũ deſiderio veritatis, ac »
Chr̃i, ⌊dum loquereť in via⌋.i. qñ Chr̃s increpauit ac informauit nos, ambulãdo nobiſcũ.
⌊& aperiret (.i. exponeret) nobis ſcripturas⌋ ¶ Poſſet hic q̃ri, an diſcipuli iſti in via fuerũt ve »
ræ charitatis feruore accẽſi? Et videť quòd imò, nã gloſa ait: ꝙ cor eoꝝ fuit igne ſpũſſancti ac
cenſum & charitatis ardore. Sed videť cõtrariũ, q a nõ erãt in fide, ergo nec in charitate? Ad
hoc qdã rñdent, ꝙ nõ erãt in charitate, nec verę charitatis feruorẽ habebãt, & q̃d ardor iſte
erat à ſpũ ſc̃tõ, ſed nõ cũ ſpũ ſancto, quẽadmodũ timor ſeruilis. Et ſi obijciatur, q a de iſtis duo
Gregorius bus diſcipulis dicit Gregorius, quod eſſe extranei à charitate nõ poterãt hi cũ quibus veritas
gradie-

A gradiebaſ. Reſpondent ꝙ hoc propterea dixit, Gregorius, quia h●ebāt aliqd ſimile charita
ti & eius effectui. ¶ Porro ſi iſtud qs teneat, cogeſ cōcedere, q̇d & fœīæ ꝑgentes vngere cor-
" pus Ieſu, erāt extra charitatē atq; in ſtatu dānatōis. ⌊ Et ſurgentes eadē hora (à mēſa) regreſſi
" ſunt in Hierl̄m ⌋ qa ꝑ charitatis ardore, quē nūc cū fide vere habebāt, qeſcere & differre tā ſa
luberrimū nūtiū nō valebāt, nec ſenſerūt viæ laborē, dilectōiſq; ardor extinxit in eis ſeruilē
" Iudæoꝝ timorē. ⌊ & inuenerūt cōgregatos vndecim (apl̄os in cōclaui) & eos q cū ipſis erāt ⌋
vcȝ alios q̇ſdā Chr̄i diſcipulos ex ſeptuagintaduobus, aut fœminas aliquas Chr̄i diſcipulas.
Itaq; Thomas tūc aderat, vt paulopoſt exīt, nō credēs auditis, ſicq; defuit apparitiōi quę cō Iohan.20
" ſeq̄nter deſcribiſ, ꝓut in Iohāne legiſ: ⌊ dicētes q̇d ſurrexit dn̄s verè, & apparuit Symoni ⌋
Participiū iſtud, dicētes, quidā referūt ad verbū inuenerūt, vt ſit noīatiui caſus, eritq; ſenſus
ꝙ duo iſti diſcipuli inuenientes vndecim cōgregatos, dixerūt eis, q̇d dn̄s vere ſurrexit, & Pe
tro apparuit. Aptius tn̄ videſ, vt dictio iſta, dicentes, referaſ ad vndecim cōgregatos, ſitq; ac
cuſatiui caſus, vt ſit ſenſus, quod duo diſcipuli inuenerūt cōgregatos vndecim inter ſe recitā
tes, & etiā iſtis duobus dicētes, quod dn̄s vere ſurrexit, & iſtud ex duobus probaſ. Primo, qm̄
iſti duo diſcipuli nondum ſciuiſſe videnſ q̇d Chriſtus apparuerit Petro, ſed Petrus hoc apo
ſtolis retulit. Secūdo, ex modo loquendi ipſius Euāgeliſtæ in loco præſenti, qa poſt verba ꝑ-
" dicta mox ſubdiſ: ⌊ Et ipſi narrabāt quæ geſta erāt in via, ⌋ Ex quo apparet, q̇d participiū il
lud, dicentes, & ꝓnomen hoc, ipſi, referēda ſint ad diuerſos, ita ꝙ iſti duo cū audiſſent verba
Apoſtoloꝝ Chriſti reſurrectionē & apparitionē Petro ſactam eis narrantium, tunc & ipſi
narrauerunt narrātibus ſibi quæ geſta erant in via. ſ. qualiter Chriſtus ſe eis in via aſſociauit,
B eoſq; interrogauit, increpauit, edocuit, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.
¶ Deniq; ſcd̄m gloſam, inter viros, dn̄s Ieſus primo apparuit Petro, nā ſicut inter fœminas
poſt virginem glorioſam, Maria Magdalena fuit Chriſto deuotior, & in eius amore arden-
tior familiariorq; eidem, ſic inter viros Petrus. Item, quatenus tantā miſericordiam exhiben
do Symoni Petro, inſtrueret eum omnē miſericordiā pctōribus exhibere. Et rurſus, ne Pe
trus abundātiori abſorbereſ triſtitia, & ne ex trina negatōe, deſperationē incurreret. Et fuit
reuera ineffabilis pietas, q̇d illi diſcipulo primū ac ſpecial'r ſe monſtrauit, à quo inhoneſtius ac
frequētius fuit negatus, & merito S. Petrus fuit poſtmodū alījs miſericordiſſimus. ¶ Deinde
deſcribiſ adhuc alia apparitio ſaluatoris, quę & à Iohāne eſt deſcripta, vbi quędā habenſ, quę Iohan.20
hic omittunſ, ſicut aliqua deſcribunſ, quæ ibi non recitanſ. Non em̄ oēs oīa conſcripſe-
" runt. ⌊ Dum aūt hæc loquerenſ (Apoſtoli & duo præſati diſcipuli) ſtetit Ieſus in medio eoꝝ ⌋
hoc eſt, repente ianuis clauſis intrauit, atq; in medio ſtetit, ſicut promiſit. Vbi fuerūt duo vel Matth.18
tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eoꝝ. Stetit aūt in medio ad lr̄am, vt ab oī-
bus melius videreſ & audireſ, ſeq; monſtraret eſſe eundem, qui ante paſſionem in medio eoꝝ
conſiſtere ſolitus erat. Spūaliter vero, vt humilitatem commēdaret, & virtutum magiſtrum
ſe eſſe oñderet. Nam virtus conſiſtit in medio, & ipſe ante paſſionē diſſeruit. Ego in medio Lucæ.22
veſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat. Per hoc quoq; oſtendit dilectionem ſuā ad diſcipulos ſuos,
" ⌊ & dixit eis: Pax vobis ⌋ hoc eſt pacē pectoris, quæ eſt trāquillitas ſeu quies mētis in deo, ha
bete modo ꝑ grām̄, & pacē æternitatis habete, nūc ꝑ ſpem, & aliquā ꝑguſtationē. Itaq; ſicut
C ſaluator añ paſſionē pręcepit diſcipulis. In quācūq; domū intraueritis primū dicite: Pax huic Lucæ.10
domui, ſic ipſemet poſt reſurrectionē viſitādo eos, primū locutus eſt: Pax vobis, quo conſtat
q̄ magnū bonū ſit pax vera, ſpūalis & īterna. Ego ſum vere magiſter & dn̄s vr̄, pauloañ cru
cifixus, & nūc vere reſuſcitatus, qui ſcd̄m deitatē ſum æternal'r & pfecte, cuius eē eſt plenū, in
finitum, ſimpliciſſimum, omniformiterq; perfectū. Qui dixi ad Moſen: Ego ſum qui ſum. Exo.3
" ⌊ Nolite timere. ⌋ inordinato timore, quaſi velim vos fallere aut nocere. ⌊ Cōturbati vero ⌋
" præ admiratōe ⌊ & cōterriti ⌋ ſicut naturale eſt fragilitati humanæ, defunctoꝝ apparitionē
" horrere, & inſolitas expaueſcere viſiones ſed & ꝓpter periculū ⌊ exiſtimabāt ſe ſpm̄ videre ⌋
videlicet animā Chriſti, aut alium ſpm̄ forte fallacem in corpe aſſumpto. Sed mirū, q̄uo hoc
putabāt, cū iam pauloante dixiſſent: Quòd ſurrexit dn̄s vere. Quod audierunt à ſanctis mu-
lieribus, & à Petro, à duobus quoq; diſcipulis, atq; vt reor à Iacobo minore, cui añ hāc horam
apparuit Chr̄us. Et rn̄dendū, ꝙ ideo forſitā putabāt ſpm̄ ſe videre, nō veꝝ corpus, qm̄ clau-
ſis introīt ianuis, quod adhuc impoſſibile forſitā æſtimabāt vero humanoq; corpori. Verun-
tamen Petrus & duo prædictī diſcipuli, & Iacobus minor de reſurrectōe Chr̄i nō dubitabāt
" q̄uis virtutē & dotes corpis glorificati nondū cognoſcerēt ⌊ Et dixit eis: Quid turbati eſtis ⌋
" hoc eſt, immoderāter inquietati, formidoloſi, & ſtupidi, ⌊ & cogitatōes (erroneæ) aſcēdūt in
" corda vr̄a ⌋ ex ꝓprīj intellectus ībecillitate, qa ſuſpicamini ſpm̄ vos videre. ⌊ Videte manus
" meas & pedes ⌋ in qbus manēt vulneꝝ cicatrices, ad inſinuādū, q̇d vere in ꝓprio corpe reſur-
" rexi, ⌊ qa ego ipſe ſum ⌋ q fui mortuus, & nūc corpaliter viuo atq; appareo ⌊ palpate ⌋ vt certi
" ſicemini etiā tactu ⌊ & videte ⌋ exteriori īterioriq; oculo me veraciter ſurrexiſſe & apparere
" quia ſpūs carnē & oſſa nō habet, ſicut me videtis habere ⌋ ſpūs em̄ in ſua natura eſt ſimplex.
⌊ Et cum

⌊Et cum hoc dixiſſet, oſtēdit ei manus & pedes⌋ & cicatrices in eis, forſan etiam latus eiuſq; D
cicatricē. ¶ Voluit aūt cicatrices in ſuo corpe reſeruare. Primo, vt tactū eſt ad probandū ve-
ritatē ſuę reſurrectōis. Scdo, in ſignū victoriæ. Tertio vt p hoc electos & ſctōs in pria in ſuo
magis accēdat amore. Quarto, vt eas pri pro nobis pſentet. Quinto, ad maiorē impiorꝫ & in-
gratorꝫ confuſionē. ⌊Adhuc aūt illis nō credētibus⌋ q̄d verꝫ cōſpicerēt corpus Chri, ob cau
ſam p̄ractā, nec oēs erāt æquè increduli, imò quidā oīno credebāt, & quidā nondū cōplete
Johan.20 ideo ſubdit ⌊& mirātibus prę gaudio⌋ qa vt apud Iohā. legit: Gauiſi ſunt diſcipuli viſo dño.
Ergo aliquo modo credebāt, ſed mirabant de tam noua & inſperata cōſolatōe & apparitōe,
de qua vehementer gaudebāt, atq; p̄ gaudio mirabant, q̄d & qualiter tam bene & optime eis
Auguſtinus cōtigerit, q pauloante tā deſolatiſſimi erāt, qa (vt aſſerit Auguſtinus) quę multū læta ſunt, vix
credunt. Occulte etenī metuit animus, ne forſan contingat oppoſitum, & tunc duplex mœ-
Gene.45 ror naſcat. Sic Iacob patriarcha audito à filijs, Ioſeph viuit, quaſi de graui ſomno euigilans,
non tñ credebat eis, ⌊dixit⌋ nō ex ignorātia quærens: Sed ſolitum loquendi modum obſer
uans, vt magis agnoſceret. ⌊Habetis aliquid hic quod manducet?⌋ Quatenus nō tantū per
viſum, tactum, auditum, ſed etiam per guſtum meam vobis reſurrectionem demonſtrem.
⌊At illi obtulerūt ei partē piſcis aſſi (cuius forſitā partē iam comederūt) & fauū mellis. Et cum
manducaſſet corā illis, ſumens reliquias dedit eis⌋ vt ſecum comederent, nec dubium, quin
Acto.10 & potauit cū eis. Scdm q; princeps Apſtorꝫ dixit: Manducauimus & bibimus cū illo poſtq̄
reſurrexit. ¶ Porro Chriſtus comedit, non tñ aliquid cōuertebat in corpus ipſi⁹. Sed poteſta
tiue cibum & potum conſumpſit, quemadmodū aquā conſumit radius ſolis calens. ⌊Et di-
xit ad eos: Hæc ſunt verba, quę locutus ſum ad vos⌋ Hoc eſt, iſti affectus, videlicet apparitio
nes & meæ reſurrectionis probationes ſunt res ſignificatæ per verba, quæ vobis prædixi, qñ
adhuc inter vos ante meam paſſionem paſſibilis conuerſabar, à quibus nunc carnis immorta- E
litate & plenę beatitudinis ſtatu diſto. Itaq; verbum hic ſumit pro re verbo ſignificata, ſicut
4.Reg.20 in libris Regum loquit Ezechias: Non fuit verbum in domo mea, & in oñi poteſtate mea,
quod non oſtenderim eis, videlicet nuntijs regis Babylonis, ⌊qm̄ neceſſe eſt impleri oñia q̄
ſcripta ſunt in lege Moſi, & Prophetis, & Pſalmis de me.⌋ Eodem modo neceſſe fuit illa im-
pleri, quo neceſſe fuit Chriſtum pati, quod qualiter oportebat iam dictū eſt. Itaq; neceſſe fuit
illa impleri neceſſitate cōditionata, non abſoluta, hoc eſt, neceſſitate conſequentiæ, non con-
ſequentis ſeu in ſenſu compoſito, non in ſenſu diuiſo, non neceſſitate coactionis liberi arbi-
Gene.22 trij, ſed p̄ordinationis diuini decreti. ¶ Porro in lege Moſi multa de Chriſto conſcripta ſunt
Gene.26 vt quod deus dixit ad Abraham, Iſaac, & Iacob. In ſemine tuo benedicent oñes familiæ ter-
Gene.28 ræ. Et: Prophetam ſuſcitabit vobis dñs &c. ¶ Inſup quāuis Pſalmiſta fuit propheta, tñ liber
Deut.18 Pſalmorꝫ proprie inter agyographa cōputat, & ita nunc Pſalmi à ſcriptura prophetarꝫ di-
ſtinguunt. ⌊Tunc aperuit illis ſenſum⌋ .i. intellectū eorꝫ illuminauit, ⌊vt intelligerent ſcri-
pturas⌋ Veruntñ non tam pfecte eos iam illuſtrauit, ſicut in die Pētecoſtes, qñ limpidiſſimā
Johan.20 ſcripturarꝫ intelligentiā eis infudit, nunc tñ eos aliqualiter illuminauit, quia vt habet Iohānes
Inſufflauit in eos, & dixit: Accipite ſpm̄ ſanctū, ⌊& dixit eis: Qm̄ ſic ſcriptum eſt⌋ .i. de mea
paſſione & reſurrectione prophetatū in Daniele, Ozea, in Pſalmis, alijſq; prophetis. Scriptū
Dani 9 eſt enim: Poſt hebdomadas ſexaginta duas, occidet Chriſtus. Et Ozeas ait: Viuificabit nos
Ozee.6 poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos. Sophonias quoq;: Expecta me dicit dñs in die re- F
Sopho.3 ſurrectōis meę in futurꝫ. Atq; in Pſalmo: Tu aūt dñe miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuā
Pſalm.40 eis, ⌊& ſic oportuit Chriſtū pati⌋ pro mundi ſalute, quia ille fuit cōuenientior modus huma
næ redemptionis, & deus ita p̄ordinauit, ⌊& reſurgere à mortuis tertia die⌋ quia non decuit
Chriſti reſurrectionem vltra tertium diem differri, ⌊& prędicari in noīe eius pœniam & re-
miſſionem pctōrum, in oñes gentes⌋ .i. vniuerſis mundi hoībus Iudæis atq; Gentilibus euā
gelizari, vt in fide Chriſti pœniam agāt, atq; per grām eius confidāt ſe remiſſionē pctōrum
ſuorꝫ poſſe ſuſcipere, virtute & merito paſſionis ipſius, per ſacra eius, primo in baptiſmo, de-
inde in ſacro pœniæ, quæ eſt ſecūda poſt naufragiū tabula. Hinc in Actibus Paulus ait Iudæ-
Acto.13 is: Per Ieſum vobis remiſſio pctōrum annuntiat ab oñibus à qbus nō potuiſtis in lege Moſi
Acto.17 iuſtificari. Et rurſus loquens Gentilibus: Tpa (inquit) peioris ignorantiæ deſpiciēs deus, nūc
annūtiat hominibus, vt oñes vbiq; pœniam agant, eo q̄ ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt
orbem in æquitate, in viro quem ſtatuit, fidem præbens oñibus, reſuſcitās illum à mortuis.
Acto.3 Et iterꝫ loquit: Primū deus ſuſcitans filium ſuum, miſit eum vt cōuertat ſe vnuſquiſq; à nequi
Acto.4 tia ſua. Itemq;: Non eſt nomen aliud ſub cœlo datum hominibus in quo oporteat vos ſaluos
fieri. De hac omnium gentium conuerſione ad Chriſtum & diffuſione eccleſiæ catholicæ p
totum orbem terrarꝫ copioſiſſime & apertiſſime prædixerunt Prophetæ. Scriptum eſt nāq;
Pſalm.21 in Pſalmis: Reminiſcent & conuertent ad dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in cō
Pſalm.71 ſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium. Itemq;: Benedicent in ipō tribus terræ, oñes gētes ma
Eſa.49 gnificabunt eum. Vnde & per Eſaiam loquitur Chriſtus: Glorificatus ſum in oculis domini.

Et dixit:

A Et dixit: Parũ eſt vt ſis mihi ad ſuſcitãdas tribus Iacob, & fæces Iſrael cõuertendas, dedi te in
lucẽ gentiũ, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremũ terræ. Sed & in Daniele legit: Oẽs populi, tribus Danie.7
& linguę ſeruient ei. Quod totũ impletũ eſt, qa & ſi nũc magna & latiſſima regna ad ſtolidiſ-
ſimã ſputciſſimi Mahumeti legẽ, aliasq; pfidias ſint collapſa, longo tñ tpe in eis viguit reli-
gio Chriſtiana, nihilominus ante finẽ ſeculi pdicta plenius implebunt. ¶ Porrò pdicatio iſta
" facta eſt apoſtolis Chri, ⌊ incipientibus (eã) à Hieroſolyma, ⌋ qa poſt Chri aſcẽſionẽ & ſpũs
ſancti miſſionẽ, cœperũt apoſtoli in Hieruſalẽ pdicare, prout p Eſaiã fuit pdictũ: De Sion ex
ibit lex, & verbũ dñi de Hieruſalẽ. Atq; in pſalmo: Virgã virtutis tuæ emittet dñs ex Sion. Eſa.2 Pſal.109
Hieruſalẽ nãq; fuit metropolis Iudæoꝝ, qbus Chrus fuit ſpecialr miſſus, de quoꝝ & ſemine
fuit natus, multisq; donis fuit populus ille à deo ornatus, ideo decuit ei primo euãgelizari, p-
ut loquit eis Paulus: Vobis oportebat primũ loqui verbũ dei. Hieruſalẽ qq; fuit ciuitas ſan- Act.13
cta, in qua fuit tẽplũ dei, & viguit cultus eius, floruitq; ſæpe ſtudiũ legis ac prophetaꝝ, quã &
Chrus paſſioni ſuæ pelegit, idcirco decuit euangelicã pdicationẽ poſt Chri paſſionẽ incho-
ari ibidẽ, vt & Iudæi increduli inexcuſabiles redderent, in quo etiã diuinæ pietatis declarat
immẽſitas, qd illis voluit primo viã pdicari ſalutis, q mortẽ procurauerũt ſaluatoris, & dei fi
" liũ occiderũt. ⌊ Vos autem teſtes hoꝝ, ⌋ videlicet reſurrectiõs meæ, & alioꝝ myſterioꝝ me
orũ, q & ante paſſionẽ meã mecũ eſtis cõuerſati, & de mea reſurrectiõe eſtis multipliciter cer
" tificati. ⌊ Et ego mittã promiſſum patris mei in vos, ⌋ .i. ſpm ſanctũ à patre procedentẽ, quẽ
& pater p prophetas & me pmiſit ſe vobis datuꝝ, mittã & infundã in cordibus veſtris, ſicut
in die pentecoſtes ſcimus peractũ. Iſtud eñ Chrus in ſermone poſt cœnã frequẽter promi- Johan.16
B ſit, iuxta illud Iohãnis: Cũ venerit paracletus, quẽ ego mittã vobis à patre, ſpm veritatis, qui à
patre procedit, ille teſtimoniũ perhibebit de me, & vos teſtimoniũ phibebitis, quia ab initio
mecũ eſtis, certũq; eſt, ꝙ Chro nequaq̃ cõpeteret authoritas mittẽdi, dandiq; ſpm ſanctũ, niſi
" ab ipſo procederet ſpũs ſanctus, & verus conſiſteret deus. ⌊ Vos aũt ſedete in ciuitate ⌋ Hieru
" ſalem, in loco quo loquor hæc vobis, vbi vobiſcũ vltimã feci cœnã, ⌊ quoadusq; induamini
" virtute ex alto ⌋ .i. vſq; ad horã qua accipietis ſpm ſanctũ, qui corda veſtra induet omnẽ per-
fectionẽ gratiæ ac virtutũ ex throno cœleſti, ac decreto patris æterni, ſicq; efficiet vos idone
os ad pdicandũ ac teſtificandũ de me, dando vobis ſapientiã, conſtantiã & feruorẽ, omnium
linguaꝝ notitiã, totius ſcripturæ peritiam, ardentiſſimã charitatẽ, inſuperabile robur forti-
tudinis ſpũalis. Hinc & in actibus legit Chriſtus dixiſſe diſcipulis: Accipietis virtutem ſpiri-
tus ſancti ſuperuenientis in vos, & eritis mihi teſtes in omni Iudæa & Samaria, & vſq; ad vl- Act.1
mũ terræ. Verũtamen non eſt intelligendũ, ꝙ Chrus pcepit diſcipulis cõtinue in ciuitate ſe-
dere, qa poſt verba hæc interdũ exierũt pro rationabilibus cauſis. ſ. ad piſcandũ, ſed intentio Johan.21
Chriſti fuit, vt nõ longe diſcederent, nec diu abeſſent, ſed frequẽter ſeu opportunis horis ibi
manerent, pſertim poſt aſcenſionẽ, & p orationes, ieiunia ac alia deuotionis exercitia, ſe ad
ſpũs ſancti pararẽt ſuſceptionẽ plenariã. Hinc ſcribit in actibus: Cõueſcens pcepit eis, ab Hie Act.1
roſolymis ne diſcederẽt, ſed expectarẽt promiſſionẽ patris, quã audiſtis, inqt, p os meũ, vn-
" de nũc ſubdit. ⌊ Eduxit aũt eos foras in Bethaniã. ⌋ In die quippe aſcẽſionis bis eis apparuit.
Primo in Hieruſalẽ, & tũc eis pcepit, vt irent in montẽ Oliueti, q eſt prope Bethaniã, in quo
rurſus eis apparuit, propterea dicit eos eduxiſſe in Bethaniã, quãuis corporalr cũ eis nõ ierit.
C & qa mons oliuaꝝ prope Bethaniã eſt, ſicq; duxit eos in Bethaniã .i. in viã Bethaniam verſus
" vſq; ad montẽ pdictũ, ⌊ & eleuatis manibus ſuis benedixit eis, ⌋ forſitan ſignũ crucis ſup eos
formãdo, & verba benedictionis aliqua proferẽdo, vt & ipſi ſic facerẽt alijs, nam & prælati à
ſuis ſubditis recedendo ſic facere debent, imò cũ actiua benedictio dei ſit collatio munerum
gratiæ eius, & multiplicatio eorundẽ. Chriſtus ſecundũ quod homo, manus leuãdo, benedi-
ctionisq; verba loquẽdo, ſecundũ quod deus, incrementa gratiæ ac virtutũ cordibus infudit
" eoꝝ. ⌊ Et factũ eſt dũ bñdiceret illis, receſſit ab eis ⌋ .i. eleuari cœpit corporaliter in aere, ⌊ &
" ferebat ⌋ .i. propria virtute aſcendit, ⌊ in cœlum, ⌋ quod diuina virtute principaliter fecit, &
" item per dotẽ agilitatis, vnde in actibus habet: Cũ hæc dixiſſet, videntibus illis, eleuatus eſt, Act.1
" & nubes ſuſcepit eũ ab oculis eoꝝ. ⌊ Et ipſi adorãtes ⌋ Chriſtũ vt veꝝ deũ, ſicut & Thomas
" euidẽtia veritatis conuictus, dixit: Dñs meus & deus meus, ⌊ regreſſi ſunt in Hieruſalem, ⌋ in Johã.20
" cœnaculũ qd fuerat prope tẽplũ, ⌊ cũ gaudio magno, ⌋ tã de Chri ſui pdilecti magiſtri atque
dulciſſimi dñi glorioſa aſcẽſione, felicitate & gloria, quã de bñficijs dei eis datis ac dandis, ac
totius mũdi cõuerſione ad Chriſtũ inſtãte, nã & duo angeli Chro aſcendẽte apparuerũt eis,
" dicẽtes: Viri Galilæi qd ſtatis aſpiciẽtes in cœlũ &c. ⌊ & erãt ſemp in tẽplo ⌋ .i. omni tpe op- Act.1
portuno, pſertim poſt ſuſceptionẽ ſpũs ſancti, qa vſq; ad illud tẽpus magis latebãt in domo,
" q̃ ſe manifeſtabãt in tẽplo, vtpote nõdũ plene deſup cõfortati, ⌊ laudãtes & bñdicẽtes deũ, ⌋
eũ de ſuis beneficijs ac promiſſis laudãdo, & propter propriã ac immenſam bonitatẽ, perfe-
ctionẽ, & beatitudinem eius, eum iugiter benedicendo, ſicut ait propheta: Benedicã dñm in
omni tempore. Hinc legitur in actibus: Quotidie erant perdurãtes vnanimiter in templo, &

Ca. XXIIII
Actoꝝ. 5 frangentes circa domos panem, ſumebant cibū cū exultatione laudantes deū. Et denuo: Om̄i
die non ceſſabant in templo & circa domos, docentes & euangelizātes Chr̄m Ieſum, quæ oīa
Theophilus. poſt ſpūs ſancti in ſigno viſibili ſuſceptione Lucas recitat contigiſſe. Veruntñ Theophilus di-
cit eos etiam inter aſcenſionē & pentecoſten cū alijs templum intraſſe cauſa orationis & lau-
dis diuinæ, qa ex aſcenſione ſaluatoris, erāt aliqualiter roborati, atq; à priſtina formidine ſub-
leuati, tamen q̄d primo dictū eſt, verius æſtimatur, & his quæ in actibus ſcribuntur apoſtoloꝝ,
magis concordās. ¶ Poſtremo qualiter præmemorata dñicæ reſurrectionis argumēta Chriſti
reſurrectionē ſufficienter probantur, Thomas in tertia parte ſummæ ſuæ magiſtraliter docet
Diſcamus ergo & nos cum ſanctis apoſtolis in templo ſemp, vnanimiter'q; manere per orō-
nes, ieiunia, & alia exercitia virtuoſa, ad quotidianū grāæ ac virtutum augmentum nos præpa-
rare, om̄ipotētem iugiter benedicere ac laudare, q eſt ſup oīa deus ſublimis & bñdictus, Amē.

¶ FINIS EVANGELII SECVNDVM LVCAM.

D. DIONYSII A RICKEL CARTHVSIANI, IN EVANGELIVM SECVNDVM IOHANNEM ENARRATIO.

¶ PROLOGVS IN IOHANNEM.

Eccle. 24 EGO ſicut aquæductus exiui à paradiſo, & fluuius meus propinqua-
uit ad mare, quoniā doctrinam quaſi antelucanum illumino omni- E
bus. Increata atq; fontana ſapientia dei, vnigenitus filius patris ęter-
ni, dominus noſter Ieſus Chriſtus, ex quo humanā naturam ſupna-
turaliter induit, ſuppoſitaliter'q; aſſumpſit, homines mirabiliter ſub-
limauit, atq; ineffabiliter deificauit, ſupnaturalibus donis ac gratijs,
humanæ fragilitatis cōditionem prorſus tranſcendentibus, ſuos ad-
implēdo electos. Inter q̄s glorioſi apoſtoli ſortiuntur primatū, quo-
Roma. 8. niam primitias ſpūs receperunt. Hos tātis virtute & poteſtate & gra
tia decorauit, deus ſublimis & benedictus, vt ſanctitate, ſapientia atq;
miraculis vniuerſos præcedere cōprobentur, ipſis quippe etiā ordo reꝝ, naturalis'q; curſus mū
di & lex naturæ creatæ, inenarrabiliter extiterunt ſubiecti, in tantum vt ea, quæ magni & inge
nioſi philoſophi æſtimabāt, nec diuina virtute, nec angelica poteſtate fieri poſſe, ipſi vberrime
agnoſcantur feciſſe, mortuos ſuſcitando, cæcos & claudos à natiuitate repente curādo, dæmo-
Act. 3. 9. 14. 20. nibus imperādo, venena ſine læſione bibendo, in igne nullum ſupplicium ſuſtinendo, arcana
cordium, futura quoq; pure contingentia, certitudinaliter cognoſcendo, beatorum angeloꝝ
frequentes apparitiones, alloqutiones, & adminiſtrationes habēdo, imo ad libitum obtinen-
do. Deniq;, cū vſq; ad Chriſti paſſionē, rudes & formidoloſi extiterint ſubito om̄i ſciētia ſcri-
pturaꝝ, omni facultate linguaꝝ, item'q; inſuperabili animi fortitudine, copioſiſſime ſunt re-
pleti. Verum ſi ita non eſt, ſi hæc atq; ſimilia nō fecerūt, ac paſſi ſunt, q̄uo ipſi tam pauci impo- F
tentes, illiterati, ignobiles, totū penè mundū tam cito, ad incomprehenſibilem fidē, ad arduiſſi
mam legem conuertere, q̄modo idololatriam extirpare, & dæmonū cultum deſtruere potue-
runt, q̄s ſcimus omnē magicam artem, atq; cum dæmonibus conuentionem ſub æternæ dam-
nationis cōminatione prohibuiſſe, & ad vnius ſummi dei ſynceriſſimā dilectionē, & clarā no-
titiam, vniuerſa documenta ſua & opa ordinaſſet? Hos ergo electiſſimos hoīes filius dei in ter-
ris ambulans, cū hominibus quoq; conuerſans, vocauit, collegit, inſtruxit, inter q̄s vnum in fa
Baruch. 3 miliariſſimum pueꝝ, in prædilectū diſcipulum, in ſapientiſſimum euangeliſtam elegit, cui tanq̄
chariſſimo filio tanq̄ caſtiſſimo, atq; pulcherrimo adoleſcēti, pio, dulci'q; iuueni, ampliora in-
timæ dilectōis demōſtrauit indicia. Hic eſt S. apl'us, felix Euāgeliſta ſacer Iohānes, cuius in hoc
ope elucidandū vtcumq; eſt euangeliū, prout ſpūs veritatis p̄ſtare dignabit. Hic igit tanq̄ aq̄du
ctus exiuit à paradiſo tanq̄ p̄cipu' inter eos, q nō ex ſanguinibus, ſed ex deo nati ſunt. Egreſ-
Iohan. 1 ſus eſt quoq; à paradiſo .i. à Chriſti collegio, à primitiua eccleſia plena delitijs ſpūs ſancti. Præ-
Eccle. 15. terea exiuit vt aquæductus, qa per ipſum fluxerūt, fuſi ac deſuper propinati ſunt nobis riui, ſeu
Eſaiæ. 12 aquæ ſapientiæ ſalutaris, fluenta doctrinæ cœleſtis, de qbus illuſtriſſimus Eſaias prædixit: Hau-
rietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. ¶ Fluuius autē huius aquæductus, fiſtulæ, ſeu orga
nu ſpūs ſancti, eſt doctrina in Euāgelio ſancti Iohānis contenta, quæ inſtar abundātiſſimi flu-
minis,

A minis,cunctoꝝ fidelium animas rigat,ab ignorantiæ ſiccitate,à vitioꝝ ſterilitate,ab ardore
libidinis eripit,radios ſapientiæ influendo,rorē gratiæ imprimendo,cœleſtiū cōtemplatio-
nū guſtū dulciſſimū(quo omnis caro deſipit) exhidēdo. Porrò hic fluuius propter exundan-
tiā ac redundantiā ſuā propinquauit ad mare.i.ad abyſſum ſapiæ,ad eū de quo ait ſcriptura:
Fons ſapiæ verbū dei in excelſis. Quēadmodū em̄ oīa flumina egrediunt à mari oceano, ſecū Eccl.1.
dū quoſdā,& reuertunt in ip̄m,ſic oīs ſapiētia fluit à deo & redit ac terminat in eū, idcirco de
us cōparat mari immēſo.¶Sapiētia ergo Iohānis ſanctiſſimi,quam nobis deſcripſit ac reli-
quit,huic mari propinquat,primo,qm̄ reducit mētes noſtras ad deū totius ſapiētiæ ſplēdiſſi
mū fontē. Secundo,qa ob exuberantiſſimā plenitudinē ſuā,diuinæ & increatæ ſapientiæ aſſi
milatur,p̄ſertim cū ſit ſupernaturalis,æternæ lucis veritati innitens,& tanq̄ expreſſio atq; im-
preſſio increatæ ſcientiæ dei,quemadmodū imago apparens ac reſultans in ſpeculo,deriuat
à vultu inſpiciētis. Tertio,qa Iohānes præ cunctis ſanctæ theologiæ ſcriptoribus, apoſtolis,
Euangeliſtis & prophetis,plenius,clarius atq; profundius loquit de diuinis,in tm̄ vt de ipſo
deiformi Euāgeliſta Iohāne verificet illud in Eccīo:Qui implet quaſi phyſon ſapiētiā,& ſi- Eccl.24
cut tigris in diebus nouoꝝ,q adimplet quaſi Euphrates ſenſum,& mittit diſciplinā vt lucē,
aſſiſtēs quaſi Gion in die vindemiæ.¶Doctrina ergo Iohānis propinquat mari ſeu diuinæ ſa
piētiæ pelago,tanq̄ materię & obiecto,circa q̄d eminēter verſat,ac ſingulariter tractat. Pro
pterea q̄q; doctrinā quaſi antelucanū ſiue aurorā illuminat oībus.i.docēdo,p̄bet vniuerſis fi
delibus. Quēadmodū em̄ lux auroræ tenebras noctis ,ppellit,atq; ad meridianū iubat diſpo-
nit,ſic doctrina Iohānis,ignorātię & pc̄ti abſtergit caliginē p lumīs gr̄æ īfuſionē,ſicq; ad cla
B rā ac btīficā dei viſionē ſeu meridianū,glīę lumē adducit,p euāgelicoꝝ documētoꝝ cuſtodiā
Et qm̄ nūc p fidē ambulamʼ nō p ſpēm,cognoſcētes p ſpeculū in ænigmate,nō facie ad faciē 2.Cor.5
ideo oīs illuminatio ſeu inſtructio vitæ p̄ſentis potius cōparat auroræ q̄ luci meridianæ. 1.Cor.13

¶De dignitate & excellētia ſacratiſſimi Euāgeliſtę ſancti Iohānis, & ꝙ liber euā
gelij Iohānis vniuerſos ſcripturæ canonicæ libros excedit. Arti. .I.

HIc eſt diſcipulus. In tantū inter diſcipulos reliquos p̄dilectus à Chr̄o,vt hac circūlo- Matt.9
quutione,Diſcipulus quē diligebat Ieſus,ſignificet in p̄ſenti euangelio, quaſi ipſum Mat.17
ſolū amaſſet. Ipſe extitit vnus trium apoſtoloꝝ,qui ſuſcitationi puellæ, transfigu- Mat.26
rationi dominicæ,ac trinæ orationi Chriſti tēpore paſſionis interfuerunt. Deniq;
ipſe ſolus in cœna ſupra pectus Ieſu recubuit ſeu quieuit,reclinās ſe in ſinu Ieſu. Tūcq;(ſcd̄m Iohan.21
Aug.& Bedā)ex fonte dn̄ici pectoris bibit,q̄d poſtea in euāgelio ,ppinauit,q̄d nō eſt intelli-
gendū quaſi in hora illa impletus ſit ſpū ſapiētiæ,& illuſtratus à Chr̄o euāgelica veritate, p̄- Auguſtinus
ſertim cū ipſo teſtāte,dū poſt reſurrectionē Maria Magdalene ſibi retuliſſet dn̄m à monu- Beda.
mento ſublatū,ipſe ſic eſſe crediderit:nōdū em̄ ſciebat(vt ipſemet ait)ſcripturas.¶Quomo-
do ergo tūc bibit,niſi ꝙ ille recubitus fuit ſignū ac diſpoſitio,cauſa quoq; meritoria, inquan- Iohan.13
tū ex magna dilectione proceſſit,futuræ illuminationis ſpūs ſancti. Hunc Chr̄s à nuptijs,vbi Iohā.20
aquā in vinū cōuertit,vocauit,vt recitat Beda,eiq; tpe paſſionis matrē ſuā virginem ac ſupdi Iohan.2
gniſſimā cōmendauit. Hic ſanctus ap̄lus in feruēti oleo poſitus,exiuit illæſus,quatuor mortu Iohan.19
os ſuſcitauit,totiusq; Aſiæ rexit ac fundauit eccleſias. Ipſe eſt p̄claſſiſſimū iubar eccleſiæ ,non
dūtaxat euangelij,ſed triū quoq; epiſtolaꝝ & Apocalypſis radioſus deſcriptor. ¶Præterea
C quātus fuerit in corde,diuini ac magni Dionyſij,innoteſcit in ea quam Iohāni miſit ep̄la,vbi Dionyſius
inter cętera loquit:Aue vere dilectiſſime,vere amabiliū & deſiderabiliū ac dilectoꝝ valde di
lectiſſime. Deniq; q̄uis tota ſcriptura canonica tractet de deo tanq̄ de obiecto,ſpecialr̄ q̄q; ,p
phetę,ap̄li & Euāgeliſtę loquant de Chr̄o vt ,pmiſſo vel miſſo,nihilominʼ euāgelicū volumē
S.Iohā. vniuerſis ſcripturę cō[illegible]ʼ [illegible]p̄fert,qm̄ de diuinitate ac trinitate,de diuīæ eſſentiæ
vnitate,de pſonaꝝ diſtinctiōe,de æterna atq; diuia Chr̄i gn̄atiōe,& ſc̄ti ſpūs ,pceſſiōe,de du-
plici Chr̄i natura,multiplici actiōe,& vna pſona,pleniʼ,clarius atq; ,pſundius ſcribit. Ea q̄q;
ſuppleuit,q̄ alij Euāgeliſtæ omiſerūt,vc; ſigna,documēta,& opa facta à Chr̄o an̄ īcarceratio
nē Iohānis Bap.¶Inſup de doctrīa & ſermonibʼ ſaluatoris Iohānes valde ſublimius ſcribit,q̄
cęteri Euāgeliſtę,propter q̄d deſignat in ,pphetica quatuor aīaliū viſione,Ezechieli oſtēſa,
p aquilā,q̄ altius volat,ſolareq; lumē clarius inſpicit. Scripſit aūt euāgeliū poſt alios Euāgeli Ezech.1.
ſtas. Cū em̄ demoraret in exilio Pathmos,īſurrexerūt in Aſia & ī Epheſo hęretici, aſſerētes, Ezech.10
Chriſtū eſſe hoīem puꝝ,nec tpe p̄ceſſiſſe Mariā. Cū ergo reuerſus eēt Iohānes à Pathmos ad
Epheſum(prout Areopagita Dionyſius ei ,pphetauit)rogatus ab ep̄is Aſiæ, vt de Chr̄i diui
nitate,de qua alij Euāgeliſtę pauca ſcripſerūt,plenius ſcriberet,imò euāgeliū Chr̄i pleniſſime Dionyſius
cōſcribēdo elucidaret,quotā p̄ſentes q̄ futuros dānaret errores,oīmq; credētiū īſtrueret ani-
mas,q̄d ſpū ſancto inuocato,& cōmuni ieiunio [illegible] p̄ce p̄miſſis, effecit, dicitq; Alchuinus,ꝙ à Alcuinus
tpe aſcēſionis Chriſti p annos ſexagintaquinq; abſq; adminiculo ſcribendi p̄dicauit.¶Ad
huius igit euāgelij ſacroſancti elucidationē,tāto accedo humilius,& ſancti ſpūs illuſtrationē
inuoco affectuoſius,quāto ſublimior eſt eius materia atq; decliuior ac inſufficiētior propriæ

CAP. I. rationis intelligentia,ſed nec intendo curſorie pertranſire, neq; extranea introducere, ſed te- D
xtus declarationi ac moralitati,viribus totis inſiſtere.

¶EXPOSITIO PRIMI CAPITVLI EVANGELII SANcti Iohãnis. In principio erat verbum. Articulus ſecũdus.

HOC inter theologicum,philoſophicumq; proceſſum,ſeu inter theologiam & philoſophiam diſtat ac intereſt,ꝙ theologia ſeu ſacra ſcriptura increate veritati innititur, atq; per lumẽ gratiæ reuelat̃,philoſophia vero humanæ rõni ſeu naturali lumini inniti cenſetur,atq; humano ex cõſideratiõe rerũ creatarũ ſtudio inuenit̃. ¶Ex q̃ duæ aliæ differẽtiæ oriũtur. Prima ꝙ theologiæ,falſitas admiſceri nõ valet,q̃niã infallibili fundamẽto incũbit,& ab incõmutabili veritate infundit̃ ac docet̃,idcirco in his,q̃ fidei ſunt,diuerſa opinari, vel dubitare prorſus illicitũ eſt. Philoſophiæ vero diuerſi miſcẽtur errores, propter hũanæ rõnis caliginẽ. Secũda,ꝙ theologia exordiũ ſumit à ſummo,ab ente primo,à deo altiſſimo,philoſophia aũt ab infimis inchoat̃,& paulatim ad ſumma conſcendit, qm̃ naturaliter,intellectiua cognitio ex ſenſitiua procedit,& immaterialia atq; di-
Roma.1 uina,ꝑ corꝑalia cognoſcunt̃,creator q̃q; ꝑ creaturas,quẽadmodũ ad Rom̃. fatet̃ ap̃ſus: Inuiſibilia dei ꝑ ea q̃ facta ſunt cognoſcunt̃, ſempiterna q̃q; virtus eius & diuinitas. ¶Hinc ergo ex-
Pſal.70 cellẽtiſſim᷑ euãg. q nõ cognouit literaturã tanq̃ piſcator & idiota,vſq; ad annũ circiter XXXI. E
de diuinis,nõ lumine naturali,nec ꝓuia notitia ſenſitiua,vel ex ſenſibiliũ cõſideratõe inſtructus ſed radiãte ſpũ ſancto ſupnaturaliter & eminẽtiſſime doctus ab ipſo vniuerſorũ ſuperſublimi principio deo,ſancto ac adorãdo,exorſus eſt. [In principio(inquiẽs)erat verbũ.] Nẽpe cũ eius intẽtio fuerit Ebionis atq; Cherinti hæreticorũ,dicẽtiũ Chr̃m eſſe hominẽ purũ, hæreſim reprobare,cõuenienter incepit à Chr̃i diuinitate,oſtendẽs ꝙ Chr̃s nõ ſit pura creatura, neq; in tp̃e factus omnino,puta ſcd̃m ſe totũ,ſed verus deus & creator æternus,itaq; in principio, in
Eccle.18. exordio tp̃is q̃ facta ſunt oĩa,iuxta illud Eccleſiaſtici: Qui viuit in æternum creauit omnia ſi-
Gene.1. mul,de quo principio accipi poteſt id Geneſis: In principio creauit deus cœlum & terrã, erat verbum .i. vnigenitus filius dei,quaſi dicat: Inter alia nõ eſt creatum,ſed illis per creationem incipientibus,ipſum veraciter erat,& inuariabiliter ſubſiſtebat. Sic exponendo excluditur error dicentium,ꝙ Chriſtus nõ fuit prior virgine matre. Hũc quoq; reor fuiſſe intellectum euãgeliſtæ,q primo euãgelij ſui verbo intendebat Cherinti & Ebionis,hęreſiarcharũ ſui tẽporis,errorem deſtruere,aſſerentiũ, Chriſtũ ex Maria ſumpſiſſe totius ſui eſſe initium. Vel ſic: In princi- F
pio,hoc eſt,ante oĩa ſecula & ante tẽpora vniuerſa in ipſo æternitatis nunc atq; momento,
Prouer.8. de quo principio ſcriptum eſt,dicẽte ipſo filio dei de patre æterno: Dominus poſſedit me ini-
Eccle.1. tio viarum ſuarum anteq̃ quicq̃ faceret à principio, erat verbum, de quo Eccleſiaſticus dicit:
Coloſſ.1 Fons ſapientiæ,verbum dei in excelſis. De quo ait apoſtolus: Ipſum eſt ante omnes,& oĩa in ipſo conſtant. De hoc verbo poteſt intelligi illud Eſaiæ: Egrediet̃ de ore meo iuſtitiæ verbũ,
Eſaiæ.45 Pſal.44 de quo per pſalmiſtam loquitur deus: Eructauit cor meum verbum bonum. Itemq;: Verbo
Pſal.32 domini cœli firmati ſunt. Sic exponendo cõfunditur error filiorũ perditionis, elatiſſimi Arrij atq; Eunomij affirmantium,ꝙ licet filius dei ſit pura creatura,nihilominus ante mũdi creationẽ eſt genitus,& licet patri nõ fuerit coæternus,tamẽ natura,dignitate & tp̃e,prior eſt oĩbus cæteris creaturis. Horum igitur hæreticorũ perfidiam ſciens Iohannes futuram,ſic orſus eſt. In principio erat verbum. Tertio ſic: In principio .i. in deo patre, cui ratio principij appropria-
Hilarius. tur ſicut æternitas, iuxta illud Hilarij. Aeternitas eſt in patre, ſpecies in imagine, vſus in mune-
Apoca.22 re. Pater quippe eſt principium ſine principio, filius vero & ſpũs ſanctus ſunt principiũ ſed de
Apoca.1. principio. Ait em̃ filius: Ego ſum α & ω, principiũ & finis. Sciſcitãtibus quoq; Iudæis, Tu quis
Iohan.1. es? reſpondit, principiũ, q & loquor vobis. Deniq; pater, filius, & ſpũs ſanctus propter identitatem eſſentiæ ſunt vnũ principiũ, vna cauſa, vnus creator, vna oĩm beatitudo ac finis, q̃ em̃ abſolute dicunt̃ de deo, tribus ꝑſonis communia ſunt, nec m̃ltiplicant̃ in eis, vñ trium ꝑſonarũ eſt vnus numero intellectus, vna volũtas, vna potẽtia, iuſtitia, miſericordia atq; ꝑfectio. Itaq;: In principio, deo patre erat verbũ, qm̃ ſic procedit à p̃re ꝑ gñationẽ & ꝑſonalẽ diſtinctionẽ, vt
Damaſcenus. tñ in ipſo æternaliter ꝑſeueret ꝑ ſubſtãtialẽ identitatẽ. Et vt Damaſcenus teſtat̃, q̃libet diuinarum ꝑſonarũ eſt in alia ꝑ circumınceſſionẽ, eo ꝙ vnaquæq; earũ ſit infinita. Rurſus, emanatio in diuinis, qua vna ꝑſona procedit ab alia, eſt emanatio ad intra, quæ non terminatur in aliud ad extra, vel ſubſtãtialiter diſtinctũ à ſuo fonte, ideo filius dei inuariabiliter manet in patre, ꝓſertim cũ ſit verbũ mentale, intellectualiter profluens à corde paterno, quemadmodũ ſcriptũ eſt:
Pſal.44 Eructauit cor meum verbum bonũ. ¶Sed nunc de ipſo verbo dei & æterna generatione eius, aliquid eſt loquẽdum, & primo inquiritur cur Euãgeliſta volens Chriſti diuinitatẽ oſtendere, potius vtitur nomine verbi q̃ filij? Huius duplex eſt ratio. Prima, vt inſinuet generationem in diuinis nõ eſſe materialẽ, carnalem ſeu mutationi admixtã, ſed intellectualem, inuariabilẽ immanen-

A manentē ac ſimplicē, qm̃ verbũ proprie ſumptũ, eſt interior mẽtis cõceptus, intelligibilis di
ctio atq; prolata intus noticia. Alia ratio eſt, qm̃ nomē verbi magis ꝑtinet ad propoſitum ꝗ̃
nomē filij, filius nãq; dicit cõparationē dũtaxat ad patrē, verbũ aũt importat reſpectum, nõ
tantũ ad proferentē, ſed etiã ad id ꝗ̃d per verbũ exprimit, ad vocē ꝗ̃q; quã induit & ad inſtru
ctionē quæ ꝑ ipm̃ in alio fit. Cũ igit Euangeliſta nũc tractet de filio, nõ dũtaxat in ordine ad
patrē, ſed inſup ꝑ cõparationē ad creata, quæ fecit & regit, ꝓſertimq; ad hoĩes quos redemit
ad carnē quoq; quã aſſumpſit & ad documẽta ꝗ̃ dedit, cõſtat ꝙ cõuenientiſſime noĩe verbi,
oĩa hæc reſpiciẽtis, deſcribit, nec aptius nec ſubtilius nomē ad vniuerſa hæc inſinuãda inue-
nit. ¶ Oportet aũt aduertere ꝙ verbũ (ſcd̃m Damaſcenũ) tribus modis accipit. Primo ꝓ ver- Damaſcenus Gregorius
bo vocali: ſicq; dicit Gregorius ꝙ nihil ē inſtabilius verbo, eſt em̃ de gñe ſucceſſiuorũ, qbus
idē eſt eē & fieri, quēadmodũ motus & tp̃s: ſic ꝗ̃q; ait Baſilius, habet aũt & verbũ noſtrum, & Baſilius.
externã diuini verbi ſimilitudinē quãdã, Nã verbũ noſtrũ totã declarat mẽtis cõceptionem.
Quæ nãq; mẽte cõcipimus, ea ore ꝓferimus, & mens nr̃a ꝗ̃ſi fons quidã eſt, verbũ vero pro-
latũ ꝗ̃ſi riuulus manãs ex ipſo. Secũdo pro verbo mẽtali, ꝗ̃d verbo vocali exprimit & ſignifi-
cat, ſcd̃m ꝙ ait phũs: Sũt ergo ea ꝗ̃ ſunt in voce, earũ ꝗ̃ ſunt in aĩa paſſionũ notæ. V ñ & Plato Ariſtoteles
aſſerit in Thimeo: Ad hoc datus ē nobis ſermo, vt mutui atq; interioris cõceptus fiãt indicia Plato
Tertio pro imaginatiõe vocis. Anteꝗ̃ em̃ mẽtale verbũ verbo vocali exprimit, format in ſen
ſu interiori ſeu virtute imaginatiua, imaginatio ꝗ̃dã verbi vocalis, ex ꝗ̃ illud procedit, imò &
anteꝗ̃ ex auditu verbi vocalis eius q loquit, verbũ mẽtale in intellectu audiẽtis cõcipit, gene-
rat in potẽtia imaginatiua illius imaginatio verbi vocalis, ex ꝗ̃ verbũ mẽtale procedit, quia
B ſecundũ Boetium, ſicut imaginata procedunt ex ſenſatis, ſic intellecta ex imaginatis. Quar- Boetius.
tũ modũ accipiendi verbũ addit Thomas, videlicet vt verbum ſumatur pro re ſignificata, vel
facta per verbũ, quemadmodũ Dauid dixit ad puerum Amelechitam, quod eſt verbũ quod 2. Reg. 1.
factũ eſt. Sic quoq; Ezechias dixit ad Eſaiam: Non fuit verbũ in domo mea quod non oſten Eſa. 39
derim eis. Hoc modo cuncta creata dicuntur verba dei, qui interiori increato ac genito ver- 4. Reg. 20
bo, omnia intelligẽdo & quaſi loquẽdo cõſtituit, iuxta illud: Ipſe dixit & facta ſunt. ¶ Porrò
æterna gñatio verbi accipienda eſt ita, cũ deus ſit ens ſimpliciſſimũ, nobiliſſimũ, ſimpliciter- Pſal. 32 Pſal. 148
q; ꝑfectũ, oportet ꝙ ſit intellectualis naturæ, imò intellectus purus, ſemꝑ in actu conſiſtens.
Deus ergo cognoſcit ſeipſum & cætera oĩa, eſt ergo in ſeipſo ſicut intellectũ ſeu cognitum in
intelligẽte. Intellectũ vero, ſeu res intellecta, ſecundũ eſſe ꝗ̃d habet in intelligẽte, eſt ratio atq;
intẽtio intelligẽtis, & imago vel ſimilitudo intellecti. Ratio aũt & intentio ſeu diffinitio, quã
intelligens habet & cõcipit de re intellecta, vocat verbũ intelligẽtis, qm̃ eſt quidã conceptus
formatus atq; expreſſio, qua intra ſe dicit ꝙ de re intellecta apprehẽdit, & hic cõceptus ē ima
go intellectus, qm̃ actio intellectus ꝑficit in aſſimilatione intelligentis ad intelligibile. ¶ Hoc
ergo ꝗ̃d deus pater de ſeipſo cõcipit, & intra ſe profert ſeu loquit, appellat verbũ mentis pa-
ternæ & filius dei pr̃is. Emanatio itaq; verbi iſtius, gñatio nũcupat & verbũ emanãs vocat fi
lius intelligẽtis intellectualr̃q; dicẽtis, qm̃ gñatio ꝓprie ſumpta, eſt ꝓductio rei viuẽtis à vi-
uo, ꝗ̃ terminat ad eē eiuſdē naturę ſcd̃m rationē ſimilitudinis adæquatę. Silr̃ ad rõnē filij ꝑti-
net ꝙ ꝓcedat ex generãte vitali ſcd̃m ſimilitudinē in idẽtitate naturę, ſaltē ſpecifice, verbũ ãt
C mẽtis diuinæ hoc modo producit, & cũ generãte cõuenit nõ ſolũ in ſpecifica, ſed in naturali
ſeu indiuidua identitate naturæ, propter ꝗ̃d generatio & filiatio propriiſſime atq; veriſſime
habẽt locũ in deo, ita ꝙ rõ patris & filij prius ac ꝑfectius cõpetunt deo ꝗ̃ creaturis, imò à deo
deriuant ſecundũ quandã imitationē ad creaturas, prout Apoſtolus dicit: Flecto genua mea Ephe. 3
ad patrē dñi noſtri Ieſu Chriſti, ex quo oĩs paternitas in cœlo & in terra nominat. ¶ Prætere-
ea, actiua gñatio verbi eſt ipſa intellectio pr̃is notionalr̃ ſumpta, ꝗ̃ terminat ad verbi produ-
ctionē, ſeu ad ipm̃ verbũ intus prolatũ, & qm̃ pater vno ſimpliciſſimo actu ſeipm̃ & cũcta in-
telligit, ideo vnico actu intellectiuo ſeu vna loquutione gignit ac profert ꝑfectiſſimũ verbũ,
in quo vniuerſa reſplendẽt, repſentant, & cõtinent, ꝗ̃ à patre noſcunt, & in eius ſapientia elu-
ceſcũt, fulgẽt ac cõſpiciũtur. Illud ergo vnicũ & ſimpliciſſimũ verbũ, eſt ꝑfecta, itẽq; natura-
lis imago patris, & character ſubſtãtiæ eius, tanꝗ̃ ad ſimilitudinē eius ꝓductũ, eũq; pleniſſime
repſentãs. Eſt ꝗ̃q; exẽplar, ſpẽs ac rõ oĩm creaturarũ, qm̃ oẽs relucẽt in verbo atq; ad eius imi
tationē productæ ſunt. ¶ Qm̃ ergo tota ꝑfectio & natura pr̃is ꝑfecte relucet in filio, ꝗ̃d eſſe
non poſſet, niſi filius eſſet vere immẽſus, æqualiſq; patri, & ꝑ conſequẽs verus deus, eandē cũ
patre habẽs eſſentiã (finitũ nãq; à ꝑfecta repreſentatiõe infiniti diſtat in infinitũ. Propterea
filius appellat emanatio claritatis omnipotẽtis dei, cãdor lucis æternæ, & ſpeculũ ſine macula
maieſtatis paternę, atq; imago bonitatis illius, quēadmodũ de filio dei ſub noĩe ſapiẽ ſcriptũ Sapiẽ. 7
eſt. Vnde ad Heb. ait Apl̃s: Qui cũ ſit ſplẽdor gloriæ, & figura ſubſtãtiæ eius. Alibi ꝗ̃q;: Qui Heb. 1.
eſt imago dei inuiſibilis. Inſup cũ filius ꝓcedat ab intellectu patris, idcirco ꝑtinentia ad intel Col. 1.
lectũ, potiſſimũ cõpetũt filio, ꝗ̃rũ aliqua ſunt ei ꝓpria, & aliqua appropriata: propia em̃ filio
ſunt ſapiẽtia gñata, ars genita, verbũ, imago, ꝗ̃ oĩa accipiunt in deo ꝑſonalr̃. Dum aũt dicitur

CAP. I. verbũ, ſeu filius dei, eẽ ſapiẽtia pr̃is, & exẽplar creaturarum, nõ eſt ſic intelligẽdũ q̃ſi pr̃ nõ ſit in ſe & D
per ſe ſapiẽs ſapiẽtia ingenita, q̃ eſt ipſemet pr̃ atq; exẽplar, ſpecies ac rõ vniuerſorum, alioqn q̃õ ſa
piẽtẽ filiũ generaſſet? Nullus eñ alteri cõfert, q̃d ipſe nõ habet de hac æterna, diuina, & inenar
Pſal. 2 rabili verbi gñatione, vt habet̃ in pſal. Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Et
Pſal. 109. denuo: Ex vtero añ luciferum genui te. Prouerbiorum q̃q;: Ab ęterno ordinata ſum, & ex antiquis
Prouer. 8. anteq̃ terra fieret. Nõdũ erãt abyſſi & ego iã cõcepta erã, añ colles ego parturiebar, q̃n p̃para-
Eccle. 24 bat cœlos aderã. Itẽq; Eccleſiaſticus: Ego ex ore altiſſimi prodij primogenita añ oẽm creatu-
Michee 5. rã. Hinc etiã ſcriptũ eſt: Egreſſus eius à pricipio, à diebus æternitatis. Enimuero q; deus ineffa
Prouer. 30 bilis habeat filiũ ineffabilẽ, & p cõſeq̃ns ſibi æqualẽ, clariſſime innoteſcit ex hoc, q; in lib. Pro-
uerbiorum legit̃: Quis ſuſcitauit oẽs terminos terræ, q̃d nomen eius, & q̃d nomẽ filij eius, ſi noſti.
Oſtenſo q̃n erat verbũ, oſtendit Euãgeliſta vbi erat. ⌊& verbũ erat apd̃ deũ.⌋ .i. iuxta & intra ”
pr̃em, tanq̃ indiuiduũ, inſeparabileq; ab eo, nõ eñ diſtãt loco, duratione, natura vel dignitate,
ſed vbi & q̃n pr̃, ibi & tũc filius eius. Cũ autẽ dr̃. Verbũ erat apud deũ deus accipitur relatiue &
p̃ſonalr̃, nõ abſolute & eſſentialiter, ſicut ãt pr̃, cũ ſit imenſus, eſt illocalis & incircũſcriptibilis,
vniuerſa trãſcendẽs, iplens, cõſeruãs ac ambiẽs, ita & verbũ eius. Vñ cũ verbũ dr̃ eẽ apd̃ pr̃em,
nõ eſt ruditer accipiẽdum, q̃ſi vnus ſit extra & prope aliũ, imo totus pr̃ in filio & ecõtrario vere
circumincessibiliterq; cõſiſtit, ſed ad deſignãdum p̃ſonalẽ diſtinctionẽ inter pr̃em & verbũ, ait
Euãgeliſta: Verbũ erat apd̃ deũ, q̃ſi p̃ſonaliter diſtinctũ à pr̃e. Nouerat qppe Iohãnes, cui to-
tus p̃ceſſus ac ſtatus militãtis eccl'iæ fuerat in Apoca. deſcriptiõe reuelatus, futuros hæreticos, q
dicerent pr̃is & filij eandem eſſe p̃ſonã, cuius p̃fidiæ princeps fuit Sabellius, aſſerens pr̃em, filiũ
ac ſpm̃ ſanctum vnã eſſe hypoſtaſim tribus noĩbus deſignatã, p diuerſas operationes, ita q; deus E
eſſet pr̃ rõne creatiõis, idemq; filius rõne incarnatiõis, & ſpũs ſanctus rõne ſanctificatiõis, q̃ rõ-
nalẽ creaturã ſanctificat. Vñ Sabelliani dixerunt pr̃em incarnatũ ac paſſum, propterea dicti
ſunt patriſpaſſiani. Nõ eñ admiſerunt verã in deo eſſe trinitatẽ, vl' proceſſionẽ p̃ſonę à p̃ſona
vel deũ dici pr̃em p̃pter relationẽ realẽ, ſed eo mõ q̃ nos aſſerimus ſup̃bñdictã trinitatẽ eſſe pa
Matt. 6. trẽ, cui inceſſabiliter dicimus, pr̃ nr̃ q es ĩ cęlis. Horum errorẽ deſtruit Euãg. dicẽdo: Verbũ erat
apd̃ deũ, q̃d verũ non eſſet ſi pr̃ & verbũ eſſent vna p̃ſona, cũ nihil ſit p̃prie apd̃ ſeipſm. ¶Oſtẽ-
Roma. 9 ſo q̃n & vbi erat verbũ, declarat̃ q̃d erat, ⌊& deus erat verbũ.⌋ Hic ſumit̃ deus ſubſtãtialiter & ”
1. Johan. 5 abſolute, vt ſit ſenſus, verbũ erat deus, verã habens deitatẽ, atq; eiuſdẽ cũ ſuo genitore eſſentię,
vñ de filio dicit ap'lus ad Rom.: Qui eſt ſup oĩa deus bñdictus ĩ ſecula. Et in prima Iohãnis ca-
nonica legit̃: Simus ĩ vero filio eius Ieſu Chr̃o, hic eſt verus de⁹ & vita ęterna. Sicut ãt in p̃cedẽ
ti clauſula, deſignata eſt inter pr̃em & verbũ p̃ſonalis diſtinctio, ſic verbo p̃nti inſinuat̃ eẽ inter
eos ſubſtãtialis identitas, ſiue eſſentię vnitas, cũ nullũ creatũ ſit deus, ſed à diuinę naturæ p̃fectiõe
in infinitũ deficiat. Per hoc itaq; reprobat̃ error Fotini, Arrij, & oĩm aſſerẽtium filiũ dei eẽ pu
Pſal. 44. rã creaturã. ¶Q̃d ãt filius dei ſit verus deus aptiſſime pãdit pſal. dum ait: Sedes tua deus in ſecu
Ibidem. lum ſeculi. Q̃d aũt id dicat̃ de filio, patet ex verbis ſequẽtibus: Virga directiõis virga regni tui,
Hiere. 23 &c. Vñ & Hieremias de Chr̃o inducit: Suſcitabo Dauid germẽ iuſtum, & regnabit rex, & hoc
eſt nomen q; vocabunt eũ, dñs iuſtus nr̃, pro q̃ Hebraica veritas cõtinet, nomen dñi tetragrã-
Pſal. 44 maton, q̃d (teſte Rabbi Moſe) abſolutiſſimũ eſt, ſoli vero deo cõueniens, de hoc rege fatet̃ pſal
Eſaiæ. 9. miſta: Audi filia, & cõcupiſcet rex decorẽ tuũ, q̃m ipſe eſt dñs deus tuus, & adorabunt eũ. Eſaias
q̃q; de Chr̃o filio dei. Paruulus (ait) natus ẽ nobis, & vocabit̃ nomen eius admirabilis, cõſiliari-
us, deus fortis, pr̃ futuri ſeculi, priceps pacis ⌊Hoc (verbũ) erat in pricipio⌋ .i. ab ęterno, in ipſo ”
æternitatis momẽto, vl' in mũdi exordio, ⌊apd̃ deũ⌋ pr̃em tanq̃ coęternum eidẽ, ſicut ſi ſol ab ”
ęterno fuiſſet, vl' pes in puluere ab ęterno ſtetiſſet, ſplẽdor atq; veſtigiũ æternalr̃ extitiſſent. In F
his qppe, q̃ naturaliter p̃fluunt, procedens ſeu cauſatum coęuum eſt ſuo pricipio. Filius vero
procedit à pr̃e naturali emanatiõe, imo à ſubſtãtia pr̃is imediate, ſine actiõe itermedia, q̃ ſit rea
liter ab eẽntia pr̃is diſtincta. ¶His itaq; verbis innuit̃ coęternitas pr̃is ac verbi, quã pſalmiſta q̃-
Pſal. 71. q; euidenter oñdit, dicendo: Et p̃manebit cum ſole & añ lunã in gñatiõem & gñatiõem. Itẽq;
Ibidem. Sit nomẽ eius bñdictum in ſecula, añ ſolem p̃manet nomen eius. Hæc eñ de nullo accipi poſ-
ſunt niſi de Chr̃o filio regis ęterni, de q̃ in exordio pſalmi illius cantat̃: Deus iudicium tuũ regi
Eſaiæ 48. da, & iuſtitiã tuã filio regis. Deniq; idem patenter oſtendit̃ p id q̃d ſcriptum eſt: Ego primus
& ego nouiſſimus. Manus q̃q; mea fundauit terrã. Nã à principio in abſcõdito locutus ſum.
Porro q; iſta dicant̃ de filio, patet ex eo q; ſubdit̃: Et nunc dñs miſit me & ſpũs eius. ¶Declara-
to q̃n, vbi, q̃d, & q̃modo erat verbum, nunc manifeſtat̃ q̃d operabat̃. ⌊Oĩa p ipſm facta ſunt,⌋
Heſter. 13. vniuerſæ creaturæ, corp̃ales & ſp̃uales, cœlum, terra, mare, & q̃cq̃d cœli ambitu cõtinet̃, creata
ſunt immediate vel mediate ab vnigenito filio dei, ſicut à cã prima principali & efficienti. Sci-
endum vero q; q̃ñcunq; dr̃ aliq̃d fieri per aliud, p̃poſitio per, deſignat aliq̃d genus cauſæ in ca-
ſuali. ¶Dicit̃ autem aliq̃d fieri per aliud pluribus modis. Primo ſicut per cauſam inſtrumenta-
lem, quemadmodum domus ſit per ſecurim & terebellum. Secundo ſicut per cauſam principa
lem, vt regnum gubernat̃ per eum quem rex fecit ſibi conſortem & cõparem. Tertio, ſicut per
cauſam

A cauſam extrinſecã, vt hõ percutit p baculũ. Quarto ſicut per cãm intrinſecã vl̃ coniunctã, quẽ-
admodum Petrus viuit p animã ſuã, & ſcribit p manũ. Rurſus cũ aliqd dr̃ fieri per aliud intelli-
gi pt̃ dupliciter. Primo, vt inſinuet mediatio q̃dã ſeu medium cauſans inter primũ agẽs & affe-
ctum. Scd̃o, vt ſolum importet proceſſio vnius ab alio, ſicq́ fieri per aliqd, eſt fieri ſeu produci Coloſſ.1.
ab illo, iuxta quẽ modum dicit aplſus: Paulus aplſus Ieſu Chri p voluntate dei. i. à diuina volun-
tate cõſtitutus aplſus. Dum ergo dicunt oĩa facta p verbum, vtroq; hoꝝ modoꝝ intelligi licet,
vcꝫ per verbum. i. à verbo, tanq̃ ab om̃ipotente creatore & primo vniuerſoꝝ fontali atq; cau-
ſali principio, ſic nãq; oĩa facta ſunt à ſupergl̃ioſiſſima trinitate, & à diuina pſona. Itẽ oĩa facta
ſunt per verbum, tanq̃ per id q̃d inter pr̃em & creaturas eſt medium, non tñ quaſi per cauſam
inſtrumentalem miniſtratoriã, à pr̃e ſeparatã, ſiue extrinſecã ei, ſed ſicut per cãm cõiunctã, pa
rem ac principalẽ & effectiuã. Quod rurſus intelligẽdum nõ eſt q̃ſi creaturæ nõ ſint ĩmediate
factæ à pr̃e, pſertim cum pr̃ & filius ſint vna cã, vnus creator, vnũq́ principiũ, ſed qa filius pce
dit à pr̃e, habens virtutẽ creatiuã ab ipſo, & ſecundum ordinem originis mediat inter pr̃em &
creaturas, & qm̃ pr̃ nil operaẽ ad extra ſine filio. Cum em̃ natura ſit operatiõis principiũ, ſicut Iohan.10
trium perſonaꝝ eſt vna natura, ita & vna indiuiſaq́ actio ad extra. Sed cum pater & filius ſint
vnus creator & vnum principium, q̃modo pr̃ dicit aliqd facere ſeu creare per verbum vel fi-
lium? Et reſpõdendum, q pr̃ operaẽ per verbum ſicut per cauſam exemplarẽ, nõ q pr̃ non ſit
cauſa exemplaris, imo q̃libet perſona diuina eſt oĩm reꝝ cauſa efficiens, exemplaris, eo q ſibi
conueniãt vi ſuæ emanationis, ars, ſapientia, & cætera qbus cõuenit exemplariter agere. Qm̃
B ergo pater oĩa efficit per intellectum atq; intelligibilẽ dictionem, iuxta illud: Ipſe dixit & facta
ſunt. Dictio autem intus prolata eſt verbum. Idcirco aſſeriẽ oĩa feciſſe per verbum, q̃uis & per Pſal.32
ſuĩpſius propriã atq; ingenitã ſapientiã cuncta creauerit. Itaq; oĩa fecit per verbum, nõ q pr̃ Pſal.148
& verbum ſint duæ cauſæ diſtinctæ, ſed ſcd̃m ſenſum & modum pdictos, & etiã qm̃ in diuinis
emanatio ad intra eſt cã emanatõis ad extra. Cũ vero dicimus deum oĩa feciſſe in ſapientia, vel
per ſapientiã, intelligi põt tã de ſapientia pr̃is ingenita, q̃modo dr̃ operari per Idæã ſeu formã Pſal.103.
archetypicã, q̃ de ſapia genita, q̃ eſt vnicus filius eius. Poſtremo opinor q idcirco potiſſimum
ſcriptura dicit deum operari p verbũ & ſpm̃ ſanctum, vt ſciamus ſanctæ trinitatis eſſe indiui-
duã actionẽ ad extra, & per cõſequẽs eãdem eſſentiã, ſicq́ certiſſime credaẽ eſſe vnus verus ſim
" pliciſſimus deus. ⌊Et ſine ipſo factũ eſt nihil.⌋ nulla penitus res eſt citra deum, q̃ non ſit produ-
cta à verbo. Itaq;, per nihil, nõ debet intelligi creatura corpalis vel dæmon, qm̃ qcqd entitatis
& bonitatis habẽt, à verbo ſortita ſunt. Manichæus vero p nihil intellexit corpalia, q̃ dixit cõ-
paratione ſpũalium nihil eẽ, & à principio tñbraꝝ producta, cuius hęretica prauitas, nec theo-
logoꝝ ſanctoꝝ, neq; ſummoꝝ philoſophoꝝ conſonat dictis. Põt autẽ per nihil pctm̃ intelli-
gi, qa pctm̃, q̃ ad ſuũ formale, nihil eſt, ſed defectus ab ente & ordine ſcd̃m Dionyſiũ, ideo non
eſt factũ p verbum, ſed à volũtate creata & defectiua. Hinc ergo de Chr̃o loquẽs dicit aplſus: In Coloſſ.1.
ip̃o cõdita ſunt vniuerſa, ĩ cęlis & ĩ terra, viſibilia & ĩuiſibilia, ſiue throni, ſiue dñatiões, ſiue prĩ-
cipatus ſiue ptãtes. Om̃ia p ip̃m, & in ipſo, ſunt creata, & ip̃e eſt añ oẽs, & omnia in ipſo cõſtãt.

¶Proſequutio elucidationis præſentis capituli ab eo loco quo dicit: Quod factum
eſt in ipſo vita erat, in quo agitur de Idæis. Articulus. III.

C QVàmuis verbum patris, per q̃d facta ſunt om̃ia, ſit æternum & creaturæ ex tẽpore,
vel ſimul cum tempore inceperunt, ita q ab agente inuariabili & æterno proceſſit
recens, temporaliſq́ actio, non tamẽ verbum dei aliquo modo mutatum eſt, quo-
niam quicquid de nouo produxit, per rationem æternam ſeu Idealem præ cõ-
ceptionem æternaliter præordinauit, quando & quomodo ipſum produceret, atq; in illo in-
ſtanti mundum creauit in quo ſe hoc facturꝫ ab æterno incommutabiliter præcognouit. Ex q̃
conſtat, q̃d vanæ ac friuolæ ſunt rationes Auerrois, aliorumq́ philoſophoꝝ, æternitatẽ mun-
di probare conantium ex inuariabilitate primi agentis ſeu creatoris. Produxit autẽ deus mũ- Ephe.1
dum ex tempore, primo ſecundum ſanctũ Thomã in ſumma cõtra Gentiles, ad declarãdum
quàm libere eſſet reꝝ cauſa, ita q om̃ia operaẽ liberrime ſecundũ propoſitum voluntatis ſuæ,
prout fatetur aplſus ad Epheſios. Secundo, vt ex creatione reꝝ daretur facilis via cognoſcẽdi
æternitatem creatoris. Quemadmodum em̃ Rabbi Moſes aſſerit: Faciliima atq; clariſſima via
creatoris probandi deum eſſe, & item q ſit æternus, patet per hoc q omnia citra ipſum de no-
uo producta ſunt. Idcirco in cõmemoratione beneficij creationis & æternitatis creatoris, iuſ-
ſum fuit in lege celebrari ſabbatum, in quo deus ab operibus requieuit. Itaq; ad hæc inſinuãda Leuit.23
" ait nunc glorioſiſſimus Euãgeliſta. ⌊Quod factum eſt.⌋ i. om̃e creatum, ⌊in ipſo (verbo) vita Gene.2
" erat.⌋ i. in verbo vitaliter atq; intellectualiter ab æterno fuit, ac ſplẽduit p rõnẽ exẽplarem ſiue
Idæã, quã habet in verbo oĩa cognoſcẽte, intellectualiterq; producẽte, quẽadmodũ artiſex fa-
cit domũ, & medicus ſanitatẽ p ſpeciẽ ſeu exẽplar domus ac ſanitatis, q̃d habet in mẽte. Vñ ſe
cũdũ Ariſtotilẽ ſeptimo priæ philoſophiæ, & domus & ſanitas, q̃ ſunt ĩ materia, ſunt à domo &
ſanitate q̃ pexiſtũt in itellectu. Ex his patet error Proculi Platonici, Auicẽnæ q̃q; peripatetici

& ſequentiū eos affirmantiū ꝙ creata procedūt à primo principio ꝑ modū naturalis emana
tionis, vł eēntialis emicatōis, vel ſplēdor à luce, calor ab igne, lux à ſole, & riuus à fonte. Eſſe
igit̃ creaturaꝝ, ꝗd hn̄t in verbo imò in p̄re & ſpū ſctō totaq; ſuperbtiſſima trinitate ſeu in diuia
eēntia, eſt eē increatū, exēplare, cauſale, ideale, atq; vitale, vł (vt plani⁹ loq̃r) idea, vita & lux.
Propter ꝗd (ſcd̄m Dionyſiū) oīa ſunt in deo ꝑ cām & exēplar. Nēpe (vt ſcriptē ē) in elemēta
tiōe theologica ꝓculi Platonici, & in lib. de cauſis) ꝗd ē in alio, ē in eo ſcd̄m naturā & modū
ei⁹ i q ē & nō ſcd̄m ꝓpriū eē ac modū. Cū ergo de⁹ ſctūs & glioſus ſit mēs ęterna & ſimpliciſſi
ma, certū ē ꝙ oīa ſint in eo ꝑ rōnē æternā ac ſimplicē, q̄ appellat̃ idea & exēplar, qa ꝑ illā de⁹
cognoſcit & opat̃ creata, palā ē eñ ꝙ de⁹ cūcta & ſingl'a ꝓpt ijs rōnib⁹ ac ſpecieb⁹ intelligat ac
ꝓducat. Sȝ cū de⁹ ſit ſimpliciſſima vnitas, q̄uō ꝑt in eo eē exēplariū rōnū multitudo, & ideaꝝ
ꝑl'alitas atq; diſtictio. Et rñdēdū, ꝙ idea ē diuia eēntia, à diuio itellectu ꝑ modū mutabilis ac
repn̄tatiui itellecta, diuia qppe eēntia cū ſit ꝑfectōis immēſæ, oīm reꝝ ꝑfectionē cauſal'r cōti
nēs & ſupeminēter cōplectēs, ab oīb⁹ creaturis ſcd̄m aliquē gradū ꝑfectōis ꝑticipat̃ & imitat̃
Oīa q̄ȝ itellectual'r repn̄tat. Inq̄ntū ergo itellect⁹ diuin⁹ cognoſcit diuinā eēntiā, vł de⁹ ſeipm
vt ꝑticipabilē à tali ente creato, ſiue creabili vł creāda, ſcd̄m hoc diuia eēntia hȝ rōnē ideæ &
nūcupat̃ idea rei creatę, q̄ ꝑ eā cognoſcit. Sūtq; in deo mlťæ atq; diſtictę ideæ, nō ꝙ in deo ſit
diuerſitas aliq̄ vł diſtictio ideaꝝ ex pte dei, ſȝ diſtictio iſta ē ex pte reꝝ ideataꝝ, ad q̄s refert̃
idea, q̄ tñ relatio realis nō ē, ſȝ rōnis ex pte ideę, q̄uis ex pte ideatoꝝ cōſiſtat realis. De his ex-
emplarib⁹ rōnib⁹ ac idealibus formis, ꝓfeſſus ē Plato in. i. Thimęi, dicēdo: Certe dubiū nō ē,
ad cuiuſmodi exēplū aīaduerterit mūdani opis fundamēta cōſtituēs Nā ſi (vt vtiq; ē) pulchri
Auguſtinus tudine incōparabili mūd⁹ e ſt, opifexq; ei⁹ optim⁹, ꝑſpicuū ē, ꝙ iuxta ſyncerę & icōmutabilis
ꝓprietatis exēplū mūdi ſit īſtituta molitio. ¶ Deniq; Au. ī li. 83. q. ideas (inq̃t) Plato prim⁹ ap E
pellaſſe ꝑhibet̃, nō tñ rē ipaȝ iſpe prim⁹ cognouit, qm̄ tāta vis cōſtituit̃ in ideis, vt niſi his itelle
ctis, ſapiēs eē nemo poſſit. Sūt nāq; ideę principales formę vł rōnes reꝝ ſtabiles, q̄ ipæ forma
tæ nō ſunt, ac ꝑ hoc æternæ ſunt, ſp eodē mō ſeſe hn̄tes, q̄ diuia itelligētia cōtinent̃. Et cū ipe
neq; orianť, neq; itereāt, ſcd̄m eas tñ formari dr̃ oē ꝗd oriri & iterire ꝑt. Has āt rōnes vbi eſſe
arbitrādū ē, niſi in mēte creatoris? Nō eñ extra ſe aliqd ituebat̃, vt ſcd̄m illud cōſtitueret ꝗd
cōſtituebat. Ex qb⁹ cōſtat ꝙ qdā dicētes ideā eē rē creatā & cognitā obiectal'r cōtēplatā, nō
rōnē in luce diuiæ mētis exiſtētē cōtradicūt Auguſtīo. Inſuꝑ Origenes hic ait, ꝑt & ſic diſtin
Origenes gui. Qd̄ factū ē in ipo & poſtea dicat̃, vita erat vt ſit ſenſus: Omnia ꝑ ipm & in ipo facta ſunt,
& in ipo vnita ſunt. In ipo eñ erāt, qa in ipo ſubſiſtūt cauſal'r priuſq̄ ſint in ſemetipſis effecti-
¶ Sȝ ſi q̄ſieris, q̄uō & q̄ rōe oīa q̄ ꝑ verbū ſctā ſūt, i ipo vital'r & vniformiter atq; cauſal'r ſubſi-
ſtūt, accipe exēplū ex creaturaꝝ natura Cōſpice q̄uō oīm reꝝ q̄s mūdi hui⁹ ſēſibil' globoſitas
cōprehēdit, cauſæ ſil' vt vniformiter in ſole, q ē maximū mūdi lumiare ſubſiſtūt q̄uō nūeroſi
Gene. 1 tas herbaꝝ & fructuū in ſingl'is ſeminib⁹ ſil' cōtinet̃, q̄uō multiplices regl'æ in arte artificis vnū
Pſalm. 34 ſunt, q̄uō iſinit⁹ lineaꝝ nūer⁹ in vno pūcto vnū ſubſiſtit. Ex his naturalibus exēplis, velut phi
loſophice theorię pēnis, poteris archana verbi acie mētis inſpicere, & q̄tū dat̃ hūanis rōnib⁹
videre, q̄uō oīa q̄ ꝑ verbū ſunt facta, in ipo viuūt, & facta ſunt. ¶ Poſtremo ſciēdū, ꝙ in tribus
ꝑſonis & vnaquaq; eaꝝ ſit eadē rō exēplaris atq; īdiſtincta idea. Itaq; oñe ꝗd factū ē, ſit vel
ſiet, ē vita in verbo. i. ſcd̄m vitalē ideā ꝑexiſtit i ipo, & hæc vita ē diuia eēntia, q̄ ē vita & lux.
⌊ Et vita erat lux hoīm, ⌋ Hic ſumit̃ vita ꝑſonal'r ꝓ hypoſtaſi verbi ſeu ipo verbo ſubſiſtēte, »
vita. i. verbū dei viuēs & vitæ pricipiū de q legit̃: Qm̄ apud te eſt fons vitę. Erat lux hoīm. i.
Pſalm. 35 dator luminis naturalis ingenij, atq; infuſor luminis gr̃æ. Quicqd eñ itellectualis claritatis, F
decoris, & ꝑfectiōis in hoibus reperit̃, à verbo ſeu filio dei ꝓfluxit & dat̃, à q dona naturæ &
gr̃æ deriuant̃. ¶ Dicit̃ ergo verbū lux nr̃a, q̄ſi cauſa nr̃æ illuſtratōis, illuminās nos ad diuinoꝝ
cognitionē atq; ꝑducens ad btitudinē ſupnaturalē, ꝑ ſupnaturalia dona ſpūs ſancti, ſicut ait
Apoſtolus: Gratia dei vita æterna. Hinc dicit Pſalmiſta: Signatū eſt ſuper nos lumen vultus
Roma. 6 tui domine. ¶ Sed quoniā iuxta diuinum Dionyſium, nulla creatura ſit expers participatio-
Pſalm. 4 nis lucis diuinæ, cur verbū ſeu vita hæc appellat̃ ſpecialiter lux hominum? Et rñdendum du
Dionyſius pliciter. Primo, quia in hoc libro tractat̃ de verbo. prout ſaluator eſt generis humani, eripiēs
à tenebris ignorantiæ & peccati, transferēſq; ad lumen gr̃æ in ꝑſenti, atq; lumen gloriæ in fu
turo. Secundo, qm̄ inter oñes creaturas corporales & inferiores, ſolus homo ad deum con-
uertit̃, & pertingit per intellectum & voluntatē, idcirco ſpecialiter illuſtrat̃ à verbo, tanquā
ad dei imaginem factus. ⌊ Et lux ⌋ iſta, videlicet verbum, de quo cantamus in Pſalmo: In »
Pſalm. 35 lumine tuo videbimus lumen, ⌊ in tenebris lucet ⌋ hoc eſt, inter peruerſos Iudæos, conuer- »
ſatione, prædicatione, & ſignis reſplenduit. Vel, in tenebris lucet, hoc eſt, in cordibus im-
pioꝝ gratiæ ſuæ lucem diffundit, & per prædicatores fideles hominibus execratis ac repro
bis, lumen Chriſtianæ doctrinæ proponit. Poteſt quoq; per tenebras omnis creatura intel-
lectualis intelligi, quæ comparatōe lucis diuinæ, potius reputat̃ caligo quàm lux. Propter ꝗd
Pſalm. 17. ait Pſalmiſta: Deus meus illumina tenebras meas. ⌊ & tenebræ eam non comprehenderunt ⌋ »

A ¶Infra ait ſanctus Iohãnes, ꝙ cohors & tribunus & miniſtri Iudęoꝝ cõprehẽderũt Ieſum, vt
habet in actis: Priceps apłoꝝ de Iuda, qui fuit dux eoꝝ q cõprehẽderũt Ieſum. Nõne & iſti tñ- Iohan.18
bræ extiterũt, qbus dixit ſaluator: Hęc ẽ hora vr̃a, & ptãs tñbraꝝ: Qũo ergo tñbrę nõ cõprehẽ Acto.1.
derũt hãc lucẽ: Sed hoc facillime ſoluit, qñ illa de corpali cõprehenſiõe Chr̃i intelligunt, nũc ãt Luce.22.
de ſpũali cõprehẽſiõe fit ſermo. ¶Veꝝ tũc rurſus qſtio orit, qũo tñbræ nõ cõprehẽderũt hãc lu
cẽ: Multi eñ ad Chr̃m cõuerſi ſunt, eũqꝫ ꝑ fidem, ſpem & charitatẽ cõprehẽderunt, qbus dicit
apłus: Fuiſtis aliqñ tñbræ, nũc autẽ lux in dño. Sed rurſus apparet oppoſitũ, vt eñ mox ſubiun- Ephe.5
get. Deũ nemo vidit vnq̃, ergo multo amplius deũ nemo cõprehẽdit vnq̃, cũ ſpũalis cõprehẽ- Infra.1.
ſio ſit pfectiſſima, interna ac intima viſio. Et reſpõdẽdũ, ꝙ euãgeliſta ad literã loq videt de ob- 1.Iohan.4
tenebratis Iudæis, & cõprehẽſione Chr̃i ꝑ fidẽ & charitatem. Sic eñ excęcati & indurati Iudæi 1.Timo.6
Chr̃m nõ cõprehẽderũt, vñ ſaluator ad eos: Sermo (inqt) meus nõ capit ĩ vobis. Et iteꝝ. Neqꝫ Exodi.3.
me ſcitis, neqꝫ prẽm meũ. ¶Interea mł'tiplex ẽ cõprehẽſio. Prima ẽ cõprehenſio terminatiua, q̃ Iohan.8.
res ſcd̃m ſe totã capit, videt ſiue cognoſcit, tã pfecte ſicut cognoſcibilis ẽ, ſicqꝫ infinitũ à finito Ibidem.
cõprehẽdi nõ valet. Vñ hoc mõ deus ẽ tã incõprehẽſibilis omi creaturę, etiã ſc̃tis in p̃ria q̃ im-
mẽſus, ideo hoc mõ ipſe ſolus cõprehẽdit ſeipm̃. Scd̃a ẽ cõprehẽſio clare viſiõis, q̃ eẽntia rei ve-
re cõſpicit, & ita bti cõprehẽdũt deũ, quẽ facie ad faciẽ cõtuent, ꝓpter qd̃ cõprehẽſores dicunt. 1.Cor.13.
Tertia ẽ cõprehẽſio certe adhęrẽtiæ ꝑ fidẽ, atqꝫ ſyncere adhęſiõis ꝑ charitatẽ, ſic viatores com-
ꝓhendunt deũ, qd̃ magis ꝓprie dr̃ apꝓhendere q̃ cõprehendere. Tñbrę ergo. i. pctõres, q in ſu
is malitijs ꝑmãſerũt, nullo hoꝝ modoꝝ cõprehẽderũt Ieſum, q ãt cõuerſi ſunt, cõprehẽderunt
B eũ tertio mõ. Deniqꝫ iuxta doctrinã magni Dionyſii de⁹ cõparat ſoli materiali, vñ & deus ſol Sapię.5.
intelligẽtiæ atqꝫ iuſtitię appellat, qm̃ ſicut ſol iſte viſibilis vniuerſa ſuæ lucis ſuſceptiua irradiat,
atqꝫ ex igenita ꝓprie lucis plenitudine, naturaliqꝫ ꝓprietate ſiue ꝓcinatiõe ac ꝓuia delibera-
tiõe cũcta diſpoſita ſua claritate ꝑfundit, ornat, iplétqꝫ, & ſi qd ẽ qd̃ non illuſtrat hoc lumẽ, hoc
nõ eſt ex ſolis defectu, ſed ex ꝓpria indiſpoſitiõe. Sic deus ſublimis & bñdictus, ex ꝓpria boni-
tatis ĩfinita plenitudine, naturali inclinatiõe, & ſuꝑliberaliſſima atqꝫ piiſſima cõicabilitate, oẽm
intellectualẽ creaturã illuminat, iplet ac pficit, ſi fuerit capax atqꝫ diſpoſita, qd̃ ſi aliq̃ nõ illuſtrat
hoc ẽ nõ ex ꝑte dei, ſed ob ꝓpriã indignitatẽ ac auerſionẽ. Quãuis ei ſit de⁹ vbiqꝫ oibus veriſſi
me pñs ac intimus, nihilominus paſſiões nr̃æ & vitia ſeparãt nos ab eo, vt ꝑ Eſaiã inducit: Iniq Eſaię.59.
tates vr̃ę diuiſerũt inter deũ vr̃m & vos, q̃ vtiqꝫ ipediũt nos à receptiõe gr̃æ, & illuſtratiõis diui-
næ, ſcd̃m ꝙ Hieremias teſtat: Pc̃tã vr̃a ꝓhibuerũt bonũ à vobis: Remoueamus ergo obſtacula Hiere.5.
iſta, faciẽdo ꝙ in nobis ẽ, aptemuſqꝫ nos infuſiõi gr̃aꝝ cęleſtiũ, & tũc illuminabimur atqꝫ iplebi
mur mox à deo, iuxta illud Iob: Si direxerit hõ ad deũ cor ſuũ, ſpm̃ illi⁹ & flatũ ad ſe trahet. Et Iob.34
per Zachariã: Cõuertimini ad me, & cõuertar ad vos dicit dñs: Hinc Iac. admonet: Appropi- Zacha.1
quate deo, & appropinq̃bit vobis. ¶Quęrit circa ꝓhabita, an naturali rõne poſſit iueniri aut de Iacobi.4
mõſtrari pluralitas pſonaꝝ in deo, & an gẽtiles philoſophi habuerũt cognitionẽ de pr̃e & filio
per naturalẽ rõnem. Queſtio iſta quę orit, difficultatem habet ex verbis Auguſtini vij. cõfeſſio
nũ dicẽtis: Ibi, vtpote in lib. Platonis vł' Platonicoꝝ, nõ q dẽ his verbis, ſed oĩno hoc idẽ qd̃ his
C verbis ſignificat, mł'tis ac mł'tiplicib⁹ rõnibus repperi cõprobatũ, qd̃, In pricipio erat verbũ, &
verbũ erat apd̃ deũ, &c. vſqꝫ ibi, & vita erat lux hoim. Triſmegiſtus qqꝫ iuenit dixiſſe, Monas
gignit monadẽ, & ĩ ſe ſuũ reflectit ardorẽ. Et videt id poſſe ꝓbari. Primo, ex ĩmẽſitate diuinæ
bonitatis, q̃ cũ ſit ĩfinite cõicabilitatis, ꝓceſſit ĩ actũ ſibi ꝓportionatũ, ꝓducẽdo germẽ imẽſum
qd̃ nõ p̃re ẽ niſi de⁹. Scd̃o, qa nullius rei poſſeſſio iocũda ẽ ſine cõſortio, & cũ in deo ſit amor ꝑ
fectus atqꝫ imẽſus, habet de⁹ aliqd qd̃ diligit ĩfinito amore, eo ꝙ amor ſit ꝓprie ad ſeipm̃. Ter
tio, qm̃ gñatio ẽ pfectiſſima ꝓductio, cõuenit ergo pfectiſſimo enti deo altiſſimo. Quarto, qm̃
qcqd pfectiõis ẽ in creaturis, reperit in deo. Cũ ergo ĩ mẽte creata ſit emanatio verbi, ab ĩtelle-
ctu & amoris à volũtate, erit etiã in mẽte diuia ꝓceſſus verbi atqꝫ amoris ſeu ꝓlis ac ſpũs ſc̃ti.
Et rñdẽdũ, ꝙ nunq̃ aliqs pur⁹ philoſophus agnouit, ꝙ ĩ deo eẽt emanatio ad ĩtra pſonę à pſo-
na, vł' ꝙ aliqd ꝓcedẽs à deo eẽt ei ęq̃le & cõſubſtãtiale, imo hoc reputabãt oĩo ipoſſibile, vt pa
tet ex elemẽtatiõe Proculi ſummi Platonici, ſꝫ nec poſſibile ẽ naturali rõne demõſtrare vel iue
nire deũ eẽ in pſonis trinũ vł' binũ & ĩ eẽntia vnũ, qa pfectio creatoris relucet ĩ creaturis, eo mõ
q̃ ꝓcedũt à creatore. Cũ ergo tres pſonę ſint vna cã creaturaꝝ, ita ꝙ creatio cõuenit eis q̃tũ ad
id in q̃ cõueniũt. ſ. rõne naturę atqꝫ potẽtię, palã ẽ, qd̃ eaꝝ diſtictio ex creaturis neq̃at elici, de-
mõſtrari, aut iueniri. Verũtñ aduertẽdũ, ꝙ ꝓfundiſſimi philoſophoꝝ aliq̃ dixerũt, & ĩ ſcriptis
ſuis reliq̃rũt, ĩ qb⁹ vident cognitionẽ diuitatis pr̃is ac filij habuiſſe ꝓpter cõiõnẽ verboꝝ qbus
vtunt, loq̃ndo de deo & ꝓceſſiõe eoꝝ q̃ ꝓducunt ab ipſo. Plato nãqꝫ & ei⁹ ſeq̃ces, mł'ti qqꝫ pe-
ripatetici diſſeruerũt vniuerſoꝝ ꝓceſſum à primo pricipio fieri ꝑ q̃ndã aſſimilationẽ, ita ꝙ oĩa
profluxerũt à deo ꝑ rõnẽ ſimilitudinis. i. ſcd̃m ſimilitudinẽ q̃ndã, qm̃ omẽ agẽs ꝓducit ſibi ſimi
le, & effectus vocat participata ſimilitudo ſuę cauſæ. Cũ ergo deus ſit lux pura ſuꝑſplendidiſſi-
ma & immẽſa, id qd̃ immediate cauſat ab eo, dixerũt eẽ ei ſimillimũ. Vñ vocabãt primã ĩtelligẽ-
tiã ſeu primã mẽtẽ creatã, ſignaculũ lucis diuiæ, ſplẽdorẽ claritatis ęternę, itemqꝫ qd̃ eẽt imago
euiden-

euidentiſſima ac p̄clariſſima maieſtatis diuinæ, ſpeculūq; pfectōis increatæ. Et qm̄ rō filiatio D
nis, in ſil̄itudine quadā cōſiſtit, idcirco dixerūt mentē illā imediate à ſuma diuinaq; mēte crea
tā eſſe filiū, imò & vnigenitū ac primogenitū dei. Vn̄ refert Macrobius ſup ſomnū Scipiōis
ꝙ Platonici poſuerūt à ſummo deo immediate pfluxiſſe ac cōditā eē mentē quādā deo ſubli
mi ſimillimā, oīm creaturaꝝ ſpecieb⁹ ac rōnib⁹ plenā, à qua dixerūt cętera oīa eē creata. Hinc
etiā Hermes Triſmigeſtus, q legit̄ fuiſſe Platonis diſcipul⁹, fuit āt & ali⁹ Hermes, q ſcribit̄ prę
ceſſiſſe diluuiū. Ait igit̄ Hermes p̄fat⁹ in libro ſuo, quē intitulauit de verbo pfecto. Sed anteq̄
verba Hermetis cōmemorē, audiamus q̄d in li. cōtra hęreticos aſſerat Auguſt. Hermes q lati
ne Mercuri⁹, ſcripſit librū de verbo pfecto, magnū nomē libri, qm̄ magnus de q̄ ſcripſit. Au
diamus q̄d dicat: Dn̄s oīm factor deoꝝ, ſcd̄m fecit dn̄m. Qm̄ ergo hūc fecit, primū & ſolū &
veꝝ, bon⁹ ei viſus ē, & pleniſſim⁹ oīm bonoꝝ, & lętatus ē in eo, & valde dilexit eū, tanq̄ vnige
nitū ſuū. Et poſt pauca: Hic eſt (inq̄t) filius dei benedicti, cuius nomē nō p̄t hūano ore narrari.
Ex hoc ergo, quòd Hermes vocat hūc ſcd̄m deū, elucēſcit ꝙ poſuit eū ſuſtātialiter diſtinctū
à ſummo deo, & p cōſequēs purā creaturā. Itaq; ꝙ Auguſtinus affirmat illū eē magnū .ſ. ver
bum dei pfectū, de q̄ ſcripſit Hermes hūc librū, indiget ſano intellectu, & pia interp̄tatiōe, q̄a
ſcd̄m veritatē, liber ille ſcriptus eſt, nō de filio dei vero, ſed æſtimato, p̄ſertim cū filius dei nō
eſt factus, q̄uō Hermes dicit dn̄m oīm deoꝝ fuiſſe ſcd̄m deū. Ex hoc dicto Hermetis & Pla-
tonicoꝝ orta eſt hęreſis Arrij atq; Eunomij, aſſerentiū filiū dei eſſe purā creaturā, vt dicit ſan
ctus Thomas in ſumma cōtra Gentiles. ¶ Deniq; iuxta Thomā in p̄ima parte ſummæ, etiā
Origenes dictis Platonicoꝝ imbutus, dixit verbū dei eſſe purā creaturā, propter quod Tho
mas ait Origenē fuiſſe fontē Arrianæ pfidiæ, q̄a ſcd̄m Origenē verbū dicit̄ in deo nō proprie E
ſed metaphorice, vtpote, nō filius naturalis, ſed imitatiuus. Veꝝ qual'r intelligendū ſit dictū
hoc Thomæ ignoro. ¶ Conſtat nēpe, ꝙ Origenes in multis locis teſtet̄ filiū dei eſſe verum
æternumq; deū imò in ep̄la ſua ad ſanctā Barbarā quā inſtruxit, apertiſſime dicit, ꝙ p̄ris & fi
lij ac ſp̄ūſſancti ſit vna diuinitas, & vera æqualitas, & q̄d ſunt tres pſonæ, vnuſq; deus. ¶ Prę-
terea Athanaſius fidei propugnator, allegat Origenē pro cōfirmatiōe trinitatis, nec dubium
quin ſanctiſſimus Athanaſius, q tātæ authoritatis extitit in ſcripturis, ꝙ nullus vnq̄ ei cōtradi
cere auſus fuit, bn̄ agnouit ac legit verba atq; volumina Origenis, nec aliquo mō allegaſſet eū
diſputādo cōtra Arrianos, ſi putaſſet Origenē fuiſſe fontē Arrianę impietatis. Verūtn̄ multa
inueniunt̄ in dictis Origenis, ex q̄bus videt̄ veꝝ eſſe ꝙ aſtruit Thomas, vꝫ ꝙ filius dei nō cō-
p̄hendat p̄rem pfecte. Itemq; ꝙ hoc eſt filius ad p̄rem q̄d Petrus vel Paulus ad filiū. Inſup ſup
Eſa. 6 illud Eſaiæ: Seraphim ſtabāt ſup illud, p Seraphim intelligit Origenes filiū ac ſp̄m ſanctū, ſi-
Hieronymus. cut innuit S. Hieronymus, q̄uis nō exprimat nomē Origenis. ¶ Ad hęc atq; ſilia diuerſi diuer
ſimode rn̄derūt. Quidā ꝙ hęretici inſeruerūt talia libris Origenis, ſicut libris beati Ambroſij
aliqua falſa inueniunt̄ inſerta, q̄dā ꝙ fuerint duo Origenes, vnus catholicus, alter hæreticus, q
dā ꝙ Origenes ſcripſit aliq̄ ſibi inuicē cōtrariātia, ſicut & Auguſtinus, pp̄ter q̄d tandē cōpul-
ſus ē facere librū retractationū, ſed de hac materia nihil diffinio, Origenē indiſcrete defendē
do, quē certū eſt in multis erraſſe. ¶ Nūc ſoluēdæ ſunt rōnes, q̄bus videt̄ oſtēdi, q̄d trinitas vel
p̄ris ac filij deitas, poſſet naturali rōne pbari. Primo itaq; ad authoritatē Auguſtini dicendū,
ꝙ principiū euāgelij S. Iohānis īuenit̄ in libris Platonicoꝝ, nō q̄ntū ad veꝝ ipſius intellectū,
ſed q̄ntū ad aliquē cōiōnē verboꝝ, & q̄ntū ad apparentiā ſupficialē. Poſuerūt eñ Platonici
verbū in deo, vn̄ Auicebron Platonicus in libro ſuo de fonte vitæ affirmat, ꝙ intellectus diui F
nus ac p̄n̄alis oīa agit p verbū intus cōceptū, ſed noīe verbi intelligūt rōnē idealē ſeu mūdū
archetypū. Q̄d vero Hermes ait, Monadē, i. vnitatē ſeu vnū deū genuiſſe Monadē, Thomas
interp̄tat̄ ſic intelligendū, ꝙ vnus deus cōdidit vnū mūdū propter ſuip̄ſius amorē, tn̄ intelli-
gendū id reor de generatōe p̄dictæ mētis creatæ ſecūdū Platonicos, & ꝙ dicit Tiriſmegiſtus
deū in ſe ſuū reflexiſſe ardorē, intelligit nō de pceſſiōe ſp̄ūſſancti, ſed ꝙ de⁹ diligit ſe pp̄ter ſe
& ex amore ſui ad ſeip̄m cōuerſi diligit alia. Ad argumētū de īmēſitate diuīæ bonitatis, dice
rēt naturales, ꝙ q̄uis ſit cōicabilitatis īmēſæ nō tn̄ pducit germē ſibi æq̄le, nō ex ſua īpotētia,
ſꝫ pp̄ter īcapacitatē pcedētis, q̄d dicūt nō poſſe æq̄ri ſuo cauſali atq; fōtali p̄icipio. Ad aliđ
diceret̄, ꝙ nulli⁹ rei poſſeſſio iocūda ē ſine cōſorte, ī his q̄rū vnū īdiget altero, de⁹ vero ī ſeip̄o
ſumme ſimpl'rq; pfect⁹ ē. Ad aliđ de amore diceret̄, ꝙ lꝫ amor nō ſit pprie ad ſeip̄m, nihilomi
n⁹ ſcd̄m ph̄m amor ad aliū, orit̄ ex amore ad ſeip̄m & vnūq̄dq; tm̄ vl' pl⁹ diligit ſe, q̄tū aliquē
aliū cōditū, iō de⁹ vere diligit ſeip̄m īfinito amore atq; feruore. Ad aliđ diceret̄ ꝙ gn̄atio cōue
nit deo altiori mō q̄ creaturis p hoc ꝙ tribuit eis vim gn̄atiuā Ad aliđ q̄ꝫ rn̄deret̄ ꝙ ī creatis in
tellectib⁹ ē emanatio verbi ac amoris, q̄a ī eis drn̄t eēntia & actio, nec eēntia eoꝝ ī ſeip̄a pfctā
eſt, cū nō ſit act⁹ pur⁹, ſꝫ verbo atq; amore pficit̄, ī deo āt oppoſito mō ē, q̄a ī eo ſūt penit⁹ idē
eēntia, virt⁹ & actio, eſtq; de⁹ in ſe abſolute pfect⁹ & pur⁹ act⁹, q̄cq̄d ad btitudinē ptinet, in ſe
eminētiſſime cōp̄hēdēs. Q̄ꝫuiſitaq; p̄inductę rōnes nō ſūt demōſtratiuę, pulchre tn̄ declarāt
ꝙ fides trinitatis nō ſit aliquā irrōnabilitatē vl' impoſſibilitatē cōplectēs, nā lꝫ ſit ſupra rōnem
non tamen eſt contra eam.

¶ Elucida-

A ¶Elucidatio huius capituli,ab eo loco q̃ dicitur, Fuit hõ miſſus à deo. Articulus. IIII

HVcuſq; tractauit ſublimis Euangeliſta de diuinitate, diuinaq́; operatione atq; incõ-
mutabili ſubſiſtẽtia verbi, nũc vero ſubiungit de eius ꝓcurſore. Q̃m enĩ dicturus mox
eſt de verbi incarnatiõe,& aduẽtu eius in hunc mundũ,cæteriſq́; opibus atq; dogma
tibus ſaluatoris,cõgruenter præmiſit de eius ꝓcurſore tractatũ. Pauca enĩ ponit de ꝓ-
curſore,ſciens Lucã glorioſo,ſententioſoq́; ſtilo deſcripſiſſe genealogiã, annunciationẽ,cõ- Lucæ.1.
ceptionẽ,natiuitatẽ,cõuerſationemq́; præcurſoris,de cuius etiã parcitate in victu,& duritia in
veſtitu. Matthæus & Marcus ſcripſerũt. ¶Itaq; ait: ⌊Fuit homo miſſus à deo⌋ Nemo enĩ ſa- Matt.3.
pienter agens, aſſumit ſibi honorẽ,ſed q vocatur à deo tanq̃ Aaron,quo cõtra dñs ait de præ- Marc.1
ſumptuoſis & falſis prophetis. Ipſi currebãt,& ego nõ miſi eos. Miſſio iſta Iohãnis intelligi po Heb.5.
teſt tunc facta,qñ deo iubente exiuit à latibulis hꝯremitarũ ad ripã Iordanis,quatenus illic ba- Hiere.23
ptizãdo populũ cõgregaret,eiſq́; de Chři aduẽtu ꝑdicaret,vnde Lucas ait: Anno quintodeci-
mo imperij Tyberij Cæſaris,factũ eſt verbum dñi ſup Iohãnẽ Zachariæ filium in deſerto. Fu Lucæ.3
it aũt miſſus à deo, vel ex ſola inſpiratiõe interna,vel ex allocutione & apparitiõe angelica exte
rius facta,quæ nõ eſt ab aliq̃ euãgeliſtarũ deſcripta. Hãc miſſionẽ Iohãnis,deus prędixit ꝑ Ma-
lachiã: Ecce mitto angelũ meũ,& præparabit viã añ faciem meã, Dicitur q̃ppe Iohãnes ange- Malach.3.
lus,ratione officij nõ naturæ,& qm̃ angelicæ cõuerſationis fuit, ⌊cui nomen erat Iohannes.⌋ Lucæ.1
Sic nãq; Gabriel archangelus iuſſit Zachariæ vocare filium ſuum,& cõgruit nomen iſtud prę-
curſori,q̃a Iohãnes interpretatur gratia dei,quæ præcipue fuit in homine iſto,quo inter natos
mulierũ,nõ ſurrexit maior ſeu ſanctior,q etiã primo prædicauit: Pœnitentiam agite, appro- Matt.11.
B pinquabit enĩ regnum cœlorum,hoc eſt gratiã ſaluatoris. Cum enĩ alicui diuinitus nomẽ im Marci.1.
ponitur,inſinuatur ꝙ proprietas ſignificata per nomen cõpetit illi,quemadmodũ Abram vo-
catus eſt Abraham.i.pater multarũ gentiũ,& Iacob dictus eſt Iſrael cum dei angelum vidiſſet. Gene.17
⌊Hic venit⌋ à ſecretis locis deſerti ad publica loca, ⌊in teſtimonium⌋ perhibendũ.i. ad teſti Gene.32.
ficandum non ad ſaluãdum, videlicet ⌊vt teſtimoniũ perhiberet de lumine⌋.i. veritatẽ annũ- Gene.35.
ciaret de Chriſto,⌊vt oĩes.⌋ homines primo Iudæi,deinde Gẽtiles,⌊crederent (in filiũ dei)
per illum⌋ hoc eſt,mediante teſtificatione Iohãnis,ſicq; credendo conſequerent̃ ſalutẽ æter-
nam. Nõ dicit,vt oẽs crederẽt in illũ, qm̃ fides cũ ſit virtus theologica, habet deũ pro obiecto.
Concernit enĩ deũ ſub ratione primæ veritatis,ideo nõ eſt credẽdum in hominẽ purum. Hinc
infra ait ſaluator: Creditis in deum,& in me credite,q̃d conſequens non eſſet,niſi & filius eſſet
deus. ⌊Non erat ille (Iohannes) lux⌋ principalis effectiue illuſtrans,lucẽ gratiæ præſtans,& ꝑ
eſſentiam lucens. Erat tamen lux inſtrumentalis diſpoſitiue illuminans, ad gratiam præparãs,
lux participata,eo modo quo Chriſtus ait apoſtolis: Vos eſtis lux mundi. Et ad Philippenſes Matt.5.
apoſtolus: Sitis (inquit) ſine querela in medio nationis prauæ, inter quos lucetis ſicut lumina- Philip.2.
ria in mundo. ¶ Deniq; ſecundum Dionyſium,quædam eſt lux illuminans non illuminata ,ſi-
cut lux prima. Alia eſt lux ſolum illuminata, vt illi qui modicã gratiam habent. Alia eſt lux me-
dio modo ſe habens,videlicet illuminans & illuminata, vt illi q de gratia ſibi cõceſſa alios poſ-
ſunt illuminare,inter quos certum eſt præcurſorem vnum de ſummis fuiſſe, ⌊ſed vt teſtimo-
nium perhiberet de lumine⌋ hoc eſt, Iohannes non fuit Chriſtus in lege promiſſus, ſed eius
miniſter & preco,ordinatus ad hoc,vt Chriſto teſtimonium daret. Hoc fecit Iohannes dicẽ- Marc.1
do: Venit fortior poſt me,cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calciamẽto- Actoꝝ.13
C rum eius. In actis quoq; Paulus ait dixiſſe Iohannem: Quem me arbitramini eſſe non ſum ego. Actoꝝ.19
Perhibuit etiã Iohãnes teſtimonium Chriſto operibus,vtpote baptizãdo Iudæos in nomine
Chriſti vẽturi. Forma enĩ baptiſmi Iohãnis fuit: Baptizo te in nomine futuri, ſecundum ꝙ in
actis tangit apoſtolus: Iohãnes baptizauit populum dicens: In eum q vẽturus eſt,vt crederent
hoc eſt in Ieſum. Idcirco receptio baptiſmi Iohãnis, erat quædã profeſſio credẽdi in Chriſtũ.
¶Miſſus eſt ergo Iohãnes ante Chriſtũ,vt hoĩes ad Chři ſuſceptionẽ aptaret,docẽdo,bapti-
zãdo,orãdo,exẽplariterq́; viuẽdo. Erat nẽpe teſtis idoneus propter vitæ ſuæ ſanctitatẽ, oĩni-
bus manifeſtã,gratiã prophetalẽ,angelicã annunciationẽ, miraculoſam cõceptionẽ ac natiui-
tatẽ. Neceſſaria vero fuit Iudæis ꝑparatio iſta. Nã cũ rudes fuerint,immediate capaces non e-
rãt ſupnaturaliũ atq; cœleſtiũ documẽtorũ Chriſti, ſed pedetẽtim inducẽdi erãt ad ſublimio-
ra. Iohãnes ergo inducẽdo eos ad pctõrũ cõfeſſionẽ,baptiſmi receptionẽ,dicẽdo etiã. Appro Marci.1.
pinquabit regnũ cœlorũ,cœpit eos à terrenis abſtrahere,atq; ad ſupnorũ amorẽ accẽdere,ac ꝑ
hoc ad Chriſti legem & fidẽ aptare. ⌊Erat lux vera⌋.i. nõ participata aut defectiua, ſed ple-
na & ſubſtãtialiter clara,in qua natura lucis ꝑfectiſſime reperit̃. Vnde Iohãnes in canonica ſua
ſcribit: Deus lux eſt,& tenebræ nõ ſunt in eo vllæ. Omne aũt creatũ habet aliq̃d tenebroſitatis 1.Iohan.1
admixtũ,nam ipſa minoratio lucis , ipſa eius diſtantia ſeu diſſimilitudo à luce diuina,eſt tene-
broſitas quædã. Cõparatiõe quoq; lucis diuinæ ac infinitę appellat̃ quaſi caligo, ideo enĩ luna
non ſplendet,& cœli nõ ſunt mũdi in cõſpectu eius: Quãuis vero iſtud de q̃libet diuina ꝑſona Iob.15.
ſit verũ, nũc tñ de filio dicitur,cui lux appropriatur,quoniã lux ſpũalis præcipue ſpectat ad in-
tellectũ

1. Cor. 1 tellectum ac ſapientiam. Cum ergo verbũ ſeu filius ſit emanatio intellectus, ſic ei appropriat D
Iohan. 14 ⌊lux (ſicut ſapientia, veritas, ars, ſplẽdor & ſpecies) quæ illuminat⌋ lumine naturalis ingenij »
⌊oẽm hoĩem veniẽtẽ in hũc mundũ⌋. i. q per natiuitatẽ ingredit orbẽ terraꝝ, vallemq; la- »
chrymaꝝ. Vel, illuminat lumine gr̃æ oẽm hoĩem veniẽtẽ in hũc mundũ. i. omnẽ qui illumi
Pſalm. 44 nat gr̃a ſpũali quã nullus ſortit niſi à filio. Iuxta hũc ſenſum habet in Pſalmo: Alleuat dñs oẽs
qui corruũt, & erigit oĩes eliſos, nõ φ oĩes corruẽtes & eliſi alleuant ac eriguntur, ſed quòd
nemo talium alleuatur aut eragatur niſi à deo. Vel, illuminat omnem hominẽ quantũ in ſe
2. Petri. 3 eſt, ſicut vult omnes ſaluari, ita quod nemo excuſat, ſi non fuerit illuſtratus. Illuminat quoq;
omnẽ hominẽ, dando vnicuiq; angelum pro cuſtode, qui à diuerſis erroribus & peccatis re-
trahit hominem ſibi commiſſum. Vel, illuminat omnẽ hominem. i. quoſdã de omni genere
hominum, nam poſt paſſionem & prædicationem Apoſtoloꝝ illuminauit ſeculũ vniuerſum
Iohan. 12 Iuxta quẽ ſenſum ait inferius: Si exaltatus fuero à terra, trahã oĩa ad meip̃m. Et Pſamiſta: Be
Pſalm. 71 nedicent in ip̃o tribus terrę. ⌊In mũdo erat⌋ hoc de Chr̃o ſcd̃m vtrãq; eius naturã accipi p̃t »
ſed differẽter. Primo ſic: In mũdo. i. in toto ente creato ſeu vniuerſo erat lux. i. totũ mũdũ ab
Hiere. 23 exordio ſuę creatõis impleuit, cũ ſit infinita, ꝑpter q̃d ait p Hieremiã: Nunq̃d nõ cœlũ & ter
rã ego impleo? Deus eñ vbiq; eſt p eſſentiã, p̃ſentiã atq; potentiã. Ipſe ſiquidẽ oĩa penetrat,
Prouer. 15 ſua quoq; potẽtia ad oĩa ſe extẽdit, & ſuo cõſpectui oĩa patẽt. Verũtñ iuxta Salomonẽ: Lon
ge eſt dñs ab impijs, non vtiq; loco, ſed diſſimilitudine, q̃a nõ eſt nec habitat in eis per gra-
tiam. ¶ Fuit autem circa deum triplex error. Vnus Manichæoꝝ, dicentium iſta corporalia
& terrena deo lucis non eſſe ſubiecta. Contra hos dicimus deum eſſe vbiq; per potentiam.
Pſalm. 72 Alius fuit error negantium diuinam prouidentiam, de quibus dicit Pſalmiſta: Dixerunt q̃uo
ſcit deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo. Contra hos dicimus deum eſſe vbiq; per præſentiam,
ita φ vt oĩa ſunt aperta & nuda oculis eius Tertius fuit error dicentium, quod deus imme- E
diate non condidit, niſi primã intelligentiã, & illa creauit ſecundam, ſecunda quoq; tertiã, cu
ius erroris origo ſcd̃m Thomã fuit author libri de cauſis, quẽ errorẽ Auicẽna & Algazel ſunt
Baruch. 3 ſecuti. Cõtra iſtos aſſerimus deũ vbiq; p eſſentiã. Scd̃o exponit ſic: In mundo erat. i. lux iſta,
ſeu Chriſtus poſt incarnationẽ in terris eſt viſus, & cũ hoĩbus cõuerſatus, ita φ illũ quẽ totus
nõ capit orbis, ſcd̃m ſuã diuinitatẽ, pua p̃s terræ cœpit & clauſit ſcd̃m humanitatẽ aſſumptã
Heſter. 13 ⌊Et mundus (vc3 cœlũ & terra, & quicq̃d cœli ambitu cõtinet) per ip̃m (verbum) factus eſt⌋ »
eo ſenſu, quo iam dictum atq; expoſitum eſt. Oĩa per ip̃m facta ſunt, & q̃m mundus ſeu oĩs »
creatura p verbũ facta eſt, ideo ad verbi cognitionẽ naturalẽ inducit, videlicet ad cognoſcẽ-
dum ſuum creatorem, quantum ad naturam, non quantum ad pſonam ſcd̃m relatiuam pro-
prietatem. Effectus eñ repræſentat ſuã cauſam. ⌊Et mũdus eum non cognouit⌋ In hoc ſan »
cti Iohãnis Euãgelio, mũdus diuerſis modis accipit. Quãdoq; pro tota creatura quãdoq; in-
differenter pro bonis ac malis hominibus in mundo degẽtibus, interdum ſpecialiter pro ele-
ctis, vt cum dicitur: Sic deus dilexit mundum vt vnigenitum ſuum daret. Interdũ pro repro
Iohan. 3 bis, ſicut ait Saluator: Me odit mundus. Nunc ergo accipit mundus pro pu̾erſis ac cæcis ho-
Iohan. 15 minibus, q Chr̃m non cognouerunt p fidem formatã. Et licet aliqui tales agnoſcant eum p
Titum. 1 fidẽ informẽ, factis tñ negãt eundẽ. ¶ Deniq; Iudæi increduli, q eũ cognouerũt corpali intuitu F
nõ cognouerũt eum interiori viſu. Nunquid eñ cognouerũt eũ qui dixerunt: Noſcimus,
Lucæ. 15 quia hic homo peccator eſt. ⌊In propria venit⌋. i. in hunc mundũ inferiorem à ſe creatum, »
vel in Iudæam & populum Iſraeliticum ſibi olim peculiarem per incarnationem deſcendit,
Eſa. 46 quemadmodum Eſaias orauit, dicendo: Vtinam dirumperes & deſcenderes. A ſummo eteñ
Pſalm. 18 cœlo egreſſio eius, ⌊& ſui⌋ hoc ẽ, Iudæi ad cultũ dei ſpecialiter deputati, de quoꝝ ſemine na »
tus eſt Chriſtus, ⌊eum non receperunt⌋ per fidem. Pauciſſimi eñ Iudæoꝝ crediderunt in »
Eſa. 49 Chriſtum comparatione increduloꝝ. Hoc apud Eſaiam apertiſſime inuenitur prædictum,
loquente Chriſto ad patrem. Hæc dicit dñs formans me ex vtero ſeruum ſibi, vt reducam Ia
Hiere. 5 cob, & Iſrael non congregabitur. Hinc dñs ait per Hieremiam: Præuaricatione præuaricata
eſt in me domus Iacob, & domus Iſrael. Negauerunt dñm & dixerũt: Non eſt ipſe. Iudæi igit
iſti appellantur populus Chriſti, non rõne prædeſtinationis, ſed creatiõis, & temporalis ele-
Eſa. 1 ctionis atq; vocationis, de quibus ait per Eſaiam: Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpre-
uerunt me. Poteſt quoq; generaliter de vniuerſis infidelibus & pu̾erſis exponi qui dicunt ſui
2. Theſſ. 3 quia ab ip̃o creati, & nõ receperunt eum, quia non omniũ eſt fides, & nouit dñs qui ſunt eius p
2. Timo. 2 prædeſtinationem. Verũ vt Lucas ait in Actibus: Crediderunt quotquot præordinati erant
Acto. 13 ad vitam æternam, de quibus iam ſubditur: ⌊Quotquot aũt receperunt eum⌋ per fidem for »
Acto. 10 matam, vniuerſaliter loquitur dicendo: quotquot, quoniam non eſt pſonaꝝ acceptor deus,
⌊dedit eis poteſtatẽ (. i. idoneitatẽ ſeu gr̃am efficacẽ) filios dei fieri⌋. i. p quã fiũt filij dei ado- »
ptiui. ¶ Sed queritur cum homines fiant filij dei, eo ipſo φ credunt in Chriſtũ, quemadmodũ
Gala. 3 ait Apoſtolus ad Galatas: Oĩes vos filij dei eſtis per fidẽ in Chriſto Ieſu, quomodo recipiẽ-
tibus Chriſtum per fidem datur poteſtas filios dei fieri, & non potius ipſa filiatio adoptiua.

A Et reſpondendũ dupliciter. Primo, ꝙ licet homo dũ cõuertit ad Chriſtũ per fidẽ & dilectionẽ, efficiat adoptiuus filius dei, hoc tamen nõ eſt, niſi inquantũ habet propoſitũ recipiendi baptiſmũ, in quo ſpũaliter renaſcit, & filiatio adoptiua perficit. Omibus ergo qui receperũt Chriſtũ, dedit ipſemet Chriſtus ſecundũ ꝙ deus, poteſtatẽ filios dei fieri, perfecte in fonte baptiſmatis, quod nõ datur adultis, niſi credẽtibus, imò nulli niſi fidem profiteat, vel per ſe, ſi ſit cõpos rationis, vel per aliũ, ſi ſit infra annos diſcretionis. In baptiſmo aũt gratia auget, character imprimit, & homo Chriſto perfecte cõformat & incorporat, atq; ab omni labe peccati at reatu pœnæ abſoluit, vt ſit omnino filius dei. Secũdo rñdet, ꝙ omnibus qui Chriſtũ nũc per fidẽ recipiũt, datur poteſtas filios dei fieri, filiatione gloriæ cõſummata in patria. Per fidẽ eñ peruenit ad ſpeciẽ. Filiatio quoq; gratiæ adoptionis ordinat ad filiationẽ gloriæ beatificæ fruitionis. Filiatio aũt fundat in aſſimilatione. Quoniã ergo per Chriſti aduentũ data ẽ hoĩbus participatio diuini eſſe, & ſupernaturalis ſimilitudo cũ deo, idcirco recipientibus ipm datur ꝑſata poteſtas. Per fidẽ quippe inchoatur in nobis ſupnaturalis cognitio patriæ, q̃ q̃tũ ad ſuã plenitudinẽ deo eſt propria. Per grãm quoq; gratũ facientẽ ponit anima in eſſe ſupnaturali, diuino ac meritorio, tãq; accepta ac ſimilis deo efficit, vt etiã vitã æternã de condigno mereat, ⌊his qui credũt in noĩe eius,⌋ loquẽdo de noĩe noĩato, hoc eſt in ipſo Chr̃o fide formata. Cũ itaq; verbũ ſit filius naturalis, qui ei p fidẽ vniunt, atq; per charitatẽ incorporãtur, efficiuntur filij adoptiui. Filiatio aũt adoptiua quæ ſit per grãm, qua homĩes fiunt participes hæreditatis patris adoptantis, eſt participatio filiationis naturalis. Hinc ad Romanos dicit Roma.8
B apſus: Si filij, & hæredes, hæredes quidẽ dei, cohæredes aũt Chriſti. Et rurſus: Nõ accepiſtis ſpm̃ ſeruitutis iterũ in timore, ſed accepiſtis ſpm̃ adoptionis filiorũ, in q̃ clamamus, abba pr̃.

¶ Deinde Euangeliſta diſtinguit generationẽ ſpũalem, per quam filiatio adoptiua acquirit à generatione carnali. ⌊Qui⌋ credentes & filij adoptiui, ⌊nõ ex ſanguinibus⌋ .i. ſeminibus viri ac fœminæ. Semen eñ eſt ſuperfluũ alimẽti ſanguinei & ſanguis coagulatus. Itaq; non ex ſanguinibus .i. ſemine viri, in quo eſt virtus formatiua, & ſemine mulieris q̃ ꝑbet in gñatione materiã, ⌊neq; ex volũtate carnis⌋ .i. concupiſcentia ſenſualitatis, vel fœminæ q̃ noĩe carnis exprimit, qm̃ mollior & in ratione debilior, ⌊neq; ex volũtate (.i. cõcupiſcenti.) viri, ſed ex deo nati ſunt,⌋ .i. diuina virtute & gratia ſpũaliter regenerati, ac diuinũ eſſe ſortiti, nam loquendo de eſſe naturæ, tunc nati ſunt ex ſeminibus parentũ ſicut & infideles, ſed loquẽdo de eſſe gratiæ, per q̃d conſtituti ſunt filij dei adoptiui, nati ſunt ex deo tanq̃ ex patre principali hominẽ ſibi aſſimilante ac deificante. Porrò in generatione carnali ac naturali ſemen ſe habet per modũ cauſæ materialis, parentes per modum efficientis, concupiſcentia vero mouet ad actũ. ¶ Poteſt aũt per volũtatẽ carnis & viri intelligi appetitus ſuperior ſeu intellectiuus, qui actum generationis Imperat vel ei conſentit.

¶ Explanatio huius cap. ab eo loco quo ſcriptũ eſt: Et verbũ caro factũ eſt. Art. V.

SVpra declarauit Euãgeliſta, ꝙ verbũ dei fuit ab æterno, nũc pandit ꝙ factũ eſt in tempore, dicẽs. ⌊Et verbũ caro factũ eſt.⌋ Itẽ aſſeruit filios dei adoptionis natos non eſſe ex ſanguinibus, ne quis ex hoc opinaret, ꝙ multo minus filius dei naturalis natus eſſet
C ex ſemine ſeu ſanguine, ideo docet, ꝙ verbũ factũ eſt caro, naſcẽdo ex ſemine patriarcharũ atq; ex ſanguine virginis. Iterũ qm̃ dixit hoĩes fieri filios dei, oſtẽdit hoc nõ eſſe impoſſibile nec incredibile, cũ filius dei factus ſit filius hoĩs. Itaq; verbũ .i. vnigenitus filius dei verus deus ĩ ſe æternaſr ſubſiſtẽs caro .i. hõ verus factus eſt, aſſumẽdo humanã naturã ad propriã pſonalitatẽ, vtpote ſubſtãtificãdo eã in ſemetipſo, cõferẽs ei ſubſiſtere in eodẽ eſſe, in quo & verbũ ſubſiſtit. Itaq; ꝙ verbi atq; aſſumptæ hũanitatis eſt vna hypoſtaſis, eadẽq; ſuppoſitalis ſeu ſubſiſtẽtia perſonalis, nã & ipm verbũ eſt ſuppoſitũ, ſubſtãtificans humanitatis ſibi vnitæ. Sumit ergo hoc loco pars pro toto, videlicet caro pro homine, quẽadmodũ & in pſalmo: Ad te omnis caro veniet. In Eſaia quoq;: Videbit omnis caro, quod os dñi loquutũ eſt. Itẽq;: Videbit oĩs caro ſalutare dei nr̃i. Sic etiã infra ait ſaluator ad patrẽ. Dediſti ei poteſtatẽ oĩs carnis. ¶ Deniq; verbũ factũ eſt hõ, aſſumẽdo ſimul in eodẽ inſtãti animã rationalẽ tunc primo creatam & carnẽ humanã ex puriſſimis ſanguinibus ſanctiſſimæ atq; digniſſimæ virgĩs ſumprã, & à ſpũ ſancto formatã ac organizatã, rõnaliq; aĩa informatã, ſic q̃d in eodẽ inſtãti creata eſt aĩa Chriſti, & caro eius formata, ac aĩæ copulata, & vtrũq; ſimul à verbo aſſumptũ, nũquã tñ caro & aĩa, vel hũanitas Chriſti habuit propriã perſonalitatẽ aut ſubſiſtentiã, ſed ĩ momento ſuæ creationis ac partiũ ſuarũ mutuæ virginis, aſſumpta eſt ipſa humanitas à verbo & ſuppoſita in ipſo: ſic virgo vere cõcepit filiũ dei deũ ac hoĩem, ꝑbẽdo materiã aĩæ Chr̃i informatã, ac verbo immediate vnitã. Hoc eſt nouũ & ſup nouũ, omniũq; nouorũ ac mirabiliũ nouiſſimum ac mirabiliſſimũ, de quo vaticinatus eſt Hieremias: Nouũ (inquiẽs) faciet dñs ſuper terrã, mulier circũdabit virũ. Circũdedit eñ in vtero ſacratiſſimo puerũ Ieſum, virũ nõ ætate & q̃titate, ſed ſapiã & virtute. ¶ Incarnatus eſt ergo filius dei, vt nos efficiamur conſortes naturæ, pcipiẽdo meritis Chr̃i copioſiſſimã grãm in ꝑſenti, æternãq; beatitudinẽ in futuro.

Pſal. 64
Eſa. 40
Eſa. 52
Iohan. 17
Hiere. 31
1. Cor. 1

Phil.2 Inclinauit & humiliauit ſeipm̃,ſeruilē formā accipiens,vt nos in cœleſtibus exaltaret, & an- D
gelis parificaret,ſimilitudinē carnis peccati aſſumpſit,vt nos ab omni macula culpę purgaret
in q̄bus apparet magnitudo diuinæ dilectiōis,atq; dignatio ſummæ maieſtatis ad genus hu-
manū.Cū em̄ amoris ſit amātē & amatū vnire,vnū in aliū trāſponere,eoſq; inſeparabil̄r col
ligare,cōſtat ꝙ deus ineffabil̄r nos amauit,qm̄ noſtrā naturā ſibi imediatiſſime copulauit,vi-
delicet vnione hypoſtatica,eāq; in ſe quodāmodo trāſformauit atq; trāſpoſuit,& ſibi indiſ-
ſolubil̄r couniuit,nā & in triduo mortis māſerūt corpus & aīa verbo vnita.In Chriſto ergo
ſunt duæ naturæ & vna hypoſtaſis ſeu pſona,ſunt q̄q; in eo duæ gn̄ationes & vna filiatio,pu
ta diuina.Generatio nāq; ptinet ad naturā,filiatio ad pſonā.¶Per hanc verbi incarnationē
incōprehenſibil̄r,prorſuſq; inenarrabil̄r honorificata ac ſublimata eſt,nō ſolū hūanitas Chri
ſti,ſed totū inſup genus humanū.Quid em̄ tā glorioſum atq; magnificū eſſe pt̄ hoībus vt hoc
Pſal.21. q̄d deus nr̄ factus eſt frater nr̄,ꝙ creator nr̄ factus eſt nr̄ ſaluator,ꝙ iudex nr̄ factus eſt nr̄ ad-
Mat.28 uocatus? Nōne pfectio creaturæ eſt aſſimilari ſuo creatori? Per verbi aūt incarnationē aſſimi
Heb.2 lati ſumus noſtro creatori ſimilitudine,ſpeciei ſpecialiſſime.Imò ſi rite intelligo,p incarna-
1.Johan.2 tionē hāc bn̄dictā facti ſumus naturales frēs naturalis filij dei,vtpote eiuſdem naturæ cū filio
patris æterni,nō tn̄ ſumus naturales filij patris verbi,q a nō ſumus naturales frēs verbi ſecūdū
naturā illā quæ cōuenit ei eſſe naturalē filiū dei,ſed rōne naturæ aſſumptæ.¶Amplius aūt in-
carnatio iſta ſanctiſſima maxime auget ſpem noſtrā,charitatē q̄q; ſumme inflāmat.Qūo em̄
Phil.2 diffidere poſſumus de miſcd̄ia & bn̄uolētia eius,q propter nos in tm̄ exinaniuit ſeipm̃,q tan-
Pſal.21. ta dilectiōis ſigna nobis oſtēdit,q ita pūenit nos in bn̄dictionibus ſuæ dulcedinis? Quid etiā
ita charitatē accēdere pt̄,ſicut tantoꝝ exhibitio bn̄ficioꝝ,& ꝙ tantū dilecti ac ante dilecti ſu E
mus à deo nr̄o,ꝙ tā propinque ac intime ſe nobis vniuit ꝙ vna perſona cū natura nr̄a effectus
eſt,ꝙ vltra omnē creaturā ſubcœleſtē,cœleſtē,& ſupcœleſtē noſtrā exaltauit naturam. Ma
gna,ni fallor,& inæſtimabilis eſt virtus hoꝝ verboꝝ. Verbū caro factū eſt,quæ decet nos cū
omni humilitate interiori & exteriori ſeu corporis proſtratione,inclinatiōe,vel genuflexio
Phil.2 ne proferre,vt humiliemus nos illi,q propter nos humiliauit ſeipm̃ cū eſſet altiſſimus. Cum
1.Johan.4 ſumma q̄q; reuerētia & gratitudine cordiali ac mētis feruore,vt honoremus ac diligamus eū
Gene.3 gratiſſimo aīo,q prior eatenus honorificauit atq; dilexit nos. ¶Quærit̄ cur potius verbū q̄
pr̄ vel ſpūs ſctūs incarnatū eſt? Et rn̄dendū,ꝙ ꝓpter diuerſas cauſas.Primo,nā verbo ſeu fi-
lio appropriat̄ ſimilitudo pr̄is cū pr̄e. Homo aūt peccauit dei ſimilitudinē inordinate appetē
do,vnde pct̄m hoīs fuit quodāmodo ſpecial̄r cōtra filiū,ꝓpter q̄d pr̄ zelans pro filio,hoīem
condēnauit,filius vero vidēs patrē pro ſe zelatū,atq; ſui occiſione honore ſibi ab hoībus im
pendēdo priuari,pro patre q̄q; zelatus ē,vnde ad recuperādū patris honorē,hominūq; ſalu-
tē voluit incarnari.Secundo,qm̄ homo habet ſpecialē aſſimilationē cū verbo,nā verbo ap-
propriant̄ ea q̄ ptinent ad intellectū,homo quoq; recepit ſpeciē à perfectione intellectuali,
videlicet ab eſſe rōnali. Tertio,qm̄ incarnatio ordinat̄ ad beatificā viſionē,viſio aūt hæc reſ-
picit intellectū à quo profluit,& verbū ab intellectu procedit,ſicq; propter cōuenientiā ver-
bi cū viſione beatifica,cōgruebat ei incarnatio iſta ſaluifica. Quarto,qm̄ verbū eſt media in
trinitate pſona,idcirco cōueniebat ei incarnatio & ratio mediatoris,vt eēt deus & hō.¶Po
Luc.2 ſtremo,qm̄ proteſtāte Symeone iuſto ac timorato,hoc verbū incarnatū poſitū eſt in ſignū,
cui cōtradicet̄,.Propterea omnia loca ſacræ ſcripturæ plena ſunt ſcandalis ſecundū Hiero-
Johan.6 nymū,nō ꝙ electi q ſunt docibiles dei ſcandalizent̄ in verbis ſcripturæ,ſed reprobi volentes F
ſcrutari inſcrutabilia dei,ſacrāq; ſcripturā ꝓprio intellectu metiri. Vnde ex hoc q̄d dictū eſt
Hæreticorum errores recitantur atq; confutantur. Verbū caro factū ē,hoīes pditiſſimi in ītolerabiles inciderūt errores. Arrius nāq; & Euno-
mius aſſerebāt,ꝙ verbū ſic factū ē caro,ꝙ ſolā carnē aſſumpſit,nō animā. Dicebāt em̄ ꝙ ver-
bū eēt pura creatura carni Chr̄i loco aīæ copulata. Apollinaris hęreticus dixit,ꝙ verbū ſic fa
ctū eſt caro,ꝙ aliq̄d verbi in carnē mutatū eſt,ꝙ i Chr̄o nō fuit aīa rōnalis,qm̄ vicē aīæ intel
lectiuæ ſuppleuerit verbū,fuerit tn̄ in eo aīa ſenſitiua,q̄ cōceſſo,Chr̄s potius eſſet deus & be-
ſtia q̄ deus & hō. Ebion aūt,Cherintus atq; Fotinus dixerūt,ꝙ verbū factū eſt caro p ſolā gra
tiæ vnionē. Dixerūt em̄,ꝙ Chr̄s eſſet purus hō,& nō diceret̄ deus,niſi ob ſuæ ſctitatis & gr̄æ
excellētiā.Quoꝝ erroꝝ q̄tū ad hoc ſequutus ē inimicus dei Neſtorius,dicēs,ꝙ deitas nō fuit
in Chr̄o niſi ſicut in tēplo,affirmās ꝙ ex verbo & hūana natura nō cōſtet vna pſona. Eutices
vero cōfinxit,ꝙ verbū ſic factū eſt caro,ꝙ ex natura diuina & hūana reſultet in Chr̄o vna na-
tura,ſicut & vna pſona,q̄ dato,diuina natura eēt mutabilis,& Chr̄s nō eſſet deus nec hō,ſed
aliud habēs naturā mixtā ex diuina atq; hūana natura.Sabellius dixit patrē incarnatū. Mani
chæus aſſeruit verbū carnē factū,nō vere,ſed tm̄ phātaſtice. Valētinus aūt dixit,ꝙ verbū fa-
ctū eſt caro,nō aſſumēdo corpus ex virgīe,ſed ſecū illud portādo de cœlo,ita ꝙ corpus Chri
ſti fuerit de natura cœleſtiū corpoꝝ.¶Vniuerſos errores iſtos ſtultiſſimos dānat eccleſia,aſ-
ſerēs verbū veraciter aſſumpſiſſe totā naturā humanā,q̄tenus illa natura vinceret diabolū in
Gene.3 Chr̄o,q̄ victa fuit ab eo in hoīe prothoplaſto.¶Deniq; hoc Chr̄s aſſumpſit,q̄d ſanādū redi-
mendūq;

A mēdáq́ꝫ fuit. Quēadmodū ergo caro & aīa rōnalis infectæ erāt pctō, ita vtræq́ꝫ verbo vnitæ
ſunt, itaq́ꝫ iſta facta ē in pſona directe & īmediate, tanq̄ in termino, non in natura hoc mō, nā
vtraq́ꝫ natura retinet ſuas ꝓprietates naturales, & ſine cōfuſiōe, ꝑturbatiōe, ac commixtiōe
vnitæ ſunt, vna manēte pſona. Cū aūt dr̄, Verbū caro factū, paſſum, ac mortuū, non inſinuat
aliq̄ mutatio facta in ipſo verbo ſcd̄m ſe, ſed ī natura aſſumpta, q̄ tā ꝓpinque ac intime con-
iūcta ē verbo, vt q̄d ē vnius, ꝑdicet de alio, vcꝫ hūana de verbo, & diuina de hoīe, ſed qd pro-
pter qd dicat, eſt attēdendū. ¶ Poſtremo opinor ꝙ ſpūſſ. nō ſine ꝑcipuis cauſis dixit p Euan
geliſtā, verbū caro factū ē, potius q̄ verbū factū eſt hō. Primo, vt magnitudo diuīæ inclina-
tiōis ſeu exinanitiōis oſtēdrret. Secūdo, vt futuꝝ Manichæoꝝ errorē deſtrueret, incarnatio
nisq́ꝫ veritatē aptiſſime demōſtraret. Itaq́ꝫ deus factus eſt hō, vt nos deificemur, illius ad ima Galat. 4
" deſcēſio, nr̄a eſt ad ſumma ꝓmotio, ⌞& habitauit ī nobis⌟.i. in natura nr̄a quā induit, q̄ fuit Johan. 2
velut tēplū ac tabernaculū verbi aſſumētis atq́ꝫ diuinitatis intus latētis, vnde & dixit Iudæis: Ephe. 3
Soluite tēplū hoc, q̄d dixit de tēplo corpis ſui, prout Euāgeliſta expoſuit. In cæteris ſc̄tis ha-
bitat verbū p fidē & grām, in Chr̄o hoīe habitauit p hypoſtaticā vnionē & beatificā viſionē
atq́ꝫ inſeparabilē copulā. Vel ſic, habitauit ī nobis.i. inter nos cōmorari ac cōuerſari dignat᷒ Baruch. 3
eſt, prout dictū fuit p Baruch: Poſt hæc in terris viſus ē, & cū hoībus cōuerſatus ē. Hinc q̄q́ꝫ p
Zacha. ꝑdixit: Gaude & lætare filia Sion, qa ecce ego venio & habito ī medio tui. Et p Eſaiā Zach. 2
Propter hoc ſciet pp̄lus meus nomē meū in die illa, qa ego ipſe q loq̄bar, ecce aſſum. ⌞Et vi- Eſa. 52
dimus gloriā eius.⌟ Gloria in ſcripturis diuerſis modis accipit, interdū ꝓ maieſtate, interdū
B cū clara laude notitia, interdū ꝓ beatitudine ſeu lætitia, interdū pro q̄cūq́ꝫ excellētia ſru ope
magno. Apl̄i ergo viderūt oculo corpali gloriā verbi incarnati.i. magnificentiā miraculoꝝ Matt. 17
ipſius, & claritatē quā habuit in trāſfiguratiōe viderūt Petrus, Iohānes & Iacobus, claritatē ve Act. 1.
ro & excellētiā eius poſt reſurrectionē viderūt oēs apl̄i. ¶ Porrò maieſtatē diuinitatis ī car-
ne latētis & beatitudinē aīæ Chr̄i deo ſp fruētis, viderūt apl̄i oculo intellectuali ſeu viſu inte-
riori p fidē, ꝑſertim poſt reſurrectionē & ſpūs ſancti miſſionē, excellētiā q̄q́ꝫ eius in ꝑdicādo Matt. 7
& operādo viderūt, qūo erat docēs ſicut poteſtatē hn̄s, & nouā ac ꝓpriā legē tradēs, dęmones Marc. 1.
imperiali verbo eiiciēs, atq́ꝫ ad nutū propria virtute miracula faciēs, cordiū arcana aperiens, Luc. 11.
cūcta futura ꝑnoſcēs, poſt reſurrectionē clauſis ianuis intrās, ſpm̄ ſanctū inſufflās, in cōſpectu Luc. 24
diſcipuloꝝ aſcendēs. Et qm̄ oīa iſta fuerunt ſupra hoīem, & vltra omnē poteſtatē creatā, ſo- Johā. 20
" liq́ꝫ deo poſſibilia, ideo ſubdit, ⌞gloriā quaſi vnigeniti à patre⌟.i. talē eius gloriam vidimus, Act. 1.
qualē decet videri & eſſe in vnico, naturaliq́ꝫ filio patris æterni, & ita q̄d ait, quaſi, non deno-
tat ſimilitudinē, ſed veritatē. Vnde Euangeliſta omnē excellentiā Chriſti breuiter innuens,
dicit: Vidimus gloriā eius quaſi vnigeniti à patre, ac ſi de aliquo rege cū maximo apparatu in Matt. 13
trante diceremus, ipſe intrauit quaſi rex.i. tā ꝑclare atq́ꝫ potenter vt ſpectat ad regē. Propter Luc. 10
hanc viſionē Chr̄s dixit apoſtolis: Beati oculi q vidēt q̄ vos videtis. Hinc p Eſaiā fuerat pro Eſa. 52
phetatū: Simul laudabūt, qa oculo ad oculū viderūt. Et iteꝝ dixit Eſaias: Erūt oculi tui vidē- Eſa. 30
tes ꝑceptorē tuū, & aures tuæ audiēt vocē poſt tergū mouētis. Et Pſal. Viderūt ingreſſus tu-
os deus, ingreſſus dei mei regis mei q eſt in ſancto. ¶ Poſtremo oīa etiā hūana & infima q̄ in Pſal. 67
Chr̄o fuerūt, gloria & honore ornant, imò ſupnaturalibus magnificētiis decorant, diuinisq́ꝫ
C plena fuerūt ꝑconiis. Nā conceptus & natus eſt ex muliere, ſed mulier iſta an̄ partū, in partu, Galat. 4
& poſt partū virgo pmanſit, omniq́ꝫ macula caruit, tota pulchra, ineffabiliterq́ꝫ ſanctiſſima, Cant. 4
& hoc vtq́ꝫ glorioſiſſimū fuit. Deniq́ꝫ hanc conceptionē, ac natiuitatē ꝑdixerūt prophetę ac
patriarchæ, quam nunciauerunt & angeli, turpiſſima quoq́ꝫ & acerbiſſima morte occiſus eſt
ſed tpe paſſionis ſola voce oēs aduerſarios ſuos deiecit in terrā, & cum in cruce penderet ſu- Apo. 5
pernaturaliter obſcuratus eſt ſol, mota eſt terra, & cum reſurgente multi ſancti dudum mor Johan. 18
" tui ſurrexerunt. Vidimus etiam eum, ⌞plenum gratia & veritatis⌟ ¶ De plenitudine gratiæ Mat. 27
Chriſti multa poſſem inducere, ſed breuiter perſtringendo ſciendū, ꝙ ſecundū doctores fuit Marc. 15
& eſt in Chriſto triplex gratia, vtpote gratia vnionis, gratia habitualis, & gratia capitis. Aliī Gratia in Chri
diuidunt ſic, ꝙ in Chriſto fuit gratia vnionis, gratia ſingularis pſonæ, & gratia capitis, ſed re ſto triplex
dit in idē, qm̄ gratia ſingularis pſonæ fuit habitualis, ſicut & gratia capitis, ideo illi per grām
habitualem intelligūt grām illius perſonæ ſingularis hominis Chriſti, gratia autē vnionis in
Chriſto nō eſt quid creatū, ſed ipſemet deus, gratioſe, gratis & pie vniens naturam humanā
diuinæ, vel eſſe perſonale verbi humanitati vnitum. ¶ De hac gratia intelligendū eſt verbum
Auguſtini, dicentis, ꝙ ſola gratia factū eſt, vt homo ſit deus, & ꝙ humana natura vnita ē ver Auguſtinus
bo. Cum eñ vnio verbi ac hominis ſit ſumma & propinquiſſima. ſ. pſonalis, certū eſt ꝙ non
ſit facta p aliquā grām creatā ac habitualem intermediā. Gratia vero habitualis in Chriſto,
eſt donū ſupnaturale, pſonalē conſequens vnionē, operationes Chriſti pficiens, q̄ gratia tan
ta fuit ī Chriſto, ꝙ maior gratia cōmunicari nō pt̄ creaturæ. Tota nēpe capacitas intellectua
lis creaturæ vel rationalis, q̄tū ad gratiæ receptionē, fuit in aīa Chriſti repleta, eratq́ꝫ gr̄a iſta
ſumme pfecta atq́ꝫ pleniſſima ratione, immediatę ac hypoſtaticę vnionis hoīs Chr̄i cū verbo

Quanto eñ intellectualis creatura fonti gratia℞ deo ſublimi vicinius copulaṫ,tãto gratia am D
pliori perfundiṫ. Quẽadmodũ ergo hũanitas Chriſti incõparabiliter præ cæteris oĩbus vi-
1.Tim.a cinius vnita eſt verbo:ſic gratia eius omniũ electo℞ grãm incõparabilr̃ pene,non tñ ſimpli-
citer,infinite excedit.¶Inſuper qm̃ Chriſtus eſt ſaluator,mediator & caput totius eccleſiæ
militãtis ac triũphantis,ideo habet oĩbus de ſua plenitudine communicare,ſpũalem ſenſum,
atq; viuificũ motũ influere,ſicut & caput influit mẽbris ſenſum ac motũ. Idcirco poniṫ ĩ Chri
ſto gr̃a capitis,hoc eſt exuberans habitus gr̃æ,ex cuius redundãtia alĳ grãm ſortiunṫ,gr̃a ta-
men immediate à deo creaṫ,ſed gr̃a Chr̃i aſſeriṫ cauſa gratiæ alio℞ p modũ cauſæ inſtrumẽ-
talis,exemplaris ſeu meritoriæ. Vnũquodq; aũt operaṫ per id per quod eſt in actu. Quoniã
ergo Chrũs per grãm habitualẽ ſeu perſonalẽ,eſt in actu gratiæ perfectiſſimo,ideo per ean-
dẽ grãm influit alĳs. Vnde gratia habitualis & gratia capitis nõ diſtinguunṫ in Chr̃o realiter
ſed gr̃a capitis ſupaddit gr̃æ habituali rationẽ ſupabundãtiæ. Patet ergo,ꝙ gratia vnionis
in Chr̃o ſit ſimplr̃ infinita,cũ ſit ipſemet deus,q eſt gr̃a effectiue gratificãs,ſicut appellaṫ na-
tura naturãs. Alia gr̃a cũ ſit quid creatũ nõ eſt ſimplr̃ infinita in Chr̃o.¶Quæriṫ qd magnum
Luc.1. eſt Chr̃o,ꝙ diciṫ plenus gr̃a,cũ de Iohãne Baptiſta p̃dixerit angelus:Spũ ſancto replebiṫ,ex
Act.6 vtero matris. Stephanus quoq; plenus gr̃a & plenitudine fuiſſe deſcribiṫ. Et de apl̃is legiṫ,ꝙ
Act.2 repleti ſunt oẽs ſpũ ſancto. Dicendũ,ꝙ gratia diciṫ plena dupliciter. Primo ex parte gratiæ,
cũ tanta eſt intẽſiue ac virtualr̃,ꝙ maior eſſe nõ valet,ſic'q; plenitudo gratiæ eſt propia Chri
ſto. Secundo ex parte ſubiecti,vt cũ quis habeat grãm tantã,ꝙ operatiões ad quas diuinitus
ordinatur,facile exequi poteſt,& ita ſancti dicunṫ fuiſſe gratia pleni,ſecũdũ exigentiã ſui ſta-
tus ac propriæ conditiõis. Tanto eñ gratia diciṫ plenior,quanto redundare poteſt in plures
Plenũ aũt opponiṫ vacuo. Vnde quẽadmodũ aliqua nũcupanṫ diuerſimode vacua,ſic multi- E
Gratiæ gratis datæ in Chr̃o. pliciter plena dicunṫ.¶Præterea fuerũt in Chr̃o gr̃æ gratis datæ,q̃ ordinanṫ ad ſidei manife
ſtationẽ & allo℞ vtilitatẽ,videlicet gr̃a prophetiæ & miraculo℞, donũ lingua℞,&c. Dona
vero ſpũs ſancti fuerũt in eo excellentiſſimo modo, virtutes q̃q; morales & intellectuales,eo
modo quo ſecundũ Plotinũ magnũ Platonicũ virtutes heroicę inſunt hoĩbus,purgati,defeca
tiq; animi. Quædã tñ virtutes impfectionẽ includũt circa obiectum,vt fides & ſpes,vel circa
ſubiectũ,vt pœnitẽtia. Fides nãq; includit defectũ & obſcuritatẽ notitiæ,ſpes vero abſentiã,
& expectationẽ boni optati. Hæ ergo virtutes nõ fuerũt in Chr̃o,cuius aĩa à ſuæ creationis
Col.2 principio vidit deũ p ſpeciẽ,plenã'q; ſortita eſt felicitatẽ. Et veritatis. Verbũ incarnatũ ple-
nũ fuit veritate.i.diuinitate ſcd̃m Aug. & Bedã,qa in ipſo habitat oĩs plenitudo diuinitatis
corporalr̃ ſcd̃m apl̃m. Veritas q̃q; increata,appropriaṫ filio,ab intellectu patris profluenti.
Col.2 Fuit etiã plenũ veritate.i.omni cognitiõe & ſapia,qa in ipſo ſunt oẽs theſauri ſapiæ abſcõdi-
ti. Fuit etiã & ẽ in Chr̃o ſapia increata,q̃ realr̃ idẽ eſt q̃d verbũ ac diuina eſſentia. Itẽ ſapia be
Deuter.33 ato℞ ſeu patriæ,qm̃ aĩa eius vidit ſp deũ p ſpẽm, cognouit'q; oĩa in verbo,q̃ deus cognoſcit
notitia viſiõis, videlicet vniuerſa p̃terita,p̃ſentia & futura. Eſt q̃q; in Chr̃o ſcia indita ſeu in-
fuſa,qua p ſpẽs ſibi cõcreatas agnoſcit res in ,ppriĳs naturis, ordinib⁹ atq; gñibus, quẽadmo
dũ angeli ſcd̃m Auguſtinũ cognoſcũt res cognitiõe veſpertina ,& Adã cognouit creata ĩ pa
Gene.2 radiſo ante ruinã. Præter iſtas ſciẽtias,ponũt quidã in Chr̃o ſciam acquiſitã,ita ꝙ intellectus
poſſibilis aĩæ Chriſti abſtraxit ab intellectu ſuo agẽte,ſpẽs re℞ ſenſata℞. Nulla eñ natura-
lis pfectio defuit Chr̃o,vnde ad eius pfectionẽ pertinuit,ꝙ eaſdẽ res diuerſis modis atq; ſci-
Heb.5 entĳs nouit. De hac ſciẽtia dicũt loqui apl̃m ad Hebræos. Didicit ex his q̃ paſſus eſt obedien-
tiã. Inſup Chrũs plenus fuit veritate vitæ, veritate doctrinæ, & veritate iuſtitię. Huic autem F
Luc.2 verbo Iohãnis cõſonat illud Lucæ: Puer Ieſus creſcebat plen⁹ ſapia,& gr̃a dei erat ĩ eo,imò tã
plenus fuit gr̃a à principio cõceptionis in virgine,ꝙ nunq̃ ,pfecit in gr̃a habituali,ſicut nec
in ſapiẽtia,niſi ponamus in eo ſapiam acquiſitã. Vnde quod Lucas dicit,profeciſſe gr̃a & ſapi
Mat.28 entia apud deũ & hoĩes,intelligẽdũ eſt quantũ ad manifeſtationẽ,ſicut poſt reſurrectionẽ dr̃
ei: Data oĩs poteſtas in cœlo & in terra, vel q̃tũ ad vſum.¶Poſtremo dr̃ Chr̃s plenus veritate
qm̃ impleuit & verificauit ea q̃ ſcripta erãt de eo ipſo. Deinceps Euãgeliſta cõfirmat quæ di
xit de excellẽtia verbi incarnati,teſtimonio p̃curſoris,⌞Iohãnes (Baptiſta) teſtimoniũ per- „
hibet de ipſo,⌟ quẽadmodũ dictũ atq; expoſitũ eſt. Hic venit in teſtimoniũ,vt teſtimonium „
phiberet de lumine,⌞& clamat⌟ magno affectu,ſublimi'q; voce,tanq̃ certus de veritate,nec „
metuẽs p̃dicare eminẽtiã filĳ dei. Dicit aũt Euãgeliſta de p̃curſore principalr̃,phibet & cla-
mat,nã q̃uis verba ore Iohãnis Baptiſtæ ,plata diu trãſierit,tñ verba eius inceſſabilr̃ repetun
tur,& ipſe in euãgelio indefinẽter teſtimoniũ phibet Chr̃o & clamat. Quid ergo de Chriſto
teſteṫ,ſubiũgiṫ.⌞Hic (vnigenitus pr̃is plenus gr̃a & veritate) erat,⌟ab æterno,qa in prĩcipio „
erat verbũ,& etiã nũc eſt,ſemp'q; erit ille,⌞quẽ dixi⌟ eſſe regẽ Meſſiã, ſaluatorẽ mũdi: Vel, „
quẽ dixi.i.futuru℞ p̃nũciaui,& de q̃ teſtificatus ſum verba ſequẽtia.⌞Qui poſt me⌟.i.poſt me „
am p̃dicationẽ ac baptizationẽ,⌞venturus ẽ⌟ in publicũ,manifeſte docẽdo,miracula faciẽ- „
do,atq; p ſuos diſcipulos baptizãdo. Nõ vtiq; loquiṫ Iohãnes de aduẽtu Chr̃i in mũdũ,qm̃
incar-

A incarnatio & natiuitas Chr̄i hūana iā diu fuerūt ꝑteritæ, ſed Chr̄s q̃ vſq; ad triceſimū ſuæ ætatis annū latuit, poſt ꝑdicationē Iohānis venit in publicū, ⌊añ me factus eſt⌋.i. mihi ꝑpoſitus, & ꝑlatus ſeu dignior factus, etiā ſecundū naturā aſſumptā, cuius dignitas & gr̄a oīm creaturarū ſimul ſumptaꝝ, dignitatē, grāḿq; excellit ꝑ hypoſtaticā eius vnionē cū verbo, vnde rationē ꝑlationis ſubiungit, ⌊qa prior me erat,⌋ ſecūdū diuinitatē, in q̃ coæternus eſt patri. Qm̄ ergo pſona verbi æterna eſt, idcirco ipſa ſecūdū naturā aſſumptā omni creaturæ ꝑficit. Nec obſtat illud Pſal'. q̃d apl'us ad Hebræos allegat de Chr̄o: Minuiſti eū paulo minus ab angelis. Pſal. 8. Heb. 2
Quāuis em̄ Chrūs quantū ad corporis paſſibilitatē & aſſumptæ hūanitatis naturalē ſeu ſpecificā dignitatē, minor angelis fuit, abſolute tñ loquēdo maior extitit illis, ſecūdū ſuā humanitatē, imò ſecundū corpus & animā vt verbo vnita, omniū́q; gratiaꝝ chariſmatibus adimpleta. ¶ Ex hoc verbo vitali quo ait Iohānes de Chr̄o, añ me factus eſt, ſumpſit Arrius occaſionē lætalis erroris, aſſerēs verbū ſecūdū naturā verbi factū, cū certū ſit, ꝙ Iohānes ꝑceſſit ipm̄ verbū ſecundū ꝙ incarnatū, vnde verbū nō ꝑt dici factū ante Iohānē, niſi ſecundū propriā naturā. Sed argumentū iſtud facilime ſoluit, qa laborat in æquiuocis, nō em̄ iā ſumit factū eē pro productione rei q̃tū ad eſſe de nō eſſe, ſed ſicut expoſitū eſt, iuxta quē ſenſum Manaſſes primogenitus filius Ioſeph patriarchæ dicere potuit de fratre ſuo Ephraim. Qui poſt me venit ſeu natus eſt, añ me factus eſt, qa ſublimius bñdictus atq; ꝑpoſitus mihi à patriarcha Iacob, vt patet in Geneſi. Gene. 48 Iuxta hūc modū Baruch ait: Facti ſumus ſubtus & nō ſupra. Baruch. 1 Poteſt nihilominus exponi de Chr̄o ſecūdū aſſumptā humanitatē & factione proprie dicta, eritq; ſenſus, ante me, ante generationē ſeu natiuitatē meā, ex vtero factus eſt.i. quantū ad corporis ſui perfe-
B ctā organizationē, quo ad lineamentorū diſtinctionē, q̃uis nō quo ad debitā quantitatem & item ante me factus eſt, quo ad animæ ſuæ perfectionē in omni ſapiētia, dono, virtute & gratia ſpūs ſancti. Chrūs enim in primo ſuæ cōceptionis inſtāti habuit corpus & animā, ꝑdictis modis pfecta, & tūc Iohānes nōdū factus fuit his modis. ¶ Porrò q̃ ſequunt. ⌊Et de plenitudine eius nos oēs accepimus,⌋ dicit Origēnes eē verba Iohānis Bapt. Origenes & hoc videt primo ex ordine vel ſerie textus, ſecūdo ex parte cōiunctiōis copulatiuę & cōnectētis ſequētia ꝑcedētibus, tertio, qa poſt verba ſequētia imediate ſubiūgit. ⌊Et hoc eſt teſtimoniū Iohānis, qñ miſerūt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes ad eū.⌋ Secūdū Hieronymū vero, Aug. & Bedā ſunt verba Iohānis Euāgeliſtę redeūtis & exequētis poſt introductionē teſtimonij Iohānis Bapt. Hieronymus Auguſtinus Beda
q̃d ſupra dixit, & verbū caro factū eſt, & vidimus gloriā eius. Itaq; ſecundū iſtos Euangeliſta proſequit, quid de Chr̄i humanitate ſentit, & qūo apoſtoli viderūt gloriā eius, cū dicit, Et de plenitudine eius.i. de plena & ſupabundanti gr̄a Chr̄i nos oēs accepimus aliquā portionem ſeu grām particularē, quēadmodū ait Apl'us: Diuiſiones gratiaꝝ ſunt, idē aūt ſpūs. Itḗq;: Alij dat ſermo ſapiētiæ, alij ſermo ſciētiæ, alij gratia ſanitatū, &c. 1. Cor. 12 Et iteꝝ: Vnicuiq; (inqr) noſtrū data eſt gr̄a ſecūdū mēſurā donationis Chr̄i. Ephe. 4 Accepimus ergo de plenitudine eius grām ſubſequentē, & bene agēdo adeptā ac meritā pro gratia primo infuſa pure gratis collata. Nemo em̄ primā grām gratificantē valet mereri, cū ſine gratia nihil ſit meritoriū, & tanta eſt dignitas gratiæ, ꝙ ex puris naturalibus mereri nō ꝑt, ſed ea gratis accepta, ꝑt homo ꝑ eam adipiſci gratiam ampliorem, imò de condigno mereri gratiæ incrementū. Quoniam ergo gratia ſequens ſeu maior vel aucta datur, pro actu meritorio procedente à gratia prima, ob id dicitur accipere grām pro gratia: Vel, accepimus de plenitudīe eius.i. de ſapiētia, pietate & gratia Chriſti, ⌊gratiam⌋ noui teſtamenti.i. euangelicam legē & gratiam, ⌊pro gratia⌋ veteris teſtamenti.i. loco Moſaicæ legis. Vtraq; autem lex gratia appellatur, qm̄ gratis & miſeri-
C corditer data: Vel ſic, accepimus grām membroꝝ, videlicet grām nobis conceſſam, pro gratia capitis.i. merito & efficacia gratiæ Chriſti, qui quolibet vitæ ſuæ actu quē habuit vt viator ex gratia profluēte meruit nobis grām in ꝑſenti, & gloriā in futuro. Sibi ipſi em̄ nō meruit grām gratū facientē, nec beatificā viſionē, ſed mēbris ſuis, quæ participāt grām capitis per fidē & ſacramenta eccleſiæ. Secundū magiſtrum vero ſententiaꝝ, quoniam noſtra merita & præmia ſunt dei dona, eo ꝙ ex gratia ſola liberalitate dei infuſa depēdeant, ideo poteſt ſic accipi, accepimus grām.i. meritum vel præmium pro gratia, quæ eſt cauſa meriti vel mercedis Cum ergo deus remunerat noſtra merita, remunerat ſua dona, donat́q; grām ſuper grām, iuxta illud: Habēti dabit, & abundabit. Pſal. 61 Mat. 25 Auguſtinus quoq; & Beda exponūt ſic, accepimus iā in ſpe grām pro gratia.i. vitā æternā pro fide. ¶ Quærit cū gratia Chriſti ſit accidēs, quod non migrat de ſubiecto in ſubiectū, & cū ſolus deus ſit gr̄æ dator, qūo dicimur de plenitudine gratiæ Chr̄i accepiſſe? Rurſus, qūo gr̄a gratis cōfert, ſi datur merito Chriſti? Et rñdendū ad primū, ꝙ nō dicimur accepiſſe de plenitudine Chr̄i quaſi particulā gratiæ eius acceperimus, ita ꝙ gratia Chriſti ſit diuiſibilis, & eadē nūero ſit prima in Chr̄o, deinde in nobis, ſed qa plenitudo gr̄æ Chr̄i eſt cauſa inſtrumētalis, diſpoſitiua, ac meritoria, ꝑ quā ſingulis electis hoībus, datur gr̄a ſecundū aliquē gradū, ſola vero diuinitas eſt cauſa efficiēs gr̄æ. De plenitudine aūt gr̄æ Chr̄i, hoīes, ꝑſertim apoſtoli acceperūt, acceptādo grām nō dūtaxat pro habitu gratiæ

gratū facientis,q̄ ponit vt eſſentia aīæ,ſed pro quocūq; dono ſupnaturali vel ſupnaturalr̄ da D
to,quāuis ſit naturale in ſe. Nā de plenitudine ſapīæ Chriſti accepimus euangelicā legem,de
plenitudine ſanctiſſimæ cōuerſatiōis ſuæ accepimus boni exēpli exhibitionē,de plenitudine
ſuę grāæ interioris eſſentiā aīæ ꝑficiētis,accepimus grām pro grā.i.grām habitualē deiforme
Luc.24 eſſe ꝑſtantē pro grā ſcđm modos ꝑhabitos. Maxime aūt de plenitudine Chri receperūt apo
Act.2 ſtoli,aliiq; cū eis in cōclaui collecti,qn̄ in die ſancto pentecoſtes receperūt ſpm̄ ſanctum in ſi
gno viſibili,repletiq; ſunt oēs,non ſolū grā gratificāte,ſed & gratiis etiā gratis datis. Nec mi
1.Pet.4 rū ſi de plenitudine Chri dicimur accepiſſe cū Petrus vniuerſos fideles hortet,dicēdo: Vnuſ-
quiſq; ſicut accepit grām,in alterutrū illā adminiſtrātes,ſicut boni diſpēſatores multiformis
gratiæ dei. Ad ſecundū dicendū,ꝙ grā fertur dari ſine præuiis meritis,qm̄ datur ſine ꝑuiis me
ritis recipientis,non ſine meritis ſaluatoris,vel datur ſine meritis q̄tū ad primā radicem,quia
in Chro collata eſt abſq; meritis eius. Sola nā bonitate dei datū eſt hūanæ naturæ Chri eſſe
vnitū verbo,& grā adimpleri. Et qm̄ deus decreuit hoībus grām dare ex ſua largitate ꝑ me-
ritū Chri,ſiue futuꝝ ſiue ꝑſens ſiue ꝑteritū.¶Subinde ſubdit cauſa,ſignū vel declaratio,ꝙ de
Exo.32 Act.7 plenitudine Chri accepimus.⌊Quia lex⌋ veteris teſt.in qua erāt ꝓcepta moralia, iudicialia, »
ac cærimonialia,⌊ꝑ Moſen data eſt,⌋ tanq̄ ꝑ ſeruū ꝓplo Iſrael: data eſt q̄q; ꝑ angelos, quēad »
Galat.3 modū in actis loquit Stephanus ad Iudæos incredulos: Accepiſtis legē in diſpoſitiōe angelo-
rū,& nō cuſtodiſtis. Vnde ad Gal.dicit apl̄us: Lex ꝓpter trāſgreſſores poſita eſt,ordinata ꝑ
angelos in manu mediatoris. Ex qbus eliciť,ꝙ data ſit lex miniſterio angeloꝝ multoꝝ, q̄uis
cōiter nō fiat mētio niſi de angelo vno,q frequētius apparuit Moſi. Lex ergo data eſt à deo
Exo.20 principalr̄,ꝑ angelū miniſterialr̄ Moſi,& ꝑ Moſen tanq̄ ꝑ miniſtrū ſecūdariū data ē ꝓplo Iſ- E
rael.⌊Grā⌋.i.liberatio à pctīs,iuſtificatio gn̄is hūani,ſupnaturale donū ſpūs ſctī,ꝑficiēs ani
mā,eāq; deo acceptā,& ad ꝓmerēdū idoneā faciēs,⌊& veritas⌋.i.doctrina euāgelicę legis, »
vel ipletio legis ac ꝓphetaꝝ,⌊ꝑ Ieſum Chrm̄ facta ē.⌋Chrs nāq; vt deus cā ē pricipalis atq; »
efficiēs grāæ huius,ſed vt hō talis ē cā inſtrumētalis ac meritoria eius,ipſe q̄q; ꝑ aſſumptā hūa-
nitatē ipleuit & verificauit,q̄d de ipſo ꝓnūciabať in lege & ꝓphetis ꝑ figuras ſeu verba ꝓphe
Luce.24 tica. Ipſe etiā expoſuit nobis ſcripturas vet.legis ꝑ ſeipm̄,qn̄ apuit diſcipulis ſenſum vt intel-
Act.2 ligerēt ſcripturas,& qn̄ miſit eis ſpm̄ ſanctū,prout apud Ioh.ꝓmiſit: Cū venerit ille ſpūs ve-
Johan.16 ritatis, docebit vos omnē veritatē.¶Præterea Moſes dedit legē multa iubēdo, ſed nō dedit
grām,q̄ implerent q̄ iuſſit. Lex q̄q; Moſaica habuit vmbrā futuroꝝ bonoꝝ,nō ipſam imagi
nē reꝝ,vt dicit apl̄us. Chrs vero ꝑſtitit grām adimplēdi,q̄ iuſſit,& ꝓ vmbra legaliū figurarū
Hebr.10 ꝓpoſuit lucē veritatis,atq; imaginē reꝝ.i.euidētē ſilitudinē bonoꝝ cœleſtiū. Propter q̄d ſe
cūdū Dionyſiū,lex euāgelica media ē inter legē Moſaicā & ſtatū beatoꝝ in pria. Hinc tēpus
Chri,nouæq; legis vocať tēpus grāæ,qm̄ lex noua dat grām,in quātū includit ſacrā eccleſiæ,q̄
faciūt q̄d deſignāt,& ꝓpter copioſiſſimā grām quā Chrs nobis ꝓmeruit,& itē ꝓpter ineffa
bilē magnitudinē bñficioꝝ dei,& ꝓnitatē eius ad dandā grām tpe euāgelicę legis. Vnde phi
loſophis dr̄ innotuiſſe diuīa maieſtas, Iudęis iuſtitia, Chrianis vero miſcđia innoteſcit,prout
Tit.3 ad Titū ꝓteſtať aplīs: Apparuit benig.& hūanitas ſaluatoris nr̄i dei. Et alibi: Apparuit grā ſal
Tit.2 Zach.12 uatoris. Hoc ꝑ Zach.legiť ꝓphetatū cū dr̄: Et erit q offenderit ex eis i die illa ſicut dom⁹ Da-
uid,& dom⁹ Dauid q̄ſi dei ſicut angelus dn̄i.¶Deinde oñdit Iohānes certitudinē hoꝝ q̄ hic re
1.Joh.4 citanť.⌊Deū nēo vidit vnq̄.⌋Verba Euāgeliſtę Ioh.ſicut in ſtylo ſimpliciſſima ſūt,ſic i ſenſu »
vere ꝓfundiſſima extāt. Sic nēpe decuit ſcribi euāgeliū hūilimi atq; altiſſ. Ieſu Chri,vt eēt in F
ſtylo ſimplicitas ſumma,& i ſenſu ꝓfunditas maxīa,q̄tenus ſermōis inculta ſimplicitas correſ
pōderet,tā hūilitati,hūanitatiq; Chri,de q̄ cōſcriptū ē euāgeliū,q̄ hūilitati Euāgeliſtaꝝ ſcri-
bētiū,q oēm curioſitatē,ſtyliq; pōpā vitarūt. Profunditas vero ſnīæ correſpōdet tā maieſta-
ti ac diuinitati Chri,q̄ altę illuminatiōi Euāgeliſtaꝝ. Ait ergo nūc Euāgeliſta aquilinus ac dei-
ficatus: Deū nemo vidit vnq̄. Quid q̄tū ad verba ſimplicius,q̄d in ſenſu ꝓfundius? Quomo-
docūq; eñi exponať habet inſtātiā,& reqrit idoneā rñſionē.¶Poteſt āt exponi q̄tuor modis
ſcđm ꝙ q̄driformis ē viſio & etiā viſio dei. Eſt ei corpalis viſio dei,nō tn̄ ſcđm diuinitatē,de
Job.19 q̄ ait S.Iob: In carne mea video deū ſaluatorē meū,quē viſur⁹ ſum ego ipe,& oculi mei cōſpe-
cturi ſunt. Ex q̄ authoritate oñdit Thomas i ſumma cōtra gētiles,ꝙ btūs Iob nouerat deū in-
Esa.6 carnādū. Alia ē viſio dei imaginaria,de q̄ cōiter eloquunť ꝓphetę,vt Eſaias,cū ait: Vidi dn̄m
ſedētē ſup ſoliū excelſum & eleuatū. Daniel q̄q;: Aſpiciebā donec throni poſiti ſunt,& anti-
Danie.7 quus dieꝝ ſedit. Tertia ē viſio dei ꝑ ſpēm,q̄ deū vidēt ſcti in pria. Quarta ē viſio ꝑfectæ cōp-
hēſionis,q̄ res cognoſciť totalr̄,tāq; ꝑfecte,ſicut ex ſua natura cognoſcibilis eſt,q̄ ſolus deus
videt ſeipm̄. Si ergo hæc verba exponanť de viſione corporali, occurrit obiectio de Iacob,q
Gene.32 de viſione tpe vigiliæ habita,ait in Geneſi: Vidi dn̄m facie ad faciē. Sed hoc facile ſoluiť,vt di
camus cū Auguſtino,ꝙ nō vidit deū in propria ꝑſona,ſed ꝑ creaturā ſubiectā,hoc eſt ꝑ ange
Judic.13 lū dei ꝑſonē. Q̄uo Manue pater Sanſonis viſo angelo loquutus eſt cōiugi ſuæ: Morte morie
1.Joh.1 mur,q̄a vidimus dn̄m. Sed tūc occurrit obiectio de his q Chriſtū in carne viderūt, qui vtiq;
diuinam

A diuinam perſonam verumq́ deum corporali viſu intuitu ſunt, ſicut Iohannes ait: Quod per- 1. Johan.
ſpeximus oculis noſtris, & manus noſtræ tractauerunt de verbo vitæ. Sed hoc rurſus de faci
li ſoluitur, quoniam nõ viderunt deum ſcd̃m diuinitatis eſſentiam, ſed quoad naturam aſſum
ptam, diuinitatem vero non viderunt, niſi ꝑ fidem. ¶ Porrò ſi verba hæc exponantur de vi-
ſione imaginaria, certum eſt, quòd prophetæ frequenter aſſerant ſe hoc modo deum vidiſſe.
Si autem exponatur de viſione comprehenſionis, habet inſtantiam de ſanctis in patria, qui
deum comprehendere perhibentur, vnde & comprehenſores dicuntur. Si vero exponatur
de cõphẽſione omnino perfecta, occurrit inſtantia de Chriſto, qui cum homo eſſet, com- Johan. 14
prehendit deum perfecte, quemadmodum ait Iohannes: Nemo nouit patrem, niſi filius. Ve-
rum breuiter reſpondendo dicendum, quòd verbum Euangeliſtæ his quatuor modis intelli
gi poteſt. Primo ſic: Deum, Trinitatem, vel quamcunq; perſonam, nemo vidit, videt, vide-
bit, videreve poteſt vnquàm viſu corporali, quantum ad diuinitatis naturam, cum deus ſe-
cundum propriam eſſentiam ſit incorporalis, incircumſcriptus, ſimpliciſſimus, atq; puriſſi-
mus actus. Vnde dicit Apoſtolus: Quem nemo hominum vidit, ſed nec videre poteſt. Secũ- 1. Timo. 6
do ſic: Deum in ſua eſſentia, nemo vidit vnquàm, viſione imaginaria. Quàmuis enim in ta-
li viſione dicatur deus videri, hoc tamen non eſt, niſi inquantum in ſenſu interiori forman-
tur corporales ſimilitudines, ad repræſentandum deum. Tertio ſic: Deum in ſua eſſentia, ſeu
per ſpeciem, nemo, hoc eſt, nullus homo purus, viator viuens, vita humana ac ſenſitiua vidit
vnquàm. Sic enim deus videri non poteſt, niſi per ſpeciẽ increatam, cum omnis ſpecies, for
ma ac ſimilitudo creata, in infinitum deficiat, à clara repræſentatione diuinæ eſſentiæ, ſicut &
omnis creatura in infinitum deficit, à plena repræſentatione perfectionis diuinæ. ¶ Denique
B cum ſecundum philoſophum intellectus noſter ſe habeat ad cognitionem intelligentiarum,
quemadmodum oculus noctuæ ad intuitum lucis ſolaris, patet quòd incomparabiliter impo
tentior ſit ad claram ac immediatam diuinæ eſſentię viſionem, loquendo de ſtatu eius in prę-
ſenti, & naturali virtute. Hoc cognouerunt atq; profeſſi ſunt omnes ſubtiliores philoſophi.
Vnde Alphorabius, Auicẽna, Theophraſtus, alij quoq; innumerabiles dixerũt, quòd de deo
melius cognoſcimus quid non ſit, q̃ quid ſit, & ꝙ de eo ſolum quia eſt, nõ quid eſt. Hoc prin- Dionyſius
ceps theologoꝝ btiſſimus Dionyſius plenius docet, affirmãs, quòd ꝑfectiſſima cognitio quã
habemus de deo in vita præſenti, eſt per puram ac meram abnegationem omnium rerum à
deo, ita vt vniamur ei tanquàm prorſus ignoto, vnde tertio capitulo myſticę theologię. Hoc
eſt (inquit) deum verè cognoſcere, ſupſubſtantialẽ ſupſubſtãtialiter ꝑ omnium entium abla 1. Timo. 6
tionẽ laudare. Et in Epiſtola ad Dorotheum: Inuiſibilis eſt deus, propter excedẽtem ſuæ lu-
cis claritatẽ. Lux autẽ diuina immẽſa & increata, ſcd̃m quod inacceſſibilis ſeu incõphẽſibi
lis, hoc modo vocat̃ à Dionyſio diuina caligo, de qua in Epiſtola ſua ad Gayum monachum
cõteſtat̃: Diuinæ tenebrę cooperiunt̃ omĩ lumine, & abſcõdunt̃ omĩ viſiõi, propter incircũ-
ſcriptibilẽ propriæ claritatis ſplẽdorẽ. Omĩa hæc in elemẽtatiõe theologica procli, & in li-
bro de cauſis, ſubtiliſſimè inueniunt̃ probata. Hinc quoq; dñs ait ad Moſen: Nõ poteris vide Exo. 33
re faciẽ meam. Nõ em̃ videbit me homo & viuet. Verũtamẽ qm̃ in libro Numeroꝝ de Mo- Nume. 12
ſe legit̃: Palàm & non ꝑ ænigmata & figuras videt deum, & qm̃ Paulus de ſeipſo fatet̃, ꝙ ra- 2. Cor. 12
ptus eſt vſq; ad tertiũ cœlũ, au diuitq; archana verba, quæ nõ licet homini loqui. Propterea
C Auguſtinus in libro de vidẽdo deum, & Thomas dicũt, ꝙ Moſes Iudæoꝝ magiſter, & Pau-
lus Gentium doctor, viderũt deum in hac vita ꝑ ſpẽm, ſed hoc non eſt contra prædicta, quia
protunc nõ vixerunt vita humana, nec quicquàm ſenſerũt. Quod ergo legit̃ Moſi negatum
in Exodo, poſtea conceſſum eſt ei, vt legitur in libro Numeroꝝ. Quarto ſic: Deum nemo, Exodi. 33
hoc eſt, nulla creatura vidit, viſione ꝑfectæ cõphẽſionis vnquàm. Sic em̃ nec anima Chri- Nume. 12
ſti videt deum, qui ſicut eſt infinitæ actualitatis, ſic eſt infinitæ cognoſcibilitatis, propter q̊d
ꝑfectè atq; totalr̃ cognoſci & cõphẽdi nõ valet, niſi ab intellectu infinitæ virtutis. Hãc vlti
mam expoſitionẽ multi putãt amplius ad propoſitũ ꝑtinere. Sicq́ Damaſcenus in principio Damaſcenus
ſui libri diſſeruit, ꝙ nõ ſolus nullus hoĩm, ſed nec aliqs ſupmundanoꝝ animoꝝ deũ vidit vnq̃
¶ Sed aduertẽdum, ꝙ res dicit̃ à cognoſcẽte cõphẽdi dupl̃r. Primo, qm̃ eius eſſentia cerni-
tur, & ſic ipſa immediate attingit̃. Hoc modo ſancti in patria cõphẽdunt deũ, & cõphen
ſores dicuntur, qm̃ vidẽt, hoc eſt, intelligunt & agnoſcunt deum ſicut eſt ſcd̃m Iohannem, 1. Johan. 3
ſeu facie ad faciẽ iuxta Paulum. Secundo, res dicuntur comprehẽdi, quia intantum cognoſci 1. Cor. 13
tur, ſicut ex ſua natura cognoſcibilis eſt, ita ꝙ nil eius latet, ſed quaſi intra certos terminos cõ-
tinetur in animo cognoſcẽtis. Hoc modo infinitum à finito cõphẽdi nõ poteſt, ſicq́ Apo
ſtolus loquitur: Quæ ſunt dei, nemo nouit, niſi ſpiritus eius. Præter modos commemoratos,
videmus deum tripliciter, per fidem, per naturalem ratiõnẽ, per anagogicam illuſtrationẽ.
" ¶ Conſequenter pandit Euangeliſta: Quis nos inſtruxit de inuiſibilibus dei, ⌊ vnigenitus fi-
" lius ⌋ patri conſubſtantialis, cõſempiternus, & coæqualis, ⌊ qui eſt ⌋ inuariabiliter ab æterno
" ⌊ in ſinu p̃ris (.i. p̃ri intime atq; affectuoſiſſime inſeparabil̃rq; cõiunctus) ip̃e enarrauit ⌋ .i. in

Euãgelio docuit, q̇d de diuinitatis vnitate, & pſonaꝝ trinitate, q̇d de creatoris ꝓuidẽtia, oĩ- D
potẽtia, cæteriſq; ſecretis diuinis, & ad ſalutẽ ꝑtinẽtibus, ſentire debemus. Nũc infra loquitꝰ
Johan.17 Pater manifeſtaui nomẽ tuũ hoĩbus, q̃s dediſti mihi de mũdo. Et vt ait Iohãnes: Scimus q̃m
1.Johan.5 filius dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcamus deũ veꝝ. Hoc vtiq; inſuperabilr̃ ac
ineffabiliter roborat fidẽ noſtrã, ꝙ à filio dei vnigenito vero deo ſumus edocti. Itaq; ꝙ ait,
filiũ eẽ in ſinu pr̃is, nõ eſt materialr̃ intelligẽdũ, ſed ꝑ ſuũ intelligit̃ cor paternũ, in quo verbũ
æternalr̃ manet. Loq̃t̃ tñ Euãg. more hũano, q̃tenus ꝑ exiſtẽtiã filij in ſinu pr̃is, inſinuet ſup-
dulcẽ affectũ, amoroſiſſimamq; vnionẽ pr̃is ac filij, ſicut apud nos parẽtes ponũt filios in ſinu
ex magno affectu. Q̃m ergo fides & lex Chr̃iana ab vnigenito filio dei pronũtiata ac data eſt
Hebrę.13 nobis, idcirco grauius eſt nõ credere & obedire Euangelio, quàm olim fuit nõ credere ac pa-
rere pentateuco & ſcripturis veteris teſtamenti, ad q̇d inſinuãdũ dicit Ap̃lus ad Hebræos: Si
illi (puta Iudæi) nõ effugerũt recuſantes eũ, qui ſup terrã loquebat̃, puta Moſen, multomagis
nos q de cœlis loq̃ntẽ nobis auertimus, ſ. filiũ dei nõ effugiemus. De hac ſua enarratõe Chr̃s
Eſa.6 ait apud Eſaiã: Ad annũtiandũ mãſuetis miſit me. ¶ Deinde Euãgeliſta proſequit̃ plenius te-
ſtificationẽ Iohãnis de Chr̃o, oſtendẽs locũ & tp̃s, vbi & q̃n perhibuit teſtimonium Chriſto
⌊Et hoc eſt teſtimoniũ Iohãnis⌋ .i. verba Iohãnis Baptiſtæ iam introducta ſunt, q̃ teſtificã- »
do dixit de Chr̃o. Aliq referũt hoc ad verba ſequẽtia, in q̇bus ꝓcurſor teſtat̃ veritatẽ de Chri
ſto, ⌊q̃n miſerũt Iudæi ab Hieroſolymis⌋ vrbe ſacerdotali ac regia atq; metropoli in Iudæa »
in q̃ ſtudiũ ꝓphetaꝝ ac legis vigebat, ſacrificia q̇q; fiebãt, & pricipes Iudæoꝝ demorabãtur.
⌊ſacerdotes & leuitas⌋ vc3 nũtios ſolẽnes & eruditos, q magis videbant̃ zelare ꝓ lege ac diui »
no honore ⌊ad eũ, vt iterrogarẽt eũ: Tu q̇s es?⌋ q̇ vel q̃lis pſona, cuiꝰ authoritatis aut digni- »
tatis? Vnde moti fuerũt Iudæi ad hãc legationẽ & iterrogationẽ Iohãnis? Niſi eñ putaſſent E
eũ aliquẽ magnũ, nõ miſiſſent ad eũ tales legatos, nec tã magna petiſſent ab ipõ. Et r̃ndendũ
Johan.4 ꝙ Iudęi baptizãte Iohãne, magnã æſtimationẽ habebãt, ꝙ Meſſias veniſſet in mũdũ ex cau-
Lucæ.2 ſis diuerſis, vc3 ꝓpter teſtimoniũ paſtoꝝ, Annę ꝓphetiſſæ & iuſti Symeõis, triũ q̇q; Magoꝝ
Mat.2 & ꝓpter occiſionẽ infantiũ, quoꝝ teſtimonioꝝ memoria adhuc in Iudæis ꝑmanſit. Itẽ quia
Gene.50 viderũt ſibi regnũ ablatũ, & alienigenæ traditũ, q̇d Iacob dedit eis ꝓ ſigno aduẽtus Chr̃i, &
Dani.9 quia viderũt hebdomadas illas impletas, de q̇bus cecinit Daniel, ꝙ intra illas Chr̃us veniret.
Mat.16 Iſtud de hebdomadibus dicit q̇dã, ꝙ nõ videt̃ certũ, vel multũ ꝓbabile, q̃a apud Matthæum
Dani.9 Chr̃us improperat phariſęis, ꝙ ex vaticinio Danielis ꝓdicto, nõ aduerterũt tempus aduẽtus
Lucę.12 Meſſiæ inſtare. Faciẽ (inq̇t) cœli iudicare noſtis, ſigna aũt tẽpoꝝ nõ poteſtis, & in Luca pla-
nius ait: Hypocritæ faciẽ cœli & terræ noſtis probare, hoc aũt tp̃s q̃uo nõ ꝓbatis. Q̃m itaq;
Lucæ.1 ęſtimabãt tp̃s Meſſię adeſſe, opinati ſunt Iohãnẽ eẽ Chr̃m ꝓpter miraculoſam eiꝰ natiuitatẽ
Marc.1 quæ ſup oĩa mõtana Iudææ diuulgabat̃. Itẽ ꝓpter vitæ ſuæ abſtractionẽ, rigorẽ, ac ſanctitatẽ
genealogiæ nobilitatẽ. Cũ eñ fuerit natus de tribu ſacerdotali ꝓbabile eſt, ꝙ etiã fuit de tri-
bu regali vel Iudæ, q̃m hæ duæ tribus penè ſp cõtraxerũt adinuicẽ. Quęrẽdo aũt: Tu q̇s es, nõ
intẽdebãt ſciſcitari vel certificari de noĩe & origine. Hoc eñ ſciebãt, ſed de dignitate & gr̃a.
⌊Et cõfeſſus eſt⌋ Iohãnes veritatẽ, tanq̃ veritatis ꝓco, amicus, & paranymphus, ⌊& nõ nega »
uit⌋ eã. Os eñ q̇d mẽtit̃, occidit aĩam. Et Pſalmiſta ait deo: Perdes oẽs q loquunt̃ mẽdaciũ. »
Sapię.1 Quãuis nãq; ſæpe ſit licitũ veritatẽ ſilere, ꝓpter audiẽtiũ improbitatẽ, vel ꝓpriã pacem, ſeu
Pſalm.5 aliã piã ſeu rõnabilẽ cãm, iuxta illud Pſalmiſtę: Poſui ori meo cuſtodiã, dum cõſiſteret pctõr F
Pſalm.38 aduerſum me, obmutui & humiliatus & ſilui à bonis, nunq̃ tñ licet veritatẽ negare, q̃uis poſſit
aliq̃n pia cautela abſcõdi. ⌊Et cõfeſſus eſt, q̃a (.i. ꝙ) nõ ſum ego Chriſtus⌋ nõ iudex, nõ ſpõ- »
ſus, nõ ſaluator, nõ vnigenitus filius dei, ſed Chr̃i miniſter, iudicis ꝓco, ſponſi paranymphus,
ſaluatoris ꝓcurſor, filij dei miniſter. Sacerdotes ergo primo q̃ſierũt explicite vl' ſaltẽ implici
te à Iohãne, an eẽt Chr̃us, idcirco Iohãnes r̃ndit vl' ad verba vl' ad mẽtẽ eoꝝ. ⌊Et iterrogaue »
rũt eũ: Quid ergo es? (& ꝙ reſtat) Helias es tu?⌋ Putabãt aũt Iudæi Iohãnem eẽ aliquẽ valde »
magnũ. Cũ ergo audiſſent, ꝙ nõ eẽt Chr̃us, ſciſcitati ſunt, an eẽt Helias, q fuit vnus de maxi-
mis ſctis veteris teſtamẽti. ¶ Multa vero iduxerũt ſacerdotes atq; Iudæos ad opinãdũ, ꝙ Io
Mat.14 hãnes eſſet Helias, ſ. ſolitaria vita, duritia veſtiũ, zelus iuſtitię cõtra Herodẽ. Oĩa eñ hæc in
Mar.6 Helia fuerũt. Item q̃m aduẽtus Heliæ fuit Iudæis promiſſus ꝑ Malachiam propter quod diſci
Malach.4 puli dixerũt Chriſto apud Matthęum: Quomodo dicũt phariſæi, ꝙ Heliam oportet prius
Matth.17 venire? Sed q̃m iſti Iudæi ſciebãt Iohãnem eſſe Zachariæ filiũ atq; Eliſabeth, circa triginta
annos habentẽ, infra quos ex infante creuit in virum, mirum eſt, q̃uo interrogauerĩt, an Iohã
nes eſſet Helias, qui per tot cẽtenos annos, tranſlatus fuit in paradiſum, & rediturus eſt in for
4.Reg.2 ma ac ſtatu virili. Et reſpondendum, ꝙ multi Iudæoꝝ tunc ſicut & nunc, poſuerunt animas
tranſcorporari, ſicq; æſtimare poterant, quòd Iohannes eſſet Helias in alio corpore, ſicut &
Nume.25 multi eorum dixerunt, quòd Helias eſſet Phinees propter zelum vtriuſq; cõtra iniquos. Vel,
ſicut quidã dixerũt Ieſum eſſe Heliam, alijq; Hieremiã, aut vnũ ex prophetis, ſic iſti æſtima-
bant de Iohãne. ⌊Et dixit: Non ſum.⌋ Helias in pſona, q̃a nõ idẽ hõ, Iohãnes tñ dici poteſt »
Helias

A Helias ꝑpter ſilr̃udinē opatiõis, parilitatē officij, cõformitatē cõuerſatiõis, ſanctitatis, & grãe
cũ Helia. Præceſſit eñ primũ Chr̃i aduẽtũ, ſicut ille ꝑcedet ſecũdũ redarguit Herodē & Hero Matth 14
diadē, ſicut ille Achab & Iezabel, vterq; heremita, vt ĩ alijs mltis cõueniũt, ꝑpter q̃d ait Chr̃s Marc.6
diſcipulis: Helias iã venit, & ſi vultis ſcire: Iohãnes ipſe ē Helias. Hinc Gabriel de Iohãne ꝑdi- Matth.17
" xit. Ipſe ꝑcedet añ illũ in ſpũ & virtute Heliæ. Tertio q̃ſierũt ⌊ Propheta es tu ⌋ Aliq dicũt, ꝙ ſa Lucæ.1
cerdotes iſta ꝑ ꝑphetã intellexerũt nõ ſimplicē vatē, ſed ꝑphetã quēdã præcipuũ, illũ vz de Deut.18
quo Moſes ſcripſit in Deutero. Prophetã ſuſcitauit vobis dñs de fratribus tanquàm me &
dicũt ꝙ Iudæi ꝑ iſtũ prophetã intellexerũt nõ ipſm Chr̃m, ſed eius ꝑcurſorē. Hoc aũt nõ vide
tur rõnabiliter dictũ: Iohãnes eñ rñdēdo dicit ſe nõ eſſe ꝑphetã illũ, de q̃ ipſi loquunt. Si igit
ipſi noīe ꝑphetæ intelligũt ꝑphetã illũ ꝑcipuũ Chr̃i ꝑceſſorē, negaret ſe eſſe ꝙ veraciter erat.
Et ſi qs dicat, ꝙ negat ſe eſſe illũ prophetã, de quo ꝑallegata ſcriptura loquit, quæ ad lr̃am in-
telligēda ē de Chr̃o, tũc reſpõſio Iohãnis nõ abſolueret quæſtionē interrogãtiũ, imò ipſe & il
li laborarēt in æquocis. Illi eñ ſcd̃m iſtos q̃ſierũt an eēt ꝑcipuus ꝑpheta, Chr̃m ꝑceſſurus, &
ipſe ſcd̃m iſtos rñdit, ſe nõ eē ꝑphetã, de q̃ Moſes loquit ſcd̃m veritatē. ſ. ꝙ nõ eēt Chr̃s, ſicq;
illi ꝑ ꝑphetã intelligerēt aliũ q̃ Iohãnē, imò ſic rñſio iſta Iohãnis nõ differret à prima, qua ſe
dixit nõ eſſe Chr̃m, cũ tñ Iohãnes optimè ſciret, ꝙ ſacerdotes in tertia q̃ſtione noīe ꝑphetæ
nõ intelligebãt Chr̃m. ¶ Deniq; ex textu ꝑſenti elici nequit, qa ſacerdotes intēdebãt quærere
de propheta illo ꝑcipuo, de q̃ Moſes fuit locutus, ſed potius de aliq̃ propheta inferiore Helia,
quia paulatim deſcēderãt. Nõ eſt etiã cõſuetudo ſcripturæ noui vel veteris teſtamẽti, vt noīe
ꝑphetæ ſimplr̃ ꝓnũtiati intelligat ille ꝑpheta ꝑcipuus. Melius igit reor, vt ꝑ prophetã intel-
B ligat quicũq; ꝑpheta indiſtincte, eò modo q̃ in veteri teſtamẽto cõiter fit ſermo de ꝑpheta. Matth.17
¶ Sed tũc dubitatio quærit, q̃uo Iohãnes neget ſe eſſe prophetam, cũ certũ ſit, ipſm fuiſſe pro- Lucæ.1
phetam, Zacharia teſtãte: Tu puer propheta altiſſimi vocaberis. Chriſtus quoq; vocat eum Matth.11
plus q̃ prophetam: Dicit eñ de eo: Maior inter natos mulieꝝ propheta Iohanne Baptiſta Lucæ.7
nemo eſt. Ex qbus patet, ꝙ fuit propheta. Ad hoc rñdet Gregorius & Beda, ꝙ quia Iohãnes
fuit plus q̃ propheta, non ſolũ futura de Chr̃o prænũtiando, ſed etiã Chr̃m ꝑſentialiter oſtē
dendo dum dixit: Ecce agnus dei, quãtum ad id ſe negat prophetã, quo fuit plus q̃ propheta. Iohan.1
Aliter dici pt̃, ꝙ quia Iohãnes fuit medius inter prophetas & apl̃os, & quaſi horiſon ac medi-
us vtriuſq; teſtamẽti, ita ꝙ ſua vltimata formalis ac propria grã gratis data nõ fuit cũ prophe
tis veteris teſtamẽti, Chr̃m futuꝝ in mundũ ꝑdicere, ſed eum iam demõſtrare, & cũ apl̃is an
nuntiare, qm̃ venit, ideo negat ſe eſſe prophetam, nõ quia nequaq̃ propheta fuit, ſed qm̃ vl-
timatũ formale ac ꝑpriũ officium nõ fuit futura ꝑdicere, ſed Chr̃m ꝑcurrere, ꝑdicãdo, bapti
zando, eiuſq; ſemitas diſponēdo. Vnũquoq; eñ denominationē ſortit à ſua formali & pro- Marc.1
pria rõne. Poteſt quoq; aliter dici, videlicet, ꝙ Iohãnes dicit ſe nõ eſſe prophetã, eo modo q̃ Amos.7
ait Amos propheta: Non ſum propheta, & q̃uo Chr̃us dicit in Pſalmo: Ego aũt ſum vermis Pſalm.21
" & nõ homo. ⌊ Dixerũt ergo ei: Quis es? ⌋ i. cuius authoritatis, grã, vel officij. Non eñ quæ-
rebant ſolũ quis eſſet per naturã ſiue pſonam, ſed quis eſſet per grãm & miſſionem diuinam,
" ⌊ vt reſponſum demus his qui miſerũt nos ⌋ ad te & ad hũc finē, vt reportaremus eis certam
reſpõſionē de hoc quis ſis, & friuolũ eſſet nos ſine abſolutõe quæſtionũ & affirmatiua rñſione
" reuerti. ⌊ Quid dicis de teipſo? ⌋ qui tãtæ excellentiæ es, vt proprio teſtimonio tuo de teipſo
prolato credendũ ſit. Quãuis ſcd̃m cõem legē homo non reputet idoneus teſtis de ſeipſo, niſi
C forte cũ iuramẽto. Vnde infra Iudæi dicũt ad Chriſtũ: Tu de teipſo teſtimoniũ perhibes, teſti Iohan.8
moniũ tuũ nõ eſt verũ. Hinc Paulus ad Corinthios cũ ſibiipſi & propriæ grã teſtimoniũ ꝑ- 2.Cor.12
" hibuiſſet, propria bona deſcribēdo, adiecit: Factus ſum inſipiēs, vos me coegiſtis. ⌊ Ait ⌋ Io
" hãnes ſacerdotibus & leuitis ad ſe miſſis. ⌊ Ego vox ⌋ per proprietatē, non ꝑ eſſentiã. i. præco Marc.1
" & vociferator, ⌊ clamantis ⌋ i. Chr̃i vel ſpũs ſancti ꝑ me loquẽtis ⌊ in deſerto ⌋ hoc ē, ſolitu
dine Iudææ, in qua habitauit, ac ꝑdicauit Iohãnes. Dicit aũt Iohãnes vox ſcd̃m Gregorium, Gregorius
quia ſicut vox ꝑcedit verbũ, vt audiat, ſic Iohãnes ꝑceſſit Chr̃m vt cognoſceret. ¶ Sed cũ ver
bum & vox ſint idem realiter, q̃uo vox dicit verbum ꝑcedere? Dicendum ꝙ Chr̃us eſt verbũ
intellectuale. Quēadmodũ ergo in vobis vox oris ꝑcedit verbũ mẽtis, vt audiat, ſic Iohannes
Chr̃m ꝑceſſit. Vel dicēdum, ꝙ licet verbũ oris & vox idem ſint, vox tñ ꝑcedit hoc verbũ, ſe-
cundũ rõnem, eo modo quo ſcd̃m authorem libri cauſaꝝ genus ꝑcedit ſpẽm. Scd̃o, Iohãnes
Baptiſta appellat vox Chr̃i, qm̃ ſicut vox rem ipſam ſignificat, ſic Iohãnes Chr̃m oſtendit.
Tertio, propter efficaciã ſuæ ꝑdicationis, altã atq; tubalē, qua Chr̃o teſtimoniũ perhibebat.
Vnde vocat nõ ſolum prænũtiator, ſed etiã vox Chr̃i, ſicut de hoīe multum dilecto dicimus
" amor meus. Quid aũt Chr̃us clamauerit ꝑ Iohãnem ſubiũgit: ⌊ dirigite viam dñi ⌋ i. recte &
vere exercete opera bona, & ſancta deſideria in vobis habete, ꝑ quæ deus ingreditur cor hu-
manum, hoc eſt, vitiorum obliquitates fugite. Vos ipſos ad gratiam præparate, atq; ad Chri-
" ſti prædicationē ac fidem mẽtes veſtras diſponite, ⌊ ſicut dixit ⌋ hoc eſt, de me prophetauit
" ⌊ Eſaias ꝑpheta ⌋ ꝑ ꝑdixit de me, ꝙ eſſem futurus vox clamãtis &c. ꝑdicationē iſtã Iohãnis Eſa.40
Baptiſtæ

Matth.3 Baptiſtæ Euangeliſta Iohannes non proſequitur quæ Matthæus & Lucas plenius proſequuntur. D
Marc.1 ⌊Et qui miſſi fuerant (.i. prædicti ſacerdotes atq; leuitæ) erant ex phariſæis⌋ hoc eſt, de nu-
Lucæ.5 mero phariſæoꝝ, imò & phariſæi, ex quo patet ꝙ erãt ſolẽniſſimi nũcij. Triplici qppe exiſtẽte
ſecta inter Iudæos, vc; Eſſæoꝝ, q rigoroſiſſimã, caſtã & ſobriã vitã duxerũt, Sadducæoꝝ, q
dixerũt aĩas hoĩm eſſe mortales, & nec angelũ, nec ſpm̃, nec reſurrectionẽ eſſe, ac phariſæoꝝ
qui poſuerũt aĩas immortales, & futurã eſſe reſurrectionẽ vniuerſalẽ, & ſpũales eẽ ſubſtãtias.
Acto.26 Secta phariſæoꝝ, de qua & Paulus ſe fuiſſe teſtatur, erat famoſior. Videbantur eñ ſpecialr zelum
legis habere, & religioſe incedere. Aliqui aũt ſacerdotes, leuitæ, ac ſcribæ fuerãt phariſæi, ſi-
cut nũc multi ſacerdotes, clerici, & doctores, ſunt clauſtrales ſeu religioſi. ¶ Præterea aduertẽ
Gregorius dum, ꝙ ſcđm ſanctos doctores cõiter, Gregoriũ, Chryſoſtomũ, Bedã, & alios, nũcij iſti inſi-
Chryſoſtom⁹. diãter ac malicioſe interrogauerũt Iohãnem, quærẽtes occaſionẽ aduerſus eũ, ad quod inſi-
Beda. nuãdum, aſſerũt nũc dixiſſe Euãgeliſtam. Et qui miſſi fuerãt, erãt ex phariſæis. Phariſæi nãq;
Origenes quãuis foris ſanctitatẽ ꝑtenderũt, intus tñ replebãtur hypocriſi, ambitiõe, atq; inuidia. Ori-
genes vero dixit, ꝙ ſimplici animo quæſierũt, optãtes veritatẽ agnoſcere. Primo, qm̃ dictũ
Lucæ.3 eſt nũc ꝙ ex dubitatõe moti ſunt ad interrogãdum. Scđo, qm̃ tam magnifice ſenſerũt de Io-
hãne, ꝙ ſuſpicabãtur eũ eſſe Chriſtũ. Tertio, qm̃ maximã reuerẽtiã ei exhibuerũt in ipſo in-
terrogatiõis proceſſu. Quarto, quia Iudæi cõiter primo multum bene ſenſerũt de Iohãne, ſci
Mar.1 entes mirabilem eius natiuitatem, atq; ſanctiſſimã vitam. Vnde & apud Marcũ habetur, ꝙ ex-
ibat ad eum oĩs Iudææ regio, & Hieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabãtur ab eo. Sed & in
Matth.3. Matthæo legitur, ꝙ multi phariſæoꝝ veniebãt ad baptiſmũ Iohãnis. Poſtremo ꝙ quia Iohã-
nes fuit de gñe ſacerdotali, & magni ſacerdotis filius, nõ apparet, ꝙ ſacerdotes prima facie inſi
diati ſint ei, imò ſi Iohãnes dixiſſet ſe eſſe Chrm̃, aliud nihil videretur, niſi q̃d credidiſſent ſic eẽ E
Quod ergo ait Euãgeliſta: Et q miſſi fuerãt. i. additũ eſt ad innuẽdum ſolẽnitatẽ ac idoneita
tem nũcioꝝ. ⌊Et interrogauerũt eũ: Quid ergo baptizas?⌋ .i. hoĩes in aquis Iordanis lauas,
⌊ſi tu nõ es Chrus, neq; Helias, neq; Propheta?⌋ .i. Cur nouũ ritũ ꝓſumis inducere, ſi nõ es
aliqs hoꝝ? Nullus eñ ante Iohãnem auſus eſt baptizare, vñ Iudæi vidẽtes Iohãnẽ aliqd noui
inducere, voluerũt ſcire, qua authoritate hoc faceret, & nũc quia ſe dixit nõ eſſe Chrm̃, neq;
Heliã, neq; Prophetã, incipiũt eũ de ꝓſumptiõe notare. ⌊Rñdit eis Iohãnes dicẽs: Ego bapti
zo in aqua⌋ .i. exterius lauo corpora vr̃a, nõ intus purgo à culpa, nec grãm præſto, ⌊medius
aũt veſtrum ſtetit⌋ .i. inter vos apparere, cõuerſari, & cõiter viuere dignatus eſt, ⌊quem vos
nõ ſcitis⌋ .i. nõ cognoſcitis eſſe Chrm̃ filiũ dei, q̃uis forte ſciatis, quod ſit filius Mariæ. Non
eñ agnouerant Chriſtũ ſcđm ſuam diuinitatẽ nec etiã ſcđm ſuã humanitatẽ, ꝑ compationẽ
ad vnionem cũ verbo, atq; ad cætera ſpũs ſancti chariſmata. ¶ Quæritur, quõ Chrus ſtetit me-
dius hoꝝ, vel inter hos medius fuit, q forſitã nunq̃ fuit inter nũcios iſtos, ſacerdotes, & leui-
Pſalm 81 tas. Dicẽdum ꝙ Chriſtus ſcđm ſuã deitatẽ ſtat. i. firmiter, inuariabiliterq; ſubſiſtit, & medius
Eſa.3 oĩm, quia in oĩbus eſt. Dicitur eñ ſtare, iuxta illud in Pſalmo: Deus ſtetit in ſynagoga deoꝝ.
Et Eſaias ait: Stat ad iudicãdum dñs. ¶ Porro ſcđm humanitatẽ, ſtetit Chriſtus medius hoꝝ
dupliciter: Primo, quia in terra & populo eoꝝ cõiter vixit. Scđo, quia ſingulis annis aſcẽdit
Hieroſolymã in ſolẽnitate paſchali ſcđm legẽ, intrauitq; tẽplũ, & ibi inter ſacerdotes & ali- F
Lucæ.2 os ſtetit in tẽplo. Nã & cũ eſſet annoꝝ duodecim, inuẽtus eſt in tẽplo in medio doctoꝝ. Sed
nõ videtur Ieſus corporalr affuiſſe, & inter iſtos ſtetiſſe, qñ locutus ẽ hæc verba Iohãnes. ⌊Ipſe⌋
quẽ vos nõ ſcitis, vc; Chrus ⌊eſt q poſt me vẽturus eſt, q ante me factus eſt⌋ Hoc iam paulo
Mat.3 ante expoſitũ eſt: ⌊cuius ego nõ ſum dignus⌋ .i. cuius ꝓſentia & famulatu dignus nõ ſum in
Marc.1 minimis rebus, videlicet, ⌊vt ſoluã eius corrigiã calciamẽti⌋ .i. in rebus corporalibus & vi-
libus ei deſeruiã. Improportionabiliter nãq; fuit Chrus maior Iohãne Baptiſta, multominus
dignus ſum ipm̃ cõtingere, vel eius noĩe appellari, ſeu æſtimari, q̃d ego ſim ille, vc; Chrus.
Mat.3 Matthæus & Lucas plenius recitãt verba Iohãnis Baptiſtæ. Nã præinductis verbis ſuis, ad-
Luc.3 iecit de Chro: Ipſe vos baptizabit ſpũ ſancto & igni, quę verba apud Matthæũ prout dñs de
dit, diligẽter expoſui. ¶ Prædictis itaq; verbis Iohãnes Baptiſta, ſatisfecit quæſtioni Iudæoꝝ
Eſa.40 Dicẽs eñ ſe eſſe vocem dñi, quẽadmodũ Eſaias pronũtiauit, & quod dñs, cuius ipſe vox fuit,
tm̃ excelleret eũ, quod nõ eſſet dignus ſoluere corrigiã calciamẽti eius, faſſus eſt ſe eſſe Chri-
ſti præcurſorẽ. Item dicẽdo, q̃d baptizaret in aqua dũtaxat, oſtẽdit inſufficiẽtiã ſui baptiſmi
ita ꝙ ſicut prædicãdo diſponebat hoĩes, ad Chri prędicationẽ ſalubriter audiẽdam, ſic bapti
zãdo diſponebat ad ſuſcipiendum Chriſti baptiſma. Primo, qm̃ ſuſceptio baptiſmi, fuit quę
Acto.9 dam profeſſio credendi in Chriſtum. Baptizauit nanq; in nomine Chriſti venturi. Secundo
Mat.3 qm̃ q baptizabãtur à Iohãne, cõfitebãtur ſua peccata, ſicq; aptabantur ad fidem & gratiam
Mat.3 Chriſti. Tertio, quia Iohãnes baptizãdo congregauit populum multum, & ita potuit pluri-
Marci.1 bus annuntiare Chriſti aduentum. Hanc rationem ipſemet ſanctus Baptiſta poſt pauca com
Lucæ.3 memorat, ſicut patebit. ¶ Patet ergo, quòd Iohannes baptizando, non vſurpauit indebitum
ſibi officium, ſed eius inſpiratione hoc fecit, quem præcurrebat.

¶ Deniq;

A ¶Deniq; quod ait Iohãnes ſe eſſe indignũ ad ſoluẽdum cingulum calciamẽtorum Chriſti, nõ
eſt ſic intelligẽdum, ꝙ Chrũs tulerit calciamẽta. Ipſe eñ cœpit facere & docere. Ipſe vero di Actor.1.
ſcipulis iuſſit, ne calceis vterenť, vt legiť in Matthæo, ſed Iohãnes cõformat ſe cõi modo lo- Matth.10
quẽdi, quo aliqs volẽs ſe multũ humiliare ſub alio, aſſerit ſe indignũ ad ſoluẽdum ligaturã cal
ceorum ipſius. ¶ Sed qũo Iohãnes fuit indignus ad hoc, q dignus fuit Chr̃m baptizare, & cũ ho
mo exiſtẽs in gr̃a mereať de cõdigno vitã æternã, hoc eſt clarã & immediatã diuinæ eſſentiæ
viſionẽ, ita ꝙ dignus ſit diuinitati fruẽdo vniri, qũo Iohãnes nõ fuit dignus Chr̃o in corpali-
bus miniſtrare? Et r̃ndendũ dupliciter. Primo, ꝙ loquẽdo de Iohãne, ſcd̃m ſua naturalia tñ
nõ fuit dignus Chr̃m baptizare, vel ei in mĩmo miniſtrare, propter infinitã dignitatẽ Chri-
ſti, ſcd̃m ſuã deitatem, & ꝑpter plenitudinẽ gr̃æ ſuæ humanitatis. Et ſic loquiť de ſe Iohã-
nes. Vel loquiť de ſe, ſcd̃m quod aliquo modo fuit peccator, quãtum ad venialia minutiſſima
Iuxta quẽ modũ Paulus: Non ſum (inquit) dignus vocari Apoſtolus. Loquẽdo aũt de Iohã- 1. Cor.15.
ne, ſcd̃m magnitudinẽ gratiæ ſibi collatæ, dignus fuit ad hæc, præſertim ob ſuã profundiſſi-
mam humilitatẽ. Secũdo dicẽdum, ꝙ aliqs dr̃ dignus per comparationẽ ad Chr̃m, duplici-
ter. Primo ſimpliciter: Sic Iohãnes ad iſta dignus nõ extitit. Secũdo, iuxta modum humanæ
conditionis, ac poſſibilitatis, ſic Iohãnes dignus erat ad iſta, imò ſic homo dignus eſt corpus
Chriſti conſecrare & mãducare. Aliter om̃es damnaremur, dicẽte Apoſtolo: Quicũq; mã- 1. Cor.11
ducauerit corpus dñi indignè, iudiciũ ſibi mãducat & reus erit corpis dñi. Hoc modo virgo
benedicta digna fuit filiũ dei cõcipere & lactare. Sic quoq; iuſtus, dignus eſt vita æterna. Et
videť dignitas iſta fundari in quadã beneuola acceptatiõe voluntatis diuinæ, quæ liberè vo-
B luit hoĩes taliter dignificari ꝑ gr̃am. In om̃ibus his commẽdať & imitãda relinquitur nobis
eximia humilitas ſancti Iohãnis, qui cum tãtæ ſanctitatis reputatiõis q; eſſet, vt Chriſtus pu-
tareť, ſeipm̃ profundiſſimè humiliauit. Nouerat eñ ſcriptum: Quãto maior es, humilia te in Eccl.3
om̃ibus, & inuenies gr̃am corã deo & hoĩbus. Nouerat quòd homini tãto ſit corã deo ſubli-
mior, quãto in oculis proprijs fuerit vilior atq; decliuior. Et ſi Iohãnes reputauit ſe indignũ
ſoluere corrigiã calceamẽtorum Chriſti, cũ eſſet amicus, paranymphus q; ſpõſi, cõſanguineus
dñi, & breuiter talis ac tãtus, quod inter natos mulierum nõ fuerit maior eo, quomodo nos pu Matth.11
ſilli tam irreuerẽter, tam imparate, & inaffectuoſe accedimus venerãdum dei altare, & Chri
ſtum cõſecramus aut ſumimus. Humiliemur igitur ſub potẽti manu dei, & faciamus quicqd 1. Pet 5
præceptum eſt nobis, & quicquid valemus, tunc q; ex corde dicamus: Serui inutiles ſumus, & Lucæ.17
Chriſti ſacramẽtis cum om̃i puritate ac reuerẽtia propinquemus, præſtet hoc mihi & cæte
ris indigẽtibus Chriſtus. ¶ Myſticè per calciamẽta, intelligiť Chr̃i humanitas, à verbo indu
ta, per pedem diuinitas, humanitate tecta quodãmodo & velata. Per corrigiam vero vnio
vtriuſq;. Iohãnes ergo nõ fuit dignus, corrigiam calciamẽtorum pedis Chriſti diſſoluere, quia
nõ potuit perfecte myſterium incarnatiõis, ſeu modum hypoſtaticæ vnionis humanæ natu
ræ, cum verbo explicare. Imò hoc excedit intellectum nõ ſolum omnium viatorum, ſed & an-
" gelicorum ſpirituum. ⌞Hæc⌟. ſ. interrogatio Iudæorum, & reſpõſio, teſtificatio q; Iohãnis de
" Chriſto ⌞in Bethania facta ſunt trãs Iordanem⌟. i. in illa Bethania, quæ eſt vltra Iordanem,
" in terra duarum tribuum, ac mediæ. Eſt q; Bethania illa ſupra Iordanem ſita; ⌞vbi erat Iohan-
" nes baptizãs⌟ nõ in Bethania, ſed in aquis prope currẽtibus. Hoc diciť ad differẽtiam alteri-
C us Bethaniæ citra Iordanem, in qua Martha, Maria & Lazarus commorati ſunt. Verũtamẽ Iohan.11
ſecundum Origenem, textus vitio ſcriptorum corruptus eſt, quia vt aſſerit, ſic textus habent: Origenes
Hæc in Bethabora facta ſunt.

¶ Elucidatio huius capituli, ab eo loco quo dicitur: Altera die, vidit Iohãnes Ie-
ſum venientem ad ſe. Articulus VI.

" DEinde oſtẽdit Euãgeliſta lucidius, quomodo ꝓcurſor teſtimoniũ perhibuit Chri
ſto, in ꝓſentia Chriſti & turbæ. ⌞Altera die vidit Iohãnes Ieſum veniẽtem ad ſe⌟
Verba hæc à diuerſis, diuerſimode exponunť. Quod eñ hic dr̃: altera die, referũt
aliqui, ad ea quæ immediate Euãgeliſta narrauit, de miſſione ſacerdotũ ac leuitarum
ad Iohãnem. Et ſic quod ſubiũgitur de acceſſu Chriſti ad Iohãnem, intelligi poſſet de illo ad-
uentu, quo Ieſus venit ad præcurſorem, vt baptizareť ab eo. Iuxta illud dictum Lucæ: Venit Lucæ.3
Ieſus à Galilæa in Iordanem ad Iohãnem, vt baptizareť ab eo. Miſſio eñ nuntiorum illorum
ad Iohãnem cõiter poniť præceſſiſſe baptiſmũ Chriſti à Iohãne. Alij dicũt, ꝙ iam nõ eſt ſer-
mo de aduẽtu Chriſti ad baptiſmũ, quia in baptiſmo Chr̃i, vidit Iohãnes ſpiritum ſanctum,
in ſpecie columbæ, ſuꝑ Chr̃m deſcẽdere, vt ẽ apud Matthæum. ¶ Nũc vero poſt pauca ſub- Matth.3
" iungitur: ⌞Teſtimoniũ perhibuit Iohãnes dicẽs: Quia vidi ſpm̃ deſcẽdentẽ de cœlo⌟ quaſi
" columbã ⌞& mãſit ſuꝑ eum⌟ Ergo hæc dixit poſt Chriſti baptiſmũ. Iſti itaq; ſic exponũt.
Altero die. i. alio quodã die, nõ tñ immediate poſtquàm facta ſunt, quæ Euãgeliſta modo de
miſſione ſacerdotum deſcripſit, ſed poſtquàm Ieſus reuerſus eſt à deſerto. Mox eñ vt bapti-
zatus eſt, expulit eum ſpiritus in deſertum, vt legitur apud Marcum: Vel vt quidam dicunt, Marc.1

Chriſtus iam baptizatus, aliquanto tempore commoratus eſt iuxta Iordanem, & tunc quo- D
dam die acceſſit Iohannem. Prima vero expoſitio videtur rationabilior, & textui magis cõ-
ſona. Vnde ad argumentũ alioꝝ facillimè diceretur, quòd Iohannes Baptiſta, non dixit oĩa
verba ſequentia ſimul, ſed quædam ante Chriſti baptiſmũ, & alia poſtmodum, ſicut patebit.
Euangeliſta tamen recitat ea, ſub vno contextu, quia omittit, quæ nouit ab alĳs tribus Euãge
liſtis deſcripta, videlicet, quomodo Iohannes Chriſtum baptizauit, & refert quæ illi omi-
ſerunt, puta verba Iohannis, quorũ aliqua dixit Chriſto ad baptizandum propinquante, alia
vero eo iam baptizato. Vidit ergo Iohannes Ieſum venientem ad ſe, videlicet, dominum ad
miniſtrum, creatorem ad creaturam, redemptorem ad redimendum, ſanctum ſanctoum ad
hominem venialibus non carentem. Cum ergo Iohãnes vidiſſet altiſſimũ, tam humiliter in-
ter populares venientem, expauit, & tacere non potuit, ſed humiliantem ſe exaltauit, & ait
aſtantibus: ⌊Ecce agnus dei⌋ hoc eſt, immaculata hoſtia, per agnum paſchalem præfigurata »
quam deus pater, ſeu trinitas pro mundo ordinauit, ſic immolandam, quemadmodũ ait Apo
Roma.8 ſtolus: Pro omnibus nobis tradidit illum. Et Chriſtus in paſſione: Calicem (inquit) quem de
Iohan.18 Acto.4 dit mihi pater, non bibam illum? Chriſtus itaq; dicitur agnus per proprietatem, non per na
Apoca.5 turam, ſicut dicitur lapis angularis, leo, vitis. Dicitur autem agnus, primo, propter innocen
Iohan.15 tiam. Secundo propter manſuetudinẽ. Tertio, propter vtilitatem, qm̃ ſpũaliter veſtit & alit
Eſa.53 nos. Quarto, propter modũ ſuæ occiſionis. Qm̃ Eſaia teſtante ſicut ouis ad occiſionẽ ductus
eſt, & quaſi agnus corã tondẽte obmutuit. Quinto, qm̃ ſicut filĳ Iſrael liberabantur à tyrannide
Pharaonis per agni immolationem, ſic liberati ſumus à poteſtate dæmonis per Chriſti oblationẽ. E
lationẽ. ⌊Ecce q tollit pctã mundi.⌋ Chriſtus ſcd̃m quod deus abſtulit peccata hoĩm, tan- »
quàm cauſa purgationis effectiua, ac principalis. Quia peccata dimittere, gratiamq; mun-
dantem ac iuſtificantem infundere, deo ſecundum propriam naturam eſt proprium, prout
Iob.13 S. Iob proteſtatur: Quis pt facere mundum de immũdo nõne tu qui ſolus? Sed inquantum ho-
mo abſtulit pctã tanq̃ cauſa meritoria inſtrumẽtalis & mediatiua, ſic tñ q̃d idoneitas auferẽ-
di pctã cõpetebat Chr̃o hoĩ, ꝓpter vnionẽ ſuę humanitatis cũ verbo, ex qua vniõe habuit di
gnitatẽ & efficaciã quodãmõ infinitã. Propter q̃d, totius mũdi vniuerſa pctã potuit tollere,
om̃ibusq; grãm in pſenti, & gloriã in futuro mereri, q̃d nulli cõpetit puræ creaturæ. Primo,
quia peccatum eſt quodãmodo infinitæ grauitatis, inquantum eſt cõtra dñm immenſæ ma-
ieſtatis. Scd̃o, qm̃ natura humana in infinitum cõicabilis eſt, ideo totã redimere non potuit
niſi ſaluator infinitæ dignitatis. Tertio, qm̃ beatitudo ad quã ordinatur redemptio à peccato,
Anſelmus eſt etiam quodãmodo dignitatis immenſæ, cum ſit immediata fruitio boni ſimpliciter infi-
Thomas niti. Has rationes ponunt Anſelmus, Thomas, & Bonauentura. Abſtulit aũt Chriſtus om̃ia
Bonauentura. peccata mundi. Originale videlicet, actuale, ſeu perſonale, quia pro om̃ibus ſatisfecit. Specia
liter tamen ordinabatur paſſio Chriſti, contra originale, quia pro illo nemo ſatisfacere po-
tuit, ſed om̃es quãtumcũq; ſancti, vſq; ad Chriſti paſſionẽ, deſcenderũt in lymbũ. Originale
quippe pct̃m corrupit atq; infecit naturã cõiter, qm̃ erat priuatio originalis iuſtitiæ, debitæ
Anſelmus ineſſe ſcd̃m Anſelmũ. Vnde ſibi debebatur pro pœna, carentia viſionis diuinæ. Totam vero F
naturam, vel ipſam naturam redintegrare, ſanare, reformare, ſeu ad originalis iuſtitiæ cõfor-
mitatem ac ſtatum reducere, non conueniebat niſi vniuerſali redemptori grãrum plenitudi-
nem continenti. Hoc enim fieri non valebat per grãm particularem. Abſtulit ergo Chriſtus
vniuerſa peccata. Sed oportet vt meritum Chriſti, hominibus per ſacramenta, vel fidem, &
Eſa.53 charitatem applicetur, ſi eius effectum conſequentur. Hinc apud Eſaiam legitur: Dñs poſuit in
eo iniquitatem oĩm noſtrum. Et rurſus: Ipſe aũt vulneratus eſt, propter iniqtates nr̃as, attri-
Luce.19 tus eſt propter ſcelera noſtra. Et ipſe de ſe ait in Euangelio: Venit filius hominis quærere, &
1.Pet.1 ſaluum facere quod perierat, hoc eſt quod Petrus ait: Non corruptibilibus, auro vel argento
redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione, ſed precioſo ſanguine agni immaculati. Prædi
ctis inſuper verbis, declarat Iohannes Baptiſta, duplicem Chriſti naturam, puta humanã, di-
cendo: Ecce agnus dei. Et diuinam ſubdẽdo, qui tollit peccata mundi. Dicitur quoq; Chriſtus
agnus dei ꝑ excellentiã, tanq̃ penitus immaculatus, & innocens. Et licet aliq innocẽtes, mi-
tes, ac pĳ poſſint ꝑ imitationẽ, quodãmodo dici agni dei, quẽadmodum infra caplo vltimo
Iohan.21 Chr̃us ad Petrũ ait: Paſce agnos meos, de nullo tñ illoꝝ dicere fas eſt, qui tollit pctã mundi.
⌊Hic⌋.i. e ſt iſta pſona ad me veniẽs.ſ. Chr̃us, Vel, hic.i. in hoc loco, nũc principaliter ⌊eſt⌋ p »
corporalẽ præſentiã, quem ſciui venturum ad me. ⌊de quo dixi,⌋ antequàm ad me veniret »
⌊poſt me venit vir⌋.i. homo vigore animi plenus, natus poſt me. Vel, venit .i. ad publicum »
exit, & ſe hominibus manifeſtare incipit, poſt me, qui incepi prædicare, ac baptizare ante eũ
Zacha.6 De hoc viro dictum fuit apud Zachariã: Ecce vir oriẽs nomen eius. De quo Paulus dicit in
Acto.17 Actibus: Deus iudicaturus eſt mundũ, in viro quem ſtatuit. ⌊Qui ante me factus eſt, quia pri »
or me erat⌋ Hoc ſupra expoſitum eſt, articulo quarto. ⌊Et ego neſciebam eum.⌋ Hæc ſunt »
Auguſtinus verba, de quibus Auguſtinus ſup Iohannẽ, magnã facit difficultatem. Si eñ Iohãnes ne ſciuit

Chr̃m

A Chriſtum, q̃uo teſtis eius fuit, & q̃uo alios ad eius agnitionē induxit, & q̃uo modo neſcit eũ,
quē nouerat clauſus in vtero? Sed ad hoc dici poteſt, q̃d nouit eũ, notitia intellectuali, ſciens Luc. 1.
quod eſſet deus & homo, ſaluator mundi, & natus de virgine, cito quoq; venturus in publicũ Gala. 4.
prædicaturus & baptizaturus, atq; pro omnibus moriturus, ſed non ſciuit vel nouit eum no-
titia faciali, ſciendo per exteriorem phyſionomiam, quæ eſſet illa perſona, quia non habuit
memoriter in virtute imaginatiua certum phantaſma ſeu idolum de diſpoſitione vultus ac
corporis Chriſti. Sed huic obuiare videtur, quod infra ait Iohannes: Et ego neſciebam eum,
ſed qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quem videris ſpiritum deſcendētem
hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Ex quo certiſſime conſtat, quod deſcenſus columbæ in
Chriſtũ fuit Iohanni datus pro ſigno cognoſcendi Chriſtum. Ideo nanq; adiecit: Ego vidi
& teſtimoniũ perhibui, quia hic eſt filius dei. Si ergo loqueretur Iohannes de notitia faciali,
Chriſtus fuiſſet ei hoc modo ignotus vſq; poſt baptiſmum, quia ſecundum tres Euangeliſtas Matt. 3.
Chriſto aſcendente de aqua, aperti ſunt cœli, & deſcendit ſuper eum ſpiritus ſanctus. Vnde Marc. 1.
in Luca legitur: Factum eſt autem Ieſu baptizato, & orāte, apertum eſt cœlum, &c. Sed hoc Luc. 3.
dici non licet. Nam Chriſto ad Iohannem accedente, dixit Iohannes: Ego à te debeo bapti
zari, & tu venis ad me? Ergo tunc nouit eum ſecundum faciem. ¶ Ad hanc difficultatem eſt
triplex reſponſio. Vna Chryſoſtomi, quæ tacta eſt nũc. ſ. q̃d nouit eũ facialiter, vſq; ad horā
baptiſmi. Hāc rñſionē ſequit Thomas, adijciēs, q̃d Iohānes tp̃e pueritiæ ſuæ nouit Chriſtũ Chryſoſt.
puerũ, poſtmodũ vero diu in ſolitudine cōuerſatus, oblitus fuit diſpoſitiōis vultus Chriſti, &
forte q̃uis nō fuiſſet oblit⁹ q̃lr erat ĩ pueritia diſpoſit⁹ tñ ob hoc nō nouiſſet eũ cũ iā creuit in ſta
turā virilē. Ad inſtātiā vero nũc factā, ſequētes hāc viā, rñdēt q̄ deus reuelauit Iohāni duplr
B Ieſum. Primo, in ipſo acceſſu domini Ieſu ad Iohannem, antequam baptizaretur. Secundo,
poſt baptiſmum per deſcenſum columbæ, & de hoc ſigno facit mentionem Iohannes, quia
ſolennius fuit, & primo ſibi promiſſum ſeu intimatum. Vnde ſecundum Chryſoſtomum, Io
hannes dicit ſe Ieſum neſciſſe, non quia penitus eum non nouit, ſed vt oſtenderet teſtimoni- Chryſoſt.
um ſuum de Chriſto, non debere eſſe ſuſpectum, eo quod eſſet conſanguineus eius. Ideo di-
cit, neſciebam eum, quia non nouit eum tunc, niſi ex reuelatione diuina, ex quo innoteſcit,
quod teſtimonium Iohānis de Chriſto non fuit humanæ amicitiæ, ſed ordinationis diuinę.
¶ Alia eſt reſponſio Bedæ, quod ideo dicit ſe Iohānes Chriſtum neſciſſe, quia nō nouit eum Beda.
tā profunde ac plene añ deſcenſum ſpũs ſancti, vt poſtea. Alia eſt reſponſio Auguſtini, quod Auguſtinus.
Iohannes ideo dicit ſe Chriſtũ neſciſſe, ſed per columbā didiciſſe, quia nō ſciuit ante deſcen-
ſum colũbæ, quod Chrũs ſibi ſoli ſeruaret, & nulli miniſtrorũ ſuorũ cōmunicaret poteſtatem
baptizādi, hoc eſt poteſtatē excellētiæ in baptiſmo, q̃ ſecundũ Thomā & alios cōſiſtit in q̃tu
or. Primũ eſt q̃d ſolus Chr̃s baptiſmũ inſtituit. Secũdũ, q̄ effectũ baptiſmi ſine baptiſmo cō-
ferre p̄t. Tertiũ eſt, q̄ baptiſmus à merito paſſiōis Chr̃i efficaciā habet. Quartũ, q̄ baptiſmus
interdũ in nōie Chr̃i datus ē. Hæc itaq; didicit Iohānes eē futura, deſcendēte ſup Chriſtũ co
lũba. ¶ Porrò p̄tās baptizādi & excellētia eius, authoritatiue nō cōuenit niſi deo trinitati. De
« inde p̄curſor pādit vnā rationē ſui baptiſmi, ⌊ ſed vt manifeſtaret in Iſrael ⌋. i. vt Chr̃s agno
« ſcat à pp̃lo Iſrael, ⌊ propterea veni ego (deo iubēte) in aqua baptizās ⌋. i. corpa lauās, nō mē-
tes ſanctificās. Totũ eñ Iohānis officiũ in p̄dicādo & baptizādo, ordinatũ fuit ad hoc, vt ho
C mines inducerent ad fidē, amorē atq; notitiā Chr̃i, ſicut oſtēſum ē plenius. De hac materia &
baptiſmo dixi plura ſup Matth. Deniq; q̃ ſequunt, Iohānes non dixit niſi Chr̃o baptizato.
« ⌊ Et teſtimoniũ p̄hibuit Iohānes dicēs, q̃a vidi ſpm̃ deſcēdentē, q̃ſi colũbā de cœlo ⌋. i. ſpm̃
ſanctũ in forma colũbæ viſibili. Nō q̃d ſpũſſ. q̃ eſt verus, incircũſcriptus, inuariabilis atq; im-
mobil̃ deus, eſſentialr̃ moueat ſiue deſcēdat, ſed qm̃ ſignũ viſibile, in q̃ apparet, deſcēdit, ſicq;
ſpũs rōne ſui effectus deſcēdere p̄hibet. Dũ eñ creatura ſubiecta apparet ĩ pſona dei, eũ rep̄ſe-
ſentās, vel ĩ eius pſona loquēs aut operās, hoc q̃ñq; aſcribit deo, q̃d facit hm̃oi creatura, Quē
admodũ deus dr̃ ore ad os locutus ad Moſen. Cōuenieter q̃q; ſpũs ſctũs, cui bonitas appro- Num. 12.
priat, apparuit ĩ forma colũbæ, q̃ eſt aĩal felle carēs, ſimplex & innocēs. Et vt inſinuaret ſpũs
ſanctus, q̄ nemo poſſit eius donis ĩpleri, niſi colũbinā ſimplicitatē ſtuduerit imitari. Qui eñ
ambulat ſimpliciter, ambulat cōfidēter. Et dñs protegit gradiētes ſimpliciter. In colũbarum Proue. 10
etiā oſculis, crebris ac mutuis patet, q̄ ſpũs ſanctus ĩ ſpecie colũbę, rite apparuit, qm̃ charitas Prou. 2
appropriat ſpũi ſctō, & illi ſpũ ſctō merent repelri, q̃ ſatagũt charitatiue atq; pacifice cōuerſa
« ri. Nō eñ eſt deus diſſenſionis, ſed pacis ſecũdũ ap̃lm. ⌊ & māſit ſup eũ ⌋. i. colũba iſta rep̄ſen 1. Cor. 14
tans ſpm̃ ſanctũ, eiuſq; habitationē in aĩa Chriſti ad tēpus ſedit ſup caput Chr̃i, ad inſinuan-
dũ q̄ indeſinēter, ſempq; actualiter & æque pfecte requieſceret ſpũs ſanctus in Chr̃o homīe,
iuxta illud dictũ Eſaię: Requieſcet ſup eũ ſpũs dñi. Sic aũt nō manet ſpũſſ. in alijs, q̃a mortali Eſa. 11.
pctō pdere poſſunt ſpm̃ ſanctũ. Et venialibus culpis incurrũt q̃tidie quādā debilitationē gr̃æ
ſpũs ſancti, q̃uis quotidie p opera ſancta magis proficiāt, q̃ decreſcāt. In Chr̃o q̃q; māſit ſpiri
tus ſanctus, ita q̄ Chriſtus indeſinenter potens fuit ad exercēda oĩa opa, tam gratiæ gratum

CAP. I. facientis, q̃ grãæ gratis datæ in vniuerſis ſignis, virtutibus atq; prodigijs. Hoc aũt nulli cõpetit a- D
4. Reg. 3. 2. Reg. 7. liorũ. Vnde & Heliſæus ſentiẽs ſibi abeſſe ſpiritũ prophetalẽ, iuſſit adduci pſalten. Nathan quoq; putauit ſe loqui prophetico ſpiritu, qñ cõſuluit regi Dauid ædificare templum. Om̃ia (inquiens) quæ ſunt in corde tuo fac, ſed nocte ſequenti inſtructus eſt à ſpiritu ſancto, perſuadere oppoſitum. Poſtremo putãdum non eſt, quod in deſcenſu columbæ ſit grã aliqua infuſa, vel aucta in anima Chriſti, qui ab inſtãti conceptionis plenus fuit ſimpliciter om̃i gratia ſpiritus ſancti. Sed deſcenſus, manſioq; columbæ in Chriſto, deſignauit perfectionem & efficaciã gratiæ Chriſti. ⌊Et ego neſciebã eum,⌋ ſecundum ſenſus prætactos, quia vt dictum eſt hoc tripliciter intelligi poteſt. Expoſitio tñ Auguſtini & Bedæ concurrit in idem. ⌊Sed qui miſit me baptizare in
Auguſtinus Beda. aqua⌋.i. deus qui mihi hoc iuſſit, occulta inſpiratione, vel manifeſta atq; ſenſibili apparitione angelica. ⌊Ille mihi dixit⌋ per inſpirationem internã, ſiue angelicã alloquutionem, ⌊ſup quẽ videris ſpiritum deſcendentem⌋.i. ſpiritum ſanctum in forma columbæ venientem, ⌊& manentem ſuper eum⌋ ad tempus in tali ſigno viſibili, ſicut expoſitum eſt. ⌊Hic eſt qui baptizat in ſpũ ſancto⌋ hoc eſt, intus purgãdo à vitijs, pſtando grãm ſpũs ſancti. In baptiſmate enĩ quod Chriſtus inſtituit, datur ſpũs ſanctus. Chriſtus autem baptizat efficienter & principaliter, ſacerdos vero miniſterialiter. ⌊Et ego vidi⌋ corporalibus oculis ſpm̃ ſanctum, in forma colũbę deſcendentem modo præfato, quæ columba ſecundum quoſdã doctores, fuit vera colũba, angelico famulatu, ſubito tunc formata, completoq; ſuo miniſterio in præiacentem materiã reſoluta. Aliq tamen dubitãt an angelus poſſet. Hoc relinq̃ diſputãtibus. ⌊Et teſtimonium perhibui (coram turba) quia hic eſt filius dei⌋ naturalis & vnicus non adoptiuus. Itaq; quod dr̃: ſuper
Auguſtinus quem videris ſpm̃ deſcendentem, dictum eſt Iohãni ſecundum Auguſtinum ad agnoſcendũ E
Chryſoſtom⁹. quod Chr̃o competeret poteſtas excellẽtiæ in baptiſmo. Secundum Chryſoſtomum vero ad agnoſcendum determinate, quod illa perſona eſſet Chriſtus in ſpiritu ſancto baptizans. ⌊Altera die⌋.i. vna die ſequente diem prædictum, mediate vel immediate, ⌊iterũ ſtabat Iohãnes⌋ ad fluenta Iordanis, tanq̃ paratus exequi officium ſibi commiſſum nec prædicãdo, baptizando & teſtificando de Chriſto. Spiritualiter quoq; ſtabat in culmine perfectionis, in apice contempla-
Heb. 13. tionis, in ſtabilitate virtutum. Optimum enĩ eſt grã ſtabiliri cor, ſecundum apoſtolum: Et ſa-
Eccle. 27. piens in ſapientia permanet vt ſol, ſtultus vero mutat̃ vt luna, ⌊& ex diſcipulis eius duo⌋ conformantes ſe ſuo magiſtro. ⌊Et reſpiciens Ieſum ambulantem⌋ circa Iordanem. Chr̃us nãq; ſuſcepto baptiſmo, ad tempus commoratus eſt in locis illis, & cum Iohãne conuerſatus, tamen non diu, mãſit enĩ vt Iohãnes frequenter teſtaretur de ipſo, & eum oſtenderet, quatenus electi Iudæi crederent, reprobi vero atq; increduli inexcuſabiles fierent. ⌊Dicit: ecce agnus dei⌋ q
Eſaiæ. 53 vt in Eſaia ſcribitur, peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius. Qui etiã loquitur p
Hiere. 11. Hieremiã: Ego quaſi agnus mãſuetus, q portat̃ ad victimã. ⌊Et audierunt duo diſcipuli Iohãnis loquentem⌋.i. Iohannem hæc de Chr̃o teſtãtem. ⌊Et ſecuti ſunt Ieſum⌋ vt eius doctrina
1. Cor. 12 inſtruerentur, quem didicerunt maiorem eſſe Iohãne. Cupiebãt enĩ ſortiri chariſmata melio-
Pſal. 72 ra, & optimo adhærere magiſtro. Per quod inſtruimur, vt applicemus nos his, quos videmus in ſapientia & virtutibus præpollere. ⌊Conuerſus autem Ieſus,⌋ hoc eſt, vultum ſuum dulciſſimũ ad illos conuertens, imo & pietatis ſuæ affectum, ſuper eos expãdens, ⌊& videns eos ſequentes ſe:⌋ corporis greſſu, & mente fideli, deſiderio quoq; proficiẽdi, ⌊dicit eis: Quid quæritis?⌋ id eſt, quare venitis poſt me. Non quaſi ignorãs quærit, ſed vt illorũ reſponſioni, cõuenienter reſpõdeat, atq; vt illi ſuum deſiderium exprimendo, amplius incaleſcãt, & gratiæ præparatiores red- F
dãtur. Simili modo ſi nos cœperimus ſequi & quærere Chriſtum, conuertet oculum pietatis ſuæ ad nos, & imbecillitatem noſtram iuuabit ac perducet ad thronum grãæ ſuæ, ſi tñ conſtãter
Pſal. 104 quæramus. Ideo monet pſalmiſta: Lætetur cor q̃rentium dñm, quærite dñm & confirmami-
Pſal. 33 ni, q̃rite faciem eius ſemper. Et denuo: Accedite ad eum & illuminamini. ⌊Qui dixerũt ei Rabbi.⌋ quod autem ſubdit, non eſt ſermo eorũ, ſed verbum Euãgeliſtæ exponentis, qd ſignificet verbum Hebraicum Rabbi, ⌊quod dr̃ interpretatum⌋.i. latine expoſitum vocatur, ⌊magiſter vbi habitas?⌋ quaſi in hoſpitio alieno, non quaſi in propria domo. Chriſtus enĩ non habuit
Pſal. 23. propriã domum, quãtum ad vſum, quàmuis ipſius eſſet terra & plenitudo eius, orbis terrarum,
Matt. 8. & vniuerſi qui habitãt in eo. Propter quod ait apud Matthæum: Vulpes foueas habent, & volu-
Lucæ. 9. cres cœli nidos, filius autem hominis, non habet vbi caput reclinet. Hoc Hieremias prænoſcẽs
Hiere. 14 & vehementer admirãs ait: Quare quaſi colonus venturus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum, quare venturus es, velut vir vagus? Quæſierunt autem vbi Ieſus habitaret, q̃m ſecum pernoctare optabãt, quatenus eius colloquio, præſentia, & familiaritate fruerentur. Per quod implicite Chr̃o reſponderunt, qd quærerent, quærebãt enĩ inſtructionem ſalutarem, & grãm ſaluatoris, ſcientes magiſtrum ſuum Iohãnem non mentiri à quo audierunt, quod Ieſus eſſet agnus dei, tollens peccata mundi, baptizans in ſpũ ſancto, & filius dei. Tota eqdem vita Chriſti, fuit ſatisfactoria pro piaculis mundi, & meritoria gratiæ, cunctis hominibus, quamuis ſatisfactio illa & meritum, terminabatur & conſummabatur in paſſione & morte Chr̃i. Propter

A pter quod Ieſus pendens in cruce,& morti iam proximus,dixit:Conſummatũ eſt.Ideo Io-
hannes non dixit:Ecce agnus dei qui tollet,videlicet in paſſione,ſed qui tollit continuo pec- Iohan.19
cata mũdi.Pariformiter,& nos cũ ſponſa quæramus vbi habitet Chriſtus, dicẽtes illud in
Canticis Canticoꝝ:Indica mihi quẽ diligit anima mea,vbi paſcas,vbi cubes in meridie.Stu- Cant.1.
deamus ſtabiliter Chriſto vniri,imò & actualiter ei quantum poſſibile eſt adhærere, exẽplo
dicentis:Vnam petij à dño,hanc requirã,vt inhabitem in domo dñi.Et itẽ:Adhæſit anima Pſal.26
« mea poſt te.Rurſusq́;.Benedicam dñm in omni tempore,ſemp laus eius in ore meo. ⌊Dicit Pſal.62
« eis Ieſus:Venite(poſt me)& videte⌋ vbi habitem .¶Moralr ſecundũ Origenẽ,Venite, be- Pſal.33
ne agẽdo ac de virtute in virtutẽ proficiẽdo,& videte deũ deoꝝ ſuauiter contẽplando.Quia Origenes.
in vita actiua,& via purgatiua bene exercitati, ad vitã contẽplatiuã,ſeu viam illuminatiuã, Pſal.83
vnitiuamq́; cum deo perfectionem ſunt adepti.Vnde & ait illuſtriſſimus pr noſter Iohãnes Pſal.81.
« Caſſianus:Oportet ethicã ſeu moralem præire theoricam.⌊Venerũt⌋ duo iſti Iohãnis diſci
« puli,⌊& viderũt(vbi maneret Ieſus)& apud illum manſerũt die illo⌋.i.ab illa hora diei, qua Caſſianus.
cũ Ieſu domũ intrabant,vſq; ad mane diei ſequentis.Intrauerũt tamen cum Ieſu circa occa-
« ſum ſolis.Sicut ſubiungitur.⌊Hora aũt erat quaſi decima⌋.ſ.circa veſperã.Sic & nos ſi ve-
nimus bene agẽdo,& videmus fidelr contẽplando,vbi habitet Chrs, manebimus cũ illo in
« die æternitatis.⌊Erat aũt Andreas frater Symonis Petri vnus ex duobus (diſcipulis) qui au-
« dierũt ab Iohãne⌋ teſtimoniũ de Ieſu,videlicet,Ecce agnus dei, ⌊& ſequuti fuerãt eũ,⌋vt-
pote Ieſum.Quidã affirmãt,ꝙ alter fuit Iohãnes Euangeliſta,ſed nomẽ ſuũ ſubticuit, qm cõ
B ſuetudo ſcripturæ eſt,vt ſcriptores eius propriũ nomẽ non exprimãt,vt frequẽter vel expri-
« mit nomẽ Andreæ,qm principalior extitit alio.⌊Inuenit hic(Andreas)primũ fratrẽ ſuũ Sy-
« monẽ,⌋hoc qd ait,primũ,intelligi pt dupliciter.Primo ſic,primũ.i.primo. Secũdo ſic,pri-
« mũ.i.maiorẽ & ſeniorẽ fratrẽ ſuũ,Symonẽ Petrũ,q fuit Andrea antiquior.⌊Et dicit ei An-
« dreas:Inuenimꝰ Meſſiã,⌋ qd aũt hoc ſignificet ſubdit Euãgeliſta,⌊quod(nomẽ Meſſiæ)eſt
« interpretatũ Chriſtus.⌋ Meſſias quippe eſt nomen Hebraicũ,quod græce dicit Chriſtus,&
latine vnctus,& competit ſaluatori,qui vnctus fuit oleo ſpũali,tanq̃ rex ſummus, & ſacerdos
æternus,non oleo corporali.Vnde Pſalmiſta:Dilexiſti iuſtitiã & odiſti iniquitatẽ, propter- Pſal. 44
ea vnxit te deus,deus tuus,oleo iuſtitiæ.Et Chriſtus per Eſaiam:Spiritus(inquit)domini ſup
me,eo ꝙ vnxerit me.Quemadmodũ autẽ Andreas inuenit Ieſum non caſualr,ſed eũ diligẽ- Eſa. 61.
ter ſequendo,ſic inuenit Symonem fratrem ſuũ,non fortuitu,ſed poſt inquiſitionem ſolici-
tam.Sentiens eñ Andreas fructũ & gratiam Chriſti,deſiderauit fratrem ſuũ carnalem,quem
ſpũaliter diligebat,participem facere gratiæ ſibi conceſſæ,vt eſſent fratres non dũtaxat car-
nis propagine,ſed fide quoq; & religione.Et hæc eſt bona fraternitas naturæ,quã pficit gra Chriſtiana
tia,& in qua ſpũalis dilectio carnalem amorẽ extinguit,naturalemq́; affectione vincit ac or- fraternitas.
« dinat.⌊& adduxit eũ,⌋videlicet Andreas,Symonẽ ⌊ad Ieſum.⌋Sic & nos ſoliciti eſſe de-
« bemus,ſecundũ exigentiã noſtræ vocationis & veræ charitatis de ſalute cõfratrũ & proxi-
moꝝ nroꝝ,pcipue parẽtũ,fratrũ,ſoroꝝ,& cognatoꝝ.Sicut & Petrus admonet:Vnuſqſq; 1.Pet.4
ſicut accepit grãm,in alterutrũ illã adminiſtrãtes,q̃tenus ſpũalis dilectio, naturalẽ informet
& dirigat.Iſtud maxime pertinet ad platos,quibus quaſi vicarijs ſuis dicit Chriſtus,quod Io-
ſeph dixit fratribus ſuis in Geneſi:Non videbitis faciem meã,niſi fratrem veſtrũ minimũ ad- Gene.43
C duxeritis ad me,videlicet faciendo pro eius ſaluatione, quod in vobis eſt,& ad qd tenemini
« ratione officij.⌊Intuitus aũt eũ(.ſ.Symonẽ)Ieſus,⌋non ſolũ oculis carnis,ſed pietatis & cha
« ritatis,reſpectu interno,ſciens quãtus eſſet futurus,& pro Chro facturus atq; paſſurus, ⌊di-
« xit,tu es Symon.⌋Non ſolũ noie,ſed nois interpretatione ac proprietate.Symon eñ obe-
diens dicit.Et Petrus obediens fuit deo,quia nunquã manducauit omne cõmune & immun Act.10
dũ,iuniori q́; fratri cõſenſit veniẽdo ad Chriſtum,& poſtea Chro vocãte cũcta reliquit,& ei Matt.4
« adhæſit.⌊filius Iohãna,⌋ſic eñ dictus eſt pr Petri.Iohãna vero interpretat gratia dei, & Pe Luc.5.
« trus filius fuit gratiæ ſaluatoris.⌊Tu vocaberis Cæphas,quod interpretat Petrus.⌋Cęphas
idẽ eſt quod caput vel capitaneus,& idẽ ſignificat Petrus vno modo. Alio modo Petrus di-
citur quaſi firmus,à petra.Dicit ergo ſaluator,quod Symon iſte vocabit Cæphas, quia futu-
rus fuit princeps apoſtoloꝝ.Poſtmodum vero cũ dixit Petrus ad Ieſum:Tu es Chriſtus fi-
lius dei viui,audiuit à Chriſto:Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meã. Matt.16
Verum quoniam apud Marcum & Lucam ſcribitur,Ieſum Symonem fratrem Andreæ vo-
caſſe Petrum in electionem apoſtolorum,ideo aliqui dubitant, an Chriſtus hac vice impo-
ſuit Symoni nomen iſtud,vel imponendum prædixit,& dicunt quod ſi modo impoſuiſſet, Marc.3
tunc poſterior impoſitio fuiſſet confirmatio præcedentis.Videtur autẽ dici poſſe, quod nũc Luc.6
impoſuit ſibi nomen Cæphæ,& per conſequens nomen Petri,ſecundum vnam ſignificatio
nem nominis Petri,& poſtea ſecundũ aliam.Vel nunc propter grãm futurã,poſtea propter
grãm tunc pſentẽ.Hæc eñ mutatio noĩm ,variationẽ ſtatus, & pprietatẽ grẽ deſignauit.
« ⌊In craſtinũ ãt⌋.i.die ſequẽti poſt collocutionẽ Ieſu & Andreę ac Petri,⌊voluit Ieſus exire⌋

à loco prope Iordanẽ,⌞ in Galilæam⌟ redeundo ad matrẽ ſuã in Nazareth, ⌞& inuenit Philippum⌟ non illum de quo in actibus apoſtolorum multa leguntur, qui & Symonem Magũ D
conuertit,& vnus fuit de ſeptem diaconis,ſed Philippũ qui poſtea factus fuit apoſtolus:Inuenit autẽ eum nõ improuiſe aut caſualiter,ſed ſic iter ſuũ direxit,ſicq; Philippũ ad ſibi obuiandũ
De diſcipulorũ ſequela Chri. induxit,qđ electũ in apoſtolum ſanctũ Philippum cito inuenit. ⌞Et dixit ei(Ieſus) ſeq̃re me⌟ fide,affectu & opere ac corporis greſſu.Nõ mirũ,ſi verba verbi, ſeu ſermo Chriſti tantæ virtutis erãt,qđ exterioribus ſenſibus immutatis,etiã animas poterãt immutare atq; attrahere. Qui enim foris ſonabat,intus mouebat,& qm̃ deus verus fuit,in voluntatẽ aliorũ potuit agere immediate,illam pro libitu afficiẽdo ac immutãdo. Hinc eſt qđ quidã apoſtolorũ ad vnã vocẽ Chri ipſum ſecuti ſunt. Ex q̃bus patet inſania Porphirij ac Iuliani redarguentium apoſtolos de animi leuitate,qđ Chriſto vocãte eũ ſequuti ſunt,quaſi liceret quẽlibet vocãtem imitari. ⌞Erat autem Philippus(oriundus)à Bethſaida ciuitate Andreæ & Petri⌟.i.de qua hi duo nati fuerunt. Bethſaida autẽ fuit vrbs Galilææ. ⌞Inuenit Philippus Nathanael fratrem ſuum⌟ carnalẽ,quẽadmodum dictũ eſt de Andrẹa,q Chriſto audito,accẽſus zelo ſalutis fraternẹ,quæſiuit & repperit Petrum,eumq; adduxit ad Ieſum,ita nunc legitur de Philippo, ⌞& dicit Philippus ei⌟ videlicet Nathanaeli. ¶Quæritur ſi Philippus cõtinuo ſequebatur Ieſum,vbi quæſiuit ac repperit fratrẽ ſuũ? Ad hoc facile eſt reſpõdere,forte eñ repperit eum nõ longe à via,qua iuit cũ Ieſu
Deute.18 vel alio die. ⌞Quẽ ſcripſit Moſes in lege,& prophetẹ,inuenimus Ieſum filium Ioſeph (putatiuum natum)à Nazareth⌟ ex parte matris, & q̃a conceptus fuit in Nazareth, q̃uis ſit natus in Bethlehem. Hæc verba Philippi plena ſunt ſenſu. Itaq; ait,quem ſcripſit in lege, id ẽ eum, de q̃ Moſes ſcripſit in Penthateuco,& de quo ſcripſerunt prophetæ,inuenimus ego alijq; diſcipuli Iohannis Baptiſtæ. Fertur enim quod Petrus quoq; & Philippus fuerunt Iohannis diſcipuli Ieſu. Hunc inuenerunt,non vtique à caſu, nec propria induſtria vel virtute, ſed Iohanne Baptiſta monſtrante, & Chriſto ſe eis oſtendente. Porro Moſes ſcripſit de Chriſto dupliciter. E
Gene.49 Ibidem. Vno modo verba aliorum narrando, quemadmodum in Geneſi prædixit Iacob: Non auferetur(inquit)ſceptrum de Iuda,donec veniat qui mittendus eſt,& ipſe erit expectatio gentiũ. Et iterum:Salutare tuum expectabo domine. Alibi quoq; ſcribit deum dixiſſe ad Abraham:
Gene.22. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Secundo de ipſo Chriſto prophetando, vt cũ ait in Deuteronomio:Prophetam ſuſcitabit vobis dominus de fratribus veſtris tãquàm me ,ipſum
Deute.18 audietis. Quod autem prophetæ ſcripſerunt de Chriſto non oportet ſpeciali teſtimonio cõprobare,cum certum ſit etiam ſecundum Iudæorum magiſtros,quod om̃es prophetæ loquuti
Actorũ.3. Lucæ.24 ſint ſuper dies Meſſiæ. Propter quod in actis apoſtolorum Petrus teſtatur: Omnes prophetæ à Samuel & deinceps,annunciauerunt dies iſtos,videlicet tempus gratiæ Chriſti. Hinc Chriſtus dicit in Luca:Oportet impleri omnia quæ ſcripta ſunt de me,in lege & prophetis & pſalmis. Prẹterea ſi Philippus fuit diſcipulus Iohãnis,vel eruditus in prophetis, vel ſatis illuſtratus à ſpiritu ſancto,tunc nouit Ieſum,quem credidit Chriſtum,non eſſe filium Ioſeph ſpõſi Mariæ,ſed loquebatur ſecundum opinionem vulgi. Probabile enim eſt ,quod præcurſor docuit ſuos diſcipulos,Ieſum Chriſtum eſſe virginis filium. Si vero nondum illuminatus fuit , aliquo horum modorum,putauit ſicut & cæteri,quod Ieſus eſſet conceptus de viro. Nec mirũ ſi igno-
Iohan.20. Lucæ.18 raſſet Chriſtum eſſe filium virginis,cum Iohannes Euangeliſta vſq; poſt reſurrectionẽ Chriſti neſcierit,quod Ieſus reſurrecturus fuit à mortuis,imo apoſtoli communiter ignorauerunt,
Auguſtinus quod occidendus eſſet ab impijs,cum tamen prophetæ hoc apertiſſime prẹnunciauerint. ⌞Et dixit ei Nathanael,à Nazareth poteſt aliquid boni eſſe.⌟ Non eſt certum an verba iſta locutus ſit Nathanael,aſſerendo,vel dubitando,vel abnegando. Auguſtinus enim ſentit, quod di- F
xit hæc verba aſſertiue,tanquam diceret,vtiq; à Nazareth Chriſtum veniſſe, non eſt incredibile,aliter ſecundum Auguſtinum Chriſtus non commendaſſet Nathanaelem dicendo: Ecce vere Iſraelita in quo dolus non eſt. Et ad hoc poteſt adduci,qđ Nathanael fuit excellẽs doctor
Eſaiæ.11. in lege,& ergo nouit Eſaiã dixiſſe,quoniã Nazarẹus vocabit. Vbi eñ noſtra tranſlatio habet in Eſaia:Egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet,hebraica veritas continet:Egredietur virga de radice Ieſſe,& Nazarẹus de radice eius aſcendet. Chryſoſtomus ve-
Chryſoſtom⁹. Michææ.5. ro tenet oppoſitum,dicens,quod Nathanael dixit hæc negatiue, quoniã ſciuit ſcriptum in Michæa quod naſceretur in Bethlehem. Alij dicunt,quod protulit verba iſta dubitatiue,habẽs argumenta pro parte vtraq;. Puto autem quod dixit hæc cum quadã admiratione,cupiens plenius certificari,tanquàm diceret: Mirum eſt ſi de ciuitate illa,tam vili & modica, ortus ſit Chriſtus rex Iſrael. Ideo ſubditur: ⌞Dicit ei Philippus,veni & vide⌟.i.nolo vt meis verbis nudis fidem adhibeas abſolute,ſed accede ad Ieſum,& tunc experieris qualis & quantus ſit, ſciesq; me vera dixiſſe. ⌞Vidit Ieſus Nathanael venientem ad ſe,⌟ cum Philippo qui eum adduxit , ⌞& dicit⌟ aſtantibus de eo,audiente ipſo Nathanael,qui tantæ perfectiõis fuit,quod Chriſtus nouit ſibi non obeſſe,quod laudaret ipſum in ſua præſentia. Pronis vero ad vanitatem,non expedit laus. ⌞Ecce vere Iſraelita,hoc eſt,non ſolum nomine ſed & re, ſeu propter pietate & gr̃a,filius

Iſraelis

A Iſraelis.i.Iacob patriarchæ, qui alio nomine appellatus eſt Iſrael, hoc eſt Nathanael iſte non
ſolũ eſt filius Iacob ſecundũ carnẽ & nuncupationẽ, ſed etiã ſecundũ fidẽ, ſapiam, & virtutẽ Gene 32
ſublimitatẽ. Iſrael interpretať vir vidẽs deũ. Qm̃ ergo Nathanael imitatus eſt beatiſſimũ pa-
triarchã Iacob, deũ fideľr cõtemplãdo, myſteria Chr̃i ſapiẽter intelligẽdo, & cõuerſationem
virtuoſam ducẽdo, merito diciť vere & verus Iſraelita. Eſt aũt & alius Iſraelita ſecundũ car-
nis originẽ ſolũ, vel ſecundũ literã q̃ occidit, de quo dicit ap̃lus: Videte Iſrael ſecundũ carnẽ, 2.Cor.3
De vero aũt & ſpũali Iſraelita diſſeruit: Pax ſup illos, & ſup Iſrael dei. Deniq; ſicut iuxta do- 2.Cor.10 Galat.6
ctrinã apoſtoli ad Romanos & Galatas, quidã ſunt filiȷ̃ Abrahæ ſecundũ carnẽ, qui non re- Roma.9
putantur in ſemine, quia non ſunt digni vocari filiȷ̃ Abrahæ, quod verũ eſt de filiȷ̃s ſecũdum Galat.4
carnem dũtaxat, puta Iudæis incredulis & peruerſis. Aliȷ̃ vero ſunt filiȷ̃ Abrahæ ſpũales, p̃ fi-
dei imitationẽ, qui dicuntur voce filiȷ̃ Abrahæ ſeu Abraheitæ, quales ſunt omnes gentiles, ele
cti tempore gratiæ. Sic quidam ſunt filiȷ̃ Iſrael ſecundum carnem tantũmodo, qui non ſunt
veræ Iſraelitæ. Aliȷ̃ aũt ſecundum fidem & gratiam qui ſunt veræ Iſraelitæ, videlicet omnes
electi, deum fide formata ac lucida intuentes. Electi quoq; Iudæi ſunt filiȷ̃ Abtahæ & Iacob,
ſeu Iſraelis, ſecundum carnem & ſpũalem imitationem. Inter quos vnus de præcipuis fuit, fe
lix iſte Nathanael, cui tam ſingulare atq; magnificum teſtimonium perhibuit filius dei, Vn-
de ſubditur. ⌊In quo dolus non eſt.⌋ De Chriſto teſtati ſunt, Eſaias & Petrus. Quod nõ eſt Esa.53
dolus in ore eius. Quantus ergo fuit iſte Nathanael, quem Chriſtus eiſdem verbis laudauit, q 1.Pet.2
bus ipſe prophetico fuit ore laudatus, apoſtolicoq; laudandus? Nõ itaq; fuit fraus, ſimulatio,
hypocriſis, circũuentio, in iſto Nathanael, ſicut cõiter in aliȷ̃s ſcribis. Nouerat quippe ſanctꝰ
B Nathanael, quod ſimulatores & callidi prouocant iram dei. Et q̃ teſte Eſaia, fraudulenti va- Job.36
ſa ſint peſſima, imò quod iuxta Malachiam prophetam: Meledictus doloſus. Siquidem virũ Esaie.32
ſanguinũ & doloſum abominbiať dominus. ⌊Et dicit eī Nathanael: Vnde me noſti?⌋ Non Mala.1
ſolũ ſecundũ faciem, ſed inſup ſecundũ interiora mea, & ſecundũ cordis mei ſimplicitatẽ, at- Psal.5
q; propoſitum. Forte Nathanael putauit ſe nunq̃ viſum à Ieſu, corporali intuitu, & forſan ſic
erat, verũ audiens Chriſtũ de ſua interiori diſpoſitione ea aſſerere, de q̃bus ipſe conſcius ſibi
fuit, miratus eſt, dicẽs: Vnde me noſti.i. quis tibi hæc reuelauit de me? Nã quis ſcit q̃d agatur
in hoĩe, niſi ſpũs eius, & deus & illuminatus à deo? ⌊Rñdit Ieſus & dixit ei: Priuſq̃ te Philip-
pus vocaret,⌋ vt venires ad me, ⌊cũ eſſes ſub ficu,⌋ vbi te Philippus inuenit, alloquutuſq; fu 1.Cor.2
it dicendo me eſſe Meſſiam, à Moſe & prophetis prænunciatũ, ⌊vidi⌋.i. cognoui te & ſe-
creta cordis tui perſpexi. ⌊Reſpondit ei Nathanael & ait: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſra-
el⌋.i. ex iſtis ſignis agnoſco, q̃ ſis Chriſtus rex Iſraeliticæ plebis. Nam cordium ſecreta & ab
ſentiũ verba, nullo narrante cognoſcere, eos quoq; & facta eorum ſpũaliter cernere, tam per
fecte qui corporaliter non vidẽť, deo eſt propriũ, Idcirco profiteor te filium dei, & regẽ Iſ-
rael.i. deum & hominem. Sciuit nanq; Nathanael q̃ Chriſtus non vidit eum ſub ficu oculo
corporali, nec verba eius atq; Philippi audiuit auribus corporis. Sciuit quoq; quod nemo nũ
ciauit ea Chriſto, idcirco auditis verbis Chriſti, confeſſus eſt quod eſſet filius dei. Quidã di-
cit quod iſte Nathanael, dicendo Ieſum eſſe filiũ dei, intellexit hoc de filiatione adoptiua per
gratiam excellentem, ita quod diuinitatem Chriſti nõ videtur intellexiſſe. Item quod dicen
do: Tu es rex Iſrael, æſtimauit eum temporaliter regnaturũ, ſicut cõiter opinanť Iudæi, Sed ſi
C Nathanael tã incõuenienter, imò & falſe ſenſiſſet de Chriſto, nequaq̃ meruiſſet audire à Chri
ſto. Ecce vere Iſraelita in quo dolus nõ eſt, tũc eñ fuiſſet carnalis Iſraelita, alioſq; decipiens
docendo de Chriſto futuro, q̃ eſſet purus homo, & rex tẽporaliter regnaturus. Fuit eñ legis
doctor. Deniq; cũ fuerit valens legis doctor, atq; eximius ſecundũ Bedã, ſcrutabať ſcripturas Beda.
de Chriſto. Qm̃ ergo prophetæ manifeſte deſcribũt Chriſti diuinitatẽ, vt cũ ait Hieremias:
Hoc eſt nomen quod vocabũt eũ dñs iuſtus noſter. In Hebræo aũt habeť nomẽ dñi tetragrã- Hiere.33
maton, quod nõ cõuenit niſi vero deo. Et Eſaias: Vocabiť (inquit) nomẽ eius admirabilis, cõ
ſiliarius, deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Deſcribũt quoq; primũ Chriſti aduẽ- Esa.9
tũ in omnimoda paupertate, dicente Zacharia: Ecce rex tuus venit tibi manſuetus, ipſe pau-
per. Et Hieremias: Quare quaſi colonus venturus es in terra? Hinc igitur non eſt veri ſimile, Zach.9
q̃ Nathanael æſtimauit Meſſiam purũ hominẽ, atq; temporaliter regnaturũ, ſicut nunc ſom Hiere.14
niant obtenebrati Iudæi. Argumentũ aũt illius quo arguit, quod ſi Nathanael crediſſet eũ
eſſe filiũ dei naturalẽ, non dixiſſet: Tu es rex Iſrael, Sed totius mundi non conuincit, nec ap
parentiã habet, p̃ſertim cũ in Eſaia etiã deus ſecundũ naturã deitatis frequẽter dicať rex Ia-
cob ſeu Iſrael. Vnde in Eſaia diciť in perſona Iſraelitici populi: Dñs iudex noſter, dñs legifer Esa.33
noſter, dñs rex noſter, ipſe veniet & ſaluabit nos. Quod ad literã dictũ eſt de Chriſto filio dei
Quãuis eñ ſit omniũ rex, tamen ſpecialiter appellatur rex Iſrael. Primo, qm̃ ex ſemine regũ
Iſrael natus. Secundo, quia populo illi ſpecialiter promiſſus ac miſſus, quẽadmodum ait: Non Mat.15
ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael. Ideo in Zacharia habeť: Exulta ſatis filia Sion,
ecce rex tuus. Non ait, rex totius mundi, ſed rex tuus. Et quid eſt, rex tuus, niſi rex Iſrahel? Zach.9

CAP. II. ⌊Reſpondit Ieſus & dixit ei: Quia dixi tibi vidi te ſub ficu⌋ ſecūdū ſenſum iā explanatū, ⌊credis⌋ me filiū dei, & regē Iſrael. ⌊Maius his⌋ .i. ſignum euidētius, meæ diuinitatis, ⌊videbis⌋ q̄ ſiut duo ſigna prædicta, videlicet q̄d te vocaui vere Iſraelitam, dolo carētē. Et q̄d dixi me te vidiſſe ſub ficu. Nā cæteris prophetis ſæpe cōceſſum eſt deo illuſtrāte, q̄d interiorē hominū diſpoſitionē, actusq́ꝫ exteriores, certitudinaliter cognouerūt. Diſcipuli aūt poſtea viderūt ſigna di- D
Matt. 9 uinitatis Chr̄i, multo maiora vt erat ſuſcitatio mortuoꝝ, obſcuratio ſolis tpe paſſiōis, ingreſ-
Marc. 5 ſus Chr̄i in cōclaue ianuis clauſis, aſcēſio ſaluatoris, & miſſio ſpūs ſancti. Specialiter vero ſubiū-
Lucæ. 7. gitur, de vno ſigno maiori. ⌊Et dixit ei Ieſus: Amen amē dico vobis⌋ videlicet tibi Nathana-
Johan. 11 el & fratri tuo Philippo. ⌊Videbitis cœlū apertū⌋ nō p ſciſſurā aut diuiſionē, vel aliquā corru-
Mat. 27 ptionē, cū corpa cœleſtia ſint naturaliter incorruptibilia, ſed p aliquā refulgētiā lucis, ob quam
Lucæ. 24 cœlū, quaſi apertū apparet, vt in choruſcatiōe, vel dr̄ cœlū apertū, propter exitū ciuiū ſupnoꝝ.
Marc. 16 Acto. 1. ⌊Et angelos dei aſcēdētes & deſcēdētes⌋ in corpibus aſſumptis, in q̄bus videri dicunt, cum in
Acto. 1. propria natura incorporei, inuiſibilesq́ꝫ cōſiſtāt, ⌊ſupra filiū hoīs⌋ quaſi ad eius famulatū parati. Sed vbi viderūt iſtud diſcipuli? Dicēdum q̄ in aſcēſione, q̄ñ cū Chr̄o multi angeli aſcēderūt, quoꝝ duo aſtiterūt diſcipulis, dicētes, viri Galilæi, q̄d ſtatis aſpicientes in cœlū? Multa q̄ꝫ fecit
Acto. 1 Chr̄s miracula, & diuerſæ circa ipm̄ viſiones apparuerūt, q̄ nō ſunt ab aliq̄ euāgeliſtaꝝ deſcripta. Circa p̄inducta monemur aduertere diſpēſationē ſapiētiæ dei ī electiōe apl'oꝝ, q̄uo Chr̄s
1 Corit. 1 ſapiētia patris, attingēs à fine vſq́ꝫ in finem fortiter, & diſponēs vniuerſa ſuauiter, potius elegit
Sapię. 8 Petrū, Andræā, Philippū, & alios idiotas in apl'os q̄ Nicodemum & Nathanael, q̄ erāt doctores & legiſperiti, ne p̄dicatio euāgelicæ legis, videret virtute humanæ ſapiētiæ, ſeu authoritate
1. Corit. 1. magnatū inualuiſſe. Nā teſte apl'o, quæ ſtulta ſunt mūdi elegit deus, & confundat ſapientes. Itē ne propter excellentiam ſuam viderentur ad gratiam apoſtolatus promoti. E

¶EXPLANATIO SECVNDI CAPITVLI. ET tertia die nuptiæ factæ ſunt. Articulus. VII.

CAP. II. SVbinde deſcribit miraculū Chr̄i, quo cōuertit aquā in vinū. ⌊Et tertia die nuptiæ factæ ſunt in Chana (villa) Galilææ.⌋ Quidā exponūt hāc tertiā diē, de die ſeq̄nte vocationē Philippi & Nathanaelis, ſi obuiat, q̄d ſcd̄m prēs ſanctos cōiter creditur, q̄d Chr̄s eodē die q̄ baptizatus eſt, cōuertit aquā in vinū, anno vno elapſo. Vocatio aūt p̄dictoꝝ
Matt. 4 Marci 1. Lucæ. 4. diſcipuloꝝ, facta eſt ſtatim poſt reditū Chr̄i à deſerto, in q̄d fuit ingreſſus ſtatim ſuſcepto baptiſmo. Propterea alij ſic exponūt. Tertia die .i. die q̄ poſt dies p̄dictos tertio loco exprimitur. ⌊Et erat mater Ieſu ibi⌋ videlicet inuitata atq́ꝫ profecta ad nuptias iſtas. Hieronymus
Hieronymus. eīm ſentit q̄d ſpōſus fuit Iohānes Euāgeliſta, filius ſororis beatiſſimæ virginis, genitricisq́ꝫ Chr̄i. Sicq́ꝫ mr̄ Ieſu iuit ad nuptias ſui nepotis, ⌊vocatus eſt aūt⌋ (.i. reuerēter inuitatus, & Ieſus & diſcipuli eius⌋ q̄ iā cœperāt eius magiſterio adhærere, partim propter teſtimoniū Iohānis Baptiſtæ, & partim propter ſapiētiā & ſanctitatē, efficaciáq́ꝫ verboꝝ dn̄i
Johan. 1. Ieſu. Itēq́ꝫ propter ſigna eius occulta, quēadmodū in p̄cedēti capitulo dictū eſt de Nathanael, q̄d credidit Ieſum eē Chr̄m filiū dei, q̄ñ archana ſui cordis, & geſta ac verba ſua, ī abſentia Chriſti patrata ac dicta, ipſe Chr̄s manifeſtauit ipſi Nathanael. ⌊Ad nuptias⌋ q̄bus Chr̄s intereſſe dignatus eſt. Primo, vt laudabilē cōſuetudinē, q̄ habet vim legis qua cōſanguinei & vicini tendūt ad nuptias cognatoꝝ ac vicinoꝝ ſuoꝝ approbaret. Secūdo, vt demōſtraret nuptias eē licitas atq́ꝫ diuinitus inſtitutas, cuius cōtrariū Tarcianus & Marcianus hæretici, affirmabāt, dicētes q̄d eſſent malæ & à diabolo traditæ. Tertio, vt occaſione futuri defectus oparetur miraculū, ad proprie maieſtatis declarationē, & diſcipuloꝝ ſuoꝝ cōfirmationē. Quarto (vt dicit) quatenus nepotē ſuū Iohānē à ſtatu coniugali, ad ſtatū ſublimiorē vocaret, vñ & pro lege obſeruatur, vt vterq́ꝫ cōiugū, libere poſſit religionē intrare, mr̄imonio nōdū cōſummato, videlicet añ cōiunctionē maritalē. ⌊Et deficiēte vino⌋ vel q̄a totū fuerat epotatū, vel q̄a paꝝ remanſit, ita quod mox vinū oīno deeēt, & ſpōſus de inopia cōfundēdus exiſteret. ⌊Dixit mr̄ Ieſu ad eū, vinū nō habēt⌋ ad ſufficiētiā ſpōſus & ſpōſa, ad erogādū, & alij ad bibēdū. Cōpaſſa eſt eīm verecundiæ ſpōſi ac ſpōſæ, atq́ꝫ penuriæ ſeu indigētiæ cōueſcentiū, pijſſima, affectuoſiſſima atq́ꝫ dulciſſima virgo, & filioꝝ corpali inopiæ cōdolebat & ſuccurrebat, etiā nō rogata, q̄to magis nr̄æ ſpūali indigētiæ cōpatietur, auxiliūq́ꝫ p̄bebit, ſi fuerit fideliter inuocata? q̄d vtiq́ꝫ facit vbertim nōdū petita. Porro, cū pudiciſſima ac prudētiſſima eēt, pauciſſimis vſa ē verbis, & in volūtate filij, ac dn̄i ſui relinquēs, q̄d agere vellet. De cuius bonitate & charitate eatenus cōfidebat, q̄d ſciuit deſideriū ſuū, ac p̄cē nō ab illo repelli poſſe. Quo docemur cām & indigētiā noſtram, ſupioribus nr̄is ſimpliciter atq́ꝫ modeſte inſinuare, & in eoꝝ ptāte q̄d faciēdū ſit relinquere. ⌊Et dicit ei Ieſus: Quid mihi & tibi ē mulier.⌋ Q̄m dura videtur iſta rñſio. Manichæus dixit, q̄d Chr̄s nō fuit verus filius Mariæ, nec habēs corpus veꝝ, ſed fantaſticū. Q̄d ſi ita ſe haberet, nō ſubderet Euangeliſta. Dicit mr̄ eius miniſtris, Cur ergo loquitur ita? Nūq̄d q̄ñ verba Mariæ rep̄hēſibilia erāt, quā ſci-

mus nec

A mus nec mortaliter nec venialiter vnq̃ peccaſſet? Nõ vtiq̃. Deniq̃ ſi rephenſibiliter eſt locuta,
cur filius eius mox fecit, q̃d ipſa petiuit? Sed loqtur ſic, docẽs nos, ne habeamus affectum nimis
carnalẽ & mollẽ ad carnales parẽtes. Exponit̃ aũt locus iſte dupliciter. Primo ſcd̃m Auguſtinũ Auguſtinus
hoc mõ. Quid mihi & tibi eſt mulier. i. nihil cõe eſt mihi & tibi, cuius virtute cõueniat mihi mi-
racula facere, qa iſtud cõuenit mihi rõne diuiæ naturæ, quã nõ ſumpſi ex te. Ideo q̃tũ ad hoc, vi
delicet ad faciẽda opa ſupnaturalia, nõ teneor tibi parere. Nõdũ venit hora mea. i. tps pſe-
cutiõis & paſſiõis, in q̃ agã & patiar q̃ mihi cõueniũt rõne naturę ex te ſumptę, & tũc ero ſolici Iohan.19
tus de te, cõmittẽdo te diſcipulo pdilecto. Sed iſta expoſitio videt̃ ſatis obſcura. Scd̃o ergo ex-
ponit̃ ſic ſcd̃m Chryſoſtomũ. Quid mihi & tibi ẽ mulier. i. ĩ iſto q̃d petis à me fieri, nõ cõuenis Chryſoſtom⁹.
mecũ q̃tũ ad determinatã horã faciẽdi miraculũ, nec ẽ tibi mecũ cõe ſcire horã hmõi. Nõdũ ve
nit hora mea. i. adhuc nõ eſt tps faciẽdi miraculũ, mutatiõis aquæ in vinũ, ſeu alio mõ ſupnatu-
raliter puidẽdi de vino ſufficiẽti. Virgo nãq̃ beata ſcd̃m Chryſoſtomũ, timẽs de futuro de-
fectu vini & verecũdia ſpõſi, optauit vt Ieſus puideret de vino ſufficiẽti, anteq̃ vinũ reſiduum
ebiberet̃. Chr̃s vero ſciuit hoc nõ expedire, qa tũc miraculũ fuiſſet minus notũ & gratũ. Qm̃ er
go voluit ſuã diuinitatẽ oſtendere, diſcipulorũq̃ fidẽ roborare, expectauit q̃uſq̃ nihil de vino
pmãſit, q̃ facto, miraculũ prouiſiõis de vino fuit magis gratũ veſcẽtibus, magis q̃q̃ manifeſtum
pñtibus. Hec expoſitio videt̃ aliq̃d ambiguitatis continere. Maria em̃ abſolute dixit ad Ieſum,
vinũ nõ habẽt. Vñ dubiũ ẽ, ſi aliq̃d vini ſupfuit. Propter q̃d videt̃ & ſic exponi poſſe. Expoſi-
tiões tñ ptactas nequaq̃ redarguo. Quid mihi & tibi ẽ mulier. i. q̃d ad nos duos q paupes ſum⁹
& tpaliũ rerũ ſolicitudinẽ nõ habemus, intm̃ ptinet puidere iſtis de vino? Nõdum venit hora
B mea. i. necdũ impletũ eſt tps vt manifeſte ac paſſim agã miracula. Quãuis em̃ Chr̃s añ incarce-
rationẽ Iohãnis Bap. pdicauit, baptizauit ſaltẽ ſuos aplos, & alios p illos, atq̃ miracula aliq̃ fe-
cit, hoc tñ nõ fecit vbertim, manifeſte & paſſim, ſed raro & corã paucis. Propter q̃d Matthęus,
Marcus & Lucas talia omiſerũt, incipiẽtes ab opibus Chr̃i, & doctrinis poſt incarcerationem Matt.4
Iohãnis ĩceptis. Prout manifeſte patet ĩ Matthęo, Marco & Luca. Dicit mr̃ eius miniſtris Marci.1
qui potũ pbebãt edẽtibus. Quodcũq̃ dixerit vobis (filius meus Ieſus) facite. Certiſſima eq̃- Lucæ.3
dẽ fuit amabiliſſima virgo, ſe tm̃ amari ac honorari ab vnico pignore vẽtris ſui, à dilecto ſuo, à
dilecto vteri ſui, à dilecto votorũ ſuorũ, à q̃ nunq̃ aliq̃d auſteritatis vl' repulſæ fuit expta, q̃d in-
cũctãter ageret id q̃d ipſa ſuggeſſit. Nõ eĩ accepit verba eius q̃ſi increpatorie dicta, qa & q̃d ait,
Mulier nõ ſonat dure ſcd̃m idioma Hebrę̃ũ, in q̃ oĩs pſona fęminei ſex⁹ mulier appellat̃. Erãt
aũt ibi lapideę hydrię. i. vrnę ſeu vaſa pro receptiõe aq̃ apta ſcd̃m purificationẽ Iudæorũ.
i. ſcd̃m cõſuetudinẽ, ritũ ſeu obſeruationẽ, quã habebãt Iudæi ĩ purificãdo, ſeu lauãdo ſeipſos,
& vtẽſilia ſua. Qñ aliquã immũditiã incurrebãt ſcd̃m legẽ, vl' ſcd̃m ſeniorũ ſuorũ traditionem.
Habebãt em̃ cõſuetudinẽ ex traditiõe ſeniorũ frequẽter lauãdi manus, & vaſa, ac cætera multa.
Propter q̃d poſitę erãt ibi hydrię, vt haberẽt aquã in prõptu. Vñ apd̃ Marcũ legit̃: Phariſæi & Marc.7
oẽs Iudæi, niſi crebro lauẽt manus, nõ mãducãt, tenẽtes traditionẽ ſeniorũ. Et à foro niſi bapti-
zent̃ nõ comedũt. Et alia multa ſunt, q̃ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicũ & vrceorũ &
ęramẽtorũ & lectorũ. Capiẽtes ſingulę. i. q̃libet hydria capiebat, metretas. i. mẽſuras de
ſextariorũ, binas vel ternas. Secundum Iſidorum metreta eſt menſura cõtinens decem ſex- Iſidorus.
tarios. Sextarius vero cõtinet duas libras. Dicit eis (puta miniſtris) Ieſus, ĩplete hydrias aq̃.
Forſitã aliq̃d aquę erat in hydriis, ſed nõ erãt replete, qa fortaſſis aliq̃d inde fuit ſublatũ, pro lo-
tiõe vaſorũ vl' diſcũbẽtiũ. Et ĩpleuerunt eas vſq̃ ad ſummũ earũ. ita q̃d plus cape nõ valebãt.
Et dicit eis Ieſus, haurite. i. vinũ de hydriis ſumite nũc qm̃ diuia virtute, iã in inſtãti, cõ-
uerſa ẽ aq̃ in vinũ, & ferte (.i. de vino iſto portare) Architriclino. Tricliniũ eſt locus ſeu do-
C mus ſublimata, ſcd̃m Bedã terno diſcũbẽtiũ ordine diſtincta, vcz in q̃ ſunt tres ordines mẽſarũ. Beda.
Architriclinus vero noĩatur pricipalis inter cõuiuas vl' diſpẽſator ac ordinator conuiuij, iuxta
Chryſoſtomũ voluit Chr̃s vt ei primo vinũ iſtud pberet̃ guſtãdũ. Primo, qa vnuſq̃ſq̃ hono- Chryſoſtom⁹.
rãdus ẽ ſcd̃m exigẽtiã gradus atq̃ officij ſui. Scd̃o, qa Architriclini iudicio, magis credebat̃ ab
oĩbus. Tertio, qa fortaſſis Architriclinus pp̃ter curã ſuã in diſpoſitione cõuiuij, parũ comedit
ac bibit, ſicq̃ pp̃ter ſobrietatẽ ſuã, aptior fuit aliis ad iudicãdũ de valore vini. Et tulerũt, mi
niſtri vinũ ad Architriclinũ, vt ãt (.i. poſtq̃) guſtauit Architriclin⁹ aquã vinũ factũ. i. vinũ in
q̃d aq̃ fuit conuerſa. Ex aq̃ em̃ fuerat factũ hoc vinũ, q̃ſi ex cã materiali, forma aq̃ corrupta, &
nõ ſciebat (Architriclinus) vñ eẽt. i. à q̃ adductũ eẽt tã nobile vinũ, miniſtri autẽ ſciebãt (vñ
eẽt) q hauſerãt aquã in hydrias fuſam atq̃ ĩ vinũ mutatã. Vocat ſpõſum Architriclinus (vt
arguat eũ) & dicit ei: Oĩs hõ primũ vinũ bonũ ponit, & cum inebriati fuerint, tũc id q̃d deterius
eſt. Diſtributio iſta nõ eſt intelligẽda ſimpliciter, de vniuerſis hoĩbus, qa nec oĩs hõ habet vi-
num, nec oĩs hõ habẽs vinũ ponit illud ante alios, nec om̃is q ponit añ alios vinũ bonũ, ponit
bibẽtibus inebriatis vinũ deterius. Eſt ergo diſtributio accõmoda & ſermo ſecundũ cõſuetu-
dinẽ loquẽs, vt ſit ſenſus: Omnis homo ponens vinum ante alios, primũ. i. in principio pota-
tionis, & antequàm aliud vinum ponat, bonum vinum ponit, dummodo humanæ, prudẽtet

&rationabiliter agat.i.ſaporoſum,& claꝝ vinū ponit corā bibētibus,ne reprehēdat ab illis, D
de malitia vini. In principio em̄ epulatiōis,ſunt homines apti ad diſcernēdum de vini valo-
re. Et cum inebriati fuerint,conuiuātes, tunc om̄is homo ponit id quod deterius eſt,vilius vi
num. Quia ſenſus guſtus eſt viuacior in ſobrio,q̃ in ebrio. Si autē quis ponat vinum deterius
ante inebriatos,vt inordinatum lucrum ſectet,ebrioſq́ decipiat, ſumēdo tātam pecuniam,
pro vino deteriori,ſicut pro meliori,nō excuſaretur à culpa. Si vero ſic faciat ad præcauen-
dum ampliorem bibētium ebrietatem, nec quærat ſuperfluum precium pro vino, non facit
male. ⌊Tu autē ſeruaſti bonum vinum vſq; adhuc.⌋ hoc eſt, cōtra laudabilē conſuetudinem
hoc feciſti,& meruiſti redargui. Sic em̄ putauit architriclinus,vnde perpēditur q̄d vinū iſtud
Deut.32 per optimū fuit. Opera quippe Chriſti erant ꝑfecta. Nam quos ſanauit corporal'r,ſanauit &
ſpūaliter. Et in cæteris actibus Chriſti fuit eminētia quædam,ita quòd terminabātur ad ali-
quid ꝑfectius quàm poſſit natura producere. Propterea hæc ſupnaturalis mutatio aquæ, ter
minabat ad vinū prꝺualidū. ⌊Hoc fecit initium ſignoꝝ Ieſus.⌋.i.ꝓdicta mutatio aquæ in vi-
num,fuit primū miraculū Chriſti,quod fecit in carne, factumq́ ē ⌊in Chana⌋ quæ eſt villa
Galilææ,& manifeſtauit(.i.alijs notificauit)gloriā ſuā⌋.i.excellētiā,vel oīpotētiā,ſeu diuini
tatē ſuā,in carne latētem. ¶Quęrit, an mutatio aquæ in vinū fuit primū miraculū factū à ſal-
uatore. Et apparet primo,ꝙ nō per ea quæ in Euāgelio Nazarçoꝝ,& in libro de infantia ſal
Lucæ.2 Matth.2 uatoris ſcribunt. Scđo. Nā Chrs miraculoſe exiuit de vtero vriginis. Dicit q̄q; appparuiſſe tri
bus Magis in ſomnis, admonuiſſeq́; eos vt ꝑ aliam viam reuerterent in terrā ſuā. Denique in
Iohan.1 præcedēti capitulo patuit,quod prædixit Petro propheticè: Tu vocaberis Cęphas. Philip
pum quoq; ſupnatural'r intus attraxit vt ſequeret ſe. Et Nathanael cōfeſſus eſt Ieſum eē filiū E
dei,propter duo ſigna. Primo,qm̄ ſecreta cordis ſui cognouit. Scđo, qm̄ abſentis verba co-
gnouit & dixit: Anteq̃ Philippus vocaret te,cum eſſes ſub arbore fici, vidi te,eiq́; prophetā-
do prædixit: Videbitis angelos dei aſcēdētes & deſcendētes ſup filium hominis,quæ omnia
1 Cor.14 erāt ſup naturam, & ſecūdum Apoſtolum prophetiæ in ſignum ſunt infidelibus. Ieiunauit
Matth 4 quoq; ſaluator quadraginta diebus & noctib',nihil prorſus māducans. Sed & in Luca habet
Lucæ.4 Lucæ.2 quòd Ieſus cum eſſet annoꝝ duodecim,ſedit in medio doctoꝝ interrogās illos & audiēs,cū
tamē literas nō didicerit. Et tam ſapiēter rn̄dit,& aſſerat Euāgeliſta: Stupebant om̄es ſup pru
dentia,& reſponſis eius. Ad hāc quæſtionem dicēdum,quod poteſtas faciēdi miracula ine-
rat Chriſto à principio ſuæ incarnatiōis. Cum autē aſſerit Euangeliſta Iohānes,prędictum
opus fuiſſe initium ſignoꝝ dn̄i Ieſu,nō eſt ſic intelligēdum, ꝙ Chriſtus nō habuit, nec egit
aliquē actum ſupernaturalem,ante hoc ſignum,ſed quod nō fecit in alijs rebus oꝑa ſuperna-
turalia,ꝑ ſeipſum immediate,quibus ratio miraculi proprie ſumpti cōueniat, videlicet pro-
ut miraculum dicit quid manifeſtatiuū. Miraculum quippe ſic debet eē opus euidēs,valēs ad
fidei cōfirmationē. Propter quod patet ad argumēta ſolutio. Liber aūt de infantia ſaluato-
ris reprobat in decreto Gelaſii papę,tanq̃ ab hereticis æditus & cōfictus. Similiter Euāgeliū
Nazaræoꝝ inter falſa à doctoribus cōputat. ¶Circa moraliſationē Euāgelij huius multa pul
Auguſtinus cherrima poſuit Auguſtinus,nec tāta dicta ſunt,quin plura dici poſſint. Fit em̄ mētio in ſcri-
pturis de multiplicibus nuptijs.ſ.carnalibus,quę dum legitimè fiūt ſacramētales dicunt,& in
eccleſia celebrant. Scđo,de nuptijs ſpūalibus,quæ duplices ſunt, vꝫ, verbi cum humana na-
Pſalm.18 Ephe.5 tura,quæ dicunt nuptiæ incarnatōis,celebratæ in vtero virginis. Vnde & dicit: Ipſe tanq̃ ſpō F
ſus procedēs de thalamo ſuo. Et item Chriſti cum militāti eccleſia,quæ ſcđm apoſtolum eſt
Chriſti ſponſa,quæ dicunt nuptiæ ſpūalis cōiunctionis,celebrāturq́; in cubili cōſciētiæ pu-
rioris. Tertia,de nuptijs beatificæ fruitiōis,quæ dicunt æternales, & celebrant in palatio ma
Apoca.19 ieſtatis. Vnde habet in Apocalypſi: Beati q̨ ad cœnā nuptiaꝝ agni vocati ſunt. Celebremus
ergo ſpūales nuptias in conſcia noſtra,viuēdo & intimè copulādo aīas noſtras verbo ſeu fi-
Oſee.2 lio dei,ſpōſo aīarum ſanctaꝝ,qui ait ꝑ Ozeā: Spōſabo te mihi in fide,vt aīæ noſtrę fęcūdent
& imprægnent cœleſti ſemine.i.lumine grãæ copioſæ,quatenus indeſinenter producāt fru-
ctus ſpūales,ſeu actus virtuoſos. Si hoc facimus, celebramus nuptias in Chana Galilææ, hoc
eſt in zelo trāſmigrationis,ſeu deſiderio eundi ac perueniendi ad nuptias æternales. Chana
em̄ zelus,Galilæa autē trāſmigratio interꝓtat. Debemus igit zelum feruētem habere trāſmi
grādi de via ad patriā,de exilio iſto ad paradiſum cœleſtē. ¶Porrò celebrādo has nuptias,
aderit mater Ieſu dulcis & mitis Maria,tūc vocabimus magno feruore potius q̃ oris clamo-
re Ieſum,nō quaſi abſentem cum ipſe ſponſus,ſed quaſi nōdum perfecte præſentem,atq; per
ſpēm apparētem. Rogabimus itaq; eum vt de his nuptijs impꝼectis, interruptis & ſuſpirio-
ſis,perducat nos ad nuptias cōſummatas,cōtinuas,gaudio plenas. Vbi non eſt deſideriū bo-
ni futuri,quoad præminm eſſentiale,ſed perfectiſſimus amor ꝓſentis. O quàm libenter & q̃
ſuperlibēter celebrat Chriſtus modo in anima deuota nuptias ſpūales. Ipſe nāq; eſt q̨ ait per
Prouer.8 Salomonem in Prouerbijs: Delitię meæ eſſe cum filijs hominum. Et in Apocalypſi: Ego ſto
Apoca.3 ad oſtium & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo & cœnabo cum illo, & ipſe mecum.

Dicat er

A Dicat ergo anima noſtra Chriſto ſponſo cœleſti,illud Canticoꝝ: Veniat dilectus meus in ho- Cantic.7
rtum ſuum,& comedat fructum pomoꝝ ſuorum. Et illud: Omnia poma noua & vetera dilect Cantic.7
mi ſeruaui tibi. Poma iſta ſunt ſancta deſideria patriæ,feruidi motus in deum, contemplatio
nes ſyncere cœleſtium,quibus certum eſt,Chriſtum præcipue delectari. Quemadmodum au-
tem in nuptijs illis corporalibus, deficiente vino dixit mater Ieſu ad eum, vinum non habent
ſic in præmemoratis animæ nuptijs,deficiente vino .i. ſpirituali conſolatiōe,deuotionis ſapo-
re,myſtico intellectu, perfectionisq; gratia, aduocata ac domina noſtra intercedet pro no-
bis ad Chriſtum, vt deſideratam dulcedinis ſuæ præſentiam,conſolationem internam, ſolidū
cibum,ſtabilem puritatem,nobis conferre dignetur. Si autem fecerimus quod dixit virgo bea
ta miniſtris, quodcūq; inquiens dixerit vobis facite, tunc Ieſus faciet nobis, quicquid mater e-
ius pro nobis rogauerit. Per ſex quoq; lapideas hydrias, intelligo ſex principales animæ vires,
quarum tres ſunt in parte intellectiua, videlicet ratio, memoria & voluntas. Et tres in pte ſenſi-
tiua, ſcilicet appetitus concupiſcibilis, iraſcibilis, & virtus cogitatiua, quæ dicitur à philoſopho Ariſtoteles.
intellectus paſſiuus & ratio particularis. Iſtæ quippe potentiæ ſunt ſubiecta ſcientiæ ſeu virtu-
tum, idcirco implendæ ſunt aquis ſcientiæ ſalutaris, & humore ac rore virtutum, vt omnes in
ſuis actionibus ordinate ſe habeant, rationis cenſuram ſequendo ,ne paſſiones appetitus cō-
cupiſcibilis & iraſcibilis rationi repugnent & præualeant , ſed ſenſualitas ratiōis imperio ſem-
per ſubiaceat. Tunc Chriſtus conuertet has aquas in vinum, infundendo animæ ſeptem dona
ſpūs ſancti, cum exuberantia quadam, ita vt ratio & voluntas quæ ſunt ſubiecta ſeptem dono-
B rum, ſint prompte ac delectabiliter mobiles à ſpiritu ſancto, præſertim in actibus theologica-
rum virtutum, in ordine ad vltimum finem, qui eſt beatitudo ſupernaturalis . Tunc per donū
ſapientiæ ſortietur anima dulcem guſtum in contemplatione diuinorum, & impellēte eam a-
moris ſancti feruore, faciet corde promptiſſimo, quicquid nouerit creatori placere, & pro eius
reuerentia eſſe. Sic animal homo fit ſpiritualis, introductus in cellam vinariam, atq; inebria- Cantic.1.
tus vino ſpūs ſancti, ita vt memoriam abundantiæ ſuauitatis dei eructet, dicens, quàm magna Pſal.144
multitudo dulcedinis tuæ domine. Poſtremo poſt deſcriptionem miraculi præinducti, ſubdit Pſal. 30.
« Euangeliſta. ⌊Et crediderunt in eum⌋ puta in Ieſum, ⌊diſcipuli eius⌋ qui ſecum fuerunt vo- Ariſtoteles.
cati ad nuptias. Sed quoniam teſte philoſopho, addiſcentem oportet credere, & Eſaias teſtat: Eſaiæ.7.
Niſi credideritis non intelligetis, cōſtat quod iſti diſcipuli crediderunt Chriſto, ſed non tam
perfecte vt poſtea, viſo tanto miraculo. Firmiter nāq; tunc crediderūt, quod miſſus eſſet à deo
& verā doctrinā ac ſalutarem proponeret, atq; diuina virtute oparetur in omībus. An tamen
« credebant explicite quod eſſet deus verus vnigenitus patris, certum nō arbitror: ⌊Poſt hæc⌋
« videlicet poſt nuptiarum in Chana factarum, & prædicti miraculi perpetrationem . ⌊Deſcē-
« dit Capharnaum⌋ vrbem Galilææ metropolim atq; maritimam. ⌊Ipſe & mater eius, & fra-
« tres eius⌋ hoc eſt conſanguinei & affines ex parte virgineæ genitricis. Non eñ fuerūt filij Ma
riæ, vt dixit infeliciſſimus ille Heluidius hæreticus, aſſerens Chriſto nato, matrem eius cognitā
eſſe à Ioſeph. Aliqui vero dixerunt, quod erant filij Ioſeph ex alia coniuge, ſed probabilius eſt
quod etiam Ioſeph virgo fuit. Quia nō decuit tantam virginem, niſi à ſponſo virgine, à pudi-
ciſſimo atq; caſtiſſimo viro cuſtodiri. Et item, cum Chriſtus in cruce erectus, nō commēdauit Iohan.19
matrem ſuā iam prouectæ ætatis, niſi diſcipulo virgini, veriſimile eſt, quod iuuenculā nō com-
C miſit cuſtodiendā, niſi virgineo viro . Dicūtur itaq; fratres iuxta cōſuetudinē ſacræ ſcripturæ, Gene.13
quæ ſæpiſſime homines eiuſdē genealogiæ nominat fratres, Sicut in Geneſi, Loth dicit frater Gene.29.
Abrahæ. Et Iacob dicit frater Laban. Iſmahel quoq; coram cūctis fratribus ſuis fertur obiſſe. Gene.25.
« Et Ioab dixit ad Amaſam, ſalue mi frater, ⌊& diſcipuli eius, ibi māſerūt non multis diebus,⌋ 2.Reg.20
Cauſa huius habitationis inſinuatur in Matthæo quo ſcribitur: Relicta ciuitate ſua Nazareth, Matt.4
venit & habitauit in ciuitate Capharnaum in finibus Zabulon & Neptalim, vt impleretur qđ Eſaiæ.9.
dictum eſt per Eſaiam prophetam: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam,
&c. Voluit quippe ſaluator maieſtatem ſuam, paulatim manifeſtare ,idcirco acceſſit ad vrbem
« ſuæ prouinciæ principalē, vbi à pluribus audiretur ac noſceretur. ⌊Et prope erat paſcha,⌋ .i.
« paſchalis ſolēnitas, ⌊Iudæoꝝ, & aſcendit Hieroſolymā Ieſus⌋ Non dubium quin ſecū aſcen-
derunt, qui cum eo Capharnaum intrauerunt, videlicet mater eius fratres atq; diſcipuli. Cur
aſcendit Hieruſalem? primo vt legem impleret. Fuit eñ præceptum in Exodo, vt om̄e maſcu Exod.23
linum Iudæorum ter in anno appareret coram dño, in loco quo licuit ſacrificia fieri. ſ. in feſto
Paſchæ, Pentecoſtes, & tabernaculoꝝ. Et licet interdū diſpenſabatur cum longe habitātibus,
quantū ad vltima duo feſta, tamen in feſtiuitate paſchali maxime tenebātur Iudæi legis præ-
ceptū ſeruare. Secūdo, vt dicit Beda, vt ſacrificia offerret, & orationum vota perſolueret, quē- Beda.
admodum lex præcepit. Tertio ,vt futuroꝝ hæreticorum dicentium legem Moſaicam à dia- Leuit.23.
bolo traditam, errorem deſtrueret. Quarto, vt nobis exemplum daret cū omni vigilantia cor- Deute.16.
dis & reuerentia, obediendi diuinis præceptis. Hoc ipſum quod Chriſtus filius dei deus incar-
natus cū cæteris Hieroſolymā tenderet in ſolēnitate paſchali, prædictū fuit ꝑ Zachariā dicētē:
Hæc

Hæc dicit dñs exercituum: Vſquequo veniant populi, & vadant habitatores, vnuſquiſq; ad D
alterum dicentes: Eamus & deprecemur faciem dñi, vadam etiam ego, & veniēt populi mul
ti, ad quærendū dñm exercituum in Hieruſalem. Hoc quod dicitur hic vadam etiam ego, nō
dicitur in perſona Zachariæ prophetæ, ſed dei per ipſum loquentis, vt patet diligenter intuē
ti ſeriem textus. Ire autem non competit deo niſi ratione naturę aſſumptæ, ideo in his verbis
innuebat ſe dominus exercituum incarnandum. Et quoniam ſcripturæ veteris teſtamenti lo
quunt de deo mittente, & Chriſto mittendo ſeu miſſo, quaſi de diſtinctis perſonis, patet q̃d
Moſes & prophetæ inſinuauerunt perſonalē eē diſtinctionem, in ſimplici deitate. ⌊Et inue- »
Matth.21 nit Ieſus in templo⌋ hoc eſt, in quodam anteriori atrio templi, vbi vulgus orabat, & docto- »
Marc.13 res docebant. Non in atrio ſacerdotum continēte altare holocauſtorum. ⌊vendentes boues & »
Lucæ.19 oues & columbas⌋ Sacerdotes eñi cum eſſent auari, poſuerunt in templo miniſtros ſuos, vel »
alios, qui animalia immolatitia venderent, ne de longe venientes, poſſent ſe excuſare ab imo
latione animalium, propter difficultatem adducendi ea ſecum ob prolixitatem itineris. In-
uenit quoq; ⌊& nummularios⌋ .i. campſores quoſdam ſedentes in templo. Ne eñi paupe- »
res ſe excuſarent per hoc, quod nō haberent pecuniam ad emēda animalia requiſitam, poſue
runt ſacerdotes in templo campſores, qui egenis ſub cautione accommodarent pecuniam.
⌊Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, oēs (venditores præfatos) eiecit de templo⌋ »
minādo & expellendo eos cum tali flagello. ⌊Oues quoq; & boues eiecit, & nummulariorum »
effudit æs (.i. pecuniam) & menſas (ſup quas ponebant pecuniæ) ſubuertit. Et his qui colum- »
bas vendebāt, dixit, auferte iſta (animalia) hinc & nolite facere domū patris mei⌋ cœleſtis ac »
naturalis ⌊domū negotiationis⌋ vendēdo ibi animalia iſta, quæ in foro ſolent vænundari.
¶ Satis mirandū videt, qūo Chriſto hæc faciēte, q nondū miraculis multis chоruſcauit, neq; E
fama magna innotuit, nullus Iudæorum pſumpſit reſiſtere. Et rñdendū, q Ieſus diuina ſua vir-
tute, potuit corda eorum terrere, q̃s alloquebatur. Potuit quoq; ex vultu & oculis ſuis igneum
ſplendidumq; ac deiformem fulgorē, ſeu radios luciformes emittere, quo oēs vidētes eum,
timore cōcuſſi ſunt. Corpus eñi ſuum fuit animæ ſuæ oīno ſubiectum, ita q qualificabat in
vultu & corpore ſcd̃m imperium animæ. Sed & humanitas Chriſti erat inſtrumētū animatū,
cōiunctū, ac propriū deitatis vnitæ, quæ operabat per illā vt voluit. Et quid miramur, ſi nūc
nondū capiendus & occidendus, eiecit oēs flagello, qui poſtmodū, mox capiēdus & crucifi
Iohan.18 gendus, ſolo verbo vniuerſam cohortē armatā & miniſtros furentes, ac gladijs cinctos, pro-
Origenes ſtrauit in terram. Nihilominus ſcd̃m Origenem eiectio iſta fuit magis miraculoſa, q̃ conuer
ſio aquæ in vinū. Qm̃ ibi inanimata ſubſeruit materia, hic vero tot miliū cōpeſcunt ingenia.
Pſalm.86 ⌊Recordati ſunt vero diſcipuli eius, quia ſcriptū eſt, (in Pſalmo in pſona Chri) zelus domus »
tuæ⌋ .i. magna affectio honorādi templū tuū, o pr ⌊comedit (.i. ſpūaliter abſorbuit) me⌋ Et »
etiā zelus iſte fuit occaſio occiſiōis Chri, & ita comedit .i. cōſumpſit ſeu interfecit eū. Per hūc
eteñi zelū bis eiecit vendētes de tēplo. Semel in primo anno ſuæ pdicatōis, vñ nūc ſermo. Et
Lucæ.19 in die Palmarum vt patet in Luca, p qđ maximè offendit, odiūq; incurrit ſacerdotū, q eū ex in-
uidia occiderūt. Zelus propriè ſumptus ē feruor q dā, ſeu intēſa affectio ex amore pcedēs, p
quē zelum homo conat ea excludere quæ conſecutionē boni optati impediūt. Quēadmodū
autē amor eſt duplex, puta carnalis & ſpūalis, ſic duplex eſt zelus, vz, carnalis, de quo dicit
1.Cor.3 Apoſtolus: Cum ſit inter zelus & contētio, nōnė carnales eſtis vos? Et Pſal. Neq; zelaueris
Pſalm.36 faciētes iniquitatē. Alter eſt zelus ſpūalis, diuinus, & charitatiuus quo nitit homo ea exclude-
3.Regum.19 re, quæ diuino honori aut proximorum cōtrariant ſaluti. De quo Helias: Zelo (inquit) zelatus F
Nume.25 ſum pro dño exercituum. Hoc zelo zelatus eſt Phinees, pugione pfodiēs Zambri & Coſ-
bi cōcumbētes. Pro q̃ meruit pactū ſacerdotij ſempiterni. Hoc zelo accēdi debemus, dei ho
norē, proximorum correctionē, iuſtitiæ obſeruationē cordialr affectantes, atq; impedimenta
eorum pro viribus diſſipantes. Sed oīno oportet vt incipiat homo à ſemetipſo, totis pcordijs
deū amans, & oñi poſſe honorās, & tūc idē optet ac procuret ab alijs fieri. Nam & zelus ani
marum eſt ſacrificiū acceptiſſimū deo. ¶ Præterea ſcd̃m gloſam zelus iſte eſt feruor animi, quo
Auguſtinus mēs abiecto humano timore, pro defenſione veritatis accēdit. Et ſcd̃m Auguſtinū: Ille zelo
dom⁹ dei comedit, q vniuerſa mala q̃ videt in ea, ſtudet corrigere, q̃d ſi nō pt, tolerat & gemit
Dum ergo diſcipuli viderūt Chrm exercuiſſe hūc zelum pro honore pris ſui, & emūdatione
domus ſuę, ac populi correctione, attēderunt præfatam ſcripturā, intellexerūtq; eā in hoc fa
cto Chri impletā. ⌊Rñderūt ergo Iudæi (incorrigibiles & ſupbi) & dixerūt: Qđ ſignum⌋ .i. »
quale diuinū miraculū ⌊oſtēdis (nobis) q a hæc facis⌋ .i. p quod ſciamus tibi licitū eē, hæc fa- »
cere, tanq̃ dicerēt: Eiectio iſta nō ſpectat ad te, nec tuū eſt corrigere nos, & facta ſacerdotum
cū nō habeas authoritatē, nec ſis ſacerdos, neq; propheta. Et ſi dicis q̃d imò tuū ſit hoc: Oſtē-
de ſignum, quo ſciamus, tibi diuinitus commiſſam poteſtatem. Reſpondit Ieſus, & dixit
eis, ⌊ſoluite templum hoc⌋ id eſt, mortem violentam mihi inferendo, ſoluetis, occidetis, diſſi- »
pabitis, & à naturalibus iuncturis ſeparabitis corpus meum, quod eſt templum verbi in eo habi
tantis

A tātis. In paſſiōe em̄ ſolutū ē corp⁹ Chr̄i ab aīa eius, & ſanguis à corpe, vniuerſaq́ʒ mēbroꝝ cō-
pago ꝑ nimia corpis diſtētione ſoluta eſt. Propter q̄d ait in pſal. Sicut aqua effuſus ſum, & diſ- Pſal. 21.
perſa ſunt om̄ia oſſa mea. Et rurſus: Dinumerauerūt oīa oſſa mea. Porro q̄d ait ſaluator, ſolui-
te, nō dicit exhortādo & licentiādo, quaſi rem bonā ex pte facientiū, qa maximū erat peccatū, Ibidem.
ſed prænuntiando, qūo dixit ad Iudā in cœna. Quod facis, fac citius. Dicitur autē corpus Chri- Iohan. 13
ſti & anima eius, ſeu tota ſua humanitas tēplum verbi, & vnitę deitatis. Primo, q̄m verbū fuit in
eis per immediatā, pſonaléq́ʒ vnionē, vn̄ ſecūdū apoſtolum in Chr̄o habitat oīs plenitudo di- Coloſſ. 2.
uinitatis corpaliter. Scd̄o, q̄m habitauit in eis, p excellentiſſimā gratiā. Tertio, q̄m habitauit in
aīa Chr̄i, pfruitionē clarā ac beatificā. Quarto, qa ſicut in tēplo materiali orōnes dn̄o offerunt,
“ & ab ip̄o exaudiunt, ſic p̄ces eccleſiæ porrigunt deo in Chr̄o, & per Chr̄m, per quē etiā exau-
“ diuntur. ⌊Et in tribus diebus⌋ .i. intra tres dies naturales, vcʒ tertia die repēte, ⌊excitabo (.i. à
morte ſuſcitabo) illud⌋ animā ei reuniēdo. Diuinitas em̄ māſit ſemp vnita corpi & aīæ Chr̄i.
His verbis oſtēdit ſe Chr̄s eē deū om̄ipotentē, cui oīa licēt. Nā ſeip̄m reſuſcitare à morte, non
cōpetit, niſi deo, mortali natura induto. Merito aūt pueríſis, induratis, incredulisq́ʒ Iudæis, da-
tur ſignū obſcuꝝ, rememoratiuū ꝑteriti, ſicut & regi Achas eiusq́ʒ populo, datū eſt ſignū futu-
“ ræ incarnatiōis, vt in Eſaia habet: Proter hoc dabit dn̄s ip̄e vobis ſignū. Ecce virgo cōcipiet & Eſaiæ 7.
“ pariet filiū. ⌊Dicebāt ergo Iudæi⌋ irridētes & redarguere cupientes verba Chr̄i, q̄ carnaliter
“ intellexerūt de tēplo illo lapideo, inanimato & manufacto. ⌊Quadraginta & ſex annis ædifi- 1. Eſdr. 5.
catū eſt tēplum hoc⌋ ſcd̄m à Neemia atq́ʒ Zorobabel, prophetātibus Aggæo & Zacharia. Tē 3. Eſdr. 2
plum vero primū à Salomone cōſtructū intra ſeptē annos fuit cōpletum. Verba vero ꝑtacta, Aggæi. 2
B nō ſunt ſic intelligenda, q̄d Iudæi q̄draginta & ſex annis cōtinue fabricauerunt hoc tēplum, ſed Zacha. 6.
quia à tpe quo cœperūt vſq́ʒ ad tēpli cōſummationē, fluxerunt tot anni. Sed interim frequēter 3. Reg. 7.
retardabātur, & ſæpe ceſſabāt ad tps, ab ædificatiōe incœpta, propter gentiles vicinos, & pro-
hibitionē regis, vt patet in libro Eſdræ. A primo ſiq̄dem anno Cyri regis Perſaꝝ, q dedit Iu- 1 Eſdr. 4
dæis licentiā à Babylonia reuertendi, & tēplum ædificādi, vſq́ʒ ad ſextum annū Darii regis, q̄n
“ cōſummatū eſt templum, legunt anni 46. fluxiſſe, & tn̄ nō eſt magna vis verificandi hæc verba
“ Iudæoꝝ, q multa falſa dixerunt arguēdo cōtra Chr̄m. ⌊Et tu in tribus diebus excitabis, ⌋ ſolu
tum ſeu diſſipatum reparabis, ⌊illud⌋ quaſi dicāt, hoc tibi impoſſibile eſſet, cum domus hæc ſit
tāto tpe fabrificata. Certum eſt, ſi Chr̄s aperte dixiſſet, in tribus diebus reſurgā, vel reſuſcita-
“ bo corpus meum, q̄d nō crediſſent, ſed deriſiſſent. ⌊Ille autē dicebat⌋ .i. Ieſus p̄dicta verba
intellexit, ⌊de tēplo corpis ſui⌋ .i. de corpore proprio, q̄d fuit tēplum diuinitatis. Quod igitur
ait Euāgeliſta, de templo corporis ſui ſumendum eſt intrāſitiue, ſicut ad Coloſcenſes dicit apo Coloſſ. 2.
ſtolus in expoliatiōe corporis carnis, hoc eſt, corpis q̄d eſt caro. Hæc verba dn̄i Ieſu, tenuerunt
Iudæi memoriter, tanq̄ falſæ prolata. Vn̄ & in nocte paſſionis, ſurgentes duo falſi teſtes dixe-
“ runt: Nos audiuimus eum dicentem: Poſſum deſtruere templum dei, & in tribus diebus reædi Matt. 26.
“ ficare illud. ⌊Cum ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, qa hoc dicebat Ie Marc. 14.
ſus⌋ de futura ſolutione, paſſione & reſuſcitatiōe corporis ſui. Recordati autem ſunt diſcipuli
verboꝝ iſtoꝝ, non ſtatim poſt reſurrectionem, qa nec ſtatim credebant eum reſurrexiſſe, ſed
poſtq̄ apparuit eis, & aperuit eis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Vnde etiā conſtat q̄d diſci Lucę. 24
“ puli non intellexerunt verba Chriſti, q̄ ait, ſoluite templū hoc, &c. tunc q̄n protulit ea, ſed poſt
“ reſurrectionem, vt dictum eſt. ⌊Et crediderunt ſcripturæ⌋ prophetaꝝ, loquenti de Chr̄i paſ-
C ſione & reſurrectione, ⌊& ſermoni (præmemorato) quem dixit Ieſus⌋ videlicet, ſoluite tem-
plum hoc. Quāuis diſcipuli an̄ reſurrectionem nō intellexerunt hæc verba, nec prophetarum
“ eloquia, tn̄ credebāt ea vera eſſe, ſed poſt reſurrectionem idem credebāt magis perfecte, tanq̄
notitiā verboꝝ ſortiti. ⌊Cum autē eſſet Hieroſolymis in paſcha (videlicet) in die feſto.⌋ paſ-
“ chali. Non ſolum de vno ſeu vltimo feſtiuitatis paſchalis, quæ ſeptē durauit diebus, ſed forte
toto tempore illo, vel pluribus diebus ibi fuit, ⌊multi crediderūt in nomine eius⌋ id eſt, in ip̄o
per nomen nominans deſignato, credentes q̄d eſſet Chriſtus, vel ſaltem vir ſanctus atq́ʒ pro-
pheta, non tamen crediderunt, nec ſuſpicabantur quod eſſet filius dei naturalis, verusq́ʒ deus,
“ niſi forte ante agnouiſſent per ſcripturas, quod Chriſtus in lege promiſſus eēt deus. Cauſa cre
dulitatis ſubiungitur, ⌊videntes ſigna eius quæ faciebat, ⌋ tēpore iſto q̄ nō ſunt in ſpeciali de-
ſcripta, niſi quod eiecit vendentes in templo, &c. Fecit tamen magna miracula, propter quod
Nicodemus dixit ad eum: Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi deus fuerit cum eo. Iohan. 3.
Supernaturalis quippe doctrina, ſupernaturalibus argumentis ſeu diuinis miraculis fuerat cō-
“ probanda, vt tam certa ſit fidei veritas, quàm certum eſt, deum falſitatis non eſſe confirmato-
rem, cooperatorē vel aſſertorem. ⌊Ipſe aūt Ieſus non credebat ſemetipſum eis. Hoc quoad ſu
perficiē literę ſonat, ac ſi Ieſus dn̄s virtutū, cui poteſtatē om̄is carnis dedit pater, timuiſſet ali-
q̄d mali ſibi poſſe ab iſtis inferri. Sed certū eſt q̄d nō timuit hoc, nec eos q corpus occidūt. Au- Iohan. 17
guſtinus ergo & Beda exponunt hoc mō. Quod ideo Ieſus nō ſe credidit eis, q̄m nōdū baptiza Iohan. 10
ti, & plena fide imbuti fuerunt, gerētes formam cathecuminoꝝ, q̄bus Chriſtus dicitur ſeipſum Auguſt. Beda

non

non credere, quia non dat eis ſacramentum corporis Chriſti. Hæc autem expoſitio videtur D
Iohan.3 tendere ad moralitatem, & poſſet aliquis ei obijcere, quòd diſcipuli Ieſu necdū fuerāt bapti-
zati, vt patet in ſequenti capl'o, nec plene credētes ſaltem explicite. Lyra vero exponit, affir
mans, quod Ieſus non ſe credat eis, quia non reuelauit eis altiora myſteria fidei, eò quòd
eſſent incapaces. Verum nec diſcipuli capaces iam fuerant, myſteriorum ſublimium, quibus
Iohan.16 infra ait Saluator: Multa habeo vobis dicere, ſed nō poteſtis portare modo. Et tñ Ieſus cre-
debat ſe eis Apparet igit quod poſſit lr̃aliter ſic exponi. Ieſus nō credebat. i. nō cōmittebat ſe
metip̄m eis, tanq̃ fidelibus, cōſtātibusq; amicis, nec voluit cōuerſari inter eos q̃ſi iter veros di
ſcipulos, quia nō bene ſenſit de eis. Nec ipſi habuerunt fidem formatā, aut ſtabilem, ideo nō
credebat ſe eis, non quia verebatur circumueniri vel pati ab eis, ſed quoniam ſciuit, quod nō
Pſalm.77 adhærerent ſibi conſtāter, & nec cor eoꝝ rectum fuerat ipſo. Iſti em̄ ſic credebant in Ieſum,
Iohan.12 quemadmodum illi de quibus infra habet: Ex principibus multi crediderūt in eum, ſed pro-
pter phariſæos nō confitebant. Dilexerūt em̄ gloriam hominum magis quàm gloram dei.
Iohan.3 Tales autem non credunt vere atq; ſalubriter. Sicut ait Saluator: Quomodo poteſtis vos cre
dere, qui gloriam ab inuicem quæritis, & gloriā q̃ à ſolo deo ē nō quæritis? Loquit ergo Euā
geliſta, ſcd̄m communē modū loquēdi, quo aliq̄uis dicit ſeip̄m alteri credere, q̃m fidei illius
ſe committit, certus de fidelitate, vel amicitia eius. Si vero ſumat credere, prout eſt actus fi-
dei, quæ eſt virtus theologica, ſic Chriſtus nō credidit, nec aliquis debet ſic in purum hoīem
credere. ¶ Deniq; huic expoſitioni concordant ſequentia, in q̄bus tangit ratio quare Chr̃us E
nō credebat ſe illis. ⌊Eo quòd ip̄e noſſet omnes⌋ i. certitudinal'r cognoſceret oīm corda, & »
Sapiæ.1 per conſequēs corda iſtoꝝ, ſciēs quāta eſſet eoꝝ interna defectio, ⌊& quia opus⌋ i. neceſſe »
⌊ei nō erat, vt quis teſtimoniū perhiberet de homine,⌋ quocūq; ad manifeſtandū Chriſto »
aliquid, prius ei ignotum ⌊ip̄e enim ſciebat⌋ præſertim p ſciam increatam ſcd̄m quod deus, »
& item per ſciam infuſam, vt homo, vel in verbo ⌊quid eſſet in homine⌋ hoc eſt, oīa inte- »
riora ſecretaq; hominis cuiuſcūq;, videlicet deſideria, cogitatiōes, intentiones. Per quod in-
nuit Euangeliſta, diuinitatem ſaluatoris, quia ſcripturæ teſtant deo proprium eſſe, vniuerſo
rum cordium ſcire archana. Nam licet Chriſtus ſciuerit illa, etiam vt homo per ſcientiā con
creatam, vt dictum eſt, hoc tamen non fuit, niſi ſecundum quod homo talis, vtpote habēs hu
3. Regum 8 manitatem verbo hypoſtatica vnione coniunctā. Hinc in libris Regum Salomon loquitur:
Apoca.2 Tu dñe ſolus noſti corda oīm hominum. Et in Apocalypſi dñs proteſtat: Scient oēs eccle-
Pſalm.7 ſiæ, qa ego ſum ſcrutans corda & renes. ¶ Nunc aliquid de moralitate huius euāgelicæ lectio
nis tractandū eſt. Inſtāte feſto paſchali Iudæoꝝ, aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Sic & nos
appropinquante paſcha Chriſtianoꝝ, qui ſunt veri Iudæi, nō carne & lr̃a, ſed ſpiritu confitē
tes. Aſcendere debemus eccleſiam, toto tempore quadrageſimali, præparādo nos ad deuo-
1. Timo 3 tam paſchalis feſtiuitatis celebrationem, per opera pœnitentiæ, & exercitia deuotionis, atq;
compunctionis internæ. Quotidie quoq; viſitat Chriſtus eccleſiam, quæ per Hieruſalē deſi-
gantur, & inuenit ibi vendentes oues & boues. i. clericos temporalibus negotijs implicatos,
ſacerdotes, religioſos, atq; prælatos, auaritiæ deditos, propria lucra, non Chriſti honorem
2. Timo2 & gregis dñici ſalutem quærentes. Quo contra dicit Apoſtolus: Nemo militās deo, implicat
Eſa.33 ſe ſecularibus negotijs. Demū columbas vendūt, qui ſp̄ualia bona pro temporalibus exhibēt,
Matth.10 qui nō excutiūt manus ſuas ab oīi munere. Contra quos ait Saluator: Gratis accepiſtis, gra F
tis date. Oēs tales eijcit Chriſtus de templo. i. à corpore ſuo myſtico, à cōſortio electoꝝ ſe
Matth.25 parat eos, nunc voto ac merito. Poſtea vero ſeparabit iſtos ab illis, loco & præmio, ſicut ſe-
gregat paſtor oues ab hœdis, quando hi ibunt in ignem æternum. Illi vero in paradiſum cœ
leſtem. Eijcit autem, flagellat, & punit eos Chriſtus, flagello facto de funiculis. i. pœna quam
merent proprijs vitijs, quæ ſunt funes ſeu vincula, quibus impius irretit, ligat, atq; conſtrin-
gitur, ne deum ſequat, ne viam vitæ proficiſcatur, ſed dæmonis poteſtati, iugo & obſequio,
2. Timo.2 ſubditus maneat, prout ad Timothæum ait Apoſtolus: Reſipiſcant à laqueis diaboli, à quo
Prouer.5 captiui tenent, ad ipſius voluntatem. De talibus nempè funiculis Salomon loquit in Prouer
Eccl.3 bijs: Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus peccatoꝝ ſuoꝝ conſtringet. Talibus funicu
Pſalm.73 lis ſe conſtringunt, & reſtem infernalis ſuſpenſionis ſibimet, texunt quicūq; in vitijs perſeue
Eſa.5 rant, qui adijciunt ad peccādum, quoꝝ iniquitates ſicut onus graue grauant ſuper eos qui nō
eleuant oculos ſuos vt videant cœlum. Quibus dictum eſt per Eſaiam: Væ qui trahitis iniqui
tatem in funiculis vanitatis, & quaſi funiculum plauſtri peccatū. ¶ Poſſumus inſuper per tem
Ephe.3 plum intelligere animam rationalem, quæ capax eſt dei per cognitionem, ac dilectionem, in
1 Cor.1 que habitat deus per fidem, charitatem, & gratiam. Hanc viſitat Chriſtus ſapientia patris,
Sapiæ.7 quæ in animas ſanctas ſe transfert, ſtatq; ad oſtium cordis & pulſat, ſed dum anima concupi-
Apoca.3 ſcentijs ſuperatur, dum iumentis inſipientibus comparat, beſtiales motus ſequendo, peccatis
Pſalm.48 & paſſionibus ſeruiendo (à quo em̄ quis victus eſt, huius & ſeruus ē) tunc vēdit oues & boues
2. Pet.2 videlicet ſtultos ac irrationabiles motus diabolo, cui talia ſeruiendo impendit, vt p hæc volu
ptates

A ptates conſequaſ, quas velut pretiũ pro fine intendit. Sed vtinã Chrũs faciat nunc flagellũ pa
ternæ correctionis: Omneſq́ꝫ hmõi motus & vitia expellat ab aĩa noſtra, corripiendo nos tẽ
poraliter, vt reſipiſcamus, nec æternaſr pereamus. Quidam eñ nõ corrigunt niſi flagellis ſeu
aduerſitatibus, qui quodãmodo cõpellunt intrare, & dicere poſſunt: Caſtigãs caſtigauit me Lu.14
dñs & morti nõ tradidit me. Sic cõuerſus eſt Paulus. Præterea nõ faciamus domũ dei, puta ec Pſal.117
cleſiã materialẽ, nec animã propriã, domũ negotiationis, cõſabulationis, diſtractionis, ſecu- Act.9
laria in eis tractãdo, ſed potius emundemus nos ab omni inquinamẽto animæ & ſpũs, vt mẽ
te quieta, tranquilla ac pura Chriſtũ ſuſcipere, retinere, & poſſidere mereamur. Ipſe etenim 2.Cor.7
dicit: Sup quẽ requieſcet ſpũs meus, niſi ſup quietũ & humilẽ? Quẽadmodũ aũt Iudæi à Chri
ſto correpti dixerũt, quod ſignũ oſtendis quia hæc facis, Quaſi dicãt: Quis te cõſtituit princi Eſa.66
pem aut iudicẽ ſup nos? Sic multi impatientes, & inuerecũdi, duri atqꝫ rebelles, & animoſi, dũ
fraternaſr admonent, vel paternaſr arguunt, aut iuſte corrigunt, indignãdo ſeu murmurãdo Exodi.2
reſpondẽt. Quod ſignũ oſtendis. i. quid ad te pertinet, & nunquid ego tibi cõmiſſus ſum, cor
rige temitipm, nec ingeras te factis aut ſermonibus meis. Tales vero miſerrimi ſunt obtene-
brati, & vitioſi. Vnde in prouerbijs loquiſ Salomon: Viro, qui corripientẽ dura ceruice con Prou.29
temnit, repẽtinus ei ſuperueniet interitus. Et alibi: Qui abijcit diſciplinã, deſpicit animã ſuã. Prou.15
Qui aũt acquieſcit increpationibus, poſſeſſor eſt cordis.

¶ Expoſitio Cap. III. Erat homo ex phariſæis Arti. VIII.

B Poſt hæc Euangeliſta plenius proſequiſ atqꝫ deſcribit doctrinam & Cap. III.
prodigia ſaluatoris, ea ꝑſertim quæ ab alijs Euãgeliſtis erãt omiſſa.
Et quia in fine ꝓcedentis cap. dixit multos Iudæoꝝ crediſſe in no Iohan.2
mine Ieſu, nũc ſpecialiter tractat de vno illoꝝ. ⌊Erat aũt homo⌋ ra
tionabiliter agens, dignus noĩe hominis, tanq̃ rationis indiciũ, non
ſenſualitatis impetũ ſequẽs. Optimũ eñ hominis eſt eſſe ſecundũ ra
tionẽ, iuxta Dionyſiũ, ⌊ex phariſæis⌋, i. de ſecta & numero phari-
ſæoꝝ, quoꝝ ſecta fuit ſolennior: eratq́ꝫ homo iſte ⌊Nicodemus no Dionyſius
mine,⌋ re & noĩe phariſæus, hoc eſt ab alijs diuiſus, tanq̃ veraciter
religioſus in anima, ſicut nomen & habitus eius exterior prætende
bant, ſicut nunc aliquis diciſ veraciter monachus, qui ſoli deo & ſibijpſi digne intẽdit, atque
ſynceriter vacat. Cæteri vero phariſæoꝝ, vt cõiter, erãt ſolo noĩe, habitu & apparẽti ſancti-
tate ſeu ſimulata æqtate phariſæi, ſicut nũc ſunt mlti clauſtrales ſolo noĩe, apparatu & habitu
monachi, religioſi ac ſpũales, ⌊princeps Iudæoꝝ⌋. i. vnus de principalibus doctoribus atqꝫ
rectoribus Iudaicæ plebis, q̃ primo regebaſ per iudices, deinde ꝑ reges vſqꝫ ad captiuitatem
Babylonicã, exinde ꝑ doctores & ſacerdotes, quoꝝ multi fuerãt phariſæi. Nõ tamẽ fuit hic
Nicodemus ſummus princeps vel pontifex Iudæoꝝ, ⌊hic venit ad Ieſum,⌋ cuius iã ſigna vi
dit, & documẽta audiuit, & ex vtroqꝫ ꝓpendit aliquid magnæ excellẽtiæ eſſe in Ieſu, cuius tan
tã poteſtatẽ & ſapientiã, tantã demũ iuſtitiã, imperterritãq́ꝫ cõſtantiã fuit expertus, ita vt ne
minẽ metuens, & pro deo zelãs, oẽs vendẽtes in tẽplo expelleret, ſuãq́ꝫ doctrinã cõfirmaret
miraculis. Hinc Nicodemus, zelo agnoſcẽdæ veritatis, & ſpũalis profectus accẽſus, venit ad Iohan.2
Ieſum, vt plenius doceref ab eo. Venit aũt ⌊nocte,⌋ vel quia alioꝝ phariſæoꝝ, ac ſacerdotũ

C offenſam incurrere formidauit. Quemadmodũ Gedeon nocte cõfregit ſtatuam Baal, timens Iudicũ.6
ſuos cõciues, & hic timor fuit imperfectionis, quẽ plena dilectio mittit foras, vel quia cũ eſſet
noĩatus doctor ac magiſter in Iſrael, aliqualiter erubeſcebat, publice ſe ſubmittere informa- 1.Iohã.4
tioni Ieſu, qui ſciebaſ literas non didiciſſe. Et hoc fuiſſet alicuius elationis, vel vt ſecrete, ſilen-
ter ac libere loquereſ cũ Ieſu. Conuenit quoqꝫ tẽpus cum myſterio, nã quia in tenebris mẽtis Iohan.7
quodãmodo fuit, impſecte credẽdo in Chriſtũ, & ſpũalium myſterioꝝ notitiã nõ habendo
recte aſſeriſ nocte veniſſe, quẽadmodũ Maria Mag. venit ad monumentũ cũ adhuc tenebræ
eſſent, putãs Chriſtũ nõ reſurrexiſſe. ⌊Et dixit ei: Rabbi, ſcimus quia à deo veniſti⌋. i. diuini Iohan.2
tus miſſus es in mũdũ ⌊magiſter⌋ veritatis, de q̃ magiſtro dr̃ in Oſee: Tẽpus requirẽdi dñm
cũ venerit q docebit nos iuſtitiã. Et ꝑ Iohelẽ: Exultate in dño deo veſtro, qa dedit vobis do- Oſee.10
ctorẽ iuſtitiæ. Per quid vero Nicodemus id ſcierat, ſubdiſ. ⌊Nemo eñi ꝑt hæc ſigna facere q̃ Iohel.10.2
tu facis, niſi fuerit deus cũ eo⌋ ei cooperãdo, & grãm miraculoꝝ ꝑſtando. Solus quippe om-
nipotẽs deus facit miracula proprie dicta, tanq̃ principalis effector. Serui aũt ipſius faciunt ea
ſolũ miniſteriaſr, iuxta illud in pſalmo: Bñdictus dñs deus Iſrael, q facit mirabilia ſolus. Porrò Pſal.71.
miraculũ proprie dictũ eſt effectus totã virtutẽ & legẽ naturæ creatæ excedẽs. Et talia erant Iohan 9
aliqua Chriſti miracula, vt illuminatio cæci nati, ſuſcitatio mortuoꝝ, eclipſis ſolis in plenilu Matth 9
nio tempore paſſionis. Et iſta miracula ſunt certa ac ſufficientia argumenta, quod actor eoꝝ Marc.5
ſit vera docens, & diuina virtute agens. Vnde ait infra: Si opera non feciſſem in eis, quæ nul- Luc.7.
lus alius fecit, peccatũ non haberent. Aliqua vero miracula fieri poſſunt cooperatione diabo Iohan.11
li, ſicut de Antichriſto dicit Apl'us: Cuius aduentus eſt ſecundũ operationem Satanæ, in omñi Lucæ.23 Iohan.15 2.Theſſ.2

ſeductione, virtute, in ſignis & prodigijs, quãuis aũt talia ſint miracula quãtũ ad modũ agen D
di, nõ tamẽ excedũt facultatẽ totius naturæ creatæ, ſed p occultas naturaliũ rerũ virtutes agũ
Exod.7 tur, quẽadmodũ magi Pharaonis, Iamnes & Mambres proiecerunt virgas ſuas, quæ mox in
Exodi.8 dracones cõuerſæ ſunt. Produxerũt etiã ranas, & maleficijs ſuis cõuerterũt aquã in ſanguinẽ,
Pſal.104 vt legiť in Exodo. Talia vero miracula etiam multa fecit Chriſtus, conuertendo aquã in vi-
Johan.2 nũ, quod facit natura paulatim in vitibus, & illuminando cæcos, quod interdum fit arte me-
dicinæ. Et iſta nõ ſunt ſufficientia argumenta fidei & coperatiõis diuinæ, cum ſint bonis, ma
liſq; cõmunia. Veruntamen eo modo quo à Chriſto & eius miniſtris peracta ſunt, ſunt vti-
q; ſufficientia fidei argumẽta. Chriſtus eñ fecit ea imperialiter & in inſtãti. Fideles quoq; fa-
ciunt ea p inuocationẽ noĩs dei, cũ execratione oĩs cõmuniõis diaboli. Facit pterea deus qñq;
ſigna p reprobos ſeu iniuſtos, q̃ licet nõ probẽt, q̃d operatores hmõi ſint boni, & deo accepti
probãt tñ q̃d vera ſit fides, quia inuocãt deũ, & vera doctrina, ad cuius cõfirmationẽ efficit de
Matt.7 us talia ſigna. Propter q̃d dicit ſaluator apud Mat. Multi dicẽt mihi in die illa: Dñe, dñe, nõne
in noĩe tuo pphetauimus, & in noĩe tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecim⁹, & tũc
cõfitebor illis, qa nunq̃ noui vos. Et qm̃ Chrũs nouit intẽtionẽ ac deſideriũ Nicodemi, q ve
nit vt inſtrueret, idcirco incipit eũ Chrũs inſtruere. Et primo inſtruit eũ de primo ſacr̃o no-
uæ legis maxĩe neceſſario, videlicet de baptiſmo, q̃d eſt ſpũalis regñatio, porta vitæ. ⌊Rñdit »
Ieſus & dixit ei: Amẽ amẽ dico tibi, ⌋ repetitio, cõfirmatiõis indiciũ eſt & prouocatio aduer »
tẽtiæ diligẽtis, ⌊niſi qs natus fuerit denuo ⌋ .i. regñatus, vel p ſpũalẽ gñationẽ eſſe gr̃æ, chari »
tatis & fidei, puta eẽ ſupnaturale, ac deiforme adeptus, ⌊nõ pt videre ⌋ oculis cordis, clare, p »
ſpẽm, ⌊regnũ dei, ⌋ .i. patriã btõrũ, ſeu deũ regnãtẽ in cœlis. Cũ eñ vltim⁹ finis hoĩs ſeu ipſa »
felicitas, q̃ eſt viſio dei p ſpẽm, ſit ſupnaturalis, nullus pt ad eã ptingere p pura naturalia, ſed E
oportet naturã adiuuari ac pfici p fidẽ & grãm, cæteraq; dona ſpũs ſcti. Quẽadmodũ aũt dr̃
hõ primo naſci, qñ p gñationẽ carnalẽ, ac naturalẽ parẽtũ produciť in eẽ naturali ſpecifico,
cõtrahẽdo à parẽtibus eẽ naturę, ſic dr̃ naſci denuo vel renaſci, qñ p opationẽ diuinã acqui- »
rit eſſe gr̃æ, q̃d eſt eſſe diuinũ ſupnaturale & meritoriũ. Quia vt dicit Dionyſius, Sicut intelle
ctualis creatura poniť in eẽ ſpecifico p naturã, p quã eſt apta ac potẽs ad opationes natura-
les, ſic p grãm poniť in eſſe diuino, p q̃d eſt idonea ad operãdũ opa meritoria. Si ſic accipim⁹
naſci denuo tũc nunq̃ potuit aliquis ſaluari, niſi rurſus naſcẽdo. Oẽs nãq; nati ſunt filij iræ cõ
Ephe.2 trahẽdo pctm̃ originale, ſecũdũ cõem legẽ, ſicq; oportebat eos intus renaſci recipiẽdo grãm
reformantẽ & conferentẽ eſſe diuinũ. Verũ quia ſaluator ad literã loquiť de regeneratiõe ba-
ptiſmatis, vt patet in ſubditis, idcirco q̃d dicit, de regeneratione iſta intelligendũ eſt pro tpe »
noui teſt. Tẽporibus vero legis naturæ, & legis ſcriptæ fuerũt alia cõtra originale pctm̃ re-
media .ſ. circũciſio & fides parentũ, ⌊dicit ad eũ Nicodemus, ⌋ arguẽs cõtra verba Chr̃i, quę »
male atq; carnalr̃ intellexit, qa in lege aſſuetus nõ fuit ſpũalibus modis loquẽdi, ⌊Qũo pt ho- »
mo naſci, cũ ſit (.i. qñ eſt) ſenex. ⌋ Chrũs nõ dixit ſimplr̃, niſi qs natus fuerit, nõ pt videre re- »
gnũ dei, ſed niſi quis natus fuerit denuo. Sed quia renaſci includit naſci, & Nicodemus nõ no-
uit niſi vnã natiuitatẽ, ideo ſic reſumit, Qũo pt homo naſci cũ ſit ſenex? Quod nõ eſt ſic intel-
ligendũ, quaſi ſecundũ intentionẽ Nicodemi infans vel iuuenis poſſit renaſci, ſed qm̃ de ſeip
ſo ſolicitus fuit, & ipſe iã vetulus extitit, idcirco ſic fatur: Qũo poteſt homo naſci cum ſit ſe- »
nex. Et probat q̃d nõ poſſit. ⌊Nunquid pt in ventrẽ matris ſuæ iterato introire & renaſci? ⌋ »
pſertim cũ matres cõiter mortuæ ſint tpe ſenectutis natorũ. ⌊Reſpondit Ieſus, ⌋ ſoluẽdo in- »
ſtantiam Nicodemi, & exponendo verba quæ dixit. ⌊Amen amen dico tibi, niſi quis rena- »
tus fuerit ⌋ .i. ſpũaliter regeneratus in fonte baptiſmatis, ⌊ex aqua, ⌋ quæ eſt materiale elemẽ »
tũ, corpus lauans, & diſpoſitiue regenerãs, ⌊& ſpũ, ⌋ ſpũ ſancto qui eſt inuiſibilis actor intus F
mentẽ purificans, & efficiẽter regenerans, grãm influendo, quæ eſt res ſacramenti, & cauſa
formalis intrinſeca huius regenerationis. ⌊Nõ poteſt introire in regnũ dei, ⌋ quod eſt triũ- »
phans eccleſia, vita æterna, ſeu patria electorũ. Quod intelligẽdũ eſt dummodo adſit facultas
recipiendi ſacramentũ baptiſmi, alias ſufficeret baptiſmus flaminis .i. interior mundatio ſan-
cti ſpũs, & baptiſmus ſanguinis, puta martyriũ cũ voto ſeu deſiderio baptiſmi fluminis. In ba
Roma.6 ptiſmo quippe cõfirmamur Chriſto & ei incorporamur, quemadmodũ ad Romanos teſta
tur Apoſtolus: Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus.
Conſepulti eñ ſumus cũ illo p baptiſmũ in mortẽ, vt qũo reſurrexit Chrũs à mortuis p glo-
riã patris, ita nos in nouitate vitæ ambulemus. Sed cũ baptiſmus detur in noĩe ſanctæ trinita
tis, à q̃ eſt effectus baptiſmi ſeu gr̃a ſacr̃alis, cur potius dicit ſaluator, Niſi qs renatus fuerit ex
aqua & ſpũ, q̃ ex aqua & pr̃e, vl̃ ex aqua & filio? Dicẽdũ, q baptiſmus ẽ effectus pcipuę libera
litatis ac pietatis diuinæ. Liberalitas vero & pietas appropriant ſpũi ſctõ, quẽadmodũ amor
& bonitas. Deinde Chr̃s oñdit ordinẽ ſpũalis regñationis, eãq; à carnali gñatione diſtinguit
⌊Quod natũ eſt ex carne, caro ẽ, & q̃d natũ eſt ex ſpũ, ſpũs ẽ. ⌋ Verba hæc intricata & difficilia »
ſunt, & multiplr̃ itelligi pñt, Primo ſic, q̃d natũ eſt ex carne, i. corpus filij propagatũ ac natũ
ex ſe-

A ex ſemine pr̃is,caro eſt,& q̃d natũ eſt ex ſpũ.i.aĩa rõnali,creata à deo q ſpũs appellaṫ,ſpũs eſt
.i.ſpũalis ſubſtãtia. Hoc tñ nõ eſt ſic accipiẽdũ q̃ſi corpalia nõ ſint ĩmediate creata à deo, ſed Iohan.4
in hoĩe ſunt duæ ptes,q̃ꝝ vna ẽ caro,à p̃re carnali cõtracta,alia ẽ ſpũs à p̃re ſpũali ꝑducta,Iu
xta hũc ſenſum dicit apl's ad Heb.Patres carnis nr̃æ habuimꝰ eruditores,& reuerebamur eos Hebr.12
Nõ multo magis obtẽperabimus pr̃i ſpirituũ & viuemus.Secũdo ſic:q̃d natũ eſt ex carne. i.
à carnali parẽte,caro ẽ.i.res carnalis,nõ hñs niſi eẽ carnale ac naturale,virtute gñationis car-
nalis,vnde talis nõ p̃t ſaluari.Et q̃d natũ eſt ex ſpũ.i.ſpũalr̃ regñatũ ac poſitũ in eẽ ſpũali,vi-
taq́ꝫ gr̃æ,ex aqua & ſpũ ſc̃tõ in baptiſmatis lauacro,ſpũs ẽ.i.ſpũale efficiṫ.ſ.hõ inuiſibilr̃ itus
renatꝰ & deo cõiũctus,cũ q̃ ſc̃dm apl'm vnus ẽ ſpũs.Ex q̃ patet ꝙ iſta regñatio nõ fit ĩpoſſibilis 1.Cor.6
ſed neceſſaria,& à carnali gñatione diſtincta,de q̃ ait Ioh.in ſua canoñ.Omne q̃d natũ eſt ex 1.Ioh.5
“ deo,vincit mũdũ.Hinc ſubdit ſaluator⌊Ne mireris⌋ eo mõ q̃ hucuſqꝫ miratus es, vcꝫ admi-
ratiõe incredulitatis,vel ex malo ĩtellectu ꝓcedẽtis,vel animũ opprimẽtis ac tędio afficiẽtis. Pſal.118
Sic eĩ mirabaṫ Nicodemus,q̃ſi ſermo Chr̃i ĩpoſſibil'itatẽ cõtineret.Poteſt tñ de doctriã Chr̃i
admiratio ordinata haberi,cũ dicat Pſal'.Mirabilia teſtimonia tua.Nõ ergo inordinate mi-
“ reris,⌊qa dixi tibi,oportet⌋ neceſſitate cõdicionata,nõ abſoluta,vcꝫ ſi debeatis ſaluari,⌊vos
“ naſci denuo⌋ ſc̃dm modũ nũc ꝑoſtẽſum.Inſup Chr̃s oñdit ordinẽ ſpũalis regñationis p ſil'e,
“ ⌊ſpũs(vtputa ſpũſſ.)vbi vult ſpirat⌋.i.ptãtiue ac libere grãm p̃ſtat,cui placuerit,ſicut fatetur
apl's:Oĩa opaṫ vnus atqꝫ idẽ ſpũs,diuidẽs ſingulis ꝓut vult.Deus nãqꝫ opaṫ in creaturis, non
neceſſitate naturæ,ſed liberrima volũtate,prout ad Ephe.ait apl's:Qui oĩa opaṫ ſc̃dm ꝓpoſi 1.Cor.12
“ tũ volũtatis ſuæ,⌊& vocẽ eius audis⌋.i.verba ſacræ ſcripturę diuinitus reuelatę:Vel,vocem Ephe.1.
eius.i.internã allocutionẽ audis,eo mõ q̃ ait pſalmographus:Audiã q d loquaṫ in me dñs deꝰ Pſal 84
B Eſt eĩ auditus ĩterior,q̃ diuinitus inſtinctus pcipiṫ,dũ ſentit ſe hõ interius tãgi,doceri,accẽdi
rapi,reſolui & abſorberi.Vnde ait dñs p Oſee:Ducam eũ in ſolitudinẽ & loquar ad cor eius. Oſee.2
Nunq̃ Nicodemus ſalubriter veniſſet ad Ieſum,niſi hãc vocẽ ſpũs ſc̃ti internã audiſſet,⌊ſed
“ nõ ſcis vnde veniat⌋ ſpũs ſanctus.i.q̃uo mentẽ eius vbi ſpirat & loquiṫ ingrediaṫ non p̃cipis,
“ ⌊aut q̃ vadat⌋.i.q̃l'r recedat,ignoras.Vnde p Iob induciṫ:Si venerit ad me,nõ videbo eũ,& Iob.9
ſi receſſerit à me nõ intelligã.Imò nullus viator ſcit certitudinal'r abſqꝫ reuelatiõe,an ſpũſſ.ſit
in ipſo p grãm gratũ facientẽ,qa tũc ſciret ſe dignũ amore,Ideo hoc mõ ſpũſſ.impceptibil'r
venit,impceptibil'rq́ꝫ recedit:Vel ſic,vocẽ eius audis,ſed nõ ſcis vnde veniat vox iſta,aut q̃
vadat ipſa.i.id à q̃ inſpirata eſt.ſ.principiũ eius,q̃d eſt ſpũs ſc̃tũs,id q̃qꝫ ad q̃d rẽdit,vcꝫ æter-
na felicitas,q̃ eſt finis in quẽ tẽdit,ſeu ordinaṫ ſcriptura:ſunt tibi ignota,qm̃ ſola fide tenẽtur,
“ nec p̃nt in hac vita ſecũdũ eſſentiã ſciri,cũ tñ vox iſta ſenſibil'r pcipiaṫ.⌊Sic eſt oĩs q natus eſt
“ ex ſpũ⌋.i.in hoĩe ſpũalr̃ regñato,eſt aliqd ſcitũ ac manifeſtũ,vcꝫ ipſa pſona ſecũdũ ſe,& ali-
qd ignotũ,q̃d intus inuiſibil'r reformaṫ & de carnali ac pdito ſpũalis & filius adoptiuus efficiṫ
impceptibili gr̃æ infuſiõe.Quod eñ aliqs in baptiſmo ſic melioraṫ ſola fide tenemus:Vel ſic
Sic eſt oĩs q natus eſt ex ſpũ.i.in regñatione hoĩs talis ẽ aliqd euidẽs.ſ.aqua & forma verboꝝ,
& aliqd abditũ,puta principiũ effectiuũ regñationis,q̃d eſt ſpũs ſanctus,& itẽ finis eius,q̃ eſt
beatitudo æterna.Iſtæ expõnes procedũt ſecũdũ intẽtionẽ Aug.Chryſoſtomus vero expo-
nit de vẽto,ita ꝙ ſecũdũ eũ Chr̃s inducit exẽplũ ſenſibile ad intelligẽtiã p̃dictoꝝ.Spũs.i.vẽ-
C tus,de q̃ in pſal'.Flabit ſpũs eius & fluẽt aquæ.Et rurſus:Et ſtetit ſpũs procellæ,vbi vult.i.in q̃ Pſal.147
inclinaṫ,ſpirat.i.flat,& vocẽ.i.ſonũ eius audis,ſed nõ ſcis vnde veniat aut q̃ vadat vẽtus.i.cer Pſal.106
tũ locũ vbi flare incipiat vel deſiſtat.¶Hæc expoſitio nõ videṫ multũ cõueniẽs aliȷs,primo &
maxie,qm̃ Chr̃s hoc loco frequẽter p ſpm̃ intellexit ſpm̃ ſanctũ,vel ſpũalẽ eſſentiã.Vnde nõ
eſt veriſil'e q̃d nũc in eodẽ loco,noĩe ſpũs deſignet rẽ materialẽ,ſeu ventũ.Secũdo,qm̃ vento
nõ cõpetit proprie volũtas.Tertio,qm̃ vẽto ꝓprie nõ cõuenit vox,cũ ſit res inaĩata,ſed ſo-
nus.Quarto,qm̃ ſcimus ꝙ vẽtus venit ab aquilone vel auſtro,& recte ꝓcedat nõ tendens in
partẽ oppoſitã.Veruntñ iſta tria argumẽta ſolui poſſent,qa ſcriptura frequẽter aſcribit volũ
tatẽ rebus inaĩatis,vt cũ diciṫ Ioſue:Quid ſibi volũr lapides iſti?Sil'r vocẽ,vt cũ ad Cori.dicit Ioſue.3
apl's:Quæ ſine aĩa ſunt vocẽ dãtia.Itẽ neſcimus determinatũ principiũ,certũq́ꝫ finẽ vnde in- 1.Cor.14
cipit & vbi deſinit vẽtus flare,q̃uis ſciamꝰ in gñali ꝙ ab aliq̃ parte plagæ auſtralis vel alteriꝰ in
“ choeṫ.⌊Rñdit Nicodemus & dixit ei:Q̃uo p̃nt hæc⌋ q̃ de ſpũali regñatione, & ſpũs libera
“ ſpiratiõe diſſeruiſti,⌊fieri⌋.i.tal'r ſe habere vt aſſeris.Nicodemus in lr̃ali ſenſu legis ac ꝓphe
taꝝ inſtructus & vſitatus, ad ſpũalẽ ac myſticũ intellectũ erigi facile nõ valebit.Qm̃ vſus eſt
velut altera natura.Ideo ſatis audacter ſciſcitaṫ q̃uo queãt hæc fieri.Chr̃s vero q corda cog-
noſcit,cernẽs doctorẽ de ſuo magiſterio aliqualr̃ tumidũ,ad humilitatẽ eũ reducir,q̃tenus in
ſtrui mereaṫ.Quẽadmodũ eñ ſupbia execrationẽ diabolicã,ſic humilitas illuminationẽ di-
“ uinã mereṫ.propter q̃d Salomon ꝓteſtaṫ:Vbi fuerit humilitas,ibi & ſapĩa.⌊Tu es mgr̃ in Iſ- Prou.8
“ rael(.i.doctor Iudæoꝝ)& hæc⌋ de baptiſmo prolata⌊ignoras⌋ q̃ tñ in lib.Moſi & prophe
taꝝ figural'r & literal'r deſcribunṫ.Ideoq́ꝫ cũ ſis legis doctor deberes hæc ſcire,vel ſaltẽ facile
intelligere.Doctoris quippe eſt myſteria & figuras atqꝫ difficilima loca ſcripturaꝝ ſanctarũ

Exo.14 cognoſcere. Baptiſmus aũt Chr̄i ꝑ trãſitũ maris rubri, & ꝑ ablutiões legales p̄figurabaẗ, dicen D
1.Cor.10 te apl̄o: Oẽs in Moſe baptizati ſunt in nube & in mari. Prophetæ vero ad Iſrã locuti ſunt
Zach.13 de Chr̄i baptiſmate, vt cũ ꝑ Zach. dr̄: In die illa erit fons patẽs domui Dauid, & habitãtibus
Johe.2 Hier̄lm in ablutionẽ pctõris, de q̄ accipi p̄t & illud Iohelis: Fons de domo dñi egredieẗ & ir-
Ezech.47 rigabit torrẽtẽ ſpinaꝝ, vcꝫ corda vitioſa, ſpinis ac tribulis ſp̄ũalib⁹ plena. Hinc ꝑ Ezech. mul
ta dicunẗ de aquis redũdãtibus tẽpli, q̄ de aquis baptiſmatis exponunẗ. Qđ ergo ait ſaluator:
Tu es mgr̄ in Iſrael, & hęc ignoras? nõ dicit inſultãdo, ſed potius miſerẽdo, eũq; humiliãdo,
& ad meliora ꝓuocãdo. Deinceps pãdit ſaluator, q̄ certa ſit ſua doctrina, propter q̊d ei humi
Johan.1 liter eſt credẽdũ. ⌊Amẽ amẽ dico tibi, qa q̊d ſcimus,⌋ nos rex Meſſias vnigenitus filius dei, »
dñs vniuerſoꝝ, q̊d inquã ſcimus. i. clare cognouimus ab æterno ſc̄dm q̊d deus. Eadẽ eñi eſt
ſapia, idẽq; nũero, intellectus p̄ris & filij, ⌊loq̄mur⌋ nũc vobis Iudæis de ſacr̄is & documen »
tis euãgelicæ legis, ⌊& q̊d vidimus⌋ oculo mẽtis. i. certiſſime nouimus, ⌊teſtamur⌋. i. firmi »
ter affirmamus, hoibus p̄dicãdo. Poteſt q̊q; intelligi de ſcia Chr̄i creata, ꝑ quã oĩa ſciuit ab in
ſtãti incarnatiõis, q̄ ſcit deus ſcia viſionis, ſicq; Chr̄s ſecundũ q̊d hõ, vidit in verbo, & item ꝑ
ſpẽs cõcreatas, oĩa q̄ p̄dicauit, ⌊& teſtimoniũ noſtrũ nõ accipitis,⌋ recte credẽdo atq; humi »
liter meis ſermonibus cõſentiẽdo. Quãuis eñ quidã Iudæoꝝ crediderint illi, tñ cõparatione
Osee.7 increduloꝝ fuerũt pauciſſimi. Vnde ꝑ Oſee Chr̄s p̄dixit: Receſſerũt à me, & ego erudiui eos
& in me cogitauerũt maliciã. ⌊Si terrena dixi vobis, & nõ creditis: qũo ſi dixero vobis cœle- »
ſtia credetis?⌋ Quæ ſunt iſta terrena q̄ Chr̄s dixit Nicodemo atq; Iudæis? Secundũ Aug. & »
Bedã iſta terrena nõ ſunt aliqua dicta in iſto cap. ſed q̊d ſupra in p̄cedenti cap. fertur Chriſtus
Johan.2 dixiſſe Iudæis: Soluite tẽplum hoc & in tribus diebus excitabo illud. Hoc eñi differuit de pro E
prio corpore adhuc corruptibili, terreno ac mixto, tanq̄ dicat: Si non creditis ꝙ poſſim pro
priũ corpus diuina virtute ſuſcitare à morte, qũo credetis ꝙ hoies valeã ex aqua & ſp̄ũ ſancto
regenerare. Alij referunt ad baptiſmũ, qui dici poteſt terrenus, qm̄ viſibiliter exhibeẗ in ter-
ra, in aqua viſibili, ſub ſenſibili forma verboꝝ. Eſt itaq; ſenſus: Si terrena dixi. i. de ſenſibilib⁹
rebus loquutus ſum vobis, videlicet de baptiſmo, & ſuſcitatione corporis mei, & non credi-
tis vera eſſe quæ dico, eo ꝙ ſint ſupra naturalem rationẽ. Quod ait, & nõ creditis, non eſt re-
ferendũ ad Nicodemũ, ſed ad Iudæos incredulos, q̊s Chriſtus ſub ꝑſona Nicodemi affaẗ, de
quibus paulo ante loquutus eſt: Teſtimoniũ noſtrũ non accipitis, qũo ſi dixero vobis cœle-
ſtia, loquẽdo de inuiſibilibus dei, de vnitate trinitatis, & trinitate vnitatis, de emanatiõe diui-
naꝝ ꝑſonaꝝ ad intra, de immediata viſione diuinæ eſſentiæ, de hierarchijs, alijſq; ſecretis cœ
leſtibus, de q̄bus paꝝ habeẗ in lege ac ꝓphetis, credetis, quaſi dicat, difficulter vel nequaq̄ cre
deretis, cũ ſint incõprehenſibiliora & ſupnaturaliora p̄dictis terrenis. Neceſſe eſt ergo pro-
priũ intellectũ authoritati Chr̄i ſubijcere, & his q̄ rationẽ trãſcendũt, fidẽ p̄bere. Præſertim
cũ deus ꝑ ſufficientiſſima argumẽta oſtẽderit Ieſum eẽ Chriſtũ filiũ dei. Propterea dicit apl̄s
2.Cor.10 ad Corint. In captiuitatẽ redigẽtes omnẽ intellectũ in obſequiũ Chr̄i. Veruntñ qm̄ quędam
ſecreta atq; cœleſtia ad Chr̄m ꝑtinẽtia, cũctis fidelibus ſunt ſcienda, videlicet vnitas ꝑſonæ
dei & hoīs in Chr̄o, myſteriũ dñicæ paſſionis, & amor dei ad genus humanũ, idcirco Chr̄us
Eſa.56 de talibus cõſequẽter inſtruit Nicodemũ. ⌊Et nemo aſcendit in cœlũ⌋ empyreũ, q̊d eſt locus »
Mat.21 & manſio beatoꝝ, ſicut eccleſia ferẗ locus orantiũ. Nihilominus ſicut fideles orare p̄nt extra
Marc.11
Lucæ.19 materialẽ eccleſiã, ſic beati deũ clare cõſpicũt vbicũq; extiterint, ⌊niſi qui deſcẽdit de cęlo,⌋ »
humanã naturã aſſumẽdo, videlicet ⌊filius hoīs q eſt in cœlo.⌋ Verba hæc aquilina ſicut i ſty »
lo ſimplicia atq; facilia ſunt, ſic in profunditate ſenſus prorſus cõprobantur altiſſima, diffi F
cilima, nimiũq; diuina. Quid eñ eſt q̊d ait: Nemo aſcẽdit in cœlũ &c. Nõne homies ſancti
1.Cor.5 à pœna & culpa purgati mox aſcẽdũt in cœlũ, dicẽte apl̄o ad Corint. Scimus qm̄ ſi terreſtris
domus nr̄a huius habitatiõis diſſoluaẗ, q̊d ædificationẽ habemus ex deo, domũ non manufa-
ctã, æternã in cœlis? Certũ eſt q̊d nũc quidã ſanctoꝝ hoīm aſcenderũt in cœlũ, nõ ſolũ quãtũ
Mat.27 ad animã, ſed etiã quãtũ ad corpus, vt certũ eſt de virgine glorioſa, & de his q cũ Chr̄o ſurre-
xerũt, apparuerũtq; in ſancta ciuitate q̄plurimis, pie crediẗ à q̄buſdã. Sed pẽſemus qñ Chr̄us
verba hęc ꝓtulit, vtiq; añ paſſionẽ qñ loquebaẗ in Hier̄lm cũ Nicodemo, ꝙ aũt nullus electoꝝ
introierit regnũ cœloꝝ añ Chr̄i paſſionẽ cognoſcimus. Itaq; q̊d ait: Nemo aſcẽdit in cœlũ,
veꝝ eſt pro t̄pe illo, ſumẽdo verbũ, aſcẽdit, vt eſt p̄teriti t̄pis ſiue p̄ſentis. ¶Sed tũc q̄ſtio oriẗ,
qũo verba ſequẽtia verificenẗ. Subdiẗ eñ, niſi filius hoīs. Aſcẽdere quippe cõpetit Chr̄o, ra-
tione naturæ aſſumptæ, ſecundũ quã pro tũc nõdũ aſcẽdit. Nõ ergo excepiſſet ſeip̄m, ſi prędi
cto mõ ſumpſiſſet hoc verbũ aſcẽdit. Quæſtio iſta dupl̄r ſoluiẗ. Primo, vt ſolus filius homīs
aſcẽdiſſe dicaẗ, qm̄ ſolus propria p̄tãte, iure ac merito aſcẽdebat. Alij vero virtute & merito
Chr̄i, cuius paſſiõe fuerũt ab originalis peccati abſoluti reatu. Secũdo, vt noīe Chr̄i intelligaẗ
nõ ſolũ Chr̄i ꝑſona, ſed & myſticũ corpus ipſius, puta eccleſia patrũ, q̄ detinebaẗ in lymbo,
Johã.14 cæteriq; electi oĩno mũdati, de q̄bus ſpecial̄r ait: Veniã & aſſumã vos ad meip̄m. Et iteꝝ: Pa
Johan.17 ter volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecũ, vt videãt claritatẽ meã. Iuxta hũc ſenſum dicit ſalua
tora

A tor: Ego ſum oſtiū ouiū. Oēs quotq̊t venerūt, fures ſunt & latrones. Sic igit lucet q̄uo nemo
aſcēdit i cœlū, niſi q deſcēdit de cœlo. ¶ Sed q̄uo incircūſcriptus & incōmutabilis filius dei de Johan.10
ſcēdiſſe aſſerit, q locū nō mutat, ſcd̄m q̄d deus. Reſpōſio plana & facilis eſt Q̄m ſic deſcēdit de
cœlo, q̄uo venit in mūdū, vtpote nō locū mutādo, aut ſeip̄m mouēdo, ſed noſtrā naturā indu
endo ac viſibilr apparēdo. Manſit ergo vnde deſcēdit. Porrò q̄d ſubdit, filius hoīs q eſt ī cœ
lo, maiorē habet difficultatē. Si em̄ filius hoīs deſcēdit de cœlo, videt ante incarnationē fuiſ-
ſe in cœlo, ſed filius hoīs eſt hō, ergo hō ante incarnationē fuiſſet in cœlo. Itē ſi ita eſt, videt ꝙ
Chrūs ſecū portauit corpus de cœlo. Adhuc aūt q̄n Chr̄s dixit verba hęc, erat cū Nicodemo
in terra, q̄uo ergo pro tūc fuit filius hoīs in cœlo, ita vt diceret de ſe ſtāte in terra, filius hoīs q
eſt in cœlo? Et r̄ndendū, ꝙ Chr̄s hæc dixit, ad inſinuandū vnitatē p̄ſonæ vtriuſq; naturæ in
ipſo. Tanta eſt em̄ vnio diuinæ naturæ ſeu verbi atq; hūanæ in Chr̄o, vt hūana deo & diuina
homini vere conueniāt. Sed pēſandū quid, propter q̄d dicat. Dicēdū ergo, ꝙ Chr̄s ſeu filius
hoīs fuit an̄ incarnationē in cœlo ſecūdū naturā diuinā, deſcenditq; de cœlo, nō corpus cœ-
leſte ſecū ferēdo, vt dixit Valētinus hæreſiarcha, ſed q̄a eadē eſt p̄ſona dei & hoīs in Chr̄o. In
talibus em̄ locutionibus Ieſus ſeu Chr̄s vel filius hoīs ſemp̄ ſupponit p̄ſonā diuinā increatam
hypoſtaſim, vtpote verbū æternū, ideo iſtę ſunt veræ, Ieſus eſt æternus, imenſus, oīa implēs,
Chr̄s eſt verus deus imortalis, oīpotēs, Deus eſt paſſus, occiſus, ſepultus. Cauſa veritatis harū
atq; ſimiliū locutionū eſt vnitas p̄ſonalis p̄fata, & ſuppoſitio increatæ hypoſtaſis. Idcirco de
puero q natus ē nobis, & filio q datus ē nobis Eſaias p̄dixit, ꝙ vocaret deus fortis, pr̄ futuri ſe Eſa.9
culi &c. Vn̄ de puero Ieſu exiſtēte i vtero, iacēte in p̄ſepio, pēdēte ad vbera, verū fuit dicere.
B Iſte puer creauit cœlū & terrā, & vbiq; eſt p̄ eſſentiā, p̄ſentiā atq; potētiā. Ad q̄d inſinuādū di Luc.2
cit ap̄lus: Ieſus Chr̄s heri & hodie ipſe & in ſecula. Iudas q̄q; ap̄ls in ſua ep̄la: Ieſus (inq̄t) pp̄l'm
ſuū ſaluās de Aegypto, ſecūdo eos q nō crediderūt p̄didit. ¶ Porrò de Chr̄i aſcēſione prophe Heb.13
tæ ſufficiēter loquuti ſunt, vt eſt illud in pſalmo: Pſallite deo q aſcēdit ſup cœlū cœli ad orien Judæ 1.
tē. Et illud: Aſcēdit deus in iubilo. Itēq;: Aſcēdiſti in altū cœpiſti captiuitatē. Prædictis con Num.14
ſonat illud ap̄li: Qui deſcēdit ipſe eſt & q aſcendit ſup oēs cœlos. ¶ Deinceps p̄dicit ſaluator Pſal.67
« ſuā paſſionē in lege p̄ ſerpentē æneū p̄figuratā. ⌊Et ſicut Moſes exaltauit⌋ .i. in loco alto ere Pſal.46
« xit ac poſuit ſerpētē æneū .i. ſimilitudinē ſerpentis factā de ære, ⌊in deſerto⌋ Aegypti. Q̄uo Pſal 67
factū ſit hoc, ſcriptum eſt in lib. Num̄. Cum em̄ tædere cœpiſſet pp̄l'm Iſrael itineris ac labo- Ephe.4
ris, murmurātesq; contra dn̄m ac Moſen dixiſſent: Anima noſtra nauſeat ſup cibo iſto leuiſ- Num.21
ſimo, miſit dn̄s in pp̄l'm ſerpētes ignitos, à q̄bus cū multi occiſi vel læſi fuiſſent, pœnituit pp̄l's
« dixitq; dn̄s Moſi: Fac ſerpentē æneū, & pone eū pro ſigno, q p̄cuſſus aſpexerit eū, viuet. ⌊ita
« exaltari (.i. in cruce leuari) oportet⌋ neceſſitate cōdicionata, nō abſoluta, vel oportet .i. decēs
& vtile eſt. Chr̄s em̄ oblatus eſt q̄a voluit, nō q̄a neceſſitate fuit aſtrictus: oportuit tn̄ q̄a p̄or-
« dinatū à deo, & vt implerent ſcripturæ, ⌊filiū hoīs.⌋ Sæpius noīat ſe Chr̄s filiū hoīs q̄ filiū Eſa.53
dei, vt humilitatis p̄ſtet exēplū. Ratio q̊q; finalis exaltationis Chr̄i in cruce, & fructus dn̄icæ
« paſſionis ſubiungit, ⌊vt oīs q credit in eū,⌋ fide formata ac operatoria .i. charitati vnita & Matth 8
procedēte in opus dūmodo operādi opportunitas adſit. Charitas nāq; eſt forma ſeu decor, Mat. 20
« atq; p̄fectio fidei, propter q̊d fides charitati cōiuncta vocat formata, ⌊nō pereat,⌋ incurren Matt. 24.26
do mortē ſp̄ūalem, dānationēq; p̄petuā. Sed q̄a nō ſufficit liberari à malo, ſed indigemus ap- Marc.2.9
« prehēdere bonū, ſubiungit, ⌊ſed habeat vitā æternā⌋ .i. ad beatificā dei viſionē p̄tingat, quę Marc.10.15
C nūc habet in ſpe, & poſt habet in re, q̄ purā mentē habētibus, vt apud Matth. promittit: Bea- Mar.14
ti mūdo corde, q̄m ipſi deū videbunt, de qua infra habet. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant Luc.6.9
te verū deum. ¶ Elucescit igitur ꝙ ſerpens ille fuit figura Chriſti, & hoc propter cauſas diuer Luc.12
ſas. Primo, q̄m ſicut ſerpens ille habuit figuram ſerpentis & ſimilitudinem venenati, non au- Pſal.36
tem naturā ſerpentis, nec veritatē veneni: ſic Chr̄s habuit ſimilitudinē carnis peccati, & in- Lucæ.18. 21.22
ter peccatores cōiter vixit, non tn̄ habuit culpā, nec cōmunionē peccati cū impijs. Secundo, Mat.5
q̄m erectio illius ſerpētis figurauit ſuſpenſionē Chriſti in ligno. Tertio, quia quemadmodū Johan.17
Iudæi corporaliter læſi intuendo illum ſerpentem ſanabant à morſu ignitorū ſerpentū, ſic fi- Baruch.3
deles fide intuendo Chriſti paſſionē ſeu Chriſtū in cruce expanſum, ſanant ab omni ardore Eſa.53
incentiui peccati, ab omni tentatione diaboli, ab omni pigritia, animant quoq; ad fortiter p̄
liandū, ad patientiam verā, ad omnem virtutē, optantes ſequi veſtigia Chriſti. Vnde ad He- Num.21
bræos monet apoſtolus: Curramus propoſitū nobis certamen, aſpicientes in authorem fidei
& conſummatorē Ieſum, q propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucē, confuſione contēpta. Tāto Heb.12
p̄terea dignior, fructuoſiorq; cōſiſtit erectio Chr̄i ī cruce, q̄ ſerpētis illius, q̄to melius eſt libe
rari à vulneribus animæ q̄ corporis, & adipiſci vitā æternā q̄ temporalē. ¶ Poſtremo paſſio
Chriſti vocat exaltatio. Primo, quia in aere eleuatus eſt Chriſtus in cruce. Secundo, quia per Mat.17
ſuam paſſionem maxime honorauit deum patrem, obediendo ei vſque ad mortem. Propter Phil. 2
quod ait: Ego non quæro gloriam meam, ſed honorifico patrem meum. Tertio, quia per ſu- Johan.8
am paſſionem exaltauit genus humanū, reducendo illud ad regnum cœlorū. Quarto, q̄m ſua

paſſione meruit ſibiipſi accidentale præmiũ, omnis videlicet creaturæ prælationẽ & corpo-
Heb.2 ris ſui glorificationẽ, ſecundũ quod dicit Apľus ad Hebræos: Videmus Ieſum propter paſſio
nẽ mortis gloria & honore coronatũ. Et alibi: Humiliauit ſemetipſm factus obediens vſq; ad
Phil.2 4.Reg.18 mortẽ, propter quod deus exaltauit illũ, & dedit ei nomen quod eſt ſup omne nomẽ. In libris
Regũ ſcriptũ eſt, ꝙ Ezechias fregit ſerpentem æneũ, quem fecit Moſes, quod fecit Ezechias
zelo diuini honoris ad vitandam omnem ſpeciem idololatriæ, quia (vt illic ſubiungitur) filij
Iſrael vſq; ad illud tempus adolebant ei incenſum.

¶ Proſequutio elucidationis præſentis capituli, ab eo loco quo dicitur: Sic enim dilexit deus mundum. Articulus. IX.

HVcuſq; deſcripta ſunt verba Chriſti ad Nicodemũ, ſed an verba ſequentia vſque ad
id, Poſt hæc venit Ieſus & diſcipuli eius in Iudęam terram, ſint verba Chriſti ad Ni
codemum, vel potius verba Iohannis Euangeliſtæ, exponentis & declarantis pr̨æ
inducta eloquia ſaluatoris, certum non habeo, veruntamen quomodocunq; dica-
tur ad hoc, ſenſus eſt idem. Dixit quippe ſaluator in verbis immediate præhabitis, atq; in ar-
ticulo præcedenti expoſitis quod exaltari oportuerit filiũ hominis, hoc eſt mori pro mun-
di ſalute, nunc oſtendit cauſam beneficij tanti, quæ nõ eſt meritum noſtrum, ſed gratuita dei
1.Joh.4 dilectio. ⌊Sic enim deus dilexit mundum,⌋ id eſt tam ardenter deus pater dilexit genus hu- ”
manum, præſertim homines prædeſtinatos, ⌊vt filium ſuum vnigenitũ,⌋ non adoptiuũ, ſed ”
naturalem, cõſubſtantialem, & vnicum, ⌊daret⌋ hominibus, in filij ſui incarnatione ac paſ- ”
Eſa.9 ſione. Dedit enim eum nobis, quemadmodum cecinit Eſaias: Puer natus eſt nobis, filius, da-
Roma.8 tus eſt nobis. Et Apoſtolus: Proprio (inquit) filio ſuo non pepercit, ſed pro omnibus nobis
tradidit illum. Dedit ergo eum nobis, in incarnatione faciens eum filium noſtræ ſororis, vi-
delicet ſacratiſſimæ virginis, fratrem noſtrum, mediatorem ac ſociũ noſtrum. Qui eñ ante E
incarnationem erat deus & dominus noſter, per incarnationẽ factus eſt frater & ſocius no-
ſter. Dedit quoq; eũ nobis in tota conuerſatione eius in ſeculo iſto. Nam quicquid Chriſtus
fecit, prædicauit, & pertulit, ordinauit pater & etiam filius ad noſtrã ſalutẽ, & nobis merito
rium fuit, nõ ipſi Chriſto, quantũ ad præmiũ eſſentiale, quia hoc habuit anima Chriſti à pri-
mo ſuæ creationis inſtanti. Dedit etiam eum nobis in ſacramento altaris, quemadmodũ in-
Johan.6 fra teſtatur: Pater meus dat vobis panem verum. Poſtremo dedit eum nobis in paſſione, ex-
ponens filium ſuũ dilectum tantis tormentis pro noſtra ſalute, quemadmodũ Eſaias prænũ-
Eſa.53 ciauit. Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. Et filius tempore paſſionis: Calicem (ait) quẽ
Johan.18 dedit mihi pater non bibam illũ? In paſſione eñ creator noſter, factus eſt ſaluator noſter, iu
Pſal.115 dex noſter, factus eſt reconciliator noſter, aduocatus ac mediator. ¶ Sed quid retribuemus
Pſal.102 deo patri pro omĩbus quæ retribuit nobis? Benedic anima mea domino, & noli obliuiſci om
nes retributiones eius. Quid enim, quale vel quantum bonum dedit nobis? Nonne filium ſu-
um chariſſimum, ſibi coæqualem & coimmenſum, quem ex proprio corde æternaliter ge-
nuit, quem ex ſua ſubſtantia peperit, quem non minus diligit, quàm ſeipſum? ¶ Porrò ſecun-
dum philoſophum, Diligere eſt alicui bonum velle. Vehementer ergo nos amat pater, qui-
Roma 8 bus dedit hoc bonum immenſum. Quomodo etiam non omĩa nobis cum illo donauit? Quid
negabit petentibus, qui non petentibus dedit vnigenitũ filium ſuum? Hinc ait Iohannes in
ſua epiſtola: In hoc apparuit charitas dei in nobis, quoniã filium ſuũ vnigenitum miſit in mũ-
1.Joh.4 dum, vt viuamus per eum. Et ne putemus nos propter merita noſtra à deo dilectos, adiecit: F
Ephe.2. In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus deum, ſed quoniã ipſe prior dilexit nos. Hinc
& Paulus ipſe ad Epheſios diſſeruit: Deus qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam cha-
ritatem ſuam, qua dilexit nos, cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto, cuius
gratia eſtis ſaluati. Non ergo contemnamus neque negligamus noſipſos, non vilificemus ani
mas noſtras, ſummæ trinitatis imagine inſignitas, rebus terrenis, caducis aut carnalibus in-
hærendo, ſed intenſiſſima mente penſemus, quanti æſtimati ſimus à deo noſtro, quanta pro
nobis fecit, & paſſus eſt filius dei, quanta nunc dedit, quanta ſe daturum nobis promiſit, & di-
Eſa 26 camus deo corde feruenti cum illuſtriſſimo Eſaia: Nomen tuum & memoriale tuum domi-
ne in deſiderio animæ. Anima mea deſiderauit te in nocte, ſed & ſpiritus meus in præcordijs
Pſal.17 meis, De mane vigilabo ad te. Et cum Pſalmiſta: Diligam te domine fortitudo mea. Ad hoc
enim deus ſuam nobis dilectionem manifeſtauit, vt eum reamaremus, eiuſq; amore ſuccenſi,
ampliora beneficia perciperemus.
1.Joh.4 ¶ Quadruplex nobis cauſa eſt amãdi deũ. Prima, qm̃ in ſe naturaliter bonus eſt. Secũda, qm̃
prior dilexit nos. Tertia, quia iã multa nobis bona largitus eſt, videlicet bona naturæ & grãæ.
Quarta, quia maiora promiſit, pparauit & dare paratus eſt. Nobilis aĩa, q̃ ſuũ diligit creatorẽ
& tanto nobilior, quanto in eius amore feruẽtior. Illuſtriſſima creatura quæ igne diuini amo
1.Cor.6 ris flammeſcens in dilectum, ſuper oĩa, in deũ transformatur, & vnus cũ illo ſpũs efficit. Con-
1.Joh.4 uenientiſſime demum ait Euangeliſta. *Sic deus dilexit mundũ, vt filium ſuũ vnigenitũ daret*
ad in-

A ad inſinuandum quod dilectio Dei eſt cauſa fontana omnium beneficiorum nobis diuini-
tus præſtitorum. Amor nanque ſecundum Theologos eſt primum donum, in quo omnia
dona grat uita gratis donantur. Propter quod donum appropriatur ſpiritui ſancto qui eſt
amor patris & filij. ¶Quæritur, ſi deus pater ſic diligit mundum, cur ſcriptum eſt in Iohan-
ne: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt, quia ſi quis diligit mundum, non
eſt charitas patris in eo. Et Iacobus in ſua fatetur Canonica: *Si quis voluerit amicus huius* 1. Johan. 3
mundi fieri, inimicus Dei conſtituetur? Dicendum eſt, quod ſcripturis ſacris, mundus acci- Jacob. 4
pitur pro hominibus in terra degentibus, & hoc tripliciter. Primo, pro mundanis & vitio-
ſis hominibus, de quibus Paulus ad Galatas teſtatur: *Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus*
non eſſem. De hoc mundo ſcribit Iohannes in ſua Canonica dicens: Ipſi de mundo ſunt, & Galat. 1
de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Iſte eſt mundus pertinens ad maſſam perditio- 1. Johan. 4
nis. Secundo accipitur mundus pro hominibus prædeſtinatis, in mundo iſto ſenſibili pere-
grinantibus. Huius mundi dicitur Chriſtus eſſe ſaluator, quemadmodum loquitur Paulus
ad Corinthios: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. De quo mundo promiſ-
ſum eſt Abrahæ: Benedicentur in te omñes tribus terræ. Vnde ſecundum Apoſtolum ad Ro 2. Cor. 5
manos quarto capitulo: Abraham factus eſt hæres mundi. Tertio, ſumitur mundus indiffe- Gene. 22
renter, pro quibuſcunque hominibus in terra viuentibus, electis & reprobis. Sic quoque ac- Roma. 4
cipi poteſt nunc, & in verbis immediate ſequentibus dicitur: Non miſit deus filium ſu-
um in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Deus enim (vt
dicitur *Sapientiæ*, vndecimo capitulo) diligit omnia quæ fecit, quanto magis rationalem
B creaturam. Vult enim omnes homines ſaluos fieri, voluntate antecedente, & ſecundum hoc Sapie. 11
diligit omnes, & quantum in ipſo eſt neminem vult perire. Sicq; pro vniuerſorum ſalute mi 1. Timo. 2
ſit pater filium ſuum, & omnes conuertantur, & pro omnibus paſſus eſt Chriſtus, quantum
ad ſufficientiam, ſed quantum ad efficaciam, pro ſolis electis ſuſtinuit omnia. Ideo Chri- 1. Pet. 2
ſtus paſſione inſtante dixit ad patrem: Non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi
de mundo, quia tui erant. Hæc diuerſa acceptio mundi memoriter eſt tenenda, quoniam ad Johan. 17
intelligentiam dicendorum neceſſaria eſt.

¶Deniq; ad hunc finem dedit pater omñipotẽs filiũ: ⌊vt omñis qui credit in eum⌋ fide per di-
" lectionem operante. Nam fides ſine operibus mortua eſt, ⌊non pereat⌋ hoc eſt, non damne
" tur, ⌊ſed habeat vitam æternam⌋ quæ eſt viſio ſummæ Trinitatis per ſpeciem. Vnde apud Jacob. 2
Marcum dicit Saluator: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et in actibus Apoſto
lorum Paulus ait Iudæis: Per hunc vobis remiſſio peccatorum annuntiatur ab omnibus à Marc. 16
quibus non potuiſtis in lege Moſi iuſtificari. Hinc legitur Chriſtus in Euangelio ſæpe di- Acto. 13
xiſſe: Fides tua te ſaluum fecit. Per fidem enim primo coniungitur anima Chriſto, & ei in- Mat. 9
corporatur ad cognoſcendum, & recte ſentiendum de ipſo, vt ſit particeps meriti & gratiæ Marc. 5
Chriſti. Primo ſiquidem vnitur homo deo per intellectum illuminatum lumine fidei, dein- Mar. 10
de per voluntatem ſiue affectum diuina charitate formatum. Propter quod Abacuc in ſecun Luce. 7
do capitulo dicit: Qui incredulus eſt, non erit anima eius recta in ſemetipſo. Iuſtus in ſua fi- Luce. 8
de viuet. Credimus autem in Chriſtum ſecundum quod deus eſt, quia obiectum fidei eſt ve- Luce. 18
ritas prima & increata. Abacuc. 2 Roma. 1

C ¶Conſequenter declarat Euangeliſta, quòd miſſio filij Dei ſit effectus paternæ atque diuinæ
" dilectionis ad nos. ⌊Non enim miſit⌋ per incarnationem, ⌊Deus⌋ pater ⌊filium ſuum in
" mundum⌋ hoc eſt, in terra Iudææ ſeu inter homines. Deus in hoc Euangelio frequenter ac-
cipitur perſonaliter, ſcilicet pro certa perſona diuina, quandoque vero eſſentialiter, vt cum Johan 4
" dicitur: Spiritus eſt Deus. Nunc vero ſumitur perſonaliter, ⌊vt (filius) iudicet mundum,⌋
Hoc eſt, homines iudicio condemnationis, iuſtitiam exercendo, & pœnam infligendo,
" ⌊ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.⌋ videlicet merito conuerſationis, & paſſionis Chriſti,
cuius virtute & merito purgamur à culpa, & gratia adimplemur. Propter quod Petrus in
actibus Apoſtolorum ait: Non eſt (inquit) aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat Acto. 4
eos ſaluos fieri. Præterea cum Iacobus & Iohannes, cuius eſt hoc Euangelium, zelantes pro
Chriſto, contra quoſdam qui eum non receperunt, dixiſſent: Vis dicimus vt deſcẽdat ignis
de cœlo & conſumat eos. Chriſtus reſpondit: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius enim homi-
nis non venit animas perdere, ſed ſaluare. ¶Videtur autem huic obuiare, quod infra ait ſalua- Johan. 12
tor: Nunc iudicium eſt mundi, & alibi: In iudicium ego in hunc mundum veni. Eſaias quoq; Johan. 9
ait: Non ſecundum viſionem oculorũ iudicabit, ſed iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet Eſa. 11
in æquitate pro manſuetis terræ. Et ſicut alij Euangeliſtæ teſtantur: Chriſtus in primo ſuo
aduentu durè & efficaciter redarguebat ſacerdotes, ſcribas, ac phariſæos. Talis autem redar-
gutio non ſit ſine iudicio, præſertim cum ſæpe dixerit: Væ vobis. Et denuo: Publicani &
meretrices præcedent vos in regno cœlorum. Dicendum quod duplex eſt Chriſti aduen- Luce. 6
tus, videlicet, Primus, quo venit occultè, & in humilitate, vt iudicaretur, & liberaret. Matth. 21 Mat. 25

Secundus erit manifeſtus & in maieſtate, vt iudicet atq; remuneret. De quo fertur in Pſal- D
Pſalm.49 mo: Deus manifeſte veniet, deus noſter & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius exardeſcet. Iu-
Hiere.15 Iob.34 dicium quoq; eſt duplex. Eſt enim iudiciũ diſcretiõis, quo boni à malis ſecernunt, maliq; vitu
Pſalm.1 perant, & pretioſum à vili ſeparat voto aut merito. De quo Iob ait: Nunquid qui non amat
iudicium ſanari poteſt? In hoc iudicio impij nõ reſurgunt, quia non ſurgũt à ruina peccati
ad gratiã, iudicãdo hoc modo ſeipſos. Iſtud iudiciũ fuit & fecit Chriſtus in primo ſuo aduẽtu
Multipliciter enim diſcernit inter electos & reprobos, q̃ſdã miſericorditer vocãdo ad ſuũ diſci
Matth.15 pulatũ & grãm, q̃ſdã iuſte deſerẽdo, qui nõ erãt ex ouibus ſuis, de quibus & dixit: Sinite illos,
cæci ſunt, duces cæcorum. Aliud vero eſt iudicium remunerationis & cõdemnatiõis ꝑ pœnæ
illationem. Hoc Chriſtus nõ fecit in primo ſuo aduentu, ſed in die iudicij faciet id cõiter, &
in morte ſingulorum facit ipſm particulariter. Per has diſtinctiones faciliter cõcordant authori
Mat.24 tates quæ repugnare vident. ⌊Qui credit in eum⌋ ꝑſeueranter vſq; ad finem, fide & ope ma »
nens fidelis, ⌊nõ iudicatur⌋ iudicio reprobatiõis ſed approbatiõis, de quo dicit Apoſtolus:
1.Cor.4 Qui iudicat me dñs eſt. Vnde in Apocalypſi legit: Eſto fidelis vſq; ad mortẽ, & dabo tibi co-
Apoca.2 ronam vitæ. ⌊Qui aũt nõ credit, iam iudicatus eſt⌋ hoc eſt, diuinitus reprobatus, de quo re-
1.Cor.5 probationis iudicio Paulus teſtat: Eos qui foris ſunt, dñs iudicabit. ¶Quærit, quõ infidelis iã
iudicatus dicat, cum adhuc viator exiſtat, necdumq; oblatus ſit tribunali iudicis Chriſti? Et
reſpondendũ ꝙ dicit iam iudicatus tripliciter. Primo, qm̃ pro iudicato & reprobato habet.
Scd͞o, qm̃ habet in ſe cauſam dãnatiõis adeo euidentẽ, vt nõ ſit dignũ diſcuſſionẽ de ipſo per-
agere. Cum enim careat fide, certum eſt q̃d nil meritoriũ habeat, ſed mortali ſubiaceat culpæ,
Roma.14 dummodo ſit adultus, præſertim cũ dicat Apoſtolus: Quicq̃d nõ eſt ex fide, pct̃m eſt. Iuxta E
hũc modũ loquẽdi dicimus de hoĩe agonizãte vel veneno infecto q̃d ſit mortuus homo. Ter
tio, q̃a futura ſunt deo quaſi ꝓſentia, q omĩa cõſpicit atq; ꝓſentialiter cernit in ipſo æternita-
tis momẽto. Verũtamẽ in hora mortis iudicabit, quãtum ad remuneratione, ſeu penè illatio
nem, quantum ad animam, & in die nouiſſimo, quantum ad corpus & animam, quando erit
Mat.25 vnus eorum quibus dicetur: Ite maledicti in ignẽ æternũ. Iudicant inſup infideles poſt hanc vi
tam quoad hoc quod non omnes æqualem ſortiuntur miſeriam, ſed vnuſquiſq; iuxta men-
ſuram ſui delicti, pœnis maioribus vel minoribus deputetur. Cauſa autem cur iudicatus iam
ſit infidelis, ſubiungitur: ⌊quia non credit in nomine vnigeniti filij dei,⌋ hoc eſt, in ipſo filio »
1.Iohan.5 dei naturali & vnico, & per conſequens mendacem facit deum patrem ſecundum quod Io-
hannes habet: Qui non credit in filium, mendacem facit deum, quia non credit in teſtimo-
nium quod teſtificatus eſt deus de filio ſuo. ¶Iſtud ſi vniuerſaliter atque ſimpliciter intelli-
gatur, conſequens eſſet, quòd nemo vnquàm ſaluatus eſt ſine explicita fide Chriſti futuri,
præſentis vel miſſi, cuius contrarium tenent doctores, adſerentes quòd ante Chriſti aduen-
tum ſimplicibus ſufficiebat implicita fides de Chriſto, cum obſeruantia legis naturalis quo
ad Gentiles, vel ſcriptæ quo ad Iudæos, qui ſecundum quoſdam tenebantur ad explicitam
fidẽ de Chriſto in generali, ita quod ſufficiebat credere eſſe vitã poſt hanc vitã, & quod de-
us haberet prouidentiam atque iudicium actiuum humanorum, & ſaluti hominum prouide-
Acto.10 ret, ſecundum modum ſibi placentem, & ab ipſo præordinatum. Vnhe Cornelius Centu-
rio tali fide placuit deo. Erat enim vir religioſus & bonus, cuius orationes & eleemoſynæ
commemoratæ fuerunt coram deo, & tamen nondum ſciuit determinate aliquid loqui de F
Chriſto. Et reſpondendum, quod ſi verba Euangeliſtæ intelligantur de explicita fide filij
dei, non erunt de omnibus hominibus intelligenda, ſed de maioribus, puta prophetis & pa-
triarchis, & eruditis, ab illis pro tempore legis ſcriptæ. Tempore autem euangelicæ legis
omnes tenentur ad explicitam fidem de Chriſto & Trinitate. Idcirco iam nemo valet ſal-
uari niſi explicita fide de vnigenito filio dei. ⌊Hoc eſt autem iudicium⌋ Hoc eſt, iſtud quod »
ſubditur, eſt cauſa meritoria iudicij reprobationis infidelium, omniumq; peruerſorum,
Iohan.1 ⌊quia lux⌋ hoc eſt, Chriſtus lux vera illuminans omnem hominem qui illuminatur. De »
Miche.7 quo dicit Michæas propheta: Quum ſedero in tenebris, dominus lux mea eſt. Et Apoſtolus
Hebræ.1 1 Cor.1. dicit: Quum ſit ſplendor gloriæ, imò pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, ſunt vna lux. Lux er-
Baruch.3 go videlicet verbum, & ſapientia patris, ⌊venit in mundum,⌋ per incarnationis myſteri- »
um, & in terris viſa, atque cum hominibus conuerſata eſt lux iſta, adſumpta humanitate ve-
lata, Chriſtus quoque ſecundum naturam adſumptam, eſt lux ineffabiliter clarior Apoſto-
Mat.5 lis, quibus dictum eſt: Vos eſtis lux mundi, ⌊& dilexerunt homines⌋ pro maiori parte, non »
tamen omes ſimpliciter, ⌊magis tenebras⌋ hoc eſt, paſſiones, & vitia rationem obtenebran »
tia, atque ad infernales tenebras perducentia ⌊quàm lucem.⌋ hoc eſt, Chriſtum ſeu eius do- »
Iob.24 ctrinam, ac virtutum ſplendorem, de qualibus ſcriptũ eſt in Iob: Ipſi fuerunt rebelles lumini.
¶Quicũq; præfert cõcupiſcentiã rationi, canalẽ voluptatẽ ſpirituali cõſolatiõi, bonũ creatũ
caducũ & variabile bono diuĩo, æterno & ĩfinito, iſte diligit tenebras magis q̃ lucẽ. Et q pctã
cõmiſſa potius vult occultare & ꝓſequi q̃ humiliter ꝓfert cõfiteri abſcõſionẽ tenebrarum ſuarum
manife-

A manifeſtationi luciſluæ confeſſionis. Ideo Salomon in Prouerbijs teſtatur: Qui abſcōdit ſce- Prouer.28
lera ſua, non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſeque-
tur. Et ſanctus Iob: Vias (inquit) meas in conſpectu eius arguam, & ipſe erit ſaluator meus. Job.13
« ⌊Erāt em̄ eoꝝ mala opera⌋ Hoc eſt, vitioſa, ſicq́ꝫ ex electione mali, & habitu vitioſo pecca-
bant gloriātes in malis, ſuiſq́ꝫ iniquitatibus firmiter adhærētes. ¶Sed cū dicat Dionyſius: Ne
mo reſpiciens ad malum opaſ, & nihil appetiſ niſi bonū, quomodo p̄t quis plus diligere tene
bras q̄ lucem ſeu vitium q̄ virtutem? Et rn̄dendū, ꝙ nemo reſpiciēs ad malum, operaſ illud,
hoc eſt, non ꝑpetrat, nec appetit malum, niſi ſub rōne alicuius boni apparētis, vtpotè delecta
« bilis vel vtilis, ꝓpter q̄d Salomon ait: Via ſtulti recta in oculis eius. ⌊Om̄is em̄ q male agit.⌋ Prouer.12
« non ſolū ex infirmitate, vel ignorātia, ſed ex certa malitia, ſeu habitu prauo ⌊odit lucem⌋.i.
iuſtitiā veramq́ꝫ doctrinā, & etiā Chr̄m aliquādo quē vellet, non eſſe vt poſſit pœnas futuras
« euadere ⌊& nō venit ad lucem⌋ hoc eſt, ad peccatoꝝ ſuoꝝ ſalutarem ac lucidā cōfeſſionem
« Vel, nō venit in publicū ex verecundia aut timore pœnaꝝ, ⌊vt nō arguanſ⌋.i. rep̄hēdantur
« ſeu corriganſ à p̄latis & iuſtis hominibus, ⌊opa eius⌋ tenebroſa. ¶Sed his cōtrariari videſ, ꝙ
adſerit Eſaias: Peccatū ſuū quaſi Sodoma p̄dicauerūt nec abſconderūt. Et obſtinato populo Eſa 3
loquiſ Hiere. Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. Tales vtiqꝫ teſtāte Hiere 3
Salomone: Lætanſ cum maleſecerint, & ſine vllo timore ꝑpetrāt mala. Veniūt ergo ad pub- Prouer 2
licum, & in p̄ſentia hominū peccare non erubeſcūt. Et rn̄dendum, ꝙ verba p̄inducta vniuer- Eccl.8
ſaliter vera ſunt, ſed de diuerſis generibus male agentium, diuerſimode verificanſ. Aliqui em̄
B adeò mali ſunt, vt reſpuāt increpari, iuxta illud Amos: Odio habuerūt corripientē. Iſti publi
cē peccāt, & ſæpe peccaſſe ſe iactāt. Alij ſunt hypocritæ, ſimulatores, & callidi, humana vitu
peria magis q̄ diuinū iudiciū formidātes, iſti peccāt in abditis, dicente Apoſtolo: Quæ in oc- Ephe.5
cultis fiūt ab ipſis, turpe eſt dicere: Alij ſunt famuli dei, ſed imp̄fecti, non ambulātes timorate Miche.6
& ſatis ſolicite corā deo, ſed cū obſeruantia debitoꝝ ſeu p̄ceptoꝝ contēti, iſti multa venialia
faciūt in ſecreto, quæ nequaq̄ facerēt p̄ſentibus alijs, & interdū non veniūt ad lucem ex vere-
cundia ne confundanſ. Vnde quicūqꝫ peccat aliquo modo odit lucem, & refugit eā, loquen-
do de peccatis à quibus homo merito merito denominaſ peccator. Nihilominus ſunt aliqui
viri virtuoſi tam feruētes & humiles, quod ſemꝑ parati ſunt increpari, & cupiūt ſua peccata
« manifeſtare, correctionemq́ꝫ pati proniſſimi ſunt. ⌊Qui aūt facit veritatem⌋ doctrinæ & vi
tæ atqꝫ iuſtitiæ, hoc eſt, qui vera loquiſ, & eadem opatur, iuſtitiamq́ꝫ ſectaſ. Triplex enim eſt
« veritas. ſ. doctrinæ vitæ & iuſtitiæ, & quælibet haꝝ eſt ſuo modo faciēda. ⌊venit ad lucem⌋
hoc eſt, apparere non erubeſcit, lucem ſapientiæ ſequiſ, & corā alijs exemplarem ſe exhibet. Johan 9
« ⌊vt manifeſtenſ opa eius (ad gloriā dei, ædificationemq́ꝫ proximi) quia in deo ſunt facta⌋.i.
ſcd̄m voluntatem dei, quæ nobis in ſcripturis declaraſ. Iſtud p̄cipuè verum eſt de opibus
bonis, ad quæ aliquis obligatur, quæ nullam ſingularitatem p̄tendunt, & ſine nota vanitatis
poſſunt manifeſtari. De his enim ait Saluator: Sic luceat lux veſtra corā hominibus, vt videāt Mat.5
C opa veſtra bona, & glorificent p̄rem veſtrum qui in cœlis eſt. ¶Sed ſi om̄is qui facit verita-
tem venit ad lucem vt manifeſtenſ opa eius, quid eſt quod aliqui de bonis actibus verecundā
tur. Sunt enim nonulli, qui ſi à ſuis conſortibus inueniātur orare, confiteri, vel aliquid deuo
tionis peragere erubeſcūt, cupientes latere, nō tam ex humilitate, quàm ex humano rubore.
¶Deniqꝫ ſunt aliqui, ſolitarij & incluſi, optimæ vitæ, qui nunq̄ in publicū veniūt, & multi ex
vera humilitate abſcondūt bona quæ opantur. Vnde & Chriſtus iubet in cubiculo.i. in loco Matth 6
abſcōſo orare. Et rurſus: Videte (ait) ne iuſtitiā veſtrā faciatis corā hominibus, vt videamini
ab illis. Dicendū ꝙ verba hæc euāgelica veriſſima ſunt atqꝫ pulcherrima, ſed de diuerſis iuſto
rum generibus verificātur varijs modis. Primo em̄ vniuerſaliter veꝝ eſt, quòd quicūqꝫ facit
veritatem.i. meritorie opatur, venit ad lucem quæ Chriſtus eſt, vt manifeſtentur à Chriſto Luce.12
opera eius in die iudicij, quando laus erit vnicuiqꝫ à deo, & vt Chriſtus confiteaſ eum, coram
p̄re ſuo cœleſti. Rurſus quicūqꝫ ſic agit, venit ad lucē.i. ad rectæ rōnis iudiciū, vt manifeſtenſ
opa eius ꝓ loco, cauſa, & tpe, ſcilicet quādo rō dictat, & charitas exigit. Qui vero de actibus
bonis nō excedētibus cōem deuotionem verecundanſ, ſunt homines puſilli & imperfecti, qui
app̄hendunt bonum honeſtum ſub rōne rei turpis, inquātum formidāt propter bona opera
derideri. Solitarij aūt veniūt ad lucem interiorem, quāuis non veniūt ad humanos aſpectus.
¶Porro verba ſaluatoris intelligenda ſunt quantum ad intentionem, videlicet, vt non ore-
mus, nec bona agamus ad hunc finem, quatenus videamur & commendemur à proximis,
ſed ad gloriā dei propriamq́ꝫ ſalutem, & proximorum ædificationem. Elucеſcit ex his quod
iuſtitia eſt res audax, ſecura, fiducialis, iocunda, & victorioſa. Iniuſtitia vero contrario mo-
do ſe habet. Propter quod ſcriptum eſt: Cum ſit timida nequitia, dat teſtimonium condem Sapiæ.17
nata, ſemꝑ em̄ præſumit ſæua, ꝑturbata conſcīa. Hinc etiam Iob ait: Sonitus terroris ſemper Job.15
in auribus impij, & cum pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur. Nec diſſonat, quod Salomon Pro Prouer.28
uerbiorum viceſimooctauo aſtruit: Fugit impius nemine perſequēte, iuſtus autem quaſi leo
confi-

confidens abſq; terrore erit, ideo dicit Apoſtolus: Vis non timere poteſtatem, fac bene, & D
Roma.13 habebis laudem ex ea. Propterea quoq; ait philoſophus, quòd qui bene ſe habent in diuinis,
Eſa.50 ſunt melioris fiduciæ. Audiamus vocē iuſti veniētis ad lucem, & ſciemus quāta ſit ſecurę mē-
tis fiducia. Ecce apud Eſaiam ait vir iuſtus: Iuxta eſt qui iuſtificat me. Quis cōtradicit mihi?
Stemus ſimul. Quis eſt aduerſarius meus? Accedat ad me. Ecce dominus deus auxiliator me-
us. Quis eſt qui cōdemnet me? Tales fuerūt martyres ſancti, qui faciētes veritatem legis & fi-
Lucæ.12 dei Chriſtianæ, venerūt ad lucem, quoniam nō erubuerūt Chriſtum eiuſq; ſermones, ſed cō-
Marc.8 feſſi ſunt eum coram hominibus, ideo Chriſtus confitetur eos coram patre ſuo, ſicq; manife-
ſtat eorum opera bona.

¶ Explanatio reſiduæ partis huius capitis: Poſt hæc venit Ieſus &c.
Articulus decimus.

DEſcripto ſermone quem habuit Chriſtus cum Nicodemo, aliquibus forſitan ver-
bis ab Euāgeliſta adiectis. Nunc conſequēter oſtēditur exordium vſus baptiſma
tis euāgelicæ legis, & quid Iohānes Baptiſta de Chriſto perhibuit, plenius edocet.
⌊Poſt hæc⌋ videlicet cōſummato ſermone præſcripto, quem habuit ad Nicode »
mum ſaluator, ⌊venit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam terram⌋ hoc eſt, ad alia loca Iudææ. »
Poſtquàm enī fuit in ciuitate Iudæorū metropoli, puta Hieruſalem, vbi Nicodemū inſtruxit
proceſſit ad alia loca eiuſdem prouinciæ, vt ibi prædicaret. Sed cum Hieruſalem ſit principa
Matth.18 lis vrbs Iudææ, quidam dixerunt, quod Chriſtus venit poſt prædicta in Iudæam non ſtatim
Lucæ.9 Iohan.4 & immediate, ſed poſtquàm Galilæam intrauit, ⌊& illic demorabatur cum eis⌋ in domibus »
Chryſoſtom⁹. alienis, tanq̄ pauper & hoſpes, quia non habuit vbi caput reclinaret, ⌊& baptizabat⌋ ¶ Secū »
dum Chryſoſtomum Chriſtus in propria perſona non baptizauit, quia ſequenti capite ſcri- E
bitur: Quanquàm Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius. Dicitur tamen baptizaſſe, quia di-
ſcipulis ſuis officium baptizandi commiſit, quemadmodum rex facere dicit, quod facit per
ſuos miniſtros. Dicit quoq; Chryſoſtomus, quòd diſcipuli baptizabāt nō baptiſmate Chri-
Chriſti, ſed Iohannis, quia ſecundum poſitionem hanc bapriſma Chriſti nondum fuerat in-
ſtitutum. Habet enim efficaciam à merito paſſionis dominicæ, quæ tunc nondum erat per-
acta. Et Apoſtolus dixit: Chriſtus poſt reſurrectionem quando aſcendit, Iohannes baptiza-
Acto.1 uit aqua, vos autem baptizabimini ſpiritu ſancto. Si aūt Chriſtus proprijs manibus non ba-
Auguſtinus ptizauit Apoſtolos, ergo nec aliquem aliū. Sed melius videt, vt cum Auguſtino dicamus, q̄
Chriſtus primo per ſeipm̄ baptizauit, præſertim Apoſtolos, alioſq; diſcipulos ſuos, nec du-
biū quin proprio baptiſmate grām cōferēte baptizauerit. Inſtituit enī ſacra nouæ legis per
ſeipm̄, & exercuit ea, ſaltē quædā eorū, poſtmodū vero commiſit Apoſtolis baptiſmatis ſui
exercitium, & ipſe altioribus intēdebat, videlicet doctrinæ & prædicationis officio, quod &
Apoſtoli poſt reſurrectionem ſæpe feciſſe legūtur, quādo multos cōuerterūt ne p baptizādi
officiū, quòd ab inferioribus atq; indoctioribus fieri potuit à verbo pdicationis impedirent.
1.Cor.1 Vnde ad Corinthios Paulus teſtat: Neminem veſtrū baptizaui, niſi Criſpū & Caium, & Ste
phanæ domū. Non enī miſit me Chriſtus baptizare, ſed euāgelizare. ¶ Nec obſtat quod ait
Matth.26 Saluator Apoſtolis: Docete oēs gentes, baptizātes eos in nomine patris & filij & ſpūs ſan
cti. Hoc quippe intelligendū eſt, q̄ baptizarent eas p ſe, vel p ſuos adiutores atq; diſcipulos.
¶ Poſtremo quòd obijcitur, de facili ſoluitur. Paſſio enim Chriſti hoc contulit futura, quod
præſtat iam facta. Tota enim efficacia ac idoneitas meriti Chriſti, fuit à perſona verbi præ- F
ſentialiter, quæ æterna eſt & vnius poteſtatis ante paſſionem & poſtea. Quod vero Apoſto
Acto.1 lis dictū eſt: Vos aūt baptizabimini ſpū ſancto, intelligit de interiori pfuſione grē ſpūs ſan-
cti, ſub ſigno viſibili ⌊Erat aūt Iohānes baptizans in Ennon (.i. loco ſic dicto) iuxta Salim⌋ »
vrbem ſitā prope Iordanem ⌊quia aquæ multæ erāt illic⌋ videlicet iuxta Salim. Erat enī ibi »
lacus ſcd̄m Bedam, & ideo fuit locus ad baptizādū cōueniēs. ⌊Et veniebāt⌋ Iudæi ad Iohā- »
nem, ⌊& baptizabant ab eo. Nondū enī miſſus fuerat Iohānes in carcerem⌋ ab Herode Te- »
Marc.6 trarcha, qui ad Herodiadis ſuggeſtionem incarcerauit Iohannem, vt Marcus refert: Per hoc
innuit Euangeliſta, quod omnia à ſe hucuſq; deſcripta de actibus Chriſti, ſunt ab alijs Euan-
geliſtis omiſſa, qui ſic loquuntur de Chriſto, ac ſi poſt incarcerationem Iohannis incepiſſet
prædicare, & ſigna peragere. ⌊Facta eſt ergo quæſtio,⌋ Hoc eſt: Ex quo Chriſtus baptiza- »
bat per ſe & per ſuos Apoſtolos, idcirco mota eſt quæſtio contentioſa ex indiſcreto zelo p-
cedens ⌊ex diſcipulis (.i. ab aliq̄bus de numero diſcipulorū) Iohānis (Baptiſtæ) cum Iudæis⌋ »
qui baptizabant à Chriſto, ⌊de purificatione,⌋ hoc eſt, de baptiſmo, qui eſt lotio purgans.
Baptiſmus autē Chr̄i vere intus purificat, vnde actiua purificatio appellat. ¶ Iſta quæſtio fuit
cuius baptiſmus eſſet præſtantior, Chriſti vel Iohannis. Iohannis nanque diſcipuli violen-
ter magiſtrum ſuum præferre, dixerunt quod eius baptiſmus dignior eſſet. Iudæi autem
baptizati à CHRISTO dixerunt oppoſitum. Scientes quale teſtimonium perhibuiſſet
Iohannes CHRISTO, dicens: Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos ſpiritu ſancto,

&etiā

A & etiam quia Iohannes venientes ad ſe, miſit ad Ieſum, vt baptizarentur ab eo, non autem mi Marc.1
« ſit Chriſtus venientes ad ſe ad Iohannem. ⌊Et venerunt (diſcipuli Iohannes) ad Iohannē,⌋
« vt quæſtionem hanc ſolueret, proprijq́ꝫ baptiſmi honorem defenderet, ⌊& dixerunt ei,⌋
dolentes & quęrulantes quòd honor magiſtri ſui, & per conſequēs, honor eoꝝ minueretur.
« ⌊Rabbi qui erat tecum trās Iordanem (ſicut ſuperius dictū eſt) cui tu teſtimoniū ꝑhibuiſti,⌋
« dicēdo: Ecce agnus dei. ⌊Ecce hic baptizat (ꝑ ſe & ſuos diſcipulos) & oēs veniūt ad eum⌋ Iohan.1
hoc eſt, tam multi, vt penè nulli videātur, qui te accedūt, qa & tu ipſe mittis tuos ad eum, quaſi
dicāt: Ibi frequētia, hic paucitas. Illi honor impēdit, tu incipis paruipēdi, & tu ipſe es in cauſa
quia ſic illum verbis tuis magnificaſti. ¶Iſti diſcipuli Iohānis nōdum perfecti fuerūt, ſed ali-
quid inuidētiæ inerat eis, ægre ferētibus quòd Chriſtus & eius diſcipuli Iohāni & eius diſcipu
lis præferebātur. Vnde ſæpe cōiunxerūt ſe phariſæis, quos nouerāt æmulos Chriſti, contra Mat.9
Ieſum, ſicut Matthæus habet: Acceſſerunt ad Ieſum diſcipuli Iohānis, dicētes: Quare nos &
phariſæi ieiunamus frequēter, tui autē diſcipuli nō ieiunāt? ¶Deinceps Iohannes Baptiſta
« benignè docet, & corrigit ſuos diſcipulos. ⌊Reſpōdit Iohānes, & dixit: Nō poteſt homo ac
« cipere quicquàm⌋ hoc eſt, nihil boni habere, vel acquirere pōt, ⌊niſi fuerit ei datū de cœlo⌋
hoc eſt, à deo cōceſſum, mediate vel immediate. Oīa etenī bona, cuncta dona naturæ, vni- 1.Cor.4
uerſa munera gr̄æ, à deo ſublimi fontaliter profluūt. Propter quod dicit Apoſtolus: Quid 2.Cor.3
habes quod nō accepiſti? Et: Nō ſumus ſufficiētes cogitare aliqd ex nobis, quaſi ex nobis, ſed Oſee.13
ſufficiētia noſtra ex deo eſt. Et apud Ozeā loquit deus: Perditio tua ex te, in me tm̄modo au
xiliū tuū. Quāuis homo vniuerſaliter ita ſit, tñ Iohānes id dicit de ſemetipſo, tanq̄ dicat: Ego
B cum homo ſim, poteſtatem baptizādi nō habeo, niſi ex deo, ille cū deus ſit propria authori-
tate baptizat, ideo mihi nō derogat, dum ille præ me honorat, nec debetis hoc impatiēter ac
« cipere. ⌊Ipſi vos mihi teſtimoiū ꝑhibetis⌋ qui verba mea de Chriſto dicta audiſtis, ⌊quod di
« xerim (audiētibus, vobis corā turba) Non ſum ego Chriſtus.⌋ nō ſum filius naturalis, & vni-
cus, magnū mihi eſt eſſe filiū adoptiuū, nō ſum finis, ſed via & mediū ad finē deducēs, nō ſum
ſaluator, ſed ſeruus, gratia eius indigēs, cui & dixi: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad Iohan.4
me, ſed qm̄ miſſus ſum añ ipſm tanq̄ præcurſor & pręco, vt prædicādo ac baptizādo, diſpone Luc.1
mus hoīes ad doctrinā grāḿqꝫ illius. De hoc ſuperius multa iam dicta ſunt. ¶Inſuꝑ ponit Io-
hānes Baptiſta copioſam differētā, grādemq́ꝫ diſtātiā inter Chr̄m & ſe, & qa diſcipuli ſui mi
nus ſublimiter ſenſerūt de Ieſu, ideo Iohānes eius magnificētiā fideliſſime atqꝫ clariſſime pā-
« dit, nō breui verſiculo ſed lōgo ſermone. ⌊Qui habet ſpōſam ſpōſus eſt. Amicus autē ſpōſi q
ſtat & audit eū, gaudio gaudet (.i. intimè, cordialr̄q́ꝫ exultat) propter vocē ſpōſi.⌋ cui cōgra-
tulat. Hoc ad lr̄am in hoībus ita eſt, ſpūaliter qꝫ ſic fuit inter Chr̄m & eius ꝓcurſorē. Per ſpō
ſum ergo Iohānes intelligit Chr̄m, cuius ſpōſa eſt eccleſia, quā ſibi in incarnatōe, baptiſmo
& paſſiōe deſpōſauit, eā ſibi incorporādo, ꝑ grām fœcundādo, ſpūales filios ex ea generādo.
Cū eñ ſpōſus ex ſpōſa generet prolē, cōuenit Chr̄o ꝓcreare in baptiſmo filios ſpūales ꝑ ec-
cleſiā, quaſi ꝑ matrē fideliū, q̄ virtute & gr̄a ſui ſpōſi regnat. Iohāni ergo nō cōueniebat ſpūali
ter regnare, ſed ad regnationem diſponere. De hoc ſpōſo & ſpōſa ait Apl̄s ad Ephe. Chr̄s di Ephe.5
lexit eccleſiā, & tradidit ſemetipſm pro ea, vt illā ſanctificaret, & ideo Iohānes in Apocalypſi Apoca.19
venerūt (inqt) nuptiæ agni, & vxor eius ꝓparauit ſe, & rurſus: Vidi Hierl̄m. i. eccleſiā à deo Apoca.21
paratā quaſi ſpōſam ornatā viro ſuo. De hoc ſpōſo & ſpōſa cātat cāticū cāticoꝝ. Habet autē Cant.3
Chr̄us triplicē ſponſam, videlicet vniuerſalē quę eſt eccleſia oīm electoꝝ quā ſibi ab origine
mūdi deſpōſare exorſus eſt ꝑ fidē & charitatē, ſpōſam particularē quę eſt aīa ſancta quā ſibi
quotidie deſpōſat, qſdā ad ſe cōuertēdo ꝑ grām, ſpōſam ſingularē quæ eſt virgo beatiſſima,
quā ſibi deſpōſauit in vtero ſuæ matris. Veꝝ hæ duæ ſpōſæ cōtinent in prima, vt pars in to-
C to, propter quod dici ꝓt, ꝙ Chr̄s nō habet, niſi vnā ſpōſam in terra, ſicut & vnā dūtaxat eccle
ſiā habere aſſerit, q̄uis ſint multæ particulares eccleſiæ nō diſcordātes ab eccleſia vniuerſali.
Cum itaqꝫ ſit filius dei ſpōſus noſter ſeu animaꝝ noſtraꝝ cōſtat, ꝙ fornicat, adulteriumq́ꝫ cō
mittit, qui magis adhæret rebus terrenis, variabilibus, & caducis, q̄ ſibi, hoc ē ſpirituale adul
terium, de quo Pſalmiſta loquitur deo: Ecce qui elongāt ſe à te, peribūt. Perdidiſti oēs qui Pſalm.72
fornicātur abs te. De quo ſcriptum eſt apud Ozeam: Noli lætari Iſrael, quia fornicatus es à
deo tuo. Magna plane nobilitas atqꝫ ineffabilis dignitas aīæ, imò totius eccleſiæ eſſe ſpon-
ſam ſui creatoris, cuius ſemine imprægnatur, videlicet, lumine gratiæ cœliformis, vt ſit fœ-
cunda in fructibus ſpiritus ſancti. De quibus ad Galatas dicit Apoſtolus: Fructus ſpiritus eſt Galat.5
charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides, modeſtia.

¶Deniqꝫ per amicum ſponſi intelligit Iohannes ſeipſum, quem certum eſt in Chriſti amo
re ardentiſſimum extitiſſe, qui ſtetit corporaliter iuxta Ieſum circa Iordanem, ſpiritualiter
quoque ſtetit tanquàm in omni virtute erectus, in Chriſti charitate perfectus, nec ad dexte-
ram, nec ad ſiniſtram deflectens animæ greſſus, quia non erat arundo vento agitata, au- Luc.7
diuitq́ue verba ſponſi cœleſtis, quæ non ſunt in toto deſcripta, nec dubium, quin in verbis

Chriſti

Chr̄i cordialiſſime delectabaẽ,ideo ſubdiẽ:⌊Hoc gaudiũ meũ impletũ eſt⌋ de aſſiſtẽtia &au
diẽtia q̃ ſpõſo eccl'iæ aſtiti,eiuſq́ʒ vocẽ audiui,iã vehemẽter lætatus ſum excelẽtiæ Chr̄i mẽ D
taliter cõgaudẽdo.Fuit aũt Iohãnes nõ ſolũ ſpõſi huius amicus,ſed etiã paranymphus,qm̃ in
ter Chr̄m & hoĩes fecit copulã ſpũalem ſpõſam ſpõſo cõiungẽs. Sed ſi Iohãnes ita dilexerat
Chriſtum nõné mirum eſt ꝙ nunq̃ corporaliter ſecutus eſt eum,ſicut diſcipuli,' prſertim cũ
teſte diuino Dionyſio amor ſit virtus vnitiua,imò iſtud intm̃ diſplicuit Manichæis vt dice-
rẽt Iohãnem eſſe damnatũ.Et r̃ndendum,ꝙ amor Iohannis fuit veraciter ſpũalis, idcirco in
ſpirituali coniũctiõe quieuit contẽtuſq́ʒ fuit,per quod docemur de corporali coniũctiõe ſeu
pręſentia nõ debere curare,niſi ad ſpũalem profectũ fuerit oportunũ.Caro nempè(vt ait ſal
Iohan.6 uator)nõ prodeſt, ſed ſpũs eſt qui viuificat.Vnde Apoſtolis in corporali p̄ſentia Chr̄i minus
Iohan.16 ordinate delectationẽ habẽtibus,profeſſus eſt Chriſtus:Expedit vobis vt ego vadã,ſi em̃ nõ
abiero, paracletus nõ veniet ad vos.Si aũt abiero,mittã eũ ad vos. Spũaliter ergo amãdus &
2.Cor.5 cõtrectãdus eſt nõ ſolũ Chr̄us,ſed & quilibet proximus.Idcirco em̃ dicit Apoſtolus:Et ſi no
uimus ſcd̃m carnem Chr̄m,tñ iam nũc nõ nouimus.Iteḿqʒ:Itaqʒ nos iam neminẽ ſcd̃m car-
nem nouimus. Deificata nãqʒ & ſpũalizata erat affectio ſancti Apl'i,cui' ſectemur veſtigia.
¶Quęriẽ,cur & qũo Iohãnes qui ſuperius dixit ſe eſſe indignũ ſoluere calciamẽta Chr̄i, nũc
Iohan.1. appellat ſe eius amicũ.Dicẽdum ꝙ ibi loquebaẽ turbę,quæ Chriſti maieſtatẽ nõ nouit,idcir-
Marc.1 co ſe ibi maxime humiliauit & Chr̄m exaltauit.Nũc vero loquiẽ ſuis diſcipulis inuidia tactis
& inter Ieſum ac Iohãnem auerſionem quãdam facere cupiẽtibus. Hinc Iohãnes dicit ſe ami
cum illius,vt & diſcipulos ſuos ad Chriſti prouocet charitatem,ſic & nos facere par eſt,dum
ſentimus ſeminatorẽ diſcordiæ nos affari,dicẽdo verba inuidiæ prouocatiua, tũc ergo cha- E
ritatiue loquamur de eo inter quẽ & nos nitiẽ ſeminare diſcordiã. Vterqʒ aũt ſermo Iohãnis
eſt verus,quia Iohãnes quãtum ad id quod fuit p naturam & propriam fragilitatẽ,dignus nõ
fuit ſoluere calciamẽta Chriſti,quãtum vero ad id quod fuit per charitatem,& grãm ſaluato
ris,erat pręcipuus eius amicus,nõ minor q̃ Euãgeliſta Iohãnes.⌊Illum oportet creſcere,me
autẽ minui.⌋ quãdo Iohãnes hoc dixit,fuit Chriſtus perfectæ quãtitatis in corpore,& perfe-
ctæ ſanctitatis,ſapiæ & gr̄æ in anima,ſcd̃m diuinitatem vero in ſeip̄ſo om̃ino incommutabi-
lis permanet. Quòd ergo ait Iohãnes:Ipſum videlicet Chriſtum,oportet creſcere,ſic intel-
ligendum eſt,quomodo deus diciẽ magnificari & exaltari à nobis,non quòd in ſeipſo ma-
ior fiat vel altior,ſed ꝙ eius magnitudinem & ſublimitatem agnoſcimus,profitemur,lauda-
mus,ſic Chriſtus creuit quãtum ad magnitudinem famæ & hoĩm æſtimationem. Iohãnes ve
ro minoratus eſt,hoc modo populus em̃ putauit Iohãnem eſſe Chriſtum & Ieſum eſſe pro-
phetam nõ Meſſiam,ſed tp̄e procedẽte radiãtibus ſignis documẽtiſq́ʒ Ieſu, & teſtimonio Io
hãnis cooperãte,cœpit populus Ieſum tenere pro Chriſto rege Meſſia, Iohãnem vero pro
vate,præcurſore,ac nũtio Ieſu Chriſti. Auguſtinus tãgit alium ſenſum, referẽdo verba Io-
hãnis ad paſſionem vtriuſqʒ,vt Chriſtus dicaẽ creuiſſe,quia diſtentus in cruce, Iohãnes vero
minut' qm̃ decollatus,ſed q̃a diſcipuli Iohãnis cõq̃rebãt, de hoc ꝙ multi acceſſerũt Ieſum,&
pauci Iohãnem, p̄t ita intelligi:Illũ oportet creſcere,acquirẽdo plures diſcipulos ſpũaleſq́ʒ fi
lios in baptiſmo,me aũt minui,quãtum ad numerũ diſcipulorũ,quia nõnulli ex diſcipulis Io-
hãnis adhæſerũt Chriſto. Huius incremẽti & decremẽti ponit Iohãnes Baptiſta aliquas rõ- F
Pſalm.18 nes,primã tangit,dicẽdo:⌊Qui deſurſum venit⌋.i.Chriſtus vnigenitus dei,cuius à ſummo
cœlo fuit egreſſio,quãtum ad diuinitatem,qm̃ natus à patre æterno,& quãtum ad humanita
Lucæ.2 tem,qm̃ ſupernaturaliter cõceptus & natus ex virgine,ſpiritu ſancto corpus eius formante,
Lucæ.1 ⌊ſuper om̃es eſt⌋.i.om̃ibus creaturis ſublimior eſt,quãtum ad vtrãqʒ ſuã naturã.Nã quoad
diuinã cũctis præſtãtior eſt in infinitũ.Hæc ergo rõ excellentiæ Chriſti ſumpta eſt ex parte
ſuę originis,ſecunda vero accipitur ex qualitate ſuæ ſapientiæ & doctrinæ. Vnde ſubiũgiẽ:
⌊Qui de terra eſt⌋.i.ex humanis parẽtibus viro & fœmina natus eſt,de terra eſt,quãtum ad
generationis originem,⌊& de terra loquitur⌋.i.de inferioribus & terrenis tractat, quãtum
eſt ex parte ſuæ terrenæ originis.Nihilominus loquiẽ de diuinis atqʒ cœleſtibus,ſiue p natu-
ralem rõnem ſicut philoſophi,ſiue p gr̄æ infuſionẽ,& ſupnaturalẽ illuminationẽ,quẽadmo-
dum Prophetæ & Apoſtoli.Ipſe quoqʒ beatus Iohãnes Baptiſta,quem certũ eſt hoc loco de
cœleſtibus fari,imò de ſupcœleſtibus eloqui.ſ.de patre & filio.⌊Qui de cœlo venit⌋ huma-
nam naturã aſſumẽdo,& viſibiliter aperiẽdo,ſupnaturaliq́ʒ mõ naſcẽdo,⌊ſup om̃es eſt⌋ pfe
ctione naturæ quo cum ſuã diuinitatẽ & excellentia gratiæ quoad humanitatem aſſumptam
⌊Et quod vidit & audiuit hoc teſtaẽ,& teſtimoniũ eius nemo accipit⌋ Hoc verbum pręcur
ſoris alludit ei,quod ſupra Chriſtus dixit ad Nicodemũ:Amẽ dico tibi,& quod ſcimus loqui
Supra huius capitis b. mur,& quod vidimus teſtamur,& teſtimoniũ noſtrũ nõ accipitis,ꝙ qũo intelligẽdũ ſit,pau-
lo ante expoſitũ eſt.Ea em̃ quæ Chr̄us docũit,vidit oculo intellectuali ſcd̃m vtrãqʒ naturam,
cognoſcẽdo videlicet om̃ia p ſcĩam increatã,vt deus,& p ſcĩam ĩfuſam,vt homo.Deniqʒ vt
hõ audiuit auribus cordis à deo trinitate in primo inſtãti incarnatiõis quicq̃d deus ſibi reuela-
uit,ſed

A uit,ſed quõ ſecundũ naturã diuinã audit aliquid à patre cũ ipſe ſit ſermo patris? Dicendũ, ꝙ
ſilio dei idem eſt generari à patre & audire à patre. Naſcẽdo quippe à patre recipit plenitu-
dinẽ deitatis,& ꝑ cõſequẽs ſapiẽtiã, omnẽq; ꝑfectionẽ à pr̃e, idcirco dr̃ audire à pr̃e nõ quaſi
primo ſubſiſtẽs,& poſtea audiẽs, vel à patre diſtãs,ſed eandẽ ſapientiã atq; eſſentiã recipien
do à patre,quã habet pater, audit ergo.i.intellectualr̃ ꝑcipit à patre,quicq̃d intelligit pater.
Sed quõ dicit ꝓcurſor de Chr̃o: Teſtimoniũ eius nemo accipit,cũ in Daniele ſcriptũ ſit: Oẽs Danie.7
populi,tribus & linguæ ſeruiẽt ei. Itẽq; Pſal. Reminiſcent & cõuertent ad dñm vniuerſæ fa- Pſal.21.
miliæ gẽtiũ, ſed & qñ Iohãnes hęc dixit,habuit Chr̃s nõnullos diſcip.& ipſe q̃q; Baptiſta vti
q; teſtimoniũ Chr̃i accepit. Et r̃ndendũ ꝙ Iohãnes hoc aſſerit,ad inſinuandũ paucitatẽ Iudæ
orũ in Chriſtũ credentiũ,iuxta quẽ modũ dicit apl̃us: Oẽs q̃ ſua ſunt quærũt, nõ q̃ Ieſu Chri- Phil. 2
« ſti. Sic etiã Michæas dicit: Perijt ſanctus de terra & rectus in hoĩbus nõ eſt. ⌊Qui aũt accepe Mich.7
« rit eius teſtimoniũ⌋ verbis Chr̃i credẽdo, ⌊ſignauit⌋.i.cõſiderauit,& ſuo actu mõſtrauit ac
« indicauit, ⌊q̃a deus (pr̃ ſeu trinitas) verax ẽ⌋ in ſeipſo in verbis ſuis atq; oꝑibus, q̃ ꝑ diuerſa ar
gumẽta probauit ꝙ Ieſus ſit Chr̃s filius dei, vcʒ in baptiſmo ꝑ deſcẽſum ſpũs ſancti in forma
colũbæ & ꝑ vocẽ qua dixit pr̃: Hic ẽ filius meus dilectus, Per miracula q̃q; in Hier̃lm facta, de 1 Iohã.5
q̃bus cõfeſſus eſt Nicodemus: Nemo p̃t hæc ſigna facere, niſi fuerit deus cum eo. Verus etiam Marc.1.
« oſtendit deus, q̃a in Ieſu impleuit quæcũq; ꝑ prophetas ꝓnunciauit de Chr̃o. ⌊Quẽ eñi miſit Iohan.1.
« deus, verba dei loquit,⌋ q̃uis hoc verũ ſit de ip̃o Baptiſta, de q̃ dictũ ẽ ſupra: Fuit hõ miſſus à Matth.17
deo, atq; apl̃is, imò vniuerſis ꝓdicatoribus ſanctis, q̃ ſunt miſſi à deo, & verba dei hoĩbus ꝓdi Luc.9.
cant, hoc tñ de Chr̃o antonomatice dicit, cũ ipſe ſit omniũ miſſoꝝ atq; diuina loquẽtiũ ſum Sup.eodẽ.
« mus. Præterea oſtẽdit Baptiſta excellẽtiã Chr̃i ex pr̃e gr̃ę ſibi cõceſſæ. ⌊Nõ ei ad mẽſurã⌋.i. Iohan.1.
« ſecũdũ determinatũ gradũ & particularẽ ꝑfectionẽ, ⌊dat deus ſpm̃⌋ ſanctũ.i.grãm eius, ſup
B plẽdũ eſt Chr̃o homini, de q̃ Iohãnes nũc loquit. Ex his aũt q̃ dicta ſunt in expõne primi cap. Iohan.1.
ſup illud: Plenũ gr̃æ & veritatis, patet, quõ gr̃a Chr̃i ſit ꝑfecta, ſumma & multiplex, nec iã re
ſumẽda ſunt illa, ſed q̃a ꝓcurſor iã aſtruit ꝙ ſine mẽſura deus ꝓſtitit grãm Chr̃o, oportet fate
ri ꝙ gr̃a Chr̃i ſit aliquo mõ infinita. Gratia aũt Chr̃i habitualis non eſt ſcd̃m eſſentiã infinita
cũ ſit pura creatura q̃ nõ p̃t ſimpl̃r eſſe infinita, ſed neceſſario eſt determinatæ ꝑfectiõis & li-
mitatæ capacitatis. Gratia vero vnionis in Chr̃o ẽ ſimpl̃r infinita, cũ nõ ſit q̃d creatũ, ſed ip̃m
verbũ hũanæ naturę gratis vnitũ, Nihilominus gr̃a habitualis in Chr̃o eſt q̃dãmodo infinita
Primo, q̃a idonea ẽ ad oẽs gr̃aꝝ effectus. Secũdo, qm̃ maior gr̃a nulli cõicari p̃t. Tertio, q̃a to
ta capacitas aĩæ Chr̃i repleta ẽ gr̃a. Quarto, qm̃ plena atq; ſufficiẽs ẽ alijs influere inceſſanter
Alijs vero dat gr̃a ſcd̃m aliquẽ gradũ & determinatã ꝑfectionẽ, prout apl̃s dicit: Vnicuiq;
noſtrũ data ẽ gr̃a ſcd̃m mẽſurã donatiõis Chr̃i. Infinita ẽ ergo gr̃a Chr̃i, qm̃ verbũ tãtã grãm Ephe.4
influxit aĩæ Chr̃i q̃tã capere potuit, eratq; paratũ plus dare, ſi illa potuiſſet plus capere. Vnio
eñi verbi cũ hũana natura nõ eſt facta ꝑ grãm habitualẽ intermediã, ſed gr̃a iſta cõſecuta eſt
hypoſtaticã vnionẽ, tanq̃ effectus ipſius. Et qm̃ vnio hypoſtatica ſeu ꝑſonalis eſt ſumma ac
propinquiſſima, ideo ex ea deriuata ẽ tãta gr̃a ad animã Chr̃i, ꝙ tota eius capacitas fuit reple
« ta. ⌊pater eñi diligit filiũ⌋ amore imẽnſo omni creaturæ inexpto ſupæſtuanti ac ſupdulciſſi
C mo, q̃tũ ad filij diuinitatẽ. Propter q̃d dicit apl̃us ad Coloſſ. Gratias agimus deo & patri qui
nos trãſtulit in regnũ filij dilectionis ſuæ. Cũ aũt dicit, pater diligit filiũ, nõ ẽ ſimpliciter acci- Col.1.
piendũ cũ deus diligat cũcta q̃ fecit, ſed innuit ꝙ incõparabilis ſit dilectio pr̃is ad filiũ, ſecun-
dũ q̃d apud Marcũ ait pater: Hic eſt filius meus chariſſimus. Diligit q̃d pr̃ filiũ ſecũdũ naturã Sapiæ.11.
aſſumptã amore finito, ſed ſingulari & amplioti q̃ totũ vniuerſum, qm̃ maius bonũ dedit ei Marc.9
« ſoli q̃ oĩbus ſimul, videlicer ꝑſonalẽ vnionẽ cũ verbo. ⌊Et oĩa dedit in manu eius⌋.i.in pote Iohan.10
ſtate filij ſecũdũ vtrãq; eius naturã. Pr̃ eñi dedit oĩa in p̃tãte filij ſcd̃m naturã eiꝰ diuinã, in quã
tũ dedit eãdẽ ei eſſentiã atq; potẽtiã quã habet pr̃. Dãdo equidẽ ipſi potẽtiã iſtã, dedit ei oĩm
p̃tãtẽ, ita ꝙ filius ẽ vniuerſoꝝ, dñs ꝑ authoritatẽ, potens creare, annihilare & quicq̃d voluerit
facere. Deniq; ſcd̃m aſſumptã hũanitatẽ dedit oĩa in manu eius, qm̃ omni creaturæ ꝓpoſuit
Chriſtũ, prout Matth. ait: Data ẽ mihi oĩs p̃tãs In cœlo & ĩ terra. Vt eñi Damaſcenus teſtat,
dato Chr̃o homini q̃d maius ẽ, etiã datũ eſt ei q̃d minus ẽ. Qm̃ ergo datũ eſt ei ꝑſonale eẽ ver Mat.28
bi, vt ſit filius naturalis, q̃a hũanitas Chr̃i ſubſiſtit in increato, ꝑſonaliq; eẽ verbi, imò ipſum
verbũ eſt ꝑſona ſeu ꝑſonalis ſubſiſtẽtia naturæ aſſumptæ, ideo datũ eſt ei oĩbus creaturis ꝓſi- Iohan.10
dere ac dñari. Sed cõtra hoc videt eẽ illud apl̃i ad Heb. Nondũ videmus oĩa ei ſubiecta. Dicẽ
dũ, ꝙ nõdũ ſunt oĩa Chr̃o homini ſubiecta, q̃tũ ad ſuæ p̃tãtis plenariã exequutionẽ & vniuer Heb.2.
ſalẽ manifeſtationẽ, ſed hoc fiet in die iudicij, qñ ad eũ veniẽt & confundent oẽs q̃ repugnãt Eſa.45
ei, vt Eſaias dicit. Per hoc itaq; pr̃ dedit oĩa in manu filij ſecũdũ ſuã diuinitatẽ ꝙ genuit filiũ
ſibi æqualẽ, omnipotẽs omnipotentẽ, vt qualis & q̃tus eſt pr̃, talis ac tãtus ſit filius, ita ꝙ da- 1 Iohan.5
re, aliud non fuit q̃ generare. ⌊Qui credit in filium,⌋ fide formata, perſeueranti & operato-
« ria, ⌊habet vitã æternã⌋.i.beatitudinem ſempiternã, nũc in ſpe, in merito & in radice, non
« eñi inaniter eam præſtolat, ſed habet cauſam adipiſcendi eam quæ eſt actio bona ex charitate

CAP. IIII.
Eſaie.26 procedens in adultis. In infantibus vero ſufficit fides formata ſine opere proprio cum merito D
Chriſti. Qui autẽ incredulus eſt filio dei, non videbit vitã æternã .i. diuina viſione priuabi-
tur quãtum ad pœnã dãni, quẽadmodum ſcriptum eſt: Tollat impius ne videat gloriã dei, vn-
Eſaie.57. de & in Eſaia habetur: Qui incredulus eſt infideliter agit, ſed cum vita æterna ſit viſio dei quo-
modo infidelis dicitur non viſurus vitã æternam quaſi fideles ſint eam viſuri. Et reſpondendũ
ꝙ intellectus reflectitur ſuper proprium actum, ideo ſancti in patria ſuã beatificã viſionẽ vidẽt
hoc eſt cognoſcunt. Poteſt quoq; per vitam æternã intelligi beatitudo obiectalis quæ eſt deus
quem increduli non videbunt per ſpeciem, ſed ira dei (.i. iuſta vindicta) manet ſuper eum.
Ephe.2 id eſt, æternã damnationem incurret quantum ad pœnã damni. Omnes q̃dem teſte apoſtolo
naſcimur filij ire, ſed ira dei non manet ſuper electos atq; fideles. Super infideles vero in ſua p-
Apoca.21 fidia perſiſtentes, ſine fine manebit, vnde in Apocalypſi inducitur: Timidis autem & incredu-
lis & execratis pars illorũ erit in ſtagno ardẽti igni & ſulphure. Ex præinductis verbis & factis
Iohannis moraliter edocemur ne indigne feramus, dum alij nobis præferuntur, q̃bus maiores
æſtimabamur, nec aliq̃d boni proprijs viribus aſcribamus, q̃a non poteſt homo habere vel ac
Johan.19 cipere quicquã, niſi fuerit ei datum de cœlo. Patet q̃ꝙ ex his quãta ſit certitudo fidei chriſtia-
næ q̃ data eſt ab vnigenito filio dei q̃ nõ alia nobis narrauit, q̃ quæ vidit in patre & audiuit ab
eo. Propterea multo damnabilius eſt non recipere legẽ euangelicã, quàm fuit non credere legi
Moſaycæ, prout ad Hebræos plenius docet apoſtolus.

¶ Elucidatio quarti capituli. Vt autem cognouit Ieſus. Articulus XI.

CAP. IIII.
HOC loco deſcribit Euãgeliſta ineſtimabilem, prorſuſq; ineffabilem
dignationem filij dei quæ manifeſtat in præſenti capitulo varijs mo
dis, videlicet ꝙ nr̃æ paruitatis defectus, laboreſq; ſuſtinuit, ꝙ mulie- E
ri peccatrici tã pie, diffuſe ac dulciter loqui dignatus eſt, ꝙ ignorãtes
tã charitatiue inſtruxit, ꝙ pro cõuerſione gentium tãta prodigia fe
cit. Dicit igitur beatiſſimus Euãgeliſta. Vt autem .i. poſtq̃ cogno
uit, hoc eſt, ſe cognoſcere demonſtrauit Ieſus q̃ ſcd̃m ꝙ deus nouit
oĩa ab æterno, & vt hõ talis cognouit om̃ia q̃ fuerũt, ſunt vel erunt à
primo inſtanti creationis aĩæ ſuæ vel ſimpliciter, vt cognouit Ie-
ſus hoc eſt, ex aliorũ relatu percepit, quia audierunt phariſæi à Iudę
is, à Chriſto redeuntibus ſuſcepto eius baptiſmo, quòd Ieſus plures diſcipulos facit & bapti
zat quàm Iohãnes .i. maiorẽ partem Iudæorũ ſuo magiſterio ſubdit atq; baptizat quã fecit
Iohãnes Baptiſta. Fecit eñ Chrũs diſcipulos nõ per hoc dũtaxat, ꝙ alijs foris verbũ dei pro-
poſuerit, ſed q̃a eis intus grãm aduertendi cõſentiendi & obediendi infudit, idcirco rõ magi-
Matt.13 ſtri ſibi ꝑcipue cõpetit, iuxta q̃d ait Matthæus: Nolite vocari Rabbi, vnus eſt eñ magiſter ve-
Johan.3. ſter Chrũs quãquã Ieſus nõ baptizaret, ſed diſcipuli eius. ¶ Præcedẽti capit. dixit Euãgeliſta,
ꝙ Ieſus baptizauit quõ ergo nunc dicit, ꝙ nõ baptizaret. Et reſpondendum ꝙ Ieſus primo ad
tp̃s baptizauit nõ quoſlibet, ſed ſuos diſcipulos propria manu, q̃ facto cõmiſit eis baptizãdi of-
ficium, & ipſe vacabat doctrinæ, vt dictũ eſt ſupra, q̃a ergo nũc dr̃ ꝙ nõ baptizauit, referendũ
eſt ad tp̃s ſequẽs. Auguſtinus, Beda, & alij multi ſic ſoluũt, ꝙ Ieſus baptizauit & nõ baptizauit.
Baptizauit nẽpe intus à culpa lauãdo, non baptizauit aũt foris corpora aquis tingendo, verum
quia mox ſubditur, ſed diſcipuli eius conſtat euangeliſtã loqui hoc loco de exteriori baptiſ-
mo. Diſcipuli eñ nõ mundabãt à culpa, niſi inſtrumẽtaliter, ideo prima ſolutio planior ẽ, quæ F
tñ ab intẽtione iſtorũ nõ diſcrepat, reliq̃t Iudæã .i. illã partẽ terræ promiſſionis, in qua ha-
Joſue.15. bitauerunt tribus Iudæ & Beniamin atq; leuitica: Ab eo eñ tp̃e q̃ decem tribus à domo Dauid
diuiſe ſunt & vitulos aureos adorauerũt, cõſtituẽtes ſibi ſacerdotes de extremis populorũ, filij
leui venerunt & habitauerunt in regno Iudæ, vbi fuit tẽplum & locus ſacrificiorũ, & cultus dei
3. Reg.12. permãſit, vt patet in libris Regum: Tota autem prouincia illa vocabat Iudæa à tribu Iuda, q̃m
principalior fuit ac maior, ſicut & Iudas inter fratres ſuos fortiſſimus extitit, vt habet in lib. Pa-
1. Para.5. ralypomenon. Imo añ prædictã diuiſionẽ tota terra promiſſionis nominata fuit Iudæa pro-
Pſal.13. pter regiã excellentiã tribus Iudæ, iuxta illud in pſalmo: Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius. Cur
Chrũs reliq̃t Iudæam? Nunq̃d timore phariſæorũ q̃s ſolo nutu deſtruere potuit? Nõ vtiq; ſed
propter alias rõnes. Primo cędens peruerſitati & rãcori eorũ ex cõpaſſione, ne eum ꝑſequẽ-
do grauius peccarent: Secundo dans exẽplum fugiendi ꝑſequentes pro loco, cauſa & tempo-
Matt.10 re, q̃ñ videlicet potius expedit fugere q̃ manere. Vnde & alibi loq̃tur: Cum perſecuti vos fue-
rint in vnã ciuitatem fugite in aliã. Tertio ad inſinuandũ ꝙ ingratis ſæpe ſubtrahendũ eſt ver-
bum dei propter indignitatem illorũ & reuerentiã verbi diuini ne vilipendat, propter q̃d Sa-
Prouer.9. lomon dixit. Qui erudit deriſorẽ, ipſe ſibi iniuriã facit. Et denuo ait ſcriptura: Vbi nõ eſt audi
Eccle.32. tus, non effundas ſermonem. Propter ſimilem cauſam, Paulus & Barnabas reliquerũt Iudæos
Acto.13. vt in actis apoſtolorũ habetur: Vobis oportebat primo loqui verbum dei, ſed q̃a repuliſtis il-
Luce.17 lud cõuertimur ad gẽtes, & abijt iterũ in Galilæam, de qua natus fuit, & à qua abijt primo in
Hieru-

A Hieruſalem. ⌊Oportebat aũt eum tranſire per mediam Samariam⌋.i.per terram Samariæ,
quæ inter Iudæã & Galilæam ſita fuit,ſicq́; ex cõgruentia viæ,oportuit.i.conueniens fuit Ie-
ſum ire per terram illam,ſed ꝙ non oportebat ex neceſſitate palam eſt. Poterat quippe dñs
Ieſus ductu angelico ferri de loco ad locũ,ſed nec tali famulatu indiguit,qm̃ poterat dotẽ agi
litatis aſſumere & per eam in breuiſſima horula longiſſima ſpacia pertranſire, imò ꝑter hos
modos potuit propria poteſtate,puta virtute verbi velocius moueri q̃ corpora glorificata
per dotem agilitatis. Porrò in ſcripturis per Samariam quandoq; deſignatur principalis vrbs
terræ illius à qua tota prouincia appellatur Samaria,tamen vrbs illa cũ deſtructa fuiſſet,& re
parata,dicta fuit Sebaſte. Quandoq; autẽ per Samariam ſignatur prouincia illa vt nũc. ⌊Ve
nit ergo Ieſus(cũ diſcipulis ſuis)in ciuitatẽ(Samariæ,) quæ dicit̃ Sychar,⌋ quæ in Geneſi di-
citur Sychem. Iſtud dicit Euãgeliſta per anticipationẽ,quia(vt infra habet̃)Ieſus nondũ in- Gene.48
troijt ciuitatẽ,ſed foris permanſit & poſtmodũ eſt ingreſſus,propter quod ſubditur, ⌊iuxta Gene.33.
prædium⌋.i.agrũ qui fuit extra & prope hanc vrbem, ⌊quod(prędiũ)dedit Iacob(moriẽs) Gene.35
Ioſeph filio ſuo.⌋ Vnde in Geneſi ait ad Ioſeph: Do tibi partẽ vnam extra fratres tuos, quã Ibidem.
tuli de manu Amorræi in gladio & arcu meo. Vrbs iſta cecidit tribui Manaſſe filij Ioſeph. Ioſue.17
⌊Erat autem ibi,⌋ iuxta prædium iſtud, ⌊fons⌋ Iacob.i. puteus quem habuit Iacob,quan- Gene.35
do habitauit iuxta hunc locum,quando videlicet à Meſopotamia fuit regreſſus. ⌊Ieſus autẽ
fatigatus ex itinere⌋.i.laborioſa viæ ambulatione, & ſecundũ Auguſtinũ in epiſtola ad Di-
oſcorum, tanta fuit ab exordio incarnationis beatitudo animæ Chriſti, ꝙ non diuina diſ-
B penſatione dilatũ fuiſſet, prædictæ beatitudinis redundantia tanta fuiſſet in corpore Chriſti
ꝙ ipſum ab omni pœna & morte præſeruaſſet. Omnis ergo corporalis defectus & paſſio cor
poris Chriſti fuit diſpenſationis diuinæ,non neceſſitatis humanæ. ¶ Eſurijt igit̃,ſitiuit, æſtua Matt.4
uit & fatigatus eſt Ieſus non ex neceſſitate,ſed propter multiplices cauſas. Primo, vt ſuſceptę
carnis atq; indutæ à ſe humanitatis veritatem demõſtraret. Aſſumpſit eñ humanam naturã,
& indetrahibiles eius defectus, videlicet naturales motus paſſionum, iram, timorem, triſtitiã
ſecundum Damaſcenũ. Secundo, vt ſua fatigatione nobis requiem mereret̃ æternã, gratiam
quoq; copioſam in ſeculo iſto. Tertio, vt nos ad fortem atq; æquanimem ſanctoꝝ laboꝝ,&
fatigationũ tolerantiã animaret, ſicut & alibi loquit̃: Venite ad me oẽs qui laboratis & onera- Mat.11.
ti eſtis, & ego reficiã vos. Neq; eñ pigritantibus & dormientibus, ſed laborantibus & in di-
uino obſequio corporaliter fatigatis, corde tamen infatigabilibus prouenit beatitudo cœle-
ſtis: ſic ergo fatigatus eſt Ieſus ex itinere, quomodo dicit ĩ pſalmo: Genua mea infirmata ſunt Pſal.108
à ieiunio ⌊ſedit ſic ſup fontẽ⌋.i. iuxta puteũ repauſauit, propter diuerſas cauſas quieuit iuxta
puteũ. Primo, qm̃ ſitiebat & bibere voluit. Secundo, quia ꝑ fontẽ & aquã deſignant̃ fluenta
ſapientiæ Chriſti, quã ipſe ſuis propinat electis, iuxta illud Eſaiæ: Haurietis aquas in gaudio Eſa.12
de fontibus ſaluatoris. Tertio, vt ex occaſione loci mulierẽ inſtrueret, imò ſub perſona mulie
ris Samaritanæ totam eccleſiam ex gentilitate conuerſam, ⌊hora erat quaſi ſexta,⌋ ex quo ſe
qui videtur, ꝙ Ieſus cœpit mane ambulare, vt & nos diluculo cõſurgamus ad dominũ, quem-
admodũ in Eccleſiaſtico habetur: Iuſtus cor ſuũ tradet ad vigilandũ diluculo ad dominũ, qui Eccl.39
fecit illũ. Et Eſaias: De mane(inquit) vigilabo ad te, verũ vt Salomon in prouerbijs teſtat̃: Si- Eſa.26
cut oſtiũ vertitur in cardine ſuo, ſic piger in lectulo ſuo. ⌊Venit mulier de Samaria⌋.i. de ꝓ- Prou.26
uincia illa, nõ de ciuitate ſic dicta. Venit eñ de ciuitate Sychar, ⌊haurire aquam. Dicit ei Ie-
ſus: Da mihi bibere⌋ ex vrna tua. Chriſtus eñ ad literã corporaliter ſitiebat, ſpũaliter vero
conuerſionẽ fœminæ huius, omniumq́; animaꝝ ſitiebat errantiũ, & vtiq; ante aduentũ mu-
C lieris potuit Chriſtus aquæ ꝑcipere vt vſq; ad os putei leuaretur, ſicq́; potaret, ſed noluit ſem
per ſupernaturalr̃ agere, voluitq́; ad tẽpus ſeipſum ſiti affligere propter cõmodũ noſtrũ. Pe-
tijt autẽ potũ à fœmina vt daret ei occaſionẽ meriti copioſi. ⌊Diſcipuli aũt eius abierant in
ciuitatẽ(Sychar) vt cibos emerent,⌋ & ſic dñs maieſtatis remanſit, ſolusq́; ſedit ad fontẽ, in
quo eius humilitas cõmendatur & forte pro tunc pauci diſcipuli ibant cum eo, quia non ap-
paret ꝙ multi ſimul intraſſent propter eſcas emendas, præſertim cũ certum ſit ꝙ non emerũt
cibaria delicata aut pretioſa, ⌊Dicit ergo ei mulier illa Samaritana,⌋ admirans ꝙ homo Iu-
dæus petiſſet potum ab ea. ⌊Quomodo tu Iudæus cũ ſis.⌋ Hoc eñ perpendit ex habitu Chri
ſti, qm̃ veſtis eius fimbrias habuit ad modum Iudæoꝝ, & etiam ex diſpoſitione vultus & ſer-
mone. Vnde Matthæus: Quotquot(inquit) tangebant fimbriam veſtimenti eius, ſalui fie- Mat.14
bant, ⌊bibere à me poſcis q̃ ſum mulier Samaritana,⌋ cauſam verò cur hoc non licuit Chri-
ſto ſecundum æſtimationẽ mulieris Euangeliſta ſubiecit. ⌊Non eñ coutuntur Iudæi Sama- Exod.18
ritanis⌋.i. cõmunionẽ cũ illis in cibis & potibus ſeu vtenſilibus habere cõtemnũt. Iuſſit quip
pe dñs filijs Iſrael vitare familiaritatẽ & ſocietatem cũ alienigenis. Iudæi vero maxime abhor
rebant Samaritanos, qm̃ terram eorum occupabant, multasq́; eis intulerunt moleſtias poſt
reditũ à Babylone, vt patet in libro Eſdræ. ¶ Sed cur Chriſtus, qui venit legem implere non 3.Eſd.5
ſoluere, petijt potum à fœmina infideli? Dicendum, ꝙ Chriſtus non erat ſub lege, ſed domi- Deut.5

 nus

nus legis, ideo poteſtatẽ habuit diſpenſandi. Venit aũt legem implere.i. pficere, non tñ ſemp D
ſeruauit cæremonialia legis ad literã. ⌊Rñdit Ieſus & dixit ei:ſi ſcires donum dei⌋.i.grãm &
miſericordiã dei q̃ tibi nunc offert per hoc, ꝙ filius dei petit potũ à te. Nẽpe q̃ Chr̃o aliqd dat
potius recipit bñficium q̃ impẽdat, quẽadmodũ magnum eſſet pauperi, ſi rex peteret qcquàm
paruum ab eo. ⌊Et ſi ſcires qs eſt qui dicit tibi, da mihi bibere⌋.i.ſi me agnoſceres, ſi me eẽ deũ »
& hominẽ ſcires, ⌊tu forſitan petiſſes ab eo,⌋ſpũalem refectionem, forſitan dicit ad inſinuan- »
dum, ꝙ omne opus meritorium ex libertate procedit, vel ideo dicit forſitan vt det nobis for-
mam ſobrie non ceruicoſe loquendi, præſertim cũ loqmur de actibus alioꝝ. ⌊& dediſſet tibi »
aquã viuam⌋.i.grãm ſpũs ſancti, ſeu ipſum ſpm̃ ſanctũ qui dari tunc dr̃ cum eius gratia gratũ »
faciens menti infunditur, ſicq; redit in idem, ſiue per aquam intelligatur ſpũs ſanctus ſeu gratia
Iohan.7. eius. Quòd autem per aquam intelligatur ſpũs ſanctus conſtat ex eo, ſicut habetur infra: Qui
Deute.4 credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, q̃d Euangeliſta exponens, hoc (inquit) di
cebat de ſpũ quem accepturi erãt, credẽtes in eum. ¶ Dicit itaq; ſpũs ſanctus ſeu gratia eius aqua
& aqua viua ad ſimilitudinem aquæ materialis, quemadmodum etiam dicitur ignis, iuxta illud
Heb.12 apoſtoli: Deus noſter ignis conſumens eſt. Et alibi dicit ſaluator: Ignẽ veni mittere in terram.
Lucæ.12. Primo dr̃ aqua, qm̃ purgat à maculis culpæ & mundat atq; ornificat animã, de qua aqua accipi
Ezech.36 põt illud Ezechielis: Effundã ſuper vos aquã mundam & mundabimini ab omibus inquina-
Pſal.1 mentis veſtris. Secundo, qa refrigerat ab æſtu tentationis. Tertio, qa extinguit ignẽ libidinis.
Hiere.17 Quarto, qa fœcundat animã, vt velut lignum q̃d plantatum eſt ſecus decurſus aquaꝝ. Deniq;
aqua viua vocať quæ fluit & ſcaturit atq; principio ſuæ emanatõis continuať ſic grã ſpũs ſancti E
agilis eſt & fonti ſuæ emanatiõis, videlicet ſpũi ſancto ſemp cõiungiť tanq̃ riuus ac radius eius.
Lucæ.11. ⌊dediſſet (itaq;) tibi aquã viuã⌋ ſpũaliter viuificãtẽ. Omis eñ q petit accipit, de tali aqua in Ec »
Eccle.15. cleſiaſtico legiť: Aqua ſapiẽ ſalutaris potabit illum. Et in Eſaia ſcriptũ eſt: Oẽs ſitiẽtes venite ad
Eſaiæ.55. aquas. In Apoc. q̃q;: Qui ſitit veniat, & accipiat aquã vitæ gratis. ⌊dicit ei mulier⌋ quæ verba »
Apoc.22. Chr̃i intellexit de aquã materiali. ⌊Dñe⌋ vidit eñ in vultu & habitu Chr̃i ꝙ eẽt valde venerã »
da pſona om̃i maturitate & probitate moꝝ refulgens, ideò noĩat eum dñm, nõdum tñ putauit
eum eẽ prophetã vel Chr̃m aut deum. ⌊Neq; in q̃ haurias habes⌋.i. inſtrumẽtum hauriẽdi, nõ »
Sapiẽ.10 habes vt ego, ⌊& puteus altus ẽ,⌋.i. profundus, propter q̃d opus eſt hauritorio, q̃a cum manu »
Eccle.51. nequit aqua educi. Frequẽter in ſcripturis ponit altum pro profundo, vt ſapiens ait: Ab altitu-
dine inferoꝝ eduxit eos, & in Eccleſiaſtico: De altitudine ventris inferi liberaſti me. ⌊Vñ er- »
go habes aquam viuã⌋ quã poſſis mihi pſtare ſi poſtularẽ, & probat ꝙ nõ poſſit, qa alium pu- »
teum vel fontem nõ poſſideret meliorem puteo iſto, q̃d probat p hoc, ꝙ nõ eſt maior patriar-
cha Iacob. ⌊Nunqd tu maior es pře noſtro Iacob⌋ Reputabãt eñ Iudæi & Samaritani Abra- »
Iohan.8 ham, Iſaac & Iacob valde præcipuos extitiſſe. Vnde infra dicunt Iudæi ad Chriſtum. ⌊Nun- »
qd tu maior es patre nr̃o Abraham qui dedit⌋.i. foſſum reliquit, ⌊nobis puteum iſtum⌋ ex q̃ »
Gene.29 patet, ꝙ fons, de q̃ fuit iã ſermo puteus erat, ⌊& ipſe (Iacob) ex eo bibit, & filij eius, & pecora e- »
ius. Reſpõdit Ieſus & dixit ei: Om̃is qui bibit ex aqua hac (& ſimili) ſitiet iteꝝ⌋ ſi diu vixerit, & »
ad tps competens à potu ceſſauerit. ⌊Qui aũt biberit⌋.i. ſpũaliter ſumpſerit, & mente guſta- »
uerit, ⌊ex aqua quã dabo ei⌋.i. grãm ſpũs ſancti, ⌊nõ ſitiet in æternũ.⌋ hoc dupliciter intelligi »
poteſt. Primo ſic: Non ſitiet in æternũ⌋.i. licet ad tps ſitim ſpũalem ſuſtineat, ſuſpirãdo ad pa »
triam, cupiendoq; grãm perfectiorẽ atq; alioꝝ ſalutẽ, non tñ ſemp ſic ſitiet, ſed veniet hora, in F
Pſal.102. qua replebiť in bonis deſiderium eius, qa in die iudicij in anima & corpe glorificabiť, & tũc non
Matt.5 deerit ꝙ affectet hoc modo, vt ſcriptũ eſt in Matthæo: Beati q eſuriũt & ſitiunt iuſtitiã, q̃niam
Pſal.16 ipſi ſaturabuntur, q̃ñ: Audi pſalmiſtã: Satiabor ait cũ apparuerit gloria tua. Secũdo ſic: Nõ ſi-
tiet in æternũ, hoc eſt, nunq̃ ſitiet appetẽdo rem om̃ino abſentẽ nequaq̃ adeptã. Habet eñ vir
tualiter om̃e bonũ, q̃ grãm habẽdo habet deũ grã fontẽ & felicitatẽ æternã p inchoationẽ &
cõtinentiã virtualẽ. Nã grã eſt inchoatio gloriæ, & virtualiter cõtinet eã, ſicut ſemẽ cõtinet ar-
Pſal.33 borẽ; Iuxta quẽ ſenſum ait pſalmiſta: Timete dñm oẽs ſancti eius, qm̃ nihil deeſt timẽtibus eũ.
Eccle.24 ¶ Sed his obuiare videť, q̃d in Eccleſiaſtico Chr̃s dei ſapiẽtia loqť: Qui edũt me, adhuc eſuriẽt,
1.Cor.1 & q bibũt me, adhuc ſitiẽt. Dicẽdum ꝙ ſcdm primã expoſitionẽ iſtud nequaq̃ diſſonat à prædi
ctis, ſed quãtũ ad ſecundã expoſitionẽ videť repugnãtia q̃dã. Sciendũ ergo ꝙ ſitis in ſcripturis
tripliciter ſumiť. Primo pro deſiderio rei nequaq̃ adeptæ, ſicq; acqſitio tpalium reꝝ generat ſi-
tim aliaꝝ & pluriũ diuitiaꝝ augẽdo cupiditatẽ. Secũdo pro deſiderio rei adeptæ, vt habeat ma
gis pfecte, ſicq; ſitit, q grãm recipit, qm̃ deũ & dona eius q̃ habet imperfecte, deſiderat pfectius
1.Cor.12 poſſidere ptingẽdo de fide & via ad ſpeciẽ & patriã. Aemulãdo q̃q; chariſmata meliora in p-
ſenti ſecundũ doctrinã apl̃i. Tertio pro amore rei pſentis, cũ excluſione faſtidij, ſic ſancti in pa
1.Petri.1 tria ſitiunt deũ, quẽadmodũ Petrus ait de Chr̃o in quẽ deſiderãt angeli proſpicere. ⌊ſed aqua⌋ »
id eſt, grã gratũ faciẽs, ⌊quã ego dabo ei fiet in eo fons aquæ⌋.i. origo, formale principiũ atq; »
meritoria ratio virtuoſæ actiõis, ſanctæ cõtẽplatõis ardẽtis, deſiderij, ⌊ſalientis⌋.i. animã iſta »
terrena trãſilire faciẽtis ptingẽdo in vitã æternã. Quemadmodum eñ natura eſt in nobis prin
cipium

A cipium omnium naturalium operationũ, ſic gratia gratũ faciẽs eſt fons intrinſecus atq; prin
cipiũ omniũ actionũ meritoriaꝶ faciens ipſam eſſentiã rationalis creaturæ deo acceptã dei-
« formẽ deo ſupnaturalr̃ copulatã & ad promerendũ ſupnaturalẽ felicitatẽ idoneã. ⌊Dicit ad
« eũ mulier,⌋ verba hæc myſtica carnalr̃ intelligẽs, nõ eñ erat ſolita audire huiuſmodi, ⌊Do-
« mine da mihi hanc aquã,⌋ quæ omnẽ ſitim æternaliter aufert, videlicet aquã corporalem de
« qua te loqui exiſtimo, ⌊vt non ſitiã (corporaliter) neq; veniã huc haurire,⌋ propter duplex
cõmodũ petijt fœmina aquã talẽ. Primo, vt à pœna ſitis libera eſſet. Secũdo, vt à labore hau
riendi eriperet, ſic & nos ſpũalem hanc aquã à Chriſto cordialr̃, iugiterq; petamus, vt non ſi-
tiamus iſta terrena, q̃ appetitũ nequeunt ſatiare, ſed quo eoꝶ amori & occupationi homo ma
gis inuoluitur, eo à diuinoꝶ cõtemplatione, dilectiõe, & vera quiete ac libertate amplius im
peditur ac elongat, neq; veniamus huc haurire. i. in exterioribus atq; carnalibus cõſolatiões
viles requirere, ſed in dño ſit tota delectatio noſtra, & cũ Hieremia dicere mereamur: Diẽ ho Hiere. 17
minis non cõcupiui tu ſcis, q eñ cor ſuũ ad exteriora effundit, qui humanas & ſeculares dele-
ctationes admittit, nequaq̃ dignus eſt guſtare q̃ dulcis eſt dñs. Talis eñ nunq̃ efficit vere ſpũa 1. Pet. 2
lis internus & deo ſuo familiaris atq; chariſſimus. Deniq; quoniã mulier iſta verba Chriſti ca
pere non valebat, incipit Chriſtus eam inducere ad cognoſcendũ ſeipſum, vt cognito ipſo
« loquente, verba eius ſciantur eſſe ſpũalia ac diuina. ⌊Dicit ei Ieſus, Vade voca virum tuum, 1. Cor. 2
« & veni⌋ huc ſimul cũ illo. Quomodo dicit hoc Chriſtus qui eſt infallibilis veritas & ſapien-
tia patris, nouerat eñ ꝙ mulier iſta virum proprie dictũ. i. virum legitimum nõ haberet. Sed
hoc facile ſoluit, vt ſit ſenſus, Voca virũ tuum. i. eum qui putat eſſe maritus tuus legitimus, q̃-
B uis ſit adulter, ſed nunquã intentio Chriſti fuit vt mulier iſta virum ſuum adduceret, quid eñ
ille feciſſet adductus? Si aũt dicatur ꝙ voluit Chriſtus virũ adducі, quatenus eum inſtrueret,
atq; conuerteret, non infideliter dicitur, ſi vero dicatur ꝙ hoc non fuit intentio Chriſti, ſed
vt ex occaſione huius verbi & ex reſponſione mulieris Chriſtus eã cõuenientius arguat, reſ- Gene. 22
pondebo ꝙ ſic ait ad fœminã hanc, voca virũ tuum, quomodo ait in Geneſi Abrahæ: Tolle
filium tuum vnigenitũ Iſaac & offer illum mihi in holocauſtum, quod dominus dixit, non vt
ſic fieret, ſed vt tentaret, non quatenus ipſe veritatem agnoſceret, ſed alij ſic, ergo nũc ait mu-
« lieri, voca virum tuum. ⌊Reſpondit mulier & dixit: Non habeo virum. Reſpondit ei Ieſus:
« Bene (.i. vere) dixiſti quia non habeo virum⌋. i. maritum legitimum. ⌊Quinq; eñ viros (le-
« gitimos) habuiſti (ſucceſſiue) & hunc quem habes⌋ modo. i. qui iam putatur eſſe vir tuus le-
« gitimus, ⌊non eſt tuus vir.⌋ Hoc videlicet, non habeo virum, vere dixiſti. ¶ Poſſet hic diſpu
tatio longa induci, quõ intelligenda ſint hæc. Mulier equidẽ iſta fuit cum adultero, quẽ tamẽ
ipſa dixit eſſe ſuum maritum, & alij ſic credebant, fuitq; notorium in ciuitate Sychar, ꝙ mu-
lier hæc fuit cum viro iſto, vt communiter aſſerũt expoſitores. Dum ergo mulier dixit Chri
ſto, Non habeo virum, ſi per virum intellexit virum legitimum, publicauit proprium crimẽ
quod intendebat abſcondere, ſi vero per virum intellexit quemlibet maſculum, negauit q̊d
erat notorium, Non ergo Chriſtus dixiſſet, bene dixiſti, non habeo virum. Ad hoc reſpon-
dendum videtur, ꝙ mulier more adulterarum loquebatur ſophiſtice, dicens: Non habeo vi-
rum, nomine viri intelligens virum legitimum, & ergo verum dicebat materialiter, ſed no-
mine viri voluit Ieſum intelligere quemlibet maſculum, vt ipſa continens crederetur, ſicq;
mentiebatur formaliter, quoniam fallere ſatagebat, nec verebatur alieno veritatem abſcon-
« dere, quem putauit ſecreta ſua latere, moxq; recedere. ⌊Dicit ei mulier: Domine video,⌋
C hoc eſt ex reuelatione ſecretorum meorum conſidero, ⌊quia propheta es tu,⌋ ¶ Sed cũ pro
phetia ſit de futuris contingentibus, quomodo ſequebatur Chriſtũ eſſe prophetã, quia p̃teri
ta & p̃ſentia occulta cognouit? Dicendũ, ꝙ licet prophetia propriiſſime ſumpta reſpiciat fu-
turũ cõtingens, eſt tamen ſecundũ Gregoriũ etiã de p̃teritis & p̃ſentibus diuina reuelatione
patefactis. Mulier iſta nũc cœpit cognoſcere excellentiã Chri, videlicet ꝙ eſſet ꝓpheta, ſed
nõdũ ſciebat ꝙ eſſet finis, impletor ac dñs prophetaꝶ, qm̃ itaq; vidit eũ in diuinis illuminatũ
proponit ſibi quæſtionẽ vel potius obijcit ſibi argumentũ ad probandũ errare Iudæos, q di
« xerũt ꝙ in Hieruſalẽ adorare oportet, ⌊patres noſtri,⌋ videlicet Iacob & filij eius & filij Iſra
« el egrediẽtes ex Aegypto, ⌊in monte hoc⌋. i. monte Gariſim huic loco propinquo, ⌊adora Gene. 33
« uerũt,⌋ qñ Iacob habitauit apud Sychen, q̃a in locis altis ſeu montibus orare & ſacrificare ſo Gene. 22
lebant Iudæi & patres eoꝶ tẽplo nondũ cõſtructo, ſecundũ ꝙ dñs dicit ad Abraham: Tolle
Iſaac & offer illum mihi ſuper vnũ montium quem monſtrauero tibi, ſed & ſex tribus Iſrael
ſtabant in monte Garizim ad benedicendũ, & aliæ ſex in monte Hebal ad maledicendum, Deut. 27
quemadmodũ in Deute. iuſſerat dominus, patet quomodo mulier iſta nominat ſanctos pa-
triarchas patres ſuos, cũ nõ eſſet de ſemine illoꝶ progenita. Samaritani quippe fuerũt natiõe
Gentiles, q̃a Salmanaſar rex Aſſyrioꝶ decẽ tribubus partim occiſis, partimq; captis ac trãſ-
latis, poſuit Medos in terra decem tribuum, qui cum deuorarentur à leonibus, eo quod de-
um Iſrael non colebant, miſit eis rex Aſſyriorum vnum de ſacerdotibus populi Iſrahel,

CAP. IIII.

4. Reg. 18. vt doceret eos legitima dei terræ Iſrael, quo ſacto, cœperunt colere dñm recipientes dumtaxat D
quinq; libros Moſi, & idola ſua non relinquẽtes, prout in libris Regum plenius recitatur. Di-
cendum quòd mulier vocat illos ſuos ſeu ſamaritanorum patres, quia Samaritani ſequebantur
cultũ & ritũ illoꝝ in multis, & propter reuerentiam patriarcharum, ⌊& vos (Iudæi) dicitis q̃a
Hieroſolymis eſt locus⌋ hoc eſt, templum in monte Sion, ⌊vbi adorare oportet⌋ id eſt, expe
ditius eſt quàm in monte Garizim. Iudæi autem non dixerunt ꝙ oporteret, de neceſſitate a-
dorare in templo Hieruſalem, quaſi deus alibi non exaudiret, nam in ſynagogis ſuis orare cõ-
ſueuerunt, ſed aſſerebant conuenientiorem locum orandi eſſe in Hieruſalem, ꝙ & verum fuit
quoniam deus ſpecialiter elegit locum illum pro cultu ſuo, præſertim ad ſacriſicandum. ⌊Di-
Eſaiæ. 44. cit ei Ieſus: Mulier crede mihi⌋ quẽ vides eſſe prophetam. Niſi eñ credideritis non intelligetis
Hebr. 11 & accedentem ad deum neceſſe eſt credere ⌊quia veniet hora quãdo neq; in mõte hoc (Gari-
zim) neq; in Hieroſolymis adorabitis patrem.⌋ Hoc intelligi poteſt dupliciter. Primo, ꝙ cõ-
uerſi ad Chriſtum non adorarent patrem cœleſtem in prędictis locis eo modo quo ante, vide-
licet æſtimando, ꝙ determinatio & diſtinctio locorum tam multum prodeſſent ad effectum
orationis obtinendum, ſed ſpũales effecti ſpiritualiter adorarent, ſciẽtes ꝙ virtus & valor ofo-
nis non principaliter conſiſtit in loco ſed animo. Secũdo ſic, veniet hora, &c. quod impletum
videtur tẽpore deſtructionis Hieruſalem à Romanis, q̃a & tũc plurimi Samaritani crediderũt
in Chriſtũ atq; in eccleſiis adorare curabãt. ⌊Vos (Samaritani) adoratis q̃d neſcitis⌋ Adora-
bãt eñ deũ omnium creatorem quàm neſciebãt, i. malæ & falſæ de ipſo ſenſerunt, putãtes deũ
Pſal. 95. eſſe corporeum, circũſcriptum & lineamentis corporalibus figuratum. Adorabant q̃q; & ido-
la quæ neſcierunt, putantes aliq̃d diuinitatis illis ineſſe quæ plena fuerunt dæmonns. ⌊Nos (Iu-
Pſalm. 75 dæi) adoramus⌋ quod ſcimus, i. deum quẽ vere cognoſcimus. Chriſtus cognouit eũ per ſpe-
ciem cæteri per fidem. Notus eñ in Iudæa deus. Cæteris enim nationibus ad diuerſos errores
ruentibus remãſit in populo Iſraelitico vera cognitio dei, ⌊q̃a ſalus ex Iudæis eſt⌋ hoc ẽ, ex po E
pulo Iudæorum ſaluator mundi incarnatus & ortus eſt, vel, ſalus ex Iudæis eſt, hoc eſt, ſalutio
gentium ex Iudæis dependet, puta à Chri paſſione & apoſtolorum prædicatione. ⌊Sed venit
hora & nunc eſt⌋ videlicet tẽpus euangelicæ legis, ⌊quando veri⌋ hoc eſt, fideles, ſynceri atq;
Matth. 6 deuoti, ⌊adoratores adorabunt patrem⌋ i. deum trinum ac ſimplicẽ cui dicimus: Pater no-
ſter qui es in cœlis, ⌊in ſpũ⌋ hoc eſt corde interno in ſpũali intellectu, in ſpũ ſancto, non ſolum
in locis determinatis in groſſa imaginatione, in proprio ſenſu, ⌊& veritate⌋ i. fide illumina-
ta in vera iuſtitia ad dei honorem, & propter veram beatitudinem adipiſcendã. Deniq; ſcd͂m
Auguſtinum, pàtrem in veritate adorat, qui patrẽ æternũ in nomine filij inuocat, hoc eſt deum
veraciter inuocare, i. intus & ex corde vocare, q̃d quã ſalubre ſit, pãdit pſalmiſta dicẽdo: Pro-
Pſal. 144. pe eſt dominus oñibus inuocãtibus eũ in veritate. ⌊Nã & pater (cœleſtis) tales quærit⌋ i. ve-
ros adoratores req̃rit & approbat. Vult eñ nos eſſe tales ⌊q adorent eum in ſpiritu & verita-
te⌋ vt dictũ eſt, cuius ratio ſubdit: ⌊ſpũs eſt deus,⌋ i. ſpũalis, incorporalis & ſimplex eſſentia,
vtpote actus purus, mens ſeparata eſſe tãtũ honoratiſſimus intellectus, ⌊& eos qui adorãt eũ⌋
adoratione latriæ, quæ ſoli deo debetur, ⌊in ſpiritu & veritate⌋ ſecundum ſenſum inductum
⌊oportet adorare⌋ ſi debeant exaudiri. Actio quippe rationalis creaturæ ꝑ hoc cõplacet deo,
ꝙ per eã aſſimilatur, atq; vnit ſuo creatori. Per adorationẽ aũt in ſpũ & veritate factã aſſimila-
tur & coniungit deo. Per hãc eñ ſimplificat & recte aſcẽdit in deũ trãſcendẽdo cũcta terrena,
oẽſq; diſtractiões, & ſeipſam pure eleuãdo ĩ creatorẽ. Vñ oratio dr̃ aſcenſus mẽtis in deũ, quaſi F
dicat ſaluator, ſi deus localis, corporalis materialiſve eẽt in propria natura adorãdus eẽt in de-
Pſalm. 10 terminatis locis dũtaxat & rudibus fantaſiis. Nunc vero cum ſit ſpũs ſimpliciſſimus in interiori
adorãdus eſt tẽplo, vt anima redeat ad ſeipſam & collecta, atq; in deum forti ſtabilitate erecta
Eccle. 18. inuocet deũ, quẽadmodũ in Eccleſiaſtico legit: Ante orationẽ præpara animã tuã, & noli eſſe
quaſi hõ tentãs deũ. Hic dicit aplſus: Si orem lingua mens mea ſine fructu eſt, quid ergo? orabo
1. Cor. 14. ſpũ, orabo & mente. Itaq; nõ vaga & huc illucq; diſcurrente mẽte implorãda eſt gratia dei, vt
Prouer. 4 omni cuſtodia cuſtodiat orans cor ſuũ. Occaſiones euagationum vitando, & cum feruore in-
cipiendo, ꝙ non eſt modice laborioſum, ſecundum quòd Abbas Agathon dixit. Non eſt la-
bor ſicut orare deum. Porro ſaluator dicendo, ⌊veri adoratores⌋ &c. innuit eſſe quoſdã ado-
ratores falſos, videlicet qui vel male ſentiunt de deo ſicut hæretici, vel propter humana pręco-
nia ſeu carnalia cõmoda aut tẽporalia lucra orãt ſicut hypocritæ, vel deũ quem orando hono-
Eſaię. 29 rare videntur peſſimis moribus inhonorãt, de q̃bus deus ait per Eſaiam: Populus hic labijs me
Matth. 15. honorat, cor autem eoꝝ longe eſt à me, propter quod inuanũ colunt me, iſti non exaudiũtur.
Marc. 7. Qui enim declinat aurem ſuã, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. ⌊Dicit ei mulier⌋
Prouer. 28 ſcio ex cõmuni fama vel authoritate ſcripturæ, ⌊quia Meſſias venit⌋ i. mox venturus eſt, qui
Gene. 49 dicitur Chriſtus. Samaritani nãq; nouerant, vt in Geneſi prædictum eſt: Non auferetur ſce-
ptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, donec veniat q mittendus eſt, & ipſe erit expecta-
tio gentium. Quoniam ergo viderunt iã regnum à ſemine Iudæ ablatum atq; Herodi Aſcolo-
nitæ

A nitæ alienigenæ datum. Poterāt ſcire ꝙ tēpus aduentus Meſſiæ inſtaret,& hoc erat tūc publica
fama apud Iudæos. vnde miſerunt ad Iohannē ſciſcitātes, an eſſet Chriſtus. ⌊Cum ergo vene Johan.1.
rit ille nobis annunciabit omnia,⌋ .i. certificabit nos de quæſtionibus vniuerſis & cæteris ad
ſalutem ſpectātibus, quaſi diceret, mulier iſta. Tunc plenius inſtruemur de oībus iſtis. Oēs
autem Iudæi & cæteri de Chriſto aliqd loqui ſcientes expectabāt eum, quaſi ſapientiſſimū ma
giſtrum, ſummumq́; prophetam. ⌊Dicit ei Ieſus⌋ dn̄s inæſtimabilis dignationis.⌊Ego ſum
(Chriſtus) qui loq̄r tecum⌋ quoniā eñ Ieſus vidit hāc fœminā, de cognitione diuinoꝝ ſolici-
tam reuelauit ei ſeipſum. ⌊Et cōtinuo venerunt diſcipuli eius, redeuntes de ciuitate Sychar, in
qua emerāt eſcas, vt venientes, mādlucarēt cū Ieſu ſupra puteū, vt opinor, prout ſolēt pauperes
facere, ⌊& mirabātur q̄a cum muliere loquebatur.⌋ Nil mali ſuſpicabātur, ſed mirabātur, vel
magnitudinem dignationis Chriſti, ꝙ cum muliere infideli tā familiariter conferebat, vel quia
cōſuetudinē loquēdi cū mulieribus ſeorſum ac priuatim nō habebat. ⌊Nemo tñ (ex diſcipulis)
dixit⌋ Chriſto, ⌊quid quæris aut q̄d loqueris cū ea⌋. Propter reuerētiā eñ magiſtri ſui nil ta-
le dixerūt, certi ꝙ nō ſine rōne affatus fuit hāc fœminā. ⌊Reliquit ergo hydriā ſuā mulier⌋ ad
puteū. Præ admiratiōe eñ eoꝝ q̄ audiuit, & dilectiōe quā cōcepit ad Chriſtū, qui eā tā dignā-
ter ac dulciter fuerat allocutus, ꝙ Iudæi non feciſſent. Præ deſiderio quoque ſalutis populi ſui
oblita eſt aquā corporalem ſecū deferre aqua ſapiētiæ deguſtata, ⌊& abijt in ciuitatē (Sychar)
& dicit illis hominibus⌋ ſuis conciuibus. ⌊Venite & videte hominē, qui dixit mihi omnia q̄-
cūq; feci⌋ hoc eſt opera mea præcipua, vel mulier dicit hoc ꝑ hyperbolen, ſeu exceſſum ad in-
nuendum, ꝙ Chriſtus dixit ſibi multa occulta de ſuo ſtatu. Homines eñ in admiratiōe magna
poſiti & amore accenſi, ſi frequenter per exceſſum loquuntur nō intēdentes aliq̄d falſi aſſerere,
ſed rei magnitudinē aperire. ⌊Nūquid ipſe eſt Chriſtus?⌋ tanq̄ dicat, videtur per tantum mi
raculum, ꝙ ſic. ¶ Mulier iſta impleuit q̄ admonet Petrus dicēdo: Vnuſquiſq; ſicut accepit gra 1. Petri.4.
B tiam in alterutrum illam adminiſtrantes, & talentum ſibi conceſſum ſtuduit fructuoſe expēde-
re. Ad literam quoq; reliquit hydriam ſuam, quia intendebat ſtatim reuerti, & plenius informa
ri, ſic & nos dum illuminationem & gratiam Chriſti experimur, hydriam noſtram, id eſt ven-
tris curam & voluptatem, omnemq́; terrenam ſubſtantiam paruipendere vel abiectare debe-
mus, aliosq́; ad ſimilē gratiā pro poſſe adducere. Vnicuiq; eñ mādauit deus de proximo ſuo, Eccle.17.
quemadmodū in Eccleſiaſtico legit̄: ⌊Et exierūt de ciuitate⌋ habitatores eius nouitate rei ꝑ-
moti, & ad credendum diſpoſiti, ⌊& venerunt ad eum.⌋ ſic & nos ſalutaribus exhortationibus
acquieſcere par eſt, quoniā ægeſtas & ignominia ei q̄ deſerit diſciplinā, vt ſcribitur in Prouer-
bijs: Interea, id eſt inter hęc, vtpote inter receſſum mulieris, & Samaritanoꝝ acceſſum, ⌊roga- Prouer.13
bant eum diſcipuli eius dicentes: Rabbi manduca⌋ Cōpatiebant̄ eñ fatigationi ſui magiſtri, &
proprię famæ conſulere quæſierunt. Ipſi nāq; eſuriebāt, & quia nō præſumebāt comedere niſi
magiſtro iubēte, incipiēte, & eſcā benedicēte, idcirco rogabāt vt māducaret. ⌊Ille aūt dixit eis
Ego cibū habeo māducare⌋ .i. ſpūali alimonia animā meā reficere. ſ. opere virtuoſo, ꝙ mentē
alit atq; delectat, quemadmodum ſcriptum eſt: Cibabit illum pane vitæ & intellectus, ⌊quem Eccle.15.
vos neſcitis⌋ qui nōdum cognoſcitis myſteria mea. Dicebāt ergo diſcipuli verba magiſtri de
materiali cibo intelligentes, ⌊ad inuicem⌋ quia ex reuerētia quā habebāt ad magiſtrū ſuū non
audebāt faciliter alloqui eum. ⌊Nunq̄d aliquis attulit ei māducare⌋ Nouerāt ſiq̄dem ꝙ nihil
alimenti attulit ſecum. Non miꝝ, ꝙ mulier nō intellexit verba Chriſti de aqua. Cum diſcipuli
non intellexerunt verba eius de eſca. ⌊Dicit eis Ieſus⌋ ſeipſum exponens plane & cito. Non ꝑ
ambages atq; circuitum quo loquutus fuit ad fœminā. Diſcipulis eñ tanq̄ familiaribus patefe-
cit myſteria, cæteris tanq̄ extraneis loquebatur obſcurius. ⌊Meus cibus,⌋ præcipuus .i. in quo
magis q̄ in corporali cibo delector & recreor, ⌊eſt vt faciā voluntatē eius qui miſit me⌋ .i. face
C re opera deo patri placentia, ⌊vt perficiam opus eius⌋ ſingulare & maximū, id eſt, hominum
conuerſioni intendam, atq; humani generis liberationē conſummem, de quo opere ait infra
ſaluator: Opus conſummaui ꝙ dediſti mihi vt facerē. ¶ Hic docuit nos Chrūs ſuo exemplo, vt Joban.17
ſpūalem refectionem aliorum propriæ corporali refectioni præferamus, potiuſq; eſcā cor-
dis quàm corporis requiramus. Loquitur autem ſcriptura de cibo multiplici, vtpote de cibo
ſeu pane beatorum regnātium, q̄ eſt ipſa diuinitas vel eius fruitio qua dulciſſime atq; firmiſſi-
me ſuſtentantur comprehenſores. Vnde in Luca loquitur Chriſtus diſcipulis: Ego diſpono Lucæ.22
vobis ſicut diſpoſuit mihi pater vt edatis & bibatis ſuper menſam meā in regno. Et alibi ſcri-
ptum eſt: Beatus qui manducabit panē in regno dei. Secūdo de cibo ſacramentali, iuxta illud:
Caro mea vere eſt cibus. Tertio de cibo internæ cōpunctionis, vt eſt illud: Fuerūt mihi lachry- Lucæ.14
mę meæ panes die ac nocte. Itēq;: Cibabis nos pane lachrymaꝝ. Quarto de pane bone ac me Joban.6.
ritoriæ opatiōis, vt habet̄ in Eccleſiaſtico: Añ obitū tuū opare iuſtitiam, qm̄ nō eſt apud inferos Pſal.41
inuenire cibos. Quinto de pane corpalis refectionis. Deinde oſtēdit Chrs ꝑ ſimile, q̄ iā adfuit Pſal.79
tēpus ꝑdictæ opationis, videlicet cōuerſionis hominum. ⌊Nōne vos dicitis ꝙ adhuc quatuor Eccle.14
mēſes⌋ lunares, q̄bꝰ vtunt̄ Iudæi in cōputādo ⌊ſunt⌋ .i. reſtāt, ⌊& meſſis venit⌋ .i. anteq̄ cor-

poralis vſualiſq́ꝫ meſſis ſeu frugũ collectio impleat. ⌊Ecce dico vobis, leuate oculos veſtros,
& videte regiones q̃a iam albæ ſunt ad meſſem.⌋ ſi adhuc quatuor mẽſes reſtabãt ad meſſem
palàm ꝙ verba iſta nõ poſſint de corporali meſſe intelligi. Eſt igit̃ ſenſus: Leuate oculos ve- D
ſtros mentales. i. corda cõſiderãdo erigite, & videte regiones. i. habitatores terræ interiori vi
ſu aſpicite, quia iam albæ ſunt ad meſſem. i. tp̃s eſt, vt congregent̃ in horreum meũ, & perdu-
cant̃ ad fidem: Nunc enĩ venit tp̃s miſeratõis & grẽ, ꝑt aũt ſpecialiter referri ad Samaritanos
Chriſto propinquãtes qui diſpoſiti erãt ad fidei receptionem, quaſi dicat Saluator: Iſtos Sa-
maritanos coniũctoſq́ꝫ peccatores oculo compaſſionis aſpicite & magis curate, vt eoꝝ con
uerſioni ꝗ corporali comeſtioni intẽdam. Dicit̃ vero collectio hoĩm meſſis per ſimilitudinẽ
quemadmodũ enĩ in meſſe colligunt̃ fructus terræ in aream, ſic electi cõgregant̃ intra eccleſi-
am. Inſuper aduertendũ, ꝙ ſcriptura loquit̃ de duplici meſſe ſpirituali, vna qua homines ſpũa
Matth.9 liter cõgregant̃ per grãm intra eccleſiam militantem. Vnde in Matthæo habet̃: Rogate do-
minum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. Alia eſt meſſis qua electi colligunt̃ per
glorioſam reſurrectionem intra eccleſiam triumphantem ac patriam, de qua ait Chriſtus in
Matt.13 Matthęo: Meſſores ſunt angeli, meſſis vero conſummatio mundi. ¶ Deinceps ſubdit̃ de mer
cede meſſorum primæ meſſis, videlicet de præmio doctoꝝ & prædicatorũ. ⌊Et qui metit⌋
hoc eſt, falce ſeu verbo prædicatiõis, homines ad fidẽ gratiamq́ꝫ inducit ⌊mercedẽ accipit,⌋
vtpote gloriam regni cęleſtis, pręmium eſſentiale quod eſt viſio dei atqꝫ aureolam quæ mar
tyribus, virginibus, & doctoribus eſt promiſſa, ⌊& congregat fructum⌋ hoc eſt, ſpirituales
filios ſua prædicatione conuerſos. ⌊in vitam æternam⌋ quia ad eam finaliter dirigit eos. Vel
congregat fructum, hoc eſt, meritum copioſum pertingens in vitam æternam, quæ eſt finis
& præmium. Omnium quippe diuinarum perfectionũ altiſſima eſt dei cooperatorem exi- E
ſtere in reductione hominum ad ſuum principium finemq́ꝫ vltimũ, ſecundum Dionyſium,
Daniel.12 de quoꝝ præmio ſcriptum eſt in Daniele: Qui multos erudiunt ad iuſtitiam, fulgebunt quaſi
ſtellæ in perpetuas æternitates, ⌊vt & qui ſeminat⌋. i. chorus ſanctoꝝ pr̃iarchaꝝ, & veterũ
prophetaꝝ, qui primo cœperunt verbum dei in cordibus hominum ſeminare, atqꝫ princi-
pia fidei tradere. In qualibet enim facultate ſeminat, qui dat prima principia ſecundum Ori-
genem, ⌊ſimul gaudeat (. i. cum electis & à ſe conuerſis in cœlo lætat̃) & qui metit⌋. i. chorus
Apoſtoloꝝ & prædicatoꝝ, qui homines ad fidem diſpoſitos ex doctrina patriarcharum ac
prophetarũ, ad fidem catholicã & Chriſti gratiã ſuis ſermonibus perduxerunt, etiã cũ pr̃iar
chis in cœlo exultẽt. ⌊In hoc enĩ (hoc eſt, in facto iſto ſpiritualis meſſis) eſt verbũ verum⌋ hoc
eſt, verificatur & locum habet illud commune prouerbium, quo vtebantur Iudæi, dicendo:
⌊quia (hoc eſt quod) alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit,⌋ Hoc dicebant, de meſſe corpo-
rali, quando alius ſeminauit, ſed alius fructum collegit, quod & in ſpirituali meſſe interdum
contingit, vt dictum eſt: Non tamen ſemper ſit ita, imò ſicut in corporali meſſe ſæpe idem
eſt ſeminator & meſſor ſeu fructus perceptor, ſic in meſſe ſpirituali frequenter idem eſt qui ſę
minat, inchoando cognitionem fidei Chriſtianæ in aliquo, & qui metit perducendo eum
Roma.15 ad plenam conuerſionem. Sic enim gloriatur Apoſtolus Paulus ad Romanos, ſe prædicaſſe
Chriſtum, vbi ante non fuit annuntiatus, ne ſuper alienum fundamentum fabricare videret̃.
Sed quantum ad Iudæos qui Moſen & prophetas receperunt, & quantum ad Samaritanos
Moſen recipientes tenet verbum Chriſti, quia in illis priores ſancti ſeminauerunt. Apoſtoli
vero meſſuerunt: ⌊Ego miſi vos metere⌋ Hoc eſt, ad fidẽ colligere, ⌊quod non laboraſtis⌋
hoc eſt, populum Iudæorum quem veſtris prædicationibus, ſcripturis, & laboribus nõ diſpo F
ſuiſtis ad receptionem. ⌊Alij laborauerunt⌋ hoc eſt, prædicti ſeminatores, patriarchæ, ac va
tes non ſine labore, populum Iudæorum ad Chriſti receptionem præparauerunt, prænun-
tiando eius aduentum, docendo vnius dei cultum, & vitia populi extirpando, ⌊& vos in la-
bores eorum introiſtis⌋ hoc eſt, populum ab illis ſanctis præparatum, cultum, & doctum cõ
uertiſtis, quod dictum eſt pro toto tempore quo Apoſtoli in Iudæa prædicauerũt. Non enĩ
tot milia Iudæorum conuertiſſent, & ſpiritualiter poſſediſſent, niſi per ſcripturas propheta-
Acto.2 rum ac patriarcharum diſpoſiti fuiſſent ad Chriſtianæ fidei ſuſceptionem. Vnde & Petrus
in die Penthecoſtes allegando Iohelem conuertit tria milia Iudæorum. ¶ Poſtremo quàm-
uis prædicatio Apoſtolorum fuit meſſio reſpectu prædicationis præcedentium pr̃m, fuit ta
men ſemen & ſeminatio per comparationem ad fidem & opera meritoria auditorum & etiã
2.Cor.9 quo ad propriam remuerationem in patria ſecundum quod dicit Apoſtolus: Qui ſeminat in
benedictionibus, de benedictõibus metet vitã æternã. ⌊Ex ciuitate aũt illa⌋ nomine Sichar
⌊multi crediderũt in eũ Samaritanoꝝ (credẽtes ꝙd eſſet Chr̃s) ꝓpter verbũ mľieris teſtimo
nium ꝑhibẽtis, q̃a dixit mihi oĩa quæcũqꝫ feci⌋ ꝙd nõ potuit fieri virtute humana ⌊Cũ ve
niſſent ergo ad illũ Samaritani, rogauerũt eũ, vt ibi maneret⌋ in Sichar. Cupiebãt enĩ pleni-
Acto.1 us informari de fide à Chriſto. ⌊& manſit ibi duos dies.⌋ ¶ Cur Chriſtus qui cœpit facere
Matt.10 & docere, ibi ſic manſit inter Samaritanos tam diu, cum dixerit alibi: In ciuitatates Sama-

ritano

ritanorũ ne intraueritis: Dicendũ φ Chriſtus legiſlator nõ fuit ſub lege hac gñali. Cœpit autẽ
A facere & docere, ea q̃ ad pcepta ſpectãt moralia. Item quod modicũ eſt, pro nihilo reputatur. Acto.1
Chrs vero nõ fuit multũ cũ Samaritanis. ⌊Et multo plures (ex Samaritanis) crediderunt pro- Matt.7
pter ſermonẽ eius⌋ tanq̃ ob cauſam pſuaſoriã ad fidẽ aliq̃ modo inducentẽ. Erat eñ docens Pſal.44
ſicut poteſtatem habens, quia: Diffuſa eſt gratia in labijs eius. Propter ſapientiam igitur relu- Iohan.7.
centem in verbis Chri, & efficaciſſimã eloquentiam eius, crediderunt in eum. Nunq̃ eñ ſic lo-
quutus eſt homo, ſicut hic loquebatur. ⌊Et mulieri (Samaritanæ) dicebãt, q ia iam non propter
tuã loquelã⌋ .i. teſtimoniũ oris tui ⌊credimus⌋ tanq̃ propter cauſam ſolã ſiue pcipuã. Nihilo-
minus crediderũt etiã propter teſtimoniũ eius, ſed nõ propter hoc ſolũ aut principaliter. ⌊Ipſi
eñ audiuimus⌋ .i. audiẽdo verba ei⁹ ſapiẽtiſſima cõſiderauimus, ⌊& ſcimus⌋ .i. certe cogno-
ſcimus. Quãuis eñ maior ſit certitudo euidẽtię in ſciẽtia q̃ in fide, tñ maior eſt certitudo ad- Fides primæ
hærẽtiæ in fide q̃ in ſciẽtia. Fides ẽ q̃ innitit̃ certiori fundamẽto, videlicet increatæ, & incõmu- veritati adhæ-
tabili veritati. Scientia aũt naturali rationi, quæ frequenter decipitur, ⌊q a hic eſt vere ſaluator ret.
mundi⌋ hoc eſt, vniuẽrſalis redemptor totius gñis humani. Nouerãt eñ Samaritani ex libris
Moſi humanum genus à paradiſo expulſum propter originale peccatum, à quo liberari Indi- Gene.3
gebat per Chriſtũ. ⌊Poſt duos autem dies⌋ quibus manſit cũ Samaritanis in ciuitate Sychar,
exijt inde⌋ quia iã roborati erãt in fide, ⌊& abijt in Galilæã⌋ Aliqui tñ dicunt, quòd diuertit à
Nazareth in qua erat cõceptus, nutritus ac demoratus. Voluerũt eñ eum cõciues ſui præcipita- Lucæ.iiij
re, vt dicit Lucas: Vnde ſubiũgitur. ⌊Ipſe eñ Ieſus teſtimoniũ phibuit, q a propheta in ſua pa- Matt.13
tria honorẽ nõ habet⌋ quaſi dicat Euãgeliſta. Ideo receſſit à Nazareth, q a ſpreuerũt eum con-
tribules ipſius. Alij vero affirmãt oppoſitum, & q̃d ait: Nõ eſt propheta ſine honore, referũt
ad tps præteritũ, q̃n habitatores Nazareth ſpreuerãt eum, q̃m nondũ viderant ſigna eius, quæ
B poſtmodũ in Hieruſalem cõſpexerunt, ſicut patebit. ¶Porro q̃d dicit, Non eſt propheta, &c. Marc.6.
Marcus plenius recitat hoc modo. Non eſt propheta ſine honore, niſi in domo ſua, & in co- 4.Reg.20.
gnatione ſua, & in patria ſua, q̃d nõ eſt intelligendũ pro oñi tpe & ſingulis cõpatriotis. Inter-
dum eñ propheta ſeu alius quicũq; excellens à ſuis cõpatriotis cõtemnitur, & interdum ab eis
honoratur, vt patet de Eſaia, quem Hieroſolymitæ tpe Ezechiæ honorauerunt, tempore ve-
ro Manaſſes occiderũt, ſed hoc vniuerſaliter verũ eſt, quod compatriotæ cõmuniter proniores
ſunt ad contẽnendũ prophetã ſeu aliũ eminẽtẽ inter eos natũ & conuerſatũ, quã extranei, q̃d
certũ eſt oriri ex ſuperbia atq; inuidia, q̃m homines male ferũt, φ compares ſui eis præferantur,
& concipiunt excellẽtiã illorũ, q̃ſi minoratiuã propriæ dignitatis, ita φ cõparatiõe illorũ vilio-
res videntur & minus reputantur, de quo dolent, & ad detrahendũ aut perſequendũ prouocã-
tur. Cõpatriotæ ẽ q̃ melius ſciunt mutuã impfectionẽ quàm alij, & vbertim conuertunt ocu-
lum mentis ad conſiderandum alios, ſecundum id q̃d erant tempore pueritiæ, vel q̃n eos non
excellebant. Sed vera charitas exigit, vt de pfectione & gratia cõpatriotarũ, domeſticorũ & vi-
cinorum, amplius gaudeamus eoſq;, imo deum in eis, puta in donis ſuis veneremur. ⌊Cum er-
go veniſſet (Ieſus) in Galilæam (patriam ſuam) exceperunt eum⌋ Galilæi cum honore, cuius
ratio ſubditur, ⌊cum omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto,⌋ videlicet multa Iohan.2
& magna miracula, quæ fecit in Hieruſalem in feſto paſchali, vt dictum eſt in Iohanne. Pro-
pter quæ credidit Nicodemus & dixit: Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit
deus cũ eo. Quomodo autẽ Galilæi viderunt hæc ſigna ſubiungit. ⌊Et ipſi enim (Galilæi) ve-
nerant ad diem feſtum⌋ paſchæ, quando Ieſus operatus eſt illa. Tenebantur eñ præcipue in
C ſolennitate paſchali oblationem facere in templo Hieruſalem. ⌊Venit ergo Ieſus iterũ in Cha-
na (villa) Galilææ⌋ prouinciæ, ⌊vbi fecit aquam vinum⌋ vt dictum eſt ſecundo capite. Secũ-
dum Auguſtinum & Bedam Galilæi acceperunt Ieſum cum honore quodam ſuperficiali, non
ex dilectione vel fide, ſed curioſitate, propter ſigna prædicta, alij tamen aliter ſentiunt.

¶Proſequutio expoſitionis huius capitis. Et erat quidam Re-
gulus. Articulus duodecimus.

ET erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum⌋ In hac enim ciuitate
quæ fuit metropolis Galilææ habitauit Regulus iſte cum filio ſuo febricitante. Deni- Beda.
que ſecundum Bedam, Regulus iſte vocatur diminutiue quaſi paruus rex. Chryſoſto- Chryſoſtom.
mus vero dicit, quod non erat paruus rex, ſed regulus nominatur, quoniam regiæ
ſtirpis erat, alij dicunt quod vocatur Regulus, quia officialis erat Cęſaris, deputatus ad cuſto-
diam vrbis Capharnaum, quos ſequitur quidam, reprobans dictum Bedæ, per hoc quod Ro-
mani volentes frangere ſuperbiam Iudæorum, abſtulerunt eis regiam dignitatem, ita quod
pro tunc nullus rex fuit in Iudæa. Sed iſtud non videtur reſolutum. Herodes enim ſub q̃ na- Matt.2.
tus eſt Ieſus, qui occidit infantes, rex fuit, vt dicitur in Matthæo: Similiter Herodes qui decol- Mat.14
lauit Iohannem, ſub quo paſſus eſt Chriſtus, dicitur rex apud Matthæum & Marcum, & tamẽ Marc.6
regnauerũt in Iudæa. Quemadmodum ergo nominati ſunt reges, ſic iſte Regulus dici poſſet.
Abſtu-

Abſtulerunt autem Romani regiā dignitatem à Iudæis, quantum ad hoc quod nullus de ſe- D
mine eoꝝ regnauit, ſed alienigenæ. Romani quoq; iuſſerūt, vt ſine eoꝝ cōſenſu nullus aſſu-
Iohan. 19 meret nomē regis, ꝓpter q̄d infra habet: Ois q ſe regē facit, cōtradicit Cæſari. Quicq̄d autē
hoꝝ dicaꝉ, certum eſt quod regulus iſte fuit excellens pſona, vnus de principalioribus terræ.
⌞Hic (regulus) cū audiret q̄d Ieſus adueniret à Iudæa (p Samariā) in Galilæā.⌟ Iam em̄ famo
ſus factus fuit Ieſus propter miracula ſua, & propter baptiſmū, quo p ſe & p diſcipulos bapti
Matth. 3 zauit, itemq; propter Iohānis Baptiſtæ teſtificationē, ideo fama eius præcurrebat eum. Vnde
de in Matthæo legiꝉ: Quia abijt opinio eius in totam Syriā, quæ vtiq; fuit grande regnum,
⌞Abijt ad eum (in Chana Galilææ, vbi repperit Chriſtū) & rogabat eum, vt deſcēderet in Ca
pharnaum, quæ fuit in ſitu baſſiori q̄ Chana, ⌞& ſanaret filiū eius⌟ quē putauit nō poſſe ſana
Hebr. 1 ri à Chriſto, niſi corpaliter pſente. Nondū em̄ agnouit Ieſum eſſe veꝝ deū vbiq; pſentem,
Pſalm. 102 & quod angeli ſancti, eius eſſent miniſtri, quoꝝ miniſterio potuit oēs ægros curare, quod
Matth. 8 cognouit venerabilis ille Centurio qui dicebat: Dn̄e non ſum dignus vt intres ſub tectū me-
um, ſed tm̄ dic verbo, & ſanabitur puer meus &c. ⌞Incipiebat em̄ mori.⌟ Hoc dicit Euāge-
liſta. Primo, ad inſinuādum cur regulus tm̄ feſtinauit ad Ieſum, eumq; tā obnixe depcabaꝉ.
Secundo, ad oſtendendū miraculi magnitudinem, quia eiuſdem potētiæ eſt mortuum ſuſci
tare, & lætali infirmitate laborātem ſeu agonizātem ſanare. ⌞Dixit ergo Ieſus ad eum. Niſi
ſigna (.i. miracula diuinæ potentiæ oſtenſiua) & prodigia.⌟ hoc eſt, miracula aliquid in lon-
Beda. gum & poſterum indicantia, ſecundum Bedā. Vel potius miracula, virtutem diuinā procul
à ſenſu poſitā ſignātia, ⌞videritis, non creditis.⌟ me eſſe omnipotentem filium dei, qui cor-
Hiere. 23 poraliter abſens, ſecundum diuinitatem omnia impleo, & cūcta vbiq; facere queo. Occaſio-
Auguſtinus ne huius verbi Auguſtinus dicit, quòd regulus iſte acceſſit ad Chriſtum, non credēs, ſed ten- E
Gregorius tans, volens experiri, quis aut qualis eſſet, & quantum poſſet. Gregorius vero dicit oppoſitū,
puta quod credidit, aliàs filio ſuo non peteret ſoſpitatem. Cur ergo dicitur ei: Niſi ſigna vide
ritis, non creditis. Reſpondit Gregorius, quod aliquid credidit, ſcilicet Ieſum poſſe ægrum
ſanare, & aliquid non credidit, ſcilicet quod abſens poſſet hoc facere. ¶ Porro ſecundū Theo
philum, regulus iſte interfuit nuptijs, in quibus aquam mutauit in vinū, ideo credidit Ieſum,
Ioſue. 2 poſſe agonizāti ſuccurre. Hoc tn̄ nō apparet alijs probabile, qm̄ nuptiæ illæ paupeꝝ erāt, nā
& vinū defuit ibi, & ſcd̄m Hieronymū. Iohānes euāgeliſta extitit ſpōſus. Regulus aūt iſte po
Hieronymus. 1. Cor. 1 tēs valde pcipuus fuit in pplo, vn̄ potius reor q̄d illud miraculū factū in nuptijs pcepit auditu,
ꝓpterea cōcepit fidutiā orādi ꝓ ſalute filij ſui. ¶ Deniq; cū dicat Aplus: Iudæi ſigna quærunt
Et Ieſus ait: Niſi ſigna & ꝓdigia videritis, nō creditis, idcirco author ſcholaſticæ hiſtoriæ di
cit, ꝙ regulus iſte crediꝉ fuiſſe de plebe & ſemine Iudæoꝝ, q̄d alij nō cōcedūt. ⌞Dicit ad eum
regulus: Dn̄e deſcēde, priuſq̄ moriaꝉ fili⁹ meus.⌟ Impfectio fidei reguli eluceſcit, nō tn̄ in hoc
q̄d corpalē Chr̄i pſentiā credidit neceſſariā, ſed etiā quia nō cogitauit vel credidit, q̄d poſſet
ſuſcitare defunctū, nēpè ſic orat: Deſcēde priuſq̄ moriaꝉ filius meus, quaſi putet, q̄d mortuū,
etiā deſcēdēdo ad eū, ſuſcitare nō poſſet. ⌞Dixit ei Ieſus: Vade, filius tuus viuit.⌟ vita naturali
& cōuenienti. i. hoc momēto me operāte atq; ſcd̄m corpus abſente ſanatus eſt. ⌞Credidit hō
ſermoni quē dixit ei Ieſus & ibat⌟ ad filiū ſuū. Iā merito regulus appellaꝉ hō. i. vtēs rōne ac ra
tionabiliꝛ agēs, dū credit Chr̄o, & voci eius obedit, eūdo nō ſolū greſſibus corpis, ſed & mē-
tis pfectu pficiſcēs, vcȝ ab impfecta fide, ad fidē pfectā. ⌞Iā aūt eo deſcēdēte, ſerui occurrerēt
ei & nūtiauerūt ei dicētes, qa filius eius viueret,⌟ .i. incolumis eēt. ¶ Tribus de cauſis obuia-
uerūt ſerui hi regulo. Primo, vt bonū nūtium apportādo eū lętificarēt, quē triſtiſſimū putaue
rūt, ſerui qppe optātes amari à dn̄is ſuis, libēter annūtiāt læta ac pſpera, ſicut patet de Chuſi F
2. Reg. 18 & Achimaas, q exercitu Dauid pualēte, & Abſolon occiſo, cupiebat regi Dauid hoc nūtiare.
Origenes Scd̄o, vt veritatē rei dn̄o ſuo ītimātes, eū ab itineris labore releuarēt. Tertio ſcd̄m Origenē
qm̄ filio iā ſanato putabāt pſentiā Chr̄i ſupfluā, qm̄ cū regulo putabāt ventuꝝ. ⌞Interroga-
bat aūt (regulus) horā ab eis (vcȝ ſeruis ſibi occurrētibus) in qua melius habuerat⌟ filius eius.
Hoc q̄ſiuit, vt certior fieret de veritate miraculi, ne forte filius ſuus à caſu, vel naturali cā eſſet
ſanatus. Tamē ſi añ ſciuit quod filius ſuus lætaliter infirmabaꝉ, ſcire potuit, q̄d nō valuit natu-
raliter reparari. Idcirco forte horā q̄ſiuit, vt & alios pſertim domeſticos ſuos ſolidaret in fi-
Matth. 6 de. ⌞Et dixerūt ei: Quia heri hora ſeptima reliqt eū (ſubito & pfectè) febris⌟ mortifera, intm̄
quod poſtea nullū ſignū priſtinæ infirmitatis in ipo apparuit, ſicut ſocrus Petri febricitans, à
chr̄o ſanata, mox ſurrexit atq; ad mēſam miniſtrauit, q̄d in febricitātibus ſanatis naturaliꝛ nō
cōtingit. ⌞Cognouit ergo pater⌟ filij iam ſanati, vcȝ regulus cuius ꝓpriū nomē nō explica-
tur. Regulus nempè eſt nomen officij vel dignitatis nō pſonæ, ⌞quia illa hora (vcȝ ſeptima)
erat, in qua dixit ei Ieſus: Filius tuus viuit. Et credidit ipſe (Ieſum eſſe Chriſtū filium dei) & do
mus (.i. familia) eius tota.⌟ ſeu omnes ſibi cohabitātes. Ex conſideratione em̄ horæ, cogno-
uerūt q̄d Ieſus etiā corpaliter abſens, ſupnaturaliter opari curareq; poſſit, & nō qualitercūq;
ſed excellētiſſimo modo, vtpote ſolo verbo, nutu, atq; imperio, q̄d nō cōuenit puræ creaturæ.

¶ Verū-

A ¶Veruntamen non videtur quibuſdam, qud explicite credidit Ieſum eſſe filium dei naturalẽ, deum verum, deum & hominem. Ad talem em̃ credulitatem homines tunc nõdum tenebãtur cõmuniter, ſed ſicut Centurio q̃ ſtetit ſub cruce viſo terræmotu & his quæ fiebãt, & q̃a Ieſus ſic clamãs expiraſſet, credebat. Vere (ingens) hic filius dei erat, ſic credidit regulus iſte. Credebãt nãq; q̃d Ieſus eſſet ſanctus homo, magnus propheta, ſaluator mũdi, filius dei, & hoc totum ſic erat, ſed vltra nõ determinabãt an eẽt filius naturalis vel adoptiuus. Quidã præterea putauerũt q̃d regulus iſte fuit ille Cẽturio, cuius puer Chr̃s in Capharnaum curaſſe deſcribitur: Sed nõ eſt ſic æſtimãdum. Primo, q̃m puer Centurionis laborabat paraliſi, iſte filius febribus tabeſcebat, Secũdo, q̃m ille fuit ſeruus ſcd̃m Lucã, iſte filius fuit ſcd̃m Iohãnem. Tertio, q̃m Centurio rogauit Ieſum in Capharnaum exiſtentẽ ſecũdum Matthæum, Regulus vero rogauit eum in Chana. Quarto, q̃a Regulo tanq̃ defectuoſo in fide dr̃. Niſi ſigna videritis nõ creditis. Centurionis autem fides excellentiſſime cõmendatur Chriſto dicente: Nõ inueni tantã fidem in Iſrael. Quinto, q̃a Centurio Chr̃i maieſtatem intelligẽs, dixit: Dñe nõ ſum dignus vt intres ſub tectum meum. Regulus ecõtrario ait: Dñe deſcẽde priusq̃ moriat̃ filius meus. Sexto, q̃a ad ſeruum Cẽturionis ire paratus fuit ſaluator dicẽdo: Ego veniã & curabo eũ, ad filium vero Reguli ire nõ acquieuit. Q̃m ergo filius dei venit in mundũ oſtẽdere nobis viã aſcendẽdi in cœlum p̱ verã humilitatẽ, idcirco obtulit ſe paratum proficiſci ad famulum Centurionis, ad filium vero Reguli ire nõ voluit, nõ vtiq; ex cõtemptu p̱ſonæ, ſed vt doceat nos, q̃d alia ſunt iudicia dei, atque alia iudicia hoĩm, & vt potius penſemus in hominibus naturã qua ad dei imaginẽ facti ſunt

B q̃ accidentalia bona, q̃bus in hoc mundo p̄fulgent, item ne dedignemur abiectas viſitare p̱ſonas, & vt agnoſcamus, ꝙ tãto q̃s à deo plus reputat̃ & ſublimat̃, quãto ab hominibus magis deſpicitur. Hinc ſcriptum eſt: Quod hominibus altum eſt, abominatio eſt añ deum. De hoc multa cõſcripta ſunt in canonica Iacobi, q̃ꝝ hoc vnum eſt. Nõne deus elegit pauperes in hoc mũdo, diuites in fide. Et illud: Si p̱ſonas accipitis, pc̃tm̃ operamini. Veruntñ ſecularis poteſtas aſpernãda non eſt, ſed honorãda, dicente ap̃lo: Nõ eſt poteſtas niſi à deo, & q̃ poteſtati reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit. Vñ quãtum ad exteriorẽ reuerentiã magis honorare oportet p̄latos ac principes, rectores & officiales, q̃ perſonas priuatas ac inopes, ſed q̃tum ad reuerentiã interiorem cæteris paribus, poſſumus plus honorare, hoc eſt, reputare ac beatificare abiectos, egenos & ſimplices q̃ ſublimes, q̃a ſimiliores ſunt Chr̃o & eoꝝ ẽ regnũ cœloꝝ. ¶Præterea de moralitate huius euangelicæ lectionis multa dici poſſent & plurima dicta ſunt, nec opus eſt ea quæ ab alijs pleniſſime dicta ſunt, huic loco inſerere atq; repetere, ſed breuem tangã moralitatem, quæ videtur congruenter poſſe aptari. Itaq; p̱ Regulum deſignat̃ ſp̃us rationalis ſeu intellectus, qui in regno animæ præſidet, oẽſq; potentias dirigit & gubernat, q̃ potius dr̃ Regulus q̃ rex, quia in ordine intellectualium eſſentiaꝝ tenet infimum locum, intm̃ vt naturaliter ſit vnibilis corp̱i. Vnde ſcd̃m philoſophos, ſicut ſe habet materia prima in gñe entium, ſic anima rõnalis in ordine intellectualium ſubſtantiaꝝ. Filius huius Reguli eſt ſpeculatiuus intuitus diuinoꝝ, q̃ eſt velut verbum, proleſq; mentis, q̃ infirmat̃ in Capharnaum .i. in ſenſualitate & carne mortali multipliciter obfuſcatur, impeditur, interrumpitur, deficit, langueſcit, q̃m deprimit terrena habitatio ſenſum multa cogitãtem. Et ſcd̃m apoſtolum inuenit̃ alia lex in membris noſtris legi mentis repugnans, intantum actus interioris hominis propter ardorem ſenſualis concu-

C piſcentiæ, cæteraſq; paſſiones quaſi febricitet. Accedat ergo Regulus iſte humili, affectuoſa, iugiq; p̄ce ad Chriſtum dei ſapientiã & virtutem, vt filium ſuum à prædictis incõmodis curet, auferendo ab anima obſtacula cõtemplationis cœleſtium, impedimenta amoris feruidi diuinorum, omnemq; inſtabilitatem & paſſionum inordinationem ac impetum, quatenus reuelata facie gloriam dñi ſpeculetur. Et vtiq; cum intellectualitas noſtra ſit naturaliter, tam imperfecta, obſcura atq; fallibilis, indigemus continuo, clementiſſimoq; diuinæ bonitatis ſuccurſu, q̃tenus nec ad momentum derelinquamur à deo & gratiæ eius influxu, ab illuſtratione diuinæ ſapientiæ, ab inflammatione ignis ſp̃us ſancti, à conſeruatione poteſtatis ſupreme, alias intellectus noſter errabit, voluntas frigeſcet, memoria quoque nutabit, & pleni erimus calamitate, paſſionibus, diſtractionibus & peccatis. Qui iſta intelligit ac perpẽdit, nequaq̃ gloriatur in ſeipſo, nõ de ſeipſo præſumit, alns ſe nõ præfert, penſantes illud apoſtoli: Qui ſe putat aliq̃d eſſe cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit, & q̃d apud Hieremiã legit̃: Scio dñe q̃a non eſt hominis via eius, nec veri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos. Petat ergo Regulus iſte ſeu intellectus noſter, vt ipſemet Chriſtus deſcendat ad ſanandum filium ſuum, videlicet actum intellectualem, quoniam peccata auferre, gratiam dare, in voluntatẽ directe, immediateq; agere. ſolius eſt dei. Nec curet ſi ſibi dicatur à Chriſto, niſi ſigna videritis, non creditis, quoniã fides q̃uis ſufficiens ſit, tamen per experientiã diuinæ miſerationis & gr̃æ, p̱ euidentiã diuinæ p̄ſentiæ roborat̃ atq; p̱ficitur. Nõ ergo ſufficiat intellectui noſtro p̄ſentia angeli, imo nec ſola diuina p̄ſentia Chriſti, ſed corporalem eius req̃rat p̄ſentiã in ſacramento, quatenus corpus & ſanguinẽ dei propter ſe incarnati deuotiſſime amplectat̃, epuletur cõtineat, Dicat igitur non ex incredulitate, ſed feruida

[Marginal notes, right margin, top to bottom: Mar. 15. — Matt. 8 — Lucæ. 7 — Lucæ. 16 — Iacobi. 2 — Secularis non aſpernẽda poteſtas. — Roma. 13 — Matt. 5 — Sapiẽ. 9. — Roma. 7. — 1. Corin. 1. — Galat. 6. — Hiere. 10]

A præfigurabant, per quã totũ genus humanũ redemptũ eſt. Mihi videtur cõuenienter dici, ꝙ
deus ex ſua miſericordia propter prædictos infirmos ac inopes fecit hanc grãm. ¶ Myſtice, Eſa 9
per piſcinã intelligere poſſumus fontẽ baptiſmatis, vel ſacramentũ confeſſionis, in qua oĩa
lauant, vel quotidianũ baptiſmũ lachrymaꝝ ſanctaꝝ, Per deſcenſum vero angeli operatio-
nẽ & influentiã Chriſti, qui eſt magni cõſilij angelus, & in quolibet triũ prædictoꝝ principa
liter operat, vimq́ꝫ curãdi largit, ſed figura non adæquat figurato. Idcirco Chrũs agit in ba-
ptiſmo & confeſſione non ſolũ ſæpe, ſed indefinenter quotidie, nec ſolũ curat vnus, videlicet
" primus, ſed oĩs quicunqꝫ ſacramenta iſta digne ſuſceperit. ⌊Erat aũt quidã hõ ibi triginta &
" octo annos habens in infirmitate ſua,⌋ ſpecies huius infirmitatis nõ explicat, ſed credit fuiſſe
" paralyſis, nã homo iſte iacebat in lecto, ⌊hunc cũ vidiſſet Ieſus⌋ oculo corporali, & cõpaſſi-
" onis affectu, ⌊& cognouiſſet, quia iã multũ tempus haberet⌋.i. diu infirmatus fuiſſet, hoc eñ
" Ieſus in ſeipſo à principio ſuæ incarnationis cognouit futuꝝ quod nũc vidit in ꝑſenti, ⌊dicit
" ei: Vis ſanus fieri?⌋ Certũ eſt ꝙ illa quæſtio nõ proceſſit ex ignorantia, imò quicũqꝫ alius ſci
re potuit, ꝙ omnes ibi iacentes & aquæ motũ præſtolantes, cupiebant ſanari, ſed quærit, vt
in ægro deſideriũ recipiendæ curationis prouocet, ſicq́ꝫ dignior ſit ad beneficiũ ſanitatis ſu-
mendũ. Deniqꝫ ſpecialiter hunc vnũ affatur & curat, quia miſerabilior fuit, & iam pro pecca Deut.32
tis ſuis, longiſſima moleſtia fuerat caſtigatus, ideo dominus qui vulnerauit, medetur, & qui ꝑ
cuſſit, denuo ſanat. Scriptũ eſt eñ in Tobia: Cũ iratus fueris, miſericordiã facies. Longani- Tobiæ.3
miter ergo & patienter eſt ſuſtinẽda caſtigatio dei, imò oĩs moleſtia corporis atqꝫ aduerſitas Judith.8.
iuxta q̃d ſcriptũ eſt in Iudith: Nõ vlciſcamur nos pro his q̃ patimur, ſed reputantes peccatis
B noſtris, hæc ipſa ſupplicia minora eſſe flagella dñi, quaſi ſerui qui corripimur ad emendatio-
" nẽ, & non ad perditionẽ noſtrã eueniſſe credamus. ¶ ⌊Reſpondit ei languidus, Dñe⌋ vocat
" Ieſum dñm, quaſi venerabilẽ virũ, ſed aliud nihil ſciuit de eo, ⌊hominẽ (ſeruientẽ ſeu adiuuã-
" rem) nõ habeo, vt cũ turbata⌋.i. ab angelo vehementer concuſſa & mota ⌊fuerit aqua, mit-
" tat (.i. ante alios deferat) me in piſcinã, dum eñi venio ego⌋ qui præ languore cito ire non va
" leo, ⌊alius (languidus) ante me deſcendit in aquã. Dicit ei Ieſus (cuius dicere eſt facere) Sur-
" ge, tolle grabatũ tuũ & ambula, & ſtatim ſanus factus eſt homo,⌋ in quo oſtendit omnipotẽ
tia Chriſti, tã inueteratũ languorẽ, in inſtanti imperioſe curantis. Virtus nẽpe diuina cũ ſit in
finita operat in inſtãti, quod naturæ non cõuenit, quia in trãſmutationibus reꝝ de cõtrario
in cõtrariũ agit ſucceſſiue. Vñ ſcũdũ Dionyſiũ, Natura nõ tranſit à diſtãti in diſtãs niſi ꝑ me- Dionyſius.
" dia, ⌊& ſuſtulit grabatũ ſuũ & ambulauit.⌋ Per languidũ iſtũ, ambulare nõ valentẽ, intelligi
tur piger & negligens, mala cõſuetudine preſſus, qui in delectatione vitioſa, & vſu peccati, q̃-
ſi in grabato iacet. Huic, imò & omni pctõri dicit Chrs quotidie, ꝑ admonitionẽ ſacræ ſcri-
pturę, vis ſanus fieri? Cũ eñ dñs ait ꝑ Ezech. Nolo mortem pctõris, ſed vt cõuertat & viuat. Ezech.18
Et ꝑ Zach. Cõuertimini ad me, & cõuertar ad vos. Itẽq́ꝫ ꝑ Iohelẽ: Oĩs quicunqꝫ inuocauerit Ezech.33 Zach.1.
nomẽ dñi, ſaluus erit. Quid aliud loquit, niſi, vis ſanus fieri? tanq̃ dicat, Ego ſum medicus ani- Johel. 2
maꝝ, fac q̃d in te eſt, acquieſce monitis meis, & ſanabo te, ſurge à ruina peccati, tolle grabatũ
tuũ.i. delectationẽ peccati, in qua quieſcis, aufer, & porta ſup te ꝑ cõpunctionẽ & ſatisfacti-
onẽ, q̃tenus q̃tũ glorificaſti te, i delicijſq́ꝫ fuiſti, tantũ iponas tibi luctũ & afflictionẽ, exẽplo ꝓ Apo.18
phetæ dicẽtis: Laboraui in gemitu meo, lauabo ꝑ ſingulas noctes lectũ meũ, & ambula regia Psal.6
via in diuinis ꝓceptis, de q̃bus in lib. prouer. legit: Viæ eius viæ pulchræ, & oẽs ſemitæ eiꝰ pa Prou.3
C cificæ. Imò viã mãdatoꝝ dei ꝑcurre, implẽs illud Ioſue: Seruite dño corde ꝑfecto atqꝫ veriſſi Psal.118
mo, q̃to eñ aĩo prõptiori ac feruẽtiori fecerimus opa dei, rãto amplius ꝓmeremur. ⌊Erat ãt Joſue.24
" ſabbatũ⌋.i. quies & ceſſatio ab opibus ſeruilibus, ⌊in die illo,⌋ imò hęc dies fuit ſabbatũ.i. di
" es ſeptima ac feſtiua. ⌊Dicebãt ergo Iudæi illi q ſanus fuerat factus, Sabbatũ ẽ, nõ licet tibi tol
" lere grabatũ tuũ.⌋ Si Iudęi putauerũt eũ lectũ ſuũ portare ſine ſpeciali dei cõmiſſione, & ne-
ceſſitate ſeu diſpẽſatiõe, excuſabiles erãt, tñ ad minus materialr falſum locuti ſunt, labor eĩ ex
terior ad diuinũ honorẽ directe ordinatus, ſeu ꝑtinẽs, liceb at in ſabbato, quẽadmodũ ſacer-
cerdotes ſabbatis tẽplũ ornabãt, hoſtias aptabãt, ac ĩmolabãt. Baiulatio aũt lecti ab iſto ſana-
to, fuit ad oſtenſionẽ diuinæ potẽtiæ & gloriã Chri, velut ſi qs die dñica miraculoſe libera-
tus à carcere, deferat ad eccleſiã vincula ſua ad glorificãdũ deũ. Fuit q̃qꝫ ex diſpẽſatiõe ſummi
diſpẽſatoris, q legẽ dedit, & ad ſpũalẽ legis intelligẽtiã introduxit. Vñ ſubiũgit, Rñdit eis iſte Exo 20
" ſanatus. ⌊Qui me ſaluũ fecit⌋ à paralyſi, imo à labe pcti, qm Chrs, cuius ꝑfecta ſunt opa, ſa- Deut.32
" nauit in aĩa q̃s curauit in corpe, ⌊ille mihi dixit, tolle grabatũ tuũ & ambula⌋.i. ea ptãte, qua
" me miraculoſe curauit, eadẽ authoritate mihi ꝓcepit q̃d facio. ⌊Interrogauerũt ergo eũ, qs ẽ il
" le hõ q dixit tibi, tolle grabatũ tuũ & ambula,⌋ tanq̃ dicãt, oſtẽde nobis talẽ tã malũ, & legis
cõtẽptorẽ, vt culpã tuã puniamus in eo. Iſte q curatorẽ huius paralytici, puꝝ hoĩem æſtima
bãt, hoĩes erãt eo mõ q̃ dicit apl̃s: Cũ ſit inter vos zelus & cõtentio, nõne carnales eſtis & ſe-
" cundũ hominẽ ambulatis? ⌊Is aũt q ſanus fuerat effectus, neſciebat qs eſſet⌋.i. nomẽ & famã 1.Cor.3
Chri ignorauit, nec quicq̃ audiuit de eo, & forte oblitus fuit diſpoſitiõis Chri, in vultu ac ha-

 bitu,

bitu,itaꝙ neq; ꝑ circũloquutionẽ & ſigna indicare potuit quis nã eſſet. Quõ Ochozias rex D
Iſrael cognouit Heliã,audito,ꝙ hõ piloſus & zonã pelliceã circa renes habẽs,ſamulis ſuis ob »
uiaſſet,vt legiť in lib. Regũ. Ieſus eñi ſtatim receſſit ab hoïe iſto,ſicut ſubiungiť. L Ieſus aũt de-
clinauit à turba cõſtituta in loco, ⅃ vbi paralyticũ iſtũ ſanauit, vel vbi turba eũ de grabati ba-
iulatiõe redarguit. Declinauit aũt à turba ,erudiẽs nos,vt poſt ꝑpetrationẽ excellẽtiũ operũ,
fugiamus humanũ honorẽ,hoïḿq; applauſum, amãtes neſciri. Secũdo, qa interdũ ad tp̃s di-
uertẽdũ eſt à calũniatoribus,& ingratus credẽdũ,itẽ vt quietũ locũ q̃ramus ad vacãdũ deo. In
turba eñi, plurima occurrũt deuotiõis ac puritatis obſtacula,& forte ad lr̃am Chr̃us receſſit à »
turba,habẽs aliud ſalutare opus alibi expedire, L poſtea inuenit eũ Ieſus in tẽplo, ⅃ ad q̃d ſana »
tus iſte cõuenit vt deo ageret gr̃as: ſic & nos ſi Ieſum inuenire,& ab eo inueniri optamus,itre »
mus tẽplũ eius materiale ac ſpũale, viſitãdo eccleſiã,& redeũdo ad ꝓpriã mentẽ,ꝑ cõtempla
Pſal.10 tionẽ & vitæ nr̃æ diſcuſſionẽ,atq; internã in omni virtute exercitationẽ, dñs eñi in tẽplo ſan
Iohan.8 cto ſuo, L & dixit illi: Ecce ſanus factus es (mẽte & corpe) iã noli peccare ⅃ .i. propoſitũ habe »
cauẽdi omne pc̃m̃ pro poſſe, L ne deterius tibi aliqd cõingat ⅃ .i. ne maior pœna tibi in ꝑſen- »
ti vel æterna dãnatio infligať, qm̃ recidiuãtes atq; ingrati grauiorẽ pęnã merenť. Ex qbus eli
Iohan.9 ciť,ꝙ æger iſte ꝓpter pc̃tã ſua incidit languorẽ ꝑſatũ. ¶ Quõ aũt deus diuerſis de cauſis hoïes
nũc flagellat, infra deo ꝑſtãte diceť, vbi de cæco nato ageť. L Abijt ille hõ & nũciauit Iudæis, »
qa Ieſus eẽt q fecit eũ ſanũ, ⅃ dicũt aliq ꝙ malicioſe hoc fecit, tanq̃ ingratus,& hoc videť ex »
eo ꝙ Iudæi eũ increpabãt de lecti ſui portatiõe,& cũ ſe excuſaſſet ꝑ cõmiſſionẽ ſui ſanatoris, »
Iudęi dixerũt, vbi ẽ ille, ex qbus cõijcere potuit ꝙ Iudęi volebãt culpã retorq̃re in illũ, ꝓpter
q̃d publicãdo Ieſum, expoſuit eũ calũniatoꝝ ꝑſequutiõi. Alij dicũt oppoſitũ .ſ. ꝙ ſimplici aïo E
hoc egit, ne eẽt ingratus,& vt Chriſtũ glorificaret,& ꝓbãt ꝑ hoc, ꝙ Ieſus ſanauit iſtũ in mẽ-
te ſicut ĩ corpe, ideo nõ fuit tã ĩprobus, ſed quicqd ſit de veritate rei, iſtud argumẽtũ facile ſol
Lucę.17 ueretť, ꝑ euangelicã veritatẽ, qa vt legiť in Luca, cũ Ieſus decẽ leproſos curaſſet, vnus dũtaxat
reuerſus ẽ, gr̃as agẽs,& alij facti fuerũt ingrati, propter q̃d Chr̃s dicebat: Nõne decẽ mũdati
ſunt,& nouẽ vbi ſunt? Nõ eſt inuẽtus q rediret & daret gloriã deo, niſi hic alienigena. Nihilo
minus oẽs illi etiã mẽte ſanati fuerũt, ſed rurſus in culpã ꝓlapſi ſunt,& forte à ſacerdotibꝰ ſub
uerſi, ſic dici poſſet de iſto, potius tñ arbitror, ꝙ nõ malicioſe, ſed bona intẽtiõe fecit q̃d dictũ
eſt, putãs Iudęos agnito actore miraculi meliorãdos. L Propterea ꝑſeq̃bãť Iudęi Ieſum, ⅃ de- »
trahẽdo & cõminãdo, L qa hęc faciebat in ſabbato ⅃ .ſ. ꝙ hominẽ curauit & ei lectũ ferre ꝑce »
pit, L Ieſus aũt rñdit eis, ⅃ oſtẽdẽs ſe nõ eẽ legis vel ſabbati trãſgreſſorẽ, ſed pr̃i æterno cõfor- »
Mat.12 mẽ in opando, quẽadmodũ eñi apud Mat. excuſat diſcipulos, ſabbato ſpicas euellẽtes,& con
Marc.2 fricãtes à trãſgreſſiõe ſabbati, ꝑ hoc ꝙ Dauid ſil'e fecit, ſic nũc excuſat ſe à trãſgreſſiõe ſabbati,
Luc.6 ꝑ hoc ꝙ pr̃ eodẽ mõ opať vt ipſe. L Pr̃ meus cœleſtis & naturalis, L vſq; mõ opať ⅃ .i. à prin- »
1. Reg.21. cipio mũdi vſq; in ꝑſens, imò & vſq; in ſempiternũ indeſinẽter agit ĩ rebus, totũ vniuerſum in
eſſe cõſeruãdo, gubernãdo, corrupta reſtaurãdo, agit q̃q; aïas rõnales q̃tidie creãdo, ĩpios iu
1. Cor.11. ſtificãdo, purgatos ab om̃i reatu, in cœlis beatificãdo, panẽ & vinũ in corpꝰ & ſanguinẽ Chr̃i
trãſſubſtãtiãdo,& alia ineffabilia iugiter opať, ꝑſertim ĩ eccleſia triũphãte, q̃ ignoramus. Pau
Eccl.43 ca quippe videmus opeꝝ eius, vt dr̃ in Ecc̃o, vbi & ſcribiť: Multa ſunt abſcondita maiora his,
Gene.2 q̃d vero in Geneſi legiť: Requieuit deus ab om̃i ope q̃d patrauit, intelligẽdũ eſt q̃tũ ad ꝓdu-
ctionẽ nouaꝝ ſpecieꝝ entis, L & ego opor, ⅃ ſicut & pr̃, imò eadẽ q̃ pr̃, qa indiuiſus ab illo in »
natura & ope, quẽadmodũ ergo deus pr̃ ꝓdicta oïa operãs, etiã ſabbato nõ arguiť, q̃ſi ſabba- »
ti violator, ita nec ego argui debeo, q cõfractũ reſtauraui,& ad demõſtrationẽ diuinæ virtu- F
tis eidẽ ꝑcepi grabatũ baiulare. ¶ Ad intelligẽdũ hæc verba ſublimia, oportet aduertere, ꝙ ali
qd eſt cauſa alterius dupl'r. Primo, q̃tũ ad illius inceptionẽ,& q̃ ad eſſe ipſius, ſed non q̃ ad ꝑ-
manẽtiã eius, quẽadmodũ hõ generans ẽ cauſa filij ſui,& artifex cã ædificij. Vnde ſi pr̃ vel ar
tifex moriať, nihilominus filius & ædificiũ ꝑmanẽt atq; ſubſiſtũt. In talibus ergo cauſatũ non
depẽdet à ſua cauſa, q̃tũ ad ꝑmanẽtiã. Secũdo vnũ eſt cauſa alterius, q̃tũ ad inceptionẽ & per
manẽtiã eius, quẽadmodũ ſol ẽ cauſa luminis & diei, vnde ſi ad momẽtũ ſol deeſſet, dies defi-
ceret,& hoc mõ eſt deus cã reꝝ, creaturæ eñi plus dependẽt à creatore q̃ aliqd creatũ à cauſa
creata, propterea ſi deus relinq̃ret ens creatũ ſibi ipſi, ſuæ oïpotẽtiæ manutenẽtiã in ictu ocu
li ſubtrahẽdo, ſeu ſuſpẽdẽdo, mox vniuerſa mũdanæ machinæ fabrica in nihil decideret, atq;
in ſeipſa annihilata deficeret, ſicut ex nihilo in eſſe ſurrexit. Et hoc ipſum ſi nõ falliť Albertus
ſcripſit & docuit Ariſtoteles in ep̃la de principio vniuerſi. Hinc q̃q; nõ ſolũ ſecũdũ Platonẽ
Dionyſius & Proclũ, ſed etiã teſte principe theologoꝝ ſacratiſſimo Dionyſio: Deus eſt cã reꝝ nõ ſolum
q̃ſi nũc cauſans, ſed q̃ſi ineffabil'r eas producẽs, propter inceſſantẽ ſuæ cõſeruatiõis influentiã,
indeſinẽterq; illaꝝ depẽdentiã. Hinc igiť aſſerit filius dei, pr̃ meus vſq; modo opať. Nõ eñi mi
noris potẽtiæ eſt creata manutenere in eſſe,& totũ vniuerſum cõſeruare in nihilo, qa nihil ẽ
extra vniuerſum fulciẽs ipm̃, niſi deus, q̃ eadẽ produxiſſe, atq; in nihilo collocaſſe. Hinc Pro-
clus ſubtiliſſimus Platonicus ſcripſit ĩ elemẽtatiõe ſua theologica: Totus mũdus ab intellectu
ſubſtan

A ſubſtantiā habet, & ſi ꝑpetuus ſit, nō propter hoc non procedit ab intellectu, ſed & procedit
ſemꝑ, & cōuerſus ē ſemꝑ, & ꝑpetuus ſecūdū eſſentiā, & inſolubilis ſecūdū ordinē. Iudęi ergo
ex verbis Chr̄i iā ꝓinductis, ītelligētes ꝙ Ieſus cōparaſſet ſe deo in virtute & oꝑatōe, dixiſſetq̄ꝫ
« ſe eē naturalē filiū dei, pr̄i æqualē, putauerūt eū blaſphemū, & fecerūt q̄d ſubdit. L Propterea
« ergo (vcꝫ qa æquauit ſe pr̄i) magis q̄rebāt eū īterficere Iudæi, qa nō ſolū ſoluebat ſabbatū ⅃ ſe
« cūdū eoꝶ falſam opinionē L ſed & patrē ſuū dicebat deū æqualē ſe faciēs (.i. eē dicēs) deo ⅃ pr̄i
Sæpe in ſcripturis & etiā in cōi modo loquēdi, ſumit facere pro dicere vel cogitare. Qm̄ er-
go ſecūdū legē grauior, grauiuſq̄ꝫ puniēda fuit blaſphemia, q̄ trāſgreſſio ſabbati, ideo Iudæi
q̄rebāt Ieſum q̄ſi blaſphemū occidere. Sed qa Iudęis viſum fuit ꝙ Ieſus derogauit honori di-
« uino æquādo ſe pr̄i æterno, Idcirco Chr̄s oñdit ꝙ ꝑ hoc nō derogauit pr̄i. L R̄ndit itaq̄ꝫ Ieſus
« & dixit eis: Amē amē dico vobis, nō p̄t filius à ſe facere quicq̄ꝫ niſi q̄d viderit patrē facientē. ⅃
Sed ex hoc Atrius & Eunomius arguerūt ꝙ filius eēt ex ſe infirmus, & ꝑ cōſequēs minor pr̄e
& pura creatura, & ſatis difficile apparet, q̄uō ſit verus de⁹ atq̄ꝫ oīpotēs, q à ſe nō p̄t quicq̄ꝫ, ſed
nō eſt īpoſſibile iſta diſſoluere, vt eñi oſtēderet Chr̄s ſe à pr̄e, eē recepiſſe, & habere, quicq̄d ē
& habet, ita dicit, Nō p̄t fili⁹ à ſe facere quicq̄ꝫ, tanq̄ꝫ dicat à meipſo nō ſum, ſed eē & ptātē acce
pi à pr̄e. Itaq̄ꝫ nō p̄t à ſe .i. virtute nō accepta, vt in eo ē facere quicq̄ꝫ, qa filius nō habet niſi vir Hilarius.
tute acceptā, hoc ē à pr̄e ſibi cōicatā. ¶ Deniq̄ꝫ ſecūdū Hilariū & Thomā in ſum. cōtra gēt. q̄-
uis filius nō p̄t à ſe quicq̄ꝫ facere, p̄t tñ ꝑ ſe oīa facere, vtpote ꝓpria virtute, q̄ cū ſit vna nūero
in pr̄e & filio ac ſpū ſctō, eſt cā ꝙ q̄libet diuina ꝑſona eſt cā omniū reꝶ principalis atq̄ꝫ oīpo-
tēs, & nulla ē inſtrumētalis reſpectu alterius. Q̄d vero adiecit, niſi q̄d viderit patrē faciētē, nō
B eſt ſic intelligēdū q̄ſi alia ſit viſio ſeu intellectualis cognitio filij, & alia pr̄is, imò ſicut in pr̄e &
filio ē vnus nūero intellectus, ita & viſio vna. Nihilominus pr̄ videt filiū, eiuſq̄ꝫ oꝑa, & ecōtra
qm̄ in vtroq̄ꝫ ē plenitudo diuinitatis, q̄ omnē ꝑfectionē & actualitatē ſuꝑſimpliciſſime, pror
ſuſq̄ꝫ incōparabilr̄ cōprehēdit. Neq̄ꝫ eñi ſic filius videt patrē & oꝑa eius, q̄ſi aliq̄d aliud ſit vi
ſio illa q̄ filij deitas atq̄ꝫ eſſentia. Quēadmodū ergo ꝑ eādē eſſentiā pr̄, filiuſq̄ꝫ ſubſiſtūt & deus
ſunt, ſic eādē viſiōe filius videt patrē & oꝑa eius, pr̄ q̄ꝫ filiū & oꝑa eius, hæc ē vna interp̄tatio
huius loci, p̄t aūt & ita exponi, Nō p̄t filius à ſe facere quicq̄ꝫ niſi q̄d viderit patrē faciētē. Tāq̄ꝫ
diceret, hoc q̄d fili⁹ videt facere patrē, hoc etiā p̄t ipſe fili⁹ facere à ſe .i. ꝑ ſe, ꝓpriaq̄ꝫ (q̄uis colla
ta) virtute, alia vero nō p̄t facere fili⁹, & ſic Chr̄s ꝑ verba hæc ꝓbat ſe non poſſe peccare, q̄d ei
impoſuerūt Iudęi. Si eñi filius nihil p̄t facere niſi q̄d viderit patrē faciētē, tunc ꝓcul dubio, ſi-
cut pr̄ nō p̄t peccare, ita nec filius. Poſtremo verba iſta intelligi poſſent de Chr̄o ſcd̄m aſſum
ptā naturā, ſecūdū quā certū eſt, ꝙ nō p̄t facere quicq̄ꝫ à ſe. Inſuꝑ Chr̄s teſtat ꝙ pr̄ nō eſt factor
principalior nec vniuerſalior filio, & ꝙ oꝑa amboꝶ ſunt indiuiſa, ita ꝙ pr̄ & filius ſunt vnus
« factor, creator & gubernator, nō duo factores, ꝑ q̄d hæreſim Arrianoꝶ cōfundit. L Quęcūq̄ꝫ
« eñ ille (vcꝫ pr̄) fecerit, (hæc eadē oꝑa) & filius, ⅃ ſecūdū naturā diuinā, ſilr̄ facit .i. æque prin-
cipalr̄ & authoritatiue, nō inſtrumētalr̄ & miniſtratiue. Per hoc ergo q̄d ait, q̄cūq̄ꝫ, oſtēdit ꝙ
oꝑatio pr̄is nō extēdit vltra oꝑationē filij, propterea filius ē prima & vniuerſalis cā, prout in Apoc. 26
Apocal. loquit: Ego ſum alpha & o, primus & nouiſſimus, principiū & finis. Vnde ī Michæa Mich. 4.
habet: Et tu turris gregis nebuloſa, ad te veniet ptās prima regū filiæ Hierl̄m. vbi ꝑ ptātē pri
C mā ad lr̄am intelligit Chr̄s, q teſte apl̄o ē virtus & ſapia pr̄is, portās oīa verbo virtutis ſuæ. 1. Cor. 1.
Hoc q̄ꝫ in prouer. manifeſte oſtēdit, ubi ſapīa de deo effat: Qñ ꝑparabat cœlos aderā, qñ ap Prou. 8
pēdebat fundamēta terræ, cū eo erā cūcta cōponēs. Per hoc aūt ꝙ ait, hæc, docet ꝙ eadē nu-
mero ſunt oꝑa pr̄is & filij. Cūq̄ꝫ natura ſit oꝑationis principiū, ſequit ꝙ pr̄is & filij ſit vna na
tura, vna vtiq̄ꝫ nūero, nō gn̄e vel ſpecie, qa diuina natura multiplicari nō p̄t. Per hoc vero q̄d
« ſubdit, L ſilr̄ facit, ⅃ patet ꝙ pr̄ oꝑat ꝑ verbū ſeu filiū, nō ſicut artifex ꝑ miniſtrū vel inſtrumē-
« tū, ſed ſicut amicus ꝑ amicū, rex ꝑ regē, iudex ꝑ iudicē, nō ſubalternatū, ſed cōparē. L Pr̄ eñ di
« ligit filiū, ⅃ hoc ſ̄ ſcriptū atq̄ꝫ expoſitū ē, & nūc addi p̄t, ꝙ dilectio nō eſt p̄ricipiū emanatōis Iohan. 3
filij à pr̄e, qa nō ꝓcedit à pr̄e ꝑ volūtatē aut liberæ lib̄tate cōtigētiæ vel ad vtrūlibet, ſed natu
rali emanatiōe. Nihilomin⁹ pr̄ diligit filiū, vere & īteſiue, infinite, ſumēdo dilectionē abſolu
te, ita ꝙ habet ſe q̄ſi cōcomitāter ad emanationē. ¶ Deniq̄ꝫ multæ ſunt rōnes dilectiōis, q̄ ma-
xime & ſuꝑexcellēter inueniūtur īter patrē & filiū, imò īter tres ſuꝑſublimes, æternas, īcrea-
tas ꝑſonas, hoc ē in ipſa trinitate, vna ſuꝑeſſentiali, ſimpliciſſ. deitate. Interdū eñ dicim⁹ ꝙ ag-
nitio ē cā dilectiōis, vcꝫ vt via ad dilectionē. Interdū ꝙ bonū eſt cā dilectiōis tāq̄ꝫ obiectū, iter
dū vero ſilitudo appellat cā amoris, ſed & cōicatio eſt cā amoris, ſæpeq̄ꝫ dicim⁹, ꝙ nihil ſic ac
cēdat amorē, q̄uō ſi qs ſciat ſe amari ab alio. Cū ergo pr̄ & fili⁹ ſeiuicē ꝑfectiſſime cōp̄hēdāt,
& fili⁹ pr̄i oīo ſilimus ſit, vterq̄ꝫ q̄ꝫ īfinitæ bonitatis & ſctītatis exiſtat, pr̄q̄ꝫ dederit filio totū
q̄d ſuū ē, puta diuinā eſſentiā quā trāſfundit ī eū, & fili⁹ tm̄ bonū à pr̄e ſuſcepit, pr̄ etiā ſciat ſe
amari à filio īmēſo amore & ecōtra. Hinc cōſtat ꝙ ī diuis ꝑſonis ſit q̄uolibet, oīformiterq̄ꝫ ple
niſſ. ma rō mutuæ dilectiōis, q̄ cū ſit īfiniti ardoris, & rei ſūmæ p̄ſentis, ꝑfectiſſime q̄ꝫ cōiun-
ctæ, palā ꝙ dilectio triū ꝑſonaꝶ ad inuicē ſit veræ īmēſæ dulcedinis, infinitæq̄ꝫ pacis, & dulce

1.Pet.1 ſanctũ, ac deiforme ẽ. Hoc nũc fidelr cõtẽplari, ſyncere aſpicere atq; in cõtẽplatõe tã alta cor D
Mat.5 dialr affici, diuinæ btitudini cõgratulari, à ſenſib⁹ rapi, in diuitias glıæ abſorberi. Btũs q ſic gu
ſtat q̃ dulcis & felix ẽ deus, beati mũdi corde, ſtudioſi & affectuoſi in obſeq̃o dei, feruẽtes atq;
Hiere.48 ſoliciti qũo creatorẽ ſuũ honorẽt, eũq; ab alijs honorari cõſpiciãt. Maledict⁹ vero q facit op⁹
Mich.6 dei neglıgẽter, q intimorate ãbulat corã altiſſimo. ⌊Et oĩa demõſtrat ei q̃ ipſe facit.⌋ i. de⁹ pr̃
dat filio notitiã oĩm opm̃ ſuoꝝ, gñando ei filiũ dat ei diuinã eſſentiã, & p cõſequẽs æternã &
infinitã ſapiam oĩm intuitiuã, ſic ergo pr̃ demõſtrat filio, nõ q̃ſi ignorãti aut p̄exiſtẽti & de-
mũ iſtructo, ſed q̃ſi totũ ſuũ eẽ, poſſe ac noſſe à prẽ ſuſcipiẽti. Quicq̃d ei p̃ris ẽ, cõicatũ ẽ filio,
& reſplẽdet ĩ eo ſicut ĩ naturali & plena imagine p̃ris. Et qm̃ fili⁹ ꝓpter nos iſtruẽdos ac redi
Johan.1. mẽdos hõ fact⁹ fuit, & ĩter hoĩes ſocialr̃ vixit, idcirco altitudinẽ ſapiæ ſuę aptauit & ꝓporcio
Baruch.3 nauit capacitati ĩtelligẽtię nr̃æ, loquẽdo nobis de reb⁹ incõp̄hẽſibilib⁹ ac diuis hũano mõ, q̃-
ten⁹ ſic ea aliq̃lr̃ caperemus. Vñ de æternis loquit̃ nobis p verba tp̃alia ſecũdũ oẽs differẽtias
tp̃is, q̃a & ipſa ęternitas cõp̄hẽdit ac cõtinet oẽ tp̃s, ſicq; loquẽdo nũc ſubdit̃. ⌊Et maiora his
Johan.9 demõſtrabit ei op̃a.⌋ i. mirabilia, excellẽtiora ſignis q̃ hucuſq; ĩ Hierl̃m feci, nã illuĩatio cęci
Johan.11. nati, & ſuſcitatio Lazari, maior fuit q̃ curatio paralytici. Cõueniẽtius tñ op̃a iſta maiora ĩtel
ligunt̃ ſpũalia miracl'a Chr̃i ĩ cõuerſiõe hoĩm facta, ſecũdũ ꝙ maius dr̃ ipiũ iuſtificare q̃ mun
dũ creare. Chr̃s ei q̃ſdã oĩo mirabilr̃ cõuertit & ſibi attraxit, ſed & miracl'a facta ĩ paſſiõe, in re
ſurrectiõe, aſcẽſiõe, & ſpũſſ. miſſiõe, magna nimis fuerũt. Itaq; p hoc ꝙ ait, demõſtrabit, non
dat̃ ĩtelligi, ꝙ fili⁹ ſecũdũ diuinã naturã, aliq̃d accipiat ĩ futuro, imò nec ſecũdũ hũanã naturã
hoc ei ꝓprie cõpetebat, p̄ſertĩ cũ aĩa Chr̃i, à ſuæ cõditiõis exordio, plena fuerit ſapĩa, virtute,
& gr̃a, ſed loquit̃ ſic ꝓpter duo. Primo, q̃a (vt dictũ ẽ) æterna emanatio verbi ſeu receptio fi-
lij à p̃re, oẽ tp̃s includit. Secũdo, qm̃ ĩ ſcripturis dr̃ aliq̃d fieri, cũ alijs inoteſcit, qm̃ ergo poſt- E
ea ĩnotuerũt Iudęis maiora op̃a Chr̃i, q̃ hucuſq;, ꝓpterea dixit fili⁹, ꝙ pr̃ demõſtratur⁹ eẽt ſi
bi op̃a p̄clariora, vt ſit ſenſus, Maiora his demõſtrabit. i. ſe ei demõſtraſſe oſtẽdet op̃a, qñ vc3
talia fiet, ⌊vt nos miremini.⌋ ſi admiratio accipiat̃ ſecũdũ ſe, ſiſtẽdo ĩ ea, tũc nõ fuit finis hu-
iuſcemodi demõſtratiõis, miraculoꝝq; Chr̃i, ſed aſſecuta ẽ ad op̃a Chr̃i, ſicq;, vt, ponit̃ cõco
2.Theſſ.2 mitãter nõ cauſalr̃, iuxta quẽ ſenſum dicit apl's: Mittet illis deus ſp̃m erroris vt credãt men-
Pſal.50 dacio. Et Pſal'. Tibi ſoli peccaui, & malũ corã te feci, vt iuſt. in ſer. tuis. Si aũt ſumat̃ miratio,
ꝓut inducit ad fidẽ, vc3 vt eſt via ad cõuerſionẽ, ſic p̄t dici finis mirabiliũ op̃m Chr̃i, ſic tñ vt
iſta miratio cõuerſionẽ mirãtis ĩcludat. Ad hoc q̃ppe fecit Chr̃s miracula, vt Iudęi videndo,
admirãdoq; crederẽt. ¶ Aduertẽdũ q̊q;, ꝙ licet ea q̃ dicta ſunt ab illo loco, pr̃ diligit filiũ acci
pi poſſint de filio etiã ſecũdũ hũanitatẽ aſſumptã, ſecũdũ quã pr̃ notificauit ſeu demonſtrauit
filio oĩa op̃a ſua, qm̃ q̃cq̃d deus cognoſcit, ſcĩa viſiõis, videlicet oĩa q̃ vnq̃ fuerũt ſunt vl' erũt
cognoſcit & aĩa Chr̃i, illud tñ, q̃cũq; ille fecerit. ſ. pr̃, hęc & filius ſilr̃ facit, nõ cõuenit Chr̃o,
niſi vt vero deo, imò p illud verbũ apte cõfundit̃ hęreſis Arrij dicẽtis, ꝙ fili⁹ ſit pura creatura
ſic em̃ pr̃ feciſſet filiũ, ſi ergo q̃cunq; facit pr̃, facit & filius, ſequit̃ ꝙ filius feciſſet ſeip̄m, loquen
do ſemper de filio ſecundum naturam ſuam ſuperiorem.

¶ Proſequutio cap. huius elucidationis ab eo loco q̊ dr̃: Sicut pr̃ ſuſcitat mortuos. Art. XIIII.

D Ixit iã Chr̃s paulo añ, q̃a q̃cũq; facit pr̃, facit ſilr̃ filius, & ꝙ maiora pr̃ op̃a demon-
ſtraret filio, q̃ hucuſq; fecit filius corã Iudęis. Nũc Chr̃s declarat hoc q̃ſi exẽplifi- F
cãdo. ⌊Sicut ei pr̃ ſuſcitat mortuos⌋ morte naturę, & morte culpę, hoc ẽ mortu-
os corporalr̃ p diſceſſum aĩæ, & mortuos ſpũalr̃ p amiſſionẽ charitatis & gr̃æ, ⌊&
viuificat⌋ eos. Mortuos nãq; corp̃alr̃ ſuſcitat atq; viuificat pr̃, animã corpi reuniendo, vt to
1.Reg.2 tũ cõpoſitũ habeat vitã naturæ, ſicut & añ mortẽ habebat. Vñ in lib. Regũ inducit̃: Dñs mor
tificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Deus em̃ habet ĩperiũ vitæ & mortis. Mortu
Mat.8 os vero ſpũalr̃, de q̃bus ait ſaluator apud Mat. Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Suſci
tat, itẽq; viuificat pr̃ culpã delẽdo & gr̃ãm reſtituendo, prout ad Ephe. apl's dicit: Cũ eſſem⁹
Ephe.2 mortui p̃ctis, cõuiuificauit nos in Chr̃o. ⌊Sic & filius, q̊s vult viuificat.⌋ nõ vtiq; alios, aut pau
ciores q̃ pr̃, ſed eoſdẽ, & æque multos, qm̃ op̃atio p̃ris & filij ad extra eſt penitus indiuiſa. Et
1.Cor.12 idẽ dicendũ eſt de ſpũ ſc̃tõ, de q̊ fatur apl's: Hæc oĩa op̃at̃ vnus atq; idẽ ſpũs, diuidẽs ſingulis
prout vult. Vnde de filio nũc dr̃, q̊s vult viuificat, ad inſinuandũ, ꝙ filius agit ſponte, ĩperialr̃
Ephe.1. & ꝓpria authoritate, tanq̃ verus deus. Secundũ q̃d dicit apl'us: Oĩa operat̃ ſecũdũ propoſitũ
Ephe.5 volũtatis ſuæ. Quod aũt filius ſpũaliter ſuſcitet, claret ex verbo apl'i: Surge q dormis, & exur
ge à mortuis, & illuminabit te Chr̃s. Sed cũ de patre dictũ eſt, ſicut pr̃ ſuſcitat mortuos & vi-
uificat, q̃re de filio nõ ſubdit̃, ſic & filius q̊s vult viuificat, niſi q̃a ſuſcitatio in viuificatione in-
cludit̃. ⌊Neq; em̃ pr̃ iudicat quenq̃, ſed omne iudiciũ dedit filio,⌋ qũo veꝝ eſt hoc, ſi enĩ in-
diuiſa ſunt op̃a patris ac filij, quẽcũq; iudicat filius, iudicat pr̃. Iteꝝ qũo pr̃ nõ iudicat, ſed fili-
Joban 8 us, cũ infra filius dicat: Ego nõ iudico quenq̃, eſt q q̃rat & iudicet. ſ. pr̃, & ſi pater nõ iudicat
Job.34 quenq̃, qũo veꝝ eſt illud Iob: Abſit à deo impietas, & ab oĩpotente iniquitas, opus em̃ homi-
nis reddet ei, & iuxta vias ſinguloꝝ reſtituet. Deniq; quod conuenit deo abſolute, ſecũdum
naturã

A naturã diuinitatis,cõuenit cuilibet diuinæ pſonæ,iudicare aũt hoíes vniuerſos cõuenit deo,
ſecundũ q deus,videlicet ſecundũ propriã naturã,aliter vane cõſtituiſſet filios hoĩm,q̃d pro
incõuenienti habet Pſalmiſta,& cõtrariaſ his q̃ in lib. Iob continenſ,videlicet vniuerſo⁊ finẽ Pſal.8
ipſe cõſiderat. Rurſuſq;: Oĩpotẽs cauſas ſingulo⁊ intuebiſ. Hinc q̃q; p Hieremiã aſſeriſ: Dñe Iob.28.35
deus fortiſſime,magnus cõſilio,& incõphẽſibilis cogitatu,cuius oculi apti ſunt ſup oẽs filios Hiere.35
Adã,vt reddas vnicuiq; ſecũdũ vias ſuas,& ſcd̃m fructũ adinuẽtionũ ſua⁊. Ve⁊ oĩa iſta atq;
ſilia,vna ſolutiõe ſoluunſ & cõcordant. ¶ Oportet ergo aduertere q ĩ iudicio q̃tuor cõſideraſ
Primo authoritas iudicãdi ſeu iudiciaria ptãs. Secũdo ipſa diſcretio boni à malo,vcʒ interior
approbatio boni,atq; ĩterior deteſtatio mali,q̃tũ ad hęc duo iudiciũ cõuenit toti trinitati,ſin
gulisq; pſonis. Tertio ipſa ꝓlatio ſnĩæ ſenſibilis atq; exterior,& q̃ ad hoc,pr̃ nõ iudicat queq̃
ſed ſolus filius ſecũdũ naturã aſſumptã,imò hoc mõ deus trinitas iudicabit authoritatiue, per
Chriſtũ hoĩem executiue,iuxta illud actuũ: Deus ſtatuit diẽ in q̃ iudicaturus eſt orbẽ terræ in Act.17
æq̃tate,in viro quẽ ſtatuit. Tũc eñ manifeſte veniet deus nr̃,& nõ ſilebit,qñ in die iudicij vi- Pſal 49
debũt in quẽ transfixerũt. Quarto cõſideraſ in iudicio ipſa retributio pœnę vel gloriæ,& ſic Iohan.19
q̃q; ſoli deo principal̃r ſecũdũ diuinã naturã iudiciũ cõuenit,pſertim q̃tũ ad gloriæ collatio- Apo.1
nẽ. Porrò q̃d filius ait: Ego nõ iudico queq̃,intelligẽdũ eſt de iudicio retributiõis,q̃tũ ad pri-
mũ Chr̃i aduentũ,in q̃ nõ venit iudicare,ſed iudicari,ſic ergo,pr̃ nõ iudicat queq̃.i.nõ ꝓfert
iudicialẽ ſnĩam mõ pͣcto,ſed omne iudiciũ.i.vniuerſalẽ executionẽ iudicij dedit filio ſcd̃m
naturã quã induit,ſicut infra plenius oſtendeſ,vnde habeſ in pſal. Deus iudiciũ tuũ regi da,& Pſal.71
iuxta apl̃m: Oẽs nos ſtare oportet añ tribunal Chr̃i. Hũc aũt honorẽ pr̃ impẽdit filio incarna 2.Cor.5
« to,⌊vt oẽs(intellectuales creaturę)honorificẽt filiũ,⌋ exhibẽdo ei cultũ & adorationẽ latrię
« ſoli deo debitã,⌊ſicut honorificãt patrẽ,⌋ impẽdẽdo eì latriæ cultũ,ſed honoratio iſta nõ cõ
B uenit filio ſecũdũ illã naturã q̃ cõuenit ei pdicta executio iudicij,ſed ſecũdũ naturã q̃ cõſubſtã
tialis & coæqualis ẽ patri. Nihilominus pr̃ dedit filio ſecũdũ naturã aſſumptã hoc iudiciũ,vt
p hoc innoteſcat oĩbus,q hõ ille ẽ verus deus,ſicq; honorificeſ ſicut & pr̃. Vñ verbũ iſtud cõ-
ſonat dicto apl̃i ad Phil. loquẽtis de filio ſecũdũ naturam hũanam: Humiliauit ſemetipm fa- Phil.2
ctus obediens vſq; ad mortẽ,propter q̃d & deus exaltauit illũ,vt in noĩe Ieſu oẽ genu flectaſ,
cœleſtiũ,terreſtriũ & inferno⁊. ¶ Quæriſ ſi pr̃ nõ iudicat queq̃,ſed oẽ iudiciũ dedit filio,qũo
ve⁊ eſt illud Iob: Quẽ poſuit aliũ ſup terrã,aut quẽ cõſtituit ſup orbẽ,quẽ ſabricatus eſt? Et Iob 43.
rñdendũ,q pr̃ nõ ſic cõſtituit Chriſtũ iudicẽ ac principẽ mũdi,q̃ſi ipſe deſierit habere proui
dentiã re⁊,ſed pr̃ ſeu deus trinitas eſt principalis ꝓuiſor,iudex & rex vniuerſi. Chr̃s vero ſe
« cundũ q hõ ꝓlatus eſt oñi creaturæ q̃ſi miniſter dei,& executor. ⌊Qui nõ honorificat filiũ⌋
« p latriæ cultũ. Eſt aũt latria virtus q̃ deo cultũ & cærimoniã affert,⌊nõ honorificat patrẽ q
« miſit illũ.⌋ Cũ vtriuſq; ſit vna maieſtas,& tãta dilectio,cõcordia,atq; iuſtitiæ ac ſanctitatis
cõformitas,vel potius vnitas & idẽtitas,q q vnũ offendit,offendit & aliũ,pſertim cũ ſit am-
bo⁊ vna volũtas. Præterea q nõ credit in filiũ,mendacẽ facit patrẽ,& ſpũi gr̃æ ingerit cõtu- 1.Ioh.5
meliã,q a nõ credit in teſtimoniũ q̃d teſtificati ſunt pr̃ & ſpũs ſanctus de Chr̃o in baptiſmo & Mat.3
trãsfiguratiõe in diuerſis miraculis & diſtributionibus gr̃a⁊ in ſcriptutis vtriuſq; teſtamẽti, Luc.3
& in omni ſanctitate & excellentia Chr̃i. Honorificãdus eſt ergo filius,interiori,exterioriq; Mat.16
C latriæ cultu,videlicet reuerẽtia cordiali,oratione & laude,pcepto⁊q; obſeruatiõe. Oẽs itaq; Marc.9
q patrẽ filio aſſeruerũt maiorẽ,nõ honorificauerũt patrẽ,cuius filio dilecto ac vnico deroga- Luc.9
uerũt,cuius cõtumelia redũdat in patrẽ,pſertim cũ hoc maxĩe ad cõmẽdationẽ bonitatis,po
teſtatis,& ſapĩæ dei ptineat,q filiũ ſibi prorſus æqualẽ producere & voluit & nouit & potuit
q̃uis(vt dixi) volũtas non pceſſit gñationẽ verbi q̃ſi origo ipſius, ſed potius cõcomitãter ſe ha
bet ad eã. Imò ſpũs ſc̃tũs q eſt amor & emanatio volũtatis,non ſic ꝓcedit à volũtate q̃ſi libere
ad vtrũlibet effluat atq; ſpireſ,Sic eĩ poſſit non ꝓcedere, haberetq; eẽ contingẽs,ſed ꝓcedit
p modũ naturalis emanationis,ſecũdũ q volũtas pr̃is ac filij eſt q̃dã natura. Deinde filius dei
oſtẽdit qũo ſpũalis viuificatio ſiat. ⌊Amẽ amẽ dico vobis q a q verbũ meũ audit,⌋ non auri-
bus corpis tm̃,ſed etiã cordis,de q bus dr̃ alibi: Qui habet aures audiẽdi,audiat. Itaq; q ver-
« bum meum audit.i.ſermonibus meis conſentit,⌊& credit ei q miſit me⌋.i.pr̃i cœleſti,reci- Mat.13
« piẽdo teſtimoniũ q̃d ipſe phibet mihi,vel credẽdo ei fide formata,hoc eſt credendo in ipm,
« ⌊habet vitã æternã,⌋ iã nõ in ſpe & in merito,atq; in diſpoſitione propinq̃,& cito ſortitur⁹
ac poſſeſſurus ẽ eã in re,in mercede,in actu. Hoc eĩ mõ viatores dicunſ beati,q̃uis varijs pſe-
cutionibus concutianſ,prout ſcriptũ ẽ in Mat. Beati paupes ſpũ,beati q lugẽt,beati q pſecu
« tionẽ patiunſ propter iuſtitiã,⌊& ĩ iudiciũ non venit⌋.i.iudiciũ dãnationis nõ incurret,de Mat.5
q̃ fateſ apl̃s ad Co⁊: Si nos ipſos d iudicarem⁹,nõ vtiq; iudicaremur. Oẽs tñ iudicabimur iu- 1.Cor.11
« dicio retributionis,⌊ſed trãſiet à morte⌋ corporali quã oẽs q̃ſi debitũ ſoluũt propter origi-
« nale pctm̃,⌊in vitã⌋ glorię ſempiternę,cũ fuerit liber ab oñi reatu,de q̃ dicit apl̃s. Vita vr̃a Col.3
abſcondita ẽ cũ Chr̃o in deo. Talis etiã in pſenti trãſit p cordis ſalutarẽ ĩmutationẽ,à mor-
te culpæ ad vitã virtutis & gr̃æ. Nã & prudẽtia carnis mors ẽ. Et ſi ſecũdũ carnẽ vixerimus

moriemur. Qui ergo carnalē prudētiā deſerit, & verā ſapiam recipit, tranſit à morte in vitā. D
Roma.8 ⌊Amē amē dico vobis, qa venit hora & nūc eſt, ⌋ vtpote tēpus grē, de quo dicit Aplus: Cū »
Galat.4 venerit plenitudo tpis. Et Petrus in actis: Omes (inquit) prophetæ annūciauerūt dies iſtos,
Act.3 ⌊qñ mortui ⌋.i. pctōres vita grē deſtituti, de qua morte Paulus teſtat: Vidua q̄ in delicijs vi »
1.Tim.5 nit, viuēs mortua eſt, ⌊audiēt ⌋ exteriori & interiori auditu ⌊vocē eius ⌋.i. p̄dicationem filij »
dei. Multi em̄ Iudæorū p verba Chri correcti atq; cōuerſi fuerūt, p̄ſertim poſt eius paſſionē,
& aſcēſionē. Quotidie q̄q; mortui ſeu iniuſti audiēdo verbū Chri ab ei⁹ vicarijs ac miniſtris,
Mat.24 ſpūalr reuiuiſcūt, ſicut ſubiūgit. ⌊Et q audierint (verbū Chri mō iā dicto) viuēt, ⌋ vita grē, in »
via & vita gloriæ in pria dūmodo pſeuerēt vſq; in finē, qm̄ ſola pſeuerātia coronat. Et hoc
ſciēdū q nemo audit ſalubriter verbū dei, niſi Chrs p inſpirationē ſpūs ſancti cor eius tetige
rit, & erudierit mentē eius, fundēdo radiū ſapiæ in intellectū ipſius, propter q̄d in Eſaia ſcri-
Eſa.50 bit: Erigit mane, mane erigit mihi aurē vt audiā quaſi magiſtrū: Dñs deus aperuit mihi aurē,
ego aūt nō cōtradico. Secūdo exponi p̄t hic locus de particulari corporū reſurrectiōe, ſecun-
Luc.7 dū quā Chrūs ſuſcitauit filiū viduæ, filiā archiſynagogi, & Lazarū. ¶ Sed tūc quæſtio eſt, quō
Luc.8 corporalr mortui dicant audire vocē filij dei, q̄d em̄ nō viuit, nō vtiq; audit. Et rñdendū q di
cunt audire vocē Chri metaphorice, qm̄ ad imperiū Chri ſic corpus extinctū & aīa ſeparata
quaſi obediēdo reaſſociant, & cōponunt, ſicut obediūt q realiter imperātis eloquiū audiūt &
Mat.14 tanq̄ iuſſionē Chri vere audiſſent. Sic quippe dicimus, q mare cognouit Chriſtū, qñ ſub pe-
Marc.6 dibus eius manſit indiuiſum. Sic q̄q; ait Pſalmiſta: Mare vidit & fugit, & ſol cognouit occa-
Pſal.113 ſum ſuū. Inſup declarat q Chrs ad vtrāq; hāc viuificationē idoneus ſit tanq̄ fons vitę. ⌊Sicut »
Pſal.103 em̄ pr habet vitā ⌋ intellectualē, nō vegetatiuā, ſenſitiuā, vel ſecundū locū motiuā, ⌊in ſemet »
ipſo ſic dedit ⌋.i. generādo cōicauit naturali diffuſiōe ſeu originatiōe, nō libera ad vtrūlibet, E
⌊& filio vitā, ⌋ nā ſolū ſimilē, ſed nūero eandē, ⌊habere in ſemetipſo, ⌋ pr nēpe ſic habet vi- »
tā in ſe, q ipſe eſt hæc vita, q̄ etiam vita eſt in ſeipſa oīno pfecta, omnē nobilitatē, beatitudi-
nēq; viuēdi cū incōprehēſibili ſimplicitate cōplectēs, ita q eſt vita ſupeſſentialis, fontana, ſu-
periucūda, & ſupbeatiſſima, vita vere puriſſima, viuaciſſima, prorſuſq; ſuppleniſſima, oīs vi-
tæ fontale principiū, in quo eſt omniū bonorū atq; pulchrorū ac deſiderabiliū ſupdiues poſ-
Iohā.14 ſeſſio. Simili mō habet filius ſcd̄m diuinā naturā vitā in ſemetipſo, qm̄ ipſa eſt vita hęc, ſuntq;
pr & filius vna vita, q̄ eſt diuina eſſentia, prout ē actus purus, pr ergo generādo cōicans filio
diuinā eſſentiā, cōicauit & dedit ei vitā & ſapiam. Cū ergo ſit filius iā ſupexuberās fons vitæ,
palā q poſſit viuificare quoſcūq; voluerit. ⌊Et poteſtatē dedit ei & iudiciū facere. ⌋ Cū fili⁹ »
à prē habeat quicq̄d habet, cōſtat q filius etiā vt deus habet à prē iudiciariā poteſtatē, ſed de
huius ptātis datiōe nō eſt nūc ſermo. Subdit em̄, ⌊qa filius hoīs eſt, ⌋ ergo intelligēdū de po »
teſtate ſubauthoritatis in iudicādo, videlicet de ptāte exequēdi iudiciū pro prolatiōe ſniæ, q̄
ptās data ē à tota trinitate Chro homini, qa filius hoīs ē, q̄d duplr intelligi p̄t. Primo ſic, quia
filius hoīs eſt.i. merito ſuæ humiliatiōis, incarnatiōis, hūanæ couerſatiōis ac paſſiōis. Chrūs
em̄ p iſta meruit ſibijpſi iudiciariā ptātē in exequēdo. Nec obſtat q habuit ea ab īſtāti ſuæ icar
natiōis, ppter hypoſtaticā vnionē cū verbo, nō em̄ ē incōueniēs aliq̄d alicui debeti & cōueni
re ob cauſas diuerſas, quēadmodū etiā corpi Chri debebat vel cōpetebat glorificatio rōne be
atitudinis aīæ ſuæ, nihilominus p ſuā paſſionē promeruit eā & ſæpe orauit pro ea. Secundo
ſic, qa filius hoīs eſt.i. propter cōueniētiā quā habet ad exercēdū iudiciū ex parte hūanitatis
aſſumptæ. Decet em̄ iudicē ab oībus iudicandis manifeſte videri, vt ſtent corā eo & loquant
p ſe ſi poterint. Nulla āt diuina pſona ſcd̄m ppriā naturā apta ē iudicare hoc mō, nō eni vi- F
Exo.33 deri p̄t manifeſte niſi à beatis, imò à q̄cūq; manifeſte videt btūs ē. Cū ergo pſona filij ſit ſcd̄m
Iohan.1. hūanā naturā à bonis, maliſq; viſibilis, ideo datū ē ei iudiciū facere, qa filius hoīs ē, Ideo Petr⁹
1.Iohā.4 loquit ī actis aplorū: Ipſe ē q cōſtitut⁹ ē à deo iudex viuorū & mortuorū. Et Dauid ait de Chri
Act.10 ſto: Iudicabit ī natiōib⁹ īplebit ruinas. Hoc S. Iob cognouit affuturū, cū dixit: Credo q redē-
Pſal.109 ptor me⁹ viuit & ī nouiſſ. die de terra ſurrectur⁹ ſum, & ī carne mea videbo deū ſaluat. meū.
Iob.19 Videre eī in carne ppria, ipm deū nō videt pprie poſſe ītelligi, niſi de deo īcarnato atq; viſi-
bili, p̄ſerti cū S. Iob ſubiecerit, quē viſur⁹ ſum ego ipſe & oculi mei cōſpecturi ſunt, q̄d de cor-
poralib⁹ oculis dictū videt, qm̄ Iob loquit de vera corporū reſuſcitatiōe atq; pfecta mēbrorū
reparatiōe. Et ne Iudęi verbis iſtis p̄ admiratiōe diſcrederēt, addit fili⁹ dei aliud mirabili⁹ q̄te
nus mirabilia reddant credibilia p facta mirabiliora. ⌊Nolite mirari (admiratiōe inordinata, »
deiectiua, incredula) hoc ⌋ q̄d dixi mihi datā ptātē iudicādi, cū maiora actur⁹ ſim, ⌊qa veniet »
hora, ⌋ vc; dies iudicij, de q̄ alibi legit, De die illa & hora nemo ſcit, ⌊in q̄ oēs q in monumen »
Mat.24 tis ſunt ⌋.i. oēs defuncti q̄tū ad corpus ī ſepultura locati, q̄tū vero ad aīam, in īferno, ī lymbo »
purgatorio vel ī cœlo exiſtētes, vñ dicunt eſſe ī monumētis rōne ptis p ſynecdochē, quēad-
Gene.15 modū Abrahā dr ſepultus ī ſpelūca duplici. Et Maria Mag. Tulerūt (inqt) dñm.i. corpus dñi
Iohā.20 de monumēto, ⌊audient vocem eius ⌋.i. ad imperium Chriſti reſurgent, quemadmodum p »
Danie.12 Danielem prænunciatū eſt: Qui dormiunt in puluere terræ, euigilabūt. Eſaias quoq; p̄dixit:
Eſa.26 Viuent

A Viuent mortui, interfectiq́ꝫ mei reſurgēt. Iſta eſt vox Chr̄i, de qua dicit Apoſtolus: Qm̄ ipſe
dn̄s in iuſſu & in voce archāgeli, & in tuba dei deſcēdet de cœlo. De qua apud Matthæū ꝓdi- 1. Theſſ. 4
xit ſaluator: Media nocte clamor factus ē, ecce ſpōſus venit, exite obuiā ei, q̄liter vero quā́ꝙ Matth. 25
celeriter fiet reſuſcitatio corpoꝝ pādit Apl̄s: In momēto in ictu oculi in nouiſſima tuba. Ca
net em̄ tuba & mortui reſurgēt incorrupti. Quomodo aūt mortui dicanť audire iam patuit. 1. Cor. 15
« ⌊Et procedēt q bona fecerūt (.i. final'r cōſummati atq; inuēti in opibus meritorijs) in reſurre
« ctionē vitę⌋.i. felicē ī mutationē cōſeq̄nť. Oēs em̄ reſurgem⁹ ſ; nō oēs ī mutabimur. Nā ī mu
tabunť q mutabunť in meli⁹, adipiſcētes reſurrectionē ꝑtingētē in vitā glorioſā; atq; cęleſtē Ibidem
« ⌊q vero mala egerūt⌋.i. in iniq̄tatibus dep̄hēſi, & in vitijs mortalibus hinc ſublati, q ſibi finē
« vltimū cōſtituerūt in rebus caducis, adhærētes creaturæ potius q̄ creatori, ꝓcedēt ⌊in reſur
« rectionē iudicij⌋.i. reſurrectionē habebūt dānoſam ac miſerā, ꝑtingentē ad reprobatōis iu-
diciū, de q̄ dixit Apl̄s: Eos q foris ſunt deus iudicabit. In quali em̄ diſpoſitōe ſeu affectōe aīa
recedet à corꝑe, in tali æternal'r ꝑmanet, & ſcd̄m eā iudicať, ꝓmiū́q; æternū ſortiť à deo, ſicut 1. Cor. 5
angeli apoſtatātes ī cōuertibil'r manēt in diſpoſitōe illa mētali ac vitioſa, in q̄ erāt cū deijcerē
tur à cœlo, ꝓpter q̄d aſſerit Damaſcenus, ꝙ in angelis ē caſus, hoc in hoībus ē mors. Et Salo Eſa. 14
mon in Eccl'iaſte: Si ceciderit lignū ad auſtrū aut ad aq̄lonē in q̄cū́ꝙ loco ceciderit, ibi erit. Damaſcenus
Poſtremo ꝑ hoc q̄d ait euāgeliſta vl' poti⁹ Chr̄us ꝑ eū. Qui bona fecerūt & q mala egerūt &c, Eccl'ē. 11
paret inſania æſtimātiū fidē ſine opib⁹ poſſe ſaluare. Nec tn̄ putādū ꝙ illi dūtaxat ſaluabūť q
opa charitatis vel ſaltē interiorē ei⁹ actū habuerūt, ſaluabunť em̄ infantes baptizati & natura
liter ſtolidi, baptiſmatis ſonte renati. His vero q̄ de diſtinctōe reſurgētiū dicta ſunt cōſonat il
B lud Danielis: Euigilabūt alij in vitā æternā, alij in obprobriū vt videāt ſemꝑ. Qm̄ ergo filius Daniel. 12
dei q factus ē caro & frater nr̄, aduocatus, ꝓpitiator & proximus nr̄, h; vitā fontalē, ſupefluē Iohan. 1
tem & indefectibilē in ſemetip̄o, accedamus ſemꝑ ad eū cū plena fiducia, vt glorioſe viuificet Matt. 28
nos, & de plenitudine torrētis ſuæ dulciſſimæ vitæ, corda nr̄a ſaltem ꝑfundat, & ſi nondū in- Hebræ. 2
ebriet. ¶ Deniq; vox eius terribilis, quā oēs mortui audiēt, q̄ totus tinniet mūdus, & tartarea 1. Iohan. 2
clauſtra patebūt, iugiter inſonet auribus nr̄æ mēſis, & cogitemus q̄ horrēdū ſit ī cidere in ma 1. Theſſa. 4
nus dei viuētis, q̄ metuendū erit illud iudiciū, q̄ inæſtimabilis anguſtia impioꝝ. Hebr. 10

¶ Explanatio reſiduæ partis huius capituli: Non poſſum ego à meipſo facere quicq̄.

Articulus decimusquintus.

MOdo multa magnifica ꝓhibuit Chr̄us de ſemetip̄o, vt; ꝙ pr̄ nō iudicat quēq̄, ſed
filius oēs, & ꝙ quos vult, viuificat, oēſq; in ſepulchris repoſitos ſuſcitabit, ne er-
go videať inaniter loq, vl' pr̄i derogare, vl' ſcd̄m ꝑſonaꝝ acceptionē, & inordina-
tā aliquā affectionē iudicare, refert oīne bonū ſuū ad deū pr̄em q̄ſi ad fontē diriuā Iaco. 1
tem nō diriuatū, & dicit ſe oīa agere ꝓut à pr̄e accepit, cui⁹ in oībus q̄rit gl'iam, ꝓmouet́ꝙ ho
« norē. Itaq; ait: ⌊Nō poſſum ego à meip̄o facere qcq̄⌋ hoc ē, q̄d iā iſto capl'o paulo an̄ locutus
« eſt. Nō p̄t fili⁹ à ſe facere qcq̄, & q̄d nūc adiecit: ⌊ſed ſicut audio iudico⌋ aliud nihil ē q̄ q̄d ibi
ſubiecit, niſi q̄d viderit pr̄em faciētē. Quę verba iā an̄ ſatis ꝓlixe tractata ſunt, & nūc breuiter
ꝑſtringā: Nō poſſu; à meip̄o facere qcq̄.i. nil valeo virtute nō accepta, ſcd̄m ꝙ ē in me, qa cū
« ſim à pr̄e nō habeo ꝑtātē niſi ab eo, ideo nihil poſſu; niſi virtute cōīcata à pr̄e ⌊ſed ſicut audio
« iudico⌋.i. ſcd̄m ſapiam infallibilē mihi à pr̄e ꝑ gn̄ationē æternā collatā, in iudicādo ꝓcedo,
« idcirco errare nō valeo, vn̄ ſubiūgiť: ⌊Et iudiciū meū iuſtū ē.⌋ Iuſtus em̄ dn̄s & iuſtitias dile Pſalm. 10
C xit, æq̄tatē vidit vult⁹ eius. Itaq; filio dei ſcd̄m naturā diuinā, idē eſt videre opa pr̄is & audire
à pr̄e, ꝑ hoc em̄ q̄d pr̄ generādo trāſfundit in filiū totā ſapiam ſuam, filius videt pr̄em & opa
eius. Audiréꝙ dr̄ à deo pr̄e, cū tn̄ totū ſit ibi ſupſimpliciſſimo & ſupineffabili modo. Poſſunt
q̄ꝙ iſta magis ꝓpriè q̄uis nō magis l'ral'iter exponi de ſilio ſcd̄m naturā aſſumptā, ſic em̄ palā
eſt, ꝙ nō pōt facere qcq̄ à ſeip̄o, ſicut nec cęteri hoīes, ſola eq̄dem gr̄a differt humanitas Chr̄i
ab alijs, ſcd̄m q̄d dicit Auguſtin⁹: Tolle grām qd eſt ille hō niſi q̄d tu, ſićꝙ iudicat ꝑ exrcutio Auguſtinus
« nem ⌊ſicut audiuit⌋.i. ſicut ꝑ ſciam infuſam interiori auditu diuinitus didicit. Ait ergo: ⌊Iu
« diciū meū iuſtū ē (qm̄ do vnicuiq; ſicut mereť) qa nō q̄ro volūtatē meā, ſed volūtaē eius q mi Pſalm. 61
« ſit me⌋ Nōné iuxta p̄inducta, pr̄is & filij ē vna volūtas, qūo ergo filius q̄rit volūtatē pr̄is nō
ſuā. Et r̄ndendū, ꝙ ſicut in Chr̄o eſt duplex natura, puta diuina & humana ſic volūtas duplex
in eo cōſiſtit. Quod ergo nūc aſſerit de volūtate ſua, intelligēdū ē de volūtate ſua humana. Et
quia hūana natura cōſtat ex intellectiuo ac ſenſitiuo, ſeu aīa rōnali & parte ſenſitiua, ꝓpterea
poniť duplex volūtas hoīs, vna ſuperior, vtpotè appetitus intellectiuus, q ꝓpriè appellať vo
lūtas, & de hac ītelligi p̄t, ꝙ fili⁹ nō q̄rit volūtatē ſuā, qm̄ iſtā volūtatē ī mobil'r à pricipio ſuæ
creatōis ſubiecit volūtati diuiæ. Et qm̄ ordinauit eā, oēḿq; actū eius ad volūtatē diuinā & ei⁹
honorē ſicut ad vltimū ſinē. Alia eſt volūtas hoīs inferior q̄ diciť appetit⁹ naturalis & ſenſiti-
uus q̄ Chr̄us abhorruit mortē, de qua volūtate accipi ſolet, q̄d ait in paſſiōe: Nō mea volūtas
« fiat ſed tua, & de iſta magis proprie accipi p̄t q̄d dictū eſt, ⌊non quæro voluntatem meā⌋.i. Lucæ. 22
« aliq̄d priuati amoris, & ad ſe reflexæ affectiōis ⌊ſed voluntatē pr̄is⌋.i. ea quę placita ei' ſunt.

 Vnde

Roma.15 Vnde Aplus dicit ꝙ Chrũs nõ placuit ſibi.i.in ſuĩpſius cõplacẽtia nõ quieuit ſcd̃m ꝙ homo D
nec quæſiuit beneplacitũ ſuæ voluntatis humanæ, inquantũ humanæ, ſed vt deo ſubiectæ, &
in omibus ei cõformatę, q̃d nõ eſt aliud niſi quærere voluntatẽ dei. Imò ſic & nos quærere &
implere poſſumus ꝓptiã volũtatẽ, nõ inquãtũ eſt nr̃a, & ad ſe cõuerſa, ſed vt ẽ diuĩa charita-
te & lege euãgelica informata. Neq; eñ opus ẽ meritoriũ niſi fuerit volũtariũ, & q̃nto opus
bonũ fit prõptiori volũtate, tã eſt deo accepti⁹, & ꝓmij amplioris, eò ꝙ deus reſpiciat affectũ
potius q̃ effectũ. ⌊Si ego teſtimoniũ ꝑhibeo de meiꝑo, teſtimoniũ meũ nõ ẽ veꝝ.⌋ Infra ait »
ſaluator, cũ ſibi dixiſſent Iudęi. Tu de teiꝑo teſtimoniũ ꝑhibes, teſtimoniũ tuũ nõ ẽ veꝝ. Et ſi
Iohan.7 ego (inq̃t) teſtioniũ ꝑhibeo de meiꝑo, teſtimoniũ meũ veꝝ ẽ, q̃uo ergo nũc ait, ſi ego teſtimo
Iohan.14 niũ ꝑhibeo de meiꝑo, teſtimoniũ meũ nõ eſt veꝝ. Et nonoẽ iꝑe eſt veritas, quæ nec fallit nec
fallit. Scd̃m aſſumptã q̃; hũmanitatẽ cõfirmat⁹ fuit in booo, ita ꝙ mẽtiri nõ potuit, nec pecca
re. ¶ Deniq; tp̃e paſſionis ꝑhibuit de ſeiꝑo teſtimoniũ corã Caipha & Pilato, cũ dixit: Amo
Matth 26 do videbitis filiũ hoĩs veniẽtẽ in nubib⁹ cœli. Itẽq;: Ego in hoc nat⁹ ſum, & ad hoc veni in mũ
Iohan 18 dũ vt teſtimoniũ ꝑhibeã veritati. Ad hoc q̃dã rñdẽt, ꝙ Chr̃s dixit interdũ teſtimoniũ ſuũ de
ſeiꝑo nõ eẽ veꝝ ad oñdendũ aſſumptæ carnis hũanitatẽ, interdũ vero dixit illud eẽ veꝝ, ad
inſinuãdũ ſui cũ pr̃e æqualitatẽ, ita ꝙ teſtimoniũ Chr̃i de ſeiꝑo fuit veꝝ, & nõ veꝝ. Veꝝ q̃-
dẽ ſcd̃m diuinitatẽ, ſed nondũ veꝝ ſcd̃m humanitatẽ. Q̃uo aũt hoc ſtare poſſit nõ video, niſi
intelligat, ꝙ teſtimoniũ Chr̃i de ſeiꝑo ſcd̃m hũanitatẽ ꝓlatũ nõ ẽ veꝝ loq̃ndo de hũanitate
eius ſeorſuin ſecluſa de diuinitate & gr̃a. Sic eñ fortaſſe potuiſſet eẽ erroneũ atq; ĩefficax. Fa
Chryſoſtom⁹. cilior ergo & aptior videt̃ eẽ expoſitio Chryſoſtomi ſic expoẽtis: Si ego teſtimoniũ ꝑhibeo
de meiꝑo teſtimoniũ meũ nõ ẽ veꝝ, ſcd̃m vr̃am æſtimationẽ, q̃uis ſcd̃m exiſtẽtiã ſit veriſſi- E
mũ ac ſufficiẽtiſſimũ, ⌊Ali⁹ eſt q teſtimoniũ ꝑhibet de me, & ſcio q̃a veꝝ ẽ teſtimoniũ q̃d ꝑhi
Mat.3 bet de me.⌋ ꝑ hũc aliũ intelligi ꝑt pr̃, q in baptiſmo teſtatus ẽ, hic ẽ fili⁹ me⁹ dilectus, q etiã per
miracula Chr̃i in noĩe pr̃is facta, teſtimoniũ ꝑſtitit filio. De teſtimonio etẽm pr̃is ſcriptũ eſt
2.Pet.1 in ep̃la Petri: Accepit à deo pr̃e honorẽ & gloriã, voce ad eũ delapſa, à magnifica gl̃ia. Hic ẽ
fili⁹ me⁹ dilectus, in q̃ mihi cõplacui, iꝑm audite. Sed & ſpũs ſc̃tũs teſtimoniũ Chr̃o ꝑhibuit, iu
1.Iohan.5 xta illud Iohãnis: Spũs eñ q teſtificat̃, qm̃ Chr̃us ẽ veritas Põt q̃; ꝑ hũc aliũ intelligi Iohãnes
Baptiſta, q fuit ver⁹ teſtis Chr̃i, ſcd̃m q̃d pr̃ ei⁹ Zacharias, plen⁹ ſpũ ſc̃tõ ꝑdixit: Tu puer pro-
Lucæ.1 pheta altiſſimi vocaberis &c. de cui⁹ teſtimonijs Chr̃o exhibitis, iã multa ꝑclara atq; ſublimia
Iohan.1
Iohan 14 dicta ſunt, pr̃io tertioq; capl̃is, ⌊vos miſiſtis ad Iohãnẽ Baptiſtã⌋ ſacerdotes & leuitas vt in- »
Iohan 1 terrogarẽt, an eẽt Chr̃s, ⌊& teſtimoniũ ꝑhibuit veritati⌋ vc; mihi q ſum via, veritas & vita »
dicẽs: Nõ ſum ego Chr̃us, & medi⁹ vr̃m ſtetit, cui⁹ ego nõ ſum dign⁹ vt ſoluã corrigiã calcta-
mẽti ei⁹, vt dictũ ẽ. Vel teſtimoniũ ꝑhibuit veritati.i.ei q̃d veꝝ fuit, vl̃ veritati ꝓpõnali, vc;
ſe eẽ vocẽ clamãtis io deſerto, & Chr̃i ꝑconẽ, me vero eẽ Chr̃m, in ſpũ ſancto baptizantem
⌊Ego aũt ab hoĩe teſtimoniũ nõ accipio⌋.i.teſtimooiũ humanũ nõ requiro, q̃ſi indigẽs illo, »
vl̃ vt ex hoc mihi aliq̃d accreſcat, maiorisq; autoritatis exiſtã q̃ntũ ad me, ſicut hõ digĩet te-
ſtionio dei, ⌊ſed hæc dico (vc; ꝙ de⁹ pr̃ & Iohãnes mihi teſtioniũ ꝑbuerũt) vt vos ſalui ſitis⌋ »
credẽdo in me, ꝑ teſtificationẽ illoꝝ, nõ eñ ob ſuã indigẽtiã, vel ꝓfectũ, ſed ꝓpter noſtrã ſa
lutẽ voluit Chrũs teſtes hr̃e, vt ſic ctederem⁹ in eũ. ¶ Inſup Chrũs oñdit, ꝙ teſtimoniũ Iohã F
nis fuit idoneũ, ꝓpter ipſi⁹ magnã ꝑfectionẽ, ⌊ille erat (ꝑ ſil̃itudĩoẽ q̃ndã) lucerna ardẽs & lu »
cẽs⌋ pr̃io eñ fuit ſil̃is lucernæ, qm̃ ſicut lucerna non ẽ eſſentialr̃ lux, nec lucet ꝑ ſe, ſed ꝑ lumẽ »
cõſtitutũ in ea, ſic Iohãnes nõ erat lux, per eẽntiã, nec ſplẽdebat ex ſe, ſed ex participatõe lu-
Iohan.1 cis diuinæ, vc; per gr̃am Chr̃i ſibi infuſam, q̃ fulſit per corp⁹ Iohãnis in verbo & ope, ſicut lu
mẽ lucernæ fulget ꝑ cornua ei⁹. Et ſicut lucerna cũ lumine ſuo obfuſcat̃ ſupueniẽte luce diei,
Iohan.3 ſic Chr̃o verbis atq; miraculis radiãte, cępit obfuſcari Iohãnes, ſcd̃m q̃d ipſi ꝑdixit. Illũ opor
tet creſcere, me aũt minui. Fuit q̃; Iohãnes lucerna ardẽs igne diuini amoris, ex q̃ cõgratula
Iohan.3 tus eſt excellẽtiæ Chr̃i, ſicut ait amicus ſpõſi q ſtat & audit eũ, gaudio gaudet ꝓpter vocẽ ſpõ
Mat.14 ſi. Arſit etiã Iohãnes zelo iuſtitiæ, q̃ increpauit Herodẽ, & flãma dilectõis proximoꝝ, habu-
Mar.6
Lucæ.3 itq; verba vehemẽter ignita, dicẽdo: Geoimina viperaꝝ, qs oñdet vobis fugere à vẽtura ira,
facite ergo digoos fructus pœnĩæ. Fuit inſup lucẽs radijs ſapiæ exẽplari & optima cõuerſa-
tiooe ꝑdicationeq; ſplẽdida, ſic & quilibet niti debet ad hoc, vt ſit lucerna ardẽs & lucẽs, qua-
tenus & lumẽ gr̃æ aptũ in eo locum inueniat, & iꝑe in ſeiꝑo diuina charitate ferueſcat, atq; in
cõtemplatione ſapiæ fulgeat, proximo quoq; ad dei amorẽ, & veritatis notitiã, conet̃ indu-
cere, ſicq; gr̃a animæ ſuæ redũdet, manifeſtet̃, ac emicet in vultus grauitate, in morũ ꝓbitate,
in totius corpis greſſu, omniq; actu: Beati qui tales ſunt, à q̃bus plus diſto q̃ oriẽs ab occaſu.
⌊Vos aũt voluiſtis exultare (ſpũaliter) ad horã (.i. ad tp̃s modicũ) in luce ei⁹⌋.i.in ꝑfectõe & »
gr̃a, & ſanctitate & doctrina Iohãnis, gaudẽdo de hoc, ꝙ habuiſtis tam ſapientẽ prophetã,
ſed non diu durauit exultatio illa, quia cum cœpit increpare vitia veſtra, dixiſtis dæmoniũ
Matth.17 habet, noluiſtisq; credere verbis eius q̃bus mihi teſtimoniũ reddidit, & vt multi affirmãt He
Marc.6 rodes etiã ad ſuggeſtionem Iudæoꝝ, clauſit ac decollauit Iohannem, vel ideo dicit ſaluator,
ꝙ Iu-

A ꝙ Iudæi voluerũt ad horã exultare in luce Iohãnis, quia parati fuerũt eũ pro Chriſto recipe-
re & in principio multi eoꝝ obedierũt Iohãni. ⌊Ego aũt habeo teſtimoniũ maius Iohãne⌋ .i.
“ dignius teſtificatõe Iohãnis facta de me, & ꝙ ſit teſtimoniũ iſtud maius ſubiũgit. ⌊Opera enĩ
“ q̃ dedit mihi pr̃ vt ꝑficiã ea⌋ .i. miraculoſi effectus, totã ꝑtãtem naturæ excedẽtes, q̃s pr̃ facit
“ ꝑ me, & vult eos ꝑfici .i. ꝑfecte & excellẽtiſſimo modo fieri à me, ⌊Ipſa opa⌋ q̃ ego facio, ꝓ-
pria virtute, ſcd̃m q̃d deus, & inq̃ntũ homo facio ea virtute pr̃is, imò totius trinitatis, cui⁹ eſt
“ vna ꝑtãs, ⌊teſtimoniũ ꝑhibẽt de me, q̃a (.i. ꝙ) pr̃ me miſit⌋ vcȝ ꝙ à deo veni, & recta ago &
ꝑdico. Sicut enĩ veritas naturalis ſciẽ ꝓbaſ per rõnis diſcurſum, ex principijs per ſe notis, ſic
ſupnaturalis veritas fidei demõſtraſ per opa ſoli deo poſſibilia, q̃ cum ſit veritas nunq̃ facit
opa talia ad cõfirmatiõhẽ erroris, qm̃ ergo talia multa fecit Ieſus, certũ eſt, ꝙ à deo miſſus Iohan.14
“ ſit, verusq̨ doctor cõſiſtat. ⌊Et q̃ miſit me pr̃⌋ ¶ Duplex eſt miſſio filij dei vna iuiſibilis qua
pr̃ à principio mũdi, miſit æternã ſapiam ad mẽtes electoꝝ, ꝑ hoc ꝙ illuminauit eas grã ſuæ
ſapiæ increatæ ac genitæ. Cũ enĩ in pr̃e ſit authoritas quo ad filiũ, atq̨ in filio ſubauthoritas
quãtũ ad pr̃em, conuenit pr̃em mittere filiũ, etiã ſcd̃m diuinã naturã. Simili rõne pr̃ & filius
mittũt ſpm̃ ſanctũ, q̃a in ipſis eſt authoritas, quo ad ſpm̃ ſanctũ, & in ſpũ ſctõ ſubauthoritas
ad pr̃em & filiũ, q̃ſi ad vnũ principiũ vnũq̨ ſpiratorẽ ac fontẽ. De hac nẽpè ſpũali & inuiſibi
li miſſione verbi habeſ in libro Sapiæ: Mitte illã de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis Sapiæ.9
tuæ, vt mecũ ſit & mecũ laboret. Alia eſt miſſio filij dei tꝑalis atq̨ viſibilis, quæ diciſ incarna Gala.4
B tio eius. Nec dubiũ quin Chr̃s in mũdo conuerſans mittebaſ à pr̃e ad oĩa loca & opa quęcũq̨ Baruch.3
“ acceſſit aut fecit. Imò Chr̃us ſcd̃m q̃d deus miſit ſeipm̃, ſcd̃m q̃d homo ⌊Ipſe teſtimoniũ ꝑhi
“ buit de me hoc ſpecialr̃ accipi p̃t de teſtimonio pr̃is, q̃ in baptiſmo locutus ẽ, hic ẽ fili⁹ me⁹
dilectus. Nihilominus à principio mũdi ꝑhibuit pr̃ teſtimoniũ Chr̃o ꝑ oracula pr̃iarchaꝝ, Matt.3
ꝑ vaticinia ꝓpheraꝝ, ꝑ diuerſa ſacra & geſta figuralia. Vnde ſcd̃m Auguſtinũ, nulla ætas va Auguſtinus
cauit à ꝓphetia de Chr̃o, propter q̃d apud Lucã Zacharias diſſeruit, Erexit cornu ſalutis no Lucæ.1
bis, ſicut locutus eſt ꝑ os ſanctorum, q̃ à ſeculo ſunt ꝓphetaꝝ eius. Videſ aũt Chr̃us ad lite-
ram loqui de teſtimonio vocis paternæ p̃fato. Loquiſ enĩ nũc diſtinctim, de triplici teſtimo
“ nio ſibi ꝑhibito, vtpote Iohãnis & opeꝝ ac patris. ⌊Neq̨ vocẽ eius audiſtis vnq̃⌋ ¶ Quęriſ
q̃uo ſaluator dicat Iudæos nunq̃ audiſſe vocẽ pr̃is, ſupra enĩ caplo. 3. dixit ad Nicodemũ. Spi
ritus vbi vult ſpirat, & vocẽ eius audis, q̃d melius intelligiſ de ſpũ ſctõ, q̃ de vento, ſicut ergo
Iudæi audierũt vocẽ ſpũs ſancti, ſic & patris. Deniq̨ Iohãnes ait: Ego vox clamãtis in deſer- Iohan.3
to, ergo audiẽdo Iohãnẽ, audierũt vocẽ pr̃is. Sed & Chr̃us eſt verbũ & ſermo pr̃is, de quo ad Iohan 1
Hebræ. dicit Apl̃s: Viuus eſt ſermo dei & efficax & penetrabilior omĩ gladio ancipiti. Quod Titum.1
enĩ id de increato dei verbo dicaſ, eluceſcit ex eo q̃d ſubdiſ: Et nõ eſt vlla creatura inuiſibilis Hebrę.4
in cõſpectu eius, oĩa aũt nuda & aperta ſunt oculis eius, ad quem nobis ſermo. Itaq̨ audiẽdo
Chriſtũ audierũt verbũ ſermonẽq̨ patris, & ꝑ cõſequẽs vocẽ ipſius. ¶ Pręterea ſacra ſcriptu
ra, nõnẽ vox dei ẽ, dicẽte Aplo: Omĩs ſcriptura diuinitus inſpirata. Iudæi ergo audiẽdo elo 2.Timo.3
quia ꝓphetaꝝ, ac Moſi, audierũt vocẽ dei. Moſes q̨q̨ ait in Deutero. Probauimus hodie ꝙ Deute.4
loquẽte deo cũ hoĩe vixerit hõ, vocẽ eius audiuimus de medio ignis. Quidã expoſitores faci-
liter trãſeuntes dicunt, ꝙ ideo Chr̃s dixit iſtis ꝑuerſis incredulisq̨ Iudæis, ꝙ nunquàm au-
C dierũt vocẽ pr̃is, q̃a nõ audierũt p̃inductũ teſtimoniũ vocis paternę, de filio in baptiſmo: Hic
eſt filius meus dilectus. Alij dicũt, ꝙ ideo Chr̃s ait, neq̨ vocẽ eius vnq̃ audiſtis, neq̨ ſpeciẽ Deu.3
eius vidiſtis, vt inſinuet deũ pr̃em eſſe oĩno incorꝑalẽ ac inſenſibilẽ, ita ꝙ neq̨ audiri p̃t, neq̨
videri ſenſu corporeo, cũ nõ habeat os, linguã, & cętera inſtrumẽta loquẽdi. Et q̃uis ꝑ ſubie-
ctã creaturã loquaſ nõ tñ audiſ vox eius, q̃ſi ipſe ſit immediatus, ꝓpriusq̨ formator huiuſcemo
di vocis. Sed q̃a ſaluator duris & ꝑfidis loquebaſ Iudæis, q̃ verba diuina tradita in ſcripturis
nõ vere & ſpũaliter intellexerũt, videſ ſic exponẽdũ, neq̨ vocẽ eius .i. ſcripturas ſacras, mi-
hi teſtimoniũ ꝑhibẽtes à patre reuelatas, vnq̃ audiſtis, aurib⁹ cordis, ſed groſſe atq̨ carnalr̃ .i.
ſcd̃m literã, q̃ occidit, intellexiſtis eas. Iuxta hũc modũ Moſes locutus ẽ Iudæis in Deutero. 2.Cor.3
Vos vidiſtis vniuerſa magnalia dei, & nõ dedit vobis dñs cor ĩtelligẽs & aures q̃ poſſent audi Deut.29
re vſq̨ ĩ pñtẽ diẽ. ¶ Huic expoſitõi ſeq̃ntia q̃ȝ cõſonãt vt patebit. Neq̨ ſpẽm ei⁹ vidiſtis, hoc
vno mõ ĩtelligi p̃t, ꝙ nõ viderũt deũ ꝑ ſpẽm .i. diuinã eẽntiã, q̃uo vidẽt eũ btĩ in pr̃ia. Scd̃o ꝙ
nec fide ſyncera, puraq̨ mẽte, cõtẽplati ſunt deũ, q̃ enĩ ait ſe noſſe deũ, & mãdata ei⁹ nõ cuſto 1.Iohan.2
dit mẽdax eſt, q̃uo ergo pr̃es & vates vet. teſt. ſpẽm dei vidiſſe ſcribunſ, dicẽte pr̃iarcha Ia- Gene.32
cob: Vidi dñm facie ad faciẽ. Et Eſaias: Vidi (inq̃t) dñm ſedentẽ ſup ſoliũ excelſum. Daniel Eſa.6
etiã ꝑhibet ſe vidiſſe antiquũ dieꝝ, & cui⁹ capilli erãt ſicut lana alba. Et rñdendũ ꝙ nõ viderũt Daniel.7
deũ in ſpecie ꝓpria, ſȝ aliena, ĩ imaginatõe formata vl̃ ab angelo in ꝑſona dei apparẽte aſſũpta
vl̃ alio mõ cõſili. ⌊& verbũ ei⁹ (.ſ. dei pr̃is) nõ habetis in vobis manẽs⌋ q̃d prĩo accipi p̃t de vni
“ co filio pr̃is, de q̃ dictũ ẽ, ĩ pricipio erat verbũ, hoc iſti ĩcreduli nõ habuerũt manẽs .i. fixũ ac ha Iohan.1
bitãs ĩ cordib⁹ ſuis ꝑ fidẽ & charitatẽ, vñ Apl̃s aſſerit Chr̃m habitare ĩ cordib⁹ nr̃is, ꝓpter q̃d Ephe.3
dictũ fuit ſupi⁹, Et ſui eũ nõ r̃ceperũt. Scd̃o exponiſ ſic, & verbũ ei⁹ nõ habetis ĩ vobis manẽs Iohan.1
hoc eſt,

hoc eſt, diuinis ſermonibus & ſcripturis nõ obeditis, ſed vacui eſtis à cognitiõe formata, & ſa D
Pſal.118 lutari memoria diuinorũ verborũ, quo cõtra ait Pſalmiſta: In corde meo abſcõdi eloquia tua
vt nõ peccẽ tibi. Queadmodũ eñi impij, quis ſubtiles dicunt nõ cognoſcere deũ, qñ nõ ho-
Titum.1 norãt eũ vt deũ, ſed factis negãt, ſic peruerſi & pfidi quis in ſcripturis promptiſſimi dicunt, tñ
nõ habere in ſe verbũ dei, qm abutunt. Tertio ſic: Et verbũ eius nõ habetis in vobis manẽs. i.
internã dei inſpirationẽ nõ pcipitis, neq; p reuelationẽ occultã, filiũ dei cognoſcitis. Omnibus
eñi expoſitõibus iſtis cõcordãt ſequẽtia, ⌊ q̃a quẽ miſit ille ⌋. i. mihi filio dei miſſo à pře cœle- »
ſti ⌊ nõ creditis ⌋ Et q̃a ſaluator iam tetigit φ vocẽ pr̃is. i. ſcripturas de Chr̃o loquẽtes, nõ re
ctè ac ſpũaliter intellexerũt, ſed ſupficialiter, ac ruditer nimis, idcirco ſubiungit ac hortatur.
⌊ ſcrutamini (. i. ſolerter diſcutite, inueſtigate, aduertite) ſcripturas ⌋ legis ac pphetarũ. ¶ Eſt »
ergo q̃dã ſcrutatio diuinorũ bona, diſcreta ac ſalutaris, nõ ex curioſitate, pſumptõe vel infide
litate quadã pcedẽs, ſed ex auiditate agnoſcẽdæ veritatis, ppter dei amorẽ atq; honorẽ, de
Acto.17 qua in actibus Aplorũ Lucas teſtat, de Theſſalonicẽſibus loquẽs: Nobiliores ex eis ſuſcepe-
rũt verbũ dei cũ omi auiditate, q̃tidie ſcrutãtes ſcripturas ſi hæc ſe ita haberẽt. Et Pſalmiſta:
Pſal.118 Mirabilia teſtimonia tua, ideo ſcrutata eſt ea aĩa mea. Alia eſt ſcrutatio curioſa & immodera
ta, qua q̃s difficilia vltra ppriã capacitatẽ nitit diſcutere, incõprehẽſibilia capere, ſcripturas
Prouer.25 ſacras pprio ingenio meſurare, ac iudicare, de qua Salomon faſſus eſt. Scrutator maieſtatis
Eccl.3 opprimet à gl'ia. Et in Eccl'iaſtico: Fortiora te ne ſcrutatus fueris, ⌊ q̃a vos putatis in ipſis ⌋. i. »
Eſa.3 in notitia ſcripturarũ, ⌊ vitã æternã hr̃e ⌋. i. æternã btĩtudinẽ pmereri, ac adipiſci, q̃d & ita »
fuiſſet, ſi eas vere & efficaciter ĩtellexiſſetis. Sed q̃a oppoſitũ cõtigit, ppter Iudæorũ duritiã,
aptiſſime dixit Chr̃s, q̃a putatis. i. inaniter æſtimatis, defraudati nãq; eſtis ſpe vr̃a ⌊ Et ille ⌋ »
ſcripturæ ⌊ ſunt q̃ teſtioniũ phibẽt de me ⌋ In lib. etẽi Moſi & pphetarũ nõ ſolũ pnũtiat Chr̃i »
aduẽtus, & ĩcarnatio verbi, ſed etiã determĩat tp̃s aduẽtus, locus natiuitatis modus cõuerſatio
nis, & qualitas paſſionis, ſed & reſurrectio & aſcẽſio Chr̃i, illic pnũtiat. De eius eñi aduẽtu, ce- E
Eſa.9 cinit Eſaias: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. De tp̃e vero aduẽtus Chr̃i locutus ẽ
Gene.49 Iacob in Geneſi: Nõ auferet ſceptrũ de Iuda, donec veniat q mittẽdus ẽ. Et Daniel: Septuagi
Dani.9 ta hebdomadas abbreuiatæ, vz hebdomadas annorũ lunariũ, ſunt ſup ppl'm tuũ, vt deleat ini-
quitas, & ĩpleat viſio & pphetia, & vngat ſctũs ſctõrũ. Modus q̃q; aduẽtus iſtius, vz φ Chr̃s
Baruch.3 venit & cõuerſatus ẽ cũ hoĩbus in maxima pauptate & hũilitate deſcriptus fuit p Hieremiã:
Hiere.14 Quare q̃ſi colonus vẽturus es in terra, & q̃ſi viator declinãs ad manẽdũ. Et p Zacharã: Ecce
Zacha.9 rex tuus venit tibi mãſuetus, ip̃e paup. Itẽq;: Pſalmiſta: Paup ſum ego & in laboribus à iuuẽ
Pſalm 87 tute mea. Preterea de loco natiuitatis p Michęã: Et tu Bethleẽ Effrata, ex te mihi egrediet, q
Michæ.5 ſit dñator in Iſrael. Modũ q̃q; cõceptõis Eſaias de pmpſit: Ecce virgo cõcipiet & pariet filiũ.
Eſa.7 Ruſuſq;: Aſcẽdet (inq̃t) q̃ſi virgultũ corã eo & q̃ſi radix de terra ſitiẽti. i. q̃d pphetauit Pſal-
Eſa.53 miſta: Deſcẽdet ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillãtia ſup terrã. De paſſione vero &
Pſalm.71 tp̃e paſſiõis Daniel dixit:, poſt hebdomadas. 62. occidet Chr̃us. Et Eſaias: Ip̃e vulneratus eſt
Daniel.9 ppter iniq̃tates nr̃as, attritus ẽ ppter ſcelera nr̃a, & ſicut ouis ad occiſionẽ ducet. Et ſumma-
Eſa.53 tim ſtringẽdo vix aliq̃d in euãgelio cõtinet, q̃d nõ in veteri teſtamẽto inueniat pdictũ. Pro-
Roma.1 pter q̃d ait Apl'us ſe ſegregatũ in euãgeliũ, q̃d ante pmiſit deus p pphetas ſuos, in ſcripturis F
ſanctis de filio ſuo. ⌊ Et nõ vultis venire ad me ⌋ p fidẽ & obediẽtiã, ſcd'm q̃d Pſalmiſta hortat »
Pſal.33 Accedite ad eũ & illuminamini, ppriæ ergo volũtatis obſtinatio ẽ cã pfidię Iudęorũ, ⌊ vt vi- »
tã (ſpũalẽ) habeatis ⌋ in pñti p grãm, & in futuro p gloriã. Et q̃a Chr̃us tã multa de ppria ex »
cellẽtia retulit, ne Iudæi eũ de iactãtia increparẽt, ſubintulit, ⌊ claritatẽ ab hoĩb' nõ accipio ⌋ »
Deute.6 . i. humanã gloriã & laudẽ nõ req̃ro. Sed nõne Chr̃us pcipit ſibi à nobis ſeruiri, nõne iubet ſe
Matt.4 adorari, oĩb'q; pferri q̃uo ergo nõ q̃rit claritatẽ ab hoĩe? Et r̃ndẽdũ, q̃a ſcd'm q̃d hõ nõ q̃ſiuit
nec q̃rit iſta ppter ſe, vl' ex priuato amore, ſz vt de' exigit iſta, tãq̃ creator & pñceps altiſſim'
Imò vt hõ vult honorari nõ ex vanitate, ſz zelo iuſtitię, ſcd'm ordiationẽ volũtatis diuĩæ ſicut
etiã iuſtus platus q̃uis humilis vult zelo iuſtitiæ ppter honorẽ dei, cui' vices gerit, vt debita ſi
bi à ſubditis reuerẽtia impẽdat. Oĩs ãt rõnalis creatura, bñ diſpoſita, final'r q̃rit honorare deũ
p laudẽ & obediẽtiã, ex ſynceto amore, & honorari à deo, p vnionẽ cũ ip̃o & collocationẽ in
ſuo cœleſti palatio. Si ergo Chr̃us q habet in veſtimẽto & in fœmore ſuo ſcriptũ, rex regũ &
Apoca.19 dñs dñantiũ, nõ accepit ab hoĩbus claritatẽ, cur nos miſeri vitijs tabidi, ad oẽ malũ pcliues,
vanitate ſeducimur, q̃rẽtes ſciri, reputari, honorari, pẽſſe. Odibilis corã deo & hoĩb' eſt iſta
Eccl.10 ſupbia. Hinc ad Hebræos ait Apl'us: Chr̃s ppoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucẽ cõfuſiõe contẽ
Hebræ.12 pta, ⌊ ſed cognoui vos (cognitõe reprobatõis) q̃a dilectionẽ dei ⌋ gratuitã ac meritoriã, q̃ eſt »
1.Timo.1 virt' theologica & ĩfuſa, de q̃ dicit Apl'us: Finis pcepti eſt charitas, de corde puro, & cõſcia bo
na, & fide nõ ficta, ⌊ nõ habetis in vobis ⌋ vz appetitu intellectiuo, ſeu volũtate, quæ eſt chã »
ritatis ſubiectũ. Nihilominus naturalem dei dilectionẽ impij aliq̃ hñt, nõ tñ dãnati. Sine dile
1.Cor.13 ctiõe aũt dei gratuita, nihil eſt meritoriũ put Paulus teſtat: Si linguis angelorũ loquar & ho-
minũ, charitatẽ aũt nõ habeã, nihil ſum. Charitas eſt eñi ppria vita aĩæ, ſicut in prima ſua
Canoni-

Canonica docet Iohãnes: Qui non diligit, manet in morte: L Ego veni In noĩe patris mei, ⅃ 1. Johan. 3
A .i. in patre meo, hoc eſt, ſcd̃m voluntatẽ & ordinationẽ pr̃is æterni, ad honorẽ ipſius, cuius
in om̃ibus dictis meis atq; opibus beneplacitũ impleo gloriamq́; requiro, L & nõ accepiſtis
me (p fidẽ, dilectionẽ & obedientiã) ſi alius venerit (.i. qñ & cũ Antichr̃us venerit) in noĩe ſuo ⅃
hoc eſt, propriũ honorẽ & gloriã quærẽs, nõ miſſus à deo, ſed ſeipſm inæſtimabili mẽtis tumo 2. Theſſa. 2
re extollẽs, ſupra om̃e qd dr̃ aut colit̃ deus, L illũ accipietis ⅃ credẽdo qp ipſe ſit Meſſias in lege
promiſſus, in hũc em̃ errorẽ cadere meruiſtis, verũ filiũ dei ſpernẽdo. Itaq; qd ait: ſi alius vene
rit, nõ dr̃ dubitatiue, & qd addit, illũ accipietis, nõ dr̃ ad Iudæos, qs Chr̃us tũc pſentialr̃ allo-
qbat̃, q iã diu occubuerũt, niſi ſub pſona illoꝝ, itelligẽdo cõiter gen⁹ Iudaici ppl̃i, qd primo &
maximè adhærebit Antichr̃o, donec p Enoch & Heliã cõuertant̃, & Antichr̃i falſitas detegat̃
L Quõ poteſtis vos credere (fide formata, viua & opatoria) q gloriã adinuicẽ accipitis, ⅃ cũ
affectu, & humanũ fauorẽ, terrenũ honorẽ, propriã laudem optatis, quæritis, & acceptatis,
L & gloriã quæ à ſolo deo eſt (.i. verã atq; æternã felicitatẽ) nõ quæritis ⅃ virtuoſe viuendo.
Cõſtituiſtis em̃ vobis finẽ in rebus caducis, & vanis, nõ in deo bñdicto. Videmus em̃ multos
ambitioſos & arrogãtes, fidẽ habere, & cõtra infideles armari, nõ ergo loquit̃ Chr̃us de fide
informi & vacua, ſ; formata. Eluceſcit ãt ex his qp vana gl̃ia, oẽ ſpũale bonũ ĩpediat, & peſtife
rum valdeq́; graue crimẽ cõſiſtat, ꝓpter qd dicit Pſalmiſta: Qm̃ deus diſſipauit oſſa eoꝝ, qui Pſalm. 52
hoĩbus placẽt .i. placere deſiderãt, cõfuſi ſunt, qm̃ deus ſpreuit eos. Et Apl̃us: Si hoĩbus place Galat. 1
rem Chr̃i ſeruus nõ eſſem. Om̃is ambitioſus & animoſus ſĩlis eſt viro ſtulto q ædificat domũ Mat. 7
ſuã ſupra harenũ. Specialr̃ aũt ambitioſitas iſta impedit Iudæos à fide Chr̃i. Qm̃ enĩ ſcriptu-
B ras prophetaꝝ ſolũ lr̃aliter intelligũt, putãt qp Chr̃us in primo ſuo aduẽtu, oĩa regna mundi
eis ſubijciet, ſicq́; tp̃alem principatũ, terrenũ honorẽ, humanã exaltationẽ ſperãt, & cupiũt.
Vnde in Ieſum paupertatis & humilitatis magiſtrũ, oĩmq́; tp̃alium cõtemptorẽ credere no- Matth. 11
luerũt, & nolũt. Itaq; ſoli deo placere, & ei dũtaxat diſplicere formidemus, & in ſolo deo ſit
gloriatio nr̃a. L Nolite putare qz ego accuſaturus ſim vos apud patrẽ ⅃ hoc ait ſaluator, nõ qp
ipſe nequaq̃ accuſabit Iudæos, cũ ipſe ſit iudex & teſtis q alibi loquit̃: Qui me erubuerit, hũc fi
lius hoĩs erubeſcet corã pr̃e & angelis. Vnde p Hieremiã ait: Attẽde dñe & audi voces aduer Hiere. 19
ſarioꝝ meoꝝ. Nunqd reddit̃ pro bono malũ, quia foderũt foueã animæ meæ. Nõne Chr̃us Lucæ. 9
accuſauit Iudæos cũ dixit paſſione inſtãte. Nũc aũt excuſationẽ nõ habẽt de pc̃tõ ſuo, & ode Hiere 18
rũt me & patrẽ meũ gratis. Per hoc qppe Chr̃s eos accuſat, qp proprijs verbis & actibus imo Infra ca. 15
& vulneꝝ ſuoꝝ cicatricibus, quas ſeruauit in teſtimoniũ cõtra ingratos, oſtẽdit eos damna-
tõe digniſſimos. Sed idcirco dicit, qp nõ accuſabit eos, qz nõ ipſe ſolus hoc faciet, ꝓpter quod
ſubdit: L Eſt qui vos accuſat ⅃ .i. damnatõe dignos affirmat in ſuis ſcripturis. L Moſes in quo
ſperatis ⅃ hoc eſt, p cuius legem ſaluari confiditis, ſine meritis Chriſti. Putãt em̃ Iudæi obſer
uationẽ legis ſufficere ad ſalutẽ. Multa aũt ſunt verba in libris Moſi, qbus probant̃ Iudæi da
mnationem mereri. Quòd Moſes accuſaturus eſt eos Chriſtus ſubiunxit: L Si em̃ crederetis
Moſi crederetis forſitã & mihi ⅃ Si interrogaremus Iudæos, an credãt Moſi, conſtantiſſime
reſponderẽt qp imò, & tamẽ veritas hoc loco dicit contrariũ. Simili modo ſi interrogaremus
hæreticos, an credunt Chriſto, firmiſſime dicerẽt, credimus, & tamẽ ita non eſt. Nunqd Ar-
rius, Eunomius, Fotinus, Sabellius, & ſimiles eis, veram in deo Trinitatem perſonarum negã
C tes, crediderũt ſermonibus Chr̃i? Et tñ Iudæi atq; hæretici putãt ſe credere iſtis. ¶ Sed dicẽ
dũ breuiter, qp Iudæi credũt Moſi ſcd̃m eũ intellectũ, q verba eius exponũt, & qm̃ verba eius
male itelligũt, ideo nõ credũt ei ſcd̃m veritatẽ, ſed ſcd̃m ipſoꝝ deceptoriã opinionẽ, quẽad
modũ aliqs putat ſe videre colorẽ rubeũ, cũ videt album p nigrũ. Quod vero Chr̃us ait, for-
ſitã nõ dicit dubitãdo, ſed humanã libertatẽ inſinuãdo, & ſobrium modũ loquẽdi, docendo:
L de me em̃ ille ſcripſit ⅃ Multa nanq; ſcripſit Moſes de Chr̃o, quædã verba alioꝝ narrãdo,
quædã in ꝓpria pſona ꝓphetãdo, quædã figuralr̃ & occultè, de myſterijs Chr̃i & paſſione
eius p ſacra, & cæremonialia legis inſinuãdo. Primo modo ſcripſit de Chr̃o in Geneſi, cũ re-
citat deũ dixiſſe ad Abrahã: In ſemine tuo benedicent̃ oẽs gẽtes. Et qũo Iacobus dixit: Non Gene. 22
auferet̃ ſceptrũ de Iuda &c. Itẽq́; ſalutare tuũ expectabo dñe. Et ĩ libro Numeroꝝ recitãdo Gene. 49
vaticinia Balaã. Scd̃o modo ſcripſit de Chr̃o in Deutero. Prophetã ſuſcitabit vobis dñs &c. Num. 23. et. 24
Accuſatq́; Iudæos adiũgẽs: Om̃is q nõ audierit ꝓphetã illũ, peribit de ppl̃o ſuo. Tertio mõ Deut 18
ſcripſit de Chr̃o in Exodo atq; Leuitico, loquẽs de ritu agni paſchalis, & cæteris ſacrificijs p Exo. 12
quæ paſſio Chr̃i pfigurabat̃. L Si aũt illius lr̃is (.i. ſcripturis) nõ creditis ⅃ qz nec intelligitis eas Leui. 12
veraciter, L qũo verbis meis credetis? ⅃ Et hoc rurſus ſicut & cætera Chr̃i eloqa indiget ſano
intellectu, qz ſic ſonat, qſi ſcripta ſeu teſtimonia Moſi eſſent magis credibilia atq; autẽtica q̃
verba Chr̃i. Eſt igr̃ ſenſus: Si illi⁹ lr̃is nõ creditis, quẽ æſtimatis maioris autoritatis eẽ q̃ me, &
ad quẽ maiorẽ affectũ habetis, qũo verbis meis credetis, qſi dicat, qz illi nõ creditis, mihi cre-
dere nõ poteſtis. Põt etiã abſolute ĩtelligi, vt dicat verba Moſi credibiliora q̃ ſua, qm̃ erãt mi
nus incõprehẽſibilia, difficilia & ſupnaturalia q̃ verba Chr̃i, q oẽm penitus rõnẽ trãſcendũt.

¶Expoſitio capl'i ſexti: Poſt hæc abijt Ieſus. Arti.XVI. D

POST hæc narrat Euangeliſta, grande miraculum, quo omnipo-
tentia Chriſti magnificè noſcit demõſtrata, eiuſq́ ſupernaturalis
doctrina efficaciter roborata, vt ſupernaturalis aſſertio, ſupernatu
Joban.5 rali firmaret argumẽto. ⌊Poſt hæc⌋ quæ in præcedenti caplo di-
cta, geſtaq́ ſerunt ⌊abijt Ieſus⌋ à Hier'lm & Iudęa. Abijt aũt & naui
gauit, ⌊trans mare Galilææ (quod eſt mare) Tyberiadis⌋ .i. mare
iſtud q̃d dicit mare Galilææ à prouincia in qua ſitũ eſt. Dicit etiam
mare Tyberiadis ab vrbe nomine Tyberias, quæ ſita eſt in littore
huius maris. Abijt aũt Ieſus diuerſis ex cauſis. Primo, ſcd̃m q̃d hic
inſinuat cedẽs perſecutioni Iudæorum, ne ante tempus præfixum
Matth.14 ab eis occideret. Secũdo, cedẽs furori Herodis, vt em̃ in Matthæo legit: Ieſus audita decolla
Marc.6 tione Iohãnis, fecit quæ iã refert Euãgeliſta. Tertio, vt diſcipuli ſui poſt laborem paulum
repauſarẽt, quia vt ſcribit in Marco: Erant qui ibãt & redibãt, & nec ſpacium manducandi
habébant. Vnde Chriſtus ait diſcipulis: Venite ſeorſum in deſertum locum & requieſcite pu
ſillum. ⌊Et ſequebat eum multitudo magna, quia videbant⌋ ſigna, hoc eſt, miraculoſas cu-
rationes, ⌊quæ faciebat ſuper his (.i. in eis hominibus) q infirmabant⌋ hæc fuit vna ratio, ob
quã ſequebant eũ, diuerſi tamẽ diuerſis de cauſis. Chriſtũ corporaliter ſequebant quidam, vt
aliquid reprehẽſionis in verbis aut actibus eius inuenirẽt, queadmodũ phariſæi & ſcribæ inui
dioſi, q̃dam vt inſtruerent & vitam ſuam corrigerẽt vt ſtudioſi ac pœnitẽtes. Quidã vt ſigna E
Joſue.4 viderẽt & noua audirẽt vt curioſi, q̃dam vt curarent, q̃dam vt ſuis ſanitatẽ acquirerẽt, ſicut
de regulo dictũ eſt, q̃dam vt corporaliter alerent. Et q̃m dñs Ieſus etiã ſcd̃m corpus ſpecio-
ſus valde & eloquentiſſimus fuit, & optimæ habititudinis, veriſile eſt, ꝙ multi ſequebant eũ
Mat.14 delectati ſpecie & eloquẽtia eius. ¶Deniq; ſcd̃m Matthæum prædicta multitudo de ciuita-
Mar.9 tibus ſecuta eſt Chriſtũ pedeſtris. Ex quo elicit, ꝙ egeni fuerũt pro maiori parte. Et vt Mar-
cus teſtat, cũ cognouiſſent ꝙ Ieſus eſſet, de oĩbus ciuitatibus cucurrerũt illuc, & pręuenerũt
diſcipulos Chriſti, in quo patet feruẽs eorũ ad Chriſtũ affectio, ac prompta deuotio ſaltem
quorũdam, ⌊ſubijt ergo in montem Ieſus,⌋ vt locus correſponderet locato, Chriſtus enim
propter ſanctiſſimæ vitæ excellentiã, propter miraculorũ eminẽtiam, propter cõtemplatio
Dan.2 nis celſititudinem, propter charitatis omniumq́ virtutũ incomparabilem ſublimitatẽ, mons
appellat. De quo per Danielem aſſerit, ꝙ lapis abſciſus ſine manibus creuit in mõtem magnũ
Eſa.40 impleuitq́ vniuerſam ſuperficiem terræ. Mons ergo aſcẽdit in montem, implens ad literam
illud q̃d dĩ per Eſaiam: Super montẽ excelſum aſcẽde tu qui euãgelizas Syon. Aſcendit ergo
in montem qui eſt locus orationi, cõtemplationi, inſtructioniq́ aptus, vt & nos ſimiliter fa-
ciamus, tempore opportuno. Opportunitas eq̃dem loci plurimũ cõfert ad deuotionẽ. Aſcẽ
dit quoq; in mõtem docẽs nos ſuo exemplo terrena iſta, atq; carnalia abiectare, & cœleſtia,
Coloſſ.3 ac diuina toto affectu requirere, quatenus cũ Apoſtolo quæ ſurſum ſunt quæramus, ac ſapia
Phil.3 mus nõ quæ ſup terram, & quæ retro ſunt obliti, in anteriora extẽdamus noſipſos. Oĩa ſen- F
ſibilia vana atq; caduca arbitrãtes vt ſtercora, vt ſup inuiſibili deo ardẽti deſiderio vniamur.
⌊Et ibi ſedebat cũ diſcipulis ſuis⌋ docẽs eos, & latitudinẽ terræ quam cõdidit circũſpiciens
magis aũt habitatoribus terrę cõpatiẽs, eiſq́ auxiliari proponẽs. ⌊Erat aũt proximũ paſcha
Beda. dies feſtus Iudæorũ⌋ .i. de propinquo iam imminebat. Porro vt Beda ait, inter decollationẽ
Gala.4 Iohãnis & Chriſti paſſionẽ, vnius anni extitit ſpaciũ. Et ſic iſtud fuit paſcha ſecũdũ, circa q̃d
decollatus eſt Iohãnes, in quo Chriſtus nõ fuit in Hier'lm, cedẽs aduerſarijs ſuis. Nam ſicut ſæ
pe obſeruauit legalia oſtendẽdo ſe hoĩem verũ factũ ſub lege, ſic interdũ prætermiſit ea oſtẽ
dẽs ſe verũ deũ ac legiſlatorẽ ſupra legẽ. Quia hic dicit: Erat proximũ paſcha. Euãgeliũ iſtud
legit in medio quadrageſimæ propinquãte paſchali ſolẽnitate. ⌊Cum ſubleuaſſet ergo ocu
los Ieſus⌋ q ocl'is vagus nõ fuit, ſummè cõpoſitus, nec ſine ingẽti cauſa circũſpexit, ſed in oĩ-
bus vniuerſæ maturitatis & probitatis dedit exemplũ, ⌊& vidiſſet q̃a multitudo maxima,⌋
videlicet quinq; millia virorũ, præter mulieres & pueros, ⌊venit ad eũ, dicit ad Philippum⌋
qui primo oĩm dicit à Chriſto ad apoſtolatũ vocatus. Vnde nũc forte propter familiaritatẽ
& charitatis oſtẽſionẽ, ſpecialiter dirigit ſermonẽ ad eũ Aliqui tamẽ affirmãt, ꝙ Philippus cę-
teris diſcipulis rudior fuit, ideo magis indiguit informari, & hinc Chriſtus eũ interrogat, nõ
quaſi ignorans, ſed informare intendens. ⌊Vnde ememus panes vt manducẽt hi?⌋ nouerat
Chriſtus nõ adeſſe pecuniã ad emendũ tot panes ſufficiẽtes, q̃m pauper fuit, & parũ vel ni-
hil ſecũ detulit de argẽto & auro. ⌊Hoc aũt dicebat tentãs eũ⌋ tentatõe piæ probatõis ordi-
nate ad inſtructionẽ, qua tẽtauit & Abrahã, nõ tẽtatiõe ſeductiõis ordinate ad cõfuſionẽ, de
Gene.22 qua Iacobus ait in ſua Canonica: Nemo cũ tentat, dicat quia à deo tentat, Deus em̃ intẽtator
Jacob.1 malorũ eſt. De prima tentatõe ſcriptũ eſt in lib. Sapiæ. Deus tẽtauit iuſtos, & inuenit illos di-
Sapiæ.3
Deutero.8 gnos ſe. In Deuteronomio quoq; dicit: Recordaberis cũcti itineris, per quod adduxit te dñs

deus

A deus tuus vt affligeret te atq; tentaret. De ſecũda oramus: Et ne nos inducas in tentationem.
¶Sed cũ tentare ſit experimẽtũ de tentato accipere. Q̃uo deus aliquẽ tẽtat q̃ de nullo accipit Mat.6
experimẽtũ, quippe cũ ei oĩa anteq̃ fiãt, pateſcãt? Et rñdendũ, ꝙ etiã in ſcripturis dicit deus
experiri ſeu aliqua facere, ad experiendũ, iuxta illud Iudicũ: Dimiſit dñs Chananæos vt in ip Iudicũ.3
ſis experiret Iſraelẽ, vtrũ cuſtodiret mãdata dñi, an nõ. Dicit itaq; deus ſumere experimen-
tũ, non vt ei aliquid innoteſcat, ſed vt tentatus agnoſcat ſeipſm, vel alij ad eius notitiã perdu-
cantur. Sic ergo tentauit Philippũ, eius ignorantiam demonſtrando, nõ ſolũ ad inſtructionẽ
Philippi, ſed omniũ diſcipulorꝫ, quatenus miraculũ magis oſtenderet, & virtus Chri agno-
ſceret. Perfectos aũt tentat deus, vt eorꝫ pfectio alijs pateat ad exẽplũ, vt Iob & Tobiã. Imper Iob.1. Tobiæ.2
fectos vero vt eorꝫ impfectio eis clareat ad propriã humiliationẽ. ⌊Ipſe em̃ ſciebat q̃d eſſet Tobiæ.12
“ facturus⌋ ideo nõ ſciſcitabat cõſiliũ vel auxiliũ poſtulãdo, ⌊Rñdit ei Philippus: Ducẽtorꝫ de
“ nariorꝫ panes nõ ſufficiũt eis, vt vnuſq́; modicũ q̃d accipiat⌋.i. paruũ fruſtũ mãducet, tan
q̃ diceret, Non habemus ꝓtiũ ad emendũ, nec poſſumus eis prouidere, idcirco remitte eos ad
“ loca habitabilia vt ſibiipſis puideãt ⌊Dicit ei vnus ex diſcip. eius Andreas fr̃ Symonis Petri⌋
Ad laudẽ Andreæ hoc ptinet, ꝙ principis apſorꝫ extitit frater, vnde & Iudas in ſua canonica
vocat ſe fratrẽ Iacobi, tanq̃ dignioris, nõ ad iactãtiã, ſed vt à fidelibus q̃bus ſcripſit diligẽtius
“ audiret. Quanti valoris fuerint iſti denarij, non exprimit. ⌊Eſt puer vnus hic,⌋ qui puer vo
cat, nõ tã propter ætatis paruitatẽ, q̃ propter puritatẽ & innocentiã, ad quã pueritiã obliga
mur Chriſto dicẽte: Niſi cõuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, nõ intrabitis in regnum Matt.18
B cœlorꝫ. Vnde hortat apl̃us: Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malicia paruuli eſtote. ¶Denique 1.Cor.14
in ſcripturis dicit aliquis puer tripliciter. Primo propter ſtoliditatẽ & incõſtantiã, Eſaia te- Eſa.65
ſte: Puer centũ annorꝫ morietur, hoc eſt ſenex fatuus. Secũdo propter puritatẽ & innocentiã,
vt ibi: Laudate pueri dñm. Tertio, propter ætatẽ permodicã, ſecundũ ꝙ Lucas ait, puer Ie- Pſal.112
“ ſus proficiebat, ⌊habẽs quinq; panes hordeaceos.⌋ Ecce quali cibo vti ſolebat Chrus cũ ſuis Luc.2
“ diſcipulis, condemnata eſt ergo delitioſitas, guloſitas, atq; carnalitas nr̃a. ⌊ſed hæc quid ſunt
“ inter tãtos⌋.i. parũ vel nihil proderũt multitudini tãtæ. Iohãnes q̃ vltimo ſcripſit euangeliũ
atq; hiſtoriã iſtã in aliquibus videt ab alijs Euãgeliſtis diſcordare, ſed illa facilime ſoluunt, q̃a
Iohãnes magis determinate & peculiariter recitat factũ iſtud, q̃ alij, ideo dicit dictũ ab vno
diſcipulo, puta Philippo vel Andrea, q̃d alij Euãgeliſtæ ſcribũt à diſcipulis cõiter dictũ. To- Mat.14
“ ta em̃ ſocietas fert facere, pati, vel dicere, q̃d facit, ſuſtinet, vel dicit, pars eius. ⌊Dicit ergo Ie Marc.6
“ ſus: Facite hoĩes diſcũbere⌋.i. ad mãducandũ ordinate ſedere, vnde in Marco habet, ꝙ ꝓce- Luc.9
“ pit vt facerẽt eos accũbere ſecũdũ cõtubernia ſua, ⌊erat aũt fœnũ multũ in loco,⌋ & ſic locus Marc.6
mollior & aptior fuit ad ſedẽdũ atq; veſcendũ. Fuitq; viride fœnũ ſecundũ Marcũ, vnde per
fœnũ intelligitur recens herba, ſeu gramẽ terræ quale ſolet eſſe circa paſcha, ⌊diſcubuerũt er-
“ go viri,⌋ per quinq̃genos & cẽtenos, vt dicit in Marco, ⌊numero quaſi quinq; milia,⌋ hoc Marc.6
dicit Iohãnes, q̃a fortaſſis erant paulo plures vel pauciores. Alij th̃ Euangeliſtæ ſimpliciter
aſſerunt, ꝙ erant quinq; millia, non curantes de tali exceſſu, vel defectu tantillo. Conſuetudo
em̃ ſcripturæ eſt, vt ponendo notabilẽ quantitatẽ in magnitudine, vel multitudine, nõ curet
de modico quod forte ſuperfuit aut defuit. Sic em̃ in veteri teſtamento dicunt homĩes tot vel
C tot annis vixiſſe, & raro vel nunq̃ ſit mentio niſi de annis, cũ tamẽ nõ ſit veriſimile, ꝙ omnes
illi vixerũt tot annis præciſe, quaſi eodẽ die morientes quo nati fuerũt. Præterea dicunt viri,
oẽs maſculini ſexus à viginti annis & ſupra, valentes ad bella procedere. De mulieribus vero Nũ.1
& paruulis, q̃ forſitan numerꝫ virorꝫ vicerunt, non ſit mentio, quia ſecundũ conſuetudinem
“ legis ſoli viri numerari conſueuerunt. ⌊Accepit ergo Ieſus panes,⌋ quinq; in ſanctas & ve-
“ nerabiles manus ſuas, organa vnite deitatis, ⌊& cũ gr̃as egiſſet⌋ ſecũdũ ꝙ hõ, deo patri, vel
“ ſummæ trinitati, à qua omne bonũ ex tpe ſibi collatũ accepit, ⌊diſtribuit diſcũbẽtibus,⌋.i. p
diſcipulos anteponi ꝓcepit turbis illic ſedẽtibus, nõ iã dũtaxat quinq; panes, ſed & illud quod
“ ipſe ſua diuina poteſtate vel creando, vel multiplicando adiecit. ⌊Similiter & ex piſcibus,⌋
duobus iã multiplicatis vſq; ad quãtitatẽ quaſi innumerabiliũ piſciũ, diſtribuit p manũ diſci-
“ pulorꝫ diſcũbẽtib⁹ ⌊q̃tũ volebãt⌋.i. optabãt diſcũbẽtes, videlicet ſufficiẽter, vſq; ad ſacieta-
“ tẽ ipſorꝫ, ⌊vt aũt ĩpleti ſunt⌋.i. diſcũbẽtibus copioſe refectis ac ſaturatis, ⌊dixit diſcip. ſuis:
“ Colligite q̃ ſupauerũt fragmẽta⌋.i. famẽ ſeu appetitũ comedẽtiũ vicerũt, itaꝙ ampli⁹ mãdu
care nõ poterãt, vel q̃ ſuperauerũt.i. ſupfluxerũt edẽtibus, ⌊ne pereãt⌋ ſed paupibus remean
tibus ꝓ viatico cõferant. Vñ Chrs docuit hoc exẽplo reliq̃as alimẽtorꝫ prudẽter ſeruari, vti-
“ literq; expẽdi. ⌊Collegerũt ergo (apl̃i ꝓcipue) & ĩpleuerũt duodecĩ cophinos fragmẽtorꝫ,⌋
vel q̃libet apl̃s cophinũ ſuũ, ſi th̃ ſoli apl̃i collegerũt, q̃d nõ apparet, q̃a ꝓpter mlt̃itudinẽ mã
ducãtiũ diu occupati fuiſſent ĩ circũeundo & cõgregãdo. ¶Sed nũq̃d increata dei ſapia Chrs Sap.8
attingens à fine vſq; ad finẽ & in numero, mẽſura ac pondere cũcta cõſtituens, ſine alto my- Sapiẽ.11
ſterio ordinauit vt duodecim cophini fragmẽtorꝫ ſecũdũ duodenũ nũerꝫ apſorꝫ remanerẽt?
Cur ergo ſic cõtigit, nõ plane à caſu, ſed eo moderante, quo operãte facta eſt multiplicatio

ff præme-

Prouer. 9 præmemorata. Palam eſt enĩ quòd per panem deſignetur ſalutaris doctrina, ad cuius guſtum D
inuitat ſapientia dicens: Venite, comedite panem meũ. Per fragmenta autẽ panũ ſignantur p-
ticipationes imperfectæ, ipſius doctrinæ perfectæ. Perfecta vero doctrina cõuenit Chro. Apo
ſtoli vero participando doctrinã Chriſti, quaſi fragmenta & partes perfectæ doctrinæ, à fon-
te ſapientiæ collegerunt. Horũ fragmentorũ vaſa ſeu cophini erant corda apoſtolorũ, in qbus
per totum mundũ fragmẽta ſapiẽtiæ Chriſti tulerunt, diſperſerũt & cõicauerunt, vnde ad pfi-
gurandum tantũ myſterium, impleti ſunt duodecim cophini fragmentorũ, iuxta numerũ bea-
tiſſimorũ apoſtolorũ. Collegerunt ergo tantas reliquias, ⌊ex quinq; panibus ordeaceis⌋ .i. ex
panibus in q̃s multiplicati fuerunt quinq; panes prædicti, qui erant quaſi ſemina omniũ panum
antepoſitorũ edentibus. Quinq; etenim panes nõ habuerunt immediate tanta fragmẽta, apud
Marc. 6 Marcum adiungit: Et ex piſcibus, ex q̃ perpenditur, ꝙ etiã ex duobus piſcibus, tanti cibi piſciũ
proceſſerunt, ꝙ diſcipuli Chriſti cõgregauerunt reliquias inde, quamuis nõ fiat plana narratio
de hoc. ¶ Sed qd biberunt hæ turbæ? certũ videtur ꝙ ſi nõ habuerunt aliunde potũ ꝙ Chriſtus
Deute. 32 dedit cibarijs iſtis virtutẽ agendi, q̃d efficit potus, ita q̃d ſitim perpeſſi non ſunt. Opera nempe
Chriſti ſummi opificis, pfecta fuerunt, q̃s ergo refecit perfecte refecit. ⌊Illi ergo homines cũ
vidiſſent⌋ imo & manducãdo experti fuiſſent, ⌊q̃d fecerat ſignũ dicebant, qa hic⌋ tanti mi-
raculi factor, ⌊eſt vere propheta (nõ qualiſcũq;, ſed) qui venturus eſt⌋ .i. venturus eſſe pnun-
ciatus eſt per alios prophetas, ⌊in mundũ,⌋ Hunc inferiorẽ ad ſaluandum eum .i. ad homines
redimendos. Nõ ergo ſolum cõfeſſi ſunt Ieſum eſſe prophetã, ſed veraciter eſſe ſummũ illum
Deute. 18 prophetã, de cuius aduẽtu alij cecinerunt, de q̃ & Moſes dixit: Prophetã ſuſcitabit vobis dñs.
An Chrs fuerit propheta ¶ Quærit an Chrũs fuit propheta, videtur ꝙ nõ, qa vt homo erat præ vniuerſis electis excellen E
tiſſimus cõprehenſor, cõprehẽſoribus aũt ſeu beatis in patria nõ cõuenit rõ prophetiæ, propter
perfectionẽ eorũ. Prophetia enĩ vt Thomas & multi ſecũ teſtant impfectionẽ notitiæ cõpre-
hẽdit. Et reſpõdendum ꝙ Chrs fuit vere & verus propheta, qa ſcd̃m aliqd fuit viator & hoĩm
cõuerſator, pdicẽs eis, cum qbus cõuerſabat futura cõtingentia atq; pſentia eis ignota. Prophe
ta enĩ dr̃ quaſi procul vidẽs, i. ea cognoſcens atq; annuntians his, inter q̃s habet vitã cõem; quæ
procul ſunt ab aliorũ notitia puta futura vel pſentia, ⌊quæ in abſentia⌋ quæ in abſentia horum
quibus loqtur fiunt, vt ſi qs in epiſcopatu Leodienſi cõſiſtens, dicat illic pñtibus q̃ fiunt in Aſia
dño reuelãte. Quãuis aũt deus & beati talia ſciant atq; denuntiẽt, nõ tñ prophetæ dicẽdi ſunt,
qm̃ cũ hoĩbus cõem nõ habẽt cõuerſationem, q̃uis vere intellectualis cognitio Chri fuit pfecta,
nõ propriæ prophetalis, tñ ſcd̃m notitiã imaginatiuæ potẽtiæ, habuit cõueniẽtiã cũ prophetis,
quia in imaginatiõe aĩæ Chri, formari poterãt formæ ſenſibiles, p quas occulta atq; futura rep-
ſentabãtur aĩæ ſuæ, vt viatrici, ſcd̃m ptẽ ſuã inferiorẽ. Poſtremo de moralitate huius euãgelicæ
lectionis tãta ab expoſitoribus dicta ſunt vt nõ videat opus aliqd addere nec illa repetere. Sed
qm̃ ſcriptura eſt velut infinita abyſſus, atq; inexhauſibile pelagus, ita ꝙ de eius expoſitiõe præ-
ſertim morali, tanta dici nõ poſſint quin in infinitum plura dici pualeãt. ¶ Nũc aliqd moralita
tis tangendũ eſt. In primis ergo ꝙ Ieſus facto ad Iudæos ſermone, & illis nõ credentibus abijt
trãs mare Galilææ, hoc figuraliter ſignat, ꝙ Iudæis in ſua prauitate atq; pfidia obſtinatis, trã-
Marc. 1. ſijt Ieſus ad gentes, illas p apoſtolorũ prædicationẽ vocãdo ad ſidẽ. Per locũ enĩ deſertum quẽ
Eſaiæ. 35. Ieſus ingreſſus ẽ p mare, ſignificat gentilitas, olim à deo relicta, ſterilis & vitioſa. De qua Eſaias F
Eſaiæ. 54. prædixit: Lætabitur deſerta & inuia. Et rurſus: Multi filij deſertæ magis q̃ eius q̃ habet virum.
Pſal. 87. Porro per mare figuratur abundantia pſecutionũ, atq; amaritudo paſſionis Chriſti. Vnde ait
in pſalmo: Omnes fluctus tuos induxiſti ſup me. Itẽq;: Saluũ me fac deus, qm̃ intrauerunt aquæ
Pſal. 68. vſq; ad animã meã. Per mare ergo, hoc eſt per paſſionẽ Chrs trãſiuit ad gẽtes. Et cõuenienter
per mare Galilææ, quæ interpretatur tranſmigratio, quia p paſſionẽ migrauit à ſynagoga, de-
Matt. 10 ſponſando ſibi eccleſiam ex gẽtilitate cõuerſam. Nam añ paſſionẽ iuſſit Chriſtus apoſtolis: In
viam gentiũ ne abieritis, ſed ite ad oues q̃ perierunt domus Iſrael. Ad has quippe & ipſe primo
Mat. 15 ac ſpecialiter miſſus fuit, ſecundum q̃d profitetur: Nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt do-
Mar. 16. mus Iſrael. Poſt paſſionem autẽ mãdauit diſcipulis: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate
euangelium omĩ creaturæ, & docete oẽs gentes. Cum itaq; Ieſus hoc modo ad gentes proceſ-
ſiſſet, ſecuta eſt eũ maxima multitudo, qa innumerabiles gentes ad fidem conuerſæ ſunt, Chri
veſtigia imitãtes, atq; per fidem, dilectionẽ & opera bona, poſt ipſum euntes, tendẽdo de via
ad patriam, de exilio ad paradiſum, de terra ad cœlum, & hoc quia viderũt ſigna quæ fecit do-
minus Ieſus, per ſuos apoſtolos, cæteroſq; diſcipulos, in his qui infirmabantur, quos ſpũaliter
corpaliterq; curauit. Innumerabilia nãq; miracula fecerunt pdicatores Chriſti inter gẽtes. Nã
Acto. 19 & p contactum ſudariorũ Pauli ſanabantur ægri, p ſuppoſitionẽ baculi Petri, ac veſtium Euã-
Marc. 16 geliſtæ Iohannis ſuſcitabãtur defuncti. Propter q̃d dicitur in Marco: Illi profecti prædicaue-
runt vbiq; domino cooperante, & ſermonẽ confirmãte ſequẽtibus ſignis. Subijt ergo in mõ-
tem Ieſus, hoc eſt in die aſcenſionis dato apoſtolis præcepto prædicandi gentibus. Eritis (in-
Acto. 1 quiens) mihi teſtes vſque ad vltimum terræ. Tunc aſcendit ſuper omnes cœlos, quemadmo-
dum

A dum in actibus plenius edocet. Et Pſalmiſta ꝑdixit: Aſcendiſti in altū cœpiſti captiuitatem
Et: Pſallite dño q aſcendit ſup cœlū cœli ad orientē: A ſummo etem̃ cœlo egreſſio eius, & oc Pſal. 67. 18
curſus eius vſq; ad ſummū eius, & ibi ſedebat ad dexterā patris, cū diſcipulis ſuis. i. vniuerſis
beatis angelis, animabusq; glorificatis. Oēs nãq; ciues regni cœleſtis, tã angeli q̃ aīæ glorio-
ſæ, purgant, illuminant, & ꝑficiunt à Chr̃o, etiã ſecundū naturã aſſumptã, ſecundū diuinum
Dionyſiū, merito ergo nuncupant diſcipuli eius. Tunc deniq;, ſubleuauit Ieſus oculos ſuę in- Dionyſius
excogitabilis pietatis, & vidit qa multitudo maxima venit ad eū, qa in oībus finibus ter-
ræ, innumerabiles gētes cõuertebant ad ipm̃. Vnde & Paulus in ep̃la ad Coloſſ. teſtatur euan Col. 1.
geliū ſuo tēpore eſſe prædicatū in om̃i creatura, q̃ ſub cœlo eſt. ¶ Cūq; vidiſſet eos ſpūali ali- Matt. 5
monia indigentes, & iuſtitiã eſurientes, dedit atq; propoſuit eis quinq; panes, animã viatricē
dulciter atq; fortiſſime reficiētes. Primus panis eſt ipſa ſupbenedicta diuinitas, q̃ ſicut cõpre
henſores alit per ſpeciē, reficitq; indeſinenter p ſuipſius ſuauiſſimã fruitionē, ſic alit viatores
per fidē, & roborat per contemplationē, ac futurorũ gaudiorũ ꝑſſimã prælibationē. Secun-
dus panis eſt corpus ſaluatoris, ſub ſpeciebus ſacramentalibus tectū, panis viuus, verusq; cibꝰ
de quo infra pleniſſimus erit ſermo, de quo ait ap̃lus: Panis quē ſumimus, nonne communi- 1. Cor. 10
catio corporis dñi eſt? Hunc itaq; panē, qui eſt viaticum noſtrū, Chriſtiani tanto ardentius
cupiūt, quanto deuotiores ac ſanctiores extiterūt. Tertius panis eſt diuina ſcriptura canoni-
ca vtriuſq; teſtamenti, de quo in Eccleſiaſtico legit: Cibauit illū pane vitæ & intellectus. Et Eccl. 15
alio loco. Sapientiã omniū antiquorũ exquirit ſapiēs, & in prophetis vacabit. Hic panis adeo Eccl. 39
dulcis eſt, vt hominē ſtudioſum faciat omnē corporalē cibū atq; carnales delicias faſtidire ac
aſpernari. Quãobrē dicit Hieronymus: Ama ſtudia ſcripturarũ, & ventris delicias non ama- Roma. 15
B bis, & ap̃lus: Quæcunq; (inquit) ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt, vt per patientiã
& conſolationē ſcripturarũ, ſpem habeamus. Hinc nēpe in lib. Machabæorũ Ionathas faſſus
eſt: Nos nullo horũ indigemus, habentes ſolatio ſanctos libros, qui in manibus noſtris ſunt. 1. Macha. 12
Quartus panis eſt gratia gratū faciens, cū ſpūalibus bonis ſibi inſeparabiliter annexis, q̃ ſunt
tres virtutes theologicæ, ſeptē dona ſpūs ſancti, cæteræq; virtutes infuſæ, & fructus ſpiritus,
quibus anima ſpūaliter impinguat, armatur, fœcundat, inuincibilisq; efficitur. Vnde ſecun- Hebr. 13
dū apoſtolū: Optimū eſt gratia ſtabiliri cor, & pœnitens ait: Percuſſus ſum vt fœnū & aruit Pſal. 101
cor meū, quia oblitus ſum comedere panē meū. Hic panis gratiæ in anima noſtra ſpūalem vi
tã iniciat, deiformē ſimilitudinē præſtat, atq; ad omne bonū facit idoneum. Ideo inceſſanter
orare debemus dñm pro gratiæ incremento, quia quo illa magis in mente perficit, tanto ad
omnes operationes meritorias reddimur fortiores atq; proniores, ita vt laborē vix ſentiamꝰ.
Quintus panis eſt promiſſio futurorũ bonorũ, qui facit nos agiles, & aīo infatigabiles, in cul-
tu diuino, ſcientes ꝙ nō ſunt cōdignæ paſſiones ad mercedē nobis promiſſam, paratã, mox
dandã. De hoc pane dicit archiap̃lus in ſua canonica: Videntes Ieſum exultabitis lætitia ine- Roma. 8
narrabili, & glorificata, reportantes fructū fidei veſtræ ſalutē animarũ veſtrarũ. Et ipſe ſalua 1. Pet. 1.
tor: Fulgebūt iuſti ſicut ſol in regno patris eorũ. Iohannes quoq; ī ſua ep̃la: Chariſſimi nūc fi Matt. 13
lij dei ſumus, & nondū apparuit quid erimus, ſcimus quia cū apparuerit ſimiles ei erimus, qa 1. Iohã. 3
videbimus eū ſicuti eſt. Quicunq; manducat hunc panem, conſiderando futura atq; cœleſtia
præmia mente peruigili ac profunda, nō ſuccumbit laboribus, non deficit in aduerſis, nō fran Pſal. 118
C gitur proſperis, nec quærit laudes humanas, nō pigreſcit, ſed viam mandatorũ, non ſolū am-
bulat, ſed percurrit. ¶ Præterea prædictis quinq; panibus adduntur duo piſces, ſuauem gu-
ſtum præſtantes. Primus piſcis eſt actualis experientia diuinæ dulcedinis, qua guſtata deſipit
omnis caro, ad quam hortatur propheta: Guſtate & videte quoniã ſuauis eſt dominus. Vnde Pſal. 33
& Paulus teſtatur ad Corinthios: Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtū 2. Cor. 1.
abundat conſolatio noſtra. Et Pſalmiſta: Secundum multitudinem dolorũ meorũ in corde Pſal. 93
meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Secundus piſcis eſt abſorptio, reſolu-
tio, ſeu ſalutaris illa defectio mentis in deo, de qua loquitur Hieremias: Factus eſt ſermo do-
mini in corde meo quaſi ignis exæſtuans, & defeci ferre non ſuſtinens. Itemq; Pſalmogra- Hiere. 20
phus: Defecit caro mea & cor meum, deus cordis mei, & pars mea deus in æternum. Sponſa
quoq; in Canticis: Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus loquutus eſt. Hunc piſcem guſtamus Pſal. 72
dum anima noſtra ſupra ſe rapta atq; in diuicias creatoris expanſa, ac dilatata, reuerberatur, Cant. 5.
præ affectu diſſoluitur, à ſeipſa, omnibusq; creatis alienatur, & in ſolo deo ſenſificatur. Dū er
go fideles his panibus ac piſcibus fuerint ſaciati à Chriſto ſupra fœnum, hoc eſt in carne iſta
mortali, de qua Eſaias effatur: Omnis caro fœnum. Dicunt quia hic eſt vere propheta, imple
tor & finis, ac dominus prophetarũ, qui venturus eſt in mundum, eccleſiam ſuam vſq; ad fi- Eſa. 40
nem ſeculi ſpūaliter viſitando, & in fine ſeculorũ viſibiliter deſcendendo, & viuos ac mortu-
os iudicando. Ex huiuſcemodi em̃ refectione, interna certiſſime noſcunt, laudant, ac diligūt
clementiam atq; potentiam ſaluatoris. Quemadmodum dicit propheta: Duo hæc audiui qa Pſal. 61.
poteſtas dei eſt, & tibi domine miſericordia.

¶Proſecutio explanationis huius capituli ab eo loco q̃ dicit. Ieſus ergo cũ cognouiſſet qa vẽturi eſſent vt raperẽt & facerẽt eũ regẽ. Articulus. XVII. D

PAndit deinceps glorioſiſſimus Euãgeliſta, effectũ præinducti miraculi quinq; panũ,
duorumq́; piſcium, & cætera ſigna ac documenta Chriſti deſcribit. ⌊ Ieſus autẽ cum
cognouiſſet ⌋ .i. ſe cognoſcere demõſtraſſet. Oĩa qppe vt deus cognouit à princi-
pio æternitatis. Oĩa q̃q; vt hõ cognouit ab exordio incarnationis. Sed dr̃ aliqd q̃ſi
de nouo cognouiſſe, qñ p effectũ aliquẽ demõſtrauit ſe hoc ipſm agnoſcere, ⌊ qa vẽturi eſſent ⌋
illis q̃s tã miraculoſe pauit de qnq; panibus, piſcibusq́; duobus, ⌊ vt raperẽt & facerẽt eũ regẽ. ⌋
Matt. 8 cur ait vt raperẽt, q̃ſi violẽtiã illaturi, puto q̧ ideo, qm̃ Ieſum pſumebãt quẽ nouerãt humilita-
Lucæ. 9 tem ac paupertatẽ docere, nõ debere acqeſcere eis in accipiẽdo dominiũ. Propterea decreue-
rũt eũ q̃uis nolentẽ ac renitentẽ facere regẽ, vel ideo dicit, vt raperẽt, quoniã cũ ingenti tumul-
tu, affectu & gaudio, voluerunt eum ſibi in regem pręficere. Sed qũo hoc audebãt cum Roma-
ni, quibus erãt ſubiecti, iam ſub periculo mortis perhibuiſſent, ne aliqua plebs aſſumeret ſibi re-
Joban. 19. gem pter imperatorẽ, vel ſine Romanorũ cõſenſu. Et etiã qa Iudæi iſti Ieſum regẽ facere volẽ-
tes, ſciẽdãt q̧ principes ſacerdotũ, ſcribæ ac phariſæi, oderũt iã Chriſtũ, & egre acciperẽt, q̧ ali-
qua pars Iudæorum, præficeret eum ſibi in principẽ. Dicendũ q̧ iſti viſo præſcripto miraculo
multiplicationis panum ac piſcium, confeſſi fuerunt Ieſum eſſe præcipuũ illũ prophetam ab a-
liꝭ prænunciatum, q̧ eſſet ſaluator mundi. Sicq́; conſiderabãt q̧ eſſet Chriſtus in lege promiſ-
Hiere. 23 ſus, & per conſequens regnaturus, atq; hæreditarius rex Iſrael. Quẽadmodum p Hieremiã fuit
Eſaiæ. 9. prædictũ: Ecce dies veniunt dicit dñs, & ſuſcitabo Dauid germẽ iuſtũ, & regnabit rex & ſapiẽs
erit. Et per Eſaiã: Sup ſolium Dauid, & ſup regnũ eius ſedebit. Voluerunt ergo ſcripturas illas E
implere & Ieſum, ſup ſe tẽporaliter, corpaliterq; regnare, errãtes in hoc, q̧ putabãt ſcripturas
illas de tpali, carnaliq; regno intelligẽdas, quaſi primus aduẽtus Meſſiæ promiſſus eẽt in maie-
ſtate & gloria, vt dñaretur & nõ potius, in oĩmoda abiectione, pauptate & humilitate occi-
deretur. ¶Quærit cũ Chrũs etiã ſecundũ naturã aſſumptam fuerit rex & ſacerdos, à principio
incarnatiõis tanq̃ oĩi creaturæ platus atq; inter deũ & hoĩes mediator cõſtitutus, incipiens ex
vtero virgineæ genitricis ſeipſm offerre pro nobis, qũo voluerũt eũ facere regẽ. Dicendum q̧ à
principio fuit rex authoritate ac ptãte, ſed voluerũt eũ facere regẽ, quãtũ ad vſum ſeu executio-
nẽ ptãtis. Deniq; voluerũt eũ facere regẽ ſpecialiter, propter tria q̃ cõſiderauerũt in ipſo, & ſpe-
cialiter ſpectãt ac reqrunt ad regẽ. Primo, qa viderũt eũ piũ, cõpaſſiuũ ac liberalẽ, ſicut in ſatia-
tione ſua fuerũt experti. Secũdo, qa viderũt eũ valde ſapientẽ in oĩbus. Tertio, qa viderũt eũ
potentẽ ſupra naturã, ſicq; credebãt ſe defendẽdos ab ipſo. Idcirco nec Romanos nec põtifi-
ces proprios attẽderunt, ⌊ fugit (.i. feſtinãter aſcẽdit) iterũ in montẽ ⌋ in quẽ primo aſcendit, vt
dictum ẽ. Et à quo deſcendit, occurrẽdo turbæ quã pauit, ⌊ ipſe ſolus ⌋ vt nemo ſciret vbi eẽt.
Et vt quietius oraret, nõ q̧ multitudo potuit eius cõtemplationẽ impedire, vel ſolitudo iuuare
ſed vt nos ſuo informaret exẽplo, videlicet vt poſt occupationẽ quãuis diuinã cũ aliꝭ habitam,
feſtinemus ſolitarium locum expetere, illicq́; noſipſos recolligere, venialia cõmiſſa abſtergere
contemplationi & orationi vacare, aſcendit etenĩ Chriſtus in mõtem orare, ſecundum Mat-
Mat. 14. thæum & Marcum. Præterea q̧ Chriſtus promouẽdus in regẽ fugit, quæſitus vero ad crucifi-
Marc. 6 gendũ paratum ſe obtulit, confundit ſuperbiã, ambitionẽ, mollitiem noſtram, ipſe enĩ idcirco
hæc fecit, vt doceat nos honores, prælatiõesq; fugere, aduerſa autẽ equanimiter ſuſtinere. Sed F
heu pauci videntur, q non mallent præeſſe q̃ ſubeſſe, iubere q̃ obedire, honorari q̃ ſperni, q in-
Heb. 5. gerunt ſemetipſos nõ vocati à deo, tanq̃ Aaron. Pauci aduerſitatibus gaudẽt magis q̃ proſpe-
ris. In iſtis nondũ extinctus eſt amor priuatus, nondũ veraciter & perfecte ſe diligunt, nondũ
vtuntur hoc mundo velut exilio, hac vita & via, præſentibus in ordine ad futura. Veruntamen
Galat. 5 ſcimus teſte apoſtolo: Quia qui ſunt Chriſti carnem ſuã crucifixerunt cum vitiꝭ, & cum concu-
piſcentiꝭ. ⌊ Vt autem ſero factum eſt, deſcẽderunt diſcipuli eius ad mare, ⌋ hoc q̃d iã hic reci-
tatur de nauigatiõe diſcipulorum, in aliquibus differre videtur, à nauigatione, quam aliꝭ euan-
geliſtæ deſcribunt, poſt miraculum panum. Hic enĩ habetur, q̧ diſcipuli eius deſcenderunt ad
Mat. 14 mare, quaſi proprio motu hoc facientes. Sed apud Matthęum legitur, q̧ Chriſtus iuſſit eos in-
Marc. 6 gredi nauim. Et apud Marcum, q̧ coegit eos ad hoc. Itemq́; hic dicitur, q̧ Ieſus & diſcipuli ve-
nerunt Capharnaum, ibi vero habetur q̧ venerunt in terrã Geneſar, ſiue Genezareth. Rur-
ſusq; hic dicitur, q̧ cum diſcipuli voluiſſent Ieſum in nauim accipere, ſtatim fuit nauis ad terrã,
ibi autem q̧ intront nauim. Ob hæc dicit Chryſoſtomus, q̧ non ſit eadem res geſta, de qua lo-
quuntur Matthæus & Iohãnes, quamuis in multis conueniat. Auguſtinus vero dicit oppoſitũ,
Chryſoſtom⁹. & hoc verius puto, vt patet ex circũſtantia euangelicæ narrationis. Rationes vero Chryſoſto-
Auguſtinus mi ſoluerentur dicendo ad primam, q̧ quãuis diſcipuli inuite ſeparabãtur à Chriſto, libẽter ta-
men ſecundum rationem obediebant, & ergo deſcenderunt ad nauim, ſecundũ imperiũ Chri-
ſti. Ad ſecundam dicendum, quòd Geneſar quãdoq; eſt nomen ciuitatis, & quãdoq; regionis,
in qua, vel iuxta quam, eſt ciuitas Capharnaum ſita. Sicq; veniendo Capharnaum, venerũt &
Gene-

A Geneſar.i.in illam prouinciam. Vel dicendum, ꝙ primo applicuerunt, Capharnaũ, poſtea
Geneſar. Ad tertiũ dicendũ, ꝙ quãuis Iohãnes dicat nauẽ ſtatim fuiſſe ad terrã, non tñ negat
Ieſum nauẽ intraſſe, ſecundũ hãc ergo poſitionẽ exponenda eſt lr̃a hæc vt dictis Matthæi ac Mat.14
Marci cõcordet. ⌊Et cũ aſcendiſſent (diſcipuli) nauẽ (iuxta ꝓceptũ Chriſti) venerũt trãs ma Marc 6
re Tyberiadis (ꝓmemoratũ) in Capharnaũ,⌋ hoc ſecundũ Bedã dicit̃ ꝑ anticipationẽ, vnde
infra recitat Euãgeliſta ordinẽ facti, quõ illuc venerũt. ⌊Et tenebræ iã factę erãt⌋.i. pricipiũ Beda.
noctis, ⌊& nõ venerat ad eos Ieſus,⌋ videlicet ad diſcipulos ſuos in nauẽ. Vnde ſecũdũ Mat. Matt.14
veſpere facto, fuit adhuc Ieſus ſolus in mõte. Et ſecũdũ Marcũ, cũ ſero factũ eſſet fuit naucu- Mar.6
la in medio mari. Sic ſpũaliter, dũ Chrũs q eſt lux vera nõ adeſt, tenebræ adſunt, caligo igno
rãtiæ & peccati, tribulatio, atq; tẽtatio. ⌊Mare aũt vento magno flãte,⌋ & aquas agitãte ſeu 1.Iohan.1.
cõmouẽte, ⌊exurgebat,⌋ intumeſcẽtibus fluctibus eius in tantũ, ꝙ nauis iactabat̃ in flucti-
bus. Pariformiter abſente auxilio atq; ꝓſentia Chr̃i, motus vitioſi inſurgũt in nobis. ⌊Cũ re-
migaſſent ergo (diſcipuli) quaſi ſtadia vigintiquinq; aut triginta,⌋ cauſa remigatiõis ſecũdũ
alios Euãgeliſtas fuit, qm̃ ventus fuit eis cõtrarius, propterea nõ poterãt procedere, ſed nite-
bant̃ ad Chriſtũ redire. Sic viri deuoti, dũ tẽpeſtatibus ꝑſequutionũ, varijſq; tribulationibus
agitant̃, cõuertunt̃ & reuertunt̃ ad Chriſtũ, vt eius gratioſa ꝓſentia, cõſolent̃, dicẽtes cũ Pſal-
miſta: Vſq; quo dñe obliuiſceris me in finẽ, vſquequo auertis faciẽ tuã à me. Vnde & in Iona Pſal.12
habet̃: Cũ anguſtiaretur in me ſpũs meus, dñi recordatus ſum. Stadiũ dicit̃ octaua pars mili- Ionæ.2
aris, ⌊vident Ieſum ambulantẽ ſup mare, circa quartã vigiliã noctis,⌋ videlicet in vltima no
B ctis parte, propinquãte aurora. Ex quo patet ꝙ diſcipuli tota pene nocte in labore & pericu
lo erant. Ambulauit aũt Ieſus ſup mare ꝑ dotẽ agilitatis ſecundũ Hugonem, quod communi Hugo
ter non tenet̃, ſed ꝙ diuina virtute ſic inceſſit, grauitate ſui corporis non agente in aquam eã
diuidendo, ſicut diuina virtute ignis interdũ non agit ſuo calore in corpus humanũ, vt patet
in Daniele de tribus pueris, & alijs multis in nouo teſtamento, ⌊proximum naui fieri⌋.i. ap Danie.3
propinquare nauiculæ. Sic vtiq; qñ in maximis tribulationibus ſumus, ita vt vix de euaſione
ſperemus, ſi ſuſpiramus ad Ieſum, mox experimur pijſſimũ eius occurſum, ſitq; proximus
naui.i. eccleſiæ aduerſitatibus laboranti. propter quod dicit apl̃us: Fidelis deus qui non patie
tur vos tentari vltra id quod poteſtis. Vnde orat propheta: Cũ deficiet virtus mea ne derelin 1.Cor.10
quas me. Incõcuſſibiliter ergo ſperemus in eo, dicentes cũ ſancto Iob: Etiam ſi occiderit me, Pſal.70
in ipſo ſperabo. Imò in tribulatione deus ꝓcipue adeſt quãuis non ſentiat̃, ſed quaſi abſcondat Iob.13
ſe, aſpiciens noſtrũ certamen. Dum ergo affligimur, impugnamur, tentamur, penſemus deũ
ꝓſentem, & noſtrum conflictũ conſiderantem, ſicq; animemur, viriliter militantes & de ſub
ſidio dei certiſſime confidentes, ſcientes verum eſſe quod ait, Cum ipſo ſum in tribulatione, Pſal.90
eripiam eũ, & glorificabo eũ, ⌊& timuerunt,⌋ propter nouitatem rei, & quia putabant eſſe
phantaſma, ſecundũ alios Euangeliſtas. Timebant em̃ ne forte eſſet ſpũs malignus in ſpecie Mat.14
Chriſti, & ne læderent̃, aut mergerent̃ ab eo. Vnde & præ timore exclamauerunt deum in- Marc.6
uocando. ⌊Ille autẽ dixit eis, Ego ſum,⌋ qui videor eſſe, videlicet magiſter quem quæritis,
quem amatis, qui poſſum ſuccurrere, ⌊nolite timere,⌋ inordinato timore, nimis timẽdo ꝓ-
prie pelli, & de illuſione phantaſtica. Sed eſt timor diuinus ac ſalutaris quo timemus culpam
incidere, deũ offendere, gloria ſpoliari, de quo ait ſcriptura: Qui ſine timore eſt, nõ poteſt iu- Eccl.1.
ſtificari, & beatus homo qui ſemper eſt pauidus. ⌊Voluerũt ergo eum diſcipuli accipere in Prou 28
nauem.⌋ Amor eſt em̃ virtus vnitiua, ideo magiſtro ſuo chariſſimo cupiebant corporaliter
quoq; adeſſe. Cum autem dixerat Chriſtus, Ego ſum, ſtatim poſt hoc, nõ tamen immediate
C iuſſit tempeſtatem ceſſare. Omittit hoc loco Iohannes quod alij Euangeliſtæ ſcripſerunt, vi Mat.14.
delicet ꝙ cum Ieſus dixiſſet, ego ſum, Petrus dixit: Domine ſi tu es iube me venire ad te ſu-
per aquas, Cui reſpondit: Veni. Cum vero Petrus tenderet ſuper aquas, videns ventum va-
lidum, timuit, & cum mergi cœpiſſet, clamauit: Domine ſalua me. Dixitq; Ieſus: Modicæ fi-
dei quare dubitaſti, & apprehendens manum Petri, intrauit cum eo nauiculam, & protinus
ventus ceſſauit. ⌊Et ſtatim fuit nauis ad terram,⌋ id eſt iuxta Capharnaum, ⌊ad quã ibãt,⌋
nauigio, non pedeſtres. Chriſto enim nauem ingreſſo, nauis diuina virtute, ductu forte ange
lico, in breuiſſimo, & quaſi imperceptibili temporis ſpacio peruenit ad littus. ¶ Sic itaq; fe-
cit Chriſtus quatuor magna miracula vno tempore. Primum, quod ipſe ſuper vndas in-
ceſſit. Secundum, quod eius virtute Petrus ſimiliter fecit. Tertium, quod tempeſtatem
tam ſubito fecit quieſcere. Quartum, quod nauem tam repẽte fecit ad littus pertingere. Sic
ſpiritualiter dat Chriſtus famulis ſuis electis virtutem ambulandi, atque calcandi ſuper aquas Iaco 1.
tribulationum ꝓſentium, & vincendi cuncta aduerſa, ita vt omne gaudium exiſtiment, cum
in diuerſas tentationes inciderent. Cum vero Ieſus ingreditur nauem, hoc eſt eccleſiam, ſeu
corda fidelium, ſtatim cum inſperata celeritate, eſt nauis ad terram optatam, quia tunc ſub- Phil.3
ito conſolantur, & patriam contemplantur, eamq; deſiderio ſancto introeunt, habentes cõ-
uerſationem in cœlis, qui paulo ante fluctuabant in imis, eſtqué hæc mutatio dexteræ excelſi Pſal.76

CAP. VI. qui vulnerat & medetur, & tunc & quomodo ei placuerit. ⌊Altera die poſt (miraculum panũ) D
Iob. 5 turba quæ ſtabat trans mare Tyberiadis.⌋ hoc eſt, ex oppoſito vrbis Capharnaum circa locum
Deute. 32. quo die præcedenti à Chriſto paſta fuit. Rediſt eñ ad illum locum vt quæreret & regem face-
ret Ieſum, ⌊vidit quia nauicula alia non erat ibi niſi vna⌋ id eſt, die præcedenti non fuit ibi niſi »
vna nauis in qua nauigauerunt diſcipuli, ⌊& quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis Ieſus in na- »
uim⌋ præfatam quæ ſola extitit ibi, ⌊ſed ſoli diſcipuli eius abiſſent⌋ in illa naui. ⌊Aliæ vero ſu »
peruenerunt naues à Tyberiade (vrbe prædicta) iuxta locum (.i. vſq; ad locum) vbi manduca- »
uerant panem⌋ turba quinq; milium virorum, ⌊gratias agentes⌋ domino qui eos tam mira- »
biliter pauit. Iſte naues venerunt poſtea, ſcilicet poſt receſſum diſcipulorum. ⌊Cum ergo vi- »
diſſet turba quia Ieſus non eſſet ibi⌋ hoc eſt, in loco manducationis iam dictæ, ⌊neq; diſcipuli »
eius aſcenderunt in nauiculas (illas quæ ſuperuenerunt) & venerunt Capharnaum quærentes »
Ieſum. Et cum inueniſſent eum⌋ trans mare in Capharnaum vel prope, ⌊dixerunt ei (cũ ad- »
miratione) Rabbi quando huc veniſti⌋ id eſt, quando & quomodo tranſuadaſti hoc mare, ſi- »
ne nauigio, vel per quem modum veniſti ad locum hunc, cum ſciamus te non intraſſe cum diſ-
cipulis tuis, vnicam illam nauiculam. ⌊Reſpondit eis Ieſus⌋ non ad interrogationem eorum, »
vel quia indigni erant audire tantum myſterium, vel quia non credidiſſent, vel quia nõ fuit eis
neceſſe hoc ſcire. Idcirco primo redarguit carnalitatem eorum, & deinceps moralem doctri-
nam propoſuit, ⌊& dixit: Amen amen dico vobis, quæritis me non quia vidiſtis ſigna⌋ id eſt, »
non propter ſpiritualem rationem, non ex admiratione ſyncera, ac vera dilectione mirabiliũ
operum dei, ⌊ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis⌋ hoc eſt, ex affectu carnali, & »
auiditate alimoniæ corporalis, cupientes frequentius ſatiari à me ſine veſtro labore. ¶Do-
Pſal. 7 minus Ieſus ſcrutans corda & renes, diſcretor intentionum, vidit interiorem imperfectionem E
iſtorum, qui voluerunt eum regem facere propter corporalia commoda, vt otioſam, delitio-
ſamq; ſub eius dominio agerent vitam, putantes quòd ſemper poſſet eos vſque ad ſatietatem
nutrire, ſine ipſorum ſolicitudine ac labore, qui ſemel tam mirabiliter pauerat ipſos, ideo eum q̃-
rebant, atque redargui meruerunt. Non eſt tamen putandum, quòd omnes fuerint tales, quia
nonnulli ex deuotione, pijſq; cauſis eum comitabantur. ⌊Operamini⌋ hoc eſt, operando ac- »
quirite & adipiſci ſtudete, ⌊non (ſolum vel principaliter) cibum qui perit⌋ hoc eſt, eſcã cor- »
poream, quæ in ſubſtantiam aliti tranſmutatur, amittendo propriam formam, ſicq; corrum-
pitur, ⌊ſed qui permanet in vitam æternam.⌋ id eſt manducantem confortat, in ipſoq; per- »
manet, quouſque perducatur ad patriam, ⌊quem⌋ cibum ſpiritualem animas vitaliter refici- »
entẽ, ⌊filius hominis dabit vobis.⌋ ¶Cibus iſte intelligi poteſt ipſum verbum incarnatum, »
Matt. 6 vel corpus dominicum, vel actio virtuoſa, & quicquid ſpiritualiter alit mentem, perducens e-
am ad vitam beatam. Primo enim quærendum eſt regnum dei & iuſtitia eius, & deinde licitũ
eſt, cum moderata ſolicitudine ac labore honeſto, quærere ſuſtentaculum vitæ, eſcam, potũ,
2. Theb. 2. veſtitum & domum, præſertim cum dicat apoſtolus: Qui non laborat nec manducet. Et pſal-
Pſal. 127. miſta: Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit. Hinc vero quod
nunc loquitur Chriſtus. Operamini non cibum qui perit, concordat quod ait apud Matthæ-
Matt. 6 um: Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Et
aliud nihil intendit per hæc, niſi vt tanto ſolicitiores ſimus pro interna refectione, ſpũali con- F
fortatione, gratioſa pinguedine animæ quàm corporis, quanto præſtantior eſt immortalis a-
nima ſummæ trinitatis imagine decorata, vili iſto ac corruptibili corpore. Et quanto maius
damnum imminet, ſi anima negligatur, quàm ſi corpus maceretur. Denique ſicut leccatores
non contentantur qualicũq; alimento, ſed delicatiſſima fercula quærunt, ſic nos ſi veri religioſi
ſumus, non debemus inferiorum virtutum actionibus, animas noſtras tantum vel præſertim
reficere, ſed nobiliſſimorum virtutum æpulas deguſtare, inſiſtẽdo præcipue actibus fidei, ſpei
& charitatis, deinde actibus latriæ, aliarumq; virtutum cardinalium. Sed ad talia nemo idone-
us eſt, niſi per virtutes morales fuerint in eo paſſiones reformatæ, vitiaq; extincta. ⌊Hunc e- »
nim⌋ cibum ſpiritualem. ⌊pater ſignauit deus,⌋ hoc eſt, deus pater præcipue requirendum »
oſtẽdit. Vel, hunc filium hominis pater ſignauit deus, id eſt, hominibus per incarnationis my-
ſterium demonſtrauit, quatenus cibum ſpiritualem nobis conferret. Signauit quoque pater ſi
Matt. 3. lium ſuum in baptiſmo. Hic eſt inquiens filius meus dilectus, & per columbam atque per alia
Iohan. 1. teſtimonia, quibus probatur Ieſus eſſe Chriſtus filius dei. ⌊Dixerunt ergo ad eũ Iudæi: Quid »
faciemus vt operemur opera dei?⌋ id eſt, quid agendo erimus deo obedientes, ſeu opa ei pla- »
centia exequentes, vt prædictum panem ſpiritualem conſequi mereamur? ⌊Reſpondit Ie- »
ſus & dixit eis: Hoc eſt opus dei,⌋ hoc eſt, actio placita deo, & donum ipſius quo panis iſte »
acquiritur, ⌊vt credatis in eum quem miſit ille,⌋ id eſt, credere in me Ieſum Chriſtum miſſum »
à deo patre ſeu trinitate. Sumuntur itaque hoc loco facere & operari multum late atque com-
muniter, prout oẽm actũ interiorẽ & exteriorem includũt, ita quòd interior fidei actus voce-
Eſaiæ. 26. tur opus & factio dei, quoniam donum ipſius eſt qui fidem ipſam infundit, & omnia opera no
ſtra

A ſtra operatur in nobis.⌊Dixerunt ergo ei:Quod tu facis ſignum,vt videamus & credamus ti-
bi?⌋ hoc eſt,quod miraculum tam præclarum ac ſingulare operaris, vt illo conſpecto creda-
mus tibi tanquàm regi Meſſiæ & Chriſto filio dei?⌊Quid operaris?⌋ id eſt,nil tale facis,pro-
pter quod dignum ſit tibi ſic credere.¶Superius dictum eſt,quòd crediderũt in Ieſum viſo mi
raculo quinque panum.Quomodo ergo nunc reprehenduntur de incredulitate? Et reſpon-
dendum,quòd loquuntur ſicut homines paſſionati, qui ſecundum omnem ventum mutan-
tur,vnde ſatiati quaſi blandiendo dixerunt:Hic eſt vere propheta, qui venturus eſt in mun-
dum,nunc vero increpati dicunt.Quid operaris.Imperfecta ergo atque inſtabilis fuit fides e-
orum de Chriſto,& forte quæ dicta ſunt de credentibus, & iſtis, non ſunt referenda ad eoſ-
dem.In tanta enim turba erant diuerſi diuerſimode ſentientes.Quòd autem Chriſtus nil ope
retur comparatione Moſi probant.⌊Patres noſtri manna manducauerunt in deſerto, ſicut
ſcriptum eſt⌋ in pſalmo, quantum ad ſenſum. ⌊Panem de cœlo dedit eis manducare⌋ tan- Pſalm.77.104.
quam dicerent.Tu nos ſemel ſatiaſti multiplicando panes ordeaceos,ſed quid eſt hoc reſpe-
ctu cibationis patrum noſtrorum egredientium de Aegypto,qui quadraginta annis refecti
ſunt pane cœleſti ſub Moſi principatu ſecundum quod Exodi ſextodecimo dominus di-
xit:Ecce ego pluam vobis panes de cœlo. ⌊Dixit ergo eis Ieſus: Amen amen dico vobis, Exodi 16.
non Moſes dedit vobis,⌋ hoc eſt,patribus veſtris,⌊panem de cœlo.⌋

¶Hoc tripliciter verum eſt. Primo,quoniam Moſes non dedit eis hunc panem, ſed de-
us omnipotens miniſterio angelorum formauit,dedit ac pluit manna.
Secundo,quoniam panis ille, non deſcendit de cœlo proprie dicto ,videlicet de cœlo em-
B pyreo,ſydereo,ſeu aliquo orbe cœleſti,altioris naturæ præ elementis,ſed de cœlo aereo.
Tertio,quoniam manna non fuit panis verus, ſed figuralis ac typicus . Sed ſciendum quòd
verum quandoque diſtinguitur contra fictum ſeu falſum,& ſic fuit verus panis . Quando-
que autem contra figuratiuum,ſic non erat verus panis,ſed typicus,præfigurans panem cœ-
leſtem ac ſpitritualem,qui datur nobis in ſacramento, de quo ſubditur, ⌊ſed pater meus dat
vobis⌋ quantum in ſe eſt,hoc eſt,paratum ad dandum ſe exhibet,⌊panem de cœlo verum⌋
non figuralem tantum. Et quis ſit panis ille ſubiungitur. ⌊Panis enim dei, ⌋hoc eſt , à deo
patre datus,⌊eſt(ille)qui deſcendit de cœlo.⌋ id eſt,vnigenitus filius dei, ſeu verbum incar-
natum,⌊& dat vitam(gratiæ)mundo,⌋ hoc eſt,hominibus in ipſum credentibus . Ipſe igi-
tur Chriſtus eſt verus panis,mentem reficiens, tam ratione ſuæ diuinitatis , per quam refi-
cit angelos,& gratiam cauſat in nobis,tam ratione ſuæ humanitatis , cuius virtute & meri-
to, omne ſpũale bonũ cõſeqmur , quaſi per cauſam mediatã ac inſtrumentalẽ,quia de pleni-
tudine eius omnes accipimus,gratiam pro gratia,vt dictum eſt primo capitulo.Denique pa- Iohan.1
nis iſte deſcendit de cœlo empyreo, in quo deus ſpecialiter habitare cenſetur , non locum
mutando,ſed noſtram naturam induendo,ſeq́; hominibus viſibiliter oſtendendo . Et quo-
niam anima Chriſti fuit creata à deo,& corpus eius immediate formatum à ſpiritu ſancto,
poteſt dici quòd etiam ſecundum aſſumptam humanitatem deſcendit de cœlo,ſecũdum ſen-
ſum expoſitum.⌊Dixerunt ergo ad eum (carnales Iudæi) domine ſemper da nobis panem
hunc.⌋ Non petierunt panem cœleſtem,de quo Chriſtus loquebatur ſed corporalẽ, de quo
eum loqui putabant. Optabant enim corporaliter reſici pane meliori quàm fuerat manna.
C Et ſicut mulier Samaritana non intellexit Chriſtum loquentem de aqua ſpirituali, ſed di- Iohan.4
xit.Domine da mihi hanc aquam ,vt non veniam huc haurire nec ſitiam, ſic iſti non intelle-
xerunt Chriſtũ loquẽtẽ de pane ſpũali, ſed dixerũt,da nobis ſemꝑ hunc panem, videlicet vt
ſine labore & cura tam optimo pane veſcerentur. ⌊Dixit autem eis Ieſus: Ego ſum panis
vitæ⌋hoc eſt,conferens vitam gratiæ in via,& vitam gloriæ in patria. Nec ſolum conſer-
uo ac roboro vitam iſtam,ſicut cibus corporeus conſeruat atque fortificat vitã naturæ præ-
ſentem,ſed etiam cauſo vitam hanc ſpiritualem cum deeſt,quod cibus corporalis non va-
let efficere,quantum ad vitam naturæ.⌊Qui venit ad me , non eſuriet, & qui credit in me,
non ſitiet in æternum.⌋Huic ſimile eſt quod ſupra dixit ſaluator : Qui biberit ex aqua quam Iohan.4
ego dabo,non ſitiet in æternum,quod illic prolixe,diuerſiſq́; modis expoſitum eſt,quibus ꝑ-
lectis,patet intellectus loci præſentis. Qui enim venit ad Chriſtum per charitatem & grati-
am,non eſuriet poſt hanc vitam , quoniam ſatiabitur ſacietate æterna,cum viderit deum per 1.Iohan.3.
ſpeciem,nec ſitiet in æternum , quamuis ad tempus ſitiat durante vita præſenti , in qua beati Matt.5
ſunt qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. In futuro etenim ſeculo inceſſanter potabitur torrente Pſal.35
voluptatis dei,vbi fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Pſal.45

¶Quomodo autem intelligi poſſit quantum ad vitam pręſentem,quòd ſcilicet veniens ad
Chriſtum & credens in ipſum non ſitiat neque eſuriat in præſenti, & quomodo hoc non Eccle.24
diſcordet ab eo,quod in Eccleſiaſtico inducitur:Qui edunt me , adhuc eſurient, & qui bibunt
me,adhuc ſitient, eluceſcit ex dictis in expoſitione quarti capituli.

¶Deinde Chriſtus oſtendit, ꝙ quantum in ſe fuit, ipſe obtulit panē vitæ Iudæis, ſed ipſi pro- D
pter ſuā incredulitatem, eum nō guſtauerūt. ⌊Sed dixi vobis, qa(.i.ꝙ) & vidiſtis⌋ me oculo
corporali ſcd̄m ꝙ homo ſum, ⌊& nō credidiſtis verbis meis⌋ nec in me ꝙ ſim vnigenitus fi
lius dei, & Chrūs vobis ꝓmiſſus. Obtuli ergo vobis hūc panē, oñdendo vobis meipm̄, ſed nō
mādūcaſtis, qa nō credidiſtis, q em̄ credit mādūcat. Sed ne putaremus oēs Iudęos deſerēdos
vel ꝓpter illoꝝ incredulitatē, miam dei euacuandā, declarat qbus dādus ſit panis iſte vitalis
atq; viuificus. ⌊Om̄e (genus hoim) q̊d dat mihi pr̄⌋ .i. quos pr̄ per inſpirationē internā in-
Roma.8 clinat ad me. Vel q̊s ab æterno elegit, ac p̄deſtinauit in me, vt potè q̊s decreuit p meā incarna
tionē ac paſſionē ſaluare, ⌊ad me veniet⌋ nūc p fidē & grām, in futuro aūt p beatificā viſio-
nem, imò & p localē ſui exaltationē vſq; ad cœlū empyreū. De his nēpè dicit Apoſtolus ad
Ephe.1 Epheſios: Deus elegit nos in Chriſto ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & imma
Pſalm.2 culati in cōſpectu eius. Et in Pſalmo ait pater ad filium: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæ
reditatem tuam &c. ⌊& eum qui venit ad me⌋ per mentis ſuæ cōuerſionē, fidem & charita-
tem, vel qui facit quod in ſe eſt, quàmuis nondū grām habeat ⌊non eijciam foras⌋ .i. nō ſepa
rabo eū à grege electoꝝ meoꝝ, nec à pietate mea eū excludā, ſed incorporabit mihi. Et ſi
Acto.10 pr̄ meus dederit eū mihi modo p̄tacto, finaliter ſaluus erit. Nō em̄ eſt Chriſtus pſonaꝝ acce
ptor, ſed in om̄i gente q timet eum & operat iuſtitiā acceptus eſt illi. Ecce quanta eſt miſeri-
cordia ſaluatoris. Nullum quātumcūq; abiectū vel impiū deſpicit, aut relinquet, ſi conuertat
ad ipm̄, faciendo quod in ſe eſt. Cuius rō ſubdit: ⌊Quia deſcēdi de cœlo⌋ humanā naturam
aſſumendo vt dictum eſt plenius: ⌊nō vt faciā voluntatē meā⌋ .i. proprium beneplacitum,
⌊ſed voluntatē eius q miſit me⌋ puta pr̄is cœleſtis. ¶Quomodo intelligēdū eſt hoc? Nōnē
pr̄is & filij ſcd̄m naturā diuinā, eſt vna numero voluntas, ſicut & vna eſſentia. Quod em̄ di- E
citur abſolute, in tribus pſonis nō numerat, ſed voluntas Chriſti humana, fuit diuinę volun-
tati inflexibiliter ſubiecta, vnita, & conformata, nō ſolum propter beatificā fruitionem ani-
mæ Chriſti, ſed inſup propter hypoſtaticā humanæ naturæ vnionē cū verbo. Et rñdendū,
ꝙ Chriſtus loquit de voluntate humana, quæ licet fuerit deo ſemp cōformis, nō tn̄ Chriſtus
fecit eā inquantū fuit ſua, ſed inquantū erat volūtati paternæ ſubiecta. Idcirco formal'r dicit
voluntatem patris feciſſe, quoniā illa fuit ratio ob quā fecit quod ſuæ voluntati humanæ cō-
placuit. Vnde Chriſtus loqui videt ſcd̄m generalē modū loquendi, ſcd̄m quem aliquis ſubdi
tus vel amicus dicit de ſuo prælato vel dilecto. Non facio quod mihi placet, ſed quod illi, q̃-
uis quicquid placuerit illi, ſibi quoq; ſummè complaceat. ¶Quęrit cum deus ſit ſua voluntas
quomodo poteſt quis facere voluntatem dei, cum nullus poſſit facere deum. Et reſpōdendū
ꝙ voluntatē dei dicimur facere, dum eius p̄ceptis paremus, vel cōſilijs acquieſcimus. Frequē
ter em̄ ſumit voluntas pro ſigno volūtatis, vt; pro p̄cepto vel cōſilio, vel pro re volita. ¶De
niq; verbis iſtis incōparabilis nobis cōmendat humilitas Chriſti, q cum ſit verus deus, patri
æqualis, tam humiliter aſſerit ſe veniſſe, nō vt propriā impleat voluntatem, ſed patris. Con
fundit ergo & condemnat ſupbia noſtra, rebellio noſtra, duritia noſtra, qui ad murmuran-
dum, repugnandum, & intumeſcendum, tam proni conſiſtimus. Contemplemur igit effica
citerq; ſectemur caput noſtrum, propriam voluntatem penitus abnegantes, ſcd̄m ꝙ ipſe ali-
Lucæ.9 bi docet: Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipm̄, & tollat crucē ſuā q̊tidie, & ſequat me.
Quo em̄ ſyncerè propter deum propriam voluntatē magis relinquimus, frangimus, abnega
mus, eò amplius deus ſeipſum ingerit nobis, ita ꝙ eum poſſidere incipimus, & noſtris deſide F
Eſa.58 rijs acquieſcit, offerēs ſe copioſimè mentibus noſtris. Vnde Eſaias inducit: Si glorificaueris
dominum dum non inuenit voluntas tua, tunc delectaberis ſuper domino, & ſuſtollam te ſu-
per altitudinem terræ ait dominus. Hanc abnegationem efficit vera charitas dei, quoniam
Dionyſius amor ſecundum Dionyſium non ſinit amantem eſſe ſuijpſius, ſed amati. ⌊Hæc eſt autem vo
luntas (hoc eſt, res placens ac volita) eius qui miſit me patris, vt omne quod dedit mihi⌋ mo
do iam explanato ⌊nō perdam ex eo⌋ hoc ē nullum electorum perire permittam, quia & ſi
Pſalm̄.36 ad tempus errauerit, finaliter perire non valet. Propter quod fertur in Pſalmo: Cum cecide
Pſalm̄.117 rit non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam. Rurſuſq;: Impulſus euerſus ſum vt
caderem, & dominus ſuſcepit me, ⌊ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die,⌋ hoc eſt, in die iu-
Iob 19 dicij vniuerſalis. De quo ſanctus Iob ait: In nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. Om̄es qp-
pe reſurgemus, nec dubium quin p om̄ipotētiam Chriſti in momēto, in ictu oculi, in nouiſſi
1.Cor.15 ma tuba ſcd̄m Apoſtolum: Dies aūt iudicij appellat nouiſſimus, quia extunc motus cœli ceſſa
bit, & per conſequens tempus quod eſt menſura motus cœleſtis. Tempore aut ceſſante, ceſſa
bunt dies, & nox propriè ſumpti. ⌊Hæc eſt em̄ voluntas patris mei, qui miſit me, vt omnis q
videt filium (per contemplationem fidelem) & credit in eum⌋ per fidem formatam. Loqui
tur autem de viſione ænigmatica, non de viſione clara per ſpeciem. Viſio em̄ dei p ſpeciem
1.Cor.13 fidem excludit. De viſione vero iſta obſcura dicit Apoſtolus: Videmus nunc p ſpeculum in
ænigmate, & nūc cognoſco ex parte, ⌊habeat vitā æternam⌋ pro mercede in pr̄ia .i. claram
notitiam

A notitiam dei. Viſio enim per ſpeciem eſt tota merces. Patet ergo quòd voluntas patris eſt ſa- 1. Theſſ. 4.
lus, conſeruatio atq; redemptio noſtra. Vnde etiam proteſtatur apoſtolus: Hęc eſt volũtas dei
ſanctificatio veſtra, ſed quia vita iſta æterna, eſt ſubiectiue in anima, idcirco de corporis glo-
rificatione adiecit. ⌊Et ego reſuſcitabo eum⌋ hoc eſt, de morte naturæ ſeu ſomno mortis, ip-
ſum excitabo, corpus reſolutum, in cineresq; redactum redintegrando, eiq; animam copulã-
do, vt beatitudo animæ mox redundet in corpus, & vtrumque pariter glorificetur. ⌊Murmu
rabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi, & dicebant. Nõ-
ne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit, qa
deſcendi de cœlo?⌋ Iſti Iudæi increduli multipliciter errauerũt. Primo, quia murmurabãt, in Exod. 15.
quo imitati ſunt patres ſuos, qui deum grauiſſime offendiſſe leguntur, murmurando contra Exodi. 16
eum in ſolitudine. Verba enim quæ iſti intelligere propria ſubtilitate non poterant, debebant Exodi. 17
humiliter inueſtigaſſe ac didiciſſe, nec debuerunt ambigere de veritate loquentis, cuius in tan- Nume. 16.
tis miraculis experti erant ſanctitatem atque potentiam, aſſiſtentiamq; diuinam. Secũdo, quia
putabant Ieſum naturali ordine ex commixtione viri ac fœminæ natum. Et ergo putabant
quòd Ioſeph eſſet pater eius carnalis. Mariam quoque à viro cognitam reputabant. Tertio,
quoniam æſtimabant Ieſum eſſe purum hominem, idcirco non deſcendiſſe de cœlo, quia na-
tus in terra ex homine. ⌊Reſpondit ergo Ieſus & dixit: Nolite murmurare inuicem,⌋ quoni-
am grande peccatum eſt, Itaque nolite murmurare quaſi aliquid falſi dixerim. Nec tamen mi-
rum ſi murmuratis, & vtriuſque ratio ſubditur, ſcilicet quòd verba Chriſti nullam falſitatem
continebant, & quòd mirum non fuit murmurare Iudæos. ⌊Nemo poteſt venire ad me,⌋ id
B eſt, non ſolum nõ venit, ſed nec poteſt venire ad me interiori acceſſu per fidem & charitatem,
⌊niſi pater qui miſit me traxerit eum,⌋ hoc eſt, per ſuam charitatem & pietatem inclinauerit
atque perduxerit mentem eius ad me, infundendo ei fidem & gratiam, quibus mihi ſpiritua- Roma. 9
liter vniatur & incorporetur. Non eſt enim volentis neque currentis, ſed dei miſerentis, cu-
ius donum eſt omne bonum quod ineſt nobis.

¶ Tractus iſte interior eſt, non violentus neque coactus, ſed amoroſus atque ſpontaneus, ex
diuina charitate procedens. Deus namque mouet vnumquodque ſecundum propriam ſuam Rõnalis crea-
naturam. Rationalem ergo creaturam, conuertit & mouet ad Chriſtum intellectualiter, ſpon- tura libere mo-
te ac libere. Denique tractus iſte, inter charitatem trahentis & vnionẽ tracti, cum ipſo eſt me- uetur.
dius, ſine quo tractu nihil poſſumus, quia cum Chriſtus ſit finis noſter, ſeu terminus ſuperna-
turalis, nõ poſſumus ad ipſum moueri ſiue pertingere, niſi aliunde trahamur, puta à patre cœ-
leſti, imo à tota trinitate, cuius indiuiſa ſunt opera, ſicut nec terra poteſt aſcendere, niſi ab alio
eleuetur. Et cum homo ſit grauis, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & pote- Sapie. 9.
ſtas eius infirma, quia non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, via quo-
que longa, periculoſa atque difficilis, nam & arta eſt via, anguſtaq; porta, quæ ducit ad vitam, 2 Cor. 3.
patet quòd maxime indigemus hoc tractu, ideo ſemper dicamus cum ſponſa. Trahe me poſt Matth. 7.
te. ¶ Præterea tractus iſte ex diuina vt dictum eſt charitate procedens, iuxta illud Hieremiæ: Cantic. 1.
In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſerans, tripliciter fit. Quoſdam etenim tra- Hiere. 31
hit deus flagellis, quæ tamen ex dilectione infliguntur, domino conteſtante: Ego quos amo, Apoca. 3.
arguo & caſtigo. Propter quod ait Oſeas: In funiculis Adam traham eos in vinculis charita- Oſee. 11.
C tis. Iſti funiculi ſunt pœnalitates originale peccatum ſequentes, quibus affligimur, & ad deum Pſalm. 12
conuerti monemur. Quoſdam vero trahit deus beneficiis, vt eum qui dixit: Cantabo domi- Pſalm. 115
no q tribuit mihi bona. Et: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Eſaiam Eſaie. 63
quoq; audi dicẽtẽ: Miſerationum domini rceordabor. Laudem domini ſuper omnibus quæ
reddidit nobis dominus, & quæ largitus eſt nobis ſecundum indulgentiam ſuam. Quoſdã ve-
ro trahit promiſſis, vt qui contemplatione præmiorum cœleſtium conuertuntur, quẽadmodũ
de Moſe dicit apoſtolus ad Hebræos, ꝙ aſpexit in remunerationẽ. Et pſalmiſta: Inclinaui (in- Hebr. 11
quit) cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem. ¶ Aliqui Pſal. 118.
inſuper trahuntur ſolo amore dilecti, à quibuſdam additur quintus modus trahendi, qui eſt ꝑ
occultam virtutem ſpiritus ſancti & inſpirationem internã. Sed iſte modus generalis eſt om̃i-
bus præinductis, quoniã ſine occulto influxu ſiue inſtinctu ſpiritus ſancti, nec flagellis, nec do-
nis, neq; promiſſis, nec aliquo alio modo traheremur ad Chriſtum. Illa autem tractio qua tra-
himur ad deum, ſolo eius amore, præſtantior eſt atq; diuinior, imo omnino deifica eſt, qa per
eam ad deum conuertimur, eumq; diligimus, honoramus, exquirimus, quoniam in ſeipſo na-
turaliter atq; totaliter bonus, ſanctus, ſummus, perfectus. Vnde hoc ipſum ad filios ſpectat cha Leuit. 19.
riſſimos. ⌊Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die⌋ Quid eſt hoc? Nonne & eos quos pater
non trahit ſuſcitaturus eſt filius? ¶ Cur ergo quaſi pro præmio ſpondet tracto, ꝙ ſuſcitabit eũ 1. Cor. 15
in die nouiſſimo? Et reſpondendum iuxta apoſtolum, quòd omnes vtiq; reſurgemus, ſed non
omnes immutabimur. Nunc ergo loquitur Chriſtus de ſuſcitatione beatæ immutationis, hoc
eſt glorificationis in carne, quoniã anima propter naturalem inclinationem ad corpus, nõ eſt
perfe-

perſecte beata, donec corpori glorificando reuniatur. Vel potius glorificato fuerit copulata D
¶ Inſup probat Chriſtus teſtimonio prophetarũ, ꝙ multi ſint patre trahēte conuertendi ad
ipſum. ⌊ Eſt ſcriptum in ꝓphetis (.i. in libris eorũ) Erunt (tpe grãæ) oẽs (homines) docibiles „
dei ⌋ .i. apti doceri, vł docti à deo. Sic tñ vt ſit diſtributio ꝓ gñibus ſingulorũ nõ ꝓ ſingulis ge „
Pſal.71 nerũ, quõ alibi dr̃. Et bñdicent in ipſo oẽs tribus terræ. Et itẽ in Daniele: Oẽs gẽtes trib⁹ & lin
Danie.7 guę ſeruiẽt ei, cũ tñ cõpatõe aliorũ pauci ſint q Chr̃o veraciter ſeruiũt, ſicut ſunt pauci electi.
Mat.22 Vñ ad inſinuãdũ, ꝙ poſt incarnatiõnẽ filij dei, ꝑ ꝓdicationẽ euãgelij, eẽnt incõpabilr̃ plures
diuinitus illuſtrãdi atq; ad Chriſtũ conuertẽdi, q̃ ante dicta ſunt verba ꝓallegata, & ꝙ nunc
Chr̃us allegat: Erũt oẽs docibiles dei. ¶ Quocirca ſciendũ, ꝙ Chr̃us, Apl̃i & Euãgeliſtæ fre
quenter allegãt ſcripturas veteris teſtamẽti potius quãtum ad ſenſum, q̃ quo ad formã ver
borũ. Vnde ꝙ dicit nũc: Erũt oẽs docibiles dei, inuenit nõ ſolũ in vno propheta, ſed in mul
Eſa.11 tis, quantũ ad ſenſum, q̃uis in nullo inueniat, quo ad formã ſermonis. Scriptũ eſt em̃ in Eſaias
Eſa.54 Repleta eſt terra ſc̃ia dñi, quaſi aquæ maris operiẽtes. Et rurſus: Ponã oẽs filios tuos doctos
Hiere.31 à domino. Hieremias quoq;: Omnes à maiore eorum vſque ad minorem cognoſcent me.
⌊ Omnis (homo viator) qui audiuit (auribus cordis) à patre, ⌋ intus loquẽte, i. diuinũ inſtin- „
ctum aduertit ⌊ & didicit ⌋ ꝑ inſpirationẽ internã .i. quę pr̃ docuit, de his quæ ſpectãt ad ſi- „
Pſalm.84 dem, qualis fuit q ait: Audiã quid loquat in me dñs deus ⌊ venit ad me ⌋ ꝑ ſidẽ & opationem „
Pſalm.93 per charitatẽ & obedientiã. Ideo dicit Propheta: Beatus homo quẽ tu erudieris dñe, & de le
ge tua docueris eum. Non ergo ad cõuerſionẽ hominis ſufficit vox ꝓdicationis, niſi fuerit de
Thomas ad. us interius inſtruẽs. ¶ Deniq; Thomas in ſumma cõtra Gentiles redarguit Origenẽ dicentẽ,
ꝙ deus dicit cauſa bonorũ noſtrorũ ſolũ, q a eſt cauſa habituũ infuſorũ, ꝑ quos meritorie ope- E
ramur, videlicet, gratiæ habitualis ſidei, ſpei, & charitatis. Dicit itaq; Thomas, quòd etiam
Eſa.26 quandoq; deus eſt proxima cauſa actionum noſtrarum interiorũ Eſaia teſtante qui ait: Do-
Phil.2 mine dabis pacem nobis. Omnia em̃ opa noſtra opatus es in nobis. Et item Apoſtolus: De-
us eſt q operat in vobis & velle & proficere pro bona voluntate. Hoc eſt ex ſua pietate vo-
Thomas ad. luntaria, voluntateq; pia, non meritis veſtris. Dicit inſuper Thomas, ꝙ ſemp acquieſcimus,
actuali inſpirationi, quæ nobis à deo infundit. Et fundat hoc verbum Thomæ in authorita-
Auguſtinus te Auguſtini, dicentis: Gratia quæ occulte humanis cordibus, diuina largitate tribuitur, à
nullo corde duro reſpuitur, quoniam ideo datur, vt duritia cordis penitus auferatur. Ad pro
poſitum igitur: Omnis qui audiuit, didicitq; à patre, hoc eſt actualem illuſtrationem imme-
diate à deo percepit, venit per conſenſum ad Chriſtum, quoniam omnis talis veraciter ac-
quieſcit, non tamen omnis talis ſaluatur, ſed qui prædeſtinatus eſt finaliter perſeuerans. Sed
ne ex verbis inductis aliquis æſtimaret deum patrem eſſe oculo carnis viſibilem, vel intelle-
ctu comprehenſibilem, addidit Chriſtus. ⌊ Non quia patrem (æternum) vidit quiſquàm, ⌋ „
hominum oculo corporali, vel etiã intellectuali, loquendo de viſione cõprehenſionis ꝑfectę,
quia ſic ſolus deus comprehendit ſeipſum, immenſus immenſum. Loquendo autem de viſio
ne dei per ſpeciem quam habent ſancti in patria, ſic nullus purus viator vidit deum viſione fi-
xa ac cœliformis, quàmuis Moſes & Paulus credantur deum in hac vita vidiſſe per ſpeciem
Supra ca.1. in raptu quodam, non diu durante. De hoc dictũ plenius primo capitulo, ſuper illud: Deum
nemo vidit vnquàm. Sed quoniam Chriſtus hæc proferens homo fuit, ne Iudæi putarent eũ F
non vidiſſe patrem, ſubiecit: ⌊ niſi is qui eſt à deo, ⌋ hoc eſt, filius natus à patre, vel miſſus à „
deo trinitate. Filius enim inquantum homo, miſſus ac originatus eſt à ſeipſo ſecundum quòd
deus. ⌊ Hic vidit patrẽ ⌋ viſione perfectæ comprehenſionis, inquantum eſt deus, & item vi- „
ſione beatificæ fruitionis, ſecundum quòd homo ab incarnationis exordio. Ex hoc ſequi vi-
detur, quòd Chriſtus non loquitur de viſione corporali, quia ſic nec ipſe videt patrem.
¶ Porrò per hoc quod ait: Niſi is qui eſt à patre non excluditur ſpiritus ſanctus quin & ipſe cõ
1.Cor.2 prehendat patrem, cum dicat Apoſtolus, ꝙ ſpiritus ſcrutatur profunda dei. Et quæ dei ſunt,
nemo nouit niſi ſpiritus eius. ⌊ Amẽ amẽ dico vobis, q credit in me ⌋ Fide, charitate ornata. „
⌊ habet (nũc) vitã æternã ⌋ in ſpe, in merito, in radice, in diſpoſitõe propinqua. Habet em̃ cau „
ſam meritoriã, ſpemq; idoneã ingrediẽdi vitã æternã, ſeu obtinẽdi beatificã diuinæ eſſentiæ
viſionẽ. Vel habet vitã grãæ realiter in ꝓſenti: Qui em̃ credit in Chr̃m habet Chr̃m. Et vtiq;
Iohan.14 Chr̃us eſt vita æterna, quẽadmodũ cõteſtat: Ego ſum via, veritas & vita. Iohannes quoq; in
1.Iohan.5 ptima ſua ait Canonica: Hic eſt verus deus & vita æterna. ⌊ Ego ſum panis vitæ ⌋ ſubſtantia
liter atq; cauſaliter. Panis ſum omnia paſcens, non tñ in queñ cõuertor, aut mutor, ſed fide
liter mãducantẽ cõuerto in me, ſum etiã panis vitæ, q a ſumẽtibus digne do vitã grãæ in ꝓſen
ti, & vitã gloriæ in futuro. De hoc verbo ſuperius dicta ſunt plura. Deinde inanem gloriatio
nem Iudæorũ de manna ꝓſumentium Chriſtus euacuat. ⌊ Patres veſtri mãducauerũt manna „
in deſerto, & mortui ſunt. ⌋ Palàm eſt, ꝙ mortui ſunt morte naturæ. Sed quia mox ſubdit: „
⌊ Hic eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis manducauerit ex ipſo non moriatur ⌋ Certum „
eſt, ꝙ loquit de morte culpæ. Hoc em̃ Chriſtus adiecit, diſtinguẽdo inter panem vitæ quem
ipſe dat,

A ipſe dat, & manna, ſed nunquid omnes patres Iudæorum, qui manna edebant, mortui ſunt morte culpæ? Nõ vtiq;. Quia nec Moſes, nec Aaron, nec Ioſue, nec cæteri iuſti, illius exercit⁹. Loqtur ergo ſaluator de patribus Iudæorũ, q̃rũ veſtigia iſti ſectabantur, puta incredulis ſeu puerſis, q dixerũt. Anima noſtra nauſeat ſup cibo iſto leuiſſimo. Illis quippe fuit panis ille inſipidus. Iuſtis vero optime ſapiebat, quemadmodum in libro ſapientiæ ſcribitur: Panem de cœlo præſtitiſti eis, omne delectamentũ in ſe habẽtẽ, & omnis ſaporis ſuauitatẽ, ad q̃d eñ quiſq; volebat, cõuertebaẽ. De illis vero carnalibus tñ, nõ carnalib⁹ ſimul & ſpũalibus patrib⁹ loqtur Chriſtus Iudæis alio loco. Murmuratores filij murmuratorum implete menſuram patrum veſtrorum. Subditur ergo de pane vero vitali, non figurali dũtaxat, quamuis & panis vitæ quem dat Chriſtus ſit aliquo modo figuratiuus illius panis cœleſtis in patria, de quo in Luca habetẽ: Beatus qui manducabit panem in regno dei. ⌊Hic⌋ panis vitæ, de quo dictum eſt, vtpote verbũ, vel corpus dominicum, ⌊eſt panis de cœlo deſcendens⌋ Verbum enim deſcendit per incarnationem, & noui effectus productionem. Corpus autem deſcendit, quia virtute ſpũs ſancti formatum, non quia de cœlo allatum. Deſcendens inquam ad hoc, ⌊vt ſi quis manducauerit ex ipſo⌋ manducatione ſacramentali & ſpirituali ſimul, vel ſpũaliter dumtaxat, de quibus in ſequenti articulo plenius dicam deo præſtante, ⌊non moriatur⌋ morte culpæ in præſenti, vel morte damnationis æternæ in futuro, quæ eſt mors ſecunda.

Nume. 21
Sapiæ. 16
Matt. 23
Lucæ. 14.
Apoc. 20

¶Elucidatio reſiduæ partis huius capituli. Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Articulus decimus octauus.

B SAcramentum Euchariſtiæ inſtituit Chriſtus dupliciter. Primo verbo ſeu aſſertiõe. Secundo facto, ſeu conſecratione. De prima autem inſtitutione nũc agitur. Et quoniam ſacramentum iſtud incomprehenſibiliſſimum, vtiliſſimum'q; conſiſtit, idcirco ad excludendum omnem errorem ac dubitationem Chriſtus apertiſſime tractat de ſacramento hoc ipſo. ⌊Ego ſum panis viuus⌋ quia ſecundum naturam diuinam eſſentialitar vita ſum, viuens in meipſo, & vitam gratiæ, vitam'q; gloriæ cauſo in alijs, omnes electos reficiens & cõfortans. Porro ſecundum naturam aſſumptam ſum panis viuus, quoniam propter vnionẽ cũ verbo habeo plenitudinem omnium gratiarũ, & gloriã perfectiſſime fruitiõis in deo, atq; per corpus & ſanguinem meum, fidelium animas alo ac poto gratiam illis præſtando, per modũ cauſæ inſtrumentalis ac meritoriæ. Humanitas etenim Chriſti eſt inſtrumentum animatũ cõiũctum ac proprium verbi, per quod, & cuius virtute ac merito omnia diuina nobis præſtantur gratiarum chariſmata, ſicut & corpus noſtrum eſt inſtrumẽtum animatum, vnitũ & proprium animæ rationalis, per quod anima agit & effluit, ⌊qui de cœlo deſcendi⌋ per incarnationis myſterium, & noui effectus productionem, non per localem deſcenſum, vt dictum eſt ſæpius. ⌊Si quis manducauerit⌋ non ſacramentaliter tantum, ſed ſacramentaliter & ſpũaliter vel ad minus ſpũaliter, cum propoſito manducandi ſacramentaliter cum fuerit oportunum, ⌊ex hoc pane, viuet in æternum⌋ vita ſpũali, quę nunc in ipſo inchoatur, & virtute ſacramenti perficitur, atq; in patria conſummatur. Nunc enim viuit bene agendo per gratiã, & in futuro viuet, deum videndo per gloriæ lumen, dummodo finaliter perſeueret in huius manducationis effectu. Viuet itaq; in æternum, quantum eſt ex parte ſacramenti, quod tantæ efficaciæ eſt,
C vt poſſit vitam æternam influere.

Sacramẽtũ euchariſtię cur Chriſtus inſtituerit.

¶Cũ qlibet cõicans recipiat panẽ iſtũ totũ ac integrũ, nõ partẽ dũtaxat, cur ait, ſi qs manducauerit ex hoc pane, & non potius ſi quis manducauerit hunc panem. Dicendum, quòd ad inſinuandum quod panis iſte inconſumptibilis eſt nunquàm deficiens. ¶Præterea ad intelligendum omnia quæ de iſto ſacramento iam aſſeruntur, oportet ſcire, quòd in ſacramento altaris ſunt tria. Primum eſt ſacramentum tantum, videlicet ſpecies panis & vini poſt conſecrationẽ. Secundum eſt res & ſacramentum, videlicet corpus & ſanguis Chriſti. Tertium eſt res tãum, vtpote gratia ſacramentalis, vel vnitas corporis myſtici. Species itaq; panis & vini dicunẽ ſacramentum, quoniam rei ſacræ ſunt ſignum, videlicet corporis & ſanguinis Chriſti, corpus vero ẽ ſacramentum reſpectu ſui effectus, qui eſt gratia, vel reſpectu ſui ſignati, quod eſt corpus myſticum puta eccleſia. Cum igitur aliquis accipit corpus & ſanguinem ſub ſpeciebus ſacramentalibus, & non participat ſacramenti huius effectum ſcilicet gratiam, atq; eccleſiæ incorporationem, propter ſuam incapacitatem, indignitatem & prauitatem, qua ponit obicẽ gratiæ. Dicitur manducare ſacramentaliter tantum. Cum vero ſumendo ſacramentum, recipit eius ſalutarem effectum, manducat ſacramentaliter & ſpiritualiter. Dum ſortitur effectum pręfatum, nec tamen ſuſcipit ſacramentum, manducat ſpiritualiter ſolum. ⌊Et panis quem ego dabo⌋ per meipſum in cœna, hoc ſacramentum inſtituendo, diſcipulis'q; tradendo, & in ara crucis panem hunc patri offerendo, & deinceps per meos miniſtros, videlicet ſacerdotes, quibus conuenit ſacramentum iſtud conſecrare, atque porrigere alijs, ⌊caro mea eſt,⌋ quæ alit mentem fidelium. Tum, quia verbo vnita, tum, quoniam gratijs plena per redundantiã, & quia diuinitatis, gratiam creantis, eſt inſtrumentum, item'q; merito ſuæ actionis ac paſſionis,

In ſacramẽto Euchariſtiæ q̃ ſint.

⌊pro

⌊pro mundi vita⌋.i.ꝑ ſpirituali viuificatione hominū viatoꝶ in mundo degentiū. Ad hūc D
em̄ finem vt à morte culpæ ac miſeriæ eriperemur, vitā́ꝗ grē & gloriæ cṓſequeremur. De-
dit Chr̄us corpus ſuum in cruce in preciū, & in ſacramēto in edulium, atꝗ remedium. Quo-
tidie quoꝗ dat panem iſtum pro vita noſtra, hoc eſt, ad hoc, vt in vita gratiæ roboremur,
ac ꝑficiamur. Verūtn̄ nō eſt ſic intelligēdū quod ait, pro mundi vita, ꝙ ꝑ receptionē huius
ſacramēti, vita grē in hoīe inchoet, imò q ſine vita grē ad hoc ſacr̄m accederet, amplꝰ mo-
reret in aīa. Reuſ́ꝗ fieret corpis dn̄i. Cū em̄ ſacr̄m iſtud ſit cibus ſpūalis, ideo ſicut cibꝰ corpa
lis non dat nec prodeſt, niſi viuenti vita naturæ, ſic cibus hic ſpūalis non cṓuenit, nec ꝑficit,
1. Cor. 12 niſi viuēti vita grē. ⌊Litigabāt ergo⌋.i. verbis cōtendebāt, ⌊Iudæi⌋ hæc ab ore Chr̄i audi
entes, & carnaliter ac rudiſter capiētes ⌊adinuicē dicētes⌋ ex īfidelitate, & inordinata admi
ratione. ⌊Quō poteſt hic⌋ quem tenemus pro puro homine & filio Ioſeph, ⌊carnem ſuam
nobis dare ad manducandū⌋ quaſi dicant: Hoc impoſſibile eſt atꝗ inutile, Chriſtus vero te
ſtat hoc eē nō ſolū nō inutile, ſed inſuper neceſſarium ad ſalutē ipſoꝶ. ⌊Dixit ergo eis Ieſus:
Amen amē dico vobis: Niſi māducaueritis carnem filĳ hominis⌋ in ſacramēto ſacramatēli-
ter & ſpiritualiter, vel ſpiritualiter ad minus, per fidem & votum accedendo, gratiamq́ꝫ
Coloss. 1 Chriſti participando, ⌊& biberitis eius ſanguinem (modo prædicto) nō habebitis vitā⌋ ſpi
ritalem ⌊in vobis⌋ ſed carebitis gratia in præſenti, & gloria in futuro. Quemadmodum em̄
membra corporis naturalis moriunt ac pereunt, niſi capiti connectant, & ab eo motum ſen-
ſumq́ꝫ participēt, ſic homines ex quibus quaſi ex membris conſtituit myſticū corpus Chri-
ſti, vita gratiæ deſtituunt, niſi capiti quod eſt Chriſtus, per ſacram communionem nectant,
recipiēdo ab illo vitam ſpiritualem, & motum meritorium. ¶ Præterea ſicut corpus ſine cor
poreo cibo non ſuſtentat, nec permanet in vita naturali, ſic anima ſine hoc cibo viuifico, nō E
perſiſtit in vita gratiæ ſpirituali. Sed verba inducta intelligēda non ſunt quaſi ſanguis Chr̄i
ſeorſum ſumendus ſit à vulgo communicāte. In primitiua tamē eccleſia hoc fiebat, ſed nunc
ordinatum eſt aliter propter effuſionis periculum. Sanguinem ergo Chriſti accipit populus
ſpiritualiter, & etiam aliquo modo realiter, quia in ſacramēto corporis continet & ſanguis,
ſicut econtra: Licet em̄ trāſſubſtātiatio panis directe terminet ad carnem ſaluatoris, & cōuer
ſio vini ad ſanguinem eius, ex naturali tamen concomitantia ſub vtraꝗ ſpecie ſunt quatuor.
Quia ſub ſpecie panis eſt corpus Chriſti, vi conuerſionis. Anima vero ſanguis & verbum,
ſunt ibi ex naturali ſequela, cum nō ſint ſeparata abinuicem. Pariformiter ſub ſpecie vini eſt
ſanguis directe puta ex vi conuerſionis. Caro autē anima & verbum concomitantur. ⌊Qui
manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem,⌋ non ſacramentaliter tantum, ſicut
iam dictum eſt ⌊habet vitam æternam⌋ qm̄ habet meipſum, & habet vitam gratiæ, quæ vir
tute huius ſacramēti continuat, donec ad vitam gloriæ ſempiternæ ꝑtingat. Futuram quoꝗ
beatitudinem iam habet in ſpe, virtute & gratia huius ſacramēti. ⌊Et ego reſuſcitabo eum in
nouiſſimo die⌋ vt me deum & hominem videat oculis carnis & cordis ꝑ propriam ſpeciem
quem nūc cernit ꝑ fidem. Carnalibus em̄ oculis videbimus Chr̄m in humanitate, mētalibus
vero in diuītate. ⌊Caro mea vere ē cibus & ſanguis meus vere ē potus.⌋ Hoc ait ſaluator, ne
putaret parabolice loqui more cṓſueto, ita quòd carnem ſuam diceret panem, quia ſignaret
per panem, & eſſet ſub forma panis ſolum ſicut in ſigno. Vel propter aliquam proprietatem
1. Cor. 10 cum pane cibus diceret, quomodo dicit Apoſtolus: Petra erat Chriſtus, qm̄ ſigurauit Chri-
Esa. 40 ſtum. Et Eſaias: Vere fœnū eſt populus, propter cṓuenīētiā q̄ndā. Et infra ait de ſeip̄o ſalua
Infra ca. 15 tor: Ego ſum vitis vera. Ad inſinuādum ergo ꝙ caro ſua ſit vere & ſubſtātialiter ſub ſpecie F
panis, veraciterq́ꝫ ſumat à cōicante. Sāguis q̄ꝗ ipſius vere ſub ſpecie vini cōtineat & recipiat
adiecit. Caro mea.i. corpus. Sumit em̄ nūc caro, nō prout oſſa excludit, ſed pro toto corpo
re, neruos, venas ac oſſa habēte, vere eſt cibus animæ nō corpis, qa nō viſibiliter, nec corpo-
raliter ſumit, quāuis veꝶ corpus ſumat. Et potius dicit caro q̄ corpus, qa nūc loquit de cor-
pore ſuo inquantum eſt alimonia ſpūs, caro aūt magis dicit quid comeſtibile, quàm corpus,
& ſanguis meus vere eſt potus refrigerās, rigans, inebrians, mentem non ventrem. ¶ Oīa
quippe ſacr̄a nouæ legis ordinant ad ſpūalem vitam. Spūalis autē vita ꝑ baptiſmū acquirit,
qa baptiſmus ē regn̄atio ſpūalis, & ꝑ confirmationem auget. Oportet ergo vt ꝑ aliquod ſa-
cramētum nutriat, & hoc eſt euchariſtia, quæ eſt ſpūale alimētum huiuſmodi vitę: Cibū aūt
oportet realiter addi atꝗ vniri cibato, idcirco in ſacr̄o hoc Chr̄us realiter continet, ſubſtā-
tialiterq́ꝫ communicāti vnit. Et ſimiliter eſt de ſanguine, qui eſt potus. ¶ Præterea qm̄ ſacra
mentum iſtud eſt cibus, ideo quicquid opatur cibus materialis in corpore manducātis, hoc
agit hic cibus ſpūalis in anima dignè recipientis. Quemadmodum ergo cibus corporeus na
turalem vitam ſuſtentat, confortat, ad perfectionem deducit, deperditum reparat, delectat,
impingnat, ſic cibus iſte viuificus vitam ſpiritualem ac deiformem in anima fulcit, roborat,
perficit, amiſſa bona reſtaurat, exhilarat, & impinguat diuitias gratiæ accumulādo in anima.
Vnde effectus ſacramēti iſtius ſunt collatio gratiæ, adeptio glorię, remiſſio peccati mortalis
obliti

A obliti ac venialium, diminutio pœnæ, mitigatio ſomitis, ꝑſeruatio à malis futuris, ſecundum
quod dicit Chryſoſtomus: Sicut leones flammã ſpirantes, ſic ab illa menſa diſcedimus terri-
biles facti diabolo. Voluit quoq; Chriſtus in hoc ſacramento veraciter contineri ac ſuſcipi,
ad oſtendendũ perfectũ feruorẽ ſuæ incõprehenſibilis charitatis ad nos, & propter noſtram
vtilitatẽ, quia ex reali præſentia atq; immediata vnione Chriſti nobiſcũ, conſequimur maxi
“ ma bona, ſicut ſubiungitur. ⌊Qui manducat meã carnem,⌋ ſacramentaliter & ſpũaliter, ⌊&
“ bibit meũ ſanguinẽ (eodem modo,) in me manet,⌋ per charitatẽ & grãm, & mihi incorpo-
“ rat. Talis vtiq; habitat in adiutorio altiſſimi, & in protectione dei cœli cõmorat, ⌊& ego in Pſal. 90
“ eo⌋ permaneo, per ſalutares huius ſacramẽti effectus, ꝑ gratioſam cuſtodiã, ꝑ inhabitationẽ
“ benignã. Nã & per eadẽ dona qbus deus ad nos cõurrit & in nobis eſſe ac habitare, quaſi in
tẽplo aſſerit, inquantũ ea infundit atq; conſeruat, Nos quoq; ad eũ redimus, & in ipſo ſubſiſti
mus ac manemus. Palã eſt ꝙ ſpeciebus ſacramẽtalibus iam cõſumptis, deſinat Chriſtus eẽ in
“ cõmunicante per præſentiã carnis & ſanguinis, permanet tñ in eo per præſentiam ſuæ di-
uinitatis, & per affectus ſacramenti ꝑtactos. Cõmunicans ergo manet in Chriſto ſicut mem
brũ in capite, recipiendo influentiã eius, & Chriſtus manet in illo ſicut caput in membro in-
fluendo in illud. Ecce quanta beatitudo, dignitas & gloria deuotoꝝ, qui tam præſtantiſſimo
alimento veſcuntur, & Chriſto tam intime copulantur, tantiſq; gratiæ donis drificis adim-
plentur, quanta deniq; eſt dilectio, dignatio, liberalitas & miſericordia Chriſti veri dei, qui
B nobis pauperculis & indignis ſic præſtat, ſic vnit, ſic ingerit ſemetipſum. Nonne veraciter Prou. 8
monſtrat, ꝙ deliciæ eius ſunt eſſe cũ filijs hominũ? Et q̃ paratus eſt dare nobis omnẽ gratiam
ſuã, quibus tam ineffabiliter præſtat ſeipſum. Non ergo ſimus ingrati tanto benefactori, &
tam incõprehenſibilibus beneficijs eius, ſed feruido animo, ſolicita mente, reuerentiq; corde
ei miniſtremus, ad eius menſam nos præparemus, ad eius manſionem in nobis nos dignifice
mus, venialia cuncta pro poſſe vitando, mentem ad Chriſtum frequenter erigẽdo, cordis cu
ſtodiæ iugiter inſiſtendo. Tunc eñ poterimus fructum multiplicem huius ſacramenti per-
cipere, eiuſq; dulcedinem mirabiliter deguſtare, quod aliter non cõtingit. Quamuis eñ ve-
nialia & diſtractio improuiſa, ſacramenti huius principales effectus non impediant, impedi
unt tamen experimentalem guſtũ ſuauitatis ipſius. Dicamus ergo mente intenta ac grata cũ
propheta: Benedic anima mea domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Imò totũ Pſal. 102
pſalmum in quo continetur iſte verſiculus, quia ꝑcipue applicabilis eſt ad regratiandũ Chri
“ ſto pro beneficijs iſtis. ⌊Sicut miſit me viuens pater⌋. i. pater æternus oĩs vitæ fontale prin-
“ cipium, qui eſt ſubſtantialiter ſua vita, ⌊& ego viuo propter patrem.⌋ Hoc præcipue intel
ligendum eſt de Chriſto ſecundũ naturam aſſumptam, vt ſit ſenſus, Et ego viuo propter pa-
trem. i. vitã meam refero ad patrẽ, videlicet ad honorẽ & gloriã eius, ſicut ad ſuperiorem &
vltimum finẽ, imò ſic Chriſtus retulit vitam ſuam ad totam trinitatem, quæ eſt omnis crea-
tæ naturæ vltimus finis. Poteſt quoq; exponi de Chriſto ſecundũ naturam diuinam hoc mo
do, Viuo propter patrem, id eſt à patre vitam accepi, non aliam, ſed eandem quam poſſidet
“ ipſe. ⌊Et qui manducat me (ſacramentaliter ac ſpiritaliter) & ipſe viuet⌋ per charitatem &
“ gratiam, ⌊propter me⌋. i. ad honorem & gloriam meam ordinabit vitam ſuam, quemadmo
dum ait Apoſtolus: Omne quodcũq; facitis in verbo vel opere, in gloriam dei facite. Vel vi 1. Cor. 10
uet propter me. i. à me ſpiritualis vitæ augmentum recipiet, & viuificabitur quotidie magis Col. 3
perfecte. In hoc eñ ſacramento continetur fons gratiæ, qui communicantem perfundit, at-
“ q; viuificat, niſi obicem ponat. ⌊Hic eſt panis (ſuperſubſtantialis) qui de cœlo (ſummo) deſ-
C cendit,⌋ in quo patet nobilitas ac deſiderabilitas eius. Quomodo autem Chriſto ſecundum
“ vtranq; naturam conueniat eſſe panem & deſcendiſſe de cœlo, iam dictũ eſt ſæpius. ⌊Non Exo. 16
“ ſicut manducauerunt patres veſtri manna,⌋. i. panis iſte præſtantior & efficacior eſt q̃ man- Deut. 6
na, cum ſit verus cibus, non figuratiuus, gratiã conferens, non promittens. Manna autẽ fuit
figura huius panis, nec contulit gratiam, ſed præſignauit. Per hoc eñ quod omne delecta-
mentum continebat, figurauit ꝙ ſacramentũ Euchariſtiæ omnem ſpiritualẽ dulcedinẽ, vir-
“ tutem & gratiã cõtineret, ⌊& mortui ſunt.⌋ Omnes eñ illi qui manna comederũt mortui,
ſunt, morte naturali ac corporali, ſed quidam eoꝝ quibus iſti increduli Iudæi ſimiles erant,
“ mortui ſunt morte culpæ. ⌊Qui mãducat hũc panẽ,⌋ digne cũ debita reuerentia & deuotio
ne, in memoriã dñicæ paſſionis atq; eximiæ charitatis Chriſti, dijudicãs corpus dñi. ¶ Inſti-
tuit eñ Chrũs hoc ſacramentũ in memoriã ſuæ amariſſimæ paſſiõis & ardẽtiſſimæ dilectio- Mat. 26
nis, quatenus toties ſuæ dilectiõis nos flãma accenderet, & ad eius ſectãda veſtigia pronos ef
“ ficeret, quoties ſacramentũ iſtud ſupdigniſſimũ angelis adorandum ſuſciperemus, ⌊viuet in 1. Pet. 2
“ æternũ,⌋ in aĩa, per ſpũalem virtutẽ & grãm huius panis, imò & tandẽ viuet vita beata ac
“ immortali in corpore & aĩa ſuſcitatus atq; feliciter immutatus à Chriſto. ⌊Hæc verba (præ-
inducta) dixit Ieſus in ſynagoga, docens in Capharnaũ⌋ metropoli Galilææ. ¶ Poteſt aũt ꝑ
ſynagogã intelligi vel congregatio Iudæoꝝ, vel domus in qua ad audiendum atq; orandum

gg conflu

confluxerant. Quãuis em̃ Iudæi non poterant immolare, niſi in tẽplo Hieruſalẽ, in ſingulis D
tñ vrbibus habebant domũ vel ſynagogã, in qua conuenerũt ad audiendũ verbũ dei & lecti-
onem legis ac prophetarum, & ad deprecandũ dominũ. Docuit ergo Chriſtus in ciuitate præ-
cipua, in loco patenti, in populo magno, quaſi nõ timens reprehẽdi, nec falſa annuncians. Vn
Iohan.18 de in paſſione reſpondit: Ego palã loquutus ſum mũdo, ego ſemp docui in ſynagogis, &c.
Iohã.3 Oĩs em̃ qui facit veritatẽ venit ad lucem. ⌊Multi ergo audientes ex diſcipulis eius⌋ .i. multi »
diſcipulorum Chriſti audientes Chriſtũ tam alta & incõprehenſibilia de ſeipſo, & corporis ſui
edulio ac ſanguinis poculo prædicantẽ, ⌊dixerunt: Durus⌋ .i. ad intelligendũ difficilis, & ra »
tioni vel veritati contrarius, ⌊eſt hic ſermo,⌋ ille præcipuus, quo dixit: Panis quẽ ego dabo, »
caro mea eſt, &c. ⌊Quis poteſt eũ audire?⌋ cũ ſonet tam male. Quaſi dicant: Blaſphemare vi »
detur, & obturandæ ſunt aures. Verba ſiquidẽ Chriſti de comeſtione ſuæ carnis, potuq́ ſan-
guinis, carnaliter intelligebant, putantes ꝙ ſic promitteret ſe daturũ ſuum corpus ad mandu
candum, ſanguinemq́ ad potandum, quomodo alij cibi ac potus apponuntur. ⌊Sciens autẽ »
Ieſus apud ſemetipſum,⌋ .i. in luce propriæ notitiæ, abſq́ exteriori perceptione, ⌊quia mur »
murarent de hoc,⌋ quod dixit ſe panem viuum deſcendentem de cœlo, vel de hoc quod di- »
xit ſe præſtiturum carnem ſuam ad manducandũ. ⌊diſcipuli eius,⌋ non veri ac humiles, ſed »
ſuperbi, ⌊dixit eis: Hoc vos ſcandalizat⌋ .i. ad ruinam peccati, ad murmurationẽ, perfidiamq́ »
inducit, non ex parte mei, ſed ex veſtra imperfectione. Fuit ergo ibi ſcandalũ paſſiuũ, nõ acti-
uum. ⌊Si ergo videritis filiũ hominis aſcendentẽ (in corpore glorificato) vbi erat prius,⌋ .i. »
ad cœlũ, in quo fuit ante incarnationẽ, non ſecundũ naturã humanã, ſed diuinã. Vnde ad in-
ſinuandũ vnitatẽ perſonæ vtriuſq́ naturæ in Chriſto, dicit̃ filius hominis fuiſſe in cœlo, an- E
teq̃ deſcẽdit in virginẽ. His verbis Chrũs euacuauit atq́ diſſoluit ſcandalũ diſcipulorum. ¶ Per
hoc em̃ ꝙ prædixit ſe in conſpectu ipſorum, ſi ſecũ manerent, aſcenſurum in cœlũ, patere potuit,
ꝙ deſcendit de cœlo, & ꝙ non daret corpus ſuũ ad manducandum carnaliter eo modo quo
aliæ carnes eduntur, non ſine earum diuiſione, laceratione & conſumptione, quoniam natu-
rale eſt vnũquodq́ redire ad locũ ſuæ originis, imò ſecundũ philoſophos: Vnũquodq́ con-
uertitur ad id à quo proceſſit. Caro quoq́ ſic comeſta non potuiſſet aſcendere. ⌊Spiritus⌋ .i. »
ſpũalis intellectus verborum, quæ dixi de manducatione corporis mei, ⌊eſt qui viuificat⌋ ani- »
mã vita gratiæ, ⌊caro autẽ,⌋ carnaliter intellecta, & per ſe ⌊nõ prodeſt quicq̃⌋ cõmunican »
ti, imò qui verba inducta carnaliter accipit, & carnẽ non niſi ſacramentaliter edit, nõ ſolũ nõ
viuificatur, ſed animæ mortẽ illabitur. ¶ Verũtamen verba prætacta ad literã, nõ myſtice in-
telligenda ſunt de vero corpore Chriſti, ſed ipſum verum corpus ſpũaliter contemplandũ eſt,
atq́ ſumendũ, quoniã modus quo eſt in ſacramẽto, eſt ſupernaturalis, & incorporalis. Hinc
2.Cor.3 quoq́ dicit apſus: Litera occidit, ſpũs autẽ viuificat. Quẽadmodũ ergo ſcientia ſine charita-
te non prodeſt, ſed obeſt cũ inflet, non qa in ſe mala, ſed propter abuſum hñtis & ſicut corpus
naturale ſine aĩa mortuũ eſt, ſic caro ſine ſpũ, non prodeſt quicq̃, etiã nec caro Chriſti quia
ſine gratia ſpũs ſancti, & ſpũali intellectu, non cõfert quicq̃, ſed cõmunicantẽ dãnationi facit
obnoxiũ, eo ꝙ carnẽ tam ſanctã ſumat indigne, non ſpũaliter ac diſcrete. Verũ, ſicut ſcientia
maxime prodeſt, ſi adſit dilectio, ſic caro Chriſti adiuncto ſpũ, ſic etiã caro aplorum prædican
do & diſcurrendo profuit nobis, operãte ſpũ ſancto. Vnde quod ait, ſpũs eſt qui viuificat, ac
cipi poteſt de ſpũ ſancto ſeu gratia eius ⌊Verba quæ ego loquutus ſum vobis⌋ de corpore & »
ſanguine meo, ⌊ſpũs & vita ſunt⌋ .i. ſpũalem intellectũ requirunt, quantũ ad modũ intelligẽ »
di, ſicq́ viuificant mentem per gratiam, & ſapientiæ lucẽ. Corpus quippe Chriſti eſt in ſa- F
cramento per modũ incorporalẽ ac indiuiſibilẽ, quoniã non eſt ibi ſicut in loco, vel per pro
priam dimenſionem, ſed per dimenſionem panis, quamuis propriæ dimenſiones eius ſint ibi
cõcomitanter, ſicut & cætera quædã accidentia Chriſti, quia nõ minus ſplendet in manibus
ſacerdotis, q̃ in throno maieſtatis. ⌊Sed ſunt quidã ex vobis (diſcipulis meis) qui nõ credũt,⌋ »
verbis q̃ dixi, cũ tñ tot, tantiſq́ teſtimonijs ſcire poſſint me eſſe Chriſtũ, & p cõſequens, falſa
Ariſtoteles docere nõ poſſe. Et quia nõ credũt, nõ ſunt veri diſcipuli. Addiſcentem em̃ oportet credere.
Nec valẽt verba pdicta ſpũaliter intelligere, cũ Eſaias teſtet̃: Niſi credideritis, nõ intelligetis.
Eſa.7 ⌊Sciebat em̃ ab initio⌋ æternitatis, & à principio incarnationis, ⌊Ieſus, q eſſent credentes,⌋ »
futuri, ⌊& quis traditurus eũ eſſet,⌋ Ieſus ſecundũ ꝙ deus nouit ab æterno p ſcientiã increatã »
oĩa occulta, cõtingentiaq́ futura, ſecundũ naturã vero aſſumptã ſciuit hmõi, p ſcientiã infu-
ſam, ab exordio incarnationis. Iſta ſunt verba Iohãnis Euãgeliſtæ, q cõſequenter recitat ver
ba Chriſti. ⌊Et dicebat Ieſus (auditoribus ſuis:) Propterea⌋ .i. qa futura agnoſco, & quoſ- »
dã veſtros nõ credere puidebã, ⌊dixi vobis, qa nemo pt venire⌋ .i. p fidem cõuerti ad me, »
⌊niſi fuerit ei datũ à patre meo.⌋ Nõ em̃ omniũ eſt fides, & nouit dñs q ſunt eius. Atq́ vt Lu »
2.Theſſ.3 cas profitet̃ in actibus: Crediderũt quotquot pordinati erãt ad vitã æternam. Hoc em̃ dixit
2.Tim.2 Chriſtus ſuperius quantũ ad ſenſum. Nemo, inquiẽs, pt venire ad me, niſi pr̃ qui miſit me, tra
Act.13 Iaco.1. xerit eũ. Omne etem̃ donũ optimũ & omne datũ pfectũ eſt deſcendẽs à patre luminũ, ¶ Sed
dicit

A dicit aliquis, Si nemo põt venire niſi deus dederit, ergo qui nõ venit p impotentiã excuſat. De-
us nãq; vltra vires nil exigit. Et rñdendũ, ꝙ à nobiſipſis nil poſſumus, & tñ poſſumus quicqd
deus pcipit nobis, qa ſecundũ philoſophũ id dicimur poſſe p nos, qd poſſumus per amicos.
Quoniã ergo deus, quantũ in ſe eſt, paratus eſt opẽ impẽdere, imò & gratiã influit, dũmodo
fecerit homo quod in ſe eſt, ideo p impotentiã non excuſamur, ſed poſſumus quod iubemur.
⌊Ex hoc⌋.i. iſtis auditis, pſertim ob id quod dixerat Chrũs: Niſi manducaueritis carnẽ filij
hominis, &c. ⌊multi diſcipulorũ eius,⌋ non duodecim apoſtoli, nec ſeptuagintaduo diſcipu
li, ⌊abierunt⌋ mente per infidelitatẽ & apoſtaſiã, & corpore per localẽ receſſum, ⌊retro Sa
tanam,⌋ non poſt Ieſum, nolentes intellectũ ſuũ ſubijcere, incõprehenſibilibus teſtimonijs 2.Cor.10
Chriſti ac fidei. Quo contra dicit aplus: In captiuitatẽ redigentes omnẽ intellectum & obſe-
quiũ Chriſti, ⌊& iam cũ eo non ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim apoſtolos: Nun-
quid & vos vultis abire?⌋ Non quaſi ignorans ſciſcitatur, ſed vt illorũ fides manifeſtaret, no
biſq; imitãda proponeret, & vt oſtendat ꝙ coacta obſequia non acceptat. ⌊Reſpondit ergo
ei Symon Petrus⌋ pro oĩbus, quia feruentior ac principalior cæteris, vnde & ſolito feruo
re nunc reſpondit pro ſocijs. ⌊Domine ad quem ibimus?⌋ .i. ſi te relinquimus, alium tibi ſi-
milẽ, verumq; ſaluatorẽ inuenire nequaq̃ valebimus. Tu ſufficis nobis, propter quẽ cuncta Mat.19
reliquimus. ⌊Verba vitæ æternæ habes⌋.i. doctrina tua cœleſtis eſt, & obedientes tibi ad vi-
tam æternam perducit. Non eñ temporalia bona, vt Moſes & prophetæ, ſed æterna promit
tis. In his verbis oſtenditur vera & feruida charitas Petri ad Chriſtum, à quo nullatenus vo-
luit ſeparari. Amor nempe nectit amantẽ amato, tanto inſeparabilius, validius atq; intimius
B quo fuerit maior. Propter quod ait Paulus: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? ⌊Et nos Roma.8
credimus⌋ fide formata, quamuis nondũ perfecta & ſtabilita, ⌊& cognouimus,⌋ per donũ
intellectus, quod ineſt oĩbus fidem formatã habentibus, & per illud perſpicit anima quæ fi
del ſunt, videns per aliquam ratiõẽ qua fides oſtenditur eſſe à deo, quod vera ſint quæ aſſe-
rit fides, & congrue ait, credimus & cognouimus, quoniã credere præcedit intelligere, ⌊quia
tu es Chriſtus⌋ ſpirituali oleo, id eſt gratiarũ plenitudine vnctus, quantum ad naturã aſſum-
ptam, in regem & ſacerdotem altiſſimũ, ⌊filius dei,⌋ non adoptiuus, ſed naturalis. Hoc fre-
quenter confeſſus eſt Petrus, & in verbis iſtis tangitur duplex natura, vnitaſq; perſonæ in
Chriſto. Verũ quia reſponſio Petri quantũ ad Iudam claudicauit, de quo tamen Petrus nil
mali præſumpſit, ideo ſubditur. ⌊Reſpondit eis Ieſus: Nonne ego vos duodecim elegi,⌋ id
eſt præ cæteris ad gratiam apoſtolatus vocaui, ⌊& vnus ex vobis diabolus eſt?⌋ non p eſſen
tiam, ſed mutationem. Hoc eſt diabolicus propter maliciã, ſicut Iohannes Baptiſta dictus eſt Malac.3
angelus. Et alio loco ſaluator vocat diabolũ hominẽ, dicens: Inimicus homo hoc fecit. ⌊Di- Marc.1
cebat autẽ de Iuda Symonis Iſchariotis.⌋ Fuit etenĩ oriundus de vico nomine Iſcharioth. Mat.13
Iſta ſunt verba Iohannis Euangeliſtæ, non Chriſti. Chriſtus eñ non expreſſit Iudam, qa oc-
cultus fuit, & ne diffamatus fieret peior. Vel potius, vt per eius proditionẽ implerentur ſcri-
pturæ prophetarum de traditione Chriſti à ſuo diſcipulo. ⌊Hic eñ erat traditurus eum, cũ
eſſet vnus ex duodecim.⌋ Implicite ergo Chriſtus admonuit Iudam, qui ſibi de propria pra
uitate conſcius fuit. ¶Circa hunc locum aliqua dicunt Auguſtinus & Beda, quæ ſicut non au Auguſtinus Beda.
deo reprobare, ita nec approbare, quãuis aliqui reprobent ea. Dicunt ergo, ꝙ Chriſtus ele-
git Iudam, vt per eius proditionem compleret noſtram ſalutem, non tamen excuſatur Iudas
à culpa, quia non ideo tradidit, quia electus, ſed qui traditurus fuit electus eſt. Quẽadmodum
eñ iniqui male vtuntur beneficijs dei, ſic deus bene vtitur maleficijs hominũ, & ſic Chriſtus
bene vſus eſt malicia Iudæ. Ego puto ꝙ Chrũs elegit Iudam ad apoſtolatũ, vt videns tantam
C pietatem Chriſti pœniteret, & apoſtolicũ officiũ digne proſequeretur. Sed quoniã Chriſtus
nouit aliter eſſe futurũ, ſuſtinuit Iudã propter melius. ſ. vt per eum impleretur prophetia de
Chriſti proditione. Tanta quippe eſt bonitas dei ſeu Chriſti, ꝙ non ſuſtineret neq; permit-
teret malũ, niſi poſſet & vellet inde elicere bonũ. Prædicta autẽ aſſertio Auguſtini & Bedæ
fundatur in hoc, ꝙ dicunt Iudã à principio ſuæ vocationis malũ fuiſſe, & in malicia perſtitiſ
ſe, cuius oppoſitum tenet & probat Lyra, quia diſtributio bonorũ pertinet ad iuſtitiã cõmu-
tatiuã ſecundũ philoſophũ, vtpote vt melioribus maior honor impendatur. Nõ ergo Iudas Matt.9
vocatus fuiſſet ad apoſtolatũ, niſi tũc dignus fuiſſet, vel iuſtificatus à Chriſto, ſicut Matthęus Marc.2
vt eſſet dignus tãto honore. Quicquid autẽ ſit de veritate aſſertiõis Auguſtini & Bedę, tamen Luc.5
ratio iſta nil obtinet. Primo, qm̃ apoſtolatus ſicut & prophetia pertinet ad gratias gratis da-
tas, quæ ſæpe impijſſimis dantur. Vnde de facietibus miracula multa, & prophetãtibus ĩ no-
mine Chriſti, dicturus eſt Chriſtus: Diſcedite à me, qm̃ nunq̃ noui vos. Et Balaam perſeue- Matt.7
rãti in malo datus eſt ſpũs prophetiæ. Rurſus, qm̃ cõmunicatio bonorũ à deo libertima eſt, ſi Num.23.24
ne prauijs meritis, idcirco nõ proprie pertinet ad iuſtitiã cõmutatiuã, imò nec ad iuſtitiam.
¶Inſup quidã imponit Bedæ quod dicat Iudã nõ eſſe electũ ad apoſtolatũ, ſed ad proditionẽ
Diligenter ergo inſpiciẽs verba Bedæ ſuper Iohannẽ, inueni aliter. Dicit eñ Beda ꝙ vnde-

D
cim erãt electi vt apoſtolica dignitate pſeuerarẽt,& p eos fides pdicaret vbiq;,p quod Beda
dat intelligere,ꝙ Iudas nõ fuit electus vt ĩ apoſtolica dignitate maneret,ſed non negat eũ ad
Matt.10 apoſtolatum fuiſſe electum,imò ſi Beda hoc diceret,ſatis male ſonaret,quia apud Matthæũ
Mar.3 Iudas Iſchariot vocatur apoſtolus,& in Marco legitur,ꝙ Chriſtus vocauit eum cũ alijs vn-
decim,fecitq́; eum apoſtolum,committens ei ſicut & alijs prædicationis atq; curationis offi
Act.1. cium. In actis quoque loquitur Petrus de Iuda: Connumeratus eſt,inquit,in nobis, & ſorti-
tus eſt ſortẽ miniſterij huius. Et poſt pauca leguntur apoſtoli exoraſſe,vt deus oſtenderet,
quis inter Mathiã & Ioſeph acciperet ſortem apoſtolatus,de quo pỽaricatus eſt Iudas. Vere
Chryſoſt igitur electus fuit in apoſtolũ. Chryſoſtomus vero dicit,ꝙ Iudas tẽpore ſuæ vocationis fuit
bonus. ¶ Quærit cũ in ſcripturis cõmuniter electi accipiant pro pdeſtinatis,iuxta illud: Mul
Mat.22 ti vocati,pauci vero electi,quomodo Chrũs dicit ſe elegiſſe duodecim,quorũ vnus fuit præ-
ſcitus? Et reſpondendũ,ꝙ in ſcripturis interdũ electi dicuntur ad aliquã grãm particularem
1. Reg 9.10 gratis datã,vel etiam gratũ facientem ad tempus durantem promoti. Vnde Saul vocat ele-
Pſal.77 ctus. Et in pſalmo cantamus: Electos Iſrael impediuit. Et Salomon appellatus eſt amabilis
2. Reg.12 domino. In Eſaia quoq; dominus ait de Cyro rege Perſaꝝ,viro gentili atq; damnato. Elegi
Eſa.45 te,& nõ cognouiſti me. ¶ Poſtremo omnino certum eſt,ꝙ Iudas fuit malus tunc,cum Chri-
ſtus hæc verba de eo pronunciauit. Et forte extunc pmanſit in malo,quouſq; prodito Chri
Mat.27 ſto ſuſpdẽit ſeipſum. Nos ergo cũ beatiſſimo principe apoſtoloꝝ certiſſime credentes & co-
gnoſcentes,ꝙ Ieſus eſt Chriſtus filius dei,dicamus ſemper ad Ieſum. Dñe verba vitæ æternæ
habes,nõ me pmittas abire à te. Integerrima itaq;,deuotaq́; fide ſuſcipiamus corpus & ſan-
guinẽ ſaluatoris,in quo eſt ſalus,vita,& reſurrectio noſtra.
E

¶ Declaratio Cap. VII. Poſt hæc autem ambulabat Ieſus in Galilæã. Arti. XIX.

Ioban.6 QVid poſt mirabilem paſtionem quinq; millium virorũ de quinq; panibus,duo
buſq́; piſcibus,& cætera documenta Chriſti in præcedenti recitata cap. geſtũ
fit,pandit Euangeliſta. ⌊Poſt hæc autem,⌋ quæ in cap. præcedenti deſcripta »
ſunt,⌊ambulabat Ieſus in Galilæam⌋ .i. per diuerſa loca huius prouinciæ,præ- »
dicando in ſynagogis Galilæoꝝ. Sermonem quippe immediate præhabitum
fecit in ſynagoga Capharnaum metropolis Galilææ,& inde egrediẽs, peram
bulabat vrbes & villas Galilææ,faciendo diuerſa miracula,plurimaq́; docẽdo,quæ iſte Euã
geliſta omiſit,quia ab alijs tribus Euangeliſtis nouit eſſe ſufficienter conſcripta. ⌊Non em̃ »
volebat in Iudæã⌋ .i. in terram duarum tribuũ.ſ. Iudæ & Beniamin vbi & ſacerdotes,ſcribę »
ac phariſæi æmuli Chriſti cõmuniter habitabant,⌊ambulare (paſſim ac publice,) quia quære »
bant eum Iudæi interficere.⌋ Idcirco declinauit ab eis,nõ quaſi mortẽ,vel eos qui corpus oc »
cidunt formidãs,cũ fuerit in omni virtute perfectus,& ſolo nutu omnes aduerſarios ſuos oc
cidere potẽs,ſed vt daret exemplũ ſæpe pro cauſa,loco & tẽpore fugiẽdi perſequutores,ce-
dendo furori eoꝝ,ne grauius peccent,vel bono cõmuni inferant nocumentũ. Noluit autẽ
Chriſtus in om̃ibus ſupernaturali modo procedere,ne putaretur incarnatio eius phantaſti-
ca,& ne viri religioſi ſine magna cauſa quærãt miraculoſum effectũ à deo,ſed in aliquibus ꝓ-
ceſſit & habuit ſe modo humano,vt ſciatur veraciter homo factus,& vt nos faciamus quod
Iohan.1. in noſtra ſitũ eſt poteſtate,nõ tentãtes deum. ⌊Erat autẽ in proximo⌋ .i. de propinquo im »
Deute.6 minebat,⌊dies feſtus Iudæoꝝ,(videlicet) ſcænophegia⌋ .i. feſtiuitates tabernaculoꝝ, quæ »
Eccl.18 ſeptẽ diebus durauit. Hanc celebrauerunt Iudæi in Hieruſalem decima die menſis ſeptimi,in »
Eſa.7 memoriam,ꝙ poſt egreſſum de Aegypto habitauerũt in deſerto in vmbraculis,tentorijs,ta F
Mat 4. bernaculis ſeu papilionibus per annos quadraginta. De hac feſtiuitate pcipit Moſes in Deu-
1. Cor.10 teronomio. ⌊Dixerũt autem ad eũ fratres eius⌋ .i. conſobrini ſiue affines. Non em̃ erant ſe- »
Exo.13 cundũ Bedam filij Ioſeph ex alia cõiuge,qui creditur virgo mãſiſſe,vt puriſſimæ ac pudiciſ-
Deut.16 ſimæ virginis eſſet cuſtos,atq; miniſter condignus,ſed erãt cognati domini Ieſu,nõ tamen
Beda de numero eoꝝ quos Chriſtus iam ad apoſtolatum vocauit,quia poſt pauca ſubiungitur,ꝙ
iſti fratres eius non credebant in eum,apoſtoli autẽ credebant. ⌊Tranſi hinc, & vade in Iu- »
dęam,⌋ præſertim in Hieruſalem Iudææ regionis metropolim,⌊vt & diſcipuli tui,⌋ q̃s ha- »
bes in Iudæa,vel nunc aſcenſuri ſunt in Hieruſalem,⌊videant opera tua (.i. miracula) quæ tu »
facis.⌋ Habuit em̃ Chriſtus in diuerſis locis quoſdam diſcipulos,qui eum corporaliter nõ ſe
quebantur,& de illis iam agitur. ⌊Nemo quippe in occulto quid⌋ .i. aliquid magnum ſeu o- »
pus miraculoſum ⌊facit,& quærit ipſe in palam eſſe⌋ .i. talia operando deſiderat apparere, »
& in manifeſto coram alijs operari. Miracula em̃ ordinantur ad declarationem diuinæ po-
tentiæ,atq; ad conuerſionem videntium,ideo in manifeſto agenda ſunt. Hæc ſunt verba ho-
minum adhuc carnalium humanam laudem amantium, qui ſic de omnibus iudicant, quales
Marc.5 ipſi intra ſe ſunt. Vani em̃ & ambitioſi arbitrantur facile alios omnes eis eſſe conformes. Cæ
Luc.8 terum verba iſtorum vniuerſaliter vera non ſunt,quia non ſolum Chriſtus ſuſcitauit filiam
archiſy

A archiſynagogi occulte,multiſq́ꝫ à ſe curatis præcepit ne publicarēt ipſum, ſed Helias quoqꝫ 3.Reg.17
& Heliſæus ſuſcitauerunt pueros defunctos in cubiculo. ⌊Si hæc facis,⌋ quæ tibi ſuggeri- 4.Reg.4.
mus eundo Hieruſalem verſus,illicq́ꝫ ſigna agendo in feſtiuitate iam imminente,coram om-
nibus qui ibi nunc confluent,⌊manifeſtas teipſum mundo⌋.i.hominibus potentiam tuam
oſtendis,& ꝙ ſis Chriſtus opere monſtras.Quod autē verba prædicta inordinata fuerūt in-
nuit Euangeliſta,ſubdendo.⌊Non enī fratres eius(iam dicti)credebāt in eū,⌋ quia nō eſt ꝓ-
pheta ſine honore,niſi in domo ſua & in cognatione ſua.Vnde & iſti dubitabāt,an miracu- Marc.6
la Ieſu eſſent vera miracula,facta virtute diuina,vel ſi hoc crediderūt,non tamen tenuerunt
eum pro Chriſto vnigenito dei,veroq́ꝫ deo,ſed pro homine puro & propheta.⌊Dixit ergo
eis Ieſus:Tempus meum ⌋.i.tempus manifeſtādi meipſum,eo modo quo vos deſideratis,vi
delicet ad capiendū honorem,ac gloriam ab hominibus,quia nō veni miniſtrari,ſed mini-
ſtrare,& ad dominandū in mūdo,nondū aduenit.Primus enī Chriſti aduentus vſqꝫ ad paſſi- Mat.20.
onem debuit eſſe occultus,& in abiectione ac humilitate, vt iudicaretur,non in omnimoda
manifeſtatione,vt quaſi rex regū ab omnibus honoraretur, quoniā ſi ſic,tūc vtiqꝫ nemo au-
ſus fuiſſet iudicare ſiue occidere eū.Sed poſt paſſionem fuit tempus glorificationis, manife-
ſtationis,dominationiſq́ꝫ ſuæ,quia extunc per prædicationē & ſigna apoſtoloꝝ,aliorumq́ꝫ
prædicatoꝝ,cœpit Chriſtus ſuam maieſtatē oſtendere,& vbiqꝫ regnare,vt omnes agnoſce
rent & adorarēt ſublimitatē ipſius.Ideo itaqꝫ dicit:Tempus meū⌊ nondū aduenit.⌋ No-
uit enī Chrūs intentionem fratrū ſuoꝝ,ꝙ non inuitarent eum ad aſcēdendū Hieruſalem ver
ſus,& ad ſigna illic agēda ex deuotione,ſed vanitate,vt.ſ.ipſe Ieſus eorum cognatus,& ipſi
B propter eū,tanquam cognati eius humanam laudē,fauorem,& commodū,ex perpetratio-
ne miraculorum conſequerentur.¶Poteſt quoqꝫ ita exponi,Tempus meū.i.hora eundi ad
Iudæam & prædicandi & faciendi illic miracula,nondū aduenit, quoniā à deo præordinatū
non eſt,vt in principio huius feſtiuitatis ibi ſim,ſed in medietate ipſius aduenīā,⌊tempus au-
tem veſtrū ſemper eſt paratū.⌋ Tempus dicitur bonū & malum paratum & imparatū, pro-
pter ea quæ ſunt vel fiunt in tempore.Vnde ait ſaluator:Sufficit diei malicia ſua.Et Apoſto- Mat.26
lus:Redimentes tempus,quoniā dies mali ſunt.Et tamen rurſus dicit Apoſtolus:Ecce nunc Ephe.5
tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis,& vtiqꝫ tēpus acceptabile ac ſalutare non eſt malū 2.Cor.6
nihilominus vnum & idem tempus dicitur malum,propter mala pœnæ & culpæ, quæ ſunt
vel fiunt in eo,& acceptabile propter miſericordiam dei,& cætera dona gratiæ,operaq́ꝫ vir
tutum quæ fiunt in ipſo.Simili modo dixit ſaluator,tempus fratrū ſuoꝝ eſſe ſemper paratū,
quoniā quod quærebant,videlicet laus vana & fauor humanus, ac commodū temporale,ꝗ-
tidie inueniuntur,exhibētur,& acquiruntur.Vel ideo dicit,tempus ſuū nondū veniſſe,ſed tē
pus illoꝝ ſemper eſſe paratū,quoniā habuit multos inſidiatores,illi vero ſine periculo aduer-
ſarioꝝ aſcendere poterant.Et huic conſonāt verba ſequentia.⌊Non poteſt mūdus⌋.i.ho-
mines mūdani vobis ſimiles in peccatis ⌊odiſſe vos.⌋ Odiū enī ex diſſimilitudine oritur,&
amor ex cōformitate,ideo mali & ſeculares ſe inuicem amant carnali & cæco amore.Verū-
tamen ſimilitudo eſt cauſa odij indirecte,ſiue per accidēs,inquātū vnus ſimiliū impedit aliū
C à conſequutione rei optatæ.Propter quod figuli inuicē litigant,& hoies eiuſdē officij ſibi in
uicē inuident.Vnus quoqꝫ multū eruditus conatur deprimere aliū ſibi ſimilē.Hinc inter ſu-
bos ſemper ſunt iurgia,& inter iracundos diſcordiæ.Mundus ergo perſequitur mundū,imò Prouer.13
vnus puerſus odit atqꝫ interimit aliū.Sed verū eſt quod Chrūs nūc loquit̄,qm̄ mūdanus ho-
mo ſecundū ꝙ talis,nō poteſt directe odio habere ac deteſtari ſimilē ſibi,quia affectu & o-
pere ſunt cōcordes,tamē indirecte & ꝑ accidēs cōtingit oppoſitū, ſecundū ꝙ vnus ſecularis
cōcipit aliū quaſi ſuo voto cōtrariū aut nociuū.¶Deniqꝫ cū in diuinis ſcripturis dicit̄:Homo
malus nō poſſe corrigi vel facere bonū,& homo bonus non poſſe peruerti vel facere malū,in Eccl.1.
telligendū eſt de hominibus bonis & malis formalr̄,hoc eſt ſecundū ꝙ tales ſunt,nō materi- Hiere.13
aliter,quia perſonæ tales cū ſint liberi arbitrij,poſſunt mutari,durante ſtatu viæ præſentis.In
talibus quoqꝫ loquutionibus frequēter accipitur impoſſibile pro difficili,quemadmodū pec
catum in ſpiritū ſanctū dicitur non poſſe remitti.Et Hieremias ait:Si mutare poteſt Aethi- Matt.12
ops pellē ſuam,& pardus varietates ſuas,& vos poteritis bene facere.Et Chr̄s in euangelio: Marc 3
Non poteſt arbor bona fructus malos facere,neqꝫ arbor mala fructus bonos facere. Certūq́ꝫ Luc 12
eſt hoc de hominibus dici.Sic veriſſime dicimus,impoſſibile eſt ſuperbū deo placere,homi- Hiere.13
cidā ſaluari,iracundū à ſpū ſancto inhabitari,ſed & pœnæ quæ talibus determinant̄ intelligē Mat.7
dæ ſunt ſub cōditione,videlicet niſi pœniteāt,vel ꝑ modū cōminationis,vel quia frequēter
ſic accidit.Secundū hunc itaqꝫ ſenſum dicit nunc Chr̄s fratribus iſtis mūdanis.⌊Nō p̄t mun
dus odiſſe vos.⌋ Hinc dicit Iohānes in ſua epiſtola:Nolite mirari ſi odit vos mūdus.Hoc di 1 Iohan.3
cit de iuſtis.De impijs vero adiecit:Ipſi de mūdo ſunt,& de mundo loquunt̄,& mundus eos 1.Iohan.4
audit.Merito ergo amicitia huius mundi inimica eſt deo in tantum ꝙ deus diſſipauit oſſa eo Iaco.4
rū qui hominibus placent.⌊Me aūt odit mūdus⌋.i.homines vitioſi,ꝑſertim principes ſacer- Pſal.52

dotum cũ ſuis fautoribus, quibus grauis fuit Chrũs ad videndũ, ⌊quia ego teſtimoniũ perhi- D
Sapie.2 Prou.14 beo de illo, quia(.i. ꝙ) opera eius mala ſunt⌋.i. peccata eorũ aperte redarguo. Veritas autem
odium parit. Propter quod Salomon loquitur: Ambulans recto itinere, & timens deum, de-
Amos.5 ſpicitur ab eo qui infami graditur via. Et denuo ait: Non amat peſtilens eum qui ſe corripit.
De talibus ſcribit Amos: Odio habuerunt corripientem & loquentem perfecte abominati
ſunt. Hæc fuit prima atq; præcipua cauſa odij & perſequutionis Iudæorum in Chriſtũ, quia
increpauit prauitates eorum. ⌊Vos autem aſcendite ad diem feſtum hunc,⌋ hoc eſt ad prin-
cipium ſolennitatis præfatæ ſecundum legem. ⌊Ego autem non aſcendam ad diem feſtum
iſtum,⌋ id eſt ad exordium feſtiuitatis iſtius, ſed poſtea veniam. Itaq; non aſcendam, eundo
vobiſcum, & publice eundo, ⌊quia tempus meum nondum impletum eſt,⌋ ſecundum ſen-
ſum expoſitum. ⌊Hæc cum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Vt autem(.i. poſtquam) aſcende
runt fratres eius⌋ ad Hieruſalem, ⌊tunc & ipſe aſcendit⌋ poſt paucos dies, quia vt cito pate
bit, ipſe venit in templum, quarta die feſtiuitatis prædictæ. Fratres vero ipſius interfuerunt
primo feſtiuitatis huius diei, ⌊non manifeſte, ſed quaſi in occulto,⌋ quia (vt dictum eſt) ad
hoc declinauit à ſuorum aduerſariorum aſpectu, vt daret exemplum aliquando fugiendi p-
ſequentes, & ne daret illis incitamentum amplioris rancoris. Venit itaq; non manifeſte. Vel
quia ſine magno comitatu proceſſit, Vel quia per rara itinera iuit, Vel quia conſpici noluit,
per quod dedit exemplum, vt interdum humiliter lateremus atq; occulte agamus bona quæ
agimus, ne alij contra nos prouocentur. ⌊Iudæi ergo quærebant eum in die feſto.⌋ in Hieru
ſalem, quoniam ſolitus fuit ibi adeſſe in præcipuis feſtis, ⌊& dicebant: Vbi eſt ille?⌋ famo-
ſus, qui omnibus notus eſt, quia in omnibus ſingularis, in pulchritudine vultus, in habitudine
corporis, in rectitudine æquitatis, in doctrina, in eloquentia, in miraculis. Hinc ergo non ex E
primunt nomen ipſius, & forte ꝙ quidam eorum ex contemptu, vt mali, quidam vero ex re
uerentia, vt credentes, hoc fecerunt. ⌊Et murmur multus⌋.i. magna contentio vel ingẽs cõ
fabulatio, ⌊erat de eo in turba,⌋ ſicut de abſentibus magnæ reputationis eſſe ſolet, cuius ra-
tio ſubditur. ⌊Quidam enĩ dicebant, quia bonus eſt,⌋.i. vera docens & iuſte viuens. Nullus
tamen eorũ æſtimauit eum eſſentialiter bonũ, tanquã verũ deum. ⌊Alij autẽ dicebant: Non
(eſt bonus,) ſed ſeducit turbas⌋ per ſimulatã iuſtitiam, falſa miracula, peſtiferamq; doctrinã
⌊Nemo tamem (iſtorũ) palã loquebatur de illo⌋ aliquid diffiniendo de bonitate vel prauita
te ipſius in audientia publica, ⌊propter metum Iudæorũ.⌋ Iſtud dupliciter poteſt intelligi.
Si enĩ quod ait, propter metũ Iudæorum, intelligatur de Iudæis, qui quærebant Chriſtũ oc-
cidere, tũc id quod dictũ eſt, Nemo palam loquebatur de eo, intelligendũ erit dũtaxat de his
qui dixerũt de Ieſu, quia bonus eſt. Illi enĩ ne offenderent, tacuerũt. Si vero quod ait, propter
metũ Iudæorũ, accipiatur ſimpliciter de Iudæis, inter quos multi etiã magni atq; potẽtes fue
runt, qui bene ſenſerũt de Ieſu, tunc quod dictũ eſt, Nemo palã loquebatur de eo, intelligen-
dũ erit de omnibus qui murmurauerũt & loquebant de Ieſu, dicẽtes: Vbi eſt ille. Nã aliqui ma
le ſentientes de Ieſu, non audebant corã omnibus Iudæis detrahere ei. ⌊Iã aũt die feſto mediã-
te⌋.i. prædicta feſtiuitate tabernaculorũ ſeptẽ diebus durante, iam pro media parte elapſa, vi
delicet quarta die eius. Sumitur ergo in iſto capitulo dies feſtus, nõ pro vno die dũtaxat, ſed
totalitate dierũ ſolennitatis iſtius, ⌊aſcendit Ieſus in templũ (Hieroſolymitanũ) & docebat⌋
Superius dixit Euangeliſta, ꝙ noluit Ieſus in Iudæam tranſire, quia quærebant eũ Iudæi occi
dere. ¶Quomodo ergo nũc refert eum tẽplum coram vniuerſis intraſſe, manentibus Iudæis
in voluntate tã impia? Et reſpondendũ, ꝙ propter prædictã cauſam diſtulit Chrũs quãdoq;
intrare Iudæam, non ex timore, vt dictũ eſt. Non tamẽ ſemper vt inſtruat prædicatores, ne F
gregi ſibi cõmiſſo ſubtrahant verbũ ſalutis in neceſſitatis articulo. Itemq;, vt declaret Iudęos
nil poſſe contra ipſum, niſi quantũ ipſe permiſerit. Docuit ergo Ieſus in tẽplo, introducẽdo
documenta legis ac prophetarum, & illa perfecit per propria documenta. ⌊Et mirabant (Iu
dæi,) dicentes: Quomodo hic literas ſcit (.i. ſcripturas legis ac prophetarũ) cũ nõ didicerit?⌋
eas ab homine. Audierunt nanq; excellentiſſima documenta Chriſti, teſtimonijs ſcriptura-
rum firmata. Et patuit eis, ꝙ Ieſus non frequentauit, neque ab hominibus inſtructus fuit, ideo
mirabantur. Admiratio quippe conſurgit, cum aliquid noui apparet, cuius cauſa naſcitur.
Iſtud vero nouum atq; inſolitum fuit, & neſcierunt quod Ieſus eſſet ille, de quo Eſaias pro-
Esa.11 pheta prædixit: Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & for
titudinis, &c. Latuit eos quòd Ieſus eſſet deus & homo, in quo ſunt omnes theſauri ſapien-
Col.2 tiæ & ſcientiæ abſconditi, qui ſecundum naturam aſſumptam accepit à deo trinitate omni-
um præſentiũ, præteritorum, ac futurorum plenam ſententiam, ab incarnationis principio.
Veruntamen admiratio horum partim rudis fuit & increpabilis. Cum enim vidiſſent plura
ſigna per Ieſum fieri, quàm fecerunt prophetæ, debebant attendere, quod qui prophe-
Mat.13 tas docuit per inſpirationem internam docuiſſet & Ieſum Chriſtum ſimiliter. Hinc eſt quod
Marc.6 Matthæus & MARCVS referunt dixiſſe Iudæos: Vnde huic ſapientia, & virtutes.

Nõne

Nonne hic eſt filius fabri? ⌊Reſpondit eis Ieſus, & dixit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius
qui miſit me.⌋ Iuxta dialecticos nulla propoſitio verior eſt, quàm in qua idem prędicatur de
A ſeipſo, & nulla falſior quàm in qua idem de ſeipſo negatur. Quomodo ergo ait: Mea doctri-
na non eſt mea? Si enim ſic eſt ergo doctrina Chriſti non fuit Chriſti, & contraria ſimul ſta-
bunt. Dicendum quòd doctrina Chriſti fuit aliquo modo ſua, & aliquo modo nõ fuit ſua. Eſt
igitur ſenſus: Mea doctrina .i. prædicatio euangelica quæ eſt mea tanq̃ loquentis ac recipiẽ-
tis, non eſt mea tanquã à ſeipſo eam habentis. Chriſtus enim non ſolum ſecundum naturam
aſſumptam, ſed inſuper ſecundũ naturam diuinam accepit à patre quicquid habet & eſt, pu-
ta eſſentiam atq; ſcientiã. Vel ſic: Mea doctrina quæ eſt mea tanq̃ docentis, non eſt mea per
ſtudium inſtructionis humanę, quia per infuſionem eam accepi. Auguſtinus & Beda videtur Auguſtinus
ſubtiliorem tangere intellectum, tamen obſcurum & pia interpretatione egentem. Pro quo Beda
ſciendum, quod ſicut Chriſtus dicit verbũ & ſermo patris quo omnia loquitur, ſic dici poteſt do- 1. Cor. 1
ctrina patris, quia per ipſum inſtruit om̃es. Itaq; ait: Mea doctrina .i. ſapiẽtia quæ ego ſum,
non eſt mea, hoc eſt, à meip̃o, ſed eius qui miſit me, ſcilicet patris. Tanquàm primi æterniq;
fontis atq; datoris. Sic quilibet noſtrum conſiderans ſe ex ſe nihil habere, ſed totum quod ha
bet vel eſt diuinitus recepiſſe, dicere poteſt ac debet: Mea anima, mea virtus, mea ſcientia,
non eſt mea, ſed creatoris mei. Vnde ſecundum Auguſtinum: Doctrinam appellat hic Chri Auguſtinus
ſtus non doctrinam volubilem & ſonoram, ſed eſſentialem ſeu increatam ſciẽtiam. Iſtam ex-
B poſitionem non arbitror literalem, quia ſecundum eam Chriſtus non directè ſoluiſſet quæ-
ſtionem Iudæorum dicentium, quomodo hic literas ſcit? ⌊Si quis voluerit⌋ voluntati effica
ci, procedente in opus cum poteſt. ⌊Voluntatẽ eius facere⌋ .i. deo patri obedire eius præce-
pta ſeruãdo, atq; in me vnicũ filiũ eius credẽdo, paſſiões q; propriã voluntatẽ, ac vitia, rectũ
iudicii impediẽtia abiiciẽdo, ⌊cognoſcet⌋ p donũ intellectus, p experiẽtiã quãdã, & item p
admirabilẽ certitudinẽ ex diuina illuſtratiõe manãtẽ, ⌊de doctrina⌋ .i. Euãgelica diſciplina
quã doceo ⌊vtrũ ex deo ſit (.i. an vera & mihi à pr̃e collata cõſiſtat) an ego à meip̃o loq̃r⌋ .i.
ex proprio corde eã cõfingã, & nõ miſſus à deo, ſed meip̃m ingerẽs p̃dicẽ. Per fidẽ em̃ pue
ni ad intellectũ, iuxta illud Eſaiæ: Niſi credideritis, nõ intelligetis, & p obedientiã peruenit Eſa. 7
ad guſtũ, p opaq; ad illuminationẽ. Qui ergo voluntatẽ dei facit modo p̃dicto, meret dono
intellectus impleri ad cognoſcendũ ea quę fidei ſunt, meret quoq; ſupnaturalr̃ cõſolari, ineffa
biliterq; delectari in dño, & certificari ab ip̃o, per quæ fit in om̃i veritate fidei prorſus certiſſi-
mus, ita vt nihil ei videat rationabilius, certius, pulchrius, aſſertionibus fidei benedictæ. Ta
lis quoq; certiſſime ſcit, quod in Chriſtiana lege maxime cõdemnat om̃e pactũ cũ dæmone, oĩs
operatio magicæ artis, om̃is ſimulatio atq; calliditas, ſicq; cognoſcit miracula à Chriſtianis
vbertime facta, nõ eſſe facta ope diabolica, arteq; magica, aut circũuentiõe & calliditate hu-
mana, ſed poteſtate diuina, quæ falſam doctrinã miraculis nõ cõfirmat. ¶ Deniq; talis ſcit q̃
ſancta, pfecta, ſimplex, & pura ſit Chriſtiana religio, in qua oĩa ad priuati amoris plenã ex-
tirpationẽ, & ad diuini amoris pfectionẽ, p ordinatiſſima media ordinant, ſcit etiã q̃ virtuo-
ſi fuerunt patres, qui fecerunt miracula, quàm patientes, caſti & humiles, q̃ charitatiui, contẽ
C platiui, veraces, atq; pacifici. Ex quibus cognoſcunt, quòd diuina ſit Chriſti doctrina. Hinc
ergo viri interni, virtuoſi & contemplatiui ſunt in fide certiſſimi atq; immobiles. ⌊Qui à ſe-
ipſo loquit⌋ hoc eſt, proprias adinuẽtiones, nõ veritates deſuper reuelatas, ⌊docet & (prę-
dicat) gloriam propriam quęrit⌋ Operatur enim ex amore priuato non diuino, & vanus eſt
ac ſuperbus. Tales fuerunt hæretici, & malarum legũ doctores vt Mahumet⁹, qui licet dixe-
rint ſe quærere dei honorem, tamen mentiti ſunt, nam quæſierunt ſeipſos cupientes ab ho-
minibus honorari. Vel ſic: Qui à ſemetipſo loquitur, hoc eſt, ex proprio ſpiritu, non ex inſpi
ratiõe diuina, propriam gloriam quærit quàmuis prædicet vera ac ſancta. Tales ſunt modo
innumerabiles, qui quærunt videri, reputari, promoueri, præeſſe, & ad hæc obtinẽda, labo-
rant ſtudendo, docẽdo, & multa ſpecietenus bona agendo. Eſt em̃ qui nequiter ſe humiliat, Eccl. 19
& interiora eius plena ſunt dolo. Verũtamẽ tales primo & maxime fallunt ſeipſos. ⌊Qui au-
tem quærit gloriam eius qui miſit illum⌋ hoc eſt, ego et qui mea ſectantur veſtigia, qui quę-
rimus gloriam dei patris, ⌊hic verax eſt⌋ veritate doctrinæ & vitæ, quia deo inſtruẽte profa
tur ⌊& iniuſtitia (hoc eſt mala intẽtio ſeu peccatum reprehenſione dignum) in illo non eſt⌋
Hoc certum eſt quantũ ad Chriſtum, ſed q̃ntũ ad famulos eius non eſt ſic intelligendum, quod
ſint omnino à culpa immunes, ſed ſunt ſine peccato mortali. Et quantum ad hoc quod glo-
riam dei quærunt, iniuſtitia carent. Soli etenim deo debetur honor & gloria, idcirco q quę-
rit gloriã propriã furtũ cõmittit, ſubripiẽs deo q̃d eius eſt. Per hęc ergo probat Chriſtus ſuã
doctrinã eẽ à deo. Nõ em̃ quæſiuit gloriã ppriã inordinate, ſed totius pauptatis & humili- 1. Timo. 1
tatis p̃buit ſe in exemplũ, nemini blandiẽs, neminẽ palpãs, ſed vſq; ad mortẽ pro iuſtitia cer Eccl. 30
tans, ita quòd veriſſime dicere potuit illud beati Iob: Donec deficiam, non recedam ab in- Iob. 27
nocentia mea. Iuſtificationem quam cœpi, tenere non deſeram. Sed quia Iudæi obiecerunt

Chriſto quòd legem Moſi non ſeruaret. Dictum eſt em̃ quinto capitulo, quòd perſequebant D
Chriſtum, eo quòd paralyticum curaſſet in ſabbato, ideo ſubdit: ⌊Nonné Moſes dedit vo- »
bis legem.⌋ Tanquàm miniſter dei nõ ſicut principalis legiſlator, quomodo Chriſtus dedit »
nobis euangelicã lege, ⌊& nemo ex vobis facit (hoc eſt obſeruat) legẽ in om̃ibus.⌋ Hoc aſſe- »
rit Chriſtus cordium Iudex & cognitor, vel quia in turba quam alloquebatur, nullus fu-
it iuſtus legiſq; factor, vel quia tam pauci fuerunt, quòd comparatione aliorum quaſi nulli vi-
debant. Per hoc innuit Chriſtus, quòd digni nõ erãt eum arguere de ſabbati tranſgreſſiõe,
quàmuis ſic fuiſſet, quia qui in maioribus vel paribus culpis ſunt, non habent faciem alios in-
crepandi, præſertim ſi ex officio eis nõ incumbat. Charitas enim debet eſſe ordinata, vt vnuſ-
quiſq; in primis corrigat ſemetipſum, deinde & proximũ. ⌊Quid me quæritis interficere?⌋ »
quod eſt contra legem, quæ prohibeat innocentes occidi. Hoc Chriſtus dixit, vt oſtẽderet ſe
illorum machinationes cognoſcere, & eos ad emendationem induceret, nõ tamẽ vt mortẽ
imminentem euaderet. ⌊Reſpondit ei turba (multitudo illa turbata) & dixit: Dæmonium »
habes⌋ hoc eſt, quaſi inſenſatus & malicioſus loqueris, malum ſuſpicãdo de nobis. ⌊Quis⌋ »
noſtrum ⌊te quærit interficere⌋ quaſi dicant. Nullus. Et vtrũq; mentiti ſunt, imponentes fi
lio dei inſaniam atq; mendacium. Nam in principio huius capituli dixit Euangeliſta, ꝙ Iu-
dæi quærebant Ieſum occidere. Et quid tam irrationale, vt Chriſto qui eſt ſapientia & veri
tas patris, qui & dæmones expulit verbo, regnumq; diaboli diſſipauit idololatriam deſtruẽ-
Supra ca.5 do imponere tantam dementiã & falſitatẽ. ⌊Reſpondit Ieſus & dixit eis: Vnum opus feci.⌋
Non vnum dũtaxat quoniam omnia facta ſunt per me. Pater quoq; meus vſq; modo opera
tur, & ego operor, ſed vnum opus feci, cuius occaſione contra me murmuratis, mihiq; legis E
tranſgreſſionem imponitis. Opus iſtud eſt curatio paralytici, cui iuſſit Ieſus ferre grabatum
ſuum & ambulare, quod factum eſt ſabbato, quemadmodum dictum eſt quinto capitulo:
⌊& omnes miramini⌋ admiratione turbante, ex malitia procedente. Miramini (inquam) ꝙ »
ego qui videor religioſus & zelum dei me habere oſtendo, hoc feci in ſabbato. Qui em̃ odit
alium, facta illius faciliter interpretatur in peius, & ea quæ vel in ſe bona ſunt vel modice cul
pabilia, adeò magnipendit ac reprobat, vt apud ſe miretur quod ille talia operatur. Hoc mo
do Manichæus atq; Montanus mirabantur quod deus legis & prophetarum pręcepit plebi
Iſrahel ſpoliare Aegyptum. In verbis iſtis commendatur nobis ineffabilis patientia, manſue
tudo, atq; tranquillitas Chriſti, qui ad tantam contumeliam tam benignè mititerq; reſpon-
dit. Diſcamus ergo Chriſti exemplo iniurias verboꝝ æquanimiter ferre, aduerſa tranquillo
animo ſuſtinere, nõ reddere malum pro malo, nec vinci à malo, ſed vincere malum in bono
Pſalm.38 Ideo nẽpè dicit Pſalmiſta: Poſui ori meo cuſtodiã, dũ cõſiſteret peccator aduerſum me. Et
Prouer.26 Salomon in Prouerbiis: Non reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiatis ei ſimilis.
Prouer.20 Alibi quoq; hortatur: Ne dicas, reddam malũ pro malum, expecta dominum & liberabit te.
Prouer.24 Et ne dicas, quomodo fecit mihi, ſic faciã ei. ¶ Deniq; induratis iſtis Iudæis, qui tam faciliter
proruperunt in verba contumelioſa atq; blaſphema, aſſimilantur homines paſſionati, vitio-
ſi & impatientes, qui licet foris aliquid boni agere videantur, intus tamen languoribus animę
pleni ſunt, pręcipuè morbo qui dicitur: Noli me tangere, vnde cum parum pulſantur, tangũ
tur vel exercitantur, euomunt quo replentur. Prorumpunt enim in verba malitiæ & nequi- F
tiæ, in verba fœtida, pſigitiua & inordinatiſſima. ⌊Propterea⌋ hoc eſt, ad præfigurãdũ ope »
ra mea, qui ſpiritualiter circumcido ⌊Moſes (deo iubente) dedit⌋ hoc eſt, in ſcriptis redegit »
atq; propoſuit ⌊vobis circumciſionem⌋, hoc eſt, præceptum circumciſionis maſculorum in »
præputio, dicens. Maſculus cuius præputij caro circumciſa non eſt, delebitur anima illa de
populo ſuo. ⌊Non quia ex Moſe eſt,⌋ hoc eſt, circumciſio originaliter data ac iuſſa non eſt »
Moſi ⌊ſed ex patribus⌋ hoc eſt, patriarchis data ẽ primo. Primo em̃ data eſt Abrahæ vt pa- »
Gene.17.et.21 tet in Geneſi, deinde Iſaac, Iacob & duodecim patriarchis. Propter quod ad Romanos teſta
Acto.7
Roma.15 tur Apoſtolus: Dico Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circũciſionis, ad confirmandas pro-
miſſiones patrum. Hoc Chriſtus adiecit ad declarandum magnitudinem præcepti circumci
ſionis. ⌊Et in ſabbato⌋ hoc eſt, ſeptima die quę celebris eſt. ⌊circumciditis hominem⌋ in- »
Leui.12 fantem. Præceptum equidem fuit, vt infans octauo die circumcideretur. Dum ergo naſce-
batur in ſabbato circumcidebatur ſabbato ſubſequẽti. ⌊Si circumciſionem accipit homo in »
ſabbato,⌋ imò quia ſic eſt, ⌊vt non ſoluatur lex Moſi,⌋ hoc eſt, abſque tranſgreſſione præ- »
cepti de celebratione ſabbati per Moſen dati. ⌊mihi indignamini quia totum hominem⌋ »
hoc eſt, paralyticum illum in corpore & anima, ⌊ſanum feci in ſabbato?⌋ quaſi dicat: Hoc »
valde abſurdum eſt, cum maior atque vtilior ſit curatio totius hominis quàm circũciſio cor-
poris. *Sed* & curatio illa miraculoſe facta ſolo verbo ſine labore, magis confert ad gloriam
dei quàm circumciſio. In hoc verbo ſaluatoris quo dicit: Totum hominem ſanum feci, fun-
datur illud dictum commune, quòd Chriſtus ſanauit in anima, quos curauit in corpore.
Dei nanque perfecta ſunt opera, & iniquis potius obeſt ſoſpitas carnis quàm proſit, dum ex-

hibent

hibent membra ſua arma iniquitatis peccato. ⌊Nolite iudicare ſecundum faciem⌋ ſuperfi-
A cialiter ſecundum ſolam apparentiam, ſecundum ſigna incerta, ſecũdum ſenſum exteriorẽ.
Tale nãq; iudicium ſæpius fallit, ⌊ſed iuſtum iudiciũ iudicate⌋ hoc eſt, iudicando diſcernite
ac proferte, iudicãdo ſecundũ rationem, informatam prudẽtia, regulatã iuſtitia, procedẽtẽ
ſecundum ordinem iuris, & veritatẽ rei diligenter penſantẽ. ¶Præcipit ergo Chriſtus vt iu
dicemus eo modo quo Eſaias prædixit de ipſo. Non ſecundũ viſionem (inquit) oculorũ iudi Eſa.11
cabit, neq; ſecundũ auditũ aurium audiet, ſed iudicabit in iuſtitia. Quod igit in Matthæo ait Matt.7
ſaluator: Nolite iudicare vt nõ iudicemini, dictũ eſt de iudicio inordinato, vidrlicet vſurpa-
torio, ſuſpitioſo, peruerſo. ¶Deniq; ad rectitudinem ſeu veritatem iudicij multa exiguntur.
Primo, vt procedat ex lumine rationis, non ex impetu paſſionis. De hoc multa dicuntur in Iob 15
libro Iob: Vt eſt illud: Nunquid ſapiens reſpondebit, quaſi inuentum loquens, & implrbit Iob. 8
ardore ſtomachum ſuum. Et illud: Quid perdis in furore animam tuam, & reſpõdete abſ- Iob. 6
que contentione? Paſſiones quippe actum rationis impediunt. Secundo, vt ſit ſine perſona Deuter.1
rum acceptione, quemadmodum Moyſes loquitur in Deuteronomio: Dixi principibus &
iudicibus, quod iuſtum eſt iudicatr, ſiue peregrinus ſit ille ſiue ciuis, nulla erit diſtantia,
ita paruum audietis vt magnum, Nec accipietis cuiuſquàm perſonam. Oportet ergo priuati
amoris affectionem, amorem, odiumq́; abijcere, ne iudex ſit partialis. Tertio, vt clamori vel
fauorl plurimorum nõ cædatur, iuxta illud Exodi: Ne ſequaris turbam ad faciendum malum Exo.23
nec in iudicio acquieſcas ſententiæ plurimorũ, vt à vero deuies. Quarto, vt cauſa ignota ſeu
dubia debite inquiratur, prout Iob ait: Cauſam quam ignorabam diligentiſſime inurſtiga- Iob 29
B bam. Quinto, ne propter timorem æquitas deſeratur. Propter quod ſcriptũ eſt: Noli quæ- Ecci.7
rere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem poten-
tis. Sexto: Ne in iudicando plus quàm oportet vel decet iudicans alicui compatiatur, ſecun-
dum quod dominus præcipit in Exodo: Pauperis nõ miſereberis in iudicio. Et rurſus: Non Exo.23
declinabis in iudicio pauperis. In Leuitico quoq;: Non conſideres perſonam pauperis, nec Leui.19
honores vultum potentis. Septimo: Ne dona accipiant iuxta illud Exodi: Non accipias mu Exo.23
nera, quæ excæcant etiam prudentrs, & ſubuertunt verba iuſtorum. Octauo, ne precrs ad-
mittãtur in præiudicium aduerſariæ partis. Nono, vt altera pars audiatur, & quilibet æqua-
nimiter ſuam cauſam proponere permittatur, iuxta quod legitur in actis Apoſtolorũ: Non Acto.25
eſt conſuetudo Romanis damnare aliqurm hominem priuſquàm is qui accuſatur, præſentes
habeat accuſatores, locumq́; defendẽdi accipiat ad abluẽda crimina. Decimo, ne pœna exce
dat menſuram culpæ. Propter quod Moſes dicit: Iuxta menſuram culpæ, erit quantitas pla- Deut. 25
garum. Vndecimo, vt iudicium ordinetur ad bonum eius qui iudicatur. His itaque obſerua-
tis, erit iudiciũ verũ veritate iuſtitiæ & doctrinæ, hoc eſt, æquũ & ſapientiale. De hac materia
multa iam dixi Matthæi ſeptimo, & ad Romanos ſecundo, idcirco celrrius atque facilius Mat.7
transeo. ⌊Dicebant ergo⌋ videlicet, quoniam Ieſus dixit: Quid me quæritis interficere? Roma.2
⌊quidam ex Hieroſolymis,⌋ hoc eſt, ciurs Hieruſalem qui melius quàm alij nouerant, ma-
chinationem ſacerdotum, ſcribarum ac phariſæorum, qui maximè morabantur in Hieruſa-
lem contra Ieſum. ⌊Nonné hic eſt quẽ quærunt interficere?⌋ Tanquàm dicerent: Vtiq; iſte
eſt: ⌊Ecce palàm loquitur,⌋ contra illos dicendo: Nrmo ex vobis facit legem. Et quid me
C quæritis interficere? ſicq́; impoſuit eis grauiſſima crimina in templo coram omni frequen-
tia plebis, ⌊& nihil ei dicunt⌋ quod videtur procedere, vel ex timorr, quaſi timentes Ieſum,
vel ex ſcirntia quaſi ſcientes nunc eum eſſe Chriſtum, ideo addunt: ⌊Nunquid vere cogno-
uerunt principes⌋ hoc eſt. principales in populo, ſcilicet ſacerdotes, ſcribæ, phariſæi, ac ſe-
niores, præſertim pontifices, ⌊quia hic eſt Chriſtus⌋ quaſi dicant: Hoc apparet ex eo quod
ſilent. Iſti ciues ignorabant Ieſum eſſe tantæ potentiæ, quòd ſine eius virtute ac permiſſione
nemo loqui poteſt aut agrre quicquàam. Idcirco quòd principes tacuerunt, retulerunt ad
eorum ſcientiam, cum potius referendum fuerit ad Chriſti diſpenſationem ac ordinatio-
nem, qui quando voluit ſeu permiſit, perſecutionem ſuſtinuit. Iſta tamrn dixerunt dubi-
tando non affirmando. Vnde mox arguunt ad oppoſitum. ⌊Sed & hunc ſcimus⌋ hoc eſt,
cognoſcimus ⌊vnde ſit⌋ hoc eſt, de qua progenie, & de quo loco, videlicet, à Nazareth Ga-
lilææ. ⌊Chriſtus autem cum venerit nemo ſcit (hoc eſt ſciet) vnde ſit.⌋ Quomodo verum eſt
hoc cum vulgatum fuerit apud Iudæos Chriſtum naſciturũ de tribu Iuda per Dauid in Beth
lehem? Dicendũ quod Iudæi propter diuerſa loca ſcripturæ ambigui erant, de qualitate aduẽ
tus Chriſti, & forte ꝙ ideo, quia nõ intellexerũt ex ſcripturis, ꝙ in Chriſto eſſet duplex natu
ra, puta diuina & humana, idcirco nõ poterãt cõcordare ſcripturas. ¶Porro ꝙ aiũt: Chrſ cũ
venerit, nemo ſcit vnde ſit, habere poterãt ex eo quod ſcriptum eſt apud Eſaiam: Generatio Eſa.53
nem eius quis enarrabit? Et Malachias: Quis (inquit) poterit cogitare diem aduentus eius, Mala.3
aut quis ſtabit ad videndum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans. Heremias quoq; ait decimo Hiere.14
quarto capl'o: Quare vẽturus es quaſi vir vagus? Et itẽ: Quare vẽturus quaſi colonus in terra

Vetum

Verum eſt ergo quòd nemo ſcit, hoc eſt, comprehendere poteſt vnde ſit Chriſtus. ⌊æternã D
atq; diuinam eius originem, ſed nec generatio eius de virgine comprehendi poteſt à nobis,
quantum ad modum eius. Quis em̃ capere queat, qualiter de clauſo dulciſſimæ virginis vte-
ro exiјt verum corpus Chriſti? ⌊Clamabat ergo⌋ Quia ex magno affectu ſalutis Iudæorum
Eſa. 58 Damaſcenus & voce ſonora, ſicut Eſaias prædixit: Clama ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam. Quod
ſanctus Hieronymus exponit de Chriſto ad literam ⌊docens in templo Ieſus.⌋ ¶ Quomo-
Eſa. 42 do nunc dicitur: Ieſus clamaſſe, cum in Eſaia ſit prophetatum de eo: Non clamabit nec au-
Ephe. 4 dietur: foris vox eius. Et reſpondendum, hoc dictum eſſe de immoderata ſeu paſſionata vo-
Pſalm. 21 Pſalm. 68 ciferatione, de qua dicit Apoſtolus: Omnis clamor, & amaritudo, & indignatio tollatur à
Infra ca. 8 vobis. ¶ Porro de ordinato eius clamore, fertur in Pſalmis: Deus meus clamabo per diem,
Matth. 11 & non exaudies. Et laboraui clamãs raucæ factæ ſunt fauces meæ. ⌊Et me ſcitis, & vnde ſim
ſcitis?⌋ Infra ait Chriſtus Iudæis: Neque me ſcitis. Et in Matthæo: Nemo nouit filium, niſi
pater, neq; patrem quis nouis niſi filius. Quomodo ergo nunc aſſerit: Et me ſcitis. Reſpon-
ſio plana eſt, quoniam aliquo modo nouerant eum, videlicet ſecundum ſenſitiuam cognitio
nem, & quantum ex illa intellectualiter elicere poterant. Nouerant eum ſecundum ſuam hu
manitatem quodammodo, ſed multum imperfecte. Putabant quippe quòd naturali ordine
genitus eſſet, & in eſſe creato ſubſiſteret, & vnde ſim ſcitis, hoc eſt, ortum & patriam meam.
Hoc locutus eſt Chriſtus, quantum ad id quod dixerunt Iudæi. Nunc ſcimus vnde ſit. Sed
quantum ad id quod dixerunt: Chriſtus cum venerit, nemo ſcit vnde ſit. Reſpondit: ⌊Et à
meipſo non veni,⌋ Hoc eſt, originem à vobis ignotam habeo, quia à patre per generatio-
nem æternam egreſſus ſum, & ille me miſit. ¶ Denique quòd ait, à meipſo non veni, ſi ſic in-
telligatur, propria voluntate non veni. Verum erit de Chriſto ſecundum quod homo, quia E
voluntas eius humana, non fuit cauſa quod venit in mundum per incarnationem, ſed in in-
carnatione voluntas illa creata eſt. Voluntas vero patris fuit cauſa huius aduentus. Chriſtus
autem vt deus habet eandem numero voluntatem cum patre, idcirco quod ait: A meipſo
non veni, non eſt accipiendum de Chriſto ſecundum naturam diuinam niſi in hoc ſenſu.
A meipſo non veni, hoc eſt, à patre voluntatem & poteſtatem accepi, per quam veni in mũ-
du m, aſſumendo naturam humanam. Nihilominus Chriſtus vt deus propria voluntate ve-
nit ac poteſtate, imo & miſit ſeipſum ſecundũ quòd homo eſt. ⌊Sed eſt verus qui miſit me.⌋
Hoc eſt, Deus pater qui eſt ſubſtantialiter verus veritate eſſentiæ in ſeipſo, & verax in verbis
atque operibus, ⌊quem vos neſcitis.⌋ Certum eſt quod Iudæi nõ ſciebant deum patrem per
ſpeciem ſicut beati in patria, nec per comprehenſionem plenariam, quia ſic nõ cognoſcitur
deus, niſi ab intellectu infinitæ virtutis & capacitatis, videlicet à ſeipſo dumtaxat.
¶ Sed quæſtio eſt, an ſciebant eum per fidem. Et reſpondendum, quòd non om̃es Iudæi ha-
buerunt explicitam fidem de ſuperbenedicta Trinitate, idcirco nec patrem nouerunt per fi-
dem explicite. Nouerunt tamen eum ſecundum eſſe abſolutum, inquantum eſt deus, per fi-
dem, vel etiam per naturalem rationem. Si vero loquamur de notitia formata non informi,
1. Iohan. 2 ſic mali Iudæi non nouerant eum, ſicut nec cæteri impij, quantũcũq; ſubtiles vel eruditi. Qui
em̃ ſe dicit noſſe deum & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. ⌊Ego autem ſcio eum.⌋
quia vt deus comprehẽdo eum plenarie. Secundum naturam vero aſſumptam vidi eum per F
ſpeciem ab incarnationis principio clariusq; q̃ aliquis beatorum ⌊Et ſi dixero quia non ſcio
eum, ero ſimilis vobis mendax,⌋ quod impoſſibile eſt, cum veritas non poſſit mentiri, nec
creator creaturis in vitijs conformari. ⌊Sed ſcio eum⌋ ſcientia increata, ſeu comprehenſiua
& creata vel fruitiua, ⌊quia ab ipſo ſum⌋ hoc eſt, ab eo accepi eſſe, & idem numero nõ diuer
ſum, per generationem æternam, ⌊& ipſe me miſit⌋ per incarnationis myſterium, hoc eſt,
me incarnari, hominibus apparere, mundumq; ſaluare conſtituit. Scientia autem comprehẽ
ſionis perfectæ competit filio, ratione generationis diuinæ. Scientia vero infuſa, fruitiua, & in
genere notitiæ creatæ, ſumme perfecta, conuenit Chriſto ratione miſſionis præfatæ. Quo-
niam enim miſſus eſt ad ſaluandum genus humanum, data eſt ei omnimoda plenitudo gra-
tiæ atque ſcientiæ inditæ. ⌊Quærebant ergo (principes & fautores eorum) eum apprehen-
dere⌋ hoc eſt, capere ad occidendum, non amplecti ad perfruendum, de qua apprehenſione
Cant. 8 loquitur ſponſa in Canticis: Quis mihi det te fratrem meum, vt inueniam te foris & deoſcu-
ler ac apprehẽdã te? Nos quoq; quia nõ poſſumus Ieſum cõprehẽdere, ſtudeamus ſaltem ap-
prehẽdere eum, hoc eſt per fidem & charitatem attingere eum, eiq; intime quãtum fieri po-
teſt vniri. ¶ Cur voluerunt apprehẽdere eum? Primo, quia tam dure ac iuſte corripuit eos.
Secundo, quia tam magna aſſeruit de ſeipſo, ⌊& nemo miſit in illum manus (violentas) quia
nondum venit hora eius⌋ hoc eſt, tempus ſuæ paſſionis in quo mori decreuit, non antea nec
poſtea. Hoc quod nondum venit hora eius fuit cauſa, ſignum, non efficiens quod non capie-
batur. Diuina vero voluntas atque potentia, erat cauſa efficiens quod captus non fuit, quia
refrænauit malitiam Iudæorum, non permittens eam in actum procedere.

¶ Præterea

A ¶Prætereà quia in Euangelio ſæpius legitur: Nondum venit hora eius, vel aliquid ſimile: Johan.2
Quidam hæreticorum dicere auſi ſunt, quòd Ieſus natus eſt ſub certo fato, vel conſtellatiõe,
cuius virtute fecit quæ fecit. Sed quàm falſum ſit hoc non oportet probare, cum certum ſit
ipſum ſupernaturaliter eſſe cõceptũ, ac natũ. ⌊De turba autẽ multi crediderũt in eũ,⌋ quòd
eſſet Meſſias, ⌊& dicebãt: Chriſtus cũ venerit, nũquid plura ſigna faciet, quã quæ hic facit.⌋
Ex quo hi qui ita dixerunt, erant credentes in Ieſum, videtur ſic exponẽdum: Chriſtus cum
venerit, hoc eſt, ſi ponatur ſecundum aliorum æſtimationem, quòd Chriſtus nondum ad-
uenit, tamen cum & ſi venerit, prout illi expectant, non faciet plura miracula quàm efficit
iſte. Ideo eſt credendum quòd ſit Chriſtus, in cuius aduentu dixerunt prophetæ multa ſi-
gna eſſe fienda. Vnde habetur apud Eſaiam: Ecce deus veſter veniet & ſaluabit vos. Tunc Eſa.35.
aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, &
aperta erit lingua mutorum. Nullus quippe ante aduentum Chriſti tanta fecit miracula ſicut
Chriſtus, & om̃es qui poſt eum fecerunt vera miracula, non niſi in nomine eius ea fecerunt,
immo qui ſcire deſiderat quàm innumerabilia, præclara, & glorioſa prodigia operatus eſt
Chriſtus aliorum trium Euangeliſtarum euangelia legat. Verum quoniam fides iſtorum nõ
fuit multum perfecta, idcirco quod aiunt: Chriſtus cum venerit, nunquid plura ſigna faciet?
Intelligi poteſt per modum cuiuſdam inquiſitionis. Quantitas enim miraculorum fiendo-
rum à Chriſto in eius aduentu, non fuit in ſcripturis determinata, ideo inquirebant inter ſe,
an ne plura ſigna fierẽt in Chriſti aduentu, quàm quæ viderunt à Ieſu produci. ⌊Audierunt
phariſæi (præcipui æmuli Chriſti) turbam (credentium) murmurantem⌋ hoc eſt, ſuppreſſa
voce dicentem: ⌊de illo hæc⌋ bona. Non em̃ audebãt palàm confiteri magnificẽtiam Ieſu,
timore phariſæorum, ſcribarum, atq; pontificum.

B ¶Proſecutio expoſitionis huius capituli ab illo loco quo dicitur: Miſerunt principes
& phariſæi miniſtros, vt apprehenderent eum &c.

Articulus vigeſimus.

ET miſerunt principes & phariſæi miniſtros, vt apprehenderent eum.⌋ Phariſæi li-
uore contra Chriſtum accenſi ac tabefacti, audito quòd turbæ confiterentur, glorifi-
carentq; Ieſum, aſſerendo quòd eſſet Chriſtus, & plurima faceret ſigna, timuerunt
quòd reciperent Ieſum pro rege Meſſia, idcirco collocuti ſunt cum principibus ſa-
cerdotum, vel principalioribus Iudæorum de occiſione Chriſti. Et inito pacto, miſerunt
miniſtros, vt caperent Ieſum. Aliqui dicunt, quòd perſonaliter hoc facere non audebant, ti-
more turbæ credentis, ſed miſerunt legatos viros periculis ſe tradentes, & quòd legati iſti
fuerunt Gentiles. Verum ex conſequentibus magis apparet, moxq; patebit, quòd fuerunt
Iudæi. ⌊Dixit ergo eis⌋ videlicet, miniſtris ad ſe capiendum miſſis, ⌊Ieſus: Adhuc modi-
cum (tempus) vobiſcum ſum⌋ Hoc eſt, non diu ero, nec conuerſabor ſenſibiliter inter vos,
⌊& vado⌋ hoc eſt, tempore hoc pauco expleto, ibo per paſſionem, reſurrectionem, & aſcẽ-
ſionem ⌊ad eum qui me miſit,⌋ hoc eſt, ad patrem cœleſtem, vt ſedeam ad dexteram eius.
Tanquàm diceret: Iam nunc non apprehendar à vobis, quia non volo, eo quod tempus me-
um nondum aduenerit. Sed adhuc parumper ambulabo in populo, ad docendum eum, &
ad complenda opera quæ pater dedit mihi vt faciam ea, quo facto, facietis, me permittente,
quod nunc facere cupitis, ſed non poteſtis me prohibente. Hæc omnia (vtpote) modicum
manere in mundo, ire ad patrem & capi, conueniunt Chriſto ſecundum naturam aſſum-
C ptam. Nempè ſecundum diuinitatem manet æternaliter in patre, non recedens neque re-
uertens ad eum, & totum mundum inuariabiliter implet, permanens vbique & in omnibus,
per eſſentiam, præſentiam atque potentiam. ⌊Quæretis me, & non inuenietis.⌋ Hoc à di-
uerſis varijs modis exponitur. Primo ſic: Quæretis me, poſt reſurrectionem, hoc eſt, ad me
conuertemini per fidem, in die Pentecoſtes, vel poſtea, quando videritis per Apoſtolos tã-
ta mirabilia fieri in nomine meo. Vnde in actibus Apoſtolorum habetur: Compuncti ſunt Acto.2
corde, & dixerunt: Quid faciemus viri fratres? Iuxta hunc ſenſum infra loquitur Chriſtus: Johan.8
Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum, & nõ inuenietis me, præ-
ſentia corporali, atque ſenſibili ſicut modo. Secundo ſic: Quæretis me, hoc eſt, auxilium me-
um implorabitis, & non inuenietis me ad libitum veſtrum, tempore deſtructionis Hieruſa-
lem à Romanis. Tunc enim (vt dicitur) multi Iudæorum nouerunt ſe vaſtari à Tito pro-
pter occiſionem Chriſti, & tunc Chriſtum habere liberatorem optabant, ſed non obtinue-
runt. ¶Iſta expoſitio modici eſt valoris, cum ſit incerta. Beda vero exponit ſic: Quòd quæ- Beda
ſierunt Ieſum poſt reſurrectionem, quando viderunt tot milia conuerti ad Chriſtum, ſed nõ
inuenerunt eum ſpiritaliter, quoniam magnitudinem ſui peccati, quo Chriſtum occiderunt
penſantes, non vere pœnituerunt, ſed baratrum deſperationis inciderunt. Videtur autem
ſic conuenienter poſſe exponi. Quæretis me, ante paſſionem, & poſt hanc vicem ad ca-
piendum, & non inuenietis me corporaliter vſque ad tempus. Vt enim infra habetur.

Prin

Iohan.11 Principes dederunt præceptum, vt ſi quis ſciret vbinam eſſet Ieſus, indicaret. Ex quo elicit̃, D
Iohan.5 quòd ſæpe quæſierunt eum ad capiendum, ſed non inuenerunt. ⌊Et vbi ego ſum⌋ Nunc ſe „
cundum diuinitatem, videlicet in ſummo cœlo, in ſinu patris. Vel, vbi ſum, hoc eſt, vbi poſt
paſſionem mox ibo & ero, videlicet ad dexteram dei ⌊vos non poteſtis venire⌋ propter pec „
cata veſtra, vel propria poteſtate, tamen per gratiam meam, ſi pœnĩam veram egeritis, ve-
nietis illuc ei eritis mecum. ⌊Dixerunt ergo Iudæi.⌋ Hoc eſt, miniſtri prædicti, & alij forte „
qui aderant ⌊ad ſemetipſos,⌋ hoc eſt, vnus ad alium, non intelligentes verba prædicta, ſed „
inter ſe conquirentes, quomodo eſſent intelligenda. ⌊Quo hic iturus eſt, quia non inuenie- „
muſ eum?⌋ Chriſtus apertè dixit: Vado ad eum qui me miſit, & tamen nõ intellexerunt, ꝙ „
prædixit ſe iturum ad patrem cœleſtem. ⌊Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt,⌋ „
Hoc eſt, ad gentes vbiq; diſperſas, & per ſectas, ac loca, diuiſas. Sic enĩ contemptibiliter lo-
quebant̃ de gentilibus, quos multũ ſpernebant, propter peccata eorũ, & dilectionem ſuã, ac
patrum ſuorum, ⌊& docturus gentes⌋ videlicet corporaliter receſſurus à Iudęa, & cõgrega „
turus multos diſcipulos ex gentibus. ⌊Quis eſt⌋ hoc eſt, quomodo intelligẽdus eſt, ⌊hic ſer „
mo quem dixit: Quæretis me, & non inuenietis, & vbi ſum ego, vos non poteſtis venire?⌋ „
¶Hoc forſitan repetebant ad innuendum, quòd ſecundum eorum æſtimationem verba
Chriſti nõ erãt intelligẽda, de receſſu eius ad Gentes, qm̃ per verbum de præſenti dixit: Vbi
ego ſum, vos nõ poteſtis venire. Ignorabant itaq; quid notauit per hoc: ⌊In nouiſſimo autẽ „
die magno (.i. multũ celebri) feſtiuitatis⌋ tabernaculorũ durantis ſeptem diebus vt dictũ eſt. „
Leui.23 Primus enĩ & vltimus dies huius feſti fuerant celebriores, ⌊ſtabat Ieſus⌋ tanquàm confirma „
Nume.29 tus in bono, erectus in omni virtute, & paratus ferre ſubſidium cunctis ad ipſum confugien- E
tibus. Poteſtq; per ſuam ſtationẽ diuinitatis ipſius inuariabilitas deſignari, ⌊& clamabat,⌋ „
affectuoſe, eloquẽtiſſime, ac ſecurè prædicando. ⌊Si quis ſitit⌋ hoc eſt, ſpiritualia bona deſi- „
derat, gratiam cupit, fluenta doctrinæ, aquam ſapientiæ appetit. De qua ſiti ſcriptum eſt in
Eccl. vltimo Eccleſiaſtico: Animæ veſtræ ſitiũt vehemẽter. Apud Eſaiã quoq; ait: Om̃es ſitiẽtes, venite ad
Eſa.55 aquas ⌊veniat ad me⌋ nõ corporis greſſu duntaxat, ſed & mentis humili præparatiõe, fa- „
ciendo quod in ſe eſt, ſide quoq; nõ hæſitãti, & oratiõe cõſtãti. Vnde ſcriptum eſt in Iacobo
Iaco.1 Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei.
Poſtulat autem in fide, nihil hæſitans. Ideo ſubditur: ⌊& bibat.⌋ hoc eſt, deſideratam grãm „
Lucæ.11 hauriat, ſpiritualiter recreetur, & refrigeret̃ à me. Omnis quippe qui petit, accipit. Propter
Apo.vlti. quod in Apocalypſi dicit̃: Qui ſitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Quicunq;
ergo mœſtificatus indiget conſolatione, qui fatigatus indiget confortatiõe, qui tribulatus
indiget ſubuentiõe, recurrat integra fide, ac humili mente ad Chriſtum. Non ceſſans ſpera-
Matt.11 re in eo, & proculdubio auxiliũ ſortiet̃. Ipſe enĩ veriſſime ait: Venite ad me oẽs qui laboratis
& onerati eſtis, & ego reficiam vos. ⌊Qui credit in me⌋ fide formata ac plena. Loquit̃ autẽ „
Chriſtus ad lĩam de his qui ſuo magiſterio ſtabiliter adhærebãt vſq; ad paſſionem & pente-
Prouerbi.5 tecoſten, ſicut patebit, ⌊ſicut dicit ſcriptura⌋ in Prouerbijs, quãtum ad ſenſum, nõ quãtum „
ad formã verborũ. Iſta allegatio refert̃ ad ſequẽtia. ⌊Flumina de vẽtre eius fluẽt aquæ viuę⌋ „
¶Quõ aũt ĩtelligẽdũ ſit hoc Euãgeliſta ſubiecit, nec debemus anticipare expoſitionẽ rãti in
terpꝛtis ⌊Hoc ãt dixit de ſpũ quẽ accepturi erãt credẽtes in eũ⌋ Eſt igit̃ ſenſus: Flumina aquę „
viuæ .i. dona ſpũs ſancti, fluẽta doctrinæ cœleſtis & gr̃æ copioſę, ac multiformis, emanabũt
de corde ipſius ad alios Vel de habitu & ĩteriori actu, ad opa exteriora. ¶Itaq; p flumina deſi F
Iohan.4 gnant̃ dona ſpũs ſancti. Per aquã viuam ipſe ſpiritus ſanctus. De quo dictũ ẽ: Qui biberit ex
aq̃ quã ego dabo, ſiet in eo fons aquæ ſaliẽtis in vitã æternã. Per ventrẽ vero mẽs ipſa interna
Prouer.22 in qua habitat ſpiritus ſanctus per dona ſua, de huiuſmodi etenĩ ventre ait Salomon in Pro-
Eſa.16 uerbus: Fili ſuſcipe ſapĩam, quæ pulchra tibi erit, cũ ſuſceperis eã in vẽtre tuo. Et Eſaias. Vẽ
Acto.2 ter (inquit) meus quaſi cythara ad Moab ſonabit: Ex mẽtibus ergo Apoſtolorũ & aliorum, q
cum eis in die pentecoſtes ſpiritum ſanctum receperunt, fluxerũt prædicta flumina p euan-
1.Pet.4 gelicam prædicationem ad totum mũdum, qm̃ grãm ſibi diuinitus cõicatam, in alios admi-
niſtrauerũt, ſicut optimi diſpenſatores multiformis gratiæ dei. ¶Præterea ꝙ prædicta intel
Acto.2 ligẽda ſit de effuſione ſpiritus ſancti in ſigno viſibili, ſuper Apoſtolos & cum eis conſiſtẽtes
in die pentecoſtes pãdit Euãgeliſta ſubdẽdo. ⌊Nondum enĩ⌋ qñ Chriſtus hæc prædicauit „
⌊erat ſpiritus ſanctus datus⌋ fidelibus. ſ. in tãta plenitudine, tamq; euidẽter vt poſt reſurre- „
Iohan.20 ctionem quãdo Chriſtus dedit ſpiritum ſanctum in ſigno viſibili. Primo per inſufflationem
Acto.2 ante aſcẽſionem. Secũdo, per ignearũ apparitionem linguarũ in die pẽtecoſtes. Fuit autẽ ſpi-
ritus ſanctus datus à principio mũdi vniuerſis electis, qm̃ nullus ſine gr̃a eius, ſine donis eius
ſine fide & charitate ſaluatus eſt, & ſancti pr̃iarchæ atq; prophetæ in magna copia gratiam
2.Pet.1 ſpiritus ſancti ſortiti ſunt, quẽadmodum Petrus dicit: Non volũtate humana allata eſt aliqñ
prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti dei homĩes. Nihilominus Apoſtoli
Acto.2
Roma.8 p primitias ſpiritus ſancti receperũt, quia prę cęteris ſanctis antiquis exuberãtius euidẽtiusq;

reple

A repleti ſunt ſpiritu ſancto, & de myſterijs Chriſti excellentiſſime illuſtrati. Porrò quod ſub-
ditur aduertendũ eſt diligenter. Cauſam em̃ cur ſpũs ſanctus nondum datus fuit hoc modo
aſſignãs adiunxit, ⌊quia Ieſus nondũ fuerat glorificatus⌋.i. à morte reſuſcitatus, atq; in cor
pore glorioſus effectus. In anima em̃ fuit glorificatus à principio incarnationis, præſertim
quantum ad partem animæ ſuperiorem. ¶ Cur ergo ſpiritus ſanctus datus non eſt plene, &
in ſigno viſibili ante Chriſti reſurrectionẽ? Reſpondet Chryſoſtomus, quoniã talis cõmuni-
catio nõ debuit fieri, niſi per Chriſti paſſionẽ humano genere reconciliato. Auguſtinus ve-
ro dicit, ꝙ ideo, vt per tam copioſam ſpiritus ſancti receptionem certiſſime ſuſpiremus ad
patriam, ad futurã reſurrectionẽ, ad beatã immortalitatẽ. Cuius Chrũs in ſeipſo monſtrauit
exemplũ, apparendo diſcipulis in vero corpore veraciter glorificato. Sed literalis vt arbi- Act. 2
tror ratio eſt, q̃m ad hoc datus eſt ſpũs ſanctus tam copioſe in ſigno viſibili, vt apoſtoli omni
notitia ſcripturaꝝ, omniq́; vſu linguaꝝ impleti, Chriſti euangeliũ vbiq; & conſtãtiſſime prę
dicarent, & itẽ, vt per igneas linguas figuraretur, vt igneã legẽ eſſent prędicaturi, omniumq́;
linguarum nationes docturi. Hæc autẽ agenda non erant, niſi poſt reſurrectionem, nam an-
te reſurrectionem dictum eſt eis à Chriſto: In viam gentiũ ne abieritis. Chriſtus etiam no- Mat. 10
luit ſuam maieſtatẽ tam euidẽter oſtendere ante paſſionẽ vt poſtea, ne ſua paſſio impediref.
Poteſt quoq; alia ratio addi, quia nõ decuit mẽbra tanta gratia decorari, niſi capite totaliter
glorificato, omniq́; gratia accidentalis præmij adornato. ⌊Ex illa ergo turba cum audiſſent
hos ſermones eius,⌋ qui erant pulcherrimi atq; vehementer notabiles, ⌊dicebant (quidam)
B Hic eſt vere propheta.⌋ Secundũ Lyrã, per prophetã intellexerunt prophetã illũ antono-
matice dictũ, de quo Moſes ſcripſit: Prophetã ſuſcitabit vobis dñs de fratribus veſtris, tanq̃ Deut. 18
me. Sed cũ hoc dictũ ſit de Chriſto ad literã, & Euãgeliſta nũc ſubdat. ⌊Alij dicebãt, Hic eſt
Chriſtus,⌋ ſequitur, ꝙ illi per prophetã non intellexerunt Chriſtũ dominũ prophetaꝝ, ſed
prophetã ſimpliciter, quẽ vocabãt vere prophetã.i. diuinitus illuminatũ. Qui autem dixerũt
Hic eſt Chriſtus, melius conſiderauerunt verba & opera Ieſu. Qui vero dixerunt, hic eſt ve-
re propheta, errauerunt, ſi prophetam ſumpſerunt in ſpecie diſtinguendo prophetam con-
tra dominũ prophetarum Chriſtum Ieſum, qui fuit propheta, & comprehenſor, ſaluator,
& finis prophetarũ. ⌊Quidã autẽ⌋ increduli, volentes probare teſtimonio ſcripturarũ ꝙ Ie
ſus nõ eſſet Chriſtus, ⌊dicebant: Nunquid à Galilæa venit Chriſtus?⌋ q.d. A prouincia Ga-
lilææ Chriſtus nõ eſt deſcẽſurus, naſciturus, ſeu aduẽturus. ⌊Nõne ſcriptura dicit, quia ex ſe-
mine Dauid & de Bethlehẽ caſtello?⌋.i. modica vrbe, vel caſtello.i. domo, ⌊vbi erat⌋.i. ha
bitauit & ortus eſt ⌊Dauid, venit Chriſtus?⌋ Chriſtũ naſcituꝝ eſſe de ſemine Dauid prę nũ
ciatũ fuit in pſalmo: De fructu vẽtris tui ponã ſuper ſedẽ tuã. Et apud Hieremiã: Suſcitabo Pſal. 131
Dauid germẽ iuſtũ. Apud Eſaiã q̃q;: Egredief virga de radice Ieſſe &c. Certũ eſt em̃ ꝙ Chri- Hiere. 23 Eſa. 10
ſtus nõ deſcẽdit de ſtirpe Ieſſe per Dauid. Præterea ꝙ Chriſtus naſceretur in Bethlehẽ ꝑ Mi
chæã prædictũ erat: Et tu Bethlehẽ Ephrata, ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſra- Mich. 5
el. Q̃m ergo nouerãt Ieſum nutritũ in Nazareth vrbe Galilææ, putabãt ꝙ ibi natus fuiſſet, &
per cõſequens nõ eſſet Chriſtus. ⌊Diſſentio itaq; facta eſt in turba propter eum,⌋ diuerſis di-
uerſa ſentiẽtibus atq; dicẽtibus. ⌊Quidã autẽ ex ipſis voluerũt apprehẽdere eũ,⌋ putantes ꝙ
nec propheta nec Chriſtus eſſet, ſed ſeductor. Erant em̃ obſtinati & peſſimi, luminiq́; rebel- Iob. 24
les, ⌊ſed nemo miſit ſuper illũ manus,⌋ q̃a noluit Chriſtus, & eoꝝ prauitatẽ repreſſit. ⌊Ve-
nerũt ergo miniſtri,⌋ qui miſſi erãt vt caperẽt Ieſum, ⌊ad pontifices & phariſæos,⌋ à qui-
bus fuerãt miſſi, ⌊& dixerũt eis (.i. miniſtris) illi: Quare nõ adduxiſtis eũ (captũ & vinctum?)
Reſponderũt miniſtri: Nunquã ſic loquutus eſt homo ſicut hic loquitur⌋.i. tanta eſt ſapien-
C tia atq; facũdia oris ſui, tã prompte, ordinate & doctrinaliter loquitur, ꝙ nemo ei ſimilis fuit, Iob. 36
Nec mirũ, cũ ipſe ſit voicũ dei verbũ quod non laborat in verbo. Hinc ait Pſalmiſta: Diffũſa Iohan. 1 Pſal. 44
eſt gratia in labijs tuis. Et in Luca legitur: Omnes mirabãtur in verbis gratiæ quæ procede- Luc. 4
bãt de ore eius. ⌊Reſponderũt phariſæi: Nunquid & vos ſeducti eſtis?⌋.i. decepti eſtis, pu-
tãtes propter pulchritudinẽ verboꝝ eius, ꝙ ſit propheta, aut Chriſtus. Aliqui dicũt ꝙ iſti mi
niſtri, quãuis mala intentione acceſſerũt ad Chriſtũ, tamẽ audiẽdo efficaciſſimã prædicatio-
nẽ ipſius, immutati fuerũt à malo propoſito, incipiẽtes aliqualiter bene ſentire de eo. Vnde
phariſæi hoc attendẽtes voluerũt eos à fide Chriſti prorſus auertere, adijciẽtes. ⌊Nunq̃d ali-
quis ex principibus⌋.i. ſacerdotibus & ſcribis, ꝑ quos tũc regebãtur Iudæi & doctores & cæ-
teris doctiores fuerũt, ⌊credidit ĩ eũ aut ex phariſæis?⌋ q̃ cæteris religioſiores videbanf, tãq̃
dicãt. Nullus ex doctis & magnis atq; deuotis credit ei. ⌊Sed turba hæc (currẽs poſt eũ) q̃ nõ
nouit legẽ (.i. vulgus indoctũ & ignobile) maledicti ſunt⌋.i. miſerabilr̃ fallif, facile credẽs ꝓ
pter inſipiẽtiã ſuã & ruditatẽ. Totũ mentiunf phariſęi, quẽadmodũ mos ẽ Iudæoꝝ, q̃s in tm̃
excæcat inuidia, vt ſiue ꝑ vera, ſiue ꝑ falſa nõ ceſſent auertere alios ab eo quẽ odiũt. Nã & aliq̃
ex principibus crediderunt in Ieſum. ſ. Nicodemus & Nathanael legis doctor. Infra quoq; Iohan. 1 Iohan. 3
legitur ꝙ multi ex principibus crediderũt in Ieſum, ſed & deuotiſſimi Iudæoꝝ iã crediderũt Iohan. 12

CAP.VII. in Ieſum. Phariſæi quoq; pleni erant hypocriſi, auaritia, ambitione, inuidia. Turba quoq; non D
1. Cor. 1 fuit maledicta, ſed prælecta, quẽadmodũ fatur apoſtolus: Quæ ſtulta ſunt mundi elegit deus vt confundat ſapientes, & infirma mundi eligit deus vt confundat fortia. Hoc ipſe ſaluator ꝑpendens exultauit ſpũ ſancto, vt apud Lucam introducitur, & ait: Confiteor tibi pater dñe
Lucæ. 10. Matt. 11. cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudẽtibus & reuelaſti ea paruulis. Et pſalmiſta: Teſtimonium (inquit) dñi fidele, ſapientiam præſtãs paruulis. Quãto ergo qs minus de ſeipſo præſumit, quanto minus in propria ſubtilitate & ſcientia gloriatur, q̃to minus alios vilipẽdit, tãto copioſius meretur illuminari à Chriſto. Hinc quoq; ſimplices & fœminæ ſunt deuotiores q̃ multũ literati & viri, qa quo minus habẽt de excellẽtia in naturalibus, eo humiliores ſunt, & per cõſequẽs pleniores ſunt vera ſapiẽtia, illa videlicet quæ eſt primũ donũ ſpũs ſancti
Prouer. 3 ex intima deuotiõe. Vnde Salomon ait: Cũ ſimplicibus ſermocinatio dei. ⌊Dicit Nicodemus
Iohan. 3. Ibidem. ad eos, ille q venit nocte ad eum (puta ad Ieſum, vt dictũ eſt) qui erat vnus ex ipſis⌋ .i. de numero principũ & phariſæoꝝ, vt patuit. ⌊Nunqd lex noſtra iudicat,⌋ hoc eſt, ad iudicandum per approbationẽ vel condẽnationẽ docet ⌊hominẽ, niſi audierit ab ipſo prius, ⌋ .i. verba de ore eius audierit, ⌊& cognouerit (ꝑ certitudinẽ) qd faciat?⌋ Vbertim eñi in lege præceptũ fuit vt cauſa iudicãdi inueſtigaretur, audiretur, diſcuteretur, & vt ipſe qui cauſam habuit ſtaret corã ſenioribus ſacerdotibus vel iudicibus (quoꝝ fuit iudicare) audireturq; ab eis, ſicq; opera ei⁹ vere cognoſcerẽt, hocq; Nicodemus inſeruit ne incaute dãnarent Ieſum, vel aliquẽ ab ipſo auerterent, & vt induceret eos ad diligẽtẽ aduertẽtiã atq; ꝑſentialẽ audiẽtiã Chri cõfidẽs eos ſi hoc facerẽt cõuertẽdos ad Chriſtũ, ſicut ipſe iã fuit cõuerſus ad eũ, cuius tãtã expertus fuit virtutẽ, ſapiẽtiam, eminentiãq; in ſermone. ⌊Reſpõderunt phariſæi & dixerũt ei (vtpote Nicodemo) Nunquid & tu Galilæus es?⌋ .i. à Ieſu Galilæo deceptus, diſcipulusq; illius effectus. ⌊Scrutare ſcripturas⌋ .i. tu q legis doctor es ſcripturas Moſi & prophetaꝝ diligẽter ingre ꝑ actualẽ cõſiderationẽ, q̃s noſti ꝑ habitualẽ notitiã, ⌊& vide⌋ .i. ſi hoc feceris ex ſcripturis oculo interiori videbis; ⌊q a propheta à Galilæa⌋ .i. à tã vili terra & plebe, ⌊nõ ſurgit⌋ .i. nõ naſcit, nõ procedit, E
nõ aſcẽdit. Mirabilis cæcitas phariſæoꝝ, q ſic loquunt ac ſi deus eligeret gẽtẽ ꝓpter locũ, & nõ
3. Reg. 19 potius locũ ꝓpter gẽtẽ, & ꝙ aſſerũt à Galilæa nõ ſurrexiſſe ꝓphetã patet falſum, de Heliſæo ꝓ
Iudicum. 4. pheta, & Delbora ꝓphetiſſa. Tobias q̃q; (quẽ cõſtat fuiſſe de Galilæa) ꝓphetico ſpũ fulſit, imo deus frequẽter in vilioribus locis efficit opa magis ꝑclara, vñ & Nazareth ciuitatulã Galilææ elegit pro loco cõceptiõis & educatõis. Bethlehem q̃q; ciuitatulã Iudæ ꝓ loco natiuitatis, nõ Romã caput mũdi, neq; Hieruſalẽ Iudeæ metropolim, ne exaltatio Ieſu ac diuulgatio fidei chrianæ aſcriberet potẽtiæ ciuiũ, vł eminẽtię loci, aut alicui cauſæ naturali, ſed ĩ oĩbus agnoſcat opata diuinitas, cui⁹ virtute & coopatiõe ſcim⁹ inualuiſſe fidẽ catholicã, chrianãq; legẽ. ⌊Et reuerſi ſunt vnuſqſq; in domũ ſuã⌋ Nã propter ꝑdictas diſſentiones ſolutũ eſt eoꝝ cõſilium.

CAP. VIII. ¶Elucidatio capituli octaui. Ieſus aũt perrexit in montẽ Oliueti. Arti. XXI.

QVid poſt facta ac documẽta in ꝑcedenti capitulo recitata egerit atq;
Iohan 7. docuerit Chrũs Euãgeliſta explanat. ⌊Ieſus aũt perrexit in montem oliueti,⌋ qui propter oliuas illic naſcẽtes & abundantes ſic dictus eſt,
Lucæ. 21 Apud Lucã habetur, ꝙ Ieſus exiens noctibus morabat in mõte qui F
Matt. 21 Marci. 11 dicitur oliueti. Apud Matthæũ vero & Marcum legitur, ꝙ egreſſus à Hieruſalem abijt in Bethania cũ duodecim. Quod ergo nũc dicit ꝓtexiſſe in montẽ oliueti intelligendũ eſt, vel qa intrauit domũ Mar-
Ibidem. Iohan. 12 thæ in Bethania, quæ fuit iuxta præfati mõtis radices, vel qa ad tẽpus morabatur in mõte hoc, vacãdo orationi in loco quieto & ſeparato, nõ ꝙ indigeret hmõi adminiculo, ſed vt cũctis fidelibus, & ꝑſertim ꝑdicatoribus daret exemplum quærendi locũ ſolitarium orationi, cõtemplationiq; aptũ poſt ꝑdicationẽ, vt ibi recolligerent ſemetipſos, & quæ in ſtrepitu populi minus recte egiſſent, diſcuterent atq; corrigerẽt, idem quoq; facerẽt añ prædicationẽ, qm̃ ordinatus modus prædicandi conſiſtit primo ꝑ orationẽ ad deũ recurrere pro illuſtratione ſapientiæ ſuæ, & omniũ vanitatũ & imperfectionũ euitatione, vt q̊d orãdo hauſerũt, prædicãdo diffundãt ⌊Et diluculo iterum
Lucæ. 2. venit in templum⌋ quia vt alibi ait: In his quæ patris ſui erant oportuit eum eſſe, in q̃ zelus ſuæ dilectionis quẽ habuit ad populũ Iudæoꝝ, quemadmodũ ait: Hieruſalem Hieruſalem, quotiẽs
Lucæ. 13 volui cõgregare filios tuos, quẽadmodũ gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas, ⌊& om̃is populus venit ad eum⌋ maxime vulgus. Iam eñi celeberrima fuit fama Ieſu in doctrina & eloquẽtia, in ſanctitate, in ſignis, ⌊& ſedens (in templo) docebat eos. Adducunt autem ſcribæ⌋ q doctiores fuerunt, ⌊& phariſæi⌋ qui videbantur religioſiores, vnde & iſti cum fuerint vani, nomen ſcientiæ & ſanctitatis affectãtes, ſpecialiter Chriſto inuiderunt, eo ꝙ in ſapientia & ſanctitate eos excederet, non ſolum ſecundum veritatem, ſed & ſecundum populi reputationem. Amatores etenim excellentiæ ac laudis humanæ inuident iugiter his qui eis excellentiores vel pares vident, timẽtes ne ſibi præferãtur. Adducũt itaq; ⌊mulierẽ in adulterio deprehenſam.⌋

A Cur nõ adduxerũt adulterũ, cũ eandẽ pœnã meruerit, dicunt aliqui vt facerent populo æſti-
mationẽ, ꝙ fuit diſcipulus Ieſu, ſed hoc ẽ magis in cõtrariũ. Cũ eñ ſtuduerint Chr̃m diffama
re, ſi inueniſſent aliquẽ diſcipulorũ eius in tanto facinore, illũ maxie publicaſſent ac produxiſ-
ſent in mediũ, quatenus crimẽ diſcipuli in magiſtrũ redũdaret. Queadmodũ eñ filius ſapiẽs Prou.10
eſt gloria patris, ſic bonus diſcipulus eſt honor magiſtri. Forſitan ergo adulter euaſit manus Prou.15
eorũ, vel muneribus eos placauit. Sed potius reor ꝙ ideo fœminã adduxerũt, nõ virũ, qa opta Job.9
bãt vt Ieſus parceret delinquẽti, indicãdo vt dimitteret adulterãs, ſicq́ accuſarent eũ de legis Leuit.20
trãſgreſſione, qm̃ lex iuſſit hmõi lapidare. Cõſuetudinariũ eſt iudicib⁹ fœis magis cõpati, fa-
ciliusq́ indulgere q̃ viris, qa & cęteris parib⁹ minus peccãt in eodẽ gñe culpæ q̃ viri, cũ ſit in
eis fragilitas maior, carnalitas fortior, itellectus debilior, propter q̃d mulier noie carnis fre-
« quẽter exprimit in ſcripturis. ⌊& ſtatuerũt eã in medio tẽpli (vel ppl̃i corã Chr̃o) & dixerũt
« Magiſter,⌋ blãde & reuerẽter, fraudulẽto corde loquunt, vt Ieſus min⁹ caueat ſe ab eis, magi
ſtrũq́ noiant, cuius noluerũt eẽ diſcipuli. Tales ſunt multi vulpini obſeruatores deo odibiles
à q̃bus tũc magis cauẽdũ eſt, dũ amplius ſe humiliãt, arridẽt & applicãt, vñ ſcriptũ ẽ: Ne cre- Eccl.12
« das inimico tuo ĩ æternũ, qm̃ ſeptẽ doli ĩ corde ei⁹, ⌊hęc mulier mõ dep̃hẽſa ẽ in adulterio⌋
« .i. inuẽta in crimine, ꝑpter q̃d excuſatiõi locus nõ patet. ⌊In lege aũt Moſes mãdauit nobis Leuit.20
« hmõi lapidare⌋ .i. actibus ſaxorũ occidere. ⌊Tu ergo⌋ q in aliq̃bus legẽ nõ ſeruas, q̃ſi vim diſ
« pẽſandi habẽs, & dñs legis ⌊q̃d dicis⌋ ẽ ẽ agẽdũ cũ iſta nepharia? ⌊Hæc aũt dicebãt tentãtes
« eũ⌋ .i. intẽtione fallẽdi experiri volẽtes q̃d diceret, vt poſſent accuſare eũ. Propoſuerũt eñ ſi
B bi q̃ſtionẽ, cuius rñſio pro vtraq́ pte increpabilis videbat, qa ſi rñdiſſet ꝙ dimitteret, accuſa-
rẽt eũ de Moſaicę legis deſtructiõe, Si vero iudicaſſet ꝙ occideret, obijcerẽt ei ꝙ cõtra ꝑpriã
faceret p̃dicationẽ, q̃ in oĩbus miſericordiã docuit, nõ rigorẽ iuſtitiæ, magis tñ optabãt ꝙ iu
« dicaret eã dimitti, qa ſic grauius videret redarguẽdus. ⌊Ieſus aũt inclinãs ſe deorſum, digito
« ſcribebat in terra.⌋ ¶ Per hoc deſignauit q̃tuor. Primo, ꝙ ad mulierẽ peccatricẽ ĩclinauit ſuã
clemẽtiã. Secũdo, ꝙ à malicioſis accuſatorib⁹ auertit ſuæ pietatis reſpectũ, q̃ſi deteſtãs eorũ
calliditatẽ. Tertio, ꝙ ſnĩa nõ ſit ſubito & ĩprouiſe ꝑmẽda, ſed cũ deliberatiõe matura. Quar-
to, ꝙ iudiciũ ꝓferẽdũ ſit ſcd̃m ſcripta, vel primo ſcribẽdũ, deinde publicãdũ, q̃d in plurib⁹ lo
cis ac ppl̃is obſeruat. Q̃d aũt ſcripſerit nõ refert Euãgeliſta, ſed aliq dicũt, ſecũdũ q̃d tactũ eſt
q̃d ſcripſit, id q̃d poſtea ꝓtulit, Alij dicũt ꝙ ſcripſit eorũ pct̃ã, vt ꝑpria pct̃ã vidẽtes, erubeſcę
« rẽt. Quidã affirmãt, ꝙ ſcripſit hęc verba, terra iudicat terrã .i. pct̃or pct̃orẽ. ⌊Cũ aũt pſeuera
« rẽt (in ſtudio decipiẽdi,) interrogãtes eum (q̃d iudicaret,) erexit ſe,⌋ nõ corporal̃r tm̃, ſed &
ſpũal̃r ab humili taciturnitate ad magnæ authoritatis ſublime ac iudiciale eloquiũ. Porrò ſi
Chr̃s à deo iudex omniũ cõſtitutus, tã moroſus fuit ad iudicãdũ de alio, etiã in manifeſtis, cur Act.10
nos tã proni ſumus ad iudicãdũ de alijs etiã nõ cõmiſſis & ſubditis, & hoc ĩ cauſis incertis par
« uiſq́ rebus. ⌊Et dixit eis, q ſine pct̃õ (mortali) eſt veſtrũ.⌋ Sine venialib⁹ eñ nemo ẽ, niſi for
te ad horulã. Propter venialia q́q́ nõ ſit hõ ad iudicãdũ ſeu puniẽdũ magnos exceſſus ĩdign⁹
« ⌊prim⁹ in illã lapidẽ mittat⌋ .i. ſi imò vultis vt ſcd̃m legis rigorẽ puniat ſcd̃m cõgruũ ordi-
nẽ iuris. Decet eñ iuſtitiã à iuſtis exequutiõi mãdare. Si igit aliq̃s veſtrũ eſt q legẽ trãſgreſſus
nõ eſt ab illo p̃uaricatrix legis debitã pœnã recipiat. ¶ O ineffabilis prudẽtiæ rñſionẽ ex ore
æternæ ſapiæ ꝓfluẽtẽ, in q̃ vtiq́ rñſione ſic tẽperata ẽ iuſtitia ꝑ miſcd̃iam & ecõtra, ꝙ nulla-
ten⁹ potuit iudicãs rep̃hẽdi. Q̃d eñ dixit, q ſine pct̃õ eſt veſtrũ, prim⁹ in illã lapidẽ mittat, ad
iuſtitiã ꝑtinebat, ꝙ vero ꝑ talẽ ſnĩam peccatricẽ de manu illorũ eripuit, miſcd̃iæ fuit. O q̃ fa-
C cilime ſapia dei, Chr̃s dñs, laqueos ſibi expãſos diſſoluit, ſcd̃m ꝙ Salomon ait: Nõ eſt ſapia, 1.Cor.3
« nõ eſt prudẽtia, nõ eſt cõſiliũ cõtra dñm. ⌊Et iterũ ſe inclinãs ſcribebat⌋ in terra, reiteratio fa Prou.21
cti cõfirmatiõis extat indiciũ, ſerioſitatisq́ ſignũ. An vero ſecũdo ſcripſit idẽ q̃d primo, non
eſt penitus certũ. Et aliq dicũt, ꝙ primo ſcripſit ſnĩam, ſecũdo ſcribarũ at phariſæorũ pct̃ã vt
cõſiderãtes ꝑpria crimina deſiſterẽt à lapidatiõe adulteræ atq́ ſeipſos corrigerẽt. Dicit q́q́
ꝙ nõ ſcripſit oĩa hæc q̃ſi ꝑ ſingula verba, ſed aliquẽ tractũ ſeu figurã depinxit in terra, in q̃ illi
viderũt ſua pct̃ã rep̃ſentata q̃ſi in ſigno. ¶ Quærit, q̃uõ Ieſus ſcripſit in terra cũ fuerit in tẽplo
pauimentũ habẽte? Et rñdendũ, ꝙ terra frequẽter accipit pro quacũq́ re terreſtri, in qua ele
mentũ terræ p̃dominat, queadmodũ olim homini dictũ eſt: Terra es. Si ergo ſup lapides ſcri
pſit, q̃uõ ſcripſit in tã dura materia? Dici poteſt, & materia ceſſit ei, vel ꝙ aliquid humoris ac Gene.3
pulueris ſuperiacuit pauimẽto in quibus ſcripſit. Secundũ Bedã, ideo Chr̃us ſe rurſus inclina
uit & ſcripſit, vt vultũ ab illis ſua reſponſione cõfuſis diuertendo daret eis exeundi libertatẽ.
Deniq́, iuxta Bedã, per hoc ꝙ Chriſtus ante prolationẽ ſententiæ, & ſtatim poſt eam ſcrip-
ſit in terra, docemur, vt anteq̃ fratrẽ vel proximũ iudicemus, & poſtq̃ eũ corripiemus ad noſ-
ipſos, mentis oculum conuertamus, diſcutiendo conſcientias proprias, ne forte in ſimilibus
« vel grauioribus vitijs ſimus culpabiles. ⌊Audientes autẽ ſcribæ & phariſæi (ſententiã Chr̃i,)
« vnus poſt aliũ exibant⌋ de tẽplo, nã voce ſaluatoris velut telo quodã percuſſa, confuſa & vi-
cta erant corda eorũ agnoſcentiũ propria ſcelera, ideo verecundia quadã perfuſi cũ ſe inuicẽ

CAP. VIII aſpexiſſet deiecto capite egrediebant, L & remãſit ſolus, & mulier in medio ſtãs. ⅃ Qũo ſol⁹ re- D
mãſit cũ nec diſcipulus eius, nec ꝓpꝛ̃us videat̃ egreſſus, niſi cũ eo vl̃ poſt eũ? Dicẽdũ, ꝙ mãſit ſo-
lus.i. ſine ꝑdictis inſidiatoribus, & mulier in medio ſtãs, q̃a incerta fuit adhuc q̃d Ieſus iudicaret
de ea. L Erigẽs ãt ſe Ieſus ⅃ ꝑ quã erectionẽ ſuæ pietatis deſignat̃ reſpectus, L dixit ei ⅃ interro-
gãdo nõ ex ignorãtia, ſed vt ad verba mulieris cõueniẽtius reſpõderet. L Mulier vbi ſunt q̃ te
Pſal. 144. accuſabãt? Nemo te cõdẽnauit? ⅃ .i. lapidãdã determinauit? L Quę dixit. Nemo dñe ⅃ q̃a cõfu
ſi abierũt q̃ eã accuſauerũt. L Dixit aũt Ieſus ⅃ cuius miſeratiões ſuꝑ oĩa opa eius, q̃ venit q̃rere
Lucæ. 19 & ſaluũ facere q̃d perierat, L nec ego te cõdẽnabo ⅃ .i. lapidãdã dictabo, & ſi pœniam egeris nõ
Pſal. 83 te cõdẽnabo ĩ hora mortis tuę, nec ĩ die iudicij. L Vade ⅃ nõ ſolũ corpaliter recedẽdo, ſed à pri
Tobiæ. 4 ſtinis malis te elõgãdo, ſtatũ immutãdo, de virtute ĩ virtutẽ eũdo L & amplius noli peccare ⅃ .i.
Matt. 9. pctõ nõ cõſentias, ſed firmũ ꝓpoſitũ nõ peccãdi habeto. Vñ ait alibi ſaluator: Nõ veni vocare
iuſtos, ſ; pctõres ĩ pęniam. Itaq; ꝙ dixit nec ego te cõdẽnabo miæ fuit, q̃d vero adiecit ampli-
us noli peccare fuit iuſtitię. Dimiſit ergo ſaluator pijſſimus mulieri huic pœnã & culpã, ſicut &
Lucæ. 23. latroni ĩ cruce. Veruntñ iſta forma abſoluẽdi nõ eſt ad imitationẽ trahẽda, ſed ſatisfactio ĩponẽ
da eſt cõfitẽti ſcd̃m exigẽtiã culpę. Chr̃s ãt habuit ptãtẽ excellentiæ in ſacramẽtis, potuitq; ſine
exteriori ſatisfactiõe tãtæ cõtritiõis grãm peccatrici huic ĩfundere, ꝙ ſufficiebat ad remiſſionẽ
culpæ, pęnæq;. Et forte ꝓuidit ꝙ mulier tã efficaciter emendatura fuit vitã ſuã, ꝙ nõ oportuit ei
ſpecialẽ ſatisfactiõem ĩponere. L Iterũ ergo loquutus ẽ eis ⅃ puta diſcipulis, ꝓplo, & cũctis q̃ ade
rãt. L Ego ſum lux mũdi ⅃ Hoc Chr̃s adiecit ad oſtendẽdũ ꝙ ſua abſolutio q̃ abſoluit adulterã
fuit idonea, eo ꝙ ipe ſit lux mũdi ĩtus purgãs, illuminãs atq; ꝑficiẽs. ¶ Deniq; Chr̃s ſcd̃m ꝙ de⁹
eſt lux increata, ęterna, ĩfinita, ſupeſſentialis, fontana, oẽm mẽtẽ creatã int⁹ illuſtrãs lumĩe natu
Joban. 3. ræ, grãæ vl̃ gloriæ. Scd̃m naturã q̃q; aſſumptã eſt lux mũdi. i. hoim vniuerſoꝝ. Lux inq̃ parti-
Joban 1 cipata nõ ſubſtãtialiter, ſed ꝓpter plenitudinẽ grãæ, ſapiæ & ſctĩtatis ſibi infuſæ, de cuius pleni-
Baruch. 3 tudine accipiẽdo illuminamur ab eo. Illuminauit ãt mundũ docendo, cõuerſando, miracula ſa E
Matt. 5. ciendo. Apl̃s q̃q; ait ſaluator: Vos eſtis lux mundi, ſed illi erãt lumia ꝑticularia & miniſterialia
ſeu inſtrumẽtalia, qm̃ vnuſq̃ſq; eoꝝ aliquã partẽ hoim illuſtrauit, tanq̃ miniſter ſummæ lucis.
Chr̃s vero eſt lumen vniuerſale ac principale, tñ vt hõ fuit lumen inſtrumentale, ſed aliter q̃ cę-
teri ſancti, q̃a humanitas Chr̃i eſt inſtrumentũ diuinitatis propriũ & cõiunctum, quemadmo-
dum caro eſt inſtrumentum aiæ eã informãtis. Alij aũt ſancti ſunt inſtrumenta ſeparata diui-
nitatis atq; cõmunia, ſicut ſecuris eſt inſtrumentũ artificis. L Qui ſequit̃ me ⅃ ꝑ fidẽ dilectionẽ
1. Joban. 2 & opeꝝ exhibitiõem, q̃d ad omnem ꝑtinet chr̃ianum, iuxta illud: Qui ſe dicit in Chr̃o manere
Epbe. 5. debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Et Paulus ad Ephe: Imitatores dei eſtote, & ambu
late in dilectiõe, ſicut & Chr̃s dilexit nos, L nõ ambulat ⅃ .i. nõ cõuerſat̃, nec viuit, nec oblectat̃,
Pſal. 34 L in tenebris ⅃ ignorãtiæ & peccati, de q̃bus tñbris habet̃ in pſalmo: Fiat viæ illoꝝ tñbræ & lu-
Prouer. 5 bricum. Hinc itaq; via. i. cõuerſatio impioꝝ dicit̃ tenebroſa, via autẽ iuſtoꝝ clara & luminoſa,
ſcd̃m q̃d Salomon aſſerit: Via impioꝝ tñbroſa, neſciunt vbi corruunt. Iuſtoꝝ aũt ſemita quaſi
lux ſplendens procedit, & creſcit vſq; ad ꝑfectũ diẽ, L ſed habebit ⅃ pro ꝓmio huius imitatiõis
Pſal. 35 L lumen vitæ ⅃ .i. lumen glorię ſempiternæ ĩ patria, de q̃ canit pſalmiſta: In lumine tuo videbi
mus lumen. Habebit q̃q; in patria pro obiecto & ꝓmio obiectali lumen increatum, ſanctã & F
& ſupbenedictã trinitatẽ, q̃ eſt origo oĩs vitæ naturalis, gratioſæ & glorioſę. ¶ Inſuper q̃ Chri
ſtum ſeq̃tur nunc, habet vitæ lumen, videlicet Chr̃m, ꝑ fidẽ, ſpem & dilectionem, quẽ in patria
habiturus eſt ꝑ ſpeciem. i. ꝑ clarã viſionẽ, tentionem & fruitionem, q̃ ſunt tres dotes aiæ corre-
ſpondentes tribus virtutibus theologicis. His nãq; virtutibus & dotibus habemus, tenemus &
poſſidemus deum in ꝓſenti & in futuro, qm̃ deus ſublimis & bñdictus, tã bonus, amoroſus & li
beralis cõſiſtit, ꝙ præſtando nobis dona ſua præſtat ſeipm̃, ita vt fiducialiter, veraciterq; dica-
mus, deus nr̃ & deus meus. Itaq; q̃ non ſeq̃t̃ Chr̃m currit & ꝑtinget ad tñbras gehennæ, q̃ vero
Eſaiæ. 6 ſequit̃ eum currit atq; ꝑueniet ad lumen vitæ, claritatẽq; patriæ, quemadmodum Eſaias ꝓmi-
ſit: Nõ erit tibi ſol amplius ad lucendũ ꝑ diẽ, ſed erit tibi dñs ĩ lucẽ ſempiternã. qm̃ Chr̃s hoc lo
co aſſeruit: Ego ſum lux mũdi. Manichęi dixerunt ꝙ Chr̃s eẽt ſol iſte viſibilis, q̃d q̃ ſtultũ ſit, nõ
oportet probare. ¶ Poſtremo ſciendũ, ꝙ cũ de rõne luminis ſit manifeſtare ſeu clarificare, iu-
Epbe. 5 xta illud apl̃i: Oia q̃ arguuntur, à lumĩe manifeſtant̃, idcirco lumẽ ſeu lux proprię dr̃ in ſpũali-
bus ac diuinis, qm̃ manifeſtatio maxĩe ſpectat ad intellectũ, in q̃ eſt veritatis inſpectio. Hinc er-
go deus dr̃ lux ꝑ eſſentiã, q̃a ab ipſo oĩs deriuat̃ cognitio, & nulla creatura eſt lux ſcd̃m ꝑfectã lu
cis ꝓprietatẽ ac rõnẽ, ſed ſolus deus. Oĩs eñ creatura habet aliq̃d tñbroſitatis, defectibilitatis &
imꝑfectiõis admixtũ, cũ ſit dependẽs finita & indigẽs. Deus vero glorioſus & fortis ſic lumẽ eſt
vt nõ ſit in eo aliq̃d nõ luciditatis ſeu iꝑfectiõis vel ignobilitatis. Propter q̃d ait Iohãnes ĩ pri
1. Joban. 2. ma ſua canonica: Deus lux eſt, & tñbræ nõ ſunt in eo vllæ. L Dixerũt ergo ei phariſæi. ⅃ Iã di-
ctũ eſt, ꝙ ſcribę & phariſæi q̃ adulterã adduxerũt egreſſi ſunt. Iſti igit̃ phariſęi, de q̃bus nũc agit̃
alij fuerũt ab illis. L Tu de teipo teſtimoniũ ꝑhibes ⅃ laudãdo tuã ꝑſonã ſublimi ꝓconio, q̃ſi nul
lus ꝓpheta vl̃ ꝑriarcha cõmẽdauit ſeipm̃, L teſtimoniũ tuũ nõ eſt veꝝ ⅃ .i. ratũ & efficax, ſed in-
crepa-

A crepabile & ſuſpectū cū hō nō ſit bon⁹ iudex ſuipſius, nec morale ē laudare ſeipm, cū Salomon Prouer.27
proteſtet: Laudet te alienus, & nō os tuū, extraneus & nō labia tua, vñ apl'us: Nō q ſeipm cōmē 2.Cor.10
dat ille probatus eſt. Idcirco cū Paulus cōmēdaſſet q̊dāmō ſemetipm, ſubiūxit: Factus ſum in- 2.Cor.12
ſipiēs, vos me coegiſtis. Ego eñ à vobis debui cōmēdari. ¶ Sed cū hæc ita ſe habeāt, qūo ſaluat
ꝙ Chr̄s (cuius oīs actio nr̄a eſt inſtructio) recōmēdauit ſeipm: Et reſpōdendū ꝙ nō ſolū Chr̄s,
ſed & multi ſctōꝝ Chr̄o vtriuſq; teſtamēti teſtimoniū ꝑhibuerūt de ſe, & laudauerūt ſeipos nō
propter laudē humanā & gloriā vanā, ſed ad dei honorē & alioꝝ inſtructionē. Sic nāq; ꝓphe-
tæ ſcribūt reuelationes ſibi diuinitus factas, & qūo deus vel angeli eis loquuti ſunt. Et tale teſti-
monium efficax fuit, qa ex multis alijs potuit veꝝ eſſe q̊d aſſeruerunt, vꝫ ex ſctītate & cōuerſa-
tōis & miraculis, ex affectu ipletiōis, alijſq; diuerſis indicijs certis, & ita nō ipi dūtaxat, ſed & de⁹
ꝑhibuit teſtimoniū eis. Simili mō teſtimoniū Chr̄i de ſeipſo efficaciſſimū fuit, qa ex eminentia
ſuæ ſapiæ ex magnis ac infinitis ſuis prodigijs, ex ſanctimonia vitæ, multiſq; alijs patuit eū eſſe
viꝝ ſctm̄ & iuſtū, oñi fide digniſſimū. Authoritates vero ꝑmemoratæ intelligendæ ſunt ſecū-
dum cōem curſum, & de his qbus aliunde teſtimonium ſiue ꝑconium nō ꝑhibet. Itēq; de laude
ad ſeipm, nō ad dei honorē, proximorūq; vtilitatē relata. Talis etem̄ laus procedit ex bonitate
nō ex charitate. ¶ Præterea ratio cur teſtimonium & ꝑconium à ſeipſo prolatū nō eſt idoneū,
hæc eſt, qm̄ cognitio hoīs de ſeipſo eſt ſæpe incerta & fallax propter inordinatū atq; priuatum
affectū ad ſe, propter q̊d hō in multis complacet ſibi, in qbus diſplicet alijs. Et q̄uis cognitio ſui
ſit aliqñ certa, tñ iudicium ex affectu ꝑſato frequēter peruertit, iuxta illud: Amor & odium ꝑ-
uertunt iudicium. Illud ergo iudiciū firmum eſt, q̊d ex certitudine notitiæ & rectitudine affe- Eccleſ.
ctionis emanat. Chr̄us autē virtus & ſapīa pr̄is ꝑfectæ cognouit, & iuſte amauit ſeipm in oībus 1.Cor.1
“ ideo teſtimoniū ſuū de ſe extitit firmū, propter q̊d ſubdit. ⌊Reſpōdit Ieſus & dixit eis: Etſi (.i.
“ q̄uis vl' quia, ⌊ego teſtimonium perhibeo (.i. do) de meipſo veꝝ eſt teſtimoniū meū, qa ſcio⌋
“ ſcientia increata cōprehēſiue atq; creata apprehenſiue, ⌊vñ (.i. à q̊) veni⌋ vtpote deū patrē à q̊
“ natus ſum ab ęterno, & à q̊ ſum miſſus in tpe, ⌊& q̊ vado⌋ .i. eundē patrē ad quē cito reuertar
B aſcendēdo ad cęlū, & ꝑ cōſequēs cognoſco meipm, nec iordinatę ad meipm afficior, qa cogni
tio iſta nō eſt informis, nuda & defectuoſa. Dū eñ prīcipiū rei & finis eius cognoſcit, ipſa q̊q;
cognoſcit. ¶ Optet ſcire ꝙ Chr̄s ſcd̄m vtrāq; naturā exiuit & venit à pr̄e, ita ꝙ pr̄ ſcd̄m vtrāq;
naturā eſt principiū Chr̄i origo & fons, ſed reuerti ad patrē tanq̄ ad finē non cōpetit Chr̄o, ni
ſi ſecundū naturā humanā q̄ minor eſt pr̄e, & diſtauit ab ipſo q̄tū ad corpis paſſibilitatē redijtq;
ad eū à q̊ ſcd̄m diuinitatē nuſq̄ receſſit. Nihilominus vnigenitus filius ſcd̄m diuinitatē q̊q; ad
pr̄em cōuertit ꝑ cōtēplationē ac dilectionē, ſed nō ꝑ depēdētiā, ſicq; cōuertit ad pr̄em tanq̄ ad
finē ſuperiorē, ſed ipſe & pr̄ ac ſpūs ſanctus ſunt vnus finis, in quē ordināda ſunt oīa, qm̄ oīa ꝓ-
“ pter ſeipm operatus eſt dñs, vt Salomon ait: ⌊Vos aūt neſcitis vñ venio⌋ pr̄em à q̊ æternaliter Proue.16
gignor, & per incarnationē miſſus ſum, imo cōtinuo mittor, qm̄ quicqd ago ex eius inſpiratōe,
inclinationeq; ago. Fuit quippe aīa Chr̄i donis ſpūs ſancti ſummæ repleta, ꝑ quæ in oñi actiōe
“ mouebat à deo, ⌊aut q̊ vado⌋ .i. terminū ad quē tēdo neſcitis, vꝫ patrē, ſeu corpis glorificatio
nē, & ſeſſionē ad dexterā pr̄is, regnationēq; in cœlis. Idcirco nō poteſtis bñ iudicare de me cū
“ nō agnoſcatis me quē puꝝ hoīem æſtimatis, propterea ſeqtur. ⌊Vos ſcd̄m carnē iudicatis⌋ .i.
ſcd̄m ea q̄ foris apparet ſcd̄m ſenſū carnalē & vitioſū affectū, nō ſcd̄m rectā rōnē & ſpūs ſcti di
rectionē, vñ ſuperius dixit: Nolite ſecundū faciē iudicare. Qm̄ eñ viderūt Ieſum hoībus ſimilē Iohan.7.
foris q̄tū ad corporis veritatē, paſſibilitatē, cęteroſq; indetrahibiles defectus, putabāt ꝙ eēt hō Eſaie.53
“ purus, neq; liceret ſibi de ſe teſtimoniū ferre, ⌊ego nō iudico quenq̄⌋ Quid eſt hoc? Nōne dicē
C do ego ſum lux mūdi, iudicauit ſeipm iudicio approbatiōis & diſcretiōis. Itēq; dicēdo: Vos ſe-
cundū carnē iudicatis iudicauit phariſæos iudicio reprobatiōis ſeu redargutiōis? Superius q̊q;
dixit ſaluator: Pr̄ nō iudicat quenq̄, ſed oñe iudiciū dedit filio. Sed hoꝝ ſolutio aliq̄liter patet Iohan.5
ex his q̄ dicta ſunt ſup illud: Non eñ miſit pr̄ filiū ſuū in mundū vt iudicet mundū, ſed vt ſaluet Iohan.3.
mundus per ipm. In primo eñ ſuo aduētu nō exercuit Chr̄s iudiciū cōdēnationis & remunera
“ tionis, ſed diſcretiōis & increpatiōis ordinatę ad emēdatiōem nō ad pœnā. Itaq; ait: ⌊ego nō
“ iudico quenq̄⌋ in primo meo aduētu iudicio finalis reprobatiōis ac remuneratiōis, qa hoc ſe-
cit in ſecundo aduētu. Quidā exponūt ſic, ego nō iudico quenq̄, eo mō q̊ vos o phariſæi, puta
“ ſecūdū carnē. Qđ aūt Chr̄s aliq̄ mō iudicauerit, cōſtat ex eo q̊d ſubdit. ⌊Et ſi (.i. q̄uis & qa) iudi
“ co ego⌋ .i. ſnīam diffinitiuā ꝓfero de meipo ac alijs .i. q̄uis iudiciū diſcretiōis enūcio inter bo-
“ nos & malos diſcernēdo, ⌊iudiciū meū (tale) veꝝ ē (.i. rectū & efficax) qa nō ſum ſolus⌋ .i. ſine
“ teſte & cōiudicāte, ⌊ſꝫ ego (ſum teſtās ac iudicās) & q me miſit pr̄⌋ .i. deus pr̄ mecū & in me eſt
mihi cōteſtās atq; cōiudicās. In trinitate eñ nō eſt ſolitudo, qm̄ vnaqueq; ꝑſona ē in alia circū-
inceſſabiliter & inſeparabilr̄, & opa trinitatis ſunt indiuiſa. Oñe q̊q; q̊d egit Chr̄s ſecūdū natu
rā aſſumptā egit virtute dei pr̄is, imo totius trinitatis operātis ꝑ ipm. Sic ergo deus pr̄ appro-
bauit & conteſtabatur veꝝ eſſe quicquid filius in humanitate iudicauit, propter q̊d filius in iu-
dicādo nō fuit ſolus, nec ſine teſte & cōiudicāte. Ex his Chr̄s oſtēdit authoritate legis, & ꝑlocū

CAP.VIII. à maiori q̄d teſtimoniū ſuū fuit idoneū. ⌊Et in lege vr̄a⌋.i.à vobis p̄ Moſen data, ⌊ſcriptū eſt, D
q̄a duoꝝ hoim teſtimoniū veꝝ eſt⌋.i.veꝝ reputat̃, & firmitatē ſortit̃. Hoc ſumptum eſt ex eo
Deute.19 q̄d Moſes ait: In ore duoꝝ vel triū teſtiū ſtabit om̄e verbū. In rebus em̄ reqrenda eſt certitudo
Mat.18 ſcd̄m q̄ntatē materię ſubiectæ ſcd̄m Ariſtotilē & Boetiū. Vn̄ in actibus humanis vbi nō eſt cer-
2.Cor.13 titudo demōſtratiua, ſufficit vt ſint duo teſtes. Quāuis em̄ duo mētiri poſſint ī teſtificādo, hoc
Hebræ.10 tn̄ nō cōtingit de facili & frequēter, propterea q̄ ait duoꝝ hoim teſtimoniū veꝝ eſt, non eſt ſic
3.Reg.21 intelligēdū q̄d ſit ſemp̄ veꝝ, ſed q̄a reputat̃ idoneū. Neq; em̄ veꝝ fuit teſtimoniū duoꝝ filioꝝ
Belial, ad q̄ꝝ teſtimoniū lapidatus ē Naboth, neq; duoꝝ ſenū contra Suſannā, neq; duoꝝ q̄ in
Daniel.13 paſſione cōtra Chr̄m teſtati ſunt dicētes: Nos audiuimus eū dicentē: Poſſum deſtruere tēplum
dei, ⌊Ego ſum q̄ teſtimonium p̄hibeo de meipſo⌋ ego inquiēs ſum lux mūdi, ⌋ & teſtimoniū
Matth.3 p̄hibet de me q̄ miſit me pr̄, ⌋ q̄ in baptiſmo & trāſfiguratiōe dixit de me. Hic ē filius meus di-
Matt.17 lectus, & p̄ opa miraculoſa in noīe eius facta teſtimoniū p̄hibet mihi. Itē'q; per pphetaꝝ ſcri-
Marci.1.
Marci.9 pturas, & alijs pluribus modis. ⌊Dicebāt ergo ei: Vbi eſt pr̄ tuus?⌋ Putabāt Ieſum loq̄ de pr̄e
Lucæ.3 carnali, ideo ex cōtēptu cū irriſiōe interrogāt vbi nā ſit, q.d. Tu ſcis q̄ pr̄ tuus ſit tecū, & nos nō
videmus eū hoc loco, ne ergo videaris mētitus, dic vbi nunc ſit? Sed q̄m malitioſe & infideliter
q̄ſierūt, ideo dn̄s nō reſpōdit eis directe ad interrogatū, p̄ſertim, q̄m deteriores facti fuiſſent ex
reſpōſione aperta, ſicut infra patebit, ⌊Reſpondit Ieſus: Neq; me ſcitis⌋.i. nō vere & intelle-
ctualiter me cognoſcitis p̄cipue ſecundum diuinitatē, nec etiā ſcd̄m humanitatē vt à verbo aſ-
ſumptā, q̄a putatis me puꝝ hoīem ex carnali cōmixtione progenitū, & vitij ſubiacentē ad in-
Iohan.7. ſtar cæteroꝝ. Nouerunt tn̄ Chr̄m q̄tum ad phiſionomiā, ſeu facialē notitiā, ſicut ſuperius di-
xit & me ſcitis & vn̄ ſim ſcitis, ſed hæc erat oīno incompleta notitia, ⌊neq; patrē meum⌋ q̄uis
em̄ Iudæi noſcerent patrē per fidē ſecundum rōnem deitatis, vel q̄ ad id q̄d eſt deus, non tn̄ ſe- E
cundū proprietatē pr̄nitatis, hoc eſt ſub rōne relatiua. Non em̄ habuerunt hi expreſſam fidē de
trinitate, & q̄m pr̄ & filius ſunt correlatiua, q̄ꝝ vnum per aliud diffinit̃ atq; cognoſcit̃. Idcirco
qui neſcit filium, neſcit & patrē, & viceuerſa. ⌊Si me ſciretis⌋ fideli ac interiori notitia, ſentiē-
do de me quia ſim filius dei ac virgnis, ⌊forſitan & patrē meum ſciretis⌋ eodē modo q̄ me. Co
gnitio nāq; vnius correlatiui depēdet ex cognitiōe alterius, q̄m per ſe inuicem diffiniunt̃, ſicut
dum dicimus pr̄ eſt res habens filium, vel qui de ſua ſubſtātiā genuit filium. Filius q̄q; eſt res ha
bens patrē, vel ex ſubſtantia patris genitus. ¶Quod ait forſitan non dr̄ dubitatiue, ſed ad deſi-
gnādum arbitrij libertatem in credendo, & vt diſcamus ſobrie nō pertinaciter loqui. Imo hæc
Iob.37 dictio forſitan ſæpe ponit̃ in ſcripturis increpatiue non dubitatiue, vt cum dr̄ in Iob: Tu forſi-
tan cum deo fabricatus es cœlos. Hi ergo Iudæi nullā diuinā perſonā nouerunt ſecundum eſſe
relatiuum, ſed ſecundum eſſe abſolutum, q̄m nouerāt deum per fidē qui eſt ſubſtātialiter quę-
Pſal.57 libet diuina perſona, ac trinitas tota, propter q̄d fertur in pſalmo: Notus in Iudæa deus. ⌊Hęc
verba loquutus eſt Ieſus in gazophilatio⌋ Gazophilatium aliq̄n ſumit̃ pro archa, in qua obla-
tiones pro miniſtroꝝ tēpli ſuſtētatione, ac tēpli reformatione ponebant̃. Aliq̄n vero pro loco
vel ædificio, in q̄ fuit repoſitorium tale, ſic modo accipit̃, ⌊docens in tēplo⌋ q̄d eſt aptus locus
pro cultu, operé'q; diuino. ⌊Et nemo (aduerſarioꝝ) apprehēdit eū⌋ q̄uis hoc ſępe propoſuiſ-
ſent, ⌊q̄a necdū venerat hora eius⌋.i. tp̄s paſſioni dn̄icæ p̄ordinatum, an̄ q̄d Ieſus noluit cōpre
Eſaię.52 hendi. Sicut em̄ oblatus eſt quia voluit, ſic an̄ prædictum tempus captus non eſt, q̄m noluit. F

¶Expoſitio ſequētis partis huius capituli. Ego vado & q̄retis me. Articulus. XXII.

DIxit ergo iteꝝ eis Ieſus, ego vado⌋.i. per paſſionē, reſurrectionē & aſcenſionē re-
uertor ad patrē ſecundū naturā aſſumptā, cui cōpetit ire atq; redire, ⌊& q̄retis me⌋
.i. ſępe an̄ tp̄s paſſioni p̄fixum q̄retis me capere & occidere. Vel, q̄retis.i. nomē meū
& fidē chr̄ianā q̄reretis extinguere, ſcd̄m q̄d dictū eſt à Hieremia in p̄ſona vr̄a: Era
Hiere.11. damus eū de terra viuētiū, & nomē eius nō memoret̃ vltra, vel q̄retis me.i. me ī mēbris meis p̄-
ſequuturi eſtis poſt paſſionē, tribulādo ap̄l'os, cęteroſ'q; primitiuę eccl'iæ filios, vn̄ & Paulo p̄ſe-
Act.9. quēte loquutus ē Ieſus: Quid me p̄ſeq̄ris? ⌊& ī pc̄tō vr̄o moriemini⌋ formal'r.i. pc̄m̄ vr̄m cō-
tra me erit mors aīæ vr̄æ, q̄a mortale fuit, & cā dānationis vr̄æ, vel in pc̄tō vr̄o moriemini mor
te corporali.i. vſq; in finē p̄ſeuerabitis in pc̄tis tanq̄ indurati in malo, vel in pc̄tō vr̄o moriemi
ni.i. propter pc̄tā vr̄æ perfidiæ & perſequutiōis in me occidemini à Romanis, quēadmodum
factum eſt tēpore Titi & Veſpaſiani. ⌊Quo ego vado⌋ puta ad patriā, patriſ'q; dexterā ſeſſu-
Hiere.5 rus in throno gloriæ eius, ⌊vos nō poteſtis venire⌋ q̄diu eſtis tales q̄les nunc eſtis. Pc̄tā em̄ vr̄a
ſeparāt inter deū & vos, & ipſa prohibēt bonū à vobis. ⌊Dicebāt ergo Iudæi: Nunq̄d interfi-
ciet ſemetip̄m, q̄a dicit q̄ ego vado, vos nō poteſtis venire?⌋.i. tā ſtulte loquit̃ vt veri ſimile ſit
q̄ occidet ſeip̄m. Ecce q̄ta p̄uerſitas atq; inſania. Quod em̄ cōſequētiæ habet, vadit q̄ nos non
poſſumus eū ſequi, ergo interficiet ſe, imo interficientē ſe poterāt ſequi, inferēdo ſibiip̄ſis mor
tem nephariā. Paſſionati em̄ & inuidi oīa interpretant̃ in peius. ⌊Et dicebat eis, vos deorſum
eſtis⌋.i. de maſſa originali pc̄tō infecta de ſemine libidinoſo, de cōuerſatione terrena, & infi-
mis rebus inhæretis, vel deorſum eſtis.i. ex diabolo nati, non per creationē vel ſuſceptionē na-

turæ

D turæ ab illo,ſed p imitationẽ ſuæ malitiæ.Vñ prima Iohãnis dr:Qui peccat ex diabolo eſt. Et 1.Johan.3.
« per ſapientem:Imitãtur autẽ illum q̃ ſunt ex parte illius.Ipſe nempe eſt pr̃ ſup omes filios ſup- Sapie.2.
biæ,⌊ego de ſupernis ſum⌋.i.natus à deo p̃re,& p incarnatiõis myſterium deſcendi à ſummo
« cœlo.Corpus q̃q; meum ſupnaturaliter à ſpũ ſancto formatum eſt ex puriſſimis virginis ſan-
ctæ ſanguinibus.⌊Vos de mundo hoc eſtis⌋.i.de numero hoĩm mundanoꝝ,de gñatione ma
loꝝ,& pertinẽtis ad corpus diaboli,de q̃ mundo Iacobus dicit:Amicitia huius mundi inimica Jacobi.4
« eſt deo.Et Iohãnes:Mundus(inq̃t)totus in maligno poſitus eſt.Nouerat eñ Chrs ꝙ hi perti- 1.Johan.5
« nebãt ad vaſa iræ,nõ ad numeꝝ electoꝝ,ſcdm q̃d infra teſtat:Ego ſcio q̃s elegerim,⌊ego non Johan.15
ſum de hoc mundo⌋.i.ad ſecularium hoim ſocietatẽ nõ pertineo, nec aliqd mundanæ vanitatis
aut prauitatis in me habeo. Deniq; Chrs ſcdm ꝙ deus nõ eſt de mundo ſumendo mundũ pro
toto vniuerſo creato,cũ nõ ſit pars eius,ſed cõditor,ſed & ſcdm humanitatẽ verbo vnitã nõ eſt
de mundo.i.aliqua naturali virtute cõceptus & genitus,ſed de ſpũ ſancto. Cæteri q̃q; electi nõ
« ſunt de mundo,ita ꝙ ad mundanoꝝ ac reproboꝝ nõ pertinent ſortem ſcdm q̃d infra loquitur
« Chrs:Quia de mundo non eſtis,ſed ego elegi vos de mũdo,propterea odit vos mundus.⌊Di- Johan.16.
xi ergo vobis,quia moriemini in peccatis vr̃is⌋.i. qa ad reprobos ptinetis dixi,qa in pc̃tis fina
« liter perſeuerabitis atq; peribitis,q̃d dictũ eſt q̃tum ad certitudinẽ pdeſtinatiõis , p quã nõ au-
« fert libertas hoibus,vñ ne oẽm ſpem eis auferret cõditionalẽ, adiecit.⌊Si eñ nõ credideritis,⌋
fide p dilectionẽ operãte,⌊qa ego ſum⌋ q̃ veꝝ plenãq; eẽ habeo.i.deus verus,cuius principiũ Galat.5.
« ac proprium nomen eſt eẽ,vel q̃ eſt,q̃ olim dixi ad Moſen: Ego ſum qui ſum,hæc dices filijs Pſal.101
Iſrael,Qui eſt q̃ miſit me ad vos.Deus nãq; ẽ vnũ eẽ ideale ac ſeparatũ,in q̃ eſt oĩs plenitudo p- Exod.3
feɛtio,nobilitaſq; eſſendi,⌊moriemini in pc̃tõ vr̃o⌋ q̃m ſine fide impoſſibile eſt placere deo. Heb.11
B Vel ſic:Si non credideritis qa ego ſum,quem me eſſe dico,videlicet Chrs vobis promiſſus, mo
« riemini in pc̃tis veſtris,queadmodum Moſes ait:Oĩs q̃ non audierit prophetã illũ extermi- Deute.18
nabif de populo ſuo.⌊Dicebãt ergo ei:Tu q̃s es?⌋.i.cuius authoritatis, q̃lis & quãtus, vt in te
« credamus? Nõ eñ omi ſpiritui eſt credendũ.Et q̃ cito credit,leuis eſt corde,fallitur q; frequen- 1.Johã.4
ter.⌊Dixit eis Ieſus:Principium qui & loq̃r vobis⌋.i.ego ſum primum vniuerſoꝝ principiũ Eccle.19.
ſecundum naturã diuinã,tanq̃ creator omipotens,q̃ cũ p̃re & ſpiritu ſancto ſum vnum prin-
cipium,vnus creator,vnuſq; finis oĩm reꝝ,q̃ loq̃r in Apoca. Ego ſum alpha & ω,prim' & no Apocal.1
uiſſimus,principiũ & finis,q̃ loq̃r vobis p humanitatẽ aſſumptã. Quãuis eñ pr̃ ſit principium Apoca.22.
filij,filius q̃q; principiũ ſpũs ſancti,ſumẽdo prĩcipiũ pſonaliter. Pr̃ tñ, filius & ſpũs ſanctus ſunt
vnũ principiũ totius creaturæ,ſumẽdo principiũ eẽntialiter ſeu abſolute,qa in tribus pſonis eſt
vna natura,q̃ eſt operatiõis origo,& vna potentia q̃ elicit actũ. His verbis oſtẽdit Chrs apertã
ſuã verã diuinitatẽ. Et qa rõne diuinitatis cõpetit Chr̃o iudiciaria ptãs,ac iudicare p authorita
« tem,ratione vero aſſumptæ humanitatis per ſententiæ prolationem ſeu iudiciariæ poteſtatis
« exequutionem.Ideo addit.⌊Multa habeo de vobis loqui⌋ opera vr̃a increpãdo & publicãdo
⌊& iudicare⌋ vos ipſos reprobãdo,niſi conuerſi fueritis ad me. Hoc erit in die iudicij, qñ oẽs Roma.14
ſtabunt añ tribunal Chr̃i,q̃ tunc illuminabit abſcõdita tenebraꝝ,& manifeſtabit conſilia cor- 1.Cor.4
dium,atq; de omi verbo otioſo exigit rationẽ,nil indiſcuſſum relinquens. Veruntñ an omnia Matt.12
iſta fient vocali loquutione,vel mentali dũtaxat extat incertum. Per hoc autem ꝙ ait, multa ha
beo de vobis iudicare,inſinuat ꝙ iudicium diſtulit vſq; ad ſecundum aduentum , qa in primo
venit ſaluare,non reprobare ſeu condemnare.¶Deniq;,q̃m paulo añ iã dixit: Ego nõ iudicõ
« quenq̃,nunc vero aſſeruit,multa habeo de vobis iudicare,ne Iudæi obijcerẽt,verba tua ſibi in-
uicẽ contraria ſunt & mendoſa,ſubdidit,⌊ſed qui me miſit(videlicet pater ęternus) verax eſt⌋
C in ſeipſo,tãquàm eſſentialiter veritas exemplaris prima ac pura, verax quoq; in verbis & pro-
miſſis,⌊& ego quæ audiui ab eo⌋ hoc eſt veritatem quã ab ipſo accepi,⌊hæc loq̃r in mundo⌋
id eſt hominibus prædico,idcirco non mentior. Audire autem magis propriæ cõpetit Chr̃o
ſecundum humanitatem quàm diuinitatem.Nam vt homo audiuit à patre.i.ex interna partis
inſpiratione,aure cordis percepit,aduertit ac di dicit quicquid ſcit. Eſt enim loquutio interior
quæ interiori auditu percipitur,qua deus & angeli loquũtur hominibus,vnde & Zacharias ait:
Angelus qui loquebatur in me egrediebatur. Nihilominus audire competit Chriſto ſecũdum Zacha.1.
« diuinitatem immaterialiter & vere incomprehenſibiliter , ſic enim audire filij eſt per genera-
« tionem à patre accipere totam ſapientiam patris.⌊Et non cognouerunt Iudæi, quia patrem
ſuum eis dicebat deum⌋ ſumendo deum perſonaliter,non eſſentialiter , per quod Euangeli-
« ſta declarat ruditatem & cæcitatem illorum. Carnales enim erant & animales,non percipien- 1.Cor.2.
« tes ea quæ dei ſunt.⌊Dixit ergo eis Ieſus⌋ hoc eſt illis quos nouit conuertendos ad ſe. In hac
« enim turba fuerunt nonnulli electi,quibus prædixit ordinem cõuerſionis eorum. ⌊Cum ex-
« altaueritis filium hominis⌋ id eſt poſtq̃ erexeritis & confixeritis me in patibulo crucis, ⌊tunc
cognoſcetis quia ego ſum⌋ Chriſtus filius dei. Mox enim dum Chrs ſpiritũ tradidiſſet , viſis Matt.27
mirabilibus quæ tempore ſuæ ſuſpenſionis fiebãt in cœlo & in terra ab hora ſexta vſq; nonam Luce.23.
multi cõpũcti ſunt corde,& cõfitebant Ieſum fuiſſe verum & ſanctum. Vnde legitur in Luca: Marc.15.

Omnis turba eoꝝ quæ aderãt viſo terræmotu,&his quę fiebãt,ꝑcutiẽtes pectora ſua reuerte D
Lucę.23 bant ſil'r in die pẽtecoſtes,& poſtea multa milia Iudæoꝝ ꝑ prędicationẽ ap'loꝝ cõuerſa ſunt
Acto.2 in tm̃ ꝙ etiã multa turba ſacerdotũ obediebat fidei,⌊& à meipſo facio nihil⌋.i.nil penit⁹ago »
Acto.4 niſi ꝑ virtutẽ mihi à p̃re collatã,à q̃ habeo qcq̃d ſum,& hẽo ſcd̃m vtrãq; naturã ⌊ſ; ſicut me »
docuit p̃r(.i.ſcd̃m ſapiam mihi à p̃re cõicatã)hæc loquor⌋ q̃ loq̃r. ¶Doceri aũt magis cõue »
nit Chr̃o inq̃ntũ eſt hõ,q̃ ſcd̃m diuinitatis naturã,q̃uis & ſcd̃m hãc aliq̃ mõ ſibi cõueniat. Fili
us em̃ dei q ad hoc noſtrã aſſumpſit naturã,&inter nos cõuerſari dignat⁹ eſt,vt nos ad ſupbe
Baruch.3 nedictę triuitatis cognitionẽ ꝑduceret,iuxta illud:Scimus q̃m filius dei venir,& dedit nobis
1.Iohan.5 ſenſum vt cognoſcam⁹ deũ veꝝ,diuĩa & incõprehẽſibilia q̃ in ſua puritate capere nõ valem⁹
dignatus eſt nobis exprimere mõ humano nobis ꝓportionato & cõtẽperato,ſicq; emanatio
nis diuinaꝝ ꝑſonaꝝ ad intra æternas ac ſimpliciſſimas reſerauit ꝑ verba p̃teriti,p̃ſentis futu-
riq; tp̃is,q̃ tñ aliquã imꝑfectionẽ includũt ac innuũt in eo cui attribuunt, ſed dũ talia ad deũ
trãſferimus,debemus oĩno auferre ab eis qcq̃d imꝑfectiõis includũt. Itaq; dũ filius ſcd̃m na-
turã diuinã dicit ſe audiſſe,vel ꝙ p̃r docuit eũ,nõ debemus putare ꝙ filius ſit aliq̃d aliud q̃ ſa-
piẽtia ip̃i⁹,vel ꝙ ſit ſcd̃m ſe q̃ſi inſipiẽs & indoctus,vel añ fuerit genitus,& poſtea doctus ſed
ideo p̃r dicit eũ docuiſſe,q̃m generãdo eũ cõicauit ei oẽm ſapiam ſuã q̃ eſt vna numero in tri
bus ꝑſonis,veꝝ in oĩbus locutõibus talibus cauendũ eſt,ne aliq̃d potẽtialitatis aut depẽden-
tiæ æſtimet eſſe in filio vel ſpũ ſancto,q̃m vnaquæq; diuina hypoſtaſis ẽ actus pur⁹ ensq; ſim
pliciter ꝑfectũ,& emanatio q̃ eſt in deo nõ eſt niſi effluctio lucis à luce,actus ab actu,& dei à
deo. In qua nyllo modo nõ eſſe præcedit eſſe,ſed eſt ibi proceſſio entis ꝑfecti ab ente ꝑfecto. E
⌊Et q me miſit mecũ eſt⌋ Pater em̃ inſeparabil'r eſt in filio ſcd̃m vtrãq; eius naturã. Eſt qp- »
pe in filio ſcd̃m ꝙ filius eſt deus ꝑ idẽtitatẽ eſſentiæ,ſed inquantũ eſt hõ,eſt p̃r in eo ꝑ ſpecia-
liſſimã inhabitationẽ & ſingulariſſimã grãm intimã ac inſeparabilẽ grãæ vnionẽ atq; beatiſi-
cã fruitionẽ,⌊& nõ reliq̃t me ſolũ⌋ q̃m inſeparabil'r adeſt mihi,cuius cã vel poti⁹ ſignũ ſubiũ »
git:⌊q̃a ego q̃ placita ſunt ei facio ſemꝑ⌋ Filius etem̃ dei ſcd̃m naturã diuinã fecit indeſinẽ- »
ter q̃ cõplacẽt p̃ri à principio mũdi,q̃ñ opatio p̃ris ac filij à dextra eſt indiuiſa,eſtq; amboꝝ
Iohan.5 vna volũtas atq; p̃tãs,vnde qcq̃d facit vnus,facit & alius,& ſummè cõplacet alteri,ꝓpter q̃d
Phil.2 ſupra locutus ẽ Chr̃us:Pater me⁹ vſq; mõ operat,& ego operor. ¶Porrò ſcd̃m naturã aſſum
Eſa.53 p̃tã fecit filius à principio incarnatõis q̃ cõplacẽt p̃ri,q̃a obediẽtiſſimus fuit volũtati diuinæ,
Pſalm.39 & in nullo diſcordabat volũtas humana à diuina in Chr̃o,ꝓpter q̃d ait in Pſal. In capite libri
Iohan.14 ſcriptũ ẽ, de me vt facerẽ volũtatẽ tuã de⁹ meus,volui & legẽ tuã in medio cordis mei. Et iſra
teſtat:Sicut mãdatũ dedit mihi p̃r ſic facio. Fact⁹ eſt em̃ obediẽs vſq; ad mortẽ ſcd̃m Ap'lm
Phil.2 Et q̃m icarnatio verbi ordĩata fuit ad hũani g̃nis redẽptionẽ,fecit Chr̃us iugiter q̃ ſunt placi
ta p̃ri,q̃ñ totũ q̃d geſſit ad noſtrã ſalutẽ ſcd̃m p̃ris p̃diſpoſitionẽ affectuoſiſſime ordinauit. ,
Eſa.42 Hinc p̃r ait ꝑ Eſaiã de Chr̃o. Ecce ſeru⁹ me⁹ ſuſcipiã eũ elect⁹ me⁹ cõplacuit ſibi in illo aĩa mea
dedi ſpm̃ meũ ſuꝑ eum ¶Hoc q̃q; ſciẽdũ ꝙ fili⁹ dei ſcd̃m naturã diuinã agit,nõ facit,ęternal'r
q̃ placita ſunt p̃ri, q̃a cũ p̃re ſpirat ſpm̃ ſctm̃,cõtẽplat & amat p̃rem amore debito, diligitq;
ſpm̃ ſctm̃ amore gratuito ſcd̃m Richardũ. Q̃uocũq; aũt accipiat q̃d ait ſaluator:Ego q̃ placi
ta ſunt ei facio ſꝑ,certũ ẽ,ꝙ factio iſta nõ eſt cã à priore,hoc ẽ cã agẽs pricipal'r ſeu meritoriè
ꝙ p̃r eſt cũ filio,nec eũ ſolũ reliq̃t. Nã p̃r eſt cũ filio ęternal'r añ oẽm factionẽ ſeu opationẽ ad F
extra,loq̃ndo de filio ſcd̃m naturã diuinã. Scd̃am naturã vero hũmanã inſeparabil'r vnit⁹ fuit
Chr̃s p̃ri,totiq; ſuꝑ glorioſiſſimę trinitati,añ oẽm opationẽ ac meritũ ei⁹,loq̃ndo de priori- ,
tate naturę nõ tp̃is. Itaq; factio bñplaciti p̃ris ẽ cã à poſteriori,v'l ſignũ ꝙ p̃r eſt cũ filio,nec eũ
Matth.7 ſolũ reliq̃t. Cõcordia nãq; in ope vniõis & amoris extat iudiciũ. ⌊Hęc⌋ tã ꝓfunda, pulchra »
Marc.1 ac diuĩa ⌊illo loq̃nte m'lti(Iudęoꝝ audiẽtiũ ea)crediderñt in eũ⌋ Erãt em̃ docẽs ſicut p̃tãtẽ ha »
bẽs,vnicusq; mg̃r,q nõ ſolũ aures ĩpleuit,ĩtellectũq; excitauit,ſ; etiã grãm ĩtelligẽdi ĩfunde-
re potuit,& ĩfudit. ⌊Dicebat ergo Ieſus ad eos q crediderñt ei Iudæos⌋ Superi⁹ dixi ꝙ l; ſcd̃m »
Auguſtinũ diſtinctio ſit iter credere in Chr̃m,& credere Chr̃o,tñ Euãgeliſta Iohãnes talẽ di
ſtinctionẽ nõ obſeruat. Cũ em̃ dixiſſet m'lti crediderñt in eũ,de eiſdẽ ꝓtin⁹ addidit:Dicebat Ie
ſus ad eos q crediderñt ei Iudęos. ⌊Si vos mãſeritis in ſermõe meo⌋.i.ꝑſeuerãter credideritis »
ſperaueritis,dilexeritis,atq; feceritis quæ p̃dico,iubeo,vel cõſulo, ⌊vere (nõ ficte) diſcipuli »
mei eritis⌋ mihi acquieſcẽdo ac obediẽdo. Veꝝ em̃ diſcipulũ oportet acq̃eſcere ac parere. »
Iohan.14 ⌊& cognoſcetis veritatẽ⌋.i.me q ſum via, veritas ,& vita cognoſcetis in futuro ꝑ ſpẽm quẽ »
nũc cognoſcitis ꝑ fidẽ. Perſeuerãtia q̃ppe meret hoc p̃miũ ſeu coronã,vñ iſra ꝓmittit Ieſus:
Iohan.14 Manifeſtabo ei meip̃m. Nũc em̃ cognoſcimus ꝑ ſpeculũ in ænigmate, tũc aũt facie ad faciẽ,
1.Cor.3 vel cognoſcetis veritatẽ.i.ea q̃ ſpectãt ad fidẽ,vc; teſtimonia ſcripturæ,atq; p̃cepta legis di-
uinæ, q̃ nũc ꝑ fidẽ aliqualiter cognoſcere incepiſtis,in proceſſu tp̃is plenius cognoſcetis per
dona ſpũs ſancti,& merito iuſtæ cõuerſatõis,quæ ſpecialẽ à deo illuminationẽ meretur,quẽ
admodum ſcriptum eſt:Fili cõcupiſcẽs ſapiam, cõſerua iuſtitiã, & deus præbebit illam tibi,
Eccli.1 vel cognoſcetis veritatẽ.i. quæ cognoſcitis in via imꝑfecte, ſolaq; fide cognoſcetis in patria
perſe-

A perfectæ,claraq́ꝫ ſpecie,vtpote ſupbñdictã trinitatẽ,verbi incarnatiõem, & cętera q̃ ſola nunc
fide cognoſcunť,propter q̃d dicit apl'us:Nunc cognoſco ex pte,tunc ãt cognoſcã ſicut & co- 1.Cor.13
gnitus ſum,⌊& veritas⌋.i.formata,ſeu charitatiua cognitio veritatis ſub fide cadentis nũc ⌊li
berabit(.i.liberos faciet)vos⌋ à ſeruitute pc̃ti ac dęmonis,& in reſurrectõe liberabit à ſeruitu-
te pęnæ & mortalitatis,qñ vt ait apl'us ipſa creatura liberabiť à ſeruitute corruptiõis, & ĩmuta- Roma 8.
bunť electi. Hinc Salomon ait:Per fidem purganť pc̃tã,& deus in pſalmo:Protegam eum qm̃ Prouer.15
cognouit nomen meum. Quid em̃ purgari à vitijs & defendi à deo,niſi à ſeruitute pc̃ti & dia-
boli liberariꝰ Iſta veritas.i. veritatis notitia liberat per modum cauſæ formalis informantis ac
meritoriæ,ſicut ſcia liberat ab ignorãtia,veritas autẽ q̃ Chr̃s eſt liberat tanq̃ cauſa efficiens,gra Iohan.14.
tiã influens. Nihilominus Chr̃s vt hõ liberat,vt cauſa meritoria extrinſeca,ſed cognitio verita
tis,vt cauſa meritoria intrinſeca ſeu inhærens. ¶Veruntñ eſt ſeruitus charitatis,à qua nulla re di
mitur creatura,qm̃ vere libertati nõ derogat,imo deo ſeruire regnare eſt. Et ſicut dixit bea tiſ-
ſima Agatha:Summa ingenuitas eſt ſeruitus Chr̃i. His auditis Iudæi qui de gñis ſui nobilitate
tumebãt,indignati ſunt,⌊Et reſponderunt ei:Semen Abrahæ ſumus,⌋.i.filij tãti,tanq́ꝫ liberi
patriarchæ,⌊& nemini ſeruiuimus vnq̃⌋ ſcd̃m expoſitores cõiter falſum dicunt,qm̃ patres e-
orum ſeruierunt in Aegypto,in Babylone,& in propria terra diuerſis natiõibus, vt patet in li- Exodi.5.
bro Iudicum:Iudæi q̃ꝫ qui iſta dixerunt,ſeruierunt Romanis,nec curo eos à mendacio excu- Nume.16
ſare,q Chr̃o ſummæ veritati cõtradixerunt,tñ quia Chr̃s nõ redarguit eos in hoc ꝙ aſſerebant Deute.4
nemini ſeruiuimus vnq̃,poſſit forſitan dici ꝙ loquebanť de ſeruitute naturali. Quòd em̃ natio- 4.Reg.25
nibus ſeruierunt fuit propter pc̃tã eoꝝ.⌊Qũo tu dicis nobis liberi eritisꝰ⌋ Hoc em̃ Chr̃us di-
xit,q̃tum ad ſenſum dicendo,veritas liberabit vos,tanq̃ dicerent,in verbo tuo ſupponiť ꝙ ſu-
B mus ſerui,q̃d ita nõ eſt. Carnales nempe putabãt Ieſum de tpali & exteriori libertate profari.
Ideo Ieſus exponit eis,de qua loquutus ſit libertate,prout recitat Euangeliſta. ⌊Reſpondit eis
Ieſus:Amen amen dico vobis,quia om̃is qui facit peccatum⌋ mortale. De veniali nãq́ꝫ non lo
quitur,qm̃ charitatis libertatem non tollit, ⌊ſeruus eſt peccati⌋.i.pc̃tõ ſubijcitur,à vitio vinciť
ſecundum impetum prauæ inclinationis moueť,quaſi ab extraneo, quẽadmodum ſeruus mo-
uetur à dñ̃o cui ſubijcitur. Vnde Petrus aſſerit:Iniqui ſerui ſunt corruptionis. A q̃ em̃ qs victus 2.Petri.2
eſt,huius & ſeruus eſt. Et apl'us hortať:Nõ regnet pc̃m̃ in veſtro mortali corpore,vt obedia- Roma.6
tis concupiſcentijs eius. Deniq́ꝫ ſeruiendo peccatis ſeruitur diabolo,& ab eo quaſi à dñ̃o pecca
tor ligatur,agitatur ac regitur,ideo dicit apoſtolus:Reſipiſcant à laqueis diaboli,à q̃ captiui te- 2.Timo.2.
nentur ad ipſius voluntatem. De hm̃õi liberatione loquutus eſt Eſaias:Iugũ oneris eius,& vir- Eſaiæ.9.
gam humeri eiꝰ,& ſceptrum exactoris eius ſuperaſti. ¶Eſt ergo beata & appetẽda libertas,qua
ab huiuſcemodi vinculis liberamur,de quibus & Salomon faſſus eſt:Iniquitates ſuæ capiẽt im- Prouer.5
pium,& vinculis peccatoꝝ ſuoꝝ conſtringetur. Eſt quoq́ꝫ infelix libertas,quæ eſt vera ac miſe
rabilis ſeruitus,per quã à vinculis legis diuinæ & iugo ſanctæ obedientiæ nos ipſos eruimus, ſi-
cut cantatur in pſalmo in perſona impioꝝ. Dirumpamus vincula eoꝝ,& proijciamus à nobis Pſal.2
iugum ipſoꝝ. Et in Hieremia dñs ait populo Iudæoꝝ. A ſeculo confregiſti iugum meum, ru- Hiere.2
piſti vincula mea,& dixiſti non ſeruiam. ⌊Seruus autem nõ manet in domo in æternum,filius
manet in æternum⌋ Hoc frequẽter ſic eſt in hominibus, ꝙ ſeruus conductitius non manet in
domo dñ̃i ſui toto tpe vitæ ſuæ. Et q̃uis interdum permaneat,nõ tamen habet ius naturale ad
C hoc. Filius vero manet in domo parentum q̃ diu viuit ſi velit,qm̃ habet ius naturale ad hoc, &
poſt mortem parentum poſſidet domum,ſed iſte non eſt ſenſus à Chr̃o intentus. ¶Eſt igitur
intellectus. Seruus autem ſeruitute peccati nõ manet in domo.i.in eccleſia militãti,de qua dici- 1.Timo.3
tur:Scias qũo oporteat te conuerſari in domo dei q̃ eſt eccleſia dei viui, columna & firmamẽ-
tum veritatis in æternum,qm̃ licet modo ad tempus mali cõmiſceantur bonis in eccleſia,fina-
liter tamen præſertim in die iudicij ſeparabuntur ab inuicem loco & pręmio,quãdo hi ibunt in Mat.25
ſupplicium æternum,hi vero in vitã æternam. Nunc quoq́ꝫ q in peccato mortali eſt q̃diu hm̃õi
eſt non manet ſpũaliter in eccleſia,qa per charitatem nõ vnitur membris eccleſiæ,nec ad myſti
ci corporis pertinet actualiter vnitatem, ſi tñ eſt de numero electorum pertinet ad myſticum
corpus Chriſti ſecundum prædeſtinationem diuinam,& conuertetur, æternaliterq́ꝫ manebit
in domo dei. Nam antequàm moriatur incorporabitur Chriſto atq́ꝫ eccleſiæ,& ſic pertinget
ad triumphantis eccleſiæ perpetuam manſionem. ¶Deniq́ꝫ ſeruus ſeruitute timoris puræ ſer-
uilis,non manet in domo ſeu congregatione electorum fidelium in æternum, niſi ad ſeruitutẽ
amoris ſe transferat. Talis em̃ non eſt in charitate,nec aliquid promeretur,q̃uis quæ agit ex ge
nere bona ſint,filius manet in æternum. Certum eſt quòd Chriſtus dei filius naturalis & vnicus
maneat in domo eccleſiæ triumphantis in æternum. Militanti quippe ſpopondit: Ecce ego Mat.28.
vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Et ad Hebræos apoſtolus
dicit: Chriſtus tanquàm filius in domo ſua,quæ domus ſumus nos. Poteſt ergo vniuerſaliter Heb.3
accipi,vt ſit ſenſus:Filius em̃ quicũq́ꝫ à ſeruitute peccati liber & alienus, q ſpiritum adoptionis
accepit,in q̃ clamat abba pr̃,manet in domo eccleſiæ in æternũ,qa p fidẽ & charitatẽ qbus nũc Roma.8

manet

manet in eccl̃ia militãti pueniet ad viſionẽ & fruitionẽ p quas ſine ſine manebit in eccl̃ia triũ D
Mat.25 phãti. ¶ Eſt ãt & ſeruus ſeruitute charitatis q manet in domo in æternũ cui dr̃: Euge ſerue bo
Lucæ.19 ne intra in gaudiũ dñi tui, & eſt filius ſola vocatõe & noie q nõ manet in domo in æternũ, iu-
Matth.8 xta illud: Filij regni eijcient in tenebras exteriores, & illud: Filios enutriui, ipſi aũt ſpreuerunt
Eſaiæ.1 me. ⌊Si ergo filius⌋ dei naturalis, q ſolus ẽ iter mortuos liber, & liberẽ potuit dicere: Venit
Pſal.87 ad me princeps mũdi huius, & in me non habet quicq̃ ⌊vos liberauerit⌋ à ſeruitute peccati,
Johan.14 nõ corruptibilibus auro & argẽto, ſed precioſo ſanguine ſuo ⌊verè liberi eritis⌋ .i. ab omni
1.Pet.1 violẽta atq; extranea dñatione immunes, & ſoli deo p charitatẽ ſubiecti, imò & filio naturali
Roma.8 per gratiã adoptiõis cõformes, qm̃ filiatio adoptiua naturalis filiatiõis eſt ſimilitudo. Hæc li
bertas in prædeſtinatis nũc inchoat p receſſum à corruptiõe peccati, & in futuro pficiet atq;
cõplebit, qñ natura humana pfectè reformabit, ablatis ab ea vniuerſis malis, pœnis, ac miſe-
Eccl.40 rijs, ppter originale pct̃m inductis, q̃ vtiq; ſunt graue iugũ, de q̃ habet in Eccleſiaſtico: Occu
patio magna creata ẽ hoibus, & iugũ graue ſup oẽs filios Adã à die exitus de vẽtre mr̃is eorũ
vbiq; in diẽ ſepulturę in matrẽ oĩm. In reſurrectõe ergo futura cõſequent electi merito Chr̃i
Sapiæ.6 pfectã in aïa & cope integritatẽ, libertatẽ & incorruptionẽ, q̃ facit proximũ eſſe deo, vt Sa-
Phil.3 piẽs ait: Propter q̃d etiã dicit Apl̃s: Saluatorẽ expectamus, q reformabit corpus humilitatis
Roma.5 nr̃æ. ¶ Sed ſi verè liberi erũt q̃s filius dei liberauit, ergo oẽs liberi erimus, qa p oïbus mortuus
2.Cor.5 eſt Chr̃us. Et rñdendũ, q Chr̃us liberauit oẽs ſufficiẽter .i. quãtũ in ſe eſt, ſolos vero pdeſtina
Johan.10 tos liberauit efficaciter, ppter q̃d ait: Animã meã pono p ouibus meis. Hi em̃ finalr̃ cõſequũ
tur fructũ, virtutẽ ac meritũ dñicæ paſſiõis, ſicq; veraciter liberi fiũt. Verũtñ iſta libertas non E
aufert filiabus ſeruitutẽ exteriorẽ & ſubiectionẽ corporalẽ ſub principibus terræ, ideo em̃ iu
Roma.13 bet Apl̃s: Cui tributũ tributũ, vectigal vectigal. Itẽq;: Serui ſubditi eſtote dñis carnalibus cũ
Ephe.6 oĩ timore. ⌊Scio qa filij (carnales) Abrahę eſtis, ſed q̃ritis me interficere⌋ Supius dixit Euã
Johan.2 geliſta q multi crediderũt in Ieſum & q Ieſus locutus ẽ eis: Si mãſeritis in ſermone meo, veri
diſcipuli mei eritis, & cętera nũc cõmemorata, quõ ergo nũc ait ad eos, q̃ritis me interficere?
Dicẽdũ q inter pdictos credẽtes erãt aliq nõ credẽtes ad q̃s ſermo iſte dirigit. Sępe em̃ ſcri-
1.Cor.1 ptura loquit, q̃ſi ad eoſdẽ & tñ ad diuerſos referri oportet, ſicut ait Apl̃s: In oibus diuites facti
eſtis in illo, ita q nihil vobis deſit in vlla gr̃a, poſt pauca q̃ſi eiſdẽ locutus eſt. Cũ ſit inter vos
1.Cor.3 zelus & cõtẽto, nõne carnales eſtis? ſed hoc refert ad alios: Sir̃i mõ ait Pſalmiſta: Cũ occide-
Pſal.77 ret eos, q̃rebãt eũ, & reuertebant, & diluculo veniebãt ad eũ, q em̃ occidebant nõ reuertebant
diluculo. Ideo vero q̃ritis me interficere, ⌊qa ſermo meus nõ capit in vobis⌋ .i. corda vr̃a nõ
apphẽdit, cõuertẽdo illa ad me, nec operat in vobis ppter veſtrã malitiã q meã pdicationẽ
humilr̃ nõ auditis, neq; reuerẽter ſuſcipitis. Beati q̃rũ mẽtes capit & furat ſermo diuin⁹ trãſ-
ferẽdo aïas audiẽtiũ extra ſe vſq; in deũ. ⌊Ego q̃d vidi apud patrẽ meũ loq̃r⌋ .i. veritatẽ quã
in pr̃e cognoui, quẽ vidẽdo oïa ęternalr̃ video vobis annũtio vl̃ q̃d vidi apud patrẽ .i. meipm
Johan.1 q ſum verbũ q̃d erat ĩ pricipio apd̃ deũ, pdico vob. Quęlibet diuïa nẽpè pſona cõſpicit nõ ſo
lũ ĩ ſe, ſed etiã ĩ alia ſeipam & cũcta creata & creabilia ⌊& vos q̃ vidiſtis apd̃ patrẽ vr̃m⌋ .i. ma
la q̃ diabolo ſuggerẽte cõcepiſtis ⌊facitis⌋ nõ reſiſtẽdo diabolicis tẽtamẽtis. Q̃uis ergo ini
qui nõ aduertãt ſe à diabolo agitari, tẽtari ſeu ĩclinari, dicunt tñ ĩ diabolo mala videre, qm̃ in
teriori oculo ĩſpiciũt & approbãt q̃ diabolus ſuggerit, ppõnẽs ea cũ aliq̃ pſuaſiõe ſub ſpecie F
boni, in tm̃ vt hõ ſępe exiſtimet talia nõ à diabolo, ſ; ab angelo ĩſpirata. ⌊Rñderũt & dixerũt
ei: Pr̃ nr̃ Abrahã ẽ⌋ q̃ſi dicãt, faciẽdo opa pr̃is tã ſc̃ti, nõ curam⁹ nec ĩcrepari meremur, ſ; po-
ti⁹ tu q nob ĩproperas q opa facim⁹, q̃ ſcim⁹ ſc̃tã ab illo ⌊Dicit eis Ieſus: Si filij Abrahę eſtis⌋
ſcd̃m pfectã rõnẽ, pprietatẽq; filij, cui⁹ eſt pr̃i aſſilr̃ari .i. ſi filij Abrahę eſtis nõ ſolũ carnales p
ſemis ppagationẽ, ſ; ĩſup ſpũales p morũ mutationẽ ⌊opa Abrahę facite⌋ mãſuetè, patiẽter
charitatiuè atq; humilr̃ cõuerſando vt Abrahã, q teſtimonio libri Geneſis, pbat fuiſſe valde
mãſuet⁹, patiẽs, charitatiu⁹ & hũilis. Maxie tñ ſaluator itẽdit hortari Iudęos ad imitãdũ fidẽ
& obediẽtiã Abrahę, q teſte Apl̃o cõtra ſpẽ in ſpẽ credidit, & nõ hęſitauit in fide, & vſq; ad
Roma.4 amãtiſſimi innocẽtiſq; filij occiſionẽ paruit deo. ⌊Nũc aũt q̃ritis me ĩterficere hoiem q veri
Gene.22 tatẽ locut⁹ ſum vobis quã audiui à deo hoc (.i. tale huic) Abrahã nõ fecit⌋ Nõ eĩ voluit ex ma
litia aliquẽ inocẽtẽ vl̃ nũtiũ dei vera pdicãtẽ occidere, ſ; hoſpitalis fuit & plen⁹ opib⁹ charita
tis ⌊vos facitis opa pr̃is vr̃i⌋ .i. opa vitioſa dęmoni placita, cui⁹ malitiã imitamini q̃ſi filij ei⁹
⌊Dixert itaq; ei: Nos ex fornicatõe nõ ſum⁹ vnũ patrẽ habem⁹ deũ⌋ hoc dixerũt de fornica
tõe ſpũali .ſ. idololatria, p quã aïa ſpõſa verbi ſepat à ſpõſo cœleſti, vñ dñs loquit Moſi: Popu
Oſee.4 lus iſte fornicabit poſt deos alienos. Et in Ozea habet: Fornicati ſunt à deo ſuo. Vidẽtes ergo
Iudæi q Ieſus loquebat eis de alio pr̃e q̃ pr̃e carnali, vc; de pr̃e q ppter opis q̃litatẽ aſſerit pr̃,
voluerũt oſtẽdere q eſſent filij dei nõ dæmonis. Itaq; dicũt: ⌊nos ex fornicatõe⌋ .i. ex idolo
latria ⌊nõ ſum⁹ nati⌋ loq̃ndo de natiuitate q̃ in operũ imitatõe cõſiſtit vt poſſim⁹ dici filij dia
Deute.32 boli cui idololatrę ſeruiũt, vñ & filij ei⁹ dicunt, ⌊vnũ patrẽ habem⁹ deũ⌋ creatorẽ & proui-
ſorẽ noſtrũ cuius legẽ cęremoniasq; ſeruamus, de q̃ Moſes teſtat: Nunqd non ipſe ẽ pr̃ tuus,
qui poſſe-

A qui poſſedit te,& fecit & creauit te? Deū igiť nominăt patrē,nō ſolum rōne creatiōis,ſed propter ſpecialē prouidētiā qua gubernauit populū Iſrael tanq̄ electū & peculiarē,& ꝑpter cultū latriæ quē ei ſoli impēderūt,propter q̄d in Eſaia inducit:Et nūc dñe pr̄ nr̄ es , nos vero lutum. Eſaiæ.64
" Et in Hieremia dñs cōteſtať:Factus ſum Iſraeli pr̄,& Effraim primogenitus meus.⌊Dixit ergo Hiere.31.
" eis Ieſus:Si deus pr̄ vr̄ eēt⌋ eo mō quo dicitis.ſ.ꝑ cultū ei placētē,ex charitate procedētē & ope
" rum imitationē,qūo fuit pr̄ ſanctoꝝ patriarchaꝝ ac prophetaꝝ,⌊diligeretis vtiq̄ me⌋ quem
" ex odio vultis occidere,⌊ego em̄ ex deo proceſſi & veni.⌋ Si loquamur de deo pſonaliter,tūc Chr̄s ꝓceſſit ex deo,.i.ex pr̄e ꝑ gñationem æternā manauit,iuxta illud Micheæ:Egreſſus eſt à Micheæ.5.
principio à diebus æternitatis.Et in pſalmo:Ex vtero añ luciferū genui te,& venit ab eo,.i. per incarnatiōis myſteriū deſcēdit in mūdū miſſus à pr̄e.Si vero loq̄mur de deo eſſentialiter ſicut loq̄bant iſti Iudæi,q̄ trinitatis notitia caruerūt,tūc Chr̄us ſcđm naturā aſſumptā ꝓceſſit ex deo trinitate ꝑ aīæ ſuæ creationē,& corpis ſupnaturalē informationē,& venit tanq̄ miniſter illius,
" de q̄ deus ait:Ecce intelliget ſeruus meus & eleuabiť,& ſublimis erit valde.⌊Neq̄ em̄ à meipſo Eſaiæ.52.
" veni⌋.i.propria voluntate dūtaxat, vel volūtate humana tanq̄ cauſa prima ac principali.Ni-
" hilominus Chr̄s ſcđm q̄ deus miſit ſeipſm ſcđm q̄ hō. Incarnatio em̄ facta eſt à tota trinitate.
Incarnatio aūt eſt miſſio filij,hoc ſuperius dictū eſt plenius,⌊ſed ille me miſit.⌋ Qui aūt diligit
" patrē,diligit filiū,& q̄ amat mittentē ac dñm amat miſſum atq̄ miniſtrū.Qm̄ ergo Iudæi non
" dilexerūt Chr̄m dei filiū legatū & ſeruū,palam q̄ nec patrē vel deū dilexerūt. ⌊Quare loquelā
" meā nō cognoſcitis?⌋.i.cur nō intelligitis verba mea? Cur ex q̄litate ꝑdicationis meæ ex profunditate & efficacia eloquij mei nō attēditis q̄ vere ſim miſſus à deo,& loquēs verba illius? So
B let em̄ hō cognoſci ex verbis ſuis,& q̄m nunq̄ loquutus eſt hō ſicut Ieſus,debebāt auditores illi- Iohan.7
us loquelā eius pēſare q̄ nō eēt niſi diuina ac regis Meſſiæ.Hoc Chr̄s interrogauit increpando
" Iudæos,mox q̄ reſpōdet inſtruēdo eos,⌊q̄a nō poteſtis audire ſermonē meū⌋.i. idcirco non intelligitis verba mea,q̄m propter rācorē & diſplicētiā quā cōcepiſtis aduerſum me, eo q̄ increpē vitia vr̄a,ſic obcæcati, indurati q̄ eſtis,q̄ nō poteſtis æquanimiter audire,& recte iudicare verba mea,ſed ſtatim dū loq̄r paſſiōes oriunť in vobis,& indurať cor vr̄m, ne humiliter pēſet
quæ ꝑdico.Qui em̄ odit aliū odio magno,q̄cq̄d agit vel loq̄tur,ille diſplicet odienti. Propter Micheæ.3.
q̄d legiť in Michæa:Nūq̄d vr̄m eſt ſcire iudiciū,q̄ odio habetis bonū? Et ſap. ait: Excæcauit eos Sapiæ.2
" malitia eoꝝ.Deinde Chr̄s apte oſtēdit,q̄d ꝑ patrē Iudæoꝝ puerſoꝝ intellexerit.⌊Vos ex pr̄e
" diabolo eſtis⌋ nō ꝑ creationē vel gñationē,vt Manichæi mētiti ſunt,ſed ꝑ malitiæ imitationē
Diabolus em̄ eſt pater ſup oēs filios ſuperbiæ,vt diciť in Iob:Iudæi aūt valde ſōpoſi fuerūt, ꝑ- Iob.41.
ſertim propter gñus dignitatē,& q̄a præ cæteris gētibus legē à deo acceperūt, vnde alios popu Sapiæ.2.
los reputauerūt pro nihilo. Similiter diabolus eſt pater ſup oēs filios inuidiæ.Inuidia nēpe dia-
" boli mors introiuit in orbē terraꝝ,& imitātur eū q̄ ſunt ex pte illius,⌊& deſideria patris veſtri
" vultis facere⌋.i.malas affectiōes diaboli q̄s habet in ſe,quas etiā ingerit vobis vultis pducere ad effectū,pſequēdo & occidēdo me,cætera q̄ peccata patrādo,q̄ ap̄lus vocat opa carnis ,vt ſunt furta, adulteria,blaſphemia,cōtentiones,iræ,rixæ,æmulationes atq̄ ſimilia,q̄ ad Galatas Pau- Galat.5.
lus enumerat,de q̄bus ait Iohānes in prima ſua canonica:In hoc apparuit filius dei,vt diſſoluat 1.Iohan.3.
opa diaboli.Deinde Chr̄us declarat mala diaboli,& oſtēdit quare & qualiter Iudæi imitati ſunt Eſaiæ.14
" illum.⌊Ille(puta diabolus prim⁹ ſeu lucifer)homicida erat⌋.i.ſpūalis occiſor interioris homi- Gene.3.
" nis.ſ.animaꝝ primoꝝ parētū,⌊ab initio⌋.i.à principio opeꝝ ſex dieꝝ, videlicet à tpe forma Ibidem.
tionis Adæ & Euæ,q̄a vt patet in Gen.ſerpēs,hoc eſt diabolus ꝑ ſerpentē decepit Euā,& ꝑ illā
C induxit Adā ad inobediētiā,ſic q̄ vterq̄ eoꝝ peccauit mortaliter,& tota poſteritas infecta eſt, & q̄damodo interfecta operāte diabolo.¶Eſt em̄ hō exterior & hō interior dicēte ap̄lo: Licet is q̄ foris eſt noſter hō corrūpať,tñ is q̄ int⁹ eſt renouať de die in diē. Si ergo homicida eſt q̄ 2.Cor.4
vile & corruptibile corpus occidit, auferēdo vitā naturæ,q̄to amplius homicida cenſendus eſt qui animā immortalē nobilē,dei imagine refulgentē interficit,auferēdo vitā gratiæ. Vnde q̄cūq̄ prauo exēplo,vel ſuggeſtione peſtifera , aut alio mō hoīem inducit ad peccatū mortale, homicida vocať,pſertim cū anima ſit principalior pars hominis, ꝑ quā ponit homo in ſpecie viuificať,gubernať,& à brutis diſtinguiť. ¶Præterea elucēſcit ex his q̄ totiens homicidiū facimus,manus q̄ ſacrilegas in nōſipſos inijcimus,q̄tiens peccamus mortaliter,q̄a tot lætalia vulnera animabus noſtris infligimus.Nec ſolum homicidā vocat ſcriptura q̄ corpus interimit,animā ve occidit,ſed etiā vt ait Iohānes in ſua canonica:Oīs q̄ odit fratrem ſuum homicida eſt.
" ¶Deinde ponit aliud malū diaboli.⌊Et in veritate nō ſtetit⌋.i.in veritate iuſtitiæ,in recta rō- 1.Iohan.3.
ne,in vera obediētia nō pmāſit.Statim em̄ vt creatus eſt cernēs ſe tantæ excellentiæ & decoris præ aliis angelis,intumuit,alios q̄ q̄s potuit ſibi attraxit,& cōtra creatorē ſe erigēs.In cœlū(in- Eſaiæ.14
quit)cōſcendā,ſupra aſtra cœli exaltabo ſoliū meū,aſcendā ſup altitudinē nubiū,ſimilis ero altiſſimo.Fuit eq̄dem creatus in magna pfectione & dignitate,in maxima ſapientia, in naturali iuſtitia,imo & in gr̄a ſcđm opinionē probabilē,& ꝑ cōſeq̄ns in charitate, ſed nō ſtetit in his,vi ctus propria elatiōe,ex cōſideratiōe eminētiæ ſuæ,& q̄a præ cūctis angeloꝝ ordinibus emine-

CAP. VIII bat,ſed nõ vidit deũ per ſpeciẽ,aliter fuiſſet cõfirmatus in bono . Nouit tñ deum eẽ vnũ ac tri- D
num nõ naturali ingenio,ſed ꝑ fidẽ ſcd̃m q̃ſdã. Fuerũt eñ angeli oẽs creati in fide ſcd̃m Tho-
Ezech.28. mã. Hinc ꝑ Ezechielẽ apoſtatæ angelo dr̃: Tu ſignaculũ ſimilitudinis,plenus ſapientia & pfe-
ctus decore in delitijs paradiſi dei fuiſti. Om̃is lapis ꝓtioſus operimẽtũ tuũ. Tu Cherub exten-
tus & protegẽs,& poſui te in mõte ſancto dei. Eleuatũ eſt cor tuum in decore tuo, repleta ſunt
interiora tua iniq̃tate,& eieci te de mõte ſancto dei,& perdidi te o Cherub de medio lapidum
ignitorꝫ,& in terrã proieci te. De caſu q̃q; angelorꝫ ſcribit Iudæ primo,& ſecũda Petri, L quia ,,
veritas ⅃ iuſtitiæ .i. æq̃tas ſeu vera notitia ꝑ approbationẽ virtutis & veritatis ipſius amorem, ,,
L nõ eſt in eo ⅃ .i. diabolo,& à ſatellitibus eius à momento q̃ peccauerunt. A veritate eñ auerſi ,,
funt ſpõte,& falſitati iniq̃tatis inhæſerũt. Fuit tñ & eſt in eis veritas naturæ,qm̃ naturaliter ma-
li nõ ſunt,& teſte ſancto atq; diuino Dionyſio naturalia in dæmonibus integra permãſerunt,
propter q̃d verã cognitionẽ etiã vehemẽter profundã habent de deo & creaturis, ſed om̃ibus
2.Cor.11 bonis abutũtur,& veritatẽ ſcd̃m ſe nõ amãt,quin potius cõuertunt eã ad hoim̃ ſeductionẽ,q̃a
2.Cor.2 & ſi bona veraq; dicãt,propterea dicunt vt tãdẽ mala & falſa ingerẽdo ſeducãt. Trãſfigurant
quippe ſe in angelos lucis,ideoq; egemus gr̃a diſcretiõis ſpirituũ, ne ignoremus cogitatiões &
machinationes eorꝫ. L Cũ loq̃tur (diabolus) mendaciũ,ex proprijs loquit̃, ⅃ .i. ex malis habiti- ,,
bus atq; nequitijs, q̃bus in ſe plenus eſt, & q̃s primus inuenit,cõcepit,& in alios genuit. A deo
Eſaię.14 nãq; ſortitus eſt eſſe & intelligere,ſed pct̃m propria voluntate incepit,nõ aliunde inductus ad
Geneſ.3 malũ,vt dæmones inferiores & primi parẽtes, L quia mẽdax eſt ⅃ mentitus eſt eñ dicendo: Si- ,,
Pſal.26 milis ero altiſſimo. Itẽq; dicẽdo ad mulierẽ: Nequaq̃ moriemini,ſed eritis ſicut dij ſcientes bo-
num & malũ, L & pater eius ⅃ .i. primus inuẽtor & actor mendacij. Mentita eſt aũt iniq̃tas ſibi ,,
& ipſe ad falſitatẽ angelos,homines induxit. Quẽadmodũ vero triplex eſt veritas, vtpote vi-
tæ,iuſtitiæ & doctrinæ,ſic eſt triplex mendaciũ triformi veritati oppoſitũ .ſ. mendaciũ prauæ E
actionis,iniuſtitia & error,omniumq; mendaciorꝫ iſtorꝫ pater extat diabolus primus. Mani-
chæi ponẽtes duo principia rerꝫ,videlicet deum lucis & deum tenebrarꝫ dixerunt, ꝙ diabolus
eſſet mendax & pater eius,id eſt,creator diaboli etiam eſſet mendax, ſed ita intelligendũ non
eſt verbum Euangeliſtæ. L Ego autem quia veritatem dico ⅃ vera docendo,& veſtra facinora ,,
veraciter arguendo, L non creditis mihi ⅃ in quo patet ꝙ ſitis ex patre diabolo,q̃ in veritate nõ ,,
ſtetit,& mendacia ex proprijs loquitur,cui & conſentitis.

¶ Explanatio reſiduæ partis huius capituli. Quis ex vobis arguet me de peccato? Arti. XXIII.

SV perius redarguit Chriſtus Iudæorꝫ incredulitatem & vitia eo ꝙ ſibi nõ crediderint
neq; obedire voluerint. Nũc oſtẽdit ſe fidedignũ eo ꝙ culpã nõ habeat. L Quis ex vo ,,
Iohan.9 bis (o ſcribæ & phariſæi & ſacerdotes) arguet me (veraciter) de pct̃õ? ⅃ quocunq; ma- ,,
gno vel paruo,mortali vel veniali,originali vel perſonali. Freq̃uẽter vtiq; arguerunt
Ieſum pct̃õ,dicẽtes,ꝙ ſabbatũ violaret,& de ſeiꝑo mẽdoſum teſtimoniũ ꝓhiberet, ſed men
Sapię.7 daciter id fecerũt. Innuit ergo ſaluator vitã ſuã fuiſſe prorſus irreꝓhẽſibilẽ,ſeq; om̃i pct̃õ ca-
rere. Chrũs eñ ſcd̃m naturã diuinã eſſentialiter ſanctus eſt,virtus virtutũ,& puritas infinita
tanq̃ cãdor lucis æternæ,& ſpeculũ ſine macula maieſtatis paternæ. ¶ Porro ſecundũ naturã
aſſumptã confirmatus fuit in bono ab incarnatõis exordio,nõ ſolũ propter beatificã animæ
ſuæ fruitionẽ in deo, ſed multo amplius propter hypoſtaticã vnionẽ cũ verbo,propter quã F
habuit oĩm diuinorꝫ chariſmatũ plenitudinẽ, grãmq; tam pfectã ꝙ maior creaturæ cõicari
Eſa.53 nõ ꝑt. Vnde ſcd̃m vtrãq; naturã dici ꝑt ſanctus ſanctorꝫ,q̃a & ſanctitas eius creata oĩm crea-
turarꝫ ſctitatẽ ſimul ſumptã excedit,ꝓpter q̃d de iꝑo legit̃ apud Eſaiã: Iniq̃tatẽ non fecit,nec
Iob.13 inuẽtus eſt dolus in ore eius. Decuit autẽ Chriſtũ vt hoiem eẽ ſine om̃i pct̃õ,nõ ſolũ propter
Iudic.11 vnionẽ cum verbo,ſed inſuꝑ quia ſaluator,mediator ,& aduocatus totius generis humani.
Hebræ.9 Si eñ & ipſe peccatũ haberet non eſſet idoneus om̃es deo recõciliare, & ꝑ ſeiꝑm immediate
1.Iohan.2 ad deũ accedere, ſed mediatore egeret. Idẽ quoq; decuit propter ꝑuilegiũ ſacerdotij eius.
Hebræ.7 Fuit eñ primus & ſummus ſacerdos,cuius hoſtia & obſequiũ nõ fuiſſent deo pfecte accepta,
& ad ſatisfaciẽdũ idonea ſi & iꝑe ſubiacuiſſet pct̃õ,propter q̃d dicit Apl̃us: Talis decebat vt
eſſet nobis põtifex ſctũs,innocẽs,impollutus,ſegregatus à pct̃õribus,& excelſior cœlis factus
L Si (pro quia) veritatẽ dico ⅃ euãgelicã legẽ prædicãdo,& veſtra piacula increpãdo, futura ,,
Eccl.6 atq; ſecreta elucidãdo, L quare vos nõ creditis mihi? ⅃ quaſi dicat in hoc irrõnabiliter facitis ,,
cũ ſcriptũ ſit: Cũ videris ſenſatũ ſtatim euigila ad illũ,ſicut aũt leuitatis eſt ſtatim credere in-
differẽter,ſic duritiæ eſt nõ credere dũ ſufficiẽtia ſigna veritatis apparẽt. Quãuis vero doctri
Matth.3 na Chriſti fuerit om̃ino inſolita atq; incõprehẽſibilis,propter q̃d nec faciliter recipiẽda fuit,
Iohan.1 tñ tãta,tamq; euidẽtiſſima argumẽta patuerũt,ꝙ ipſe eſſet verus Chriſtus, verus magiſter &
Lucæ.3 ſanctus,puta teſtimoniũ Iohãnis Baptiſtę,vaticinia ꝓphetarꝫ,miracula Chr̃i, diſcipulorũq;
Marc.1 eius,cõſtãtia eius pro veritatis defenſiõe,& zelus iuſtitiæ,ꝙ inexcuſabiles erãt Iudæi de ſua
ꝑfidia. L Qui ẽ ex deo ⅃ ꝑ ꝑdeſtinationẽ æternã,ꝑ gr̃æ reformationẽ,ꝑ bonitatis diuinæ imi ,,
tationẽ L verba dei audit ⅃ nõ ſolũ auribus corꝑis,ſed etiã mẽtis,i, verba diuina libẽter , me- ,,

mori

A moritenetenet, diligẽter adimplet, queadmodũ ait Pſalmiſta: In corde meo abſcõdi eloquia Pſal.118
tua, vt nõ peccẽ tibi. Et rurſus: Bonũ mihi lex oris tui ſup milia auri & argẽti. Hinc ſcriptũ ẽ:
Eſto mãſuetus ad audiẽdũ verbũ dei, & itez: Sit oĩs homo velox ad audiẽdũ. ⌊Propterea Eccl. 5
vos nõ auditis⌋ verba dei auribus interioribus .i. humiliter, reuerẽter, & affectuoſe nõ recipi Iacobi.1.
tis verba diuĩa quæ loquor: ⌊qa ex deo nõ eſtis⌋ modo ꝓtacto. Oẽs qdẽ imò & oĩa ſunt
ex deo tanq̃ ex cauſa efficiẽti, exẽplari atq; finali, dicẽte Apoſtolo: Ex ipſo, p ipſum, & in ipſo Roma.11
ſunt oĩa, ſed nõ oẽs ſunt ex deo p ſpiritalẽ reformationẽ, p gratiæ cõſeruationẽ, p diuinã
electionẽ. Qui eĩ ſic eſt ex deo, manet in eo, ſcȝm ꝙ ait Iohãnes in ſua Canonica: Qui na- 1.Iohan.3.
tus eſt ex deo nõ peccat, qm̃ ſemẽ dei manet in eo. ¶ Deniq; vnuſquiſq; libẽter audit loqui
de re quã diligit. Qui ergo diligit deũ, & vitã beatã, verba dei libẽter audit, & affectuoſe cõ-
ſeruat, & in hoc ſalus nr̃a cõſiſtit ſcȝm ꝙ ait ſaluator: Beati q audiũt verbũ dei & cuſtodiunt Lucæ.11
illud. Debemus ergo verba ſacra cũ magna attẽtiõe, intima affectõe, humili reuerẽtia legere
audire & proferre, tanq̃ ep̃las nobis diuinitus miſſas. ¶ In his verbis dedit nobis ſaluator ſalu
berrimũ documẽtum, maximã cõſolationẽ, grãdemq; pœnitẽdi occaſionẽ. Dicẽdo eĩ qui
eſt ex deo &c. inter bonos & malos, inter electos reprobosq; diſtinxit. Fidelibus quoq; & timo
ratis q licet certitudinal'r neſciãt an ſint digni amore vl' odio cõtulit magnã ſpem cõfidẽdi ꝙ Eccleſ.9
ſunt in ſtatu ſalutis & filij dei, quia experiunt ſe verba dei libẽter audire, frequẽter reuoluere
& cuſtodire, propter quod probabiliter ſcire poſſunt ꝙ ſint in charitate & gratia, ſcȝm quod
ait Apoſtolus: Ipſe ſpiritus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro ꝙ filij dei ſumus. ¶ Præterea ex Roma.8
verbis his datur vnicuiq; noſtrũ aperta & prompta occaſio diſcutiẽdi ſeipſum an ad deũ ꝑti
neat. Dum eĩ audimus Chriſtũ dixiſſe, q ex deo eſt verba dei audit, protinus admonemur
B noſipſos inueſtigare & ſolicite indagare an verba dei audimus amando & obediendo. ¶ Po-
ſtremo q̃ diligẽter & indeſinẽter cõſeruanda ſint verba dei, patet ex eo quod Moſes ſcripſit.
Erũt verba dñi in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ſedẽs in domo tua, & am- Deut.6.
bulans in itinere, & dormiẽs atq; cõſurgẽs, & ligabis ea quaſi ſignũ in manu tua, erũtq; & mo
uebunt inter oculos tuos, ſcribesq; ea in volumine, & oſtijs domus tuæ. ⌊Rñderũt igit Iudæi
& dixerũt ei: Nõné benedicimus nos quia Samaritanus es tu (.i. hæreticus quidã) & dæmoni
um habes:⌋ cuius reuelatiõe & adiutorio dicis, & facis alta ac mira, quæ alij te facere & dice-
re putãt virtute diuina: ¶ Samaritani erãt natiõe gẽtiles, ſed cõuerſatiõe ſemiIudæi, qm̃ libros
Moſi receperũt, & ſe circũciderũt. Nouerãt aũt iſti Iudæi ꝙ Ieſus eſſet natiõe Iudæus, ſed ex
contemptu appellabãt eũ Samaritanũ .i. in parte legis obſeruatorẽ, & in parte tranſgreſſorẽ
ſicq; reputabãt eum hȩreticum, velut ſi nunc alicui diceremus, Huſſita es tu. ¶ Secundũ Gre-
gorium Chriſtus nõ negauit ſe eſſe Samaritanũ, ſed hoc verũ eſt q̃tum ad nominis interpre-
tationẽ, non tamen admiſit ſe eſſe Samaritanũ eo modo quo Iudæi ſibi id impoſuerunt. Sa-
maritanus quippe interpretat cuſtos, Chrũs vero eſt cuſtos electorũ ſuorũ, de q pſalmiſta te-
ſtatur: Cuſtodiẽs paruulos dñs. Et Eſaias. Cuſtos q de nocte. Dixerũt quoq; Chriſtum habere Pſal.114.
dæmoniũ, nõ ꝙ eẽt obſeſſus & amẽs, ſed ꝙ haberet occultũ fœdus cũ aliq dȩmone, imo cum Eſa.21.
ſummo diabolo, puta Beelzebub ſcȝm ꝙ alibi dixiſſe legunt: In Beelzebub principe dæmo- Matt.12
niorũ eijcit dȩmonia. Hoc ergo perſi dixerũt, qm̃ aliter ſaluare nõ poterãt, quõ tot mirabi-
lia facere, totq; ſecreta & futura reſerare, & tã ſubtilia ac ꝓfunda docere, nõ inſtructus ab ho Lucæ.11
C mine poſſet, niſi ꝙ vel à deo vl' à diabolo hȩc haberet. Noluerunt aũt credere ꝙ haberet ea à
deo ꝓpter nimiã diſplicẽtiã atq; inuidiã quã cõceperũt in eũ, ideo oĩa talia deputabãt dia-
bolo, queadmodũ Magi & Arreptitij atq; Phitones, mira aliq & occulta operant ac pãdũt.
Sed in hoc eluceſcit Iudȩorũ intolerãda perſitas. Nã multa miracula Chr̃i oẽm naturalẽ po
tẽtiã trãſcẽderũt, & tota doctrina & cõuerſatio eius repugnabãt diabolo, ꝓpter qd ſubdit.
⌊Reſpõdit Ieſus: Ego dȩmoniũ nõ habeo⌋ cooperatorẽ & familiarẽ. Oĩa tñ dȩmonia mi
hi ſubiecta ſunt, ⌋ſed honorifico patrẽ meũ⌋ .i. verbo & ope, in oĩbus exhibeo honorẽ, cul-
tũ & obediẽtiã deo pr̃i, ſcȝm ꝙ hõ ſum, ex q patet ſctitas vitæ meȩ, & ꝙ cũ dȩmonibus nõ cõ
cordo, ſed eorũ cultũ deſtruo, idololatriã reprobo, vitia dãno, hoĩesq; ad deũ cõuerto, vt eũ
in oĩbus toto corde diligãt ac honorẽt, ⌊& vos inhonoraſtis me⌋ .i. cõtẽpſiſtis & falſa mihi
impoſuiſtis, opa dei aſcribẽtes diabolo, & i hoc peccauerũt in ſpm̃ ſctm̃. ¶ Ecce q̃ patiẽter &
mãſuete filius dei tãta accepta iniuria reſpõdebat, qa (vt Petrus teſtat) cũ malediceret, nõ ma
ledicebat. Diſcamus & nos eiꝰ exẽplo nõ reddere malũ pro malo, nõ vincià proprio aĩo, nõ 1.Petri.2
paſſionari. Hoc facit facile q nõ quærit propriã laudẽ, gloriãq; mundanã, q priuatũ extinxit 1.Petri.5
amorẽ, & gaudet aduerſis. Nẽpe vt ait S. Hieron. q nõ quærit gloriam nõ ſentit cõtumeliã.
Magnũ eſt de nullo gaudere, niſi per qd promouemur apud deũ. De nullo quoq; dolere niſi p
quod à deo abducimur. Et ne Iudæi dicerẽt Chr̃o, inaniter te excuſas, adiecit. ⌊Ego non q̃-
ro gloriã meã⌋ ſimile eſt qd ſupra ait: Claritatẽ ab hominibus nõ accipio, qd quõ verũ ſit, il- Iohan.5
lic diligẽter tractatũ eſt. Certũ eſt eĩ ꝙ Chriſtus iubet ſe adorari, honorari, ſuisq; verbis in
omnibus obediri. Triũ eĩ ꝑſonarũ vna eſt gloria, verum Chriſtus ſecundum ꝙ homo non

ii quæſi-

ꝙ homo nō quæſiuit gloriā ſecularē, mundanū honorē, vel aliquā vanitatē, ſicut opinabant D
Iudæi. Incōparabiliter igitur minus ſpectat ad nos viliſſimos peccatores quærere gloriā pro
1.Timo.1 priā, velle dominari, præeſſe, glorificari, vnde ex animo dicamus cū apoſtolo: Soli deo ho-
nor & gloria. ⌊Eſt qui quærat & iudicet⌋ .i. deus pater vel trinitas requiret à vobis ꝙ nō glo »
Johan.5 rificaſtis me tanꝗ verū filiū dei, & de hoc iudicabit vos iudicio cōdēnationis. Pater em̄ requi
Deut.7 rit & vult filiū ſuū glorificari ab oībus. Idcirco q nō honorificat filiū, nō honorificat patrem
Vnde in Daniele ſcriptū eſt, ꝙ antiquus dierꝫ, videlicet pr̄ æternus dedit ei poteſtatē, honorē
Johan.5 & regnū. Supius dixit ſaluator: Pater nō iudicat quenꝗ, quō ergo nūc ait de patre, eſt q q̄rat
& iudicet? Rn̄dendū ꝙ in iudicio duo cōſiderant, vcꝫ ipſa diſcretio boni à malo, & ꝓlatio ſen
tētiæ. Quātū ad primū iudicat pr̄ ſeu trinitas tm̄ ꝑ authoritatē, q̄tū ad ſecūdū iudicat Chr̄s ſe
Ibidem. cūdū naturā aſſumptā, vt dictū eſt plenius ſupra. ⌊Amē amē (.i. vere vere) dico vobis, ⌋ inge »
minat amē ad ampliorē certitudinē, ſi qs ſermonē meū ſeruauerit, ⌋ ꝑ fidē & charitatē .i. ver »
bis meis fidel'r obedierit, ⌊mortē nō videbit in æternū⌋ .i. nunꝗ experief ſeu ſentiet mortem »
ſpūalem, quia nec in præſenti priuabitur vita gratiæ, nec in futuro vita gloriæ, & nec pœnā
Sapie.5 ſenſus nec pœnā damni in inferno habebit. Iuſti em̄ in perpetuū viuent, vt Sapiens ait. Vide
re in ſcripturis ad oēs ſenſus refertur, & ad ſenſitiuā atqꝫ intellectiuā notitiā. Vnde nunc ſu-
Psal.15 mitur pro guſtare vel experiri ſeu pati, ſic quoqꝫ accipitur in pſalmo, quo dicitur: Non da-
Luc.8 bis ſanctū tuum videre corruptionē. Deniqꝫ (vt habetur in Luca) ſemen eſt verbū dei. Quē-
admodū ergo in corporalibus rebus qui ſemen cuſtodit in terra, pertingit ad fructū, ſic q ſer-
uat verbū Chriſti in corde, cōtinuo tendit, tandēqꝫ pertingit ad fructū ſeminis huius, qui eſt E
Proue.7 vita æterna, propter q̄d Salomon admonet: Serua mandata & legē quaſi pupillā oculi tui, li-
ga eā in digitis tuis, & in tabulis cordis tui ſcribe eam. ⌊Dixerūt ergo ei Iudæi⌋ carnales pręs »
inducta verba de morte naturali ac corporali. ⌊Nunc cognouimus, quia dęmonium habes⌋ »
.i. tam inſenſate, tamqꝫ manifeſte mendaciter loqueris, ꝙ qui paulo ante opinabamur te dæ-
moniū habere, illoqꝫ inſtigante ſtultiſſime loqui, nunc certi ſumus de hoc. Et hoc probant.
Gene.25 ⌊Abrahā mortuus eſt, ⌋ morte corporali, cū eſſet centū ſeptuaginta quinqꝫ annorꝫ, ſepelie- »
runtqꝫ eū Iſaac & Iſmael filij eius, vt in Geneſi dicif. ⌊& prophetæ⌋ mortui ſunt, quaſi dicāt, »
rā ſanctus patriarcha, beatiſſimiqꝫ prophetæ q ſermones dei impleuerūt, mortui ſunt, ⌊& tu »
Matt.13 (filius fabri ac pauperis fœminæ) dicis, ſi qs ſermonē meū ſeruauerit, mortem nō guſtabit in »
Marc.6 æternū, ⌋ tanꝗ dicāt, intolerabilis eſt p̄ſumptio tua, qa ſic loq̄ris ac ſi verba tua eſſent ampli- »
oris efficaciæ, q̄ verba dei, & tibi obedientes beatiores eſſent Abrahā ac prophetis, cæteriſqꝫ
dei miniſtris, q non obſtante obſeruatione diuinorꝫ verborꝫ defuncti noſcunt. ⌊Nunqd tu »
maior (.i. ſanctior) es patre noſtro Abrahā? ⌋ qui amicus dei vocatus eſt, ſicut ꝑ Eſaiā dn̄s lo »
quif: Semen Abrahā amici mei, quaſi dicāt, nequaꝗ. Loquitur ergo de ſpūali magnitudine, q̄
p̄ſertim in ſapientia & virtute cōſiſtit. Vnde in ſpūalibus idē eſt eſſe maiorē & meliorē, ideo
deus, in quo nulla eſt quātitas, maior eſt oībus rebus in infinitū. Mira cæcitas Iudæorꝫ. Expe
rimentaliter em̄ cōſtabat, ꝙ Ieſus in grā̄ prophetiæ, in altitudine ſapiæ, in efficacia miraculo
rū, in cōuerſatione ſpūalium operꝫ exceſſit Abraham patriarchā, ſed oīa iſta aſcripſerūt dia-
bolo, cū tamē nec diabolo cōſtēt futura pure cōtingentia, cordiūqꝫ ſecreta, ſed ſoli deo, quæ
Esa.41 Chrūs vbertim p̄dixit ac reſerauit. Vnde ꝑ Eſaiam dn̄s ait: Quæ ventura ſunt annūciate, &
ſciemus quia dij eſtis vos. ⌊& prophetæ mortui ſunt⌋ .i. quō tu qui inferior es Abraham & F
prophetis defunctis, citoqꝫ moriturus, alijs immortalitatem promittere audes? ⌊Quem te- »
ipſum facis? ⌋ .i. qualē vel quantū affirmas & reputas te quē videmus eſſe hominē mortalem »
ſimilem nobis? quaſi dicāt, Multum inaniter magnificas teipſum. ⌊Reſpondet Ieſus⌋ excu- »
ſando ſe de tanto facinore. ⌊Si ego glorifico⌋ .i. glorioſum ſeu magnū dico ⌊meipſum⌋ in- »
ordinate atqꝫ carnaliter, nō ſub ordine ſapientiæ dei, ſecundum ꝙ mihi imponitis, ⌊gloria »
mea⌋ .i. dignitas quā mihi aſcribo, ⌊nihil eſt⌋ .i. nullius reputationis, vana & falſa Chr̄s vtiqꝫ »
dicendo: Ego ſum lux mūdi, & multa ſimilia, glorificauit ſe, ſed nō inordinate, prout Iudæi
ei impoſuerūt, idcirco reſpōdet ad intentionē ipſorꝫ. ⌊Et pr̄ meus (cœleſtis) q glorificat⌋ .i. »
Mat.3 glorioſum oſtēdit ⌊me, ⌋ dicēdo: Hic eſt filius meus dilectus, & ꝑ opa miraculoſa, prophe- »
Marc.1. tarū q̄qꝫ eloq̄la. Deniqꝫ pr̄ glorificauit .i. beatū fecit Chriſtū ſecūdū naturā aſſumptā, confe
Luc.3
Mat.17 rēdo aīæ eius beatificā fruitionē. Nec mirū ſi filius aſſerat ſe glorificari à pr̄e, cū infra filius di-
Luc.9 cat ad patrē: Ego te clarificaui ſup terrā. Et in lib. Regū deus loquutus eſt. Qui glorificauerit
Johan.17 me, glorificabo eū, ⌊quē (.i. de q̄ pr̄e meo) vos dicitis q a deus nr̄ eſt⌋ ꝑ creationē & guber- »
1.Reg.2 nationē, & ꝑ dilectionē & honorationē noſtrā ad eū. Quāuis em̄ Iudæi trinitatis myſteriū ig
norātes nō dixerint deū patrē eſſe deū ipſorꝫ, loquēdo de pr̄e ſcd̄m ꝙ pr̄, tn̄ id q̄d eſt pr̄, vide
licet deū abſolute acceptū, dixerūt eſſe deū ſuū, ⌊& nō cognouiſtis eū, ⌋ q̄m patrē nō cogno- »
rūt ſecūdū proprietatē relatiuā & propriā pr̄is rationē, nec deū cognouerūt cognitione for
mata, ſed informi, nō em̄ obedierūt eius p̄ceptis, ideo factis eū negabāt, quēadmodū de ipſis
1.Timo.1 dicit ap̄lus: Cōfitent ſe noſſe deū, factis aūt negāt, cū ſint abominati & reprobi. Vnde Iohan.
1.Johan.5
alt in

A ait in ſua epiſtola: In hoc ſcimus qm̃ cognouimus deũ, ſi mãdata eius obſeruamus. De tali for
mata notitia dicit apl'us: Si quis ignorat, ignorabiť. Porrò de cognitiõe informi ait. Cum co 1. Cor. 14
gnouiſſent deũ, nõ ſicut deũ glorificauerũt aut grãs egerũt, ſed euanuerũt in cogitationibus Roma. 1.
« ſuis. ⌊Ego aũt noui eũ⌋ ſecundũ vtrãq; meã naturã, qa vt deus cognoſco eũ p cõprehenſio-
nẽ pfectã, & vt hõ cognoſco eũ notitia beatæ fruitionis p ſpeciẽ. Tali nẽpe notitia nouit aĩa
Chriſti deũ patrẽ ſeu trinitatẽ indeſinẽter in ſomno & vigilia, quia per ſomnũ, aliasq; corpo
rales occupationes, actiones & paſſiones non impediebatur anima Chriſti ab interiori cog-
nitione ac dilectione dei, ſed iugiter erat in actu, ⌊& ſermonẽ eius ſeruo⌋ memoriter & obe
dienter ſecundũ naturã humanam. Non enĩ negligentia vel obliuio locũ habebat in Chriſto.
« ⌊Et ſi dixero qa nõ ſcio eũ⌋ .i. ꝙ patrẽ non cognoſco, q̃d impoſſibile eſt me dicere, ſicut im
poſſibile eſt me mẽtiri, ⌊ero ſimilis vobis mẽdax,⌋ q multa mẽdacia fingitis cõtra me, ⌊ſed
ſcio eũ & ſermonẽ eius ſeruo,⌋ vt dictũ eſt. Paulo añ dixerũt Iudæi: Nunquid tu maior es pa
tre noſtro Abrahã? Ad hoc Chrũs modo reſpondet. ⌊Abrahã pr̃ vr̃⌋ ſecũdũ carnalẽ propa
« ginẽ, nõ ſecundũ fidei atq; virtutũ parilitatẽ, ⌊exultauit⌋ .i. ſpũaliter lætabať, ⌊vt videret⌋
« .i. de hoc ꝙ viſurus erat ⌊diem meũ⌋ .i. tẽpus aduẽtus mei ſeu incarnationis. Facta enim ſibi
« promiſſione ꝙ Chriſtũ in ſpũ cerneret, eiusq; myſteria noſceret cordialiter exultauit. ⌊Vi-
« dit (.i. p ſpm̃ prophetiæ cognouit) diẽ⌋ aduẽtus mei, vel me tũc venturꝫ. Cognouit enĩ filiũ Geneſ. 22
dei in fine ſeculoꝝ incarnandũ, cũ dictũ eſt ei: In ſemine tuo benedicenť oẽs gentes. Nec du- Acto. 3
biũ quin ipſe, aliiq; prophetæ, patriarchæ multa nouerunt per reuelationẽ diuinã de Chri-
ſto, eiusq; aduentu atq; myſteriis, q̃ nõ ſunt deſcripta. An tamen Abrahã nouit determinate
B tẽpus aduẽtus Chr̃i (vt Daniel qui determinauit hebdomadas dñicæ paſſionis) certũ non ha- Dan. 9
beo. Poteſt q̃q; intelligi de die æternitatis Chr̃i, q̃ dies aliud nõ eſt niſi ipſa æternitas, ſeu de-
us æternus. Huius diei beatificã viſionẽ in claritate patriæ electoꝝ deus ꝓmiſit Abrahæ: Ego Gene. 14
(inquiens) protector tuus & merces tua magna nimis. Hanc diẽ vidit Abrahã in via per fidẽ,
tendebat ad eã per ſpem, exultauit in eius præſtolationẽ p charitatẽ. Hinc quoq; dicit apl'us:
Expectabat Abrahã fundamẽta habentẽ ciuitatẽ, cuius artifex & cõditor deus. ¶ Sed his ob Hebræ. 11
uiare videť q̃d Chrũs alibi ait diſcipulis ſuis: Multi prophetæ & iuſti cupierunt videre q̃ vos Mat. 13.
videtis, & nõ viderũt. Hoc enĩ apparet tã bene dictũ de Abrahã ſicut de aliis prophetis ac iu-
ſtis. Et reſpondendũ, ꝙ Chrũs loquiť ibi de viſione intellectuali cõiuncta viſioni exteriori,
quemadmodũ plenius demonſtraui ſup Matthæũ. Sic aũt Abrahã non vidit diẽ & opa Chri
ſti, ſeu Chriſtũ in carne, nec alii prophetæ ante Chr̃i incarnationẽ defuncti. ⌊Dixerũt ergo
Iudæi ad eũ: Quinquaginta annos nondũ habes & Abrahã vidiſti?⌋ Chriſtus dixit ꝙ Abra
ham vidit diẽ ſuũ & ipſi ſic repetũt, Abrahã vidiſti? quia qua ratione verificareť vnũ, verifica
retur & reliquũ, quaſi dicant: Si Abrahã vidit diem tuũ, ergo cõtemporanei extitiſtis, & vos
inuicẽ cõſpexiſtis, q̃d patet falſum, cũ nondũ ſortitus ſis annos quinquaginta. Potius aũt dixe
rũt, Abrahã vidiſti, q̃ Abrahã vidit te, quaſi magnũ eſſet Ieſu vidiſſe Abrahã pr̃iarcham & nõ
ecõtra, reputãtes Abrahã multo maiorẽ Ieſu. ¶ Quæriť cur noĩauerũt annos quinquaginta, cũ
Ieſus multo iunior eſſet. Aliq dicũt ꝙ à caſu, qa ſic occurrebat eis. Alii dicũt, ꝙ propter reuerẽ
tiã iubilei, q fuit qnquageſimus annus, q̃ſi dicãt necdũ attigiſti vnũ iubileũ, & Abrahã vidiſti
C q penè p duo milia annoꝝ dormiuit cũ pr̃ibus ſuis. Quidã dicũt, ꝙ Chr̃us ꝓpter ieiunia & la
bores, & ꝓpter nimiã maturitatẽ videbať multo ſenior q̃ fuit. Vñ ait in Pſalmo: Genua mea Pſalm. 108
infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea ĩmutata eſt ꝓpter oleũ. Ego opinor ꝙ ideo tm̃ excremẽ
tum annoꝝ expreſſerũt, vt inſinuarẽt q̃ plane ac facile poſſent falſificare verbũ Chriſti, q̃ſi di-
cant. Dato ꝙ haberes multo plures annos q̃ habes, nihilominus falſum eſſet, ꝙ dixiſti Abra-
hã te vidiſſe. ¶ Errauerũt ãt iſti obtenebrati Iudæi dupliciter. Prĩo, ꝙ verbũ Chr̃i de corpo-
rali viſione intellexerũt. Secũdo, ꝙ ſolũ in Chriſto humanã natiuitatẽ penſabãt, putantes, ꝙ
nequaq̃ fuiſſet prior ſua matre. Huius ſecundi falſitatem reprobat Chriſtus. ⌊Dixit eis Ieſus: Matt. 11
Amen amen dico vobis.⌋ Mitis humilisq; magiſter ſemper patienter eum tranquillitate re-
ſpondet, non commotus illoꝝ iniuriis. Hoc enĩ præcipue pertinet ad prædicatorem ſiue do
ctorem verbi dei, quia vt Salomon loquiť: Doctrina viri per patientiam noſciť, & non con- Prouer. 19
triſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Propterea apud Gregorium. Tanto conuinciť quiſq;
« minus doctus, quãto minus patiẽs, ⌊anteq̃ Abraham fieret⌋ .i. creareť, quãtum ad animam,
« vel generareť quãtum ad totum cõpoſitũ ⌊ego ſum⌋ in natura diuinitatis æternaliter, inua-
riabiliterq; ſubſiſto. ¶ Porrò dicẽdo ego ſum, oſtẽdit ſuam æternitatẽ, quæ nec p̃teritum ha-
bet, neq; futurꝫ, ſed om̃e tp̃s ambit, includit, excedit. Ipſe eſt qui olim locutus eſt Moſi: Ego
ſum qui ſum. Vnde ad Hebræos legiť: Ieſus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Ipſa nãq; eſt ſapiẽ- Exod. 3
tia quæ in Eccleſiaſtico proteſtať: Ego ex ore altiſſimi prodiui primogenita ante oẽm crea- Hebræ. 13
« turam. ⌊Tulerũt ergo lapides vt iacerẽt in eum⌋ obruẽdo eum lapidibus tanq̃ blaſphemum. 1. Cor. 1.
« Lex quippe p̃cepit blaſphemos lapidari. ⌊Ieſus aũt abſcõdit ſe⌋ nõ retro maceriam ſeu cõ- Eccl. 24
lumnam, ſed abſcõdit ſe .i. diuina poteſtate præbuit ſe inuiſibilem Iudæis, non diſcipulis ſuis,

 quia

quia ſecuti ſunt eum. Poteſt autem abſconſio iſta dupliciter intelligi. Primo, ꝙ percuſſit eos, D
Gene.19 cęcitate, quę dicit auriſia, qua aliquid nõ videt, cũ tamẽ alia videant. Vel ſi videt nõ tñ cogno
2.Reg.6 ſcit, qua pcuſſi fuerũt Sodomitæ & Syri ad inſtãtiã Heliſæi, vt legit in Geneſi, & in libris Re-
gum. Secundo, ꝙ Ieſus diuina virtute fecit, ne color corporis ſui immutaret viſum Iudæorꝫ,
imo hoc potuit virtute animæ ſuæ quæ habuit pfectũ dominiũ ſupra propriũ corpus. Nam
& animæ beatorꝫ corporibus glorificatis vnitæ facere poſſunt propria corpora viſibilia vni,
& inuiſibilia alteri. Corpora eñ huiuſmodi ſunt in pleniſſima obedientia animarꝫ, deo fruen
tium, ⌊& exiuit de templo⌋ Hieruſalem. Exiuit autem pergendo per medium illorꝫ, quem- »
Lucæ.4 admodum tranſijt per medium ciuium ſuorꝫ eum præcipitare volentium, vt Lucas recitat:
Johan.2 Noluit eñ adhuc occidi, qm̃ nõdum venit hora quã propriæ paſſioni præuidit, præfixit, ele
Johan.7 git, per quod dedit exemplum fidelibus ꝙ ſæpe poſſunt ſe pſecutoribus ſuis occultare, quan-
do videlicet fides aliorum non periclitatur, nec grãde ſcandalum oritur puſillorum, nec iu-
ſtitia ipſa extinguitur.

¶ Expoſitio capituli noni: Et præteriens Ieſus, vidit hominem cæcum à natiuitate.

Articulus viceſimusquartus.

Johan.8 QVIA in ſuperiori capitulo multa incõprehenſibilia ac diuina Chri
ſtus de ſeipſo aſſeruit, quæ Iudæi nõ intelligẽtes voluerũt eum quaſi
blaſphemũ lapidare, idcirco nunc cõuenienter recitatur miraculum
omnino diuinum, quod naturali virtute effici nequit, quatenus per
hoc cõfirmetur ſupernaturalis doctrina iam præinducta. Præmiſſæ
eñ correſpondere & proportionari debent cõcluſioni, propterea E
ſupernaturalis veritas fidei per ſupernaturali argumenta, hoc eſt, p
opera miraculoſa oſtenditur. ⌊Et præteriens Ieſus⌋ hoc ẽ, locum »
circa templum pertranſiens ⌊vidit,⌋ diligenti intuitu oculi corpa »
lis, pio quoqꝫ reſpectu diuinæ miſeratõis, ⌊hominem cæcũ à natiui »
tate⌋ nomine Cedoniũ, q poſtea cum Maria Magdalena, Martha, Maximino, & Lazaro, »
ſeu à Iudæa expulſus eſt, ſicut habet in legẽda Marię Magdalenę. Cæcus autẽ à natiuitate nõ
poteſt de coloribus iudicare, qa orbatus à natiuitate aliquo ſenſu, caret notitia ſenſibiliũ illi-
us ſenſus, ex quo cõcludit Ariſtotiles ꝙ nſa notitia intellectiua nõ eſt cõcreata, ſed à ſenſu ori-
ginata, atqꝫ ex pũia cognitiõe ſenſitiua cauſata. ¶ Myſticè qñ Iudæi increduli Chr̃m repule-
rũt, eius diſcipulos atqꝫ Apl̃os à ſuis finibus expellẽdo, cõuerſus eſt Ieſus & oculo pietatis aſpe
xit populũ gẽtilẽ penitus cæcũ, & in tenebris natũ ac enutritũ, eumqꝫ p Apl̃orꝫ pdicationẽ &
Acto.13 grãæ infuſionem edocuit, propter q̃d Paulus & Barnabas dicũt Iudæis: Vobis oportebat pri-
mũ loqui verbũ dei, ſed qñ repuliſtis illud, ecce cõuertimur ad gẽtes, ſic eñ pcepit nobis dñs.
Eſa.1 In Eſaia quoqꝫ dñs ad Chr̃m ait: Dedi te in lucẽ gẽtiũ, vt aperires oculos cæcorꝫ. ⌊Et interro »
gauerũt eum diſcipuli ſui.⌋ Ex quo viderũt Ieſum diligẽter intueri hũc cęcũ, quaſi aliqd circa »
eũ acturus, ſciſcitati ſunt magiſtrũ diſcipuli. ⌊Rabbi, qs peccauit hic (cęcus) an parẽtes ei⁹ vt.⌋ »
hoc eſt, propter q̃d pctm̃ ⌊cæcus naſceret.⌋ Diſcipuli iſti pſupponebãt ꝙ pœna nõ infligit ra »
tionali creaturæ, niſi propter culpã, cũ pœna ſit pmium culpæ. Et hoc aliquo modo verum F
eſt, qa niſi originale pctm̃ pceſſiſſet, ſequẽtes pœnæ hoibus inflictæ nõ eſſent, nõ tamẽ omnis
pœna propter originale pctm̃ inducit, quaſi in vindictã illius, nec propter actuale peccatum
patientis, ſed & propter alias cauſas, vt iam dicet. ¶ Vident aũt diſcipuli interrogaſſe, ac ſi pu
taſſent hoĩem anteq̃ naſceret peccaſſe, quẽadmodũ Platonici & Origenes dixerũt aĩas hoĩm
ſimul creatas à principio mũdi in cœlo, illicqꝫ peccaſſe, & ob id corpibus quaſi carceribus alli
gatas in vltionẽ pctõrum vitæ alterius ſeculi. Sed hoc diſcipuli nõ putabãt, neqꝫ à Chr̃o hoc
didicerũt, ſed cũ eẽnt rudes & ſimplices ſimplr̃ quęſieſt. ¶ Põt tñ eorꝫ inqſitio colorari duplr̃.
Primo, vt intelligant q̃ſiſſe de pctõ originali ipſius cæci. Scd̃o, vt intelligant interrogaſſe de
peccato eius futuro, videlicet vniuerſa pnoſcẽs fecerit eum cæcũ propter iniquitates eius fu-
turas. Eſt nãqꝫ quorũdam opinio, ꝙ deus interdũ dat pmium ante meritum. ſ. propter meri
tum futurum. ¶ Cõſiderandum vero quòd punitio cõſiſtit in ſubtractione alicuius boni & in
flictione mali. Bonum aũt eſt duplex, & malum ſimiliter. Eſt eñ bonum ſpirituale ad animã
ptinens. ſ. gratia. virtus & dona ſpiritus ſancti. Aliud eſt bonum corpale, vt ſanitas diuitiæ.
Vnus ergo nõ punitur propter peccatum alterius, in priuatiõe ſpiritualium bonorum, & in-
flictione oppoſitorum malorum, ſed in priuatione corpalium bonorum, cuius ratio eſt, quo-
niam vnus punitur propter peccatum alterius, inquãtum eſt aliquid eius, ita quòd pœna eius
redundat in illum ppter quem punitur. Sicut punitur populus ppter regem, & filius ppter
2.Reg.24 parentes. Quemadmodum in libris Regum. Et in Paralipomenon legit: Populus Iudęorum
1.Para.21 pcuſſus ppter murmurationem factam ſeu fieri iuſſam à Dauid. Vnus autem non eſt aliquid
alterius quãtum ad animam, quoniam anima ſimplex eſt & immediate à deo creatur atqꝫ in-
Ezech.18 funditur. Vnde p Ezechiã dominus loquitur: Omnes animæ meæ ſunt, Sicut anima filij, ſic

anima

A anima patris, Sed quantum ad corpus filius eſt aliquid parentum, tanquàm de eorum ſemi-
ne natus, & populus eſt aliquid principis. Ideo propter peccatum vnius, alter quandoq; pu-
nitur, vel in corpore per infirmitatem, vel in membris per monſtruoſitatem. Quandoq; enim
naſcunt filij monſtruoſi propter peccata parentū, qui in filijs talibus affligunt ac puniunt, vel
in exterioribus bonis, vel in ſubditis. ¶ Per hāc diſtinctionē cōcordant ſcripturæ quæ prima
facie vident contrariæ, illæ enim quæ aſſerūt filios puniri propter parētes, intelligendæ ſunt de
punitione in corporalibus bonis quæ ſubtrahunt & corpalibus malis, quæ infligūtur, vt cum
Moſes ait in Exodo: Dominator domine qui reddis iniquitatem patrum filijs, ac nepotibus Exo. 20
in tertiam & quartam generationem. Et apud Hieremiam: Domine deus q facis miſericor- Exo. 34
diam in milibus, & reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum poſt eos. ¶ Porrò authorita- Hiere. 32
tes quæ dicunt oppoſitum intelligunt de punitione in ſpiritualibus bonis. Talis enim puni-
tio non ordinaretur ad bonum puniti, vt per Ezechielē inducit: Filius nō portabit iniquitatē
pris, & pater nō portabit iniquitatē filij. Hinc apud eundem dominus increpat filios Iſrahel, Ezech. 18
« dicētes: Patres comederūt vuā acerbā, & dentes filiorum obſtupuerūt. ⌊Rndit Ieſus: Neq; hic Ibidem
« peccauit, neq; parētes eius⌋ peccato de quo vos inquiritis. i. tale crimē nō cōmiſerūt, propter
quod iſte natus eſt cæcus. Non ergo vult Chrus dicere, quod nullatenus peccauerūt, qm Salomo
ne teſtāte: Non eſt homo ſuper terram qui faciat bonum, & non peccet. Et Iacobus: In mul- 3. Regū 8
tis (inquit) offendimus omnes. Sed intentioni diſcipulorum reſpondit, qui de certo peccato Iacob. 3
« interrogauerūt. ⌊Sed vt manifeſtentur opa dei in illo⌋. i. ideo natus eſt cæcus vt miraculoſa
opera à me in eo fiant, ad manifeſtationem diuinæ potentiæ, atq; ad gloriam creatoris. Po
nit autem ſaluator plurale pro ſingulari, quia per opera dei deſignat ſupernaturalem illumi-
B minationē cæci iſtius. Vel pt plr accipi, intelligēdo per opa dei oīa q ad illuminationē huius
cæci concurrebant videlicet linitionem oculorum eius ex ſputo &c. ¶ Deniq; ſecundum do
ctores quinq; modis flagellat dominus hominem. Primo, propter meritorum augmentum
& ad virtutis probationem ceu manifeſtationem, quemadmodum Iob & Tobiam, ſecundū Iob. 2
quod Iob ait: Probauit me dominus quaſi aurum quod per ignem tranſit. Et Tobias dicit. Tob. 2
Quia acceptus eras deo, neceſſe fuit vt tētatio probaret te. Secundo, propter virtutum ſpiri- Iob. 32
tualiumq; bonorum cuſtodiam, ne propter ſuperbiam amittantur, vt Paulum qui profite- Tob. 12
tur: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi angelus ſatanæ. Tertio, vt vir- 2. Cor. 12
tus diuina manifeſtetur ad gloriam creatoris, vt hunc cæcum & Lazarum, qui ideo obijt, vt
à Chriſto ad gloriam dei ſuſcitaretur, ſicut infra ſaluator teſtatur: Infirmitas hæc non eſt ad Iohan. 11
mortem, ſed pro gloria dei, vt clarificetur filius hominis per eam. Quarto, propter peccata
vt per pœnam inflictam purgentur, expientur, ceu dimittantur, vt paralyticum, de quo di-
ctum eſt quinto capitulo, & Mariam ſororem Moſi, filios quoq; Iſrael in deſerto, vt aliqui di
cunt. Quinto, propter nimia ſcelera, vt futura atq; æterna pœna in præſenti quodammodo Iohan. 5
inchoetur, vt Antiochum, & Herodem, Sodomitas, Dathan, & Abiron, & Chore. Sexta, Nume 12
propter diuini conſilij diſpenſationem ad ſatisfaciendum pro alijs, ſicut Chriſtum, iuxta il- 1. Macha. 9
« lud Eſaiæ: Propter ſcelus populi mei percuſſi eum. ⌊Me oportet⌋ non aliqua coactione, ſed Matt. 2
C magna vtilitate atq; immobili complacentia, & propter inuariabilem diſpoſitionem ordi- Geneſ. 19
« nationis diuinæ, à qua deuiare non poſſum, ⌊operari opera eius qui me miſit,⌋ hoc eſt, ope- Nume. 16
ra dei patris, quæ per me fieri decreuit, quæ ordinantur vel pertinent ad humani generis li- Eſa. 53
berationem, videlicet ſigna per quæ homines ſciunt me eſſe filium dei, vt conuertunt ad me,
cætera quoq; opera ſancta & virtuoſa, quæ pro noſtra ſalute Chriſtus fecit docendo, oran-
do, diſcurrendo. Opera aūt miraculoſa ſunt opa pris, vel trinitatis, tanquàm principalis
actoris, de quo cantatur: Benedictus dominus deus Iſrael, q facit mirabilia ſolus, & ſunt opa
Chriſti hominis, tanquàm inſtrumentaliter exequētis. Vnde infra ait: Pater in me manens, Pſalm. 71
« ipſe facit opera ⌊donec dies eſt⌋ hoc eſt, quàmdiu in mundo inuiſibiliter maneo, cum homi Iohan. 14
nibus conuerſando. Quemadmodum enim ſol materialis ſua præſentia cauſat diem, & ſua
abſentia noctem. Sic Chriſtus præſentialiter exiſtendo in mundo in humanitate aſſumpta,
tanq̄ ſol intelligentiæ ſolq; iuſtitiæ fecit diem ſpecialis gratiæ ſpiritualem, de quo die loquit
Eſaias: In die illa erit germen domini in gloria & magnificentia. Et Zacharias: In die illa ap- Eſa 4
plicabuntur gentes multæ ad dominum, dies iſte præſertim conſiſtit in cordibus, diuino lu- Zach. 2
mine illuſtratis. Durauitq; à Chriſti natiuitate vſq; ad eius aſcenſionem. ¶ Verum quoniam
Chriſtus etiā poſt aſcēſionem operabatur opus noſtræ ſalutis mittēdo paracletū, & p Apo
ſtolos faciendo miracula, imò per eos cæterosq; diſcipulos atq; vicarios ſuos, multos illumi- Acto. 2
nando vt conuertendo quod & nūc agit, & vſq; ſeculi finem facturus eſt, ideo poteſt hoc mo
do exponi. Me oportet operari opera eius, qui me miſit, hoc eſt miſeris ſubuenire, peccato-
res conuertere, infirma ſanare debilia confortare, electos cuſtodire, donec dies ē, hoc eſt, du
rante tempore gratiæ ſeu vita præſente ſub euangelica lege, de quo tempore per Eſaiam do- Eſa 49
minus aſſerit. Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Et Apoſtolus: Nunc tē 2. Cor. 6

pus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. ⌊Venit⌋.i.inceſſabiliter appropinquat,⌊nox⌋.i. D
finis vitæ præſentis,vel hora iudicij,⌊quando nemo poteſt operari⌋.i.meritorie agere,quo »
niā via finita eſt ſtatus.Cū ergo hæc vita ſit via& curſus ad aliā vitam,nemo poteſt poſt hāc
vitam mereri vel pœnitere.In hora quoq; iudicij erit tempus præmiorum,non meritorum.
¶Non ergo indulta pœnitentiæ tempora negligamus,non diē aliquem infructuoſe perda-
Eccle.9 mus,ſed iuxta Salomonis doctrinā q̄dcunq; poteſt manus noſtra inſtanter operemur, quo
niam cito erit terminus vitæ iſtius.⌊Quandiu in mūdo ſum⌋.i.inter homines corporaliter »
viuo & ambulo,⌊lux ſum mūdi⌋.i.hominū corda illuſtro,verbo p̄dicationis,exēplo cōuer »
ſationis,ſignis diuinæ virtutis.¶Sed nōne ſaluator ſemp in mūdo eſt,vel poſt aſcenſionē de-
Matt.28 ſijt eſſe lux hominū?Non vtiq;,quoniā ipſe ait apud Matthæū:Ecce ego vobiſcū ſum oībus
diebus vſq; ad cōſummationē ſeculi.Eſt aūt Chrūs in hoc mūdo inferiori,& cum fidelibus p
maieſtatē deitatis,per ſacramentū proprij corporis & ſanguinis,atq; per ſpūalem inhabita-
tionē,qua mentes deuotas per charitatē & cætera gratiæ dona inhabitat.Deniq; poſt aſcen-
ſionē magis illuminauit mundū q̄ ante,tā apoſtolos q̄ alios per apoſtolos.Dixit em̄ apoſto-
Johan.16 lis ante paſſionem: Expedit vobis vt ego vadam.Si em̄ non abiero,paracletus nō veniet ad
vos.Si aūt abiero,mittā eū ad vos.Ante aſcenſionē q̄q; nō illuminauit niſi Iudæos,& aliquas
gētes illis vicinas,poſt aſcenſionē vero vniuerſum mūdū. Nihilominus q̄diu fuit in mundo
modo p̄tacto,fuit lux mūdi ſpecialiter,vtpote p ſeipſum immediate homines illuſtrando.
⌊Hæc cū dixiſſet Ieſus,expuit in terrā & fecit lutū ex ſputo(& terra ſeu puluere) & liniuit lu »
tū ſup oculos eius⌋.i.ſup organū clauſum huius cæci,⌊& dixit ei: Vade laua(oculos)in nata »
toria⌋.i.piſcina vel aqua,⌊Syloe,quod (nomen Hebraicū)interpretatur miſſus.⌋ Syloa fons »
fuit oriens in pede montis Sion,deſcendensq́; in vallē Ioſaphat, cuius aqua in quodā ſtagno »
recepta atq; collecta nō longe à monte Sion vocata eſt natatoria Syloe.i.piſcina ex fonte il- E
1.Cor.1. lo collecta.¶Quærendum eſt diligēter,cur Chriſtus ſapientia patris,nihil ſine legitima cau
ſa efficiens,qui potuit ſolo nutu,ſolo verbo,ſolo imperio,cæco huic viſum præſtare ita non
fecit,ſed iuxta ordinem explicatum,expuendo fecit lutum,quo vnxit oculos cæci,quem mi
ſit ad aquas Syloe ad lauandum.Et reſpondendum,quòd non ſine grandi myſterio, non ſi-
ne myſtica ratione id contigit,nempe per exteriora iſta quę fecit,inſinuauit quo modo & or
dine interior oculus illuſtretur.Expuitio ergo in terram figurauit effuſionem diuinæ ſapien
tiæ,ſuper corda humana.Quoniam per ſaliuam, qua guſtus cibos dijudicat & lingua verba
pronunciat,ſapientia deſignatur,quæ præſtat in rebus diuinis ſaporem & linguam erudit ad
loquendum,quæ dei ſunt,cum diſcretione rectiſſima, prout docet Apoſtolus: Sermo veſter
Col.4 ſemper in gratia ſale ſit conditus.Lutum vero eſt cor humanum,quoniam ſenſus & cogita-
tio hominis proni ſunt in malum,& ad terrena iugiter inclinantur,niſi cor ipſum diuina gra
Gene.8 tia perfundatur ac eleuetur.Propter quod mentes peccatorum dicuntur carnales, non per
eſſentiam,ſed inclinationem & inhæſionem.Præterea per linitionem luti iſtius ſuper ocu-
los cæci,deſignatur mixtio ſpiritualis,qua verbum incarnatum ,vel homo quicunq; diuina
ſapientia illuſtratus docet intellectū fratris ſeu proximi ſui, applicādo radiū ſapīæ dei ad cer-
Psal.83 tam perſonam,quo facto iubetur homo ire.i.à vitijs ad virtutes migrare,atq; de virtute in
virtutem procedere,ne infuſam ſapientiam perdat. Et lauare oculos ſuos in natatoria Syloe
idest cor ſuum ab omni vitiorum caligine atq; ignorantiæ cæcitate in fonte ſapientiæ,ſcili-
cet Chriſto purgare,quatenus ſciat ſe ſine virtute & gratia Chriſti,& ſine dominicæ paſſio-
1.Cor.1. nis merito nil poſſe,ſecundum q̄ infra teſtatur:Sine me nihil poteſtis facere. Chriſtus enim F
Joban.15 cum ſit ſapientia incarnata miſſa in mundum recte per natatoriam Syloe(quæ interpretatur
miſſus)exprimitur.¶Poteſt quoq; per natatoriam hanc fons lachrymarum ex vera cōpun-
ctione vel patriæ deſiderio emanantium deſignari,in quibus anima ab omni macula purifi-
catur. Vel certe baptiſmus,quantum ad cathecuminos bene inſtructos atq; contritos.¶Ad
inſinuandū ergo q̄ iſta ad interioris oculi perfectā illuſtrationē requirūtur fecit Chrūs quę di
Chryſoſt. cta ſunt. Alij dicūt(vt Chryſoſtomus)q̄ fecit lutū,ad oſtendendū,q̄ ipſe ſit q in exordio mū
Gene.2. di operatus eſt hominē de limo terræ.Saliuā quoq; emiſit ad declarandū,q̄ virtus curatiua
eſſet à diuinitate,quæ eſt caput Chriſti hominis,tanq̄ à principali principio, & ab eius hu-
manitate,quaſi ab inſtrumento.Saliua quippe fluit à capite & caput Chriſti deus ſecundum
Apoſtolum.Chriſtus quoq; ſecundum naturam aſſumptam caput eſt omniū electorū,ſicq́;
Ephe.5 p expuitionē ſaliuæ deſcendentis à capite ſignatur,q̄ poteſtas ſanatiua eſſet à diuinitate &
Chriſti humanitate ſicut oſtenſum eſt.Oculos quoq; cæci liniuit,oſtendens ſe humanorum
corporum formatorem & reformatorem,qui reformabit corpus humilitatis nr̄æ cōfigura-
Phil.3 tū corpori claritatis ſuæ.Iuſſit aūt cæcum ſic luto linitum ire ad natatoriā Syloe,vt obedien
do aliquid mereretur,eiuſq́; fides & obedientia notificaretur,& ipſum miraculum amplius
diuulgaretur.⌊Abijt ergo,⌋ cæcus natus, ⌊& lauit⌋ oculos ſuos in natatoria Syloe,lutum »
abſter-

tum abſtergendo ab oculis, in quo commendat fides ac obedientia eius. ⌊& venit videns⌋
A nã obediendo Chriſto in ipſa piſcina viſum recepit, quo ſignificat, ꝙ qui deo obedit copio-
ſius illuſtrari meret. ⌊Itaq; vicini (cæci iſtius) & q videbãt eũ prius⌋ antequã viſum recepit,
⌊quia mendicus erat⌋ id eſt ideo eum frequenter inſpexerant, quoniam more debilium ſe-
dit in publico, eleemoſynam à ptergrediẽtibus poſtulãdo ⌊dicebãt: Nõné hic eſt q ſedebat⌋
in loco pauperum ⌊& mendicabat⌋ quaſi dicant: Vtiq; ex longa enim experimentaliq; no-
titia certi erant de hoc. ⌊Alij dicebant, quia hic eſt⌋ iſti conſenſerunt iudicio vicinorum.
⌊Alij autem dicebant, nequaquam (.i. non eſt ſic) ſed ſimilis eſt eius⌋ hoc dixerũt duplici rõ-
ne. Primo: Quoniã poſſibilius reputabant duos eſſe in omi diſpoſitione corporali ſimillimos
ita vt diſcerni non poſſent q̃ cæcum à natiuitate, viſum recepiſſe. Secundo, quia & cæcus iſte
in vultu aliqualiter fuit mutatus propter oculorum apertionem oculis vicinarum alteratio-
nẽ & relaxationẽ. ⌊Ille vero⌋ quia ſeipſum optimè nouit, quantum ad identitatem perſonę
⌊dicebat, quia ego ſum (voluit enim ſuum curatorẽ magnificare atq; honorare) dicebãt er-
go ei. Quomodo ergo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit: Ille homo qui dicitur Ieſus⌋ Nondũ
agnouit hic cæcus, Chriſti diuinitatem, ſed humanitatem, eiuſq; nomen ex alioꝝ relatu didi
cerat ⌊lutum fecit⌋ nõ dicit, quomodo vtpoté ex ſputo & terra, quia fort[illegible]õ ſciuit hoc, qa
nec vidit illud, ⌊& vnxit oculos meos (videlicet pellem extrinſecus) & dixit mihi, vade ad na
tatoriam Syloe & laua oculos, & abij & laui & vidi⌋ poſtquàm illi obediendo, oculos aquis
rigaui. ⌊Dixerunt ei: Vbi eſt ille?⌋ Hoc forte quærebant, vt traderent Ieſum phariſeis & ſcri
bis, eò quòd ſabbato hæc egiſſet. ⌊Ait, neſcio⌋ Ieſus nanq; receſſit à loco illo antequàm cæ-
B cus iam illuſtratus, reuerſus fuit, nec audiuit quo abiſſet, nec ſciuit quòd Ieſus per diuinitatis
immenſitatem eſſet vbiq;. ⌊Adducunt eum ad phariſæos⌋ qui cæcus fuerat, vt ipſi tanquàm
maiores ac religioſiores iudicarent de opere iſto, remq; diligentius examinarent. Vel vt Ie-
ſum de violatione ſabbati, coram phariſæis accuſarent. Vel vt placerent phariſæis à quibus
nouerant Ieſum odiri. ⌊Erat autem ſabbatum (videlicet ſeptima dies feſtiua) quando lutum
fecit Ieſus, & aperuit oculos eius.⌋ Hoc inſerit Euangeliſta, vt pandat cauſam adductionis
cæci ad phariſæos, & diſſentionis phariſæorum adinuicem. ⌊Iterum ergo interrogabant
eum phariſæi, quomodo vidiſſet?⌋ vt poſſent aliquam calumniandi occaſionem ex verbis
cæci illuminati elicere. ⌊Ille autem dixit eis, lutum poſuit mihi ſuper oculos, & laui oculos,⌋
in præfata piſcina, ⌊& video. Dicebant ergo ex phariſæis quidam⌋ indurati & excæcati fe- Matth. 7
ſtucã in alijs, non trabẽ in ſeipſis pẽſantes, atq; ex beneficijs dei peiores effecti. ⌊Non eſt hic Lucæ. 6
homo à deo⌋ per vitæ bonitatem, hoc eſt, ſecundum dei beneplacitum non operatur, neq;
à deo miſſus eſt, nec eius adiutorio ſed dæmonis agit ſubſidio. ⌊qui ſabbatum non cuſtodit⌋
¶ Mentiti ſunt, dicendo quòd Chriſtus ſabbatum violauit, faciendo quæ dicta ſunt. Quoni-
am opera exteriora ad diuinæ maieſtatis honorem & declarationem directe pertinentia, li-
cita erant in ſabbato, vtpote occidere & excoriare pecora immolanda, templum ornare, at- Leuit. 16
que ſimilia. Factura autem luti, & vnctio oculorum prædicta, ordinabantur directè ad glo-
riã dei, eiuſq; omnipotentiæ ſublimitatem declarandam, itemq; ad glorificationem filij ſui,
C vt Chriſtus eſſe ſciretur. ¶ Præterea Chriſtus cum eſſet dominus ſabbati, & legiſlator, non Matth. 12
tenebatur ad literalem ſabbati obſeruationem, de hoc dicta ſunt plura quinto capitulo. Marci. 2
⌊Alij dicebant:⌋ qui magis veritati propinquabant, minuſq; Chriſto inuidebant. ⌊Quo- Pſalm. 83
modo poteſt homo peccator⌋ legis tranſgreſſor, & ſabbati violator, ⌊hæc ſigna facere?⌋ Iohan. 5
quæ facit iſte, ſanando paralyticum, natumq; cæcum. Iſti videntur melius intellexiſſe præce
ptum de ſabbati cuſtoditione quàm illi, quia non reputabant Ieſum peccatorem. ⌊Et ſchiſma
erat inter eos⌋ videlicet inter phariſæos, hoc eſt, diuiſi atq; diſcordes erant, diuerſa loquen-
do ac ſentiendo de Ieſu. Huic quòd dictum eſt: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſi-
gna facere conſonat, quod Chriſto loquutus eſt Nicodemus: Scimus quia à deo veniſti ma- Iohan. 3
giſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit deus cum illo. ¶ Quæri-
tur ergo, an vera ſint hæc, & apparet quòd non, quoniam operatio miraculorum pertinet
ad gratias gratis datas, quæ bonis maliſq; communes ſunt. Chriſtus quoque affirmat apud
Matthæum ſeptimo capitulo: Multi (inquiens) dicent mihi in die illa: Domine domine, Matth. 7
nonné in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo ſigna multa fecimus, & tunc (inquit)
confitebor illis, quia non noui vos. Diſcedite à me operarij iniquitatis. Oppoſitum vero ar-
guitur, quia ſi miracula fieri poſſunt à malis, perit firmitas fidei Chriſtianæ, quæ miraculis
præſertim innititur, quod enim à malo homine fieri valet, non videtur ſufficiens fidei ar-
gumentum. Rurſus miracula fiunt diuina virtute. Deus enim preces malorum non audit,
faciendo prodigia ad eorum inſtantiam. ¶ Reſpondendum, quòd miracula propriè di-
cta, ſunt effectus, totam virtutem creatam excedentes. Vnde à ſolo deo fiunt. Idcirco id ad
cuius confirmationem fit tale miraculum ſemper eſt verum, cum deus non ſit confirmator
erroris, nec teſtis falſitatis. Miracula vero diuinitus facta, quandoque fiunt ad teſtificandum

ii 4 de ve-

de veritate doctrinæ,& tunc illa doctrina immobiliter vera eſt, à quocũq; doceatur, vel quã- D
tumcũq; peruerſus ſit doctor, nõ tñ conſequens eſt, ꝙ docens ſit iuſtus, vel deo placens, ſicq́;
per malos prædicatores, frequenter ſunt facta quædã miracula, ad fidei cõfirmationem, exau
diuitq́; deus precẽ illoꝝ, non ꝓpter illoꝝ merita, ſed propter eccleſiæ vtilitatẽ & ad inſinuã
dũ efficaciam fidei Chrianæ. Cuius tanta ẽ virtus, vt ꝑ eam fiant miracula etiam à malis. In-
terdũ vero miracula fiũt ad teſtificandũ de bonitate docẽtis, & tũc doctor huiuſmodi veraci-
ter bonus & iuſtus ẽ. Miracula aũt Chriſti facta ſunt à deo, ꝓptee vtrũq; videlicet ad oſtendẽ
Pſal.144 dum, ꝙ vera ſit eius doctrina, & ꝙ ipſe ſit verus Chriſtus ſanctus ſanctoꝝ & iuſtus in oĩbus.
Imò ſi quis dixerit, ꝙ miracula Chriſti facta ſint ad ſuæ doctrinæ cõfirmationẽ, ſequiť ꝙ etiã
Deut.32 facta ſint ad ſuæ ſanctitatis teſtimoniũ. Docuit eñi ſe eſſe Chr̃m, ſanctũ & iuſtũ, oĩ pctõ ca-
rentẽ quã doctrinã deus nequaq̃ miraculis cõfirmaſſet, niſi ita fuiſſet. Sed hoc in alijs nõ ſequi
tur, q nõ propriã, ſed Chri legem ꝑdicãt & doctrinã. ¶ Siue ergo à bonis ſiue à malis fiãt ꝓ-
peiẽ ſumpta miracula demonſtrať fidei veritas, tanq̃ à deo data atq; firmata. Veꝝ qm̃ ad cee
dendum multum cõfeet iuſtitia aſſerentis. Idcirco decẽtius eſt miracula fieri à iuſtis quàm im
pijs, quod & ita fit. ⌊Dicunt ergo cæco (ſed nũc vidẽti) iteꝝ phariſæi: Tu quid dicis de eo, q
aperuit oculos tuos?⌋ .i. Quale teſtimoniũ perhibes illuminatori tuo. Aliqui dicũt hãc quæ-
ſtionẽ factam ab illis, q dixerũt, nõ eſt hic homo à deo, q ſabbatũ nõ cuſtodit. Ad hoc vt vel
currendo vel circõueniẽdo inducerẽt cæcũ ad proferendũ aliquid mali de Ieſu. Vel vt cæcũ
ex ſua reſponſione arguerẽt atq; de ſynagoga eijcerẽt. Hoc aſſerit Auguſtinus & Beda. Theo
philus aũt & alij dicũt, ꝙ facta ſit à fautoribus Chriſti dicentibus: Quomodo poteſt pecca-
tor hæc ſigna facere. Qm̃ veriſimile erat, ꝙ cæcus bona de ſuo curatore conteſtareť. Potius tñ E
videť facta ab ambabus inter ſe diſcordãtibus partibus, qui cũ inter ſe diſcordarẽt, recurre-
bãt ad teſtimonium eius qui expertus fuit Chriſti potẽtiam. Si forte ex eius reſponſione poſ
ſent aliquam inuenire concordiam. ⌊Ille autem quia propheta eſt.⌋ Putauit eñ quòd Ieſus
fuiſſet ſolum propheta non finis & dominus prophetaꝝ. Implicite tamen credidit eum eſſe
Chriſtum, quoniam firmiter tenuit, ꝙ eſſet homo iuſtus & verax, & ꝑ conſequens talis, qua-
lem ipſe ſe eſſe perhibuit. ¶ Sed contra hoc videtur, quia quos Chriſtus ſanauit in corpore, cu
rauit in anima. Ergo & cæcum iſtum à tali errore curauit. Dicendum, ꝙ cæcus protunc non
tenebať ad explicitam fidem de hoc, ꝙ Ieſus eſſet Chriſtus. Vnde ꝑdictus error excuſabať à
culpa, maximè quia non fuit per abſolutam affirmationem. Quidam dicit, ꝙ cæcus iſte dicẽ-
do de Ieſu, propheta eſt, nomine prophetæ intellexit Chriſtum. Itaꝙ cæcus aſſeruit Ieſum
eſſe Chriſtũ. Sed huic obuiat, quod poſt pauca cæcus hic ait de Ieſu: Si peccator eſt, neſcio.
Si autem tenuiſſet eum pro Chriſto, ſciuiſſet ꝙ non eſſet peccator. Iſtud tamen ſatis faciliter
ſolui poteſt. Non tamen dicendum eſt, ꝙ nomine intellexerit Chriſtum, quia non fuit con-
ſuetudo Iudæis in communi modo loquendi, per prophetam intelligere Chriſtũ. ⌊Nõ cre-
diderũt ergo Iudæi⌋ quidã de quibus dictũ eſt, ꝙ dixerũt iſtũ ſimilẽ eſſe cæco nato. Vel pha
riſæi opa Chriſti calumniãtes, ⌊quia cæcus fuiſſet (à natiuitate) & vidiſſet⌋ beneficio Chriſti
⌊donec vocauerũt parẽtes eius, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius veſter, quem
vos dicitis (.i. de quo affirmatis) quia cæcus natus eſt, quõ ergo nunc videt⌋ ¶ Tria inquirũt:
Primo, an iſte ſit filius eoꝝ. Scdo, an cæcus à natiuitate. Tertio, qualiter viſum recepit, ſi na- F
tus eſt cæcus. Et qa ad duo prima poterãt parẽtes ſine periculo rñdere, nõ aũt ad tertiũ. Idcir
co rñdent ad duo hæc, quẽadmodũ ſubdiť: ⌊Rñderũt ei parẽtes eius, & dixerũt: Scimus quia
hic eſt filius noſter (de prole cuius ſit, certior eſt mater q̃ pater) & qa cæcus natus eſt, quomo-
do aũt nũc videat, neſcimus (.i. modũ & ordinẽ facti ignoremus) aut qs eius aperuit oculos⌋
hoc eſt, authorẽ tãti prodigij: ⌊nos neſcimus, ipm̃ interrogate, ætatẽ habet⌋ .i. annos diſcre-
tionis. ⌊Ipſe de ſe loquať (qm̃ nemo certior eo) Hæc dixerũt parẽtes eius timebãt Iudæos.⌋
hoc eſt, principales Iudæos, vz phariſæos, ſcribas & ſacerdotes inordinato & carnali timo-
re ex q̃ & mentiti ſunt, & opa Chr̃i pia atq; ꝑclara maluerũt tacere, q̃ à Iudæis perſecutionẽ
ſufferre. Vnde non excuſantur à culpa. Cauſa timoris ſubiungitur ⌊Iam eñ conſpirauerant
Iudæi (principales de quibus iam dixi) vt ſi quis eum confitereť Chriſtum, extra ſynagogam
fieret⌋ .i. quicũq; diceret Ieſum eſſe Chriſtũ, excludereť à populo Iudæorum tanquàm excõ-
municatus & perfidus, quod erat tunc grande opprobrium ⌊propterea⌋ .ſ. ne de ſynagoga
expellerenť ⌊parẽtes eius dixerũt, quia ætatẽ habet⌋ Et in hoc multum errabũt, magiſq́; di-
Iohan.12 lexerunt gloriam hominum quàm diuinam. Nonné ſalubrius eis fuiſſet à Chriſto recipi, qui
propter ſe expulſos clemẽter recepit, quàm in ſynagoga manere, in qua erant æmuli filij dei?
⌊Vocauerũt ergo (phariſæi) rurſus hominem qui fuerat cæcus⌋ Inuidia enim non quieſcit,
ſed indefeſſo animo molitur malum ei quem odit, & qui veritatem nituntur obruere varijs
exquiſitis falſiſſimiſq́; cautelis vtuntur. ⌊Et dixerunt ei, da gloriam deo⌋ hoc eſt, deũ hono-
ra nobis religioſis cõſentiendo, & tuam curationem nõ huic Ieſu, quaſi diuina poteſtate agẽti
aſcribendo, ſed ꝙ aliquo alio modo viſum recipiſti. ⌊Nos ſcimus, qa hic hõ pctõr eſt⌋ id ẽ,

A aſſiduus in peccato, ſeductor plebis, & ſimulator, magicis artibus vtens, nec diuina virtute
te illuminauit. Ecce quomodo malitia excæcauit eos, & q̃ ſtudioſe ſatagebant decipere cæ- Sapie.2
cum iſtũ, quaſi dicant, ex quo nos docti & religioſi hoc ſcimus, tu ſimplex & idiota nõ debes
contradicere nobis. ⌊Dixit ergo⌋ ille cæcus nondũ in anima ꝑfecte de Chriſto illuſtratus.
⌊Si peccator eſt neſcio⌋.i. dubius ſum vel incertus, an aliquo fuerit interdũ peccato ſaltẽ ve
niali obſtrictus, quẽadmodũ cæteri prophetaꝝ. Nemo eñ mundus à ſorde, & iuſtus ſepties Job 15
cadit in die. Alij exponũt ſic: Si peccator eſt neſcio.i. ego nõ ſcio veꝝ eſſe, q̃d vos dicitis, vo- Prouer.24
bis eſſe notoriũ, vtpote ꝙ ſit peccator, quin potius oppoſitũ ſecuti. Cæcus iſte non dubitauit
de ſanctitate Ieſu, quẽ dixit eſſe prophetã, ſed an fuit prorſus ab om̃i culpa immunis, nõ ſci-
uit, q̃m nondũ ſciuit eũ eſſe Chr̃m filiũ dei. ⌊Vnũ ſcio, q̃a cæcus cũ eſſem (paulo añ) nũc vi-
deo (ſecurus & impterritus fuit hic cæcus) Dixerũt ergo illi: Quid fecit tibi, q̃uo aperuit tibi
oculos?⌋ Hoc rurſus quærebãt inſidioſe, vt poſſent aliq̃d rep̃henſionis elicere, tãtum'q; mi-
raculũ obfuſcare, timebãt eñ ſi miraculũ iſtud diuulgaret, ꝙ propter nouitatẽ & magnitu-
dinẽ eius, multi acciperẽt Ieſum pro Chr̃o. ⌊Reſpõdit eis: Dixi vobis⌋ Iam q̃d fecerit mihi
& q̃uo dederit mihi viſum, ⌊quid iteꝝ vultis audire?⌋ quaſi dicat, nõ bono animo quæritis,
quatenus cognita veritate credatis in illum. Sed vt aliquã obiectionẽ fingatis. Ideo ſubditur
⌊Nunq̃d & vos vultis diſcipuli eius fieri?⌋ cuius ego iam diſcipulus fieri cupio, tanq̃ dicat:
Scio ꝙ nõ: Magna fuit cõſtantia huius cæci, qui tam ꝑtinẽter atq; audacter r̃ndit pro ſuo be
neſactore. Nec dubiũ, quin Chr̃us hãc ei cõceſſit cõſtantiã. ⌊Maledixerũt⌋.i. malũ impræ
cati ſunt ⌊ei (vel cæco huic phariſæi) & dixerũt: Tu diſcipulus illius ſis⌋ Hoc narrat Euãgeli
B ſta ſcd̃m intẽtionẽ illoꝝ, qui reputabãt diſcipulatũ ſub magiſterio Ieſu eſſe miſeriã, ſeducti
onem & perditionem, cum ſecundum veritatem fuerit benedictio, ſalus, & gratia magna.
⌊Nos autẽ Moſi diſcipuli ſumus⌋ Nec hoc vero locuti ſunt, quoniã mandatũ dei, de hono- Exod 20
ratione parẽtum ꝑ Moſen datum, ꝑ ſuã traditionem irritũ fecerũt, vt probat Chriſtus apud Deuter.5
Matthæum. Scripturã quoq; Moſi nõ verè expoſuerũt, propter q̃d ſupra dixit eis Saluator: Matth.15
Si crederetis Moſi, crederetis & mihi. De me eñ ille ſcripſit: ⌊Nos ſcimus⌋ authoritate ſcri Math.7
pturæ ⌊quia Moſi locutus eſt deus⌋ per angelũ in ꝑſona dei loquentẽ. Vnde in Exodo ſcri- Ephe.6
ptum eſt: Loquebat̃ dñs cum Moſe facie ad faciem, ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum. 1.Petri.2
⌊Hunc aũt (Ieſum) neſcimus vnde ſit?⌋ Paulo ante locuti ſunt phariſæi iſti increduli. Non Marc 15
eſt hic homo à deo, & nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. Opinabant̃ ergo ſe ſcire quòd Johan.5
non eſſet à deo, patriã quoq; eius & genus nouerunt, vnde ſuperius locuti ſunt Nicodemo. Exo.33
Scrutare ſcripturas & vide, quia à Galilæa propheta non ſurgit. Quomodo ergo nunc di-
cunt: Hunc neſcimus vnde ſit, præſertim cum putarẽt eum à diabolo eſſe & magicis artibus Johan.7
inhærere. Dicendum, ꝙ ex magno cõtemptu ſic loquebant̃ ad inſinuandũ vilitatẽ Ieſu, tanq̃
dicerẽt, velut inuẽtitiũ hunc reputamus cũ ignoremus eũ à deo miſſum, vel dicendũ, ꝙ lo-
quebant̃ ſicut homines paſſionati, & ideo mirũ nõ eſt, ſi verba eoꝝ ſint falſa atq; adinuicẽ re-
pugnãtia. ⌊Reſpondit ille homo (mente & corpore illuſtratus) & dixit eis⌋ increpando eo
rum duritiam, perfidiam'q; reprobando. ⌊In hoc eñ mirabile eſt⌋.i. in eo q̃d dicã patet mi-
rabile eſſe ⌊quia (.i. ꝙ) vos neſcitis vnde ſit?⌋.i. ꝙ Ieſus iſte à deo ſit. Deinceps ponit in quo
patet ꝙ mirãda ſit ignorãtia phariſçoꝝ ⌊& aperuit oculos meos⌋.i. ꝑ hoc ꝙ aperuit oculos
C meos à natiuitate clauſos & cæcos, merito agnoſceretis eũ eſſe à deo, cũ hoc ſit ſuꝑ naturalis
effectus, ſoli deo poſſibilis, q & fecit iſtũ effectũ in teſtimoniũ veritatis ſc̃titatiſq; Ieſu, & mi-
rũ ꝙ nõ attẽditis hoc, cũ cõſuetũ ſemꝑ fuerit populo Iudæoꝝ ſigna quærere illiſq; credere.
Propter quod dicit Apoſtolus: Iudæi ſigna quærũt. ⌊Scimus aũt q̃a pc̃tores deus nõ audit⌋ .Cor.1
Omnia verba cæci hic introducta, vno modo exponunt̃ determinate, ad probandum ſuum
propoſitũ, & ſic vera ſunt. Alio modo exponunt̃ cõiter, ſic'q; ſcd̃m Auguſtinũ ſunt verba cæ
ci nondũ perfecte interius illuſtrati. Vnde nec vera ſunt abſolute. Primo ſic: Scimus autem
ex ſcripturis, quia pc̃tores in vitijs ꝑmanẽtes deus nõ audit, propter preces eoꝝ faciendo mi
racula, ad teſtimoniũ bonitatis ipſoꝝ, tamẽ (vt dictũ eſt) interdũ ꝑ malos fiũt vera miracula.
Nam & ad inſtãtiã Alexãdri magni legit̃ deus maxima feciſſe miracula. ¶ Deniq; licet quis
ſit in ſtatu ſalutis, raro tamen vel nunq̃ facit miracula modo prædicto, niſi ſit vir heroicus &
perfectus. Vnde per peccatores intelligi poſſunt inſipiẽtes, animales & imperfecti, quàmuis
ſint pœnitentes, propterea ſubditur. ⌊Sed ſi q̃s dei cultor eſt⌋.i. deo deuotus ꝑ interiores la-
triæ actus ⌊& volũtatẽ eius facit,⌋ diuinis p̃ceptis & admonitiõibus obediendo in omnibus
⌊hunc exaudit⌋ faciẽdo ad precẽ eius miracula, pro teſtimonio virtutis talis cultoris. Sic au-
tem maximè exaudiuit deus Ieſum, ſicut cæcus ſubiungit. ⌊A ſeculo nõ eſt auditũ⌋.i. nunq̃
contigit vel perceptũ eſt, ⌊quia aperuit quis oculos cæci nati⌋ In nulla eñ ſcriptura hoc legi
tur factũ, niſi hoc loco. Ex his infert cæcus ſuũ intentum. ⌊Niſi eſſet hic à deo⌋ quaſi miſſus
ab illo eiuſq; gratia iuuaretur, non poterat facere quicquàm .i. aliquid tale quale fecit in me.
¶ Pro ſecunda explanatione huius ſcripturæ, ſciendum quòd aliquis dicitur peccator multi-
pliciter

pliciter. Primo quia aliquando magna peccata commiſit, quàmuis poſtea perfectus & vir- D
1. Timo. 1 tuoſus ſit factus, ſic Paulus vocat ſe peccatorē, dicendo: Venit Ieſus peccatores ſaluos facere,
1. Cor. 4 quorꝫ ego primus ſum, nihilominus de ſeipſo fateť: Nihil mihi conſcius ſum. Secūdo quia de
peccatis ſuis non ſatisfecit, quàmuis pœniteat. Sic publicanus peccator fuit, cum dixit: Deus
Lucæ. 19 propitius eſto mihi peccatori. Tunc eñ dimiſſa erant ei peccata, quantum ad culpam. Ter-
tio, quoniam in peccatis mortalibus eſt. Habet tamen propoſitum ſe emendandi, habetq́ꝫ ſæ
pe motum attritionis, quàmuis non habeat veram contritionē. Quarto, quia in vitijs iacet,
nec pœnitet. Sed in prauo manet propoſito & effectu. Itaqꝫ quod ait: Scimus quia peccato-
res deus non audit, verum eſt de peccatoribus quarto modo, vtpote quòd non exaudiuntur
Prouer. 28 ad vtilitatē, q̄diu ſunt tales, ideo enim Sapiēs dicit: Qui declinat aurē ſuā ne audiat legē, ora-
Eſa. 1 tio eius erit execrabilis. Et apud Eſaiam dominus loquiť: Cum multiplicaueritis preces non
exaudiam, manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et penè innumerabilia ſunt loca ſcriptu
Prouer. 1 ræ hoc idem teſtantia vt cum in libro Prouerbiorꝫ dominus aſſerit. Tunc inuocabunt me, &
Ezech. 18 non exaudiam, mane conſurgent ad me, & non inuenient me. Nihilominus verum eſt quod
dominus ait per Ezechielem: In quacunqꝫ hora peccator ingemuerit, omnium iniquitatum
eius non recordabor. Eluceſcit ergo ꝙ peccatorem ſecundo modo dictum, videlicet pœni-
tentem exaudiat dominus, dummodo ſalubriter & inſtanter pro ſeipſo orauerit, ſed de pec-
catore tertio modo maior eſt difficultas an exaudiatur in ſpiritualibus bonis. Et dicendum,
ꝙ nō exaudit de cōdigno, ſed de cōgruo, maximè ſi faciat ꝙ in ſe eſt. Certū eſt aūt q̊d qui in
mortali peccato eſt, non poteſt aliquid ꝓmereri, ſeu de cōdigno exaudiri, niſi miſericorditer E
præueniatur à deo gratiam gratumfacientem infundente, qua adepta habet homo motum
cōtritōis meritoriæ actionis & dignè atqꝫ idoneę oratōis, ⌊ ſed ſi q̄s dei cultor ē, & voluntatē »
eius facit ⌋. i. ſigna diuinæ volūtatis implet, videlicet præcepta & hortamēta, hūc exaudit ad »
vtilitatē, q̄uis non ſemp ad libitū, imò q̄nqꝫ negādo quod poſtulať dat meliora ac viciniora
Job. 8 ſaluti. Hinc ſcriptū eſt: Si diluculo cōſurrexeris ad deū & oīpotentē fueris deprecatus, ſi mun
Ibidem dus & rectus inceſſeris ſtatim euigilabit ad te. Itemq́ꝫ: Deus nō ꝓijciet ſimplicē, nec porri-
get manū malignis. Si ergo à deo exaudiri optamus, ſi aliquā ſpecialē grām adipiſci appeti-
mus, nō cōtradicat operatio orationi, nec oſtēdamus per opa iniqua, nos amare id q̊d p ora
tionem dicimus nos odire. Sed faciamus quod in nobis eſt, laborē debitū cōtinuamq́ꝫ diligē
tiā apponēdo, & effectū effectui cōfirmādo, tūc deus protinus aderit, noſtrūqꝫ imꝑfectū ſup
Job. 11 plebit, optatā ꝑfectionē virtutū præſtādo. Ideo quippe in Iob legiť: Si iniquitatē quæ eſt in
Pſalm. 144 manu tua abſtuleris, tūc leuare poteris faciē tuā. Et in Pſalmo: Voluntatē timentiū ſe faciet,
& deprecationē eorꝫ exaudiet & ſaluos faciet eos. ⌊ Rñderūt phariſæi & dixerūt ei. In pecca »
tis natus es totus ⌋. i. in originali pctō quātū ad aīam, & in ſpeciali pœna peccati, q̄ntū ad cor- »
pus, vcꝫ in cæcitate tibi cōgenita, ſicq́ꝫ inuebāt eū cæcū natū propter pctm̄ parētū vel ꝓpriū
cuius contrariū dixit ſaluator. ¶ Monſtruoſitas aūt prolis, q̄uis interdū ſit propter culpā pa-
rentū, vel vnius eorꝫ, cōiter tñ procedit ex cauſa naturali, puta ex diſproportiōe materiæ ſu-
perfluitate vel paruitate, aut debilitate virtutis formatiue in ſemine. Sicq́ꝫ monſtruoſitas eſt
à caſu quo ad naturā creatā, ſed quo ad diuinā prouidētiā eſt ordinata. Quandoqꝫ eñ (vt di-
ctum eſt) ordinať ad manifeſtationē diuinæ potentiæ in opere miraculoſo. Semper quoqꝫ va
let ad ampliorem declarationem naturalis perfectionis in rebus eiuſdem ſpeciei non mon- F
ſtruoſis, in qua perfectione repræſentatur diuina ſapientia atqꝫ potentia, quoniam oppoſita
iuxta ſe clarius eluceſcunt. ¶ Sed cum originale peccatum ſit vnum poſita, q̄uo pluraliter di
cunt: In peccatis natus es totus? Et reſpondendum, quòd originale peccatum formaliter ceu
eſſentialiter vnum eſt, ſcilicet carentia originalis iuſtitiæ debitæ ineſſe ſecundum Anſelmū
materialiter autem eſt multa, quoniam multas animæ vires inficit, & alia peccata naturaliter
continet, præcipue vero propter quatuor vulnera animæ, ex originali peccato inflicta. Se-
cundum Bedam quæ ſunt, ignorantia exiſtens in ratione, malitia exiſtens in voluntate, con-
cupiſcentia, quæ eſt in appetitu concupiſcibili, ſumendo concupiſcentiam pro pronitate ad
concupiſcendum inordinate, & infirmitas quæ eſt in iraſcibili. Hæ enim quatuor vires ani-
mæ ſunt ſubiecta virtutum, ⌊ & tu doces nos ⌋ hoc eſt, cū ſis tam vilis, præſumptuoſum eſt ni »
mis ꝙ per modū docētis & redarguētis alloqueris nos, q ſeniores & maiores ſumus in popu-
lo. Solet eñ ſuperiores ac doctiores, inferiorꝫ informationē deſpicere. Verūtñ veraciter ſa-
piētes & docti diligēter atqꝫ humilr̄ pēſant quę eis dicunť, informariq́ꝫ appetūt, nec propter
dicentis paruitatem contemnunt quod prædicatur. Quoniam veritas propter ſeipſam di-
Prouer. 9 gna eſt acceptōe. Ideo Salomon ait: Argue ſapientē & diliget te, doce iuſtū, & feſtinabit ac-
cipere. ⌊ Et eiecerūt eū foras ⌋. i. ex tēplo & ſynagoga, ſeu populo expulerūt, & tanq̄ excōi- »
catum habuerunt. Et ſicut pauloante neſciētes benedixerūt eum verbis, dicēdo: Tu diſcipu-
lus illius ſis, ſic modo ignorātes, benedicunt eum factis, expellendo eum à ſynagoga ſatanæ.
Quos enim ipſi expellebant crudeliter CHRISTVS recepit clementer. ⌊ Audiuit Ieſus, ⌋ »

A A narrantibus quod tamen antequàm fieret nouit futurum, & dum fiebat inſpexit, & ante-
quàm ſibi recitaret, ſciuit iam accidiſſe: ⌊quia eiecerunt eum foras⌋.i. ꝙ phariſæi cæcũ à ſyna
goga ſequeſtrauerũt. ⌊Et cũ inueniſſet eũ⌋ Secũdũ Bedã Ieſus quæſiuit eũ ⌊dixit ei⌋ iã inuẽ
to. ⌊Tu credis in filium dei?⌋ Non quaſi ignorãs id quærit, ſed vt cæcũ ad pfectiorẽ ſui agni
tionẽ promoueat. Quãto enĩ quis magis opprimit propter veritatẽ, tãto apud deũ meretur
ampliorem exaltationem & grãm. Cæcus iſte nondũ determinate credebat in filiũ dei, ſed
paratus fuit ad hoc. Ideo interrogat à Chriſto, quia q boni propoſiti ſunt, merent grãm dei
auxiliatricem, per quã dedicant in executionẽ ſalubrẽ. ⌊Reſpõdit ille (cæcus) Quis eſt (o) do
mine (filius dei quod quæro) vt credã in eũ?⌋ Nondũ eñ cognouit Ieſum ſecundũ faciem,
quoniã cæcus ab eo receſſit, & nondũ ad eum reuerſus fuit, & ſi cognouiſſet eum ſecundum
faciem, nõ tamen ſciuiſſet quod eſſet filius dei, quia vt dictum eſt, tenuit eum pro propheta.
⌊Et dixit ei Ieſus: Et vidiſti eum (nunc ad me accedẽdo) & qui loquitur tecum ipſe eſt⌋ id ẽ
ego ipſe quem nunc inſpexiſti oculo corporali qui præſentialiter tecũ loquor, ſum filius dei.
⌊At ille ait: Credo dñe⌋ in filiũ dei. His nẽpe verbis auditis cognouit, ꝙ is qui eũ alloquebat
fuit Ieſus oculoꝝ ſuoꝝ apertor, & quia tenuit eũ pro vero ꝑpheta, iuſtoq́ꝫ viro, credidit oĩa
verba eius eſſe vera. Idcirco cum audiſſet ab ore eius ꝙ eſſet filius dei mox credidit, ſciens de-
um eſſe cum illo cui credebat. ⌊Et procidens adorauit eum⌋ Si credidit explicite, ꝙ eſſet fi-
lius dei naturalis, adorauit eum adoratione latriæ. Si vero credidit quòd eſſet filius dei ꝑ gra
tiam ſingularem, adorauit eum adoratione Duliæ. Pauciſſimi autẽ diſcipuloꝝ habebãt ex-
B plicitã fixamq́ꝫ fidẽ de hoc quod Chriſtus eſſet dei vnigenitus verusq́ꝫ deus, ſic tñ diſpoſiti
erãt, ꝙ mox fidẽ talem reciperẽt. ⌊Dicit ei Ieſus: In iudiciũ ego in hũc mundũ veni⌋.i. ad fa
ciendũ iudiciũ diſcretiõis, hoc eſt, diſcretionẽ iudicialẽ inter electos ac reprobos, de quo iu-
dicio infra habet: Nunc iudiciũ eſt mundi. In primo ergo ſuo aduẽtu venit Chriſtus diſcer- Iohan.12
nere inter electos ac præſcitos, illos gratioſe & pie cõuertendo, hos iuſte deferẽdo. In ſecun-
do aũt aduẽtu veniet facere iudiciũ retributõis, de quo dixit: Non miſit deus filiũ ſuũ vt iudi- Iohan.3
cet mundũ, & ego nõ iudico quenq̃ ⌊vt qui nõ vidẽt⌋.i. ſimplices & indocti, quales fuerunt Iohan.8
diſcipuli Chriſti, & cæcus iſte ⌊videãt⌋.i. ſpũaliter illuminent à me, necq́ꝫ lucẽ mundi, fidei
oculis cõtemplent ⌊& qui vidẽt⌋.i. ſcribæ & phariſæi cæteriq́ꝫ in proprijs oculis ſapiẽtes li-
terati ac prouidi ⌊cæci fiant⌋.i. lumine fidei cæteriſq́ꝫ donis grãe ſpũs ſancti priuent, & gra-
uius q̃ ante obtenebrent, propter eoꝝ ſuperbiã atq́ꝫ demerita. ¶Huic verbo Chriſti cõſonat
quod Symeon iuſtus prædixiſſe legit: Ecce poſitus eſt hic in ruinã, & reſurrectionem mul- Lucæ.2
torum in Iſrael. Chriſtus quoq́ꝫ alio loco ait cõcorditer iſtis. Confiteor tibi pater, quoniam Mat.11
abſcõdiſti hæc à ſapiẽtibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Poſſunt quoq́ꝫ per nõ vi Lucæ.10
dẽtes intelligi peccatores vitijs obfuſcati. Sed prædeſtinati, vt Matthæus, Zachæus, Ma- Matth.9
gdalena, qui per Chrm̃ illuſtrati ſunt corde. Per vidẽtes vero hi quos inflauit ſuperbia in tm̃ Lucæ.19
vt Chriſti prædicationem deridere præſumpſerint. Tertio & cõmunius, ꝑ nõ vidẽtes intel- Lucæ.7
ligunt Gentiles, vnius veri dei agnitõe carẽtes. Per vidẽtes vero Iudæi diuina lege inſtructi.
In Chriſti aũt aduẽtu & deinceps cœpit populus Iudæoꝝ excæcari atq́ꝫ gẽtilitas illuſtrari,
præſertim poſt paſſionẽ Apoſtolis vbiq́ꝫ docẽtibus. Propter quod Chrus dixit Iudæis: Au- Acto.2
C feret à vobis regnũ dei, & dabit gẽti faciẽti fructus eius. Hinc in Eſaia ait Chriſtus: Et nunc Matt.21
hæc dicit dominus, formans me ex vtero ſeruum ſibi, vt reducam Iacob ad eum, & Iſrael nõ Eſa.49
cõgregabitur, & dixit dominus mihi: Parum eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, de-
di te in lucem gẽtium, vt ſis ſalus mea vſq́ꝫ ad extremũ terræ. ⌊Et audierunt ex phariſæis qui
cum ipſo erant,⌋ hoc eſt, aliqui phariſæorum exiſtentium cum Ieſu, quando hæc protulit,
⌊& dixerunt ei (ex ſuperbia murmurãdo) Nunquid & nos cæci ſumus?⌋ ea cæcitate, quam
dicis futurã quibuſdã vidẽtibus. Hoc eſt: Nunquid & nos cor excæcatũ habemus? Suſpica-
bant eñ phariſæi, qđ veꝝ fuit, videlicet ꝙ Ieſus more ſolito tetigit eos. ⌊Dixit eis Ieſus: Si
cæci eſſetis⌋ hoc eſt, ſi humiliter agnoſceretis inſipientiã, iniquitatesq́ꝫ noſtras, & me docto-
rem iuſtitiæ audiretis ⌊nõ haberetis pctm̃⌋ quoniã veſtrũ impfectũ confitẽdo meremini
indulgẽtiã & grãm iuſtificantẽ. ⌊Nũc vero dicitis quia (.i. ꝙ) videmus⌋ hoc eſt, quia vos ipſos
iactatis doctos ac ſapiẽtes ⌊pctm̃ veſtrũ manet⌋ in vobis inſanabile atq́ꝫ damnandũ. Vel ſic
Si eſſetis, habẽdo ignorantiã inuincibilẽ, nõ haberetis pctm̃, qm̃ talis ignorãtia omnino ex-
cuſat à culpa. Vel, ſi cæci eſſetis, cæcitate, ſeu ignorãtia facti. Ignorantia vero iuris affectata
nõ excuſat, ſed auget pctm̃. Ignorãtia vero quæ contingit ex negligentia quadam excuſat à
tanto, non à toto. Plus igitur peccat, qui ſcripturas cognoſcit, q̃ alius cæteris paribus, vt pote
ſi ignorantia alterius excuſabilis eſt in toto vel in parte. Popter quod Iacobus proteſtatur: Iacob 4
Scienti bonum & non facienti, peccatum eſt illi. Et Petrus in ſecunda ſua Canonica: Meli- 2. Pet 2
us erat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum reuerti. ¶Denique Lucæ.12
ſeruus ſciens voluntatem domini ſui & non faciens, plagis vapulabit multis. Qui autem non
cognouit & fecit digna plagis, vapulabit paucis.

¶Eluci-

¶Elucidatio capituli decimi: Amen amen dico vobis, qui non intrat per oſtiũ.
.Articulus viceſimusquintus.

Johan.9 SICVT in fine præcedentis capl'i patuit, phariſæi iactabant ſe eſſe
videntes hoc eſt eruditos & dignos alioꝝ rectores, nõ tamen crede
bant in Chriſtũ, ſed eum negabant, idcirco Saluator in exordio hu
ius capl'i pandit errorẽ ac falſitatẽ illoꝝ, ꝑ quandã parabolã quã ipſe-
met poſt pauca partim exponit. Ait ergo: ⌊Amẽ amẽ dico vobis⌋
o elati phariſæi: ⌊Qui nõ intrat per oſtiũ in ouile ouium, ſed aſcen
dit aliunde, ille fur eſt & latro.⌋ Hoc totũ in corporalibus rebus ita
ſe habet. Sed iſta exponẽda ſunt ſpiritualiter ſecũdũ ſenſum à Chri
ſto intentũ. In locutõe quippe parabolica qualis eſt iſta, ſenſus prin
cipalis ac literalis nõ eſt qui immediate per verba ſignificaꝫ, ſed qui
per ipſas res vocibus deſignatas inſinuaꝫ. Eſt igiꝫ intellectus: Qui nõ intrat ſpirituali ſeu cor
porali introitu, per oſtiũ .i. ordinate per Chriſtum, videlicet, ſecundũ Chriſti voluntatẽ, li-
cite ac honeſte, vel per fidem catholicã atq; indiuiduã charitatem, in ouile ouium, hoc eſt, in
eccleſiã, in congregationẽ fidelium, ad præſidendum gregi dominico, ſed aſcendit aliũde .i.
Hebr.5 ſibĳpſi aſſumit honorem, non vocatus à deo tanq̃ Aaron, idcirco aſcẽdere diciꝫ ſuperbe in-
Luc.9 trare, per ambitionem propriam, per alioꝝ intruſionem, per ſimoniacã prauitatem, per cor
Hebr.5 ruptam & non canonicam electionem, non ſequens Chriſti veſtigia, de quo ad Hebræos di
Pſalm.109 cit Apoſtolus, ꝙ non ſemetipſum clarificauit vt pontifex fieret. Sed qui locutus eſt ad eum: E
Tu es ſacerdos in æternum, ille fur eſt & latro, furem appellamus qui rapit aliena. Indignus er
go prælatus qui per Chriſtum non intrat ad præſidendum fidelibus. Vel quicunq; deceptor
fuſusq; doctor credentium eſt fur, quoniam populum dei ſubtrahit deo, quoniam ſuo peſti-
fero documento ſeu prauo exemplo, ac alĳs modis auertit fideles à deo, & ſubiugat eos ſi-
bi, atq; in ſuum commodum redigit eos, bona eorum conſumendo, eorum ſeruitute vtendo,
Matth.23 & ipſos tanq̃ mancipia poſſidendo, quemadmodum de his phariſæis loquitur Chriſtus: Væ
vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quia comeditis domus viduaꝝ. Huiuſmodi itaq; aſcen-
ſor ouilis & ouium doctor, ſeu indignus prælatus, & rector gregem ſibi conformat, & maxi-
mũ damnum infert Chriſto, cuius prædilectam ſubſtantiam, pro qua ipſe ſanguinem fudit
Eccl.10 taliter diſſipat. Vnde in Eccleſiaſtico legiꝫ: Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius, &
Hiere.10 qualis eſt rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Hieremias quoq;: Quoniam (inquit) ſtul-
te egerunt paſtores, & dominum non exquiſierunt, propterea om̃is grex eoꝝ diſſipatus eſt.
¶Deniq; talis etiam dicitur latro, quoniam gregem fidelium ſpiritualiter ſtrangulat, vitam
gratiæ ſuffocando in eis, atq; diaboli deuorationibus eos exponendo, imò ad mortẽ æternã
ducendo. Inducit enim eos ad vitia quibus occiditur anima gratiam amittendo, & dæmonũ
1 Pet 5 dentes incurrendo. Aduerſarius enim noſter diabolus tanq̃ leo rugiens circuit quærẽs quem
deuoret. ⌊Qui autem intrat (præfatum ouile) per oſtium⌋ .i. per Chriſtum, videlicet ordi-
nate, charitatiue, humiliter, non quærens præeſſe vel dominari, ſed prodeſſe & auxiliari; non
quærens vel propria libertate, ſed pro aliorum ſalute infatigabiliter laborare, ⌊paſtor eſt oui
um⌋ hoc eſt, fidelium re & nomine, quoniam verbo & opere paſcit, cõfortat & recreat eos.
Hiere.3 Tales paſtores deus promiſit apud Hieremiam: Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & pa F
ſcent vos ſcientia & doctrina. Ad hanc veram paſtoralem perfectionem hortatur princeps
1. Petri.5 Apoſtoloꝝ in prima ſua epiſtola, dicens: Seniores obſecro paſcite qui in vobis eſt gregẽ dei
prouidentes non coacte ſed ſpontanee ſecundum deum, non turpis lucri gratia, neq; vt do-
minantes in cleris, ſed forma gregis facti & ex animo. ⌊Huic (tam fructuoſo paſtori) oſtiari-
us aperit⌋ id ẽ, ſpiritus ſanctus diuinas veritates reuelat, modum regiminis manifeſtat, & de
Johan.16 om̃ibus neceſſarĳs inſtruit. Vnde de ipſo infra habeꝫ: Cum venerit ille ſpiritus veritatis do-
cebit vos omnẽ veritatẽ. Igiꝫ ſpiritus ſanctus admittit, vel potius introducit timoratũ ac di-
1. Timo.3 ligentẽ paſtorẽ in ſanctuariũ ſapientiæ ſempiternæ vt diſcat & ſciat, quomodo oporteat ſe
Pſalm.30 conuerſari in domo dei, & illic dat ei guſtare multitudinem dulcedinis ſuæ, ita vt rediens ad
Pſal 44 gregem dominicum ſibi commiſſum, eructet illis memoriam abundantiæ ſuauitatis diuinæ
ſicq; de plenitudine ſibi collata illuminat & accendit corda ſuoꝝ. ¶Hac apertiõe ſpiritus ſan
cti maxime indiget omnis paſtor, & tanto amplius quanto pluribus præeſt. Cum enim ne-
mo ſuĳpſius poſſit operari ſalutem ſine ſpeciali atq; continuo auxilio ſpiritus ſancti, quomo-
do poterit ſuam & alioꝝ operari ſalutem, ſine ingenti, ſingulari, iugiq; ope paracleti. ¶Pro-
pterea oportet paſtorem frequẽter nimis ad deum recurrere, eius auxilium cum humili pro-
ſtratione requirere, vt in om̃ibus dirigatur, moueaꝫ & reguleꝫ ab ipſo, itemq; vt ſpũs ſanctus
corda ſubditoꝝ docibilia faciat, tãgat, gubernet. Væ ergo diſſolutis & intimoratis prælatis,
qui ſe ad exteriora impudẽter effundunt, qui non ponderant q̃ graue onus ipſis impoſitum
Luc.16 ſit, neq; præcogitant quam Chriſto pro ſe ſuisq; ouibus tribuant rõnem. Iſti nõ pẽſant illud.

Sapien

A Sapientiæ:Iudiciũ duriſſimũ in his qui præſunt fiet. Ideo bene ait Chryſoſtomus: Quis eſt ꝗ
“ deſiderat ꝓlationẽ & curã animaꝝ, niſi qui non timet iudiciũ dei,⌞& oues vocem eius au- Hebr.13
“ diunt⌟.i.electi ſubditi qui ſunt oues,per ꝓdeſtinationẽ æternã talis paſtoris doctrinã ſuſci- 1.Pet.4
piunt ac ſequunt. Humiliter eñ & deuote audiunt & obſeruant verbũ ſui ꝓlati tanꝗ vicarij
Chriſti,quẽadmodũ apl'us in ſuis epiſtolis ſæpius gloriat in dño de ſuis diſcipulis ſeu popu- Roma.5
lis à ſe conuerſis,ꝙ ſuã prædicationẽ cũ omni attentiõe & reuerentia ꝑceperũt,ꝙ vtiq; opor Phil.5
tet omnem ſubditũ diligenter implere. Quoniã prælatis loquit Chriſtus apud Lucam:Qui 2.Cor.9
“ vos audit,me audit:& qui vos ſpernit,me ſpernit.⌞Et proprias oues vocat nominatim⌟.i. 2.Cor.10
ſingulos ſubditoꝝ ſuoꝝ determinate cognoſcit,ad meliora hortat, ad felicitatem inuitat,om Phil.3
nium mores penſando,quid ſingulis expediat perpendendo,cunctis familiariter condeſcen 2.Theſſ.1
do,vnicuiq; ſecundum propriam capacitatem ac indigentiam prouidẽdo,ſubueniendo & Luc.10
influendo,quemadmodum Salomon admonet in lib prouerbiorũ:Diligenter agnoſce vul- Prou.27
tũ pecoris tui,tuoſq; greges conſidera. Quemadmodum eñ medicus corpoꝝ diſpoſitio-
nes,cõplexiones atq; morboꝝ diuerſitates in languido penſat,quatenus vnicuiq; medicamẽ
tũ ſuæ diſpoſitioni ac morbo proporcionatũ apponat. Quod eñ vni prodeſſet,obeſſet alte
ri. Sic ꝓlatus & paſtor cũ ſit medicus animaꝝ attendere debet inclinationes, motus & ſtudia
ſinguloꝝ:ſic vnũquemq; à malo retrahere,& ad virtutes prouehere ꝑ media aptiora, quod
non eſt parum difficile,propter quod conuenienter ait Gregorius:Ars artium eſt regimen
B animarum,& magna valde perfectio,exercitatio,vnctio,diſcretio erigitur ad bonum præ-
latũ,vnde in Deuteronomio loquitur Moſes:Date ex vobis ſapientes & gnaros,quorũ con Deut.1.
“ uerſatio ſit probata in tribubus veſtris,& ponã eos vobis principes.⌞Et educit eas⌟de via
ad patriã,de carne ad ſpiritũ. Educit inſuper eas ad paſcua alimoniæ ſpũalis,ad panẽ vitæ & Pſal.40
“ intellectus,ad panẽ ſacramentalẽ,ad diuinoꝝ cõtemplationẽ.⌞Et cũ proprias oues emiſe- Eccl.15
“ rit⌟.i.ꝓdicto modo eduxerit atq; de tenebris ignorãtiæ & peccati in lucẽ veritatis ac ſplen-
“ dorẽ virtutũ trãſtulerit,⌞ante eas vadit⌟.i.in via dei ipſas exẽplariter ꝓit,& in virtuoſa cõ-
uerſatione excedit,faciẽdo ꝗd docet,& nõ verbo dũtaxat,ſed ope quoq; viã mõſtrãdo,quẽ-
admodũ ad Tim. Paulus ait:Eſto exẽplũ fideliũ in verbo,in cõuerſatiõe,in charitate, profe-
ctus tuus manifeſtus ſit oĩbus, hęc eñ faciẽs,teipm ſaluũ facies,& eos ꝗ te audiũt. Deniq; cũ 1.Tim.4
ꝓlatus ſit ꝗſi ſignũ ad ꝗd omniũ ſubditoꝝ oculi dirigunt,ideo nihil tãtũ ædificat ſubditos vel
tantũ cõfert ad omnẽ profectũ virtutũ, vt bona & irreprehenſibilis vita paſtoris. Frequẽs nãq;
occurſus & ꝗtidianus aſpectus in habitũ vertit,atq; in cordibus ſubditoꝝ, verã in virtutibus
cõſtantiã operat. Oportet ergo ꝓlatũ in virtute & ſapĩa ſtabilẽ eſſe, ne paſſionibus agitet,ne Deut.16
ꝑſonaꝝ acceptor ſit,ne vnũ præ alio palpet vel tribulet,ne priuato amore vel odio corrum- Eſa.42
patur,ſed deũ ſemꝑ ꝓ oculis habeat,iugiter formidet,ne ꝑ ſuã impꝑfectionẽ aut iniuſtitiã ali- Iaco.2
quẽ ex ſibi cõmiſſis ſcandalizet. Prælatus quippe eſt iudex & caput ſiue principiũ gregis ſui.
Iudex autẽ ſecundũ philoſophũ debet eſſe quaſi animata iuſtitia, viuaq; lex,nuſꝗ ab æquita-
tis tramite deuians. Primũ quoq; in omni ordine eſt menſura & regula poſterioꝝ. Menſurã
vero & regulã neceſſe eſt eſſe vniformẽ ac ſimplicẽ,aliter nõ poſſent alia ꝑ eã mẽſurari ac re Pro.11.
gulari. Sit ergo ꝓlatus vniformis,fixus & ſimplex,nõ ſimulator & callidus,ſed mitis & humi-
“ lis.⌞Et oues illũ ſequunt⌟tanquã ducẽ ꝓdignũ.i.opibus illius ſe cõformãt,eiuſq; verbis ob-
C tẽperãt,quẽadmodũ ad Heb. docet apl'us:Obedite ꝓpoſitis veſtris & ſubiacete illis. Ipſi eñ Hebr.13
ꝑuigilãt tanꝗ rationẽ pro aĩabus veſtris reddituri. Bonus ergo paſtor bonas efficit oues,oui-
umq; vitia & defectus maxĩe accidũt ex negligẽtia atq; inſufficiẽtia ꝓſidẽtis. Propter ꝗd ma
ximũ dei donũ eſt,habere virtuoſum ꝓlatũ. Vnde videmus,ꝙ in veteri teſt.tꝑe iudicũ & re-
gũ quãdo iudex vel rex bonus fuit,populus Iſrael dño miniſtrauit,ſed rege vel iudice impie
“ cõuerſante,populus quoq; cõmuniter vixit inique,inſiſtẽdo frequẽter idololatriæ,⌞ꝗa ſciũt
“ vocẽ eius⌟.i.doctrinã eius ꝑ approbationẽ cognoſcũt,⌞alienũ aũt⌟.i.ſeductorẽ,peſtiferũq;
“ doctorẽ ſchiſmaticũ ſiue hæreticũ,vel impiũ Chriſtianũ,⌞nõ ſequunt⌟.i.eius doctrinis non
“ acquieſcũt nec opa ſequunt,⌞ſed fugiũt ab eo⌟.i.aĩo illũ deteſtant. vel etiã interdũ corpore
“ ſe elongãt ab ipſo,ne cũ ꝑuerſo ꝑuertant. Qui eñ tetigerit picẽ,inquinat. Et apl'us:Exite(in
“ quit)de medio illoꝝ,& immũdũ ne tetigeritis,⌞ꝗa nõ nouerũt⌟ꝑ approbationẽ & imitati- Pſal.17
“ onẽ,⌞vocẽ alienoꝝ⌟.i.verba fallaciũ. Totũ hoc intelligẽdũ eſt de ouibus,nõ ſolũ ſecũdum Eccl.13
ꝓſentẽ iuſtitiã,ſed & ſecundũ ꝓdeſtinationẽ diuinã,& de auditu ſeu fuga vel cognitione fi- 2.Cor.6
nali. Certũ eſt eñ,ꝙ multi electi ad tẽpus errãt,& hæreticoꝝ vel alioꝝ deceptoꝝ doctrinas Leuit.11.
aduertũt,ſed final'r pœnitẽt,& in Chriſti ſermone diẽ claudũt extremũ. Similiter multi ꝓſci
ti,ad tẽpus verba bonoꝝ,aduertũt paſtoꝝ & alienoꝝ vocẽ abhorrent,ſed non perſeuerant Mat.24
vſq; in finẽ,nũc implent illud apoſtoli:Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci. Et:Op- Heb.13
timum eſt,gratia ſtabiliri cor. Vel loquit Chrũs de ouibus formal'r,hoc eſt inquantum ſunt Ibidem
oues,nõ materialiter. Formaliter eñ de eis loquendo nõ errãt,quẽadmodũ arbor bona non Matt.7
“ poteſt facere fructus malos.⌞Hoc prouerbiũ⌟.i.ſimilitudinẽ iſtã vel ſermonem hunc para- Mar.4
Luc.6

CAP. X. bolicum, ⸤dixit eis Ieſus: Illi autem (phariſæi) non cognouerunt quid loqueretur eis,⸥ q̄d per
verba prædicta ſignificaret. Certi enim fuerunt, ꝙ intentio eius finalis non erat de pecoribus, D
⸤Dixit ergo eis iterũ Ieſus⸥ qui nouit ignorãtiam illorũ. Expoſuit ergo prouerbium iſtud pro »
parte. Expoſitio nãq; non intelligentibus eſt neceſſaria. ⸤Amen amẽ dico, quia ego ſum oſti »
um ouium⸥ hoc eſt porta ſecundum proprietatem quãdam, per quam electi intrant in ſocie- »
tatem eccleſiæ militantis, & deinceps ad conſortium eccleſiæ triumphantis. Chriſtus quoq; eſt
oſtium per quod intramus ad patrem, nunc per fidem & gratiam, tunc vero per ſpeciem, pro-
Iohan. 14. pter q̄d ait: Ego ſum via, veritas & vita. Nemo venit ad patrem, niſi per me. Itemq; apoſto-
Ephe. 2 lus: Per ipſum (inquit) acceſſum habemus ad patrem. Et rurſus: Per ipſum offeramus hoſtiam
Heb. 13. laudis deo ſemper, Chriſtus ergo eſt oſtium, quia per eius auxilium incorporamur eccleſiæ, ad
Acto. 2.
Prouer. 18 patriam deuenimus, deo immediate vnimur. Propterea Petrus teſtat: Neq; enĩ datum eſt ho-
Acto. 10. minibus aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat eos ſaluos fieri. Dicitur autem Chriſtus oſtiũ
Hiere. 11. per ſimilitudinem quandam, q̄modo dicitur, agnus, leo, petra, lucerna. ⸤Omnes quotq̄t vene- »
Apoca. 5.
1. Cor. 10 runt fures ſunt & latrones⸥ Non abſolute de omnibus loquitur Chriſtus, quia ſuperius laudauit »
Iohan. 5 Iohãnem Baptiſtam & Moſen, ſed de quibuſdã pſeudoprophetis, qui non longe ante Chriſti
Apoca. 21 aduentum venerunt, quales fuerunt Theodas & Iudas Galilæus, de quibus ſcribitur in actibus
Iohan. 5.
Iohan. 9 apoſtolorũ. Vel de omnibus qui ſine Chriſto (hoc eſt ſine dei verbo) venerunt non miſſi à deo,
Acto. 5. ſed proprio ſenſu ſe ingerentes, de qualibus dñs ait per Hieremiam: Ipſi currebant, & ego non
Hiere. 23 miſi eos. ⸤Sed non audierunt eos oues⸥ .i. finaliter ipſis non conſenſerunt, q̄uis forte ad tem- »
pus deceptæ ſint. Ego ſum oſtium, ſicut nunc dictum eſt. ⸤Per me ſi quis introierit⸥ .i. q ſecũ- »
dum doctrinam & vitã meam conuerſatus fuerit, q per fidem & gratiã meam congregationi E
fidelium ſe iunxerit, ſi quis mihi intima charitate inhæſerit, ⸤ſaluabitur⸥ hoc eſt æternã beati- »
tudinem conſequetur, nuncq; à peccatis purgabitur, aliter Chriſtus non eſſet ſaluator. Vnde
Acto. 15 in actis Petrus diſſeruit: Per gratiã domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari. ⸤Et ingredie- »
tur & egredietur⸥ .i. in latitudine charitatis, & ſpũs libertate verſabitur, quia lex Chriſti eſt lex »
Deute. 6. amoris, & vbi ſpiritus dñi, ibi libertas. Itaq; ingredietur, redeundo ad propriã conſcientiam,
2. Corin. 3 examinando ſeipſum, atq; interioribus virtutum theologicarũ actibus inſiſtendo, & egredie-
tur de habitu virtuoſo in opus meritorium, de cognitiõe ad operationem, de via ad patriam:
Egredietur quoq; ad proximos illis miſericorditer condeſcendendo, conſulendo, ſubueniẽ-
Galat. 6 do, quemadmodum dicit apoſtolus: Alter alterius onera portate. Et: Non quæ ſua ſunt ſingu-
Philip. 2.
Treno. 3. li conſiderantes, ſed quæ aliorũ: Egredietur demum quotidie, leuando ſe ſuper ſe, vt ſit conuer
Philip. 3. ſatio ſua in cœlis, omnibusq; terrenis ac ſenſibilibus rebus tranſcenſis, ſola cœleſtia, ſpiritualia
Ibidem. & æterna contempletur, amet, recogitet, omnia arbitrans vt ſtercora, propter eminentem ſciẽ-
tiam Chriſti, ⸤& paſcua⸥ .i. ſpiritualia alimenta copioſæ, ⸤inueniet⸥ in præſenti & in futuro. »
Nunc enĩ quotidie reficitur corpore & ſanguine ſaluatoris, incremento virtutum, conſolatiõe
interna, riuis ſapientiæ, cæterisq; donis & chariſmatibus ſpũs ſancti. His bonis anima ſeipſam
Deute. 32 diligenter cuſtodiens, vt ſponſo ſuo cœleſti ſe incontaminatã exhibeat, feliciter impinguatur
Pſal. 30 & conſortatur, ita vt cibum faſtidiat corporalem, omnemq; conſolationem carnalem & ſecu-
Eſaiæ. 64
1. Corin. 2 larem. Porro in patria inueniet paſcua illa vberrima, quæ oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec
Ephe. 1. in cor hominis aſcenderunt, vbi deus eſt omnia in omnibus, omnesq; beati de eius fruitione cõ-
tentantur & ſuperdulciſſime ſatiantur. ⸤Fur non venit⸥ .i. ſeductor, indignusve paſtor non »
accedit fideles, ⸤niſi vt furetur⸥ hoc eſt oues Chriſti ſubtrahat Chriſto, & officium ſibi indebi »
tum præſumptuoſæ vſurpet. Quàmuis enĩ dicat ſe homo non intendere, tamen male agendo, F
& debita omittendo hoc facit, ⸤& mactet & perdat⸥ .i. ſpũaliter occidat, atq; ad ſempiternũ »
perducat interitum. Tales ſunt negligentes prælati, carnales, auari & ambitioſi, quibus domi-
Ezech. 34. nus ait per Ezechielẽ: Væ paſtoribus, qui paſcebant ſemetipſos, lac comedebatis, & lana ope-
riebamini, gregem autem meum non paſcebatis. Ego dñs requiram gregem meum de manu
eorũ. ⸤Ego veni⸥ in mundum per incarnationem, & in publicũ per prædicationẽ, ⸤vt (oues) »
vitam (gratiæ) habeant (in præſenti) & abundantius habeant⸥ .i. plenam fœlicitatem, ſeu vitã »
Eſaiæ. 51 gloriæ ſortiantur in patria, de qua abundantia, abundantiq; gloria cecinit Eſaias: Gaudium &
Eſaiæ. 51 lætitia inuenietur in ea, gratiarumactio & vox laudis. Itemq;: Lætitia ſempiterna ſuper capita
Eſaiæ. 61 eorũ, gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.
Eſaiæ. 35

¶Proſecutio expoſitionis huius capituli, ab eo loco quo dicitur: Ego ſum paſtor bonus. Articulus. XXVI.

LOquutus iam fuit dominus Ieſus in præcedenti lectione de paſtore in generali, nunc
tractat de paſtore in ſpeciali, videlicet de ſeipſo. ⸤Ego ſum paſtor bonus,⸥ Secundũ »
vtrãq; ſuam naturam eſt Chrũs paſtor, & paſtor bonus. Secundum diuinitatem qp-
pe paſcit non ſolum intellectuales creaturas ſpũali alimẽto, ſed & omnia animata. Hæc
Pſal. 144 inferiora paſcit corporeo nutrimento, quemadmodum ait pſalmiſta: Oculi omnium in te ſpe
rant dñe, & tu das eſcam illorũ in tempore oportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne
animal

A animal benedictione. Rurſusq́ꝫ: Qui dat iumentis eſcam ipſorum. Hinc ait ſaluator: Reſpi-
cite volatilia cœli, quoniã non ſerunt neqꝫ metunt, & pater veſter cœleſtis paſcit ea. Quòd Mat.6
vero Chriſtus vt deus ſit hominũ paſtor in ſpũalibus eſcis, conſtat ex eo quod ait apud Eze
chielẽ: Ego ipſe paſcã oues meas. Sic ꝗqꝫ eſt Chrũs paſtor eſſentialiter bonus & pura, infini- Ezech.34
taq́ꝫ bonitas. Secundũ naturã vero aſſumptã eſt paſtor inſtrumẽtalis, ꝑ excellẽtiſſimã diui-
næ bonitatis participationẽ bonus. Eſt igitur paſtor bonus, quoniã iuſte & charitatiue ac ſa
luberrime alit fideles, ſanctitatis exẽplo, ſapientiæ verbo, oratione & ſignis. Deniqꝫ tã affe-
ctuoſus, liberaliſq́ꝫ paſtor eſt, vt ſeipſum præſtet in cibũ, ꝑ quẽ conſequimur vitã æternã. Eſt
aũt Chrũs paſtor ſummus, iuxta illud Petri: Cũ apparuerit princeps paſtoꝝ, percipietis im
marceſſibilẽ gloriæ coronã. Eſt quoqꝫ paſtor maximus, ſecundũ illud Pauli ad Hebrę. Deus 1.Pet.5
pacis qui eduxit de mortuis paſtorẽ magnũ dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ, aptet vos in om̃i bo Heb.13
no. Eſt etiã paſtor vnicus, ſumme ſingularis & potẽtiſſimus, cui nullus aduerſarius valet reſi-
ſtere, de quo deus ꝑ Ezechielẽ ait: Suſcitabo ſuꝑ gregẽ meũ paſtorẽ vnũ, qui paſcat eũ Da- Ezech.34
uid, ſeruũ meũ.i. Chriſtũ. Paſcit itaqꝫ Chriſtus ſuos electos in vita præſenti, pane lachryma-
rum, pane euchariſtiæ, pane iuſtitiæ ſeu obedientiæ, de quo dictũ eſt ante: Meus cibus eſt, vt Pſal.41
faciam volũtatem patris qui miſit me. ¶Deinde Chriſtus diſtinguit inter bonũ & malũ pa- Iohan.6
“ ſtorem. ⌊Bonus paſtor,⌋ qui ex charitate præeſt, & fouet ſibi cõmiſſos, vt eoꝝ cooperet ſa- Mat.26
“ luti & ſimul cũ illis ſaluetur, ⌊animã ſuam⌋.i. vitã animalẽ, naturalẽ ſeu corporalẽ, ⌊dat⌋.i. Iohan.4
“ morti exponit, ⌊pro ouibus ſuis⌋.i. pro defenſione atqꝫ ſalute gregis ſibi cõmiſſi, imò cuiuſ-
libet eoꝝ in certo caſu, videlicet q̃n gregi imminet ſalutis periculũ, vt ſi hæretici vel pagani,
B aut tyranni irrũpant eccleſiã, conãtes Chriſtianã plebẽ à fide vel æquitate auertere, & ne-
mo ſit qui poſſit tũc populũ dei cõfirmare in fide vel æquitate, ſi paſtor abierit. Cũ em̃ anima
ſit præſtantior vita corporali, & corpore debet ꝓlatus qui paſtor eſt animaꝝ, pro ſalute ſui
gregis ad mortẽ eſſe paratus. Si aũt ſola tẽporalia ſubditoꝝ quærant ab aduerſariis, nõ opor
tet vt exponat ſe morti. Talis paſtor fuit Paulus qui dixit: Ego ipſe libenter impendã, & ſuꝑ-
impendar pro animabus veſtris. Nec ſolũ paſtor, ſed & quilibet Chriſtianus tenetur in caſu 2.Cor.12
animã ſuam pro quocũqꝫ proximo ponere, vtpote ſi proximus aliter peccatum mortale nõ
poſſit euadere. Quilibet em̃ tenet plus diligere animã proximi q̃ propriã pellẽ. Vnde apud
Iohãnẽ ſcriptũ eſt: In hoc apparuit charitas dei, qm̃ ille pro nobis animã ſuã poſuit, & nos de 1.Iohã.3
bemus pro fratribus aĩas ponere. Si iſta eſt ratio veri ſeu boni paſtoris, nullus ꝓlationẽ ſeu cu
“ rã aĩaꝝ ꝓſumat optare vel adipiſci, niſi ſe tãtæ ꝑfectionis inueniat. ⌊Mercenarius aũt, & (ꝓ
“ id eſt) q nõ eſt paſtor⌋ verus, & ex cõſequẽti, nec paſtor, itaqꝫ mercenarius.i. falſus paſtor, q
tꝑalis vtilitatis intuitu ſeu ꝓpriꝫ lucri affectu, qui ꝓpter diuitias atqꝫ delicias vel mũdi hono
res, ac vanitates facit ea, q̃ facit in paſtorali officio, non ſyncero amore aĩaꝝ ꝓpriꝫ gregis, ad
“ obtinendã vitã æternã, ⌊cuius nõ ſunt oues ꝓpriæ⌋.i. ad quẽ nõ ꝑtinẽt ꝑ dilectionẽ & debi
tã ſolicitudinẽ, q͂a nõ q̃rit principaliť atqꝫ finaliť bonũ ouiũ ſuaꝝ, ſed ꝓpriũ emolumentũ, car
“ naleq́ꝫ cõmodũ, vitã lautã, quietẽ & mollẽ, ⌊videt⌋.i. cõſiderat, ꝑcipit vel corporaliť cõſpicit
“ ⌊lupũ venientẽ⌋.i. hęreticũ, tyrãnũ, ꝑſequutorẽ, vel ſeductorẽ, q quærit aĩas falſa doctrina
inficere, vel corpora violẽter occidere, aut gregẽ ad pctã inducere. De talibus equidẽ lupis
dicit ſaluator: Attẽdite à falſis ꝓphetis, q veniũt ad vos in veſtimẽtis ouiũ, intrinſecus ãt ſunt
C lupi rapaces. Perſequutores vero & tyrãni, potẽtes & diuites huius mũdi ſunt lupi apti, ⌊& Matt.7
“ dimittit oues⌋.i. gregi ſuo debitũ auxiliũ nõ impẽdit, nec aduerſariis ouiũ, debito ordine ſe
opponit, illos excõmunicãdo, & improbãdo eoꝝ falſam doctrinã, irrationabiliſſimũq́ꝫ erro
“ rẽ monſtrãdo, ⌊& fugit,⌋ vel locũ mutãdo, vel ſolatiũ ſubtrahẽdo, q̊d valde abſurdũ eſt. Si
em̃ nõ ꝓt oues à corporali læſione, vel dãni illatiõe protegere, debet tñ eas ad patientiã ani-
mare exẽplis ſanctoꝝ, q multa grauiora ꝑpeſſi ſunt, cõſolari, futuræ vitæ beatitudinẽ cõme-
morare, ſicq́ꝫ ſubditos ſuos ab interiori læſione ac morte eripere, atqꝫ in oĩbus ſeipſm illis for-
“ titudinis exẽplũ ꝓbere. ⌊Et lupus (iã dictus) rapit⌋.i. ſuæ volũtati ac malignitati ſubdit, ⌊&
“ diſpergit⌋.i. ab eccleſiaſtica vnitate, charitate atqꝫ iuſtitia diuidit ⌊oues,⌋ ſi tñ ſint oues per
ꝓdeſtinationẽ, tandẽ reuertunť nec pereũt. Hinc ꝑ Ezechielẽ dñs loquiť: Diſperſæ ſunt oues
“ meæ, eo ꝙ nõ eſſet paſtor. Et Salomon ꝓfiteť: Vbi nõ eſt gubernator, ppľus corruet. ⌊Mer Ezech.34
“ cenarius aũt nõ fugit (modis ꝓfatis) q͂a mercenarius eſt⌋.i. ea rõne cõpetit ſibi, imminẽte pe
“ riculo fugere, qm̃ tꝑalia cõmoda (nõ ſpũalia ſubditoꝝ lucra ſeu emolumẽta) requirit ⌊& nõ Prou.11.
“ ꝑtinet ad eũ de ouibus⌋.i. ordinatũ affectũ, debitãq́ꝫ diligentiã nõ habet ad eas. Pertinet vti-
qꝫ ad eũ de ouibus, qm̃ eas paſcere obligať, & ratio de eis ab ipſo requireť, ſed nõ pertinet ad
eũ de ouibus.i. ꝑtinenter ſe nõ habet ad eas. Pertinet ergo ad eũ de ouibus, ſecundum iuſtitiã
dei, ſed non ꝑtinet, quantũ ad debitam curã. His itaqꝫ verbis docet ſaluator, ꝙ paſtor habere Ezech.3
debet fortẽ ac ſtabilẽ manſionẽ cũ ouibus ſuis, vt protegat eas ab occurſu hoſtili, metuẽs ne
eo abſente, lupus.i. hoſtis inuiſibilis ſiue viſibilis diſpergat & rapiat oues, videnſq́ꝫ lupum ve
nientem, clamitet contra eum, & quicquid valet pro gregis facit cuſtodia. Hinc contra in-

Eſa.56 dignos,mercenariosq́ paſtores,contra negligentes, carnales,ac pigros ꝓlatos ſcribit apud D
Eſaiam:Speculatores cæci,canes muti,nõ valentes latrare,vidẽtes vana, & dormientes. Za-
Zach.11. charias quoq; ait:O paſtor & idolũ,derelinquẽs gregẽ,brachiũ eius ariditate ſiccabit.Opor
tet ergo ꝑlatũ vehemẽter eſſe ſolicitũ,vt ſit ſeruus fidelis & prudẽs,quẽ conſtituit dñs ſup ſa-
Luc.12 miliã ſuam.Eſt enĩ cuſtos eorũ pro quorũ ſalute vnigenitus filius dei verus deus incarnatus at
Mat.24 q; occiſus eſt, idcirco nõ minus ſolerter,affectuoſe atq; ſolicite cuſtodire debet animas ſibi
cõmiſſorũ,q̃ ſanguinẽ Chriſti,ſi illũ in propria ſpecie haberet aliquo vaſe incluſum.Vnde in
Act.20 actis Paulus hortat̃ prælatos:Attendite vobis & vniuerſo gregi,in quo vos ſpũs ſanctus po
ſuit epiſcopos,regere eccleſiã dei,quã acquiſiuit ſanguine ſuo.Non igit̃ intumeſcat prælatus
ſuperbia,ſed ornetur ac immobilitetur iuſtitia,imò tanto extet humilior,quãto ampliori in
diget gratia ac miſericordia dei,tantoq́ iuſtior ſit,quãto expreſſius dei ſimilitudinẽ gerit,&
Deute.17 locũ ipſius ſupplet.Hinc in Deuteronomio Moſes ꝓcepit:Non eleuet̃ cor eius in ſuperbiam
ſup fratres ſuos,neq; declinet in partẽ dexterã vel ſiniſtrã.¶Præterea qualis debeat eſſe pa-
ſtor,docet Gregorius in paſtorali,dicẽdo:Oportet vt ſolicite metiri ſe ſtudeat,quãta tenen
Gregorius dæ rectitudinis neceſſitate cõſtringit̃,ſub cuius æſtimatione populus grex vocat̃.Sit ergo ꝓ
latus cogitatiõe mũdus,actione ꝓcipuus,diſcretus in ſilentio,vtilis in verbo,ſingulis cõpaſſi-
one proximus,præ cũctis cõtemplatione ſuſpẽſus,bene agẽtibus ꝑ humilitatẽ,ſocius contra
delinquentiũ vitia,ꝑ iuſtitię zelũ erectus,internorũ curã in exteriorũ occupatiõe nõ minuẽs,
exteriorũ prouidentiã interiorũ ſolicitudine nõ relinquẽs. Hucuſq; Gregorius.De indigno
demũ paſtore ait in homilia:Mercenarius eſt,qui locũ ꝓlationis in eccleſia tenet,ſed lucrum E
aĩarũ nõ quærit,terrenis cõmodis inhiat,honore ꝓlationis gaudet,impẽſa ſibi ab hoĩbus reue
rentia lætat̃.¶Poſtremo,ꝓlatus ſic debet eſſe mitis,nõ iracũdus,vt tñ nõ ſit remiſſus,ſed ſtre-
Ephe.6 nuus,penſans illud apoſtoli ad Epheſios:Patres nolite ad iracũdiã prouocare ſilios veſtros,
ſed educate illos in diſciplina & correctione dñi.¶Sciendũ quoq; ꝙ ſecundũ Auguſtinũ tũc
Auguſtinus miniſtri eccleſiæ ſeu paſtores fugere poſſunt, quãdo eorũ dũtaxat ꝑſonæ quærunt̃, vel eorũ,
locũ ac miniſteriũ alij poſſunt ſupplere,quibus nõ eſt cauſa rationabilis fugiendi. Cũ autem
omniũ cõmune extat periculũ,ſeu generalis ꝑſequutio,clericorũ videlicet & laicorũ,vel ſingu
lariter laicorũ ſeu ſubditorũ,nec eſt qui plebi remanẽti ſufficiẽter miniſtret,nullo modo de-
bent miniſtri eccleſiæ fugere,nec illos deſerere qui indigẽt ipſis.Præterea docet ſaluator pro
prietates boni paſtoris ſibi ineſſe.⌞Ego ſum paſtor bonus,⌟ ſicut nũc dictũ atq; expoſitum »
eſt,& cõſequẽter exponitur,⌞& cognoſco meas⌟.i.oues electas,quarũ nõia ſcripta habeo in »
Apoca.21. libro vitæ.Vnde ad Moſen loquit̃:Noui te ex nomine,⌞& cognoſcũt⌟.i. cognoſcendo ſe- »
Exo.33 quunt̃ me,mihiq́ ꝑ charitatẽ obediũt,⌞meæ⌟.i.oues electæ.Obediũt enĩ anteq̃ moriant̃,q̃- »
uis interdũ diu rebelles ſint.Palã oĩno eſt,ꝙ Chr̃s ſecundũ vtrãq; naturã cognoſcit oues ſuas
Hebr.4 duplici cognitiõe,vtpote cõtemplatiua,de qua ſatur apl'us:Oĩa nuda & apta ſunt oculis eius
Eccl.23 de qua etiã in Eccleſiaſtico legit̃:Dño deo anteq̃ crearent̃ oĩa ſunt cognita.Et itẽ cognitiõe
operatiua ſeu approbatiua,qua prouidet ſuis de oĩbus neceſſarijs ad ſalutẽ,de qua cognitiõe
1.Cor.8 Paulus teſtat̃:Si quis diligit deũ,hic cognitus eſt ab illo.⌞Sicut nouit me pr̃,& ego agnoſco »
patrem.⌟¶Verba iſta dupliciter exponũtur. Primo,vt in eis determinet̃ modus,quo Chri- »
ſtus cognoſcit oues ſuas,atq; ab eis cognoſcit̃.Eritq́ ſenſus,ſicut nouit me pr̃,notitia amo-
roſa & approbatiua,& ſicut æqualiter ego agnoſco patrẽ,eodẽ modo,imò & eadẽ nũero no F
titia,ſecundũ ꝙ deus ſum.Sic enĩ triũ perſonarũ eſt vna notitia,ſubaudiendũ eſt, ſic cognoſ-
co oues meas ꝑ amorẽ & approbationẽ,& cognoſcor ab eis,qm̃ gratæ ſunt mihi,& obediẽ-
tes.Hoc loco dictio,ſicut,dicit ſimilitudinẽ aliqualẽ,nõ verã æqualitatẽ.Filius enĩ vt deus co
gnoſcit patrẽ,& à patre cognoſcitur,notitia cõprehẽſiua,æterna & infinita,quæ nulli eſt cõ
Mat.11. municabilis creaturæ,iuxta illud:Nemo nouit filium niſi pater,neq; patrem quis nouit niſi fi
lius.Filius quoq; vt homo nouit patrem beatificæ fruitionis notitia,quæ nõ competit viato
ribus. Amor etiam electorũ ad Chriſtũ non eſt æqualis amori Chriſti ad eos,nec mutuæ dile
ctioni patris ac filij.Deſignat ergo ſimilitudinẽ quandã,iuxta quẽ modũ ait Iohannes in ſua
1.Iohã 4 canonica:Sicut pater eſt,& nos ſumus in hoc mũdo. Paulus quoq;:Tunc cognoſcam ſicut &
1 Cor.13 cognitus ſum.Et itẽ ſaluator apud Matthæũ:Eſtote ꝑfecti ſicut pr̃ veſter cœleſtis ꝑfectus ẽ.
Mat.5 Secũdo exponit̃,ſicut nouit me pr̃,& ego agnoſco patrẽ,quod ideo dico,vt pateat ex q̃ fon-
te procedit,ꝙ oues cognoſco & diligo. Ex amore enĩ mutuo patris & filij,factũ eſt, vt filius
pro hominibus moreret̃,Ideo ſubdit̃,⌞& animam meã pono⌟.i.pœnis mortis expono,vel »
animã.i.vitã corporalẽ pono ĩ ara crucis pro ouibus meis,vt à morte peccati ac inferi liberẽ
tur. Vnde Eſaias dicit:Tradidit in mortẽ animã ſuã. Et Hieremias ait:Dedi dilectam ani-
Eſa.53 mam meã in manum inimicorũ meorũ.In his vero & ſimilibus verbis per animã ſuam intel-
Hiere.12 ligit Chriſtus ſe totum,perfectumq́ hominẽ,quemadmodũ dicit apl'us:In fide viuo filij dei
Gala.2 qui dilexit me,& tradidit ſemetipſum pro me. Deniq; Chr̃s nõ ait:Animam meam pono
1.Pet.2 pro oĩbus,ſed pro ouibus meis,puta electis,nam licet Chr̃s pro oĩbus paſſus ſit & ſatisfecit
ſufficiẽ

ſufficienter,non tamen efficienter,quia in ſolis electis paſſio Chr̃i fructificat, per cõſecutionẽ
A ſui finalis effectus,qui eſt ſalus æterna. Hinc Chriſtus dixit in cœna diſcipulis. Hic eſt calix ſan- Pſal.18
guinis mei,q pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionẽ peccatoꝝ. Et in Eſaia ſcriptum Mat.26.
eſt:Ipſe peccata multoꝝ tulit. Ait igit̃ filius dei:Sicut nouit me pater,&c. Hoc eſt moriẽdo pro Eſaiæ.53
ouibus oſtendo,quãtum patrẽ oueſq; diligo,q̃a pro patris honore & gloria hoĩes redimo. Et: Iohan.15
“ Maiorem charitatẽ nemo habet,vt animã ſuã ponat qs pro amicis ſuis. ⌊Et alias oues habeo⌋
hoc eſt multi gentilium ad me pertinẽt,meiq; ſunt ſecundum prædeſtinationem æternã, q̃uis
ſecundum præſentem iuſtitiã necdum ſint oues,ſed hœdi ac lupi,de q̃bus alibi ait Chr̃s: Multi Matt.8.
“ ab oriente & occidente veniẽt & recũbent cũ Abraham in regno cœloꝝ, ⌊quę nõ ſunt ex hoc
“ ouili⌋.i.de ſynagoga ſeu numero Iudęoꝝ, ⌊& illas oportet me⌋ nõ per coactionẽ, ſed immo
“ bile bñplacitũ, ⌊adducere⌋.i.ꝑ apoſtolicã prædicationẽ,& ſpũs ſancti illuſtrationẽ, ad ſidem
colligere,& de erroribus varijs in q̃bus errauerũt ad catholicã veritatẽ atq; eccleſiaſticã vnita-
tem ꝑducere. Errabant em̃ alienati à vero paſtore,& lupoꝝ dentibus patuerunt. Propter q̃d
in prima ſua canonica aſſerit Petrus:Eratis aliq̃ñ ſicut oues errãtes, ſed cõuerſi eſtis ad paſtorẽ Eſaiæ.53
& epiſcopũ animaꝝ veſtraꝝ. Et Eſaias:Om̃es(inq̃t)nos quaſi oues errantes, vnuſquiſq; in viã
“ ſuã declinauit, ⌊& vocem meã⌋.i.euangelicã legem atq; internã alloquutionem, ⌊audient⌋
credendo & obediendo,iuxta illud in pſalmo:Populus quem nõ cognoui ſeruiuit mihi,in au- Pſalm.17
ditu auris obediuit mihi. Et Paulus:Notum(inquit)ſit vobis quia gentibus miſſum eſt hoc ſalu Acto.28.
tare dei,ipſi & audient. Hoc Chr̃s præinductis verbis adiecit, ne pro ſolis Iudæis crederet̃ paſ-
“ ſurus vel miſſus,eo q alibi dixerit:Nõ ſum miſſus,niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. ⌊Et Matt.15
“ fiet vnũ ouile⌋.i.vna eccleſia ſeu vna fidelium cõgregatio ex electis Iudæis atq; cõuerſis genti-
B libus conſtans quæ quæ dicit̃ vna,propter fidei,ſpei,charitatiſq; vnitatẽ. Ipſa em̃ eſt vnum my
ſticum corpus Chriſti q̃d ab vno capite.ſ.Chriſto gubernat̃,vno ſpũ ſancto viuificatur,vna le
ge regulatur,vno fonte purificatur,vno pane reficitur, ab vno patre regenerat̃,ad vnã patriã
proficiſcitur. Huic ouili prælati præſident,hoc dæmones obſident,angeli protegunt,Chriſtus
triumphat. ¶Chriſtus ergo ex duobus populis nunc ſecit vnã eccleſiã,propter q̃d dicitur lapis Acto.15
angularis,quoniã ſicut in lapide anguli vniuntur duo parietes,ſic in Chriſto tanq̃ in capite cõ- Zacha.6
iuncti ſunt duo populi,propter q̃d Paulus ait:Ipſe eſt pax noſtra,qui fecit vtraq; vnum. Et a-
pud Zachariam prædictum eſt:Ipſe ædificabit templum domino,& conſilium pacis erit inter
duos illos,puta Iudæos & gentes. Hinc gentibus cõuerſis loquit̃ Paulus:Iam non eſtis hoſpites Ephe.2.
& aduenæ,ſed eſtis ciues ſanctoꝝ & domeſtici dei. Et poſt pauca. Ipſo(inq̃t)ſummo angulari Ibidem.
lapide Chriſto Ieſu,in q̃ om̃is ædificatio conſtructa,creſcit in templum ſanctum in dño,in quo
“ & vos coædificamini in habitaculum dei,in ſpũ ſancto, ⌊&(fiet)vnus paſtor⌋.i. Chr̃s qui fuit
paſtor Iudæoꝝ ſolũ,fiet paſtor Iudæoꝝ ac gentium. Et qui multos atq; diuerſos habuerũt pa- Deute.32
ſtores,vel potius diſſipatores,quãtum ad gẽtes,quæ ſeruierunt dæmonibus cõuertẽtur ac ſor- Zacha.13
tientur vnum verum ac ſummũ paſtorẽ,videlicet Chr̃m,de q̃ per Zachariã dñs dicit:Framea Micheæ.5
ſuſcitare ſuꝑ paſtorẽ meum. Et Micheas ait:Ipſe ſtabit & paſcet in fortitudine dñi. Chrũs au- Matt.23
tem eſt ſolus & vnicus paſtor,eo modo quo ait:Nolite vocari Rabbi,vnus eſt em̃ magiſter ve-
ſter Chrũs. Nã alij nõ ſunt paſtores vel magiſtri,niſi ſub Chriſto & eius vicarij. ¶Porro quod
C ait:Fiet vnus paſtor,nõ eſt factum nec fit ꝑ mutationẽ in Chriſto factã, ſed in ouibus quæ feli-
citer immutatæ,ad Chriſtũ conuerſæ ſunt. Sic em̃ deus dicit̃ factus,nõ quaſi in ſeipſo mutatus, Pſal.93
ſed propter nouã habitudinẽ noſtri ad eum,iuxta illud in pſalmo:Dñe refugiũ factus es nobis. Iohan.6
Et q̃uis ꝑęhabita verba Chriſti nũc aliqualiter ſint impleta,tamen in fine ſeculi plenius imple- Pſal.9.
bũtur,quãdo detecta Antichriſti perfidia,totus mundus, pauciſſimis Antichriſti miniſtris ex-
ceptis conuertet̃ ad Chriſtũ. Tunc em̃ idololatria penitus deſtruetur,& om̃es Iudæi fidẽ chri-
“ ſtianã amplectent̃, ⌊propterea me pater diligit, q̃a ego pono animã meam pro ouibus meis⌋
Palã q dilectio patris ad filium,ſecũdũ eius diuinitatẽ ſit æterna,nec aliq̃d eius cauſa eſt vel eã
præceſſit.. Similiter dilectio patris ad filium ſecundũ eius humanitatẽ præceſſit omne opus ac
meritum Chriſti hominis. Ob id ergo q Chrũs animã ſuã pro ouibus dedit in paſſione, pater
nõ diligit eũ,quaſi illa oblatio ſeu paſſio ſit cauſa meritoria,ob quã filiũ diligit primo pater,imo
nec nos diligit deus propter merita noſtra,quaſi merita dilectionem præceſſerint,ſed dilectio
dei,qua à deo præuẽti ſumus,eſt cauſa omnis boni in nobis. Itaq; q̃d Chrũs animã ſuã poſuit,
eſt cauſa à poſteriori.i.ſignũ oſtenſiuũ dilectionis patris ad filiũ ſecundum eius humanitatem,
quia & pater ex ſua dilectione præſtitit Chriſto homini affectũ atq; cõſtantiam moriendi pro Iohan.16
nobis. Secundum hunc ſenſum infra ait ſaluator:Ipſe pater amat vos,q̃a vos me amatis, pro-
pterea me,ſecundum naturã aſſumptã pater diligit,imo & tota trinitas.i.diligere ſe oſtendit,
quia ego pono animã meam.i.paſſioni expono,vel à corꝑe proprio ſeparo, nõ interficiendo
“ meipſum,ſed ſponte moriẽdo,& aduerſarios meos nõ prohibẽdo, ⌊& iteꝝ ſumã eã⌋.i.cor-
“ pori meo eã tertia die reuniã. ⌊Nemo tollit⌋.i.tꝑe paſſionis auſert eã à me⌋quaſi ab impotẽ-
te & mori nolente. Nihilominus Iudæi & milites intulerũt Chr̃o mortẽ,& ex vulneribus quæ ei Matt.27

CAP. X. inflixerunt, cõſecuta eſt ſeparatio animæ Chriſti à corpe eius, ſed hoc non fecerunt, niſi Chr̃o volente & ꝑmittẽte, q̃ vnico nutu potuit eos proſternere atq; occidere, ſicut in paſſione dicẽdo. Ego ſum, proiecit eos retrorſum, & ceciderũt in terrã. Hinc ſcriptũ eſt: Oblatus eſt, q̃a ipſe voluit, & non aperuit os ſuũ. Ideo ſubdit: ⌞Sed ego pono eã à meipſo⌟ .i. à corpe meo eã tolli permitto. Nõ eñ ſeparata fuit anima Chr̃i vnq̃ à verbo, nec etiam in hora mortis Chr̃i ablata eſt aĩa eius à corpe ſuo, propter vim tormẽtoꝶ ex neceſſitate, ſed ex Chr̃i volũtate. Potuit eñ nõ obſtãte doloris vehemẽtia animã ſuã cum corpe cõtinere q̃ diu volebat. Vnde ad oſtẽdẽdũ, q̃ poteſtatiue ac ſponte ſpiritum tradidit in ipſo momento mortis, q̃ alij taliter cruciati vix halitum trahere valent, ipſe magna voce clamauit: Pater in manus tuas cõmendo ſpiritũ meũ. Quod penſans Cẽturio nõ eſſe naturale, dixit: Vere hic filius dei fuit. ⌞Poteſtatẽ habeo ponẽdi eã⌟ .i. animã meã modis præfatis paſſionibus exponendi atq; à corpe ſeparãdi, ⌞& poteſtatem habeo iteꝶ ſumendi eã⌟ in reſurrectiõe reaſſociando eã cum corpe. Hæc poteſtas cõpetit Chr̃o ſcd̃m naturã diuinã. Ipſe eñ vt deus, ſuſcitauit ſeipm̃ à morte vt hominẽ. Præterea oportet agnoſcere, q̃a ſecundum Damaſcenum, id q̃d verbum aſſumpſit, nunq̃ depoſuit. Idcirco in triduo mortis, erãt corpus & anima Chr̃i, verbo vnita, nõ t̃n verbum fuit tunc homo, q̃a fuerunt à ſe inuicem ſeparata corpus eius & anima. Quàmuis ergo Chr̃s, vt deus potuit animã & corpus ſuum à verbo ſeparare atq; deponere, ſecundum potentiã ſuã abſolutã, nõ t̃n ſecundũ potentiã ordinatã, quia nõ cõueniebat ſapientiæ & iuſtitiæ verbi, vt naturã ſemel aſſumptã deponeret. ⌞Hoc mãdatum⌟ videlicet, vt ponã animã meã pro ouibus, ⌞accepi à patre meo,⌟ qui per meã paſſionẽ & obedientiã decreuit redimere mundũ. Pater autẽ præcepit Chr̃o ſecundum ꝙ homo eſt diuinã voluntatẽ & præordinationem, circa humani generis liberationẽ implere. Propter q̃d ait inferius. Sicut mandatũ dedit mihi pater ſic facio. Et apoſtolus: Proprio (inquit) filio nõ pepercit, ſed pro oĩbus nobis tradidit illũ. Et Petrus ait Iudæis: Hũc definito cõſilio & ſcientia dei traditum interemiſtis. ¶ Sed cũ paſſio ſeu mors ſit pœna debita culpæ, q̃uo iuſtus pater voluit innocẽtem filium omni culpa carẽtem pati tantum ſupplicium. Dicendum, ꝙ pœna nõ ſolum pro culpa infligitur, ſed pro alijs q̃q; cauſis diuerſis vult deus hominem pati, vt dictum eſt plenius præcedenti capitulo. ⌞Diſſenſio iterum facta eſt inter Iudæos propter hos ſermones⌟ Chriſti altos & inſolitos. Q̃uo autem facta ſit iſta diſcordia ſubditur: ⌞Dicebant autem multi ex ipſis⌟ penitus excæcati & indurati, ex beneficijs, ſignis ac ſermonibus Chriſti deteriores effecti. ⌞Dæmoniũ habet⌟ .i. arrepticius & obſeſſus eſt, ſicq; inſpiratõe diaboli loq̃tur iſta profunda & rara, ⌞& inſanit⌟ .i. amens eſt, nõ cõpos propriæ mẽtis. ⌞Quid eum auditis?⌟ quaſi dicant: Fallimini eum audiẽdo. Ecce q̃d ſapientia dei & ſanctus ſanctoꝶ tolerauit pro nobis. Imponitur ei amentia, cuius ſapientiæ nõ eſt numerus. Imponit̃ ei q̃q; dæmoniaca obſeſſio, in q̃ habitat om̃is plenitudo diuinitatis corpaliter, Qui peccatũ nõ fecit, nec inuẽtus eſt dolus in ore eius, nec legit̃ Chr̃s hic reſpõdiſſe. Diſcamus ergo verboꝶ iniurias, detractiones, irriſiones, ſubſannationes æquanimiter ferre. ⌞Alij⌟ veritati propinquiores, q̃ forte poſt paſſionẽ ad Chr̃m cõuerſi ſunt, ⌞dicebãt hæc verba⌟ tam docta, ordinata ac moralia, ⌞nõ ſunt dæmonium habentis⌟ .i. hominis obſeſſi & inſani, q̃d probãt. ⌞Nunq̃d dæmonium põt cæcoꝶ oculos aperire?⌟ eoꝶ videlicet q̃ cõnaturale lumen nõ habẽt in oculis, qualiũ Chr̃s aperuit oculos, quoꝶ vnus fuit cæcus ſic natus. Quàm vero mira atq; ſtupẽda fieri poſſint à dæmone, etiã quaſi in inperceptibili tpe, patet in opibus magoꝶ Pharaonis, ſed quæ totã facultatem & legẽ naturæ tranſcendunt, facere nequeunt dæmones. Cũ eñ ſint agiles & ſubtiliſſimi, poſſunt celerrime naturalia, actiua & paſſiua applicare, ad inuicẽ proportionare, ſicq; producitur effectus mirabilis, his q̃ cauſam & modũ opationis ignorãt. Deniq; ſicut Iob ait: Operante ſatan ignis deſcendit de cœlo, deuorauitq; oues, & pueros cuſtodientes. Poſſunt igit̃ dæmones quorundã cæcoꝶ oculos aperire, eoꝶ vtiq;, q̃ interdũ arte medicinæ curantur. Sed tales cæci nõ ſunt penitus naturali viſus lumine deſtituti, vnde de talibus modo nõ agitur.

Marginal references: Iohan. 19. Eſa. 53. Matt. 15. Pſalm. 23. Lucæ. 23. (D) Iohan. 14. Roma. 8. Actoꝶ. 2. (E) Eſa. 53. 1. Cor. 1. Pſal. 146. Coloſſ. 2. Eſaiæ. 53. Iohan. 9. Exod. 7. (F) Iob. 1.

¶ Explanatio reſiduæ partis huius cap. Facta ſunt aũt encenia in Hieroſolymis. Arti. XXVII.

OMnia quæ in iſto capitulo, duobusq; præcedentibus de Chriſto narrantur, in Hieruſalem contigiſſe videntur, vbi cum Chriſtus cæco nato viſum dediſſet, multumq; ad Iudæos habuiſſet ſermonem ac diſputationem. ⌞Facta ſunt encenia⌟ hoc eſt ſolẽnia dedicationis templi, ⌞in Hieroſolymis⌟ vrbem Hieruſalem. Salomon appellauit Hieroſolymam, ⌞& hyems erat,⌟ ex quo patet, ꝙ nunc agit̃ de ſolẽnitate dedicatiõis ordinata à Iuda Machabæo & fratribus eius. Triplex quippe fuit ordinata dedicatio templi, prima à Salomone in autumno decima die Septembris, ſecunda à Neemia atque Zorobabel ſub Ieſu filio Ioſedech ſacerdote magno in vere duodecima die Martij, tertia à Iuda Machabæo, qui templum ſecundum ab Antiocho prophanatum, mundauit, conſecrauit & dedicauit, hoc eſt diuino vſui applicauit tempore hyemis, quartadecima die Septembris. Dicit quoq; pluraliter encenia, quoniam octo diebus durauit ſolẽnitas iſta. Vnde ſcriptũ eſt: Statuit Iudas & fratres eius, vt agatur dies dedicatiõis ab anno in annũ ꝑ octo dies. ⌞Et ambulabat Ieſus ĩ tẽplo⌟ hoc eſt,

Marginal references: Iohan. 8. 9. Iohan. 10. 9. 1. Mach. 4. 3. Reg. 8. 1. Eſdr. 6. Neemiæ. 12. 3. Eſdr. 7. 1. Mach. 4.

A hoc eſt in quadã parte pertinẽte ad tẽpli integritatem, videlicet, ⌊in porticu Salomonis⌋ .i. in
oratorio facto ad ſimilitudinẽ oratorij, in q̃ Salomon orauit in primo tẽplo, ab ipſo cõſtructo
Hæc em̃ porticus nõ fuit eadẽ cũ illa, q̃ fuit tpe Salomonis, qm̃ illã cũ tẽplo cõbuſſerũt Chaldęi, 4. Reg. 25 Pſalm. 10
ſed alia ſimilis, propter q̃d antiquũ nomẽ retinuit. In hac itaq; porticu, in q̃ & populus orare ſo 1. Cor. 3.
lebat, ambulabat Ieſus, de q̃ cãtamus: Dñs in tẽplo ſancto ſuo. Simili modo: Si anima nr̃a quæ
eſt tẽplum ſpũs ſancti agat encenia .i. cõmemorationem & innouationẽ cõſecrationis ſuæ, qua Coloſſ. 3
in ſonte baptiſmi dedicata & conſecrata eſt deo, eo modo q̃ monet apoſtolus: Expoliate vos
veterẽ hominem cũ actibus ſuis, & renouamini ſpũ mentis veſtræ. Ambulabit Ieſus in intelle-
ctu animæ, q eſt porticus veri Salomonis, vtpote Chriſti, qa in intellectu eſt oratio interior, q̊
anima inuocat Ieſum. Ambulabat autem Ieſus in anima, dũ in latitudine charitatis familiariter
cõuerſatur & operat̃ in ea, ſicut per Moſen loqtur: Quia inhabitabo & inambulabo in eis. De- Leuit. 26
niq; deus immenſus & incõmutabilis pergit nobiſcum, qñ cuſtodit introitũ & exitum noſtrũ, Malach. 3. Pſal. 120.
quẽadmodũ ait ad Dauid: Fui tecum in omnibus, vbicũq; ambulaſti. Et Ioſue: Noli timere, q̃- 2. Reg. 7.
“ niam eſt dñs deus tuus in oĩbus ad quæcũq; perrexeris. ⌊Circũdederunt ergo eum Iudæi,⌋ Ioſue. 10.
ꝙ iſti circũdatores fuerint obſtinati, infideles & reprobi, ſtatim patebit in textu. Ideo circũde-
derunt Ieſum, mala intẽtione, vt aliq̃d raperent de ore eius, q̃ eum accuſarent. Vnde cum mul-
titudine & impetu acceſſerunt, vt inducerent Ieſum ad incautã reſpõſionem, quaſi circõuentũ Pſalm. 21
atq; turbatũ. Hinc ait in pſalmo: Circũdederunt me canes multi. Et: Circumdederũt me ſicut Pſal. 117
apes, & dixerunt ei, quaſi veritatẽ ſcire optãtes & adulantes, cũ tñ inſidiandi q̃rerent occaſionẽ.
“ ⌊Quouſq; animã noſtrã tollis⌋ .i. corda nr̃a affligis, & in ſuſpẽſo tenes, imo à nobis q̊dãmo-
B do auſers, dũ iugiter occupant̃ circa te, cõſiderãdo & ingrendo an ſis Chr̃us. Deſideriũ em̃ no-
“ ſcendæ veritatis cruciat mentẽ quouſq; ad illã ptingat. ⌊Si tu es Chr̃s dic nobis palam⌋ Iudęi
iſti carnales p̃ſtolabant̃, & poſteri eoꝝ hucuſq; expectãt Chr̃m in primo ſuo aduentu ſic futu-
rum, ꝙ eſſet rex potẽtiſſimus & mũdi monarcha, atq; oĩa regna ſubiecturus Iudæis, allegãtes Eſaię. 60
illud Eſaiæ: Gens & regnum q̊d nõ ſeruierit tibi peribit. Et illud Danielis: Oĩs populi tribus Daniel. 7
& linguæ ſeruiẽt ei. Illud q̊q; Zachariæ prophetæ. Poteſtas eius à mari vſq; ad mare. Cui cõſo- Zacha. 9 Pſalm. 71
nat illud pſalmiſtæ. Et dñabit̃ à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terraꝝ. Matt. 26.
Si ergo Ieſus aperte dixiſſet ſe eſſe Chr̃m, ſtatim accuſaſſent eum Iudæi, vt apparet apud Pila-
tum, tanq̃ aduerſariũ Cæſaris & Romanoꝝ, q tunc mundi monarchiã tenebãt. Si vero diceret Lucæ. 3
ꝙ nõ, opponerent ei, ꝙ proprijs cõtradiceret verbis. Frequẽter em̃ inſinuauit ſe eẽ Chr̃m, ſed
Chr̃s ſapientia patris, corda vniuerſoꝝ cõſpiciens & intẽtionũ diſcretor ſecundũ apoſtolum, 1. Cor. 1
“ ſic tẽperat reſponſionẽ, ꝙ eoꝝ machinationẽ facilime demolitur, ⌊loq̊r vobis⌋ multa de me- 1. Reg. 16 Heb. 4.
“ ipſo, ꝙ ſim ſaluator mundi & filius dei, aliaq; diuerſa, ex q̃bus ſequitur ꝙ ſim Chr̃s, ⌊& nõ cre-
“ ditis mihi,⌋ ſed dæmoniacũ me vocatis. ⌊Opera q̃ ego facio in nomine patris mei⌋ .i. diuina
miracula, omnẽ creatã poteſtatẽ excedentia, q̃ facio ſecundũ deũ, & deum patrem inuocãdo,
“ ⌊hæc teſtimonium p̃hibent de me⌋ hoc eſt manifeſtãt ꝙ ſim miſſus à deo, & ꝙ deus operetur
per me, atq; ꝙ talis ſim, qualẽ me eſſe affirmo. Chriſti nempe miracula fiebãt ad ſuæ confirma-
tionẽ doctrinæ, & ad teſtificationẽ ſanctitatis ſuæ præcipue, tanq̃ diceret. Vos quæritis an ſim
Chriſtus, quaſi parati credere ſoli verbo, q̊d loq̊r, ſed ego ad opa vos remitto, q̃ firmiora ſunt
C verbis, & qm̃ operibus nõ creditis, patet ꝙ nec verbis crederetis, ſed animo calumniãdi inter-
“ rogatis, ideo ſubdit̃. ⌊Sed vos nõ creditis, qa nõ eſtis ex ouibus meis.⌋ .i. de numero electoꝝ,
videlicet pij, innocentes & ſimplices. Nõ em̃ omniũ eſt fides, ſed electoꝝ dũtaxat, q̃uis nõ oẽs 2. Theſſ. 3.
credentes ſint electi. Oĩes tñ viatores electi ſunt credentes, quoniam ſine fide impoſſibile eſt Heb. 11
deo placere, & teſte Eſaia: Qui incredulus eſt, infideliter agit, propterea in actis ſcripſit Lucas: Eſaiæ. 21
Crediderunt quotq̊t præordinati erãt in vitã æternã. ¶ His verbis Chriſtus oſtẽdit ſe ſcire qui Actoꝝ. 13
eſſent electi, & qui præſciti, ſecundum ꝙ infra teſtat̃: Ego ſcio q̊s elegerim. Oſtẽdit q̊q; ꝙ nõ ſit Iohan. 13
alicui ſalus niſi in ipſo, videlicet per hoc ꝙ eſt ouis ipſius, per quod implicite ſignificauit ſe eſſe Actoꝝ. 4
Chriſtum. ¶ Quæritur quomodo veꝝ eſt, quod veritas aſſerit. Vos nõ creditis, qa non eſtis ex
ouibus meis. Nàm eſſe ouem Chriſti,, eſt eſſe prædeſtinatũ, vel ex prædeſtinatione eſſe fide, &
actu fidelem. Ergo non eſſe ouem, eſt eſſe præſcitum ſeu reprobatum. Quàmuis autem præ-
deſtinatio diuina ſit oĩs boni cauſa in anima, reprobatio tamen diuina, non eſt cauſa maloꝝ
noſtrorum. Ergo non eſſe ouem Chriſti ſeu eſſe præſcitum, nõ eſt cauſa nõ credendi. Dicendũ
ꝙ prædeſtinatio nõ eſt ex meritis noſtris, ſed reprobatio eſt ex noſtris demeritis, ideo repro-
batio nõ eſt cauſa p ſe & immediata nõ credendi, ſed propria culpa, eſt tamen ſignum & cauſa
“ per accidens nõ credendi, quemadmodum nautæ abſentia, eſt cauſa ſubmerſionis. ⌊Oues meę
“ vocem meam audiunt⌋ Si de ſolo corporali loqueretur auditu, iſti quoq; Iudæi, q̃bus præſen-
tialiter reſpondebat, oues fuiſſent. Loquitur ergo præcipue de interiori auditu, id eſt obediẽ-
tia & conſenſu. Vt ſit ſenſus: Oues meæ .i. hoĩes q̊ꝝ corda p gratiã nutrio, atq; multiplici ſpũa-
lis alimoniæ cibo conforto, vocem meam audiũt, hoc eſt verbis euangelicæ legis, vel inſpiratiõi
internæ, q̃ verba audiũt immediate à me, vel à p̃dicatoribus meis obediũt ſaltẽ anteq̃ de hoc ſe-

CAP. X.
Ioban. 8 culo auferantur. Qui eñ ex deo eſt, verba dei audit. Et auris bona, cũ oĩni cõcupiſcentia audiet D
Eccle. 3 ſapiẽtiã. L& ego cognoſco eas⅃ cognitiõe dilectiua & approbatiua, de qua dicit apl'us: Nouit
2. Timo. 2 dñs qui ſunt eius, L& ſequunt̃ me⅃ .i. vias à me tritas, vtpote ꝑ opera mea incedunt, diſcũt à me »
Matt. 11 Marc. 12 q̃a mitis ſum & humilis corde. Ambulãt in dilectiõe ad proximos ſuos, ſicut & ego eos dilexi,
Iohan. 15. implent q̃d dixi. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſm & tollat crucẽ ſuã q̃tidie, & ſequa
Matt. 16 tur me. Sequunt̃ inſup Chr̃m trãſeundo de via ad patriã, vt vbi eſt Chr̃us, & illi ſint mecũ. LEt »
Lucæ. 9. egõ vitã æternã do eis⅃ puta meipſm & gratiã atq; opa meritoria, q̃bus ad futurã beatitudinẽ »
Iohan. 17 perducent̃, quã nunc habent in ſpe, in radice & merito, habituri tunc eã in re & ꝑmio, L& non »
2. Timo. 3 peribunt in æternũ⅃ licet ad tps varijs ꝑſecutionibus, tentatiõibus atq; moleſtijs fatigent̃, quẽ- »
Roma. 8. admodum ſcriptum eſt: Oĩnes q̃ volunt pie viuere in Chr̃o, ꝑſecutionẽ patient̃. His eñ oĩnia
Psal. 1. cooperant̃ in bonum, & oĩnia quæcũq; faciunt proſperant̃. Finaliter ergo ſaluant̃, & tãto ple-
niori beatitudine ꝑfundunt̃, feliciuſq; requieſcent in patria, quãto nunc amplius vilipendunt̃,
Sapiæ. 5. tentantur ac tribulant̃, quod cernẽtes reprobi dicent in fine ſeculi illud Sapientiæ: Nos inſen-
ſati vitã illoꝝ æſtimabamus inſaniã, & finem ſine honore, Quomodo ergo cõputati ſunt inter
filios dei, & inter ſanctos ſors illoꝝ eſt. LEt nõ rapiet eos quiſq̃ de manu mea⅃ .i. nullus hoſtis »
ſiue viſibilis ſiue inuiſibilis poterit electos meos mihi auferre, vł de poteſtate atq; cuſtodia mea
Roma. 8. per violentiã tollere, auertendo eos finaliter à me, q̃uis ad tps poſſint ſeduci ac deuiare. De hoc
multa introducit apl'us ad Romanos: Quis (inq̃t) accuſabit aduerſus electos dei? Et q̃s nos ſepa
rabit à charitate Chr̃i? Et certus ſum, quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus,
neq; inſtantia, neq; futura, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei, q̃ eſt in Chr̃o
Ieſu. Prædeſtinatio eq̃dem includit oĩnia, q̃ electis neceſſaria ſunt ad ſalutem, ideo cõprehen- E
dit auxilia, q̃bus indigent prædeſtinati ad hoc q̄ nõ vincant̃, neq; à Chr̃o finaliter ſeparentur.
Sapiæ. 5. Manus eñ ſeu poteſtas Chriſti protegit eos, quẽadmodum ꝑ Sapientem inducit: Quoniã de-
xtera ſua teget eos, & brachio ſuo defendet illos. Quòd autẽ nullus valeat eos rapere de manu
Chr̃i eſt, q̃m Chr̃us oĩnipotens eſt ſicut & pater, idcirco ei pręualere nullus poteſt, propter q̃d
ſequit̃. LPater meus q̃d dedit mihi⅃ .i. diuina eſſentia & deitas vera, quã pater generãdo mihi »
cõmunicauit. Pater eñ totã diuinitatis plenitudinem transfundit in filium, Lmaius oĩnibus ẽ⅃ »
hoc eſt vniuerſa in infinitum excedit, nõ quantitatæ corporea, ſed dignitate atq; potẽtia, imo
& oĩni perfectione ſimpliciter dicta. In ſpũalibus nãq; idem eſt eſſe maius & eẽ melius, dignius
Iohan. 14 ſiue perfectius. Pater ergo totum q̃d habet, filio cõmunicauit, ſecundum q̄ infra filius proteſta
Iohã. 10 tur: Oĩnia quæcunq; habet pater, mea ſunt. Superius quoq; dixi, q̄ deus pater ſeu trinitas ma-
ius bonum dedit Chriſto, ſecundũ naturã aſſumptã, q̃ toti vniuerſo, videlicet eſſe vnitum ver
bo hypoſtatica vnione, & tãtã habere gratiã, charitatem & fruitionem, q̄ maior creaturæ cõ-
municari non poteſt. Nunc tñ eſt ſermo de datione generationis æternę, atq; diuinæ eſſentiæ
Iob. 23 cõicatione. LEt nemo põt rapere⅃ .i. nullus aduerſarius valet oues violenter auferre, Lde ma- »
nu (.i. poteſtate) patris mei.⅃ de q̃ ſcriptum eſt: Cogitationem eius nemo auertere põt, & ani- »
Hier. 49 ma eius quodcũq; voluit fecit. Vnde Hieremias ait: Quis ſimilis mei, aut q̃s ſuſtinebit me, & q̃s
Deut. 18 eſt iſte paſtor, q̃ reſiſtat vultui meo? Ipſe eſt deus glorioſus & fortis, terribilis atq; liberrim⁹, q̃
Exodi. 33 Roma. 9 cuius vult miſeret̃, & quem vult indurat, q̃ ait per Eſaiã: Cõſilium meum ſtabit, & oĩnis volũtas F
Esaię. 46 mea fiet. Ipſe eſt, q̃ æterna ſuos cuſtodit vigilia, & ꝑ angelos ac hoĩes ſanctos plebem ſuam gu-
Psal. 114. bernat, qui vaſa miſericordiæ præparauit in gloriã. ¶Quàmuis interea patris & filij ſit vna ma
Iohan. 5 nus ſeu diuina & increata poteſtas, ob quã quæcũq; facit pater, hæc & filius ſimiliter facit, tamẽ
Esaię. 51 Lucæ. 11. ipſe filius ſolet dici manus & brachium patris, quia ꝑ filium oĩnia facit pater, nã in cõmuni mo-
do loquendi, ille dicit̃ manus alterius, ꝑ quem frequentius operat̃, ſic ſpũs ſanctus aſſerit̃ digitus
dei, quia ꝑ ſpiritum ſanctum indicantur ſeu reuelantur diuina ſecreta. Hinc loco præſenti per
Esaiæ. 52 manum patris, quidam intelligunt filium, de quo cecinit Eſaias: Parauit dominus brachiũ ſan-
ctum ſuum in oculis omnium gentium. Quod vero de vtriuſq; ſit vna poteſtas ſeu omnipo-
tentia, pandit adijciens. LEgo (ſecundum naturam verbi) & pater, vnũ ſumus⅃ hoc eſt ſubſtã- »
tialiter idem, & in perſonis diſtincti, dicendo vnũ, vocatur eſſentiæ vnitas indiuidualis, nõ ge-
nerica ſiue ſpecifica, ſed mera naturæ identitas, per quod cõfunditur hæreſis Arrianoꝝ, dicen-
tium, filium eſſe puram creaturam, & ſubſtantialiter à patre diſtinctum: Dicẽndo autẽ, ſumus,
inſinuat diſtinctionem perſonæ. Per q̃d reprobat̃ Sabelliana loquacitas, dicens, eãdem eſſe ꝑ-
ſonam patris ac filij, vt deus dicatur pater, ratione creationis, filius ratione incarnationis, ſpũs
ſanctus ratione ſanctificationis, qua ꝑ gratiã ſanctificat rationalem creaturã. His auditis. Lſu- »
Leuit. 24 Roma 10 ſtulerunt lapides Iudæi⅃ lapidea corda habentes, Lvt lapidarent eum⅃ tãquam blaſphemũ, »
quoniam lex præcepit lapidari blaſphemos, æmulatores autem legis erant, & æmulationẽ dei
habebant, ſed non ſecundum ſcientiam, quoniam Chriſtus tot argumentis monſtrauit ſe eſſe
deum, q̄ ei in hoc contradicendum non fuit, præſertim, quia prophetæ manifeſte pędixerunt
Chr̃m deũ fore & hominẽ, ſicut vbertim oſtẽſum eſt añ. LReſpõdit eis Ieſus⅃ nõ ex eoꝝ appa »
ratu pterritus, ſed ipſoꝝ inſaniã blãde refrenãs ac differẽs. LMulta opera bona oſtendi vobis »
ex patre

A ex patre meo⌋.i.coram vobis ſeci,docendo atq; miracula perpetrãdo,& ægros curãdo,⌊pro
pter q̃d eorũ opus me lapidatis?⌋.i.lapidũ ictibus occidere vultis.Nã & iſtud documẽtũ, q̃ di-
xit:Ego & pr̃ vnũ ſumus,fuit vtiq; bonũ opus,qa articulus fidei.⌊Reſpõderũt ei Iudæi,⌋lapi-
des habẽtes in manibus,& brachia ad proĳciendũ in Ieſum extenta,⌊de bono ope nõ lapida-
mus te⌋Quãuis eñ nõdũ lapidare cepiſſent Ieſum ,tñ tã firmũ propoſitũ habuerũt hoc pro-
tinus faciendi,q̃ iã ſe illũ lapidare dixerũt,⌊ſed de blaſphemia⌋Mentiunť,qa q̃d ipſi blaſphe-
miã reputabãt,fuit actus virtutis,& proteſtatio veritatis.Cur autẽ blaſphemaſſe dixerũt Ieſum
ſubiungiť,⌊& qa tu hõ cũ ſis,facis.i.eſſe affirmas,⌊teipſm deũ⌋.i.dei filiũ, deo patri cõſubſtã-
tialẽ.Ego(inquiẽs)& pr̃ vnũ ſumus.Hoc verũ fuit,ſed ipſi id falſum reputabãt, ignorãtes ſcri-
pturas prophetarũ,q̃ duplicem in Chr̃o docent eſſe naturã,Eſaia dicente:Puer natus eſt deus, Eſa. 9
& vocabiť admirabilis,deus,fortis,pater futuri ſeculi,Hieremia q̃q; : Hoc eſt nomen q̃d voca- Hiere. 23
bunt eum dñs iuſtus noſter.Iſti Iudæi cõceſſerunt Ieſum opa bona facere,& tñ eſſe blaſphemũ
quæ ſimul nequeunt ſtare.Si eñ fuiſſet blaſphemus, deus eius doctrinã & cõuerſationẽ nõ cõ- Mat. 9.
firmaſſet & approbaſſet miraculis.⌊Reſpõdit eis Ieſus⌋ oſtendens ſe nil mali dixiſſe, ſed illos
errare.⌊Nõne ſcriptum eſt in lege vr̃a⌋.i.in libro pſalmorũ ptinente ad veteris legis ſcriptu-
ras.¶Lex quãdoq; accipiť ſolum pro quinq; libris Moſi,vt cum ait ſaluator : Oportet impleri Luc. 24
oñia quæ ſcripta ſunt de me in lege & prophetis & pſalmis.Quãdoq; vero accipiť pro petha-
teuco & libro pſalmorũ,vt ibi:Lex & prophetæ vſq; ad Iohãnẽ,interdum pro tota ſerie ſcri- Johan. 1.
pturarũ veteris teſtamẽti, vt nunc.⌊Quia ego dixi⌋ad vos o iudices & prophetæ,⌊dĳ eſtis⌋ Pſal. 81
nõ natura,ſed gr̃a,nõ eſſentialiter,ſed participatiue.⌊Si(pro quia) illos(hoĩes) dixit⌋ deus ve
rus per pſalmiſtã,⌊deos⌋per participationẽ & imitationem pfectionis diuinæ , ſicut ad Mo- Exodi. 6.
ſen loqtur in Exodo:Ecce cõſtitui te deũ Pharaonis,⌊ad q̃s ſermo dei factus eſt⌋ videlicet pa Heb. 1
B triarchas,prophetas & iudices ſanctos,de qbus ad Hebræos:Multipharię multiſq; modis olim Amos. 3
deus loquens patribus in prophetis.Et Amos:Nõ faciet dñs verbum,niſi reuelauerit ſecretum
ſuum ad ſeruos ſuos prophetas.Quòd eñ iſti dĳ vocẽtur,patet ex eo,q̃d Moſes ait in Exodo: Exod. 22
Dĳs nõ detrahes.Itemq;:Dñs domus applicabitur ad deos,hoc eſt ad iudices, ⌊& nõ põt ſol- Ibidem.
ui⌋.i.corrumpi ſeu falſificari, ⌊ſcriptura⌋ Cœlum eñ & terra trãſibunt,verba autẽ dei,puta
ſcripturæ ſacræ,nõ tranſibunt,vt Chr̃us teſtať apud Lucã qui denuo ait:Vnus apex,vel vnum Lucæ 21.
iota nõ præteribit de lege,donec oñia fiant.Propter q̃d ait pſalmiſta: Initio cognoui de teſti Mat. 5.
monĳs tuis,qa in æternum fundaſti ea,⌊quẽ pater ſanctificauit,& miſit in mundũ,vos dicitis, Lucæ. 16.
quia blaſphemas⌋hoc eſt mihi quẽ pater æternus ſanctificauit.i.ſanctũ fecit,ſecundum q̃ ho- Pſal 118
mo ſum,implendo animã meã plenitudine gratiarũ donorũ atq; virtutum,& ab oñi culpa p̃-
ſeruando,vel ſanctificauit.i.ſubſtãtialiter ſanctum genuit,ſecundum q̃ deus ſum , quoniã ge-
nerãdo me,communicauit mihi eandem ſanctitatem quam habet ipſe, quæ eſt diuina eſſentia,
puritas ſuperſplendidiſſima,fontana & infinita,& miſit in mundũ,per humanę naturæ aſſum- Roma. 8
ptionem,viſibilem apparitionem,ac nouorũ effectuum productionem,quamuis ſecundũ di-
uinitatem fuerim ante incarnationem in mundo,implens, conſeruans & ambiens mũdũ,vos
blaſphemi dicitis,qa blaſphemas.i.q̃d dei eſt,puræ creaturæ aſcribis,⌊qa dixi filius dei ſum?⌋
naturalis & vnicus.Nã deum vocãdo patrẽ,declarauit ſe eſſe eius filium,tanq̃ dicat.Si illi ad q̃s
ſermo dei factus eſt,ſine blaſphemia dĳ ferunť multum erratis,qui mihi ſancto dei,ſanctificato Mat. 1.
C à patre & ſpecialiter in mundum miſſo imponitis crimen blaſphemiæ,eo q̃ dixi me eſſe filium Lucæ 4.
dei,cum certum ſit me eſſe maiorẽ illis,ad q̃s factus eſt ſermo dei, quoniã ego ſum verbũ & ſer Johan. 1.
mo dei,& de mea diuinitate ſunt loquuti prophetæ. ¶Aduertendũ q̃ aliquid diciť deus multi Eccle. 1.
pliciter.Primo propter naturæ veritatem,ſic ſola trinitas eſt deus,de quo legiť : Videte q̃ ego Deute. 32
ſim ſolus,& non ſit alius deus præter me.Secundo,propter ſanctitatis prærogatiuã & gr̃æ emi
nentiã,quẽadmodũ ſcriptũ eſt de apoſtolis : Quoniã dĳ fortes terræ vehemeter eleuati ſunt. Pſal. 46.
Tertio,propter mirabiliũ efficientiã & potentiæ magnitudinẽ,ſicut ad Moſen dicitur : Cõſti
tui te deum Pharaonis.Quarto,propter ſapientiæ profunditatem , ſic homines cõtemplatiui, Exodi. 1. 7.
multum eruditi,& de diuinis alte ſcribentes dĳ dicuntur,vt Dionyſius,Hieronymus,cæteriq; Hieronymus.
excellentes doctores . Quinto , propter hominũ erroneã æſtimationẽ,q idolis & dæmonibus Pſal. 95.
diuinitatem aſcripſerunt,iuxta illud in Pſalmo:Oñes dĳ gentiũ dæmonia.Porro philoſophi,
intelligentĳs,ſtellis & orbibus,q̃s animatos ponebãt,diuinitatẽ participatã attribuebãt , pro-
pter ſimilitudinem cum perfectione diuina,in ſapientia,poteſtate, cauſalitate & gubernatiõe, Plato.
Vnde Plato in Thimeo inducit ſummum deũ loquentem ad illos.O dĳ deorũ quorũ pater opi Ariſtoteles.
fexq; ego.Ariſtotiles quoq; fatetur,q̃ homo ſolus eſt deus vel beſtia,non vtiq; per eſſentiã,ſed Auguſtinus
mutationem,hoc eſt diuinus vel beſtialis.Veruntamen ſecundũ Auguſtinum , ſacra ſcriptura
nõ attribuit angelis nomen diuinitatis,ne detur hominibus idololatriæ occaſio.⌊Si non facio
opera patris mei⌋.i. opera miraculoſa ſoli diuinæ virtuti poſſibilia,ſicut ſunt cordiũ archana 4. Reg. 16.
reſerare,mortuos ſuſcitare,cæcũ natũ illuſtrare,⌊nolite credere mihi⌋ dicenti q̃ ſim Chriſtus Johan. 9.
filius dei,Non eñ omni ſpiritui eſt credendũ,Et q cito credit,leuis eſt corde. Poſſunt autem 1. Johan 4
per Eccl. 19

CAP.X.
Johan. 8 per opera patris facta à Chriſto intelligi ſanctiſſima cõuerſatio eius, qua ſemꝑ patrẽ honorifi- D
cauit,& eius placitũ adimpleuit,inenarrabilisq́; patientia eius in om̃i aduerſitate. Hæc omnia
proteſtãtur,ꝙ vera ſint verba ipſius,qa ſecundũ philoſophos operatio arguit formã, & qualis
Matt.7. quiſq; eſt,talia operatur & loquitur,propter quod ait ſaluator: A fructibus eoꝝ cognoſcetis e-
os. ¶ Deniq; in miraculis Chriſti,duo mira & incomparabiliter digna penſantur. Primum ꝙ
Johan. 11. ea egit propria poteſtate,ſolo imperio,in inſtanti vt ſæpius,q̃uis interdũ patrem inuocauerit,
& mora aliqua fuerit vſus,ad oſtendendum ſuæ incarnationis veritatem , & patris authorita-
Matt.10 Johan.14. tem. Secundum,ꝙ diſcipulis tradidit poteſtatẽ faciendi miracula etiam maiora q̃ ipſe per ſe in
mundo conuerſans effecit. Hoc enim nequaq̃ humanæ, imo nec angelicæ eſt virtutis dare aliis
Matt.7. poteſtatem atq; dominium quoddã ſuper naturas creatas,& vltra omnem naturalem reꝝ fa-
cultatem,legem ac ordinem. Dixit nempe apoſtolis apud Matthæum: Infirmos curate, mor-
tuos ſuſcitate,dæmones ejcite,hęc ſunt oꝑa patris,imo totius trinitatis,cuius dũtaxat eſt crea-
turis talem cõferre virtutẽ. ⌊Si aũt(.i.quia) facio⌋ opera patris cœleſtis, ⌊& ſi mihi non vultis »
Teſtimonium operis, ſermõe præſtantius credere⌋ quaſi propter reuerẽtiã perſonæ meæ,vel propter nuda verba, ⌊oꝑibus credite.⌋& »
mihi propter oꝑa. Maius ergo ac certius eſt teſtimoniũ operis,q̃ ſermonis, ⌊vt cognoſcatis⌋ »
nũc ꝑ donũ intellectus, & in futuro ꝑ ſpeciẽ, ⌊& credatis⌋ iã ꝑ fidẽ formatã, ⌊qa in me eſt pa »
ter⌋ ꝑ circũinceſſionẽ atq; eẽntiæ identitatẽ,& maieſtatis æqualitatẽ ac vnitatẽ, ⌊& ego(ſecũ- »
dũ ꝙ deus ſum) in patre⌋ eodẽ modo,q̊ ipſe in me. Pater q̊q; & tota trinitas eſt in filio ſecũdũ »
naturã humanã,ꝑ ſingularẽ & ſummã gratiæ inhabitationẽ,immobilẽ in bono cõuerſationẽ,
atq; præcipuã familiaritatẽ,itẽq́; filius ſecundũ naturã hãc eſt in patre ſeu trinitate, ꝑ maximã
dilectionẽ,beatiſſimã fruitionẽ,& plenã in bono cõfirmationem. ⌊Quærebãt ergo(increduli »
iſti) eum apprehẽdere⌋ ad occidẽdũ,de tã rationabili reſpõſione nõ emẽdati nec ꝑſuaſi,ſed pe » E
Prouer.18 iores effecti. Nõ eñ recipit ſtultus verba prudẽtiæ,& impius cũ in profundum peccatoꝝ vene
Lucæ.4 Johan 8. rit,contemnit, ⌊& exiuit de manibus eoꝝ,⌋ tranſeundo per medium ipſoꝝ, factus inuiſibilis »
Marci 6 eis,quẽadmodũ in fine octaui capituli elucidatũ eſt plenius. ⌊Et abijt trans Iordanẽ in eum lo- »
Johan. 3. cum vbi erat Iohãnes Baptiſta baptiſmo primũ,⌋.i. anteq̃ ab Herode incarceraret, vel primũ »
id eſt, priuſq̃ Chrũs & eius diſcipuli baptizauerunt, ⌊& mãſit(Ieſus) illic⌋.i. in loco illo, videli- »
cet hæremo, Iordani vicina cũ apoſtolis. ⌊Et multi (Iudæoꝝ) venerunt ad eũ⌋ forſitan recor »
Johan.1 dati verboꝝ Iohãnis,q ibi dixit de Ieſu: Ecce agnus dei, ⌊& dicebãt⌋ ad probãdũ ꝙ Ieſus eſſet »
maior Iohãne & verus Meſſias, ⌊qa Iohãnes quidẽ ſignũ fecit nullũ.⌋ Nõ eñ fecit aliq̃d mira- »
culum,ne populus haberet nimiã occaſionẽ reputãdi,ꝙ Iohannes eſſet Meſſias, ſicq́; difficilius
conuerterentur ad Ieſum. ¶ Sed Chriſto reſeruata ſunt ſigna,quẽadmodum Eſaias prædixit:
Eſaiæ.35 Ecce deus veſter ipſe veniet,& ſaluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcoꝝ,& aures ſurdorum
patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus,& aperta erit lingua mutoꝝ. Ex hoc autẽ ꝙ Iohan-
Matt.10 nes(quo inter natos mulieꝝ nõ ſurrexit maior) nullum oꝑatus eſt ſignum, docemur nõ habere
Luc.7 inanem ad miracula facienda affectum. Nõ eñ faciunt, ſed interdũ oſtẽdunt ſanctitatẽ, vber- F
timq́; talis affectus ex quadã latẽti naſcit̃ vanitate atq; ſuperbia. Vnde quidã ſanctiſſimi patres
qui facilime poterãt maxima operari miracula, vt Abbas paſtor & Syſois , om̃imode refugie-
bãt occaſionẽ huiuſmodi oꝑeꝝ, haud dubium, quin propter eximiã humilitatẽ, dixerunt q̊q;.
⌊Omnia autẽ quæcũq; dixit Iohãnes de illo⌋.i. vniuerſa quæ Iohãnes Baptiſta de Ieſu iſto ꝓ- »
dixit & docuit, ⌊vera erãt⌋.i. illa impleta videmus, vel mox implenda ſunt. Ex hoc arguebãt, »
ꝙ Iohãnes fuit verus propheta,& per cõſequens ſtandũ eſſet verbis eius de Ieſu,ꝙ eſſet Meſſias
ſicq́; credebãt,propter quod ſubditur. ⌊Et multi credebãt in eũ.⌋ Hoc intelligi poteſt dupli- »
citer. Primo ſic: Multi,hoc eſt oẽs iſti venientes ad Ieſum,q multi fuerunt , credebãt in Ieſum.
Secundo ſic: Multi.i. magna pars iſtorum. Prima tamẽ expoſitio videtur literę magis cõſona-
re. Quàmuis autem Iohãnes nullum molitus eſt ſignum, tamẽ propter manifeſtã atq; eximiã
Luc.1 eius ſanctitatem, idoneum reputabãt teſtimonium eius, imo cõceptio & natiuitas, totaq́; in-
ſuper conuerſatio eius mirabilis, ſupernaturaliſq́; fuit.

¶ Declaratio capituli vndecimi. Erat quidã languens Lazarus.
Articulus. XXVIII.

CAP. XI.
Jobã.10 HAbitum eſt in fine præcedentis capituli,ꝙ Ieſus relinquens Hieruſa-
lem & Iudæos, qui eum comprehẽdere & lapidare moliti ſunt, abijt
trãs Iordanẽ, in locum, q̃ baptizauit ꝓcurſor . Cũq; illic cũ ſuis mane
ret diſcipulis, cõtigit q̃d in huius capituli narrat̃ exordio. ⌊Erat autẽ »
quidã languens (nomine) Lazarus(oriundus) à Bethania⌋ villa, in- »
ter quã & Hieruſalẽ medius fuit mõs olìueti, oriũdus inq̃, ⌊de caſtel- »
lo Marię (Magdalene) & Marthæ ſororis eius⌋ qa ĩ villa illa fuit ca- »
ſtrũ, in q̃ fœminæ iſtę demorabant̃ cũ frẽ ſuo. Solet ãt lãguor accipi ꝓ
graui inuiſceratoq́; morbo, ex q̃ elici ꝑt, ꝙ ĩfirmitas Lazari naturali-
ter incurabilis fuit, quẽadmodũ rei exit᷒ demõſtrauit, eratq́; magnus
honor

honor Lazari,ꝙ talium ac tantaꝝ extitit frater ſororum. ¶Deinde Euangeliſta determinat, Iohan. 12.
A quæ fuit iſta Maria. ⌊Maria autẽ erat quæ vnxit dñm(Ieſum) vnguento⌋ q̃d fudit ſuper caput Lucæ.7
&pedes ipſius,pro reuerentia & refrigerio caloris atqꝫ laboris ipſius, q propter noſtrã ſalutem
“ diſcurrebat per loca,prædicando & ſigna agendo hieme & æſtate, ⌊& exterſit pedes eius ca-
“ pillis ſuis.⌋ Nã lachrymis cõtritionis pedes Ieſu rigauit,eoſq́ꝫ crinibus ſuis ſiccauit,⌊cuius fra-
“ ter Lazarus infirmabaẗ.⌋ An iſta Maria ſit illa de qua ſcribit Lucas,quæ ibi appellaẗ peccatrix Lucæ.7
diſſentio eſt inter ſanctos. Hieronymus em̃ & Chryſoſtomus dicunt,ꝙ nõ, Auguſtinus vero
& Gregorius dicũt ꝙ imo,ſed de hoc trãſeo nũc,qa ſuper Matthæum capitulo viceſimoſexto
longã diſputationẽ induxi de hoc, tenuiq́ꝫ cũ Auguſtino & Gregorio,ꝙ ſit eadẽ Maria,& ꝙ
bis vnxit Chriſtũ vnguẽto,ſemel in Galilæa,vel in Hieruſalẽ ſcdm quoſdã ex cõtritiõe, vt reci- Mat.26.
“ tat Lucas,& ſemel in Bethania ex reuerẽtia & deuotiõe,quẽadmodũ ſequẽti patebit capitulo. Mar.14.
⌊Miſerũt ergo ſorores eius ad eũ dicẽtes⌋ p internunciũ,⌊dñe,ecce quẽ amas infirmaẗ⌋ tanq̃ Lucæ.23
dicerẽt. Qũo poteris ſuſtinere,vt amicus tuus tã prædilectus laboret, vel q̃modo poteris differ Iohan.12
re ſiue negare,quin ad eũ curãdũ accedas. Nõ explicant q̃d affectent, ſed ex verbis præhabitis,
ſciunt Ieſum cõſiderare q̃d cupiant. Er q̃m de eius familiaritate ac amicitia præſumebãt, arbi-
trãtur ſufficere,vt cauſam inſinuẽt, & talis inſinuatio poniẗ ſpecies orationis,ſicut cũ virgo be- Iohã.2.
nedicta dixit ad filium ſuũ,vinum nõ habẽt,nec decuit eas perſonaliter ire ad Ieſum,tum quo-
niam fœminæ erãt,quas nõ decet diſcurrere, dũmodo per alios queant ſua negotia expedire,
tum quoniã frater languidus indigebat eaꝝ cõſolatiõe,obſequio atqꝫ præſentia, nec ipſe libẽ-
ter receſſiſſent à fratre tã chariſſimo,q fuit ſtrennuus ac nobilis miles, diues & iuſtus ac Chriſti Matt.27
diſcipulus,eo modo q̃ Ioſeph ab Arimathia & Nicodemus. Nõ dicunt cum Regulo: Domine Marc.15
B deſcende anteq̃ moriatur,credẽtes ꝙ abſens poſſet curare,nec cum Centurione : Domine ne Luce.27
intres,ſed tãtum dic verbo,ſed modũ ſubueniendi Chriſto cõmittunt,tanq̃ ſapientiori. Ita & Iohan.19.
nos facere par eſt,cum à ſuperioribus aliq̃d poſtulamus, videlicet vt modũ exaudiendi cõmit- Iohan.5.
tamus bonitati atqꝫ diſcretioni eoꝝ,niſi forte ex hoc immineret periculũ. Porro ſi ſorores iſte Iohan.4
fuiſſent perfectæ in fide,ſciuiſſent Chriſto cuncta cõſtare,tanq̃ deo & homini, nec oportuiſſe Lucæ.18
ei nuncium mittere(vidẽtur quippe putaſſe,ꝙ Chriſtũ latuerit infirmitas Lazari) ſed flexis ge
nibus,clauſo cubiculo,exoraſſent Ieſum,vniuerſa cernentẽ,dicentes: Domine q abſconditoꝝ Mat.6.
es cognitor,ecce quẽ amas infirmaẗ. Nec miꝝ,ſi nondum talem fidẽ habuerunt,qa nec apoſto Heſter.13.
li habuerunt pro tunc hmõi fidẽ de Chr̃o. Vtuntur demum verbo tã affectuoſo ac blãdo. Ec- Deute.13
“ ce quẽ amas,vt Ieſum ad miſericordiã inclinarent, quẽ nouerãt pietatis viſceribus plenũ. ⌊Au Eccle.39
“ diens aũt Ieſus⌋ verba ſoroꝝ,p nuncium,⌊dixit eis⌋.i.p eundẽ nunciũ reſpõdit, mandauitq́ꝫ
“ Mariæ & Marthę. ⌊Infirmitas hæc nõ eſt ad mortẽ⌋ ſolito mõ durãtẽ vt ibi ſiſtat.i.principal'r
nõ eſt ordinata ad vitæ extinctionẽ, q̃uis per eã fuerit vita corpalis extincta. Infirmitas quippe
diciẗ eſſe ad mortem,nõ ideo ſolum,q̃n mortem inducit, ſed qa mortem vſqꝫ ad futurã in fi-
ne ſeculi reſurrectionẽ durãtem operaẗ,iuxta illud beati Iob: Homo cũ dormierit nõ reſurget, Iob.14.
“ donec atteratur cœlum nõ euigilabit,⌊ſed pro gloria dei⌋.i.ad manifeſtationẽ diuinæ potẽ-
C tiæ ordinatur,vel pro gloria dei.i.ad glorioſam ſeu mirã reſuſcitationẽ defuncti ſoli deo poſſi Apoca 30
“ bilem,vt in illa declareẗ excellentia dei,q habet imperiũ vitæ ac mortis,⌊vt glorificetur⌋.i.glo
“ rioſus appareat,verusq́ꝫ Chr̃s eſſe noſcaẗ ac honoreẗ,⌊filius dei per eã,⌋ tanq̃ per viã ac me-
dium,& per reparationẽ eius,hoc eſt,p miraculoſam reſurrectionẽ moriẽtis,tanq̃ per cauſam
materialẽ,in qua poteſtas & veritas Ieſu filij dei demõſtrabaẗ. Suſcitatio etem̃ Lazari à deo fu
it miraculoſa,ꝙ nõ potuit eſſe,niſi à deo,idcirco deus q per Ieſum eã effecit,oſtendit verã eſſe
doctrinã Ieſu,& p cõſequẽs ꝙ eſſet Meſſias & filius dei naturalis patri cõſubſtãtialis, ſicut pſo-
naliter docuit. ¶Primo dixit Ieſus,ꝙ infirmitas iſta fuit pro gloria dei,moxq́ꝫ adiecit, vt glori
ficetur filius dei per eã,q̃bus vtiqꝫ verbis duo oſtẽdit. Primo,ꝙ vna ac eadẽ ſit gloria dei & filij
dei. Secũdo,ꝙ filius dei ſit deus. Et ſicut huius Lazari languor fuit pro gloria dei, vt glorifica- Lucæ.7.
retur filius dei p eã,ſic & infirmitas filij viduæ ægritudo q̃qꝫ filiæ Iairi fuerũt nõ ad mortẽ,ſed p Lucæ.8.
gloria dei,vt glorificeẗ filius dei p eas,magis tñ infirmitas Lazari q̃ illoꝝ,qa per reſuſcitationẽ
Lazari excellentius,latius & euidẽtius clarificatus eſt Ieſus. Fuit q̃ppe ſuſcitatio iſta mirabilior
quodãmodo atqꝫ famoſior,mirabilior,quoniã quatuor dies habuit Lazarus in monumento,
alij duo,eodẽ ſunt die ſuſcitati,quo moriebãtur,q̃d certum eſt de filia Iairi ,nõ tñ tam certũ eſt
de filio viduæ,item quoniã prodijt de ſepulchro ligatus manus & pedes inſtitis, fuit q̃qꝫ famo-
ſior,propter dignitatẽ perſonæ defuncti q fuit notiſſimus & præclarus,& propter locum q fu-
it vicinus Hieruſalẽ,& propter multitudinẽ notabilium Iudæoꝝ q aderãt. ⌊Diligebat autẽ Ie-
“ ſus Martham(hoſpitã ſuã)& ſororem eius Mariã⌋ diſcipulã ſuã præcipuam,⌊& Lazaꝝ⌋ in
“ exterioribus ſtrennuum,interioribusq́ꝫ deuotũ. ¶Nõne Ieſus om̃es Iudæos præſertim electos
dilexit? Cur ergo dicit hos tres amaſſe? Dicendũ primo, vt pateat ſorores veraciter dixiſſe ad
Ieſum de Lazaro,dñe,ecce quẽ amas infirmaẗ. Secundo,vt inſinueẗ Chr̃s,non ſolũ cõmuni-
ter vt cęteros, ſed ſingulariter dilexiſſe tres iſtos, ⌊Vt ergo(.i.poſtq̃ Ieſus)audiuit qa Lazarus
in firma

⌊informatur tunc quidem manſit in eodem loco (propter Iordanem) duobus diebus⌋ qua- »
tenus ante ſuum aduentum in Bethaniam, Lazarus moreref, ſepeliref, & quatriduanus effi- D
ceref, ſicq; miraculum glorioſius fieret, nec dęmoni aſſcribi valeret, obſtinati quoq; Iudæi in-
excuſabiles redderẽt, & diſcipuli cæteriq; electi roborarent in fide, Imò & plures Iudæorũ vi
ſo tãto prodigio, cõuerterent ad Chriſtũ, ſicut & factũ eſt: ⌊deinde poſt hæc⌋ .ſ. tertio die, »
⌊dicit diſcipulis ſuis⌋ .i. Apoſtolis, qui ſibi inſeparabiliter adhęrebãt, quẽadmodũ Lucas te- »
Lucę.22 ſtaf: Vos eſtis q permãſiſtis mecũ in tẽtatõibus meis: ⌊Eamus in Iudæã⌋ .i. terrã duarũ tribu »
um Iudę & Beniamin. ⌊Iterũ (.ſ. ad Bethaniã) dicũt ei diſcipuli: Rabbi nũc⌋ ante paucos dies »
Iohan.11 ⌊quærebãt te Iudæi lapidare⌋ .i. nã lapides ſumpſerũt in manibus, vt dictũ eſt in fine pceden »
tis capli, ⌊& tu iterũ vadis illuc?⌋ quaſi dicãt: Incaute facis in hoc & cõſulimus tibi oppoſitũ. »
¶ Multis de cauſis Apoſtoli hoc dixerũt. Primo, qm̃ magiſtrũ ſuũ, quẽ nõ ſatis ſpũaliter, ſed
aliqualiter, ſenſualiter dilexerũt, nequaq̃ mori valebãt, nec eius corporali pſentia nolebãt pri
Matth.16 uari. Vnde alio loco, cũ paſſionẽ ſuã prædixiſſet eis, Petrus cœpit increpare eũ, dicens: Dñe,
Marc.8 propitius eſto tibi, nam hoc nõ erit. Secũdo, qm̃ ſibiipſis metuebant, ne cũ magiſtro ſuo ca
1.Cor.1 perẽtur. Sed impfecta fuit fides eorũ. Si em̃ nouiſſent Chriſtũ eſſe dei virtutẽ & ſapiam, atq;
ob id veniſſe, vt pro hominibus moreref, ſciuiſſent q Iudæi ei inuito nil facere potuiſſent, p-
ſertim cum iam totiẽs elapſus fuerit manus eorũ, & q tpe pordinato paſſurus eſſet nõ fugitu-
rus, itẽ q nullus eis poſſet nocumẽtũ inferre, q̃diu ptegerent à Chr̃o, quẽadmodũ ait Pſalmi
ſta: Dñs ptector vitæ meæ, à quo trepidabo. Et Hieremias: Dñs mecũ ẽ, quaſi bellator fortis,
Hiere.20 idcirco q me pſequunf, cadẽt & infirmi erũt ⌊Rñdit Ieſus: Nõné duodecim ſunt horę diei?⌋ »
artificialis, pſertim tpe æqnoctiali .i. ſcd̃m temporũ variationẽ & horarũ diurnarũ diſtinctio-
nẽ atq; ſucceſſionẽ, variaf humana volũtas, & opa diuerſificanf, tanq̃ diceret: Quãuis hoc tũc E
volebãt, tñ nũc aliter fiet, poteſtq; propoſitũ eſſe mutatũ. Iſte eſt modus loquẽdi prouerbialr
vt cum de mutatione propoſiti ceu nouitate effectus aliquid fari intendimus, ſic loquamur:
Nonné duodecim ſunt horæ diei .i. quælibet hora ſuum opus atq; propoſitum? Origenes &
Auguſtinus aliter introducũt. Diſcipuli em̃ cũ eſſent hoĩes iſtructionẽ indigentes, volebant
1.Cor.1 dare conſiliũ Chriſto, deo ſapientiæ ſempiternæ, ideo audiunt: Nonné duodecim ſunt horæ
hoc eſt, ego ſum dies, vos quaſi horæ diei, qui aliquid lucis ſortiti eſtis à me, & membra mea
conſiſtitis. Quemadmodum ergo horæ ſequunf diem, non dies horas, ſic vos meo conſilio
acquieſcere debetis, non ego veſtro ⌊Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem hu- »
ius mundi videt. Si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux nõ eſt in eo⌋ Hoc in exte »
rioribus ad literam ſic eſt: Qui enim in die ĩcedit, non pede impingit, quoniam ſolis conſpi-
cit claritatem, qui vero ambulat nocte, impingit faciliter, quoniam lux ſolis non eſt in eo .i.
oculos eius illuminans, per quod Chriſtus myſticè innuit q is qui ambulat in luce iuſtitiæ, vel
in puritate conſcientiæ, non impingit opere vel affectu, nec habet timere, ſed eſſe debet ſecu
rus, quoniam nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominef iniquitas, nec deus deſerit tales, quia
Mat.6. & ſi aliquid patiuntur propter iuſtitiam, copioſa valde & infinita eſt merces eorum, iuxta il-
Sapiæ.3 lud Sapientiæ: In paucis vexati, in multis bene diſponenf, ideo formidare non debent aduer-
ſarios, ſed de diuina protectione & gratia eſſe ſecuri. Qui autem ambulat in nocte .i. caligine
Sapiæ.5 ignorantiæ & peccati offendit, cadit, conteritur, quia lux gratiæ non eſt in eo, nec ſol intelli
gentiæ fulget animæ eius. Vel ſic: Si quis ambulauerit in die. i. mecum qui ſum dies ſpiritualis F
illuminans mentem, non offendit, ſed tutus eſt, quia lucem huius mundi videt .i. me, qui dixi
Iohan.8 Ego ſum lux mundi. Qui enim corde aſpicit, ac ſequitur Chriſtum, non deuiat. Si autem am
bulauerit in nocte .i. priuatione gratiæ atq; præſentiæ meæ, offendit peccando, quia lux nõ
eſt in eo .i. ſplendor gratiæ deeſt animæ eius. ⌊Hæc ait Ieſus⌋ ad inſtruendum & confortan- »
dum diſcipulos puſillanimes & indoctos, ⌊& poſt hæc dicit eis⌋ cauſam itineris ſui ad Iudã. »
⌊Lazarus amicus noſter⌋ quoniam Lazarus tantum dilexit Ieſum q omnes quoq; diſcipu- »
los eius amauit ⌊dormit⌋ dormitione mortis .i. defunctus eſt, & à mundi huius tumultu qui »
eſcit. Omnium hominum mors dormitio dicitur, quoniam in die nouiſſimo tam mali q̃ bo-
3.Reg.14 ni ſuſcitabuntur atq; reſurgent. Vnde in libro Regum & Paralipomenon etiam peſſimi ho
2.Para 12
4.Reg.16 mines vt Roboam, Achas, dormiſſe cum patribus ſuis ſcribuntur. Præcipue tamẽ mors iuſto
2.Para.26 rum vocatur ſomnus ſiue dormitio, quia in ſpe futuræ reſurrectionis & glorificationis dulci-
ter conquieſcunt. Sicut igitur Ieſus dicit Lazarum mortuum dormire, quoniam mox fuerat
ſuſcitandus ab ipſo, obdormiuit quoq; in domino ⌊ſed vade⌋ ad Bethaniam: Vado autem ſe »
cundum formam humanitatis, qui ibi ſum ſecundũ eſſentiã deitatis, ⌊vt à ſomno⌋ mortis »
⌊exuſcitem illum⌋ qui facilius à morte reſuſcito, q̃ aliquis dormientem à ſomno. Hæc ſuſci- »
tatio cõueniebat principaliter Chriſto virtute diuina. ¶ His verbis Chriſtus dupliciter robo
rauit ac lætificauit corda diſcipulorũ. Primo, qm̃ dixit ſe ire ad domũ familiariũ amicorũ, vi-
delicet, Marthæ, Mariæ, ac Lazari, nõ ad Hieruſalem, vbi præcipue morabanf æmuli eius.
Secũdo, qm̃ dixit ſe ire ad ſuſcitandũ defunctũ, nõ ad diſputandũ cũ ſcribis ac phariſæis. Io-

cundum vero eſt videre tale ac tantum miraculum, maximè quando amicus reſuſcitat. Vel
D diſcipuli verba Chriſti nõ intelligentes, necdum cõſenſerũt ire verſus Iudæam, ſicut ſubdit:
⌊Dixerunt ergo diſcipuli eius: Dñe, ſi dormit (ſomno naturali) ſaluus erit⌋.i. cõualeſcet, nec
oportet te illuc ꝓcedere, q̃a ab alijs pôt à ſomno hmõi ſuſcitari. Somnus aũt frequẽter eſt ſi-
gnum curatõis, cum ſit reformatio viriũ, ac releuamen naturę, nõ tamẽ eſt certũ iudiciũ, nec
ſemper ſic accidit: ⌊Dixit aũt Ieſus de morte eius⌋.i. nomine dormitõis mortẽ Lazari deſi-
gnauit. ⌊Illi aũt putauerũt, q̃a de dormitõe ſomni diceret⌋ ꝙ iret ad ſuſcitandũ Lazarum à
ſomno, in q̃ eluceſcit diſcipuloꝶ ſimplicitas qui putabant Chriſtũ tantum iter velle arripere
vt ſuſcitaret dormiẽtem à ſomno naturæ, nempè (vt dicitur) per dietã, vel circiter diſtabat
Bethania à loco trans Iordanẽ, quo tũc extitit Ieſus. Verũtñ arbitror ꝙ nõ æſtimabãt Ieſum
ob hãc ſolam cauſam ꝓficiſci illuc. Sed inſup vt aliq̃d cõſolatiõis ac releuaminis impenderet
ægroto, & vt ſoroꝶ eius ſatisfaceret preci. ¶ Aduertendũ ꝙ ſomnus in ſcriptura diuerſis mo
dis accipit. Primo ꝓ ſomno naturæ, qui eſt exterioꝶ ſenſuũ quædã clauſura quies & vacãtia,
ſicut in Leuitico: Dormietis, & nõ erit qui exterreat. Secũdo, pro dormitõe peccati, iuxta il- Leui.26
lud Apſi: Tempus eſt nos iam à ſomno ſurgere. Et rurſum: Surge q̃ dormis. Tertio ꝓ ſomno Roma.13
mortis. Et ibi: Nolumus vos ignorare de dormientibus. Quarto, ꝓ tpe ignauiæ ceu negligen Ephe.5
tiæ, vt Eſaias habet: Speculatores cæci vidẽtes vana & dormientes, atq; in Pſalmo: Ecce nõ 1.Theſſa.4
dormitabit neq; dormiet, quo cõtra admonet Petrus: Sobrij eſtote & vigilate. Abacuc q̃q; Eſa.56
propheta: Super cuſtodiam (inquit) meam ſtabo, & figam gradũ meũ & cõtemplabor quid Pſal.120
dicat mihi, & quid reſpõdeam ad arguentem me. Quinto, pro quiete cõtemplatiõis, ſicut in 1.Pet.5
B Geneſi: Miſit dñs ſoporem in Adam. Et in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat. Se- Abacuc.2
xto, pro requie beatoꝶ. ⌊Tunc ergo dixit eis Ieſus manifeſte⌋ Quare primo nõ dixit mani- Gene.2. Cant.5
feſte, vt illoꝶ ruditatem ac ſimplicitatem ad noſtram ędificationẽ oſtẽderet, quatenus agno
ſcamus, quales fuerunt magiſtri & principes noſtri ſancti apſi, ante aduentum ſpiritus ſancti
& quales poſtea, ſicq; ſolidemur in fide. Scientes quòd poſt dñicam paſſionem fuerint illumi- Iohan.14
nati, prout Chriſtus eis ſpopõdit: ⌊Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos⌋.i. propter
fructum, quem cõſecuturi eſtis occaſione ſuæ mortis, videlicet ex ſua ſuſcitatiõe. Confirmati
enim fuerũt in fide, viſo tãto miraculo, ⌊vt credatis⌋ iã plenius q̃ ante. Sũt em̃ gradus in fide
ſicut in charitate. ⌊q̃m nõ eram ibi⌋ ſecundũ naturam aſſumptã.i. idcircò credatis, quia vide
tis me ſcire ꝙ obijt, cum tamẽ nõ fuerim ibi, nec aliquis hoc mihi intimauit. Sorores em̃ nun
tiauerunt, ꝙ infirmaretur, nõ ꝙ obiſſet. Vel q̃d ait: Quoniã nõ eram ibi, refertur ad illud q̃d
dixit: Gaudeo, eritq; ſenſus. Gaudeo propter vos.i. ob veſtrum profectũ & vtilitatẽ, vt cre-
datis ꝑfectius, & ideo gaudeo, q̃m nõ erã ibi.i. Lazaro corpaliter nõ affui, dum infirmabat,
q̃m ſi ibi fuiſſem, curaſſem eum anteq̃ mortem incurriſſet, propter inſtantiam ſuaꝶ ſoroꝶ, & Iohan.11
quia nõ decuiſſet amicum meum mori me (qui vita ſum) aſſiſtente. Si aũt eum curaſſem, nõ fu Iohan.14
iſſetis ſic ædificati in fide, ſicut nunc ædificabimini ⌊dixit ergo Thomas qui (agnomine) dici
tur Didymus⌋ Sic enim dictus eſt ſecundum Bedam, q̃m diu hæſitauit in fide. Sed q̃ diutius
dubitauit, eò poſt ꝓfundius credidit ⌊ad cõdiſcipulos (cæteros Apſos) Eamus & nos, & mo
riamur cum eo⌋.i. fideliter magiſtro nr̃o vſq; ad mortem adhæreamus, forte ꝙ Thomas aui
ditate videndi tam glorioſum miraculum animatus fuit, tanq; ſecurè locutus. Hortabat Tho
C mas cõdiſcipulos ad cõmoriendum pro & cum Chr̃o, quaſi paratus & potens ad hoc, nõ attẽ
dens propriam fragilitatem, & tamen ſi periculum moriẽdi ſibi occurriſſet, feciſſet q̃d fecit tẽ
pore paſſionis, quando relicto magiſtro, fugit cum cæteris. Chryſoſtomus dicit Thomam
hæc verba dixiſſe ex infirmitate & timore ceu diffidentia quadam tanq̃ diceret: Sicut ipſe ex-
ponit ſe periculo mortis eundo Iudæam verſus, ſic & nos cum ipſo tendamus, exponẽtes nos
eidem diſcrimini, à quo veriſimiliter nõ euademus, ſed occidemur. Nondũ penſauerunt Apſi
potentiam Chriſti, quam toties erant experti. ⌊Venit itaq; (cum diſcipulis) in Bethaniam, &
inuenit eum⌋.ſ. Lazarũ intelligendo per Lazarum corpus eius extinctum, quemadmodum
Ieſus dicitur à ſepulchro ſublatus. Frequenter enim ponitur totum pro parte, & econtra.
⌊quatuor dies iam in monumento habentem.⌋ Vnde primo die ſuæ mortis videtur ſepul-
tus, q̃m infra vocat quatriduanus mortuus. Hoc Euangeliſta adiecit, ad certitudinem & cõ-
mendationem miraculi, vt ſciamus, ꝙ vere mortuus extitit, & ꝙ nunq̃ antea ſimile factũ eſt.
Quamuis em̃ Helias & Heliſæus ſuſcitauerint mortuos, nõ tñ quatriduanos. Valet quippe ta 3.Reg.17
lis protractio tpis ad magnitudinẽ miraculi, quia quo corpus extinctũ diutius ab anima per- 4.Reg.4
manet ſeparatũ, eò indiſpoſitius eſt ad animæ informatiuã receptionẽ, quia putrefactioni re-
ſolutioni ceu corruptioni ſubiacet ampliori. Anima vero rationalis, cum ſit nobiliſſima for-
ma, naturaliter nõ vnit niſi materiæ optimę q̃lificatę videlicet nobilius cõplexionatę, q̃ alio
rum mixtoꝶ materiæ. ⌊Erat aũt Bethania iuxta Hieroſolymã⌋.i. vicina et ſeu diſtans ab ea
dũtaxat ⌊quaſi ſtadijs quindecim⌋ quæ cõſtituũt forte leucã, vno ſtadio dempto. Hoc addit
Euangeliſta ad declarationẽ ſubſequentiũ.ſ. ꝙ multi Iudæoꝶ ad Mariã & Martham conflu-

xerãt,& ꝙ quidã eoꝝ Lazari ſuſcitationẽ in Hieruſalẽ publicauerũt,itẽq́ꝫ ꝙ pontifices tan- D
tũ miraculũ mox ꝑceperũt,atqꝫ cõſiliũ inierũt cõtra Ieſum.¶Bethania ꝙ interpretaꝛ domus
obediẽtiæ,tenet figurã eccleſiæ militãtis,ꝙ nunc diuinis paret ꝑceptis. Hieruſalẽ ꝙ interpre-
Gala.4 taꝛ viſio pacis,ſignificat eccleſiã triũphantẽ,de qua ad Galatas dicit apl'us:Illa quæ ſurſum eſt
Hieruſalem libera eſt,quæ eſt mater noſtra. Bethania igitur diſtat à Hieruſalem quindecim
ſtadijs.i.per quindecim gradus virtutũ,de quibus tractant quindecim pſalmi graduales,per-
tingit viator ab eccleſia militãte ad triumphantẽ.Prolixum eſſet hos gradus iam proſequi.
Poſſunt quoqꝫ per quindecim ſtadia intelligi tres virtutes theologicæ,duodecimq́ꝫ virtutes
morales,per quarũ actus pertingimus à via ad patriã. Virtutũ em̃ moralium opera non ſunt
æternæ vitæ meritoria,niſi theologicaꝝ virtutũ actibus imperenꝛ ac regulenꝛ. Nam ſine fi-
Hebr.11 de impoſſibile eſt deo placere. Et charitas eſt forma virtutũ,origo & finis,ac vita eaꝝ, in tan
1.Cor.13 tũ,vt ſi linguis angeloꝝ loquamur & hominũ,omnẽq́ꝫ habuerimus fidẽ,ita vt montes tranſ-
feramus,corpora ꝙqꝫ dederimus ita vt ardeamus,charitatem vero nõ habuerimus,nil nobis
profint oĩa illa.Rurſus per quindecim ſtadia intelligi poſſunt ſeptẽ dona ſpũs ſancti,& octo
beatitudines,quibus ad eccleſiã triũphãtẽ ꝑducimur.⌊Multi aũt ex Iudæis venerãt ad Mar
thã & Mariam,vt conſolarenꝛ eas de fratre ſuo⌋.i.de eius interitu. Multi cõuenerant, quia
de magna progenie fuerunt hæ fœminæ,& propter ſuã bonitatem amabanꝛ à multis,vnde
nõ ſolũ cognati earũ atqꝫ vicini,ſed multi ꝙqꝫ Hieroſolymitaꝝ acceſſerãt eas,& forte multo
plures veniſſent ad ipſas,niſi tã familiares fuiſſent Chriſto,propter ꝙd multoꝝ indignationẽ E
incurrerũt.⌊Martha ergo vt audiuit quia Ieſus venit.⌋ Ipſa equidẽ tanꝗ̃ prudens matrona
rexit domũ,ideo aliquis præcurrens,& forte à Chriſto miſſus,primo indicauit ei Chr̃i ad-
uentum. Videtur em̃ fuiſſe nuncius ille bonus & credens,quia occulte intimauit Marthæ de
Chriſti acceſſu,ſciens eũ Iudæis odibilem, vnde nec eis indicauit.⌊Occurrit illi,⌋ deuote ꝑ
pter tanti viri reuerentiam & magnum amorem ad eum,nec aſſumpſit Mariam ſecũ,ſed ſo-
la profecta eſt,cupiens Ieſum ſingulariter alloqui & precari,& ne Iudæi domino aduerſan-
tes,notarent aliquid de Chriſti præſentia,ſicq́ꝫ recederent.⌊Maria autem domi ſedebat,⌋
cum Iudæis conſolantibus eam.¶Martha vitam ſignat actiuam,Maria contemplatiuam.
Martha ergo Chriſto foris occurrit,qm̃ actiuam vitã ducentes,Chriſto obuiãt in exterio-
ribus practicarũ virtutũ operibus,proximis miniſtrantes,& miſericordiæ exercitijs inten-
dentes,quemadmodũ Petrus hortaꝛ:Hoſpitales inuicem ſine murmuratione. Contempla-
1.Petr.4 tiui vero domi reſidẽt,quoniã in ſolitudine atqꝫ ſilentio vacant deo,tanto vtiqꝫ purius,ſtabi-
lius,dulcius & quietius,quãto ab omni ſtrepitu ſecularium negotiorũ, omniq́ꝫ tumultu homi-
num mundanorum fuerint remotiores, non loco tantũ, ſed etiam voto,ideo ait Pſalmiſta:
Pſalm.30 Abſcondes eos in abſcondito vultus tui,à conturbatione hominũ.Proteges eos in taberna-
culo tuo,à contradictione linguaꝝ. Et Eſaias:In ſpe(inquit)& ſilentio erit fortitudo veſtra.
Eſa.30 Nihilominus,ſicut patebit, Maria cũ euocaſſet eam Martha exiuit obuiam Ieſu, quoniã con
templatiui,quãdo eis iniungitur à prælatis,qui ſimul eſſe debẽt actiui & cõtemplatiui,queãd
modũ Martha,vel quãdo ab indigentibus id roganꝛ,vel ſi nõ rogenꝛ nec iubeanꝛ,tamẽ con
ſpiciunt proximoꝝ neceſſitatẽ hoc ipſm exigere,tunc vtiqꝫ cõtemplatione pauliſper ſuſpen-
ſa,opera vitæ exercẽt actiuæ quãdiu ratio dictat,neceſſitas exigit, vel obedientia ſancta re- F
quirit.⌊Dixit ergo Martha ad Ieſum: Domine ſi fuiſſes hic⌋.i.in domũ & apud lectũ fratris
mei,anteꝗ̃ obijt,⌊frater meus nõ fuiſſet mortuus.⌋ Certa ſum em̃,ꝙ tantæ ſis poteſtatis,ꝙ
potuiſſes eũ curaſſe,tantæ quoqꝫ bonitatis,ꝙ eum curaſſes. Quantũ ad hoc,magna fuit fides
beatiſſimæ Marthæ,prælectæ ab æterno matronæ ad hoſpitandum ac nutriendũ filium dei
incarnatũ deũ & hominẽ,ſed quo ad hoc,fuit(vt apparet)fides eius incõpleta,ꝙ nõ nouit Ie
ſum ſecundũ diuinitatẽ ſuam fuiſſe ꝑſentẽ, tantũq́ꝫ potuiſſe & cognouiſſe abſentẽ quantũ ꝑ-
Matt.8 ſentẽ,ſicq́ꝫ fides Centurionis eius fidei præferreꝛ,quoniã ille Chriſti diuinitatẽ perpendens
Luc.7 credidit eũ miniſterio angeloꝝ poſſe curare,quãuis corporaľr nõ adeſſet.Nec hoc abſurdum
putetur,quia de Centurione proteſtatus eſt Ieſus:Nõ inueni tantã fidẽ in Iſrael, vnde & con
ſequenter Martha alloquiꝛ Chriſtũ,tanquã virũ ſanctũ & virtuoſum,deo chariſſimũ,nõ qua
ſi filium dei naturalem,verũq́ꝫ deũ.⌊Sed & nũc ſcio⌋per fidem certiſſimã, quantũ ad hoc,&
itẽ,ꝑ multam experientiã,quoniã tot miracula vidi,& percepi fieri per te,⌊quia quæcunqꝫ
popoſceris à deo,dabit tibi deus.⌋Nã certa ſum,ꝙ nihil irrationabile petere potes,& ꝙ deo
Marc.10 oĩa quantũcunqꝫ magna,difficilia & ſupnaturalia,poſſibilia ſint,imò facilima & æque faci-
lia.Si habuiſſet Martha fidem explicitam de Chriſti diuinitate,æſtimo ꝙ dixiſſet:Quicquid
iuſſeris,fiet.⌊Dicit illi Ieſus:Reſurget frater tuus.⌋ Non aperte dixit,nũc eũ ſuſcitabo,ſed in
determinate ait,Reſurget,vt occaſione reſponſionis Marthæ aliquid de ſua diuinitate aſſere
ret,nõ ſolum ad Marthæ,ſed inſup ad omnium informationẽ fidelium.⌊Dicit ei Martha,⌋
quæ verba præfata penſauit poſſe intelligi dupliciter,ſcilicet de reſurrectione iam ꝑpetran-
da,& de illa quæ fiet in die nouiſſimo.⌊Scio⌋ ex tua frequenti ꝑdicatione & prophetarum

doctrina

“ doctrina ⌊quia reſurget in reſurrectione⌋ formaliter. Reſurrectio nanq; eſt cauſa formalis
A inhærens, per quam mortuus dicitur reſurgens. Vel in reſurrectione, hoc eſt, in numero re-
“ ſurgentium, ⌊in nouiſſimo die⌋ Audiuit enim Martha, quòd Ieſus prędicauit generalem re-
ſurrectionem futuram. Vnde ſuperius ſæpius dixit de quocunq; fideli & digne cõmunican- Iohan.6
ti. Ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ex doctrina quoq; prophetatum idem agnonit,
& etiam, quia in hoc ſequebatur doctrinam Phariſæorum non Sadducæoꝝ reſurrectionem
negantium, quam phariſæi concedunt. ¶ Deniq; ſcio hoc loco ſignificat credo. Dupliciter
nempè ſciẽtia ſumitur. Primo, pro notitia naturali quæ humana ratione poteſt inueniri, ſeu
comprobari. Secundo, pro quacunq; agnitione, ſiue habeaꝰ ex reuelatione, ſiue ex naturali
ratione, ſic modo accipiꝰ. Et Iob: Scio (inquit) quòd redemptor meus viuit, & in nouiſſimo Iob.19
“ die de terra ſurrecturus ſim. ⌊Dicit ei Ieſus: Ego ſum reſurrectio⌋ id eſt, cauſa reſurrectiõis
omnium mortuoꝝ, potens ſuſcitare defunctos. Secundũ vtrãq; naturam eſt Chriſtus cauſa-
liter reſurrectio. Secundum diuinam, quoniam diuina virtute fiet in die iudicij generaliter &
interim facta eſt particulariter reſurrectio mortuoꝝ. Secundum humanam quoq;, inquantũ
reſurrectio Chriſti poniꝰ cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis, ⌊& vita⌋ per eſſentiam .i.
in meipſo ſecundum propriam naturam ſum ſubſtantialiter puriſſima vita, infinita, ſimplici Iohan.5
terq; perfecta, intellectualis, & incorporea. Sicut eñ pater habet vitam in ſemetipſo, ſic de-
dit & filio vitam habere in ſemetipſo, ſum quoq; ſontalis origo, atq; cauſale principium oĩs Iohan.1
vitæ naturæ, gratiæ & gloriæ. Vnde dictum eſt: Vita erat lux hominum. Sic etiam Chri- Col.3
ſtus eſt vita noſtra cauſaliter, quẽadmodũ ad Coloſſenſes dicit Apoſtolus: Cum aũt apparue
B rit Chriſtus vita noſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Et in Deuteronomio lo- Deut.30
quitur Moſes: Ipſe dominus eſt vita tua, & longitudo dieꝝ tuoꝝ. Cum ergo ſim eſſentialiter
viuẽs, ac vita fontana, poſſum mortuis vitam conferre. Quod enim eſt tale per eſſentiam, eſt
cauſa eorum quæ ſunt talia per participationem, ſecundum philoſophorum doctrinam.
“ ⌊Qui credit in me⌋ fide formata, quæ tẽpore opportuno per dilectionem operaꝰ; & vſq; in Galat.5
“ finẽ perſeuerat, ⌊etiam ſi mortuus fuerit⌋ corpore .i. q̃uis contigerit eum de hoc ſeculo emi Matth.24
“ grare, ſicut nũc Lazarus mortuus ẽ ⌊viuet⌋ in anima, vita gratię, in purgatorio, quouſq; pur
getur, & euolet, vitamq; gloriæ ſortiaꝰ, vel ſi nihil purgandũ habuerit, viuet mox vita glorię
euolando à corpore ad patriam. Iuſti enim in perpetuũ viuent. Et ſi coram hominibus tor- Sapiæ.5
menta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt. ¶ Inſuper talis viuet, tandem vita cor- Sapiæ.3
porali & glorificata in corpore, quia non ſolum reſurget, ſed & immutabiꝰ. Vel ſic: Qui cre-
dit in me, fide formata ex prædeſtinatione cauſata .i. tali fide qualem deus prædeſtinatis lar-
gitur, & ex prædeſtinatione ſe daturum diſpoſuit, etiam ſi mortuus fuerit .i. licet ad tempus in
peccatum mortale corruerit, per quod vita gratiæ tolliꝰ, viuet .i. per miſericordiã meam pœ
“ nitebit, & pœnitẽdo vitã gratiæ recuperabit. ⌊Et oĩs qui viuit⌋ in ſeculo iſto vita naturæ,
“ ⌊& credit in me⌋ perſeueranter, quod nõ eſt ſine gratia gratumfaciẽte, quæ eſt vita animæ
“ ⌊non morieꝰ in æternum⌋ .i. finaliter nõ peribit neq; æternam damnationem (quæ eſt mors Apoc.11
ſecunda) incurret, q̃uis in ſeculo iſto corporalem ſuſtineat mortem. Iuſtoꝝ eñ animæ in ma Sapiæ.3
nu dei ſunt, & nõ tẽget illos tormentũ mortis. Vel, nõ morieꝰ in æternũ .i. nunq̃ morieꝰ, ſpũa
C lem vitam amittẽdo, dum in fide formata manſerit conſtans. Iuſtus quippe in ſua fide viuet, Roma.1
“ quouſq; ad ſpẽm veniat. ⌊Credis hoc?⌋ O Martha. Ideo quęrit q̃d nouit, vt illa conſitẽdo
“ maiorẽ g̃ram mereaꝰ. Ore eñ cõfeſſio fit ad ſalutẽ, eiuſq; fides nobis innoteſcat, & in exem- Roma.10
“ plum proponaꝰ. ⌊Ait illi (Martha) Vtiq; dñe,⌋ imò quicq̃d aſſerit credo, & iam fidẽ ma-
gis explicitã de te habeo ex hac tua inſtructione q̃ ante. Impoſſibile eñ arbitror te poſſe fal-
“ ſum aſſerere. ⌊Ego credidi (iamdudum) quia (.i. ꝙ) tu es Chriſtus⌋ .i. rex Meſſias & ſacerdos
ſcd̃m ordinẽ Melchiſedech, mundi ſaluator, vnctus à deo in regẽ & ſacerdotem ſpirituali vn Pſal.109
ctione, ſeu omniũ diuinoꝝ chariſmatũ plenitudine, iuxta illud in Pſalmo: Vnxit te deus de- Pſal 44
us tuus oleo lætitiæ p̃tæ conſortibus tuis. Chr̃s quippe interp̃taꝰ vnctus. Saluator aũt per ex
cellentiam Chriſtus vocaꝰ, nõ ob corporalem vnctionẽ, ſed ſpiritualẽ, de qua ait Eſaias: Spi- Eſa.61
ritus dñi ſup me, eò ꝙ vnxerit me. Et Petrus in Actis: Vnxit eum deus ſpũ ſancto & virtute. Acto.10.
“ ⌊filius dei⌋ paulo ante iam dictum eſt, ꝙ Martha de Chriſti diuinitate non habuit fidem ex-
plicitam. Quod ergo nunc ait ſe credidiſſe, quòd ſit filius dei, non videtur intelligendum de
filiatione naturali, ſed communi, non determinando ſe ad hanc vel illam. Vel ſi de naturali
filiatione accipiatur, referendum erit ad tempus huius informationis ſuæ à Ieſu, in qua Chri
ſtus ſuam diuinitatẽ explicauit dupliciter. Primo, per hoc quod ait: Qui credit in me. Cum
enim fides ſit virtus theologica, habens deum pro proprio ac immediato obiecto, non cre-
dendum in aliquem, niſi in verum deum. Secundo per hoc q̃d ait: Non morietur in æternũ,
quibus verbis conſtituit noſtram ſalutem in ip̃o. Salus vero hominum non conſiſtit, niſi in Hiere 17
vero deo. Propter quod Hieremias: Maledictus (inquit) vir qui confidit in homine. Et ite- Hiere.3
rum. Vere in domino deo noſtro ſalus. Hinc quoque dominus proteſtatur per Ozeam: Ego Ozee.13

D

dominus deus tuus, & ſaluator nõ eſt præter me. Dicũt ergo nõnulli, ꝙ Martha p̄dicta verba attendens, atq; Chriſto intus radiante intelligens, nũc explicite credidit, ꝙ ſit dei filius naturalis, ⌊qui in hunc mundũ veniſti,⌋ per humanitatis aſſumptionẽ, viſibilem apparitionem & nouorum documentoꝝ ac operum productionem. ⌊Et cũ hæc dixiſſet (Martha,) abijt,⌋ non ſine cõmiſſione vel licentia Chriſti. Non em̃ à tã dilecto & reuerendo magiſtro ſe irreuerenter, vel ex abrupto auertit. Dixit itaq; ei Ieſus: Vade voca Mariã, tunc abijt, ⌊& vocauit Mariam ſororẽ ſuam ſilentio, dicens: Magiſter adeſt, & vocat te⌋.i. vocari te iuſſit ꝑ me ex quo conſtat, ꝙ Ieſus fecit eã vocari, quãuis Iohãnes gratia breuitatis nõ ſcripſerit, ſed his verbis intelligi dedit. ¶Quæriť ſi Martha loquebať Mariæ dicendo, magiſter adeſt, qũo vocauit eã ſilentio? Dicendũ, ꝙ vocauit eã ſilentio.i. voce ſubmiſſa, & forte in aure prolata, vel primo vocauit eã aliquo nutu ſine voce, & cũ ad eã veniſſet, dixit ei verba p̄habita, quę noluit ei alte proferre, propter Iudæos p̄ſentes Chriſto inſidiantes, Magiſter adeſt, vtiq; magiſtrorũ magiſter ſingularis, ſummus, vnicuſq; magiſter, qui ſolus intus informat propria poteſtate ſalubiter, de quo apud Eſaiã legiť: Dñs deus aperuit mihi aurem, vt audiam eũ quaſi magiſtrũ. Vnde in Matthæo loquiť: Neq; vocemini magiſtri, Vnus eſt em̃ magiſter veſter, Chriſtus. Cur Ieſus vocauit Mariã? Non dubium quin ad conſolationem ipſius, & quoniã eã dilexit, & vt in p̄ſentia eius ac Iudæoꝝ fieret miraculũ mox futuꝝ. ⌊Illa vt audiuit⌋ ſe vocatam à magiſtro ſuo chariſſimo atq; dulciſſimo, quẽ præ toto mũdo amauit, ⌊ſurgit cito,⌋ tanq̃ obediens, feruidaq; diſcipula, dans obediẽtiæ formã, vt cito & feruide obediamus. Neſcit em̃ tarda molimina ſancti ſpũs gratia, teſte Ambroſio. Vehemẽter q̃q; fuit gauiſa, audito Chriſti aduentu, p̄ſertim quoniam vidit ſororem ſuam Marthã animęquiorẽ effectam & gaudio quodã perfuſam, & venit ad eum. ¶Quotidie & indeſinenter vocat nos Chriſtus ad ſe, ꝑ ſacram ſcripturã, per angelicam directionem, per paſtoꝝ exhortationem, per diuinum inſtinctum, dicens per Zachariam: Cõuertimini ad me, & conuertar ad vos. Faciamus ergo quod fecit Maria. Cito ſurgamus ab omni ignauia & torpore, à carnali affectu, vitiorũq; pondere & veniamus ad Ieſum, per morũ noſtroꝝ conuerſionem, per diuinorũ contemplationẽ, atq; cœleſtium bonorum deſiderium amoroſum. ⌊Nondũ em̃ venerat Ieſus in caſtellum,⌋ videlicet domum Marthæ, ⌊ſed erat adhuc in loco, vbi occurrerat ei Martha.⌋ Noluit em̃ ſe ſine cauſa, aduerſariorum præſentare aſpectibus, ne peccarent. ⌊Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & conſolabãtur eam, cũ vidiſſent Mariam, quia cito ſurrexit (& exijt,) ſequuti ſunt eam dicẽtes, quia vadit ad monumentũ⌋ Lazari, ⌊vt ploret ibi,⌋ & plorando oret pro anima fratris defuncti. Iudæi iſti verba Marthæ non audierũt, propter quod æſtimabant Mariam ex ſubita recordatione ſui fratris dolore affectã, & ire ad tumulũ, vt ibi per exteriorẽ lamentationem quæreret ſuæ deſolationis internæ ſolatium, dilectoq; fratri, quantum poſſibile ſuit coniungeretur. Dolor nanq; interior per lachrymarum effuſionem & externam lamentationem mitigatur ac minoratur, quoniam intentio animæ ad plura diffunditur, & q̃d quaſi violenter incluſum fuit, erumpit. ⌊Maria ergo cum veniſſet vbi erat Ieſus, videns eũ,⌋ oculis carnis ac fidei, ⌊cecidit ad pedes eius.⌋ Hoc Martha feciſſe non legitur, vnde probatur Maria fuiſſe feruentior, & maiorem ad Chriſtum reuerentiam habuiſſe, cui vtiq; nihil in toto vniuerſo putauit comparabile. Multum dilexit, quia multa ei peccata fuerunt dimiſſa, veramq; à ſuo magiſtro didicit humilitatẽ, nec verecũdata eſt ſe illi proſternere in cõſpectu aduerſariorum illius. Quidam vero ſunt, quorum humilitas modica eſt vel nulla, quoniam licet æquanimiter tolerent ꝙ increpentur ſecrete, tamen ſi coram multis humilientur vel arguantur, impatientia agitantur. ⌊Et dixit: Domine ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.⌋ Hæc verba Martha quoq; loquuta eſt. Et nunc elucidata conſiſtunt. Forte Maria dixit alia, pluraq; verba, quæ dixit & Martha, quæ Euangeliſta non recitat, eo ꝙ ſemel deſcripta ſint. Cõmuniter tamen tenetur, ꝙ non dixit plura verba propter doloris vehementiã de fratris interitu, & gaudij exuberantiã de Chriſti aduentu. Quemadmodũ em̃ magnus dolor, ſic & magna lætitia, verba abrũpit atq; p̄ſcindit, vel quoniã iacuit ſuꝑ terrã, non erat diſpoſita ad loquendum prolixe, quemadmodũ Martha quæ ſtetit. ⌊Ieſus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerãt cũ ea plorantes, fremuit ſpũ⌋.i. ex rationis iudicio, & poteſtate animæ impetum quendã affectuoſum, vel potius doloroſum & indignabundum emiſit, indignans peccato & actori peccati diabolo, cuius inuidia mors introiuit in orbem terraꝝ. Indignabatur igiť contra diabolũ, eo ꝙ ſua perſuaſione induxit prothoplaſtos parentes ad culpam, ſicq; totã infecit poſteritatem, & genus humanum tot pœnis, miſerijſq; addixit, Ita vt Lazarum quoq; ſuum amicũ mors ipſa, quæ eſt pœna peccati proſtrauit, ⌊& turbauit ſeipſum⌋.i. vehementer cõmouit, & quodam dolore affecit ſuam ſenſualitatem ex prædeliberato rationis iudicio atq; voluntatis imperio. Hæ em̃ & ſimiles paſſiones fuerũt in inferiori parte animæ Chriſti, non ex ſubreptione, neceſſitate vel infirmitate, nec aliquam imperfectionẽ cauſabãt in Chriſto, actũ rõnis aliqualr̃ impediẽdo, ſed erãt ibi ex ꝓuio rõnis iudicio &

E

F

Eſaię.50 / Mat.23 / Zacha.1. / Luc.7 / Sapię.2 / Gene.3

volun

A volũtatis decreto ſpontaneo,propter rationabiles cauſas,propter q̃d erant actus virtuoſi ac
meritorij,quia ex charitate,pietate atq; iuſtitia proceſſerũt. Quẽadmodũ enĩ motus paſſio-
nũ ſunt vitia,niſi rationis cenſura per virtutes morales regulent̃,ita ſunt actus virtutũ, ſi debi
te dirigantur. Notãter itaq; ait Euangeliſta,ꝙ Ieſus turbauit ſeipſum,ad inſinuandũ ꝙ pote-
ſtatiue,non ſolito modo aliorũ orta fuit in ipſo turbatio talis. ¶ Infremuit ergo ſpũ,& turba-
uit ſeipſum. Primo,ad inſinuandũ veritatẽ humanæ naturæ in ipſo. Secundo,in exemplum,
vt doceat nos contra vitia atq; diabolũ fremere & moueri. Tertio,vt formã cõpaſſionis ꝓbe
ret. Quarto,vt dilectionẽ ſuã ad Lazarũ,eiuſq; ſorores oſtenderet. Nam poſt pauca fleuit,vt
ſequitur. Itaq; fremitus iſte & turbatio nequaq̃ diminuebãt pacẽ & tranquillitatẽ mentalem
animæ Chriſti,propterea ſecundũ Hieronymum fuerunt potius propaſſiones q̃ paſſiones.
¶ Porrò ꝙ turbatio Chriſto cõueniat frequenter teſtat̃ Pſalmiſta,vt cũ ait in ꝑſona Chriſti: Pſal.87
Pauper ſum ego,& in laboribus à iuuentute mea,exaltatus aũt humiliatus ſum & cõturbatus.
Sed his videt̃ obuiare quod Eſaias de Chriſto aſſerit: Non erit triſtis neq; turbulẽtus. Et per Eſa.42
Hieremiã ait: Ego non ſum turbatus te paſtorem ſequens. Dicendũ ꝙ talia intelligenda ſunt Hiere.17
de inordinatis motibus paſſionũ,videlicet immoderata turbatione & apparatu diſtorto,quę
in Chriſto totius mãſuetudinis,modeſtiæ ac probitatis exemplo nullatenus ſortita ſunt lo-
“ cũ, ⌊ & dixit: Vbi poſuiſtis eũ? ⌋ .i. locũ ſepulturæ mihi oſtendite. Nõ quaſi ignorans id ſciſ-
citatur,ſed vt ordinate ad perpetrationẽ procedat miraculi,atq; humano modo ſe homini-
“ bus applicet. ⌊ Dicunt ei ⌋ ſorores Lazari,& etiã forſitan alij. ⌊ Domine veni & vide (ſepul-
“ chrum.) Et lachrymatus eſt Ieſus ⌋ ex cõpaſſione ſororũ,& alijs cauſis,vt dixi. Verũtamẽ ſe-
B cundũ Hieronymũ fleuit Ieſus Lazarũ,non quia mortuus fuit,ſed quia ad huius vitæ ærũnas
quæ ſine peccatis non agitur,fuerat reuocãdus. ¶ Frequẽter legitur Chrũs planxiſſe, nuſquã
vero riſiſſe,in quo leuitas noſtra & diſſolutio cõdemnat̃. Vnde apud Lucã teſtat̃: Væ vobis Luc.6
qui ridetis nũc,quia plorabitis & flebitis. Et Eccleſiaſtes: Melior (inquit) eſt ira riſu,quia per Eccleſ.7
triſtitiam vultus corrigit̃ animus delinquentis. Deniq; probabile reor,ꝙ Ieſus amicus huma
næ naturæ,non Lazarũ tantum,ſed totius humani generis multiplicia mala deplanxit,præ-
“ cipue mala culpæ,& futuram damnationẽ multorũ. ⌊ Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo
“ amabat eũ, ⌋ quaſi dicant,multũ,quem tã affectuoſe deplorat. Verũ dixerũt, tamen in parte
errabant, videlicet quoniã reputabãt eum ꝓcipue lachrymari propter mortẽ Lazari corpo
“ ralem,quod ita nõ eſt. Nam illam poterat ſolo imperio impedire,imò gaudebat de ea, ſecun
“ dum ꝙ ordinabatur ad gloriam dei,vt dictũ eſt. ⌊ Quidam autem ex ipſis dixerunt: Non po
terat hic qui aperuit oculos cæci nati facere,vt & hic non moreretur? ⌋ hoc dixerunt pręad-
miratione,quaſi dicant, Videmus per experientiã,ꝙ multum dilexit Lazarum,& dolet de Iohan.9
eius interitu,ex quo apparet,ꝙ ſi potuiſſet,eius mortem impediuiſſet. Et rurſus mirũ, ſi hoc
non potuit,qui potuit cæcũ natum illuminare,quod nunquã legitur accidiſſe. Cur non dixe
runt iſti Iudæi, Nõ poterat hic qui aperuit oculos cæci nati facere,vt & hic reſuſcitet̃? Puto
“ ꝙ ideo,quoniã reputabant hoc impoſſibile,ꝓſertim propter hoc,ꝙ Lazarus tot diebus mor
tuus fuit. ⌊ Ieſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo, ⌋ eadem ratione qua primo.
¶ Sciendum tamen,ꝙ ſecundũ Auguſtinum,per Lazarũ,mortuum,ſepultũ & quatriduanũ
figurantur peccatores grauiſſimi,habituati in malo & peſſima cõſuetudine preſſi,qui de con
ſenſu venerunt in actum,& de actu in habitum quo ſepeliuntur in malo. Ad declarandũ er-
C go ꝙ tales raro ac difficilime emendant̃,ipſe Chriſtus antequã Lazarũ ſuſcitauit, multa fe-
cit,quæ difficultatem cauſæ oſtendũt. Fremuit quippe & turbauit ſeipſum,deinde lachry-
mas fudit,locũ quæſiuit,denuo fremuit,lapidem iuſſit auferri,tuncq; clamauit voce ſublimi,
“ ⌊ venit ad monumentũ. Erat aũt ſpelunca ⌋ .i. cauerna & fouea magna pretioſe & artificio-
ſe cõſtructa,iuxta conſuetudinẽ Iudæorũ,qui ſumptuoſiſſimas ſepulturas facere conſueuerũt
occaſione patriarcharũ Abrahæ,Iſaac & Iacob,qui pro ſepultura ſua ac ſuorũ adeo erant ſo- Gene.25
“ liciti,vt patet in Geneſi, ⌊ & lapis (grandis) ſuppoſitus erat ei. Ait Ieſus: Tollite lapidẽ ⌋ qua Gene.35
“ tenus reſuſcitando pateat exitus. ⌊ Dicit ei Martha ſoror eius qui mortuus fuerat: Dñe iã fœ Gene.49
“ tet,quatriduanus enĩ eſt ⌋ .i. quatuor dies habet in monumento vel morte, ſicq; cadauer ex
reſolutione,exhalatione,& putrefactione,malum fundit odorem,quem non decet ſentiri à
te magiſtro ac domino meo. Secundũ Bedam Martha non dixit hæc verba ex incredulitate
vel diffidentia reſuſcitationis ſui fratris. Theophilus vero dicit oppoſitũ,quod ex verbis ſe-
“ quentibus apparentiã habet. Subditur enĩ reſponſio Chriſti quodãmodo increpatoria. ⌊ Di
“ cit ei Ieſus: Nõne dixi tibi,quoniã ſi credideris,videbis gloriã dei? ⌋ quaſi dicat, Noli propter
temporis diuturnitatẽ diffidere,quoniã omnia poſſibilia ſunt credenti. Dicendũ ergo, ꝙ li- Marc.9
cet Martha paulo ante crediderit,tamen videns apparatũ rei tam admirandæ fiendæ iam-
iamq; præſentẽ,paſſa eſt aliquem motũ hæſitationis præ admiratione, raritate, & inaudita
talis miraculi nouitate,imò & ꝓ vehemẽti deſiderio vt ſic fieret. Sic nẽpe accidere ſolet homi
nibus,ex quadã debilitate rationis. Vnde & multũ læta,vix credunt̃,& quotidie experimur,

 ꝙ licet

ꝙ licet narrantibus magnam proſperitatẽ affuturam credamus, tamẽ cũ in ꝓximo eſt, vt ſic D
eueniat, hæſitare incipimus. Dixit ergo Ieſus Marthæ: Nonne dixi tibi, q̃m ſi credideris, ſic
miter videbis gloriã dei .i. glorioſum & miraculoſum diuinæ poteſtatis effectũ, videlicet fra
tris tui viuificationẽ, in quo diuina maieſtas agnoſcet̃ ac honorabit̃. Hæc verba Chrũs non
legitur ſupra dixiſſe ad Marthã, quantũ ad formã verboꝝ, tamen quoad ſenſum protulit ea,
dicendo, reſurget frater tuus, &c. Et poſt pauca: Credis hoc? Nos quoq; ſi fide formata cre-
diderimus perſeueranter, videbimus gloriã .i. beatitudinẽ dei in patria, imò beatitudinẽ me
rito fidei ſortiemur. ⌊Tulerũt ergo lapidẽ (de monumẽto.) Ieſus aũt eleuatis ſurſum oculis
2. Para. 20 dixit.⌋ ¶Cur oculos in cœlos leuauit? Primo, vt oſtenderet ſe operari non arte magica, ſed
ope diuina. Secũdo, vt nobis formã daret orandi, videlicet vt oculos mẽtis eleuemus in deũ
per cõtemplationẽ & dilectionẽ, terrena & ſenſibilia relinquẽdo, fortiq; conatu diuinis me-
Thren. 3 moriter inſiſtẽdo. Vnde in Threnis dr̃: Leuemus corda nr̃a cũ manib⁹ ad deũ in cœlos. Ter
tio, vt in orãdo, laudãdoq; deũ vtamur bonis induſtrijs ad acquirẽdã, cõſeruãdã ſeu inflãmã-
dã deuotionẽ cõferẽtibus, vt ſunt tonſio pectoris, expãſio brachioꝝ, erectio oculoꝝ, q̃ tñ ſi
ne rõnabili cauſa fieri nõ debẽt in publico. Veruntñ eleuatio hmõi oculoꝝ nil contulit Chr̃o
ad mẽtis ꝓfectũ ſeu erectionẽ in deũ, q̃m aĩa Chr̃i nõ profecit in talibus, ſed à principio ſuæ
creationis vidit deũ per ſpeciẽ. ⌊Pater gratias ago tibi, q̃m audiſti me, ⌋ .i. orationẽ meã in-
ternã ſeu deſideriũ pro Lazari ſuſcitatione acceptaſti, & mihi reuelaſti, ꝙ facturus ſis id q̃d
opto. ¶Non legit̃ hoc loco Ieſus oraſſe explicite, ſed quia ſe aſſerit exauditũ, certũ eſt, ꝙ men
tali ſaltẽ prece deprecatus ſit patrẽ pro Lazaro ſuſcitãdo. Perhibet q̃q; ſe auditũ, nõ ꝙ effe- E
ctus impletus eſt, ſed q̃m certificatus fuit de eius impletione. Et gr̃as agit pr̃i, docẽs nos om̃ia
bona deo cũ humili ac feruenti gratiaꝝ actiõe aſſcribere, quod ſi fecerimus, beneficia amplio
ra ſuſcipiemus. Præterea palam eſt, ꝙ gratias agere & orare cõueniant Chriſto ſecũdum na-
turam aſſumptam. ¶Sed cũ Chriſtus ſit vere om̃ipotens, tanq̃ verus deus, cur ſecundũ quod
homo patrẽ potius orauit q̃ ſeipm̃ ſcd̃m ꝙ deus eſt. Dicendũ ꝙ ideo vt mõſtraret ſe à deo pa
tre habere quicquid habet & eſt, & ꝙ in patre ſit authoritas. Sed tunc rurſus quærendum eſt:
Johan. 13 Quõ Chriſtus orauit pro faciẽdis miraculis, ſecundũ ꝙ homo eſt, cũ pater dederit om̃ia in
Johan. 17 manu eius (vt dictũ eſt) & infra dicet̃, dediſti ei ptãtem om̃is carnis? Reſpõdendũ, ꝙ Chriſto
etiã ſecundũ aſſumptã humanitatẽ datũ eſt oĩm creaturaꝝ dominiũ & miraculoꝝ ptãs ab in-
carnatiõis principio. Nihilominus ptãs iſta in Chriſto vt homo eſt, tanq̃ in cauſa inſtrumẽ-
tali, & depẽdebat à virtute pr̃is ſeu trinitatis, tanq̃ à cauſa principali ac cõſeruãte, ideo pr̃em
orauit, nõ ꝙ poteſtate careret ipſe Chriſtus, ſic orãs, ſed q̃a virtus eius creata, virtute pr̃is in-
creata operabat̃ & ꝑmanebat, & q̃m vſus collatæ ptãtis fuit ſcd̃m voluntatẽ & inordinatio-
nem pr̃is ſeu trinitatis. ⌊Ego aũt ſciebam, q̃m ſemper me audis ⌋ .i. quicquid ex deliberata ra
tione poſtulo fieri facis, q̃m ratio & voluntas animæ meæ eſt diuinæ voluntati magis cõfor-
mata q̃ alicuius beatoꝝ in pr̃ia, q̃ꝝ preces nõ repellunt̃. ¶Sed cõtra id videt̃ quod ait in Pſal
Pſalm. 21 mo: Deus meus clamabo per diem & nõ exaudies, & nocte & nõ ad inſipientiã mihi. Itemq;
Vt quid dñe repellis orationẽ meã, auertis faciem tuã à me. Reſpondendũ ꝙ authoritates illæ
atq; cõſimiles loquunt̃ de oratiõbus Chriſti ſcd̃m naturalẽ appetitũ, & ſub quadã cõditione
Mat. 26. formatis, vt fuerũt oratões Chriſti tp̃e paſſionis. Pater ſi fieri põt, tranſeat à me calix iſte. Ve F
runtamẽ quia in talibus precibus Chriſtus finaliter & abſolute ſubiecit ſuũ inferiorẽ ac natu-
ralem appetitũ voluntati diuinæ, dicẽdo: Non quod ego volo, ſed q̃d tu, propterea tales ora
Hebr. 5 tões ſimpliciter loquẽdo ſunt exauditæ. Vnde Aplꝰs cũ dixiſſet, ꝙ Ieſus cum clamore valido
& lachrymis preces fudit ad eum q̃ poſſet illũ à morte ſaluũ facere, mox adiecit, ꝙ exauditus
eſt pro ſua reuerẽtia ⌊ſed propter populũ qui circũſtat (.i. Iudæos p̃ſentes) dixi⌋ tibi gr̃as ꝙ
exaudiſſes me, ⌊vt credant, quia tu me miſiſti⌋ .i. audiẽdo ꝙ inuoco te, ſciant me nõ in prin-
Pſalm. 144 cipe dæmonioꝝ ſeu magicis artibus opari, ſed tua virtute, & per cõſequẽs ꝙ ſim miſſus à te,
verus in ſermõe, & iuſtus in ope. ⌊Hæc cũ dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare veni foras⌋
Matt. 9 ſimiliter legit̃ alibi dixiſſe: Adoleſcẽs tibi dico ſurge. Et: puella ſurge. Sed dum Chriſtus dice-
Lucæ. 7 re cœpit, Lazare veni foras, nondũ anima Lazari fuit corpori reunita. Cui ergo dixit, La-
Mar. 5 zare? Dicendũ, ꝙ dicere Chriſti fuit facere. Vnde eodẽ momẽto reuixit, quo Chriſtus verbũ
finiuit, ideo reuiuiſcẽti iuſſit prodire. ⌊Et ſtatim prodijt (.i. foras exiuit) q̃ fuerat mortuus⌋
Virtus nẽpe diuina cũ ſit immenſa, operat̃ in inſtãti, ⌊ligatus pedes & manus inſtitis⌋ hoc ẽ
habẽs manus colligatas & pedes ſimiliter faſcijs iuxta pr̃iæ morẽ, ⌊& facies illius ſudario erat
ligata⌋ Vnde patet eundẽ fuiſſe ſuſcitatũ qui obijt. Quod aũt ſic egrediebat̃ & ambulabat li-
gatus, fuit miraculũ, præſertim ſi ligatio pedũ fuerat ſtricta ſiue cõpreſſa. Potuit eñ ligamẽ di
uina virtute Laxari. ⌊Dixit eis Ieſus: Soluite eum, ⌋ auferendo ligamina atq; ſudarium. ⌊&
ſinite (eum) abire⌋ hoc eſt, libere procedere, & opera vitæ exercere, vt oſtendatur veraciter
reſuſcitatus. Non exprimit Euangeliſta, quibus Ieſus dixit, vt ſoluerent Lazarum, ſcilicet, an
ſororibus eius, an Iudæis, vel diſcipulis, Tamen ſcd̃m Auguſtinum, hoc dixit diſcipulis, ad fi-
guran-

A gurandum, ꝙ ſacerdotes qui ſunt Apoſtoloꝝ ſucceſſores, abſoluunt confitentes, quos Chri-
“ ſtus intus per grām ſuſcitauit à morte peccati ſtatim dum pœnitent. ⌊Multi ergo ex Iudęis
“ qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecit Ieſus.⌋ In Lazari ſuſcitatiōe, vdidelicet, quō
“ oculos erexit in cœlū, & deo grās retulit, Lazarūq́; vocauit ac ſuſcitauit, ⌊crediderūt in eū.⌋
quoniam iſtud miraculum nō potuit eſſe niſi diuina virtute, quæ doctrinæ & cōuerſationi 1.Teſſ.3
Chriſti teſtimonium perhibebat in iſto ꝓdigio. Itaq; nō oēs Iudęi qui aderant crediderūt,
q͞a nō omniū eſt fides & quātacūq; miracula foris fiant & oſtendant. Nullus tamē ad fidē cō-
uertit, niſi deus tāgat cor eius, per inſtructionem & operationem internam, q̄uis poſſit quā-
“ dam opinionem cōcipere de veritate, quæ miraculis approbat. ⌊Quidā aūt ex ipſis abierunt
“ ad phariſæos, & dixerunt eis quæ fecit Ieſus.⌋ Hoc intelligi pōt dupliciter. Primo ſic: Quidā
aūt ex ipſis.i.alij à ꝑdictis credētibus, puta increduli, qui fuerūt de numero Iudæoꝝ, viſitanti
um Mariam & Marthā, abierūt eodem die ad phariſæos, & dixerūt eis quæ fecit Ieſus, mala
intentione, vt ſolicitarēt eos cōtra Ieſum, & tantū miraculū offuſcarēt. Secūdo ſic: Quidam
ex ipſis.i.de numero credentiū, abierūt ad Phariſæos, & dixerūt eis quæ fecit Ieſus, bona in-
tentione, quatenus phariſæi cognito tanto miraculo, ceſſarēt perſequi Ieſum, & cōuerterent
ad ipſum. Prima tamē expoſitio magis literalis videt. Nemo itaq; conquerat, ꝙ ſuo tpe non
fiant vt olim multa miracula, quaſi videre miracula ſanctificet hominem, quanta miracula vi
derunt obſtinati Iudæi à Chriſto & Iudas proditor, & tamen ex hoc obſtinatiores effecti Pſal 105
ſunt, ſicut & patres eorum in Aegypto viderunt maxima illa mirabilia Moſi, & tamen quid
profuit eis?

¶Expoſitio ſequentis partis huius capituli. Collegerunt ergo pontifices & phariſæi.
Articulus viceſimusnonus.

B CRedit autem Lazarus ſuſcitatus per quindenam ante dominicam paſſionem, ſeu
diem paraſceues, ſcilicet ſexta feria ante dominicam in paſſione quando & Euan-
gelium de Lazari ſuſcitatione legit eccleſia, eodem quoq; die nuntiatum fuit pha-
riſæis hoc ſignum, qui & ipſi intimauerunt pontificibus, ſtatimq́; decreuerunt ce-
lebrare conſiliū contra Ieſum. Vnde ſequenti die fecerunt, quod nunc recitat Euangeliſtas
“ ⌊Collegerunt ergo⌋.i.ob id ꝙ audierūt Ieſum ſuſcitaſſe Lazaꝝ quatriduanū ⌊pontifices⌋
“ qui authoritate & ſcientia eminebant, ⌊& phariſæi (qui religioſiores putabant) conſilium⌋
“ hoc eſt, ſeipſos & cæteros cōſiliarios cōuocauerūt in vnum ⌊& dicebant⌋ conquirēdo adin
“ uicem. ⌊Quid facimus⌋ hoc eſt, quid incumbit vel reſtat nobis ad agendum in tāto negotio
“ ⌊quia hic homo⌋ quem ex cōtemptu & inuidia proprio noīe exprimere non valebāt. ⌊mul
“ ta ſigna facit (etiam plura q̄ Moſes, Helias & Heliſæus) Si dimittimus eum, ſic⌋ libere ire, ꝑdi
“ care & opari ⌊oēs credēt in eum⌋ Iſti ꝑditiſſimi atq; incorrigibiles hoīes, multo peiores q̄
patres eoꝝ in Aegypto, viſis tot ſignis nō cōſulebāt de hoc, an credendū eſſet in Ieſum, in quē
naturalis ratio tot ſignis cōuicta dictabat, & dictat credendū, ſed quaſi pro vero ſupponētes,
ꝙ quicquid faceret Ieſus, nō tamē ei eſſet adhærendū. Tantā eñ auerſionē habuerūt ab eo ob
quam nō poterant recte iudicare de ipſo. Sed ad hoc tēdit eoꝝ cōquiſitio, vt inueniant mo-
dum prohibendi Ieſum à ſolitis ſignis, ſiue interficiēdo eum, ſiue includēdo &c. Dixerūt: Si
dimittimus eum ſic, multa incōuenientia ſequent. Primo, quòd oēs Iudæi credēt in eum, ꝓ
“ pter miracula. Secundo, ꝙ ⌊veniēt Romani⌋ cōtra genus noſtrum, reputātes nos Impera-
C tori rebelles, eò ꝙ ꝓpter ipſius cōſenſum populus noſter acceperit Ieſum hūc pro rege Meſſia
“ & in vltionē huius rei ⌊tollent (.i.deſtruent) locum noſtrum⌋.i.vrbē Hierl͞m templū & reli
quas vrbes ⌊viculoſq́; (Iudææ) & gentē⌋.i.populum Iudæoꝝ nobis ſubiectum, & de quoꝝ
numero ſumus. Prohibuit eñ ſenatus & Cæſar, ne aliqua gens aliquem principem regē vo-
caret, vel pro rege ſuſciperet ſine eoꝝ cōſenſu. Et quoniam ſancti prophetæ ꝓdixerūt Chr͞m
fore regem, Iudæi qui Ieſum pro Chriſto acceperāt, tenuerūt eū pro rege. Timebāt ergo pō
tifices & phariſæi, ꝙ Romani percepto negotio iſto, venirēt cōtra eos, erantq́; Romani tūc
“ ram præpotētes, ꝙ nulla gens potuit eis reſiſtere. ⌊Vnus aūt ex ipſis Caiphas nomine, cum
“ eſſet pontifex anni illius⌋.i.ſummo ſacerdotio fungēs pro anno illo. Quāmuis eñ ſcd͞m le- Deut.17
gem nō debuit eſſe, niſi vnus ſummus ſacerdos, qui toto tēpore vitæ ſuæ præeſſet, eoq́; mor-
tuo ſuccederet alter, tamē Iudæi nati de genere ſacerdotali, vel etiam alij quidam cum eſſent Nume.35
auari & ambitioſi acceſſerunt ad principē Romanum, & qui maiorem pecuniæ ſummam de-
dit, ſacerdotium ſummū obtinuit, quouſq; alius plura dando eum extruſit, vel vt alij aſtruūt,
“ iſti de genere ſacerdotali inter ſe ſtatuerunt, ꝙ quolibet anno prçeeſſet vnus recēs ⌊dixit eis⌋
“ Nā q͞a maioris extitit autoritatis, ſecurius loquebat, & attētius audiebat. ⌊Vos neſcitis q͞cq̄⌋
“ hoc ē, nihil attēditis eoꝝ, quæ in iſto negotio ſunt pēſanda ⌊nec cogitatis⌋ q͞d merito cogi-
“ taretis, ⌊quia expedit vobis⌋ pro cōſeruatiōe vitę pñtis & poſſeſſiōe terræ ac tēpli ⌊vt vnus
“ moriat hō pro pp͞lo (.i.pro ereptōe gētis nr͞æ de manibus Romanoꝝ) & nō tota gēs pereat⌋
hoc eſt, non vniuerſum genus noſtrum occidatur à Romanorum militibus, quaſi dicat.

Mirum quòd tam ſegnes eſtis in conſiderando quòd non perpenditis, propter bonum rei- D
publicæ, atq; totius cõmunitatis vtilitatem, occidendũ eſſe hominẽ vnum, qualiſcũq; exiſtat
& quicq̃ operatur. ¶ Conſilium huius pontificis multipliciter fuit erroneum. Non enim faciẽ-
da ſunt mala, vt veniant bona, nec interficiendus eſt innocens timore humani periculi, imò
per talia, tota communitas deum offendit, atq; ab eo plagatur, & aduerſariorum poteſtati
ſubijcitur, quemadmodum etiam contigit his Iudæis. Ideo enim Ieſum occiderunt, ne à Ro-
Dani.9 manis vaſtarentur, ſed ideo ſunt vaſtati, quoniam Ieſum occiderunt, prout apud Danielem
fuit prædictum: Occidetur Chriſtus, & nõ erit eius populus, qui eum negaturus eſt, & ciuitatẽ
& ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas, & vſq; in finẽ per-
ſeuerabit deſolatio. ⌊Hoc autem⌋ videlicet, expedit vobis vt vnus moriatur pro populo &c.
⌊à ſemetipſo (.i. proprio ſpiritu) non dixit⌋ quãtum ad veram & ſpiritualem ſignificationẽ
horum verboꝝ intentam à ſpiritu ſancto, qui Caiphæ linguam mouit ad proferendũ hæc
verba. Nihilominus Caiphas dixit hæc verba à ſeipſo, imò & à diabolo eum ad mala inſti-
gante, quãtum ad ſignificationem intentam à Caipha, quæ nunc poſita eſt. Sic nempè ver-
ba hæc falſa fuerũt, & ipſe peccauit ea proferẽdo. Intendebat enim dare conſilium pro morte
Chriſti. Dixitq; vtilius eẽ occidere Ieſum, q̃ incidere manus Romanoꝝ, ⌊ſed cum eſſet pon
tifex anni illius (.i. ex dignitate ſui officij, nõ merito vitæ) prophetauit⌋ hoc eſt, verba pro-
phetica pronuntiauit, quæ nõ erant prophetica, quo ad ſenſum à Caipha intentum vel intel-
lectum, ſed quo ad ſenſum quem verba iſta faciũt in animo audiẽtis, ex vera ſpirituali ac pro
pria ſignificatione, quæ cõpetit eis ex intentione ſpiritus ſancti, cuius operatiõe prolata ſunt
quo ad ſenſum hunc prophetalem ac verum, vtpote quod expediens fuit Ieſum occidi pro ſa E
lute Iudæoꝝ, ne tota gens illa in æternum periret, imo mors Chriſti tam meritoria fuit, ꝙ di
luit, quantum in ſe fuit etiam peccata eoꝝ, qui eam Chriſto intulerũt. Pro om̃i etenim pecca-
to ſatisfecit Chriſtus in cruce. Prophetauit igitur Caiphas, hoc eſt, ꝑ verba prophetica ab ipſo
nõ intellecta, deſignauit his qui bene intelligunt verba prædicta, nõ cõſilio ſecum collecto,
quod intellexit verba Caiphæ ſecundum quod ipſemet intendebat, ⌊quia (.i. ꝙ) Ieſus mori-
turus erat pro gente⌋ hoc eſt, Iudæoꝝ ſalute ad quos ſaluandos ſpecialiter miſſus fuit. ¶ Por-
ro quod ſubditur additum eſt à Iohanne: ⌊Et nõ tantũ pro gente⌋ hoc eſt, nõ ſolum pro æter
na Iudæoꝝ ſalute moriturus fuerat Ieſus, ⌊ſed (inſuper) vt filios dei⌋ hoc eſt, prædeſtinatos
quàmuis iniquos qui erant filij dei ſecundum prædeſtinationem diuinam, nõ ſecũdum præ-
ſentem iuſtitiam, ⌊qui erant diſperſi⌋ .i. per varias ſectas & ritus perditionis diuiſi, atque à
deo vndiq; elongati, per idololatriam, aliaq; peccata, ⌊congregaret⌋ ſpirituali collectiõe ꝑ
prædicationem Apoſtoloꝝ, & ſancti ſpiritus illuſtrationem, ⌊in vnum⌋ .i. ſub vna fide atq;
indiuidua charitate, vel in vnum myſticum corpus ſeu in vnum ouile eccleſiæ, vt eſſent vnius
Iohan.10 veri dei cultores. Vnde ſuperius dixerat Chriſtus: Alias oues habeo quæ nõ ſunt ex hoc oui-
li, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile. Sic cõmuniter litera iſta exponitur. ¶ Sed q̊-
niam Euãgeliſta exponit verba Caiphæ nõ eo modo, quo Caiphas ea intellexit, ſed ſecũdũ
ſenſum quẽ habent, inquãtum prophetica ſunt, tanq̃ à ſpiritu ſancto prolata, hoc eſt, ſecun-
dum ſenſum, qui ex eis elici poteſt ex ipſa ordinatiõe verboꝝ, ideo poſſunt alio modo expo
ni, eritq; ſenſus: Ieſus moriturus erat pro gente .i. pro gẽtilium redemptiõe, iuxta illud Eſaiæ:
Eſa.55 Ecce gentẽ quam neſciebas, vocabis. Et nõ tantum pro gẽte hac, de qua deus ait ad Chriſtũ F
Eſa.42 per Eſaiam: Dedi te in lucem gẽtium, ſed vt filios dei, hoc eſt, electos Iudæos vnius dei culto-
res, qui erant diſperſi, ꝑ mundum habitantes, non ſolum in Iudæa, ſed in cæteris gẽtiũ diuer-
Acto.2 ſarum prouincijs. Vnde in Actis Apoſtoloꝝ habetur, ꝙ erant in Hieruſalem habitantes Iudæi,
viri, religioſi, ex om̃i natione, quæ ſub cœlo eſt, cõgregaret in vnũ .i. in eandẽ fidẽ Chriſtia-
Actoꝝ.13 nam atq; eccleſiaſticam vnitatẽ, quod factũ eſt quando Paulus & Barnarbas in diuerſis pro-
uincijs ꝓdicabãt ſolis Iudæis, multoſq; cõuerterũt ad fidẽ. Cæteri quoq; Apoſtoli plurimos
Iohan.1 cõuerterunt Iudæoꝝ. Hinc Iacobus ait in exordio ſuæ epiſtolæ: Duodecim tribubus, quæ
ſunt in diſperſiõe ſalutẽ. Petrus quoq; in principio primæ ſuæ canonicæ: Electis (inquit) ad-
1.Pet.1 uenis diſperſionis ponti, Galaciæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bithyniæ. De huiuſmodi ſpũali Iu-
dæoꝝ cõgregatiõe multa vaticinati ſunt ſcti Prophetæ, maxime Eſaias, quæ carnales Iudæi
de corꝑali cõgregatiõe intelligũt, aſſerẽtes, ꝙ in aduẽtu Meſſiæ vniuerſi Iudæi toto orbe ter-
raꝝ diſperſi adducentur in terrã promiſſiõis & in Hierl'm. ¶ Præterea aduertendũ, ꝙ licet Euã-
geliſta teſtãte, Caiphas prophetauit, non tamen fuit, nec dici debet Propheta. Ad rationem
Dani.10 nãq; prophetiæ maxime pertinet cognitio occultoꝝ, iuxta illud Danielis: Intelligentia eſt
Gene.41 opus in viſione. Caiphas vero (vt dictum eſt) non intellexit propheticum ſenſum verborum
Dani.2 ſuoꝝ. Quẽadmodũ ergo Pharao qui dixit prophetica verba videlicet: Vidi ſeptẽ boues &c.
Dani.5 Et Nabuchodonoſor, q vidit ſtatuã. Balthaſar quoq; qui vidit articulos manus ſcribẽtis, nõ
Gene 41 fuerũt prophetæ, qa nõ intellexerũt illa, ſed Ioſeph & Daniel exponẽtes fuerũt prophetæ, ſic
Dani.2
Dani.5 Caiphas nõ fuit propheta, ſed Iohannes Euãgeliſta, cui ſpiritus ſanctus reuelauit, quomodo

Caiphas

A Caiphas protulit illa. Et ſi dicatur quòd prophetare eſt actus prophetæ, ergo Caiphas prophetans fuit propheta. Dicendum quòd prophetare propriè ſumptũ, videlicet pro cognitiua futurorum occultorum & contingentium prænuntiatione eſt actus prophetę. ¶ Deniq; in Eccleſiaſtico habet, ꝙ corpus Heliſæi mortuum prophetauit: Nunquid & illud cadauer fuit propheta. Quòd autem Caiphas nõ fuit propheta, nõ erat ex ſanctitatis defectu, vel ob ſuam malitiã, quoniam Balaam, Ariolus & Malignus fuit verus propheta, ſed quia nõ intellexit ſenſum ſpiritus ſancti vt Balaam, qui ſciuit ſe loqui ex inſpiratione diuina, & illuminatione angelica, iuxta quod ſcriptũ eſt in libro Numeroꝝ: Balaam irruente in ſe ſpiritu dei ait: Hauddubium quin de ſeipſo: Dixit homo cuius obturatus eſt oculus, dixit auditor ſermonũ dei, qui viſionem om̃ipotentis intuitus eſt, qui cadit & ſic aperiunt oculi eius. ⌊Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eum⌋ citius quo valerent, ſed & ante hoc cogitauerunt vt patuit. Nunc vero confirmati in ſuo propoſito pontificis ſui conſilio, ꝗd eis rationabile apparebat. Qui em̃ alium odit, facilius perſuadetur ad perſecutionem ipſius. Decreuerunt per diffinitiuam ſententiam, quòd non quieſcerent, donec occiderent Ieſum. ⌊Ieſus ergo⌋ ſciens cogitationes illorum, qui putabant Ieſum ſecreta eorum ignorare, ⌊iam in palam⌋ hoc eſt, in locis manifeſtis per aliquot dies circiter octo, ⌊non ambulabat apud Iudæos⌋ qui ſuam necem quærebant, ⌊ſed abijt in regionem iuxta deſertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem⌋ in qua etiam habitauerunt Iudæi, ſed non aduerſarij Chriſti, ⌊& ibi morabatur cum diſcipulis ſuis,⌋ hoc eſt, Apoſtolis paucis diebus, vt dictum eſt. Nam in principio ſequentis capituli fertur, quòd ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam. Nunc quoq; ſubiungit: ⌊Proximũ autẽ erat paſcha⌋ hoc eſt, paſchalis feſtiuitas Iudæorum. ¶ Cur autem Ieſus aduerſarios ſuos fugiendo declinauit, dictum eſt ſæpius: Nondum enim venit hora eius, nec ſuam poteſtatem oſtendere voluit ſed exemplum fugiendi præbere pro cauſa, loco, & tempore, prout frequenter expoſitũ eſt. Dicit autem Origenes, quòd ſicut honeſtum & iuſtum eſt gratia veritatis, & pro Chriſti confeſſione mortem ſubire, quando ab aliquo requiritur cõfeſſio veritatis vel fidei, ſcilicet, an ſit Chriſtianus, ſic nullus debet ſe tentationi ingerere, propter proprię virtutis inexperiẽtiam. Et quoniam ignoratur rei euentus, itemq; ne det alteri occaſionem peccandi. Proximũ autẽ erat, id eſt, de propinquo imminebat Paſcha Iudæoꝝ, id ẽ, illa feſtiuitas in qua crucifixus eſt Chriſtus. ⌊Et aſcenderunt multi (Iudæoꝝ) Hieroſolymam de regione⌋ .i. tota terra Iudææ ⌊ante paſcha⌋ quia ſecundum legem tenebant in ipſa feſtiuitate paſchali eſſe in Hieruſalem Præuenerũt autem feſtiuitatem ⌊vt ſanctificarent ſeipſos⌋ .i. ad eſum agni paſchalis diſponerent ſe ſcd̃m legem. Nam immundi purificabãt ſe raſura piloꝝ, certis lotionibus, ieiunijs & quibuſdam oblationibus. ⌊Quærebant ergo Ieſum⌋ quidã bona intentione, vt eius prædicationẽ audirẽt, quidã peruerſa ⌊& colloquebant adinuicẽ in tẽplo ſtantes. Quid putatis?⌋ cauſæ eſſe, ⌊quia non venit ad diem feſtum?⌋ more ſolito, vt in tanta multitudine doceat, atq; miracula faciat. Certum eſt, quòd Ieſus interfuit feſto paſchali. Vnde nunc agitur, imò in die Palmarum, duobuſq; diebus ſequentibus venit Hieruſalem, ſecundum quod alij Euangeliſtæ teſtantur: Quòd ergo Iudæi dicunt, quid putatis, quia non venit ad diem feſtum, ſic intelligendum eſt: Quid putatis, quòd non acceſſit nunc cum alijs in Hieruſalem, vt feſto imminenti interſit. Putabant enim Ieſum non eſſe venturum ad feſtiuitatem inſtantem, eo quod nondum aduenit cum alijs. Cur autem mali quæſierunt Ieſum, ſubiungitur: ⌊Dederunt autem pontifices & phariſæi mandatum,⌋ cui obediendum non fuit. Quàmuis enim obediendum ſit malis prælatis, nõ tamẽ in malo, aliter interfectores martyrũ excuſarent, qui ad imperia principũ martyres occiderũt, ⌊vt ſi quis cognouerit vbi ſit, indicet⌋ alicui ſacerdotum vel phariſæoꝝ, vt põtifices & phariſæi ⌊apprehendant (.i. capi faciant) eum⌋ de quo locutus eſt Hieremias: Chriſtus dñs captus eſt in peccatis noſtris, cuius apprehenſio noſtrorum diſſoluit vincula peccatorum.

Eccl. 48; Nume. 22; Nume. 24; Iohan. 12; Iohan. 2; Iohan. 7; Origenes; Leui. 23; Leui. 14; Mat. 21; Marci. 11; Lucæ. 19; Threno. 4

¶ Declaratio capituli duodecimi. Ieſus ergo ante ſex dies Paſchę venit Bethaniã &c.

Articulus triceſimus.

REDIENS Chriſtus ab vrbe Effrem, appropinquante hora ſuæ paſſionis, acceſſit Hierl'm verſus, vbi ſe paſſuꝝ ſciuit, & ſæpe prædixit: Non capit (inquiens) prophetam perire extra Hieruſalem. Et: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum &c. Rediẽs ergo nõ iam occultè, ſed apertiſſimè proceſſit, multa prodigia agẽs in via, decẽ leproſos curãdo, cæcos illuminãdo, cũq; exiſſet de Hiericho. accidit ꝗd nũc recitat euãgeliſta ⌊Ieſus ergo ante ſex dies paſchæ⌋ .i. ſabbato ramis palmaꝝ, ꝗd fuit ſex diebus ante primũ diem feſtiuitatis paſchæ inſtantis. Incepit em̃ feſtiuitas paſchę, feria quinta ſequenti ad veſperas, durauitq; dieb⁹ ſeptẽ ⌊venit Bethaniã vbi fuerat (.i. pro tũc habitauit, pſenſq; fuit) Lazarus (paulo ante) mortuus⌋

Lucæ. 13; Matth. 20; Marci. 10; Lucę. 18; Lucæ. 17

Sed nunc

Johan.11 Sed nunc viuus vel vbi fuerat Lazarus mortuus,& in loco quo obijt,⌊quem ſuſcitauit⌋ no- »
uem diebus vel circiter ante reditum iſtum in Bethaniam. Suſcitaſſe enim creditur Lazarum D
quindecim diebus ante diem paraſceues, in quo occiſus eſt. ⌊Feceruut autem ei cœnam ibi⌋ »
quia fortaſſe tarde intrauit, Iohãnes non dicit à quibus,& in qua domo facta ſit Chriſto hæc
cœna, ſed quoniã ſequitur: ⌊Martha miniſtrabat,& Lazarus vnus erat ex diſcumbẽtibus.⌋ »
Origenes aſſeruit cœnam iſtam Chriſto exhibitã in domo Marthæ, ab ipſa Martha ſororeq́;
Matt.26 eius ac Lazaro, ſed hoc tenendum non eſt q̃m apud Matthæũ & Marcũ maniſeſte deſcribit,
Marc.14 ꝙ cœna præſens(in qua ſicut patebit Maria fudit vnguentum ſuper Ieſum)facta ſit in domo
Symonis leproſi, qui tamen protunc non erat leproſus, ſed à Chriſto ante curatus. Fecerunt
ergo habitatores Bethaniæ. ſ. Symon & eius familia cœnam ibi. i. in domo Symonis, Ieſu &
Martha miniſtrabat, q̃uis enim inuitata fuerat ad conueſcendum, tamen propter reuerentiã
Johan.11. magiſtri ſui, de quo dixit: Ego credidi quia tu es Chriſtus filius dei, maluit miniſtrare,& for-
te propter prudentiam ſuam rogata fuit à Symone, vt diſponeret negotia domus ſuæ, quan-
tum ad menſę prouiſionem. Eſt quoq; conſuetudo, vt amici interdum miniſtrent in domi-
bus familiarium amicorum & conſanguineorum, præſertim dum magni & multi hoſpites
aſſunt. ⌊Lazarus vero vnus erat ex diſcumbentibus(.i. manducantibus)cum eo,⌋ hoc eſt, cũ »
Ieſu. Sedit enim in eadem menſa cũ Chriſto,& forte ad latus eius, in ſignũ amoris,& præteri
ti ſigni commẽdationem, aliorũq; conſolationem. ¶ Voluit aũt Chriſtus primo introire Be-
thaniam anteq̃ ingrederet Hieruſalem, vt memoria ſuſcitationis Lazari renouaret,& Iudæi
vndiq; ad ipſum confluerent, occaſione Lazari aſpiciendi, ſicq́; dominus Ieſus die ſequenti E
cũ ſolenniſſima proceſſione turbis ex om̃i parte vallatus intraret Hieruſalem, tanq̃ verus rex
Zacha.9 Iſrael, prout Zacharias prædixit,& infra clarebit. Item ad cõſolationem Mariæ, Marthæ, ac
Lazari, qui de eius receſſu paulo ante non mediocriter triſtabantur. ¶ Præterea ſecundũ Au-
guſtinũ in illa cœna interrogatus Lazarus à cõuiuantibus de ſtatu animarũ poſt vitam p̃ntẽ,
de pœnis inferni, de expectatione iuſtorũ, omina per ordinem diligenter narrauit. Per hoc
quoq; quod Lazerus diſcumbebat, oſtendebatur non fantaſtice, ſed veraciter reſuſcitatus.
Mat.26 ⌊Maria ergo accepit libram⌋. i. vas talis menſuræ. Per librã em̃ quãtitas deſignat vnguẽti,
Mar.14 vnde ſcd̃m Matthæum & Marcum accepit alabaſtrũ. i. vas de alabaſtro formatũ. Sumpſit er »
go libram ⌊vnguẽti nardi⌋. i. expreſſi ſeu cõfecti de nardo. Nardus vero dicit frutex ſeu her
ba aromatica parua, ſpinoſa, magniq́; odoris & calida ⌊vnguẽti(inquàm)pyſtici⌋. i. fidelis »
Mar.14 puri, nõ mixti aut ſophiſticati. In Marco legit: Nardi ſpicati. i. ſpicas habẽtis, de quibus ex- »
trahit liquor aromaticus, efficiturq́; vnguentũ ⌊pretioſi⌋ nam valuit tricẽtos denarios ſe- »
Ibidem. cundum Marcum ⌊& vnxit(.i. vnguẽto iſto pfudit ac rigauit)pedes Ieſu⌋ ſcd̃m Matthæũ »
Mat.26. & Marcũ: Maria fudit vnguentũ ſuper caput Ieſu recumbẽtis. Eluceſcit ergo ꝙ vnxit caput
Mar.14 & pedes Chriſti, qui nudo capite nudiſq; pedibus legit inceſſiſſe. Probabile eſt, ꝙ vnguentũ
hoc fuit ſubtile velut liquor, vel lachryma de re aromatica fluens, quoniã indecẽs videret vn-
guentum groſſæ materiæ ſuper caput hominis fundere, ⌊& exterſit capillis ſuis pedes eius⌋ »
Credit primo pedes Chriſti lauiſſe & exterſiſſe, ac poſtea vnguẽto perfudiſſe, ⌊& domus im »
pleta eſt ex odore vnguenti⌋ in quo patet valor prætioſitasq́; vnguẽti, liberalitas quoq; re- »
uerẽtia & deuotio Mariæ ad Ieſum. Fuit quippe vnguentũ iſtud refrigeratiuũ, cõfortatiuum
ac odoriferũ. ¶ Myſticè dum Ieſus venit Bethaniã. i. eccleſia viſitat corda fideliũ per gratiæ F
infuſionẽ clemẽter itrãdo, Bethania aũt q̃ interp̃tat domus obediẽtię ſignat eccleſiã. Tũc mẽ
tes fideliũ faciũt ei cęnã. i. ſil' cũ Chr̃o mãducãt panẽ cęleſtẽ ac ſpũalẽ, guſtãdo q̃ dulcis ẽ dñs,
1.Pet.2 q̃ eſt cibus atq; interna refectio electorũ, actibus q̃; iuſtitiæ iſiſtẽdo, de q̃ cibo ait ſaluator: Me
Johan.4 us cibus ẽ, vt faciã volũtatẽ ei' q miſit me. Talia nãq; opa Chriſtũ delectãt. Propter q̃d ait in
Apoca.3 Apocalypſi: Ego ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo, & cœnabo cum illo,
& ipſe mecum. In hoc conuiuio Martha miniſtrat, hoc eſt, anima Chriſtum intra ſe habens
opera miſericordiæ exercendo reuerenter obedit & Chr̃o deſeruit, Lazarus vero, qui inter
Ezech.18 p̃tatur adiutus à domino, hoc eſt, ſpiritus rationalis à morte peccati per gratiam ſuſcitatus,
Mat.18 vnus eſt ex diſcumbentibus cum Ieſu, qui non vult mortem peccatoris, ſed ouem perditam
Lucæ.15 & inuentam imponit humeris ſuis gaudens. Vbi enim abundauit iniquitas, ſuperabundat
Roma.5 & gratia. Ideo talis in actibus virtuoſis epulatur cum Chriſto. Tunc Maria, hoc eſt, anima
contemplatiua charitatis feruore ignita, ac ſanctæ deuotionis dulcedine liquefacta & lachry
moſa, accipit libram vnguenti precioſi, hoc eſt, bonæ & exemplaris vitæ famam ſiue odorẽ,
vngens caput & pedes Chriſti, hoc eſt, Chriſtum ſecundum diuinam atq; humanam natu-
2.Corin.2 ram ſapienter contemplans, honorans, ac diligens, eiuſq́; membra ædificans, vt ſit Chriſti
Cant.1 bonus odor in omni loco,& dicere poſſit cum ſponſa: Cum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus
Sapiæ.7 mea dedit odorem ſuum. Tunc demum tota domus, hoc eſt, vniuerſa fratrum collectio, vel
Ephe.5 anima quę ẽ templũ dei implet odore vnguẽti iſtius, quoniam ſpũali hilaritate pfundunt glo
riantes in domino, gratias referendo, cantando, & pſallendo deo in cordibus ſuis ſemper.

⌊Dixit

A ⌊Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariothis.⌋ Hoc ē, de vico nomine Scarioth ori- Matth. 26
undus ⌊qui erat eum traditurus. Quare hoc vnguentũ nõ vænijt: (.i. venditũ nõ eſt) trecẽtis Marci. 14
denarijs.⌋ In Marco leguntur diſcipuli cõmuniter murmuraſſe atq; dixiſſe, vt quid perditio
iſta? Potuit enim vnguentũ iſtud vænundari plus quàm tricẽtis denarijs. Sed maior quantitas non excludit minorem. Et conſuetudo ſcripturæ eſt, imò & vſus loquentium, vt toti communitati vel ſocietati aſcribatur, quòd à parte eius cõmittit. Vel ſi alij quoq; diſcipuli murmurabant, non eadem ratione murmurauerũt qua Iudas, ſed ex pietate quadam, & cito ceſſabant à murmure, Chriſti reſponſione audita. Iudas vero ſuã maliciã palliauit pauperum cõpaſſione, ſubiungẽs: ⌊& datũ eſt egenis.⌋ hoc eſt: cur preciũ vnguẽti nõ eſt cõſeruatũ, vt eroget pauperibus? ⌊Dixit autem hoc, nõ quia de egenis ptinebat ad eũ⌋ .i. verã curam & charitatem nõ habebat ad pauperes, ⌊ſed quia fur erat, & loculos (.i. repoſitoria) habẽs, ea quæ mittebantur⌋ hoc eſt, eleemoſynas quæ Chriſto dabant ad ſuſtentationem ſui & diſcipulorum ſuorum, vel vt ipſæ illas vlterius diſtribueret in pauperum vſus. Multa quippe dabant Chriſto ab auditoribus ſuis & fœminis religioſis, & q̃d Chriſto eiuſq; diſcipulis ſuperfluxit, fecit Chriſtus dari egenis, propter quod & inopes multi eum comitabant. Chriſtus quoq; officiũ procuratoris & diſpenſatoris commiſit Iudæ, tanquàm minus ſpirituali & inferiori, nam & inter Apoſtolos vltimus computatur. Talia ergo quę ſic mittebant in ſacculos, quos Iudas portauit, ipſe ⌊portabat.⌋ hoc eſt, in alios vſus cõuertit & occultauit. Decimũ (vt dicitur) nummum furando. ¶ Quàmuis autem aliqui dicant Iudam à principio ſuæ vocatiõis malũ fuiſſe, probabilius tamen videt dictum aliorum dicentium, quòd quando à Chriſto in Apoſtolum promotus fuit, extitit bonus, ſed poſtea à tentatore victus, & in auaritiam eſt delectus. Nec Matth. 10
B puto quòd Chriſtus commiſiſſet ſibi prædicationis officium, niſi protunc dignus fuiſſet. Mi- Lucæ. 9
ſit enim illum prædicare, quemadmodum alios Apoſtolos: Qui vero in vitijs iacet, peccat mortaliter, docendo quæ non facit. Chriſtus autem nulli præcepit facere quæ non licent.
Peccatori vero dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas? ⌊Dixit ergo Ieſus:⌋ qui ſuam Pſalm. 49
prædilectam Magdalenam frequenter excuſauit fideliter atq; benignè. ⌊Sine illam⌋ hoc ē, Mariæ nõ ſis moleſtus, nec eam prohibeas facere, q̃d nunc facit, ⌊vt in die ſepulturæ meę ſeruet illud⌋ .i. quatenus tunc reſeruet vnguẽtum, quod mihi ſepulto ſuper funderet, ſi me tunc
inueniret. Loquitur ergo Chriſtus de vnguẽto ſimili, quod Maria ſecum portauit in die do- Marci. 16
minicæ reſurrectionis, vt vngeret corpus Ieſu, q̃d vnguẽtum tunc ſeruauit, nec in Chriſtũ il- Lucę. 24
lud expendit, q̃niam tunc ſurrexit. Dicit ergo Chriſtus Iudæ, vt permittat Mariam nũc fa- Iohan. 20
cere, q̃d tunc faceret ſi valeret, quatenus tunc reſeruet vnguẽtum, cuius ſimile nunc effudit.
Verba Euangeliſtæ ſunt intricata, ſed ꝙ iſte ſit ſenſus, patet ex eo q̃d ſcriptum eſt apud Mar- Marc. 14
cum: Præuenit vngere corpus meum in ſepulturam, id eſt. nũc fecit corpori meo quod face-
ret ei in monumento ſi poſſet. Vnde in Matthæo habet: Mittens hæc mulier vnguentũ hoc Matth. 26
in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit. Aliqui textus habent: Sinite illam, & ſic Chriſtus diſcipulos affatur pluraliter, ex quo elicitur, quod non ſolus Iudas murmurauit, propter q̃d nunc pluraliter ſubditur: ⌊Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum.⌋ Quàmdiu eſtis in vita præſenti, & ita poteſtis eis quotidie benefacere, atque id damni quod in huius vnguenti effuſione perpeſſi ſunt eis recuperare. ⌊me autem non ſemper habebitis.⌋ corporaliter,
C viſibiliterq; pręſentem vt modo, idcirco non poteſt mihi quotidie fieri, quod nunc factum eſt mihi. ¶ Veruntamen Chriſtus ſecundum ſuam diuinitatem omnibus adeſt, imo in omnibus eſt per eſſentiam, potentiam atq; præſentiam. In bonis quoq; per gratiam, ſecundum na-
turam quoq; aſſumptam, adeſt nobis iugiter, atq; quotidie per ſacramentalem præſentiam, Matth. 28
ſecundum quod ait apud Matthæum: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi. ⌊Cognouit ergo turba multa ex Iudæis,⌋ Hoc eſt, plurimi Iudæorum, pręſertim eorum, qui in Hieruſalem habitabant, vel illuc conuenerant, ad diem ſolennem inſtantem, Hieruſalem enim prope Bethaniam fuit ad quindecim ſtadia, ſicq; faciliter perce-
perunt Ieſum aduenisſe, præſertim, quia ſecundũ alios Euangeliſtas, magna quoq; turba ve-
nit cum Ieſu vſq; ad Hiericho, & vltra forte vſq; ad Bethaniam, ⌊& venerũt⌋ ex Hieruſalem Mat. 21
locisq; vicinis ad Ieſum, vel ad Bethaniam, ⌊nõ propter Ieſum tantũ, ſed vt Lazarum vide- Marc. 11
rent, quem (Ieſus) ſuſcitauit⌋ à mortuis. Duplici ergo de cauſa venerunt. Vna, propter Ieſum Lucæ. 19
vt eius prædicationem audient, eiuſq; perſonam viſitarent, & opera cernerent. Alia, propter Lazarum, vt tam mirabile factum experimentaliter intuerentur, atq; de pœnis gehennę, & ſtatu alterius vitæ aliqua ſciſcitarentur vel docerentur. Homines quippe auide currunt ad videndum mira & incõſueta. Erat autem mirabile valde, itemq; iocundũ cernere quatriduanũ mortuum reſuſcitatũ, cũ hominibus denuo cõuerſantẽ, manducantẽ, bibẽtẽ, loquentẽ & cætera vitæ opa exercentẽ. Legit tñ, ꝙ Lazarus poſt ſuã ſuſcitationẽ nõ riſit. Auguſtinus dicit, ꝙ iſti venerũt in Bethaniam ex curioſitate, nõ charitate. Eſt tñ probabile, ꝙ multi eorum ex deuotione venerũt, quod ex duobus elicit. Primo, qm̃ ſtatim ſubiungit, ꝙ ꝓpter Lazarum multi

credi

crediderunt in Ieſum. Secundo, quia ſequenti die ſolēniſſime ac deuotiſſime perduxerunt Ie D
ſum in Hieruſalem. ⌊Cogitauerunt autem⌋ Hoc eſt, cogitando decreuerūt. Cogitare vero »
malum ſine cōſenſu, nō eſt adeò malum, ſed iſti cogitationi malignæ adiecerunt cōſenſum.
Eccl.10 Cogitauerūt ergo ⌊principes ſacerdotum,⌋ qui videbant regere populum, ſed ſubditos p- »
netterūt, quia ſcd̄m iudicem populi, ſic miniſtri eius ⌊vt & Lazarum interficerent⌋ in quo »
patet eoꝶ intolerādā peruerſitas, ſummaq; cæcitas. Primo, ꝙ illum voluerūt occidere, quē
deus tam ſupernaturaliter viuificauit. Secūdo, ꝙ putabāt Ieſum nō poſſe ſuſcitare occiſum,
quem ſuſcitauit per quatuor dies ſepultum. Cauſa vero quare hoc ſtatuerunt, annectitur,
⌊quia multi propter illum abibant⌋ .i. multi Iudæoꝶ, & ex cōſideratione tāti miraculi, & ex »
viſione ſenſibili Lazari, loco & voto ſeu corpe & mente ſegregauerūt ſe à Iudæis incredulis, »
⌊& credebant in Ieſum⌋ ꝙ eſſet Chriſtus & filius dei. ¶ Hoc quippe miraculum fuit ſufficiēs »
teſtimoniū ꝙ vera eſſet prædicatio Chriſti. Ne ergo hi crederēt, & vt tanti miraculi memo-
ria ſopiret, voluerūt perimere Lazarū, quē deus ideo ſuſcitauit, vt homines fidem adhiberēt
Prouer.21 dño Ieſu. Sed nō eſt ſapientia, nō eſt prudentia, nō eſt cōſilium cōtra dn̄m & verū, atq; in iſtis
Pſal.32 ſacerdotū principibus cōſtat impletū, quod ait Pſalmographus: Dn̄s diſſipat cōſilia gentiū,
reprobat aūt cogitatiōes ppl̄oꝶ, & reprobat cōſilia pricipū. Cōſiliū āt dñi in æternū manet.
¶ Porrò qui cōtra iuſtitiā machinatur, & veritatē opprimere nitif, ꝙ ꝓfundius modos exco
gitat, ſtudioſiusq; laborat, eò amplius præcipitaf, & in falſitatis tenebras prauitatisq; abyſſum
Iohan.9 demergif. ¶ Quæriſ cum ſuperius dictum ſit, ꝙ multi Iudæoꝶ crediderūt in Ieſum, propter
natū cæcū, quem illuſtrauit, cur principes potius propoſuerūt, interficere Lazaꝶ, ꝗ cæcū illū E
illuminatū? Dicendū ꝙ propter cauſas diuerſas. Primū, qm̄ miraculum illud factū in cæco, q̄-
dam palliatiōis colore diffamauerūt, eò ꝙ factum fuerit ſabbato, hoc aūt nō poterant facere
in Lazari ſuſcitatione. Secundo, qm̄ cæcum illum quaſi vilem inopemq; perſonam phariſæi
iecerunt de ſynagoga, Lazarus vero potens, diues, & nobilis fuit, idcirco eius ſuſcitatio mul-
to famoſior erat, pluresq; ad eū ierūt. Tertio, qm̄ ſuſcitatio iſta miraculoſior fuit ꝗ illumina
tio illa ꝓpter q̄d plures crediderūt in Ieſu ꝓpter Lazarū, ꝗ propter cæcū illū. Et ꝗuis ſcriptū
nō ſit, ꝙ principes ſacerdotū cogitauerūt cæcum illum occidere, nō eſt tamen incredibile, ꝙ
cogitauerunt hoc ipſum. Nullum tñ miraculū fecit illos ſic furere, ſicut ſuſcitatio Lazari qm̄
nulla tergiuerſatione poterat negari vel accuſari. ⌊In craſtinum⌋ .i. die ſequenti ſeu die Pal- »
marum ⌊turba multa (non ſolum Iudæorum ſed & gentiliū, vt patebit) quæ venerat⌋ ad Hie »
ruſalem ⌊ad diem feſtum⌋ hoc eſt ad hoc, vt imminenti ſolennitati intereſſet paſchali ⌊cum »
audiſſent, quia venit Ieſus Hieroſolymā, acceperunt ramos palmaꝶ, & proceſſerūt obuiā ei⌋ »
Mat.21 Aliꝫ Euāgeliſtæ teſtanf, ꝙ multi ex turba cedebāt ramos de arboribus, & ſternebant in via.
Mar.11 Solus Iohānes ſcribit, ꝙ cum ramis Palmaꝶ in manibus obuiauerūt dño. Certum eſt ergo, ꝙ
Luc.19 vtrūq; fecerūt. Et ipſi quidam ad literam hoc fecerunt, ad reuerētiam ſaluatoris, diuina vero
inſpiratione, ideo factum eſt, vt victoria Chriſti qua mox ſuperaturus erat diabolum, victu-
rusq; mortem, & ſuos ex lymbo erepturus præfigurareſ. Sic eñ obuiari victoribus ſolitum
fuit. Rami quoque palmarum, antiquitus dabantur victoribus in prælijs præualentibus.
⌊& clamabāt: O ſanna (.i. obſecro ſalua) benedictus (.i. ſanctus & laudatus ſit) qui venit in no »
mine dñi⌋ .i. in deo, & ſcd̄m voluntatem, præordinationemq; dei, quēadmodū de Chriſto »
per prophetas prædixit. Iſti ſolam Chriſti humanitatem nouerūt, ſicq; putabant eſſe purum
hominem, ſanctiſſimū tamē, & mundi ſaluatorē, ac regē Meſſiam, ideo dicunt eum venire in F
nomine dñi .i. miſſum eſſe à deo, & ſcd̄m deum oīa facere, atq; ad eius honorē venire. Et ve
Iohan.5 rum fuit, ꝙ Chriſtus venit in nomine dñi, quia & ipſe iam dixerat: Ego veni in nomine pr̄is.
mei, imò ſcd̄m q̄d hō venit in nomine cuiuſlibet diuinæ perſonæ ⌊rex Iſrael⌋ .i. verus rector »
& ſummus princeps Iſraeliticæ plebi promiſſus, & nobis iam datus, de quo Eſaias prædixit:
Eſa.9 Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt cōfirmet illud, & corroboret in iudicio
Ozee.3 & iuſtitia. Et Ozee: Reuertenf filiꝫ Iſrael, & quærent dn̄m deum ſuū, & Dauid regē ſuum, id ē
Meſſiam vt oēs exponūt. Dauid ſiquidē tpe Ozee diu mortuus fuit. Prophetæ eñ cōcor-
diter dixerūt Chriſtū fore regē Iudæoꝶ. Et quidam Iudæoꝶ intellexerūt verba huiuſmodi
prophetaꝶ carnaliter, de ſolo regno terreno ac tēporali. Aliꝫ ſpiritualiter de regno veræ obe
dientiæ, quod inchoatur in via, & conſummaf ac perpetuatur in patria, ita ꝙ Chriſtus dando
legem perfectam, ſuis ſpiritualiter præſideret regnando in corde eorum per fidem & obediē
tiam, nunc in via, deinceps transferre eos ad regnum cœleſtis paradiſi, regnando in eis ꝑ glo
Ezech.34 riæ cōmunicationem. Hoc quippe dn̄s prænuntiauit per Ezechielem: Saluabo (inquiens) gre
gem meum, & ſuſcitabo ſuper eum paſtorē vnum qui paſcat eum Dauid ſeruum meū. Ego
dn̄s erò eis in deum, & ſeruus meus Dauid princeps eoꝶ. ¶ Præterea ꝗuis prophetæ ſpeciali-
ter diſſeruerunt Chriſtum fore Iſraelitici populi regē. Nihilominus prænūtiauerūt eum oīm
Zacha.9 gentium regē eſſe ventuꝶ, iuxta illud Zachariæ: Poteſtas eius à mari vſq; ad mare, & à flu-
Pſalm.71 minibus vſq; ad fines terræ. Et in Pſalmo: Adorabunt eum oēs reges, oēs gētes ſeruient ei.
¶ Porrò

A ¶Porrò hanc laudē turbæ Chriſto oblatā, alij Euangeliſtæ plenius deſcripſerūt. Dicitur em̄
apud Lucā: Cū appropinquaret Ieſus ad deſcenſum montis Oliueti, cœperūt oēs turbæ de-
ſcendentiū gaudētes laudare deū ſup oībus quas viderant virtutibus, dicentes: Benedictus q
venit rex in noīe dñi. Pax in cęlo, & gloria in excelſis. Ex qbus verbis & cæteris q̄ Lucas p̄mi
ſit, probat̃, q̄ non ſolū turbæ ex Hieruſalē & cæteris locis Chriſto obuiantes, ſed multi quoq;
eū ſequentes, & cū eo de Bethania exeuntes cecinerūt canticū iſtud. In Matthæo legunt̃ dix- Mat. 21.
iſſe: O ſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine dñi o ſanna in altiſſimis. Marcus ve- Marc. 11.
ro ſic refert: O ſanna benedictus q venit in nomine dñi. Benedictū q̄d venit regnū patris no
ſtri Dauid. Longū eſſet oīa iſta exponere, ſed breuiter p̄ſtringendo, petierūt ſaluari à Chri-
ſto ſalute illa quæ habet̃ in altiſſimis, hoc eſt in cœlo. Præſcripſit aūt hanc laudem Pſalmiſta,
« dicendo: O dñe ſaluū me fac, o dñe bene proſperare, benedictus q venit in noīe dñi. ⌊Et in- Pſal. 117
« uenit Ieſus,⌋ nō à caſu, ſed per diſcipulos duos ſibi iuſſit adduci, ⌊aſellū⌋.i. pullū aſinæ ſub-
« iugalis, cui pullo tūc vſq; nullus hominū ſedit, ⌊& ſedit ſup eū,⌋ diſcipulis veſtimēta ſua ſup Mat. 21.
ponētibus Chriſto inſedēti. Quomō facta ſint hæc, q cupit plenius ſcire alioꝝ inſpiciat Euā
geliſtaꝝ volumina. Iohānes em̄ talia p̄termiſit, quia ab alijs nouit ſatis deſcripta, ⌊ſicut ſcri-
« ptū eſt⌋ per Zachariā quantū ad ſenſum. ⌊Noli timere⌋ carnali, humano & inordinato ti- Mat. 21.
« more, de quo ſcriptū in Eccleſiaſtico: Qui timet dñm, nihil trepidabit, ⌊filia Sion⌋.i. popu Mar. 11.
lus Iſrael. Prophetæ em̄ noīe filiæ totā plebē ſoliti ſunt deſignare, quēadmodū Eſaias ait: Se Luc. 19
de in puluere filia Babylon. Et Sophonias: Exulta in omni corde filia Hieruſalē. Sion vero ē Zacha. 9
nome montis in quo erat templū ac regis palatiū, vnde per Sion frequēter totus Iudaicus po Eccl 34
« pulus explicat̃. ⌊Ecce rex tuus venit ſup pullū aſinæ.⌋ Noſtra tranſlatio habet: Exulta ſatis Eſaiæ. 47
B filia Sion, iubila filia Hieruſalē. Ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator, ipſe pauper & aſcē Soph. 3
dens ſup aſinā, & ſup pullū filiū aſinæ. Vnde apud Matthæū inducit̃ Ieſus vtrūq; animal inſe Zach. 9
diſſe, videlicet aſinā & pullū ſucceſſiue. Hoc teſtimoniū prophetale Euangeliſta adiecit, vt fi-
dē corroboret, eo q̄ Chriſtus prophetaꝝ vaticinia adimpleuit, & itē, vt inueniat q̄ ſacerdo
tes & ſcribæ, qui erāt eruditi in lege, ex hoc facto merito attendiſſent Ieſum eſſe Chriſtum.
¶Præterea q̄d turba p̄fata Chr̃o corporalr̃ ſemel exhibuit, nos debemus ei quotidie ſpūali-
ter exhibere. Dū ergo cognoſcimus q̄ Ieſus Hieroſolymā venit.i. eccleſiā viſitat, q̄d vtiq; fa
cit quotidie, debemus ramos palmaꝝ accipere.i. florida opa charitatis dei ac proximi. Pal-
ma em̄ eſt arbor æſtate ac hyeme florens, ideo charitatē (q̄ nunq̄ excidit) figuralr̃ exprimit, 1 Cor. 13
de qua in Canticis ſponſa: Aquæ multæ nō poterūt extinguere charitatē, nec flumina obru- Cant. 8
ent eā, idcirco æſtate & hyeme, hoc eſt in proſperis atq; aduerſis permanet florēs, & fructus
ſalutis producēs, quēadmodū ait ap̄ſus: Charitas patiens eſt, benigna eſt, ſicq; Chriſto obuia 1. Cor. 13
re corde deuoto, eius aduētū cordialr̃ ſuſpirādo, eius p̄ſentiā amoroſe amplectēdo, eiuſq; vo
luntati in oībus cū congrua reuerentia obediēdo, iuxta illud Amos: Præparare in occurſum Amos 4
dei tui Iſrael. Tunc quoq; debemus Chriſtū orare & collaudare, dicētes: O ſanna in excelſis
Oratio nāq; p̄conijs mixta efficaciſſima eſt ad impetrandū, prout fatet̃ Pſalmiſta: Laudans Mat. 21.
inuocabo dñm, & ab inimicis meis ſaluus ero. Et eſt Chr̃s laudādus in omni loco, propter Pſal. 17
ſuæ maieſtatis p̄ſentiā atq; dñij vniuerſalitatē, propter quod fert̃ in Pſalmo: Benedicite dño
oīa opa eius, in omni loco dñationis eius, itē in oībus horis, propter inceſſabilē ſuæ pietatis Pſal. 102
C ſup nos effuſionē, gr̃æ influentiā, omniūq; reꝝ cōſeruationē. Vnde Tobias filiū hortat̃, di-
cēs: Omni tpe benedic deo. Et in pſalmo: Semp laus eius in ore meo. In Eccleſiaſtico quoq; Tob. 4
Laudabo nomē tuū aſſidue, & laudabit vſq; ad mortē aīa mea dñm. Laudādus vero ē Chr̃s Pſal. 33
rex immortalis & verus deus, nō pigra, irreuerentiq; mēte, ſed corde ſyncero, ignito ac ſta- Eccl 51.
bilito, ſecundū illud Eccleſiaſtici: Et nūc in omni corde & ore collaudate & benedite nomen Joſue. 24
dñi. Vnde vbertim ait ardentiſſimus ille Pſalmiſta: Confitebor tibi dñe in toto corde meo. Eccl. 39
Tunc Ieſus inueniens aſellū.i. humile mancipiū, iugo legis diuinæ ſubiectū quod dicere po- Pſal. 9
reſt: Vt iumentū factus ſum apud te, & ego ſemp tecum. Sedebit ſup illud.i. in oībus diriget Pſal. 85
« animā eius, omnēq; alienū dominatorem excludet. ⌊Hæc nō cognouerūt diſcipuli eius⌋.i. Pſal. 110
cur Chr̃s aſellū ſibi iuſſit adduci, & ſup illū ſedit, & q̄ in hoc implebat̃ prophetia de Chr̃o p̄- Pſal. 137
« dicta, nō intellexerūt apoſtoli, ⌊primū⌋.i. ante paſſionē, & tūc q̄n fiebant. Erant em̄ adhuc Pſal. 72
mirabilr̃ ſimplices, rudes & inerudití, nā (vt infra Iohānes de ſeipſo teſtat̃) in die dñicæ reſur
rectiōis nōdū ſciuit, q̄ opteret Chr̃m à mortuis ſurgere, q̄d tamen Chr̃us ſibi & coap̄lis tam Johā. 20
« vbertim p̄dixit & p̄pheta tū edocuit. ⌊ſed q̄n glorificatus eſt Ieſus⌋.i. poſt reſurrectionem
« q̄n corpus impaſſibile & glorificatū reſumpſit, ⌊tūc recordati ſunt⌋.i. attenderūt, nō q̄ pri-
us illud ſcierint, & poſt obliuiōi tradiderint, rurſuſq; pēſauerint, ſed recordatio ſumit̃ nūc ex
« tenſe, pro cōſideratiōe, ⌊quia hæc ſcripta erant de eo⌋ in Zacharia, vt dictum eſt. Tunc em̄
aperuit illis ſenſum, vt intelligerēt ſcripturas, inſufflauitq; in eos & dixit: Accipite ſpm̄ ſan- Zacha. 9
« ctū, in die quoq; pentecoſtes docuit eos ſpūs veritatis, de oībus plene ac euidēter, ⌊& hęc fe Luc. 24
« cerunt ei⌋.i. tunc q̄q; recoluerunt, q̄d turba fecit Chriſto quæ dicta ſunt, vt impleret̃ vatici- Johā. 20
Act. 2
Johā. 14

Zacha.9 nium Zachariæ. ⌊Teſtimoniũ ergo perhibebat turba q̃ erat cũ eo qñ vocauit Lazarũ de mo D
nũmẽto,& ſuſcitauit eũ à mortuis.⌋ Hæc turba cõteſtabaẽ q̃d vidit, videlicet ꝙ Lazarus ve-
re mortuus fuit atq; veraciter à Chr̃o reſuſcitatus, ⌊propterea & obuiã venit ei turba,⌋ nõ »
illa, de qua iã dictũ eſt, ꝙ interfuit ſuſcitatiõi Lazari, ſed illa q̃ id ꝑcepit ab alia. Subdiẽ enim,
⌊qa audierunt eũ feciſſe hoc ſignũ.⌋ Hæc turba & illa fuerũt vna turba totalis, cuius partes »
turba dicunẽ. Quidã eñ eorũ q occurrerũt Chr̃o affuerũt qñ Lazarũ ſuſcitauit, & alij nõ affu
erũt, ſed ab illis hoc didicerũt, ſicq; ſimul obuiauerũt ſaluatori, tanq̃ excellenti viro, mirabili,
potẽtiq; homini ac regi Meſſiæ. ⌊Phariſæi ergo dixerũt ad ſemetipſos⌋.i. ad inuicẽ inuidẽ- »
tes gloriæ Chr̃i. ⌊Videtis qa nihil proficimus⌋.i. negligenter & pigre habemus nos in exe- »
quẽdo propoſitũ noſtrũ, de interfectiõe hoĩs huius, & nõ obtinemus q̃d proponebamꝰ. Pro
poſuimus eñ impedire cõuerſionẽ hominũ ad ipſm, & oppoſitũ cõtigit, ideo ſubdũt. ⌊Ecce »
mũdus totus⌋.i. magna pars hominũ in mũdo viuentiũ, ⌊poſt eũ abijt⌋ ei adhæret, credit, »
obſequiẽ. Vnde q̃d dicũt, mũdus totus, accipiendũ eſt ꝑ hyperbolẽ, q̃ eſt figura habẽs locũ cũ
aliquid diciẽ ꝑ exceſſum, ad inſinuandũ magnitudinẽ rei, quẽadmodũ in Geneſi Pharao lo-
quitur ad Ioſeph: Abſq; tui oris imperio, nemo mouebit manũ vel pedẽ in omni terra Aegy
Gene.41 pti. ¶ Chryſoſtomus & alij quidã exponũt hunc locũ de phariſæis credẽtibus. Aliosq; à ꝑſe-
quutione Chr̃i retrahere peroptãtibus, vt ſit ſenſus, Videtis qa nihil proficimus.i. quicqd fe-
cerimus vel molimur cõtra Ieſum, nil prodeſt, nec eius magnificentiã impedire valemus, vt
patet ad ſenſum. Nã ecce mũdus totus poſt eũ abijt. ⌊Erant aũt gẽtiles qdã ex his q aſcende E
rant Hieruſalẽ, vt adorarent deũ Iſrael⌋ in q̃dã loco tẽpli ad hoc deputato, Nõ eñ ingredi- »
Act.22 poterant ipſum templũ. Vnde in actis Iudæi leguntẽ Paulo impoſuiſſe, ꝙ locũ ſanctũ violaſ- »
ſet, gentiles inducendo in templũ, ⌊in die feſto⌋ paſchæ, quia non ſolũ templũ à Salomone »
conſtructũ, ſed & illud q̃d ædificauit Zorobabel, tantæ fuit famæ & excellentiæ, ꝙ gentiles
1.Eſd.5 ex diuerſis mundi partibus cõfluxerunt in Hieruſalẽ, vt deũ Iſrael adorarent in loco ad diui-
na ſacrificia atq; obſequia prælecto, præſertim in feſtiuitate paſchali. Hoc in libris Macha-
2.Mach.3 bæorũ plenius recitatur. Vnde in actis apl'orũ ſcriptũ eſt quomodo quidã eunuchus potens
Act.7 Candacis reginæ Aethiopum aſcendit adorare in Hieruſalem, qui cũ rediret, ſedens in curru
legensq; Eſaiam, à Philippo diacono eſt cõuerſus. Quidã ergo gentiles vnius dei cultores, q
bus etiam ad ſalutẽ ſufficiebat fides Chriſti vẽturi cũ lege naturali, aſcenderunt cum Iudæis
Lucæ.6 Hieruſalẽ verſus. ⌊Hi acceſſerũt ad Philippũ (apoſtolũ) qui erat (oriundus) à Bethſaida⌋ vr- »
be Galilææ, de qua ciuitate fuerunt Petrus & Andreas. ¶ Cur potius acceſſerunt Philippum
q̃ alium apl'm? Forte ꝙ maiorẽ eũ eo habuerunt notitiã, vel ex circũſtantia loci poterant eum
facilius alloqui, vel quia ſpecialẽ pietatẽ ac manſuetudinẽ cõſiderauerunt in eo, propter q̃d
affati ſunt eũ prius atq; audentius, ⌊& rogabant eũ dicentes: Dñe.⌋ Dominũ vocant Philip »
pum, propter reuerẽtiam ſui magiſtri, & quia videbant ꝙ eſſet honeſta ac religioſa perſona,
⌊volumus Ieſum videre.⌋ Sedit eñi Ieſus ſup animal paruũ, vndiq; turbis vallatus, ita ꝙ ab »
vniuerſis non poterat conſpici. Hi ergo quoniã famam operũ Chriſti audierunt, ipſum q̃q;
actorem optabant videre, eiusq; colloquio frui, vel verbis doceri. ⌊Venit Philippus & dicit »
Andreæ⌋ deſideriũ gentilium, in quo patet Philippi humilitas, ꝙ per ſe non præſumpſit hæc »
Chriſto intimare, magna quoq; reuerentia quã habebat ad Chriſtũ, & quia Philippus infe-
rior quodãmodo erat Andrea, monſtraẽ ꝙ inferiora ꝑ ſuperiora ad deũ ſint reducenda, vt ſit
Deut.17 ordinatus proceſſus, inferiora quoq; ad ſuperiora per media. ⌊Andreas rurſum & Philip- »
pus dixerunt Ieſu,⌋ vnus protulit verba, & alius cõfirmauit ſeu annuit, vt in ore duorũ ſtaret F
Matt.18 firmũ verbũ. ⌊Ieſus aũt reſpondit eis dicens: Venit hora⌋.i. iam partim adeſt, & cito pleni- »
2.Cor.13 us erit in paſſione & poſt paſſionẽ, ⌊vt clarificeẽ⌋.i. clarus & magnus, verusq; Chriſtus eſſe »
monſtreẽ ſeu agnoſcaẽ, ac per hoc in hominũ cordibus clarificeẽ, exalteẽ ſeu honoreẽ, ⌊filius »
hominis,⌋ vt eñ poſt pauca ſubiungiẽ, eadẽ hora qua Chrũs hæc dixit, venit vox de cœlo di- »
cens: Et clarificaui, & iterum clarificabo, quo facto dixit turba (in cuius mente iam aliquali-
ter clarificatus fuit Ieſus) Angelus ei loquutus eſt. ¶ Porrò in paſſione clarificatus eſt in cordi
bus aſſiſtentium cruci, qui cum vidiſſent ſolis obſcurationem, terræ motum, & cætera quæ
Matt.27 fiebant, percutientes pectora ſua reuertebantur, quemadmodum apud Lucam legiẽ: In re-
Lucæ.23 ſurrectione aũt clarificatus eſt Ieſus.i. proprio corpore glorificatus, atq; in aſcenſione ſuper
Acto.1 cœlos eleuatus, ſecundum ꝙ apoſtolus: Humiliauit ſemetipſum, factus obediẽs vſq; ad mor
Phil.2 tem, propter quod & deus exaltauit illum. Deinde miſſo ſpũ ſancto clarificatus eſt per apo-
Acto.2 ſtolorum prædicationem, ac multa miracula. Primo in Hieruſalem, vbi maxime inhonora-
tus extiterat, ita vt non eſſet ei ſpecies neq; decor, deinde in tota Iudæa, Galilæa atq; Sama-
Eſa.53 ria. Poſtremo maxime clarificatus eſt per ꝓdicationem apoſtolorum in vniuerſo mundo ſeu
gentibus vniuerſis, quæ vbiq; terrarum ad Chriſtum conuerſi ſunt, prout per Eſaiam prædi
Eſa.24 ctum fuit: A finibus terræ audiuimus laudes, gloriam iuſti. Et in pſalmo: Reminiſcẽtur & cõ
Pſal.2 uertenẽ ad dñm vniuerſi fines terræ. De hac clarificatione exponit Auguſtinus verba indu-
cta,

A ꝯta, ita ꝙ Chrs his verbis cõuerſionẽ prædixit gentiliũ, quæ figurabaſ ꝑ cõuerſionẽ hoꝝ pau
coꝝ gentiliũ, qui Chriſtũ videre optabant, de qua etiã clarificatione accipit Auguſtinus il- Pſal. 56
lud Pſalmiſtæ: Exaltare ſup cœlos deus, & ſup omnem terrã gloria tua. Pſal. 107

¶ Proſequutio elucidationis huius capituli ab eo loco, Amen amen dico vobis, niſi granũ frumenti. Arti. XXXI.

EX decreto æternæ ſapiẽtiæ, ſummæ trinitatis debuit paſſio Chriſti eius glorificatio- Phil. 2
nem, gentiũq́ conuerſionẽ præcedere, quoniã Chriſtus patri vſq; ad mortem obe-
diendo, meruit ſibiipſi præmiũ accidẽtale, videlicet corporis glorificationem atq;
iudiciariam poteſtatem, omnibus quoq; hominibus meruit non ſolum veniam cul-
pæ, ſed etiã conuerſionis, iuſtificationisq; gratiam, propter quod ait apud Lucam: Nonne Lucæ 24
hæc oportuit pati Chriſtũ, & ita intrare in gloriam ſuã? Et iterũ: Oportebat Chriſtum pati, Ibidem
" & reſurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiã in remiſſionem peccatorum Heb. 9
" in omnes gentes. Porrò ꝙ ita ſit, Chrũs oſtendit per aptũ exemplũ. ⌊Amen amen dico vo
" bis, niſi granũ frumenti cadens in terrã (.i. ſeminatũ) mortuũ fuerit⌋ .i. corruptũ & reſolutũ,
" ⌊ipſum ſolũ manet⌋ .i. fructũ non affert nec multiplicaſ. Corruptio quippe vnius genera-
" tio eſt alterius, propter hoc vnũ non generaſ ex alio, niſi illud primo corrumpaſ. ⌊Si autem
mortuũ fuerit (.i. putrefactũ in terra) multũ fructũ affert,⌋ quia generat ſpicã granis plenã.
¶ Per granũ Chriſtus ſeipſum ſignauit, qui ex cœleſti area in hunc mundũ per incarnationẽ
B ſeminatus eſt, vnde de ipſo habeſ in pſalmo: Erit firmamentũ in terra in ſummis montium. Pſal. 71
Tranſlatio Hieronymi iuxta Hebræũ ſic continet. Erit memoriale triticũ. Et Zacharias ait:
Quid bonũ domini, & quid pulchrũ eius niſi frumentum electoꝝ? Vult ergo ſaluator aſſere- Zacha 9
re, ꝙ ſicut granũ non corruptũ, nequaq̃ fructificat, ſic ipſe non fructificaret in gentibus, illas
per apoſtolos conuertendo ad ſidẽ, niſi prius à Iudæis occideretur, quod per Eſaiam manife Eſa. 53
ſte inuenitur prædictum, quo ſcribiſ: Si poſuerit animam ſuam pro peccato, videbit ſemen
longæuũ, & voluntas domini in manu eius dirigeſ. Per ſemen longæuũ intelligitur plebs fi-
delis credens in Chriſtũ, quæ vſq; in finem ſeculi perdurabit. Deniq; per voluntatẽ domini
deſignatur conuerſio gentium, ſecundũ ꝙ Theſſalonicenſibus ſcribit apoſtolus: Hæc eſt vo- 1. Theſſ. 4
luntas dei, ſanctificatio veſtra, hæc in manu Chriſti directa eſt .i. ad bonũ finẽ atq; ſalubrem
" effectũ perducta, eo ꝙ poſuit animã ſuam pro peccato generis humani delẽdo. ⌊Qui amat
" animã ſuã, perdet eã.⌋ ¶ De multiplici amore loquiſ ſacra ſcriptura. Primo de vero, diuino
ac ſpũali amore, qui fundaſ in bono honeſto, cuiuſmodi ſunt bona animæ, virtus, ſapientia, 1. Cor. 13
gratia, beatitudo. De hoc amore dicit aplus: Si linguis angeloꝝ loquar, &c. Et Petrus: Ante 1. Petri. 4
oĩa (inqt) mutuã in vobis charitatẽ cõtinuã habẽtes. Huic amori opponiſ odiũ q̃d eſt ſummũ
peccatũ. Secũdo de amore carnali inordinato & ſeculari, q fundaſ in bono tpali, delectabili,
vel vtili ſaltẽ apparenter, de quo amore dicit apoſtolus alloquẽs Timotheum. In nouiſſimis
diebus inſtabũt tpa periculoſa, & erũt hoĩes ſeipſos amantes. Huic amori opponiſ odiũ bonũ 2. Tim. 3
de quo Pſalmiſta: Perfecto (ait) odio oderã illos. Porrò iuxta philoſophũ amare eſt alicui bo
nũ velle. Dupliciter ergo intelligi poteſt pſens ſcriptura. Primo, Qui amat animã ſuã .i. q ve Pſalm. 138
re ac ſpũaliter diligit eã in ſeculo iſto, volens ſibiipſi & cupiens pſeuerãter bona honeſta ſpi-
C ritualia ac diuina, ꝑdet eã .i. in ſeculo iſto exponet eã propter deũ atq; iuſtitiã aduerſis ac mor
tis periculis, ꝓponetq́ dura corpori delectabilibus mũdi, incedẽs ꝑ artã viã, nec timẽs eos q
corpus occidũt. Hęc eſt ſalutaris ꝑditio, q̃ eſt effectus ſancti amoris, eſtq́ ꝑditio iſta, ſuiipſius Matth. 7
abnegatio, propriæ crucis portatio, & Chri imitatio, de qbus apud Matthæũ ait ſaluator: Si Matth. 10
quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum & tollat crucẽ ſuã q̃tidie & ſequaſ me. Secũdo Matt. 16
Qui amat animã ſuã, carnali & vitioſo amore, ambulãdo in cõcupiſcẽtiis propriis & tpalibꝰ Lucæ. 9
potius q̃ æternis inhærẽdo, ꝑdet eã .i. æternã dãnationem incurret, & ſeipſum vera felicitate
poſt hanc vitam priuabit, iuxta illud Eccleſiaſtici: Si præſtiteris animæ tuæ cõcupiſcẽtias eius Ecci. 18
facient te in gaudiũ inimicis tuis. Tales vere odiunt ſemetipſos, dicente ſcriptura: Qui dili-
git iniquitatem, odit animam ſuam. Vult em̃ ei quæ nocent. De talibus ait Iudas in ſua cano- Pſalm. 10
nica: Hi ſunt in epulis ſuis cõuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quæ
à ventis circumferunſ, quibus procella tenebraꝝ conſeruata eſt in æternũ. Huic autem ſecun
" dæ expoſitioni magis concordant ſequẽtia. ⌊Et qui odit animã ſuam in hoc mundo⌋ .i. de-
lectabilia mundi & carnis ei ſubtrahit, eãq; quotidie propter Chriſtũ mortificat, & ſi occur-
" rat articulus, pro fide & iuſtitia mortẽ amplectiſ temporalẽ ⌊in vitã æternã⌋ adipiſcendam
" merito odii huius, ⌊cuſtodit eã.⌋ de quo odio dicit ſaluator apud Lucã: Si quis venit ad me
& nõ odit patrem ſuũ, & matrẽ, & fratres, & ſorores, & vxorẽ, & filios, adhuc aũt & animam Lucæ. 14
ſuã, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Fugiamus ergo delectabilia vitæ pſentis, omnẽq; mundi
honorẽ, famã & gloriã cordialiter aſpernemur, crucifigẽtes iuxta doctrinã apoſtoli carnem
noſtrã cũ vitiis & cõcupiſcentiis. ⌊Si quis mihi miniſtrat⌋ obediendo meis pceptis, vel ac- Galat. 5
" quieſcẽdo cõſiliis euãgelicis, ⌊me ſequaſ⌋ .i. patiẽdo aduerſa, me æq̃nimiter, fortiter atq; ſta-

biliter imitet̃,non recedendo à via iuſtitiæ propter tormẽta. Vnde admonet Petrus: Chr̃s D
1.Pet.2 paſſus eſt pro nobis, vobis relinquẽs exẽplũ, vt ſequamini veſtigia eius. Hoc eſt q̃d Iohannes
1.Iohan.2. in ſua docet ep̃la: Qui ſe dicit manere in Chr̃o, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare.
2.Tim.3 Paulus quoq;: Oẽs (inquit) q̃ volũt pie viuere in Chr̃o, pſequutionẽ patient̃. Quid tã iuſtum,
decẽs & ſanctũ, q̃ vt diſcipuli imitent̃ magiſtrũ, ſerui dñm, mẽbra quoq; caput. ⌊Et vbi ſum »
ego,⌋ inuiolabilr̃ ſecundũ diuinã naturã, ſemp quoq; poſt aſcenſionẽ, i. in regno cœlorũ, in »
patria beatoꝝ, ⌊illic & miniſter meus erit⌋ poſt vitæ p̃ſentis occaſum, & plenã ſatisfactio- »
Apoc.3 nẽ, hic vel in purgatorio factã. Vnde in Apoca. loquit̃ Chr̃s: Qui vicerit, dabo illi ſedere me
cũ in throno meo, ſicut & ego vici & ſedi cũ patre meo in throno eius. Et ap̃lus: Cupio (ait)
Phil.1. 2.Tim.2 diſſolui & eſſe cũ Chriſto. Hinc iterũ dicit ad Timotheũ: Si cõmortui ſumus & cõuiuemus, ſi
cõpatimur & cõregnabimus. ⌊Si quis mihi miniſtrauerit⌋ pſeuerãter vſq; in finẽ, declinan »
Matt.24 do ab omni peccato mortali, iuxta illud in pſalmo: Ambulans in via immaculata, hic mihi mi
niſtrabat, ⌊honorificabit eũ⌋, i. honorabilẽ eũ faciet, magnãq; ei reuerentiã exhibebit, ⌊pa »
Psal.100 ter meus qui ẽ in cœlis⌋, i. in cœleſti palatio, in angeloꝝ cõſortio, in cœleſtis paradiſi delitijs »
conſtituet eũ pater æternus, ſed & diuinæ eſſentiæ vniet animã eius, vt videat deum ſicuti eſt
1.Iohan.3 clare p ſpeciẽ. ¶ Sæpe inſup deus exaltat ſeruos ſuos fideles in vita p̃ſenti & poſt mortẽ, pro-
1.Cor.13 pter q̃d dicit propheta: Mihi aũt nimis honorati ſunt amici tui deus. Magna honorificatio
Psal.138 filioꝝ adoptiuoꝝ eſt eſſe cũ filio naturali, cohæredesq; Chr̃i, de quo honore ait inferius. Pa-
Iohan.17 ter quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum, vt videãt claritatẽ meã. ⌊Nũc »
anima mea turbata eſt⌋, i. vehemẽter mota, non tñ inordinate affecta. ¶ Turbatio iſta fuit in »
anima Chriſti, quantũ ad inferiorẽ eius partẽ & appetitũ ſenſitiuũ, nõ ex infirmitate, ſed præ E
uia rationis deliberatione abſq; ſuperioris partis animæ inquietudine, vnde nomine pertur-
bationis aliud nihil deſignat̃, niſi ingens cõmotio appetitus ſenſitiui, inſtantem paſſionem na
turaliter abhorrentis, ex præuia imaginatione illius, ipſa ratione talem paſſionẽ imperante,
ad inſinuandũ veritatem humanæ naturæ in Chriſto. Talis quoq; turbatio fuit meritoria no
bis, ſicut & cæteræ afflictiones, paſſionesq; Chriſti, & itẽ cõſolatoria, vtpote ne deſperatiõe
vel puſillanimitate frangamur, dũ neceſſitate vel infirmitate turbamur. In nobis tamen tur-
batio ſolet mentis tranquillitatẽ auferre. Deniq; q turbatio nõ ſemp ſonet in vitium, ſed ma
gnam motionẽ ſignificet, patet eſt hoc q inanimatis quoq; ſolet aſcribi, quẽadmodũ dictũ
Iohan.5 eſt ſupra. Cũ turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam. Et in pſalmo: Qui cõturbas profun
Psal.64 dũ maris. Qualiter vero turbatio & cæteræ paſſiones fuerint in Chriſto, dictũ eſt plenius in
Iohan.12 p̃cedẽti capitulo. ⌊Et quid dicã?⌋ i. ex turbatione p̃dicta ſentio in me diuerſos affectus, ex »
quibus diuerſæ p̃ces procedere poſſunt, ideo quæro quid dicã, nõ q ignorẽ quid dici expedi-
at, vel præ anguſtia ſp̃us loqui nõ valeam, ſed vt arduitatem cauſæ ſiue negotij pandam, quia
ſecundũ appetitũ ſenſitiuũ refugio mortẽ, ſed ſecundũ rationẽ & voluntatem deſidero mori
pro beatitudine mundi. Veruntamen appetitus animæ Chriſti non fuerũt ſibi inuicem inor
dinate repugnantes neq; contrarij. Inferior eñ permittebatur naturaliter agere quod ſuum
erat ſub moderamine rationis. ⌊Pater ſaluifica me ex hac hora.⌋ ¶ Hoc exponi poteſt du- »
pliciter. Primo, vt ſit oratio deliberatæ rationis quæ ſemp exaudiebat̃ in Chriſto, eritq; ſen-
ſus, Pater ſaluifica, i. ſaluũ fac me ex hac hora, i. paſſione inſtante, & turbatiõe atq; pauore p̃- F
ſenti, nõ vt non moriar, vel vt nõ turber & paueam, ſed vt per acceleratã reſurrectionem ab
oĩbus pœnis his liberer, ſimq; impaſſibilis corpore & anima. Iuxta hunc ſenſum orat Chr̃s
frequenter in pſalmo, vt cũ ait: Tu autẽ domine ne elongaueris auxilium tuum, erue à framea
Psal.21. deus animã meam. Salua me ex ore leonis. Hieremias quoq;: Confundant̃ (inquit) qui me pſe
quunt̃, & nõ confundar ego, paueant illi & nõ pauẽã ego. Secũdo exponit̃, vt ſit oratio ani-
Hiere.17 mæ ſecundũ ſenſitiuũ appetitũ, ſecundũ quẽ dixit: Tranſeat à me calix iſte: Pater ſaluifica me
ex hac hora, i. à malis pœnalibus tẽporis nunc inſtantis, videlicet à morte & afflictionibus cæ
teris, quas naturaliter horreo. Verũ quoniã Chr̃s hoc abſolute nõ petijt, ſed ſimpliciter, hoc
Matt.26 eſt ex deliberata rõne & volũtate rõnali, diuinæ volũtati perfectiſſime ſubiecta & cõformata
pati optauit, propterea ſubdit̃, ⌊ſed propterea⌋, i. vt patiar iſta pro tuo honore, hominũq; »
ſalute, ⌊veni in hãc horã⌋, i. humanã naturã aſſumpſi, & mortalis ac tẽporalis fieri volui, at- »
q; hucuſq; pueni, ducẽs vitã pſequutionibus atq; laboribus abundantẽ. Deinde ſubiungit̃ de
liberatæ rõnis petitio. ⌊Pater clarifica tuũ nomẽ⌋, i. teip̃m manifeſta, tuã bonitatẽ, maieſta »
tẽ ac oĩpotentiã p meã paſſionẽ declara. Virtute quippe & merito paſſionis Chr̃i pater totũ
Esa.53 Roma.8 mundũ illuminauit, ſuiq; nõis notitiã gẽtibus p ap̃loꝝ doctrinã patefecit. ¶ Ex hoc eñ q pa
ter tradidit filiũ ſuũ pro nobis in mortẽ, oſtẽdit̃ miſericordia atq; dilectio eius ad nos, & item
iuſtitia eius, quæ tãta eſt, q maluit vnigenitũ ſuũ occidi, q̃ peccatũ manere inexpiatũ, inultũ,
immune, ſapiẽtia quoq; q tã admirabilẽ & cõuenientiſſimũ modũ inuenit. Itaq; mors Chri
Ephe.1. ſti fuit clarificatio patris, imò paſſio martyꝝ clarificatio nõis eſt diuini, quoniã moriendo p
veritate deum honorant & veꝝ ac iuſtũ oſtendunt. Propter quod dicit apoſtolus ad Ephe-
ſios

A ſios;In omni fiducia magnificabitur Chriſtus in corpore meo,ſiue per vitam, ſiue per mor-
tem.Infra quoq; de Petro habetur:Hoc autē dixit,ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Joban.21
deū.⌊Venit ergo vox de cœlo.⌋.i.in aere formatus eſt ſermo cœleſti virtute,videlicet à deo
miniſterio angeli loquētis in ꝑſona dei patris,quēadmodū in Chriſti baptiſmo & transfigu Matth 3
ratione.Quæ aūt fuerit vox iſta,ſubiungit.⌊Et clarificaui & iteꝝ clarificabo,⌋ hoc quidam Marci 1.
exponūt de clarificatione filij à patre,vt ſit ſenſus:Et clarificaui te ò vnigenite,& iterū clari- Lucæ.3.
ficabo te,poteſtq; clarificatio iſta exponi de Chriſto ſecundū vtrāq; ſuā naturā,quia ſecun- Johan 1.
dū diuinitatē pater clarificauit.i.ab æterno clarū,glorioſumq; genuit filiū,quē produxit ſi- Mat.17
bijpſi æqualē,cōmunicando ei eandē numero claritatē,quā habuit & ipſe,ſecundū humani- Marci.9
tatē vero pr̄ clarificauit.i.claꝝ fecit,ac propalauit Chriſtū in oībus mirabilibus, q̃ circa eius Lucæ.9
humanitatē oſtendit,ꝓnunciando eius incarnationē per prophetas,annunciando eius cōce-
ptionē virgini ſanctæ per angelū,educendo eū de clauſo virginis vtero, & cætera miracula Lucæ.1.
faciendo per Chriſtū,in teſtimoniū ꝙ ſit Chrūs,& iteꝝ clarificabo te,in paſſione, per mira-
bilia q̃ tunc fient,in reſurrectione,aſcenſione,ſpūs ſancti miſſione,apl'oꝝ ꝑdicatione & mira
culoꝝ per eos,eorūq; ſequaces perpetratione.Vnde in actis loquit Petrus:Deus patrum no Actoꝝ.3
ſtroꝝ glorificauit filiū ſuū Ieſum, ſed qm̄ Chrūs immediate ante hæc verba orauit, dicendo:
Pater clarifica tuū nomen. Videtur clarificatio iſta referenda ad patrem qui dicendo: Et cla
rificaui,& iterū clarificabo,oſtendit ſe exaudiuiſſe precem filij ſui dilecti,qui paulo ante aſſe-
B tuit:Ego ſciebam,quoniā ſemꝑ me audis:Pater ergo clarificauit ſeipſum in filio& per filium Johan.11.
quoniam quicquid cōmunicauit filio ab æterno per generationē diuinam,vel in tēpore per
miraculoꝝ operationem totū ceſſit ad clarificationem patris,cuius tota perfectio relucet in
filio,imò cū patris & filij ſit vna ſubſtantia,eorū eſt vna clarificatio.Quod em̄ eſt ad gloriam
vnius diuinarū perſonarum,eſt ad gloriam ſingularū. Propter quod dixit ſaluator:Qui non
honorificat filium,nō honorificat patrem qui miſit illū.⌊Turba ergo quæ ſtabat,⌋ ex q̃ pa- Johan.5
tet ꝙ domino Ieſu ſtante & verba iſta loquēte,populus quoq; ſubſtitit & aſpexit,atq; aduer
tit,⌊& audierat vocem,⌋ præfatam de cœlo allatam,⌊dicebat tonitruum factum eſſe.Alij
dicebant:Angelus ei loquutus eſt.⌋Per turbam intelliguntur rudiores qui vocem prædictā,
nec intellexerunt,nec diſcernebant,ſed ſonū confuſum iudicauerunt,& forſitan æſtimabant
ꝙ tale aliquid factū eſſet miraculoſe,quale in libris Regum factum legitur,vbi habetur ꝙ Sa-
muele orante, dedit dn̄s voces & pluuias.Per alios intelliguntur ſubtiliores,qui vocem prę- 1.Reg.12
dictam attendebant eſſe articulatam & ſignificatiuam.Et quia credebant eum eſſe regē Iſra-
el & Meſſiam,putabant angelum ei loquutū, quemadmodū in ſcripturis veteris teſtamenti
leguntur angeli prophetas affati.¶Sed multū mirandum videtur,ꝙ vocem prædictam non
intellexerunt,quæ(vt arbitror)facta eſt in Hebræo idiomate.Chryſoſtomus autem teſtatur
circa hunc locū,ꝙ aperta quidē & bene ſignificatiua erat vox iſta,ſed cito ab eis euolauit,q̄- Chryſoſt
ſi à groſſioribus carnalibus & deſidioſis & hi ſonitum tantū retinuerūt.Alij vero ꝙ articulata
vox erat nouerāt,quid aūt ſignificaret ignorabāt,ſed nec verba hæc ſatisfaciūt dubitationi
meæ.Si em̄ vox iſta in Hebræo facta eſt,intellexerūt eā Hebræi, q̄tū ad ſenſum ſuꝑficialem
ꝓſertim cū dubiū nullū ſit,quin vox iſta fuerit multū altiſona & diſtincta.Q̄uo ergo turba di
xit factū eſſe tonitruū,cū & turba eſſet Hebrææ linguæ nō ignara?Si aliquis dicat,ꝙ ideo di-
xit factū tonitruū,qm̄ facta fuit vox magna tonitruo ſimilis,q̄uo Iohānes ait in Apoca.Audi
C ui vocē quaſi tonitrui magni.Et apud Iob inducit:Cū vix paruā ſtillā ſermonū eius audieri- Apoc.14
mus,quis poterit tonitruū magnitudinis eius intueri?Si inquam hoc aliquis dicat,tūc turba Job.26
iſta non differebat ab alijs,qm̄ vox angeloꝝ aſſimilat tonitruo.Puto ergo ꝙ turba quæ dixit
tonitruū factū,maxime fuit gētilis.Dictū eſt em̄,ꝙ multi gētiliū aderāt.Hi em̄ qm̄ linguam
Hebræā nō intellexerūt,putabāt factū eſſe tonitruū,ſicut in paſſione Chr̄o clamāte,Heli heli
lamazabathani,quidā audiētes dixerūt:Ecce Heliā vocat iſte.Illi em̄ ſecūdū Hieronymū fu- Pſal.21.
erūt gētiles & miniſtri Pilati,q linguā Hebræā nō intellexerūt ꝑfecte,ſed nomē Heliæ ſæpe Matth.26
audierūt,propter q̄d Ieſu dicēte Heli,putabāt ꝙ inuocaret Heliā.Sic iſti ꝑdicta verba nequa
quā intelligētes,dixerūt factū eſſe tonitruū.Alij vero,puta Iudæi,intellexerūt verba quantū
ad ſenſum ſuꝑficialē,quēadmodū ſimplex clericus legēs verba hæc,ſignificationē eoꝝ ſuꝑfi
cialiter cōcipit,ſenſum tñ intentū atq; latentē nō intellexerūt,idcirco dixerūt:Angelus ei lo
quutus eſt,& hoc verū fuit,q̄tū ad hoc,ꝙ immediatus formator vocis angelus fuit, ſed quo
ad hoc veꝝ nō fuit,ꝙ angelus in propria ꝑſona,vel tanq̄ ſuperior loqui putabat, putabāt tñ
ꝙ vox illa aliquid magni notauit,ad declarādū ꝙ Ieſus eſſet verus rex Iſrael.⌊Reſpondit Ie
ſus & dixit:Nō propter me.⌋.i.nō ad meā iſtructionē vel vtilitatē aut neceſſitatē,⌊hęc vox
venit,ſed propter vos.⌋.i.ad veſtrā informationē atq; ſalutē, Chrūs nēpe ꝑfecte cognouit
ſeipſum,nec eius beatitudo ex noſtra cōuerſione augetur,ſed pplſus ille & nos indigemus in-
ſtructione angelica,& cōuerſione mētis noſtræ ad Chriſtū.Nihilominus vox illa venit pro
pter clarificationē Chriſti,vt dictū eſt.⌊Nūc iudiciū eſt mūdi.⌋ Supius dixit filius dei,Ego

mm 3 non

non iudico quenq̃. Et: Nõ miſit deus filiũ ſuũ vt iudicet mũdũ, q̃ intelligenda ſunt de iudicio D.
Johan.8 diſcuſſionis & reprobatiõis finalis ſeu cõdẽnationis. Quod ergo iã aſſerit: Nũc iudiciũ ẽ mũ-
Johan.3 di, accipiendũ eſt de iudicio diſcretiõis, vt ſit ſenſus, Nũc.i. tempore euangelicæ legis, & nũc
Roma.8 in præſenti atq; poſt paſſionem meam, iudiciũ eſt mundi.i. iudicialis diſretio hominũ agi-
tur, vtpote prædeſtinatorum clemens ad Chriſtum cõuerſio & reproborũ iuſta relictio. Ex
tempore eñ prædicto deus mox me demonſtrauit qui eſſent electi & qui præſciti, per hoc,
ꝙ aliquibus magnã largitus eſt gratiam, alioſq; deſeruit, ſicq; iudicauit diſcretione pruden-
ti inter electos & reprobos illos vocando, iſtos derelinquendo. ⌞Nunc,⌟ virtute paſſionis »
meæ, & per apoſtoloꝝ prædicationẽ, ſancti ſpũs illuſtrationẽ, ⌞princeps huius mundi,⌟ id »
eſt diabolus, rector & dominus hominũ mundanoꝝ, qui à diabolo ſuperantur, propter q̃d
eius ſerui dicuntur, iuxta illud Petri: A quo quiſquam ſuperatus eſt huius & ſeruus eſt. Nec
2 Pet.2 mirum ſi diabolus appelletur princeps mundi, cum de ipſo dicat Apoſtolus: Deus huius ſe-
2.Corin.4 culi excæcauit mentes infidelium, quæ verba male intelligentes Manichæi, dixerunt diabo-
lum dominũ eſſe ſubſtantiæ mundialis, ſecundũ ꝙ alibi ſpondet Chriſto: Hæc omnia dabo
Matt.4 Matt.4 tibi, ſi procidens adoraueris me. Itaq; nunc princeps huius mundi ⌞eijcietur foras⌟.i. à cor »
Lucæ.4 dibus hominum expelletur, quia in toto mundo innumerabiles qui ſeruierunt peccatis, ido-
lis, ſiue dæmonibus, conuertentur ad me, & fient templum ſpũs ſancti, in quibus paulo ante
habitauit diabolus. Hoc ſtatim poſt miſſionem ſpũs ſancti cœpit vehementer implere. Pri-
mo in populo Iudæoꝝ, quando ad prædicationem Petri tot millia Hebræorũ conuerteban-
Actoꝝ.6 tur, ita vt etiam multa ſacerdotũ turba obedierit euãgelio, ſicut in actibus ſcribit Lucas. De- E
inde in omni terra gentilium, quando cœpit copioſe impleri illud in pſalmo: Et benedicen-
Pſal.71. tur in ipſo omnes tribus terræ. Omnes gentes magnificabũt eũ. ¶ Sed nõne per gratiam dei à
principio mũdi eiectus eſt diabolus à cordibus hominũ electoꝝ? Vtiq;. Quõ ergo ait, nunc
eijcietur, quaſi ante eiectus non fuerit? Dicendũ ꝙ ideo, quoniã tunc eiectus fuit à paucis, nũc
Johan.7 vero cœpit ab innumerabiliũ cordibus eijci. Simili modo dictũ eſt ante: Spũs nondũ erat da
tus, quia Ieſus nondũ erat glorificatus. ⌞Et ego ſi exaltatus fuero à terra⌟.i. in cruce leuatus. »
Quod ait, ſi, nõ eſt intelligendũ dubitatiue, ſed aſſertiue, ſicut iam dixit de grano frumenti, ſi »
Amos.3 mortuũ fuerit, multũ fructum affert. Et Amos dicit: Si erit malum in ciuitate, quod dominus
Job.31. non fecit. Sic etiam ait Iob: Si cõtempſi iudiciũ ſubire cũ ſeruo meo, quæ oĩa certitudinaliter
nõ dubitatiue dicũtur, ⌞oĩa⌟ genera hominũ.i. quoſdã de oĩbus.ſ. iuuenes & virgines, Iudæ »
os & paganos, doctos & ſimplices, pauperes & diuites, ⌞trahã ad meipſum⌟ non violenter, »
ſed amoroſe.i. per fidem & charitatem cõuertã eos ad me, Chriſtus eñ moriendo ſatisfecit
pro oĩbus quantũ fuit in ipſo, & merito ſuæ paſſionis infuſa eſt electis in toto mũdo gratia, p
Eſaiæ.55 quã audita euangelica prædicatione, ad Chriſtũ cõuerſi ſunt, ſecundũ ꝙ Eſaias prædixit: Gẽ
tes quæ nõ cognouerunt te, ad te current. Et Pſalmiſta: Adorabũt in cõſpectu eius vniuerſæ
Pſal.21. familiæ gentiũ. ¶ Deinde ponũtur verba Euangeliſtæ, exponentis p̃inducta Chriſti verba.
⌞Hoc aũt,⌟ videlicet ſi exaltatus fuero à terra, ⌞dicebat, ſignificãs qua morte⌟.i. quali mo- »
do ſeu genere mortis, ⌞eſſet moriturus,⌟ quia per exaltationẽ intellexit ſuã crucifixionem. »
⌞Reſpondit ei turba⌟.i. pars turbæ, quæ nõ credidit, ſed Chriſto oppoſuit. In turba nanq; »
Johan.12 multi fuerũt qui crediderũt, videlicet qui dixerũt: Benedictus qui venit in noĩe dñi rex Iſrael,
Matt.21 aliqui quoq; fuerũt ibi qui inuidebant gloriæ Chriſti, p̃ſertim ſcribæ & phariſæi ac fautores
Marci.11 eoꝝ. Hi ergo dixerunt. ⌞Nos audiuimus ex lege⌟.i. ex ſcripturis veteris teſtamenti (ſumũt »
Lucæ.13 eñ legem pro libris Moſi & prophetaꝝ) ⌞quia Chriſtus manet in æternũ⌟.i. immortaliter »
ſubſiſtit, & incorruptibiliter perſeuerat. Cognouerunt ergo iſti Iudæi aliquid de Chriſti æ-
ternitate, de qua Daniel ait: Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius F
Danie.7 quod non corrumpetur. Et in pſalmo: Tu es ſacerdos in æternum. Atq; in Eſaia: Multipli-
Pſalm.109 cabitur eius imperium & pacis non erit finis. ⌞Et quomodo tu dicis, oportet exaltari filium »
Eſa.9 hominis?⌟ ¶ Chriſtus non ſcribitur iam dixiſſe, oportet exaltari filiũ hominis, ſed ego ſi ex- »
altatus fuero à terra, omnia trahã, &c. Cur ergo ſic repetũt: Quomõ tu dicis, oportet exaltari
filiũ hominis? Dicendũ ꝙ iſti Iudæi memoriter tenuerunt, ꝙ Chrũs cõmuniter appellauit ſe
filium hominis, & paulo ante iam dixerat: Venit hora vt clarificetur filius hoĩs, ideo ſenſum
potius q̃ verba Chriſti reſumũt. Attenderũt q̃q; ꝙ Chrũs nõ dubitãter, ſed certitudinalr̃ di-
xit, ſi exaltatus fuero, propter q̃d dicunt eũ dixiſſe, optet exaltari. Sed vñ ſciebãt ꝙ Chrũs p
ſui à terra exaltationẽ intellexit ſuã crucifixionẽ? Ad hoc quidã rñdent, ꝙ apud Iudæos erat
prouerbiũ, per exaltationẽ deſignari crucifixionẽ, velut ſi aliquis ei quẽ cupit ſuſpẽdi, dicat,
eleueris in altũ. Sed ſi hoc ita eſſet, tũc vtiq; verbũ Chr̃i valde manifeſtũ fuiſſet, nec Euãgeli-
ſta indiguiſſet illud exponere tanq̃ obſcuꝝ. Vnde ſecũdũ Auguſtinũ verbũ illud exaltatiõis
adeo fuit obſcuꝝ, ꝙ nec diſcipuli protũc illud intelligebãt, ideo ſcd̃m Aug. & Bedã Iudæi il-
lud intellexerũt nõ vigore ſapiæ, ſed peſte ac ſtimulo inuidẽtię. Iã eñ decreuerũt crucifigere
Ieſum, propterea ſtimulata eoꝝ inuidia dedit eis facilem intellectum ſermonis eorum pro-
poſitũ

A poſitum deſignantis. Itaq; dicunt: Quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis, tanq̃
dicant, verba tua contraria ſunt. Dicis em̃ ꝙ tu filius hominis ſis Meſſias, & item, ꝙ ſis crucifi
gẽdus, hæc aũt ſimul ſtare nõ valent, qm̃ nos audiuimus ex lege, ꝙ Chriſtus maneat in æter-
num, ideo diligẽtius ſciſcitamur à te. ⌊Quis eſt iſte filius hoĩs?⌋ quẽ dicis crucifigẽdum, q̃ſi
dicãt: Tu ille eſſe nõ potes, cũ te Chr̃m eſſe inſinues. Magna ꝓculdubio cæcitas atq; peruerſi
tas Iudæoꝝ iſtoꝝ, volentiũ demõſtrare, ꝙ ideo Ieſus nõ ſit Chriſtus, qm̃ dixit ſe occidendũ.
Cum Daniel qui prophetauit de Chriſti æternitate, apertiſſimè vaticinatus ſit de eius paſſio- Daniel.7
ne. Poſt hebdomades (inquiẽs) ſexagintaduas occidet Chriſtus. Et Eſaias, qui de Chriſti in- Daniel.9 Eſa.53
terminabili pace prædixit, de eius quoq; amariſſima paſſione præſcripſit: Nos putauimus eũ
quaſi leproſum, & percuſſum à deo & humiliatum. Dauid quoq; eodem Pſalmo quo dixit de Pſalm.109
æternitate Chriſti, de paſſione adiecit: De torrẽte in via bibet. Et alibi dicit Pſalmiſta: Aruit Pſal.21
tanq̃ teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis, & in puluerẽ mortis deduxiſti me.
Itaq; ſimul ſtant mors Chr̃i & eius æternitas dupliciter. Primo, qm̃ mors cõuenit ei rõne na-
turæ humanæ, æternitas ex parte diuinæ naturæ. Secũdo, qm̃ licet ſcd̃m aſſumptã humanita
tem occiſus ſit, & homo eſſe ad tp̃s deſijt, tamẽ poſt triduum glorificatus eſt in carne aſſum-
pta, & ſecundũ humanitatẽ ad vitã ineffabilem ſuſcitatus, ſic'q; æternitas cõpetit ei etiã quo
ad naturã aſſumptam à parte poſt, iuxta illud Ap̃li ad Hebræos: Chriſtus eo quòd maneat in Hebr.7
æternum ſempiternum habet ſacerdotium, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.
⌊Dixit ergo eis Ieſus (Adhuc) modicum lumen in vobis eſt⌋ hoc eſt, nõ penitus caretis no-
titia veritatis, ſed de luce cognitionis Chriſti parũ habetis, videlicet, quia cognoſcitis ꝙ ma-
B neat in æternum. Imperfecta vero eſt veſtra cognitio, quoniam ignoratis quomodo paſſio
& æternitas Chriſti ſibijnuicem nõ repugnẽt, quia nõ referunt ad idem ſecundum idem ſeu
eodem modo, vt dictum eſt. Vel ſic: Adhuc modicũ.i. modico tẽpore ſeu paucis diebus, lu-
men in vobis eſt, hoc eſt, ego qui ſum lux mundi, inter vos conuerſor atq; deambulo, Ideo Baruch.3
⌊Ambulate⌋.i. de imperfecta notitia Chriſti, ad eius perfectiorem cognitionem procedi-
te, & totum intelligite, ſcilicet, Chriſtum eſſe crucifigendum, & in æternum victurum,
⌊dum lucem habetis⌋.i. dum me ſplendorem lucis æternæ præſentem cõſpicitis, qui vos in- Hebr.1
ſtruere ſum paratus, ⌊vt nõ tenebræ vos cõprehẽdant⌋.i. ne caligo vitioꝝ & cæcitas igno-
rantiæ atq; perfidiæ animas veſtras capiant illaqueent, ſeu cõſtringant, ſecundũ ꝙ Salomon
ait in Prouerbijs: Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus peccatoꝝ ſuoꝝ conſtringetur. Prouer.18
⌊Et qui ambulat in tenebris (erroris & culpæ) neſcit quo vadit⌋.i. inordinate & errabunde
incedit, nec proprios actus intelligit, neq; ad finem ſalubrem perueniet, ſed tendit periculo-
ſius, & perit magis q̃ arbitraẽ. Omnis em̃ qui peccat eſt ignorãs ſecundũ philoſophos & theo
logos, quoniam acquieſcit malo ſub ſpecie boni, & operaẽ illicita tanq̃ bona. Vnde Salomon
in Prouerbijs loquiẽ: Via ſtulti recta in oculis eius. ¶ Deniq; & nos ambulare debemus per ſe Prouerb.12
mitas æquitatis, & viam mandatoꝝ cœleſtiũ currere, dum lucẽ gr̃æ & veritatis notitiam ha Pſal.118 Galat.6
bemus, quẽadmodũ dicit Ap̃lus: Dum tempus habemus, operemur bonum ad om̃es. Et i No 1.Timo.4
li negligere gr̃am dei, q̃ data ẽ tibi: ⌊dũ lucẽ (.i. me Chr̃m) habetis (p̃ſentẽ) credite in lucẽ,⌋
C vnigenitũ filiũ dei, ad quẽ pater ait, per Eſaiã: Dedi te in lucẽ gẽtium. Et: Populus qui ambu- Eſa.49
labat in tenebris, vidit lucẽ magnã, ⌊vt filij lucis ſitis⌋.i. filij Chr̃i, per fidẽ, dilectionẽ, & imi- Eſa.9
tationẽ ipſius, quẽadmodũ ad Galatas dicit Ap̃lus: Om̃es vos filij dei eſtis per fidẽ. Vel filij lu Galat.3
cis.i. gr̃æ & ſapientiæ. ⌊Hæc locutus eſt Ieſus (obſtinatis Iudæis) & abijt⌋ extra Hieruſalem,
⌊& abſcondit ſe ab eis⌋ trãſeundo per mediũ eoꝝ, cedẽs furori eoꝝ, qm̃ nõdum venit hora Iohan.7
ſuæ paſſionis, dans'q; exemplum, ſæpe humiliter declinãdi, ac fugiẽdi, potius q̃ poteter reſiſtẽ
di. Vel ſeipſum perſecutõibus ingerẽdi, ſcd̃m ꝙ dictum eſt plenius circa finẽ octaui capituli.
Veruntñ agnoſcẽdum, quia vt alij tres Euãgeliſtæ cõcorditer referunt. Ieſus anteq̃ ſe abſcõ- Matth.21 Marc.11
dit, intrauit in templum, eijciẽs inde ementes & vendentes, Cũ'q; cum ſacerdotibus ſcribis & Lucæ.19
phariſæis acriter diſputaſſet, relictis illis, diſceſſit & introluit Bethaniam. Nihilominus feria
ſecunda & tertia reuertebatur & prædicauit in templo.

¶ Explanatio reſiduæ partis huius capituli: Cum autem tanta ſigna feciſſet &c.
Articulus triceſimuſſecundus.

DEinceps oñdiẽ Iudæoꝝ obſtinata pfidia ꝓphetice p̃nũtiata: ⌊Cũ aũt tãtã ſigna⌋
quæ nũc deſcripta ſunt, vtpote ſuſcitatio Lazari, illuminatio cæci iuſti, impetra-
tio vocis cœleſtis, ⌊feciſſet Ieſus corã eis⌋ Multa ãt ſigna tũc fecit, puta in die pal- Iohã.11
maꝝ, quæ Iohãnes nõ recitat. Vnde apud Matthæũ inducit, ꝙ cum eſſet in tẽplo Iohan.9
acceſſerũt ad eũ cæci & claudi, curauit'q; eos, ⌊nõ credebãt in eũ (imò nec ei) vt ſermo Eſaiæ Iohan.12
impleret quẽ dixit⌋ Qd̃ ait, vt ſermo Eſaiæ impleret, intelligẽdũ eſt cõcomitãter nõ cauſal̃r. Matth.13
Nõ ei ob hoc fidẽ Ieſu ſpreuerũt, vt verificarẽt verba Eſaię. Sic ei nouiſſent Eſaiã de eoꝝ exc̨
catõe p̃nũtiaſſe, & ꝙ Ieſus eẽt Chr̃us quẽ Eſaias p̃dixit nõ recipiẽdũ à pp̃lo Iudęoꝝ, ꝓ maiori
pte eoꝝ, ſʒ ex icredulitate ipſoꝝ cõſecuta ẽ impletio vaticinij Eſaię, nec ſolũ Eſaiæ, ſed inſup Eſa.53

Pſalm.68 Dauid & Hieremiæ ac Danielis. Scriptum eſt eñ in libro Pſalmoꝝ: Obſcurent oculi eoꝝ ne D
Hiere.12 videãt. Et Hieremias ait: Reliqui domũ meã, dimiſi hereditatẽ meã, dedit cõtra me vocẽ ſuã
Dani.9 ideo odiui eã. Daniel quoq; dixit: Nõ erit eius pplꝰ qui eũ negaturus eſt. Deinde ponunt ver-
Eſai.53 ba Eſaiæ in pſona ꝓphetaꝝ loquẽtis: ⌊Dñe, qs credidit auditui nr̃o?⌋ Præuidẽs eñ Eſaias in „
ſpũ ſctõ, q̃ pauci Iudæoꝝ reciperẽt Chr̃m, admirãdo inquirit: Dñe, qs Iudæoꝝ, quaſi dicat,
modica pars eoꝝ credidit auditui nr̃o .i. verbis ac myſterijs Chr̃i q̃ tu nobis reuelaſti de Chri
2.Corin.8 ſto, & q̃ audiẽdo à te didicimus. Auditus q̃ppe eſt ſenſus diſciplinæ ſcd̃m philoſophũ, & iu-
xta Apl̃m: Fides eſt ex auditu. Vel: Quis credidit auditui nr̃o .i. verbis ꝓpheticis q̃ audiuimꝰ
2.Corin.3 à te. Quãuis eñ Iudæi dicãt ꝓphetis ſe credere, tñ ſcd̃m veritatẽ eis nõ credũt, qa nõ recipiũt
Iohan.5 verã eoꝝ expoſitionẽ, ſed lr̃alẽ, carnalẽ, & ſupſicialẽ q̃ occidit. Vnde ſaluator locutus eſt Iu-
1.Corin.1 dæis incredulis. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitã & mihi. ⌊Et brachiũ dñi⌋ .i. filius, vir „
Eccl.1 / Iohan.1. tus & ſapĩa pr̃is, verbũ om̃ipotẽs, per q̃d facta ſunt oĩa, ⌊cui reuelatũ eſt?⌋ .i. paucis Iudæoꝝ „
Actoꝝ.10 notificatũ eſt, ꝑ illuminationẽ internã, prout in Actis Petrus teſtat: Deus dedit eũ manifeſtũ
Iohan.1 fieri nõ om̃i pplo, ſed teſtibus à deo ꝓordinatis. Dicit aũt filius dei brachiũ pr̃is, qa per ipm̃ fa
Eſa.12 cta ſunt oĩa. De q̃ Eſaias: Parauit (inquit) dñs brachiũ ſanctũ ſuũ in oculis omnium gentium.
⌊Propterea nõ poterãt credere, qa iterũ dixit Eſaias:⌋ q̃ntũ ad ſenſum, nõ quo ad formã ver
boꝝ. ¶ Dicit aliqs: Si nõ poterãt credere ꝓpter ꝓphetiã Eſaię, ergo ipſi excuſant à culpa, cũ „
Eſa.6 om̃e pctm̃ ſit voluntariũ, & Eſaiæ ꝓnuntiatio erit cã incredulitatis ipſoꝝ. Dicendũ ꝙ ꝓnũtia
tio Eſaiæ nõ fuit cã effectiua vl̃ à priori, ſed cã, ſignũ, & à poſteriori pfidię Iudęoꝝ. Ex illa et-
eñ ꝓphetia agnoſcit & ꝓbat, nõ cauſat Iudæoꝝ obſtiatio atq; pfidia. ¶ Porro ꝙ ait, nõ pote E
rãt credere, nõ eſt intelligendũ de impoſſibilitate abſoluta, qm̃ liberi arbitrij pmanſerũt, nec
præſciẽtia dei neceſſitauit eos ad mala, ſed de impoſſibilitate ex ſuppoſitõe, ita ꝙ impoſſibili
tas hæc nõ refert ad eoꝝ voluntatẽ ſcd̃m ſe ſumptã ſeu ſimplr̃ cõſideratã, ſed vt talẽ, videli-
cet vt induratã & habituatã in peſſimis, iuxta quẽ ſenſum, arbor mala, nõ põt fructus ꝓduce-
Matth.12 re bonos, nec ſupbus põt ſaluari, nec iuſtus dãnari. De hoc ſuperius dicta ſunt plurima, pro-
Luc.6 pter q̃d tranſeo. Verũtamẽ Auguſtinus ꝑ nõ poſſe intelligit nõ velle. Quẽadmodũ Apl̃s ait
de deo, ꝙ ſeipm̃ negare nõ pt̃ .i. nõ vult. ⌊Excæcauit oculos eoꝝ⌋ .i. deus exigẽtibus Iudæo „
rum peccatis ſubtraxit, ſeu non infudit intellectui eorum lumen fidei & ſapientiæ ſalutaris,
⌊& indurauit cor eoꝝ⌋ .i. voluntatẽ eoꝝ indurari ꝑmiſit, grãm mollificantẽ, & animæ cõuer „
ſiuã iuſte ſubtrahẽdo, ⌊vt (hoc vt ꝑ modũ ſeq̃lę, nõ cauſæ ſumẽdũ eſt) nõ videãt oculis⌋ inte- „
rioribus, ea quæ fidei ſunt ⌊& intelligãt corde, & cõuertant, & ſanẽ eos⌋ Negatio illa ꝓpoſi- „
ta verbo, videãt, ad alia tria referẽda eſt verba, vt ſit ſenſus: Excæcauit illos, vt nõ intelligãt
corde ꝑ donũ intellectus penetrãdo, & clare cõtemplãdo ea quæ ſpectãt ad fidẽ catholicam,
Eſa.7 ſcd̃m q̃d dictũ eſt per Prophetã: Si nõ credideritis, nõ intelligetis. Hic ſumit cor pro intelle-
ctu, & cõuertant ad Chr̃m, & ſanem eos, à vulneribus animæ ſeu peccatis. ¶ Hoc vltimũ ver-
Hiere.17 bum dicit in pſona dei, q ſolus põt mentẽ ſanare. Vnde loquit Hieremias: Sana me dñe & ſa-
Pſalm.40 / Hebræ.11 nabor. Et Pſalmiſta: Sana animã meam quia peccaui tibi. Qm̃ ergo Iudæi non crediderũt in
Chr̃m, nõ ſunt intus à deo curati, præſertim cũ ſine fide & merito Chr̃i nemo poſſit ſaluari,
Actoꝝ.13 purgari, aut iuſtificari. Propterea in actis Aploꝝ Paulus dixit Iudæis: Per Ieſum vobis remiſ
ſio peccatoꝝ annuntiat ab oĩbus, à qbus nõ potuiſtis in lege Moſi iuſtificari. Itaq; deus dicit
excæcare & indurare, nõ influendo malitiã, ſed nõ dãdo ſubſidiũ, iuxta quẽ modũ ſcriptũ eſt F
Deut.2 in Deuteronõ. Noluit Seon rex Eſebon dare trãſitũ filijs Iſrael, qa indurauit dñs deus ſpm̃ eius
& obfirmauerat cor illiꝰ, vt traderet in manus Iſrael. Hæc verba nũc elucidata ⌊dixit Eſaias⌋ „
.i. dicẽda & ſcribẽda accepit à deo, qui ſibi ꝑ reuelationẽ angelicã ea mõſtrauit ⌊quando vi- „
dit gloriã eius⌋ .i. qñ in ſpũ viſione imaginaria ꝓagnouit excellentiã Chr̃i, qui eſt verus deus „
& dñs, ⌊quia locutus eſt de eo⌋ .i. de Chr̃o ꝓphetauit, ꝙ in eius aduẽtu excæcarent & indu- „
Eſa.6 rarent Iudæi. Nã vbi Eſaias ait verba ꝓallegata, ꝓmiſit. Vidi dñm ſedentẽ ſup ſoliũ excelſum,
& eleuatũ, & plena erat domus à maieſtate eius. Et ꝙ ibi ꝑ dñm ad lr̃am intelligẽdus ſit Chr̃s
filius dei, ꝓbat glorioſus Hieronymus, authoritate Iohãnis euãgeliſtæ hoc loco manifeſte di
cẽtis, ꝙ Eſaias dixit, hęc vtpotè ꝙ Iudæi nõ poterãt credere i Chr̃m qñ vidit gloriã eius. Pa
lã eſt aũt, ꝙ ꝑ gloriã iã nõ intelligit increata btitudo vl̃ diuĩa eſſentia filij, qm̃ nullus in hac vita
Iohã.1 põt cõſpicere ꝑ ſpẽm, vt dictũ eſt plenius ſup illud: Deũ nemo vidit vnquàm, ſed magnificẽ-
1.Iohã.4 / 1.Tim.6. tia Chr̃i, quã deus Eſaiæ per ſpm̃ prophetiæ oſtẽdit. Vel ſi per gloriã accipiat increata felici-
tas & natura filij dei, tũc viſio pręinducta accipi debet de viſione per fidẽ. Nouerat eñ Eſaias
Chr̃m filiũ dei pr̃i eſſe æqualẽ. ⌊Verũtamẽ & ex principibus⌋ .i. de numero principaliũ Iu-
dæoꝝ, vel ſcribaꝝ & phariſæoꝝ, magnoꝝq; ciuiũ, ⌊multi crediderũt in eũ⌋ .i. Ieſum crede- „
bãtẽ Meſſiã & veꝝ doctorẽ ꝓpter miracula eiꝰ & qa viderũt ſcripturas ꝓphetaꝝ in ipſo imple „
ri, nõ tñ ſic crediderũt, ꝙ credẽdo obedierũt dogmatibꝰ Chr̃i, vel ꝙ eiꝰ diuinitatẽ ꝑ fidẽ agno
uerint. Fuitq; fides eoꝝ informis, & plurimũ incõpleta, nec ad ſalutẽ ſufficiens, ſubdit enim,
⌊ſed propter phariſæos (hoc ẽ, timore incredulorꝝ phariſæoꝝ) non confitebantur⌋ hoc eſt, „

verbis

A verbis non exprimebant, nec opere demonſtrabant fidem ſuam etiam tũc & vbi, quando, &
q̃ debuerẽt, ⌊vt de ſynagoga nõ eijcerẽt⌋.i. ne ab ĩgreſſu tẽpli & ſocietate Iudæorũ tãq̃ excõi-
cati repellerent, q̃d valde opprobrioſum cẽſebãt, nec tãtæ fuerãt pfectionis, ꝙ propter iuſti- Matt.5
ſtitiam voluerũt perpeti pſecutionẽ. ⌊Dilexerũt enĩ gloriã hominũ⌋.i. tẽporalẽ honorẽ &
famã laudis hũanæ ⌊magis q̃ gloriã dei⌋.i. cœleſte præmiũ, q̃d pro merito pſecutionis atq;
iuſtitiæ dat à deo. Vel gloriã dei.i. diuinũ honorẽ, qm̃ magis voluerunt ſe ab hominibus ho
norari, quàm vt ipſi deum honorarẽt, quod eſſe non potuit ſine peccato mortali, quia ex ne- Exo.20
ceſſitate præcepti tenet vnuſquiſq; plus amare deum quàm ſeipſum, & vniuerſa creata, plus Deute.6
quoq; appetere bona cœleſtia & æterna, q̃ temporalia, humana atq; terrena. Et item, plus ap Matt.22
petere honorẽ, & gloriã dei q̃ ſuam. Tenemur (inquã) plus deſiderare, ꝙ deus ab hominibus Marc.12
glorificet & honoret quàm nos, ideo dici ſolet, ꝙ principes iſti nõ cõfitendo fidẽ ſuã peccaue
runt mortaliter. Primo, qm̃ ex officio habuerunt vulgũ inſtruere, q̃d nõ fecerũt debito tpe,
ſed pmiſerũt plebẽ ſeduci, & Chr̃i mortẽ expetere. Scdo qm̃ honorẽ deo debitũ omiſerũt ti
more humano. Tacẽdo enĩ, dabãt alijs occaſionẽ putãdi, ꝙ fides Chr̃i eſſet falſa, & deo cõtra 1.Johan.5
ria, ex q̃ multa diuino honori cõtraria ſequebant. Qui enĩ nõ credit in filiũ, mendacẽ facit pa-
trem. Confiteri quippe fidem pertinet ad præceptũ affirmatiuũ. Ideo quãuis nõ obliget ad
ſemper, obligat tamẽ ſemper, videlicet pro loco & tẽpore, idcirco mortale pctm̃ incurrit,
quando omittit cõtra charitatẽ dei vel proximi. Veruntamẽ aliqs forſitan probabiliter affir
maret, ꝙ aliqui principũ credẽtiũ ex diuina diſpẽſatiõe licite tacuerũt, qa videbãt ſe nil poſſe
pficere, ſed hoc nihilominus certũ eſt, ꝙ illi qui plus dilexerũt gloriã hoim q̃ dei, erant extra
B ſtatũ ſalutis. ¶ Poſſet interea dubitari, quõ nomine principũ credentiũ intelligant & phari-
ſæi. cum ſubdat, ꝙ propter phariſæos nõ confitebant? Rurſus: Quõ phariſæi poterant prin-
cipes de ſynagoga eijcere, cũ principes fuerint ſacerdotes, quorũ fuit de ſynagoga repellere?
Dicendũ, ꝙ aliqui phariſæorũ credebãt, quorũ vnus extitit Nicodemus, ſed maior eorũ pars
fuit incredula, q vel propria poteſtate, vel ſua ſuggeſtione poterãt credẽtes de ſynagoga eij- Johan.3
cere, accuſando eos apud põtifices, q erãt de ſecta phariſæorũ. Plurimi q̃q; ſacerdotũ fuerant Johan.5
phariſæi. ⌊Ieſus aũt clamauit & dixit.⌋ Euãgeliſta nõ exprimit locũ & tps huius pdicationis
Chr̃i, nec aliqd ſup hoc legi. Sed qm̃ pauloante Euãgeliſta diſſeruit, ꝙ Ieſus abijt & abſcõdit
ſe, puto ꝙ iſta de qua nũc agitur pdicatio, nõ ſit facta ĩ die palmarũ, in qua Ieſus facta proceſſi
one, miraculorũ opatione, & ſermocinatõe prolixa abijt atq; abſcõdit ſe, ſed die ſequenti, qñ Matt.21
ſcd̃m alios Euãgeliſtas, redijt in Hier̃m & pdicauit in tẽplo, niſi forte iſta dicant p recapitula Marc.11
tionẽ. Dixit igr̃ Ieſus: ⌊Qui credit in me⌋ ſcd̃m ꝙ deus ſum, qm̃ ſola diuinitas fidei & obiectũ Lucæ.19
⌊nõ credit in me⌋ dũtaxat, iuxta quẽ ſenſum dictum eſt ſupra: Mea doctrina nõ eſt mea, ſed
eius q miſit me. Vnde nũc ſubdit: ⌊ſed in eum q miſit me⌋.i. in deũ pr̃em, imò in totã ſupbe- Johan.7
nedictã trinitatẽ, quæ eſt vnũ fidei obiectũ & cauſa, & triũ pſonarũ eſt vna fides. Vel ſic: Qui
credit in me ſcd̃m ꝙ deus ſum. Sic enĩ credẽdũ eſt in me nõ credit in me ſcd̃m ꝙ homo ſum,
quia ſic nõ ſum fidei immediatũ propriũq; obiectũ, ⌊ſed in eũ q miſit me⌋ qm̃ licet ex verbo
& hũanitate cõſtet vna hypoſtaſis Chr̃i, tñ verbũ & pr̃ plus cõueniũt, in hoc ppter q̃d aliqd
C eſt obiectũ fidei, q̃ verbũ & natura aſſumpta. Fidei nẽpe obiectũ eſt veritas prima. Pater aũt
& verbũ ſunt vna prima exẽplariſq; veritas. ⌊Et q videt me⌋ oculo interiori nunc p fidẽ & 1.Corin.13
ſpecialẽ cõtemplatiõis grãm, vel in futuro p gloriã, ſeu facie ad faciẽ, ⌊videt (eodẽ mõ) eum q
miſit me⌋ Pater enĩ & filius ſicut ſunt inſeparabiles in eſſentia, ſic & in cognitõe, idcirco qui
noſcit vnũ, noſcit & aliũ, pſertim cũ pater & filius correlatiue dicant. Cognito aũt vno corre
latiuorũ, cognoſcit reliquũ. Cũ vnũ ſit de ppria rõne alterius. Tãta q̃q; eſt ſilitudo pr̃is & filij
vt cognito filio, agnoſcat & pr̃, quia & filius eſt naturalis & pfecta pr̃is imago, in q̃ qcqd pr̃is
eſt, pleniſſime lucet, ppter q̃d infra teſtat diſcipulis: Si cognouiſſetis me, & pr̃em meũ vtiq; Johan.14
cognouiſſetis. ¶ Deniq; ſicut vna ẽ iam fides ſup ſanctæ trinitatis, ſic in pr̃ia ẽ vna btĩfica viſio
eius, fidei corrñdẽs atq; ſuccedẽs. ⌊Ego lux⌋ p eẽntiã tãq̃ ſapĩa pr̃is veruſq; deus, q ſum lux 1.Cor.1
vera, illuminãs oẽm hoĩem veniẽtẽ in hũc mũdũ, ⌊in mũdũ veni⌋.i. p incarnatõis myſteriũ Johan.1
inter hoĩes apparui, atq; in terris eſſe cœpi p hũanitatẽ, q añ fui in terra p ſolã diuinitatẽ. Hoc D.cuch.9
Chr̃o eſt ppriũ, nec aliqs ſctõrũ vnq̃ hoc dicere auſus fuit. Q̃uis enĩ ſcti ſint lumĩa q̃dã, hñt
tñ aliqd tenebroſitatis vel defectibilitatis admixtũ, ⌊vt oĩs q credit in me⌋ fide formata, q̃
dũ opportunitas adeſt, agit p dilectionẽ ⌊in tenebris nõ maneat⌋.i. in vitijs & ignorãtiæ ne Galat.5
bulis. Vnde p Eſaiã pr̃ ait ad Chr̃m: Dedi te in lucẽ gẽtiũ, vt aperires oclos cæcorũ. Fides igit Eſa.42
illuminationẽ & purificationẽ meret, put ĩ Prouerbijs legit: Per miãm & fidẽ, purgant pctã Prouer.15
⌊Et ſi qs audierit verba mea (.i. pcepta & documẽta) et nõ cuſtodierit ea⌋ memoriter recolẽ
do, rite colẽdo & obediẽdo ⌊ego nõ iudico eũ nũc⌋ in primo meo aduẽtu iudicio cõdemna
tionis. ⌊Non enĩ veni vt iudicẽ (.i. cõdemnẽ & perdã) mundũ⌋.i. habitatores terræ ⌊ſed vt
ſaluificẽ mũdũ⌋ p hoĩm culpis ſatiſfaciẽdo, eiſq; æternã beatitudinẽ pmerẽdo, atq; facilr in
dulgẽdo. De hoc dicta ſunt multa in ſuperioribus, maxime caplo tertio. ⌊Qui ſpernit me,⌋ Johan.3
Hoc eſt

Johan.7 Hoc eſt,non obedit vel ex infidelitate vilipendit me,tanq̃ purum hominem,vel me reputat D
ſeductorem vt infideles Iudæi ⌊& non accipit verba mea(credendo & obediendo) habet q ,,
iudicet(.i.cõdẽnet)eum⌋ tpe ſuo.⌊Sermo quẽ locutus ſum⌋.i.doctrina mea,⌊iudicabit⌋ ,,
1.Co.1 Hoc eſt,condemnabilem demonſtrabit ſeu pœna & reprobatõe dignũ oñdet ⌊eũ in nouiſſi ,,
Hebræ.4 modie⌋ ſicut lex ciuilis iudicare dr̃ furẽ.Vel, ſermo quẽ locutus ſum .i. egoipſe q ſum verbũ ,,
& ſermo pr̃is,ſcd̃m q̃ ſcribiť ad Hebręos:Viuus ẽ ſermo dei Chr̃us ãt expſſit ſeipm, qm̃ do-
cuit ſe eẽ hoĩm ſaluatorẽ ⌊qa ego ex meipo nõ ſum locut⁹⌋qa vt hõ accepi à deo trinitate ſa ,,
pientiã,& qcqd habeo ex tpe.ſ.ab icarnatõis exordio. ¶Porro vt de⁹ æternalr̃ genitus ſum
& ſic ex meipo nõ ſum locutus,qa à meipo nõ ſum,ſed qui p gñationẽ æternã dedit mihi eẽ,
dedit etiã loqui & ſapere,poſſe & agere,⌊ſed q miſit me pr̃,ille mihi mãdatũ dedit⌋.i.ſcd̃m ,,
aſſumptã humanitatẽ pcepit ⌊qd dicã,& qd loquar⌋ pdicãdo in publico, vel ſeorſum docẽ ,,
do:Pater ergo vl̃ trinitas in incarnatõe oñdit,& miſit aiæ Chr̃i qcqd poſt modũ dixit. Hoc
ait ſaluator,ad oſtẽdendũ q̃ pdicatio ſua ſit vera & ſctã, qa diuinitus iuſſa, ppter q̃d q eam
nõ ſeruãt,in die nouiſſimo dãnabunť ab ipo Chr̃i ſermone,⌊& ſcio,qa mãdatũ eius⌋ q̃d mi- ,,
hi dedit,& q̃d ego mũdo ppoſui,⌊vita æterna eſt⌋.i.ad felicitatẽ æternã pducit,iuxta illud ,,
Mat 19 q̃d apud Matthęũ habeť:Si vis ad vitã ingredi,ſerua mãdata.Et Baruch:Hic liber mãdatoꝝ
Baruch.4 & lex q̃ eſt in æternum,oẽs q tenẽt eã ad vitã.⌊Quæ ergo ego loquor⌋ docẽdo & pdicãdo, ,,
⌊ſicut docuit(.i.reuelauit & iuſſit mihi,ſcd̃m humanitatẽ aſſumptã)pr̃,ſic loquor⌋.i.obediẽ ,,
ter,iuſte & vere,nõ deuiãs aliq̃ mõ à regula æqtatis diuinæ,cũ humanitas mihi vnita,ſit inſtru
mentum animatum coniunctũ,in obliquabile & proprium verbi ſeu deitatis.

¶Declaratio capli.13.Ante diem feſtũ paſchæ. Arti.33.

Mittit hoc loco,& trãſilit Euãgeliſta Iohãnes magnã partẽ doctri- E
nę Chr̃i & opeꝝ ei⁹.ſ.pdicationẽ ei⁹ quã fecit in Hierl̃m feria.2.&.3
poſt palmaꝝ,& qũo inſidioſe interrogabať à Sadducęis & Phariſęis
Matt.24 & qualiter duriſſime redarguebat phariſæos ac ſcribas,ſicut etiã in-
Mar.13 ſtruxit ſeorſum diſcipulos ſuos de cõſummatiõe ſeculi,de pſecutiõe
Antichr̃i,iudicioq́; finali. Hæc & multa hmõi, pulcherrima omiſit
Iohãnes,ſciẽs ea ab alijs euãgeliſtis ſufficiẽter deſcripta,Feſtinar aũt
ad deſcribẽdũ pclariſſimũ illũ Chr̃i ſermonẽ factũ in cœna, quẽ alij
Euãgeliſtæ omiſerũt,& ab ipa cęna ſumit amoroſum exordiũ, ſicq́;
exorſus ẽ:⌊Ante diẽ feſtũ paſchę⌋.i.proxima die añ paſchalẽ ſolẽ- ,,
nitatẽ.ſ.luna ſeu die.14.primi mẽſis apud Iudæos,q ab Aprili incipiũt mẽſes,in q̃ pr̃es eoꝝ
Exo.13 ab Aegypto educti ſunt,hoc ẽ feria qnta,pxima diei paraſceues,in cuius qntæ feriæ veſpera
incipiebať paſchal̃ feſtiuitas,offerebaturq́; & edebať agn⁹ paſchalis,ita q̃ dies paraſceues fuit
prima dies paſchalis celebritatis loq̃ndo de integris feſti diebus,nõ tñ fuit celeberrima,ſʒ ſab
batũ ſeq̃ns.Paraſceues qppe vocabať,qa in ipo parabant cibos p die illa & ſabbato ſubſequẽ ,,
ti,q̃d adeò celebre fuit,vt nec cibos pararẽt in eo,⌊ſciẽs Ieſus,quia venit hora eius⌋.i.q̃ tp̃s ,,
ſuę paſſioni diuinitus pſtitutũ de proximo ĩmineret,⌊vt trãſeat ex hoc mũdo ad pr̃em⌋.i.de
loco huius terrenæ habitatõis atq; hũanæ cõuerſatõis tẽdat p paſſionẽ,reſurrectionẽ & aſcẽ
Ephe.3 ſionẽ,ad pr̃iaʒ btõꝝ,ad regnũ cęloꝝ,i q̃ pr̃ ſpecialr̃ eẽ & habitare aſſeriť q̃uis vbiq; vere & ſub
ſtãtialr̃ ſit,qm̃ ibi euidẽti⁹ ſe oñdit & excellẽti⁹ opať. Trãſiuit ãt Chr̃us ad patrẽ ſcd̃m naturã F
aſſũptã,& q̃uis nõ trãſiuit ad patrẽ directe p loci mutationẽ,eò q̃ pr̃ vbiq; ſit,nec diſtat ab ali
q̃ locali diſtãtia,ſʒ p diuĩæ atq; pr̃næ glię ãpliorẽ pticipationẽ.i. p corpis ſui glĩficationẽ,trã
ſiuit tñ ad locũ vbi pr̃ eſſe diciť, puta ad cœlũ empyreũ p loci mutationẽ & corpalis atq; ſenſi
Joban.1 bilis pñtiæ ſubtractionẽ.¶Porrò ſcd̃m naturã diuinã nunq̃ receſſit de ſinu,nec ex corde pr̃is
& q̃uit p humanitatẽ,ſp fuit p diuinitatẽ ſcd̃m quã mãſit,& hic vñ tranſiuit.⌊Cũ dilexiſſet ,,
ſuos q erãt in mũdo⌋.i.electos & pdeſtinatos diſcipulos cęterosq́; ſuos fideles,illos pcipue vi ,,
Acto.2 ros ac fœias q̃ eũ corporalr̃ ſeq̃bant,qb⁹ & miſit ſpm̃ ſctm̃ in die pẽtecoſtes.Hos vtiq; oẽsq́;
pdeſtinatos viatores Chr̃us dilexit ſcd̃m q̃ deus ẽ, dilectõe æterna & increata,in quãtũ vero
eſt hõ,dilexit eos dilectõe charitatis infuſæ.¶Deniq; naturali amore diligit oẽs, q̃ ad id quòd
Sapiæ.11 ſunt ex deo,ſicut & deus diligit oĩa q̃ ſunt,& nihil odit eoꝝ q̃ fecit,vt aiť Sapiẽs:Hos Chr̃us
dilexit ſingulariter & pfecte,ſicut infra loquiť eis:Sicut dilexit me pr̃,& ego dilexi vos,in vi-
Johã.15 taq́; ſua Chr̃us exhibuit eis ſigna ſeu opa ſynceriſſimę dilectõis, ĩſtruẽdo,cõſolãdo,à phari
ſæis defendẽdo,maxĩas grãs cõferendo,vt pdicarẽt & curarẽt ĩfirmos,dæmonesq́; fugarẽt,
Matth 10 & breuiter dici nõ põt,nec excogitari,q̃ affectuoſe & dulciter,q̃ pie & familiriater inter eos
Lucæ.9
Baruch.3 cõuerſabať,fouens eos corporalr̃ & ſpũaliter,velut ſi nutrix foueat lactẽtem infantulum, id-
circo traxit & transformauit totum affectũ eoꝝ in ſe,ita q̃ de eius paſſione & corporali diſ-
ceſſu audire nil poterãt,imò nec cogitare,⌊vſq; in finẽ⌋.i.pſeuerãter vſq; ad mortẽ, nec du ,,
Johan.15 biũ quin & poſt mortẽ,⌊dilexit eos⌋ quod maxime patet ex hoc,q̃ animã ſuã poſuit p eis, ,,
Johan.18 & dũ ipe capiebať à Iudęis,dixit:Sinite hos abire.Vel vſq; in finẽ dilexit eos,qa in vltimo die

quo fuit

A quo ſuit cum eis paſſibili modo demonſtrauit, ipſis præcipua ſigna amoris, & maxima mu-
nera contulit, tradens eis ſacrm̄ corporis & ſanguinis, ſacrm̄q́ ordinis, vel in finem .i. ad hoc Matth.26
“ vt ad verā beatitudinē (q̄ eſt finis nr̄) eos pduceret. Et cœna facta .i. ad effectū nō ad finē Lucæ.22
perducta. Nondum em̄ erat finita, vt infra patebit, ſed agnus paſchalis forſitā erat comeſtus,
“ cū diabolus iā miſiſſet in cor (.i. dudū cordi pditoris ſuggerēdo īſpiraſſet) vt traderet eū Iu
“ das Symonis Iſcariothis, pditor iam p̄ſatus, q fuit de vico noīe Scarioth oriūdus, & forte di
ctus ē Iudas Symonis, qa filius viri noīe Symonis. Diabolo nēpē ſuggerēte, cōcepit Iudas p-
poſitū vēdēdi tradēdiq́ Chr̄m, & die p̄cedēti vēdidit eū, atq; exinde q̄rebat opportunitatē,
vt traderet eū Iudæis ſiue turbis. Vnde in Luca habet: Intrauit ſatanas in Iudā, q cognomina
bat Iſcarioth. Sciēs Ieſus (ſciā increata vt deus, & infuſa vt hō) qa oīa dedit ei pr̄ in manus Lucæ.22
hoc ē, q deūs pr̄ omi creaturæ eū p̄poſuit, & ſup oīa ptātem ei cōceſſit, etiā ab incarnationis
principio, qm̄ eo ipſo quo Chr̄i humanitas verbo ſuppoſitalr̄ eſt vnita, eſt omi creaturæ p̄la-
ta, & habet ptātem ſup vniuerſa creata, quēadmodū dicit Aplus: Omia ſubiecit ſub pedibus Pſalm̄ 8
eius. Et Chr̄us apud Matthæū: Data ē mihi oīs ptās in cœlo & in terra. Chr̄us ergo cognouit Hebræ.2
bona ſibi diuinitus p̄ſtita, imò & q̄libet nr̄m ſcire & aduertere debet bn̄ficia dei q̄ ſortitus eſt, Matth.28
vt ſit gratus deo datori. Propter q̄d ait Apls: Nos nō ſpm̄ huius mūdi accepimus, ſed ſpm̄ qui
“ ex deo ē, vt ſciam⁹ q̄ à deo donata ſūt nob. & qa à deo exiuit .i. ſciēs q p icarnationē miſſus 1.Cor.2
fuit à deo in mūdū. Exiuit q̄3 à p̄re p gn̄ationē ęternā, iuxta illd̄ Michęę Egreſſus ei⁹ ab initio
“ à dieb⁹ ęternitatis. Sciēs īſup & (q) ad deū vadit .i. ad p̄rem iā reuerteret p paſſionē & aſcē Michæ.5
B ſionē, vt dictū ē plenius p̄cedēti caplo. Hinc ait Pſal. A ſummo cœlo egreſſio eius, & occur- Iohan.12
“ ſus eius vſq; ad ſummū eius. ſurgit à cœna (manducationē interrūpēdo) & ponit .i. depo- Pſalm̄.18
“ ſuit veſtimēta ſua (vt cōgruētius obſequiū ſequēs impēderet) Et cū accepiſſet lintheū quo
“ erat lauādorꝫ pedes terſurus, p̄cinxit ſe. Deinde miſit aquā in peluim Omnia iſta fecit p ſe
“ vt pſectæ humilitatis p̄beret exemplū, & cœpit lauare pedes diſcipulorꝫ q forſitā ſatis im-
“ mundi atq; lutoſi fuerūt, qm̄ nudis pedibus inceſſerunt, ſicut & Chr̄us, & extergere pedes
“ lotos, lintheo quo erat p̄cinctus in quo eluceſcit incōparabilis humilitas Chr̄i, qui cū eēt Apocal.19
rex regū, & dn̄s dominātiū. pauperꝫ ſimpliciumq́ illorꝫ diſcipulorꝫ pedes lauare & ante eorꝫ
genua ſe iclinare dignatus ē ¶ Deniq; vt Euāgeliſta magnitudinē dignatiōis & hūilitatis iſti⁹
inſinuaret & exaggeraret, p̄miſit de Iuda & de excellētia ſciæ atq; potētię Chr̄i, qa ex hoc q̄d
talis ac tāt⁹, tā poiēs ac ſapiēs, nō ſolū fideliū diſciplorꝫ, ſ3 & agniti pditoris voluit pedes laua
“ re, innoteſcit humilitatis huius pſunditas. Venit ergo ad Symonē Petrū Origenes ordi-
nem verborꝫ iſtorꝫ attendēs, dicit q Chr̄us vltimo lauit Petrū, ita q ab inferiorius cœpit.
Sic em̄ verba Euāgeliſtæ ſonare vident. Nam dicit q cœpit lauare atq; extergere, & ſic venit
ad Petrū, quaſi aſcēdēdo, ita q lotio fuit incepta, anteq̄ venit ad Petrū. Sed iſtud Auguſtino
nō placet, qm̄ nō eſt pbabile, quin & aliq aliorꝫ diſcipulorꝫ expauiſſent, & Chr̄i obſequiū hu
militer recuſaſſent, quēadmodū Petrus, quos vtiq; Chr̄us informaſſet ſicut informauit poſtea
Petrum, quo audito, Petrus nō recuſaſſet, ſicut nec alij recuſauerunt, inſtructiōe Petri audita,
Chryſoſtomus aūt ſentire videt, q Iudas ex ſua impudētia ſe primo ingeſſit, nec rēnuit, quo
loco Chr̄us venit ad Petrū. Sed melius eſt, vt cū Auguſtino dicamus, q Chr̄s incepit à Petro,
nec aliqs ſe ingeſſit, ſed à principaliori diſcipulo orſus eſt Chr̄s. ¶ Ad argumentū igit Orige
C nis dicendū, q Euāgeliſta primo recitat ſactū in generali, dicēdo, cœpit lauare, deinde expli
cat idem in ſpeciali, eo quo actū eſt ordine, dicēs: Venit ergo ad Symonē Petrū, & talis mo-
“ dus loquēdi freq̄ns eſt in ſcripturis: Et dicit ei Petrus, ex magna humilitate & reuerentia
“ Chriſti. Dn̄e, tu mihi lauas (.i. lauare diſponis) pedes? quaſi dicat: Tu talis ac tātus, cui di-
xi: Tu es Chriſtus filius dei viui, cui & turba paulo ante clamauit: Benedictus q venit in nomi
ne dn̄i rex Iſrael. O ſanna in altiſſimis, tu tantæ ſapiæ, ſanctitatis, & poteſtatis, qui ſolus ſine Matth.16
pctō es inter viros, cuius veſtimentorꝫ contactu ſanati ſunt ægri. Qui mortuos ſuſcitaſti, mi- Iohan.12
hi piſcatori & pctōri, mihi idiotæ, impotenti ac fragili, in tam abiecto & infirmo actu mini- Matth 9
ſtras, ante genua mea te proſternis, tuis ſanctis ac venerabilibus manibus pedes meos immū- Matth 14
dos ac ſordidos tangere vis & purgare? Hoc nullatenus decet. O q̄ magnus fuit Ieſus in ocu- Marc 6
“ lis Petri, cū dixit: Tu, & q̄ paruus fuit Petrus in oculis proprijs qn̄ adiecit, mihi. Rn̄dit Ieſus, Iohan.11
“ & dixit ei: Quod ego facio (.i. facere volo) tu neſcis mō .i. cauſam huius humilitatis atq; ob- Matthę.9
ſequij nondū intelligis, ideo opus iſtud nō ſcis, q̄niam ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere, Marc.5
“ ſcies aūt poſtea quare hæc ſacio. ſ. vt humilitatis exēplū exhibeā, vobiſq; iſta imitāda re- Lucæ 7
linquā. Infra em̄ Chr̄s hāc rōnē aſſignat, ideo etiā Chr̄us lauit pedes diſcipulorꝫ an̄ Euchari- Matthæ.4
ſtiæ cōionē, vt inſinuaret q ſpūalis lotio affectuū animæ, p̄cedere debet ſacramēti pceptionē Lucæ.5
“ Dicit ei Petrus: Nō lauabis mihi pedes in æternū .i. nunq̄ hoc ſuſtinebo, vt tm̄ corā me hu
milieris, q nō ſum dign⁹ cōtingi à te, ſicut humilitate dixit Petr⁹ in ſua vocatōe. Exi à me, qa hō Luc.5
pctōr ſum dn̄e. ¶ Deniq; Petrus iſta dicēdo, habuit zelū dei & Chr̄i eius, ſed nō ſcd̄m ſciam. Roma.10
Debuit em̄ magiſtro infallibili & nō errāti ptinus acq̄eſcere & parere, maxīe poſt vnā admo
nitionem

nitionem,&viſo ꝙ magiſter in propoſito perſeuerauit, ſed nimius feruor amoris ad Chr̄m D
Mat 16 fuit ei ſæpe erroris occaſio, vnde cū Chr̄o paſſionē diſſuaderet,meruit mox audire:Vade re-
Marc.8 tro me ſatana,q̄a nō ſapis q̄ dei ſūt,ſi'i mō nūc audit īcrepatōe cōminatoria.⌊ R̄ndit ei Ieſus:Si »
nō lauero te,nō habebis p̄tē mecū.⌋ Hoc de lotiōe corp̄ali & ſp̄ūali p̄t intelligi. De corp̄ali ſic: »
Roma.8 Si nō lauero te.i.niſi obedieris mihi ī hoc,vt lauē tibi pedes,nō habebis partē mecū.i.nō eris
particips gloriȩ meȩ in cœlo,nō eris hȩres dei,cohȩreſq; Chr̄i.Petrus em̄ peccaſſet mortal̄r
niſi Chr̄o cōſenſiſſet in iſto.Nā licet lotio pedū nō ſit de iure naturali vel diuīo ſimpl̄r, fuit t̄n
Gene.2 de iure poſitiuo & diuino ꝓpter Chr̄i p̄ceptū,ſicq; fuit neceſſaria ad ſalutē,nō ex ſua natura,
ſed q̄m iuſſa,ſicut primis parētibus neceſſariū fuit nō guſtare fructum ligni ſciæ boni & mali.
¶ Si aūt q̄s inſtet & dicat,ꝙ Petrus potuiſſet ſaluari, q̄uis Chr̄us nō lauiſſet pedes ipſius, q̄m
poterat poſtea pœnitere de inobediētia illa. R̄nderi p̄t,ꝙ ſi Petrus nullatenus obediſſet in
lotiōe p̄fata,meruiſſet īdurari,fuiſſetq; relictus tanq̄ incorrigibilis & rebellis. Vel verbū Chr̄i
Non habebis partē mec, intelligendū erat cōditionaliter.ſ.ſi Petrus in tali voluntate perſi
Apoca.1 ſteret.Secundo:Si nō lauero te p̄ ſanguinis mei effuſionē & aſperſionē, de qua lotiōe ſcriptū
eſt in Apocalyp.Qui dilexit nos,& lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.Si(inq̄)ita nō
Matth.26 lauero te à reatu originalis peccati,& à peccatis mortalibus,quæ incidere poteris, imò inci-
Mar.14 des me ter abnegādo,nō habebis partē mecū.Lotio iſta p̄tingit ad animā,p̄ hoc ꝙ grā ei in-
Lucæ.22 funditur. ¶ Præterea aduertendū,ꝙ q̄n Chr̄us verba hæc protulit,fuit Petrus ſine pc̄tō mor-
tali,quoniā paulo poſt ſubdit:Et vos mundi eſtis,nō t̄n poterat beatitudinē adipiſci niſi per
Chriſti paſſionē à reatu originalis peccati eriperet.Quāuis aūt beatitudo p̄riæ ſit bonū ſpiri-
tuale & indiuiſibile,p̄fectū,totū & integrū,ſancti t̄n dicunt habere partē cū Chr̄o, q̄a cōſor- E
tes ſunt beatitudinis ſuæ,& minus habēt de felicitate q̄ ip̄e,ip̄mq; p̄miū cœleſte q̄d ſortiunt,
eſt pars eoꝝ,q̄a eſt bonū q̄d inter oīa bona ꝓuenit eis. Sic em̄ & deus dr̄ pars iuſtoꝝ, iuxta
Threno.3 illud Threnoꝝ:Pars mea dn̄s dixit aīa mea.Et in Pſalmo:Dn̄s pars hæreditatis meæ.Itēq;
Pſalm.15 Deus cordis mei & pars mea deus in æternū.Vnde ad Moſen ait de Leuitis:Ego pars eoꝝ.
Pſalm.72
Nume.18 De prædicta vero parte electoꝝ cū Chriſto dicit Ap̄lus ad Coloſſenſes: Dignos nos fecit in
Col.1 partē ſortis ſanctoꝝ in lumine.⌊ Dicit ei Symō Petrus:Dn̄e,nō t̄m pedes meos⌋ à te lauādos »
expono,⌊ ſed & manus & caput⌋.i.totū corpus.Totū em̄ malo lauari à te,q̄uis prorſus indi »
gnus,q̄ ſeparari à te maxime in futuro. ⌊ Dicit ei Ieſus:Qui lotus ē⌋.i.in baptiſmo purgatus »
⌊ nō indiget niſi vt pedes lauet⌋.i.affectiōes puriſicet,ne circa terrena & caduca inordinate »
afficiat,⌊ ſed eſt mūdus totus⌋ hoc dupl̄r accipi p̄t. Primo ſic:ſed eſt mūdus totus.i.in baptiſ »
mo ab om̄i pc̄tō originali,actuali,mortali & veniali oīno mūdat,quātū ad culpā & pœnā,ita
ꝙ euolaret ſi ſtatim diſcederet tamē ſi ad tp̄s notabile ſup̄uixerit,nō p̄t eē ſine venialibus,quȩ
q̄uis ſingula poſſint vitari,nō t̄n oīa ꝓpter ſenſualitatis fomitē,& cætera vulnera animæ, ꝓ-
pterea indiget pedes lauare.i.ſe ab affectibus venialiū emūdare q̄tidie q̄m iuſtus ſepties cadit
Prouer.24 in die.Et in multis offendimus oēs.Sc̄d̄o ſic:Sed ē mūdus totus.i.ſi lauerit pedes ſuos mō iam
Iaco.3 dicto, tūc eſt ab omni culpa liber ac purus ſaltē frequēter, & ad aliq̄d tp̄s. Talis ergo nō indi-
get lauare caput.i.rōnē ſuperiorē,q̄m illa nō cōſentit pc̄tō,ſed inhæret vacatq; diuinis, nec
manus.i.op̄a vitæ actiuæ,cū ſint virtuoſa in ſe, dūmō affectōes cordis ſint lotæ,ſed q̄m cor-
ruptibili circūdatus eſt corp̄e,& terrā calcat,indiget iugiter pedes lauare.De q̄bus in Cāticis
Cant.5 dr̄:Laui pedes meos.Vel ſic:Qui lotus eſt.i.p̄ grȩ infuſionē puriſicatus à mortali,nō indiget F
niſi vt pedes lauet.i.ab iſtis terrenis infimiſq; affectibus ſe expediat,ſed eſt mundus totus.i.ſi
hoc fecerit,mūdus eſt corde & corp̄e,ſc̄d̄m q̄d dicit Apoſtolus: Mundemus nos ab om̄i in-
quinamēto carnis & ſp̄ūs. ⌊ Et vos(diſcipuli mei)mūdi eſtis⌋.i.à labe peccati mortalis iam »
alieni,habētes ſimplicē oculū ordinatāq; volūtatē. Veruntn̄ p̄fecti nō erāt,neq; in paſſiōibus »
Lucæ.22 plenariè reformati,q̄a in ip̄a cœna facta ē inter eos cōtentio q̄s eoꝝ videret eē maior⌊ ſed nō »
omnes,⌋ q̄a vnus veſtrū ſceleratiſſimus eſt. Cur aūt Chriſtus exceptionē hāc fecerit,ſubdit. »
⌊ Sciebat em̄ quiſnā eēt q̄ traderet eū⌋ Om̄ia enī p̄ſentia,p̄terita & futura diſtincte cognouit »
ſc̄d̄m vtrāq; ſuā naturā,⌊ ꝓpterea dixit:Nō eſtis mūdi oēs.Poſtq̄ ergo lauit pedes eoꝝ,acce »
pit(.i.reinduit) veſtimēta ſua,& cū recubuiſſet iteꝝ⌋.i.iteꝝ ad mēſam ſediſſet, & ab officio »
quieuiſſet.¶ Myſtice q̄n Chr̄s lauit nos à pc̄tis nr̄is p̄ paſſionē & ſanguinē ſuū,depoſuit veſti-
Apoca.1 mēta.i.corp⁹ ſuū aduerſarijs tradidit,vt p̄ mortē ſepararet ab aīa,de q̄ in Eſaia dr̄:Quare ru-
Eſaiæ.53 brū eſt indumētū tuū,& veſtimēta tua ſicut calcātiū in torculari?Poſtq̄ vero paſſione cōpleta
Eſa.63 nos lauit,recepit ꝓpriū corpus,q̄a diuina p̄tāte ſuſcitauit ſeip̄m. Tūcq; recubuit,q̄a ad dexte
Acto.7 rā p̄ris ſe collocauit,nō ampli⁹ viſur⁹ corruptionē,nec exp̄tur⁹ laborē.⌊ Dixit eis,ſcitis q̄d fe »
Pſal.15 cerim vobis⌋.i.q̄d p̄ iſtā lotionē pedū p̄tēdo.Nō q̄rit ex ignorātia, ſed vt diſcip̄los reddat »
intētos.⌊ Vos vocatis me magiſter(ꝓpter doctrinā & ſapiam)& dn̄e⌋ ꝓpter p̄tātē & p̄latio »
nē,⌊ & bn̄ dicitis(q̄a ſic ē)Sū etem̄⌋ imò Chr̄s ē ſumm⁹,ſol⁹,vnicuſq; magiſter,ſc̄d̄m p̄fectā »
Iohan.1 rōnē magiſtri,q̄m ſolus intus illuminat effectiuè & principal̄r. Propter q̄d alibi dicit: Vnus
Matt.23 eſt magiſter veſter Chriſtus. ¶ Deniq; ipſe eſt vniuerſalis dn̄s,ad quē oēs prælati & princi-
pes com-

A pes cōparãtur,ſicut miniſtri ad regē,ſicut media ad finē,ſicut inſtrumēta ad artificē. ¶Quō
aũt Chriſto differenter cōueniat ratio magiſtri,& dñi,ſecũdũ eius diuinã naturã atq; hũanã,
tactũ eſt ſæpius. Nec mirũ,ſi Chr̃s nũcupet ſe dñm ac magiſtrũ,cũ Paulus doctorē ſe gētium 1.Tim.2
appellet,& multi ſanctoꝝ patrũ propria bona interdũ propalauerint. Nō eñ ſine idonea id Prou.27
cauſa fecerũt,ſed ad dei honorē,& proximoꝝ ædificationē. Quod vero Salomon ait: Lau-
det te alienus,& nō os tuũ,intelligendũ eſt,ꝙ homo nō debet ſeipſum inaniter cōmendare,
nec ſine efficaci,multũq; proficua cauſa,ſibiipſi in virtutibus teſtimoniũ p̄hibere,cũ ſit peri-
culoſum,& ſæpe ſpeciē mali habens. Porrò apoſtoli appellãdo Ieſum dñm ac magiſtrũ bene
dixerunt,non ſolũ q̃m Chriſtus magiſter & dñs eſt,ſed etiã quia eius doctrinã diſcipulariter
audierunt,& humiliter eius iuſſionibus paruerũt. Qui vero nō acquieſcunt doctrinæ Chriſti, Lucæ.6
neq; obediũt,inaniter vocant eũ magiſtrũ & dñm. Ideo alibi loquit̃ Chrũs. Quid dicitis mi-
hi dñe dñe,& nō facitis quæ dico? Et Malachias: Filius honorat patrē ſuũ,& ſeruus timet do Mala.1
minũ ſuũ. Si ergo pater ego ſum,vbi eſt honor meus? Et ſi dñs ego ſum,vbi eſt timor meus?
De hoc magiſtro & dño Chriſtianoꝝ Eſaias pulcherrime proteſtat̃,dicēs: Dñs iudex noſter Eſa.33
« dñs legifer noſter, dñs rex noſter,ipſe veniet & ſaluabit vos. ⌊Si(pro quia)ergo ego laui pe-
« des veſtros dñs & magiſter,& vos debetis alter alterius lauare pedes⌋.i.in corporalibus mi-
niſtrare,& ad literã pedes inuicē,pro loco,cauſa,& t̃pe lauare. Iſtud eñ eſt p̄ceptũ affirmati-
uum,ſicut & illud q̃d eſt in Deut. Per nomē dñi dei iurabis. Quēadmodũ ergo ad iurandũ nō Deut.6
B tenemur,niſi in caſu neceſſitatis,ſic nec ad pedũ fratrũ lotionē. Verũtamē extra caſum neceſ
ſitatis implendũ eſt p̄ceptũ huiuſmodi lotionis ad literã,ex debito cōgruentiæ & honeſtatis,
q̃ñ rationabilis ſe offert occaſio,vel laudabilis cōſuetudo. Spũaliter vero implendũ eſt quoti-
die,vtpote vt vnus ſtudeat affectũ alterius purificare orando,docendo,hortãdo,increpan-
do,exemplariter cōuerſando. Voluit aũt Chrũs pedes diſcipuloꝝ lauare,ne dedignemur fra 2.Tim.4
tribus(q̃uis inferioribus & abiectis)in vilibus & deſpectiſſimis miniſtrare,portãdo,tergēdo
« & cætera ſimilia exhibēdo. ⌊Exemplũ eñ dedi vobis,vt quēadmodũ ego feci,ita & vos fa-
« ciatis⌋.i.nō verbo dũtaxat,ſed opere docui vos quid agatis. Nã in moralibus plus monēt fa
cta q̃ verba. Vnde in actis dicit̃: Cœpit Ieſus facere & docere. ¶Expedit igit̃ pedes alioꝝ la- Act.1
uare multis de cauſis. Primo,vt Chriſto cōformemur. Secũdo,vt humilitatis Chr̃i memoria
cordibus noſtris fortiter imprimat̃. Tertio,vt alij nr̃æ humilitatis obſequio ædificent̃. Quar
to,quia huiuſmodi lotio & corporis corã alio inclinatio,diſponit & excitat ad humilitatem.
¶Deinceps probat ſaluator,ꝙ Chriſtiani debeãt eũ imitari in obſequio ſanctæ humilitatis &
« lotionis. ⌊Amen amen dico vobis,nō eſt ſeruus maior dño ſuo,⌋ loquendo de ſeruo ac dño
formal̃r,vtpote inquantũ ſunt tales. Loquēdo aũt de eis material̃r,planũ eſt ꝙ ſępe ſeruus ſa
pientior,fortior atq; nobilior ſit dño ſuo,quēadmodũ Dauid Saule. Saul quippe p̄cuſſit mil-
le,& Dauid decē millia,fuitq; Dauid de tribu Iuda nobiliſſima,Saul de genealogia Beniamin 1 Reg.3
« inferiori. ⌊neq; apl̃us(.i.legatus ſeu miſſus)maior eſt(.i.dignior eſt)eo qui miſit illũ,⌋vnde
nec vos duodecim quos miſi ad p̄dicandũ,& apl̃os appellaui,maiores me eſtis. Nō ergo de- Matth.10
betis abhorrere aut verecundari in faciendo q̃ ego feci. Simili intentiōe dicit ſaluator apud Marci.3
« Matthæũ: Nō eſt diſcipulus ſup magiſtrũ, nec ſeruus ſup dñm ſuũ. ⌊Si hæc ſcitis.⌋ Si opus Matth.10
« humilitatis quod feci,iſtãq; doctrinã recte intelligitis, ⌊beati eritis(in p̃ria,)ſi (nũc)feceritis
C ea,⌋imitando veſtigia mea,meiſq; obtēperando doctrinis. ¶Hæc quippe ſcientia cũ ſit pra
ctica & moralis,ordinat̃ ad opus,ideo beatificat ſcientē & operantē. Scientē vero & negli-
gentē cōdemnat,quēadmodũ Iacobus ait: Scienti bonũ facere,& nō facienti,peccatũ eſt illi. Iaco.4
Hinc ait Pſalmiſta: Iuſtitia illius.ſ.dei in filios filioꝝ his qui ſeruãt teſtamētũ eius,& memo
res ſunt mandatoꝝ eius ad faciendũ ea. Vnde ſecundũ philoſophos: Quid eſt virtus ſcruta- Pſal.102
mur,nō finaliter vt noſcamus,ſed vt operando boni efficiamur. Sed heu multi curioſi & va-
« ni plus ſtudent & appetũt ſcire q̃ facere,apparere q̃ eſſe,reputari q̃ operari. ⌊Nō de oĩbus
« vobis dico,⌋ ꝙ eritis beati,vel ꝙ doctrinã meã implebitis. Hoc addidit propter Iudã prodi
« torē,quē nouerat fore dãnandũ,propter q̃d ſubdit̃. ⌊Ego ſcio q̃s elegerim⌋.i.ad vitã æter-
nam præordinauerim ſeu p̄deſtinauerim. Sic aũt nō fuit Iudas electus. Verũtamē ſupius dixe
rat Chrũs: Nōne ego vos duodecim elegi,quoꝝ vnũ cōſtat fuiſſe Iudã,ſed ibi accipit̃ electio Iohan.6
cōmuniter pro vocatiōe dei ad aliquã grãm gratis datam vel gratũ facientē,ſiue final̃r con-
ſummet̃ ſiue tēporaliter amittat̃,quēadmodũ ibi dictũ eſt plenius. ¶Cur tñ Chrũs ſuſtinuerit
« Iudã p̄ſcitũ & reprobũ patefacit. ⌊Sed vt adimpleat̃ ſcriptura⌋ pſalmi.40.cuius exordiũ eſt Pſal.40
« Beatus qui intelligit ſup ægenũ & pauperē. ⌊Qui mãducat panē meũ⌋.i. domeſticus,com-
menſalis atq; diſcipulus meus,q de eleemoſynis mihi datis nutriebat̃,qui etiã panē Euchari-
« ſtiæ in cœna de manu mea accepit, ⌊leuabit calcaneũ(.i.plantam pedis ſui)cōtra me,⌋ id eſt Matt.26
me cōculcare,ſuppeditare ſeu opprimere ſataget,tradēdo me manibus aduerſarioꝝ meoꝝ.
¶Loquit̃ aũt Chr̃s ſecundũ cōmunē modũ loquendi,quo dicimus opprimenti,quid me ſup Marc.14
peditas. Vnde per pedē hoc loco ſpũaliter deſignat̃ animoſitas vel audacia cordis,qua ſe Iu-

CAP. XIII das Chrſto oppoſuit. Allegat autẽ Chriſtus non verba ſed ſenſum ſcripturæ. Noſtra vero D
tranſlatio habet ſic. Etem̃ homo pacis meæ in quo ſperaui, q̃ edebat panes meos magnificauit
ſuper me ſupplantationem. In alio quoq; pſalmo idem alijs atq; prolixioribus verbis exprimi
Pſal. 54. tur. Etem̃ ſi inimicus meus male dixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtiq;, &c. Porro præallegatus pſal-
Pſal. 40. mus 40. de Chriſti proditione, paſſione, reſurrectione, Iudæorumq́; deiectione, aperte con-
ſcriptus eſt, ſicut in expoſitione libri pſalmorum oſtendi. Loqtur igit̃ Chr̃s ſcd̃m cõem modũ lo
Eſaiæ. 51 quẽdi, aſſerẽdo ſe ſupplantatũ à Iuda, quẽadmodũ & in Eſaia habet: Incuruare vt trãſeamus,
& poſuiſti dorſum tuũ viã trãſeuntibus. Calcaneum̃ q̃q; ſumit pro planta, ſicut & Salomon di-
Eccles. 2 cẽs: Oculi ſapiẽtis in capite eius, oculi vero ſtulti in calcaneo. ⌊Amen dico vobis⌋ iſtud de mea
proditiõe & proditoris dãnatiõe, ⌊priuſq̃ fiat, vt cũ factũ fuerit⌋ .i. cũ me traditũ, & illũ noue-
Matt. 26 ritis à ſeipſo ſuſpẽſum, ⌊credatis, q̃a ego ſum⌋ .i. q̃ ego ſim quẽ me eẽ affirmo, vez Chr̃s filius
dei, qm̃ futura pure cõtingẽtia certe p̄dicere, cordiũq; archana cognoſcere, ac denudare, nõ cõ
petit niſi deo, & illuminatis ab ipſo. Talia autẽ deus nõ reuelat hoĩbus ad cõfirmãdũ errorẽ, ſed
Eſaiæ. 41 talia Chr̃s cognouit atq; p̄dixit. Hinc Eſaias ait: Quę vẽtura ſunt annũtiatę, & ſciemus q̃a dĩ e-
ſtis vos. ⌊Amẽ amẽ dico vobis, q̃ accipit⌋ .i. charitatiue & pie tractat, alit ſeu hoſpitat, ⌊quem
miſero⌋ .i. aliquẽ miniſtrorum meorum, ⌊me accipit⌋ .i. mihi miniſtrat, meq́; in mẽbro meo ſuſci
pit & honorat, imo rẽ mihi tã placitã facit, ac ſi mihi ĩ propria pſona talia exhiberet. ¶ Frequẽ
Actorum. 9 ter ſcriptura loqt̃ de capite & mẽbris quaſi de eodẽ, vñ & Paulo dictũ eſt ſæuienti. Quid me pſe
Zacha. 2. queris. Et Zachariæ dñs loquit̃: Qui tetigerit vos, tãget pupillã oculi mei. Hinc apud Matthęũ
Mat. 25 ait ſaluator: Quã diu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. ⌊Qui autẽ me acci-
pit⌋ p fidẽ & charitatẽ, debitãq; obedientiã, vel p grãæ infuſionẽ, & ſpũalem inhabitationẽ, ⌊ac
cipit eũ qui me miſit⌋ .i. deũ patrẽ, imo & ſpm̃ ſanctũ. Qui em̃ credit, amat ſeu venerat̃ vnã p-
ſonã diuinã, totã ſupſanctã trinitatẽ honorat, credit ac diligit, honorq; vnius redundat in aliũ, E
nec trinitas (q̃tũ ad inhabitationẽ in cordibus electorum) ſeparabilis eſt, cũ oĩa opa eius ſint indi-
uiſa. ¶ Poſtremo pẽſandũ, q̃ Chr̃s in cœna p̄cipue dedit & docuit duo documẽta, hæcq; doce
bat factis & verbis, videlicet humilitatẽ & charitatẽ. Docuit em̃ humilitatẽ facto, pedes diſcipu
lorum mundãdo & extergẽdo, deinde verbo, adijciens. Et vos debetis alter alterius lauare pedes.
Et: Nõ eſt ſeruus maior dño ſuo, multaq; talia, q̃ alij euãgeliſtæ deſcribũt, vt eſt illud apud Lu-
Lucæ. 22 cã: Qui maior eſt vr̃m, fiat ſicut minor, & q̃ p̄ceſſor eſt ſicut miniſtrator. Rurſuſq;: Ego (inq̃t)
Ibidem. in medio vr̃m ſum ſicut q̃ miniſtrat. Scd̃o docuit charitatẽ. Primo in ope, donãs corpus ſuũ &
ſanguinẽ in ſpũalẽ aĩæ refectionẽ, deinde ĩ verbo. Mãdatũ (inq̃ens) nouũ do vobis, vt diligatis
Mat. 26 inuicẽ, ſicut dilexi vos. Et: In hoc cognoſcẽt oẽs, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionẽ habueritis
Mar. 14 ad inuicẽ. Qm̃ ergo Chr̃s in nouiſſima cœna hęc duo tã ſingulariter cõmẽdauit, debemus p̄ci-
Iohan. 13 pue ad humilitatẽ & charitatẽ ſtudere ac tẽdere, qm̃ totius ſpũalis ædificij baſis eſt ſancta humi
litas. Charitas autẽ eſt turris ſtructuræ virtutum.

¶ Proſecutio explanatiõis cap. huius. Cũ hæc dixiſſet Ieſus turbatus eſt ſpiritu. Art. XXXIIII.

POſt manifeſtatiõem proditoris obſcurã, p̃dit Chr̃s apertius proditorẽ. ⌊Cũ hæc,⌋ F
quæ in p̄cedenti articulo expoſita ſunt. ſ. Qui mãducat meum panẽ, leuabit cõtra me
Pſal. 40. calcaneum ſuum, ⌊dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpũ,⌋ .i. in aĩa, quãtum ad partẽ ſenſiti-
uã vehementer affectus, ſeu naturali timore, inſtantis paſſionis cõmotus, atq; dolore
cõpaſſionis miſerrimi Iudæ cõcuſſus. Hæc autẽ turbatio nõ fuit ĩordinata, nec rõnem p̄ueniẽs,
ſed poteſtatiue aſſumpta, nec fuit in ſuperiori animæ parte. Q̃uo autẽ & cur Chr̃s tales paſſio-
nes aſſumpſerit, in duobus p̄cedentibus capitulis plene tractatũ eſt. Quòd em̃ nunc ait, q̃ Ieſus
Iohan. 11 turbatus eſt ſpũ, eũdẽ habet ſenſum cũ verbo q̃d dixit p̄cedenti cap. Nunc aĩa mea turbata eſt.
Iohan. 12 ¶ Si vero q̃rat̃, an fuerit turbatus & corpe. Dicẽdũ q̃ paſſiones naturales cũ ſint in appetitu ſen
ſitiuo, ſunt cões aĩæ & corpi, & ĩ vultu apparẽt. Sic & iſta turbatio fuit in aĩa & corpe, ſ; ſicut ĩ aĩa
nõ fuit interior deordinatio, fuit tñ ibi cõgrua q̃dã immutatio interioris doloroſæ affectiõis
indicium, eratq; diſcipulis vehementer pęnoſum & graue hmõi afflictionẽ & mœſtitiã videre
in p̄dilecto magiſtro, q̃ ſe ſemper habuit ad eos tã ſolatioſe, gratioſe & dulciter, ⌊& proteſtat⁹
eſt⌋ veritatem de ſua proditione. ⌊& dixit: Amen amen⌋ hoc eſt vere vere. Replicatio quoq;
iſta certitudinis ſignum eſt, & excitatio mentis ad aduertendum, ⌊quia vnus ex vobis me tra-
det⌋ hac nocte. ⌊Aſpiciebãt ergo ad inuicem diſcipuli,⌋ id eſt vnus inſpexit aliũ ex admira-
tione, ſi forte vnus eorum poſſet alteri aliq̃d certi de hoc intimare, ⌊hæſitantes⌋ hoc eſt, dubitã-
tes, ⌊de quo diceret⌋ .i. quem diſcipulorum notaret, dicendo, vnus veſtrum. Quilibet em̃ eorum
præter Iudam fuit ſibi conſcius de bono affectu ad magiſtrũ, & q̃ nil tale proponeret, idẽ q̃q;
de condiſcipulis æſtimauit. Veruntamen certi de veritate verborum Chriſti, & q̃ magna eẽt
fragilitas infirmitatis humanæ, putabãt ſic futurum, ſed dubitabant per quem, imo ſecundũ Hie-
Mat. 26 ronymum quilibet eorum timuit ſibimetipſi. Puto q̃ Iudas ne notaretur etiam aſpexit ad a-
Marci. 14 lios quaſi attonitus, cum tamen ſciret ſe tangi atq; notari, imo vt alij euãgeliſtæ teſtantur, cum
Lucæ. 22 diſcipuli valde contriſtati dicerent Chriſto ſingulatim, Nunquid ego ſum domine, etiã Iudas

inter-

A interrogare audebat: Nunquid ego ſum Rabbi? ⌊Erat ergo recumbens⌋.i.amicabiliter &
“ familiariter reclinatus ſeu quieſcens, ⌊vnus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu,⌋ nam brachiũ hu-
ius diſcipuli erat in ſinu Ieſu, & caput eius fuit ad pectus Chriſti, ad cuius latus ſedebat, vnde
“ infra mox dicitur: Cũ recubuiſſet ille ſuper pectus Ieſu, ⌊quẽ diligebat Ieſus⌋.i.amicabilius, Iohan.13
familiariusq́ꝫ ſe habebat ad eũ, oſtendendo ei ſpecialia ſigna amoris, quorũ præcipuũ fuit, ꝙ
fecit eũ recumbere ſuꝑ pectus ſuũ & in ſinu, quemadmodũ fieri ſolet chariſſimis pueris. De-
niqꝫ per hanc circũloquutionẽ intelligit Euangeliſta Iohãnes ſeipſum. Eſt enĩ conſuetudo
“ actorũ ſcripturæ canonicæ, vt loquant̃ de ſe quaſi de alijs. ⌊Innuit ergo huic (diſcipulo) Sy-
“ mon Petrus, & dicit ei⌋.i.innuendo dixit, vel potius ſine prolatione verboꝝ quodã ſigno
“ exteriori indicauit. ⌊Quis eſt de quo dicit⌋ ꝙ tradet eũ? Si noſti, indica mihi, vt impediam
tantũ piaculũ, vel ſi ignoras, quære ſilenter à magiſtro, & tũc mihi reuela. Petrus in oĩbus in-
uenitur in Chriſti amore feruẽtior, propterea & nũc præ cæteris ſolicitat̃, anguſtat̃ & ſciſci-
tatur, imò ſecundũ Auguſtinũ, ſi ſciuiſſet proditorẽ, dentibus eum dilaniaſſet, quod intelligẽ
dum eſt, ſi potuiſſet, quia & Iudas erat robuſtus, & ſi Chriſtus permiſiſſet, qui hoc nequaq̃ ad
miſiſſet. ¶Quare Petrus more ſolito non interrogauit per ſeipſum? Dicunt aliqui, ꝙ non au
debat, q̃m increpatus iam fuit de incauta loquutione. Non lauabis mihi pedes in æternum,
forte non ſedit tam apte ad inquirendũ occulte ſicut Iohannes, vel quia plus confidebat de fa
“ miliaritate Iohannis q̃ ſua. ⌊Reſpondit Ieſus (Iohanni ſilenter,) Ille eſt cui intinctũ panem
“ ego porrexero.⌋ Iſte panis nõ fuit cõſecratus, nec ſub eius ſpeciebus fuit corpus Chriſti, ſed
B ſub pane non intincto recepit Iudas corpus Chriſti, quẽadmodum diſcipuli alij, imò ſecun-
dum ordinẽ narrationis Lucæ Euangeliſtæ conſecratio corporis Chriſti, & communicatio Lucæ.22
diſcipuloꝝ præceſſit verba Chriſti de proditore. Sed ſecundũ ordinẽ recitationis Matthæi
“ & Marci aliter fuit, vnde nõ videtur certũ quid hoꝝ præceſſerit. ⌊Et cũ intinxiſſet panem⌋ Mat.26
“ .i.paruũ fruſtum panis in calice vel catino, ⌊dedit Iudæ Symonis Iſchariotis.⌋ Iohãnes ta- Mar.14
men Chriſto ſic ordinãte non aperuit Petro, quod didicit, ne in menſa pacis oriretur gran-
“ dis turbatio. ⌊Et poſt buccellã⌋.i.ſtatim poſt ꝓdicti panis intincti ſumptionẽ à Iuda, tunc
“ ⌊introiuit in eũ Satanas⌋.i.aliquid de nouo, & abundantius q̃ ante operabat̃ in proditore.
Nam ante buccellam introijt Iudã ſicut in principio huius capituli dictũ eſt, ſed nũc totaliter
occupauit eũ, ita ꝙ à propoſito peſſimo nõ poterat reuocari. Nec dubiũ quin etiã dæmon in-
trauerit Iudã, quando corpus & ſanguinẽ Chriſti ſumpſit indigne. ¶Dicit̃ aũt diabolus ho-
minẽ introire, non ꝙ illabat̃ eſſentiæ eius, ſed vbi operat̃ ibi eſt, eſtq́ꝫ in loco diffinitiue, & in-
fra terminos hominis dimenſiuos continet̃, atqꝫ in ſenſibus interioribus operat̃, non autẽ di-
recte in intellectu ſecundũ Thomã. ¶Præterea Satan intrauit in Iudã, non propter buccellæ
malitiam, ſed propter ipſius Iudæ ingratitudinẽ, incorrigibilẽq́ꝫ duritiã, qui tot beneficijs &
obſequijs ſibi à Chriſto impenſis, toties quoqꝫ à Chriſto modeſte, occulte, & patientiſſime
increpatus, nõ pœnituit, neqꝫ ceſſauit, quouſqꝫ conceptũ malignitatis affectũ deduxit ĩ opus
vel forſitan Iudas conſiderauit ſe ꝑ buccellam reſerari à Chriſto ipſi Iohanni, quo viſo, exaſ-
“ perari cœpit & indignari, ſicq́ꝫ dæmon plus q̃ ante poſſedit vaſculũ ſuũ. ⌊Et dicit ei Ieſus: Qđ
“ facis⌋.i.facere intendis & optas, ⌊fac citius,⌋ eundo ad principes ſacerdotũ, vt me tradas Mat.26
eoꝝ miniſtris, quos intendis tecũ adducere. Hoc Chriſtus dicit nõ exhortãdo, cõſulẽdo, vel
C imperãdo, ſed ꝑmittẽdo & ꝓnunciando, ſicut ſæpiſſime ait in pſalmis: Appone iniquitatem Pſal.78
ſuꝑ iniquitatẽ ipſoꝝ. Et: Obſcurent̃ oculi eoꝝ ne videãt. Itẽ ꝙ ait, citius, nõ dicit deſiderãdo Ibidem
feſtinatã iniquitatẽ Iudæ, ſed celerẽ redẽptionẽ naturæ hũanæ, & q̃m hora paſſiõi ꝓfixa iam
“ proxima fuit. ⌊Hoc aũt nemo ſciuit diſcũbentiũ⌋.i.diſcipuloꝝ, q cũ Chr̃o edebãt, & adhuc
“ ad mẽſam ſedebãt, ⌊ad qđ (Chr̃s) dixerit ei,⌋ videlicet Iudæ.i.nullus diſcipuloꝝ intellexit
ſenſum hoꝝ verboꝝ ꝓter Iudã. Et mirũ ſi Iohãnes, cui Chr̃s ꝓditorẽ ꝓpalauit, nõ intellexit
hæc verba. Ad q̊d dici ſolet, ꝙ Iohãnes auditis verbis Chr̃i & cognito ꝓditore tã triſtis fuit
atqꝫ attonitus ꝙ nõ aduertit verba ſequẽtia, vel forte Iohãnes dicẽdo, nemo diſcũbentiũ ex-
cipit ſeipſm ſicut & Iudã, q̃a nũc dixit ꝙ Chr̃s ſibi oſtẽdit ꝓditorẽ, ꝑ q̊d innuit ſe verba ſequẽ
“ tia intellexiſſe. ⌊Quidã enĩ (diſcipuloꝝ) putabãt, q̃a loculos habebat Iudas⌋.i.repoſitoria, in
“ q̃bus poſuit & portauit eleemoſynas Chr̃o datas. De loculis iſtis dictũ ẽ pleniꝰ in ꝓcedẽti ca. Iohan.12
“ ⌊ꝙ dixiſſet⌋.i.verbis ꝓinductis ſignificaſſet, ⌊ei Ieſus: Eme ea q̃ opꝰ ſunt nobis ad diẽ feſtũ⌋
“ .i.victualia ꝓ die paſchæ neceſſaria, ⌊aut vt egenis aliq̃d daret.⌋ Q̃m enĩ Iudas procurator
Chr̃i habuit loc̃los, Chr̃s ad hæc duo voluit eleemoſynas ca꞉pe, ſecũq́ꝫ deferre, vt & ipſe atqꝫ
diſcipuli eius ex eis veſcerent̃ & de reliq̃ paupes alerent̃ ſeu veſtirent̃. ¶Qr̃, q̃uo diſcipuli iſta
putabãt, cũ Chr̃s eis ꝓdixerit, ꝙ ſexta feria occideret̃, iãq́ꝫ ꝓteſtatus fuit, ꝙ ab vno eoꝝ eẽt tra
dẽdus? Dicẽdũ, ꝙ ꝓ triſtitia, turbatiõe atqꝫ anguſtia vix ſpm̃ habebãt, nec pẽſabãt q̃ audierũt
Nõ t̃n putabãt verba Chr̃i ſibi inuicẽ eẽ cõtraria, aut nõ vera, & forte ꝙ Chr̃s nõdũ determi
nauit eis certã horã tp̃e huius cœnæ, vel ꝙ in nocte inſtãte caperet̃, ſed hoc poſtea retulit eis,
“ ſicut poſt pauca ſubiũgit̃. ⌊Cũ ergo accepiſſet ille (ꝓditor) buccellã⌋ intinctã in ore, & eam

CA.XIII. mãducaſſet. Aliq tñ dicũt ꝙ accepit eã dũtaxat ĩ manu, ⌊exiuit cõtinuo⌋ agitãte diabolo, q ani D
mã eius penitus ĩdurauit & excęcauit. Vñ ait pſalmiſta: Egrediebaṫ foras, & loq̃batur in idipm,
⌊Erat ãt nox⌋ q̃ eſt tp̃s magis aptũ ad hmõi opa proditiõis q̃ dies, erat q̃q; dẽſiſſima nox ĩ cor-
de Iudę, qa caligine ĩpietatis & falſitatis erat repletus, & certũ eſt, ꝙ cœna celebrata poterat eſſe
nox. ⌊Cũ ergo exiſſet Iudas ad ꝑdẽdũ Ieſu, dixit Ieſus: Nũc clarificatus ẽ filius hoĩs.⌋ ¶Hoc
q̃drupl̃r accipi p̃t. Primo de filio hoĩs q̃tũ ad corpus eius myſticũ, vt ſit ſenſus. Nũc clarificatus
eſt filius hoĩs. i. ꝑ receſſum filij ꝑditiõis ſeu Iudę à ſocietate mea purgatũ eſt corpus meũ myſti-
cũ, collectio diſcipulorum meorum, hęc mea eccl̃ia. i. à cõmixtõe peſtiferi emũdata. Decor ãt & ĩpu
ritas diſcipulorum redũdat q̃dãmõ ĩ mgr̃m, ideo falſis diſcipulis abdicatis, clarificaṫ mgr̃. Secũdo
ſic. Nũc clarificatus eſt. i. verax & iuſtus oſtẽſus eſt filius hoĩs, ꝑ hoc ꝙ vitioſum diſcipulũ à ſe re
mouit dicẽdo. Q̃d facis fac citius. Tertio ſcd̃m Aug. & Bedã. Nũc clarificatus eſt filius hoĩs. i. ꝑ
hãc ſeparationẽ Iudę ab electis diſcipulis, p̃figurata ẽ clarificatio Chr̃i quã habebit ĩ die iudicij
Mat. 25 qñ ſeparabit p̃deſtinatos à reprobis, ſicut ſeparat paſtor agnos ab hędis, per quã ſegregationẽ
oĩbus declarabiṫ veritas atq; iuſtitia Chr̃i. Quarto ſic. Nũc clarificatus eſt. i. in ꝓximo ẽ, vt per
paſſionẽ & reſurrectionẽ ac diuerſa miracula clarificeṫ, ſeu vere & ſublimiter agnoſcaṫ fili⁹ ho
minis, ſicut nũc ſępe p̃habitũ eſt, ⌊& deus⌋ pr̃ vl̃ trinitas, ⌊clarificatus ẽ in eo⌋. i. in Chr̃o, qm̃
quicq̃d Chr̃s vt hõ fecit, dixit & pertulit, totũ retulit, totumq; ceſſit ad honorẽ & gloriã pr̃is ac
Iohan. 8. trinitatis. Vñ ſuperius dixit. Ego nõ q̃ro gloriã meã, ſed honorifico patrẽ meũ. Et iterum: Ego
Ibidem. quę placita ſunt ei facio ſemp. ¶Dr̃ ãt deus pr̃ vl̃ trinitas per Chr̃m hominem clarificatus, non E
Deute. 15 in ſe, ſed in cordibus hoĩm, q per Chr̃m ad dei verã notitiã, cultũq; deuotũ perducti ſunt. Simi
2. Reg. 7. li mõ dr̃ deus ab hoĩbus ſanctificari, magnificari ſeu exaltari. ⌊Si (pro qa) deus (pr̃ ſeu trinitas)
Iudith. 15 clarificatus ẽ in eo⌋. i. per Chr̃m mõ iã dicto, ⌊& deus⌋ pr̃ ſeu trinitas ⌊clarificabit⌋. i. gloria
Ezech 38 ĩmortalitatis ornabit, ⌊eũ⌋ vc; Chr̃m q̃tũ ad corpus aſſumptũ, ⌊in ſemetipſo⌋. i. ĩ ſe deo pr̃e,
Eſaię. 2.
Zachar. 14 vel trinitate, in q̃ cõſiſtit beatitudo Chr̃i ſcd̃m ꝙ hõ eſt. Vñ dicit in ſemetipſo ad innuendũ cęle-
ſtẽ ac ſempiternã glorificationẽ corpis Chr̃i, quã clarificationẽ ꝓmeruit Chr̃s, honorando &
Philip. 2. clarificãdo deũ ſcd̃m modũ p̃ſatũ, iuxta illud apl̃i: Factus ẽ obediẽs vſq; ad mortẽ, ꝓpter q̃d &
deus exaltauit illũ, & dedit illi nomẽ, q̃d eſt ſuper om̃e nomẽ, ⌊& cõtinuo clarificabit eũ⌋. i. ſta
tim tertia eũ die reſuſcitabit, corpore glorificabit, & hoĩbus reuelabit. Hoc cõſtat ĩpletũ in die
Pſalm. 15 paſchę, ſicut Chr̃s p̃dixit in pſalmo: Nõ derelinq̃s aĩam meã in ĩferno, nec dabis ſctm̃ tuũ vide
Actorum. 3. re corruptionẽ. Et ĩ actis Petrus: Deus (inq̃t) patrum nr̃orum glorificauit filiũ ſuũ Ieſum. Per Eſaiã
Eſaię. 49 q̊q; Chr̃s teſtaṫ: Glorificatus ſum ĩ oculis dñi. ⌊Filioli⌋ filiolos vocat diſcipulos, qa adhuc puſil
li fuerũt ſeu ĩperfecti, vel ad inſinuãdũ teneritudinẽ dilectiõis ſuæ ad eos, ⌊adhuc modicũ,⌋. i.
pauco tp̃e, ⌊vobiſcum ſum⌋ eo mõ q̊ nũc, puta ĩ carne paſſibili, & cõuerſatiõe cõſueta ac natu
rali. Sic em̃ nõ fuit cũ eis niſi vſq; ad horã ſuæ captiõis ſeu mortis. Scd̃m hũc modũ exiſtendi di
Lucæ. 24
Actorum. 1. xit Chr̃s poſt paſſionẽ diſcipulis. Hæc ſunt verba q̃ locutus ſum vobis, cũ adhuc eſſem vobiſcũ
Sed qm̃ in actis habeṫ, ꝙ Chr̃s poſt paſſionẽ ſuã apparuit ſuis per dies 40. põt ſic accipi. Ad-
huc modicũ, vc; vſq; ad aſcẽſionẽ, vobiſcũ ſum viſibiliter, q̃uis ĩpaſſibiliter ⌊Et ſicut dixi Iudę-
is: Quo ego vado⌋. i. ad patrẽ & regnum cęleſte, ⌊vos non poteſtis venire,⌋ q̃uis ſitis in ſtatu
ſalutis, qa nũc dixi ꝙ mũdi eſtis, niſi ego primo intrauero, & ianuã regni aperuero, ſeu moriẽ-
do vos à reatu originalis pc̃ti fecero liberos. Hęc verba, vc; quo ego vado vos nõ poteſtis veni
Iohan. 7 re, dixit ſaluator Iudęis, quæ illi nõ intelligẽtes dixerũt: Nunq̃d ĩ diſperſionẽ gẽtiũ iturus ẽ? Itẽ
alio loco, qñ peruerſi Iudęi dixerũt: Nunq̃d interficiet ſemetipſm. ⌊Et vobis dico mõ⌋ ꝓ ſpe-
ciali & maximo documẽto. ⌊Mãdatũ nouũ⌋. i. à vetuſtate pc̃ti eripiẽs animã, eãq; ſpũaliter
innouãs, ⌊do vobis (vc;) vt diligatis inuicẽ, ſicut dilexi vos⌋. i. ſpũaliter, ſanctę & ordinatę, nõ F
Iere 3. carnaliter, nec lingua dũtaxat, ſed ope & veritate. ¶Chr̃s ãt dilexit nos ordinatiſſime & effica-
ciſſime ac feruẽtiſſime. Sic ergo vnus noſtrum aliũ debet amare ordinatę, vtpote ad vltimũ finẽ, q
eſt ęterna felicitas, efficaciter ſubueniẽdo ei in oĩbus neceſſarijs atq; vtilibus, p̃ſertim in ſpũalib⁹
imo ponẽdo animã ſuã pro ꝓximo ſuo ĩ certo caſu, vt dictũ eſt, itẽ feruẽter, vt magno affectu
deſideret om̃e bonũ alterius. Deniq; ad inſinuãdũ q̃ diligẽter ſit obſeruãdũ iſtud p̃ceptũ. Chr̃s
1. Petr. 4. repetiuit, ⌊vt & vos diligatis inuicẽ⌋ Hinc Petrus exhortaṫ: Añ om̃ia mutuã in vobiſmetipſis
charitatẽ cõtinuã habẽtes, qm̃ charitas operit ml̃titudinẽ pc̃torum. De hoc charitatis p̃cepto mul
1. Iohan. 2 ta pulchra atq; magnifica ſcribit Iohãnes ĩ prima ſua canonica, vt eſt: Qui diligit, ĩ lumine per-
Ibidem. manet. Qui odit fratrẽ ſuũ, in tñbris eſt, & in tñbris ambulat, & neſcit q̃ eat, qm̃ tñbræ obcęcaue
rũt oculos eius. Qui nõ diligit, manet in morte. Itaq; p̃ceptũ de dilectõe proximi nouũ à Chr̃o
Exod. 20 vocaṫ, nõ q̃tũ ad tp̃s, qa in veteri teſtamẽto traditũ fuit. Vñ cũ ſcriba interrogaſſet. Q̃d eſt mã
Deuter. 6
Mat. 22 datũ magnũ in lege? Chr̃s rñdit, ꝙ primũ, maximũq; mãdatũ fuerit legis. Diliges dñm deũ tuũ
Marci. 12 ex toto corde tuo, &c. Secũdũ aũt (inq̃t) ſimile ẽ huic: Diliges proximũ tuũ ſicut teipſm. Sed dr̃
Lucæ. 10 nouũ, qm̃ renouat obſeruãtẽ. Vel dr̃ nouũ q̃tũ ad modũ tradẽdi, qa in nouo teſtamẽto p̃cipiṫ
Matt. 5 frequẽtius, excellentius & latius q̃ in veteri lege. Nihilominus Chr̃s diu añ cœnã dedit iſtud p̃-
Lucæ. 6. ceptum, vc; in ſermone quẽ fecit in mõte, vt patet in Matthæo: Ibi em̃ p̃cepit inimicos amari.

¶Quæri-

A ¶Quæritꝰ cū p̄ceptū diligēdi deū ſit ſummū, primū, & maxīe renouatiuū, cur de dilectiōe ꝓximi ait ſaluator: p̄ceptū nouū do vobis vt diligatis īuicē? Dicēdū, ꝙ ideo, qm̄ dilectio dei & ꝓximi īſeparabiles ſunt. Eadē nēpe ē charitas habitualis q̄ deus, ꝓximusq́ꝫ diligitꝰ, qm̄ rō diligēdi ꝓximū eſt deus. Vñ ſcriptura q̄nq̄ cōſtituit pfectionē in dilectiōe dei, vt oibus conſtat, q̄nq̄ in dilectiōe ꝓximi, vt cū dicit apl̄us: Qui diligit ꝓximū, legē īpleuit, q̄nq̄ in dilectione dei & ꝓximi, vt cū aſſerit veritas: In his duobꝰ p̄ceptis tota lex pēdet & ꝓphetę. Verꝫ hęc intelligēda ſunt inquātū in dilectiōe dei īcluditꝰ dilectio ꝓximi, & ecōtra. Abſolute vero loquēdo, ſumma pfectio cōſiſtit ī actu charitatis, maxīe dei, ꝓpter q̄d dicit apl̄s: Finis p̄cepti ē charitas, de corde puro, & cōſcīa bona, & fide nō ficta. ⌊In hoc cognoſcēt⌋ .i. cognoſcere poterūt, ⌊oēs⌋ rite cōſiderātes, & ſi nō certitudinal̄r, tñ cōiectural̄r & ſatis ꝓbabil̄r, ⌊q̄a diſcipuli mei eſtis⌋ .i. veraciter Chr̄iani, & meis ſermōibus obediētes, ⌊ſi dilectionē,⌋ nō carnalē vel naturalē, ſed diuinā & ſpūalē, infuſam & meritoriā, purā atq́ꝫ gratuitā, ⌊habueritis ad inuicē.⌋ Quāuis em̄ p alias q̄ſdā virtutes hoc poſſit cognoſci, vcꝫ p hūilitatē & verā patiētiā, per audiētiā verbi dei, maxīe tñ p dilectionē cognoſcitꝰ, cū ipſa ſit vita aīæ, origo, forma, & finis virtutū, ꝑtinēs maxīe ad grām gratū faciētē. ¶Deniq́ꝫ ſicut apud Mat. loquitꝰ Chr̄s: Diſcite à me, q̄a mitis ſum & hūilis corde, nec ait: Diſcite à me mūdū creare, miracula facere, dæmonibus īperare, cordiū archana cognoſcere, ſic loco p̄ſenti diſſeruit: In hoc cognoſcēt oēs, q̄a diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionē habueritis ad īuicē, & nō ait, ſi miracula feceritis, ſi oīm gētiū linguas noueritis, ſi dona ꝓphetię, ſapīæ, ſcīæ ſortiti fueritis, vel alia q̄libet bona ad grām gratis datā ſpectātia, qm̄ oīa hæc bonis & malis extāt cōīa, q̄ docemur ſup oīa & in oībus dilectionē exq̄rere, cuſtodire & cōſummare, ſine q̄ nil nobis ꝓdeſt, vel ſufficit ad ſalutē. Propter q̄d dicit apl̄us: Si habuero ꝓphetiā, & nouerim myſteria oīa & omnē ſcīam, & ſi habuero omnē fidē, ita vt mōtes trāſferā, charitatē aūt nō habuero, nihil ſum. ¶Poſtremo & hoc intuēdū ꝙ q̄ vnū hoīeꝫ odit, nec deū, nec aliquē aliū, neq́ꝫ ſeipm̄ veraciter diligit. Eſt eī in mortali pc̄tō, ideo omnē hominē q̄tūlibet aduerſantē, amare neceſſe ē. ⌊Dicit ei Symō Petrus: Dñe q̄ vadis?⌋ Hoc Petrus interrogat ex feruore & pia p̄ſumptiōe, nā & paulo añ audiuit à Chr̄o: quo ego vado vos nō poteſtis venire. Petrus ergo ex feruore cupiēs ire cū ſuo mgr̄o, & ex pia (q̄muis incauta) p̄ſumptiōe, arbitrās ſe potētē ad oīa ſuſtinēda ꝓpter Chriſtū, ſciſcitatꝰ Chriſtū q̄ iret, tanq̄ diceret. Seq̄r te p ignē & aquā, ſolaq́ꝫ mors auferet me à te in vita p̄ſenti, & p hmōi mortē, merebor tecū æternal̄r ꝑmanere in pr̄ia. Chr̄s aūt nō directe rñdet Petro, ſed cogitationi eius occurrit, p̄ſumptionēq́ꝫ reprimit, ſubdēs: ⌊q̄ ego vado nō potes me ſeq mō⌋ .i. nōdū tātæ pfectiōis es, vt poſſis ꝓpter iuſtitiā mori, vel p mortē martyrij patriā ingredi, ſed oportet vt ego ꝓ te & añ te moriar, atq́ꝫ moriēdo tibi grām pfectiōis merear, quā cōſeq̄ris, cū miſero tibi ſpm̄ ſanctū, & extūc vere paratus eris mori ꝓ me & īgredi regnū cęleſte poſt me vnde ſubiūgitꝰ, ⌊ſeq̄ris aūt poſtea⌋ nā poſtea crucifixus ē ꝓpter Chriſtū Romę. ⌊Dicit ei Petrus⌋ ex īdiſcreto feruore, & cōfidētia ꝓpriarꝫ viriū inordinata. ⌊Quare nō poſſum te ſequi mō?⌋ q̄ſi dicat: Vtiq́ꝫ poſſum, ideo addit, ⌊animā meā ꝓ te ponā⌋ .i. meipm̄ ſeu vitā corporalē, ꝓ tuo amore & ꝓ te final̄r poſſidēdo morti exponā. Quāuis hoc falſum fuerit material̄r ꝓ tp̄e dñicæ paſſiōis, q̄a oppoſitū accidit, tñ formal̄r verꝫ fuit, qm̄ Petrus ſic intendebat. Sed quō audebat tā apte cōtradicere verbis Chr̄i? Nunq̄d voluit Chriſtū ꝓbare mēdacē? Nō vtiq́ꝫ, ſed forte putauit verba Chr̄i myſtice ītelligēda, vel p̄auiſando ꝓlata, ita ꝙ ꝑtinerēt q̄ſi ad ꝓphetiā cōminatiōis, q̄ aliq̄ñ nō īpletꝰ. ⌊Rñdit Ieſus: Animā tuā ꝓ me pones⌋ hac vice. Hoc dicit ſaluator nō affirmādo, ſed pie inſultādo & abnegādo, ꝓpter q̄d ſubditꝰ: ⌊Amē amē dico tibi, nō cātabit gallus hac nocte, donec (.i. q̄uſq́ꝫ) ter me negabis.⌋ Idē dicūt Matth. & Lu- Matt.26
C cas, ſed videtꝰ contrariū q̄d apud Marcū legitꝰ: In hac nocte, anteq̄ gallus bis vocē dederit, ter Lucæ.22
me es negaturus. Dicendū ꝙ p galli cantū intelligitꝰ totū exercitiū galli in cātando, videlicet Marci.14
cantus eius vſq́ꝫ ad cōſummationē ſeu cantus ſui terminationem.

¶Declaratio Cap. XIIII. Et ait diſc. ſuis: Nō turbetꝰ. Arti. XXXV.

Idēs inſup Chr̄s aīas diſcipulorꝫ vehemēter deſolatas. Primo, qm̄ ſe mox moriturꝫ aſſeruit. Secūdo, q̄a ab vno ipſorꝫ ſe dixit tradēdum. Tertio, q̄a Petri negationē p̄dixit, imò (vt alij referūt Euāg.) q̄ñ Petro hoc dixit, cęteris q̄q́ꝫ diſcipulis loq̄batꝰ, oēs vos ſcādalū patiemini nocte iſta ī me. Hinc igitꝰ turbabant vehemētiſſime, itimeq́ꝫ dolebāt, p̄ſerti qm̄ Chr̄i mox futurā reſurrectionē, ſuāq́ꝫ ab illo cōſolationē nō attēderūt. Mitigās ergo Chr̄s eorꝫ mœrorē, air diſcip. ſuis. ⌊Nō turbetꝰ cor vr̄m⌋ Supra dixit Chr̄s: Nūc aīa mea turbata ē, & in cœna turbatus ē ſpū, quō ergo nūc ait diſcipulis: nō turbetꝰ cor veſtrū, p̄ſertī cū eiꝰ actio ſit nr̄a inſtructio. Et ipe cœpit facere & docere? Dicēdū ꝙ ibi dictū ē de turbatiōe inferioris ꝑtis aīæ ſpōte aſſumpta, q̄ ſequitꝰ rōnē, nec actū ītellectiuę ꝑtis offuſcat, nec mētis trāquillitatē diminuit. Chr̄s vero nūc admonet de tur-

Marginal notes: Roma.13; Matt.22; 1.Tim.1; Mat.11; 1.Cor.13; Mat.5; CAP. XV.; Mat.26; Marci.14; Lucæ.22; Iohan.12; Iohan.11; Iohan.13; Act.1.

bationе inordinata, rōnē in ꝑueniente & impediente, q̄ paci & trāquillitati opponiť, q̄ turbatio D
cōſurgit ex paſſiōe animi imoderata, puta triſtitia, dolore, ira. Talis igiť turbatio eſt abijcienda
in oīm aduerſitate, per verā ac ſtabilē patiētiā, & ſtudēdū eſt paci internæ. ⌊Creditis in deū,⌋
veꝝ & viuū, oīm creatorē. Forte diſcipuli nōdū habuerūt explicitā, reſolutāq̄ꝫ fidē de trinitate
Pſal. 45. ſicut nec de diuinitate Chri, q̄uis Chrs vtrūq̄ꝫ frequēter inſinuauerit eis, rudes q̄ppe fuerūt, nō
intelligētes q̄ dicebanť, ⌊& in me credite⌋ q̄m ego ſum deus. Cōſequēs eñ eſt, vt q credunt in
deū, credāt in me, imo qui nō credūt in Chrm, nō habēt fidē formatā, nec credūt in deū, ſed in-
fideles cenſenť. ¶ His verbis Chrūs ſuā diuinitatē demōſtrat, q̄m nō eſt credēdū in aliquem, niſi
Iohan. 1. in veꝝ deū, cū fides ſit virtus theologica, cuius obiectū eſt deus ſeu veritas prima, q̄uis alicui vel
per aliquē poſſit credi, quēadmodū de ꝑcurſore inductū eſt. Hic venit in teſtimoniū, vt oēs cre
derēt per illū. Deniq̄ꝫ his verbis oſtēdit ſe Chrs ſic occidendū, vt tñ inceſſanter ꝑmaneat viuus,
potēs ſeipm ſuſcitare, ſuoſq̄ꝫ diſcipulos, q̄s corporalr deſeruit, cōſeruare, ꝓ q̄d cōſolať mœſtos
diſcipulos, q̄s rurſus cōſolať, cōmemoratione & pollicitatiōe futuræ felicitatis. ⌊In domo pris
mei⌋ .i. in eccleſia triūphante, in cœleſti beatitudine, in patria beatoꝝ, ⌊māſiones multæ ſunt⌋
.i. diuerſi gradus ꝑmioꝝ, variæ dignitates & diſtinctiōes in participādo fruitionē bonitatis di
uiæ, ſcd̄m q̄ꝫ in pñti vita fuerint gradus atq̄ꝫ diſtinctōes meritoꝝ, quibus ꝑmia correſpondēt.
Et charitatis feruori correſpondet, ac datur ꝑmiū eſſentiale, q̄d eſt viſio dei per ſpeciē, propter
q̄d viſio dei in mētibus cōprehēſoꝝ diſtinguiť quātū ad gradū perfectionis, ſecundū q̄ꝫ vnus in
via feruētius dilexit deū q̄ alter. Vnus eñ clarius intueť, ac dulcius atq̄ꝫ perfectius fruitur deo q̄
alter, q̄m charitatis affectio aperit, capacēq̄ꝫ efficit mentē amātis amāti. Vñ qui ardētius deū di
lexit, plenius eū participat, poſſidet, retinet. ¶ Oportet ſcire q̄ꝫ beatitudo iſta ſeu diuina fruitio E
dupliciter cōſiderať. Primo, ꝑ cōparationē ad ſuū obiectū, q̄d eſt deus, & ſic vna eſt æq̄lis & in-
Matt. 20 diſtincta, q ex pte dei nō habet gradū aut differētiā. Vñ, Omnibus in vinea dei laborātibus, dr
idē denarius dari diurnus, ꝑ quē vita deſignať æterna. Scd̄o ꝑ cōparationē ab ſubiectū, q̄d eſt
mens creata deo vnita, ſicq̄ꝫ diuerſificať, multiplicať, diſtinguiť, ſcd̄m modum ꝑtactū. Porro in
patria ex ſpiritib⁹ angelicis & humanis, ſeu angelis & hoībus, vna cōſtat & reſultabit eccleſia, q̄
vocať triūphans, ita q̄ꝫ ſinguli hoīm electoꝝ ad aliquē pertinebūt choꝝ ſeu ordinē angelorum
ſicq̄ꝫ ſcd̄m differētiā angelicoꝝ ordinū, accipi ꝑt diuerſitas cœleſtiū māſionū, q̄ nō eſt corpali-
ter accipiēda, vbi vitādus eſt error Euſtrachij, q dixit ex hoībus ꝑdeſtinatis decimū choꝝ cō-
ſtitui, ita q̄ꝫ ꝑter Chrm & eius beatiſſimā genitricē, nullus hoīm poſſet ad angelicæ beatitudinis
parilitatē, imo nec ad angeloꝝ infimi ordinis æq̄litatē ꝑtingere, quantūcūq̄ꝫ proficeret. De his
Luc. 16 differētibus māſionib⁹ dom⁹ pris æterni accipi ꝑt q̄d dicit ſaluator: Facite vobis amicos de mā-
mona iniq̄tatis, vt cū defeceritis, recipiāt vos ī æterna tabernacula. Quēadmodū eñ viatores,
1. Cor. 6 in q̄bus deus ꝑ fidē & gratiā habitat, dicunť domus, tēplū & eccl'ia dei, dicēte aplo: Tēplum dei
Heb. 3 ſctm̄ eſt, q̄d eſtis vos. Rurſuſq̄ꝫ: Chrs fidelis fuit in domo ſua, q̄ domus ſumus nos, ſic cōprehē-
Apoca. 21 ſores, in q̄bus habitat deus ꝑ gloriā, dicunť domus & tēplū, atq̄ꝫ triūphatrix eccl'ia pris, de q̄ in
Galat. 4. Apoca. habeť: Ciuitas non eget ſole neq̄ꝫ luna, nā claritas dei illuminabit eā, & lucerna eius eſt
agnus. Et ad Galatas aplus ait: Illa q̄ ſurſum ē Hieruſalem libera eſt, q̄ eſt mr nr̄a. In hac domo
multæ ſunt māſiones, q̄m mētes iſtoꝝ deus diuerſis modis inhabitat. Nihilominus ꝑt per do-
mū pris intelligi ipm cœlū empyreū, q̄d eſt ſummi regis palaciū, locuſq̄ꝫ beatoꝝ, in q̄ ſunt mul-
tæ māſiones, q̄a in ciuibus huius loci ſunt diſtinctæ ꝑmioꝝ participatiōes. ⌊Si q̄ minus⌋ .i. ſi a-
liter eēt, ſeu minus q̄ vobis nūc dixi, vel, ſi iā in domo pris māſiones multæ nō eēnt, ⌊dixiſſem
vobis⌋ q̄d ſubdiť, ⌊q̄a (.i. q̄ꝫ) vado vobis parare locū⌋ .i. māſionem in domo pris cœleſtis. Sed F
hoc dicēdū nō fuit, q̄m iā paratæ ſunt māſiones iſtæ ex pte dei, q tātæ bonitatis, ptātis & ſapiæ ē,
q̄ꝫ paratus eſt oībus cor mūdū habētibus dare māſionē in domo ſua cœleſti. Hinc in Mattheo
Mat. 25. induciť: Venite bñdicti pris mei, poſſidete paratū vobis regnū à cōſtitutiōe mūdi. ⌊Et ſi abie-
ro⌋ .i. in aſcēſione à vobis corpaliter receſſero cœlū introeūdo, ⌊& ꝑparauero vobis locum.⌋
Q̄uo intelligēdū eſt hoc? Iam eñ dixit māſiones eē paratas. Qualiter ergo vadit vt ꝑparet eas?
Dicēdū q̄ꝫ māſiones paratæ ſunt q̄tū eſt ex pte dei, ſed q ad eas ꝑueniēt, indigēt ꝑparari à Chri
ſto, vt digni ſint ad illas ꝑduci. Eſt itaq̄ꝫ ſenſus: ⌊& ꝑparauero vobis locū⌋ .i. ſpm ſanctū miſe
ro vobis, ꝑ cuius virtutē & gratiā ꝑparabimini ad adipiſcēdū locū māſionis cœleſtis. Vel ꝑpa-
Roma. 8 rat Chrs locū electis, interpellādo ſcd̄m q̄ꝫ hō eſt deū patrē pro ipſis, quēadmodū ad Hebræos
Hebr. 9 dicit aplus: Nō in manufacta ſancta Ieſus introijt exēplaria veroꝝ, ſed in ipm cœlū, vt appare-
at nūc vultui dei pro nobis. Et alibi: Qui etiam (inq̄t) interpellat pro nobis, ⌊iteꝝ venio⌋ .i. in
morte cuiuſlibet vrm redibo ad vos ſaltē inuiſibiliter ſeu ꝑ effectū, & ꝑ angelos q̄s mittā, vt ani
mas veſtras adducant ad meū tribunal, ⌊& accipiā vos ad meipm⌋ .i. mihi vos copulabo loco
& gloria, trāſferēdo animas veſtras de via, peregrinatione, atq̄ꝫ exilio ad patriā, ⌊vt vbi ſum e-
Iohan. 3. go⌋ .i. in regno cœleſti, in q̄ ego iā ſum ꝑ diuinitatē. Nemo eñ aſcēdit in cœlū, niſi q deſcēdit
de cœlo filius hoīs, q eſt in cœlo. Vel, vbi ego ſum .i. in tali beatitudine, qualē aīa mea nūc habet
vidēdo deū ꝑ ſpeciē, ⌊& vos ſitis⌋ q̄tū ad animā añ diē iudicij. Animæ eñ cū fuerint ab omni
reatu

reatu immunes,mox ꝑducunť ad patriã,iuxta illud diui Pauli:Scimus qm̃ ſi terreſtris dom⁹ nr̃a
A huius habitatiõis diſſoluať,ꝙ ædificationẽ habemus ex deo,domũ nõ manufactã æternã in cœ
lis.Quidã exponũt ſic.Iteꝝ venio.i.in fine mũdi viſibiliter redibo, ſcd̃m ꝙ in actis apl'oꝝ an-
geli dicũt.Queadmodũ vidiſtis eũ euntẽ in cœlũ,ſic veniet,⌊& accipiam vos ad meipm̃⌋.i.in
corpe & aĩa glorificatos,trãsferã vos ad aulã cœleſtis palatij.⌊Et q̃ ego vado⌋.i.terminũ aſcẽ Actoꝝ.1
ſionis meæ,videlicet patrẽ,⌊ſcitis⌋ ſaltẽ ꝑ fidẽ implicitã,imo explicitã,loquẽdo de p̃rnitate in
gñali.Sæpiſſime em̃ apl'i audierũt ab ore Chr̃i ꝙ vocauit deũ patrẽ,dicẽdo:Pr̃ meus q̃ eſt in cę
lis.Et:Gratias ago tibi pr̃.Et:Pr̃ clarifica nomẽ tuũ. Sed ꝙ deus eẽt pr̃ Chr̃i p̃rnitate naturali, Matt.5
ita ꝙ Ieſus eẽt filius dei naturalis & vnicus,veruſq; deus,& pr̃i cõſubſtãtialis,nõdũ ſtabiliter co- Iohan.11
gnouerũt,⌊& viã ſcitis⌋.i.viã qua itur ad patrẽ aliq̃ mõ,q̃uis imperfectæ cognoſcitis, ſc; me, Iohan.12
vel paſſionẽ meã,ꝑ quã vado ad patrẽ. ⌊Dicit ei Thomas⌋ Loquẽs in pſona ſui & cõdiſcipu
loꝝ ſaltem q̃rũdã.⌊Dñe neſcimus q̃ vadis⌋.i.terminũ tuę abceſſionis à nobis,⌊& q̃uo poſſu-
mus viã(qua itur ad pr̃em)ſcire?⌋ Videť Thomas verbis mgr̃i directe cõtradicere. Nõ tñ pu
tauit Ieſum aliq̃d falſi dixiſſe,nec intẽdebat verba eius reprobare,ſed æſtimauit dictũ Chr̃i &
ſuũ poſſe ſimul ſtare,qm̃ Chr̃us ſæpe loquebatur figuraliter & obſcure.Deniq; vtrũq; veꝝ fuit
Sciebãt em̃ viã & terminũ confuſe & incõplete,neſciebant aũt determinate & proprie.Rurſus,
ſciebãt viã & finẽ ſeu terminũ materialiter nõ formaliter. Sciebãt em̃ ea ꝑ fidẽ q̃ ad id q̃d ſunt,
nõ tñ ſub propria eoꝝ rõne formali qua hm̃õi ſunt.Sciebant nẽpe,ſed neſciebãt ſe ſcire. Nam
B nouerãt Chr̃m & pr̃em eo mõ q̃ dictũ eſt,ſed ꝙ Chr̃s eſſet via,& pr̃ terminus itineris Chriſti,
ignorauerũt,⌊dicit ei Ieſus⌋ oñdẽs ꝙ vtiq; nouerãt viã,qm̃ nouerãt Ieſum.⌊Ego⌋ ſcd̃m ꝙ
homo,dei & hoĩm mediator,aduocatus & pontifex,hoĩm & dei placator, ⌊ſum via⌋ qua itur
ad pr̃em ſpũali acceſſu amãdo,cõtẽplando & obediendo,⌊veritas & vita⌋ ſcd̃m naturã diui-
nã.Ego em̃ & pr̃ ſumus vna,æterna,infinita,exẽplariſq; veritas,q̃ eſt diuina eſſentia,oĩs veri-
tatis creatæ origo fontana,mẽſura,finis & cauſa,ſumus q̃q; vna vita ſupſubſtãtialis, ſupplena,
incõprehẽſibilis & pfecta.Ergo cognoſcẽdo filiũ,cognoſcebãt q̃dãmõ pr̃em, q eſt id q̃d filius
Ex q̃ vltra eliciť,ꝙ Chr̃s ſit terminus nr̃æ tẽdentię,vtpote finis nr̃,& vera felicitas,imo queãd-
modũ iuit ad pr̃em ſcd̃m naturã aſſumptã,à q̃ miſſus fuit,ſic iuit ad ſeipm̃,ſcd̃m ꝙ deus eſt,qm̃
& à ſeipſo vt deus miſſus ẽ.Iuit nẽpe ad pr̃em q̃ſi ſeſſurus ad dexterã eius.i.in potioribus bonis
pr̃is.Illa aũt ſunt etiã bona filij ſcd̃m eius diuinitatẽ,queadmodum infra teſtať: Oĩa q̃cũq; ha
bet pr̃ mea ſunt.Itaq; Chr̃s eſt via qua imus,veritas in qua ambulamus,vita ad quã ꝑtingimus. Iohan.16
Via eſt in q̃tũ nos deo recõciliat,veritas in q̃tũ nos ſua viſione felicitat,vita in q̃tũ nos ſua frui-
tione pfundit.¶Deinde oſtẽdit ꝙ ſit via.⌊Nemo venit ad pr̃em⌋ in p̃nti ꝑ grãm ,nec in futu
ro ꝑ gloriã,⌊niſi ꝑ me⌋.i.me ſaluatorẽ mũdi,credẽdo & imitãdo,imo nunq̃ aliqs adultus eſt
ſaluatus,niſi habẽdo fidẽ ſaltem implicitã de Chr̃o. Vñ ſuperius dixit ſe oſtiũ ouiũ & paſtorẽ.
Ipſe ergo Chr̃us eſt dux noſter,ipſe porta,via & ianua,ipſe medius inter pr̃em & nos, ꝑ cuius Iohan.10
incarnationẽ deificamur,ꝑ cuius paſſionẽ & mortem viuificamur, cuius merito,virtute & grã Hiere.3
deo patri cõiungimur.⌊Si cognouiſſetis me , & pr̃em meũ vtiq; cognouiſſetis.⌋ Iam dixerat 1.Timo.2.
Chr̃s. Et q̃ ego vado ſcitis & viã ſcitis,videlicet q̃a pr̃em & filiũ cognoſcebãt, q̃uo ergo nunc
ait:Si cognouiſſetis me,& patrem meũ vtiq; cognouiſſetis, quaſi nec filiũ nec patrẽ cognoue-
rit?Dicendum ꝙ aliq̃ mõ nouerũt,ſed aliq̃ mõ nõ nouerunt, vt ſit ſenſus. Si cognouiſſetis me,
fide illuminata,atq; diſtincta ſcd̃m deitatẽ meã,& patrẽ meũ vtiq; cognouiſſetis, eodẽ mõ, &
tã clare,vt me primo propter pr̃is & filij ſubſtantialẽ identitatẽ ſeu vnitatẽ. Scd̃o, qm̃ pater &
filius ſunt correlatiua,quoꝝ natura eſt, vt vno cognito,cognoſcať & reliquum. Tertio,q̃niam
pater & filius adeo ſimiles ſunt,vt vno cognito, alius agnoſcať. Quarto, qm̃ filius eſt naturalis
& perfecta patris imago,in qua quicquid patris eſt,pleniſſime ſplendet,⌊& amodo⌋.i.ex hoc
tp̃e.ſ.poſt paſſionẽ meã,⌊cognoſcetis eũ⌋ magis pfectæ q̃ mõ, p̃ſertim cũ miſero vobis ſpm̃
C ſanctũ,in pr̃ia vero cognoſcetis eũ ſicuti eſt,⌊& vidiſtis eũ⌋ viſione interiori, cõfuſa & impfe- 1.Ioh.3.
cta,eo mõ quo vidiſtis me ſcd̃m naturã diuinã.Crediderunt em̃ apl'i oĩa verba Chr̃i eſſe vera,
& qm̃ Chr̃s dixit ſe patri cõſubſtantialẽ,dicẽdo:Ego & pater vnũ ſumus, ac multa ſimilia, id- Iohan.10
circo diſcipuli cognouerunt aliq̃ mõ Chr̃m ſcd̃m diuinitatẽ,q̃uis illa cognitio fuerit inſtabilis,
imperfecta,obſcura,⌊dicit ei Philippus(frater Nathanaelis) Dñe oſtẽde nobis patrẽ⌋ quẽ di-
cis iã viſum à nobis,q.d. Tu dicis ꝙ vidimus patrẽ,q̃d intelligi nõ põt niſi de viſione impfectæ Iohã.14.
notitiæ,ideo p̃cor,oſtende nobis patrẽ.i.ad pfectã & clarã perduc nos pr̃is notitiã,⌊& ſufficit
nobis⌋.i.nil amplius appetem⁹,qm̃ viſio iſta ẽ finis nr̃ ac vera felicitas,nec pr̃ ſeorſum cogno-
ſciť,ſed vna diuina pſona nota,tota ſuperbenedicta agnoſcitur trinitas.

¶Quidam aſſerunt,ꝙ Philippus putabat, patrem poſſe corporalibus oculis conſpici, queãd-
modum Chriſtus ſenſibiliter videbatur,ſed non puto hoc veꝝ . Sic enim Philippus fuiſſet de
numero hęreticoꝝ,q poſuerunt deum in ſua natura eſſe corporeum ,nec opinor quòd Chr̃us
tãtã dei ignorãtiã ineẽ ꝑmiſit cordib⁹ diſcipuloꝝ ſuoꝝ amãtiſſimoꝝ,p̃ſertim cũ ſupius dixerit
mulieri ſamaritanę.Spũs ẽ de⁹,& eos q adorãt,i ſpũ & veritate adorare optet. Talẽ vtiq; modũ Iohan.4

Matthæ.6 orãdi inſtruxit apl'os. L Dicit ei Ieſus Tãto tpe vobiſcũ ſum⅃.i.tãdiu cõuerſat⁹ ſum inter vos D
Baruch.3 & mł'ta de deo vos docui L & nõ cognouiſtis me⅃ diſtĩcte.ſ.ꝙ ſuȝ de⁹ dei vnigenit⁹ & hõ ĩ vna
Acto.1 ꝑſona ꝙ totiẽs vobis ĩſinuaui, ĩ q̃ patet maxĩa ruditas vr̃a. Sȝ cũ Philipp⁹ dixerit: Oñde nobis
: pr̃eȝ, cur Chr̃s ĩcrepat eos de hoc ꝙ ip̃m necdũ cognouerũt? Dicẽdũ ꝙ iõ, qm̃ cã ignorãdi pa
1 Johan.5 trẽ fuit ignorãtia filij, q iõ venit ĩ mũdũ, vt hoĩes ad dei pr̃is cognitõeȝ ꝑduceret, iuxta illd̃ Io
hãnis: Scim⁹ qm̃ fili⁹ dei venit & dedit nob̃ ſenſuȝ, vt cognoſca⁹ veꝝ deũ, & qa ꝑ idẽ ẽ ignora
re filiũ & pr̃eȝ, ꝓpter q̃d ſubdit: L Philippe q videt me⅃.i. verè cognoſcit me ſcd̃m diuĩtatẽ,
L videt & pr̃eȝ⅃ ocl'o mẽtis, eo mõ q̊ cõſpicit me. q eĩ videt me ꝑ fidẽ, videt et pr̃eȝ ꝑ fidẽ, & q
videt me ꝑ ſpẽȝ, videt & pr̃eȝ ꝑ ſpẽȝ. Hoc ẽ q̃d iã paulo añ diſſeruit. Si cognouiſſetis me & pr̃eȝ
meũ vtiq; cognouiſſetis. Rõnes ãt hui⁹ iã aſſignatę ſũt q̃tuor, q̃ꝝ vnã ſolã tãgit Aug. ſ. ꝙ iſtud
dictũ ſit ꝓpter oĩmodã ſil'itudinẽ filij cũ pr̃e, ſicut de duob⁹ valde ſilib⁹ dicim⁹: Vidiſtis iſtũ, il
lũ vidiſtis. L Qũo tu dicis (ĩ ꝑſona diſcipl'oꝝ) oñde nob̃ pr̃eȝ⅃ q̃ſi nll'o mõ videritis eũ, & q̃ſi ſe
orſuȝ cognoſceret̃ ſine me, & q̃ſi cognitio pr̃is dignior eẽt q̃ notitia mei. Hęc q̃ppe videt̃ Phi
lipp⁹ ĩ ſua ꝑce ꝑſuppoſuiſſe, q̃ erronea ſũt, iõ pi⁹ mgr̃ ĩcepat diſcipl'm ſic ꝑcãtẽ: oñde nob̃ pr̃eȝ
nõ ꝙ hoc orãdũ nõ ſit, ſȝ qa orãdũ nõ ẽ ſcd̃m æſtĩatõeȝ q̃ id orauit Phil'. L Nõ credis qa ego⅃
ſcd̃m diuĩtatẽ ſũ L ĩ pr̃e, & pr̃ ĩ me ẽ⅃ ꝑ idẽtitatẽ ſubſtãtię. Cũ eĩ pr̃ ſit ſua eẽntia, fili⁹ q̃ȝ ſit ea-
dẽ eẽntia, vbi ẽ eẽntia pr̃is, ibi & pr̃, & vbi eẽntia filij ibi & fili⁹. In trib⁹ vero diuĩs ꝑſonis ẽ vna
eẽntia, iõ ſingl'æ eaꝝ in ſingl'is ſũt. Hũc modũ ponit vir magn⁹ S. Hilari⁹. Damaſcen⁹ ait vnã
q̃q; diuinã ꝑſonã eẽ ĩ alia ꝑ circũinſeſſionẽ. ¶ Inſup palã ẽ ꝙ pr̃ ſit ĩ filio ſicut ĩ naturali imagi
ne, pr̃eȝ ꝑfecte repñtãte. Fili⁹ q̊ſi ĩ pr̃e tãq̃ ĩ ꝓprio ſẽpiternoq; fõte, à q̊ ĩmanẽter egredit̃, & ine
greſſibil'r orit̃. Certũ ẽ ẽt ꝙ q̃lib; diuĩa ꝑſõa ẽ ĩ alia ſicut amatũ & cognitũ ĩ amãte et cognoſcẽ E
te, ſȝ qa hoc creatis ꝑdeſtĩatiſq; mẽtib⁹ & deo cõe ẽ, iõ dicẽdũ ꝙ q̃lib; diuĩa ꝑſona ẽ ĩ alia ſicut
amatũ & cõꝑhẽſuȝ ĩ amãte & cõꝑhẽdẽte plenarie, ita ꝙ q̃lib; diuĩa ꝑſona cognoſcit ac diligit
aliã, q̃tũ amabil' cognoſcibil'q; cõſiſtit vtpote amore penit⁹ ĩfinito, ĩmẽſũ ardorẽ hñte & cog
nitõe claritatis ĩmẽſę ꝓpter q̃d q̃lib; ẽ ĩ alia ĩcõꝑhẽſibil'r, ĩtĩe & ſupĩtimiſſime, qa q̊ amor ſeruẽ
tior, eò ĩtimiorẽ efficit vnionẽ. L Verba q̃ loq̃r vob̃ (ꝑ corp⁹ aſſũptũ) à meip̃o⅃ ſcd̃m naturã
aſſũptã L nõ loq̃r⅃.i. nõ ſenſu vl' adinuẽtõe hũana, ſȝ ex ĩſpiratõe & regl'atõe æternæ & ĩcreatę
ſapiæ, q̃ ꝑ meã hũanitatẽ loq̃t & opat̃, ſicut ꝑ inſtrumẽtũ vnitũ, aĩatũ & ꝓpriũ q̃d deuiare nõ
põt. Vñ ſicut lĩgua Chr̃i mouebat̃ ab ei⁹ aĩa ad loq̃ndũ, ſic aĩa ei⁹ in oĩbus dirigebat̃ à diuĩtate
ad ĩtelligẽdũ, & ad cętera oĩa q̃ ꝑegit. Vel ꝙ ait: A meip̃o nõ loq̃r, ĩtelligi p̃t de Chr̃o ſcd̃m di
uinitatẽ, vt ſit ſenſus: A meip̃o nõ loq̃r.i. à meip̃o nõ habeo ptãtẽ & ſapiam loq̃ndi & opandi
qm̃ à meip̃o nõ ſũ, ſȝ q̃cq̃d habeo & ſum, accepi ꝑ ĝhatione æternã à pr̃e. Vñ ſupius dixit: A
Johan.8 meip̃o facio nihil, ſȝ ſicut docuit me pr̃, hæc loq̃r. L Pr̃ aũt ĩ me manẽs, ip̃e facit opera⅃ ¶ Pr̃
mãſit ĩ filio ſcd̃m naturã aſſũptã, qa ꝑ ſũmã ſingularẽq; grãm habitauit ĩ eo, ſicut in tẽplo. Vñ
Johan.2 ſupius dixit Chr̃s de corpe ſuo: Soluite tẽplũ hoc. ¶ Porrò ſcd̃m filij diuĩtatẽ, ip̃e pr̃ mãſit &
manet in filio, qa ĩuariabil'r pſeuerat, & ẽ in eo ꝑ idẽtitatẽ naturæ & circũinſeſſionẽ, ſicut nũc
dixit fili⁹: Ego ĩ pr̃e & pr̃ in me ẽ. ¶ Pr̃ igit̃ facit opa.i. miracl'a & cętera vniuẽſa Chr̃i geſta,
& hoc dupl'r. Prio, qa ꝑ Chr̃m vt hoĩem opabat̃ & egit, ſicut ꝑ ĩſtrumẽtũ atq; miniſtrũ, ita ꝙ
q̃cq̃d Chr̃s hõ fecit, fecit virtute pr̃is, pr̃e opante tãq̃ cã pricipali, & Chr̃o hoĩe tãq̃ cã inſtru
Johan.1 mẽtali. Scd̃o, qm̃ pr̃ oĩa fecit ꝑ filiũ ſcd̃m diuĩtatẽ ip̃i⁹, iuxta illud: Oĩa ꝑ ip̃m facta ſunt. Itaq; F
ꝑ hoc q̃d ait fili⁹: Pr̃ in me manẽs, ip̃e facit opa, ĩnuit ꝙ ſua ac pr̃is tãta ẽ ſil'itudo & vnitas atq;
tã ĩtima vnio, ſeu exiſtẽtia vni⁹ in alio, ꝙ opa eoꝝ ſint eadẽ, ſeu opatio ĩdiuiſa. Ex q̊ ſequit̃, ꝙ
amboꝝ ſit vna ptãs, & vna eẽntia. Quę eĩ ſubſtãtial'r diſtĩguũt̃, in ope diuerſificãt̃. Hĩc dictũ ẽ
Johan.5 ſupra. Quęcũq; facit pr̃ hęc & fili⁹ ſil'r facit. Deiñ Chr̃s affat̃ diſcipl'os ĩ cõmuni L Nõ creditis⅃
q̃ſi dicat: Hoc imò credere debetis L qa ego ĩ pr̃e & pr̃ in me ẽ? Alioqn⅃.i. ſi ꝓpter verba mea
nõ credidiſtis hoc, L ꝓpter opa ip̃a credite⅃.i. ex cõſideratõe totius vitę meę, quã ſcitis fuiſſe
ſctãȝ & irreꝑhẽſibilẽ, & miraculoꝝ meoꝝ, q̃rũ aliq̃ totã facultatẽ naturę excedũt, cæteroꝝq;
magnaliũ meoꝝ. ſ. ꝙ futura pure cõtingẽtia ꝑnũtiaui, cordiũq; reſeraui arcana, credite ꝙ ego
in pr̃e ſũ, & ille ĩ me, ita ꝙ amboꝝ ſit vna eẽntia & ptãs, ĩdiuiſaq; opa L Amẽ amẽ dico vobis
q credit ĩ me (ꝑ fidẽ ꝑfectã) opa (miracl'oſa) q̃ ego facio & ip̃e faciet⅃ ſil'ia eis, nõ ſua virtute, ſȝ
Marc.16 mea. Vñ Marc⁹ ait: Signa eos q crediderĩt hęc ſeq̃nt̃. In noĩe meo dęmõia ejiciẽt, lĩguis loq̃nt̃
nouis &c. L & maiora hoꝝ faciet⅃ Hoc cõſtat ĩ apl'is adĩpletũ, qm̃ ſua ꝑdicatione pl'es cõuer-
terũt q̃ Chr̃s. Ip̃i q̃ȝ cõuerterẽt eos q nec legẽ ſcriptã ſ̃ceperẽt. Rurſus: Chr̃s ꝑdicauit ĩ vna ple
Matthæ.15 be, & vno idiomate ſcd̃m ꝙ ait: Nõ ſũ miſſus niſi ad oues &c. Apl'i vero trãſierẽt de gẽte ĩ gẽtẽ
Pſalm.104 & oĩm loq̃bant̃ gẽtiũ lĩguis. Iteꝝ, Chr̃s nõ legit̃ ſuſcitaſſe niſi tres mortuos, aliq ãt diſcipl'oꝝ
Actoꝝ.2 plures ſuſcitauerẽt. Iteꝝ, Pręcipuũ q̃ddã ĩter opa Chr̃i fuit, ꝙ ad tactũ veſtimenti ei⁹ ſanabant̃
Lucæ.7 ĩfirmi, ſȝ de Petro ĩducit̃, ꝙ ejiciebant ĩfirmos ĩ plateis, q̃ten⁹ Petro veniẽte, vmbra ei⁹ obum
Marc.5 braret quẽq̃ ex ill', & curarẽt. Deniq; ꝙ apl'i dicũt̃ maiora feciſſe q̃ Chr̃s ſcd̃m Aug. ĩtelligẽdũ
Lucæ.8 eſt, nõ q̊ ad opus operatũ, qm̃ Chr̃s ſuſcitauit mortuos, q̃d ẽ maximũ, nec mai⁹ miraculũ fece-
Johan.11 rũt apl'i, ſed q̊ ad modũ agẽdi. Cauſa vero cur credẽtes, opa rent̃ maiora q̃ Chr̃us, à Chriſto
Acto.5 ſubiun-

A ſubiūgiť,⌊qa ad patrē vado⌋.i.qa ad patrē aſcēdēdo plenarie glorificabor ī meipſo,& ī oībus
gētibus,ad quorū couerſionē decet maiora fieri à vobis,q̄ ego feci,& itē decet vt cū glorificat⁹ fue
ro ī corpe,maiora fiāt ī noīe meo,q̄ feci ego cū eēm mortalis. Vel ſic,qa ad patrē vado .i.p hoc
φ aſcendo,fiet vt mittā vobis ſpm̄ ſctm̄,quē añ aſcēſionē meā nō poteſtis recipere,ſcd̄m φ di-
ctū eſt:Spūs nōdū erat datus,qm̄ Ieſus nōdū erat glorificat⁹. Et īfra diceť:Si nō abiero paracle- Johan.7.
tus nō veniet ad vos,ſi āt abiero,mittā eū ad vos. Cū vero ſpm̄ ſctm̄ ī tāta plenitudie receperi- Johan.16.
tis,facietis maiora q̄ ego p me feci,nō φ maior erit virt⁹ & grā ſpūs ſcti in vob̄ q̄ in me , ſed qm̄
decēs ē,vt cū ad pr̄is dexterā aſcēdēs puenero,p maiora ſigna glorificer p meos fideles,q̄ antea
p meipm̄. ¶Sʒ cū Chr̄s ſimplr̄ dicat.Qui credit ī me,opa q̄ ego facio & ipe faciet, & maiora ho
rū faciet,videť φ null⁹ ſit veraciter chr̄ianus,niſi miracula opereť,& maiora q̄ molit⁹ eſt Chr̄s.
Et rñdēdū,φ Chr̄s ad literā loqť maxīe de pfectis fidelib⁹ tpe primitiuę eccl'iæ, certiſq; pſonis
credētib⁹,electis ad hoc,vt grām ſignorū ſortiant,ſicq; p eos alij couertanť. Si vero vniuerſalr̄
accipiať ſnīa Chr̄i,itelligēda ē ſpūalr̄,qm̄ deuoti ſpūalr̄ agūt miracula,q̄ Chr̄s corpaliter geſſit.
Mortuos nēpe reſuſcitant, dū mortalib⁹ vitijs īplicatos,couertūt ad Chr̄m, reducendo eos ad
vitā grǣ ī pñti. Talibus em̄ dicit apl'us:Filioli qs iterū parturio. Et hoc qdāmō maius ē, q̄ corpalr̄ Galat.4.
ſuſcitare defunctū, vt aſſerit Aug. φ maius eſt impiū iuſtificare,q̄ cœlū & terrā creare. Et iuxta
Gregoriū,miracl'a iſta ſpūalr̄ exhibita,tāto ſunt ampliora,q̄to & ſpūalia. Melius tñ puto dicē-
dū,φ verbū Chr̄i q̄ ait:Qui credit ī me,&c.itelligēdū ſit pticulariter tā de credētibus q̄ de opi-
bus. Preterea rōnabilr̄ dici pt,φ Chr̄s hęc dixerit,ad īſinuādū inęſtimabilē ptātē fidei chr̄ianę,
B ſi fuerit cōſummata,qa vt alio ī loco ait ſaluator:Oīa poſſibilia ſūt credēti. Et:Si habueritis fidē Marc.9.
ſicut granū ſinapis,dicetis mōti huic. Tollere & iacta te ī mare,&c. Tātā nāq; efficaciā cōtulit Matt.21
deus catholicæ fidei,vt ſciam⁹ φ Chr̄i doctrina ſit vere diuīa q̄ in ſeipa tā pura ē atq; pfecta,vt
digna ſit fide abſq; miraculis. ¶Sʒ ne ex hoc φ dictū ē, maiora horū faciet, crederet aliqs diſci
pulos Chr̄i Chr̄o poſſe æq̄ri,vel ppria ptāte opari,adiecit ſaluator. ⌊Et qdcūq; petieritis pa-
trē in noīe meo⌋.i.p me,ſeu p virtutē & merita eorū q̄ pro hūana ſalute aſſumpſi, feci & ptuli. Matt.6.
¶Nomē āt Chr̄i ē Ieſus,qd iterptať ſaluator,idcirco in noīe filij dei & Chr̄i prēm petere,ē illa
rogare,q̄ vere expediūt aīæ.ſ.bona ſpūalia & honeſta,q̄ ſunt virtutes,dona & grā ,vl' etiā cor-
poralia,inq̄tū neceſſaria ſunt ad ſpūalia bona adipiſcēda,augēda , cōſeruāda aut cōſummāda.
Qdcūq; ergo ſic petieritis,⌊hoc faciā⌋.i.exaudiā pcē veſtrā,& īplebo qd poſtulatis. Nō dicit.
Hoc faciet pr̄, ſʒ hoc faciā,vt oñdat ſe ſimul cū pr̄e exaudire,gratiāq; cōſerre,iuſtificare & ſaluifi
care,ita φ ipe & pr̄ ſunt vn⁹ exauditor,ī q̄ declarat ſe eē pr̄i ęqualē,cōſubſtantialē, verūq; deū,
qm̄ pces fideliū exaudire,iuſtificare & ſaluare,deo ē ppriū. ¶Interea ſi qs rite cōſideret,ſciet φ
īeffabilis,prſuſq; icōphēſibilis ſit pfunditas ſacrę ſcripturę,pſertim ī euāgelio excellētiſſimi e-
uāgeliſtę deificati Johānis. Nā vbicūq; aliqd de Chr̄i humilitate ī verbo vel ſacto ait ſcriptura,
mox aliqd de ei⁹ ſublimitate annectiť,& ecōtra,freq̄nter,ne vl' hō pur⁹, vl' de⁹ ſantaſtice icarna
tus puteť. Paris eī periculi ē ſcd̄m Leonē papā,ſi illi vl' nr̄æ naturę hūilitas,vl' diuīæ naturę maie
C ſtas ineē negeť. Qm̄ ergo Chr̄s nūc dixit,φ credētes ī ipm̄ maiora facturi eēnt q̄ ipe,ne ex hoc
aliud qppiā min⁹ dignū ſentiret de filio dei,ſubiecit. Si qd petieritis prēm ī noīe meo hoc faciā Johan.16
& nō dixit. Hoc faciet pr̄,& tñ hoc īfra ait:Si qd(inqēs)petieritis prēm ī noīe meo dabit vobis
⌊vt glorificeť pr̄ in filio⌋.i.ad hūc finē pricipalr̄ vos exaudiā,q̄ten⁹ deus pr̄ glorioſus, pi⁹ atq;
oīpotēs agnoſcať,& à fidelib⁹ digne honoreť ī filio.i.p grām à filio datā. Sʒ qm̄ exaudire cōpe
tit Chr̄o rōne diuīæ naturæ,ī q̄ pr̄i æq̄lis ē,aduertēdū φ Chr̄s ſic exaudit, vt pr̄ p filiū glorificeť
.i.ad gloriā pr̄is,vt etiā exaudiat ad gloriā ſuipſius ac ſpūs ſcti. Nā qcqd fit ad gloriā vni⁹ diuię
pſonę,ad toti⁹ ſupglorioſiſſimę ſit glīaʒ trinitatis,& qcqd vna diuīa pſona agit ad gloriā alte-
rius,agit ad gloriā ppriā. Nō eī ſic opať ad gloriā alterius,q̄ſi vna ſit dignior alia,ſʒ qcqd efficit
de⁹ facit & ordinat ad gloriā ſuā finalr̄,vt eius pfectio ī creaturis reſplendeat, & ipe honoreť ab Prouer.16
ītellectualibus reb⁹. Hic ſcriptum ē:Oīa ppter ſeipm̄ opatus ē dn̄s. Et p Ezechielē dn̄s ait:Nō Ezech.36
ppter vos ego faciā dicit dn̄s deus notū ſit vob̄,ſʒ ppter nomē ſctm̄ meū. ¶Præterea Chr̄s re-
ſumit qd dixit,aitq;:Si qd.i.aliqd dignū,qd ī ordīe ad vltimū ſinē alicuius dignitatis valeat re
putari,⌊petieritis ī noīe meo⌋ Hic nō exprimit patrē,qa iā eū expſſit,& itē, qa à q̄cūq; diuīa p
ſona petať,filius exaudit & tota trinitas,⌊hoc faciā⌋ ¶Poſſent hic mľta inq̄ri,qūo intelligēda 2.Cor.12
ſint hęc,cū Paulus ter orauerit ſtimulū carnis ſibi auferri,& exaudit⁹ nō ſit,ſed legio dęmonū q̄ Matt.8.
petijt mitti ī porcos,cognoſciť exaudita. Ad hoc atq; ſimilia breuiter rñdēdū,φ qñ oram⁹ de- Marci.5
bito mō,ſeu cū cōditōib⁹ tribus ad orōnis exaudibilitatē reqſitis,īdubitāter exaudimur ,q̄ cōdi
tiōes ſunt tres. Prima,vt petamus iſtāter ſeu iceſſanter,iuxta illud Lucę:Optet ſp orare, & nō Lucæ 8.
deficere. Secūdo, vt petam⁹ ſalubriter,prout Iohānes hʒ:Hæc ē fiducia quā habem⁹ ad deū,qa Mat.6.
qdcūq; petierim⁹ ſcd̄m volūtatē ei⁹ audit nos,vñ nūc dr̄ ī noīe meo. Tertia,vt petamus p no- Lucæ.18.
biſmetipis,qa p alijs,nō ſp audimur,eo φ obicē ponāt grǣ dei. Poſſet āt & quartū addi,vcʒ vt 1.Johā.5
orās obediat deo,ſeruādo pcepta. Qui eī declinat aurē ſuā ne audiat legē,orō ei⁹ erit execrabi Prouer.28.
lis,idcirco ait ī prima canonica ſua Iohānes:Chariſſimi ſi cor nr̄m nō rephēderit nos,fiduciam 1.Johan.3.
habemus ad deū,& quicquid petierimus,accipiemus. ¶Expo-

¶Expoſitio huius capl'i ab eo loco quo dicit: Si diligitis me &c. Articulus. 36. D

M Vltipliciter iam cõſolatus fuit Chr'us diſcipulos de ſuo receſſu paſſiõe'q; mœſtos,
nũc vero denuo cõſolat eos, ꝓmittẽdo ipſis cõſolatorẽ ꝑpetuũ atq; dulciſſimũ .ſ.
ſpm̃ ſctm̃, cuius delectatio ſeu cõſolatio oẽm corꝑalẽ cõſolationẽ vehemẽter ex-
cedit: ⌊Si diligitis me (vere & ſpũaliter vt dicitis) mãdata mea⌋ qbus ꝑcepi ami-
Matt. 5 cos, iimicos'q; diligi, nõ iraſci, deũ diligere, vanã gloriã abhorrere ⌊ſeruat⌋ vſq; in finẽ. Qui
Lucæ. 6 em̃ vſq; in finẽ pſeuerauerit, ſaluus erit. Signũ nãq; dilectõis ẽ obſeruatio ꝑceptoꝝ, & exhibi-
Marc. 5 tio opis, iuxta illud Iohãnis: Qui ſeruat verbũ Chr'i, vere in eo charitas dei pfecta ẽ. Non em̃
Deut. 6 otioſa ẽ charitas, ſed volũtatẽ amãtis vnit, atq; parificat volũtati amati, vt q̃d velit vn', velit
Marc 12 & faciat alius. Ideo alibi dr̃: Vos amici mei eſtis, ſi feceritis q̃ ꝑcipio vobis. ¶Monet ergo &
Matth. 6 imperat Chr's, vt ſi diligam' eũ impleam' eius ꝑcepta. Prio, ne ei' dilectionẽ & grãm ꝑ neglĩ
Matth. 24 gẽtiã & torporẽ ꝑdamus. Oportet em̃ vt ꝑ opa nutriat & cõſeruet. Scd̃o, vt in dilectõe ꝓfi-
1. Iohã. 2 ciamus, qm̃ (teſte Augu.) charitas meret augeri, vt aucta mereat & pfici. Tertio ne qs fallat ſe-
Matth. 7 ipm̃. Vix nempe ẽ qs ita ꝑuerſus, q nõ blãdiat atq; ꝑſuadeat ſibiipſi, q vtiq; diligat deũ, ꝑſer-
Iohan. 15 tim cũ naturalr diligat ab oib'. Vt ergo om̃es cognoſcãt, an diligãt deũ dilectõe ſupnaturali
meritoria, gratuita & ĩfuſa, audiuit à Chr'o: Si diligitis me, mãdata mea ſeruate, tãq̃ dicat: Nõ
ſe exiſtimet me amare, q meis nõ paret ꝑceptis. Vult em̃ cõtraria meę volũtati, nec pleno affe
ctu mihi vnit. ⌊Et ego (ſcd̃m hũanã naturã) rogabo p̃rem (tãq̃ maiorẽ) & aliũ paracletũ⌋ .i. cõ
ſolatorẽ & aduocatũ ꝑſonalr à me diſtinctũ .ſ. ſpm̃ ſctm̃, ⌊dabit vob⌋ ĩfundẽdo cordib' vr̃is
dona illi'. ¶Dicit aũt ſpũs ſctũs cõſolator, qm̃ aĩam recreat, lętificat, itẽ'q; aduocat' nõ q ſit E
minor p̃re & filio, ſed qm̃ corda eoꝝ q̃s replet, facit deũ iugiter ĩuocare & mitigare iuxta quẽ
Roma 8 ſenſuꝫ dicit Apl's: Ipſe ſpũs poſtulat ꝓ nob gemitib' inenarrabilib'. Deniq; Chr's dicẽdo, aliũ
paracletũ dabit vobis, ĩſinuat q & ipſe nobis à p̃re dat' cõſolator & aduocat', de q̃ aſſerit Pau
2. Corin. 1 lus: Per Chr'm abũdat cõſolatio nr̃a. Et Iohã. Aduocatũ habem' apd̃ p̃reꝫ Ieſum Chr'm iuſtũ
1. Iohã. ij & ipſe ẽ ꝓpitiatio ꝓ pctis nr̃is. ¶Sed qd ẽ qd̃ Chr's ꝑmittit. Si diligitis me mãdata mea ſeruate
& poſtea ſubdit: Et ego rogabo p̃rem, & aliũ paracletũ dabit vob, q̃ſi aliqs poſſit Chr'm dili-
gere eius'q; ꝑcepta ĩplere, anq̃ ſpm̃ ſctm̃ ſuſcipet? Et r̃ndendũ, q Chr's loqt de donatiõe ſpũs
ſcti à p̃re, nõ q̃ ad primã ſpũs ſcti infuſionẽ, ſed q̃tũ ad pleniorẽ ſuoꝝ chariſmatũ cõicationẽ,
Roma. 16 ſicut ait Apl's: De' ſpei repleat vos oĩ pace & gaudio in credẽdo, vt abũdetis in ſpe & virtute
2. Corin. 1 ſpũs ſcti. Et alibi: Aemulamini chariſmata meliora. Porrò ad lr̃am ꝑcipue loquit Chr's Apl'is
& de donatõe ac miſſiõe ſpũs ſcti in ſigno viſibili, & plenitudĩe illa abũdãti, q̃ facta ẽ in die Pẽ
Actoꝝ. 2 tecoſtes, ad quã amor Chr'i & obediẽtia mãdatoꝝ diſponũt, de q̃ ſupeffluẽti ſpũs ſcti rece-
Lucæ. 24 ptõe dicit ſaluator diſcipl'is apd̃ Lucã: Vos ãt ſedete ĩ ciuitate, q̃uſq; ĩduamini virtute ex alto
⌊vt maneat vobiſcũ (.i. corda vr̃a ꝑ ſua dona ĩhabitet) ĩ æternũ⌋ vtpote nũq̃ ĩ via ꝑ grãm, &
in futuro ꝑ gl'iaꝫ. Nõ ei recedet à vob ꝑ corꝑalẽ ſui à vob elõgationẽ, ſicut ego, cũ nõ ſit ĩcarna
t', ſꝫ iugiter ĩtra vos erit, q̃tũ ẽ ex ꝑte ſui. Si verba iſta ad aplos referãt, poſſum' dicere q Chr's
his verb ꝓmiſit atq; ꝑdixit apl'is, q ꝑ aduẽtũ ſpũs ſ. in die pẽtecoſtes cõfirmãdi eẽnt ĩ bono,
ſic q deĩn nũq̃ peccarẽt mortalr, & ꝑ cõſeqñs nũq̃ amitterẽt grãꝫ gratũfaciẽtẽ ſpũs ſ. ſeu ſpm̃
ſctm̃, q tũc amitti atq; recedere ꝓhibet, dũ ei' dona ꝑdũt, illa ꝑcipue q̃ grãꝫ gratũfaciẽtẽ cõcer F
nũt, & ꝑ pctm̃ mortale tollũt. Si vero gñalr referãt ad oẽs, dicẽdũ q de' p̃r q̃tũ in ſe ẽ, dat om̃i
fideli ſpm̃ ſ. q̃ten' in eo ꝑmaneat ĩ æternũ .i. vt hñdo grãm ſpũs ſ. creſcat, maneat'q; ĩ ea q̃uſq;
Iohan. 15 ꝑducat ad gl'iaꝫ ⌊ſpm̃ veritatis⌋ ¶Spũs ſ. dr̃ ſpũs veritatis. Prĩo, q a ẽ ſpũs filij, cui veritas ap
Roma. 8 ꝓpriat. Procedit qppe à filio ſicut à p̃re. Vñ ait apl's: Si qs ſpm̃ Chr'i nõ hꝫ, hic nõ ẽ eius. Rur
Gala. 4 ſus'q;: Miſit de' ſpm̃ filij ſui in corda nr̃a clamãtẽ, abba dr̃. Scd̃o, qm̃ ſpũs ſ. eſt ſubſtãtialr veri
tas ipſa. Nã tota trinitas ẽ vna ſũma ſimplex'q; veritas. Tertio, qm̃ ĩſtruit veritatẽ, oẽm'q; erro
rẽ repellit ⌊quẽ mũd' nõ ꝑt accipe⌋ .i. amatores mũdi, hoĩes carnales, vani & ambitioſi, q ter
rena magis q̃ cęleſtia amãt & agũt. Taliũ ei amor cõtrariat ſpũi ſ. iuxta q̃d ſcriptũ ẽ: Adulteri
Iaco. 4 neſcitis, q a amicitia hui' mũdi ĩimica ẽ deo. ⌊q a nõ videt eũ⌋ ocl'o mẽtis .i. cordis ĩtuitũ ad eũ
nõ dirigit, diſponẽdo ſe ad grãm ei', ſꝫ ſenſibilib' iſtis ĩmergit, ⌊neq; ſcit eũ⌋ cognitõe diligẽ
ti, vl' ꝑ guſtũ diuĩoꝝ & experiẽtiã ſpũaliũ exercitioꝝ. Aĩalis etẽi hõ nõ ꝑcipit ea q̃ ſũt ſpũs dei
1. Corin. 2 ſcd̃m Apl'm. Nihilomin' ml'ti ſunt ſubtiles & eruditi ĩ theologia, q vtiq; vidẽt & ſciũt ſpm̃ ſ.
fide ĩformi, ſꝫ nõ recipiũt eũ, q a nõ vidẽt eũ ꝑ cordis ſui ad eũ directõeꝫ, nec ſciũt eũ ꝑ diligẽtẽ
Pſalm. 84 ac debitã cõſideratõeꝫ. Nec ei cõuertũt ad cor, & deũ quẽ ſe dicũt cognoſcere, negãt opibus.
Titum. 1 Qui ergo vult ſpm̃ ſ. recipe vl' ſeruare, affectũ ſuũ à mũdo, & his q̃ ſũt ĩ mũdo auertat, nõ ſe ꝑ
exteriora diffũdat, nõ circa vana & curioſa cognoſcẽda ſe occupet, ſꝫ redeat ad ſeipm̃, diuia
1. Iohan. 2 ſtudeat videre. Hĩc Iohãnes ait: Nolite diligere mũdũ, neq; ea q̃ ĩ mũdo ſũt, q a ſi qs diligit mũ
dũ, nõ ẽ charitas p̃ris in eo. ¶Poſtremo q̃uis ſpũs ſ. nõ ſp maneat ĩ electis & virtuoſis hoĩbus
q̃tũ ad grãs gratis datas, q̃ nõ ſũt de neceſſitate ſalutis, cuiuſmõi ſũt ꝓphetia, grã miraculoꝝ,
1. Corin. 12 iugiter tñ manet in eis, q̃ntũ ad dona grãm gratũfaciẽtẽ cõcernẽtia, vt ſunt charitas, hũilitas,
mãſuetudo. ¶Per hoc q dictũ ẽ quẽ mũdus nõ ꝑt accipe, nõ ẽ ĩtelligẽdũ q pctõres & ſecl'ares
nequaquã

nequaq̄ poſſint accipere ſpm̄ ſanctū. Sic em̄ cōuerti nō poſſent, eēt'q̃ deſperādū de eoꝝ ſalute
A ſed ſic intelligēdū eſt, ꝙ inquātum tales, nō ſunt capaces ſpūs ſancti, q̄uis ſpūs ſanctus poſſit eos
miſericorditer ꝑuenire, incapacitatē auferre, ſeipm̄ infundere. Sic em̄ pr̄ dat ſpm̄ ſanctū, vt ſpi
ritus ſanctus ꝑſtet ſeipm̄. ⌞Vos aūt cognoſcetis eū⌟.i. ſpūs ſctūs ſeipm̄ vobis reuelabit, agno-
ſcetisq̃ eū, nō ſolū p fidē illūinatā & ſapiam ſpecialē, ſed inſup p ſuę dulcedinis guſtū, p ſuę prā- 1.Cor.12
tis & pietatis experiētiā. Nōne Paulus cognouit ſpm̄ ſctm̄, de q̄ tā multa cōſcripſit? Alij (inq̄es) 1.Cor.7.
per ſpm̄ dat ſermo ſapiæ, alij ſermo ſciæ, alij gr̄a ſanitatū, alij opatio virtutū, &c. Rō huius co-
gnitiōis ſubiungit, qa apud vos manebit⌟ tanq̄ familiaris director, ⌞& in vobis erit⌟ q̄ſi gra-
tioſus inhabitator. ⌞Non relinquā vos orphanos⌟.i. pr̄e priuatos, hoc eſt, q̄uis ad modicū tps Lucæ.19
recedā à vobis, ego q ſum nō ſolū dn̄s & mgr̄ vr̄, ſed etiā pr̄, quia pr̄nā ſolicitudinē gero de vo Iohan.13
bis, pr̄no affectu vos diligo, pr̄na vos pietate cuſtodio. Niſi em̄ Chr̄s eēt pr̄ fideliū, & ſuoꝝ di- Matt.9.
ſcipuloꝝ pr̄ fuiſſet, nō diceret apd̄ Matthęū. Nunqd pn̄t filij ſpōſi lugere, q̄diu cū illis eſt ſpon- Marc.2.
ſus, q̄uis inq̄ ſic recedā à vobis, & interim ſitis ſimiles orphanis, qa mea pn̄tia atq̃ ſolatio deſtitu Lucæ.5.
ti, nō tn̄ diu ſic deſinā vos. Propter q̄d ſubdit: ⌞veniā ad vos⌟ poſt reſurrectiōem p ſenſibilem
appatitiōem, ſpūalē cōſolationē, īternāq̃ viſitatiōem. ⌞Adhuc modicū (tps reſtat) & mūd⁹ me
iā nō videt⌟.i. illo tpe cōſummato, hoīes mūdani me vltra nō videbūt in ſeculo iſto. Hoc mo-
dicū fuit vſq; ad ſepulturā, qm̄ Chr̄o ſepulto amplius nō viderūt eū amatores mūdi. ⌞Vos aūt
videbitis me⌟ p⁹ reſurrectiōes oculo corpali & itellectuali. Hoc dicit Chr̄s, q̄a p⁹ reſurrectio- Actoꝝ.2.
B nē apparuit ſolis diſcipulis, ꝓpter q̄d Pet. ait: ꝙ deus dedit eū manifeſtū fieri nō om̄i pp̄lo, ſed
teſtibus ꝑordinatis à deo. Ideo āt videbitis me, ⌞qa ego viuo⌟.i. ſtatim p⁹ paſſionē, ad imorta
lē vitā reſurgo, & ideſinēter viuo ſcd̄m diuītatē, p quā poſſū ſuſcitare meipm̄, & oñdere vobis
⌞& vos viuetis⌟.i. iterim nō occidemini, tūc q̄q; reuiuiſcet ſpūs vr̄, ſicut de Iacob ī Gen̄. legit, Gene.45
ꝙ audiēs Ioſeph viuere, reuixit ſpūs ei⁹. Vel, viuetis p gratiā ſpecialē, p quā digni eritis me vide
re, ⌞in illo die⌟ vcꝫ p⁹ reſurrectiōes, cū ſpm̄ ſctm̄ receperitis p īſufflationē meā, & aperuero vo Lucæ 24
bis ſenſus ad itelligēdū ſcripturas, ⌞vos cognoſcetis (p fidē) qa (.i. ꝙ) ego⌟ ſcd̄m diuītatē ſum, Iohan.20.
⌞in pr̄e meo⌟ p cōſubſtātialitatē & circūinſeſſionē, vt ſępius dictū ē, ⌞& vos ī me⌟ ſicut mēbra
in capite, ſicut cōtētū ī cōtinēte, vt palmes ī vite, vt amās ī dilecto, vt effectus ī exēplari atq; fon
tali pricipio. Electi āt ſunt ī Chr̄o ſcd̄m vtrāq; ei⁹ naturā, & in q̄tū Chr̄s ē hō, ſumus ī eo p cōio
nē naturę, in q̄tū vero ē deus, ſumus ī eo ſicut ī cā ſaluāte & cōſeruāte, & ſicut ī vltimo fine, ⌞&
ego ī vobis⌟ p charitatē & grām̄, & gr̄oſam inhabitationē q̄ſi ī tēplo & ſede. Nā aīa iuſti eſt ſe Sapiæ.7
des ſapię, & cōgregatio electoꝝ ē tēplū, domuſq̃ Chr̄i. Hīc ſcd̄m apl̄m: Chr̄s p fidē habitat in Ephe.3
cordib⁹ nr̄is. Et ī Deut. Moſes ait: Amātiſſimus dn̄i habitabit cōfidēter, & ī eo q̄ſi ī thalamo to Deute.33
ta die cōmorabit, & īter hūeros illius requieſcet. Pręterea Chr̄s ſcd̄m diuītatē eſt in pr̄e inegreſſi
bilr̄, ſicut riuus ī fonte, ſicut verbū in dicēte, ſicut cōceptus ī intelligēte, ſcd̄m hūanitatē q̄q; ē in
pr̄e ſicut ī capite. Caput em̄ Chr̄i deus, iuxta apl̄m, eſt etiā Chr̄s ī nobis p ſacrā euchariſtię cōio 1.Cor.11.
nē. ⌞Qui habet mādata mea⌟.i. diuīa ꝑcepta cognoſcit, ⌞& facit ea⌟ p obediētiā, ſicut de iu-
ſto ait ī pſalmo: In lege dn̄i volūtas ei⁹, & ī lege ei⁹ meditabit die ac nocte, ⌞ille ē q diligit me⌟ Pſal.1.
qm̄ argumētū dilectiōis ē opatio, cū charitas nō ſit ocioſa aut negligēs. Vn̄ Iohānes dicit: Hæc ē 1.Iohan.5
charitas dei, vt mādata ei⁹ cuſtodiam⁹. ⌞Qui āt diligit me⌟ ſiue vt hoīem pro ſe paſſum, ſiue vt
deū ꝓ ſe īcarnatū atq; ſaluātē, ⌞diliget à pr̄e meo⌟.i. merito ſuę dilectiōis dona pr̄is recipiet,
eiq̃ placebit. ¶ Aduertēdū ꝙ dilectio pr̄is ſeu triuitatis ad nos ē æterna, idcirco p oēm differē-
C tiā tpis explicat. Nā ſupra dictū ē, verbo ꝑteriti tpis. Sic de⁹ dilexit mūdū, vt filiū ſuū vnigenitū
daret. Et Paul⁹: Propter nimiā (inqt) charitatē q̄ dilexit nos pr̄, infra q̄q; ait Chr̄s p verbū tpis Iohan.3.
pn̄tis. Ipe pr̄ vos amat, nūc vero futuro vtit dicēs, diliget à pr̄e meo. Oēs āt ꝑdeſtinatos diligit Ephe.2
de⁹ æternalr̄ atq; ſimplr̄, etiā tūc qn̄ nō diligūt, ſꝫ iniq ſunt. Nā ipe prior dilexit nos. Diligit inq̄ Iohan.6.
eos ſcd̄m ſuę ꝑdeſtinatiōis ītuitū, cū aūt cōuertunt & diligūt, īpēdit eis ſuę dilectiōis effectū, quē 1.Iohan.4.
plene ac finalr̄ īpēdit, cū cęleſtē btītudinē ſortiunt. Nō ꝑdeſtinatos āt nunq̄ diligit abſolute vel
ſimpliciter, qa nō vult eis ſimpliciter gloriā felicitatis æternę, ſed cū diligunt deū & ī ſtatu ſalutis
ſunt, diligit eos deus ſcd̄m pn̄tē iuſtitiā. Cū ergo ait ſaluator: Qui diligit me, diliget à pr̄e meo,
intelligi pōt vl' de electis, q pſeuerāt & cōſummant in bono, atq; ī Chr̄i dilectiōe diſcedunt, &
hi diligent à pr̄e ſimpliciter atq; finaliter, à q̄ verā btītudinē cōſequent, vel de ꝑſcitis, q diligūt
Chr̄m ad tps, & tunc diligunt à pr̄e ſcd̄m ꝑſentē iuſtitiā. Veruntn̄ verba iſta hoc loco ſic intel
ligēda nō ſunt, ſed de ꝑdeſtinatis dūtaxat, q diligunt vſq; in finē. Subiungit em̄ ſaluator: ⌞Et
ego diligā eum⌟.i. æternalr̄ eū amabo, & verę dilectiōis ſigna ei oſtēdā, dādo ei grām̄ ſaluificā Pſal.145
in pn̄ti, gloriāq̃ ī futuro. Cuſtodit em̄ dn̄s oēs diligētes ſe. Et ī prouer. Salomonis ęterna ſapia Prouer.8.
loqt: Ego diligētes me diligo. Deinde Chr̄s declarat ſuę dilectiōis ꝑmiū vltimatū, ⌞& ego ma
nifeſtabo ei meipm̄⌟.i. dabo ei clarā diuītatis meę notitiā, ſeu btīficā viſionē, q̄ ē tota merces,
vt īfra habet: Hęc ē vita ęterna, vt cognoſcāt te veꝝ deū, & quē miſiſti Ieſum Chr̄m. Pōt tn̄ re- Iohan.17
ferri ad apparitiōes Chr̄i p⁹ reſurrectionē, q̄ ſe manifeſtauit diſcipl'is ī hūanitate gl'ificata, q̄uis Lucæ.24
nō manifeſtauerit ſe ī ſpecie corpis glorificati. Sꝫ pria expoſitio aptior ē, qm̄ Chr̄s gn̄alr̄ loqtur Iohan.21

(de amāte, & mer

&mercede amantis.⌊Dicit ei Iudas non ille Iſcariothis.⌋ hoc eſt,nõ oriundus de vico nomi- D
ne Scarioth,qui tradidit dominum,ſed Iudas frater Iacobi minoris,cuius Iudæ eſt vltima ſe-
ptem Canonicarum epiſtolarum,conſanguineus Chriſti,quoniam filius materteræ eius.
⌊Domine quid factũ eſt(.i.cur accidit)quia manifeſtaturus es nobis teipſum,& nõ mũdo.⌋
hoc eſt,cur tantũ præfers nos cæteris,cum ſimus abiectæ perſonæ? Mirabat̃ hinc Iudas,q̃a
humilibus mirũ videt̃,dũ alijs præferunt̃,cũ ipſi alios præferãt ſibi.⌊Rñdit Ieſus,& dixit ei.⌋
& ſicut patebit,cauſa huius fuit,quia diſcipuli in ſpũalibus bonis excellentiores fuerunt mũdo
qui pertinet ad maſſam perditionis.⌊Si quis diligit me.⌋ non ſola dilectione naturali,qua &
reprobi diligunt deum,& angeli apoſtatæ deum dilexerunt ante ruinam,etiam plusq̃ ſeipſos
ſecundum Thomam & Scotum,imò ſecundum Auguſtinum,qui dicit ꝙ intellectualis crea-
tura naturali dilectione plus diligit deum q̃ ſeipſum,aliter aliquid naturale eſſet inordinatum
cum tamen pctm̃ non ſit niſi receſſus ab eo quod eſt ſecundum naturam,ſecundũ Damaſce-
num,vel receſſus ab ordine iuxta magnum atq; diuinum Dionyſium,ſed qui diligit me dile-
ctione gratuita & infuſa,quæ eſt actus virtutis theologicæ,quæ charitas appellat̃,quandoq;
tamen dilectio pro habitu ſumit̃.i.pro charitate,⌊ſermonem meum ſeruabit.⌋ hoc eſt euan-
gelicam doctrinam cuſtodiet,præceptis obediet,teſtimonijs credet.Amator enim volunta-
ti dilecti ſeipſum cõformat,idcircò qui verè diligit Chriſtum,approbat quę approbat Chri-
ſtus,odit quæ reprobat ille,facit quod Chriſto placet,vitat quod diſplicet illi.Vnde in Pro-
Prouer.7 uerbijs dicitur:Serua mandata,& legem quaſi pupillam oculi tui.Et Pſalmiſta:In corde meo
Pſal.118 abſcondi eloquia tua vt non peccem tibi.Et certe quicũq; cordialr̃ diligit aliquem,verba eius E
memoriter retinet,eius ſermonibus in licitis acquieſcit.Ex charitate ergo procedit obedien
tia,⌊& pater meus diliget eum.⌋Qui enim diligit vnam diuinaꝝ perſonaꝝ,diligit oẽs tres
& qui ab vna illarum diligit̃,ſimul à tribus amat̃,quia ſicut nos diligimus Trinitatem,eadem
dilectione,ita à ſingulis diuinis perſonis eadem charitate amamur. Quomodo autem amans
Chriſtum & ei obediens diliget̃ à prẽ,iam dictum eſt plenius ſuper illud:Qui diligit me,dili
Pſalm.146 get̃ à pr̃e meo.Dñs enim diligit iuſtos,imò ſecundum Ariſtotilem.Vir contemplatiuus atq;
theoricus eſt amantiſſimus deo,⌊& ad eum veniemus.⌋ non per loci mutationem,vel corpo
ralem acceſſum,ſed per gr̃æ augmentationem,per dilectionis incrementum,per omnium
ſpũalium bonoꝝ multiplicationem.¶Iſtud enim intelligendum eſt,non de primæuo aduen
tu pr̃is & filij ad cor amantis,quoniam nemo diligit vel obedit,niſi primo tota Trinitas eum
præuenerit,& per gr̃æ infuſionem mentem eius intrauerit,ſed qui diligit,gratijs potioribus
Matt.13 adimplet̃.Habenti enim dabit̃.Et amor facit omnia eſſe cõmunia. Vnde quo deum amamus
Luc.19 ardentius,eo omnia bona ſua copioſius nobis communicat & infundit.Et ſi timentibus deũ
Pſal.33 nihil deeſt,quid poterit deeſſe amanti,vel quid poterit deus negare ſuo feruido amatori? Cũ
1.Cor.6 iuxta Apoſtolum:Qui adhæret deo,vnus ſpiritus eſt. ¶Porrò ſi aliquid negat,hoc facit ex
magna charitate,videlicet quia amanti non expedit impetrare,quod orat vel ipſa dilatio vti
lis ei conſiſtit,⌊& manſionem apud eum faciemus.⌋ hoc eſt,mentem eius gratioſe & pie inha
1.Co.3 bitabimus.Si enim teſte Apoſtolo:Corpora noſtra ſunt templum dei,quãto magis animæ?
1.Corin.6 Et ſi debemus deum glorificare & portare in corpore noſtro,quanto magis in anima per iu-
gem memoriam,verum amorem,contemplationemq́; ſynceram? Præterea vbiq; & in omni- F
bus eſt deus,ſed illos inhabitat in quibus eſt per dona gr̃æ gratumfacientis,& tam diu inhabi
Lucæ.8 tat,q̃diu perſeuerant in gr̃a.Qui autem tempore tentationis ſuccumbunt,non ſtabiliter in-
Apoca.21 habitant̃ à deo.Hinc in Apocalypſi Iohannes ait:Ecce tabernaculum dei cum hominibus &
habitabit cum eis.⌊Qui non diligit me,ſermones meos non ſeruat.⌋ Interdum tamen ſeruat
eos memoriter,nec vt obediat,ſed vt prædicando,loquendo,docendo ſeu diſputando,do-
ctus appareat,vel temporale lucrum ſortiat̃.Et quia non ſeruat per obedientiam verba mea,
idcirco non diliget̃ à pr̃e meo,nec veniemus ad eum.⌊Et ſermonem quem audiſtis.⌋ex ore
meo ⌊non eſt meus,⌋ ſecundum quòd homo ſum,tanq̃ principalis doctoris vel locutoris.
Eſa.9 ⌊ſed eius qui miſit me pr̃is.⌋ qui per me loquit̃,tanq̃ per legatum & magni conſilij angelum,
Iohan.7 ſecundum ꝙ homo ſum.Simile eſt quod ſupra dixit:Mea doctrina nõ eſt mea,ſed eius q̃ mi-
Iohan.1 / 1.Corin.1 ſit me.¶Auguſtinus & Gregorius ſic exponunt:Quoniam Chriſtus eſt verbũ & ſermo pa-
tris,ideo ſermo quem loquit̃ Chriſtus,nõ eſt Chriſti,ſed pr̃is qui genuit verbum.Sed hoc ve
rum eſt de verbo increato & ſermone æterno,nõ ſonãti vel tranſitorio.Chriſtus autem nũc
maximè loquit̃ de ſermone quẽ protulit,& aures diſcipuloꝝ immutauit,tanq̃ obiectum audi
tus immediatum ac proprium.Perſona vero loquẽs nõ audit̃ per ſe,vel tanq̃ obiectum audi-
tus,ſed mediante ſono.⌊Hæc locutus ſum vobis,apud vos manẽs.⌋ corporalr̃ & viſibiliter,
⌊Paracletus autẽ(.i.aduocatus & cõſolator propter cauſas paulo añ inductas)ſpũs ſanctus.⌋
Conſtat ꝙ vnaquæq; hypoſtaſis ſit ſpũs & ſanctus.ſed eum tertia perſona dicit̃ proprio no-
mine ſpũs ſanctus,hoc ꝙ dicit̃ ſpũsſanctus,pro vna dictione accipit̃,⌊quem mittet pater.⌋
1.Iohan.4 non miſſione locali vel motu corporali,cum ſpũs ſanctus ſit deus immenſus,oĩa implens,
nec loco,

A nec loco, nec tpe, nec actiõe mutabilis, ſed miſſione ſpũali per infuſionẽ donoꝝ paracleti, vt
“ mitti dicaſ ratione ſui effectus, quẽ patre volente cauſat in rationali creatura, ⌊in noĩe meo⌋
.i. in me, per me & propter me. Pater eñ omnia operaſ per filiũ ſecundũ filij diuinitatem, &
per filiũ ſecundum naturã aſſumptã. i. per merita vnigeniti filij ſui dat nobis virtutem, gratiã
& dona ſpũs ſancti ad gloriã Chriſti, & vt perducamur ad Chriſtũ noſtræ beatitudinis fon-
“ tẽ, ⌊ille vos docebit oĩa,⌋ nõ ſimplr oĩa, ſed oĩa de qbus ſubiungiſ, ⌊& ſuggeret vobis oĩa q̃-
“ cunq; dixero vobis⌋ .i. vniuerſa quæ vobis nũc prædico vel prædicaui proprio ore, quæ nõ
poteſtis modo intelligere, propter eoꝝ profunditatẽ, & veſtri ingenij tarditatẽ, veſtręq; ani
mæ multiplices paſſiones, actionẽ intellectus impedientes, videlicet propter magnã triſtitiã
timorẽ, dolorẽ, inſtruet vos ſpũs ſanctus per ſupnaturalẽ mentis veſtræ illuminationẽ, quẽ- 2. Tim. 2
admodũ dicit aplus: Dabit tibi dñs de omnibus intellectũ, & ſuggeret. i. commemorabit ſeu
ad memoriam ducet vobis oĩa quæcunq; dixero vobis. Hæc enim pro maxima parte obliti
erant apoſtoli, quia & cũ dicebanſ, non intellexerũt ea pfecte, nec firmiter impreſſerunt me-
moriæ, varijs afflictionibus impediti, ſed veniens in eos ſpũs ſanctus reduxit oblita ad eorum
“ memoriã, adijciens oblitoꝝ & rememoratoꝝ intelligentiã luculentã. ⌊Pacẽ⌋ internã & ſpi
ritualẽ, pacẽ gratię, pacẽ viæ, non perfectã neq; continuam, ſed perficiendã & perpetuandã
⌊relinquo vobis⌋ .i. habendã & cuſtodiẽdã pcipio, imò & confero, & ſi nõ modo, tamẽ poſt
“ reſurrectionẽ, qñ dicturus ſum: Pax vobis, vnde ſeipm exponẽs, adiecit, ⌊Pacẽ meã,⌋ .i. ve- Iohan. 20
“ rã mentis tranquillitatẽ, ⌊do vobis,⌋ nũc inchoatiue, quam dabo vobis in patria perfectiue
B ſeu cõſummate, de qua pace dicit aplus: Pax Chriſti, quæ exuperat omnẽ ſenſum, cuſtodiat Philip. 4
corda veſtra, & intelligentias veſtras. Itemq;: Pax Chriſti exultet ſemp in cordibus veſtris. Coloſſen. 3
¶ Deniq; pax eſt tranquillitas ordinis, quæ conſiſtit in hoc q caro obedit ſpiritui, ſenſualitas
rationi, & ratio deo. Dũ ergo anima ab inquietudine paſſionũ eſt libera, & diuinæ fuerit legi
rite ſubiecta, pacẽ habet in ſe & cũ deo, imò & cũ proximo quantũ in ſe eſt. Non eñ cõtra ali
quem paſſionibus agitaſ, non inuidia ſtimulaſ, nõ ira turbaſ. Iterdũ tamẽ proximus cum ho-
mine tã pacato atq; pacifico pacẽ nõ habet propter ſuam peruerſitatem. Vnde ad Romanos Roma. 12
dicit aplus: Si fieri poteſt, q̃d ĩ vobis eſt, cũ oĩbus hominibus pacem habẽtes. Vel ſic, Pacem
gratiæ relinquo vobis in via, pro dono pcipuo, pacẽ gloriæ do vobis in futuro pro pręmio.
Hinc eñ ſecundũ Auguſtinũ dicendo, Pacẽ relinquo vobis, nõ addit, meã, quia pax electoꝝ
in via eſt multis tribulationibus & peccatis admixta, qualis nõ fuit pax Chriſti, qui caruit om
ni culpa, ſed dicẽdo, pacẽ do vobis, addidit meã, qm̃ pax ſanctoꝝ in patria aſſimilaſ pfectę
paci Chriſti, qm̃ caret omni malo culpæ & pœnæ. Tunc nẽpe pfecte implebiſ quod p Eſaiã
dñs polliceſ: Sedebit (inquiens) populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fidu- Eſaiæ. 32
“ ciæ, & in requie opulenta ⌊Nõ quõ mundus dat⌋ .i. nõ pacem carnalẽ & ſecularẽ, qualẽ dãt
“ & procurãt ſeculi huius vaniſſimi amatores, ⌊ego do vobis.⌋ Illa etẽ pax eſt quieta quædã
fruitio temporaliũ diuitiaꝝ, carnaliũ deliciaꝝ, & cæteroꝝ bonoꝝ mũdi huius, qualẽ habet
anima vitioſa cũ propria carne, de qua apud Matthæũ ait ſaluator: Nõ veni pacẽ mittere in
terrã, ſed gladiũ. Huic malæ paci opponiſ bona diſcordia, quã inter phariſæos & Sadducęos Mat. 10
C miſit Paulus. De hac inordinata, pnicioſaq; pace, quæ eſt cõſenſus aliquoꝝ in malo, ait Pſal- Lucæ. 12
miſta: Quia zelaui ſup iniquos, pacẽ peccatoꝝ vidẽs. ¶ Porrò de pace ordinata iã dicta, quã Actoꝝ. 24
ad Galatas ponit aplus inter fructus ſpũs, quũ è regione ſcriptũ ſit: Non eſt pax impijs dicit Pſal. 72
dominus. Hæc etẽ pax ex charitate procedit, quoniã charitas ordinat hominẽ ad deum & Galat. 5
proximũ, & ſic facit cõcordiã. Propter quod dicit propheta: Pax multa diligẽtibus legẽ tu- Eſaiæ. 57
am. Pax iſta maximè expetẽda & obſeruãda eſt famulis Chriſti: Beati eñ pacifici, qm̃ filij dei Pſalm. 118
vocabũtur. Et iuxta apoſtolũ: In pace vocauit nos deus. Et: Non eſt deus diſſentionis, ſed pa Mat. 5
“ cis. Hinc ad Epheſios hortaſ: Soliciti ſeruare vnitatẽ ſpũs in vinculo pacis. ⌊Non turbeſ cor 1. Coꝛ. 7
“ veſtrum⌋ .i. nõ inordinate afficiatur affectione pacem internã impediẽte, ⌊neq; formidet⌋ 1. Coꝛ. 14
humano vel carnali timore, de quo dicitur: Nolite timere eos qui corpus occidunt. Et Salo Mat. 10
mon in prouerbijs: Iuſtus quaſi leo confidens, abſq; terrore erit. De quo rurſus dicit ſcriptu-
ra: Qui timet deum, nihil trepidabit. ¶ Eſt autem alius timor bonus & virtuoſus, de quo in Prou. 28
prouerbijs habetur: Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Apoſtoli autem habuerunt inordi
natum timorẽ. Metuebant nãq; Iudæos, ne Chriſtũ & ſeipſos occiderẽt. Admonet igiſ Chrs Eccl. 34
eos ad fortẽ & incõcuſſam cordis cõſtantiã. Cur aũt ex ſua paſſione turbari nõ debant neque Prou. 28
“ pauere ſubiungiſ. ⌊Audiſtis quia ego dixi vobis: Vado⌋ .i. per paſſionẽ ſecundũ humanita-
“ tẽ à vobis recedo ad modicũ tẽpus ⌊& venio ad vos⌋ .i. cito poſt reſurrectionẽ vos denuo vi
“ ſitabo. ⌊Si diligeretis me⌋ dilectiõe pure ſpũali & pfecta, q̃lis nõ ẽ dilectio vr̃a ad me, ſed eſt
“ p magna pte ſenſualis & naturalis, Vñ & ſpm̃ ſ. nõ poteſtis recipe niſi à vobis receſſero ⌊gau
“ deretis vtiq;, qa vado ad patrẽ⌋ p paſſionẽ. i. cõgratularemini mihi pter glorificatõem cor
poris quã acquiro p mortẽ, qm̃ moriẽdo, mereor mox reſurgere, glorificari in corpe, ad cœ
los aſcẽdere, ad prĩs dextrã reſidere. Quãuis ergo de paſſiõe ſecũdũ ſe accepta nõ ſit gauden

CA.XIIII. dum,tñ inquantum eſt cauſa tantæ felicitatis,eſt vtiq; cauſa, materiaq́; lætandi, & ad amicitiã
pertinet, vt de bono dilecti,eiuſq́; proſperitate cordialiter iocundemur ⌞quia pater maior me D
eſt⌟ Hoc verbum viuificum fuit inimico filij dei ſuperbiſſimo Arrio occaſio mortis, ita vt dice »
ret filium dei purã creaturam à patre ſubſtantialiter differentẽ,cum tñ ex circũſtantia textus a-
pertiſſime pateat,ꝙ Chriſtus hoc loco dicat patrẽ ip̃o maiorẽ,ſcd̃m id q̃ cõpetit ſibi mori. Eſt
igit̃ ſenſus,gauderetis q̃a vado ad patrẽ,q̃a pr̃ maior me eſt,ſecũdum naturã aſſumptã ,idcirco
eundo ad eum glorificor magis q̃ añ,cui glorificatõi cõgaudere debetis. ¶Porro ꝙ filius ſit pa
Phil. a tri vere æq̃lis,cõſtat ex eo q̃d ait apl̃us:Qui cum in forma dei eſſet,nõ rapinam arbitratus eſt eẽ
ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit,formã ſerui accipiens. ⌞Et nunc dixi vobis,⌟ q̃d »
mihi futuꝝ eſt in paſſione,reſurrectiõe & aſcenſione,⌞vt cũ fctũ fuerit⌟.i.cũ verba mea vide »
Matt.16 ritis vere impleta,⌞credatis⌟ ꝙ ego ſum Chr̃s filius dei,quẽ me eẽ affirmo,qm̃ niſi is eſſem, nõ »
poſſem vobis futura pure cõtingentia,& ſupernaturalia,q̃ fieri neq̃unt niſi à deo,q̃lia ſunt reſu
ſcitatio & glorificatio mortui,tã vere ac certe p̃dicere. ⌞Iã nõ multa loq̃r vobiſcum,⌟ in carne »
iſta mortali añ paſſionẽ,cuius cauſa annectit̃, ⌞venit em̃ princeps mũdi huius⌟.i.diabolus dñs »
Ephe.6 iniq̃ꝝ,qui mundi noĩe deſignantur , vñ de ipſis dæmonibus ait apl̃us ad Epheſios: Nõ eſt nobis
colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,ſed aduerſus principes & poteſtates , cõtra ſp̃ũalia
Iohan.13 nequitiæ in cœleſtibus,cõtra mundi rectores tñbraꝝ haꝝ. Venit quippe diabolus, quia iam in
Matt 26 ſtigauit Iudam,vt traderet Ieſum,& principes ſacerdotum,vt eadẽ nocte facerent eum cõpre
Matth.4 hendi,& die ſequenti occidi. Venit q̃q; (vt reor) ad tentandum Ieſum,ſi forte eẽt Chriſtus, vel
ad peccandum poſſet induci. Nõdum em̃ diabolus certus fuit de hoc,aliter nõ inſtigaſſet Iudę
Ibidem os ad Chr̃i occiſionẽ. Quòd autẽ diabolus poſt tentatiõem factam in deſerto in pĩnaculo & in E
Marci.1 mõte redierit ad tẽtandũ Ieſum,elici p̃t ex hoc q̃d ſcriptũ eſt apud Lucã: Cõſummata om̃i ten-
Lucę. 4 tatiõe,diabolus receſſit ab eo ad tp̃s, ⌞& in me nõ habet quicq̃⌟.i.nihil culpæ inuenit in me,de »
Eſa.53 quo ſcriptũ eſt p Eſaiã: Iniq̃tatẽ nõ fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius. Vel,in me nõ habet
quicq̃.i.aliq̃d p̃tãtis vel iuris, q̃a nil nocumẽti vel pœnę põt mihi inferre per ſuos vel per ſe,niſi
q̃tum ego ipſe permiſero,p̃ſertim cum pœna infligat̃ pro culpa,& mors ſit pœna peccati. Sed
quia ex hoc dubitari poſſet,cur Chriſtus pati voluerit,qui nõ habuit culpã,adiecit. ⌞Sed vt co- »
gnoſcat mundus, q̃a diligo patrẽ⌟.i.ideo pati volo,vt innoteſcat hoĩbus, q̃tũ diligo patrem, »
Heſter.13 propter cuius honorẽ recuperãdũ mori volo pro hoĩm ſaluatiõe,vt redẽpti atq; ſaluati laudent
& honorẽt patrẽ ſeu totã trinitatẽ in p̃ñti & in futuro, ⌞& ſicut mãdatũ dedit mihi⌟ ſecundum »
ꝙ hõ ſum, ⌞pr̃ (vel trinitas) ſic facio⌟ Pręcepit em̃ deus Chr̃o homini, vt oĩa illa faceret, p̃dica- »
Philip.2 ret & cõſummaret,per q̃ deus ab ęterno decreuit ſaluare genus humanũ. Huic autẽ præcepto,
Chr̃s vt hõ pleniſſime atq; prõptiſſime obediuit, dicente apl̃o: Factus eſt obediẽs vſq; ad mor
tẽ. Hinc beatiſſimus Dionyſius op̃ationẽ Chr̃i appellat theandricã.i.dei virilẽ, qm̃ quicq̃d fe-
cit vt hõ,fecit q̃ſi diuinitatis inſtrumẽtũ. ⌞Surgite (à mẽſa) eamus hinc.⌟ ¶Solet q̃ri,q̃rſum tũc »
Iohan.18 iuit Chr̃s cum apl̃is: Ad q̃d reſpõdent Hilarius,Beda,& alij ſancti,ꝙ iuit ad locum in q̃ fuit tra-
dendus,ſed hoc improbat Lyra,qm̃ infra in principio capituli 18.habet̃: Hæc cum dixiſſet Ie-
ſus,egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrẽtẽ Cedron,vbi erat hortus,in quẽ introiuit Ieſus F
& diſcipuli eius,& ibi captus eſt Ieſus. Veꝝ iſtud facile ſoluitur,vt dicamus, ꝙ Ieſus cum diſci-
pulis ſurrexit à loco cõuiuij,& iuit verſus villã & hortum,vbi noſcit̃ cõprehẽſus. Nõ tñ peruenit
ad locũ illũ,niſi ſermone iſto (qui vſq; ad 18.capitulum protrahit̃) cõſummato, quẽ fecit in via
vel ſtando vel procedẽdo,& forte nunc ſtãdo nũc ambulãdo. Deniq; aliqui dicunt, ꝙ Ieſus vi
dẽs diſcipulos timore mortis ſic cõcuſſos,ꝙ nõ aduerterunt ſenſum verboꝝ ſuoꝝ,q̃ erãt in ci-
uitate aduerſarioꝝ etiã tp̃e noctis,ſicq́; cõtinue direxerunt oculos ſuos ad ianuã, timentes in-
Marci.14 greſſum Iudæoꝝ,ideo eduxit eos ad locum ſecuriorẽ,qui ignorat̃,q̃d nõ videt̃ multũ probabi
le,quia vt alij referunt euangeliſtæ Petro dicente: Et ſi oportuerit me mori tecũ nõ te negabo.
& om̃es diſcipuli ſimiliter dixerunt. Ex q̃ patet,ꝙ erant quaſi animati ad moriendum cum ma
giſtro,q̃uis poſtea inſtante & viſo periculo ſuccubuerint.

CAP.XV. ¶Expoſitio capituli XV. Ego ſum vitis vera. Arti.XXXVII.

EGo ſum vitis vera,& pater meus agricola eſt.⌟ Chr̃s ſe dicit vitem »
per ſimilitudinem propter multa. Primo, qm̃ ſicut vitis habet ramos
1.Cor.12 ſeu palmites multos,ſic Chriſtus cum ſit caput eccleſiæ , habet mẽbra
q̃plurima,puta fideles,quorum collectio eſt myſticum corpus Chri-
ſti. Secundo,quoniam ſicut vitis eſt arbor optimos fructus producẽs,
ſic Chriſtus merito ſuæ cõuerſationis & paſſionis , copioſiſſimũ pro-
tulit fructum,innumerabiles ſaluans & conuertens ad deum,quem-
admodũ ad Hebræos dicit apoſtolus,ꝙ multos filios adduxit in glo-
Hebre.4 riam. Et pſalmiſta: Benedicentur (inquit) in ipſo tribus terræ. Vnde
Pſalm.71 ad inſinuandum innumerabilitatem eorum qui per Chriſtum ſaluã-
Eſa.49 tur,qui ſunt quaſi botri & germina eius,deus pater vel trinitas ait ad eum per Eſaiam : Parum
eſt vt

A eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob,& fæces Iſrael conuertendas. Dedi te in lucẽ gentiũ
vt ſis ſalus mea vſq; ad vltimum terræ. Tertio, quoniã ſicut lignum vitis eſt deſpectum,& ta Eſa.49
men perutile, ſic Chrũs deſpectus fuit cũ eſſet omniũ ſalus. Et non ſolum Chriſtus, ſed & ipſa
eccleſia dicitur vinea, cũ ſit fœcunda in bonis,& multos continens filios, eſtq; boni odoris at- Act.10
q; ſaporis, laudabilẽ famã habendo,& diuina guſtando, ac filios ſuos ſpiritualibus poculis re-
ficiendo. Vnde Eſaias dicit de ſynagoga: Vinea dñi ſabaoth domus Iſrael eſt,& vir Iuda ger Eſa.5
men delectabile eius. Et in Oſee: Vitis frondoſa domus Iſrael. Vnde apud Matthæum dicit Oſee.10
ſaluator: Homo erat paterfamilias, qui plantauit vineã &c. Sed cũ Chriſtus non ſit vitis, niſi Mat.21
per ſimilitudinẽ, quomodo loquit: Ego ſum vitis vera? Dicendũ, q dicit vitis vera propter
verã ſimilitudinẽ, non propter verã naturæ cõmunionẽ cum vite, ſicut in Eſaia inducit: Ve
re fœnũ eſt populus. Et itẽ, vt ſe diſtinguat à praua ac ſterili vinea, cui apud Hieremiã dñs p- Eſa.40
teſtatur: Ego te plantaui vineã electam, quõ ergo cõuerſa es in prauũ vineæ alienæ? Nõ em̃ Hiere.2
eſt vitis vera, quæ talis eſt, de qua per Eſaiã ait dñs: Expectaui vt faceret vuas,& fecit labruſ-
cas. Sic ergo Chrũs dicit vitis, quõ appellatur agnus, leo, petra. Porrò cum vitis & palmites Eſa.5
ſint eiuſdẽ naturæ, ipſaq; vitis ſit ſub agricola, indigens eius cultura vel influentia, conſtat q Iohan.1.
Chriſtus dicat ſe vitem ſecundũ naturã aſſumptam, ſecundũ quã ait: Pater maior me eſt, ſe- Apoca.5
cundũ diuinitatẽ vero & ipſe agricola eſt, quẽadmodũ pater, imò tota trinitas ſuperbenedi- Ibidem
« cta & ſupdigniſſima eſt vnus agricola. Subdit ergo, ⌊& pr meus agricola eſt⌋.i. agricolæ ſi- 1.Cor.10
milis. Primo, qm̃ ſicut agricola mittit ſemẽ in terrã & plantat arbuſta, ſic deus infudit aĩæ Iohan.14
Chriſti grãm, q eſt quaſi ſemẽ virtutũ, plãtat q; in ea omnẽ ſcientiã ac virtutẽ. Secũdo, qm̃
B colit corda fideliũ, ea à ſentibus vitioꝝ purgãdo, p grãm fœcũdando, ſemẽ verbi cœleſtis in
eis ſpargẽdo,& tandẽ in horreũ patriæ introducẽdo. Hinc Corinthijs ſcribit apl's: Dei agri
« cultura eſtis, dei ædificatio eſtis. ⌊Omnẽ palmitẽ in me nõ ferentẽ fructũ⌋.i. omnẽ infructu 1.Corin.3
oſum fidelẽ, q fide informi nõ charitate & bonis opibus mihi coniũgit, vnde non fert fructũ
« in me.i. opa bona & ſancta deſideria nõ producit in charitate & grã mea, ⌊tollet⌋.i. à cõſor
« tio electoꝝ ſeparabit ⌊eũ⌋ pater, nũc grãm ſubtrahẽdo ſeu nõ influendo,& in futuro gloria
eũ priuãdo. Huic ſimile eſt qd Iohãnes Baptiſta aſſerit: Omnis arbor q non facit fructũ bonũ
excidet & in ignẽ mittet. Quod ſi ſola ſterilitas condẽnat, ipſa iniquitatis exequutio qtũ tor- Matt.3
« quebit? Iſtud intelligendũ eſt de his, q in negligẽtia finalr pſeuerãt, ⌊& omnẽ q fert fructũ⌋
.i. omnẽ fidelem q habet fidem q per dilectionẽ operat,& deo obedit ac profert fructus, de
qbus ad Galathas dicit aplus: Fructus ſpũs eſt charitas.i. actus charitatis, gaudiũ, pax, patien Gala.5
« tia, longanimitas, bonitas, manſuetudo &c. ⌊purgabit eũ⌋ pater, ſaltẽ à venialibus,& à rea- Ibidem
tu pteritoꝝ mortaliũ, ſi habuit ea. In multis em̃ offendimus oẽs. Et: Iuſtus ſepties cadit in
die: Omnes quoq; iuſtitiæ nr̃æ ſunt quaſi pannus menſtruatæ. Purgat etiã deus iuſtos in via Iaco.3
ab habitu diſſimilitudinis & minoratione perfectionis, quemadmodũ iuxta Dionyſiũ ange Prou.24
li inferiores dicuntur purgari per hoc q lumen intellectuale in eis auget ſeu confortatur. Eſa.64
¶Purgat aũt deus diuerſis modis fideles, videlicet p pœnitentiã, per lachrymaꝝ effuſionem
per aduerſa, videlicet per tentationes, perſequutiones & infirmitates, nec dubium, quin per
charitatis feruorẽ, qui operit multitudinẽ peccatoꝝ, continuãq; in diuinis diligentiam maxi
« me deleantur peccata quantũ ad maculam & reatum, ⌊vt fructũ plus afferat,⌋ in bonis ope- 1.Petr 4
ribus magis abundet. Nã in via dei non proficere, eſt deficere. Vnde oportet inceſſanter age
C re bona,& de virtute in virtutẽ procedere. Sed ſi ita eſt, quid eſt, q multi cũ cœperint agere Pſal.84
bona, mox decidũt,& nõ ſolũ non purgant, ſed priſtinã grãm pdunt? Dicendũ q Chrus lo-
quit de proficientibus & electis, vl' diſtributio pinducta intelligenda eſt pro generibus ſingu
loꝝ, nõ pro ſingulis geneꝝ, ſicut & illa q eſt in Daniele: Oẽs populi, tribus & linguæ ſeruient
« ei. ⌊Iã vos mũdi eſtis⌋ à labe mortaliũ vitioꝝ,& ab incredulitatis errore, ⌊ppter ſermonẽ⌋ Danie.7
« .i. audiẽdo & obſeruãdo doctrinã euãgelicã, ⌊quẽ locutus ſum vobis.⌋ Beati em̃ q audiunt
verbũ dei & cuſtodiũt illud. Et verba Chri animã purgãt, illuſtrãt, pficiũt, propter qd ſcri- Lucæ.11.
« ptũ eſt: Beati ſumus nos, qa q placita ſunt deo, manifeſta ſunt nobis. ⌊Manete in me⌋ p fidẽ
« & charitatẽ pſeuerãdo vſq; in finẽ, q ſi feceritis, ⌊& ego manebo in vobis⌋ p gratioſam in- Baruch.4
habitationẽ, benignã cuſtodiã & ſingularẽ ꝓuidẽtiã. Nunq em̃ deus recedit à nobis, niſi pri Mat.24
mo receſſerimus ab ipſo. Et cũ auerſi fuerimus, inuitat vt redeamus, ſempq; paratus ẽ pœnitẽ
« tes ſuſcipere, Idcirco impœnitẽtiũ prauitas nullũ habet excuſatiõis colorẽ. ⌊Sicut palmes nõ
« pt facere fructũ (.ſ. vuas) à ſemetipſo, niſi mãſerit ĩ vite⌋ nõ pſciſus, ſed humorẽ atq; pingue-
« dinẽ à ſtipite vitis trahens, ⌊ſic nec vos⌋ apoſtoli, nec aliquis alius, poteſtis in bonis & meri
« torijs actibus fructificare, ⌊niſi in me mãſeritis⌋ p fidẽ & grãm nõ innitẽtes proprijs virib⁹,
ſed pietati & græ meæ, pſertim cũ ſitis mẽbra mea. Quẽadmodũ ergo ſi palmes vel membrũ
abſcindat, ſtatim areſcit, putreſcit & priſtina virtute, fœcũditate & operatione priuat, ſic ſi
deles niſi Chriſto per charitatẽ inhæſerint, nil poſſunt meritorie operari, ſed peccati vetuſta
te corrũpunt, vitijs implicantur, tentationibus ſuperantur. ¶Cum em̃ beatitudo hominis ſit

CAP. XV. om̃ino ſupnaturalis, vc; viſio dei p ſpecię, nõ põt intellectualis creatura ex ſuis naturalibus ali
qd agere, q̃d ſit meritoriũ btitudinis huius, ſed indiget ſupnaturalibus medijs, qbus ad finẽ hũc D
perducat, in q̃ dãnatur hæreſis Pelagij, aſſerentis hoiem proprijs viribus poſſe iuſtificari ac pro »
2. Cor. 3. Philip. 2. mereri. Quo cõtra dicit apl's: Fiduciã talẽ habemus ad deũ, nõ ꝙ ſumus ſufficientes cogitare
aliqd ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficiẽtia nr̃a ex deo ẽ. Et itez: Deus eſt q operat̃ in vobis &
velle & pficere pro bona voluntate, hoc eſt ex ſua voluntate benigna. Hinc apud Oſeam per-
Oſee. 13 hibet dñs: Perditio tua o Iſrael ex te, in me tãtũmodo auxiliũ tuũ. Nemo ergo pſumat, nullus ſe
1. Cor. 10 iactet vel alteri pferat, aliũve cõtẽnat. Vñ monet apl's: Itaq; q ſtat, videat ne cadat. ⌊Ego ſum »
vitis, vos palmites⌋ nõ per eſſentiã, ſed p ſimilitudinem, ſicut oſtẽſum eſt. ¶ Deniq; ſicut fidelis »
Hiere. 11 Pſalm. 51 dr̃ palmes & arbor, ſic appellat̃ oliua, iuxta illud Hieremiæ: Oliuã vberẽ, pulchrã, fructiferã, ſpe
cioſam, vocauit dñs nomẽ tuũ. Et in pſalmo: Ego q̃ſi oliua fructifera in domo dei. Hoc quoq;
Lucæ. 3 ſciendũ, ꝙ ſicut palmes quã diu manet in vite pcioſus, ſpecioſus ac nobilis ẽ, ſi vero pcidat̃, vi-
Ezech. 15 liſſimus eſt, ad nullũ vſum cõueniẽs, niſi vt cõburat̃, prout dñs ait Ezechieli: Fili hois, qd fiet li-
gno vitis, &c. Sic chr̃ianus quã diu manet in Chr̃o p charitatẽ & grãm, cũctis rite gẽtibus pfert̃
dignitate & merito. Quid em̃ chr̃iano tali felicius, cui regna ſunt parata celoꝝ q Chr̃o ĩcorpo
ratus eſt, & deificatus in eo? ſi vero ſe auertat à Chr̃o, & euãgelicæ legis obediẽtiam deſerat, fit
1. Petri. 2 Exodi. 19 prorſus cõtẽptibilis atq; viliſſimus. Hinc chr̃ianoꝝ dignitatẽ inſinuãs Petrus. Vos (inqt) genus
2. Petr. 2. electũ, regale ſacerdotiũ, gẽs ſancta, ppl's acqſitiõis. De auerſis ãt & recidiuãtibus ait, vilitatem
Prouer. 26 eoꝝ declarãs. Cõtigit illis illud veri prouerbij. Canis reuerſus ad vomitũ, & ſus lota in voluta-
bro luti. ⌊Qui manet in me⌋ mõ iã dicto, cuius videlicet intellectus mihi vnit̃ per fidẽ, volũtas »
per dilectionẽ, memoria p ſtabilitatẽ, ⌊& ego in eo⌋ pmaneo, cõſeruãdo dona gr̃æ meæ in a- »
nima eius ⌊hic fert fructũ multũ⌋ .i. in opibus bonis abundat, & creſcit in gr̃a. Quẽadmodum »
em̃ caput influit mẽbris vitã & motũ, & ſicut vitis ſuis palmitibus influit pinguedinẽ & humo- E
rẽ, ſic Chr̃s fidelibus influit vitã gr̃æ, & motũ actionũ ſanctaꝝ, humorẽ recepta dona alentem,
Pſal. 62 itẽq; chariſmatũ diuinoꝝ pinguedinẽ. Vñ orat pſalmiſta: Sicut adipe & pinguedine repleatur
aĩa mea, ⌊quia ſine me⌋ .i. ſine gr̃a mea gratũfaciente, ⌊nihil (meritoriũ) poteſtis facere⌋ Pro- »
1. Cor. 15 Philip. 4 pter q̃d dicit apl's: Gr̃a dei ſum id q̃d ſum. Et: Om̃ia poſſum in eo q me confortat. Hinc apud
Hieremiã legit̃: Scio dñe, qa nõ eſt hois via eius, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos.
Nemo ergo ſibi ipſi blandiat̃, vel in ſeipſo gloriet̃, cũ nil habeat boni à ſe, & hoc ipm q̃d habet
Hiere. 10 nec ad momẽtũ põt ſeruare, niſi cõſeruet̃ à Chr̃o. ¶ Deniq; ipſa prima mentis ad deũ cõuerſio,
dei donũ eſt & à deo. Propter q̃d Hieremias pcat̃: Cõuerte nos dñe ad te & conuertemur. ⌊Si »
Treno. 5 Matt. 25 qs in me⌋ .i. in fide, charitate & obediẽtia mea, ⌊nõ manſerit, mittet̃ foras⌋ .i. ab electoꝝ gre »
Matt. 13 ge ſegregabit̃, nunc voto & merito, & in futuro, loco & pmio, atq; in tñbras exteriores mittet̃,
Eſaię. 26 quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Tollat̃ impius, ne videat gloriã dei, ⌊ſicut palmes (inutilis) & areſcet⌋ »
Pſal. 1. Hiere. 17. per ſterilitatẽ ab ope bono .i. humore gr̃æ, roreq; gloriæ deſtituet̃, nec erit tanq̃ lignũ q̃d plã-
Marci. 11 tatũ eſt iuxta decurſus aqꝝ, ſed ſicut arbor q̃ aruit, qm̃ nõ habebat humorẽ, ⌊& colligẽt⌋ .i. re- »
Matt. 13 probis adunabũt eũ angeli ſancti executores diuini iudicij, de qbus ſcriptũ eſt: In cõſummatiõe
ſeculi exibũt angeli, & ſeparabũt malos de medio iuſtoꝝ, & mittẽt eos ĩ caminũ ignis, ideo ſub-
Matt. 25 ditur, ⌊& in ignẽ mittẽt⌋ .i. in ignẽ infernalẽ proijcient eũ, cum dixerit iudex: Ite maledicti in »
Lucæ. 3 Eſaiæ. 66 ignẽ æternũ. ¶ Iſtud q̃q; particulariter adimplet̃ in morte ſinguloꝝ, de q̃ igne ait pcurſor apud
Lucã: Paleas cõburet igne inextinguibili. Eſaias q̃q; ait: Vermis eoꝝ nõ moriet̃, & ignis eoꝝ
nõ extinguet̃, ⌊& ardet⌋ Cur nõ ait & ardebit? Quod ſi dixiſſet veꝝ dixiſſet, ſed verbo pñtis »
tpis vſus eſt, qm̃ id q̃d fiet, deo pſentialiter cõſtat, & in eius pſciẽtia iã fit, q̃d in executiõe futuꝝ F
Apocal. 9 Apocal. 14 eſt. Ardebit ergo & nõ conſumet̃, optabit mortẽ & æternaliter puniet̃, quẽadmodũ in Apoca.
dicit̃: Cruciabit̃ iniquus igne & ſulphure in cõſpectu angeloꝝ ſctõꝝ & agni, & fumus tormẽto
Pſal. 139. rũ eius aſcẽdet in ſecula ſeculoꝝ. Et pſalmiſta. Cadẽt ſup eos carbones, in ignem deijcies eos, in
miſerijs nõ ſubſiſtẽt. ⌊Si mãſeritis in me⌋ cõformãdo volũtatẽ veſtrã volũtati meę p charitatẽ »
& obedientiã verã, ⌊& verba mea in vobis mãſerint⌋ per iugẽ memoriã, & ſtabilem verboꝝ »
adimpletionẽ, ⌊q̃dcũq; volueritis petetis⌋ .i. quicqd placuerit aĩæ vr̃æ poſtulabitis à pr̃e vel à »
me, ⌊& fiet (.i. dabitur) vobis⌋ dũmodo orãdo maneatis in me, orãdo vere ſalubria, prout mi »
Lucę. 18 hi eſt placitũ, orãdo q̃q; inſtãter. Sed qm̃ iuſti nõ exaudiunt̃ ſemp pro alijs, q̃uis petãt ſalubri-
ter & inſtãter pro illis, ideo ait: ⌊fiet vobis⌋ qa nõ ſemp fit alijs, eo ꝙ ponãt gr̃æ obicẽ. ⌊In hoc »
clarificatus eſt pr̃ meus⌋ .i. in hoc pr̃is cœleſtis honor cõſiſtit & gloria, nõ ob ſuã indigẽtiã, ſed »
ad noſtrã vtilitatẽ, ⌊vt fructũ plurimũ afferatis⌋ .i. multa opa meritoria ppetretis, alioſq; cõ- »
uertatis ad deũ, vt ſint filij vr̃i in Chr̃o renati. ¶ In fructificatiõe ergo & optima cõuerſatiõe fi-
deliũ glorificat̃ deus, qm̃ honorat̃ in eis, eiuſq; maieſtas & ſanctitas in tali cõuerſatiõe relucet, &
Eſaiæ xliij. tales deus ad gloriã ſuã creauit, ſcd̃m q̃d ait apud Eſaiã: Omnẽ q inuocat nomẽ meũ, in gloriã
meã creaui eum, ⌊& efficiamini mei diſcipuli⌋ credẽdo & obediendo, nec ſolum ſeruãdo pce- »
pta, ſed etiã adimplendo cõſilia, & in hoc cõſiſtit glorificatio patris. Qui em̃ honorificat filium,
Iohan. 5. honorificat patrẽ, ⌊Sicut dilexit me pr̃, & ego dilexi vos,⌋ Pr̃ diligit filiũ ſcd̃m vtrãq; eius na- »
turam

A turam, quia ſecundũ naturã diuinã diligit eũ tã ꝑfecte & feruide, ſicut ſeipſum, videlicet amo
re immẽſo, ſecundũ naturã vero aſſumptã diligit eũ amore ꝓcipuo magis, videlicet q̃ cuncta
ſimul creata. Amare quippe eſt alicui bonũ velle. Maius aũt bonũ dedit & voluit deus Chri-
ſto homini, q̃ toti vniuerſo, vtpote ꝑſonalẽ vnionẽ cũ verbo. Chrũs quoqꝫ diligit nos ſecun
dũ vtrãqꝫ ſuã naturã, qa vt deus diligit nos amore æterno, nõ tñ immẽſo, ſed ampliori q̃ aliq̃
pura creatura diligit aliã. Porrò vt hõ diligit nos amore creato, infuſo valde ardẽti atqꝫ ꝓci-
puo, qm̃ animã ſuã poſuit pro nobis, & tantã noſtrã cõcupiuit ſalutẽ, ꝙ ad eã retulit quicqd 1. Johã. 3
fecit aut ptulit. Queadmodũ itaqꝫ pr̃ diligit filiũ, ſic filius diligit nos, qm̃ amor pr̃is ad filium
eſt gratitudinis, ſic amor filij ad nos gratuitus ẽ. Rurſus queadmodũ pr̃ diligit filiũ vt hominẽ Johan. 3
ſic filius diligit nos. Sic em̃ pr̃ diligit filiũ, volẽdo ei felicitatẽ æternam. Filius q̃qꝫ nos amat ad
idẽ. Iteꝝ: Sicut pr̃ diligit filiũ, nõ tñ pepcit ei, ſed manibus ĩpioꝝ tradidit eũ, ſic fili⁹ diligit ſu Roma. 8
os infideles, nõ tñ parcit eis, ſed q̃to ſunt chariores, tãto pluribus tribulatiõibus illos exercet. Eſa. 53
prout Sapiẽs ait: Tanq̃ auꝝ in fornace ꝓbauit electos. Et Iudith: Oẽs q placuerũt deo, ꝑ mul Prouer. 3
tas tribulatiões trãſierũt fideles. Propterea nõ debemus in aduerſitatibus cõtriſtari, ſed iuxta Judith. 8
Iacobi documẽtũ: Omne gaudiũ æſtimare, cũ in diuerſas tentatiões incidimus. Hinc nẽpe in Jaco. 1.
prouerbijs Salomõ loquit: Diſciplinã dñi fili mi ne abijcias, & ne deficias cũ ab eo corriperis. Prou. 3
Quẽ em̃ diligit dñs, corrigit, & q̃ſi pr̃ in filio cõplacet ſibi. ⌊Manete in dilectiõe mea,⌋ q̃ eſt
aiæ vita, in q̃ ꝑſeuerandũ eſt iugiter, qm̃ ſola ꝑſeuerãtia coronat, nec aliqd ꝓferendũ aut com
parandũ eſt diuino amori, ſed deus ꝓ creaturis amãdus eſt in infinitũ. Idcirco ſecũdũ docto-
B res potius deberet hõ mortẽ corporalẽ ſubire, q̃ vnũ veniale cõmittere. Quã aũt beatũ & ſan
ctũ ſit in diuĩa dilectiõe manere, patet ex verbo Ioh. in ſua canonica: Deus charitas ẽ, & q ma
" net ĩ charitate, in deo manet, & deus ĩ eo. ⌊Si ꝓcepta mea ſeruaueritis, manebitis ĩ dilectione 1. Johã. 4
" mea,⌋ & tãdiu in dilectiõe manemus, q̃diu obedim⁹, queadmodũ etiã obſeruatio ꝓceptoꝝ ꝓ
cedit ex charitate, ſic cõſeruat eãdẽ, qm̃ opatio ꝑficit habitũ, grãmq́ꝫ meret maiorẽ, q̃ habi-
" tus charitatis cõfortat. ⌊ſicut & ego ꝓcepta pr̃is mei ſeruaui,⌋ ſcd̃m ꝙ hõ ſum. Nã q̃ placita Johan. 8
ſunt illi facio ſemꝑ, & quicqd iuſſit mihi ꝑ inſpirationẽ facere ꝓ hoim ſaluatiõe, feci hucuſqꝫ
" eroq́ꝫ ei obediẽs vſqꝫ ad mortẽ, ⌊& maneo in eius dilectiõe⌋ pleniſſima, qa plus diligo eũ, q̃
" oẽs electi. ⌊Hæc (moralia documẽta) locutus ſum vobis, vt gaudiũ meũ in vobis ſit⌋. i. ſpũali Phil. 2
ter gaudeatis in deo, queadmodũ ego: Vel, vt gaudiũ meũ in vobis ſit. i. btĩtudo & gl̃ia mea Phil. 4.
vobis cõicet in pr̃ia, prout apl̃us dicit: Si cõpatimur, & cõregnabimus: Vel, vt gaudiũ meũ in
vobis ſit. i. vt ego de vobis q̃ſi de bonis filijs glorier, qa bñ placitũ eſt dño ĩ ppl̃o ſuo. Et: Gau 2. Tim. 2
diũ dñi eſt fortitudo veſtra, q̃d nõ eſt ſic intelligendũ, quaſi gaudium dei aut Chriſti ex nobis Pſalm. 149
augeat, ſed ꝙ deus vel Chrũs in ſe delectet, propter ſeipm̃ approbãs bonũ noſtrũ, & gauden Neem. 8
" do in nobis, gaudiũ ſuũ infundens ac tribuens nobis, ⌊& gaudiũ veſtrũ⌋. i. ſpũalis conſola-
" tio quã habetis in via, ⌊impleat⌋ in patria, iuxta illud: Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Et Pſal. 16
adimplebis me lætitia cũ vultu tuo. Nec em̃ aliud implet nr̃i intellectus capacitatẽ, & ſciendi Pſalm. 15.
auiditatẽ, niſi veritas prima ĩmẽſa ꝑ ſpẽm cognita, aliud q̃qꝫ nõ implet nr̃æ volũtatis deſide-
riũ, niſi bonitas ſumma & infinita, ꝑ fruitionẽ poſſeſſa. Patet ergo ꝙ finis noſtræ creationis
C eſt gaudiũ plenũ, tãq́ꝫ exuberans & ꝑfectũ, vt eo adepto, maius non cupiat. ⌊Hoc eſt ꝓceptũ
" meũ⌋. i. ꝓceptũ ꝓcipuũ q̃d ſpecialr̃ recolo, & diligẽter ſeruari volo, ⌊vt diligatis inuicẽ⌋ di-
" lectione diuina, infuſa & ſpũali, ⌊ſicut dilexi vos⌋. i. ordinate ad adipiſcendum vitã æternã
" & itẽ feruẽter atqꝫ ſtabiliter. Nullus tñ diligere ꝑt æqualiter Chriſto. Qui aũt ſic diligit prox
imos, propter nullã iniuriã ad odiũ cõcitat, nec ob alicuius rei tpalis dãnũ ſibi illatũ charitatẽ
relinquit, cũ eius amiſſio ſit maximũ dãnũ. ¶ Quãuis ergo multa ſint Chriſti ꝓcepta, & ꝓce-
ptũ diligendi deũ ſit primũ & maximũ, tñ de ꝓcepto mutuæ dilectiõis proximoꝝ ait ſalua-
tor. Hoc eſt ꝓceptũ meũ, qm̃ dilectio proximi includit dilectionẽ dei, cũ deus ſit cã & finis di
ligẽdi proximos. Et teſte apl̃o: Qui diligit proximũ, legẽ ĩpleuit. Nã, nõ adulterabis, nõ mœ
chaberis, nõ furtũ facies, nõ falſum teſtimoniũ dices, & ſi q̃d eſt aliud mandatũ, in hoc verbo Roma. 13
inſtaurat: Diliges proximũ tuũ ſicut teipm̃. ¶ Deinde Chr̃s oſtẽdit q̃ ſit ſumma dilectio pro Exo. 20
" ximi, & q̃uo aliqs diligit proximos ſicut Chr̃s dilexit nos. ⌊Maiorẽ hac dilectionẽ nemo ha Deut. 5
" bet, vt animã ſuã (. i. vitã corporalẽ aut ſe totũ) ponat⌋. i. morti corꝑali exponat ⌊qs ꝓ ami- Leuit. 19
" cis ſuis.⌋ Vita em̃ eſt maxĩe appetibilis atqꝫ amabilis. Mors aũt ẽ oim horribiliũ horribiliſſi- Matth. 5
mũ, ideo vitã ꝓpriã cõtẽnere, mortẽq́ꝫ ſubire pro ꝓximoꝝ ſalute, eſt maxĩe charitatis effect⁹ Matth. 22
ac ſignũ. Cũ em̃ ſint q̃tuor ex charitate amãda, q̃ꝝ vnũ alio extat ꝓſtãtius. ſ. deus, aĩa propria Marc. 12
ꝓximus & ꝓpriũ corpus, ideo ꝓpter deũ deſpiciẽda & exponẽda ſunt alia tria, & ꝓpriũ cor Galat. 5
pus pro ꝓximo. Veruntñ nemo debet animã ſuã ſpũali morti exponere, vel eius ſalutẽ poſt- Jaco. 3
ponere ꝓpter ꝓximoꝝ ꝑfectũ aut felicitatẽ, q̃uis opa bona nõ debita ſint ſæpe omittẽda ad
vitãdũ ſcãdalũ puſilloꝝ. Vñ apud Mat. dñs ait. Quid ꝓdeſt homĩ, ſi vniuerſum mũdũ lucret, Matth. 16
aiæ vero ſuæ detrimentũ patiat? Aut quã cõmutationẽ dabit homo pro anima ſua? Hanc au
tem dilectionẽ habuit Chriſtus, qui pro ſuoꝝ electoꝝ ſalute, mori ex charitate dignatus eſt.

CAP. XV. ¶Sed videt̃ ꝙ pro amicis animã ponere non ſit dilectio maxima,qm̃ pro inimicis mori maius D
cẽſetur. Rurſus videt̃ Chr̃s paſſus pro inimicis,q̃ꝝ vtrũq; patet ex his q̃ ad Romanos dicit apl̃s
Roma. 5 Cõmẽdat aũt charitatẽ ſuã in nobis deus,qm̃ cũ adhuc pc̃tores eſſemus,Chr̃s pro nobis mor-
tuus eſt,& cũ adhuc inimici eẽmus,recõciliati ſumus deo p mortẽ filij eius. Dicẽdum ꝙ quicũq;
pro alio morit̃,maxime diligit illũ,q̃uis odio habeat̃ ab eo,& ſic eſt amicus eius ex parte ſui,qm̃
diligit eũ,ſićq; loq̃tur Chr̃s,vt p amicũ intelligat̃ quilibet proximus dilectus, q̃uis nõ diligens.
Vel dicendũ,ꝙ dilectio qua q̃s animã ponit pro inimico,non eſt maior q̃ illa qua moritur pro
amico,quãtũ ad interiorẽ affectũ,cũ inimicus nõ ſit amico plus diligẽdus,q̃uis maior appareat
ſeu euidentius oſtendatur in effectu. Ad ſecundũ dicẽdum,ꝙ pro om̃ibus amicis & inimicis &
reprobis & electis occiſus eſt Chr̃s,eoſ́q; redemit ſufficienter,ſeu q̃tum in ſe fuit, pro ſolis ve-
ro electis efficaciter,q̃ fructũ dñicæ paſſiõis cõſequunt̃,q̃ licet fuerit inimici ſcd̃m p̃ñtẽ dei iuſti »
riã,& propriã culpã,erãt tñ amici ſcd̃m æternã p̃deſtinationẽ. ⌊Vos amici mei⌋.i.mihi dilecti »
& dilectores mei eſtis,⌊ſi feceritis q̃ ego p̃cipio vobis⌋ vt nõ ſolum amicos,ſed & inimicos in
me & propter me cordialiter diligatis,optãdo eis ſaltem in generali bona aĩæ. Impletio em̃ p̃- »
ceptoꝝ,eſt amicitiæ certum indiciũ. ⌊Iam non dicã vos ſeruos,⌋ ſeruitute procedente ex ti-
1. Johã. 4 more ſeruili,quẽ perfecta charitas mittit foras. Nõ em̃ ſeruitis timore pœnæ ,ſed amore iuſti-
Johan. 8. tiæ atq; intuitu gloriȩ. Ad hanc ſeruitutẽ pertinet q̃d dictũ eſt octauo cap. Seruus nõ manet in
domo in æternũ,filius aũt manet in æternũ. Verũ oẽs electi & virtuoſi ſunt ſerui ſeruitute pro
cedente ex timore caſto & filiali,q̃ charitatẽ cõſequit̃,vel ex ipſa charitate ,ad quã ſeruitutẽ p̃-
Matt. 25 tinet illud Matthæi: Euge ſerue bone & fidelis,intra in gaudiũ dñi tui. Hic ſeruus eſt amicus &
Roma. 8 filius. De illa prima ſeruitute atq; timore ſeruili ſcribit apl̃us ad Romanos: Nõ accepiſtis ſpiri- E
tum ſeruitutis iteꝝ in timore,ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filioꝝ,in q̃ clamamus,abba pa
Eſaiæ. 65 ter. De hac ſeruitute charitatiua & ſancto timore dñs ait apud Eſaiã: Ecce ſerui mei laudabunt
Eſaiȩ. 66 præ exultatione cordis. Et alibi: Ad quẽ reſpiciam niſi ad trementẽ ſermones meos? Cur autẽ
apoſtoli nõ dicant̃ ſerui,ſubiungitur,⌊q̃a ſeruus (ſeruitute timoris ſeruilis) neſcit q̃d faciat dñs »
eius⌋.i.ſecretiora facta dñi ſui. Hoc nẽpe videmus q̃tidie,ꝙ hoĩes in poteſtate & dominio cõ- »
ſtituti,nõ reuelant ſeruis q̃ puri ſerui ſunt ſua ſecreta,ſeruis tñ fidelibus,q̃ꝝ probitatem experti
ſunt,cõmittunt,pãdunt́q; ſecreta. Tales etem̃ ſerui nõ ſunt puri ſerui,ſed aliq̃d de proprietate
Eccle. 33. filioꝝ p̃ticipãt,cũ amoroſi ſint ad dños ſuos. Vñ in Eccleſiaſtico dicit̃: Seruus fidelis ſit tibi q̃ſi
Prouc. 17 anima tua. Et alibi: Seruus ſapiens dominabit̃ filijs ſtultis. ⌊Vos autẽ dixi amicos⌋ dei & mei, »
hoc eſt dilectos,familiares & cõmunicantes bonis noſtris,⌊quia om̃ia q̃cũq; audiui à p̃re meo, »
nota feci vobis.⌋ Certũ eſt,ꝙ Chrũs q̃n hæc dixit,nondũ patefecit apl̃is om̃ia q̃ audiuit à pa- »
Johan. 16 tre,cũ infra teſtetur: Multa habeo vobis dicere,ſed non poteſtis portare mõ. Auguſtinus ergo
exponit hæc verba p modũ propheticæ denũciatiõis, vt ponat̃ præteritũ pro futuro,& ſit ſen-
1. Cor. 13 ſus: Om̃ia illa nota feci.i.notificabo vobis in patria,q̃n venerit q̃d p̃fectũ eſt,& euacuabitur q̃d
Ibidem. ex parte eſt. Tũc em̃ videbimus deũ per ſpeciẽ,& in illo cætera om̃ia cõſpiciemus. Porro ſupe
rius dictũ eſt ſæpius,q̃uõ Chr̃o ſcd̃m vtrãq; naturã cõueniat audire ſeu audiuiſſe à p̃re. ¶Quod
aũt nulla pura creatura om̃ia noſcat,q̃ Chr̃s cognoſcit,vel à patre audiuit ſcd̃m ꝙ deus,certiſ- F
ſimum eſt. Sic em̃ cognoſcit actualiter infinita,imo & infinities infinita. Rurſus: Nulla intelle-
ctualis creatura citra Chr̃m cognoſcit diſtincte & p̃ticulariter oĩa q̃ Chr̃us vt hõ, q̃a q̃cũq; co-
gnoſcit verbũ notitia viſionis,cognoſcit aĩa Chr̃i,itaq; ꝙ ait: Om̃ia q̃cũq; audiui à p̃re meo no
ta feci vobis,intelligẽdũ eſt,nõ de oĩbus abſolute,ſed de oĩbus q̃ Chr̃s à p̃re audiuit, notificãda
eẽ diſcipulis ſcd̃m exigẽtiã ſtatus eoꝝ,& ſcd̃m vtilitatẽ eccleſiæ, iuxta quẽ modũ ſcriptũ eſt in
1. Johã 2. prima Iohãnis canonica: Nõ neceſſe habetis vt aliq̃s doceat vos,ſed vnctio docet vos de oĩb9,
Pſalm. 33 & noſtis oĩa. Talis nãq; diſtributio accõmoda frequẽs ẽ in ſcripturis,vt cũ ait pſalmiſta: Nihil
Sapiæ. 7 deeſt timẽtibus deũ. Et in libro ſapientiæ legit̃: Venerũt mihi oĩa bona ſimul cũ illa,puta cũ ſa-
Mat. 25 piẽtia,& tñ pauca ſunt oĩa bona vitæ p̃ſentis,iuxta illud: Quia ſup pauca fuiſti fidelis,ſupra mul
Lucȩ 19 ta te cõſtituam. Sic q̃q; ait apl̃us: In om̃ibus diuites facti eſtis in Chr̃o,ita vt nihil deſit vobis in
1. Cor. 1 vlla gratia. ⌊Non vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos.⌋ Siue intelligat̃ hoc de electione æterna, »
Baruch. 3. quæ eſt prædeſtinatio qua Chrũs ſcd̃m naturã diuinã quoſdã ab æterno elegit, ſiue de electiõe
temporali,qua Chrũs in mundo conuerſans, q̃ſdã ad gratiã & apoſtolatũ vocauit,veꝝ eſt,ꝙ
1. Johã 4 ipſe nos elegit anteq̃ eũ elegimus,ſicut & nos dilexit anteq̃ eũ diliximus. Elegit ergo apl̃os,cȩ-
teroſ́q; ſaluãdos.i.ex ſua liberalitate p̃ cæteris ordinauit eos ad vitã æternã,& de gr̃a ad hoc ne
ceſſaria ipſis p̃uidit,quoſdã quoq; ex multitudine diſcipuloꝝ ſuoꝝ elegit in apl̃os, ex q̃ ſequi-
tur,ꝙ gr̃a dei non eſt ex meritis præuijs,nec ideo deus quenq̃ elegit,qm̃ vidit illũ ſe electuꝝ,cũ
nemo poſſit Chr̃m meritorie eligere,ſine præuia fide quæ eſt donum dei,& mentis ſuæ auer-
ſione à rebus caducis,eiuſ́q; cõuerſione ad deum q̃d nõ fit ſine gratia ſpeciali & gratumfacien-
Pſal. 79 te. Propter quod frequenter orat pſalmiſta: Domine deus conuerte nos. Et apl̃us ad Epheſi-
Ephe. 2 os: Gratia ſaluati eſtis per fidem ,& hoc non ex operibus, dei em̃ donum eſt,ne quis glorietur.
Titum. 3 Itemq́ue ad Titum: Apparuit benignitas & humanitas ſaluatoris noſtri dei,non ex operibus
iuſti-

iuſtitiæ quæ fecimus nos,ſed ſcd̃m ſuã miſericordiã ſaluos nos fecit. ⌊Et poſui⌋ .i. ad hoc in-
A ſtitui atq; paraui,⌊vos,vt eatis(per totũ mũdum)& fructũ afferatis⌋.i.ſpũales filios generetis,
baptizando,docẽdo,ædificãdo, q̃tenus impleať q̃d dictũ eſt:In oẽm terrã exiuit ſonus eoꝝ, Pſal. 18.
⌊& fructus vr̃ maneat⌋.i.eccleſia per vos cõuerſa,atq; in Chr̃o renata,vſq; in finẽ ſeculi perſe
ueret,& deinde ad æternã hæreditatẽ pertingat,. Vel ſpũaliter ſic,poſui vos in vita pñti, in via
huius exilij,in corpe iſto mortali,vt eatis de bono in melius,de fide in opus,de ſtatu animali ad
ſpiritualem,& fructũ afferatis.i.tanq̃ bona arbor fœcundi fitis in actibus virtuoſis, iuxta illud
in pſalmo:Iuſtus vt palma florebit. Et illud Oſeæ:Iſrael germinabit ſicut lilium, & fructus ve- Pſalm 91
ſter maneat.i.æterna mercede p̃miet. Opera em̃ illoꝝ ſequunť illos, ⌊ vt q̃dcũq;,⌋ vere expe- Oſee. 14
diẽs & ſalubre,⌊petieritis patrẽ meũ in noïe meo(inſtãter) det vobis⌋ Superius dixit : Quod- Apoca. 14
cũq; petieritis patrẽ in noïe meo hoc faciã,hic dicit:Quodcũq; petieritis patrem in noïe meo,
det vobis,ex q̃ cõcluditur,ꝙ pater & filius ſunt idem dator gratiaꝝ,vnuſq; exauditor p̃cũ no-
ſtrarum,& per conſequens vnus deus. Quoꝝ em̃ vna eſt operatio, eadem eſt natura.

¶Explanatio ſequẽtis partis huius capituli. Hæc mando vobis. Articulus. XXXVIII.

FRequenter magiſter vnitatis,totius charitatis exẽplar, dñs Ieſus ſuos diſcipulos, & ſub
illoꝝ perſona totam eccleſiam prouocat ad charitatẽ fraternã,propter rões p̃memo
ratas. ⌊Hæc mãdo vobis,vt diligatis inuicẽ.⌋ Qui em̃ diligit fratrẽ ſuũ, in lumine p- 1.Iohã. 2
manet. ⌊Si mũdus⌋.i.hõ mundanus & impius,vel congregatio taliũ, ⌊vos odit⌋ imo
quia ſic eſt. Nũc em̃ odiunt vos aduerſarij mei,ſcribæ & phariſæi,& poſt meã aſcẽſionẽ,cũ prę-
B dicare cœperitis,magis vos odient, deinde principes terræ & multi gẽtiliũ odio vos habebũt.
Vñ apud Matthæũ ait ſaluator:Eritis odio oïbus hoïbus p̃pter nomẽ meũ,⌊ſcitote⌋ ad cõſo
lationẽ veſtrã,& vt ſeruetis patiẽtiã,⌊qm̃ me priorẽ vobis odio habuit. ⌋ Hoc dupliciter legi Mat.24
põt. Primo ſic,me priorẽ q̃ prior ac maior ſum vobis,odio habuit, vñ ſuperius dixit ſaluator:
Me odit mũdus,qa ego teſtimoniũ p̃hibeo de illo,qm̃ opa eius mala ſunt. Et in pſalmo. Mul- Iohan.7.
tiplicati ſunt(inq̃t) ſup capillos capitis mei,q̃ oderũt me gratis. Scd̃o ſic, Me priorẽ vobis.i.me Pſal.68.
prius q̃ vos odio habuit mũdus.i.populus iſte Iudaicus,carnalis ac reprobus. Nã ex odio q̃ odit
me,cõcepit rancorẽ aduerſum me. ⌊Si de mũdo fuiſſetis⌋ per imitationem culpę ad ſocietatẽ
ſecularium hoïm pertineretis,& illis in vita conformes eſſetis, ⌊mũdus q̃d ſuũ erat diligeret,⌋
hoc eſt,tunc iſti terrenoꝝ amatores vos amarent carnali & vitioſo amore,tanq̃ aliq̃d ſui,& q̃ſi
ad eandẽ perditiõis maſſam,ſeu idẽ corpus diaboli p̃tinẽtes. Similitudo em̃ eſt cauſa amoris,&
om̃e animal diligit ſibi ſimile,ſicq; amatores mũdi amãt ſuos amatores. Verunth̃ nõ eſt ſic in- Eccle. 13
telligendũ,ꝙ quilibet mundanus amet quẽcũq; mũdanum,p̃ſertim, cum inter ſuperbos ſemp
ſunt iurgia,& filij huius ſeculi iugiter contra ſe dimicant,eo ꝙ vnus habeat q̃d appetit alter,ſed Prouer.13
mundanus amat mundanum ſibi cõuenientem. Et q̃uis ſimilitudo ſit per ſe cauſa amoris,pac-
cidens th̃ eſt cauſa rancoris. ⌊Quia vero de mundo nõ eſtis⌋.i.ad gregem reproboꝝ nõ per-
tinetis,⌊ſed ego elegi vos de mundo⌋ hoc eſt à mundanis & vanis hominibus vos gratioſe &
pie ſeparaui,⌊propterea odit vos mundus,⌋ tanq̃ ſibi diſſimiles,& ſuis deſiderijs contrariãtes.
Verunth̃ non om̃es mundani odiunt bonos. Videmus quippe, ꝙ multi ſeculariũ libenter cõ-
uerſanť cũ deuotis & eleemoſynas eis cõicant,nec tñ corrigunt vitam. Chriſtus ergo loquitur
de hominibus prorſus mundanis, in quibus ratio penitus excæcatur , & induratur voluntas in
tantum,vt odiant religionem, & quicquid religioſum aſpexerint, quaſi ſuperuacuũ iudicent.
De talibus dicit Iohãnes:Propterea mundus non nouit nos,qa nõ nouit deũ. Et iteꝝ ait Iohã
nes:Nolite mirari ſi odit vos mundus,nos ſcimus qm̃ tranſlati ſumus de morte ad vitã. ⌊Me- 1.Iohã.3.
mentote ſermonis mei,quẽ ego dixi vobis,⌋ vt ait Iohãnes:Nõ eſt ſeruus maior dño ſuo. Hoc Ibidem
C Chr̃us cõmemorat,vt diſcipuli,om̃eſq; chriſtiani exẽplo Chriſti diſcãt pati aduerſa, & in om̃i
tribulatione gaudere. Propter q̃d Petrus hortať in prima ſua epiſtola:Si exprobramini in no- Iohan.13
mine meo Chriſti,beati. Et deinde:Cõmunicantes Chriſti paſſionibus gaudete, vt in reuela- 1.Petr.4
tione gloriæ eius gaudeatis. Nõ ergo ſe putet regnatuꝝ cũ Chriſto,q̃ iã nõ vult odio haberi & Ibidem
tribulari à mũdo. ⌊Si(pro qa) me perſecuti ſunt.⌋ Iudæi verbis & factis,dicẽtes,inſanit,dęmo
niũ habet,blaſphemat,& nũc me p̃cipitare nũc lapidare,volẽtes ⌊& vos pſequenť.⌋ Hoc patet Iohan.10
impletũ in actibus apl̃oꝝ,qũo clauſerũt & flagellauerũt apl̃os. ⌊Si ſermonẽ meũ ſeruauerũt, & Marc.2.
veſtrũ ſeruabũt⌋.i.ſicut p̃dicationẽ meã ſpreuerũt,qa nec credere nec obedire volebãt, ſic ve- Lucæ. 4
ſtrã deſpiciẽt pro maiori parte. Quãuis em̃ nõnulli Iudæoꝝ per Chriſtũ,& multi p apl̃os ſint Iohan.10
cõuerſi,th̃ cõparatione alioꝝ,quaſi nulli fuerũt. Propter q̃d ait Chr̃us per Eſaiã : Hæc dicit dñs
ad me,vt reducã Iacob ad eũ,& Iſrael non congregabitur. Oſeas quoq;:Ego(inq̃t) erudiui e- Eſa.49
os,& in me cogitauerunt malitiam,reuerſi ſunt,vt eſſent abſq; iugo. ⌊Sed hæc om̃ia faciẽt vo- Oſee.7
bis,⌋ .i.odio vos habebunt , perſequentur,ſermonem veſtrum deſpicient,⌊propter nomen Matth.10 24
meum⌋ extinguendum.i.vt fidem & famam meam extinguant, iuxta illud Hieremiæ : No- Lucæ . 6
men eius non memoretur vltra. Vel,propter nomen meũ,quaſi ob cauſam meritoriã tãtæ p- Marc 10
ſecutionis.i.propter fidẽ,cõfeſſionẽ & p̃dicatiõẽ noïs mei,⌊qa neſciũt eum qui miſit me⌋.i. Hiere.11 Pſal. 82 Iohan. 8

Pſalm̄.75 deum patrem. Quãuis em̄ diuinitatis vnitatem agnouerunt, ſecundum illud Pſalmi: Notus D
in Iudæa deus. Non t̄n cognouerũt perſonarum trinitatẽ, nec p̄rem ſub ꝓproprietate relatiua,
1. Johan.2 ſed nec deũ cognouerũt formata notitia, de qua dicit Iohãnes: Qui ſe dicit noſſe deũ, & man-
data eius nõ cuſtodit, mendax eſt. ¶ Hæc vero ignorãtia nequaq̃ excuſat, cũ ſit affectata & iu-
ris atq; ex odio emanauit. Sæpe em̄ p̄dicauit eis Chrũs de p̄re cœleſti, ſed noluerũt attẽdere.
Similiter Gẽtiles Chriſtianorum pſecutores nõ excuſanſ per neſciẽtiã, qm̄ p̄dicatores Chr̄i p-
tinaciter repulerũt, & à veritate auerterũt aures quaſi aſpides ſurdæ. ⌊Si nõ veniſſem⌋ in pro
Pſalm̄.57 pria pſona per incarnatiõis myſteriũ ad Iudæos, prout p̄nuntiauerunt prophetæ. ⌊& locu-
tus eis nõ fuiſſem (proprio ore) pc̄tm̄ nõ haberẽt⌋ tam enormè ac multiplex vt nunc. Itaq; di
Joban.9 cendo: Pc̄tm̄ nõ haberent, nõ abnegat cætera pc̄tã, ſed pc̄tórum tam grandẽ enormitatem,
quẽadmodũ ſupra dixit de cæco: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius. Auguſtinus t̄n expo-
nit ſic: Pc̄tm̄. i. infidelitatis culpã, quæ eſt magnum valde, & virtualiter om̄e pc̄tm̄, non habe
rent. Chriſtus em̄ fuit eis ſpecialiter repromiſſus, idcirco nõ poterãt de pſidia Chriſti redar-
gui, niſi Chr̄o eis miſſo atq; locuto. ⌊Nunc aũt excuſationẽ nõ habẽt de pc̄tõ ſuo⌋. i. infide-
litate & cæteris exceſſibus in me cõmiſſis, qm̄ tot viſis miraculis, & ꝓphetarum ſcripturis tã eui
dẽter impletis, credere cõtempſerũt ex ſua malitia, quæ eorum aĩas obnubilauit, propterea ve-
Ephe.5 nit ſuper eos ira dei vſq; in finẽ, ſcd̄m Apoſtolũ: ⌊Qui me odit, & p̄rem meũ odit⌋ qm̄ p̄ris,
& filiȷ ẽ vna eſſentia, vna volũtas, vnaq; veritas. Qui igiſ odit Chr̄m ꝓpter opa eius ac docu-
mẽta, odit & p̄rem, cuius ſunt opa illa & documẽta, quẽadmodũ filiȷ, imo q nõ credit in filiũ,
1. Johã.5 mẽdacẽ facit p̄rem. ¶ Inſup adhuc oñdit Chrũs grauitatẽ & inexcuſabilitatẽ peccati Iudæorum
⌊Si opera nõ feciſſem in eis⌋ hoc eſt, ſupnaturalia facta, oẽm creatã p̄tãtem tranſcendentia,
⌊quæ nemo alius fecit⌋. i. tã magna & multa, quanta & qualia nullus p̄cedẽtiũ ꝓphetarum vel
Joſue.10 p̄triarcharum peregit. Quãuis em̄ q̄dã illorum magna fecerint. ſ. Moſes, Ioſue, Helias & Heliſeus, E
Exo 7.8.9.10 non t̄n cõparari queũt Chr̄o, q de q̄nq; panibus tribuſq; piſcibus q̄nq; milia ſaciauit, de ſe-
3. Reg.17,18
4. Reg 4. 5, et ptem q̄q; panibus ac paucis piſcipulis. 4. milia, q cæcũ à natiuitate illuſtrauit, q̄triduanũ mor
6, et 7, et, 8 tuũ reduxit ad vitã, ſup pelagi vndas trãſiuit, & alia innumerabilia fecit ꝓdigia, in cuius paſ-
Matth.14 ſione ſupnaturaliter eclypſatus ẽ ſol & luna ſolitũ curſum vehemẽter mutauit, cũ quo multa
Lucæ.9 ſanctorum (q dormierãt) corpa ſurrexerũt, & veniẽtes in ſanctã ciuitatem, apparuerũt multis.
Johã. 6
Marci.8 ⌊Nũc aũt & viderũt me (p̄ntem quẽ expectabãt futurum) & opa mea⌋ miracloſa, ſicut Eſaias p̄
Johan.9 dixit. Erũt oculi tui vidẽtes p̄ceprorẽ tuũ. ⌊& oderũt me, & p̄rem meũ⌋ Me em̄ voluerũt &
Johan.11 volũt occidere, p̄riſq; æterni honorẽ & cultũ auferre. Cur ãt deus pmiſerit tm̄ malũ, & q d bo
Matt.27 ni cõſecutũ ſit illud, ſubiungiſ: ⌊Sed vt⌋ dictio iſta vt, ſumiſ iam cõcomitãter, nõ cauſaliter
Eſa.50
Pſalm̄.68 ⌊adimpleaſ ſermo (ꝓpheticus) q in lege eorum⌋. ſ. in libro Pſalmorum, in Pſalmo q incipit: Sal-
uũ me fac deus, qm̄ intrauerũt aquæ, q pſalmus ad l̄ram ſcriptus ẽ de Chr̄i paſſiõe, & Iudæorum
excæcatõe, ⌊ſcriptus ẽ (hic ſumiſ lex ꝓ tota veteris teſtamẽti ſcriptura) q a odio habuerũt me
Pſalm̄.34 gratis⌋ dupl'r. Primo, qm̄ ſiue rõnabili cã oderũt me. Ego em̄ multa beneficia cõtuli eis, ſed
retribuerũt mihi mala pro bonis, odiũ pro dilectõe, pſecutionẽ pro liberatõe, mortẽ pro ve-
ritatis teſtificatõe. Secũdo, qm̄ ex hoc, ꝙ me oderẽt, nullũ cõſecuti ſunt cõmodũ, ſed maximũ
Hiere.18 detrimẽtũ. Illud aũt gratis odiſ, ex cuius odio nullũ emolumẽtũ acquiriſ. V̄n & Hieremias p̄di
dixit: Attende dñe, & audi voces aduerſariorum meorum: Nunq d reddiſ pro bono malũ. ¶ Por-
Pſalm̄ 68 rò in Pſalmo præallegato ſic ſcriptũ eſt: Multiplicati ſunt ſup capillos capitis mei, qui oderũt F
Pſalm̄.34 me gratis. Idem quoq; habeſ in Pſalmo, in quo legiſ: Non ſupgaudeãt mihi q aduerſanſ mihi
inique, q oderũt me gratis, & annuũt oculis, ex q̄ in expoſitõe libri pſalmorum probaui, ꝙ pſal
mus ille cuius exordiũ eſt. Iudica dñe nocẽtes me, ſit ad l̄ram exponẽdus de Chr̄o. Lyra vero
exponit eũ l̄raliter de Dauid, & t̄n hoc loco dicit Chr̄m allegare ſcripturã huius pſalmi, quo
dato, pſalmus iſte exponẽdus eſt ad l̄ram de Chr̄o, cum probatio nõ valeat, niſi ex ſenſu l̄rali,
ſecũdũ Aug. Illi ergo oderũt me gratis, q̄ſi nõ ſim Chrũs, ſed ſeductor. ⌊Cũ aũt venerit⌋ nõ
locũ mutãdo, ſed in ſigno viſibili de nouo operãdo, & maximã grãm ĩfundẽdo ⌊paraclerus⌋
hoc ẽ, cõſolator ſpũs ſc̄tũs, q ſpem ueniæ imprimẽdo lætificat pœnitentẽ, & diuinorum ſapidã
Roma.5 cognitionẽ p̄ſtando exhilarat cõtemplantẽ. ⌊quẽ ego mittã vobis⌋ dãdo & influẽdo mẽti-
bus v̄ris munera eius, imò & ip̄m, iuxta illud Apoſtoli: Charitas dei diffuſa ẽ in cordibus n̄ris
per ſp̄m ſanctũ q datus eſt nobis. ¶ Porro per hoc ꝙ Chrũs aſſeruit, quẽ ego mittam vobis,
oñdit ꝙ ſpũs ſc̄tũs ab ip̄ſo ꝓcedat. Nõ em̄ vni diuinarum perſonarum cõpetit dare vel mittere aliã
ſecũdũ naturã diuinã, niſi rõne originis ſeu authoritatis ad illã, ideo nunq̃ legiſ p̄r miſſus à fi-
lio vel ſpũ ſc̄tõ, ſed ecõtra. Nõ itaq; cõgrueret filio mittere ſp̄m ſc̄tm̄, niſi eſſet in filio autho-
ritas reſpectu ſpũs ſc̄ti, vel niſi à filio emanaret. Quòd vero adiecit, à p̄re, accipi p̄t dupl'r. Pri
mo ſic, quẽ mittam vobis à patre, quaſi à fonte, de quo profluit ſpũs ſanctus, vel quem proce
dentem à patre mittam vobis. Secundo ſic: quem mittam vobis à patre, hoc eſt, virtute diui-
na quam ſuſcepi à patre, à quo habeo ꝙ ſpiritus ſanctus procedit à me proceſſione æterna, &
Johan.14 mittitur à me miſſione temporali, ſpiritum veritatis, hoc eſt, ſpiritũ meum, qui ſum veritas
& ſapien

A ſapiẽtia patris,vel ſpiritũ qui eſt examẽ & doctor totius veritatis. Dicit eñ apl'us de ſpũ ſancto 1. Cor. 1
ad Romanos:Si quis ſpiritum Chriſti nõ habet,hic non eſt eius, ⌊qui à patre procedit,⌋ Hoc Roma. 8
addit ſaluator,ne putaremus,ꝙ à filio dũtaxat procederet ſpũs ſanctus,eo ꝙ dixit:Quem ego
mittã vobis.Procedit ergo à patre & filio,nõ quaſi à diſtinctis perſonis,ſed in quantũ ſunt vnũ
in natura & voluntate.Eſt nãq; ſpũs ſanctus amor.Amor vero eſt germen atq; proceſſio vo-
luntatis.Quẽadmodum ergo mundus creatus eſt à tribus perſonis,nõ in quantũ ſunt diſtincta
ſuppoſita,ſed vt ſunt vnus deus in eſſentia atq; potẽtia indiſtinctæ,ita ꝙ tres ꝑſonæ ſunt vnus
creator,ſic ſpũs ſanctus procedit à patre & filio per id in q̃ idem ſunt .ſ.per voluntatem, pro-
“ pter q̃d ſunt vnus ſpirator,vnus fons,vnũq; principiũ ſpiritus ſancti. ⌊Ille teſtimonium perhi
“ bebit de me⌋ per opera ſua miraculoſa.¶Hoc in die ſancto pentecoſtes conſtat impletũ. Per
hoc ſiquidẽ ꝙ ſpũs ſanctus inſudit formidoloſis illis ideotis,rudibusq; diſcipulis,inuincibilẽ,for
tiſſimãq; cõſtantiã,diuinaꝝ ſcripturaꝝ copioſam notitiã,oĩm q̃q; linguaꝝ notitiã, apte mõ-
ſtrauit,ꝙ Ieſus(pro cuius honore hoc factũ fuit)eẽt verus Chr̃s, vñ tã forte teſtimonium perhi
buit Chr̃o ſpũs ſanctus,ꝙ multi q̃ añ crucifixionẽ eum oderunt,poſt viſo ꝑdicto opere ſpirit⁹
ſancti cõpuncti ſunt corde,& cõuerſi ad Chr̃m,quẽadmodũ in actis apl'oꝝ plenius recitat̃,vbi
legit̃: Cœperunt loqui varijs linguis,prout ſpũs ſanctus dabat eloqui illis. Facta autẽ hac voce
cõuenit multitudo,& mente cõfuſa eſt.Stupebant autẽ omnes & mirabant̃ ad inuicẽ dicentes: Actoꝝ. 2.
B Quidnã vult hoc eſſe? Et poſt pauca. His auditis, cõpuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petꝝ &
“ ad reliq̃s apl'os:Quid faciemus viri fratres? ⌊& vos teſtimoniũ perhibetis⌋ de me,virtute ſpũs
ſancti efficaciter ꝑdicãdo. Vñ in actis probat Petrus,in hac miſſione ſpiritus ſancti impletam Ibidem.
eſſe prophetiã Iohelis,per quem dñs ait apud Iohelem : Effundã de ſpũ meo ſuper omnẽ car- Iohel. 2
nem. Hinc Petrus & Iohannes,qui in paſſione fugerunt,accenſi ſpũ ſancto,principibus ſacer-
dotum,Chr̃i teſtificatiõem perhibentibus,cum ingenti authoritate dixerunt:Obedire opor-
“ tet deo magis q̃ hominibus. Nõ eñ poſſumus q̃ audiuimus & vidimus nõ loqui, ⌊qa ab initio Acto. 5.
“ mecum eſtis⌋.i.ab exordio ꝑdicationis meæ ,vel cõuerſionis vr̃æ ,ad me mihi inſeparabiliter
adhæſiſtis,propter q̃d eſtis idonei teſtes,quaſi certiſſimi de re geſta, & digni eſtis recipere gra-
tiam teſtificandi de me. Hinc apud Lucã Chr̃s ait apl'is. Vos eſtis qui permanſiſtis mecũ in tẽ-
tationibus meis. Iohannes q̃q; in principio primæ ſuæ canonicæ, certitudinẽ apoſtolicæ ꝑdi- Lucę. 22
cationis inſinuans,ita exorſus eſt. Quod audiuimus,q̃d vidimus oculis nr̃is,q̃d perſpeximus,&
“ manus nr̃æ tractauerũt de verbo vitæ,quod vidimus & audiuimus,annunciamus vobis. ⌊Sed 1. Iohã. 1.
“ hęc⌋ de aduentu ſpũs ſancti,& cæteris multis,⌊locutus ſum vobis,vt non ſcandalizemini⌋.i.
ne tp̃e perſecutionis cadatis per impatientiã vel infirmitatem,cędendo tormentis. Per ꝑdicta
eñ cõfirmauit eos in fide,futuraq; mala ſeu aduerſa prædixit,atq; exemplo ſui diſcipulos ad pa
tiẽtiam incitauit,q̃ oĩa præſeruant à ſcandalizatione,quia & iacula præuiſa minus ledunt, &
qui añ ꝑſecutionẽ ſagaciter penſat quãta ſint tribulationum fructus, merces atq; vtilitas, cum
oĩ alacritate ipſas amplectit̃,eo ꝙ purgent à culpa,diſponant ad gratiã, Chr̃o conforment,
“ ab æternis pœnis eripiant,purgatorij pœnas abbreuient, & ad gloriam introducant cœleſtẽ.
⌊Abſq; ſynagogis facient vos⌋.i.infideles Iudæi à ſocietate ſua,& cõmunione , ac materiali- Matt. 10. 24.
“ bus ſuis ſynagogis vos repellent,tanq̃ excõmunicatos & hæreticos. Hoc in actibus apoſtoloꝝ Marc. 13
“ legitur adimpletum in Paulo & Barnaba. ⌊Sed venit hora⌋.i.tẽpus propinquat & prope eſt, Lucæ. 21.
⌊vt omnis qui interficit vos,arbitret̃ obſequiũ ſe præſtare deo⌋.i.rem deo placitam facere. Si Acto. 14
hoc ꝙ ait deo,intelligatur de deo vero,locus iſte de ſolis Iudæis,perſecutoribus diſcipulorum
C Chriſti erit intelligendus. Sola eñ plebs Iudæoꝝ habuit veri dei notitiã. Infideles ergo Iudęi,
quoniã Ieſum pro ſeductore & eius diſcipulos pro hypocritis tenuerunt,quaſi ſub ſpecie boni Iohan. 7.
vellẽt cultum dei Iſrael impedire,legẽ deſtruere,hoĩes ad pſeudo Chriſtũ cõuertere, ideo ęſti-
mabant occiſionem diſcipuloꝝ eſſe ſacrificium deo. Si vero ꝙ ait,arbitretur obſequiũ ſe præ-
ſtare deo,intelligatur de quocũq; deo perſecutoꝝ,intelligi poteſt hic locus cõmuniter,qa qui-
cũq; tyranni & æmuli fidei chriſtianæ occiderunt diſcipulos Chr̃i,putabãt ſe ſuo deo rem gra
tiſſimã facere.¶Quærit̃,cũ dicat Ambroſius: Intẽtio imprimit ſpeciẽ operi tuo,eſtq; cõmune
dictũ. Si finis ſiue intẽtio bona ſit,opus eſt bonũ,qũo ꝑſecutores apl'oꝝ,q̃ perſequẽdo eos, pu-
tabant ſe obſequi deo,& ei honorẽ facere intendebãt,nõ excuſant̃ à culpa? Dicendũ,ꝙ verbũ ”
Ambroſii intelligendum eſt de intentione operi correſpondente,nõ de intentione operantis ”
dũtaxat. Quemadmodum ergo non excuſatur qui hoſtem occidit vt viuat pacifice, ſic non ”
excuſantur prædicti. Porro commune dictum intelligendum eſt de fine proportionato,non ”
extorto & abuſiuo. Hinc patet error periculumq; multorum delinquentium, qui quędam illi- ”
cita perpetrantes,excuſant ſe,dicentes :Nil mali intendimus, cum tamen opus eorum ſit tale, ”
“ vt bono fine fieri nequeat,loquendo de fine proportionato ac proprio. ⌊Et hæc (mala) faci- ”
“ ent vobis,quia non nouerunt patrem.⌋ ſecundum proprietatem relatiuã. Nõ eñ nouerunt
generationem æternam,vel emanationem diuinarum perſonaꝝ ad intra. Vel,non nouerunt
“ patrem,notitia ſalutari,quę charitate ornatur,& obedientia cõprobat̃, ⌊neq; me⌋ vnigenitũ
patris

patris ſcd̄m naturam meam diuinam & propriam. Vel neq; me ſcd̄m naturā humanam vt à D
verbo aſſumptā, quāuis facietenus noſcant me. Qui eñ ignorat p̄rem, & filiū neſcit, cū p̄r &
filius ſint correlatiua, quoꝝ vnū diffinit̃ per reliquū. Hæc tñ ignorātia nō eos excuſat, cū fue-
rit affectata & iuris procedēs ex obſtinatōe vel peruerſitate, qua veritatē recipere cōtempſe
runt. Hæc dicta ſunt ſæpe, idcirco illa p̄tereo. ⌊Sed hæc (de v̄ra futura pſecutōe) locutus ſum
vobis (p̄muniēdo vos cōtra mala futura) vt cū venerit hora eoꝝ⌋.i. t̄ps pſecutoꝝ, quo vos ag
gredient̃, ⌊reminiſcamini, q̄a (.i. ꝙ) ego dixi vobis⌋ iſta anteq̄ facta ſunt, hocq; recolēdo cō
firmemini in fide, & talia nō velut inopinata & improuiſa vos obruant, ſed tanq̄ diu præco-
gnita, æquanimiter tolerent̃. ⌊Hæc autem vobis ab initio⌋ quo mecum cōuerſari cœpiſtis
⌊non dixi⌋ Quòd ſaluator dicit: Hæc vobis &c. nō eſt referendū ad immediate p̄cedētia. ſ. ad
Lucæ.21 prænuntiationē perſecutionū, quia vt alij Euāgeliſtæ teſtant̃: Chriſtus diu ante hoc t̄ps præ-
dixit Ap̄lis ſuis p̄ſius ac ipſoꝝ multiplicē perſecutionē futurā, ſed referendū eſt ſcd̄m Auguſti
num ad ea quæ pauloante p̄miſit de aduentu & conſolatōe ſp̄ūs ſancti. De talibus eñ nūc pri
mo edocuit eos, cuius ſubdit̃ cauſa, ⌊quia vobiſcū eram⌋ p corporalē ſenſibilemq; p̄ſentiam
ex qua magnā cōſolationē habuiſtis, & adeò magnā, ſed ſenſualē partim & imp̄fectā, ꝙ ſp̄ūa-
lis conſolatōis nō fuiſtis capaces, nec vobis tam neceſſaria vt modo, ideo nunc iſta tetuli vo-
bis quatenus de meo corporali receſſu ſeu paſſione non nimium doleatis.

¶ Expoſitio capituli decimiſexti: Et nunc vado ad eum qui me miſit &c.

Articulus triceſimusnonus.

ADHVC Chriſtus ſons pietatis, compaſſionis amator, condolens E
mœſtiſſimis ſuis diſcipulis, conſolat̃ eos de corporali ſuo receſſu, eò
ꝙ hoc ipſum expediat eis. ⌊Et nunc vado⌋.i. per paſſionem & aſcē
Philip.2 ſionem reuertor ſcd̄m formam ſerui quā indui ⌊ad eū qui me miſit⌋
hoc eſt, ad p̄rem cœleſtē, adipiſcēdo beatitudinē pleniorē, quātum
ad prēmiū accidentale, videlicet corporis glorificationē, in cœleſti
bus manſionē ad p̄ris dexterā cōſeſſionē. Et q̄uis Ch̄rus vt homo nō
redierit motu locali ad p̄rem, q vere vbiq; eſt, tñ ad locum in quo p̄r
ſpecialiter eſſe aſſerit̃ reuerſus eſt motu locali, aſcendēdo ſup oēs cœ
los. ¶ Porrò ꝙ ait, Vado, ideo dicit, q̄a in proxīo fuit, vt rediret ad
patrem. Quædā tñ reſtabant, videlicet occiſio pro mūdi ſalute, & reſurrectio, ſed Ch̄rus ante
Iohā.12 paſſionē interdū ſic loquit̃, quaſi iam talia fuiſſent cōpleta, eò ꝙ in proximo erāt complenda.
Iohā.14 ⌊& nemo ex vobis interrogat me quo vadis⌋ Supra cap̄lo .13. in huius ſermonis exordio le-
git̃ Petrus Ieſum quæſiſſe: Dn̄e, quo vadis? Et ſequēti ibi cap̄lo: Locutus eſt Thomas. Dn̄e,
neſcimus quo vadis. Qūo ergo nunc veritas dicit? Nemo ex vobis interrogat me &c. Ad q̄d
reſpondet̃ dupl̄r. Primo, ſcd̄m Auguſtinū, ꝙ hæc verba Ch̄ri ad t̄ps aſcenſionis ſunt referēda
vt ſit ſenſus: Vado.i. propè eſt vt aſcendā ad eū q me miſit, & nemo ex vobis interrogat me,
hoc eſt, tūc nullus veſtrū inq̄ret, quo pergā, q̄a tā manifeſte aſcēdā ad cœlos, ꝙ nō erit dubiū
Acto.1 vel q̄ſtio q̄ aſcendā? Vidētibus eñ illis eleuatus ē, & nubes ſuſcepit eū ab ocul̄ eoꝝ. Scd̄o dicē
dum, ꝙ in principio huius ſermonis aliq (vt dictū eſt) ſciſcitabant̃ Ieſum quo iret, ſed poſtea
egreſſi ſunt de loco cœnaculi & Ch̄ro cœptū ſermonē cōtinuante in alio loco, ibiq; dicente: F
Iohan.14 Vado ad eū qui me miſit, nullus Ap̄loꝝ interrogauit quo iret, & hoc fuit ex magnitudine ad-
miratiōis, timoris atq; mœſtitiæ, propter ea quæ audierūt à Ch̄ro videlicet ꝙ oīs q interfice
Iohan.15 ret eos, arbitraret̃ ſe obſequiū deo p̄ſtare &c. Obmutuerūt itaq; vehemēter attoniti, quā de-
iectionē eoꝝ Ch̄s quodāmō exprobrādo, nemo (inq̄t) ex vobis īterrogat &c. ⌊Sed q̄a hęc⌋
de v̄ris futuris pſecutōibus, & receſſu meo corpali à vobis, ⌊locutus ſum vobis, triſtitia⌋ ali-
qualiter indiſcreta ac īmoderata ⌊īpleuit cor v̄rm,⌋ q̄d ex ſua ip̄fectōe nōdū vere paratū eſt
ad ſuſtinēda mūdi aduerſa, neq; me diligit dilectōe pure ſp̄ūali, ſ; ptī ſēſuali, vñ & corpalē p̄ſē
tiā nimiū cupitis, quā p̄curſor, tāq̄ vir pfect⁹. nō curauit. Nō eñ legit̃ Ch̄rm corporal̄r affectu
Iohā.6 tus, q̄m caro nō ꝓdeſt q̄cq̄. ¶ Præterea p hoc ꝙ ait: Triſtitia īpleuit cor v̄rm, īnuit ꝙ vehemē
Iohā.14 tiſſime triſtabant̃, ideo eos benigniſſime cōſolat̃. ⌊Sed ego (q ſum veritas īcreata) veritatem⌋
ꝓportionalē ⌊dico vobis: Expedit vob⌋.i. aīab⁹ v̄ris ſalubre ē, tāq̄ diſpoſitiuū ad v̄ram ſem
Acto.2 piternā ſalutē ⌊vt ego vadā (ad p̄rē; mō p̄inducto.) Si eī nō abiero, paclet⁹ nō veniet ad vos⌋
Iohan.15 in tāta plenitudīe, atq; in ſigno viſibili, vt ī die pētecoſtes. Iā tñ ap̄li q̄b⁹ dixit: Vos mūdi eſtis
habebāt paracletū, ſcd̄m ꝙ req̄rit̃ ad ſalutē. ⌊Si āt abiero mittā eū ad vos⌋.i. copioſiſſima do
na ei⁹ vobis īfundā. ¶ Cur āt ſp̄ūs ſ. hoc mō mittēd⁹ nō fuit, niſi poſt Ch̄ri aſcēſionē p̄habitū ē
ſc; q̄a ap̄li Ch̄rm aliqual̄r ſenſual̄r diligebāt, q̄diu cū ip̄o coporal̄r cōuerſabant̃, q̄a reuera etiā
in naturalib⁹ pulcherim⁹ atq; dulciſſim⁹ hō fuit, & valde affectuoſe, ſuauiter ac humil̄r habuit
ſe ad ap̄los, q̄ſi ſp̄ōſus ad filios ſuos. Quātū āt affectio hoīs h; de carnalitate, tm̄ īpedit de ſp̄ūs
2.Cor.5 ſcti receptōe. Hinc Paulus pfectionē ſortit⁹, Ch̄rmq; puriſſime amās ac ſpeculās. Et ſi noui
mus (inquit) Ch̄rm ſcd̄m carnem, tñ nūc iam nō nouimus. Scd̄o, q̄m ſp̄ūs ſancti tam eximia

plenitu

A plenitudo dãda nõ fuit, niſi recõciliatis per paſſionem dominicã. Tertio, q̃m Chrũs rex noſter
tam excellenter dona diſtribuere nõ debebat, niſi cũ reuerſus fuit ad patriã ſuã, & ſedit in ſede
regni ſui. Quarto, q̃m mẽbra tanta gratia adornãda nõ erant, niſi ipſo capite glorificato, pro- Iohan.7.
pter q̃d dictũ eſt: Spũs nondum erat datus, q̃a Ieſus nondũ erat glorificatus. ⸤Et cũ venerit⸥ .i.
poſtq̃ ſpũs ſanctus vobis cũ tãta plenitudine fuerit datus, ita ꝙ abſtulerit vobis oẽm inordina-
tã formidinẽ, atq; infuderit verã animi libertatẽ, incõcuſſam cõſtantiã, iuſtitiæ tenacitatẽ, & fer
uidã dei ac proximi dilectionẽ, q̃d totũ factũ eſt in die pentecoſtes, ⸤ille arguet mundũ⸥ .i. per Actoꝝ.2.
verã p̄dicatiõem increpabit mũdanos & reprobos, ⸤de pctõ⸥ infidelitatis q̃d habuerunt, ⸤&
de iuſtitia⸥ quã omiſerũt .i. de cõtẽptu & omiſſiõe iuſtitiæ. Iuſtitia nẽpe nõ increpationem, ſed
laudẽ meret̃, veꝝ omiſſio & cõtẽptus iuſtitiæ meret̃ redargui, ⸤& de iudicio⸥ eoꝝ temerario,
vel de iudicio diuino, q̃d nõ timuerũt. Arguet ergo mundũ de iudicio .i. de temeritate ſuæ prę-
ſumptionis, qua nõ timuerũt diuinũ iudiciũ. Erãt eñ mundani hoĩes his tribus vitijs ſpecialiter
implicati, q̃m infideles, iniuſti, & temerarij extiterũt. Deinde Chriſtus verba ſua exponit, ⸤de
pctõ quidẽ⸥ arguet ſpũs ſanctus mundũ, ⸤q̃a nõ crediderunt (amatores mũdi) in me⸥ primo
Iudæi, deinde quidã gẽtilium, cum t̃n tãta ſigna à me, vel à vobis fieri cõſpexiſſent, propter q̃d
ſunt inexcuſabiles, ⸤de iuſtitia vero (omiſſa ab eis arguet eos) q̃a ad patrem vado⸥ propter q̃d
mihi glorificato, & ſup oẽs cœlos exaltato, magis q̃ ante obedire debuerant, cum vidiſſent atq;
audiſſent ſufficientia fidei argumenta de mea aſcenſione. Poſt aſcenſionem eñ per ap̃los de-
monſtrauit deus trinitas hominibus excellentiã Chriſti, videlicet ꝙ data ei eſſet oĩs poteſtas, Mat.28
in cœlo & ĩ terra, & ꝙ nõ eẽt in aliq̃ alio ſalus, ideo obediẽdũ fuit ipſi⁹ pręceptis. Vel ſic, Arguet Actoꝝ.10
B mundũ de iuſtitia Chr̃i, quã non acceptauerunt iniqui, q̃a ego ad patrẽ vado, per q̃d patet iu-
ſtitia mea, videlicet ꝙ dicta prophetaꝝ verificaui, patri in oĩbus obediui, irreprehẽſibiliter vi-
xi, ideo acceptanda & imitanda fuit iuſtitia mea, videlicet iuſta cõuerſatio mea. Tertio ſic, Ar-
guet mundũ de iuſtitia, credẽtium p̄ſertim apoſtoloꝝ .i. cõparatiõe iuſtitiæ fideliũ magis dãna-
biles erunt, & ideo arguent̃, ꝙ iuſtitiã credẽtium non ſunt ſecuti, q̃a ego ad patrẽ vado .i. in ve-
ſtro cõſpectu aſcẽdo, propterea imitari debebãt iuſtitiã fidei vr̃æ. Oĩes expoſitiones iſte videñ
tur ſatis redire in idem, ⸤& iã non videbitis me⸥ ad tp̃s, nec eo mõ vt nunc .ſ. in carne mortali,
nec tã frequẽter & continuate vt ante, q̃n cõuerſatus ſum inter vos, ⸤de iudicio autẽ⸥ diſcretio Baruch.3.
nis q̃d abiecerunt, vel diuinæ diſcuſſionis q̃d non timuerunt, arguet eos, ⸤quia princeps huius
mundi⸥ .i. diabolus cum ſatellitibus ſuis mundanis hominibus p̄ualens ac dominans, ⸤iã iudi-
catus eſt⸥ .i. reprobatus atq; dãnatus à me, & itẽ de corde fideliũ electoꝝ eiectus, & hoc iudiciũ
hoĩes debuerunt attendere cũ vera diſcretione, itẽq; diabolo tanq̃ eiecto & victo fortiter relu
ctari, diuini q̃q; iudicij rigorẽ ac poteſtatẽ vereri, eo ꝙ deus principẽ huius mũdi tã potẽtẽ, for- Mat.12
tẽ, armatũ, regẽ filioꝝ ſuperbiæ, cuius poteſtati nõ eſt poteſtas aliq̃ ſup terrã cõparabilis, tã di- Marc.3.
ſtricte dãnauerit, ex q̃ patet, ꝙ fragiles, imbecilleſq; hoĩes facilime poſſit dãnare, & vtiq; ſi pẽ- Lucæ.11.
ſemus q̃ horrẽde & feſtinãter deus à principio principẽ dæmonũ cũ ſuis fautoribus deiecit & Iob.41
cõdẽnauit, propter vnũ cogitatiõis tumorẽ, valde timere debemus diuinæ iuſtitiæ iudicialem Eſaiæ.14
rigorẽ. Hinc eñ Petrus habet: Si deus peccantibus angelis nõ pepercit, ſed rudentibus inferni 2.Petr.2.
detractos, in tartaꝝ tradidit cruciãdos, nouit dñs iniq̃s in diẽ iudicij cruciandos ſeruare. ¶De-
niq; licet diabolus à principio ſuæ ruinæ ſit iudicatus, & in fine ſeculi q̃dã mõ iudicandus, ſpe-
C cialiter t̃n iudicatus fuit à Chriſto cõuerſante in mundo, qui cum tentaret̃, dixit diabolo. Vade Mat.4.
retro ſatana. Et alias. Si fortior illo ſupuenerit, vniuerſa vaſa eius diripiet. Rurſuſq;: Nũc prin Lucæ.4.
ceps huius mundi eijciet̃ foras. ⸤Adhuc multa⸥ de credẽdis & obſeruandis, de myſterijs Chr̃i Marci.3
& eccleſiæ, de ſtatu ſeculi futuri, cõſummationeq; mũdi, ⸤habeo vobis⸥ quaſi futuris totius mũ Iohan.12
di doctoribus, ⸤dicere (vt poſſitis & alios informare) ſed nõ poteſtis (oĩa illa) portare⸥ in cor
de .i. capere, intelligere, retinere, ⸤mõ⸥ q̃m inq̃eti, triſtes & pauidi eſtis. Paſſiões eñ cũ fuerint
vehemẽtes, actũ rõnis multũ impediũt, vñ aĩa quieſcendo fit prudens. Et Iob ait: Neq; poſſum Iob.9.
metuẽs reſpondere. Ideo q̃q; non poterant capere, quoniã carnales & rudes fuerunt & impre-
parati. ⸤Cum autem venerit ille ſpũs veritatis, docebit vos omnẽ veritatẽ.⸥ non ſimpliciter
omnẽ, ſed omnẽ de qua nunc loq̃r, videlicet oĩa quæ habeo vobis dicere ad veſtrã ſalutẽ, atq;
eccleſiæ inſtructionem, q̃uo dixi capitulo præcedẽti: Oĩa quæcũq; audiui à patre meo, nota Iohã.15.
feci vobis. Hoc fuit in die pentecoſtes impletum, q̃n ſpũs dñi repleuit primitiuã eccleſiã in oĩ Acto.2.
bus ad ipſam ſpectantibus. ¶Deinceps Chriſtus oſtendit, cur ſpũs ſanctus ſit ad inſtruendum
tam perfecte idoneus. ⸤Nõ eñ loquetur à ſemetipſo,⸥ hoc eſt non vos illuminabit per allocu
tionem internã, virtute aut ſciẽtia non recepta, ſed ſibi à patre communicata, ita ꝙ locutio e-
ius erit tã vera ſicut locutio patris, vel potius eadem numero cum locutione patris, eo ꝙ opera-
tio trinitatis ſit indiuiſa. Itaq; ſpũs ſanctus non loquetur à ſemetipſo, quia non eſt à ſemetipſo,
ſed poteſtatem atq; ſcientiã, imo q̃cquid habet & eſt, recepit à patre & filio, tanq̃ ab vno prin-
cipio, ⸤ſed q̃cũq; audiet, loquet̃.⸥ Verba hæc ſanũ ac ſobriũ exigũt intellectum. Cum eñ ſpiri-
tus ſanctus ſit verus deus, & per conſequens infinitam plenitudinem ſcientiæ habens à patre,

& filio

Ioban.4 & filio, non eſt opinandum, ꝙ reuelauit alicui hominum abſolute oĩa quæcũq; audiuit, hoc D
eſt, per ſpirationem paſſiuam ſeu procedendo cognouit à patre & filio. Rurſus: Cum ſpiritus
ſanctus ſit deus, & per conſequens ſimplex & penitus immaterialis, non eſt putandum, ꝙ ali
quid corporaliter audiat. Iterum cum ſit deus ęternus, non eſt arbitrandum, ꝙ aliquid auditu
rus ſit, auditurus ve fuerit in futuro. Eſt igiẗ ſenſus: Quęcũq; vobis neceſſaria ſeu vtilia ad in-
formationẽ eccleſiæ audiet. i. ſe æternã ꝓceſſionẽ cognouiſſe oñdet. Vel audiet. i. in ęterni
tatis mom̃ẽto oĩe tẽpꝰ includẽte audit, ſeu ſpirãdo cognoſcit. Cũ enĩ proceſſio ſpũs ſancti ſit
æterna, per verba omnium tempoꝝ explicaẗ, quoniam omne tempus comprehendit æter-
Pſalm̃ 84 nitas ⌊loqueẗ⌋. i. cordibus veſtris inſpirabit locutõe interna, de qua ait Propheta: Audiã qd »
Iob, 33 loquatur in me dominus deus. Et Iob: Semel loquitur deus, & ſecundo idipſum non repetit.
⌊& quæ ventura ſunt annuntiabit vobis⌋ Ex quo cõſtat quòd Apoſtoli erãt prophetæ, imò »
ſummi prophetæ, quod maximè patet in Euangeliſta Iohanne, qui in Apocalypſi deſcribit
totum militantis eccleſiæ proceſſum, à tempore Apoſtolorum, vſq; in finem mundi. Prædi
xit quoque ſpiritus ſanctus Apoſtolis futura, quæ erant pro Chriſto paſſuri, itemq́; præmia
fuerant ſortituri, ſed & cæteris credentibus nuntiauit futura gaudia electorum atq; ſupplicia
reproborum. ⌊Ille me clarificabit⌋ hoc eſt, ſpiritus ſanctus per veſtra documenta atq; mira »
cula me clarum, glorioſum, & ſanctum eſſe oſtendet, dando hominibus veram notitiam de
me ſecundum vtranq; naturam. Tanta enim gr̃a decorauit ſpũs ſanctus Apoſtolos, quòd
per eos totus penè mundus conuerſus eſt, & Chriſti claritatem nouit ac honorauit, ⌊quia de »
meo accipiet⌋. i. eſſentiam & ſapientiam à me procedendo habet. Sic enim de ſpũ ſancto ꝑ »
modum futuri ait, accipiet, cum tamen ab ęterno ſuſceperit à filio quicquid habet, & eſt, ſicut E
iam paulo ante prædixit, quæcunq; audiet. quia cum ſancti ſpiritus proceſſio ſit æterna, per
verba omnium tempoꝝ deſignaẗ. Græci dicunt, ꝙ Chriſtus idcirco non ait, de me accipiet,
ſed de meo, quia ſpiritus ſanctus non procedit à perſona filij, ſed ab eo ꝙ eſt filij puta de ſub-
ſtantia patris, quæ communicata eſt filio. Hoc autem confingunt, quoniam in verbis ſequen
tibus. Chriſtus probat, ꝙ ſpiritus ſanctus à ſe vere procedit, ⌊& annuntiabit vobis⌋ futura, »
& cætera nunc commemorata. ⌊Omnia quæcũq; habet pater, mea ſunt⌋ non ſolum per frui »
tionem, vt dixerunt hæretici, ſed & ꝑ ſubſtantialem identitatẽ, continentiamq́; realem, hoc
eſt, totam ſuam eſſentiam, poteſtatẽ & perfectionem pater mihi communicauit, imò quicqd
conuenit patri, cõpetit filio ſola relatione, ſeu proprietate notionali, in qua diſtinguuntur,
excepta, ideo virtus ſpiratiua cõicata eſt, & cõpetit filio ⌊ꝓpterea dixi, qa de meo accipiet⌋ »
hoc eſt, de plenitudine diuinitatis meæ, ſeu de me procedit, quaſi dicat: Cũ in patre & in me
ſit vna eſſentia, vna voluntas, vnaq́; virtus, quemadmodum ſpiritus ſanctus procedit à patre
ſic & à me, quoniam id per quod competit patri ſpirare, eſt in me, ſicut tres ꝑſonæ ſunt vnus
creator, quoniã id per quod competit patri creare, eſt in filio & ſpiritu ſancto, nec aliud ob-
ſtat. ¶ Porro ſpiritus ſanctus eſt amor, ideo procedit à voluntate. Voluntas autem in patre
& filio eſt vna numero. De hac materia multa inducit Anſelmus in libro de proceſſione ſpũs
ſancti, ⌊& annuntiabit vobis⌋ quæ dicta ſunt per ſe vel per angelos ſanctos. ⌊Modicum & »
iam non videbitis me⌋. i. Pauco tempore tollar à veſtro aſpectu, videlicet ab hora compre- »
henſionis iam imminentis, vſque ad diem reſurrectionis, in quo vobis denuo apparebo, F
⌊& iterum modicum & videbitis me⌋ hoc eſt, prædicto tẽpore paſſionis ac ſepulturæ meæ »
completo, rurſus modico tempore ero vobiſcum corporali præſentia, ſcilicet à die reſurre-
Acto. 1 ctionis vſq; ad aſcenſionem, propter quod ſubditur: ⌊quia vado ad patrem⌋. i. cœlos mox »
aſcendam, vbi deus pater ſpecialiter eſſe, ac habitare aſſeriẗ, ideo videbitis me, ſed non diu
corporali intuitu. Vel ſic, quia ad patrem vado. i. per paſſionem tendo ad plenam glorifica-
tionem, ideo modico tẽpore non videbitis me. ⌊Dixerunt ergo ex diſcipulis eius ad inuicẽ⌋ »
Per hoc qd Euangeliſta ait, ex diſcipulis eius, videẗ innuere, ꝙ nõ oẽs Apoſtoli, ſed quidam
eorum dixerunt quæ ſubſequunẗ, & puto ꝙ illi qui tardioris erant ingenij, præſertim cum
verba hæc Chriſti ſint multum ad intelligendum facilia. ⌊Quid eſt hoc quòd dicit nobis, mo »
dicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, & quia vado ad patrem? Di- »
cebant ergo: Quid eſt hoc quòd dicit nobis modicum?⌋ Quid intelligit dicendo nobis, mo »
dicum cum additione oppoſitorum, quaſi dicant: Videtur contrarietas eſſe in verbis eius.
⌊Neſcimus quid loquiẗ⌋ forſitan ex reuerentia Chriſti vel timore, non audebant Chriſtum
interrogare, ſed inter ſe quaſi ſecrete conferebant & conquirebant, ſi forte vnus eoꝝ poſſet
ſatisfacere alteri. Verum cum hoc non poſſent, decreuerunt interrogare magiſtrum, qui ſci-
ens ſecreta cordis eorum, præuenit eoſdem, quemadmodum ſubdiẗ: ⌊Cognouit autem Ie- »
ſus, quia volebant eum interrogare.⌋ Chriſtus non ſolum vt deus, ſed inſuper vt homo co- »
gnouit vniuerſorum cordium abdita, & quicquid in tota creatura vnquàm fuit, eſt, aut erit.
⌊& dixit eis: de hoc quæritis inter vos, quia dixi, modicum & non videbitis me, & iteꝝ mo »
dicum & videbitis⌋. i. horum verborũ intellectum inueſtigatis, ad quod Chr̃s reſpondet. »

⌊Amen

A ⌞Amen amē dico vobis, q̄ plorabitis & flebitis vos⌟.i. intus & foris plangetis illo modico
tp̄e quo nō videbor à vobis, tanq̄ dicat: Per id q̄d dixi, modicū & nō videbitis me, ſignifico
tēpus paſſionis meæ & ſepulturæ, ⌞Mundus aūt gaudebit⌟.i. mundani, Iudæi, ſacerdotes,
ſcribæ ac phariſæi gloriabunt de mea occiſione & ſepultura, militū'q; cuſtodia, quaſi certi de
hoc, q̄ reſurrecturus nō eſſet, q tanto lapide fuerat clauſus, militibus'q; vallatus, vnde fertur Pſal. 34
in pſalmo: Aduerſum me lætati ſunt & cōuenerūt, cōgregata ſunt ſup me flagella. ⌞Vos au-
tē cōtriſtabimini⌟ triduo mortis meæ, propter meā occiſionē, veſtrā à me ſeparationē & de
ſolationē, inhoneſtā'q; fugā. Hæc triſtitia nō fuit illicita, q̄uis quantū ad aliquid fuerit inordi
nata, videlicet quia de corporali receſſu Chriſti nimis dolebāt, nec eius paſſionē cōſiderabāt
quaſi ſalutē mundi atq; introitū vitæ æternæ, ⌞ſed triſtitia veſtra vertet in gaudiū⌟.i. p̄dicto
mœrori ſuccedet cōſolatio magna in die reſurrectionis, & deinceps cū apparuero vobis.
¶Gaudiū quoq; infeliciū Iudæorū cito verſum eſt in mœrorē & luctū, q̄m vehemēter dolue
runt & erubuerunt, q̄n in die pentecoſtes, & poſtea cœperūt apoſtoli in noīe Chriſti tā inſu
perabiliter p̄dicare, tot millia Iudæorū conuertere, tāta quoq; prodigia operari, poſtea à Ro
manis deiecti ſunt penitus, tandē'q; in æternā prolapſi ſunt pœnā. Deniq; non ſolū apoſtoli,
ſed cuncti electi nūc in hoc mūdo plorant & flent, amore dilecti ſup omnia Ieſu Chriſti. Itē
præ deſiderio exiſtendi cū deo, & ex gloriæ dilatione, propria inſup & aliena deflent pecca-
ta, & ita ſunt eis lachrymæ panes die & nocte, & lauant cū Dauid p ſingulas noctes lectū ſuū. Pſal. 41
Mundus vero, videlicet reprobi, modo gloriat cū malefecerit, ducūt in bonis dies ſuos, & in Pſal. 6 Prou. 2
puncto deſcendunt in infernū, quibus ait ſaluator: Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis & fle- Iob. 21.
B bitis. Electorū quoq; triſtia cito in gaudiū conuertet, iuxta q̄ dicūt in pſalmo: Tranſiuimus Lucæ. 6
p ignē & aquā, & eduxiſti nos in refrigeriū. Hinc ſcriptū eſt: Poſt tēpeſtatē tranquillū facis, Pſal. 65
& poſt fletū exultationē infundis. Et Naū primo: Bonus dn̄s & cōfortās in die tribulatiōis, & Tobię. 3
ſciens ſperātes in ſe. Magis ergo optemus nūc cū electis vtiliter cōtriſtari & plangere q̄ cum Naum. 1.
mūdo inaniter iucūdari, intimorata'q; mēte ridere. Melius em̄ eſt ire ad domū luctus q̄ ad do Eccleſ. 7
mū conuiuij. ¶Præterea adducit Chr̄s exemplū ad hoc q̄d dixit diſcipulos contriſtādos, &
cito lætificādos. ⌞Mulier cū parit, triſtitiā habet⌟ ex dolore qui inſtat, ⌞cū aūt pepererit pu
erū, iā non meminit preſſuræ⌟.i. pœnæ ac triſtitiæ p̄cedētis, q̄m non attendit nec curat ea,
⌞propter gaudiū⌟.i. præ gaudio cōcepto ex hoc, ⌞q̄a natus eſt hō (.i. filius) in mūdū.⌟ Ma-
gis em̄ ſolet pariēs exultare nato filio, q̄ filia. ⌞Et vos igit nūc quidē triſtitiā habetis⌟ de meo
receſſu & paſſione, ⌞Iterū aūt (poſt reſurrectionē) videbo vos,⌟ ita q̄ ſimul à vobis videbor,
⌞& gaudebit cor veſtrū,⌟ mihi cōgratulando & de propria cōſolatione ac ſaluatione lætan
do, quēadmodū infra habet: Gauiſi ſunt diſcipuli viſo dn̄o. ¶Moralr. Mulier eſt eccleſia, vel
anima fidelis, q̄ cū parit.i. opera pœnitentiæ facit, vel aliorū conuerſioni intendit, triſtitiam Iohan. 20
habet de ſuis & alienis peccatis, & propter labores & afflictiones vitæ p̄ſentis, prout ap̄lus te-
ſtat: Nullā reqē habuit caro noſtra, ſed ſupra modū grauati ſumus, ita vt tæderet nos viuere.
Cū aūt pepererit puerū.i. aliquē ad Chriſtū cōuerterit, vel ad regnū cœlorū p̄miſerit, vel op⁹ 2. Cor. 1.
bonū p̄duxerit ad p̄fectionē, vel ſeipſam p̄fecte reformauerit ad Chriſti imitationē, iam non 2. Corin. 7
meminit preſſuræ p̄habitæ propter gaudiū fructus cōſequuti, q̄m natus eſt hō.i. p gratiā re-
C formatus, ſp̄ualem vitā ſortitus, vel eſſe gloriæ ſempiternæ adeptus, vnde Paulus filijs ſuis
quos ſp̄ualiter peperit, ſcribens: Quæ eſt (inquit) gloria noſtra? Nōne vos. ¶Poteſt q̄q; mo- 1. Theſſ. 2
ralitas iſta referri ad primitiuā eccleſiā, collectionē videlicet ap̄lorū, q̄ tunc peperit cū triſti-
tia, q̄n de Chriſti paſſione ingemuit, poſtq̄ vero pepererat puerū.i. flendo & eiulādo Chri-
ſti puriſſimi p̄ſentiā fuit adepta, non meminit prioris triſtitiæ, propter gaudium q̄d habebat,
quia natus eſt homo in mundū.i. Chr̄s ad immortalē vitā fuerat ſuſcitatus, & mundo exhi-
bitus, ⌞& gaudiū veſtrū (ſp̄uale) nemo tollet à vobis,⌟ quia non ſolū in proſperis, ſed etiā in Act. 5
aduerſis gaudebitis, ſicut in actibus dicit, q̄ ibant gaudentes à conſpectu concilij, quoniā di-
gni habiti ſunt pro noīe Ieſu contumeliā pati. Et ap̄lus: Quaſi triſtes, ſemp autem gaudētes. 2. Cor. 6
Veruntamē Chr̄s ideo dicit hoc, q̄m gaudiū ap̄lorū, omniū'q; deuotorū fideliū, licet in hac
vita interdū interrūpat, & mœrori cōmiſceat, non tn̄ aufert oīno, ſed cito poſt hāc vitā p̄fi-
cit, atq; internā ſtabilitatē ſortit. ⌞Et in illo die me nō interrogabitis quicq̄.⌟ Si p hoc quod
ait, in die illo, intelligat totū tempus à reſurrectione vſq; ad aſcenſionē, non videt poſſe ſalua
ri hoc verbū, nā inter diem reſurrectionis & aſcenſionē dominicā, apoſtoli interrogauerunt
quia & Petrus dixit ad Chriſtū de Iohanne: Dn̄e hic aūt quid, q̄n Chriſtus apparuit eis ad ma Iohan. 21
re Tyberiadis, in aſcenſione quoq; qui conuenerāt, interrogabant dicentes: Dn̄e ſi in tēpo-
re hoc reſtitues regnum Iſrael? Si autē textus dicatur habere. Et in illo die me non rogabitis Act. 1.
quicq̄, rurſus inſtantiā patit, quia paulo poſt dicit: In illo die in nomine meo petetis, nec du-
bium, quin inter reſurrectionē & aſcenſionē apoſtoli deprecati ſint patrem in nomine Chri Iohan. 16
ſti. Si vero q̄d ait, in illo die, referatur ad diem determinatū, probabile videri poteſt, q̄ aliq̄
certo die, quo Chr̄s eis apparuit, vel cū interrogauerunt, nam & Euangeliſtæ non referūt

 ap̄los

apoſtolos interrogaſſe Chriſtũ, niſi ꝙ apud Iohãnẽ legiť Petrus interrogaſſe, & diſcipuli in D
Iohan. 21. Actoꝝ. 1. actis apoſtoloꝝ. Secundũ hoc ſenſus eſſet, In illo die tantã illuminationẽ vel certitudinẽ dabo vobis de mea reſurrectiõe, ꝙ non erit neceſſe aliquid interrogare: Quidã vero referunt ad diem æternitatis, in quo gaudiũ electoꝝ conſummať, nec aliquid vltra moleſtiæ patiť. Tunc enĩ beati nihil interrogãt neq; rogant, q̃tũ ad ea q̃ ad eſſentiale p̃miũ pertinent, orant tamen pro alijs, & de qbuſdã opibus dei, vnꝰ aliũ & oẽs Chriſtũ interrogare pñt, quẽadmodũ Chr̃o
Eſaiæ. 63 aſcendẽte, angeli inter ſe cõquirebãt: Quis eſt iſte q venit de Edom? Et qs eſt iſte rex gloriæ?
Pſal. 23 Chriſtum quoq; interrogabant: Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum? &c. ſecundũ ꝙ
Eſaiæ. 63 Dionyſius & Hieronymus verba Eſaiæ exponunt.

¶ Expoſitio reſiduæ partis huius cap. Amen amẽ dico vobis, Si q̃d petieritis. Art. XL.

AMen amen dico vobis, ſi quid, ⌋ ſalubre & decens ⌊ petieritis (inſtanter & pro vobis) patrem (cœleſtẽ) in noĩe meo ⌋. i. ꝑ me dei ac hominũ mediatorẽ, ꝑ virtutẽ paſſionis meæ, & merita omniũ quæ pro humana ſalute aſſumpſi, feci ac ꝑtuli, ꝑ ĩcarnationẽ, cõuerſationẽ, obedientiã, patientiã meã, ⌊ dabit vobis, ⌋ & ſi nõ ſtatim, tamen tꝑe opportuno, vel ſi nõ id q̃d petitis, tñ aliquid melius. ¶ Ad exaudibilitatẽ nẽpe orationis, vt dictũ eſt, hæc tria requiruntur atq; ſufficiũt. Primo, vt vere ſalutaria requirant. Vnde ſecundũ Damaſcenũ: Oratio eſt petitio decentiũ à deo. Secũdo, vt indeſinẽter cũ plena fidu
1. Theſſ. 5 cia oret quis, dicẽte ap̃lo: Sine intermiſſiõe orate. Et Iacobus: Poſtulet (inq̃t) in fide nihil hæ
Iaco. 1. ſitãs. Tertio, vt oret pro ſe, q̃d dico nõ q̃ſi nõ ſit orandũ pro alijs, quũ Iacobus dicat: Orate ꝑ
Iaco. 5 inuicẽ, vt ſaluemini, ſed qa oratio etiã iuſti, q̃uis ſalutaris atq; aſſidua, interdũ nõ exaudiť pro alijs, propter indignitatẽ & incapacitatẽ eoꝝ, qm̃ indeſinẽter obicẽ ponũt gratiæ dei, pro- E
Hiere. 15 pter q̃d dñs ait ad Hieremiã de pp̃lo Iudæoꝝ prauiſſimo. Si ſteterint Moſes & Samuel corã me, nõ eſt aĩa mea ad populũ iſtũ. Oremus ergo cũ omni reuerentia deũ patrẽ, ꝑ vnicũ filium eius, certiſſimi ꝙ exaudiet nos vltra & amplius q̃ meremur, quũ ſit nr̃æ ſalutis amator. Si cõſideremus q̃ta p̃ fecit pro nobis, q̃tũ dilexit nos, q̃ta bñficia cõtulit, q̃ta promiſſa ſpopõdit, dubitare nequaq̃ poterimus quin libẽtiſſime ꝑces nr̃as ſuſcipiat, ſed oino decẽs & iuſtum eſt, vt cũ cordis cuſtodia, cũ ingẽii diligẽtia, cũ puritate mẽtis & ſtabilitate dñm maieſtatis oremus ne quẽ orando mitigare ſtudemus, impie cõuerſando exacerbemus. ¶ Veruntamẽ hoc implere maximo egit labore ad refrenandũ animi euagationẽ, propter q̃d abbas Agathon dixit: Nõ eſt labor ſicut orare deũ. Itaq; quantũcunq; videmur à deo repelli, nõ exaudiri, nõ aſpici, nullatenus deſperemus, nec frangať ſpes noſtra, ſed veritatem ſcripturæ pẽſantes, ſciamus
Pſalm. 93 ſperãtẽ in dñ nõ poſſe repelli. Ideo dicit Pſalmiſta: Læteť cor q̃rẽtiũ dñm, q̃rite dñm & cõ-
Pſalm. 104 Mat. 21 firmamini, q̃rite faciẽ eius ſemp. ⌊ Vſque mõ non petiſtis quicq̃ in noĩe meo. ⌋ Supra orauit
Marci. 11. Philippus: Dñe oſtẽde nobis patrẽ & ſufficit nobis. Porrò (vt in alijs Euãgeliſtis inueniť) di-
Lucæ. 11. ſcipuli ante hãc cœnã multa ſaluberrima deprecati ſunt Chriſtũ, dicẽdo: Adauge nobis fidẽ.
Iaco. 1. Filij quoq; Zebedæi petierũt, vt vnus eoꝝ ad dexterã Chriſti, aliuſq; ad ſiniſtrã ſederet in re
Iohã. 14 Lucæ. 17 gno. Orationẽ quoq; dominicã legerũt frequẽter. Quõ ergo hucuſq; nil petierũt in nomie
Mat. 20 Chriſti? Dicendũ ꝙ nullus petit in noĩe Chr̃i, niſi Chriſtũ vere cognoſcat, eũq; ſaluatorẽ eſſe
Marc. 10 ꝑpendat. Apoſtoli aũt hucuſq; nullã fidei ſtabilitatẽ habuerũt de Chr̃i diuinitate, & de cæteris eius myſterijs, ꝓterea Chrũs nõ negat ſe exoratũ ab apoſtolis, ſed ꝙ nil petierũt patrem in noĩe ſuo, qa nõ recte ſenſerũt de Chr̃o in oĩbus, ꝓſertim q̃tũ ad eius diuinitatẽ, ⌊ Petite, ⌋
Mat. 7 in nomine meo indeſinẽter, ⌊ & accipietis, ⌋ q̃d petitis. Omnis enĩ q petit, accipit: & q quæ- F
Marc. 11. Lucæ. 11. rit, inuenit, & pulſanti aperieť. Hinc ferť in pſalmo: Sperẽt in te q nouerũt nomẽ tuũ, qm̃ nõ
Pſal. 9 dereliquiſti quærẽtes te dñe. Sic veraciter eſt, ſi noſceremus nomen dei noſtri. i. formatã, expertã, & illuminatam notitiã de eo haberemus, nullatenus diffideremus, nec fatigaremur aut ceſſaremus, ſcientes ſuæ bonitatis abyſſum, ſuæ miſericordiæ pelagus, ſuæ charitatis ardorẽ. Hoc itaq; poſtuletis, ⌊ vt gaudiũ veſtrũ ⌋ ſp̃uale, q̃d poſt reſurrectionẽ habituri eſtis de me, ⌊ ſit plenũ ⌋. i. perficiať in patria, vt gaudeatis de me, nõ ſolũ ſecũdũ ꝙ hõ ſum paſſus pro vobis, ſed inſuꝑ vt deus creator vr̃ & beatificator, vt bonitas infinita, deus immẽſus, fons totius btĩtudinis vr̃æ. Nunq̃ poterit gaudiũ noſtrũ eſſe plenũ, niſi primũ veritatẽ ꝑ ſpẽm cõtẽplemur, atq; diuina bonitate in ſeipſa immediate fruamur, ex q̃ cõtẽplatiõe & fruitione tãta delectatio oriť, ꝙ maiorẽ ſancti in p̃ria nequeũt affectare. Habẽt enĩ & poſſident poſſeſſione ſecura ac ſempiterna quicquid abſolute deſiderãt, quũ felicitas ſit bonũ perfecte cõtentatiuũ atq; quietans, vtpote ſtatus omniũ bonoꝝ aggregatiõe ꝑfectus. ⌊ Hæc i prouerbijs loquutus ſum vobis ⌋. i. cũ quadã obſcuritate & ſimilitudine parabolica. Sic enĩ Chr̃s loqui ſolitus fuit ante paſſionẽ. Vnde & nũc ſimilitudinẽ mulieris pariẽtis induxit, ⌊ Venit hora (. i. tẽpus ꝓpinquat) cũ iã nõ in prouerbijs ⌋. i. obſcure ſicut hucuſq; ⌊ loq̃r vobis. ⌋ Quãuis aũt Chr̃s diſcipu
Mat. 13 lis loq̃bať hoc mõ obſcure, nihilominus expoſuit eis ſenſum, propter q̃d ait ad eos: Vobis da
Luc. 8 Marci. 4 tũ eſt noſſe myſteriũ regni dei, cæteris aũt in parabolis. Ideo Marcus teſtať: Seorſum diſcip. ſuis diſſerebat oĩa, nõ tñ tã clare vt poſt reſurrectionẽ, idcirco nũc ſubdiť, ⌊ ſed palã de patre,

meo

A meo annũciabo vobis⌋.i.clariorẽ q̃ ante dabo vobis notitiã dei patris,q̃d factũ eſt in die pen
tecoſtes,qñ apl̃i recepto ſpũ ſancto,limpida q̃dã acie mẽtis cognouerũt de pr̃e,totaq́ʒ ſupbe Actor.2
atiſſima trinitate,q̃ añ audierũt à filio,ſed paꝝ vel nihil intellexerũt de eis.¶ Verũtamẽ ꝙ ait
palã,nõ eſt ĩtelligẽdũ de viſiõe clara & ĩmediata ꝑ ſpẽm,ſed ſingulariter euidẽti ꝑ fidẽ, de q̃
dicit apl̃s:Nos aũt reuelata facie gloriã dñi ſpeculãtes.Deniq́ʒ añ diẽ pẽtecoſtes Chr̃s ꝓprio 2.Corin.3
ore clare docebat diſcipulos de diuinis,qñ aperuit illis ſenſum, vt intelligerẽt ſcripturas,in-
ſufflauitq́ʒ ĩ eos,& ait:Accipite ſpm̃ ſanctũ.⌊In illo die in nõie meo petetis,⌋.i.patrẽ ꝑ filiũ Luc.24
vere ac rite orabitis,qa tũc cognoſcetis filiũ ſpũal̃r ac ſyncere,quõ ſit dei & hominũ media- Iohan.20
tor,ꝑ quẽ oĩa gr̃æ dona hoĩbus imptiunt à pr̃e ſeu trinitate.¶Quidã exponũt hũc locũ ab il- 1.Tim.2
lo verbo,Venit hora cũ iã nõ in prouerbijs loquar vobis,de viſiõe & illuminatiõe ſanctoꝝ à
Chr̃o in pr̃a,vbi oĩa vidẽt in verbo & deũ palã cõſpiciũt,nõ ꝑ ſpeculũ in ænigmate,ſicut mõ,
quã expoſitionẽ reprobat Auguſtinus ꝑ id q̃d adiectũ eſt.In illo die in nõie meo petetis.San 1.Cor.13
cti aũt in pr̃ia nõ petũt vt dicit,quũ petitio ſit indigẽtię q̃ in pr̃ia locũ nõ habet.Ad q̃d dici pt̃
ꝙ orãt pro alijs,& pro certis pũctis ad accidẽtale p̃miũ ꝑtinẽtibꝰ.⌊Et nõ dico vobis,qa ego
rogabo patrẽ de(.i.pro)vobis.⌋Quõ intelligẽdũ eſt hoc quũ ſupra in hoc ipſo ſermone di-
xerit Chr̃s apl̃is:Ego rogabo patrẽ, & aliũ paracletum dabit vobis . Rurſus ſine mediatore Iohan.14
Chr̃o nullus habet acceſſum ad deũ,nec aliq̃d promeremur vel exaudimur,niſi virtute & me
B rito Chr̃i:Ad hoc quidã rñdent ꝙ Chr̃s rogat vt hõ & nõ rogat vt deus.Quãuis aũt hoc ve- Iohan 17
rũ ſit,tñ nõ videt ad ꝓpoſitũ ſatisfacere,qm̃ Chr̃s cauſam cur nõ rogabit patrẽ pro diſcipu- Ibidem
lis ſuis aſſignãs adiecit.⌊Ipſe em̃ pr̃ amat vos,qa vos me amaſtis.⌋Inſuꝑ paulo poſt in hoc
ipſo ſermone Chr̃us rogat patrẽ pro apl̃is:Pater(inquiẽs)ſerua eos in nõie tuo.Et:Pater ſan
ctifica eos in veritate:Nõ ergo vult dicere,ꝙ nequaq̃ orabit pro eis,ſed ꝙ tãtæ ꝑfectionis &
gratiæ erũt,ꝙ nõ indigebunt deo recõciliari,ſed ei amantiſſimi erunt familiares & p̃accepti,
tanq̃ cõfirmati in gr̃a,ita ꝙ poſt ſpũs ſancti ſuſceptionẽ nunq̃ peccabũt mortal̃r, ideo actus
& p̃ces ipſoꝝ erũt deo placẽtes ſine ſpeciali adiutorio interceſſiõis recõciliatorię,nõ tñ exclu
dit Chr̃i ſubſidiũ,ſed inſinuat q̃ ſinal̃r & ſecure poſſint patrem accedere,ideo addit.Ipſe em̃
pater amat vos(amore æterno)quia, cuius cauſa à poſteriori, vel ſignum eſt ꝙ vos me ama-
ſtis⌋actu charitatis infuſæ.Certũ,ſæpeq́ʒ dictũ eſt,ꝙ amor dei p̃uenit & cauſat omne meri-
tũ noſtrũ,& quicquid boni habemus,idcirco amor diſcipuloꝝ ad Chriſtũ nõ eſt cauſa à pri-
ori ꝙ pater diligit eos,ſed ſignum,qm̃ amor eoꝝ ad Chriſtũ eſt effectus amoris dei patris vl̃
trinitatis ad eos.Propter quod in ep̃la Iohãnis habet:Nos ergo diligamus deũ,qm̃ ipſe pri- 1.Iohã.4
or dilexit nos.Quia igit pater nos primo amauit,idcirco amamus vnicũ filiũ eius,⌊& credi- 1.Tim.4
diſtis(fide formata)qa à deo exiui⌋.i.à patre æternaliter genitꝰ ſum,ſicq́ʒ exiui ab eo emana
tione immanente, ſicut egreditur notitia à mente,& verbũ ab intelligente,vel exiui.i. in mũ
dum directus ſum à deo trinitate,qui me hominibus viſibilẽ p̃buit ac ſocium dedit.⌊Exiui à
patre,⌋iuxta illud Eccleſiaſtici:Ego ex ore altiſſimi prodiui,primogenita ante omnẽ crea-
turã,⌊& veni in mundũ,⌋ꝑ humanæ naturæ aſſumptionẽ,atq́ʒ cũ hominibus piam cõuerſa Eccl.24
tionẽ.⌊Iteꝝ relinquo mundũ⌋.i.ab hominibus & loco terreſtri recedo,quantũ ad naturam
aſſumptã ꝑ victorioſam aſcenſionẽ. Qui em̃ deſcendit, ipſe eſt & q aſcendit ſuꝑ oẽs cœlos, Baruch.3
⌊& vado ad patrẽ⌋ꝑ hũanæ naturę collocationẽ in cœlo empyreo,in q̃ pr̃ ſpecial̃r eẽ & cõ-
C morari cenſet,qm̃ ibi excellentius operat,& ſeip̃m clarius manifeſtat,q̃uis ſecundũ ſe nullam Ephe.4
habeat habitudinẽ vel determinationẽ ad locũ,ſed in ſeipſo inuariabil̃r, æternaliterq́ʒ ſubſi-
ſtat,tanq̃ ens vere incircũſcriptũ,ſimpliciterq́ʒ & perfectiue infinitũ.⌊Dicũt ei diſcipuli eius
Ecce nũc palã loqueris,⌋dicẽdo ꝙ pr̃ amet nos,qa dileximus te &c.⌊& prouerbiũ nullũ di-
cis,⌋loquẽdo de exitu tuo à patre,& aduẽtu in mundũ,ſed ipſam veritatem nude ſine para-
bola loqueris.¶Chr̃us nãq́ʒ nõ ſemꝑ parabolice loquebat diſcipulis,& licet paulo ante iã di
xerit:Venit hora cũ iã non in prouerbijs loquar vobis, q̃d ad tẽpus poſt reſurrectionẽ rela-
tũ eſt,nõ tamẽ negauit,qm̃ etiã añ paſſionẽ loqueret eis quædã de deo ſine prouerbijs.⌊Nũc
ſcimus⌋ꝑ fidẽ & experientiã quandã,⌊qa ſcis omnia.⌋Hoc ideo aſſerũt,qm̃ Chr̃us p̃uenit
interrogationem eoꝝ & cogitationes eoꝝ cognouit,ſicut iam patuit,imò ex diuerſis verbis
& factis Chriſti cognoſcere poterãt,ꝙ nil eũ lateret,⌊& nõ opus eſt tibi⌋.i.ad hoc q̃d reſpõ
deas nõ oportet nec indiges,⌊vt quis te interroget,⌋qa tu noſti dubitationes atq́ʒ propoſita
cordiũ,vnde nõ oportet tibi aliquid notificari,ſed vniuerſa mentium noſcis arcana.⌊In hoc
credimus,qa à deo exiſti,⌋vt dicis ꝑ generationẽ æternã,ita ꝙ oĩa ſcis q̃ ſcit pater, ſicq́ʒ de
us,qm̃ omnia noſcere modo iã dicto,deo eſt propriũ.¶Secundũ Auguſtinũ apoſtoli nõ in-
tellexerũt verba Chr̃i q̃bus ſe dixit exiſſe à patre,ſed putabãt ſe ſcire q̃d ignorabãt. Veruntа-
men certũ eſt,ꝙ credebãt eũ exiſſe à patre,ita ꝙ diuinitus directus ſeu miſſus eſſet in mũdum,
ſed an verba p̃inducta de exitu generationis diuinæ acceperint,nõ eſt adeo certũ.⌊Reſpon-
dit eis Ieſus:Modo creditis,⌋clarius & magis explicite q̃ ante,tñ & ante crediderũt.Sed ne
apoſtoli de ſua quaſi perfectione gloriari inciperent,qm̃ dixit eis,ꝙ pater ipſos amaret,nec

ipſe pro eis rogaret, eo ꝙ eſſent deo amabiles, mox de eoꝝ ruina & inſtabilitate adiecit ⌊Ec D
ce venit hora⌋.i. indeſinenter propinquat, ⌊& iã venit⌋.i. in proximo eſt. Vnde quaſi præ »
ſens reputaꝛ, quia quod modicũ eſt non cõputatur, ⌊vt diſpergamini vnuſquiſq; in ꝓpria⌋ »
.i. fugiatis à me, & quilibet ſuũ latibulũ vel commodũ quærat, quomodo poſſit ſaluare ſeipſm
de manibus Iudæoꝝ, quod in comprehenſiõe Chriſti impletũ eſt, quando diſcipuli relicto
Mat.26 eo omnes fugerunt, quemadmodũ per Zachariam fuit prædictum: Percute paſtorẽ, & di-
Marci.14
Zach.13 ſpergentur oues gregis, ⌊& me ſolum relinquatis⌋.i. veſtro conſortio deſtitutũ, atq; huma »
Pſalm.87 na ope priuatũ, iuxta illud in pſalmo: Longe feciſti notos meos à me, & elongaſti à me ami-
cum & proximũ, ⌊& non ſum ſolus⌋.i. ſine conſorte ſeu pari naturæ, nec ſine aſſiſtente & »
adiuuante, ⌊quia pater mecũ eſt.⌋ Pater eñ & filius inſeparabiles ſunt natura & operatione
loquendo de filio ſecundum diuinã naturam. Sic quoq; ſunt naturæ conſortes ſeu pares. Sũt
eñi non ſolum vnius eſſentiæ, ſed & vna eſſentia, vnũq; eſſe. Loquendo aũt de dei filio ſecun
dum naturã aſſumptam. Sic pater fuit cũ filio tẽpore paſſionis tanq̃ adiutor & liberator, ani
mã eius in omniũ virtutũ ſtabilitate conſeruans, eumq; à morte celeriter ad immortalẽ vitã »
Eſaiæ.50 reſuſcitans. Propterea apud Eſaiam: Dominus (inquit) deus auxiliator meus. ⌊Hæc⌋ om͠ia »
quæ in hoc ſermone effatus ſum, ⌊loquutus ſum vobis, vt in me pacẽ habeatis⌋.i. verã aniæ »
trãquillitatẽ, & pacẽ internã ac ſpũalem, de qua dicit aplus: Pax Chri exultet ſemp in cordi-
Col.3 bus veſtris. Hanc pacẽ habemus in Chro.i. in cõtẽplatione & in dilectiõe ipſius, qm̃ Chriſtũ E
eiusq; opera & perſequutiones, bñficia & promiſſa pẽſando, pacẽ cordis habemus, quãtum-
Pſalm.118 cunq; foris turbemur, ſed & pax multa diligentibus legẽ dei. Idcirco dicit Pſalmiſta: Tribula
Ibidem tio & anguſtia inuenerũt me, mãdata tua meditatio mea eſt. Hoc nẽpe eſt ſanũ, optimũq; cõ
ſiliũ, vt omni pſequutione ſeu tribulatiõe demus nos ad cõſideratione legis diuinæ, & eorum
quæ Chriſtus pro nobis ſuſtinuit. ⌊In mundo preſſurã habebitis⌋.i. pſequutiões, tentatões, »
2.Tim.3 & aduerſitates innumeras. Omnes eñ q volũt pie viuere in Chro pſequutionẽ patienꝛ, quod
maxime verũ fuit in primitiua eccleſia, pſertim in apoſtolis, qñ omnis q occidit Chriſtianũ,
Actoꝝ.5 arbitrabatur ſe obſequiũ pſtare deo. ⌊Sed cõfidite⌋.i. ſpem ꝑualendi p grãm meam habere, »
nã ⌊ego vici mundum⌋.i. amatores terrenoꝝ, perſequutores iuſtoꝝ, videlicet ſacerdotes, »
Hiere.50 ſcribas, ac phariſæos, quos verbis & factis cõfudi & vici, quia nec ſapientiæ meæ potuerũt re
ſiſtere, nec miracula abnegare, nec me à via æquitatis auertere, ſed & per patientiã vici vni-
uerſam eoꝝ maliciã, imò tũc Chriſtus vicit mundũ, quũ eum mundus occidit, tunc ſapientia
vicit maliciã, & ipſe ſua morte meruit mundi principatũ atq; iudiciariã poteſtatẽ, deditq; ſu-
is militibus fiduciã, formã & poteſtatẽ vincendi hunc mundũ. Meruit eñ per ſuã perſequu-
tionẽ cunctis fidelibus grãm ſuperãdi ac triumphãdi in omnibus, quã deus p Chriſtũ nobis
largitur, dicente aplo: Gratias agimus deo, q dedit nobis victoriã per Ieſum Chriſtũ. Itẽq;
1.Corin.15 In oĩbus (ait) triũphat nos in Chriſto Ieſu, & oĩa poſſum in eo q me cõfortat. ¶ His verbis cõ
2.Cor.2
Phil.4 ſolatur nos Chrũs, ne in diuerſis puſillanimes aut debiles efficiamur, ſed clamemus in cœlum
1.Mach.4 ad eũ qui pro nobis vicit mundũ, & miſerebitur noſtri deus noſter, pugnãs & expugnãs pro
Ioſue.23 nobis. Rurſus, qm̃ Chriſtus vicit mundũ, debilitata eſt mundi poteſtas, nec plus poteſt in nos
q̃ Chriſtus permiſerit. Hinc ergo monemur in omni aduerſitate eſſe cõſtantes, confidendo
in Chriſto, & eius perſequutiones cõſiderando, quemadmodũ ad Hebræos ſcribiꝛ: Per pa-
tientiam curramus propoſitũ nobis certamen, aſpicientes in authorẽ fidei & cõſummatorẽ F
Hebr.12 Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucẽ. Et Petrus: Chriſto inquit paſſo in carne, &
vos eadẽ cogitatione armamini. Hic finitus eſt pclariſſimus, admirabilis & prolixus Chriſti
1.Pet.4 ſermo, factus vel potius inchoatus in cœna. Poſt hæc Euangeliſta deſcribit orationẽ & gra-
tiarũ actionẽ Chriſti pro ſuis diſcipulis & vniuerſis fidelibus.

¶ Elucidatio Cap. XVII. Hæc loquutus eſt Ieſus & ſubleuatis oculis. Arti. XLI.

CA.XVII. Completo ſermone profundiſſimo, doctrinali atq; prophetico, ſub-
iungit filius dei orationẽ ſublimem, pro ſuĩpſius glorificatione, q̃tũ
ad præmiũ accidentale, pro dei patris clarificatione in cordibus ho
minũ, pro apoſtoloꝝ, omniũq; credentiũ ſalute & cõſeruatione. Et
quia orando debemus dei laudẽ & gratiaꝝ actionẽ miſcere, ipſe ſal-
uator orãdo ad patris ſui laudẽ, itemq; gratiaꝝ actionẽ ſæpe cõuer
titur. Ait itaq; ſanctiſſimus Euangeliſta. ⌊Hæc⌋.i. ſermonẽ in qua »
Iohan.13.14 tuor præcedẽtibus capitulis iam deſcriptum, ⌊loquutus eſt Ieſus,⌋ »
15.16
Iohan.xiiij apoſtolis partim ſedẽdo vſq; ad id: Surgite eamus hinc, partim ſtan
do vel ambulando vſq; ad locũ pſentem, quem plane ſermonẽ fecit
non ſolum ad apoſtoloꝝ, ſed vniuerſoꝝ quoq; inſtructionem fideliũ, quãuis hic ſermo pro
magna parte ad ſolos ſit referendus apoſtolos, ⌊& ſubleuatis oculis (corporalibus) in cœlũ⌋ »
de quo in Geneſi habeꝛ: In principio creauit deus cœlũ & terrã. Verũ ſiue hoc intelligaꝛ de
cœlo viſibili ſeu ſtellato, q̃d dicꝛ firmamentũ, ſiue de cœlo empyreo, q̃d eſt locus & manſio
beatoꝝ

A beatoꝝ,& vnū de quatuor coꝝ queuis ſecundū Strabum & Hedam. ¶ Cur Chrūs qui ſecundū naturā aſſumptā vidit indeſinēter deū patrē & trinitatem æque pfecte per ſpēm clarius ꝙ oēs electi? Cur inquā oculos corporales leuauit in cœlū? ſi p hoc oculi ſui interiores iuuarētur vel excitarent ad cōtēplationē ſublimiorē aut feruētiorē affectionē ad deū? Et rñdendū, ꝙ fecit hoc nō ad ſuū profectū, neceſſitatē vel indigentiā, qa quotunq; corpus eius fuerat ſituatū, aīa eius æque pfecte ferebat ad deū, nō in vigilia tantū, ſed & in ſomno, qui cōtemplationē, dilectionē q; aīæ Chri nequaꝙ impediuit, ſed ad noſtrā informationē, vt edoceret nos ꝙ in orando debemus oculū mētis ad deū dirigere cū magna intentione, atq; vt hoc pfectius faciamus. Debemus & oculos corporales ad cœlū materiale leuare, quatenus inſpiciēdo magnificū opus dei & habitaculū eius, excitemur ad ſpeculationē diuinæ creatricis, atq; in cœlo habitātis maieſtatis, cœleſtiū quoq; gaudioꝝ memoriā, qa ad mētis noſtræ eleuationē ad deum, plurimū confert induſtria exterioꝝ actuū, ſituū, applicationū, qm̄ corporalia ad ſpūalia ordinātur, & bonus corporaliū vſus ſpūalibus ſuffragat. Porrò inter hæc corporalia ad internā deuotionem prouocātia, ſunt oculoꝝ eleuatio, pectoris tonſio, corporis proſtratio, genu flectio, brachioꝝ extēſio, manuū cōplicatio, multiformis inclinatio. Propter qđ in Threñ. loquit Hieremias: Leuemus corda nr̄a cū manibus ad deū in cœlos. Et Pſalmiſta: Leuaui oculos meos in montes. Deniq; publicanus pcutiebat pectus ſuū. Et Salomon in libris Regū fert Threñ.3 Pſal.120 Luc.18

B oraſſe genibus flexis, & manibus in cœlū leuatis. Erigamus ergo cū Chriſto oculos cordis ad deū vbertim, ſecundū ꝙ ſcriptū eſt: Oculi mei ſemp ad dñm, qa oratio eſt aſcenſus mentis in deū. Vnde q orat corde vago, intimorato & diſſoluto, nō orat veraciter, nec exaudit. Hoc egit Ezechias, qui ait: Attenuati ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſum. ⌊ Pater, ⌋ naturalis & conſubſtantialis, à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominat, cui nomen & ratio patris propriiſſime ac veriſſime competit, ⌊ venit hora ⌋ paſſionis meæ, vel venit hora. i. tēpus iam imminet faciendi qđ precor, videlicet clarificandi me, quā horā tu ipſe & ego ab æterno determinauimus atq; præfixim⁹, ⌊ clarifica filiū tuum. ⌋ Tripliciter pater clarificauit Chriſtū poſt hanc orationē. Primo, per ſigna facta in paſſione, videlicet ꝙ ad vnā Chri reſponſionē, omnes aduerſarij eius, qui venerāt capere eū, abierunt retrorſum, & ceciderūt in terram, item per ſolis obſcurationē tam longam & ſupernaturalem, per terræ motum, veli templi ſciſſionē, & ſuſcitationē multoꝝ ſanctoꝝ in die paſchæ, qui venerūt in ſanctā ciuitatē, apparueruntq; multis. Secundo, p glorificationē corporis Chriſti, q̄ facta eſt p reſurrectionē, aſſenſionē, & quatuor dotiū collationē, videlicet impaſſibilitatis, claritatis, ſubtilitatis, & agilitatis. Tertio clarificauit eū in cordibus hominū quos cōuertit ad Chriſtum, ita ꝙ eius maieſtatem cognoſcere ac venerari cœperunt. Pro oibus clarificationibus iſtis orauit nunc Chriſtus. ¶ Sed cur iſta precatus eſt Ieſus, quum ſciret certiſſime patrem ſic decreuiſſe, vt clarificaret taliter filium ſuum. Dicendum, quod non eſt conueniens ea poſtulare à deo, quæ ſcimus danda eſſe ab eo, quia & deus ſic pdeſtinauit, vt daret ea p preces ſeruoꝝ ſuoꝝ. Quoniā vero glorificatio Chri hoīs ordinat finaliter ad gloriā patris, ſubiungit, ⌊ vt filius tuus clarificet te ⌋ per pdicationē apoſtoloꝝ claꝝ te faciat in cordibus hominū, dando eis no 3.Reg.8 Pſal.24 Eſa.38 Ephe.3 Iohan.18 Mat.27

C titiam & venerationē nominis tui altiſſimi. Niſi eñ pater clarificaſſet Chriſtū, mundus non credidiſſet in eū, & per conſequens nec patrē cognouiſſet, ideo Chrūs petit ſe clarificari, q̄tenus homines credāt euangelio eius, ſicq; Chriſtus p ſui euangelij annunciationē clarificaret & patrem, ⌊ ſicut dediſti ei ⌋ ab incarnationis principio, ⌊ poteſtatem omnis carnis ⌋. i. virtutē & dominationē ſuper totū genus humanū. Ponitur ergo pars pro toto, videlicet caro pro homine, quemadmodum in pſalmo: Ad te omnis caro veniet. Atq; in Eſaia: Videbit omnis caro, quod os dñi loquutū eſt. Deniq;, vt dictū eſt ſæpe, eo ipſo quo Chriſti humanitas vnita eſt verbo hypoſtatica vnione, plata eſt omni creaturæ, habuitq; à principio incarnationis poteſtatē omnis naturæ creatæ. Poteſt quoq; ad Chriſtū ſecundū diuinitatem referri, quia per hoc quod pater dedit filio diuinā eſſentiā, dedit etiā ei omnipotentiā ſeu poteſtatem omnis carnis, omniſq; creaturæ, hoc eſt poteſtatē per quā ipſe vnigenitus filius vniuerſa creauit, gubernat & poſſidet. Itaq; ſicut dediſti ei poteſtatē omnis carnis, ſic clarifica eū, ⌊ vt omne ⌋ genus hominū, ⌊ qđ dediſti ei ⌋ per pdeſtinationē æternā, p tēporalē vocationē & fidei ſynceritatē. Quos eñ pdeſtinauit, hos & vocauit ſecundū apoſtolū, qui iterū ait: Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionē. Nemo quippe venit ad filiū, niſi pater traxerit eū. Illos ergo pater dat filio, quos decreuit ſaluari p eum, & cōuertit ad fidē catholicā viuā & pſeuerantē, ⌊ det eis vitam æternā, ⌋ pro eoꝝ ſalute moriat, eiſq; æternā beatitudinē mereat vt homo & largiat vt deus. ⌊ Ex hoc innoteſcit, ꝙ Chrūs nunc loquit de datione poteſtatis oīs carnis temporali, quæ competit ſibi ſecundū naturam aſſumptā, quoniā illa finaliter ordinatur ad redēptionē humanā. Datio vero huius poteſtatis æterna competēs Chriſto ſecundū diuinam naturam non ordinatur ad aliud creatum, ſed potius finis eſt omnis creaturæ. ⌊ Hæc eſt autem vita æterna ⌋. i. vera atq; cœleſtis felicitas conſiſtit in hoc, ⌊ vt cognoſcant, ⌋ clare Pſal.64 Eſa.40 Roma.8 Ephe.1 Iohan.6 1.Cor.15

Deut.32 per ſpeciem quod apoſtolus dicit, facie ad faciem, ⌞te (patrē) ſolū deū verū,⌟ qui & deus ve- D
rus, ꝑter quē nō eſt alius deus, ita ꝙ dictio illa excluſiua, ſolū, determinat deū, excludens oēm
aliā deitatē, qm̄ non eſt deitas ꝑter eā quæ eſt in patre, & pater ꝗ eadē numero eſt in tribus
perſonis, quæ ſunt vnus ſolus verus deus, eſtq́ꝫ hoc modo vnaquæq́ꝫ eorū ſolus deus verus, ex
quo eluceſcit perfidia Arrij atq́ꝫ Eunomij, arguentiū ex hoc loco, ꝙ filius & ſpūs ſanctus ſint
puræ creaturæ, quaſi ſolus determinaret perſonam, & perſonæ excluderet conſortium. Sic
ergo cognoſcant te, ⌞& (item) quem miſiſti Ieſum Chriſtum⌟. i. in claro & fruitiuo aſpectu »
patris & filij, ſecundum eius diuinitatem, haud dubium quin & ſpūs ſancti, beatitudo omnis
mentis creatæ eſſentialiter ſita eſt. Trinitas nanq́ꝫ ſuperbenedicta eſt vnum beatificum obie-
ctum omnium beatorum, in cognitione autem Chriſti ſecundū ipſius humanitatem beatitu
do conſiſtit, quantū ad præmiū accidentale, & ex conſequenti vel ſecundario. ¶ Ex his con-
ſtat, ꝙ beatitudo conſiſtit in actu intellectus eſſentialiter ac directe, ita ꝙ contemplatio ſum-
mæ ac primæ veritatis clara & immediata eſt eſſentia beatitudinis, ſeu ipſa felicitas, tamē in-
quantū contemplatio habet fruitionē adiunctā. Non em̄ cognitio ſine dilectione atq́ꝫ fruiti-
one perfecta eſt. Hinc dicit Auguſtinus, ꝙ viſio eſt tota merces, in qua vtiq́ꝫ Iohannes noſtrā
deiformem & ſummā perfectionem, & per conſequens veram felicitatem conſtituit, dicens
1.Iohan.3 in prima ſua canonica: Chariſſimi nunc filij dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Sci
mus quū apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. ¶ Præterea omnes ſan-
cti dei viſionē quaſi ſummū, finaleq́ꝫ bonū deſiderauerūt. Hinc Moſes dn̄o loquens: Si inueni
Exod.33 (Inquit) gratiā in conſpectu tuo, oſtende mihi faciē tuā, vt ſciam te. Et Pſalmiſta: Oſtēde fa- E
Pſalm.84 ciē tuā, & ſalui erimus. Sed & Ariſtoteles naturali rōne inductus. 10. Ethi. felicitatē conſtituit
in ſpeculatione optimi ſpeculabilis. Ex quibus patet, ꝗ rudis ſit Sarracænorū, Iudæorūq́ꝫ cæ-
citas, q felicitatē ponūt in exterioribus bonis, delitijsq́ꝫ carnalibus. ſ. in voluptatibus, guſtus
& tactus atq́ꝫ ſimilibus. Corporalia em̄ nō ſunt bona ſimpl'r neq́ꝫ finalia, ſed ad ſpūalia ordi-
nant. Carnales inſuꝑ voluptates nobis & beſtijs ſunt cōes & in ſe viles ſunt. Beatitudo aūt cō
ſiſtit in ſummis, honeſtisq́ꝫ bonis, & felicitas eſt bonū ꝑdignū, ſpūale, diuinū, vcꝫ optima opa
tio, optimæ potētiæ ſecūdū virtutē ꝑfectā. ⌞Ego te clarificaui⌟ ſanctū & ſummū oſtēdi ac »
honoraui, ⌞ſuꝑ terrā⌟. i. inter hoīes viatores habitātes in terra, qbus manifeſtaui maieſtatē »
Phil.2 tuā docēdo, ſigna agēdo, omne bonū tibi attribuēdo, alios ad cognoſcēdū ac honorādū īdu-
cēdo, tibi vſq́ꝫ ad mortē obediēdo, itē in oībus ſanctiſſime cōuerſando ⌞opus cōſummaui q̄d »
Baruch.3 dediſti mihi vt faciā⌟. i. quicqd ad hūani gn̄is redēptionē ꝑcepiſti me facere, docendo, inter »
Actor.1. hoīes cōuerſando, ꝑſequutiōes ferēdo, nūc ad effectū ꝑduxi, & q̄d reſtat, vcꝫ vt mortē crucis
Eſaiæ.49 ſuſtineā, nūc tā prope ē, vt q̄ſi factū reputet, de q̄ ope ait Chr̄s ꝑ Eſaiā: Opꝰ meū cū deo meo
⌞Et nūc clarifica me tu pr̄ apud temetipm̄⌟. i. in cōſpectu tuo glorifica me, q̄tū ad ꝑmiū acci »
dētale, & ad dexterā tuā exalta, & pone me ſecūdū naturā aſſumptā, ⌞claritate quā habui, pri »
uſq̄ mūdus fieret apud te,⌟ beatitudinē meā ſeu gloriā ſempiternā, q̄ cōpetit mihi ſcd̄m diui »
nitatē, cōica corꝑi meo ꝑredūdātiā quādā: Vel ſic, clarifica me in cordibꝰ hoīm apud temet-
ipm̄. i. vere ſicut bonū & iuſtū videt in oculis tuis, claritate quā habui priuſq̄ mūdus fieret, æ-
ternā btitudinē meā reuelādo hoībꝰ: Vel ſic, clarifica me apud temetipm̄. i. in pr̄ia collocādo
Ephe 1. me ſuꝑ oēm principatū, ptātē, virtutē & dn̄ationē, claritate quā habui. i. gl'ia iſta accidētali, F
quā habui ſcd̄m ꝙ hō ſum añ mūdi creationē in tua diſpoſitiōe inuariabili atq́ꝫ æterna. Hoc ē
fac & da mihi nūc q̄d in æternitate dare & facere decreuiſti. Porrò ſaluator dicēdo ad patrē:
Ego te clarificaui & opus cōſummaui q̄d dediſti mihi, oſtēdit orationē ſuā exauditiōe cōdig
1.Reg.2 nā. Deus em̄ glorificātes ſe glorificat, obediētes remunerat, volūtatē iſtorū faciet, exaudiens
Pſalm.144 deꝑcationē eorū iuxta Pſal'. Q̄d vero ait, priuſq̄ mūdus fieret apud te, ſic ītelligēdū ē, ab æter
no anteq̄ totū vniuerſum crearet, vt eēt in eē rato ſeu creatę ac ꝓprię ſubſiſtētiæ, vbi tu æter-
Hiere.23 nal'r es, q cœlū & terrā īples. ⌞Manifeſtaui nomē tuū (. i. teipm̄) hoībus (ꝑ fidē) q̄s dediſti mi »
hi de mūdo⌟ puta diſcipulis meis, q̄s de mūdo eduxiſti. i. de vita & cōione hoīm īpiorū, & cō »
uertiſti eos ad me, q̄s vtiq́ꝫ decreuiſti ſaluare ꝑ me. Vñ Paulus teſtat: Eripuit nos de ꝑſenti ſe
Galat 4 culo nequā, & trāſtulit in regnū filij dilectiōis ſuæ. Horū corda Chr̄s edocuit verbis & ſignis,
atq́ꝫ opibꝰ de diuīs, de trinitate, de pr̄e cœleſti. Et q̄uis apl'i anteq̄ Chr̄o adhęrerēt habuerunt
notitiā aliqualē de deo pr̄e, ſcd̄m ea q̄ dicunt abſolute de ipſo, vt ꝙ eēt verus deus, creator oī
potēs &c. nō tñ cognouerūt eū ſcd̄m ꝓprietatē relatiuā, ꝑ quā dr̄ pr̄ naturalis vnigeniti filij.
Primā q̄q́ꝫ notitiā pr̄is ꝑfecit in eis Chr̄s, ſic manifeſtauit eis patrē, ſecūdū ea q̄ ei abſolute con
Eſaiæ. 8 ueniūt, magis clare q̄ antea cognouerunt, de qbus Chr̄s ait ꝑ Eſaiā: Ecce ego & pueri mei q̄s
dedit mihi dn̄s. ⌞Tui erāt⌟ ꝑ creationē, gubernationē & ꝑdeſtinationē, ⌞& mihi eos dedi- »
ſti,⌟ ꝑ tēporalē vocationē ſeu piā eorū cōuerſionē, infundēdo eis grām meritis meis, vt ſint »
mēbra mea, fructūq́ꝫ paſſiōis meę final'r ſortiant, ⌞& ſermonē tuū ſeruauerūt⌟. i. doctrinā tuā »
memoriter tenuerūt & īpleuerūt q̄tū requirit ad ſalutē vel ſermonē tuū. i. me verbū tuū ſerua
uerūt ꝑ fidē & charitatē. ⌞Et nūc cognouerūt⌟ ꝑ fidē, q̄uis nōdū ꝑfectā, vel ſcd̄m Auguſt. »

Chr̄us

A Chriſtus ponit præteritum pro futuro, dicens tales fuiſſe & eſſe Apoſtolos, quales erant futu Iohan.10
“ ri recepto ſpũ ſancto, ⌊qa oĩa quæ dediſti mihi (.i. vniuerſa quæ habeo) abs te ſunt⌋.i. mihi à
te collata ſunt, ita ꝙ nõ operor arte magica, nec ope diabolica, prout poſuerẽt mihi Iudæi, ſed
“ virtute diuina, ⌊qa verba quæ dediſti mihi⌋.i. quæ aĩæ meæ infudiſti ac reuelaſti à ſuæ crea-
tionis prĩcipio, vel quæ mihi verbo tuo dediſti ꝑ generationẽ æternã, ꝑ quã dediſti mihi vni
uerſoꝝ ſciam, oĩḿqꝫ verboꝝ intellectũ, & exemplarẽ rõnẽ de oĩbus, quũ ſim ars rõnibus ple
“ na ⌊dedi eis (ꝓdicãdo eis documẽta cœleſtia) & ipſi acceperũt ea⌋ diligẽter aduertendo atqꝫ
“ credẽdo, ⌊& cognouerũt vere, qa à te exiui,⌋ ꝑ generationẽ æternã, ſic tñ, ꝙ manſi in te, ꝑ
“ ſubſtãtiæ idẽtitatẽ ⌊& crediderũt (fide formata ac viua) qa tu me miſiſti⌋ de cœlo ad hoĩes ꝑ
“ incarnatõis myſteriũ. ⌊Ego pro eis (tanq̃ chariſſimis) rogo⌋ tuã paternã bonitatẽ, oſone ex
deliberata rõne procedẽte, quã ſemꝑ exaudis ex me, ſicut ſuperius dictũ eſt: Ego ſciebã, qm̃ Iohan.11
“ ſemꝑ me audis. ⌊Non pro mũdo (.i. reprobis amatoribus huius ſeculi) rogo⌋ de quo mũdo Iacobi.4
dicit Iacobus: Quicũqꝫ voluerit amicus huius mũdi fieri, inimicus dei cõſtituet. ¶ Si Chriſtus
nõ orauit pro mũdo, quõ dixit in cruce pro crucifixoribus ſuis: Pater ignoſce illis. Et in Pſal Lucæ.23 Pſalm.108
mo: Pro eo vt me diligerẽt detrahebãt mihi, ego aũt orabam. Iteḿqꝫ Hieremias: Recordare Hiere.18
(inqt) ꝙ ſteterim in cõſpectu tuo, vt loquerer pro eis bonũ, & auerterẽ indignationẽ tuã ab
eis. Quod apud Eſaiã legit prophetatũ. Ipſe pctã multoꝝ tulit, & pro tranſgreſſoribus roga Eſa.53
uit. Iohãnes etiã profitet in prima ſua Canonica: Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nõ 1.Iohan.2
pro noſtris tm̃, ſed & pro totius mũdi. Dicendũ ꝙ Chriſtus nõ ſolũ vt deus per ſciam increa
tam, ſed item vt homo ꝑ ſciam inditã, nouit diſtincte & plene qui & quot eſſent ſaluandi, qui
B etiam & q̊t eſſent dãnãdi. Rurſus, qm̃ Chriſtus vt hõ cõprehenſor fuit q̊ ad ſuperiorẽ animæ
partẽ, voluntas animæ eius ſuperior erat voluntati diuinæ pfectiſſimæ cõformata. Quemad
modũ ergo ſancti in pĩria nõ orant ſimplr̃ pro eoꝝ ſalute, q̃s deo reuelante ſciunt præſcitos,
imò nec abſolute atqꝫ ſimplr̃ deſiderant eoꝝ ſalutẽ. ſic Chriſtus nõ orauit oſone ex deliberata
rõne ꝓdeunte ꝓ reprobis. Fecit tñ ꝓ eis q̃d in ſe fuit, & ex naturali amore, pietate vel affectio
ne. Forte vel alio mõ orauit ꝓ eis in generali vel in ſpeciali, ſicut & aliq̃ mõ voluit eos ſaluari,
hortans eos ad pœnĩam, quẽadmodũ ex naturali ac inferiori appetitu, quo refugiebat mor-
tem orauit: Tranſeat à me calix iſte. Et per hanc diſtinctionẽ, facilr̃ ſoluerent authoritates Matth.26
præallegatæ, quæ & aliter ſolui poſſunt. Nam oſo eius fuſa in cruce, pro quibuſdam occiſori Marc.14
bus ſuis per cõſenſum credit exaudita, ſed illi nõ erant finalr̃ pertinentes ad mundum ꝑditio Lucæ.23
nis. Similiter oſones eius ante paſſionem pro Iudæis fuſæ in aliquibus illoꝝ ſortitæ ſunt effe
ctum, quando poſt reſurrectionẽ nõnulli cõuerſi ſunt, qui vſqꝫ ad Chriſti mortem cõtra eum
ſæuierunt. Inſuper q̃d ait Iohannes in ſua epiſtola, verum eſt, q̃d Chriſtus quantum in ſe eſt, 1.Iohan.2
eſt propitiatio pro totius mundi delictis, quãuis in multis nõ adipiſcat effectum, q̃niam po-
“ nunt obicem grẽ ſaluatoris, ⌊ſed pro his q̃s dediſti mihi⌋.i. quos per me ſaluare diſpoſuiſti,
“ atqꝫ per gratiam cõuertiſti ad me, ⌊quia tui ſunt⌋.i. à te ab æterno dilecti ac prædeſtinati, de
quibus dicit Apoſtolus: Nouit dominus qui ſunt eius. ¶ Sed ſi erant ſic patris, & à patre filio 2.Timo.2
dati, ita quòd perire nõ poterant, quid neceſſe fuit orare pro eis? Et reſpondendum quòd ſi-
ne præuijs meritis erant prædeſtinati, ſic tamen quòd prædeſtinatiõis effectum ſine meritis
C Chriſti & precibus, obtinere nõ debuerunt. Prædeſtinatio nãqꝫ vniuerſa includit, quæ ad ſa
lutem prædeſtinati cõcurrunt, ideo cõprehendit & preces quæ pro prædeſtinatis funduntur
“ ⌊Et omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt⌋ Hoc dupliciter intelligi poteſt. Primo, de increa-
tis & infinitis diuitijs patris & filij. Pater enim ſe totum cõmunicat filio, dans ei per genera- Iohan.10
tionem æternam diuinitatis plenitudinem. Eſt itaqꝫ ſenſus: Omnia mea.i. quicquid abſo-
lutæ perfectionis, quicquid beatitudinis, eſſentiæ & maieſtatis in me eſt, vel cõpetit mihi, eſt
in te, & conuenit tibi, quoniam vnum ſumus, & indiſtincti in his quæ abſolute dicunt, per ſo
lam vero relationẽ diſtinguimur. Secundo exponit de bonis creatis, quia omnia creata ſicut
ſunt opus & poſſeſſio filij, ita & patris, imò pater & filius ſunt vnꝰ poſſeſſor, factor & dominus
totius entis creatæ. Lyra exponit aliter dicens, quòd propter inſeparabilem vnionem diui-
nitatis & humanitatis in Chriſto, fit idiomatum communicatio, quia humana aſſcribenda
ſunt deo, & diuina homini Chriſto. Quàmuis autem hoc verum ſit, non tamen videt ad pro
poſitum. Chriſtus enim nunc loquitur patri, certum autem eſt, ꝙ propter communicationẽ
idiomatum ea quæ ſunt Chriſti hominis, nõ cõueniunt patri, neqꝫ econtra. Non enim pater
“ eſt paſſus, quamuis deus ſit paſſus, nec pater eſt incarnatus, nec filius eſt innaſcibilis, ⌊& clari-
“ ficatus ſum in eis⌋.i. claritatẽ meã & dignitatẽ iã partim cognoſcũt, dicẽtes: Nũc ſcimus, qa
ſcis omina, & credimus quia à deo exiſti. Poſt infuſionẽ vero ſpũs ſancti, plenius clarificatus Iohan.16
eſt Chriſtus in diſcipulis ſuis, & per eos quando & Petrus dixit de Chriſto, Hic eſt omniũ do Actoꝝ.4
“ minus, & non eſt in aliquo alio ſalus. ⌊Et iam non ſum in mũdo⌋ Hoc eſt: Propinquum eſt
“ valde, vt corporalem præſentiam ſubtraham hominibus, ⌊& hi (diſcipuli mei) in mundo
ſunt⌋ diutius permanſuri, variaſq́ꝫ tribulationes paſſuri, ⌊& ego ad te venio⌋ per paſſionem

 & aſcenſio

& aſcenſionem ſecundum naturam aſſumptam, ideo indigẽt tua pia cuſtodia, propter quod D
oro: ⌊Pater ſancte⌋ q es eſſentialr̃ ſanctus, purus ac ſuppuriſſimus, ſanctitas infinita, om̃isq; »
ſanctitatis origo cauſalis, indeficiẽs & fontana, ⌊ſerua eos in noĩe tuo⌋ .i. in teipſo eos gratio »
ſe cuſtodi ne pereãt, q̃uis ad horã cadãt, fugiẽdo à me. Itaq; ſerua eos in nomĩe tuo in fide &
Pſal. 36 charitate nominis tui, vt pſeuerẽt in te, & quũ ceciderint, nõ collidanṫ te manum ſupponẽte,
⌊quos dediſti mihi (cõuertẽdo eos ad me) vt ſint vnũ⌋ per charitatẽ, ſintq; vnũ myſticũ cor- »
Actoꝝ. 4 Hiere. 23 pus per ſanctæ dilectionis coagulum, quẽadmodũ in actis Apl'oꝝ habeṫ: Multitudinis credẽ
tium erat cor vnũ & anima vna. Vnde apud Hieremiã dñs prænuntiauit: Dabo eis cor vnũ,
& animam vnam. Sicut enim inuidia coniunctos diſſociat, ſic charitas diſiunctos vnificat,
⌊ſicut & nos (.i. tu & ego) vnũ ſumus⌋ in eſſentia, volũtate & veritate. Itaq; dictio illa ſicut nõ »
denotat iam om̃imodã parilitatẽ, ſed aliqualẽ aſſimilationẽ, ſicut q̃d dici ſolet: Om̃e ſimile ẽ
diſſimile. Aliqui vero vt abbas Ioachim, verba hæc male intelligentes, dixerũt pr̃ & filius &
ſpũs ſanctus ſicut ſunt tres pſonæ, ita & tres ſubſtãtiæ ſeu eſſentiæ, vnũ per charitatẽ in volũ-
tate. ⌊Cum eſſem cũ eis (corpali pſentia) ego ſeruabã eos in nomine tuo⌋ .i. in tua fide & cha »
ritate. Chrũs nempe ſcd̃m naturã aſſumptã ſeruauit diſcipulos quaſi inſtrumentalr̃, docẽdo,
hortãdo, exemplariter cõuerſando & increpãdo, ſcd̃m naturã aũt diuinã ſeruauit eos efficiẽ
ter ac prĩcipalr̃, operãdo intus p grãm, ſed in hac ſeruatõe nõ differt à pr̃e & ſpũ ſancto, qm̃
Pſal. 114 tota trinitas eſt vnus electoꝝ cuſtos & cõſeruator, de quo legiṫ: Cuſtodiens paruulos dñs &c.
Iohan. 10 ⌊Quos dediſti mihi ego cuſtodiui⌋ .i. diſcipulos à periculis erui, in bono retinui, atq; huc- »
Pſalm. 23 uſq; perduxi, tanq̃ paſtor bonus, pius magiſter, & dñs potens, ⌊& nemo ex eis perijt, niſi fili- »
us perditionis⌋ Loquiṫ Chriſtus, ac ſi nũc cũ hæc dixit cũ diſcipulis corporaliter nõ fuiſſet, »
Matth. 26 eo q̃ mox receſſurus fuit ab eis, ſimiliter loquẽs de Iuda, dicit eum iam periſſe, q̃uis adhuc vi-
ueret, qm̃ in proximo ſuſpenſurus erat ſeipm̃, æternaliterq; damnãdus, vel iam perijt, grãm E
amittẽdo, mortẽ animæ incurrẽdo, atq; æternã pœnã promerẽdo. ¶ Diciṫ aũt Iudas prodi-
tor filius perditionis, hoc eſt, æternæ damnatiõis, quia tam copioſe & enormiter fecit digna
2. Theſſ. 2 morte æterna, vñ de Antichr̃o dicit Apl'us: Niſi reuelatus fuerit homo peccati filius pditõis,
⌊vt ſcriptura (libri Pſalmoꝝ, loquẽs de pditore & eius pœna ac maledictionibus) impleaṫ⌋ »
Pſalm. 108 Pſalmus em̃ cẽteſimus octauus, q incipit: Deus laudẽ meã ne tacueris, de Iuda traditore con-
Acto. 1 ſcriptus eſt. Vñ q̃d ibi habeṫ: Epiſcopatũ eius accipiat alter, Petrus in actis Apl'oꝝ allegat de
Iuda. In hoc aũt pſalmo de pditione proditoris multa ſcribunṫ quæ oportebat impleri.

¶ Proſecutio elucidationis præſentis capituli: Nunc autem ad te venio &c.

Articulus quadrageſimusſecundus.

NVnc autem ad te venio⌋ .i. tempus nũc imminet quo veniam ad te per corporalẽ »
aſcenſionem, & corporis mei glorificationem, ⌊& hæc⌋ videlicet ſermonẽ præ- »
ſcriptũ & or̃onem pſentẽ ⌊loqr in mũdo (inter diſcipulos meos) vt habeãt gaudiũ »
meũ impletũ in ſemetipſis⌋ .i. quatenus ſpũalem lætitiã, veramq; beatitudinẽ, quę »
eſt gaudiũ cõſummatũ, adipiſcanṫ nũc inchoatiuè, atq; in pr̃ia plene. Hoc quippe eſt finis do
ctrinæ Chriſti, & oĩm quæ fecit, pertulitq; pro nobis. Apl'i aũt poſt reſurrectionem & ſpũs
ſancti miſſionẽ, vbertim experti ſunt quandã futuræ beatitudinis prælibationẽ, guſtando q̃
dulcis eſt dñs, ſed gaudiũ illud nõ potuit eſſe cõpletum in vita pſenti, in qua om̃es qui volunt F
1. Pet. 2 pie viuere in Chriſto pſecutionẽ patiunṫ. Ideo conſolatio præſens, tribulationibus pmiſceṫ.
⌊Ecce dedi eis ſermonẽ tuũ⌋ .i. Euangelicæ legis doctrinã docui eos, vt & ipſi eam obſeruẽt »
2. Timo. 3 ac pdicẽt alijs. Miſit em̃ Chr̃s Apl'os pdicare regnũ dei añ paſſionẽ vt habeṫ apud Matthæũ.
Matth. 10 ⌊& mundus odio eos habuit⌋ .i. vitioſi ſcribæ & phariſæi cum ſuis maioribus. Oderãt em̃ »
Marci 3 Acto. 1 Apl'os ppter Chr̃m, nam & timore Iudæoꝝ ſedebãt Apl'i clauſi in cõclaui, ſed poſt reſurre-
Marc 16 ctionẽ dñicam, qñ vbiq; pdicauerũt euãgeliũ Chriſti, odio habiti ſunt à Iudæis ac gentibus
Matth. 24 ſcd̃m quod Chriſtus apud Matthæũ legiṫ prædixiſſe: Eritis odio om̃ibus hominibus ppter
Gala. 1 nomẽ meum. Propterea dicit Apl'us: Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus nõ eſſem, huius
odij cauſam ſubiungit: ⌊quia nõ ſunt de mũdo⌋ .i. ad ſortem & ſocietatem hominum mun- »
danoꝝ nõ pertinent, nec illoꝝ cõuerſationi ſe cõformant, imò vitia talium deteſtantur & ar-
Amos. 5 guunt, ideo odiunṫ ab eis. Nam diſſimilitudo parit rancorem, & peruerſi odio habẽt eos à q-
bus veraciter redarguunṫ. Itaq; nõ ſunt de mũdo p operũ ſecularium imitationẽ, q a p grã æ aſpi
rationẽ cor ſuũ auerterunt ab iſtis terrenis, amãtes cœleſtia, ⌊ſicut & ego nõ ſum de mũdo⌋ »
de numero hoĩm mũdanoꝝ q terrena cœleſtibus pferũt ⌊Nõ rogo vt tollas eos de mundo⌋ »
hoc eſt, de hac vita mox auferas eos, transferendo eos ad beatoꝝ patriam, ſtatim poſt reſur-
rectionem meam. Primo em̃ oportet Chriſtianam fidẽ prædicari per eos, & gentilitatẽ cõ-
uerti, eccleſiamq; firmari, vnde mors eorum eſſet in detrimentum eccleſiæ, ipſi quoq; multo
amplius promerebuntur manendo in mundo, quouſque publicata ſit fides. Hinc Apoſtolus
Ephe. 1 Paulus ad Epheſios primo capitulo: Permanere (dicit) in carne neceſſarium eſt propter vos,
⌊ſed vt ſerues eos à malo.⌋ culpę ſecundum ordinem prædeſtinationis æternæ. Non orauit »

Chrũs

A Chriſtus, vt à malis pœnalibus vitæ huius ſeruarentur, quum hoc ſaluti eoꝝ nõ expedierit. Bea Matthæ.5
ti ẽm qui perſecutionẽ patiunt ꝓpter iuſtitiã, ſed ne per impatientiã, incõſtantiã, vel timorẽ Lucæ.6
deficerẽt in aduerſis. ⌊De mundo nõ ſunt, ſicut & ego nõ ſum de mundo⌋ Hoc Chriſtus reſumit, vt nobis cõmendet grãm dei, qui electos gratioſe diſcernit, ac ſeparat à mundanis.
⌊Sanctifica eos in veritate⌋ ¶Superius dixit Chr̄us Apl̄is: Vos mundi eſtis. Et ipſe pr̄ amat Matth.25
vos. Itemq;: De mũdo nõ ſunt, cur ergo nũc deprecat pr̄em, vt eos ſanctificet quaſi ſancti nõ Johan.13
eſſent? Et reſpõdendũ, ꝙ mũdi erãt, carẽdo mortalibus, & de mũdo nõ fuerũt per opera ſcelerata, nõ tñ ſine venialibus erant, nec perfecti in gr̄a, ideo Chr̄us petit, vt pr̄ ſanctificet eos
hoc eſt, ab om̄i imunditia, defectu & imperfectione expurget, in gr̄a quoq; perficiat, q̊d poſt Johan.20
reſurrectionẽ cœpit impleri, quando Chriſtus inſufflauit in eos, dicens: Accipite ſpm̄ ſanctũ Acto.2
In die aũt Pentecoſtes penitus & confirmati fuerunt in bono, adeptis primitijs ſpũs ſancti. Roman. 8
¶Deniq; quis eſt in hac vita ſic mundus, vt nõ habeat amplius ſanctificari? quum dicit Apo- Phil.3
ſtolus: Quæ quidem retro ſunt oblitus, in anteriora extendo meipſm, idcirco precat: Qui cœ Phil.1
pit in vobis bonum, perficiet vſq; in diem Ieſu Chriſti. Itaq; ſanctifica eos in veritate, veraciter dando eis puritatẽ mentalem, veritatemq; triplicem, vtpote vitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ.
⌊Sermo tuus veritas eſt⌋ .i. Prædicatio quã loq̃r in nomĩe tuo & ex te, om̄i caret mendacio, Pſalm.118
eſtq; tam pura & ſancta, vt potius dicenda ſit veritas q̃ vera. Vnde dicit Pſalmiſta: Principiũ Johan.14
verboꝝ tuoꝝ veritas. Increatus etiã ſermo dei, videlicet verbũ æternũ & veritas, iuxta quod ait: Ego ſum via, & veritas, & vita. ¶Superius Chr̄us orauit: Sanctifica eos in veritate, moxq;
B quaſi expoſitiue adiecit: ſermo tuus veritas eſt, tanq̃ dicat: Hoc eſt ſanctificari in veritate, ſeruare & ope adimplere ſermonẽ dei ſeu ſacrã ſcripturã. ¶Præterea ſermo dei ſacra ſcriptura,
euãgeliũ Chr̄i, in tm̄ eſt veritas, vt ad Galatas dicat Apl̄us: Licet angelus de cœlo euãgelizet Galat.1
vobis ꝑterq̃ euãgelizauimus, anathema ſit. Nil igit falſius, nil prorſus deteſtabilius, q̃ q̊d fidei diſſonat Chr̄ianæ. ⌊Sicut tu me miſiſti in mundũ⌋ .i. ad ppl̄m Iudæoꝝ, q a nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael, ⌊& ego miſi eos (puta apl̄os) in mundũ⌋ .i. ad eundẽ populũ inſtruendũ, ꝓcipiẽs eis. In viã gentiũ ne abieritis, ſed ad oues quę perierũt domus Iſrael. Matth.15
Quẽadmodũ ergo pr̄ miſit filiũ ex charitate & pietate, vt hoĩbus æternã ſalutẽ annuntiaret, Marc.10
ſic Chr̄us pie & charitatiue deſtinauit Apl̄os ad ꝑdicandũ regnũ cœleſte. ¶Quidam dicũt ꝙ Chriſtus ponit hic præteritũ pro futuro, qm̄ ante paſſionẽ nõ miſit Apl̄os in mundũ, ſed ad Iudæos dũtaxt. Sed hoc modici ponderis eſt. Sicut em̄ Chriſtus dicit ſe miſſum in mundum
qui tñ perhibet ſe ad ſolũ ppl̄m Iſraeliticũ miſſum, ſic intelligi ꝑt q̊d aſſerit ſe miſiſſe Apl̄os in Matth.28
mundũ, quia ad populum Iſraeliticũ miſit eos. Poſt paſſionẽ aũt locutus eſt eis: Euntes in mũ Marc.16
dum vniuerſum, prędicate euangelium om̄i creaturæ. ⌊Et ego pro eis⌋ .i. pro ſalute eorum.
⌊ſanctifico meipſum⌋ .i. opera ſancta facio, per quę mereor eis grãm & gloriam, nõ mihi, niſi gloriam præmij accidentalis. Om̄ia em̄ opera ſua, perſequutiones & mortẽ, retulit Chriſtus ad noſtrum profectum atq; ſubſidium, nec opera ſua auxerunt grãm vel ſanctitatem ſuæ mentis, ſed nobis meritoria erant. Vel ſic, pro eis, hoc eſt ad ædificationem & informationẽ
eorum, ſanctifico .i. ſanctum oſtendo, & fateor meipſm, quia vt credant in me. Dico & factis Matth.16
oſtendo ꝙ ſim Chriſtus filius dei, ſanctus ſanctoꝝ & mundi ſaluator. Sancti em̄ frequẽter ſuã perfectionẽ declarant ad dei honorẽ vel proximoꝝ inſtructionẽ, vel ad propriæ ſpei ſuble-
C uationem, ſcd̄m quod Paulus ait: Nihil minus me arbitror feciſſe ab his, q ſunt ſupra modum 2. Cor.11
Apl̄i. Et Ezechias: Memẽto (ait) dñe quõ ambulauerim corã te in corde perfecto. Tertio ſic: 4. Reg.20
⌊ego pro eis ſanctifico⌋ .i. ſanctũ ſacrificium ago & offero, meipſm in ara crucis, quẽadmo-
dum ſcriptũ eſt ad Epheſios: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſm pro nobis oblationẽ Ephe.5
& hoſtiã deo in odorẽ ſuauitatis. Cuilibet aũt haꝝ expoſitionum conſonant verba ſequẽtia,
⌊vt ſint & ipſi ſanctificati (.i. ab om̄i macula culpæ mundati) in veritate⌋ .i. in me, qui veri- Johan.14
tas ſum. Vel in veritate fidei quæ eſt fundamentũ totius ſanctificationis æternæ. Hanc quippe veram ſanctificationem meruit nobis Chriſtus in ſua conuerſatione & paſſione, quam per ſacramentum eccleſiæ obtinemus, primo omnium in baptiſmo, deinde in pœnitentia.
¶Deinceps orat Chriſtus, nõ pro Apoſtolis tm̄, ſed hucuſq; ab eo loco: Manifeſtaui nomen tuum hoĩbus quos dediſti mihi, ſed pro om̄ibus membris ſeu vniuerſis fidelibus. ⌊Non pro eis autẽ (.i. Apl̄is) ergo tm̄, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me⌋ .i. pro cunctis ad fidem conuertendis, qui vel immediate vel mediate conuertent, & credent per ꝑdicationẽ Apoſtoloꝝ: Qui em̄ nõ audierunt immediate ipſos Apoſtolos, audierunt ſucceſſores vel diſcipulos Apoſtoloꝝ, ſicq; per verbũ Apl̄oꝝ crediderũt mediate. ¶Sed ſi Chr̄s orauit pro credituris, ergo nõ orauit ꝓ cæteris diſcipulis ſuis, q tp̄e huius or̄onis defuerũt, & tñ credebãt in eũ, nec orauit ꝓ Maria Magdalena, Martha, Iohãna &c. Dicendũ ꝙ oĩm horũ fides in paſſione deficit. Vnde & poſtea quaſi iteꝝ credere inceperũt, & ſi nõ per prædicationem Apoſtoloꝝ, tamẽ per verbũ fidei q̊d cõmiſſum eſt Apoſtolis, primo & maxime vt illud euangelizarent. ⌊vt omnes (credentes) vnũ ſint⌋ ꝑ fidẽ catholicam indiuiduam charitatem,

per eiuſdẽ

Phil.2 per eiuſdem finis appetitionem, ſintq́ vnum myſticum corpus, vnum templum, & habitacu D
lum ſpũs ſancti, queadmodũ ad Philippẽſes hortaꝛ cũ oĩ affectu ſanctus Apl'us: Si qua cõſo
latio in Chr̃o, ſi qđ ſolatiũ charitatis, implete gaudiũ meũ, vt idẽ ſapiatis vnanimes, idẽ ſen-
Joban.1 tiẽtes, ⌊ ſicut tu pr̃ es in me ⌋ ſicut in naturali imagine, ſicut in chariſſimo ac vnico filio, ſicut
in verbo tuo tibi cõſubſtãtiali, æquali & coæterno ⌊ & ego in te ⌋ in ſinu tuo, in corde pater- »
no, in ſupſplendidiſſimo ſonte. De q̃ ſic emano, vt inuariabilr pſeuerẽ in eo, ⌊ vt & ipſi in no- »
bis vnũ ſint ⌋ nõ per cõſubſtãtialitatẽ, queadmodũ ego & tu vnũ cõſiſtimus, ſed p charitatẽ »
& grãm, & item ſicut media vniunꝛ in fine. ¶ Ecce quõ magiſter charitatis & vnitatis, finalr »
Actoꝝ.9 cupit vnitatẽ ſanctæ dilectiõis ineſſe ſuis fidelibus. Propter qđ ait vas electiõis. Idip̃m dicatis
1.Corin.1 oĩes, & nõ ſint in vobis ſchiſmata, ⌊ vt mũdus credat ⌋ .i. cæteri qui nõdum cõuerſi ſunt, queẽ »
admodũ iſti. Non eñ oĩes ſimul cõuerſi ſunt p Apl'os, ⌊ quia (.i. ꝙ) tu me miſiſti ⌋ hoc eſt, ro
go vt qui primo credent, tantã habeãt vnitatẽ & charitatẽ in oĩ pfectione & grã, ꝙ cæteri
nondum credentes, ex cõſideratione ſanctitatis illoꝝ, cõuertanꝛ ad fidem. Tanta quippe de-
bet in Chriſtiano homine præcipuẽ religioſo viro eſſe perfectio, vt quicunque, ſiue infide-
lis, ſiue iniquus conuerſionem illius inſpexerit, fateaꝛ verã eſſe fidem catholicã, & ſanctã con-
1.Pet.2 ſiſtere euãgelicã legẽ, quæ talem edocet vitã. Propter qđ Petrus in ſua monet epl'a: Conuer
ſationẽ veſtrã inter gẽtes habẽtes bonã, vt in eo qđ detrectãt de vobis, tanq̃ de maleſactori-
bus, ex bonis opibus vos cõſiderãtes, glorificẽt deũ. Hoc quoq; in Apl'is & primitiua eccleſia
Acto.2 adimpletũ legiꝛ in actibus Apl'oꝝ vbi habeꝛ, ꝙ habebãt grãm ad omnẽ plebẽ, & beatificabat
eos populus. ⌊ Et ego claritatẽ quã dediſti mihi dedi eis. ⌋ Quidã per claritatẽ iſtam intelli- »
gunt immortalitatẽ, quã Chriſtus iam dedit diſcipulis ſuis in ſpe, vel ponit præteritũ pro fu-
turo, propter certitudinẽ prædeſtinationis diuinæ. Alij nomine claritatis, intelligunt virtu-
Lucæ.10 tem miraculoꝝ, per quã clarificaꝛ diuinitas, quã virtutẽ & grãm dedit Chr̃us diſcipulis: Ec-
ce (inquiens) dedi vobis poteſtatẽ calcandi ſup ſerpẽtes .i. ſcorpiones. Videꝛ aũt per claritatẽ E
hanc Chr̃o collatã ſignificari pſectio ſciæ, vel dignitas grẽ indita Chriſto, quam ip̃e ſuis iam
diſcipulis cœpit communicare, & plenius fuit communicaturus, quemadmodũ dixit ſuperi
Joh.15 us: Oĩa quæcũq; audiui à pr̃e meo, nota feci vobis. Cui expoſitioni magis cõſonare videẽ
ſequentia, ⌊ vt ſint vnum (per charitatẽ) ſicut & nos vnũ ſumus (p naturã) Ego eñ eis ⌋ ſicut »
Ephe.3 caput in membris per influentiam vitæ ac motus, quia p fidẽ & grãm mentes eoꝝ inhabito,
⌊ & tu in me ⌋ per cõſubſtantialitatẽ & circũinſeſſionẽ, ſcđm qđ deus ſum, ſed ſcđm ꝙ homo »
ſum es in me per grãm ſummam & ſingularẽ, ⌊ vt ſint cõſummati in vnum ⌋ .i. ad pfectionẽ »
mutuæ vnionis (quæ habeꝛ in pr̃ia) pducanꝛ, vbi inſeparabili charitate cõnexi ſunt, & vbi eſt
Col.3 deus oĩa in oĩbus, ⌊ & cognoſcat mũdus (p fidẽ in via, atq; p ſpẽm in pr̃ia) quia tu me miſiſti ⌋ »
ex qua cognitiõe maxime inflammaꝛ electoꝝ dilectio ad pr̃em & filiũ, eo ꝙ pr̃ vnigenitũ ſuũ
1.Joham.4 miſerit propter nos in hunc mundum, ipſeq́ filius in hoc & in alijs vſq; ad mortem pr̃i con-
Phil.2 ſenſit vel obediuit pro nobis. ⌊ Et dilexiſti eos (ab æterno & gratis) ſicut & me dilexiſti ⌋ non »
tamen in tm̃ vt me, quem ſcđm naturã diuinam diligis, amore prorſus immenſo, ſecundum
naturam aũt aſſumptam ampliori q̃ vniuerſitatem creaturaꝝ. Vel, dilexiſti eos ſicut & me .i.
ad eundem finem ſeu beatificam dei fruitionẽ ad quam me dilexiſti, ſecundum qđ homo ſum F
Tertio ſic: Dilexiſti eos ſicut me .i. quemadmodum diligis me vt filium naturalem, ſic diligis
eos vt filios adoptiuos. ⌊ Pater quos dediſti mihi ⌋ .i. electos meos quos meritis meis decreui »
ſti ſaluari, ⌊ volo ⌋ imperialr ſecundum quòd deus & vt homo, volo deprecor atq; deſidero, »
⌊ vt vbi ſum ego ⌋ .i. in pr̃ia in qua nunc actualr ſum, quantum ad naturam atq; hypoſtaſim »
Joban.3 verbi, prout teſtatus ſum Nicodemo: Filius hominis qui eſt in cœlo. Sic enim Chriſtus oĩa
Hiere.23 vere ac ſubſtantialr implet iuxta illud in Hieremia: Nunquid non cœlum & terram ego im-
pleo, vel vbi ſum ego .i. in regno cœleſti quo ſtatim per aſcenſionem futurus ſum ſecundũ na
turam humanam, aut certe vbi ſum ego, hoc eſt, in beatifica viſione ſeu vera beatitudine, in
qua anima mea nunc actualr eſt ⌊ & illi ſint mecum ⌋ poſt vitæ huius curriculũ. Quãuis eñ fi »
Matth.28 deles ſint iam cum Chriſto per fidem & grãm, quũ ipſe promiſerit. Ecce ego vobiſcum ſum
2.Corin.5 oĩbus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi, nihilominus aliquo modo nunc diſtant ab
eo, dicente Apoſtolo: Dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à dño. Per fidem eñ am-
bulamus & non per ſpeciem ⌊ vt videant (oculis cordis) claritatem (.i. gloriam) meam ⌋ vi- »
delicet increatam beatitudinem, veram diuinitatẽ, vel gloriã meã .i. creatam felicitatẽ animę
meæ, & corporis mei glorificationẽ, quæ corporalibus oculis cõſpicieꝛ ⌊ quam ⌋ claritatem »
increatã ⌊ dediſti mihi ⌋ ab æterno per generationẽ diuinam, claritatẽ vero creatam. Dedi- »
ſti mihi in tempore, vtpote beatitudinẽ animæ in incarnatiõe, glorificationẽ corpis in reſur-
rectione, ⌊ qa dilexiſti me ante cõſtitutionẽ mũdi ⌋ ſcđm naturã diuinam, tanq̃ tibi æternalr »
ſubſiſtenter pręſentẽ atq; ſimillimũ, ſecundum naturã vero humanã pr̃ dilexit filium ab æter
no, nõ quaſi vt ſic exiſtentẽ, ſed quia naturã eius humanã ad tantã beatitudinem præordina-
uit, volens ei tantum bonum, vt verbo vniretur ac frueretur à ſuæ creationis principio.

¶ Porrò

A ¶Porrò ſi hoc quod ait, qa dilexiſti me, accipiaſ vt cauſa propriè dicta, eius quod dixit quam dediſti mihi, tūc verba præinducta, videlicet vt videāt claritatē meā, nō erunt intelligēda de increata claritate Chriſti. Hinc, em̄ pater nō dedit filio ob hoc, quia dilexit eū ante cōſtitutionem mūdi, quia nō ex præuia dilectōe, ſed naturali emanatione generat filiū. Si vero accipiaſ vt ſignū, intelligi poſſunt verba præhabita de claritate filij increata. ⌊Pater iuſte⌋ fons vniuerſæ iuſtitiæ, regula æquitatis, atq; mēſura totius rectitudinis: Iuſtus em̄ dn̄s, & iuſtitias dilexit. Vnde in Sapiēte ſcriptū eſt: Cū ſcis iuſtus, oīa iuſte diſponis. Virtus em̄ tua iuſtitiæ initium eſt. ⌊Mundus te nō cognouit⌋ notitia ſalutari formata. Euāgeliſta Iohānes accipit mūdum nūc pro reprobis ac mūdanis hoībus. Vnde & apud Matthæū dicit: Væ mūdo ab ſcandalis. Hic mūd⁹ in maligno poſitus eſt. Interdū vero pro electis in hoc mūdo verſantibus, de quibus nūc dixit, vt cognoſcat mūdus, qa tu me miſiſti. ¶Deniq; licet philoſophi p naturalē rōnem, Iudæi quoq; p ſcripturas, & mali Chr̄iani per fidē informē agnouerūt deū, tn̄ philoſophi nō cognouerūt p̄rem ſcd̄m proprietatē paternitatis, & relationē realē, neq; Iudæi niſi forte per fidē implicitam, tn̄ & dictū eſt Prophetæ & aliqui eruditiores in lege, habuerūt notitiā Trinitatis. Mali quoq; Chr̄iani licet agnoſcāt p̄rem & trinitatē per fidē informē, nō tn̄ habēt de eo cognitionē formatā, quę requirit ad ſalutē. ⌊Ego aūt cognoui te⌋ cōprehenſiue ſcd̄m q̊d deus ſum. Nemo enī nouit filium niſi pr̄, neq; p̄rem niſi filius. Cognoui etiam te ſecundū naturā aſſumptā, beatifica viſione ab initio incarnatiōis. ⌊Et hi (ap̄li) cognouerūt⌋ iā ⌊quia tu me miſiſti (.i. in hūc mundū direxiſti) & notū feci eis nomē tuū⌋ per fidē, docendo eos, ꝙ tu ſis pr̄ æternus à quo exiui, ⌊& notū faciā eis⌋ nomē tuū poſt reſurrectionē, cum p

Pſalm 10 / Sapiæ. 12 — Matth 18 / 1. Iohan. 5 — Matth 11 — Iohan. 20 / Acto. 2

B inſufflationē & ignearū linguarū apparitionē infudero eis ſp̄m ſanctū, ad intelligendū ſcripturas ac myſteriū Trinitatis, clariſſime vero ſeu p ſp̄em notificabo te eis, quū ad p̄riam pducent vbi oīa intuebunt in verbo. Ibi em̄ quælibet diuina pſona ſeipſam & ſingulas notificat faciē ad faciē cuilibet btōrū. Nihilomin⁹ notificatio illa appropriaſ filio quū ipſe ſit veritas & ſapiā p̄ris. Vnde beati aſſerunt cuncta videre in verbo, quū immediate cōſpiciant ſupergloriosiſſimam trinitatē quaſi vnū ſimpliciſſimū beatificumq; obiectū, ⌊vt dilectio qua dilexiſti me⌋ Certum eſt, ꝙ dilectio dei ſit ipſemet deus diligēs. Verūtamē pr̄ dr̄ diligere filiū ſp̄ū ſancto, ſecūdum ſenſum quo hoc exponendū eſt. Poteſt itaq; ſic exponi, vt dilectio qua dilexiſti me .i. tu ipſe me diligēs, vel ſp̄ūs ſanctus quo diligis me, ⌊in ipſis ſit⌋ per lumē gr̄æ in prȩſenti, & item per lumē gloriæ in futuro. Sic aūt ſit in eis, vt & ipſi diligant à te, & tu ſeu amor tuus ad me, diligaſ ab eis. Ad hoc ordinaſ cognitio, vt amemur à deo, eūq; amemus, ⌊& ego in ipſis ſim.⌋ quaſi in tēplo inhabitādo corda eorū, vt vniti ſuo capiti, vitam gloriæ ſortiant.

1. Corin. 13

¶Expoſitio capituli decimioctaui, in quo incipit paſſio Chriſti Ieſu &c.

Articulus quadrageſimuſtertius.

CA. XVIII

HAEC cum dixiſſet Ieſus, egreſſus cū diſcipulis ſuis trās torrentem Cedron.⌋ Paſſionē ſaluatoris p quam viuificatus eſt mūdus, ſinguli Euāgeliſtarū deſcribūt tanq̄ vnū inter pcipua opa Chr̄i. Mori nāq;
C & ab impijs crucifigi dignatus eſt Ieſus, vt merito obediētiæ ſuæ ac mortis totū genus humanū ab originali pctō p inobediētiā cōtingēti, & à morte æterna hinc cōſecuta eriperet, imò ab oīni pctō ſaluaret, ab oīni liberaret pœna atq; miſeria, tādemq; plenariā aīæ & corporis glorificationē pſtaret, itē vt ſuæ dilectōis feruorē & immēſitatē nobis inſinuaret, vt formā daret vincēdi aduerſa, et ab inordinata mortis curaret formidine, vt patiētiā demōſtraret. Rurſus, vt innoteſcat q̄ enorme & graue ſit pctm̄, p cuius expiatōe, oportuit pati vnicū filiū dei, vt iuſtitia dei appareat, q maluit occidi filiū ſuū dilectū & innocentē, q̄ pctm̄ manere inultū, aut inexpiatū, vt miſericordia dei reſplendeat, q ſic cōpaſſus eſt ſuæ creaturæ, ꝙ pro eius ſaluatōe proprio filio nō pepercit. Vt demū magnitudo diuini amoris ad nos eluceſcat, dum propter nimiā charitatē ſuā qua dilexit nos, filiū ſuū ſic affligi, ſic turpiſſima atq; pœnaliſſima morte pmiſit occidi, vt nos ſempiternā obtineamus lætitiā. Ait igiſ felix Euāgeliſta: ⌊Hæc⌋ .i. ſermonē & orōnē præſcriptos, & etiam alia multa quæ ab alijs Euangeliſtis deſcribuntur, ⌊quum dixiſſet Ieſus⌋ partim in cœnaculo, ad minus vſq; ad illud: Surgite eamus hinc, & partim (vt aliqui dicunt) in via locum verſus captionis, quibuſdam vere apparet, quòd omnia hæc dixerit in cœnaculo, quia ſubiungit: ⌊Egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis⌋ vndecim Apoſtolis, qbus & dixit in cœna: Vos eſtis qui permanſiſtis mecū in tentatiōibus meis. Iudas vero iam abijt, ⌊trans torrentē Cedron⌋ vltra flumē ſic dictū: Et diciſ torrēs Cedron .i. Cedrorū ibi ereſcētiū, currēſq; p vallē Ioſaphat inter Hierl'm & montē Oliueti ⌊vbi (.i. vltra quē torrentē) erat hortus, in quē introiuit ipſe & diſcipuli eius⌋ Hortus iſte fuit in villa Gethſemani ſitus ad radices montis oliuarū. Vn̄ Matthæus dicit Ieſum veniſſe in villā Gethſemani. Lucas vero ꝙ exiuit in montem oliuarū, quæ omnia ſimul ſtant, quia per montem iſtum venit ad hortum.

Eſa. 53 — Roma. 8 / Ephe. 2 / Sapiæ. 2 — Iohan. 14 — Lucæ. 22 — Matth 26 / Lucæ. 22

¶Conue-

¶Côuenienter autē dominus Ieſus oīm virtutum floribus adornatus, vigore & viriditate ſa- D
Cantic.5 pientiæ atq; ſcientiæ, decoratus, cuius anima à ſuo vigore & viriditate nuſq̄ aruit, ingreſſus
2.Cor.2 eſt hortum vbertatiſq; locum. Vtinã & cor noſtrum ſit hortus delicioſus, virtutum ſcientia
Cant.5 rumq; graminibus plenus, redolens quaſi Chriſti odor bonus, in quem Chriſtus intrare di-
gnetur, quemadmodum ſponſa orat in Canticis: Veniat dilectus meus in hortum ſuum.
Matth.26 ⌊Sciebat autem & Iudas qui tradebat (& tunc traditurus fuit) eum (vtpote Ieſum) locū iſtū⌋ »
Marc.14 videlicet hortum, nec latuit Iudam ꝙ Ieſus iam illuc fuiſſet profectus, cuius cauſa ſubiungitur
Lucæ.22 ⌊quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis⌋ etiam tempore nocturno, quo- »
Lucæ.22 niam erat locus quietus orationi contemplationiq; aptus. Ideo apud Lucam ſcriptum eſt, ꝙ
exiuit ſecundum conſuetudinem ſuam in montē Oliuarū. Ex quo patet, ꝙ Ieſus tempus no-
cturnum in oratione, & actibus ſanctis expendit, locumq; ſolitarium & quietum à ciuitate
competenter diſtantem expetijt, non ꝙ indigeret adminiculo loci, quē nil ab actibus intelle
ctiuæ partis animæ potuit impedire, vel ad eorū exercitium promouere, quoniã iugiter fuit
in eadem perfectiſſima mentis diſpoſitione ſubſiſtens, ſed vt daret nobis exemplum ſic faciē-
di, quatenus à ſtrepitu hominum elongati, deum libere & attente cum cordis ſtabilitate ꝑce
Ibidem mur. ¶Porrò in hoc horto fecit Ieſus trinam orationem, factuſq; in agonia ſudorē emanauit
ſaguineum, vbi & angelus ei apparuit, ipſm confortans ⌊Iudas ergo cum accepiſſet cohortē⌋ »
hoc eſt, multitudinē militū Romanorū ſub tribuno cõſiſtētiū, ⌊& à pontificibus⌋ .i. principi »
bus ſacerdotū, ⌊& phariſæis (hauddubiū quoque & à ſcribis) miniſtros⌋ qui erant Iudæi. Muni- »
uit enim ſe proditor familia vtriuſq; curiæ, ne quis auderet vel poſſet defendere Ieſum. Cohortē E
Matth.26 aūt cum tribuno miſit Pilatus præſes ad inſtantiã Iudæorū ⌊venit illuc cū laternis, & facibus, »
Marc.14 & armis⌋ videlicet lignis, gladijs, & fuſtibus. Erat enim profunda nox, ideo ne errarent in per »
ſona, & ne Ieſus latenter diffugeret, venerūt cum lumine. ⌊Ieſus itaq; ſciēs omnia quæ ventura »
erãt ſup eum⌋ .i. iniurias & tormenta ſibi mox inferenda ⌊proceſſit⌋ obuiam eis intrepidus »
Iohã.14 Finita enim trina oratione dixit diſcipulis: Surgite, eamus. Ecce appropinquat q me tradet,
Matth.26 ⌊& dicit ad eos: Quem quęritis?⌋ Non quærit quaſi ignorans, ſed vt oſtēdat ſe capi ac mori »
Marc.14 paratum, & ex illorū reſponſione conuenienter reſpondeat, ordinateq; veniat ad ſequentem
effectum. ⌊Reſponderūt ei, Ieſum Nazarenū⌋ Non enim cognouerūt Ieſum, quamuis lumen ad- »
eſſet, & ante eum nouiſſent, imò nec Iudas eum cognouit, quouſq; placuit Chriſto. Quēadmo-
Lucæ.4 dum enim diuina virtute fecit ſe ſæpe inuiſibilem hoſtibus ſuis, quando voluerunt eum præ-
Iohã 10 cipitare & lapidare, ſic nūc fecit ſe eis incognoſcibilem donec punctū ſuæ captionis inſtaret.
⌊Dicit eis Ieſus: Ego ſum.⌋ Ieſus Nazarenus imò & verus deus q olim locutus ſum Moſi: Ego »
Exo.3 ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos. ⌊Stabat aūt & q Iudas tradebat
eum cum ipſis⌋ in acie, quia dux fuit, atq; præceſſit vt primitus accedendo & oſculando, oſtē »
deret virum quē quærebant ⌊Vt ergo eis dixit Ieſus: Ego ſum, abierūt retrorſum, & cecide- »
runt in terram⌋ nec ſurrexerūt, niſi dño Ieſu annuente. ¶Ecce quanta eſt virtus Chriſti, qui »
vno verbo omnes illos ita proſtrauit quod vtiq; miraculoſe factū eſt diuina virtute, mediãte ver
bo quod dixit: Ego ſum, quod terribiliter auribus illorū inſonuit. Tanta nanq; fuit vis verbi illius,
quantã voluit Chriſtus eã eſſe. Item mediante ſui vultus apparatu, quem eis oſtēdit in timore
Matth.21 & maieſtate. Quemadmodū enim eiecit de templo omnes emētes & vendentes, quoniam terruit eos
Marc.11 egredientibus igneis radijs ex oculis eius, atq; diuino quodã fulgore in eius facie radiante, ſic F.
Luc.19 nunc iſtos deiecit in terrã. Et ſi illa eiectio ſcđm Origenē & Hieronymū tam mira fuit, ꝙ
Iohan.11 ſuſcitatio Lazari ei vix præferaf, multo vtiq; mirabilior extitit iſta armatorū, pugnatorum,
atq; turbarum tantarū deiectio. Merito quoq; cadebant retrorſum, qui ſtabãt ex aduerſo Chri-
ſti, & vt miſerabiliores apparerēt, ac penitus victi, tamq; q filio dei ſe opponere ꝓſumpſerūt.
⌊Iterū interrogauit eos: Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenū⌋ Non enī pœ- »
Eccle.7 nituerunt viſo tam inſigni miraculo Chriſti, propriamq̄ infirmitatē experti, quoniam obſtinati
erant, & quē deus cõtemnit, nemo corrigere põt. ⌊Reſpondit eis Ieſus: Dixi vobis, quia ego »
ſum. Si (pro quia) ergo me quæritis⌋ ad capiēdum & occidēdum, nõ ad cõtemplandū, dili- »
gendum & perfruendū, quõ me quærunt electi, ⌊finite hos (diſcipulos meos) abire⌋ Omnia »
hæc operatus eſt Chriſtus. Primo ad maieſtatis ſuæ declarationem. Secundo, ad infideliū il-
Matth.26 lorum cõmonitionē, videlicet vt ſuam infirmitatē, & Chriſti virtutē attenderēt. Voluit enim
Marc.14 Chriſtus eos quantū in ſe erat, cõmonere, vnde & auriculam amputatã reſtituit proprio loco
Roman.1 Tertio, vt penitus inexcuſabiles fierent, perſiſtentes in malo. ¶Deniq; Chriſtus dicendo: Si
me quæritis, ſinite hos abire, dedit hoſtibus ſuis licentiã quandã .i. nõ prohibitionē, ſed per-
miſſionē capiendi ſe, nõ tamen dedit eis admonitionē vel iuſſionē faciendi tantum piaculū. Iuſſit ve-
ro vt deus, ne caperent ſuos diſcipulos, & neceſſario obedierunt, nõ valentes voluntati iubē-
Marc.14 tis reſiſtere, alias mirum eſſet, ꝙ nõ cõprehenderūt Apl'os, maxime Petrū, qui Malchū tam »
Lucæ.22 grauiter vulnerauit. Cur aūt Chrūs iuſſit ne diſcipulos tangerēt, ſubdit Euangeliſta: ⌊Vt im- »
Iohan.17 pleref ſermo quē dixit (Ieſus capl'o ꝓcedēti) quia quos dediſti mihi (o pr̄) nõ ꝑdidi ex eis quēq̄⌋.

nullum

A nullũ electoꝝ apſtoꝝ perire ꝑmiſi. Hoc dixerat Chrſs his verbis, q̃s dediſti mihi ego cuſtodi-
ui. ¶ Poſſunt aũt hæc verba exponi dupľr. Primo de corpali cõſeruatiõe, eritq́ʒ ſenſus: Non
ꝑdidi ex eis quẽq̃. i. nullũ apſtoꝝ mecũ occidi ꝑmiſi, ſed de manu hoſtiũ illos eripui. Secundo
ſic. Non perdidi ex eis quemq̃. i. nullũ illoꝝ dãnari permiſi. Si aũt Chriſtus permiſiſſet apo-
ſtolos hac vice capi, periſſent ſecundũ Auguſtinũ, quia infirmi erant, & ad moriendum pro Mat.16
Chriſto imparati. Nam & princeps eoꝝ ſola interrogatiõe cõcuſſus, ter negauit. Dilata eſt
ergo eoꝝ occiſio, quouſqʒ cõfirmati fuerunt in fide, & euangelicã legẽ diſſeminauerũt, tũcq́ʒ
moriendo pro Chriſto nõ perierunt, nec perdidit eos Chrũs, ſed amplioꝝ ſunt conſequuti Luc.22
ſalutẽ. ⌊Symon ergo Petrus habẽs gladiũ.⌋ Apud Lucã legiť Chrũs dixiſſe apoſtolis: Qui
non habet, vendat tunicã ſuã, & emat gladiũ. Cui reſponderũt: Dñe ecce duo gladij hic. Ho
rũ duorũ gladioꝝ vnũ detulit Petrus. Porrò gladij iſti ſecundũ quoſdã fuerunt magni cultel
li, quibus vti ſolent piſcatores, alij dicunt, ꝙ erant gladij proprie dicti. ⌊eduxit eum (de va-
gina) & percuſſit pontificis ſeruũ,⌋ ex magno amoris feruore, quo Ieſum dilexit præ cæte-
ris, volens vlciſci filiũ dei bono zelo, ſed indiſcreto, ⌊& abſcidit auriculã eius dexterã.⌋ For
te putauit eũ occidere, imò ſecundũ Chryſoſtomũ intendebat ei caput amputare. ⌊Erat aũt
nomen ſeruo Malchus,⌋ quẽ Petrus ſtans iuxta Ieſum nõ magis læſiſſet q̃ aliũ, niſi ille primo
cœpiſſet mittere manũ ſacrilegã in filiũ dei. Hoc equidẽ fecit Petrus qñ cœperunt cõprehen Luc.22
dere Chriſtũ, q ſecũdũ Lucã tetigit locũ vulneris, & reſtituit aurẽ atqʒ ſanauit. ⌊Dixit ergo
Ieſus Petro: Mitte gladiũ in vaginã.⌋ Chriſtus patientiæ doctor, q docuit & ꝓcepit aduerſa Matt.5
rios diligi, & perſequutoribus bona impendi, impleuit q̃d docuit, ꝑ q̊d damnať ira & impa- Luc.6
B tientia noſtra, q nec vnũ verbũ durius prolatũ poſſumus, vel potius nolumus ſuſtinere, & in
terdũ nec cõtenti ſumus æquale damnũ rependere, ſed modice læſi volumus offenſorem no Roma.12
ſtrũ prorſus deprimere, quo cõtra dicit apſtus: Noli vinci à malo, ſed vince in bono malũ. Et Pſal.7
Pſalmiſta: Si reddidi (inquit) retribuentibus mihi mala, decidã merito ab inimicis meis ina-
nis. ⌊Calicẽ quẽ dedit mihi pater⌋. i. mortẽ quã pr̃ vult me ſuſtinere pro mũdi ſalute, ⌊non
vis vt bibã illũ?⌋ i. mortẽ hanc guſtẽ, tanq̃ dicat: Erras hoc volẽdo. Vnde & alio loco quũ
Chrũs paſſionẽ ſuã ꝓdixiſſet, cœpiſſetq́ʒ Petrus increpare eũ, dicens: Dñe propicius eſto tibi, Mat.16
nã hoc nõ erit. Rñdit ei Ieſus: Vade retro me Satana, q nõ ſapis ea q̃ dei ſunt, ſed quæ homi Mar.8
num. ¶ Quæriť ſi pater dedit Chriſto hunc calicẽ, quid peccauerunt Iudæi, qui eum Chriſto
dederunt, intulerunt & propinauerũt? Dicendũ ꝙ pater ideo diciť calicem Chriſto dediſſe,
quia per eius paſſionem decreuit humanũ genus redimere, & quia permiſit eum occidi. Vo-
luit ergo Chriſtũ mortem patienter & charitatiue ſufferre, non tamẽ voluit Iudæos tantum
crimen cõmittere, vnde nec excuſanť, quia nec ea intentione Chriſtũ occiderunt qua pater
voluit eũ mori. Hinc in actis Petrus teſtatur: Deus qui ꝓnunciauit per os omniũ prophetaꝝ Acto.3
pati Chriſtũ ſuũ, impleuit ſic. ⌊Cohors ergo & tribunus⌋ princeps cohortis qui erant genti-
les à Pilato tranſmiſſi, & miniſtri Iudæoꝝ,⌋ ꝓſertim pontificũ, ⌊comprehenderũt Ieſum,⌋
violentiã inferentes ei, qui nõ habebat peccatũ. ¶ Eſt autem & alia cõprehenſio Chriſti bo- Eſaiæ.53
na ac ſpũalis per amorẽ & contemplationem, de qua dicit apſtus. Sequor autẽ, ſi quo modo
comprehendã, in quo & cõprehenſus ſum. Sponſa quoqʒ in Canticis: Apprehendã (ait) te & Phil.3
ducam in domũ matris meæ, ⌊& ligauerunt eũ⌋ in manibus. Fertur quoqʒ ꝙ ferreã catenam Cant.8
miſerunt in collũ eius. Dixerat eñ eis Iudas: Ducite eũ caute, ⌊& adduxerunt eũ ad Annam,
primũ⌋. i. priuſq̃ ducerent eũ ad Caiphã, nã primo occurrit eis ab extra venientibus domus Mat.26
C Annæ. Voluerũt ergo eũ lætificare, ꝓſentando ei ligatũ quẽ oderat, item vt ei reuerentiã exhi Mar.14 Lucæ.22
berent tanq̃ affini Caiphæ, quẽadmodũ ſubdiť. ⌊Erat aũt ſocer (ipſe Annas) Caiphæ,⌋ quia
habuit filiã Annæ, ⌊q (Caiphas) erat pontifex anni illius.⌋ Quãuis eñ ſecũdũ legẽ debuit eẽ Num.35
vnus ſummus ſacerdos vſqʒ ad finẽ vitæ ſuæ, cui ſuccederet filius eius, iã tñ ꝑ ambitionẽ Iudæ
orũ, q̃libet pene anno mutabanť pontifices. Annas vero & Caiphas tanq̃ pecunioſiores, fre-
quentius ꝓſidebãt vicibus alternatis. ⌊Erat aũt Caiphas q cõſiliũ dederat Iudæis, q̃a expedit
vnũ hominẽ mori pro populo.⌋ Hoc dictũ eſt ſupra. Hoc ideo puto reperere Euangeliſtã, Iohan.11
vt Chriſti occiſionẽ retorqueat maxime in principes ſacerdotũ, qui ſecundũ Auguſtinũ, vo
luerunt quaſi immunes videri à morte Chriſti, propter q̃d in actis apſtoꝝ dixerunt apoſtolis: Acto.4
Impleſtis Hierũſalẽ doctrina veſtra, & vultis ſuꝑ nos inducere ſanguinẽ hoĩs iſtius. ⌊Seque-
batur aũt Ieſum Symon Petrus, & alius diſcipulus,⌋ qui cõmuniter ferť fuiſſe Iohãnes. Sed ſi
ita eſt, cur more ſolito nõ adiecit, quem diligebat Ieſus? Forſitan ideo, quia nunc recitat factũ
in quo infideliter egit. Primo fugiendo à Chriſto, deinde à longe ſequendo, propterea repu
tat ſe indignum ſolito titulo. Hi ergo præ cæteris ſequuti ſunt Chriſtum, quia in eius amore Mat.26
magis arſerunt, concupieruntq́ʒ videre quem exitum res ipſa haberet. Quamuis itaqʒ primo Lucæ 22
cum alijs apoſtolis aufugiſſent, tamẽ reſumpta quadã fiducia, rurſus ſequuti ſunt Ieſum. Mar Mar.14
cus Euangeliſta de ſequela Petri nil refert, ſed ait, ꝙ adoleſcens quidã amictus ſindone ſequu
tus ſit Chriſtum, quem adoleſcẽtem aliqui aſſerunt fuiſſe Iohannem, quamuis poſtea de ſolo

Petro dicat, ꝙ à longe ſequutus ſit eũ. ⌊Diſcipulus aũt ille erat notus pontifici.⌋ Cauſam no D
titiæ diuerſi diuerſimode tradunt. Quidã ꝙ frequẽter portauit piſces ad domum Annæ, alij
ꝙ propter nobilitatẽ ſuæ proſapiæ fuerat ei notus, quia de tribu Iuda & ſemine Dauid, ⌊&
Matth. 26 init oiuit cum Ieſu in atrium pontificis.⌋ Annam vocat pontificem, nõ quia tunc erat, ſed q̃-
Marc. 14 niam & ante & poſtea fuit. ⌊Petrus autẽ ſtabat ad oſtiũ (atrij) foris,⌋ nõ audens, vel nõ per-
Lucæ. 22 miſſus intrare. ⌊Exiuit ergo ille alius diſcipulus q erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ,⌋ ro
gans eã vt intromitteret Petrũ, ⌊& introduxit Petrũ,⌋ annuente precibus ſuis oſtiaria. Diſci
pulus iſte quãdo intrauit cũ alijs, putauit ꝙ Petrus ſe ſequeret, quem quũ videret deeſſe, egreſ
ſus eſt vt introduceret eũ, ⌊Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria: Nunquid & tu ex diſcipulis es
hominis iſtius?⌋ Hoc mulier ſuſpicabat, quoniã vidit Petrũ timide introeuntem, & forte ex
diſpoſitione habitus ſui notauit, ꝙ eſſet de conſortio Ieſu. Videtur autẽ hæc mulier quaſi cõ-
paſſiue loquuta, dicẽdo, hominis iſtius, quod nihilominus intelligi poteſt quaſi deſpectiue di
ctũ. ⌊Dixit ille: Non ſum,⌋ in quo patet infirmitas Petri, & verũ eſſe quod dixerat Chriſtus,
Iohan. 15 Sine me nihil poteſtis facere. Vbi em̃ ò Petre, vbi iam verba tua quæ paulo ante tam ſecure
Iohan. 13 dixiſti. Quare nõ poſſum te ſequi modo? Animam meam pro te ponam. Et ſi omnes ſcanda
Mat. 26 lizati fuerint, ego nunquã ſcandalizabor. Item q̃: Paratus ſum tecum & in mortem & in car
Lucæ. 22 cerem ire, & ecce vna voce ancillæ deiectus es? Nemo ergo ſe iactet, nullus præſumat, nullus
proprijs viribus innitatur. ⌊Stabant autem ſerui & miniſtri.⌋ Hoc forſitan dicit, quia & q-
dam de ſeruis tribuni affuerunt, & forte cũ ſeruis Iudæorũ ſteterunt, ⌊ad prunas, quia frigus
erat,⌋ quemadmodũ ſæpe eſt vernali in æquinoctio, ⌊& calefaciebant ſe,⌋ quia poſt medi-
am noctem tempus eſt magis frigidũ. ⌊Erat autẽ cum eis & Petrus, ſtans & calefaciens ſe,⌋ E
cui interior ignis ſanctæ dilectionis extinguebatur. Stetit autem inter miniſtros quaſi auda-
cter, ne notaretur. ⌊Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis.⌋ Cur vel quomo-
do eos collegiſſet, & vbi iam mãſiſſent, qui & quales eſſent, ⌊& de doctrina eius.⌋ examina
uit itaq; Annas Ieſum de duobus, videlicet de diſcipulis ſuis, ac documentis, vt aliquid calum-
niæ inueniret in Chriſti reſponſis. Quærebat igitur Ieſum quid docuiſſet. ⌊Reſpondit Ieſus:
Ego palàm loquutus ſum mũdo.⌋ Ad primam quæſtionem nihil reſpondit, quia diſcipuli
eius laude pro nũc digni non erant, ad ſecundam verã reſpondet, ego palàm. i. in locis publi-
cis voce expreſſa, in cõmuni audientia loquutus ſum mũdo, videlicet bonis & malis, doctis,
atq; indoctis, Non tamẽ loquebatur Chrũs ſemper palàm. i. plane ad intelligendum turbis,
quemadmodũ ait diſcipulis: Vobis datum eſt noſſe myſteriũ regni dei, cæteris autem in pa-
Mat. 13 rabolis, omnia fiunt, vt videntes non videant, & audientes nõ intelligant, ⌊ego ſemper do-
Marc. 4 cui in ſynagoga & in templo, quo om̃es Iudæi cõueniunt.⌋ His videtur cõtrarium quod ſe-
Lucæ 8 cundũ alios Euãgeliſtas Chriſtus frequẽter docuit alibi q̃ in ſynagoga & tẽplo, puta in mon
Eſaiæ. 44 te, in naui, ĩ via, in domo Marthæ, alijſq; locis diuerſis. Et rñdendũ, ꝙ ꝑ ſynagogã intelligere
Mat. 24 poſſumus congregationẽ Iudæorum. Chriſtus autem raro vel nunquã legitur docuiſſe ali-
Marc. 6 quem ſolum priuate, quamuis interdũ hoc fecerit, vt quando loquutus eſt mulieri Samarita-
Luc. 24 næ ad puteum. Dũ ergo prædicauit diſcipulis, docuit in ſynagoga. Secundo, nomine ſynago
Iohan. 11. gæ intelligi poteſt quælibet domus Iudæorũ, ordinata ad cultum diuinũ, non ad ſacrificia, in
Iohan. 4 qua cõuenerunt ad orandum ac audiendum lectionem legis & prophetarũ. Et quamuis non
habuerunt niſi vnũ templũ, in quo licuit ſacrificia immolare, habuerũt tamẽ in ſingulis vrbi-
Lucæ. 18 bus ſynagogas, in quibus legit Chriſtus frequenter prædicaſſe. Sit igit ſenſus. Ego ſemꝑ, tem F
1. Theſſ. 5 poribus aptus, quomodo alibi dicit: Oportet ſemper orare. i. omni tẽpore deputato vel de-
bito docui, loquẽdo de prædicationibus magis ſolennibus & protractis, in ſynagoga. i. ma-
teriali vel congregatione populi, & in tẽplo Hieruſalẽ, quo oẽs Iudæi cõueniunt, certis tem-
poribus ſecundũ legẽ, ⌊& in occulto loquutus ſum nihil.⌋ Quomodo verũ eſt hoc, cũ apud
Marci. 4 Marcũ dicat: Cũ eſſet in domo ſingularis, interrogauerũt eũ diſcipuli? Dicendũ ꝙ ſenſus ver
borũ eſt iſte, In occulto. i. ſuſurratorie ſeu latenter, animo occultãdi, quaſi nõ audens appare-
re, & à cõmunitate audiri, loquutus ſum. i. ꝑdicaui nihil. Hinc em̃ dicit apoſtolis: Quæ dico
Lucæ. 12 vobis in tenebris, dicite in lumine, & quæ auditis in aure, prædicate ſuꝑ tecta. ¶ Sed his rur-
Mat. 10 ſus obuiare videt, quod apud Eſaiam de Chriſto ꝑdictũ eſt. Non clamabit, nec audietur foris
Eſaiæ. 42 vox eius. Reſpondendũ, ꝙ verbis illis aufertur à Chriſto inordinata eleuatio vocis, & vana
Ephe. 4 ad plebẽ vociferatio, de quo clamore ait apl'us: Omnis ira & indignatio & clamor tollatur à
vobis. Fuit ergo ſermocinatio Chriſti modeſta, nõ ex impetu paſſionis clamoroſa. His ver-
bis Chrũs oſtendit verã eſſe ſuam doctrinã. Suſpecta nãq; & falſa documẽta, prædicãtur in
Iohan. 3 angulis, latibulis, vnde ſupra dictũ eſt: Omnis qui male agit, odit lucẽ, & nõ venit ad lucẽ, ne
manifeſtẽtur opera eius. Qui aũt facit veritatẽ, venit ad lucẽ, vt manifeſtent opera eius, quia
in deo ſunt facta. ⌊Quid me interrogas?⌋ animo reprehẽdendi, nõ proficiendi, cui nec cre-
dis. ⌊Interroga eos qui audierũt, quid loquutus ſum ipſis,⌋ quaſi dicat. Illorũ teſtimonio vo
lo ſtare, quod nõ faciunt ſeductores, ſed negant in manifeſto, ꝑſertim corã iudicibus quod ꝑ-
dicauit

A dicant in ſecreto. ⌊Ecce hi ſciūt quæ dixerim ego,⌋ & ideo debes ab eis inquirere, quia plus
credis eis q̃ mihi. Non erat hic Annas dignus veritatē prædicatā ab ore Chriſti audire, quo-
niā ad calumniandū quæſiuit. ⌊Hæc quū dixiſſet (Ieſus) vnus aſſiſtens miniſtroꝝ⌋ pontificis
volens placere dño ſuo, ⌊dedit alapā Ieſu, dicēs: Sic reſpondes pontifici.⌋ .i. quō audes tā p̄-
ſumptuoſe & reprehēſiue rñdere tanto patri ac principi, nō p̄mittēdo verba reuerētiæ. Vi-
detur huic facinoroſiſſimo ſeruo, ꝙ Chrūs nimis audacter reſpōdiſſet ſummo ſacerdoti, eūq̃
de imperita interrogatione reprehēdiſſet. ⌊Reſpōdit Ieſus: Si male loquutus ſum⌋ .i. falſe &
indiſcrete. Qñq; em̄ aliqs loquit̃ male, nec loquēs malū aut falſum, ſed veꝝ & bonū, qa q̃d bo
nū & veꝝ eſt, nō loquit̃ cū debitis circūſtantijs actus virtutū, ⌊teſtimoniū p̄hibe de malo⌋ .i.
oſtende in quo male dixi. ⌊Si aūt bene⌋ .i. prudenter & iuſte reſpondi, ⌊quid me cædis?⌋
quaſi temerariū, quū pœna infligat̃ pro culpa. Ex hoc patet, quia q̃d alibi docet ſaluator: Si Matth. 5
quis te percuſſerit in vnā maxillā, præbe ei & alterā, intelligendū ſit ſecundū animi præpara Lucæ. 6.
tionē, qñ videlicet expedit vel oportet ad dei honorē vel p̄ximoꝝ ædificationē, vel aliā piā
cauſam, nō ſecundū operis exhibitionē, niſi pro tempore, loco & cauſa.

¶ Proſequutio expoſitionis huius capituli. Et miſit eum Annas ligatū. Arti. XLIIII.

B POſtq̃ Iohannes narrauit quod alij Euāgeliſtæ omiſerūt, videlicet quid paſſus ſit Ieſus
in domo Annæ, procedit ad ea quæ alij quoq; deſcripſerunt, quæ pro magna parte
omittit Iohannes, tanquam ſufficienter recitata per illos. ⌊Et miſit eum (ſcilicet Ie-
ſum) Annas ligatum ad Caipham pontificem.⌋ Præſentatus em̄ fuit Chriſtus An-
næ ligatus, vnde & Annas iudicans eū vinculis dignū, miſit eū ſic ad Caipham, tāquā ad prin
cipalem, in cuius domo erant collecti ſacerdotes, ſcribæ ac phariſæi ac ſeniores, vt Chriſtus à
Caipha in audientia taliū examinaret̃. ⌊Erat aūt Petrus ſtans & calefaciens ſe.⌋ Secundum
Auguſtinū & eius imitatores qui dicunt trinā negationem Petri in domo Annæ cōpletam,
Euangeliſta nūc redit ad deſcribendū, ꝙ cœpit narrare de Petri negatiōe, propter quod ver
ba paulo ante inducta reſumit, dicendo. Erat autē Petrus. Alij dicunt trinam negationē Pe-
tri factā in domo Caiphæ, & per anticipationē eſſe intelligenda, quæ ſcribit Iohannes de ne
gatione p̄fata, quoꝝ aſſertioni videntur alij tres Euāgeliſtæ fauere, qui nil ſcribunt de per-
ductione Chriſti ad Annam, ſed ꝙ Petrus ſequutus ſit Chriſtum vſq; in atrium Caiphæ, &
ibi ter Chriſtū negauerit. Quidam vero affirmant, ꝙ Petrus negauit ſemel in domo Annæ,
bisq̃ in habitaculo Caiphæ, & ita ꝙ nūc ait Euangeliſta, referendum eſſet ad ſtationem Pe- Matth. 26
tri in domo Caiphæ. ⌊Dixerunt ergo ei⌋ miniſtri qui ſtabant ad ignē. ⌊Nunquid & tu diſ- Marc. 14
cipulus eius es?⌋ huius videlicet deceptoris quod conijciebant forte ex diſpoſitione ac habi
tu Petri, & quia cū verecūdia timore & cōpaſſione ſedebat. ⌊Negauit ille & dixit: Nō ſum.⌋
Chrūs prædixit Petro, ꝙ ter negaturus ſe eſſet, nūc autem aſſerit Euāgeliſta, ꝙ Petrus nega-
uerit ſe eſſe diſcipulū Ieſu, ſed hoc negādo, negauit & Chriſtū. ⌊Dixit vnus ex ſeruis pontifi-
cis, cognatus cuius abſcidit Petrus auriculā: Nonne te vidi in horto,⌋ quo cæpimus Ieſum
cū illo? quaſi dicat. Facialiter te cognoſco, quoniā recolo ꝙ vidi te in horto cū illo. ⌊Iteꝝ er-
go negauit Petrus.⌋ Poſtremo quō in deſcriptione negationis Petri differāt inter ſe Euan-
C geliſtæ dixi ſup Matthæū, idcirco nūc pertrāſeo. ⌊Et ſtatim gallus cantauit⌋ ſecūda vice, qa Matt. 26
ſecundū Marcū Chrūs p̄dixerat Petro. In hac nocte anteq̃ gallus bis vocē dederit, ter me es Marc. 14
negaturus. ⌊Adducūt ergo (Iudæi) Ieſum à Caipha in prætoriū.⌋ Prætoriū appellatur ſe-
des vel domus in qua reſidebāt ad diſcernēdas populi cauſas ipſi prætores qui dicunt̃ quaſi p̄
ceptores, quia p̄cepta dabant ſubiectis. Hoc loco multa omittit Iohannes, quæ alij Euangeli Mat. 26
ſtæ ſcripſerunt, videlicet quō Caiphas Chriſtū diſcuſſit blaſphemū, morteq̃ dignū iudica- Marci 14
uit. ⌊Erat autē mane.⌋ Nā hora prima dominū Ieſum ducebant ad Pilatū. Ex auiditate em̄ Lucæ. 22
ſuæ occiſionis, tam mane obtulerunt eū Pilato vinctū, quoniā conſuetudo eis fuit illos offer-
ri præſidi vinctos, quos iudicabant morti obnoxios. ⌊Et ipſi nō introierunt in prætoriū (p̄ſi
dis) vt nō contaminarentur⌋ ingrediendo domū viri gentilis cōtra legē, fierentq̃ immundi
ad edendū cibum paſchalem, de quo ſubijcit̃, ⌊ſed manducarent paſcha⌋ .i. azymos panes,
non agnum paſchalem, qui in veſpere præcedentis diei fuit comeſtus. ¶ Græci vero putātes
hoc loco per paſcha intelligi agnum paſchalē, dicunt ꝙ Ieſus paſſus ſit feria quinta, in qua ag
nus typicus offerebat̃, vt ſit figuratum ſeu veritas correſpondet figuræ etiam ad tempus. Sed
hoc eſt manifeſte contra alios Euangeliſtas, quemadmodum ſupra Matthæum plenius de-
claraui. Ecce hypocritæ iſti excolantes culicē, & camelum glutientes, timentes paruum pec- Mat. 23.
catū, non maximum, formidantes maculari ingrediendo domum pagani, & non verētes ef-
fundere ſanguinem Chriſti. ⌊Exiuit ergo Pilatus ad eos foras,⌋ in hoc cedens obſeruationi
eorū, ⌊& dixit: Quam accuſationē affertis aduerſus hominem hūc?⌋ tanquam dicat. Pr̨ſen
tatis mihi iſtum vinctum quaſi morte dignum, quid ergo obijcitis ei? Pilatus quippe à rege
Romanoꝝ iudex Iudææ conſtitutus, voluit Romanoꝝ legē ſeruare, quibus conſuetudo nō

D
Acto. 25 erat quemq̃ dãnare, niſi pſentes haberet accuſatores, locũq; defendendi acciperet ad abluen-
Mat. 27 da crimina, vt habetur in actis apoſtoloꝝ. ⌊Reſponderunt: Si nõ eſſet hic malefactor ⌋ id eſt
Marc. 15 enormis tranſgreſſor morti obnoxius, ⌊non tibi tradidiſſemus eũ, ⌋ ita ligatũ vt morti adiu
Lucæ. 23 dicetur, quaſi dicerẽt. Tales & tanti ſumus, ꝙ ſuſpicari nõ decet, velle nos innocentẽ morti
exponere. ⌊Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eũ vos, & ſecundũ legem veſtrã iudicate eum, ⌋
damnando eũ ad mortẽ, ſi ſecundũ legẽ veſtrã id meruit, vel dimittẽdo ſeu minori pœna torquendo, ſi mortẽ non promeruit iuxta legẽ, quaſi dicat. Si tãtæ authoritatis atq; iuſtitiæ eſtis
vt nudis verbis veſtris credendũ ſit, ergo & iuſte iudicate eũ, & nolite me in tali negotio prægrauare. ⌊Dixerũt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quemq̃. ⌋ Quidã dicũt ꝙ Iudæi
hoc vere dixerũt, eo ꝙ Romani abſtulerũt eis iudiciũ ſanguinis, quamuis minora iudicia reliquerit eis. Sed huic dicto obuiare videt̃, quod Iudæi paulo ante frequenter tentauerũt occi-
Johan. 10 dere Chriſtũ, lapidando aut præcipitando, eodem quoq; anno occiderũt Stephanũ. Deniq;
Lucæ. 4 vt habetur in actis apoſtoloꝝ, principes ſacerdotũ cogitauerũt interficere ipſos apl'os, quã-
Acto. 7 do Gamaliel eos cõpeſcuit, imò Iudæi lapidauerunt Paulũ, putantes ꝙ mortuus eſſet. Proba-
Acto. 5
Acto. 14 bilior ergo videt̃ aſſertio dicentiũ, videlicet ꝙ non licuit Iudæis interficere quemq̃ in feſtiuitate paſchali, ne ſanguinis effuſione tantæ ſolennitatis ſanctitatẽ fœdarent. Vel potius opinandũ eſt cum Auguſtino, ꝙ callide hoc dixerunt, quatenus Chriſto à iudice reprobato, ipſi E
Johan. 12 viderent̃ immunes. ⌊Vt ſermo Ieſu impleret̃ quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus. ⌋ Ob hoc cõcomitanter Iudæi renuerunt propria authoritate occidere Chriſtũ atq; di-
Mat. 16 xerunt: Nobis nõ licet interficere quenq̃, vt̃ verbum Chriſti quo pdixit, qualiter & à quibus
Marc. 9 occideretur, ſortiret̃ effectũ. Dixit em̃ apoſtolis: Ecce aſcendimus Hieruſalem, & filius ho-
Lucæ. 19 minis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis, & tradent eum gentibus ad illudendum, &
Mat. 20 flagellandum & crucifigendũ, quibus verbis ſignificauit ſe à gentibus exequutiue interficien-
Matth. 27 dum. ⌊Introiuit ergo iterũ in prætorium Pilatus, & vocauit Ieſum. ⌋ Iudæi enĩ cum clamo-
Marc. 15 re & ſtrepitu magno inſtabant vt Ieſum damnarent, idcirco Pilatus non potens Ieſum examinare in tanto tumultu, introiuit locum ſecretum in propria domo, puta prætorium, vt ibi
quiete & diligenter inquireret facta Ieſu, ⌊dixit ei: Tu es rex Iudæoꝝ, ⌋ vt dicunt te dixiſſe,
id eſt, Eſt ne verum quod tibi obijciunt, ſcilicet ꝙ dixeris te regem Iudæoꝝ? Hoc nanq; im-
Lucæ. 23 poſuerunt Chriſto Iudæi, imò & duo alia, iuxta illud Lucæ: Cœperunt illũ accuſare, dicentes: Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtrã, & prohibentem tributa dari Cæſari, &
dicentem ſe Chriſtũ regem eſſe. Pilatus autem duo prima nõ aduertit, quia quũ eſſet gentilis,
non curauit quomodo Ieſus doceret Iudæos, ſecundum quoq; agnouit falſum, quia percepit
Mat. 22 Chriſtũ dixiſſe: Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt dei deo. Tertiũ vero videba-
Marci. 12 tur imperatori Romanoꝝ contrariũ, qui percepit, ne quis ſine ſuo conſenſu appellaret ſe re-
Lucæ. 20 gem, vt dicitur. Specialr̃ autem dicitur imperator abſtuliſſe Iudæis regium nomen, propter
eoꝝ ſuperbiam atq; frequentem rebellionem. Hinc ergo Pilatus ſolicite ſciſcitabat̃ an eſſet
rex Iudæoꝝ. ⌊Reſpondit Ieſus: A temetipſo hoc dicis, ⌋ videlicet ꝙ ſim rex Iudæorũ, ⌊an
alij tibi dixerunt de me? ⌋ Non ex ignorantia quærit hoc Chriſtus, ſed vt hac occaſione reſponſionis Pilati aliquid dicat ſalubriter ad noſtrã inſtructionem proficuũ. ⌊Reſpondit Pilatus: Nunquid ego Iudæus ſum? ⌋ tanq̃ dicat: A meipſo iſta nõ quæro, quia Iudæus nõ ſum, vnde nec curo de quæſtionibus legis eoꝝ, nec iſta concipio ex me, quaſi peritus in lege illorum. F
⌊Gens tua, ⌋ videlicet populus iſte Iudaicus, de quorũ numero atq; progenie es, ⌊& pontifices tui tradiderũt te mihi. ⌋ Ex quo apparet ꝙ aliquid magnum ſit in cauſa, eo ꝙ tui tradũt
te alieno cõdemnandũ. ⌊Quid feciſti? ⌋ quaſi dicat. Verba illoꝝ, & qd tibi opponunt audiui,
ſed eis nõ credo, ſciẽs partim falſa eſſe q̃ aſſerũt, & itẽ ꝙ p inuidiã tradiderũt te mihi, ideo tu
ipſe dic veritatẽ, paratus ſum credere tibi, propter ea q̃ audiui de te, vtpote ꝙ tãta mirabilia
pperraſti. ⌊Reſpondit Ieſus: Regnũ meũ nõ eſt de hoc mũdo ⌋ .i. mũdiale, terrenũ & temporale, ſed cœleſte ac ſpũale, per quod Chrũs ſatisfecit Pilato zelante pro Cæſare. Per hoc em̃
ꝙ Chrũs nõ quæſiuit dominationẽ terrenã & tẽporalẽ, patet ꝙ nõ derogauit imperatori, qui
tũc mũdi monarchiã tenebat. ¶ Sed poteſt qs dicere, Regnũ Chriſti eſt eccleſia militans, degens in ſeculo iſto. Qũo ergo regnũ eius nõ eſt de hoc mũdo? Rurſus: Chrũs eſt princeps re-
Apoca. 1. gũ terræ, vt dicit̃ in Apocalypſi, ergo & omniũ terrenoꝝ regnoꝝ. Iteꝝ dictum eſt ſupra: Pa-
Johan. 3 ter diligit filiũ, & oĩa dedit in manu eius. Itẽq;: Dediſti ei poteſtatẽ oĩs carnis, ex qbus ſequit̃
Johan. 17 ꝙ oĩa regna mũdi huius ſint eius. Regna aũt mũdi ſunt de mũdo. Dicendũ, ꝙ ſiue p regnũ intelligat̃ principatus ſeu gubernatio regis, ſiue ſubiecti illi⁹, veꝝ eſt ꝙ regnũ Chriſti nõ eſt de
hoc mũdo .i. tale quale eſt regnũ mũdi huius, vel pertinẽs ad mundanoꝝ ſortem regnorum.
Gubernatio em̃ mundana eſt cũ pompa & gloria, cũ diuitijs atq; delicijs, vel ſaltem cũ familia multa & magnificentia eoꝝ, quæ ad mũdum reſpiciunt, ſimiliter ſubditi mundanoꝝ regum ſecularibus occupant̃ negotijs, & in exterioribus ſubijciunt̃ regibus ſuis. Porrò gubernatio Chriſti eſt interna, per fidẽ, charitatẽ ſeu grãm in cordibus electoꝝ ſuoꝝ, de qbus dixit

A ſupra:De mundo non ſunt,ſicut & ego non ſum de mundo,intelligendo per mundũ homi-
nes terrenos,carnales,mundanos. Chrũs quoq; in paupertate & humilitate,in afflictione & Iohan.17
aduerſitate præfuit ſuis,qui potius ſunt cœleſtes q̃ mundiales,dicente apoſtolo:Noſtra con Zacha.9
uerſatio in cœlis eſt. Et:Qui in carne ſunt,placere deo non poſſunt. Si ex hoc mundo eſſet Mat.11.
regnũ meum .i.mundanũ & temporale,conſiſtens in exterioribus & dominatione terre- Phil.3
na ac virtute armoꝝ, miniſtri vtiq; mei, quos tũc haberem,ſed modo non habeo,vtpo- Roma.8
te homines ſeculares ſimiles ſatellitibus atq; militibus regũ mundanoꝝ,vel miniſtri mei q̃s
nũc habeo,videlicet angeli ſancti,cæteriq; credentes, decertarent .i.pugnarent pro me,
vt nõ traderer Iudæis. Tales etẽm reges nolunt opprimi,capi aut hoſtibus ſubijci,ſubdi-
ti quoq; eoꝝ vſq; ad mortẽ pugnãt pro eis. Nũc autem regnũ meũ non eſt hinc .i.de hoc
mũdo,vt patuit. Primus em̃ Chriſti aduentus promiſſus,pnunciatusq; fuit in paupertate,ab Zacha.9
iectione & humilitate,vt patereſ pro mũdi ſalute. Secũdus vero erit in maieſtate & gloria vt Matt.25
iudicet mundũ,& omnes aduerſarios ſuos deijciat & cõdemnet. Ex quo eluceſcit cæcitas Iu Luc.21.
dæorũ,præſtolantiũ primũ Chriſti aduentũ in tanta maieſtate & gloria,ꝙ omnia mũdi re- Eſa.50
gna ipſis ſubijciet,mũdiq; monarcha conſiſtet,nõ attendẽtes ꝙ Hieremias Chriſtũ alloquẽs
prophetauit:Quare quaſi colonus venturus es in terra,& ſicut viator declinans ad manendũ Hiere14
Dixit ei itaq; Pilatus:Ergo rex es tu. Pilatus audita Chriſti reſponſione,notauit ꝙ admi
B ſit ſe eſſe regẽ,quãuis non terrenũ,ideo ſolicite inquiſiuit de hmõi regno,quod ſecundũ ver-
ba Chriſti nõ pertinuit ad Iudæos. Reſpondit Ieſus:Tu dicis,quia rex ſum ego? .i.verita
tem quã à me interrogas,tu ipſe profers,quia vere ſic eſt,ꝙ rex ſum. Quãuis em̃ interrogatio
interrogatiue propoſita nõ ſit vera nec falſa,tamẽ hoc ipſum quod ſignificat eſt veꝝ vel fal-
ſum,ſi ſimpliciter proferaſ,videlicet aſſertiue vel negatiue,ſicq; verbũ Pilati quo dixit:Ergo
rex es tu,veꝝ fuit ſimpliciter ſumptũ ſeu aſſertiue prolatũ. Chrũs aũt talem habuit modum Mat.26
reſpondendi. Nã quum Iudas dixiſſet:Nunquid ego ſum domine? Reſpondit:Tu dixiſti.
¶Porrò ꝙ Chrũs ſit rex vtriuſq; teſtamẽti,teſtanſ ſcripturæ. Scriptũ eſt em̃ de eo apud Hie Hiere.23
remiam:Regnabit rex & ſapiens erit. Zacharias quoq; ait:Ecce rex tuus venit tibi manſue- Zacha.9
tus. Item Lucas:Regnabit(inquit)in domo Iacob in æternum,& regni eius non erit finis. Lucæ.1.
Iohannes quoq; in Apocalypſi:Agnus dominus dominoꝝ ẽ & rex regũ,de cuius regno ꝙ
nõ eſt hinc conteſtaſ apoſtolus:Cũ tradiderit regnũ deo & patri. Ego in hoc, .i.propter Apoca.17
hoc natus ſum,tẽporali natiuitate ex virgine. De æterna quippe generatione modo non lo- Apoca.19
quitur, & ad hoc veni in mundũ, per incarnationis myſteriũ,non per diuinitatis mutati- 1.Cor.15
onẽ,vel deſcenſum localẽ, vt teſtimoniũ perhibeã veritati .i.vera affirmem,veritatẽ prę-
dicẽ,falſa reprobem,iniuſta condemnem. Venit em̃ filius dei,vt diſſoluat opa diaboli.¶Per 1.Iohã.3
hibuit aũt Chrũs teſtimoniũ veritati doctrinæ,euangelicã legẽ docẽdo,veritati iuſtitię,opa
Iudæoꝝ redarguendo,prout ſupra dixit:Me odit mũdus,quia ego teſtimoniũ perhibeo de Iohan.7.
illo,quia opera eius mala ſunt,veritati quoq; vitæ,quia quod docuit,adimpleuit. Deniq; te-
ſtimoniũ perhibuit veritati,vtpote ſibimetipſi,vt dictũ eſt ſupra:Ego ſum q teſtimonium Iohan. 8
phibeo de meipſo. Ipſe aũt eſt via,veritas & vita. Omnis q eſt ex veritate, æterna & in- Iohan.14
creata,nõ ſolũ per creationẽ vt omnia,ſed p prædeſtinationẽ & imitationẽ,hoc eſt quę per-
tinet ad deũ,quaſi electus ab eo,& filius eius per adoptionẽ, audit vocem meam .i.doctri
næ meæ,tandẽ aliquãdo atq; finaliter anteq̃ hinc recedat,credit & acquieſcit,& tales ſunt re
C gnũ meũ,hoc eſt q̃d alibi ſcriptũ eſt:Qui ex deo eſt,verba dei audit,propterea vos non audi Iohan.8
tis,quia ex deo nõ eſtis. Dicit ei Pilatus:Quid eſt veritas? Pilatus qa iudex erat audito no
mine veritatis,ſciſcitaſ qd ſit veritas,quæ maxime reſpicit iudices,q̃ꝝ eſt iter vera ac falſa diſ
cernere.¶Poſſunt aũt verba Pilati dupliciter accipi. Primo,vt intelligaſ quæſiſſe in cõmuni
diffinitionẽ veritatis. Secũdo,vt intelligaſ ſpecialiter interrogaſſe,quid ſit veritas,de qua au
diuit à Chriſto:Omnis q natus eſt ex veritate,ex quibus verbis penſauit ꝙ veritas eſſet quod
dam principium hominũ. Et quũ hoc dixiſſet,iterum exiuit ad Iudæos. Non expectauit
Chriſti reſponſionẽ,præ nimio deſiderio liberãdi & excuſandi eũ. Iam em̃ percepit innocen
tiam Chriſti,& forte ſic feſtinauit,quia repẽte occurrit memoriæ eius,modus eripiẽdi Chri
ſtũ de manibus Iudæoꝝ,qui modus ſubiungitur, & dixit eis:Ego nullã in eo inuenio cau-
ſam mortis,diligenti ac debita inquiſitione præmiſſa. Eſt aũt conſuetudo vobis, vt vnũ Mat.27
(reum)dimittã vobis .i.ad veſtrũ honorẽ atq; inſtantiam, in paſcha .i.in feſtiuitate paſ- Marc.15
chali. Hanc cõſuetudinẽ habuerũt Iudæi nõ ex legis præcepto,ſed ex prædeceſſoribus ſuis,q Lucæ.23
& hoc impetrauerũt ab imperatore,vt iudex ab illo conſtitutus in Hieruſalẽ & Iudæa,dimit
teret eis vnũ vinctũ in paſcha quẽcunq; petiſſent,in recordationẽ liberationis patrum ſuoꝝ
de ſeruitute Pharaonis,quæ liberatio fuit in paſcha. Vultis ergo dimittã vobis regẽ Iudæo Exodi.12
rum? Pilatus Romano imperatori obediens,vocat Ieſum regẽ Iudæoꝝ deriſorie & ioco- Mat.27
ſe. Non em̃ aſſertiue dixit eum regẽ Iudæoꝝ,quia imperator prohibuit aliquẽ ſine ſuo con- Marci.15
ſenſu Iudæoꝝ regẽ vocari,& quia audiuit à Chriſto:Regnũ meũ non eſt de hoc mundo,ſed Lucæ.23

idcirco ſic loquitur, vt oſtendat q̃ vana & friuola fuerat Iudæoꝝ obiectio, qui hoc Chriſto D
imponebãt, ꝙ dixit ſe regem Iudæoꝝ, quaſi dicat. Qualem apparẽtiam habet hoc ꝙ iſte pau
per dixerit ſe regem Iudæorum, quantum ad regimen, de quo imperatori & mihi eſt cura.
⌊Clamauerunt ergo rurſum omnes⌋ Iudæi aduerſarij ſaluatoris, non tamen omnes ſimpli- »
citer. Aliqui etenim aderant amici Chriſti, videlicet Nicodemus, Ioſeph, &c. dicẽtes. ⌊Nõ »
hunc, ſed Barrabam⌋ nobis dimitte. ⌊Erat autẽ Barrabãs latro,⌋ qui (vt Lucas refert) pro- »
pter ſeditionẽ factã in ciuitate & homicidiũ miſſus fuit in carcerem. Hunc locũ ponit Iohan
nes truncate, ſciens ꝙ alij Euangeliſtæ eũ deſcripſerint plenius. ¶ Aduertendũ ergo, ꝙ Pila-
tus ex corde cupiẽns Ieſum eripere, excogitauit induſtrioſe, propoſuitq́ Iudæis duos, quoꝝ
alterum eligerent ſibi dimitti, & ne alium magis q̃ Ieſum peterẽt ſibi dimitti, propoſuit Ie-
ſum & Barrabam latronẽ ſediciosum & homicidã, arbitrãs ꝙ nequaq̃ tam ſceleratũ ac odio-
ſum eligerent. Pontifices vero & phariſæi perſuaſerunt populo vt eligerent Barrabam, & Ie-
Ephe.5 ſum crucifigi depoſcerent, quod & fecerũt. Vnde & merito venit ſuper Iudæos ira dei vſque
in finem, quia latronem præpoſuerunt filio dei.

¶ Declaratio Cap. XIX. Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum. Art. XLV.

Luce.23 VNnus Euangeliſtarũ omittit quædam quæ alij deſcripſerũt. Iohan-
nes itaq; hoc loco omittit quod recitat Lucas, qũo ſcilicet Pilatus E
miſit Ieſum ad Herodẽ, qui quũ Ieſum alba veſte indutũ, ſpretũ, illu
ſum remiſiſſet, ipſe Pilatus rurſus inſtabat quomodo Ieſum eriperet
Cunq; Iudæoꝝ furore penſato, conſideraſſet ꝙ nõ poſſet Ieſum om
nino immunẽ dimittere cũ pace illoꝝ, cogitauit eũ caſtigare ad ſa-
tisfaciendũ illoꝝ furori, non vt Chriſtum perſequeretur, quem nouerat innocentẽ, ſed & cæſum dimitteret. Fecit ergo quod ſubditur.
⌊Tunc ergo,⌋ dũ vidit ſe verbis nihil proficere, ſed Iudæos latro- »
nem præ Chriſto eligere, ⌊apprehendit Pilatus Ieſum & flagella- »
uit⌋ eum. i. per ſuos ſeruos fecit expoliari veſtibus, alligari colũnæ, flagellis crudeliter per- »
cuti, quod erat tenerrimo, naturaliſſimo ac nobiliſſimo corpori Chriſti inæſtimabiliter pœ
nale. ¶ Nos quoq; iugiter recordemur, quæ & quanta pro nobis ſuſtinuit agnus ſine macula,
eiuſq́; exemplo diſcamus libenter ferre aduerſa, pro eius amore omnia dura ac aſpera affectu
oſe toleremus, corrigamus quoq; & caſtigemus noſipſos, meditemur q̃ erubeſcibile fuit in re
gia ciuitate, in die ſolenni, in tot miliũ præſentia, in aduerſarioꝝ conſpectu, ſic nudari, ligari
ac flagellari, & cætera quæ ſubſequunt ſufferre, ſicq́; diſcamus contemnere omnẽ humanum
honorem, & eſſe parati ad contumelias, irriſiones, confuſiones pro Chriſto. ⌊Et milites (præ »
Matth.27 ſidis) plectentes coronam de ſpinis⌋ .i. iuncis marinis longis, acutis, & valde punctiuis impo »
Marc.15 ſuerunt capiti eius cũ illuſione, quia dixit ſe regem, ⌊& veſte purpurea circundederunt⌋ .i. »
Luce.23 Mat.27 veſtiebant ⌊eum.⌋ Matthæus vocat chlamydem coccineam, & forte fuit aliquid rubeũ ſimi »
le purpuræ, ⌊& veniebant ad eũ & dicebant (irridendo): Aue rex Iudæorũ,⌋ quaſi dicerent. »
O miſer & ſtulte, qui te iactaſti eſſe regem Iudæoꝝ, propter hoc meruiſti has pœnas. ⌊Et da »
Iob.16 bant ei alapas,⌋ quemadmodum Sibylla legitur prædixiſſe: Dabunt deo alapas manibus in »
ceſtis. Et in Iob: Aperuerunt ſuper me ora ſua exprobrantes percuſſerunt maxillam meam,
ſaciati ſunt pœnis meis. Deniq; milites hæc fecerunt congregata ac præſente vniuerſa cohor
Mat.27 te ſecundum Matthæum, ponenteſq́; genua ſua adorauerunt eũ, & ſurgentes conſpuerunt F
vultum ipſius, percutiebant quoq; caput eius benedictum arundine. ¶ Hæc omnia intentiſſi
mam exigunt meditationem, cruciformem imitationem, amoris inflammationem, itemq́;
perennem gratiaꝝ actionem. Ille coronatus eſt ſpinis, vt nos coronemur corona de lapide
Pſalm.20 pretioſo, danda electis in patria, iuxta quod ſcriptũ eſt: Accipient regnũ decoris, & diadema
Sap.5 ſpeciei de manu dñi. Ille purpureo indumento pro illuſione indui nõ negauit, vt nos veſtib⁹
Eſaie.61 gloriæ, duplici ſtola veſtiamur. Vnde per Eſaiam inducitur: Induit me veſtimento ſaluris, &
indumento iuſtitiæ circundedit me. In prouerbijs quoq;: Omnes domeſtici eius veſtiti dupli
Prouer.31 cibus. Deniq; tantas illuſiones, conſputationes, contemptus ſuſtinuit vt ab illuſione diaboli,
à confuſione æterna, à vilificatione perpetua liberemur. ⌊Exiuit iterum foras,⌋ de prætorio »
ad Iudæos ſtantes ante domum ſuam, ⌊Pilatus, & dixit eis: Ecce adduco eum vobis foras vt »
cognoſcatis quia nullam in eo cauſam inuenio,⌋ propter quam occidi meruerit, quaſi dicat »
Educo eum caſtigatum, ſi forte in verbis offendit, ex quo poteſtis attendere, quod nullã cau »
ſam mortis in ipſo comperio, quia ſi ſic, non flagellaſſem eum, ſed morti adiudicaſſem. ⌊Exi »
uit ergo Ieſus portans (in capite) ſpineam coronam⌋ capiti ſacratiſſimo dire infixã, ⌊& pur- »
pureum veſtimentũ.⌋ ¶ O quantus dolor apprehẽdit & penetrauit cor maternũ dulciſſimæ »
ac virgineæ matris, quũ filiũ ſuũ vnicũ atq; chariſſimum, quẽ plus amauit q̃ ſeipſum, ſic vidit
egredientẽ, taliter cruentatum in vultu, ſic crudeliſſime contrectatum, tam miſerabiliter appa
Pſal.44 rẽtẽ. Nõ recedat à memoria nr̃a diſpoſitio dñi Ieſu taliter egrediẽtis. Tũc vtiq; ſpecioſus for

ma

A ma præ filijs hominum viſus eſt, nõ habẽs ſpẽm neq; decorẽ, qm̃ vultus eius clariſſimus, ſputo Eſa. 53
& ſanguĩe fuit pfuſus. ¶Obſecro te dñe Ieſu rex Chriſte, vt huius tuæ apparitõis merito, det Oratio
mihi nũc gr̃a taliter cõuerſandi, vt poſt vitæ pſentis incolatũ tibi pſenter ſine om̃i labe pecca-
ti, ornatus ſplẽdore virtutũ, ne tuo tribunali oblatus cõfundar. ⌊Et dixit (Pilatus) eis:⌋ puta
Iudæis. ⌊Ecce homo⌋ q dixit ſe regẽ. i. cernitis nũc, q̃ dirò & ſupſufficiẽter correptus ſit, q̃
miſerabilis appareat, ita vt merito cõtẽtari & cõpati debeatis, nõ grauiorẽ vindictã expetere
Hac nẽpe de cauſa eduxit Pilatus Ieſum, tã lamẽtabiliter ſauciatũ, vt ad cõpaſſionẽ emollirẽ-
tur corda Iudæo℞, ceſſarẽtq; pſequi innocentẽ. ⌊Cum ergo vidiſſent eum pontifices & mi-
niſtri (fautores eo℞ ſpeciales) clamauerũt, dicẽtes: Crucifige, crucifige eum.⌋ In quo patet, q̃
lapidea, ſæua, & inuidiſſima erant illo℞ corda, qui homini innocẽti ſic læſo & deformato, ꝙ
adamãtina pectora in eius compaſſione potuerũt molleſcere, nequaq̃ cõpaſſi ſunt, ſed voce
repetita præ nimio deſiderio clamabãt: Crucifige, crucifige, quaſi illa tormẽta inſufficiẽtia
fuerint. Et o beatiſſima genitrix dulcis Maria, q̃ pœnaliſſimũ erat benigniſſimæ animæ tuæ au-
dire verbũ illud crudeliſſimũ atq; aſperrimũ. Tũc verè impletũ eſt q̃d Pſalmiſta pdixit: Exa- Pſalm. 63
cuerũt vt gladium linguas ſuas. Et denuo: Filij hominũ dentes eo℞ arma & ſagittæ, & lingua Pſalm. 56
eo℞ gladius acutus. ⌊Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite. Ego eñ nõ inuenio
in eo cauſam⌋ necis ſeu crucifixionis. Illi qui dicũt Iudæos verè dixiſſe Pilato: Nobis non li-
cet interficere quenquã, quaſi om̃ino ablatũ fuerit eis iudiciũ ſanguinis, dicunt ꝙ Pilatus iſta
rñdit ex indignatione, & irriſorie, quaſi dicat: Si audetis vel poteſtis, occidite eum. Alij dicũt
B quòd Pilatus idcirco hæc dixit, quòd Iudæi voluerũt immunes videri à morte Chriſti. Pro-
pterea commiſit eis iudicium, quaſi dicat: Si imò iuſtum eſt eum occidi, facite hoc per vos, &
nõ imponatis mihi hoc onus, vel ideo dixit iſta Pilatus, vt acciperẽt Ieſum, tenerẽtq; ligatũ
vſq; poſt factũ, & tũc facerẽt ſcd̃m q̃d vellent. ⌊Reſponderũt ei Iudæi: Nos legẽ habemus⌋
diuinitus datã ⌊& ſcd̃m legẽ debet mori, quia filiũ dei ſe fecit⌋ .i. eſſe phibuit. Nã ipſa nocte
paſſionis adiuratus à Caipha, an eſſet Chr̃us filius dei benedicti manifeſte rñdit, ꝙ imò. Im-
poſuerũt ergo Chr̃o ꝙ nomẽ & gloriã diuinitatis ſibi vſurpauit, ſicq; ſcd̃m legẽ occidẽdus Leuit. 24
eſſet tanq̃ blaſphemus. Lex tamẽ pcepit tales lapidari nõ crucifigi. ¶Mira puerſitas ac cæci- Iohã. 18
tas Iudæo℞, quaſi ideo mẽtitus ſit Ieſus, q a dixit ſe filiũ dei, quũ tñ per ſcripturas & ſigna oſtẽ-
derit ſe eſſe Chr̃m, & p conſequẽs filiũ dei. ⌊Cũ ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonẽ⌋ vz ꝙ
Ieſus dixit ſe filiũ dei ⌊magis timuit⌋ nõ propter legẽ Iudæo℞, ſed formidauit, ne ſic eẽt quẽ-
admodũ Ieſus ferebaẽ dixiſſe, & p conſequẽs grauiſſimũ facinus cõmiſiſſet flagellãdo filiũ dei,
magis quoq; q̃ antea timuit Ieſum occidere, ne occidẽdo hominẽ, ſimul occideret deũ. ¶Sed
quõ Pilatus vir gẽtilis atq; idololatra, expers notitiæ veri dei timuit, audito ꝙ Ieſus dixit ſe fi-
liũ dei? Dicẽdum ꝙ multi gẽtiliũ idololatra℞ cognouerũt eẽ vnũ ſummũ deũ, imò ſcd̃m Da-
maſcenũ, om̃ibus naturalr̃ inſertũ eſt eſſe deũ. Rurſus pbabile eſt, ꝙ Pilatus inter Iudæos ha-
bitãs, aliqua audiuit de deo Iſrael, & de iudicijs ac om̃ipotẽtia eius, vnde & plagã dei potuit
abhorrere. ⌊Et ingreſſus eſt in prætoriũ ite℞⌋ ducẽs Ieſum ſecũ, vt eũ ſecretius diligẽtiusq;
diſcuteret, ⌊& dicit ad eũ: Vnde es tu?⌋ Scd̃m q̃d recitat Lucas anteq̃ Pilatus flagellauit Ie- Lucæ 23
ſum, audiuit ꝙ Galilæus eſſet, propter q̃d miſit eum ad Herodẽ, cur ergo nũc ſciſcitaẽ, & ait:
C Vnde es tu? Dicẽdum, ꝙ quia audiuit Ieſum dixiſſe, ſe eſſe filiũ dei, quærit diligẽtius de loco
& principio ſuæ natiuitatis, an ſcilicet vere de deo natus ſit, non ex hominibus. ⌊Ieſus autẽ
reſponſum non dedit ei⌋ vt impleret quod de ipſo cecinit Eſaias: Quaſi agnus corã tondẽte Eſa. 53
obmuteſcet, item, quia Pilatus capax non erat diuinæ generationis Chriſti, & rurſus, quoniã
Chr̃us noluit paſſionẽ propriam impedire, quam facillime impediſſet, ſi Pilato atq; Herodi
reſpondiſſet ad ſingula. ⌊Dicit ergo ei Pilatus:⌋ vehemẽter admirãs taciturnitatẽ Chriſti
in tali articulo, & quia ſeipſum poterat faciliter excuſare, atq; à manibus Iudæo℞ excutere.
⌊Mihi nõ loqueris?⌋ tanq̃ dicat: Stulte & mirabiliter habes te in hoc ꝙ iudici non reſpondes
prout melius vales loquẽdo mihi cum reuerẽtia & timore, vt moris eſt captiuorum iam iu-
dicandorum. ⌊Neſcis quia poteſtatem habeo⌋ Tanquàm præſes & iudex rite inſtitutus.
⌊crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te.⌋ Imò per eandem poteſtatem poſſum
vtrunq;, & quia hoc ſcis, merito reſpõderes. ⌊Reſpondit Ieſus: Non haberes poteſtatem ad-
uerſum me vllam, niſi tibi eſſet datum deſuper,⌋ Hoc eſt, à deo omnipotente, à quo deriua-
tur, & datur omnis poteſtas, dicente Apoſtolo: Non eſt poteſtas niſi à deo. Ab ipſo Roma. 13
enim eſt omne bonum, omneq; donum. Propterea niſi poteſtas iniquorum principum & iu- Iacobi 1
dicum eſſet à deo, ſcriptum non eſſet in libro Sapientiæ: Præbete aures vos qui continetis Sapiæ. 6
multitudines, quoniam data eſt vobis poteſtas à deo, & virtus ab altiſſimo, qui ſcrutabitur
cogitationes veſtras citò & horrende apparebit vobis. Dat ergo deus poteſtatem etiam im-
pijs per ſe vel per alios, ſed illi abutuntur. Poteſt quoq; ſic accipi: Non haberes ptãtem cõtra
me, niſi datũ tibi eſſet deſuper, à ſupiori principe ſcilicet imperatore Romano. ⌊Propterea⌋
Quia hæc dicis ſtudio dimittẽdi me, & ta q̃ feciſti in me, feciſti humano timore, nõ ex inuidia

vt Iudæi, vel ex cupiditate vt Iudas, ⌊qui me tradidit tibi⌋ videlicet populus Iudæoꝝ ma-
Matth. 26 xime ſacerdotum, vel Iudas originaliter ⌊maius peccatum habet,⌋ id eſt, grauius peccat in
Marci. 14 me q̄ tu, propter cauſam prædictam, & etiam quoniã prima cauſa, quæ alias mouet & prouo D
Lucæ. 22 cat ad opera praua, plus peccat q̄ cauſa ſecunda & proxima. ¶ Itaq; amplius peccat, qui tra-
Iohan. 13 dit innoxium iudici ſcienter & ex rancore, qua iudex qui ex ſuperioris poteſtatis timore, illũ
dijudicat. Veruntamen Pilatus proprijs verbis damnauit ſeipſum. Dicẽs em̃ ſe habere pote-
ſtatẽ dimittẽdi Chriſtum, nec tamẽ eum dimittẽs, quẽ ſciebat innoxium, demõſtrauit ſe po
Eccl. 4 teſtate conceſſa abuſum, nec debuit timore humano relinquere æquitatẽ, ſed vſq; ad mortẽ
agonizare ꝓ illa, ꝑſertim quũ iudex debeat eſſe quaſi animata iuſtitia. ⌊Exinde quærebat Pi
latus dimittere eũ,⌋ etiã magis q̄ ante. Intellexit em̃ ex verbis Chriſti, ꝙ nõ ſine pc̄tõ poſſet
occidere quẽ nouit innoxiũ. ⌊Iudæi aũt clamabãt: Si hũc dimittis nõ es amicus Cæſaris.⌋ qui
te ad iſtam præſidentiã promouit. i. honorẽ Cæſaris nõ defendis, nec eius præcepto obedis.
¶ Iudæi vidẽtes ſe nõ proficere ꝑ allegationẽ ſuæ legis, quã Pilatus tã q̄ alienigena nõ curauit
aſtute obijciũt ei trãſgreſſionẽ imperaliũ ſtatutoꝝ, ſciẽtes ꝙ nõ auderet cõtra Cæſarẽ agere.
Imperatores nãq; Romani ꝓhibuerũt, ꝙ aliqs ſine eoꝝ cõſenſu aſſumeret ſibi regiũ nomen
ꝓpterea ſubdit: ⌊Om̃is em̃ q ſe regẽ facit (ꝓpria authoritate) cõtradicit Cæſari⌋ q iuſſit op-
poſitũ. Poſſumus aũt ꝑ Cæſarẽ intelligere Tyberiũ ſub quo paſſus eſt dñs, nihilominus Cæſa
res q ante eũ fuerũt, iuſſerũt hoc ipm̃. ⌊Pilatus ergo cũ audiſſet hos ſermones,⌋ timẽs offen-
dere Imperatorẽ, & accuſari apud illũ, atq; priuari officio, & in exiliũ mitti, ⌊adduxit Ieſum
foras (extra prætoriũ corã frequẽtia populi) & ſedit pro tribunali⌋. i. in ſede ad iudicandum
⌊in loco qui (Græce) dicit Lycoſtratos, hebraice aũt Golgatha⌋ Lycoſtratos ſcđm Bedam
fuit locus ſublimis, habẽs lapideum pauimẽtum. Vnde Lycoſtratos dicit quaſi lapide ſtratus E
⌊Erat aũt paraſceue Paſchæ⌋. i. feria ſexta ante ſolẽniſſimũ diem feſtiuitatis paſchalis, quia
fuit ſabbatũ. Vel paraſceue paſchæ. i. ſexta feria quæ fuit vna ae pr̃ia dieꝝ paſchaliũ. Paraſce
ue aũt eſt nomẽ græcũ, q̄d interp̃tat præparatio, q̄a in eo parabãt Iudæi duplices cibos, vide-
Exo. 16 licet pro ipſa feria ſexta, & ſabbato ſubſequenti, in quo ſecundum legem non licuit coquere.
Leui. 19 ⌊Hora quaſi ſexta⌋ cõtrariũ videt, qm̃ apud Marcũ legit: Erat hora tertia, & crucifixerũt eũ
Marci. 15 ergo añ tertiã Pilatus ſedit ꝓ tribunali, quũ certũ ſit primo iudicatũ eẽ Ieſum q̄ cruce appẽſũ
Lucæ. 23 Iteꝝ in Luca dr̃, ꝙ erat hora fere ſexta qñ crucifixus eſt Chr̃us. Matthæus ãt ſcribit, ꝙ ab ho
Matth. 27 rã ſexta vſq; nonã tenebræ factæ ſunt ſup vniuerſam terrã, & toto tp̄e illo pẽdebat ſaluator in
cruce. Dicẽdũ, ꝙ hora ſexta eleuatus ẽ Ieſus in cruce, vel parũ ante ſextã vt innuit Lucas, ideo
Pilatus ſedit ad iudicãdũ ſcđm Iohannẽ añ ſextã. Marcus vero q dicit Ieſum hora tertia cru-
cifixum, retulit hoc ad animũ Iudæoꝝ, q hora tertia clamauerũt: Tolle crucifige eũ, vel ideo
dicit hoc Marcus, qm̃ crucifixus fuit infra tertiã & ſextã, mediũ aũt ꝑ vtrũq; extremoꝝ ex-
primit. ⌊Et dicit Iudæis: Ecce rex veſter⌋ quẽadmodũ tactũ eſt, hoc ait Pilatus deriſorie, &
ad verecundiã Iudæoꝝ quaſi dicat: Quid apparẽtiæ habet hoc ꝙ dicitis iſtũ ꝑenũ & miſera-
Sapiẽ. 2 bilẽ voluiſſe vſurpare regnũ Iudæoꝝ tp̄ale cõtra Imperatoris decretũ ⌊Illi aũt⌋ implacabili
Marci. 15 inuidia, ac furore repleti, q̄bus & grauis fuit ad videndũ. ⌊clamabãt: Tolle, tolle⌋. i. à terra &
Lucæ. 23 cõſortio hoĩm aufer ⌊crucifige eũ⌋ q̄d genus mortis ignominioſiſſimũ fuit & ſceleratiſſimis
deputatum. ⌊Dicit eis Pilatus: Regẽ vr̃m crucifigã?⌋ quaſi dicat: Hoc cedit in cõfuſionẽ ve
ſtrã, ſi illũ ſuſpẽdo in ligno, qui ſcđm populi opinionẽ fuit & eſt rex veſter. Tamẽ (vt dixi) Pi F
latus nõ vocat Ieſum regẽ Iudæoꝝ ex animo, ne cõtra Cæſarẽ agat. ⌊Rñderunt⌋ põtifices
Eſa. 33 ⌊Nõ habemus regẽ, niſi Cæſarẽ⌋ ¶ O infelices põtifices, nõ paſtores, ſed deuoratores gregis
Pſalm. 21 vr̃i. Si em̃ nõ habetis regẽ niſi Cæſarẽ, vbi eſt q̄d loquit Eſaias: Dñs iudex noſter, dñs legifer
Zacha. 9 noſter, dñs rex noſter, ipſe veniet & ſaluos nos faciet, vbi inſup eſt q̄d de Chr̃o Pſalmiſta ꝑdi-
Eſai. 9 xit. Et dñabit à mari vſq; ad mare. Et Zacha. Exulta ſatis filia Syon, Ecce rex tuus venit tibi
Sapiẽ. 6 mãſuetus, ipſe pauper. Rurſusq; Eſaias: Sup ſoliũ Dauid & ſup regnũ eius, ſedebit: Quõ ex-
cæcauit vos malitia vr̃a? Nonnẽ Cæſar alienus fuit & alienigena, opprimẽs vos & dominãs
vobis propter pc̄tã veſtra. Nõnẽ promiſſus fuit vobis rex verus ex populo vr̃o, ſurrecturus
rex Meſſias? Cur ergo alienę ptãti ſubijcitis vos in æternũ, & verũ promiſſumq; principẽ ab
Hiere. 5 negatis? Tũc impletũ eſt illud Hieremiæ: Negauerũt dñm & dixerũt, nõ eſt ipſe. Illud quoq;
Daniel. 9 Danielis: Nõ erit eius populus, q eũ negaturus eſt. ¶ Deniq; Chr̃m reſpuẽdo atq; dicẽdo: Nõ
habem⁹ regẽ niſi Cæſarẽ, meruerũt vſq; in finẽ mũdi Romano Imp. ſubiugari, ꝓut videm⁹ im
Dani. 8 pleri, & Daniel prophetauit. Finis (inquit) eius vaſtitas, & vſq; in finẽ, perſeuerabit deſolatio
⌊Tunc ergo⌋ quando videlicet vidit ſe nihil proficere, & illos implacabiles eẽ, ſe quoq; ſi nõ
acquieſceret petitioni illoꝝ, imperatorẽ poſſe offendere, quẽ põtifices in tm̃ honorauerũt vt
dicerẽt ſe regẽ non habere niſi illum ⌊tradidit Pilatus eis illũ⌋ vtpotè Ieſum flagellis cæſum
& ſpinis coronatũ, ⌊vt crucifigeret⌋ authoritate ſuæ ſentẽtiæ latæ cõtra Ieſum. Nam ante iã
tradidit eis illũ, dicẽdo: Accipite eũ vos, & crucifigite, ſed hoc nõ dixit diffiniẽdo iudicium
contra Ieſum, nunc vero adiudicauit fieri petitiones eoꝝ. ⌊Suſceperunt autem Ieſum⌋ id eſt

A milites præſidis in manibus ſuis nepharijs, exuentes eum chlamydem coccineam, & propria
indumenta eum induentes ⌊& eduxerunt⌋ eum extra Hieruſalē, vel ſuſceperūt eum Iudæi, Matth. 27
quia Pilatus tradidit eis Ieſum, i. ſuę voluntati expoſitū acceptauerūt. ⌊Et baiulās (Ieſus) ſibi Lucæ. 23
crucē (proprijs humeris) exiuit.⌋ Tunc iuxta Eſaiæ vaticiniū factus ē principatus eius ſuper
humerū eius, qm̄ crucē propriā baiulando, meruit principatū om̄is terræ. Egrediēdo itaq; vr Eſa. 9
bem portauit crucē ad aliquātulum ſpaciū, poſtea dederūt crucē Chriſti ad deferendum Sy-
meoni Cyrenēſi patri Alexādri & Rufi diſcipulorū Chriſti, ne Ieſus in via moreretur ſub onere Matt. 15
crucis, ſed vt eū diutius duriusq; affligerēt ¶ Cōſideremus pterea malignitatē Iudęorū, quorū Lucæ. 23
machinatiōe milites præſidis poſuerūt lignū crucis ſup collum Chriſti, q̄d nō fecerūt latroni
bus ſecum eductis. Turpiſſimā em̄ & acerbiſſimā ei mortē intulerūt, & quicquid confuſionis
cōtēptus & crudelitatis excogitare potuerūt, fecerūt in eum. Penſemus quoq; patiētiam &
manſuetudinem ſaluatoris, qui om̄ia iſta patiētiſſime tulit, & ſicut Hieremias prænuntiauit.
Quaſi agnus innocēs ductus ē ad immolādū, q cū malediceretur nō maledicebat, nec faciē ſuā
auertit ab increpātib⁹ & cōſpuētib⁹ in ſe. Attēdamus etiā q̄re hæc ptulit. ſ. ppter nos, quorū Hiere. 11
iniquitates ſupergreſſæ fuerūt caput noſtrū, & ſimus grati ei verbo ac ope, abnegādo noſipſos 1. Pet. 2
tollendoq; crucē noſtram quotidie, quatenus impleamus q̄d ad Hebræos monet Apl'us, qui Pſalm̄. 37
quum dixiſſet: Ieſus vt ſanctificaret populū extra portam paſſus eſt, addidit: Exeamus ergo Lucæ. 9
ad eum extra caſtra, improperiū eius portantes. Non em̄ habemus hic manentē ciuitatē, ſed Matth. 16
futurā inquirimus: Crucifigamus carnem noſtram cum vitijs & cōcupiſcentijs: Exiuit ergo Hebræ. 13
⌊in eum qui dicitur Caluariæ locū.⌋ Caluaria eſt caput hois mortui, vnde locus in quo crucifi- Galat. 5
xus eſt Chriſtus, appellatur locus Caluariæ, nō q caput Adæ ſit ibi ſepultū, & quidā finxerunt,
B quum Adam legatur ſepultus in Ebron, ſed quia dānati ibi occidebantur, ſicq; locus abūdauit oſſi
bus mortuorū. Sic ergo duxerūt Ieſum in locū inhoneſtū atq; turpiſſimū in quo ipſe mori ele Ioſue. 4
git, vt nos ad empyrei cœli ſplendidiſſimā manſionē feliciter trāſferamur. ⌊Hebraicę aūt⌋
vocatus eſt ⌊Golgatha, vbi eum crucifixerunt⌋ milites miniſtri præſidis, erantq; quatuor, Matth. 27
⌊& cū eo alios duos⌋ haud dubiū quin latrones ſcd̄m Matthæū, quos Lucas nominat nequā Marci. 15
Ducebantur (inquiēs) cū eo & alij duo neq̄, ⌊hinc & hinc⌋. i. ex vtroq; latere Chr̄i, ⌊medium Lucæ. 23
aūt Ieſum,⌋ q̄d idcirco fecerūt milites ex inſtigatōe Iudæorū vt Ieſus t impius videretur, quaſi Matth. 27
fuiſſet princeps latronum. Deo aūt ordinante ſeu permittente factū eſt id, vt impleretur q̄d de Lucæ. 23
per Eſaiam de Chriſto inuenitur prædictum. Et cum ſceleratis reputatus eſt. ⌊Scripſit aūt & Eſa. 53
titulum Pilatus⌋ id eſt, ſcribi fecit ſermonem, continentem cauſam crucifixionis Ieſu ⌊& po
ſuit ſup crucē⌋. i. ſuperiori parti crucis iuſſit affigi, forte cū aliquo aſſere ⌊Erat aūt ſcriptū⌋. i. Matth. 27
titulus verba hęc cōtinebat. ⌊Ieſus Nazarenus rex Iudæorū.⌋ Ieſus eſt nomē pſonæ. Naza- Mar. 15
renus eſt agnomē, locū conceptōis & nutritionis ſignificās, rex Iudæorū eſt cōplexum, expli Lucæ 23
cans quur crucifixus ſit dn̄s, videlicet, quia dixit ſe regē Iudæorū. ⌊Hunc ergo titulum multi
Iudæorū legerūt, quia prope ciuitatē erat locus (Caluariæ) vbi crucifixus eſt Ieſus, & erat ſcri
ptus, hebraice, græce, latine⌋. i. in tribus principalibus idiomatibus mundi magis notis atq;
cōmunibus, vt legeretur ab omnibus. Hebraica nāq; loquela eminebat, qm̄ prima, & in ea ſcri-
C pta fuit lex & prophetæ, pertinuitq; ad vnius veri dei cultores. Græca vero lingua pollebat
ppter naturalē ſapiam ſeu philoſophiā, ingeniūq; Græcorū. Latina vero ppter dominium
Romanorū. ⌊Dixerūt ergo Pilato pōtifices Iudæorū: Noli ſcribere (.i. ſcriptū relinq̄re) rex Iu
dæorū, ſed q̄a ipſe dixit: Rex ſum Iudæorū.⌋ Videbatur em̄ Iudæis titulus præſcriptus, in eorum
verecundiā redundare, qui tamē fuit veriſſimus, quia ſpecialiter datus eſt Ieſus in regē Iudæo
rum. quēadmodum ait in Pſalmo: Ego aūt cōſtitutus ſum rex ab eo ſup Syon montem ſan- Pſalm̄ 2
ctum eius. ⌊Reſpōdit Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi⌋ id eſt firmū manebit, nec illud mutabo.
⌊Milites ergo cū crucifixiſſent eū, acceperūt veſtimēta eius, & fecerūt quatuor partes⌋ de ve Matth. 27
ſtibus ⌊vnicuiq; militi partē & tunicā⌋ ſuperiorē acceperūt. Ex quibus primo elicitur q q̄tuor Marc. 15
erāt milites crucifixores. Secūdo, q Ieſus nudus eleuatus eſt in cruce, imò tam nudus, vt venit Lucæ. 23
ex vtero matris, & ſicut Adam quando peccauit in paradiſo ſcd̄m Ambroſium, vnde & ma-
ter eius creditur peplum ſuū īuoluiſſe loco viriliū. Om̄ia iſta deuotā & gratā memoriā exigūt,
& piā imitationē. Ecce em̄ ſanctus ſanctorū vnigenitus filius dei inter latrones ſuſpēditur, cum
ſceleratis reputatur, nudus in cruce leuatur, vt nos impij iuſtificemur, & cū ſanctis annumeremur, Eſa. 53
veſtimentis virtutū induamur. Non ergo quæramus in hoc mundo magnificari ſiue laudari,
non inter doctos & eminentes locari, non precioſis veſtibus atq; ſuperfluis indui, ſed Chri-
ſtum in vera humilitate & paupertate iugiter imitari, velle contemni, peccatores reputari. Matt. 15
⌊Erat aūt tunica incōſutilis (.i. nō cōſuta) deſuper cōtexta per totum⌋. i. artificioſe elabora-
ta per modū rethis atq; cilicij nō inciſa, quam virgo benedicta creditur ſuo dilecto proprijs ma
nibus operata. ⌊Dixerunt ergo (milites quatuor) adinuicem: Non ſcindamus illam⌋ Diui-
dendo eam vt alias veſtes, quoniam partes illius fuiſſent inutiles, & forte propter operis ſub-
tilitatem, raritatem, ſeu ſpecialitatem, quilibet militum deſiderauit eam integram adipiſci,

⌊ſed for

⌊ſed ſortiamur de illa cuius ſit⌋.i.ſortem mittamus ad quem tota pertineat,vnde patet ꝙ ſu
per tunicã incõſutilẽ dũtaxat miſſa ſit ſors.Q̃uo autẽ ſoluendũ ſit,ꝙ huic videt̃ cõtrariũ dixi D
Pſalm.21 ſup Marcũ.Hæc ergo fecerũt atq; dixerũt ⌊vt⌋ intelligẽdo ꝑ vt cõcomitãtia nõ cauſam di-
rectã ⌊ſcriptura(pſalmi)impleret̃,dicẽs(in ꝑſona Chriſti.)Partiti ſunt veſtimẽta mea ſibi⌋
faciendo quatuor partes de illis ⌊& in veſtem meam(.i.ſup tunicã incõſutam)miſerũt ſortẽ,
Et milites quidẽ hæc fecerũt⌋ implentes neſcienter ꝓphetaꝝ eloquia.

¶Expoſitio ſequentis partis huius capituli:Stabat autem iuxta crucem Ieſu mater &c.
Articulus quadrageſimusſextus.

DEinceps agit Euãgeliſta de mutua cõpaſſione Chriſti filij dei,eiusq́; virgineæ ge-
nitricis,quæ tanto intimior erat cordalior atq; pœnoſior,quanto feruentior erat
amor vnius ad aliam.Certũ eſt aũt ꝙ incõparabili dilectione amauerũt ſe mutuo
vltra oẽm æſtimationẽ.⌊Stabat autẽ iuxta crucẽ Ieſu mater eius⌋ O verbũ dolo
roſum & affectuoſum.Quid eñ ſuſtinuit mens illa dulciſſima virgineæ matris,quando tam
propè aſſiſtebat filio patienti vnico,& prorſus chariſſimo,cuius teneritudinẽ ac innocentiã
nouit,quẽ licet ſciebat fructuoſiſſime pati,citoq́; reſurrecturũ,nihilominus vehemẽtiſſime ei
condoluit,in tantũ,vt cõſideratio fructus dñicæ paſſionis & reſurrectiõis tolleret̃ ab intelle-
ctu ipſius,qm̃ vis doloris oĩno abſorbuit animã eius,propter quod aſſerit Damaſcenus,ꝙ
dolor parturientiũ fuit tunc duplicatus in ea ⌊& ſoror(matris eius videlicet) Maria⌋ vxor
⌊Cleophæ(quæ fuit mater Iacobi minoris)& Marię Magdalenæ⌋ item mater filioꝝ Zebe
Matth.27 dæi ſcd̃m Matthæum:Matthæus tamen affirmat ꝙ mulieres iſtæ erant de longe ſtantes. Et
Lucæ.23 Lucas:Stabant(inquit)oẽs noti eius à longe.Ad ꝗd dicendũ,ꝙ ad tempus ſtabant propius E
deinde remotius,vel ſtabant prope & à longe reſpectu diuerſoꝝ.⌊Cum vidiſſet ergo Ieſus
matrem & diſcipulum ſtantem quẽ diligebat⌋ Per hanc circũlocutionẽ loquit̃ Iohannes de
ſeipſo quaſi de alio,⌊dicit matri ſuæ: Mulier⌋ Nõ ait mater,ne illa audito nomine tam ſuaui
nimiũ cruciaret̃ atq; deficeret,⌊ecce filius tuus⌋ hoc aliqui referũt ad ipm̃ Chr̃m,ꝙ oſtendit
ſeipſum matri ſuæ, tanquã diceret: Ecce quid patit̃ homo,quẽ peperiſti,ecce quid conuenit
mihi ex parte naturæ quã aſſumpſi ex te.Sed quia mater piiſſima tota erat intenta ad conſide
rationẽ & compaſſionẽ filij ſui,& filius eam cõſolari volebat,nõ ad ampliorẽ excitare dolo-
rem.Propterea alijs magis apparet,ꝙ Chriſtus demõſtrauit Iohannẽ,dicendo:Ecce filius tu
us,quaſi diceret:Hucuſq; me habuiſti præſentẽ,& de meo aſpectu iugiter cõſolationẽ ſorti-
ta es.Fuiq́; ad obſequiũ tuũ intentus,nũc ſubtrahor tibi,nũc vnico dilectoq́; nato orbaris,nec
tecum ero vt fui mortalis,humanam tecũ cõuerſationẽ efficiens,ideo ne penitus deſolata re-
maneas,cõſtituo tibi filiũ qui ſit loco mei, tibi obſequioſus, cõſolatiuus,familiaris, chariſſi-
mus,vt virgini virgo cohæreat atq; deſeruiat.Sed qualis eſt iſta mutatio ó domina benedi-
cta amãtiſſima virgo Maria.Datur tibi pro filio creatoris,filius piſcatoris,pro vero deo, pu
ra creatura,pro domino,ſeruus,pro filio naturali,adoptiuus.Veruntamẽ aptior & dignior,
poſt Chriſtũ nõ fuit,qui tibi relinqueret̃ pro illo.⌊Deinde dicit diſcipulo:Ecce mater tua.⌋
tibi eam committo vt ei filialiter ſemper aſſiſtas,obſequaris,prouideas.¶O ſancte Iohãnes, F
quantus tibi eſt honor & gloria,quòd incõparabilis ille theſaurus,vas oĩs ſanctitatis,domi
na mundi,regina cœli,quæ cum pr̃e æterno habet ac genuit vnum eundemq́; filium, à quo
ſpiritus ſanctus vere procedit,datur & mittit̃,tibi committit̃,mater tua efficit̃ & tu filius eius
appellaris.Vere diligebat te Ieſus,quem ad tãtam gratiam prælegit.¶Deniq; iſta cõmiſſio
fuit Iohãni valde conſolatoria,qui in matre domini ſui,de cætero quaſi in illo lætabat̃.¶Ex
hoc facto Chriſti docentur filij habere ordinatam ac debitam curam ſuoꝝ parentum, præ-
1.Tim.5 ſertim in tempore tribulationis & neceſſitatis.Propter quod dicit Apoſtolus: Si quis ſuoꝝ
& maxime domeſticoꝝ curam nõ habet,fidem negauit,& eſt infideli deterior.¶Inſuper ex
hac commiſſione quidam eliciunt,ꝙ Ioſeph ſponſus Mariæ iam obijt. Patet quoq; ex hoc,
ꝙ mater Chriſti alium natum non habuit niſi dominum Ieſum, & confundantur hæretici.
⌊Et ex illa hora,accepit eam diſcipulus in ſuam.⌋ Matrem,in ſuam fidẽ atq; cuſtodiam,ob-
ſequens ei cum omni reuerentia & amore. ¶Diſcipulus iſte electus deſignauit vnumquemq́;
fidelem.Quemadmodum ergo Chriſtus dixit Iohanni:Ecce mater tua,ſic vnicuiq; Chriſtia
no dedit matrẽ ſuã in matrẽ,ita ꝙ ipſa eſt mater & aduocata oĩm nr̃m, quã poſt deũ ſummè
amare & venerari debemus.Deniq; ꝗtidie paſſionẽ dñi recolẽtes,debemus ſimul reuoluere,
Lucæ.2 q̃uo Chr̃o cõpaſſa ſit mater dulciſſima,q̃uo tũc gladius doloris ꝑfodit aĩam eius, ſcd̃m quòd
Symeon prophetauit.Penſemus ergo ꝗd paſſa ſit,dum vnicũ ſuũ percepit iam captũ,dum vi
dit eum præſentare Pilato,qñ audiuit eum tam mẽdaciter accuſari, dum vidit eũ ab Herode
alba veſte illudi,à Pilato ſatellitibus flagellari,ad locũ paſſionis cũ propria cruce educi, in pa
Eſa.53 tibulo erigi,inter latrones ſuſpẽdi.Dum inſuper audiuit ab eo verba nũc memorata. Mulier
Matth.27 ecce filius tuus,& cætera quæ alij Euãgeliſtæ plenius recitãt.⌊Poſtea ſciẽs Ieſus ꝙ iam oĩa cõ
Marci.15
Lucæ.23 ſummata ſunt⌋.ſ.eloquia prophetaꝝ,de ſua paſſione prędicta.Pauca nempe reſtabant,quæ

mox

A mox erant implenda, ideo oĩa tunc conſummata dicuntur, ſicut cõiter de re penè finita di
cimus, factũ eſt: Verũtamẽ quod ait Euangeliſta: Poſtea ſciẽs Ieſus, nõ eſt ſic accipiendũ, q̃ſi
aliud tũc cœperit ſcire q̃d ante paſſionẽ neſciuit, ⌊vt cõſummaret̃ ſcriptura⌋ Pſalmi quo le-
gitur: Et dederunt in eſcã meã fel, & in ſiti mea potauerũt me aceto, ⌊dixit: Sitio.⌋ Ad literam Pſalm 68
Chriſtus corpaliter ſitiebat ex diuturna afflictione, vehemẽti labore, & ſanguinis effuſione, Pſalm 21
in tñ vt dicat in Pſalmo: Lingua mea adhæſit faucibus meis, quæ vtiq; ſitis pœnaliſſima fuit.
Spiritualiter vero multo feruentius ſitiebat noſtram ſalutem, pro qua omnia fecit ac pertulit.
⌊Vas ergo poſitũ erat plenũ aceto⌋ Aliqui dicunt, ꝙ piæ mulieres ex cõſuetudĩe cõtulerũt vi
num dãnatis ad mortẽ & etiã Chr̃o atq; latronibus, dantes vaſculũ vini ductori eoꝝ. Milites
vero dederũt Chriſto acetũ pro vino hmõi. Quidã etiã aſſerũt, ꝙ potus aceti accelerat mor-
tem, & ergo dederũt Chriſto acetũ, vt citius moreret̃, ſicq; de eius in cruce cuſtodia expedi-
rent̃. ⌊Ille aũt ſpongiam plenam aceto hyſſopo circũponẽtes⌋ .i. ligno hyſſopi, calamo ſiue
arundini. Impleuerũt etẽm ſpongiam, & calamo eã impoſuerũt, ⌊obtulerũt ori eius⌋ Quia
enim erectus fuit in ligno, indiguerunt huiuſmodi inſtrumento, vt poſſent eum attingere. Marc. 15
⌊Cũ ergo accepiſſet Ieſus acetũ.⌋ Marcus dicit ꝙ noluit bibere. Cõcordia tamen liquet ex Matth. 27
verbo Matthæi dicẽtis: Quum guſtaſſet, noluit bibere. Parũ igit̃ bibit, ſicq; accepit, ſed q̃a ꝙ
parũ eſt, ꝓ nihilo cõputat̃, Marcus affirmat ꝙ noluit bibere: ⌊dixit: Cõſummatũ eſt⌋ q̃d de
B mea paſſiõe fuerat ꝓphetatũ, myſteriũ q̃q; humanæ redẽptiõis iã extat impletũ. Mors etẽm
Chr̃i erat vita ſalusq; mũdi. ⌊Et inclinato capite⌋ factus obediẽs vſq; ad mortẽ, & q̃ſi grãs Phil. 2
agẽs pr̃i ⌊tradidit ſpm̃⌋ .i. poteſtatiue aĩam ſuã à ꝓprio corpe ſeparauit, clamãs vc3 voce ma Matth. 27
gna: Pater mi in manus tuas cõmẽdo ſpm̃ meũ. In q̃ innoteſcit q̃ verè erat ꝓfatus. Poteſtatem Lucæ 23
habeo ponẽdi aĩam meã, & nemo tollit aĩam meã à me, ſed ego pono eã. ⌊Iudæi ergo q̃m pa Pſalm. 30
raſceue erat (.i. feria. 6. proxĩa ſabbato ſolẽni) vt nõ remanerẽt in cruce corpa⌋ crucifixoꝝ Iohã. 10
vc3 Chr̃i atq; latronũ, ſabbato viua. ⌊Erat em̃ magnus (.i. multũ celebris) dies ille ſabbati,⌋ Iohan. 19
puta duplr̃. Primo, quia ſabbatũ in ſe celebre fuit ſcd̃m legẽ. Scd̃o, q̃m erat vna dieꝝ paſcha- Exo. 16
lium, idcirco noluerũt corpa illo die pẽdere in aris, ne diuturni horrẽdiq; cruciatus, ſuo horro
re ſolẽnitatẽ diei fœdarẽt, incutiẽdo trãſeũtibus tædiũ ac pauorẽ ⌊rogauerũt Pilatũ, vt fran-
gerent̃ (à ſuis militibus crucifixoribus) eoꝝ crura & tollerent̃⌋ nõ crura tm̃, ſed tota corpo-
ra de patibulis. Huic preci cõſenſit Pilatus, quia ſubiungit̃: ⌊Venerunt ergo milites⌋ famuli
præſidis ⌊& primi quidem⌋ id eſt, latronis pendentis ad dexteram Chriſti, vel primi, id eſt
principalioris latronis, ⌊fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo⌋ qui pendebat
ex alio latere. ⌊Ad Ieſum autem cum veniſſent⌋ id eſt, ad corpus eius exanimę, ſumẽdo par-
tem ꝓ toto, ⌊vt viderũt eũ iam mortuũ, nõ fregerũt crura eius⌋ Crura ſiquidẽ frãgebant̃, vt
mors acceleraret̃ in eis qui erãt ſuſpenſi, ⌊ſed vnus militũ lancea latus eius aperuit.⌋ De hoc
milite multa dicunt̃, vt cõſtat. Cur aũt aperuerit latus eius, diuerſę cauſę reddunt̃. Vna, vt cer
tificaret̃ de morte Chr̃i. Alia, q̃a Iudæi induxerũt eũ ad hoc, ⌊& cõtinuo⌋ de latere Chr̃ apto
⌊exiuit ſanguis & aqua⌋ Cõmuniter dicit̃, quia vera aqua exiuit de latere Chriſti, nõ vtiq;
naturalr̃, ſed miraculoſe, ꝓpter myſticas rõnes. Primo, ad oñdẽdũ ꝙ corpus Chr̃i erat vere
C ſumptũ atq; cõpoſitũ ex elemẽtis, nõ de cœlo allatũ. Secũdo, ad deſignandũ puritatem cor- Galat. 2
poris Chriſti. Tertio, ad inſinuandũ, ꝙ ſicut redemit nos ſuo ſanguine, ita & lauit nos aqua Apoca. 1
lateris ſui. ⌊Et q̃ vidit teſtimoniũ perhibuit⌋ .ſ. ipſe Euãgeliſta Iohãnes q̃ vidit oĩa iam ꝓ-
fata. ⌊Et (teſtificans) ſcripſit hæc, & verũ eſt teſtimoniũ eius⌋ quũ ſit ꝑ ſenſum & experiẽtiã
notũ ⌊& ille ſcit (deo reuelãte & ſcĩa experimẽtali cõteſtãte) q̃a vera dicit, vt & vos credatis⌋
Cognitio em̃ euãgelicę legis cõceſſa Iohãni, ordinabat̃ ad totius eccleſię illuminationẽ, quę
habet̃ in via ꝑ fidẽ, in pr̃ia aũt ꝑ ſpẽm. ⌊Facta em̃ ſunt hæc⌋ vc3 ꝙ veniẽtes ad Ieſum, nõ fre-
gerũt crura ipſius ⌊vt ſcriptura (Exodi) impleret̃: Os nõ cõminuetis ex eo⌋ Noſtra trãſlatio Exo. 12
habet ſic: Nec os eius cõfringetis. Sed quũ hoc ad lr̃am dictũ ſit de agno paſchali Iudæoꝝ figu
ratiuo, quõ Euãgeliſta dicit hoc in Chr̃i paſſiõe impletũ. Iteꝝ quõ hac autoritate ꝓbat ꝓpo-
ſitũ ſuũ, quũ ꝓbatio nõ ꝓcedat, niſi ex ſenſu lr̃ali ſcd̃m Auguſtinũ. Dicendũ ꝙ ſicut Ap̃lus ad Auguſtinus
Hebręos allegat de Chr̃o, ꝙ ad lr̃am dictũ ẽ de Salomone, vc3: Ego ero illi ĩ pr̃em, & ipſe erit Hebræ. 1
mihi in filiũ, ſic hoc locõ Iohãnes allegat de Chr̃o, ꝙ cõſtat ad lr̃am dictũ de agno paſchali. 2. Reg. 7
Vtraq; tñ allegatio efficax ẽ ad ꝓbandũ: Creatura etenĩ ſiue rõnalis ſiue irrõnalis cõſiderari 1 Cor. 10
põt duplr̃. Primo ſcd̃m ſe, ſcd̃o prout eſt figura Chriſti, qui nõ ſolum per homines, ſed etiã Pſalm. 17
per irrationalia figuratur, imò & per inanimata. Vnde dicit Apoſtolus: Petra erat Chriſtus. Matt. 21
Haud dubium q̃n figuratiue, & ꝙ Chr̃us ex Pſalmo allegat de ſe: Lapidẽ quẽ reprobauerũt Actor. 4
ædificãtes, quidã exponũt ad lr̃am de lapide materiali in tẽplo Salomonis. Hinc Chr̃us dicit̃ Apoca. 5
leo, agnus, lapis angularis, vitis. Dum ergo aliq̃d in ſcripturis dicit̃ de hmõi creaturis ſecun- Iohã. 1
dum ſe, tunc talia principalr̃ exponunt̃ de eis. Cum vero lr̃aliter dicunt̃ quædã de eis, vt ſunt Hiere. 11
figura Chriſti, tunc talia principaliter quàmuis non primo intelliguntur de Chriſto & verificã Pſalm. 17
tur in eo, vt eſt illud de Salomone, & lapide ab ædificantibus reprobato, ſimiliter in ꝓſenti. 1. Corin. 10
2. Reg. 7
Pſalm. 117

Quod em̃

Exo.12 Quod enim de agno paſchali dictum eſt: Os eius nō confringetis, dictum eſt de eo in quan- D
Numc.9 tum fuit figura Chriſti vt immolati, q̃d ſpū ſancto reuelante agnoſcēs Iohānes, dicit ſcriptu
ram illam impletā in Chr̄o, de quo vtiq; principalior eſt ſumenda. ⌊Et iteꝝ alia ſcriptura di
cit: Videbūt in quem transfixerūt⌋ Noſtra tranſlatio ſeu textus Hieronymi talis eſt: Aſpi-
Zacha.12 cient ad me quē cōfixerunt, ſed redit in idem. Propheta quippe loquit̃ in pſona Chr̄i. Iohan
nes aūt ſenſum magis q̃ formam verboꝝ allegat. Quod aūt Zacharias dixerit verba illa nō de
ſe, ſed Chr̄o, patet p id quod protinus addit. Et plangēt eum planctu quaſi ſup vnigenitum.
¶Quęrit̃ quid allegatio huius authoritatis ſpectat ad id q̃d immediate pmiſit, ꝙ nō fregerunt
crura Chr̄i? Dicit̃ ꝙ iſta authoritas introducit̃ ad approbandū q̃d dixit ſupius. Vnus militū
lācea latus eius aperuit & ꝙ crucifixerit eū. Propheta nāq; dicēdo: Videbūt in quē trāſfixerīt
innuebat ꝙ trāſfigerēt Chr̄m, & hoc Euāgeliſta oñdit impletū. Videbūt ergo infideles Iudęi
in die iudicij Chr̄m in quē trāſfixerūt, nō per ſe, ſed p milites pſidis, & eū qui latus Chr̄i ape-
ruit, q̃s induxerūt ad hoc. Ipſi q̃q; qui hoc fecerūt, cōſpiciēt Chr̄m, q cicatrices vulneꝝ cōſer
uauit in corpe, ad inflāmatione electoꝝ, & confuſionē reproboꝝ. Videbūt igit̃ Chr̄m in die
Apoca.1 nouiſſimo, iuxta illud Apocalypſis: Ecce venit cū nubibus, & videbit eū om̄is oculus, & q eū
pupugerūt. ¶Inſup tractat Euāgeliſta de Chr̄i ſepultura, quā voluit Chr̄us honorifice fieri.
Primo, qm̄ decuit. Ipſo em̄ occiſo, ſatisfactū fuit pleniſſime ꝑ totius gn̄is humani pctō, ideo
decēs fuit, vt extūc inciperet glorificatio Chr̄i, haberetq; poſt ignominioſam mortē, vene-
Eſai.11 rabilem ſepulturā. Secundo, vt impleret̃, ꝙ p Eſaiā erat pdictū. Erit ſepulchrū eius glorioſum. E
⌊Poſt hæc aūt (Chr̄o iam mortuo) rogauit Pilatū⌋ ſine cuius licētia, dānati & crucifixi non
poterāt ſepeliri, ⌊Ioſeph (oriūdus) ab Arimathia⌋ ciuitate Iudææ. Arimathia ſcd̄m Bedā ipa
1.Regū.2 eſt Ramatha de qua fuit Samuel natus, vt legit̃ in libris Regū: Rogauit aūt Pilatū ⌊eò ꝙ eſſet
diſcipulus Ieſu⌋ credēs & partim obediēs verbis eius, nō tn̄ fuit pfectus diſcipulus, ſubdit em̄
Matth.10 ⌊occultus aūt ꝑpter metū Iudæoꝝ⌋ vcʒ ne de ſynagoga expelleret̃. Nondū ergo impleuit
Lucæ.23 q̃d docuit Chr̄us: Nolite timere eos q corpus occidūt. Nihilominus Lucas Euāgeliſta appel
lat eū iuſtū & bonū. Nondū em̄ requirebat̃ ab eo tota euāgelicæ legis pfectio ⌊vt tolleret cru
cem Ieſu⌋ de cruce, & ſepeliret illud, nō ipe ſolus, ſed adiuuātibus eū iuſtis q aderāt. ⌊Et pmi
ſit Pilatus⌋ hoc fieri, qm̄ Ioſeph iſte notus fuit Pilato, & vir potēs, diues ac nobilis, ꝑpter q̃d
Matth.15 in Marco ſcriptū eſt, ꝙ fuit nobilis decurio, idq; ꝑpter reuerētiā eius, & ꝑpter innocētiam
Lucæ.23 Chr̄i, itemq; ꝑpter rumorē redeuntiū de loco dn̄icæ paſſiōis, pcutiētiū pectora ſua atq; dicē-
tium, ꝙ mirabilia illa facta fuerūt ꝑpter iniuſtā Ieſu occiſione, pſertim cū & Cēturio idipm
teſtatus ſit, dedit Pilatus cōſenſum. ⌊Venit ergo Ioſeph, & tulit (.i. de cruce depoſuit.) corpꝰ
Iohan.3 Ieſu. Venit aūt & Nicodemus (princeps Iudæoꝝ & Phariſæus) q venerat ad Ieſum nocte,
primū (.i. tpe iam elapſo, vcʒ circa principiū pdicatōis Chr̄i) ferēs mixturā myrrhæ & aloes
quaſi libras centū⌋ .i. vnguētū ex tabus ſpeciebus factū, q̃ corpa defunctoꝝ cōdiebant̃ ne pu-
trefierēt ⌊Acceperūt ergo (Ioſeph & Nicodemus) corpus Ieſu, & ligauerūt eū linteis⌋ .i. pā
nis corpus eius inuoluerūt .ſ. lintheamine & ſudario &c. ⌊cū aromatibus⌋ iam pdictis Vnde
vident̃ nō habuiſſe plenā fidē de Chr̄i reſurrectōe, adhibētes eius, ſanctam vnctionem cōtra
Pſalm.15 putrefactionē, ignorātes illud ꝑpheticū in Ieſu cōplendū. Nō dabis ſctm̄ tuū videre corru- F
ptionē. Ioſeph ergo & Nicodemus, q̃uis vſq; ad paſſionē Chr̄i fuerūt occulti eius diſcipuli, tn̄
in paſſiōe viſis mirabilibus q̃ fiebāt, aīati fuerūt ad exhibendū corpis eius ſepulturæ obſequiū
⌊ſicut moris eſt Iudęis ſepelire⌋ q corpa defunctoꝝ aromatibus cōdiunt, & ſumptuoſiſſimas
ſepulturas efficiūt, vn̄ patet ꝙ in ſepeliēdis mortuis obſeruāda ē pr̄iæ cōſuetudo, dummō nō
Matth.27 ſit cōtra fidē & æquitatē. ⌊Erat aūt in loco (.i. ꝑpe Caluariæ locū) vbi crucifixus ē (Ieſus) hor
tus, & in horto monumētū nouū (q̃d Ioſeph exciderat ſibi in petra ſcd̄m Matthæū) in q̃ nōdū
quiſq̃ poſitus fuerat⌋ In tali em̄ ſepulchro voluit Chr̄s poni, qa ſi alij in eius monumēto iam
ſepulti fuiſſent, dixiſſent forſitan Iudæi, quòd cadauer alterius eſſet ſublatum aut ſuſcitatum.
Exo 19 ⌊Ibi ergo propter paraſceuen Iudæoꝝ⌋ .i. propter exigētiam ſextæ feriæ, in qua inchoabat̃
ſequentis diei ſolennitas, durans vſq; ad veſperam ſubſequentē ⌊quia iuxta erat monumen-
tum (.i. proximū loco paſſionis) poſuerunt Ieſum⌋ .i. corpus eius. Iam em̄ dies cœpit occum
bere, propter quod nō poterant corpus Chriſti longe portare, vel eius ſepulturam differre,
ſed accelerauerunt, alias oportuiſſet expectare vſque ad finem feſtiuitatis inſtantis. ¶Poſtre
mo ex his eluceſcit, quàm deuote & reuerenter Ioſeph & Nichodemus ſepelierunt Chri-
ſtum ſumptui non parcentes, & quia in monumento quod Ioſeph ſibiipſi iuſſit parari, poſu-
it Ieſum. Debemus autem & nos cum venerabilibus viris his Chr̄m de cruce deponere, id eſt
de fine ſuæ paſſionis gaudere. Quemadmodum enim in meditatione dominicæ paſſionis cō
triſtari & compati debemus domino ſaluatori, ſic in meditatione finis huius paſſionis, vel de
hoc ꝙ terminata eſt paſſio Chriſti, & eius humanitas à tanta afflictōe erepta, lætari habemus
& hoc eſt Chr̄m à cruce deponere. Inſup debemus eū mixtura myrrhę & aloes cōdire .i. mor
tificatione vitiorum, & bono ſancto conuerſationis odore venerari & vngere, & intra nos
ſepelire

A ſepelire,imprimendo eũ noſtris ꝑcordijs per beneficioꝝ ſuoꝝ amorẽ iugẽ memoriã,ꝑ ſuæ diuinitatis cõtemplationẽ,ꝑ ſuæ bonitatis feruentẽ amorẽ,per ſuæ conuerſationis crucifor- Cant. 8
mem imitationẽ,quẽadmodũ ait in Canticis:Pone me vt ſignaculũ ſuper cor tuũ. Debemus quoq; eũ inuoluere lintheis.i.ſynceritate conſcientiæ & animi puritate,cordisq́; diligẽti cu-
ſtodia,vt perſeueret in nobis,ſicut moris eſt Iudæis.i.veris confeſſoribus,qui corde credunt Roma.10
ad iuſtitiã,& ore confitentur ad ſalutem,ſepelire dominũ Ieſum. Hæc autem maxime ſpectant ad ſacerdotes,qui corpus & ſanguinẽ Chriſti quotidie conſecrant,tractant,manducãt & ſint purificati actu,ore & corde.Sed heu multi impudentiſſimi,ingrati,intimorati,irreuerenter nimis accipiunt filiũ dei ac virginis,non ſolum ſpũalibus vitijs implicati,ſed turpiſſimis quoq; gulæ atq; luxuriæ culpis inquinantes corpus ſuũ & animã,nõ attendentes nec formidantes verbũ apoſtoli:Quicunq; manducauerit panẽ hunc vel biberit calicem domini in- 1.Cor.11
digne,reus erit corporis & ſanguinis domini.

¶Explanatio Cap.XX. Vna autem ſabbati. Arti. XLVII.

« DEſcripta dominica paſſione,ſtylum conuertit Euangeliſta ad deſcri Matth.28
bendũ reſurrectionẽ illius.⌊Vna autem ſabbati⌋.i.prima die poſt Marc.16
ſabbatũ,ſeu ſeptimũ diem ſolennẽ apud Iudæos,puta die dominico Lucæ.24
Vnum eñ in ſcripturis quãdoq; pro primo accipit,ſicut in Geneſi:
Factũ eſt veſpere & mane dies vnus.i.primus.Quẽadmodũ aũt pa- Gene.1
B gani nominant dies hebdomadæ nominibus planetaꝝ. Latini vero
& Chriſtiani nomine feriæ.Sic Iudæi nuncupãt eas à ſabbato,tanq̃
à die principaliori,ita ꝙ prima dies poſt ſabbatũ appellet prima ſab
« bati,ſecunda dies ſecũda ſabbati ſecũdi,ſicq́; deinceps,⌊Maria Ma-
« gdalene⌋ ſoror Marthæ ac Lazari,⌊venit mane,quũ adhuc eſſent
« tenebræ ad monumentũ.⌋¶Occurrunt hic duo dubia. Primũ,cur de ſola Magdalena faciat Marci.16
mentionẽ Iohannes? Secundũ,qũo hic dicit,quũ adhuc tenebræ eſſent, quũ apud Marcũ ſit
ſcriptũ,ꝙ venerunt orto iã ſole? Ad primũ dicendũ,ꝙ ideo,quia Maria Magdalena feruen- Ibidem
tior erat atq; inſtantior,magisq́; operoſa in iſto negotio,ei quoq; in primis apparuit Chrũs.
Ad aliud reſpondet,ꝙ ſecundũ Lucã Maria Magdalena cũ alijs beatiſſimis fœminis venit ad Lucæ.24
monumentũ ſummo diluculo,vtpote in auroræ initio,in quo certũ eſt aliquid lucis eſſe,& apparere in altioribus partibus terræ,aliquid ꝙq; caliginis,ꝓſertim in baſſioribus locis.Sic ergo ortus fuerat ſol q̃tũ ad apices montiũ,nõ tamẽ viſui hominũ apparebat,propter q̃d tenebræ
« erãt paucæ & tenues, ⌊& vidit lapidẽ reuolutũ à monumento⌋.i.à loco in quo iacuit corpus Chriſti amotũ. Monumentũ aũt quãdoq; accipit pro domũcula illa in qua fuit petra, in qua exciſum erat Chriſti ſepulchrũ,interdũ vero pro ſolo ſepulchro,ſic mõ accipit,vidit nãq; re
« uolutũ lapidẽ nõ à ꝑdicta domũcula,imò adhuc erat intra domũculã.⌊ Cucurrit ergo(rece-
« dens à monumẽto)& venit ad Symonẽ Petrũ,⌋ tanq̃ ad principaliorẽ inter apl'os.Cucurrit aũt ex magna admiratione & deſiderio,cupiens aliquid certius de reipſa cognoſcere. Secun
« dũ diuerſas quippe affectiones,paſſionesq́; aĩæ,corpus diuerſimode mouet,⌊& ad aliũ diſci
« pulũ quẽ diligebat Ieſus,⌋ puta Iohannẽ ꝓſentis euangelij deſcriptorem. Hi eñ duo apoſto-
C li inuicem familiariores fuerunt,& frequentius coniuncti & combinati fuiſſe legunt,vnde & Iohan.18
Chriſtũ cõprehenſum ſimul ſequuti ſunt,ſimul quoq; principibus ſacerdotũ reſponderunt: Acto.5
Obedire oportet deo magis q̃ hominibus,ſimul aſcenderũt in templũ ad horã orationis no Acto.3
nam,ſimul miſſi ſunt ad Samaritanos orare pro eis vt acciperẽt ſpiritũ ſanctũ. Deniq; ſecun Acto.8
dum alioꝝ Euangeliſtaꝝ doctrinam,etiam aliæ mulieres venerũt cũ Maria Magdalena ad Matth.28
monumentũ,videlicet Maria Iacobi & Salome,itemq́; Iohanna ſecundũ Lucã,quæ oẽs ſe Marci.16
cundũ Lucã duos angelos cõſpexerunt,à q̃bus & didicerũt Chriſtũ reſurrexiſſe, atq; ex ꝓcepto angeloꝝ venerũt & nunciauerunt vndecim apoſtolis ꝙ audierũt ab angelo.ſ.ꝙ Chrũs Lucæ.24
reſurrexiſſet. Iohãnes aũt nũc ſolũ exprimit Petrũ & ſeipſũ ſub ſolita circũloqutione. Hæc eñ nũciatio Mariæ Magdalenæ videt alia ab illa quã alij Euãgeliſtæ deſcribũt,& prior illa, tñ quo ordine facta ſint oĩa,quæ quatuor Euãgeliſtæ enarrãt,& cõſonantiã habeãt,nõ eſt facile declarare,propter q̃d expoſitores varios modos aſſignãt circa hæc,q̃ꝝ iudiciũ alijs com
« mitto,vt teneat vnuſquiſq; q̃d euãgelio magis cõcordat,⌊& dicit eis: Tulerũt dñm de mo-
« numẽto.⌋ Putauit hæc Chri ꝑdilecta diſcipula,ꝙ milites ꝑfidis,vel Iudæi,abſtuliſſent Chriſti corpus de tumulo,& alibi poſuiſſent illud,& forſitã formidauit,ne cõtumeliã aliquã cor-
« pori irrogarent,⌊& neſcimus vbi poſuerunt eũ(.i.corpus ipſius)Exijt ergo Petrus⌋ à loco
« quo ſe propter Iudæos abſcõdit,⌊& ille alius diſcipulus,& venerũt ad monumẽtũ.⌋Iam eñ milites receſſiſſe vident,vel Maria nũciauit apl'is,ꝙ iacuerũt vt mortui. Iſti duo ꝓ cæteris apoſtolis profecti ſunt ad ſepulchrũ ex præcipua dilectione ad Chriſtũ ardentiſſime cupientes agnoſcere quid accidiſſet eorum magiſtro. Porrò ꝙ ait Iohannes: Venerũt ad monumẽũ di
« cit per anticipationẽ,vnde mox ſubdit,quomodo venerunt,⌊Currebant autem duo ſimul,

A actibus pœnitentiæ non inuenit conſolationē & gratiam experimentalem, currat & nūciet
Petro, qui interpretaꝶ firmus, agnoſcens vel principalis .i. viro forti in fide, docto & ad alio-
rum gubernationem idoneo, atq; Iohanni qui interpretatur gratia dei .i. ei qui veram ſorti-
tus eſt experientiam inter bonū & malum per gratiam ſpecialē ac deuotionē frequentē. His
igitur dicat: Tulerunt dominū de monumento .i. in pœnitētiæ actibus ac lamentis Ieſum nō
inuenio modo iam tacto. Tunc iſti hoc audito admirantes, current curſu mentali ad monu
mentū, conſiderādo qualitatē operꝝ animæ talis, & nō inuento illic Ieſu, videbūt lintheami-
na poſita & ſudariū inuolutū .i. habitus gratiæ & donoꝝ, cū laborioſis vitæ actiuæ operibus
quāuis pſentia dñi Ieſu nō percipiatur per deuotionē experimentalē, & conſolatione inter-
nā. Solet nempe ſæpe huiuſmodi pſentiā ſuā abſtrahere, animāq; in afflictionibus magnis, in
cordis ariditate mentis quoq; duricia quadā relinquere, abſcondens ad tēpus faciē ſuā, vt q̄-
ratur auidius, inueniaꝶ affluentius, teneaꝶ ſtabilius, poſſideaꝶ felicius. Veruntamen adeſt inde
ſinēter per occultū gratiæ habitū, per dona & opera quæ neceſſaria ſunt ad ſalutē, quāuis pu-
tetur abeſſe & indignatus abijſſe. Interdū quoq; anima ſe affligens nō inuenit Ieſum, vel ma-
gnū profectū in corporali exercitatione, in pœnitētiali labore, in via rigoris, quia nō quærit Roma. 12
Ieſum cū vera diſcretione, & ſancta humilitate, quādo videlicet nō eſt rationabile obſequiū
eius, vel proprijs viribus & laboribus plus iuſto initur, nō ponens totā ſpem ſuā in deo & me Pſalmo. 77
ritis Chriſti, ſed putans ſe aliquid feciſſe aut eſſe, quū ita nō ſit. ¶ Præterea per curſum Petri &
Iohannis deſignatur affectuoſus acceſſus. Viri actiui ac contēplatiui ad Ieſum, vt videant eū,
qui eſt omnium finis. Currit autem Iohannes ſeu contemplatiuus, citius Petro ſeu actiuo, qa
B feruentior ſolet eſſe atq; ſtabilior in diuinis, ſed non intrat in primis, donec Petrus ingredia-
tur, quia frequenter actum ante contemplatiuos pertingunt ad finem. Abierunt ergo diſci-
« puli, non audentes diutius perſeuerare iuxta ſepulchrum propter Iudæos. ⌊ Maria autē (Ma
« gdalena) ſtabat ad monumentum foris ⌋ .i. in horto prope domunculam, in qua erat ſepul-
« chrum, ⌊ plorans ⌋ inconſolabiliter, quia nō ſolum viuente magiſtro fuit priuata, ſed & cor-
poris eius ſolatio deſtituta, nec vidit modū recuperandi hoc damnum, & eſſe aut viuere ſine
Ieſu, in quē totaliter fuerat transformata per charitatem, erat ei tormentum. Stabat ergo ad
monumentū, in quo eluceſcit eius conſtantia, ardensq; dilectio, quia apoſtolis abeuntibus nō
receſſit. Erat autem vnicū ei ſolatium, quod vel in loco eſſe potuit, in quo dominū ſuum reli
quit, nō valens ei amplius approximare. Hinc igitur manſit in loco dominicæ ſepulturæ, be
atam ſe reputans, ſi vel in tumulo illo mereretur ſepeliri. ¶ Sed cur ſtetit foris, & nō potius in
tus? Dicendū, vt oculos ſuos hincinde circūduceret, ſi forte videndo aliquid de ſuo dilecto ma
« giſtro perciperet, quemadmodū moris eſt his qui quærunt amiſſum. ⌊ Dum ergo fleret, incli
« nauit ſe & proſpexit in monumentū. ⌋ Iam ante vidit monumentū dominici corporis ſpo-
liatū theſauro, idq; intimauit diſcipulis, nūc rurſus inclinat ſe, vt per oſtium domunculæ mo-
numentū inſpiciat. Exceſſiua nanq; dilectio rationem nō penſat, ſed impetum ſequitur affe-
ctionis impellentis, nec quieſcentis. Ideo ſæpe quærit amiſſum in loco vbi certiſſime vidit ip
ſum nō eſſe, habēs ſpem contra ſpem, & ſæpe formidans, ne viſus in pcedentibus inquiſitio-
« nibus ſit deceptus, ⌊ & vidit duos angelos ī albis ſedētes, ⌋ quos Lucas nominat viros, dicēs,
C ꝙ apparuerūt in veſte fulgenti, videlicet alba & candida. Vnde quibuſdam videtur, ꝙ Ma- Lucæ. 24
ria primo aſpectu nō ſciuit ꝙ eſſent angeli. Apparuerunt ergo in ſplendidis ſtolis, quoniam
gloriam reſurgentis, claritatem ſupernæ ſolennitatis, & gaudium magnum nūciauerūt. Hu-
iuſmodi quoq; veſtis puritati naturæ angelicæ, ſanctitatiq; mentis, ſupernorum ſpirituū cor
« reſpondet. Sunt eñ eſſentiæ ſimplices, in quibus nulla eſt labes peccati, ⌊ vnū ad caput ⌋ .i. ad
« ſuperiorē partē ſepulchri dominici, ⌊ & vnū ad pedes, vbi poſitū fuerat corpus Ieſu. ⌋ Sic an
geli ſancti ſederūt propter reuerentiā loci, & quoniā illū nunciauerūt, in quo eſt duplex natu
ra, vna ſumma, & alia baſſa, imò & infima in intellectualiū ordine naturaꝝ. Matthæus vero Matth. 28
& Marcus loquūtur de vno angelo, vñ ſecūdū Aug. apparuerūt ibi tres angeli. Vnus extra ſe Marc. 16
« pulchrū, & duo ītra illū ⌊ Dicūt ei illi ⌋ duo angeli, vel vn⁹ ex pſona āboꝝ ⌊ Mlr qd ploras? ⌋
Nō ex ignorātia q̄rūt, ſed vt cōſolenꝶ Mariā, q.d. Potius gaudere te docet q̄ flere, cū dñs tu⁹
glorificatus ſurrexerit, & tibi mox apparebit. Fletus autem Mariæ partim increpabilis exti
« tit, quia proceſſit ex fidei defectu atq; amore, ſicut ſubiungitur. ⌊ dicit eis: Quia tulerunt do-
« minū meum ⌋ .i. Iudæi vel milites corpus domini mei hinc portauerunt, ⌊ & neſcio vbi po-
« ſuerunt eum, ⌋ tanquā dicat. Si hoc ſcirem, aliqualiter conſolarer, quia afferrem corpus do-
« mini mei, & illud mecū iugiter conſeruarem. ⌊ Hæc cū dixiſſet, cōuerſa eſt retrorſum ⌋ .i. re-
troſpexit, vel quia ſplendorē angelicoꝝ vultuum atq; veſtituum diu ferre nō poterat, vel vt
ex impatiente amore hinc inde proſpiceret, ſi quid de ſuo chariſſimo dño ac magiſtro poſſet
percipere, vel quod potius credendū eſt ſecundū Chryſoſtomū, ideo introſpexit, quoniā an
gelos quoꝝ colloquio fruebaꝶ, vidit aſſurgere ſeu magnā reuerentiā & inclinationē exhibe-
re cuidā retro eā, videlicet Chr̄o, q retro acceſſit, & angelis ī ſpecie dñatoris apparuit. Volēs

igitur Magdalena agnoſcere quiſnã ille eſſet, cõuerſa eſt retrorſum, ⌊& vidit Ieſum ſtãtem⌋ D
Quoniã etẽm perſeuerauit, nullãq; indignã cõſolatiouẽ admiſit, meruit cõſolatorẽ & deſide-
Mat.24 ratũ cor dis ſui inuenire ac cernere. Perſeuerandum eſt ergo in opere bono vſq; in finem, eſtq;
Pſal.76 implendum auod ait pſalmiſta: Rennuit cõſolari anima mea, ⌊& neſciebat quia Ieſus eſſet.⌋
Quia eñ affectuoſe quærebat Ieſum, meruit eũ aſpicere, ſed qa minus bene de eo ſenſit, meru-
it eius cognitione priuari. Fidẽ nãq; reſurrectionis illius non habuit, idcirco nec eum cogno-
Hiere.10 uit, qa veraciter ſcriptum eſt: Niſi credideritis, non intelligetis. ⌊Dicit ei Ieſus: Mulier,⌋ Cõ-
Marc.4 ſuetudo eſt hebraici idiomatis, quãcũq; fœminei ſexus, mulierem vocari, vnde de virgine ſan-
Lucæ.8 cta dicit apoſtolus: Miſit deus filium ſuum natum ex muliere, ⌊quid ploras? quid quæris?⌋ Id-
Galat.4 circo Chriſtus interrogauit, vt ſui amorẽ in corde Mariæ accenderet, renouaret, augeret, ſicq;
illa ſui dilecti efficeretur capacior, quoniam amor aperit cor amantis ad ſuſceptionem amata.
⌊Illa exiſtimans quia hortulanus eſſet.⌋ In ſpecie enim tali apparuit ei Chriſtus, vel ideo hoc
ęſtimauit Maria, quoniam Ieſus apparuit ei in horto, ad quem putauit neminem adueniſſe niſi
horti cultorem vt illum excoleret. Spũaliter quoq; erat Ieſus hortulanus cordi Mariæ, de ea e-
radicans germina mala, dubitationis & ignorantiæ atq; peccati, & inſerens ei ſemen virtutum
Lucæ.24 fidei lumen, & cæteros fructus ſpũs ſancti. Quemadmodum itaq; Ieſus apparuit duobus diſci
pulis in ſpecie peregrini, ita apparuit Magdalene in ſpecie hortulani. Habet enim glorificatus
in corpore poteſtatem exhibendi ſe viſibilem & inuiſibilem, cognoſcibilem & incognoſcibilẽ
vel in forma qua placet. Verum de modo qualiter fiat hoc, & in quo ſubiectiue conſiſtat huiuſ-
cemodi alia effigies, longa eſt diſputatio, quam relinquo. Hoc tamẽ certũ eſt, ꝙ corpus glorifi-
catum perfecte ſubiectũ eſt imperio animæ, manetq; iugiter glorificatum, quomodocũq; ap-
pareat, viſus aũt intuentis diuerſimode immutatur. Potuit aũt Chrũs ſimilitudinẽ ſibi placentẽ E
formare in aſpicientium oculis, non tamẽ decepit eos, nec fuit ex parte eius illuſio, ſed nondum
credẽtes, meruerũt eum ſub alia intueri effigie, ſicq; à propria incredulitate oriebatur eoꝝ de-
ceptio. Chrũs vero talem ſe eis exhibuit, qualis fuit in corde ipſoꝝ, vtpote alterius diſpoſitio-
nis, ſed iſta alteritas ad veritatem ordinabatur, vt gradatim atq; paulatim manifeſtam verita-
tis ſortirentur notitiã, idcirco non fuit ex parte Chriſti deceptio. ⌊Dicit ei⌋ puta Maria Chri
Johan.13. ſto, quem hortulanum materialis horti putauit, errans in hoc, ⌊domine⌋ Puto ꝙ licet Ieſus ap
paruit in ſimilitudine hortulani, nihilominus in veneranda quadã effigie ſe pñſentauit Mariæ,
idcirco ꝗuis ipſa eſſet diues ac nobilis, tamen appellauit eũ dominũ, præſertim, quũ vere humi-
lis fuerit, cuius humilitas in hoc ipſo cõmendatur, ꝙ hunc quem putauit horticolam appellaue
rat dominum. ⌊Si tu ſuſtuliſti eum,⌋ i. ſi corpus Ieſu hinc deportaſti. ¶ Cur ęſtimauit hoc. Di
cendum ꝙ ideo, quoniam Ieſus in forma hortulani apparuit, forſitan habens palam in manu.
Quoniã ergo putauit curã illius horti pertinere ad eum, ſuſpicata eſt ꝙ corpus dñi aſportaſſet,
ſaltem cum adiutorio. Rurſus inueſtigatur cur de eo cuius nomen non expreſſit, loquitur indi-
ſtincte, ſi tu ſuſtuliſti eum? Reſpondẽdum ſecundum Gregorium, quoniã conſuetudo eſt fer-
uenter amantiũ, & nullum putent ignorare ꝙ ipſi indeſinenter reuoluunt in corde. Aliter reſ-
pondetur, ꝙ ideo nomen Ieſu non exprimit, qa putauit illum cui loquebatur ex circũſtantia lo
ci, temporis, cauſæ, & aliorũ ſignoꝝ facillime poſſe conijcere quem ipſa notauit, & forte dicẽ
do eũ, direxit oculos ſuos ad tumulũ, quaſi dicat. Illum noto quẽ ſcis ibi fuiſſe ſepultũ. Denique
ſicut Chrũs ſuſcitauit ſeipſum, ſic ſuſtulit ſe de monumento, qa per diu nitatis naturã, excitauit F
& abſtulit ſe de morte ac monumento quoad naturam aſſumptam, ⌊dicito mihi vbi poſuiſti
eum, & ego eum tollam.⌋ portando corpus eius ad domum meam, vt ibi in loco ſecuro illud
reponam. Maria hæc loquitur ſecundum feruentium amatorum morem, quo rationẽ & poſ-
ſibilitatem parum attendunt, æſtimantes ſuam poteſtatem parificari dilectionis feruori. Si eñ
poſitum fuiſſet corpus Ieſu in atrio principis ſacerdotum, vel in medio Iudæoꝝ, quomodo il-
lud tuliſſet Maria? Et ſi alibi, quomodo illud per ſe ſolã baiulaſſet? ſed forte dicere voluit. Ego
eum tollam auxilio aliorum. Loquitur tamen hæc beatiſſima Magdalena quaſi paratiſſima ſe
exponere mortis periculo, vt corpus domini ſui poſſit acquirere. ⌊Dicit ei Ieſus. Maria: Cõ-
uerſa illa dicit ei. Rabboni, quod dicitur magiſter.⌋ Statim vt Ieſus dixit Maria, cognouit ma
giſtrum diſcipula. Sic nãq; cõſueuerat eam vocare, & in ipſo nominis ſono ſenſit Maria vim
occultam, ſolitamq; dulcedinem, quas experiri ſolebat ante paſſionem dum Ieſus dixit ad eam
Maria. Senſit ergo Maria ꝗ̃ affectuoſe ac dulciter Ieſus dixit ad eam Maria, moxq; audito hoc
nomine, & magiſtro cognito, immutata ſunt oĩa viſcera eius, liqueſacta eſt quoq; anima e-
Cant.5 ius vt dilectus loquutus eſt, & maximus dolor, in ineffabile gaudiũ repente mutatus eſt. Quã-
tum enim doluit de ſui amantiſſimi magiſtri ac domini occiſione & ſublatione, tãtum glori e-
batur de eius apparitione, reſuſcitatione, glorificatione. Conuerſa illa ſpũaliter à mœtore ad
gaudium, ab infidelitate quadam & dubitatione ad fidem ac certitudinem. Chryſoſtomus ve
ro imaginatur, ꝙ Maria putans Ieſum hortulanum, viſo eo mirabatur cur angeli ei tantam re-
uerentiam exhibuiſſent, idcirco conuertit ſe ad illos, interrogare volens de hoc, Quod cum fa-
cere or-

cere ordiretur. Chriſtus dixit ad eam: Maria, quo audito agnoſcens magiſtrũ in voce, ſicut di- Lucæ.24
A ſcipuli in panis fractione, rurſus cõuertit ſe ad eum & dixit Rabboni: Sic quippe cõſueuerat eũ
vocare, ad cuius pedes tam libenter ſedere, cuiusq́ꝫ verba tam diligẽter audire ſolebat. Hoc di- Lucæ.10.
cto Maria ex vehementi amore, ꝗ intime & immediate cupit vniri amato, voluit pedes Chri
ſti amplecti & oſculari, procidens ante eum, quẽadmodũ ante paſſionẽ ſolita fuit, ideo ſubdit.
Dicit ei Ieſus: Noli me tangere, tactu corporeo, nec ſpũali indigno. i. noli de me ſentire nũc ſi-
" cut hucuſqꝫ, noli mihi vniri, ſolũ aut finaliter quo ad naturã hanc meã viſibilem. ⌊Nondum e-
" nim aſcendi ad patrẽ meũ, ⌋ i. ad patris æqualitatem me perueniſſe nõ credis, ſed hominẽ purꝰ
exiſtimas, idcirco non debes me tangere, ſentiendo de me minus digne, amandoq́ꝫ me vt ho-
minem tantum. ¶ Prohibuit ergo Chrũs à Maria ſe tangi, nõ ꝙ poſt reſurrectionẽ tactum mu
lierum vitauit, quum de duabus ſcriptum ſit: Acceſſerũt & tenuerũt pedes eius, ſed propter my Mat.28
ſticam rationẽ, videlicet, ꝙ nemo debet eum ſpũaliter tangere, niſi habeat verã fidem de ipſo,
" quam nullus habet, niſi qui credit eum patri æqualem. ⌊Vade aũt ad fratres meos ⌋ i. apoſtolos
qui fratres Chriſti dicuntur propter naturæ aſſumptæ ſpecificam conuenientiam, cõuerſatiõis
mutationẽ, amicitiæ ſingularitatẽ, æternæq́ꝫ gloriæ hæreditatẽ, de ꝗbus ait in pſalmo: Narrabo Pſal.21.
nomen tuum fratribus meis. Vnde ad Hebræos ait apoſtolus: Nõ confunditur fratres eos vo- Heb.2
care. ¶ Præterea multas ob cauſas nominat eos fratres. Primo, vt oſtendat ſe verã carnẽ, inte-
gram, totãq́ꝫ humanã naturã habere poſt reſurrectionẽ ſicut & ante. Secundo, vt det illis fidu-
B ciam redeundi ad ipſum, ꝗ propter fugã ab ipſo poterãt nimiũ formidare. Tertio, propter no
ſtrã inſtructionẽ, ne exaltati, deſpiciamus eos cũ quibus tẽpore paruitatis noſtræ conuerſaba-
" mur, ⌊& dic eis: Aſcendo ⌋ poſt dies paucos ſecundũ naturã aſſumptã, cui cõpetebat aſcẽde-
" re, nõ diuinæ, ⌊ad patrẽ meũ & patrẽ veſtrũ. ⌋ Diſtincte ait, patrẽ meũ & patrẽ veſtrũ, qm̃ pa-
" ter æternus eſt pater Chriſti ꝑ naturã, alioꝝ vero ꝑ gratiã, ⌊deũ meũ, ⌋ ſecundũ ꝙ homo ſum,
" ⌊& deũ veſtrũ ⌋ ſecũdum ꝙ per meã incarnationẽ & paſſionẽ reducti eſtis ad eũ. ¶ Deus aũt ꝗ
vtiqꝫ omniũ deus eſt, dicit ſpecialiter deus illius cui ſpecialiter prouidet, adeſt, cõmunicat, & à ꝗ Apoca.3.
ſpecialiter amatur & honoratur, ꝗ toto corde ad ipſum cõuerſus eſt, omnẽq́ꝫ ſpem ſuã in ipſo Pſal.77
fundauit. Hinc ſancti homines dicere cõſueuerunt: Deus meus, vt patet de Helia, q̊d impſectis 3.Reg.17
nõ cõpetit, propter q̊d beatus Dionyſius ex humilitate præcipua loquitur: Deus & ſi fas eſt di- Dionyſius
cere meus. Deus ergo pr̃ vel trinitas ſpecialiſſime fuit deus Chr̃i ſcd̃m naturã aſſumptã, qm̃ gra
tioſiſſime eũ ꝓuenit, eiq́ꝫ in om̃ibus affuit, cooperabat̃, & incõparabilia dona ꝓſtabat, maxime
q̊qꝫ diligebat̃ ac honorabat̃ à Chr̃o hoĩe, quẽadmodum ait ſuperius: Ego quæ placita ſunt ei, fa Iohan.8.
cio ſemꝑ. Aſcẽdit aũt Chr̃s ad patrẽ motu locali, nõ ꝙ pr̃ loco diſtabat ab eo vel eius hũanitate
quũ ſit vere vbiqꝫ, ſed ꝗa localiter aſcẽdebat ad cœlũ empyreũ, in ꝗ pater ſpecialiter eſſe & habi
tare cenſetur, qm̃ excellentius ibi oꝑatur, ſeq́ꝫ euidẽtius manifeſtat. Hac cõmiſſione fecit Chri-
ſtus Mariã, apoſtoloꝝ apoſtolã, mittẽs eam ad illos nunciare reſurrectionẽ dominicã. Decuit Gene.3
enĩ, vt ſicut per fœminã oblata eſt viro mortis occaſio, ſic ꝑ fœminã nunciaret̃ viris, facta re-
" dẽptio. Venit Maria iuſſioni Chriſti obediẽs, ⌊annuncians diſcipulis, ꝗa vidi dñm, & hæc di-
" xit mihi. ⌋ Iohanni ꝗ recedẽdo à monumẽto ante eã nõ merui ſimul cum ea vel primus videre
Chriſtũ reſuſcitatũ. ¶ Deniqꝫ in expoſitiõe huius euãgelij pulchræ atqꝫ dulciſſime, multũq́ꝫ de-
uote & affectuoſe loquitur Origenes, & in fine ſic exhortat̃. Sequamur huius mulieris affectũ,
C vt ꝑueniamus ad effectum, ploret vnuſquiſqꝫ ad Ieſum, & quærat fideliter Ieſum, apparebitq́ꝫ
ei, quia non celauit ſe quærenti peccatrici. Diſce peccator à peccatrice plorare propter dei ab-
ſentiam, deſiderare eius præſentiã, nullã conſolationem extra Ieſum recipere, nulla aduerſa ti
mere, & om̃ia mũdi proſpera propter Chriſtũ contemnere. Audeo tibi confidẽter promitte-
re, ſi in his perſeueraueris, Ieſum quem quærebas inuenies & cognoſces.

¶ Proſequutio expoſitionis præſentis capituli. Cum eſſet ſero die illa vna ſabbatorum. Articulus. XLVIII.

HOC loco deſcribit Euãgeliſta quintam Chriſti apparitionem factam in die paſchæ,
& etiam ſextam, quæ facta eſt præſente Thoma in octaua paſchæ. Quinquies em̃ ap-
paruit Chrũs in die paſchæ. Primo Magdalene, quẽadmodum in Marco legit̃: Sur- Mar.16
gens Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene. Secundo, mulie Mat.28
ribus redeuntibus à ſepulchro, iuxta illud Matthæi: Ecce Ieſus occurrit illis dicẽs: Auete. Ter-
tio, Petro, quàmuis locus ignoretur, creditur tamen ꝙ redeunti à monumẽto. Quarto, duo-
bus diſcipulis euntibus in Emaus ſecũdum quod recitat Lucas: Quinto, vndecim apoſtolis in Luc.24
" conclaui, ſicut nunc conteſtatur Iohannes: ⌊Cum ſero eſſet, ⌋ id eſt, hora veſpertina & nocte
" incipiente, ⌊die illa (in qua apparuit Magdalene) vna ſabbatoꝝ, ⌋ i. quæ dies fuit vna dierum Iohan.20
" illius hebdomadæ qui omnes dicebantur ſabbata, quia feſtiui, ⌊& fores ⌋ hoc eſt, ianuæ, ⌊eſſent
" clauſæ, vbi erant diſcipuli, ⌋ id eſt apoſtoli, & etiam alij ſecũdũ Lucã, ⌊cõgregati propter me- Lucæ.24
" tum Iudæorum. ⌋ in quo patet eoꝝ infirmitas, qui timebant eos ꝗ corpus potuerũt occidere.
¶ Dicunt quidam ꝙ apoſtoli erant diſperſi in die propter metũ Iudæoꝝ, ſed de ſero cõuenie-

bant ad locum. Euangeliſta vero nunc dicit, ꝙ erãt cõgregati propter metum prædictum. D
Lucæ.22 Lucas quoq; habet, quòd mulieres regreſſę à monumẽto, nũtiauerũt quę audierũt illis vndecim, quod fuit clara die, quia poſt hoc Petrus & Iohannes cucurrerunt ad monumentum.
Ex quibus patet ꝙ diſcipuli etiã in die ſederũt collecti ianuis clauſis ꝓpter metum Iudæorum, imò minus audebãt exire diebus q̃ noctibus. ⌞venit Ieſus⌟ oſtio clauſo, p penetrationẽ, dimẽ »
ſionẽ. Corpa eñ glorificata oĩa penetrãt p dotẽ ſubtilitatis ſcd̃m quoſdã, nõ tamẽ ſine grandi miraculo, prout Thomas ſup quartũ ſententiarum ſatis demonſtrat. Quẽadmodũ igif Ieſus exiuit vterum matris, ea integra remanẽte, ſic intrauit & exijt domum non apertam, diuina
1.Timo.2 omnipotente virtute, ⌞& ſtetit in medio diſcipulorum.⌟ Ipſe nanq; eſt mediator, doctor, »
Lucæ.22 reconciliatorq́; noſter, ideo competebat ei eſſe in medio, ſicut & ante paſſionem locutus eſt.
Ego in medio veſtrũ ſum. Magiſter quippe virtutum medium ſemper elegit, quia in medio virtus cõſiſtit. Quomodo aũt factũ ſit q̃d nunc refert Iohannes. Lucas plenius docet, quo le-
Lucæ.22 gif, quòd quum Ieſus cognitus fuiſſet à duobus diſcipulis in fractiõe panis, & diſparuiſſet, illi ſurgentes regreſſi ſunt in Hieruſalem eadem hora, inueneruntq́; vndecim cõgregatos, & eos qui cum illis erant, quibus dixerunt, quomodo Ieſus apparuiſſet eis in via, & qualiter eum co
gnouerunt, quibus iſta narrantibus. Venit Ieſus, & ſtetit in medio diſcipulorum, ⌞& dicit eis: »
Matth.10 Pax vobis.⌟ Quod docuit Chriſtus hoc fecit. Præcepit autem diſcipulis. In quãcunq; domũ »
Lucæ.10 intraueritis, primũ dicite: Pax huic domui, hinc ipſe domũ ingrediẽs in qua erant chariſſimi ſui, electiſſimiq́; diſcipuli, ait, pax vobis. Rurſus ſic eos ſalutauit, quoniam paulo ante in qua nocte tradebaf, diſſeruit: Pacem relinquo vobis. Quod igif tunc reliquit, nunc attulit, dedit,
Johan.14 & auxit. Diſcipuli quoq; pace maxime indigebant, quoniam multipliciter conturbati erant, E
ac territi, videlicet propter præteritam Chriſti paſſionem, propter Iudæorum crudelitatem & proprij cordis quandã hæſitationẽ, de Chr̃i reſurrectiõe, de cuius veritate nõdũ fuerãt roborati. ¶ Inſup ſic ſalutauit diſcipulos, qm̃ pax eſt maximũ bonũ, omniq́; Chriſtiano pręcipue
Matth.5 appetẽdum, per quã homines fiunt filij dei, quẽadmodum ſcriptum eſt: Beati pacifici, quoniam filij dei vocabunf. Propter quod ait Dionyſius, ꝙ omnia appetunt pacẽ, & propter hanc agunt omne quod agunt, ex quo cõcluditur, quòd pax eſt vel ipſa beatitudo, vel proxima ad beatitudinem diſpoſitio. Chriſtus autem præſertim nunc loquitur de pace interna, quæ eſt tranquillitas animi, vtpotè quies à motibus proprijs inordinatis, videlicet à timore immo-
2.Corin 7 derato, à triſtitia ſeculi, quæ ſcd̃m Apl̃m mortẽ operaf, à dolore rõnem impediẽte. Non eñ optauit diſcipulis quietẽ ab exterioribus pſecutõibus ad tp̃s, q̃s in medio luporum erat miſſurus
Matth.10 Lucę.10 ſed vt in oĩm turbatione extrinſeca cõſeruarẽt pacẽ internã. Propterea ad Hebræos monet
Hebræ.12 Apl̃us: Pacẽ ſequimini & ſanctimoniam ſine qua nemo deum videbit. ⌞Et quũ hæc dixiſſet, »
Lucæ.24 oſtendit eis manus & latus⌟ Forte & pedes, imò & pedes, vt infra ex verbis Lucæ Euangeli- »
ſtæ patebit. In his eñ quinq; vulnerum remanſerunt cicatrices, hi teſtimonium identitatis corporis paſſi, reſuſcitati & glorificati. Itemq́; in ſignũ victoriæ ſaluatoris. Oſtendit ergo di-
Matth.27 ſcipulis manus pfoſſas, & latus lancea perforatũ, vt ſcirẽt, ꝙ ipſe eſſet qui pauloante pendebãt
Marc.15 in ligno, & idem numero corpus reſumpſiſſet. ¶ Multa hoc loco omittit Iohãnes, quę recitat
Lucæ.23 Joban.19 Lucas, ea quoq; quæ Lucas omiſit, ſuppleuit Iohãnes. Itaq; Luca teſtãte: Chr̃us diſcipulis di F
Lucæ.24 xit: Videte manus meas & pedes meos, palpate & videte, qm̃ ſpũs carnem & oſſa nõ habet, ſicut me videtis habere, & alia multa in hac apparitõe dicta & facta recitat Lucas. ⌞Gauiſi ſunt »
Apoca.19 ergo diſcipuli viſo domino.⌟ dominorum, qui in fœmore ſuo ſcriptum haber. Rex regum, & »
dominus dominantium. Gaudiũ nempe eſt diffuſio animi in conceptione boni, oriturq́; ex vnione potentiæ cum bono cõuenienti. Quoniam ergo diſcipuli viderunt Ieſum ſummũ & & cõuenientiſſimũ bonũ, quẽ maxime diligebãt, de cuius paſſione vehemẽter dolebãt, cuius beatitudini cordialiter cõgratulabanf, ideo viſo eo vltra q̃ æſtimari poſſet aut exprimi, lætabanf. Gauiſi ſunt autem propter Ieſum, & propter ſeipſos, quia magiſtro ſuo intime cõgaudebant, & de ſuo profectu exhilarati ſunt, videntes ſe nõ eſſe deceptos ſequendo Ieſum ꝓpter quẽ oĩa ſua reliq̃rũt, & multa ppeſſi fuerũt ac patiebanf. ⌞Dicit ergo eis iterum: Pax vobis⌟ »
Lucæ.24 Siquidẽ viſo dño Ieſu cõturbati fuerunt atq; cõterriti, iuxta Lucam, ideo repetit: Pax vobis, quæ etiã repetitio, cõfirmationis iudicium eſt, dilectõiſq́; ſignũ, & admonitio diſcipulorum, & pacem iugiter appetant, præcipueq́; exquirãt. Vel ideo bis ait: Pax vobis, qa optauit eis pacẽ gr̃æ in præſenti, & pacẽ gloriæ in futuro. ⌞Sicut miſit me pater & ego mitto vos.⌟ Quẽad- »
modũ pater miſit me ex vera charitate & pietate, ad prædicandũ euãgeliũ vitæ Iudæis, à quibus multas perſecutiones, & tandẽ amariſſimam perpeſſus ſum mortem, quorum tamẽ homi-
Sapiæ.2 num nõnullos cõuerti, ſic ego nũc mittã vos ad prædicandũ euãgelicã legẽ Iudæis ac Gentibus ex charitate & pietate ad vos, & item ad illos, à quibus multa aduerſa & mortem ſuſtinebitis, quoſdam vero eorum cõuertetis. ⌞Hoc cum dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Accipite ſpm̃ »
ſanctum⌟ Poſtq̃ ſaluator dixit diſcipulis: Sicut miſit me pr̃, & ego mitto vos, infudit diſcipulis ſpiritum ſanctum, quia officium prædicationis quod eis commiſit, ſine ſpeciali gra-

tia ſpus

A tia ſpũs ſancti expleri nõ valuit. Oportet enim vt prædicator verbi cœleſtis, in ſeipſo abundet
charitatis feruore, & ſapientia diuinorꝫ, quatenus ignita proferat verba motiua & penetratiua
ſitq́ꝫ ſententioſus, diſcretus & inſtructiuus in ſermonibus ſuis. ¶Deniqꝫ per corporalem illam
inſufflationem & inſpirationem, euidenter ſignauit ſuperintellectualem atque æternam pro-
ceſſionem ſeu ſpirationem, qua ſpũs ſanctus ab ipſo procedit, prout plenius probat Anſelmus
in libro de proceſſione ſpũs ſancti. Rurſus dicẽdo: Accipite ſpiritũ ſanctũ, inſinuauit ſe per au-
thoritatem dare ſpiritũ ſanctũ, q̊d nequaq̃ ſic eſſet, niſi ſpũs ſanctus ab ipſo procederet. Sed nõ-
" ne apoſtoli ante hãc horã habuerũt ſpiritũ ſanctũ? Habuerũt vtiqꝫ, nõ aũt tã copioſe & effica-
citer, ſeu ad tot, tantoſq́ꝫ effectus vt ex hac hora, qa & nũc data eſt oĩbus eis poteſtas ligandi Matt. 10
atqꝫ ſoluendi, ſicut mox introducetur. ¶Auguſtinus facit hic grandem quæſtionẽ, cuius ſe ſolu
tionem neſcire fatetur. Quærit ergo, cur Chrũs bis dedit ſpiritũ ſanctũ, ſemel in terra añ aſcẽ-
ſionem, & ſemel de cœlo poſt aſcenſionẽ. Tangit aũt Auguſtinus quandã ſolutionẽ ſub dubio,
puto ꝙ ideo, quoniã duo ſunt præcepta charitatis, quã rationem Gregorius & Beda affirmãt, Matt. 22
eſſe huius rei cauſam, videlicet ꝙ in terra dedit vt diligatur proximus, deinde de cœlo vt diliga Marc. 12
tur deus. Sed quia per eandem gratiam vtrũqꝫ præceptũ impletur, nec vnum ſine alio valet im- Lucæ. 10
pleri, imo & vnus eſt habitus charitatis qua deus proximusq́ꝫ diligitur, ideo poteſt alia ratio aſ-
ſignari. Vt eñ Dionyſius docet: Natura nõ procedit à diſtãti in diſtãs, niſi per medium, quem
proceſſum actor naturæ deus ſublimis & benedictus obſeruat frequẽter, præſertim cũ teſte a- Roma. 13
B poſtolo: Quæ à deo ſunt, ordinata ſunt, vnde & admonet: Oĩa decenter & ſecundum ordi- 1. Cor. 14
nem fiant in vobis. Hinc ergo Chrũs ſapientia patris, diſponens vniuerſa ſuauiter, ſuos diſcipu 1. Cor. 1
los paulatim ad ſublimiora attollẽs, ac pedetẽtim ad ꝑfectionẽ ꝑducens. Primo dedit eis ſpi- Sapiẽ. 8.
ritum ſanctũ in terra per inſufflationẽ, non in tanta plenitudine, nec in ſigno tam euidenti vt
" poſtea, quatenus per iſtam ad illam exuberantiſſimam ſpũs ſancti ſuſceptionẽ, quæ facta eſt in
die ſancto pentecoſtes, diſponerentur. ⌊Quorꝫ remiſeritis peccata⌋ eos legitime abſoluẽdo, Actorꝫ 2
" & diuinæ virtuti (quæ ſola dimittit) peccata vt cauſa principalis, inſtrumẽtaliter vi clauiũ coo-
perando, ⌊remittuntur eis⌋ à deo, ſaltem quoad culpã, nõ tamen ſemper aut totaliter quãtum
ad pœnã. Tamen per orationem ſacerdotis virtutẽq́ꝫ clauiũ, & ꝑ pudorẽ ac cõtritionem con-
" fitentis, aliqd pœnæ dimittiẽ, tanto vtiqꝫ amplius, quãto pudor & contritio fuerint fortiores.
Poſſent eñ eſſe tam magni, ꝙ tota pœna dimitteretur, ⌊& quorꝫ (peccata) retinueritis, ⌋ .i. nõ
" dimiſeritis, ſed retinenda iudicaueritis eo ꝙ nõ vere pœniteant, nec dignos ſe præbeant ad in-
dulgentiam obtinendam, ⌊retenta ſunt⌋ .i. deus illa imputabit hominibus talibus. ¶Opor-
tet itaqꝫ vt iudicium eccleſiæ cõformetur diuino iudicio, ſeruãdo videlicet rectũ proceſſum, & Dionyſius.
debitũ clauiũ vſum, vñ vltimo eccleſiaſticæ Hierarchiæ capitulo a it theologus: Sacerdotes Hie-
rarchicis ſibi collatis virtutibus vti oportet prout deitas mouerit eos. Agens eñ inſtrumentale
non ſortitur efficaciam, niſi ſecundũ q̊d à principali cauſa mouetur. Propter q̊d profiteẽ apl'us:
Secundũ poteſtatẽ quæ data eſt mihi in ædificationẽ & nõ in deſtructionẽ. Itaqꝫ Chrũs nũc ait 2. Cor. 13
& cõfert vniuerſis apoſtolis, q̊d ante paſſionẽ Petro ſingulariter dixit. Quodcũqꝫ (inquiẽs) liga Mat. 16.
ueris ſuper terram, erit ligatũ & in cœlis, & q̊dcũqꝫ ſolueris ſuper terrã erit ſolutum & in cœlis.
Ideo aũt Petro tanq̃ principaliori inter apoſtolos & capiti vniuerſalis eccleſiæ hoc dictum eſt
C ſingulariter, vt cum ſit ordo in eccleſia, hæc poteſtas credatur primo ac principaliter reſidere in
ſummo pontifice ſancti Petri vicario, atqꝫ ab ipſo deriuari in archiepiſcopos & epiſcopos &
ab ipſis tanq̃ à medijs in ſimplices ſacerdotes. ¶Veruntamen q̃uis omnis ſacerdos in ſua ordi-
natione ligandi ac ſoluendi poteſtatẽ recipiat, cum ſecundum Thomam realiter idem ſint cha
racter ſacerdotalis, & poteſtas prædicta, quæ etiã clauis vocaẽ, nõ tñ habet huius poteſtatis exe-
quutionẽ, niſi ei ſubijciaẽ materia. ſ. hoĩes, ſup q̃s ſibi iuriſdictio detur ſeu cura animorꝫ cõmit-
tatur à ſuperiore, q ſicut dat eã inferiori, ſic põt eam ei auferri in toto vel pte, legitima cauſa oc-
currẽte. ¶Præterea, Chrũs dicẽdo diſcipulis. Quorꝫ remiſeritis pctã, &c. manifeſte oſtẽdet ſe
eſſe verũ deũ, q ſolũ poteſt tantã cõferre poteſtatem hominibus, q̃ nec angelis data eſt. Decuit
autem, & poſtq̃ deus aſſumpſit humanã naturã, hoĩes ab illo acciperẽt diuinã virtutẽ, & ſuper-
naturalẽ quandã deificationẽ, q̊d maxime datũ eſt ſacerdotibus, ꝑ hoc quæſiuit diſpenſatores 1. Cor. 4
ſacramentorꝫ nouæ legis, in q̃bus gratia cõtinetur & datur. Oĩbus q̊qꝫ fidelibus datur deifica
tio talis, ꝑ diuerſa dona & gratia ſpũs ſancti, ſcd̃m q̊d in epiſtola canonica Petri induciẽ: Ma- 2. Petri. 1
xima & precioſa nobis promiſſa donauit, vt ꝑ hæc efficiamini diuinæ cõſortes naturæ. ¶Po-
ſtremo de hac materia, & qd ſit clauis, & q̃uo ſacerdos euãgelicæ legis dicatur peccata dimitte-
re, an ſcilicet aliquid cooperando, vel dũtaxat oſtendẽdo, de verbis q̊qꝫ Hieronymi circa hoc Mat. 16
" plurima dixi ſuper Matthæum, quæ non ſunt hoc loco repetenda, quãuis iſta ſine illis plene
intelligi nequeant. Dedit itaqꝫ Chriſtus apoſtolis eorumq́ꝫ ſucceſſoribus diuinam & admira-
bilem poteſtatem, qua alios poſſunt ſoluere & ligare, à regno excludere, & in illud inducere.
Sed videant miniſtri eccleſiæ, vt tanta virtute digne vtantur exiſtendo in gratia, cauſaſq́ꝫ con-
fitentium ſapienter penſando ac diſcernendo, & priuatum amorẽ ac odium, cæteraſq́ꝫ inordi-
natas

natas affectiones penitus repellendo, quoniam ſi indignos abſoluunt, vel dignos ligẽt, dicet D
Ezech.13 de eis Ezechielis: Interfecerunt animas quæ non moriuntur & viuificabant animas quæ non
viuunt. ⌊Thomas autem vnus ex duodecim⌋ Hoc eſt, vnus Apoſtolorum, qui ante paſſionẽ
Acto.1 Chriſti erant duodecim, quãdo Iudas fuit vnus illorum, vel vnus ex duodecim, quia dum Io
hannes euangelium præſens deſcripſit, ſucceſſit Matthias in locum Iudæ, ſicq́ꝫ Thomas fuit
vnus Apoſtolorum qui Matthia electo fuerunt duodecim, ⌊qui dicitur Didymus,⌋ quod
Lucæ.24 interpretatum eſt dubius, quia de Chriſti reſurrectiõe præ cæteris fuit incredulus, ⌊nõ erat
cum eis, quãdo venit Ieſus⌋ Hinc videt cõtrarium ꝙ Lucas habet, duos diſcipulos regreſſos
à caſtello Emaus, inueniſſe congregatos quorum vnus extitit Thomas. Reſpondet Auguſti-
nus, quòd Thomas affuit redeuntibus illis duobus, quibus loquentibus Thomas propter ali-
quem cauſam exiuit, & intetim apparuit Chriſtus. Poteſt etiam dici, ꝙ iſte ſit ſenſus verbo-
rũ Lucæ, inuenerunt congregatos vndecim, id eſt, Apoſtolos qui pro tunc vndecim erant,
quàmuis non fuerunt omnes collecti. Eſt quocꝫ cõſuetudo ſcripturæ vt aliquid attribuatur
toti communitati, quia maiori vel principaliori eius competit parti. ¶Quęritur quum Tho-
mas defuerit quando Ieſus venit, inſufflauit ſpiritum ſanctum largitus eſt, & dicebat: Quo-
rum remiſeritis peccata &c. an ipſe ſpiritum ſanctum bis recepit, & poteſtatem ligandi ac ſol
uendi ſortitus eſt? Dici poteſt quòd poſt octo dies apparuit Ieſu Thomas, recuperauit quòd
in die Paſchæ per abſentiam ſuam non accepit. ¶Inſuper teſte Gregorio, diuina diſpenſa-
tione factum eſt, vt Thomas tunc deeſſet, videlicet, ad noſtram informationem, quatenus E
Thoma dubitante propter ſuam abſentiam, Chriſtus appareret frequentius, ſuamq́ꝫ reſurre-
ctionem probaret lucidius. ⌊Dixerunt ergo ei (in domum regreſſo) alij diſcipuli: Vidimus
dominum. Ille autem dixit eis: Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam di-
gitum meum in locum clauorum (id eſt, in partes manuum clauis fixas) & mittam digitum
meum in latus eius (tangendo lateris aperturam) non credam⌋ Tam durus ad fidem & groſ-
ſus fuerat Thomas, quòd nec tot tantiſq́ꝫ teſtibus credidit, nec videre ſatis putauit, ſed voluit
etiã corpus manu tractare ſeu tangere. Nõ em̃ conſiderauit omnipotentiam dei, nec recor-
Matth.26 dabatur verborum Chriſti, quibus prænuntiauit ſe reſurrecturum tertia die, ſed quàm impoſ
ſibile eſſet naturaliter hominẽ taliter paſſum reſurgere. ⌊Et poſt dies octo⌋ Id eſt, die octa-
na incluſiue ⌊iterum erant diſcipuli eius intus⌋ id eſt, in domo prædicta propter metum Iu
dæorum vt ante ⌊& Thomas cum eis⌋ puto quòd Thomas poſt præſcriptam apparitionẽ
magis quàm ante manſit cum Apoſtolis, timens ne Ieſus denuo illis appareret ſe abſente.
⌊venit Ieſus ianuis clauſis⌋ propter quod dixit Manichæus, quòd Ieſus habuit corpus fan-
taſticum, non attendens omnipotentiam dei, quæ poteſt vnum corpus per aliud ducere, am
bobus integris permanentibus ⌊& ſtetit in medio (diſcipulorum) & dicit: Pax vobis.⌋ Iſta
iam ſemel expoſita ſunt. ⌊Deinde dicit Thomæ: (oſtendens ſe verba illius agnoſcere) Infer
digitum tuum huc⌋ in locum clauorum manuum mearum & palpa fixuras earum, ⌊& vide
manus meas (clauis perforatas) & affer manum tuam, & mitte in latus meum.⌋ Tangendo
aperturam illius ⌊& noli eſſe incredulus, ſed fidelis⌋ quia dixiſti te non crediturum, niſi vide
ris ac tetigeris iſta. ¶Ecce quanta fecit Chriſtus pro conuerſione vnius, quàm pie & charita- F
tiue ſeipſum exhibuit. Thomæ diſcredenti, nam & ſi Thomas plura aut certiora reſurrectio
nis argumenta petiſſet, non denegaſſet ipſi ea ſaluator. ⌊Reſpondit Thomas, & dixit ei: Do-
Roma.10 minus meus & deus meus⌋ es tu, in quo diuinitatem Chriſti fatetur. Tanta enim euidentia,
Iohan.10 veritatis conuictus corde credidit, & ore confeſſus eſt, quòd Ieſus cuius humanitatem vidit,
eſſet verus deus, quemadmodum ante paſſionem ab ipſo audiuit: Ego & pater vnum ſumus.
¶Pręterea an Thomas tetigerit latus & manus Chriſti, an ex reuerentia id omiſit, non eſt cer
tum, nec poteſt ex textu præſenti determinari, vnde diuerſi de hoc diuerſimode opinantur.
⌊Dicit ei Ieſus: Quia vidiſti me Thoma⌋ oculis carnis quantum ad naturam meam aſſum-
ptam ⌊credidiſti⌋ quod non vidiſti, videlicet quòd ſim deus. Aliud itaqꝫ vidit, & aliud cre-
didit, vidit hominem, & credidit deum. ⌊Beati qui non viderunt & crediderunt.⌋ Hoc ali-
qui aſſerunt dictum de alijs diſcipulis, ſed non apparet, nam diſcipuli qui aderant omnes iam
viderant Chriſtum. Propterea Auguſtinus dicit hoc dictum de nobis ac cæteris qui credide
runt, credunt & credent in Chtiſtum fide formata, quem nõ viderunt oculo corporali, quẽ-
1. Pet.1 admodum Petrus habet: In quem nunc non videntes, creditis. Actus enim fidei meritorius
eſt, eo quòd ex naturali ratione non habeat certitudinem, ſed diuinæ authoritati innititur,
cui intellectus ſe ſubiecit. Qui autem Ieſum oculo corporali non viderunt, & tamen credunt
magis innituntur authoritati diuinæ atqꝫ ſcripturis, quàm qui oculo carnis eum intuiti ſunt,
ideo ſunt nunc beatiores in ſpe cæteris paribus, quod addo, quia non eſt arbitrandum, quod
aliquis præter Apoſtolos, qui Chriſtum non vidit, & credidit, ſit ſimpliciter beatior Thoma
quamuis quantum aliquid ei præferatur. ⌊Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu
diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.⌋ Hoc intelligi poteſt tam de ſignis
quibus

A quibus Chriſtus ſe reſurrexiſſe probauit, quoꝝ multa omiſit Iohannes, & aliqua illorum alij Euangeliſtæ ſcripſerũt, q̃ de cæteris miraculis quæ operatus eſt ante paſſionẽ corã diſcipulis quoꝝ pauca ſcribit Iohãnes, alij aũt Euangeliſtæ multa illoꝝ deſcribunt ſignoꝝ, ſinguli tamen & omnes aliqua omiſerunt, tã de doctrina q̃ de miraculis ſaluatoris, in quo patet inſufficientia ſcripturæ Euangeliſtarum per comparationem ad eminentiã operum, documentorumq; Chriſti, quæ à nullo mortaliũ plene poſſunt deſcribi ſecundũ doctores. ⌊Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis⌋ fide per dilectione operãte, ⌊quia Ieſus eſt Chriſtus filius dei, ⌋ naturalis ac vnicus. Per ſupernaturalia eñi opera ſua oſtendit Ieſus ſe eſſe filiũ dei, ideo talia ſcripta ſunt, vt qui ea nõ vidimus, audiendo ſeu legẽdo, credamus ꝙ Ieſus ſit filius dei. Potius ꝗ̃ ait Euangeliſta vt credatis, quia Ieſus eſt filius dei q̃ filius virginis, quoniam principalis ſua intentio in deſcriptione huius euangelij fuit, oſtendere Chriſti diuinitatem atq; diuinam generationem, quia de Chriſti humanitate & generatione eius materna, alij Euangeliſtæ ſatis ſcripſerunt, ⌊& vt credentes vitam habeatis⌋ gratiæ in præſenti, & vitam gloriæ in futuro. Cognitio eñi fidei ordinatur finaliter ad vitã æternam, quæ eſt viſio dei per ſpeciem. Vnde Petrus: Videntes (inquit) exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei veſtræ ſalutem, fructum animaꝝ veſtrarum. Itaq; vitam habeatis, ⌊in nomine eius⌋, .i. virtute & gratia Chriſti, vel in ipſo Chriſto, tanquã in cauſa & obiecto beatitudinis noſtræ, quia non eſt aliud nomen datũ hominibus ſub cœlo, in quo oportet nos ſaluos fieri. 1. Petri. 1 Acto 14

B ¶Expoſitio Cap. vltimi. Poſtea manifeſtauit ſe iteꝝ Ieſus. Arti. XLIX.

POſt hæc Euangeliſta deſcribit aliam Chriſti apparitionem factam in Galilæa. ⌊Poſtea, ⌋ ſcilicet poſt aliquantulum tempus à præmemoratis apparitionibus in Hieruſalem factis, ⌊manifeſtauit ſe iterũ Ieſus ad mare Tyberiadis⌋, .i. iuxta littus maris ſituati prope vrbem cui nomen Tyberias, quæ in honorem Tyberij Cæſaris ſic vocata eſt, quod mare alio nomine appellatur ſtagnum Genezareth & mare Galilææ, quia in prouincia Galilææ habetur. Patet ergo quod iſta apparitio facta ſit in Galilæa. Vt eñi in Matthæo legitur: Ieſus in die reſurrectiõis dixit mulieribus: Nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Diſcipuli igitur ex præcedentibus apparitionibus confortati in fide & animati, exierũt in publicum, & Galilæam ingreſſi ſunt, vbi cum paucis diebus demorarentur, contigit quod nũc atteſtatur Iohannes. Primo autem refert rem geſtam ſummatim, deinde refert ordinem quo fiebat, ſecundum quod ſubditur. ⌊Manifeſtauit autem ſe ſic⌋, .i. modo qui ſequitur. Chriſtus nempe dum volebat repente diſparuit, & dũ volebat ſubito rurſus apparuit, nec erat continuo cũ diſcipulis, ſed certis locis atq; temporibus ſecundum præordinationem diuinam, prout vtile vel neceſſe fuit ad iformationem & conſolationem primitiuæ eccleſiæ. ⌊Erant ſimul Symon Petrus, ⌋ qui à natiuitate vel circuncifione dictus eſt Symon, & à Chriſto nominatus eſt Petrus, vt patuit primo capitulo, ⌊& Thomas, qui (cognomento) dicitur Dydimus, ⌋ id eſt dubius, vt dictum eſt in præcedenti capitulo, ⌊& Nathanael, ⌋ legis doctor, frater Philippi apoſtoli, ⌊qui (Nathanael) erat (oriundus) à Chana (villa) Galilææ, ⌋ vbi Chriſtus conuertit aquam in vinũ. Huic Nathanaeli perhibuit Chriſtus teſtimonium tale. Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt, ⌊& filij Zebedæi, (Iohannes & Iacobus) & alij ex diſcipulis eius duo, ⌋ quorum nomina reticentur. Omnes ergo ſimul ſeptem fuerunt. ⌊Dicit eis Symon Petrus, ⌋ qui in omnibus operoſior atq; ferue̅tior comprobatur. ⌊Vado piſcari. Dicũt ei: Venimus & nos tecum. ⌋ Licuit autem diſcipulis ad tale officiũ reuerti propter victus neceſſitatem, quia in ſe licitũ erat. Matthæus vero ad teloneum non redijt, quia huiuſmodi opus raro vel nunquam exercetur ſine peccato ſecundum Gregorium. Hi ergo diſcipuli quoniam pauperes erant, & Ieſus prouiſor eorum receſſit ab eis, ad piſcandum profecti ſunt, in quo patet Nathanaelis magna humilitas quia vir tantus ad humile opus acceſſit. ⌊Et aſcenderunt in nauim, ⌋ forſitan accõmodatam, locatam, communem ſiue vacantem. Proptias eñi naues & cætera omnia reliquærunt, ⌊& illa nocte nihil prendiderunt, ⌋ hoc eſt, nullum piſcem ceperunt, quod licet ex naturali cauſa accidiſſe potuerit, tamen diuina factum eſt diſpenſatione, & mox futura captio miraculoſior appareret, atq; ad Chriſtum declarandum efficacior. ⌊Mane autem facto, ſtetit Ieſus in littore. ⌋ Tota igitur nocte permiſit diſcipulos infructuoſe laborare, & fatigari, vt poſtea viſo Ieſu & piſcibus copioſiſſimis comprehenſis, cordialius exultarent. Lucæ. 5 Mat. 18 Matth. 4 Marc. 3. Iohã. 1. Iohã. 20 Ibidem Iohan. 1. C Matth. 29 Marci. 1. Lucæ. 5.

¶Permittit nanq; electos ſuos in nocte ſeculi huius, .i. ĩ tẽpore præſentis vitæ, quæ tribulationibus, culpis atq; miſerijs plena eſt, multipliciter tribulari, affligi, ſudare, vt tandem quietem fortiti plenius iucundentur, iuxta illud in pſalmo: Lætati ſumus pro diebus quibus nos humiliſti, annis quibus vidimus mla. Porrò mane facto apparet Ieſus taliter laborantibus, .i. cõſummato curſu temporis huius tenebroſi, quando traducit eos de hoc mari magno, turbulento- Pſalmo. 89 Pſal. 103.

CA. XXI. quũ e ſeculo ad portum ſecuritatis æternæ ſeu patriam electorum, vbi ſol intelligentiæ inceſſa- D
biliter oritur, nec dies tendit ad occaſum aliquando. Poteſt quoque per mane iſtud intelli-
gi finis tentationis & perſecutionis cuiuſcunq; in quo ſplendor gratiæ menti gignitur, ſpiri-
tualis cõſolatio datur, & om̃ia interiora animæ renouantur. Tunc Ieſus apparet his quibus tale
Pſal. 90 mane conceditur, ſtatq; in littore, hoc eſt in loco tranquillo, vbi flagellũ non appropinquat ta-
bernaculo ſuo, videlicet extra & ſupra hunc mundum inquietudinibus plenũ, inuitans ſuos mi
niſtros vt feſtinent venire ad ipſum, aſpirando indeſinenter ad patriã. Deniq; ad literam ſtetit
Chriſtus in littore maris, nõ ſupra aquæ fluenta, q̃a volebat diſcipulos ſuos paulatim ad ſuam »
Mat. 14 cognitionem perducere, ſi aũt ſtetiſſet ſupra aquam, obſtupefacti fuiſſent & territi, arbitrantes »
Marc. 6 fantaſma eſſe vel ſpiritũ, quẽadmodũ ante paſſionẽ, quando ambulauit ſup mare. Tunc enim »
præ timoris magnitudine clamauerunt. ¶ Myſtice vero ſtetit in littore, ad inſinuandũ ꝙ am-
plius cum eis nõ erat in aquis tribulationum, & fluctibus vitæ mortalis, ſed ad impaſſibilẽ, trã-
quilliſſimãq; vitam reſuſcitatus conſiſteret, vnde ad innuendum ꝙ hoc modo cum illis nõ eẽt,
Lucæ. 24 quibus tamen præſens loquebatur, ait apud Lucam: Hæc ſunt verba quæ loquutus ſum vobis,
quum adhuc eſſem vobiſcum, ⌊ non tamen cognouerũt diſcipuli, q̃a Ieſus eſt. ⌋ In alia nanq; »
Iohã. 20. effigie apparuit eis, quẽadmodum Magdalene, vt dictũ eſt præcedenti capitulo, vbi & declara
Chryſoſtom⁹. tum eſt, qualiter ſactum ſit hoc. Apparuit aũt diſcipulis ſecundũ Chryſoſtomum in ſpecie viri
volentis emere piſces, quod coniiicitur ex eo quod ſubditur. ⌊ Dixit ergo Ieſus: pueri ⌋ Pue- »
Pſal. 68 ros vocat diſcipulos non ætate vel indiſcretione, ſed ſimplicitate, puritate & innocentia, ꝑ quẽ
Actor. 4 modũ Chriſtus ait in pſalmo de ſeipſo: Ne auertas faciem tuã à puero tuo. Et de ipſo dixit pri E
Eſa. 8 mitiua eccleſia: Conuenerũt aduerſus ſanctũ puerũ tuũ Ieſum, Pontius Pilatus & Herodes. De
prædictis pueris ſuis atq; diſcipulis ait Chrũs per Eſaiam: Ecce ego & pueri mei q̊s dedit mihi
dñs, ⌊ nunquid pulmentarium ⌋ .i. aliquid cibi quod decoctum apponatur ac manducetur cũ »
pane vt ſapidus ſit, ⌊ habetis? ⌋ quaſi dicat, habetis aliquos piſces? Quærit, vt ex illorũ reſpõſio- »
ne cõuenienter conſulat atq; ſubinſerat. ⌊ Reſponderũt ei, Non. Dixit eis: Mittite in dexterã »
nauigij rethe, ⌋ .i. rethe veſtrũ proiicite in aliquã ad dexterã partem nauiculæ, ⌊ & inuenietis ⌋ »
quod quæritis, ſcilicet piſces in copia. Prædicit effectum futurũ in ſe penitus contingentem, vt
quũ factũ viderẽt q̊d ꝓdixit, ſcirẽt eũ eſſe Chriſtũ. ⌊ Miſerũt ergo rethe ĩ aquã (deſignatã) & »
iam nõ valebãt illud trahere præ multitudine piſcium. ⌋ Ex q̊ elici poteſt, ꝙ diuino nutu piſces »
ſubito illuc adducti atq; collecti ſunt, vel fortaſſis diuina virtute producti. Nõ eñ paulo ante
ibi fuerunt, q̃a diſcipuli tota nocte circa locum illũ erant piſcati. ⌊ Dicit ergo diſcipulus ille quẽ »
diligebat Ieſus Petro: Dominus eſt. ⌋ Quemadmodum diſcipuli ante paſſionem vocabant Ie »
Iohan. 13. ſum, nunc magiſtrum, nunc dominum, iuxta illud: Vos vocatis me magiſter & domine, ita &
Pſal. 88 poſt paſſionem. ¶ Deniq; Ieſus eſt ille dominus, de quo ait pſalmiſta: Tu dominaris poteſtati
Geneſ. 1 maris, qui in exordio mundi quinto die fecit piſces maris. Loquitur autem Iohannes ſpeciali-
ter Petro tanq̃ familiariori ac principaliori. Iohannes vero cognouit Ieſum per miraculoſam
piſcium captionem, & quia vidit verbum eius tam copioſe impletum, vel Ieſus primo oſtẽdit
ei ſpeciem ſui cognoſcibilem. ⌊ Simon Petrus, vt audiuit quia dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe. »
Erat eñ nudus. ⌋ Quòd Petrus dicitur ſe tunica ſuccinxiſſe, quia nudus erat, intelligi poteſt du »
pliciter. Primo, ꝙ ſuper ſimplicem veſtẽ qua erat indutus ſuccinxit ſe, quia diſcinctus fuit. Erat F
eñ nudus, hoc eſt parum veſtitus, ita ꝙ cõparatione ſolitæ veſtitionis dicitur nudus, quẽadmo
dum ei qui parũ indutus eſt dicimus, cur vadis nudus. Secũdo, ꝙ erat ſimpliciter nudus ſal-
tem vſq; ad lineas veſtes, & ergo tunica ſe ſuccinxit illam induẽdo atq; cingẽdo, eratq; nu-
dus ſecundum cõſuetudinem piſcatorum, vt expeditior eſſet ad opus. Porro ſuccinxit ſe pro-
Mat. 14 pter reuerentiam Chriſti, vt ad eum honeſte veniret, dicitq; Beda, ꝙ venit non ambulando ſu
Marci. 6 per vndas maris, vt ante Chriſti paſſionem, ſed natando vel peditando, quod improbat Lyra,
quia ſi voluiſſet natare non ſuccinxiſſet ſe tunica, nec poterat peditare propter profunditatem
aquæ. Diſtabat nanq; à littore quaſi ducentis cubitis, & potuit ibi currere nauis. Videtur autem
quòd Lyra ſufficienter probet ꝙ Petrus non acceſſit natando, nihilominus puto cum Beda di
cendum, quòd non ambulauit ſuper aquas, ſed peditauit. Primo, quia hoc videtur euangelicæ
veritati amplius concordare, ſequitur enim in textu. ⌊ Et miſit ſe in mare, ⌋ Ex hoc apparet ꝙ »
aquam intrauit vſque ad magnam corporis partem. Secundo, quia non eſt veriſimile, ꝙ euan-
geliſta tantum miraculum tacuiſſet. Pro eo enim quod ait: Miſit ſe in mare poterat dicere am-
bulauit ſuper mare. Quod vero arguitur de aquæ profunditate nõ cogit. Quàmuis enim euã-
geliſta appellet hanc aquam mare, non tamen prope fuit mare, ſed ſtagnum. Loquitur quippe
ſecundum conſuetudinem ſermonis Hebraici, qui quàmlibet congregationẽ aquarum nota-
Geneſ. 1 biliter magnam nominat mare, iuxta illud Geneſis: Congregationes aquarum appellauit deus
maria. Non ergo oportet aſſerere aquam tam profundam fuiſſe. Miſit ſe ergo Petrus in ma-
re, ex feruore & gaudio, cupiens celerrime venire ad ſupercharißimum ſuum magiſtrũ ac do-
minum, quem nunc totiens vidit, nec dubium, quin multa ab eo audiuit, quæ nõ ſunt conſcri-

pta,

A pta.⌊Alij autem diſcipuli nauigio venerunt,⌋ quia non adeo feruidi erant vt Petrus, nec in
« digebãt ſe in aquam deponere.⌊Non eñ longe erat à terra⌋.i.littore in quo ſtetit Ieſus, vel
« de prope,ideo poterant quaſi tam cito venire ad Ieſum vt Petrus,⌊trahentes rete piſcium,⌋
« per aquam vt moris eſt piſcatoribus,⌊vt ergo deſcenderunt in terram,⌋ de aqua vel naui,
« ⌊viderunt prunas poſitas,⌋ ſcilicet ignem carbonum,⌊& piſcem ſuperpoſitum⌋ prunis,
« qui aſſabatur vt eſſet eſui aptus,⌊& panem,⌋ iuxta prunas. Viderunt ergo neceſſaria victui. Chryſoſtom⁹.
Chryſoſtomus aſſerit,ꝙ Chriſtus hæc tria creauit ibidem de nouo,videlicet piſcem,panem
& prunas,alij ꝙ de nouo formata ſunt ex præiacenti materia. Voluit autem Chriſtus ſuæ re
ſurrectionis veritatem rurſus oſtendere,per manducationem,ideo tria hæc præparauit,ſci-
« ens etiam diſcipulos fame confectos, vtpote qui tota nocte laborauerunt.⌊Dicit eis Ieſus:
« Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nũc.⌋Quamuis eñ Chriſtus potuit oẽs ſatiare de piſce
ſuperpoſito prunis,voluit tamen vt de piſcibus captis afferrent, quia dum aliunde habemus,
non debemus ad miracula perpetranda cõfugere,nec ſupernaturalia efflagitare præſidia,dũ
« naturaliter habemus quod opus eſt. Hoc eñ eſſet deum tentare.⌊Aſcendit Symon Petrus⌋
« præ alijs ſemper promptior atq; ardentior,⌊& traxit rete in terram plenum magnis piſci-
« bus centum quinquagintatribus.⌋ Magnitudinem & multitudinem piſcium exprimit Euã-
« geliſta,ad oſtendendum excellentiam tanti miraculi,propter quod ſubditur.⌊Et quum tan
« ti eſſent,non eſt ſciſſum rete,⌋ quod naturaliter vix triginta piſces poterat ſuſtinere, vt pu-
tatur.¶Multa mirabilia in iſta apparitiõe peracta ſunt. Primo,quod Ieſus oſtendit ſe in alia
B forma,qua cognoſci non poterat. Secundo,quod tot piſces repente collecti & capti ſunt.
Tertio,quod prunæ & piſcis ac panis de nouo formata ſunt. Quarto,quod rete tot piſcibus
« repletum,manſerit integrum.⌊Dicit eis Ieſus. Venite prandete.⌋ Comedit autem Chri-
ſtus cum eis de piſce aſſo nunc,quemadmodum ante in conclaui,quamuis Iohannes non ex-
« primat.⌊Et nemo audebat interrogare eum diſcumbentium: Tu quis es,ſcientes quia do-
« minus eſt.⌋ Quoniam ergo id nouerant,non audebant inaniter interrogare. Fruſtra eñ pe-
« tiſſent quod certitudinaliter agnoſcebant.⌊Et venit Ieſus,⌋ non à longinquo tunc, ſed iuit
« ad panem protunc,ſicut ſubiungitur,⌊& accepit panem & dabat eis,& piſcem ſimiliter,⌋id
eſt cibos iſtos diſtribuit eis,vel antepoſuit,& forte diuiſit, quemadmodũ duobus diſcipulis, Lucę.24
« qui cognouerunt eum in fractione panis.⌊Hoc(tempore)iam tertio⌋.i.tertia vice,⌊mani-
« feſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis,cum reſurrexiſſet à mortuis,⌋ loquendo de apparitionibus in
hoc libro deſcriptis & veris exhibitis,ſæpius tamen apparuit diſcipulis ſuis ante hoc tempus
quàm ter,vt patet ex dictis. Iohannes quoq; iam ſupra deſcripſit tres manifeſtationes Chri-
ſti poſt reſurrectionem præter iſtam,ſed prima illarum exhibita eſt,non ipſis diſcipulis,ſed
Mariæ Magdalenæ.

¶Explanatio ſequentis partis huius capituli. Cum ergo prandiſſent.
Articulus quinquageſimus.

« FActo itaq; prandio Chriſti cum ſeptem diſcipulis. ⌊Dicit Symoni Petro Ieſus: Sy-
« mon Iohannis.⌋ Sic dicitur Petrus, quoniam pater eius vocabatur Iohannes,⌊dili-
« gis me plus his?⌋ Cum Salomone teſtante, nemo ſciat an amore vel odio dignus Eccles.9
ſit,cur Chriſtus interrogat Petrum an ſe diligat,quod eſſe non potuit ſine gratia gra
C tum faciente,quæ facit dignum amore? Rurſus cum teſte apoſtolo, nemo ſciat quid agatur
in homine,niſi ſpiritus eius,cur Chriſtus ſciſcitatus eſt Petrum an diligeret eum plus his, id
eſt ardentius quàm alij diſcipuli qui aderant,quaſi Petrus ſcire poſſet quantum alij afficeren-
tur ad Chriſtum? Et reſpondendum,quod Chriſtus interrogat non quaſi ignorans aut diſ-
cens,ſed docere intendens. Quærit ergo an Petrus diligat eum plus quàm alij diſcipuli, non
quòd Petrus certitudinaliter ſcire potuit ſine reuelatione diuina,quòd amaret Chriſtum per
charitatem infuſam,quæ eſt virtus theologica,vel quòd amaret eum plus quàm alij,ſed vt do
ceret,quòd aliorum prælatus debet non ſolum diligere Chriſtũ,ſed etiam debet eum dilige
re magis feruenter,quàm alij,imò in omni perfectione & gratia debet abundare atq; excel-
lere, vt de plenitudine eius accipiant vniuerſi ſubditi ſui,poſſitq; inſtar angelici hierarchæ 1.Pet.4
gregem ſibi commiſſum & vnumquemq; ſubditorũ ſuorum ſecundũ ſuam capacitatem,pro
portionem,& indigẽtiam purgare,illuminare,perficere,vnde quãuis ſecundũ iura ſufficiat
eligere ſufficientem,bonũ ſiue idoneum,nec oporteat eligere meliorem vel ſufficientiorem
in foro contentioſo ſecundũ Thomam,aliter electio poſſet pene ſemper caſſari & irrita fieri,
propter q̊d in foro contentioſo,iudicioq; humano ſufficit eligere perſonã idoneã, tamen in
foro conſcientiæ tenetur eligens meliorem eligere,eũ videlicet,qui om̃ibus penſandis pen-
« ſatis melior æſtimaſ pro honore dei & vtilitate eccleſiæ. ⌊Dicit ei(Petrus) Etiã dñe, tu ſcis,
« quia amo te.⌋ Paulo ante dixerat Petrus incaute ſe ꝑferẽs alijs. Et ſi oẽs ſcandalizati fuerint, Matt 26
ego nunquã ſcandalizabor,nunc autem propriam fragilitatem expertus,amplioriq; diſcre- Marc.14
tione & gr̃a decoratus,nõ audet reſpondere,ꝙ plus amet Ieſum q̃ cõdiſcipuli,ſed hoc q̊d ſibi

CA. XXI. conſtabat aſſeruit dicens: Tu ſcis quia amo te, quaſi dicat. Tu melius ſcis interiora mea quàm D
egoipſe, idcirco tuo iudicio ſto, quod autem ignoro, non dico neque determino, per quod do
cemur non præferre nos aliis, nec de illorum interioribus temere iudicare, ſed in dubiis, ſuſpẽ-
ſum dare reſponſum. Dulcis certe & moderata ſancti Petri reſponſio. ⌊Dicit ei Ieſus: Paſce »
agnos meos.⌋ tanquã dicat ſaluator. In hoc apparebit ꝙ diligas me, ſi digne paueris ſeruulos »
meos, homines pios & innocentes. Vel ſic, Paſce agnos meos, quia me diligis, aptus es paſcere
gregem populi mei, nec aliq̃d maius requiro mihi dari à te ex dilectione tua ad me, niſi vt ſpũa
liter foueas plebem credentẽ. Zelus em̃ animarum eſt ſacrificium deo gratiſſimũ. ¶Debet autem
prælatus paſcere ſubditos ſuos verbo inſtructionis, exẽplo ſanctę cõuerſationis, temporali q̃q;
ſubſidio dum ratio exigit. Porro de hac materia. ſ. quo modo prælatus paſcere debeat gregem
Johan. 10 Chriſti ſanguine liberatũ, dicta ſunt multa capitulo decimo. Poſſumus aũt per agnos intellige
re non ſolum innocentes, pios & puros, ſed quoſcũq; quos deus prædeſtinauit ad gratiã talem,
qui ſinaliter agni erunt & paſcua vitæ poſſidebunt æternæ. ⌊Dicit ei iterum: Symon Iohãnis di- »
Actor. 2. ligis me?⌋ ¶Quæritur, an Petrus certitudinaliter ſciuit ſe diligere Chriſtũ. Dicendum, ꝙ apo »
Roma. 8 ſtoli plus poſt receptionẽ illam plenariam ſpũs ſancti factam in die pentecoſtes ſciuerũt ſe pri-
Pſalm. 67. mitias ſpũs eſſe ſortitos atq; in bono cõfirmatos, ideo certitudinaliter ſciebat ſe Chrm̃ amare,
Roma 8. Johan. 20. ideo Paulꝰ certiſſime loq̃t. Quis nos ſeparabit à charitate dei. An vero poſt receptionẽ ſpũs ſan
cti p̃ iſufflationẽ Chr̃i, q̃ hac iterrogationẽ p̃ceſſit, apl̃i certitudinaliter ſciuerĩt ſe eẽ in charita
te & gr̃a indeſinenter, quouſq; ſpm̃ ſanctũ plenius acceperũt, nõ eſt adeo certũ. Si autẽ Petrus E
hac vice ſciuit certitudinaliter ſe Chriſtum diligere, dilectione meritoria & infuſa, hoc fuit per
reuelationem. Veruntamẽ palam ẽ, ꝙ Petrus certiſſime nouit, & vehementer experiebatur ſeu
ſenſit ꝙ amauit Chriſtũ, ſaltem amore naturali & acquiſito. Senſit em̃ ſe æſtuare in Chr̃i affectu
atq; memoria, præſertim in eius aſpectu. ⌊Ait illi: Etiam domine, tu ſcis, q̃a amo te. Dicit ei (Ie »
ſus) Paſce agnos meos.⌋ Iſta iam ſemel dicta ſunt atq; expoſita. ⌊Dicit ei tertio: Symon Iohã »
nis amas me?⌋ Ter Chrũs interrogat, & examinat Petrum de ſua dilectione, quia prælatus di- »
ligere debet deum cordiali affectu, affectuoſis ſermonibus, charitatiuis operibus, & iterum, vt Pe
Mat. 26 trus trina diuini amoris cõfeſſione, recõpẽſam faciat pro trina Chriſti timoroſa negatiõe. Vel
Marci. 14 ad inſinuandum quòd promouendi ad prælationem, ſæpe ac diligenter diſcutiendi ſeu conſi-
Lucæ. 22 derandi ſunt an ſint vere idonei, itemq́; in charitate præcipui. ⌊Contriſtatus eſt Petrus, q̃a di- »
Johan. 18 cit ei tertio, amas me.⌋ Videbatur em̃ quaſi Chrũs reſponſionẽ ſuã non approbaret, nec crede »
ret verbis ipſius, & forte timuit ꝙ ideo Chriſtus totiens verba ſua replicauit, quia vellet ei aliq̃d
Johan. 13 prænunciare in quo oſtenderetur nõ diligere Chriſtum, ſicut cum fiducialiter dixit. Animam
Mat. 26
Mar. 14. meam pro te ponam, audiuit: Non cantabit gallus donec ter me neges. ⌊Et dicit ei: Domine »
Lucę. 22 tu omnia,⌋ cordis archana, & quicq̃d fuit, eſt vel erit, ⌊ſcis⌋ non ſolum per naturam diuinã »
Johã. 13 ſed inſuper ſecundum naturam aſſumptam, per ſcientiam concreatam ſeu inditam, ⌊tu ſcis, q̃a »
amo te.⌋ ideo non oportet te amplius interrogare, & me famulũ tuũ affligere. ⌊Dicit ei: Pa- »
ſce oues meas.⌋ Superius dixit bis, paſce agnos meos, nũc ait: Paſce oues meas. Vnde p̃ agnos »
Hebrę. 5. intelligendi ſunt incipientes & proficientes, qui ſolidum cibum capere nequeunt, quibus loq-
1. Cor. 3 tur Paulus ad Corinthios: Tanquàm paruulis in Chriſto lac vobis, potum dedi, non eſcã. Iam
autem per oues deſignantur perfecti, qui pro conſuetudine exercitatos habẽt ſenſus, & quaſi
aliorum extant parentes. ¶Præterea Chriſtus committit Petro ter gregem ſuum, ad inſinuan-
dum quòd prælatus paſcere debet ſibi commiſſos prece mentali, inſtructiõe vocali, operatio- F
ne vitali, tripliciq́; cibo vt dictum eſt. Vel ideo, vt paulatim agnoſcant, quantam habeat Chr̃s
Eccle. 4 diligentiam, dilectionem & curam pro ſuis fidelibus, quàm ſolicite velit eos cuſtodiri, quàm di
ſtricte requiret à paſtoribus rationem de eis. Et quia prælati debent eſſe parati ad moriendum
pro fide, pro iuſtitia, pro Chriſto, pro grege commiſſo, ideo conſequenter Chriſtus prædicit
Petro de qualitate ſui martyrij. ⌊Amen amen dico tibi, cum eſſes iunior,⌋ annis quam nunc, »
quando etiam moribus iunior eras quàm modo, ⌊cingebas te⌋ cingulo materiali ad lumbos, »
cingebas te quoq; cingulo continentiæ quantum ad appetitum concupiſcibilem, & ab illicitis
Acto. 9. te reſtringebas, vnde in actibus apoſtolorum Petrus teſtatur: Nũquàm comedi commune q̃d
aut immundũ, ⌊& ambulabas vbi volebas⌋ pergendo de loco ad locum ad libitum tuũ, tan- »
quàm non ligatus ab aliquo, itemq́; prædicta faciendo, propria libertate ſine violentia & com-
pulſione. ⌊Cum autem ſenueris⌋ ætate & gratia. ſcilicet morte tua inſtante quando dicturus
2. Petri. 1 es. Velox eſt depoſitio tabernaculi mei, ⌊extendes manus tuas,⌋ ad brachia crucis cui appen- »
deris, quod vtiq; Petrus promptiſſime fecit ſecundum rationem & appetitum ſuperiorẽ, ⌊& »
alius te cinget⌋ hoc eſt apparitor imperatoris Neronis manus tuas cruci alligabit, non em̃ cla- »
uis affixis, ſed funibus alligatus fuit patibulo crucis. Ligauit etiam Petrum in vrbe Roma an-
tequàm educeretur ad mortem, ⌊& ducet te quo non vis,⌋ hoc eſt ad locum paſſionis & ad a- »
maritudinem mortis quam ſecundum naturalem ac ſenſitiuum appetitum abhorrebis atq; re-
Phil. 1. fugies, quàmuis ſecundum appetitum intellectiuum eam libẽtiſſime patieris cupiẽs diſſolui &
eſſe

eſſe mecum in regno. Veruntamen appetitus iſte inferior refugiens mortem fuit in Petro fina
A liter, ſubditus rationis iudicio atque imperio, ita quod non timuit immoderate eos qui corpus
occiderunt. Sancti etenim & perfecti viri appetunt, & non appetunt mortem ſiue martyrium Matt.10
quemadmodum æger vult & non vult potum amarum. Aeger nanq; ſecũdum ſenſitiuum in-
tellectum refugit potionem amaram, præſertim ſi conſideretur potio amara ſecundum ſe, in
quantum eſt afflictiua. Porro ſecundum rationem & volũtatem intellectiuam vult eã maxime
prout eſt valetudinis inductiua, ſic virtuoſi appetunt mortem ſiue martyrium ſecundum ratio
nem inquantum eſt ianua quædam ad vitam beatam, ſecũdum appetitum vero ſenſitiuum re-
fugiunt eam, prout eſt vltimum, maximumq; terribilium ſecundum philoſophum. Vnde hoc
modo & Chriſtus refugiens mortem. Pater (inquit) tranſeat à me calix iſte, ſed in Chriſto ra- Mat.26
tio prçuenit & imperauit hunc mortis timorem, in cæteris autem motus huiuſmodi præueni-
unt rationem, quia & primi motus nõ ſunt in poteſtate noſtra, propter quòd Paulus decollã-
dus fecit ſibi oculos circumligari ne enſem cernens venientem, pateretur ſubitum motum na-
“ turalis timoris. Deinde ſequuntur verba Euangeliſtæ exponentis verba Chriſti præhabita.
“ ⌊Hoc autem⌋ id eſt, præinductum ſermonem parabolicum de Petri martyrio, ⌊dixit Ieſus,
ſignificans qua morte eſſet clarificaturus deum⌋ i. per verba illa Chrſus inſinuauit quali marty-
rio Petrus honoraret deum moriendo pro fide & æquitate ipſius. Quemadmodum enim iu-
ſti clarificant deum recte conuerſando, quia in ſua conuerſatione teſtantur & pandunt quòd
deus ſit ſanctus, ſublimis & iuſtus, ſic pro iuſtitia moriendo ipſum clarificant, quia teſtãtur de-
B um tantæ eſſe veritatis, æquitatis, dignitatis & amabilitatis, vt potius ſit moriendum quàm ab
illo aliqualiter recedendum. Propter quod ad Epheſios primo apoſtolus loquitur: In omni ſi- Ephe.1.
“ ducia magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Mihi enim vi
“ uere Chriſtus eſt & mori lucrum. ⌊Et quum hoc dixiſſet,⌋ hoc eſt, poſtquàm Ieſus prædixit
Petro qua morte clarificaret deum, ⌊dicit ei: Sequere me,⌋ Poſtquàm enim Ieſus præmemo-
rata diſſeruit, ſurrexit de loco conuiuij, cœpitq; abire, & dixit Petro hortans eum ad corpora-
lem ſui imitationem propter myſticam ſignificationem. Iam enĩ verbis reſerauit Petro quòd
crucifigendus eſſet, volens ergo idipſum facto præſignare loquutus eſt ei, ſequere me, tanq̃ di-
cat per hanc materialem ſequelam ad quam te moneo hoc deſigno quòd ſpiritualiter imitatu-
rus es me ſuſtinendo mortem crucis propter iuſtitiam ſicut & ego. Iam nempe ſæpe prædixi
quòd ſicut prophetæ interdum prophetauerunt verbis, aliquando factis, pariformiter Chri-
“ ſtus nunc verbis nunc factis aliqua prænunciauit. Ideo quoque ait ſequere me, quatenus Petrus
exemplo Chriſti confortaretur ad ſuſtinendum crucis ſuppliciũ. ⌊Conuerſus Petrus⌋ Chri-
ſto enim dicente ſequere me, orſus eſt Petrus ambulare corporali greſſu poſt eum, quòd cum
“ faceret, ſenſit alium quendam venire poſt ſe, propterea retro aſpiciens vidit quis eſſet, ſic er-
go conuerſus, ⌊vidit illum diſcipulum quem diligebat Ieſus ſequentem,⌋ motu progreſſiuo,
“ quia vt innuit Auguſtinus, nec Petrus, neque Iohannes cognouit propter quid dixerat Ieſus,
ſequere me, ⌊qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius & dixit: Domine quis eſt qui tradet te.⌋
Per hanc circumloquutionem ſignificat beatiſſimus Euangeliſta ſeipſum, non enim ad ſuipſi-
us iactantiam totiens commemorat ſe ſpecialiter dilectum à Ieſu, ſed vt tanto beneficio gra-
“ tus conſiſtat, & quia dulciſſimum ſibi fuit recolere quàm affectuoſe ac familiariter ſe habuit Ie-
“ ſus ad eum. Inferioribus quippe magnum eſt à ſuperiori ſpecialiter diligi. ⌊Hunc ergo cum
vidiſſet Petrus dicit ad Ieſum: Domine hic autem quid,⌋ aget vel patietur pro te, quid ei cõ-
mittis, qua morte clarificaturus eſt deum. Solicitus fuit Petrus pro condiſcipulo familiari ac
C prædilecto, nec dubium, quin in bonis gratiæ ſibi collatis & conferendis deſiderauit eum ha-
“ bere conſortem, videlicet in cura paſtorali atque martyrio. ⌊Dicit ei Ieſus: Sic eum volo ma-
“ nere,⌋ hoc eſt, in carne mortali volo Iohannem perſeuerare ſine martyrio, vtpote in pace,
“ ⌊donec veniam,⌋ ad eum in hora mortis eius, vocaturus & educturus eum de præſentis pere-
grinationis exilio ad æternæ beatitudinis regnum. ⌊Quid ad te?⌋ interrogare de tali ſecre-
to futuro. Quamuis enim vt in Eccleſiaſtico legitur: Vnicuique mandauit deus de proximo Eccle.17
ſuo, & iuxta Pauli doctrinam, debemus ſinguli quærere non quæ noſtra ſunt, ſed quę aliorum, 1.Cor.10
non tamen debemus anxiari, curioſe ſcrutari vel ſciſcitari quid deus ordinauit de proximis no
ſtris, quantum ad genus mortis eorum, & quo ad occulta futura. Vnde apoſtolis de tali nego-
cio quærentibus Chriſtus reſpondit: Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pa- Acto.1
ter poſuit in ſua poteſtate. Quidam præterea hæc verba Chriſti ſic intellexerunt quòd inſi-
nuauerit Iohannem non moriturum ante diem finalis iudicij quando venturus eſt Chriſtus in
maieſtate & gloria, vnde quidam dixerunt eum tranſlatum in paradiſum terreſtrem cum He Matt.25.
lia & Enoch, cũ q̃bus aliq dicũt eũ rediturũ & p̃dicaturũ cõtra Antichriſtũ atq; ab illo occidẽdũ
quatenus ſicut vnus trãſlatus eſt in paradiſum ante legẽ videlicet Enoch, q fuit añ diluuiũ, & al
ter ſub lege puta Helias, ſic vnus ſub gr̃a trãſlatus credaẽ, ac p hoc tres vtpote de q̃libet tp̃e vnus

 venturi

venturi ſint contra Antichriſtum, quibus repugnare videtur, quod in Apocalypſi multa di- D
cuntur de his qui prædicaturi ſunt contra Antichriſtum, qui non aſſerunt niſi duo, de quibus in Apocalypſi dominus loquitur: Dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus mille ducẽtis ſexaginta, & cum finierint teſtimonium ſuum, beſtia quæ aſcẽdit de abyſſo, occidet
Apoca. 1 eos. Alij vero dixerunt Iohannẽ dormientẽ iacere in monumẽto eius apud Epheſum, quia & in loco ſepulchri ſcaturitio quædam pcipitur & ebullitio terræ, quod dicunt cauſari ex eius
Pſalm. 88 anhelitu. Dicunt quoq; quòd in fine mundi morietur pro Chriſto, quia vt ait Pſalmiſta: Quis
Hebræ. 9 eſt homo qui viuet & non videbit mortẽ. Itemq; Apoſtolus ad Hebræos: ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autẽ iudicium. Has opiniones non approbat Auguſtinus, non enim videtur quòd Chriſtus prædilectum diſcipulum tam diu retardauit à gloria, maxime quòd iaceat in ſepulchro vt dormiẽs, communiter ergo tenetur, quòd mortuus ſit, & aſſerunt quidam quòd in anima & corpore ſit glorificatus in cœlo, hoc tamẽ incertum eſt. ⌊Exiuit ergo ſermo iſte inter fratres, quòd diſcipulus ille non moritur⌋ Iſta ſunt verba Euangeliſtæ narrantis qualiter diſcipuli tunc præſentes intellexerunt verba Chriſti, putabant enim quòd Ieſus ſignificaret Iohannẽ non eſſe moriturum, & quia errauerunt in hoc, idcirco excludit Iohannes hunc ſenſum. ⌊Et non dixit Ieſus, quia non moritur⌋ .i. per verba ſua non ſignificauit quod Iohannes moriturus non eſſet, ⌊ſed (dixit) ſic eum volo manere, donec veniam,⌋ ſecundum ſenſum prætactum ⌊quid ad te.⌋ Hæc enim fuerunt verba Chriſti quæ modo expoſita ſunt, Legitur autẽ in vita beati Iohannis Euangeliſtæ, quòd imminẽte obitu eius, venit ad eum dominus Ieſus cum Apoſtolis inuitans eum ad feliciſſimam epulationẽ electorum in patria, ideo E
Chriſtus dixit: Sic eum volo manere donec veniam. ⌊Hic⌋ de quo Chriſtus iſta diſſeruit, ⌊eſt diſcipulus ille qui teſtimonium phibet⌋ de his quæ in iſto capitulo ſeu in toto volumine iſto contẽta ſunt. Perhibuit autem Iohannes teſtimonium de his quæ ad Euangelicam pertinent legem, prædicando, docẽdo, miracula faciẽdo, irreprehẽſibiliter conuerſando. Alios quoq; magnos ſuos diſcipulos ad prædicandum mittẽdo, videlicet ſanctum Ignatium, bea-
Apoca. 1 tum Polycarpum &c. Vnde in Apocalypſi aſſerit de ſeipſo: Qui teſtimonium phibuit verbo dei & teſtimonium Ieſu Chriſti quæcunq; vidit, ⌊& ſcripſit hæc⌋ poſt reditum ab inſula Patmos. ⌊Et ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius.⌋ Loquitur ſanctus Iohannes de ſeipſo in tertia perſona quaſi de alio, & quod ait ſcimus & cętera, loquitur in perſona ſui omniumq; perfectorum fidelium. ¶Deniq; Iohannes ſcripſit quæ audiuit, & vidit proprijs ſenſibus immediate à Chriſto, ſaltem pro maxima parte, cætera audiuit à fidedignis, imo omnia ſcripſit inſpirante ac dirigẽte ſpiritu ſancto, propter quod ait circa exordium primæ ſuæ epi-
1. Iohan. 1 ſtolæ: Quod audiuimus & vidimus, annuntiamus vobis, ideo teſtimonium eius certum idoneumq; conſiſtit, quoniam viſa & audita certiſſime recitantur. ⌊Sunt autem⌋ hoc eſt, fuerunt ⌊& alia multa quæ fecit Ieſus⌋ .i. ſigna & opera omni memoria ac deſcriptione digniſſima, quæ Ieſus à principio incarnationis & natiuitatis fecit per ſe & per ſuos vſq; ad ea quæ hic dicuntur, vel vſq; ad miſſionem paraclęti, ⌊quæ ſi ſcribãtur per ſingula⌋ hoc eſt, ſingillatim particulariter & ſeorſum ⌊nec ipſum arbitror mundum capere eos qui ſcribẽdi ſunt libros⌋ ſi omnia illa taliter deſcriberentur per ſingula, hoc eſt, omnium hominum in mundo hoc inferiori viuentium capacitatem tranſcenderent, ſi autem intelligatur de mundo & captione F
quantum ad ſpacium loci, videlicet quod mundus continere non poſſet tot libros, tunc accipiẽda ſunt verba iſta per hyperbolen ſeu exceſſum. Interdum enim homo aliqua dicit per exceſ-
Iudic. 20 ſum ad deſignandum magnitudinem rei quæ recitatur, vt dum in libro Iudicum ſcribitur, quod filij Beniamin ſic ad certum iactabant funda lapidem quod capillum tan-
Gene. 41 gere potuerunt. Itemq; in Geneſi Pharao ad Ioſeph: Abſque tui inquit oris imperio nemo mouebit manum aut pedem in tota terra Aegypti. Talia autem ſine mendacio aſſeruntur, quoniam narrãs agnoſcit quouſque credat nec intendit decipere, ſed veritatẽ ipſam euidentius referare, quod fieri nequit, niſi per ſermonem figuralem & hyperbo-
1. Corin. 1 licum. ¶Porro quoniam Chriſtus erat deus & homo, virtus omnipotẽs, & ſapiẽtia increata operans per humanitatem aſſumptam, ſicut per inſtrumẽtum coniunctum, animatum ac proprium, elucet, quod documenta & opera eius excellẽtiſſima erant.

Finis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM. II

FINIVNT ENAR-

RATIONES PRAECLARAE DIVI DIONY
ſii à Rickel Carthuſiani (ex cuius ore melle dulcior profluit oratio) in quatuor
Euangeliſtas, à doctiſſimis viris in hunc vſq; diē vehementer deſideratæ, ac nūc
demū, ſummo ſtudio, extrema quoq; & infallibili diligentia excuſę.
¶ Coloniæ, per honeſtum virum Petrum Quētel. An
no à natali Chriſtiano. M. Quingenteſi
mo, Triceſimoſecundo, ſexto Calen-
das Februarias.